(فهرست مقدمهٔ ابن خلدون)

صحيفه

صحيفه

صحيفه

صحيفه

صحيفه

صحيفه

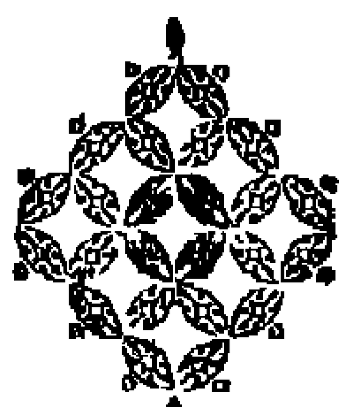
صحيفه

عنه تعالى هم والانهم جناب داورى ثمرهٔ خيريه سندن اوله رق شمدى يه قدر نيجه كتب نادرة الوجود طبع
وتمثيليله سدرپى نشر آثار معتبرهٔ اسلافه بذل نقود مجهود اولنه كلديكى مثللو ازجمله مشهور آفاق وصغار
وكبار مطالعه سنه مشتاق بولنان اشبو مقدمهٔ ابن خلدون ترجمهٔ بلاغت منسجمه سنك مكتوبىٔ جناب
خديوى عزتلو نظمى بك افندى ومجلس احكام مصريه مضبطه اوطه سى رئيسى رفعتلو محمد رفعت افندى
ونظارت داخليه عرضحال قلمى رئيسى رفعتلو احمد زكى افندى عهدهٔ التزاملرينه طبع وتمثيلى بابنده ارادهٔ
اصابتمادهٔ حضرت خديوى شرفتعلق بيورلمش اولمسيله نظارت عاجزانه م ايله بولاق دار الطباعهٔ عامره سنده
طبع وتمثيلنه مبادرت ومتعدد نسخه لره رجوع وتداركيله جواهر معانى وبشائر مبانيسنده عارضهٔ نسيان
اقلام نساخانله ظهوره كلان خبط وخلل وسقط وزللك ضبط وربطنه فرط دقت ومحتوى اولديغى اشتات
فنون واجناس علومك بشقه بشقه محلات اصليه ومؤلفات مخصوصه لرينه مراجعتله تصحيح عبارات
وتصليح غلطاتنه صرف نيروى ومقدرت اولنه رق مؤلف ذوفنون ابن خلدون مرحومك عمر ثانى واثر خامهٔ
حقايقدانيسى اولان اشبو مجلهٔ جليله نك بو مرتبه كمال اهتمام وغايت انتظام اوزره رهين حسن ختام اولديغى
صره ده مؤلف مشار اليهك ترجمهٔ حالى متروك كوشهٔ نسيان وانداختهٔ درج كتمان قلنمسى رواداشتهٔ
ارباب انصاف اولميه جغى هويدا وبالخصوص اشبو اثر عزيز المنالدن اتخاذ ومطالعه سيله استلذاذ ايدنلر
لاجرم احوال مؤلفه كسب وقوف ايلمكه ميل ورغبت وبلكه اظهار شوق وحسرت ايده جكلرى امر روشنا
اولمغله ارباب مطالعاته برخدمت مستوجب فرحت ومؤلف مرحومه وسيلهٔ ياد ورحمت اولمق اوزره
احوالى على الاجمال زيب سرلوحهٔ ذكر وبيان وزيور سطور طروس تبيان اولنمسى خصوصى ذوات موما
اليهم درخواست وامل واشبو مأمولك قوهٔ كامنه دن مكان امكانه ايصال واتيانى امرينى بو بندهٔ
كم بضاعت على جودت عهده سنه محول ايلمش اولمريله استطلاع احوال مؤلف ايچون برخيلى كتب تتبعنه
التماسى ضرورت ايلمش واكرچه مؤلف كندى ترجمهٔ حالنى خاتمهٔ تاريخنده ثبت صحايف ايتمش ايسه ده
اون سنه لك احوالى نامسطور وسيما شمايل وفضائلى غير مذكور بولنديغندن اندن ماعدا دسترس اوله
بيلديكمز كتب معتبره دن نفح الطيب وضوء اللامع وعجايب المقدور وكشف الظنون كتابلرندن اخذ
وتأصيل ولسان عذب البيان تركى يه نقل وتحويل ايله بروجه آتى ترجمهٔ حال مؤلفه ابتدار اولنمشدر
شويله كه فاضل مرحوم آخرين پايهٔ مراقىٔ بشريه دن اولان اقصاى درجات كمالات وقصواى اوجات
ملكاته ارتقا وعامهٔ علوم وكافهٔ منطوق ومفهومده علماى رسومه تفوق واستعلا ايليوب واسطهٔ عقل
وتدبير وبدرقهٔ نور ضميرايله الضدان لا يجتمعان مرتبه سنده اولان حكم وحكمت وعلم وامارت امرينى جمع
ايدرلك كاه قيادت لشكر ايله نائل فوز وظفر وكاه قيد قضا ايله متصدىٔ اجراى شرع انور اولوب نائب صاحب
النصفه امير ممدوح الصفه عفيف النفس ظاهر الحيا حسن الخلق جيد النها خاصى الزى والملابس
رفيع القدر وقور المجالس اثيل الشرف والجماده قوى الجنان صعب المقاده شديد البحث عميق التفكر
كثير الحفظ صحيح التصور محرز جلائل الفضائل جامع جمائل الخصائل بر ذات عديم المعادل اولوب
كوهر وجودى بلاد مغربيه دن تونس شهرنده يدى يوز اوتوز ايكى سنهٔ هجريه سى حدودنده زيور مهد شهود
وزمان طفوليتندن وقت رشد وشبابيتنه دك بن حجرهٔ حجر پدرده پرورشياب عز وسعود اوله رق اولا قرآن
عظيم لازم التعظيمى اتقان واحكام اوزره ثبت لوحهٔ ذهن جلى وشاطبيه ورائيه قصيده لرينى حفظله اول
عصرك مشاهير شيوخ قراسندن شيخ ابى عبد الله محمد بن بزال الانصاريدن قراآت سبع مشهوره يى
تلمذ وتلقى ايدوب يكرمى برختمه ده قراآت مذكوره يى مع الجمع والافراد عرض سامعهٔ استاد وختمهٔ واحدهٔ
اخراده جمع ايله اظهار ملكهٔ خداداد ايتمش وعلوم عربيه يى استاذ مذكور ايله والد ماجدى شيخ محمد
التونسى الاشبيلى الوايلى وشيخ ابو عبد الله محمد العربى الحصايدى وشيخ ابو عبد الله محمد شواش المزازى
وشيخ ابو العباس احمد بن القصاردن وفنون ادبيه يى علم كلام وادبده بحر زاخر وحبر ماهر اولان شيخ

ابو عبدالله محمد بن بحردن تحصیل ومن جمله ادیب مذکور اشارتیله کتاب حماسه ومعلقات وديوان
متنبی واشعار کتاب اغانی وبو کامماثل نیچه اشعار بلیغه حفظنه بذل جهد جزیل ایلمش وفقه وحدیثی دخی
صاحب الرحلتین شیخ شمس الدین ابی عبدالله محمد بن جابر وشیخ ابو عبدالله محمد بن عبدالله الجیانی وشیخ
ابو القاسم محمد القصیردن اخذ وتلقی ورفته رفته علوم عقلیه ونقلیه ده درجهٔ معلوماتی کسب ترقی ایدوب
مشایخ مذکوره دن ماعدا معاصر بولندقلری مشاهیر جماهیر علما وصنادید مسانید فضلادن شیخ القضا
وشیخ ابو عبدالله محمد بن سلیمان السطی وشیخ ابو محمد عبد المهیمن الحضرمی وشیخ ابو العباس احمد الزواوی
وشیخ ابو عبدالله محمد بن ابراهیم الابلی وقاضی الجماعه شیخ ابی عبدالله محمد بن عبد السلام مجلسلرینه
ملازمتله استفاضهٔ انوار انواع فیض ومعرفت وهر برلرندن سماعا وعموما اخذ اجازت قیله رق نسخهٔ
نادرهٔ ذاتی نوادر علوم ایله لبریز وخزانهٔ عامرهٔ معلوماتی جواهر مدخرهٔ فنون ایله مغبوط گنجینهٔ پرویز
اولمش ایکن ینه اقتناء ثمرات افانین فنونه حریص ومقدم ودور حلقات علوم مفروض ومسنونه مکب
ومداوم اولوب بالخصوص مؤلف مرحومه علم وفضیلت موروث جدوپدر وتعین وشهرت اجداد بزرگواریندن
قالمه براثر اوله رق عراقت اصل واصالت نسلی معلوم وجدی محمد بن حسن قیادت جنود ایله اشبیلیه دن
تونسه دبدبه بخش قدوم اولوب بلدهٔ مذکوره ده استیطان ایله اراحهٔ رواحل تنقل وثروت وسراوت وتصرف
وامارت اوزره تعیش وتناسل ایدوب سلسلهٔ نسبلری صحابهٔ کرامدن وائل نام ذات شریفه منتهی وآل
اولور صاحب ترجمه نك لقبی ولی الدین وکنیه سی بین الصغار والکبار شهرتشعار اولدیغی وجهله ابن خلدون
واسمی عبد الرحمن بن محمد بن محمد بن حسن بن محمد بن جابر بن محمد بن ابراهیم بن محمد بن عبد الرحمن بن خلدوندر
علامهٔ مرحومك کافهٔ علوم جزئیه وکلیه ده مهارت شامله ومشارکت کامله سی اولدیغی کبی علم ادارهٔ
امور ملکیه ده دخی بهرهٔ باهره سی اولدیغنه بناءً اکثر ملوك غرب نزدنده خدمات جلیله ده استخدام ایدوب
اولا یدیوز اللی اوچ تاریخنده علامت نویسلك وظیفه سیله تونس صاحبی سلطان ابی اسحاق خدمتنه
واصل وبوما فیوما ولولهٔ شهرت ودبدبهٔ فضیلتی سوامع اصاغر واکابره متواصل اولمغله فاس پادشاهی
سلطان ابو عنان مشار الیهك خدمت ومصاحبتنه رغبت ویدیوز اللی بش سنهٔ هجریه سی اوائلنده مدینهٔ
فاسه جلبله حقنده رعایت واول وقتك اصول واسلوبنجه عهده سنه علامت نویسی ودیوان سلطانی کتابتی
خدمت جلیله لرین توجیه وعنایت ایدوب مدت یسیره ده طرف سلطانه کمال تقرب واتصالی بادئ حسد درون
ادانی واعالی اولدیغندن حقنده سعایات حساد وتقولات ارباب فساد متکثر وبوملابسه ایله خاطر سلطان
کندیسندن متغیر اوله رق بی جرم وجنایت اول کنج فضائلی کنج محبسه القا ایله اهانت ویدیوز اللی
طقوز سنه سی سلطان مشار الیه عالم عقبایه رحلت ایتمکله وزیر محاسن خصلت حسن بن عمر صاحب ترجمه یی
قید حبسدن تخلیص وزهاوروی مرآت دلنده تکون ایدن غبار وحشت واکداری دستمال استمالت ایله
امحا ودوش استحقاقنه الباس خلعت ایله مأموریت قدیمه سنه ارجاع وابلا ایلدکدنصکره مهام سلطنت
وزمام حکومت دست سلطان ابی سالمه مسلم اولدقده اولا عهده سنه کتابت سر واخیرا خطهٔ مظالم یعنی امور
ضبطیه ودعاوی مأموریتلرینی تحویل وقبول تام ونفوذ کلام ایله درجهٔ قدر ومقامنی اوج کماله توصیل
ایلمشدر سلطان ابو سالم دار بقایه عازم وکرسئ ملکه وزیر عمر بن عبدالله قائم اولمغله میانه لرنده بعض مرتبه
برودت حصوله کلدیکندن یدیوز التمش درت تاریخنده مدینهٔ فاسدن مفارقت واندلسه عزیمت ایتمکله
سلطان ابی عبدالله بن احمر قدومندن کسب حظوظ ومسرت وموکب مطنطن ایله استقبال وکندی
قصورندن برقصر عالی یه ایصال ایتدیردکدنصکره مجلسنه دعوت واکسای خلعت ایله حقنده اجرای مراسم
احترام وتخصیص مرتبات متوالیه وابذال انعامات عالیه ایله بارهٔ بارعاته سنده کمال لوازم اکرامدن صکره
یدیوز التمش بش سنه سی خلالنده قشتاله قرالیله عقد صلح ایچون سلطان مشار الیه طرفندن سفارتله
اشبیلیه جانبنه اعزام اولنوب قرال مرقوم ایله بالملاقات اثنای مکالمه ده اقتضای وقت وحاله کوره بسط
وایراد ایلدیکی کلمات حکمت آیاتندن قلب قرالی طرف فاضلانه سنه منجذب واشبیلیه ده اجدادندن
متروك اولوب امراء قرالی یدلرنده مغصوب بولنان بالجمله املاك موروثه سنی کندوسنه ردو اعطا ایلك

شرطيله معتنده قالمسنى طالب اولمش ايسه ده قبولندن امتناع واعتذارما نعما بداعيله نزد سلطانى يه اعاده اولنمسنى رجا ايلديكنه بناء كنديسنه طرف قرالدن لجام زرين وبردعهٔ سمين ايله طوناغش براستر بهتر اهدا وكمال اعزاز واجلال ايله متبوعى جانبنه اعاده واسرا اولنه رق وصولنده هديهٔ مذكوره يى سلطان مشار اليهه اعطا وبدلنه غرناطه قضاسندن برقريهٔ معموره عهدهٔ امتلاكنه قيد واملاريله سايهٔ سلطانيده كسب مايهٔ غنا وترفه ويديوز التمش التى تاريخنده بجايه صاحبى سلطان ابى عبد الله طرفندن ورود وتشريفنى متضمن وارد اولان نامهٔ مودتعلامه اوزرينه بجايه جانبنه توجه ايتمكله سلطان مشار اليه دخى ذات فاضلانه سنه تعظيما استقبال قدومى ايچون ترتيب موكب بر زينت وبا كمال دبدبه اعداد اولنان مرايه ايصال ايله حقنده فرط رعايت ايلدكدن فضله جزئيات وكليات امور سلطنتى يد استقلالنه تسليم واعطا وبوملابسه ايله شان ومنزلتنى برقات دخى توفير واعلا ايتمش اولمسيله ادارهٔ امور مملكت وتمشيت مصالح رعيته مباشرت وقبائل بربردن ذروهٔ جبال عصيانه عروج وكهوف كوه بلج وعدوانه ولوج ايدرك بر نيجه سنين اعطاء رسوم وعوائددن امتناع ايليان عربان اوزرلرينه بالنفس سفر وحركت ايدوب كاه لطف وتدبير وكاه ضرب شمشير ايله قبائل متوحشه يى دائرهٔ اطاعته ادخال وعوائد متراكمهٔ حكومتى استحصال ايتمك اوزره ايكن سلطان مشار اليه عزاده سى سلطان ابى العباس غدريله رفات ايتمكله صاحب تلمسان سلطان ابو حمو صاحب ترجمه يى طرفنه دعوت وتعظيما لذاته وزراسندن برذاتله ارسال نامه وعرض مودت ايلديكنه بناء يديوز التمش طقوز سنه سى بسكره يه متعازم وسلطان مشار اليه خدمتنده قائم اولوب يديوز يتمش التى سنه سى دفعهٔ ثانيه ده اندلسه عزيمت وسنهٔ مذكوره ظرفنده تلمسان جانبنه عودت ايتمكله سلطان ابو حمو طرفندن جلب بلاد وتأليف فؤاد ايچون بعض اهالئ قرا وقبائل دشت بيا اوزرينه مأمور وصوب مقصوده سائق ستور اولمش ايسه ده منداس جهتنه وصولنده مأموريت مذكوره دن استعفا ايله احياء اولاد عريفدن جبل كزول قبيله سى طرفنه توجه وعدول ايتمكله قبيلهٔ مذكوره قبلندن حسن قبول وبنى توجين بلادندن قلعهٔ اولاد سلامه ديمكله معروف اولان بلده يه نزول ايله شواغل خدمت وغوائل مأموريتدن تخليهٔ دماغ ودرت سنه قدر اختيار كوشهٔ فراغ ايدرك اشبو مقدمهٔ نفيسه نك بوكونه طرز بديع وطور منيع اوزره تأليفنه اهتمام مزيد وبش ماه ظرفنده جمع وتسويد ايلدكدنصكره يديوز سكسان سنهٔ هجريه سنده تونسه اعتزام وتونس صاحبى سلطان ابى العباس تاريخ مزبورك تكميلنى رجا وابرام ايلديكنه بناء اشبو مقدمه دن بشقه اخبار بربر ووقوعات سائره يى حاوى اولان اجزاء بقيه يى تصنيف وترقيم بر له برنسخه سنى سلطان مشار اليهه وبرنسخه سنى دخى سلطان ابو فارس عبد العزيز حضورينه تقديم ايلمشدر بعده اداى فريضهٔ حج ايتمك ايچون تحصيل رخصت ويديوز سكسان درت سنهٔ هجريه سى منتصف شعبانده فلك انكره عزيمت ايدرك اول ملوك چراكسه اولان سلطان برقوقك سرير سلطنته جلوسندن اون كون صكره جه اسكندريه يه مواصلتله سنهٔ مذكوره ذى القعده سنده مصره ورود وطلبهٔ علومك التماسات واقعه لرينه مبنى جامع ازهرده مقام تدريسه قعود ايتمكله فضل وكمالى معلوم اعالى وادانى ومدرسهٔ قمحيه تدريسيله نائل التفات سلطانى اولوب سكسان التى سنه سنده قضاء مالكيه منصب جليلنه بكام ومرجع خاص وعام اوله رق ايكى سنه قدر اجراى احكام شرع منيف وارباب زور واباطيلى حدود شرعيه ايله تخويف ايليوب محاكمات ومرافعاتده ترك خواطر اصحاب حاجات وعدم قبول وسائل وشفاعات عادات مسلوكه سندن بولنديغندن منفور بعض ذوات اولمغين نائره بين مذكوره علما وارباب فتاوى كندوسندن انفعال وبعض شكات تداركيله ركاب سلطانه سوق وايصال ايلدكلرندن اوزرينه اقامهٔ دعوى ونزد سلطانيده عقد مجلس علما قيلنه رق خصملرينه غالب وارباب اغراض عدم نيل مرام ايله مخذول وخائب اولمشلر ايسه ده حقنده بوكونه منافسات ومناقشات حدوثندن دلكير ومنصرف الضمير اولمغله قضادن استعفا وافادهٔ علوم وتدريسله اختيار انزوا ايدوب يديوز سكسان طقوز سنه سى جانب حجازه عزيمت وسلطان مشار اليه طرفندن تجهيز اسباب سفريه سنه همتله باكمال رفاه وراحت اداى فريضهٔ حج ايله عودت ايدوب بعده وقعهٔ مشهورهٔ تيمور ظهورنده سكز يوز اوچ سنهٔ هجريه سنده سلطان ناصر الدين فرج

معتبله شامه روان وقتادهٔ پنجهٔ تیموری امان اولوب علمای شام سطوت تیموردن دوچار بیم والام اولدقلرندن
صاحب ترجمه یی امامهٔ سبحهٔ جمعیت و پیشوای سالك جماعت اتخاذ ایدرك حضور تیموره واصل اولدقلرنده
وهلهٔ اولیده نظر تیمور فاضل مرحومه مصادف وعمامهٔ خفیفه وهیئت ظریفه سندن ظرافت طبع
ولطافت خلقنه واقف اولمغله صوب فضیلت اوبنه خطابا توجیه سؤال وبالبداهه ایراد قیلدیغی کلمات حکیمانه
ومقدمات دلفریبانه سندن کسب حظوظیت بال ایلدیکندن اسیرایکن سمیر مقامنه اصعاد ایتمش ایسه ده
اطوار ظالمانه واوضاع متلونانه سندن ناشی حقنده اولان اجلالی جلاله واسعافی اعتسافه مبدل اوله جغنی
اذعان وتفرس ایدرك پنجهٔ اژدراسندن تخلص کریانه مترقب فرصت وتاریخنك جلب واحضاری بهانه سیله
جانب مصره راحله ران عزیمت اولوب بو رنکله تیمورلنکی اغفال ومتاع جان ومالنی صوب سلامته ایصال
ایلمشدر سلطان برقوق زماننده معزز ومکرم اولدیغی کبی سلطان ناصر الدین فرج اوان سلطنتنده دخی مظهر
اکرام واعزاز واعیان مملکت وارکان دولت نزدنده قدر واو علا سرافراز اولوب برمدت بیبرسیه مشیختنه نائل
واخیرا تیمارستان قبالنده قبة الصالحده تدریس فقه وسرغتمشیه ده تدریس حدیث وظایفنه واصل اولدقدن
بشقه دفعات متعدده ده قضاه مالکیه مسندینه صاعد وحتی اول منصب سامیده قاعد اولدیغی حالده سکز
یوز سکز سنه سی رمضان شریفنك یکرمی التنجی اربعا کونی عالم عقبایه روان وجسد شریفی باب النصر
خارجنده مقابر الصوفیه نام محلده دفین خاك غفران اولدیغی مسطور کتب وقایع نویساندر رحمة الله علیه .
علامهٔ مشار الیهك اشبو تألیف لطیفندن بشقه قصیدهٔ برده اوزرینه شرح منیفی ونیچه قصاید بی نظیر واشعار
دلپذیری موجود ومؤلفات سائره سی دخی اولدیغی بعض کتب تواریخده مذکور ومسرود ایسه ده اشهر
آثار وابهر یادکاری عنوان العبر ودیوان المبتدا والخبر فی ایام العرب والعجم والبربر نام تاریخ مشهورینك
اشبو مقدمهٔ نفیسه سی اولوب انجق بو اثر عالی وکوهر غالی عن اصل رشتهٔ عبارات عربی اوزره نظمیه بند
تنسیق اولمغله هرکسك زیور صدفچهٔ قوهٔ فاهمه سی اولمدیغندن نظم اللا آل ما آلی جمله یه اشعه ریز انجلا
وانکشاف اولمق ایچون جنتمکان وفردوس آشیان سلطان محمود خان اول حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده
جالس صدر مشیخت عظمی ولابس خلعت بیضای افتا اولان فاضل سنی المناقب پیری زاده محمد صاحب
افندی مرحوم مقدمهٔ عربیه نك امر ترجمه سنه نصب نفس همت ومع توضیح الکافی عبارات رایعه ونکات
جامعه سینی بو طرز دلنشین واسلوب بهین اوزره لسان حلاوت بیان ترکی یه نقل وتحویلنه اعمال براعهٔ
مکنت ایلیوب حقا که اشبو ترجمهٔ بلاغت منسجمه سی فضل وکمالنه شاهد عادل وهر برفنده تصرفات
تامه سی بولندیغنه اجل دلائلدر مؤرخ ذوفنون عبد الرحمن ابن خلدون حضرتلری اشبو تألیف نوادر
الیفنده کافهٔ فنون وصنایع وجملهٔ علوم وبدایعك جمع وتلفیقنی التزام واواخر کتابده علم کلام ومنطق
هندسه وهیئت وطب وطبیعیه وفلاحت مثللو فنون متداوله نك ذکر وتعریفیله اتمام تألیفه اهتمام بیورمش
اولدیغندن وفنون مذکوره ایسه بین الناس متعارف وکتب مدونهٔ مخصوصه لرده تفصیلا مسطور
صحایف بولندیغندن مترجم مرحوم برقاچ فصلك ترجمه سندن صرف انظار وانجق باب علم فقه وا کا تابع
اولان فن فرائضك نصفنه قدر ترجمه وافصاحه ابتدار ایلمکله باب مذکورك ناقصة الترجمه اولدیغی حالده
طبع وتمثیلی موجب نقیصهٔ کتاب اوله جغی اجلدن بالاده ذکری سبق ایدن ذواتدن محمد رفعت افندی
تکمیل ترجمهٔ باب مذکوره همت ومترولك خامهٔ مترجم فهمامه اولان فصول بقیهٔ غیر مترجمه نك
مطالعه وقرائتنه بعض ارباب تدقیق وتحری میل ورغبت ایده جکلری ملحوظ بولندیغنه مبنی فصول
مذکوره نك دخی علی اصله طبع وتمثیلنه مبادرتله آخر کتابه ذیل وعلاوه ایدلمش وبوندن بشقه دیباجهٔ
کتاب زیور سرنامهٔ حمدله ایله متحلی وپیرایهٔ سرلوحهٔ صلوله ایله متجلی اولمیوب مترجم صاحب فضیلت
ترجمهٔ کتابه علمای اولی الابصار وذوی الاستبصاره معلوم مدرکه عباره سیله آغاز ومباشرت ایتمش اولمغله
اشبو امر ذی بال شائبهٔ ابتریتدن بعید الاحتمال اولمق ایچون زبان کالك رکاکت بیان عاجزی ایله تبرکا
اول کتابه حمدله وصلوله یی متضمن برخطبهٔ وجیزه دخی تحریر والحاصل شو مجلهٔ جلیله نك هر وجهله اکمال
اسباب حسن ونفاستنه بذل سعی کثیر قلنمشدر

(ترجمهٔ مقدمهٔ ابن خلدون)

(بسم الله الرحمن الرحيم)

دررزاهرهٔ حمد وسپاس متوالی الصدور وغرر باهرهٔ شکر بی قیاس متلالی الظهور مالك ملك وملكوت وملك ذوالجلال والجبروت حضرتلرینك ساحهٔ درگاه عظمت وباحهٔ بارگاه الوهیتنه عرض وایثار اولنمق لابد وسزادرکه نوع بشری (ولقد كرمنا بنی آدم) بشارت جلیله سی اوزره حلیهٔ بهیهٔ درایت ودرایت وصفت جلیلهٔ رویت وروایت ایله سایر اشباح ذوی الارواح اوزرینه تقدیم وتفضیل وقوهٔ قویهٔ نطق وطلاقت وسلیقهٔ انیقهٔ ذوق وذلاقت ایله نای افسرده نوای زبان انسانی نغمه پیرای مقام عالئ توحید وتهلیل بیوردی وعباهر اباهر صلوات زاكيات وجواهر زواهر تحیات اریحیات سرور سریر هردوسرا محبوب جمیل جناب خدا محمد المصطفی علیه أفضل التحایا افندمز حضرتلرینك قطعهٔ ریاض خلدبرین وهمرتبهٔ اعلای علیین اولان روضهٔ اریضهٔ منوره لری صوب عالیسنه اهدا ونثار قلنمق لازم وأحرادرکه (یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیك) ارادهٔ علیه سی اوزره تلقین دین قویم وتبیین آیین مستقیم ایله (بیت) فارشد الخلق لدین الحق * بسیفه وهدیه للحق * نشیده سنجه گاه تشهیر شمشیر قضا تاثیر غزوات وگاه اظهار انوار اقمار معجزات ایله کمکشتهٔ فیفای ظلمای ضلال وملال اولان نیچه ملل واقوامی داخل دائرهٔ دائمی اللمعان ایمان واسلام ایدرك تبلیغ برلیغ بلیغ الهی امر جلیلنی اتمام بیوردیلر ولطایف ترضیه وتکریم وطرایف تحیت وتعظیم کواکب ثواقب سماء هدایت اولان آل ابرار واصحاب اخیار حضراتنه لایق واولی درکه بارهٔ کرامت انارهٔ علیالرنده اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم کلام دری النظاملری سانحه پیرای صدور واولمغین هربرلری ملت حنیفهٔ بیضای محمدیه وامت منیفهٔ سمحای احمدیه یه مشعل افروز طرق هدا ودلا لتمای مسالك فوز ونجا اولشلردر (امابعد) علمای اولی الابصار ذوی الاستبصاره معلوم ومدرکدرکه فن تاریخ شول فنون معتبره دندرکه آنی جملهٔ امم واجیال تداول ایدرك

تحصیلنه

تحصيلنه شدرکائب ورحال وصرف نقود اموال ايلرلروشهريان وباديه نشين اولان اقوام غيرمتمدنه دخی معرفتنه
ميل ورغبت وملوك وسلاطين حصولنه سعی وهمت ايليوب فهم وادرا كنه صغار وكبار طالبلر درزيرا فن تاريخ
ظاهرينه نظر ايله ايام دول وقرون اولك خبرلرينی ضبط و بيان وكشف وعيانه مقصوراولوب انلرك احوالنی
جامع اقوال غريبه كتب وتنميق وحكايات عجيبه تحرير وتحقيق اولنوب مجالس ومحافلده نقل وبيان اولندقده
عقد انجمن جمعيت ايله استماعنه جملهٔ انام اجتماع ايليوب امم سابقه وقرون سالفه نك تقالب دهر ايله حال
وشانلرينك انقلابنی وصحايف اقاليم ربع مسكونده دول وسلطنتلرينك ظهورلرينی وتدريج ايله ممالك
ومسالكده وسعت وفسحتلرينی وآخره نقل وارتحال ايله زواللری كيفيتلرينی بزه ادا وافاده ايدر امافن تاريخك
باطنی عالم كون وفسادده ظهور ايدن حوادثك اصلنی تعليل وتحقيق وعلل ومباديسنی ترتيبده نظردقيق
مشتمل اولوب وقايع روزكارك كيفيت وسببلرينه فكر انيق وعلم عميق متضمن اولمغله حقايق اشيايه وقوفده
اصيل وعريق وعلوم حكمتدن معدود ومستقل برعلم اولمغه لايق فن جليلدر ودولت اسلاميه ده تدوين
كتب ايدن فحول مورخين ايام ماضيه نك اخبارينی جمع وتحرير وصفحات دفاتره ايداع وتسطير ايدوب
نفس الامری بيان وحقيقت حالی شرح وعيانده تقصير ايتمديلر لكن فن مزبورده راجل ووظيفهٔ تاريخدن
غافل بعض كمسنه لر كاذب اوهام عاطله لرينه تبعيت ايله نيچه دسايس باطله يی حق اولمق زعميله ثبت وتحرير
ونيچه حكايات كاذبه ترتيب وتصوير ايليوب اسلاف مورخينك آثارينه ضم ودرج ايلديلر بونلردنصكره
كلان مورخلرك اكثری دخی بونلرك اثرينه اقتدا واقتفا وآثار واخباری ايشتدكاری كبی بزه ادا ايدوب وقايع
كون واحوال عالمك علل واسبابنی ملاحظه ومراعات ايتميوب كذب وبطلانی ظاهر اولان ترهات اخباری
ترك ايتمديلرا كثرا زمانده حق باطلدن فرق وتميز قليل وديدهٔ بصيرت غالب اوقاتده ضعيف وكليل اولوب نقل
اولنان خبرلره غلط ووهم عارض وطاری وبنی آدمده بربرينه تقليد واقتدا عرق نسب مجراسنه جاری
اولديغندن ماعدا فنون وعلومه بيگانه وناهل اولنلرك مداخله وتعرضلری معلوم ومرعای جهل بين الانام
مقسوم اولمغله بربرندن استماع ايتدكاری خبرلری صحيح وفاسد نقل ايدوب صحايف مؤلفاتنه درج وتحرير
ايدرلر لكن حق وصوابك براهينی واضح ومعروف وشياطين اباطيل شهاب ثاقب نظر صائب ايله مردود
ومقذوف اولوب ناقل اخبار وآثار انجق نقل واملايه اقتصار ايدر سه ده نقاد بصيرت رايجی كاسددن صحيحی
فاسددن نقد وانتخاب ايدوب صفحات صدق وصواب مستنير ومنجلی اولور بو دخی معلوم اوله كه ناسدن جمع
كثير وجم غفير اخبار وقايع روزكاری ضبط وتحرير وتواريخ دول وامم عالمی جمع وتسطيره تصدی ايدوب لكن
مزيد فضل وكمال ايله شهرهٔ آفاق واقطار وتصانيف اسلافی صحف متاخره لرينه درج ايدن ائمهٔ اخبار فن تاريخ
قليل اولوب عددا انامل وحركات عواملی تجاوز ايتميوب يعنی اون اوچ نفر اعلام رجاله بالغ اولديلر * ابن
اسحاق طبری * ابن كلبی * محمد بن عمر واقدی * سيف الدين بن عمر الاسدی * امام مسعودی ومشاهير فحول
رجالدن بونلرك غيری كبی * اگرچه امام مسعودينك وواقدينك تاريخلرنده ذكر اولنان بعض كلاملرينه حفظهٔ
ثقات واعلام اثبات اراسنده معروف ومشهور نيچه طعن وتشنيع دخی واردر لكن كافهٔ مورخين
ذكر اولنان ائمهٔ اعلامك رواياتنی قبول ايدوب اثرلرينه اتباع وتصنيفده طريقلرينه اقتدا واقتفايی
اختيار ايلديلر صيرفيان بازار عرفان اولان اصحاب رشد واذعان نقل اولنان اخبار وآثاره امعان نظر ايدوب
ميزان عقل سليم ومعيار طبع مستقيم ايله صحيح وكاملنی اخذ وقبول وفاسد وناقصنی تزييف ورد ايدر
زيرا عمران عالم كه افراد نوع بشر وآحاد بنی آدمك صحيفهٔ ربع مسكونده اجتماعلرندن عبارتدر درلو درلو
طبيعتلری اولوب هر بری نيچه احوال وآثاری اقتضا ايدر وبو اجتماعاتك طبايعی ولوازمی بيلنوب موجب
ومقتضالرينه وقوف تام تحصيل اولندقده كتب تاريخده نقل اولنان اخبار وحكايات اول طبايعه عرض
وارجاع اولنوب اگر موافق وملايم ايسه قبول والا رد اولنور وذكری سبق ايدن ائمهٔ فن تاريخك اكثری
تاريخلرينی اقطار ارضدن برقطرده واقع ممالك احوالنه قصر وتخصيص ايتميوب صدر اسلامده دولت
امويه وسلطنت عباسيه نك جملهٔ آفاق واطرافده ضبط وتسخير ايتدكاری اولكه لری وزمانلرنده اخذ وناخود ترك
ايتدكاری ممالك احوالنی بيانه تصدی ايتديلر واپچلرندن امام مسعودی وانك اثرينه تابع رجال كبی بعض

مورخين ملت اسلام ظهورندن مقدم واقع اولان دول وامملك احوالنى دخى استيعاب واحاطه وجهى اوزره
بيان ايلديلربو نلردنصكره كلان مورخلر اطلاقدن تقييده وعمومدن خصوصه ميل وعدول ايدوب كرك
كنـدى زمانلرنده وكرك ازمنهٔ سالفه ده عامهٔ آفاق واقطارده موجود دوللك احوالنى بيانه تعرض ايتميوب
انجق كندى عصرلرنده ظهور ايدن وقايعى كشيدهٔ سلك تحرير وبولنـدقلرى دولتلك وقلمرو حكومتلرى اولان
بلاد وامصارك احوالنى جمع وتسطير ايله اكتفا ايلديلر اندلس مورخى ابن حيان اندلسده واقع دولت امويه
احوالنى بيان ايدوب وافريقيه مورخى ابن دقيق قيروان دولتنك اخبارينى تحرير ايتديكى كبى * بونلردنصكره
كلوب فن تاريخده تاليف وتدوينه تعرض ايدن كسنه لر طباع سليمه اصحابندن اولمامغله هنرلرى مجرد تقليد
ولوب غث وسمين جمع ايتدكارى اقوال واخبارى نقد وتمييزه قدرتلرى اولمامغله بولدقلرينى يازوب واسلاف
مورخينك تحرير ايتدكارى منوال اوزره ازمنـهٔ سالفه ده مرور ايدن احواله عصرلرنده واقع اولان امورى
قياس ايدرلر بيلمزلر كه ايام ماضيه ده سبق ايدن احوال عالم واطوار بنى آدم مرور ايام وكرور اعوامله متحول
ومتبدل اولوب قواعد ورسوم دول منقلب اولديغندن ذهول ايله عصر وزمانلرينك آداب وعاداتنه موافق
ومطابق ظن ايدوب وزمان سابقده مرور ايدن دول وسلطنتلرك اخبار وحكاياتنى كتب اسلافدن جمع
وتحرير ايتدكلرنده اصل وحقيقتنى بيلميوب اجزاسى مجهول معجون وشخوصى مبهم صور واشباح كبى مقالاتله
كتبلرينى مملو ايتديلر تحرير وتقرير ايتدكارى حوادث اياملك اصول ومباديسى معلوم اولميوب نقل ايلدكارى
انواع وقايعك اجناس وفصولى بيان اولنمامغله حقيقت حال مجهول ومبهم قالمشدر ائمهٔ متقدمينك فن
تاريخده تدوين ايتدكارى كتابلرنده تحرير ايلدكلرى اخبار متداوله يى باعيانها بو نلر تكرير ومواضع عديده ده
ذكر وتسطير ايدوب كنديلريله متقدمين بينلرنده ياخود زمانلرنده نشئت ايدن املك حال وشانلرينك بيانى ترك
ايلديلر زيرا طبيعتلرى تقليده مجبول اولوب كتب اسلافده ذكر اولنميان وقايعك احوالنى شرح وتفصيله
قدرتلرى اولمامغله تاليفلرى امم حادثه نك احوالنى بياندن قاصر اولدى بوندنصكره دولتلرك ذكرلرينه
تعرض ايتدكارنده خبرلرينى على الترتيب تنظيم ايدوب وزعملرنجه نقل وروايتلرنده محافظه واهتمام ايدرلك
تكمیلنه اهتمام ايليوب كاه وهم وكاه اصابت ايلديلر لكن بدايت ونهايتلرينه تعرض ايتميوب آفتاب اقباللرينك
افق عالمده طلوعنى وشوكت وسطوتلرى انوارينك سطوع وظهورينى موجب سببلرينى وغايته وصول
ووقوفنى مقتضى اولان علتلرينى ذكر ايتملريله كتبلرينه نظر ايدنلر ذكر اولنان سلطنتلرك مبادئ ظهورلرينى
ورتبه ودرجه لرى كيفيتلرينى بيلميوب ملوك وسلاطينك بربرلرينه تغلب وتزاحملرينك ياخود بربرى
آردنجه تعاقب وترادفلرينك اسبابنى تفحص ايدوب وخلفلرينك سلفلرينه اوضاع واطوارده مخالفت ياخود
موافقتنى موجب اولان ماده لردن بحث وتفتيش ايتمكه محتاج اولديلر نته كيم بو امورك جمله سى انشاء الله الرحمن
بو كتابك مقدمه سنده ذكر اولنور بو طائفه دنصكره كلان مورخلر دخى كلاملرينى ايجاز واختصارده افراط
ايدوب وبازدقلرى دولك انجق ملكلرى اسملرينى ايراد ايليوب انساب واحسابلرين واحوال واطوارلرين
ترك واهمال واسماء ملوكى اوزرينه عدد اياملرين حروف غبار ايله رسم واجمال ايلديلر * ابن رشيق ميزان العمل
نام تاريخنده وبونك اثرينه اقتدا ايدن كسنه لر ايتديكى كبى * بو طائفه فوائد علم تاريخى ترك واهمال
ومورخين بينلرنده معروف اولان مذاهب ومنافعى اجمال ايله اخلال ايتدكاريچون بونلرك سوزلرينه اعتبار
اولنميوب رأيلرنده نه ثبات ونه نقللرينه اعتقاد واعتماد اولنور * وقتا كه بن دخى كتب قومى مطالعه ايدوب كركى
كبى امور ماضيه واحوال حاضره يى ملاحظه ايتدمسه بصر بصيرتدن رفع پردهٔ غفلت برله چارسوى معارفده
كشت وگذار ايليوب مفلس تهى دست نقد عرفان ايكن كندى خاطر فاترمدن بر كالاى نو طرز تصنيف
خريدارى اولديغمده بر وفق مامول ظفر ياب مسؤل اولهرق فن تاريخده بر كتاب مستطاب انشاسنه
موفق اولدمكه آفاق واقطارده نشئت ايدن امم وطوايفك احوالندن رفع حجاب ووجه لايق اوزره حقيقت
حالى اخبار واعتبارده باب باب تفصيل اختيار اولنوب دول وعمران عالمك ابتداى ظهورلرينك علل واسبابنى
كركى كبى تحرير ونفس الامره مطابق هر خصوصى كتب وتسطير ايلدم وشرح وبيانى قصد اولنان
احوال دول وعمران واطوار حوادثك كوانى حالا بو عصرلرده ديار مغربى تعمير واحيا واقطار وامصارينى

مسکن وماوی اتخاذ ایدن طوائف بربر وقبائل عربك احوالی واول دیارده انلره مخصوص دولتلرك وبونلری سبق ایدن ملوك وامصارك اخباری بیانی اوزرینه بنا ایلدم زیرا ممالك غربیده بو ایکی قبیله نك مقام وماوالری یلنوب مدت مدیده سکون واقامت ورفع لوای حکومت ایدوب زمان مکث وقرارلری مدید وآحاد وافرادی کثیر ومزید اولغله بو ایکی طائفه نك ممالك مغربدن دیار آخره نقل وحرکتلری تصور اولنموب واهالیسی نوع بشرو بنی آدمدن بونلرك ماعداسنی بلامکله تحریر اولنه جق احوال دول وامم واطوار عمران عالمك قواعد واصولی مغرب اهالیسنك معلوم ومشهودلری اولان دولت وممالکك بیانی ضمننده ادا اولنمق فهملرینه قریب معنا اولمغین بو اسلوب سهولت مصحوب اوزره کتابك مقاصدی تهذیب وترتیب وافهام علما وخواصه تقریب اولنوب تالیف وتبوینده مسلك غریب اختراع وتنظیم وترتیبنده مذهب عجیب واسلوب لطیف ابتداع اولندی و بو کتاب مستطابده روی زمین وادیم سما کده افراد امم وآحاد بنی آدمك بربرلریله اجتماعندن عبارت اولان عمران وتمدنك احوالی وبونلرك اجتماعلرینه عارض ولازم اولان احوال واعراض ذاتیه لری برکونه شرح وبیان وکشف وعیان اولنمشدرکه مطالعه ایدنلر وقایع کون وحوادث دهرك علل واسبابنه وقوف ایله انتفاع ایدوب واهل دول بیوت سلطنته ابواب ندن نه کونه دخول ومراملرینه نه وجهله وصول بولدقلرینی بیلدیروب منازل ملك ومراتب دولك طرق واسبابنه اطلاع حاصل اولمغله علم تاریخده آخره تقلیددن کف ید ایدرلر و حضیض تقلیددن ذروهٔ تحقیقه عروجه وسیله اولمغله سندن اول مروروسندن صکره ظهور ایده جك ایام وامملك احوالنه واقف اولوریسین وبن بو کتابی بر مقدمه واوچ کتاب اوزرینه ترتیب ایلدم

(مقدمه) علم تاریخك فضل وشرفی ومورخینك مذاهب ومسالکی واصحاب تاریخك غلطلری بیاننده در

(کتاب اول) عمران عالم واکا عارض اولان عوارض ذاتیه دن ملك وسلطنت وکسب معاش وصنایع وعلوم وبونلرك حدوث وعروضنی موجب علل واسباب بیاننده در

(کتاب ثانی) قبائل عربك ابتدای خلقتدن بوآنه کلنجه شعوب واجناس ودولتلرینك خبرلری بیاننده اولوب بونلره معاصر اولان امم مشاهیرك بعضیلرینه ودولتلری احوالنه دخی اشارت اولندی * نبط * وسریانیین * وفرس * وبنی اسرائیل * وقبط * ویونان * وروم کبی

(کتاب ثالث) قبیلهٔ بربر وبونلرك اعوان واتباعی اولان زناته قبیله سنك اخباری بیانی مشتمل اولوب بونلرك ابتدای ظهورلری وطوایف واصنافی وبونلره دیار مغربده مخصوص اولان ملك ودولت احوالی بیاننده در وبوندن صکره دیار شرقه عزیمت ایلدم که انوار وآثارنی مشاهده ومعاینه ایدوب وزیارتکاه اولان اماکن متبرکه ومشاهد مقدسه لرنده فرض وسنت انواعندن عبادات وطاعاته اشتغال ایلیوب کتب وسفرلرنده مسطور اولان آثار واحوال شرقه وقوف تام تحصیل ایلیم بحمده سبحانه آفاق واطرافنی کوروب آثار واخبارینه بعد الاطلاع ملوك عجمك ودول ترکك اول دیارلرده مالك اولدقلری ممالکی احوالنه متعلق بیلدیکم نیجه آثار واخباره علم یقین حاصل اولمغله کتاب ثالثده اول خبرلری دخی درج وتسطیر ونقصانینی انکله تکمیل ایدوب دیار غربده متمکن بربر وزناته قبیله لرینه معاصر اولان امم نواحی وملوك امصار احوالی مباحثنی ذکر اولنان ملوك عجم وترکك اخبارییله تذییل ایلدم * وبو بابده سبیل اختصار وتلخیصه سلوك ایدوب تعقید وغموضدن احتراز وسهولتلی عباره ذکرنی اختیار ایتدم * وترتیبده علی العموم انساب قبائل وامم واصول طوایف عالم ذکریله بدء ایدوب بعده هر طائفه نك احوال مخصوصه لری بیاننه شروع ایلدم * بتوفیق الله تعالی تألیف وتصنیفمز احوال امم وسکان عالمك اخبار وآثارنی احاطه واستیعاب ایدوب صعب الحصول وعسیر الوصول نیجه حکم ومصالحی تسهیل وفهمه تقریب وحوادث دولك علل واسبابنی تعریف وترتیبی متضمن اولمغله مسائل حکمت وفضائل تاریخی جامع بر مجموعهٔ مرغوبه اولدی وقتا کیم بو کتاب مستطاب امصار وبوادیده ساکن عرب وبربر قبیله لرینك خبرلرینی محتوی ومشتمل وانلره معاصر دول عظیمه نك احوال وآثاری ذکرینی متکفل اولوب حوادث ایاملك مبتدا ومنتهاسنده اولان احوال وعبر ومصالح بیانی متضمن اولمغله بن بو کتابی (عنوان العبر * ودیوان المبتدا والخبر * فی ایام العرب والعجم والبربر * ومن عاصرهم من ذوی السلطان الاکبر) اسمیله تسمیه ایلدم وبن بو کتابده امم ودولك اول حدوث وابتدای ظهورلرندن وبربرلرینه معاصر اولان ملوك

وسلاطينك مناقب ومآثرندن برشي ترك ايتميه رك قرون ماضيه وملل سالفه نك تبدل وتقلبلری وممالك ومسالكده حكم وتصرفلری اسبابنی ذكر وتسطيرده قصور ايتمدم ودخی عمران عالم واجتماع بنی آدمك عوارض ذاتيه سندن اولان دولت وملت * ومدن وامصارده اقامت * وبواديده نقل وحركت * وعزت وذلت * وكثرت وقلت * وعلم وصنعت * وكسب وتجارت * وربح وخسارت مقوله سی امور ومرور دهور وكرور عصور ايله بربرنی متعاقب احوال مختلفهٔ جمهوردن بدويت وحضريت * وواقع ومنتظر تقدير حالات واطوار وارايسه جمله سنی ذكر وتصريح وعلل وبرهانلرينی كشف وتوضيح ايلدم بفضله تعالی شأنه بو كتاب منفرد الاسلوب اولوب صحايف اوراقه درج وتضمين ايتديكم علوم غريبه وحكم عجيبه يی محتوی اولمغله بر تأليف مطبوع وتصنيف مرغوب اولدی حالبوكه اتراب وامثالم ميانده عجز وقصورمی مقر ومو قن وبو مقوله امر خطيره تصديده قلت بضاعه مه معترف ومذعن اولوب فنون كالدهٔ بيضا اصحابی اولان علمای اولی النهی دن رجای صادق وامید واثق اولدركه بو كتابه عين انتقاد وامتحان ايله نظر ايدوب چشم تحسين وارتضا ايله امالهٔ طرف بصر بيوروب واقع اولان خلل وقصوره واقف اولدقلرنده اصلاح وتصحيح بيوره لر زيرا اصحاب علم وكماله نسبت بضاعه من قليل اولوب وقصور وخطامی اعتراف لوم وطعندن تخلص وانجا ايدوب اخوان واحبادن دخی لطف وكرم مأمول ومرتجادر انجق جناب كبريا جل شأنه حضرتلرندن سؤال ونياز ايدرمكه اعماللرمزی اخلاص نيته مقرون ايدوب خصوصا بو تأليفمزده سعيمزی مشكور ايليه آمين وهو حسبی ونعم الوكيل

(مقدمه)

علم تاريخك فضل وشرفی ومذاهب ومسالكنك تحقيق ومورخينك نقل ايتدكاری اخبارك بعضيسنده غلط ووهملری وبعض سببلری بياننده در * معلوم اوله كه علم تاريخ مذهب ومسلكی عزيز وفائده سی كثير وثمره وغايتی شريف بر فن لطيفدر زيرا انبياء عظام ورسل كرام صلوات الله تعالی عليهم اجمعين حضراتنك سير حميده لری وملوك وسلاطينك دول وسلطنتلری ونظام عالمه دائر سياستلری وسائر امم ماضيه نك اخلاق واطوار وعادتلری معرفتی بو فن جليلك تحصيلنه موقوف اولوب امور دينيه ودنيويه نك صلاح وكمالنی مراد ايدن اخلاف امت اسلافه اقتدا ايله تكميل نظام معاش ومعاده بو فن ايله توسل ايدرلر بو جهتدن فن مزبور متعدد مأخذلره ونيجه درلو معارف وعلومه محتاج اولوب خصوصا رأی صائب وفكر ثاقب ايله تأمل ودقته وصولدن صكره تثبت واطمينان نفسه توقف ايدركه بونلر صاحبنی طريق صوابه دلالت وخبط وخطايه ميل وعدولدن صيانت ايدرلر زيرا السنهٔ ناسده مذكور وصحايف كتب تاريخده مسطور اولان خبرلرده يالكز نقله اعتماد اولنوب عمران عالم واجتماع بنی آدمده لازم اولان احواله وقوانين عادات انام وقواعد نظام دولته مراعات اولنميوب ايشيدوب كورمديكمز احوالی بيلوب مشاهده ايتديكمز اموره قياس ايلسك يعنی هر ايشتديكمز خبری نقل مجرده اعتماداً تصديق ايدوب عقل وعاداته تطبيق ايتديكمز صورتده كرداب خبط وخطايه دخول وجادهٔ صدق وصوابدن عدول اولنمق مقرردر چوق كره مفسرين ومورخين وائمهٔ نقلدن نيجه كمسنه لر حكايت وروايت ايتدكلری وقايعده غث وسمين يالكز نقله اعتماد واعتقاد ايدوب وقوانين معقوله يه قبل العرض نقل اولنان شيئك امثال واشباهنه قياسی ترك ومعيار حكمت ايله وزن وعيار ايتميوب حوادث دهرك طبايع مخصوصه واحوال معلومه سنی بيلوب نقل اولنان اخباره نظر وبصيرت ايله امعان وامكان وامتناعنی اذعان ايتمامليله شهراه صدق وصوابدن خروج وصحرای وهم وغلطه ولوج ايتديلر خصوصا اثنای حكاياتده اموال وعساكر مقوله سی نسنه لری عد واحصا اقتضا ايدوب تعداده مباشرت ايتدكلرنده مخالف قواعد واصول نيجه كلام نامعقول ايراد ايلديلركه عقله عرض اولنوب كركی كبی ملاحظه اولنسه كذب ودروغ اولديغی ظاهر اولور نته كيم امام مسعودی ومورخيندن چوق كمسنه لر بنی اسرائيل عسكرينی بيان سياقنده نقل ايدوب ديديلركه حضرت موسی عليه الصلوة والسلام بونلری صحرای تيهده عد واحصا بيوردقلرنده شيوخ ونسوان وصبياندن ماعدا ايچلرندن انجق حمل سلاحه قادر وسنلری يكرمی ياخود زياده يه بالغ اولانلری حضور برنورلرندن چكروب تعداد بيوردقلرنده التی يوز بيك ياخود دها زياده ايديلر ديو روايت ايلديلر مع هذا طوايف بنی اسرائيلك قرارگاهلری اولان مصر ايله شامك بو قدر عسكره تحملی واتساعی خصوصندن غافل

وذاهل اولدیلر زیرا ممالکدن هر مملکتك حفظ وحراستنه وافی * واعداسنی مدافعه یه کافی * مقدار معین حارس وحامیلری اولورکه اول مملکت انجق آنلره متحمل * وارزاق ومواجبلرینه متکفل اولوب وزیادهسنه تحمل ایتدیکنه حالا میانهمزده مألوف وعهدمزده معروف احوال ملك وسلطنت وهر مملکتك حمایت وحراستنده معتبر ومرعی اولان حالات دلالت ایدر * بوندنصکره کثرت ووفرتده بو مقداره بالغ اولان جیوش اراسنده زحف ومقابله یاخود محاربه ومقاتله مراد اولنسه وقوعی مستبعد اولور زیرا التیوز بیك یاخود دها زیاده عسکر اجتماعنه صالح میدان بولنموب وایکی یاخود اوچ قات یادها زیاده صف ترتیب اولنسه بونلر مدّ بصردن بعید اولمغله فریقینك بربرلریله مقاتلهسی ممکن اولمیوب وصفلرك بری غالب اولدقده امتداد صفوف سببیله بری جانبی اوته جانبندن آگاه اولمیوب نصرت وهزیمت متعین اولمز * زمانمزده مشاهده اولنان وقایع حروب وترتیب صفوف بو مادهیه شهادت ایدوب وحوادث عالمدن ازمنهٔ ماضیهده مرور ایدن هر امر کندی جنسندن زمان مستقبلده ظهور ایدهجك مادهیه ماجاریسنك اولنك آخرینه مماثلتندن زیاده اشبه اولمغله حاضر ایله غائبه استدلال اولنور * ودخی ملوك فرسك دولتی بنی سرائیل مالکندن چوق مرتبه اعظم اولوب حتی عهد سابقده مملکت فارس توابعندن مغرب عاملی اولان بخت نصر بنی اسرائیل اوزرینه رفع لوای وغا و مملکتلرینه استیلا ایدوب دار الملك ملت وسلطنتلری اولان بیت مقدسی تخریب واموال وارزاقلرینی نهب ویغما ایتدیکی بنی اسرائیلك ضعف حالنه وفرسك عظم شاننه شهادت ایدر * وکذلك ملوك فرسك داخل قلمرو ضبط وتسخیرلری اولوب عراقین وخراسان وماوراء النهر وابوابده واقع اولان مملکتلری دخی بنی اسرائیل ممالکندن ازید واوسع ایکن جیوش فرسك عددی بالادهذکر اولندیغی اوزره بنی اسرائیل عددی مبلغنه بلکه اکا قریب مرتبهیه بالغ اولمامشدر * زیرا خلیفهٔ ثانی فاروق منیع الجناب حضرت عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه طرفندن امیر جند اسلام اولان سعد بن ابی وقاص ایله آخر اکاسرهٔ عجم یزدجردك سردار معرداری رستم میانلرنده مداین فرسدن قادسیهده واقع محاربهده بولنان جنود فرس سائر وقتده اجتماع ایدن عسکرلرندن اعظم ایکن سیف الدین نقلی اوزره بللو باشلیلری انجق یوزیکرمی بیك وتوابع مقولهسی ایکیوز بیکدن اکثر اولوب وحضرت عایشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنها ایله زهری رضی الله عنهك روایتلری اوزره رستمك سعد بن ابی وقاص رضی الله تعالی عنه ایله قادسیهده مقابله ومقاتله ایلدیکی عسکرك بللو باشلیلری انجق التمش بیك اولمق اوزره در علی کلتا الروایتین اعظم جنود فرس بنی اسرائیل عددینه بالغ اولمدی وبر دخی اگر جیوش بنی اسرائیل نقل اولندیغی اوزره آلتی یوز بیك یادها زیاده اولیدی دائرهٔ ملك ودولتلری واسع ومملکت وایالتلری متسع اولوردی زیرا دولت وسلطنتلرك ممالك وولایتلری قلت وکثرتده آنلرك حمایه وحفظنه قائم اولان رجالك قلت وکثرتنه تابع اولوب منعه وحماتی قلیل اولان دولتك مملکتلری قلیل واعوان وانصاری کثیر اولان سلطنتك ممالکی کثیر اولدیغی اشبو تألیفمزك کتاب اولی فصولندن فصل ممالکده انشاء الرحمن تبیین وتفصیل اولنور * قوم بنی اسرائیلك ممالکی ایسه ایالت شامدن اردن وفلسطینی وارض حجازدن بلاد یثرب وخیبری تجاوز ایتدیکی معروف ومشهوردر * ودخی معلوم اولهکه اسرائیل کلمهسی لغهٔ عبرانیه یاخود سریانیهده عبد الله معناسنه اولوب الله قولی دیمکدر زیرا اسرا لفظی عبد معناسنه وایل کلمهسی لفظهٔ جلاله مقامنده مستعملدر بعده حضرت یعقوب علیه الصلوة والسلامك اسم سامیلری اولمغله بنی اسرائیل بنی یعقوب کبی نسل وذریتلرینه اطلاق اولنور حضرت موسی علیه الصلوة والسلام دخی حضرت یعقوب علیه الصلوة والسلام اولادکرامندن وانبیاء بنی اسرائیلدن اولوب ائمهٔ محققین نقلی اوزره سلسلهٔ نسب عالیلری اوچ واسطه ایله حضرت اسرائیل علیه الصلوة والسلامه منتهی اولمشدر توراة شریفده ترتیب سلسلهٔ نسب سامیلری موسی بن عمران بن قاهث هاتك فتحی یاخود کسریله بن لوی لامك کسری یاخود فتحیله بن یعقوب علیه السلام که اسرائیل الله در بو وجهله مسطوردر ومهرهٔ اعلام مورخیندن امام مسعودی نقلی اوزره حضرت موسی ویعقوب علیهما الصلوة والسلام اراسنده واقع مدت ایکیوز یکرمی سنهدر زیرا حضرت یعقوب علیه السلام اولاد صلبیهسی ایله واولادلرینك اولادیله که لسان عربده آنلره اسباط اطلاق اولنور حضرت یوسف علیه الصلوة والسلام ایچون محروسهٔ مصری

تشریف بیوردقلرنده اولادواسباطك عددی یتمش نفره بالغ اولمشیدی اولادواسباط اسرائیل که قوم
بنی اسرائیلك اصولیدر محروسهٔ مصرده مکث واقامت وملوك قبط اولان فراعنهٔ مصرك تحت حکومتلرنده
اولوب بعده فرمان الهی اوزره حضرت موسی علیه الصلوة والسلام ایله صحرای تیهه خروج ایتدکلرنده
مصره دخوللری وتیه صحراسنه خروجلری میاننده مروراید ن مدت ذکر اولندیغی اوزره ایکیوزیکرمی سنه
اولمق اوزره رقزدهٔ قلم مسعودیدر بوتقدیرجه یتمش نفرکسنه نك نسل وذریتی درت جیلده ایکیوزیکرمی سنه ده
التی یوزبیك یادهازیاده یه بالغ اولمق اطوارتناسلده جاری عادت الهیه دن بعیدبرامر اولدیغی واضحدر
اکرزمرهٔ مورخین جیوش بنی اسرائیلك بوعدده بلوغنی حضرت سلیمان علیه الصلوة والسلامك زمان
شریفلرنده یااندن صکره مبعوث انبیاء بنی اسرائیل وقتلرنده اولمق اوزره زعم ایدولرسه بودخی بعیددر زیرا
حضرت سلیمان علیه السلامك دخی جدامجدلری حضرت اسرائیله آباء کرامندن اون برواسطه ایله منتهی
اولوب سلسلهٔ نسب شریفلری بویله مرتبدرکه سلیمان بن داود بن یشا بن عویذ یاخود عوفیذ بن باعز
یاخود بوعز بن سلمون بن نحشون بن عمیناذب یاخود حمیناذب بن رم بن حصرون یاخود حسرون بن
بارص یاخود بیرس بن یهوذا بن یعقوب علیه السلامدر وسلسلهٔ نسل ونسب اون برطبقده دخی یتمش نفردن
التی یوزبیکه یادهازیاده یه منشعب اولمق بعیددر مکرمئات والوف مرتبه لرینه بالغ اولسه جائزدر واما زعم
اولندیغی اوزره مراتب مذکوره یی تجاوز ایدرك مئات الوف مرتبه سنه وصولی مستبعددر حالا مشاهده
ومعاینه ایله معلوم واوقاتزه قریب وقتلرده مشهور ومعروف اولان بطون وقرونك تناسل وتوالدلرنده
جاری عادت الهیه یه نظرواعتبار اولنوب نقل مذکوری قیاس ایلسك زعملری باطل ونقللری کاذب اولمق
اقتضا ایدر وکتب اسرائیلیاتده ثابت اولمشدرکه حضرت سلیمان علیه الصلاة والسلامك انجق
اون ایکی بیك عسکری وبیك نفرخواص ومقربینی اولوب ودرکاه سعادت پناهلرنده درت یوزراس فرس
رهوار صبا رفتار مربوط وموجود ایدی بوخبراخبار صحیحه دن اولمغله اعتماد اولنوب سائر کتب
اسرائیلیاتده موجود عامه نك اخبار فاسده سنه التفات اولنمز * حضرت سلیمان علیه الصلاة والسلامك
ایام سعادت انساملری بنی اسرائیلك دولت وسلطنتلرینك قوت وشوکتی وقتی اولوب ودائرهٔ ملك ومملکتلرینك
وسعت وفسحتی زمانی ایکن عدد جنود وجیوشی التی یوزبیکه بالغ اولمدیغی معلوم اولدقدنصکره صحرای
تیهده شیوخ ونسوان وصبیاندن ماعدا انجق سنلری یکرمی یه یادهازیاده یه بالغ اولان جنود بنی اسرائیل
التی یوزبیك نفره واصل اولمق مستبعد اولدیغی ظاهر اولوردخی ابنای عصروزمانك جملهسنی کوررزکه
کندی وقتلرنده یاخودا که قریب زمانلرده اولان دولتلرك عساکرنی وجیوش مسلمین ویاجنود نصارانك
عدد ومقادیرنی خبرویروب ویاخود ممالك سلطانیه ده حاصل وخزائن عامره یه داخل اولان اموال میریه یی
ومصارف ومواجب مقرره یی وکذلك اعیان وارکان دولتك دخل وخرجلرنی واصحاب ثروت ویسار واغنیای
تجارك سرمایه لرینی عد واحصایه شروع ایتدکلرنده مبالغه لر ایدوب حدود معتاده یی تجاوز وخاطرلرینه کلان
نسنه لری تفوه ایدرلر تجان کتاب ومحاسبین دفاترودواوینه مراجعت ایله عساکرك اساملرنی یوقلیوب واکابر
واعیانك خرج وصرفلرنی وتجارك سرمایه وفائده لرینی حساب وکتاب ایتدکلرنده ناسك عد وتقدیر ایتدکلری
مرتبه لرك عشر معشارینه بالغ اولمز * بونك سری بودرکه نفس انسانیده عادته مخالف غریب وعجیب
نسنه لری نقل واستماعه حرص ومحبت ولسان اوزره کلماتك مرور وورودنده سهولت اولوب وکلامنی نقد
وتزییف ورد وابطال ایله مقابله ایدرکسنه دن غافل اولمغله ارتکاب ایتدیکی مبالغاتده کندوبی عمد
وخطاسنده محاسبه یه چکوب سویلدیکی خبرده زیاده ونقصانی طوتوب تعدیل وتوسیط ایله مطالبه وبحث
وتفتیش ایله مؤاخذه اولنماسق اعتقادینه دوشمکله میدان سخنده ارخای عنان ومراعات کذب ودروغده
بهایم کبی اطلاق زبان ایدوب تجارت رابحهٔ صدق وصوابی ترك وصفقهٔ خاسرهٔ کذب ولهوی اختیار ایتمش
اولور کذلك عدد جیوش بنی اسرائیل حقنده وارد اولان خبردخی بوقبیلدن عداولنوب مبالغات متعارفه یه
حمل اولنور وبعضیلر دیدیلرکه بردریتك مدت قلیله ده التی یوزبیك مقداری عدده بلوغی بحسب العاده
مستبعد اولمق بنی اسرائیل قومنك غیرنده جاریدر اما بنی اسرائیل معجزه طریقیله بومرتبه یه بالغ اولدیلر

زیرا منقولدر كه بنی اسرائیلك آباء كرامی سلكنه منسلك اولان انبیاء عظام صلوات الله تعالى علیهم اجمعین
حضراتندن ابراهیم واسحق ویعقوب علیهم السلام حضرتلرینه وحی اولندیكه حضرت رب العالمین جل
شانه بونلرك ذریتلرینی روی سماده موجود یلدزلردن وسطح زمینده واقع خرده طاشلر عددندن زیاده تكثیر
وتوفیر ایدوب مدت قلیله ده كثرت نسل وذریت ایله بونلری سائردن ممتاز ایتمك اوزره وعد الهی سبق ایتمكله
اسامئ سامیلری ذكر اولنان انبیاء عظام حضراتی حقلرنده معجزهٔ ظاهره وكرامت باهره اولمق حكمتنه بناء انجاز
وعدكریم ایله مدت قلیله ده على خلاف العاده ذریتلری تكثیر وتوفیر اولندی بوتقدیرجه طور عادته مخالفدر
دیو طعن واعتراض اولنمز * اكر بركسه عدد بنی اسرائیلك صحرای تیه ده التی یوز بیك نفره بلوغی خبرینی وانبیاء
عظامه تكثیر ذریتلریله وعد الهی ووحی ربانی صدور ایدوب توراتده مسطور اولدیغنه دخل قصدیله معارضه
ایدوب قوم یهود كلمات توراتی تبدیل واستدكاری كبی تحریف ایتدكاری معروف ومشهور اولمغله توفیر نسل
وذریتلری حقنده وعد الهی سبقنی وصحرای تیه ده عدد مذكوره بلوغی خبرینی یانلرندن صحیفهٔ توراته درج
ایتدیلر دیو اعتراض ایلرسه بویله جواب ویریلور كه محو واثبات معناسنه تبدیل یعنی بركلمه یی رفع ویرینه كلمهٔ
اخری وضع ایتمك ائمهٔ محققین قتنده مقبول ومسلم اولمیوب وتبدیل كلمات كتب الهیه حقنده وارد اولان آیات
قرآنیه واحادیث نبویه ظاهرندن صرف اولنوب بلكه كتب الهیه ده وارد اولان كلام الهی یی اعتقاد فاسدلرینه
مطابق معنای بعید ایله تأویل وتوجیه ایدرلردیمكدر دیو امام بخاری حضرتلری صحیحنده ذكر ایلادی
زیرا عرف وعادت أنام اهل ادیانك كندولره نازل اولان كتب الهیه ده وارد كلمات شریفه یی محو واثبات
طریقیله تبدیل ایتملرینه مانعدر امدی نسل بنی اسرائیلك نشو ونماده كثرتی ومدت قلیله ده عدد مذكوره
بلوغلری انبیاء عظامه معجزهٔ ظاهره وكرامت خارقة العاده اولوب بونلردن غیری قومك نسل وذریتلرینك كثرت
ووفرتلرنده ینه مقتضای عادت ایله عمل اولنوب على خلاف القیاس برخبر وارد اولورسه رد اولنور * اما قوم
بنی اسرائیل نشو ونماده على خلاف العاده التی یوز بیك نفره یادخی زیاده مبلغه بالغ اولدقده بالاده ذكر
اولندیغی اوزره بینلرنده جنك وجدال وترتیب صفوف قتال امری مشكل اولاق خصوصی صحیحدر لكن
بینلرنده حرب وقتالی موجب سبب ظهور ایتمكله واقع اولمامشدر وكذلك ممالكدن هر مملكته مخصوص
صاحب ملك طرفندن توظیف وترزیق اولنور عساكر معینه سی اولوب زیاده اولدیغی صورتده مملكتك
تحملی اولمیوب ومصر ایله شامك التی یوز بیك عسكره ومواجب ومصارفلرینه وافی اولمدیغی محذوری
دخی واردر * لكن موسى علیه السلام عهد شریفنده بنی اسرائیل ایچون دولت وسلطنت اولمیوب
وهنوز مواجب الور عسكر ترتیب اولنمامشیدی انجق حق جل وعلا بونلری تكثیر وتوفیر ایلدیكه ارض بنی
كنعان كه ایالت شامدر بونلره اول بقعهٔ مباركه یی تخصیص واحسانله وعد كریمی سبق ایدوب اول
بقعه نك اهالیسی اوزرینه استیلالری مصلحتیچون ذریتلرین توفیر ایله انجاز وعد الهی بیورلدی بعد
الاستیلا بینلرنده ملك وسلطنت ظهور ایدوب قدر كافی حارس وحامی ترتیب اولندی * بو امورك جمله سی
معجزات باهره وآیات ظاهره دن اولوب قیاس ایله عمل اولنمز والله الهادی الى الحق * وبودخی اخبار
واهیه وحكایات ضعیفه دندر كه كافهٔ مورخین اول حكایه یی تبابعه عنوانیله معروف ومشهور اولان ولایت
یمن وخطهٔ جزیرة العرب ملوكی حقنده نقل ایدوب دیرلر كه بونلر عهد قدیمده ولایت یمنده كرسئ مملكتلری
اولان شهر صنعادن قالقوب مغرب زمینده واقع افریقیه وبربر ممالكنه واروب حتى ملوك تبابعهٔ اولینك
اعاظمندن اولوب عهد موسى علیه الصلاة والسلامه یاقدن مدت قلیله مقدم زمانده تخت نشین ممالك
یمن اولان افریقش بن قیس بن صیفی افریقیه طرفنه امالهٔ لجام عزیمت ایدوب بربر قبیله سندن قتل نفوس
كثیره ایله اولحوالیده اولان ممالكه ایصال مضرت ایلدی واول وقتده بربر قومی لغت عربیه ایله تكلم
ایتمیوب عبرانی سریانی یونانی كبی لسان آخر ایله مكالمه ایدرلردی افریقش ملوك عربدن اولوب مالوف
اولمدیغی لسان ایله بونلرك تكلمنی ایشتدكده تعجب برله ماهذه البربرة دیوب یعنی بونه كونه صدادر دیمكله
اول وقتدنبرو طائفهٔ مزبوره بربر اسمیله موسوم ومشهور اولدیلر افریقش سفر مغربدن رجعت وبلاد یمنه
عزیمت مراد ایتدكده كندیله بیله كلان قبائل حمیردن برقاچ قبیله یی كندی طرفندن محافظ اولمق اوزره

بنی اسرائیلك مدت قلیله ده
على خلاف العاده ذریتلرینك
كثرت ووفرتی انبیای عظامه
معجزهٔ باهره قبیلندن اولدیغنی
حاوی بولنان اشبو عباره
صاحب تاریخ ابن خلدونك
كلامندن اولمیوب مترجم
حضرتلری كندو طرفندن
ذكر وایراد ایلمشدر تنبیه
للطابع

بر برزمیننده الیقو یوب کتدی * قبیلهٔ مزبوره دخی اول محلده مکث واقامت وبربریلرایله مخالطه ومعاشرت
ایلیوب حتی صنهاجه وکتامه قبیله لری افریقش زماننده افریقیه ده توطن اولنان قبائل حمیردن برشعبه
اولمق اوزره روایت اولنمغله ائمهٔ تاریخدن طبری جرجانی مسعودی بیهقی ابن کلبی صنهاجه وکتامه نك قبیلهٔ
حمیردن اولسنه ذاهب اولدیلر لکن بربرلك انسابنه کرکی کبی واقف اولان علمای انساب بوقولی رد
ایدوب دیدیلر که صنهاجه وکتامه قبائل بربردن متشعب ایکی فرقه اولوب قوم بربر دخی بنی اسرائیل
استیلاسنده دیارشامدن بلادغربه رحلت ایدن بنی کنعاندن برطائفه اولمق اوزره تصحیح ایتدیلر قول صحیح
دخی بودر * ودخی مسعودی تاریخنده ذکر ایتدیکه اذوا لقبیله ملقب اولان ملوكٔ عندندن ذوالاذعار نام
ملك حضرت سلیمان علیه الصلاة والسلام زماننده مغربه سفر ایدوب بلادینی نهب وغارت ایلدی وکذلك
ذوالاذعارك اوغلی یاسر دخی پدرندن صکره اول طرفه متوجه اولوب لکن اثنای طریقده بریهٔ غربده
قوملی بروادی یه مصادف اولمغله کثرت رملدن مسلك بوله میوب کیرویه عودت ایلدی * وکذلك ملوكٔ
تبابعه دن تبع اخر اسعد ابوکرب نام ملك حقنده مرویدرکه ملك مزبور زمرهٔ کیانیان ملوكٔ فرسدن
کشتاسب زماننده بلاد موصل وممالك اذربیجانی ضبط وتسخیر وزمین ترکستانده امم ترکی قهر
وتدمیر ایتدکدنصکره ابناسندن اوچ نفر کسنه دخی بلاد فارسه وماوراء النهرده امم تركٔ ضبطنده اولان
بلاد صغده ودخی بلاد رومه غزا ایدوب بیوكٔ اوغلی حدود سمرقنده وارنجه بلاد فارسی قبضهٔ تصرفنه
کتوروب سمرقند ایله چین اراسنده اولان مفازه یی قطع ومرور اثناسنده بلاد صغده توجه ایدن قرنداشی
مقدم کتمکله اول مفازه ده اکا ملاقات ایدوب بو ایکی برادر معا بلاد چینه واروب اهالیسنی قتل وسبی
وغنایم موفوره ایله قرارکاهلری اولان ممالك یمنه عودتلری اثناسنده بلاد تبته وصول ودخول ایدوب
وآنده قبائل حمیردن برمقدار کسنه براغوب الی الان اول بلادده قبیلهٔ حمیردن آدم موجود اولمق اوزره زعم
ایدرلر * وکذلك بلاد رومه عازم اولان اوچنجی برادرلری دخی مدینهٔ قسطنطنیه یه کلوب محاصره ایدوب
بلاد رومی نهب وغارت واهالیسنه ایصال کزند وخسارت ایتدی دیو روایت اولندی * بوخبرلكٔ جمله سی
حلیهٔ صحتدن عاری اولوب مزاج ترکیبی فاسد وعارضهٔ وهم وغلط ایله علیل وقصاص ومداحلرك برداخته
ایتدکلری حکایات موضوعه یه شبیه وعدیلدر * زیرا ملوكٔ تبابعه نك قلمرو ممالکی جزیرة العربده یمن
اولکه سنه مقصور اولوب کرسیٔ مملکتلری مدینهٔ صنعا ایدی وجزیرة العرب اطلاق اولنان محلی اوچ
جانبندن دریا احاطه ایدوب طرف جنوبیسی بحر هند وجانب شرقیسی بحر هنددن بصره طرفنه هابط اولان بحر
فارس وحد غربیسی ینه بحر هنددن ملك مصر مضافاتندن بندر سویسه نازل اولان بحر سویس ایله محدوددر
انجق جانب شمالیسی طرف برّه متصل وممدود جزیره شکلنده برقطعهٔ ارض اولدیغی کتب جغرافیاده
مصور ومرسومدر * ویمن اولکه سندن بلاد مغربه سفر وکذر مراد ایدنلر آق دکز ایله بحر سویس
میاننده محصور بو ایکی بحر اراسنده یکدوم حاله ممدود اولان مسلك وممردن مرور ایدوب طریق اخری
اولمدیغی معلومدر * مع هذا مراحل مزبوره اول ایامده بنی کنعاندن عمالقه عنوانیله معروف اولان
ملوكٔ جبابرهٔ دیارشامك داخل حدود سلطنتلری اولوب تبابعه نك قلمرو حکومتلرندن خارج ایدی * بنابرین
مراحل مزبوره دن تبابعه نك جنود موفور وجیش نامحصور ایله دیار غربه مرور وعبوری وجبابرهٔ عمالقه
ضبطنده اولان ممالکدن دیار دشمنه وصوللری بحسب العاده رسیدهٔ رتبهٔ استحاله در * بوندن صکره عمالقه
ممالك مصره وبنی اسرائیل دیارشامه استیلا واول حوالیده واقع مدن وقرایه رفع لوای استعلا ایدوب
بو اثناده تبابعه بونلرله محاربه یه تصدی ویدلرنده اولان ممالك ومسالکدن بعضیلرینی ضبط وتسخیر ایتدکلری
دخی قطعا مسموع ومنقول دکلدر * وکذلك ارض یمندن بلاد غربه مسافهٔ سفر مدید وبعید
وعساکرك علوفه وزواده لری کثیر اولوب اثنای راهده تحت تصرفلرنده اولمیان ممالکه وصول ومنازله
نزوللرنده عساکر رعایانك ترلهلرینی وحیوانلرینی نهب وغارت ومرور وعبور ایتدکلری بلادك اهالیسنه
ایصال خسارت طریقیله تحصیل قوته محتاج اولوب وبو وجهله تحصیل اولنان ذخایر دخی بحسب العاده
کندولره ودوابّ ومواشیلرینه کفایت ایتمیه جکی امر مقرردر * اکر مراحل مزبوره ده زوادهٔ

راهلرین کندی تصرفلرنده اولان ممالکدن نقل ایتسه‌لر مسافهٔ بعیده‌ده عساکر موفوره‌یه ودوابّ ومواشیلرینه کافی نفقات تحمیل ایده‌جك رواحل دخی عادتاً وفا ایتمکله بهرحال مرور وعبور ایتدکلری طریقده واقع مراحل ومنازل کندی مملکتلری اعمالندن اولمق لازمدرکه اقدم اسباب سفریه اولان زاد وزواده تدارکنه امکان اوله * اگر ملوك ممالك بین ایله کذرکاهلرنده اولان مراحل ومسالکه متصرف ملوك میانلرنده مصالحه ومسالمه اولمق تقریبیله تدارك اسباب معاش وتحصیل اقواته مساعده وتراضیٔ طرفین ایله لوازم ضروریه‌لری حصولنه توسل ایتدیلر فرض ایلسك بو صورت دخی ابعد وحسب العاده اشد اولمغله خبر مذکورك ضعفنه واحادیث موضوعه‌دن اولدیغنه دلالت ایدر * اما بین الانام اذوا لقبیله مشهور اولان ملوك یمندن آنفاذ کری مرور ایدن یاسر بن ذو الاذعارك دیار غربه سفر ایدوب اثنای راهده بریهٔ سغر بده قومدن بر وادی‌یه بالغ اولوب بر وجهله سلوك ودخول وصوب مقصوده وصول ممکن اولمامغله ینه ولایتینه عود ورجعت ایتمسی خصوصی دخی مسلم دکلدر * زیرا بلاد غربده بویله بر وادیٔ نامسلوك اولیدی نقله سزا غریب وعجیب امر اولوب هر عصرده هر جهتدن بلاد غربه آمد شد ایدر فارس وراجل سفیر ومسافر کثیر اولمغله بین الاهالی معروف ومشهور اولوردی مع هذا بو مقوله وادی اولدیغی قطعاً مسموع ومنقول دکلدر * وکذلك تبع آخر اسعد ابو کرب بك واولادلرینك جانب شرقده بلاد فارس ودیار روم وما وراء النهرده ارض ترکه استیلالری حکایه سنه دخی بویله جواب ویریلورکه کرچه ولایت یمندن بلاد شرقه موصل اولان طریق مسلك سویسدن اوسع اولوب لکن جزیرهٔ عرب ایله ما وراء النهر اسمیله مشهور اولان زمین ترکستان میاننده مسافهٔ سفر غایت ایله بعید اولوب وجزیرهٔ مزبوره ایله قبیله ترکك ما بیننده اهالیٔ فارس وروم معترض وحائل اولمغله بونلرك شرقه سفرلرنده غربدن زیاده شدت وصعوبت اولمسی امر مقرردر * بوندن ماعدا تبابعه‌نك بلاد فارس وممالك رومی ضبط وتسخیر ایتدکلری دخی قطعاً منقول ومسموع دکلدر بلکه بونلرله اهل فارس میاننده کذران وجریان ایدن حرب وقتال بحر فارس جانبنده دجله ایله فرات ما بیننده محصور اولوب جزیره اسمیله مشهور اولان بلاد ایله بحرین اراسنده واقع ارض عراق وعرب ولایتلری حدودی اوزره اولمشدرکه فارس ایله جزیرة العرب میاننده مشاع ومشترك محللردر * نته‌کیم تبابعه اولیدن ذو الاذعارك ملوك کیانیاندن کیکاوس ایله وتبع اصغر اسعد ابو کرب بك ینه کیانیاندن کشتاسب ایله وکیانیان انقراضندنصکره طوایف ملوك ایله وانلردن صکره ساسانیان ایله تبابعه‌نك حدود مذکوره‌ده جریان ایدن وقایع حروبی صحایف کتب تواریخده تفصیل اولنمشدر * ایمدی ملوك تبعك جزیرهٔ عربدن رفع لوای استعلا واقلیم فارسی بکوب ما وراء النهرده زمین ترکستان وبلاد تبته استیلالری وممالك فرس ومرزبوم رومده متمکن امم عظیمه‌نك ارض ترك ایله جزیرهٔ عرب میاننده حیلولتی وذکر اولندیغی اوزره امتداد مسافه وزواده وعلوفه‌یه احتیاج جهتلرندن بحسب العاده حیز امتناعه رسیده اولمغله روایات مذکوره موثوق ومعتمد اولمیوب مدخوله ومختله اولورواکر من جهة النقل صحیح دخی اولسه سرد اولنان محذورلر ملاحظه اولندقده بو خبرلرك صحتنده قادح اولمسی مستغنی عن البیاندر * حالبوکه وجه وجیه ونقل صحیح ایله منقول دخی اولمامغله عقلاً ونقلاً مختل اولدیغی محل ارتیاب دکلدر * وائمهٔ تاریخدن ابن اسحاق قبائل یمندن اوس وخزرج قبیله‌لرینی بیان اثناسنده تبع آخر دیار شرقه سفر ایتدی دیو نقل ایلدیکی خبر بلاد عربه مجاور اقلیم عراق وبلاد فارسه مجاولدر والا ما وراء النهر ارض ترك ودیار تبته استیلالری تقریر سابق اوزره بر وجهله صحیح اولمز * ایمدی خبر مذکورده وجه صحیح مسطور اولوب ماعداسنه اعتماد واعتقاد اولنمز بو مقوله اخبار وآثار نقل اولندقده تامل تام ایله تامل اولنوب قوانین صحیحهٔ عقلیه‌یه عرض ایله ابریز خالص العیاری تقرمغشوشه‌دن انتقاد میسر اولور والله الهادی للصواب * ودخی اشبو ذکر ایتدیکمز خبردن ابعد ووهم وغلطده اسبق حکایاتك بری بودرکه مفسرین انی سور قرآنیه‌دن سورهٔ فجرده (الم تر کیف فعل ربك بعاد ارم ذات العماد) آیت کریمه‌سی تفسیرنده نقل وروایت وارم کلمه‌سنی ذات العماد ایله وصف ایدوب اساطین عظام وستون استوار ایله مبنی بر شهر مخصوص اولمق اوزره تفسیر وشرح وبیاننده بو وجهله نقل وتقریر ایتدیلرکه قرون اولیده عاد بن عوص بن ارمك شدید

وشداد نام ایکی اوغلی وار ایدی بونلر ملوک کلدن اولوب وشدید شداددن اکبر اولمغله بابالری هلاک کندنصکره اشداشدید بعد هلاکه شداد پادشاه قبیلهٔ عاد اولوب قوت وشوکته ووسعت مملکتده شدیده غالب اولمغله بالجمله ملوک ارض کندویه اطاعت وانقیاده تمثللر ایدی * شداد مزبور وقبیلهٔ عاد عبدهٔ اصنامدن اولمغله حضرت رب العباد جل شانه عن الانداد شداد وقومنی طریق هدایت قرین توحیده ارشاد ایچون حضرت هود علیه الصلاة والسلامی بونلره بعث ایدوب فرمان حق اوزره اول ذات برکزیده صفات دخی شدادی محجهٔ بیضای ایمانه دعوت واوصاف جنات عالیاتی سرد وحکایت بیوردقلرنده عتو وعنادده اصرار وجنت کبی برمدینه انشاسنه عزیمت برله قبول حقدن استنکاف واستکبار ایلیوب ولایت یمنده صحرای عدنده مدینهٔ ارم ذات العمادی بنا ومبلغ عدد عمری اولان طقوز یوز سنه نک اوچیوزینی بوسعی بیهوده ایله افنا ایلدی دیو روایت ایلدکلرندن صکره مدینهٔ ارمک وصفنه آغاز ایدوب دیدیلر که مدینهٔ ارم سقوف وحیطانی ذهب وفضه دن معمول وستون وعمادی زمرد ویاقوتدن مصنوع قصور کونا کون ایله آراسته وزبرجد اخضر ولعل رمانیدن پرداخته برلک وبار ایله مزین اشجار بسیار وجداول سیمین وانهار بیشمار ایله پیراسته برمدینهٔ عظیمه اولوب مدت سیصد ساله ده بناسی تمام اولمغله بانیسی اولان شداد شدید العناد قبیلهٔ عاد ایله سیرینه عزیمت ویکرمی درت ساعت مسافه قریب برمحله کلدکلرنده حضرت منتقم جبار وواحد قهار جل شانه جانب سمادن برصیحهٔ هائله ایله شدادی وقومنی مظهر قهر ودمار ایدوب بالجمله هلاک اولدیلر دیو محمد بن جریر طبری وامام ثعلبی وعلامهٔ زمخشری وبونلرک امثالی مفسرین نقل وبیان ایلدیلر * ودخی روایت ایلدیلرکه عهد سلطنت معاویه ده زمرهٔ اصحاب کرامدن عبد الله بن قلابه رضی الله تعالی عنه دوه سنی ضایع ایدوب طلب وتحصیلی ایچون بادیهٔ یمنده صحرای عدنده تک وپو ایدرکن مدینهٔ ارمه واصل واندهٔ موجود اولان جواهر ولآلیدن کوتوره بیلدیکی قدر نسنه الوب بعده بو خبر معاویه رضی الله تعالی عنه حضرتلرینه بالغ اولمغله ابن قلابه یی احضار وکیفیت حالی استفسار ایلیوب اول دخی نقل ماجرا ایلدکده عهد خلافت فاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنهده شرف اسلام ایله مشرف اولوب اخبار وآثارا واثله علم ووقوفده عالی کعب اولان کعب الاحباری حضورینه دعوت وابن قلابه نک احوالنی حکایت ایلیوب صحرای عدنده ارم ذات العمادک حقیقتنی استعلام ایلدی کعب الاحبار دخی مدینهٔ مزبوره برتبج سابق بنای شداد اولوب وسنک زمان سلطنتکده قزل یوزلو قرمزی صقاللو قصیر القامه قاشنده وبوینده برخالی وار زمرهٔ اهل اسلامدن برکمسنه شتر کمکشته سنی تجسس ایچون بادیهٔ عدنده کشت وکذار ایدرکن مدینهٔ مزبوره یه کیرسه کرکدر دیو جواب ویردی بو اثناده عبد الله بن قلابه دخی اول مجلسده کوشه کزین اولوب کعب الاحبار دخی اول طرفه التفات وابن قلابه یی کوردکده اشته وصف ایتدیکم شخص بودر دیو تعیین ایلدی * ائمهٔ تفسیردن ذکر اولنان رجالک نقلی بونده تمام اولدی بو نقل اولنان مدینهٔ ارمک خبری عهد معاویه دن الی یومنا هذا آفاق واقطار ارضدن برمحلده موجود اولدیغی قطعا مسموع اولمیوب ومدینهٔ مزبوره نک محلی اولق اوزره زعم اولنان صحرای عدن وسط مملکت یمنده موجود واطراف واکنافی علی وجه التعاقب معمور اولوب هر زمانده هرجانبندن طرق ومسالکنه رجال ورکبان مرور وعبور ایدرکن واردین وصادریندن مدینهٔ مزبوره برفردک مشهود ومعلومی اولمیوب وکعب الاحباردن غیری اخبار وآثاره واقف اعمدن دخی قطعا منقول ومروی دکلدر * اکر مدینهٔ ارمک احوالنی نقل ایدنلر ایام سالفه ده موجود ایدی لکن مرور ایامله مندرس ونابود اولوب رسم واثری باقی قالمدی دیسه لر حقه قریب اولوردی لکن ظاهر کلاملرندن مدینهٔ مزبوره نک صحرای عدنده موجود وباقی اولمسی فهم اولنمغله خلاف ظاهر ومقتضای عقله مخالف اولور وبعض مورخین قوم عاد اقلیم شامه مالک اولدقلرینه بناءً مدینهٔ ارم دمشق الشام اولق اوزره روایت ایتدیلر * وبعضیلری دخی مدینهٔ مزبوره حالا موجود اولوب لکن هرکس مشاهده ومعاینه ایده میوب اهل ریاضت یاخود اصحاب سحر رؤیت ایدرلر دیو هذیان ایلدیلر بونلرک زعملری حلیهٔ صحتدن عاطل وخرافات واکاذیبه شبیه قول باطلدر * اعلام مفسرینک بو توجیه بعیده حامل وداعی اولان سبب اولدرکه نظم جلیلده (ارم ذات العماد) کلام شریفنده کلمهٔ جلیلهٔ ذات العماد

کندویه

کندویه اقرب اولان ارم کلمه سنه صفت اولق مقتضای قاعدهٔ نحو وصناعت اعراب اولوب وعماد کلمه سنی
دخی ستون بنایه حمل ایدوب ارم ذات العماد دن ستون وعماد ایله مشید بنای مخصوص مراد ایلدیلر
وابن زبیر حضرتلری (بعاد ارم) نص کریمنده عاد کلمه سندن تنوینی اسقاط وارم کلمه سنه مضاف اولق اوزره
قرائت وروایت بیوروب ارم ذات العمادك اصحابی اولان قبیلهٔ عاد معناسی ترکیب اضافیدن منفهم اولغله
ارمی بنای مخصوصه حمل ایتملرینی تأکید ایلدی صکره حکایات موضوعه یه شبیه اولان بو اخبار منقوله یه
واقف اولد قلرنده نظم جلیلی بو توجیه بعید ومعنای غریب ایله ترجیه وتفسیر ایتدیلر والا ذات العماد
ترکیب شریفنده عماد ایله مراد عرب اوبه لرینه وچادرلرینه وضع اولنان چبوقلر اولوب وقبیلهٔ عادی عطف
بیان طریقیله جدلری اولان ارمه نسبت ایله ایضاح وبونلر دیرکلی خیام اصحابی اولد قلرین اظهار وافصاح
ایدرا کر عماد ایله چادر دیرکلری مراد اولنیوب بنایه وضع اولنان ستون واساطین مراد اولنسه دخی ینه ارم ایله
نهج سابق اوزره قبیلهٔ عاد مراد اولوب وبو قبیله نك قوت قاهره ایله شهرتلرینه بناء ساکن اولد قلری محللرده
انشا واحداث ایتدکلری اساطین کبار وستون استوار ایله مبنی ابنیهٔ عالیه اصحابی اولمریله وصفه حمل
اولنوب صحرای عدنده مدینهٔ مخصوصه ده یا برغیری محلده شدادزعمنجه حاشا جنت نظیری اولان بنای
مخصوص مراد اولنمامقده هیچ بر قدر واکر ابن زبیر حضرتلرینك قرائتی کبی عاد ارمه مضاف دخی اولسه
ارم ایله قبیله وعاد ایله قبیلهٔ مذکوره دن منشعب ومنفصل برجماعت مخصوصه که لسان عربده آکا فصیله
اطلاق اولنور مراد اولنسه فصیله نك قبیله یه اضافتی قبیلندن اولور قریش کنانه والیاس مضر وربیعة نزار
کبی که کنانه قبیله سندن منفصل قریش ومضر قبیله سندن منشعب الیاس ونزار قبیله سندن منفصل ربیعه
دیمکدر * معنای نظم جلیل دخی قبیلهٔ ارمدن متولد ومنفصل قوم عاد دیمك اولور والا ارمی بنای مخصوصه
حمل ایدوب ومعهود ومذکور باغ ارم ماده سنده نقل اولنان حکایات واهیه ایله قرآن کریمی تفسیر وصحتدن
بعید اولوب کتاب اللهی حمل وتأویلندن تنزیهی لازم اولان روایات ضعیفه ایله توجیهه ضرورت یوقدر (بو عبد
فقیر) مترجم صاحب التقصیر تفسیر کشافده بو محله نظر ایدوب صاحب کشاف ابتدا عاد کلمه سنی قبیلهٔ عاد
ایله وارمی عطف بیان طریقیله بو قبیله نك جدلری ارم ایله تفسیر ایدوب عاد اولایه تخصیص ایلمش بعده ذات
العمادی طوال القد ودایله تفسیر ایدوب یعنی اوزون بویلو اولمق اوزره عاد قومنی وصفه حمل ایتمش وینه
ذات العمادی اهل ابنیهٔ عظیمه ایله دخی تفسیر ایلمش بعده مصنفك ایراد ایلدیکی حکایه یی دخی صیغهٔ تمریض
اولان قیل ایله نقل وختم مقال ایتمش * صاحب کشافك تفسیر وتوجیهنده اولان ترتیبی وصیغهٔ تمریض ایله
حکایهٔ مزبوره یی نقلی خبر مذکورك ضعفنه ورأی مختاری اولمدیغنه دلالت ایدر لکن صاحب تاریخ ابن
خلدون باغ ارم حقنده نقل اولنان کلامك ظاهرندن مدینهٔ ارمك موجود وحسدن غائب اولوب مشاهده سی
اهل ریاضت یا خود سحره یه مخصوص اولدیغی فهم اولنمغله ظاهره مخالف امر بعید اولوب نظم جلیلی تفسیر
وتاویل سیاقنده ایراد ایتدکلرینه دخل واعتراض ایلدی * والعلم عند الله تعالی (وصحایف کتب تاریخده
مرقوم اولان حکایات مدخوله نك بری دخی بودر که عهد خلافت بنی عباسده برامکه عنوانیله معروف
وجود وسخا ایله موصوف اولان مشاهیر وزرا وامرایی خلفای آل عباسدن هارون الرشیدك سبب قهر وتذلیلی
بیاننده کافهٔ مؤرخین بو وجهله رقمکش جریدهٔ روایت اولمشلردر که زمان سلطنت هارون الرشیدده وزیر
اعظم اولان جعفر بن یحیی بن خالد برمکی یه رشیدك کمال مرتبه علاقه سندن تناشی حل وعقد مصالح انامی
کف کفایتنه تسلیم وحرمسرای بزم خاص الخاص صحبتنه محرم وندیم ایدوب مجلس ملوکانه سندن بر آن
مفارقتنه رضا ویرمز ایدی وکذلك رشیدك عباسه نام برهمشیره سی دخی وار ایدیکه محبت ومودتده جمله
اقاربنه تقدیم ایدوب نفوذ کلام وانجاح مرام اتامده نظیری عدیم ایدی رشید مائل عیش وعشرت وعباسه
ایله جعفره میل ومحبت اوزره اولمغین بونلرله ادارهٔ اقداح مدام ونوش صهبای کلفام ایتمکی عمدهٔ اسباب نشاط
اتخاذ ایدوب ومجرد حل عقدهٔ حرمت وتحصیل محرمیت ایچون بینلرنده عقد نکاحه رخصت وکندی
مجلسندن غیری مجلسلرده خلوت وصحبتدن منع وتحذیر ایلدی * فرمودهٔ رشیدی عباسه وجعفر بیك
جان ایله قبول وانجق بزم ملوکانه سنده عیش وعشرته مشغول اولدیلر لکن غلبهٔ شهوت نسا ایله کوندن کونه

عباسه نك جعفره میل ومحبتی افزون ولیلای حسن وآن ایکن قیس کبی مجنون اولمغله تسکین نائرهٔ عشق وشوق ایچون هرچندکه آتش دلسوزهواسنی آب زلال وصل جعفر ایله اطفا مراد ایلدیسه جعفر بیم قهر خسروانی ومراعات حقوق جهانبانی ایله مساعده ایتمیوب آخر کار عباسه مأیوسه مأیوسه اولدقده طریق حیله یه سلوک ایله جعفرک والده سی عتابه یه اعلام حال ایدوب جعفر ایله هم آغوش وصال اولمق خصوصنی تکلیف واهمال ومسامحه دن تحذیر وتخویف ایلدی عتابه دخی عباسه یی تعلیمی اوزره حسن وبهاده یکتا بر جاریهٔ رعنا اولمق اوزره اوغلی جعفره تعریف وبر کیجه فراشنی تشریف ایتمک اوزره وعد ایتمکله جعفر دخی اول بانوی تابنده رویک قدومنه نکران ونشئهٔ صهبا ایله سکران ایکن عتابه عباسه یی بر کیجه نهانیجه دعوت ایدوب جاریهٔ موعوده اولمق اوزره اوغلی جعفره عرض ایلدی جعفر دخی عباسه یی انجق مجلس خلیفه ده کوروب وغلبهٔ دهشت وکمال مهابت ایله جمال عباسه یی کرکی کبی مشاهده یه قدرتی اولمیوب صورت زیبا وحسن سیماسی برخوشجه صحیفهٔ خاطرنده مرسوم اولمدیغی جهتدن عتابه اوغلی جعفره هر جمعه کیجه سی بر جاریه ویرمک معتادی اولمغین عباسه دخی اول جواریدن اولمق اعتقادیله جعفر عباسه یه تقرب ایدوب حملی ظهور وبر ولدی دخی وجوده کلوب رشیددن کتم واخفا ایچون مکهٔ مکرمه یه ارسال ایلدی بو خبر رشیده غمز اولندقده کتب تواریخده تفصیلی اولندیغی اوزره جعفری قتل وباباسی یحیی ایله قرنداشی فضلی حبس ایدوب انلر دخی محبوساً فوت اولدیلر * سلسلهٔ برامکه نک انقراضنه سبب اولمق اوزره اشبو عباسه حکایه سنی مؤرخین نقل وبیان ایلدیلر * لکن بو حکایهٔ شنیعه عباسه نک دین وحسب وعلو نسب وجلالت شانندن زیاده بعید وسلسلهٔ نسب عالیسی آباء کرامندن اشراف امت وعظمای ملت اولان درت واسطه ایله امام ائمهٔ دین سلطان المفسرین عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما حضرتلرینه منتهی اولوب خلفای عباسیه دن محمد مهدی بن عبد الله ابو جعفر منصور بن محمد سجاد بن علی ابی الخلفاء ابن عبد الله ترجمان قرآن ابن عباس عم پاک خیر الناس حضرتلرینک کریمهٔ مکرمه لری ودختر سعد اخترلری در بر خلیفه نک قزی وبر خلیفه نک قزقرنداشی اولوب صحبت مصطفویه وخلافت نبویه ودولت قویه ایله آراسته وعصابهٔ عصوبت نسبیهٔ نبی رحمت وشرافت عمومت امام دین وملت ایله پیراسته مطلع نور وحی مبین ومهبط ملائکهٔ رب العالمین اولان خاندان عصمت نشان رسالت پناهی یه منسوب اولدیغندن ماعدا انهماک لذات دنیویه واستیفای شهوات نفسانیه دن مصون اولوب صلابت دین ایله معروف اولان عرب بادیه نشین طور وآیینلرینک هنوز بقاسی وقتنده دخی نشأت ایتمکله بویله خاندان عالیشاندن عصمت وعفت زائل اولدقده نه محلده طاهر وبو مقوله دختر پاکیزه نژادک دامن عرضی آلودهٔ لوث تهمت اولدقده کیمک ذیل عصمتی طاهر اولور وعباسه نسب طاهر وظاهرنی جعفر بن یحیی ایله الحام وجمع ایدوب اشراف قبائل اراسنده محفوظ ومعتبر اولان شرف نسب عربیسنی عبید عجمدن بر عبد ایله نیجه تدنیس وتلویث ایدرکه جعفرک جدّ ابعدی اولان برمک مجوس فرسدن برکسه در وعباسه نک اجداد عالی نهادی اولان سادات خلفای عباسیه نک ممالیکندن اولوب وبرمک اوغلی خالد دخی اول خاندان عالیشانه نیجه زمان خدمت واتما ایله عهد خلافت سفاحده مسند وزارته اعتلا ایلدیکی کتب تاریخده مرسوم وبونلر مملوک وخادم وعباسه سیده ومخدومه وبین العرب حفظ نسب قاعدهٔ محفوظه ایکن عباسه سلالهٔ طاهرهٔ عربیه سنی مصاهرت جعفر ایله مزج ایدوب بینلرنده قرابت تحصیلنک ثمره سی مجرد زوجی جعفر وقاین اتاسی یحیی واسطه سیله برامکه نک دولتنی کندویه جذب ایدوب اولاد برامکه یی سائر عصبات واقارب آل عباسه ترجیح ایله شانلرین اعلا ومنازل عز وشرفه اعتلا وارتقالرین روا کورمکدر بو ایسه عباسه نک حال وشاننه وشرف نسب واستغناسنه مناسب دکلدر * وکذلک هارون الرشید دخی صاحب همت قریشی النسب بر خلیفهٔ عالی حسب اولوب همشیره سی عباسه یی عبید اعاجمدن بر عبده تزویج ایله بینلرنده عقد مصاهرتی تجویز ومحل رسم کفائت اولمغله مستبعددر * اکر برکسه عباسه ماده سنه نظرا انصاف ایله نظر ایدوب عباسه یی زماننده بولنان اعاظم سلاطیندن خصوصا ملوک عربدن بر ملکک دخترینه قیاس ونسبت ایلسه اول دولت وسلطنتک عبیدندن برینه عقد مصاهرتی تجویز وقبولندن استنکاف واستکبار ایدوب تکذیبنده اصرار ایتمسی مقرردر * عباسه ایله رشیدک سائرناسه تفوق وتفضلی خود ظاهردر *

بلکه برامکه نك سبب ذلت ونکبت وزوال دولتلری بو وجهله درکه بونلر دولت عباسیه اوزرینه مستولی
واموال میریه یی دیلدکلری وجوهه بذل وصرفه متصدی اولوب منافع سلطنتی کندولره قصر وخلیفه یی
امور مملکتده تصرفدن حجر ایدوب حتی هارون الرشید زمان خلافتنده بعض اموره صرف ایچون شیء
یسیر ومال قلیل اقتضا ایدوب طلب ایتدکده دسترس اولمدیغی منقولدر * برامکه ایسه مستوفی مطالب
ومآرب وسلطنتده رشیده شریك غالب اولوب کندیلره آثارلری چوغالوب واطراف واقطاره صیت وصدالری
یایلوب رتبهٔ وزارتدن کتابت وحجابت وریاست عساکره وارنجه جمله مراتب دولت ومناصب سلطنتی اولاد
وخدامنه توجیه وماعدایی بالجمله محروم ایتمشلر ایدی حتی * منقولدرکه دیوان رشیدده یحیی بن خالد اولادندن
مناصب عالیهٔ سیف وقلمه متصرف یکرمی بش کسنه حاضر اولوب دار الخلافتده سائر اهل دولته مزاحم
ومقاملرندن رفع برله یرلرینه کندولری قائم اولدیلر زیرا هارون رشید حال صغرنده بونلرك بابالری یحیای
برمکینك حجر تربیه سنده وآغوش کفالتنده نشو ونما بولوب سریر تخت خلافته جلوس ایتدکده یحیایی ولی
عهد وخلیفه مقامنه قویوب وفرط اکرامندن کندویه بابا دیو خطاب ایتدیکنی خلق مشاهده ایدیجك یحیایی
رشیده تقدیم وخلیفه دن زیاده تعظیم وتکریم ایدرلردی کندیکه بونلرك شان وشهرتی عظیم وجاه ومنزلتلری
جسیم اولوب وجوه انام بونلرك جانبنه منصرف ورقاب اعاظم واکابر خضوعله طرفلرینه منعطف وآمال
وامانی کندیلره مقصور واقاصیٔ بلادنده اولان ملوك وامرانك هدایایی بونلره محصور ایدی بونلردن ماعدا
خزینهٔ خاصهٔ سلطانیه ده حفظی معتاد اولان اموال مقاطعات میریه دخی عمال وامناطرفلرندن تقرب
واستمالت طریقیله طوغری بونلرك خزینه لرینه کلوب امصار ونواحیده اولان قرا وضیاعه استیلا وعظمای
اقارب وارکان وکبرایه افاضهٔ عطا ایدوب رقاب عبودیتلرینه تحمیل منن لا یحصی وفك وتخلیص اسارا
وخاندان اشراف وبیوت انسابدن فقیر ومعدم اولانلری اغنا ایتملریله خواص ومقربینی حقد وحسده
دوشوروب ولات اطراف زوال دولتلرین تمنی ایدر اولدیلر وبو تقریبله کین خفاده وورای حجابده وجوه
منافسه وحسدی کشف ایدوب کابستر ناز ونعملرینه عقارب غمز ونفاق یوریوب حقلرنده قیل وقاله آغاز
ایلدیلر حتی جعفر اقاربندن بنی قحطبه نك کندویه حسد اوزره اولدقلرینی حس ایدوب سائر اقارب
وخویشانته ویردیکی عواطف وعطایایی بونلره ویرممکله بینلرنده بغض وشقاقه بادی وغمز ونفاقه مؤدی اولوب
صورتده اقرب معناده عقرب وظاهرده خصم حقیقتده خصم اولملریله غمز ونفاقده سائر سعات ووشاته سبق
ایتدیلر وبو احوال برامکه نك سرمستی بادهٔ غرور وتخوت ایله ارتکاب ایتدکلری صغائر جرائم وزلاته اصرار
ایدوب کبائر مخالفت ومباینته اجترالری سببیله هارون رشیدك بونلره کانون خشم وکینی فوران وطوفان قهر
وغضبی طغیان ایتدیکی وقته مصادف اولدی * جملهٔ مخالفتلرندن بری سادات علویه دن یحیی بن عبد الله بن
حسن بن امام حسین بن امام علی خصوصنده اولان حکایهٔ مشهوره درکه یحیای مزبور نفس زکیه ایله ملقب
ابو جعفر منصورك زمان خلافتنده خروج ایدن محمد مهدینك قرنداشی اولوب بلاد دیلمدن کیلانده خروج
وبانه لشکر عظیم جمع ایتدیکی رشیدك معلومی اولیجق وزراسندن جعفرك قرنداشی فضل بن یحیایی بغداددن
لشکر انبوه وعسکر پرشکوه ایله سردار نصب ایدوب یحیانك اوزرینه کوندردی فضل دخی بلاد دیلمدن ری
شهرینه واروب آنده مکث وقرار ویحیای مزبوره تلطف بسیار وهزار هزار درهم ودینار بذل ایدوب
رشید جانبنه اطاعت وانقیادی متضمن مشعر مراسلات ومکاتبات تقدیمندنصکره یحیی بن عبد الله علوی دخی
کندویه رشیددن اماننامه وارد اولورسه اطاعت ایتمك اوزره جواب تحریر ایتدیکی فضل بن یحیی رشیده
اعلام اولدقده کندی خطیله اماننامه تحریر ایدوب فضل بن یحیایه ارسال وفضل دخی یحیای علوی یه ایصال
ایلدکده بلا توقف اطاعت وانقیاد وفضل بن یحیی ایله همعنان مرافقت اولهرق دار السلام بغداده واروب
رشیده بولوشوب مظهر نوازش والتفات اولدیغی تاریخ طبریده مسطوردر * دورت بش ای مقداری زمان
مرورندنصکره بربهانه ایله رشید یحیای علوی یه غضب ایدوب جعفر بن یحیایه دفع وکندی منزلنده قید وبند
ایله حبسنی فرمان ایلیوب جعفر دخی حسب الامر برمدت یحیایی منزلنده حبس ایلدی بعده زمان یحیای
علوی جعفردن عهد وامان خلیفه یه وفا ایله عفو واطلاقنی رجا ایدوب جعفر دخی منصب صدارتده استقلالنه

مغرور اولوب زعمنجه دمای اهل بیت نبویه احترامنی اشعار ایچون کمنده سلطان انامه تغلبنی اظهار ایچون خلیفه دن اذنسز تخلیه سبیل ایدوب یحیایی اطلاق ایلدی بو خصوص رشیده غمز اولنوب جعفردن سؤال ایلدکده اول امرده جوابده تردد ایدوب بعده حقیقت حال خلیفه نك معلومی اولدیغنه تفطن ایدیجك یحیی کندیدن استعطاف واسترحام ایتمکله اطاعت وانقیادده ثبات قدمنه اعتمادا اطلاق ایلدم دیو جواب ویردکده رشید صورت ظاهرده تحسین ایدوب بشاشت اظهار ایلدی امابو خصوصی نفسنده اخفا واضمار ایدوب جعفری وقومنی مؤاخذه یه مدارا ایتمکله مظهر قهر ودمار وباشلرینه باران بلا امطار ایدوب کندولری ودار ودیارلری خاکله یکسان وایام واحوال عجیبه لری خلفلرینه مثل سائر اولمغه شایان اولدی * برکسه برامکه نك اخبار واحوالنی تامل صادق ایله تامل ایدوب دولت عباسیه نك وبونلرك سیرت وطریقتلرینی تتبع واستقصا ایلسه بونلرك ذلت ونکبتلری شاننده تحریر ایتدیکم خبری محقق واسبابنی موثوق وممهد بولوب بوندن غیری نسنه یه اعتمادا ایتز وبو بابده فضلای اندلسدن ابو عمر احمد بن عبدربه نام ادیب کامل بعض مؤلفاتنده رشید ایله جدینك عمی داود بن علینك برامکه نك زوال دولتلری حقنده وارد اولان مذاکره لری بیاننده نقل ایلدیکی کلامه وینه فاضل مزبورك مؤلفاتندن عقد الفرید نام کتابنك باب شعر اسنده بلغای عربدن اصمعی نك رشید ایله وفضل بن یحیا ایله بعض لیالیده محاوره لرینه متعلق ذکر ایلدیکی مقاله یه نظر اولنسه بونلرك سبب قتلی امور دولتده استقلال وخلفایه وسائره تغلبلری سبیله خلیفهٔ وقت وسائر ارکان دولتك غیرت ومنافسه لرندن غیری نسنه اولمدیغی یقینا معلوم اولور * وکذلك رشیدك خواص مقربیندن برامکه نك عدولری رشیده اسماع وبرامکه حقنده اولان غضبنی تحریك قصدیله مجلس خلیفه یه حاضر بعض مغنی وخوانندهلره بونلرك تغلبنی وخلیفه نك عجزنی مشعر اشعار عربدن کیزلیجه ایکی بیت تعلیم ایدوب ومجلس خلیفه ده اثنای غناده ترنم ایتمك اوزره دسیسه وحیله لری دخی تذلیل برامکه حقنده نقل اولنان خبری مؤید در اول ایکی بیتدرکه عینیله نقل اولندی

لیت هندا انجزتنا ما تعد * وشفت انفسنا مما تجد
واستبدت مرة واحدة * انما العاجز من لا یستبد

(معنای بیتین) هند دیدکلری عورت نولیدی وعد ایتدیکی شیئی بزه انجاز ایدوب ایشلیدی ونائل وواصل اولدیغی شیدن نفسلریمزه شفا ویریدی ونولیدی برکره ایشنده مستقل اولوب تغلب وتسلطدن خلاص اولیدی زیرا عاجز دکلدر الا اول کسه درکه ایشنده مستقل اولمیه دیمکدر * مجلس رشیدده مغنیلر بو ایکی بیتله ترنم ایدوب استماع ایلدکده بلی والله امرنده مستقل اولمیان کسه عاجزدر دیو تصدیق ایلدی اشته برامکه نك حساد واعدالری بو مقوله حیل ودسایس ایله رشیدك غیرت کامنه وحمیت باطنه سنی تحریك ایدوب اوزرلرینه غضب وانتقامنی تسلیط ایلیوب آخر الامر خانمانلرین تخریب ایتدیردیلر نعوذ بالله من غلبة الرجال وسوء الحال * اماذکر اولندیغی اوزره عباسه ایله جعفر حکایه سنی تمهید وتحقیق ایچون رشیدك عیش وعشرته میل ومحبتی ویاران صهباکشان ایله صحبت ومعاشرت ایتمسی خصوصنده نقل ایتدکاری کلاملری مغشوش ومشوش اولوب رشیدك ساحهٔ عصمتی بو مقوله تهمتدن مبرا ودامن عفتی بو کونه لوث شناعتدن معرادر * کتب تواریخده تفصیل اولندیغی اوزره رشیدك حسن حالی ومنصب خلافته لایق اولان امور دینیه ودنیویه ده صلاح وعدالتی وعلمای دین واهل یقین ایله صحبته مداومتی وزهاد وعباددن فضیل بن عیاض وابو العباس محمد بن سماك وعمری کبی رجال ایله محاوره سی وسفیان ایله مکاتبه ایدوب بونلرك نصایح ومواعظندن بکاسی وحج شریف ایدوب مکهٔ مکرمه ده اثنای طوافده صدق واخلاصله دعاسی وعبادات وطاعاته مواظبت واوقات صلوات خمسی مراقبه ومحافظه ایلیوب ادای صلاة صبح ایچون وقت اولده شهود وحضوری وبونلرك امثالی حالات سنیه سی تهمت شربدن برائت ذمتنه شهادت ایدر * حتی ائمهٔ تاریخدن محمد بن جریر طبری وغیرلری رشید هرکون یوز رکعت نماز قیلوب برسنه غزا وبرسنه حج شریف ایدردی دیو روایت ایلدیلر * وهارون رشیدك ابن ابی مریم نام بر مضحك مقلدی وار ایدی عادت ملوك اوزره اوقات خالیه ده وبعض لیالیده اضحوکات عجیبه سردیله رشیدی اکلندیردی برکون هارون رشید صلوات جهریه نك برنده

سورهٔ فاتحه دن صکره سورهٔ یس شریف آیاتنی ضم وتلاوت اثناسنده (ومالی لا اعبد الذی فطرنی) آیت کریمه سنی قرائت ایلیوب ابن ابی مریم اول مجلسده حاضر ایدی آیت کریمه ده اولان کلمهٔ ماء استفهامیه یی کانه استفهام حقیقی یه حمل وحاشا رشیدك کلامی منزله سنه تنزیل ایدوب کویا رشید بنی خلق ایدن الله ذو الجلاله نیچون قوللق ایتمم دیو ابن ابی مریمدن سؤال وجواب طلب ایدرجه سنه ابن ابی مریمه خطاب ایتمش اولمغله اولدخی والله افندم بلم نیچون قوللق ایتمزسن دیو لطیفه کونارشده جواب ویریجك رشید دخی اثنای صلاتده نفسنی ضبطه قادر اوله میوب مضطر اضحاك ایلدی * وابن ابی مریمه نکاه خشم آلود ایله نظر ایدوب یا ابن ابی مریم بن ادای صلوة ایدرکن دخی مسخره لقمی ایدرسن دیو زجر وعتاب ایتدکدنصکره تکرار ابن ابی مریمه خطاب ایدوب قرآن ایله دیشده تلاعبدن اتقا واحترازایله دهماعدادم بیلدیکك کبی هجنت شرعیه سی اولمیان مزاحلری ایله دیدی * ودخی رشیدك اسلاف کرامی وآبا واجداد عظامی علم وکمال وصلابت دین ایله معروف اولوب کندینك وقتی دخی انلرك زمانلرینه قریب اولمغله اولدخی سیر اسلاف وانلرك اخلاق مرضیه سیله تخلقده رتبهٔ علیایه واصل ایدی ورشید ایله جدی ابو جعفر منصورك اراسنده چوق زمان اولمیوب منصور وفات ایتدکده رشید حد بلوغه قریب مراهق حکمنه کیرمش ایدی وابو جعفر منصور خلافتندن اول وصکره علم ودین ومحاسن اخلاقده کامل عالم وعامل ذات اولوب حتی ائمهٔ اربعهٔ اجتهاددن امام مالك حضرتلرینی فن حدیثده معتمد ومعتبر اولان کتب سته دن موطأ نام کتاب مستطابك تالیفنه ترغیب واشارت ایلدکده دیدیکه یا ابا عبد الله مالك حالا وجه ارضده کتاب وسنته بیلنسندن اعلم کمسنه باقی قالمیوب وبنی مشاغل دولت وسلطنت تالیف وتصنیفدن منع ایتمکله سن برکتاب تالیف ایله که ناس انکله دینلرنده ودنیالرنده انتفاع ایلسونلر وبو تالیفده جدمز حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهمانك احکام الهیه وامور شرعیه ده رخصت ووسعتلرندن وزمرهٔ صحابهٔ کرامدن حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنهمانك شدت زهد وتقوا ده تصلبلرندن اجتناب ایدوب افراط وتفریط جانبلرنده متوسط ومعتدل تسویه وتوطئه طریقی اوزره ناس ایچون برکتاب ترتیب ایله دیدکده امام مالك حضرتلری دخی والله العظیم خلیفه بوکون بکا تصنیفی تعلیم ایلدی دیوب کتاب مشهوری تالیف وموطأ اسمیله تسمیه ایلدی * وابو جعفر منصورك اوغلی محمد مهدی یکه رشیدك باباسیدر منصورك زماننه ادراك ایدوب حال بوکه منصور عیالنه بیت المالدن جدید کسوه اکسا ایتمکدن اجتناب ایدردی برکون مهدی باباسی منصورك زمان خلافتنده زیارتنه واروب کوردیکه منصور کندی نفسه مجلسنده درزیلره عیالنك کهنه لباسلرین یمالدوب خیاطلر ایله مشغول ایدی مهدی بو ایشدن حظ ایتمیوب باباسی منصوره دیدیکه یا امیر المؤمنین عیالنك بوسنه لك کسوه سی بنم اوزریمه اولسون واقچه سی بیت المالدن بنم وظیفهٔ معینه مدن ویرلسون دیدکده منصور مهدی یه عطیه لك سنك اولسون بکا کتردیو جواب ویروب مهدینك بنه عطیه سنی کالاول کندویه ویردی منع ایلدی وبیت المالدن انفاق ایله عیالنك کسوه سنی دخی تجدید ایلدی * امدی رشیدك عهدی جدی منصور کبی برخلیفه نك زماننه قریب واول خاندان معالی نشاننده نشئت ایدوب انلرك حجر تربیه لرنده مربی واخلاق حسنه لریله متخلق ایکن علی الدوام شرب مدام ایله نشوان خصوصا سکر وادمانی اعلان ایتمك حال وشاننه لایق اولمز حال بوکه زمان جاهلیتده دخی اشراف قبائل عربك اجتناب خمرده حاللری معلوم اولوب حدیقه لرنده کروم غرس اولنمیوب وشرب خمر انلرك اکثری قتنده مذموم ایدی ورشیدك کندی وباباری دین ودنیالرینه متعلق امور مذمومه دن اجتناب واحترازده حالت متوسطه اوزره اولوب محامد سنیه واوصاف کمال ایله متخلق ونزعات عربدن یعنی عرضلرینه خلل ویرن معایبدن احتراز ایله متصفلر ایدی وبو خصوصده جبریل بن بختیشوع طبیبك قصه سنده امام طبری ومسعودینك نقل ایتدیکی حکایه دخی دلالت وکفایت ایدر شول وجهله که ابن بختیشوع اطبای کفره دن فن طبده فایق برطبیب حاذق اولوب صنعت طبابتده مهارتی تقریبیله رشیده تقرب ایتمشدی برکون مجلس رشیده اثنای طعامده سفره یه بالق احضار اولنوب طبیب مزبور دخی اول مجلسده حاضر اولمغله رشیده تناولدن منع واحتما ایله توصیه ایدوب بعده چاشنکیره بالغی کندی منزلنه کوتورملك اوزره خفیة اشارت

(ومالی لا أعبد الذی فطرنی) آیت کریمه سی

للمترجم محمد صاحب

مفسرین بو آیت کریمه نك تفسیرنده تحریر ایتدیلر که حضرت عیسی علیه السلام زمان نبوتلرنده انطاکیه اهالیسی ایمانه دعوت ایچون طرفلرندن اوچ رسول کوندرمشلر ایدی انلر دخی تبلیغ رسالت ودین عیسی یه انطاکیه خلقنی دعوت ایلدکلرنده قبول ایتمیوب کفر وعنادلرنده اصرار ایلدیلر ایچلرندن انجق حبیب نجار کوهر کرانمایهٔ ایمانی قبوله موفق اولوب کفر وشرکده اصرار ایدنلره (ومالی لا أعبد الذی فطرنی) آیت کریمه سی مضمون شریفی اوزره تعریض وتوبیخ ایلیوب بنم ایچون نه مانع واردر که بنی خلق ایدن معبود حقیقی یه عبادت ایتمیم دیدیکی جناب حضرت باری جل شانه سورهٔ یاسینده رسول اکرم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه حکایه بیوردیلر * بو آیت کریمه ده کلمهٔ ماء استفهامیه عبادتدن مانعیت نه واردر دیو سؤال ایله مجهول اولیوب بلکه اصلا مانع یوقدر دیو انکاره دلالت ایلدیکه تکلم ناس بینلرنده فلان ایشی ایشلمکه نه مانع واردر دیو سؤال واستفهام صورتنده مکالمه اولنور * لکن حقیقت سؤال مراد اولنمیوب هیچ مانع یوقدر دیو انکارده مبالغه مراد اولنور

ایلدی رشید صاحب رشد بو اشارتدن آکاه اولغله شبهه یه واروب خدامدن برینه طبیب حضوره کلورلکه خانه سنه واروب بالغی تناول ایدرمی معاینه وخبر کتورملک اوزره کیزلیجه امر ایلدی طبیب دخی اعتذار ایچون بالغی اوچ بخش ایدوب وهر قطعه سنی بر ظرفه وضع وترتیب ایلدکدن صکره قطعهٔ اولی یه بهارکبی وتخود وصوغان مقوله سی بقول وبارد وحلو بعض اجزا ایله قارشدروب قطعهٔ ثانیه نک اوزرینه قارلو وبوزلو صو دوکوب قطعهٔ ثالثه یی خالص شراب ایله مزج ایلدی وقطعهٔ اولی وثانیه ایچون بونلر امیر المؤمنینک طعامیدر استرلرسه بالغی بعض اجزا ایله ترتیبه ایدوب استرلرسه ساده جه پشوروب تناول بیورسونلر دیدی واوزرینه شراب صب ایتدیکی قطعه ایچون اشسته بو ابن بختیشوع طبیبک طعامیدر دیوب اوچ اشکره بالغی وضع وخلیفه یه کوندردی بوچاشنکیره دفع ایلدی * تماشیر صبح بدید اوروشید خواندن بیدار اولوب طبیبی توبیخ وآزار وبوکستاخلغی مقابله سنده تادیب ایچون احضار ایلدکده طبیب حضوره چاشنکیردن اوچ اشکری الوب حضور رشیده عرض ایلدی ابتدا اکند وطعامی اولغی اوزره تعیین ایدوب خمر ایله ممزوج اولان قطعه سمکه نظر ایتدیلر کوردیلر که اجزای سمک بربرندن آریلوب وخمر ایله برکونه امتزاج واختلاط ایلشکه اعتدال قوام ایله اعل مذابه دونمش بعده اجزا وادویه ایله مخلوط وممزوج وماء بارد ایله آمیخته اولان ایکی قطعهٔ باقیه یه دخی باقدیلر لون وطعمی فاسد وزایحه سی متغیر اولمش بولدیلر * خلیفه بیلدیکه طبیبک مقصودی بالغی رشیددن منع وتحذیر ایتمکدر دیو تناول ایتمک ایچون منزلنه کوندرمش بلکه رشید شرب خمردن مجتنب اولمغله بالغی یا ساده جه طبخ ایتدیروب اوزرینه ماء بارد شرب ایدریا خود ترتیبه لو بعض اجزا ایله پشردوب تناول ایلر بو ایکی صورتده دخی معده ده هضمی جیدا اولمیوب تعفن وفسادنی تمثیل وتحقیق قصدیله بووضعی ترتیب ایتدیکنه واقف اولدقده عذرنی قبول وجبه دوصیه سنی تصدیق ایدوب حظ ایلدی * بو حکایه دن دخی رشیدک خمردن اجتناب واتقاسی ثابت اولوب وخواص ندماسی قتنده معلوم ومعروف اولدیغی متبین اولدی ودخی مرویدرکه رشیدک خواص وندماسندن وعصرینک شعراسندن ابی نواس نام شاعر مشهورک شرب خمرده انهماکی رشیدک معلومی اولدقده حبس ایتمک اوزره عهد ایدوب ابی نواس دخی خوفندن توبه ایلیوب عشرتدن فراغت ایلدی انجق رشید اهل عراق مذهبی اوزره شربی تجویز اولنان نبیذ تمر دیدکلری شربتی نوش ایدردی نبیذ تمر اول شربتدرکه خرمایی صوده اصلدوب بعده طبخ ایدرلر * امام اعظم وامام ابی یوسف حضرتلری قتنده بونک شربی مادامکه سکر مرتبه سنه وارمیه ولهو وطرب قصدیله ایچلیه تجویز اولنمشدر اما خمر شربیله رشیدی اتهام وحقنده نقل اولنان اخبار واهیه یه تقلیده سبیل یوقدر زیرا رشیدک ذاتنده عامهٔ اهل سلام قتنده حرام اولان افعال شنیعه یی ارتکاب ایدر کسنه اولمیوب وآبا واجدادی اولان سادات رجال ملابس ومراکب وسائر تناول واستعمال ایتدکاری نسنه لرده حد اعتدالی تجاوز ایتمیوب تنعمده حرمت اسرافدن اجتناب ایدرلردی زیرا هنوز عنفوان دولت ومبادئ سلطنتلری وقتی اولوب قبائل عرب عادتی اوزره خشونت اخلاق وصلابت دینیه یه مراعاتدن مفارقت ایتمشلر ایکن حکم شرع شریف ایله حلالدن حرمته واباحتدن حظره چیقوب استعمالی منهی اولان تهمت شرب خمر ایله سقلرنده نیجه سوء ظن اولنور * واثمهٔ تاریخدن طبری ومسعودی وغیریلری همدست وفاق اولوب بونک اوزرینه اتفاق ایتدیلرکه ملوک بنی امیه وخلفای عباسیه سیمدن مصنوع خفیف رخت وبساطله رکوب ایدوب نطاق وسیوف ولجام وسرجلرنده متوسط الحال ایدیلر * وابتدا بنی عباسدن حلیهٔ ذهب ایله رکوب احداث ایدن معتز بن متوکلدرکه رشیددن صکره خلفانک نادنیدر ملبوساتلرنده دخی حال وشانلری حشمت وشهرتدن خالی ایدی مشاربلرنده دخی بویله جه اعتقاد اولنوب حسن ظن اولنمق اقتضا ایدر * ذکر اولنان خلفانک ورشیدک مرکوب وملبوس ومشروبلرنده وسائر احواللرنده اعتدال اوزره اولدقلری ذکر اولنان وجوهدن اتم واکمل وجه ایله اول وقتده ظاهر اولورکه انشاء الرحمن کتاب اولک مسائلنده شرح وبیانی تصمیم اولندیغی اوزره هر دولت وسلطنتک اولنده طبیعتی هر خصوصده قدر حاجت ایله اکتفا وبسط واسرافدن احتراز واتقایه مجبول اولدیغی فهم اولندقده مدعا مزکرکی کبی ظاهر اولور * ودخی رشید ایله جعفر حقنده ذکر اولنان خبره واکاقریب احادیث واهیه یه مناسب اولان اخبار دندرکه انی مورخین مشاهیر فضلای کرامدن

مأمون خليفه نك قاضى القضاتى ومصاحب ستوده صفاتى اولان يحيى بن اكثم حقنده نقل وروايت ايدوب ديرلركه مامون خليفه اكثرا اوقاتده ابن اكثم ايله طرح انجمن عيش وصفا وصنا وله جام صهبا ايدوب مطربان خوش الحان وساقيان سيمبرانله ذوق وصحبت ايدرلردى * حتى بركيجه ينه ابن اكثم مجلس خليفه ده نوش مدام ايله سرگرم نشاط اولوب وساقىء سيمين ساق دخى قدر معتاددن زياده جام پيا پى ايله ابن اكثمى مست وسر انداز ايليوب غلبهٔ سكر ايله كنديدن كچدكده مامون خليفه ابن اكثمك اوزرينه فسلكن ديدكارى شكوفهٔ ريحان القا ايتديروب موتاى عرب كبى ازهار ايچنه دفن ايتديلر بعد زمان غائلهٔ سكر برطرف اولوب افاقت بولدقده مكر ساقىء دلفريب ايله حال وشاندن اعتذارى متضمن بو ايكى بيتى انشاد ايلدى ديو نقل ايتديلر اول ايكى بيت بونلردر

ياسيدى واميرالناس كلهم * قدجارفى حكمه من كان يسقينى
انى غفلت عن الساقى فصيرنى * كما ترانى سليب العقل والدين

(معناى بيتين) ابن اكثم مامونه جور ساقيدن شكايت ايله خطاب ايدوب ديديكه بنم افندم وولى نعمتم واى جمله ناسك شهنشاه عاليجاهى ساقىء غدار حكمنده نهج معتادى وحد اعتدالى تجاوز ايدوب بكا جور وغدر ايلدى وبن دخى ساقىء ستمكارك حسن وجمالنه ربوده اولوب مكر وآلندن غافل اولمغله مشاهده بيورلديغى كبى عقل ودينمى سلب ايلدى ديمكدر * بو حكايه مامون ايله ابن اكثمك حال وشاننه بروجهله مناسب دكلدر زيرا بونلرك كيفيتى رشيدك احوالى كبى اولوب وتناول ايتدكارى شربت دخى انجق نبيذ تمر ايدى وآل عباس يانلرنده شربى دخى حرام دكل ايدى وابن اكثمك مامونه مقارنتى انجق دينده خلت ولله محبت ايدى وثابت اولمشدركه ابن اكثم مامون ايله معابر بيتده بيتوتت ايدوب حتى مامونك كرم خلق وحسن معاشرتى وعلمايه محبتى سببيله بركيجه خوابدن بيدار اولوب وكنديه صوسزلق عارض اولمغله يحيى بن اكثم اويانمسون ديو ياب ياب فراشندن قالقوب وبالنفس كوزهٔ آب اولان محلى بولوب تشنه لككنى دفع ايلدى ومامون وابن اكثم هر زمان صلوة صبحى معا جماعت ايله ادا ايدرلردى بو حالت ايسه ادمان خمره ملايم اولمديغى ظاهردر وابن اكثم اصحاب حديث وكبار محدثيندن اولوب امام اجل احمد بن حنبل واسماعيل قاضى حضرتلرى انك حقنده ثنا ايلديلر وابن اكثمدن امام ترمذى حضرتلرى حديث تخريج ايدوب وكذلك امام بخارى دخى جامع صحيحك غيرى تاليفلرنده حديث روايت ايلديكنى حافظ مزى نقل ايلدى * ابن اكثمك حالنه دخل وطعن كنديدن حديث روايت ايدن اجلهٔ اعلام وكبار محدثينه قدح وتشنيعه راجع اولوب زيرا اسناد حديثده راويلرك عدالتى اقدم شروط اولمغله بخارى وترمذى كبى حفاظ حديث ابن اكثمدن تخريج حديث ايتملرى حسن حالنه شاهدين عادلين اولور * وكذلك اهل هوا وهوسدن نيچه كسنه لر ابن اكثمى ميل غلمان ومحبت شبانله اتهام ومحبوب دوستلر زمره سنه ادخال ايدوب علماى عاملين وفضلاى كاملين حقنده بهتان وافترايه اجترا وافسانه كويلرومدا حلر السنه سنده مجارى وابن اكثمك اعداسنك مخترعات ومفترياتى اولان اخبار واهيه يه اعتقاد واستناد ايلديلر * زيرا ابن اكثم فضل وكمالنده ومأمونه تقرب ايله عز واقبالنده محسود ابناى عصر وزمان وحقنده منافسه ومناقشه يه شايان اولوب مكايد حساد ايله بو مقوله قيل وقال زبانكذاراعداى پريشان مقال اولمق اغلب احتمالدر والا ابن اكثمك علم ودينده رتبه سى بو مقوله تهمتدن برائت ذمتنه دليل اولوب حتى امام احمد بن حنبله ابن اكثم حقنده ناسك سوء ظنى نقل اولندقده تعجب كنان سبحان الله سبحان الله ديوب بو مقوله سوزى كيم سويلرديو انكار ايلدى وينه بركون اسماعيل قاضينك ابن اكثم حقنده تفوه اولنان كلمات حضورنده ذكر اولندقده انكار شديد ايله انكار ايدوب معاذ الله بونك مثلى عالم عامل وفاضل كاملك عدالتى حساد بد انديشلرك كذب ودروغيله زائل اولمز ديو ردايلدى * ودخى اسماعيل قاضى ديديكه يحيى بن اكثمه ناسك رمى واسناد ايتدكارى ميل غلماندن كنديده برشى اولميوب هر حالده جناب حقه ملتجى برذاتدر وبن انك محرم اسرارى اولوب تنهاجه كنديله كوريشوب صحبت ايدردم جناب حقك سخط وغضبندن زياده خوف وخشيت اوزره بولوردم لكن لطيفه ومزاحه مائل اولوب حسن خلق صاحبى اولمغله خلق ظاهر حالنه نظر ايدوب حقنده كفتكو ايتديلرديدى * وابن حبان ابن اكثمى روايت حديثده علم

وعد النته وثوق واعتماد اولنان رجال حدیث عداد نده ذکر ایلیوب دیدیکه ابن اکثم حقنده نقل واسناد
اولنان اقوال قبیحه یه اعتماد اولنمامق کرکدر زیرا اکثری حلیهٔ صحتدن عاریدر دیدی * ودخی سبق ایدن
حکایات واهیه امثالندندر اول حکایه که آنی عقد الفرید نام کتابك مؤلفی ابو عمر احمد بن عبد ربه نقل وانبا
وبوکونه کتب واملا ایلدیکه مأمون خلیفه وزیر اعظمی حسن بن سهلك قزی بورانی عقد وتزویج ایدوب
نیجه کونلر ترتیب سور برسرور اولندیغی معروف ومشهوردر * بونك اصلی بویله روایت اولندیکه مأمون
برکیجه بعض خواص اتباعیله شهر بغداد طرقنده تبدیل جامه کزرکن برسرایك سطوحندن زمینه مائل
وحریر ابریشمدن غایت محکم بوکلش ایپلرله آویخته برزنبیل کوروب کندیلیله اولان خدام واتباعنی اول
محلده توقیف وکندی زنبیلك ایچنه کیروب اوتوردقدنصکره زنبیلك ایپلرینی تحریك ایلدی زنبیلك حرکتی
اول سرایك سطوحنده اولان کسه لر حس ایلدکلرنده زنبیلی چکوب مأمون بالای سرایه صاعد
وواصل وبر قصر معلا وبزم دلارایه داخل اولدیکه اطاقِ منظری وزیب وزینتی وصفدن مستغنی اولوب بساط
مفروشه سنك نظامی واوانی مطبوعه سنك انتظامی چشم تماشایی حیران وعقل انسانی واله وپریشان ایدر
بو اثناده شکاف سراپردهٔ حجابدن برمهپارهٔ عالم آرا وبربانوی تابنده روی ملك سیما مانند بدر منیر ظاهر
اولوب تابش حسن وآنی دائرهٔ بزمی تنویر ومشاهدهٔ نور جمالی دیدهٔ مأمونی قریر ایلدی اول دخترطناز هزار
شیوه ونازایله عیش ونوش ایچون مهیا اولان خوان عشرته مأمونی دعوت ایدوب اول ایلهٔ قرا ده ظهور
تباشیر صبحه دك مناولهٔ نقل ونوش صهبا ایده رك همحال وامق وعذرا اولدیلر * بعده مأمون ینه چقدیغی
زنبیل ایله اشاغی اینوب موقف انتظارده مترصد اولان اتباعیله سراینه رجوع ایلدی لکن مأمون سرکرمیٔ
هوای عشق وغلبهٔ مهر ومحبت ایله صبر وآرام ایده میوب ایرته سی بورانك باباسی حسن بن سهلی دعوت
وبورانی کندویه عقد وتزویج ایتمك اوزره امر ایلدکده حسن بن سهل دخی فرماننه اطاعت واجابت
ایلیوب مراسم اختطابه رعایت ودعوت عامه ایله خلقه برضیافت عظیمه اولندیغی مشهور ومعروفدر * نقل
مذکور بومحلده تمام اولدی لکن بو حکایه ده ذکر اولنان امور مأمونك حال وشانندن دور اولوب کتب
تواریخده تفصیل اولندیغی اوزره دین وعلمده وسنن خلفای اربعه یه اقتدا وسیر مرضیه لرینه اقتفاده جد
موفوری وعلما وفضلا ایله مناظره ومباحثه ده واقامت صلوة ومداومت عباداتده واحکام شرعیه ده
حدود اللهی محافظه ده سعی مشکوری معروف ومشهور اولمغله علی الدوام ادمان شرب مدام ایدن
فساق وفجار عدادینه ملحق اولوب عشاق اعراب کبی خلال لیالیده دور اسواق وابواب ومعاشرت نسوان
حسان ایچون زنبیل ایله منازله دخولی ارتکاب ایتمك بروجهله صحیح اولمز * وکذلك حسن بن سهل کبی
بروزیرك دختر سعد اختری بورانك دخی شرف شان عفت نشان وعلو منزلتنه وباباسنك حرمسرای عصمتنده
اولان صون وعفافه دخی ملایم ومناسب اولمز لکن بومقوله حکایاتك امثالی کتب تواریخده کثیر ومعروف
اولوب بطون صحایف اوراق بونلرله مشحون اولمشدر * وضع وتحدیثنه باعث اولدرکه لذات محرمه ومشتهیات
انفسه انهماك ایدوب هتك پردهٔ مروت ایدن اصحاب هوا وهوس اجرای شهوات نفسانیه لرینه توغل
ونیجه یکی پلتنور بوهوسلری دخی کندولره تشریکه توسل ایچون بومقوله حکایه لری پیدا ونقل وروایت
ایدوب دخل ایدنلره سلفده کبار دولت واعیان امتدن دخی امثالی صدور ایتمشدر دیو تعلله آلت ایتمشلردر *
بوندن اوتوری چوق کره کورلمشدرکه اصحاب هوا وهوسدن نیجه کمسنه لر اوراق کتب حکایاتی تتبع ایدوب
بومقوله اخبار وحکایاتی میل ورغبت ایله اراپوب (ذکر العیش نصف العیش) فحواسنجه مذاکره سندن
ممنون ومحظوظ اولورلر اکر اسلاف کرامك غیری احوالنی تتبع واقتدا ایدوب وانلردن صدوری مشهور
وحال وشانلرینه لایق صفات کمال ومحاسن اخلاقلرین بولوب تقلید واقتفایه سعی ایتسه لر کندیلره خیرلو ایدی
بیلسه لر بویله ایدرلردی * حتی برکون ابنای ملوك عصرمزدن بعض امرایی تعلم غنا وطنبور وکمان کبی
سازلر چالمغه مشغول کوروب نصیحت یوزندن بوایش سزلك علو شان ورتبه وجاهکزه لایق دکلدر دیدم اول
امیردخی جواب اولمق اوزره بکا خطاب ایدوب افندی خلفای عباسیه دن محمد مهدینك اوغلی ورشیدك
قرنداشی ابراهیمی بیلمزمیسن که عصرنده صنعت موسیقیده استاد اولوب زماننده اولان مغنیلرك رئیسی ایدی

دیدی بندخی تعجب برله یا سبحان الله دیوب چونکه اسلافك حال وشاننه رعایت واتباعه سعی وهمت ایدرسن ابراهیمك باباسی مهدی یه وقرنداشی هارون رشیده نیچون اقتدا ایتمزسن و بیلمزمیسن که ابراهیم رسوم خلافتی ترك ایدوب صنعت تغنی یه مشغول اولمغله منصب خلافتدن کیرو قالدی دیدیکمده نصیحتمی قبول ایتیوب بندن اعراض ایلدی ❀ ودخی اخبار واهیه دندر اول حکایه که آنکا سادات علویه دن وخلفای فاطمیین دن عبیدیین دیمکله معروف اولوب قیروان وقاهره یه مالك اولان خلفا حقنده مورخیندن چوق کمسنه ذاهب اولوب ذکر اولنان خلفانك سلسلهٔ نسبلرینی اهل بیتدن قطع وجدا مجدلری ائمهٔ اثناعشردن امام جعفر صادق حضرتلرینك اوغلی اسماعیل نسبندن اولدقلرینی رد وانکار ایلدیلر* بو حکایه نك اصلی بویله درکه عهد خلافت عباسیه ده ابو عبدالله شیعی محاسب نام کمسنه بلاد غربده بنی کتامه قبیله سی وسائر انصار اهل بیت اعانتیله ذکر اولنان اسماعیل بن امام جعفر صادق اولادندن عبیدالله مهدینك خلافت واطاعتنه خلقی دعوت وانلر دخی اجابت ایدوب کتب تاریخده تفصیل اولندیغی اوزره عبیدالله مهدی واولادی ایکیوز یتمش سنه مقداری زمان اول وقتلرده کرسیٔ مملکت افریقیه اولان قیروان ایله محروسهٔ قاهره ده مسندنشین خلافت اولدیلر * وبو ماده ده مورخین عبیدیین ایله مقاومته قادر اولمیان ضعفای خلفای عباسیه اتباعنك مفتریاتنه وعبیدیینك نسبلرینه دخل وطعن ایله خلیفه لرینه تقرب ومداهنه ایچون اختراع ایتدکاری اقوال کاذبه یه اعتماد ایلدیلر * نته کیم کتابعزده بونلرك اخباری ضمننده اول اکاذیب مخترعه نك بعضیسی ان شاء الرحمن کله جکدر * حال بوکه مورخین زعملرینك خلافنی وظنلرینك بطلانی اقتضا ایدر نیجه ادلهٔ قویهٔ قاطعه وشواهد بینهٔ واقعه یه تفطندن غافل اولدیلر * زیرا مورخین دولت عبیدیینك ابتدای ظهور وکیفیت خروجلری بیاننده بونك اوزرینه اجماع واتفاق ایتدیلرکه بونلرك صاحب دعوتی اولان ابو عبدالله شیعی محاسب دیار مغربده بنی کتامه قبیله سنه واروب ابتدا اهل بیتدن عبیدالله مهدینك اقاربندن سید رضانك اطاعتنه خلقی دعوت ایدوب بو اثناده رضا فوت اولمغله برینه عبیدالله مهدینك بیعتنه داعی اولدیغی خبری اطرافه منتشر اولدقده مهدی واوغلی ابی القاسم دیار شرقده بولنوب عباسیه نك کندیلره سوء قصدندن خوف ایتملریله تجار زینده کیروب بلاد شرقدن محل خلافتلری اولان دیار غربه رحلت وجانب مصره عزیمت ایدوب اسکندریه یه وصول وولوج وهیئت تجار ایله اندن دخی خروج ایتدکاری خبری خلفای عباسیه طرفندن مصر واسکندریه والیسی اولان عیسای نوشری یه بالغ اولدقده بونلری اخذه آتلو وافر آدملر تعیین ایدوب کوندردی نوشرینك کوندردیکی آدملر بونلره یتشدیلر * لکن هیئت وقیافتلری متغیر اولمغله بونلری تشخیص واخذ ایده میوب امن وسلامت ایله مغربه واصل اولدیلر * بعده خلفای عباسیه دن معتضد قیروانده افریقیه امراسی اولان بنی اغلبه وکذلك بلاد غربده سجلماسه امراسی بنی مدراره فرمان کوندروب مهدینك واوغلی ابی القاسمك یوللرین باغلیوب جاسوسلر تعیین ایدوب اخذ ایتمك اوزره امر ایلدکده حسب الامتثال قبیلهٔ بنی مدراردن سجلماسه والیسی الیسع بونلری تجسسه آدملر تعیین ایدوب الیسعك ساکن اولدیغی بلدده مهدی یی کیزلی بر محلده بولوب الیسعه کوتوردکارنده تحصیل رضای خلیفه ایچون مهدی یی واوغلی ابی القاسمی حبس ایلدی * بو احوال دولت شیعهٔ عبیدیینك قیرواندہ بنی اغلب امراسنه استیلالرندن مقدمجه اولمش ایدی بعد ذلك ابو عبدالله شیعی وساطتی ایله عبیدالله مهدینك اتباع واعوانی کلوب الیسعی قهر ومهدی یی حبسدن اطلاق ایتدکارندن صکره مهدی قیروانده سریر خلافته جلوس ایلیوب الیسعی قتل ایلدیکی کتب تواریخده مسطوردر کندیکه مهدینك واوغلی ابی القاسمك وسائر سلالهٔ علیه لرندن ظهور ایدن خلفای عبیدیینك شوکت وسطوتلری غالب اولوب ابتدا افریقیه وسائر بلاد غربده بعده عنده بعده اسکندریه ده صکره ممالك مصر وشام وحجازده دعوتلری ظهور ایدوب صیت وصدالری آفاق واقطاره منتشر ومشتهر اولدی * وخلفای عباسیه یه مزاحمه ایدوب ضبطلرنده اولان ممالکی بولشوب مناصفه اوزره مقاسمه ایدشدیلر آز قالدیکه خلفای بنی عباسك مقر خلافتلری اولان بغداد وکوفه یه دخی هجوم ایله اللرندن الوب امرلرینه غالب اوله لر حتی خلفای عباسیه دولتنه تغلب ایدن ملوك دیالمه دن بهاء الدوله بن عضد الدوله نك فی الاصل عبید ومملوکلرندن اولوب صکره امراسلکنه منسلك اولان امیر ارسلان

بساسیری بنی عباس طرفندن منصوب امرای عجم ایله بینلرنده جاری مخاصمه ومحاربه یه بناء واعداسنه رغماً الشکر انبوه ایله بغداده کلوب خلفای عبیدییندن خلیفهٔ مصر مستنصر علوینک بغداده دعوتنی اظهار ایدوب منابر جوامعده برسنهٔ کامله مستنصر حزبورک نامنه خطبه اوقوتدی * وبونلرک اعتلای شان وعلو مکانلری سببیله خلفای عباسیه نک دولتلری متزلزل ودرجه لری منحط اولمدن زائل اولیوب وورای بحرده اندلس ملوکی بولنان بنی امیه بونلرک مخاصمه ومحاربه سی خوفیله یاویلاه دیوند ایدرلردی * امدی بوذکر اولنان احوال وعظم آثار نسبی مشتبه ودعواسی کاذب کسنه حقنده نیجه تصور اولنورکه مدت مدیده بلاد معموره وممالک مشهوره ده دعوای خلافت ایدوب بنی عباس ایله مقاومت ایلیه لر وکتب تواریخده تفصیل اولندیغی اوزره عباسیه وقتنده سواد کوفه ده خروج ایدن قرامطه طائفه سنک حالنه نظر واعتبار اولنمونکه دعواسی کاذب وادعاسی باطل اولمغله مدت قلیله ده دعوالری متلاشی واتباع واعوانی متفرق وپریشان اولوب سریعاً مکر وکیدلری بیلنوب سوء عاقبت ایله ارتکاب ایتدکلری افعال شنیعه نک جزاسنی بولدیلر * اگر خلفای عبیدیینک احوالی دخی بویله اولیدی ولو بعد مهلهٔ معروف اولوب مدت قلیله ده مضمحل وپریشان اولورلردی نته کیم شعرای عربدن زهیرک بیت مشهوری بو معنایه دلالت ایدر

فمهما تکن عند امرء من خلیقة * وان خالها تخفی علی الناس تعلم

(مآل بیت) هر اول کسنه که خصال جیده وذمیمه دن برخصلت ایله متصف اولوب طبیعتی انک اوزرینه مجبول اوله اگر حال وشانی خلقدن مخفی ومستور قاله جغنی ظن وکمان ایتسه بیله عاقبت ناس آگاه واقف اولوب مطلع اولور دیمکدر * بوندن مقصود عبیدیین حقنده زعم اولنان اهل بیته انتساب دعواسی خلاف واقع اولیدی بای حال کان ظاهر اولوردی دیو استشهاددر * وبونلرک دولتی ایکیوز یتمش سنه مقداری زمان علی التوالی ممتد اولوب جد انبیاء ابراهیم خلیل علیه الصلاة والسلامک مقام ومصلاسنه وموطن رسول ومدفن مقدسنه وموقف حجاج ومهبط ملائکه یه یعنی مکهٔ مکرمه ومدینهٔ منوره یه حکومتله سلطنتلری رونق بولوب دولتلری انقراضی وقتنه دک بویله جه ممتد اولدی وابتدای ظهورلرندن انتهای سلطنتلری وقتنه دک جمله اتباع واشیاعی بونلره میل ومحبت واطاعت وانقیادده پابرجای قرار اولوب وامام اسماعیل بن جعفر صادق حضرتلری نسلندن اولدقلرینه اعتقادده ثابت ومستقر ایدیلر * وبونلرک دولت وسلطنتلری زائل ونام ونشانلری محو ومضمحل اولدقدنصکره دخی بشه بونلرک خاندانلرینه محب اولان اعوان وانصاری نیجه دفعه خروج وتجمع ایدوب آل عبیدک اولاد واحفادندن موجود اولان صبیلرک نامیله خلق بیعتلرینه دعوت ایلیوب وآبا واجدادلرندن سلفلری ائمه نک وصیتلریله تعیین امامت وخلافتنه استحقاقلرینی زعم ایتدیلر * اگر نسبلرنده شک وارتیاب ایدهلردی بونلره معاونت ومظاهرت ایله کندیلرین ورطهٔ هلاکه القا ایدوب بوللرنده باش وجانلرین فدا ایتمزلردی * زیرا بر ذاتک امامت وخلافتنه خلقی داعی وبر دولتک احداث واقامتنه ساعی اولان طائفه دعوت ایتدکلری ذاتک امرنده اشتباه ایدوب علی رؤس الاشهاد ابراز واظهار ایده جکی خصوصده ویعتنه داعی اولدقلری شخصک احوالنده لسانلری قلبلرینه موافق اولمامق اولمز * لکن عجبدرکه کبار اهل سنت وجماعتدن شیخ المتکلمین عالم ربانی قاضی ابی بکر باقلانی حضرتلری خلفای عبیدیینک نسبلری حقنده زعم اولنان مقالهٔ ضعیفه یه میل ایدوب سیادت وشرافتلرینه دخل ایلدی اگر قاضی ابی بکرک بونلرک نسب وسیادتلرینه دخل وتعرضی فساد اعتقاد ایله معروف ورفض والحاد ایله موصوف اولدقلرینه مبنی ایسه اولا رافضیت نسب وسیادته مانع اولمیوب وبونلره اقتدا ایدنلرک اکثری دخی شیعی المذهب اولمغله بیعتلرینه خلل ویرمز * وکذلک عبیدیینک اهل بیته انتساب وسیادت وشرافتلرینی اثبات واقرار کندیلرینک بولندیغی مذهب باطلده بونلره فائده ویروب جناب حقک عقاب وعذابندن خلاص ایتمز * خلاصه نه مذهب باطل خساست نسبی موجب ونه شرافت نسب صاحبینک مذهب حق اوزره اولمسنی اقتضا ایدر * زیرا حضرت نوح علیه الصلاة والسلامک کنعان نامنده براوغلی وارایدی کافر اولمغله سائر کفار ایله طوفانده غرق اولدی مع هذا جناب رب العالمین جل شانه حضرتلری حضرت نوحک اهل وعیالنی سفینه یه حمل ایله امر وغرقدن انجا ایله وعد بیورمغله حضرت

نوح علیه السلام دخی کنعانه سفینه یه رکوب ایله امر ایتمشیدی مزبور امتناع ایدوب سفینه یه کیرمکله حضرت نوح علیه السلام طوفانده غرقی خوفنه دوشوب وعد سابق الهی یه بناءً جناب حقه مناجات ایدوب کنعانک نجاتی وخلاص اولمدیغی صورتده حکمتنی استفسار ایلدکده جناب حق جل وعلا حضرتلری حضرت نوح علیه السلامه نه وجهله خطاب عزت بیورلدیغنی حبیب اکرم علیه الصلاة والسلامه بیان ایدوب بیوردیلر که (قال یا نوح انه لیس من اهلك انه عمل غیر صالح فلا تسئلن ما لیس لك به علم) معنای نظم شریف والله اعلم اولدر که حضرت رب العالمین بیوردیلر که یا نوح اوغلك کنعان سنك اهلکدن دکلدر زیرا مؤمن ایله کافر اراسنده ولایت منقطعدر یاخود کنعان غرقدن نجاتلرینه وعد کریم الهی سبق ایدن اهلکدن دکلدر زیرا کنعان عمل فاسد وکفر کاسد ایله متصفدر *پس امدی یا نوح سن بنم درکاه عزتمدن اول نسنه یی سؤال وطلب ایتمه که سنك ایچون اول شیئه علم اولمیه یعنی طلب ایتدیکك نسنه صواب میدر خطامیدر معلومك اولمیه زیرا حضرت رب العالمین حضرت نوحك اهل وعیالنی انجا وتخلیصه وعد بیوردقده اوغلی کنعان ایله خاتونی کفر اوزره مصر اولملریله استثنا بیورمش ایدی مقتضای بشریت اوزره غلبهٔ محبت ولد حضرت نوحی مشغول ایتمکله حقیقت حال کندویه مشتبه اولدیغنه بناءً نجاتنی طلب ایتمشیدی والله اعلم بحقیقة الحال * بوندن مستفاد اولدیکه حضرت نوحك نبوّتی وکنعانه ابوتی اوغلنك کفرینه مانع اولمیوب وعذاب غرقدن خلاصنه وسیله اولمدی * وکذلك حضرت رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم کریمهٔ مکرمه لری حضرت فاطمهٔ زهرا رضی الله تعالی عنها یه برکون وعظ ونصیحت طریقیله بیوردیلر که (یا فاطمة اعملی فلن اغنی عنك من الله شیأ) معنای حدیث شریف اولدر که یا فاطمه اعمال صالحه یه سعی ایله زیرا بن بر طریقله الله تعالینك رحمت وکرمی یاطلاعنی یرینه سکا کفایت ایتمم یاخود عمل ایتمدیکك صورتده جناب حقك عذابندن بر عذابی سندن دفع ایده ممدیمکدر * بو حدیث شریفدن شرف نسب حضرت رسول عالیحسب دخی زهد وصلاحی موجب وذنب وعصیانه مانع اولمدیغی معلوم اولمغله خلفای عبیدیین حقنده دخی تهمت رفض ثابت اولدیغی تقدیرجه نفی نسبی اقتضا ایتدیکی متعین اولور * هر اول کسنه که بر شیئك حقیقتنه واقف اولوب یقین حاصل ایلیه آکاه اولان بیلدیکنی کتم ایتمیوب حقی اظهار ایلمکدر زیرا حضرت رب العالمین جل شانه حقی بیان ایدوب وسبیل صدق وصوابه قوللرینی هدایت ایلر وکذلك عبیدیین بر قوم ایدیکه حقلرنده دولت وسلطنت تخمین اولنوب واطراف وانحا کنده اتباع واشیاعی مرهٔ بعد اخری بونلرك بیعتلرینه خلقی دعوت ایتدککلری مشهور اولمغله اعدالری اولان بنی عباس بونلرك فرصتلرین کوزه درلر ایدی بونلر دخی مبادئ حاللرنده اختفا ایدوب اسم ورسملرین تبدیل ایله بر مدت انزوا ایتمشلر ایدی نته کیم دینلمشدر

فلو تسأل الایام ما اسمی مادرت * واین مکانی ماعرفن مکانیا

(معنای بیت) شاعر دیرکه فرضا سن ایامه بنم اسمی سؤال ایلسك بیلوب جواب ویره مزدی ومکانم نه محلدر استفسار ایلسك مکانی دخی تعیین ایده مزدی * مقصود عبیدیینك ابتدای امرده اعین ناسدن احتجاب وانزوالرینه بیت مزبور ایله استشهاددر حتی عبید الله مهدینك جدی محمد بن اسماعیل بن امام جعفر صادقك اسمنی اعوان وانصاری تبدیل ایدوب مکتوم اسمیله تسمیه ایتمشلر ایدی * زیرا بونلرك اعدالری امام اسماعیلك محمد نام بر اوغلی اولدیغن بیلوب اما شخصی معلوملری اولمیوب مجرد سوء قصد اعدادن صیانت قصدیله بونلرك اتباعی دخی خصماسنك بیلدکاری محمد اسمنی مکتومه تبدیله اتفاق ایتمشلر ایدی * بعد زمان عبیدیین قیروان وقاهره ده خروج وظهور ایدوب بر تو اقباللری آفاق واقطارده لمعان ایتدکده آل عباسك اعوان وانصاری بونلرك نسبنه دخل وطعنه یونلکله توسل ایدوب امام اسماعیلك ولدی محمد اسمیله موسوم وبونلرك جدی مکتوم اسمیله مسمی بر شخص مجهولدر دیو اهل بیته انتسابلرین رد ایتدیلر وبو رای ضعیف ایله خلفای عباسیه یه ارکان دولتی مداهنه ایدوب ممالك عباسیه دن دیار شام ومصر وحجازه مستولی اولوب عبیدیین اعواننده اولان بنی کتامه بربریلریله محاربه یه قادر اولمیان امرای بنی عباس الحق عبیدیینك اهل بیت نبوّته انتسابلری وشرافت وسیادتلرینی نفی ورد ایله نفسلرندن وخلیفه لرندن بونلره مقاومتدن عجز ونقصیلرین دفعه وسیله

ایدوب خاطرلرین تسلی ایتدیلر حتی خلفای عباسیه دن قادر بالله زماننده دار الملك بغداد ده قضاة عقد مجلس ایدوب بونلر اسماعیل بن امام جعفر اولادندن اولدقلرینی نفی واهل بیت نبوت سلسله سندن اولمدقلرینی تسجیل ایتدیلر ومشاهیر اعلام رجالدن بر جماعت بو ماده یه قضاة حضورنده شهادت ایدوب اعیان امتدن شریف رضا وقرنداشی مرتضی وابن بطحاوی وعلمادن ابو حامد اسفراینی وامام قدوری وشیخ ضمیری وابن اکفانی وابیوردی وفقیه شیعه ابو عبد الله بن نعمان وبونلرك امثالی مشاهیر امتدن نیجه کسنه لر بونلرك نسبنی غیره حمل واسناد واهل بیته انتسابلرینی رد ایتدیلر * وبو ماده در تیوز ایکی تاریخنده قادر بالله ایامنده شهر بغداد ده بر یوم مشهود ومشهورده واقع اولدی وبونلرك بو خصوصده شهادتلری مجرد سماع علی اولوب بین الناس بغداد ده شهرت وشیوعه مبنی وآل عباس رضالرینی رعایته مبتنی ایدی وبو ماده یه شهادت ایدنلرك اکثری بونلرك نسبنه دخل ایدن بنی عباس اتباعی اولوب مورخین دخی اشتدکلری کبی روایت وحفظ ایتدکلری وجه اوزره حکایت ایتدیلر * لکن حق وصواب بونك خلافیدر وعباسیه دن معتضد خلیفه عبید الله مهدینك اخذ وحبسی ایچون قیروان والیسی ابن اغلبه وسجلماسه امیری ابن مدراره تحریر ایتدیکی فرمان بونلرك صحت نسبنه اصدق شاهد واوضح دلیلدر * واشته نسب اهل بیتی اصحابندن نفی ایدن معتضد خلیفه در * معلوم اوله که دولت وسلطنت بر سوق سلطانیدر که جمله بضایع علوم وصنایع اول طرفه جلب اولنوب حکم ومصالحی ضایع ایدنلر آنده التماس ایدرلر واطراف واقطارده واقع حوادث روزکار وروایات واخبار حاملری اول محل ساحی یه سوق مطایا ایدوب آنده رایج اولان نسنه کافهٔ ناس قتنده رواج بولوب اکر اهالی دولت ظلم وجوردن اعراض ایدوب جادهٔ صدق وصوابه سلوك ایلیوب طریق مستقیمدن عدول ایتمزسه اول سوق عظیمده ابریز خالص العیار حق وصواب رایج اولور اکر رجال دولت وسلطنت اغراض ومقصوده تابع وهوا وهوسه مطیع اولوب بغی وعدوان وکذب وبطلان سمسارلریله امتزاج واختلاط ایدرسه انده زیوف فاسده وفلوس کاسده رایج اولور * لکن اول کسنه که صحیحی فاسددن ورایجی کاسددن فرق وتمییزه قادر اوله انك عقل سلیمی وطبع مستقیمی کندو یه محك ومیزان اولوب خبر منقولك خالص ومغشوشنی وزن وعیار وسنجیدهٔ ترازوی اعتبار ایدوب صحیحنی قبول وفاسدنی رد ایدر ۞ ودخی بو خبرلك مثلی بلکه بوندن دخی ابعددر اول حکایه که انی بنسه سادات علویهٔ حسنیه دن ادارسه عنوانیله معروف اولان خلفای فاطمیه ندن ادریس بن ادریس بن عبد الله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حقنده نقل اولنوب انك دخی نسبنه دخل وطعن ایدنلر بیتلرنده سویلشورلردی بو سیاق اوزره که ادریس اکبر بلاد غرب اقصاده طنجه ده وفات ایتدکدن صکره ادریسك خاتونی حامل ایدی وضع حمل ایدوب بر ارکك ولدی دنیایه کلدی انی دخی ادریس اسمیله تسمیه ایدوب یرینه خلیفه نصب ایتدیلر وبونلرك دخی اعدالری اولان بنی عباس ادریس اصغرك نسبنده قیل وقال ایدوب باباسی ادریس اکبرك اتباعندن حرم کتخداسی راشد نام عبد مملوکنك ولدی اولمق اوزره وهم واتهام ایتدیلر * لکن بونه جهالتدر که ادریس اصغرك نسبنه دخل ایدنلر بیلمزلر میکه ادریس اکبرك جمله اقارب وخویشانی بلاد غرب اقصاده بربر قبیله سیله بر یرده اولوب وادریس اکبر اقلیم حجازدن بلاد مغربه داخل اولدیغی کوندن وفاتی وقتنه کلنجه قبائل بربر ایله بادیه ده سکون واقامت ایدوب واهل بادیه نك تولد اولاد وظهور حمل مقوله سی احوالی بربرلرندن خفی ومستور دکلدر زیرا انلر حضری وبلدیلر کبی سرایردهٔ احتجابده متمکن اولمیوب بو مقوله امورده ریب وشك طاری اوله جق محللرده دکل ایدی وانلرك جمله حرملری جیرانلرنك کوروب وصدالرین استماع ایده جك محلده واقع ومنزللرینك جدارلری بربرینه متصل ومتلاصق وبنالری الحق اولوب مسکنلری اراسنده فاصله یوغیدی وذکری سبق ایدن راشد ادریس اکبردن صکره جمله ادارسه نك حرملری خدمتنی کوروب وسائر اتباع واشیاعلری دخی محافظه ومراقبه ایدرلر ایدی وبلاد مغرب اقصاده متمکن بربرلرك جمله سی ادریس اکبرك فوتندن صکره اوغلی ادریس اصغرك بیعتی اوزرینه اجماع واتفاق ایدوب رضالریله بو کا اطاعت وانقیاد وبو اثناده بذل روح ایتمك اوزره بیعت ایلیوب حروب ومغازیده بونك حضورنده بحار منایایه خوض ایتدیلر * اکر نسب ادریسده ذکر اولنان شبهه مثللو تهمت آنلره اطاعت ایدنلرك خاطرلرنده خطور ایدوب

ایدوب عقللری کسیدی یاخود آخردن ایشیدوب سمعلرینی قرع ایدیدی استرسه عدوی خائن یادشمن منافقدن اولسون بونلرڭ بعضیلری اکا بیعت وتبعیتدن تخلف ایدرلردی بلکه ادریس اصغر حقنده بوکلمات شنیعه بنی عباس امراسندن افریقیه طرفنده انلرڭ ولات وعمالی اولان بنی اغلبدن صادر اولمشدر بونڭ بیانی اویله درکه خلفای عباسیه دن هادی زماننده مکهٔ مکرمه ده طائفه قریب محلده فخ یاخود وج دیمکله معروف موضعده بنی عباس ایله اهل بیت میاننده جریان ایدن محاربه ده ادریس اکبر مغربه فرار واول محلده قرار ایتدیکی هادینڭ معلومی اولدقده افریقیه ده امرای بنی اغلبه فرمان کوندروب ادریس اکبری تجسسه جاسوسلر تعیین واخذ ایتك اوزره امر ایلدی * بر طریقله ظفر بوله میوب ادریس اکبر سلامتله بلاد غرب اقصایه واصل اولوب آنده امری تمام ودعوتی ظاهر ومرادی حاصل اولدی وهارون رشید اتباعندن واضح نامنده برکسه وارایدی مصر اسکندریه سنده طرفندن عامل ایدی واضح سادات کرامه کمالیله محبت ایدوب شیعی المذهب اولمغله ادریس اکبرڭ مغربه عزیمتی اثناسنده اسکندریه یه وصولنده واضحڭ اغماضی سببیله غرب اقصاده محل خلافته فوز ونجات بولمشیدی بو خبر رشیده بالغ اولدقده واضحی قتل ایلدی بعده رشید ادریس اکبرڭ قتل واعدامنده مکر وحیله یه سلوك ایدوب باباسی مهدی خلیفه نڭ اتباعندن شماخ نام کسنه یه ادریسی تسمیم ایتك اوزره دسیسه تعلیم ایلیوب بلاد غرب اقصایه ارسال ایلدی شماخ دخی تعلیم رشید اوزره مغربه واروب اولیای نعمی اولان بنی عباسدن برائت وانقطاعنی وادریس اکبره انتما وانتساب داعیه سیله کالدیکنی اظهار ایلدکده ادریس صافدل دخی بو کلمیل ومحبت ایدوب بنده لکه قبول وعواطف جزیله سنه مظهر ایدوب خلوت وجلوتده کندویه انیس وجلیس ایلدی * شماخ حرزبور ادریس ایله برکون تنها جه صحبت ایدرکن برتقریبله ادریسه سم تناول ایتدیروب موتنه باعث اولدی * ادریس اکبرڭ موتی خبری بنی عباسه واصل اولدقده یانلرنده احسن مواقعده واقع اولوب شاد وخرم اولدیلر ورجا وامیدلری اوزره غرب اقصاده سلسلهٔ ادارسه نڭ انقراضی اعتقادیله غائلهٔ تشویش واضطرابی برطرف ایتدیلر وبو اثناده ادریس اصغرڭ ولادتی خبری دخی تعقیب ایدوب بنی عباسه واصل اولدقده مذاقلرینه مخالف اولمغله وهلهٔ اولیده تصدیق ایتمیوب حاشا وکلا اصلی یوقدر دیو انکار اثناسنده ادریس اصغره بیعت اولنوب مغربده دعوت خلافت فاطمیه عودت وشوکت وسلطنتی قوت بولوب دولت ادارسه ادریس بن ادریس ایله متجدد اولدیغی خبری متحقق اولمغله بنی عباسه باعث حزن وانکسار اولوب وقع سهامدن زیاده درونلری داغدار اولدی * ودولت ادارسه نڭ قوت وشوکتی سببیله دیار غربده دولت بنی عباسه ضعف وهرم مستولی اولوب انلرله مقاومت ومدافعه یه قدرتلری قاصر اولدی حتی ادریس اکبر اقصای بلاد غربده ساکن اولوب وقبائل بربرهر یلرفدن اکا امداد واعانت ایتملریله هارون رشید بروجهله اعدامنه ظفر بوله میوب عاقبت شماخ یدیله تسمیم واهلاك وبو حیله ایله کریبان حیاتنی چاك ایلدی * وادریس اصغر باباسی ادریس اکبرینه سریر خلافته جلوس ایدوب شوکت وسطوتی قوت بولیجق مأمون خلیفه واندن صکره کلان خلفای عباسیه دیار غربده کندیلرینڭ اعوان وانصارندن افریقیه امراسی بنی اغلبه فرمانلر کوندروب نواحی غربده ادارسه نڭ آجدیغی فرجه یی سد وطرفلرندن عباسیه دولتنه اصابت وسرایتی مظنون اولان ضرر وکزندی دفع وصد ایلیوب * علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد * مفهومی اوزره هنوز نائرهٔ قهر وکینلری مرکز دائرهٔ سلطنتیه تجاوز ایتمدین دفعی تدارکنی کورمك اوزره یی دریی اوامر اکیده ارسالندن خالی دکلار ایدی اما امرای اغالبه ادارسه نڭ اعوان وانصاری اولان غرب اقصا بربریله محاربه یه قدرتلری اولمدیغندن ماعدا کندیلرینڭ ملوکی اولان خلفای عباسیه اوزرینه اجانب واباعدڭ تغلب وتسلطی سببیله دولت عباسیه نڭ اختلالی وقتی اولمغله امرای بنی اغلب بربریلرله مدارات ایله معامله یه مضطر اولمشلر ایدی * زیرا عباسیه دولتنه امرای اتراك واعجام غلبه ایدوب خلفانڭ زمام اختیارلری یدلرنده قالمغله توجیه مناصب وترتیب مواجب ده وتحصیل اموال سلطانیه وسائر خصوصلرده احکام دولت وامور سلطنتی اغراض فاسده لری مقتضاسی اوزره دیلدکلری کبی تصریف وتقلیب ایدرلردی نته کیم عصرلرینڭ شاعری دیمشدر

خليفة في قفص * بين وصيف وبغا
يقول ما قالا له * كما تقول الببغا

بو ايكي بيت خلفاى عباسيه دن مستعين خليفه نك امور دولتده عجز واضطرابى حقنده انشاد اولنمشدر * وصيف ايله بغا امراى اتراكدن دولت عباسيه متغلبلرندن ايكى كسنه نك اسملريدركه متوكل خليفه يى قتل ايدوب مستعينه اعانت وبيعت ايتمشلرايدى ببغا ايله مراد پاپاغان قوشيدر * معناسى بويله دركه خليفه مستعين وصيف ايله بغا اراسنده محصور مرغ قفص نشين كبى برخليفه دركه وصيف ايله بغا آكانه ديرلرسه بودخى انى سويلر پاپاغان قوشنه بكزركه نه تعليم اولنورسه آنى سويلرديمكدر * صاحب تاريخك بو ايكى بيتى ايراددن مقصودى خلفاى عباسيه دولتنه امراى اتراك واعجام غلبه ايدوب نظاملرى مختل اولمغله بنى اغلبك آنلره استناد ايله ادارسه يه مقاومتدن عجز وقصورلرين بيان ايلمكدر چونكه امراى بنى اغلب خلفاى عباسيه نك امرلرى اوزره ادارسه ايله محاربه ومدافعه يه قيام ايتمديلر حقلرنده تقصيرتهمتيله غمز ونفاقدن خوفه دوشوب كندىلردن خلفانك سوء ظنلرينى دفع ايچون بسط اعذار كونا كونله عفو وعنايتلرين رجا سياقنده كاه مغرب زمينده ساكن كندولره تابع رجالك ضعف واحتقارلرين بيان ايدوب ادارسه وبربرىلرله محاربه يه قدرتلرى بوقدرديو اعتذار ايلديلر وكاه بلاد غرب اقصاده خروج وظهور ايدن ادريسك ونسل واعقابندن برينه قائم اولان ادارسه نك علوشانيله خلفايى قورقودوب بلاد غربده حدوده قريب عباسيه ضبطنده اولان ولايتلره تجاوز وتعديلرى احتمالنى تحرير ايليوب واغالبه طرفلرندن خزائن خلفايه عايد تحف وهدايايى واموال سلطانيه دن تحصيل وارسال ايتدكلرى اقچه لرى ادريس سكه سيله مسكوك وانلرك تمغالريله معلم ايدوب كوندررلردى مقصودلرى ادريسك عظم شاننى خلفايه عرض وشوكت ظاهره وسطوت قاهره سيله تخويف ايليوب مؤاخذه ومطالبه سيله مأمور اولدقلرى ادريس ماده سندن خلفانك اميدلرين قطع ورقبهٔ طاعتلرى ربقهٔ عبوديتلرندن خروج وادارسه يه تبعيت واطاعتلرينه مضطر اولملرينى خلفايه اشعار ايلمكدر وكاهيجه دخى ادريسك شاننى حط وتنزيل قصديله خلفايه مداهنه ايدوب بالاده سبق ايدن طعن كاذب ايله نسبنه دخل وطعن ايليوب صدق وكذبنده مبالات ايتمديلر * زيرا مغرب ايله بغداد اراسنده مسافهٔ بعيده وحال صباوتنده اورنك خلافته جلوس ايدن صبيان بنى عباسك عقوللى ضعيف اولوب واتراك واعجام دولتلرينه تغلب ايدوب امرالرى اولان احمقلر دخى هرقائلك قولنى قبول ونعيق غراب دخى اولورسه استماع وتصديق ايتدكلر ايچون نسب ادريسه دخل ايله خلفايى تسلى ايتديلر * وبنى اغلب خلفاى عبيديين ظهوريله ديار غربده مضمحل اولنجه دلك نسب ادريسه دخل وتشنيعدن خالى اولميوب بو ذكر اولنان تذكره بوكلمهٔ شنيعه اراذل ناسك سمعلرينى قرع وانساب اهل بيته طعن ايدنلرك بعضلرى دخى بونى حفظ ايدوب خلفاى عباسيه دن بعضلرينه اهل بيت حقنده منافسه وقتنده نقل ايله تقرب وانتسابه وسيله ايلدى * بونلرك نسبلرينه دخل ايدنلرى الله تعالى تقبيح ايليه كه جادهٔ شرع قويمدن عدول ايدوب هوالرينه تابع اولديلر * زيرا ادريس اصغر باباسى ادريس اكبرك فراشندن حاصل والى الوفات تحت نكاحنده اولان زوجهٔ متروكه سندن متولد اولوب ولد ايسه شرعا فراشه منسوب وتابع اولمغله ادريس اكبردن نسبى قطعى الثبوت وبونلرك دخل وطعنى موهوم اولوب موهوم ايله مظنون ايسه مقطوعه مقابل اولمز بوندن ماعدا اهل بيت رسالت پناهى زنا امثالى افعال شنيعه دن تنزيه عقايد ايمانيه دندر * زيرا الله سبحانه وتعالى حضرتلرى اهل بيتدن افعال قبيحه يى ازاله ونفوس شريفه لرينى اخلاق رذيله دن صيانت وتطهير ايليوب بونلره محبت وحسن ظن ايله امر اولنمشدر * وادريس اكبرك فراشى طاهر وادريس اصغر فراشندن حاصل اولمغله بونلره دخل وتشنيع ايدنلر حكم شرعه مخالفت ايله وزرنك جزاسنى كوررلر بن نسب ادريسه دخل ايدنلرى رد وانكارده تطويل مسافهٔ مقال ايتمدم الا بوبابده ريب وشك ابوابنى سد ايدوب وقلوب حساده مركوز اولوب ادارسه يه بغض وعداوت ونسبلرينه كذب وافترا ايله قدح وطعنه جسارت ايدن كسنه لردن ايكى كوشلهٔ استماع ايتديكم كلمات باطله يى رد ايچون تفصيل مقال ايلدم * بونسخه ادريس اصغرك صحت نسبى ظاهر ومجادله دن مصون اولوب وعيب ونقصان احتمالنه مجال اولميان مجادله نك عيب ايله اشتغال دخى عيب اولديغى مقرر ومعلومدر * لكن بنى

سادات اهل بیت ایچون عالم دنیاده خصملریله مجادله ایدرم بو امید ایله كه انلر دخی بنم ایچون یوم قیامتده عدولریله مجادله ایدوب حقمده شفاعت ایدهلر * معلوم اوله كه ادارسهنك نسبلرینه طعن ایدنلرك اكثری ادریس اكبرك اعقاب وذریتنه حسد ایدوب اهل بیته منتمی سادات یاخود ایچلرینه قاریشوب سیادتنده علاقهسی اولمیان رجالدر اصلی بودركه اهل بیت رسالتپناهه اتصال واشرف مخلوقاته انتساب امر خطیر اولوب وبو نسب جلیلی ادعا آفاق واقطار عالمده موجود جملهٔ امم اوزرینه شرف عظیم دعواسی اولمغله بو خصوصه تهمت عروضی مقرردر وخاندان اهل بیتدن اشبو بنی ادریسك نسب عالیلری بونلرك مواطنی اولان فاس شهرنده وسائر دیار مغربده بر مرتبه مشهور وشایع ووضوح وظهوری بر درجهیه واصل وبالغ اولدیكه آنكا ایرشمكه بركسه طمع ایدوب اول رتبهیه وصوله قادر اولهمدی * زیرا بونلرك سلسلهٔ انسابنی هر عصرده خلفدن جمع كثیر سلفدن جم غفیردن نقل وروایت ایدوب وجد امجدلری ادریس اكبرك ساكن اولدیغی منزلی تأسیس وبنا ایتدیكی فاس شهرنده بنی ادریس منازلی اراسنده موجود واحیا ایتدیكی مسجد شریف محللرینه متصل وملاصق اولوب وقرارگاهلری اولان بلدهده واقع منارهٔ عظمانك رأسنه وضع ایتدیكی سیف مسلول حالا موجود ومشهود اولدیغندن ماعدا دخی نیجه آثار وعلایمی واردركه خبرلری برقاچ كره حد وتواتری تجاوز ایدوب عیانه ملحق اولمغه یاقلشمشدر * چونكه اهل بیتدن بونلرك غیری سادات شرفای بنی ادریسه الله تعالی حضرتلرینك احسان ایلدیكی آثاری مشاهده وبونلرك شرف نسب نبویلرندن غیری اسلاف كرام واجداد عظاملرینك دیار مغربده اولان جلالت ملك ودولتلرینی ملاحظه ایلیوب كندیلرینك رتبهسی بونلردن دون اولدیغنی استیقان وحسب ونسبده بنی ادریسدن برینك بالغ اولدیغی اوصاف كمالك عشر معشارینه بالغ اولمیهجقلرینی اذعان ایلدكلرنده بونلر حقنده دندان حقد وحسدی تیز ایدوب حقلرنده بولدقلرینی سویلدیلر * وبنی ادریسك غیری سادات اهل بیت كه صحت نسبلری ادارسه حقنده ذكر اولنان آثار وعلامات وشواهد بینات ایله مؤید اولمشدر بلكه انلرك غایت امری بولندقلری حالده كندولره حسن ظن اولنوب دعوای سیادتده صدقه حمل اولنمقدر زیرا ناس نسبلری خصوصنده قوللریله مصدق اولدیغی كتب شرعیهده مسطوردر * لكن بنی ادریسك انسابی تواتر ایله ثابت وآثار وعلایم ایله متیقن ومعلوم وبونلرك حسادی اولان ساداتك نسبلری ایسه قوللریله مصدق ومظنون اولوب علم ایله ظن اراسنده فرق واضح اولدیغی مقرر ومحققدر * چونكه بونلر كندی حاللرینی وبنی ادریسك احوالنی تأمل ایدوب انلرك وقع واعتبارینی وكندیلرینك انحطاط شانلرینی بیلدكلرنده بوطقوغه مجاللری اولمیوب وانلردن چوق كسنه بنی ادریسك نائل اولدقلری شرف شانلری زائل اولوب حقیر ووضیع اولملرینی تمنی ایتدیلر * ومجرد غرض فاسده بناء حقلرنده عناد ولجاج ایدوب نسبلرینه طعن ضعیف وقول سخیف ایله دخل ایلدیلر وتهمت نسبده كندیلریله مساوات واشتباه واحتمالده كندیلره مشابهت ایله تعلل وبهانه ایدوب كندی نسبلرنده ناسك ایتدیكی اشتباهی بونلر حقنده دخی اجرا اولنمق قیدینه دوشدیلر لكن بو ملاحظهٔ فاسده بنی ادریس حقنده تصور اولنمق غایة الغایه بعیددر * زیرا مغرب دیارنده بزم بیلدیكمز رجالده بركسه یوقدركه وضوح نسبده آل حسندن ادریس ذریتی مرتبهسنه بالغ اوله واشبو عصرده سلسلهٔ ادارسهنك اولولرندن مدینهٔ فاسده بنی عمران دیمكله معروف شرفادركه یحیای جوطی بن محمد بن یحیای عوام بن قاسم بن ادریس اصغر بن ادریس اكبر اولادندندر * حالا دیار فاسده اشبو بنی عمران اهل بیت نبوتك خیار ونقباسندن اولوب جد امجدلری ادریسك منزلنده ساكنلردر وبونلرك جملهٔ مغرب اهالیسنك اوزرلرینه شرف وتفوقلری اولوب یانلرنده قدر وشانلری عظیمدر * تتمه كیم انشاء الله تعالی ادارسه احوالی ذكرینه كلدیكمز محرر اولدقده بونلرك احوالی تفصیل وبیان اولنور ❁ ودخی ذكر اولنان مقالات فاسده ومذاهب باطلهیه ملحق اولور اموردندر اول امر كه انی مغرب فقهاسندن رأی واعتقادی ضعیف كسنهلر نسبه دیار غربده موحدین دولتنك صاحب دعوتی وعلما وصلحادن اولان محمد مهدی بن تومرت حقنده زعم ایدوب مذهب ومسلكنه دخل وطعنه تصدی ایتدیلر * محمد مهدی مذكور فی الاصل دیار غربده جبل سوسده ساكن اولان هرغه قبیلهسندن اولوب تحصیل علم وكمال ایچون مكهٔ مكرمهیه وسائر بلاده سفر ایدوب تفسیر وحدیث واصولنی

وفقه شريفده فايق الاقران ونادرهٔ زمان اولدی ودخی فصيح اللسان وقوی الجنان اولوب كشت وكذار
ايتديكی محللرده امر بالمعروف ونهی عن المنكر ايده رك بتسه ديارغربه كاوب علما وفقها سيله بحث ايدوب
غلبه ايلدی كـــكده رك صيت وصدای آفاق واقطاره منتشر اولوب ديارغربده متمكن مصامده وشرغه
قبيله لری اعانتيله عبد المؤمن بن علی نام كسنه نك بيعتنه خلقی دعوت واطاعت وانقياديه رغبت ايتديروب
كندو لذات دنيويه دن بالكليه اعراض ايلدی * مهدينك فوتندن صكره عبد المؤمنك دولت وسلطنتی
وسعت وشوكت وسطوتی قوت بولوب اكثر ممالك غربيه مالك اولدی * ومحمد مهدينك اتباع واعوانيه
موحدين تسميه اولنغله عبد المؤمنك دولتی دخی موحدين دولتی ايله مشتهر اولدی وديارغربده لمتونه قبيله سی
ملوكنه منسوب اولان فقهاء مهدينك علم وفضلنه وبين الانام قدر ومنزلتنه حسد ايتمكله كنديدن ظهور ايدن
توحيد حقنه قيام واهل بغی وفسادی زجر وتوبيخده اهتمامنی تزوير وتلبيسه حمل ايله تهمت وبو بابده ادعا
ايتديكی امورك جمله سنی كذبه نسبت ايتديلر * حتی اتباعی اولان طائفهٔ موحدين مهدينك اهل بيت نبوته
انتسابی وشرفادن اولمسنی اعتقاد ايدوب فقهای مذكورين نفسلرنده مضمر اولان حسد بناء انی دخی رد
وانكار ايلديلر * زيرا بونلر زعملرنجه علم وفتوی وديانت وتقواده مهدی ايله مساوات ادعاسنده اولوب
صكره مهدينك رأيی مطبوع وقولی مسموع اولوب ديارغربده مقتدای انام وملتجای خاص وعام اولمغله بونلردن
ممتاز اولدقده بو لطف خدادادی مهدی يه چوق كوروب مذاهبنه دخل وتشنيع ومدعالرينی تكذيب ايله قدر
وشاننه نقيصه ويرمك قيدينه دوشديلر * وبو فقهانك خصومتلرينه برسبب دخی بودركه مهدينك واعوانی
اولان موحدينك خصماسی اولان لمتونه قبيله سی ملوكی فقهای مغربه ميل ومحبت ايدوب غيريدن مشاهده
ايتمدكلری تعظيم وتكريمی بونلردن كوررلردی زيرا لمتونه ملوكی دخی حليهٔ عدل وصلاحله متحلی وزمان
دولتلرنده اصحاب علم وكمالك قدر وشانی عالی اولوب فقهادن هر بری ساكن اولديغی محلده بين الاهالی عزيز
ومحترم وقوم وجماعتی ميانده قدرينه كوره مكرم اولدقلرندن ماعدا امور مملكتده دخی مستشار ومؤتمن
اولملريله بونلر اولسای نعملری اولان ملوكه يارغار وعدولريله مخاصمه ده اعوان وانصار اولديلر * وقتا كه محمد
مهدی ديارغربه كاوب بو ملوكك خلافنده سوز سويليوب ومملكتلرنده جاری بعض اموردده بونلره دخل
وطعنه قيام وعاقبت ترتيب جيوش ايله محاربه يه اقدام ايتمكين فقهادخی ملكلری دولتنده نائل اولدقلری
حق نعمته رعايت ومعاونت ومظاهرت ايله تحصيل رضای ولی نعمت ايچون محمد مهدی حقنده اطالهٔ لسان
واطلاق زبان ايدوب اقوال وافعالنی كذب وتزويره نسبت وشاننه لايق اولميان نيجه امره جسارت ايله اخذ
انتقام قيدينه دوشديلر * لكن مهدينك قدر ومنزلتی عالی اولوب حال وشانی بونلرك ديدكلری كبی دكلدر
بر رجل حقنده نه ديلوركه ديارغربه فريد ووحيد كاوب لمتونه دولتنك رجال واعيانه لوم وتوبيخ وافعال
منكره لرينی تغيير وتقبيح ايدوب علما وفقها سيله مباحثه واجتهادلرينه مخالفت ايلدكدن صكره اهل جبال
واصحاب جنك وجدالدن قبائل وعشاير عديده يی جمع وعبد المؤمن بن علينك بيعتنه دعوت وبالنفس ملوك ايله
حرب وقتاله مبادرت ايليوب قوت وقدرتلری اعظم وشوكت وسطوتلری اشد واعوان وانصارلری اقوی ايكن
شجرهٔ راسخهٔ دولتلرين قلع وقصله اوستنی التنه چويردی * واثنای محاربه ده مهدينك اشياع واتباعی بولنه
باش وجانلرين فدا ايدوب اولقدر نفوس تلف اولديكه حسابنی انجق عالم السر والنجوی بيلور وبوكا اتباع ايدن
زمرهٔ موحدين سر وجانلرين فدا ايتمك اوزره بيعت وعهدلرينه وفا نفسلريله انی هلاك كدن وقايت وصيانت
ايليوب دعوتنی اظهار وكلمهٔ حقی اعلاده روحلرين بذل ايله باری تعالی يه تقرب ورضای شريفنی تحصيله
توسل ايتديلر * تاكه سوزی جمله يه غالب اولوب ديارغربده بربه عدو تينده واقع دولتلره غلبه ايلدی مع هذا
كندی برلقمه وبرخرقه يه قناعت ايدوب واهل وعياله قارشميوب مكاره وشدايده صبر وثبات ايله موصوف
وعمری آخر اولنجيه دك حظوظات دنيويه ومشتهيات نفسانيه دن برنسنه يه ميل ايتمامش ايدی حتی
الذ شهوات نفسانيه دن اولوب اكثر نفوس ميل وطلبنه مجبول ووجودينی تمنی ايتدكلری اولاده دخی قطعا
رغبت ايتمدی * نوليدی بيلمش اوليه مكه زخارف دنيويه دن بو مرتبه اجتناب واحترازايدن كسنه اجتهاد
وجهادده ايشلديكی امور خلوص نيته مقارن اولديغی تقديرجه بونكله نه شی قصد ايلدی مع هذا اكرنيتی

خير وقصدى صالح اولسه مباشرت ايتديكى امور نتيجه پذير اولميوب مضمحل وپريشان اولوردى زيرا الله تعالى حضرتلرينك عبادى بيننده دائر عادت شريفه سى بونك اوزرينه جاريدركه اهل ظلم وبغيك عاقبتى محمود اولميوب امرى غايته ايرمز * اما فقهانك مهدينك نسب اهل بيته اتصالنى نفى وانكارلرى انلر ايچون مهدى حقنده حجت اولمز * زيرا مهدينك سيادت ادعاسى ثابت دكلدر اكر ثابت دخى اولسه نفيه شهادت مقوله سى اولوب بطلان نسبه دليل اولمز * زيرا ناس نسبلرنده قوللريله مصدق اولديغى معلومدر * اكر فقها ديرلرسه كه مهدى سادات اهل بيتدن اولديغى صورتده ديارغربده مصامده قبيله سنه رياست ادعاسى صحيح اولمز * زيرا بين القبائل برقوم اوزرينه رئيس اولان كمسنه اباعن جد اول قبيله نك اشرافندن اولمق لازم اولوب خارج ودخيل اولان شخص اول قبيله ده رياسته مستحق اولمز * نته كيم انشاء الرحمن اشبو كتاب اولك فصل ثانيسنده كله جكدر * مهدى ايسه ديارغرب اقصاده مصامده قبيله سنه رئيس اولوب جملة اهل مصامده اكا اطاعت ومهدينك قبيله سى اولان هرغه جماعتندن اقارب وخويشاننه متابعت ايدوب رياستنى قبول ايتديلر * مهدى شرفادن اولديغى تقديرجه مصامده قبيله سندن خارج اولوب رياسته اهل اولمامغله تغلب ايله ظلم ايتمش اولوردى ورياسته دخل ايدرلرسه بويله جواب ويريلوركه مهدينك رياستى شرفاى اهل بيتدن اولوب اولوجهله خلافته مستحق اولديغى جهتله اولميوب بلكه هرغه ومصامده قبيله لرى مهدينك علم ودينده كمالنى وزهد وصلاحنى مشاهده ايدوب وهرغه قبيله سنده نشو ونما بولمغله كندى رضالريله مهدى يه اطاعت وتبعيت ايتمشلرايدى وادعا ايلديكى نسب فاطمى ناس قتنده مندرس ومنسى اولوب مهدى ايله عشيرتى بيلنرنده متناقل ومذاكره اولنوردى بو تقديرجه نسب اول كويا منسلخ اولوب مهدينك آباء واجدادى هرغه واقربالرى اولان مصامده قبيله لرنده مدت مديده دنبرو نشئت ايتمكله بو قبيله لرك اهل انساب قديمه سندن معدود اولوب ونسب اهل بيتدن اولديغى مرور ازمنه ايله اول قبيله اهاليسى ميانده مجهول اولمغله رياسته خلل ويرمدى * بونك امثالى قبائل اراسنده چوق كره واقع اولمشدركه برشخصك اصل وعرقى برقبيله دن اولوب صكره آباء واجدادى قبيلهٔ اخرايه برطريق ايله دخول ايدوب مدت مديده مرورندن صكره نسب اولى منسى وقبيلهٔ ثانيه يه انتسابى مشهور اولمغله ايكنجى قبيله نك جماعتنه رئيس وحاكم نصب اولنمشدر ويوبابده عرفجه ايله جريرك حضرت عمر رضى الله تعالى عنه زمان خلافتنده بجيله قبيله سى رياستنده اولان حكايه سنه نظر اولنسونكه عرفجه نك اصلى ازد قبيله سندن اولوب بعده بجيله قبيله سنه برطريقله دخول واول قبيله يه انتساب ايله معروف اولمغين بجيله قبيله سنك اشرافندن جرير ايله رياستده منازعه وحضرت عمر حضورنده مرافعه اولديغى ان شاء الرحمن اشبو كتابزده ذكر اولنه جقدر نظر اولندقده وجه حق متبين اولور والله اعلم بالصواب * معلوم اوله كه بو آنه كلنجه ذكر اولنان حكايات واهيه ده مورخينك غلطلرينى بيانه اشتغال وتطويل ايله اشبو كتابى تأليفدن قصد وغرضمز تعلق ايدن صدددن خروجه باقلشدق * تأليف كتابدن غرض ومقصودمز دخى بودركه فن تاريخده ثقات صحيحة الكلمات عداديده اولان قدماى مورخيندن قتى چوق رجال ذكر ايتديكمز حكايات امثالى احاديث واخبارده كريوهٔ خبط وخطايه سلوك ايدوب وحق وصواب اولمق زعميله صحايف اذهانلرنده مرتسم اولدى * بعده نظر وفكرى ضعيف وعقل ورأيى سخيف كافهٔ مورخين متأخرين دخى حكايات مذكوره يى آنلردن اخذ وتلقى بالقبول ايدوب صحت وخطاسنده فكر وتأمل سز جريدهٔ حافظه لرينه ثبت وكتابلرنده درج وتحرير ايتملريله فن تاريخ غث وسمين روايات واهيه ايله مخلوط ومشوش اولوب وكتبلرينه نظر ايدنلر دخى نور بصيرت ايله صحيح وفاسدينى فرق وتمييزه قادر اولمغله فن تاريخ اكاذيب ومبالغات ايله مملو حكايه كتابى مقوله سى عد اولنوب عامهٔ انام مطالعه سنه مشغول اولديلر * بو تقديرجه فن تاريخه تصدى ايدن كمسنه حقى باطلدن صحيحى فاسددن فرق وتمييز ايچون سياست امم ونظام عالمه دائر مصالح انامه عالم وحقايق اشيا وطبايع موجوداتى بيلمك لازم اولوب اعصار سالفه نك واطراف واقطارك وقرون ماضيه نك اطوار واخلاق وعادتلرينه وملل ومذاهب وسائر احوال مختلفه لرينه اطلاع تام تحصيلنه محتاج اولديغندن ماعدا كندى زماننده موجود ومتعارف اولان امورى دخى ضبط واحاطه ايدوب حاضر ايله ماضى وموجود ايله غائب اراسنده بولنان

اطوار واحوالك موافقت ومماثلتنی یاخود مخالفت ومغایرتنی ضبط واتقان ایلیوب ایکی عصر ودولتده
موافق یا مخالف بولنان اطوار واحوالك علتلرینی بیان ایلیه ودخی هر دولت وسلطنتك وهر دین وملتك
اصللرینی وابتدای ظهورلرینی وحدوث ووقوعلرینك علل واسبابنی کرکی کبی بیلوب وبونلری وجود
وظهوره کتورن رجالك احوال واخبارینه واقف اولمق لازمدرکه مؤرخ اولان کسنه جمیع حوادث
ووقایعك اسبابنی استیعاب ایدوب هر خبرك اصلنه کرکی کبی وقوف تام تحصیل ایتدکدن صکره نقل اولنان
حکایه‌یی معلومی اولان قواعد کلیه وقوانین عقلیه‌یه عرض ایدوب منقولی معقوله تطبیق ونقلی عقل ایله
توفیق قاعده‌سنه مراعات ایلیه * اکر نقل اولنان ماده قانون وقاعده‌یه مطابق وموجب ومقتضاسنه
موافق اولوب عقل سلیم وطبع مستقیم تجویز ایتدیکی امور دن ایسه خبر مذکورك صحتنه اعتقاد
واعتماد ایلیه والا تزییف ورد ایدوب اصغا والتفات ایتمیه * ائمهٔ متقدمین علم تاریخك شاننه اعتنا ایدوب
امر عظیم عد ایتدکلری انجق بو ذکر اولنان امورایچوندر حتی اعلام مؤرخیندن محمد بن جریر طبری
وامام بخاری وبونلردن اول ابن اسحاق وانلرك امثالی علمای امتك کباری فن تاریخده تصانیف معتبره
تدوین ایدوب علم تاریخه انتساب ایله مشهور اولدیلر * لکن مؤرخیندن قتی چوق کسنه علم تاریخده
بو سرخفیدن ذهول ایدوب تألیف وتصنیفلری کندولرینك جهالتی اظهار ایدوب ومعارف وعلومده کامل
اولمیان کسنه‌لر تاریخ مطالعه‌سنی استخفاف واحتقار ایدوب علم تاریخده تدوین وتصنیفه شروع واسلافنه
طفیلی اولدیلر * وکندولرك مؤرخلرك حال وشانلری (اختلط المرعی بالهمل) مثلنه ماصدق اولوب یعنی
ساربانی اولان دوه‌لر باشلی باشنه کزن دوه‌لر ایله قاریشوب غث وسمین صحیح وفاسد بولدقلرینی یازدیلر والی الله
عاقبة الامور ۞ وعلم تاریخده مؤرخینی اغفال ایدن بر غلط خفی دخی اولدرکه مرور ایام وکرور اعوام ایله امم
ورجالك قرنا بعد قرن احوال واطوارلرینك تبدل وتغیرندن ذهول وغفلت اولنوب اصحاب تاریخدن
قتی چوق کسنه بو معنایه تفطن ایتمکله نقل وروایت ایتدکلری اخبارده خبط وخطا ایتدیلر *
وبو امراض قلبیه‌دن بر درد بیدوا وداء شدید الدفادرکه دیدهٔ بصیرته حجاب غفلت اولوب حقیقت حالی
ادراکه مانع اولور * زیرا بربرینی تعاقب ایدن دول وسلطنتلرك اوضاع واطوار وآداب وعادتلرینك تبدلی
مدت مدیده وازمنهٔ بعیده مرورندن صکره واقع اولوب تجدد وانقلابی سریع وقریب اولان اموردن
اولمامغله تبدلات وتغیرات عالمه هرکس واقف اوله میوب افراد نوع بشردن معدود کسنه‌لر بیلورلر *
بونك اصل وبیانی اویله‌درکه اطوار عالم وعادات امم دائما وتیرهٔ واحده اوزرینه قرار ایتمیوب بلکه ایام
وازمانك تبدل وانقلابیله برحالدن برحاله تحول وانتقال ایدر وبو حالت اشخاص بنی آدمك صغر وکبری
واوقات وازمانك طول وقصری ومدن وامصارك عمار وخرابنده جاری اولدیغی کبی آفاق واقطار عالمده
ودول وسلطنتلرده دخی واقع اولور * زیرا جناب حقك عادت شریفه‌سی بویله جاریدرکه مظاهر اکوانده
صفات جمال وجلالی علی طریق التعاقب جلوه‌ریز ظهور اولوب اطوار واحوال عالم واوضاع وعادات
امم متبدل ومنقلب اولور * بوندن اقدم صحیفهٔ عالمده فرس اولی وسریانیین ونبط وقبط وتبابعه وبنی
اسرائیل امتلری ساکن اولوب هر قرنك رجالی دول ومملکتلرنده سیاست وصنعتلرنده لغات واصطلاحلرنده
وابنای جنسلریله معامله ومشارکتلرنده وتعمیر بلدان وامصارده کندیلره مخصوص آداب وعادتلری
اولدیغنه اخبار وآثارلری شهادت ایدر * بونلردن صکره کذلك فرس ثانیه وروم وعرب دولتلری ظهور
ایدوب طبقهٔ اولی رجالنه مخصوص اولان احوال واطوار عالم متبدل ومتحول اولوب بونلرك بعض آیین
وعادتلری امم اولینك عاداتنه مجانس ومشابه وبعضلری مباین ومغایر اولدی * قرن ثانیده صکره دخی افق
بطحاده قبیلهٔ مضر وقریش مطلعندن مهر عالمتاب دولت اسلام طلوع ایدوب قرون اولی وثانیه‌ده جاری
اولان عادات واطوار بالکلیه مضمحل اولوب خلف سلفدن اخذ ایله اکثری زمانمزده متعارف اولان اطوار
ورسومه منقلب اولدی * بوندن صکره دخی دولت عرب مندرس وزمانلری منقرض اولوب بونلرك مبانی
عز واقباللرین تشیید واسباب مجد واجلاللرین تمهید ایدن اجلهٔ اسلاف کیدوب زمام حکم وتصرف عربك
غیری اعجام النه کیروب مشرقه اتراك ومغربه بربریلر وشماله افرنج استیلا ایلدی * بو دولتلر علی

الترتیب منقرض ومندرس اولمق سبیله نیجه طوایف امم محو اولوب احوال واطوارلری دخی انقلابات
شتی ایله منقلب وطول ازمنه مرور ایله کله حال وشانلری منسی ومهمل اولدی * ودول وسلطنتلرك احوال
واطوارینك تبدل وانقلابنه سبب ظاهر اولدرکه هر دولتك رجالنك اوضاع واطواری (الناس علی دین
ملوکهم) فحواسی اوزره پادشاهلرینك سیر واخلاقنه تابع اولوب ملکلری نه مشرب ومسلکده ایسه انلر دخی
اول خلق ایله متخلق اولورلر * وملوك وسلاطیندن بری بر دولته غلبه واستیلا ایتدکده کندیدن مقدم اول
دولتك رجالنه مخصوص اولان قوانین معتادهیه میل ومراعات ایدوب مقدار کثیرینی اخذ ایدرلر * مع
هذا ینه کندی عادات واطوارینی دخی ترك واهمال ایتیوب اطوار اسلاف ایله کندی آیینلرینی مزج وترکیب
ایدوب شهباز همتلری بو ایکی جناح ایله اوج سلطنتده پرواز ایدر * بونلردن صکره بر دولت دخی ظهور ایدوب
دولت ثانیهیه غالب اولدقده اول دولتك رجالی دخی مستولی اولدقلری دولتك بعض اطوارینی اختیار
واعتبار ایدوب وکندیلره مخصوص اولان اوضاع وعادتلری دخی بر نهج سابق اجرا واظهار ایتمرلیله استیلا
ایتدکلری دولت ثانیهنك بعض عادتلرینه موافقت وبعضیسنه مخالفت ایدوب لکن اولکی دولتك اطوارینه
مغایرت ومخالفتلری زیاده اولور بونلردن صکره کذلك هر ظهور ایدن دولتلر دخی احوال واطوارده سلفلرینه
موافقت ومخالفت ایدهرك ترتیب وتدریج ایله طبقهٔ بعیدهده بو اثنان دولتلره اخلافك موافقتلری بالکلیه
زائل ورسم وآیینلری بالجمله عاطل اولوب محو ومنسی اولور * مادامکه طوایف امم بینلرنده ملك وسلطنت
تداول وتعاقب ایده سلف وخلف میانلرنده اوضاع واطوارده مخالفت ومغایرت مقرر اولور * لکن فطرت
انسانیه بونك اوزرینه مجبولدرکه ازمنهٔ ماضیهده مرور ودول سالفهده ظهور ایدن اطوار وعادات انامی
بولندیغی عصرده مشاهده ومعاینه ایتدیکی احواله قیاس وتشبیه ایدوب وطول زمان ایله کرکی کبی
حقیقت حاله واقف اولمیوب غلط وخطادن دخی مصون اولمامغله حقه اصابت ایدهمزلر * زیرا چوق کره
ازمنهٔ سالفهده مرور ایدن وقایع ماضیهیه دائر اخبار کثیره استماع اولنوب واول عصرلرده جاری اولان
اطوار واحوالك تغیر وانقلابنه متفطن اولمامرلیله وهلهٔ اولیده استماع ایتدیکی خصوصی کندی
عصرلرنده مشهور ومتعارف اولان اموره قیاس ایدوب اول وجهه اعتقاد ایدر * مع هذا بینلرنده فرق کثیر
اولمغله جادهٔ صدق وصوابدن عدول وکریوهٔ خبط وخطایه دخول ایدرلر ۞ وبو بابدندر اول حکایه که انی
مورخین عهد دولت امویهده امیر عراقین اولان حجاجك احوالنی بیان سیاقنده باباسی یوسف ثقفی ایچون
زمرهٔ معلمیندن اولمق اوزره نقل وروایت ایتدیلر * مع هذا بو عصرلرده تعلیم وتدریس حرفت معاش
ومایهٔ انتعاش اولان صنعت وکار مقولهسندن معدود اولمغله ارکان دولت واعیان سلطنت اولان رجال
تعلیم وتدریس ایله اشتغالدن تعزز ایدوب وزمانمزده اولان معلمین واساتذه اصحاب فقر ومسکنت وعجزه
وضعفای امتدن اولمغین اصحاب حرف وصنایعدن نیجه کسنهلر امیر حجاجك باباسی یوسفك زمرهٔ معلمیندن
اولدیغنی استماع ایتدکده عصرمزده صنعت تعلیمی تکسب ایدن مکتب خواجهلری کبی معلم وظیفهخوار
اولمق زعمیله اهل اولدقلری مناصب عالیهیه اعتلالرینی تمنی وحقلرنده محال اولان رتب سامیهیه نائل اولملری
امیدیله عمرلری منقضی ورشتهٔ کسسته تارامللری منقطع اولوب نیجهسی دخی بو دعوایه سلوك ایله عرضهٔ
تلف وهلاك اولدیلر بیلمزلرکه تعلیم دین صدر اسلامده وامویه وعباسیه دولتلرنده عصرمزده متعارف
اولدیغی اوزره حرفت وصنعت مقولهسی اولیوب بلکه شارعدن استماع وحفظ اولنان آیات شریفه
واحادیث منیفهیی نقل وتعلیم ومجهول ومبهم اولان احکام دینیهیی امته تبلیغ وتفهیمدن عبارت اولمغله
جناب رسالتپناه صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرندن صکره دعایم دین اسلامی اقامت واحیا ایدن خلفای
راشدین وائمهٔ مهدیین وسائر اهل انساب خلافت واولیای دولت وسلطنت قرآن عظیمی وسنت نبی محترمی
صدرا عن صدر حفظ واتقان وعلی وجه التبلیغ کندیلری بالذات امته نقل وبیان ایدرلردی
بو خصوصه فی زماننا هذا متداول ومتعارف اولدیغی اوزره طلبه وتلامیذی جمع ایدوب مدارسه ومذاکرهٔ
علومی صنعت اتخاذ ایدن اساتذه کبی تعلیم وتدریس ایتمزلردی * زیرا قرآن عظیم الشان انلرك قبائل
وعصباتندن مبعوث ومرسل اولان نبی آخر الزمانه منزل کتابلری اولوب طریق سعادت وتوفیق حقه

انلری هدایت ایلدی وملت اسلام دینلری اولوب اعزاز واظهارنده اعدای شاسرین وکفرهٔ معاندینی اوزرینه رفع لوای غزا وبویولده سروجانلرین فدا ایدوب کافهٔ امم اراسندن بوعز وشرفی احرازایله کسب امتیاز ایتلریله احکام دین مبینی امتسه تبلیغ وتفهیمه بالذات کندیلری قیام وتعلیمنه بجد تام ایلیوب لازمهٔ جاه وعظمت اولان غلبهٔ کبر ونخوت ایله تبلیغ وتعلیمدن استنکاف واستکبار ایتمدیلر وبوخصوصه شاهد کافیدرکه صدرنشین دیوان نبوت علیه افضل التحیت حضرتلرینک زمان سعادت نشانلرنده اطراف واقطارده سیراب ماء الحیات اسلام اولان قبائل عرب قبلنددن داعیهٔ تعلم احکام دین ایله درگاه رسالتپناهه ورود ایدن سفرای عرب ایله کبار اصحاب کرامی بعث وارسال بیوروب انلردخی فرمان سلطان دین اوزره قبیله قبیله گزوب حدود اسلامی تعلیم وشرایع دین مبینی تفهیم بیوررلردی * حتی اشراف صحابه دن سفرهٔ کرام بررده عشرهٔ مبشره حضراتندن وشرف نسب وحسبده انلره قریب نیجه اجلهٔ اصحاب کرامی تبلیغ احکام اسلام ایچون ناحیهٔ سفارت بیوردیلر * وقتا که قاعدهٔ دین اسلام مستقر واطراف واقطارده آثاری منتشر اولوب عروق دوحهٔ شرع مبین ثابت ومتین وفروع زکیه سی ریاض عالمده ظاهر ومستبین اولدقده ثمرات طیبهٔ برکات نامیه سنی آفاق واقطارده ساکن امم بعیده اهل واصحابی یدلرندن تناول ایدوب اعتقاد وعمله متعلق احکام دینیه یی تعلمه محتاج اولدیلر * وتمادئ عهد ایله ملک وملتک احوالی دخی متبدل وکثرت آرا ایله اوضاع واطواری متحول اولوب تعدد وقایع وتلاحق حوادث ایله اعمالده وفرت ومعاملاتده کثرت سبیله علمای دین وائمهٔ مجتهدینه مراجعت ونصوص قاطعه وحجج ساطعه دن احکام شرعیه استنباطنه حاجت مس ایلیجک مجتهدین حضراتی کتاب الله وسنت رسول الله دن عبادات وطاعات ومعاملات وعقوباته دائر احکام شرعیه استخراجنه مبادرت بیوروب (ع) جمله نک مقصودی بر اما روایت مختلف * مخواسی اوزره هر بری سرمنزل صدق وصوابه وصول ایچون بر طریقه سالک وامته رحمت اولان اختلافلری ایله مذاهب ومسالک متعدد اولدی * ائمهٔ مجتهدین دخی آیات شریفه نک واحادیث منیفه نک معانئ لغویه وشرعیه لرینی بیان وحقده اصابت وخطادن احترازایچون اصول وقواعد تمهید وترتیب ایدوب بالذی الحاجه اول اصول وقواعده مراجعت ومراعات ایله اقتضا ایدن احکام شرعیه یی استنباط ایتدیلر ومجتهدین وقتندن صکره کلان علمای دین حضراتی دخی اصول شرعیه واحکام فرعیه نک مقدماتی اولان علومی فن فن تقسیم وترتیب وکتب وتصانیفه درج وتبویب ایلیوب متعلمین ومبتدیلره علی الترتیب تعلیم وتفهیم ایتلریله علم طول ممارست ایله حاصل اولور برملکه اولوب تعلمه محتاج اولمغله اطراف واقطارده تعلیم دین مبین ایچون اساتذه کوندریلوب واشبوکتابده فصل علم وتعلمده ذکر اولندیغی اوزره تعلیم علوم حرف وصنایع مقوله سندن معدود اولمغله ملوک ووزرا وعظمای دولت تبلیغ آثار وتعلیم احکام دینیه دن فراغت ایدوب تدبیر امور ملک وسلطنته قیام وتعلیم علومی کندیلرینک غیری رجاله تفویض ایتدیلر وحرفت وصنعت مقوله سندن اولمغله معلمین واساتذه اصحاب ملک وسلطنت یانلرنده رتبه لری دون کسنه لر اولدی * حجاجک باباسی یوسف ایسه طائف ایله مکهٔ مکرمه اراسنده ساکن ثقیف قبیله سنک اشراف واعیانندن اولوب وقبیله سی بوره قبائل عربدن کثرت اعوان وانصار ایله معروف وقریش قبیله سیله دعوای شرفده مجادله ومقاومتلری وبین القبائل قدر وشانلری معلوم ومشهور برقبیله اولمغله یوسفک تعلیم قرآن کریم ایله اشتغالی عهدمزده متعارف تعلیم صبیان ایدن مکتب خواجه لری کبی تحصیل معاش ایچون اولیوب بلکه ذکری سبق ایتدیکی اوزره صدر اسلامده اولیای دولت وسلطنته مخصوص اولان تبلیغ آیات بینات وتحدیث احادیث سید الکائنات علیه افضل التحیات طریقیله اولمغله عصرمز معلملرینه قیاس اولنوب وهم وخطا اولنمیه ❁ ودخی غرض وقصدده غلط یانیلدر اول امرکه انی کتب تاریخی تتبع ایدن بعضی کسنه لر توهم ایتدیلر شول وجهله که ازمنهٔ ماضیه ودول سالفه ده قضاتدن بعضیلری بالنفس معرکهٔ حرب وقتاله حاضر وسردار عساکر اولوب اعدا الدین ایله محاربه ومبارزه یه تصدی ایتدکلری خبرینی عصرمز قاضیلرینک بعضیلری استماع ایتدکده قضاة اسلافی کندیلری کبی قاضی ظن ایدوب عقل قاصرلری اوزره سودای خامه دوشوب وساوس نفسانیه لرینه تبعیت وصدارت وامارت خولیالرین ایتدیلر مع هذا بو عصرلرده رتبهٔ

قضاتك حال وشانی ازمنهٔ سالفه ده اولديغی منوال اوزره اولميوب اختلاف عصر ايله متغير ومتبدل اولمشدر
حتی ديار اندلسده اشبيليه اولكه‌سنده ملوك طوايفدن محمد بن عباد ايله بنه اندلسده آخر ملوك امويه اولان
هشام بن حكمك اموردولتده كندويه غالب امير وحاجبی اولان منصوربن ابی عامرك بابالری قضاتدن
اولوب واولادلری كبی تدبير حروب ومغازيده دخی مشار ومستشار ايديلر * بونلری دخی عصرمزده طريق
قضايه سالك اولان ضعفای قضاة امثالندن عدايدوب اختلاف عصر ايله رتبهٔ قضاده واقع اولان اوضاع
واطوارك تبدل وانقلابنه تفطن ايده‌مديلر * نته كيم كتاب اولك فصل قضاسنده ان شاء الرحمن بو احوال
مفصلا ذكر اولنه جقدر حال بوكه منصور بن ابی عامر ومحمد بن عباد ديار اندلسده امويه دولتنی اظهار
واعلان ايدن قبائل عربك اشراف واعيانندن واول دولته تعاون وتناصر ايدن رجالدن اولوب بين القبائل
قدر ومنزلتلری معلوم خاندان عظيم الشانده نشئت ايتمشلر ايدی وبونلرك نائل اولدقلری ملك ورياسته
اعتلالری بو عصرده اولديغی كبی رتبهٔ قضاده بولندقلری جهتله اولميوب بلكه عصر قديمده منصب قضا
دولتلرك قوم وقبيله سنه وعصابه سلطنته مخصوص اولوب اجانب واباعده توجيه اولنمز ايدی * نته كيم حالا
وقتمزده مغرب ديارنده وزارت وصدارت خاندان دولت واقارب سلطنته مخصوص اولديغی كبی بونلرك
احوالی شوندن قياس اولنسون كه ابن ابی عامر ومحمد بن عباد اشبيليه ده طوايف افرنج ايله بالذات غزايه
خروج ومعارك حرب وقتاله هجوم وولوج ايدوب وقبائل ورجالك متابعت ومعاونتلريله حصوله كله جك
امور عظيمه انلره تفويض وتقليد اولنمشيدی بونلرك حال وشانلری معلوم اولنجق بابالری قضاة عصر ايله
تسويه ايدنلر غلط ايدوب حال وشانلرين محمل صحيحك خلافنه حمل ايتدكلری ظاهر اولور وبو خصوصده
غلط ايدنلرك اكثری اشبو عصرده اندلس دياری اهاليسندن رأی وفكری ضعيف وعقل وتدبيری سخيف
ضعفای عرب طائفه سيدر * زيرا اعصار مديده وازمنهٔ بعيده دنبرو ديار اندلسده واقع اولان حروب وقتال
سببيله بونلرك وطنلرنده تعاون وتناصر ايدر رجال قالميوب واندلسده ساكن قبائل عربك آفتاب اقباللری
مغرب ادبارده افول واستيلای افرنج برر برنجه ايله طوايف بربردن قوت وصولت اصحابی ملوك وامرانك
عهدهٔ حمايه لرندن دخی خروج ايتملريله مجرد نسب عربيلری باقی قالوب عز ودولت وقهر وغلبه يه وسيله اولان
اعوان وانصارلری مضمحل وپريشان اولدی * كيده رك تسلط اعدا ايله بونلر پامال مذلت ومسكنت اولوب
بربرلرينه عون ونصرته قادر اولميان رعايا جمله سندن اولملريله دعائم دولتك قيامی ومبانئ عز وسلطنتك نظامی
اسبابندن ذاهل وغافل اولوب مجرد نسبلری ورجال دولت ايله اختلاط ومناسبتلری كنديلرينك عز ودولت
وقهر وغلبه لرينه كفايت ايتمسی ظنيله ايچلرندن اهل حرف وصنايعه وارنجه تحصيل ملك وسلطنته ساعی
ونيل وحصولنه مراعی اولديلر * اما اول عاقل متبصر كه ديار غرب اقصاده قبائل عرب دولتلرينك احوالنه
واقف اولوب وامم وعشاير اراسنده قهر وتغلب نه كونه اولديغن اذعان ايليه ذكر اولنان اموردهٔ غلط
ووهمدن مصون وآكاه نظر واعتبارده خبط وخطادن مأمون اولوب نقل اولنان آثار واخبارلری بصيرت ايله
تأمل ومحمل صحيحنه حمل ايدر ۞ وينه تاريخده اغراض ومقاصددن ذهول ايله مؤرخينك خبط وخطالرينی
متضمن اولان اموردندر اول خصوص كه آكاه زمرهٔ مورخين دول سالفه وملوك ماضيه نك احوالنی شرح
وبيان ضمننده سلوك ايدوب تاريخلرينه ثبت ودرج ايتدكلری ملوك وسلاطين ماضيه دن هر برينك اسم
ونسبنی وپدر ومادرينی ونسا وزوجاتنی وهر ملكك لقب وخاتمنی ووزير وقاضی وحاجبنی ذكر ايدرلر
ومؤرخين متأخرين بو مسلكه سلوك واختيارلرنده امويه وعباسيه وقتلرنده كندی دولتلری احوالنی بيان
ايچون تدوين كتب ايدن مؤرخلرك اثر وطريقلرينه تقليد ايدوب انلرك غرض وقصدلرينه عدم وقوفدن
نشئت ايتمشدر زيرا دولت امويه وعباسيه وقتلرنده تدوين كتب ايدن مؤرخين تاريخلرينی كندی اهل
دولت وسلطنتلری ايچون وضع وتخصيص ايدوب اول دولتلرك اسلافنك احوالنی خلفلرينه شرح وبيان
ايدرلردی واخلاف وابنای دولت دخی ابا واجدادلرينك سير وطريقلرينه وحال وشانلرين بيلكه ميل
ورغبت وسلفلرينك اوضاع واطوارينه اقتدا واقتفايه سعی وهمت ايدوب حتی اطراف واقطاردن بونلرك
دولتلرينه انتساب قصديله كلان اتراك وتركمان كبی اجانب واباعدك حال وشانلرينه لايق مناصب ومراتب

ترتیبنده دخی اثر اسلافه تقلیده مراعات ایلرلرایدی * وقضاة وحکام شرع شریف دخی دولت امویه وعباسیه ده اهل عصبیت واقارب سلطنتدن اولوب وزرا عدادینه ملحق اولمغله بو اجلدن تاریخلرنده انساب واحساب اصحابی رجالك وقضاة وحجاب وسائر اصحاب مراتبك اسم ونسبلرینی وسائر احواللرینی ذکر وبیانه محتاج اولمشلرایدی * امّا کیده رك دولتین مذکورتین مندرس ودول اخری ظاهر اولوب عصرلرینك ما بینی متباعد اولدقده قصد وغرض انجق ملوك سالفه یی ذاتلریله بیلوب ودول وسلطنتلرك بعضیلرینك بعضیلرینه قوت وغلبه ده نسبتلرینی ومقاومت ومخاصمه ده غالب یا مغلوب اولان رجالی بیلمك لازم اولدیسه بو وقتلرده تصنیف اولنان کتب تاریخده اصل ونسب ورتبه ومقاملری طول عهد ایله مبهم ومنسی اولان دول قدیمه نك ابنا ونسا ونقش خاتم والقاب ووزرا وقضاة وحاجبلرینی اسم ورسملریله ذکر وبیانده برفائدهٔ معتدبها اولمدیغی ظاهردر * عصرمز مؤرخلرینك بو مقوله اموری تاریخلرنده ذکروا کثارلرینه سبب ذکر اولندیغی اوزره امویه وعباسیه دولتلری مؤرخلرینه تقلید اولوب وانلرك قصد وغرضلرندن ذهول وغفلته مبنی برامردر مؤرخین متقدمینك تاریخلری ایسه بولندقلری دولتلرك اسلافنك احوالنی اخلافنه بیانی متضمن اولوب وابنالری دخی آبا واجدادلری اطوار وعاداتنه اقتدا ایله میل ورغبت ایتملریله قضاة وحجاب وسائر اصحاب مراتب تاریخلرنده ذکر اولنمشیدی * امّا اول دولتلر مندرس ومنقضی اولوب ویرلرینه دول اخر مستولی وعادات واطوارلری متبدل اولدقده تألیف اولنان تاریخلرده ملوك وسلاطیندن صکره دول قدیمه رجالندن آثار ومحاسنی عظیم واخبار وآثارلری ملوك سالفه نك بعضیلرینه غالب اولان وزرای عظامك ذکرلرینه تعرضی ایله اکتفا مناسبدر حجاج وبنی المهلب وبرامکه وبنی سهل بن نوبخت وکافور الخشیدی ومنصور بن ابی عامر وبونلرك امثالی وزرای سلف سلك ملوکه منسلك اولملریله ایام واحواللرینه اشارت اولنمق فائده دن خالی دکلدر (وبو مقامده) برفائدهٔ جلیله ذکر ایده لمکه انکله شو فصلده کلامزی ختم ایده لم اول فائده بودرکه تاریخ دکلدر الا اعصاردن برعصره یاخود روم وترك کبی برقبیله یه مخصوص اولان اخباری ذکر وبیاندن عبارتدر * امّا جمله آفاق واقطاره وامم واعصاره عام وشامل اولان احوالك ذکری مؤرخلر ایچون اساس ومبنا اولوب غرض ومقصودلرینك اکثری انك اوزرینه مبنی واخبار فن تاریخ بونکله متبین اولور * مؤرخیندن بعضیلری احوال عامه یی بشقه جه تألیف وتدوین دخی ایتدیلر * نته کیم امام مسعودی فن تاریخده مروج الذهب نام تألیف ایتدیکی کتابده بومسلکه سالك اولوب اوچیوز اوتوز سنه سنده کندی عهد وعصرنده آفاق شرق وغربده واقع جمله امملك احوالنی بسط وبیان ومذاهب وادیان وعادات واطوارلرین شرح وعیان ایلیوب امصار وبلدان وجبال وتلال وبحار وممالك دولی وفرق عرب وشعوب عجمك اوصاف واحواللرین ذکر وتفصیل ایلدی * امام مسعودینك تاریخ مذکوری مورخین ایچون اصل واساس اولوب لدی الحاجه اول کتابه مراجعت ایدوب نقل ایتدکاری اخبارلك اکثرینی تحقیقده مدار تعویل ایتدیلر * مسعودیدن صکره ائمهٔ تاریخدن امام بکری کلوب انجق مسالك وممالك احوالنی بیانده مسعودی مسلکنه سلوك ایدوب آفاق واقطارده امم ودولك احوالنی بیانه تعرض ایتمدی زیرا بکرینك عصر وزماننده واقع طوایف امملك احوال واطوارنده کثرت تبدل وتغیر واقع اولمیوب مسعودی ایله امام بکرینك وقتنه کلنجه مرور ایدن ازمنه نك اکثر احوالی متشابه ومتوافق اولمغله مسعودی تاریخنده درج اولنان دستور ایله اکتفا ایلدی * امّا بو عهد وعصرده که اواخر مایهٔ ثامنه ده یعنی یدی یوزدن سکز یوز تمامنه قریب اولان مدتده حالا مشاهده ومعاینه ایتدیکمز مغرب زمینك احوالی ازمنهٔ سالفه ده جاری اولدیغی کبی اولمیوب بالجمله منقلب ومتغیر اولدی ودیار غربك قدیمدن اهل وسکانی اولان طوایف بربر اوزرینه بشیوز تاریخندنبرو قبائل عرب تسلط واستیلا وکثرت ووفرت وقهر وغلبه لری سبیله بربریلرك اکثر اوطانلرین یدلرندن اخذ وانتزاع ایدوب والآن یدلرنده باقی قالان ممالکده دخی بربریلره مشارکت ایلدیلر ومایهٔ خامسه دنبرو دیار غربده بو حالت متمادی وبو منوال اوزره جاری اولوب شدت مصیبت اول غایته بالغ اولدیکه اشبو مایهٔ ثامنه نك منتصفنده یعنی یدی یوز اللی سنه سنده شرق وغربده معمورهٔ عالمه برطاعون عظیم اصابت ایلیوب امم عالمی محو وافنا ومحاسن دهردن چوق نسنه یی هبا ایلدی وبو مصیبت

عظما بر داهیهٔ دهیا ایدیکه اصابت ایتدیکی دول وممالکك ضعف وهرمی وقتنه مصادف وقوتی غایت ونهایته ایردیکی زمانه مصادم اولوب سایهٔ درخت اقباللری ممدود ایکن نقص وادبار ایله تعقیب وشمشیر سطوتلری تیز ایکن همکونه سیف خطیب اولوب قوت وقدرتلرینه وهن وفتور وقهر وغلبه لرینه ضعف وقصور ایراث ایتمکله ضابطهٔ جمعیتلری پژمرده وپریشان وقلت افراد بشر ایله عمران عالم نقصان پذیر اولدی امصار وحصون خراب ویباب وآثار وعلایم مندرس فی التراب اولوب دیار ومنازل اصحابندن خالی دول وقبائله ضعف مستولی اولمغله صحیفهٔ غریبهٔ ارضك اکثر سکانی قنطرهٔ فنادن کذار واقلیم عدمه فرار ایدوب یرلرنده غیریلر قرار ایلدی اویله ظن ایدرسکه دیار شرقه دخی ممالك غربیه نازل اولان وبای عظیمك مثلی اصابت ایدوب تقدیر عزیز علیم ایله بو مدتده اول ممالکه دخی سرایت ایتمش اوله لکن شدت وکثرتی دیار شرقده اولان ممالك معمورهیه نسبت ورجال واهالیسنك عدد ومقدارلرینه قیاس ایله در * خلاصهٔ کلام کویا لسان کون وزمان نطقه کلوب عالمی تحول وانقباضه امر ودعوت وانلر دخی اجابته سرعت ایدوب سبق قلم قضا ایله مدت قلیله ده شرق وغربده قتی چوق ممالك خراب اولدی حضرت حی وباقی جل شأنه ساحهٔ ارض ایله اوزرنده ساکن اولان عامهٔ مخلوقات ملك محضی اولمغله وارثی اولوب جمله نك اموری قبضهٔ حکم وتصرفنه رجوع ایلدی احوال عالم منقلب واوضاع واطوار امم متغیر اولدقده کویا خلق اصلندن متبدل واجزای عالم بالکلیه متحول اولوب یکیدن برنشئه ظهور وعالم کون وفساده ده برخلق جدید حدوث ایتمش اولور * بناء علی ذلك بو عصر وزمان ایچون برمؤرخه احتیاج مقرردرکه آفاق واقطار عالمده واقع امم ومخلوقاتك متبدل ومتحول اولان اوضاع واطوار وعادات ومذاهبلرین جمع وتألیف ونفس الامره مطابق احوال مذکوره نك شرح وبیانته متکفل برتاریخ وضع وتصنیف ایدوب مسعود بنلك مروج الذهبده عصر وزمانی ایچون اختیار ایتدیکی مسلکه سلوك ایلیه که کندیدن صکره کلان مؤرخلرانی اصل اتخاذ ایدوب اقتدا ایلیه وانشاء الرحمن بنده دخی بو کتابده اشبو قطر مغربده واقع آفاق واقطارده سنین ماضیه دن بوآنه کلنجه تبدل ایدن اوضاع واطوار عالمك ذکرینه تصدی ایدوب بعضیسنی تصریح وبعضیسنی اخبار وحکایات ضمننده شرح وبیان ایدرم * زیرا بو کتابی تألیف وتدوینندن قصد وغرضم دیار غربك وانده واقع امم وطوایف وممالك ودولك احوالنی ذکر وبیانته مخصوص ومقصور اولوب غیری اقطارلك احوالنه ضمنا اشارت اولنمشدر زیرا جانب شرقك وانده واقع امم وممالکك احوالنه کرکی کبی اطلاعم اولمیوب وعصر حزده السنهٔ ناسده مذکور اولان دیار شرقه متعلق اخبار وروایات دخی (لیس الخبر کالعیان) مدلولنجه بنم مرادیم ایلدیکم شیئك کنهنه کافی وحقیقت حاله علم یقین حصولنه وافی اولمامغله کمیت سیهزانوی خامه یه اول وادیده رخصت تکاپو ویرلمدی * اما امام مسعودی مروج الذهبده ذکر ایتدیکی کبی جانب شرقده واقع اکثر بلاده بالذات شد رحل عزیمت ایدوب اطراف ممالکی رأی العین مشاهده ومعاینه ایتمکله کندی عصر وزماننده جمله آفاق واقطارده واقع امم وممالکك احوالنی استیفا وکتابنده درج واملا ایلدی مع هذا دیار غربك احوالنی کرکی کبی بسط وبیان ایده میوب نیجه ذکری لازم ومهم اولان امورده اولدخی تقصیر ایلدی (وفوق کل ذی علم علیم) آیت کریمه سی منطوق شریفی اوزره درجات علم وکمال متفاوت اولوب هر عالمك فوقنده برعالم بولنورکه انك احاطهٔ علمندن خارج اولان اموری فوقنده اولان عالم ادراك ایدر تا درجات علم وکمال مندرج اولمدن زائل اولمیوب حقایق اشیا بکمالها انجق حضرت علام الغیوبك محاط علم شاملیدر * وافراد بشر علم وعملده عاجز وقاصر واعتراف قصور ذمت عبدده متعین وواجبدر لکن اول کسنه یه که عون الهی قرین وبدرقهٔ توفیق رفیق اوله سلوك ایتدیکی مسالك ومذاهب اکا آسان اولوب سر منزل مقصودینه واصل اولور بز دخی الله تعالینك عون وعنایتیله وتوفیق واعانتیله اشبو کتابی جمع وتألیفدن مطلوب ومقصودمز اولان نتایج افکاری فن تاریخه شروع ایلدك الله تعالی حضرتلری امرمزده اصابته توفیق ایدوب علی ماهو المراد اتمام واختتامنی میسر ومقدر ایلیه وعلیه التکلان فی کل الامور ❁ معلوم اوله که اشبو کتابده قبائل بربر وترك وسائر امم اعجامك احوال واخباری ذکر اولنوب وانلره مخصوص لغات بربریه وکلمات عجمیه ده بعض حروف واردرکه لغت عربیه ده مستعمل دکلدر اومقوله حروف

كتابزده وارد اولدقده اول حرفلك كتابنده شكل ورسمى وكيفيت وضعى بيان ايچون برمقدمهٔ قليله ذكر
وتمهيد اولنمق لازم اولمغله انى بياندن صكره كتاب اوله شروع اولنور ۞ اساطين حكما انسان وحيوان وغيريدن
صدور ايدن مطلقا صوتى تعريف ايدوب ديديلركه صوت برشيئى برشيئه عنف وشدتله ضرب ايدوب ياخود
برشيئى برشيدن عنف وشدتله تفريق ايتمك سببيله هوا متموج اولوب واول تموجدن ناشى هوايه بركيفيت
وحالت عارض اولوركه حس سمع واسطه سيله ادراك اولنوب اول حالتـه صوت اطلاق اولنور ديديلر مثلا
برطاش برطاشه ويا مضراب ايله اوتار طنبوره ضرب اولنوب ياخود بردرخت ريشه دارى اصلندن قلع ويا بر
خشب ايكى پاره قلنـدقده انلره مجاور وملاصق اولان هوايى جوانبنه دفع وتحريك وامواج ماكبى تموج
ايدوب وعلى التدريج اول هواده بربرينى متعاقب حلقه حلقه موجلر ظهور ايتـدكده اول هواده برحالت
حاصل اولوركه سامعه ايله استماع اولنوب اكا صوت اطلاق ايدرلر * نته كيم آب ايله مملو برحوضك وسطنه
برحجر القا اولنوب درونـنده مخزون اولان آبى تموج وبربرى ايچنده كنارينـه وارنجه على التدريج دوائر
موجيه ظهور ايتديكى كبى * مادامكه تأثير ضرب ايله هواده تموج باقى قاله صوت دخى باقى قالوب تموج
منقطع اولدقده صوت دخى كسيلور بوسببدندركه جوفى خالى نسنه لره ضرب اولنوب وآصمه ياصمه ساعتلر
چالنوب نيجه زمان صداسى هواده باقى قالوب استماع اولنور وسامعك اولديغى مكانه بعيد محلارده طوپ
وغيره كبى نسـنه لر آتلديغى آنده آتشى حس بصر ايله مشاهده اولنوب بعده برمقدار زمان مرورندن صكره
صـداسى استماع اولنور * اشبو ذكر اولنان اموره دلالت ايدركه صوت وصدا ضرب شديد وقلع عنيفدن
عبارت اولميوب بلكه شدت ضربدن هوا متموج ايدوب وعلى التـدريج سامعك دريچهٔ كوشـنه ملاقى
اولان هوايى دخى تموج ايتمكله مبدأ فياض جل شانه هواده برحالت خلق ايدوب اول حالته صوت اطلاق
اولنور * وكذلك انسانه مخصوص اولان صـدا دخى حنجرهٔ حلقومدن خارج اولان هوايه عارض
بركيفيتدن عبارت اولوب كيفيت حدوثى كتب طب وتشريحده تصريح اولنـديغى اوزره بويله تحقيق
اولنمشـدركه مادهٔ حيات اولان روح حيوانى وحرارت غريزيه يى تعديل واستنشاق هواى بارد ايله ترويح
ايچون حضرت حكيم بى علت جل شانه كارگاه بدنده بعض آلات واعضا خلق وتكوين ايلديكه نفس انسانى
انلرى استعمال ايله جذب هوا ودفع بخار دخانى ايدوب ترويح قلب وتنفس ايدر وكذلك ضميرلرنده
مركوز اغراض ومقاصـدلرين بربرلرينه اعلام ايچون تركيب حروف وكلمات ايلرلر آلات انفاس واصواتك
برى ريه ديدكارى عضودركه تركيبى آق جكردر بوعضو قلبى يمين ويسارندن احاطه ايدوب قلبك حرارتنى
تعـديل وترويح ايدر خارجدن استنشاق اولنان هواى باردى جذب وقلبه ايصال ايتدكده منبسط اولوب
وهواى مستـنشق حرارت قلب ايله متسخن اولدقده خارجه دفع ايچون منقبض اولمق جهتيله آتش كوروكى كبى
دائما آچيلوب قپانور وبو آق جكره متصل برعضو دخى واردركه اكا قصبة الريه اطـلاق اولنور وبوعضو
مزمار شكلنده مستدير الشكل برعضودركه اعلاسى حنجره ديدكلرى عضوه متصل اولوب اسفلى صدر وريه يه
منتهى اولور وآق جكره هوا قصـبة الريه واسطه سيله واصـل اولور وقصـبة الريه يه متصل برعضو دخى
واردركه اكه حنجره اطـلاق اولنور بوعضولك اسفلى قصبة الريه نك اعلاسـنه ملاقى اولوب بوغوملو قامش
شكلنـده برعضودر وحنجره نك رأسـنه معلق برعضو دخى واردركه عربيسى لهات تركيسى كوچك ديلدر
بوعضو بعينه نفير اسميله مسمى اولان سازلك وصبيان استعمال ايتدكلرى ديللى دودكك رأسـنه وضع اولنان
لسان مزماركبى حنجره نك آغزنده طوروب كاه آچيلوب كاه قپانور تاكه طبيعت صوت وصـداى امسالك
وارسالده استديكى كبى استعمال ايليه ونفس وصـدا بودرت عضو مرتب ايله اجرا اولنور * وكذلك
انسانك نطق ايتديكى حروف اشبو حنجرهٔ حلقومدن خروج ايدن اصواته عارض اولان كيفيات مختلفه دن
عبارتدركه انشاء الرحمن قريبا ذكر وتفصيلى كله جكدر * اجمالا بيانى اوبله دركه بقيان انسان نطق وتكلم
مراد ايليه آلات نفس ومجارئ هوا اولان اعضاى مذكوره يى اعمال ايله حنجرهٔ حلقومده محصور اولان
هوايى خارجه عنف وشدتله دفع وتحريك ايدوب فم حنجره ده موضوع ومعلق اولان كوچك ديل حنجره دن
خروج ايدن هوايه مصادفه ومقاومت ايتدكده صوت وصداى انسانى ظاهر وضربك شدت وضعفنه كوره

صدا قوی وضعیف اولور واکر صوت انسانی حالی اوزره ممتد اولمیوب کتب علم قرائت وتجویدده تفصیل اولندیغی اوزره مخارج حروف اولان اعضای مخصوصه دن برعضوه اعتماد ایدوب صوت وصدا تقطیع وتفریق اولنور سه حاصل اولان کیفیته حرف اطلاق اولنور اصول مخارج حروف اوج عضودر بری حلقدر وبری لسان وبری شفه در لکن بو اوج عضودن هر برینک اولی واوسطی وآخری اعتباریله علی الرأی المختار عدد مخارج حروف اون یدی یه بالغ اولور حلقدن یعنی بوغازدن خروج ایدن حروف آلتیدر ایکیسی بوغازک اسفلندن خروج ایدر حرف ها ایله همزه کبی ایکیسی دخی وسطندن خروج ایدر عین ایله حا کبی ایکیسی دخی اوانسدن خروج ایدر غین ایله خا کبی بو التی حروفه حروف حلق اطلاق اولنوب بونلر حنجره نک رأسنده اولان کوچک دیلک حلقه ضرب وصدمتندن حاصل اولور وبعض حروف دخی اطراف لسانی اضراس تعبیر اولنان یان دیشلرینه ضرب ایتمکدن حاصل اولور ضاد کبی وبعضیسی دخی وسط لسانک اوست حکه یه ضربندن حاصل اولور جیم وشین ویا کبی وبعض حروف دخی ایکی شفه نک بربرینه انضمامیله حاصل اولور میم ایله با کبی وبر حرفک مخرجنی بیلوب اجرا ایتمکده قاعده بودرکه تکلمی مراد اولنان حرفک اولنه برهمزۀ مکسوره کتوروب اول حرفک آخرینی اسکان ایدرسین نه محلده قرار ایدرسه مخرجی اولدر * مثلا با تکلمنده اب دیمک کبی شفه ده قرار ایلدی حرف شفوی اولدیغی معلوم اولدی بوذکر اولنان اعضا که حلق ولسان وشفه در بونلردن هر برینک اول وآخر واوسط واطرافنک بر محله ملاقات ومصادمه سی سببیله اصوات انسانی یه کیفیات مختلفه عارض وحروف متنوعه حاصل اولوب حس سمعده بربرلرندن ممتاز اولورلر * وبوذکر اولنان حروفی نطق وتکلمده جمله امم واناس متساوی اولمیوب بعض حروف واردرکه برطائفه یه مخصوص اولوب طائفۀ اخری انی نطق وتکلم ایتمز وقبائل عربک نطق ایتدیکی حروف الیوم معلوم ومشهور اولان یکرمی سکز حرفه منحصردر ولغت عبرانیه ده نیچه حروف واردرکه بزم لغتمزده اولمیوب وبزم لغاتمزده دخی نیچه حروف واردرکه انلرک لغتلرنده استعمال اولنمز وکذلک افرنج وترک وبربر وطوایف عجمدن هر برینه مخصوص حروف واردرکه آخرلرک لغتلرنده استعمال اولنمز بوندن صکره قبائل عربدن طائفۀ اهل کتاب کندیلرینک لغاتنده مستعمل اولان حروف مسموعه لری اوزرینه دلالت مصلحتیچون صحایف وقراطیسه اشکال مخصوصه رسم وکتابت ایدوب کوفی ومغربی خطلر ایله تکلم ایتدکاری حروف والفاظی رسم وتصویر ایتدیلر الف با جیم را طا کبی یکرمی سکز حرفک آخرینه وارنجه اما طائفۀ عرب ایچون لغتلری حروفندن اولمیان بر حرف وارد اولوب کتب وتحریر اقتضا ایتدکده کندی لسانلرنده مستعمل اولان حروفه مخصوص رسم اوزره کتابت ایتسه لر اول حرفه دلالت ایتمیوب بیانی مهمل ومتروک اولور * بعض کتاب عرب بومقوله حرفه دلالت قصدیله کندی لغتلری حروفندن اول حرف عجمینک مخرجنه قریب قبلنده یا بعیدنده واقع مخرجلرک برندن ظهور ایدن حرفک رسم کتابتده شکلیله اول حرف عجمی یی رسم وتحریرده اکتفا ایتدیلر * بوطریق ایله حرف مذکوره دلالت وکفایت ایتمیوب بلکه اول حرف عجمی یی مخرجندن تبعید وتغییر ایتمکله شکل مذکوره نظر ایدنلر حرف عربی ظن ایدرلر * وقتا که اشبو کاتبز قبیله بربر وبعض طوایف اعجامک اخبارینی مشتمل ومحتوی اولوب واثنای بیانده اول طوایفک اسملری وبعض کلمه لری ذکرنده کندیلره مخصوص اولوب لغات مکتوبۀ عربیه والفاظ منطوقۀ موضوعه من جنسندن اولمیان نیچه حروف وارد اولمغله انلری رسم وتحریره محتاج اولدق لکن حروف مذکوره نک رسم کتابتده ذکری سبق ایدن بعض کتاب عرب کبی لغتمز حروفندن اول حرف عجمینک مخرجنه قریب اولوب ایکی طرفنده واقع اولان مخرجلرک انجق برندن خروج ایدن حرفک شکل ورسمیله اکتفا ایتمیوب وبومقوله رسم بزه نسبتله اول حرف عجمینک اوزرینه دلالتده کافی اولمغله بوکونه طریق اختیار وبویله اصطلاح ایلدمکه کتابزده اویله بر حرف بربری یا عجمی وارد اولدقده ایکی طرفندن اول حرفک مخرجنه قریب اولان مخرجلردن خروج ایدن ایکی حرف عربینک رسم کتابنده شکللرینی معا رسم وتحریر ایدوب اول حرف عجمی یه علامت وضع ایلدم تا که نظر ایدنلر اول ایکی حرف عربینک مخرجلری اراسنی بولوب مخرج وسطدن اول حرف بربری یا عجمی یی قرائته توسل ایده لر وبن بووضع ورسمی مصاحبت

قرآنیه ده اغنۀ قرّانك حروف اشمامی رسملرندن اخذ ایلدم اشمام اصطلاحات فن قرائتدن بر اصطلاحدر برقاچ معنایه اطلاق اولنور اولا بر حرفی مخرجنده کندویه قریب بر حرفله مزج ایدوب بین بین بر حالت متوسطه اوزره قرائت ایتمکدر بونده اشمامدن مراد بو معنادر نته کیم سورۀ فاتحه ده (اهدنا الصراط المستقیم) آیت کریمه سنده مشایخ قراء سبعه دن شیخ حمزه حضرتلرینك راوئ اولی خلف صراط کلمه سنك صادنی صاد ایله زا اراسنده متوسط قرائت ایدوب نه خالص صاد ونه خالص زا اولمق اوزره تلاوت ایتمدی بونك حقیقتنی اجرا لسان قرادن اخذ وتعلمه موقوفدر واشمام صاده علامت اولمق اوزره اهل قرائت مصحفلرنده اولا صاد حرفنی یازوب وصاد کاسه سنك ایچنه زا شکلنی دخی مثال صزٓ رسم ایدوب بو ایکی حرفك اراسنده توسطنه اشارت ایلدیلر کذلك بن دخی قرایه اقتدا ایدوب هر حرف بربری وعجمی که بزم حروف عربیه مزدن ایکی حرف اراسنده متوسط تلفظ اولنه اول ایکی حرفك رسم کتابنده شکللرینی تحریر ایله توسطنه علامت وضع ایلدم مثلا طوایف بربر لسانلرنده حرف کاف لغت عربیده مستعمل اولان کاف حرفی کبی تلفظ اولنیوب خالص کاف عربی ایله جیم عربی یاخود قاف عربی اراسنده متوسط اولور بلکین اسمی کبی که قبیلۀ بربردن بر شخصك اسمیدر وقوم بربر کاف حرفنی کاه جیمه قریب وکاه قافه قریب تلفظ ایتدکلریله علامت ودلالت ایچون اولا کاف حرفنی رسم ایدوب کاه تحتنه جیم نقطه سی اولمق اوزره بر نقطه وضع ایدوب وکاه کافك فوقنه قاف نقطه سی اولمق اوزره بریا ایکی نقطه وضع ایلیوب کاف ایله جیم یا کاف ایله قاف اراسنده متوسط حرف اولوب ایکی وجهله استعمالنه اشارت ایلدم واشبو کاف لغت بربرده مستعمل اولان حروفك اکثریدر حرف کافدن غیری وارد اولان سائر حروف بربریه نك رسمی بو قیاس اوزره اولوب لغت عربیه حروفندن ایکی حرفك اراسنده متوسط اولان حرف بربری یه علامت اولمق اوزره اول ایکی حرف عربینك شکل ورسمنی کتابت ایدرمکه اول ایکی حرف عربینك شکلنه نظر ایدنلر حرف بربری انلرك اراسنده متوسط اولوب مخرجلرینك اورتاسنی بولوب مخرج وسطدن اول حرف بربری یی قرائت وتلاوتده خطا ایتمیه لر * بوندن اقدم بالای تالیفده ذکر اولندیغی اوزره اشبو کتاب صحت نصاب بر مقدمه واوچ کتاب اوزرینه مشتمل ومرتب ایدی مقدمه بو محلده تمام اولوب بمشیئته تعالی شانه کتاب اوله شروع اولندی

کتاب اول * عمران عالمك حقیقت وماهیتی واکا عارض اولان بدویت وحضریت وتاسك بربریه تغلب وکسب ومعاش وعلوم وصنایع وبونلرك امثالی وهر برینك علل واسبابی بیاننده در

معلوم اوله که افراد بنی آدم وآحاد امم تحصیل قوت وکسب ومعاشده بربرلرینه معاونته محتاج اولملریله وجه ارضده حیوانات کبی منفرداً ساکن اولمق بونلر ایچون متصور دکلدر * ومورخین وحکما اصطلاحلرنده عمران عالم طوائف بشرك روی زمینده بر یره کلوب اجتماع وجهی اوزره سکون واقامتلرندن عبارتدر * وعلم تاریخك حقیقتی افراد بشرك ممالك عالمده اجتماعلرینك کیفیتی وبو اجتماع سببیله بونلره عارض اولان احوالك بیانی متضمن بر علم جلیلدر * وحین اجتماعده بونلرك حال وشانلرینك اجمالا بیانی اولیه درکه اصناف بشرك بعضیسی توحش ایدوب یعنی وحشی حیوانلر کبی شهرلردن بعید محللرده ساکن اولورلر عرب وتاتار وترکمان قبیله لری کبی وبعضیسی دخی تأنس ایدوب یعنی قلعه لرده وقصبه وقریه لرده ساکن اولورلر وقبائل وعشائر بربرلرینه معاونت ومظاهرت ایدوب کیده رك ایچلرندن بر قبیله قوت بولوب سائر عشیرتلره غلبه واستیلا ایتمکله ملك ودولت وسلطنت مرتبه سنه بالغ اولدقده مراتب دولت ومناصب سلطنت اقتضا ایتدکده بادیه ده ساکن اولدقلری وقتده اکل وشربده ولباس ورکوبده وسائر خصوصلرده اولان امر ضروری یه قناعت ایتمیوب تدریج ایله هرشیئك اعلا واکملنه میل وترقی ایتملریله کسب ومعاشده انواع تجارت ودرلو درلو صنعتلر وعلملرده دقتلر وبونلرك امثالی حالات ظهور ایدرکه انشاء الرحمن کتاب اولده بو اجمالك تفصیل وتحقیقی نیچه فصول ومقدمه ضمننده درج وذکر اولنور وکتب تاریخده نقل اولنان خبرلرك جمله سی

صادق وواقعه مطابق اولیوب بعضیسی دخی کاذب وخلاف واقع اولمغله حقی باطلدن فرق وتمیز اقتضا ایدر واخبار منقوله نك كذب وفسادینی موجب اسباب عدیده سی اولوب جمله دن بری مال ومذاهبدن برملت ومذهبه یاخود كندی مذاق وهواسنه اتباع وتقلیددر * زیرا طبیعت انسان كندویه وارد اولان خبری قبولده اعتدال اوزره اولوب بولندیغی ملت ومذهبك یامذاقنك اقتضاسی اوزره رد وقبولدن برطرفه میل ایتمدیكی صورتده كركی كبی اول خبرك صحت وفسادینی بیلمكده دقت وحقی باطلدن فرق وتمیزه صرف همت ایدوب نفس الامره موافق وواقعه مطابق اولان خبری قبول والا رد ایدر * اما انسان بولندیغی ملته یاخود هواسنه تبعیت ایلیوب مذهب ومشربنك اقتضاسی اوزره حركت ایتدكده مذاقنه موافق اولان خبرلری وهله اولیده قبول ایلیوب مذهب ومشربنه میل سبیله اول خبرك صحت وفسادینی دیده بصیرتی اذعان ایده میوب مذاقنه موافق اولمغله واقعه مخالف نیجه اخبار كاذبه یی قبول ایدوب نقل ایلر * ودخی اخبار منقوله ده كذبی موجب اولان اسبابك بری دخی اول خبرلری نقل ایدن كسنه لره اعتماد اولنوب حقلرنده حسن ظن اولنمغله نقل ایتدیكی خبرلر صدقه حمل اولنقدر بو مقوله خبرلرك صحیح وفاسدنی نقد وتمیز نقل وروایت ایدن كسنه لرك ظاهر حالنه نظر ایله اكتفا اولنیوب عقل وعدالت وبصیرتی تفتیش اولنوب ناقل عاقل وعادل اولدیغی صورتده روایتی قبول اولنوب غافل وفاسق ایسه رد اولنور (وینه) كذبی اقتضا ایدن اسبابك بری دخی ناسك قول وفعللرنده مراد ومقصودلرینه وقوفدن ذهول وغفلتدر نقل اخبار وآثار ایدن رجالك چوغی كوردكلری یاخود ایشتدكلری نسنه ایله قصد اولنان شیئی بیله میوب كندی ظن وتخمینلری اوزره اومقوله خبرلری نقل وروایت ایتدكلرنده مقصوده مخالف اولمغله سوزلری كاذب اولور (وینه) كذب اخباری موجب اسبابك بری دخی نقل اولنان خبرلری استماع ایدن كسنه لرك عقللری ضعیف اولمغله هر ایشتدیكی خبری صادق ظن ایلیوب آخره نقل ایدوب آخر دخی نقل ایده رك جمله ناس اراسنده شایع اوله رق اخبار كاذبه منتشر اولور بو سبب اسباب سائره دن چوق واقع اولور اكثرا وقاتده ناقللره وثوق واعتماددن نشئت ایدر (وینه) اخبارك كذبنی ایجاب ایدن سببلرك بری دخی ارباب مناصب واصحاب مراتبه مدح وثنا ایله وایشلدكلری ایشلری تحسین ایله خلق تقرب وانتساب ایدوب اشراف واعیاندن صادر اولان جمله اقوال وافعالی استحسان ایله مداهنه ومدح وثنا ضمننده مبالغه لر ایلیوب وذكرلرینی خلقه اشاعت ایتملریله ناس اراسنده نفس الامره مخالف خبرلر شایع ومشهور اولمقدر نفوس انسانیه ایسه مدح وثنا وذكر جمیله محبته مفتون اولوب ناس دخی اقبال دنیا واسباب جاه ودولته میل ورغبته مجبول اولمغله آمال دنیا طالبی اولان اصحاب مداهنه مجالس كباره حاضر اولوب مذاقلرینه موافق نفس الامره مخالف اموری تحسین واشاعه وحق وصواب اولمق اوزره نقل وتقریر وكتب تواریخه درج وتحریر ایله اخبار كاذبه نك انتشارینه باعث اولور (وینه) نقل اولنان اخبار وحكایاتك كذبنی موجب اولان اسبابدن برسبب دخی واردركه ذكر اولنان اسباب عدیده نك جمله سندن اقدمدر اول سبب بودركه ربع مسكونده ساكن اولان طوایف امم واصناف بنی آدمك مذهب وملت ومشرب وعادت وملك ودولت وكسب وصنعتلرینی وعلم ومعرفت وسائر احواللرینك حقیقتلرینی وطبیعتلرینی بیلمكدر * زیرا وجه ارضده ظهور ایدن حوادث ووقایعدن هر نسنه كه عدمدن وجوده كلوب ظهور ایلیه بهر حال انك ذاتنده كندویه مخصوص برطبیعتی اولوب واكا مناسب نیجه احوال مخصوصه سی اولور * مثلا هر دولتك برطبیعتی وعادات وآداب مخصوصه سی اولوب وكذلك بدویلرك وبلدیلرك كندیلره مخصوص عادتلری وآدابلری واردركه هر برینه مخصوص اولوب آخرده بولنمز * پس اخبار منقوله دن برخبر استماع اولنه مثلا ملك ودولت ومذهب وملت وكسب وصنعت وعلم ومعرفت مقوله سندن برینه دائر اولمغله بو امورك طبایعی وحقیقتلری وحال وشانلری كركی كبی معلوم اولدقده نقل اولنان خبرك مفهومی ملاحظه اولنوب حوادث وواقعات انواعندن نه مقوله نوعدن ایسه اول نوعك احوالنه متعلق قاعده لره تطبیق وعقله عرض اولنمغله صحیحی فاسددن صادقی كاذبدن فرق وتمیزه قدرت حاصل اولور * بو ذكر اولنان قاعده خبرك صدق وكذبنی بیلمكده سائر

وجوهـدن اولی واقوی در * معلوم اوله که عالم کون وفساده واقع اولان حوادث ووقایعك طبیعتلرینه وحقیقتلرینه کرکی کبی علم ووقوفی اولمیان کمسنه لرچوق کره بحسب العاده وقوعی محال اولان حکایاتی استماع ایتدکده مضمون خبرك نفس الامرده امکان واستحاله سنه نظرا یتمکله حق اولق اوزره قبول وغیریلره نقل ایدوب انلردخی تصدیق وآخره نقل وتقریر وکتب تواریخه اخبار کاذبه درج وتحریر اولنمغه سبب اولمشدر * ازجمله امام مسعودی مروج الذهب نام تاریخنده دیارمصرده اسکندریه قلعه سی بناسی خصوصنده نقل ایتدیکی حکایهٔ مستحیله کبی که اسکندر رومی قلعهٔ اسکندریه نك بناسنه مباشرت ایتدکده بحر سفید کنارنده واقع اولمغله شمسك غروبندن صکره دریادن بنی آدم شکلنده ووحوش حیوانات صورتلرنده اجنـهٔ بحریه چقوب عمله نك کوندزین یاپدقلری بنایی هدم ایدوب فجر طلوعنده ینه دریایه کیدرلردی بو جهتله اسکندر قلعه نك بناسندن عاجز قالوب بعض حکما ایله بونلرك دفعی بابنده مشاوره ایتدکده دریادن خروج ایدن اجنـه نك صورتلری کبی اجساد معدنیه دن بعض طلسملر یاپلوب ساحل دریاده قلعه نك برابرینه وضع اولنمق اوزره تدبیر ایتملریله اجنـه نك صورتلرینی رسم وتصویر ایچون قعر دریایه غوص اولنمق اقتضا ایتمکین اولا اخشابدن مصنوع برسفینه ترتیب اولنوب ودرونه صرچه و بللوردن معمول اطرافی مسدود برصندوق وضع اولندقدنصکره اسکندر بالنفس اول صرچه صندوقك ایچنه کیروب وقپاغی محکم سد اولندقدنصکره اول سفینهٔ معموله ودرونه وضع اولنان صندوق بللورین ایله قعر دریایه طالوب اجنهٔ بحریه نك صورتلرینی ورای بللوردن کرکی کبی مشاهده ومعاینه ایدوب وهر برینك شکل وصورتلرینی رسم وتصویر ایلدکدنصکره ینه طشره چقدی بعده حکماسنك تعلیمی اوزره حدید ونحاس وسائر اجساد معدنیه دن اجنه نك صور واشکالی اوزره طلسم ایتدیروب کنار بحرده قلعه حذاسنه نصب ایتدیردی بعده اجنه ینه عادتلری اوزره اثنای لیلده قعر دریادن چقوب اول طلسم معمولی مشاهده ایتدکلرنده قراره مجاللری قالمیوب قعر بحره فرار وبو تقریب ایله اسکندریه قلعه سنك بناسنه اقتدار حاصل اولدی دیو امام مسعودی برحکایهٔ طویله نقل ایلدی * لکن بو حکایه اخبار کاذبه دن اولوب برقاچ وجهله فساد وبطلانی ظاهردر * اولا بللور صندوق اجرام لطیفه دن اولمغله قعر بحره وصولی ومشاهدهٔ صور اجنه ورسم وتصویری ایچون مکث طویلدنصکره طشره خروجی مدتنده امواج بحرك وقعر دریاده ودرون سفینه ده سائر اجرام ثقیله نك صدمه لرندن امن وسلامتی مستبعددر * ثانیا ملوك وسلاطین نفسلرینی بو مقوله خطر عظیمه القا ایتمك بروجهله متصور دکلدر * ایچلرندن بو مقوله امره تصدی ایدنلر ابتدا نفسنی مهلکه یه القا وسلطنتی فدا ایدوب ناسك غیری پادشاهه بیعت ایتملرینی تجویز ورضا ویرمکدر ناس دخی قعر دریادن سلامتله خروج ایتمیه جکنی جزم ایدوب وملکلرینك آیین سلطنته مخالف حرکتندن کندولره عار لحوقیله طرفة العین انك رجوعنه منتظر اولمیوب اخره بیعت ایلیه جکلرینی ملاحظه ایلدکده ملوکدن برملك بو مقوله امر خطرناکه جسارت ایتمك محال ومستبعددر * ثالثا اجنه نك انسان وفرس و بقر وسائر انواع حیوانات کبی کندیلره معین ومخصوص صورتلری وشکللری اولمیوب بلکه اذن حق ایله درلودرلو صورتلره کیروب اشکال مختلفه ایله تمثل وتشکله قادرلردر بو تقدیرجه صور مخصوصه سی اولمیان مخلوقك قعر دریاده بولندقلری صورتلرینی رسم ایدوب طلسم ایتمك دخی صحیح اولماز * اکر شیاطین واجنه نك جسدلرنده برقاچ باشی اولمق اوزره لسان شرعده روایت اولندی دینلورسه ائمهٔ تفسیر (طلعها کانه رؤس الشیاطین) آیت کریمه سی تفسیرنده وغیری محللرده کثرت رؤس ایله تعبیری شیطانلرك واجنه نك کمال مرتبه مهیب ومخوف اولدقلرینی تمثیله حمل ایتدیلر یوخسه اصل خلقتلرنده برقاچ باشلی صورت کریههٔ مخصوصه لری اولوب دائما اول شکل خبیث انلردن مفارقت ایتمك طرفنه ذاهب اولمدیلر * بلکه اذن حق ایله دیلدکلری صورتلره کیرمکه قادر اولمق اوزره توجیه ایلدیلر * وبو حکایه نك کذب وفسادنی مقتضی بروجه دخی واردرکه خبرمذکورك بطلاننه دلالتده ذکر اولنان وجوه ثلاثه دن اظهردر اول وجه بودرکه نوع انسانك وبر وبحرده موجود سائر اصناف حیواناتك قلبلرنده بر بخار لطیف حاصل وشریان طمرلری واسطه سیله اطراف بدنه واصل اولوب حکما اول بخاره روح حیوانی اطلاق ایدرلر اول بخار لطیف حرارت غریزیه یی حامل اولوب غایة الغایه حار اولمغله قلبی

يمين ويسارندن احاطه ايدن آق جكر واسطه سيله لحظه لحظه هواى بارد استنشا قيله تنفسه محتاج اولمشدر
قعر دريايه طالان كسنه لرخصوصا ترفه وتنعمه مألوف اولوب غواصلق صنعتنه اعتياد ايتميان ملوك وسلاطين
استرسه صندوقه دخول ايتسونلرده كورسونلر بهرحال تنفس طبيعى ايچون لازم اولان هوا جوف دريادە
نصابندن اقل قليل اولمغله قلبنده مخزون اولان روح حيوانى وبخار دخانى شدت حرارتدن سرعتله آتش كبى
يانوب ياقيلوب روح قلبينك وآق جكرلرك اجلرينى معتدل ايدن هواى بارد جوف صندوقده قعر بحرده قلبنه
واصل اولمامغله هلاك اولمق مقرردر بوسببدندركه حماملرك اسى خلوتلرنده هواى بارد نفوذ ايده جك
منفذلرى سد اولنسه ايچنده اولان كسنه لر ساعتيله هلاك اولورلر * وكذلك عميق قيولرك وقعرى بعيد
چقورلرك ولغملرك ومعدن يوللرينك جوفلرنده مركوز اولان هوا قعر ارضده محتبس اولان يرامز بخارلر
ايله قاريشوب متعفن اولمغله حرارت قويه كسب ايدوب وطشره دن رياح بارده نفوذ ايليوب اول هواى
متعفنى برجانبدن برجانبه تحريك ايتمديكى صورتده بوامكنه يه دخول ايدن كسنه لر بلاتوقف هلاك اولورلر
وكذلك بالقلر دريادن طشره چقدقلرنده هلاك اولملرى دخى بوسببدندر زيرا بالقلرك طبيعتلرى قره ده تعيش
ايدن حيواناتدن زياده افراطله حار اولمغله ريه لرينك يعنى آق جكرلرينك حرارت مفرطه سنى دفع واعتداله
كتورمكده حيوان برى كبى يالكز هوا كفايت ايتميوب ماء بارد استنشاقيله تنفس ايدرلر مائك طبيعتى
بارد وهوا حار اولمغله طشره يه خروجلرنده هواى حاره مصادف وحرارت روح حيوانيلرينه مستولى اولمغله
دفعة هلاك اولورلر نته كيم العياذ بالله تعالى صاعقه اصابت ايدن كسنه لر روح حيوانيلرينه صاعقه نك
حرارتى تأثير ايتمكله دفعة هلاك اولدقلرى كبى (ودخى) اخبار كاذبه دندر اول حكايه كه بنه امام مسعودى
نقل ايدوب ديديكه رومه شهرنده رهبانين ايچون بعض حكما اجساد معدنيه دن صغرجق ديدكلرى قوشلك
صورتنى ياپديروب وطلسم اولمق اوزره برمحل مخصوصه وضع ايدوب بهرسنه بريوم معلومده اطراف
واكنافدن صغرجق قوشلرى آغزلرينه بر زيتون الوب اول صورت معموله نك يانته جمع اولوب كتوردكلرى
زيتونلرى اول صورته ارمغان كتوررکبى يانته براغوب كيدرلردى بعده رومه كنيسه سنده ساكن اولان
رهبانلر اول زيتونلرى دوشروب بوتقريب ايله وافر زيت ياغى تحصيل ايدرلردى ديو نقل وروايت ايلدى
بوحكايه دخى زيت ياغى تحصيلنده طريق معتاده وعادته مخالف اولمغله وقوعى مستبعددر (وبنه) اخبار
مستحيله دندر اول حكايه كه مورخيندن امام بكرى نقل ايدوب ديديكه ازمنۀ سالفه ده ذات الابواب اسميله
مسمى برقلعۀ عظيمه بنياد اولنمشيديكه قلعۀ مزبوره اوتوز قوناقدن زياده مسافه يى محيط اولوب اون بيك
قپوسى اولمق اوزره روايت ايلدى بونقلك فسادى دخى ظاهردركه قلاع وحصوندن مقصود اعدادن
اهاليسنى حفظ وصيانت اولوب واطراف واكنافه محافظلر نصب اولنمغله دشمنك مكر وكيدندن حمايت ايچون
اتخاذ اولنديغى كتابزده انشاء الرحمن كله جكدر اوتوز مرحله دن زياده مسافه سى اولان قلعه يى مستحفظلر
احاطه ايده ميوب اطراف واكنافى محافظه ممكن اولمامغله قلعه بناسندن مقصود اولان مصلحت تحصن
فوت اولمغله بوخبره دخى اعتبار واعتماد صالح اولمديغى ظاهردر (ودخى) اخبار مستحيله دندر امام
مسعودينك مدينۀ نحاس حقنده نقل ايتديكى حكايه كه عثمان بن عفان رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك
زمان خلافتلرنده موسى بن نصير بلاد غربه سفر ايدوب سبته طرفنه قريب اولان غرب اقصاده سجلماسه
صحراسنه بالغ اولدقده قومسال بروادیده جلادر ودیوارلرى نحاسدن معمول ومصنوع برقلعه يه مصادف
اولوب در ودروازه سى محكم سد اولنمغله درونته دخول ممكن اولميوب قلعۀ مزبوره نك احوالنى بيلمك ايچون
اطرافنى محيط اولان سورك اوزرينه آدم چقاروب چقان آدملر اللرين بربرينه اوروب كنديلرينى درون قلعه يه
القا ايتديلر خبرلرى نابديد اولدقده تكرار غيرى آدملر چقوب انلر دخى اوّلكيلر كبى كنديلرينى قلعه دن ايچرو
آتوب بردخى رجوع ممكن اولمدى ديو امام مسعودى بوخبرى نقل وبيان ايلدى بوحكايه دخى مدا حلرك
ترتيب ايتدكلرى حكايات كاذبه يه ملحقدر * زيرا ديار غربده سجلماسه صحراسى فاس ولايتنك جهت شرقيه
سنده غرب شهرلريله سودان مملكتلرى اراسنده ممر انام ومسلك خاص وعام برصحراى عظيم اولوب واطراف
واكنافنه هر عصرده راكب وراجل مسافرين مرور وعبور ايليوب هرجانبى منظورلرى اولورلكن بوآنه دك

بو مقوله مدینه نك وجودی قطعا بر فرددن مسموع ومنقول اولمدیغندن ماعدا شهر مزبورده نقل
اولنان احوالك جمله سی عادته مخالف اولوب قلعه لر بناسنده معروف ومعتاد اولان طوره منافیدر ومعادن
جنسندن باقر وتیمور کبی موجود اولان اشیانك غایتی منازل ومساکنده استعمال اولنان طعام قابلرینه
وسائر آلات واوانی یه صرف اولنمق ایچون ادخار اولنور امّا باقردن قلعه ومدینه بنا وانشا اولنمق بین الانام
دأب اولمامغله طور عقلدن بعید ومستبعددر * لکن بو مقوله حکایاتك امثالی کتب تاریخده کثیر اولوب
بونلرك صدق وکذبنی فرق وتمیز وجهه ارضده ساکن اولان طوایف بنی آدمك طبیعتلرینه واوضاع
وعادتلرینه کرکی کبی وقوف تحصیلنه موقوفدر وطبایع عالم واوضاع بنی آدمك احوالنه متعلق اموره واقف
اولوب نقل اولنان خبرلرك مضمونلرینی ملاحظه وتأمل تامدنصکره اول اموره عرض ایتمك صدق وکذب
اخباری فرق وتمیزده جمله وجوهك احسنیدر * زیرا نوع بشرك طبایعی واحوال وعاداتی مضبوط
ومعلوم اولدقده نقل اولنان حکایاتك واقعه موافقتنی یاخود مخالفتنی بیلوب مطابق اولانی قبول واولمیانی
رد ایتمك اخبار وحکایاتی نقل ایدن راویلرك حال وشأننی وصدق وعدالتنی تفتیش ایتمكدن اقدمدر *
زیرا برخصوصه متعلق اخباردن برخبر بزه نقل اولنسه قده ابتدا ارکدرکه اول خبرك مضمونی ذاتنده
ممکنمیدر یوخسه محال وممتنعمیدر معلوم ایدنوب عادتا وقوعی ممکن اولدیغی ثابت اولدقدنصکره
راویلرك وناقللرك صدق وعدالتی تفتیش اولنوب موثوق ومعتمد رجال نقل ایتدیسه وقوعنی تصدیق ایدوب
اعتماد ایدهرز امّا نقل اولنان خبرك وقوعی نوع بشرك احوالنه متعلق قاعده لره مخالف وعادتا محال ایسه
راویلرك عدد وعدالتنی تفتیشده فائده اولمیوب استرسه نقل ایدنلر عادل وصادق کسنه لر اولسون
قبول اولنمز * حتی انظار دقیقه اصحابی اولان علما برلفظك دلالت ایتدیکی معنانك نفس الامرده وجودی
محال اولدیغنی یاخود عقل قبول ایتمیه جكنی نسنه ایله تأویل اولنمسی کلامك قبولنه مانع طوتدیلر ۞ معلوم
اوله که کلام ایکی قسمدر برقسمنه انشا وبرقسمنه خبر دیرلر انشا اول کلامه دیرلرکه انده برشیئك واقعده
وارلغندن یاخود یوقلغندن خبرویرمك قصد اولنمیوب بلکه برکسه یه فلان ایشی ایشله یاخود ایشلمه
دیو امر ونهی ایدوب یاخود برکسه برکسه دن برنسنه یی سؤال ایلیوب فلان شئ نیجه در نیجه اولدی دیمك
کبی که مجرد اومقوله کلامله متکلمك مرادی اول شیئی یکیدن وجوده کتورمکدر بو مقوله کلامه علمای
علم معانی انشا تسمیه ایتدیلر * وکلامك ایکنجی قسمی که خبردر اول کلامدرکه انکله برشیئك نفس الامرده
وارلغندن یاخود یوقلغندن اخبار اولنوب مثلا حالا کونش طوغدی یاخود باتدی وفلان ایش شویله
اولدی یاخود اولمدی دیمك کبی که بونده مقصود واقعده برشیئك وجوده کلوب یاخود کلمدیکنی مخاطبه خبر
ویرمکدر اکر اول خبرك مضمونی واقعه مطابق ایسه صادق ودکل ایسه کاذب اطلاق اولنور وشرع شریفده
آیات واحادیثده وارد اولان کلامك اکثری امر ونهی مقوله سندن اولوب مثلا نماز قلمغله زکوة ویرمکله وحج
وصومله امر ومحرماتدن نهی اولنمق کبی انشا تحتنده مندرج اولمغله بونلرك صحتنی بیلمك اینچون نقل ایدن
راویلر موثوق ومعتمد کسنه لردن اولدیغنی تفتیش ایدوب عادل وامین اولدقلری صورتده امر مقوله سندن
ایسه امتثال ونهی مقوله سندن ایسه اجتناب واجب اولور * زیرا امر ونهیده واقعده برشیئك وارلغندن
ویوقلغندن خبرویرلمکله محالمیدر ممکنمیدر دیو تأمل اقتضا ایتمیوب همان طرف شارعدن یعنی جانب الهیدن
ولسان نبیدن وارد اولدیغی دیو راویلرك صدق وعدالتنی تفتیش ایله اکتفا اولنور * اما امور واقعه دن اخبار
قصد اولنان کلام که اکا خبر اطلاق اولنور مثلا فلان ایش شویله اولدی یاخود اولمدی یاخود اوله جقدر
دیمك کبی بو مقوله کلامك صدق وصحتنده یالکز راویلرك ونقل ایدن کسنه لرك صدق وعدالتنی تفتیش ایله
اکتفا اولنمیوب بلکه واقعه مطابق وموافق اولمسی دخی اعتبار لازمدر * اندن اوتوری اوزریزه لازمدرکه
اومقوله خبر وارد اولدقده وقوعی ممکنمیدر ابتدا کرکی کبی علم حاصل ایدوب بعده وقوعنی نقل ایدن راویلرك
عدالتی تفتیش اولنور ومضمون خبرك امکان وقوعنده تأمل عدالت راویدن اقدمدر * زیرا امر ونهیك
مضمونی یالکز کلام انشائیدن فهم اولنوب اما خبرك مفهومی وفائده سی هم نفس کلامدن وواقعدن
مستفاد اولمغله حق باطلدن صادقی کاذبدن فرق وتمیزده اول خبرك مضمونی نفس الامرده ممکنمیدر یاخود

محالدر بيلمكده قاعده بودركه روى زمينده اجتماع ايدن طوايف امم واصناف بنى آدمك طبيعتلرين بيلوب وانلرك طبايع مختلفه سنك اقتضا ايدوب دائما كندولردن صدور ايدن احوالى وقلت وندرت اوزره صادر اولان اوضاعى وانلردن وقوعى محال اولان امورى كركى كبى بيلوب ضبط واحاطه يه محتاجدر چنانكه ذكر اولنديغى اوزره بنى آدمك طبايعنى وحال وشانلرى وانلردن صدور وظهورى ممكن ياخود محال اولان امورلرين كركى كبى بيلمديكمزده نقل اولنان خبرلرك صدق وكذبنى بيلديكمز قاعده لرى ملاحظه ايله فرق وتمييزه بزم ايچون قدرت حاصل اولوب ربع مسكونده واقع اولان احوالدن برشيئى ايشتديكمزده حفظ ايتديكمز قاعده لره مراجعت اولنوب اول خبرك مضمونى ممكناتدن ايسه قبول ودكل ايسه رد ايده رز وبنى آدمك احوال واطوارينه متعلق ذكر اولنان قاعده لر مؤرخلر ايچون محك ومعيار وميزان راست عيار اولوب نقل ايتديكلرى خبرلرك صدق وصوابنى وكاذب وفاسدينى انكله وزن وعيار ايليوب صحيحى فاسددن ورايجنى كاسددن فرق وتمييز ايدرلر اشته بزم بو تأليفمزده كتاب اوّلده ذكر ايده جكمز كلامزدن قصد وغرضمز انجق بو قاعده لرى تحقيق وبياندر واشبو كتاب اوّلده ذكر اولنه جق مسائل علم تاريخدن فضله مستقل بر علم مخصوصدركه اول علم سببيله كتب تاريخده نقل وروايت اولنان خبرلرك وحكايه لرك صدق وكذبى معلوم اولور * زيرا تأليف اولنان علملرك وفنلرك بربرلرندن امتيازى انكله دركه هر علم بردرلو شيئك احوال وآثارندن بحث ايدركه علم آخرده اول شيئك غيرى نسنه نك احوالى بيان اولنور اول شيئه علما موضوع فن اطلاق ايدرلر * مثلا علم طبك موضوعى بدن انساندركه اول علمده بدن انسانك صحت ومرضنه متعلق احوالدن بحث اولنوب حفظ صحت ودفع مرضنه وجهله اولديغى بيان اولنور * وكذلك فن تشريح دخى علم طبه مغاير بر فندركه انك موضوعى اجزاى آدمى واعضاى بدن انساندركه هر برينك مقدار ومحللرى وهيئت وتركيب وترتيبلرى بيان اولنور سائر فنون عقليه وعلوم نقليه دن هر برى بر شيئك احوالندن بحث ايله بربرندن ممتاز اولمشلردر * وكذلك بزم كتاب اوّلده ذكر ايده جكمز مسائلك موضوعى دخى وجه ارضده واقع ممالكده ساكن ومجتمع اولان طوايف بشرك اجتماعى اولوب بونلر روى زمينده بلوك بلوك صنف صنف اجتماع ايتملرى سببيله اقتضا ايدن حال وشانلرى واوضاع وعادتلرى على الترتيب فردا فردا تفصيل اولنور بو علم دخى بو جهتله سائر علوملردن ممتاز ومستقل بر علم عد اولنمشدر * معلوم اوله كه كتاب اوّلده تصحيح اخباره متعلق ذكر اولنه جق مسئله لرك وقاعده لرك جمع وتأليفى يكيدن اختراع اولنوب علم تاريخده وسائر علوم عقليه ونقليه ده تدوين اولنان كتبه امعان نظر ايدوب عقل وفراست وفهم وذكاسمله فائده سى كثير بر علم شريف استخراج ايتديكمه واقف اولنلر كتب تاريخده نقل اولنان اخبار وحكايانك حق وباطلنى نقد وتمييز ايدرلر * وبو علم كتب منطقيه نك اقسامندن معدود اولان علم خطابه دكلدر زيرا علم خطابه بر علمدركه حقلرنده حسن ظن اولنان مشايخ وصلحا خلقى معاش ومعادلرينه متعلق اموره ميل وترغيب ايتديروب ياخود برايشدن منع ايتدرمك ايچون وعظ ونصيحت مقوله سى اقوال نافعه در * عوام ناس انلرك سوزلرينه قناعت ايدوب رأيلرينه ميل واعتقاد ايدرلر لكن كلاملرينه دليل قوى اقامت اولنمغله خواص ناسه يقين افاده ايتمز اما بزم اختراع ايتديكمز علمك دليل وبرهانلرى قوى اولمغله شك وشبهه دن معرادر * وكذلك بزم كتاب اوّلده ذكر ايده جكمز علم تدبير منزل وسياست مدنيه علمى دخى دكلدر زيرا تدبير منزل وسياست مدنيه علمى بر منزلده ياخود بر شهرده ساكن اولان خلقى اخلاق حميده وحكمت عمليه مقتضاسنجه حركت ايدوب وجه لايق اوزره بر كونه تدبير اولنمق كركدركه اول منزلده وشهرده ساكن اولانلر بربريله معامله ده وتجارتلرنده واعدالريله محاربه ده وسائر امورلرنده اعتدال اوزره حركتى مفيد قاعده لردن عبارتدر بو علمك موجب ومقتضاسيله عمل اولنسه قده نوع انسانك حفظ وبقاسنه وسيله اولور * بزم كتاب اوّلده ذكر ايده جكمز علم علم خطابه وتدبير منزل وسياست مدنيه علملرينه نوعا مشابه اولوب لكن بونلرك ادله سى قطعى اولميوب وفنمزك موضوعى بو علملرك موضوعلرينه مغاير اولمغله بونلردن ممتاز اولمشدر * خلاصهٔ كلام بزم كتاب اوّلده ذكر ايده جكمز علمده وجه ارضده اجتماع ايدن طوايف بشرك طبيعتلرندن وحال وشانلرندن بحث اولنوب وشك وشبهه دن معرا دليل قوى ايله

هر مسئله سی اثبات اولنمغله اخبار و حکایاتك صدق وکذبنی حق وباطلنی فرق وتمییزی افاده ایدر برعلم جدیددر * اویله ظن ایدرمکه اختراع وانشاسی بکا مخصوص اولوب وبوآنه دك علما وحکمادن برکسه بزم کتاب اوّلده ذکر ایده جکمز قواعد شریفه ومسائل نفیسهٔ لطیفه یی جمع وتألیف ایتمدکلرینه دخی قطعا واقف اولمدم بیلمم که علما بو علمدن غفلت ایدوب بیلمه مدیلرمی لکن آنلره بوسوء ظنی ایتمك دخی لایق دکلدر بو خصوصه بو وادیده تألیف وتصنیفلر ایتمدیلرده بزه واصل می اولمدی زیرا علوم وفنونده کثرت وطوایف امم ماضیه ده علما وحکما وفرت اوزره اولوب بزه واصل اولمیان علوم وفنون واصل اولاندن اکثر واوفردر * زیرا خلیفهٔ ثانی عمربن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلری ممالك فرسی فتح وتسخیر ایتدکده علمای فرسك علملرینی محو ایدوب کتابلرینی حرق وغرق ایتمکله بزه واصل اولمدی * وامم سالفه دن کلدانیلرك وسریانیلرك واهل بابلك علملری وعصرلرنده حکماسنك اظهار ایتدکلری آثار عظیمه لری وکذلك امم قبطك علملری تقالیب دهر ایله وبربرلرینی قهر ایله محو ومندرس اولوب بزه واصل اولمدی امم ماضیه نك علوملرندن انجق بزه واصل اولان حکمای یونان علملریدرکه خلفای عباسیه دن مأمون خلیفه همت قاهره سیله کتب یونانی کتوردوب وتحصیل علم وکماله میل ورغبتی سببیله اطراف واکنافدن لسان یونان ولغت عربیه ده ماهر وترجمهٔ علومه قادر مترجمیندن قتی چوق کسنه لری جمع ایلیوب واموال کثیره بذل ایتمکله حکمت یونانیه نك اصول وفروعنی لسان عربی یه ترجمه ایتدیروب فنون حکمتی احیا وبطون صحایف کتبه درج واملا ایتدردی بو تقریب ایله علمای دین اسلام انجق فن حکمت یونانه واقف اولوب اندن غیری امم سالفه دن برامتك علوملرندن برشیئه مطلع اوله مدیلر * معلوم اوله که عالمده موجود اولان اشیادن هر شیئك مقتضای طبیعتی اوزره کندودن صدور وظهور ایدن احوال وآثار مخصوصه سندن بحث اولنمق ممکن اولمغله اول شیئك احوال مخصوصه سنی بیان ایچون علومدن برعلم مخصوص تألیف وتصنیف اولنمق کرك ایدی * مثلا عناصر اربعه دن نارك وهوانك وماتك وارضك هر برینك وبونلردن مرکب اولان معادن ونباتات وحیوانات انواعندن هر نوعك وسائر اشیانك احوال واعراضنه مخصوص بر رعلم مستقل تألیف اولنمق کرك ایدی * لکن اویله ظن ایدرمکه حکما بو خصوصده تألیف اولنان علملرك فائده وثمره سنه نظر ایدوب باتلرنده فائده سی شریف اولان علمك تألیفنه تصدی ایدوب فائده سنه اعتبار ایتمدکلری علمی تألیف وتصنیفه مبادرت ایتمدیلر * بزم کتاب اوّلده ذکر ایده جکمز علمك فائده سی معلومك اولدیغی اوزره انجق کتب تواریخده والسنهٔ ناسده تقریر وتحریر اولنان اخبار وحکایاتك صدق وکذبنی فرق وتمییزی مفید اولوب ونوع بشرك وجه ارضده اجتماعاری سببیله کندیلره عارض اولان احوال مخصوصه لرینه متعلق قاعده لر ومسئله لردن عبارت اولمغله ذاتنده بجله انامه تحصیلی لازم ومهم برعلم شریفدر لکن ثمره وفائده سی اخبار وحکایاتی تصحیح وصدق وکذبنی فرق وتمییزی افاده ایدوب وحکایا ئلرنده اخبار وحکایاتك علم یقینی مفید اولمامغله فائده سن ضعیف عد ایدوب غالبا تعرض ایتمدیلر لکن علوم وفنونه نهایت اولمیوب حقیقتی انجق حضرت علام الغیوب بیلور انسانك بیلدیکی علم اقل قلیلدر ❁ ودخی معلوم اوله که کتاب اوّلده ذکر ایدوب فیض حق ایله تحصیلنه موفق اولدیغمز علم جلیلك بعض مسئله لرینی سائر علومك مسائلنی اثبات ایچون ذکر اولنان دلیل وبرهانلر ضمننده اول فنلرك علماسی بحسب الاقتضا مناسبتله ذکر ایتدکلرینه دخی واقف اولدق ازجمله کتب حکمتده حکما نبوتی اثباتنده ذکر ایدوب دیدیلرکه ❁ نبوت نظام عالمده وجودی لازم برمنصب عظیمدر زیرا نوع بشر وجه ارضده اجتماع ایدوب حیات وبقالرنده بربرلرینه معاونته محتاج اولوب وطبیعت انسانده حیوانیت صفتی غالب اولمغله بربرلرینك جانلرینه ومالارینه قصد ایتملریله جلب منفعت ودفع مضرتده ایچلرندن جمله یه غالب برحاکم عادله اتباع لازمدر واول حاکم عادل دخی صفات کمال ایله مؤید ومعجزات باهره ایله سائر ناسدن ممتاز بر ذات ملکی الصفات اولمغله محتاجدرکه خلق اکا اطاعت ایلیه اشته اول ذات نبیدر دیدیلر ❁ وکذلك اصول فقه علمنده ناسك تکلم ایتدیکی لغتلری اثبات سیاقنده علمای فن اصول دیدیلرکه چونکه طوایف بنی آدم تحصیل قوت وکسب معاش ایله حیات وبقالرنده بربرلرینه معاونته محتاج اولدقلری جهتیله وجه ارضده اجتماعه مجبول اولملریله قلبلرنده مضمر اولان مراد ومقصودلرینی

بربرلرینه افاده وتفهیم اقتضا ایدوب بهر حال اغراضلرندن برشیٔ ایله تعبیره محتاج اولمشلردر اکرچه سائر
وحوش زبانلر کبی اشارات مختلفه ایله مرادلرینی ادا ایتسه‌لر جمله اعضا وجوارحلرینی تحریك ایله صعوبت مقرر
واخف اعضا اولان لسانی استعمالده سهولت محقق اولغله الفاظ مختلفه وعبارات متنوعه ایله مرادلرندن
تعبیری اختیار ایدوب هر طائفه محاوره ومکالمه‌لرنده بردرلو لغت ایله تکلم ایتدیلر دیو لغات والفاظك وجود
وثبوتنی بیان ایلدیلر وبو بیانده نوع بشرك روی ارضده اجتماع اوزره سکون واقامتلرینی مدار ایلیوب بزم
کتاب اولده ذکر ایده‌جکمز علمك موضوعنه اشارت ایلدیلر ۞ وکذلك فقها علم فقه شریفده حل وحرمت
وکراهت مقوله‌سی احکام شرعیه‌نك علتلرینی وحکمتلرینی بیان سیاقنده بنه بزم فنمزك موضوعی اولان
طوایف بشرك روی زمینده اجتماعنی محافظه‌یه مدار ایدوب دیدیلرکه زنانك حرمتنده حکمت ومصلحت
بودرکه زنا بنی آدمك نسبلرینی بربرینه قارشدیروب وبو تقریب ایله انساب ضایع اولوب نوع انسانك نظام
وبقاسی مختل اولور دیدیلر ۞ وکذلك بغیر حق قتل نفوسك حرمتنده حکمت ومصلحت بیان ایدوب دیدیلرکه
ظلما قتل نفوس نوع بشرك روی زمینده انقطاعنه سبب اولوب معموره عالمك نظامی مختل اولور دیدیلر ۞
وکذلك ظلم وتعدینك حرمتنی وعات وحکمتنی بیان سیاقنده دخی ظلم اموال وارزاقك ومعموره عالمك خرابنه
سبب اولمغله نوع بشرك فناسنه باعث اولور دیدیلر * وبونلرك امثالی سائر احکام شرعیه‌ده حکم ومصالح بیان
ایدوب جمله‌سنی روی ارضك عمارتنه سبب اولان نوع بشرك اجتماعنی محافظه‌یه بنا ایتدیلر * امدی کرك
علمای دین وکرك حکمای اساطین کتابلرنده تحریر واملا ایتدکلری بحثلرده جناب رب العالمین جل شأنه
حضرتلرینك معموره عالمی نوع بشرك اجتماعیله احیا بیورمغه عنایت الهیه‌سی تعلق ایتدیکنه اشارت
ایدوب بونلرك حال وشانلرینی وکندولردن صدور وظهور ایدن آثاری مناسبت ایله ایراد ایلدیلر لکن بر نوع
بشرك معموره عالمده اجتماعی سببیله احوال وآثار مخصوصه‌لرینی علی التفصیل ادلهٔ قویه ایله بیان ایچون
کتاب اولده برعلم مخصوص اختراع ایدوب فصول ومقدمات ضمننده حقیقت حالی بیان ایلدك ۞ وکذلك
حکمای عالمدن بعضیلرینك ملوك وسلاطینه وسائر ناسه نصیحت سیاقنده ایراد ایلدکلری کلمات متفرقه‌لرنده
کتاب اولده ذکر ایده‌جکمز مباحث ومسائل جنسندن مقدار قلیل کلامه واقف اولدق لکن کرکی کبی
تفصیل واستیفا ایتمدیلر * ازجمله امام مسعودینك نقل ایتدیکی یقوش حکایه‌سنده ملوك فرسدن بهرام
ابن بهرامه دین مجوس اولولرندن بعضیلری نصیحت یوزندن دیدیکه ای ملك وسلطان ملك ودولتك عزت
وغلبه‌سی تمام اولمز الا شریعت ایله والله تعالی حضرتلرینك رضای شریفنی تحصیل ایچون امرینه امتثال
ونهیندن اجتناب ایله تمام اولور وشریعتك نظامی وقوامی اولمز الا ملك وسلطنت ایله اولور وملك وسلطنتك
شوکت وصولتی حاصل اولمز الا رجال ایله اولور ورجال دولتك نظامی اولمز الا مال ایله اولور ومال تحصیل
اولنمز الا عمارت عالم وکثرت رعایا ایله اولور وعالم معمور ورعایا منتظم اولمز الا عدل ایله اولور وعدل حضرت
رب العالمینك عبادی بینلرنده نصب ایتدیکی برمیزان راست عیاردرکه انکله معموره ملك وسلطنتده جاری
اولان احکامی وزن وزیاده ونقصان ارasنده متوسط اولان امور اختیار اولنوب اجرا اولنور وملوك
وسلاطین میزان عدله نظارت ایتمك اوزره من قبل الرحمن نصب اولنمشلردر ۞ وکذلك ملوك فرسدن
نوشیروانك دخی بعینه بومضمونده برکلام حکمت نظامی واردر اولوب دیمشدرکه ملك ودولت عسکر ایله اولور
عسکر دخی مال ایله اولور مال دخی خراج ورسوم رعیت ایله اولور خراج ورسوم دخی رعایا ایله عالمك معمور
اولمسیله اولور عالمك عمارتی دخی عمال وملتزملری اصلاح ایله اولور وملتزملرك اصلاحی وزرای عظامك
استقامتیله اولور وجمله‌نك باشی ملوك وسلاطین تحت اطاعتنده اولان رعایانك حال وشانلرینی تفتیش ایدوب
وقت حاجتده تأدیبنه قدرت کامله‌سیله اولورکه پادشاه رعایایه مالك اولوب رعایا ربقهٔ اطاعتدن خروجه
فرصت بولمامسی ایله اولور ۞ ودخی حکمای مشائیینك رئیسی معلم ثانی حکیم ارسطونك ناس ارasنده سیاست
وحکومت ملك وسلطنته متعلق تألیفنده دخی کتاب اولده ذکر ایده‌جکمز مسائلدن برقاچ مسئلهٔ نافعه ذکر
ایدوب لکن کرکی کبی تفصیل ایتمیوب ولایق اوزره براهین قاطعه اقامت ایلیوب کلام آخر ایله مزج ایلدی
وارسطو کتاب سیاستنده حکمای مجوسدن ونوشیرواندن تدبیر ملك وسلطنته متعلق نقل ایتدیکمز قواعد

كاسه يه اشارت ايدوب واول قواعدى رسم ايچون مخصوص بر دائرۀ غريبه ترتيب وخانه خانه تقسيم ايليوب
قواعد مذكوره يى اول خانه لره درج ايلديكه علما وحكما اول دائره يه وكلمات مذكوره يه اعتبار واعتنا
ايلديلر اول كلمات بونلردر ۞ العالم بستان سياجه الدولة * الدولة سلطان تحيى به السنة * السنة
سياسة يسوسها الملك * الملك نظام يعضده الجند * الجند اعوان يكفلهم المال * المال رزق تجمعه
الرعية * الرعية عبيد يكفلهم العدل * العدل مألوف وبه قوام العالم ۞ يعنى معمورۀ عالم كويا
اشجار وازهار ايله مملو بر بستاندر واول بستانك ديوارى ملك ودولتدركه اجانب واعادينك تعرضندن
انى حفظ ايدر دولت دخى پادشاهلردن عبارتدركه انلرك رأى وتدبيرى وقوت وسطوتلريله سنت مسلوكه
وطريقت مألوفه احيا اولنور سنت اول آيين واطوار وحكومت واقتداردركه ملك وسلطنت ايله قائم اولور
ملك وسلطنت دخى نظام عالمدركه انى عسكر قوت ويرر عسكر دخى اعوان وانصاردر وانلردركه انلرك امورى
مال ايله تمام اولور مال دخى ارزاق عباددركه انلرى رعيت جمع ايدر رعيت دخى پادشاهلك قوللريدركه
انلرى عدالت ايله ظلمدن حمايت ايدر عدالت دخى جمله عالمك راضى اولوب الفت ايتديكى آداب واطواردركه
عالمك نظامى ودوامى انكله اولور عالم دخى بر بستان اولديغى كلامك اولنده ذكر اولنمشيدى * بو محلده
كلامك آخرى اولنه رجوع ايلدى بو ذكر اولنان قواعد سياست سلطنت وتدبير ملك ودولته متعلق سكز
كلمه دركه بر برلرينه مربوط اولوب هر كلمه نك آخرى ايكنجى كلمه يه ابتدا واقع اولوب بو دائره نك خانه لرى
بر برينه متصل اولمغله ابتدا وانتهاسى متعين اولميوب بلكه نه طرفدن بدأ اولنورسه ابتدا اوله محلده ختم
اولنورسه منتها اولور حتى ارسطو بو كلمات حكمت نظامك جمع وترتيبله فخر ايليوب سياست ملك وسلطنتده
نفع عظيمى اولديغنى بيان ايلدى * اكر ملك ودولت فصلنده كلامز كركى كبى تأمل اولنوب ولايق
اولديغى اوزره معناسى فهم اولنورسه اثناى بيانده بو كلماتك تفسير ينه واجمالنك تفصيلنه ادلۀ قاطعه ايله وبيان
واضح ايله مآل ومفهومنه وقوف ميسر اولور جناب واجب الوجود جل شانه حضرتلرى فيض جوديله بزى
بو سر دقيقه مطلع ايليوب ارسطو وحكماى فرس تعليم وارشادينه احتياجدن برى ايلدى ۞ وكذلك
بلغاى عربدن ابن مقفع نام اديبك كلامنده وسياست عالمه دائر بعض رساله لرنده مناسبت ايله بزم كتاب اولده
ذكر ايده جكمز مسائلدن چوق مسئله لر ذكر اولنمشدر لكن ايراد ايتديكى مسئله وقاعده لره بزم كبى ادلۀ
قويه اقامت ايدوب تحقيق مقال ايتميوب بلكه بليغ وفصيح وعظ ونصيحت اسلوبنده بر مقدار كلمات حكميه
ايراديله اكتفا ايلدى * وكذلك اندلس علماسندن قاضى ابو بكر طرطوشى سراج الملوك نام كتابنده بزم
كتاب اولده ذكر ايده جكمز مسائل وقواعدك بيانى قصد ايليوب كتاب اولده اولان ابواب وفصوله قريب بابلر
وفصللر اوزرينه ترتيب وتبويب وسراج الملوك اسميله مسمى بر واديده بر كتاب تأليف ايلدى لكن مراد
ومقصودينى ايستديكى كبى اله كتوره ميوب ومسائل ومباحثنى كركى كبى تفصيل واستيفا ودلائلنى
برخوشجه كشف وايضاح ايله ادا ايده مدى * بلكه نوع بشرك وجه ارضده اجتماعلرى سببيله واقع اولان
احواللر ايچون بابلر ترتيب ايدوب واول احوالى برخوشجه نقد وتحقيق ايتمكسزين اكا مناسب حكايات
وآثار كثيره نقلنه شروع ايليوب فرس حكماسندن وهند علماسندن بزرجمهر كبى كمسه لردن ودانيال
وهرمسدن وانلرك غيرى اساطين فن حكمتدن نيجه نيجه اثرلر ونصيحتلر روايت ايلدى ۞ اما كركى كبى
هر بابك مسئله لرينى تحقيق وقواعد عقليه يه تطبيق ايدوب شك وشبهه دن عارى ووهم واحتمالدن برى ادلۀ
قويه سرديله روى مرامدن رفع پردۀ حجاب ايده ميوب حقلرنده حسن ظن اولنان كبار علمادن وصلحادن خلق
دين ودنيالرينه نافع اموره ترغيب ايچون نقل اولنان موعظه ونصيحتلره مشابه امور نقليله اكتفا ايلدى
اويله ظن اولنوركه قاضى ابو بكر طرطوشى بزم كتاب اولده ذكر ايده جكمز مباحث شريفه ومسائل نفيسه مز
كبى بر كتاب جمع ايتمك مراد ايلدى لكن قصدينى تحقيق ومراد ينى تحصيله موفق اوله ميوب كركى كبى
مسائل مهمه يى شرح وبيان ايده مدى * اما بحمده سبحانه وتعالى بز الهام ربانى وتوفيق صمدانى ايله بو فنك
اسرارينه واقف بر علم جليل انشاسنه موفق اولدق كه انجق قريحۀ صافيه مز لك آثار ونتايجندن اولمغله
امثال واسلافمزى سبق ايلدك * اكر كتاب اولده ذكر ايده جكمز مسائل وقواعدى وصف ايتديكم كبى

تماجه ذکر واستیفا ایدوب وبو علمی کندویه قریب ومشابه اولان علملردن موضوعی وفائده سیله تمیزه قادر اولدمسه محض توفیق باری وعون صمدانی ایله حاصل اولوب نعمت حقه مظهر اولمشمدر اگر دعوی ایتدیکم کبی مسائل فنی گرکی کبی ذکر واستیفا ایده میوب بو علمه قریب سائر فنلرك مسئله لرینه مشتبه اولمش ایسه کتابه نظر ایدن اصحاب علم وکمالدن رجا ایدرم که قصوریمی تکمیل وواقع اولان خللی اصلاح بیورسونلر بوصورتده (الفضل للمتقدم) فحواسی اوزره بنم فضل وکماله نقصان ترتب ایتمز زیرا بو یولی بز آچدق ونور توفیق ایله ابتدا بو طریقه بز سلوك ایلدك * اشته حالا بو محلده بز کتاب اوله شروع قصد ایدوب وابواب وفصللرینی تعداده تصدی صددنده یز که وجه ارضده اجتماع ایدن طوائف بنی آدمك ملك وسلطنت وکسب وتجارت وعلم وصنعت مقوله سی امورلرینی وسائر حال وشانلرینی شك وشبهه دن معرا ادلهٔ قاطعه وبراهین ساطعه ایله کتاب اولده بر گونه تحقیق وتفصیل ایلدك که عوام وخواص بیله جکلری اموردە حقه واصل اولوب اوهام وشکوکدن خلاص اولورلر * معلوم اوله که جناب واجب الوجود وخداوند فائض الجود جل شانه حضرتلری عنایت ازلیه ورحمت صمدانیه سی ایله معمورهٔ عالمك نظامنی وحکم وتصرفنی نوع انسانه تفویض ایدوب صفت حیوانیتده کندو ایله مشترك اولان سائر انواع حیواناتدن بونلری برقاچ خاصه ایله ممتاز ایلدیکه علی الترتیب ذکر اولنور * خاصهٔ اولی مایهٔ نور شعور وسرمایهٔ تدبیر امور اولان قوت فکریه لرینی اعمال سبیله تحصیل ایلدکلری درلو درلو علملر وگونا گون صنعتلردر که نوع انسان کندویه احسان اولنان نور عقل ایله هر شیئك حقیقتنی قدرتلری مرتبه بیلوب علوم متنوعه وصنایع مختلفه تحصیل ایدرلر نور عقل وشمع شعور انسانه مخصوص بر فیض باهر الظهور اولوب سائر حیواناتدن بو صفت مخصوصه ایله ممتاز وجمله مخلوقات اوزرلرینه فضل وشرفلرینه مدار اولمشدر ❁ ایکنجی خاصه طوائف انسانك ایچلرندن بر حاکم عادل وسلطان قاهره احتیاجلریدر که بونلرك معمورهٔ عالمده حیات وبقا ونظام احواللری اول سلطان باهر الشانك امر ونهینه اطاعت وامتثاله منوط وموقوف اولوب حاکم وسلطانسز بونلر ایچون حیات وبقا متصور اولمدیغی کتاب اولده که جکدر اما سائر حیواناتك حیات وبقالری ملك وسلطنتسز دخی حاصل اولور * مگر کیم زنبور ایله جکرکه حقنده نقل اولنان حکایه صحیح اوله که حیواناتدن بو ایکی نوع حیوانك ایچلرندن بکلری اولوب بونلر بنه وقوانلرینه دخول وخروجلری ونقل وحرکتلری وسائر امورلری بکلرینك حرکتنه متابعت ایله اولمغله سائر حیوانات اراسندن بونلر ممتاز اولمش اولورلر * معلوم اوله که بو حکایه صحیح اولدیغی صورتده دخی بونلر ایچلرندن بریني بك نصب ایدوب امورلرنده اکا متابعت ایتملری انسان کبی عقل وفکر صاحبی اولدقلرندن اولمیوب بلکه محضا جناب حکیم بی علت جل شانه حضرتلرینك بونلره بو خصوصی الهام طریقیله فیض وعنایت ازلیه سیله اولمشدر * زیرا حضرت رب العالمین جل وعلا قرآن کریمده سورهٔ نحلده زنبورك عسل مصفا اخراجنی بیان سیاقنده جبال واشجارده وقوانلرده وسائر مناسب محللرده بال یاپمق ایچون مومدن مصنوع بر برینه متصل التیشر کوشه لو خانه لر بنیاد ایدوب مهندسلر پرکار ایله ومعمارلر صرف نقدینهٔ افکار ایله ترتیب وتسویه سنده عاجز اوله جق بیتلر ایجاد ایلدیککی وآجی طاتلو برك وبار وازهار متنوعه تناول ایدوب قدرت حقله جوفلرنده شهد شیرینه مبدل اولدیغی حبیب اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه خبر ویروب بو احوال عجیبه نك زنبوردن صدور وظهوری طرف عزتندن محضا الهام ایله اولدیغنی بیان بیوردیلر * کذلك جکرکه وطورنانك وسائر بونلره مشابه اولان حیواناتك دخی احوالی بویله در ❁ اوچنجی خاصه افراد بشر مایهٔ حیات اولان معاش وغذالرینی تحصیله جد وسعی ایدوب کندولرینك وعياللرينك ارزاق ونفقه لری حصولیچون هر بری بر گونه سببه توسل ایتمشدر * زیرا جناب رب العالمین جل شانه انسانی حیات وبقالرنده سائر حیوانات کبی اغذیه تناولنه محتاج خلق ایلیوب لکن انسانك مزاجی تغذی ایله تعیش ایدن سائر حیواناتدن زیاده معتدل وغایة الغایه نازك وملایم اولمغله اکثریا کولات ومشروباتلری طبخ وتربیه یه وتحصیلنده بربرلرینه معاونته موقوف اولمغین (اعطی کل شئ خلقه ثم هدی) نص کریمی مفادی اوزره تحصیل اقوات وارزاقده هر بری بر درلو مسلکه سالك اولمشدر سائر حیوانات ایسه

كندی جنسلرندن ونباتات انواعندن نفقه وغذا الریی بو لندیغی خلقتدن تغییرا یتموب طبخ وتربیه سز تناول ایتمکله طرق کسب ومعاشه سلوك صفتی انسانه مخصوص اولمشدر ۞ دردنجی خاصه اصناف طوایف بشر شهرلرده وقریه لرده یاخود بریه وطاغلرده بربره کلوب هرکروه کندی مشرب ومزاجنه موافق قوم وجماعتلریله انسیت وبربرلرینك حاجتلرینی کورمك ایچون معمورهٔ عالمده سکون واقامت ایتمشلردر * زیرا انشاء الرحمن بوکتابده بیان اولنه جقدرکه کافهٔ بنی آدمك طبیعتلری امر معاشده بربرلرینه تعاونه مجبول اولوب حیوانات کبی یالکز یالکز ساکن اولمق نظام معاش وحیاتلرینه خلل ویرمکله معمورهٔ عالمده اجتماع اوزره سکون واقامتلرینی اقتضا ایتمشدر * وطوایف بنی آدمك ربع مسکونده اجتماع اوزره سکون واقامتلری دخی ایکی درلودر برقسمی بدوی وبرقسمی حضریدر بدوی اول طائفه درکه کیمی شنلکه قریب اوتلو صولو دوزصحرالرده وبوجه طاغلرده وطن اتخاذ ایدوب وکیمی دخی شنلکدن بعید بادیه لرده وقومسال یرلرده بوکدن وقیلدن معمول چادرلرله قونارکوچر مقوله سیدر * حضری اول طائفه درکه سورایله محصور قلعه لرده واولو شهرلرده وقصبات وقراده منازل ومساکن اتخاذ ایدوب بولندقلری قلعه لرك وساکن اولدقلری منازلك جدارلریله تحصن وبوطریق ایله مکر دشمندن تحفظ ایدرلر بوذکر اولنان خواص عدیده سببیله اماکن معمورهٔ عالمده ساکن اولان طوایف بشره مخصوص درلو درلو احوال عارض اولورکه انشاء الرحمن اول احوال علی الترتیب ذکر وتفصیل اولنمق ایچون کتاب اولده کلامز التی فصله تقسیم اولنمشدر ۞ اولکی فصل وجه ارضده واقع اماکن مخصوصه ده نوع بشرك کیفیت اجتماعی وطوایف بنی آدمك اصناف واقسامی وربع مسکونده اولان مملکتلر بیانندهدر ۞ ایکنجی فصل بادیه لرده متوطن قبائل وعشائر وسائر امم وحشیه بیانندهدر ۞ اوچنجی فصل دولت وخلافت ومراتب سلطنت بیانندهدر ۞ دردنجی فصل مداین وقراده ساکن امم ورجال وبلدان وامصار بیانندهدر ۞ بشنجی فصل انسانه مخصوص اولان درلو درلو صنعتلری وکسب معاشلرینه متعلق انواع تجارت بیانندهدر ۞ التنجی فصل علوم عقلیه ونقلیه وانلرك طلب وتعلمی بیانندهدر * اشبو التی فصلك ایکنجی فصلنده بادیه ده ساکن اولان رجالك احوالنی ذکر ایله بدأ ایدوب بونلرك احوالنی حضریلرك احوالی بیانی اوزرینه تقدیم ایلدم زیرا انشاء الرحمن بوکتابده بیان اولنه جقدرکه نوع انسانده بدویلك اصل اولوب حضریت واکا تابع احوالك جمیعسی اوزرینه طبیعی مقدم اولمغله ذکرده بدویلرك احوالنی حضریلرك احوالنه تقدیم ایلدم * کذلك اوچنجی فصلده دخی ملك وسلطنت احوالنی بلده وشهرلر احوالنه تقدیم ایلدمکه ملك وسلطنت ابتدا ظهور ایدر بعده شهرلر وبلده لر بنا ومعمور اولور * وکذلك کسب معاش احوالنی تعلم علم احوالی اوزرینه تقدیم ایلدمکه امر معاش طبیعت انسانك حیات وبقاسنه مدار اولمغله امور ضروریه دن اولوب تعلم علم ایسه انسانك صحت وحیاتندن صکره دین ودنیاسنده برحاجتنه متعلق اولوب یاخود مجرد نفسنی تکمیل ایچون متعدد امر ضروری ایسه صفت کمالدن بالطبع مقدم اولمغله معاش احوالی بیانی تعلم علم بیانی اوزرینه تقدیم ایلدم * وصنعت وحرفت بعض وجوهله کسب وتجارت جنسندن معدود اولمغله انلرك ایکیسنی برفصلده بیان اقتضا ایلدی تتمه کیم انشاء الرحمن فیمابعد هربری علی التفصیل ذکر اولنور * مؤرخ ابن خلدون بوآنه دك کتاب اولك اجمالا احوالنی بیان ایدوب حالا بومحلده علی التفصیل صدده شروع ایتمشدر .

﴿فصل اول﴾

معمورهٔ عالمده ساکن اولان طوایف بنی آدمك مملکتلرده واولکه لرده اجتماعلری بیانندهدر بوفصلده برقاچ مقدمه واردر ۞ اولکی مقدمه افراد بشرك ربع مسکونده اجتماع اوزره سکون واقامتلری ضروری اولمق بیانندهدر یعنی طوایف بنی آدم حیوانات کبی یالکز یالکز ساکن اولمق ممکن اولمیوب بهر حال سکون واقامتلرنده بربرلریله جمع اولمق مقتضای طبیعتلریدر * حتی حکما بونلرك بو اجتماعلرندن انسان مدنی بالطبعدر دیو تعبیر ایدرلرکه انلرك اصطلاحلرنده مدنیه انسانك ممالك عالمده اجتماعلرندن عبارتدر *

تنه كيم لغت عربده مدينه انسانك كثرت ووفرت ايله مجتمع اولديغى شهرلره اطلاق اولنديغى كبى بو خصوصك بيانى اويله دركه الله سبحانه وتعالى حضرتلرى نوع انسانى خلق وايجاد ايدوب برصورت عجيبه وخلقت غريبه اوزره تركيب وترتيب ايتديكه حيات وبقاسى بحسب العاده ممكن اولمزالا انجق اكل وشرب ايله اولور وجناب حق وفياض مطلق بنى آدمه احسان ايتديكى نور بصيرت واعطا ايلديكى قوّت وقدرت ايله بونلرك غذالرينى طلب وتحصيله دخى هدايت ودلالت ايلدى لكن افراد بشردن يالكز برشخصك قدرتى كنديتك محتاج اولديغى غذاسنى تحصيله كفايت ايتموب مادهٔ حياتى اولان نفقه سنى مستقلا پيدا ايتمكده عجزى مقرردر اكر انسانك ماكولاتى جنسندن فرضى ممكن اولان مرتبه نك اقل وادناسى كه مثلا بغدايدن بركون كنديه كفايت ايده جك مرتبه نان پيدا ايلمك مراد ايلسه آخرلك اعانتى اولمدقچه يالكز برشخص وجوده كتورمكدن عاجز اولور زيرا بونك حصولى ابتدا بغدايى اوكودوب اون ايدوب بعده يوغروب صكره پيشورمكه موقوف اولوب وبو اوچ عملدن هر بريسى دخى نيچه درلو آلتلره محتاجدركه انلرك حصولى دخى تيمورجيلك ودولكرلك وچوملكجيلك كبى متعدد صنعتلرله تمام اولمغله هركس باشلى باشنه بر كونلك نان پيدا ايتمكده بوقدر عمل كثيرى ايشلمكه مضطر اولمق اقتضا ايلر بو ايسه شخص واحدك قدرتيله حصوله كلمك محالدر فرض ايدهلم كه اول شخص واحد بغدايى اتمك ياپميوب حب ودانه ايكن اكل ايلسون ينه حبوبات حنطه تحصيلى دخى طبخ نان تحصيلى عملرندن اكثردر زيرا بغدايى زمينه اكمك وصاراردقدن صكره بچوب خرمن محلنه دمه ايدوب كتورمك وسنبله لرندن چيقارمق ايچون دوكمك كبى اعمال كثيره يه محتاج اولوب وزراعت وحراثته متعلق ذكر اولنان عملردن هر برى دخى صبان وطرپان ودوكن مقوله سى اكنجيلره وچفتجيلره مخصوص نيچه آلات متعدده وصنايع عديده يه موقوف اولوركه بو آلات وصنايع كثيره نك جمله سنى ياخود بعضيسنى حصوله كتورمكه يالكز برشخصك قوّت ومكنتى وفا ايتمك محال اولور * امدى تحصيل قوت وغذاده اول شخصك ابناى جنسندن چوق كسنه لرك اجتماعى لازمدركه بربرلرينه معاونت ايليوب انبات حبوبات وتربيهٔ نباتاتده وانلردن حاصل اولان اطعمه ده محتاج اولدقلرى عملرى وآلتلرى حصوله كتورمك ايچون هر برى بردرلو صنعتله اشتغال ايدهلرتاكه نفسلرينك وكنديلردن اضعاف مضاعف اكثر اولان بنى آدمك قدر كفايه حاجت ومؤنتلرى حصوله كلمك ميسر اوله ۞ ودخى طوايف بنى آدمك اجتماع اوزره سكون واقامتلرينى اقتضا ايدن اسبابك برى بودركه انسان جلب منفعتده ابناى جنسنك معاونتنه محتاج اولديغى كبى نفسندن آخرلك مضرتنى دفعده دخى بنى نوعيله استعانته محتاج اولمشدر* زيرا حق سبحانه وتعالى حضرتلرى طبايع حيوانيه نك جمله سنى حكمت ازليه سى مقتضاسى اوزره خلق وتركيب وهر برينك مزاجنه لايق افعال وآثارى وقوّت ومكنتلرينى توزيع وترتيب ايتدكده انواع حيواناتده بهايم وسباعك اكثرينه انساندن زياده قوّت وقدرت اعطا ايلدى مثلا اسب وفرسك قوّت وقدرتى انساندن قتى چوق مرتبه اعظم اولوب وكذلك حمار وبقرلك خصوصا فيل وارسلانك قوتلرى اضعاف مضاعف نوع بشرلك قوّت وقدرتندن زياده اولديغى ظاهردر* وانواع حيواناتده قوّت غضبيه خلق اولنمغله طبيعتلرى ظلم وعدوان اوزرينه مجبول اولمغين جناب حكيم بى علت جل شانه حضرتلرى حيواناتدن هر نوع ايچون كندى دشمنى اولان حيوانك اكا اصابت ايده جك ضرروتعديسنى دفعه مخصوص ووقت حاجتده انسانك سلاحى كبى مدافعه يه كافى بوينوز وخرطوم وطرناق مقوله سى بر عضو خلق ايدوب واشرف انواع حيوانات اولان نوع انسانه عامهٔ حيوانك اسلحهٔ جارحه لرينه بدل وعوض اولمق اوزره فكر وبصيرت وايكى دست سخت پوست كبى آلت احسان ايلديكه ابتدا كاركاه دماغ انسانى مستنير ايدن نور عقل ايله درلو درلو صنعتلر تدبير ايدوب بعده ايكى اللريله اول صنايع غريبه يى فعله كتوروب اول حيواناتك ضررينى دفع وكنديى ضبط وتسخير ايچون بونجه آلتلر ايجادينه توفيق وارشاد ايلدى مثلا قوجلرك وجاموسلرك بوينوزلرندن بدل مزراقلر كبى وارسلان وسائر يرتيجى جانورلرك چنكال وپنجه لرندن عوض قلجلر كبى وبشره لرينك دريلرى قوى حيوانلرك بشره لرى مقامنه قائم قالقانلر وبو مقوله دخى نيچه آلتلر ايجاد ايلديلركه جالينوس كتاب منافع اعضاده بونلرى ترتيب اوزره تفصيل ايلشدر * امدى نوع بشردن شخص واحدك قدرتى حيوانات

شائره نك خصوصا يرتيجي جانوزلرك قدرتلرينه مقاومت ايده ميوب يالكز اولديغي حالده انلرك مدافعه سندن عجزى مقرردر * وكذلك ذكر اولنان حيواناتك ضبط وتسخيرى ودفع مضرتلريچون اعداد وترتيب اولنان آلات واسلحه كثير اولوب وانلرى وجوده كتورمك صنايع متعدده وآلات متنوعه يه محتاج اولمغله اول سلاحلرى عمله كتورمكه ووقت حاجتده استعماله دخى شخص واحدك قدرتى كفايت ايتميه جكى مقرر اولمغين بو ذكر اولنان آلات واسلحه يى وجوده كتورمكده دخى نوع بشر ابناى جنسيله مشاركت ومعاونته وبربرليله اجتماعه محتاج اولمشدر مادامكه طوايف بنى آدم بربرلرينه معاونت ايتميه انلرك بريسى ايچون قوت وغذا حاصل اولميوب حيات وبقالرى متصور اولمز وبونلرك عالم دنياده حيات وبقالرى اكل وشربله اغتذايه محتاج اولوب وتحصيلى بربرليله تعاون ومشاركته موقوف اولمغله بهرحال تحصيل قوت وغذاده معاونت ايچون اجتماعلرى لازمدر * وكذلك قوت وقدرتده نوع بنى آدمه غالب اولان حيواناتك تعديسندن بونلرك امن وسلامتى اسلحه وآلاته موقوف وبو آلاتك حصولى دخى صنايع متعدده يه منوط اولوب شخص واحد تحصيلنه قادر اولمديغى مرورا تمكله بهرحال تحصيل قوت وغذا كبى بو خصوصده دخى بربرلرينه معاونت ايچون اجتماع ايتميوب منفرد اساكن اولدقلرى تقديرجه حيوانات مفترسه بونلرى اكل وهلاك ايدوب زمان سريعده سر پنجۀ شير اجل كريبان حياتلرينى چالك ايتمكله نوع بشرك صحيفۀ عالمده انقراضنه باعث اولور * اما طوايف بنى آدمكه بربرلرينه معاونت ايدوب اقتضا ايدن حاجات ومصلحتلرنده مشاركت ايده لر غذا ونفقه لرى ايچون قوتلرى ودفع مضرت ايچون آلات وسلاحلرى حاصل اولوب نوع انسانك معمورۀ عالمده بقا ونوعلرينى حفظده جناب حقك حكمت خفيه سى ظاهر اولور * بو مقدمه لر معلوم اولدقده افراد انسانك وزمرۀ بنى آدمك ممالك عالمده بريره كلوب منفرد اساكن اولمدقلرى ضرورى اولديغى ثابت اولور والا بشرك وجود وحياتلرى كمال بولميوب وجناب حقك ارادۀ عليه سى اوزره عالمك بونلرله معمور اولمسى وروى زمينه بونلرى استخلافى حكمتى ضايع اولمق اقتضا ايدر بو ايسه مشيئت الهيه يه مخالف اولمغله بهرحال بونلر وجه ارضده هرنه محلده بولنورلرسه بربرليله اجتماع طريقيله ساكن اولورلر ۞ اشته بزم كتاب اولده ذكر ايده جكمز علمك موضوعى اولوب احوال وآثارندن بحث ايده جكمز عمران عالم ايله مرادمز انسانك وجه مشروح اوزره وجه ارضده اجتماعلرندن عبارتدركه اثبات ايلدك بو كلامزده فنزك موضوعنى فنز ايچنده نوعا اثبات ايدركبى اولدق * علماى اولى الابصاره معلومدركه هر علم وفنده برشيئك احوالندن بحث اولنوب اول شيئه علما موضوع فن اطلاق ايدرلر علم طبده بدن انسان كبى اشبو كتاب اولده ذكر اولنديغى اوزره علم تاريخك موضوعى دخى افراد بشرك روى زمينده اجتماعلريدركه فن تاريخده نوع بشرك ممالك عالمده اجتماعلرينه متعلق ملك وسلطنت وكسب وتجارت وبونلرك امثالى احوالدن بحث اولنور * ودخى علما وحكمانك بعضيلرى كتب منطقده ذكر ايتديلركه كرچه هر فنده كندى موضوعنك احوال وآثارندن بحث اولنوب اوزرينه استدلال اولنور لكن اول موضوعك نفس الامرده موجود اولديغنى اول فنده اثبات ايتمك صاحب فن اوزرينه واجب دكل ايسه ده اثبات اولنمسى دخى ممنوع دكلدر ديديلر بز دخى اشبو كتاب اولده موضوع فنمز اولان نوع بشرك روى ارضده اجتماعنى بو فنده تبرعا اثبات ايلدك بو مبحثك تفصيلى كتب منطقيه ده اهلنه معلوم اولمغله ترجمه ده بو مرتبه ايله اكتفا مناسب كورلدى بو خصوصدن خروجى اقتضا ايتسه فضل حق ايله تفصيل وتحقيق اولنوردى ۞ بوندن صكره معلوم اوله كه تقرير ايتديكمز كبى روى زمينده طوايف بنى آدمك اجتماعى حاصل اولوب ساحۀ عالم افراد بشر ايله معمور اولدقده بونلرك بربرلرينه اولان ظلم وتعديسنى دفع ومنع ايدر بر حاكم قاهر دخى لازمدركه بونلرك منافع ومصالحنه نظام ويروب مضرت ومفسده لرينى دفعه اهتمام ايله معمورۀ عالمك انتظامى تمام اوله زيرا انسان حيوان جنسندن معدود بر نوع مخصوص اولوب طبيعت حيوانيه ده مركوز اولان ظلم وعدوان بونلرده دخى موجود اولمغله هركس حالى اوزره ترك اولنسه بهرحال بربرلرينك جاننه ومالنه تعرض ايدوب عالمك خرابنه مؤدى اولمق مقرردر وذكر اولنديغى اوزره انسانك غيرى سائر كوجلو قوتلو يرتيجى حيوانلرك ضررلرينى دفع ايچون ترتيب ايتدكلرى آلات واسلحه بنى آدمك جمله سنده موجود اولمغله كنديلرينك بربرلرينه

اولان ظلم وتعدیلرینی دفعه دخی یالکز اول آلتلر کفایت ایتمکله بهرحال کندی بینلرنده ظهور ایدن مضرت وشقاوتی منع ومتمنع اولمیانلرینی زجر وقهر ایدر بر حاکمك وجودینه احتیاج مقرر اولوب واول حاکم قاهر دخی عقل وادراکده بنی آدمدن قاصر اولان غیری حیوانات جنسندن اولمق دخی ممکن اولمامغله بنه کندی ایچلرندن شوکت ظاهره وسطوت قاهره صاحبی بر ذات اولمغه محتاج درکه تحت اطاعتنده اولان سائر بنی نوعنه حکم وقهری جاری اولوب بر فردك آخره اطالهٔ دست تعدی ایله ظلم وعدوانه زهرهسی اولمیوب معمورهٔ عالمك نظامنه وکارگاه جهانك انتظامنه باعث اوله * اشبو کلامك مفهومی ملك وسلطنتك معناسیدر بو تقریر وتحقیقمز ایله متبین وظاهر اولورکه ملك وسلطنت انسانك خاصهٔ طبیعهسی اولوب بونلرك حیات وبقالری ونظام امورلری ملك وسلطنتسز حاصل اولمق محالدر لکن حکماء ذکر ایتدکلری اوزره زنبور وچکرگه مثللو بعض حیواناتده دخی ملك وسلطنت بولنمشدر زیرا بو ایکی نوع حیوانك احوالی تتبع اولنوب ایچلرندن جسد وخلقتده سائرلرندن ممتاز بر بکلری اولوب تقل وحرکتده وسائر کندیلره مخصوص امورلرنده اکا اتباع وانقیاد ایتدکلرینی مشاهده ایتدیلر لکن انسانك غیری حیواناتده ریاست الله تعالینك سوق وهدایتی وفطرت وخلقتلری مقتضاسیله اولوب اما نوع انسانه مخصوص اولان ملك وسلطنت تورفکر وفراست وتدبیر وسیاست ایله حاصلدر ۞ معلوم اوله که ملك وسلطنتك لزومنی اثبات ایچون ذکر ایتدیکمز دلیله حکما برقاچ مقدمه دخی ضم ایدوب دیدیلرکه حکم وریاست نبوتسز تمام اولمز منصب نبوت دخی طبیعت انسانه مخصوص بر امر اولوب وملك وسلطنت انجق انبیانك الله تعالی حضرتلرینك طرف شریفلرندن کتوردیکی شرع شریفه واحکام منیفهیه امتثال ایله حاصل وثابت اولوردیدیلر لکن حکما منصب نبوتك وجودنده اوچ نسنه شرط ایتدیلرکه اهل شرع اول شرطلره اعتبار ایتمدیلر ۞ شرط اول بودرکه نبی اولان ذات شریف جمیع مغیباته عالم اولمق لازم اولمغه ذاهب اولوب دیدیلرکه انبیاء عظاملك ارواح صافیهلری تعلقات بشریهدن صاف اولمغله ملاء اعلاده ونفوس افلاکده مرسوم اولان حوادث غیبیهیی وصور کائناتی مشاهده ایدوب نفسلری ضعیف اولان کسنهلره غیبدن خبر ویررر دیدیلر ۞ ایکنجی شرط بودرکه نبیدن عادته مخالف افعال صادر وظاهر اولمقدرکه انبیانك نفوس شریفهلرنده وارواح لطیفهلرنده بر قوت واردرکه سائر ناسك روحلرینه بدنلری اطاعت ایدوب حرکات وسکناتده اعضا وجوارحی قوللندقلری کبی انبیاء عظاملك روحلرینه عناصر اربعه دخی اطاعت وانقیاد ایلیوب دیلدیکی کبی ارض وماده وهوا ونارده حکمنی اجرا ایدوب امرینه مخالفت ایدنلری هلاك مراد ایلدکده قوی روزکارلر وزلزلهلر وهوادن آتشلر ودریایه غرق ایتمك کبی حالتلر احداثنه قادر اولوردیدیلر ۞ اوچنجی شرط بودرکه انبیاء عظاملك نفوس قدسیهلری مشاغل نفسانیه وتعلقات دنیویهدن منقطع ودائما عالم غیبه متوجه ومتصل اولمغله نائم اثنای خوابده حواس ظاهرهسی محسوساتدن منقطع اولدقده نتیجه وافعهلر مشاهده ایلیوب صکره واقعده دخی ظهور ایتدیکی کبی انبیاء کرام حضراتی دخی بیدار ایکن ملائکهٔ کرامی بر صورتده کوروب وکلاملرینی استماع ایدوب باری تعالیدن وحی اولنان امرلری ناسه تبلیغه قادر اولوردیدیلر ۞ لکن اهل شرع بو شرطلره اعتبار ایتمیوب بلکه نبوت جناب باری فاعل مختار وقادر کردکار اولمغله محض فضل ورحمتنه بناء عبادندن مراد ایتدیکی قوللرینه بو منصب جلیل الشانی احسان ایدوب ودعوای نبوتده تصدیق ایچون خارق عاده معجزهلری آنك یدندن اظهار ایلیوب امر ونهیی سائر قوللرینه تبلیغ ایچون ارسال ایدردیدیلر بو خسه انبیاء عظامده مقتضای طبیعت اوزره صفوت نفس وروحه بناء جمله مغیباته اطلاع ایتمکی وعناصر اربعهنك اعضای بدنیه کبی روحلرینه انقیاد ایتمسنی شرط ایتمیوب بلکه مغیباتدن الله تعالی حضرتلری انبیاسنه نه مقوله نسنهیی بلدیررسه انی بیلوب وخارق عادهنه مقوله معجزه احسان ایدرسه یدلرندن ظهور ایلك اوزره ذاهب اولدیلر حق بوکه قول حق دخی بودر * حکما ایله اهل شرع اراسنده نبوت خصوصنده اختلافك مآل وثمرهسی بودرکه حکما دیدیلرکه قنغی ذاتده که ذکر اولنان بو اوچ صفت شریفه جمع اوله البته اول ذاتك نبی اولمسنه ذاهب اولوب جمع اولدیغی صورتده ممکن اولمز دیدیلر اما اهل شرع بو کا ذاهب اولدیلرکه نبوت محض عطیهٔ الهیه وامر بنی آدمه رحمت ربانیه اولوب هر قنغی بندهسنك بالای شاننه بو خلعت

زربفت احسانی الباس ایدرسه اول ذات برکزیده صفات نبی اولور دیدیلر * کذلك ملك وسلطنت خصوصنده
دخی حکما دیدیلر که خواص نبوتی جمع ایدن انبیای عظامه خلق طوع ورضالریله اطاعت ایدوب امرلرینه
امتثال ونهیلرندن اجتناب ایدوب بجله ناسك قلوبنده انك اطاعتی راسخ ومتین اولمغله شریعتك بقا ودوامنه
سبب اولوب جلب مصالح ودفع مفاسده متعلق باری تعالی طرفندن تبلیغ ایتدیکی احکام شرعیه یی ملوك
وسلاطین اجرا ایلیوب خلق دخی تسلیم وقبولی واجب وحی الهی ایله ثابت نبیدن صادر اولدیغی بیلوب
وکرکی کبی اعتقاد واعتماد ایتدکاری احکام شریفه اولمغله ملوك وسلاطینه اتباع وانقیادلرینی اقتضا ایدر
اکرشریعت اولمسه ایدی ملك وسلطنت دخی نظام بولمیوب رقاب انام ملوكك ربقه اطاعتلرندن خروج
ایلیوب عالم هرج ومرج اولمق لازم کلوردی دیو کما ملك وسلطنتك وجودینه شریعتی اساس ایلیوب
شریعتسز ملك ودولت برقرار اولمز دیدیلر ❁ لکن ملك وسلطنت ماده سنده حکمانك بو دلیللری یقین افاده
ایتمیوب دعوالرینی اثباتده قاصردر زیرا حکمانك رأیلرینه کوره نوع بشرك حیات وبقالری بربرلرینك
تعدیلرینی دفع ایچون ملك وسلطنته موقوف اولوب ملك وسلطنت دخی شریعت ونبوته محتاج اولمغله
شریعتسز حیات بشر متصور اولمامق اقتضا ایدر مع هذا شریعت وملتسز دخی نظام امور بشر تمام اولوب
ملك وسلطنتلر ظهور ایتمشدر * شویله که یا خلق رضالریله نصب ایتدکاری حاکمك رأی وتدبیرینه قائل اولمغله
یاخود ملك کندی مذهب ومشربی اوزره حرکت واتباعه ناسی جبر وقهره قادر شوکت قاهره وجنود وافره یه
مالك اولوب خلق انك اطاعتنه مضطر اولمق طریقیله اولدیغی کبی زیرا انبیای عظامه اتباع وانقیاد ایدن
اهل کتاب کتابسز اولان مجوس وعبده شمس وآتش پرستلردن وانلرك امثالندن قلیل اولوب مع هذا زمان
سالفده وحالا اطراف عالمده دین اسلام وسائر ادیاندن برملت وشریعته اتباع ایتمیان امم عدیده نك خصوصا
طائفه مجوسك حیات ونظاملرندن فضله شمال وجنوب طرفلرنده واقع اقالیم غیر معتدله ده دولتلری وآثار
عظیمه لری بولندیغی یقینا معلومدر * اما ناس حالی اوزرینه ترك اولنوب ایچلرندن ملك وسلطنتك انقطاعنه
وهرکس دیلدیکی کبی ایش کورمکه طبیعت انسانیه رضا ویرمك ممکن اولیه‌دی بروجهله حیات بشر ونظام
خیر وشر متصور اولمزدی * بناء علیه ملك وسلطنتك وجودی عمارت عالم ایچون عقلا لازم اولمغله اثباتنه تصدی
اولندی وبو تقریر ضمننده حکمانك نظام عالمده وحفظ حیات بشرده نبوت وشریعتك وجوبنی ادعالری
بحسب العقل دلیل اقامتنه تصدی یلرنده غلطلری دخی متبین اولدی * زیرا منصب نبوت بحسب العقل بیلنه جك
اموردن معدود وملك وسلطنت کبی انسانك خواص طبیعیه سندن اولمیوب انجق جناب حقك قوللرینه
رأفت ورحمتنه مبنی ومعاش ومعادلرینه دائر عقل قاصرلری ادراکنده عاجز اولدقلری اموری وحی ایله تعلیم
حکمتنه مبنی بر لطف جسیم وکرم عمیم ربانی اولمغله ثبوت ووجودی انجق طریق شرع شریف ایله معلوم
اولمشدر

(مترجم) عبد فقیر صاحب التقصیر نبوته متعلق بو بحثی حسب الطاقه کتب نفیسه ده مجعمات مختلفه کلامیه ده اهل شرع شریف تقریر وتحریرلرندن استفاده ایتدیکم مرتبه یی خلاصه ایدوب اجمال مقال ایلدم * والا طرفینك ادله واسوله واجوبه لری تحریر اولنسه صدددن خروج مقرر اولمغله بو مرتبه ایله اکتفا مناسب کورلدی

ایکنجی مقدمه وجه ارضك معمور اولان محللری وآنده موجود اولان دریالرك ونهرلرك واقلیملرك بعضیلری بیاننده در

معموره عالمك وزمین وآسمانك احوالندن بحث ایدر حکمانك کتابلرنده مسطوردرکه عناصر اربعه دن
جرم ارضك شکل وهیئتی کرمی ومدور اولوب واکثر جوانبنی بحر محیط احاطه ایتمکله صو اوزرنده واقع
اوزم دانه سی کبی بر مقداری قعر ماده وبرمقداری خارجده قالمشدر ❁ معلوم اوله که عناصر اربعه که
ارض وماء وهوا ونار در بونلرك هر برینك طبیعت مخصوصه لری ومکان معینلری اولوب اولا کره نار
حار ویابس وجمله دن خفیف اولمغله حیز طبیعیسی فلك قمرك تحتنده وهوانك فوقنده اولوب هوا دخی
حار ورطب وجوهر ناردن ثقیل وآبدن خفیف اولمغله نارك تحتنده بحرك فوقنده وعنصر ماء دخی رطب
وبارد وهوادن ثقیل وترابدن خفیف اولمغله هوانك تحتنده ارضك فوقنده وجرم ارض جمله عناصردن
ثقیل اولمغله بحسب الطبیعه مجموعنك تحتنده قالمشدر * ولکن بو مرطه نك صار وسنی بیاضی جمیع
جوانبندن احاطه ایتدیکی کبی عنصر ماء دخی جرم ارضك مجموعنی جوفنه آلوب قطعا برجانبی خارجده

قالمامق مقتضاى طبيعتى ايكن صانع كاركاه وجود جل شانه حضرتلرى وجه ارضده معادن
ونباتات وحيواناتى خلق وايجاد ايله اظهار حكمت ايدوب خصوصا منصب خلافت ايله جملەدن ممتاز
اولان نوع بشر ايله عالمك معمور اولسنه مشيئت ازليه وعنايت سرمديه سى تعلق ايتمكله كرهٔ ارضك نصفى
مقدارينى عنصر ماءدن اخراج ايليوب اوزرنده بو نججه نباتات وحيواناتى خلق وتكوين وعلى الخصوص
افراد نوع بشر ايله صحيفهٔ مكشوفهٔ ارضى تزيين ايلدى * بعض كمسنەلر جرم ارضدن منكشف اولان
مقدارك بحردن ارتفاعنى كووب مانك حيز ومكان طبيعيسى ارضك تحتنده اولمق اوزره زعم
وتوهم ايتديلر لكن بونلرك زعمى باطل وحليهٔ صحتدن عاطلدر * بلكه حقيقتده تحت طبيعى جرم
ارضك داخلنده تا اورته سيدركه آكا حكما مركز اطلاق ايدرلر زيرا كرك اجزاى ماء وكرك اجزاى ارض
بحسب الطبيعه اول محله وصولى طلب ايدرلر بوندن اوتوريكه تراب ومانك جوهرى ثقيل وكران خلق
اولنوب ثقيلك طبيعتى ايسه جهت سفله مائل اولمغله برقطره آبى وبر ريزهٔ خاكى جهت فوقه يعنى طرف سمايه
رمى ايلسك برمقدار بالايه صعود ايدوب بعده طبيعتلرنده اولان ثقل سببيله ينه اشاغى يه ميل ايدرلر *
اكر جرم ارضك جوفى خالى بولنوب قطرهٔ آبك وريزهٔ خاكك وصولنه دخى برمانع بولنمسه بحسب الطبيعه اول
قطرهٔ آب وريزهٔ خاك تا كرهٔ ارضك اورته سى اولان مركزه واروب آنده قرار ايليوب نه بالايه عودت ونه
زيره حركت ايتمزلردى * بو تقريرمزدن ظاهر اولديكه بحسب الطبيعه تحت اطلاق اولنمغه لايق انجق جرم
ارضك وسطى اولان مركزيدر يوخسه ارضك جانبلرى وارضى احاطه ايدن عنصر ماء مركز ارضه نسبتله
فوقدر * اكر جرم ارض ومانك بعض محللرينه تحت اطلاق اولنورسه دخى ينه ارض ومانك غيرى جهتلرينه
نسبتله اولوب يوخسه حقيقتده بحسب الطبيعه جمله يه نسبتله تحت اولمق صحيح اولمز * مثلا تپه لره نسبتله دره
وجبل عالى يه نسبتله تپه لر تحت اولديغى كبى ۞ معلوم اولەكه بوندن اقدم ذكر وتحرير اولنديغى
اوزره جرم ارضك مجموعى برمدور رطوب هيئتنده اولوب لكن عنايت عليهٔ الهيه مقتضاسنجه تعيش حيوان
وتصرف افراد انسان ايله معمور وآبادان اولمق مصلحتيچون نيم قاريوزشكلنده نصفى مقدارى كرهٔ مادن
طشره چيقوب وجميع جوانب واطرافنى لسان يونانيده اوقيانوس ولبلايه اسملريله مسمى ولسان عربده
بحر اخضر وبحر اسود اطلاق اولنان بحر محيط احاطه ايليوب تقريبا ارضك نصفى جوف دريادە ونصف اخرى
خارجده قالمشدر واشبو قطعهٔ مكشوفهٔ ارضك دخى شنلكدن خالى اولان محللرى معمورلرندن اكثردر
وجرم ارضك اكثرى بحر ايچنده مستور اولمغله كرهٔ ماء ايله ارضك مجموعى بركره عد اولنوب بو مجموعى دخى
جميع اطرافندن عنصر هوا احاطه ايليوب هوايى دخى كرهٔ نار احاطه ايتمشدر بونلرك مجموعنه عناصر اربعه
اطلاق اولنور وكرهٔ نار وهوا وماء وارضك جملەسنى فلك قمر محيط اولوب فلك قمرى دخى فلك عطارد وفلك
عطاردى دخى فلك زهره وفلك زهره يى دخى فلك شمس وفلك شمسى دخى فلك مريخ وفلك مريخى دخى فلك
مشترى وفلك مشترى يى دخى فلك زحل وفلك زحلى دخى سكزنجى فلك كه فلك ثوابتدر وفلك ثوابتى دخى فلك اعلا
وفلك اطلس ديدكلرى فلك كه لسان شرعده عرش رحمان دينور محيط اولمشدر بو جمله عناصر اربعه ايله سكز
افلاكى فلك اعظم محيط اولوب جرم ارض جملەنك وسطنده وتحتنده واقع اولمشدر وفلك اعظمك اورته سنده
غربدن شرقه طوغرو بر دائرهٔ عظيمه فرض اولنمشدركه اول دائره يه اصحاب فن هيئت اصطلاحلرنده معدل
النهار تسميه اولنمشدر بو دائره فلك اعظمى وجوفنده اولان سكز افلاكى وكرهٔ ارضى تنصيف ايليوب برقسمنه
جنوبى وبرقسمنه شمالى اطلاق اولنور * وجرم ارضده دخى معدل النهار دائره سى برابرلكنده ارضك
تا اورته سنده شرقدن غربه طوغرو بر دائره حادث اولوركه اول دائره يه خط استوا اطلاق اولنور وخط استوا
برمدور خطدركه ابتداسى بطلميوس قتنده سبته بوغازندن طشره ساحل بحر محيط غربى يه قريب جزاير
خالداتدن فرض اولنوب مغرب آطه سنده منبع نيل اولان جبل قمرك صول طرفندن مرور ايدوب شرق
طرفنده آخر معموره يه منتهى اولوب جرم ارضى تنصيف ايدر وبو خطك مرور ايتديكى محللرده غربدن شرقه
طوغرو متوجه اولان كمسنەنك صاغ طرفنه كلان جهته جنوب وصول جانبنه كلان سمته شمال اطلاق
اولنور * وبو خط استوانك جهت جنوبيه سنده يعنى صاغ طرفنده بولنان محللرك معمورى قليل واكثرى

خراب وخالی اولوب جهت شمالیسنده بولنان مملكتلرينك اكثری معمور وشنلكدر * بناء عليه خط
استوانك صاغ طرفنده بطليوس كتاب جغرافياسنده اون درجه مقداری مسافه معمور بولوب وشمال
طرفنده التمش درت درجه مقداری عمارت بولمشدر * وخط استوادن ياخود اون درجه جهت جنوبدن
شماله طوغرو معمورۂ ارضی حكمايدی اقليمه تقسيم ايليوب اقليم سابعك جهت شمالده آخری برقاچ قطعه
عظيم طاغلره منتهی اولمشدركه اول طاغلر معمورۂ ارضك طرف شمالده نهايتی ايله بحر محيط شمالينك
ارالرينی فصل ايليوب سد يأجوج ومأجوج بو طاغلرك ارالرنده واقع اولمشدر * وبو ذكر اولنان جبال
عظيمه جانب شمالده معمور اولان محللرك نهايتنده طرف شرقه مائل اولوب شرقدن غربه طوغرو معمورۂ
ارضی ايكی طرفدن احاطه ايلمشدر * واصحاب جغرافيا كرۂ ارضك معمور اولان محلی تقريبا درت بلوكده
بر بلوكی اولمغله ربع مسكون اطلاق ايليوب يدی اقليمه تقسيم ايلديلر ❁ معلوم اوله كه عناصر اربعه
كره لريله سكز افلاككی احاطه ايليان فلك اعظم شرقدن غربه طوغرو حركت ايدوب ويكرمی درت ساعت
تماممنده دورينی تمام ايليوب واحاطه ايلديكی افلاك ثمانيه دخی فلك اعظمه تبعيت ايله معا شرقدن غربه
طوغرو حركت ايتملريله شمس وقمرك وسائر كواكبك طلوع وغروبلری فلك اعظمك حركتی سببيله حاصل
اولوب ليل ونهار بو حركت ايله متحقق اولمشدر * لكن شمس وقمرك وسائر كواكبك دخی كنديلره
مخصوص ومعين فلك اعظم حركتنك جهتنه مخالف غربدن شرقه طوغرو حركتلری اولوب اكثر عالكده
كيجه لرك وكوندزلرك اوزانوب قيصالمسی شمسك كنديه مخصوص حركتندن اقتضا ايلمشدر * وشمس وقمر
وسائر كواكبك غربدن شرقه طوغرو حركتلری بربرينه نسبتله سريع وبطیء اولوب قمرك حركتی جملهدن
اسرع وسبعۂ سياره دن زحلك حركتی سائر سياره دن بطيئدر ❁ ودخی معلوم اوله كه فلك اعظمده
شرقدن غربه طوغرو بر بيوك دائره فرض اولنوب آكا معدل النهار تسميه اولنمش ايدی واول دائره نك صاغ
طرفنده وصول طرفنده طقسانر درجه بعيد اولان نقطه لره قطب اطلاق اولنوب صاغ طرفده اولانه قطب
جنوبی وصول طرفده اولانه قطب شمالی تسميه اولنور * بونك تخيلی بو وجهله ظاهر اولوركه مثلا تحته دن
بر بيوك مدور طوپ بر ميل اوزرنده شرقدن غربه طوغرو حركت ايدر فرض اولنوب واول طوپك
تا اورته سنده بر بيوك دائره فرض اولنسه دائرۂ مزبوره بعينه معدل النهار دائره سی مقامنه قائم اولوب
واوزرنده حركت ايتديكی ميلك ايكی باشلرينه قطب اطلاق اولنوركه دائره نك اول ميلك هر بر باشنه بعدی
برابردر * وكذلك فلك اعظمده معدل النهار دائره سی كبی بر بيوك دائره دخی فرض اولنوب اول دائره يه
منطقة البروج اطلاق اولنمشدر * دائرۂ منطقة البروج بر دائره دركه معدل النهار دائره سيله بربرينه مقابل
ايكی نقطه ده ملاقات ايدوب بعده اول نقطه لردن آيريلوب نصفی معدل النهار دائره سنك جنوب سمتنده يعنی
صاغ طرفنده ونصف آخری شمالنده يعنی صول طرفنده بولنغله معدل النهار دائره سنی ايكی جانبندن ايكی
ياى كبی قوشادوب معدل النهار دائره سی بو منطقة البروج دائره سنك اراسنده كويا باشلری بربرينه متصل
ايكی ياى ميانسنده كرش كبی قالمشدر * درديجی فلكده شمسك دوراتيديكی مدار دخی منطقة البروج
دائره سی برابرلكنده ومسنده بولنغله شمس تابان دخی غربدن شرقه طوغرو كنديه مخصوص حركت ايله
دوراتيدكده معدل النهار دائره سيله منطقه دائره سی بولشديغی نقطه لره اوغرايوب بعده اول نقطه لردن
آيريلوب معدلك كاه صاغ طرفنده وكاه صول طرفنده بولنور ووجه ارضك اورته سنده فرض اولنان خط
استوا معدل النهار دائره سی برابرلكنده اولمغله آفتاب عالمتاب كنديه مخصوص اولان حركت ايله
منطقه نك معدل النهاره بولشديغی نقطه لره كلدكده خط استواده بولنان مملكتلرك اهاليسنك سمت رأسلرينه
سنه ده ايكی كره مرور ايدوب بعده تدريج ايله اول نقطه لرك بريندن آيريلوب خط استوانك آلتی آی مقداری
زمان صاغ طرفنه كچوب بعده مقابلی اولان نقطه يه واروب اندن دخی آيريلوب التی آی مقداری زمان خط
استوانك صول طرفنده بولنوب بر سنۀ شمسيه تماممنده ابتدا ايتديكی نقطه يه عودت ايدوب مساويه
طريقيله عالمك ارضه قرب وبعد ايله نور وضياسنك اثری ظاهر اولور ❁ ودخی معلوم اوله كه كرۀ فلك
اعظمده وكرۀ احاطه ايلديكی سائر فلكلرده وجرم ارضده فرض اولنان دائره لردن هر برينی اصحاب فن

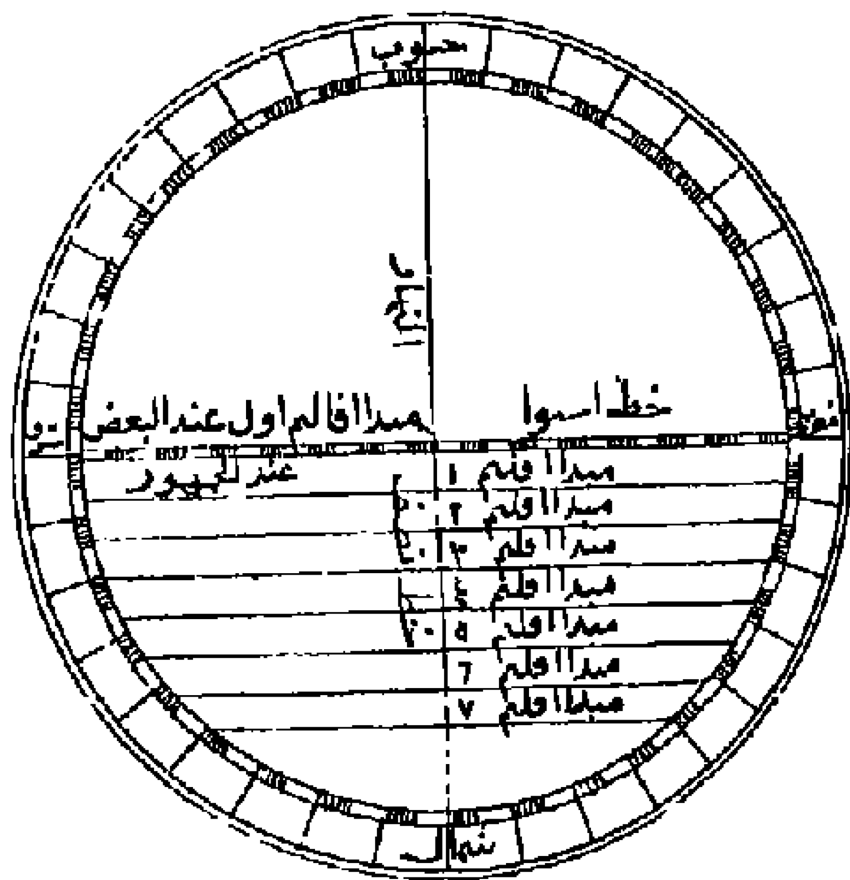
لكن بطليوسدن صكره متأخرين كلوب عالمك
ارضك كشف وتحديد ايله دقت ايليوب خط
استوانك صاغ طرفنده اوتوز درجه مقداری
وافر معمور مملكتلر بولوب وشمالی طرفنده
دخی التمش بش درجه عرضنده واريجه شمالك
ومعمور محللری واقف اولوب خريطه ده رسم
ايلديلر * (المترجم محمود صاحب)

هيئت

هيئت بر برينه برابر اوچيوز التمش قسمه تقسيم ايدوب وهر قسمه درجه اطلاق ايتديلر * لكن هر دائره نك درجه لرى دائره سنه كوره فرض اولنوب بيولك دائره نك درجات واقسامى بيولك وكوچك دائره نك درجه لرى كوچك اولور مثلا ساعتك عقربنك دور ايتديكى دائره ده اولان ساعت تقسيملرى ودقيقه لرى ساعتك ودائره سنك وسعتنه كوره فرض اولنديغى كبى جمله افلاك ثمانيه ايله ارضى محيط اولان فلك اعظم بغايت اكبر واوسع اولمغله آنده فرض اولنان دائره لر ودائره لرنده تقدير اولنان درجه لر دخى سائر افلاك ايله ارضده فرض اولنان دائره لردن ودرجه لردن اعظم واكبر اولوب وجرم ارض فلك اعظمدن وسائر افلاكدن اصغر اولمغله وجه ارضده فرض اولنان خط استوا دائره سى وسائر فرضى ممكن اولان دائره لر ودائره لرنده تقدير اولنان درجه لرى جمله دن اصغر اولور بوخصوصك تخيلى عربه تكرلكنك چرخيله قوغه سنك حالنى ملاحظه دن معلوم اولور كه تكرلكك قوقنده اولان چنبرى بيولك وقوغه سنك دائره سى كوچك اولمغله قوغه نك اورته سندن بالاسنه طوغرو وضع اولنان آغاجلرك ما بينى كتدكجه آچيلوب تكرلكك چنبرنده ايكى اغاجك اراسى اعظم واوسع وقوغه سنك اوزرنده ارالغى اضيق واصغردر فلك اعظم ايله جرم ارضك دائره لرنده فرض اولنان درجه لر دخى همان تكرلكك چنبريله قوغه سنده اولان اغاجلرك ما بينى كبيدر كه جرم ارضده مثلا خط استوا دائره سندن فلك اعظمه طوغرو خطلر اخراج اولنسه كتدكجه ارالرى آچيلوب خط استواده فرض اولنان درجه لر غايت ايله اصغر وافلاك تسعه دن ارضه قريب اولان فلك قمرك دائره لرينك درجه لرى دخى اكبر اولوب كتدكجه عطارد وزهره وشمس ومريخ ومشترى وزحل فلكلرينك وفلك ثامنك درجه لرى بر برينه نسبتله وسعت بولوب جمله يى محيط اولان فلك اعظمك درجه لرى جمله دن اعظم اولور * وعلم ابعاد واجرامده مبيندر كه فلك اعظمك بر درجه سى بلكه تحتنده اولان اكثر افلاكك بر درجه لرى جرم ارضك مجموعندن نيجه يوز كره اعظم واكبردر * ووجه ارضده فرض اولنان اوچيوز التمش درجه دن يالكز بر درجه نك مقدارينى حكما بيلمك ايچون ملوك وسلاطين همتلريله بعض آلات هندسيه استعماليله بر دوز صحراده بر درجه نك مسافه سنى تحصيل ايليوب باقى اوچيوز اللى طقوز درجه نك مساحه سنى اول درجهٔ واحده يه قياس ايله حساب ايدوب ابتدا درجات ارضدن بر درجه يى فرسخلره وفرسخلرى دخى ميللره وميللرى دخى ذراعلره وذراعلرى دخى پارمقلره تقسيم ايليوب پارمغك مقدارنده اتفاق ايتدكلرندن صكره ذراع وميل وفرسخك تعيين وتقديرنده اختلاف ايلديلر * ازجمله حكمادن بعضيلرينك مساحهٔ ارضده رأيلرى بونك اوزرينه دركه مسافهٔ ارضدن بر درجه نك حصه سى ومقدارى يكرمى بش فرسخ مسافه اولوب وهر فرسخ اوچ ميل وهر ميل درت بيك ذراع وهر بر ذراع يكرمى درت پارمق وهر پارمق معتدل اربه دن برينك قارنى آخرك ظهرينه متصل اولمق اوزره التى دانه اربه مقداريدر بو تقدير جه مسافهٔ ارضدن بر درجه نك مقدارى اولان يكرمى بش فرسخ بهر فرسخى اوچر ميلدن يتمش بش ميل اولوب بهر ميل دخى درد بيك ذراعدن يتمش بش ميلك مقدارى ذراع حسابيله اوچيوز بيك ذراع ايدركه هر ذراعى يكرمى درت پارمقدر ويكرمى بش فرسخ بحسب التخمين اوچ قوناق فرض اولندقده وجه ارضده بر درجه بر محلدن بر محله خط مستقيم اوزره حركت ايله اوچ قوناق مسافه اولور ۞ معلوم اوله كه بوندن اقدم طقوز فلك ايله جوفنده اولان كرهٔ ارضك مجموعى بر ميل اوزرنده دور ايدر مدور طوپ هيئتنده اولمق اوزره تمثيل وتصوير اولنوب واول ميلك ايكى باشلرينك برينى قطب جنوبى وبرينى قطب شمالى مقامنده فرض ايدوب واول طوپك تا اورته سنده قطبلره اوزاقلغى برابر بر دائره تخييل اولنوب اول دائره فلك اعظمده معدل النهار ووجرم ارضده خط استوا يه تشبيه اولنمش ايدى اول دائره اول طوپى اورته دن ايكى بولوب فلك اعظمك وسائر افلاك ايله ارضك جنوبى وشمالى نصفلرى كبى ايكى يه منقسم اولور * كذلك جمله افلاكك فوقنده اولوب شرعده عرش عظيم عنوانيله ذكر اولنان فلك اعلا دخى شرقدن غربه طوغرو حركت ايتدكده اورته سنده فرض اولنان دائرهٔ عظيمه كه معدل النهاردر اول دائره دن هر طرفنه يعنى جهت جنوبيه سنه كه صاغ طرفيدر وجهت شماليه سنه كه صول طرفيدر طقسان درجه بعيد اولان ايكى نقطه نك صاغ طرفنده اولانه قطب جنوبى وصول طرفنده اولانه قطب شمالى اطلاق اولنور زيرا

(للمترجم محمد صاحب)
معلوم اوله كه مساحهٔ ارضه تصدى ايدن مهندسين ومحاسبين مسافهٔ ارضده ودرجه نك تعيين ومقدارنده اختلاف ايدوب تقويم البلدان صاحبى ذكر ايتديكى اوزره حكماى متقدمينك اكابرندن بطلوس وغيريلرى اياشدن بوقشدن خالى بر دوز صحرا بولوب اول صحرانك بر محلنده ربع دائره واسطرلاب ايله قطب شماليننك ارتفاعنى الوب يعنى اول محلده قطب شمالى ديدكلرى كوكب كوركلرندن قاچ درجه يوكسك اولديغنى آلت ايله بيلوب اول محله بر ميل ديكوب بعده اكابر ايب باغليوب عين ويساره ميل وانحراف ايتمكسزين جنوبدن شماله طوغرو خط نصف النهار اوزرينه يورويوب ايب تمام اولدقده ينه بر ايب اوزرينه ربط ايدوب وميللر ديكه رك وافر دخى ضم وربط ايدرك او صحرانك بر محلنه منتهى مسافه قطع ايدرك قطب شماليننك ارتفاعنى آلوب اولدقلرنده ينه قطب شمالينك بر درجه زياده مسافه ابتدا الدقلرى محلدن بر درجه قطع ايتمش بولنديقلرنده ابتدا اسندن انتهاسنه قدر اوچر بيك ارشون وارنجه اولچديلر هر ميلى اوچر بيك ارشون اولمق اوزره ارضدن بر درجه نك حصه سى التمش التى ميل ايله بر ميلك ايكى ثلثى بولديلر بعده بو مساحه نك تحقيقنه وصول ايچون مأمون خليفه زماننده بنى موسى وسائر مساحلر سنجار صحراسنده وجه مشروح اوزره مسافهٔ ارضك بر درجه سنك مقدارينى اللى التى ميل بولديلر كه متقدمينك مساحه سندن اون ميل ناقصدر وبونلرك حسابنده تفاوتى استقامت اوزره مشيده ياخود ذراع حسابنده خللدن اقتضا ايلمشدر صاحب تأليف ابن خلدونك نقلى اوزره يكرمى بش فرسخ كه ميل حسابيله يتمش بش ميل ايدر بونلره مخالف بر روايتدر

قطب جنوبی غربدن شرقه متوجه اولان کمسنه نك صاغ طرفنه وقطب شمالی صول طرفنه کاور ومعدل النهار دائره سنك یانلرندن بو ایکی قطبه طوغرو فلك اعظم سطحنده برنیجه دائره لر فرض اولنورکه اول دائره لر ایکی طرفدن قطبلره قریب اولدیجه بربرندن کوچك اولوب قطبلرك هر بری برنقطه موهومه درکه دائما ساکن اولوب فلك اعظم بو ایکی قطبك اوزرنده دوراید ر وجرم ارضك اورته سنده معدل دائره سی التنده فرض اولنان خط استواده اول قطبلر دائما خط استوا افقندن یعنی کوك یوزینك کنارلرندن آیراز وبرکسنه خط استواده یعنی ارضك تا اورته سندن مثلا ولایت یمنده صنعا شهرندن جهت شماله طوغرو مثلا حجازه ومصره وولایت رومه طوغرو متوجه اولسه تا صقو دیارینك وراسنده سد یأجوجه وارنجه واقع اولان جهته جهت شمالیه دیرلر * واکر اول کمسنه مثلا شهر صنعادن یاخود خط استوا اوزرنده غربدن شرقه وارنجه صنعا حذاسنده اولان برمحلدن حبشه وقاره لر ولایتنه طوغرو بحر محیطه وارنجه عزیمت اتسه خط استوانك اول طرفنه جهت جنوبیه دیرلر * لکن مجسطی کتابنك صاحبی حکیم بطلمیوس وا کا تابع اولان حکمای متقدمینه کوره جرم ارضك معمور محللری جهت شمالده التمش درت درجه مسافه یه منتهی اولوب التمش درتدن صکره بحر محیط شمالی کنارینه منتهی اولنجه شمسك غایة الغایه بعدی سببیله شدت برودتدن ناشی عمارت ممکن اولمامغله خراب قالمشدر * وخط استوانك جهت جنوبیه سنده اولان ارضده دخی بطلمیوس تحریری اوزره شمسك کمال قربی سببیله شدت حرارتدن ناشی عمارت قابل اولمامغله خالی قالمشدر * نته کیم انشاء الله تعالی بو احوالك جمله سی فیما بعد علی التفصیل تحریر اولنور ۞ ودخی معلوم اوله که حکمای متقدمیندن بطلمیوس کتاب جغرافیاسنده واندن صکره کتاب زجار مؤلفی شریف ادریسی تألیف منبورنده وبونلرك امثالی فن جغرافیا اربابندن نیجه کمسنه لر معمورهٔ ارضك احوالندن وحدود ومسافه لرندن خبر ویروب ربع مسکونده واقع مملکتلرك وشهرلرك وجبال ونهرلرك وبحرلرك احوالنی وقوفلری مقداری تحریر ومعمورهٔ ارضی یدی قسمه تقسیم ایلیوب واقالیم سبعه اسمیله تسمیه ایلدیلر * وبو اقلیملرك هربرینك طوانی تعیین ایچون مغربدن مشرقه طوغرو بر برخط مستقیم فرض ایدوب هر ایکی خطك ما بیننی بر اقلیم عد ایتدیلر وهر اقلیمده بو ایکی خطك اراسنده اولان مسافه بربرینه برابر اولمغله اقالیم سبعه نك عرضلری برابر لکن طوللری مختلف اولوب اقلیم اول اقلیم ثانیدن اطول ثانی ثالثدن ثالث رابعدن رابع خامسدن خامس سادسدن سادس اقلیم سابعدن اطول ویدنجی اقلیم جمله اقالیمدن اصغر اولور * سببی دخی بودرکه جرم ارضك ربع مسکون اطلاق ایتدکاری قطعه سی برمدور قبه شکلنده بحردن طشره چیقوب ودائرا مادار جمله اطراف وجوانبنی بحر محیط قوشاقکبی احاطه ایتدیکندن ناشی بهر حال اول قبه نك اورته سنه مرور ایدن خط مستدیر یانلرینه طوغرو چیقان سائر خطلردن اطول وپاینه زیاده قریب اولان خط جمله دن اقصر اولمق اقتضا ایتمکله اقلیم اولك بطلمیوس قتنده اولی کرهٔ ارضك وسطنده مفروض خط استوا اولمغله جمله دن اکبر دایکنجی اقلیمك اولی اولکی اقلیمك آخری اولمغله طولی قلیل اولوب کیدیکجه هر اقلیمك طولی اوستنده کی اقلیمدن قلیل اوله رق یدنجی اقلیمك آخر ونهایتی جمله سندن اقصر اولور * نته کیم اشبو صورت مرسومه یی مشاهده دن حقیقت حال ظاهر اولور

ودخی اصحاب فن جغرافیا اقالیم سبعه‌دن هر براقلیمی طولنه کوره مغربدن مشرقه طوغرو بربرینه برابر اون قسمه تقسیم وبدی اقلیمی یتمش قسم ایدوب وهر اقلیمك قسملرینك ابتدالرینی جهت غربده سبته بوغازی خارجنده واقع بحر محیط ساحلندن فرض وتعیین ایلیوب ونهایتنی بحر محیط شرقی ساحلنده اولان آخر معموره‌دن اعتبار ایلدیلر * وکذلك هر اقلیمده اعتبار اولنان اون قسمك هر برنده موجود اولان ممالك وبلدانك احوالنی وعمارت وخراب اولان محللرك بیاننی علی التفصیل ذکر وتحریر ایلدیلر * ودخی ذکر ایلدیلر که جهت غربده دردنجی اقلیمده دریای محیطدن ۞(بحر رومی)۞ که آق دکزدر سبته بوغازندن خروجه باشلیوب جهت شرقه طوغرو ممتد اولور وسبته بوغازی برطار بوغازدرکه بحر محیطدن اول بوغازك ایچروسنه کیرلدکده صاغ طرفنده اولان ساحلده مغرب اولکه‌سنك نهایتنده حالا اسپانیه ضبطنده اولان طنجه ولایتی وصول جانبنده اولان ساحلده ینه اسپانیه تصرفنده اندلس ممالکندن طریف نام محل واقع اولوب وبو ایکی ساحلك اراسنده ممتد اولان سبته بوغازینه بحر زقاق دخی تسمیه اولنوب عرضی اون ایکی میل یادخی زیاده وطولی دخی اون سکز میل ممتد اولور وذکر اولنان آق دکز اشبو سبته بوغازندن ابتدا ایلیوب جهت شرقه طوغرو امتداده باشلدقده کتدکجه ایکی ساحلك اراسی آچیلوب وسعت بوله‌رق بعض محللرنده التیوز میل مقداری عرض پیدا ایدر وبحر مذکورك طولی ابتداسی اولان سبته بوغازندن نهایتنه وارنجه بیك بوز التمش فرسخ مقداری ممتد اولور که بهر فرسخی متقدمین ومتأخرینك اکثرلری قتنده اوچر میلدن اوچ بیك درتیوز سکسان میل اولوب دردنجی اقلیمك دردنجی قسمنك آخرنده شام اولکه‌سنه تابع ساحلره منتهی اولور * وبو آق دکزك جهت جنوبنده یعنی سبته بوغازندن ایچرو کیرلدکده صاغ طرفنده واقع اولان ساحلرنده ابتدا بوغازك باشنده ذکری سبق ایدن طنجه ولایتی ساحلی وجزایر اولکه‌سنه تابع دهران قلعه‌سی بعده برنیجه مسافه‌دن صکره افریقیه اولکه‌سی ساحلی بعده مصر اسکندریه‌سی ودمیاط وعریش واقع اولمشدر بعده جهت شرقنده سواحل ممالك شامیه‌دن یافه وعکا وصور وصیدا وبیروت وسائر جهت شرقده واقع ممالکه منتهی اولدقدن صکره شمال وغرب طرفنه منحرف اولوب حلب الشهبا اسکله‌سی اولان اسکندرون وقرامان ولایتلری توابعندن تکه وحمید اولکه‌سی ساحللرینه اوغرایوب اندن بلدهٔ طیبهٔ قسطنطینیه‌نك غرب وشمالنده واقع اولان مملکتلره اندن دخی تجاوز ایدوب وندیك ولایتلرینه وبولیه وقلوریه وایتالیه وورومه ولایتنه اندن دخی آلاقورنه وفرانسه ولایتلرینه اندن دخی اسپانیه ضبطنده اولان اندلس ممالکی ایله فرانسه ولایتلرینك اوالرینی فصل ایدن جبل پروت دیمکله معروف جبله اندن اندلس مملکتلری ساحللریله کیدوب بعده ینه ابتدا ایتدیکمز سبته بوغازی ساحلنده مغرب ولایتی نهایتنده طنجه قارشوسنده اشبو ساحل شمالیده طریف نام محله منتهی اولوب آق دکزك دوری تمام اولور * وبو بحره لسان ترکیده آق دکز اطلاق اولنه یغی کبی لسان عربده ساحلنده واقع بعض مملکتلرك اسملری اعتباریله بحر رومی وبحر شامی دخی تسمیه اولنور * وبو بحرده صغیر وکبیر قتی چوق معمور جزیره‌لر اولوب کبیر اولان جزیره‌لرك مشهورلرینك بری * اقریطش جزیره‌سیدرکه کریداطه‌سیدر * وبری دخی قبرس جزیره‌سی * وبری چجلیه جزیره‌سیدر * وبونلردن صکره * میورقه * وسردانیه * ودانیه جزیره‌لری وسائر جزیره‌لردرکه کتب جغرافیاده شکللری رسم وتصویر واخبار واحواللری تفصیل وتحریر اولنمشدر ۞ ودخی اصحاب فن جغرافیا دیدیلرکه آق دکزدن شمال جهتنده بر بوغازدن ایکی بحر آخر دخی خروج ایدرکه بری وندیك کورفزی دیدکلری خلیجدرکه اکا بحر بنادقه دیرلر وبری دخی خلیج قسطنطینیه‌درکه محمیهٔ استانبولك جهت غربنده واقع بوغاز حصارندن چقوب بلدهٔ طیبهٔ قسطنطینیه‌یه مرور ایلیوب ازنکمید قضاسی ساحلنده منتهی اولور ۞(خلیج قسطنطینیه)۞ آق دکز طرفنده کلید البحر وسلطانیه قلعه‌لری اولان محلده اناطولی وروم ایلی ساحللری اراسنده بوغاز حصاری دیمکله معروف بوغازدن خروج ایدوب کتدکجه اناطولی وروم ایلی ساحللرینك ماببنی وسعت وفسحت بوله‌رق بهر مجراسی التمش میل اولمق اوزره تخمینا اوچ مجراده یعنی یوز سکسان میل تماسنده بلدهٔ طیبهٔ قسطنطینیه‌نك کنارینه واصل اولوب بعده بر مجرادن زیاده مسافه‌ده ازنکمید ساحلنده نهایت بولور وبو خلیجدن دخی

بلده قسطنطنیه ایله محمیه اسکدار اراسنده التی میل مقداری عرض ایله بر بوغاز ممتد اولوب تقریبا اون سکز
میل جری ایله قواق نام محلده بحر نیطش تعبیر اولنان قره دکزه متصل اولور ﴿(قره دکز)﴾ بر بحردرکه بر برینه
مقابل ذکر اولنان قواق قلعه لری ساحللری اراسندن جهت شرقه طوغرو ممتد اولوب اناطولی طرفندن
هرقلیه ارضنه مرور ایدوب اندن اناطولی ساحلی ایله ممتد اوله رق بلاد خزریه یعنی کورجی واباظه
ساحللرنده بیك اوچیوز میل تمامنده منتهی اولور وبو بحرك ایکی جانبنده روم وتاتار وبرسان وروس قوملندن
وافر جماعت ساکن اولورلر ﴿(وندیك کورفزی)﴾ بر بحردرکه آق دکز ساحلنده واقع ارناود ولایتلرینك
نهایتی ایله خریطه لرده چرته شکلنده مرسوم ارضدن بر قطعه نك منتهاسنده واقع پولیه ولایتلری اراسنده
شمال طرفنه طوغرو جنوب وندیك شهرلرندن شفت انجل نام شهره مرور ایتدکده جهت غربه منحرف اولوب
مقداری قصیر میللر ایله مبدئندن بیك اوچیوز میل تمامنده وندیك ممالکندن انکلایه اولکه سنده منتهی
اولور واشبو وندیك کورفزینك ایکی جانبنده وندیك وایتالیه ساحللرنده پاپایه تابع ولایتلرك اهالیسی وسائر
نصارا طائفه سی ساکن اولورلر * معلوم اوله که اصحاب فن جغرافیا جوانب ارضی دائر امادار احاطه ایلیان
بحر محیطی ایکی قسمه تقسیم ایدوب بر قسمنه محیط شرقی وبر قسمنه محیط غربی تسمیه ایتدیلر ﴿(محیط
غربی)﴾ قسمی سبته بوغازینك طشره سنده مغرب اولکه سی ساحللرندن ابتدا ایدوب جهت جنوبیه سی
یعنی صاغ طرفینه محیط ساحلنده فاس اولکه سنك اسکله سی اولان سلا شهرندن صاغ طرفه طوغرو توجه
ایلیوب مغرب شهرلریله سودان مملکتلری اراسنده واقع بر بر قبیله لرینه مخصوص اولان لمتونه صحراسنی تجاوز
ایدوب بعده جنوب طرفنده مسکون ومسلوك اولمیان خراب بریه لره طوغرو ممتد اوله رق جرم ارضك
وسطنده مغربدن مشرقه طوغرو فرض اولنان خط استوانك صاغ طرفنده اولان ساحللره مرور ایلیوب
نیل مصر منبعی اولان جبال قمرك صاغ طرفندن جهت شرقه طوغرو منعطف اولوب صکره زنج شهرلرینك
صاغ طرفنده خراب بریه لردن کچوب شرق وشمالده محیط شرقی یه متصل ومنتهی اولور * وبحر محیط غربینك
صول طرفی سبته بوغازینك خارجنده اسپانیه ضبطنده اولان اندلس مملکتلرینك ساحل غربیسنه وپورتقال
مملکتلری ساحللرینه مرور ایدوب اندن فلمنك وفرانسه ولایتلرینه واسوج مملکتلری ساحللرینه طوغرو
ممتد اولور ﴿(بحر محیط شرقی)﴾ نهایت شرقده واقع چین شهرلرینك منتهاسندن وخط استوانك اون
اوچ درجه مقداری مسافه شمالندن خروج ایدر بر بحر عظیم واسعدرکه شمالدن جنوبه طوغرو بر مقدار
ممتد اوله رق اقالیم سبعه دن اقلیم اوله واصل اولوب بعده اقلیم اولده واقع هند وسند ساحللرندن غرب طرفنه
منحرف اولور صکره اقلیم اولك بشنجی قسمنده یمنه محیط ساحلنده حبشه وزنج اولکه لرینه وقلزم دکزینك
خروج ایتدیکی مندب قپوسی تعبیر ایتدکاری بوغازه منتهی اولور واشبو بحر محیط شرقینك مبدئی اولان
اقصای بلاد چیندن نهایتی اولان باب مندبه کلنجه درت بیك بشیوز فرسخ مقداری اولورکه بهر فرسخی بعض
حکما قولی اوزره اوچر میلدن اون اوچ بیك بشیوز میل ایدر * واشبو بحرك ساحلنده مرور ایتدیکی مملکتلر
واولکه لر اعتباریله بحر چینی وبحر هندی وبحر حبشی تسمیه اولنمشدر * وبو بحرك جنوبنده یعنی خط استوایه
طوغرو صاغ طرفنده واقع ساحللرنده زنج تعبیر اولنان قرا عربلر ایله فصحای عربدن امرئ القیسك شعرنده
ذکر ایتدیکی بربر قبیله لرینك مملکتلری واقع اولمشدر * لکن بو ساحلده ساکن اولان بربر یلر مغرب بلادنده
اقامت ایدن طوایف بربر اجناسندن معدود اولمیوب انلرك انسابندن خارج بربر اسمیله معروف بر مقدار
قبیله در بعده بحر مذکور سفاله اولکه سی وارض وقواق وطوایف سوداندن برنجیه قبائله مخصوص
اولکه لرك ساحللریله ممتد اوله رق ممرنده شنلکدن خالی بریه لر وصحرا لر واقع اولمشدر * واشبو بحر شرقینك
شمالنده یعنی خط استوانك صول طرفنده بو بحرك نهایت شرقده مبدئی اولان چین شهرلری بعده هند
اولکه سی بعده سند مملکتلری ساحللری ایله جزیرة العربده واقع سواحل یمندن احقاف وزبید وسائر بلاد
یمن واقع اولوب ابتداسی اقصای ممالك چین وانتهاسی زنج شهرلریدر * ودخی دیدیلرکه اشبو بحر حبشیدن
بر بوغازدن ایکی بحر آخر دخی منشعب اولوب برینه بحر قلزم وبرینه بحر فارس تسمیه اولنمشدر ﴿(بحر قلزم)﴾
بر بحردرکه ذکر اولنان هند دریاسی یمن ساحللرینك طرف غربیسنده واقع مندب قپوسی تعبیر اولنان محله

(للمترجم محمد صاحب)
هرقلیه ارضی غالبا دولت
علیه ابدیپوند عثمانیه دن
مقدم روم ضبطنده ایکن
هرقل روم قیاصره دن برنجیه
قیصرك اسمیدر آنك اسمنه
منسوب ولایت دیمکدر غالبا
قره دکزك کیلی سی اولمق
ذکر کلدی

(للمترجم محمد صاحب)
ذکر اولنان کورفزك مبدئندن
منتهاسنه وارنجه یه دك بیوز
میل اولمق اوزره تقویم
البلدان صاحبی تصریح
ایتمشدر لکن دریا میللرینك
مقدارلری مختلف اولمغله
مسافة بحرده میللرك عدد
جهتیله تفاوتنه باعث اولمشدر

منتهی

منتهی اولدقده یمن ساحلی طرفندن مندب اسمیله مسمی برطولانی جبل بحرهندده طوغرو ممتد اولوب مقابلی اولان حبش ساحلنه درت بش میل مقداری قریب اولدقده بو ایکی ساحلک ماییني اولان مندب بوغازندن اشبو بحرقلزم خروج ایلیوب کتدکجه ایکی ساحلک اراسی وسعت بولوب بحرهندک صول طرفنه طوغرو ممتد اوله رق ومقدارقلیل غرب جهتنه میل ایده رک شرق طرفندن یمن وحجاز اولکه لری ساحلریله غرب جانبندن حبش ودیارمصر ساحلری اراسندن جریان ایدوب ایکنجی اقلیمک بشنجی قسمنده دیارمصر حدودنده واقع قلزم اسمیله معروف بلده یه بیک درتیوز میل مقداری مسافه ده منتهی اولور واشبو بحرقلزمه بحر سویس دخی اطلاق اولنور * بلدهٔ سویس ایله فسطاط مصرکه اسکی مصردر ما بینلری اوج مرحله مقداری مسافه در واشبو بحرقلزمک طرف شرقیسنده ابتدا مندب بوغازینه متصل یمن ساحلری بعده حجاز ساحلری وجده اسکله سی واقع اولور بعده مسکن قوم شعیب اولان مدین بعده ایله نهایتنده فاران نام محل واقع اولمشدر وبو بحرک طرف غربیسنده ابتدا مصراولکه سی مضافاتندن صعید ساحلری بعده نوبه وحبش ممالکندن عیذاب وسواکن وزالع که زیلعدر بو ممالک واقع اولوب بعده مندب بوغازی قربنده ارض حبشدن بجه قبیله سنه مخصوص ساحلره منتهی اولور وبو بحرک دیارمصرده منتهاسی اولان مدینهٔ قلزم ایله آق دکز ساحلنده واقع بلدهٔ عریش میاننده التی مرحله مقداری بو ایکی بحرک ارالرنی فاصل مسافه واقع اولوب بو جهتدن قلزم دریاسی ایله آق دکزک ماینی قریب وبربرلرینه مسامت اولمغله کرک اسلام پادشاهلرینک وکرک ملت اسلامدن مقدم ظهور ایدن ملوک سالفه نک بعضیلری بو ایکی بحرک میاننده حائل اولان مسافه یی خرق وشق ایلیوب ایکی بحری بربرینه مزج والحاق ایتمک مراد ایدوب لکن مرام ومقصودلری بعض غائله ملاحظه سیله نتیجه پذیر اولمیوب الی الآن حالی اوزره قالمشدر ❁ (بحرفارس) ❁ هند دریاسندن خروج ایدن بحرلرک ایکنجیسی بحرفارسدرکه بین العرب خلیج اخضر اسمیله دخی موسوم ومعروفدر بحر مذکورک طرف شرقیسنده سند شهرلریله جانب غربیسنده یمن اولکه سی توابعندن احقاف مملکتی ساحلری اراسندن خروج ایدوب صاغدن صوله طوغرو جری ومرور ومقدار قلیل غربه میل ایله ممتد اوله رق ایکنجی اقلیمک التنجی قسمنده بصره اولکه سی سواحلندن ابله نام جای فرحفزایه مبدئندن درتیوز قرق فرسخ مقداری مسافه ده منتهی اولور * بحرفارسک ابتداسنده شرق طرفنده سند اولکه سی ساحلری بعده ابادیٔ عجمده اولان مکران وفارس اولکه لری سواحلی ونهایتنده بصره قربنده ابله فضاسی واقع اولمشدر * وطرف غربیسنده بصره نک اعلاسنده بحرین ویمامه وعمان وشحر اولکه لرینک ساحلری واقع اولوب بعده مبدئی اولان احقاف یمن ساحلنه منتهی اولور * وبحرفارس ایله قلزم دریاسنک اراسنده ❁ (جزیرة العرب) ❁ بردن بحرهندده ممتد غایة الغایه واسع برارض کبیر اولوب طرف جنوبیسی یعنی صاغ جانبی هند دریاسی ایله وطرف غربیسی قلزم دکزیله وطرف شرقیسی بحرفارس ایله محدود واوچ طرفدن بو ذکر اولنان اوچ دریا ایله محاط برارض ممدوددر لکن جزیرة العربک طرف شمالیسی یعنی صول جانبی ارضه متصل وبر طرفی بحر قلزم کنارنده قلزم بلده سی وبر طرفی بصره شهری اولمغله قلزم بلده سی مقابلنده شام اولکه سنده واقع عریش شهری ایله بصره نک اراسنده واقع اراضی بیک بشیوز میل مسافه تقدیر اولنمشدر * کوفه وقادسیه وبغداد وایوان کسری وحیره نام محللر بو مسافه ده واقع اولوب بونلرک وراسنده طرف شمالده امم اعاجمه مخصوص ممالک موجوددر وجزیرة العرب نیجه ممالک وبلادی مشتمل اولوب غرب جانبنده حجاز اولکه سی وشرق طرفنده یمامه وبحرین وعمان ولایتلری وصاغ طرفنده بحرهند ساحلنده واقع یمن شهرلری واقع اولمشدر * ودخی معمورهٔ ارضک شمال طرفنده واقع ارض دیلمده سائر بحاردن منقطع بربحر آخر دخی واقع اولوب ❁ (بحر جرجان) ❁ ودریای طبرستان اسمیله معروف ومشهوردر مسافه سنک طولی بیک میل وعرضی التیوز میل مقداریدر بو بحرک جانب غربیسنده ازربیجان ودیلم اولکه لری وطرف شرقیسنده ترکستان وخوارزم مملکتلری وجانب جنوبیسنده یعنی صاغ طرفنده طبرستان اولکه سی وصول طرفنده خزر والان ارضی واقع اولمشدر * اشبو تحدید وتوصیف اولنان دریالر اهل جغرافیانک ذکر ایتدکلری بحار مشهوره نک جمله سیدر ❁ ودخی مسالک وممالک تحریر ایدن حکما دیدیلرکه بو ربع معمورده قتی چوق انهار جاریه موجود اولوب

ابله همزه نک فتحی وبانک سکونی ولامک قصیله یعنی ابلده ایله مصر بیننده بر بلده آدیدرکه عقبه ایله مشهوردر
للطابع

ابله همزه نک وباء موحده نک ضمه لری ولام مفتوحه نک تشدیدیله بصره ده بر موضع آدیدرکه دنیاده مشهور اولان درت جنتلک بریسیدرکه غوطهٔ دمشق وسغد سمرقند وشعب بوان وابلهٔ بصره در انکچون مترجم حضرتلری جای فرحفزا دیمشدر اه
للطابع

برّه خبری واصل اولان انهارك اعظم واكبری درت نهردركه بری نیل * بری فرات * بری دجله * بری نهر بلخدركه جیحون اسمیله معروفدر ❁(نهر نیلك)❁ مبدئی مغرب اطه سنده خط استوانك صاغ طرفنده اون التی درجه مسافه بعیده محلده موجود جبل قر اسمیله معروف بركوه پرشكوهدركه وجه ارضده اندن اعلا جبل اولدیغی معلوم دكلدر جبل مذكورك فرازندن عیون كثیره خروج ایدوب پیرامن دامن كوهده ساحه ارضه منصب اولدقده اول صولرك برمقداری بنه اول محلده بر بحیره یه یعنی كول تعبیر ایتدكاری دریاچه یه دوكیلوب وبر مقداری دخی برغیری كوله جاری اولور بعده بنه اول كوللردن برقاچ نهر خروج ایدوب جمله سی خط استوا قربنده جبل مذكوردن اون مرحله مسافه بعید محلده برغیری كوله واصل اولدقده نصكره اول كولدن دخی ایكی نهر عظیم خروج ایدوب بری خط استوانك صول طرفنه طوغرو جریان ایده رك بروافر مسافه قطع ایتدكدنصكره مصرك اعلاسی اولان صعید مملكتنه مجاور نوبه شهرلرینه بعده دیار مصره جری ومرور ایدوب اول اراضئ منبته یی سقی ایدر محروسه مصر قاهره یی تجاوز ایتدكدنصكره بربرینه متقارب شعبه لره وجدوللره منقسم ومنشعب اولوب بلاد سواد مصریه دن اسكندریه ورشید ودمیاط ساحللرنده آق دكزه منصب اولور بونهر نیل مصر نامیله مشهور اولان نهردركه طرف شرقیسنده حدود دیار مصرده داخل اولان ارض صعید وطرف غربیسنده الواحات بریه سی واقع اولمشدر * وخط استوا قربنده ذكر اولنان كوللردن خروج ایدن نهرلك ایكنجیسی ❁(نیل سودان)❁ دیدكاری نهردركه جانب غربه طوغرو ممتد اولوب سنته خارجنده بحر محیطه منصب اولور بو نهرلك ایكی طرفنده طوایف سوداندن جماعت كثیره ساكن اولوب نهر مذكور اراضیلرندن جریان ایتمكله نیل سودان اسمیله تسمیه اولنمشدر * وانهار كبارك بری دخی ❁(نهر فرات)❁ دركه اقالیم سبعه دن بشنجی اقلیمك التنجی قسمنده واقع ارمینیه اولكه سنده بعض جبالدن جریانه بدء ایدوب مدینه ارزن الرومك شمالندن جنوبه طوغرو ممتد اوله رق ملطیه شهرینه بعده منبج نام بلده یه صكره صفینه بعده رقه یه بعده كوفه یه مرور وایلیوب بصره ایله واسط اراسنده واقع بربیوك كوله منتهی اولدقدنصكره ینه چقوب بصره دریاسنه منصب اولور * ونهر فراته ابتداسندن انتهاسنه وارنجه جریان ایتدیكی محللرده انهار كثیره قاتیلوب وبوندن دخی نیجه جدوللر آیریلوب ذكری آتی دجله نهرینه منصب اولور وانهار اربعه عظامك بری دخی ❁(دجله نهریدر)❁ كه ابتداسی ینه ارمینیه اقلیمنده واقع خلاط اولكه سنده اولان بعض جبالدن نبوع وخروج ایدن عیون كثیره دن جمع اولوب شمالدن جنوبه ممتنه طوغرو ممتد اوله رق اذربیجان ممالكنه وموصل شهرینه وبغداده مرور وایلیوب بعده واسطه منتهی اولدقده برقاچ جدول عظیمه مفترق اولوب جمله سی بصره كولنه واصل اولدقدنصكره بحر فارسه منصب اولور واشبو دجله نهری نهر فراتك شرقنده ونهر فرات بونك غربنده واقع اولمغله ارالرنده محصور اولان بلاده بلاد جزیره اطلاق اولنور * ودجله نهرینه دخی فرات كبی هر جانبندن انهار عظیمه منصب اولور * وبین النهرین واقع اولان بلاد جزیره نك دار الملكی موصل شهریدركه نهر فراتك جنوبنده یعنی صاغ طرفنده واقع اراضئ شام ایله دجله نك شمالنده یعنی صول جانبنده اذربیجان اولكه سنك مقابلنده واقع برشهردر وانهار مذكوره نك بری دخی ❁(نهر جیحوندر)❁ كه ابتداسی اوچنجی اقلیمك غربیدن شرقه طوغرو فرض اولنان سكزنجی قسمنده واقع بدخشان اولكه سی حدودنده نبوع وخروج ایدن عیون كثیره دن جمع اولوب اثناء جریننده اكثریجه انهار عظیمه قاریشمغله وسعت بولوب طرف جنوبیدن شماله طوغرو جریان ایده رك خراسان شهرلرینه مرور واندن بشنجی اقلیمك سكزنجی قسمنده بلاد خوارزمه واصل اولدقده مدینه جرجانك اسفلنده واقع جرجان كولنه منصب اولور * واشبو جرجان دریاچه سینه نهر جیحوندن ماعدا فرغانه نهریله بحیره جرجانك شمالنده واقع بلاد تركستاندن جاری اولان شاش نهری دخی جریان ایدر * ونهر جیحونك جانب غربیسنده خراسان وخوارزم شهرلری وطرف شرقیسنده بخارا وترمذ وسمرقند بلده لری واقع اولوب وشمال طرفنده تركستان وفرغانه وخزلخیه وسائر اولو تاتارستان اولكه لری بولنمشدر ❁ معلوم اوله كه اشبو ذكر اولنان بحار وانهارك جمله سی حكیم بطلیوس كتاب جغرافیاسنده وائمه فن جغرافیادن شریف ادریسی جودی كتاب نزهارده ذكر ایدوب وربع معموردده موجود اولان جبال وبحار وانهارك جمیعسنی خریطه لرده

رسم وتصوير وكمال بسط واستيفا اوزره تحرير ايتديلر كه بزم ايچون انلری علی التفصيل ذكردن استغنا حاصل اولمشدر * بوندن ماعدا بزم بو كتابزده كمال عنايت واهتمامز قبيله‌ئز بروطنی اولان ديار غرب ايله طرف شرقده اوطان عرب اولان ممالك وانلرده موجود اممك احوالی تاريخنه متعلق اولمغله بو مرتبه ايله اكتفا مناسب كورلدی

﴿كتاب اولك فصل اولنك ايكنجی مقدمه سنك تكمله سی﴾

وسط ارضده فرض اولنان خط استوانك طرف شماليسنده يعنی صول جانبنده واقع اراضينك عمارتی خط استوانك جنوبنده يعنی صاغ طرفنده بولنان اراضيدن اكثر اولديغی بياننده‌در * يعنی شمال سمتنده واقع اولان عرب وعجم وروم وافرنج وتاتار وسائر ممالك شماليه نك شنلكی صول طرفنده موجود اولان هند شرقی وسودان ممالكی وسائر اول حذاده واقع مملكتلردن زياده اولديغی افاده ايدر بو امرك سببی بويله‌در كه بز مشاهده ومعاينه طريقيله والسنهٔ انامده دائر اخبار متواتره ايله يقينا بيلورز كه معمورهٔ عالمده اقاليم سبعه‌دن اولكی وايكنجی اقليم كه اكثری بلاد عرب وبعضيسی بلاد سوداندر بونلرك عمارتی اوچنجی ودردنجی وبشنجی والتنجی اقليملردن اقل اولوب واولكی وايكنجی اقليمك معمور اولان محللرينه دخی نيچه خالی يرلر وصحرا وبريه‌لر تخلل ايتديككندن ماعدا طرف شرقيلرنده هند درياسی دخی واقع اولمغله خرابی معموريته غالب اولمشدر واولكی وايكنجی اقليمده واقع ممالكده ساكن اولان طوايف امم سائر اقاليمده اولانلره نسبتله كثير اولميوب بلاد وامصاری دخی قليلدر * امّا اوچنجی ودردنجی اقاليم ايله بشنجی والتنجی اقليمك حال وشانی اولكی وايكنجی اقليمك حالنه مخالف اولوب بونلرده عمارتدن خالی صحرالر وقومسال واديلر قليل وبو اقليملرده ساكن اولان طوايف امم كثرت ووفرتده حددن بيرون وبلاد وامصار عامره‌سی قياسدن افزوندر ۞ ودخی اوچنجی اقليمدن بشنجی اقليمه وارنجه عمارت عالم متزايد ومترقی اولوب اولكی وايكنجی اقليمده شنلك قليل اولديغی كبی يدنجی اقليمده دخی عمارت ناقصدر * ودخی خط استوانك جنوبنده صاغ طرفنده واقع ممالك سودانده وسائر محللرنده عمارتك غاية الغايه قلت اوزره وقوعنك سببی بياننده حكما ديديلر كه طرف جنوبده شمسك سمت رأسدن ميلی قليل اولمغله افراط حرارتدن ناشی تكوين انسان وحيوان وادراك نباتات ممكن اولميوب اولديغی صورتده دخی مزاجلری اعتدالدن خارج اولمغله بلاد شماليه‌ده حاصل اولان عماره نسبتله معدوم حكمنده فرض اولنمشدر ۞ امدی حكمانك بو قوللرينی برهان قوی ودليل قطعی ايله اثبات وايضاح ايدوب طرف شمالده اوچنجی ودردنجی اقليملردن التنجی اقليمه وارنجه عمارت عالمك تزايد وترقيسنك سبب وعلتنی وجنوب سمتنده بولنان ممالك عمارتدن حصه‌سی قليل اولديغنك حكمتنی قواعد فن هيئت اوزره بيان ايدوب ديرزكه فلك اعظم كه جمله افلاكی محيط اولان فلكدركه لسان شرعده عرش عظيم عنوانيله مذكوردر * وفلك اعظمك ايكی طرفنده بربرينه مقابل ايكی قطبی واردر برينه قطب جنوبی وبرينه قطب شمالی ديرلر يعنی حكما فلكده ايكی نقطهٔ موهومه فرض ايتديلر كه غربدن شرقه طوغرو توجه ايدن كسنه نك صاغ طرفنده اولان نقطهٔ موهومه‌يه قطب جنوبی وصول طرفنه محاذی ومقابل اولان نقطه‌يه قطب شمالی تسميه ايتديلر * فلك اعظم شرقدن غربه طوغرو بو ايكی قطبك اوزرنده دوار ايدوب شمسك طلوع وغروبی وليل ونهارك حصولی بو فلكك دوريله حاصل اولور وبو ايكی قطب خط استواده واقع محللرده دائما افقك يعنی كوك يوزينك كنارنده بری صاغ طرفندن بری صول طرفندن اصلا زائل اولمز وبو ايكی قطبك ودائرهٔ افقك تخيلی هيئت طوپی ديدكلری ذات الكرسی آلتنه نظر ايله ظاهر اولوركه ذات الكرسينك ايكی يانلرنده تيموردن يا باقردن معمول ميلك اوجلرينك بری قطب جنوبی وبری قطب شمالی مقامنده اولوب اول ميلك اوجلری ايكی طرفدن هيئت طوپينك اسكمله‌سنك محيطی اولان مدور تخته اوزرنده قائمدر واول مدور تخته كوك يوزينك كناری اولان افق مقامنده‌در وفلك اعظمك تا اورته‌سنده بربيوك دائره فرض اولنمشدركه مغربدن مشرقه طوغرو فلك اعظم سطحنده فرض اولنان دائرلك جمله‌سندن اعظم اولوب فلك اعظمی تنصيف ايدر اول دائره‌يه

معدّل النهار تسمیه اولنمشدر ومعدّل النهار دائره‌سنك ایكی طرفنده اولان قطبلره بعدی برابردر تكیم
هیئت طوپنك تا اورته‌سنده نقطهٔ غربدن نقطهٔ شرقه طوغرو معدّل النهار مقامنده بر دائرهٔ عظیمه رسم
اولنمشدر كه آلت جز بوره‌یه نظر اولندقده تخیل اولنور ۞ ودخی علم هیئتده بیان اولنمشدر كه اشبو فلك اعظم
مشرقدن مغربه طوغرو حركت مخصوصه سیله حركت ایتدكده جوفنده مركوز اولان سكز فلك دخی بونك
حركتنه تبعیت ایله شرقدن غربه طوغرو حركت ایدرلر یعنی شمس وقمر وسائر كواكب سیاره وثابته فلكلریله
بیله افق شرقیدن طلوع ایدوب وقت ظهرده وسط سمایه وصول ایدوب بعده غروب ایلیوب تحت الارض
سیر وحركت ایده‌رك ینه مفارقت ایتدكاری افق شرقی‌یه بر كون بر كیجه مدتنده واصل اولملری انجق فلك
اعظمك حركتنه تبعیت ایله‌در وبو حركت محسوسه وظاهره‌در مع هذا كواكب سبعهٔ سیاره‌دن شمس وقمر
وزهره وعطارد ومریخ ومشتری وزحلك هر برینه مخصوص بر فلك اولوب وثوابت دیدكاری كواكب
بحساب سكزنجی فلكده مركوزدر * بو ذكر اولنان كوكبلرك فلكلرینك دخی قدر وجهتده فلك اعظم
حركتنه مخالف كندیلره مخصوص بشقه حركتلری اولوب غربدن شرقه طوغرو حركت ایدرلر * فلك اعظم
ایسه شرقدن غربه طوغرو بر كون بر كیجه مدتنه قریب زمانده حركت ایتدیكی معلومك اولمشیدی وشمس
وقمر وسائر كواكب سیاره وثوابتك فلكلرینك غربدن شرقه طوغرو كندیلره مخصوص حركتلری دخی
مختلفدر از جمله قمرك غربدن شرقه حركت مخصوصه‌سی بر آیده وشمسك بر سنه‌ده وزحل ومشتری ومریخ
وزهره وعطارد كوكبلری دخی زیاده مدتده وفلك ثامنده مركوز اولان ثوابت كوكبلری بر قاچ بیك ییلده
غربدن شرقه طوغرو دورلرینی تمام ایدرلر دیو اصحاب فن هیئت ارصاد ایله ضبط وتحریر ایتدیلر ۞ ودخی
معلوم اوله كه مجموع كواكب سیاره‌نك وثوابتك اكثرینك فلكلرنده حركتلرینك مدار ومحورلری یعنی دور
ایتدكاری طریق ومحالك سمتلری جمله افلاكی محیط اولان فلك اعظمك اورته‌سنده مفروض اولان معدّل النهار
دائره‌سنك برابرلكنده وسمتنده اولیوب بلكه معدّل دائره‌سنی ایكی طرفدن چفته قوس كبی احاطه ایدیجی
ینه فلك اعظمده مرسوم بر بیوك دائره‌نك برابرلكنده وسمتنده واقع بر دائره اوزرنده دور ایدرلر فلك
اعظمده بو دائرهٔ ثانیه‌یه دائرة البروج ومنطقة البروج تسمیه اولنمشدر كه اون ایكی برجك اوائلی بو دائره‌ده
اعتبار اولنمشدر واشبو منطقة البروج دائره‌سی معدّل النهار دائره‌سیله ایكی نقطه‌ده قاووشوب وبربرلرندن
ینه مفارقت ایلیوب منطقة البروج دائره‌سنك نصفی اولان قوس معدّلك صاغنده ونصف آخری صولنده
واقع اولور ۞ ودخی كتب هیئتده بیان اولنمشدر كه دائرهٔ بروج اون ایكی قسمه تقسیم وهر قسمنه بر برج
تسمیه اولنوب وهر برج دخی اوتوز درجه‌یه قسمت اولنمشدر كه شمس تابان بر كون بر كیجه‌ده بر درجه
مقداری كندی حركتیله سیر ایدوب اوتوز كونده بر برجی واوچیوز التمش كونده اون ایكی برجی دور ایدر *
ومنطقة البروج دائره‌سی معدّل النهار دائره‌سیله بروج شمالیه‌نك ابتداسی اولان حمل برجنك اوّلی ایله بروج
جنوبیه‌نك ابتداسی میزان برجنك اوّلی اولان ایكی نقطهٔ متقابله‌ده ملاقات ایتملریله دائرهٔ بروجك نصفی
اولان قوس معدّلك شمالنه یعنی صول طرفنه میل ایدوب بروج شمالیه دیدكاری التی برج كه حمل * ثور
* جوزا * سرطان * اسد * سنبله * برجلریدر * منطقة البروجك اشبو نصف شمالیسی اولان قوسده
اعتبار اولنمشدر * ودائرهٔ بروجك نصف آخری اولان قوس معدّلك جنوبنه یعنی صاغ طرفنه میل ایدوب
بروج جنوبیه دیدكاری میزان * عقرب * قوس * جدی * دلو * حوت * برجلری دائرهٔ بروجدن
معدّلك صاغ طرفنده اولان نصفنده اعتبار اولنمشدر ۞ ودخی معلوم اوله كه فلك اعظمك قطب جنوبیسی
وقطب شمالیسی اولان بر برینه مقابل ایكی نقطه دائرهٔ افقك یعنی كوك یوزینك كنارنده صاغده وصولده
بولنوب كورندیكی معموره‌ده دائرهٔ معدّل النهار برابرلكنده وسمتنده جرم ارضك وسطنده دخی مغربدن
مشرقه طوغرو یوز سكسان درجه‌یه مقسوم بر خط مستدیر فرض اولنمشدر كه اصحاب جغرافیا اول خطه
خط استوا تسمیه ایتدیلر اول خط اوزرنده واقع ممالكده لیل ونهار دائما بر برینه مساوی اولدیغیچون
ومعدّل دائره‌سی فلك اعظمی ایكی نصفه تقسیم ایتدیكی كبی خط استوا دائره‌سی دخی جرم ارضی
ایكی قسمه بولوب غربدن شرقه اول خط اوزرنده توجه ایدن كسنه‌نك صاغ طرفنده واقع اولان محللره

اراضیٔ جنوبیه وصول طرفنده بولنان محلره اراضئ شمالیه اطلاق ایدرلر وبطلیموس اقالیم سبعه دن
اوّلکی اقلیمك ابتداسنی خط استوادن اعتبار ایدوب جهت شمالده یدنجی اقلیمه وارنجه اقالیمی طول
وعرضلریله بسط ایدوب وحکمای متقدمین قتنده جرم ارضك معمور اولان محلری انجق خط استوانك جهت
شمالیه سنده یعنی صول طرفنده واقع اولوب قطعا خط استوانك جنوب طرفنده یعنی صاغ جانبنده معمور
اولمامق اوزره زعم ایتمشلردر ۞ معلوم اوله که ارض وسمانك شکلی کروی ومستدیر اولمغله اگر برکسه جرم
ارضك وسطنده غربدن شرقه طوغرو فرض اولنان خط استواده واقع برمحلدن مثلا جهت شماله یعنی مغرب
شهرلرینه یاخود بلاد حجاز وعجم وروم ودیار افرنجه طوغرو توجه ایلسه قطب شمالی دیدکاری نقطه که
بنات نعش کوکبلری سمتنده در اول نقطهٔ موهومه مادامکه شماله متوجه اولان کسنه خط استواده بولنه
افقدن یعنی کوك یوزینك کنارندن مفارقت ایتمز ایدی اما سمت شماله توجه اولنمقده کتدکجه تدریج ایله
قطب شمالی وبنات نعش کبی کوکبلری افقدن یوقاروارتفاعه باشلیوب قطب جنوبی وانك سمتنده اولان
کواکب اولقدر تحت الارض مختفی اولور مثلا خط استوادن جنوب وشمال سمتلرندن برطرفه بردرجه
مقداری مسافه حرکت اولنسه که سیر معتدل ایله درت قوناق یردر خط استوانك شمالنه یعنی صول طرفنه
توجه ایدن کسنه نك سمت رأسی خط استوا اوقنده فلکده مفروض اولان معدل دائره سندن بردرجه
بعید اولوب وقطب شمالی ایله قرینده اولان کواکب دخی افقدن بردرجه مرتفع اولور * ایکی درجه طی
مسافه اولنورسه قطب شمالی دخی ایکی درجه افقدن مرتفع اولور فعلی هذا القیاس حکمای متقدمین رأیی
اوزره طرف شمالده معموره نك آخری اولان التمش دوبت درجه عرضنه وارنجه خط استوادن حرکت اولنسه
قطب شمالی افقدن التمش درت درجه یوقارو بولنوب قطب جنوبی افقدن التمش درت درجه اشاغی اولوب
ودائرهٔ معدل النهار سمت رأسدن کذلك التمش درت درجه بعید اولور * اگر قطب شمالی دائرهٔ افقدن
طقسان درجه مرتفع اولان محل که عرض تسعین درا کا وصول ممکن اولسه قطب شمالی سمت رأسه کاوب
وقطب جنوبی تحت الارض سمت قدمده بولنوب ودائرهٔ معدل النهار عرض تسعینده افق دائره سی مقامنه
قائم اولمغله بروج شمالیه اطلاق اولنان التی برجکه حمل وثور وجوزا وسرطان واسد وسنبله برجلریدر دائما
افقك فوقنده بولنوب شمس تابان اول برجلره کلدکده قطعا غروب ایتمکله التی آی کوندز اولور * وبروج
جنوبیه که میزان وعقرب وقوس وجدی ودلو وحوت برجلریدر اشبو عرض تسعین شمالی دیدکاری محلده
دائما افقك التنده بولنوب مهر منیر بو برجلره کلدکده اصلا طلوع ایتمکله التی آی کیجه اولمق لازم اولور *
بناء علیه طرف شمالده حکمای متقدمین رأیلری اوزره قطب شمالیك التمش درت درجه مرتفع اولدیغی
محل که آخر معموره در اول محلدن عرض تسعینه وارنجه عمارت وشنلك ممتنع اولوب کرك حیوان وکرك نبات
حاصل اولمق متصور دکلدر زیرا عرض تسعینده سنهٔ کامله برکون ایله برکیجه دن عبارت اولوب وبرکونی التیه
کیجه نك مقداری سائر معموره ده جاری التی آی مقداری زمان مدید وممتد اولمغله کرك عرض تسعینده
وکرك اکا قریب بولنان اراضیده حرارت وبرودتك مدتلری طویل ومدید ومابینلرنده زمان غایة الغایه بعید
اولمغله مدار نشو ونمای موالید اولان اعتدال طبیعی حاصل اولمیوب حسب العاده تولید حیوان وتکوین
نبات متیسر اولمامغله التمش درت درجه دن طقسان درجه عرضنه وارنجه واقع اولان محللر عمارتدن خالی
قالمشدر ۞ معلوم اوله که خط استوا وسط ارضده مفروض ومعدل النهار دائره سی برابرلکنده واقع مغربدن
مشرقه طوغرو برخط مستدیر اولمغله آفتاب عالمتاب اوّل بهار اولان روز نوروزده حمل برجنه واوّل خریف
اولان میزان برجنه نقل وتحویل ایتدکده خط استواده واقع اولان ممالکك مثلا بلاد سودان وزنج وحبشه
اهالیسنك باشلری اوزرندن مرور ایدوب مهر منیر بو ایکی برجه کلدکده ممرّی معدل النهار دائره سی اولوب
وشمسك مداری اولان دائرة البروجك هر برنصفی معدل دائره سنك صاغنده وصولنده بر قوس ومعدل
اول قوسلرك کرشی مقامنده اولمغله حملدن میزانه وارنجه التی برج معدل النهارك صول طرفنده واقع قوسده
ومیزاندن حمل اوّلنه وارنجه التی برج صاغ طرفنده اولان قوسده بولنمغله شمس تابان ابتدای حملدن برکون
برکیجه ده بردرجه مقداری کندویه مخصوص حرکت غربیه سیله معدل دائره سنك صول طرفنه کتدکده

(المترجم محمد صاحب)
معلوم اوله که ذات الکرسی دیدکاری هیئت
طوبیلدر اول طوبك ایکی قولبی واردر
بری قطب شمالی مقامنده در مادامکه اول
قولبلرك ایکیسی طوبك اسکمله سی اوزرنده
رسم اولنان معدل دائره سنك ایکی طرفه بعدی برابر
اولوب خط استواده ذکر ایلدیکمز وجه
اوزره شرقدن غربه طوغرو طوبی تحریك
ایلسك دولاب چرخی کبی دوره باره ماقولبلرك
بری اسکمله نك تخته سندن یوقارو
قالدرسق مقابلنده اولان قولب تخته نك
التنده قالوب ومعدل دائره سیدخی تحت
الافق اولان قولب طرفنه میل ایدر
وشرقدن غربه طوغرو طوبی تحریك ایلسك
دولاب چرخی کبی دور ایتیوب حمایلیه
منحرف دور ایدر باشلر قولبك نه قدر رفع اولنسه
مقابلنده اولان قولب دخی اولقدر اشاغی
اینوب ومعدل دائره سیدخی اوقدر منحرف
اولور خط استوادن التمش درت درجه
عرضنه وارنجه معمور اولان محللرك حالی
دخی بونکله معلوم اولور اما هیئت طوبی
قولبلرینك برینی رفع ایدرك تا اورته یه
کتورسك مقابل اولان قولب دخی تحته
الافق اورته ده بولنوب ومعدل دائره سی
ذات الکرسی اسکمله سنك تخته سیله
برابر اولوب افق مقامنه قائم اولمغله طوبی
تحریك ایلسك آسیاب چرخی کبی دوره
ایلیوب ودائرة البروجك نصفی فوقده ونصفی
آخری تحتده بولنوب عرض تسعینك دخی
احوالی بو وضع ایله معلوم اولوب عرض
تسعینده التی آی کیجه التی آی کوندز
اولدیغی ظاهر اولور

خط استواده واقع ممالكده دخی غربدن شرقه توجه ایدن کمسنه لرك شمالنده واقع اولوب على التدريج بر آیده حمل برجنی وثور برجنی وجوزا برجنی دور وقطع ایدوب سرطان برجی اوّلنه واصل اولدقده مداری اولان قوس شمالینك قبضه سنه یعنی وسطنه کاملكه شمس منیر فلكده معدل دائره سندن وارضده خط استوادن یکرمی درت درجه مقداری بعید اولورکه شمسك معدلدن غایت بعدیدر * وبو اوقاتده مهر منیر خط استوا اهالیسنك سمت رأسلرندن شماللرینه میل ایدوب وسرطان برجنه وصولنده میلی غایت بولوب بعده تدریج ایله سرطاندن اسده واسددن سنبله یه کلدکده ینه خط استوا اهالیسنك سمت رأسلرینه قریب اولوب وسنبله برجندن میزان اوّلنه واصل اولدقده ینه شمس تابان خط استوا اهالیسنك سمت رأسلرندن مرور ایدر بعده میزان اوائلندن دخی حرکت ایدوب معدل دائره سنك وخط استوا اهالیسنك جنوبینه یعنی صاغ طرفنه چکوب بروج جنوبیه یه نقل وتدریج ایله برکون بر کیجه ده بر درجه حرکت ایده رك اوچ آی تمامنده میزان * وعقرب * وقوس * برجلرنده سیرنی تمام ایدوب جدی برجنك اوّلنه واصل اولدقده مدار شمس اولان قوس جنوبینك قبضه سنه ووسطنه واصل اولدقده طرف جنوبده دخی طرف شمال کبی یکرمی درت درجه بعید اولور * بعده ینه تدریج ایله جدی برجندن دلو برجنه ودلودن حوت برجنه واصل اولدقده افتاب فلکده معدل دائره سنه وارضده خط استوایه تقارب ایدوب حرکته ابتدا ایتدیکی حمل برجنك اوّلنه واصل اولور * فعلى هذا شمس تابان حمل ومیزان برجلرینك اوللرینه کلدکده وسط ارضده واقع خط استواده سنه ده ایکی دفعه اهالیسنك سمت رأسلرندن مرور ایدوب بو اثناده خط استواده غاية الغایه حرارت مشتد اولوب شمالده سرطان برجنه وجنوبده جدی برجنه نقل وتحویل ایتدکده خط استوا اهالیسنك سمت رأسلرندن یکرمی دردر درجه بعید اولمغله اول دیارده فی الجمله برودت حاصل اولور ❁ امّا خط استوادن مثلا طرف شمالده واقع ممالکه توجه اولنسه معدل النهار دائره سی خط استوانك اوزرنده وبرابرلکنده اولمغله معدل سمت رأسدن زائل وطرف جنوبه مائل اولوب وخط استوا افقنده یعنی اول محلده کولك یوزینك کنارندن مفارقت ایتمیان قطب شمالی دخی شماله توجه ایدن کمسنه نك ارضده سیر وحرکتی مقداری درجه درجه افقدن مرتفع اولوب قطب جنوبی دخی اول مقدار تحت الارض افقدن اشاغی بولنوب کتدکجه اکا قریب اولان کواکب مختفی اولور ❁ خلاصهٔ کلام خط استوادن کرك طرف شماله وکرك طرف جنوبده واقع محللره توجه اولندقده خط استوانك برابرلکنده واهالیسنك سمت رأسلرنده واقع فلکده مفروض معدل النهار دائره سندن نه مقدار درجه بعید مسافه قطع اولنورسه شماله توجه ایدن کمسنه یه نسبتله قطب شمالی افقدن او مقدار درجه مرتفع وقطب جنوبی دخی اوقدر تحت الافق مختفی اولوب خط استواده کورنمیان نیجه کواکب شمالده نمایان وطرف جنوبده نیجه سی دیده دن نهان اولور ❁ ودخی معلوم اوله که خط استوادن شمال طرفنه توجه ایدن کمسنه خط استوادن یکرمی درت درجه بعید اولان محللره مثلا جزیرة العربده حجاز ولایتلرینه واکا محاذی اولان محللره واصل اولدقده سرطان برجی سمت راسه کلوب معدّل النهار دائره سی سمت راسدن یکرمی درت درجه بعید قالوب وقطب شمالی دخی یکرمی درت درجه افقدن مرتفع وقطب جنوبی تحت الارض کذلك اول مقدار اشاغی قالور اول وقتکه شمس تابان سرطان برجنه تحویل ایده انجق سنه ده برکره اول محللرده شمس تابان سمت رأسلرندن مرور ایتمکله حجاز اولکه سنده وسائر سرطان برجی مداری تحتنده بولنان اولکه لرده غاية الغایه حرارت مشتد اولور ❁ اکر طرف شمالده قطب شمالی افقدن یکرمی درت درجه دن زیاده مرتفع اولان محللره توجه اولنسه مثلا دیار مصر وشام وممالك روم وعجم وافرنجه وارلسه من بعد شمس تابان سمت رأسه کلیوب کیروده قالور خط استوادن التمش درت درجه بعید اولان محللره وارلسه قطب شمالی دخی التمش درت درجه افقدن مرتفع اولوب وقطب جنوبی کذلك اول مقدار تحت الافق مختفی قالوب شمس سرطان برجنه کلدکده التمش درت عرضنده واقع محللرده آفتاب قرق درجه سمت راسدن بعید اولوب حمل برجنه واردقده التمش درت درجه وجدی برجنه نقل ایتدکده سکسان سکز درجه اول محللردن بعید اولور ❁ معلوم اوله که حکمای متقدمین رأیی اوزره طرف شمالده خط استوادن التمش درت درجه بعید اولان محل یدنجی اقلیمك آخری اولوب انده

عمران منقطع اولور دیدیلر * وسبب وعلتنی دخی بویله بیان ایدوب دیدیلرکه تولید انسان وحیوان وتکوین
نبات ذات الافنان ومعادن بی پایان عالم اسبابده حرارت وبرودتك اعتداله موقوف اولوب بو اعتدال دخی
قرص شمسك وجه ارضه ضیاسنك اعتدال اوزره وصولنه مبتنیدر دیدیلر خط استوادن التمش درت درجه
بعید اولان محللرده ایسه مثلا مسقو دیارینك وترکستانك وچین ولایتلرینك نهایتلرنده وسائر بونجی اقلیمك
وراسنده واقع مواضعده مدت مدیده شمس تابان سمت راسدن غایة الغایه بعید وبرودت وانجماد کمال مرتبه
شدید اولوب ماده حیات اولان حرارت ایله ممتزج اولمامغله علی جری العادة الالهیه تولید مرکبات وتکوین
کائنات منقطع اولمشدر ❀ بوندن صکره معلوم اوله که شمس تابان سمت راسدن مرور ایدوب یاخود سمت
راسه قریب اولدقده طرف سمادن شعله وضیاسی زمینه خطوط مستقیمه اوزره منعکس اولوب بربرینه
مساوی زوایای قائمه احداث ایتمکله اشعه وانوارینك ارضده تأثیری زیاده اولوب شمسك مرینه قریب اولان
محللره ضوء وشعاعی منبسط ومنتشر اولمغله اول محللرك حرارت وسخونتی زیاده اولور اما شمس تابان سمت
رأسدن بعید اولان محللرده انوارینك زمینه انعکاسی استقامت اوزره اولمیوب طرف سمادن سطح زمینه
خطوط شعاعیه انحراف اوزره نازل اولمغین اول خطلرك زمینده احداث ایلدیکی زاویه‌لر بربرینه برابر
اولمیوب بری منفرجه یعنی بیوك وبری حاده یعنی کوچك اولمغله انوار شمسك وجه ارضده تأثیری ضعیف
اولمغله مر شمسدن بعید اولان مواضعده حرارت وسخونت شدید اولمز معدل النهار تحتنده وسط ارضده
مفروض اولان خط استواده واقع محللرده مثلا بلاد سودان ایله حبشه وزنج ولایتلرینك بعضلرنده وبحر محیط
هندی ساحلنده بولنان یمن شهرلرنده آفتاب عالمتاب حمل ومیزان اوللرینه نقل وتحویل ایتدکده سنه‌ده
ایکی دفعه اول محللرك اهالیسنك سمت رأسلرندن دور ایدوب بعده خط استوانك صاغ طرفنه وصول طرفنه
دخی میل ایتدکده بونلره سمت رأسدن زیاده بعید اولمیوب خط استوانك صول طرفنه کچوب غایت میل
وبعدی اولان سرطان برجنه کلدکده بونلره فی الحال سمت رأسه یاقلشوب کذلك خط استوانك صاغ طرفنه
کچوب اول طرفده دخی غایت میل وبعدی اولان جدی برجنه کلدکده بونلره سمت رأسه عود ایدوب خط
استواده واقع ممالکده بولنان اهالینك شمس تابان کاه باشلری اوستنده کاه ایکی طرفده رأسلرینه قریب
اولمغله اول محللرده حرارت مشتد اولور ❀ وکذلك خط استوا ایله صول طرفنده مدار سرطان تحتنده
بولنان موضعلرك اراسنده واقع محللرده مثلا ارض حجازده وبونلره خط استوا ایله صاغ طرفنده مدار جدی
التنده بولنان ممالکك ما بینلرنده واقع اماکنده مثلا بحر محیط هندی ساحلنده اولان بعض بلاد سودان
وغیریده شمس تابان خط استوا کبی اول محللرده دخی سمت رأسدن زیاده بعید اولمامغله شعله وضیاسی صحیفهٔ
ارضه استقامت اوزره نزول ایدوب یعنی اهالیسنك باشلری اوزرینه طوغرو منعکس اولمغله اول اراضیده
دخی حرارت افراط وشدت اوزره حاصل اولور افراط حرارت وغلبهٔ کرمیت ایسه ارض وهوانی تجفیف
ویبوست احداث ایدوب تولید حیوان وتکوین نباتی افساد ایدر زیرا حرارت ویبوست مشتد اولدقده
میاه ورطوباتی تحلیل ایدوب حیوان ونبات ومعادنده تکوین امری مختل اولور حضرت حکیم بی علت
ومبدع باهر القدرت جلت عظمته حرارت ورطوبتك اعتدال اوزره امتزاجنی مرکبات عنصریه‌نك تکوین
وتولیدینه مدار ایتمکله غلبهٔ حرارت رطوبتی افنا ایدن محللرده تقدیر الهی ایله نشو ونما معدوم ومفقود
اولور ❀ اما مدار سرطان سمت رأسدن مائل ومنحرف اولان محللرکه شمس تابان طرف شمالده خط استوادن
یکرمی بش درجه یاخود دخی زیاده بعید اولان موضعلردر اول مملکتلرده مثلا ارض مصر وبلاد عراق واعجام
وممالك روم وافرنجده والتمش درت درجه عرضنه وارنجه سائر محللرده آفتاب اول اماکنك اهالیسنك قطعا
سمت رأسلرندن مرور ایلیوب شعله وضیاسی یمین ویسارلرندن منعکس اولمغله خط استوا وکا قریب محللرده
اولان شدت تأثیر بو مواضعده اولمیوب حرارت وبرودت ورطوبت ویبوست بربرلریله اعتدال اوزره امتزاج
ایتمکله بو محللرده تولید حیوان وتکوین نبات حاصل وعلی التدریج اعتدال طبیعی کمالنه بالغ وواصل اولور
❀ لکن بو مواضعك حالی دخی بربرلرینه نسبتله مختلف ومتفاوت اولوب از جمله طرف شمالده التمش درت
درجه عرضنه قریب اولوب شمس تابان سمت رأسدن زیاده بعید اولدقده شمسك نور وضیاسی ارضده تأثیری

(المترجم محمد صاحب)
معلوم اوله که مهندسین اصطلاحنده زاویه
برخطك برخط اوزرینه قیامندن ایکی
طرفده حاصل اولان کوشه‌یه دیرلر اکر
خط استقامت اوزره قائم اولورسه ایکی
طرفنده بربرینه برابر ایکی زاویه حاصل اولوب
هر برینه قائمه دیرلر اکر اول خط خط اخره
اوزرینه میل وانحراف اوزره قیام ایدرسه
حاصل اولان زاویه‌لرك بری بیوك بری
کوچك اولوب بیوکنه منفرجه وکوچکنه
حاده دیرلر

منفرجه
حاده
قائمه
قائمه

بوشکللرکبی شمسك نور وضیاسی دخی سمت
رأسه مرور ایدن محللرده ارضه طوغرو
نازل اولوب خطوط شعاعیه ارضده زاویهٔ
قائمه احداث ایدر سمت رأسدن بعید اولان
محللرده ایسه خطلر ارضه میل وانحراف
اوزره نزول ایتمکله ارضده بربرینه مخالف
زاویه‌لر حاصل اولور ضیانك تأثیری ایسه
زاویهٔ قائمه اوزره انعکاسی صورتنده شدید
ومنفرجه وحاده صورتنده ضعیف اولدیغی
کتب حکمیه‌ده بیان اولنمشدر

ضعيف اولمغله حرارت قدر حاجتدن ناقص وبرودت نصابندن ازيد اولمغله تكوين امرى مختل وفاسد اولور
لكن اشتداد حرارتك تكوين وعمارده ضررى غلبهٔ برودتك فساد تكويننده تأثيرينه غالبدر يعنى بر محلده كه
شمس سمت رأسه قريب اولوب افراطله حرارت شديد اولسه اول محلده توليد حيوان وتكوين نباته خلل
ترتب ايتديكى كبى شمس سمت رأسدن بعيد اولوب برودت غالب اولان مواضعده دخى فساد تكوين
مقرردر * اما شدت حرارتك ضرر وفسادى غلبهٔ برودتك فسادندن اقوى در زيرا حرارتك برشيئى
قوريدوب تجفيف وتحليل ايله تأثيرى برودتك برشيئى طوكديروب اجماد ايتمسندن اسرعدر *
كورمزميسنز كه حرارت ناريه يانغنه مستعد اولان نسنه يى احراق ايتديكى مدتده برودت هوائيه انجماده
مستعد اولان نسنه يى اجماد ايده مديكى ظاهردر * بناء عليه حكماى متقدمين رأيى اوزره اوائكى اقليمك
ابتداسى خط استوادن فرض اولنوب ايكنجى اقليم دخى اكا مجاور اولوب شدت حرارت غالب اولمغله انلرده
عمارت اقل قليلدر بعض اراضئ سودان وحبشه وزنج وحجاز كبى * اوچنجى ودردنجى وبشنجى اقليملرده شمس
سمت رأسدن فى الجمله تأثيرى قليل اولوب حرارت معتدل اولمغله مغربدن مشرقه وارنجه حيوان ونبات
ومعادنده كثرت وكمال وفرت بركت ايله زياده معموردر * التنجى ويدنجى اقليملرده شمسك سمت رأسدن بعدى
زياده اولوب برودت غالب وحرارت ناقص اولمغله انلرك عمارتى دخى نقصان اوزره واقع اولمشدر ۞ لكن
يدنجى اقليمدن صكره برودت كمال مرتبه غالب وحرارت غاية الغايه ناقص اولمغله التمش درت درجه عرضندن
طقسان درجه عرضنه وارنجه واقع اولان موضعلرده مثلا وراى سد يأجوجده طرف جنوب كبى عمارت
وشنلكدن اثر يوقدر وخط استوانك شمالنده واقع مواضعك اكثرنده حرارت وبرودت معتدل اولوب
وجنوبنده يعنى صاغ طرفنده حرارت افراطله مشتد اولمغله اقاليم طرف شمالده اعتبار اولنوب معمورهٔ
ارضك ربع شماليسنك عمارتى ربع جنوبيدن اكثر واوفر اولمشدر ۞ حتى بعض حكما خط استواده حرارتك
اشتدادندن ناشى اولو اليده واكا قريب محللرده عمارت وشنلكدن اثر اولمق ممتنعه ذاهب اولمشلردر
* لكن بو قول ضعيف وباطلدر زيرا مشاهده ومعاينه طريقيله واخبار متواتره ايله ثابتدر كه نفس خط
استواده وجنوب وشمالنده واقع قريب محللرده عمارت موجود اولوب مجرد اشتداد حرارت علتى ايله
معموريتنى انكار ايرنده دكلدر * ظاهر اولان بودر كه ذكر اولنان بعض حكما دخى خط استواده واكا قريب
محللرده عمارتك وجودنى بالكليه انكار ايتميوب بلكه انلرك دخى مرادلرى خط استوا حواليسنده شمس
تاباتك ضياسنك ارضده تأثيرنده شدت وافراط حرارتدن ناشى سائر محللره نسبتله توليد حيوان وتكوين
نباتك نشو ونماسنه خلل ويروب اكثرى خراب اقلى معمور اولمغه ذاهب اولمشلردر * واقعده ونفس
الامرده دخى حال بومنوال اوزره اولوب خط استواده وطرف يميننده عمارت سائر ممالك شماليه يه كوره
اقل قليلدر ۞ حكماى اسلاميه وعلماى مغاربه‌دن ابو الوليد بن رشد القرطبى ديديكه خط استوا ارضك
وسطنده واقع وشمسك سمت رأسه قرب وبعدى مساوى بر محل اولوب دائما آنده ليل ونهار اون ايكيشر ساعت
اولمغله نهارك اون ايكى ساعت حرارتنه كيجه نك اون ايكى ساعت برودتى مقابل وهواسى سائر محللردن
معتدل اولمق اقتضا ايدر وخط استوانك صاغ طرفنده بولنان موضعلر صول طرفنده واقع محللر مثابه سنده
اولمغله طرف شمالده خط استوادن التمش درت عرضنه وارنجه غربدن شرقه طوغرو ممتد يدى اقليم معمور
اولديغى كبى خط استوانك صاغ طرفنده دخى اول مقدار محللرده عمارت اولمق اقتضا ايدر ايكن حكماى
متقدمين عمارتى انجق خط استوانك طرف شمالنه تخصيص ايله يدى اقليمى اول طرفده اعتبار ايدوب جنوب
طرفنده اقل قليل عمارت ذكر ايليوب ماعداسى خراب اولمق اوزره تصريح ايتدكارينه وجه يوقدر ديو ابن
رشد تحرير مقال ايلدى * ابن رشدك بو كلامى فساد تكوين جهتندن محال وممتنع دكلدر يعنى خط
استوانك صاغ طرفنده شدت حرارتدن ناشى تكوين حيوان ونبات امرى فاسد اولوب اما خط استوانك
صول طرفنده حرارت محذورى اولمامغله توليد وتكوين خصوصى جارى اولوب عمارت شماله مخصوص
اولمق جهتيله ابن رشدك كلامنه اعتراض اولنمز زيرا نفس خط استواده حرارت مفرطه موجود ايكن
ولو قليلا عمارت موجود بولنمشدر بلكه خط استوانك صاغ طرفنده عمارتك امتناعى بحر محيط اولو اليده

واقع اولمغله وجه ارضی ستر ایدوب طرف شمالك ایسه معمور اولان محللرنده انجق آق دکز وقره دکز وکیلان دکزی اولوب وارالری اراضیٔ معموره ایله مملو بولنمشدر طرف شمالده بحر محیط تا اقلیم سابعك آخرنده ورای سد یأجوجده بولنمغله عمارتك اکثری طرف شمالده بولنوب طرف جنوبده بحر محیط عمارته مانع اولمشدر * امانفس خط استوانك عمارتدن خالی اولمسی خلاف مشهود ومغایر مشهور ومتواترا اولمغله حلیهٔ صحتدن عاطل قول باطلدر * بوندن صکره معلوم اوله که معمورهٔ ارضك وآنده فرض اولنان یدی اقلیمك واقالیمده واقع ممالكك احوالندن بحث ایدن علمه علم جغرافیا دیرلر علمای فن جغرافیا معمورهٔ عالمده واقع بلدان وجبال وبحار وانهاری واحدا بعد واحد ذکر وتفصیل ایدوب فن مزبورده کتابلر تدوین وتحریر واشکال وصورینی خریطه لرده رسم وتصویر ایتمدیلر که انشاء الرحمن بوندن صکره کله جك فصلده تقریرلری علی التفصیل ثبت وتحریر اولنور * شمدی بو مقامده معمورهٔ عالمك یدی اقلیمه منقسم اولوب وهر اقلیمك عرضلری ولیل ونهار وساعتلری علی الاجمال بیان اولنور ۞ بوندن اقدم بیان اولندیغی اوزره جرم ارض بحر محیط اوزرنده برمدور اوزم دانه سی شکلنده اولوب نصفی بحر اوزرنده ظاهر ومکشوف ونصف آخری درون بحرده مستور قالوب اطرافنی دائرا مادار قوشاق کبی عنصر ما احاطه ایلمشدر * وجرم ارضك طبیعتی ثقیل وجهت سفله مائل وعنصر مانك طبیعتی خفیف اولمغله برمقتضای طبیعت جرم ارض ثقلنه بناءً بالکلیه جوف بحرده مستور اولوب اصلا بر طرفی مرئی اولمق کرك ایدی * لکن وقتا که جناب حکیم بی علت جل شأنه حضرتلری عناصر اربعه دن خلق وترکیب اولنان انواع حیوان ونبات ومعادن خصوصا اشرف موالید اولان نوع انسانی خلق وتکوین ایله عالمی معمور وآبادان ایلمکه عنایت علیهٔ صمدانیه سی تعلق ایتدیسه مجرای طبیعتك خلافنی ابراز واظهار قدرت ایدوب جرم ارضك نصفی مقداریني بحردن اخراج وبو قدر مرکبات عنصریه یی تکوین ایله وجه ارضی تزیین ایلدی ۞ ارباب فن جغرافیا ارضك قدر مکشوفندن معمور اولان مقدارنده اختلاف ایلیوب بعضیلری جرم ارضك معمور اولان محلی انجق ربعی یعنی درت بلوکده بر بلوکی اولمسنه ذاهب اولوب وبعضیلری دخی انجق سدسی یعنی التی بلوکده بر بلوکی معمور وباقیسی خرابدر دیدیلر * ودخی علمای فن جغرافیا دیدیلر که جرم ارضك جنوب وشمال طرفلرینك نهایتلری یعنی مغربدن مشرقه طوغرو توجه ایدن کسنه نك صاغ وصول جانبلرنده بولنان اراضی ایکی طرفدن بحر محیطه وارنجه معمور اولیوب محیطه قریب محللری خراب اولمق اوزره ذکر وبیان ایتدیلر * مثلا طرف جنوبده قرالولایتندن صکره بحر محیط کنارینه وارنجه نیجه محللر وطرف شمالده مسقو وترکستان ولایتلرینك وراسنده اولان نیجه مواضع بحر محیط شمالی ساحلنه منتهی اولنجه شنلکدن خالیدر دیدیلر * لکن مغرب ایله مشرق اراسنده واقع اولان محللرده عمارت بر برینه متصل اولوب شرق وغرب جهتلرینك هر بریله بحر محیط اراسنده عمارتدن خالی موضع بو قدر دیو بیان ایلدیلر ۞ ودخی وجه ارضده مغربدن مشرقه طوغرو معمورهٔ ارضی یدی قسمه تقسیم ایلیوب وهر قسمنه اقلیم تسمیه ایتدیلر * وبویدی اقلیمدن اولکی اقلیمك ابتداسنی حکیم بطلمیوس فن هیئتده کتاب مجسطی یی تألیف ایتدکده خط استوادن اعتبار ایدوب بعده کتاب جغرافیایی تصنیف ایلدکده اقلیم اولك ابتداسنی خط استوانك صاغ طرفنده اون درجه مقداری معمور محللره واقف اولمغله اول محلدن فرض واعتبار ایلدی وحکمادن اسحق بن حسن خازنی نام فیلسوف طرف شمالده بطلمیوسك تعیین ایلدیکی یدنجی اقلیمك وراسنده دخی نیجه معمور محللره مطلع اولوب تحدید وتعیین وطول وعرضنی تبیین ایلدی * ودخی حکمای متقدمین ارضدن معمور اولان محللری خط استوادن طرف شماله طوغرو یدی اقلیمه تقسیم ایتدکلرنده بو اقالیمك طوللرینك ابتداسنی مغربدن ومنتهاسنی مشرقدن فرض وتعیین اوزرینه اتفاق ایتدکدن صکره انلردن بعضیلری معموره نك طولنك ابتداسنی سبته بوغازندن طشره جقلدقده بحر محیط غربینك صول طرفنده بعض سودان ولایتلری ساحللرندن فرض ایدوب وبعضیلری دخی ساحل بحر محیط غربیدن اون درجه مقداری بعید روی بحرده واقع جزایر خالدات دیمکله معروف جزیره لردن فرض ایتدیلرکه اول جزیره لر حکمای یونان زماننده معمور وحالا اکثری قعر بحرده مغمور ومستوردر * واشبو یدی اقلیمك عرضلرینی خط استوادن طرف شماله طوغرو فرض وتعیین ایلدیلر واقالیم

سبعه نك طوللری كبی عرضلری دخی مختلفدر * تته كیم انشاء الرحمن هر بری تفصیل اوزره ذكر و بیان
اولنور * اقلیم اولك ابتداسی خط استوادن یاخود خط استوانك طرف شمالیسنه قریب محلدن غربدن
شرقه طوغرو ممتد بر خط مستدیر فرض اولنوب اول خطك وراسنده صاغ طرفنده بطلیوس تحریر ایتدیكی
اوزره سودان وحبشه وزنج ممالكنده اون درجه مقداری معمور محل بولنوب واول محلدن بحر محیط هندی
ساحلنه وارنجه كمال حرارت شمسدن ناشی شنلكدن خالی بریه لر وصحرالر وغیر مسكون اراضی واقع اولمشدر
واواكی اقلیمه صول طرفنـدن ایكنجی اقلیم متصـل اولوب ایكنجی اقلیمه دخی اوچنجی اقلیم واوچنجی یه دردنجی
ودردنجی اقلیمه بشـنجی وبشـنجی اقلیمه التنجی والتنجی یه یدنجی اقلیم علی وجه التوالی بربرلرینه متصلا كیروب
یدنجی اقلیمك آخرنده عمارت منتهی اولمشدر * وطرف شمالده یدنجی اقلیمك اخریله بحر محیط شمالی ساحلنه
وارنجه دخی شمسك سمت رأسدن بعـدی سـببیله كمال مرتبه برودتدن ناشی شنلكدن خالی بریه لر وخراب
محللر واقع اولمشدر * لكن طرف جنوبده خالی وخراب اولان محللر جانب شمالده واقع غیر مسكون
موضعلردن قتی چوق مرتبه اكثردر ❁ ودخی معـلوم اوله كه حكما اقالیم سـبعه نك عرضلرینی وهر اقلیمك
نهـارلرینك ساعتلرینی بو منوال اوزره تحقیق ایدوب دیدیلر كه وسط ارضـده فرض اولنـان خط اسـتواده
فلك اعظمك جنوب وشمالنده واقع قطب جنوبی وقطب شمالی دیدكاری ایكی نقطهٔ موهومه خط اسـتوانك
افقندن اصلا مفارقت ایتیوب زائل اولمزلر وبوندن اقدم مرتبه اخری بیـان اولنمش ایدیكه خط استوادن
طرف شماله توجه اولنسه قطب شمالی درجه درجه افقدن مرتفع اولوب وقطب جنوبی كذلك افقدن
اشاغی اینوب وخط استوا افوقنده وبرابرلكنده فلك اعظمده مفروض معدل النهـار دائره سی سمت رأسدن
جنوبه طوغرو مائل اولور وقطب شمالینك ارتفاعی وقطب جنوبینك انحطاطی ومعدل النهار دائره سنك
سمت رأسدن بعدی بربرلرینـه دائما برابر اولوب مثلا خط اسـتوادن اون درجه بعید شمالده بر محله وارلسه
معدل النهـار دائره سی اون درجه سمت رأسدن بعیـد وقطب شمالی اون درجه افقدن مرتفع وقطب جنوبی
كذلك اون درجه افقدن منحط اولور وعند الحكما عرض اقلیم وبلد ایله مراد معدل النهـار دائره سنك سمت
رأسدن بعیـد اولدیغی درجه لرك مجموعندن عبـارتدر یعنی بر اقلیمك یاخود بر بلده نك عرضی مثلا اون درجه
یادخی زیاده دردیدكلری وقتده اول اقلیمك یا اول بلده نك سمت رأسی معدل النهـاردن اوقدر درجه بعید
اولمق مراد ایدرلر * زیرا جرم ارضده خط استوا فلك اعظمده معدل النهـار دائره سنك برابرلكنده فرض
اولنمغله خط اسـتوادن طرف جنوب وشماله توجه ایدن كسـنه وجه ارضدن قاچ درجه مسافه قطع ایدرسه
انك سمت رأسی یعنی باشی طرفنه محاذی اولان سمت اوقدر درجه معدل النهار دائره سندن بعید اولمش اولور
تته كیم بر اقلیمك یا بر بلده نك طولی شوقدر درجه دردیلد كده حكمای یونان رأیلری اوزره مبدء عمارت فرض
اولنـان بحر محیط غربی ساحلندن یاخود جزایر خالداتدن شوقدر درجه بعید دیمكدر * معلوم اوله كه اصحاب
فن جغرافیا ارضدن معـمور اولان محللك عرضـنك تعیین وتقدیرنده واقالیم سـبعه دن هر بر اقلیمك عرضنك
مقدارنده اختلاف ایتدیلر بطلیوسك كتاب جغرافیاسنده رأی اخیری اوزره ارضدن ربع معـمورك
عرضی یعنی جنوبدن شماله طوغرو امتـدادی یتمش یدی بچق درجـه اولوب اون بر بچق درجه سی خط
استوانك صاغ طرفنده واقع اولدیغی مواضع معـموره نك والتمش التی درجه سی شمال طرفنده فرض اولنان
اقالیم سـبعه نك مجموعنك عرضیدر دیدی ❁ ودخی بطلیوس قتنده اقالیم سبعه دن اواكی اقلیمك عرضی
ووسعتی یعنی خط استوادن شماله طوغرو بعد وامتدادی اون التی درجه وایكنجی اقلیمك عرضی یكرمی درجه
واوچنجی اقلیمك عرضی یكرمی یدی درجه ودردنجی اقلیمك عرضی اوتوز اوچ درجه وبشنجی اقلیمك عرضی
اوتوز سكز درجه والتنجی اقلیمك عرضی قرق اوچ درجه ویدنجی اقلیمك عرضی قرق سكز درجه در *
بوندنصكره فلكده بر درجه نك مسافهٔ ارضـدن حصه سی بعض حكما مذهبی اوزره التمش التی میـل ایله ثلثـان
میل مقداریله تعیین اولنوب یعنی بر كسـنه خط اسـتوادن جنوبه یا شماله یاخود جهت غربه یا شرقه طوغرو
خط مسـتقیم اوزره كیدوب یمین ویساره انحراف ایتمسه التمش التی میل وثلثان میـل مقداری مسافه
قطع ایتدكده فلكدن بر درجه مقداری حركت ایتمش اولور * حساب مذكور اوزره اقلیم اولك جنوب ایله

شمال

(المترجم محمد صاحب)
[معـ]ـلوم اوله كه ارباب فن جغرافیا ارض وسمانك
[اشـ]ـكال واوضاعنی ضبط ایدوب افهامه
[تقر]یب ایچون ذات الكرسی اسمیله مسمی كروی
[الـ]ـشكل تخته دن یا معادنك بریندن معمول بر مدور
[جسـ]ـم اختراع ایدوب وقت حاجتنده اسـتعمال
[ایدر]لر وبو طوب بر اسكمله نك اوزرینه ایكی
[طر]فندن تیموردن مصنوع ایكی علاقه ایله وضع
[اولـ]ـنمشدر اول علاقه لرك بری قطب شمالی وبری
[قطـ]ـب جنوبی مقامنـده در واسكمله نك اوسـت
[طر]فنه سی كه طوب انك اوزرنده در افق
[مقا]منده در كه طوبك نصفی انك فوقنده ونصف
[آخری] تحتنده واقعدر وبو طوبك تا اورته سنده
[دا]ئرهٔ عظیمه رسم اولنمشدر كه اول دائره طوبی
[ایـ]ـكی نصفه تقسیم ایدوب فلك اعظمك اورته سنده
[واقـ]ـع معـدل النهار دائره سی صورتنـده در وبو
[دائـ]ـره یی ایكی طرفدن حمائل كبی قوشاتمش
[وطو]بك دائره دخی رسم اولنمشدر كه اكا دائره
[البر]وج دیرلر ودائرة البروج ایله معدل دائره سی
[ایكـ]ـی یرده بر نقطه اوزرنده ملاقات ایتمكله معدل
[دائـ]ـره سی دائرة البروجی ایكی نصفه تقسیم ایلیوب
[دائر]ه نك بر نصفی معدل دائره سنك صاغنده وصولنده
[واقـ]ـع قوس شكلنده ومعدل دائره سنك نصفلری
[دخـ]ـی اول قوسلره كرش مقامنده در واول
[قوسـ]ـلرك هر بری یوز سكسان درجه یه قسمت
[اولـ]ـنوب مجموعی اوچیوز التمش درجه یه بالغ وهر
[اوتـ]ـوز درجه بر برج اعتبار اولنمشدركه اول
[بـ]ـرجلرك التیسی معـدل دائره سنك صاغنده
[والتـ]ـیسی صولنـده واقعدر بو مقدمات ملاحظه
[اولـ]ـندقده ذكر اولنان طوبك جوفنده جرم ارض
[فنـ]ـدق دانه سی كبی فرض اولنسه اول دانه نك
[اورتـ]ـه سنده دخی معدل دائره سنه برابر بر خط
[مسـ]ـتدیر فرض اولنوب خط استوا مقامنده اولور
[ذكـ]ـر اولنان طوبك قطبلرینك یعنی قولپلرینك
[بر]ی افق تخته سندن یوقارو رفع اولنسه مقابلی
[اولا]ن قطب تخته نك التنده قالوب ومعـدل
[دائـ]ـره سی قطب رفع اولنـدیغیه افق تخته سنده اولان
[طر]ف جانبنه مائل ومنحرف اولدیغی ذات الكرسی
[نك] استعمال ایله تخییل اولنور

شمال اراسنده اون التی درجه مسافهٔ عرضی بیك التمش یدی میل اولور * وایکنجی اقلیم ایله اوّلکی اقلیمك
مجموعنك عرضی یکرمی درجه ایدی هر بردرجه التمش التیشر میل ایله ثلثان میلدن بیك اوچیوز اوتوز اوچ
میلدر * واوچنجی اقلیم ایله اقلیم اوّل وثانینك مجموعنك عرضی یکرمی یدی درجه ایدی بحساب مذکور
بیك یدیبیوز طقسان میلدر * ودردنجی اقلیم ایله اوّلکی وایکنجی واوچنجی اقلیملرك مجموعنك عرضی اوتوز اوچ
درجه ایدی ایکی بیك یوزسکسان بش میل ایدر * بشنجی اقلیم ایله ذکر اولنان درت اقلیمك مجموعنك عرضی
اوتوز سکز درجه ایدی حساب مذکور اوزره ایکی بیك بشیوز یکرمی میل ایدر * آلتنجی اقلیم ایله ذکری
سبق ایدن بش اقلیمك مجموعنك عرضی قرق اوچ درجه ایدی حساب مذکور اوزره میللرینك عددی ایکی
بیك سکزیوز قرق میل اولور * یدنجی اقلیم ایله سبق ایدن التی اقلیملرك مجموعنك عرضی قرق سکز درجه ایدی
امیالنك مجموعی اوچ بیك یوز اللی میل اولور ۞ ودخی معلوم اوله که خط استوانك طرف شمالیسنده
فرض اولنان اقالیم سبعه نك لیل ونهارلرینك زمانلری خط استواده واقع مواضع کبی بر برینه برابر اولمیوب
بلکه ازمنهٔ لیل ونهار فصول اربعه ده مختلف اولور * سببی دخی بودرکه بوندن اقدم مرةً بعد اخری بیان
اولندیغی اوزره خط استوا قبهٔ رفیعهٔ افلاکك تحتنده موجود اولان جرم ارضك وسطنده واقع ومعدّل النهار
دائره سنك برابرنده مفروض اولوب وشمسك مدار وممری اولان دائرة البروجك قوسلری کرك معدلك
صاغنده وکرك صولنده اولسون خط استواده اول قوسلر بر برینه برابر اولمغله شمس تابان افق استوانك
فوقنده اولان مدارده نه مقدار مکث ایدرسه تحت الافق ذخی اول مقدار مکث ایدوب دائما لیل ونهار خط
استواده اون ایکیشر ساعت اولوب تفاوت ایلمز * اما خط استوانك طرف شمالنده یاخود طرف جنوبنده
واقع اولان موضعلرده لیل ونهارك حالی بو منوال اوزره اولمیوب طول وقصر ایله مختلف اولور * زیرا خط
استوادن مثلا طرف شماله توجه اولنوب بعید اولدیغجه اول طرفه عزیمت ایدن شخصه مواجه اولان قطب
شمالی افقدن یوقارو قالوب وشمس تابان معدّل النهار دائره سندن بروج شمالیه یه میل ایتدکجه معدّل
دائره سیله قطب شمالی اراسنده مفروض بربرندن کوچك نه قدر دائره وار ایسه فوق الارض بولنان قوسلری
بیوك وتحت الارض بولنان قوسلری کوچك اولوب طرف شمالده شمسك وقت نهارده مکثی زیاده ووقت لیلده
ناقص اولمغله کوندزلری طویل وکیجه لری قصیر اولور * کیده رك شمس تابان معدّلك صاغ طرفنده واقع بروج
جنوبیه یه نقل ایتدکده طرف شمالده شمسك فوق الارض اولان مداری کوچك وتحت الارض اولان
مداری بیوك اولمغله موسم شتا حلول ایدوب کیجه لر طویل وکوندزلر قصیر اولور وحکیم بطلیوس رأیی اوزره
خط استوانك ومعدّل دائره سنك صاغ طرفنده واقع بروج جنوبیه دن جدی برجی که شمسك طرف جنوبنده
معدّلدن وخط استوادن غایت بعید اولدیغی برجدر شمس اول برجه واردقده طرف شمالده قیش موسمی حلول
ایدوب اوّلکی اقلیمك آخرلرنده مثلا حجاز سمتلرینك اواثلنده کیجه نك اوزونلغی اون ایکی بچق ساعت اولوب
کوندز اون بربچق ساعت اولور * بعده بروج شمالیه دن سرطان برجی که شمسك ومعدّلك جانب شمالنده
معدّلدن غایت بعید اولدیغی محلدر شمس اول برجه واردقده طرف شمالده ایام صیف حلول ایلیوب ینه اوّلکی
اقلیمك آخرلرنده کوندز اون ایکی بچق ساعت وکیجه اون بربچق ساعت اولور وکذلك ینه بطلیوس رأیی اوزره
ایکنجی اقلیمك آخرلرنده مثلا مدینهٔ منوّره ده وصعید مصر سمتلرنده لیل ونهارك طول وقصری اون اوچ ساعته
بالغ اولور وینه حکیم مزبور قولی اوزره اوچنجی اقلیمك آخرلرنده مثلا مصر اسکندریه سنده وغیریلرده لیل
ونهار اون اوچ بچق ساعت اولور * ودردنجی اقلیمك آخرلرنده مثلا اسبانیه دیارلرنده وحلب وانطاکیه ده
وسائر محللرنده روز وشب اون درت ساعته بالغ اولور * وبشنجی اقلیمك آخرلرنده مثلا قونیه وقیصریه
وبعض بلاد افرنجده اون درت بچق ساعت اولور * والتنجی اقلیمك آخرلرنده مثلا بلاد عجمك شمالنده واقع
محللرده کیجه وکوندز اون بش ساعته بالغ اولور * ویدنجی اقلیمك اواخرنده مثلا بعض بلاد روس وبلغارده
کیجه وکوندز اون بش بچق ساعته بالغ اولوردیو حکیم بطلیوس زعم ایلدی * حکیم مزبورك رأیی اوزره
هر اقلیمك لیل ونهارینك بربرلرندن تفاوتی انجق یارم ساعت اولوب هر اقلیمك ناحیهٔ جنوبنده اولنده تزاید
باشلیوب ینه اول اقلیمك طرف شمالده اخرنده نصف ساعت مقداری زیاده یه بالغ اولور * وصناعت فن

جغرافیا امامارندن اسحق بن حسن خازنی قتنده خط استوانك صاغ طرفنده واقع معمور محللرك عرضی اون التی درجه یکرمی بش دقیقه در * یعنی خط استوانك طرف جنوبنده واقع قرالر وحبشه ولایتلرندن وسائر اول حذاده واقع ممالکدن اون التی درجه یکرمی بش دقیقه عرضنه وارنجه معمور محللر واقع اولوب واول محللرك لیل ونهارلرینك اطولی اون اوچ ساعتدر دیدی * وخط استوانك طرف شمالنده واقع اقالیم سبعه دن اوّلکی اقلیمك عرضی دخی اسحق بن حسن خازنی قتنده اون التی درجه یکرمی بش دقیقه اولوب لیل ونهارینك اطولی اون اوچ ساعتدر * وینه اسحق قتنده طرف شمالده ایکنجی اقلیمك عرضی یکرمی درت درجه مسافه اولوب واقلیم مزبورك اواخرنده اطول لیل ونهار ساعتلری اون اوچ بچق ساعتدر * وینه مزبورك رأیی اوزره اوچنجی اقلیمك عرضی اوتوز درجه وساعات اطول لیل ونهارلری اون دردر * ودردنجی اقلیمك عرضی اوتوز التی درجه وساعات لیل ونهارلری اون درت بچقدر * وكذلك بشنجی اقلیمك عرضی قرق بر درجه اولوب اطول لیل ونهارلرینك ساعتلری اون بشه بالغ اولور * وكذلك التنجی اقلیمك عرضی قرق بش درجه اولوب ساعات لیل ونهارلری اون بش بچغه بالغ اولور * وكذلك یدنجی اقلیمك عرضی قرق سکز بچق درجه اولوب لیل ونهارینك اطولنك ساعتلری اون التی یه بالغ اولور * بوندن صکره اسحق خازنی دیدیکه یدنجی اقلیمك وراسنده بعض معمور اولان محللرك آخرینك عرضی التمش اوچ درجه یه ولیل ونهارینك اطولنك ساعتلری یکرمی یه بالغ اولوب طرف شمالده عمارت منتهی اولور ۞ ودخی حکیم بطلیوس ایله اسحق بن حسن خازنیدن غیری بعض ارباب فن جغرافیا اقالیم سبعه نك عرضلرینی بویله بیان ایلدیلرکه خط استوانك صاغ طرفنده بولنان معمور محللرك عرضی اون التی درجه یکرمی یدی دقیقه یه بالغ اولور وخط استوانك شمالنده واقع اوّلکی اقلیمك عرضی یکرمی درجه اون بش دقیقه در * وایکنجی اقلیمك عرضی یکرمی یدی درجه اون اوچ دقیقه یه بالغدر * اوچنجی اقلیمك عرضی اوتوز اوچ درجه یکرمی دقیقه در * دردنجی اقلیمك عرضی اوتوز سکز بچق درجه در * بشنجی اقلیمك عرضی قرق اوچ درجه در * التنجی اقلیمك عرضی قرق یدی درجه اوتوز بش دقیقه در * یدنجی اقلیمك عرضی اللی بر درجه اوتوز بش دقیقه در * ویدنجی اقلیمك وراسنده التمش یدی درجه عرضنه وارنجه متفرق محللرده معمورلر وار در دیدیلر * وصناعت فن جغرافیا اربابندن ابو جعفر خازنی عروض اقالیمی بیانده دیدیکه اقلیم اوّلك عرضی یکرمی درجه اون اوچ دقیقه در * ایکنجی اقلیمك عرضی یکرمی یدی درجه اون اوچ دقیقه در * اوچنجی اقلیمك عرضی اوتوز اوچ درجه اوتوز طقوز دقیقه در * دردنجی اقلیمك عرضی اوتوز سکز درجه یکرمی اوچ دقیقه در * بشنجی اقلیمك عرضی قرق ایکی درجه اللی دقیقه در * التنجی اقلیمك عرضی قرق یدی درجه ایکی دقیقه در * یدنجی اقلیمك عرضی اللی بش درجه قرق دقیقه در * اشبو ذکر اولنان اقالیمك عرضلرنده ولیالی ونهارلرینك طول وقصرلرنده وساعتلرینك تعیین وتقدیرنده ومیللرینك عددنده ائمهٔ فن جغرافیانك اقوال مختلفه لری دركه مطلع اولدیغم مرتبه سی كتب واملا اولندی والله خلق كل شیٔ فقدره تقدیرا ۞ بوندن صکره معلوم اوله كه صناعت جغرافیاده ماهر اولان حکما خط استوانك طرف شمالنده واقع یدی اقلیمدن هر بر اقلیمی طولی جهتنده مغربدن مشرقه طوغرو بربرینه برابر اون قسمه تقسیم ایدوب وهر قسمك اوّلنی غرب طرفندن وآخرینی شرق جانبندن اعتبار ایلدیلر * بو تقسیم اعتباریله یدی اقلیم اون قسمدن یتمش قسم ایلیوب وهر اقلیمك اقسام عشره سنده واقع اولوب مشتمل اولدیغی بلاد وامصار وجبالدن ونهرلردن وارالرنده واقع مسافه ومسلکلردن هر برینی تفصیل اوزره جغرافیا کتابلرنده ذکر ایلدیلر * لکن بز اشبو کتابمزده اقالیم سبعه ده واقع ممالك وبلدانك وبحار وانهارلرك انحق مشهور اولانلرینی ذکر ایدوب ایجاز واختصار طریقیله احواللرینی بیان ایلدك * واحوال ممالکی بیانده کتب جغرافیادن نزهة المشتاق نام کتابده واقع اولان ترتیبی اختیار ایدوب تار وپود قماش سخنی اول منوال اوزره نسج وتنظیم ایلدك * علمای جغرافیادن کتاب مزبورك مؤلفی اولان شریف ادریسی حوودی ملوك افرنجدن مالقه قرال الغنه تابع چجلیه جزیره سی قرالی اولان زجار نام قرال افرنجی ایله بیلرنده حقوق اولمغله بشیوز الی تاریخنده چجلیه یه واروب قرال مزبور ایله کورشدکده زجار مذکور کندی ایچون فن جغرافیاده

بركتاب تأليف ايتمك اوزره شريف مزبوردن رجا ايليوب اولدخي اسعاف مرام ونفعي عام اولمق ملاحظه سيله صناعت جغرافيا اربابندن حكيم بطليموسك ومسعوديك وابن خردادبه نك وحوقلينك وعذرينك واسحق منجمك وغيريلرينك كتبندن نقد وانتخاب طريقيله كتاب نزهة المشتاق بشيوز اللي تاريخنده جمع وتاليف ايلمشدر بردخي انك مختاري اولان مسلكه سلوكي اختيار ايليوب خط استوانك طرف شمالنده واقع اقليم اول ايله ابتدا ايلدك * بوندن اقدم تحرير اولنديغي اوزره اقاليم سبعه نك طوللري حكماي يونان قتلرنده غربدن شرق جهتنه طوغرو اعتبار اولنوب لكن يونانيلرك بعضيلري اقليم اولك ابتداسني شبته بوغازندن بحر محيطه چقلدقده محيطك صول طرفنه طوغرو ايكي اوچ بيك ميل مسافه قطع اولندقدن صكره قرالر ولايتي سمتنده محيط غربي ساحلندن فرض ايتديلر * وحكيم بطليموس اقليم اولك مبدئني ساحل مزبورك محاذاتنده اون درجه مقداري بعيد محلده جزاير خالدات اسميله موسوم ومعروف جزيره لردن فرض واعتبار ايلدي بو جزيره لر في الاصل كثير اولوب اكثري حكما زمانلرنده معمور وحالا جوف بحرده مغمور ومستور اولمق اوزره منقولدر جزاير مزبوره نك اكبر واشهري اوچ جزيره اولوب بو اوچ جزيره حالا معمور ومسكون اولمق اوزره مرويدر * حتى سمعمزه واصل اولان اخباردندركه بعض افرنج سفينه لري بحر محيط غربيده كزركن اشبو يديوز اللي تاريخنده بولري جزاير خالداته مرور ايليوب اهاليسي ايله مقابله ومقاتله ايتمكله اموال كثيره اخذ واغتنام ونيچه لرين دخي اسير ايدوب رجعت ايتدكلرندن صكره اخذ ايلدكلري اسرانك بعضيلريني غرب اقصا ساحلنده اهل اسلامه بيع ايليوب واول اسرانك بعضيلري غرب اقصا ممالكي سلطانك خدمتنده استخدام اولنوب لسان عربي ايله تكلمي تعلم ايتدكلرندن صكره مرقوم ملعونلري اولان جزاير خالداتك احوالندن خبر ويروب جزيره لرنده حديد مفقود اولمغله زراعت وحراثت ايچون ارضي كچي بوينوزلريله حفر ايليوب وتحصول وغله لري اربه يه وحيوانلري كچي يه منحصر اولوب انلرله تعيش ايتدكلريني خبر ويرديلر وبونلرك حديد ونحاس وساير معادندن مصنوع ومعمول آلات واسلحه لري اولميوب اعدالريله مقاتله ومحاربه ايتدكلرنده اللرينه بر طاش آلوب وراي ظهردن خصملرينه رمي ايدرلر وبونلر آفتاب پرست اولمغله وقت طلوعنده شمسه سجده ايدوب اديان حقه وباطله دن بر دين ايله متدين اولميوب كنديلره قطعا خبر دعوت نبوت بالغ اولمديغني خبر ويرديلر وبحر محيط غربيده سفاين افرنجك بو جزيره لره وصولي قصده مقارن اولميوب بحسب الاتفاق واقع اولمشيدي زيرا روي درياده سفاين ايله سير وسفر هبوب رياحه ومهبلرينك جهتلريني بيلمكه موقوف اولوب وهر روزكارك اسديكي جهتك ممرنده استقامت اوزره كيدلدكده اول ممرده واقع اولان بلده لردن قنغي بلده يه وصول ممكن اولديغني بيلمكه محتاجدر چونكه روزكارلرك مهب وجهتلرينك اختلافي وممرلرنده استقامت اوزره سير اولندقده نه محله وصول ميسر اولديغي معلوم اوله سفر بحر وسيرد رياده ماهر اولان سفينه رئيسلرينك يانلرنده مرعي ومعتبر اولان قواعد مرسومه وقوانين مضبوطه اوزره اجنحهٔ طيور مشابه سنده اول سفينه نك مدار سير وسفري اولان يلكني اول سمته مقابل ايدوب توجه ايتدكلري محله بادبان كشاي عزيمت اولورلر * وبودخي معلوم اوله كه بحر روميك وقره دكزك وساير بو مقوله بحرلرك ساحللرنده واقع اولان بلده لرك جمله سي خارجده نه شكل اوزره واقع وسواحل بحرده نه وضع اوزره مرتب ايسه خريطه تعبير اولنور صحيفه لرده مرسوم اولوب ورياحك هبوب ايتديكي جهات مختلفه لري دخي اول بلاد ايله اول صحيفه ده مسطوردر وانلر اشبو صحيفه يي كنباص اسميله تسميه ايدوب سير وسفرلرنده بونكله عمل ايدرلر * اما بحر محيطده بو امورك جمله سي مفقود اولوب اشبو ذكر اولنان خريطه وپوصله ايله عمل مشكل اولمغله سفائن ايله محيطك ساحلدن بعيد اولان محللرينه وارلمق عسيردر زيرا سفينه لر سواحلدن زياده بعيد وغائب اولورسه كيرويه عود ورجوع امري مشكل اولوب سلامت حال ايله عودت قليل اولور * بوندن ماعدا سواحلدن بعيد اولان محللرده جو هوا ايله صحيفهٔ بحرده على الدوام اول مرتبه ابخرهٔ غليظه حادث اولوركه سفاينك مجرا ومتريني سترايتمكله سير وجريلرينه ممانعت ايدر وسواحلدن كمال بعدي سببيله وجه ارضدن منعكس اولان شمسك ضياسي كه افناي رطوباتده تأثيري غالبدر اول ابخره يه واصل اولوب تحليل دخي ايده مز * بناء عليه بحر محيطك سواحلدن بعيد اولان محللرينه

سیر وسفر عسیر واحوالنه تحصیل وقوف صعب وغیر یسیردر * بوندن اقدم ذکر اولنمشیدیکه علمای فن جغرافیا اقالیم سبعه دن هر براقلیمی غربدن شرقه طوغرو بربرلرینه برابر اون عدد قسمه تقسیم ایدوب وهر اقلیمك قسملرنده واقع اولان بلاد وجبال وبحار وانهاری ذکر وبیان ایلدیلر * بناء علیه بزدخی اشبو کتابعزده اقالیم سبعهٔ معموره نك اقسامنده داخل اولان ممالکك احوالی بیانه شروع واقلیم اول ایله ابتدا ایلدك * اقلیم اولك قسم اولنده نیل سودان دیدکاری نهر قرالر ولایتی ایچنده جریان ایدوب جزایر بحر محیط غربیدن اولیل نام جزیره قربنده بحر محیطه منصب اولور * واشبو نیل سودان ایله ممالك مصره جاری اولان نیلك منبعلری خط استوانك صاغ طرفنده اون التی درجه بعید مسافه ده واقع جبل قمرده اولوب بعده جبل مذکورك قربنده ذکری آتی وجه اوزره نیل سودان نیل مصردن آیریلوب اقلیم اولده بحر محیطه دوکیلور * واشبو نیل سودانك کنارلرنده بلاد سودانیه دن سلا وتکرور وغانه ولایتلری واقع اولوب حالا بوعهدده اعظم قبائل سودان اولان مالی قبیله سی سلطاننك تحت حکومتنده در * ومالی قبیله سنك بلادینه فاس ملوکننك قلمرو سلطنتی اولان غرب اقصا اولکه سنك تجاری واروب قبیلهٔ مذکوره ایله بیع وشرا ایدرلر * ومالی سودانه مخصوص اولان اولکه نك صول طرفنده طوایف بربریه دن لمتونه قبیله سنك بلادی ایله ینه بربریه دن ملثمین جماعتنك قونوب کوچدکاری صحرالر واقع اولمشدر واشبو ذکر اولنان نیل سودان نهرینك طرف جنوبیسنده یعنی صاغ جانبنده لملم نامیله معروف کفار طوایف سوداندن بر طائفه ساکن اولورلرکه یوزلرینی وکوزلریله قولاقلرینك ارالرینی آتش ایله داغلیوب کندولرنه علامت ونشان اتخاذ ایدرلر وطوایف سوداندن غانه وتکرور اهالیسی اهل اسلامدن اولمغله دائما لملم طائفه سنك اموال وارزاقلرین نهب وغارت وکندیلرین سبی واسیر ایدوب تجاره بیع ایدرلر تجار دخی اساراء لملمی مغرب شهرلرینه کتوروب طالبینه فروخت ایتمکله مغرب ممالکی اهالیسنك عبید وجواریلرینك اکثری بونلردر * وطوایف سوداندن لملم طائفه سنك وراسنده یعنی صاغ جانبلرنده اعتباره سزا معمور محل اولمیوب انجق ینه سودانیلردن صورتده بشر سیرتده بقر بلکه دخی کمتر نسناس ناشناس مقوله سی برمقدار ناس عدیم الاستیناس واردرکه خالی مفازه لرده وقامشلی بطاقلی یرلرده ساکن اولوب حیوانات کبی اوت اوتلایوب چوق کره بربرلرینی دخی اکل ایدرلر بونلر بشر عدادنده اولنمامغله احواللری تفصیل اولنمدی * وسودان ولایتلرینك خشنك وترفواکه وثماری صول طرفلرنده واقع مغرب صحرالرینك باغ وبوستانلرندن جلب اولنوب کندی دیارلرنده حاصل اولمز * توات * تیکورارین * وارکلان * کبی موضعلرکه اوتلو صولو محللر اولمغله باغ وبوستانلری ودرخت میوه دارلری چوقدر * منقولدرکه کنار نیل سودانده واقع ممالکدن غانه مملکتنده زمان قدیمده سادات علویه دن بنی صالح دیمکله معروف برقوم حکومت ایدوب نیچه زمان ضبط وتصرف ایتدیلر * حتی کتب جغرافیادن کتاب زجار صاحبی شریف ادریسی جودی ذکر اولنان بنی صالح شرفای حسنیه دن صالح بن عبد الله بن حسن بن علی رضی الله تعالی عنه اولادندن برشعبه اولمق اوزره نقل وروایت ایدوب لکن عبد الله بن حسن حضرتلرینك صالح نام ولدی اولدیغی ثابت اولمامغله قول مذکور درجهٔ اعتباردن ساقط رأی ضعیفدر * حالا غانه ولایتنده بنی صالح دولتی منقرض اولوب مالی سلطاننك ضبط وتصرفنده در * ودخی ذکر اولنان سلا وتکرور وغانه ولایتلرینك طرف شرقیسنده اشبو اقلیمك اوچنجی قسمنده بعض جبالدن خروج ایدوب قسم ثانیده برقوملی صحراده محو ونا پیدا اولان نهرك کنارنده کوکو نام برشهر اولوب بوندن اقدم مستقلا اول دیارك ملکی دخی وارایدی بعده زمان کوکو ولایتنی مالی سلطانی ضبط وتسخیر واهالیسنی قهر وتدمیر ایلدی لکن حالا کوکو شهری اولحوالیده واقع برفتنهٔ عظیمه سببیله خراب ویباب ومندرس تحت التراب اولوب عماردن اثر باقی قالمامشدر * نته کیم انشاء الرحمن اشبو تألیفمزك طوایف بربر احوالی بیاننده اولان اوچنجی کتابنده مالی دولتی ذکری ضمننده نقل اولنان وقعه وفتنه یی تفصیل وتحریر ایدرز * وکوکو ولایتنك صاغ طرفنده ینه طوایف سوداندن کانم قبیله سنه مخصوص بلده لر وانلردن صکره ینه قرالر طوایفندن ونقاره مملکتی نیل سودانك جانب شمالیسنده واقع اولمشدر * وذکر اولنان کانم ونقاره ولایتلرینك طرف شرقیلرنده واقلیم اولك

دردنجی قسمنده جانب غربدن نوبه سودانیلری ارضنه متصل * زغاوه * وتاجره بلده لری واقع اولمشدرکه نیل مصر خط استوا قربنده مبدأ نبعندن اولا ذکر اولنان بلاده بعده انلردن ارض مصره وصولندن صکره طرف شماله بحر رومی یه یعنی آق دکزه منصب اولور * واشبو نیل مصرک منبع ومخرجی اولان جبل قمرکه خط استوانک اون التی درجه فوقنده یعنی صاغ طرفنده واقع برجبل عالیدر * علما قمر لفظنک ضبط وتصحیحنده اختلاف ایدوب بعضیلری لفظ مذکوری قافک ومیمک فتحیله ضبط ایلیوب دیدیلرکه جبل مذکوره جبل قمر اطلاقی اولنوب مسامتهٔ شمس ایله ضیاسی کثیر وبیاضی شدید اولمغله قمر سمایه نسبت وتشبیه اولنمشدر * وکتب ممالک ومسالکدن کتاب مشترکک مؤلفی یاقوت ایله علمای جغرافیادن ابن سعید لفظ مذکوری قافک ضمی ومیمک سکونیله ضبط ایدوب قمر اهل هنددن برقومک اسمی اولوب جبل مذکور اول قومه نسبت اولنمشدر دیدیلر * ذکر اولنان جبل قمردن اون عدد عین نبوع وخروج ایدوب ذیل جبله منصب اولدقدن صکره ذکر اولنان اون نهردن هربش نهر ینه جبل مذکور قربنده ما بینلری التی میل مسافه بعید برر کوله دوکیلور * بعده بو ایکی کولک هربرندن اوچر نهر خروج ایلیوب جمله سی التی نهر اولوب بونلرک مجموعی دخی ذکر اولنان ایکی کولک قربنده برکوله جمع اولورکه انک صول طرفندن برجبل کلوب ذکر اولنان کولک ایچنه دخول ایتمکله صویی ایکی نهر عظیمه تقسیم وتفریق ایلمشدر * اول ایکی نهر کبیرک بری جبلک غربنه وبری شرقنه طوغرو جریان ایدوب نهر غربی قرالرولایتلرینه مرور وطرف غربده بحر محیطه منصب اولور بوندن اقدم ذکر اولنان نیل سودان بو نهر غربیدر * وجبل مذکورک طرف شرقیسنه جاری اولان نهر کبیر جانب شرقدن شماله طوغرو منعطف ومنحرف اولوب مسافهٔ کثیره قطع ایتدکدن صکره صعید مصر دیمکله معروف اولان دیار مصریه نک طرف اعلاسنده واقع حبشه ونوبه شهرلرینه مرور ایدوب بعده ارض مصرک فوقنده نهر مذکور اوچ جدوله منقسم اولوب جمله سی اسکندریه ورشید ودمیاط ساحللرنده بحر رومی یه دوکیلور * لکن ذکر اولنان جداول نهرلک برجدولی بحر سفیده واصل اولمزدن مقدم بحیره بر مالح کوله قاریشوب بعده اول کولدن بحره منصب اولور نیل مصر دیدکاری دخی بو نهردر * واقلیم اولک امتداد طولیسنک اورته سنده نیل مصر کنارنده طوایف سوداندن نوبه قبیله سنک مسکنلری وحبش ولایتلری والواحات شهرلرینک بعضیلری وممالک صعید مصرک دار الملکی اولان اسوان بلده سی جنوبدن شماله طوغرو بربرینه متصلا ممتد اولمشدر * ودنقله شهری نوبه اولکه سنک معمور بندری وصعید مصر دیارینک فوقنده نیل مصرک غرب طرفنده واقع بربلده اولوب بو بلده نک تحتنده ینه نوبه مملکتی بلادندن غلوه وبلاق بلده لری بعده بلاق شهرینک طرف شمالنده التی مرحله بعید جنادل اسمیله مسمی برجبل واقع اولمشدر جبل مذکور نیل مصرک ممر ومجراسی سمتنده نوبه اولکه سندن صعید مصره طوغرو برکوه برشکوه درکه نوبه جهتنده اولان طرفی الچق ومستوی وصعید مصر سمتنده اولان جانبی بلند وعالی اولمغله نیل مصر نوبه سمتنده جبل مذکورک سطحنده جریان ایدرک صعید مصر جانبنده اولان طرفنه کلدکده قراز جبلدن اشاغی وجه ارضه منحدر اولوب برصدای مهیب وصوت هائل ایله بالادن زمینه ریزان اولورکه جوش وخروشی سمایه کزای حیرتدر * نهر نیل ایله ممالک سودان طرفنده مصر جانبنه کلان سفینه لرک محل مذکوردن مروری ممکن اولمامغله جبل جنادله کلدکلرنده کیلرده اولان یوکارکارنیلده برمحله اخراج اولنوب ظهر دوابه تحمیل وصعید مصر دیارینک بندری اولان اسوان بلده سنه نقل وتحویل اولندقدن صکره ینه سفینه لره وضع اولنوب دیار مصره ایصال اولنور * کذلک جانب مصردن نوبه وحبشه وسائر بلاد سودانه نهر نیل ایله کیدن سفاین دخی اسوان بلده سنه واصل اولدقلرنده ینه یوکلر اخراج وظهر دواب ایله جبل جنادلک قربنده برمحل مخصوصه نقل وتحویل اولندقدن صکره ینه سفینه لره وضع وتحمیل اولنوب مراد اولنان محله ایصال اولنور * واشبو جبل جنادل ایله مدینهٔ اسوانک ما بینی اون ایکی مرحله مسافه در ❁ ودخی مملکت الواحات دیار مصرک ونهر نیلک طرف غربیسنده صحرا ورمال اراسنده زمان سابقده بلاد کثیرهٔ معموره یی مشتمل برمملکت اولوب لکن الآن خالی وخراب وعمارات قدیمه آثاری مشهود

بر محالدر ۞ ودخی اقلیم اولك وسطنده بشنجی قسمنده بولنان حبش ولایتلری خط استوانك وراسندن
کاوب نوبه ارضنه طوغرو جریان ایدن بر نهرك کنارنده واقع اولوب بر برینه متصلا ممتد اولمشدر * نهر
مذکور نوبه ولایتلرینه کلدکده نیل مصره ملحق اولمغله ناسدن چوق کمسنه لر نهر مذکوردخی جبل قمردن
دیار مصره جاری اولان نیلك بر شعبه سی اولمق اوزره وهم ایتدیلر * لکن بطلیوس کتاب جغرافیاسنده
بونهری ذکر ایدوب ومخرج ومنبعنی تعیین ایلیوب نیل مصردن دکلدر دیو بیان ایلدی * واقلیم اولك
غربدن شرقه طوغرو مفروض اولان طولی جهتیله وسطی اولان بشنجی قسمنك آخرنده چین ولایتی ممتد نیرو
ممتد اولان هند وحبش دریاسی نهایت بولوب اقلیم اولك شرق جانبنه طوغرو ممتد وباقی قلان بش قسمنك
مواضع کثیره سی غمر وستر ایدر * بناء علیه اولکی اقلیمك التنجی قسمنك اولندن اونجی قسمنك آخرینه
وارنجه اکثر محللرینه بحر محیط هندی مرور ایتمکله اول قسملرده عمارت ممکن اولمیوب انجق معمور اولان
محللری بحر هند داخلنده واقع جزایر عدیده کثیره درکه صغیر وکبیری بیك عدد جزیره یه بالغ اولمق اوزره
مرویدر * ودخی ذکر اولنان جزیره لر ایله هند دریاسنك سواحل جنوبیه سنده واقع بعض ممالك زنج
وسودان وسواحل شمالیه سنده بعض معمور محللردن غیری اقسام خمسه باقیه ده عمارتدن اثر بولنمامشدر
واقلیم اولك جهت شرقیه سنده بلاد چیندن قتی جزئی محل معمور اولوب باقیسی بحر هند ایله مستوردر *
واقلیم مزبورك التنجی قسمنده بولنان یمن شهرلری بحر هنددن شماله طوغرو جریان ایدن بحر قلزم وفارس
دریاسنك اراسنده واقع جزیرة العرب ارضنك طرف جنوبیسنده بولنمشدر * جزیرة العرب ارضنك
طرف شرقیسنده بحر هند ساحلی اوزره مداین یمندن بلاد شحر واقع اولوب وبلاد حجاز ویمامه دخی جزیره
مزبوره ممالکندندر * تتمه کیم انشاء الرحمن اقلیم ثانی وثالث ممالکی بیاننده علی التفصیل ذکر اولنور ۞
ودخی اقلیم اولك التنجی قسمنده بحر هند ساحلنك طرف غربیسنده زیلع بلده سیله بلاد حبشه نك بعض
طرفلری وممالك حبشك شمالنده طوایف سوداندن بجه قبیله سنه مخصوص اولان بادیه لر واردر * ذکر
اولنان بادیه لر صعید مصر دیارنك اوست یاننده واقع اولان جبل علاقی ایله بحر قلزم اراسنده واقع اولوب
بجه طائفه سی اول صحراده کشت وکذار ایدرلر * وینه اقلیم اولك التنجی قسمنده زیلع بلده سنك صول
طرفنده مندب قپوسی دیدکلری خلیج واقع اولمشدرکه قلزم بوغازی دیمکله معروفدر بحر هند ساحلنده اولان
حبش ارضندن بحر هنده طوغرو ممتد جبل مندب دیمکله معروف بر جبل واردرکه ارض حبشك مقابله سنده
واقع اولان جزیرة العرب سواحلندن یمن ساحلنه اوچ میل مقداری یاقلشوب جبل مذکور ایله ساحل یمن
اراسنده اولان بحر ضیق اولمغله قلزم بوغازی بو محلدن ابتدا ایدر * وبو ذکر اولنان بوغاز غرب طرفندن
حبش وشرق جانبندن یمن ساحللری ایله جنوبدن شماله طوغرو اوچ میل عرض واون ایکی میل طول ایله ممتد
اولوب کیتدکجه وسعت بوله رق دیار مصرده قلزم بلده سی قربنده نهایت بولور * وبحر هنددن یمن
سفینه لری کاوب مندب بوغازندن قلزم دریاسنه داخل اولوب ارض مصرده سویس ساحلنه واروب
لنکر انداز قرار اولورلر واشبو مندب بوغازینك تحتنده بحر قلزمده سواکن ودهلك نام ایکی جزیره واقع
اولوب دهلك جزیره سنك طرف غربیسنده بحر قلزم ساحلنده بوندن اقدم ذکر اولنان بجه سودانیلرینك
قونوب کوچدکلری صحرالر بولنمشدر * وینه جزیره مزبوره نك شرق طرفنده جزیرة العرب ارضنده قلزم
ساحلنده تهامه یمن اولکه سی وعلی بن یعقوب نام بلده واقع اولمشدر * ودخی مندب خلیجنك خارجنده
وبحر هند ساحلنك طرف غربیسنده وبوندن اقدم ذکر ایتدیکمز زیلع شهرینك صاغ طرفنده بر برینه
متصل بربر قریه لری اولوب بحر هندك طرف جنوبیسنده ینه اقلیم اولك التنجی قطعه سنك آخرینه دك ممتد
اولور * وبربر قریه لرینه شرق طرفندن زنج وزنکبار بلادی متصل اولوب بعده اقلیم اولك یدنجی قسمنده
بحر هندك ساحل جنوبیسی اوزره سفالة الزنج بلادی واقع اولمشدر وسفالة الزنج مملکتنك طرف
شرقیسنده ینه بحر هندك ساحل جنوبیسنده اقلیم اولك اونجی قسمنه منتهی اولنجه بر برینه متصل وقواق
بلده لری واقع اولمشدر * معلوم اوله که سابقا تحدید وتعریف اولنان هند وحبش دریاسی داخلنده قتی
چوق جزیره لر اولوب اعظم واکبری ساحل بحرده سفالة الزنج اولکه سی مقابلنده سرندیب جزیره سیدرکه

مدور الشكل بر جزيرهٔ عظيمه در * وبو جزيره ده بر جبل مشهور واردركه روى ارضده بوندن اعلا جبل اولمامق اوزره منقولدر * بوندن صكره بحر هندده جزيرة القمر ناميله معروف بر طولانى جزيرهٔ عظيمه دخى واردركه سفالة الزنج مملكتى قارشوسنده شرقه طوغرو ممتد وبحرك طرف شمالنده انحراف كثير ايله منحرف اولوب چين اولكه سنك اعلالرينك ساحللرينه قريب اولور وبو جزيره يى صاغ طرفندن وقواق جزيره لرى وطرف شرقيسندن سيلان جزيره لرى وسائر جزائر كثيره احاطه ايلمشدر * واشبو ذكر اولنان جزيره لرده انواع عقاقير وسائر رايحه سى طيب اجزا الزنابت اولوب ذهب وزمرد معدنلرى دخى اولمق اوزره منقولدر بو جزيره لرك عامهٔ اهاليسى دين مجوس ايله متدين اولوب متعدد مملكلرى دخى واردر * واشبو جزائر بحر هنديه ده عجيب وغريب نيجه آثار عمارت اولمق اوزره كتب جغرافياده نقل وتفصيل اولنمشدر * واقليم اولك التنجى قطعه سنده اشبو بحر هندك ساحل شماليسى اوزره يمن شهرلرى واقع اولمشدر بحر قلزم منتهاسنده بلاد يمندن زبيد ومهجم وتهامهٔ يمن بلده لرى بولنوب بونلرك جانب شرقيسنده زيديه مذهبنه تابع اولان يمن امامارينك مقر حكومتلرى صعده بلده سى واقع اولمشدركه بحر هند ساحلندن بعيد وسط ارض يمنده بر بلده در وصعده شهرندن صكره بلاد يمندن عدن مدينه سى انك شمالنده دخى صنعا شهرى بونلردن صكره طرف شرقيلرنده احقاف وظفار ارضى اندن صكره دخى ارض حضرموت بونلردن صكره بحر هند ايله بحر فارس بيننده بلاد شحر ديدكلرى معروف مملكت واقعدر بو ذكر اولنان بلادك جمله سى يمن اولكه سنده موجوددر * سابقا ذكر اولنديغى اوزره اقليم اولك التنجى قسمندن اونجى قسمنه وارنجه اكثر محللرينه بحر هند مرور ايتدكله عماردن خالى اولمشدر * انجق اقليم اولك التنجى قسمنده بر قطعهٔ قليله دن بحر هند منكشف اولمغله ذكر اولنان يمن بلده لرى اول قطعه ده بولنمشدر * واقليم اولك غربدن شرقه طوغرو يدنجى وسكزنجى قسملرينى بحر هند ستر ايدوب طقوزنجى قسمندن مقدار قليل واونجى قسمندن دخى زياده جه بر قطعه ارض بولنوب چين اولكه سنك طرف اعلاسنده بعض بلاد بولنمشدر * وچين شهرلرندن خانكو اسميله معروف مدينهٔ مشهوره بو قطعه ده واقع اولوب مقابلنده ذكرى سبق ايدن سيلان جزيره لرى بولنمشدر * بو محلده اقليم اولده اولان كلامز تمام اولوب اقليم ثانينك احوالى بيانته شروع اولندى *

(اقليم ثانى) ايكنجى اقليمك ابتداسى اولكى اقليمك آخرينه متصل ونيجه بلاد وجبال وبحار وانهارى مشتمل اولوب غربدن شرقه طوغرو ممتددر ايكنجى اقليمك ابتداسى اولان ساحل بحر محيطك جهت غربيه سنده بحر محيط داخلنده سابقا ذكرى مرور ايدن جزائر خالداتدن ايكى جزيره واردر * واقليم ثانينك اقسامندن اولكى وايكنجى قسملرينك طرف اعلالرنده يعنى اقليم اوله متصل اولديغى محلده كه صاغ طرفيدر ممالك سوداندن قنوريه ارضى واقع اولوب وبو ارضك جهت شرقيه سنده ينه سودان ممالكندن غانه مملكتنك بقيه سى بعده قبائل سوداندن زغاوه نام قبيله يه مخصوص بريه واقع اولمشدر وغانه ايله زغاوه مملكتلرينك جانب اسفلنده يعنى صول طرفنده غربدن شرقه طوغرو ممتد ومغرب شهرلريله سودان مملكتلرينك ارا سنده واقع تيسر صحراسى ديدكلرى معروف بر صحراى وسيع واقع اولمشدركه سودان ومغرب تجارلرى اول صحرايه مرور ايدوب بربرلريله معامله ايدرلر * بو صحراده قبائل بربردن صنهاجه قبيله سندن منشعب ملثمين ديدكلرى معروف جماعت كثيره توطن ايتمشدركه طوايف عربانك قوناركوچر مقوله سى بر طائفه در واشبو صنهاجه قبيله سى شعوب كثيره وجماعات عديده يه مفترق بر قبيلهٔ عظيمه اولوب كداله ولمتونه ومسوفه ولمطه ووريكه جماعتلرى اشبو صنهاجه قبيله سندن بر شعبه در واشبو تيسر صحراسنك جانب شرقيسنده قبائل بربريه دن وذان قبيله سنك وطنلرى بعده اركار جماعتنه مخصوص اراضى واقع اولمشدركه اشبو ايكنجى اقليمك قسم ثانيسنده اوچنجى قسمنك اعلاسنه منتهى بر ارض واسعدر بونلردن صكره ايكنجى اقليمك اوچنجى قسمنده امم سوداندن كوار جماعتنك تصرفنده اولان بلاد واقع اولوب بعده ينه طوايف سوداندن باجوين اسميله معروف طائفه نك مملكتلرندن بر قطعه بولنمشدر * وينه اقليم ثانينك اوچنجى قسمنك جهت شماليه سنده وذان ارضنك بقيه سى واقع اولوب بعده ارض مذكورك سمت شرقيسنده سنتريه مملكتى بولنمشدركه الواحات داخله اسميله مسمى بر عظيم اولكه در * وينه اقليم ثانينك دردنجى

قسمنك طرف اعلاسنده كه صاغ طرفيدر ممالك سوداندن باجوين ارضنك بقيه سى واقع اولمشدر * بوندن صكره دردنجى قسمك وسطنده صعيد مصر شهرلرى واقع اولوب نيل مصرك ايكى جانبلرنده بربرينه متصل بلاد كثيره در * نهر نيل بو محله كلدكده طرف غربيسنده واقع الواحات جبلى ايله جانب شرقيسنده اولان جبل مقطم اسميله مسمى جبلك اراسندن جريان ايده رك محروسهٔ معمورهٔ مصر القاهره يه داخل اولور * نهر نيلك طرف اعلاسنده صعيد بلادندن اسنا وارمنت نام ايكى بلده واقع اولوب بعده صعيد شهرلرى نهر نيلك ايكى طرفنده بين الجبلين بربرينه متصلا ممتد اوله رق بلاد مصردن اسيوط ايله قوص نام بلده لره انلردن صكره صول بلده سنه منتهى اولور صول بلده سنه وصولنده نهر نيل ايكى بولنوب جدول ايمنى اقليم ثانينك دردنجى قسمنده ينه بلاد مصردن لاهون نام مدينه يه وجدول ايسرى دلاص نام شهره طوغرو ممتد وجارى اولور ونيل مصرك طرف اعلاسنده واقع اولان صعيد شهرلرى وقريه لرى بو ايكى جدولك اراسنده در * ونهر نيلك طرف شرقيسنده واقع جبل مقطمك شرقى سمتنده واقليم ثانينك بشنجى قسمنده حبش اولكه سنه تابع عيذاب صحراسى واقع اولوب جبل مقطمك وراسندن قلزم درياسى ساحلنه منتهى برعظيم صحرادر * وينه ايكنجى اقليمك بشنجى قسمنده واقع ارض حبش مقابلنده وبحر قلزمك ساحل شرقيسنده جزيرة العرب ممالكندن يلملم اولكه سى طرفندن بلدهٔ مباركهٔ يثرب نهايتنه وارنجه كه مدينهٔ منوره در ارض حجازدن برقطعه واقع اولوب وارض حجازك وسطى مكهٔ مكرمه شرفها الله تعالى ايله تشريف اولنمشدر * وينه عيذاب صحراسى مقابلنده قلزم درياسنك ساحل شرقيسنده مكهٔ مكرمه اسكله سى اولان بندر معمورهٔ جده بولنمشدر * وايكنجى اقليمك التنجى قسمنك غرب جهتنده جزيرة العرب ممالكندن نجد بلادى واقع اولوب بلاد مذكوره دن غرب وجنوب سمتلرنده جرش وتباله نام شهرلر وشمال غربيده عكاظ نام بلده واقع اولمشدر * واقليم ثانينك التنجى قسمنده نجد شهرلرينك طرف شماله طوغرو تحتنده ارض حجازك بقيه سى وحجاز اولكه سنك طرف شرقيسنده نجران وخيبر نام بلده لر واقع اولوب وبونلرك دخى تحتنده يمامه شهرى وبلاد نجرانك جانب شرقيسنده سبا ومأرب اولكه لرى بعده بحر فارس ساحلنده بلاد شحره منتهى اولور * ذكر اولنان ممالك ساحل بحر قلزمدن فارس درياسى كنارينه وارنجه جزيرة العرب ارضنده واقعدر ۞ ودخى اقليم ثانينك التنجى قسمنده هند درياسندن منفصل اولان بحر فارس طرف جنوبيدن شماله وغرب طرفلرينه منحرف ومائل اولوب وقسم سادسك شرق طرفنى بحر فارس غمر وستر ايلمكله انجق جزيرة العرب ارضندن قسم سادسده مثلث الشكل برقطعه بحردن منكشف قالمشدر قطعهٔ مذكوره نك طرف اعلاسنده يعنى فارس درياسى بحر هنددن مفارقت ايتديكى محله قريب موضعده قلهات مدينه سى واقع اولمشدركه ممالك يمندن شحر مملكتى ساحلنده بربلده در * ومدينهٔ قلهاتك تحتنده ينه ساحل بحر فارسده عمان اولكه سى بلده لرى بعده بحرين بلادى وهجر بلده سى قسم سادسك آخرنده بصره طرفنه طوغرو ممتد اولمشدر * وينه اقليم ثانينك يدنجى قسمنك طرف غربيسنده بحر فارسدن برقطعه التنجى قسمنده اولان قطعهٔ اخرايه متصل اولوب وهند درياسى اقليم مذكورك يدنجى قسمنك جانب اعلاسنى يعنى اقليم اولك آخرينه متصل اولديغى سمتى بالكليه ستر ايتمكله عمارت ممكن اولمامشدر * بحر فارس بوغازينك خارجنده بحر هند ساحلنده سند اولكه سى شهرلرى واقع اولوب طوايف عجم ضبطنده اولان مكران مملكتى بلادينه متصلدر * وبلاد مكرانك مقابلنده سند اولكه سنه تابع طوبران نام مملكت واقع اولوب بلاد سندك جمله سى اقليم ثانينك يدنجى قسمنك جانب غربيسنده در * وبلاد سند ايله ارض هندك اراسنده حائل اولان بريه لر وباديه لر دخى قسم سابعده در * وبلاد هند طرفندن ممالك سنده جارى اولان نهر عظيم دخى اقليم ثانينك بو قسمنده بحر هنده منصب اولور * وينه قسم سابعده ساحل بحر هنديدن هند مملكتنك حد غربيسى ابتدا ايدوب سند اولكه سنك طرف شرقيسنده مداين هنددن ابتدا بلهرا نام اولكه نك بلادى بعده انك تحتنده ملتان نام شهر واقع اولمشدركه بلدهٔ مزبوره ده مجوس هند بينلرنده معتبر برصنم عظيم اولمغله مدينهٔ مزبوره يه اعتبار ايدوب زعم باطللرى اوزره زيارته كلورلر * بوندن صكره ملتان بلده سنك تحتنده يعنى صول طرفنده سجستان اولكه سى بلادنك اوائلى واقع اولوب اقليم ثانينك

قسم سابعی تمام اولور ❁ ودخی اقلیم ثانینڭ سکزنجی قسمنڭ طرف غربیسنده ممالك هندیه دن ذکری مرورایدن بلهرا اولکه سنڭ بقیه سی واقع اولوب انڭ دخی جانب شرقیسنده قندهار بلادی ایله قندهارڭ جانب اعلاسنده یعنی صاغ طرفنده ساحل بحر هند اوزرنده منیبار اولکه سی ومنیبارڭ صول طرفنده کابل مملکتی بونلردنصکره طرف شرقده بحر محیطه طوغرو ممالك هندیه دن قنوج اولکه سی بلادی بولنمشدرکه اقلیم ثانینڭ آخرنده کشمیر داخله وکشمیر خارجه اولکه‌لری اراسنده بلاد کثیره‌یی مشتمل بر مملکت عظیمه در ❁ ودخی اقلیم ثانینڭ طقوزنجی قسمنڭ جانب غربیسنده ممالك هندڭ طرف شرقده منتهی اولدیغی بلاد واقع اولمشدرکه بر برینه متصلا ممتد اوله‌رق اقلیم ثانینڭ اوننجی قسمنڭ اوائلنده نهایت بولور وقسم عاشرڭ جانب اسفلنده یعنی صول طرفنده چین ممالکندن بر قطعه واقعدرکه اول قطعه ده بلاد چیندن خیغون نام بر شهر بولنمشدر بوندنصکره اقلیم ثانینڭ اوننجی قسمنڭ ماعداسنده بحر محیط شرقی‌یه طوغرو بر برینه متصلا ممتد اولان بلاد چیندن برنیچه بلده‌لر بولنوب ماوراسی بحر محیطدر اقلیم ثانی بو محلده تمام اولوب اوچنجی اقلیمڭ احوالی بیانته شروع اولندی ❁(اقلیم ثالث)❁ بو اقلیمڭ اوّلکی قسمنڭ جانب اعلاسنی یعنی غرب وجنوب طرفنڭ ثلثی مقدارینی جبل درن دیکله معروف بر جبل عظیم احاطه ایلیوب مبدأ عمارت اولان بحر محیط غربی ساحلندن ابتدا ایدوب اوچنجی اقلیمڭ قسم اوّلنڭ آخرینه منتهی اولوب وانی دخی تجاوز ایتدکدن صکره قتی چوق مسافه ممتد اولور بر جبل عظیمدر * بو جبلده طوایف بربردن اولقدر امم کثیره ساکن اولورکه عدد وحسابنی الحق جناب رب العالمین بیلور * نته کیم محلنده ان شاء الرحمن ذکر وتفصیل اولنور * دیار غربده اشبو ذکر اولنان درن طاغی ایله ایکنجی اقلیمڭ آخرینڭ اراسنده واقع اولان قطعهٔ ارضده وبحر محیط ساحلی اوزره بر برینه قریب مدافعهٔ اعدا ایچون مبنی وافر قلعه‌لر واردر وبو قلاعڭ طرف شرقیسنده مغرب اهالیلرندن سوس ونول نام ممالکڭ بلادی واقع اولوب وبونلرڭ جانب شرقیلرنده دخی درعه اولکه سی بلادی انلردن صکره سجلماسه مملکتی اندن صکره دخی اقلیم ثانیده ذکر ایتدیکمز نیسر صحراسندن بر قطعه واقع اولمشدر * واشبو جبل درن ذکر اولنان بلادڭ جمله سنڭ اوزرینه سایه انداز بر کوه سرافراز اولوب ممالك مذکوره بو جبل شاهقڭ ذیلنده بر برینه متصلا اقلیم ثانینڭ قسم اوّلندن آخرینه وارنجه غربدن شرقه طوغرو ممتد اولمشلردر * وجبل مذکور ساحل بحر محیط غربیدن ابتدا ایتدیکی محلدن ملویه نام صحرایه کلنجه بری یوزندن اوته جانبنه مرور وعبور ایده جك یوللری قلیل اولوب لکن ملویه صحراسندن نهایتی اولان موضعه دلڭ ممرّ ومعبرلری وطرق ومسالکی کثیر ومتعدّد اولور * واشبو درن طاغنڭ طرف غربیسنده اعظم طوایف بربریه اولان مصامده قبیله سندن جماعات کثیره وقبائل عدیده متوطن اولوب ابتدا بحر محیط طرفنده فسکسیوه قبیله سی بعده هنتانه جماعتی بعده تینملڭ طائفه سی اندنصکره کدمیوه قبیله سی بعده هسکوره طائفه سی ساکن اولورکه مصامده قبیله‌لرینڭ آخریدر * طوایف مصامده دنصکره جبل مذکورده ینه طوایف بربریه دن صنهاجه قبیله سی ساکن اولور بوندنصکره اقلیم ثانینڭ قسم اوّلنڭ آخرنده ینه بربریه دن زناته قبیله سندن بعض طائفه ساکن اولور * واشبو قسم اوّلڭ آخرنده جبل درنه اوراس نام بر جبل آخر متصل اولورکه طوایف بربردن کتامه قبیله سنڭ مسکنلری اولمغله جبل کتامه دخی اطلاق اولنور * واشبو درن طاغنده قبائل زناته دنصکره شرقه طوغرو طوایف بربریه دن امم کثیره وجماعات عدیده ساکن اولورلر که ان شاء الرحمن هر بری محلنده علی الترتیب ذکر وتفصیل اولنور واشبو جبل درن مغرب زمیندن غرب اقصا اولکه سیکه فاس مملکتیدر مملکت مزبورده واقع بلادڭ دخی اوزرینه مظل اولوب اول بلده‌لر جبل مزبورڭ جوفنده داخلدر ابتدا جبل درنڭ ناحیهٔ جنوبیه سنده یعنی صاغ طرفنده مراکش واغمات وتادلا شهرلری واقع اولوب وینه طرف جنوبیسنده بحر محیط ساحلی اوزره اسفاقلعه‌سی وسلا مدینه سی موجوددر ومراکش شهرینڭ طرف شرقیسنده فاس شهری ومکناسه وتازا وقصر کتامه مدینه‌لری واقع اولمشدر * بو ذکر اولنان بلادی مشتمل اولان مملکته عرف اهل جغرافیاده مغرب اقصا اولکه سی دیرلر * وغرب اقصا مملکتنڭ ناحیهٔ شرقیه سنده بحر محیط کنارنده اصیلا وعزایش بلده‌لری واقع اولوب وبو بلادڭ

سمت شرقیسنده غرب اوسط شهرلری واقع اولمشدرکه دارالملکی تلمسان بلده سیدر وغرب اوسط اولکه سنده آق دکز سواحلی اوزره هنین شهری ووهران قلعه سی وجزایر اولکه سی واقعدر زیرا بحر رومی یعنی آق دکز بحر محیط بوغازی اولان طنجه خلیجی که سبته بوغازیدر * ذکر اولنان بحر رومی اول بوغازدن اقلیم ثالثک طرف غربیسندن خروج ایتدکده طولا مشرق طرفنه طوغرو ممتد اوله رق بلاد شام سواحلنه منتهی اولوب وعرضا جنوب وشمال جانبلرینه کمال وسعت ایله منتشر اوله رق اوچنجی ودردنجی وبشنجی اقلیمه داخل اولمغله اقلیم ثالثدن بحر رومی کنارنده غرب اوسط بلادندن چوق بلده واقع اولمشدر ۞ ودخی ذکر اولنان جزایر شهرلرینک طرف شرقیسندن ساحل بحر رومیده بجایه بلده سی وانکدخی طرف شرقیسنده قسنطینه شهری واقع اولمشدر * ودخی غرب اوسط بلادندن اقلیم ثالثک قسم اولنک آخرنده ساحل بحر رومیدن برمرحله مسافه بعیدمحلده ذکر اولنان بلاد ساحلیه نک جنوبنده وغرب اوسط اولکه سنک صاغ طرفنه طوغرو ممتد اشیر بلده سی بعده مسیله مدینه سی وزاب اولکه سی واقع اولمشدرکه قاعدة الملکی بسکره شهریدر * بوندنصکره قسم اولک جهت شرقدن آخرنده ذکری مرور ایدن جبل درنه متصل اوراس جبلی واقع اولمشدر * اقلیم ثالثک قسم اولی بومحلده تمام اولوب قسم ثانیسنده اولان بلادک بیانه شروع اولندی * (قسم ثانی) اوچنجی اقلیمک اولکی قسمی کبی ایکنجی قسمنکدخی صاغ طرفندن ثلثی مقداری جبل درن غربدن شرقه طوغرو احاطه واستیعاب ایدوب قسم ثانی یی جنوب وشمال طرفلرنده ایکی قطعه یه تقسیم ایدر * لکن قطعهٔ شمالیه سندن برمقدار مسافه سنی آق دکز غمر وستر ایتمکله برمقدار ارض بحردن منکشف اولوب معمور قالمشدر * وقطعهٔ جنوبیه سندن جبل درنک وراسنده اولان مسافه نک جانب غربیسنک مجموعی مفازه لر وبریه لر اولوب طرف شرقیسنده طوایف بربریه ضبطنده غدامس بلده سی انکدخی سمت شرقیسنده اقلیم ثانیسده ذکری مرور ایدن ودان اولکه سنک واشبو درن طاغنک جوفنده داخل وجانب شمالیسنده واقع اولان قطعه ایله آق دکزک ماییننده واقع مسافه نک جانب غربیسنده اوراس جبلی وتبسه واربس ولایتلری اولوب وساحل بحر رومیده بونه بلده سی موجوددر * وبوذکر اولنان بلادک طرف شرقیسنده بلاد عدیده یی مشتمل افریقیه مملکتی واقع اولوب ساحل بحر رومیده تونس قلعه سی اندن سوسه نام شهر بعده مهدیه قلعه سی بولنمشدر * وینه افریقیه اولکه سندن اشبوذکر اولنان بلادک صاغ طرفلرنده درن طاغنک تحتنده جرید اولکه سی شهرلرندن توزر وقفصه ونفزاوه نام بلده لر وبو بلاد ایله سواحل بحر رومی اراسنده قیروان وجبل وسلات وسبیطله مدینه لری واقع اولمشدر * وبوذکر اولنان بلادک سمت شرقیسنده دخی کنار بحر رومیده طرابلس غرب شهری وانکدخی صاغ طرفنده درن جبلنه متصل هواره قبائلندن دمر ونفره نام ایکی قبیله نک مسکنی اولان جبال واقع اولمشدرکه اشبو قسم ثانینک قطعهٔ جنوبیه سنک آخرنده ذکری مرور ایدن غدامس شهری مقابلنده در وینه قسم ثانینک طرف شرقده آخرنده کنار بحر رومیده سویقة ابن مشکور نام بلده انکدخی صاغ طرفنده ودان ارضنده مساکن عربان بعض بریه لر واقع اولمشدر * (قسم ثالث) ینه اوچنجی اقلیمک اوچنجی قسمنه دخی جبل درن ممتد اولوب واشبو قسم ثالثک آخرنده جبل مذکور طرف جنوبیدن جهت شماله طوغرو منحرف وشمال سمتی اوزره امتداد ایله آق دکز ساحلنه منتهی اولور وجبل مذکورک نهایت بولدیغی طرفنه رأس اوثان تسمیه اولنور واشبو بحر رومی یعنی آق دکز اوچنجی اقلیمک قسم ثالثنک دخی طرف شمالیسنه دخول ایله قسم ثالثدن واقر مسافه ستر وغمر ایلیوب ساحل ایله جبل درن ماییننده برمقدار مسافهٔ ضیقه باقی قالور وجبل مذکورک وراسنده واقع قطعهٔ ارضک جنوب وغرب طرفلرنده ودان ارضنک بقیه سی ایله اوجله البده ساکن طوایف عربانه مخصوص بریه لر واقع اولوب اندنصکره زویلهٔ ابن خطاب نام محل بعده اشبو قسم ثالثک طرف شرقده آخرینه منتهی اولنجه نیچه ریکستان وادیلر ومفازه لر واردر * ودرن طاغی ایله آق دکز ساحلی اراسنده اولان قطعهٔ شمالیه نک جانب غربیسنده ساحل بحر اوزره سرت نام مدینه ایله بعض طوایف عربانه مخصوص صحرا لر وبریه لر بعده اجدابیه نام محل بعده جبل درنک طرف شماله منحرف ومنعطف اولدیغی

محلده برقه اولكه سی بعده ساحل بحرده طلميثه نام بلده واقع اولمشدر * بوندنصكره دخی جبل مذكورك منحرف اولديغی محلك طرف شرقيسنده هيب ورواحه نام عربان قبيله لرينه مخصوص بريه لر وصحرالر قسم ثالثك آخرينه دك ممتد اولوب اوچنجی قسم بو محلده تمام اولور * (قسم رابع) اقليم ثالثك دوردنجی قسمنك طرف اعلاسی كه صاغ طرفيدر * اشبو طرف اعلانك جانب غربيسنده قبائل عربدن برنيق قبيله سنه مخصوص صحرالر واقع اولوب وبو صحرالرك طرف اسفلنده يعنی صول طرفنده قسم ثالثده ذكری سبق ايدن هيب ورواحه بلده لری واردر بوندنصكره آق دكز دردنجی قسمك دخی صاغ طرفنه طوغرو وافر ممتد اولوب مسافهٔ كثيره سنی غمر وسترايده رك طرف اعلاسنه مزاحمه ايدوب برعظيم كورفز احداث ايدركه ساحل بحرايله بو قسمك اراسنده طوايف عربان ساكن اولور صحرالر وبريه لر باقی قالور * واشبو ذكر اولنان باديه لرك سمت شرقيسنده ديار مصردن فيوم شهرلری بولنمشدر وبلاد فيوم اقليم ثانينك دردنجی قسمنده صعيد مصر بلادندن لاهون نام بلده يه مرور ايدن نهر نيل جدوللرينك برينك بحيرهٔ فيومه منصب اولديغی محلده واقعدر * وبلاد فيومك دخی طرف شرقيسنده وينه اقليم ثانينك دردنجی قسمنده صعيد بلادندن دلاص نام بلده يه جاری اولان نهر نيل اوزرنده دار الملك ممالك مصر اولان مدينهٔ معمورهٔ مصر القاهره واقع اولمشدر ونهر نيلك بو ايكی جدوللری دخی محروسهٔ مصرك تحتنده ايكی جدول آخره متفرق اولوب بری بلاد مصردن شطنوف نام بلده يه وجدول آخری زفته نام بلده يه مرور ايدر وبو جدوللرك دخی قسم ايمنی بروط نام محلده ايكی شعبه يه منقسم بولنوب نهر نيلك جمله جدوللری بحر رومی يه منصب اولوب ابتدا طرف غربيده منصب اولديغی محلده اسكندريه بلده سی وو سطنده رشيد شهری ومصب شرقيسی اوزرنده مدينهٔ دمياط واقع اولمشدر * ومحروسهٔ مصر القاهره ايله سواحل بحريه نك ميانده اولان ديار مصريه نك مجموعی مزارع معموره وبساتين مغروسه ايله مملو ومشحون برقطعهٔ جنت نموندر بو محلده اقليم ثالثك دردنجی قسمی تمام اولوب بشنجی قسمنه شروع وابتدا اولنور *(قسم خامس) اقليم ثالثك بشنجی قسمنده شام اولكه سنك اكثر مواضعی واقع اولمشدركه وصف وبيان اولنور * معلوم اوله كه قلزم درياسی طرف جنوبده هند درياسندن آيريلوب منذب بوغازندن شمال جانبنه ميل ايدوب ارض حجاز ساحلنه وصولنده جهت غربه منحرف اولديغی محلدن بحر قلزمدن برقطعهٔ طويله اقليم ثالثك اشبو دردنجی قسمنده واقع اولوب وبو قسمك طرف غربيسنده بلاد مصردن سويس بلده سنه وصولنده بحر مذكور منتهی اولور * وبحر قلزمك بو قطعهٔ غربيه سی ساحلی اوزره جزيرة العرب ارضنده سويس بلده سی بعده جبل طور بعده ايله كه مدين بلده سيدر بعده اشبو دردنجی قسمك طرف جنوبيسنك آخرنده حورا نام محل واقع اولمشدر * وبو محلدن بحر قلزم ساحلی شمالدن جنوبه طوغرو منحرف اولوب سابقده ذكر اولنديغی اوزره ايكنجی اقليمك بشنجی قسمنده ارض حجاز بولنمشدر * وينه اشبو اقليم ثالثك بشنجی قسمنك ناحيهٔ شماليه سنه آق دكزدن برقطعه دخول ايدوب وقسم خامسك طرف غربيسندن قتی چوق محلی سترايليوب ناحيهٔ مذكوره ده آق دكز ساحلی اوزره فرما وعريش نام ايكی بلده واقع اولمشدركه بلدتين مذكورتين ايله نهايت بحر قلزمده واقع قلزم بلده سنك ارالرنده اولان مسافه متقارب ومتضايق اولمغله ديار مصردن ارض شامه دخول ايچون قپو مشابه سنده اولمشدر وبحرين مذكورين اراسنده اولان مسافهٔ ضيقه نك طرف غربيسنده تيه صحراسی واقع اولمشدركه فحص تيه اسميله مسمادر بو صحرا عشب ونباتدن معرا برارض يهنا وفضای جرداركه قرآن كريمده ذكر اولنديغی اوزره طائفهٔ بنی اسرائيل مصردن خروج ايدوب شامه دخوللرندن مقدم بو صحراده قرق سنه مقداری محبوس اولمشلردر * وبحر روميدن اشبو بشنجی قسمه دخول ايدن قطعه ده قبرس جزيره سنك ارض مصره مقابل اولان سمتی واقع اولوب بقيه سی دردنجی اقليمده بولنمغله جزيرهٔ مذكوره نك برقطعه سی اوچنجی اقليمده وقطعهٔ اخراسی دردنجی اقليمده واقع اولور * وآق دكزدن بو قطعه نك ساحلی اوزره واقع اولان عريش بلده سی طرف شرقنده ديار مصريه نك آخری اولوب وينه ساحل بحرده عسقلان بلده سی ايله عريشك ميانده آق دكزك نهايتی اولان طرف واقع اولمشدر * بوندنصكره بحرك اشبو قطعهٔ

شماليه سنڭ عسقلاندن طرف شماله طوغرو مايل وممتد اوله رق طرابلس شام وعرقه بلده لرينه وصولنده دردنجی اقليمه واصل اولور * واشبو بلدتين مذكورتين آق دكزڭ جهت شرقيه سنده نهايتيدر * واق دكزڭ طرف شرقنده بشنجی قسمده داخل اولان قطعه سی اوزره ممالك شام ساحللرينڭ اكثری واقع اولوب ابتدا بلدهٔ عسقلانڭ طرف شرقيسنده جانب شماله انحراف يسيرايله بلاد شامدن قيسارية بلده سی بعده عكا بعده صور بعده صيدا صكره عرقه شهرلری بولنمشدر * بو بلده لردن صكره آق دكز اقليم رابعه دخول وطرف شمالده بلاد رومه طوغرو منحرف وممتد اولور * واشبو ممالك شامدن ذكر اولنان بلاد ساحليه كه عسقلاندن طرابلس شام وعرقه يه طوغرو ممتد اولمشلردر * وبلاد مذكوره يه جبل لكام اسميله معروف بر جبل عظيم مقابل اولور كه جبل مذكور بشه اقليم ثالثڭ بشنجی قسمی حدودنده وقلزم درياسی كنارنده واقع ايله ساحلندن خروج ايدوب وطرف شرقدن ناحيهٔ شماله طوغرو ميل وانحراف ايده رك اشبو قسم خامسی تجاوز ايدر * كويا جبل مذكور ارض مصر ايله ديار شامی فصل ايتمشدر * وجبل لكامڭ ايله ممتد اولان طرفی قسنده جانب مصردن مكهٔ مكرمه شرفها الله تعالی يه عازم اولان حجاجڭ مرور ايتدكلری عقبه واردر وعقبهٔ مذكوره نڭ طرف شمالنده جد الانبياء صلوات الله تعالی عليه وسلامه حضرتلرينڭ مدفن مقدسلری اولان محل جبل شرات عنوانيله معروف بر جبل قربنده واقع اولمشدر * وجبل شرات ذكر اولنان جبل لكامه عقبهٔ مذكوره نڭ طرف شمالندن متصل اولوب شرق طرفنه طوغرو برمقدار كتدكدنصكره جانب شماله ميل قليل وانحراف يسيرايله منحرف اولوب جبل شراتڭ طرف شرقيسنده جزيرة العرب بلادندن حجر بلده سی وقوم ثمود ديارى وتيما ودومة الجندل نام محللر واقع اولمشدركه ارض حجازڭ طرف شمالده اساقليدر * وبو محللرڭ فوقنده وصاغ طرفلرنده رضوی نام جبل ايله خيبر قلعه سی بولنمشدر * وذكر اولنان جبل شراتڭ جبل لكامه متصل اولديغی محلده مدينهٔ مباركهٔ قدس شريف بعده اردن بعده طبريه نام بلده لر واقع اولوب بونلرڭ دخی طرف شرقيلرنده بين الجبال انهار جاريه واشجار ناميه ايله مملو بلاد غور ديمكله معروف بلده لر اذرعات نام محله دك منتهی اولمشدر * وبلاد غورڭ سمت شرقيسنده آخر حجاز اولان دومة الجندل نام محل واقع اولمشدركه اشبو بشنجی قسمڭ طرف شرقده نهايتيدر * وطرف شمالده اشبو بشنجی قسمڭ آخرنده جبل لكامڭ دردنجی اقليمه ميل ايتديكی محلده دمشق الشام مدينه سی واقع اولوب وساحل بحرده بلاد شاميه دن صيدا وبيروت بلده لری مدينهٔ دمشق مقابله سنده بولنوب دمشق ايله بو بلده لرڭ اراسنه جبل لكام حيلولت ايتمشدر * ومدينهٔ دمشقڭ سمت شرقيسنده بعلبك شهری وجهت شماليه سنده قسم خامسڭ آخرنده وجبل لكامڭ منحرف اولديغی محلده حمص بلده سی اولوب بعلبك ايله حمص بلده لرينڭ سمت شرقيسنده تدمر بلده سی ايله مساكن عربان اولان بريه لر واقع اولمشدر * اقليم ثالثڭ بشنجی قسمی اشبو محلده نهايت بولوب التنجی قسمه شروع اولندی *(قسم سادس) اقليم ثالثڭ التنجی قسمنڭ جانب اعلاسنده يعنی غرب وجنوب طرفلرنده جزيرة العرب ممالكندن نجد ويمامه اولكه لرينڭ تحتنده طوايف عربان جولان ايتديكی باديه لر واردر ونجد ويمامه اولكه لری عرج وصمان نام ايكی جبلڭ اراسنده واقعدركه جبلين مذكورين فارس درياسی كنارنده بحرين وهجر ولايتلرينه منتهی اولور * واشبو التنجی قسمڭ صول طرفنده ذكر اولنان باديهٔ عربانڭ تحتنده حيره وقادسيه بلده لری ونهر فراتڭ غوص ايتديكی كوللر ايله بونلرڭ طرف شرقيسنده بصره شهری واقع اولمشدر * واشبو اقليم ثالثڭ التنجی قسمنڭ طرف شمالنده فارس درياسی عبادان ايله ابله نام محلده نهايت بولوب ودجله نهری عبادان بلده سی قربنده بحر فارسه منصب اولور * بوندن اقدم ذكر اولنديغی اوزره دجله نهريكه شط العربدر جداول كثيره يه مفترق ومنقسم اولوب ونهر فراتدن كندويه شعب كثيره مختلط اولدقدنصكره جمله سی عبادان حدودنده بر يره كلوب بحر فارسه دوكيلور * وبحر فارسدن بو قسمده بولنان قطعه نڭ طرف اعلاسی يعنی شرق جانبی واسع وشرقدن غرب وشمال طرفنه طوغرو ممتد اولدقجه ضيق اولوب عبادانه وصولنده نهايت بولور * واشبو بحر فارسڭ

ایکی طرفنده اولان ساحللرینک بری غربی وبری شرقیدر ساحل غربیسی که مدینهٔ بصره حذاسنده جزیرة
العرب ارضنده واقع اولوب اول ساحلده بصره دن صکره بحرین اولکه سنک اسافلی وهجر بلده سی
واحسا نام محل بولنوب انلرک دخی طرف غربیسنده * اخطب * وصمان * نام محللر ایله عمامه ارضنک
بقیه سی واقع اولمشدر وبحر مذکورک ساحل شرقیسی اوزره فارس اولکه سی واقع اولوب وسواحل فارسک
طرف اعلاسندن یعنی قسم سادسک جانب شرقده نهایتندن جنوب طرفنه وارنجه بحر فارسدن طرف شرقه
طوغرو ممتد اولان ساحلی اوزره کرمان اولکه سنه تابع قفص نام جبل بولنمشدر * وبنه ساحل شرقیده
هرمز بلده سی وانک تحتنده سیراف مدینه سی ونجیرم نام محل واردر * وبونلرک طرف شرقیسنده اقلیم
ثالثک اشبو التنجی قسمنک آخرینه وارنجه وراء ساحلده فارس مملکتی بلادندن * شابور ودارابجرد وفسا
واصطخر وشاهجان بلده لری ایله دار الملک ممالک فارس اولان بلدهٔ شیراز واقع اولمشدر * واشبو بلاد
فارسک طرف شمالیسنده بحر فارس جانبنه قریب محلده خوزستان اولکه سی بلادندن اهواز وتستر
وجندیسابور وسوس ورامهرمز وبونلرک غیری بلاد ایله ارجان نام بلده واقع اولمشدرکه فارس
مملکتی ایله خوزستان اولکه سی اراسنده حد فاصلدر * وخوزستان شهرلرینک طرف شرقیسنده دار الملک
ممالک ایران اولان مدینهٔ اصفهان ناحیه لرینه وارنجه بر برینه متصل اکراد جبللری واقع اولمشدرکه
طوایف اکراد اجسام اول طاغلرده قیون کوچوب توطن ایتمشلردر وبو جباله زموم تسمیه اولنور (قسم
سابع) اوچنجی اقلیمک یدنجی قسمنک طرف غربیسنده ذکری مرور ایدن جبال قفصک بقیه سی واقع
اولوب بو جبالک صاغ وصول جانبلرنده کرمان ومکران اولکه لرینک بلادی بولنمشدرکه اول بلادک
مشاهیری روان وسیرجان وجیرفت ویزدشیر وفهرج شهرلریدر * وارض کرمانک تحتنده صول
جانبنده فارس اولکه سی بلادنک بقیه سی اصفهان حدودینه وارنجه ممتد اولوب کرسیٔ مملکت ایران اولان
مدینهٔ اصفهان اشبو یدنجی قسمنک آخرنده غرب وشمال جهتلرنده واقع اولمشدرکه اوچنجی ودردنجی اقلیمه
متصل اولدیغی محلدر * وکرمان وفارس مملکتلرینک طرف شرقیلرینک صاغ جانبنده سجستان اولکه سی
وصول طرفلرنده کوهستان ولایتی واقع اولوب وکرمان وفارس وکوهستان مملکتلرینک ارالرنده
واشبو قسم سابعک وسطنده یوللری غایة الغایه صرب وسنکین وطرق ومسالکی قلیل بر اولو صحرای بی پایان
واردر وسجستان مملکتنک مشاهیر بلادندن بست وطاق نام ایکی مدینهٔ عظیمه سی اولوب وبنه قسم
سابعک طرف شمالده آخرنده مشاهیر بلاد خراساندن قوهستان وسرخس نام ایکی بلده موجوددر *
اقلیم ثالثک یدنجی قسمی بو محلده تمام اولوب سکزنجی قسمنک احوالی بیانه شروع اولنندی (قسم ثامن)
اوچنجی اقلیمک سکزنجی قسمنک طرف غربیسنده وصاغ جانبنده امم ترکدن خلج جماعتنه مخصوص بریه لر
وبادیه لر واقع اولمشدرکه غرب طرفندن سجستان اولکه سنه وصاغ جانبندن ممالک هندیه دن کابل مملکتنه
متصلدر * واشبو بریه لرک صول طرفنده غور اولکه سی شهرلری وطاغلری واقع اولوب کرسیٔ مملکت
غور هندستان بندری اولان غزنه شهریدر * ومملکت غورک طرف شمالدن نهایت وغایتنده استراباد
بلده سی انکده دخی صول جانبنده اشبو سکزنجی قسمنک آخرینه وارنجه وسط مملکت خراسان اولان هرات
اولکه سی بلادی واقعدر * اسفراین * وقاشان * وبوشنج * ومرورود * وطالقان * وجوزجان * شهرلری
کبی که بو محلده خراسان مملکتی نهر جیحونه منتهی اولور * واشبو نهرک کنار شرقیسی اوزره بلاد خراساندن
ترمذ مدینه سی وکنار غربیسنده کرسیٔ مملکت اوزبک اولان بلخ شهری واقع اولمشدر * واشبو نهر جیحون
دریاغونک منبع ومخرجی بدخشان اولکه سنک هندستان طرفنده اولان حدودنده واقع وجار
مملکتیدرکه اوچنجی اقلیمک سکزنجی قسمنک طرف جنوبیسنده وجهت شرقده آخرندن خروجنه باشلیوب
مسافهٔ قلیله قطع ایتدکدنصکره جهت غربه منعطف اولوب اشبو قسم ثامنک وسطنه منتهی اولور * واول
محلک اهالیسی نهر جیحونه نهر خرناب تسمیه ایدرلر * بوندنصکره نهر مزبور غربدن جهت شماله میل
وانحراف ایله بر مقدار مسافه جریان ایتدکدنصکره بلاد خراسانه مرور ایلیوب وبنه سمت شمال اوزره ذاهب
اوله رق بشنجی اقلیمده بحیرهٔ خوارزمه منصب اولور * ونهر مذکوره اشبو قسم ثامنک وسطنده جنوبیدن

شماله میل ایتدیکی محلده طرف شرقیسنده واقع ختل * ووخش * بلادندن خروج ایدن بش نهر
عظیم ایله ینه جانب شرقیسنده جبال بتم اسمیله مسمی اولو طاغلردن نبوع ایلیان انهار اخری ملحق ومنصب
اولمغله نهر جیحون بحر غون اولور * ونهر جیحونه ممد وملحق اولان بش نهر عظیمک بری نهر وخشابدرکه
اشبو اقلیم ثالثک سکزنجی قسمنک جنوب وشرقی اراسنده واقع تبت بلادندن خروج ایدوب برمقدار شماله
میل وانحراف ایله جهت غربه طوغرو مرور ایدر * بعده نهر وخشابک ممر ومجرا سنه برجبل عظیم حائل
ومعترض اولورکه جبل مذکور اشبو قسم ثامنک طرف جنوبیسنک وسطندن ظهور وجهت شماله
انحراف ایله طرف شرقه طوغرو مرور ایدرلک قسم ثامنک حد شمالیسنه قریب اولدقده اقلیم ثالثک
طقوزنجی قسمنه دخول ایدوب قسم ثامنک قطعهٔ جنوبیهٔ شرقیه سنده واقع تبت بلادینی بچوب وترکستان
مملکتی ایله بلاد جبال بتم اراسنه حائل اولور * واشبو ذکر اولنان جبالک مرور وعبور ایده جک انجق بر طریقی
اولوب اول طریقه دخی آل برامکه دن فضل بن یحیای برمکی سد یأجوج ومأجوج کبی بر سد سدید انشا وبر
محکم باب بنا ایلشدر نهر وخشاب ذکر اولندیغی اوزره تبت بلادندن خروج وجبل مذکورک تحتنه نفوذ
ایدوب مسافهٔ مدیده قطع ایتدکدنصکره بلاد وخشه واصل اولوب بعده مدینهٔ بلخ قربنده نهر جیحونه
ملحق ومنصب اولور * بوندنصکره نهر جیحون طرف شمالده ترمذ بلده سنه اندن دخی جوزجان بلادینه
هبوط ایدر * وذکری سبق ایدن بلاد غورک طرف شرقیسنده نهر جیحون ایله بلاد مذکوره نک مابیننده
خراسان اولکه سنه تابع بامیان شهرلری واقع اولوب وینه اول محلده نهر جیحونک کنار شرقیسنده اکثری
جبال اولان بلاد ختل ایله بلاد وخش واقع اولمشدر * وبلاد وخشی طرف شمالیسندن بتم طاغلری
احاطه ایتمشدرکه جبال مذکوره نهر جیحونک کنار غربیسنده خراسان مملکتی طرفندن چیقوب وجهت
شرقه طوغرو کیدوب جبال مذکوره نک طرف آخری تبت بلادنک فوقنده واقع وخشاب نهری تحتنه نافذ
اولان جبل مذکوره فضل بن یحیانک سدی قربنده متصل اولوب جیحون نهری بو جبالک اراسنده
جریان ایدر ۞ ودخی نهر جیحونه منصب اولان انهارک بری دخی بلاد وخش نهریدرکه طرف شرقدن شماله
طوغرو جاری اولوب مدینهٔ ترمذ تحتنده نهر جیحونه ملحق وملاقی اولور ۞ وینه نهر جیحونه ملحق اولان
انهارک بری دخی بلخ نهریدرکه بلاد جوزجان قربنده بتم طاغلرندن خروج ایدوب ونهر جیحونه طرف
غربیسنده ملحق وملاقی اولور * ونهر جیحونک کنار غربیسی اوزره خراسان مملکتی بلادندن آمل
مدینه سی واقع اولوب وجانب شرقیسنده ترکستان اولکه سی مضافاتندن سغد واستروشنه
مملکتلری بعده اوچنجی اقلیمک سکزنجی قسمنک شرق جانبنده آخرینه وارنجه فرغانه ارضی واقع اولشدر *
وبلاد ترکستانک جمله سنی بتم طاغلری شماله طوغرو احاطه ایلمشدر * اقلیم ثالثک سکزنجی قسمی
بو محلده نهایت بولوب طقوزنجی قسمنک بیانه شروع اولندی (قسم تاسع) اوچنجی اقلیمک طقوزنجی قسمنک
طرف غربیسنده اشبو قسمک وسطنه منتهی اولنجه تبت مملکتی واقع اولوب وصاغ جانبنده هند اولکه سی
وطرف شرقیسنده اشبو قسم تاسعک آخرینه وارنجه چین شهرلری موجوددر * واشبو طقوزنجی قسمک
وبلاد تبتک طرف شمالیلرنده قسمک آخرینه وارنجه طوایف ترکدن یعنی اولو تاتارستان قبائلندن خزلخیه
جماعتی ضبطنده اولان بلاد واقع اولوب وبو بلادک طرف غربیسنده فرغانه اولکه سی وجانب شرقیسنده
ینه امم ترکدن تغرغز قبیله سنه مخصوص اولان مملکت بولنوب اشبو قسم تاسعک شرق وشمال جهتلرنده
آخرینه وارنجه ممتد اولمشدر قسم تاسع بو محلده تمام اولوب قسم عاشرک احوالی بیانه شروع اولندی
(قسم عاشر) اوچنجی اقلیمک اونجی قسمی اولان قطعه نک صاغ طرفنده واقع ارضک جمله سنده چین شهرلرینک
بقیه سی واقع اولوب وصول جانبنده ذکر اولنان تغرغز بلادنک بقیه سی وبونلرک سمت شرقیلرنده ینه امم
ترکدن خرخیر جماعتنه مخصوص مملکت اشبو قسم عاشرک آخرینه وارنجه ممتد اولمشدر * وارض
خرخیرک شمالنده ینه امم ترکدن کیماک قبیله سنک ولایتلری واقع اولوب وخرخیر وکیماک مملکتلرینک
مقابللرنده بحر محیطده ساحله قریب جزیرهٔ یاقوت دیمکله معروف بر جزیرهٔ عظیمه موجوددر * وجزیرهٔ
مزبوره نک وسطنده بر مدور جبل عالی واردرکه قطعا طریق ومسلکی اولمیوب خارجندن اعلاسنه صعود

غایة

غاية الغايه صعب ودشواردر * وجزيرۀ مزبوره ده اژدر مثال جثه دار وقتال عظيم حيه لر اولوب وجواهر
انواعنك اعز واشرفى اولان حجر ياقوت دخى بغايت كثير اولمغله اول جزيره يه قريب اولان ممالكك اهاليسى
درلو درلو حيله لر ايله اول احجار ياقوتى معادندن اخراج ايدرلر * واقليم ثالثك طقوزنجى واوننجى قسملرنده واقع
خراسان وختل اولكه لرندن ماعدا موجود اولان مملكتلرك جمله سى تركستان اهاليسنه مخصوص محللر اولوب
وبو طوايف عربان وتاتار قبيله لرى كبى قونار كوچر مقوله سى عدو حصرى يوق بر قوم كثيردركه دوه وقيون
وصغر وآت بسليوب بونلرك منافعنى كنديلره مدار معاش وسرمايۀ انتعاش اتمشلردر * وبو طوايفك
بعضيسى مسلم وبعضيسى مجوس اولوب اهل اسلامى نهر جيحون طرفنه قريب محللره ساكن ومتمكن وكفار
مجوسه غزا ايليوب سبى واسترقاق ايتدكلرى اسارايى كنديلره قريب طوايف اخرايه بيع ايدوب انلر دخى
خراسان وهند وعراق اولكه لرينه كوتوروب طالبينه فروخت ايدرلر * اوچنجى اقليمك اقسام عشره سى
وانلرده موجود اولان ممالك ومسالكك احوالى بو محلده تمام اولوب دردنجى اقليمك اقسام عشره سى بياننه
شروع اولندى ❁(اقليم رابع)❁ دردنجى اقليم غربدن شرقه طوغرو ممتد معمورۀ ارضدن بر قطعۀ عظيمه دركه
اوچنجى اقليمك طرف شماليسنه وبشنجى اقليمك طرف جنوبيسنه متصل اولوب بو اقليم دخى سائر اقاليم كبى
ارباب جغرافيا قتلرنده غربدن شرقه منتهى وبر برينه مساوى اون قسمه منقسمدر (قسم اول) قسم اولك
طرف غربيسنده سبته بوغازينك خارجنده بحر محيط غربيسندن بر قطعۀ مستطيله واقع ودردنجى اقليمك
اشبو قسم اولنك حد جنوبيسندن حد شماليسنه وارنجه ممتد اولوب صاغ طرفنده بحر محيط ساحلى اوزره
طنجه شهرى موجوددر * وبلدۀ مزبوره نك تحتنده بحر محيط غربينك اشبو قطعۀ مستطيله سندن سبته
بوغازى ابتدا ايدوب اون ايكى ميل مقدارى طول ايله ممتد بر بوغازدركه بحر محيطدن آق دكزه عازم اولانلرك
صول طرفلرنده واقع ساحلى اوزره جزيرۀ خضرا نام بر مدينه وصاغ جانبلرنده واقع كنارنده قصر مجاز
وسبته نام ايكى شهر واردر * آق دكز بو بوغازدن خارج وطولا جهت شرقه طوغرو ذاهب اولوب اشبو
دردنجى اقليمك بشنجى قسمنك وسطنده شام اولكه سى ساحللرنده نهايت بولوب وعرضا ايكى جانبنه تدريج ايله
يايله رق دردنجى اقليمك بش قسمنك اكثر محللرينى استيلا ايتديكندن ماعدا اوچنجى وبشنجى اقليملرك دخى يمين
ويسارلرندن بر پاره مقدارلرى دخى بحر مذكورده مستور قالوب عمارت ممكن اولمشدر * وآق دكز سواحلنده
واقع بعض بلاده نسبتله بحر رومى اطلاق اولنديغى كبى بحر شامى دخى تسميه اولنور * وبحر روميده
قتى چوق جزاير عظيمه اولوب جهت غربيسنده يعنى سبته بوغازى قربنده ابتدا يابسه بعده ميورقه
صكره منرقه بعده سردانيا بعده چچليا جزيره سى كه بو جزيره لرك جمله سنك اعظميدر * بعده جزيرۀ
بلنوتس بعده اقريطش جزيره سيكه كريد آطه سيدر بعده قبرس جزيره سى موجوددركه انشاء الرحمن
هر برينك احوالى محللرنده على التفصيل ذكر اولنور * واشبو بحر روميك اوچنجى قسمنك آخرنده بشنجى
اقليمك اوچنجى قسمنه منتهى اولنجه يه دك لسان تركيده ونديك كورفزى ديمكله معروف بنادق خليجى آق
دكزده جنوبدن شماله طوغرو خروج ايدوب بعده اشبو قسم ثالثك وسطنده جهت غربه منعطف ومنحرف
اولوب اقليم خامسك ايكنجى قسمنه منتهى اولور * وينه آق دكزدن بشنجى اقليمك دردنجى قسمنك آخرنده جهت
شرقه طوغرو قسطنطنيه خليجيكه بوغاز حصارى دكزيدر اقليم خامسك ابتداسنده بر اوق آتمى مسافه
عرض ايله بر طار بوغازدن خروج وجهت شماله قره دكزه مرور ايدوب اقليم سادسك دردنجى قسمنه منتهى
اولوركه انشاء الرحمن اول اقليملرك احوالى بياننده مفصلا ذكر اولنور * وبحر روميكه آق دكزدر سبته بوغازندن
خروج ايدوب اوچنجى اقليمه طوغرو متسع اولدقده سبته بوغازينك صاغ طرفنده كه مغرب قبيسيدر دردنجى
اقليمك قسم اولنده ارضدن بر قطعۀ صغيره باقى قالوركه اول قطعه ده بحر محيط ايله بحر روميك جمع اولديغى
محلده طنجه بلده سى واقع اولوب بعده بحر رومى كنارنده سبته مدينه سى بعده قطاوين وباديس
بلده لرى بولنمشدر * بوندنصكره آق دكز دردنجى اقليمك قسم اولنك بقيه سنى شرق طرفنه طوغرو اوچنجى
اقليمه منتهى اولنجه سترايتمكله بو قسمك صاغ طرفنده معمور قليل اولوب قسم اولك اكثر عمارتى سبته
بوغازى خليجنك ساحل شماليسنده واقع اولمشدركه اندلس مملكتى بلاديدر ❁(ذكر بلاد اندلس)❁ اندلس

اولكه سنڭ ناحيهٔ غربيه سى بحر محيط غربى ايله بحر رومى اراسنده واقع اولوب اول بلادڭ اوّلى طنجه مقابلنده يه مجمع البحرين اوزرنده طريف مدينه سى بعده انكدنصكره سمت شرقيسنده ساحل بحر روميده جزيرهٔ خضرا بعده مالقه بعده منكب بعده مريه نام بلده لر واردر وبو بلادڭ آردنده بحر محيط جانبندن جهت غربيه لرنده شريش ايله لبله نام بلده لر واقع اولوب بونلرڭ مقابلنده بحر محيطده قادس نام بر جزيره واردر وبلدهٔ شريش ايله لبله نڭ جهت شرقيه سنده اشبيليه شهرى بعده استجه وقرطبه ومدليه نام بلده لر بعده غرناطه وجيان وابده بلده لرى بعده واداش وبسطه واقع اولوب بونلرڭ تحتنده وجانب غربيلرنده بحر محيط ساحلى اوزره شنتريه وشلب مدينه لرى وبونلرڭ شرق طرفلرنده بطليوس وماردة وبايره بلده لرى بعده غافق وبزجاله شهرلرى بعده رباح نام بر قلعه موجوددر * وبو بلادڭ تحتنده وسمت غربيلرنده بحر محيط ساحلى اوزره اشبونه بلده سى وبو بلده نڭ جانب شرقيسنده باجه نام نهر اوزرنده شنترين وموريه بلده لرى بعده قنطرة السيف نام بر مدينه موجوددر * واشبونه بلده سنڭ جهت شرقيه سنده جبل شارات نام بر كوه عظيم مسامت اولور كه دردنجى اقليمڭ اشبو قسم اوّلنڭ جانب غربيسندن ابتدا ايليوب وقسم مزبورڭ شمال شرقيسنه طوغرو مسافهٔ مديده ممتد اولدقدنصكره ينه اندلس بلادندن سالم نام مدينه يه منتهى اولور واشبو جبل شاراتڭ تحتنده وقورنه بلده سنڭ جانب شرقيسنده طلبيره بلده سى بعده طليطله بعده وادى الحجاره بعده سالم شهرى وجبل شاراتڭ اوّلى ايله اشبونه بلده سى ما بيننده قلريه نام بر بلده واقعدر وبو ذكر اولنان بلده لر اندلس مملكتنڭ ناحيهٔ غربيه سنده موجود اولان شهرلردر ❁ امّا اندلس اولكه سنڭ قطعهٔ شرقيه سنده وساحل بحر رومى اوزره واقع اولان شهرلرڭ ابتداسى بلاد غربيه ده ذكرى سبق ايدن مريه شهرينڭ مقابلنده قرطاجنه بلده سى بعده لقنه بعده دانيه وبلنسيه شهرلرى بعده شرق طرفنده اشبو قسم اوّلڭ آخرنده طركونه نام بلده واقع اولوب بونلرڭ جهت شماليه سنده ليورقه وشقوره نام ايكى بلده موجوددر كه بلاد غربيه سندن بسطه ورباح قلعه سنه مجاورلردر وليورقه ايله شقوره بلده لرينڭ طرف شرقيلرنده مرسيه بعده بلنسيه نڭ صول طرفنده شاطبه اولكه سى بلده لرى بعده شقر بعده آخر قسم اوّلده طركونه شهرينڭ تحتنده طرطوشه بلده سى واقع اولوب وبونلرڭ صول طرفلرنده حنجاله وريده نام بلده لر موجوددر كه بلاد غربيه دن شقوره وطليطله بلده لرى حدودينه متصلدر * وبونلرڭ جانب شرقيلرنده وطرطوشه بلده سنڭ طرف شماليسنده افراغه مدينه سى بعده بلدهٔ سالمڭ جانب شرقيسنده واقع قلعهٔ ايوب بعده سرقسطه بعده لارده شهرلرى موجوددر * اقليم رابعڭ قسم اوّلى اولان قطعه بو محلده تمام اولوب ايكنجى قسمنده واقع ممالكڭ بيانته شروع اولندى (قسم ثانى) دردنجى اقليمڭ ايكنجى قسمنڭ اكثر محللرينى بحر سترايليوب انجق شمال غربيسى جهتندن بر قطعه ارض مكشوف قالوب اول قطعه ده جبل برتات ديمكله معروف جبل عظيمڭ بر مقدارى موجوددر * وجبل برتات لفظنڭ معناسى يوللرى وكديكلرى چوق طاغ ديمكدر جبل مزبور بشنجى اقليمڭ اوّلكى قسمنڭ آخرندن خروج ايدوب بو قطعهٔ مكشوفه ده اشبو دردنجى اقليمڭ ايكنجى قسمنه داخل اولور شويله كه اقليم خامسڭ قسم اوّلنڭ آخرنده بحر محيط ساحلندن ظهور وجهت شرقه ميل وانحرافله جنوب طرفنه مرور ايليوب اشبو دردنجى اقليمڭ ايكنجى قسمنه ميل ايتمكله جبل برتاتڭ بر قطعه سى قسم ثانيده بولنمشدر * وبو جبلده واقع يوللردن واراسنده اولان غشكونيه مملكتنه كه حالا فرانسه ضبطنده در منتهى اولور واشبو اقليم رابعڭ ايكنجى قسمنده بحردن مكشوف ومعمور اولان قطعه ده اندلس بلادندن انجق برشلونه بعده اربونه بلده لرى موجوددر * واشبو ايكنجى قسمڭ اكثر مواضعنى ساتر اولان آق دكزده قتى چوق جزيره لر واردر كه اكثرى صغير اولمغله مسكون وبنى آدم ايله مشحون دكلدر بحر مذكورڭ جانب غربيسنده معمور ومسكون اولان جزيره لردن سردانيا جزيره سى وانڭ جانب شرقيسنده چجليا آطه سى واقعدر * ذكر اولنان چجليا جزيره سى بلاد كثيره يى مشتمل اطراف واقطارى واسع بر جزيرهٔ عظيمه در كه دورى يدى يوز ميل اولمق اوزره منقولدر واشبو چجليا آطه سنده موجود اولان بلده لرڭ مشهورلرى مسينى وسرقوسه وبلرم وطرابنه ومازر شهرلريدر * وساحل

بحر رومنده افريقيه مملكتى بو جزيره يه مقابل اولوب ما بينلرنده غودش ومالطه جزيره لرى واردر دردنجى اقليمك ايكنجى قسمى بو محلده تمام اولوب اوچنجى قسمنك احوالى بياننه شروع اولندى (قسم ثالث) اشبو دردنجى اقليمك اوچنجى قسمنك دخى اكثر محللرينى آقدكز غمروسترا يليوب انجق شمال غربيسى سمتنده بحردن اوچ قطعه ارض منكشف قالوب اولكى قطعه سنده حالا افرنج ضبطنده اولان قالوريه مملكتى ايكنجى قطعه سى ابكيرده اولكه سى اوچنجى قطعه سى بنادقه يعنى ونديك ضبطنده اولان شهرلرك بعضيلريدر * قسم ثالث انجق بو اوچ قطعه ارضدن عبارت اولمغله تمام اولوب دردنجى قسمك احوالى بياننه شروع اولندى (قسم رابع) دردنجى اقليمك دردنجى قسمنك دخى اكثر مواضعنى بحر سفيد ستر ايدوب انجق برقاچ جزيره لر موجوددركه انلرك دخى اكثرينك جرمى صغير اولمغله مسكون دكادر بو قسمده معمور اولان جزيره لرك برى اشبو قسم رابعك غرب وشمال سمتنده بلونس جزيره سى اولوب وينه بو قسمك وسطندن جنوب وشرق طرفنه ممتد جزيرهٔ اقريطش ديكله معروف برعظيم جزيره واردركه كريد اطه سيدر دردنجى قسم دخى بو محلده تمام اولوب بشنجى قسمك احوالى بياننه شروع اولندى (قسم خامس) دردنجى اقليمك بشنجى قسمنك جنوب وغرب طرفلرنده برمقدار محلنى ينه بحر سفيد ستر ايدوب فقط بر بيوك مثلث شكلنده يعنى اوچ كوشه لو برقطعه ارض بحردن منكشف اولوب معمور اولمشدركه حد غربيسى اشبو قسم خامسك طرف شمالده آخرينه منتهى اولوب وضلع جنوبيسى يعنى صاغ طرفى ينه اشبو قسمك ايكى ثلثى مقدار مسافه يى محيط اولور * وشرق جانبنده اشبو بشنجى قسمدن ثلث مقدارى برقطعه واردركه انك طرف شماليسى ساحل بحر ايله غرب جانبنه منتهى اولور واشبو دردنجى اقليمك بشنجى قسمنك طرف جنوبيده واقع نصف مقدارى قطعه سنده شام اولكه سنك اسفلنده واقع اولان بلاد اولوب واشبو قسمك وسطنده جبل اللكام ديكله معروف برجبل عظيم واردركه جانب شمالده اشبو قسم خامسك آخرينه واصل اولدقدنصكره ينه اول محلدن شمال وشرق جانبلرينه طوغرو منحرف وممتد اولديغى محلده جبل مذكوره جبل سلسله تسميه اولنور * واشبو محلدن جبل مذكور بشنجى اقليمه واصل اولوب وجزيره مملكتى بلادندن برقطعه نك جهت شرقيه سنه مجاوز اولور * واشبو جبل اللكامك شمال وشرقه منحرف اولديغى محلك غرب جهتنده بربرينه متصل جبال كثيره واقع اولوب جبال مذكوره جانب شمالده اشبو قسم خامسك آخرنده آقدكزده بربورونه منتهى اولور * واشبو طاغلرك اراسنده بين العرب دروب تسميه اولنور بيچه بوللر واقع اولمشدركه ان شاء الرحمن قريبا ذكر اولنه جق ارمن بلادينه مفضى اولوب بو طاغلرله جبل سلسله نك اراسنده اشبو دردنجى اقليمك بشنجى قسمنده اول بلاددن برقطعه بولنمشدر ۞ اما اشبو قسم خامسك طرف جنوبيسى اولان قطعه هه كه شام اولكه سينه تابع بعض بلاد اولوب وجبل اللكام مزبور آقدكز ايله وقسم مزبورك آخرنده جنوبدن شماله وارنجه واقع اولان بلادك اراسينه اول قطعه ده حائل ومعترض اولمق اوزره ذكر اولنمشيدى ينه اول قطعه نك ساحل بحر سمتنده بلاد شاميه دن ابتدا انطرسوس نام بلده واقع اولوب اقليم ثالثك ساحل بحر قطعه سنده عرقه وطرابلس مملكتلرينه مجاوردر وانطرسوس بلده سنك شمالنده جبله بعده لاذقيه بعده اسكندرونه بعده سلوقيه نام شهرلر واقع اولوب بونلرك طرف شماليلرنده روم مملكتى موجوددر * وآقدكز ايله اشبو قسم خامسك آخرى اراسنده حائل اولان جبل اللكامك ايكى طرفنده بلاد شام واقع اولوب طرف جنوبيسنك اولنده حصن نام بربلده واقع اولوب طوائف عربيه دن حشيشهٔ اسماعيليه ضبطنده دركه انلره بو عصرده فداويه ديرلر وحصن مذكوره حصن مصيات تسميه اولنور وانطرسوس بلده سى حصن مذكورك طرف شرقيسنده وكذلك جبل اللكامك جانب شرقيسنده واقع سلميه بلده سى ينه حصن مزبوره مقابل اولوب وحمص شهرى دخى بلدهٔ مزبوره نك جنوبنده واقعدر * وينه حصن مصياتك شمالنده جبل اللكام ايله آقدكز اراسنده انطاكيه شهرى واقع وجبل مذكورك جانب شرقيسنده معره بلده سى انطاكيه شهرينه مقابل اولوب معره نك شرقنده دخى مراغه بلده سى وينه انطاكيه نك طرف شمالنده مصيصه بعده ادنه شهرى بعده آخر ممالك سواحل شاميه اولان مدينهٔ طرسوس واقعدر * وينه جبل اللكام مذكورك جانب غربيسنده قنسرين شهرى

جبل اللكام مزبور غالبا دمشق الشام مدينه سيله شام طرابلسى وصيدا اراسنده واقع ودروز طاغى ديكله مشهور اولان جبل اولمق كركدر (المترجم محمد صاحب)

طرسوس بلده سنڭ برابرلكنده واقع بر بلده اولوب بعده عين زربه نام مدينه موجوددر * و ينه جبل لكامڭ طرف شرقيسنده وقنسرين شهرينڭ مقابلنده مدينهٔ حلب الشهبا واقع اولوب وعين زربه نڭ مقابلنده منبج نام بلده موجوددر ودروب اسميله مسمى اولوب ذكرى سبق ايدن جبلڭ طرف يمنى ايله آق دكزڭ اراسنده روم مملكتى واقعدركه حالا بوعصرده عمدهٔ سلاطين جهان المجاهدين فى سبيل الله الملك المنان سلالهٔ عليهٔ آل عثمان ايدهم الله تعالى الى انقراض الدوران ضبطنده در وبلاد رومدن ساحل بحر روميده انطاليه وعلائيه بلده لرى واقعدر * وذكر اولنان جبل دروب ايله جبل سلسله مياننده واقع بلاد ارمندن مرعش وملطيه وانقره شهرلرى وسائر بلاد ارمن اشبو قسم خامسڭ طرف شمالده آخرينه وارنجه ممتد اولمشلردر * وبلاد ارمن خلالنده واشبو قسم خامسڭ طرف شرقيسنده سيحان وجيحان نهرلرى خروج ايليوب ابتدا نهر جيحان شرق جانبندن جنوبه طوغرو جارى اوله رق جبل دروبى تجاوز ايدوب بوندنصكره مدينهٔ طرسوسه بعده مصيصه شهرينه مرور ايلر بوندنصكره شمال وغربه طوغرو مائل ومنحرف اولوب سلوقيه شهرينڭ صاغ طرفنده آق دكزه منصب اولور * ونهر سيحان دخى منبعندن خروج ايدوب جيحان نهرينه برابر اولدقدنصكره انقره ومرعش شهرلرينه محاذى اولوب بعده جبال دروبى متجاوز ونهايت ارض شامه بالغ اولدقدنصكره ، عين زربه شهرينه مرور ونهر جيحانى تجاوز ايتدكدنصكره شمال وغرب طرفلرينه منحرف ومصيصه شهرينڭ طرف غربيسنده نهر جيحانه قاريشوب محل مزبور ملتقى النهرين اولور ۞ وبلاد جزيره دن جبل لكامڭ جبل سلسله يه متصل اولديغى محلده واقع اولان قطعه سنڭ طرف جنوبيسنده يعنى صاغ طرفنده رافقه ورقه شهرلرى بعده حران بعده سروج ورها بلده لرى واقع اولوب بعده نصيبين وشمشاط بلده لرى بعده كرسئ مملكت ديار بكر اولان امد شهرى اشبو قسم خامسڭ شرق وشمالى سمتلرنده منهايتنده بولنمشدر * وبلاد جزيره نڭ اشبو ذكر اولنان قطعه سنڭ وسطنه طوغرو فرات ودجله نهرلرى مرور ايلر * اشبو ايكى نهر بشنجى اقليمدن خروج ايليوب طرف جنوبنده ارمينيه اولكه سنه مرور وجبل سلسله يى تجاوز ايتدكلرندنصكره نهر فرات شمشاط وسروج شهرلرينڭ طرف غربيلرينه واصل اولوب بعده جانب شرقه ميل وانحراف ايله رافقه ورقه بلده لرينه مرورندنصكره دردنجى اقليمڭ التنجى قسمنه داخل اولور ۞ ونهر دجله دخى منبعندن خروج ايتدكدنصكره آمد شهرينڭ طرف شرقيسنه مرور ايليوب مسافهٔ قليله قطع ايتدكدنصكره جهت شرقه ميل ايله نهر مزبور دخى اقليم رابعڭ قسم سادسنه واصل اولور * دردنجى اقليمڭ بشنجى قسمنڭ احوالى بو محلده تمام اولوب قسم سادسڭ بيانه شروع اولندى (قسم سادس) دردنجى اقليمڭ التنجى قسمنڭ طرف غربيسنده جزيره شهرلرى موجود اولوب وبلاد جزيره نڭ جانب شرقيسنده عراق عرب وعراق عجم ممالكى بلده لرى بربرينه ممتد ومتصل اوله رق اشبو قسم سادسڭ طرف شرقده آخرينه قريب محله منتهى اولور ومملكت عراقڭ آخرنده جهت جنوبيه سندن يعنى صاغ طرفندن غربه ميل ايله اصفهان جبلى خروج ايليوب قسم سادسڭ وسطنه منتهى اولدقده شمال وغرب طرفلرينه كيدوب ودردنجى اقليمڭ اشبو التنجى قسمندن چيقوب بشنجى قسمده ذكرى سبق ايدن جبل سلسله يه متصل اولدقده اشبو قسم سادسى برى شرقى وبرى غربى ايكى قطعه يه تقسيم ايدر * قطعهٔ غربيه سنڭ طرف جنوبيسنده نهر فراتڭ منبع ومخرجى واقع اولوب جانب شماليسنده دجله نهرى خروج ايلر اما نهر فرات دردنجى اقليمڭ بشنجى قسمندن اشبو التنجى قسمنه خروج وابتدا قرقيسا نام بلده يه مرور ايتدكده نهر مزبوردن ارض شامه طوغرو بر جدول ايريلوب جزيره مملكتنده ذكر اولنان فرقيسا بلده سى قربنده محو اولور بعده نهر فرات جنوبه طوغرو منعطف ومنحرف اولوب خابور ورحبه نام بلده لرڭ طرف غربيسنه واصل اولدقده نهر مزبوردن بر جدول آخر دخى ايريلوب طرف جنوبه طوغرو ميل وجرى ايده رك صفين ارضنڭ سمت شرقيسنه منتهى اولور * بوندنصكره نهر فرات ينه شرقه طوغرو جارى اوله رق برقاچ جدوللره منقسم اولوب بعضيسى كوفه يه وبعضيسى قصر ابن هبيره وجامعين نام محللره مرور ايليوب بعده جداول مذكوره نڭ جمله سى اشبو دردنجى اقليمڭ قسم سادسنڭ آخرنده اوچنجى اقليمه داخل اولدقده حيره وقادسيه شهرلرينڭ طرف شرقيلرنده غوص ايدر بعده نهر فرات

نهر جيحان مذكور بين الناس جيحان صوى ديكله معروف نهردر (المترجم محمد صاحب)

رسيه نك

رحبه نك جانب شرقیسندن جاری اولەرق هیت نام محلك طرف شمالنه بعده زاب وانبار نام بلدەلرك صاغ جانبنه واصل اولدقدنصکره دارالسلام بغداد اوکنده دجله نهرینه منصب ونهرین برینه مختلط اولمغله بحرکبی وسعت بولور * اما نهر دجله دخی ینه اقلیم رابعك بشنجی قسمندن خروج واشبو التنجی قسمنه دخول ایتدکده طرف شرقه طوغرو استقامت اوزره جاری اولوب جبل عراقه متصل اولان جبل سلسله یه برابر اولدقده جزیرهٔ ابن عمر نام محلك طرف شمالیسنه بعده مدینهٔ موصلك وتکریت شهرینك کذلك شماللری سمتنه ذاهب وحدیثه نام محله منتهی اولدقدنصکره شرقدن جنوب سمتنه منعطف ومنحرف اولوب حدیثه وزاب کبیر وزاب صغیر نام محللر نهر مزبورك طرف شرقیسنده قالورلر بعده جنوب سمتی ایله استقامت اوزره مرور وقادسیه بلده سنك جانب غربیسنی تجاوز ایلیوب بغداده منتهی اولدقده برنهج اوّل فرات ایله مختلط اولور * بوندنصکره نهرین مذکورین ینه سمت جنوب اوزره مرور وجرجرایا نام محلك طرف غربیسنه منتهی اولدقده اشبو قسم سادسدن خروج واوچنجی اقلیمه دخول ایدر محل مزبوره دخولده ینه شعبه لری وجدوللری کثیر اولوب برمقدار مسافه مرور ایتدکدنصکره دجله وفرات نهرلرینك جمله جدوللری بریره جمع اولوب عبادان قربنده فارس دریاسنه منصب اولور ❁ ودخی معلوم اولەکه نهر دجله ایله فرات بغداد شهری اوکنده اجتماع ایتمزدن مقدم بو ایکی نهرك ارالرنده اولان بلاده جزیره بلادی تسمیه اولنور * وبو ایکی نهر بغداددن مفارقت ایتدکدنصکره برنهر آخر دخی مختلط اولورکه نهر دجله نك شرق وشمالی جهتندن کلوب بغدادك طرف شرقیسنده نهروان بلده سنه منتهی اولدقدنصکره طرف جنوبه منعطف ومنحرف واقلیم ثالثه دخول ایتمکسزین دجله یه قاریشور وبو نهر آخر ایله جبل عراق واعاجك اراسنده جلولا نام بلده واقع اولوب آنکدخی سمت شرقیسنده جبل عراق قتنده حلوان وصیمره بلده لری واردر * اما اشبو دردنجی اقلیمك التنجی قسمنك قطعهٔ شرقیه سنده جبل شهرزور دینمکله معروف برجبل عظیم واقع اولمشدرکه سابقاذکر اولنان جبل عراقك طرف شرقیسندن خروج ایلیوب اشبو قسم سادسك جانب شمالده آخرینه منتهی اولور * وبو جبل شهرزور دخی قسم سادسك قطعهٔ شرقیه سنی ایکی قسمه تقسیم ایدر قطعهٔ صغراسنه مملکت بهلوس تسمیه اولنورکه بو قطعه نك صاغ طرفنده واصفهان شهرینك غرب وشمالنده خونجان نام بلده واقع اولوب ووسطنده نهاوند شهری انکدخی صول جانبنده شهرزور شهری واقعدر * وجبل عراق ایله جبل سلسله نك جمع اولدیغی محلده واشبو التنجی قسمك جانب شرقده نهایتنده دینور بلده سی بولنمشدر * وقطعهٔ ثانیهٔ کبراده ارمینیه اولکه سنك برطرفی واقع اولوب ودارالملك ارمینیه اولان مراغه بلده سی بو قطعه ده واقعدر وجبل عراقدن مراغه بلده سنه مقابل اولان محلنه جبل بارما تسمیه اولنورکه اکراد طائفه سی اول جبلی مسکن ووطن اتخاذ ایتمشلردر * ونهر دجله کنارنده واقع زاب کبیر وزاب صغیر اشبو جبل بارمانك وراسنده واقعدر * واشبو قطعهٔ ثانیه نك جهت شرقده آخرنده اذربیجان اولکه سنده موجود اولان بلاددن کرسیٔ مملکت اولان شهر تبریز وبیلقان بلده سی موجوددر * واشبو قسم سادسك شرق وشمالی مجتمع اولدیغی کوشه ده بحر خزردن برقطعه بولنمشدر * دردنجی اقلیمك التنجی قسمنك احوالی بو محلده تمام اولوب یدنجی قسمنك احوالی بیانه شروع اولندی *(قسم سابع) دردنجی اقلیمك یدنجی قسمنك صاغ طرفنده وغرب جانبنده بهلوس مملکتی بلادینك مشاهیرندن همدان وقزوین شهرلری واقع اولوب باقی بلادی اوچنجی اقلیمده در * ومملکت بهلوسده کرسیٔ مملکت ایران اولان مدینهٔ اصفهان موجوددر * ومدینهٔ اصفهانی صاغ طرفندن برجبل احاطه ایتمشدرکه مدینهٔ مزبوره نك غرب طرفندن خروج ایدوب واوچنجی اقلیمه مرور ایلیوب بعده قسم سادسدن ینه اقلیم رابعه منعطف ومنحرف اولوب مرّةً بعد اخری ذکری مرور ایدن جبل عراقه قسم سادسك جانب شرقیسنده متصل اولور * وجبل اصفهان اقلیم ثالثدن جهت شماله طوغرو مرور ایدوب اشبو دردنجی اقلیمك یدنجی قسمنه واصل اولدقده بلاد بهلوسی جانب شرقیسنده محیط اولوب تحتنده قم وقاشان شهرلری موجوددر * وجبل مذکور نصفنه قریب محلده جانب غربه ذاهب بعده شرق وشماله طوغرو استداره ایله منحرف اولوب برمقدار

مسافه کیتدکدنصکره بشنجی اقلیمده منتهی اولور * وجبل اصفهانك شرق وشماله منحرف اولدیغی محلك جانب شرقیسنده ری شهری موجوددر * ومحل مزبورده جبل مذکوره برجبل آخر دخی متصل اولوب اشبو قسم سابعك جهت غربیه‌سه آخرینه‌دك ممتد اولورکه قزوین بلده‌سی اول جبلك صاغ طرفنده‌در * واشبو جبل آخر واقلیم ثالثدن اقلیم خامسه ممتد اولان ری جبلی ایله کیلان دریاسندن برقطعه اراسنده طبرستان اولکه‌سی موجوددر * ومملکت طبرستان اقلیم خامسدن ابتدا ایدوب اشبو دردنجی اقلیمك یدنجی قسمنك غربدن شرقه ممتد اولان قطعه سننك نصفنه قریب محلنه دخول ایتمشدر * وذکر اولنان جبل اصفهانه‌که ری جبلی دخی اطلاق اولنور غربه منحرف اولدیغی محلده برجبل آخر دخی متصل وسمت جنوبه انحراف قلیل ایله شرقه طوغرو مرور ایدوب اشبو دردنجی اقلیمك سکزنجی قسمنه غرب طرفندن دخول ایلر * واشبو جبل آخر ایله ری جبلنك ابتدالری قننده جبلین اراسنده جرجان بلادی واقع وبلاد مذکوره‌دن بسطام شهری موجوددر * واشبو جبلك وراسنده اشبو قسم سابعدن برقطعه موجوددرکه فارس اولکه‌سیله خراسان مملکتی اراسنده واقع صحرای بی پایانك بقیه‌سی آنده موجوددر * صحرای مذکور قاشان شهرینك جانب شرقیسنده وآخرنده جبل مذکورقننده استراباد بلده‌سی موجوددر * وذکر اولنان جبلك جانب شرقیسندن قسم سابعك آخرینه وارنجه ایکی طرفنده خراسان مملکتنه تابع نیسابور شهرلری واقعدر * وجبل مذکورك صاغ طرفنده فارس ایله خراسان اراسنده واقع صحرانك جانب شرقیسنده نیسابور بلده‌سی بعده قسم سابعك آخرنده مروشاهجان مدینه‌سی وانکدخی شمالنده ومدینهٔ جرجانك شرقنده مهرجان وخازرون شهرلری بعده قسم سابعك جهت شرقده آخرنده طوس بلده‌سی واقعدر * وبو بلادك جمله‌سی ری جبلنه متصل اولان جبل آخر مذکورك تحتنده واقع اولور * بونلرك طرف شمالیلرنده نسا نام مملکتده واقع بلاد موجوددر * وبلاد نسانك اشبو قسم سابعك شرق وشمالی اراسنده واقع کوشه‌سنده خالی ومعطل برّیه‌لر احاطه ایتمشدر * دردنجی اقلیمك یدنجی قسمنك احوالی بومحلده تمام اولوب سکزنجی قسمنك احوالی بیانه شروع اولندی (قسم ثامن) دردنجی اقلیمك سکزنجی قسمنك طرف غربیسندن جیحون نهری جنوبدن شماله طوغرو جریان ایدوب غرب طرفنده اولان کنارنده خراسان اولکه‌سی بلادندن زم وآمل شهرلری وخوارزم مملکتی شهرلرندن ظاهریه وجرجانیه بلده‌لری واقعدر * وینه بوقسم ثامنك غرب ایله جنوب جهتلری میاننده اولان کوشه‌سنی استراباد جبلی احاطه ایدوب هرات اولکه‌سنه تابع بلادك بقیه‌سی بوکوشه‌ده واقعدر * وذکر اولنان جبل استراباد دردنجی اقلیمك یدنجی قسمندن خروج واشبو قسم ثامنه غرب طرفندن دخول ایلدکدنصکره هرات ایله جرجان مملکتلرینك اراسنده اقلیم ثالثه داخل اولوب جبال بتم دیمکله معروف ومذکور اولان طاغلره متصل اولور * ونهر جیحونك طرف شرقیسنده واشبو دردنجی اقلیمك سکزنجی قسمنك صاغ جانبنده بخارا مملکتی شهرلری بعده سغد مملکتی بلادی واقعدرکه دار الملکی سمرقند شهریدر وبوندنصکره استروشنه شهرلری واشبو قسم ثامنك جانب شرقده آخرنده خجند بلده‌سی واقع اولوب سمرقند ایله استروشنه شهرلرینك صول طرفنده ایلاق مملکتی انکدخی شمالنده قسم ثامنك طرف شرقده آخرینه‌دك شاش مملکتی ارضی ودردنجی اقلیمك طقوزنجی قسمندن برقطعه سنه‌دك ممتد اولورکه بوقطعه‌نك صاغ طرفنده فرغانه اولکه‌سننك بقیه‌سی موجوددر * وینه دردنجی اقلیمك طقوزنجی قسمنده واقع ذکر اولنان قطعه‌دن شاش نهری خروج واشبو قسم ثامنه دخول ایدوب بعده قسم ثامندن خروج ایتدیکی محلك شمالنده واقلیم خامسه دخولنده نهر جیحونه منصب اولور * وذکر اولنان نهر شاشه ایلاق مملکتی ارضنده برنهر آخر دخی منضم وملحق اولورکه اقلیم ثالثك طقوزنجی قسمندن تبت شهرلرینك حدودندن خروج ایدر * وکذلك شاش نهری دردنجی اقلیمك طقوزنجی قسمندن خروج ایتزدن مقدم فرغانه نهری دخی آکا ملحق اولور * ونهر شاش سمتی اوزره جبراغون نام برجبل بشنجی اقلیمدن خروج ایدوب جنوب طرفنه طوغرو شرق سمتیله منحرف وممتد اولەرق دردنجی اقلیمك طقوزنجی قسمنه داخل وارض شاشی

محيطا اولور * فرغانه مملكتى دخى جبل مذكورك جنوبنه طوغرو ممتد اوله رق اوچنجى اقليمه دخول ايدر
ونهر شاش ايله جبل جبراغونك اراسنده واشبو قسم تاسعك وسطنده فاراب شهرلرى موجود اولوب
وبو بلاد ايله بخارا وخوارزم اولكهلرى ميانندهواقع نجه خالى ومعطل بريه لر واقعدر * وينه دردنجى
اقليمك طقوزنجى قسمنك شرق ايله شمالى جهتلرى اراسندهواقع كوشه ده خجند مملكتى واقع اولوب مملكت
مزبورهنك مشاهير بلداتندن اسبيجاب وطراز بلدهلرى موجوددر وينه دردنجى اقليمك طقوزنجى
قسمنك طرف غربيسنده فرغانه وشاش مملكتلرندن صكره طوايف تركستاندن خزلجيه جماعتنه
مخصوص ارضك طرف جنوبيدهواقعدر * وبونلرك صول طرفلرنده طقوزنجى قسمك جانب شرقده آخرينه
وارنجه ينه طوايف مذكورهدن كيماكيه جماعتى ساكن اولدقلرى محل واقعدر * وطائفهٔ كيماكيه
ارضى دردنجى اقليمك اوننجى قسمنك مجموعنده وقسم مزبورك طرف شرقده آخرندهواقع جبل قوقايايه
وارنجه ممتد اولمشدر جبل قوقايا بحر محيط كنارنده جبل يأجوج ومأجوج ديمكله معروف بر جبل
عظيمدركه اطراف تركستانى يعنى اولوتاتارستانى دائرا مادار احاطه ايليوب جبل مذكورك وراسنده
طوايف تركدن خزلجيه وكيماكيه جماعتلرى ساكنلردر * دردنجى اقليم اقسام عشره سيله بو محلده
تمام اولوب بشنجى اقليمك احوالى بيانته شروع اولندى ﴿اقليم خامس﴾ اقاليم سبعهدن بشنجى اقليم صاغ
طرفندن دردنجى اقليمك آخرينه وصول جانبندن آلتنجى اقليمك نهايتنه متصل بر اقليم عظيمدركه سائر اقاليم كبى
غربدن شرقه طوغرو بربرينه مساوى اون قسمه تقسيم وتفريق اولنوب وهر قسمندهواقع اولان ممالك
وجبال وانهار وبلدان وامصارك احوالى على الترتيب بيان اولنور (قسم اول) بشنجى اقليمك اولكى قسمنك
اكثر اجزاسى بحر محيط غربى ستر ايلدوب انجق جنوب ايله شرق جانبلرندن مقدار قليل عمارت ايله معمور
اولمشدر * زيرا هر اقليمك اولى متأخرين قولى اوزره سينهدن خارج بحر محيط غربيسندن فرض اولنوب
واقاليمك اطرافنى قوشاق كبى بحر احاطه ايتمكله بشنجى والتنجى ويدنجى اقليملرك طرف غربيلرينه بحر محيط سائر
اقاليمدن زيادهجه دخول ايليوب ذكر اولنان اقاليمدن هر اقليمك قسم اولى فرض اولنان قطعهنك اكثر
اجزاسنده عمارت ممكن اولممشدر * بناء عليه اقليم خامسك شبو اولكى قسمنك دخى طرف جنوبيسنده
يعنى صاغ جانبنده بحر محيطدن منكشف ومعمور اولان محلى مثلث الشكل بر قطعهدركه حالا اسپانيه
ضبطنده اولان ودردنجى اقليمده ذكر وتحديد اولنان اندلس مملكتنه متصل اولوب اندلس بلادينك بقيهسى
بو قطعهدهواقعدر * بو قطعهيى بحر محيط غربى ايكى طرفندن شكل مثلث زاويهلرينى يعنى كوشهلرينى احاطه
ايلين ايكى خط كبى محيط اولمشدر * قطعهٔ مثلثهٔ مزبورهده اندلس مملكتنك طرف غربيسندهواقع
اولان بلاددن منت ميور نام بلده بحر محيط ساحلى اوزره وقسم اولك جنوب وغرب طرفلرينك اولنده
واقع اولوب وبو بلدهنك طرف شرقيسنده شلمنكه نام مملكت ووسطنده سموره نام مدينه موجوددر
وشلمنكه اولكهسنك شرق طرفنده واشبو قسم اولك طرف جنوبيسنك يعنى صاغ جانبنك نهايتنده ابله
نام بلده وانكدخى طرف شرقيسنده ينه اندلس ممالكندن قشتاله مملكتى ومملكت مزبورهنك معظم
بلادندن شقوبيه نام بلدهواقع اولوب انكدخى شمالنده يعنى صول طرفنده ليون وبرغشت نام
مملكتلر موجوددر * وبو مملكتلرك طرف شماللرنده ذكر اولنان قطعهٔ مثلثهنك كوشهسنه منتهى اولنجه
جليقيه نام مملكت واقع اولوب وبو مملكتده قطعهٔ مثلثهٔ كبيرهنك ضلع غربيسنك آخرنده بحر محيط ساحلى
اوزره لسان افرنجده شنتياقوب نام بر بلده واقعدركه عربيده معناسى بلدهٔ يعقوب ديمكدر * وينه
اشبو قطعهٔ مثلثهده اندلس ممالكنك طرف شرقيسندهواقع اولان بلاددن تطيله نام بلده قسم اولك
طرف جنوبيسنك آخرنده وقستاليه اولكهسنك جانب شرقيسندهواقع اولوب وبو بلدهنك صول طرفنده
وشرق جانبنده وشقه مدينهسى انكدخى شمال وشرق جهتلرنده ينبلونه نام بلده انكدخى غرب
طرفنده قستاليه شهرى وينبلونه وقستاليه ايله برغشت اولكهسى اراسنده تاجره شهرى واقعدر
واشبو قطعهٔ مثلثهنك وسطنده بر يولك جبل خروج ايليوب بحر محيطه وبو قطعهيى شمال وشرق طرفلرنده
احاطه ايلين ضلعه قريب كيدهرك اندلس بلادندن ذكرى سبق ايدن ينبلونه شهرى سمتنده طرف

بحر محيطه متصل اولوب بعده اقليم رابعه وشمالدن جنوب سمتنه ذاهب اوله رق طرف جنوبيده آق دكز ساحلنه منتهى اولور * بو جبل سابقا اقليم رابعده ذكر اولنان جبل برتاتدركه برمقداري بشنجي اقليمده ومقدار آخرى دردنجي اقليمده واقع واقليم خامسده بحر محيط غربي كنارندن اقليم رابعده آق دكز ساحلنه وارنجيه ممتد اولوب اندلس مملكتي ايله غشكونيه ارضى اراسنده حائل وحاجز برجبلدر * وجبل مذكورك طرق ومسالكي كثير اولمغله اندلس مملكتندن غشكونيه ولايتنه وغشكونيه دن اندلس طرفنه طوايف افرنج بو يوللره سلوك ايله وارررلر * غشكونيه مملكتي دخى اندلس كبي برمملكت عظيمه دركه بشنجي ودردنجي اقليمدن حصه سى اولوب اوّلا اقليم رابعده غشكونيه بلادندن برشلونه واربونه نام بلده لر واقع اولوب وانلرك صول طرفلرنده بجرنده وقرقشونه نام شهرلر موجوددر * واشبو بشنجي اقليمك قسم اوّلنده غشكونيه بلادندن بجرنده شهرينك صول طرفنده طلوشه بلده سى موجوددر * وينه اشبو بشنجي اقليمك اوّلكى قسمنك طرف شرقيسنده طولانى اوج كوشه لو مثلث شكلنده بحردن منكشف برقطعه دخى واقع اولوب اول مثلثك زاويۀ حاده سى يعنى ضيق وتنك اولان كوشه سى جبل برتات مذكورك جانب شرقنده وراسنده واقعدر * وقسم اوّلك اشبو قطعۀ مستطيله سنده بحر محيط ساحلى اوزره وجبل برتات متصل اولديغى قطعۀ اولاى مذكوره نك وراسنده غشكونيه مملكتى بلادندن بيونه بلده سى موجوددر * وينه بو قطعۀ مستطيله نك شرق وشمال سمتنده نهايتنده قسم اوّلك آخرينه وارنجيه افرنج ضبطنده اولان بيطو نام مملكت واقعدر * قسم اوّل بو محلده تمام اولوب قسم ثانيده واقع ممالك بيانته شروع اولندى (قسم ثانى) بشنجي اقليمك ايكنجي قسمنك ناحيۀ غربيه سنده غشكونيه مملكتى وجانب شماليسنده بوندن اقدم ذكر اولنديغى اوزره افرنج ممالكندن بيطو وبرغشت اولكه لرى واقعدر * وغشكونيه مملكتنك طرف شرقيسنده آق دكزدن بركورفز خروج واشبو ايكنجي قسمه دخول ايليوب غشكونيه ولايتى بو كورفزك طرف غربيسنده موجوددر وبو كورفزك منتهى اولديغى محلك طرف شمالنده واقع قطعه نك رأسنده جنوه ولايتى انكدخى صول طرفنده منتجون نام برجبل انكدخى سمت شمالنده برغونيه مملكتى واقع اولور * وجنويز ولايتى واقع اولان كورفزك طرف شرقيسنده آق دكزدن بركورفز دخى اشبو بشنجي اقليمك ايكنجي قسمنه كيروب بو ايكى كورفزك ارا سنده ارضدن برقطعه بحره طوغرو دخول ايتمشدركه اول قطعه نك طرف غربيسنده ممالك افرنجدن بليش نام مملكت واقع اولمشدر * وبو مملكتك طرف شرقيسنده بطارقۀ افرنجك اعظمى اولان ديم باپانك مقرّ حكومتى رومه بلده سى واقعدر * بلدۀ مزبوره عمود بيشمار وستون استوار ايله مشيد ومبنى كنايس عظيمه وهيا كل جسيمه يى مشتمل ومحتوى وبين الانام قزل الما ديمكله معروف برشهر عظيمدر * جمله عجايبندن برى بلدۀ مزبوره نك وسطنده شرقدن غربه طوغرو برنهر جريان ايدركه زمينته سنك وجريينه باقر صحيفه لر فرش اولنمشدر * ودخى روما شهرنده بركنيسۀ عظيمه موجوددركه حضرت عيسى عليه الصلاة والسلامك خواص اصحاب وانصارندن وزمرۀ حوارينوندن بدروس وبواس اول كنيسه ده مدفونلردر * وروما شهرلرينك صول طرفنده واشبو قسم ثانينك نهايتنده ممالك افرنجدن انبرديه نام مملكت واقع اولوب وينه روما كورفزينك برجانبنده نابولى شهرى واقعدركه جانب شرقيسى ممالك افرنجدن قلوريه بلادينه متصلدر وقلوريه مملكتنك صول طرفنده ونديك كورفزينك برمقدارى بشنجي اقليمك ذكر اولنه جق اوچنجي قسمندن اشبو ايكنجي قسمنك غرب وشمالنه طوغرو دخول ايليوب قسم ثانينك ثلثى مرتبه سنه بالغ اولمشدر وذكر اولنان ونديك كورفزينك صاغ طرفنده ونديك شهرلرينك اكثرى واقع اولوب وكورفزك صول جانبنده اقليم سادسده كورفز ايله بحر محيط ارا سنده ممالك افرنجدن انكلايه مملكتى موجوددر * بشنجي اقليمك ايكنجي قسمى بو محلده تمام اولوب اوچنجي قسمنك احوالى بيانته شروع اولندى (قسم ثالث) بشنجي اقليمك اوچنجي قسمى اولان قطعه نك غرب طرفنده آق دكز ايله ونديك كورفزى ارا سنده قلوريه مملكتى شهرلرى واقع اولوب ومملكت مزبوره ارضندن برقطعه دردنجي اقليمه طوغرو چيقوب آق دكزه دخول ايدر * وبو قطعه نك ايكى طرفنده آق دكزدن ايكى كورفز چيقوب شمال سمتيله كيده رك

بشنجی اقلیمك اشبو اوچنجی قسمنه دخول ایلر * وبنه قلوریه بلادنك جانب شرقیسنده وندیك خلیجی ایله آق دكز اراسنده واقع ارضدن برقطعه ممالك افرنجدن انكبرده مملكتی موجوددركه طرف شرقیسی وندیك كورفزینك ساحلنه منتهی اولور * ومملكت مزبوره بولندیغی قطعه‌نك برطرفی دخی آق دكزه طوغرو خروج وبشنجی اقلیمدن دردنجی اقلیمه دخول ایلر * وذكر اولنان وندیك خلیجی آق دكزدن منفصل برعظیم كورفزدركه جنوبدن شماله طوغرو ذاهب بعده شمالدن غربه جانبنه منحرف ومنعطف اولوب اشبو بشنجی اقلیمك اوچنجی قسمنك جانب شمالده آخرینه منتهی اولور وبو كورفزك برابرلكنده دردنجی اقلیمدن برجبل عظیم خروج وكورفز ساحلی ایله بیله شمال طرفنه مرور ایلیوب بعده ینه ساحل خلیج ایله التنجی اقلیمده كورفزك مقابلنده وطرف شمالنده واقع طوایف افرنجدن الامانیا ضبطنده اولان انكلایه مملكتنه منتهی اولور * ووندیك كورفزی ایله ذكر اولنان جبل مادامكه شمال سمتنه ذاهب اوله ارالرنده وندیك شهرلری واقع اولور * وینه ذكر اولنان كورفز ایله جبل مذكور غربه منحرف اولدیغی محلده ارالرنده جوراسیا اولكه‌سی بعده نهایت خلیجده الامانیا شهرلری واقعدر * بشنجی اقلیمك اوچنجی قسمی بو محلده تمام اولوب دردنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی (قسم رابع)

بشنجی اقلیمك دردنجی قسمنده آق دكزدن برقاج قطعه دردنجی اقلیمك طرف جنوبیسندن خروج واشبو قسم رابعك طرف شمالیسنه دخول ایلیوب ساحل دریاده برقاج محلده متعدد كورفزلر حادث اولمغله هرایكی كورفزك اراسنده بردن بحره طوغرو نیچه قطعه‌لر خروج وهرقطعه نیچه ممالك وبلادی مشتملدر * واشبو بشنجی اقلیمك دردنجی قسمنك جهت شرقده آخرنده خلیج قسطنطنیه دیمكله معروف اولان مرمره دكزی اشبو قسمك طرف جنوبیسندن وبوغاز حصاری نام محلده بربوغازدن خروج وسمت شماله طوغرو مرور ایده‌رك دار الخلافة العلیه محمیهٔ قسطنطنیه‌نك طرف شرقیسندن قواق بوغازینه واصل اولوب آندن ارباب جغرافیا بنلرنده بحر نیطش تعبیر اولنان قره دكزه منتهی اولور واشبو بحر سیاه بر بحر عریض وواسعدركه التنجی اقلیمك دردنجی قسمنك بعضیسنه وبشنجی قسمیله التنجی قسمنه دخول ایتمشدر * ومدینهٔ قسطنطنیه اشبو قره دكز بوغازینك جانب شرقیسنده وبشنجی اقلیمك دردنجی قسمنك طرف شمالده آخرنده بربلدهٔ عظیمه دركه عهد قدیمدنبرو ابنیهٔ شامخه وآثار جلیله‌یی محتوی وملوك قیاصره‌نك كرسیٔ مملكتی وقاعدهٔ سلطنتی اولوب اخبار عجیبه‌سی بین الانام معروف ومشهور اولمغله تعریفدن مستغنیدر * واشبو بشنجی اقلیمك دردنجی قسمنك آق دكز ایله خلیج قسطنطنیه اراسنده واقع قطعه‌سنده مقدونیا مملكتی بلادی موجوددركه طوایف یونانیانك ملك وسلطنتلری اثنده آنده واقع اولمشدر * وینه خلیج قسطنطنیه‌نك طرف شرقیسنده اشبو اقلیم خامسك دردنجی قسمنك آخرینه وارنجه باطوس مملكتی اراضیسندن برقطعه موجوددركه عهد سابقده طائفهٔ روم ضبطنده ایدی * لكن حالا ملوك ستودهٔ آل عثمان ایدهم الله تعالی الی انقراض الدوران حضراتی ظهور ایدوب اول حوالی‌یه رفع لوای غزا وانوار دین مبین ایله ظلمات كفر وضلالی محو وافنا ایتدكدنصكره باطوس مملكتنده واقع مدینهٔ بروسه‌یی تختگاه سعادت پناه ایتمشلردر * بشنجی اقلیمك دردنجی قسمی دخی بو محلده تمام اولوب بشنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی (قسم خامس) بشنجی اقلیمك بشنجی قسمنك صاغ طرفیله غرب اراسنده ذكر اولنان باطوس مملكتی واقع اولوب انكدخی جانب شمالیسنده اشبو قسمك آخرینه وارنجه عموریه شهرلری موجوددر وعموریه بلادنك جانب شرقیسنده نهر قباقیه دیمكله معروف برنهر جاریدركه عموریه اولكه‌سنده برجبلدن خروج ایلیوب جنوب طرفنه طوغرو جری ومرور ایده‌رك نهر فراته منصب اولدقدنصكره نهر قباقب اشبو قسم خامسدن چیقوب اقلیم رابعه دخول ایلر * وینه نهر قباقبك طرف غربیسنده واشبو بشنجی قسمك آخرنده سابقا ذكر اولنان سیحان نهرینك مبدئی بعده انك دخی طرف غربیسنده جیحان صوینك منبعی واقع وانك دخی طرف شرقیسنده دجله نهرینك منبع ومبدئی اولان جبل واقعدر * واشبو بشنجی اقلیمك بشنجی قسمنك طرف جنوبیسی ایله جانب شرقیسی اراسنده واقع اولان كوشه‌ده دجله نهرینك منبع ومبدئی اولان جبلك وراسنده میافارقین

نام بلده موجوددر * وذكر اولنان نهر قباقب اقليم خامسك اشبو بشنجى قسمنى ايكى قطعه يه تفريق وتقسيم ايدوب قطعه نك برى نهر مزبورك غرب وجنوبيسنده واقعدركه ذكر اولنان باطوس مملكتى اول قطعه ده موجوددر وباطوس مملكتنك صول طرفنده ونهر قباقبك منبعى اولان جبلك وراسنده اشبو قسم خامسك آخرينه وارنجه عموريه بلادى بربرينه متصلا ممتد اولور * واشبو قسم خامسدن نهر قباقبك فصل ايتديكى قطعهٔ ثانيه قسم مزبورك شمال وشرق وجنوب طرفلرنده واقع اولوب قطعهٔ مزبوره نك طرف جنوبيسنده دجله وفرات نهرلرينك مبدئى وجانب شماليسنده جبل قباقبك وراسنده عموريه ارضنه متصل بيلقان ولايتى برعريض وواسع مملكت موجوددر * وبو ولايتك منتهى اولديغى محلده ونهر فراتك مبدئى قننده خرشنه نام مدينه واقعدر * واشبو قسم خامسك شرق وشمالى جهتلرى اراسنده واقع كوشه ده بحر نيطشدن يعنى قره دكزدن بر كوچك قطعه موجوددر بشنجى اقليمك بشنجى قسمى دخى بو محلده تمام اولوب آلتنجى قسمنك بيانه شروع اولندى (قسم سادس) بشنجى اقليمك آلتنجى قسمنك صاغ جانبيله غرب طرفنده واقع قطعه سنده ارمينيه اولكه سى شهرلرى بربرينه متصلا شرقه طوغرو ممتد اوله رق اشبو قسم سادسك وسطنى تجاوز ايدوب بو قطعه نك جنوب وغرب طرفلرنده بلاد مذكوره دن ارزن الروم شهرى آنك دخى شمالنده تفليس ودبيل بلده لرى وينه ارزن الرومك جانب شرقيسنده خلاط بعده بردعه مدينه لرى آنكدخى صاغ طرفنده جهت شرقه ميل وانحرافله ارمينيه بلده سى واقعدر * ونفس ارمينيه واقع اولديغى محلدن ارمينيه اولكه سى بلادى دردنجى اقليمه داخل اولوب ومملكت مذكوره نك اقاليم رابعه واصل اولديغى محلده وسابقا ذكر اولنان بارما جبلنك طرف شرقيسنده مراغه بلده سى واقعدر * وذكر اولنان ارمينيه مملكتى جهت شرقيه سندن بشنجى اقليمك آلتنجى قسمنده واقليم رابعده اذربيجان اولكه سنه متصل ومنتهى اولوب وبو قسمده آخر بلاد اذربيجان اولان اردبيل بلده سى موجوددر * ومدينهٔ اردبيل طبرستان بحرينك يعنى خزر درياسنك بر قطعه سى اوزرنده واقعدركه بشنجى اقليمك يدنجى قسمندن چيقوب اشبو آلتنجى قسمنك طرف شرقيسنه دخول ايتمشدر * وينه بشنجى اقليمك اشبو آلتنجى قسمنك طرف شرقيسنده ذكر اولنان بحر كيلان ساحلنده خزر مملكتندن بر قطعه واقع اولوب وخزر لفظى ترك وتركمان معناسنه دركه بحر مذكورك بعض سواحلنده طائفهٔ تركدن بر قوم ساكن اولمق مناسبتيله بحر مذكوره بحر خزر دخى اطلاق اولنور * وبحر كيلانك خزر جماعتى ساكن اولديغى سواحلك طرف شمالده واقع منتهاسندن بربرينه متصل جبال عديده خروج واشبو بشنجى اقليمك بشنجى قسمنك طرف غربيسنه دخول ايدوب بعده بر مقدار مسافه مرور ايتدكدنصكره ميافارقين بلادينى محيط اولوب بعده مدينهٔ آمد قربنده بشنجى اقليمدن دردنجى اقليمه واصل وشام اولكه سنك اسفلرنده جبل سلسله يه متصل اولدقدنصكره سابقا ذكر اولنان جبل لكامه منتهى اولورلر * واشبو طاغلرك ارالرنده ايكى جانبندن متعدد يوللر واقع اولوب آينده ورونده اول يوللردن آشوب مراد ايتدكلرى جانبه كيدرلر * وذكر اولنان طاغلرك صاغ طرفنده ابواب اولكه سى بلادى بربرينه متصلا كيلان درياسنه وارنجه ممتد اولوب بلاد مذكوره دن تيمورقپو وشروان بندرى ديمكله معروف اولان محلده مدينهٔ باب الابواب ساحل بحر كيلانده واقعدر * وابواب اولكه سى بلادى غرب وجنوب سمتلرندن ارمينيه اولكه سنه متصل اولوب وينه بلاد ابوابك طرف شرقيسى ايله اذربيجان مملكتنك سمت جنوبيسى اراسنده ايران اولكه سى شهرلرى بربرينه متصلا كيلان درياسى ساحلنه ممتد ومنتهى اولورلر * وينه ذكر اولنان طاغلرك طرف غربيلرنده اشبو بشنجى اقليمك آلتنجى قسمندن بر قطعه واقع اولمشدركه اول قطعه ده سرير مملكتى موجود اولوب وينه بو قطعه نك غرب وشمالى اراسنده واقع اولان كوشه سنه قره دكزدن بر كوچك قطعه دخول ايتمشدركه قطعهٔ مزبوره يى سرير مملكتى بلادى احاطه ايليوب بلاد مذكوره دن طرابزون شهرى بو قطعه ده واقعدر * وسرير مملكتى شهرلرى اشبو ذكرى سبق ايدن طاغلرك اراسنده وآلتنجى قسمك طرف شماليسنك نهايتنده بربرينه متصل وممتد اوله رق مملكت سرير ايله خزر اولكه سى

اراسنده واقع جبله منتهی اولور نهایتنده صول نام بر بلده موجوددر * وجبل مذکورك وراسنده کیلان دریاسی ایله اشبو بشنجی اقلیمك التنجی قسمنك جهت شمالیه‌سنك آخری میاننده ارض خزردن برقطعه واردر * اقلیم خامسك التنجی قسمی بو محلده تمام اولوب یدنجی قسمنك احوالی بیانه شروع اولندی

(قسم سابع) بشنجی اقلیمك یدنجی قسمنك طرف غربیسنك مجموعی کیلان دکزیله مستور اولمغله معمور دکلدر * لکن قسم مزبورك صاغ طرفنده برقطعه بحردن مکشوف اولمغله اول قطعه‌ده طبرستان شهرلری ودیلم طاغلری موجود اولوب اقلیم رابعده قزوین شهرینه طوغرو خروج ایتدیکی بوندن اقدم اقلیم رابع احوالی بیاننده ذکر اولنمشیدی وارضدن بو قطعه‌یه طرف غربیسندن دردنجی اقلیمك قسم سادسنده ذکر اولندیغی اوزره بحر خزردن برقطعهٔ صغیره ایله طرف شرقیسندن دخی اشبو اقلیم خامسك التنجی قسمنده خزر ارضندن برقطعه متصل اولور * وینه بحر خزردن اشبو قسم سابعك غرب وشمال جهتلری اراسنده ارضدن برقطعه دخی منکشف اولوب اول قطعه‌ده ترکستان ومسقو بلادندن بروجاری اولان اتل نهری بحر خزره منصب اولور * وینه اشبو بشنجی اقلیمك التنجی قسمنك شرق جانبنده خزر دریاسندن برقطعه دخی مکشوف اولوب طوایف ترکدن غز جماعتنك قونوب کوچه‌جککاری یایلاق وقشلاقلر موجوددر * وغز لفظنك اصلی خوز اولوب یعنی غز جماعتی لسانلرنده کندیلره خوز عشیرتی اطلاق اولنوب بعده طائفهٔ عرب خوز لفظنی تعریب قصدیله غز کلمه‌سنه تبدیل وطائفهٔ مزبوره‌یی غز جماعتی عنوانیله تسمیه ایتدیلر * وغز جماعتنك مسکنی اولان قطعهٔ مذکوره‌یی صاغ طرفندن برجبل عظیم احاطه ایلمشدرکه جبل مذکور اقلیم خامسك سکزنجی قسمندن اشبو قسم سادسه داخل وغرب طرفنه طوغرو مرور ایده‌رك اشبو قسم سابعك وسطنه قریب محله بالغ اولوب بعده طرف شماله منحرف وبحر خزره ملاقی اولور * بوندنصکره جبل مذکور بحر خزر ساحلی ایله دخی طرف شماله طوغرو کیدوب التنجی اقلیمده بحر مذکورك نهایتنه واصل اولدقدنصکره طرف بحر ایله منحرف اولوب بحر مذکوردن مفارقت ایتدیکی محلده جبل مذکوره جبل سیاه تسمیه اولنور بعده جبل مذکور غرب سمتیله التنجی اقلیمك التنجی قسمنه ذاهب اولوب صکره ینه غربدن جنوب طرفنه میل ورجوع ایله برمقدار مسافه مرور واقلیم خامسك اشبو التنجی قسمنه دخول ایلر * وجبل مذکورك بوطرفی سریر مملکتی ایله خزر ارضی اراسنه حائل اولوب ارض خزرده ساکن اولان طوایف ترکستانك بلادی اشبو اقلیم خامسك التنجی ویدنجی قسملرنده جبل سیاه مذکورك ایکی طرفلرنده بربرینه متصلا ممتد اولور * اقلیم خامسك یدنجی قسمی بو محلده تمام اولوب سکزنجی قسمنك احوالی بیانه شرع اولندی

(قسم ثامن) بشنجی اقلیمك سکزنجی قسمنده واقع قطعهٔ معموره‌نك مجموعی امم ترکدن سابقا ذکر اولنان غز طائفه‌سنك قونوب کوچه‌جك کاری محللردر * وینه اشبو قسم ثامنك صاغ طرفیله غرب جانبی اراسنده خوارزم بحیره‌سی یعنی خوارزم اولکه‌سی کولی موجوددر وبحیرهٔ خوارزم دوری اوچیوز میل برکولدر جیحون نهری وغز مملکتندن خارج انهار کثیره بحیرهٔ خوارزمه منصب اولور * وینه اقلیم خامسك اشبو سکزنجی قسمنك شمال وشرق جهتلرنده صویی طاتلو دوری درتیوز میل بحیرهٔ غرغون نام بر بیوك کول واقعدر * وینه اشبو قسم ثامنك ناحیهٔ شمالیه‌سنك آخرینه منتهی جبل مرغار نام برکوه عظیم واردرکه صیف وشتاده غایت ارتفاع وکمال برودت هوادن ناشی اوزرنده قار دائم برقرار اولوب اصلا ذائب وزائل اولمز * وذکر اولنان بحیرهٔ غرغونك صاغ طرفنده حجر صلب وصخرهٔ صمادن مخلوق جبل غرغون نام برجبل دخی موجود اولوب اصلا حشیش ونباتدن برشی نابت اولمز * وغرغون کولنه غرغون اسمی جبل غرغون قربنده اولمق مناسبتیله وضع اولنمشدر * وبحیرهٔ غرغونه ایکی طرفنده واقع جبل مرغار ایله جبل غرغوندن خارج انهار کثیرهٔ عدیده منصب اولور * اقلیم خامسك سکزنجی قسمی بو محلده تمام اولوب طقوزنجی قسمنك احوالی بیانه شروع اولندی

(قسم تاسع) بشنجی اقلیمك طقوزنجی قسمنده طوایف ترکدن یعنی اولو تاتارلق مملکتنده ساکن غز جماعتی قبائلندن ارکش نام قبیله‌یه مخصوص بلاد موجوددرکه ینه امم ترکدن کیماکیه طائفه‌سی ساکن اولدقلری محلك طرف شرقیسنده واقعدر * وارکش بلادنی اشبو قسم تاسعك طرف شرقده نهایتنده یأجوج ومأجوج قومنی محیط اولان جبل

قوفايا احاطه ايلمشدر * جبل قوفاياى مذكور محل مزبوره اشبو طقوزنجى قسمه طرف جنوبيسندن
خروج وجانب شماله دخول وولوج ايدوب ابتداى ظهورى اقليم رابعك اوننجى قسمنده واقع اولوب آندن
اشبو اقليم خامسك اوننجى قسمنه واروب آندن دخى ينه اقليم خامسك اشبو طقوزنجى قسمنه دخول ايلر *
تفصيلى بويله دركه جبل قوفايانك ابتداى ظهورنده بحر محيط شرقى احاطه ايليوب بعده بشنجى اقليمدن
چيقوب اقليم رابعك اوننجى قسمنه غرب طرفندن دخول وقسم مزبورك نصفنه قريب مسافه يه بالغ اولوب
مبدأ ظهورندن بو محله منتهى اولنجه طوايف تركدن كيماكيه بلادنى احاطه ايلمشدر * محل مذكوره
مرور ايتدكده اقليم خامسك اوننجى قسمنه داخل وغرب سمتيله مرور ايدرك قسم مزبورك آخرينه واصل
اولوب جبل مذكورك صاغ طرفنده اشبو اقليم خامسك سكزنجى قسمندن جهت غربيه مائل برطولانى قطعه
باقى قالوركه كيماكيه بلادى اول قطعه ده منتهى اولور * بوندنصكره جبل قوفايا اقليم خامسك طقوزنجى
قسمنك جانب شرقيسنه داخل ومسافهٔ قليله مرور ايتدكدنصكره طرف شرقه منحرف ومائل اولوب بعده
شمال سمتى اوزره كيدرك التنجى اقليمك طقوزنجى قسمنه بالغ اولوركه اسكندر ذو القرنين حضرتلرينك
طائفهٔ يأجوج ومأجوجك شر وفسادلرينى دفع ايچون بنا ايتديكى سد سديد آهنين كليد التنجى اقليمك
طقوزنجى قسمنده واقعدر * واقليم خامسك اشبو سكزنجى قسمندن شرق وشمال ارالرنده واقع كوشه ده
برقطعه ارض باقى قالوركه اول قطعه جبل قوفايانك وراسنده طرف جنوبه طوغرو مستطيل وممتد اولوب
يأجوج ومأجوج بلادينك برمقدارى قطعهٔ مذكوره ده واقعدر بشنجى اقليمك طقوزنجى قسمى بو محلده تمام
اولوب اوننجى قسمنك احوالى بيانته شروع اولندى (قسم عاشر) اقليم خامسك اوننجى قسمنده واقع قطعه نك
مجموعى يأجوج ومأجوج مسكنلرى اولوب انجق بحر محيطدن برقطعه قسم عاشرك جانب شرقيسنه دخول
وجنوبدن شماله طوغرو برمقدار محلنى غمر وستر ايليوب وينه قسم عاشرك جنوب وغرب جهتلرنده برمقدار
محلنه دخى جبل قوفايا مرور ايتمكله عمارتدن خالى قالمشدر * اشبو ايكى قطعه دن ماعدا بشنجى اقليمك
اوننجى قسمنك جمله سى ارض يأجوج ومأجوجدر اقليم خامس اقسام عشره سيله بو محلده تمام اولوب
التنجى اقليمك احوالى بيانته شروع اولندى (اقليم سادس) التنجى اقليم دخى سابقده ذكر اولنان اقليملر
كبى بشنجى اقليمك صول طرفنه ويدنجى اقليمك صاغ جانبنه متصل وغربدن شرقه طوغرو بربرينه مساوى
اون قسمه منقسم اولوب وهر برقسمنده واقع اولان ممالك وامصار وجبال وانهار على الترتيب ذكر وبيان
اولنور (قسم اول) التنجى اقليمك اولكى قسمنك دخى ابتداسى طرف غربيده بحر محيط غربى ساحلندن فرض
اولنمغله قسم مزبورده واقع اولان قطعه نك نصفندن اكثرينى بحر محيط ستر ايلمكله عمارت ممكن اولامشدر *
ابتدا قطعهٔ مذكوره نك طرف شرقيسندن بحر محيط سمت شماليسنه دخول ايليوب بعده ينه شرق طرفيله
كيدوب قطعهٔ مذكوره جنوب سمتنه منتهى اولمغله التنجى اقليمك اولكى قسمنده ارضدن برقطعه مكشوف
ومعمور اولمشدركه بحر محيط اول قطعه نك ايكى جانبنى احاطه ايلمشدر * وبو قطعهٔ معموره نك طولا وعرضا
مجموعنده ممالك افرنجه دن برطانيه مملكتى واقع اولور * وقسم اولك طرف جنوبيسى ايله شرق جانبى واسع
ومنفسح برقطعه دركه ارالرنده واقع اولان كوشه سنده صايس نام برولايت واردركه بوندن اقدم ذكر
اولنان بيطو مملكتنه متصلدر * اقليم سادسك اولكى قسمى بو محلده تمام اولوب ايكنجى قسمنك احوالى
بيانته شروع اولندى (قسم ثانى) اقليم سادسك ايكنجى قسمنه دخى غرب وشمالى سمتلرندن بحر محيط دخول
ايليوب بحر مذكوردن برطولانى قطعه قسم ثانينك نصف شماليسندن اكثرينى ستر ايتمشدركه قسم اولده
ذكر اولنان برطانيه مملكتنك جانب شرقيسى سمتنده واقعدر * وينه طرف شمالده قطعهٔ اولايه متصل بحر
مذكوردن برقطعهٔ اخرى دخى اشبو قسم ثانينك نصف غربيسندن جهت شرقيه سنه وارنجه دخول
واكثر محللرينى ستر ايتمكله انجق قسم ثانينك نصف غربيسنده برمقدار ارض منكشف ومعمور اولوب
انكلتره جزيره سنك برمقدارى اول قطعهٔ ظاهره ده واقع وبقيه سى يدنجى اقليمده داخلدر * وجزيرهٔ
انكلتره بر جزيرهٔ عظيمه دركه بغايت واسع ونيجه بلاد وامصارى مشتمل اولوب مخصوص قرالى واردر *
وجزيرهٔ مزبوره نك صاغ طرفنده واقع بربيوك قيده واشبو التنجى اقليمك ايكنجى قسمنك نصف غربيسنده

ممالك

ممالك افرنجدن برمندیه ولایتی واکه متصل افلاندش اولکه سی واقعدر * بوندنصکره اشبو ایکنجی قسمك غرب طرفیله صاغ جانبنده فرانسه مملکتی انکدخی صول طرفنده برغونیه ولایتی واقع اولوب وینه قسم مزبورك نصف شرقیسنده الامان ولایتی انکدخی صاغ جانبنده انکلایه مملکتی انکدخی صول طرفنده ذکر اولنان برغونیه ولایتی بونلردنصکره اهرنکه وشعونیه یعنی له وصاقسونیه مملکتی موجوددر * واشبو قسم ثانینك شرق وشمال جهتلری اراسنده واقع کوشه سنده بحر محیط ساحلی اوزره افریزه ولایتی واقعدرکه الامان افرنجی ضبطنده در * التنجی اقلیمك ایکنجی قسمی بو محلده تمام اولوب اوچنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی (قسم ثالث) التنجی اقلیمك اوچنجی قسمنك ناحیهٔ غربیه سنك صاغ طرفنده ممالك افرنجدن بوانیه بلادی وصول جانبنده صاقسونیه شهرلری واقع اولوب وقسم مزبورك ناحیهٔ شرقیه سنك صاغ طرفنده ینه ممالك افرنجدن انکبریه بلادی وصول جانبنده بلونیه ولایتی موجوددر * وبلونیه ایله انکبریه مملکتلرینك ارالرنده بلواط نام برجبل واقعدرکه اشبو التنجی اقلیمك دردنجی قسمندن اشبو قسم ثالثه دخول ایلیوب وطرف شماله میل وانحرافله طرف غربه مرور ایده رك اشبو قسم ثالثك نصف غربیسنده واقع صاقسونیه بلادینه منتهی اولور * التنجی اقلیمك اوچنجی قسمی دخی بو محلده تمام اولوب دردنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی (قسم رابع) دردنجی قسمنك ناحیهٔ جنوبیه سنده جثولیه مملکتی انکدخی جانب شمالیسنده روس ولایتی واقع اولوب وبو ایکی ولایتك ارالرینی اوچنجی اقلیمده ذکری سبق ایدن جبل بلواط فصل ایلیوب اشبو قسم رابعك طرف غربده اولاندن خروج ونصف شرقیسنده وقوف ایدر * ودخی جثولیه مملکتنك طرف شرقیسنده جرمانیه ولایتی واقعدرکه الامان مملکتیدر * وینه اشبو قسم رابعك جنوب ایله شرق جانبلری اراسنده واقع کوشه سنده بلدهٔ طیبهٔ قسطنطینیه ایله تابع اولان مملکتلر واقعدر * وقسم مزبورك ناحیهٔ شرقیه سنك اعالرنده قره دکزدن برقطعه موجود اولوب وقطعهٔ مزبوره نك برکوشه سنده مسینات نام بربلده واقعدر * التنجی اقلیمك دردنجی قسمی بو محلده تمام اولوب بشنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی (قسم خامس) اقلیم خامسك بشنجی قسمنك طرف جنوبیسنده یعنی صاغ جانبی اولان ناحیه ده بحر نیطش یعنی قره دکز التنجی اقلیمك دردنجی قسمنك آخرنده قواق بوغازندن شرق طرفنه خروج ایدوب اشبو اقلیم سادسك بشنجی قسمنك مجموعنه والتنجی قسمنك بعض محللرینه مرور ایده رك مبدئندن منتهاسنه وارنجه طولا بیك اوچیوز وعرضا التیوز میل قدر مسافه ممتد اولور * وبوذکر اولنان بحر سیاهك وراسنده واشبو قسم خامسك ناحیهٔ جنوبیه سنده غربدن شرقه طوغرو ارضیدن برطولانی قطعه باقی قالورکه بو قطعه نك جانب غربیسنده قره دکز ساحلی اوزره هرقلیه نام بربلده واقع اولوب بشنجی اقلیمده ذکر اولنان بیلقان مملکتنه متصلدر * وقطعهٔ باقیهٔ مذکوره نك طرف شرقیسنده افلانیه اولکه سی موجوددرکه دار الملکی ساحل بحر سیاهده بلدهٔ سینوبدر * وینه التنجی اقلیمك اشبو بشنجی قسمنك طرف غربیسنده وبحر سیاهك جانب شمالنده ترخان مملکتی ایله ینه قسم مزبورك جانب شرقیسنده روس مملکتی ساحل بحر سیاهده واقعدر * وروسیه مملکتی ترخان اولکه سنك اشبو قسم خامسده واقع قطعه سنی شرق جانبندن محیط اولوب وبدنجی اقلیمك بشنجی قسمنده واقع اولان قطعه سنی طرف شمالیسندن وینه التنجی اقلیمك دردنجی قسمنده موجود اولان قطعه سنی جانب غربیسندن احاطه ایلمشیدر * التنجی اقلیمك بشنجی قسمی بو محلده تمام اولوب التنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولنیدی (قسم سادس) اقلیم سادسك التنجی قسمنك طرف غربیسنده قره دکزدن برقطعه واقعدرکه شمال جانبنه انحراف قلیل ایله منحرف اولوب بو قطعهٔ بحریه ایله اشبو التنجی قسمك جانب شمالده منتهاسی اراسنده قمانیه اولکه سی بلادی موجوددر * وینه اشبو قسم سادسك طرف جنوبیسندن شماله زیاده انحرافله مائل ومنحرف اولان قطعهٔ ارضده لانیه شهرلری موجوددرکه بلاد مذکوره اقلیم سادسك بشنجی قسمنك طرف جنوبیسنك یعنی صاغ جانبنك نهایتیدر * وذکر اولنان لانیه مملکتی اشبو قسم سادسك ناحیهٔ شرقیه سنده خزر مملکتنه متصل

اولوب خزر اولكه سنك طرف شرقيسنده برطاس مملكتى موجوددر * والتنجى اقليمك اشبو قسم سادسك شرق وشمال جانبلرى اراسنده واقع اولان كوشه سنده بلغار مملكتى وجنوب ايله شرق ماييننده بلنجر اولكه سى واقع اولوب وبو اولكه يه سابقا ذكر اولنان جبل سياهدن برقطعه مرور ايدر * وجبل مذكور بوندن اقدم ذكر اولنديغى اوزره بحر خزر ايله بيله التنجى اقليمك يدنجى قسمنه منحرف وبحر خزردن مفارقت ايتدكدنصكره جهت غربيه مائل اولوب بعده بشنجى اقليمك التنجى قسمنه دخول ايتديكى محاذده جبال ابوابه متصل اولوركه خزر مملكتى اول جبالك ايكى طرفنده بربرينه متصلا ممتد اولور * اقليم سادسك التنجى قسمى بو محلده تمام اولوب يدنجى قسمنك احوالى بيانته شروع اولندى (قسم سابع) التنجى اقليمك يدنجى قسمنك جنوب طرفنده واقع اولان محلنده خزر اولكه سندن برقطعه اشبو قسمك جانب غربيسنده اخرينه وارنجه ممتد اولوب سابقا ذكر اولنان جبل سياهك بحر خزردن مفارقتندنصكره محاذاتنده واقعدر * واشبو قطعه نك طرف شرقيسنه بحر خزردن برقطعه داخل اولوب اشبو قسم سابعك طرف غربيده نهايتنه وارنجه ممتد اولور * انكدخى طرف شرقيسنده ينه بحر خزردن برقطعه اخرى موجوددركه اول قطعهٔ بحريه نك شرق وشمال سمتلرينى جبل سياه احاطه ايلمشدر * وجبل سياهك وراسنده واشبو يدنجى قسمك ناحيهٔ غرب وشماليه سنده برطاس نام مملكت واقع اولوب وقسم مزبورك ناحيهٔ شرقيه سنده طوايف تركدن بسجرت وبجنالك نام ايكى قبيله نك مملكتلرى موجوددر * اقليم سادسك يدنجى قسمى بو محلده تمام اولوب سكزنجى قسمنك احوالى بيانته شروع اولندى (قسم ثامن) التنجى اقليمك سكزنجى قسمنك طرف جنوبيده واقع اولان سمتنده طوايف تركك وتاتاردن خلخ جماعتى مسكنى اولان بلاد واقع اولوب وينه قسم ثامن مذكورك جانب شماليده واقع اولان ناحيه سنك طرف غربيسنده ارض منتنه يعنى قوقش برمعناسنه اولان بريه وناحيهٔ مزبوره نك جانب شرقيسنده شول اراضئ خاليه موجوددركه ازمنهٔ سالفه ده معمور ومسكون ايكن سد اسكندر بناسندن مقدم طوايف يأجوج ومأجوج استيلا ايدوب اول محلى تخريب ايتديلرديو منقولدر * واشبو ذكر اولنان ارض منتنه ده اعظم انهار عالم اولان اتل نهرينك مبدأ ومنبعى واقع اولوب نهر مذكور اولو تاتارلق ديو معروف اولان بلاد تركه مرور وبشنجى اقليمك يدنجى قسمنده طبرستان درياسنه يعنى خزر بحرينه منصب اولور نهر مذكور منبعندن خروج ايدوب بحر خزره واصل اولنجه استقامت اوزره جارى اولميوب ممر ومجراسنده كاه يمينه كاه يساره ميل وانحراف كثير برنهر كبيردر * ابتدا نهر مذكور ذكرى سبق ايدن ارض منتنه ده واقع برجبل عظيمك اوچ محلندن اوچ جدول نبوع وخروج ايدوب بعده برمقدار مسافه دنصكره مجموعى نهر واحد اولوب غرب سمتنه طوغرو جارى واشبو التنجى اقليمك يدنجى قسمنك آخرينه واصل اولدقدنصكره غربدن شمال سمتنه منحرف ويدنجى اقليمك يدنجى قسمنه منتهى اولوب قسم مزبورك جنوب وغرب جهتلرى اراسنده جريان ايده رك اقليم سابعك التنجى قسمنه داخل اولور * بعده طرف غربه متوجه اولوب برمقدار مسافه قطع ايتدكدنصكره تكرار جنوب سمتنه منعطف ومنحرف اولوب ينه التنجى اقليمك التنجى قسمنه رجوع وعودت ايتديكى محلده نهر مزبوردن اوچ جدول آريلوب جهت غربه ذاهب وقسم مزبورده اول اوچ جدولك مجموعى بحر خزره منصب اولور * بعده اصل نهر اتل بلغار مملكتنده شمال وشرق اراسنده واقع برقطعه يه مرور ايدوب التنجى اقليمك يدنجى قسمنه داخل اولور * بوندنصكره تكرار جنوب سمتنه ميل ومرور وجبل سياهك تحتنه نفوذ ايدوب خزر مملكتنه واصل اولدقدنصكره بشنجى اقليمك يدنجى قسمنه دخول ايتديكى محلده خزر درياسنه منصب اولور * التنجى اقليمك سكزنجى قسمى بو محلده تمام اولوب طقوزنجى قسمنده اولان ممالكك احوالى بيانته شروع اولنور (قسم تاسع) التنجى اقليمك طقوزنجى قسمنك طرف غربيسنده طوايف تركك وتاتاردن خفشاخ قبيله سى تاتارينه مخصوص مملكت ايله ينه طوايف تركدن تركش جماعتى بلادى واقعدر * وذكر اولنان طائفهٔ خفشاخ جماعتنه قفيق دخى اطلاق اولنور وخفشاخ وتركش ولايتلرى جبل قوفايانك طرف غربيسنده وجانب شرقيسنده يأجوج ومأجوج بلادى موجود اولوب ماينلرينى جبل قوفايا فصل ايلمشدر *

وجبل قوفایای مذکورکه کوه قافدر دردنجی اقلیمك طرف شرقیسنده بحر محیط ساحلندن ابتدا ایدوب
ینه بحر محیط ساحلی ایله طرف شمالده یدنجی اقلیمك آخرینه منتهی اولور * تفصیلی بویله درکه جبل مذکور
اقلیم رابعك طرف شرقیسندن مفارقت ایدوب جهت غرب وشماله میل وانحراف ایده رك برمقدار مسافه
مرور ایتدکدنصکره بشنجی اقلیمك طقوزنجی قسمنه دخول ایلر بعده ینه سمت شمال ایله مرور ایدوب اشبو
اقلیم سادسك طقوزنجی قسمنه صاغ طرفندن داخل وغرب جهتنه انحراف قلیل ایله قسم تاسعك شماله
منتهی اولور واشبو التنجی اقلیمك طقوزنجی قسمنك وسطنده اسکندرذوالقرنین حضرتلرینك بنا
بیوردقلری سدسدید واقع اولمشدر * بوندنصکره ینه جبل قوفایاسمت شمال اوزره مرور ایده رك یدنجی اقلیمك
طقوزنجی قسمنه طرف جنوبیسندن دخول ایدوب جانب شمالیسنده بحر محیط ساحلنه منتهی اولور *
بوندنصکره جبل مذکور بحر محیط ساحلی ایله معا جهت غربه منحرف ومنعطف وینه اقلیم سابعك بشنجی
قسمنه داخل اولدیغی محلده طرف غربده دخی بحر محیط ساحلنه منتهی اولور ❁ ودخی معلوم اوله که سد
یأجوج خصوصنده خبر صحیح قرآن کریمده سورۀ کهفك آخرنده آیات عدیده ایله بیان بیورلمشدر * وائمۀ
فن جغرافیادن عبدالله بن خردادیه فن جغرافیاده تألیف ایتدیکی کتابده ذکر ایتمشدرکه خلفای
عباسیه دن واثق بالله برکیجه عالم خوابده مشاهده ایتدیکه سد یأجوج آچیلوب قوم یأجوج ومأجوج
اطراف واکنافه ولوج ایتمك خوفیله خوابدن بیدار اولدقده سلامان نام برترجمان مختداني وار ایدی
استکشاف سریرۀ حال ایچون ترجمان مزبوری سد جانبنه بعث وارسال ایلدی * اولدخی سد محلنه واروب
احوالنه وقوف تحصیل ایتدکده خلیفۀ مذکور واثق بالله حضورنده سد احوالندن مشاهده ومعاینه
ایتدیکی اموری بیان ایلدی دیو برحکایۀ طویله ضمننده کتابنده نقل وروایت ایلدی لکن حکایۀ مزبوره
کتابمزده مطلوبمز اولان موادّدن اولمغله ذکر اولنمدی اقلیم سادسك طقوزنجی قسمی دخی بومحلده تمام
اولوب اوننجی قسمنك احوالنه شروع اولندی (قسم عاشر) التنجی اقلیمك اوننجی قسمی اولان قطعه نك
مجموعنده وراء جبل قافده یأجوج ومأجوج بلادی موجوددرکه بربرینه متصلا بحر محیط ساحلنه منتهی
اولمشدر بلاد یأجوجی بحر محیط طرف شرق وشمالندن احاطه ایلیوب بلاد مذکورهنك جانب شمالیسی
مستطیل وطرف شرقیسی عریضدر * التنجی اقلیم اقسام عشره سیله بومحلده تمام اولوب یدنجی اقلیمك احوالی
بیاننه شروع اولندی ❁(اقلیم سابع)❁ یدنجی اقلیم دخی سائر اقالیم کبی غربدن شرقه طوغرو اون قسمه
منقسم اولوب لکن بحر محیط غربی اقالیم مزبورك جهت شمالده اقلیم سابعك اولکی قسمندن بشنجی قسمنك
وسطنك جبل قافه متصل اولدیغی محله وارنجه اکثر مواضعنی غمر وستر ایلیوب عمارت ممکن اولمشدر *
اقلیم مزبورك اولکی وایکنجی قسمندن معمور اولان محلده انکلتره جزیره سنك برقطعه سی موجود اولوب
لکن قطعۀ عظیمه سی ایکنجی قسمده وقطعۀ صغیره سی جانب شماله میل وانحرافله اولکی قسمده واقعدر *
جزیرۀ مزبورهنك بقیه سی بحر محیط غربیسیدن برقطعۀ مستدیره اوزرنده التنجی اقلیمك ایکنجی قسمنده
موجوددرکه اقلیم سادسك قسم ثانیسی بیاننده ذکر اولنمشیدی * وجزیرۀ مزبورهدن التنجی اقلیمك ایکنجی
قسمنده موجود اولان قطعه سندن مقابلنده واقع بولك قپی ساحلنه وارنجه بینلرنده دریادن اون ایکی میل
مسافه واردر * واشبو یدنجی اقلیمك ایکنجی قسمنك صول طرفنده انکلتره جزیره سنك وزاسنده رسلانده
نام برجزیره موجوددرکه غربدن شرقه طوغرو ممتد طولانی برجزیره در (ویدنجی اقلیمك) اوچنجی قسمنك
دخی اکثر مواضعی بحر محیط ایله مستور اولوب انجق طرف جنوبیسنده ارضدن برطولانی قطعه
موجوددرکه شرق جانبی سائر جوانبندن اوسعدر * وبوقطعۀ مستطیله اقلیم سادسك اوچنجی قسمنده ذکر
اولنان فلونیه ارضنه شرق وشمال طرفلرندن متصلدر * وبوقطعه نك ناحیۀ غربیه سی دخی واسع
ومستدیر اولوب وطرف جنوبیسنده واقع ایکی جانبی دریا ایچنه دیل کبی ارض مستطیلدن کچیلوب بولك
قپیده واقع فلونیه ولایتنه منتهی اولور * وینه اشبو قسم ثالثده قطعۀ مزبورهنك جانب شمالیسنده
برقاغه نام برجزیرۀ مستطیله واردرکه غرب وشمال سمتلرندن شرقه طوغرو ممتد اولور (واقلیم سابعك)
دردنجی قسمنك ناحیۀ شمالیه سنك مجموعی دخی غربدن شرقه وارنجه بحر محیط ایله مستور اولوب انجق

ناحیهٔ جنوبیه سی بحردن مکشوف ومعموردر * وناحیهٔ مزبوره نك طرف غربیسنده طوایف
ترك وتاتاردن قیمازك طائفه سی بلادی انلرك دخی شرق طرفنده طبست نام مملکت واقع اولوب
انکدنخی جانب شرقیسنده قسم ثالثك آخرینه وارنجه رسلانده اولکه سی موجوددرکه شدت برودت
هوادن ناشی برف وثلج دائم اولوب عمارتی قلیل واقلیم سادسك دردنجی وبشنجی قسملرنده واقع اولان روس
بلادینه متصلدر * اقلیم سابعك بشنجی قسمنك وسطنه وارنجه اکثر مواضعی بحر ایله مستور واولمغله بو آنه کلنجه
اقسام اربعه سنده موجود ومعمور اولان محللر تمام اولوب بشنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی
(قسم خامس) یدنجی اقلیمك بشنجی قسمنك ناحیهٔ غربیه سنده روس بلادی واقع اولوب وشمال جانبنده اولان
ناحیه سی جبل قافه متصل اولان بحر محیط قطعه سنه منتهیدر * واشبو بشنجی قسمك ناحیهٔ شرقیه سی
اقلیم سادسك التنجی قسمنده مذکور اولوب بحر سیاه ساحلنده واقع اولان قانیه ارضنه متصل اولوب
طرمی نام برطاتلو کوله منتهی اولور بحیرهٔ طرمی بربیوك کولدرکه یمین ویسارنده واقع اولان جبال
عدیده دن جاری انهار کثیره اکا منصب اولور * واشبو یدنجی اقلیمك بشنجی قسمنك ناحیهٔ شرقیه سنك طرف
شمالیسنده طوایف ترك وتاتاردن ساریه نام طائفه نك مملکتی واقعدر * یدنجی اقلیمك بشنجی قسمی بو محلده
تمام اولوب التنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی (قسم سادس) یدنجی اقلیمك التنجی قسمنك غرب ایله
جنوب جهتلری اراسنده واقع اولان قطعه سی ینه قانیه بلادینه متصل اولوب وبو ناحیه نك وسطنده
عیون عدیده دن مجتمع برطاتلو کول واردرکه جانب شرقیسنده واقع جبالدن اکا انهار کثیره منصب اولور
واشتداد برودت هوادن ناشی اکثر اوقاتده بو کول منجمد اولوب انجق ایام صیفده مدت قلیله ده
فی الجمله حرارت کسب ایتمکله یخپاره لر متحلل اولور واشبو قسم سادسده واقع اولان قانیه بلادنك
طرف شرقیسنده روس بلادی موجوددرکه ابتدالری التنجی اقلیمك بشنجی قسمنك ناحیهٔ شرقیهٔ
جنوبیه سنده اولمق اوزره بوندن اقدم ذکر اولنمشیدی ویدنجی اقلیمك اشبو التنجی قسمنك جنوب ایله شرق
جهتلری اراسنده اولان کوشه سنده بلغار مملکتنك بقیه سی موجوددرکه مبدئی التنجی اقلیمك التنجی
قسمنك ناحیهٔ شرقیهٔ شمالیه سنده اولمق اوزره بیان اولنمشیدی وارض بلغاردن بو قطعه نك وسطنده
سایقاذ کر اولنان اتل نهرینك ابتدا طرف جنوبه میل وانحراف ایتدیکی محل واقعدر * واشبو قسم
سادسك طرف شمالده نهایتی جبل قافدرکه غربدن شرقه طوغرو اشبو قسم سادسی محیطدر * اقلیم
سابعك التنجی قسمی بو محلده تمام اولوب یدنجی قسمنك احوالی بیانته شروع اولندی (قسم سابع) یدنجی اقلیمك
یدنجی قسمنك طرف غربیسنده امم ترکدن بوندن اقدم ذکر اولنان یجناك طائفه سنك مملکتلری
موجوددر * وینه قسم مزبورك جانب شرقیسنده یبحرت ارضنك بقیه سی ایله ارض منتنه نك
بقیه سی قسم مزبورك طرف شرقده آخرینه دك ممتد اولور * وینه اشبو قسم سادسك جهت شمالده
نهایتنده جبل قاف موجوددر * یدنجی اقلیمك یدنجی قسمنك احوالی بو محلده تمام اولوب سکزنجی قسمنك
احوالی بیانته شروع اولندی (قسم ثامن) یدنجی اقلیمك سکزنجی قسمنك جنوبیه وغرب طرفلرنده ارض
منتنه یه متصل برقطعه واقع اولوب آنك دخی طرف شرقیسنده ارض محفوره نام برمحل واقعدر *
واشبو ارض محفوره دیدکاری عجایب عالمدن برچقوردرکه عمق بعید قویوکبی ارضدن قتی واقر
مسافه اویولوب اطراف واقطاری واسع وقعرینه وصول متعذر وممتنع برمحلدر * اطراف وجوانبندن
قعرینه نظر اولندقده کوندز دخان وکیجه آتش شعله لری ظاهر ونمایاندر کاه مضی وکاه منطفی اولمغله
بو ارض عمیقك قعری مسکون ومعمور اولمسنه استدلال اولنور * وبعض اوقاتده بو ارضك درونده
برنهر مشاهده اولنورکه بو ارض محفوره نك جانب یمیننده یسارینه طوغرو جریان ایدر * واشبو سکزنجی
قسمنك جانب شرقیسنده واقع ناحیه سنده سد یأجوجه متصل برخراب ارض موجود اولوب وطرف
شمالیسنك آخرنده جبل قوفایای مذکور جانب غربدن جهت شرقه طوغرو ممتد اولمشدر * اقلیم
سابعك سکزنجی قسمی بو محلده تمام اولوب طقوزنجی قسمنده واقع اولان معمور وغیر معمور محللر
بیانته شروع اولندی (قسم تاسع) یدنجی اقلیمك اشبو طقوزنجی قسمنك طرف غربیسنده بوندن اقدم

ذکر اولنان ارض محفوره کرچه مؤرخ ابن خلدون علیه الرحمه ارض مزبورك قعرنده کوندز دخان وکیجه آتش شعله لری نمایان اولمغله ارضك قعرنده بنی آدم اولدیغنه استدلال اولندی دیو نقل ایدرلکن مجرد کیجه لرده دخان وکوندزلرده شعله کورنمامزدرکه آق دکزده سنطورینه جزیره سی وانك امثالی محللرده مشاهده اولندیغی اوزره دهنیت وکبریتیتی غالب ارض مذکورك قعرنده احجارك احتراقندن ناشی اوله * بو تقدیرجه ارض مذکورك معموریتنه استدلال صحیح اولماز (المترجم محمد صاحب)

ذكر اولنان طوايف ترك وتاتاردن خفشاخ وقفجق جماعتى ضبطنده اولان بلاد واقعدر * وبلاد مذكوره يه دخى ينه جبل قوقايا مرور ايدر * اول محلده كه جبل مذكور بحر محيط شمالى قتنده قسم تاسعك طرف شماليسندن منحرف ومنعطف اولوب وينه اشبو قسم تاسعك وسطنده شرقه انحرافله جنوب سمتنه ذاهب اوله بعده جبل مذكور التنجى اقليمك طقوزنجى قسمنه خروج ايدوب برمقدار مسافه مرور ايتدكدنصكره ينه قسم مزبورك وسطنده مبنى اولوب بوندن اقدم مرة بعد اخرى ذكرى سبق ايدن سد يأجوجه متصل ومنتهى اولور * وينه اشبو يدنجى اقليمك طقوزنجى قسمنك شرق طرفنده واقع اولان ناحيه سنده وجبل قافك وراسنده ساحل بحر محيط شمالى اوزره يأجوج ومأجوج ضبطنده اولان ممالكدن طولى مديد وعرضى قليل بر قطعه واقعدركه اول قطعه يى شرق وشمال جهتلرندن ينه جبل قاف محيط اولمشدر * يدنجى اقليمك طقوزنجى قسمى دخى بو محلده تمام اولوب اوننجى قسمنك احوالى بياننه شروع اولندى (قسم عاشر) اشبو يدنجى اقليمك اوننجى قسمى اقليم سابعك جهت شرقده منتهاسى اولوب ومجموع محلى بحر محيط غمر وسترايتمكله قسم مزبور عمارتدن خالى قالمشدر ۞ بو محله كلنجه اقاليم سبعه ده واقع اماكن معموره وجبال وانهار معدوده نك احوالى ارباب فن جغرافيا قوللرى اوزره نقل وبيان اولنوب حالا بعون الملك العلام * قرين اتمام * وپذيراى ختام * اولمغله سياح جهانكرد قلم * كوشۀ قلمدان فراغده آرام ايلدى * ان فى خلق السموات والارض واختلاف الليل والنهار لآيات لاولى الالباب ۞ معلوم اوله كه بوندن اقدم ذكر اولنديغى اوزره اشبو تأليف مستطاب اوچ كتاب اوزرينه ترتيب وهر كتابى نيجه فصول اوزره تبويب اولنوب واشبو كتاب اول التى فصلى محتوى واوّلكى فصلى دخى التى مقدمه يى مشتمل وحاويدر * حالا بو محلده كتاب اوّلك اوّلكى فصلنك اقاليم سبعه بياننده اولان ايكنجى مقدمه سى تمام اولوب فصل اوّلك اوچنجى مقدمه سنه شروع اولندى

﴿مقدمۀ ثالثه﴾

اشبو كتاب اوّلك اوّلكى فصلنك اوچنجى مقدمه سى بوندن اقدم ايكنجى مقدمه ده ذكر اولنان اقاليم سبعه دن حرارت وبرودتده معتدل اولان اقليملر ايله اعتدالدن خارج اولان اقليملرك احوالى وبونلرده ساكن اولان نوع بشرك الوانده هوانك تأثيرى وبنى آدمك سائر احوال كثيره سى بياننده در ۞ معلوم اوله كه بوندن اقدم مقدمۀ ثانيه تكمله سنده تحقيق اولنمش ايديكه جرم ارضك نصفى بحر محيط تحتنده مستور ونهان ونصف آخرى روى دريادن نيم قارپوز شكلنده ظاهر وعيان اولوب واشبو نصف ظاهرك دخى طرف جنوبيسى كه وسط جرم ارضده غربدن شرقه توجه ايدن شخصك صاغ جانبيدر * وجانب شماليسى كه شخص مذكورك صول طرفيدر * طرف جنوبيده شمس تابان سمت رأسه قريب اولمغله سورت حرارت شديد وجانب شمالده سمت رأسدن بعيد اولمغله شدت برودت مزيد اولوب بو ايكى جانبده عمارت ممكن اولمامغله فلاجرم جرم ارضك مكشوف ومعمور اولان محلى بو ايكى جانبك اورتالرى اولدى زيرا تكوين نبات وحيوان خصوصيا توليد انسانده بروفق عادت الهيه حرارت وبرودتك اعتدال اوزره امتزاجى سبب عادى وتقرير سابق اوزره جرم ارضك طرف جنوبيسنده افراط حرارت وجانب شماليسنده شدت برودت امر تكوينه مانع قوى اولمغله بو ايكى طرفك برنده عمارت ممكن اولمامشدر * اما جنوبيدن شماله كتدكجه حرارتك سورتنه فتور وكذلك شمالدن جنوبه واردقجه برودتك شدتنه نقصان وقصور عارض اولوب حرارت وبرودت بربرليه على وجه التدريج اعتدال اوزره امتزاج ايتمكله وسط ارضده تكوين معدن ونبات وحيوان حاصل وقوابل عنصريه يه فيض ربانى واصل اولوب جرم ارضك جنوب وشمال طرفلرنده متوسط اولان محللر معمور اولمشدر وارباب جغرافيا رأيلرى اوزره معمورۀ ربع مسكونده فرض اولنان اقاليم سبعه دن هر بر اقليمك دخى حرارت وبرودتده مراتب اعتدالى متفاوت اولوب اقليم اوّلك طرف جنوبه قربى سببيله حرارتى برودتندن اكثر واقليم سابعك جانب شماله مجاورتى تقريبيله برودتى حرارتندن اوفر اولمغله بو ايكى اقليم وسط دائرۀ اعتدالدن كمال بعد ايله ابعد وايكنجى اقليم ايله التنجى اقليم اوّلكى ايكنجى اقليملردن زياده جه فى الجمله اعتداله

اقرب اولوب اوچنجی اقلیم ایله بشنجی اقلیم ایسه ایکنجی والتنجی اقلیملردن دخی زیاده معتدل ودردنجی اقلیم
اقالیم سبعه نك وسطنده واقع اولمغله حرارت وبرودت ورطوبت ویبوستده جملهدن اعدل وافضل اولمشدر *
بناء علیه اعدل اقالیم اولان دردنجی اقلیم ایله یمین ویسارنده واقع اوچنجی وبشنجی اقلیملر سائر اقالیمدن
اعتداله اقرب اولمغله علوم متنوعه وصنایع غریبه معدنی اولوب مصنع بنالر ومزین لباسلر ولذیذ غذالر ایله
رکوب واکله لایق حیوانلر جهتیله اولکی وایکنجی والتنجی ویدنجی اقلیمه غالب اولمشلردر * وکذلك اوچنجی
ودردنجی وبشنجی اقلیمده ساکن اولان طوایف بنی آدمك مزاجلری غایة الغایه معتدل وقوالری قوی اولوب
عقللری سلیم وذهنلری مستقیم محاسن اخلاقله موصوف ومعروفلردر * مساکن وملابسده واقوات
وصنایعده همتلری مراتب کمالك غایتنه واصل ودائرهٔ اعتدالك حاق وسطنه بالغ اولوب اعتدالدن منحرف
وبعید اولان سائر اقالیمك اهالیسنه تفوق ایتمشلردر ازجمله صناعت هندسیهده ماهر عمله ونجارلره
تراشیده رخام صافدن مصنوع نقوش رنکارنك ایله مزین ومعمور منازل علیه بنا ایتدیروب مفروشات
وملبوسات وسائر استعمال ایتدکاری آلات واوانیده دقت واهتمام ایدرلر * واشبو اقالیم ثالث ورابع
وخامسده واقع اراضیده آلتون * وکومش * وباقر * وقورشون * وقالای * وحدید * معدنلری
بولنوب بیع وشرالرنده القاب سلاطین ایله مرسوم ومسکوك زر وسیم ایله تصرف ایدوب عامهٔ احواللری
نهج اعتدال اوزره جاری وانحراف واختلالدن عاریدر * واشبو اقالیم ثلاثهٔ معتدلهده متمکن اولان
اصناف امم وطوایف بنی آدم مغرب وشام وعراق عرب وعجم وسند وچین مملکتلری اهالیسی ونفس اندلس
سکانی وآنلره قریب افرنج طائفهلری ایله اشبو اقالیم معتدلهیه اقرب اولان ممالکده ساکن اولان
کمسنهلردر * لکن بو ذکر اولنان ممالکدن مملکت عراق وشام جمله اقالیمك افضل واعدلی اولان دردنجی
اقلیمده واقع اولمغله بو ایکی مملکت مهبط وحی ونبوت ومعدن فضل وحکمت اولمشدر * اما دائرهٔ اعتدالدن
بعید اولان اقالیم اربعهٔ باقیهدن طرف جنوبده اولکی وایکنجی اقلیم ایله طرف شمالده التنجی ویدنجی اقلیمك
اهالیسی جمیع احواللرنده اعتدالدن خارج وانحراف واختلاله مائل اولوب مسکن ومنزللری چامور ایله
قامشدن مبنی بعضیلرینك لباسلری دری پارچهلری واکثری دخی لباسدن عاریدر * وکذلك بلدهلرنده
نابت اولان فواکه وحبوب وسائر زاد وزوادهلری دخی کرکی کبی حاصل اولمیوب اولکی وایکنجی اقلیمده
واقع ممالکك نباتاتی غلبهٔ یبس وحرارت سببیله مر المذاق وعسیر الانهضام والتنجی ویدنجی اقلیمك فواکه
وثماری شدت برودت تقریبیله ناپخته وخام اولمغله قوت ذائقه قبولندن تنفر واستنکاف ایدر * وکذلك
اشبو ذکر اولنان اولکی وایکنجی اقلیم ایله التنجی ویدنجی اقلیمك اهالیسنك بیع وشرالری وداد وستدلری
زر وسیمدن مسبوك واسماء ملوك وسلاطین ایله مرسوم ومسکوك نقدین عزیزین ایله اولمیوب اخس معادن
اولان نحاس وحدید ایله کون دیدکاری دری پارچهلرندن معمول وزن ومقدارلری بینلرنده معین ومعلوم
صحیفهلری وقطعهلری علامت مخصوصه ایله مرسوم ایدوب حوایج مهمهلرینه صرف ایدرلر * وبو اقالیم
غیر معتدلهده موجود اولان طوایف امم اکثرینك خلق وسیرتلری دخی طبایع بهایم وانعامه قریب
وصورتده انسانه حقیقتده حیوانه مشابه مخلوق غریب اولوب حتی اقلیم اولده ساکن بعض طوایف سودان
حقنده منقولدرکه بونلر حیوان وحشی جانورلر کبی اجواف صخور وکهوف ومغارهلرده ساکن وخود
بخود نابت اولان حشیشی تناول ایدوب حیوان وحشی کبی بربرلرندن تنفر وتوحش وبعضیلری بعضیلرینی
اکل ایدرلرمش * وکذلك طرف شمالده واقع یدنجی اقلیمك اواخرنده ساکن صقالبه طائفهسنك احوالی
دخی بویلهدر ❁ ودخی معلوم اوله که اقلیم اولده ساکن بعض طوایف سودان ایله یدنجی اقلیمك نهایتنده
متمکن صقالبه طائفهسی شرف نطق وادراك ایله ممتاز اولان اصناف بنی آدمدن معدود ایکن اوضاع
واطوارلری افعال بهایم ناهموار کبی مجرای اعتدالدن بعید اولدیغنك سر وحکمتی بودرکه افراد نوع انسان
نشو ونماده حس وحرکتده وحفظ ترکیب وجود ایچون اکل وشرب طبیعی ودفع غائلهٔ ضروریهده سائر
انواع بهایم وحیواناته مشابه ومماثل ایسهده لکن نوع انسانك اجزای اصلیهسی وعناصر بدنیهسی اولان
تراب وماء ونار وهوادن حصهلری مقدارده بربرلرینه مناسب وحرارت وبرودت ورطوبت ویبوستده

طائفهٔ صقالبه غالبا بونلر مستقر ممالکنك وراسنده یأجوج ومأجوجه قریب اولان تاتار اقده ساکن قلماق جنسندن بر صنف اولق کرکدر (المترجم محمد صاحب)

مزاجنك

مزاجنك اعتدالی سائر حیواناتك مزاجلرینه چوق مرتبه غالب اولمغله عقل وشعور وتدبیر امور ایله نوع انسان سائر انواع حیواندن ممتاز اولمشدر * اما نوع انسانه مخصوص اولان اعتدال مزاج دائره سنك دخی عرضی واسع ومراتبی مختلف ومتفاوت اولوب ازجمله اقلیم ومملکت وشدت حرارت وبرودت ایله مختلف اولان اماکنده سکون واقامت جهتیله امزجهٔ انسانیه وسط دائرهٔ اعتدالدن خروج وحرارت وبرودتده زیاده ونقصان طرفلرینه میل وولوج ایتدکده کرچه دائرهٔ انسانیتدن بالکلیه چیقوب بهائم وانعام سلکنه منسلك اولمزایسه ده لکن حرارت وبرودتی متوسط ومعتدل اولان اقالیمده نشو ونما بولان بنی آدم قسمنه اعتدال مزاجده وحسن اخلاق واطوارده مناسبت وموافقتدن بعید وطبقهٔ حیوانیته قریب اولمغله حرکات وسکناتی واوضاع واطواری فی الجمله اخلاق بهائمه مشابه اولور * بناء علیه طرف جنوبده واقع وحرارت هواده جمله اقالیمه غالب اولان اوّلکی اقلیمده ساکن طائفهٔ سودانك وجانب شمالده برودتی جمله اقلیملردن اشدّ اولان یدنجی اقلیمده متمکن صقالبه جماعتنك مزاجلری بولندقلری اقلیمك سورت حرارتی وشدّت برودتی تقریبیله وسط دائرهٔ اعتدالدن چیقوب وافراط حرارت وبرودتده کندولره مناسب وموافق اولان حیوان مزاجنه قریب اولمریله اکل وشربده ومسکن ولباسده افعال واحواللری حیواناتك افعالنه مشابه اولمشدر ❁ ودخی اعتدال هوادن بعید وافراط ایله حارّ اولان اولکی وایکنجی اقلیم ایله زیاده بارد اولان التنجی ویدنجی اقلیمك اهالیسنك اکثری امر دیانتده دخی راحل ووحی ونبوتدن غافل اولوب شرایع الهیه دن برشریعت ایله عامل اولمشلردر * مکر اقالیم معتدله دن اوچنجی اقلیمه متصل اولان ایکنجی اقلیم ایله بنه اقالیم معتدله دن بشنجی اقلیمه مجاور اولان التنجی اقلیمك بعض اهالیسی جوانب اعتداله قریب اولوب مقتضای انس والفت ایله عقاید حقه تعلمنه فائز ومهتدی اولهلر * ازجمله قلزم دریاسنك ساحل غربیسنده ساکن حبشه طائفه سی کبی که بحر مذکورك ساحل شرقیسنده واقع یمن اولکه سی مقابله لرنده بولنمغله عهد اسلامدن مقدّم وحالا نصرانیت دینی ایله تدین ایتمشلردر * وکذلك طوایف سوداندن مالی وکوکو وتکرور قبیله لری کبی که بونلر دخی مغرب بلادینه مجاور اولمریله یدی یوز تاریخنده نبرو دین اسلام ایله متدین اولدیلر * وینه جانب شمالده اقلیم خامسه متصل اولان التنجی ویدنجی اقلیمده ساکن صقالبه وافرنج طائفه لرینك وترك وتاتار قبیله لرینك بعضیلری دخی بشنجی اقلیمده ساکن طوایف نصارا ایله اختلاطلری سببیله نصرانیتی قبول ایتمشلردر * اما جنوب وشمال طرفلرنده واقع اقالیم اربعهٔ غیر معتدله اهالیسندن اشبو ذکر اولنان طوایفدن غیریلری قتنده دین وشریعت مجهول وجوهر علم ومعرفت مفقود اولوب عامهٔ افعال واعماللری اوضاع واطوار انساندن ابعد واحوال بهائمه اقربدر * ویخلق مالا تعلمون * معلوم اوله که تقریر سابقدن فهم اولندیغی اوزره اوّلکی اقلیم ایله ایکنجی اقلیمك هواسی غایة الغایه حار ویابس اولمغله اعتدالدن خارج واهالیسی طبقهٔ انسانیتدن بعید وحیوانیت درجه سنه قریب اولوب علم ومعرفت ودین وشریعت امرندن غافللردر دیو بسط مقال اولنمش ایدی مع هذا یمن واحقاف وحضرموت وعمامه ممالکتلری علی الخصوص مشعل قافلهٔ اهل یقین شبچراغ عالمتاب مشکات شرع مبین اولان حضرت رسول رب العالمین صلوات الله علیه وسلامه حضرتلرینك مطلع خورشید وجود مسعودلری اولان مکهٔ مکرمه ایله روضهٔ مطهره لری وآل واصحاب اخیار ومهاجرین وانصار حضرتلرینك مواطن مقدسه لری اقلیم اوّل وثانیده واقع جزیرة العرب ارضنده اولوب مطالب علیه وعلیه نك ومحاسن اخلاق ملکیه نك بو ایکی اقلیم مقسم ومعدنی واعتدالده جمله نك اغلب واحسنی اولمق اقتضا ایدردیو اعتراض اولنورسه بویله جواب ویریلورکه جزیرة العرب ارضنی اوچ طرفدن دریا محیط اولوب طرف جنوبیسی بحر هند وجانب شرقیسی بحر فارس وطرف غربیسی بحر قلزم احاطه ایتمکله رطوبت مائیه جزیرهٔ مزبوره نك هواسنی ترطیب وتعدیل وحرارت شمس ایله حاصل اولان یبوستنی تنقیص وتقلیل ایلیوب اوّلکی وایکنجی اقلیمده واقع بو جزیره انحرافدن سالم ومعتدل اولمشدر * معلوم اوله که معمورهٔ ربع مسکونده ساکن اولان طوایف بشرك نسل ونسبلرینی بیان ایچون علمای فن انساب نیجه کتب تألیف ایدوب اکثرا عملك سلسلهٔ نسبلرینی ابو البشر ثانی حضرت نوح نبی علیه الصلاة والسلامك حام وسام ویافث

نام اوچ اولادینه ارجاع ایتدیلر واوّلکی وایکنجی اقلیمده ساکن اولان قبیلهٔ سودانك یعنی قره عربلرك نسل
ونسبلرینی حام بن نوحه اسناد وایصال ایدوب وسواد لون ایله سائر بنی آدمدن امتیازلری خصوصنده
ذیدیلرکه حضرت نوح علیه الصلاة والسلام اوغلی حامدن برجنایت وعصیان صدورینه بناء لونی سیاه
اولمق اوزره بددعا ایتمکله رنکی بیاض ایکن سیاهه مبدّل اولوب والی ماشاء الله تعالی ذریتنده دخی
اثری باقی قالدی دیو تقریر وتحریر ایتدیلر مع هذا کتب الهیه دن توراتده حضرت نوح علیه الصلاة
والسلام اوغلی حامك نسل ونسبندن ظهور ایدن اولادلری دائما قرنداشی سام ویافثك ذریتلرینه عبد مملوك
اولمق اوزره بددعا ایلدیلردیو مسطور اولوب لکن قطعا بشره وسائر اعضاسنك لونی سیاه اولمق خصوصنه
دائر نسنه ذکر اولنمدیغندن ماعدا علمای فن انسابك بو مقوله کلاملری طبایع موجوداتك احوالندن
ذهول وحرارت وبرودتك هواده وبو مقوله محلده تکون وتولد ایدن حیواناتده اثرندن غفلتلرینه مبنیدر *
بو خصوصك تحقیقی بویله درکه طوایف سودان طرف جنوبده واقع اوّلکی وایکنجی اقلیمده ساکن وبو ایکی
اقلیمك اهالیسنك سمت رأسلرینه سنه ده ایکی دفعه شمس تابان مرور ووقتلری دخی بربرینه قریب اولوب
وفصول اربعه نك اکثرنده شمسك قرب ومسامته سی طول مکث ایله مدید وشدت ضیا سببیله حرارت مزید
اولمغله بو طائفه نك جلدلرینه تأثیر ایلیوب ظاهر بدنلرینك الوانی سیاه اولدی واقلیم اوّل ایله اقلیم ثانینك
نظیرلری طرف شمالده بونلره مقابل اولان التنجی ویدنجی اقلیمدرکه انلرك سکاننك دخی افراط برودت
هوا دتناشی لونلری بیاضدر * زیرا التنجی ویدنجی اقلیمده واقع ممالك افقلرنده مهر عالمتاب دائما مقابله لرنده
واقع اولوب قطعا سمت رأسلرینه قریب اولمامغله حرارت هوا ضعیف واکثر فصولده برودت قوی اولوب
بو ایکی اقلیمك اهالیسنك اخلاط اربعه لری ناپخته وخام وبلغملری سائر اخلاطه غالب تام اولمغله لون
وبشره لری بیاض اولدیغندن ماعدا بو اقلیملر اهالیسنك غلبهٔ برد مفرط ایله دیده لری کبود وموی لری
قیلمادر * ودخی اقلیم اوّل ایله اقلیم ثانینك هوالری افراط ایله حار والتنجی ویدنجی اقلیم زیاده بارد اولوب
اعتدالدن بعید اولدیسه بونلرك ارالرینه توسط ایدن اوچنجی ودردنجی وبشنجی اقلیمك هوالری حرارت
وبرودتده معتدل اولوب خصوصا دردنجی اقلیم مجموع اقالیمك وسطنده واقع اولمغله جمله دن اعدل وافضل
اولدیغی بوندن اقدم تحریر اولنمش ایدی * بناء علیه اقلیم رابعك هواسی غایت اعتدالده ونهایت کمالده
واقع اولمغله لطافت آب وهواسنك مقتضاسی اوزره اهالیسنك مزاجلری معتدل واخلاق فاضله ایله
متصف اولوب لون وبشره لری دخی بیاض ایله سواد اراسنده متوسطدر واوچنجی اقلیم طرف جنوبده
واقع اقالیم حاره دن ایکنجی اقلیمه متصل اولمغله برمقدار حرارته مائل وبشنجی اقلیم دخی جانب شمالده
اقالیم بارده دن التنجی اقلیمه مجاورتی سببیله فی الجمله برودتی مشتمل اولمق تقریبیله اقلیم رابع کبی اعتدال
هواده درجهٔ کماله بالغ اولمامشلر ایسه ده لکن انحراف واختلال رتبه لرینه دخی منتهی اولمیوب انلرك دخی
اهالیسی اعتدال مزاج ایله وا کا تابع اولان اخلاق فاضله ایله موصوفلردر * اما اقالیم غیر معتدله دن
اوّلکی وایکنجی اقلیم ایله التنجی ویدنجی اقلیمك حرارت وبرودتی درجهٔ اعتدالدن خارج اولدیغی کبی
اهالیلرینك صورت وسیرتلری دخی نهج اعتدال اوزره واقع اولمامغله اقلیم اوّل واقلیم ثانیده ساکن
اولانلرك لونلری سیاه والتنجی ویدنجی اقلیم اهالیسنك رنك وسیمالری بغایت بیاض اولمشدر
ودخی ذکر اولنان سیاه عربلره سودان اسمی اطلاق اولندیغی کبی زنج وحبشه اسملری دخی اطلاق
اولنور * لکن حبشه اسمی طوایف سوداندن قلزم دریاسنك ساحل غربیسنده ویمن اولکه سیله بندر
جده مقابلنده ساکن اولانلره وزنج اسمی ینه طوایف سوداندن هند دریاسی ساحلنده متمکن
اولانلره اطلاق اولنور مع هذا زنج وحبشه اسملری طوایف سودانك نسل ونسبلری لونی سیاه
کسنه دن تولد ایتدکلری اعتبار ایله اولمدیغی کبی سودان اسمیله تسمیه اولندقلری دخی جدلری
حامه انتسابلری ملاحظه سیله اولمیوب بلکه بولندقلری اقلیملرك شدت حرارتندن ناشی لونلری سیاه اولمق
مناسبتیله تسمیه اولندیغی ظاهردر ۞ ودخی معلوم اوله که طرف جنوبده ساکن طوایف سودانك بعضیلری
کلوب دردنجی اقلیمده یاخود اهالیسنك لونی بیاض اولان اقلیملرده واقع مملکتلرده توطن ایتدکدن صکره

نسل ونسبلرندن ظهوره كلان اعقاب وذريتلرينك تدريج ايله لوني سواددن بياضه تحول ايليوب برقاج بطندنصكره بالكليه بياض اولديغي وكذلك دردنجي اقليم اهاليسي ايله لونلري بياض اولان سائر اهل شمالك دخي اوّلكي اقليم ايله ايكنجي اقليمه واروب سكون واقامت ايتدكلرندن صكره اولادلرينك على التدريج لونلري بياضدن سياهه متحوّل اولديغي مشاهده اولنمشدر * بناء عليه لون وسيمانك مزاج هوايه تابع اولديغي ثابت اولوب حتى ابو علي بن سينانك فن طبده تأليف ايتديكي منظومه سنده واقع بو ايكي بيتي دخي كلاممزي تأييد ايدر

بالزنج حرّ غيّر الاجسادا * حتى كسا جلودها سوادا
والصقلب اكتسبت البياضا * حتى غدت جلودها بضاضا

يعني زنج طائفه سنك ساكن اولدقلري اقليملرنده واقع افراط حرارت هوا جسدلرينك لونني تغيير ايدوب جلدلري اسود اولدي وكذلك يدنجي اقليمك آخرنده ساكن اولان صقالبه طائفه سنك دخي كمال برودت هوا رنكلريني سفيد وبياض ايدوب دريلريني يوفقه ايلدي ديمكدر ۞ ودخي معلوم اوله كه بسياه عربلره لون وسيمالري اعتباريله سودان اسمي اطلاق اولنوب لكن طرف شمالده ساكن ولونلري بياض اولان طوايف بشرهٔ لون وسيمالري ملاحظه سيله اسم وضع اولنميوب مثلا بيض لفظي كبي ابيض اللون اولدقلرينه دلالت ايدر برلفظ اطلاق اولنمديغنك اصل وسببي بودر كه سودان طائفه سنه لفظ سوداني اطلاق ايدن اهل لغت عربيه اسمر ولونلري بياضه مائل وخلقت وطبيعتلرينه موافق ومألوف اولدقلري لون مناسب اولوب لون سياه ايسه اسم سوداني وضع ايدن طائفه نك لون مألوفلرينه مغاير امر غريب ولون عجيب اولمغله اوّلكي وايكنجي اقليمده ساكن اولان سياه عربلره لونلري اعتباريله سودان اسمي اطلاق ايلديلر زيرا اكثريا برشئ براسم ايله تسميه اولنمسي اول شيده واقع برامر غريب ووصف عجيب ملاحظه سيله اوله كلمشدر * ودخي لونلري بياض اولوب طرف شمالده واقع اقاليم غير معتدله سكاننندن ترك وتاتار وصقالبه وتغرغر وخزر ولان مملكتلري اهاليسي ايله افرنج طائفه سنك اكثري ويأجوج ومأجوج قومي اسماء متنوّعه ايله تسميه اولنوب وهر برنده برمناسب وجه غريب اعتبار اولنمشدر * وكذلك اقاليم متوسطهٔ معتدله كه اوچنجي ودردنجي وبشنجي اقليملردر بونلرده مقيم ومتوطن اولوب خلقا وخلقا اعتدال مزاج طبيعي وحسن خلق ملكي ايله موصوف ونظام معاش ومعادده فراست وبصيرت ايله معروف اولان طوايفدن عرب وروم وفرس وبني اسرائيل ويونانيان واهل سند وچين كندولره مخصوص احوال معتاده وافعال متعارفه لري اعتباريله اسماء متنوّعه والقاب متعدده ايله تسميه اولنمشدر ۞ وقتا كه فنّ انسابده تأليف كتب ايدن نسابلر ذكر اولنان اقاليمده ساكن طوايف بشرك الوان مختلفه وسائر علايم وشعار متنوّعه ايله بر برلرندن امتيازلريني مشاهده ومعاينه ايتديلرسه بو اختلاف آثاري انجق نسل ونسبلرينه نسبت ايدوب وطرف جنوبده ساكن اولان طوايف سوداني حام بن نوح اولادندن اولمق اوزره ذكر وتحرير ايليوب لونلري خصوصنده حضرت نوح عليه السلامك بددعاسيله اوغلي حام سيه فام اولوب واثري الى الآن ذريتلرنده دخي باقي قالدي ديو ذكري سبق ايدن حكايهٔ واهيه يي نقل ايلديلر * وكذلك علماي فنّ انساب طرف شمالده واقع التنجي ويدنجي اقليم اهاليسنك سلسلهٔ نسبلريني يافث بن نوحه واوچنجي ودردنجي وبشنجي اقليم سكاننك اكثرينك اصل نسل ونسبلريني سام بن نوحه ارجاع ونسبت ايدوب وبو طوايفدن هر برينك صورت وسيرتده اختلافلريني جدلري اولان حام وسام ويافثك خلقت واخلاقده مغايرتلرينه تابع اولمق اوزره ذكر وتحرير ايتديلر * لكن علماي فنّ انسابك بو زعملري حق اولديغي صورتده دخي انجق طوايف مذكوره نك نسل ونسبلري حضرت نوح عليه الصلوة والسلامك ذكر اولنان اوچ اولادينه منسوب اولمسي موجب اولوب امّا بو طوايفك صورت وسيرتلرينك اختلافي وكندولره اطلاق اولنان جميع اسماء والقابلري دخي مجرّد جدلرينك صورت وسيرت وخلق وطبيعتلرينك اثري اولديغنه دليل اولمز * واشبو رأيه ذاهب اولان نسابلرك زعم وغلطلرينك سببي اولدركه علماي فنّ انساب معمورهٔ ربع مسكونده ساكن اولان طوايف بني آدمك صورت وسيرتده مغايرتلريني واسم ولقبده مخالفتلريني انجق نسل ونسبلري منتهي اولان جدّ اعلالرينك سرّ

واثری اولمق زعمنه ذاهب اولمشلردر * مع هذا امم عالمك واشخاص بنی آدمك بر برلرندن امتیازلری واسماء والقاب مخصوصه ایله تفرّدلری كاه نسل ونسب اعتباریله اولوب قبائل عرب وطوایف فرس وبنی اسرائیل كبی وكاهیجه دخی تمیز وتعینلری واسماء معینه ایله امتیازلری سمت وجهت وسیما وعلامتلری حسبیله اولوب زنج وحبشه وصقالبه وسودان طائفه‌لری كبی وكاهیجه دخی نسل ونسب ایله اول قومك مألوف اولدقلری بعض عادات اعتباریله اسماء والقاب مناسبه وضع اولنور * قبائل عربك بعضیلرینك كنیه واسم ولقبلری كبی بوخسه جنوب وشمال طرفلرنده واقع ممالك مخصوصه‌ده ساكن طوایف معینه‌نك آبا واجدادلری ازمنهٔ قدیمه‌ده كندولره مخصوص بر صفت وعلامت ایله موصوف اولوب واول خاصه ذریت ونسللرنده دخی باقی قالدی دیو زعم واعتقاد ایتمك طبایع موجوداتك وعالم كون وفساده اسباب عادیهٔ الهیه‌نك آثارندن غفلته مبنی بر غلط فاحشدر * زیرا آبا واجدادلك اخلاق وصفات مخصوصه‌لری تداول ایام ایله ذریتلرنده متبدّل اولوب نهج واحد اوزره دوام وبقاسی واجب اولمدیغی امر ظاهردر * كتاب اولك اولكی فصلنك اوچنجی مقدمه‌سی بو محلده تمام اولوب دردنجی مقدمه‌سی بیاننه شروع اولندی

(مقدمهٔ رابعه)

اقالیم سبعه‌نك هواسنك ابدان واجساده واكا تابع اولان الوان واعراضه تأثیری اولدیغی كبی بو اقلیملرك اهالیسنك خلق وسیرت ومشرب وطبیعتلرنده دخی تأثیری اولدیغی بیانندەدر ۞ معلوم اوله كه اولكی وایكنجی اقلیمده ساكن اولان طوایف سودان لهو ولعبه وكثرت طربه مائل اولوب دائما نشاط وانبساط طبیعی ایله شوخ وشنكل وعواقب اموردەبی فكر وتأمل اصحاب توكل برطائفه در كه ساحهٔ خلق وطبیعتلری غبار غموم وكدر وهمومدن مبرا ومعرادر * بو امرك سر وسببی الله اعلم اولدركه علم حكمتده محلنده تحقیق اولندیغی اوزره انسانه عارض اولان فرح وسرور خزینهٔ قلب انسانده مخزون وبین الاطبا روح حیوانی دیدكلری بخار لطیفك ظاهر بدنه میل وتوجهندن عبارت بر حالت اولوب وحزن وغصه ذكر اولنان بخار لطیفك باطن بدنده احتباس وانقباضندن عبارتدر ۞ ودخی فن حكمتده مبین ومقرردر كه كیفیت حرارت عنصر هوا ودخان وبخار كبی اجسام لطیفه‌یی اطراف واقطاره طاغیدوب كرك جو هواده وكرك جوف بدنده محتبس ومنقبض اولان ابخره‌نك اجزاسنی تحلیل وطرف اسفلدن جانب فوقه تحریك ایله مقدارینی زیاده ایلر حتی نشئهٔ صهبا ایله سكران اولان باده نوشلرده مشاهده اولنان فرح ونشاط وسرور وانبساط دخی بو سببدن ناشیدر كه شرب خمر ایدنلرك قلبلرنده مركوز ومخزون اولان بخار لطیفده واقع حرارت غریزیه‌یی خمرك شدت وحدتی تحریك ایدوب اول بخار لطیف عروق وشریانلر واسطه‌سیله اطراف بدنه خصوصا جرم دماغه واصل اولدقده اصحاب عیشك طبیعتلرنده فرح وسرور ونشاط موفور حاصل اولور * وكذلك حمام وگرمابه‌لره دخول ایدنلرك روحلرینه حرارت هوا نفوذ ویدنلرینه سرایت ایتدكده ابخرهٔ لطیفهٔ قلبیه‌یی ظاهر بدنه تحریك ایله طبیعتلرینی ترویح ومزاجلرینی تعدیل ایدوب نشئهٔ صهبا كبی بر فرح وسرور حاصل اولوركه چوق كره اصحاب حمام گرمیت هواسیله كمال تنعم وتلذذدن ناشی نغمات لذیذه والحان لطیفه ایله ترنم دخی ایدرلر ۞ وقتا كه طوایف سودان دخی گرمیت هواسی سائر اقالیمه غالب اولان اولكی وایكنجی اقلیمده ساكن وامزجه وخلقتلرنده اول اقلیملرك حرارتی مستقر ومتمكن اولدیسه بونلرك ابدان واقلیملرینه مناسب طبیعتلرنده حرارتدن حصهٔ عظیمه حاصل اولمغله طوایف سودانك روح حیوانیلری وحرارت غریزیه‌لری دردنجی اقلیم اهالیسنك ارواح وحرارت اصلیه‌لرینه غالب اولمقدن ناشی قلبلرنده مخزون اولان ابخرهٔ لطیفه‌یی جوف دماغلرینه وظاهر بدنلرینه زیاده تحریك ایتمكله فرح وسرور ونشاط وانبساطلری سائر اقالیم اهالیسندن اكثر وخفت وطربدن حصه‌لری اوفر اولمشدر وسواحل بحرده واقع بلاد اهالیسنك طبیعتلری دخی بر مقدار طرب ونشاطه میل ایتمكده طائفهٔ سودانه ملحقدر * زیرا بلاد ساحلیه اهالیسنك مملكت وبلده‌لری ساحل بحرده

واقع اولوب وروی دریا مرآت مصفا کبی صاف وتابناك اولمغله شمسك شعاع وضیاسی وجه بحردن بونلرك
بلادینه عکس ایتدکده تاثیری شدید وهوالرینك حرارتی مزید اولوب روح حیوانیلرینی خارج بدنه زیاده
تحریك ایتمکله بلاد ساحلیه سکاننك فرح وسرورلری دخی جبال بارده اهالیسنه غالبدر وکذلك اقلیم
ثالثده واقع دیار غرب ممالکندن جرید اولکه سی اهالیسنك طبیعتلری دخی مقدارقلیل عیش وطربه میلان
اوزره اولدقلری مشهود دیدهٔ ادعا عز اولمشدر ❁ بوننك دخی سببی بلاد جرید طرف جنوبده زیاده حار اولان
ایکنجی اقلیمه قریب وجبال بارده دن بعید اولمغله بلاد مزبوره نك حرارت هواسی شدید اولمغله اهالیسنك
ارواح وابدانلرینه تاثیر وحرارت غریزیه لرینی خارجه تحریك ایله اهالیسنده فرح وسرور حصولنه وسیله
اولمشدر * وکذلك محروسهٔ مصر القاهره دخی اوچنجی اقلیمده بلاد جرید عرضنده یا کاقریب محلده واقع
اولوب اقلیمده وحرارت هواده جرید ممالکیله مشترك اولمغله اهل مصرك دخی طبیعتلرینه فرح ونشاط غالب
اولوب خفت طبع وطرب ونشاط ایله موصوف وعواقب اموری تفکردن غافللردر * شویله که برسنه لك
بلکه برآیلق ذخایر وارزاقلرین جمع وادخارا یتیوب تجدد ایامله تجدید ارزاق ونفقات یومیه لرین اسواقدن
اخذ ایله نفس وعیاللرین ودواب ومواشیلرین ترزیق وانفاق ایدرلر * اما بلاد غربدن فاس اولکه سی جرید
ومصر ممالکتلرینه حرارت هواده مخالف ومغاير وجبال بارده یه ملاصق ومجاور اولوب بلده لرینك برودت
هواسی روح حیوانی اولان بخار لطیفی خزینهٔ قالبلرنده حبس وحصرا یتمکله حزن وکدورت اوزره
اولملرینی ایجاب ایدوب اهالئ فاسك اکثر اوقاتی غموم وهموم ایله کذران وعواقب اموردة افراط فکر ایله
واله وحیران اولمشلردر * حتی اهالیسندن بعضیلری برقاچ سنه لك ذخایری مخزنده جمع وادخار ایتدکدنصکره
مدخرلرندن برشیئه نقصان کلك خوفیله علی السحر چارسو وبازاره واروب قوت یومیسنی دخی اشترا ایدرلر *
اقالیم وبلدانك احوالی کرکی کبی تتبع اولندقده هربرینك حرارت وبرودتده مختلف اولان هوالری سکان
واهالیسنك اخلاق واطوارنده تاثیری مشاهده اولنور * والله الخلاق العلیم * وکبار ائمهٔ فن تاریخدن امام
مسعودی طائفهٔ سودانك خفت طبع وکثرت عیش وطربلری خصوصندن بحث ایدوب علت وسببنی بیانده
اعتباره لایق برنسنه بوله میوب انجق جالینوس ایله اسحاق کندی نام حکیمدن نقل طریقیله دیدیکه
طائفهٔ سودانك دماغلری بغایت ضعیف اولوب ضعف دماغلری عقل وتدبیرلرینك ضعف وقصورینی وفکر
وملاحظه لرینك نقصان وفتورینی ایجاب واقتضا ایلکله طبیعتلری خفیف وعقللری ضعیف اولدی دیدی
لکن ضعف دماغك سبب وعلتی بیان اولنمغله کلاملرینك مآل ومحصلی اولیوب مدعاسنی اثباتده قاصر
اولدی * والله یهدی من یشاء * کتاب اولك اوّلکی فصلنك دردنجی مقدمه سی بو محلده تمام اولوب بشنجی
مقدمه سی بیانه شروع اولندی

معلوم اوله که طائفهٔ سودان حقنده نقل اولنان ضعف دماغ وخفت وطرب جمله حقنده موجود وثابت دکلدر زیرا ولایت حبش واسع قریب بلاد سودانیه اهالیسندن علم وعقل ایله معروف رجال کثیره موجوددر (المترجم محمد صاحب)

(مقدمهٔ خامسه)

بشنجی مقدمه معمورهٔ ربع مسکونده خصب ورخا وقحط وغلا ایله مختلف اولان بلاد ایله قلت اکل
وکثرت غذانك طوایف بنی آدمك ابدان واخلاقلرنده تاثیری بیانده در ❁ معلوم اوله که حرارت وبرودتی
معتدل اولان اقالیمده واقع ممالکك دخی جمیع محللرنده خصب ورخا ووسعت اقوات وارزاق موجود
اولیوب وسکان واهالیسنك جمیعیسی ماکولات ومشروبات انواعندن استدکاری اطعمه واغذیه ایله
متنعم دکللردر * بلکه بوذکر اولنان اقالیم معتدله نك بعض محللرنده زراعت وحراثته صالح طیب ومنبت
اراضئ معموره ومزارع موفوره موجود اولوب کثرت مزروعات ووفرت محصولات سببیله سکان واهالیسی
خصب ورخا اوزره تعیش وتنعم ایدرلر * وبو معتدل اقلیملرك بعض محللری دخی نباتاتدن خالی ونشو ونمادن
عاری اولمغله سکان واهالیسی امر معاشده زحمت چکرلر * اهل حجاز واطراف یمن کبی وطوایف بربریه ایله
سودان ولایتلری اراسنده واقع اطراف رمالده ومغرب صحرالرنده ساکن صنهاجه قبیله سندن معدود
ملثمین طائفه سی کبی زیرا بو ولایتلرده حنطه وارز کبی حبوبات ومحصولات نابت اولیوب غذالری
لحم ولبنه مقصور اولمغله امر تعیشده اضطرار واضطرابلری مقرردر * وبعض دشت وبریه لرده کشت

وكذا ايدن عشاير عربان دخی نفس وعيالری وذواب ومواشيلری نفقه سی ايچون حنطه وشعير مقوله سی
حبوبات واقواتی جوارلرنده اولان مزارع معموره اصحابندن تدارك ايدرلرسه ده لكن اكا دخی هر وقتده
دسترس اولميوب اولدقلری صورتده دخی اول مزارع وقرايی حفظ وحراست ايدن واليلرك وضابطلرك
قهر وغلبه سی سببيله شیء قليلی ثمن كثير ايله اشترا ايتمرله حبوبات ومزروعاتدن سد رمق مرتبه سی جزئی
نسنه تدارك ايدوب امر معاشده زحمت چكرلر * وطوايف عربك دخی اكثر اوقاتده وغالب احوالده مدار
معاشلری رعی ايتدكلری دوه وصغر وقيوندن حاصل سود ويغورت وپنير مقوله سی نسنه تناولنه مقصور
اولوب بغدای و پرنج وساير حبوباته نعم البدل واطعمهٔ ابنيه ايله تحصيل بدل مايتحلل ايدرلر * مع هذا
مزروعات وحبوباتدن خالی صحرالرك وباديه لرك سكان واهاليسنك صورت وسيرتلری وخلقت وطبيعتلری تنعم
وتعيشده وسعت وارزاق وذخايرده كثرت ايله معروف اولان ممالك معموره سكاننده احسن اولوب لون
وسيمالری زياده مصفا وبدنلری فضلات رديه دن مبرا شكل وهيئتلری اتم واكمل وخلق ومشربلری اعدل
وافضل سلامت طبع ايله معروف وسداد عقل ايله موصوفلردر * نته كيم تنعم وتعيش اصحابی ايله ارباب تجردك
احوالنی تجربه بو مدعامزه شاهد كافيدر * ازجمله قبايل عرب ضرورت عيش وقلت معاش ايله معروف
ايكن وسعت معاش ايله موصوف طوايف بربردن خلقت واخلاقده افضل واحسندر * وكذلك كسب
ومعاشلری قليل اولان طوايف ملثمين ديار غربده واقع ممالك معموره ده ساكن ساير قبايل بربردن
صورت وسيرتده افضل اولوب بونلردن ماعدا ساير كثرت عيش وقلت غذا ايله معروف اولان بلادك
اهاليسنك احوالی دخی بو نسبت اوزره دركه هر برينك حال وشانلری كتب تاريخده مسطور وآثار
واحواللری علی التفصيل مذكوردر * بو امرك سر وسببی الله اعلم بودركه كثرت ارزاق وذخاير ايله معروف
اولان محللرده لحوم ونباتات انواعندن اغذيهٔ كثيره تناولنه مألوف اولان كسنه لرك اكل ايتدكلری غذالرك
رطوبتلری جسم وبدنلرنده فضلات رديه واخلاط فاسده توليد ايتمكله اصل مزاج وطبيعتلرينه مناسب اولان
شكل وصورتلری وبشره وسيمالری مجرای طبيعيدن چيقوب هيئت عجيبه وصورت غريبه ايله متشكل
اولورلر * وكذلك كثرت ايله اكل اولنان اغذيهٔ مرطوبه دن حاصل اولان اخلاط متعفنه نك ابخرهٔ رديه سی
دخی دماغلرينه صعود ايدوب آلت فهم وذكا اولان قوای حس وادراكی مختل ايتمكله نور فكر وبصيرتلری
ظلمت حمق وغفلت ايله محو ومضمحل اولور * ودخی اكل غذاده قلت وكثرتك ابدان واخلاقده تأثيری اولديغی
اوتلری وصولری قت چوللرده نشئت ايدن حيوانات ايله چاير وچمنی واسع مرعالرده حاصل اولان حيوانلرده
دخی ظاهردر زيرا چول حيواناتندن جيران ودوه قوشی وبويني اوزون وآردايافی قصير زرنابا
ديدكلری حيوان ايله حمار وبقر وحشی امثالی حيوانات حدت حس وادراك وتناسب اعضاده وشكل
مطبوع ولون مرغوبده اوتلو صولو چايرلی چمنلی مرعالرده حاصل اولان حيواناتدن احسندر * مع هذا
جيرانك كچينك وزرنابا دوه نك نظيری وحمار وبقر وحشی ايسه حمار وبقر اهليسنك مجانس ومثلی
ايكن صورت وسيرتده تفاوت واختلافی ذكر اولندی * وجهی دخی بودركه مرعالری معمور ونباتاتی
موفور اولان اراضيده پرورش ياب اولان حيواناتك كثرت ايله اكل ايتدكلری نباتاتك رطوبتلری كثير
اولوب جسم وجسدلرنده فضلات رديه واخلاط فاسده توليدينی ايراث ايتمكله خلقت وهيئتلری درجهٔ
اعتدالدن بعيد اولوب وچول حيواناتنك قلت اكل غذا ايله فضلاتی قليل اولمغله صورت وسيرتده جنبش
وحركتده انلردن احسن اولمشلردر * كذلك مزروعات ومحصولاتی بسيار وفواكه وثماری بيشمار اولان
بلاد معموره اهاليسنك دخی اشتهالری مرتبه كثرت ايله اكل ايتدكلری اغذيهٔ مرطوبه واطعمهٔ متنوعه نك
فضلات رديه سی وابخرهٔ كثيفه سی جسم وبدنلرنده غلظت وخشونتی وعقل وذهنلرنده اختلال وغفلتی
موجب اولوب اما محصول ومزروعی قليل اولان بلاد اهاليسی تقليل غذا ايتمرله حال وشانلری بونلرك
خلافيدر * نته كيم ديار غربده حنطه وحبوب وساير ذخايری كثير اولان محللرده ساكن بربريلرله نسبته
طوايف مزبوره دن غذالری ارپه وطاروبه مقصور اولان مصامده جماعتی واهل سوس وغماره طائفه لرنده
مشاهده اولنان احوال مختلفه كبيكه طوايف بربريه دن مصامده وغماره جماعتلرينك واهل سوسك

صورت وسیرتده حال وشانلری کثرت تنعم وتعیشه مألوف اولان سائر طوایف بربریه دن من کل الوجوه احسن واولیدر * وکذلك علی العموم مغرب دیاری اهالیسی ایله اندلس مملکتی سکاننك حال وشانلری دخی بویله در * زیرا مغرب ولایتلرنده حنطه وحبوب وسائر انواع غذای مرغوب کثرت ووفرت اوزره موجود اولوب ودیار اندلسده یاغ ویاغلی طعام مفقود وغالب حالده تعیشلری حبوب انواعندن ذره دیدکاری نسنه یه مقصور اولمغله اندلس اهالیسی لطافت اجسام وابدان وحدت فهم واذعانله موصوف اولوب بونلره نسبت مغرب دیاری سکانی خلقت واخلاقده خشونت وغلظت وغباوت ایله معروفلردر * وکذلك مغرب دیارنده واقع امصار وبلاد اهالیسی ایله صحرا وقرالرنده ساکن رجالك حال وشانلری دخی بونهج مذکور اوزره جاریدر زیرا دیار غربده واقع اولوشهرلرده وبلده لرده ساکن اولانلر قرالرنده وصحرالرنده متمکن طائفه کبی لحوم ونبات انواعندن اغذیهٔ متنوعه واطعمهٔ متلونه ایله تنعم وتعیش ایدرلرسه ده لکن اهل امصارک تناول ایتدکاری اغذیه واطعمه یی بعض مفرح ومناسب شیلر ایله طبخ وتربیه ایدوب قوامنی ترقیق وکثیفنی تلطیف ایتدکدنصکره تناول واستعمال ایلدکلرندن ماعدا اکثریا غذالری قویون وطاووق لحومندن معمول کباب مقوله سی نسنه لر اولوب وقطعا بقر وغنم یاغیله مطبوخ اطعمه یه اعتبار ایتملری سببیله دیار غربده واقع بیولك شهرلك وبلده لرك اهالیسنك اغذیه واطعمه لرنده رطوبات زائده قلیل اولوب ابدان واعضالری فضلات ردیه دن خالی اولمغله صورت وسیرتلری بونلرك خلافی اوزره حرکت ایدن اهل قرا وصحرادن اعدل اولمشدر ۞ معلوم اوله که قلت وکثرت اکل غذانك ابدان واخلاقده تأثیری اولدیغی کبی امر دیانتده وزهد وعبادتده دخی مدخل عظیمی اولوب حضری وبدویلردن لقمهٔ قلیله یه قناعت ایدنلر کثرت تنعم وتعیشه انهماك ایدنلردن زیاده عبادات وطاعاته میل واقبال ایدرلر * بلکه مدن وامصار اهالیسنك اکثری انواع لحوم ونباتدن معمول ومصنوع اطعمهٔ متنوعه واغذیهٔ کثیره تناولنه معتاد اولوب جسم وبدنلرنده متولد اولان رطوبات زائده واخلاط فاسده نك وجودی وابخرهٔ کثیفه سنك دماغلرینه صعودی قسوة قلب وغفلتلرینی موجب اولمغله طاعات وعباداتده تکاسل وتهاونلرینه باعث اولور * اما اهل بادیه نك اکثری قلت اکل غذا ایله مألوف اولمغله اکثرا اوقاتده عبادات وطاعاته اشتغال ایدرلر ۞ وکذلك بلدهٔ واحده ده ساکن اولان قوملك احوالی دخی تعیش وتنعمده وسعت وضرورتلری حسبیله مختلف اولدیغی ظاهردر ۞ ودخی اهل امصار وقرا وسکان دشت وصحرادن خصب ورخاوکثرت اکل غذا ایله موصوف ومألوف اولانلرك بلادینه قحط وغلا اصابت ایلیوب مرض جوعه مبتلا اولدقلرنده بونلرك موت وهلاکی قلت اکل غذا ایله مألوف اولانلردن اسرع وازید اولور * نته کیم مغرب دیارنده ساکن طوایف بربریه ایله مدینهٔ فاس ومصر اهالیسی حقنده ایام قحط وغلاده مسموع ومنقول اولان حکایات عجیبه بوخصوصه دلالت ایدر * اما قلت غذا وضرورت معاش ایله معروف اولان بلاد اهالیسنه قحط وغلا دخی اصابت ایلسه بونلرده غلبهٔ جوع ایله موت وهلاك کثرت تنعم وتعیشه معتاد اولانکسه لر کبی سریع وکثیر اولیوب بلکه نادرا واقع اولور * مزروعات ومحصولاتی قلیل اولان بادیه سکانی ایله غالب تعیشلری تمر وخرمایه مقصور اولان اهل بلاد کبی وافریقیه اهالیسی ایله اندلس سکانی کبیکه افریقیه اهالیسنك حالا بوعصرلرده غالب تعیشلری شعیر وزیته مقصور واندلس اهالیسنك اکثر معاشلری ذره دیدکاری حبوب ایله زیت وزیتونه منحصر اولوب ترفه وتنعملری وسعت وکثرت اوزره اولمغله زمان قحط وغلاده موت وهلاکاری خصب ورخا ایله معروف اولان بلاد اهالیسی کبی سریع وکثیر اولمز ۞ بو امرلك دخی سر وسببی الله اعلم بودرکه ذخایر موفوره ایله معمور اولان بلاد وقرانك اهالیسی یاغلی وزیاده رطوبتلی اغذیه واطعمه تناولنه اعتیاد ایتملریله امعالری رطوبت اصلیهٔ مزاجیه لرندن فضله رطوبت زائده کسب ایدوب بعده اول بلده لره آفت قحط وغلا اصابت ایتدکده مألوف اولدقلری اغذیهٔ مرطوبه واطعمهٔ مرغوبه یه قلت کلوب بحسب الاقتضا خلاف معتاد غلیظ وکثیف غذالر استعمالنه مضطر اولدقلرنده امعالرینه کمال یبس وخشونت عارض اولور * امعا ایسه مجرای فضلات ومحل حرکات اولمغله بغایت ضعیف برعضو اولوب عند الاطبا اصابت آفت ایله صاحبنی اهلاك ایدن اعضادن معدوددر * بوتقدیرجه امعانك وقت وسعت ورخاده

كثرت اكل غذاى مرطوب ايله كسب ايتديكى رطوبت زائده زمان مضايقه ده خشونت ويبوسته متبدل
اولمغله طاقت كتوره ميوب صاحبى سريعا هلاك اولور * بناء على هذا اثناى قحط وغلاده فوت اولانلرك
هلاكى زمان وسعت ورخاده معتاد اولدقلرى طوقلقدن ناشى اولوب صكره دن عارض اولان آجلق سببيله دكلدر
امّا اهل باديه كبى اغذيه انواعندن يالكز سود وبوغرت مقوله سى اطعمه تناولنه اعتياد ايدوب ياغلى وزياده
رطوبتلى اغذيهٔ كثيره استعمالنى ترك ايدن كسه لرك خير خلقت ومايهٔ فطرتلرى اولان رطوبت اصليه لرى
من غير زياده حدنده برقرار ومرتبهٔ لايقه سنده پايدار اولوب وافراد بشردن هر شخصك مزاجنه لايق
وموافق اولان رطوبت اصليه سى اخلاطك تعفن وفساديني موجب اولميان اغذيهٔ طبيعيه دن نه كونه
غذا استعمال ايدرسه فاسد ومختل اولمغين وقت قحط وغلاده تبدل اغذيه ايله بو مقوله كسه لرك امعالرنده
يبوست واختلال حاصل اولميوب غالب اوقاتده بونلرك اكثرى مرض جوعله هلاكدن سالم اولورلر
❁ معلوم اوله كه بو ذكر اولنان امورك جمله سى اكل وترك غذاده الفت وعادته مبتنى اولوب هر اول كسه كه
اغذيه انواعندن برغذا تناولنه اعتياد ايدوب استعمال ايتديكى غذا انك طبيعتنه موافق وملايم اوله
بحسب الاقتضا مألوفنى ترك وغذاى آخر استعمالنه مضطر اولدقده معتاد ومألوف اولديغى اغذيه يه بدل
ايتديكى غذا الرسموم قاتله مقوله سندن اولديغى صورتده اولدخى اعتياد ايله اول استعمالنه معتاد اولديغى
غذا مقامنه قائم اولور * مثلا بركسه حنطه وسائر حبوبدن معمول خبزونان بدلى بقول ولبن تناولنى معتاد
ايلسه سابقا اكل ايتديكى خبزونان مقوله سى غذادن مستغنى اولور ❁ وكذلك بركسه على التدريج تقليل
طعام ايدرلك آجلغه صبرى معتاد ايلسه اغذيهٔ مألوفه سندن مستغنى اولديغنه اهل رياضتدن منقول اخبار
عجيبه دلالت ايدر ❁ بو خبرلرك اصلى الفت وعادت اولديغنه واقف اولميانلر قبولنده تردد ايليوب رد وانكاره
تصدى ايدرلر * مع هذا انسانك نفسى زياده متلون اولوب اعراض مختلفه وآثار متنوعه قبولنه مستعد
اولمغله كرك طعام وغذا وكرك سائر اشيادن برشىء ايله الفت ايتدكده عادت ايتديكى نسنه طبيعت ثانيه مشابه
سنده اولور * بناء على هذا تدريج ورياضت طريقيله جوع وپرهيزه دخى اعتياد ايلسه جوعه صبر ملكه سى
انك ايچون عادت وطبيعت اولمغله قطعا متضرر اولمز * واطبانك جوع وپرهيز مهلكدر ديو توهملرى مطلق
اوليوب بلكه انسان معتاد اولديغى كثرت اكلى دفعة ترك ايدوب مألوف اولديغى غذايى بالكليه كنديدن
قطع ايتمكه محمولدر زيرا بو صورتده اعضاى ضعيفه دن معدود اولان امعا يه على الفور كمال يبوست عارض
اولمغله هلاكدن خوف اولنور * امّا جوع وپرهيز شيأ فشيأ وقتا فوقتا تقليل غذا وتدريج ورياضت طريقيله
احتمايه مقارن اولدقده موت وهلاكه مؤدى اولمديغى اصحاب رياضتك حال وشانلرندن ظاهردر ❁ ودخى
ترك اكل وشربده تدريج شرط اولديغى كبى جوع ورياضتدن اكل وشربه رجوعده دخى لازمدر * زيرا
اهل حميه واصحاب رياضت جوع وپرهيزدن رجوع وسابقا مألوف اولدقلرى كثرت اكل وشربه دفعة شروع
ايتسه لر انلردخى عادت مألوفه لرينى على الفور ترك ايتملريله هلاكدن خوف اولنمق مقرردر * بلكه رياضته
تدريج ايله شروع ايتدكلرى كبى اكله رجوعلرى دخى اولوجهله اولمق كركدر * واصحاب رياضتدن على
التوالى قرق كون قرق كيجه دخى زياده وقت جوعه صبر ايدركسنه لر مشهود مز اولوب بوندن ماعدا ملوك
عربدن سلطان ابو الحسن دولتنه ادراك ايدن نيجه پير واختيار كسنه لردن مسموعمزدركه اندلس بلادندن
جزيرهٔ خضراوزبده نام بلده لراهاليسندن ايكى خاتون نفسلرينى سنين عديده اكل وشربدن بالكليه حبس
ايدوب بو خبر سلطان ابو الحسنك سمعنه واصل اولدقده اول عورتلرى حضورينه احضار ونيجه زمان مكث
ايله حال وشانلرى تجربه اولنوب كيفيت حاللرى واقعه مطابق وحقلرنده نقل اولنان خبر صادق اولوب بو حال
اوزره عمرلرى تمام ومدت حياتلرى قرين حسن ختام اولدى * وكذلك احبا واصدقامزدن قتى چوق
كسنه لر غذالرينى بكى سودينه قصر ايدوب صائم اولدقلرى حالده وقت افطارده ومقطرا ايكن بعض اوقات
نهارده كيسنك ممه سنى آغزينه آلوب لبنيله تغذى وبو منوال اوزره اون بش سنه مقدارى تعيش ايلدكلرى
مشهودمز اولمشدر بونلر وبونلرك امثالى اخبار عجيبه كثيره على وجه التدريج الفت وعادت ايله حصولى
يسير اولمغله استماع اولندقده رد وانكار ايله مقابله اولنمق كركدر ❁ معلوم اوله كه رياضت وپرهيزه قادر

اولان كسنه لرحقنده تقليل طعام اكثار غذا اوله امدن بدن ونفسلرينه من كل الوجوه اصلح وانفع اولوب وقلت غذا ايله مألوف اولانلرك اجسام وعقوللرك صحت وصلاح وصفوت وانجلاده مدخل عظيمى اولديغى الاشياء تتكشف باضدادها فحواسنجه قلت اكلك ضدى اولان كثرت غذانك جسم وبدنده اولان آثاريله دخى ظاهر اولور * زيرا جثه لرى عظيم حيوانات لحوميله تعيش ايدن كسه لرك جسم وبدنلرى عظيم وقوى اولوب نسل وذريتلرنده دخى اثرى باقى قالور * نته كيم دوه اتيله وسوديله پرورده اولان اهل باديه نك جثه لرى دوه كبى عظيم اولوب حمل اثقاله قدرت ومتاعب سفره طاقت كتورمكده وسائر اخلاقده دوه يه مشابهدر * وكذلك بونلرك امعالرى دخى لحم ولبنيله تغذى يه مألوف اولدقلرى دوه امعاسى كبى صحيح وغليظ اولوب سائر ناسه نسبت ايله مضرتى ظاهر اولان اغذيه تناولندن بونلرك امعالرينه وهن وضعف دخى طارى اولمز * حتى تليين واسهال ايچون ناپخته وخام ايكن ابوجهل قارپوزى عصاره سى وسودلكن صمغى كبى سميتلى دوالرى استعمال ايدوب امعالرينه اصلا ضرر ترتب ايتمز * مع هذا اغذيه لطيفه استعمالنه معتاد اولوب امعالرى رقيق اولان اهل امصار بو مقوله سميتلى دوالرى استعمال ايتسه لر طرفة العينده مشرف موت وهلاك ودفين صندوقهٔ خاك اولملرى امر مقرردر ❁ ودخى بنه اغذيه نك ابدانده تأثيرينه دلالت ايدن امورك برى دخى بودركه اصحاب فلاحت وارباب زراعت وحراثت دوه ترسيله طبخ وتربيه اولنمش ترابده نابت حبوب ايله بسلنمش طاوق وقاز مقوله سى حيوانلرك يمورطه لرى اوزرينه اول حيوانلرى باصديروب اول يمورطه لردن حاصل اولان بلپجلر وطاوقلر جثه وقوتده سائر امثالندن اعظم واقوى اولديغى مشاهده اولنمشدر * وچوق كره دخى مجرب بدركه دوه قشقيسى ايچنه اول يمورطه لرى وضع ايله اكتفا ايدوب غاية الغايه عظيم الجثه دجاجه لر حاصل اولور * اغذيهٔ قويهٔ كثيره نك انسان وسائر حيوان انواعنك جسم وبدنلرنده آثارى مشاهده ومعاينه اولنديسه قلت اكل وپرهيز وجوعك دخى كنديه مناسب جسم وبدنده تأثيرى ثابت وظاهر اولور * زيرا آجلق طوقلغك وقلت اكل كثرت اكلك ضدى اولوب وبربرينه ضد اولان ايكى نسنه نك برشيده تأثير ايدوب ايتممسى نسبت واحده اوزره جاريدر * يعنى ضد اولان ايكى نسنه نك برى برشيده نوجهله تأثير ايدرسه ضد آخر دخى اول شيده تأثير ايدر * لكن اكا مخالف وجه ايله تأثير ايدوب اثرلرى دخى بربرينه ضد ومغاير اولور * از جمله ما نحن فيه اولان صددمزده كثرت اغذيه اجسام وابدانده فضلات رديه واخلاط فاسده تولدنى ايجاب ايتمكله جسم وعقله مخل اولديغى كبى قلت اكل وپرهيز دخى جسم وبدنك رطوبات زائده دن عارى اولمسنى اقتضا ايتمكله قليل الاكل اولان كسه لرك صورت وسيرتلرينك حيز اعتدالده بقاسنى وانحراف واختلالدن سلامتنى اذن حق ايله ايجاب ايدر * كتاب اوللك اولكى فصلنك بشنجى مقدمه سى بو محلده تمام اولوب التنجى مقدمه سى بيانته شروع اولندى

❁(مقدمهٔ سادسه)❁

كتاب اوللك اولكى فصلنك التنجى مقدمه سى غيبدن خبرويروب فطرت وخلقت ايله يا رياضت ايله مغيباته وقوف واطلاع ايدنلرك اصنافى بياننده در * ودخى بو فصلده وحى الهى ايله رؤيا احوالى بيان اولنور معلوم اوله كه الله سبحانه وتعالى حضرتلرى عنايت عليه ورحمت ازليه سيله خلق ايتديكى عبادى بيننده بعضيلرينى اختيار وانتخاب وخطاب عزتيله شرفياب ايدوب آينهٔ ذاتلرين صفات الوهيتى واسرار ربوبيتى انواريله منور ايتدكدنصكره اول طائفهٔ عليه يى منصب وحى ونبوتله سرفراز ورتبهٔ رسالت ايله ممتاز ايلدى * انلر دخى دركاه احديتدن مبعوث ومأمور اولدقلرى عبادك معاش ومعادلرينه لايق مصالح ومنافعى تعليم وتعريف واعتقاد وعمله متعلق احكام شرعيه يى تبيين وتوصيف ايدوب سالك سبيل حقه ترغيب وعذاب نار جحيمدن ترهيب ايله طريق فوز ونجاته سوق ودلالت ايلديلر ❁ ودخى انبياء عظام صلوات الله عليهم اجمعين حضراتنك آينهٔ ضمير منيرلرينه طرف الهيدن الهام والقا اولنان معارف لدنيه والسنهٔ مباركه لرى اوزره اظهار بيوريلان كلمات قدسيه دندركه آنلر بمرا پردهٔ غيبده مستور اولان مغيباتك وقوعندن

خبرویررلر * شویله که آحاد نوع بشردن برفرد اول امور غیبیه یی بیلك ممکن اولمز الانبیاء عظام حضراتی وساطتیله بیلوب ونبیلردخی انجق باری تعالی حضرتلرینك آنلره بیلدرمسیله عالم اولورلر * زیرا رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری بیورمشلردرکه بیلك وآگاه اولولکه علی التحقیق بن بیلم الا انجق الله تعالی حضرتلرینك بکا بیلدردیکی نسنه یی بیلورم دیو جناب عالیلرینك مغیباته علم وعرفانلری طریق وحی الهی یه منحصر اولدیغنی بیان بیورمشلردر * معلوم اوله که انبیای عظام صلوات الله علیهم اجمعین حضراتنك مغیباتك وقوعندن خبرلری صحیح وصادق وواقعه مطابق اولوب هرعاقل مکلفه انلری تصدیق واجب اولدیغی انشاء الرحمن حقیقت نبوت بحثنده تفصیل وتحقیق اولنور ﴿ ودخی منصب وحی ونبوت ایله سرفراز اولان نفوس شریفه یه مخصوص علامتلر اولوب ازجمله نور وحی الهی ظهوری وقتنده انبیای عظام حضراتی یانلرنده حاضر وموجود اولان اشیانك جمله سندن غائب وبالکلیه عالم معنایه متوجه ومتصل اولوب کندیلره بادئ نظرده نوم وغشی کبی برحالت عارض اولورکه مشاهده ایدنلر نائم ومغشی علیه ظن ایدرلر * مع هذا واقعده بریسی دخی دکلدر بلکه حقیقتده ذات عالی تبارلری وروح مقدسلری غلبهٔ جذبهٔ الهیه دنناشی ارواح علویین وملائکهٔ مقربین ایله روحانی معامله وانلری مشاهده ده مستغرق اولوب طوایف بشرك حیطهٔ عقل وتصورلرندن خارج نفوس زکیه لرینه مناسب ومخصوص ادراك ایله انوار روحانیه یی تماشا ایدرلر * بعده انبیای عظامك بومعاملهٔ روحانیه لری مشاهدهٔ جسمانیه یه متبدل وعالم حس وشهادتده مدارك بشریه یه متنزل اولوب گاه سمع شریفلرینه کورلدیلی برمهیب صدا واصل واول صدانك ایچندن معانئ لطیفه یی متضمن نیچه کلمات جلیله حاصل اولوب اول کلمات ومعانی یی فهم وحفظ ایدرلر * وگاهیجه دخی مرآت حقایق نمای چشم عبرت بینلرینه صورت بشرده برشخص متمثل وظاهر اولوب طرف حقدن تبلیغنه مأمور اولدیغی اموری انبیای عظامه تبلیغ وادا ایتدکدنصکره ینه دیده دن نهان اولوب وبوحالت سنیه زائل ومنجلی اولدیغی اثناده انبیای کرام کندیلره القا اولنان امورك جمله سنی حفظ واتقان بیوروب امته تبلیغ وبیان بیوررلر * نته کیم پادشاه ملائك سپاه رسول رب آله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری جنابلرندن کیفیت نزول وحی الهی سؤال اولندقده بیوردیلرکه بعض وقتده سمعمه صلصلهٔ جرس یعنی دوه چاکی صداسنه مشابه برمهیب وعجیب صدا کلوب انك هیبت ودهشتندن بکا زیاده تعب وشدت حاصل بعده ینه اول حالت زائل اولوب بو اثناده هرنه که وحی اولندیسه فهم وحفظ ایدرم دیو بیورمشلردر * وینه اول زبدهٔ مخلوقات اشرف موجودات علیه افضل الصلوات بیورمشلردرکه بعض وقتده دخی طرف ربانیدن تبلیغ وحیه مأمور اولان ملك بررجل صورتنه تمثل ایدوب وحی الهی یی بکا ادا ایند دخی کلامنی ضبط واتقان ایدرم دیو بیورمشلردر وبو اثناده دخی مهابت سطوات وحی ایله ذات عالیلرینه اولقدر شدت وتعب حاصل اولورکه تعبیر اولنمز * حتی شدت نزول وحی الهیده تناشی طبیع عالیلرنده علاجه محتاج علتکی تعب حاصل اولدیغی اثرده ثابت اولمشدر ﴿ ودخی ام المؤمنین حضرت عائشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنهادن مرویدرکه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه غایت صووق کونده وحی الهی نازل اولوردی بو اثناده جبین پرنورلرندن قطرات عرق سیلان ایدردی دیو بیورمشلردر * ودخی قرآن کریمده انا سنلقی علیك قولا ثقیلا آیت کریمه سنك تفسیرنده قول ثقیل ایله مراد وقت نزول وحی الهیده حضرت عائشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنهادن اشبو روایت اولنان شدت وتعب اولمق اوزره ائمهٔ تفسیر توجیه ایتمشلردر * بناء علی ذلك اثنای نزول وحی الهیده انبیای مرسلین صلوات الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی عالم معنایه وملاء اعلایه توجه تام واستغراق ایدوب ذات شریفلرنده نوم وغشی مثللو حالتلر ظهوریفی کفره ومشرکین مشاهده ایتدکلرنده اکمل افراد بشر اولان انبیای کرامی مس جن وتهمت جنون ایله متهم ایدوب حاشا ثم حاشا شان عالیلرینه لایق اولمیان اقوال کاذبه یه جسارت ایلدیلر * مع هذا حقیقتده مجنون لا یعقل خذلهٔ مشرکین وکفرهٔ خاسریندرکه بوحالت سنیه نك ظاهرینه نظر ایدوب حقیقته حالدن ذاهل وغافل اولوب سعادت دارینه وسیله اولان دین مبین ایله متدین اولمدیلر * قال الله تعالی ومن یضلل الله فماله من هاد ﴿ ودخی انبیای عظام صلوات الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنه مخصوص

اولان علامتلردندركه بونلر منصب وحى ونبوّتله مشرف اولمزدن مقدّم دخى خصال حميده واخلاق كريمه ايله متصف اولوب شرعا وعقلا مذموم ومستكره اولان افعال شنيعه دن واخلاق رذيله دن اعراض واجتنابه مجبول اولوردركه انبياى كرامده اولان عصمت بومعنايه در كويا الله تعالى حضرتلرينك عبادينه ارسال ايتديكى پيغمبرلرى اخلاق ذميمه نك جمله سندن تنزه واحترازاوزرينه مجبول ومخلوق اولوب فطرت وخلقتلرى خيره مائل وشردن بالطبع متنفر اولمريله افعال مذمومه ارتكابى بونلرك طبيعتلرينه منافيدر * وخبر صحيحده وارد اولمشدركه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى صبا وتلرى حالنده عم مكرّملرى خير الناس حضرت عباس رضى الله تعالى عنه ايله بيت مكرّمى وحرم محترمى تعميرايچون سنك وحجاره حمل ايدوب بين العرب ازارديدكلرى باشدن اياغه وارنجه بدن نورانيلرينى ستر ايدن لباس سندس طرازلرينه وضع بيورمشلرايدى ناكاه اول محبوب كلعذار عصمت وحيانك ازارمباركلرى آچلدقده جبلت طاهره لرنده مركوز اولان عصمت وعفتدن ناشى درحال سطح زمينه رونهادهٔ ادب اولوب لابس اولدقلرى ازار ايله بدن پرنورلرين ستر ايلديلر * وينه زمان نبوّتدن مقدم بركون دخى برزفاف جمعيتنه مدعو اولوب قدم سعادت توأملرى ايله اول مجلسى مشرف ايتمشلرايدى ايام سرور وموسم سورده معتاد ومرسوم اولديغى اوزره اول مجلسده دخى لهو ولعبه دائر بعض آلات فرح وطرب موجود اولوب لكن اول شمع انجمن افروز عصمت عليه افضل التحيت حضرتلرينك نركس چشم ملائك قرينلرينه اول كيجه طلوع شمسه دك نوم وخواب غلبه ايتمكله اول ملاعب وملاهيدن برنسنه يى تماشا ايتيوب جناب رب العالمين انلرك ذات ملكى الصفاتلرين اومقوله ملاهى ايله اشتغالدن حفظ وصيانت ايلدى حتى طعم ورايحه سى مستكره اطعمه تناولندن دخى اجتناب ايدوب صوغان وصرمساق اكلنه مبادرت بيورمزلردى بحسب الشرع تناولى مباح اولان اطعمه مقوله سندن اولديغنه بناء بعضيلرى عدم رغبتلرينك سر وحكمتنى جناب عاليلرندن سؤال ايتدكلرنده انى اناجى من لاتناجون خطابيله شكرافشان جواب اولوب يعنى على التحقيق بن مخفى صحبت ايدرم اول ذاتلرله كه سز آنلرله سويلشمزسز ديو بيورديلر مراد عاليلرى ملائكهٔ كرامدركه رسالتپناه صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى آنلرله مكالمه بيوردقلرنده رايحه سندن متأذى اولمسونلر ديو بصل وكراث مقوله سى طعام تناولندن بالطبع تحاشى بيورورلردى زيرا ملائكهٔ كرام حضراتى بعض نسنه لردن اعراض ايدوب از جمله نسوان اولديغى محله دخول ايتمدكلرى كبى خبرده وارد اولمشدركه سلطان انبيا صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرى ابتدا شرف وحى ورسالت ايله مشرف اولديغى وقتده پيك جليل حضرت جبرائيل عليه الصلاة والسلامك وحى الهى ايله نزول وظهورلرى كيفيتنى ازواج طاهراتدن خديجهٔ كبرى رضى الله تعالى عنهايه نقل وبيان بيوردقلرنده حضرت خديجه تجربه وامتحان وحقيقت حاله علم واطمئنان تحصيلى قصديله رسالتپناه حضرتلرينه ديديلركه سابقا مشهودكز اولان ذات روحانى بردخى تشريف ايتدكده لابس اولديغكز لباس حله التباسكز آلتنه يى وضع ايدلك ديو بيورديلر * صاحب سعادت حضرتلرى دخى جبرائيل امين عليه السلامك عود وتشريفلرى اثناده خديجهٔ كبرى حضرتلرينك پيراهن همايونلرى تحتنه الدقلرنده روح الامين حضرتلرى درحال نظرلرندن غائب ومنصرف اولدى كيفيت حالى حضرت رسول عليه الصلاة والسلام خديجهٔ كبرى حضرتلرينه نقل وبيان بيوردقلرنده نسوانه ميل وتقربدن اعراض ايتمكله حضرت خديجه تشريف ايدن ذاتك ملك اولوب جن وشيطان اولمديغنه استدلال ايلدى * وكذلك ينه خديجهٔ كبرا رضى الله تعالى عنها سلطان انبيا عليه الصلاة والسلام حضرتلرندن سؤال بيورديلركه طرف سمادن كندولره نازل وظاهر اولان ذات روحانى الوان متنوعه دن نه كونه لون ايله ملوّن لباس ايله كاورديو استفسار ايتدكلرنده اول بدر آسمان وحى ونبوت عليه افضل التحيت حضرتلرى دخى آق ويشل لباس ايله كاورديو لؤلؤپاش جواب باصواب اولدقلرنده ينه خديجهٔ كبرا رضى الله تعالى عنها حضرتلرى كلان ذات ملكدرديو جزم ايتديلر زيرا الوان جنسندن سبز وسفيد خيره دال وملائكهٔ كرامه مخصوص الواندن اولوب سواد وسياه ايسه شر وشياطينه منسوبدر ❁ ودخى انبياى عظام صلوات الله تعالى عليهم اجمعين حضراتنه مخصوص ومنسوب اولان علامتلردندركه بونلر دائما خالق طريق حقه وعباد الله

بدنيه وماليه انواعندن صلوات وصدقه وزهد وعفت مثللو طاعات وحسناته دعوت ايدوب تحصيل رضاى الهى يه وسيله اولان امور خيره سوق ودلالت ايدرلر حتى حضرت خديجهٔ كبرا رضى الله تعالى عنها رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك دعواى نبوّت ورسالتده صادق اولديغنه خيرات وحسناته رغبت وشرور ومفاسددن نفرت اوزرينه مجبول اولملريله استدلال ايدوب اوّل امرده تصديق بيورديلر * وكذلك يار غار شفيق ابى بكر الصديق رضى الله تعالى عنه حضرتلرى دخى اول متمم مكارم اخلاق رسول رب خلاق صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك افعال مرضيه واخلاق ملكيه ايله تخلقلرينى تصديق رسالته مدار ايدوب اوصاف حميده لرندن خارج دليل اخره محتاج اولمديلر * وخبر صحيحده وارد اولمشدركه فخر الانبيا صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلرينك زمان سعادتلرنده قيصر روم اولان هرقله دعوت دين اسلام ايچون مكتوب همايونلرى وارد اولدقده صاحب سعادت حضرتلرينك اوصاف واحوال شريفه لرندن سؤال ايچون هرقلك بلده سنده قبيلهٔ قريشدن بعض مصالح ايله موجود اولان كسه لرى يانته كتوردوب اشراف عربدن ابى سفيان دخى اول كروهده داخل اولمغله هرقلك مجلسنه حاضر اولدى بونلردن هرقلك سؤال ايتديكى امورلردن برى دخى بو ايديكه حرم مكهٔ مكرمه ده نبوّت ادعا ايدن ذات سزه نه مقوله نسنه ايله امر وتكليف ايدرديدى ابو سفيان دخى صلاة وزكاة وصلهٔ رحم وعفاف ايله امر ايدردوب دخى سائر سؤال ايتديكى امورلرك جمله سنه جواب ويردكده هرقل رومى ديديكه اكر ابو سفيانك بزه خبر ويرديكى امور حق وواقع ايسه اول ذات ستوده صفات على التحقيق طرف حقدن مبعوث ومرسل نبى اولوب وعهد قريبده بنم شو ايكى اياغم التنده اولان محله دخى مالك اولور ديو اول وقتده كرسئ ممالك روم اولان دمشق الشامك واول حواليده واقع ممالكك داخل حوزهٔ حكومت اسلام اولمسنه تفرّس واستدلال ايلدى * اثناى سؤالده ذكر اولنان عفاف ايله مراد امور مذمومه دن اجتناب واحتراز معناسنه اولان عصمتدر هرقل روم سلطان انبيا عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك ذات عالى سماتلرى عصمت وعفت اوزرينه مجبول اولوب دعوت دين وعبادته اهتمام واشتغاللرينى نبوّت ورسالتنك صدق وصحتنه دليل وبرهان ايدوب معجزهٔ آخر طلب ايتمديكى دخى ذكر اولنان امورلرك علايم نبوّت اولمسنه دلالت ايدر * وينه انبياى عظام صلوات الله عليهم اجمعين حضراتنه مخصوص اولان علامتلرك برى دخى بودركه جميع انبيا ومرسلين حضرتلرى كندو قوم وقبيله لرى بيننده حسيب ونسيب اولوب خورشيد وجود سعيدلرى برج الشرف نسل وحسبدن طلوع ايده كلمشدر * حديث صحيحده وارد اولمشدركه الله تبارك وتعالى حضرتلرى انبيا ومرسلیندن برنبى ذيشانى بعث وارسال ايتمدى الا قوم وقبيله سى ايچنده عزت وشرف صاحبى اولو خاندانلرده نشئت ايتديكى حالده ارسال ايلدى * وروايت اخراده عدد رجال وكثرت مال ايله معروف قبائل شريفه دن ارسال ايلدى ديو وارد اولمشدر * روايت ثانيه يى ائمهٔ فن حديثدن حاكم مستدركنام تاليف معتبرنده صحيح بخارى ومسلم اوزرينه زياده ايلدى * وينه خبر صحيحده وارد اولمشدركه قياصرهٔ رومدن هرقل مذكورك ابى سفياندن سؤال ايتديكى امورلرك برى دخى حضرت رسول عليه الصلاة والسلام جنابلرينك نسل ونسبلرى خصوصنه دائر اولوب قومكز ارا سنده نسب وحسبده حال وشانى نيجه در ديو سؤال وابى سفيان دخى بيزده شرف نسل ونسب صاحبيدر ديو جواب ويردكده هرقل رومى ديديكه جمله انبياى عظامك كوهر كرانمايهٔ وجودلرى معدن مجد وشرف اولان خاندانلردن پيرايه بخش سلك ظهور اوله كلمشدر ديو تحقيق مقال ايلدى بونك وجهى اولدركه چونكه جناب حكيم لم يزل وخداوند عزّوجل حضرتلرى مقتضاى جود ورحمتيله عبادنك دين ودنيالرينه نافع علم وعمللرينه راجع مصالح ومنافعلرينى تعليم وترغيب ومعاش ومعادلرينه مضر شرور ومفاسدلرينى تبيين وترهيب ايله طريق فوز ونجاته هدايت وسعادت دارينه وسيله اولان صراط مستقيمه دلالت ايچون محض فضل وكرميله بعض عبادينى منصب وحى ورسالت ايله سرفراز ايدوب طرف شريفندن احكام شريفه ايله عبادينه بعث وارسال ايلدى * انلر دخى طرف ربانيدن مأمور اولدقلرى وجه اوزره اوامر ونواهئ الهيه يى مبعوث اولدقلرى قومه تبليغ وادايه اقدام والله تعالى حضرتلرينك مشيت عليه سى تعلق ايتديكى دين وملتك اكمالنه قيام تام بيوردقلرنده

بابستهٔ دام نفس وهوا اولان کفاردوزخ قرارلك اذیت واضرارندن منع وزجره کافی شوکت وهیبت صاحبی
قوم وقبیله ایله انبیای عظامی تأیید وملت وشریعتی تکمیل وتاکید ایلدی ﴿ ودخی صحت نبوّت
ورسالته دلالت ایدن علامتلرك بری دخی شرف وحی الهی ایله مشرّف اولان انبیا ومرسلین حضراتنك
دعوای نبوّت ورسالتده صدق مقاللرینه شهادت مصلحتیچون انلرك یدلرنده طوق بشردن خارج عادت
الهیه یه مخالف اموروغریبه وافعال عجیبه ظهور ایدرکه نوع بشر مثلنی وجوده کتورمکده عاجز اولمغله اکا
معجزه تسمیه اولنسدی وانبیای عظامك یدلرنده ظاهر اولان معجزات باهره کافهٔ عبادك قدرتلری تحتنده داخل
اولمیوب طوق بشردن خارج خارق عاده بر امردر * معلوم اوله که معجزاتك وقوع وتحققنك کیفتنده
وتصدیق انبیایه دلالتی خصوصنده اصحاب ملت وشریعت ایله حکما اختلاف ایدوب کافهٔ اهل ملت وشریعت
قتنده جناب حکیم لم یزل جل شأنه حضرتلری فاعل مختار اولوب یعنی دیلدیکی فعلی ایشلیوب دیلدیکی
نسنه یی ترك جائز وصحیح وذات وصفاتندن غیری جمیع موجودات ممکنه یی دیلدیکی وقتده مشیت علیه سی
تعلق ایتدیکی وجه اوزره خلق وایجاده قادر اولمغله عبادندن بعضیلرینی شرف وحی ونبوّتله مشرّف ایدوب
ونبوّت ورسالتلرینك صدق وصحتنه دلالت وشهادت ایچون یدلرنده طوق بشردن خارج طورعادته مخالف
اموروغریبه خلق وایجاد ایلردیو اجماع واتفاق ایلدیلر * حتی فرق اسلامیه دن معتزله طائفه سی قتنده
مشی وحرکت وتکلم وکتابت کبی افعال اختیاریه لری کندیلردن صادر وقوّت وقدرتلریله حاصل اولوب باری
تعالینك خلق وایجادیله حادث دکلدر دیو اعتقاد ایتدیلر ایسه دخی معجزه قدرت عبد ایله حاصل اولان
افعال اختیاریه جنسندن اولمیوب بلکه دعوای رسالتده تصدیقی مراد ایتدیکی قوللری یدلرنده ظاهر
ومحض قدرت حق ایله صادر اولدیغی اوزره اعتقاد خصوصنده اهل سنت وجماعت ایله همدست اتفاق
اولدیلر * بناء علی هذا فرق اسلامیه اعتقادلرنده انبیای عظام یدلرنده ظاهر اولان معجزات کثیرة البرکات
المحق باری تعالینك قدرتیله حاصل اولوب نبینك فعل واثری دکلدر ﴿ ودخی اصحاب ملل وشرایعك
جمله سی اجماع واتفاق ایدوب دیدیلرکه انبیای عظام بعث وارسال اولندقلری قومه ابتدا طرف حقدن
کندولره مبعوث نبی اولدقلرینی دعوی ایتدکدنصکره تحدّی ایدوب یعنی مدّعالرینك صدق وصحتنی اظهاره
مدار اولان معجزات باهره نك مثلنی اظهار ایله قومندن کندویه معارضه ومقابله طلب ایدوب بعده کندیلره
احسان اولنان معجزات باهره یی جناب حق جل شأنه حضرتلری یدلرنده خلق وایجاد ایتمکله کویا طرف
عزتندن رسالت ادّعا ایدن قولم دعواسنده صادق حق پیغمبرمدر دیو خطاب ربانی ایله تصدیق مقامنه
قائم اولوب دعوای نبوّت ایدن ذات شریفك صدق مقالنه دلالت قطعیه ایله دلالت ایدردیدیلر * بناء
علی هذا اللسان شرعده معجزه بالکز انبیای عظامك طوق بشردن خارج اظهار بیوردقلری امردن عبارت
اولمیوب بلکه ابتدا دعوای نبوّت ایدوب وقومنك عجزینی اظهار ایچون ابراز ایتدکاری معجزه نك مثل
ونظیرینی ایشلمك اوزره قومنه تکلیف لازمدرکه معارضه ومقابله یه قدرتلری اولمدیغی ظاهر اولدقده نبینك
طرف الهیدن مؤید ومبعوث اولدیغنه دلالت ایلیه بوتقدیرجه معجزه دعوای نبوّت ایدن ذاتك یدنده ظاهر
اولان خارق عاده امر ایله طلب معارضه نك مجموعندن عبارت اولوب طلب معارضه که تحدی یدر حقیقتده
معجزه نك جزئی اولمش اولور * وبعض کتب عقایدده ائمهٔ فن کلام تحدی معجزه نك صفت نفسیه سیدر
دیدکاری حقیقتده معجزه نك جزئی اولمسنه منافی دکلدر * زیرا فرقهٔ ناجیهٔ اهل سنتدن اشاعره قتنده
صفت نفسیه ذاته دلالت ایدن صفته اطلاق اولنغله شیئك جزء ذاتیسنه دخی شامل اولور * ودخی معلوم
اوله که طوق بشردن خارج خارق عاده اولان اموروغریبه نك ظهوری انبیای عظامه مخصوص اولمیوب بلکه
اهل سنت وجماعتك اکثری قتنده اولیای کرامدن دخی خارق عاده نسنه لر ظهور ایدوب کرامت تسمیه
اولنور * وکذلك سحره نك یدلرنده دخی نیجه خارق عاده آثار غریبه ظهوری مشاهده اولنمشدر * بناء
علی هذا معجزه نك کرامت ایله سحردن فرق وامتیازی ایچون ائمهٔ علم عقاید معجزه نك تعریفنده دعوای
نبوّتی وطلب معارضه یی شرط ایدوب دیدیلرکه معجزه نبوّت دعوی ایدن ذاتك یدنده ظاهر اولان خارق عاده
بر امردرکه نبی علیه السلامی تصدیق ایچون جناب باری اول امری خلق ایدوب وقومندن معارضه طلب

وانلر دخی عاجز اولدقده صدق مقال وصحت دعواسی ثابت وظاهر اولوب تصدیق وایمان کتورملک قومنه واجب اولور * اما کرامات اولیا ایله سحر صورتنده تصدیقه حاجت اولمامغله علی خلاف العاده اظهار ایتدیکی امر عجیبه آخردن کندویه معارضه طلب ایتمك شرط اولمدی مکر اولیای کرامك بعضیلری یدلرنده ظاهر اولان کرامتله کندیلرینك دعوای ولایتده صادق اولدقلرینی اظهار ایتمك قصدیله کرامتلرینی مشاهده ایدوب ولی اولدقلرینی انکار ایدنکسنه لردن بحسب الاتفاق معارضه ومقابله طلب ایتمش اوله لر ایتدکاری صورتده دخی نبوت ورسالت دعوی ایتمملریله انجق ولی اولدقلرینه دلالت ایدوب معجزه دن بو طریق ایله فرق اولنور ❁ ودخی معلوم اوله که کبار اهل سنتدن استاد ابو اسحق اسفراینی حضرتلری وانلك امثالی ائمهٔ دین اولیای کرامدن کرامت طریقیله خلاف عاده امور غریبه ظهورینی انکار ایدوب دیدیلرکه اولیادن انبیا کبی خارق عاده کرامت ظهور ایتمك جائز اولسه کرامتلرینی مشاهده ایدنلردن معارضه طلب ایتدکاری صورتده ولایت ایله نبوتك فرقی قالمیوب کرامت معجزه یه مشابه وملتبس اولمق لازم کلور دیدیلر لکن بزم معجزه تعریفنده ذکر ایتدیکمز کلاممزده معجزه نك کرامتدن فرق وامتیازی بو وجهله ثابت اولمش ایدیکه اولیای کرامدن خارق عاده کرامت ظهور وایدوب مشاهده ایدنلردن معارضه طلب دخی ایدرلرسه مقصودلری ایمان کتوروب تابع اولدقلری نبی ذیشانك دیننه کمال متابعت وانقیاد ایله رتبهٔ ولایته وصوللرینه استدلال اولوب یوخسه حاشا دعوای نبوت ایدوب کندولری تصدیق غرضیله تحدی ایتمزلرکه کرامتك معجزه یه التباس واشتباهی لازم کله مع هذا استاد ابو اسحق اسفراینی حضرتلرندن نقل اولنان کلام دخی اولیای کرامدن علی الاطلاق کرامت طریقیله خارق عاده نسنه ظهورینی انکاره دلالت ایتموب بلکه انبیای عظامدن معجزه طریقیله یدلرنده ظاهر اولمش نیجه خارق عاده امور عجیبه واردرکه انبیای عظامه مخصوص اولوب اومقوله خوارق عاده اولیادن صدور ایتمز لکن اولیای کرامك دخی نائل اولدقلری رتبهٔ ولایته مناسب کرامت طریقیله کندیلردن بعض خارق عاده امور ظهور ایتمك اوزره استادك کلامنی توجیه ایتدیلر مثلا حضرت موسی علیه الصلاة والسلام یدنده عصانك اژدرهایه انقلابی وحضرت عیسی علیه الصلاة والسلامك احیای موتی معجزه لری کبی آیات باهره جنسندن اولیای کرام یدلرنده خارق عاده ظهور ایتموب بلکه بعض مغیباتدن خبر وانلك امثالی نیجه کرامتلر ظهورینه استاد ابو اسحاق ذاهب اولوب علی الاطلاق کرامات اولیایی انکار ایتمدی اما فرق اسلامیه دن معتزله طائفه سی اولیای کرامدن مطلقا کرامت وقوعنی انکار ایدوب بویله زعم ایتدیلرکه عادة الالهیه مخالف امور غریبه طوق بشردن خارج اولوب عبدك قدرت واستطاعتیله حاصل اولان افعال اختیاریه لری جنسندن دکلدر اولیای کرامك افعالی ایسه عادتا بشردن صدور ایدن افعال معتاده نوعندن اولمغله عادته مخالف طوق بشردن خارج امرلك ظهوری انجق انبیای عظامه مخصوص وتصدیق دعوای رسالت ایچون قدرت حق ایله صادر اولان معجزه یه مقصور اولمق اوزره اعتقاد وکرامات اولیایی بالکلیه انکار ایتدیلر اما مسیلمهٔ کذاب کبی دعوای نبوتده کذب ایدن شخصلك یدنده معجزه وکرامت مثللو خارق عاده امرلك ظهورینی فرق اسلامیه نك جمله سی رد وانکار ایدوب وقوعی محال دردیلر * اهل سنت وجماعت قتنده معجزه نك خاصه سی انبیای کرامك تصدیقنه وامت طریق حقه ارشادینه دلالت اولوب اکر دعوای نبوتده کذب ایدن شخصلك یدنده دخی معجزه کبی خارق عاده نسنه ظهور ایلسه دلیل شبهه یه وهدایت ضلالته منقلب اولمق لازم کاوردیدیلر وبر محذور آخر دخی بودرکه تصدیق تکذیبه متبدل وشی کندو ضدینه محول اولمق لازم کلور بونلر ایسه محال وممتنع اولمغله کاذب یدنده معجزه مقوله سی خارق عاده امرلك ظهوری دخی محال اولور ومعتزله طائفه سی دخی دعوای نبوتده مسیلمه کبی کذب ایدن شخصلك یدنده خارق عاده امرلك ظهورینی محال کوروب لکن علت وسببنی بیانده حسن وقبح مسئله سنده اولان مذهبلرینه بناء دیدیلرکه دلیلك شبهه یه وهدایتك ضلالته انقلابی بحسب العقل قبیح اولوب وباری تعالینك افعالی قبحدن بری اولمغله کاذب یدنده معجزه مقوله سی خارق عاده نسنه خلق ایتمز دیو تعلیل ایلدیلر ❁ ودخی معلوم اوله که انبیادن برنبینك ملت وشریعتنه تابع اولمیوب حقایق اشیادن مجرد کندو عقل قاصری حسبیله بحث ایدن حکما طائفه سی

قتنده انبیای عظام یدلرنده ظهور ایدن آیات بینات ومعجزات باهرات نبی علیه السلامك كندو نفسندن صادر وسائر بنی آدمك طوق وقدرتلرندن خارج برامر در دیو زعم ایدوب تصدیق دعوای رسالت ایچون محض قدرت حق ایله وقوع وصدورینی انكار ایتدیلر * بو زعملرینك وجهی دخی بودركه كتب فن حكمتده بیان اولندیغی اوزره عند الحكما باری تعالی شأنه حضرتلری موجب بالذات اولوب یعنی مشیت علیه سی تعلق ایدرسه برشیئ ایشلیوب ایسترسه ترك ایدوب لكن حكما اعتقادنده برشیئی وجوده كتورمك خیر وكمال وترك ایتمك شر ونقصان اولمغله البته هر ماده نك مستعد اولدیغی وجودی اعطا ایتمك باری تعالی یه واجب اولوب فعل وتركك صحتنی اهل شرع كبی تجویز ایتمدیلر ودخی حكما قتنده بو عالم كون وفسادده حدوث وظهور ایدن اشیانك جناب باریدن صدوری نیجه واسطه لره ترتب واستعداد وقابلیته توقف ایدوب زعم فاسدلری اوزره وجودی قدیم اولان افلاكك حركات سرمدیه سی واسطه سیله عناصر اربعه ده حاصل اولان استعداد وقابلیته مناسب وجه اوزره اقتضا ایدن صور وكمالاتی البته جناب حق جل شانه حضرتلری قوابل عنصریه یه افاضه وایجاب ایدر دیو زعم ایلدیلر خلاصهٔ رأی فاسدلری ومحصول زعم كاسدلری بودركه جناب باری عز اسمه مقتضای لطف وجودی اوزره ارادهٔ علیه سی تعلق ایتدیكی وجه اوزره قدرت كامله سیله مراد ایتدیكی وقتده اشیایی خلق وایجاده قادر فاعل مختار اولدیغنی انكار ایدوب وسلسلهٔ حوادثده واسطه اثبات وشروط واستعداده اسناد ایلدكلرینه بناء انبیای عظام علیهم السلام حضراتنك یدلرنده ظهور ایدن خارق عاده معجزات باهره لری صدورینی دخی انبیای كرامك ذاتلرینه تخصیص واسناد ایدوب نفوس شریفه لرینك صفوت جوهری وقوت قدسیه لری مقتضاسی اوزره مراد ایتدكلری وقتده معجزه لرینی كندولری احداث وایجاد ایدرلر دیو زعم ایتدیلر بو طریق ایله كه انبیانك نفوس زكیه لری سائر نفوس انسانیه دن برقاچ خاصه ایله ممتاز اولوب از جمله معادن ونباتات وحیواناتك اجزای اصلیه لری اولان عناصر اربعه كه تراب وماء وهوا ونار در بودرت عنصرك اعضای بدنیه نك ارواحه اطاعتی اولدیغی كبی انبیانك نفوس شریفه لرینه اطاعت وانقیادی اولوب وقت حاجتده روح انسانی اعضای بدنیه سنی دیلدیكی وجه اوزره تحریك واسكانه وقیام وقعود مقوله سی اوضاع مختلفه ایله تصرفه قادر اولدیغی كبی نفوس انبیای كرامده دخی اول مرتبه قوت وقدرت وار دركه مثلا عناصر اربعه دن ارضی تحریك ایله زلزله احداثنه وعنصر مائی تهییج وتمویج ایلیوب ظهور طوفانه وهوایی تحریك ایدوب صرصر وسموم كبی ریاح شدیده حدوثنه وبونلرك امثالی وجوه غریبه ایله عناصر اربعه ده تصرفه قادر اولملریله مراد ایتدكلری وقتده ادنی توجه ایله یدلرنده خارق عاده افعال عجیبه ظهور وكندیلردن بو مقوله معجزات باهره صدور ایتمك اوزره نفسلری مجبول اولدردیدیلر * وینه حكما قتنده انبیادن معجزه طریقیله صدور وظهور ایدن امور عجیبه ده سائر ناسدن كندولره معارضه ومقابله طلبنی دخی شرط ایتمدیلر زیرا زعم فاسدلری اوزره عالم كون وفساده نبیدن صدور وظهور ایدن تصرفات غریبه وآثار عجیبه نفوس جلیله لرینك خواص لازمه سندن اولوب طرف حقدن مبعوث ومرسل اولدقلرینه بناء دعوای نبوتده ناس كندولرینی تصدیق ایتمك مصلحتیچون جناب كردكار فاعل مختار جل شانه حضرتلرینك ارادهٔ علیه وقدرت كامله سیله مخلوق اولان آثاردن اولمامغله طلب معارضه یه حاجت یوقدر دیدیلر بو تقدیرجه حكما قتنده معجزه مجرد انبیانك نفوس شریفه لرینك عالمده تصرفه قدرتلری اولدیغنه دلیل اولوب جناب باری عز شانه حضرتلری طرفندن اوامر ونواهی ایله خلقه مبعوث ومرسل اولدقلرینه علی وجه القطع دلالت ایلمز مع هذا معجزات باهره ایله مؤید اولان انبیا ومرسلین حضراتنك دعوالری وكلاملری حكمارأینه مخالف ومعجزات وسائر اشیاده مؤثر حقیقی انجق جناب حق اولدیغنی ناطق اولمغله معجزه نك انبیادن ظهوری كیفیتنده قوللری باطل اولمش اولور ۞ ودخی عند الحكما معجزه نك سحردن فرق وامتیازی بو وجهله دركه انبیای عظام دائما طاعات وعبادات وافعال خیرا اوزرینه مجبول اولوب اخلاق ذمیمه واعمال رذیله دن معصوم اولملریله انلردن صدور وظهور ایدن خارق عاده امور عجیبه ومعجزات باهره مبدء فیاض جل شانه حضرتلرینه كمال تقربلرینه وبو وجهله عالمده تصرفلرینه دلالت ایلر * ساحر ایسه دائما افعال ذمیمه واعمال خبیثه یه راغب

وشر وضرره طالب اولمغله انلردن ظهور ایدن افعال سحریه کندیلرینك درکاه حقدن مطرود اولوب شیاطین ایله معامله لرینه دلیل اولور * وینه حکما معجزه نك کرامتدن فرق وامتیازی خصوصنده دیدیلرکه انبیای عظامدن معجزه طریقیله ظهور ایدن افعال عجیبه خوارق عاده جنسندن امور مخصوصه اولوب مثلا سمایه صعود وکثیف وغلیظ اولان اجسامه نفوذ واحیای موتی وملائکهٔ کرام ایله تکلم وبحر هواده طیران مقوله سی نسنه لرکبی که بونلرك صدور وظهوری انبیایه مخصوص اولمغله اولیای کرامدن ظهور ایتمز * رتبهٔ ولایت درجهٔ نبوتدن دون اولدیغی کبی کرامتلری دخی معجزات رتبه سنه بالغ اولمیان نسنه لردر شیء قلیلی ولایت قوتیله کثیر ایتمك کبی وکله جك زمانده ظهور ایده جك بعض حوادثدن خبر ویروب ظهور ایتمك کبی * ودخی عند الحکما اولیای کرامدن صدور وظهور ایدن کراماتك جمله سنه انبیای عظام قادر اولوب اما انبیانك معجزاتی جنسندن اولان امور غریبه یه اولیانك قدرتلری قاصردر وصوفیه طائفه سی دخی معجزه ایله کرامتك فرقی خصوصنده حکما مسلکنه سالك اولوب طریقتلرینه متعلق احواللری بیاننده یازدقلری تألیفلرنده کلاملرندن فهم اولنور * وقتا که انبیای عظامك دعوای نبوتلرینه شاهد اولان معجزات باهره لرینه متعلق امور تفصیل وتحقیق اولندیسه معلوم اوله که جمیع معجزاتك اعظم واشرفی وصدق نبوته دلالتی جهتیله اوضح واقواسی فخر الاصفیا خاتم الانبیا پیغمبرمز محمد مصطفی علیه افضل التحایا حضرتلرینه نازل اولان قرآن عظیم وفرقان حکیمدر * زیرا غالب اوقاتده انبیای عظامك معجزه لری طرف رب العالمیندن کندیلره وحی اولنان کلام الهی یه مغایر انقلاب عصا واحیای موتی کبی خارق عاده افعال عجیبه وآثار غریبه در * اما قرآن عظیم الشان حضرت سلطان انبیا علیه افضل التحایا یه طرف حقدن نازل وحی الهی وکلام ربانی اولوب مع هذا نظم جلیلی واسلوب غریبی درجات فصاحت وبلاغتك ذروهٔ علیاسنه بالغ وطوق بشردن خارج بر معجزهٔ عظیمه درکه اقصر سوره سنه نظیره کتورمکده فصحای قحطان وبلغای عدنان عاجز اولدیلر * بوتقدیرجه قرآن کریم پیغمبرمزك دعواسی اولان وحی جلیل وهم اعجاز نظمیله صدق مقالنه برهان ودلیل اولوب ذاتندن خارج دلیله محتاج اولمدی * اما توریت وانجیل وسائر کتب الهیه وصحف ربانیه نك نظمی طوق بشردن خارج معجز اولمامغله سائر انبیای عظام صدق دعوالرینه دلالت وشهادت ایچون انقلاب عصا واحیای موتی کبی خارجدن معجزات باهره ایله مؤید اولدیلر * بناء علی ذلك سلطان الانبیا پیغمبرمز محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینه نازل اولان قرآن کریمده دلیل ومدلول متحد وشاهد ایله دعوی امر واحد اولمغله جمیع انبیانك معجزاتنه وضوح ودلالتده غالب اولمشدر * حتی پیغمبرمز صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری بر حدیث شریفده بومعنایه اشارت ایدوب بیوردیلرکه انبیادن هر نبی ذیشان جناب حق وفیاض مطلق جل شانه حضرتلری طرفندن معجزات باهرات وآیات بینات ایله مؤید اولوب وطریق حقه اهتدایه موفق اولان کسنه لر اول معجزه لری مشاهده ایدوب صدق رسالتلرینه ایمان کتوردیلر * اما بکا احسان اولنان اعظم معجزات طرف باریدن وحی اولنان قرآن کریمك عینی اولمغله رجا ایدرمکه بکا اتباع ایدن امت مرحومه سائر انبیانك امت واتباعندن اکثر اوله دیو بیوردیلر * بوحدیث شریفده فخر کائنات علیه افضل الصلوات حضرتلری کندیلره احسان اولنان معجزات باهراتك اعظم واشرفی اولان قرآن کریم نفس وحی ربانی ودعوای رسالته برهان جلی اولوب صدق رسالتلرینه دلالتی سائر معجزات انبیادن اوضح واقوی اولمغله تصدیق ایدوب ایمان کتورن امت مرحومه لرینك کثرت وفوقنی بیان بیوردیلر والله اعلم * بومحله کلنجه معجزات انبیانك کیفیت ووقوعی وصدق رسالتلرینه دلالتی بحثی تمام اولوب حالا ائمهٔ محققیندن جمع کثیر وجم غفیرك شرح وتعریفلری اوزره حقیقت نبوتك تفسیری بعده کهانت بعده رؤیا وسائر مغیباتدن خبر ویرنلرك احوالی بیانه شروع اولندی * معلوم اوله که بر نور چشم بصیرت ایله بوعالمه نظر ایتدیکمزده ارض وسمایی وبونلرده واقع اولان مخلوقات ومصنوعاتك جمیعسنی نظام عجیب وترتیب غریب ایله مرتب ومنتظم بولوب کارخانهٔ صنع الهیده موجود اولان آثار وصنایعك بعضیسی بعضیسنه مربوط وسلسلهٔ موجوداتك ترتیب ونظامی ودوام وقیامی اسباب عادیه یه منوط اولدیغی محسوس وموجوداتك بعضیسی بعضیسنه منقلب ومستحیل اولدیغی

مشهود مز اولوب کارکاه صنع وایجادلک عجایب وغرایبی منقضی ومنتهی دکلدر * اجمالا بیانی بویله درکه صانع
حقیقی جل شأنه حضرتلرینک آثار قدرت کامله سی اولان موجودات ممکنه که عالم اندن عبارتدر ایکی قسمه
منقسم اولوب یا محسوس ومشاهددر یاخود دکلدر اکر محسوس ایسه اکا عالم محسوس جسمانی دیرلر ارض
وسما وانلرده موجود اولان سائر اشیا کبی اکر محسوس دکل ایسه اکا عالم روحانی دیرلر ملائکهٔ کرام
وارواح کبی * عالم محسوس جسمانی دخی یا علویدرکه اکا عالم افلاک اطلاق اولنور اجرام سموات وانلرده
مرکوز اولان کواکب کبی یا سفلیدرکه اکا عالم عناصر اطلاق اولنور * نار وهوا وماء وتراب
وبونلردن مرکب اولان معدن ونبات وحیوان کبی * ابتدا عالم عناصر بزه قریب وکرک کبی محسوس
ومشهود مز اولمغله انلک احوالنی بیان ایله بدأ ایدوب دیرزکه عالم عناصر طبقهٔ ارضدن صعوده ابتدا
ایلیوب انک فوقنده عنصر ماء وانک فوقنده هوا انک دخی اوستنده کرهٔ نار واقع وبونلر بربرینه متصل
ومجاور اولوب هر عنصر کندینک فوقنده یا تحتنده واقع اولان عنصره استحاله وانقلابه مستعد اولمغله بعض
وقتده بالفعل استحاله دخی ایدرلر مثلا احجاری اصحاب اکسیر تدبیر ایتدکاری میاه حاده ایله ماء سیال
ایدوب وآب دخی بعض انهار وعیونده احجاره منقلب اولدیغی ظاهردر * کذلک ثیاب مغسوله اصابت
هوا ایله قورویوب رطوبت مائیه سینک هوایه انقلابی واثنای شتاده جاملرک ایچ یوزلرنده ترشح ایدن قطرات
آب هوانک مایه استحاله سی طریقیله اولدیغی دخی ظاهردر * وشیشه کرلرک منفذلری مسدود فرنلرده
مشتعل اولان آتش شعله لری سونوب بعده اچلدقده اول فرنلرک جوفلرنده مخزون اولان هوانک آتشه
منقلب اولدیغی * وکذلک شمعه لرک وسائر لهیب نارک هوایه منقلب ومستحیل اولدیغی دخی ظاهر وروشندر *
وطبقات عناصردن جهت فوقده اولان عنصر تحتنده اولان عنصره لطافتده غالب اولوب عالم
افلاکه منتهی وطبقات افلاک عناصرک جمله سندن الطفدر * واجرام فلکیه دخی فلک اعظمه منتهی اولنجه
بربرینه متصل طبقات لطیفه اوزرینه مرتب ومنتظم وبرهیئت عجیبه وصفت بدیعه اوزرینه واقعدرکه
بز انجق بونلرک یا شرقدن غربه یا غربدن شرقه حرکتلرینی حس ایدوب حقیقتلرینی ادراکده عقلمز قاصردر *
لکن آلات رصدیه واسطه سیله علما وحکمادن بعضیلری افلاکک حرکتلرینک مقدارلرینی واوضاع مختلفه لرینی
ادراک ایدوب مشاهده ایتدکاری اوضاع وآثار ایله اسباب ومبادیسینک وجودینه استدلال ایلدیلر *
بوندنصکره عناصر اربعه دن مرکب اولان موجوداته نظر اولندقده انلر دخی اوچ مرتبه اوزرینه واقع
اولوب طبقهٔ اولیده معادن طبقهٔ ثانیه ده نباتات طبقهٔ ثالثه ده حیوانات حاصل اولمشدرکه بونلره
اصطلاح حکماده موالید ثلاثه اطلاق اولنور * وموجودات انواعندن بو اوچ نوعک طینت وطبیعتلری
عناصر اربعه دن مرکب ومخلوق اولوب لکن مزاجلری بربرینه مخالف ومغایر اولمغله صورت
وطبیعتلری وافعال وآثارلری دخی مخالف اولمشدر * مع هذا ینه معادن ونباتات وحیوانات
انواعی اجزای اصلیه لری ومایهٔ ترکیبلری اولان عناصر اربعه دن ترکب وتکونده مشترک اولمریله معادن
انواعنک اعلاسی واکملی خلقتده کندیدن اشرف اولان نبات نوعنک اسفلی رتبه سنه قریب واول نوعدن
معدود اولمغه یاقلاشمشدر * مثلا معادن انواعی بذر وتخمسز حاصل اولمغله بی بذر وتخم خودبخود نابت
اولان سبزه وحشیش درجه سنه قریب اولدیغی کبی * وکذلک اقسام نباتاتک اشرف وافضلی دخی
اصناف حیواناتک اسفل وادناسی رتبه سنه واصل اولمغه قریبدر * مثلا نخل خرما ودرخت
انکور اصناف حیواناتدن انجق صدف ایله حلزون دیدکاری حیوانه مستحیل اولمغه استعدادی اولدیغی
کبی * زیرا نباتات انواعنک علی التحقیق بالکلیه حس وشعوری معدوم وصدف درایله حلزونک دخی بصر
وسامعه سی وذائقه وشامه سی مفقود انجق حرارت وبرودت حسنه آلت اولان قوت لامسه سی موجود
اولمغله شجر تمر وعنبده اکر قوت لامسه موجود اولیدی درجهٔ نباتیه دن مرتبهٔ حیوانیته ترقی ایدوب
صدف وحلزون رتبه سنده برحیوان اولوردی * وکذلک روح وحیات صاحبی اولان حیوانات انواعی
دخی متعدد ومتکثر اولوب علی التدریج مراتب کماله ترقی ایده رک اعتدال مزاج وسائر کمالاتده جمله دن
ممتاز وعقل وتدبیر ایله سرافراز اولان درجهٔ انسانیته بالغ وواصل اولدی وطبقهٔ حیوانیتده مندرج اولان

انواع واصنافدن میمون وشبك دیدكاری حیوانات كیاست وادراكده سائر حیوانانه غالب اولمغله درجهٔ انسانیته جملهدن اقرب اولوب لكن نوع انسان كبی امور كلیهده فكر وتدبیر وعقل وتمییز صاحبی اولمامغله رتبهٔ انسانیته بالغ اولمامشدر * بو آنهدلك ذكر اولنان امور حس ومشاهده ایله مشهود ومعلومز اولان مرتبهنك غایتیدر * بوندنصكره معلوم اوله كه بز عالم افلاك وعناصرده وعناصردن مركب اولان موجوداتده نتیجه آثار مختلفه وافعال متنوعه مشاهده ایدوب ازجمله افلاك وكواكبه نظر ایتدیكمزده جهتلری وزمانلری مختلف سریع وبطیء نتیجه حركات مختلفه مشهودمز اولوب وكذلك عناصر اربعهدن نار وهوانك جهت فوقه وآب وترابك جهت سفله حركتی كبی وكذلك نبات وحیوان وانسان انواعنده دخی جذب غذا ونشو ونما وحس وحركت اعضا وخصوصا نوع انسانه مخصوص اولان علم وكمال وحرفت وصنعت امثالی نتیجه آثار وافعال مختلفه مشاهده ایدهرز كه بونلرك جسم وجسدلرینه مغایر برسبب روحانیدن صدور وظهورلری تمسنه دلالت وبو اجسام وابدانده تصرف ایله علاقه سنه شهادت ایدركه اول سبب وعلت بدن انسانده حس وحركت وعلم ومعرفت مبدئی اولان روح انسانی واجرام فلكیهده عندالحكما آنلری تحریك واداره ایدن ارواح فلكیهدن عبارتدر * ونفوس انسانیه وارواح فلكیهنك فوقنده بر روحانی موجود آخر دخی ثابتدركه انلرك ذاتلری بالفعل كامل ومرآت فطرتلرنده صور حقایق اشیا حاصل اولوب ذات وصفات حقه عالم وعارف وسائر موجوداتك احوالنه واقف اولمریله نفوس انسانیه وارواح فلكیهیه علم ومعرفت وحس وحركت ملكهلرینی امر حق ایله انلر افاضه واعطا ایلیوب ارواح دخی انلردن اخذ ایتدكلری كمالات علمیه وعملیه ایله تعلق ایتدكلری اجسام وابدانده تدبیر وتصرف ایدوب علی التدریج ذاتلرین تكمیل ایدرلر كه اول موجود روحانی به لسان شرعده ملائكه واصطلاح حكماده عقول اطلاق اولنور * بوتقدیرجه عالم جسمانی عالم ارواحه وعالم ارواح عالم ملائكهیه متصل ومرتبط اولوب ارواح ونفوس مستعد اولدقلری كمالاتی ملائكهدن كسب وتحصیل ایتدكدنصكره اجسام وابدانده تدبیر وتصرف ایله علی التدریج كامل اولورلر * معلوم اوله كه ارواح بشرك كندیلردن اشرف واعلا اولان ملائكهٔ كرام ایله تعلق ومناسبتلری ثابت اولدقده انشاء الرحمن ذكری آتی وجه اوزره علم وعملده ذات نورانیلری كامل ودرجهٔ علم یقینه واصل اولان نفوس فاضلهٔ بشریه آن واحدده لمح بصرده بشریتدن خروج وملكیت درجهسنه وصول ایله ملائكه زمرهسنه ملحق ومتصل اولمغه مستعد اولدقلری ثابت وملأ اعلایه اتصال وارتباطلری ظاهر اولور بوصورتده نفوس انسانیه وارواح بشریهنك ایكی جهتی اولوب بری علوی وبری سفلیدر طرف اسفلندن تدبیر وتصرف طریقیله بدنه متصل ومتعلق اولوب آلات بدنیهسی وحواس ظاهرهسی اولان قوت باصره ایله مبصراتی كوروب وقوت سامعه ایله اصوات وكلماتی ایشیدوب وقوت ذائقه ایله طعوممی طاتوب وشامه ایله رایحهلری قوقلیوب ولامسه ایله حرارت وبرودتی ورطوبت ویبوستی حس وادراك ایدهرك هرشیئك حقیقت كلیه وطبیعت مخصوصهسنه وسائر احوال واعراضنه علم وشعور حقیقهسیله استعداد كسب ایدر * وینه نفوس انسانیه جانب اعلاسندن عالم معنایه متصل اولوب مجردات علویهیی نور بصیرت ایله مشاهده وملائكهٔ كرام ایله روحانی معامله ایدوب هرشیئك حقیقت وكیفیتنه وقوف واطلاع ایله سراپردهٔ غیبده مستور اولان مغیباتی ادراك ایدرلر * زیرا عالم جسمانی وروحانیده واقع وحادث اولان امورك جملهسنه ملائكهٔ كرام عارف وواقف اولوب مرآت ذاتلرنده صور اشیا مرسوم اولمغله روح انسانی اول طرفه نور بصیرت ایله نظر وتوجه ایتدكده آیینهٔ ذاتنه مقابل اولان صور غیبیه منعكس ومنكشف اولوب طرف علام الغیوبدن الهام طریقیله نتیجه علوم ومعارفه علم وعرفان تحصیل ایدرلر ۞ ودخی معلوم اوله كه نوع انسانك نفس وروحی دیدهدن نهان وافعال وآثاری بدنده ظاهر وعیان اولوب بنیه وبدننك مجموعی واعضای ظاهره وباطنهسی نفسك وقواسنك آلتلریدركه وقت حاجتده آنلری استعمال ایله كندیلردن صدور وظهور ایدن افعال وآثاری قوهدن فعله اخراج ایدرلر * مثلا انسانك برشیء اخذ وتناولنده یدلری آلت اولوب مراد ایتدیكی وجه اوزره انی استعمال ایله اخذ ایدر * وكذلك مشی وسیرنده آیاقلری اولوب انلری تحریك ایله

قطع مسافه ایدر * وتکلمده آلتی لسانی اولوب مراد ایتدیکی وجه اوزره تحریك ایله دیلدیکی کلامی سویلر * وکذلك حرکت کلیه سی یعنی برطرفدن برطرفه دونوب یوارلنمسی مجموع بدنیله اجزای بدنیه سنك جمله سی کلیا حرکت ایتمکله حاصل اولور * وکذلك انساندن بونلرك امثالی نه قدر افعال واعمال وجوده کلورسه یا مجموع بدنی یا اعضاسندن برعضو مخصوصی اول فعلك حصولنه لایق وجه اوزره استعمال ایدوب اول فعلی حصوله کتورر * ودخی انسانك محسوسات جسمانیه یی حس وادراك ایچون ظاهر بدننده اعضای مخصوصه سنده بش قوهٔ حاسه اولوب هر بری ایله محسوساتدن بر درلو نسنه یی ادراك ایدر * مثلا رؤیت ایچون بصر واستماع اصوات ایچون سامعه وطعوم مختلفه یی طاتمق ایچون ذائقه ورایحه لری شم ایچون شامه وحرارت وبرودت ورطوبت ویبوستی حس ایچون قوهٔ لامسه اولدیغی کبی ودخی عند الحکما باطن بدنده جرم دماغده بش قوت دخی موجوددرکه انسانك ظاهر بدننده موجود ومرکوز اولان آلات حس ایله ادراك ایتدیکی اشیایی قوای باطنه یه تسلیم واو دراکات باطنه واسطه سیله حقایق اشیانك معرفتنه توسل ایدر جرم دماغده مرتب اولان بش قوتك بری حس مشترك ایکنجیسی خیال اوچنجیسی قوهٔ واهمه دردنجیسی قوهٔ حافظه بشنجیسی قوهٔ مفکره در * معلوم اوله که انسانك نفس وروحی اهل شرعدن محققین ایله حکما قتنده جسم اولمیوب بالکه ذاتنده اجزای کثیفهٔ جسمیه دن مجرد وفعلی تکمیلده وعلم وعملی تحصیلده جسم وبدنه وآنده واقع اولان آلات وقوایه محتاج بر موجود روحانی وجوهر نورانی اولمغله کویا روح بر سلطان صاحب فرمان وجسم وبدن اول سلطانك قلمرو حکومت ومملکتی وآلات وقوای بدنیه سی اول مملکتك اعیان وارکانی مقامنده اولمغله سلطان روح مملکت بدنك تدبیر وتصرفنده اعیان وارکان رتبه سنده اولان حواس خمسهٔ ظاهره یی وخواص ومقربین وندمای مکرمین درجه سنده واقع قوای خمسهٔ باطنه یی استعمال ایله نظام کارکاه معاش ومعادنی تکمیل ایله سعادت دارینه واصل ونائل اولور * وقوای خمسهٔ باطنه نك مجموعی جرم دماغده واقع وجرم دماغ دخی کتب فن تشریحده تفصیل اولندیغی اوزره شکرکله سی کبی مخروطی الشکل برعضو اولوب رأسك جهت طولنده برعضوده اوچ خالی محل موجوددرکه انلره بطون دماغ تسمیه اولنور * بطن اول رأسك جانب اعلاسنده جمله بطونك اعظم واوسعی اولوب وبطن ثالث رأسك طرف اسفلنده واقع وبطن اولدن اصغر بطن ثانی اولکی بطن ایله اوچنجی بطنك اراسنده دهلیز کبی متوسط وانلردن اضیقدر * وبو ذکر اولنان بطون ثلاثه نك هر بری دخی اوچ طبقه اوزرینه مرتب وطبقهٔ اولی یه مقدمه وثانیه یه متوسط وطبقهٔ ثالثه یه مؤخر دیرلر وجرم دماغده ترتیب اولنان بطون ثلاثه دن هر بری قلبدن دماغه صعود ایدن روح نفسانی ایله مملو اولوب وهر برنده بر درلو حس وادراك حاصل اولمغله نفسك قوای مدرکه سی انلرده موجوددر * اولا قوای باطنه دن قوهٔ حس مشترك جرم دماغك اولکی بطننك مقدمنده واقع بر قوتدرکه انسان حواس خمسهٔ ظاهره دن بصر ایله مشاهده ایتدیکی مبصراتی وسامعه ایله استماع ایتدیکی اصوات وکلماتی وذائقه ایله طاتدیغی طعومی وشامه ایله قوقلدیغی رایحه لری ولمس ایله حس وادراك ایتدیکی اشیانك صورتلرینك مجموعی حس مشترك واسطه سیله احساس وادراك ایدر * زیرا ظاهر بدنده اولان حواسدن هر بری محسوساتدن انجق اول حاسه یه مخصوص اولان شیئك ادراکنه آلت اولوب حاسهٔ اخری ایله حس اولنه جق نسنه انکله ادراك اولنمز * مثلا حس بصر ایله انجق لون وضیا وسائر محسوسات بصریه مشاهده اولنوب وقوت سامعه ایله انجق اصوات ونغمات وحروف وکلمات معلوم اولوب نه بصر ایله مسموعات ونه سامعه ایله مبصرات ادراك اولنور * اما بطن اول دماغك مقدمنده موضوع اولان قوت حس مشترکده بونلرك جمله سی وقت واحدده دفعةً حاصل وادراك اولنمغله کویا قوای خمسهٔ ظاهره بو حس مشترکك دیدکاری قوتك خارجده جاسوسلری منزله سنده اولوب طشره دن اخذ ایتدکاری صور محسوساتی حس مشترکه ایصال وتسلیم ایدرلر * وقوای باطنه نك ایکنجیسی قوهٔ خیالدر قوهٔ خیال جرم دماغك اولکی بطننك مؤخرنده واقع بر قوتدرکه حس مشترکده مرسوم اولان صور محسوساتی حفظ وضبط ایتمکله حس مشترکك خزینه سی مقامنده اولوب طول عهد ایله منسی اولان محسوساتی وقت حاجتده نفس انسانی

قوۀ خیال واسطه سیله تذکر ایدر * وقوای خمسۀ باطنه نك اوچنجیسی قوۀ واهمه‌در * قوۀ واهمه دخی جرم دماغده ترتیب اولنان بطوندن اوچنجی بطنك مقدّمنده وطبقۀ اولی‌سنده واقع برقوّت ونفسك بر آلتیدرکه حس ظاهر ایله محسوس ومعلوم اولان اشیانك احوال جزئیه‌سی واعراض مخصوصه‌سی واهمه واسطه سیله ادراك اولنور * مثلا برشخص معین برشخص معینك کندویه اولان محبت مخصوصه وعداوت معینه سنی بیلوب وکذلك والد ووالده‌نك اولادینه محبتنی واولادلرینك دخی انلره میل ومحبتنی ادراك ایتدیکی کبی * کذلك قویون مصادف اولدیغی قوردك کندویه خصم وعدو اولدیغنی حس ایدوب اجتناب ایتدیکی کبی زیرا قوت واهمه ایله محسوسات میانده واقع اولان احوال جزئیه ادراك اولنغله حیواناتده دخی واهمه قوتی موجوددر * اما انسان قوۀ واهمه ایله معانئ جزئیه‌یی احساس ایتدیکی کبی نفس ناطقه وقوّت عقلیه سیله معانئ کلیه‌یی دخی ادراك ایدر * مثلا مطلقا عداوت ومحبت لفظلرینك معنای کلیسنی انسان عقل ایله بیلوب لکن حیوانات اندن غافل اولوب بلکه معاینه ایدوب ومصادف اولدیغی اشیای مخصوصه‌نك حال وشانلرینی ادراك ایدر * بوخسه انسان کبی اشیاء کلیه‌یی واحکام مطلقه‌یی ادراکدن بالکلیه قاصر وعاجزلردر * وقوای خمسۀ باطنه نك دردنجیسی قوۀ حافظه‌در * قوۀ حافظه دخی بطون دماغیه‌دن اوچنجی بطنك آخرنده واقع برقوتدرکه قوۀ واهمه ایله ادراك اولنان معانئ جزئیه انده حفظ اولنوب صور وهمیه‌نك خزینه‌سی مقامنده اولمغله وقت حاجتده قوت واهمه صحیفۀ حافظه‌ده مرتسم ومنتقش اولان معنالری اندن اخذ ایدوب اقتضا ایتدیکی وجه اوزره استعمال ایلر ودخی قوای باطنه نك بشنجیسی قوۀ مفکره ومتصرفه‌در بوقوت دخی بطون دماغك وسطنده واقع اولان ایکنجی بطنده برقوتدرکه حس مشترك ایله وقوت واهمه ایله ادراك اولنان صور محسوسات ومعانئ جزئیه‌ده ترکیب وتحلیل ایله تصرف ایدوب کاه صور حسیه ومعانئ جزئیه‌نك بعضیسنی بعضیسنه ضم وترکیب وکاهیجه بربرلرندن تحلیل وتفریق ایلر * مثلا کاه ایکی باشلی وکاه رأسی مقطوع انسان تخیل ایتدیکی کبی وقوت مفکره خیرالامور أوسطها فحواسنجه بطون دماغیه‌نك وسطنده واقع اولوب فوقنده وتحتنده اولان بطن اول ایله بطن ثانیده موضوع حس مشترك ایله قوت واهمه‌نك ادراك ایتدکاری صور ومعنالرده تصرف وانلری ترتیب ایتمکله قوای دماغیه‌نك اعلا واشرفی اولوب انسانك نفس ناطقه سیله تعقل ایتدیکی امور کلیه‌یی تحصیل وترتیبده برشریف آلتیدر * زیرا نفس انسانی حقایق کلیه‌یی ادراك ایله سائر انواع حیواناتدن ممتاز وصنایع غریبه‌ده واحوال عالمده رأی وتدبیر ایله سرفراز اولوب لکن حقایق اشیایه علم واطلاعی ملائکۀ کرام کبی بالفعل حاصل وجمله حوادث وواقعاتك غورینه قوت عقلیه سی دفعة واصل اولیوب بلکه حواس ظاهره وباطنه واسطه سیله خارجدن اخذ وکسب ایتدیکی صور محسوسات واحوال جزئیه‌لری علی التدریج مشاهده وملاحظه‌یه موقوف اولمغله بطون دماغیه‌نك وسطنده واقع اولان قوۀ مفکره سنی کسب ایتدیکی اشیاده کاه ترکیب وترتیب وکاه تحلیل وتفریق ایله استعمال ایدرك مستعد اولدیغی کمالات علمیه وعملیه‌یی تحصیل وآلات جسمانیه وقوای بدنیه سنی حاصل اولان علوم روحانیه ومعارف ملکیه‌یه اطلاع ایله نفسنی تکمیل ایدوب آثار حقه واسرار وجوده عالم وعارف اولمقده ملائکۀ کرامه مشابه ومماثل وملأ اعلایه ملحق ومتصل اولور * ودخی انسانك نفس ناطقه سی جناب حقك خلق ایتدیکی فطرت اصلیه سنی مقتضاسی اوزره کاهیجه علایق بشریه وکدورات بدنیه‌دن بالکلیه علاقه‌یی قطع ایله بشریتدن منسلخ وکشف وریاضت مقوله سی خارجدن برشیء ایله استعانتسز افق اعلاده عالم معناده ملائکۀ مقربینه متصل اولوب انوار حقایق الهیه‌یی مشاهده ایله آیینۀ ذاتی منوّر اولور * خلاصۀ کلام انبیای کرام علیهم السلام حضراتنك مرآت ذات عالیلری انوار علوم ایله منوّر وحقایق اشیانك صور کلیه سی جوهر فطرتلرنده مرسوم ومصوّر اولوب جناب حق جل شأنه حضرتلرینك ذات اعلا وصفات اسماسنه وعالم روحانی وجسمانیده موجود اولان اشیانك حقیقت وماهیتلرینه واحوال واعراض کلیه سنه فیض ربانی وامداد صمدانی ایله علم ومعرفتلری شامل ومن کل الوجوه کاملردر * بوندن ذکره معلوم اولوركه درجۀ عرفانه واصل وعلم وعملده کامل اولان نفوس بشریه تحصیل معارفده

اوچ قسمه منقسم واصناف ثلاثه اوزرینه واقعدر * صنف اول افراد بشردن اول شخصدرکه علم ربانی وادراك روحانی یه کندی طبعیله وصولدن عاجز وکثافت ظلمات بدنیه سی انوار معارف الهیه ایله کندی ما بیننه حائل وحاجز اولمغله نفس وروحلری طرف اسفلی اولان جسم وبدن جانبنه میل وحرکت ایدوب حواس خمسهٔ ظاهره ایله محسوسات خارجیه یه نظر وحس وادراك ایتدیکی صوردن قوهٔ خیالیه سنده وقوهٔ حافظه سنده محفوظ ومضبوط اولان معلوماتی قوهٔ مفکره سی واسطه سیله قوانین منطقیه اوزره ترکیب وترتیب ایدوب تصور وتصدیق نوعلرندن مجهوللرینی کسب وتحصیل ایدر * بو طریق ایله حاصل اولان علوم ومعارفك جمله سی آلات بدنیه استعانتیله وقوهٔ متخیله وساطتیله خارجده موجود اولان محسوسات جزئیه دن مکسوب اولوب قواعد مخصوصه وقوانین مضبوطه تحتنده داخل اولمغله دائره سی واسع دکلدر * زیرا منطق کتابلرنده تحقیق اولندیغی اوزره بر شیئك تصوری یاخود بر شیء ایله شیء آخرك اوزرینه حکم وتصدیق مجهوللز اولدقده اول مجهول اولان شیئی بیلدیرهجك ذهنمزده معلوم ومحفوظ اولان اسباب ومبادی یه مراجعت اولنوب علی التدریج فکر وترتیب ایله مجهولمزه علم وادراك حاصل اولور * بو تقدیرجه مجهوللمز اولان اشیایی بیلمکه مناسب نسنه لری ذهنمز ایله ارایوب ولایق اولدیغی وجه اوزره ترتیب وترکیب ایده رك بذل مقدور ایله اسباب معلومه ومبادئ معروفه یه منتهی اولوب آنی تجاوز ایلمز اکر اسباب علم اولان مبادیده یاخود ترتیب وترکیبنده خطا واقع اولورسه انك واسطه سیله بیلدیکمز شیده دخی خطا واقع اولورکه علما بینلرنده اولان کثرت اختلافات واسوله ومعارضات بو مدعامزه شاهد کافیدر * اکثریا علم وکمال ایله معروف اصحاب فضائلك علم ومعرفتلری وکثرت تتبع ایله ملکه ورسوخلری بو طریق ایله حاصل اولوب دائرهٔ معرفتلری حس وتجربه یا انك امثالی وجوه ایله معلوملری اولان اسباب ومبادی یه منتهی اولوب بو مرتبه یی تجاوز ایده مزلر (صنف ثانی) حقایق اشیایه واقف اولان طوایف بنی آدمك ایکنجی صنفی اول ذات کامللردرکه نفس وروحلری مبدأ فیاض جل شانه حضرتلرینك خلق ایتدیکی فطرت ظاهره وخلقت زکیه سی اوزرینه باقی قالوب ذات نورانیه سی حجاب ظلمانی ایله محجوب اولمامغله طائر روحی عالم معناده سروش غیب ایله پرواز ایدوب ملائکهٔ کرام کبی آلات بدنیه وقوای حسیه استعانتنه محتاج اولمیانك علوم ربانیه ومعارف روحانیه انواریله منور وهر شیئك حقیقتی آیینهٔ طبع تابناکلرنده مرسوم ومصوردر * بو صنفك دائرهٔ علم وعرفانلری بغایت واسع اولوب صنف اولك حس وخیال واسطه سیله کوروب بیلدیکی ونهایت علم وشعورلری اولان علوم اولیه نك وراسنده نیچه اسرار خفیه یه واقف ومشاهدات انوار معارف الهیه ده حدت بصر بصیرتلری صنف اوله غالبدر * زیرا اشبو صنف ثانینك لوح ضمیرلرینه صور علم ومعارف لوح محفوظدن منعکس ومرتسم اولمغله علملرینك مبدأ ومنتهاسی صنف اولده داخل اولان وعلمای ظاهر کبی بر حد معین ایله محدود ومحصور اولمیوب آن واحدده لوح غیبدن مرآت روح منورلرینه انواع معارفدن قتی چوق اسرار منکشف اولور بو حالت سنیه ورتبهٔ علیه علوم لدنیه اصحابی اولان اولیای کرامك حال وشانی اولوب وسعدای مؤمنینه موتدن صکره برزخ قبرده حاصل اولان سعادت ابدیه دخی بودر (صنف ثالث) ودخی نفوس کملین بشریه نك اوچنجی صنفی اول طائفهٔ علیه درکه خلق ایله معاشرتلری حق ایله معامله لرینه مانع اولمیوب مرادایتدکاری وقتده مجاهده وریاضت مقوله سی خارجدن بر امر ایله استعانتسز خود بخود نفوس شریفه لری بشریتدن خروج وفضای لاهوتیهٔ مقام ملکیته عروج ایدوب آن واحدده لمح بصرده طی سرادقات علیین ومشاهدهٔ ملائکهٔ مقربین ایله کلام ربانی وخطاب سبحانی یی استماع ایدرلر * بو طائفهٔ علیه انبیای عظام صلوات الله علیهم اجمعین حضراتیدرکه جناب رب العالمین جل شانه حضرتلری بونلرك کوهر کرانمایهٔ ذات عالیلرینی بر صورت کامله ده خلق وایجاد ایلمشدرکه مراد ایتدکاری وقتده طرفة العینده عالم شهادتدن عالم غیبه سیر وسفر ایدوب بشریت حالندن ملکیت طورینه واصل اولورلر * بو حالت سنیه وحی حالتیدر وبونلرده بو نشئه نك ظهوری انجق جناب رب العالمینك ارادهٔ علیه سیله وجوهر فطرت ظاهره لرینی طرف قدسه منجذب خلق ایتمسیله حاصل اولمغین ساحهٔ عصمتلری اخلاق ذمیمه وافعال رذیله دن مبرا وذات عالیلری رضای حقه مخالف امره میل ومحبتدن

معرّا اولوب دائما طاعات وعباداته صرف همت وتحصیل مبرات وحسناته رغبت ایدوب دیدۂ بصیرتلری
طرف غیبه ناظر واستدکاری وقتده فضای لاهوتده حاضر اولورلر ﴿ ودخی انبیای عظام حضراتی
بشریتدن ملکیته ترقی وملأ اعلادن اعتقاد وعمله دائر معارف الهیه یی تلقی بیوردقلرنده عباده تبلیغ
مصلحتیچون ینه فی الحال ملکیتدن بشریت منزله سنه تنزل ایلیوب بو عالم جسمانیده نوع بشرک معتاد
اولدقلری حس وشعور آلاتندن سمع وبصر ایله نیجه امور غریبه دخی استماع ومشاهده بیورورلر کاه اولورکه
سمع شریفلرینه کورلیه رک برصدای مهیب واصل اولوب اول صدادن رمز واشارت طریقیله طرف
حقدن کندیلره وحی اولنان کلامی اول آنده فهم واتقان وامته بیان بیورورلر * وکاه کندیلره تبلیغ
وحیه مأمور اولان ملک رجل صورتنه تمثل ایدوب کلام الهی یی انبیایه ادا ایلردخی بعد الفهم والاذعان
امته تبلیغ بیورورلر * لکن صفت بشریتدن خروج وعالم غیبه وصوللری وینه بشریته رجوع ایدوب سفیر
وحی جلیل حضرت جبرائیل علیه السلامدن وحی الهی یی اخذ وقبول بیورملرینک مجموعی لحظۂ واحده ده
بلکه لمح بصردن اقرب آنده واقع اولور * زیرا انبیای عظامک نفس شریف وروح لطیفلری برمرآت
جهانما بدرکه دائما عالم غیبده لوح محفوظه وملأ اعلایه مقابل اولوب بصر بصیرتله ناظر وارادۂ حق تعلق
ایتدیکی وجه اوزره انده مرسوم ومصور اولان اسرار وحی ربانیه آیینۂ ذاتلرینه منعکس اولدقده طرفة
العینده قبول وینه بشریته رجوع بیورورلر سر وحکمتی دخی بودرکه انلرک علم وعرفانلری بزم کبی کسب
وتدریجه وامتداد وقته موقوف اولمیوب بلکه جمله سی دفعة حاصل وسرعت ایله کندیلره واصل اولمغله
بو حالت سنیه لغت عربیده سرعت معناسنده مستعمل اولان لفظ وحی ایله تسمیه اولنمشدر * معلوم
اوله که ائمۂ دین وعلمای محققین رأیلری اوزره وحی حالتلرینک اولکیسی یعنی آواز جرس کبی صدای
مهیب استماعی مخصوص کتاب ومستقل شریعت ایله مبعوث ومرسل اولمیوب بلکه برصاحب شریعت نبی
ذیشانک شرعنی تأیید وتنفیذ ایچون بعث اولنان انبیای عظامک رتبه سیدر حضرت هارون وسائر بنی
اسرائیل پیغمبرلرینک اکثری کبی * اما وحی حالتلرینک ایکنجی قسمی که ملائکه نک رجل صورتنه تمثل
ایدوب انبیای عظام ایله مخاطبه ومکالمه حالتیدر * بو حالت سنیه صاحب کتاب وشریعت اولان انبیای
مرسلینه مخصوص اولوب حالت اولیدن اکمل واعلادر کتب اربعۂ ربانیه وسائر صحف الهیه ایله مبعوث
اولان اصفیای مرسلین صلوات الله علیهم اجمعین حضراتی کبی که مرسل اولان پیغمبرلر اشبو حالت ثانیه ایله
سائر انبیادن ممتاز اولمشلردر * نته کیم قافله سالار اصفیا سلطان انبیا پیغمبرمز محمد مصطفی صلی الله
تعالی علیه وسلم حضرتلرندن حارث بن هشام کیفیت وحیک ظهورینی سؤال واستعلام ایتدکده کندیلرده
بو ایکی حالتک وقوعنی بیان ایله حقیقت وحی تفسیر وبو وجهله جواهر کلمات قدسیه لرینی کشیدۂ سلک
تقریر بیوردیلرکه کاه طرف غیبدن سمعمه آواز جرس کبی برصدا واصل واول وقتده بکا نهایت تعب ومشقت
حاصل اولوب واول صدا بتنه منقطع ومنقضی اولور حال بوکه بو آنده بنده دخی وحی اولنان کلام الهی یی فهم
وحفظ ایتمش بولنورم * وکاه دخی امین وحی الهی اولان ملک رجل صورتیله بکا ظاهر اولوب تبلیغنه
مأمور اولدیغی کلام الهی یی ادا ایتدکجه بنده دخی فهم واتقان وضبط واذعان ایدرم دیو بیوردیلر * اشبو
نقل اولنان حدیث شریفک مفهوم منیفی اوزره حالت اولی یعنی استماع صدای مهیب ایله تلقی وحی حالتی
اثناسنده نبی علیه الصلاة والسلامه زیاده تعب ومشقت عارض اولمسنک سر وسببی بودرکه بو مقوله
صدا استماعیله امر وحیک ظهوری اوائل وحیده واقع اولوب هنوز بشریت عالمندن خروج وملکیته
عروج ایله تلقئ وحیه مألوف اولمدقلری وقته مصادف اولمغله ذات عالیلرنده برمقدار تعب ومشقت حاصل
اولور * بوسببدندر که اوائل بعثتده ملکیتدن بشریته عود ورجوع بیوردقلرنده نوع بشره
محسوسات جسمانیه یی ادراک ایچون احسان اولنان سمع وبصر وسائر آلات حسیه دن انجق سامعه لرینه
عالم غیبدن اخذ ایتدکاری وحی الهی صدا صورتیله واصل اولوب بصر وسائر آلات حسیه ایله شهود
وادراک حاصل اولمز * اما وحی الهی متکرر ومرة بعد اخری عالم غیبه وصوللری متکثر اولدقچه بشریتدن
ملکیته خروجه انس والفت وحالت اولی یه نسبتله امر وحیده سهولت حاصل اولوب فضای لاهوتدن عالم

شهادته

شهادته رجوع وقوای حسی اعمال واستعماله شروع ایتدکلرنده بصر بصیرتلریله لوح غیبدن ادراك ایتدکاری اسرار وحی حامل اولان روح الامینك صورت بشریه سنی حس بصر ایله دخی معاینه ومشاهده بیوررلر * معلوم اوله که ابلغ بلغای عدنان نبی آخر الزمان صلوات الله تعالی علیه وسلامه حضرتلرندن ظهور وحی الهی کیفیتنده وارد وذکری سبق ایدن حدیث شریفده وحی حالتلرینی ایکی قسمه تقسیم وهر قسمنی برشیئه تشبیه بیوروب قسم اولده سمع نبوی یه واصل اولان کلام الهی یی صدای جرسه وقسم ثانیده حامل وحی مبین حضرت جبرائیلی برمخاطبه افادهٔ مرام ایچون ترتیب کلام ایدن رجله تشبیه بیوردیلر * لکن وحی حالتلرندن حالت اولی ده آواز جرس کبی صدادن فهم ایتدکاری معنانك ضبط وحفظندن فعل ماضی صیغه سیله تعبیر بیوروب فینفصم عنی وقد وعیت ما قال کلامیله بو معنایی ادا بیوردیلر وحالت ثانیه ده یعنی حضرت جبرائیل علیه السلامك صورت بشره تمثل ایدوب تبلیغ ایتدیکی کلمات وحی الهیدن منفهم اولان معنالری حفظ واتقان بیورملرندن فعل مضارع صیغه سیله تعبیر بیوروب فیکلمنی فاعی ما یقول کلامیله حارث بن هشامه خطاب وجواب باصواب ویردیلر * مع هذا کلام اولده وثانیده ایراد بیوریلان وعیت ایله اعی کلمه لری حفظ معناسنه موضوع اولان وعی لفظندن مأخوذ اولوب وبو مقامده نبی علیه السلامك حالت اولیده صدادن وحالت ثانیه ده کلام جبرائیلدن فهم اولنان وحی الهی یی ضبط واتقان بیورملرندن عبارت وشیء واحد ایکن حالت اولی ده فعل ماضی وحالت ثانیه ده فعل مضارع صیغه سیله تعبیر بیورملری فنون بلاغتدن برنکتهٔ لطیفه یه مبنیدر * اول نکتهٔ بدیعه بودرکه حالت اولی ده طرف غیبدن سمع شریفلرینه واصل اولان خطاب الهی جرس آوازینه تشبیه اولنوب وعرف ناسده آواز جرس کبی کورلدی وخشلدی مقوله سی صدا انسان کلامی کبی حروف مخصوصه دن وعلی الترتیب متکلمك اغراضنه دلالت ایدن عبارت وکلام جنسندن معدود اولمیوب بلکه تموج هوادن حاصل وامر واحد متصلدر بناء علیه نبی علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك سمع عالیلرینه بو مقوله صدا واصل اولدیغی اثناده برمعنی فهم اولنمیوب بلکه بالکلیه اول صدا منقطع ومنقضی اولدیغی آنده وحی اولنان کلام ربانی وخطاب سبحانی معلوم ومحفوظلری اولدیغی خبر ویردکلرنده بو حالتده حفظ وحیدن فعل ماضی صیغه سیله تعبیر مناسب اولدی * زیرا حفظ معنا صدای مذکورك بالکلیه انقطاع وانتهاسنه موقوف اولوب وفعل ماضی صیغه سی دخی کچمش زمانده واقع ومنقطع اولان امور ماضیه یه دلالت ایچون موضوع اولمغله لسان عربده فعل ماضی اولان وعیت صیغه سیله تعبیر مرام بیوروب فینفصم عنی وقد وعیت ما قال حدیث شریفنی ایراد بیوردیلر * یعنی الله اعلم ورسوله حال وحیده سمعمه صدای مذکور کلوب وینه منقطع اولور * وعقبنده اول صدادن فهم اولنان معنای وحی الهی یی بنده دخی حفظ واتقان ایتمش اولورم * اما حالت ثانیه ده حضرت جبرائیل علیه السلامك بشر صورتنه تمثل ایدوب طرف حقدن تبلیغ ایتدیکی وحی الهی یی متکلمك مخاطبنه سوق وترتیب ایتدیکی کلامه تشبیه بیورملریله بو حالتده حفظ وحیدن فعل مضارع صیغه سیله تعبیر مقتضای حال اولدی * زیرا فعل مضارع تجدده یعنی آنا فآنا متجدد ومترتب وازمنهٔ عدیده ده واقع اولان حوادثه دلالت ایلیوب وانسان تکلم ایتدیکی کلامی ترتیب وترکیب ایتدکده هر لفظی نطق ایتدکچه برمعنی حادث اولمغله مخاطب دخی کلامك اولندن آخرینه وارنجه اجزای کلامدن معانئ عدیده فهم ایدر * بناء علیه جبرائیل علیه السلام تمثل طریقیله وحی ربانی یی ادا ایتدکده اثنای وحیده رسول علیه السلام حضرتلری دخی فهم وحفظ بیوردقلرینی فعل مضارع صیغه سیله تعبیر بیوروب فاعی ما یقول کلامنی ایراد بیوردیلر * یعنی جبرائیل علیه السلام وحی الهی یی بکا سویلر وبنده دخی حفظ ایدرم دیو بیوردیلر * ودخی معلوم اوله که وحی حالتلرینك جمله سنده تعب ومشقت موجود اولدیغنه قرآن کریمده سورهٔ مزملده انا سنلقی علیك قولا ثقیلا آیت کریمه سنده ائمهٔ تفسیر اشارت ایدوب قول ثقیلدن مراد وقت وحیده رسول اکرم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه عارض اولان تعب واضطرابدر دیدیلر * وحضرت عایشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنهادن مرویدرکه نزول وحی الهی اثناسنده اول شفا رسان خسته دلان امت علیه افضل التحیت حضرتلرینه علاج ایده جك قدر تغییر

واضطراب عارض اولوب حتى زياده بارد كونده وحى الهى نزول ايدوب منقطع اولدقده جبين تابناكلرندن سيلاب رحمت كبى قطرات عرق سيلان ايدردى دیو روايت بيورمشلردر ❁ ودخى كتب سيرده مسطور اولديغى اوزره وقت وحيده سلطان انبيا عليه افضل التحايا حضرتلرى كنديدن كچوب عالم معناده كمال استغراقلرندن ناشى حنجرهٔ حلقوم مباركلرندن نوم وغشى اثناسنده نائم ومغشى عليه اولان كسه‌لردن ظهور ايدن صوت كبى صدا مسموع اولديغى معروف ومشهوردر * بو امرك سر وسببى اولدركه وحيك حقيقتى بوندن اقدم تقرير وتحقيق اولنديغى اوزره نفس نفيسلرى علايق بدنيه‌دن مفارقت وملاء اعلاده ملائكهٔ كرام ايله ملاقات ومقارنت ايله كلام الهى يى اخذ وتلقى ايتدكلرى حالتدن عبارت اولمغله بو حال روح قدسيه‌لرى جسم لطيفلرندن علاقه‌يى قطع ايدوب بشريت صفتندن خروج وملكيت درجه سنه عروج ايتدكده بو حالت روحك بدندن مفارقتى مثللو بر كيفيت اولمغله ذات عاليلرينه شدت ومشقت عارض اولوب ظاهر بدنلرنده تعب واضطراب مقرر اولور * وابتداى بعثتده كيفيت ظهور وحى الهى بياننده مشكوة نبوتدن صادر اولان فغطنى حتى بلغ منى الجهد فأرسلنى فقال اقرأ قلت ما انا بقارئ الى آخر الحديث حديث شريفنده ذكر اولنان غط كلمه سيله دخى مراد نزول وحى اثناسنده عارض اولان شدتدر * لكن نزول وحى الهى متكرر اولدقچه على التدريج نفس نبيده اعتياد حاصل اولمغله ابتداى وحيده اوائل بعثتده ظهور ايدن تعب ومشقته نسبتله فى الجمله خفت وسهولت حاصل اولور * حتى سلطان انبيا عليه افضل التحايا حضرتلرينك مكهٔ مكرمه‌ده اقامتلرى حالنده نازل اولان سور وآيات هجرتسراى مدينهٔ منوره‌يه تشريفلرندنصكره نزول ايدنلردن اقصر اولديغى دخى بو معنايه دلالت ايدر زيرا مدينهٔ منوره‌يه هجرتلرى وقتنده زمان بعثتدن اون سنه مقدارى زمان مرور ايدوب بعد الهجره طوال سور قرآنيه‌دن سورهٔ براءه‌نك مجموعى ياخود اكثرى تبوك غزاسنده ايكن سير وسفر اثناسنده ذات عاليلرى ناقه سوار ايكن نازل اولوب مع هذا مكهٔ مكرمه‌ده اقامتلرى حالنده سور قصار مفصلك بعضيسى بر وقتده وباقيسى وقت آخرده نازل اولوردى * وكذلك اول سلطان رمز آشناى ما اوحى عليه افضل التحايا حضرتلرينه نازل اولان آيات قرآنيه‌نك آخرى اولان دين آيتى دخى آيات طويله‌دن اولوب مدينهٔ منوره‌ده نزول ايتمشدر * مع هذا مكهٔ مكرمه‌ده سورهٔ رحمن وسورهٔ ذاريات ومدثر وضحا وعلق سوره‌لرى آياتى كبى آيات قصار نازل اولوردى * بو تقديرجه مكه‌ده ياخود مدينه‌ده نازل اولان سور وآياتك تمييزينه بر علامت حاصل اولوب سور قرآنيه وآيات فرقانيه‌دن بر سوره وآيتك مكى ومدنى اولمسنه استدلال اولنور يعنى قصير ايسه مكى طويل ايسه مدنى اولمق ظاهر اولور * بو آنه كلنجه نبوت ورسالت بحثى تمام اولوب حالا كهانت طريقيله مغيباته اطلاع ووقوف ادعا ايدن كسنه‌لرك احوالى بيانه شروع اولندى * معلوم اوله كه كهانت نفس انسانه مخصوص بر حالت وحقايق اشيايه اطلاعه وسيله بر كيفيت اولوب خارجدن بعض اسبابه توسل ايله اصحابى مغيباتدن خبر ويررلر * بو امرك تحقيق وتفصيلى بويله‌دركه بوندن اقدم تقرير اولنديغى اوزره نفوس انسانيه علايق بشريه وعوايق بدنيه‌دن خروج وكندى فوقنده اولان عالم روحانى‌يه عروجه مستعد اولوب ونوع بشردن انبياى كرام عليهم الصلاة والسلام حضراتى ايچون بو حالت سنيه انجق ارادهٔ عليه وفطرت طاهره وجبلت صافيه‌لريله بر لحظه‌ده حاصل وبو اثناده طرف حقدن وحى اولنان كلام الهى يى تلقى شرفنه نائل اولورلر * ودخى معاشر انبيانك بشريتدن ملكيته دخول وعالم غيبه وصوللرى مجرد ذاتلريله وتوجه نفسانيلريله حاصل اولوب خارجدن نه مدارك حسيه وافعال بدنيه مقوله‌سى ونه انلرك غيرى بر نسنه ايله استعانت طريقيله دكلدر * وقتا كه طبيعت بشرده جسمانيتدن روحانيته وبشريتدن ملكيته عروجه استعداد موجود اولديغى معلوم اولدقده تقسيم عقلى نوع بشرده بر طائفه‌نك وجودنى دخى اقتضا ايدركه انلرك نفس وروحلرى دخى مراد ايتدكلرى وقتده شواغل بدنيه ايله اشتغالى بر طرف ايدوب قوت عقليه وحركت فكريه‌لرينى جمع خاطر ايله عالم معنايه صرف وتوجيه اوزره مجبول اوله‌لر * لكن بو طائفه‌نك عالم غيبه وصوللرى واسرار روحانيه‌يه وقوفلرى انبياى عظام حضرتلرى كبى مجرد نفس وروحلريله وتوجه خاطرلريله حاصل اولميوب خارجدن بعض اسباب

والات

وآلات ایله توسل واستعانته محتاج اولملریله بونلرك رتبه سی درجهٔ نبوتدن چوق مرتبه ناقص وكلاملری
صدق وكذب ایله ممتزجدر * بناء علیه بو طائفه مغیباته اطلاع شوقیله طرف غیبه توجه ایدوب لوح
ضمیرلرینه اسرار غیبدن برنسنه منعكس ومنكشف اولمدقده مطلبلرینی تحصیل ومرادلرینه ظفر ایچون
حس وخیال ایله ادراك اولنان امور جزئیه یه تشبث وآنلرله استعانت ایدرلر بعضیسی مرآت مجلایه
ومرآت كبی صاف وشفاف اجسام لطیفه یه امعان نظر ایدوب وبعضیسی دخی حیواناتك كوكلرینه
وبعضیلری بحسب الاتفاق ظاهر ومصادف اولدقلری طیور ودوابه علی وجه الاستمرار نظر وحبس
بصر ایلیوب وبعض آخری دخی موزون ومقفا كلمات شعریه تكلم ومعانیٔ لطیفه سنی تخییل ایده رك
كندیلردن كچوب وعالم غیبه اولدیغچه متصل واستعداد وصفوت ذهنی قدر علوم غیبه دن بعض معارفه
واصل ونائل اولوب مطلوبدن خبر ویررلر طبایع بشرده بومقوله موجود اولان قوته كهانت واصحابنه
كاهن اطلاق اولنور * لكن نفوس كهان رتبهٔ كمالده نقص وقصوراوزرینه مجبول ومفطور اولملریله قوای
حس ایله محسوس ومعلوم اولان امور جزئیه یه علم وادراكاری حقایق كلیه یه وقوف وشعورلرندن اكثر
اولوب اكثریا جزئیات محسوسه نك احواللرینه اطلاعله مألوف ومشغول وكلیاتدن غافللردر یعنی
اكثریا كوزایله كوریلوب یاسمعله ایشیدیلوب یاخود انلرك امثالی قوای ظاهره وباطنه ایله حس وادراك
اولنان امور جزئیه یی بیلوب اما اشیای جزئیه نك حقایق كلیه سنی وعلی الوجه الكلی احوال واحكاملرینی
ادراكده قاصرلردر * مثلا افراد انساندن برشخص معینی وسائر اول شخصده موجود اولان احوال
جزئیه سنی مشاهده وتخیل ایدوب لكن اول شخصه وسائر اشخاص انسانیه یه شامل اولان مطلق انسان
حقیقتنی وطبیعت انسانه مخصوص اولان احوال واعراض كلیه یی وعالمده موجود اولان سائر اجسام
وارواحك حقایق كلیه واحوال شاملهلرینی نفس الامرده اولدیغی كبی حقیقتی اوزره كشف وعیانده
راجللردر * زیرا امور كلیه محسوسات جزئیه كبی آلات بدنیه وقوای ظاهره وباطنه دن برقوتله ادراك
اولنمیوب بلكه نفس ناطقهٔ انسانیه وارواح بشریه بشریتدن ملكیته واصل اولدقده انجق نفس وروحك
كندی ذاتیله ادراك اولنور شوقدر واردركه انسانك نفس وروحی آلات بدنیه واسطه سیله محسوسات
جزئیه یی مشاهده ایده رك جزئیاتدن كلیاته انتقال كندیده براستعداد حاصل اولوب علایق بشریه دن
كندینی تخلیص وتجرید ایدوب عالم ملكیته واصل اولدقده علوم كلیه ومعارف غیبیه دن استعدادی قدر
كماله نائل اولور * بوندن ناشی كاهنلرك قوت متخیله لری صور محسوسات جزئیه یی واحوال جزئیه لرینی
مشاهده یه مرآت كبی برآلت اولمغله نوم ویقظه حاللرنده دائما قوت متخیله لرینه نظر وآنده مرسوم
ومصور اولان صور جزئیه یی مشاهده ایدوب سمع وبصر وسائر قوای ظاهره وباطنه ایله حس اولنان
اشیایی وانلرك احوال جزئیه لرینی ادراكده كامللردر * اما ورای پردهٔ حسده موجود ومجرد روح
ونفس ایله تعقل اولنان معقولات كلیه یی ادراكده قاصر اولوب قوهٔ عقلیه لری قوهٔ متخیله لری كبی كامل
وقوی دكلدر * زیرا عالم جسمانی وروحانیده موجود اولان اشیانك حقایق وطبایعنه واحوال كلیه سنه
ركی كبی وقوف ارواح ونفوسك علی وجه الكمال ملاء اعلا یه اتصالنه موقوف وطریق حصولی وحی
والهامه منوط اولوب بونشئه نك ظهوری ملائكهٔ مقربین وانبیا ومرسلین حضراتنه مخصوصدر * اما
كاهنلرك علوم كلیه یی اخذ واقتباسلری نفوس خبیثهٔ شیاطینه مقارنت طریقیله اولمغله معارف لدنیه
وعلوم الهیه یی تحصیلده قاصردر * معلوم اوله كه كهانت طریقیله مغیباتدن خبر ویرن طوایفك اصنافی
مختلف ورتبهٔ استعدادده درجه لری متفاوت اولوب مغیباته اطلاعده هر صنفی بر طریقه سالك اولمشدر *
ایچلرندن فن كهانتده رتبهٔ كماله واصل واطلاع امورده سائر اصنافنه غالب اولان اول طائفه دركه نفس
وروحلرینی حجاب حس وپردهٔ غفلتدن تخلیص وتجرید ایله عالم غیبه وصول ایچون وقت حاجتده كندیلره
مخصوص غزل وقصیده مقوله سی بعض ابیات منظومه یی نطق وتكلمه مشغول وقوت خیالیه لریله
اول بیتلرك معنالرینی تخیل ایدوب اوقودقلری ابیات واشعار استعانتیله وقوت متخیله لری وساطتیله نفس
ناطقه لری ظاهردن باطنه رجوع وبو اثناده قلبلرینه نیجه امور خطور ایلیوب اول اموری نطق وتركیب

ونظم وترتيب ايله خلقه اظهار واخبار ايدرلر * ويردكارى خبركاه صادق وواقعه مطابق اولوب چوق
كره كذب ودروغلرى دخى ظاهر اولور * زيرا اصحاب كهانت فطرت بشريه لرى حسبيله حجاب حس ايله
محجوب ومحسوساته متعلق امور جزئيه ايله مشغول اولوب آيينهٔ روحلرى نفوس شريفهٔ انبياى عظام عليهم
السلام كبى انوار هدايت ايله منوّر وصور معارف وحى الهيه ايله مصوّر اولمامغله نفس ناطقه لرى خود بخود
اسرار غيبيه وصولدن عاجزدر * بناء عليه كهنه ده بونشئه نك ظهورى ذاتلرندن خارج ابيات واشعار
مقوله سى امر آخر ايله توسل واستعانته محتاج اولوب نفس وطبيعتلرنده واقع اولان نقص وقصورلرين
توسل ايتدكارى نسنه ايله جبر وتكميل واطلاع مغيباته وسيلهٔ تحصيل ايتمشلردر * لكن استعانت
عصا ايله بر طريقه سالك اولان ضرير دقت نظر ايله قطع مسافه ايدن بصير ايله مساوى اولمغله طائفهٔ كهانك
نطق وتخيل ايتدكارى ابيات واشعار نفسلرينى شواغل حسيه ايله اشتغالدن صرف وتخليصه مدار اولديغى
صورتده دخى اول ابياتك نطق وتكلمى ومعنالرينك فكر وتأمّلى نفسى طريق اخرايله اشغال ايتمكله مرآت
نفس ايله لوح غيب ميانتده بر حجاب روحانى اولوب مزاياى غيبه وقوفده خبط وخطايه مؤدّى وكلاملرينك
صدق وكذب ايله اختلاطنه بادى اولمغله حليهٔ وثوق واعتماددن مبرادر * وچوق كره دخى غيبه ظفر
بولمق زعميله ظن وتخمينى يقين منزله سنه تنزيل ايدوب كنديلردن استكشاف حال وامورلرينى سؤال ايدن
كسنه لرى آلدادوب جواب صواب اولمق اوزره خبط وخطالرينى صورت حقده ابراز ايدرلر ۞ ودخى
كهانت طريقيله غيباتدن خبر ويرن طوايف مختلفه دن مسجع ومقفا كلام ايله امر كهانتده استعانت
ايدنلر رتبهٔ كهانتده سائرندن اعلا اولمغله كاهن اسمى بو طائفهٔ مخصوصه يه علم اولمشدر * حتى مشكوت
صدر نبوّت عليه افضل التحيه حضرتلرندن بومقوله موزون ومسجع كلام حقنده هذا من سجع الكهان
كلام حكمت نظامى شرفياب عز صدور اولوب سجعى كهانه اضافت طريقيله تخصيص بيورمشلردر *
ودخى جناب رسالتپناه صلى عليه الاله حضرتلرى كهان عربدن ابن صيادك حال وشانى امتحان
واختبار طريقيله كنديدن استفسار بيوروب يا ابن صياد خاطركه خطور وخلقه خبر ويرديكك امورنه
وجهله ورود ونه كيفيتده ظهور ايدر ديو استعلام بيوردقلرنده ابن صياد دخى بعضيسى صادق وبعضيسى
كاذب اولور ديو جواب ويرمجك سلطان انبيا عليه افضل التحايا حضرتلرى ابن صيادك امرى فاسد
ورأيى كاسد اولوب قولى خبط وخطا ايله مشوب ومخلوط اولديغنى بيان ايله رد ايتديلر يعنى رتبهٔ نبوّتك
خاصيتى صدق وصواب اولوب اكا بر وجهله كذب وخطا عارض اولمق متصوّر دكلدر * زيرا منصب نبوّت
ورسالت بر رتبهٔ رفيعه وحالت سنيه دركه مشيت عليهٔ ربانيه وحكمت بالغهٔ صمدانيه وفقنجه انبياى عظامك
نفوس شريفه لرى بشريتدن ملكيته وصول واسرار وحيك كنديلرده حصولى ذاتلرندن خارج امر آخر
اجنبى ايله استعانته موقوف اولميوب بلكه تأييد صمدانى ايله مؤيد اولملريله خود بخود طرف غيبه توجه
وملائكهٔ كرامدن اسرار وحى الهى يى اخذ وتلقى بيورديلر كاهنلر ايسه عالم غيبه مجرد كنديذاتلريله
وصولدن عاجز اولملريله كنديلردن پردهٔ حجاب حسى رفع ايچون نطق ابيات ونظر مرآت كبى آلات وتصوّرات
اجنبيه ايله توسل واستعانته محتاج اولوب بونلر ايله اشتغال توجه ايتدكارى مطلبدن بونلرى اشغال ومرآت
نفسلرينه بو تصوّرات وتخيلاتى ادخال ايتملريله نفس وروحلريله طرف غيبدن اخذ ايده جكلرى معنالر ايله
بو امور ممزوج ومخلوط اولوب فكرلرنده تشويش واختلاله بادى وكلاملرنده كذب ودروغ ظهورينه مؤدّى
اولمغين بونلرك حال وشانلرى نبوّت طورينه مخالف اولمشدر * لكن اصناف كهنه دن مسجع كلام ايله مغيباته
وصولده توسل ايدنلر نظر مرآت وعظام حيوانات ايله نطق غيب ايدن طوايفدن طبقهٔ كهانتده اعلادر *
زيرا رفع حجاب حسده وعالم غيبه توجهده كلام موزون ايله استعانت صفحهٔ مرآت وعظام حيواناته
نظر ايله ذهنى اشغالدن اخف واسهل اولوب طريق اوّله سلوك ايدن صنفك عالم ارواحه قرب واتصالنه وتوجه
ايتديكى امره سرعت ايله انتقالنه دلالت ايدر * زيرا نظم اشعار ذهن ايله ترتيب ولسان ايله تركيب
اولنوب صفحهٔ مرآت وعظام حيوانات كبى ذات مدركه دن خارج وزياده اجنبى اولمديغندن ماعدا
انسان نطق كلام ايچون دائما لسانى تقليب ايله ترتيب حروفه مألوف اولمغله ذهنى علايق بشريه دن تجريد

وطرف غيبه اماله وتحريكده كلام موزون ايله اشتغال سطح مرآت وعظام حيوانات مقوله سی نسنه لره حبس نظردن اخف واسهل وطرف غيبدن روحك اخذ ايده جكی معنالره خلل ويرمكده سائرلردن اهوندر ﴿ ودخی معلوم اوله كه ذكر اولنان كهانتك دوام وبقاسنده ناس اختلاف ايدوب بعضيلری زمان بعثت محمديه عليه افضل التحيه دنبرو عالمده وجودی منقطع واصحابی منقرض اولدی ديو زعم ايدوب ديديلركه كاهنلر قبل البعثه اخبار سماويه يی ارواح خبيثهٔ شياطيندن آلوب وشياطين دخی طرف سمايه صعود وملائكهٔ كرامدن اخذ واستراق ايدرلردی زمان بعثت نبويه قريب اولدقده جناب رب العالمين شياطينی خبر سمايه اطلاعندن منع وزجر حكمتنی اظهار ايچون قرآن كريمده وارد اولديغی اوزره شهاب ثاقب ايله شياطينی رجم وطرد ايدوب ملأ اعلادن خبر آسمانی استماعدن ممنوع اولمريله زمان رسالتدنبرو كهانت باطل وارباباننك نام ونشانلری محو ومضمحل اولدی ديديلر * لكن بعض ناسك بو زعملری كهانتك بطلان وانقطاعنه وارباباننك انقراضنه دلالت ايتديكی برقاچ وجهله ظاهردر * اولا كاهنلر اخبار سماويه يی وعلوم كهانتی شياطينه وارواح خبيثه يه مقارنتله آنلردن اخذ ايتدكلری كبی سجع وقافيه ونظر مرآت امثالی امور وساطتيله كندی نفس وروحلرندن دخی اخذ ايدرلر * ثانيا قرآن عظيمده رجم شياطين حقنده وارد اولان آيت كريمه شياطيننك اخبار سماويه دن انجق بعثت نبويه يه متعلق خبرلری اخذدن ممنوع اولملرينه دلالت ايدوب خبر بعثتك غيری سائر امور غيبيه يی اخذ وتلقيدن ممنوع اولدقلرينه دلالت ايلمز * ثالثا جائزدركه كهانتك انقطاعی انجق وقت بعثته وزمان نبوته مخصوص اولوب بعده ينه وقت بعثتدن مقدم اولديغی حاله عودت والی الآن اربابی اجرای رسوم كهانت ايده لر ظاهر حال دخی بوكا شاهددركه شمس عالمتابك طلوعی قتنده كوكبلرك وشمعلرك ضيالری محو اولديغی كبی زمان نبوتده دخی وحی الهيدن غيری جمله معارف وعلوم مضمحل اولور * زيرا نبوت ورسالت بر نور اعظمدركه انك ظهوری جمله انواره غالب اولمغله افق غيبدن آفتاب جهانتاب رسالتك طلوعيله سائر انوار معارف محو اولور ﴿ ودخی آثار سفليه وحوادث يوميه يی اوضاع فلكيه يه نسبت ايدن حكمانك بعضيسی بويله زعم ايتديلركه كهانت انبيای عظامدن هر نبی ذيشانك بعث وارسال اولنه جقلری وقتدن مقدمجه زمان بعثته قريب مدتده ظهور ايدوب بعثت نبويه وقتنده ينه منقطع اولور ديديلر * زيرا بو رأيه ذاهب اولان حكما زعملرنده نبوت ورسالتك وقوع وظهوری اوضاع فلكيه دن بر وضع مخصوصك حدوثنه موقوف اولوب يعنی كواكب سماويه دن برقاچ كوكب معيننك فلكلرنده كنديلره مخصوص سير وحركتلريله بر برج واحدده اجتماع واقتران ياخود مقابله وتثليث وتسديس وتربيع مثللو بر طريق ايله حاصل اولان وضع مخصوصه توقف ايليوب اول وضعك اسباب وشروطی مدت معينه ده كركی كبی تمام اولمغله اول وضع مخصوص فلكده حاصل اولدقده نوع بشردن بر ذات معين منصب نبوتله سرفراز اولور * اما نبوت ورسالته سبب اولان اول وضع مخصوصك اسباب وشروطنك بر مقداری موجود باقيسی هنوز معدوم ومفقود اولديغی اثناده عالم كون وفساده طوری نبوت طورندن ناقص بر ذاتك ظهوريني اقتضا ايدركه اول طور ناقص ايله ظهور ايدن شخصه كاهن اطلاق اولنور مادامكه افلاكده كواكب بينلرنده امر نبوته سبب عد اولنان وضع مخصوص حاصل اولميه طور كهانتله برايكی شخص ظهوره كلوب اجرای آيين كهانت ايدرلر اول وضع مخصوص كركی كبی حاصل اولدقده وجه ارضده نبوت ورسالت ظهور ايدوب كهانت محو ومضمحل وارباباندن اول حالت زائل اولور ديديلر * معلوم اوله كه حكمانك بو زعم فاسدلری اوضاع فلكيه دن برشيئك حدوث وظهورينه سبب اولان وضعك بعض اجزاسی اول وضعك تماميله حصولنه كلنجه اول اثرك مراتبندن بعضيسنی ايجاب واقتضا ايتمسنه مبنيدر بو خصوص ايسه مسلم دكلدر * زيرا جائزدركه اول وضع مخصوصك كنديدن صدور ايده جك اثرنده تأثيری اجزای ماديه سی كركی كبی نظام بولوب تمام اولدقده حاصل اولان صورت مخصوصه وهيئت معينه سيله اولوب بعض اجزاسی ناقص اولديغی صورتده اصلا برشيئی اقتضا ايتميه بو خصوصده ذكر اولنان حكما زعملری اوزره برشيئك حدوثنه سبب اولان وضعك تمامی اول شيئك كمال اوزره وجودينی اقتضا ايدوب بعض اجزاسی ناقص اولدقده اول شيئك نقصان اوزره وجودينی ايجاب ايتميه

بو صورتده اول وضع مخصوصك تمامی نبوت ورسالتك وقوعنه ونقصانی طور كهانتك ظهورینه دلالت
ایلر كه حكمانك زعملری صحیح اوله * بوندنصكره معلوم اوله كه عهد نبوت وزمان رسالتده موجود اولان
كاهنلر كندی زمانلرنده ظهور ایدن انبیای عظامك صدق رسالتلرینه ومعجزات باهره‌لرینك دعوالرینه
دلالت ایدوب حق پیغمبر اولدقلرینه علم وعرفانلری واردر * زیرا نفوس كهنه‌نك عالم ارواحه اتصالی
وروحانیات ایله مناسبتلری سائر افراد بشردن ازید واقوی اولمغله طور اشرف نبوتك وكیفیت وحی ورسالتك
حال وشاننه كندی وجدانلریله عالم وعارفلردر * نته‌كیم سائر افراد بشر انجق حال نومده رفع حجاب
حس ایله مشاهده ایتدكلری صور وواقعات واطلاع مغیبات سببیله اسرار وحیدن هركس برنوعنه واقف
اولمشدر اما طور كهانت نوم حالتندن بوبابده اقوی اولمغله انلرك امر رسالته وطور نبوته علم وعرفانلری
نائمدن زیاده‌در * لكن كهنه‌نك تصدیق رسالتدن امتناعلری وتكذیب انبیاده اصرارلری مجرد كندیلرده
ظهور ایدن طور كهانت وعالم ارواحله نفسلرینك شدت مناسبتنی كندیلر ایچون منصب رسالت عد ایدوب
بعضیلری دعوای نبوته جسارت وتصدیق انبیاده عناد ومخالفت ایلدیلر نته‌كیم كهان عربدن امیة بن
ابی الصلت وابن صیاد ومسیلمهٔ كذاب وانلرك امثالی نیجه كاهنلر منصب نبوت داعیه سیله هرزه‌كوی
كفر وفساد اولدیلر * وقتا كه غلبهٔ نور اسلام ایله صحیفهٔ عالمدن ظلمات كفر وفساد محو ومضمحل اولوب
كاهنلرك خولیای امانیلری منقطع اولدقده ایچلرندن نیجه كسه‌لر شرف دین اسلامی علم وعرفانه موفق اولوب
ایمانه كلدیلر * نته‌كیم بونه كهان عربدن طلیحة الاسدی ایله قارب بن اسود شرف اسلام ایله مشرف
اولوب فتوحات اسلامیه‌ده بونلردن ظهور ایدن آثار حسنه ملكهٔ دین اسلامده ثبات قدملرینه وحسن
حاللرینه شهادت ایدر ۞ ودخی اذن حق ایله اطلاع مغیباته وسیله اولان حالتلرك بری دخی رؤیا حالیدر *
معلوم اوله كه عالم رؤیا عوالم روحانیه‌دن برعالمدركه عامهٔ افراد بشرده سكون وراحت ایچون نوم دیدكلری
حالت طبیعیه ظهور ایتدكده روح انسانی ظاهردن باطنه توجه ایدوب لوح غیبدن كندی آیینهٔ ذاتنه
منعكس اولان صوركاشانی لحظهٔ واحده‌ده مشاهده وتماشا ایدر * زیرا انسانك نفسی حال یقظه‌ده
كندی جسم وبدنك احوالنی تدبیر ایله مشغول وسمع وبصر وسائر قوای ظاهره ایله حس ایتدیكی اموره
فكر وتأمله مجبول اولمغله كندی ذاتی ادراكدن غافل ولوح غیبدن كندویه منعكس اولان علوم
ومعارفدن ذاهلدر * اما نوم سببیله روزنهٔ حسی سد وبند ایدوب علایق جسمانیه وعوایق بدنیه‌دن
نظری قطع ایله عالم غیبه توجه ایتدكده ملائكهٔ كرام وسائر روحانیاتی مشاهده ایلیوب روحانیات ایسه
علمای محققین قتنده عالمده موجود وواقع اولان امورك جمله‌سنه واقف وكچمشده وكله‌جكده ظهور ایدن
اشیایه عارف اولمغله نفس انسانی دخی اثنای نومده جسم وبدنه متعلق امور ایله اشتغالدن فی الجمله تخلیص
كریبان ایله بر لحظه عالم روحانیه وصوله فرصت بولدیغی آنده كندی دخی جواهر روحانیه‌دن برجوهر
اولوب نور بصیرت ایله ارواح علویه‌یه نظر وآنلرك آیینهٔ ذاتلرنده مرسوم ومصور اولان علوم غیبیه‌دن
نیجه معارفه نائل وزمان مستقبلده ظهور ایده‌جك حوادثدن بعضیسنه واصل اولدقدنصكره ینه فی الحال
روحانیتدن جسمانیته عود ورجوع ایدوب اخذ واستفاضه ایله واقف اولدیغی اموری بطن دماغده
موجود اولان قوهٔ متخیله‌یه عرض ایدر اكر روح انسانی علایق بدنیه‌دن كندینی كركی كبی تخلیص
ایده‌میوب آیینهٔ ذاتی كدورات علایق ایله مغبر ایسه لوح غیبدن منعكس اولان معنالری علی وجه الكمال
مشاهده وعینی ادراكده قاصر اولور بو صورتده قوای دماغیه‌دن قوهٔ متخیله نفسك نقصان وقصور
اوزره مشاهده ایتدیكی معنالری اكا مناسب برصورت ایله تصویر وكندویه لایق برقالبه سبك وافراغ ایدوب
واقعه‌یی تعبیره محتاج اولور * معبر دخی اول صورت خیالیه‌یه مناسب ومشابه اولان معنالری صاحب رؤیایه
بیان ایدوب نفع وضرر وخیر وشردن نه مقوله امره دلالت ایدر ایسه آنی كشف واظهار ایدر * اما آیینهٔ روح
صاف وتابناك وغبار وهمدن پاك اولوب روی بصیرتدن رفع نقاب وكشف حجاب ایله بر لحظه عالم غیبده
ارواح علیین ایله ملاقات ایدوب كندینك یا آخرك احوالنه متعلق بعض اموری كركی كبی مشاهده ومعاینه
ایتدكده اول واقعهٔ مباركه واقعه مطابق رؤیای صالحه ومثال وخیالدن خالیه اولمغله تعبیردن غنی اولوب

مشاهده

مشاهده ایتدیکی امرلک خارجده عینی واقع وظاهر اولور * معلوم اوله که انسانک نفس وروحی ایچون
عالم منامده بو حالتک وقوعنه سبب اولدرکه روح انسانی ابتدای خلقتنده وفطرت اولی سنده علوم ومعارف
قابل وفنون صنایعه مستعد بر جوهر روحانی اولوب لکن مستعد اولدیغی کمالاتک کندویه حصولی تعلق
ایتدیکی جسم وبدنک داخل وخارجنده خلق اولنان قوای ظاهره وقوای باطنه یی وسائر آلات بدنیه سنی
محسوسات خارجیه ده استعماله موقوفدر * مثلا قوای ظاهره دن باصره ایله مرئیاتی کوروب
سامعه ایله مسموعاتی ایشیدوب وشامه ایله روایحی شم وذائقه ایله طعومی درک ولامسه ایله حرارت
وبرودتی ورطوبت ویبوستی حس ایدوب بعده بطون دماغده موجود اولان قوای خمسۀ باطنه ایله دخی
محسوسات جزئیه نک احوال واعراض جزئیه سنی تخیل وتفکر ایدرک جزئیاتدن کلیاته ترقی ایدوب اشیانک
طبیعت وحقیقت کلیه لرینی واحوال وعوارضاتی علی الوجه الکلی ادراک واذعان ملکه سی حاصل
ودرجۀ کماله واصل اولدقدنصکره دائرۀ حسدن خارج وآلات بدنیه سز حاصل اولان علوم غیبیه ومعارف
الهیه یی دخی مجرد کندی ذات روحانیسی وطبع نورانیسی ایله ادراک ایتمکله ارواح علیینه وملائکۀ
مقربینه فی الجمله مشابهت ومناسبت تحصیل ایدر * انجق روحانیات اراسنده نفسلک رتبه سی ملکیت
طبقه سندن ادنی اولوب کمالات علمیه وعملیه ده درجۀ علیای ملا اعلایه بالغ دکلدر * زیرا ملائکۀ
کرام علیهم الصلاة والسلام حضراتنک ذات وصفات حقه وعالم روحانی وجسمانیده موجود اولان سائر
اشیانک حقیقتلرینه علم وادراکاری نفس انسان کبی قوای بدنیه وآلات جسمانیه وساطتیله علی التدریج
کسب وتحصیله موقوف اولمیوب بلکه ابتدای فطرتلرنده واول خلقتلرنده انلرک جمیع کمالات علمیه
وعملیه لری دفعةً حاصل وانسانک ازمنۀ عدیده ده کسب وتدریج ایله تحصیل ایده جکی علوم ومعارفه اول
امرده علی وجه الکمال واصل اولملریله ذاتلرینی استکمال ایچون نفسلرندن خارج آلات وقوایه محتاج
دکلدرلر * لکن انسان دخی اصل فطرتنده ومایۀ خلقتنده موجود اولان استعدادی فعله کتوروب
حقایق اشیا وطبایع موجوداته علم وادراک تحصیل وجوهر ذاتی تکمیل ایتدکدنصکره رفع حجاب
حس ایله عالم منامده جسمانیتدن روحانیته ترقی ایدوب بکلحظه انوار ملکیه وذوات روحانیه ایله ملاقات
ایتدکده آن واحدده لوح غیبدن استعداد وصفوتی قدر علوم غیبیه یه واقف اولور * وروح انسانی
مادامکه حلول موت ایله جسم وبدندن علاقه یی قطع ایتمیه کندیده بو استعداد ذاتی موجود اولوب علایق
ومشاغلدن کندویه عالم منامده تجرید حاصل اولدقجه مغیباتدن نیجه اموره مطلع اولور ونفس انسانده
مغیباته وصول استعدادی دخی مختلف وقرب وبعد ایله درجاتی متفاوت اولوب * برقسمی عامۀ افرادک
طبیعتلرنده موجود اولوب عالم منامده اثری حاصل اولور * وبرقسمی دخی اولیای کرامه مخصوص
استعداددرکه آنلر حال منامک غیریده دخی کشف والهام طریقیله بعض مغیباته واقف ومطلع اولورلر *
اما انبیای عظام صلوات الله تعالی علیهم اجمعین افندیلرمز حضراتنک ذات کرم وصفاتلرنده عالم غیبه وصول
استعدادی درجۀ علیا ورتبۀ قصوایه بالغدرکه انلرک ارواح مقدسه لری اجسام لطیفه لرنده موجود اولان
قوای ظاهره وباطنه لریله حس ومشاهده اولنان امورک وسائر مشاغل بدنیه نک جمله سندن علاقه یی قطع ایله
لمح بصرده دائرۀ بشریتدن خروج وجمیع روحانیاتک اکمل واعلاسی اولان ملکیت محضه رتبه سنه عروج
ایدوب ارواح علیین وملائکۀ مقربیندن بر روح اعظم وملک معظم اولور * وبو اثناده سراپردۀ غیبده
مکنون اولان اسرار الهیه وعلوم ملکیه یی طور قیاسدن خارج ذات عالیلرینه مخصوص ادراک وشهود ایله
مشاهده واوقات مخصوصه ده تلقی وحی الهی بیورورلر * بعده ینه ملکیتدن بشریته عود ورجوع ایدوب
دائرۀ حس وخیاله تشریف ایتدکلرنده ملائکۀ کرامی صورت بشریه ایله دخی مشاهده وطرف حقدن
کندیلره تبلیغ اولنان کلام الهی یی سفیر وحی جلیلدن اخذ وتلقی بیورورلر * انبیای کرامک بو حالت سنیه لری
سائر افراد بشرک عالم منامده رؤیا طریقیله معاینه ایتدکلری حالدن چوق مرتبه اعلا ایسه ده ینه استفاضۀ
غیبده بینلرنده فی الجمله مناسبت ومشابهت واقع اولمغله مفخر موجودات علیه افضل الصلوات حضرتلری
نبوت ایله رؤیانک مناسبتی وبینلرنده واقع اولان نسبت تفاوتی امت واصحابنه بیان قصدیله رؤیا نبوتک قرق

الی جزءندن برجزءدر دیو کهریز خطاب مستطاب اولدیلر * وروایت اخراده قرق اوچ جزءندن
بر روایتده دخی یتمش جزءندن برجزء اولمق اوزره کتب احادیثده تخریج اولنمشدر * بو روایتلرك جمله سنده
اجزای نبوتك ذکر اولنان عدد معینه انحصاری مقصود بالذات اولیوب بلکه نبوت ورسالته مخصوص اولان
مراتب علیه نك کثرتنی ورؤیا ایله نبوت مابیننده واقع اولان کمال تفاوتی بیان قصد اولنمشدر * زیرا
بو حدیث شریفك بعض طرق اسنادنده نقل اولندیغی اوزره کلام عربده یتمش معناسنه اولان سبعین
لفظی وارد اولوب وعند العرب لفظ سبعین کثرتدن کنایه مقامنده استعمال اولنه کلمشدر * اما شراح
احادیثك بعضیلری بو حدیث شریفده واقع اولان روایاتدن رؤیا نبوتك قرق الی جزءندن برجزء اولمق
روایتی اوزره حدیث شریفی شویله توجیه ایتدیلرکه فخر الاصفیا پیغمبرمز محمد مصطفی علیه من الصلوات
ازکاها حضرتلرینك ابتدای بعثتلرنده الی آی مقداری زمانکه نصف سنه دور وحی الهی رؤیا طریقیله
واقع اولوب مدت مزبوره ده اول رازدان لسان الغیب ماوحی حضرتلری نرکس زار خوابده کاشنسرای
لاهوتده دیده کشا ونفحات قدسیه ریاحین وحی ایله مشام روح قدسیلری بویا اولوردی وحرم محترم مکه
مکرمه ومدینه منورهده مجموع مدت نبوت ورسالتلری یکرمی اوچ سنه یه بالغ اولمغله بو سنه سی
تنصیف والتیشر ایله تقسیم اولنسه قده یکرمی اوچ سنه قرق الی قسمه منقسم اولمغین ابتدای نبوتده رؤیا
ایله مرور ایدن الی آی مدت نبوت محمدیه علیه افضل التحیه نك قرق الی جزءندن برجزء اولمش اولور *
بناء علیه ذکر اولنان حدیث شریفده رؤیا ایله نبوت مابیننده واقع اولان تفاوتی مجموع مدت نبوت ایله وقت
رؤیا بیننده بولنان نسبته حمل ایدوب حدیث شریفی بو وجه ایله توجیه ایتدیلر * لکن بو توجیه برایکی
وجهله دائره تحقیقدن بعیددر * اولا مدت نبوتك یکرمی اوچ سنه یه بلوغی وابتدای بعثتده الی آی
مقداری زمان رؤیا طریقیله وحی الهی ظهوری انجق جناب رسول کبریا محمد مصطفی علیه افضل التحایا
حضرتلریچون واقع اولوب اماسائر انبیای عظام حضراتنك مبادی نبوتلرنده رؤیا طریقیله تلقی وحی
ایتدکلری وابتداکلری صورتنده دخی رؤیا ایله مرور ایدن وقتلری مدت نبوتلرینه نسبت اولندقده قرق الی
جزءدن برجزءه بالغ اولدیغی بروجهله ثابت اولمامشدر مع هذا ذکر اولنان حدیث شریفده ایسه
مطلق نبوت ایله رؤیا بیننده واقع اولان نسبت ومرتبه نك بیانی مقصود اولوب مجرد بزم پیغمبرلرك نبوت
مخصوصه سیله رؤیانك حال وشاننی بینلرنده اولان نسبتی تحصیل قصد اولنمامشدرکه وجه مذکور ایله حدیث
شریفی توجیه صحیح اوله * ثانیا حدیث مذکورده انجق نبوت محمدیه ایله رؤیانك مناسبتی ومجرد بینلرنده واقع
اولان مراتبك رتبه تفاوتی مطلوب دخی اولسه توجیه مذکوره کوره انجق رؤیا ایله مرور ایدن الی آی
مقداری زمانك مدت نبوتلری اولان یکرمی اوچ سنه یه نسبتی مفید اولوب نفس نبوت ایله حقیقته رؤیا
مابیننده واقع اولان تفاوت مراتبه دلالت ایلمز مقصود اصلی ایسه نبوت ورسالتك علو منزلتی ورؤیانك
اکا ادنی مناسبتی اولدیغی بیان اولوب بوخسه رؤیا زمانی ایله مدت نبوت بیننده واقع اولان نسبتی تعیین
دکلدر * اما بزم تقریر مشروحمزدن فهم اولندیغی اوزره حدیث شریفده وارد اولان عدد ایله حقیقی
مراد اولنمیوب کثرتدن کنایه اولدیغی تقدیرجه رؤیا نبوتك قرق الی جزءندن برجزء اولمق ایله مراد عامه
افراد بشرده حال منامده استفاضه غیبه وسیله اولان استعداد بعدلانبیای عظام صلوات الله تعالی
علیهم اجمعین حضراتنك ذات عالیلرینه مخصوص وخلقت زکیه لرنده مرکوز اولان استعداد قرینه نسبتی
وحالت رؤیا رتبه نبوتدن چوق مرتبه ادنی اولدیغی بیان بیورمش اولور * بو نصدن کره دخی معلوم
اوله که عامه افراد بشرك نفس وروحلری کرچه اطلاع مغیباته مستعد اولوب وهر شخصك جوهر ذاتنده
بو استعداد ذاتی موجود ایسه ده لکن قبولنه مستعد اولدیغی کمالات علمیه وعملیه نك کسب بیده بالفعل
حصولنه قتی چوق مانعلر دخی واردر * بو موانعك اعظم واقواسی انسانك ظاهر وجودنده موجود اولان
قوای خمسه درکه انلرك هر بریله انسان خارجده موجود اولان محسوسات جزئیه یی حس وادراك ایله
مشغول اولوب علاقه ایتدیکی امور محسوسه ورای پرده حس وخیالده موجود اولان عالم معنانی وصور
روحانیه یی مشاهده دن نفسنی منع وصرف ایتمکین جناب حکیم علام الغیوب جل شأنه عن وصمة العیوب

حضرتلری طبیعت بشرده حالت منامی خلق وایجاد ایله آیینهٔ روحدن پردهٔ حسی رفع وخومنظرای غیبه برباب فتح ایلدیکه روح انسانی عالم منامده اول بابدن عالم معنایه دخول ولوح غیبده مرسوم اولان صور مغیباتدن مشتاق اولدیغی بعض اموره واقف اولور * بناء علی هذا روح انسانی کاهیجه عالم خوابده علایق وشواغل بدنیه دن تخلیص کریبان ایدوب برلحظه عالم غیبه نظر ایله مقصودینه ظفر بولور بو سببدننا شی اول مبشر اهل اسلام رسول سید الانام صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری رؤیایی مبشراتدن عد ایدوب سعادت ایله بیوردیلرکه لم یبق من النبوة الا المبشرات یعنی منصب نبوت بنم ایله مختوم وبعد الانتقال وحی الهی منقطع اولمغله بنم زمانمده وبندنصکره اصحاب وامتم اراسنده آثار نبوتدن معدود وامور غیبه اطلاعه وسیله اولمغه صالح برنسنه باقی قالمدی الا مبشرات باقی قالدی دیو امت مرحومه لرینی تبشیر ایتدیلر مجلس نبویده حاضر اولان صحابهٔ کرام حضرتلری یا رسول الله مبشرات ندر دیو استفسار بیورد قلرنده بو کونه کهرنثار جواب مستطاب اولدیلرکه مبشرات اول واقعه مطابق ورؤیای صالحه درکه انی بر متدین صالح کسنه کندی ایچون کوره یاخود مسلم آخر اول کسنه ایچون کوره دیو مبشراتی واقعهٔ حسنه یاخود خیر وشره دال رؤیای صادقه ایله تفسیر بیوردیلر * اما ظهور نوم ایله انساندن حس وشعور کیدوب آلات حسک عملی زائل اولمسنک سببی نقل اولنه جق مقدمات حکمیه یی ملاحظه یه مبنیدر * اجمالا بیانی بو یله درکه انسانک سائر حیواناتدن امتیازینه مدار اولان نفس ناطقه سی جسم وجسمانی اولمیوب بلکه ذاتنده حس وبصر ایله محسوس ومرئی اولمیان ارواح ملکیه کبی دیده دن نهان وبدنده آثاری عیان برموجود روحانی وجوهر نورانیدرکه تعلق ایتدیکی جسم وبدنک زمام تصرفی وابستهٔ رأی وتدبیری اولمغله هیکل محسوس بشرک ظاهر وباطننده امری نافذ وحکمی جاریدر ونوع بشر حس وحرکتده کندویه مشارک اولان سائر حیواناتدن نفس ناطقه ایله ممتاز اولدیغی کبی نفس ناطقه دخی ارواح ملکیه وسائر روحانیاتدن جسم وبدنه تعلق ایله ممتاز اولوب کندیدن صدور وظهور ایدن علم وکمال وسائر اعمال وافعال بدنده موجود اولان آلات ظاهره وباطنه یی اعمال ایله حاصلدر * لکن نفس انسانی ارواح ملکیه کبی برجوهر لطیف روحانی وهیکل بدن کثیف وظلمانی اولمغله بینلرنده مناسبت بعید ومباینت شدید اولوب وشیٔ لطیفک لطیفده تأثیری قانون حکمته موافق وکثیفده اثری وتیرهٔ عادت الهیه یه مخالف اولمغین نفس ناطقه نک مستعد اولدیغی علم وکمال وسائر اعمال وافعالی تحصیل وذاتنی تکمیل اراده سیله جناب حکیم بی زوال جل شانه عن المثال حضرتلری اخلاط اربعه نک زیاده لطیفندن خصوصا صافدمدن مخلوق ولسان اطباده روح حیوانی عنوانیله معروف اولان بخار لطیفی بدن انسانده خلق وتکوین ایدوب نفسک اعمال وافعالنی تحصیله آلت وحکمت وقدرتنه برهان وحجت ایلدی * ورؤسای اطبانک عمده سی جالینوسدن وانک غیری سائر مهرهٔ فن طبدن کتب نشر یحده منقول ومسطور اولدیغی اوزره بدن انسانده موجود اولان اعضای رئیسه نک اشرفی قلب اولوب وقلب دخی چام آغاجی صالقمی هیئتنده مخروطی الشکل برعضودرکه سوری طرفی صدرک اسفلنده صول جانبنه مائل ویصی یانی صدرک وسطنه متصل وملاصقدر * وجرم قلبده بعضا دم صافی وبعضا روح حیوانی ایله مملو اوچ مجوف محل واقعدرکه بری تجویف ایمن وبری ایسر وبری اوسط ایله تسمیه اولنمشدر * تجویف ایمن قلبه جذب غذا ایچون صدرک صاغ جانبی طرفنه مائل دم صافی ایله ومقدار قلیل روح حیوانی ایله مملودر * قلبک تجویف ایسری صدرک صول جانبنه مائل وروح حیوانی دیدکاری بخار لطیفک منبع ومعدنی اولوب مقدار قلیل دم صافی دخی موجوددر * تجویف اوسطی تجویف ایمن ایله ایسر اراسنده دهلیز شکلنده متوسط اولوب کبد طرفندن مجلوب وتجویف ایمنده مخزون اولان دم صافی ایله قلبی تغذیه وتولید روح ایچون تجویف ایسره ایصال ایدر * وقلبک تجویف ایسری روح حیوانی اسمیله معروف اولان بخار لطیفک معدن ومنبعی اولوب شریان دیدکاری مجوف وطولانی طمرلر دخی تجویف ایسردن نابت وکبد ودماغه وسائر اعضایه منتهی اولمغله تجویف ایسردن روح حیوانی شریانلره حلول وحس وحرکته مستعد اولان عضولره وصول بولدقده نفس ناطقهٔ انسانیه اول بخار لطیف واسطه سیله حس وحرکت عملنی اعضاده اجزا وهر عضوه

لايق اولان كمالنى اذن حق ايله اعطا ايدر * واشبو روح حيوانى وبخار لطيف نورانى قلبك تجويف ايسرنده حاصل وحرارتى كامل اولمغله شريانلر واسطه سيله جوف دماغه واصل اولدقده جرم دماغدن برودت كسب ايدوب روح حيوانينك مزاجى معتدل اولور * بعده جرم دماغده مركوز وبطون ثلاثه ده موجود اولان قواى خمسهٔ باطنه دن قوهٔ واهمه وحس مشترك وقوهٔ حافظه وقوهٔ خياليه ومتفكره نك عملرى دخى نفس ناطقه دن اشبو روح حيوانى واسطه سيله صادر اولور * بو مقدمه لر تحقيق اولندقده معلوم اولوركه نفس ناطقه دن صدور وظهور ايدن كمالات علميه وعمليه سى وجمله افعال واعمال بدنيه سى قلبك تجويف ايسرنده موجود اولان روح حيوانى واسطه سيله حاصل اولوب وروح حيوانى اجزاى بدنك الطف واشرفى اولمغله نفس ناطقه يه لطافت جهتيله فى الجمله مناسبت وملايمتى واشبو جوهر نفسدن صدور وظهور ايدن آثار وافعاله آلت اولمغه لياقتى ظاهر اولوب سائر اعضاى ظاهره وباطنه ده نفسك آثارى اشبو روح حيوانى وساطتيله صادر اولديغى ثابت اولور ۞ ودخى مقدما ذكر اولنديغى اوزره انسانك علم وادراكى ايكى وجهله حاصل اولوب برى ظاهر بدنده موجود اولان سمع وبصر مقوله سى آلات حس واسطه سيله وبرى دخى جرم دماغده مركوز واهمه ومتخيله كبى قواى باطنه ايله تحصيل ايتديكى ادراكلردر وبو ايكى وجهله حاصل اولان حس وادراكلر نفس ناطقه يى كندى فوقنده عالم غيبده موجود اولان روحانياتى مشاهده دن منع ايدوب وفطرت وجبلتى ايله مستعد اولديغى صور علوم غيبيه يى معاينه دن صرف ايتمشدر ۞ ودخى آلات حس وشعوردن خارج بدنده موجود اولان حواس خمسهٔ ظاهره اعضاى بدنيه دن بر عضوده موجود اولوب قوهٔ باصره عينده وسامعه اذنده وشامه انفده وذائقه لسانده ولامسه اكثر اجزاى بدنده واقع امور جسمانيه دن اولمغله نفس ناطقه بو آلات وقواى محسوسات انواعندن بونلر ايله ادراك اولنان اشياده استعمال ايتدكده بو قوتلره تعب وكلال ومشقت وملال كلوب كثرت تصرف واعمال ايله روح حيوانى دخى اطرافه منتشر اولمغله قواى حس وشعوره ضعف وفتور ووهن وقصور عارض اولديغنه جناب حكيم بى زوال جل شانه عن الوهم والخيال حضرتلرى قواى حسيه راحت ويرمك ايچون نفس انسانده بر داعيه خلق ايتديكه اثناى ليل ونهارده عارضهٔ نوم ايله آلات حس وشعورك استراحت وآرامنه طالب اولوب كثرت استعمال ايله حاصل اولان تعب وكلالى انكله دفع ايتدكدنصكره مجددا كسب ايده جكى علم وكمال وسائر آثار وافعالنه قدرت كامله تحصيل ايليه وحواس ظاهره ايچون مطلوب اولان راحت وحضور عادتا ميسر اولميوب الا انجق مركز قلبدن جرم دماغه وسائر اعضايه صعود ايدن بخار لطيفك ظاهردن باطنه عود ورجوعيله حاصل اولوب خصوصا شمسك غروبى وحرارتك زواليله اثناى ليلده بدن انسانه مس ايدن برودتك اعانتيله واقع اولور * بو صورتده طبيعت بشر برودت ليلى حس ايتمكله حرارت غريزيه اعماق بدنه ميل وتوجه وظاهردن باطنه عود ورجوع ايدوب نفس ناطقه نك قطع مسافهٔ كمالده مطيه ومركبى مشابه سنده اولان روح حيوانى يى خارجدن داخل بدنه سوق ايدر * بو سببدندركه نوم انسان غالب حالده اكثرا وقاتده اثناى ليلده واقع اولور * روح حيوانى كه بخار لطيفدر حواس ظاهره دن داخل بدنده واقع قواى باطنه يه رجوع ايتدكده نفس ناطقه نك حواس ظاهره واسطه سيله حاصل اولان علايق وموانعى برطرف اولوب مشغله سنه خفت كلمكله قواى دماغيه دن قوهٔ حافظه ده موجود وحاضر اولان صور حسيه يه مراجعت ايدوب قوهٔ متخيله دخى اول صورتلرى بربرينه ضم وتأليف ياخود بينلرنى تفريق وتحليل ايله صحيفهٔ خيالده بر تركيب ترتيب ايدر واكثريا صورت تركيب واقعه نفسك عهد قريبده مشاهده ايدوب حال يقظه ده مألوف ومعتاد اولديغى امور جنسندن واقع اولور * بعده حواس ظاهره ايله حس اولنان محسوسات جزئيه نك جرم دماغده مجمعى اولان حس مشترك قوتنه اول صورتلرى تنزيل ايدوب حواس ظاهره ايله خارجده حس اولنان وجه اوزره مشاهده ايدر * وعالم خوابده وقت اولوركه انسانك نفس وروحى قواى ظاهره ايله حاصل اولان مشاغل حسيه دن خلاص اولديغى كبى قواى دماغيه ايله تخيل ايتديكى صور خياليه دن دخى تخليص كريبان ايدوب برلحظه كنديى ذات روحانيسى دخى ادراك معنوى ايله مشاهده يه موفق اولوب لوح غيبدن كندى

آینهٔ ذاتنه منعکس اولان معارف غیبیه یی دخی معاینه ایدر * بوندنصکره روح انسانی بلاواسطه کندی ذاتیله طرف حقدن اخذ ایتدیکی امور مغیباتی قوهٔ متخیله یه عرض ایدوب متخیله دخی اول معنالری یا حقیقتی اوزره نقش وتصویر یا خود اول معنایه مناسب بر قالبه سبك وافراغ ایله تخیل ایدر * اکر اخذ اولنان معنانك عینی رسم وتصویرده عاجز اولوب مناسب بر صورته افراغ ایدرسه اول واقعه تعبیره محتاج اولور * امانفس ناطقه علایق بشریه دن کندینی تخلیص ایله برلحظه عالم ارواحه واصل وآینهٔ ذاتنه منعکس اولان صور مغیباتی مطالعه حاصل اولمیوب بلکه حواس ظاهره واسطه سیله حال یقظه ده خارجدن داخله ورود وقوهٔ حافظه ده مخزون وموجود اولان صور حسیه یی قوهٔ متخیله ترکیب وتحلیل ایله تصرف ایدرسه اول واقعهٔ کاذبه اضغاث احلام یعنی قارشق رؤیا اولور * وعالم منامده مرئی اولان واقعه لر بو ذکر اولنان اوچ مرتبه اوزره واقع اولدیغی سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلرندن روایت اولنان حدیث صحیح دخی تأیید ایدر * زیرا صاحب سعادت حضرتلرندن مرویدرکه رؤیا اوچ نوع اوزره واقع اولور برنوعی بالذات جناب حقدن وبرنوعی ملك واسطه سیله وبرنوعی دخی شیطان القاسیله حاصلدر دیو بیوردقلری کلام نبوی ذکر ایتدیکمز مراتبه اشارتدر * اول واقعه که نفس انسانی بلاواسطة الآلات کندی ذاتیله اخذ ایدوب قوهٔ متخیله دخی حقیقتی اوزره عینی تصویر ایده اول واقعه بالذات طرف حقدن لوح روحه منعکس اولوب تعبیردن غنی وعینی واقع اولور * واول رؤیا که روح آنی لوح غیبدن اقتباس ایلیوب لکن قوهٔ متخیله عینی ادراکدن عاجز اولمغله اول معنایه مناسب بر قالبه افراغ ایلیه اول واقعه ملك واسطه سیله صحیفهٔ خیالده تعبیره محتاجدر * امااول واقعه که روح انسانی انی عالم روحانیدن اخذ ایتمیوب بلکه قوهٔ متخیله وحافظه ده مخزون وموجود اولان معنالری ترکیب وتحلیل ایله تحصیل وملاحظه ایلیه اول واقعه شیطانی وکاذبدر * زیرا بوواقعه اوهام فاسده وخیالات باطله اولوب وشیطان دخی دائما نفسه امر باطل القا ایتمکله شیطانه نسبت اولنمشدر بو محله کلنجه بسط اولنان مقال حکمت مآل رؤیانك حقیقتی وآنك ظهورینه سبب اولان نوم طبیعینك حال وشانی بیان اولندی ﴿ ودخی معلوم اوله که رؤیا نفس انسانه مخصوص وعامهٔ افراد بشرك طبیعتلرنده موجود برحالت اولوب افرادبنی آدمدن برفرداندن خالی دکلدر * بلکه اشخاص بشردن هرکس عالم منامده نیجه واقعه لر مشاهده ایدرکه حال یقظه ده ظاهر اولدقده نفس ناطقه نك اثنای نومده مغیباته واقف اولدیغنه قطع وجزم ایدر چونکه عالم خوابده نفس ایچون غیبه وقوف جائز اوله سائر وقتده دخی طریق آخر ایله نفس ناطقه ایچون مغیباته وصول ممکن اولور * زیرا نوم ویقظه اشارلرنده غیبی ادراك ایدن انجق نفس واحد اولوب وانسانك اصل وخلقتنده موجود اولان خاصهٔ طبیعیه سی واستعداد ذاتیسی هر حالده دائم وباقیدر ﴿ فصل ﴾ ودخی عالم منامده مشاهده اولنان رؤیالر انسانك قصد وقدرتیله حاصل اولمیوب بلکه روح انسانی کندینك یاخود شیء آخرك احوالنی بیلمك ایچون طرف غیبه متوجه ومنتظر اولدقده لطف باری وعون الهی مقارنتیله اول شیئك حقیقتی وتوجه ایتدیکی امرك کیفیتی منظرهٔ غیبدن لوح نفسه منعکس ومنکشف اولور * بو خصوصده روح انسانی استدیکی وقتده مراد ایتدیکی خصوصی عالم منامده رؤیت ومشاهده یه قادر دکلدر * ودخی کتب اهل ریاضتدن غایة الحکیم نام کتابده وغیریده اوراد واذکار مقوله سی بعض اسما ذکر اولندیکه ابتدای نومده قرائت اولندقده اول اسمانك خاصه سیله انسان طلب ایتدیکی امری رؤیاسنده کوروب توجه ایلدیکی خصوصك حقیقتنه واقف اولور دیو تحریر وبو مقوله اسما واذکاری حالومه اسمیله تسمیه ایلدیلر * وذکر اولنان کتاب غایه مؤلفی مسلمه بن احمد مجریطی بومقوله اسمادن بش عدد اسم ذکر ایدوب حالومة الطباع التام اسمیله تسمیه ایلدیکه برکسه نومه شروع وقتنده قلبنی علایق دنیویه دن تجرید وطرف حقه توجهنی تصحیح ایله بو اسمالری ذکره مشغول اولوب مرادومقصودینی قلب واساتیله ذکر ایلسه عالم منامده مطلوب ومقصودینه ظفر بولوب توجه ایتدیکی نسنه نك حقیقتی اول کمسنه یه منکشف اولور اول اسماء وکلمات بونلردرکه ذکر اولنور ﴿ تماغس بعدان یسواد وغداس نوفنا غادیس ﴾ بو اسماء خمسه الفاظ عربیه دن اولمیوب کلمات سریانیه وعبرانیه مقوله سی اسماء اعجمیه دن * مسموعمز اولان حکایات

عجیبه دندرکه برکسه برقاج کیجه اکل وشربده پرهیز وریاضت واوراد واذکاره مداومت ایتدکدنصکره
بر کیجه بو اسمایی اوقویوب خوابه واردقده عالم منامده کندویه برشخص ظاهر اولوب بن سنك ذاتکی
تربیه ایدن طباع تامّك ایم مرادومقصودکی بندن سؤال ایله سکا خبر ویره یم دیدی اول کمسه دخی حاجتنی
ذکر ایدوب مطلوبنی عرض ایتدکده مشاهده ایتدیکی شخص مذکوره طلوبنی بیان ومرادنی کشف وعیان
ایلدی وبوذکر اولنان اسمایه مداومت ومواظبت ایله بنم ایچون دخی نیجه عجیب وغریب رؤیالر واقع اولوب
کندی احوالمه دائر طلب ایتدیکم اموردن قتی چوق نسنه یی عالم رؤیاده مشاهده ایتمك میسر اولدی *
لکن وقت نومده بو اسمایه مداومت ایله انسان عالم رؤیاده مراد ومقصودینی مشاهده یه توجه ایتمك
کوردیکی رؤیانك کندی قصد وقدرتیله حصولنه دلالت ایتموب بلکه عالم منامده ظهور ایدن رؤیا محضا
طرف حقدن مرآت نفسه صورت مطلوبه منعکس ولایح اولور * انجق بوذکر اولنان اسماکبی حالومه لره
مداومت ایله نفس ناطقه عالم حقدن کندیده رؤیا ظهورینه براستعداد قوی کسب ایدوب درجهٔ
استعدادی قوّت بولدقده مستعد اولدیغی کمالك طرف حقدن ذاتنده ظهوری سهل وقریب اولور * زیرا
نوع بشردن هرشخص طلب ایتدیکی امرك حصولنه استعداد وقابلیت کسبنه قادر اولوب لکن مستعد
اولدیغی کمالك کندیده بالفعل حصولی ومطلوب ومقصودینه وصولی مجرّد فیض حق ایله حاصل وعهدهٔ قدرت
بشردن خارجدر * بوتقدیرجه برشیئك حصولنه استعداد ولیاقت کسبنه قدرت اول شیئك
تحصیلنه قوّت واقتداره مغایر اولوب کرك رؤیا وکرك سائر اشیانك حصولنده بوقاعدهٔ کلیه جاری اولمغله
اسباب عادیه یه توسل ایله عالم کونده ظهور ایدن حوادثك هربرنده بو قانون وقاعده یه مراعات اولندقده
نفع واثری ظاهر اولور * والله الحکیم الخبیر (فصل) معلوم اوله که طوایف نوع بشردن نیجه
کسه لر دخی موجوددرکه انلر مجرّد مجبول اولدقلری طبیعت مخصوصه وفطرت اصلیه لریله عالم کون وفساده
ظهور ایده جك اشیادن قبل الوقوع خبرویروب واخبار ایتدکاری اموردە علم رمل ونجوم مقوله سی
صناعات علمیه دن برصنعته تشبث ایتمزلر * بلکه انلرك مغیباته علم ووقوفلری واحوال عالمه متعلق امور
غیبیه دن خبرلری مجبول اولدقلری فطرت وخلقتلرینك مقتضاسیله حاصلدر * طوایف مذکوره دخی
برقاج صنف اولوب * برصنفی توجه ایتدکلری امرك حقیقتنی بیلمك ایچون فکر واندیشه لرینی اول امرك
اوزرینه نیجه زمان تسلیط ایدوب خاطرلرینه خطور ایدن نسنه یی اخبار ایدرلر * بوصنفه عرّاف
اطلاق اولنور * برصنفی دخی مرآت مصفا وطشت مجلا کبی صاف وشفاف اجسام لطیفه یه نظر وحبس
بصر ایله مغیباتدن خبرویررلر * وبرصنفی دخی بعض حیوانلرك یورکنه وجکرینه وکوکارینه نظر ایله
جواب ویررلر * برصنفی دخی اهل زجردرکه برقیجی جانورلردن وطیوردن برحیوانه مصادف اولدقده بعض
اوضاع واطوارندن وآواز وصداسندن برامرك حدوثنه استدلال ایدرلر * وبونلرك برصنفی دخی
اهل طرقدرکه سنك وحجر یاحبوب انواعندن بغدای وجکردك ایله فال آچوب سؤال اولنان اموردن خبر
ویررلر * طوایف مذکوره نك جمله سی دائرهٔ عالمده موجود وهرکسك معلومی اولوب برفرد بونلرك
وجودلرینی انکاره قادردکلدر * وکذلك السنهٔ مجاذیبدن کشف مغیباته دائر نیجه کلمات صادر اولوب امور
آتیه دن خبرویررلر * وکذلك ابتدای ظهورنومده نائمك لسانی اوزره بین النوم والیقظه غیبه متعلق نیجه
کلمات جاری اولوب وموته مشرف کمسنه نك دخی حین احتضارده اساننذن بعض کلمات صدور ایدرکه
خارجده عینی ظهور ایدر * وطوایف صوفیه دن پرهیز وریاضت اصحابی چوق کمسنه لر فیض الهام طریقیله
مغیباته واقف اولوب کشف واخبار ایتدکاری امورك وقوعه کلدیکی معروف ومشهوردر * حالا بز طوایف
مذکوره نك اصنافندن هرصنفك حال وشانلرینی وتلقئ غیبده سالك اولدقلری طریقلری بیاننه شروع ایدوب
ابتدا اصحاب کهانتی بعده علی حدة اصناف سائره نك احوالنی علی الترتیب تحقیق وتفصیل ایدرز *
لکن بو بیاندن مقدّم طوایف مذکوره نك نفوسی ادراك غیبه نه وجهله مستعد اولدقلرینی بیان ایچون
برمقدمه بسط وتمهید اولنوب بعده اصناف مذکوره نك حال وشانلری بیاننه شروع اولنور (مقدمه)
بوندن اقدم ذکر وتحقیق اولندیغی اوزره انسانك نفس ناطقه سی جسم وجسمانی اولمیوب بلکه رؤیت بصر

ایله محسوس ومرئی اولیان ارواح ملکیه ونفوس فلکیه کبی برذات روحانیدر * لکن علم وکمال وسائر
افعالنی آلات وقواسنی محسوساتده استعمال واستخدام ایله علی التدریج کسب وتحصیل ایدوب بووجهله
ذاتنی تکمیله محتاج اولمغله ارواح علویه وملائکهٔ کرامدن ممتاز اولمشدر * وهرامر موجودکه آثار علم
وکمال وافعال واعمالی ابتدای خلقتنده دفعة حاصل اولمیوب بلکه مستعد اولدیغی کمالاتك کندیده حصولی
ازمنهٔ عدیده ده تدریج وترتیب ایله کسب وتحصیله منوط ونتیجه اسباب وشروطه موقوف ومربوط اوله
اول شئ وجود فطرت اولیسنده کندیدن مطلوب اولان آثار کمالدن خالی ماده مرتبه سنده برشئ
هیولانیدرکه علی التدریج مبدء فیاض جل شانه حضرتلرندن مستعد اولدیغی صورت لایقه کندویه فیض
واعطا اولندقده جوهر ذاتی کامل اولور * کذلك روح انسانی دخی مشیمهٔ رحمده ابدان مخصوصه دن بر بدنه
تعلق ایتدکده مستعد اولدیغی کمالات علمیه وعملیه یی کسب وتحصیل وتدریج ایله ذاتنی تکمیل ایدوب
صور ومعارف ایله آینهٔ ذاتی منوّر اولور * بوتقدیرجه نفس انسانی بومافوقها آلات بدنیه وقوای ظاهره
وباطنه سنی استعمال ایله محسوسات جزئیه یی حس وادراك ایده رك موجودات خارجیه نك معانئ کلیه سنی
دخی علم وادراکه کندیده قدرت وتحصیل ایتدیکی علوم ومعارفی علی وجه التکرار ملاحظه ومشاهده یه
مکنت میسر اولدقده ارواح ملکیه کبی مرآت ذاتی صور علم وکمال ایله مجلا وآینهٔ طبعی بر مجلای مصفا
اولور * بوسببدن ناشیدرکه اطفال وصبیان نه اثنای نومده ونه حال یقظه ده کشف ورؤیا جهتیله یاخود طریق
آخر ایله نفس وروحلرینك مستعد اولدیغی علم وادراکی فعله کتورمکدن عاجزدر * زیرا جوهر نفسی
تکمیل ایدن صورت علم وکمال زمان صباده هنوز موجود اولمامغله ذاتلری نقصان وقصور اوزره حاصل
ورتبهٔ کماله واصل اولمشدر * امّا انسانك نشو ونماسی مبلغ کماله واصل وجوهر ذاتی علوم ومعارف ایله
کامل اولدقدن صکره مادامکه حلول موت ایله روحلری جسم وبدندن علاقه یی قطع ایتمیه نفس ایچون ایکی
درلو ادراك حاصل اولور * برنوعی جسم وبدنده موجود اولان سمع وبصر ایله وسائر آلات ظاهره وقوای
باطنه واسطه سیله تحصیل ایتدیکی حس وتخیلدر * برنوعی دخی انسانك نفس وروحی بلا واسطه مجرد کندی
ذاتیله طرف غیبدن اخذ ایتدیکی ادراك روحانی وشهود نفسانیدرکه نفس ناطقه قوای حسیه واسطه سیله
کسب ایتدیکی علایق بدنیه یه منهمك ومشتغل اولمغله بو ادراکدن محجوبدر * زیرا انسان ابتدای خلقتنده
آلات ظاهره وباطنه ایله تحصیل ایتدیکی ادراك جسمانی ایله مألوف اولمغین حواس بدنیه نفسی دائما باطندن
ظاهره جذب ایدوب مشتهیات انفسی تحصیله سوق وظاهردن باطنه میل وتوجهنه سد اولور * لکن کاهیجه
دخی نفس ناطقه ظاهردن باطنه دخی متوجه وپردهٔ حسی وحجاب بدن برلحظه مرتفع اولوب سراپردهٔ
غیبده مکنون اولان علوم روحانیه یی ادراکه موفق اولور * اثنای نومده ظهور ایدن رؤیای صادقه کبی که
هرکس ایچون میسردر * یاخود نوع بشرك بعضلرینه مخصوص اولان خاصهٔ ذاتیه وقوت نفسیه ایله
حاصل اولور قوت کهانت ایله غیبدن خبر ویرن کاهنلر کبی * یاخود اصحاب تصوفدن پرهیز وریاضت
طریقیله ظهور ایدن اخبار عجیبه وآثار غریبه کبی * وبو حالاتك جمله سنده نفس ناطقه کندی فوقنده موجود
اولان روحانیات ایله مناسبت کسب ایدوب طرف غیبدن کندویه بعض معارف افاضه واعطا اولنق طریقیله
حاصلدر * وروح انسانی کندی ذاتیله عالم معنادن اخذ ایتدیکی معارف غیبیه یی بطن دماغده موجود
اولان قوهٔ متخیله یه عرض ایدوب اولدخی اخذ اولنان معنای کلی یی مثال جزئی ایله تخییل یاخود اول
معنایه مناسب بر قالبه سبك وافراغ ایتدکدن صکره آلات دماغیه دن قوهٔ حس مشترکه تسلیم ایدوب اخذ
اولنان معنانك عینی یاخود متخیله نك سبك ایتدیکی قالبی مشاهده ایتمکله صاحبی اول امری خلقه اخبار
ایدر بو محلده نفس ناطقهٔ انسانیه نك ادراك مغیباته استعدادنك شرح وبیانی تمام اولوب حالا وعدسابقمز
اوزره غیبدن خبرویرن طوایف بشردن هرطائفه نك حال وشانی بیانته شروع اولندی ۞ معلوم اوله که
مرآت مصفا وطشت مجلا مقوله سی اجسام لطیفه یه وحیوانات اعضالرینه نظر ایدنلر وبقله وبغدای
مقوله سی حبوب التاسیله فال آچانلرك جمله سی ابیات منظومه انشادیله غیبدن خبرویرن کهان قبیلندندر *
لکن اصناف کهانه دن مرآت امثالی اجسام شفافه یه وسطوح مجلایه نظر ایدن کهنه نك رتبه سی کهانتده

قوّتلری ابیات منظومه استعمالته غیبدن خبر ویرن کاهنلردن اضعفدر * زیرا کلمات شعریه ترتیبیله اجرای کهانت ایدن طائفه نك قوّهٔ متخیّله لری بغایت قوی اولمغله کندیلردن پردهٔ حجاب حسی رفع ایدوب عالم غیبه توجه ایتمکده لسانلریله نطق ایتدکاری ابیات واشعاردن غیری امر اخرایله استعانته محتاج دکللردر * اما اجسام شفافه یه نظر ایله غیبدن خبر ویرن کاهنلر حواس خمسهٔ ظاهره دن جمله نك اشرفی اولان قوّهٔ باصره ایله اجسام لطیفه دن آیینه لره مدّت مدیده نظر ایله کندیدن چکوب عالم ارواحدن نفسلرینه ورود ایدن امور مغیباتی خلقه خبر ویررلر * کهنه نك بو صنفی ادراك مغیباتده ذاتلرندن خارج اجنبی آلتلره محتاج اولدقلری جهتدن ابیات شعریه ایله توسل ایدن کاهنلردن مرتبه لری دون وادنی اولمشدر * چوق کره ظن اولنورکه بو طائفه نك کوروب خبر ویردکاری اشیا مقابله نظرلرنده واقع اولان آیینه لرده موجود ودیده لریله مشاهده ومعاینه ایتملریله خبر ویررد یدیلر * لکن حقیقت حال خلقك ظن وتخمینی کبی دکلدر * بلکه اصناف کهنه دن بو طائفه قارشولرنده واقع اولان آیینه لره برنیجه زمان تحدیق بصر ایله شول مرتبه نظر ایدرلرکه آیینهٔ نظرلرندن غائب ومرآت ایله میانلرنده غمام رقیق کبی بر حجاب لطیف ظاهر اولوب اول حجابده بعض اشکال عجیبه وصور غریبه پیدا اولمغله آنلری تماشا ایتدکارنده اول صور مثالیه توجه ایتدکاری امورلك احوالنه اشارت ومطلوب ومراملرینك واقعده حصول وعدم حصولنه دلالت ایدوب بعده کندیلره کلوب مشاهده ایتدکاری وجه اوزره مطلوب ومقصودلرندن خلقه خبر ویررلر * اما بو اثناده نه آیینه یی ونه انده مشاهده ایتدکاری صوردن بر صورتی معاینه ایده میوب بلکه ابتدای توجهلرنده مقابله لرینه وضع ایتدکاری آیینه یه نظر ایده رلك دائرهٔ حسدن خروج ایتدکارنده مطلوبلری اولان نسنه یه متعلق نفس وروحلرنده بر علم وعرفان حاصل اولوب بعده عالم منامده مشهود اولان رؤیا حالتی کبی نفس ناطقه لری عالم ارواحدن اخذ ایتدیکی معانیٔ غیبیه یی قوای دماغیه دن قوّهٔ متخیله یه وحس مشترکه عرض وتنزیل ایتدکارنده مرآت ایله کندی بینلرنده حائل اولان پردهٔ حجابده مشاهده ایتدکاری صور مثالیه ضمننده حس بصر ایله دخی معاینه ایدوب خلقه خبر ویررلر * وکذلك استخوان وکبد کبی بعض اعضای حیوانیه یه نظر ایله خلقك مطلوبندن خبر ویرن کهنه نك حال وشانی دخی طشت ومرآته باقوب جواب ویرن طائفه کبیدر * ودخی مشهور ومرز اولمشدرکه طوایف کهنه دن بعضیلری مشاغل حسیه وشواغل بدنیه یی کندیلردن دفع ایچون انجق اجزای مخصوصه دن معمول بخور استعمالیله دماغلرینی تخدیر ایدوب بعده عالم حسدن طرف غیبه وصوله استعداد کسب ایتمك ایچون افسون مقوله سی بعض کلمات واسماایله مشغول اولوب قلبلرینه لایح اولان نسنه یی اخبار ایدرلر * ودخی بو طائفه اویله زعم ایدرلرکه بونلر اثنای عزیمتده جوّ هواده صور غیبیه مشاهده ایدوب توجه ایتدکاری امرلك کیفیتنی مشهودلری اولان صور بونلره رمز واشارت ایله بیان ایدرلر * وبو طائفه نك درجهٔ کهانتده قوّتلری مرآت وعظام حیواناته نظر ایله جواب ویرن طائفه یه غالبدر * ودائرهٔ عالمده بو مقوله عجیب وغریب آثار وافعالك اذن حق ایله وجودی مستبعد دکلدر * اما طوایف کهنه دن اهل زجر اول طائفه درکه حسب الاتفاق انواع طیوردن بر قوش یا خود بر جانور سنوح وظهور ایتدکده اکا امعان نظر ایله باقوب ومقابله لرندن غائب ومنصرف اولنجه اول حیواناتك اوضاع واطوارنده نیجه زمان فکر وتأمل ایتدکدنصکره مغیباته متعلق بعض اموردن خبر ویررلر * بو طریقه توسل ایله واقع اولان کهانت نفوس انسانیه نك بعضیسنده موجود بر قوّت وخاصیتدرکه مشاهده وفال ایتدیکی طیور وحیواناتك اعضاسنه یا اصواتنه سمع وبصرینی توجیه وتسلیط ایله فکر وتأمل اثناسنده فطرت وخلقتنده موجود اولان خاصهٔ کهانت ایله نفس ناطقه سی طلب ایتدیکی نسنه یه سریعا انتقال ایدر * واصناف کهنه دن بو طائفه نك دخی ذکر اولندیغی اوزره بطن اوسط دماغده موجود اولان قوّهٔ متخیله لری بغایت قوی اولمغله بونلر قوّهٔ خیالیه لرینی کوردکاری حیواناتك اعضا واصواتنده واوضاع واطوارنده فکر وتأمله سوق وتسلیط ایدوب نفسلرینی بو طریق ایله سائر محسوساتدن اشغال ایتملریله کندیلردن چکوب نفس وروحلریله طلب ایتدکاری امری ادراك واذعان ایدرلر * تکلیم اثنای نومده حواس ظاهره نك حس وادراکاتی زائل اولوب روح حیوانی

داخل بدنه توجه ایتدکده نفس ناطقه برلحظه عالم غیبه سفر وآنده بلا واسطه کندی وجدانیله نیجه معارف غیبیه یه واصل اولوب ینه عالم حس وخیاله عودت ایتدکده نفسک اخذ ایتدیکی علوم کلیه یی قوۀ متخیله یه برمثال جزئی صورتیله تمثیل ایتمکله اسرار غیبیه واحوال کونه متعلق نیجه رؤیالر ظهور ینه قوۀ متخیله واسطه اولدیغی کبی کاهنلرک دخی قوۀ خیالیه لری نفس ناطقه لریله قوای خمسۀ ظاهره سی بیننه ومحسوسات جزئیه ایله معقولات کلیه میاننه توسط ایدوب خارجده مشاهده ایتدکاری طیور وسباعک احوالنی قوۀ متخیله لریله تخیل ایده رک نفس ناطقه لری عالم خیالدن عالم غیبه منتقل وصور غیبیه دن نیجه علومه واصل اولورلر * اما مجنونلرک بعض مغیباتدن خبرلری بو وجهله درکه بونلرک مزاجلری درجۀ اعتدالدن خارج وفاسد اولوب وقلبدن دماغه صعود ایله نفس ناطقۀ انسانیه نک بدنده حس وحرکت ایله تصرفنه آلت اولان بخار لطیف نورانی وروح حیوانیلری سست وضعیف اولمغله بونلرک نفس ناطقه لرینک بدنلرینه علاقه سی قوی اولمیوب حس وشعورلری مختلدر * زیرا مرض جنون اخلاط دمویه وصفراویه وسوداویه دن برخلطک احتراقیله حاصل برعلت سوداویه درکه مادۀ جنون اولان خلط محترق بونلرک جوهر دماغلرینه واصل اولوب جرم دماغک ظاهر وباطننده موجود اولان آلات حس وشعوری ابطال وآلام واضطراب نفسلرینی اشغال ایتمکله بونلرک روحلری شواغل بدنیه ومحسوسات جسمانیه ایله عقلا کبی مشغول ومستغرق اولمیوب عقلایه نسبت مشغله لرنده خفت مقرردر * بعض کره بونلره ارواح شیاطینیه دن برروح خبیث دخی مستولی اولوب نفس ناطقه لری دفع ومنعندن عاجز اولمغله اول روح خبیث ابدان مجانینه کندی روحلری کبی تعلقنه مزاحمه وممانعت ایدوب جوهر عقلک عیاری ناقص اولور * بناء علیه روحانی وجسمانی بو ایکی مانعک بریله ارواح مجانینک جسم وبدنلرینه علاقه سی ضعیف وحس وشعورلری سست وخفیف اولدقده وقت اولورکه دائرۀ حس وشعوردن بالکلیه چیقوب عالم ارواحه واصل اولور * وبو اثناده بعض وقتده ارواح علویه یی مشاهده ایدوب آیینۀ ذاتنه صور غیبیه دن بعض امور منعکس اولدقدن صکره ینه عالم حسه عودت ایلیوب قوت خیالیه سی اول معنالرده ترکیب وتحلیل ایله تصرف ایدر * وقت اولورکه بو حالت حاصل اولدقده مشاهده ایتدکاری امور غیبیه یی من غیر قصد لسانلریله دخی نطق ایدرلر * لکن بوذکر اولنان طوایف کهنه ومجانینک کلاملری صدق وکذب ایله ممتزج وصواب وخطا ایله مختلط اولوب خبرویردکاری کلاملک جمله سی واقعه مطابق دکلدر * زیرا بونلر دائرۀ حس وشعوردن خروج ایدرلرسه دخی بونلرک عالم ارواحه وصول ومغیباته علم وقوفلری نفوس قدسیۀ انبیا واولیا کبی بلا واسطه خود بخود کندی ذاتلریله حاصل اولمیوب بلکه اصناف کهنه دن نظر مرآت وعظام حیوانات مقوله سی ومجانینده فساد مزاج ومقارنت شیاطین کبی ذاتلرندن خارج آلات اجنبیه وملاحظات غریبه استعانتیله حاصل اولمغله نفس وروحلری توسل وتخیل ایتدکاری اموراله مشغول اولوب حقیقت حالی کرکی کبی ادراکده قاصر وکلاملرنده کذب وخطا ظاهر اولور * ودخی مغیباتدن خبرویرن طوایفک بری دخی عرافلردر بوطائفه دخی علوم غیبیه یه وقوف ادعا ایدوب لکن نفس وروحلرینک کهنه ومجانین کبی عالم ارواحه اتصالی قوی دکلدر * بلکه بونلرک حال وشانی توجه ایتدکاری امره انجق فکر وملاحظه لرینی تسلیط ایدوب برمدت تأمل وتخیلدن صکره خاطرلرینه خطور ایدن نسنه یی خلقه اخبار وظن وتخمین ایله جواب ویررلر کویا زعم فاسدلری اوزره بونلرک نفس ناطقه لری هرنه مقوله امره توجه وجمع خاطر ایله تفکر ایلسه لر جناح فکر وخیال ایله عالم ارواحه پروازایدوب اول امرک حقیقتنی ادراک زعمیله مغیباته وقوف ادعا ایدرلر * مع هذا دعوالری باطل وحلیۀ وثوق واعتماددن عاطلدر * بوآنه دک ذکر اولنان کلاممز ایله غیبه وقوف ادعا ایدن طوایفک حال وشانی تحقیق وهر برینک مسلک ومراملری تفصیل اولندی * وائمۀ فن تاریخدن امام مسعودی مروج الذهب نام تالیفنده بوطوایفک احوالنی بیان سیاقنده نیجه کلمات ذکر ایدوب لکن کلامی دائرۀ تحقیقدن بعید درکلامندن ظاهر درکه علوم ومعارفده قدم همتی راسخ اولمیوب طریق تحقیقده راجل واهل وناا هلدن مسموعی اولان کلامی ناقلدر * ودخی طوایف کهنه وعرافلر حقنده ذکر ایتدیکمز احوال ثابت وبونلرک مغیباته وقوف وادعالری دائرۀ عالمده موجود اولوب حتی قبائل عرب بربرلریله خصومت وغلبه ده

وعواقب امورلرینی بیلمکده کاهنلره مراجعت ایدوب انلردخی مطلوب ومسؤللرینک احوالنه دائر ویردکاری جوابلر کتب اهل ادبده مذکور ومسطوردر * ازجمله عهد اسلامدن مقدم زمان جاهلیتده کهان عربدن فن کهانتده مشهور ایکی کاهن وارایدی بری انمار بن نزار قبیله سندن شق اسمیله مسمی اولوب وبری دخی مازن بن غسان قبیله سندن سطیح نام کاهن ایدیکه بونک اعضا وجوارحنده قطعا عظم واستخوانی اولمیوب انجق رأسنده جرم دماغی محیط اولان جمجمه دیدکاری استخوان موجود اولمغله دوشریلوب بوغچه یه وضع اولنان اثواب کبی بونک دخی اعضا وجوارحی بربره جمع اولنوب زنبیل کبی برظرفه وضع اولنوردی شق ایله سطیح حقنده ذکر اولنان حکایات مشهوره دندرکه بونلر رجال عربدن ربیعه بن نضر نام کسنه نک کوردیکی رؤیایی تعبیر وتأویل ایدوب حبشه نک دیارعربه مستولی اوله جغنی وبونلردن صکره قبائل مضرک ملک وسلطنتنی وقبیله قریشده نبوت محمدیه ورسالت احمدیه علیه افضل التحیه نک ظهورینی خبرویردیلر * وکذلک شب میلاد نبی علیه السلامده اکاسرهٔ عجمدن بریننک زماننده دین مجوس اولولرندن برموبدان منحوسک کوردیکی واقعهٔ مشهوره یی کسرای عجم عبدالمسیح نام برکسنه وساطتیله دیارشامده سطیح کاهنه عرض ایتدکده سطیح دخی آفتاب عالمتاب نبوتک افق غیبدن طلوع وظهورینی وملک فارسک حوزهٔ تسخیر اهل اسلامه دخولنی خبرویردیکی مشهوردر * وکذلک قبائل عربده کهنه کبی عرافلر یعنی مجرد تسلیط فکر ایله غیبدن خبرویرن کسنه لردخی کثیر اولوب شعرای عرب انلری شعرلرنده ذکر ایتمشلردر * ازجمله عرب شعراسندن بری یمامه شهرنده بر عرافدن دردینه دوا طلبیله بو بیتی انشاد ایلدی

فقلت لعراف الیمامة داونی * فانک ان داویتنی لطبیب

وینه برشاعرآخر بلدهٔ یمامه عرافلرندن رباح بن عجله ایله نجد ولایتی عرافی ابلق اسدی یه خطاب ایدوب دیدیکه

جعلت لعراف الیمامة حکمه * وعراف نجدان هما شفیانی
فقالا شفاک الله والله مالنا * بما حملت منک الضلوع یدان

محوای بیت شاعر مزبور کندینک برخصوصنده یمامه ایله نجد عرافلرندن شفای صدر ویره جک برحکم طلب ایدوب انلردخی شاعرک مسؤلنه اسعاف ومطلوبنه جوابده عجزلرینی بیان ایدوب بو امرک حصولنی حضرت احکم الحاکمین جناب رب العالمینک حکم وتقدیرینه احاله ایلدیلر دیو شعرنده حکایه ایلدی * ودخی مغیباته اطلاعه وسیله اولان اسباب عادیه دندرکه بعض کسنه لر هنوز نومه شروع ایدوب خوابه واردقلری وقتک ابتدالرنده لسانلرندن بعض کلمات صادر اولورکه مراد ومقصودلری اولان امرک حصولنه دلالت ایدوب مطلوبلری اولان معنی عالم ارواحدن قلبلرینه سنوح وقصد واختیارسز نطق ایدرلر * لکن انسانه بو حالت اوائل خوابده نومه مستغرق اولمزدن مقدم حاصل ونطق وتکلمه قدرت واختیارلری ساقط اولدیغی اثناده واقع اولوب کویا نطق وتکلمه مجبول ومضطر اولدیغی حالده تکلم ایدر * مع هذا سویلدیکی نسنه یی قولاغیله ایشیدوب ومعناسنی دخی فهم ایدر * وکذلک رأسلری قطع اولنوب یا بعض اعضالری جرح اولنمغله قتل اولنان کسنه لرک بعضیلرندن دخی رأسلری بدنلرندن واعضالری بربرندن مفارقت ایتدیکی اثناده مغیباته دائر بعض کلمات صدور وواقعه ده دخی ظهور ایلدیکی منقولدر * حتی ظلمه وجبابره دن بعضیلری حقنده مسموع ومنقولدرکه بونلر زندانلرنده محبوس ومسجون اولان بعض کسنه لرک حین قتلده لسانلرینه اوزره جاری اولان کلماتدن کندی عواقب امورلرینک کیفیتی استعلام قصدیله تبعه کسنه لری قتل ایلدیلر مقتوللرک بعضیلری دخی اثنای قتلده اول جبابره نک وخامت عاقبتلرینه وسوء حاللرینه دلالت ایدر بعض کلام سویلدیلر * ودخی مسلمه بن احمد مجریطی غایة الحکیم نام کتابنده ذکر ایتدیکه برکسه یی دهن شیروغن ایله مملو برکوپ ایچنه وضع وقرق کون مقداری زمان انده حبس ایدوب غذاسنی جوز وانجیره قصر ایتسه لر مدت مزبوره ده اول شخصک لحم وشحمی زائل واجزای بدنیه سندن انجق اعصاب وعظامی واستخوان رأسی باقی قالوب بعده اول شخصی کوپدن طشره چیقاروب هوا طوقنور برمحلده بدنی تجفیف

اتسه‌لر اول کسه کندیدن سؤال اولنسان احوال عالمدن وعامه وخاصه‌نك امورندن جوابه قادر اولوردیدی بوذکر اولنسان حکایه سحره‌نك افعال منکره‌لرندن برفعل مکروه اولوب لکن خلقت بشرده وعالم انسانیده ظهور ایدن آثار عجیبه واسرار غریبه‌یه دلالت ایتمکله ذکر اولندی * ونسه اطلاع مغیباته وسیله اولان اسباب عادیه‌نك بری دخی پرهیز وریاضت اولمغله بعض کسنه‌لر بو طریقه سالوك ایدوب اکل وشربده پرهیز وخلوتلره ملازمت وریاضت ومجاهده‌یه مداومت ایله نفسلرینی هوا وهوسدن وطبیعتلرینی مشتهیات انفسدن منع ایدرلر * وبونلر امر مجاهده‌ده شول مرتبه مبالغه ایدرلرکه قوت شهویه وغضبیه‌لرینی وسائر قوای بدنیه‌لرینی موت طبیعی حاولندن مقدم کندی قصد واختیارلریله اماته وافنا ایدوب لذائذ نفسانیه ودواعی جسمانیه‌دن کندیلرده برداعیه قالمیوب عالم تهنیاده موتی کروهنه داخل اولورلر * ویقینا معلومدرکه سفینهٔ بدن تلاطم امواج موت ایله خراب وآشیانهٔ تن صدمهٔ هادم اللذات ایله مائل تراب اولوب مرغ روح قفس تندن عالم معنایه طیران ایتدکده مشاهدهٔ فضای لاهوته حائل اولان پردهٔ سیه‌رنك حس وخیال برطرف اولمغله روح انسانی کندی ذاتنه عالم وعارف ونشئهٔ اخراده عالم ارواحه واقف اولدیغی کبی اصحاب ریاضت نشئهٔ اولیده وتنکنای حیات دنیاده ریاضات شاقه ومجاهدات متعبه ایله قوای جسمانیه‌لرینی اماته ایلیوب حلول اجل موعود ایله نفاد نقد معدود عمر محدوددن اکره برزخ قبرده ظهور ایده‌جك امور روحانیه ومعارف نورانیه‌نك حصولنه طالب واحوال مغیباته اطلاعه راغب اولور * معلوم اوله‌که ریاضت ومجاهده طریقیله اسرار غیبیه وقوف ادعا ایدن طائفه دخی ایکی صنف اوزرینه واقعدر * برصنفی طائفهٔ خبیثهٔ سحره‌درکه بونلرك پرهیز وریاضتدن غرضلری انجق امور دنیهٔ دنیویه واحوال خسیسهٔ شیطانیه تحصیلی اولوب مغیباته وقوف واطلاع ایله دائرهٔ عالمده تصرفات سحریه اجراسنه ریاضتی آلت ایتمشلردر بونلرك اکثری طرف جنوبده اولکی وایکنجی اقلیم ایله جانب شمالده التنجی ویدنجی اقلیمده ساکن اولوب خصوصا بلاد هندیه‌ده بوطائفه‌دن چوق کسنه‌لر موجوددرکه آنلره لسان هندیده طائفهٔ جوکیه اطلاق ایدرلر * وسحره‌دن بوطائفه تحصیل اعمال سحریه ایچون ریاضتلری کیفیتنه متعلق کتب کثیره تألیف ایدوب افعال سحریه‌دن عجیب وغریب اثرلر ظهوره کتورمشلردر * اما سادات متصوفه‌نك پرهیز وریاضتدن قصد وغرضلری تحصیل انوار یقین وتکمیل مراسم دین مبین اولوب مطالب دنیهٔ دنیویه‌یه میل ومحبتدن مبرادر * بلکه تحصیل لذت ذوق عرفان وادراك حلاوت توحید وایمان ایچون عنان فکر وهمتلری دائما طرف حقه معطوف وشهوات نفسانیه وعلایق جسمانیه‌دن بالکلیه مصروفدر * وبو معشر کراملك ریاضت ومجاهده‌لری دائما جمع خاطر ایله کثرت جوعه محصور اولمیوب بلکه شب وروز کلیانك ذکر وتوحیده دخی مشغول اولوب بوغذای روحانی ایله غذای جسمانیدن مستغنی وانوار اسما وصفات ایله طریق حقه مهتدی اولورلر * زیرا ریاضت ومجاهده ذکر حقه مقرون اولدقده آیینهٔ قلبه جلا ومرآت روحه صفا ویرمکله لوح نفسده انوار عرفان علی وجه الکمال منکشف ومنجلی اولور * اما اول ریاضت که متابعت نفس وهوایه مقرون وشرور نفسانیه ومفاسد شیطانیه‌یه مقارن اولوب ذکر حقدن وعقاید صافیهٔ ایمانیه‌دن بری اوله اول ریاضت ریاضات رهبانیه وحیل شیطانیه‌دن معدود اولوب مقبول ومعتبر اولماز * وسادات صوفیه‌نك آیینهٔ قلبلرینه کشف والهام طریقیله سنوح ایدن علوم غیبیه وخارق عاده صدور ایدن کرامات جمله‌ده مطلوب ومقصودلری اولمیوب بلکه مقصد اقصا ومطلب اعلالری انجق استفاضهٔ اسرار توحید وعرفان ومتابعت رسول آخر الزمان علیه افضل الصلوات اولمغله اثنای توجهده طرف حقدن افاضه واکرام طریقیله مغیباته واصل ونیجه کرامتلره نائل اولمشلردر * اکر سادات صوفیه‌نك سلوك وریاضتدن غرضلری انجق اظهار کشف وکرامته مقصور اولیدی روی توجهلری قبلهٔ صدق واخلاصدن منحرف وعنان همتلری کریوهٔ شر وفساده منصرف اولوب سرمایه‌لرینه کسر ونقصان وتجارتلرینه نقش خسران ترتب ایتمکله سعیلری هبا وعمللری هوا اولوردی حاشاهم عن ذلك زیرا اول طاعت که خالصا لوجه الله اولمیوب آنده معبود حقیقینك غیری مطلوب اوله اصحاب شریعت قتنده مردود وانواع شرکدن معدوددر * حتی بعض محققین دیمشلردرکه

بركسه مجرد تحصيل مايهٔ عرفان ومغيباته علم واذعان ايچون طريق رياضته سلوك ايلسه اصحاب حقيقت قتنده سعى باطل وشريك بارى يه واله ثانى يه قائل اولمش اولور * زيرا بو صورتده فعل وعملى اخلاص نيته مقرون اولميوب قصد وغرضى معبود حقيقينك غيرى امره تعلق ايتمكين ساحهٔ قلبى جركاب شركٔ خفى ايله ملوث اولور * بناء على هذا اساتذات صوفيه نك صحيفهٔ حاللرى نقش ماسوادن پاك ومرآت ضميرلرى انوار هدايت ايله تابناك اولوب مقصد اقصا ومطلب اعلالرى انجق ذات پاك حقه انتساب ومعبود حقيقيدن غيرى نسنه دن اجتنابدر * اكر اثناى توجهده كنديلردن كشف وكرامته متعلق بعض حالات سنيه صدور وظهور ايدرسه دخى كنديلرينك مطلوب ومقصودلرى اولميوب عنايت ربانيه ايله اجلالا من عند الله انلره احسان اولنمشدر * واولياى كرامدن چوق كسنه لر اظهار كرامتدن فرار ايدوب قصد وغرضلرى تعلق ايتمكله اعتبار ايتمشلردر * ونيجه لرندن كرامات جليله دخى صدور ايدوب كتب مناقبده مسطور ومذكوردر * واصحاب ولايتك خاطرلرينه سنوح ايدن علوم غيبيه يه كشف وفراست تسميه اولنوب وطور عادته مخالف تصرفلرينه كرامت اطلاق اولنور * وجمهور اهل ملت اولياى كرامدن كشف وكرامت صدورينى تجويز ايدوب انكار ايتمديلر * لكن كبار اهل سنتدن استاد ابى اسحاق اسفراينى حضرتلرى ومتأخريندن ابو محمد بن ابى زيد المالكى معجزه نك كرامته التباسى محذورينه بناء كرامات اولياى انكار ايتديلر * اما قول منصور ورأى صحيح جمهور متكلمين مذهبيدركه كرامات اوليانك صحتنه ذاهب اولوب دعواى نبوته مقارنت وتحدى ايله معجزه يى كرامتدن فرق ايتديلر ۞ ودخى خبر صحيحده وارد اولديكه حضرت سيد الكائنات عليه افضل التحيات حضرتلرى صحابهٔ كرامه خطاب ايدوب سعادت ايله بيورديلركه اصحابم سزلر ايچكزده ظن وتخمين صادق امور غيبيه ده كلامى واقعه مطابق نيجه كسنه لر اولوب انلرك بريسى دخى عمر بن الخطابدر ديو صحابهٔ كرامدن اصحاب كشف وكرامات وارباب وجد وحالاته اشارت بيورديلر * واقعا كلام حكمت نظام نبوى اوزره اصحاب كزين رضوان الله تعالى عليهم حضرتلرينك اذن حق ايله اطلاع مغيبات واظهار كرامات ايله عالمده تصرفلرينه دلالت ايدر نيجه آثار معروفه ووقايع مشهوره لرى كتب سيرده مسطور اولوب ازجمله خطيب منبر صدق وصواب فاروق منيع الجناب عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه حضرتلرى عهد خلافتلرنده مدينهٔ منوره ده منبر شريف اوزره خطابتلرى اثناسنده بلاد عراقده محاربهٔ مشركين ايچون طرفلرندن قائد الجيش زمرهٔ موحدين اولان ساريه بن زنيم حضرتلرينه ياسارية الجبل خطابيله على رؤس الاشهاد ندا بيوردقلرى خصوصدر * اصلى بويله دركه خليفهٔ ثانى عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه حضرتلرى ايام فتوحات اسلاميه دن زمان باامان خلافتلرنده ممالك عراق عجمده قطع عرق فساد ومحاربهٔ اهل كفر وعناد ايچون بعث وارسال ايلدكلرى عساكر موحدين اوزرينه رؤساى صحابهٔ كرامدن ساريه بن زنيم حضرتلرينى قائد الجيش نصب وتعيين بيوروب طرف عراقه ارسال ايتمشلرايدى ساريه دخى فرمودهٔ خليفهٔ نبى اوزره شيردلان اهل اسلام ايله محل مأموره ده ضرب خيام آرام ولشكر منحوس مجوس انجام ايله محاربه يه قيام ايدوب طرفيندن مقارعهٔ سيوف ومصادمهٔ صفوف ايله محاربات اكيده وصدمات شديده جريانندن صكره ابتلاء من الله زمرهٔ مشركين جنود موحدينى محاصره وتضييق ايتمكله بهادران اهل ايمان مضطرب الحال ومنكسر البال اولوب حصن حصين عون حقه توكل وجناب حق لايموته توسل ايتدكلرى اثناده صورت حال طرف غيب لاريبدن عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك قلب آگاه وضمير باانتباهلرينه كشف وعيان واوتوزدوناق مسافه بعيده مجاده واقع اولان احوالى مدينهٔ منوره ده منبر شريف اوزرنده شمس تابان كبى مشاهده بيورملريله لشكر موحدين مبتلا اولدقلرى ورطهٔ هولناكدن خلاص اولمق ايچون موضع حرب ومعركهٔ قتالده واقع جنود موحدينه قريب برجبله تحصن والتجا ايتمك اوزره ساريه يه خطاب ايلديلر * ساريه حضرتلرى دخى حضرت فاروقك كلام راحت انجامنى استماع ايدوب وبشخصه ذات كرويى صفاتلرينى دخى مشاهده بيوردقلرى كتب سيرده مسطوردر * وكذلك ملهمات غيبيه دن بونك برمثلى دخى يار غار شفيق ابى بكر الصديق رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك عايشهٔ صديقه رضى الله تعالى عنهايه وصيتلرى اثناسنده صادر اولمشدر *

اصلی بویله درکه حضرت صدیقك سالك مالك هما یونلرینه منسلك برخرما باغچه لری وارایدی محصولندن بهر کیلی یك قرق درهم اولمق اوزره حضرت عایشه یه یتمش کیل خرماهبه بیوروب باقی نه حاصل اولورسه بقسمهٔ ورثه ایچون حفظ ایتمك اوزره مرض موتلرنده حضرت عایشه یی وصی مختار نصب وتعیین ایدوب ورثه سنی توصیه اثناسنده درج دهن مبارکلرندن صدور ایدن جواهر کلمات مستطابه لری سیاقنده حضرت صدیقه یه خطاب ایدوب یا عایشه بونلرك ایکیسیده سنك قزقرنداشلرکدر دیو شفقت وعطاقت ایله معامله سن رجا ایتدیلر * مع هذا اثنای وصیتده حضرت ابی بکرك عایشهٔ صدیقه حضرتلرندن غیری اسما اسمیله مسمی انجق بردختر سعداخترلری اولوب هنوز پیرایهٔ گهوارهٔ وجود اولمش غیری کریمه سی اولمغله حضرت عایشه لب جنبان تعجب اولوب دیدیکه سلطانم بنم قزقرنداشم انجق اسمادر توصیه بیوریلان همشیره لرمك بری دخی کیمدر دیو استفسار بیوردقلرنده صدیق اکبرك بنت خارجه نام زوجهٔ محترمه لری حامل اولمغله انك بطننده موجود اولان حمله اشارت بیوروب دیدیلرکه همشیره نك بری دخی زوجه م بنت خارجه نك مشیمهٔ رحمنده موجود اولان حملدر دختر اولمق اوزره قلبمه لایح اولوردیو خبرویردیلر * واقعا کشف وشهودلری اوزره کندیلردن صکره برکریمهٔ مکرمه لری قدم نهادهٔ مهد وجود اولوب حضرت علام الغیوب * صدیق اکبری قولنده تصدیق ایلدی بو اثر جلیلی امام مالك حضرتلری کتب صحاح احادیثدن موطا نام تألیف جلیلنده مالایجوز النحل بابنده نقل وروایت ایلدی وصحابهٔ کرام وانلرك اثرینه اقتدا ایدن اجلهٔ اعلامدن بو مقوله کشف وکرامات جلیله نك صدوری چوق واقع اولمشدر * منقولدرکه عهد سعد نبوتده اصحاب کرامدن کشف وکرامت ظهوری سائر اوقاته نسبتله قلیلدر * زیرا رسالت پناه صلی علیه الاله حضرتلرینك حضور همایونلرنده مریدوطالبلر ایچون برحال باقی قالمیوب وقت نهارده آفتاب عالمتابك طلوع وظهوریله کواکب سماویه نك انواری محو اولدیغی کبی طلوع نور ساطع الظهور نبوت ایله منیب ومریدلرك حال وشانی دخی تحت ظلال حجابده مستور اولوب دائرهٔ عالمده تصرفلری قاصر اولور * حتی سادات متصوفه دیمشلردرکه اولیاء کرام مدینهٔ منوره علی ساکنها افضل التحیه یه کلدکلرنده رتبهٔ رفیعهٔ ولایتده قائم ایکن کندیلردن کشف وکرامت خلعتی سلب اولنوب بعده روضهٔ مطهره دن مفارقت ومحل آخره عزیمت ایتدکلرنده ینه مقام کشف وکرامته معاودت بیورلر الله تعالی حضرتلری جمله مزك قلبنی انوار هدایت ایله منور ایلیوب طریق حقه ارشاد ایلیه * ودخی درجهٔ کشف وعرفانه واصل اولان رجالك برصنفنه بهالیل دیرلر * بونلر اول مجذوبلردرکه وجد وجذبه لری مادرزاد اولوب طورلری عقل وجنون میاننده متوسط برکیفیت اولمغله عقل معاشلری ناقص ورأی وتدبیرلری فاسددر * مع هذا ینه اولیای کاملین واصفیای واصلین کبی ذات وصفات حقه عارف واسرار ربوبیته واقف اولوب قلب اکاه انتباهلری قلاب عشق الهی ایله طرف حقه مجذوب ومنسوب اولدیغی اصحاب کشف وعرفاندن نیچه کامللر نور کشف ایله بونلرك احوال سنیه لرینه واقف اولوب خبرویرمشلردر * ولکن رقبهٔ عبودیتلری قید تکلیفدن آزاد اولوب احکام شرعیه وتکالیف الهیه ایله مأمور ومکلف دکلردر ونور الهام طریقیله کشف مغیباته دائر بونلردن اخبار عجیبه وآثار غریبه صادر اولوب مرآت ضمیرلری کدورات نفسانیه وعلایق جسمانیه دن عاری اولمغله طرف غیبدن قلبلرینه سنوح ایدن ملهمات غیبیه یی بی محابا نطق وتکلم ایدرلر * اما فقهانك بعضیلری بونلرك دائرهٔ ولایته دخوللرینی رد وانکار ایدوب دیدیلرکه ولایتك حصولی طاعات وعباداته موقوف اولوب مجاذیبدن تکلیف ساقط اولمغله ولایته اهل اولمزلر * لکن فقهانك کلامثلری بوبابده ضعیفدر * زیرا ولایت وکرامت الله تعالی حضرتلرینك فضل وکرمیله حاصل برحالتدرکه مراد ایتدیکی قوله احسان ایتمکله مجاذیبده حصولی طاعات وعباداته وپرهیز وریاضته توقف ایتمز * مادامکه انسانك نفس وروحی ابداندن علاقه یی قطع ایتمیه حق سبحانه وتعالی حضرتلری مواهب علیه سندن دیلدیکی موهبه یی اول بنده سنه احسان ایدر * مجاذیبك ایسه نفس ناطقه لری معدوم وفانی اولمیوب وجذبهٔ مادرزاد خدادادلری مجانین کبی فساد مزاجدن نشئت ایتدیکه زمرهٔ بهایمه ملحق اولوب فیض حقی قبوله اهل اولمیه لر بلکه بونلرك تکلیف الهی یه مدار اولان عقل معاشلری مفقود اولمغله شرایع الهیه واحکام

ربانیه ایله تکلیفدن معاف اولدیلر * زیرا عقل معاش نفس انسانه مخصوص بر حالت وحوایج ضروریه سنی
تحصیله بر آلتدر که انسان انکله کندینك وعیالنك امور ضروریه سنی کوروب وامر معاشه دائر سائر
احوالنه نظام ویروب محتاج اولدیغی امورینی کسب وتحصیلده بصیرت اوزره حرکت ایدر * اول کسه که
عالم دنیاده نظام معاشنی تدبیره قادر اولوب امور دنیویه دن نفع وضرر وخیر وشرینی فرق وتمیز ایله اصلاح
معاد ایچون تکالیف الهیه یی قبولده کندی ایچون عذر باقی قالمغله تحت تکلیفه واصل اولور * فعلی هذا
برکسه نك نظام معاشده رأی وتدبیری مختل اولوب احکام شرعیه ایله تکلیف ومؤاخذه دن معاف ومسلم
اولمغله نفس ناطقه سی ذات وصفات حقدن غافل اولوب کندی ذاتی ادراکدن ذاهل اولمق لازم کلمز وجناب
حق وفیاض مطلق جل شانه حضرتلری بعض بنده لرینی اسرار معرفتنه مطلع قیلمسی اوامر ونواهی ایله
تکالیف شرعیه دن برامره توقف ایتمز * ودخی معلوم اوله که ذکر اولنان مجاذیبك احوالی فساد مزاج
وغلبهٔ سودا ایله بهایمه ملحق اولان مجنونلره مشتبه وملتبس اولمغین مجذوب الهی ایله اصحاب جنونك بینلرینی
فرق وتمیز ایچون ائمهٔ محققین اوچ علامت ذکر ایلدیلر * اول علامتلرك بری اولدر که جذبهٔ عشق
الهی ایله مجذوب اولان طائفه ذکر وتوحید جنسندن وطاعات وعبادات نوعندن دائما بر امر ایله مشغول
اولوب اصلا اندن خالی اولمزلر لکن طاعت وعبادتلری کتب شریعتده بیان اولنان شروط وقیوده موافق
ونهج شرعی یه من کل الوجوه مطابق اولمیوب حقلرنده قلم تکلیف جاری اولمغله نقصان وقصور اوزره ادالری
ضرر ویرمز * اما غلبهٔ سودا وفساد مزاج ایله مرض جنونه مبتلا اولان کسه لر مجاذیب وبهالیل کبی ذکر
وعبادتدن بر طریق مخصوصه سالك اولمیوب ایتمزلر (علامت ثانیه) جذبهٔ الهیه نك ایکنجی علامتی کروه مجاذیب
کهوارهٔ وجوده قدم نهادهٔ شهود اولدقلرنده بیله وجذبه اوزره تولد ایدوب طورلری مادرزاد وجذبه لری
خداداددر * اما مرض جنون وقت ولادتدن برمدت مرورندن صکره عوارض طبیعیه وتغیرات بدنیه
سبیله عارض بر علت اولوب قصور ادراکده بهایمه ملحق اولمشلردر (علامت ثالثه) جذبه نك اوچنجی
علامتی کروه مجاذیب خلقك امورنده قبض وبسط ایله تصرف ایدوب کندیلره طرف حقدن مساعده
اولندیغی وجهه اوزره خیر وشردن نفع وضردن نتیجه افعال صادر وحقلرنده تکلیف ساقط اولمغله تصرفلری
اذن شرعه توقف ایتمز * اما مجنونلرك نفع وضر ایله تصرفدن قدرتلری قاصر اولوب مجاذیب کبی دائرهٔ
عالمده خیراً وشراً امور ناسده کسر وجبره قادر دکللردر * بو محلده ریاضت ومجاهده وا کا تابع وجد وجذبه
مباحثی تمام اولوب علم نجوم ورمل کبی صنایع علمیه وعملیه دن بر صنعت ایله کشف ضمیر ادعا ایدن
طوایفك احوالی بیاننه شروع اولندی (فصل) ناسدن بعضیلری زعم ایتدیلر که روح انسانی دائرهٔ
حس وشعوردن خروج ایتمکسزین صناعات علمیه وعملیه دن بر علم مخصوص وصنعت معینه ایله دخی
حوادث غیبیه یه وقوف ممکن اولوب اول فنك اربابی بینلرنده متسد اول ومتعارف قواعد مخصوصه یه
مراعات ایله خلقك مطلوب ومسؤللرینی کشف واستخراج ایدرلر * از جمله طائفهٔ منجمین کواکب سماویه
ونجوم فلکیه نك حرکات واوضاعنی آلات رصدیه ایله ضبط ایدوب بسایط سفلیه وعناصر اربعه دن والردن
مرکب اولان معدن ونبات وحیوانده اوضاع فلکیه نك تأثیری نه ذاهب اولوب دیدیلر که کواکب
مرصوده نك بر برلریله قران ومقابله لری وسائر اوضاع مخصوصه لری سبیله بینلرنده بر مزاج مخصوص حاصل
وانك اثری عالم عناصره واصل اولدقده فصول اربعه نك تغیری حادث اولوب بطن خاکده معادنك ووجه
ارضده اشجار وازهارك وانواع حیواناتك احوال واطواری مختلف اولمغله بالجمله آثار سفلیه یی اسباب
سماویه یه نسبت ایلیوب احکام فن نجومی ثبت وتحریر وکتب عدیده ضمننده درج وتسطیر ایلدیلر * لکن
منجمینك بو زعملری فاسد ورأیلری کاسد اولوب ترتیب ایتدکلری مقدمات واهیه ورای پردهٔ غیبده مستور
ومکنون اولان احوال کائناته وامور مغیباته علم یقین افاده سنده قاصر وخطالری حسب الاتفاق
اصابتلرینه غالب اولدیغی ظاهر وباهردر * زیرا خلاصهٔ مدعالری ظن وتخمینه مبنی واوضاع فلکیه نك
عالم عناصرده تأثیرینه مبتنی اولوب مبانیٔ علم وعملری اوهن من بیت العنکبوت برامر وهمی اولدیغی
بین الثبوتدر تکمیل اصحاب فن تنجیمك رأس ورئیسلری حکیم بطلیوس دیمشدر سرعت فهم وذکا

ساحبی

صاحبی اولان کسنه اوضاع فلکیه واحوال سماویه‌ده اعمال فکر ونظر ایلسه عالم کون وفسادك حال
وشاننی ادراك وادعانه کندیده برظن غالب حاصل ورتبهٔ فهم وفراستنه قیاس ایله درجهٔ ظن وتخمینه
واصل اولور دیو ترتیب ایتدیکی علمك قطع ویقین افاده سنده قصورینه اقرار واعتراف ایلشدر *
بزدخی انشاء الرحمن اشبو کتابمزك فنون وعلوم فصلنده علم نجومك بطلاننی وافادهٔ یقینده نقصاننی بیان
ایدرز * وکذلك علم غیب ادّعا ایدن طوایفك بعضیلری دخی استخراج مغیبات ایچون خط رمل
اسمیله مسمی برصنعت اتخاذ ایدوب ترتیب ایتدکاری اشکالی عن اصل قم اوزرنده رسم ایتملریله فن مزبوری
علم رمل اسمیله تسمیه ایلدیلر * صنعت رملك خلاصه سی بودرکه طائفهٔ مزبوره دردمرتبه اوزرینه
مرتب نقطه لردن مرکب اشکال عدیده رسم وترتیب واول نقطه لری بربری تحتنه وضع وترکیب
ایدوب وهرشکلك مراتب اربعه سنده موجود اولان نقطه لرك زوجیت وفردیتی ومرتبه لرینك عدد
وکیتی اعتباریله اشکال فن رملی اون التی شکله حصر ایتدیلر * زیرا اشکال رملده مرسوم وموضوع
اولان نقطه لر یازوج یافرد اولوب یعنی حرف مد صورتنده کشیده خط اولورسه زوج تسمیه اولنوب بعینه
نقطه شکلنده مرسوم اولورسه فرد اولور بوتقدیرجه مراتب اربعه ده رسم اولنان نقطه لر شوندن خالی
دکلدرکه یاجمله سی زوج یافرد اولوب یاخود بعضیسی زوج بعض آخری فرد اولور * اکر نقطه لرك دردی
دخی زوج اولورسه آنی برشکل مخصوص اعتبار ایتدیلر اشبو صورت کبی که اسمی * جماعت
وطبیعتی سعد ایله نحس اراسنده ممتزجدر * واکر مراتب اربعه ده وضع اولنان نقطه لرك جمله سی فرد
اولورسه انی دخی برشکل اعتبار ایتدیلر اشبو صورت کبی که اسمی * طریق وطبیعتی سعد ایله نحس
اراسنده متوسط وممتزجدر * اکر درت مرتبه ده وضع اولنان نقطه لرك جمله سی زوج یاخود فرد اولمیوب
بلکه بعضیسی زوج وبعضیسی فرد اولورسه بوصورت دخی شوندن خالی دکلدرکه یادرت نقطه نك انجق بری
فرد باقیسی زوج اولوب یاخود انجق ایکیسی فرد ایکیسی زوج یاخود اوچی فرد بری زوج اولور * اکر
درت نقطه نك انجق بری فرد باقیسی زوج اولورسه بوصورت دخی درت شکله منقسمدر * زیرا فرد واقع
اولان نقطهٔ واحده یا مراتب اربعه دن ابتدا مرتبه ده واقع اولور اشبو صورت کبی که اسمی
* لحیان طبیعتی سعددر * یاخود نقطهٔ فرد ایکنجی مرتبه ده واقع اولور بوصورت کبی که اسمی
* حمره وطبیعتی نحس اکبردر * یاخود نقطهٔ فرد اوچنجی مرتبه ده واقع اولور بوصورت کبی که
اسمی * بیاض وطبیعتی سعددر * یاخود نقطهٔ فرد دردنجی مرتبه ده واقع اولور اشبو صورت کبی که
اسمی * انکیس وطبیعتی نحس اکبردر * واکر مراتب اربعهٔ اشکالده مرسوم ومرقوم اولان درت
نقطه نك انجق ایکیسی فرد اولوب ایکیسی زوج اولورسه بوصورت دخی التی قسمه منقسمدر * زیرا فرد اولان
ایکی نقطه یا اوّلکی وایکنجی مرتبه ده واقع اولور بوشکل کبی که اسمی * نصرة خارج وطبیعتی
سعددر * یاخود فرد واقع اولان ایکی نقطه اوچنجی ودردنجی مرتبه ده موجود اولور بوشکل کبی که
اسمی * نصرة داخل طبیعتی سعددر * یاخود فرد نقطه لرك بری اوّلکی مرتبه ده وبری دردنجی مرتبه ده
واقع وبینلرنده زوج نقطه لر متوسط اولور اشبو شکل کبی که اسمی * عقله طبیعتی ممتزجدر * یاخود
فرد نقطه لرك بری ایکنجی مرتبه ده وبری اوچنجی مرتبه ده واقع اولور اشبو شکل کبی که اسمی * اجتماع
وطبیعتی ممتزجدر * یاخود فرد واقع اولان ایکی نقطه نك بری ایکنجی مرتبه ده وبری دردنجی مرتبه ده
واقع اولور بوصورت کبی که اسمی * قبض داخل وطبیعتی سعددر * یاخود فرد نقطه لرك بری
اوّلکی مرتبه ده وبری دخی اوچنجی مرتبه ده واقع اولور بوشکل کبی که اسمی قبض خارج وطبیعتی
نحسدر * واکر اشکال رملده وضع اولنان درت نقطه نك اوچی فرد بری زوج اولورسه بوصورت دخی
درت شکله منقسم اولور * زیرا فرد واقع اولان اوچ نقطه یا اوّلکی وایکنجی واوچنجی مرتبه ده واقع اولور
اشبو صورت کبی که اسمی * ثابته وطبیعتی نحسدر * یاخود فرد نقطه لرك اوچی ایکنجی واوچنجی

ودردنجی مرتبه ده واقع اولور بو صورت كبی كه اسمی * قائمه وطبیعتی ممتزجدر * یاخود اوج عدد فرد نقطه‌لر اولكی وایكنجی ودردنجی مرتبه‌لرده واقع اولور بو صورت كبی كه اسمی جودله در طبیعتی سعددر یاخود اوج عدد فرد نقطه‌لر اولكی واوچنجی ودردنجی مرتبه‌لرده واقع اولور بو صورت كبی كه اسمی * نقی الخد طبیعتی ممتزج ومنقلبدر * اشبو ذكر اولنان وجه اوزره مراتب اربعه اوزرینه مرتب وموضوع اولان درت نقطه‌نك زوجیت وفردیتی وبولندقلری مرتبه‌لرك عددو كیفی اعتباریله اصحاب فن اشكال رملی اون التی شكله حصر ایدوب وهر شكلی بر اسم مخصوص ایله تسمیه وطبایع نجوم سماویه كبی سعد ونحسه تقسیم وتنویع ایله اشكال رملی بربرندن ممتاز ایلدیلر * ومنجمینك افلاكده اعتبار ایتدكلری اون ایكی برج ایله اوتاد اربعه كه طالع وغارب ورابع وعاشردر اصحاب فن رمل دخی بروج افلاك واوتاد اربعه‌یه قیاس ایله اشكال رملدن هر شكل ایچون شرف ونحس خانه‌سی اعتبار ایدوب منجمینك عالم عناصرده ومركبات معدنیه ونباتیه وحیوانیه‌ده اوضاع فلكیه‌نك تأثیرینه مبنی ترتیب ایتدكلری فن نجومه مقابل بونلر دخی فن رملی ترتیب وذكر اولنان اون التی شكلی جمع وتركیب ایله اصناف موجوداتك واحوال كائناتك كشف واستخراجنه توسل ایلدیلر * لكن بطلیوس راصد زعمی اوزره اوضاع فلكیه‌نك حوادث یومیه وآثار كونیه‌یه دلالتی قدرت باهرهٔ صمدانیه ایله مخلوق اولان اجرام علویه‌نك اجسام سفلیه‌ده تأثیرینه مبنی اولوب كواكبك حركات مخصوصه سیله حاصل وحادث اولان اوضاعنك عالم عناصرده فعل واثرینه مبتنی بر امر طبیعیدر * اما فن رملده صحایف اوراق اوزرینه اقلام ایله مرسوم اولان اشكال موضوعه‌نك حوادث كونیه‌نك احوالنه دلالتی اصحاب فن رملك وضع ورسم ایتدكلری نقوش خطیه‌نك واوضاع رسمیه‌نك اثری اولمغین قلم قدرت خالق السموات تعالی شانه ایله صحایف افلاكده مرسوم ومركوز اولان كواكب ونجومك اجسام عنصریه‌ده تأثیرینه مبنی اولان احكام فن نجومی اشكال خطیه واوضاع رملیه‌ده اجرا ایتملری دائرهٔ تحققدن خارج بر امر وضعیدر * بو امرك تحقیق وبیانی بویله دركه اصحاب فن نجومك رئیسلری اولان حكیم بطلیوس اعمال آلات رصدیه ایله اوضاع فلكیه وحركات كواكبی ضبط ایدوب اجرام علویه‌نك عناصر اربعه‌ده وعناصردن مركب اولان معادن ونباتات وحیواناتده تأثیرینه ذاهب اولمغله بالجمله عالم سفلیده ظهور ایدن حوادث یومیه وآثار كونیه‌یی اسباب سماویه‌یه اسناد ایلیوب احكام فن نجومی ترتیب ایلدی بطلیوسدن صكره منجمین بطلیوسك عالم عنصریده ظهور ایدن حوادث جسمانیه‌نك احوالنه متعلق ترتیب ایتدیكی احكام فن نجومی خلقك قلبلرنده مضمر اولان اغراض قلبیه‌لرینی كشف واستخراجده دخی اجرا واستعمال ایلیوب ناسك كندیلره مراجعت وسؤال ایلدكلری امور نفسانیه‌یی بیوت فلكیه كبی اقارب ومناصب واموال وسائر مطالب مقوله‌سی اون ایكی خانه‌یه تقسیم ایتملریله وقت سؤالده اسطرلاب وربع دائره وسائر آلات فلكیه ایله ارتفاع آلدقدنصكره وقت ارتفاعده افلاكده موجود اولان اوضاع معینه‌یی وبیوت طالعی بینلرنده متعارف قانون وقاعده اوزره بر كاغده رسم وتحریر ایدوب اوضاع طالعك موجب ومقتضاسی اوزره بطلیوسك ترتیب ایتدیكی احكامی خلقك ضمائر وقلوبنده مركوز اولان امور نفسانیه‌ده اجرا ایتدیلر * لكن معلوم اولهكه قلوب ناسده مضمر اولان اغراض ومطالب امور نفسانیه‌دن اولوب عناصر اربعه ومعادن ونباتات وحیوانات كبی امور جسمانیه‌دن دكلدركه اوضاع فلكیه ایله ضمائرك احوالنه استدلال صحیح اوله زیرا بطلیوس قواعد فن نجومی انجق عناصر اربعه‌نك وانلردن مركب اولان موالید ثلاثه‌نك احوالنی كشف واستعلام ایچون وضع وترتیب ایدوب واجرام علویه‌نك اجسام سفلیه‌ده تأثیر ودلالتنه قصر ایدوب قلوب ناسده مضمر اولان امور نفسانیه واحوال قلبیه‌یه دلیل اتخاذ ایتمكله منجمین متأخرینك احكام نجومی خواطر نفسانیه‌ده اجرالری بطلیوسك رأینه مخالف اولمغله برفنی خلاف وضعنده استعمال ایدوب رأیلری نامقبول ودستورلری غیر معمولدر * زیرا افلاك وعناصر اجسامدن اولوب وضمائر وخواطر امور نفسانیه‌دن اولمغله جسمك جسم آخرده تأثیری ایچون ترتیب وتدوین اولنان فنی امور قلبیه‌ده استعمال مجرای معتددن منحرف ودائرهٔ استقامتدن منصرفدر * بعده منجمین متأخرین‌دن صكره خط رمل اربابی كلوب آلات فلكیه ایله ارتفاع اخذندن اجتناب وحساب جداول زیج ایله حركات كواكبك تعدیل

وتقویمی

وتقويمی استصعاب ایتمارله اشکال رملی بیوت فلکیه کبی اون ایکی برج ایله اوتاد اربعه اوزرینه وضع وترتیب وسعد ونحس خانه لرینه تقسیم ایدوب واوضاع فلکیه وانظار سماویه دن انجق تسدیس وضعنه اعتبار واعتنا واحکام فن نجومی اشکال رملده اجرا ایتمارله استخراج ضمائر وکشف خواطرده منجمین متأخرینك اثرلرینه اقتدا ایلدیلر * لکن اوضاع فلکیه نك واشکال فن رملك استخراج ضمائر وقلوب ناسده مضمر اولان خواطره دلالتی عقلی وطبیعی اولمیوب بلکه بطلیموسدن صکره ظهور ایدن منجمینك وانلرك اثرلرینه اقتدا ایلین طائفهٔ رمالینك مجرد وضع واختراعلرینه مبنی برامر اولمغله سهام ملاحظه لری هدف اصابتدن دور وعند العقل مردود ومهجوردر * وسبکمغزان روزکاردن بی کسب وکار نیجه کسه لر بعض بلاد وامصارده صنعت رملی کندیلره مدار معاش وسرمایهٔ انتعاش ایدوب دام ودانهٔ مکر وفریب اولان شکل ونقطه لر ایله عقول ضعیفه وآراء سخیفه اصحابندن نیجه آواره لری صید وتسخیر ایدرلر * وعلمای مغاربه دن زناتی وانك امثالی اعلام رجال فن مزبورده کتب عدیده تألیف وتصنیف ایدوب قوانین وقواعدینی بسط وتقریر وطریق عملنی شرح وتحریر ایلدیلر * لکن صنعت رمل اربابندن نیجه کسه لر دخی موجوددرکه اشکال مرسومه یه برمدت امعان نظر وحبس بصر ایله دائرهٔ حس وشهوددن کذر وعالم غیبه سفر ایدوب خواص بشردن فطرت اصلیه وخلقت زکیه ایله استفاضهٔ انوار غیب ایدن ذاتلر کبی آینهٔ روحلرینه لایح اولان اموری خلقه خبر ویررلر * بو طائفه سائر اصحاب رملك اشرف وافضلیدر ﷺ معلوم اوله که اصحاب فن رملك جمله سی صنعت رملی سائر صنایع وحرف کبی خاندان نبوته نسبت ایدوب بعضیلری حضرت دانیال علیه السلامك وبعضیلری دخی حضرت ادریس علیه السلامك معجزات باهره لرندن اولق اوزره زعم ایتدکلرندن ماعدا دین اسلامده مشروعیتنی دخی ادعا ایدوب سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلرندن منقول ومروی کان نبی یخط فمن وافق خطه فذاك حدیث شریفیله دعوالرینه احتجاج واستدلال ایدرلر * مع هذا ذکر اولنان حدیث شریف خط رملك مشروعیتنه قطعا دلالت ایتمیوب زعملرینی تأیید وآیلرینی ترویجه سند صریح اولمدیغی ظاهردر * زیرا معنای حدیث شریف الله اعلم ورسوله بویله درکه ازمنهٔ سالفه ده انبیای عظامدن برتبی ذیشان وار ایدیکه عمل خط ایله مشغول اولوب بو اثناده طرف حقدن کندویه وحی الهی وارد اولوردی دیو سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلری خبر ویردیلر * بو دخی جائزدرکه بعض انبیاء کرامك ذات عالیلرینه مخصوص برکونه خط رمله مبادرت عادت شریفه لری اولوب اثنای مباشرتده وحی الهی ظهوریله مشرف اوله لر * زیرا انبیاء عظام صلوات الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك استفاضهٔ انوار وحی الهیده حال وشانلری متفاوت اولوب تلك الرسل فضلنا بعضهم علی بعض نص کریمی اوزره طبقهٔ رسالتده مساواتلری درجهٔ فضیلتده تفاوتلرینی منافی دکلدر * بو معشر کرامك بعضیلرینك ذات عالیلرینه واتملرینه متعلق اموردہ طرف حقدن وحی الهی ظهوری وخطاب عزت صدوری سفیر وحی ربانی وساطتیله اول امرده واقع اولوب طرف عالیلرندن سبق طلب واسباب توجهدن برسببه تشبث وتوسل ایتمزلر وبعض انبیاء کرام دخی مبعوث اولدیغی امتك کندیدن برامر مشکلك حلنی رجایا بحسب العاده وقوعی محال تکلیفه اجترا یا انك امثالی داعیهٔ اخری ظهور ایتدکده طرف حقه توجه ایدوب درکاه کبریادن اول امرك کشفنی رجا ایتدکلرنده ظهور وحی الهی ایله مشرف اولورلر * بناء علیه معشر کرام انبیای عظامده تقسیم عقلی برصنفلك وجودینی دخی تجویز ایدرکه اول ذات کروبی صفات تلقی وحی الهیده سائر انبیادن برحالت سنیه ایله ممتاز اولوب اول حالته توسل ایله توجه ایتدیکی خصوصده ظهور وحی سبحانی وصدور خطاب ربانی ایله مشرف اوله * نته کیم کتب اسرائیلیاتده یعنی طائفهٔ بنی اسرائیل یدلرنده متداول اولان کتب مخصوصه ده نقل اولندیغی اوزره انبیای کرامك بعضیلری نزول وحی الهی یه اصوات طیبه ونغمات لذیذه استماعیله توسل ایدوب آوازهٔ غنا وحسن صدا ارواح طیبه لرینه تأثیر ایتدکده افق غیبدن انوار وحی الهی عکس افکن مرآت ضمیر انورلری اولوردی دیو حکایه اولنمشدر * اکرچه کتب اسرائیلیات صحت نقلده سند مستند واثبات مرامده حجت معتمد دکل ایسه ده لکن جناب حکیم بی زوال جل شأنه عن الانداد والامثال

حضرتلری انبیای کرام ورسل عظامک مشیت علیه سی تعلق ایتدیکی وجه اوزره نیجه خصایص بهیه وتشاریف سنیه ایله مشرف ایتمکله نقل مذکور طور عقلدن بعید دکلدر * بناء علی هذا اسبق ایدن حدیث شریفده حضرت سر پرده دان ما اوحی جناب رسول کبریا علیه افضل التحایانک رقم خط ایله وصف وتعریف بیوردقلری نبی ذیشان دخی وحی الهی ظهورینه وسفارت روح الامین ایله خطاب عزت صدورینه رسم وترقیم بیوردقلری خط ایله توسل ایدوب هر چند که طرف حقدن بر امرک کشف وحلنه ترقب ایده لر اول خط معهودک رسم وترقیمنه مباشرت ومبادرت ایله وحی الهی ظهورا یتمک جائز اوله * تسکیم اصحاب رملک بعضلری صور اشکال رمله حبس بصر وقصر نظر ایله مشاغل حس وخیالی بر طرف ایدوب عالم ارواحه وصول ایله کندیلرده علم وجدانی وادراک روحانی حاصل اولدیغی بوندن اقدم نقل اولنمشیدی لکن انبیای عظامک علم وعرفانلری وحی ربانی وخطاب سبحانی ایله حاصل اولوب طائفهٔ مذکورهنک علم وادراکلری انجق عالم منامده مشهود اولان رؤیا کبی برادراک روحانیدر * امّا اول زمرهٔ رمالین بطالین که صنعتلرینی خلقک مال ومناللرینی جره آلت ایدوب خلقک سؤال ایتدکلری امور مشکله دن قانون متعارف اوزره وضع اولنان اشکال ایله باقوب ظن وتخمین ایله جوابه تصدی ایدرلر اول طائفه حدود شرعی تجاوز ایتملریله انبیای عظامک ساحهٔ عصمتلری استکشاف غیب ایچون اومقوله صنعته توسلدن عاری وعالیدر * زیرا انبیا ومرسلین صلوات الله تعالی علیهم حضراتی علم وصنعت ایله تکلم اسرار وغیبدن خلقی منع وتحذیر بیوروب برفردک علم مغیباته خوض وشروعلرینی مشروع ایتمدیلر * وحدیث سابقده فمن وافق خطه فذالک کلام حکمت نظامندن الله اعلم ورسوله بومعنی مراددرکه ایام سالفه ده انبیای عظامدن برنبی ذیشان رقم خط ایله مشغول اولوب اول اثناده شرف وحی الهی ایله مشرف اولوردی اول کسه که ذکر اولنان نبی محترمک خطنه موافقت ایده یعنی عمل خط اثناسنده اول نبی ذیشان کبی تأیید وحی الهی ایله مؤید اولمق ممکن اوله خطوط مرسومه میاننده انجق اول خط صحت وسداد ایله ممتازدر دیو حدیث شریفی توجیه ایتدیلر * بوصورتده حدیث نبویده ارباب رمل زعملری اوزره بین الناس متداول اولان خط رملک وعملنه اشتغال ایدن کسه لرک شرف وتعظیمنه اشارت مقصود اولمیوب بلکه عمل خط ایله استفاضهٔ انوار وحی الهی ایدن نبی مکرمک خطیله حالا بین الناس متداول اولان رقم رملک مناسبتی اولمغله جناب رسالت پناه صلی علیه الاله حضرتلرینک کلام حکمت نظاملری انجق وحی ایله مؤید اولان خطک مدح وثناسنه مقصوردر والا بر خط ورقکه مجرد اول نبی ذیشانک خطنه وضع وشکلده موافق اولوب تأیید وحی آسمانی وترتب خطاب ربانیده مخالف اوله اول خطک لدی الشرع الانور اعتباری اولمدیغی ظاهردر * فعلی هذا بو حدیث شریف ایله خط رملک مشروعیتی ثابت اولمیوب وصنعت ایله مغیباته توسل صحیح اولمغله عمل فاسدلرینی حدیث شریف ایله ترویجه طالب اولان مدعیلرک زعملری باطل وحلیهٔ وثوق واعتماددن عاطلدر * بوندن صکره ارباب فن رملک بعضیلری دخی زعملرینی تصحیح ورأیلرینی ترویج قصدیله دیدیلرکه عهد اسلامدن مقدم بعث اولنان انبیای عظامدن هر نبی ذیشانک شریعتنده جائز وجاری اولان احکام شرعیه مادامکه نسخ شارع ایله منسوخ اولمیه دین اسلامده دخی اول امر ایله عمل مشروع اولوب وخط رمل دخی مفاد منیف حدیث شریف اوزره انبیای سالفه دن برینک فعلی اولمغله دین اسلامده عملی مشروع اولور دیو شریعة من قبلنا شریعة لنا رأییله دعوالرینه استدلال ایلدیلر * لکن قول مذکور دخی بونلرک زعمنه دلیل اولماز * زیرا شریعت طرف حقدن کتاب مخصوص ایله عباده مبعوث ومرسل اولان نبینک امتنه تبلیغ ایتدیکی دین وملتدن عبارت اولوب وحدیث سابق مذکور خط رمل صاحب شریعت بر نبینک فعلی وعهد اسلامه کلنجه بین الامم عملی جائز امر مشروع اولدیغنه قطعا دلالت ایتمکله رسول اکرم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک حدیث شریفلرنده ذکر اولنان خط معهود اول نبینک ذاتنه مخصوص ومقصور اولوب نه کندی امتنه ونه امم اخری ایچون عملک جوازینه دلیل اولماز * بومحله کلنجه صنعت رملک عدد اشکالی وترتیب اوضاعی وصحت ونشر وغیبتنه متعلق احوال واحکامی بیان اولنوب حالا ارباب رملک زعملری اوزره اشکال مزبوره ایله اسؤلهٔ غیبیه دن جواب استخراجنک کیفیتی بیاننه شروع اولندی ۞ معلوم اوله که زمرهٔ رمالیندن بعض

طالبين مطلوبلری اولان برامر غائبك حال وشاننی سؤال ایتدكلرنده طائفهٔ مذكوره صحیفهٔ قرطاسه یاقم
اوزرینه یاخود اون اوزرینه لاعلی التعیین اون التی سطر اولمق اوزره درت دفعه درد رسطر نقطه وضع
ایدوب بعده اول نقطه لری علی الترتیب ایكیشر ایكیشر طرح واخراجه شروع ایدرلر بوطریق ایله كه ذكر
اولنان اون التی سطردن ابتدا وضع اولنان درت سطرده موجود اولان نقطه لردن بعد الطرح باقی قالان
نقطه لری كرك زوج كرك فرد اولسون بر برینك تحتنه علی الترتیب طولانیجه وضع وتسطیر ایله بوندن اقدم ذكر
اولنان اون التی شكلدن برشكل تولید وتحصیل ایدرلر * ثانیا ایكنجی مرتبه ده واقع سطور اربعه ده موجود
اولان نقطه لری دخی كالاول ایكیشر ایكیشر طرح ایدوب وهر سطرده باقی قالان زوج یا فرد نقطه لری علی
الترتیب شكل اولك جنبنه وضع وتسطیر ایله برشكل آخر دخی احداث ایدرلر * ثالثا اوچنجی مرتبه ده واقع
درت سطرده مبسوط وموضوع اولان نقطه لری دخی ایكیشر ایكیشر بعد الطرح باقی قالان نقطه لری كذلك
ترتیب سابق اوزره رسم وتحریر ایله برشكل دخی ظاهر اولور * رابعا دردنجی مرتبه ده واقع اولان درت
سطرده موجود نقطه لری دخی اسلوب سابق اوزره زوج زوج طرح ایتدكدن صكره باقیلرینی شكل ثالثك
جنبنه علی الترتیب وضع ایله برشكل دخی ظاهر اولوب اشكال رملیه دن اون التی شكلك دردی وقت عملده
بوطریق ایله تحصیل اولنور * بعده بوذكر اولنان اشكال اربعه نك ابتدالرنده واقع اولان نقطه لری اشكالك
عرضی جانبندن اخذ وعلی الترتیب بر بری تحتنه طولانیجه وضع ایله برشكل تولید ایدرلر بعده ینه اشكال
اربعهٔ مذكوره نك ایكنجی مرتبه لرنده مرتب اولان نقطه لری دخی عرضی جهتندن علی التوالی اخذ
وبر بری تحتنه ترتیب سابق اوزره طولانیجه وضع ایله برشكل دخی تحصیل ایدرلر بعده ینه اولكی درت
شكلك اوچنجی مرتبه لرنده وجهت عرضلرنده واقع اولان درت نقطه یی دخی نهج معهود اوزره علی الترتیب
طولانیجه وضع ایدوب برشكل آخر دخی تولید ایدرلر بعده ینه اشكال اربعهٔ اولینك جهت عرضنده
ودردنجی مرتبه ده واقع زوج وفرد موجود اولان درت نقطه یی دخی علی الترتیب بر بری اردنجه طولانی
وضع ورسم ایله برشكل دخی تحصیل ایدوب ابتدا وضع اولنان اشكال اربعه دن بوطریق ایله درت شكل
آخر دخی حادث اولمغله عدد اشكال سكز شكله بالغ اولور * بعده اشبو ذكر اولنان سكز شكلدن هر ایكی
شكلك تحتنه برشكل دخی وضع ایدوب درت شكل آخر دخی تولید ایدرلر * بوطریق ایله كه اشكال
ثمانیه دن هر ایكی شكلك جانب عرضنده وعلی الترتیب مراتب اربعه لرنده واقع یا زوج یا فرد نقطه لرك
انجق برینی اخذ وآخری ترك ایدرلر لكن قانون وقاعده لری بودر كه شكلین مذكورینك جانب عرضنده
ایكی مرتبه سنده جمع اولان نقطه لرك ایكیسی معا زوج یاخود فرد اولورسه انجق بر زوج نقطه وضع
اولنوب اگر بری زوج وآخری فرد اولورسه انجق فرد نقطه اخذ اولنور * وعمل مذكوره بوذكر اولنان
سكز شكلدن اولكی وایكنجی شكلك مرتبه لرندن بدء ایدوب ابتدا شكلین مذكورینك مرتبهٔ اولیلرنده
موجود اولان زوج یا فرد نقطه نك برینی قاعدهٔ مذكوره اوزره اولكی وایكنجی شكلك تحتنه وضع ایدوب
بعده مرتبهٔ ثانیه بعده ثالثه ده بعده رابعه ده جمع اولان نقطه لرك انجق برینی علی الترتیب طولانیجه
رسم ایله اولكی وایكنجی شكلدن برشكل تولید ایدرلر بعده اوچنجی ودردنجی شكلك جانب عرضنده درت
مرتبه ده واقع اولان ایكی نقطه نك انجق برینی قانون سابق اوزره اخذ وعلی الترتیب بر بری تحتنه طولانیجه
رسم ایله برشكل دخی ظاهر اولوب اوچنجی ودردنجی شكلك تحتنه رسم ایدرلر بعده بشنجی والتنجی شكلك
تحتنه دخی منوال مذكور اوزره برشكل رسم ایدوب بعده یدنجی وسكزنجی شكلك مرتبه لرنده جمع اولان
نقطه لر دخی اسلوب سابق اوزره طولانی رسم ویدنجی وسكزنجی شكلك تحتنه وضع ایله برشكل دخی تولید ایتملریله
عدد اشكال اون ایكی شكله بالغ اولور * بعده اشبو تولید ایتدكلری درت شكلك هر ایكی شكلندن دخی
قاعدهٔ مذكوره اوزره برشكل استخراج اولنوب ینه جانب عرضلرنده واقع مرتبه لرده موجود نقطه لرك
برینی اخذ وآخری ترك وعلی الترتیب طولانی رسم اولنمغله عدد اشكال اون درت شكله بالغ اولور بعده
بو وضع اولنان ایكی شكلدن دخی قاعدهٔ مذكوره اوزره برشكل آخر دخی تولید اولنوب شكلین سابقینك
تحتنه رسم اولنمغله عدد اشكال اون بش شكله بالغ اولور * بعده اشبو اون بشنجی شكل ایله ابتدا وضع اولنان

شكل اوّلك جهت عرضلرنده واقع ایکی نقطه نك انجق بر یی اسلوب سابق اوزره اخـذ وطولانیجه على الترتیب
بر برینك تحتنه رسم ایله اون التی شكل تـكمیل اولنور بوندن صكره اشبو ترتیب اولنان اون التی شكله امرار
بصر وفکر ونظر ایدوب اصحاب رملك بینلرنده معتبر قانون وقاعده اوزره سعادت ونحوستدن هر شكله
مخصوص اولان آثار واوضاعك مقتضاسـنه مراعات ایله سؤل اولنان مطلوبك حال وشاننی اخبار واعلام
ایدرلر * لكن حكملری مجرد اوضاع خطیه واشـكال رملیه دن استنباط واستخراج اولنوب خارجدن
بر دلیل قوی وبرهان قطعی یه مسـتند ومبتنی اولمامغله عملری حلیهٔ ثبوتدن عاطل وحكملری خیال باطلدر ۞
ودخی نصب عین قبول اولمغه لایق ونفس الامره مطابق وجه وجیه بودر كه صناعات علمیه وعملیه دن بر صنعت
ایله امور غیبیه یه وقوف ممكن اولمیوب سرا پردهٔ خفاده مكنون اولان مغیباته وصول ایله عالم حسدن عالم
ارواحه رجوعه مفطور ومجبول اولان خواص بشره مخصوصـدر حتی اصحاب فن نجوم كشف وشهود ایله
غیبدن خبر ویرن رجالی زهر یین اسمیـله تسمیه ایدوب بونلرك وقت ولادتلرنده كوكب زهره رب الطالع
بولنمغـله استتار خفاده مسـتور اولان اسرار غیبیه هر نه مقولهٔ شـیدن خبر ویررلر ایسه طالع مولودلری اول
خبرك وقوع وظهورینی ایجاب ایدر دیو زعم ایلدیلر * فعلی هـذا استخراج غیب ایچون ترتیب اولنان
صناعات وصنایعدن خط رمل وانك امثالی اعماله اشـتغال ایدنلر لـذٔقصد وغرضلری نفسلرینی امور حسیه دن
اشغال وعالم روحانی یه ایصال ایسه بو طائفه فصـل سابقده ذكر ایتدیكمز طوایف كهنه یه ملحق اولور *
اكر اشكال رمل ایله كشف ضمیر ادّعا ایدن كسه ذوق روحانی وعـلم وجدانیـدن بهره دار اولمیوب ترتیب
وتدوین ایتـدكاری اشـكال واشـیایه نظر ایله علم غیب ادّعا ایدرلر ایسه هـذیان محموم كبی علم وعملری درجهٔ
اعتبـاردن ساقطدر ۞ ودخی طوایف بشردن فطرت اصلیه وخلقت زكیه ایله عالم ارواحدن تلقیٔ
غیبه مجبول اولان طـائفه نك علامتی اولدر كه حوادث آتیـه وامور مسـتقبلـه دن بر امرك حال وشاننی
استعلام ایچون طرف غیبه توجه ایتـدكارنده مألوف اولدقلری حالدن خروج ایدوب بونلره مبادیٔ
نومده انسانه عارض اولان خمیازهٔ خواب كبی اسنمك وكرنمك مقوله سی حالتلر عارض اولوب عالم حسدن
غائب اولورلر * وبو طـائفه نك جسمانیتدن روحانیته خروج وعروجلری مراتبی دخی متفـاوت اولوب
اصـل فطرتلرنده موجود اسـتعدادلرینك درجهٔ كماله قرب وبعـدیله مختلف اولور * اما اول طائفه كه
بعض اعمال مصنوعه وصـنایع موضوعه ایله مغیباته وقوف ادّعا ایدوب فطرت ونهـادلرنده خاصـهٔ ذاتیه
وعلامت مخصوصه اولمیه ریاحین ریاض غیبدن بر رایحه شم ایتمیوب نقد مغشوش كذب ودروغی بازار مكر
وتزویرده تنفیق وترویجه سعی ایدر ۞ ودخی مغیباته علم ووقوف ادّعا ایدن طوایفك بعضـیلری استخراج
غیب وكشف ضمیر ایچون بینلرنده معروف قوانین مخصوصه وضع ایدوب وقت حاجتده اول قواعده مراعات
ایله اسولهٔ غیبیه دن جوابه تصـدّی ایدرلر * لكن اعمـال موضوعه واوضاع مصنوعه لری نه كشف
وشهوده موقوف ونه فن نجوم وكهـانت انواعندن معدود اولوب بلكه عقول ضعیفه وآراء سخیفه اصحابنی
صید وتسخیره اعمـال لطایف الحیل ایله بر دام مكر وفریب ترتیب ایدوب بو الهوسان سبك مغزان روزكارك
سرمایه سامانی جلبه آلت اتخـاذ ایتمشلردر * وقوانین مذكوره نك انواعی كثیر اولوب بز انجق بو مجلده
مصنفینك كتبلرینه درج وتحریر ایدوب بعض خواص علمانك اعتبـار واعتنا ایلدكاری قواعد حسابیه نك
ذكریله اكتفا ایلدك * معلوم اوله كه اساطین حكمای یونانیدن ارسطو حكیمه منسوب كتاب سیاستك آخرنده
حساب نیم اسمیله موسوم بر حساب مخصوص مذكوردر كه اول حساب ایله محاربه ومقاتله یه تصـدّی ایدن
ملوكدن غالب ومغلوب كیم ایدوكی معلوم ومتعین اولور * طریق عملی بویله دركه محاربه یه تصدّی ایدن
ملكلرك بر ینك اسمنـده موجود اولان حروف قوانین حسابدن جمل كبیر عنوانیله معروف وابجد حروفنده
آحاد وعشرات ومات والوف ایچون موضوع اولان قاعدهٔ معروفه اوزره بعـد الحساب عدد اسمی
مراتب عددیه دن نه رتبـه یه بالغ اولور ایسه ضـبط وحفظ اولنوب بعـده ملك آخرك اسمنده موجود اولان
حروف دخی بو طریق ایله عدّ وحساب اولندقدن صكره هر برینك عدد حروف اسمی طقوز طقوز طرح واخراج
اولنوب بقیه لری اخذ وحفظ اولنور وبعد الطرح اسمین مذكورینك حسابندن باقی قالان عددلرك تفاوت

وتساویدن بیلرنده موجود نسبت عددیه یه نظر ایله امر مطلوبه استدلال اولنور * اکر طرح تسعه ایله اسمین مذکورینك حسابندن باقی قالان عددلر بربرینه مساوی اولمیوب قلت وکثرت ایله مختلف لکن زوجیتده یا فردیتده متفق اولدقلری صورتده بعد الطرح عددی اقل اولان اسمك صاحبی غالب اولور دیدیلر * مثلا ایکی شخصك اسملری حروفی ابجد حسابیله عد اولنوب وهر برینك مبلغ عددندن طقوز طقوز طرح اولندقدنصکره برنده درت وآخرك اسمنده التی عدد باقی قالوب یاخود شخصینك برینك اسمنده بش آخرك اسمنده یدی عدد باقی قالسه صورت اولی ده درت عدد وایکنجی صورتده بش عدد باقی قالان اسمك صاحبی غالب اولور * واکر محاربه یه تصدی ایدن ملکلرك اسملری حسابندن بعد الطرح باقی قالان عددلرك مقدارلری قلت وکثرت ایله مختلف اولدیغی کبی زوجیت وفردیتده دخی مختلف اولوب یعنی بری زوج وآخری فرد اولورسه بعد الطرح بقیهٔ عدد حروفی اکثر اولان اسمك صاحبی غالب اولور دیدیلر * مثلا ایکی شخصك اسملری جمل کبیر ایله یعنی ابجد حسابیله عد اولنوب بعد الطرح برینك حسابندن اوچ وآخرك درت عدد باقی قالسه اسمنده درت عدد باقی قالان کمسنه غالب اولور * واکر ملکین متحاربینك اسملری حسابندن بعد الطرح باقی قالان عددلر بربرینه مساوی اولوب وایکیسی دخی معا زوج اولسه بو صورتده ذکر اولنان ملکلرك قنغیسی ابتدا مقابله قصدیله خروجه طالب ومحاربه ومقاتله یه راغب اولدیسه اول ملك مغلوب اولوب طلب اولنان ملك غالب اولور * مثلا محاربه یه تصدی ایدن ایکی ذاتك اسملری حساب اولنوب بعد الطرح هر برینك مبلغ عددندن درت یاخود التی عدد باقی قالسه ابتدا داعیهٔ خروج ایله منازعه یه قیام ومحاربه یه اقدام ایدن ملك مغلوب اولوب مطلوب اولان ملك غالب اولور * واکر عدد حروف اسمیندن هر بر اسمده بعد الطرح باقی قالان عددلر بربرینه مساوی وایکیسی دخی معا فرد اولورسه بو صورتده ابتدا منازعه ومقابله یه تصدی ایدن ملك غالب اولوب آخری مغلوب اولور دیدیلر * مثلا داعیهٔ حرب وقتال ایله مقابله یه اقدام ایدن ملکلرك هر برینك عدد حروف اسملرندن بعد الطرح اوچ یاخود بش عدد باقی قالسه ابتدا محاربه ومطالبه یه قیام ایدن ملك غالب اولوب آخری مغلوب اولور والعلم عند الله تعالی ۞ ودخی حساب نیمی ضبط وتسهیل ایچون ایکی بیت عربی نظم اولنوب بین الناس متداول ومشهور اولمغله نقل اولندی

اری الزوج والافراد یسمو اقلها * واکثرها عند التخالف غالب

ویغلب مطلوب اذا الزوج یستوی * وعند استواء الفرد یغلب طالب

بیتین مذکورینك معنالری انجق قاعدهٔ حساب نیم ایله غالب ومغلوب استخراجنده بسط وتفصیل ایتدیکمز طریقك بیانی متضمن اولوب فائدهٔ اخرایی مفید اولمغین کلام سابقی اعاده ایله تطویل کلامدن اجتناب اولندی * بوندنصکره معلوم اوله که اعمال حسابیه دن عمل حساب نیمی وضع ایدن زمرهٔ محاسبین اسماء علمیه دن بر اسمده موجود حروف ابجدیه اعدادندن بر عدد مخصوصی طقوز طقوز طرح واخراجدنصکره باقی قالان عددك مقدارینی وجه اسهل اوزره بیلمك ایچون بر قاعدهٔ مخصوصه دخی وضع ایتدیلر که طرح تسعه ده اول قاعده یه مراعات ایله کلفت مؤنت حسابدن مستغنی اولدیلر * شویله که ابجد ترکیبنده الفدن غینه وارنجه ترتیب اولنان یکرمی سکز حرفی اولا ارباب فن حساب ذأبی اوزره مراتب اربعهٔ عددیه کبی آحاد وعشرات ومآت والوفه تقسیم ایدوب والفدن طایه وارنجه حروف مذکوره دن طقوز حرف بردن طقوزه منتهی اولنجه آحاد مرتبه سنده مرتب اولان اعداد تسعه یه وحرف یادن صاده وارنجه طقوز حرف دخی عشرات درجه سنده واقع عقود تسعه یه وقافدن ظایه وارنجه طقوز حرف دخی مآت مرتبه سنده اولان اعداد تسعه یه توزیع اولندقدنصکره ابجد حروفنك آخری اولان حرف غین مرتبهٔ الوفه تخصیص اولنمشدر * بوندنصکره حساب نیم اربابی آحاد وعشرات ومآت والوف مراتبندن هر مرتبه ده موجود اولان اعدادك بربرلرینه نسبتی ایله حاصل اولان رتبه ودرجه لرینه دخی نظر واعتبار ایدوب ابجد ترکیبنده مرتب اولان یکرمی سکز حرفدن هر بر حرفك دلالت ایتدیکی عدد مراتب آحاد وعشرات ومآت والوفدن بولندیغی مرتبه نك قنغی درجه سنده واقع ایسه

اول حرف ايله عن اصل علامت وضع اولنديغى عددك نفسى مراد اولنيوب بلكه اول عددك بولنديغى مرتبه نك درجه سنه اشارت قصد ايلديلر * بناء على هذا مرادلرينى تحقيق وصنعتلرينى تسهيل ايچون اشبو يكرمى سكز حرفدن طقوز كلمه تركيب ايدوب وكلمهٔ اولى يى درت حرفدن باقى سكز كلمه يى اوچر حرفدن ترتيب ايتديلر * وذكر اولنان كلمات تسعه دن هربر كلمه نك ابتدا حرفيله مرتبهٔ آحادده اول حرفك دلالت ايتديكى عددك مخصوص درجه سنه اشارت قصد اولنوب وايكنجى حرفيله دخى يينه اول حرفك عشرات مرتبه سنده علامت اولديغى عددك رتبهٔ مخصوصه سنه واوچنجى حرفيله كذلك اول حرفك مئات مرتبه سنده دلالت ايتديكى عددك درجهٔ معينه سنه دلالت قصد ايتديلر لكن كلمهٔ اولى درت حرفدن مركب اولمغله انك دردنجى حرفنى مرتبهٔ الوفك درجهٔ اولى سنه علامت وضع ايتديلر كلمات تسعهٔ مزبوره بونلردركه ذكر اولنور * ايقغ بكر جلش دمت هنث وسخ زعذ حفض طضظ تفصيلى بويله دركه مرتبهٔ آحادده

ايقغ	بكر	جلش	دمت	هنث	وسخ	زعذ	حفض	طضظ
١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩

بردن طقوزه وارنجه موجود اولان اعدادك اولكى درجه سنده عدد واحد واقع اولوب ابجد حروفندن علامتى حرف الف اولمغله اخذ اولنوب بعده اوندن طقسانه وارنجه عشرات مرتبه سنده مرتب اولان اعداد تسعه نك اولكى درجه سنده عشره واقع وعلامتى حرف يا اولمغله الفك ذيلنه وضع اولندى بعده يوزدن طقوز يوزه وارنجه مائت مرتبه سنده واقع اعداد تسعه نك اولكيسى يوز اولوب علامتى حرف قاف اولمغله اولدخى بعد الاخذ حرف يانك يانته ضم اولندقدنصكره مرتبهٔ الوفك اولكيسى دخى بيك اولوب علامتى حرف ابجدك حرف اخيرى غين اولمغله حروف ثلاثهٔ اولى ايله تركيب اولنوب ايقغ كلمه سى حاصل اولدى بو كلمه ده مرتب اولان حروف اربعه دن هربر حرف ايله عددن انجق واحد مراد اولنوب بوخسه حرف الف ايله بر يا ايله اون قاف ايله يوز غين ايله بيك مراد اولنمامشدر * كذلك بردن طقوزه وارنجه مرتبهٔ آحادك ايكنجى درجه سنده ايكى واقع اولوب وابجد حروفندن علامتى با اولمغله اخذ اولنوب واوندن طقسانه وارنجه مرتبهٔ عشراتك ايكنجى درجه سنده يكرمى واقع وعلامتى حرف كاف اولمغله بعد الاخذ يوزدن طقوز يوزه وارنجه مرتبهٔ مائتك ايكنجى درجه سنده دخى اعداددن ايكى يوز واقع وعلامتى حرف را اولمغله ذكر اولنان با وكاف حرفلريله تركيب اولنوب بكر كلمه سى حاصل اولدى بو كلمه ده دخى موجود اولان حروف ثلاثه دن هربر حرف ايله اعداددن انجق ايكى مراد اولنوب يوخسه كاف ايله يكرمى را ايله ايكيوزه اشارت قصد اولنمامشدر معلوم اوله كه حرف غين ابجد حروفنك آخرى ومراتب الوفدن مرتبهٔ اولى يه موضوع اولوب وحروف مذكوره ده مراتب الوفك سائر منازل ودرجاتنه حرف وضع اولنمامغله بكر كلمه سى وسائر ذكر اولنه جق كلمات باقيه آحاد وعشرات ومائت مرتبه لرنده واقع اعداده دلالت ايدن اوچر حرفدن تركيب اولنوب ايقغ كلمه سى كبى درت حرفدن مركب كلمهٔ رباعيه بناسنه امكان اولمدى * كذلك آحاد وعشرات ومائت مرتبه لرينك اوچنجى درجه سنده واقع اعداده دلالت ايدن حروفده دخى بو قاعده اجرا اولنوب جلش كلمه سى حاصل اولدى كلمهٔ مذكوره ده دخى جيم حرفى ايله اوچ عدد مراد اولنديغى كبى لام وشين حرفلريله دخى عدد مذكوره اشارت قصد اولنمشدر يوخسه حرف لام ايله اوتوز وشين ايله اوچيوز عددلرى مراد اولنمامشدر * كذلك آحاد وعشرات ومائت مراتبندن دردنجى مرتبه ده واقع اعداد مخصوصه يه موضوع حروفده دخى بو قاعده يه رعايت اولنوب دال ميم تا حرفلرندن مركب دمت كلمه سى حاصل اولدى بو كلمه ده دخى مرتب اولان حروف ثلاثه دن هربر حرف ايله اعداددن درت مراد اولنوب ميم ايله قرق وتا ايله درتيوز مراد اولنمامشدر * كذلك هنث كلمه سنده دخى ها حرفندن بش مراد اولنديغى كبى نون ايله ثادن دخى بش عددى مراد اولنوب حرف نوندن اللى وثادن بشيوز مراد اولنمدى * كذلك وسخ كلمه سنده مرتب اولان واو حرفندن التى مراد اولنديغى كبى سين ايله خا حرفلريله دخى عدد مذكوره اشارت قصد اولنمشدر * كذلك زعذ كلمه سنده واقع حروف ايله دخى يدى عددينه اشارت اولنوب وحفض كلمه سنده واقع حروف ثلاثه ايله دخى آحاد وعشرات ومائت مراتبنده واقع اعدادك سكزنجى مرتبه سنه اشارت قصد اولنوب سكز عدد

مراد

مراد اولنمشدر * وكذلك كلمات تسعه نك اخرى اولان طصظ كلمه سنده واقع طا حرفندن طقوز
مراد اولندیغی كبی صاد ایله ظادن دخی طقوزه اشارت قصد اولنمشدر * خلاصهٔ كلام بوذكر اولنان
طقوز كلمه نك اوائلنده واقع حروف آحاد ایله قنغی عدد مراد اولنورسه باقیسی ایله دخی اول عدده اشارت
قصد اولنوب مراتب عددیه نك علی الترتیب درجه لرینه علامت وضع اولنمشدر اشبو بسط وتفصیل
اولنان قاعده معلوم اولدقده اسمادن قنغی اسمك طرح تسعه ایله بقیهٔ عددی بیلمك مراد اولنورسه وجه
اسهل اوزره استخراج اولنور بو طریق ایله كه حساب نیم ایله طرحی مراد اولنان اسمادن براسمك جواهر
حروفندن هر برحرفه نظر اولنوب ذكر اولنان طقوز كلمه دن قنغی كلمه ده موجود ایسه حرف مذكور ایله
اول كلمه نك حروفنه مخصوص اولان عدد مراد اولنور بعده حروف اسمدن بدل اخذ اولنان اعداد جمع
اولنوب اگر طقوزه بالغ یا دخی ناقص اولورسه عینی اخذ اولنور * واگر طقوزدن زیاده كلورسه طقوزی
طرح اولنوب فضله سی حفظ اولنور بعده اسم آخرك حروفی دخی بو وجه اوزره حساب اولنه‌رق نصكره
بعد الطرح باقی قالان عددلره نظر اولنوب عنوان بحثده ذكر اولنان قاعده یه مراعات ایله طرفینده طالب
ومطلوبدن غالب ومغلوبی استخراج ایدرلر * معلوم اوله كه تسعه طرحنده ذكر اولنان قاعده نك سری
ظاهردر بو طریق ایله كه آحاد وعشرات ومآت والوف مرتبه لرنده واقع اعداددن هر عددكه طقوز
طقوز طرح اولنه بهرحال بعد الطرح برعدد باقی قالوركه بولندیغی مرتبه نك درجه سی عددینه مساوی اولور
مثلا مرتبهٔ عشراتده اوندن طقوزی اخراج ایتسك عشراتك اولكی درجه سنده بولنمغله بر باقی قالور * كذلك
مرتبهٔ مآتك اولكی درجه سنده واقع یوزدن ومرتبهٔ الوفك درجهٔ اولی سنده واقع بیكدن طقوز طقوز
طرح اولنسه ینه بر باقی قالور * ودخی مرتبهٔ عشراتك ایكنجی رتبه سنده واقع یكرمیدن بعد الطرح
ایكی باقی قالوب ومرتبهٔ مآتك كذلك ایكنجی درجه سنده واقع ایكی یوزدن ومرتبهٔ الوفك درجهٔ
ثانیه سنده ایكی بیكدن بعد الطرح ایكی عدد باقی قالور * وكذلك مرتبهٔ عشراتك اوچنجی درجه سنده
واقع اوتوزدن ومرتبهٔ مآت والوفك درجهٔ ثالثه سنده واقع اوچیوز ایله اوچ بیكدن دخی بعد الطرح
اوچ عدد باقی قالور وعشرات ومآت والوفك سائر مرتبه لرنده دخی كیفیت حال بو منوال اوزره
جاری اولوب مرتبهٔ عشراتك منتهاسی ومرتبهٔ تاسعه ده واقع طقسان ایله مرتبهٔ مآت والوفك طقوزنجی
رتبه سنده بولنان طقوزیوزدن وطقوز بیكدن دخی بعد الطرح طقوز عدد باقی قالمغله گویا مراتب
اعداددن عشرات ومآت والوف مرتبه لرنده واقع عقود عددیه آحاد مرتبه سنه تنزیل اولنوب وهر
مرتبه ده بعد الطرح باقی قالان عدد اول مرتبه نك آحاددن درجه سی عددینه مساوی اولمغله اول درجه نك
عددی مراتب ثلاثه ده بولنان عقود عددیه مقامنه قائم وعشرات ومآت والوفده مستعمل اولان حروف
دلالت معناده آحاد حروفنه مشارك ومساهم اولدی * بو تقدیرجه عشراتدن یكرمی ایله ومآتدن
ایكیوز ایله والوفدن ایكی بیك ایله آحاددن ایكینك اصلا فرقی اولمیوب وابجد حروفندن یكرمی یه دلالت ایدن
كاف ایله وایكیوزه علامت وضع اولنان را حرفیله حرف با كبی ایكی عددینه دلالت قصد اولندی كه
وقت حاجتده ذكر اولنان طقوز كلمه دن بكر كلمه سنده كاف ورا حرفلریله انجق ایكی مراد اولنوب طرح
تسعه ده كلفت مؤنت حسابدن مستغنی اولدیلر * كذلك آحاددن اوچ ایله عشرات ومآت والوفك
اوچنجی مرتبه لرنده واقع اوتوز واوچیوز واوچ بیك اصلا فرقی قالمیوب اعداد مذكوره نك هر برنده
بعد الطرح اوچ عدد باقی قالمغله ابجد حروفندن اوتوزه دلالت ایدن لام ایله اوچیوزه علامت اولان
شین حرفیله جیم حرفی كبی انجق اوچ عدد مراد اولنوب وقت طرحده كلمات مذكوره دن جلش كلمه سی
حروفی قنغی اسمده موجود اولورسه هر حرف ایله انجق اوچ عدد اخذ اولنور * خلاصهٔ كلام ابجد
حروفندن مركب اولان ایقغ كلمه سندن طصظ كلمه سنه وارنجه سرد وذكر اولنان طقوز كلمه دن هر
كلمه نك اوائلنده واقع حرف ایله مراتب آحاددن قنغی عدد مراد اولنورسه اول كلمه ده واقع سائر حروف ایله
دخی اول عدده دلالت قصد اولنمشدر وكلمات مذكوره دن هر بر كلمه بردن طقوزه وارنجه آحاد اعداددن
بر عدده مخصوص اولوب اول كلمه نك عددی آنده موجود ومرتب اولان حروف منابنه نائب اولمغله اسمادن

براسنده اول كلماتك حروفندن قنغى حرف موجود اولورسه حرف مذكوردن اول كلمه يه مخصوص اولان عدد اخذ اولنه‌رق نصكره اسمك اعداد حروفى نه مرتبه يه بالغ اولورسه تسعه دن فضله سى طرح اولنور وكلمات مذكوره نك اولى سى * ايقغ كلمه سى اولوب مراتب آحاددن واحده موضوع اولمغله حروف اربعه سندن هر بر حرف ايله واحد مراد اولنور ايكنجيسى * بكر كلمه سى اولوب عدددن ايكى يه دلالت ايتمكله حروف ثلاثه سندن هر بر حرف ايله اعداددن ايكى عدد مراد اولنور اوچنجى كلمه * جلش لفظى اولوب حروفندن هر بر حرف ايله اوچ عدد مراد اولنور ودردنجى * دمت كلمه سى اولوب هر بر حرفيله درت عدد مقصود اولور بشنجى كلمه * هنث لفظى اولوب حروفيله بش عدد مراد اولنور آلتنجى * وسخ كلمه سى اولوب اعداددن التى يه موضوعدر يدنجى * زعذ كلمه سيدركه اعداددن يدى يه علامتدر سكزنجى * حفض كلمه سى اولوب سكزه دلالت ايچون موضوعدر طقوزنجى * طصظ كلمه سى اولوب اعداددن طقوزه علامت وضع اولنمشدر طرح تسعه ده كلمات مذكوره نك تركيبى عهد قديمدنبرو بين الناس متداول ومعروف اولان ترتيبدر لكن ملاقى اولديغمز شيوخ فنك بعضيلرى ذكر اولنسان كلمات تسعه بدلينه ابجد حروفندن مركب طقوز عدد كلمات اخرى نقل ايتديلر كه ترتيب وتركيبده ذكر ايتديكمز كلماته مغاير اولوب صحت عملده اول كلملرى كلمات اولى اوزرينه تقديم وترجيح ايلديلر * اول كلمات بونلردركه ذكر اولنور * ادب يسقك جزلط مدوص هف تحذن غش خع ثضبظ وشيوخ فنك قوللرى اوزره اشبو كلماتده مرتب اولان حروف ايله دخى كلمات اولى كبى على الترتيب بردن طقوزه وارنجه مرتبهٔ آحادده واقع اولان اعداد مراد اولنوب اول ذكر ايتديكمز كلماتده طرح تسعه قاعده سى بو كلماتك حروفنده دخى اجرا اولنور ديديلر لكن بو كلماتك حروفى ابجد ترتيبنه مغاير اولوب وكلماتك بعضيسى درت حرفدن وبعضيسى اوچ وبعضيسى ايكى حرفدن مركب اولمغله ابجد حروفنده مراتب اعداددن آحاد وعشرات ومآت والوف مرتبه لرينه دلالت ايدن حرفلرك بو كلماتده ترتيبى بين الناس معهود ومتعارف اولان قاعدهٔ معروفه اوزرينه جارى اولمامغله بو كلماتك ترتيبيله طرح تسعه استخراجنه ظفر ممكن اولمدى مع هذا بو كلماتى نقل ايدن شيوخ مهرهٔ علوم غريبه دن ومشاهير شيوخ مغاربه دن ابن بنايه نسبت ايدوب طرح حساب نيمده بو كلمات ايله عمل كلمات اولى ايله عملدن احمددر ديو ابن بنادن نقل ايلديلر ۞ معلوم اوله كه حساب نيم قاعده سيله غالب ومغلوب استخراجى براهين عقليه وادلهٔ نقليه دن بر دليل قطعى يه مستند اولميوب وحساب نيم ذكر اولنان كتاب سياست آراء بعيده وكلمات سخيفه ايله مملو اولمغله ائمهٔ محققين قتنده كتاب مذكورك ارسطو حكيمه نسبتى دخى صحيح دكلدر * زيرا حكيم مزبورك مقالات حكميه ده متانت كلامنه ووثاقت احكامنه عارف اولان اهل رسوخ كتاب مزبورك موارد ومصادرنه نظر ايتدكده ارسطونك رقزدهٔ يراعهٔ تحقيقى اولان آثارى سلكنه منسلك اولمديغى عندنده متعين اولور ۞ ودخى معلوم اوله كه اطلاع مغيباته توسل ايچون ترتيب اولنان قوانين مصنوعه وقواعد موضوعه نك برى دخى زايرچهٔ عالم اسميله مسمى بر زايرچهٔ مشهوره دركه سنين هجريه دن التيوز تاريخنك اواخرنده بلاد غربده ملوك موحديندن يعقوب منصور نام ملكك عهد سلطنتنده بلدهٔ مراكشده اعلام متصوفه دن ابو العباس سبتينك رقزدهٔ يراعهٔ حسن اختراعيدر * زايرچهٔ مذكوره سائر ترتيب اولنان صور زايرچه دن حسن صنعت واتقان عمل جهتيله اكمل واقوى اولمغله خواص علما واعلام فضلادن جمع كثير بو زايرچه نك جدول ودوائرنده مكنوز اولان اسرار مرموزه واشارات ملغوزه نك كشف وحلنه بذل مجهود وصرف مقدور ايدوب استخراج مطلوبده فاضل سبتينك وضع ايتديكى قانون وقاعده يه مراعات ايله مزاولهٔ اعمالدن خالى اولمديلر * ودخى فاضل سبتى وقت حاجتده اشبو صورت زايرچه ايله عمل ايچون بر دائرهٔ عظيمه داخلنده بر برينه موازى وبعضيلرى مساوى دوائر كثيره اعمال ايدوب هر برى اصناف كائناتدن بر نوعه تخصيص اولنمشدر * دوائر مذكوره دن طقوز دائره افلاك تسعه ودردى عناصر اربعه يه مخصوص اولوب واوچ دائره مواليد ثلاثه يعنى معدن ونبات وحيوانه وباقيسى روحانيات علويه وسفليه يه وسائر مكنونات وعلوم مخصوصه ايچون موضوعدر * واشبو دوائر مرسومه دن هر برى

اصناف موجوداتدن موضوع ومخصوص اولدیغی اشیانك اقسام واعدادی حسبیله اجزای عدیده یه منقسم اولوب ازجمله دوائر افلاکدن هر بر دائره بروج فلکیه اعتباریله اون ایکی قسمه وعناصر دائره لری دردر قسمه وموالید ثلاثه دائره لری اوچر قسمه تقسیم اولنوب سائر دائره لر دخی بوکا قیاس ایله اقسام عدیده یه تجزیه وتفریق اولنمشدر * ودوائر مذکوره نك اقسام واجزاسنی فصل ایدوب نقطهٔ تقسیمدن مرکز دائره یه منتهی اولان خطوط مستقیمه اوتار اسمیله تسمیه اولنوب بو اوتار وخطوطدن هر برینك اوزرنده ارباب حساب بینلرنده متداول ومتعارف اعداده موضوع حروف عدیده رسم اولنمشدر * وحروف موضوعه نك بعضیسی حالا عهدمزده دیار غربده ارباب اقلام بینلرنده دفاتر حسابده استعمال اولنان ارقام عدیده اشکالی اوزره مرسوم اولوب برشوم زمام عنوانیله معروف اولان حروف مخصوصدر وبعضیسی دخی برشوم غبار اسمیله مشهور بر خط معروفدرکه اصحاب فن حسابدن بعضیلری جداول زیجدن استخراج اولنان اعمال حسابیه ده استعمال ایدرلر وینه اشبو زایرجهٔ سبتینك داخلنده واقع دوائر مرسومه نك خلالنده اسماء علوم ومواضع اکوان ترسیم وتحریر اولنمشدر * ودخی اشبو ذکر اولنان دوائرك ظهرنده مربع الشکل بر جدول کبیر رسم اولنمشدر * طول وعرضی جهتلرینه کشیده اولان خطوط مستقیمه نك بربرینی تقاطعلری حسبیله رقعهٔ شطرنج کبی بیوت کثیره یی مشتمل ومحتوی اولوب جدول مذکور من جهة العرض اللی بش عدد خانه یه ومن جهة الطول یوز اوتوز بر خانه یه منقسمدر واشبو خانه لرك بعضیسی اشکال عدیده ایله وبعضیسی حروف مخصوصه ایله مشحون ومعمور اولوب بعضیسی دخی عدد رقمدن خالیدر لکن بیوت جدوله وضع اولنان اعداد وارقامك بر برینه نسبتی وحروف ایله معمور اولان بیوت معدوده ایله خالی قالان خانه لرك کیفیت قسمتی بر وجهله معلوم ومتعین دکلدر * واشبو صورت زایرجه نك ایکی جانبنده لام منصوبه قافیه سنده اوزان عروضدن بحر طویل وزنی اوزره ابیات عدیده مسطوردرکه استخراج مطلوبده صورت زایرجه ایله عملك کیفیتنی متضمن اولوب لکن نظم وترتیبی دقت وغموضده درجهٔ قصوایه بالغ اولمغین اسرار غریبه سنی فهم واذعان خاصه بینان علم وعرفاندر * ودخی اشبو زایرجه نك بعض جوانبنده بر بیت عربی مسطور ومرقومدرکه اعمال مفاتیح جفریه ایله فتح طلسمات مغیبانه تصدی ایدن اعلام علمای غربدن ومشاهیر فضلای اشبیلیه دن ملك بن وهیب نام بر فاضل مشهوره منسوبدر فاضل مشار الیه مغرب زمیننده لمتونیه دولتی علماسندن معدود اولوب علوم غریبه ده بکه تازمضمار کمال وشرق وغربده شمس تابان کبی عدیم المثالدر (بیت) سؤال عظیم الخلق جزت فصن اذن * غرائب وشك ضبطه ابلدمثلا * کرچه بیت مذکورك من جهة الترکیب معنای اصلیسی جزالة بلاغتدن خالی اولوب لکن ارباب زایرجه عندنده معنای ترکیبیسی مقصود اولمیوب بلکه اشبو زایرجهٔ سبتیه ده وغیر زایرجه لرده بیت مذکورك حروف مفرده سی ایله ذکری آتی وجه اوزره عمل اصحاب فن زایرجه بینلرنده معروف ومتداول اولمغین اسولهٔ غیبیه دن زایرجه طریقیله استخراج جواب وقتنده وتیرهٔ معروفه اوزره استعمال ایدرلر * فعلی هذا الجن ارباب حروف زایرجهٔ سبتیه ایله اسولهٔ غیبیه دن بر سؤالك جوابنی استخراج مراد ایتسه لر اولا سؤال اولنان ماده نك الفاظ وکلماتنی حروف مقطعه ایله تصویر وبر محله ثبت وتحریر ایدوب بعده آلات ارتفاعیه ایله طالع وقت سؤالده اخذ اولنوب درجهٔ برج طالع ضبط اولندقدن صکره صورت زایرجه ده افلاك ایچون موضوع ومرسوم اولان دائره ده خطوط اوتاردن برج طالعه تخصیص اولنان خط وتری بولورلر * بعده وتر مذکورك اولندن مرکز دائره یه اندن قبالهٔ طالعده محیط دائره ده منتهی اولدیغی محله وارنجه وتر طالعك اوزرنده مکتوب اولان حروف معینه نك وخلال حروفده واقع اشکال عددیه نك جمله سنی بعد الاخذ اعداد مأخوذه یی جمل کبیر طریقیله یعنی ابجد حسابی قاعده سیله اول عددلره علامت وضع اولنان حروفه تبدیل ایدوب یعنی بردن بیکه وارنجه مراتب اعداددن وتر طالعده موجود اولان عددلر بدلنه حروف ابجدیه ده اول اعداده دلالت ایدن حروفی اخذ ایدرلر * واصحاب زایرجه وتر طالعدن اخذ اولنان اعدادی حروفه نقل وتبدیل ایچون قواعد مخصوصه وضع ایدوب وقت حاجتده اقتضاسنه کوره عمل ایدرلر * وقت اولورکه خطوط اوتارده مرسوم اولان اعدادلك آحادنی عشراته وعشراتنی مئاته نقل

وتبديل وكاهيجه عشراتى آحاده وما آتى عشراته حط وتنزيل ايدوب يعنى مثلا آحاد مرتبه سنده واقع
برعدد معيندن عشراته موضوع واول عدده مناسب برحرف ايله وعشرات مرتبه سنده مرتب اعداددن
مئاته موضوع حروف ايله تعبير ايدرلر * بعده برج طالع وترندن اخذ اولنان حروف اصليه وتقليه نك
مجموعنى حروف سؤاله ضم واضافه ايتدكدنصكره بشه صورت زايرجه ده مرسوم اولان دائرهٔ افلاكده
اعادهٔ نظر اولنوب برج طالعه نسبتله اوچنجى واقع اولان برجك وترينى بولورلر * بعده اشبو برج ثالث
وترينك دخى اولندن اتجق مركز دائره يه وارنجه اوزرنده مرسوم اولان حروفى وخلال حروفده واقع
اشكال عدديه يى بعد النقل حروف اولى يه ضم واضافه ايدرلر * لكن برج ثالث وترينك اولندن
اتجق مركزه وارنجه مرسوم اولان اعداد وحروف اخذ اولنوب يوخسه مركزدن قبالهٔ برج ثالثده محيط
دائره ده منتهى اولديغى محله وارنجه مكتوب اولان اعداد وحروف عمله ادخال اولنمز بعده عنوان بحثده
ذكر اولنوب ارباب زايرجه مياننده اركان عملدن معدود اولان ملك بن وهيبك بيت معهودى دخى حروف
مقطعه ايله متفرق تحرير اولنوب صحيفهٔ حسابده برجانبه وضع اولنوب بوندنصكره وقت سؤالده برج طالعك ٥
قنغى درجه سى افق بلددن طلوع ايتمش ايسه اول درجه دن اوتوز درجه تمامنه دك عدا اولنوب نه مرتبه يه
بالغ اولورسه اس برجه ضرب اولنور يعنى درجهٔ طالع برج طالعدن آخر بروج اولان برج حوته وارنجه
موجود اولان عدد بروجه ضرب اولنور كه ارباب زايرجه اصطلاحنده اس برج برج طالعك آخر بروجدن
بعديته اطلاق اولنور لكن ارباب فن حساب عرفنده اس عدد برعددك اول مراتبدن بعديته اطلاق
اولنمغله ارباب زايرجه اصطلاحى اهل حساب عرفنه مغاير اولمش اولور بعده درجهٔ طالعى اس برجه
ضربدن حاصل اولان عدد مجموعى دخى برعدد مخصوصه ضرب ايدرلر كه ارباب زايرجه قتنده اول عدده
اس اكبر وعدد اصلى تسميه اولنور بوندنصكره حاصل ضرب اولان عدد مجموع ايله ذكرى سبق ايدن
جدول كبيرك بيوت مربعه سنه دخول اولنوب ارباب زايرجه بينلرنده معهود شروط معروفه وقواعد
مخصوصه وادوار معدوده ايله بيوت جدولدن بعض حروف استخراج وبعضيسى دخى اسقاط اولندقدنصكره
ملك بن وهيبك بيتنده منتظم اولان حروف ايله بعد المقابله استخراج اولنان حروفدن نقلى لازم كلان حرفلرى
حروف مسؤله وخطوط اوتاردن اخذ اولنان حروفه ضم واضافه ايدرلر * بعده اشبو حروف مجتمعه يى
دخى طرق اسقاطدن بعض اعداد مخصوصه ايله طرح واسقاط ايدرلر كه اول عددلره اصحاب زايرجه ادوار
تسميه ايدرلر وادوار طرحدن هر دورده اول دورك نهايت بولديغى حرفى اخذ وثبت ايدوب وبر دورى
اتمامدنصكره دور آخره عود ورجوع ايده رك بينلرنده معهود ادوار معدوده ايله اعمال مذكوره ختامنده
برمقدار حروف مقطعه حاصل اولور كه تأليف وتركيب اولندقده عمل زايرجه ده مقابلهٔ حروف ايچون
موضوع اولان ملك بن وهيبك بيتلرنده نظم وقافيه ده مساوى بربيت منظوم عربى حاصل اولور تتمه كيم
انشاء الرحمن كيفيت عملك طريقى فصول كتابده فصل علومده زايرجهٔ سبتيه مقابلەسنده ذكر وتفصيل
اولنور معلوم اوله كه خواص علما واعلام فضلادن جم كثير زايرجهٔ سبتيه اعمالنه مراعات ايله اسؤلهٔ
غيبيه استخراجنه تهالك ايدوب حروف سؤال واوتاردن ترتيب مخصوص ايله اخذ اولنان اجوبهٔ
منظومه نك اسولهٔ منطوقه يه افادهٔ مرامده موافقتى مضمون جوابك نفس الامره موافقتنه دليل اتخاذ
ايتديلر لكن بونلرك زعملرى فاسد ورأيلرى كاسددر * زيرا بوندن اقدم مرة بعد اخرى ذكر اولنديغى
اوزره وراى پردهٔ غيبده مستور اولان اسرار خفيه علوم موضوعه واعمال مصنوعه ايله ادراك اولنميوب
مغيباته علم ووقوف وحى ربانى والهام صمدانى يه موقوف اولمغله كشف اسرار غيوب تأييد الهى ايله مؤيد
اولان نفوس فاضلهٔ بشريه يه مخصوصدر ۞ ودخى اعمال زايرجه ايله تقبايا اثباتا ظاهر اولان اجوبه نك
مادهٔ سؤاله مطابقت وموافقتى مجرد اثناى محاوره وخلال مخاطبه ده سائل ومجيب اولسندم دائر وافادهٔ
مرام ايچون صادر اولان اجوبه نك اسوله يه من جهة اللفظ والمعنى مطابقت وموافقتى قبيلندن معدود اولوب
لكن صورت زايرجه دن تحصيل وترتيبى صنعت خفيه يه موقوف اولمغله اركان وشروطنه مراعات هر عاقلك
وظيفه سى اولديغى ظاهردر * وعمل زايرجه ايله سؤاله مطابق جوابه ظهورينك سرى بودركه ارباب

زايرجه وقت حاجتده مادهٔ سؤال ايله اوتار دائره‌دن اخذ اولنان حروفده كسر وبسط ايله تصرفات عديده واعمال كثيره‌دنصكره درجهٔ طالعی اس برجه وحاصلنی اس اكبره ضربدن مجتمع اولان اعداد ايله جدول كبيره دخول ايدوب وادوار معدوده ايله محو واثبات عملنی اجرادنصكره اخذ وابقا اولنان حروفدن هر بريني مالك بن وهيبك بيتنده منتظم اولان حروف مخصوصه‌دن برحرف ايله على التوالی مقابله ايتلريله حروف سؤال واوتاردن مركب وترتيب مخصوص ايله مرتب برجواب منظوم وكلام موزون ظاهر اولوركه نظم وقافيه‌ده بيت مذكوره موافق وافادهٔ مرامده سؤاله مطابق اولور * زيرا اعداد ومعدودات ومفهومات وموجودات بينلرنده موجود اولان نسبت عدديه ومناسبات طبيعيه اشيانك بربرينه تعلق وارتباطنه ومجهولاتی معلوماتدن استعلامنه مدار اولمغين سر تناسبه ومناسبات طبيعيهٔ اشيايه واقف اولان اصحاب رشدوذكا وارباب عقل ودها اشياء معلومه‌دن امور مجهوله‌يی تحصيل ايدرلر * خصوصا انوار رياضت ايله ديدهٔ بصيرتلری منور اولان اصحاب وجد وحال وارباب فضل وكمالك سهم نظر اصابتلری هدف اصابته نفوذده سائر اصحاب عقوله غالب اولمغله انلرك على زايرجه وسائر صنايع خفيه‌ده قوت فكريه‌لری اكمل واقوی اولديغی مرة بعد اخری مرور ايتمشدر * بوسببدندر اشيدركه كتب زايرجه اكثريا اهل رياضته نسبت اولنوب حتی اشبو ذكر ايتديكمز صورت زايرجه دخی اعلام متصوفه‌دن ابو العباس سبتی‌يه منسوبدر وبنه مشاهير كبار صوفيه‌دن سهل بن عبد الله نام مرتاض كامله منسوب برصورت زايرجه دخی مشهودمز اولمشدركه انده ترتيب اولنان اعمال عجيبه وصنايع غريبه دخی حيرت افزای عقول فحولدر * ودخی خاطر فاتره سانح ولايح اولديغی اوزره زايرجهٔ سبتيه وسهليه‌ده ظهور ايدن اجوبه‌نك منظوم ومقفا اولمسنك سر وسببی اولدركه حروف سؤال واوتار ادوار معدوده ايله بعد المحو والاثبات مالك بن وهيبه منسوب بيت مشهورك حروفيله مقابله اولنمغله حروف جواب عددترتيبده حروف بيت ايله مساوی اولوب وزن وقافيه‌ده دخی موافق اولمق اقتضا ايدر زيرا مشهودمز اولان اعمال زايرجه‌نك بعضيسنده تحصيل جوابده حروف بيت ايله مقابله ترك اولنمغله موزون ومقفا جواب ظهور ايتمدی * نته كيم انشاء الرحمن فصل علومده كلامز زايرجه بحثنه منتهی اولدقده بو امرك تحقيقنه وصول ميسر اولور * معلوم اوله‌كه ناسدن جم كثير اشبو صورت زايرجه‌ده بسط اولنان قواعده مراعات ايله افادهٔ مرامده سؤاله مطابق منظوم ومقفا جواب ظهورينی تصديق واذعانده عقللری قاصر اولمغله عمل مذكورك صحت واستقامتنی انكاره تصدی ايدوب ديديلركه ارباب زايرجه حروف سؤال واوتاری بسط وكسر اثناسنده نظم ايده‌جكلری ابياتك حروفنی مراد ايتدكلری وجه اوزره كنديلری ثبت ودرج ايدوب لكن عادهٔ ممارست ومسارعتلری حسبيله ضم ودرج ايتدكلری حروفدن منتظم اولان ابيات موزونه قواعد حرفيه ونسب عدديه واسطه‌سيله صورت زايرجه‌دن متولد اولمق اوزره ناسه تخييل ايدرلر ديو زعم ايتديلر * امازعملری فاسد ورأيلری كاسد اولوب معلومات وموجودات اراسنده واقع اولان سر تناسبی ادراكده فهملری قاصر اولمغله نسب اشيايه واقف اولان ارباب رشدوذكانك قواعد مخصوصه وقوانين مضبوطه ايله تحصيل ايتدكلری علوم ومعارفی تخييل وتدليسه حمل ايدوب رد وانكار ايله مقابله ايلديلر مع هذا علم زايرجه نسب عدديه واسرار خفيه اوزرينه مبنی برصنعت غريبه وصناعت عجيبه‌دركه دوائر وجداولنده وضع وترتيب اولنان اوضاع خفيه‌يه واقف واعمال غريبه‌يه عارف اولان ارباب رشد وسداد اركان وشروطنه مراعات ايله مادهٔ سؤالدن بيت منظوم ايله جواب استخراج ايتدكلری مشهود باصرهٔ اهل يقين اولوب صحيفهٔ صحتی نقطهٔ شكدن مبرادر * زيرا مراتب اعدادك ملاحظه وتصورده سائر اشيادن اظهر واجلی ايكن تفاوت وتساوی جهتيله بينلرنده نسبتلری خفی اولان مسائل عدديه واسولهٔ حسابيه‌دن برمسئله‌نك حلی مشكل اولوب فهم وادراكی اذهاندن بعيد اولديغی ظاهردر * حتی مجالس صحبتده مطايبهٔ اخوان وتشحيذ اذهان ايچون السنهٔ ناسده دائر اولان لطايف خباياء عدديه دخی بو قبيلدن معدود اولمغله لدی السؤال نسبتنه عارف اولان كيسه جوابه قادر اولوب اولميانلرك عجز وقصورلری ظاهر اولوب فكيف كه صورت زايرجه‌ده تحصيل جواب وتصحيح خطاب ايچون وضع وترتيب اولنان دوائر

ونجد اولان اعداد وحروفی میاننده نسب عددیه وحرفیه اذهاندن کمال بعد ایله بعید وزیاده خفی اولمغله وراء استتار خفاده مستور اولان اسرار غیبیه سننك حلی اصحاب فهم وذکا وارباب عقل ودهایه مخصوصدر * بو مدعامزی تحقیق وتصدیق ایچون خبایای عددیه دن بر مسئله ذکر ایده لم که سؤالدن ذکر اولنان معلومات عددیه ایله جواب میاننده موجود اولان سر تناسبه وقوف ایله مسئله نك حلی ظاهر اولمغین معلوم اولدقده اعمال زایرجه ایله دخی مادهٔ سؤالدن اجوبهٔ منظومه ظهور ایتمك سری ظاهر ومنجلی اولور * بر شخص شخص آخره خطاب ایدوب دیسه که هر بر قطعه سی یکرمی درت منقره رایج فرض اولنان اقچه دن قلبکده بر مقدار اقچه طوت وطوتدیغك اقچه نك هر بری مقابله سنده اوچ منقر اخذ وجمع ایلیوب مجموعیله بر قوش اشترا ایله بعده ابتدا طوتدیغك اقچه نه مقدار ایسه انکدخی مجموعیله بر مقدار قوش اشترا ایله که هر برینك قیمت وبهاسی ابتدا منقر ایله الدیغك قوشك قیمتنه مساوی اوله بو صورتده اشترا اولنان طیورك عددی نه مقدار اولور دیو سؤال اولندقده نسبت عددیه سننه واقف اولان کسه یه طقوز عدد قوش اولور دیو جواب ویرر * زیرا هر بر اقچه نك هر بری مقابله سنده اوچ منقر اخذ اولنمشیدی ۞ وبو دخی معلومدر که یکرمی درت ذلك ثمنی که سکزده بریدر اوچ عدد اولوب یعنی یکرمی دردی اوچر اوچر تقسیم ایلسك سکز قسمه منقسم اولمغله کویا مخاطبك طوتدیغی اقچه دن هر بر اقچه نك منقر حسابیله ثمنلرینی یعنی سکزده برینی برزه جمع ایدوب مجموعیله بر طیر اشترا اولندی بو صورتده اخذ اولنان اقچه نك عددی منقر حسابیله نه مرتبه یه بالغ اولورسه انلری دخی سکز یاولکی بولوب هر بر ثمن ایله بر قوش اشترا اولندقده بهر حال اقچه ایله اخذ اولنان عدد طیور سکزه بالغ اولور بعده طوتدیغك اقچه نك هر بری مقابله سنده اخذ اولنان منقرلرك مجموعیله ابتدا اشترا اولنان طیر واحدی سکزه ضم ایتدیکمزده عدد طیور طقوزه بالغ اولور اشبو مسئلهٔ عددیه ده مادهٔ سؤال معلوم ونسبتی فی الجمله خفی اولمغله جواب مجهول اولوب لکن اعداد مسئله ده واقع نسبتنه واقف اولان اذکیا جودت قریحه ایله فی الحال مادهٔ سؤالدن جوابی اخذ ایدوب چهرهٔ مخدرهٔ مرامدن رفع نقاب وسؤالدن جوابی اخذ ایدوب محتجب اولان مبهمات ضمایری کشف ایدرلر * لکن نسب واوزانی خفی اولان مبهمات عددیه ومضمرات حرفیه دن بر مسئله یی سر تناسبه واقف اولان اذکیادن بری حل ایتدکده قوهٔ واهمه وهلهٔ اولیده جواب مسئله یی معارف غیبیه دن عد ایدوب علوم غریبه یی فتح ابواب مغیباته وسیله ظن ایدر مع هذا کتب علم حسابده تحقیق وتفصیل اولندیغی اوزره اربعهٔ متناسبه وحساب خطائین وجبر ومقابله قواعدینه مراعات ایله انجق خارجده یا ذهنده موجود ومی کوز اولان موجودات ومفهومات بینلرنده سر تناسبه علم ووقوف حاصل اولوب اشیای موجوده بینلرنده مناسبات خفیه یه اطلاع ایله مجهولات عددیه استخراج اولنور * اما زمان مستقبلده ظهور ایده جك حوادث غیبیه نك اسباب وقوعی ادلهٔ عقلیه وآثار نقلیه دن بر دلیل ایله معلوم اولمدیغی صورتده دائرهٔ علم بشردن خارج علوم غیبیه دن اولوب قواعد علمیه وصنایع عملیه ایله معارف غیبیه تحصیلی ممکن دکلدر * بو تحقیقدن ظاهر اولدیکه صورت زایرجه ایله استخراج مطلوبده وضع وترتیب اولنان اعمالك نتیجه سی حروف سؤالدن بسط وکسر ایله الفاظ جواب استنباط اولنوب ومادهٔ سؤالدن وضع وترتیبی قواعد زایرجه یه مراعات ایله تبدیل وتفسیر دنصکره صورت جواب مادهٔ سؤالدن اخذ والتقاط اولنور * زیرا حروف سؤالدن الفاظ جوابك ظهوری بینلرنده واقع نسب خفیه سی علم واذعانه موقوف اولوب سر تناسبه واقف وحقیقت نسبتنه عارف اولان اصحاب رشد وذکا قوانین زایرجه واعمال حرفیه ایله مادهٔ سؤالدن ترتیب اولنان حروفدن الفاظ جوابی ترکیب ایدرلر لکن تعلق اولنان جوابدن سؤالی اولنان امرك نفس الامرده وقوعنه یا عدم وقوعنه بر وجهله دلالت ایتموب بلکه من حیث الترکیب افادهٔ مرامده سؤاله مطابق جواب اولمغه صالح بر بیت منظوم یا کلام منثور ظاهر اولور * زیرا معارف غیبیه نك حصولی دخی تأیید ربانی والهام صمدانی ایله مؤید اولان نفوس فاضله یه مخصوص ایدوکی بوندن اقدم مرة بعد اخری ذکر اولندی * والله یعلم وأنتم لاتعلمون بو آنه کلنجه کتابك اولکی فصل اواننده درج اولنان مباحث لطیفه تمام اولوب حالا فصل ثانیده ذکر اولنه جق اصول وفصولك بیاننه شروع اولندی

(الفصل الثانی من الکتاب الاول فی العمران البدوی)

کتاب اولک ایکنجی فصلی سکان بریه وقبائل وحشیه نک احوال وآثار واوضاع واطواری بیاننی متضمن اولوب بو فصل دخی فصول کثیره واصول عدیده یی محتوی وهر بری طوایف مزبوره نک احوال مخصوصه سنده بو امرک بیاننی حاویدر

(فصل اول)

معلوم اوله که معموره ربع مسکونده اقامت واجتماع ایدن طوایف امم وافراد بنی آدمک حال وشانلرینک اختلافی تدبیر امر معاش وتحصیل مایه انتعاشده سالک اولدقلری مذاهب ومسالکک اختلافنه منوط ومربوط اولوب مأکل ومشاربده ومساکن وملابسده اوضاع واطوار مختلفه لری طلب اقوات وارزاقده توسل ایتدکاری اسباب اکتسابه تابعدر * زیرا اوجه ارضده افراد بشرک علی الانفراد تحصیل معاشده قوت وقدرتلری قاصر اولوب ابنای جنسیله تعاونه محتاج اولمغله معموره عالمده علی وجه الاجتماع سکون واقامتلرینی موجب اولوب واسباب کسب معاشده طبقات ناس متعدد ومختلف اولمغله هر طائفه امر معاشده سالک اولدیغی مسلکک مقتضاسنی اجرایه مجبول اولمشدر وحوایج ضروریه تحصیلی سائردن اهم واقدم اولوب وطریق حصولی زروع وضروعه محصور * واهل بادیه نک وجوه معاشده قسمتی بو ایکی امرک برینه مقصور اولمغله بریه وبادیه ده سکون واقامتلری ایجاب ایتمشدر * زیرا اصحاب زروع وضروعک کسب معاشده توسل ایتدکاری اعمالک حصولی زراعت وحراثته صالح اراضئ منبته یه ورعی مواشی یه لایق اوتلاق ومرعاره محتاج اولوب ومجمع انام ومحل زحام اولان بلاد وامصارده انلرک مصالحنه کافی مزارع واراضی موجود اولمغله ارباب زروع وضروع اقامت حوایج معاش وتکمیل مایه انتعاش ایچون بالضروره دشت وصحرا ومداین وقرایه منتشر اولوب بریه وبادیه یی مقر ومثوا ومسکن وماوی اتخاذ ایلدیلر * بو طائفه اهل بادیه درکه امر معاشده مکسب ومسلکلری مقتضاسی اوزره خلاصهٔ کسب وکارلری قدر حاجته مقصور وسد رمق مرتبه سنه محصوردر * اما اهل بادیه نک امر تعیشده ضرورت ومضایقه لری دفع اولوب کسب وکارلرنده قدر حاجتدن فضله اموال نائل وثروت وغنایه واصل اولدقلرنده تحصیل معاشده رنج وعنادن سالم وراحت وحضوره عازم اولوب تمهید اسباب عیش وصفایه اقدام وترتیب لوازم یسر وغنایه اهتمام ایلرلر * شویله که اطعمه واغذیه لرینی توفیره همت * وطبخ وترتیبده کمال دقت * ایدوب تحصین نفوس وعیال ایچون انشای مدن وامصار * وتوسیع بیوت ومنازله صرف درهم ودینار ایدرلر * مکنت وقدرتلری مزید اولدقجه مأکل ومشاربده ومساکن وملابسده همتلری مبلغ کماله بالغ اولوب توفیر اطعمهٔ نفیسه وتدبیر اغذیهٔ لذیذه ده تشمیر ساق اقدام وحریر ودیبا واطلس وکمخادن مصنوع البسهٔ فاخره نسجنده شد نطاق اهتمام ایلیوب ستون موزون ورخام سیمون ایله اخشاب کوناکوندن معمول قصور عالیه ومنازل رفیعه بنا ایدرلر * وثروت وغنالری درجهٔ علیای کماله بالغ اولدقده استیفای حظوظات نفسانیه ده ترقی ایدوب رسم اوضاع بناده ماهر وطرح ابنیه ده مهارتی ظاهر استادلرک اجتماعیله خلال ریاضده واقع حیاضه اجرای آب روان وداخل قصور وصرح وحدیقه وشادروانلر انشا ایلرلر * خلاصهٔ کلام اصحاب ثروت ویسارک مکنت وقدرتلری واسع اولدقجه ملبوسات ومفروشاتده واوانی وظروف وسائر منافع بیوتده قدر حاجتدن فضله وحوایج اصلیه دن زیاده آلات وادوات کثیره اتخاذ ایدرلر * ودخی دشت وصحراده ساکن اولان قبایل وعشایره بین الامم بدوی اطلاق اولندیغی کبی اهل امصار وبلدانه حضری اسمی اطلاق اولنوب لکن بدویلر زراعت وحراثت ایله یا غراست وفلاحت ایله یاخود قیام خدمت ابل وغنم ایله امر معاشده قدر حاجته اقتصار ایدوب حضریلر ثروت وغنا ایله رنج وعنادن سالم والوان نعم وآمال ایله مغتنم ومتنعملردر * واهل امصارک دخی مکاسب معاشده حال وشانلری مختلف اولوب بعضیلری حرفت وصنعت ایله وبعضیلری دخی وجوه تجارت ایله استیفای آمال وتحصیل اموال

ایدوب علی ای حال مکاسب معاشیه‌لری اهل بادیه‌دن انفع وانما وافضل واولیدر * زیرا اهل امصارك دستمایهٔ وسعت وسرمایهٔ ثروتلری حوایج اصلیه ومصالح ضروریه‌لرنده اوفر وفائده وعائده‌لری اکثر اولمغله اهل امصار تنعم وترفهده اهل بادیه‌یی سبق وتقدم ایتمشلردر * بو آنه کلنجه بدوی ایله حضرینك احوالنه متعلق ذکر اولنان تقریر وتحقیقدن ظاهر اولدیکه سکان بریه ایله اهل امصارك مواطن ومساکنده وسائر خصوصلرده اوضاع واطوارلرینك اختلافی وجوه کسب معاشده اختلافلرندن ناشی امر ضروری اولوب طوایف بنی آدمك بدوی ایله حضری‌یه تقسیم وتفریقی ایجاب ایلدی

(فصل ثانی)

فصل ثانینك ایکنجی فصلی سکان بریه واهل بادیه‌دن قبائل عربك اوضاع واطواری واحوال وآثاری امر طبیعی اولدیغی بیاننده‌در * بوندن اقدم ذکر اولنان فصلده تقدیم اولندیغی اوزره اهل بادیه اسباب کسب معاشدن قوام بدن انسانده وجودی لازم اولان اغذیهٔ طبیعیه واقوات ضروریه تدارکیله مشغول اولوب بعضیلری زراعت وحراثته قیام وبعضیلری دخی رعی ابل وغنمه اهتمام ایله وجه معاشده قدر حاجته اقتصار ایلیوب من کل الوجوه حوایج ضروریه‌دن فضله زوائد ومنافع تدارکنده مکنت وقدرتلری قاصردر * از جمله مسکن ومنزللری کلفت زینتدن بری واجزا وادوات ابنیه‌لری حسن ترتیبدن عاری اولوب امر بناده حرارت شمس وهوادن جسم وبدنلری حفظ وستر مرتبه‌سیله اکتفا ایدرلر * بعضیلری آت قلندن ودوه یوکندن معمول خیمه وخرکاهلره نزول ایدوب وبعضیلری خشب وشجردن یا طین وحجردن مصنوع ترکیب وترتیبی نامطبوع بنالرده ساکن اولورلر * وبعضیلری دخی اعماق صخورده واقع کهف وغارلری مسکن ومأوی اتخاذ ایدوب ابنیه واخبیه‌یه قطعا رغبت ایتمزلر * کذلك اطعمه واغذیه‌لری دخی قدر حاجته مقصور اولوب واغذیهٔ نباتیه وحیوانیه‌نك اکثرینی اصلاح وتربیه‌ده تدبیر یسیر ایله اکتفا ایدوب بعضیلرینی دخی قبل الاصلاح ناپخته وخام ایکن تناول ایدرلر * مکرکه طبخه محتاج اولمغله فی الجمله مس نار ایله بعد العلاج اکل ایدرلر * ودخی بریه وبادیه‌ده زراعت وفلاحت ایله تعیش ایدنلرك حال وشانلرینه وطنلرنده قرار اطراف واکنافدن کشت وگذاردن انسب واولی اولمغین مدار معاشلری اولان زراعت وحراثت امرینه قیام ایچون دشت وقراده سکون وآرام ایتمشلردر * وطوایف اممدن تدبیر معاشده زراعت وفلاحت مسلکنه سالك اولانلر جانب غربده قبائل بربریه ایله طرف شرقده بعض طوایف روم وعجمدر * امّا اهل بادیه‌دن اول طائفه‌که مدار معاشلری غنم وبقر مقوله‌سی حیواناتی رعی ایله تمتع وزوائد ومنافعیله تعیشه مقصور اوله انلرك حال وشانلرینه سیر وحرکت سکون واقامتدن انفع واصلح اولمغله اکثرا اوقاتده دواب ومواشیلرینی آب وهواسی خوب وچمن ومرعاسی مرغوب اراضئ طیبه‌ده کشت وگذار ایله اوقات گذار اولورلر * لکن سیر وحرکتلری اوتلو صولو صحرالری تجاوز ایتیوب ماء وکلادن خالی بریه‌لره کتمزلر * بو طائفه خدمت شات وغنمه قیام ایتدیکلریله بین العرب انلره شاویه تسمیه اولنور وطوائف مذکوره بعض قبائل بربریه ایله ترك وتاتار وصقالبه جماعتلریدر * امّا سکان بادیه‌دن اول طائفه‌که مدار معاشلری دفع فقر وفاقه‌یه ورعی جمل وناقه‌یه مقصور اولوب کفاف تعیشلری ابلك منافع وزوائدینه محصور اوله تحصیل معاشده انلرك حال وشانلری اطراف واقطاره نقل ورحلت وصیف وشتاده شنلکدن بعید محللره سیر وحرکت مناسبدر زیرا جمل وناقه‌نك قوام وحیاتنه اطراف قراده چرا کاهلرك چمن وکیاهی کفایت ایتیوب بریه وبادیه‌لرده نابت درخت مغیلان کبی دیکنلو اشجاری اکلنه وملوحتی غالب آب شور ایچمکه اولنه محتاج اولدیغندن ماعدا قواسنده برودت وسرمایه تحمل دخی اولمامغله دفع غائلهٔ ضرر برد ایچون فصل شتاده عمراندن بعید حرارتی شدید مغاره‌لرده دور ایدرلر * علی الخصوص دوه‌نك حین ولادتنده وجع واضطرابی سائر حیواندن اصعب اولوب وقت نتاجنده تسخینه احتیاجی اشد واغلب اولمغله هواسی حار قومسال محللره حرکته مضطر اولورز * وغنم وبقره مخصوص مرعالرك اصحابی دخی ساربانلری مزرعه ومرعالرینه دخولدن منع وزجر ایدوب متنبه اولمدقلری صورتده ضرب وتادیب وتجریم اولنلری خوفندن بالضروره اصحاب جمال بریه

وباديه‌ده مسالك بعيده‌يه سلوك ايدوب اراضئ مباحه‌يه شدّ حزام عزيمت واجالهٔ لجام نهضت ايدرلر * بناء على هذا رعى جمل ايله تعيشه مجبول اولان طائفه بلاد عامره واراضئ معموره‌ده سكون وقرارا يتميوب بطون بواديده شير ژيان وپيل دمان كبى كشت وكذارا يتمكله اهل امصار وقرايه نسبت ايله بونلر حيوان وحشى عداديته ملحق اولمشلردر واعم عالمدن بو طائفه عامهٔ قبائل عرب ايله مغرب ديارنده بربريه وزناته قومندن برجماعت مخصوصه اولوب وطرف شرقده اكراد وتاتار وتركمان عشيرتلريدر * لكن طوايف مذكوره‌دن قبائل عربك مكسب ومعاشى انجق رعى ابله مقصور اولمغله طائفهٔ عربان عزلت ووحشت وجوللرده سير وحركت جهتيله سائرلرينه غالبدر * امّا ديار غربده بربريه وطرف شرقده ترك وتركمان عشيرتلرى غنم وبقر ايله دخى تعيش ايليوب كسب وكارلرى رعى ابله مقصور اولمغله انلرلك اكثرى بلاد معموره‌يه قريب دشت وصحراده دخى ساكن اولورلر * اشبو فصلده ذكر اولنان تقريرمزدن ظاهر اولديكه قبائل عربك بريه وباديه‌لرده سكون وتوطنلرى مكسب ومعاشلرينه تابع امر ضرورى اولوب سبق قلم قضا ايله وجوه معاشدن وظيفهٔ قسمتلرى رؤس جبال وبطون بواديده اقامتلريني ايجاب ايلمشدر والله الخلاق العليم بو محلده كتاب اوّلك فصل ثانيسنك ايكنجى فصلى تمام اولوب حالا بعنايةالله تعالى فصل ثانينك اوچنجى فصلى بيانته سوق عنان مقال اولندى

(فصل ثالث)

بو فصل بدويت حضريتدن اقدم واسبق اولوب باديه عمران حضرينك اصل ومددى اولديغنى بيان ايدر * معلوم اوله كه بوندن اقدم ذكر اولنان فصللرده اصحاب باديه ايله سكان امصارك امر معاشده حال وشانلرينى ذكر وبيان سياقنده بدويلرك سعى وهمتلرى حوايج ضروريه تحصيلنه مقصور وقلت مال ايله موصوف اولوب حضرى وبلديلرك نقدينهٔ همتلرى ترفه وتنعمه مصروف ومن كل الوجوه وسعت عيش ووفرت معاش ايله موصوف اولدقلرى تفصيل وتحقيق اولنمشدى : ومعلومدركه حوايج ضروريه تداركى قدر حاجتدن فضله ونصاب اصليدن ازيد اولان حظوظات نفسانيه‌دن اقدم واسبق اولوب امور ضروريه سائر مطالب كماليه‌يه نسبتله اصل واساس منزله‌سنده واقع اولمغله حضريلرك طورى بدويلرك طورينه تفرع وترتب ايدوب مدن وامصارده آحاد ناسك اجتماع واقترانلرى اطراف بواديده تفرق وتقلبلرندن مؤخر اعتبار اولنمشدر زيرا نوع بشرك عنوان جريدهٔ آمالى واقدم اعمال وافعالى نفس وعيالنك حفظ قوام حياتى ايچون محتاج اولدقلرى امر ضرورى‌يه مقصور ومحصور اولوب ماكل ومشارب وملابس ومساكنده قدر حاجته وافى وبلغهٔ عيشه كافى نصاب اصلى تحصيلندن صكره مشتهيات انفسده درجات كماله على التدريج ترقى‌يه راغب اولورلر * بناء على هذا بدويلره لازم كلان خشونت وضرورت حضريتده حاصل اولان رقتدن اقدم اولوب بطون بواديده واطراف ونواحيده رعى جمل وناقه‌يه قيام ايدن بدويلرك امر معاشده مضايقه‌لرى زائل ودستمايهٔ كامرانى‌يه واصل اولدقلرنده سكون وراحته طالب وبلاد وامصاره نزوله راغب اولوب شيأ فشيأ حظوظات نفسانيه‌لريني اجرايه سعى ايدرلر * شويله كه ضرورت معاش ايله رؤس جبال وبطون تلالده هر برى زمام نفسنه مالك وآزادهٔ قيد حكام ممالك ايكن غائلهٔ مضايقه‌دن تخلص كريبان ميسر اولدقده مدن وامصارده اقامت ايله امن وحضوره طالب وكندى اختيارلريله رقبهٔ اطاعتلرين دست حكامه تسليمه راغب اولورلر * امّا امصار وبلدانده سكون واقامته مالوف اولان رجال مادامكه بريه وباديه‌ده سكون واقامتلرينى موجب ضرورت مس ايتميوب ياخود ساكن اولدقلرى شهرك اهاليسندن بر تقصير ظهورا يتمدكچه حسن اختيار ايله بريه وباديه‌يه نقل وارتحال ايتمزلر * وبو مدعانك اثباته وافى شاهد كافيدركه بر معمورهٔ ربع مسكونده موجود اولان امصار وبلداندن هر بلده‌نك اهاليسنك اوّل وابتداسنى ومنشأ وجودلريني تفتيش ايلسك اكثر سكاننى اول بلده‌نك اطرافنده واقع اولان دشت وصحرا ونواحى وقرا اهاليسندن بولورز كنديلرى ياخود آبا واجدادلرى بدو يه ياقرويه ايكن ضرورت معاش ومضايقهٔ عيشدن بر طريق ايله خلاص اولوب ثروت ويسارا ووصول ميسر اولمغله مولدينه قريب بلده‌يه نزول ايله بدويتى حضريته تبديل وسرمايهٔ امن

وراحتی تحصیله فائز اولدیلر * بوندنصکره دخی معلوم اوله که بدوی ایله حضریدن هر برینک امر معاش وسائر خصوصده احوال واطوارلری دخی کندی جنسلرینه نسبتله متفاوت اولوب قبائلک بعضیلری قوت ومکنتده قبیلهٔ اخرادن اعظم وامصار وبلدان بربرلرینه نظر ایله وسعت ووفرت اهالی ایله مختلفدر * اشبو فصل ثالثده ذکر اولنان مقدماتدن ظاهر اولدیکه مدن وامصارک سکان واهالیسنک اصل وجودی ونشو ونماسی اطرافده موجود اولان بوادی وقرادن منشعب اولوب بلدیلرک وسعت عیش وثروت وغنایه مقارنتلری بدویلرک ضرورت معاش وقلت مایهٔ انتعاشه ملازمتلریله مسبوقدر * فصل ثالث بو محلده تمام اولوب حالا بعنایة الله تعالی فصل رابع بیاننه شروع اولندی *

(فصل رابع)

کتاب اولک ایکنجی فصلنک دردنجی فصلی اهل بادیه نک سکان امصاردن خیر وصلاح تحصیلنه اقرب واولی اولدقلری بیانی متضمندر * معلوم اولی الالبابدرکه حق سبحانه وتعالی حضرتلری زمرهٔ نوع بنی آدمی خلعت زیبای احسن تقویم ایله تشریف ایتدکده مایهٔ فطرتلرین جوهر علم وادراکله تخمیر واحسن صور ایله تصویر ایتدیکه آفاق وانفسده موجود اولان آیات بیناتده فکر ونظر ایله ذات اعلاسی وصفات اسناسنی علم واذعانه واعتقاد وعملده خیر وشری فرق وتمیزه قابلیت ایله سائر ابنای جنسندن ممتاز ایلدی * پس افراد بشردن هر مولود رحم مادردن مهد وجوده قدم نهادهٔ شهود اولوب ابتدای خلقت وفطرت اولی سنده بعد زمان قصد واختیاریله کسب ایده جکی عقاید حقه وباطله واعمال صالحه وسیئه دن هر برینی قبوله متهیئ وآماده اولوب ملکات فاضله واخلاق رذیله دن خالی وبونلردن هر برینه قابلیت واستعداد ایله متصفدر * نته کیم سلطان سرپرده دان ما اوحی رسول کبریا علیه افضل التحایا حضرتلری (کل مولود یولد علی الفطرة فأبواه یهوّدانه أو ینصرانه أو یمجسانه) حدیث شریفنده بو معنایه اشارت بیوروب نفوس انسانیه نک من حیث الدین خلقت وفطرتلری طورینی بیان بیوردیلر * خلاصهٔ مفاد حدیث الله اعلم ورسوله افراد نوع بنی آدمدن هر بر فرد سبق قلم قضا ایله مفطور ومجبول اولدقلری حالت اوزرینه تولد ایدوب بعده ابوینی زمرهٔ یهود عنوددن ایسه آیین باطل یهودیتی واکر نصارادن ایسه‌لر دین عاطل نصرانیتی * اکر مجوس منحوسدن ایسه‌لر مجوسیت مذهبنی اولادلرینه ترغیب وتعلیم ایدرلر * بناء علی ذلک طفل مولود مبلغ سن رشد وکماله بالغ اولدقده فطرت ونهادنده مودوع اولان استعداد مادرزاد حسبیله خیر وشردن بریله نه مرتبه مألوف ومشغول اولورسه عمل آخری کسب وتحصیلدن اوقدر بعید اولوب قصد واختیاری حق وباطلدن قنغی طرفی ترجیح ایتدیسه طرف آخره تعلق وتوجهی صعب ودشوار اولور * خیره موفق اولان ذات مصاحبهٔ اخیار وابرار ومزاولهٔ اعمال صالحه ایله ملکهٔ خیر وصلاح تحصیلنه فائز اولدقده عمل شردن بعید اولوب تحصیل شرور ومفاسده عزم وهمی فاتر اولور کذلک مقارنت اشرار ناستوده کردار ایله فحش وفساده اصرار ایدن کسنه دخی اعمال صالحه یه قطعا میل ورغبت ایتمیوب ایتدیکی صورتده دخی صعوبت ایله تحصیل ایدر بناء علیه بلاد معمورهٔ موفورة الاهالیده تلذذ وتنعمی موجب اسباب عیش وصفا وقوت شهویه‌یی محرک دواعئ نفس وهوا کثیر اولمغله حضریلرک اکثری استیفای مشتهیات انفسه اقبال وملاعب وملاهی ایله اشتغال ایدوب نفس اماره‌لری اخلاق ذمیمه ایله متلون ومألوف وانهماکاری مرتبهٔ مسالک خیر وصلاحدن کمال بعد ایله موصوفلردر حتی مجالس ومحافلده تعظیم وتوقیری لازم اولان کبرا وعظمالری حضورنده هتک پردهٔ حیا ایدوب قولا وعملا اظهار فواحش محرمه‌ده مبالات ایتمزلر * اما اهل بادیه اکرچه اجرای شهوات نفسانیه واستیفای حظوظات دنیویه‌یه میل ورغبتده بلدی وحضریلره مماثل ایسه‌ده لکن ضیق معاش وقلت مایهٔ انتعاش ایله موصوف وبادیه‌ده اسباب عیش وطرب مفقود اولمغین من کل الوجوه تعیش وزندکانیلری قدر حاجته مقصور وضرورت مقدارینه محصور اولوب الوان نعم حیات دنیای دنیه ایله تنعم وتمتعده حال وشانلری قدرت قاصره ومکنت یسیره‌لری نسبتی اوزره واقعدر * بناء علیه بدویلرک خیر وصلاحه میلی اهل حضردن اغلب وخلقت

وطينتلرى فطرت اوليه اقربدر * فعلى هذا اصحاب باديه نك تلوثات نفسانيه وكدورات جسمانيه ايله
تلوثلرى قليل اولمغين علاج روحانى ايله بونلرك امراض قلبيه وعلل نفسانيه لرينه مداوات اهل حضردن اسهل
وايسر اولديغى ظاهردر * نته كيم انشاء الرحمن اشبو كتابزده طور حضارتده اونك حدّ وغايتى وتكميل
حوايج نفسانيه ده نهايتى اولديغى بيان اولنديغى اثناده اهل باديه حضريلردن خير وصلاحه اقرب اولديغى
دخى زياده واضح اولور * والله يحب المتقين * اكر اشبو نوشتهٔ صحيفهٔ املاونيت جريدهٔ انشا اولان
مدّعامزه صحيح بخاريده مسطور اولان حديث شريف وخبر لطيفك مفهوم منيفيله اعتراض اولنوب
دينلورسه كه عصابهٔ اعلام الاصابه وزمرهٔ صحابهٔ كرامدن سلمه بن الاكوع حضرتلرى مدينهٔ منوّره يه
ملازمتى ترك وباديه ده اقامته عزم ايتديكى امير حجاج بن يوسف ثقفينك معلومى اولدقده سلمه رضى الله
تعالى عنه حضرتلرينه توبيخ كونه خطاب عتاب آميز ايدوب ديديكه يا سلمه سن عهد نبوّتده مدينهٔ منوّره يه
هجرت وطيبهٔ طيبه ده اقامت شرفيله وايه دار عز وسعادت اولمش ايكن شمدى اول شرف عظيمدن
رجوع ايله كبرويه عود ورجعت وباديه ده اقامت وسكنايه ميل ورغبت ايدوب زمرهٔ ارذال اعرابه ملحق مى
اولدك ديو توبيخ وتشديد ايتدكده سلمه حضرتلرى دخى حجاجه جواب سياقنده حاشا كندى هواى
نفسمه اتباع ايله هجرتسراى مدينه ده اقامتدن فراغت وبريه وباديه يه سوق مطيهٔ رحلت ايتمدم لكن
جناب رسول ملائك سپاه صلى عليه الاله حضرتلرى زمرهٔ اصحاب كرامدن بعضيلرينى برخاصهٔ شريفه ايله
مشرف ايتدكلرى كبى بنم دخى باديه ده سكون واقامته اذن عاليلرى ارزانى بيورلوب بين الاصحاب بورتبهٔ
والاقدرى احرازايله كامياب اولديغمه بناء حضريتى بدويته تبديل ايلدم ديو حجاجى اسكات ايلدى فعلى
هذا بو حديث شريفده حجاجك سلمه حضرتلرينه اوّل امرده طعن وتشنيعى وسلمه نك دخى شرف صدور
اذن نبوى ايله اعتذارى بحسب الظاهر باديه ده اقامتك ذم وقدحنى مشعر ايسه ده ايكن حقيقت حال
ومآل مقال كشف وايضاح اولندقده خبرمذكورك مدّعامزه مادهٔ نقض اولمق محذورى برطرف اولور *
تفصيلى بويله دركه اوائل عهد اسلامده كه لقند ايمان ايله شيرين مذاق اطمينان وداخل دار الامن حرم حى
ورحمان اولان اهل مكه اوزرينه هجرت فرض اولوب تاكه جناب رسول مجتبى عليه افضل التحايا حضرتلرى
مواطن ومساكندن شرف قدوم ميمنت لزوملريله نه محلى تشريف ايدرلرسه موكب همايونلرينه ملازمت
واعدالرى اوزرينه نصرت ومظاهرت ايله جوهر كرانمايهٔ وجود مسعودلرين اسرينلدن حفظ وحمايت
ايليه لر لكن فريضهٔ هجرتك وجوبى اهل مكه يه مخصوص اولوب بريه وباديه ده احرازدستمايهٔ اسلام ايله
مشرف اولان اصحاب سعادت اكتساب هجرت ايله مأمور دكللر ايدى * زيرا اهل مكه منبت كريم مولد
نبويده نابت وشجرهٔ طيبهٔ نبوّته قرابت نسبيه ومجاورت سنيه ايله اهل باديه يه رجحان وتفوّقلرى ثابت اولمغله
خدمت لازمهٔ ذمت حميتلرى اولان معاونت ومظاهرته قيامليرى واعداى دين ايله محاربه ومقابله امرنده
اهتماملرى جهتيله سلطان سرير نبوّت عليه افضل التحيت حضرتلرينه عصبيتلرى اصحاب باديه دن ازيد
واكملدر * وشرف هجرت ملازمت ركاب نبوّتدن عبارت اهل مكه يه مخصوص بر فضيلت اولمغله اصحاب
مهاجرين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتى تعرّب وبدويتدن جناب حقه استعاذه ايدوب محل هجرت
اولميان باديه ده سكنى واقامته ميل ورغبتدن دركاه كبريايه عوذ والتجا ايدرلر ايدى ❁ ودخى زمرهٔ اصحاب
باهر الاختصاصدن سعد بن ابى وقاص رضى الله تعالى عنه روايتيله صدر ديوان نبوّت عليه افضل التحيت
حضرتلرندن شرف بزعز صدور اولان احاديث صحيحه دندركه اول شفارسان خسته دلان امّت طبيب مشفق
شفاخانهٔ رسالت حضرتلرينك اعتدال حقيقى ايله معتدل اولان مزاج سعادت امتزاجلرى مكهٔ مكرمه ده
عارضهٔ صوريه ايله منفعل اولديغى اثناده اصحاب مهاجرينك مدينهٔ منوّره يه ملازمت ومواظبتده قبليرينى
تثبيت ايله دعا وفسخ عزيمت ايله مدينه دن محل آخره نقل وتحويل ايتمليرينى دركاه كبريادن رجا ايدوب (اللهم
امض لاصحابى هجرتهم ولا تردّهم على أعقابهم) حديث شريفنى ايراد بيورديلر معناى حديث شريف الله
اعلم ورسوله طيبهٔ طيبه يه هجرت ايله مشرف اولان زمرهٔ اصحاب مهاجرينى مدينهٔ منوّره يه ملازمته توفيق
ايدوب هجرتسراى نبوّتدن وطن اصليلرينه يا آخر محله نقل وتحوّل ايتمرليه بدء ايتدكلرى هجرتدن ورايه عود

ورجوع ايتمك اوزره هجرتده تثبتلرينى رجا بيورديلر بو حديث شريفده وارد اولان ولا تردهم على أعقابهم تركيب حسن الترتيبك معناى حقيقيسى اصحاب مهاجرينك بر محلدن عقبلرى اوزره كيرويه عود ورجعت ايتملريله دعا اولنوب لكن مقام قرينه سيله مفاد حقيقت مراد اولميوب بلكه مصلحت هجرتك تركنه مبادرت ايله فسخ عزيمت ايتملرندن كنايه در ۞ ودخى معلوم اوله كه فريضهٔ هجرتك اهل مكه اوزرينه وجوبينك ابتداسى اوائل عهد اسلامده اولوب لكن حكم وجوبك انتهاسنى بيانده علماى دين رحمة الله تعالى عليهم اجمعين ديديلركه اوائل اسلامدن فتح مكه وقتنه كلنجه اهل ايمانده قلت ومظاهرت نبويه ايچون هجرته حاجت مشتد اولمغله هجرتك فرضيتى فتح مكه دن اقدم مرور ايدن ازمنه يه مخصوص ايدى اما مكه فتحيله جناب حق رؤياى نبويه يى تصديق ووعد كريمنى تحقيق ايتدكده اهل اسلامده كثرت وعزت ونبى آخر الزمانى والله يعصمك من الناس مفادكريمى اوزره اعداى خاسرينك ايذا واضرارندن عصمت وصيانتسه عهد الهى سبق ايتمكين فريضهٔ هجرت لاهجرة بعد الفتح حديث شريفيله ساقط اولمشدر * بوندنصكره كنديلردن فريضهٔ هجرت ساقط اولان رجالده اختلاف اولنوب ائمهٔ اعلامدن بعضيلرى ديديلركه فتح مكه دنصكره اسلامه كلان اصحاب كرامه عن اصل هجرت واجب اولميوب طرف حقدن وجوب هجرت ايله تكليف وارد اولمدى بعضيلرى دخى وجوب هجرتك فتح مكه دن اول شرف اسلام ايله مشرف اولان اصحاب مهاجريندن سقوطنه ذاهب اولوب لاهجرة بعد الفتح حديث شريفنى بو ايكى وجهله توجيه ايتديلر اما طائر عليين مسير روح اقدس محمدى كاشنسراى لاهوته شهپر كشاى عزيمت اولدقدنصكره فرضيت هجرتك كافهٔ اصحابدن سقوطنه جملهٔ علما اجماع واتفاق ايدوب بعد الوفات اصحاب مهاجرين نشر اعلام دين ومحاربهٔ اعداى خاسرين ايچون حرمسراى مدينه دن اطراف وآفاقه منتشر اولوب فتح وتسخير ايتدكلرى بلاد اسلاميه ده توطن ايتملرى وجوب هجرتك سقوطنه دليل قوى وبرهان قطعى اولمغله بين الاصحاب انجق مدينهٔ منوره ده سكنى فضيلتى باقى قالدى ديديلر * فعلى هذا امير حجاجك سلمه حضرتلرينه ارتددت على عقبيك تعريضيله خطابيله توبيخ وتشديدى بريه وباديه ده اقامت ذاتنده امر مذموم اولديغندناشى اولميوب بلكسا بقا ذكر اولنديغى اوزره مكهٔ مكرمه ده اصحاب مهاجرين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتى حقنده هجرتده ثبات قدمه موفق اولوب فسخ عزيمت ايله محل آخره نقل وتحولدن مصون اولملرينى ولا تردهم على أعقابهم حديث شريفى مفادى اوزره نبى عليه السلام حضرتلرى دركاه كبريادن رجا بيورمش ايكن سلمه حضرتلرى هجرتسراى مدينه دن نقل ورحلت وبريه وباديه يه شد حزام عزيمت ايله مضمون حديث شريفه امتثال ايتميوب شرف فريضهٔ هجرت ايله مشرف اولميان اعراب زمره سنه ملحق ومتصل اولديغنه توبيخ قصديله مؤاخذه يه مبنيدر سلمه دخى حجاجك كندويه الزام ايتديكى امر نبوى يه مخالفت وتعربه ميل ورغبت تهمتندن براءت ذمتنه مفخر موجودات عليه اشرف التحيات حضرتلرينك كندى حقنده باديه ده سكنى واقامتنه اذن عاليلرى صدوريله استدلال ايدوب وشرف هجرتى بعد الاحراز باديه ده سكنى اذنيله بين الاصحاب كسب امتياز ايتديكنى اظهار ايله حجاجه جواب ويردى بو تقديرجه سلمه حضرتلرى شهادة خزيمه وعناق ابى برده كبى باديه ده اقامت اذنيله سلطان انبيا طرفندن اختصاص وامتياز كسب ايدوب بريه يه نقلى فريضهٔ هجرتى مراعاته مانع اولمدى خزيمه حضرتلرينك برماده ده منفردا شهادتى ايكى شاهد مقامنه قائم اولمق شرفيله سلطان انبيا طرفندن تخصيص اولنوب ذو الشهادتين رتبه سيله مشرف ومستسعد اولدى * كذلك ابى برده رضى الله تعالى عنه حضرتلرى عيد اضحانك برنده التى آيلق برديشى كچى اوغلاق ذبحيله اضحيه سنك صحت وجوازينه مساغ شرعى ورودیله رسول كبريا عليه افضل التحايا طرفندن شرف اختصاص وامتياز كسب ايلدى سلمه حضرتلرى دخى سلك مهاجرينه منسلك اولدقدنصكره باديه ده سكنايه اذن نبوى ورودیله كامياب اولديلر * معلوم اوله كه سلمه حضرتلرى حكايه سنده بروجه دخى بودركه حجاج بعد وفات النبى عليه السلام اصحاب مهاجريندن وجوب هجرتك سقوطنه عالم اولمغله سلمه رضى الله تعالى عنه حضرتلرينى ترك فريضهٔ هجرت ايله مؤاخذه ايتميوب بلكه بعد الوفات هجرتسراى مدينه ده سكنى افضل واولى ايكن فضيلت سكنى شرفنى ترك ايله مؤاخذه

ایدوب سلمه دخی بتخصیص کندی حقنده بدویته اذن نبوی صدوریله اعتنامی افضل واولی عدایتکله بریه یی اختیار ینه سندسدید ابراز ایلدی علی کلا التقدیرین حجاج ایله سلمه حضرتلرینك مکالمه لری بادیه ده سکون واقامتك مذمتنی موجب اولیوب بلکه زمان باامان نبوتده مدینهٔ منوره یه ملازمتك وجوبی وهجرتك مشروعیتی نبی ذیشان علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه مظاهرت ومعاونت مصلحتنه مبنی اولدیغی تفصیل وتحقیق اولنمشیدی بوصورتده حجاجك سلمه حضرتلرینی وجه مشروح اوزره مؤاخذه ایتمسی بادیه ده سکون واقامتك مذمومیتنه دلیل اولمدیغی ظاهر اولدی * بومحلده کتاب اوّلك ایکنجی فصلنك دردنجی فصلی تمام اولوب بشنجی فصلده ذکر اولنه جق احکام بیانته شروع اولندی

(فصل خامس)

کتاب اوّلك فصل ثانیسنك بشنجی فصلنده اهل بادیه نك قوت وشجاعتده حضریلره غلبه سی بیان اولنور بو امرك سر وسببی اولدرکه سکان بلاد وامصار فراغ بال ورفاه حالله غنودهٔ جلباب امن وحضور ومتوسد زربالش ذوق وسرور اولوب نفس وعیال ومال ومالرینه اطالهٔ دست تعدیدن مدافعه ومحافظه خصوصنده قلادهٔ تصرفلرینی ایدئ ولاة وحکامه تسلیم ایلیوب ساکن اولدقلری قلاع وحصونك سور وجدارلرینه تحصن ایله ضرر اعدادن تحفظ ایتمشلردر * شویله که اطراف واکنافدن صدای سامعه خراش اعدا ایله مضطرب الحال ونعرهٔ ناکاه ظهور دشمن ایله مشوش البال اولمیوب فی الصباح والرواح بی غائله سلاح تکیه گاه ناز ونعمده فراش امن وامان وبستر راحت واطمینان اوزره نشو ونما بولمریله ولیلری حجر تربیه سنده مربی اولان صبیان ونسوان عدادینه ملحق ومتصل وانلرده بوحالت وجبلت وطبیعت منزله سنه نازل اولمشدر اما اهل بادیه مجمع ناس اولان محللردن عزلت ووحشت ایدوب حصن حصین وحاجز متیندن معرا وضبط وسیاست حکام وولاتدن مبرا اولان قلل جبال وبطون تلالی مسکن ومأوی اتخاذ یتلریله نفس وعیاللرینی ضرر اعدادن حفظ وحمایه یه کندیلری قیام ومعارك ومهالکه نفسلریله اقدام ایدوب زمام تصرفلرینی دست آخره تسلیمدن امتناع ایلرلر * بونلر داغما حل سیف وسنان آتش فشان ایله اطراف وجوانبه صرف ملاحظهٔ اهتمام وظهر فراشده دیده لرینه خوابی حرام ایدوب مجالس ومحافلده یاظهر جمل وفرسده نوم خفیف ایله اکتفا ایدرلر * اکثر اوقاتده مکین کمین مکر وخفا اولان دشمنی امانك ظهورینه آماده ودریچهٔ گوشلری صیت وصدالرینی استماعه کشاده اولوب بطش وشدتلرینه وثوق واعتماد وقوت وشجاعتلرینه استناد ایله دشت وصحرا وبریهٔ قفرا ده تفرد وتوحش ایتمشلردر ملکهٔ بأس وشدت ودستمایهٔ شجاعت بونلره سجیت وطبیعت اولوب نائرهٔ عنف وغضبلرینی تهییجه داعی وعرق حمیتلرینی تحریکه بادی برنسنه ظهور ایتسه که درحال طینت وجبلتلرنده مرکوز اولان مایهٔ شجاعتی قوه دن فعله ابراز ایله دریای آرمیدهٔ جلادتلری جوشه * وآتش تفسیدهٔ شهامتلری خروشه کلوب ساحهٔ حماللرینی بیگانه دن حمایه وجور وتعدیدن کنسدیلره تظلم ایدن جارلرینی وقایه ایدرلر * وبلدی وحضریلر بادیه ده یاسفرده بدویلرله مقارنت ایتسه که انلرك درك حمایه سنه التجا ایدوب اثنای کشت وگذارده عیاللری کبی زمام رأی وتدبیرلرین اهل بادیه یه تسلیم ایتدکلری روشن وعیاندر * حتی توجهی مراد اولنان سمتك طریق وسبیلی وحفظ قوام حیات ایچون مورد ماء ومنبت کلا اولان محللرك تعیینی انلرك موکول عهدهٔ همتلری ومحمول دوش کفالتلری اولدیغی تقریر سابقدن معلوم ومنفهم اولمشدر بو امرك دخی سر وسببی انسانك وقت صباوتندن برو مألوف ومعتاد اولدیغی افعال واعماله تعلق وانتسابی طبیعت ومزاجنه نسبتدن اولی اولمغله هر فعل وعمل که نفس انسان آنی اعمال ایله مألوف ودائما کمال مباشرت واعتیاد ایله موصوف اولوب آنده بوحالت خلق وملکه رتبه سنه بالغ اوله طبیعت وجبلت مقامنه قائم اولور * طوایف بنی آدمك احوال وعاداتنه نظر واعتبار اولندقده اشبو مقاله منزلك صدق وحقیقتی ظاهر ومنجلی اولور والله یخلق مایشاء

بومحلده فصل خامس تمام اولوب التنجی فصلده ذکر اولنه جق امور بیانته شروع اولندی

(فصل سادس)

كتاب اولك ايكنجی فصلنك التنجی فصلی حضری و بلدیلرك ضبط وسیاست حكام وولاة ایله مغلوب ومقهور اولمری قوت وشجاعتلرینك زوالنی وجبن وهراس ایله اتصافلرینی موجب ومقتضی اولدیغی بیاننده در * معلوم اوله كه افراد بشردن هر برفرد زمام نفسنه مالك وامورنده مستبد ومستقل اولمیوب قوۀ شهویه وغضبیه لرینی دیلدكاری كبی اعمال واجراده قدرتلری قاصردر * زیرا رقاب ناس وامورانامه مالك رؤسا وامرا قلیل اولوب ناسك اكثری رقبۀ اطاعتلرینی حكام وولاتك ربقۀ طاعتلرینه تسلیم ایله محكوم ومجبورلردر * اكر ضبط وسیاست انام وتدبیر امورا حكامه تصدی ایدن رجالك فرمانبرا طاعتلری اولان آحاد واشخاص ایله معامله لری عنف وشدتدن مصون ورفق وملایمته مقرون اولوب هر امرده بطش وشدت ایله ناسی تضییق ومؤاخذه ایتمزلر ایسه داخل حوزۀ حكومتلری اولان آحاد انامك غائلۀ خوف وهراس ایله خاطرلری مكسور اولمغله جبن وشجاعت جنسندن نفسلرنده مركوز اولان حالت مجبول ومفطور اولدقلری كیفیت اصلیه اوزرینه باقی وتكاسل وتهاون ایله اختلالدن خالی قالوب هر كس جوهر كرانمایۀ شجاعتدن حظ نفسنی بی باك وپروا محلنده اظهار واجرایه قادر اولور * اما اول ملك وسلطنتده كه قهر وسطوت عفو ومرحمته غالب اولوب دائما جرم قلیل جزای شدید ایله مقابله وتجریم وتغریم ایله معامله عادت اوله استیلای رعب وهراس ایله خلقك قلوبی لرزان وصدمۀ خوف وخشیت ایله خاطرلری پریشان اولمغله سورۀ شجاعتلرینه كسر ونقصان ترتب ایدوب قوت قلبلری جبن وهراسه متبدل ومتحول اولور تكمیم انشاء الرحمن بو معنانك اصل وسببی قریبا بیان اولنوب بوندن زیاده سری كشف وعیان اولور * ودخی فاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك زمرۀ اصحاب كرامدن سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه حضرتلریله سبق ایدن معامله لری دخی بو معنایه شاهد كافیدر اصلی بو یله در كه زمرۀ مجوس منحوس اعجام واكاسرۀ نكبت فرجامك ممالك عراقدن قطع عرق كفر وفساد واطفای نائرۀ بغی وعنادلری ایچون عهد خلافت فاروق رفیع الجنابده قائد الجیش زمرۀ موحدین نصب اولنان سعد بن ابی وقاص ایله قادسیه معركه سنه حاضر اولان شیردلان اصحاب خیر البریه علیه افضل التحیه دن زهره بن جویریه رضی الله تعالی عنه حضرتلری معركه كاه حرب وقتالده صنادید عبدۀ ناردن جالینوس نام بر فاجر منحوسی قنطرۀ شمشیر سر تیزدن آتشكدۀ سعیره القا وشرارۀ وجودینی صحیفۀ عالمدن محو وافنا ایدوب من قتل قتیلا فله سلبه فحوای شریفی اوزره حلی ولباسدن اوزرنده موجود التمش بیك آلتون قیمتلی اشیاسنی دخی اخذ واغتنام ایلدیكی سردار باهر الاختصاص سعد بن ابی وقاصك معلوملری اولدقده رؤسای مجوس منحوسه دن جالینوس كبی شخصك اخذ واعدامنده نیچون اذن وامرمه منتظر اولمدیك دیو زهره حضرتلرینه توبیخ وعتاب ایدوب وبالجمله اخذ واغتنام ایتدیكی اموالی یدندن نزع وبیت المال مسلمین ایچون حفظ ایتدكدن صكره امیر المؤمنین عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلرینه بو خصوصی كتب وتحریر واستیذان ایلدی سعد حضرتلرینك مكتوبی امیر المؤمنین حضرتلرینه واصل اولدقده زهره حقنده عرض ایتدیكی خصوص حیز قبولده واقع اولمیوب طرف باهر الشرفلرندن حضرت سعده بو كونه كتاب مشكین نقاب تحریر اولنمدیكه بو كونه معاملۀ نابرجا ایله زهره كبی كبش نطوحك قرن شجاعتنی كسر ایتمك روا اولمیوب معركۀ جنك وپرخاشده نیروی بازوی جلادت ایله جالینوس منحوسك شجرۀ خبیثۀ وجودینی ساحۀ روزكاردن استیصال ایتمكله میدان حرب ووغا طرف اهل اسلامده قالدیغی نعمتك شكرینه مبادرت ایله اكتفا لازم ایكن زهره نك كد عین وعرق جبین ایله اخذ واغتنام ایتدیكی غنایمی یدندن اخذ وانتزاع ایله خاطرینی كسر وتكدیر بعد از ین اقدام حروبده ضعف وتقصیرینی موجب اولمغله اخذ وسلب ایتدیكی غنایمی بالجمله یدینه دفع واعطا ایلك اوزره طرف امیر المؤمنیندن سعد بن ابی وقاص حضرتلرینه امر قطعی المفادلری وارد اولدیغی ثبوت یافتۀ صحایف كتب سیر ومغازیدر * واكر ملك وسلطنتده مصادرۀ اموال وقصر آماله قتل نفوس وعیال دخی منضم اولور ایسه اول مملكتك سكان واهالیسنك غلبۀ خوف

وخشيتله باس وشدت وقوت وشجاعتلری بالكليه زائل اولوب كرفتار اولدقلری عذاب وعقابی مدافعه ومقابله دن مأيوس اولملريله يادركل ذل وهوان اولملری مقرردر * امّا اطفال وصبيانه آبا واساتذه نك تأديب وتعليم طريقيله ترتيب ايتدكلری احكام وآداب دخی عهد صبادن حد بلوغه دك مستمر اولوب ولدلرينك حجر تربيه لرنده عنف وتعزيرلری خوفيله مألوف ومربی اولملريله انلرك مزاجلری دخی احكام تأديبيه دن فی الجمله منفعل ومتأثر وسورت شجاعتلری منكسر اولمق محققدر * بناء علی ذلك دشت وصحراده توحش وتوطن ايدوب اطراف واكنافه اطالهٔ دست تعدّی ايدن طوايف عربانك قوت وشجاعتلری احكام سلطانيه وآداب اساتذه ايله محكوم ومغلوب اولان بلدی وقرويلره غالبدر * وكذلك عهد صباده تعليم علم وصنعت ايله معلمين واساتذه نك تأديب وتربيه سيله مألوف اولان كسنه لرك دخی دستمايهٔ شجاعتلرينه كسر ونقصان ترتب ايدوب ظلم وتعدّيسنی نفسلرندن مدافعه يه وخصملری ظهورنده خود بخود مقابله يه قادر دكللردر * نتكيم مشايخ قرّادن ومعلمين واساتذه دن تعلم قرآن وتحصيل علوم اديان ايچون مجالس عزو وقاره ملازمت ومواظبت ايدن طلبهٔ علوم وقرّانك اكثری جبن وهراس ايله موصوف اولوب قوت وشجاعتلری مكسور اولديغی مشهوردر * لكن صحابهٔ كرام رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتنك مشكات صدر نبوّت عليه افضل التحيت حضرتلرندن اقتباس انوار علم يقين واستفادهٔ اسرار شرع مبين ايله ادب وسنته ملازمتلری جوهر كرانمايهٔ شجاعتلرينه قطعا خلل ويرميوب بلكه معارك حرب وقتاله هجوم واقدامده جمله ناسه غلبه وتفوقلری اولديغی اشبو مدعامزی نقض وانكاره مدار اولمز زيرا اصحاب كرام احكام شرع مبينی حسن اختيارلريله بالذات شارع صلوات الله تعالى عليه وسلامه حضرتلرندن اخذ وقبول ايدوب آيات بيناتی مشاهده وانوار وحی مبينی معاينه ايله اينهٔ قلبلرنده عقايد ايمانيه ثابت وراسخ اولمغين قلوب صافيه لرنده مركوز اولان ملكهٔ نورانيه وعقيدهٔ ايمانيه انلری ترك هوا واتباع هدايه سوق ودلالت ايليوب وساوس شيطانيه يه ميل ورغبتدن صيانت ايلدی * بو تقديرجه انلرك حاكم وحاميلری كندی نفس نفيسلريله قائم اولان جوهر ايمان اولوب خارجدن معلمين واساتذه نك ناخن حكم وتأديبلريله قلبلرينی تخديش وخاطرلرينی تشويش ايتمكله مدافعهٔ اعداده لازمهٔ دين وايمان اولان سورهٔ بأس وشدتلری ودستمايهٔ شجاعتلری وجوه خللدن مصون ومحفوظ اولمشدر * حتی فاروق منيع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالى عنه حضرتلری آداب شرع ايله تأدب هدايه سوق وهوايی منعدر كن اعظم اولوب شارع حقيق جلّ شانه مصالح عباده اعلم اولديغنه تيقن ايتمكله امّت مرحومه يی احكام شرع شريف ايله عمل وامتثاله ترغيب وتحريض ايچون من لم يؤدّبه الشرع لا ادّبه الله كلام حكمت ماكيله زمام نفسی حاكم حاسم شرع مبينه تسليم ايله تأدب ايتمينلرك دائرهٔ ادبدن خروجلرينه اشارت ايلدی * وقتا كه عهد شريف نبوّت ووقت خلافت منقضی اولوب بين الامّه عقيده لرده فترت وطبايعده شر وفساده ميل ورغبت ظهور ايتديسه نفوس فاسده وقلوب انامده عقايد دينيه نك حكم وتأثيری نافذ اولمغله ملوك وسلاطين مصلحت زجر ومنع قصديله قوانين سياسات وعقوباتی ترتيب ايدوب وعلم شريعت حرفت وصنعت كبی اساتذه دن تعليم وتأديب طريقيله اخذ وتلقی اولنوب طوايف انام بدويت طورندن حضريته رجوع واحكام قاهرهٔ سلطانيه يه انقياد ايله طبيعتلری مألوف ومطبوع اولمغين سورهٔ بأس وشدتلرينه فتور ومايهٔ شجاعتلرينه نقصان وقصور ترتب ايلدی فعلی هذا احكام سلطانيه وآداب تعليميه جبر واضطراره مبنی وطبعه منافی امر اجنبی اولمغله بو حمل ثقيلی حمله معتاد اولان رجالك طبيعتلرنده ذل وهوان ومايهٔ شجاعتلرينه كسر ونقصان ترتبنه باعث اولور * امّا عقايد ايمانيه واحكام ربانيه ايله تخلق وتأدب ايدن نفوس قدسيه نك حاكم وحارسلری اصل وجبلتلرنده مركوز وحسن اختيارلريله مكسوب ومأخوذ امر ذاتی اولوب خارجدن حاكم اجنبينك ضبط وقهرينه محتاج اولماملريله امردينده صلابت وشجاعتلری مركز اصليسنده قرار ايدوب مدافعهٔ اعداده قوت واقتدارلری حد تواتره بالغ اولديغی صحايف كتب سير ومغازيده مسطوردر * بناء علی ذلك سكان واهاليسی موفور بلدان وامصارده ساكن اولان رجالك تحمل متاعب احكام سلطانيه وانقياد آداب تعليميه ايله نفسلری متأثر ومنفعل اولوب صغار وكبارى سرپنجهٔ قهر ولاة دوران وناخن تأديب

استنادینی امان ایله زار وزبون اولمغین شدت وصلابتلری مسلوب وطبیعتلری استیلای جبن وهراس ایله مغلوب اولمشدر * اما اهل بادیه فضای اطلاقده مطلق العنان وقوی الجنان اولوب ترتیب عقوبات شاقه ایله تضییق ومؤاخذه دن سالم اولمریله بنیان صلابت وجسارتلری زلزلهٔ وهم وهراسدن مصون وساحهٔ امن واطمینانلری غبار خوف وخشیتدن مأموندر * یوسبیدن ناشی اعلام فضلادن ابو محمد بن ابی زید المالکی اطوار تعلیم وتعلمی بیان ایچون عقد ایتدیکی کتابده قاضی شریح حضرتلرندن نقل ایله معلمین واساتذه اثنای تعلیم وتأدیبده اطفال وصبیانه اوچ دکنکدن زیاده ضرب وتعزیرا تمك لایق دکلدر دیو روایت ایلدی وعلمادن بعضیلری قاضی شریح علیه الرحمه نك ضرب صبیانده اشبو رأی رزینلرینی لیلهٔ بدء وحیده حضرت روح الامینك سلطان انبیا حضرتلرینی اوچ دفعه شدت ایله معانقه بیورملریله تعلیل ایلدیلر لکن تأدیب صناعی تعلیم الهی یه قیاسدن خارج اولمغله معاملهٔ جبرائیل ایله تعلیم متعارفه استدلال ضعیفدر * والله العلیم الخبیر التنجی فصل بو محلده تمام اولوب یدنجی فصلك بیانته شروع اولندی

(فصل سابع)

کتاب اولك ایکنجی فصلنك یدنجی فصلی بادیه ده سکنی واقامت اتحاد نسب وحسب ایله بر برلرینه عون ونصرته تکفل وتعهد ایدن اهل عصبیت وقبائله مخصوص اولدیغی بیاننده در ❁ معلوم اوله که الله سبحانه وتعالی حضرتلری وهدیناه النجدین آیت کریمه سی مفادی اوزره طباع بشرده خیر وشری ترتیب ایدوب فالهمها فجورها وتقواها فحوای شریفی اوزره فجور وتقوانك حسن وقبحنی افهام والهام ایله هدایت وغوایت طریقلرینی عبادنه اعلام ایلدی وطبیعت بشرده حب شهوات ودواعی شر وفساد اسباب خیر وصلاحدن اکثر واوفر اولمغین دلالت بدرقهٔ توفیق ایله تهذیب اخلاق ایتمدیکی صورتده نفس اماره فضای شهوتده مطلق العنان ومستغرق بحر عصیان اولور اکثر انام بو حالت اوزرینه مجبول ومفطور اولوب مکرکه مظاهرت توفیق وعصمت ایله آلایش مفاسد ومعاصیدن مصون الساحه اوله وطباع بشرده مرکوز اولان اخلاق شرك بری دخی ظلم وعدوان اولوب خشیت رحمان یا خوف سلطان ایله ممنوع اولمدقلری صورتده بنی آدم نوعی یدلرنده نظرلری تعلق ایتدیکی اشیایی اطالهٔ دست تطاول ایله اخذ وغصبه سعی ایدرلر * تنکیم بو معنایه ابو الطیب المتنبینك بیت مشهوری شهادت ایدر

والظلم من شیم النفوس فان تجد * ذا عفة فلعلة لا یظلم

یعنی ظلم وعدوان نفوس انسانیه نك شیم وخصائلندن بر خصلت رذیله اولوب اکر عفت وعصمت صاحبی بر ذات کوررسك البته ظلمدن تحاشیسی اسبابدن بر سبب خفی یه مستنددر دیو ظلم وشری طبیعت بشره عصمت وعفتی اسباب خارجه یه اسناد ایلدی * ودخی دفع مظالم ومفاسدده حضری وبدویلرك احوالی متفاوت اولوب قلاع منیعه وداخل سورده محصور اولان رجالك بر برلرینه ظلم وتعدیلرینی دفع واموال واعراض ناسه تعرضلرینی منع ده حکام وولاتك بطش ومؤاخذه لری کفایت ایدوب سکان امصاردن ظلم وجوره تصدی واطالهٔ دست تعدی ایدن رجالك دندان حرص وطمعلری سنك قهر ایله مقلوع ودهان تعرضلری لجام حکم ایله مکفوف وممنوع اولور کذلك خارج سورده تجمع وتحزب ایدن اعدانك اثنای لیلده علی الغفله درون قلعه ده متواری اولان رجاله قصد وتعرضلرینه دخی سور وجدار قلعه حائل وحاجز اولوب ووقت نهارده درودروازهٔ قلعه کشاده ایکن اهالیسی اوزرینه هجوم قصدیله دخی بیرامن قلعه ده جمع اولان اشخاص اوباشی مدافعه یه حماة حوزهٔ دولت واعوان ملك وسلطنت قدم اقدامه قیام ومکر ومکیدهٔ اعدایی دفعه اهتمام ایله سکان بلاد وامصاری حفظ وحراست ایدرلر * اما اهل بادیه وقبائل وحشیه نك مسکن وماوالری سور وجدار ایله محفوظ اولمیوب بر قبیله نك رجالی بینلرنده نائرهٔ ظلم وعدوان مشتعل وفروزان اولدقده اول قبیله نك شیوخ وعظماسی اسالهٔ آب نصح وپند ایله اطفا ایدوب رجال قبیله دخی رؤسا وکبرالرینه تعظیم وتوقیره مجبول ویانلرنده قوللری مقبول اولمغله نصیحتلریله عامل اولورلر * اما اهل بادیه دن بر قبیله نك ضرب خیام

آرام ايـدكارى محله قبيلهٔ اخرى سل سيف عدوان واطالهٔ دست طغيان ايدوب قدح زناد شر وفساده آغاز ايتدكلرنده قبيلهٔ اولى نك شجاعت وجلادت ايله مشهور ونام آور اولان دلاورلرى نفس وعيال وملك ومال ارينى واقارب وجيرانى تعرض اعدادن صيانته اقدام ايدوب نعره زنان النار ولا العار خرمن انجمن اعدايه شراره پاش تيغ آتشبار اولورلر * لكن اهل باديه نك تعاون وتناصرده قدم وفاق اوزره قيام ومدافعهٔ اعداده اقدام واهتماملرى ميسر اولمز الا عصبيته مدار اولان نسب واحدده اجتماع واتحادلريله اولور * زيرا قرابت نسبيه اصحابنك بربرلرينه معاونت ومظاهرتلرى اشد واتم اولوب وعنايت الهيه ايله نفوس بشرده اقارب وذوى الارحامه شفقت وحميت موجود اولمغله شوكت وصلابتلرى شديد وتعاضد وتناصرده همتلرى اكيد اولوب عدولرينك انلردن خوف وخشيتلرى عظيم اولور * وبو خصوصه قرآن كريمده حضرت يوسف عليه السلامك اخوانى حقنده وارد اولان كلام الهى ادل دليلدركه يعقوب صلوات الله تعالى عليه وسلامه حضرتلرى اوغلو يوسف عليه السلام اخوانيله صحرايه عازم اولديغى صورتده طعمهٔ دهان كرك اولمق خوفيله عزيمته راضى اولمدقده قالوا لئن أكله الذئب ونحن عصبة انا اذا لخاسرون آيت كريمه سى مدلولى اوزره اخوان يوسف بابالرى يعقوب عليه السلامه حلف وقسم ايدوب ديديلركه بز قوت وغلبه صاحبى اهل نسب واحد رأى وتدبيرده متحد اون نفر رجال ايكن اكر يوسف عليه السلامى ذئب اكل ايدرسه جمله مز عجز ومسكنت وضعف ومذلت عاريله هلاك اولمق لازم كلور ديو يعقوب عليه السلامه جواب ويرديلر يعنى تعاون وتناصرده قوة الظهر اولان عصبيت نسبيه موجود ايكن اطالهٔ دست تعدى ايله برفرده ظلم وعدوان تصور اولنمديغنه بو آيت كريمه ده اشارت اولنمشدى * اما اصل ونسبلرى مختلف اولان رجالك بربرلرينه معاونت ومظاهرتلرى قليل اولوب ايچلرندن برى پابستهٔ دام بلا وكرفتار رنج وعنا اولدقده اقرباسندن بركس اكا فريادرس اولمق نادر واقع اولور * شويله كه وقت محاربه ده جو هوا ظلمت ظلم وعدوان ايله همرنك ليلهٔ ظلما اولوب شرارهٔ شر وفساد نجوم سبع شداده ملحق ومنضم اولدقده قطار كسسته مهار كبى بونلرك جمعيتلرى پراكنده وپريشان اولوب غائلهٔ بيم جان وداعيهٔ تخليص كريبان ايله هر برى فرارى قراره تبديل ايدرلر * فلهذا جهت وحدتلرى ضابطهٔ قرابت نسبيه ايله مضبوط اولميان رجالك درود روازه دن خالى ونره شيران شجاعت ايله مالى اولان بريه وباديه ده سكون واقامتلرى ممكن اولميوب اتحاد نسب ايله تعاون وتناصره اقدام عدولرندن اخذ انتقامه مجبول اولان عشاير وقبائله مخصوص اولمشدر * فعلى هذا بريه وباديه ده اقامت وسكنى حفظ وحمايه يه محتاج اولوب مدافعه دخى وحدت نسب وقوهٔ عصبيه يه موقوف اولديغى كبى دعواى نبوت ورسالت يا اقامت ملك وسلطنت مقوله سى ناسك اطاعت وانقيادى لازم اولان امورك جمله سى دخى قرابت نسبيه وقوهٔ عصبيه ايله تمهيد مبانئ عز واعتلا يه منوط ومربوطدر * زيرا تشييد بنيان دين وملت واقامت مراسم ملك وسلطنت ايله ظهور ايدن انبيا ومرسلين صلوات الله تعالى عليهم اجمعين حضراتنه وملوك وسلاطينه خلقك اطاعت وانقيادلرى طبيعت بشرده مركوز اولان كبر وعناده منافى حالات اولمغله بهر حال سل سيف وسنان ايله محاربه ومقاتله يه مؤدى اولوب ترتيب حرب وقتال دخى قوت وشوكت وعصبيت صاحبى عشاير وقبائلك كلمهٔ واحده اوزرينه اجتماع ايله قدم وفاق اوزرينه قياملرينه وتمشيتى مراد اولنان مصالح دينيه ودنيويه يى اتمامه اهتماملرينه موقوف اولديغى بيان اولنمش ايدى * بناء عليه بهر حال انبيا ومرسلين وملوك وسلاطين قرابت نسبيه اصحابى اشراف قبائلدن ظهور ايتلك اوزرينه عادت الهيه جارى اوله كلمشدر * وتدبير امور جمهورده سر عصبيت مرجع اصلى اولديغى ثابت اولمغله انشاء الرحمن فيما بعد اشبو كتابده بيان اولنه جق مباحث آتيه ده اصل واساس اتخاذ اولنوب سر عصبيتك ثمرهٔ اعتبارى ظاهر اولور * فصل سابع بو محلده تمام اولوب سكزنجى فصلك بيانته شروع اولندى

(فصل ثامن)

كتاب اولك ايكنجى فصلنك سكزنجى فصلى طوايف بشرك تعاون وتناصره مدار اولان شوكت وقوت ايله غلبهٔ

وظهورلری اصل نسبده اشتراك واتحاده محصور اولوب یاخود قرابت نسبیه مقامنه قائم اسبابدن برسببه
موقوف اولدیغی بیاننده در بو امرك سر وسببی اقارب واهل ارحام میاننده حقوق قرابته مراعات جبلت
وخلقتلرنده مرکوز طبیعی برحالت اولوب اکثر ناس صلهٔ رحم ایله بربرلرینك خاطرلرینی تطییبه مجبول
اولملرینه مبنیدر * وبین الاقارب رعایتی واجب اولان امورلری دخی اهل ارحام وذوی القربادن برینه
ظلم وعدوان اصابت ایتدکده قریب ونسیبلرینك عرق حمیتلرینی تحریك ایدوب فی الحال دفع ومنعنه مبادرت
ایدرلر * زیرا اقارب وخویشان کندی قریبلرینه ظلم وعدوان ترتبندن غیرت وحمیته کلوب انلرك حزن
وانفعالی نفسلرینه ایراث مذلت ایتمکله قریبلرینه عارض اولان مصائب وشدائده سپر اولوب سر وجانلرینی
فدا ایله انلرك احیا وابقاسنی لازمهٔ ذمت حمیت ایتمشلردر * اکر ایکی شخصك میاننده علاقهٔ نسب علی وجه
الکمال اقرب اولوب سلسلهٔ نسبلری منتهی اولدیغی شخصك زمانی قریب ایسه بینلرنده علاقهٔ قرابت وانجح
وظاهر اولمغله بربرلرینه مودت ومحبتلری وتعاون وتناصرده غیرت وحمیتلری شدید واکید اولور * واکر
درجهٔ رحم وقرابت بعید اولوب اجانب وابا عددخولی وازمنهٔ مدیده ووسایط کثیره تخللیله نسل ونسبلری
فی الجمله منسی وخبر بعید ایله برشهرت مجرده باقی قالدیسه انلردخی السنهٔ ناسده دائر امر مشهوره بناء
کندیلره نسب قرابت ایله انتسابی معروف کسنه لرك مظلوم ومغدور اولملرینی روا کورمیوب وقت
حاجتده عون ونصرتلرینه قیام ایله حقوق موهومهٔ قرابتی اجرایه اهتمام ایدرلر ۞ ودخی قرابت نسبیه ایله
عصبیت حاصل اولدیغی کبی قرابت حکمیه وسببیه ایله دخی حاصل اولور * مثلا مولی نك اعتاق ایتدیکی
عبد اوزرنده حق ولاسی ایله کذلك نسبی مجهول برشخصك شخص آخره التجا وعقد موالات ایله عهدهٔ
درك وامانته دخول رجاسی ضمننده ثابت اولان حق ولاء دخی قرابت مقامنه قائم اولوب عبدك مولاسی
ودخیلك ملجاسی ملاذ وملجألری اولمغله لدی الحاجه عون ونصرتلرینه قیام واعدالریله مخاصمه ومقاومته
اقدام ایدوب منسوب ومتعلقلرینه لاحق ظلم وجوری دفع ایله ساحهٔ حمیتلرینی غبار ذل وهواندن صیانت
ایدرلر * بو امرك اصل وسببی اولدرکه ولای عتاقه وولای موالات ایله حاصل اولان اتصال واتحاد قرابت
نسبیت سببیله ثابت اولان اختلاط وتعلقه مشابه ومماثل اولوب والد وولدینك دنیاده حیاتنه سبب عادی
اولدیغی کبی مولی العتاقه عبدك ومولی الموالات دخیلك حیات معنویه سنه وسیله اولملریله بینلرنده علاقهٔ
قرابت نسبیه کبی برعلاقه ثابت اولوب علاقهٔ نسب اوزرینه ترتب ایدن ثمره وفائده قرابت حکمیه اوزرینه
دخی مترتب اولور * بوتحقیقمزدن سلطان سریر رسالت وپادشاه اورنك نبوت علیه افضل التحیت
حضرتلرندن مروی اولان تعلموا من انسابکم ماتصلون به ارحامکم حدیث شریفنك معناسی لطیفی ظاهر
اولوب نسل ونسبك ثمره وفائده سی صلهٔ ارحام وحفظ حقوق قرابته راجع ومنحصر اولمغله کتب علم
انسابده تحریر اولندیغی اوزره تعداد وسایط نسل ونسب ایله اشتغال فائدهٔ کامله دن خالی اولدیغنه اشارت
بیورلمشدر زیرا نسل ونسب برشخصك شخص آخره ولادت ایله انتساب واتصالندن عبارت برامر نسبی اولوب
والد ومولود کبی خارجده محقق امور موجوده دن اولمدیغی معلومدر * لکن موجودات خارجیه یه
عارض برامر اعتباری ووصف اضافیدرکه انکله موصوف اولان ذاتلرك بربرلریله اتصال واتحاد ایله
علاقه لرینی موجب اولمغله حیاتلری وقتنده عون ونصرت ومماتلرنده ارث شرعی فائده سی ترتبنی اقتضا
ایدر * اکر نسب وقرابت شك وشبهه دن خالی ظاهر ومنجلی اولوب اصول ووسایطی کرکی کبی مضبوط
ومحفوظ ایسه اصحابنك نفسلرنده غیرت وحمیت ثابت وقائم اولمغله حزن وسرورده مشارکت ولدی الحاجه
بربرلرینه معاونت ومظاهرت ایدرلر * واکر نسل ونسب طول عهد ایله منسی اولوب السنهٔ ناسدن خبر
بعید ایله مسموع ومظنون ایسه غیرت وحمیتده فتور وامداد واعانتده قصور مقرر اولمغله ثمره وفائده سی
فوت اولوب اومقوله حکایات ایله توغل حقنده نهی وارد اولان اعمال لهوه اشتغال مقوله سندن معدود
اولور وعلمای کرامك * النسب علم لا ینفع * وجهالة لا تضر * قوللرینك معناسی دخی اشبو
تقریر اولنان اعتباره راجعدر * یعنی علم انساب برعلمدرکه نه تحصیلی صاحبنه نافع ونه جهلی مضردر
دیمکدر * بوندن مراد ومقصود اول نسب وقرابتدر که مضبوط ومحفوظ اولمامغله اصحابی بیننده واضح

وظاهر

وظاهر اولمیوب بلکه کتب علم انسابده اخبار بعیده ایله معلوم اولان حکایات مقوله سندن اوله آنده ثمرهٔ عون ونصرت فوت اولوب منفعت عصبیتدن خالی اولمغله درجهٔ اعتباردن ساقط وعلم وجهلی مساویدر دیمکدر * بو محلده سکزنجی فصل تمام اولوب طقوزنجی فصلك بیاننه شروع اولندی

(فصل تاسع)

کتاب اولك ایکنجی فصلنك طقوزنجی فصلی طوایف امم بیننده حفظ نسب بلاد معموره دن بعید دشت وبریه ده ساکن قبائل عرب ایله سائر بدویلره مخصوص ومحصور اولدیغی بیاننده در * بو امرك سر وسببی بالطول والعرض صحیفهٔ معمورهٔ ارضده ساکن اولان طوایف امم وزمرهٔ بنی آدمدن قبائل عربك اسباب معاش ووجوه اکتسابدن حظ ونصیبلری رعی جمل وناقه یه محصور وانلك زوائد ومنافعیله تعیشه مقصور اولوب جمل وناقه دخی بریه وبادیه ده نابت درخت مغیلان تناوانه وفروع وتناجندن دفع ضرر برد ایچون رمال حارده تربیه یه محتاج اولمغله تدارك ضرورت معاش طائفهٔ عربی بر وبیابانده توحش وتوطنه داعی اولوب متاعب وشدایده تحمل ایله جبلهٔ لی سبق ایتدکلری بوندن اقدم فصول سابقه ضمننده ذکر وتفصیل اولنمشیدی شویله که بونلر امر معاشده ضرورت ومضایقه وفقر وفاقه یه صبر ایله ترك اسباب تجمل ومتاعب وشدایده تحمله معتاد اولوب مفازهٔ صعب السلوك وبریهٔ نامسلوکده سکون واقامته مألوف اولمریله بارکران رنج وعنایه ابتلا بونلره عادت وخلقت وجبلتلرنده مرکوز بر کیفیت اولمشدرکه سائر آحاد ناس ایچون بونلرك احوالنه میل ورغبت وتحصیل انس والفت متصور دکلدر * بناء علی هذا بلاد معموره ده ساکن ومقیم اولان رجال امن وحضور وراحت وسروره مألوف وبساط عیش وصفاده ترفه وتنعم ایله موصوف اولمغله بریه وبادیه ده اقامت وبدویلر ایله انس والفتدن اعراض ایتدکلری کبی اهل بادیه دخی عهد صبادنبرو آبا واجدادلری حجر تربیه سنده مألوف ومعتاد اولدقلری شدت ومشقتی سرمایهٔ راحت عد ایدوب بونلردن برفرد حسن اختیاریله مألوف اولدیغی حالی ترك ایتمك ممکن دکلدر * بو سببدن ناشی دشت وصحرا وبریهٔ قفرایی مسکن ومأوی اتخاذ ایدن قبائل عربك نسل ونسبلری اختلاط اجانبدن مصون ومحفوظ اولوب سلسلهٔ قرابتلرینه منتظم اولان رجالك ارالرینه اجنبی دخولیله اصل ونسبلری مدخول دکلدر * بو امرك حقیقتی اشراف عرب عاربه نك جد اعلالری مضر بن نزاردن منشعب قریش وکنانه وثقیف وبنی اسد وهذیل وبونلره مجاور خزاعه قبائلنده ظاهردرکه بونلر ممالك شام وعراقده واقع مزارع معموره ومراعیٔ موفوره دن بعید محللرده زروع وضرع وعدن خالی بریه لرده ساکن اولوب کسب ومعاشده قحط وغلا ورنج وعنایه مبتلا برقوم اولمغین قبیله لرندن خارج کسنه بونلرك وطنلرنده سکون واقامته میل ورغبت ایتمریله نسل ونسبلری بیکانه لرخللندن مصون ومحفوظ اولمشدر * اما قبائل عربدن حمیر وکهلاندن منشعب لخم وجذام وغسان وطی وقضاعه وایاد قبیله لری چمن ومرعالری مرغوب معدن خصب ورخا اولان محللرده ساکن اولوب اجانبدن جوارلرنده واقع بلاد اهالیسی انلرله الفت وموانسته میل ورغبت ایتملریله نسل ونسبلری اجانب واباعد ایله مخلوط ومشوب اولوب ذکر اولنان حمیر وکهلان قبائلنك بیوت وشعوبنده بین الناس اختلاف عظیم واقع اولدیغی معروف ومشهوردر * زیرا حفظ نسب قبائل عربیه مخصوص اولوب طوایف عجمك نسل ونسبلری محفوظ اولمغله جوارلرنده ساکن قبائل عرب ایله اختلاط ایتدکلرنده انلرك نسبلرینی دخی افساد ایتملرندن ناشی خیر الاصحاب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلری تعلموا النسب ولا تکونوا کنبط السواد اذا سئل احدهم عن اصله قال من قریة کذا کلامیله طوایف عربیه نسل ونسبلرینی محافظه ایله امر بیوردیلر * یعنی ای قبائل عرب نسل ونسبلریکزك حفظ وصیانتنی موجب اموری تعلمه اهتمام ایدوب اضاعت نسبده سواد کوفه ایله بصره میاننده واقع وادیلره نزول ایدن نبط طائفه سی کبی اولمکزکه انلردن برندن اصلك نه در دیو سؤال اولندقده فلان قریه ده ساکن اولورز دیو جواب ویررلر * معلوم اوله که صدر اسلامده عساکر مسلمین وجنود موحدین ساکن اولدقلری بلاد وامصاره نسبت ایله تلقیب اولنوب مثلا شام عسکرینه جند دمشق وقنسرین لشکرینه جند

قنسرين وحلب الشهبا واكا قريب بلادى مشتمل مملكت عسكريته جند عواصم اطلاق اولنور ايديكه خلفاى راشدين ايامنده ودولت امويه اوائلنده مهاجرين وانصار وسائر جنود اخيار سل سيف جهاد ايله فتح وتسخير ايتدكارى بلاده توزيع وتفريق اولنوب هرطائفه توطن ايتدكارى ممالكه نسبت ايله معروف اولوب حتى اندلسده واقع قبائل عرب دخى وطنلرينه انتما ايله تلقيب اولنديلر * مع هذا اوائل اسلامده قبائل عربك نسل ونسبلرى بيكانه دخوليله مختل اولميوب هر قبيله نك نسب وحسبلرى قبيلهٔ اخرى دن امتيازينه كافى ايدى لكن طوايف عسكريه امرا ورؤساسى قتنده نسل ونسبلريله اشتهاردن فضله علامت زائده ايله معروف اولمق ملاحظه سيله موطنلرينه نسبت ايله موسوم اولديلر * صدر اسلامدن صكره ممالك اسلام متسع وقبائل عرب باديه دن اطراف واقطاره منتشر اولوب طوايف عجم وروم ايله مختلط اولمريله نسل ونسبلرى فاسد ومختل اولمغين ثمرهٔ شجرهٔ قرابت اولان عصبيت فائده سى محو ومضمحل اولوب لدى الحاجه بربرلرينه عون ونصرتده همتلرى فاتر وقدرتلرى قاصر اولدى وتمادئ ايام واختلاط اعجام ايله امصار وبلاده نزول ايدن قبائلك كتدكجه نسل ونسبلرى نسى منسى اولوب محافظهٔ علاقهٔ قرابت انجق باديه ده اقامت ايدن اعرابده باقى قالدى * والله وارث الارض ومن عليها * فصول فصل ثانيدن بو محله طقوزنجى فصل تمام اولوب اوننجى فصلك بيانته شروع اولندى

(فصل عاشر)

كتاب اولك ايكنجى فصلك اوننجى فصلى اختلاط اجانب واباعد ايله انسابك ضبط ونظامى نه وجهله مختل اولديغى بيانندهدر * معلوم اوله كه عامهٔ افراد بشر نسل ونسبده حضرت آدم عليه الصلاة والسلامه منسوب ومنتسب وشجرهٔ وجود مسعودلرندن منفصل ومنشعب اولوب صحيفهٔ معمورهٔ ارضده توالد وتناسل طريقيله قرنا بعد قرن عرب وعجم وروم كبى قبائل وعشايره متفرق ومنقسم اولمشلردر * لكن بو قبائل وشعوبك بعضيسنك شرف علم وكمال يا جود وافضال يا محاسن اعمالدن برغيرى جهتله قبيلهٔ اخرى اوزرينه فضل ومزيتى اولمغله بو شرفدن محروم اولان رجال قوت وشوكت وحسن سيرت ايله معروف اولان خاندان انساب ذوى الاحسابه وجوه انتسابدن بر وجهله دخول وانتمايه سعى ايدرلر * بعضيلرى زمان جاهليتده جارى اولديغى اوزره لدى الحاجه بربرلرينه امداد واعانت ايتمك اوزره بينلرنده عهد وميثاق ايدوب ايمان غلاظ ايله عهدلرينى توثيق وتأكيد ايدرلر * بعضيلرى دخى نشو ونما بولديغى قبيله نك ضعف وفقرينه بناء انلردن مفارقت واقويايه مراجعت ايدوب حياتنده قوى ضعيفك جنايت وغرامتنى تحمل ومعاونت ومظاهرتنه تكفل شرطيله بعد الممات كندويه وارث اولمق اوزره ضعفا اقويا ايله عقد ولا ايدرلر * بعضيلرى دخى قوم وقبيله لرى بيننده جنايت ايتمكله مؤاخذه خوفيله ايچلرندن فرار ايدوب قبيلهٔ اخرى اهاليسنه استناد والتجا وكنف حمايه لرينى ملاذ ومأوا ايدرلر * بعده بو نلرك جمله سى سايهٔ حمايه لرينه التجا ايتدكارى قبيله نك اعوان وانصارندن معدود اولوب ضمان جنايت وتحمل ديتده اول قبيله يه مخصوص اولان منافع ومغارمده مشترك اولمريله انلرك اقارب وخويشانى زمرهسنه ملحق اولورلر * زيرا سلسلهٔ نسبلرى اصل واحده منتهى اولان رجالك ثمرهٔ قرابتلرى اول سلاله نك رجالى ميانتده منعقد اولان حقوق قرابتى محافظه ومراعاتدن عبارت اولمغله ثمره وفائده ده اشتراك نسل ونسبده اشتراك منزله سنه تنزيل اولنوب بينلرنده منعقد اولان شرايط عهدى محافظه يه اهتمام ولدى الحاجه عون ونصرته قيسامه تعهد ايله بر قبيله يه داخل اولان رجال اول قبيله نك اهل انسابندن معدود اولور * بوندن صكره طول عهد وزمان ايله بونلرك اصل نسبلرى منسى اولوب حقيقت حاله واقف رجال دخى منقرض واكثر ناس قتنده احواللرى مجهول ومشتبه اولور * ودخى وقت جاهليت وعهد اسلامده قبائل عرب وطوايف عجم ميانتده شجرهٔ نسل ونسب بر منبتدن منبت آخره نقل وارتحالدن خالى اولميوب هر عصرده عوارض اسباب ايله تداخل انساب واقع اولمشدر * ازجمله قبائل عربدن آل منذر قبيله سى وانلك امثالى سائر عشاير وقبائلك نسل ونسبلرنده مهرهٔ فن انساب بينلرنده جارى اولان اختلافاته نظر ايله مدعامزك صدقى ظاهر اولور *

وبوجمله دن بری عرفجه بن هرثمه نك بجیله قبیله سنه ریاستی خصوصنده اولان حکایه درکه فاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلری زمان خلافتلرنده عرفجه‌یی بجیله قبیله سنه رئیس ووالی نصب ایتدکده رجال قبیله عرفجه‌یی ایچلرینه صکره دن دخیل اولمغله ریاستدن عزلنی رجا ایدوب قبیلهٔ بجیله اشرافندن جریری اوزرلرینه والی نصب ایتمك اوزره حضرت عمردن نیازا ایتدکلرنده عرفجه قبیلهٔ بجیله رجالنی قوللرنده تصدیق ایدوب دیدیکه یا امیر المؤمنین بنم اصل نسبم ازد قبیله سنه منسوب اولوب قومم ایچنده قصاصی موجب بر جنایت صدورایتمکله انلردن فرار وبجیله قبیله سنه دخول ایله ایچلرنده قرار ایلدم دیو ریاسته اهل اولمدیغنی اقرار واعتراف ایلدی مضمون حکایه‌یه دیدهٔ اعتبار ایله نظر اولنمق لایقدرکه عرفجه نك اصلی ازد قبیله سنه منسوب ایکن کندیدن صدور ایدن جنایته بناء عقوبت ومؤاخذه خوفیله بجیله قبیله سنه التجا وانلرك سلسلهٔ نسبلرینه انتما ایدوب حتی قبیلهٔ بجیله دن مسند ریاسته اعتلا به اهلیت مرتبه سنه بالغ اولدی * اگرطول عهدوزمان ایله اصلی مجهول اولیدی نسب اولی بالکلیه محو ومنسی اولوب من کل الوجوه قبیلهٔ بجیله رجالندن معدود اولمغله مسند ریاسته اعتلا ایدردی بو امری امعان نظر ایله تأمل ایدن اهل بصیرت باری تعالی حضرتلرینك امر ریاست واجرای احکام سیاستده سر وحکمتنی اعتبار واذعان ایدر * حالا عهد مزده وعهود سالفه ده بو مقوله تداخل انساب کثیر اولوب مبدأ ومنتهاسی مضبوط ودخول ایدندن محفوظ سلالهٔ خالصه اقل قلیلدر * بومحلده فصل عاشر تمام اولوب اون برنجی فصلك بیاننه شروع اولندی

﴿فصل حادی عشر﴾

کتاب اولك ایکنجی فصلنك اون برنجی فصلی قوت وصولت صاحبی قوم وقبیله اوزرینه ریاست سلسلهٔ نسبلرینه داخل اولان رجاله مخصوص اولوب بیگانه‌یه تفویض وتقلید اولنمدیغی بیاننده‌در * معلوم اولاکه حکومت وریاست قهر وغلبه ایله ضبط وسیاسته موقوف اولوب قهر وغلبه دخی قرابت نسبیه وعصبیه اصحابی قبائل وعشایرك مکنت وقدرت وشوکت وسطوتلری ایله حاصل اولدیغی اوائل فصولده رقزدهٔ صحیفهٔ مقال اولنمشیدی * بناء علیه نسل ونسبلری واحد بر قومك اوزرینه ریاست وحکومت ایله استیلا ایدن ذاتك نسبی برخاندان عظیم الشانه منسوب اولمق لازمدرکه کثرت اقارب واصهار ووفرت اعوان وانصار ایله فرمانبر اطاعتی اولان سائر قبائل وعشایرك هر برینه غالب اولوب قومی بیننده ترتیب اسباب ریاست واجرای احکام سیاسته قادر اوله * زیرا بر قوم وقبیله کثرت اعوان وانصار ایله رئیسلرینك کندیلرینه غلبه‌سنی مشاهده ایتدکده مسند ریاسته لیاقتنی حس واذعان ایدوب امر ونهیینه اطاعت وانقیاده مضطر اولور * اما قبائلدن بر قبیله نك اصل نسبلرندن خارج اولوب بالاده ذکر اولنان وجوهدن بر وجه ایله ایچلرینه دخیل اولان شخصك کثرت اقارب وخویشان ایله قوت وسطوتی اولمامغله بین القبائل ریاسته اهل اولمدیغی ظاهردر * واگر بر تقریب ایله بر قومه دخیل اولان کسنه نك اول قومه اتصال وانتسابی طول عهد ایله منسی اولوب دخولنك ابتداسی معلوم اولمامغله اول قبیله نك اهل انسابندن دخی معدود اولسه‌یدی اول قبیله نك اوزرینه انك اولاد واحفادینك ریاست وحکومت ایله استیلاسی متصور اولمز * زیرا بین القبائل حکومت وریاست اول قبیله نك اهل انسابندن برخاندان عظیمده نشأت ایدن رجاله نسلا بعد نسل اجداددن آبایه وآبادن ابنایه منتقل اولوب قرنا بعد قرن بربرلرینه ملحق ومتصل اولور معلوم اولاکه رؤسای قبائل وامرای عشایردن قتی چوق کسنه‌لر بین الانام محاسن ومحامد ایله معروف وکرم وشجاعت ایله موصوف اهل انسابه دخول وانتساب زعمیله کندی قوم وقبیله‌لری نسبلرینی ترك ایدوب کسب شرف ایچون سلسلهٔ نسبلرندن خارج قبیلهٔ اخرایه منتسب ومنتمی اولدیغنی ادعا ایدرلر * بیلمزلرکه بو ادعالری کندی منصب وریاستلری شرفنی مخل اولوب فرمانبر اطاعتلری اولان قوم وقبیله‌لرینك سلسلهٔ نسبلرندن خارج قبائل اخرایه انتساب ادعالری حاکم اولدقلری قبیله‌یه صکره دن دخیل اولدیغنی ایجاب ایتمکله اول قبیله‌ده منصب ریاسته استحقاقلرینه طعن وقدحی موجب اولور * ازجمله حالا عهد مزده بلاد مغربده زناته عشیرتی قبائل بربریه‌دن

برقبیله ایکن من حیث النسب طائفهٔ عربیه منسوب اولمرینی ادّعا ایدرلر * ودخی اهل بلاد غرب میانسنده حجازیلر دینمکله معروف اولوب زغبه قبیله سندن بنی عامره منسوب بنی دیاب قبیله سی دخی اصل ونسللری بنی سلیم ایله شرید قبیله سنه منتهی اولمق زعمیله ادعا ایدرلرکه کندیلرینک جدلری فی الاصل صنایع تجارتدن تابو تجیلق صنعتیله بنی سلیم قبیله سندن چیقوب بنی عامره ملحق اولوب انلرله مدت مدیده اختلاط ایتمکله بنی عامر قبیله سنه رئیس اولدقده بنی عامر بونلرک جدلرینه حجازی تسمیه ایلدیلر * وینه بلاد غربده توجین قبیله سندن بنی عبدالقوی بن عباس عشیرتی دخی عم پاک خیرالناس حضرت عباس بن عبدالمطلب نسلنه انتساب ادّعا ایدوب جدلری عباس بن عطیه نک عباس بن عبدالمطلبه اسمده مشارکتی اولمغله ال عباس نسلنه منسلک اولمرینی زعم ایلدیلر * مع هذا زعملری واقعه مخالف ونفس الامره مغایر اولوب دعوالری حلیهٔ صدق وسداددن عاطلدر * زیرا مغرب زمین دولت عباسیه نک ابتدا سندن انتهاسنه وارنجه آل عباسک اعدالری اولان سادات علویه وخلفای فاطمیین دن عبیدیین وادارسه دولتلری ضبطنده اولوب بنی عباس ایله علویین میانسنده عداوت عظما وبغض وشحنا مستحکم اولمغله بنی عباس اعدالری مملکتنه وصول وزمرهٔ علویینک بلادینه دخول ایتمک مستبعددر * وکذلک ینه قبائل بربریه دن ابناء زیان دینمکله معروف بنی عبدالواد ملوکی دخی سادات علویه دن ادارسه خلفاسندن قاسم بن ادریس اولادندن اولمرینی ادّعا ایدوب بونلرک سلسلهٔ نسل ونسبلرنده قاسم اسمیله مسمی برشخص اولدیغی مشهورا ولمغله السنهٔ بربریه دن لسان زناتیده بنی قاسم معناسنه مستعمل اولان ائت القاسم لفظیله بنی القاسم معناسنی مراد ایدوب جدلری اولان قاسمی خلفای ادارسه دن قاسم بن ادریس یاخود قاسم بن محمد بن ادریس اولق اوزره زعم ایدرلر * اکر ابناء زیانک بو ادّعالری صحیح دخی فرض اولنسه اولک ادارسه دن معدود اولان قاسم بن ادریسک نتیجهٔ حالی وغایت احوالی عباسیه نک ادارسه یه اولان معاداتلری خوفیله قاسم بن ادریس مقرّ خلافت عباسیه دن بلاد غربه فرار ایدوب ابنای زیان قبیله سندن استمداد ایتمکله انلرک امداد واعانتلریله دعوت ودولتلری پابرجای استقرار اولمشدر والا قاسم بن ادریس سادات علویه دن اولوب ابناء زیان قبیله سی سلسله سندن خارج اولمغله بربریه وبادیه ده قبیلهٔ مزبوره نک اوزرلرینه ریاست وحکومتی متصوّر اولمز * بلکه ابناء زیانک بو دعوالرنده منشأ غلطلری اولدرکه سلسلهٔ خلفای ادارسه ده قاسم اسمیله مسمی اشخاص کثیره واقع اولوب ابناء زیانک سلسلهٔ نسبلرنده دخی قاسم نام برشخص اولدیغی مشهورا ولمغله کندی سلاله لرنده اولان قاسمی ادارسه میاننده دور وذکری کثیر اولان قاسملرک بری اولمق اوزره وهم ایتمشلردر * مع هذا ابناء زیانک مسند ریاسته اعتلالری وقوم وقبیله لری اوزرینه حکومت ایله استیلالری قوم وقبیله لرینک کثرت وعصبیتلریله حاصل اولوب علویه وعباسیه وسائر انساب شریفه دن برنسبه انتساب وانتمایه موقوف اولمغله سادات ادارسه دن قاسم بن ادریسه انتساب تکلفنه محتاج دکللردر * معلوم اوله که امرنسبده اشبو ذکر اولنان خبط وخطا ملوک وسلاطینه مداهنه ایله تقرب ایدن ندما وخواص مقرّبینک ابداع واختراع ایتدکلری کلمات بی مآل ایله حاصل اولوب کیده رک بین الناس کلاملری مشهور ومنتشر اولمغله خلقک صحیفهٔ قلبلرنده راسخ اولوب ردّ وطعندن بعید اولور * لکن ابناء زیان وملوک بنی عبدالوادک ابتدا مبانیٔ ملک وسلطنتلرینی تمهید وتشییده اقدام ایدن یغمراسن بن زیان ندما ومقرّبلری سلسلهٔ ادارسه دن قاسم بن ادریس اولادندن اولمق اوزره علی طریق المداهنه تقرّب مراد ایتدکلرنده کلاملرینی ردّ وانکار ایدوب لغت زناتیه ایله بو مضمون اوزره انلره خطاب ایلدیکه بز عالم دنیاده ملک وسلطنته سیف وشمشیر ایله مالک اولوب نسب علوی وعباسی یه انتساب ایله نائل عزوجاه اولمدق وافعال واطوارمزک آخرتده نفعی دخی جناب علام الغیوبه مفوّضدر دیوندمانک مداهنه لرینی ردّ ایلدی * وکذلک قبیلهٔ ریاح شیوخی ذواوده عشیرتی ایله طرف شرقده طی قبیله سی امراسی ایله بنی مهنا دخی سلسلهٔ نسبلرینک برامکه بجابرانه منتهی اولاسنی ادّعا ایدرلر * وینه زغبه قبیله سندن منشعب بنی یزید جماعتنک شیوخی بنی سعد ابی بکر الصدّیق رضی الله تعالی عنه حضرتلرینک اولادندن اولمق ادّعاسنی ایدوب وتوجین قبیله سینه منسوب بنی بدللتن شیوخی بنی سلامه دخی سلیم عشیرتنه انتساب ادّعا ایدرلر * خلاصهٔ کلام قبائل

وعشایر میاننده بونلرك امثالی خبط وخطا کثیر اولوب لکن داخل قبلر و اطاعتلری اولان قوم وقبیله لری اوزرلرینه بونلرك ریاست وحکومتلری اول قبیله نك سلالهٔ نسل ونسبندن خارج انساب بعیده یه انتساب ادعالرینی مانع اولور * بلکه قبیله لرینك صریح وخالص نسل ونسبلرندن اولملرینی تأیید ایدوب قوت وسطوتده غالب اقوای عصبات انسابلرندن اولملرینی تعیین ایدر * بناء علیه بریه وبادیه ده بین القبائل ریاست وحکومت اول قبیله نك نسل ونسبلری رجالندن قوت کامله وسطوت قاهره اصحابی کمسه لره مخصوص اولدیغی معلوم اولدقده انساب رؤساده بو قاعده یه مراعات ایله خبط وخطادن احترازاولنور * لکن دیار غربده موحدین دولتنی اقامت ایدن محمد بن تومرت مهدینك سادات علویه نسبنه انتساب ادعاسی امر نسبده غلط یابدن معدود اولیوب قوم وقبیله سی اوزرلرینه ریاستنه خلل ویرمز * زیرا محمد مهدی قبائل بربریه دن هرغه قومنده نشأت ایدوب وقبیله سی میاننده فی الاصل ملك وریاست خاندانه منسوب اولیوب من جهة النسب متوسط الحال ایکن بین الانام مزید عقل وذکا وکمال زهد وتقوی ایله معروف صاحب رشد وذها کمسنه اولمغله مصامده قبیله سی بالکلیه تحت اطاعتنه داخل اولدقدنصکره کندی عشیرتی اولان هرغه قبیله سنه رئیس وحاکم اولوب سلسلهٔ جلیلهٔ علویه یه انتساب ادعاسی ریاستنه مانع اولمدی والله عالم الغیب والشهادة بو محلده کتاب اولك فصل ثانیسی فصولندن اون برنجی فصل تمام اولوب اون ایکنجی فصلك بیاننه شروع اولندی

(فصل ثانی عشر)

کتاب اولك ایکنجی فصلنك اون ایکنجی فصلی شرف حسب حقیقتنده اهل انساب جملهسندن قوت قاهره وسطوت باهره ایله موصوف اولان خاندانلره مخصوص اولوب بونلرك غیری یه حسب اطلاقی تشبیه ومجاز طریقیله اولور * بو امرك بیانی اولیله درکه نوع بنی آدمده شرف حسب انجق نسل ونسبی مضبوط وشوکت وسطوت ایله موصوف رجالك آبا واجدادلرینك اخلاق حسنه وخصال مستحسنه ایله مناقب ومآثر السنهٔ انامده مذکور اولمغله حاصل اولور * ودخی بیوت انساب واحسابك معناسی برکسه کندی آبا واجدادندن علم وفضیلت یاکرم وشجاعت یاخود بونلرك امثالی برصفت ایله معروف اشراف رجالی عد ایتمکدن عبارتدرکه اول شخصك ولادت ایله انلره انتسابی قوم وقبیله سی بیننده کندویه تعظیم واجلالی موجب اولور * زیرا اول شخصك که آباء کرام واجداد عظامی اخلاق حسنه وآثار مستحسنه ایله معروف وموصوف اوله قوم وقبیله سنك نفوسنده انلره اجلال واکرام راسخ وثابت اولمغله اولاد وابناسنه دخی تعظیم وتبجیله مجبول اولورلر * ودخی نسل ونسبده طبقات ناس معادن ذهب ونحاس کبی مختلف ومتفاوت اولدیغی الناس معادن خیارهم فی الجاهلیة خیارهم فی الاسلام اذا فقهوا حدیث شریفیله ثابتدر یعنی الله اعلم ورسوله زمرهٔ بنی آدم اخلاق وخصالده معادن جواهر کبی مختلف اولوب زمان جاهلیتده خصال جمیده ایله موصوف اولان رجال شرف اسلام ایله مشرف اولدقدنصکره آداب شرع شریف ایله متأدب اولدقده ینه خیار اصحاب انلردر دیو نفوس بشریه نك اخلاق وخصالده تفاوت واختلافنه اشارت بیورلدی فعلی هذا حسبك معناسی نسل ونسبده شرافته راجع برصفت شریفه اولوب ونسل ونسبك ثمره وفائده سی دخی اهل انساب واقاربك وقت حاجتده بربرلرینه تعاون وتناصر اوزره اجتماعلرینه مخصور اولدیغی بیان اولنمشیدی * بناء علیه اول کمسه نك که سلسلهٔ نسل ونسبی طاهر وزکی اولوب وکثرت اقارب وخویشان ایله ساحهٔ عزتی اطالهٔ دست تطاولدن محمی اوله انده فائدهٔ نسل ونسب اوضح واقوی اولوب آبا واجدادنك عزت وشانی ومناقب جزیله ایله اشتهاری فضیلت اخری اولور * بو تقدیرجه محاسن آبا واجداددن عبارت اولان شرف حسبك عصبیته وسطوت اصحابی اولاد وابناده اعتباری اصل اولوب خاندان انسابك قوت وشوکتلرینك تفاوتیله شرف حسبلری وقدر ومنزلتلری دخی متفاوت اولور * زیرا برقبیله نك اسلاف وابالرینك شرف شان وعلو مکان ایله اشتهاری اول قبیله رجالنك ذاتلرنده قوت وسطوتلری اعتبارندنصکره معتبر اولمغله عصبیت وشوکت شرف حسبه اصل ومدار اولور * اما بلدان وامصارده بربلده ده فرد ووحید

ساكن اولوب اطراف وجوانبی محفوظ وقوی وكثرت اقارب ایله دائره‌سی محمی اولمیان رجالك فی الاصل
آباواجدادنك عزت شان ایله اشتهاری كندی حقنده مفید اولمغله انلرده شرف حسب تشبیه ومجاز
طریقیله اعتبار اولنور * واكثر اهل امصاردن بومقوله رجال محاسن آباواجدادلرینی تعداد ایله كندیلرده
جلالت نسب وشرف ظن ایدرلرسه زعملری دعوای مجرد اولمغله درجهٔ اعتباردن ساقط اولور * زیرا
بودعوانك ما آلی اخلاف اسلافنك وابنا آباسنك ازمنهٔ سالفه ده سبق ایدن محاسن ومحامدینی ذكروعد
ایدوب كندیلرده ثمرهٔ نسب وحسب اولان شوكت وعصبیت مفقود اولمغله قول مجردی مایهٔ افتخار وسرمایهٔ
عزواعتبار اتمش اولور * لكن جلالت عزوشان ایله قوت وسطوت اصحابی رجاله ذكر اولنان شخصلك
تعدد آباده مشاركت ومشابهتی اولمغله مجاز طریقیله صاحب حسب اطلاق اولنوب حقیقتی ارباب شوكت
وسطوته مقصوردر * ودخی اصحاب انسابدن بعض رجالك زمان سابقده اقارب وخویشانی موفور
وجلالت نسب وحسب ایله اطراف وجوانبی مرهوب ومعمور اولوب بعده عشیرتی رجالی بلدان وامصاره
متفرق واجانب واباعد ایله مختلط اولمغله قوم وقبیله سنك قوت ومكنتلری زائل اولدقدنصكره ینه اول
نسلك اعقابندن باقی قالان ضعفا وعجزه‌نك دماغلرنده آباواجدادلرینك شهرت وشانی خولیاسی جایگیر
اولوب كندیلرینی اشراف بیوت انساب قدیمه‌دن عد ایله فخر ومباهات ایدرلر * وطوایف عرب وعجمدن
عهد سابقده معمور اولوخانداناره منسوب اهل امصاردن نیچوق كمسنه‌لر بوخولیای بی مآل ایله ژاژخای
لاف وكذاف اولوب سلسلهٔ نسل ونسبلری رجالندن سلفلرینك محاسن ومحامدیله مفتخر حالا عهدمزده
نیچوق طائفه موجوددر * ازجمله بوسودای خام وخولیای بی نظام بنی اسرائیلك دماغلرنده باقی قالوب
حضرت ابراهیم صلوات الله تعالی علیه وسلامه حضرتلرندن صاحب ملت وشریعتلری حضرت موسی
كلیم الله صلی علیه الاله حضرتلری زمانه‌دگینجه منبت نسل ونسبلری انبیاء عظام ورسل كرام علیهم السلام
حضراتی ایله محفوف ومعمور اولوب حضرت موسی علیه السلام زماننددنصكره دخی حق سبحانه وتعالینك
وعد كریمی اوزره نیچه زمان ملك وسلطنت وشوكت وسطوت ایله سلاله‌لری محمی اولمشیدی بعده نعم
الهیه‌نك شكرنده قاصر وبغی وطغیان اوزره مصر اولمغله یدلرندن ملك وسلطنت نزع اولنوب كمال ذل
وهوان وجلای اوطان ایله تغریب ونیچه بیك ییل كفر وضلاللری مقابله‌سنده سبی وجزیه ایله تعذیب
اولندقدنصكره ینه اسلاف عالی نژادلرینك شرف شان وعلو مكان ایله مباهات سیاقنده قوم وقبیله‌سنك
بعضیلری نسل هارونه وبعضیلری دخی نسب یوشعه وبعضیلری كالب ویهودا اعقابنه انتساب
دعواسیله بینلرنده افتخار ایدرلر * مع هذا ازمنهٔ قدیمه‌دنبرو سعادت دینیه وریاست دنیویه‌دن محروم
وفیمابعد ظهورندن مأیوس اولمغله دعوای مباهاته اهل اولمدقلری ظاهردر * وطائفهٔ بنی اسرائیلك غیری
اهل بلداندن نیچه عجزه ومساكین دخی اصلنده جلالت شان ایله معروف اولان اسلافلرینك محاسن
ومحامدینی عد ایله هذیان ایدرلر * ودخی اعلام فضلای اندلسدن حكیم مغربی ابوالولید ابن رشد قرطبی
كتب ارسطالیسی شرح وتلخیص اثناسنده كتاب خطابه مباحثنده كلامی منجر اولدقده حسبك تفسیر
وتعریفنده كریوهٔ خبط وخطایه سالك ایدوب حسبی برشخصك نسل ونسبی بر بلده‌ده سكون واقامتلری قدیم
اولان قومه منسوب اولمقدن عبارت طوتوب شخص مذكورك جلالت شان وغلبه واقتدار ایله اتصافنه
تعرض ایتمدی لكن برذاتك كثرت اقارب واتباع ایله اطراف وجوانبی معمور اولمیوب قوتی بیننده
امری نافذ حكمی جاری اولمدیغی صورتده مجرد آباواجدادنك اول شخصك ساكن اولدیغی بلده‌یه نزوللرینك
سبق وقدمی كندی حقنده نفع ویرمدیكی ظاهردر * بوتقدیرجه ابن رشد قرطبی حسب لفظنی مجرد
تعدید محاسن آبا ایله تفسیر ایتمسی خطابه مقامنه مناسب اولمدیغنه مبنیدر * زیرا اصطلاح حكماده خطابه
قتق ورتق اصحابی اهل حل وعقدك ترغیب وترهیب ایله قلوب ناسی میل ایتدیره‌جك كلاملرینه اطلاق
اولنور * امّا اول كمسه كه وفور اعوان وانصار ایله محفوف الاطراف ومحمی الاكناف اولمیوب حل وعقد
امور جمهور ایله رأیی متبوع ومعتبر اولمیه انك امر ونهیی محز قبوله اصابت ایتمیوب ترغیب وترهیب ایله
برفردی استمالته قادر اولمدیغی ظاهردر * لكن ابن رشد قرطبی دیار اندلسده نشأت ایدوب وقبائل وعشایرك

قوّت وسطوتلری زائل وعصبیهٔ نسبیه ایله مکنت وقدرتلری مضمحل اولدیغی وقته مصادف اولمغله اهل انسابده صفت مادحه اولان حسبی مجرّد اسلاف وآبالرینك شرف عز وشان ایله شهرت وتعددینه قصر ایدوب نسب وحسب ایله موصوف اولان شخصك حدذاتنده کثرت اعوان وانصار نفوذ کلامه اقتداری صفت حسبده معتبر اولدیغندن غفلت ایلدی والله بکل شیء علیم * بو مقامده فصل مذکور تمام اولوب اون اوچنجی فصلك بیانه شروع اولندی

(فصل ثالث عشر)

کتاب اوّلك ایکنجی فصلنك اون اوچنجی فصلی خاندان ملك وسلطنته واصحاب یسر وغنایه منسوب اولان عبید واحرار وخدام واتباعك عزت وشرفلری مخدوم وموالارینه انتساب وانتمالرینه تابع اولوب کندیلرینك نسل ونسبلری بوبابده مرعی ومعتبر اولمدیغی بیاننده در * بو مقامك تحقیقی بویله درکه شرف نسل وحسب حقیقتده کثرت اقارب وخویشان ایله مکنت وقدرت اصحابی رجاله مخصوص اولدیغی فصل سابقده تحقیق وبیان اولنمشیدی بناء علیه اکر جلالت نسب وشرف عز حسب اصحابی رجال سلسلهٔ نسبلرندن خارج اجانب واباعدی خدمتلرینه استخدام یا عون ونصرتلرینی التزام ایله کندیلره تقریب ایدوب یا خودسبی واسترقاق ایله ملك یمینلرینه ادخال ایتدکلرنده بونلرك کندی مخدوم ومتبوعلرینه انتساب واتصاللری علاقهٔ قرابت مقامنه قائم اولوب منسوب اولدقلری خاندانه معاونت ومظاهرتده عصبیهٔ نسبیه لری سلکنه منسلك اولورلر * نته کیم مشکات صدر نبوت علیه افضل التحیت حضرتلرندن شرفریز صدور اولان مولی القوم منهم حدیث شریفنده بو معنایه اشارت اولنوب بر قومك عبد وخادمی اول قومك عشیرتی کروهنه ملحق اولوردیو بیورلدی * فعلی هذا بر خاندان عظیم الشانه ذکر اولنان وجوهدن بر وجه ایله منسوب اولان کسه لرك نسل ونسبلری اصلنده جلیل وشریف ایسه ده قوم وقبیله سندن مفارقت وانتساب ایتدکلری خاندانه دخول ومقارنت ایله ثمرهٔ نسب وحسبی اولان قوت اصلیه لری زائل اولوب نسب اصلیلری حقلرنده نافع اولمغله منسوب اولدقلری خاندانك اتباع وخدامندن معدود اولورلر * اکر اعتاب رفیعهٔ ملك وسلطنتدن بر عتبهٔ علیه یه یا بر خاندان جلیله خدمت وعبودیت ایله انتساب ایدن شخصك آبا واجدادندن بر قاچ کسنه نك اول خاندانه خدمتی سبق ایدوب بین الانام مناقب ومآثری مشهور ومذکور اولورسه سائر خدمهٔ دولت بیننده امتیاز واختصاصی مزید اولوب آبا واجدادنك اول دولته سبق ایدن خدمت وعبودیتلرینه قیاس ایله اول شخصك شرف حسب ونسب جهتیله قدر وحرمتی زائد اولور * لکن خدام دولت واعوان سلطنتك وقع واعتبارلری نسب اصلیلرینه راجع اولیوب بلکه منسوب اولدقلری خاندانه اضافه وانتسابلرندن مکسوب وصف اضافی اولمغله درجهٔ عز واعتبارلری نه قدر رتبهٔ علیایه بالغ اولورسه دخی ینه منسوب اولدقلری خانداندن من کل الوجوه ناقص ومنحط اولمق مقرردر * نته کیم عباسیه دولتنده امرای اتراك ایله انلردن اقدم آل برامکه وبنی نوبخت امراسی سلطنت بنی عباسیه انتساب تام ومدت مدیده خدمت خلفاده قدم اهتمامه قیام ایتملریله درجهٔ عز واعتباره واصل ودستمایهٔ مجد وشرفه نائل اولدقلری مشهور ومعروفدر * بو زمره دن جعفر بن یحیی بن خالد برمکینك خلفای عباسیه دن رشیده وسائر اهل بیت سلطنته تقرب وانتسابی مزید اولوب تمهید مبانیٔ عز وشرفده جمله عظمای دولت وارکان سلطنته غالب اولدی * ودخی جعفر ایله انك امثالی سائر ارکان دولت وعظمای سلطنتدن کسب نصاب عز وشان ایله معروف اولان مشاهیر امرانك احراز مجد وشرف ایله عز واعتبارلری منتسب اولدقلری خاندان دولته قدم انتساب وخدمت وعبودیتده اهتماملری سبیله حاصل اولوب کندیلرینك نسل ونسبلری اعتباریله اولمدیغی ظاهردر * واعتاب رفیعهٔ دولت وسلطنتدن بر عتبهٔ علیه یه خدمت ونصرت ایله انتساب ایدن رجالك بعضیلرینك قدیمدن نسل ونسبلری مکنت وقدرت ایله معروف بر خاندان عظیمه منتهی اولوب بعده تقالیب دهر ایله قوم وقبیله سنی پراکنده وپریشان اولمغله بیوت ملك وسلطنتدن بر دولته انتساب ایله عز وشرف اکتساب ایتدکده قوت دولت

وخدمت وعبوديتنه قياس ايله انك ايچون شرف آخر حاصل اولور * نته كيم برامكه حقنده منقولدركه بونلرك
جدلری خالدك آبا واجدادی فرس دولتنده برخاندان عظيمده نشأت ايدوب مجوس فرس بيننده معتبر نوبهار
اسميله مسمی بر آتشكده نك حفظ وحراستی بونلرك خاندانته جد بر جد موروث وعهدهٔ كفالتلرينه موكول
اولمغله عبدهٔ نار اراسنده بونلرك وقع واعتبارلری كنار علی علم ظاهر ومسلم ايدی وقتا كه خلفای
عباسيه دن سفاح زماننده جدلری خالد دولت عباسيه دائره سنه دخول ايدوب بعده اوغلی يحيی وانك
اوغلی جعفر وسائر اولاد برامكه سفاحدن رشيد وقتنه گلنجه دولت عباسيه ده مراتب عز واعتبارك غايت
ونهايتنه واصل ودرجهٔ عليای مجد وشرفه نائل اولدقلرنده ملك فرسده نسب قديملری منسی اولوب شرف عز
واعتبارلری انجق دولت عباسيه خدمت وانتسابلرينه راجع اولدی * خلاصهٔ كلام خدام واتباعك
عز وشرفی مخدوم ومتبوعلرينه مستند ومنسوب ونظر اعتبارله مكسوب ومجلوب اولوب قوت وسطوتی
زائل وغلبه واقتداری مضمحل اولان نسل قديملرله تفخر ومباهاتك ثمره وفائده سی معدوم ومفقود اولمغله
اومقوله انسابه اعتبار اوهام ووساوسدن معدود اولديغی اهل بصيرت قتنده ظاهردر ان اكرمكم عند الله
اتقاكم بو محلده اشبو اون اوچنجی فصل تمام اولوب اون دردنجی فصلك بيانته شروع اولندی

(فصل رابع عشر)

كتاب اولك ايكنجی فصلك اون دردنجی فصلی اهل انساب وبيوت احسابدن بر سلالهٔ جليله نك آبا واجدادنك
سير حسنه وصفات مستحسنه ايله علی التوالی ذكر واشتهاری درت بطنه بالغ اولدقده نهايت بولديغی
بياننده در * معلوم اوله كه اشبو عالم سفليده عناصر اربعه وانلردن مركب اولان معدن ونبات وحيوان
انواعندن هر بری مشيت عليهٔ الهيه وحكمت بالغهٔ صمدانيه وفقی اوزره عدمدن وجوده گلوب بعده
صورتلری فاسد ومختل وتركيبلری منحل اولمغله دوام وبقالری محو وفنايه متبدل ومتحول اولور * كذلك
اشبو مركبات عنصريه نك احوال واعراضی وصفات وآثاری دخی نهج واحد اوزرينه قرار ايتميوب مرور
ايام وكرور اعوام ايله برحالدن برحاله نقل ورجوع ايله محو ومضمحل اولور * خصوصا زمرهٔ نوع بنی آدمه
مخصوص اولان آثار واحوال دخی بومنوال اوزره جاری اولوب قوت استعداد ومزيد اعتبار ايله نيچه
علوم وفنون وصنايع كوناكون نشأت وظهور ايدوب بعده اختلاف عصر وزمان ايله صحيفهٔ عالمده نام
ونشانلری محو ومنسی اولور * بناء عليه شرف حسب دخی نوع بشره مخصوص بر صفت اولمغله حق سبحانه
وتعالی حضرتلری بعض اهل انسابك آبا واجدادندن نيچه كسه لری كرم وشجاعت يا علم وفضيلت مقوله سی
اوصاف جليله ايله تشريف ايدوب سلسلهٔ نسبلری بر قاچ بطنه دك دستمايهٔ شرف حسب ايله مشرف
اولدقدنصكره ينه بوخلعت زيبادوش افتخارلرندن خلع اولنوب عزتلری ذلته ونعمتلری نقمته منقلب اولمغله
وجود عارضی عدم اصلی يه رجوع ايدر * وروی ارض واديم خاكده افراد بنی آدمدن بر فردك سلسلهٔ
نسل ونسبی حضرت آدم عليه الصلاة والسلامدن كندويه گلنجه هر بطنده علی التوالی شرف حسب ايله
معمور اولميوب انجق بوخصيصهٔ شريفه ايله حبيب رب مجيب رسول نسيب وحسيب محمد مصطفی عليه افضل
التحايا حضرتلرينك جوهر كرانمايهٔ ذات عاليلری تشريف اولنوب اكرامامن عند الله جسد امجدلری
حضرت آدمدن تباشير قدوم رحمت لزوملريله صحيفهٔ عالم خرم اولديغی وقته گلنجه منتظم سلك اللآل نسب
عاليلری اولان اجداد عظام وآبای كراملری پيدرپی پايه دار عز حسب اولمشدر * بناء عليه سلالهٔ طاهرهٔ
نبويه دن غيری بيوت اهل انسابدن برخاندانده شرف عز حسب قديم اولميوب بلكه اول خاندانك سلسله سی
رجالندن كسب نصاب عز وشرف ايله ابتدا ظهور ايدن شخصه عارض بر صفت جليله اولوب بعده غالب حالده
اول شخصك ذريت واعقابندن درت بطنه وارنجه ينه نهايت بولمغله اصله رجوع ايدر * بو امرك بيانی
اوله دركه بيوت انسابدن برخاندان عظمتك ابتدا ظهورينه باعث وبادی اولان كمسنه تمهيد مبانیٔ عز وشرفده
قدم اهتمامنه قيام ايله سعی موفور وبذل مقدور ايدوب تأسيس وتشييد ايتديكی دعايم عز وشرفك دوام
وبقاسی موجب مكارم اخلاق ومحاسن اعمالی محافظه ده شد نطاق وتشمير ساق اهتمام ايدر * بعده

اخلاف واعقابنـدن بانشینی اولان ولد صلبیسی دخی والدی مسلکنه سلوک ایدوب اندن اخـذ واستماع
ایتدیکی وجه اوزره تـکمیل قواعد مجد وشرفه مباشرت ومبادرت ایدرلکن لیس الخبر کالعیان فحواسی
اوزره ابتـدا تأسیس بنیان عزواقباله تصـدّی ایدن سلفنه نسبت ایله نیجه امورده دخی تقصیرا یتمک مقرّردر
بعـده اوچنجی درجه ده نوبت ریاست انک دخی ولدینـه نقل ایتدکده مقلدک مجتهده تقلیدی کبی والدینک
اثرینـه اقتدا ایله اکتفا ایدوب تحصـیل مآثر ومناقبـده سعی فاتر وهمتی قاصر اولور * بعـده اشبو
سلسله نک اولاد وابناسندن بطن رابعده موجود اولان کسـنه دخی بالوراثه مسند ریاسته اعتلا ایتدکده
آبا واجدادی مسلکنه سلوکی ترک ایدوب تأسیس قواعد عز وشرفده اسلافنک وضع ایتدیکی عادات حسنه
وسـیر مستحسـنه یی ترک واضاعت ایله احسانی اساءته تبـدیل وتحویل ایلیوب آبا واجدادینک اوضاع
مألوفه سنی تغیـیر وخاندانی رجالنی تحقیـر ایدر اویله ظن ایدرکه بونلرک طاعت وعبودیتلرینی ناسک التزامی
ودائره لرینک نظام وانتظامی اصلنـده کلفت ومشقت ایله حاصـل اولموب بلکه ابتـدای خلقت آدمدنبرو
بونلرک بنیان نسل ونسـبلری مجد وشرف اوزرینـه تأسیس اولنوب تأثیر حسن خصـال واجتماع همم رجاله
مبتنی اولمیه * زیرا بطن اخیرده تولد ایدن رجال ناسک کنـدولره تعظیم واجلال ایله معامله لرینی کوروب
طول عهد وزمان ایله عز ودولتلرینک سبب ظهور وحدوثندن غافل اولمغـله نائل اولدقلری عز وشانی مجرّد
نسل ونسبلرینه مخصوص خاصهٔ ذاتیه عدّ ایدوب کندویه نسب وحسبده مشارکت وتمهید مبانیٔ مجد
وشرفده معـاونت ایدن ارکان وعظـمایه تعظم وتجبر ایله خاطرلرینی کسر وتشویش ایدر * مع هذا بونلرک
اسلافنه ناسک اتباع وانقیادلری هرکسک قدروشانـنه کوره رأفت وشفقت وتواضع وملایمت ایله معامله لرینه
مبنی اولوب دائما خفض جناح رأفت ایله خاطرلرینی تطییبه اهتمام ایتمکله قلوب انامی ساحهٔ عز اجبالرینـه
جلب وامالهٔ ایتمشلر ایدی وقتا که نوبت ریاست مست بادهٔ نخوت اولان خلف ناخلفلرینه کلدکده بومعنادن
ذهول وغفلت ایله دائره لرینه منسوب ومختص اولان رجالی کندیلردن تبرید وتبعیده تصـدّی ایتملریله قوم
وقبیله سی روکردان اعراض ایدوب انلر دخی بنه اول خاندانک رجالنـدن محاسـن اخلاقی جامع حکومت
وریاسـته صالح کسـنه نک اطاعت وانقیادینـه کربستهٔ عزیمت اولملریله کتـدکچه اوللکی خاندانک فروع
واعقابی مضمحل وبیت شرفلری منـدرس اولوب ایکنجی خاندانک قوت وشوکتی ومکنت وسطوتی ترقی یه
آغاز ایدر بالجمله دول وسلطنتلرده وقبـائل وعشایر وسکان امصاردن سائر خاندانلرده حال بومنوال اوزره
جاری اولوب بیوت انساب واحسابدن برخاندانک رجالی منقرض اولدقده ینه اول سلسله دن بربیت آخر
ظهورا یتمک اوزرینه عادت الهیه جاری اولدیغی ان یشأ یذهبکم ویأت بخلق جـدید وماذلک علی الله بعزیز
آیت کریمه سی مدلول شریفیله ثابتدر * معلوم اوله که نهایت امر حسبده درت بطن اعتباری غالب حاله
مبنیدر * والا بعض وقتده بیت حسب ایکی اوچ بطنده منهدم ومندرس اولوب بعض احیانده درت بطنی
دخی تجاوز ایدوب بش التی بطنه یادخی زیاده یه دک ممتـد اولور * لکن اکثریا بطن رابعـدنصکره ضعف
وانحطاطه میل ایدر * وخاندان انساب واحسابک درت بطنده نهایت بولدیغنک سر وسببی اولدرکه ابتدا
بطن اولده ظهور ایدن ذات بانیٔ بیت مجـد وشرف اولوب ایکنجیسی مباشر ومتمم اوچنجیسی مقلد
دردنجیسی هادم اولمغـله ذکر اولنان اطوار اربعه مراتب امکانک اقلی اولوب اکثریا دوام حسب اشبو
ارکان اربعه ایله قائم اوله کلمشدر * ودخی نهایت حسـبده درت بطن اعتباری مشکات صدر نبوت علیه
افضل التحیت حضرتلرندن شرفریز ورود اولان احادیث صحیحه دن حضرت یوسف علیه الصلاة والسلامک
شرف حسب ونسب ایله مدح وثنالری سیاقنده * انما الکریم ابن الکریم ابن الکریم ابن الکریم
یوسف بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم حدیث شریفیله دخی مؤیددر * یعنی انبیای عظامدن سلسلهٔ آبا
واجدادی کابراعن کابر کرم حسب وشرف نسب ایله موصول ومتصـل یوسف علیه الصلاة والسـلام درکه
اوچ پیغمبر ذیشانک خلاصهٔ اصلاب طاهره لریدر والد ماجدلری حضرت یعقوب علیه السلام وانک پدر
عالیقدری حضرت اسحق وانلر دخی جدّ الانبیا حضرت خلیـل ابراهیم علیه السـلامک فرزند ارجمندی
اولمغله یوسف علیه الصلاة والسلام حضرتلری درجات مجد وشرفک غایتنه بالغ اولمشدر * وبنه بومدّعامزی

تأييد ايدن ادله نك برى دخى بو دركه جناب منتقم جبار جل جلاله وعم نواله حضرتلرى اسفار توراتدن برسفرده حضرت موسى عليه الصلاة والسلامه خطاب ايدوب بيورديلركه ياموسى عز وجلالم ايله بن اول معبود غيور بى زوال وسنى تربيه ايدن خالق ذى الجلالم كه عبادمك بابالرينك سيئاتيله اولادلرينى اوچ درت بطنه دك مؤاخذه ايدرم ديو خطاب عزت ورودى نسب وحسبده درت بطن غايت ونهايت اولديغنه دلالت ايدر ❁ ودخى كتب ادبيه دن ابو الفرج اصفهانى كتاب اغانيسنده عويف قوافى نام شخصك اخبارى ضمننده كشيدۀ سلك تقرير ايتديكى فرائد آثاردندركه يوما من الايام كسراى عجم امراى عربدن نعمان بن منذره خطاب ايدوب طوايف عربده شرف حسب ونسبده سائر قبائله غالب قبيله موجود ميدر ديو سؤال ايلدى نعمان دخى بلى واردر ديو جواب ويردكده كسرى نعمانه ينه توجيه خطاب ايدوب شرفده غلبه نه وجهله حاصل اولور ديو سؤال ايلدى نعمان دخى اول كسه كه انك سلسلۀ نسبنده على التوالى مسند رياسته معتلى اوچ باباسى اولوب بعده دردنجى بطننده موجود اولان ولدى دخى حليۀ كمال ايله متحلى اوله شرف نسب وعز حسب ايله انك قبيله سى موصوف اولور ديدى بعده بين القبايل بو اوصاف جليله يى جامع نه مقدار قبيله موجود در ديو طلب وتفتيش ايدوب بنى هاشمدنصكره انجق درت قبيله يه بالغ اولور * انلرك برى آل حذيفه بن بدر الفزاريدركه قيس قبيله سنك زبده سيدر برى دخى آل حاجب بن زراره دركه بنى تميم قبيله سنك عمده سيدر * برى دخى آل ذى الجدين دركه شيبان قبيله سنك مقتداسيدر * برى دخى اشعث بن قيس قبيله سيدركه كندو عشيرتنك رأس رئيسيدر كسراى عجم بو ذكر اولنان اشراف قبائلى كنديلره تابع اولان عشاير ايله جمع واحضار ايتدكدنصكره بونلر ايچون برمجلس عالى عقد ايدوب شرف حسبده مدعالرينى اثبات ايچون حكام عدول نصب ايلدى ايچلرندن ابتدا حذيفه بن بدر فزارى قيام ايدوب وجه سابق اوزره شرف حسب ونسبده سبق وتقدملرينى بيان سياقنده برخطبۀ بليغه انشاد ايدوب بعده بنى شيباندن قيس بن اشعث قبيله سنك نعمان بن منذره قرابتى اولمغله انشاد خطبه ده حذيفه يه رديف اولدى بعده بنى شيباندن بسطام بن قيس بعده حاجب بن زراره بعده قيس بن عاصم قدم اهتمامه قيام ايدوب شرف اعتبارده سبق وتقدملرينى ناطق خطبۀ بليغه انشاديله اثبات مرام ايتدكلرندنصكره كسراى عجم هر برينه شاباش خوان تحسين اولوب شرف وسيادت وعز ورياستلرينى تصديق وتحقيق ايلدى اشراف عربدن اشبو ذكر اولنان رجال بنى هاشمدنصكره جلالت نسب وشرف حسب ايله وعشاير يمندن بنى الحارث بن كعب قبيله سندن منشعب بنى ديان عشيرتى دخى شرف حسب ونسبده ذكر اولنان بيوت اربعه يه ملحق ومساويدر * اشبو ذكر اولنان حكايه دخى بيوت احسابده درت بطن غايت ونهايت اولديغنه دليلدر * بو محلده كتاب اولك ايكنجى فصلنك اوندردنجى فصلى تمام اولوب حالا بعنايه الله تعالى اون بشنجى فصلك بيانته شروع اولندى

❁(فصل خامس عشر)❁

كتاب اولك فصولندن اون بشنجى فصل اهل باديه قهر وتغلبده سائر ناسه غالب اولدقلرى بيانندهدر * معلوم اوله كه قلل جبال واطراف رمالده ساكن ومقيم اولان اهل باديه نك مسكن ومأوالرى سور متين وحصن حصيندن خالى اولوب دائره لرينى حمايه واعدالرينى مدافعه يه بالنفس مباشرت ومبادرته مألوف اولملريله نفوس انسانيه ده مركوز اولان مايۀ شجاعتدن حصه لرى بلدى وقرويلردن اكثر واوفر اولديغى فصول سابقه دن فصل رابعده ذكر وتفصيل اولنمشيدى فلاجرم بدويلرك قتل نفوس رجال وجلب وسلب اموالده تمكنت وقدرتلرى حضريلردن اشد واقوى اولوب معارك حرب وقتالده ثبات قدم ايله سكان امصاره تفوق وتقدملرى ظاهردر * لكن زمرۀ بدويه وقبائل وحشيه نك دخى بر برلرينه نسبتله قهر وتغلبده حال وشانلرى اختلاف عصر ايله مختلف اولوب مادامكه بلاد عامره دن كمال بعد ايله بعيد مفازۀ صعب المسلك وبريۀ ناملسلوكده شدائد ومتاعبه صبر وتحمل وترك اسباب تجمل ايله وطنلرينه ملازمت ايدهلر سورت شجاعتلرينه كسر ونقصان ترتب ايتميوب شيرژيان وببر بيابان كبى جرأت وجسارتلرى وهن وفتوردن مصون ومحفوظ

اولور * اما اهل بادیه دن اول قبیله که بریه ومفازه دن آب وهواسی خوب وچمن ومراعاسی مرغوب محللره نزول ایدوب ضرورت وخشونت بداوتی ترفه وتنعمه تبدیل ووحشتی انسه تحویل ایدهلر لذات نفسانیه یه انهماککلری قدر توحش وبداوتلرینه نقصان ترتب ایتمکله سورهٔ شجاعتلری دخی مختل اولور * بوخصوص حیوانات وحشیه واهلیه ده دخی ظاهردر مثلا برغزال وحشی ویاحمار وبقر یابانی بنی آدم ایله مخلوط ومأنوس اولوب توحشی زائل وخصب عیشه واصل اولدقده جنبش وحرکت وحمله وشدتده اوضاع واطواری مختلف اولوب حتی اثر انس والفت مشی وسیر وحسن جلد وادیمنده دخی ظاهر اولمغله احوالی حیوانات وحشیه یه مخالف اولور * کذلک رؤس جبال وبطون تلالده نشأت ایدن بدویلر دخی حضری وبلدیلرله مأنوس ومألوف اولدقده غلظت وخشونتلری رقت وملایمته تحول ایدر * بوامرک سروسببی اولدرکه صحبت قرین مؤثر وطبیعت سارق اولمغله انس والفت سجیه وخلقت مقامنه قائم اولوب عادات مألوفه واطوار مأنوسه ایله نفوس انسانیه متلون اولور * بناء علیه امم ورجال بیننده حرب وقتالده قهر وغلبه اقدام وشجاعته منوط اولوب واهل بادیه ده جوهر شجاعت ومایهٔ بسالت حضریلردن اشد واقوی اولمغله مفازهٔ بعیده ده ضرب خیام آرام ایدن اهل بادیه دن غلظت وخشونتی ووحشت وبداوتی غالب اولان شجعان وابطال ترفه وتنعمه مألوف اولوب عدد اعوان وانصارده کندیلره مساوی فرض اولنان رجال ایله مقابله ومقاتله ده غالب اوله کلمشدر بومدعامزه قبیلهٔ مضر ایله انلردن اقدم ترفه وتنعمه مألوف اولان حمیر وکهلان قبیله‌لری وعراق صحرا لرنده توطن ایدن ربیعه قبیله‌سنک حال وشاننه نظر ایله استدلال حاصل اولورکه حمیر وکهلان وربیعه قبیله‌لری طور بداوتی ترک ایدوب کثرت خصب ورخا ایله معروف اولان بلاد معموره یه نزول وملک ونعمه وصول ایله کامیاب اولوب راحت وحضوره مألوف اولمریله سورهٔ شجاعتلرینه نقص وفتور عارض اولدی * اما قبیلهٔ مضر بریه وبادیه دن دشت وقرایه نقل وحرکت ایتیوب غلظت بداوتی رقت حضارته تبدیل ایتمریله مایهٔ شجاعتلری مرکز اصلیسنده قرار ایتمکین قبائل حمیر وکهلان وربیعه یه غالب اولوب حوزهٔ حمایه لرنده واقع اولان اموال واملاکی بالجمله یدلرندن اخذ ونزع ایلدیلر * کذلک بونلردن صکره قبائل مضر وعشایر یمن دخی بریه وبادیه دن اقلیم عراق وسائر اطراف وآفاقده واقع بلادانه متفرق ومنتشر اولوب تلذذ نعم دنیویه وانهماک لذائذ نفسانیه ایله سورهٔ شجاعتلرینه خلل ترتب ایتدکدنصکره قبائل عربدن بنی طی وبنی عامر بن صعصعه وبنی سلیم بن منصور قبیله‌لری بریه وبادیه ده قرار ایدوب قبائل مضرک دسترس ظفر اولدقلری امتعهٔ دنیویه یه قطعا میل ورغبت ایتمریله قوت عصبیه وشجاعت وجلادتلری حالی اوزره محفوظ وباقی قالوب قبائل مضر ویمنک یدلرنده اولان اموال واملاکی اخذ ونزع ایله غالب اولدیلر * کذلک سائر قبائل عربدن هر قبیله که بدویتی حضریته تبدیل ایدوب بلاد معموره یه نازل وترفه وتنعمه نائل اولدی بریه ده سکون واقامت ایدن قبیله عدد وقوتده انلره مساوی ومکافی اولدقده معموره یه نزول ایدن قبائله غالب اولمق اوزره عادت الهیه جاری اولمشدر * بومحلده کتاب اولک فصل ثانیسی فصوللرندن اون بشنجی فصل تمام اولوب اون التنجی فصلک بیاننه شروع اولندی

(فصل سادس عشر)

کتاب اولک فصل ثانیسنک اون التنجی فصلی عصبهٔ نسبیه وسببیه قوت وسطوتده ترقی ایده‌رک ملک وسلطنته منتهی اولدیغی بیاننده‌در * بوخصوصک سر وسببی اولدرکه معمورهٔ ارضده قرابت نسبیه یاولایت سببیه ایله اجتماع ایدن رجال دائره‌لرینی حمایه واعدالرینی مدافعه وآخرلک تصرفنده اولان اموال واملاکی مطالبه ایچون کلمهٔ واحده اوزرینه جمع اولوب بواجتماع مخصوصه عصبیت اطلاق اولندیغی بوندن اقدم بیان اولنمشیدی * ودخی وجه ارضده اجتماع ایدن طوایف امم وافراد بنی آدم تحصیل امر معاش ودفع مضرت اعدای اوباش ایچون بالطبع برحاکم قاهره محتاجدرکه اطالهٔ دست تعدی ایله بغی وعدوانه تصدی ایدن ظلمه‌نک شر وفسادلرینی مظلومین اوزرلرندن دفع ایله وسیلهٔ نظام عالم اوله اشبوحاکم حاسم دخی کثرت

اعوان وانصار ايله مؤيد شوكت وسطوت صاحبى بر ذات ستوده صفات اولمق لازمدركه تهديدينى ايقاعه قادر اولمغله قهر وغلبه ايله تأمين بلاد وترفيه عباده مالك اوله والا خود بخود تنفيذ احكام سياست وتنظيم امور مملكتده قدرت ومكنتى قاصر اولوب اندن مطلوب اولان مصلحت رياست قوت اولمق مقرردر ملك وسلطنت اشبو ذكر اولنان قهر وتغلب ايله مملكتده تصرفدن عبارتدركه رياست اوزرينه زائد بر امردر * زيرا رياست بر قومك اشراف واعيانته مخصوص بر صفتدركه اول قومك رجالى بيننده شرف حسب ونسب ايله معروف بر شخصك ذاتنه اجلال وشاننه اعتبار ايله اتباع واقتدا ايدوب انى رئيس ومتبوع اتخاذ ايدرلر * لكن قوم وقبيله سى اوزرينه قهر وغلبه ايله امر ونهيده مكنت وقدرتى قاصر اولوب مجرد شرف نسب وحسبنه اعتبار ايله رأى وتدبيرينى دستور العمل ايدرلر * امّا ملك وسلطنت رتبهٔ رياستدن اجل واعلا اولوب ملوك وسلاطين فرمانبر اطاعتى وداخل حوزهٔ حمايتى اولان رجال بيننده امر ونهيى قهر وغلبه ايله تنفيذ واجرايه قادردر * فعلى هذا قبائل وعشاير مياننده اعوان وانصارى كثير عصبيته وشوكت صاحبى بر ذات رتبهٔ رياسته نائل اولوب قهر وتغلب ايله ملك وسلطنت درجه سنه مستعد اولدقده بو منصب جليل نفسنك اعز مطالبى اولمغله ملك وسلطنت شرفنى احرازه طالب اولوب بر وجهله ترك وفراغه رضا ويرمز لكن رتبهٔ رفيعهٔ ملك وسلطنته وصول قوت اكيده وسطوت شديده ايله حاصل اولوب طريق آخر ايله سلطان انام ومتبوع خاص وعام اولمق متصور دكلدر * فلاجرم قهر وغلبه ايله تنفيذ احكامه مدار اولان ملك وسلطنت عصبيتك غايت ونهايتى اولديغى ثابت وظاهر اولدى بوندنصكره معلوم اوله كه قبائل امدن بر قبيلهٔ عظيمه ده اول قبيله نك سلسله سى رجالندن جلالت نسب وحسب ايله معروف وكثرت اعوان وانصار ايله موصوف بر قاچ خاندان عاليشان موجود دخى اولورسه ايچلرنده عدد اعوان وجلالت شان ايله جمله يه غالب بر خاندان عاليشان بولنمق لازمدركه باجمله اشراف واعيان قبيله انك قوت وسطوتنى ورياست وحكومته لياقتنى ادراك واذعان ايدوب سايهٔ حمايه سنه التجا وامر ونهينه اتباع ايله جمله سى كلمهٔ واحده اولمغله اول قبيله ده موجود بيوت عديده بيت واحد حكمنده اوله والا ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض مدلول شريفى اوزره ضابطهٔ اتحاددن خروجله افتراق كلمه واقع اولوب اختلال وفساده مفضى واختلاف وتنازعه مؤدّى اولور * بوندنصكره بر قبيله نك متبوع ومقتدالرى اولان ذات قوت عصبيه وسطوت قويه ايله كندى جماعت وعشيرتى اوزرينه تغلب ايدوب مسند رياسته اعتلا ايتدكدنصكره كندى قوم وقبيله سندن خارج قبائل اخرى اوزرينه دخى تغلب واستيلايه طالب اولور * اكر مطلوبى اولان قبيله قوت وقدرتده اكا مماثل ومعادل اولوب مقابله وممانعت ايدرسه بونلر امثال واقران اولوب هر برينك ضبط وتصرفلرى حوزهٔ حمايه لرنده واقع اولان ممالكى تجاوز ايلمز تشكيم اطراف وآفاقده كشت وكذار ايدن قبائل عربان وعشاير ترك وتركانك حال وشانلرى بو منوال اوزره جاريدر * واكر ذكرى سبق ايدن قبيله مطلوبى اولان عشيرته غالب ومستولى اولوب سل سيف قهر وضرب شمشير ستيز ايله كندولره اطاعت وانقياد ايتدررلرسه مغلوبك غالبه انضماميله غلبه ايدن قبيله نك اعوان واتباعى مزيد وقوت وشوكتى اكيد وسديد اولمغين واصل اولديغى رتبه دن زياده ترقى يه طالب وعلى الدوام استزادهٔ قدر ومنزلته راغب اولوب همت وعنايتى بر رتبه يه بالغ اولوركه مساعدهٔ وقت وزمان ايله قدرت ومكنتى ملك وسلطنت قوتنه معادل اولور * بو تقديرجه بر دولت وسلطنتك ضعف وانحطاطى وقتنه مصادف اولوب اول دولتك اركان واعيانك اشبو طلب ملك ايله اوزرلرينه خروج ايدن قبيله ايله مقابله ومقاتله يه قدرتلرى وافى اولمزسه يدلرنده اولان ممالكى نزع وتسخير ايدوب اول قبيله نك افسر ابتهاجى جوهر ملك ايله آراسته اولور * اكر قبيلهٔ مذكوره نك مطلوبى اولان دولت وسلطنتك دائره سنه هنوز ضعف وهرم مستولى اولميوب انجق پيرامن ساحهٔ عزتلرينه تعرض ايدن اعدالرندن اخذ انتقام ايچون قوت وشوكت صاحبى قبيله رجالى ايله معاونت ومظاهرته محتاج اولورلرسه قبيلهٔ مذكوره نك رجالى كسب شرف شان ايچون اول دولته ملحق ومنضم اولوب اركان وعظماسندن معدود اولورلر * امّا بو صورتده قبيلهٔ مذكوره على وجه الاستقلال ملك وسلطنته مالك اولميوب بلكه سكه وخطبه ده التجا ايتدكلرى دولته تابع اولمغله ملوك امرا اعدادينه ملحق اولورلر * تشكيم زمان سابقده امراى اتراكك

عباسیه دولتنه و بلاد غربیده صنهاجه وزناته قبیله‌لرینك كتامه‌یه وبنی حمدانك علویه وعباسیه‌دن شیعه‌ماوكنه معاونت ومظاهرت ایله تقرب وانتسابلری اولدیغی كبی اشبو فصلده سرد اولنان مقال عبرت مآلدن ظاهر اولدیغی اوزره رتبهٔ رفیعهٔ ملك وسلطنت قبائل وعشایرك قوت عصبیه وشوكت وسطوتلرینك غایت قصواسی اولوب قبائل امصدن برقبیله‌نك قوت وسطوتی غایت ونهایتنه بالغ اولدقده مساعدهٔ وقت وزمانه كوره یا بالاستقلال سریر ملك وسلطنته اعتلا یا بر دولت عظیمه‌یه انتساب ایله رتبهٔ علیایه نائل اولور واكر ذكر اولنان قبیله فصول آتیه‌ده ذكری تصمیم اولندیغی اوزره موانع عز واقبالدن برمانع قوی سببیله رتبهٔ كماله واصل اولمز ایسه عنایت ربانیه ظهورینه دك مقرنده قرار ویا برجای استقرار اولور * بو محلده فصول سابقه‌دن اون التنجی فصل تمام اولوب حالا بعنایة الله تعالی اون یدنجی فصلده ذكر اولنسه‌جق امورك بیاننه شروع اولندی

(فصل سابع عشر)

كتاب اولك اون یدنجی فصلی قبائل وعشایرك ترفه وتنعمه میل ورغبتلری رتبهٔ رفیعهٔ ملك ودولته اعتلالرینه مانع اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك سر وسببی اولدركه قوت انساب وجلالت احساب ایله معمور اولان قبائلدن برقبیله‌نك رجالی كندی اتباع واشیاعی ایله جوارنده واقع اولان ممالكه استیلا ایدوب ضرورت معاش وقلت مایه‌التعاشدن خلاص اولوب قوت وقدرتی وفا ایتدیكی مرتبه عزت ونعمتنه ظفریاب وترفه وتنعمه وصول ایله كامیاب اولدقده دول قدیمه‌دن بردولت وسلطنتك اعوان وانصارندن معدود اولمغله اول دولتك رجالی ایله انس والفت ونعمت وجاهده انلرله مشاركت ایدرلر بو تقدیرجه قبیلهٔ مذكوره‌نك دائرهٔ دولته انتسابدن قصد وغرضلری ترفه وتنعمه مقصور وتناول الوان نعم عیش وعشرته محصور اولوب سایهٔ حمایهٔ ملك ودولتده راحت وحضور وذوق وسرور ایله كذرانندهٔ اوقات حیات اولورلر * شویله كه زی لباس وطرح بنا وسائر اوضاع واطوارده اول دولتك رجالنه تقلید واقتدا ایدوب نائل اولدقلری ثروت وغنا مقداری ملابس ومبانیده دقت وكلفت وتحصیل اسباب عز وحشمته صرف نقدینهٔ همت ایدرلر كرچه بو صورتده قبیلهٔ مذكوره بادیه‌ده مألوف اولدقلری ضرورت معاش وخشونت التعاشدن سالم وكامیاب ترعیش وصفاده قائم اولوب لكن لذائذ نفسانیه‌یه میل وانهماكلری سببیله قوت عصبیت وسورت شجاعتلرینه ضعف وخلل طاری اولمق مقرردر * كذلك قبیلهٔ مذكوره‌نك اولاد واعقابلری دخی مهد عیش وصفاده نشأت ایدوب نفس وعیاللرینك امور وضروریه‌لرینی تحصیله بالذات مباشرتدن تعزز واستنكاف ایتدكلرینه غفلت وغرور وراحت وحضور مألوف اولوب بو حالت انلر ایچون خلق وعادت وملكه وطبیعت اولمغله قرنا بعد قرن عصبیتلری بالكلیه محو ومضمحل اولور * زیرا ترفه وتنعمه كثرت میل ورغبت سورت عصبیتی كسره آلت اولمغله قبائل وعشایرك لذات نفسانیه‌یه انهماكلری مرتبه شجاعت وجلادتلری محو وفنایه مشرف اولوب من بعد رتبهٔ رفیعهٔ ملك وسلطنته اعتلالری خولیای بی مآل وامر محال اولور * وقبائل وعشایرك قوت عصبیه‌لری مندرس اولدقده دائره‌لرینی حمایه واعدالرینی مدافعه‌دن قدرت ومكنتلری قاصر اولوب انلر ایچون ملك ودولت مطالبه‌سیله خروج وظهور بالطریق الاولی محال وامم سائره‌نك تحت قهرنده پایمال اولورلر * فعلی هذا عز ونعمه انهماك قبائل وعشایرك ملك ودولتنه اعتلالرینه مانع قوی اولدیغی ظاهر ومتبین اولدی والله یؤتی ملكه من یشاء بو محلده فصول سابقه‌دن اون یدنجی فصل تمام اولوب حالا اون سكزنجی فصلك بیاننه شروع اولندی

(فصل ثامن عشر)

فصل ثامنك اون سكزنجی فصلی عصبیت وسطوت اصحابی اولان قبائلك تحت اطاعت حكامه دخول وانقیادلری طلب ملك وسلطنت ایله ظهورلرینه مانع قوی اولدیغی بیاننده‌در * بو خصوصك سر وسببی

اولدركه قبائل امحدن برقبيله‌نك كندیلره غالب برقومك امر وحكمنه اطاعت وانقیادلری سورت بطش وشدتلرینی محو وافنا ایدوب صولت وسطوتلرینك ضعف وفتورینه دلیل قوی وبرهان قطعیدر * زیرا كثرت اقارب وخویشان ووفرت انصار واعوان ایله بریه وبادیه‌ده بی‌بالك وبروا سل سیف عدوان ایدن قبیله‌لرك سرپنجهٔ قهر ولات وحكام ایله مقهور اولملری مقاومت ومدافعه‌دن عجز وقصورلرینه مبنی اولوب مدافعه‌دن عاجز اولان طائفه‌نك طلب ملك ایله خروج ومقابله‌دن قدرتی قاصر اولدیغی ظاهردر * بو امرك مصداقی طائفهٔ بنی اسرائیلك حقنده وارد اولان حكایهٔ مشهوره‌دركه بونلری جناب رب العالمین جل شأنه حضرتلری فرعونك سرپنجهٔ قهر وتغلبندن خلاص ایتدكدنصكره ارض شامه مالك اولملری حقنده وعد كریم الهی سبق ایتدیكنی حضرت موسی علیه السلام بونلره خبر ویروب وجبابرهٔ عمالقه یدندن بو خطهٔ مباركه‌یی نزع وتسخیر ایچون عمالقه اوزرینه سل سیف جهاد ایتملرینه امر ایتدكده بونلر انلر ایله محاربه ومقابله‌دن اظهار عجز ایدوب مقام اعتذارده دیدیلركه حالا ممالك شامه مالك اولان عمالقه طائفه‌سی جبر وقهر ایله معروف وبز عجز ومسكنت ایله مألوف اولدیغمز جهتیله آنلر ایله مقاومته اقتدارمز اولمیوب یا موسی سكا برمعجزهٔ باهره اولاق اوزره برحرب وغزایه مباشرت ایتمكسزین حق سبحانه وتعالی حضرتلری كندی قدرت كامله‌سیله عمالقه‌یی ممالك شامدن اخراج ایلسون بعده ارض شامه دخول ایده‌رز دیو محاربه‌دن امتناع ایله عناد ومخالفته اجترا ایلدیلر تكرار حضرت موسی علیه الصلاة والسلام وعد كریم الهی‌یی تذكیر وامر ربانی‌یی تأكید وتكریر ایدوب بونلرك ارض شامه غزا ایله استیلا ایتملرینی امر ایتدكده طائفهٔ بنی اسرائیل جبلتلرنده مركوز اولان عناد ومخالفتده اصرار وبغی وعدوانلرین اظهار ایدوب یا موسی سن وربك وارك انلرله مقاتله ومحاربه ایدك دیو هرزه‌كوی‌لغی وفساد وژاژخای جور وعناد اولدیلر طائفهٔ بنی اسرائیل كثرت اعوان وانصار وقوت واقتدار ایله موصوف طائفه اولوب وطرف الهیدن ارض شام كندیلرینك ملكی اولمق اوزره وعد كریم الهی سبق ایتدیكنی حضرت موسی علیه السلام دخی خبر ویرمش ایكن بنی اسرائیلك عمالقه ایله مقابله‌دن امتناعلری دكلدر الا انجق بونلر سنین عدیده‌دنبرو فراعنهٔ مصرك وجبابرهٔ قبطك چنكال قهر ونكاللری ایله زار وزبون اولوب مدت مدیده عجز ومسكنته مألوف وذلت وحقارت ایله موصوف اولملرندن ناشی سورت شجاعتلری مكسور وربقهٔ مذلتده مقهور اولملریله مقاومته ومطالبه‌ده عجز وقصورلرینه مبنیدر * مع هذا بنی اسرائیلك ملك شامه استیلالری وایالت اریكه‌سنده علم افرازلغی وشقا اولان جبابرهٔ عمالقه‌یی قهر واستیصال ایده‌جكلری حقنده حضرت موسی علیه السلامك بونلره ویردیكی خبر بشارت اثری دخی كركی كبی تصدیق ایتمیوب قلبلرنده قسوت وجبلتلرنده خوف وخشیت مركوز اولمغله امر الهی‌یه مخالفت واعدا ایله مخاصمه‌ده اظهار عجز ومسكنت ایدوب جناب كلیم الله صلی علیه الاله حضرتلرینك وحی الهی ایله مؤید اولان خبرینه قدح وطعنه جسارت ایلدیلر * جناب منتقم جبار جل جلاله حضرتلری دخی طائفهٔ بنی اسرائیلی ارض شام ایله ملك مصر میاننده واقع تیه اسمیله مسمی برخالی صحراده قرق سنه حبس ایله معاقبه ایدوب قرآن كریم ناطق اولدیغی اوزره مدت مزبوره تمامنه‌دك اول بریه‌ده مكث وقرار واراضی معموره‌دن برمحله فراره قادر اوله‌مدیلر بو قصهٔ عجیبه‌نك بیاننده وارد اولان فانها محرمة علیهم اربعین سنة آیت كریمه‌سنك مفهوم منیفندن ظاهردركه بنی اسرائیلك قرق سنه صحرای تیهده حبس اولنملری حكمته مبنی اولوب تا كه مدت مدیده فرعونك قبضهٔ جور وقهرنده مغلوب ومقهور وخاطرلری مكسور اولان طائفه صحرای تیهده محو وفنا اولوب ویرلرینه انلرك سلسله‌سندن رجال اخری نشأت ایده كه آنلرك پیرامن دامن خاطرلری غبار آزار ایله آزرده اولمیوب استیلای خوف وخشیت ایله قلبلری لرزان اولمغله دستمایهٔ سطوت وشجاعتلری مركزنده قرار ایتمكین مطالبه ومقاومته قدرتلری وافی ووعد كریم الهی اوزره جبابرهٔ عمالقه‌یی ارض شامده قهر واعدامه كافی اوله‌لر واقعا محبس تیهده چله‌ٔ چل ساله تمامنه‌دك بنی اسرائیلك پیران كهن سالری تهفتهٔ خالك هلاك اولوب سلسله‌لرندن ظهور ایدن اولاد واخلافلری جبابرهٔ عمالقه‌یی عون حق ایله قهر وتدمیر وارض شامی یدلرندن نزع وتسخیر ایلدیلر * ودخی صحرای تیهده بنی اسرائیلك مدت مكث وحبسلری قرق سنه

ایله تعیین وتقدیر بیورلدیغی مدّت انقراض قرنه اشارت اولوب برقومك محو وفناسی وقوم آخرك نشو ونماسی لااقل قرق سنه ده حاصل اولدیغنه اشارت حکمتنی متضمندر * بوندنصکره دخی تمهید مبانیٔ ملك ودولتده سطوت وعصبیت اصل اولوب مقاومت ومدافعه وحمایت ومطالبه انجق کلمهٔ واحده اوزرینه اجتماع ایدن قوم وقبیله نك معاونت ومظاهرتلریله حاصل اولدیغنه قصهٔ عجیبه‌ٔ تیه دلیل واضحدر * بومحلده اون سکزنجی فصل تمام اولوب اون طقوزنجی فصلك بیانته شروع اولندی

(فصل تاسع عشر)

قبائل وعشایره باج وخراج مقوله سی تکالیف شاقه وضعی مذلت وحقارتلرینی موجب اولدیغی بیانتده در * بوامرك تحقیقی بویله درکه قبائل وعشایردن برقبیله بوقدرکه بالطوع والرضا رقبهٔ طاعتلرینی ربقهٔ اطاعت حکامه ادخال ایدوب تکالیف دیوانیه وغرامات سلطانیه یی قبوله راضی اوله‌لر * بلکه انتدا مذلت وحقارته توطین نفس ایدوب بعده تحمل بارکران غرامت ایدرلر * زیرا جرایم ومغارم عجز ومسکنت وذل وحقارتی موجب اولمغله نفوس قویه بوحمل ثقیلی تحملدن اعراض ایدوب تجریم وتغریمی قتل وتلفدن اهون واسهل عد ایتدکچه قبولنه رضاداده اولمزلر بوتقدیرجه تحمل اثقال جرایمه مضطر اولان قبیله نك قوت وسطوتلری واجتماع اعوان ایله عصبیتلری ضعیف اولوب اطالهٔ دست تعدیدن کندی دائره‌لرینی حمایه‌یه قدرتلری وافی اولمیجق آخرك تحت حمایه سنده محمی اولان املاك واموالی مطالبه‌یه قیامدن عجز وقصورلری مقرر اولور فعلی هذا قهر ولات وحکام ایله جریمه وغرامتی تحمل ایدن طائفه پامال صدمهٔ ذل وهوان اولوب مذلت وحقارت ایسه طلب ملك ایله خروجه مانع قوی اولدیغی فصل سابق ضمننده کشیدهٔ سلك سطور اولمش ایدی ودخی حلیهٔ صدق وصحت ایله محلی اولان احادیث شریفه‌دن اصحاب زراعت وحراثت حقنده ورودایدن حدیث نبوی بومدعایی اثباته سند کافیدر * برکون اول سلطان کشور رسالت علیه افضل التحیت حضرتلرینك زمرهٔ اصحابدن برینك منزلنده زراعت آلاتندن صبان تیموری دیدکاری آلته نظر عالیلری تعلق ایتدکده سعادت ایله بیوردیلرکه بو آلت برقومك منزلنه دخول ایتمدی الا اول قومه ذلت ومسکنت دخول ایتدی دیو زراعت وحراثت اصحابنك جریمه وغرامته ابتلالری مذلت وحقارتلرینی موجب اولدیغنه اشارت بیورلدی * معلوم اوله که برملك وسلطنتده که تجریم وتغریم ایله رعایایی تعذیبده افراط اولنه اول مملکتك رعیتی لکدکوب صدمهٔ عجز ومذلت اولدقلری کبی قول وفعللرنده کذب ودروغ ومکر وخدیعه‌یی مرتکب اولوب کندیلردن دفع غائلهٔ تغریم ایچون جادهٔ صدق وصوابدن عدول وکریوهٔ مکر وتزویره دخول ایدرلر نته کیم مشکات صدر نبوّتدن شرف‌ریز عز صدور اولان احادیث صحیحه دندرکه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری تجریم وتغریمدن جناب حقه استعاذه بیورورلر ایدی اصحاب کرامدن بعضیلری سبب استعاذه‌دن سؤال ایتدکلرنده سعادت ایله بیوردیلرکه برکمسه که تجریم وتغریم ایله تعذیبه مبتلا اوله قولنده کذب ایدوب وعدنده خلف ایدر دیو استعاذه نك علت وحکمتنی بیان بیوردیلر * فعلی هذا برقبیله که قهر ولاة وحکام ایله تجریم وتغریم اولنوب سرکشتهٔ کرداب ذل وهوان اوله‌لر اول قبیله ایچون الی آخر الدهر ملك وسلطنت امیدی تصوّر اولنمز بوقولمزدن بلا دغدغه زناته امراسی حقنده زعم اولنان خبرك خبط وخطاسی ظاهر اولورکه بعض کمسنه‌لر زناته طائفه سی ملك ودولته نائل اولمزدن مقدّم رعی غنم ایله تعیش ایدن رعایادن اولوب عهد سابقده رعیتی اولدقلری ملوکه نیچه زمان باج وخراج ادا ایتدکارندنصکره نائل تخت وتاج اولدیلر دیو زعم ایتدیلر اکر خبرمذکور صحیح وثابت اولسه‌یدی زناته طائفه سی من بعد پیرامن ملك ودولته دسترس اولمق ممکن اولمز ایدی بوخصوصه ملوك فرسدن باب الابواب ملکی شهربرازك امرای عربدن عبدالرحمن بن ربیعه‌یه دیدیکی مقاله دخی شهادت ایدرکه امیر عبدالرحمن شهربرازه غلبه واستیلا ایتدکده شهربراز عبدالرحمندن استیمان ایدوب نیاز کونه دیدیکه بن الیوم سزك سایهٔ جناح عاطفتکزه التجا ایدوب قلادهٔ اطاعتکزی آویزهٔ کردن عبودیتم اولمشدر دیو اظهار طاعت وتقدیم دعا وتحیتدنصکره تکرار زمین نیازه رخسودهٔ ضراعت اولوب بوکونه

رجامنداولدیکه طرفکزدن اوزرمزه وضع اولنه جق جزیه بدلی بزمزه وقت حاجتده نصرت ومرادکز اوزره خدمته تکفل ایدوب سزدخی رعایا کبی رؤس ورقابمزه وضع خراج ایله بزی تذلیل وتحقیرا یتموب مقابله اعداده وهن وفتور وضعف وقصورمزه داعی معامله‌دن امیرعبدالرحمانك كف ید ایتمسنی رجاونیاز ایلدی * بوحکایه‌نك مضمون عبرتمونی چشم انصاف ایله ملاحظه اولنسه قده برقومه تجریم وتغریم ایله معامله ذلت وحقارتلرینی موجب اولوب مشقت غرامتی تحمل ایدن رجالك سورت شجاعت وجلادتلری مکسوراولدیغی ظاهراولور بومجلده فصول فصل ثانیدن اون طقوزنجی فصل تمام اولوب حالا یکرمنجی فصلك بیانته شروع اولندی

(فصل عشرین)

کتاب اولك فصل ثانیسنك یکرمنجی فصلی محاسن اخلاق وخصال حمیده‌یه اعتنا واعتبار دولت وسلطنتك علامتندن اولوب اخلاق رذیله‌یه اعتیاد ورغبت زوال ملکه علامت اولدیغی بیانندەدر * معلوم اوله‌که عامهٔ افرادبشر جلب خیر ودفع شرده بنی نوعیله تعاونه محتاج وبربرلریله اجتماعه مجبول اولمغله تصحیح معاملات وفصل منازعات ایچون ملك وسلطنته محتاج اولدقلری بوندن اقدم فصول سابقه ضمننده ذکر وتفصیل اولنمش ایدی وجوهرذات انسان جسد کثیف ظلمانی وروح لطیف نورانیدن مرکب اولمغله نفس ناطقه وقوت عاقله‌سی حسبیله خیره مائل ومحب وشردن معرض ومجتنب اولدیغی دخی ظاهردر* زیرا انسانك شروروفاسده میل وانهماکی قوای حیوانیه‌دن خلقتنده مرکوز اولان قوهٔ شهویه وغضبیه‌سندن نشأت ایدوب زمام عقل وتدبیرایله قائد توفیق شهراه رشد وسداده سوق ایتمدیکی تقدیرجه مغلوب نفس وهوا ووابستهٔ دام اشتها اولمسی مقرردر * ملك وسلطنت ونظام سیاست دخی انسانك جوهرعقل نورانیسی خصایصندن برخاصهٔ جلیله اولوب قوای حیوانیه‌سی آثارندن اولمامغله خیره رغبت وشردن نفرت ملك وسیاسته مناسب برصفت اولوب ملوك وسلاطینك محاسن اخلاق وخصال حمیده ایله اتصافی تمهید مبانیٔ دولت وتشیید قواعدسلطنتده رکن رکین اولدیغی ظاهردر * ودخی بوندن اقدم ذکراولندیغی اوزره نوع انسانك احراز دستمایهٔ مجدوشرف ایله رتبهٔ سامیهٔ ملك وسلطنته وصولی عصبهٔ اهل انساب ذوی الاحسابدن قوت وسطوت اصحابی رجالك عون ونصرت ایله قدم اهتمامه قیاملرینه منوط ومبتنی اولوب مظاهرت اعوان وانصاردعایم عزواقبالك قیامنه اصل واساس اولمشدر * لکن حسن خلق بواصلك فرعی اولمغله عصبیته منضم اولدقده آنکله نصاب ملك ودولت تام وکامل اولوب دولت وسلطنتك دوام وثباتنه باعث اولور * ملك وسلطنتك نظامی سطوت وعصبیته متوقف اولدقده فروع ومتمماتی اولان خصال حمیده‌یه دخی موقوف اولوب سریرملك ودولته جلوس ایدن ذات عالیجاهك عصبیت وشوکت مایهٔ عزواقبالی اولدیغی کبی اخلاق حمیده دخی آرایش جمال جاه وجلالی اولور * زیرا حسن خلقه مقارن اولمیان ملك ودولت حلیهٔ کمالدن معرّا اولمغله اعضاسی ناقص یالباسدن عاری شخصه تشبیه اولنمشدر * معلوم اوله‌که خصال ذمیمه واخلاق رذیله عصبیت وشوکت اصحابی قبائل وعشایرك رؤسا وامراسی حقنده قدح وذمی موجب اولیجق عزنسب وشرف حسبده ذروهٔ علیایه بالغ اولان ملوك وسلاطینك جلالت شانته دخی زیاده کسر ونقصان ایراث ایده‌جکی اظهرواجلادر * ودخی محاسن اخلاقه رغبت شعارملك وسلطنت اولدیغی بودلیل ایله مثبتدرکه سیاست ملك ودولت خلقك امورینی رؤیته کفالت وطرف حقدن احکام الهیه‌یی عبادی بیننده اجرایه خلافتدن عبارتدر وبین العباد تشریع وترتیب اولنان احکام الهیه حکمت ومصلحتی جامع وعباده نافع خیرمحض اولوب شرور ومفاسد اغوای شیاطین واتباع نفس وهوایه مسند اولدیغنه کتب شرایع شهادت ایدر * واکرچه خیر وشر جناب حقك قضاوقدری وخلق وقدرتیله حاصل اولورسه‌ده لکن شری قضاسی خیرکبی رضای شریفنه مقرون دکلدر فعلی ذلك اول ذات عالی تبارکه انك ایچون غلبه واقتدارایله ظهور وخروجه وافی عصبیت وشوکت حاصل اولوب بعده جمال حالی حلیهٔ حسن خصال ایله تحلی اولمغله احکام الهیه‌یی تنفیذ واجرایه لیاقت

واستحقاقی ناصیهٔ استعدادندن تفرس اولنه اول ذات ستوده صفات خلافت حقه وکفالت خلقه متهیئ
وآماده اولوب صحیفهٔ جبیننده انوار عز وسعادت مهر درخشان کبی لمعان ایدر اشبو دلیل ثانی مطلوبه
دلالتده دلیل اولدن اوضح ومن جهة المبنا اوثق واصحدر * ذکر اولنان ادله دلالتیله ثابت وظاهر اولدیکه
مدار غلبه واقتدار اولان عصبیت وشوکت ایله محاسن اخلاقی جمع ایدن ذاتک کامروای عز ودولت وکامکار
ملک وسلطنت اولمسی مقرردر بناء علی ذلک چن بر اطراف وجوانبده اصحاب عز وجاهدن رقاب انامه
مالک وقوت قاهره ایله متصف اولان رؤسای قومه نظر ایدوب آنلری مکارم اخلاقه راغب وخیرات وحسناته
طالب بولدیغمزده وقت مقدرده افسر ابتهاجلری آرایندهٔ ملک ودولت اولملرینه استدلال ایدرز * مثلا
داخل قلمرو اطاعتلری اولان رجالک زله وقصورلرین عفو ایدوب ذیجاه وقدرت اولمیان کمسه لرک تکلیفلرینه
مساعده وثقلتلرینه تحمل ایله حسن معامله ایلیوب ضیوف ومسافرینی اطعام وارواوعجزه ومساکینی
اطعام واکسا ایدرلر ودخی شدائد ومکارهه صبر وعهده وفا ایله تحصیل رضای مولی ایدوب خلقک عرضی
صیانت ضمننده بذل اموال وشریعته تعظیم وعلمایه اجلال ایله حقلرنده حسن ظن ایتدکدنصکره احکام
الهیه وشرایع ربانیه دن علمای دین مبینک تحدید وتعریف ایتدکلری حدودی تجاوزه جواز کوسترمیه لر
بوندنصکره صلحا واتقیایه میل ومحبت ایله صحبتلرینی غنیمت ومجالسلرینی برکت عد ایدوب قلبلرینی طرفلرینه
عطف واماله یه همت ودعوات خیریه لرینی استجلابه رغبت ایلیه لر ودخی پیر واختیار اولان کمسنه لردن
استحیا وتعظیم وتوقیرلرنده تقصیردن احتراز واتقا ایدوب خاطرلرینی تطییب ایله مظهر دعای خیر اوله لر *
بوندنصکره اجرای حقده سیف صارم عدل ایله قطع عرق ظالم ودفع مظالم ایدوب مظلومینه عدل ونصفت
وضعفایه تواضع وملایمت وشکایت فقرایی استماع واصغا واحقاق حق ایله مراسم عدل ودادی احیا
ایده لر * بوندنصکره دخی طاعات وعباداته ملازمت وشروط وارکاننه کرکی کبی رعایت ایدوب معاملات
ناسده غدر وخدیعه ومکر ومکیده دن تحاشی ونقض عهد وخلف وعد امثالی صفات ذمیمه دن تجافی
ایتمکله بو ذکر اولنان مکارم اخلاقی تحصیل ومحاسن خصالی تکمیله موفق اولان اهل ریاستک سیاست
ملک وسلطنته لیاقت ایله استزادهٔ قدر ومنزلتلرینه اوضاع مطبوعه واطوار مقبوله لریله استدلال اولنوب
سائق تقدیر آنلری بو اخلاق کریمه یه توفیق ایتمکله سطوت وشوکتلری رتبهٔ رفیعهٔ ملک وسلطنته بالغ اولمسنه
عنوان صحیفهٔ احواللری براعت استهلال اولور * زیرا جناب حق وفیاض مطلق جل شانه حضرتلرینک
جمله افعال وآثاری حکم ومصالحدن خالی اولمیوب خصوصا عالم کون وفساده سرمایهٔ نظام امم ودستمایهٔ
مصالح بنی آدم اولان ملک وسلطنته لایق رجالک امر ونهیی تنفیذ ایچون ابتدا ایرامن دائرهٔ اطاعتلرینه
اعوان وانصاردن جمع کثیر وجم غفیر رجالک قلوبنی جمع ایله شوکت وسطوتلرین تأیید ایدوب بعده عدل
ونصفت ایله تدبیر نظام عالم وترتیب مصالح امه مساعد همتلرین تسدید ایچون عنوان صحیفه ده ذکری سبق
ایدن سیر حسنه واخلاق مستحسنه ایله تخلق واتصافه توفیق ایدر * بناء علیه کثرت اعوان وانصار ایله مؤید
اولان اهل ریاستدن قنغی خاندان عظیم الشانده که سطوت وعصبیت ایله حسن سیرت جمع اوله بو مافیوما اول
خاندانک حوزهٔ حمایه سی وسیع ودائرهٔ عزتی منیع اولوب من طرف الله کامروای تاج وتخت جهانبانی
اولملرینه علامت اولور * وبو امرک عکسی دخی بویله درکه بر ملک ودولتک زوالنه مشیت علیهٔ الهیه تعلق
ایتدکده اول دولتک ارکان وعظماسی نظام ملک ودولته مخل اوضاع ناهموار واطوار ناستوده کردار ایله
منهج رشد وسداددن عدول ایدوب مقام ریاست ونظام سیاسته لایق افعال حسنه واعمال مستحسنه ده
سعی وهمتلری قاصر اولور شویله که محاسنی قبایحه ومصالحی مفاسده تبدیل ایله روز بروز درجهٔ عز
واعتبارلری انحطاطه میل ایدوب داخل قلمرو ضبط وتصرفلرنده اولان ملک ودولت قبضهٔ حکومتلرندن
بیرون واستیلای اعدا ایله زار وزبون اولورلر * بو تقدیرجه صفات رذیله وخصال ذمیمه ملک ودولتک
اندراس وانقراضنه علامت اولوب آیت کریمهٔ جلیلهٔ واذا اردنا ان نهلک قریة امرنا مترفیها ففسقوا فیها فحق
علیها القول فدمرناها تدمیرا فحوای شریفی اوزره اول قومه احسان اولنان نعم جلیله نک سلب واعدامنه
مشیت علیهٔ الهیه تعلقنه دلالت ایدر قرون ماضیه ده امم سالفه نک اقبال وادبارده احوالی تتبع اولندقده

بو مدعامزدن قتی چوق امورك پیوستهٔ ظهور اولدیغی ظاهر اولور * والله یخلق ما یشاء ویختار ﴿ معلوم اوله که شواهد بقای ملك ودولت وعلایم دوام عز وسلطنت اولان خصال حمیده نك اقدم واعلاسی علمای عاملینه وصلحای کاملینه تبجیل وتعظیم ونسب وحسب اصحابی اشراف قومه اعزاز وتکریم اولنوب بعده اطراف واکنافدن پیرامن دائرهٔ دولته آمدشد ایدن اهل تجارت واصحاب حرفته حسن معامله وغربا ومسافرینه ملاطفه ومجامله اولنوب ناسی منازل لایقه سنه انزال وهر کسك قدر وشاننه کوره اکرام واجمال ایله قلبلرینی جمع وتألیف وخاطرلرینی تطییب ایدهلر * زیرا عصبیت وشوکت اصحابی رؤسای قبائل وامرای عشایرك لوازم ملك ودولت واسباب عز وحشمتده کندیلره مشارك ومعادل اولان رجاله تعظیم وتکریم ایله معامله لری امر ضروری اولوب یا عز وجاهه رغبت یا اعدوانلرندن خوف وخشیت باعثیله کاری اکرامك مثلی ایله مقابله امیدلرندن ناشی امثال واقران بربرلرینه اکرامه مجبورلردر * امّا اولیای دولتك امثال واقرانلری اولمیوب سطوت وشوکتلرندن اتقا ودولت وجاهلرندن استمداد ایدرجالری اولمیان رجاله اکراملری شائبهٔ عوض وغرضدن سالم اولوب مجرد شیمهٔ مرضیه لرنده مرکوز اولان اخلاق ملکیه وکمالات ملکیه یه مبنی وسیاست ملك وسلطنته بالکلیه اقباله مبتنیدر * زیرا اعیان واشرافك امثال واقرانه اعزاز واکراملری سیاست خاصه ده رعایتی واجب امر ضروری اولوب فضلا وعلمایه وتجار وغربایه حسن معامله لری سیاست عامه یی متضمن کمال ذاتیدر که صلحایه اکراملری محبت دین وعلمایه تعظیملری اقامت مراسم شرع مبینده احتیاجه مبنی اولوب اصحاب تجارته رغبتلری تکمیل حوایج انام وتعمیم منافع خاص وعامه ترغیب وغربا ومسافرینی تطییب ونوازشلری مکارم اخلاقه مبتنیدر * بو صورتده طبقات ناسه مراعات وهر کسك خدمتنه مکافات ایله مألوف وموصوف اولان رجالده اشبو آثار مطبوعه واوضاع مرغوبه مشاهده اولندقده انلرك سیاست عامه یی تنظیم ایله سریر ملك وسلطنته لیاقتلری وجناب حقك مظهر عون وعنایتی اولملرینه استدلال اولنور * زیرا سبق قلم قضا ایله بر ملك ودولتك زوال واندراسی مقدر اولدقده علایم نحس وادباردن ابتدا اول دولتده علما وصلحا وتجار وغربایه لایق اکرامده تقصیر واهمال ظهور ایدر * اکر بر دولتده ذکر اولنان اطوار ناشایسته ظهور ایدرسه اول آشیان عز وجاهدن همای مجد واقبال پروازه آغاز ایتملك مقرردر * واذا اراد الله بقوم سوء فلا مرد له بو محلده فصول فصل ثانیدن یکرمنجی فصل تمام اولوب یکرمی برنجی فصلك بیاننه شروع اولندی

﴿ فصل حادی وعشرین ﴾

کتاب اولك فصل ثانیسنك یکرمی برنجی فصلی دشت وبریه ده خیمه وخرکاه ایله کشت وکذار ایدن قبائل وعشایرك دائرهٔ ملك ودولتلری سائرلرندن اوسع اولدیغی بیاننده در * بو امرك سر وسببی اولدرکه بوندن اقدم ذکر وتقریر اولندیغی اوزره سکان بریه وقبائل وحشیه نك تعاون وتناصره قیام ایدن اعوان وانصارلری کثیر ومحاربه ومقاتله ده مکنت وقدرتلری مزید وغزیر اولمغله سائر طوایف امملك اوزرلرینه رفع لوای استیلا ایدوب یدلرنده اولان ممالکی نزع وتسخیر ورجالنی قهر وتذلیله قادرلردر ودخی بریه نشین اولان قبائل وعشایر بلدی وحضریلره نسبت ایله بر وبیابانده توحش ایدن حیوان وحشی یه مشابه سنده اولمغله شیرژیان وببر بیابان کبی سرپنجهٔ قهر وغضبلری تیز اولوب چنکال ستیزلرندن کریز متصور دکلدر * ذکر اولنان طوایف وحشیه قبائل عرب ایله دیار غربده زناته عشیرتی وطرف شرقده اکراد وترکمان قبیله لری وینه مغربده صنهاجه قبیله سی اشرافندن طائفهٔ ملثمین وانلرك امثال واشباهی سائر امم ورجالدرکه بونلر مزارع موفوره ایله معمور اولان بلاد وامصارده ساکن اولمیوب دائما خیمه وخرکاه ایله کشت وکذاره مألوف اولملریله اطراف واکنافده واقع اولان مواضع وموطنلك بونلره نسبتلری مساویدر بو سببدنتاشیدرکه بریه نشین اولان امم متوحشین کندیلره مجاور اولان بلاد وامصارده واقف وموطنلری حدودنده عاکف اولمیوب بلکه اقالیم بعیده یی قهر وتسخیره اسبالهٔ بلجام نهضت وسوق مطیهٔ عزیمت

ایدرلر * بو خصوصده فاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلرندن نقل اولنان حکایه یه نظر اولنسون که عز واقبال ایله مسند خلافته اعتلا بیوردقلرنده اهل حجازی سفر عراقه تحریض اراده سیله خطبه خوان وعظ وارشاد اولوب بیوردیلر که یا اصحاب رسول الله دار حجاز من جهة الانتفاع سزلك ایچون مقر ومأوی اولمغه صالح اولمز الادواب ومواشیلر یکزی رعیه صالح بر محل اولوب ارض حجازده جهت اخری ایله انتفاع واغتنام متصور دکلدر * قنده در اول رجال اخیار که سعادت دارینی احراز ایتملری حقنده سبق ایدن وعد کریم الهی یه بناء سل سیف جهاد ایله فتح بلاد معموره ایچون دار ودیارلرندن نقل وهجرت ایتدیلر * وقتا که * لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون نص کریمی مفادی اوزره جناب حقك فتح وتسخیر بی وعد ایتدیکی بلاده سیر وسفر ایده لر دیو زمرهٔ اصحاب کراملك قطر حجازدن بلاد عراقه سوق مطیهٔ عزم ایتملرینی امر وفرمان بیوردیلر ویته قبائل وحشیه نك توسیع ممالك وقطع مسالك ایله سائر طوایفه سبق وتقدملرینه دلالت ایدن امورلردن بری دخی عرب سالفه دن حمیر وتبابعه حقنده نقل اولنان حکایه درکه بونلرك وطن اقامتلری اولان یمن اولکه سندن بر دفعه دیار غربیه وبر کره دخی اقلیم عراق وبلاد هنده سفر ایدوب یمن ایله مغرب زمیننك خصوصا ممالك عراق وبلاد هندك میاننده مسافهٔ بعیده ومراحل غیر عدیده موجود ایکن بی باك وپروا مواضع مذکوره یه سیر وسفر ایتدیلر امم عالم وافراد بنی آدمده طائفهٔ عربدن غیری بر امت ایچون مدت مدیده بو قدر مسافهٔ بعیده یه نقل ورحلت وفوز وظفر ایله وطنلرینه عود ورجعت میسر اولدیغی السنهٔ انامده مذکور وصحایف کتب تواریخده مسطور دکلدر کذلك دیار غربیده قبائل بدویه وعشایر وحشیه دن ملثمین طائفه سی دخی ملك وسلطنت داعیه سیله رفع لوای جها دایدوب اقلیم اولده جوار ارض سودانده واقع بریه دن نقل وحرکت وبی مدد واعانت دفعهٔ واحده ده اقلیم رابع وخامسده واقع اندلس ممالکنه استیلا ایلدیلر * والحاصل سکان دشت وبریه اولان اکثر قبائل وحشیه نك حال وشانلری بو منوال اوزره اولمغله دائرهٔ ملك ودولتلری سائر طوایفدن اوسع اولوب مرکز سلطنتلرندن ابعد محللره حکومتلری جاری اولمشدر * والله مقدر اللیل والنهار فصول فصل ثانیدن یکرمی برنجی فصل تمام ورسیدهٔ ختام اولوب حالا یکرمی ایکنجی فصلك بیانته شروع اولندی

❁(فصل ثانی وعشرین)❁

کتاب اولك فصل ثانیسنك یکرمی ایکنجی فصلی ملك ودولت سلالهٔ واحده یه منسوب بر خانداندن زائل اولدقده مادامکه سطوت عصبیتلری باقی اوله ینه اول سلسله نك اقارب وخویشانندن آخر خانداننه عود ایتمك مقرر اولدیغی بیاننده در * معلوم اوله که اهل انساب ذوی الاحسابدن بر خاندان معالی نشانك رتبهٔ سامیهٔ ملك وسلطنته اعتلا ایتملری میسر اولمز الا کثرت اعوان وانصار ومزید شوکت واقتدار ایله ناسی اطاعت وانقیادلرینه جبر وتسخیر ده نصکره حاصل اولور * بو تقدیرجه حل وعقد امور دولت وفتق ورتق مصالح امت اول خاندانك سلسله سی رجالندن اقرب اقاربلرینه مخصوص اولوب تدبیر امور جمهورده جمله سنك مشارکت ومداخله لری متصور دکلدر زیرا جوهر ملك ودولت ایله تاج ابتهاجلری آراسته اولان اهل بیت سلطنتك اقارب وخویشانی واتباع واعوانی بجد وشمار اولوب وغیرت وحمیت ملوك کندی ساحهٔ عز اجلالرینی محافظه یه مجبول ورتبهٔ سامیهٔ ملك وجاهده مشارکت ومداخله یه تصدی ایدنلری زجر ومنعه مجبورلردر * بو صورتده بر ذاتك سر صفحهٔ عز واقبالی آرایندهٔ توقیع رفیع ملك ودولت اولمق میسر اولوب سلسله سی رجالندن بعضیلری مناصب علیه ومراتب سامیه ایله مشرف اولدقده مساعدهٔ بخت واقبال ایله بر مدت گلستر ناز ونعمده عیش وصفا یه مشغول اولوب کندیلره منسوب ومتعلق اولان کسه لری دخی منافع دولتده تشریك ایله بهره دار راحت وحضور ایدرلر * وتمهید مبانی دولتده سابقا کندیلره مظاهرت ایدن قریب ومقربلرینك بعضیلری دخی پیرامن دائرهٔ دولتدن مطرود وتنعم وترفه ایله تعیشدن محروم اولمغله سورهٔ بطش وشدتلری وسطوت عصبیتلری مرکز اصلیسنده قرار ایدوب دائما طلب ملك ودولت ایله ظهور وخروجلرینه دست بر بلدام نهضت مترصد کمین فرصت اولورلر * وقتا که بر وفق عادت الهیه استیلای مصائب

دوران واصابت عين زمان ايله بونلرك رايت عز واقباللرى نكونسار وآيينهٔ بخت وطالعلرى زنكدار اولوب نوالهٔ عزيز المنال عز وجاهلرى طعمهٔ دهر غدار وآب خوشكوار عيشلرى جرعهٔ جام روزكار اولمغه مشرف اولدقده

كدود القز ينسج ثم يفنى * بمركز نسجه فى الانعكاس

مصداقى اوزره كمين خفاده مترصد فرصت اولان اقارب وخويشانك سطوت وعصبيتلرى موفور اولوب انهمال لذات نفسانيه ايله شجاعت وجلادتلرى مكسور اولمامغله سلفلرى زماننده ممنوع ومحروم اولدقلرى ملك ودولته همتلرى سامى اولوب وشرف نسب وعز حسبده اسلافلرينه مشاركتلرى سبيله وراثت ملك وسلطنته استحقاقلرى دخى خلقك مجزوم ومعلوملرى اولمغله بلا مانع ومزاحم حل وعقد امور دولت مسلم كف كفايتلرى اولور * كذلك بونلرك دخى زمانلرنده سلسلهٔ نسبلرى رجالندن نتيجه لرى دخى ظل ظليل عز ودولتده راحت وحضوردن محروم اولمغله پس پردهٔ خفاده سلفلرينك زوال دولتلرى اماراتنه مترقب اولوب وقت وزمانى كلدكده انلردخى نائل تاج وتخت جهاندارى اولورلر *والحاصل ملك ودولت بوخاندان جلالت نشانك سلسلهٔ نسل ونسبلرينه منتظم اولان رجالك بينلرنده دائر اولوب سورت عصبيتلرى زائل يا قبائل وعشايرلرى محو ومضمحل اولنجه يه دك زرين كوى سلطنت على طريق المناوبه بونلرك ربودهٔ چوكان جلادتلرى اولق اوزرينه سنت الهيه جارى اوله كلمشدر * زمان سابقده امم سالفه بينلرنده واقع اولان انقلابات وانفعالات بومدعامزه كواه بى اشتباهدركه ملك عاد شديد عنيددن شداده انتقال ايدوب بعده عذاب صيحه ايله مظهر قهر ربانى اولدقده يرلرينه انلرك اخوانى قوم ثمود قائم اولديلر بونلردن صكره دخى ملك ودولت جبابرهٔ عمالقه يه نقل ايدوب انلردخى منقرض اولدقده دولتلرى عمالقه نك اخوانى حمير قبيله سنه وانلردن دخى تبابعه يه وانلردن ملوك اذوايه نقل ايلدى بونلرك انقراضندن صكره دخى نوبت سلطنت قبيلهٔ جليلهٔ مضره نقل ايلدى كذلك ملك فرس دخى كيانيلردن اخوانى ساسانيانه نقل ايدوب بعده انلرك جمله سى خلفاى راشدين ايامنده محو ومندرس اولدى كذلك عهد سابقده يونان دولت يونانيان متزلزل ومندرس اولوب دولت وسلطنتلرى انلرك اخوانى رومانيانه نقل ايلدى كذلك ديار غربده طوايف بربريه نك اوائلى مغراوه وكتامه قبيله لرندن ملك ودولت بنه بربريه دن صنهاجه يه وانلردن ملثمين طائفه سنه وانلردن دخى مصامده عشيرتنه وانلردن زناته قبيله سندن باقى قالان رجاله نقل ايدوب قرنا بعد قرن بين العباد عادت الهيه بومنوال اوزره جارى اوله كلمشدر ودخى انتقال دولده ذكر اولنان ترتيب عادى اتحاد نسل ونسب ايله كلمهٔ واحده اوزرينه اجتماع ايدن رجالك تعاون وتناصرده همدست وفاق ويكجهت اتفاق اولملرينه مبتنى اولمغله قوت عصبيت بوبابده اصل واساس اولمشدر * وقوت عصبيه نك مراتبى دخى امم ورجال بيننده مختلف ومتفاوت اولوب وغايت سطوتلرى ملك ودولته منتهى وانكا دخى محافظه سى ترفه وتنعمه انهماكدن اجتناب وتوقى يه مبنى اولديغى انشاء الرحمن عن قريب الزمان ذكر وتفصيل اولنور * فعلى هذا بردولتك بنيان واركانى اندراسه ميل ايتدكده سرير ملكه نائل اولمز الا ينه اول دودمان دولت وخاندان سلطنتك اقارب وخويشانندن سطوت وشوكتده اسلافنه مشارك اولان رجال نائل اولوركه سطوت وقوتده قرب ومشاركتلرينه بناء اسلافنه اولنان اطاعت وانقياد بونلر حقنده دخى جارى اولور * بومعنى ايسه اسلافه درجهٔ قرابتده اقرب اولان رجال حقنده جاريدركه قوت عصبيه نسب اسلافه قرب وبعد ايله مختلف اولمغله انلره رتبهٔ قرابتده اقرب اولان رجالك عصبيت وشوكتلرى اقوى وناسك اطاعت وانقيادلرينه اولى اولور * مكر كيم سبق قلم قضا ايله صحيفهٔ روزكارده تحويل مذهب وملت وذهاب ملك وعمارت ايله بر تبديل عظيم واقع اوله كه اول وقتده ملك وسلطنت ذكر اولنان خانداندن بالكليه خاندان آخره نقل ايدوب مشيت عليهٔ الهيه ايله كاركاه عالمده بر نظام جديد جلوه كر موقع ظهور اولور * نتكيم فيض تأييد ربانى ومقارنت عون صمدانى ايله قبيلهٔ جليلهٔ مضردن طلوع نور احمدى ايله آفاق جهان منور ورخشان اولدقده شيردلان جنود اسلام اطراف واكنافده واقع امم ودوله غالب اولوب فرس وروم وسائر ملوك وسلاطينك حوزهٔ تصرفلرنده اولان ممالكى بالجمله نزع وتسخير ايلديلر * مع هذا

نتيجه

نیجه ازمنهٔ متوالیسه قبیلهٔ مضر وقریش وایه دارملك وسلطنت اولیوب غایت عز وشرفلری قبیله‌لرنده ریاست ومشیختنه مقصورایدی * بو محلده فصول فصل ثانیدن یکرمی ایکنجی فصل تمام اولوب بحالا بعنایة الله تعالی یکرمی اوچنجی فصلك بیانته شروع اولندی

(فصل ثالث وعشرین)

کتاب اولك فصل ثانیسنك بو فصلنده مغلوب غالبه وتابع متبوعه زی وقیافتده وسائر اوضاع واطوارده اقتدا واتباعه مائل اولدیغی بیان اولنور * بو امرك سر وسببی اولدرکه انسانك نفسی دائما کندویه غالب وزمام امرینه مالك اولان کسنه حقنده کمال اعتقاد ایدوب رضاسنی تحصیله طالب واطاعت وانقیاده راغبدر * بونك دخی اصل وسببی اولدرکه مغلوب غالبك کمالنه نظر ایدوب علوشان وقدر ومنزلتنه بناء نفسنده تعظیم وتکریمی راسخ اولمغله اقتدا واتباعه سعی ایدر * یاخود خلقك متبوع ومقتدالرینه اولان اطاعت وانقیادلرینی متبوعك ذاتنده مرکوز اولان صفات کماله حمل ایدوب ثروت ویسار ومکنت واقتدار ایله قهر وتغلبلرندن ذاهل اولور * بو تقدیرجه غالبك اوضاع واطوارینه تقلید واقتدا یه کوشش ایله متبوعیت رتبه‌سنی تحصیله سعی ایدر * بو سببدن ناشیدرکه مغلوب دائما زی وقیافت وطرز لباس وسلاحده وسائر احوالده غالب ومتبوعك اثرینه اقتدا ایدوب هر خصوصده کندویه غالب اولان رجالك اختیار ایتدیکی مسلکه سالك اولور حتی ولدك والدینه طرز وقیافتده اقتداسی دخی بو قبیلدن اولوب اولاد وابنا آبا واجدادلرینك ذاتنده کمال اعتقادا یتملریله اکثریا آنلره تشبه وتقلیده سعی ایدرلر واقطار ارضدن هر قطرده واقع ممالکك اهالیسی دخی اکثریا عسکری قیافتنه مائل اولوب جنود سلطانیه رعایایه غالب وانلر مغلوب اولمغله رعیت عسکریه به طرز وقیافتده اقتدا ایدرلر * حتی بر مملکتك اهالیسنه جوارلرنده واقع مملکت اخری اهالیسی غالب اولدقده انلرك طرز وقیافتده آیین واسلوبلری مملکت اولی اهالیسنه سرایت ایدوب اکثر احوالده انلرك وادیسی اوزره حرکته میل ایدرلر * تشکیم حالا بو عصرده ممالك اندلسده واقع اهل اسلامه طوایف افرنجدن جوارلرنده واقع جلالقه کفره‌سی غالب اولمغله اهل اسلام ملابس ومراکبده وسائر احوالك اکثرنده ذکر اولنان طائفهٔ افرنجه اقتدا ایدوب حتی مسکن ومنزللرینك صفحهٔ دیوارلرینه افرنج طائفه‌سی کبی نقش صور وتماثیل ایلدیلر * دیدهٔ عبرت وعین حکمت ایله بو احواله نظر ایدنلر طوایف افرنجك اندلس ممالکنه استیلا ایتملرینه استدلال ایدوب تسلیط کفار ودوزخ قرار ایله جناب حقك قهر وغضبندن استعاذه ایلرلر * ودخی الناس علی دین ملوکهم قولنك مضمون ومآلی دخی مغلوبك غالبه اقتدا واتباعنه راجع اولوب ملوك وسلاطین حوزهٔ حمایه‌لرنده ساکن اولان رجاله غالب وانلر مغلوب اولمغله ملکلرینك ذاتنده کمال اعتقادا یتملرندن ناشی بالجمله اعیان وامرا ورعایا وبرایا علی حسب مراتبهم مذهب ومشربده وسائر اتباعی ممکن اولان خصوصلرده ولدك والدینه وتلمیذك استادینه اقتداسی کبی ملوك وسلاطینه اقتدا واتباعه میل ورغبت ایدرلر والله العلی الحکیم بو محلده فصل مذکور تمام اولوب فصل آخر بیانته شروع اولندی

(فصل)

کتاب اولك فصل ثانیسنك بو فصلی طوایف امم عالمدن بر طائفه آخرلك سرپنجهٔ قهر وغلبه‌سیله زبون ومغلوب اولوب زمام تصرفی دست اختیارندن ساقط اولدقده اول طائفه‌نك نسل واعقابی مدت قلیله‌ده منقرض اولدیغی بیانتده‌در * بو امرك سر وسببی الله اعلم اولدرکه زمرهٔ نوع بنی آدمك زمام اختیاری یدنده اولیوب رقبهٔ عبودیتلری آخرلك ربقهٔ اطاعتنه داخل اولدقده ذل وهوان ایله ولات وحکامك خدمتلرینی رؤیتسه آلت اولوب نفقه ومعیشتلری دخی ولیلرینك عهدهٔ عنایتلرینه موقوف اولمغله بونلره بر مرتبه بطالت ورخاوت عارض اولورکه هر خصوصده سعی وهمتلری قاصر وامید ورجالری فاتر اولور تناسل وتوالد ایله کثرت ذریت ایسه قوای شهویه‌یی تهییج وتحریکه داعی اولان اسباب شوق ونشاطك اجتماعنه موقوف

اولوب واسارا ورعايا مخدوم ومتبوعلرينك تكاليف شاقه لريني تحصيل وخدمت مأموره لريني رؤيتيه مشغول اولملريله بمنزلهٔ مايهٔ نسل ونسب اولان شوق وشهوتلري فاسد ومكنت وقدرتلري كاسد اولوب ذريت وعقبلرنده نقص وقصور وسعي وكسبلرنده وهن وفتور حاصل اولور * ورقبهٔ طاعتلرندن خلع ربقهٔ اطاعته دست مكنتلري قاصر اولوب كردن عبوديتلرندن زنجير ذل وهواني رفع ودفعدن عاجز اولملريله سرپنجهٔ قهر وتغلبده زار وزبون اولمشلردر * وبونه نقصان تناسلده قهر وغلبه نك تأثيري ايچون الله اعلم بر سبب خفي دخي بودركه واذ قال ربك للملائكة اني جاعل في الارض خليفة نص كريمنده واقع اشارت ضمنيه اوزره جناب احكم الحاكمين جل شانه حضرتلري زمرهٔ نوع بني آدمي صحيفهٔ ارضده شرف استخلاف ايله تشريف وتكريم ايله سائر مخلوقاتك اوزرينه تفضيل وتقديم ايتمكله نوع انسانك خلقت وجبلتنده داعيهٔ خلافت مستقر اولوب فضاى اطلاقده مطلق العنان ايكن رياست وخلافتنه مداخله اولنوب يا ذل رق ايله عبد مأسور يا استيلاى ملوك ايله مغلوب ومقهور اولدقده همتنه بر مرتبه فتور وكلال عارض اولوركه اكل وشربده دخي اشتهاسي استفاده قاصر اولور وبو حالت انسانده موجود اولديغي كبي حيوانات وحشيه دن شير وپلنك مقوله سي وحشي جانورلر صيد وتخجير وبستهٔ قيد زنجير اولنوب ذكور واناثي بر محلده جمع اولندقده قطعا وطي وسفاده رغبت ايتمدكلري معاينه ومشاهده اولنمشدر * كذلك انسانك دخي كردن طاعتي بستهٔ زنجير تكليف اولوب آخرك قبضهٔ حكم وتصرفنه داخل اولدقده استيلاى دهشت ونقصان شهوت ايله توالد وتناسلده قاصر اولوب مدت يسيره ده سلسلهٔ نسل ونسبلري محو ومنقرض اولور * والبقاء لله وحده بو امرك صدقي امم فرسك احوالنده ظاهر اولوركه بونلر كثرت ووفرتده دائرهٔ حد وقياسدن بيرون وانلر ايله اكثر ممالك ربع مسكون مشحون ايكن صدر اسلامده ايام خلافت فاروق منيع الجناب عمر ابن الخطابده مجوس فرسك لشكر منحوسي طعمهٔ شمشير قهر وتدمير ومملكتلري داخل قبضهٔ تسخير اولدقدنصكره بونلردن بقية السيف طائفهٔ كثيره رعيت اولمق اوزره باقي قالمشيدي حتى محاربهٔ فرس ايچون طرف خليفه دن قائد الجيش تعيين بيوريلان سعد بن ابي وقاص رضي الله تعالى عنه حضرتلري بو طائفهٔ خذلان قرينيدن وراء مدينهٔ مداينده باقي قالان رجالي عد واحصا ايتدكده مبلغ عددلري يوز اوتوز يدي بيك نفره بالغ اولوب ايچلرندن اوتوز يدي بيك نفري دائره واتباع اصحابي رجال ايدي وقتاكه عهد خلافت عمريده هجوم شيردلان اهل ايمان ايله بونلر قبضهٔ ذل وقهره داخل اولدقلرنده مدت قليله مرورندنصكره سلسلهٔ نسل ونسبلري منقرض اولوب ايچلرندن اقل قليل باقي واكثري كان لم يكن شيأ مذكورا مدلولي اوزره محو وفاني اولديلر * مع هذا اصحاب وتابعين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتنك رعيت حقنده وسائر خصوصده عدل ورأفت وانصاف ومرحمتلري رتبهٔ تعريفدن غني اولمغله بقاياى رعاياى فرسك عهد صحابه وتابعينده انقراضلري ظلم وجور ولاة وحكامه مبني اولمق متصور دكلدر * بلكه ذل وقهر ايله نوع بشري استخدام واسترقاق شوقلرينه خلل وهمتلرينه كسل ايراث ايتمك جبلي بر حالت اولمغله توالد وتناسلده قصور وفتورلرينه مفضي ومدت قليلده انقراض واندراسلرينه مؤدي اولور بو سببدندر كه فصول سابقه ضمننده بيان اولنديغي اوزره امم سودانده انسانيت ناقص اولمغله اكثر رق وعبوديته طائفهٔ مذكوره انقياد ايده كلمشلردر ياخود عبد مملوك اولمق تقريبيله عز ودولته يا مال ونعمته دسترس وصول اولمق اميد ايدن رجاله مخصوصدر * تتكيم ممالك شرقده ترك وديارندلسده طوايف افرنجدن معلوجا وجلالقه طائفه لري اسير اولدقلرنده عادتا نعمت وجاه وثروت ويساره نائل اولملريله ذل رق وعبوديتدن استنكاف وتحاشي ايتميوب امنيهٔ وصول نعمت وجاه ايله ذلت رق وعبوديته تحمل ايدرلر والله اعلم فصل مذكور بو محلده تمام اولوب فصل آخر بيانه شروع اولندي

(فصل)

كتاب اولك فصل ثانيسنك بو فصلي طائفهٔ عربك نهب وغارت ايله تغلب واستيلالري دوز صحرالرده واقع محللره مخصوص اولوب جبال عاليه ومواضع صعبه ده واقع قلاع وبلاده تسلط واستيلادن قدرتلري قاصر اولديغي

بياننده در *

بياننده‌در * بو امرك سببى اولدركه قبائل عرب سباع ووحوش كبى بريه وباديه‌ده وحشت وخلوته مألوف برطائفه اولمغله قطع سبيل رجال ونهب وغارت اموال بونلرك عادت مستمره‌لرى اولوب دائما كمين خفاده انتهاز فرصت ايله وسعلرى مرتبه خلقك اموال واشيالرينى اخذ وغصب ايدرلر * لكن سائر اصحاب حرب ووغا كبى مواضع خوف وخطره هجوم واقدام وميدان حرب وقتالده ترتيب مصاف ايله جنك ورخاشه قيام ايتميوب بلكه كرفته سر پنجهٔ قهر وتغلبلرى اولان اموال واشيايى اخذ ودرحال قرارگاهلرى اولان وطنلرينه عود وفرار ايدرلر مكركيم سل سيف عدوان ايله اوزرلرينه هجوم ايدن اعدالرينى نفس ومالارينه تعرضدن منع ودفع ايچون محاربه ومقابله‌ده مبالغه‌يه مضطر اوله‌لر * بناء على ذلك طائفهٔ عرب اخذ وتسخيرى صعب ودشوار اولان محلره عنان افكن عزم اولميوب ضرر وخساره حسبان ونهب وغارتى آسان مواضعه سير وسفر ايدرلر * بو سببدن ناشى اهل قلاع وحصون بونلرك شر وضررلرندن مصون اولوب كذلك قلل جبال وسائر صعب المنال اولان محلره تحصن ايدن رجال دخى بونلرك غائلهٔ قهر وتغلبلرندن مأمونلردر * اما قلاع وحصوندن خالى وبسيط ومستوى اولان صحرالرده واقع بلاد وقرى اهاليسنك حاللرى ضعيف اولوب مملكتلرينى حفظ وحراسته كافى عسكرلرى دخى موجود اولمدقده جوارلرنده واقع طائفهٔ عرب انلرك اوزرينه مستولى اولوب مرة بعد اخرى ايصال كزند وخسارت ايله اول ممالك مختل النظامى اخذ وتسخير واهاليسنى زبون قهر وتدمير ايتسه‌لر كه نصكره تدبير ممالك ودولت وتنظيم امور مملكتده مكنت وقدرتلرى قاصر اولمغين تداول ايدى ايله اول ممالك وقتا فوقتا خراب اولوب سكان واهاليسى دخى مكين كمين تراب اولورلر * والله غالب على امره بو محلده فصل مذكور تمام اولوب فصل آخر بيانينه شروع اولندى

﴿فصل﴾

كتاب اولك فصل ثانيسنك بو فصلى طائفهٔ عربك مستولى اولدقلرى بلاد وديار ازمنهٔ قليله‌ده خرابه مشرف اولديغى بياننده‌در * بو امرك سر وسببى اولدركه طائفهٔ عرب بلاد معموره واهالئ موفوره‌دن خالى بريه وباديه‌لرده خيمه وخرگاه ايله كشت وگذار ايدوب شيرژيان وپيل دمان كبى وحشت ووحدته وايصال ضرر وخساره مجبول برطائفه اولديغى بوندن اقدم مرة بعد اخرى بيان اولنمش ايدى * وبونلرك بو خلق وخصائل اصحاب عقل وكمال قتنده اخلاق ذميمه‌دن معدود ايكن طائفهٔ عرب قتنده ممدوح ومرغوبدر * زيرا وحشت وغلظت وعنف وخشونتلرى سببيله رقبهٔ طاعتلرى ربقهٔ اطاعت ولاة وحكام ايله مقيد اولميوب شيخ ورئيسلرى دخى آداب سياست ملك وسلطنت ايله بونلرى زجر وتأديبه قادر اولمغله فضاى اطلاقده مطلق العنان اولوب بى پروا شهوت وغضبلرينك مقتضالرينى اجرايه قادر اولورلر * بويله ارخاى عنان ايسه تعمير بلاد وترفيه عباده منافى برحالت اولمغله بونلرك داخل حوزهٔ تغلب وتسلطلرى اولان ممالك معمور ومنتظم اولمق متصور دكلدر * بوندن ماعدا طائفهٔ عرب برمحلده قرار وآرام ايتميوب على الدوام برمحلدن محل آخره نقل ورحلت ايله سير وحركته مجبول اولمريله عمارت بلادك اصل واساسى اولان سكون واقامته طورلرى منافى اولمغين نقل وحركت ايله عمارتك اجتماعى ممكن اولمز * ازجمله تعمير بلاد وامصار جمع اخشاب واحجار ايله بناى منازل ومساكنه موقوف اولوب طائفهٔ عرب ايسه كشت وگذارلرى اثناسنده مصادف اولدقلرى ابنيه‌نك احجارينى قلع وهدم ايدوب طبخ طعام ايچون اعداد ايتدكلرى چومله‌كلرى تحتنه وضع ايله تخريب بنيان ايدرلر * كذلك سقوف منازلده واقع الواح واخشابى دخى نزع وقلع ايدوب خيمه وخرگاهلرينه عماد واوتاد ايدرلر * خلاصهٔ كلام بونلرك لازمهٔ حال وشانلرى اولان تخريب بنيان ايله عمارت بلدان ميانه‌ده منافات ومباينت اولمغله طائفهٔ عربك مستولى اولديغى ديار خراب ويباب اولديغى ظاهردر * ودخى طائفهٔ عرب خلقك يدلرنده ظفر بولدقلرى اموال واشيايى نهب وغارته مجبول اولوب نفقه ورزقلرى نيزه‌لرى سايه‌سنده وتحت ظلال رماحلرنده واقع اولديغندن ماعدا اخذ اموال ناسده جور وتعديلرينك دخى حد وقرارى اولميوب حرص وطمعلرى برحده بالغدركه كوزلرى كورديكى اموال وامتعه‌يه

اطاله دست تعدّی ایتمك عادت مستمرّه لریدر * چین طائفهٔ مذکوره نك مکنت وقدرتلری درجهٔ کماله
واصل اولوب رتبهٔ ریاستدن مرتبهٔ علیای ملك وسلطنته نائل اولدقلرنده جور وتعدّیده شیمهٔ رذیله وخصلت
ذمیمه لری مقتضاسنجه قبضهٔ قهر وتغلبلرینه داخل اولان ناسك اموالنی حفظ وصیانتده عدل ودادی
ترك ایله مستولی اولدقلری بلادك اهالیسی پراکنده وپریشان وممالکتلری بی نام ونشان اولور * وینه
طائفهٔ عربك عادت قبیحه لرینك بری دخی بودرکه تسلط واستیلا ایتدکلری ممالکده واقع اصحاب حرف
وصنایعی ایشلرنده استخدام ایدوب صنعت وعمللرینك بانلرنده قدر وقیمتی اولمامغله مستحق اولدقلری اجر
وغنی اداده تقصیر ایدرلر عمل وصنعت ایسه اشبو کتابده باب کسب ومعاشده ذکر اولندیغی اوزره کار وکسبك
اصل ومداری وعمارت بلدانك رکن اقواسی اولمغله اعمال وصنایعك قدر وقیمتی ضایع اولدقده اصحابنك
شوق وهمتلری فاتر ویدلری عملدن قاصر اولوب بازار کسب ومعاشه کساد ونظام مملکته خلل وفساد ترتبنه
باعث اولور * وینه طائفهٔ عربك جملهٔ اطوار ذمیمه لرینك بری دخی بودرکه اجرای احکام ملك وسیاست
ایله تنظیم مصالح مملکته سعی واهتمام ایتمیوب مملکتلرنده اصحاب ظلم وشقاوتك ضرر وفسادلرینی دفع وزجره
عنایتلری مصروف دکلدر * بلکه دائما فکر واندیشه لری ناسك یدلرنده اولان اموال واشیالی نهب وغارت
یاجریه وغرامت طریقیله اخذ وغصبه مقصور اولوب بو غرضلری حاصل اولدقدنصکره مملکت ورعیته نظام
ودفع شرور ومفاسد ایله ترفیه انام مطلوبلری دکلدر * بلکه چوق کره تکثیر جبایت اموال قصدیله
اصحاب شقاوتك جرم وجنایتلری مقابله سنده عقوبات مالیه فرض وتقدیر ایدوب خیانت وجنایتلرینه کوره
تجریم وتغریم ایله اکتفا ایدرلر مال ایله عقوبت ایسه دفع شر وفسادده کافی ودفع ومنع مظالمده وافی
اولمیوب اغراض فاسده لرینی اجرایه نسبت ایله غرامت مالیه ایله تعزیرده سهولت اولمغین جنایت وخیانتك
کثرت ووفرتنه باعث اولمق مقرردر * بو تقدیرجه ممالك عربده واقع رعایا وبرایا مهمل وپریشان ومطلق
العنان اولوب بی باکانه ویروا استدکلری فسادی اجرایه قادر اولورلر * بو حالت ایسه اختلال نظامه باعث
وبادی وانتظام مصالح ملکه مانع قوی اولوب نوع بشرك هلاکنه وعمارتك خرابنه مفضی ومؤدّی اولور *
زیرا وجه ارضده آحاد بشرك اجتماع ودوامی وحاللرینك نظام وانتظامی ایچون ملك وسلطنتك وجودی
امر ضروری اولوب ونظام عالم اطاعت ملوك ایله جلب مصالح ودفع مفاسده منوط ومربوط اولمغله سطوت
وقهر سلاطین برطرف اولوب هرکس شهوت وغضبنك مقتضاسنی اجرایه مرخص اولدقده عالم خراب اولمق
مقرردر * وینه طائفهٔ عربك اطوار ناشایسته لرینك بری دخی بودرکه بونلرده حب جاه وریاست سائر
امه نسبتله غالب اولمغین طوع ورضالریله زمام حکومتی دست غیره تسلیم وآخری نفسی اوزرینه ترجیح وتقدیم
ایتملری اقل اولوب استرسه ایچلرنده مسند ریاسته اعتلا ایده جك ذات باباسی یا قرنداشی یاخود کبرای
عشیرتندن بری دخی اولورسه حکومت وریاسته دخل واعتراض ایدرلر * مکر کیم قوم وقبیله لری بیننده
مخالفت ومعارضه اولنمقدن استحیا اولنه جق ذات حقنده اوله که کرها طاوعت وموافقت صورتنی اظهار
ایده لر * بو تقدیرجه قبائل عرب میاننده حکام وولاة کثیر ومتعدد اولوب جبایت اموال رعیت وسائر
امور مملکت اختلاف آرا ایله مختل ومختلف اولمغله استیلا ایتدکلری ممالکك احوالی مختل ومشوش اولور *
وطوایف عربك اطاعت حکام وامراده رعونت وخشونتلرینه دلالت ایدن اخبار وحکایاتدندرکه مشاهیر
خلفای امویه دن عبدالملك حضرتلرینك مجالسلرینه بر بدوی عرب کلوب خلیفهٔ مشارالیه دخی طرفندن امیر
اقلیم عراق اولان حجاج بن یوسفك حکومتنده حال وشانی مزبور اعرابیدن سؤال ایتدکده اولدخی حجاجی
حسن تدبیر ایله مدح وثنا سیاقنده ترکته بظلم وحده کلامیله عبدالملکه جواب ویردی یعنی ممالك
عراقده حجاج سائر ظلمه نك عرقنی قطع وظلمی کندویه حصر وقصر ایتمکله اجرای مظالمده منفرد ومستقل
اولدیغی حالده ترك ایلدم دیو زعمنجه مدح وثنا ایلدی * ودخی طائفهٔ عربك ابتدای خلقتدنبرو قهر
وتغلب ایله مالك اولدقلری دیارك احوالنه نظر اولنسونکه قبضهٔ ضبط وتصرفلرینه داخل اولان ممالکك
عمارتلری مختل ومشوش اولوب آثار قدیمه سی بی نام ونشان وسکان واهالیسی پراکنده وپریشان
اولمشدر * ازجمله قرارکاه قدیملری اولان دیار یمن وممالك عدن خراب اولوب امصار وبلدانندن اقل

قليل معموردر * كذلك اقليم عراق عرب عهده اولك فرسده عمارتيله معمور ومشحون ايكن استيلاى
عرب ايله حالا اكثرى خراب اولوب اكثر ممالك شام دخى مختل النظامدر * وكذلك افريقيه ايله سائر
ديار غربيه دخى بشيوز تاريخنده قبائل عربدن بنى هلال وبنى سليم قبيله لرى استيلا ايدوب اوچيوز اللى
سنه مقدارى اول ممالكده اقامت وحكومت ايتمكله دشت وصحرالرنده واقع بلاد وقرى خراب اولوب
عمارتدن نام ونشان قالمدى مع هذا بونلردن مقدم بلاد سودان ايله سواحل بحر سفيد ميانده واقع افريقيه
ومغرب زمين صحرالرى اهالئ موفوره وبلاد معموره ايله آبادان ايدوكنه آنده موجود اولان آثار قديمه
ورسوم ابنيه شهادت ودلالت ايدر والله وارث الارض ومن عليها وهو خير الوارثين بومحلده فصل
مذكور دخى تمام اولوب فصل آخر بياننه شروع اولندى

(فصل)

كتاب اولك فصل ثانيسى فصولندن بو فصل عرب طائفه سى ايچون ملك وسلطنت وآيين نظام سياست حصولى
يا انبيادن برنى عظيم الشانك دين وملتنه انقياد يا برولى باهر الكرامه ولايتنه حسن اعتقاده موقوف اولوب
طريق آخر ايله ملك ودولتلرينك نظامى ميسر اولمديغى بياننده در * بو امرك دخى سر وسببى اولدركه طائفهٔ
عرب وحوش حيوانيه كبى بريه وباديه ده ساكن اولوب خلقتلرنده كبر ونخوت وطبيعتلرنده حب رياست
مركوز اولغله رأى واحد اوزرينه اجماع واتفاق ايله ايچلرندن برينه اطاعت وانقيادلرى صعب وعسيردر
امّا دستيارئ عون بارى ايله تصديق رسالت واتباع شريعته موفق اولوب برنبى ذيشانه انقياد يا برولى صاحب
كرامته اعتقاد ايتدكلرى صورتده قلبلرنده راسخ اولان عقايد ايمانيه مألوف اولدقلرى كبر وعجب وحب جاهى
بونلردن محو وازاله ايتمكله كلمهٔ واحده اوزرينه اجتماع ايله حكام وولاته اطاعت وانقياد ايدرلر * زيرا
قبول دين وشريعت عنف وخشونتى رقت وملايمته تبديل ايدوب عقيدهٔ صافيهٔ ايمانيه آيينهٔ قلبى تنوير
واخلاق رذيله دن قلوب مؤمنينى تطهير ايدر * بناء عليه چون قبائل عربده طريق حقه داعى برنبى يا برولى
ظهور ايدوب بونلرى مخالفت نفس وهوا واتباع حق وهدايه دعوت وبونلر دخى قبول واجابته موفق اولهلر *
رجاى ثواب وخوف عقاب ايله اختلافلرى اتفاقه مبدل اولوب اظهار حق وصوابده جمله سى متفق ومتحد
اولمغله ملك ودولتلرى حسن نظام اوزره بردوام ومستدام اولور * معلوم اوله كه قوم عرب كرچه توحش
ورعونت ايله معامله يه مجبول برطائفه اولوب لكن كثرت اهالى ايله معمور ومشحون اولان بلاد وامصار كبى
بونلرك ساكن اولدقلرى دشت وصحراده اسباب شهوت وآلات عشرت موجود اولمامغله لذائذ نفسانيه يه
انهماك وعيش وعشرته اشتغال ايله نفسلرى متلون دكلدر * بو تقديرجه طائفهٔ عرب بلدى وحضريلر كبى
لذات فانيهٔ دنيويه يه افراط اوزره مشغول اولميوب ملاعب وملاهى وسائر شهوات نفسانيه ايله مألوف
اولمدقلريله (كل مولود يولد على الفطرة) حديث شريفى مفادى اوزره بونلرك نفسلرى حق قبول وخيره
وصوله مستعد اولان فطرت اولى وخلقت اصليه اوزره باقى قالمشدر بوسببدن ناشى بونلر سلامت طبع
وصفاى طويت ايله موصوف اولوب دعوت انبيايه اجابت وقبول نور هدايتده سائر ناسه غالبلردر * فصل
مذكور بومحلده تمام اولوب فصل آخر بياننه شروع اولندى

(فصل)

كتاب اولك فصل ثانيسنك بو فصلى طائفهٔ عربك سياست ملك ودولته عدم اعتبار ايله تدبير امور مملكتده
همتلرى قاصر اولديغى بياننده در * بو امرك سر وسببى اولدركه طائفهٔ عرب توحش وبداوتده سائر ناسه
غالب اولوب افراد بنى آدمدن بر فردك مسلوك قدم سلوكى اولميان بريه وباديه لرده كشت وكذار ايدرلر *
وفقر وفاقه وضرورت ومضايقه ايله تعيشه معتاد اولملريله بلديلر كبى اغذيهٔ نفيسه واطعمهٔ لذيذه ايله تنعم
وتغذى يه محتاج اولميوب اختيار توشهٔ قناعت ايله دامن كوه استغنايه چكلمشلردر * بوسببدن ناشى
رؤسا وامرايه بونلرك اطاعت وانقيادلرى مشكل اولوب طبيعتلرنده مركوز اولان رعونت وخشونت حكام

وولاته اطاعتلرینه مانعدر * ورئیسلری اولان شخص دخی اعدا ایله مقابله ومقاتله ده اکثریا بونلرك قوت بازوی جلادت ایله اعانتلرینه محتاج اولوب سطوت وشجاعتلرینه کسر ونقصان ترتیبله کندینك وانلرك هلاکنه مفضی اولمسون دیو دائما رفق وملایمت ایله بونلری خوش طوتوب تحت القهر ضبط وربط ایله تذلیل وتحقیرلرندن اجتناب ایدر * سیاست ملك ودولت ایسه تهدید یی ایقاعه قدرت وقهر وسطوت ایله ملوك وسلاطینك دائرۀ ملکده حکم وتصرفلرندن عبارت بر کیفیت اولمغله قبائل عرب میاننده احکام سیاست جاری اولمدیغی ظاهر اولور * وینه طائفۀ عربك تدبیر امور دولت وسیاست ملك وسلطنته قصورلرینك بر وجهی دخی بودرکه قبائل عربك حال وشانی بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره خلقك یدلرنده اولان اموال واشیایی جبر وقهر ایله اخذ وغصبه مقصور اولوب قطاع ضعفا اوزرینه هجوم ایدن اصحاب بغی وشقا وتلك مظالم ومفاسدلری دفعه همت وعنایتلری مصروف دکلدر * بناء علیه تخن بونلر رتبۀ ملك وسلطنته اعتلا ایله بر مملکته استیلا ایتدکلرنده عادت قبیحۀ قدیمه لری اوزره تحت ضبط وتصرفلرنده اولان رعایانك مالك اولدقلری اموال واملاکی یدلرندن اخذ وغصب ایدوب ورؤسا وامرالری دخی ظلمه تك جور وتعدیلرندن کندیلره تظلم واشتکا ایدن رعایانك حقلرینی احقاقده اصلا اهتمام ایتمزلر * بلکه مملکتلرنده ظلم وفساده جسارت ایدن شقیلرك جرم وجنایتلری مقابله سنده ترتیب جزاده تجریم وتغریم ایله اکتفا ایدوب شرور ومفاسدی تکثیر جنایات وغرامته آلت ایدرلر * بو صورتده دفع جرایم ایله مؤاخذه ده مسموات اولمغله اشقیا دخی اغراض فاسده لرینی اجرایه رخصت بولوب هوا وهوسلرینی تحصیل ضمننده ضرر مال ایله غرامتی غنیمت عدا ایتملریله مملکتده ظلم وفسادلك کثرت ووفرتنه مفضی وتخریب مملکه مؤدی اولور * بو سببدن ناشی سیاست ملك ودولت طائفۀ عربك حال وشانندن بعید اولوب طبیعتلرنده مرکوز اولان عنف وشدت وحب ریاست مقتضاسی اوزره شهراه عدل وانصافدن کریوۀ جور وفساده عدول ایدرلر * مکر کیم فصل سابقده ذکر اولندیغی اوزره بونلر تأیید ربانی وتوفیق صمدانی ایله سیراب زلال صاف ایمان اولمغله اخلاق ذمیمه لری خصال حمیده یه مبدل اولوب عقیدۀ صافیۀ ایمانیه لری شهوت وغضبلرینه ونفس اماره لری اوزرینه حاکم اولمغله بونلری طریق عنایت رفیق خیره دلالت ایلیه اول وقتده تشیید بنیان دین ودولت وتمهید مبانی عدل ونصفت ایله متصف اولورلر * نته کیم افق ملك عربدن خورشید عالمتاب نبوت طالع اولوب طائفۀ عرب شرف دین اسلام ایله مشرف اولدقده احکام سیاست شرعیه یه مراعات ایله مصالح دین ودنیایی تکمیله موفق اولوب خلفای راشدین ایامنده بعدهم امویه وعباسیه دولتلرنده مبانی ملك وسلطنتلری متین ومستحکم اولدی حتی عهد خلافت فاروقده قادسیه وقعه سنده محاربۀ مسلمین ایچون کسرای عجم طرفندن لشکر منحوس مجوس فرس اوزرلرینه سردار نصب اولنان رستم نام مرد کشتنی صحابۀ کرامك آداب خضوع وخشوع وتعدیل ارکان ایله صلاته حضورلرین مشاهده ایدوب طائفۀ عربك زمان جاهلیتده مألوف اولدقلری اوضاع ذمیمه اطوار حمیده یه مبدل اولدیغن معاینه ایتدکده انکشت بر دهان وتعجب کنان اکل عمر کبدی یعلم الکلاب الاداب کلامیله هرزه کوی کفر وفساد اولدی یعنی طائفۀ عرب کلاب کبی ادب ووقاردن عاری ایکن خلیفۀ منیع الجناب عمر بن الخطاب بونلره تعلیم آداب ایتمکله بنی هلاك ایتدی دیو تأسف ایدوب بعد الاسلام حال وشانلرندن استغراب ایلدی * بوندنصکره قبائل عربك بعضیلری دائرۀ دولت اسلامیه دن منقطع اولوب احکام دین اسلامی وراء ظهره القا ومراسم عدل ودادی بالکلیه الغا ایله بریه وبادیه یه عود ورجوع ایلدیلر شویله که آبا واجدادلرینك صدر اسلامده خلفای راشدینه وامویه وعباسیه دولتلرینه سبق ایدن خدمت جلیله لری بینلرنده محو ومنسی اولوب مجرد نسب عدنان وقحطانده خلفایه مشارکت ایله قرابت بعیده دن غیری مراسم ملك وخلافتدن بونلره بر اثر باقی قالمدی ودولت عباسیه انقراضیله طومار خلافت مطوی ومراسم ملك ودولت محو ومنقضی اولدقدنصکره زمام سلطنت بالکلیه یدلرندن چیقوب بونلرك اوزرینه طائفۀ ترك وعجم ودیلم استیلا ایلدی بونلر بو اثناده بریه وبادیه ده اقامت وضابطۀ عدل وسیاستدن فراغت ایدوب حفظ ناموس دولت وتدبیر امور رانت بینلرنده مبهم ومجهول اولدی بلکه طوایف عربدن چوق کمسنه ازمنۀ سابقه ده وایام سالفه ده قبیله لرینك مالك زمام امت

ومالك نصاب دولت اولدقلرين دخی بيلوب آبا واجدادلرينك اقامت دعايم ملك ودولتده همت وخدمتلرندن بالكليه غافل اولديلر * مع هذا ايام ماضيه ده قبائل عرب ايچون حاصل وبونلرك واصل اولديغی ملك ودولته برفرد نائل اولميوب ممالك شرق وغرب بونلرك ربودهٔ چوكان قهر وتسخيرلری اولديغنه عهد قديمده عاد وثمود وحمير وعمالقه وتبابعه ايله صدر اسلامده امويه وعباسيه دولتلرينك آثار واخباری شهادت ايدر * لكن طول عهد وزمان ايله احكام دين مبين بينلرنده منسی اولوب مراسم عدل ودادی ترك واهمال ايله رقت حضارتدن خشونت بداوته عود ورجعت ايلديلر * ودخی كاه اولوركه طائفهٔ عرب حالا وقتمزده ديار غربده واقع اولديغی كبی بعض دول ضعيفه اوزرينه رفع لوای استيلا ايدوب اول دولتك مملكتلرينی قهر وتغلب ايله ضبط وتسخير ايدرلر . لكن سوء حركت وقبح سيرتلری سببيله انجام كار تخريب عمارته راجع اولوب زمان يسيرده مستولی اولدقلری مملكت خراب اولمق مقرردر * والله خير الوارثين بومحلده فصل مذكور تمام اولوب فصل آخر بيانته شروع اولندی

(فصل)

كتاب اولك فصل ثانيسنك بو فصلی بريه وباديه ده ساكن اولان طوايف وقبائلك اهل امصاره اشد احتياج ايله محتاج اولدقلری بيانندهدر * معلوم اوله كه بريه وباديه نك عمارت ومعموريتی بلاد وامصاردن ناقص اولوب بدويلر نعمت وثروت وحرفت وصنعت جهتيله بلديلردن قاصردر * زيرا انسانك محتاج اولديغی امور ضروريه وحوايج اصليه نك جملهسنی تحصيله اهل باديه قادر اولميوب تعيش وتغذيلری زراعت وحراثته مقصور اولمغله انكدخی آلات واسبابنی تحصيل وتكميلده عاجزلردر * اصلی دخی بودركه انسانك اكل وشرب وسكنی ولباسده محتاج اولدقلری امور ضروريه وحوايج اصليه نك تحصيلی نجار وخياط وحداد كبی نيجه صنعت وحرفت اربابنك عمل واعانتلرينه موقوف اولوب صنايع وحرف دخی بلاد معموره ده موجود وبريه وباديه ده معدوم ومفقود اولمغله بدويلر امر معاشده بلديلرك اعانت وعنايتلرينه محتاج اولدقلری ثابت وظاهر اولور * كذلك بريه وباديه ده ضابطهٔ نظام معاملات ورابطهٔ انتظام معاوضات اولان درهم ودينار دخی اولميوب بلكه معامله لری زرع ايتدكلری محصولاتدن حنطه وشعير ايله رعی ايتدكلری حيواناتك زوائد ومنافعندن يوك ودری ولبن وپنير مقولهسی اشيايه مخصوص اولمغله اول اشيايی بلاد معموره يه كتوروب اهاليسنه درهم ودينار ايله بيع ايتدكدنصكره اخذ ايتدكلری مبلغی مصارف ضروريه لرينه صرف ايدرلر * ودخی سكان باديه اهل امصاره محتاج اولدقلری كبی اهل امصارك دخی سكان باديه يه احتياجلری مقرر اولوب لكن انلرك اهل امصاره احتياجلری امور ضروريه وحوايج اصليه ده واهل امصارك انلره احتياجلری حاجت اصليه دن فضله بعض امور مخصوصه ده واقع اولمغله بدويلرك بلديلره حاجتلری شديد واحتياجلری مزيد اولوب بونلرك سكان بلاد وامصاره اطاعت وانقيادلرينی موجب اولمشدر * بناء عليه اهل باديه مادامكه دشت وصحراده اقامت ايدوب رتبهٔ رفيعهٔ ملك وسلطنته اعتلا ايله بلاد وامصاره استيلا ايتمه لر تحصيل معاشده بلديلره محتاج اولوب لدی الحاجه اهل امصارك واقع اولان خدمتلرينی رؤيت واقتضا ايدن مصلحتلرينی تمشيت ايله رضالرينی تحصيله سعی ايدرلر * اكر اهل باديه نك جوارلرنده واقع بلاد وامصارده صاحب امر وفرمان برملك عظيم الشان بولنور ايسه اول سلطانك سطوت وشوكتی خوفندنناشی اطاعته مضطر اولورلر * واكر جوار باديه ده واقع بلاد وامصارده تهديدينی ايقاعه قادر برسلطان قاهر اولميوب اهاليسی اتفاقيله بينلرنده منصوب بررئيسلری اولديغی صورتده اول بلده نك ضابط وحاكمی جوارلرنده واقع اهل باديه يی اطاعت وانقيادينه ايكی وجهله حمل ايدر * ياحسن رضا ايله انلره بذل مال ايدوب واهل باديه نك محتاج اولدقلری امور ضروريه دن بلده سنده موجود اولان اشيايی احسان ايله خاطرلرينی جلب ايدر * ياخود اول حاكم وضابط قوت قاهره صاحبی اولمغله اهل باديه يی اطاعته جبر ايدوب بادئ مرتبه انلردن برقبيله يی برطريق ايله كندويه اطاعت ايتديروب باقيلری دخی انلرك معاونتلری سببيله مملكتلرينه استيلا خوفيله اطاعته مضطر اولورلر . خصوصا

اول بادیه‌نڭ جوارنده واقع ناحیه‌لرده‌کی قبائل عظیمه ایله مملو اولوب دائره‌لرینه اجانبڭ نزولی ممکن اولمامغله
بجوار امصارده واقع اهل بادیه بولندقلری محلدن مفارقته قادر اولمیوب کندیلره قریب اولان سکان بلاد
وامصاره زیاده مغلوب اولورلر والله القاهر فوق عباده بو محلده کتاب اولڭ فصل ثانیسی فصولی تمام اولوب
حالا بعنایة الله تعالی کتاب اولڭ اوچنجی فصلی بیاننه شروع اولندی

❁(الفصل الثالث من الکتاب الاول)❁

کتاب اولڭ اوچنجی فصلی ملك وخلافت ودولت وسلطنت ایله مراتب سلطانیه ومناصب دیوانیه وانلره متعلق
احوال سائره بیاننده‌در * بو فصل دخی فصول عدیده‌یی حاوی وابواب متعدده‌یی محتویدر

❁(فصل)❁

کتاب اولڭ اوچنجی فصلنڭ اولکی فصلی ممالك ربع مسکونده قائم اولان دولت وسلطنتلرڭ ابتدا ظهوری
عصبیت وقوت اصحابی قبائلڭ اعانتلرینه موقوف اولدیغی بیاننده‌در * بو امرڭ بیانی اولدرکه بوندن اقدم
ذکر اولندیغی اوزره برقومڭ داعیهٔ ملك وسلطنت ایله ابتدا ظهور وخروجلری وبر مملکته قهر وتغلب ایله
استیلالری سطوت وعصبیته منوط ومربوط اولوب نسل ونسبلری واحد وکلمه‌لری متفق ومتحد رجالڭ رأی
واحد اوزرینه اجتماع واتفاقلرینه موقوفدر * زیرا قرابت نسبیه وسببیه‌ده مشترك اولان رجالڭ
دائره‌لرینی حمایه واعدالرینی مدافعه‌ده اقدام واهتمامری اجانبه نسبت ایله غالب اولمغله وقت حاجتده
بربرلرینڭ یولنه صرف نقدینهٔ حیات ایدوب سر وجانلرین فدا ایدرلر بوندنصکره معلوم اوله که رتبهٔ رفیعهٔ
ملك وسلطنت لذائذ نفسانیه ومنافع دنیویه‌یی جامع برمرتبهٔ جلیله درکه احاد امم وافراد بنی آدمڭ اکثری
اکا بالطبع طالب وراغب اولوب آخری نفسی اوزرینه ترجیح وتقدیمه مضطر اولمدیغجه دائرهٔ ملکده زمام
تصرفی وقلادهٔ حکومتی دست غیره تسلیمدن استنکاف ایتمکین دولت وسلطنتلرڭ قیامی نزاع وجدال مفضی
وحرب وقتاله مؤدی اولور * حرب وقتال دخی شوکت وعصبیته موقوف اولدیغی معلوم اولمغله دولت
وسلطنتلرڭ قیامنده شوکت وعصبیتڭ لزومی ظاهر اولور * حال بوکه بو ذکر اولنان امری فهم وادراکده
اکثر ناس غافل اولوب تمهید مبانیٔ ملك ودولت عصبیته محتاج اولدیغنی بیلمزلر * زیرا بولندقلری دولتڭ
ابتدای ظهورندنبرو مدت مدیده مرور ایدوب قرنا بعد قرن سایهٔ ملك ودولتده راحت وحضوره مألوف
اولملریله عنوان ظهور وملکده تصرف حقدن غافللردر * بونلر انجق نصاب ملك ودولت مرکزنده قرار ایتدیکی
وقته یتشوب قلوب ناسده اولیای سلطنته اطاعت وانقیادڭ استحکامنی مشاهده ایتملریله اصحاب دولتی
ابتدای امرده دخی قوم وقبیله‌لریله استعانتدن مستغنی ظن ایتدیلر * مع هذا مبادیٔ ظهور دولتده نه
قدر متاعب شدیده تحمل اولنوب دفع غائلهٔ اعداده حمیت قرابت وغیرت عشیرت ایله اعوان دولت
خونلر تجرع ایتدکلرندن غافللردر * خصوصا اندلس مملکتی ازمنهٔ بعیده‌دنبرو قبائل وعشایردن
خالی اولمغله اهالیسی ابتدای ظهور دولت عصبیت نسبیه ایله پیوستهٔ حصول اولدیغنی بیلمزلر * والله قادر
علی مایشاء

❁(فصل)❁

کتاب اولڭ اوچنجی فصلنڭ ایکنجی فصلی بردولت وسلطنتڭ منازع ومزاحمی دفع اولوب نصابنده قرار
ومرکزنده استقرار ایتدکدنصکره اولیای دولت قوم وقبیله‌سیله امداد واعانتدن مستغنی اولدیغنی
بیان ایدر * بو امرڭ سر وسببی اولدرکه برملك ودولتڭ ابتدای طلوع ومطلع ظهورنده ناس انلرڭ حکم
وتصرفلرینه مألوف ومأنوس اولمیوب خروج وظهورلری علی خلاف العاده عجیب وغریب اولمغله امر
ونهیلرینه خلقڭ اطاعت وانقیادلری عسیر اولوب انجق قهر وتغلبلری خوفیله اطاعته مجبور اولورلر *
اما دفع غائلهٔ اعدا ایله ملك ودولت نصابنده قرار ایدوب طول عهد ایله نوبت سلطنت واحدا بعد واحد

اسلافدن اخلافه نقل ایتدکه نصکره مرور ایام وکرور اعوام ایله مبادئ دولتك حال وشانی منسی اولوب قلوب ناسده اولیای سلطنته اطاعت وانقیاد راسخ ومستحکم اولور * بو تقدیرجه عامهٔ انام دین اسلامده کندیلره مخالف اولان اعدای مشرکین ایله مقاتله ایتدکاری کبی اهل اسلامدن پادشاهلری اوزرینه بغی وخروج قصدیله ظهور ایدن خارجیلری دفعه دخی حرب وقتال ایله عون ونصرتی لازمهٔ ذمت بیلوب من کل الوجوه اطاعت ملوکی طرف حقدن فریضهٔ مکتوبه عدایتمکله ملوك وسلاطین بو طورده قبیله وعشیرتلرینك عصبیتندن مستغنی اولورلر * بو سببدن ناشی امامت وخلافت بحثی فن کلامك آخرنده عقایدایمانیه مباحثنه الحاق اولنوب مسائل علم عقایددن عد اولنمشدر * بناء علیه ملوك وسلاطین دولت وسلطنتلرینك استحکامندنصکره محافظهٔ ملك ودولتده کندی نسل ونسبلری رجالنه محتاج اولمیوب باعید واحرار دن عهد قدیمدنبرو سایهٔ حمایه لرنده تربیه اولنان اتباع وخدامیله مظاهرت ایدوب باخود مستولی اولدقلری ممالکك رجالندن کندیلره هنوز اطاعت ایدن اجانب ایله اعدالرینی مدافعه ده استظهار ایدرلر * تتکیم عباسیه دولتنده خلفای بنی عباسدن معتصم بالله ایله اوغلی واثق بالله زماننده قوم وقبیله لرینك اذایذ نفسانیه یه انهماك ایلدکارندن ناشی سطوت وشجاعتلری مختل اولدقده سلسلهٔ نسل ونسبلرندن خارج اعجام واتراك ودیالمه وسلاجقه ایله واتراك غیری سائر اجانب واتباع ایله دائرهٔ ملك ودولتلرینی اعدادن محافظه ایتدیلر * لکن بوندنصکره فرمانبرا طاعتلری اولان امرای اعجام واتراك اطراف ونواحی یه مستولی اولوب بیرامن ملکدن ظل دولت زائل اولمغله خلفانك حکمی نواحی بغدادی تجاوز ایتمز اولدی بعده دار السلام بغداده دیالمه استیلا ایدوب خلفانك حکمنه مداخله ایله تغلب وتسلط ایتدیلر بوندن صکره سلاجقه استیلاسیله دیالمه دخی منقرض اولوب خلفا یه امرای سلجوقیه تحکم ایلدیلر بعده جنکیزفتنه انکیزوقعه سندن صکره هلاکو خان استیلاسیله سلاجقه دخی محو ومنقرض اولوب وخلیفه کشتهٔ تیغ غدر اولمغله رسم دولت بالکلیه محو ومندرس اولدی * کذلك دیار غربده بعض قبائل عرب اعانتیله صنهاجه دولتی ظهور ایدوب بعده بشیوز تاریخنده سطوت وشوکتلرینه ضعف وخلل عارض اولمغله افریقیه حدودنده واقع وقلمروضبط وتصرفلرنده داخل اولان مهدیه وبجایه وقلعه وسائر ممالکده حکومتلرینه بعض متغلبه مداخله ایلیوب برمدت دولت وسلطنتلری بومنوال اوزره جاری اولدی مع هذا بنه ارباب تغلب بحسب الظاهر ملوك صنهاجه یه اطاعت وانقیاد ایدوب انقراض دولتلری وقتنه دك استقلال صورتنی اظهار ایتمدیلر * بعده قبائل بربریه دن مصامده عشیرتی موحدین دولتنی اقامت قصدیله همدست وفاق ویکجهت اتفاق اولوب قوت قویه وعصبیت شدیده ایله صنهاجه اوزرینه رفع لوای استیلا ایدوب دولت وسلطنتلرینی تاراج وسینهٔ پرکینه لرینی تیر قهره آماج ایتدیلر کذلك ممالك اندلسده بنی امیه دولتی دخی طوایف عربدن قوم وقبیله لری اعانتیله قائم اولوب برمدت مرورندنصکره سطوت وعصبیتلری مختل اولمغله بوتلرك ممالکتلرینه طوایف ملوك مستولی اولوب اطراف ونواحیده واقع ممالکی بینلرنده توزیع وتقسیم وهر بری مالك اولدیغی مملکتده کبر وعظمت ایله ساکن ومقیم اولدیلر * وعباسیه دولتنه تغلب ایدن امرای اعجامك خلفای بنی عباس ایله معامله لری خبری بونلره بالغ اولدقده متغلبهٔ عباسیه کبی بونلردخی القاب خلفا ایله کندیلرینی تلقیب ایدوب اوضاع واطوارده وزی وشعارده خلفا یه تقلید ایتدیلر * واشبو طوایف ملوك وقتنده اندلس مملکتی قوت وسطوت اصحابی قبائل وعشایردن خالی اولوب اوضاع واطوارلرینی تعییب ایله تغییره قادر رجال موجود اولمغله طعن ودخلدن امین وسالم اولوب مدت مدیده حال وشانلری بومنوال اوزره جاری اولدی تتکیم بلغای عربدن ابن شرف نام شاعر بو ایکی بیتی بونلر حقنده انشاد ایدوب اوضاع واطوارلرینه قدح وطعن ایلدی

مما یزهدنی فی ارض اندلس * اسماء معتصم فیها ومعتضد
القاب مملكة فی غیر موضعها * کالهر یحکی انتفاخا صورة الاسد

معلوم اوله که اندلسده بنی امیه دولتی اصلنده بر عظیم سلطنت اولوب ابتدای ظهورلرنده کندی عشیرتلرندن بعض قبائل عرب اعانتیله دولتلری قائم اولمشیدی بعده قبیله لرینك سطوت وقوتی زائل اولمغله

ایچلرندن طوایف ملوك ظهور ایتدکده دیار غربدن بحر ایله اندلس طرفنه قبائل بربریه دن زناته طائفه سی کچوب طوایف ملوکه اعانت ایتدیلر ایله ممالك اندلسی بینلرنده توزیع وتقسیم ایلدیلر ایچلرندن ابن ابی عامر مزید مکنت واقتدار ایله سائرلرینه غالب اولمغله ممالك اندلسك اکثرینه غلبه واستیلا ایدوب باقیلری دخی بقیه ممالکی قطعه قطعه حصه ایتدیلر ایله هر بری مالك اولدیغی مملکتده مستقلا حکومت ایلدی بعده ینه قبائل بربریه دن لمتونه قبیله سی رجالندن مرابطین دیمکله معروف بر طائفه مغرب زمیندن بحر ایله اندلس جانبنه کچوب سطوت وصولت اصحابی بر طائفه اولمغله طوایف ملوك ایله مقابله ایتدکلرنده غلبه ایدوب طائفه مرابطین طوایف ملوکی قهر وتدمیر وبالجمله یدلرنده اولان ممالکی نزع وتسخیر ایتدیلر * فعلی هذا هر دولت وسلطنتك ابتدا طلوع وظهورلری کندی قبیله وعشیرتلری اعانتنه محتاج اولوب اجنبی متفرق عسکر ایله قیامی متصوّر دکلدر * معلوم اوله که اعلام علمای اندلسدن امام طرطوشی علیه الرحمه سراج الملوك نام تألیفنده مطلق حمایه ملك ودولت مواجب معینه ایله خزینه سلطانیه دن موظف عسکر ایله حاصل اولور دیوذکر ایدوب اوائل واواسط دولتی بو بابده فرق ایتمدی لکن مرحومك کلامی ابتدای طلوع دولتده لازم اولان اعوان وانصارده جاری اولمیوب بلکه تأسیس مبانی دولت ایله سطوت سلطنت مرکزنده قرار ایتدکدنصکره دائره ملکی حفظ وحمایه ایچون اقتضا ایدن رجاله مخصوصدر * زیرا ابتدا دعوای ملك ودولت ایله ظهور وخروج ایدن رجال نسل ونسبده متحد قوم وقبیله لر ایله مظاهرت ایدوب بعده مواجب معینه ایله موظف عسکر استخدام ایله دائره دولتی حفظ وحمایه ایدرلر * لکن امام طرطوشی کندی عصرنده موجود اولان دولتلرك اواسط واواخرینه یتشوب حفظ وحمایه دولت موظف عسکر ایله جاری اولدیغی وقته مصادف اولمغله اوائل دولتی اواخره قیاس ایلدی * زیرا امام طرطوشی دیار اندلسده طوایف ملوك وقتنده موجود اولوب اول وقتده ایسه بنی امیه دولتی مختل وپریشان وقبائل عربدن اعوان وانصارلری بی نام ونشان اولمغله امرای بنی امیه دن هر بری ممالك اندلسدن بر مملکتی ضبط ایتمشلر ایدی طرطوشی طوایف ملوکدن مستعین بن هود ایله اوغلی مظفرك قلمرو ضبط وحکومتنده واقع سرقسطه ایالتنده نشو ونما بولوب اول وقتده ایسه بنی امیه نك اعوان وانصاری اولان قبائل عربك اوچیوز سنه دنبرو عصبیت وسطوتلری زائل اولمغین مستعین بن هود مداخله قبائلدن سالم وبی مانع ومزاحم سریر دولتده قائم اولدی طرطوشی دخی مستعین بن هوده خلقك اطاعت وانقیادینی کوروب وقوم وقبیله سز مرتب وموظف عسکر ایله غلبه واقتدارینی مشاهده ایتدکده اوائل ظهور دولتی اواسط واواخره قیاس ایدوب هر حالده اعوان وانصار دولت مواجب معینه ایله مرتب عسکر اولاق زعمنه ذاهب اولدی * والله یؤتی ملکه من یشاء

﴿فصل﴾

فصل ثالث اوچنجی فصلی که اولورکه بر دولتك ابتدای ظهورنده اطراف بعیده دن بر صاحب ظهوره اعانت قصدیله رجال جمع اولوب کندی قوم وقبیله لری عصبیتندن مستغنی اولدیغن بیان ایدر * بو امرك سر وسببی اولدرکه چون رتبه سامیه ملك ودولته لایق ونسب وحسبده اقرانته فایق بر ذاتك عزت شان وعلو مکان ایله رجحان وتفوقی ظاهر اولدقده اطراف بعیده ده ساکن کافه انامك قلوبنده اکا اطاعت وانقیاد مرکوز اولمغله وقت حاجتده معاونت ومظاهرتنه قیام ودعوتی اقامته اهتمام ایدرلر * زیرا وقت اولورکه ظهور حوادث روزکار ایله ابنای ملوك وسلاطیندن بویله بر ذات عالی تبار مقرّ دولت وکرسی مملکتدن جدا دوشوب اطراف واکنافده کندویه محبت واطاعتلری مجزوم ومعلومی اولان رجالك ممالکنه واصل اولدقده اول مملکتك اعیان واشرافی تعظیم وتکریم ایله مراسم استقبالی تقدیمدنصکره تمشیت مرامنه تشمیر ساق اقدام وشد نطاق اهتمام ایدرلر * شویله که رجال آفاق انجق اول ملك ذیشانك قدر وشاننه اعتبار واعتنا ایدوب اعداسینی مدافعه ایله سریر سلطنتده قرار واستقرارینی قصد ایلیوب سلطنتنه مشارکت ومداخله قیدنده اولمزلر * تکیم خلفای فاطمیین وشرفای بنی هاشمدن غرب اقصاده سادات

ادارسه ایله ممالك افریقیه ومصرده خلفای عبیدیین دولتلری بو وجهله ظهور ایدوب بونلر ایچون طرف شرقده خلفای عباسیه خوفندتناشی دعوای خلافته قیام ممکن اولمغین بالجمله اتباع واعوانی ایله مقرّ خلافتدن مغرب زمینه عازم وطالب ملك وخلافته قائم اولدیلر * اهالی غرب دخی ادارسه وعبیدیین خلفاسنك اهل بیت نبوّته انتساب ایله سیادت وشرافتلرینی وامویه‌دن اکثره سطوت وعصبیتلك بنی هاشمده قرار واستحکامنی ادراك واذعان ایتملریله بونلرك دعوالرینی تصدیق ومدّعالرینی تحقیق ایدوب تمشیت امرلرنده سر وجانلرین فدا ایتدیلر ابتدا ادارسه دولتی قبائل بربره‌دن اوربه ومغیله قبیله‌لری اعانتلریله وعبیدیین سلطنتی ینه بربره‌دن کتامه وصنهاجه وهوّاره عشیرتلری معاونتلریله قائم اولوب دیار غربده بنیان ملك ودولتلرین تشیید ومبانیٔ عز وسعادتلرین تمهید ایلدیلر * شویله که ابتدا ممالك غربی بعده افریقیه‌یی عباسیه یدندن نزع وتسخیر وطرفلرندن منصوب امرا ورؤسالرینی قهر وتدمیر ایله اول حوالیده دولت عباسیه‌نك ظل اقبالی مقصور ومفقود وعبیدیینك سایهٔ عز وجاهی ممدود اولدی کیده‌رك خلفای عبیدیین مصر وشام وحجازه مالك اولوب ممالك اسلامیه‌یی بنی عباس ایله علی وجه المناصفه مقاسمه ایلدیلر * مع هذا بونلرك تشیید بنیان دولتلرنه سعی ایدن قبائل بربره سلسلهٔ مضر وقریشدن بنی هاشملك نسب وحسبنده شرافت ایله وسطوت وعصبیت ایله ملك وسلطنته لیاقتلرینی اذعان ایتملریله خلفای عبیدیینك دولت وسلطنتلرینی تمهید ضمننده سر وجانلرین فدا ایدوب قطعا ملك ودولتلرنه تغلب واستیلا ایتمدیلر * بو تقریب ایله عبیدیین سریر سلطنته مالك اولوب انقراض دولت عرب وقتنه دلك مدّت مدیده مرکز خلافتده برقرار وپایدار اولدیلر * والله یحکم لا معقب لحکمه

(فصل)

فصل ثالثك دردنجی فصلی قهر وغلبه ایله اطرافه استیلا ایدن دول عظیمه‌نك اصلی ادیاندن بردین دعواسیله یا مذهب حق ادّعاسیله ظهور وخروجه مبنی اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك اصلی بویله‌درکه ملك ودولتك حصولی قهر وغلبه‌یه منوط اولوب قهر وغلبه دخی سطوت وعصبیت اصحابی رجالك شروع ومباشرتلرینه موقوفدر * وبر دولتك قیام ونظامی ایچون ناسك قلوبنی جمع وتألیف دخی لو انفقت ما فی الارض جمیعا ما الفت بین قلوبهم نص شریفی اوزره مصلحت اقامت دین وشریعت ضمننده انجق جناب حقك عون وعنایتنه موقوفدر * بو امرده حکمت خفیه دخی بودرکه بر دولت وسلطنتکه اقامت مراسم دین وشریعتدن عاری اولوب مجرد جلب حطام دنیا واجرای نفس وهوایه مبنی اوله انده ناسك قصد وغرضلری مختلف وقلوب ناس متفرق اولور * امّا بر ملك ودولتك طلوع وظهوری اعلای کلمة الله ایله تحصیل رضای حقه مقصور اولوب محبت دنیا ومیل نفس وهوا برطرف اوله انده دعوی واحد وجهت متحد اولمغله خلاف وشقاق قلیل ومنافسه ومنازعه منقطع اولوب احیای دین مبین قصدیله رجال دولت جل همتلرین بذل ایدرلر * بو سببدنناشی فصول آتیه‌ده ذکری تصمیم اولندیغی اوزره تمشیت احکام دین مبین قصدیله ظهور ایدن دولت وسلطنتلرك دائره‌سی واسع اولوب قلمرو ضبط وحکومتلری عریض ومنبسط اولور

(فصل)

فصل ثالثك بشنجی فصلی دعوای دین وملت ایله ظهور ایدن ملك ودولت وسطوت وشوکتده ووسعت مملکتده سائر دولتلره غالب اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك سر وسببی اولدرکه فصل سابقده ذکر اولندیغی اوزره شرع شریفه اتباع وانقیاد قبائل وعشایر بیننده اثر اولان حقد وحسد وکبر وعنادی محو وازاله ایدوب قلبلرینی هوادن هدایه نقل وتحویل واخلاق ذمیمه‌لرینی خصال حمیده‌یه تبدیل ایدر * بو تقدیرجه جمله‌نك مطلب ومقصدی امر واحد اولمغله تمشیت مصلحته نور بصیرت ایله مباشرت ایدوب طریق حقده موت وشهادت جانلرنه منت اولمغله شهراه عزیمتلرنه اعدالرینك سدّ کشیدهٔ ممانعت اولمق احتمالی برطرف اولور *

وبونلر ایله مقابله ومقاتله قصدیله خروج ایدن اهل دولت کثرت وعدد جهتیله بونلردن اکثر دخی اولورسه خروج وظهورلری دعوای باطله یه مبنی وحب جاه وریاسته مبتنی اولوب قبول دین ایله طریق حقده جهاد وغزا وسیلهٔ رتبهٔ شهادت وواسطهٔ نعیم جنت اولدیغن اذعان ایتمملریله مجانا موت وهلاکدن اجتناب واحترازایدوب اهل دین ایله مقابله ومدافعه یه قادر اولمزلر * نته کیم صدراسلامده واقع اولان فتوحات ومغازی بوخصوصه شهادت ایدرکه اعدای مشرکین من جهة العدد بهادران شیردلان اهل اسلامدن اکثر ایکن ضدمهٔ خاراشکاف جلادتلرینه مقابله دن عاجز اولدیلر * ازجمله عهد خلافت حضرت فاروق منیع الجنابده قادسیه وقعه سنده مجوس فرسك عددی یوزیکرمی بیکه وپرمولنڭ غزاسنده امام واقدی نقلی اوزره طائفهٔ روم درت یوز بیك نفره بالغ اولوب بومعرکه لرك هربرنده اشکر موحدین قرق بیکدن اقل ایکن بوایکی طائفهٔ کثیره دن هربری حمله وهجوم مسلمینه طاقت کتوره میوب کندیلری طعمهٔ تیغ قهر وتدمیر وممالکلری یدلرندن نزع وتسخیر اولندی کذلك دیارغربده لمتونه وموحدین دولتلرینك دخی حال وشانی بویله درکه مغرب زمینده قبائل بربریه سطوت وقوت وعدد وکثرت جهتیله بوایکی دولتك رجالنه غالب ایکن بونلرك اعوان وانصاری حبل متین شرع مبینه تشبث ایدوب احراز فضیلت جهاد وشهادت قصدیله اعدا ایله محاربه ده ثابت قدم اولوب طریق حقده موتی حیاته تقدیم ایله دشمنلرینه غالب اولدیلر * امّا تمهید مبانئ ملك ودولت تمام اولوب انهماك لذائذ اقبال ومالایعنی یه اشتغال ایله اجرای مراسم شریعتده هم رجاله فتورعارض اولدقده ضعف دیانت سببیله اقدام حروب ومغازیده سعیلری قاصر اولوب قهر وغلبه ده حال وشانلری اعوان وانصارلرینك عدد وقوتده رتبه لرینه تابع اولور * بوتقدیرجه عدد وکثرتده عن اصل کندیلره مساوی یازائد اولوب ابتدای ظهور دولتده قوت دین مبین ایله غالب اولدقلری اعدا بونلرك اوزرینه قهر وغلبه ایله خروج ایدرلر * بوخصوصك صدق وصحتنه موحدین دولتی ایله زناته طائفه سی میانسنده جریان ایدن محاربه ده ظاهر اولورکه دیارغربده قبائل بربریه دن زناته عشیرتی موحدین دولتنك اعوان وانصاری اولان مصامده قبیله سنه عدد وکثرتده غالب ایکن مصامده طائفه سی دولت موحدینی تمهید ایدن محمد بن تومرت مهدی یه نصرت واعانت ایدوب ومحمد مهدی حلیهٔ زهد وتقوی ایله آراسته بررجل صالح اولمغین مصامده طائفه سی دخی قدر وشاننه رعایت واعتقاد وعملده رأینه تبعیت ایتملریله مصامده نك دینده ثبات ومتانتلری زناته نك من جهة العدد کثرت ووفرتلرینه معادل وزناته طائفه سنه قهر وغلبه ایله مقابل اولدیلر * بعده مرور ایام ایله موحدین دولتنك رجالی لذائذ نفسانیه ایله اشتغال ومراسم دین مبینه رعایتده قصور واهمال ایتملریله زناته عشیرتی بونلرك اوزرینه هجوم ایدوب مصامده یی قهر وتدمیر وممالکلرینی نزع وتسخیر ایتدیلر * والله غالب علی أمره

(فصل)

فصل ثالث التنجی فصلی دین ومذهب دعواسی دخی حسب العادة الالهیه شوکت وسطوت اصحابی رجالك اعانتلرینه موقوف اولدیغی بیاننده در * بوامرك سر وسببی اولدرکه بوندن اقدم اشارت اولندیغی اوزره کرك دعوای دین وملت وکرك ظهور ملك وسلطنت کبی هر اول امرکه کافهٔ انامك اطاعت وانقیادی انده مطلوب اولوب خلافیله عمل ممنوع ومسلوب اوله اول امرك قیام ونظامنده اتفاق کلمه واتحاد آرا ایله اعوان وانصارك اجتماعی لازمدر * نته کیم سپهسالار انبیا وقائد الجیش اصفیا محمد مصطفی علیه افضل التحایا حضرتلری (مابعث الله نبیا الا فی منعة من قومه) حدیث شریفنده بومعنایه اشارت ایدوب سعادت ایله بیوردیلرکه انبیای عظامدن هر نبی باهر الشانکه ارشاد انام وتبلیغ احکام ایچون طرف باریدن عباده مبعوث اوله بهر حال قوت وسطوت اصحابی قوم وقبیله دن ظهور ایدر دیو منصب شریف نبوت عصبه وعشیرت ایله قائم اولدیغی اشعار بیورلدی حال بوکه انبیای عظام صلوات الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی طرف باریدن آیات ظاهره ومعجزات باهره ایله مؤید اولوب امداد ملائکهٔ کرام ایله عصبیت انامدن مستغنی ایکن انلرك دعوالری دخی قوم وقبیله لری معاونتیله پیوستهٔ حصول اولمق اوزرینه عادت الهیه جاری

اولدقده دعوای ملك وسلطنت وسائر مصلحت عامّه نك تمشیتی شوکت وسطوتسز حاصل اولمق ورای طور حکمت وخلاف مجرای عادت اولدیغی ظاهر ومقرّردر * بناء علیه مشایخ صوفیه دن علم تصوّفده کتاب خلع النعلین صاحبی شیخ ابن قسی داعیهٔ ملك ودولت ایله دیار اندلسده خروج ایتدکده تمشیت مرامی اتمامه قادر شوکت وسطوت صاحبی قوم وقبیله سی اولمامغله هیولای امیدی صورت پذیر حصول اولمدی اصلی بو یله درکه دیار غرب وممالك اندلسده فرمانروای مسند ملك ودولت اولان لمتونه ملوکی اوزرینه ابتدا سلطنت موحدینی تمهید وتشیید ایدن محمد بن تومرت مهدی لشکر بسیار وعسکر بیشمار ایله خروج وظهور ایدوب لمتونه سلطانی دخی مهدی یی مدافعه قصدیله محاربه یه مشغول اولمغین شیخ ابن قسی مملکتی خالی بولمغله فرصتی غنیمت بیلوب عبای مشیختی قبای سلطنته تبدیل سوداسیله حقه دعوت صورتنده خروج وحرکت وهواسنه تابع کسه لر ایله عقد انجمن جمعیت ایدوب برمدّت دیار اندلسده حکم وحکومت ایلدی لکن شیخ مزبورك خولیای بی ما آنی تحقیقه قادر عصبه وعشیرتی اولمیوب شیرازهٔ مجموعهٔ دولت وسرمایهٔ نظام سلطنت اولان سطوت وشوکتدن بی بهره اولمغله موحدین دولتی لمتونه ملوکنه غالب ودیار غربه قهر وغلبه ایله مالك اولدقده شیخ ابن قسی انجام کاری ملاحظه ایلیوب مضطرّا موحدینه بیعت وتبعیت ایتمکله دیار اندلسده کرسی نشین حکومت اولدیغی ارکش نام قلعه یی موحدین طرفنه تسلیم ایتدکدنصکره ممالك اندلسده ابتدا خلقی موحدینه اطاعته دعوت ودعوای اولی دن فراغت ایلدی وشیخ مزبور کندی اصحابنه مرابطین تسمیه ایتمکله اصحاب تاریخ قتنده بونلرك تغلب وتسلطلری خروج مرابطین عنوانیله معروف ومشهور اولدی * وینه بویابدندرکه عوام ناسدن وفقهادن نیچه کسه لر بعض دیارده تصحیح دین وبمذهب دعواسیله خروج وظهور ایدوب لکن سطوت وشوکتلری اولمامغله زمان قلیلده قطار گسسته مهار جمعیتلری پراکنده وپریشان اولور * اکثر یا قباپوشان عجب وریا اولان زهاد فتنه نهاد بو مسلکه سالك اولوب امر بالمعروف ونهی عن المنکر ادعاسیله جناب حقدن رجای ثواب ضمننده جبابرهٔ ولاة وحکام اوزرینه خروج ایدرلر * بوتقریب ایله اراذل ناسدن قتی چوق کسنه لر فرجه بولوب اول زاهد فتنه نهاده اتباع ایله جور وفساده اجترا ونفسلرینی مهلکه یه القا ایدوب اکثری بو یولده هلاك اولورلر حالبوکه خسر الدنیا والآخرة مخوامی اوزره وزر وفساده آلت اولملریله دنیاده خائب وخاسر اولوب آخرتده دخی مثاب ومأجور اولمزلر * زیرا الله سبحانه وتعالی حضرتلری انلرك حکام وولاة اوزرلرینه جمعیت ایله خروج وظهورلرینی فرض ایتمیوب قدرت واستطاعت محلنده امر ایلدی * نته کیم سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلری بیورمشلردرکه برکسه شرع شریفه مخالف افعال منکره دن برفعل مکروهی معاینه ایتدکده یدیله تغییر ایلسون اکر المندن کلمز ایسه لسانیله منع ایتسون اکا دخی قادر اولمدیغی صورتده قلبیله اول امری تقبیح وانکار ایلسون دیو نهی منکری مراتب قدرت اعتباریله ترتیب وتعیین بیوردیلر * وملوك وسلاطینك بنیان ملك ودولتلری متین ومحکم اولمغین بومقوله ضعفای شیوخ وزهادك هجوم واقداملریله متزلزل اولمیوب خروجلری فائده دن خالی وضرر وزیانی کندیلره راجع اولور * زیرا بنیان متین الارکان ملکك انهدام واندراسی تعاون وتناصرده همدست وفاق ویکجهت اتفاق اولان قبائل وعشائر عظیمه نك هجوم واقداملرینه موقوف اولمغین ملوك وسلاطین ایله مقابله قوت شدیده وسطوت اکیده اصحابی رجاله مخصوصدر * کذلك انبیای عظام صلوات الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك تبلیغ احکام شریعتده حال وشانلری دخی اقامت ملك ودولت کبی عصبیته موقوف اولوب الزام احکام شرع مبین قبیله وعشیرتلرینك غیرت وحمیتلری بوزندن ظاهر اولور * حالبوکه انبیا ومرسلین تأیید آسمانی ایله مؤید اولوب مشیت علیهٔ الهیه ایله بلا اعانه عالم کون وفساده حکم وتصرفلری مجزوم ایکن حکمت بالغهٔ صمدانیه ایله اقامت منصب نبوتده دخی اسباب وعاداته مراعات اولنمشدر * فعلی هذا بعض آحاد ناسدن برکسه امر ونهی مسلکنه سالك اولوب جبابرهٔ ولاة وحکام اوزرینه اظهار مراسم عدل وداد ودفع ظلم وبیداد داعیه سیله خروج ایتدکده دعواسی صحیح ونیتی خالص اولدیغی صورتده دخی سطوت وشوکتی اولمامغله انجام کارده ذلیل وخوار اولمق مقرّردر اما صورت حقده ظهور ایله قصد وغرضی مکر وتزویر ایسه

اول ابلیس شریرك مكر وخدیعه سی وسوء صنیعی كندویه عائد اولوب زمان قریبده صدمهٔ قهرالهی ایله پابستهٔ دام هلاك اولمق مقرردر * زیرا رتبهٔ رفیعهٔ ملك ودولت خلافت حق وكفالت خلق متضمن بر مصلحت عامه دركه انك حصول وقیامی انجق رضای ربانی وعون صمدانی یه موقوف اولوب عصبیت وسطوتدنصكره اخلاص نیت ومسلمین ایله حسن معامله یه عزیمته موقوف اولدیغنده هیچ بر مسلم صاحب بصیرتك شك وارتیابی یوقدر * معلوم اوله كه ملت اسلامده ابتدا تغییر منكر ادعاسیله خروج وظهور عهد خلافت مأمونده دارالسلام بغدادده واقع اولوب مأمونك قرنداشی امینك قتلی وقعه سنده حادث اولدی اصلی بویله دركه خلفای عباسیه دن هارون الرشید كندیدنصكره اوغلی امین بعده مأمون خلیفه اولمق اوزره عهد ووصیت ایتمكله رشید مدینهٔ طوسده فوت اولدقده حسب العهد امینه خلافت ایله بیعت اولنوب رؤس منابرده خطبا ابتدا امینه بعده مأمونه دعا ایدرلر ایدی كیده‌رك ظهور غمز ونفاق ایله امین ومأمون میاننده بغض وشقاق واقع اولمغله امین مأمونك اسمی خطبه ده كندیله بیله ذكر اولنمقدن منع وتحذیر ایدوب برینه اوغلی موسی نام صغیرك اسمی ذكر اولنمق اوزره تنبیه ایله ترتیب خلافتده باباسی رشیدك عهدینی تغییر ایلدی بوندنصكره بینلرنده آتش بغض وعدوان زیاده فروزان اولمغله امین دارالخلافه‌دن مأمون ایله خراسانده محاربه ایچون تجهیز جیوش ایدوب اوزرلرینه امرادن علی بن عیسایی سردار وسپهسالار ایلدی بو اثناده مشاهیر وزرادن طاهر بن حسین مأمون طرفندن ری شهرنده والی اولمغله علی بن عیسی محل مزبوره واصل اولدقده طاهر ایله بینلرنده محاربات شدیده جریان ایتدكدنصكره نسیم فوز وظفر طاهر طرفنده ظاهر اولوب علی بن عیسایی قتل واعدام وسر مقطوعنی خراسانده مأمونه ارسال ایله كیفیت حالی اعلام ایلدی بعده طاهر بن حسین مأمون طرفندن لشكر بسیار وعسكر بیشمار ایله حوالئ بغدادده ضرب خیام آرام ایدوب اشعال نائرهٔ حرب وقتال ایله امین قتل واعدام اولندقدنصكره مأمون بن هارون چاربالش نشین اورنك خلافت اولدی بوندنصكره مأمون خلیفه خراسانده ائمهٔ اهل بیت نبوتدن علی رضا حضرتلرینی ولی عهد ایدوب منصب خلافتی سلسلهٔ عباسیه دن سلالهٔ علویه یه نقل وتحویل ایتدیكی خبری دارالسلام بغداده واصل اولدقده بنی عباس مأموندن روگردان اولوب مأمونی خلافتدن خلعه قیام وابراهیم بن مهدی یه بیعت ایله مصلحتی اتمام ایتدیلر * مأمون بو اثناده خراسانده بولنمغله كیفیت حال معلومی اولوب بو غائلهٔ هائله نك دفعی قصدیله دارالخلافه یه عود ورجعت ایدنجه زمان مرور ایتمكین دارالسلام بغدادده بر مرتبه هرج ومرج واقع اولدیكه اراذل واشقیا اهل عرض آدملره اطالهٔ دست تعدی ایدوب وقطاع طریق ابناء سبیلك مرور وعبورینه ممانعت واموال واشیالرین نهب وغارت ایلیوب اسواق بغدادده علنا بیع ایتدیلر * اهل بغداد دفع غائلهٔ فساد ایچون امرا وحكامه تظلم واستعانت ایدوب وحكام دخی عدم قدرت ایله بسط معذرت ایتمكین اهل دین وصلاح دفع ظلم وفساد داعیه سیله عقد مجالس جمعیت واجالهٔ اقداح مشورت ایتدكلرنده ایچلرندن خالد دریوش نام بر كمسه بو مصلحتك اتمامنی التزام ایله قدم اهتمامه قیام وناسی امر بالمعروف ونهی عن المنكره ترغیب واقدام ایدوب خلق دخی اجابت ایتمكین اشقیا ایله محاربه ومقاتله یه قیام وضرب وقتل ایله نام ونشانلرین صحیفهٔ عالمدن محو واعدام ایلدی بوندنصكره سواد بغداد اهالیسندن ابی حاتم سهل بن سلامة الانصاری دیمكله معروف بر كمسه دخی امور مسلمینی جمع وتلفیق داعیه سیله بوینته بر مصحف شریف تعلیق ایدوب ناسی كتاب الله وسنت رسول الله ایله عمله دعوت ایلدی اشراف بنی هاشمدن وسائر اوساط ناسدن جمع كثیر وجم غفیر سهل بن سلامه نك دعوتنه اجابت وامرینه اطاعت ایتدیلر سهل مأمونك وزیر اعظمی طاهر بن حسینك سراینه نزول وانده دیوان ایدوب اطراف بغدادی اتباع واعوانی ایله دور وطواف واراذل واشقیایی طعمهٔ تیغ خارا شكاف ایلدی بر كون ابتدا خروج ایدن خالد دریوش سهل بن سلامه نك وضعنه تعریض طریقیله بن سلطان انام وخلیفهٔ اسلامه قدح وطعن ایله تعییب ایتم دیوب سهل دخی خالده جواب سیاقنده لكن بن كتاب وسنته مخالفت ایدن كمسه‌لر ایله كائنا من كان مقاتله ایدرم دیو سلطان ورعیت نظرنده مساوی اولدیغنی اعلان ایلدی بو وقعه تاریخ هجرتك ایكیوز برنجی سنه سنده ابراهیم بن مهدینك بیعت اهل بغداد ایله خلافتی

وفتنه مصادف اولمغله ابراهیم سهل بن سلامه نك اوزرینه تجهیز جیوش ایدوب قهر وغلبه ایله اخذ واسیر ایتدکدنصکره بنه مرحمةً جرم وجنایتنی عفو ایله قتلدن آزاد ایلدی * بوندنصکره اندیشهٔ خام وفکر بی نظام ایله قتی چوق کسنه‌لر بو مسلکه سالك اولوب دفع شر وتغییر منکر داعیه‌سیله بی دربی خروج وظهور ایلدیلر * لکن بو مقوله دعوالرك حصول وقیامنده سطوت وشوکت وقوت وصولت لازم اولدیغندن غافل اولوب انجام کار نتیجهٔ حالدن ذهول وغفلت ایله هیولای امیدلری صورت پذیر حصول اولمدی بویله مدعیلرك دفع ورفعنده رأی صواب بودرکه اکر بونلرك دعوالری وسوسه وسودا وعلت خولیادن ناشی ایسه بیمارستانه وضع ومداوات ایله مزاجنی تعدیل ایدوب والا داعیهٔ حب جاه وریاست ایله تحریك فتنه وفساده مبنی ایسه یا قتل وضرب ایله تعذیب وتنکیل یا شاهد زور کبی تشهیر وتذلیل ایدەلر * بونلرك بعضلری دخی آخر زمانده ظهور وخروجی معروف ومشهور اولان مهدی اولمق اوزره یاخود طرفندن دعوته مأمور اولمق دعواسیله خروج ایدوب نزارخای لاف وکذاف اولورلر * مع هذا مهدینك حقیقت وذاتی وکرك احوال وصفاتی معلوم اولمیوب دعوالری جنون وسودایه یاوسوسه وخولیایه مبنیدر * واکثری دخی مهدیٔ زمانم دیو نهفته ضمیرلری اولان مکر وتزویری صورت حقده تصویر ایدوب قلوب قاسیه‌لری حب جاه وریاست ایله ممتلی ونیل مرامده اسباب عادیه‌یه تشبثدن عجز وقصورلری ظاهر ومنجلی اولمغله بو مقوله فکر عاطل ودعوای باطلی حصول مراملرینه سبب ظن ایدرلر بیلمزلرکه احداث ایده‌جکلری فتنه وفسادلك ضرر وزیانی کندیلره عائد اولوب زمان یسیرده جزای سزالری ترتیب وضرب شمشیر تیز ایله تعذیب اولنملری مقرردر * ودخی اشبو مائهٔ سابعەنك اوائلنده مدینهٔ سوسده مشایخ صوفیه‌دن توزیری نام بر شیخ ظهور ایدوب آخر زمانده خروجی منتظر اولان مهدی اولمق اوزره ادعا ایلدی * وبو دعوایه شروع ایتمزدن مقدم مکر وحیله‌سنی تحقیق وفیما بعد ظهور ایده‌جك تسویلات شیطانیه‌سنی تصدیق وترویج قصدیله مهدینك زمان خروجی قریب اولوب مدینهٔ سوس جوارنده ساحل بحرده واقع بر مسجددن ظهور ایده‌جکدر دیو خبر ویروب عوام ناسدن نیجه ضعیف العقل آدملری دروغ بیفروغنه توطین نفس ایتدرملك ایله خروج وظهورینه منتظر اولدیلر بعده مدت قلیله مرورنده مسجد مزبوره دخول وبو دعوایه شروع ایدوب طوایف بربریه‌دن مصامده قبیله‌سی پروانه کبی بونك اطرافنه جمع اولدیلر * بعده قبیلهٔ مذکوره‌نك رؤساسی اتساع دائرهٔ فتنه وفساددن خوف ایدوب اول وقتده قبیلهٔ مصامده‌نك رأس رئیسلری اولان عمر سکسیوی مدعیٔ مزبوری خفیةً فراشنده قتل ایله چرکاب فسادندن پیرامن دامن ساحهٔ غبرایی تطهیر ایلدی وکذلك سنهٔ مائهٔ سابعه اوائلنده غماره قبیله‌سندن کابوس منحوس کبی عباس نام بر مرد عبوس مهدیٔ زمانم دیو خروج وظهور ایدوب سفهای قبائل غماره بلادندن بادس نام بر بلده‌یه جبر وقهر ایله دخول ایلیوب ابتدای ظهورندن قرق کون تمامنده قتل واعدام وهالکین اولین کبی لقمهٔ نهنك انتقام اولدی معلوم اوله که عالمده بو مقوله مدعیلر کثیر اولوب لکن اعتلای رتبهٔ رفعت ملك ودولتده اصلی اولان سطوت وعصبیت اعتبارندن غافل اولملریله مدت یسیرده جمعیتلری محو ومضمحل اولور * خصوصا که خروج وظهوردن قصد وغرضلری خیره مقرون اولمیوب مکر وتزویره مبنی اولدیغی صورتده شروع ایتدکاری امرك اتمامی میسر اولمیوب سوء صنیعلرینك جزاسنه الیق واولی اولورلر * وذلك جزاء الظالمين

(فصل)

کتاب اولك فصل ثالثنك بدنجی فصلی هر دولت وسلطنتك قوت ومکنتی اعتباریله ممالك ودیاردن بر حصهٔ معینه‌سی اولوب اندن زیاده محله تجاوز اولندیغی صورتده حفظ وحمایه ممکن اولمدیغی بیاننده‌در * بو امرك سر وسببی اولدرکه بر دولتك ابتدای ظهورنده تمهید مبانیٔ عز واقبالنه ساعی اولان اعوان وانصار اطراف واکنافده مستولی اولدقلری ممالکی اعدادن حفظ وحراست واموال میریه‌یی جبایت ایچون اول مملکتلره توزیع اولنمق لازمدرکه منتهای حدود دولتده واقع اولان قلاع وحصون اطالهٔ دست تعدیدن مصون

ومأمون اوله * بو تقديرجه بالجمله طوايف عسكريه اطراف واكنافده واقع ممالكه منتشر اولوب داخل حوزهٔ تصرفلری اولان قلاع وثغوردن هر برينه كافی وحفظ وحراسته وافی اوله جق مرتبه يه بالغ اولدقده بهرحال مبلغ اعداد رجال منقضی وسرحد عسكرئ مملكت اولان محللره منتهی اولمغله ماوراسنی ضبط وتسخيردن مكنت وقدرتلری قاصر اولور * اكر بوندنصكره اوليای دولت حدود ملكی تجاوزه جواز كوستروب يدلرنده اولان ممالكده زياده محللره وضع قدم اقدام ايدرلر ايسه ضبط وحمايه يه كافی عسكرلری اولمغله جوارلرنده واقع اعدای كين كذاره كين فرصت اولوب شكاف ديواردن سر برآوردهٔ ظهور اولان ماردم بريده كبی بر وقت خالیده اول محلدن خروجه جسارت وزهرابهٔ فسادلری اطراف بدن ملكه سرايت ايدر * اما اكر اعوان ملك ودولت كثير وموفور اولوب سرحد وسنورلرده واقع قلاع وثغوره توزيع وتقسيم ايله عددلری منتهی اولمز ايسه اول دولت وسلطنتك قهر وتغلب ايله سرحدلره مجاور اولان محللری ضبط وتسخيره قوت وقدرتلری وافی وحارس وحاميلری كافی اولوب توسيع ممالكده نطاق همتلری واسع ومتسع اولور * بو امرك سبب حقيقيسی اولدركه مدار نظام ملك ودولت اولان قوت عصبيت كه اعوان وانصار سلطنتك اجتماع واتحادلرندن حاصل وقوای طبيعيه كبی شدت وضعفی قابل بر كيفيت اولمغله خارجده طبايع اشيادن ظهور ايدن افعال وآثارك شدت وضعفی قوالرينه تابع اولديغی كبی دائرهٔ ملك وسلطنتك وسعت وامتدادی دخی سطوت وشوكتنده قوتلرينه تابعدر * وملك وسلطنتك مقر دولت وكرسئ مملكتده شوكت وسطوتی وعساكرك كثرت ووفرتی اطراف واكنافه نسبت ايله غالب اولمغين تسخير بلاد وتكثير سواد ايله مركز دولتدن قوت وسطوت اطراف واقطاره واصل ومكنت وقدرت مرتبه سی فتح وظفر حاصل اولدقده زياده سی طلبدن عجز وقصور ظاهر اولور * نته كيم اجرام نيره دن بر جرم ضيادارك مركز ووسطندن مقابلنه انوار واشعه منعكس اولدقده مركزه محاذی اولان محلده نور وضياسنك حصولی قوی واطرافه عكسی ضعيف اولور * كذلك بر حوضك درونده مخزون اولان آبك وسطنه حجر ومدر كبی بر جسم ثقيل القا اولنسه سطح ماده ظاهر اولان دوائر موجيه نك مركز ووسطده تصادم وتدافعی شديد اولوب كنار حوضه منبسط اولدقجه اثری ضعيف اولور * بوندنصكره بودخی معلوم اوله كه خراج ملكه ضعف وخلل ابتدا اعضا وجوارح مقامنده قائم اولان اطراف واكنافدن ظهور ايدوب مادامكه مشيت عليهٔ الهيه ايله مركز دائرهٔ دولت وكرسئ ممالك سلطنت استيلای اعدادن مصون ومحفوظ اوله اول دولتك اصل واساسی باقی اولمغله بنيان نظامی مصون الاندراس اولور * اما اول امرده تخت دولت ومقر سلطنته اعدا مستولی اولوب قوای ملك بو وجهله مختل اولسه اطراف وجوانبك بقاسی مفيد اولميوب وهلهٔ اولیده عرضهٔ وهن واندراس اولور * زيرا تخت دولت بدن انسانده منبع حيات اولان قلب مقامنده قائم اولمغين تقدير مقلب القلوب ايله قلبه فساد عارض اولدقده اعضا وجوارح مختل وتركيب بدن منحل اولور * بو امرك صدق وحقيقتی فرس دولتنده ظاهر اولوركه صدر اسلامده شيردلان اهل ايمان مجوس منحوس فرس اوزرينه رفع لوای غزا ايدوب اول امرده مقر ملك ودولت ودار الملك سلطنتلری اولان مدينهٔ مدائنی قبضهٔ ضبط وتسخيره كتورملريله آخرا كاسرهٔ اعجام اولان يزدجرد لعينك يدنده باقی قالان ممالك كندويه قالمدی وبرميوب بالجمله داخل حوزهٔ بهادران اهل ايمان اولمغله وهلهٔ اولیده سلسلهٔ ساسانيان اوراق خزان كبی پراكنده وپريشان اولدی * اما روم كفره سنك احوالی بو امرك عكسی اوزره واقع اولدركه صدر اسلامده دار الملك قياصرهٔ روم محميهٔ قسطنطينيه اولوب ممالك رومدن سرحد اسلامده واقع خطهٔ مباركهٔ شام داخل حوزهٔ اهل اسلام اولدقده طائفهٔ روم مقر سلطنتلری اولان مدينهٔ قسطنطينيه ده تجمع وتحصن ايتملريله مملكت شاملريدلرندن اخذ وانتزاعی بونلرك زوال دولتلرينه موجب اولميوب ملك ودولتلری وقت مقدره دك پايدار اولدی * ونيجه مدت عامره ابتدای اسلامده طائفهٔ عربك حال وشانی دخی شاهددركه ظهور شوكت دين محمدی ايله قبائل عرب اعلای كلمة الله قصديله اطراف واقطاره رايت افراز جهاد اولدقلرنده عددلری كثير وموفور اولمغين مملكتلرينه مجاور اولان ممالك شام وعراق ومصره مستولی اولوب بعده دلالت قائد توفيق ايله ممالك سند وحبشه وافريقيه ومغرب زمينی واندن اندلس ولايتلرينی قبضهٔ ضبط

وتسخيره كتوردیلر * لكن بوندن زياده ممالك ضبطنه عددلری وافی وقوتلری كافی اولمغله رخش عزيمتلری حدوتوفده قرار ونصاب دولتلری مركزنده استقرار ايلدی * بناء عليه فتوحات ومغازيده يكخطوه سرحدلری تجاوزه قادر اوله میوب برمدت ممالك مزبورهنك نظامنه شد نطاق اقدام وتشمير ساق اهتمام ایدوب بعده علی التدريج ظل آفتاب دولتلری سرحد اسلامدن عود ورجوع ايده رك خورشيد جهانتاب ملك عرب زواله ايردی * بونلردنصكره شرق وغربده واقع اولان دول اسلاميه دخی بومنوال اوزره ظهور ايدوب هرملك ودولتك اعوان وانصارنك قلت وكثرتلری ومكنت وقدرتلری اعتباريله ممالك ربع مسكوندن ضبط وتسخير ايتدكلری مملكتلره عسكرلرينی توزيع وتقسيم ايتملريله عددلری غايته وقوتلری نهايته بالغ اولدقده حدودلرينی تجاوزايله مطالبه ومغالبه دن عاجز اولمق اوزرينه عادت الهيه جاری اوله كلشدر

(فصل)

فصل ثالث سكزنجی فصلی امتداد وقت دولت واتساع دائرهٔ مملكت ايله ارتفاع شان سلطنت اول ملك ودولتك مبانیٔ عزوشاننی تمهيده ساعی اولان رجالك قلت وكثرتلری اعتبارينه مبنی اولديغی بياننده در * بوامرك سر وسببی اولدركه بنياد كاركاه ملك ودولت عصبيته منوط وتعاون وتناصرده غيرت وحميت عشيرته مربوط اولديغی بوندن اقدم مرة بعد اخری ذكر وتفصيل اولنمشيدی واهل عصبيت حميت وغيرت اصحابی رجالدن عبارتدركه بعضلری پای تخت سلطنتده ملازم ركاب دولت وبعضلری دخی اطراف واكنافده محافظ ثغور مملكت اولوب قابل ضبط وتسخيره داخل اولان ممالكی حفظ وحراسته مأمورلردر * پس هرملك ودولت كه انك اعوان وانصاری كثير وموفور اوله انلرك سطوت وشوكتی محكم وقويه واطراف وجوانبی متسع ومحمی اولوب مملكت وولايتلری واسع وحوزهٔ حمايه لری متسع اولور * تسكيم پادشاه ملائك سپاه تخت نبوت وسلطان عالی علم سرير رسالت عليه افضل التحيت حضرتلری دعوت عامه وبعثت كافه ايله مشرف اولوب كلمهٔ عرب ملت بيضای اسلام اوزرينه جمع وتأليف اولندقده آخر غزوات مباركه لری غزوهٔ تبوكده قبائل مضر وقحطاندن فارس وراجل عدد مسلمين يوزاون بيك نفره بعده زمان تشريف هجرتسرای عليينه دك دخی زياده مرتبه يه بالغ اولمغله شيردلان اهل اسلام اطراف واكنافده واقع كفره ومشركينك ايدلرنده اولان ممالكی مطالبه قصديله خروج ايدوب سل سيف وغا ورفع لوای غزا ايتدكلرنده بونلرك شهراه عزيمتلرينه برحصن حصين حاجز وحائل اولميوب شمشير خونپاش مغزخراش ايله رؤس رؤسای روم وفرسی حباب جوبيار قهرودمار ايدوب بوايكی دولت عظيمه يی آز زمانده محو وافنا ايلديلر * بعده ديار شرقده كفرهٔ اتراك بی ادراك وممالك غربده طوايف افرنج وبربريه يی وجزيرهٔ اندلسده قوط كفره سنی قهروتدمير ايدوب فوج قلزم موج اسلام خطهٔ حجازدن ديارغربده سوس اقصايه منتهی وديار ايمن عندن اقصای شمالده ممالك تركستانه مستولی اولديلر * بونلردنصكره خلفای فاطميين ملوك عبيديين ايله صنهاجه وموحدين دولتلرينه نظر اولنسونكه اوائل عهد اسلامده عبيديين دولتنی اقامته سعی وهمت ايدن قبائل بربريه دن كتامه قبيله سی عدد وكثرتده صنهاجه جماعتنه واعوان موحدين اولان مصامده عشيرتنه غالب اولمغله خلفای عبيديينك دائرهٔ ملك ودولتلری صنهاجه ايله موحدين سلطنتلرندن اعظم اولوب ابتدا مملكت افريقيه وغرب اقصايه بعده ديار مصروشام وحجازه مالك اولديلر * كذلك بونلردنصكره دخی ينه ديار غربده قبائل بربريه دن زناته دولتنك اعوان وانصاری ابتدای ظهورلرنده من جهة العدد طائفهٔ مصامده دن اقل اولمغله زناته ملوكی وسعت دائرهٔ ملكده موحديندن قاصر اولديلر * وكذلك حالا وقتزده ديار غربده موجود ملوك زناته اولادندن بنی مرين وبنی عبدالواد دولتلرينك حال وشانی دخی ذكر اولنان منوال اوزره دركه بنی مرينك ابتدای ظهورلرنده اعوان وانصاری بنی عبدالواد رجالندن اكثر وازيد اولمغله بنی مرينك مسافهٔ ساحهٔ دولتی بنی عبدالواددن اوسع واعظم اولوب مرة بعد اخری حروب ومغازيده بنی مرين انلره غالب اولمشلردر * منقولدركه بنی مرينك ابتدای خروجلرنده عددلری اوچ بيكه وبنی عبدله

الوادلك انجق بيك نفره بالغ اولوب لكن دفع غائلهٔ حروب ايله تمهيـد مبانئ ملك ودولت ميسر اولوب آسوده
نشين ارامشكاه راحت وحضور اولدقدنصكره كثرت اتباع ولواحق ايله عددلرى دخى زياده اولدى اما
وسعت ملك ودولتده اعتبار ابتـداى ظهور سلطنتده واقع اولان قوت وكثرته وضعف وقلتنه راجع اولوب
صكره ظهور ايدن اطوار اصـل اوله تفرع وترتب ايدر * ودخى معلوم اوله كه هر ملك ودولتك طول
وامتدادى ودوام وبقاسى دخى اعوان وانصارك كثرت وقوتده تفاوتلرينه تابعدر * زيرا عالم طبيعتده
دائرهٔ وجوده قدم نهادهٔ شهود اولان حوادث اكوانك يعنى انواع حيوان وانسانك عمر طبيعيلرى قوة
مزاجلرينه تابع اولديغى كبى مزاج ملك ودولت دخى اركان سلطنتك غـيرت وحميت ايله اجتماعندن حاصل
قوت عصـبيتدن عبارت اولمغله عصبيت عشيرت قوى اولدقده عمر دولت دخى مديد ومزيد اولور * وبنه
امتداد زمان دولتك برسبب صحيحى دخى بودركه بردولتك آفتاب عز واقبالى طلوع ايتـدكده بوما فيها نور
وضياسى مركز تخت سلطنتدن اطراف وآفاقه منبسط ومنتشر اولوب قطع مقنطرات اقبال ايله غايت ارتفاعه
واصل اولور * بعده اوج اجلالدن حضيض زواله رجوع ايتدكده ظل ممدودى اطراف ملكدن عودت
ومركز تخت دولتـه رجعت ايدر * بنـاء عليه اول ملك ودولت كه دائرهسى عظيم وممكلتى كثير اوله اول
دولته تابع واطراف واقطارنده واقع ديار وممالك دار الملك سلطنتدن زياده بعيـد اولمغله سرحدلرده موجود
ثغور وقلاعه اعدا مسـتولى اولديغى تقديرجه طول مسافه يا تخلل مصالحه ايله مقر سلطنته دشمنك هجومى
وقت مديده محتاج اولوب اول دولت وسلطنتك عمرى مزيد اولور * نتكيم صدر اسلامده دول عظيمهدن
دار السلام بغدادده بنى عباس وجزيرهٔ اندلسده بنى اميه دولتلرى كثرت فتوحات ومغازى ايله اشرف اقاليمه
مالك اولوب درتيوز سنهدن زياده سلطنتلرى ممتد اولدى * كذلك ديار غربده خلفاى فاطميندن عبيديين
دولتى دخى ايكيوز سكسان سنه مقدارى فرمانرواى مسـند عز وتمكين اولديلر * كذلك بونلردن صكره بنه
ديار غربده صـنهاجه دولتى دخى مدت مديده اريكه پيراى عز واقبال اولوب خلفاى عبيديين دن معز
نام سلطان عالى مقام قلادهٔ حكومت افريقيه يى ملوك صـنهاجه نك اولى بلكين بن زيرى يه اوچيوز التمش
سكز سنهسـنده ابتدا تقليد وتفويض ايتديكى وقتدن بشـيوز التى تاريخنده ملوك موحدين صنهاجه نك
تحت حكومتلرنده واقع قلعه وبجايه نام مملكتلره استيلا ايتديكى وقته كلنجه صنهاجه دولتى ديار غربده برقرار
اولدى * وحالا عصرمزده موحدين دولتى دخى كثرت اعوان وانصار ووفرت بلاد وديار ايله ايكيوز التمش
سنهيه قريب مدتدركه آفتاب عز واقباللرى مغرب زمينده منخسف عقدهٔ زوال اولمشدر * فعلى هذا
القياس صحيفهٔ عالمده هر دولتك عمر طبيعيسى وبقاى ذاتيسى اصلنده اول سلطنتك تمشيت مبانئ عز واقبالنه
ساعى اولان رجالك قلت وكثرتده تفاوتلرينـه تابع اولوب سنت الهيه وعادت ربانيه بو منوال اوزره جارى
اولمشدر

❊(فصـل)❊

فصل ثالثك طقوزنجى فصلى عصبيت اصحابى قبائل وعشاير كثير اولان محللرده بنيان دولتك ثبات واستحكامى
قليل اولديغى بيانندهدر * بو امرك سببى اولدركه قبائل وعشاير بينلرنده اختلاف آرا وتعدد رؤسا ايله اكثر
اوقاتده اختلال عظيم واقع اولوب وهر قبيله كندى رأى وغرضـنى اجرا قصـديله قدم نزاعه قيـام وطرف
خلافده بولنان قبيلهيى اعدامه اهتمام ايله پيرامن دامن ملكه تعرضـدن خالى اولميوب هتك ناموس دولت
وخرق استار سلطنته بادى درلو درلو فساد لره جسارت ايدرلر * واكرچه قبائل وعشاير موفوره ايله مشحون
اولان محللرده واقع ملوك وسـلاطينه تابع قبائل كثيره موجود ايسهده لكن هر قبيله كنديده زياده قوت
ومكنت ظن ايدوب فطرتلرنده مركوز اولان حميت جاهليه ايله دعواى رياسـته تصـديدن خالى اولميوب قدح
زناد جور وفساد واشعال نائرهٔ بغض وعناد ايله خانمان دولتى برباد ايدرلر * بو خصوصه افريقيه ايله مغرب
زمينده صدر اسلامدن بو وقته كلنجه سـبق وكـذران ايدن وقايع عظيمه شهادت ايدركه ديار غربك سكانى
طوايف بربريه اولوب ابتـداى اسـلامده امراى عربدن ابن ابى سرح دين اسـلامه دعوت ايله طوايف

افرنجه و بونلرك اوزرينه رفع لواى ظفر التواى غزا ايتدكده فوز وظفر ايله غلبه ميسر اولمغين طوايف
بربريه قبول ربقهٔ اسلامه فائز اولدقدنصكره مدت قليله مرورنده مرة بعد اخرى بونلردين اسلامدن ارتداد
ايله فتنه وفساده آغاز ايدوب وهر دفعه ده دستيارئ عون بارى ايله لشكر اسلام بونلرك نائرهٔ كفر وفسادلرين
اطفا ايلديلر * عاقبت بونلر مركز اسلامده پايرجاى قرار اولوب غائلهٔ ارتداد برطرف اولدقدنصكره دخى ينه
دائرهٔ ادبدن خروج ايدوب اشنع اهل بدع وهوا اولان خوارج مذهبنه ميل ايله مرة بعد اخرى خروج وظهور
ايلديلر * ائمهٔ مالكيه دن ابن ابى زيد نقلى اوزره ديار غربده قبائل بربريه دن اون ايكى دفعه مرتد اولوب شجرهٔ
طيبهٔ اسلام بونلرك ساحهٔ ضميرلرنده بروجهله ثابت اولمدى تا اول وقته دكين كه مردداير موسى بن نصير خطهٔ
افريقيه يى ضبط وتسخير ايدوب يمن قدوم شرف لزوملريله مغرب زمين مشرق شمس دين اولدقده قبائل بربريه
كروهٔ كفر ونفاقدن مسالك رشد وهدايه سالك اولديلر حتى خليفهٔ منيع الجناب عمر بن الخطاب رضى الله
تعالى عنه حضرتلرى مملكت افريقيه اهاليسنك افتراق كلمه ايله اختلافلرينه اشارت بيوروب ان افريقية
مفرّقة قلوب اهلها كلاميله قبول احكام اسلام واطاعت حكام انامده بونلرك عنف ورعونتلرينى بيان بيورديلر
امّا ظهور دولت اسلامده مملكت شام وعراق بريهٔ افريقيه كبى مختل النظام اولميوب بونلرك سكان واهاليسى
مدن وامصارده مربى فرس وروم طائفه لرى اولمغله صدر اسلامده جنود موحدين بونلرى اخذ واسير
وممالكلرينى يدلرندن نزع وتسخير ايتدكلرنده قلادهٔ اسلامى قبول ودائرهٔ اطاعته دخول ايله ثابت اولوب وتيرهٔ
وفاقدن كروهٔ نفاقه عدول ايتمديلر * لكن ديار غربده ومملكت افريقيه ده ساكن قبائل وعشاير دائرهٔ عدّ
واحصادن خارج اولوب وبوديارلك اكثرى باديه وبريه واهاليسى عشاير بربريه اولمغين هرنه زمانكه ايچلرندن
برقبيله دفين خاك هلاك اولسه قبيلهٔ اخرى جانشينى اولوب طور ودينده قبيلهٔ اولى يه مخالف رأى باطله يه ميل
ايتمكله مملكت غربده طائفهٔ عرب تمهيد دولت اسلامده زحمت ومشقت چكديلر * كذلك عهد بنى اسرائيلده
ممالك شام دخى افريقيه كبى طوايف موفوره ايله مشحون اولوب بلاد جزيره وموصل جانبلرنده فلسطين
وكنعان وبنى عيصوا وبنى مدين وبنى لوط واروام وارمن وعمالقه واكريكش ونبط طوايفندن
سطوت وشوكت اصحابى قبائل كثيره موجود اولمغله طائفهٔ بنى اسرائيل بونلرك اوزرينه استيلا ايتدكده
تشييد بنيان دولت وتمهيد مبانئ سلطنتده صعوبت چكوب مرة بعد اخرى طوايف مذكوره بنى اسرائيلك
اوزرينه خروج ايتديلر * كيدهرك شرارهٔ شر وفساد بنى اسرائيله دخى سرايت ايدوب بونلر دخى
ملكلرى اوزرينه خروج ايتمكله ايام تسلطلرنده دولت وسلطنتلرى وتيرهٔ نظام وانتظامدن خارج اولوب
آخر كار ابتدا فرس بعده يونان بعده روم طائفه لرى بونلرى اخذ واسير وكرفتهٔ بند زنجير تسخير ايلدى *
والله غالب على امره * امّا قبائل وعشايردن خالى اولان بلاد وامصارك احوالى اشبو ذكر اولنان مواضعك
حال وشاننه مخالف اولوب اول مواضعده هجوم قبائل ايله دغدغهٔ قيل وقال وغائلهٔ حرب وقتال اولمغله
تمهيد بنيان دولت وتشييد اركان سلطنتده سهولت اولمغين ملوك وسلاطين امن وراحت اوزره آسوده نشين
متكاى سلطنت اولوب حفظ دائرهٔ ملكده كثرت عصبيتدن مستغنى اولورلر * نته كيم حالا ممالك
مصر وشام قبائل وعشايردن خالى اولمغله ملك مصر غاية الغايه امن وآسايش اوزره اولوب سلطان ورعيته
منحصردر * وممالك مصر حالا وقتمزده ملوك اتراك ضبطنده اولوب تاج وتخت دولت واحدا بعد واحد
اسلافدن اخلافه نقل ايدر * لكن تبركا وتيمنا مصرلرنده بغداددن موجود ابناى خلفاى عباسيه دن تقلد
سيف سلطنت ايدوب رؤس منابرده خطبا خليفهٔ عباسى اسمنى دخى ذكر ايدرلر * كذلك حالا وقتمزده اندلس
مملكتنك احوالى دخى ممالك مصر وشام كبى اختلاف آراء قبائل ايله اختلالدن خاليدر * زيرا اندلس
ملكى سلطان ابن احمر ابتداى دولتنده قوت عصبيت ومزيد قوت صاحبى اولميوب فرمانفرماى ممالك
اندلس امويه رجالندن واول دولته منسوب بيوت عربدن باقى برخاندانه نشئت ايتمشدر * بوامرك اصلى
بويله دركه وقتا كه انقلاب حوادث ملوان واختلاف نوائب حدثان ايله ممالك اندلسده امويه دولتى منقرض
اولوب مملكت مزبوره يه سلالهٔ بربريه دن لمتونه وموحدين ملوكى استيلا ايتمكله اندلس اهاليسى بونلرك
تسلط وتغلبلرندن دلگير اولوب كانون درونلرنده آتش حقد وحسد مكمون اولمغله پس پردهٔ كمين خفايده

زوال دولت موحدينه مترصد اولديلر * وملوك موحدين دخى اواخر سلطنتلرنده بقايای رجال امويه‌دن بلدهٔ مراكشده ساكن قبائل عربى دفعه مشغول اولملريله ممالك اندلسده واقع قلاع وحصونه كفره استيلا ايتمكين اندلس اهاليسنك موحدينه بغض وعدواتلرى ازديادينه باعث اولمشيدى بو اثناده اتباع ملوك امويه‌دن ابن هود وابن احمر وابن مردنيش وانلرك امثالى بعض اشراف قبائل عرب دخى ديار اندلسده واقع بلاد وامصاردن بريه وباديه‌يه نقل ايدوب آيين حضريتى طوريدوب تبديل ايله ترتيب اسباب حرب وقتاله مشغول اولديلر * ايچلرندن ابتدا ابن هود ترتيب جنود ايله قدم نزاعه قيام ايدوب عصرنده دار الملك بغداده سلالهٔ بنى عباسدن مسندنشين خلافت اولان ذاتك اطاعتنه اندلس اهاليسنى دعوت وموحدين اوزرينه خروج وحركت ايتدكده ناس امر ودعوتنه اجابت واطاعت ايتمكله موحدينى اندلسدن اخراج وابن هود بروجه استقلال مالك تخت وتاج اولدى * بوندنصكره ابن احمر دخى ابن هودك رأينه مخالفت ايله شهراه عزيمته سدكشيدهٔ ممانعت اولوب ملوك موحديندن افريقيه ملكى ابن ابى حفصك اطاعتنه خلق دعوت ايلدى * وبو اوقاتده ديار اندلس سلطان ورعيته منحصر اولوب عصبيت اصحابى قبائل وعشاير قليل اولمغين ابن احمر اقاربندن رؤسا نامیله معروف اولان شرذمهٔ قليله ايله خروج وظهور ايلدى * بوندنصكره سلطان ابن احمر موحدين وقتنده ممالك اندلسده كفره ضبطنه داخل اولان قلاع وحصونى استخلاص ايچون ديار غربده زناته قبيله سى رجاليله استظهار واستمداد ايدوب انلر دخى بحر ايله اندلس جانبنه كچوب سلطان ابن احمره امداد واعانت ايتملريله اول قلعه‌لرى اعدادندن نزع وتسخيره اهتمام وخدمت محافظه‌يه قيام ايلديلر * بوندنصكره دخى ملوك زناته‌دن مغرب سلطانى ولايت اندلسه استيلا قيدينه دوشوب ابن احمر دخى سابقا ديار غربدن كندويه امداده كلان بعض قبائل زناته ايله مغربه سلطانى دفع ومنع ايتمكين عز وتمكين ايله چاربالش نشين اورنك سلطنت اولدى * اندلس اهاليسى ابن احمرك جلالت شان وسمو مكان ايله رتبهٔ رفيعهٔ ملك ودولتده تمكين وثباتنى مشاهده ايتدكلرنده اطاعت وانقياده مضطر اولوب منازعه ومطالبه‌دن عاجز اولملريله واحدا بعد واحد الى يومنا هذا اولاد واعقابى سرير ملك ودولته متصرف اولديلر * ومملكت اندلسده قبائل وعشاير قليل اولوب غائلهٔ اختلاف واختلال ودغدغهٔ قيل قال برطرف اولمغله سلطان ابن احمر ابتداى ظهورنده كثرت عصبيتدن مستغنى اولمشدر * والله غنى عن العالمين

(فصل)

فصل ثالث اونجى فصلى طبيعت ملك ودولت مركزنده قرار ايتدكدنصكره انفراد واستقلالى موجب اولوب سرور وحبور وراحت وحضوره ميل ورغبتى مقتضى اولديغنى بيان ايدر * معلوم اوله كه تخت نشينان جاه وجلالك حكم وتصرفده استقلاله ميل ورغبتلرى بوندنناشيدركه فصول سابقه‌ده مرة بعد اخرى ذكر اولنديغى اوزره دستمايهٔ ملك ودولتك حصولى حميت وغيرت اعوان وانصاره منوط اولوب دعواى ملك ودولت ايله ظهور ايدن ذاتك قريب وبعيد قوم وقبيله سى ميدان مصافده شمشيرك غلاف اتحاد اولملرينه موقوفدر * شويله كه اهل نسب واحد وقلب وقالبلرى متحد برقاج قبيله بريره جمع اولدقده ايچلرندن برى عدد وكثرتده وقوت وسطوتده سائرينه غالب اولمق لازمدركه جمله سى انك منصب رياستنه لياقتنى اذعان ايتملريله رقبهٔ طاعتلرينى ربقهٔ اطاعتنه تسليم ايدوب اجزاى جمعيتلرى شيرازهٔ وحدت ايله تفرقدن مصون اولمغين قوت قاهره وسطوت باهره ايله ملك وسلطنته نائل اولورلر * بو امرك تحقيقى بودركه واسطهٔ ملك ودولت اولان قبائل عديده‌نك اجتماع واتحادى عالم كون وفسادده اجسام طبيعيه‌دن معدن ونبات وحيوان ايچون حاصل اولان مزاجه مشابه برحالت اولوب مزاج دخى عناصر اربعه‌نك اجتماع وامتزاجندن حاصل بر كيفيت متوسطه‌دركه حرارت وبرودت ورطوبت ويبوستده انواع مركباتدن هر نوعك طبيعتنه مناسب مقدار معلوم اعتبار اولنمشدر * وكتب حكميه‌ده بيان اولنديغى اوزره تحت فلكده موجود اجسام طبيعيه‌نك اجزاسى اولان عناصر اربعه كه نار وهوا وارض وماء ذرحين

اجتماعده مقدارلری مساوی اولوب ایچلرندن بری سائره غالب اولمدیغی تقدیرجه بینلرنده تألیف وامتزاج
حاصل اولمز * امّا عناصرك بری سائرلرینه غالب اولدیغی صورتده انلری ضبط وحفظ ایله احیازاصلیه لرینه
میل وحرکتدن منع ایدوب طبایع اشیاده مزاج دیدکاری کیفیت حاصل وترکیب نوعی کمالنه واصل
اولور * کذلك قبائل وعشایرك بری دخی سائرلرینه کثرت وقوتده غالب اولدقده جمله سی انك تحت
حکومتنه جمع اولوب اجزای کثرت شیرازهٔ وحدت ایله مضبوط اولمغین مجموعی برعصبه حکمنده اولور *
وبین القبائل عزت وقوت دخی ایچلرنده اهل بیت وریاست اولان اشراف قومه مخصوص اولوب واول قومك
ایچنده دخی شرف حسب ونسب جهتیله جمله دن ممتاز برذات موجود اولمغله مجموع قبائلك اوزرینه ریاست
وحکومت ایله سربلند وسرفراز اولور * کیده رك کثرت اعوان وانصار ومزید قوت واقتدار ایله رتبهٔ
رفیعهٔ سلطنته نائل اولدقده اخلاق حیوانیه دن طبیعت انسانده مرکوز اولان عنف ورعونت وغضب
وشدّت مقتضاسی اوزره دائرهٔ ملکده حکم وتصرفده برفردك مشارکتنه راضی اولمیوب سلطان نافذ الامر
محتکام استقلال اولور * بوندن ماعدا اثبات توحید باریده واسطة العقد سلك اعجاز اولان فریدهٔ کریمهٔ
لو کان فیهما آلهة الا الله لفسدتا مقتضاسی اوزره تعدد حکام موجب اختلال نظام اولدیغنه بناء مسند
حکومتده مالکك استقلالی اقتضا ایتمکله مسند نشینان ملك ودولت اولان ملوك وسلاطین عصبه
وقبیله سنی حکم وتصرفده مشارکتدن منع وزجره مجبول اولوب انلره فضای اطلاقده ارخای عنانه رخصت
ویرمزلر * وحوزهٔ حمایه لرنده حط رحل اقامت ایدن صغار وکباری جمل وناقه یه وارنجه اموال واملا کده
استدکاری کبی حکم وتصرفدن منع ایدرلر * وظهور طور استقلال ملوك وسلاطینك مکنت واقتدارلرینه
وقوم وقبیله سنك مدافعه ومخالفتده قوت وقدرتلرینه تابع اولمغله کاه اولورکه ابتدای دولتده ظهور
ایدوب کاهیجه دخی ایکنجی واوچنجی بطنده تخت نشین دولت اولان اخلاف وابنای ملوکده ظاهر اولور *
هرحال ایله اوائل دولت یا اواسط سلطنتده ملوك وسلاطین ایچون طور استقلال ظهوری مقرر اولوب عادت
الهیه مجرای حکمتده بو منوال اوزره جاری اوله کلمشدر * امّا ملوك وسلاطینك تمهید مبانیٔ ملك
ودولتدنصکره ترفه وتنعمه میل طبیعتلری بوندن ناشیدرکه طوایف امم دن برگروه پرشکوه قوت قاهره ایله
برمملکته تغلب واستیلا ایدوب کندیلردن مقدم اول مملکتك اهالیسی یدلرنده اولان اموال واشیایه دسترس
اولدقلرنده بونلرك نعمت ودولتی کثیر اولمغله ضرورت عیش وضیق معاشدن خلاص اولوب جمع اسباب
تجملده تکلف ایله قدر حاجتدن زیاده حشمت وزینته رغبت ایدرلر * وکندیلردن مقدم اول مملکته
مالك اولان رجالك اوضاع واطوارینه اتباعه سعی وهمت ایدوب اول مملکتده سلفلری زمانلرنده حوایج
اصلیه مثابه سنده اولان عادات قدیمه یه مراعات ایدرلر * کیده رك مطاعم وملابسده وبساط واوانیده
اسلافك اطوارینی دخی تجاوز ایدوب ترفه وتنعمده مسابقت اسلاف ایله بینلرنده فخر ومباهات ایتدکلرندن
ماعدا سائر اهل دوله دخی عرض افتخار ایدرلر * وانقراض دولته دك بونلرك اخلافی دخی اسلافنه اقتدا
ایدوب ملك ودولتده قوتلری وحشمت وزینتده دقتلری مرتبه علی حسب المراتب نواله چین سماط عز ونعمت
اوله رق استیفای حظوظ آمالده ممکن اولان رتبه یه نائل اولورلر * سنة الله فی خلقه * امّا ملك ودولتده
راحت وسکون اختیاری بوندن ناشیدرکه ملك ودولتك حصولی رجال سلطنتك سعی وطلبده همت
وحرکتلرینه موقوف اولوب سعی وطلب دخی حصول مطلب ایله منتهی اولمغله تعب راحته وحرکت سکونه
منقلب اولور * نته کیم بو مضمونه مناسب شاعر دیمشدر * شعر

عجبت لسعی الدهر بینی وبینها * فلما انقضی ما بیننا سکن الدهر

یعنی تعجب ایدرمکه دهر غدار کینه کذار بنم ایله محبوبه نك مبانی تبعید وتفریقه سعی بلیغ ایدوب بعده
دلخواهی اوزره مرادی حاصل وسعی وحرکتی غایته واصل اولدقده همتنه فتور عارض اولوب جد وطلبی
سکون وراحته مبدّل اولدی دیمکدر * بناء علیه رجال ملك ودولت دخی دسترس عز ونعمت اولدقده
بوندن اقدم مبادیٔ ظهور دولتده تکلف وتحمل ایتدکاری متاعب شدیده یی برطرف ایدوب راحت
وحضوره طالب وثمرات ملکی تحصیله راغب اولورلر * شویله که مبانی ومساکنده وملابس ومطاعمده

زياده دقت ايدوب انشاى حياض وغرس رياض وبناى قصور ايله تحصيل دستمايهٔ آسايش وحضور ايدرلر * واشبو سلالهٔ سلطنتك اخلاف وابناسى دخى بو طوره مألوف ومأنوس اولمريله حشمت وزينتده سلفلرينى سبق ايدوب اوقات حياتلرى ختام ملكده دلـٔامن وحضوره مقصور اولور

(فصل)

فصل ثالثك اون برنجى فصلى اول ملك ودولتده كه مجد وشرفده استقلال ونعمت وراحته اشتغال منتحكم اولوب آفتاب عزوشانى غايت ارتفاعه واصل اوله كوكب بخت دولت اوج اقبالدن حضيض زواله مائل اولديغى بياننده در * بو امرك تحقيق وبيانى اوله دركه اولا طبيعت ملك ودولت حكم وتصرفده استقلال اوزره حركته مجبول اولديغى بوندن اقدم مذكور ومسطور اولمغله برقومك رئيسى داعيهٔ ملك ودولت ايله خروج وظهور ايتدكده مادامكه عصبه وقبيله سنى نائل اولديغى عزوشرفده تشريك ايدوب حسن معامله ورفق وملايمت ايله قلبلرينى تأليف وخاطرلرينى تطييب ايده تمهيد مبانئ دولتده جمله سى يكجهت وفاق وهمدست اتفاق اولوب حوزهٔ ملكى حمايه واعداى دولتى مدافعه يه اقدام واهتمامده مستويةالاقدام اولورلر * شويله كه تشييد اركان دولت ايله احراز دستمايهٔ عزوشرفده زهرابهٔ موتى جام حياته تقديم ايدوب مطلبلرى تخلفنده هلاكلرينى اختيار ايدرلر * اما كارفرماى ملك ودولت اولان ذات رتبهٔ رفيعهٔ سلطنته اعتلا واطراف ممالكه استيلا ايدوب حكم وتصرفده منفرد ومستقل اولمغله قوم وقبيله سنى مجد وشرفده تشريكدن تعزز وامتناع ايله بالجمله منافع ملك ودولتى كندويه قصر وحصر ايتمكين برفرده فضاى اطلاقده امالهٔ لجام تصرفه رخصت ويرميوب دست ردّ ايله بونلرى خاك پست وبو وجهله آيينهٔ خاطرلرين شكست ايتدكده قبيلهٔ دولتك تأثير عارضهٔ حزن وملال ايله سعى واقداملرينه فتور وجلادت وشجاعتلرينه وهن وقصور عارض اولور * كيده رك بو حالت مترقى ومتزايد وقلوب ملوكده راسخ ومتأكد اولوب مبادئ ظهور دولتده اسلاف ملوكك قبيله سى رجالنه تشريك جاه ونعمت ايله ظهور ايدن عنايتلرى وانلرك دخى ترك سر وجان ايله سبق ايدن خدمتلرى طول عهد ايله منسى اولمغين قرن ثانيسنده كلان رجال خزينهٔ دولتدن كنديلره تعيين وتوزيع اولنان عطاياى ملوكانه يى حمايهٔ دولت وخدمت معونت مقابله سنده اجرت ظن ايدوب عقول قاصرلرينه بوندن غيرى معنى لايح اولمز * حالبوكه عوض واجرت ايله برفرد موت وهلاكه اقدام ايتمك متصور اولمامغله ابتداى دولتده اسلافك عصبيت وجلادتلرى اخلافده باقى قالميوب بطش وشدت جبن وهراسه مبدّل ومنقلب اولمغله شوكت دولته خلل ترتبنه باعث وبادى اولور * وينه شجرهٔ مثمرهٔ دولتك نشو ونماسنه خلل ايراث ايدن وجوهك ايكنجيسى بو دركه بوندن اقدم ذكر اولنديغى اوزره طبيعت ملك ودولت جمع اسباب حشمت ايله تجمل وتزيينى مقتضى اولمغين نصاب دولت مركزنده قرار ايتدكده تصكرهٔ اولياى دولت جمع اسباب حشمته ميل ورغبت ايتمرله دخل وخرجلرى كفهٔ ميزان اعتدالده مساوى اولميوب مصرفلرى ايرادلرينه غالب اولور * شويله كه فقراسى غائلهٔ فقر وفاقه وضرورت مضايقه ايله هلاك اولوب اغنياسنك دخى خرج وصرفلرى ايرادلرينى مستوعب اولور * كيده رك قرنا بعد قرن داعيهٔ نفس وشهوت ايله حشمت وزينت مزداد اولوب عوايد مقرره لرى مصارف ضروريه دن قاصر وصرف مالى موجب بعض حوايج دخى ظاهر اولمغله تكميل ونظامنده بالدركل عجز وحيرت اولورلر * وبو اثناده اعداى دولت ايله دخى محاربه اقتضا ايتمكين ملوك وسلاطين قوم وقبيله سنه عائد اولان ايراد وعوايدى امور جهاده صرف ايله تضييق ايتدكده بونلر دخى مصارف معتاده لرينه خرج وصرف ايله اتلاف ايتمرله جوابده عاجز اولوب ومؤاخذه ومطالبه دن بر وجهله تخلص كريبان ممكن اولمغله ملوك وسلاطين بونلرى حبس وضرب ايله تعذيب وتجريم وتغريم ايله خانمانلرين تخريب ايدوب مالك اولدقلرى اموال واشيايى على وجه المصادره يدلرندن نزع وخزينهٔ بيت الماله وضع ايليوب ابنا واقاربندن وخواص مقربينندن مراد ايتديكى كيسه لره بذل وصرف ايدر * بو صورتده تمهيد مبانئ دولتده ملوك وسلاطينه يار وياور ودلير ودلاور اولان قوم وقبيله سنك قوت وسطوتلرينه قصور ومكنت وقدرتلرينه وهن وفتور ترتب ايدوب

انلرك ضعف حالی دائرهٔ ملكه سرایت واختلال نظام سلطنته باعث اولور * وكذلك دائرهٔ دولتده كه حشمت
وزینت حدّی تجاوز ایدوب رجال دولتك ایرادلری حوایج زائده‌دن قاصر اولدقده اول دولتك سلطانی
بونلرك ضرورتلرینی دفع ومضایقه‌لرینی رفع ایچون عواید معتاده‌دن زیاده عطیه وعائده‌لرینی توفیر وتكثیره
محتاج اولور * حالبوكه ایراد دولت دفاتر خزینه‌ده مضبوط ومرسوم ومصارف معینه‌یه مصروف ومعلوم
اولوب زیاده ونقصان قبول ایتمكله تكمیل مصارف وترتیب وظایف ایچون باج وخراجی تضعیفه احتیاج
مقرر اولمغین احداث بدع ومظالم ایله عمال وامنا رعایا وبرایا اوزرینه تسلیط اولنور * وبو وجه ایله تحصیل
اولنان مبلغ دخی ایرادقدیمه ضم اولنديغی تقدیرجه اولدخی حدّ معینه مقصور وعدد معلومه محصور
اولمغین بروجه تكمیل مصارف زائده‌یه توزیع وتقسیم اولندقده حوایج اصلیه‌دن فضله خرج وصرفلری
حدّی تجاوز ایتمكله كفایت ایتموب بالضروره قلاع وثغورده حفظ وحراسته مأمور اولان اهل
رباط واصحاب جهادك مواجب معینه‌لری حط وتنزیل واسراقات زائده اتمام وتكمیل اولنغله
دائرهٔ دولتك حارس وحامیلری قلیل وسقوط قوا ایله مزاج دولت علیل اولمغین حدود دولتده مكین كمین
فرصت اولان اعدا یاخود قلرو سلطنتده موجود اولان اراذل واشقیا فرجه بولوب هتك استار ملكه
جسارت وایصال گزند وخساره باعث اولور * وكذلك فصول كتابدن فصل حضارتده ذكری تصمیم
اولنديغی اوزره طبیعت بشر الوان شر ایله مألوف ومتلون اولدقده صحیفهٔ حالی حلیهٔ صلاحدن عاطل وشرور
ومفاسده مائل اولمغین علامت عز واقبال اولان خصال حمیده جوهر نفسدن زائل ودلیل نحس وادبار
اولان اخلاق رذیله حاصل اولور * بو تقدیرجه مزاج دولتده علامات ردیه ظاهر اولوب استیلای مرض
مزمن ایله تركیب ملكه ضعف وهرم مستولی واجل مسماسی حلول‌نده امری منقضی اولور * ودخی
اختلال مزاج ملكه باعث اولان علل واسبابك اوجنجیسی بودركه طبیعت دولت دفع مانع ورفع منازع ایله
نصابنده قرار ایتدكدنصكره راحت وسكون اقتضا ایتديكی بوندن اقدم ذكر اولنمشیدی وقتا كه قبیلهٔ
دولت مبادئ ظهورملكده تحمل وتجرع ایتدكاری متاعب حرب وضربدن فارغ اولوب راحت وحضوره
مألوف اوله‌لر بهر حال انس والفت ایله عادت خلقت وطبیعت منزله‌سنه تنزیل اولنغله بونلرك دخی فراغ بال
ورفاه حال ایله امن وحضوره اعتیادلری فطرت ونهادلرنده مركوز برحالت اولوركه بونلردنصكره
نشو ونما بولان اولاد وابنالری دخی ترفه وتنعم ایله بساط انبساطده تربیه اولنوب عیش وعشرته مشغول
اولملریله ابتدای ظهور دولتده آبا واجدادلرینك طبایعنده مركوز اولان غیرت وحمیت تكاسل وتهاونه
مبدّل اولوب رابطهٔ نظام دولت اولان شجاعت وجلادت طینتلرنده مفقود اولمغله معاركك حرب وقتالده
قدم اقدام اوزره قیامدن قدرتلری قاصر اولور * شویله كه بونلر ایله رعیتك فرقی زی وقیافت وعقل
وكیاستدن غیری برنسنه ایله حاصل اولمیوب حمایهٔ ملكده قوتلری ضعف وبطش وشدتلری سخف اولمغله
شوكت وسطوتلرینه خلل وغیرت وحمیتلرینه كسل ترتب ایدوب عاقبت رجال دولته استیلای ضعف وهرملك
ضرر وزیانی دولته راجع اولور * كیده‌رك رقت حضارت خشونت بداوته غالب وترفه وتنعمده ترقی‌یه
طالب اولملریله قلبلرنده دستمایهٔ شجاعت وجلادتدن اثر باقی قالمیوب حمایهٔ ملك ودولتده همتلری قاصر
اولمغله كندیلرینی اعدادن حفظ ووقایه‌یه قادر رجاله التجایه مضطر اولورلر * تتكیم صحایف كتب
تواریخده مسطور اولان دول وسلطنتلرك احوالی تتبع اولندقده كشیدهٔ سلك تقریر اولان امورك صدق
وحقیقتی ظاهر اولور * ودخی چوق كره واقع اولمشدركه بعض عوارض قضا اقتضاسیله مزاج دولت
فساده مستعد اولدقده قانون حكمت اوزره وكلای دولت تدبیر وعلاجه موفق اولوب كندی قوم وقبیله‌سی
جنسندن خارج عسكر تداركیله جریحهٔ ملكه مداوات ایتدیلر * شویله كه وقت حاجتده ضرب وحربه
قادر وشدائد فقر وجوعه صابر اولوب نفسنده دلیر ودلاور ودولته یار ویاور رجال ایله طبیعت ملكه عارض
اولان سوء مزاجی دفع ایتدكلرندنصكره اجل مسماسی حلولنه دك حفظ صحت دولته اهتمام ایلدیلر *
تتكیم دیار شرقده ملوك اتراك بومسلكه سالك اولوب دولتلرینك نظامی مختل اولدقده تدبیرمند كورایله
مداواته موفق اولدیلر * زیرا انلر اكثریا كندی عبید ومملوكلرندن عسكر اتخاذ ایدوب عهد قدیمدن برو

جبر تربیه لرنده راحت وحضوره مألوف اولان قول اوغللرینك معركهٔ حرب وقتالده تهاون وتكاسل اوزره حركتلرینی مشاهده ایتدكلرنده رجال اتراك تنبه وتیقظ ایدوب ضرب وحربه قادر وشجاعت وجلادتی ظاهر اطراف ممالك كفاردن ولایتلرینه جلب اولنان اسارای نوآمده یی تملك ایلیوب آداب دین اسلامی ولوازم حرب وقتالی تعلیمدنصكره مصاف حربده انلر ایله اعدالرندن اخذ انتقام ایلدیلر كذلك مملكت افریقیه ده واقع موحدین دولتنده دخی طوایف عسكریه نك نظامی مختل اولدقده قبائل عرب وطوایف بربریه دن عسكر جدید ترتیب ایدوب قوای ملكه عارض اولان سكتهٔ تعطیلی دفع ایله طبیعت دولت عارضهٔ خللدن سلامت بولدی * والله وارث الارض ومن علیها

(فصل)

فصل ثالث اون ایكنجی فصلی ملك ودولتك امتداد وبقاده اشخاص بنی آدمك عمر طبیعیسی اولدیغی بیاننده‌در * معلوم اوله كه اطبا ومنجمین زعملری اوزره انسانك عمر طبیعیسی یوز یكرمی سنه اولوب مادامكه بدن انسان مانع حیات اولان اسباب سماویه وآفات ارضیه دن امین وسالم اوله بحسب الطبیعه یوز یكرمی سنه معمر اولوردیدیلر * وعند المنجمین عمرك زیاده ونقصان ایله تفاوتی كواكب سیاره دن قمره منسوب اولمغله طالع مولودده اوضاع قمرك اختلافیله امتداد مسافهٔ عمر مختلف اولوب قرایچون سنین صغری وسنین وسطی وسنین كبرا اثبات ایتملریله انسان ایچون عمر طبیعی فرض اولنان یوز یكرمی سنه قمرك سنین كبراسیدر دیدیلر * وكذلك عند المنجمین بین الكواكب واقع اولان بعض قراناتك دخی عمر بشرده تأثیری اولمغله ادلهٔ قرانیه اقتضاسی اوزره بعض اعصارده برقران واقع اولوركه اول عصرده متولد وموجود اولان رجالك اعماری یوز یكرمی سنه دن زیاده یادخی ناقص اولوردیدیلر * شویله كه تقدیر عزیز علیم ایله صحیفهٔ اسمانده واقع اولان قراناتك بعضیسی عمر انسانك مائهٔ كامله یه بلوغنی اقتضا ایدوب وبعضیسی دخی سكسان وبعض آخری یتمش وبعضیسی اللی سنه معمر اولمق اقتضا ایدر وملت اسلامده اشبو امت مرحومه نك اكثریتك عمری التمش ایله یتمش اراسی اولدیغی حدیث شریف ایله ثابتدر * لكن انسان ایچون عمر طبیعیسی اولان یوز یكرمی سنه دن زیاده معمر اولمق نادر واقع اولوب مگر كیم منجمین زعمی اوزره بعض قرانات علویه واوضاع غریبهٔ فلكیه ظهوریله حاصل اوله * تنكیم قرآن كریم ناطق اولدیغی اوزره حضرت نوح صلوات الله تعالی علیه وسلامه طقوز یوز اللی سنه معمر اولوب وعاد وثمود قومندن شداد بن عاد وانك امثالی رجال حقنده منقول اولمشدر ۞ معلوم اوله كه دول وسلطنتلرك امتداد وبقاسی دخی اعمار بنی آدم كبی قرانات فلكیه مقتضاسی اوزره زیاده ونقصان ایله مختلف ایسه ده لكن اكثر اوقاتده اوچ قرن مدتی تجاوز ایده‌كلمشدر * زیرا هر برقرن قرق سنه ایله تقدیر اولنوب اوچ قرن یوز یكرمی سنه یه بالغ اولمغله دولتلرك عمر طبیعیسی دخی انسانك عمر طبیعیسی ایله مساوی اولور * بو امرك اصلی بویله دركه قرآن عظیمده حتی اذا بلغ اشده وبلغ اربعین سنة آیت كریمه سندن مستفاد اولدیغی اوزره انسانك نشو ونما وتكامل اعضا وقوا جهتیله رتبهٔ كماله وصولی قرق سنه ده حاصل ومراحل عمردن قرق مرحله قطع ایتدكده مسافهٔ سنك حد وسطنه واصل اولوب مدت مذكوره بدایت خلقت ونهایت شیخوخت میاننده واسطة العقد قلادهٔ عمر اولمغله خیر الامور اوسطها فحواسی اوزره برقرنك مدتی عمر وسط آدمی یه قیاسا قرق سنه ایله تعیین اولنمشدر * وكذلك امر الهی ایله صحرای تیهده بنی اسرائیلك قرق سنه مكث ووقوفلری حكمتی بیانده سابقا ذكر اولنان نكتهٔ لطیفه دخی برقومك محو وفناسی وذریتلرندن قوم آخرك نشو ونماسی قرق سنه ده حاصل اولدیغنه دلالت ایدركه حضرت موسی علیه الصلاة والسلام ارض شامده كنعانیانه غزا ایله بنی اسرائیله امر ایتدكده بونلر فرعونك وجبابرهٔ قبطك تحت قهرنده مدت مدیده پامال ذل وهوان اولوب قلوب قاسیه لرینه رعب وهراس مستولی اولمغین بنی كنعان ایله محاربه دن استنكاف وامر الهی یی استخفاف ایتملریله جناب رب العالمین جل شانه بونلری قرق سنه صحرای تیهده حبس وافنا ایله مجازات ایلدی * بعده بونلرك نسلندن شجاعت وجلادت اصحابی رجال خلق ایدوب بنی كنعانه غزا وارض شامه استیلایه اقدار ایله امر

وحکمنی تنفیذ ایتدیکی فصول سابقه ضمننده ذکر وتفصیل اولنمشیدی * معلوم اوله که دولت وسلطنتلرك
اکثریا عمر وبقاسی اوچ قرنی تجاوز ایتدیکی بوندن ناشیدرکه هر دولتك ابتدای ظهورنده قرن اولده موجود
اولان رجال فقر وفاقه وضرورت ومضایقه یه مألوف وشدت وصلابت ایله موصوف اولوب معارك حرب
وقتاله هجوم واقدامده قدم اهتمامه قیام واحراز عزوشرفده جمله سی متساویة الاقدام اولملریله سورت
عصبیتلری محفوظ اولوب غیرت وحمیت ایله قهر اعداده جانبازلری مرهوب اولمغله خصملری مغلوب اولور *
اما ابتدای ظهور دولتدن قرق سنه مقداری زمان مرور ایدوب نوبت سلطنت قرن ثانیده اسلافدن اخلافه
نقل ایتدکده هزار کلفت ومشقت ایله اسلافك مالك اولدقلری عزوشرفی بونلر بی رنج وتعب نائل اولملریله امن
وراحته طالب وترفه وتنعمه راغب اولوب ورؤسای دولت اظهار کبر ونخوت ایله اعوان وانصار دولتی تذلیل
وتحقیر ایتملریله قلبلری مکسور اولوب اسلاف زماننده مشاهده ایتدکلری لطف واکرامی اخلافدن مشاهده
ایتملریله عزم وهمتلرینه فتور وسعی وخدمتلرینه قصور عارض اولور * لکن قرن اول ایله قرن ثانی
ما بیننده زمان مدید تخلل ایتموب اسلافك اوضاع واطوارینی مشاهده ایدن رجال هنوز بالکلیه منقرض
اولمغله ایچلرندن بعضیلری حفظ ناموس دولتده غیرت وحمیتی ترك ایتموب هم رجال ونحن رجال فحواسی
اوزره قرن اولده اسلافك نائل اولدیغی عزوشرفك عود ورجوعنی رجا یاخود حالا کندیلرده دوام وبقاسی
ادعا ایله میدان حرب ووغاده مدافعهٔ اعدایه اهتمام ایدرلر * اما سکسان سنه مرورنده اوچنجی قرنك رجالی
قرن اولدن زیاده بعید اولمغین حرب وقتالده اسلافك همت وغیرتلری ولذائذ دنیویه دن شیء قلیل ایله قناعتلری
مشهودلری اولمیوب ملك ودولتده وعزونعمته نه وجهله نائل اولدقلری معلوملری اولمغله ترفه وتنعمه مألوف
ومأنوس وطرف دولتدن سلفلری حقنده سبق ایدن رخصت ومساعده دن مأیوس اولوب شمشیر جلادتی
اویجتهٔ طاق نسیان ایتمکله حفظ وتربیه یه محتاج نسوان وولدان کبی دولتك عیالی اولورلر * شویله که سطوت
عصبیت جوهر فطرتلرندن ساقط اولوب محافظهٔ ملك ودولت ومدافعهٔ اعدای سلطنتده همتلری قاصر
ومطالبهٔ حقوقده عجز وقصورلری ظاهر اولمغین اطراف ممالکه اعدا مستولی اولدقده مقاومته قدرتلری
اولمامغله مالك تاج وتخت وصاحب ملك وسلطنت اولان پادشاهلری اصحاب شجاعت وجلادتدن بونلرك
غیری رجال ایله استظهاره محتاج اولور * بو تقدیرجه ملوك وسلاطین ابتدای ظهور دولتده کندیلره
مظاهرت ایدن قوم وقبیله سنی طرد وتبعید ایدوب اجانب واباعددن حرب وضربه قادر دلیر وبهادر عسکر
ترتیبنه مباشرت وانلر ایله حرب وقتاله مبادرت ایتمکله دائرهٔ دولتی اعدادن حمایه وصیانت ایدوب مشیت
علیهٔ الهیه تعلق ایتدیکی وقته دك نظام کارگاه دولت پابرجای قرار اولور * فعلی هذا اشبو تحقیق وبیان ایله
ظاهر وعیان اولدیکه اکثر ازمانده قرن ثالثده ملك دولت حد وقوفدن درجهٔ انحطاطه مائل وطبیعت
سلطنتدن رونق شباب زائل اولوب مزاج ملکه ضعف وهرم مستولی اولور * کذلك برخانداننده نشأت ایدن
رجالك حسب وشرف ایله امتیاز واشتهاری دخی دردنجی بطنده منقرض اولوب بوندن اقدم ذکر اولنوب
عقلی ونقلی برهان قطعی اقامت اولنمشیدی اکر ادلهٔ مذکوره صدق وانصاف ایله تأمل اولنوب جادهٔ حقدن
اعتساف اولنمز ایسه قولمزك صدق وحقیقتی ظاهر اولور * معلوم اوله که دوام وبقای ملکده اعتبار
اولنان قرون ثلاثه دن هر بر قرن قرق سنه اعتبار اولنمغله دولت ایچون عمر طبیعی فرض اولنان یوز یکرمی
سنه معمر اولمش اولور ومدت مذکوره اکثر وغالبه مبنی اولمغله هر دولتده حکمی جاری اولمیوب بلکه بعض
وقتده یوز یکرمیدن زیاده ممتد یادخی ناقص وقتده زائل اولور * لکن اکثر اوقاتده بالتقریب یوز یکرمی
سنه یی تجاوز ایتموب باندن مقدمجه یادخی صکره مندرس اولور * ودخی بعض اوقاتده عمر دولت یوز
یکرمی سنه یه بالغ وقواسنه ضعف وهرم مستولی ایکن خصم وعدوسی ظهور ایتموب یاخود تدبیر وعلاجه
موفق اولمغله مدت مدیده باقی قالور لکن اکر اثنای ضعفده خصم قوی ظهور ایتمش اولسه مدافعه یه امکان
ومقابله یه تاب وتوان اولمغله دخی مقدم منقرض ومندرس اولوردی * اما فاذا جاء اجلهم لا یستأخرون
ساعة ولا یستقدمون نص کریمی اوزره آجال مقدرهٔ امم تقدم وتأخر قبول ایتمکله ملك ودولت دخی اجل
مسماسی حلول ایتدکجه زائل اولمز * معلوم اوله که حکما واطبا اتفاق آرا ایله انسانك عمرینی اوچ قسمه

تقسیم ایدوب برقسمنه سن نما وقسم ثانی یه سن وقوف وقسم ثالثه سن رجوع وانحطاط تسمیه ایدیلر * بوامرك اصلی بویله درکه انسانك ابتدای خلقت ومبدأ فطرتنده رطوبت اصلیه سی حرارت غریزیه سنه غالب اولمغله حرارت رطوبتنده تأثیر وتصرف ایدوب علی التدریج وقتا فوقتا اعضا وجوارحنده نشو ونما حاصل وسنین عمردن یکرمی سکز سنه مرورنده تزاید قوا غایت ونهایته واصل اولور * بوندنصکره حرارت غریزیه رطوبت اصلیه یه معادل ومساوی اولمغله نشو ونما یکرمی سکزدن قرقه وارنجه برقرار اوزره باقی قالوب سن وقوف تمام اولور * قرقدنصکره حرارت غریزیه رطوبت اصلیه یی نقص وافنایه آغاز ایدوب اعضا وجوارحده وهن وفتور وقوای بدنده ضعف وقصور ظاهر اولمغله قوت کمالدن نقصانه عودت ایدوب هاتف قضا محله خاموشانه دعوت ایدر * کذلك دقیقه شناسان فن تاریخك بعضیلری دخی ایام ملك ودولتی مراتب عمر انسانه قیاس ایله اوچ قسمه تقسیم ایدوب اوائل دولته سن نما واواسطه حد وقوف واواخره وقت رجوع اطلاق ایتدیلر * واقسام مزبوره دن هرقسم دورزحل اعتباریله اوتوز اوچ سنه درت شهر ایله تقدیر اولنمغین اکثرا وقائده حسب العاده عمر دولت یوز سنه ده منقرض اولق اوزره السنه ناسده مشهور اولدی * ودخی قرون رجالدن هر برقرن دور زحله قیاسا اوتوز اوچ ییل درت آی فرض اولندقده یوز سنه تمامنده اوچ قرن منقرض اولمش اولور * بوصورتده برطفلك آبا واجدادندن هر یوز سنه ده اوچر شخص بولنمغله بیك سنه تمامنده اجدادندن اوتوز کسنه کچمش اولور * بناء علیه برشخصك جد اعلاسندن کندی وقتنه کلنجه سلسلهٔ نسبنه منتظم اولان آبا واجدادنك اعدادی مشکوك ومشتبه اولوب جد اعلاسندن کندی وقتنه کلنجه مرور ایدن ازمنه محفوظ ومضبوط اولسه ازمنهٔ معلومه نك عددلریله اعداد آبا واجداده استدلال اولنمق ممکن اولور * مثلا برقبیله وعشیرتك جد اعلالری اولان زیددن کندی زمانلرینه کلنجه اوچیوز سنه مرور ایتدیکی مجزوم ومعلوم اولوب لکن زیددن انلره کلنجه موجود اولان آبا واجدادلرینك عددلری مشتبه اولسه اوچیوز سنه ده طقوز قرن دور ایدوب هرقرنده آبا واجداددن بر شخص فرض اولنمغله سنین مزبوره ده اول شخصك آبا واجدادندن طقوز نفر کسنه موجود اولمق اقتضا ایدر اکر اون نفر ظن اولندیسه برنفر زیاده ده غلط واقع اولوب سکز تخمین اولندیسه برنفر نقصان ایله خطا واقع اولمش اولور * کذلك برشخصك آبا واجدادنك عددلری مجزوم ومعلوم اولوب لکن عدد ازمنه سی مشکوك اولسه آبا واجدادنك اعداد معلومه سیله سنین ماضیه نك عددلرینی تعیینه استدلال اولنور * والله معدل اللیل والنهار

﴿فصل﴾

فصل ثالثك فصولندن اون اوچنجی فصل رتبهٔ رفیعهٔ ملك ودولته نائل اولان رجال ابتدای ظهورلرنده بدویلره مخصوص اولان ضرورت وقناعت طورنده اولوب بعده طوربداوتدن طور حضارته انتقال وبلدی وحضریلر کبی زیب وزینته وعز وحشمته اشتغاللری بیاننده در ۞ معلوم اوله که ملك ودولتك اوائلنده بداوت واواسط واواخرنده حضارت طورلری امر ضروری اولوب مبادئ دولتده قناعت وضرورت واواسط واواخرده توسیع دائرهٔ حشمت ایله زیب وزینته میل ورغبت مقرردر * زیرا دعوای دولت وداعیهٔ ملك وسلطنت ایله خروج وظهور ایدن رجالك قوت قاهره ایله غالب اولمه استیلالری تعاون وتناصرده حمیت وغیرتلرینه ونیروی بازوی جلادت ایله بطش وشدتلرینه موقوف اولوب بوحالت اکثریا جلب وسلبه مألوف ومداوم وبریه وبادیه یه ملازم اولان رجاله مخصوص اولمغله اهل ملك ودولت واصحاب سلطنت اوائل ظهورده بدویت طورینه ملازمت ایدوب شجاعت وجلادتده قوی وقدر ضروری ایله مکتفی اولورلر * بعده ملك ودولت مرکزنده قرار ونصابنده استقرار ایدوب رنج وعنا زائل ویسر وغنا حاصل اولدقده رجال دولت واهالیسی موفور وخصب ورخا ایله معمور اولان بلاد وامصاره نازل اولوب فراغ بال ورفاه حال ایله ترفه وتنعمه مشغول اولورلر * شویله که مأکولات ومشروباتده وملبوسات ومفروشاتده زیاده کلفت وتشیید مبانی وترتیب اوانیده کمال دقت ایدوب حظوظات نفسانیه لرینی تحصیل وتکمیلده لازم ومهم اولان صنایع

وحرف اصحابنه اكرام ورعايت ايله ترتيب اسباب زينت وتوسيع دائرهٔ حشمت ايدرلر * وملك وسلطنتده بو حالت دولتلرك قوت ومكنتى ورجالك ميل ورغبتلرى حسبيله مختلف ومتفاوت اولوب هر ملك ودولتك وسعت وقوتنه واهاليسنك ميل ورغبتلرينه نظرا ايله ترفه وتنعمدن حصه لرى متعين اولور * بناء عليه تعيش وتنعم ملك ودولتك وسعت وقوتنه موقوف اولوب وسعت وقوت دخى تأسيس مبانئ ملك ودولت وتشييد اركان سلطنتدن صكره حاصل اولغله اواسط ايام دولتده ظاهر اولان طور حضارت طور بدويتدن صكره حاصل اولمش اولور * ورتبهٔ علياى ملك وسلطنته اعتلا ايدن رجال مستولى اولدقلرى ممالكه كنديلردن مقدم مالك اولان ملوك سالفه نك احوال وافعالنى مشاهده ومعاينه ايتمرليه اكثريا اوضاع واطوارده انلرك اثرينه اقتدا ايدوب حشمت وزينتده انلرك ترتيبنى اختيار ايدرلر * نته كيم صدر اسلامده طائفهٔ عرب اعلاى كلمة الله قصديله بريه وباديه دن شرق وغربه سفر وفوز وظفر ايله مؤيد اولوب ممالك فرس ورومى فتح وتسخير وابنا وبناتلرينى اخذ واسير ايتدكلرنده هر خصوصده اوضاع واطوارلرينى مشاهده ايدوب ملك ودولتده آيين وعادتلرى مسلكنه سلوك ايتديلر * مع هذا طوايف عرب عهد قديمدن ايام فتوحات ومغازى يه كلنجه طور بداوت اوزره ضرورت وقناعت ايله تعيشه مجبول اولملريله اكل وشربده وركوب ولباسده وساٸر خصوصده قدر حاجت ايله اكتفايه مألوف اولوب اكاسره وقياصره دولتلرنده معتاد اولان مراسم زيب وزينت واسباب عيش وعشرت يانلرنده مجهول مطلق ايدى حتى منقولدركه طوايف عربدن اهل اسلام ممالك عراقه مالك اولدقده قوم فرس كردهٔ ديمكله معروف بوفقه اتمك پاپوب بونلرك مجلسلرينه احضار ايتدكلرنده انلرك بو مقوله اتمك ديارلرنده مفقود وقطعا مشهودلرى اولمغله وهلهٔ اولى ده كاغد ظن ايتديلر * كذلك خزينهٔ كسراده كافور مشهود ومنظورلرى اولوب ملح اولمق ظنيله خمير وعجينلرنده استعمال ايتديلر * وقتاكه نيروى بازوى جلادت ايله فتح وتسخير ايتدكلرى بلاد وممالكك رجال ونسوانى خدمتلرنده استخدام ايدوب اصحاب حرف وصنايعدن اول مملكتلرده حوايج بيت ومهمات سائره نك ترتيب وتنظيمنه قادر وحذاقت ومهارتلرى ظاهر اولان رجالى انتخاب واستصحاب ايتمرليه طبخ طعام ونسج لباس مقوله سى بريه وباديه ده مشهود ومعلوملرى اولميان امورى انلردن اخذ وتعلم ايدوب اسباب حضريتى جمع وترتيبه مباشرت ومبادرت ايتديلر * كيده رك وسعت جاه ونعمت ايله هر خصوصده حذاقت ومهارت تحصيل ايدوب حضرى وبلديلره مخصوص اولان اوضاع واطوارده اكابر فرس واعاجمه سبق وتقدم ايتديلر * شويله كه مأكولات ومشروباتده وملبوسات ومفروشاتده كمال دقت ايدوب طرح مبانى واسلحه واوانيده واثاث بيت وساٸر خصوصلرده غاية الغايه تكلف ايتديلر * كذلك ايام عيد وسرورده وسور ختان وزفافده ترتيب اولنان ضيافتلرده دخى تكلفلر ايدوب كمال زيب وزينت وبذل نعمت ايله اظهار حشمت ايدرلر * وصحايف كتب تاريخده محمد بن جرير طبرى وامام مسعودى وانلرك غيرى اعلام مؤرخيندن منقول اولديغى اوزره مامون خليفه وزير اعظمى حسن بن سهلك كريمه سى بورانى كنديه عقد وتزويج اراده سيله بالذات دار الملك بغداددن حسن بن سهلك فم صلح نام مقام جنت آساده واقع سراى دلاراسنه نهر دجله اوزرندن زورق سوار عزم اولدقده وزير مشار اليهك حاشيهٔ مأمونه بذل وانفاق ايتديكى عطاياى بهيه نك وايلهٔ زفافده مأمونك بورانه بخش واعطا ايلديكى امتعهٔ نفيسه نك كثرت ووفرتى وبها وقيمتى حقنده نقل اولنان حكايه يه نظر اولندقده دولت عباسيه نك مكنت واقتدارده حال وشانلرندن تعجب واستغرابى موجب اموره اطلاع اولنور * ازجمله وزير اعظم حسن بن سهل روز فير وزز فافده دركاه خليفه يه منسوب ومختص اولان خدمه واتباعه بر ضيافت عظيمه ترتيب ايتديكه قرب واختصاصده رتبه لرى اعتباريله هر برينه حال وشانته لايق عطيهٔ جليله وهديهٔ بهيه ايله توقير وتكريم اولنمدى. طبقهٔ اولى ده واقع خواص ومقربين ايچون مسك اذفردن معمول مدور حبه لر تركيب وتخمير ايتديروب واوزرلرينه بر ركاغد وضع وهر كاغدده منتقع يه نيجه عقار واراضئ معلومه تحرير اولنمشيدكه اول حبهٔ مسكى الودلرى اطرافه نثر وتفريق ايتدكده حسب البخت والاتفاق هر كيمك يدينه واصل اولورسه اول عقار واراضى بر وجه تملك داخل حوزهٔ تصرفى اولوردى وطبقهٔ ثانيه ده بولنان خدام خليفه ايچون دخى تام الوزن وكامل العيار اوربيك دينار اولمق اوزره بر صرّه ترتيب

اولنوب هر بریسی فرق ایتهاجلرینه بذل ونثار اولندی کذلك طبقهٔ ثالثه ده مرتب اولان خدمه واتباعه دخی اون بیك درهم اولمق اوزره بر صرّه انعام واحسان اولندی ویوم زفافده مقدم مأمون خلیفه حسن ابن سهلك سراینه نزول واقامت ایتدیکی اثناده خدمتکزاران دولته بوذکر اولنان اموالك اضعافنی احسان ایدوب ضیافتخانهٔ عمیم النوال جودوسخاسندن خاص وعام کامیاب لطف وانعام اولمشلرایدی * وکذلك مأمون خلیفه دخی حلیله سی بورانه لیلهٔ زفافده مهر معجلی مقابله سنده بیك عدد یاقوت رمانی اعطا ایتدیکه هربری قیمت وبهاده بی مثل وهمتا ایدی * وبشه شب سوربرسرورده عنبر سارادن مصنوع سیم شمعدانلر اوزره موضوع متعدد شمعلر ایقاد اولنـدیکه من حیث الوزن والمقدار هربری بوزمن کامل وهر منی بر رطل وثلثان رطله معادل ایدی * ومجلس زفاف انواع زیب وزینت ایله آراسته وبساط سندس طراز ایله پیراسته قیلنوب حریم باهر الاختصاص عصمتسرای دولته برحصیر دلپذیر بسط اولنـدیکه تاروپودی ذهب وزردن مصنوع وانواع درو کهرله مزین ومحلی ایدی مأمون بوحصیری کورد کده دیدیکه * قاتل الله ابانواس کانه ابصر هذا حیث یقول فی صفة الخمر *

کان صغری وکبری من فواقعها * حصباء درعلی أرض من الذهب

یعنی شعرای عربدن ابونواس نام شاعری الله قتل ایلسونکه صفت خمرده نظم وانشاد ایتدیکی بیت مشهوری کویا بوحصیری کوروب انك حقنده انشاد ایلدی دیدی (معنای بیت) ابونواس صهبای زرد فام ایله مملو برساغر اوزرنده صغیر وکبیر باده حبابلرینی کوروب بوحالتی التوندن مخلوق برزمین دلنشین اوزرنده انجو دانه لرینه تشبیه خیالیله بوبیتی انشاد ایلمشیدی مأمون خلیفه دخی ساحهٔ ایوان اوزرینه مفروش ودرّ وکهرایله مزین حصیر زرتاری مشاهده ایتدکده بیت معهودی تذکر ایدوب ابونواسك باده وصفنده تخیل ایتدیکی تشبیه لطیف حصیر مزین بورلك وصفنده دخی جاریدر دیو ابونواسی یاد وشعرینی انشاد ایلدی ودخی لیلهٔ زفافده ترتیب اولنه جق ضیافت عظماده طبخ طعام ایچون مطبخ عامرهٔ دار الخلافه برسنهٔ کامله بر یوم اوچرنوبت یوزقرق قاطر یوکی هیزم وحطب نقل اولنوب انباره وضع اولنمش ایدی * لیلهٔ زفاف حلول وطبخ طعامه شروع اولنـدقده برسنه دنبرو نقل وجمع اولنان هیزم وحطب کفایت ایتمیوب عاقبت خرما اغاجلرینی قطع واوزرینه روغن زیت صب ایدوب لیلهٔ مزبوره ده انلری ایقاد ایله تکمیل ضیافت اولندی * واشبوسور زفاف مدینهٔ مأمونده واقع قصر خلافتده ترتیب اولنوب وشهر بغداد ایله قصر مزبور میانه نهر دجله تخلل ایتمکله ضیافتخانهٔ عمیم النواله خلیفه یه مدعو ومأمور اولان خواص ناس نهر مزبوردن مرور وعبور ایتمك ایچون طوب وتفنك ایله مشحون اوتوز بیك سفینه احضار اولنوب وقت صبحدن آخر نهاره دك سفاین مذکوره ایله فوج فوج قلزم موج اعیان دولت صوب مأموره بادبان کشای عزم اولدیلر * وکذلك ابن حیان تاریخنده وابن بسام ذخیره نام کتابنده نقل وحکایه ایتدیکی اوزره بلاد اندلسدن طلیطله نام بلده ده اندلس ملوکندن مأمون بن ذی النون نام ملك دخی قانون عباسی اوزره برسور زفاف ترتیب ایدوب کمال زیب وزینت وفر وحشمت ایله اظهار مراسم ملك ودولت ایلدی * مع هذا خلفای امویه وعباسیه نك وسائر اصحاب دولتك حال وشانلری اوائل ظهورلرنده طور بداوته محصور وتنعم وتعیشلری قدر حاجت وضرورته مقصور اولوب جمع اسباب حشمت وانلری ترتیب وتکمیله آلت اولان حرفت وصنعتدن قوت وقدرتلری قاصر اولمغله اوائل ظهور دولتده ذکر اولنان امور دن عجز وقصورلری مقرّر ایدی * منقولدرکه حجاج بن یوسف ثقفی بعض اولادی ایچون سورختان ترتیب ایتدکده کسرای عجم دولتی زماناندن بعض اعیان قرابی احضار وا کاسرهٔ عجم وقتنده ترتیب اولنان مجالس سوردن استفسار ایدوب اول تاریخده مشهود ومعلومی اولان جمعیتلرك اشهر واعظمندن استخبار ایلدکده شخص معهود دخی مهر پوش انداز طبقهٔ خطاب اولوب حجاجه بووجهله جواب ویردیکه نعم ای وزیر علی النعم * وای امیر عالی همم * امرای کسرادن برامیر کبیرك مجلسنده حاضر ایدم اول بزم دلپذیره عظمای فرسدن بعضیلرینی دعوت وعقد انجمن جمعیت ایدوب برعالی ضیافت ترتیب ایتمش ایدیکه اول مجلس کثیر الزحامده تناول طعام ایچون مواضع عدیده ده سیم خامدن معمول ومصنوع متعدد تبسیلر ایله مجلس پرزیب وفر وهر تبسی

اوزرينه دردردانه آلتون لنكر وضع اولنوب وهر لنكر زرينى بر بيكر جاريهٔ حسنايه تحميل وهر سفره ده اكابر فرسدن درت كسه مربع نشين بساط عز وتبجيل اولمشلر ايدى بونلر تناول نعم وطعامدن دست شوى فراغ اولدقدنصكره صاحب دعوت اولان ولى النعمت عالى همت سفره نشين اكرام اولان مسافرلردن هر سفره ده حاضر اولان درت شخصه اول سفره نك آلات واوانيسندن سابق الذكر سيم تبسى ايله آلتون لنكرلرى وبر بيكر جاريه لرى هبه وتمليك ايلدى ديو اول شخص معهود حجاجه بسط مائدهٔ مقال ايلدكده حجاجك هنوز بدايت دولتى وقتى اولمغله ترتيب ايتديكى سور ختانده بويله حشمت وابهت اظهارينه مكنت وقدرتى اولمديغنى اذعان ايدوب وكيل خرجنه همان دوه لرى نحر واقدام وخلق اطعام ايله ديو امر ايلدى * وكذلك صدر اسلامده بنى اميه دولتى دخى وقت بداوته قريب اولوب هنوز بريه وباديه ده جارى اطوار عرب مهمل ومنسى اولمغله ولايم سور وايام سرورده اكثر عطيه وجائزه لرى جمل وناقه احسانته مقصور ايدى * بوندنصكره بنى عباس ايله عبيديين دولتلرنده وانلردنصكره ظهور ايدن دول وسلطنتلرده وسعت نعمت وشوكت وحشمت عظيم وجسيم اولمغله انلرك جوائز وعطايالرى اجناس نقود وعروض وانواع اقمشه وامتعه واصناف خيل وجمال اولوب عهد سلطنتلرنده علما وشعرايه وفقرا وضعفايه انعام واحسانلرى بين الانام معروف ومشهور وبطون صحايف اوراقده مرسوم ومسطوردر * وكذلك ديار غربده قبيلهٔ كتامه نك افريقيه ملوكى اغالبه ايله ومصرده بنى طغج ايله حال وشانلرى دخى بو منوال اوزره اولوب اغالبه وبنى طغج دولتلرى بونلره نقل ايتمكله بسط نعم وبذل كرمده اغالبه يه وبنى طغجه غالب اولديلر * وينه ديار غربده لمتونه ملوكنك احوالى دخى اندلسده طوايف ملوك ايله وديار غربده موحدين ايله بو منساق اوزره منساق اولوب بونلردنصكره دخى زناته نك احوالى موحدين ايله بو منوال اوزره واقع اولمشدر * خلاصهٔ كلام هر عصرده ملك ودولت سلفدن خلفه نقل وتحويل ايدوب عزت ونعمتده زينت وحشمتده سلفلرينك آيين واطوارينه مراعات ايدرلر * ازجمله صدر اسلامده دولت فرس بنى اميه يه بعده بنى عباسه نقل ايدوب بونلر ابتداى ظهورلرنده بدويت طورى اوزره باقى وقدر حاجت ايله مكتفى ايكن رجال فرسى خدمتلرنده استخدام ايله دولتلرنده جارى اولان مراسم ملك وسلطنتى انلردن اخذ ايتديلر * كذلك اندلسده بنى اميه دولتى دخى حالا عهد وزمانمزده موجود اولان سلاطين عربدن موحدين وزناته ملوكنه نقل ايدوب حشمت وزينتده انلرك آيين وعادتلرينه اقتدا ايتديلر * كذلك بنى عباسك حشمت وشوكتى تغلب وتسلط ايله ابتدا ديالمه يه بعده سلاجقه يه بعده مملكت مصرده موالئ بنى ايوبدن ملوك اتراكه بعده عراق عرب وعجمدن ملوك تاتاردن هلاكو شان بدكرداره نقل وتحويل ايلدى * معلوم اوله كه رسم حضارت هر ملك ودولتك قدر ومنزلتنه تابع اولوب زينت وحشمتلرى شوكت وقدرتده قدر وشانلرينه نسبت ايله حاصل اولور * زيرا رسم حضارت دواعئ نفسانيه وشهوات جسمانيه ده انهماك واشتغاله مبنى اولوب بو معنى ايسه ثروت ونعمته منوط وثروت ونعمت دخى ملك ودولته مربوط اولمغله اهل دولتك زينت وحشمتلرى اموال واملاكه استيلالرى مرتبه ظاهر اولور * اكر بو آنه دك ذكر اولنان اموره نظر واعتبار اولنوب كما هو حقه فكر وتأمل اولنورسه صحيفهٔ معمورهٔ ارضده ظهور ايدن دول وسلطنتلرك احوالنه اطلاع ايله مدعامزك صدق وحقيقتى ظاهر اولور * والله وارث الارض ومن عليها

(فصل)

اوچنجى فصلك اون دردنجى فصلى اوائل ظهور دولتده وسعت نعمت وحصول راحت ملك ودولته زياده قوت ايراث ايلديكى بيانندهدر * بو امرك سر وسببى اولدركه داعيهٔ ملك ودولت ايله خروج وظهور ايدن رجال مطلبلرينه نائل وعزت ونعمته واصل اولدقلرنده زوال حزن وملال وظهور عز واقبال ايله قوت شهويه لرى قوى اولوب بو ماقه وماتسل وذريتلرى كثير ومتزايد اولور * واجانب واباعددن دائره لرينه منسوب ومختص اولان خدام واتباعلرى دخى سماط عميم النوال دولتلرنده شيرين مذاق حلاوت شهد نعمت اولوب اولاد وابنالرى دخى وقتا فوقتا نشو ونما بولمغله انلرك عدد وقوتلرى انضمامى ايله دائرهٔ ملك ودولتلرى

زياده واسع اولور * امامروروقت وزمان ايله قرن ثالث حلول ايدوب قرن اول وثانيده اول دولتك اعيان واركانى اولانلر منقرض اولمغله مزاج ملكه ضعف وهرم مستولى اولدقده خارجدن كلوب انلره انتساب وانتما ايدن خدام واتباع تمهيد مبانىٔ ملك ودولتده على وجه الاستقلال تدبير وتصرفدن عاجز اولورلر * زيرا بونلر قبيلهٔ دولته خدمت واعانت قصديله انتساب ايدوب تجربه لرنده محكوم ومرزوق عيالرى اولمغله حكم وتصرفلرى مخدوم ومتبوعلرينك موكول عهدهٔ همتلرى اولمش ايدى * كيدهرك اصول دولت منقرض اولدقده فروع ايچون تمكين وثبات متصور اولميوب ضابطهٔ جمعيتلرى پريشان ونام ونشانلرى كشيدهٔ صحيفهٔ نسيان اولمغله ملوك وحكاملك مبادئ ظهورده ثابت اولان قوت اصليه سى محو وزائل اولور * نته كيم صدر اسلامده دولت عربك حال وشانى بو خصوصده شهادت ودلالت ايدركه بوندن اقدم ذكر اولنديغى اوزره عهد همايون نبويده وخلفا ايامنده مضر وقحطان قبيله لرى رجالندن عدد مسلمين انجق يوز اللى بيك نفره يا كاقريب مبلغه بالغ ايدى * وقتاكه وعد كريم الهى اوزره آفتاب عالمتاب اسلام آفاق واقطاره پرتو انداز اولوب ممالك مشركين داخل حوزهٔ حماة دين مبين اولدقده خلفاى اسلام مغانم كثيره ايله اغتنام ايدوب وسعت ملك ودولت وكثرت جاه ونعمت ايله نسل وذريتلرى وخدام دولتلرى متوفر اولمغله زمرهٔ موحدين وجنود مسلمين عدد مذكورك اضعافنه بالغ اولدى * منقولدركه خلفاى بنى عباسدن معتصم بالله ممالك رومدن عموريه فتحنه رايت افراز غزا اولدقده مبارزان اسلام طقوز يوز بيك رجال اولوب كثرت جنود موحدين ايله بلدهٔ عموريه ضميمهٔ بلاد مسلمين اولدى معتصم بالله زماننده عساكر اسلامك طقوز يوز بيك نفره بلوغى استبعاد اولنمسونكه عدد مذكور انجق خليفه ايله عموريه غزاسنه حاضر اولان جنود موحدينه محصور اولميوب بلكه شرق وغربده قريب وبعيده موجود اولان قلاع وثغورده حفظ وحراسته مأمور حماة ومحافظينك مجموعى تعداد اولندقده نقل مذكور موجه اولمغله درجهٔ صحتدن بعيد اولمز * امام مسعودى نقلى اوزره مأمون خليفه وقتنده بيت المالدن ترزيق وانفاق مصلحتيچون اول وقتده اقارب خليفه دن موجود اولان بنى عباس ابن عبد المطلب تعداد اولنوب سلالهٔ عباسياندن ذكور واناث اوتوز بيك كسنه لابس حلهٔ حيات بولندى * خير الناس حضرت عباس رضى الله تعالى عنه وقتندن مأمونك خلافتى زماننه كلنجه ايكيوز سنه دن اقل مدت مرور ايدوب بو زمان قليلده نسب واحده منسوب اوتوز بيك نفس موجود بولندى * بو امرك سر وسببى اولدركه ملك ودولت مركزنده قرار ايدوب اهل دولت اموال كثيره يه نائل واملاك وممالكه مالك اولدقده قوم وقبيله سى وخدمه وعونه سى ترفه وتنعم ايله مستريح ومطمئن البال اولوب وفرت نعمت كثرت ذريته باعث وبادى وسبب عادى اولور * بناء عليه صدر اسلامده فتح ونصرت ايله خلفاى مسلمين مؤيد اولوب خزاين قيصر وكسرايه مالك اولدقلرنده فراغ بال ورفاه حالله آسوده نشين مهد راحت اولوب معتصم بالله زماننده قبيله وعشيرتلرى وخدام عتبهٔ دولتلرى طقوز يوز بيك نفره بالغ اولدى * والاقبل الفتح طوايف عربك مبلغ عددلرى يوز اللى بيك نفرى تجاوز ايتمديكى بوندن اقدم مرة بعد اخرى ذكر وبيان اولنمشيدى * والله الخلاق العليم

(فصل)

كتاب اولك فصولندن اوچنجى فصلك اون بشنجى فصلى انقلاب ادوار ايله اطوار دولت مختلف اولوب هر طورده اهل دولتك احوالى دخى مختلف اولديغى بياننده در * معلوم اوله كه ملك ودولت ابتداسندن انتهاسنه وارنجه نسق واحد اوزرينه قرار ايتميوب مرور ازمانله بر حالدن حال آخره نقل وتحويل ايدر * ورجال سلطنت اطوار دولتدن هر طورده اول طوره لايق ومناسب خلق ايله متخلق اولوب طور آخر حاولنده خلق اولى ترك واخلاقدن اكا مناسب وضعى اختياره مضطر اولور * زيرا انسانك خلق وخصلتى بولنديغى حالك مزاجنه تابع اولمغله اطوار دولتدن هر طورده اكا مناسب بر خلق وخصلت واردركه اول طورده رجال دولتده اول حالت ظهور ايدر * معلوم اوله كه ملك ودولتك احوال واطوارى بش مرتبه اوزرينه مترتب اولوب اكثريا اول مرتبه لرى تجاوز ايتمز * ابتدا مرتبه سى اوائل ظهور دولتده

فوز وظفر طوریدرکه انده دعوای سلطنت ایله تمهید مبانیٔ ملکه قیام واستیلای مملکته اقدام ایدن رجال کندیلردن اقدم اول ممالکده مالك رقاب امم اولان ملوك وسلاطین ایله محاربه یه اقدام ایدوب داخل حوزهٔ حمایه لری اولان بلاد وامصاری یدلرندن نزع وتسخیره اهتمام ایله مالك تاج وتخت دولت اولورلر * دولتلرك بو طورنده ملوك وسلاطین قوم وقبیله سیله دستمایهٔ عزور فعتده ومنافع ملك ودولتده مشارکت ایدوب بونلردن بریٔ کندیلره تخصیص ایله قوم وقبیله لرینی محروم ایتمزلر ابلردخی مقتضای عصبیت ولازمهٔ ذمت حمیت اولان تعاون وتناصرده تقصیر واهمال ایتیوب متبوع ومخدوملرینك رتبهٔ رفیعهٔ سلطنته اعتلاسنه سعی وهمت ایدرلر * زیرا دولتلرك بو طوری اوائل ظهورده واقع اولوب قبائل وعشایر میاننده محفوظ ومرعی اولان عصبیت وحمیت هنوز زائل اولمغله اصحاب دولت قوم وقبیله سیله هر خصوصده مشارکت ایدوب انلردخی من کل الوجوه معاونت ومظاهرتده دقیقه فوت ایتمزلر * ملك ودولتك ایکنجی طوری استقلال طوریدرکه ملوك وسلاطین ملك ودولت نصابنده قرار ومرکزنده استقرار ایتدکدنصکره حکم وتصرفده انفراد واستقلال مسلکنه سالك اولوب قوم وقبیله سنی امور مملکته مداخله ومشارکتدن منع ایدرلر * بو طورده ملوك وسلاطین قوم وقبیله سیله ابتدای ظهورده ایتدکاری معامله ومساعده یی ترك ایدوب کالاول امور ملکده مداخله ومشارکتلرینی منع ودفع ایچون مواجب معینه ایله موظف اجنبی عسکر ترتیب ایدوب قبیله وعشیرتلرینك دائرهٔ ملك ودولتده حکم وتصرفلرینی منعه اهتمام ایدرلر * تاکه بر وجهه استقلال مالك تاج وتخت دولت اولوب امور مملکتده امر ونهیلرینه وحکم وتصرفلرینه بر فردك معارضه یه قدرتی اولمغله ثمرات ملك ودولتی اولاد وابناسندن وندیم ومقربلرندن اختیار ایتدکاری کسه لره استدکاری وجه اوزره توزیع وتقسیم ایدرلر * وملوك وسلاطین ابتدای ظهورلرنده اعدالرینی مدافعه ده کندی قوم وقبیله سیله مظاهرت ایتدکاری کبی بو طورده دخی قبیله وعشیرتلرینی دائرهٔ مملکده حکم وتصرفدن منع وزجرده ترتیب ایتدکاری عسکر ایله استظهار ایدرلر * بلکه بو اثناده کلفت ومشقت وشدت ومحنت طور اوله غالب اولوب فوز وظفرده عسرت وانجاح مرامده صعوبت زیاده اولور * زیرا داعیهٔ ملك ودولت ودعوای سلطنت ایله ابتدای ظهور وخروجلرنده اجانب واباعدی اقارب وخویشان ایله مدافعه ایدوب اعوان وانصارده حمیت قرابت تازیانهٔ غیرت وعلاوهٔ همت اولمغله اعدالرینه غلبه واستیلاده سهولت حاصل ایلدی * اما طور ثانیده اجانب واباعد ایله اقاربك دفعنه اهتمام اولنوب واجانب واباعدك همت وغیرتی اقاربه نسبت ایله اقل وابعد اولمغله امر مدافعه ده صعوبت مقرردر * دولتلرك اوچنجی طوری فراغ وراحت طوریدرکه ملوك وسلاطین ابتدا اعدالرینه غالب اولوب بعده قبیله وعشیرتلرینك مزاحمه ومداخله لری دخی برطرف اولدقدنصکره منافع دولت وثمرات ملك وسلطنتی جمع وتحصیله سعی ایدوب طبیعتلرنده مرکوز اولان امور جلیله یی اظهار وتحصیل مال وابقای محاسن آثاره اهتمام ایدرلر * شویله که دخل وخرج دولتی ضبط وجبایت اموال میریه ده بذل جهد ایدوب ترتیب مصارف سلطنتده ضابطهٔ عدله مراعات ایله افراط وتفریط وتبذیر وتقتیردن احتراز ایدرلر * ودخی حفظ حدود دولت ایچون تشیید قلاع وحصون وتوسیع بلاد وامصاره صرف نقدینهٔ همت ایدوب وملوك اطرافدن وارد اولان سفیر ورسوللره حرمت ورعایت واصحاب استحقاقه بذل مال ونعمت ایدرلر * بوندن ماعدا منسوب درگاه دولت اولان اعوان وانصاره ایرادلرینی توفیر وقدر وشانلرینی ترفیع ایله توقیر ایدوب برشهر خزینهٔ دولتدن معین ومرتب اولان علوفه لرینه ترقی ضمیمه سیله خاطرلرینی تطییب ایدرلر * خصوصا عیدلرده ودیوانلرده وسائر ایام زینتده اصحاب علم وقلم وارباب سیف وعلم ایچون مخصوص لباسلر ترتیب اولنوب اول کونلرده هر طائفه کندویه مخصوص اولان زی ولیاقت وحشمت وزینت ایله مقامنده قائم اولمغین عقد صلحه بینلری تألیف اولنان اصحاب دوله عرض مفاخرت واهل حرب وبغیه اظهار هیبت وسطوت ایدرلر * معلوم اوله که اطوار خمسه دن اشبو طور ثالث اصحاب ملك ودولتك رأی وتدبیر ایله استقلال وانفرادلری اطوارینك آخری اولوب تدبیر وتصرفده رجال دولتك استقلالی بو طورده تمام اولور * زیرا اولکی وایکنجی واوچنجی طورلرك جمله سنده ملوك وسلاطین رای وتدبیرده آخرلك اثرینه اقتدا ایتمیوب

تنظيم مصالح دولت وترتيب قوانين سلطنتده كندى راى واجتهادلريله عمل ايدوب كنديلرد نصكره سرير سلطنته مالك اولان رجاله ايضاح طريق ايتديلر * ملك ودولتك دردنجى طورى اسلافك اثرينه اقتدا وملوك اطراف ايله مصالحه يه رضا طوريدركه بو طورده اولياى دولت سلفلرينك ترتيب وتمهيد ايتدكارى قوانين ايله عمل ايدوب كنديلرله همسايه اولان ملوك وسلاطين ايله حسن معامله يه رغبت ايدرلر * شويله كه اسلافك ترتيب ايتديكى قوانين مرسومه دن بر قانونه مخالفتدن اجتناب ايدوب انلرك اثرينه تقليدا ايتدكارى صورتده انتظاملرى فاسد ورايلرى كاسد اولمق زعميله تقليد اسلافده دقيقه فوت ايتمزلر * ملك ودولتك بشنجى طورى اسراف وتبذير طوريدركه اولياى دولت بو طورده اسلافك جمع ايتديكى خزاين شهوات نفسانيه لرينه وخواص ومقربينه صرف واتلاف ايله اسراف ايدوب وامور عظيمه يى نا اهل اولان رجاله تقليد ايله بقية اسلاف وعظما واشراف دولتك قلبلرى مكسور اولمغين انلردخى حقد وحسدى ضميرلرنده اضمار ايدوب وقت حاجتده نصرت واعانتى ترك ايدرلر * بو صورتده اسلاف دولتك اعمال فكر ودقت وهزار كلفت ومشقت ايله تأسيس وتمهيد ايتدكارى قواعده مراعات اولنمغله مبانئ عز ودولت متزلزل ومنهدم اولوب مزاج ملك بر مرتبه ضعف وهرم مستولى اولوركه تدبيرنده حكما وعقلا عاجز اولورلر * تتكيم فيما بعد سرد اولنه جق فصول ضمننده ذكر وتفصيل اولندقده مدعامزك صدق وحقيقتى ظاهر ومنجلى اولور * والله خير الوارثين

(فصل)

كتاب اولك اوچنجى فصلنك اون التنجى فصلى دولت وسلطنتلرك صحيفهٔ عالمده دائر وباقى اولان آثارى اصلنده قوت وقدرتلرى نسبتى اوزره واقعدر * بو امرك سر وسببى اولدركه هر ملك ودولتك آثارى طبيعت ملكده ثابت اولان قوت اصليه يه تابع اولمغله قدر ودرجه سى اعتبار يله ظاهر اولور * جملهٔ آثار دولتك برى قلاع عظيمه وحصون منيعه وسائر مبانئ رفيعه دركه بو آثار ايله ملك ودولتك قوت ووسعتنه استدلال اولنور * زيرا بو مقوله ابنيهٔ عظيمه نك حصولى آلات وادوات كثيره يه وفن بناده ماهر عمله نك اجتماعنه موقوف اولمغله بر دولتك دائره سى وسيع واطراف وجوانبى فسيح اولوب مملكت ورعاياسى كثير اولدقده آفاق واقطاردن عملهٔ كثيره جمع اولوب فوق ما يتصور ابنيهٔ شامخه بنياد اولنور * تتكيم سورهٔ شعراده وسورهٔ فجرده عاد وثمود قومنك تشييد وبنا ايتدكارى ابنيهٔ عظيمه حقنده وارد اولان آيات بينات بو خصوصه دلالت ايدوب كنديلردن ظهور ايدن آثار عظيمه ملك ودولتده قوت ومتانتلرينه دليل اتخاذ اولندى وحالا عراق عربده آثارى مشهور ومعروف اولان ايوان متين البنيان كسرا دخى ملوك فرسك متانت بنياد ملك ودولتلرينه دلالت ايدر * حتى خلفاى عباسيه دن هارون رشيد عليه رحمة الملك المجيد ايوان كسرايى هدم وتخريبه شروع اراده سيله يحيى بن خالد برمكى ايله استشاره ايتدكده مبادرت ومباشرت اولنمق اوزره راى ايتمش ايكن هارون اصغا ايتميوب هدم وقلعنه شروع ممكن اولمغله رايندن رجوع ايلدى * بوندن معلوم اولوركه تخت نشينان دولت اولان ملوك وسلاطينك بعضيلرى بر بناى عظيم بنيادينه قادر اولوركه سائر ملوك انى هدم وتخريبده عاجز اولور * مع هذا هدم ايله بنا بيننده سهولت وصعوبت جهتيله بون بعيد اولديغى ظاهر اولمغله اولمقوله ابنيهٔ عظيمه يى تشييد وبنا ايدن دولت ايله هدم وتخريبنده عاجز اولان دولتك قوت وقدرتده تفاوتى ظاهر اولور * وكذلك دمشق الشامده ملوك امويه دن وليد بن عبد الملك بناسى اولان سراى عالى طاق * وقرطبه ده بنى اميه جامعى وبر جسر عظيمكه بونلرك هر برى بانيلرينك عظم شاننه دلالت ايدر * وكذلك ديار اندلسده قرطاجنه بلده سنه اجراى ما ايچون متعدد ومقوس طاقلر اوزرينه مبنى قنوات ومسنات بنا وانشا اولنمشدركه هر بر طاق جوزا نطاق كمر كهكشانه پيوسته اولمشدر * وينه ملوك ماضيه دن شر شال نام ملكك ديار غربده اثارى ومصرده موجود اولان اهرام وسائر آثار جسام بانيلرى اولان ملوك وسلاطينك دولتلرينك قوت وضعفده تفاوت واختلافلرينه دلالت ايدر * معلوم اوله كه ملوك متقدمينك وسلاطين اقدمينك آثار عظيمه لرى انشاى بناده ماهر عمله نك كثرت واجتماعيله

وجر اثقال ایچون مصنوع وموضوع اولان آلات هندسیه استعمالیله حاصل اولوب ایام سالفه ده ملوك ماضیه نك همت وغیرتلریله حصوله کلمشدر * والاعوام ناسك زعم واعتقادلری اوزره شداد وعاد وانلرك امثالی رجالك جثه لری بزم اجسام وابدانمزدن اعظم واقوی اولدیغنه مبنی دکلدر * زیرا افراد بشر نوع واحد تحتنده داخل اولمغله عظم اجسام وکبر ابدانده آثار عظیمه لری کبی بینلرنده تفاوت واختلاف یوقدر * لکن قصه پردازان اخبار سلفدن بعضیلری بو خصوصده نیجه اقوال واهیه نقل وحکایت ایدوب قوم عاد وثمود وعمالقه وبنی کنعانك جثه لرینك عظم وضخامتی حقنده حددن بیرون وقیاسدن افزون مبالغات عظیمه واخبار کاذبه یی قلمه آلوب کتب حکایاته درج وتسطیر ایتدیلر * اول حکایات کاذبه نك عجایب وغرایبندن بری عوج بن عناق حقنده نقل اولنان حکایه درکه بنی اسرائیلك ممالك شامده مقاتله ایتدکلری بنی کنعاندن برکسه در شخص مزبوری طول قد وقامت ایله وصفده مبالغه ایدوب دیدیلرکه عوج بن عناق زیاده طویل القامه اولمغله قعر دریادن صید سمك ایدوب قرص شمسده طبخ ایدردی دیو نقل وحکایت ایلدیلر * حال بوکه نوع بشرك طول وقصرده وصغر وکبرده احوالنه جاهل اولدقلری کبی کواکب سماویه نك احوالنه دخی جهللرینی اظهار ایدوب جرم شمسه حرارت اثبات ایتملریله قریب اولان مواضعك سخونت وحرارتی بعید اولان محللردن اشد واقوی اولوردیو زعم ایتدیلر * بیلمزلرکه جرم آفتاب مرکبات عنصریه کبی طبایع مختلفه دن مرکب اولمیوب برجسم بسیط مضی وجرم لطیف نورانی اولمغله کثافت مزاجیه دن بری وحرارت وبرودتدن عاریدر * بلکه حرارت شمسك نور وضیاسی ایله حاصل اولورکه جرم شمس افقدن طلوع ایدوب وجه ارضی تنویر ایتدکدنصکره سطح زمیندن اشعه هوایه منعکس اولمغله اول انعکاسدن ارضه قریب اولان محللرده زیاده حرارت حاصل اولور * وشمسك عکس شعاعله ایجاب حرارتده برحد معینی واردرکه اول حدی تجاوز ایدوب وجه ارضدن بعید اولدقده اصلا اول محلده حرارت موجود اولمز * محل مزبور جهت فوقده وجه ارضدن فرق میل بعید کرهٔ زمهریر دیدکلری محلدرکه عند الحکما شمسك شعاعی اول محله واصل اولمغله زیاده بارد اولوب تأثیر حرارت شمس ایله وجه ارضدن صعود ایدن ابخره وادخنه ایچون کثافت حاصل اولمغله رعد وبرق وسحاب ومطر اول محلده حاصل اولور * بو تحقیقدن معلوم اولدیکه جرم شمسده حرارت اولسیدی طاغ باشلری دره لردن زیاده حار اولوب شمسه قریب اولان مواضعده برودت موجود اولمزایدی * بناء علیه عوج بن عناق حکایه سنده قرص شمسده طبخ سمك ایله استدلال حلیهٔ صحتدن عاری اولدی وبو حکایه نك کذبنه بر دلیل دخی بودرکه کتب تاریخده منقول اولدیغی اوزره عوج بن عناق بنی کنعاندن برشخص اولوب بنی اسرائیل محبس تیه دن خلاص اولدقدنصکره بلاد شامی فتح وتسخیر ایتدکلرنده بنی کنعان ایله محاربه ومقاتله ایدوب جبابرهٔ کنعانیانی محو واعدام ایتدیلر * بنی اسرائیلك اول تاریخده قد وقامتلری طول وقصرده حالا بو وقتده بزم هیکل وجثه لرمزه قریب اولدیغنه بیت مقدسك قپولرینك مقدارلری شهادت ایدر * زیرا برقاچ دفعه بیت مقدسك ابواب وحیطانی تخریب وتجدید اولنمش ایسه ده لکن مهبط وحی ونبوت ومسجد عظیم البرکت اولمغله انبیاء بنی اسرائیل علیهم الصلاة والسلام وقتلرنده موجود اولان ابوابك اشکال ومقادیری رسمنه رعایت وهر عصرده بو وجهله بناسنه همت اولنمشدر * بو تقدیرجه عوج بن عناق ایله معاصرلری اولان بنی اسرائیل اراسنده بحسب الطول بو مقدار فاحش ایله تفاوت بولنمق مستبعددر * اهل تاریخك عوج ابن عناق ماده سنده وانك امثالی رجال خصوصنده خبط وخطالری بوندن ناشیدرکه بونلر امم سالفه نك صحیفهٔ عالمده آثار عظیمه لرینی مشاهده ایدوب دول وسلطنتلرك قوت وهمتده حال وشانلرندن غافل واجتماع وتعاون عمله واستعمال آلات هندسیه ایله مبانئ عظیمه نك حصولندن ذاهل اولملریله بو آثار عظیمه نك کیفیت بناسنده سباهٔ کرای حیرت اولوب بانیلرینك اجسام وابدانلرینك شدت وقوتلرینه وهیکل وجثه لرینك عظم وضخامتلرینه حمل ایلدیلر * مع هذا اعتقاد مزبور حلیهٔ صحتدن عاطل قول باطل اولدیغی ذکر وبیان اولندی ❁ معلوم اوله که ائمهٔ تاریخدن امام مسعودی علیه الرحمه امم سالفه نك جسم وجسدلرینك کبر وضخامتنی بیان سیاقنده فلاسفه دن بر دلیل ضعیف نقل ایدوب لکن سند ومبناسی اولمغله تحکم صرفه

حمل اولندی فلاسفه دیدیلر که ابتدای خلقتده طبایع اجسام بنی آدم زیاده شدّت وکمال قوت اوزره بنیه
مجبول ومخلوق اولمغله عمرلری طویل وجسم و بدنلری اقوی اولوب طبیعتلرنده موجود اولان قوّت وکمال
امتداد بقا وتکامل اعضا وقوالرینی ایجاب ایلدی * زیرا حضور موت ایله حیاتك زوالی قوّت مزاج وقوای
طبیعیه نك ضعف واضمحلالی ایله حاصل اولمغین مزاج وقواده قوت کامل اولدقده اعمار ازید اولور * بناء
علیه ابتدای خلقت عالمده اعمار واجسام بنی آدم اتم واکمل اولوب بعده کرور اعوام ومرور ایام ایله مادهٔ
حیات ناقص اولمغله عمر بشر قصیر اولوب عصر من رجالنده معهود اولان مبلغه بالغ اولدی یوندنصکره دخی
علی التدریج طبیعت بشرده نقصان وقصور ظهور ایده رك انقراض عالم وقتنده بر مرتبه یه واصل اولورکه
قوای طبیعیه بالکلیه منحل اولوب دفعة موت وهلاك ایله نشأت اولی تمام ونشأت اخری وقیامت کبرا قیام ایدر
دیو بو مقاله یی امام مسعودی فلاسفه دن نقل وحکایت ایلدی * لکن بو رأی فاسد وقول کاسددرکه دلیل
قطعی وسبب برهانی ایله ثابت اولمغله زعم وتحکمه مبنی اولدیغی اصحاب بصیرت قتنده ظاهر وهویدادر *
حال بوکه برقرون ماضیه ده منقرض اولان امم سالفه نك احداث وانشاد ایدوب ساکن اولدقلری بلاد
ودیارده مسکن ومنزللری آثارینی مرور وعبور ایتدکاری طریقلری ودخول وخروج ایلدکاری قپولری
معاینه ومشاهده ایدوب حالا وقتمزده جاری اولدیغی منوال اوزره جثه واندامزه مناسب وموافق اولدیغی
محسوس ومرئیدر * تشکیم قوم ثمود عهد سابقده بریه وبادیه ده مغاره شکلنده طاشدن اویه مساکن
ومنازل اتخاذ ایدوب حالا آثار ورسومی موجود وباقی اولمغله وسعت ابوابی وارتفاع سقوفی عهد مزده
متعارف اولان قدر معروفی تجاوز ایتمشدر * زیرا رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری بعض
غزواتده اول محلدن مرور وعبور اثناسنده منازل مذکوره قوم ثمودك مسکن ومأوالری اولدیغنی تعیین
واعلام ایدوب وقوم ثمود وقتندبرو اول محلده جاری اولان میاهك شربندن وطبخ طعام وغسل ثیابده
اشتغاللریندن امت مرحومه لرینی نهی وتحذیر ایتدیلر * وبنه حدیث شریفده وارد اولدیکه عهد سابقده
کفر وشرك ایله نفسلرینه ظلم ایدن مشرکین خاسرینك دیار وبلادینه ومأوا ومثوالرینه مرور وعبور ایتمکز
الا انلره اصابت ایدن قهر وعذابك سزه اصابت ایتمسی خوفیله کریه وبکا ایده رك مرور وعبور ایدك دیو
صحابهٔ کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنه توصیه بیوردیلر * کذلك ارض عاد ومصر وشام
وشرق وغربده موجود سائر دیارده واقع اماکن قدیمه نك درو دروازه وسقف وجدارلری حالا وقتمزده
موجود بنی آدمك جثه لرینه مناسب وموافق اولدیغی مشهود ومعلومز اولمغله بنی نوعمزدن زمان سابقده
موجود اولان رجالك قد وقامتلری وجثه وانداملری دخی طول وعرضده قدر معروفی تجاوز ایتمك اقتضا
ایدر * وبنه دول وسلطنتلرك قوت وضعفده درجه لرینك تفاوتنه دلالت ایدن آثار وعلامتلری دخی
ابناء سلاطین وبنات خواقین ایچون عقد اولنان سور ختان وزفافده واقع جمعیت وضیافتلردرکه ملوك
وسلاطینك ایام سرور ومجالس سورده ظاهر اولان حشمت وزینتلری سطوت وشوکتنده دولتلرینك قدر
وشانته دلالت ایدر * تشکیم مأمون خلیفه وزیر اعظمی حسن بن سهلك کریمه سی بورانی تزوج ایتدکده
ترتیب اولنان سور زفافی ومحاجك سور ختانی وابن ذی النونك ولیمه وضیافتی حقنده نقل اولنان
حکایات بوندن اقدم ذکر وبیان اولنمشیدی * وکذلك ملك ودولتك عظم شان وعلو مکانده قدر ومنزلته
دلالت ایدن آثارك بری دخی خزینهٔ سلطنتدن خلقه بخش اولنان عطیه لردرکه هر دولتك انعام واحسانی
وسعت وقوتده رتبه سنه قیاس ایله حاصل اولور * وهر دولتده معتاد ومتعارف اولان عطیه وجائزه اول
دولتك انقراض وزوالی وقتنه دك رجالی بیننده جاری اولوب انقلابات دهر ایله مزاج ملکه ضعف وهرم
دخی عارض اولسه بنه ملوك وسلاطینك انعام واحسانده تنقیص وتقصیره همتلری مانع اولور * زیرا اهل
دولتك همت وعنایتلری فی الاصل ملك وسلطنتده قوّت واقتدارلری نسبتی اوزره واقع اولمغله وقت ضعفده
دخی مألوف اولدقلری طوره مراعاته سعی وهمت ایدرلر بوخصوصك صدق وثبوتنه ملوك حمیر نسلندن
سیف بن ذی یزنك قبیلهٔ قریشه انعام واحسانی شهادت ایدرکه ممالك یمن سنین عدیده دنبرو بروجه استقلال
ملوك حمیر وتبابعه نك تحت حکومتلرنده ایکن حبشه طائفه سی ممالك مذکوره یی بونلرك یدندن نزع

وتسخیر ایتدکده نصکره بنی حمیرونسل تبابعه دن سیف بن ذی یزن طائفهٔ حبشه دن مملکتنی استرداد داعیه سیله عصرنده کسرای فرس اولان نوشروانده استمداد ایدوب کسری دخی امداد واعانت ایتمکله سیف بن ذی یزن ممالك تخت ممالك یمن اولمش ایدی * بو اثناده قبیلهٔ قریش طرفندن سیف بن ذی یزنه بر وجه سفارت برقاچ کمسنه وارد اولمش ایدی بونلره ذی یزن اون رطل دینار واون رطل درهم بذل ونثار ایدوب وحبشی الاصل اون عدد غلام واون جاریه وبر شمامهٔ کبری عنبرسارا احسان ایلدی * ورسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك جد امجدلری عبد المطلبه دخی ذکر اولنان عطایا وهدایانك اون مثلنی اتحاف واهدا ایلدیکی السنهٔ رواتده دائر ومذکور وصحایف کتب تاریخده مسطوردر * مع هذا اول وقتده سیف بن ذی یزن انجق مالك ایالت یمن اولوب انده دخی حکم وتصرفی وحبشه طائفه سنه استیلاسی کسرای عجم اعانتیله حاصل اولمش ایدی * لکن ابن ذی یزنك اصل نسبی تخت نشینان ملك یمن اولان ملوك حمیر وتبابعه یه منتهی اولوب آبا واجدادی ازمنهٔ ماضیه ده ممالك عراقین ودیار هند وبلاد غربه استیلا ایتمکله بنیان ملك ودولتلری متین وقوت وسطوتلری ظاهر ومستبین اولمغین بونك دخی همت وغیرتی آبا واجدادی وقتنده معتاد ومتعارف اولان مراسم جود وعطایایی اعتباره داعی اولوب ضعف حالی وقتنده دخی انعام واحسانی تضعیف وتوفیره ومهمان ومسافرلرینی تعظیم وتوقیره سعی ایلدی * وکذلك دیار غربده افریقیه ملوکی صنهاجیون دخی امرای زناته طرفندن کندیلره وارد اولان سفیرلره اجناس نقود وعروض وخیل وجمالدن اشیای کثیره بخش واعطا ایتدیلرکه تفصیلی ابن رقیق تاریخنده مسطوردر * وکذلك دولت عباسیه ده برامکه نك جود وعطا ولطف وسخالری بین الانام معروف ومشهوردرکه برفقیری مدة العمر اغنا واحیا ایده جك ملك ونعمت احسان ایدوب ایکی اوچ کونلك معاشنه وافی احسان ایله اکتفا ایتمزلر ایدی * ودخی خلفای فاطمیندن ملوك عبیدیینك قائد الجیشی کاتب جوهر صقلی دیار مصری فتح وتسخیر داعیه سیله قیرواندن خروج ایتدکده سفرده خلقه بخش وانعام ایچون بیك دوه یوکی اقچه خزینه ایله صوب مقصوده توجه ایلدی * بو آنه دك ذکر اولنان اخبار وحکایاتدن غرض اثردن مؤثره استدلال طریقیله دول وسلطنتلرك وسعت ملك ومملکتده حال وشانلرینی تعریف وتوصیف اولمغله هر دولتك قوت وشوکتی انعام واحسانده ترقیلرندن معلوم اولور * وکذلك خلفای عباسیه دن مأمون خلیفه نك عهد خلافتنده حوزهٔ حمایه لرنده واقع جمیع نواحیدن جمع وتحصیل اولنوب دار الملك بغداده خزینهٔ بیت الماله وضع وتسلیم اولنان اموالی کتاب ادبادن احمد بن محمد بن عبد الحمید کندی قلمیله جمع ودفتر وجراب الدوله نام کتابده دخی مرسوم ومحرر اولوب بو محلده نقل وبیانی مناسب اولمغله ذکر وتحریر اولندی * اولا عهد خلافت مأمونده سواد کوفه دن عمال وامنا ایدیله جمع وتحصیل اولنان غله ومحصولك ثمنی یکرمی یدی بیك کره بیك ویدی یوك سکسان بیك اقچه یه بالغ ایدی * وینه سواد کوفه دن سنوی حاصل اولان سائر ایراد دولت دخی اون درت بیك کره بیك کره بیك وسکز یوز بیك اقچه یه بالغ ایدی * ونجران ولایتندن بهر سنه ایکیوز عدد ثیاب فاخره ارسال اولنوب * وتنتسان ناحیه سندن دخی ایکیوز قرق رطل طین مختوم مقرر ومرسوم ایدیکه بهر رطلی یوز اوتوز درهم ایدی * وکنکر ناحیه سندن بهر سنه اون بر بیك کره بیك کره بیك والتیوز بیك اقچه ایراد حاصل اولوب * ودجله ناحیه سندن دخی یکرمی بیك کره بیك کره بیك وسکز یوز بیك اقچه حاصل اولوردی * وحلوان ناحیه سنك ایرادی دخی درت بیك کره بیك کره بیك وسکز یوز بیك اقچه یه بالغ ایدی * واهواز ناحیه سندن یکرمی بش بیك اقچه خزینه یه واوتوز بیك رطل شکر کیلار خلیفه یه عائد وواصل ایدی * کذلك فارس اولکه سندن یکرمی یدی بیك کره بیك کره بیك اقچه واوچ بیك شیشه گلاب واون بیك رطل دهن زیت اسود ارسالی معتاد اولوب * وکرمان ایالتندن دخی درت بیك کره بیك کره بیك وایکیوز بیك اقچه وبشیوز پارچه ثیاب نفیسه ایله یکرمی بیك رطل خرما ویك رطل کمون ارسال اولنوب * ومکران ولایتندن درت بیك اقچه * وسند مملکتی ایله سائر نواحیسندن اون بر بیك کره بیك وبشیوز بیك اقچه ایله یوز اللی رطل عود هندی حاصل اولوردی * کذلك سجستان ایالتندن دخی درت بیك کره بیك کره بیك اقچه ایله اوچیوز قطعه قماش ویکرمی بیك رطل سکر نبات ارسالی

اولنوردی * وخراسان اولکه سنك ایرادسنویسی یکرمی سکز بیك کره بیك اقچه وایکی بیك
سبیکه سیم خام ودرت بیك رأس فرس وبیك نفر اسیر ویکرمی یدی بیك قطعه قماش واوچ بیك رطل هلیلج
کلوردی * وناحیهٔ جرجاندن اون ایکی بیك کره بیك اقچه وبیك دسته ابریشم حاصل اولوب *
وقومس ناحیه سندن دخی بیك کره بیك وبشیوز بیك اقچه ایله بیك کولجه سیم خام حاصل
اولوردی * وطبرستان ورویان ونهاوند جانبلرندن دخی التی بیك کره بیك واوچیوز بیك اقچه
ایله التیوز قطعه طبریه دوشمه سی وایکیوز عدد کسوه وبشیوز پارچه ثیاب واوچیوز عدد دستمال واوچیوز
جامهٔ جام کلوردی * وکذلك ری شهرندن دخی اون بیك کره بیك اقچه ایله یکرمی بیك رطل عسل
مصفا کلوردی * وهمدان ایالتندن دخی اون بر بیك کره بیك وسکز یوز بیك اقچه ایله بیك رطل
رمانین ربی واون ایکی بیك رطل انکبین شیرین حاصل اولوردی * وماسندن ایله ربان ولایتلرندن
دخی درت بیك کره بیك اقچه * وشهرزوردن التی بیك کره بیك کره بیك اقچه ایراد حاصل اولوردی *
وموصل ایله توابعندن یکرمی درت بیك کره بیك اقچه ایله بیك رطل عسل ابیض حاصل اولوردی *
وبصره ایله کوفه ما بیننده اولان ممالکدن دخی اون بیك کره بیك وید یوز بیك اقچه ایرادسنوی
حاصل اولوردی * وازربیجان اولکه سندن دخی درت بیك کره بیك اقچه * وبلاد جزیره دن
ونواحی فراتدن اوتوز درت بیك کره بیك اقچه * وکرج ناحیه سندن دخی اوچیوز بیك اقچه ایراد
حاصل اولوردی * وکیلان طرفندن دخی بش بیك کره بیك اقچه ایله بیك رأس اسیر واون ایکی بیك
طولوم بال واون صندوق شکر ویکرمی عدد کسوه حاصل اولوردی * وارمینیه بلادندن دخی اون اوچ
بیك کره بیك اقچه ویکرمی عدد قالیچه وایکیوز رأس قاطر واوتوز صندوق شکر حاصل اولوردی *
وقنسرین اولکه سندن درت یوز بیك التون وبیك یوك دهن زیت حاصل اولوردی * وممالك شامدن
درتیوز یکرمی بیك التون * وولایت اردندن طقسان التی بیك عدد دینار * وفلسطین ناحیه سندن دخی
اوچیوز اون بیك التون ایله اوچیوز بیك رطل روغن زیت حاصل اولوردی * وممالك مصردن ایکی بیك
کره بیك وطقوز یوز بیك واون بیك التون وبرقه مملکتندن دخی بیك کره بیك اقچه ایراد حاصل
اولوردی * افریقیه دن اون اوچ بیك کره بیك اقچه ایله یوز یکرمی عدد مغرب بساطی ارسال
اولنوردی * وممالك یمن وحجازدن التیوز بیك وتمش بیك التون ایله نیچه امتعهٔ نفیسه حاصل اولوردی *
اما ممالك اندلسده امویه دولتنك ایرادی وخزینه لرینه عائد اولان اموالی خصوصنده اندلس تاریخلرنده
ثقات مؤرخیندن منقولدرکه ملوك بنی امیه نك سکزنجیسی ناصر عبد الرحمانکه بغداد خلفاسی لقبیله
ملقب بر ملك عظیم الشان ایدی فوت اولدقده خزینه سنده موجود اولان نقود وزن اولندقده بشیوز قنطار
التونه بالغ اولدی دیو روایت اولنمدی * وینه معتبر نظر اولان تواریخ دولت عباسیه دن هارون
رشید تاریخنده منظور ومشهود مز اولدیغی اوزره ایام خلافت رشیدده داخل حوزهٔ سلطنتی اولان
ممالك عراق عرب وعجم وشام ومصر وحجاز وافریقیه وسائر نواحیدن بهرسنه خزینهٔ بیت الماله یدی بیك
بشیوز قنطار التون ایراد حاصل اولوردی دیو رقزدهٔ براعهٔ نقل وتحقیق قدر * اما خلفای فاطمیندن
عبیدیین دولتنك وسعت ملك ومملکت وقوت ومکنت سلطنتده حال وشانلری بوندن قیاس اولنسونکه ابن
خلکان تاریخنده مسطور اولدیغی اوزره عبیدیین وزراسندن افضل بن بدر الجمالی نام بر وزیر دلیر دولتلرینه
تغلب وتسلط ایتمشیدی ملوك عبیدییندن خلیفهٔ وقت افضلی محروسهٔ مصرده قتل واموال واشیاسنی جانب
بیت الماله قبض ایچون خزینه سی فتح اولندقده اجناس نقوددن التی یوز بیك کره بیك التون ایله ایکیوز التی
یوك بیاض اقچه بولنوب بوندن ماعدا جواهر ولا لی وظروف واوانیدن بی مثل وبها اشیای کثیره وامتعهٔ
عدیده واقمشهٔ نفیسه ودواب ومواشی متعدده موجود بولندی * اما عباسیه وعبیدیین دولتلرندنصکره
حادث وظاهر اولوب حالا وقت وزمانمزده موجود اولان دولتلرك اعظمی ممالك مصرده اتراك دولتیسدر
بودولتك دخی ملوك اتراکدن ناصر محمد بن قلاوون زماننده شانی عظیم وقدری جسیم اولوب قوت
ومکنتی درجهٔ قصوایه ورتبهٔ علیایه بالغ اولدی ملك مزبورك اوائل عهد سلطنتنده امراسندن بیبرس

وسلار نام ایکی امیر نامدار دولتنه تغلب وتسلط ایدوب بالجمله حل وعقد امور وفتق ورتق احوال جمهور مزبورانك یدلرنده اولمغله عاقبت امیر بیبرس سلطان ابن قلاوونی خلع وكرسی مملكتنی یدندن نزع ایدوب كندی تخت نشین دولت وامیر سلاری مسند آرای وزارت ایلدی * بعد زمان ملك ناصر محمد بن قلاوون دخی دستیاری عون باری ایله ملك وسلطنتی امیر بیبرسك یدندن استرداد ومزبوری مملكت عدم آباده طرد وابعاد ایتدكدنصكره امیر سلاری دخی تنكیب وتذلیل ایدوب علی طریق المصادره بالجمله اموال واشیاسنی اخذ وقبض ایلدكده امیر سلارك نقود وعروض وعقاری جمع ودفتر اولنمش ایدی بو فقیر اول دفتره امراز نظر ایدوب اموال واملاكندن واقف اولدیغم اشیادركه ذكر اولنور * اولا جواهر ثمینه دن درت بچق رطل یاقوت ولعل بدخشی واون طقوز رطل زمرد وایكی یوز عدد نكین مجوهر واوچیوز قطعه عین الهر دیدكاری كوهر تابنده اختر وبر مثقالدن بر درهمه وارنجه بیك ایكیوز اللی حبه درشاهوار ولؤلؤی تابدار موجود ایدی * كذلك اجناس نقوددن بیك كره بیك ودرتیوز بیك عدد دینار ایله بنه امیر سلارك سراینك بركوشه سنده ایكی دیوار اراسنده مخزون زرخالص العیار ایله مملو عددلری نامعلوم برقاچ كیسه التون ایله بیك كره بیك اقچه دخی ظاهر اولدیغی دفتر مزبورده مسطور ومرسوم ایدی * كذلك درت قنطار مقداری زر وسیمدن مصنوع اسلحه واوانی واكامناسب اطلس ودیبا وقماش وكخفا وركوبه صالح دواب ومواشی وعبید وجواری ایله عقار واراضیٔ معلومه بروجه محرر مرسوم صحیفهٔ دفتر ایدی * بوندنصكره دیار غرب اقصاده بنی مرین دولتی دخی خزاین كثیره یه واموال وافره یه مالك اولوب دفتردارلری حسون ابن بواق خطیله مرسوم بر خزینه دفترنده كوردمكه ملوك بنی مریندن سلطان ابی سعید فوت اولوب مخلفاتی تحریر اولندقده اجناس نقوددن یدی یوز قنطاردن زیاده التون واكامناسب نیجه ذی قیمت اشیای كثیره موجود بولندی بعده سلطان ابی سعیدك اوغلی سلطان ابی الحسن پدری فوت اولدقدنصكره تخت نشین دولت اولدقده سلطان ابی سعیددن زیاده خزائن كثیره جمع ایدوب اموال واملاكده پدرینه غالب اولدی * حتی سلطان ابی الحسن بلاد غربدن تلمسان بلده سنه استیلا ایتدكده ملوك بنی عبد الواددن تلمسان سلطانی تاشفینك خزینه سنده مسكوك ونامسكوك اوچیوز قنطاردن زیاده زرخالص العیار وسائر اكامناسب تحف بیشمار موجود اولمغله جمله سنی اخذ وقبض وخزینه سنه وضع ایلدی * وكذلك بقیهٔ موحدیندن افریقیه ملوكی دخی ادخار اموال واملاك ایله معروف اولوب نقود وعروضدن خزینه لرنده اشیای كثیره موجوددر * ازجمله ملوك موحدینك طقوزنجیسی سلطان ابی بكرك دولت وسلطنتی وقتنه بو فقیر ادراك ایدوب احوال و اثارندن معاینه ومشاهده ایتدیكم امورزندركه سلطان ابی بكرك محمد ابن حكیم نام اموال كثیره یه مالك بر وزیر نامداری وامیر جلیل الاعتباری اولوب انقلاب اطوار ایام ایله رتبهٔ وزارتدن عزل وبالجمله اموال واملاكی جانب میری یه اخذ اولندقده نقود موجوده سی قرق قنطار التونه بالغ اولوب وجواهر ولاكی وفرش واوانی وعبید وجواریدن اكامناسب اشیای كثیره یی بالجمله سلطان ابی بكر اخذ وخزینه سنه وضع ایلدی * وكذلك تخت نشینان ممالك مصر اولان ملوكدن ملك ظاهر ابی سعید برقوق وقتنده بو عبد فقیر محروسهٔ مصرده بولنوب ملك مزبور امیر محمود نام بر وزیرینی مصادره ایتدكده دفترداری بالمشافهه بكا خبر ویروب دیدیكه امیر محمودك اموالندن بنم یدمله خزینه یه وضع اولنان نقودك مبلغی بیك كره بیك والتیوز بیك التونه بالغ اولوب بوندن ماعدا امتعه واقمشه ودواب ومواشی وغلال وسائر اموالدن اكامناسب اشیای كثیره سی اخذ اولندی دیو خبر ویردی * فعلی هذا صحیفهٔ ربع مسكونده واقع اولان دول وسلطنتلرده ملوك وسلاطینك جمع وادخار ایتدكلری اموال واملاكك قلت وكثرت ایله اختلاف وتفاوتی اعتبار اولندقده هر دولتك قوت ومكنتده بربرندن فرق وامتیازی ظاهر اولور * بناء علیه بركیمسه كندی عصرنده موجود اولان ملك ودولتده معتاد ومتعارف اولمیوب آخر دولت حقنده نقل صحیح ایله منقول اولان اموردن بر امری استماع ایتدكده اول امری مبالغه یه حمل ایله رد وانكاره مبادرت ایتمیوب دول اخراده واقع اولان امور ممكنه عصرنده معهود اولمغله استحاله وامتناعنه قائل اولمق مناسب دكلدر * زیرا وسعت جاه ومملكت وقوت ومكنتده مراتب ملك ودولت مختلف ومتفاوت اولمغله درجات سلطنتدن رتبهٔ

سفلاده یادرجهٔ وسطاده واقع بر دولتك رجالی جمیع مراتبی كندی بولندیغی دولته حصر وقصر ایدوب بوندن
اعلا بر درجه تصور اولنمز دیو اصرار دائرهٔ امكانی تضییق ایتمكدر * زیرا صحایف كتب معتبرهٔ تاریخده
عباسیه وامویه وعبیدیین دولتلری حقنده نقل وحكایه اولنان آثار واخباردن سند صحیح ایله بزه واصل
ووقوعنه علم قطعی حاصل اولان اموری ملاحظه ایدوب زمانمزده مشهود ومعلومز اولان دول ضعیفه نك
احوالنه قیاس ایتدیكمزده بینلرنده فرق عظیم وتفاوت جسیم حاصل اولور * وهر ملك ودولتك بربرندن
تفاوت وامتیازی وسعت وعمارت مملكت وقوت وكثرت رجال دولته تابع وآثار واحوالی بو نسبت اوزره
جاری اولمغله ازمنهٔ ماضیه ده دول عظیمه حقنده نقل اولنان آثار واخبارك جمله سنی رد وانكار ایله مقابله
امر صواب اولمدیغی ظاهردر * زیرا بو اخبار وحكایاتك اكثری زیاده مشهور وواضح اولوب بلكه بعضیسی
حد تواتره بالغ ونیجه سی دخی ایوان كسری واهرام مصر كبی حس وعیان ایله مشهود ومحسوس
قیلندن اولمغین بو مقوله اخبار وآثار ایله اثردن مؤثره استدلال ایتدیكمزده هر دولتك ضعف وقوتده قدر
ومنزلتی مناقب ومآثرندن ظاهر ومنكشف اولور * واشبو مدعامزك صدق وثبوتنه عهد قریبده
مسموعمز اولان بر حكایهٔ غریبه دخی دلالت ایدركه دیار غربده ملوك بنی مریندن سلطان ابی عنان عصرنده
سواحل بحر سفیددن سبته بوغازنده واقع طنجه بلده سی سكانندن ابن بطوطه نام بر پیر سالخورده بلاد غربیه
قدوم ایدوب یكرمی سنه دنبرو دیار شرقه شد رحل عزیمت وبلاد عراق وهند ویمنه نقل وحركت ایتمشیدی
حتی دار الملك هند اولان دلی نام مدینهٔ كبیره یه دخی واروب اول تاریخده اورنك نشین ممالك هند اولان
سلطان محمد شاهه بر تقریب ایله تقرب وانتساب ایتمكله سلطان هند ابن بطوطه یی كرسی مملكتنده مذهب
مالكیه اوزره تقلید منصب قضا ایله مقضی المرام ایلمش ایدی بعده یكرمی سنه تمامنده ینه مغرب زمینه
عودت ایدوب سابق الذكر سلطان ابی عنانه تقرب وانتساب وملك مشار الیه دخی ابن بطوطه یی استصحاب
ایتمكله گشت وگذار ایتدیكی بلاد ودیارده مشاهده ایتدیكی عجایب وغرایبدن نیجه حكایات لطیفه نقل
وروایت ایدردی ونقل مجالس نقل اولان آثار واخبارك اكثری هند دولتی احوالنه دائر اولوب سلاطین
هندك اوضاع واطوارلرینه متعلق نیجه اخبار عجیبه نقلیله گوش هوش مستمعینی مهرهٔ طاس حیرت ایدردی
از جمله ابن بطوطه نقل ایتدیكه سلطان هند بر محله غزا قصدیله تحریك ركاب عزم ایتدكده ساكن اولدیغی شهرك
رجال ونسوان وصبیانی عد واحصا ایدوب هر برینك التی آیلق رزق ونفقه سن بعد الحساب خزینه سندن
انعام واعطا ایدردی بعده سفردن مملكتنه عود ورجوع ایتدكده شهره دخول ایتدیكی گون بر عظیم
آلای ترتیب اولنوب بالجمله اهالی مدینه سیر وتماشا قصدیله صحرایه چیقوب موكب سلطانی یی دائرا مادار
احاطه ایدرلر * پادشاه هندك پیشگاهنده ظهر دوابه محمول منجنیقلر ایله اول جمعیته حاضر اولان اهالی یه
صره صره درهم ودینار رمی ونثار ایدرلرك آلای ایله سرایه دخول ایدر دیو نقل ایلدی اهالی مغرب
ابن بطوطه دن بو حكایات عجیبه یی وبونك امثالی سائر اخبار عجیبه یی استماع ایتدكلرنده تكذیب وانكاره
مبادرت ایتدیلر بو فقیر دخی بو اثناده سلطان ابی عنانك وزیری فارس بن وداركه صیت وصداسی عالمگیر
بر وزیر ایدی انكله ملاقی اولوب ابن بطوطه نك سلطان هند حقنده نقل ایتدیكی حكایه یی مذاكره ایلدم
وخلق بیننده بو خبرك كذبی مشهور اولمغله بن دخی انكار صورتنده گورندیكمده وزیر مشار الیه فارس بن
ودرار بكا دیدیكه زنهار دولت وسلطنتلره متعلق بو مقوله احوال وآثار مسموعك اولدقده بولندیغك دولتده
مشهود لك اولمغله رد وانكاره مبادرت ایتمه كه زمان سابقده اسلاف وزرادن بر وزیر محبوسك زندانده نشو
ونما بولان ولدی كبی ضعف عقل وقصور فهم ایله متهم اولورسك دیدی حكایه سی بویله دركه زمان
سابقده وزرادن برینی ولی نعمتی اولان پادشاه زندانه وضع ایدوب مدت مدیده وزیر مزبور اول زندانده مكث
ایتمكله كندیله بیله بر ولد صغیری دخی اول محبسده نشو ونما بولمش ایدی * كبیده رك ولد مزبورك سن
وسالی مبلغ عقل وكماله بالغ اولوب خیر وشری فرق وتمیزه قادر اولدقده باباسیله محبسده هر گون اكل
وتناول ایدوب قطعاجنه وجسدلرینی مشاهده ایتدیكی حیوانات لحومی نه مقوله نسنه در دیو باباسندن
سؤال ایلدی * باباسی دخی لحم غنمدر دیو جواب ویردكده ولد مزبور غنم نه مقوله حیوانیدر

دو استفسار ایدوب بنه باباسی غنمك جثه وجسدینی دخی اوصاف وعلاماتیله تعریف وتوصیف ایلدکده
والدمذکور غنمی دائما زنداننده مشاهده ایلدیکی فاره جنسندن برنوع اولمق کمان ایدوب زعم ایدیجك باباسی
اوغل غنم ایله فاره نك مناسبت ومشابهتی اولمیوب هر بری باشقه نوع حیواندر دیو هر چند که اوغلنه جواب
ویردی * اوغلی قطعا فاره نوعندن غیری حیوان مشاهده ایتمکله باباسنك جوابنی فهمده عاجز اولوب
غنم وبتیر فاره مقوله سی حیوان اولمق اوزره زعمنده اصرار ایلدی * کذلك بر دولتده معهود ومعروف
اولمیان امور ممکنه دن بر امرك آخر دولتده وقوعی نقل وحکایه اولندقده دولت اولی اهالیسی اول امرك
کندی دولتلرنده عدم وقوعنه بناء رد وانکاره مبادرت ایتمه لر * زیرا کتابمزاولنده ذکر اولندیغی اوزره
بعض کمسه لر برشیئی بیانده وتعداد اموال ورجالده اغراب واعجاب قصدیله افراط اوزره مبالغه ایتدکاری
کبی دول وسلطنتلرده وسائر خصوصده واقع ومحقق نتیجه آثاری رد وانکار ایله تفریط وتقصیر ایدرلر *
بناء علیه بر امرك وقوعی نقل اولندقده انسان اول امرك اصل ومادهسنه نظر وافراط وتفریط جانبلرینه
میل واقبالدن حذر ایدوب میزان راست عیار عقل سلیم وطبع مستقیم ایله امکان وامتناع طبیعتلرینی فرق
وتمیزده دقت ووزن وعیارده اعمال معیار بصیرت ایتدکده نصکره دائرهٔ امکانده داخل اولان اموری
قبول واقرار ودرجهٔ امتناعه واصل اولان احوالی رد وانکار ایلسون * وبو بابده لفظ امکان ایله فرض
عقلی وتجویز ذهنی معناسی مراد اولنموب بلکه برشیئك ذاتنده اصل مادهسی خارجده موجود
اولدقدنصکره زیاده ونقصان اوزره وقوعنك جوازی مراد اولنمشدر * زیرا فرض عقلی معناسنه امکان
محال وممتنعده دخی جاری اولوب عقل انسان امر محالك وقوعنی فرض وتقدیره قادر اولمغله حوادث ممکنه
بینلرنده قدر مشترك اولمغه صالح دکلدر * خلاصهٔ کلام صحیفهٔ عالمده بر امرك وقوع وحدوثی نقل اولندقده
اول امرك مادهٔ اصلیهسنه وجنس وفصلنه نظر اولنوب عظم شان وقوت وکمالده مقداری معلوم
اولدقدنصکره اول امرك حال وشاننه لایق اعراض وآثارینی تصدیق وامکان ذاتیسنی تحقیق ایدوب رتبهٔ
امکاندن خارج اولان احوالی رد وانکار ایدهرز * پس طبیعت ملك ودولت دخی فی حد ذاته خارجده
ممکن وموجود اولان اموردن اولوب لکن وسعت وقوتده وشوکت وعزتده درجات ومراتبی مختلف
ومتفاوت اولمغله هر دولتك قوت اصلیهسی وکمال ذاتیسی اعتباریله نتیجه اعراض وآثار ظهور ایدرکه قوت
وکمالده اکا معادل اولمیان دولتلرده اول آثارك ظهوری مشهود ومعروف اولمغله دول ضعیفهنك رجالی
اول دول عظیمهیی کندی سلطنتلرینه قیاس ایله اعتبار ایدوب مناقب ومآثر مشهورهسنی رد وانکار ایله
مقابله قانون عقل وحکمتدن خارجدر * وقل رب زدنی علما

(فصل)

فصول کتابدن فصل ثالث اون یدنجی فصلی ملوك وسلاطین ابتدای ظهورلرنده قرابت نسب یا برغیری سبب ایله
قدیمدن کندیلره منسوب ومختص اولان قوم وقبیلهلرینی بعدزمان دائرهٔ قرب واختصاصلرندن طرد
وابعاد قصدیله اجنبی عسکر ترتیبنه مباشرت ایتدکاری بیاننده در * معلوم اوله که دعوای سلطنت ایله
ظهور وخروج ایدن کمسهلرك مطلب ومراملری کندی اقارب وخویشانی واتباع واعوانی اولان قوم
وقبیله سیله حاصل اولدیغی بوندن اقدم ذکر اولنمشیدی * بو تقدیرجه بونلرك تمهید مبانی دولتده
سبق ایدن خدمتلری مقابلهسنده ملوك وسلاطین قوم وقبیلهسنی مناصب رفیعه ومراتب سامیهده استخدام
ایدوب ضبط وربط مملکت وجبایت اموال سلطنته متعلق خدمات جلیلهیی بونلره تفویض ایدرلر وملك
وسلطنتده بو حالت بالاده ذکر اولندیغی اوزره اطوار دولتدن طور اولده واقع اولوب مبادئ ظهورده دولتده
ملوك وسلاطین قوم وقبیلهسنه اعزاز واکرام وبوقیر واحترامده مبالغه ایدرلر * اما طور اول تمام اولوب
طور ثانی ظاهر اولدقده ملك ودولت نصابنده قرار ومرکزنده استقرار ایتمکله ملوك وخواقین حکم
وتصرفده منفرد واحرلرنده مستقل ومستبد اولوب قوم وقبیلهلرینی استقبال ایتدکلرنده بونلر طور اولده
اولیای دولت ایکن طور ثانیده اعدای سلطنتدن معدود اولورلر * بو صورتده بونلرك دائرهٔ دولتده

مشارکت ومداخله‌لرینی منع ودفعده ملوك وسلاطین خارجدن اجنبی عسکر ترتیبنه محتاج اولوب انلری ساحهٔ دولته تقریب وبونلری طرد وتبعید ایدرلر * واتمام مصلحت ضمننده اجانب واباعد مظهر نوازش والتفات اولوب علی مراتبهم هر برینك قدر ومنزلتی ترفیع ودائرهٔ عز وحشمتی توسیع اولنور * بونلردخی قبیلهٔ دولتك تغلب وتسلطلرینی منع ودفعده ملوك وسلاطینه کمال مظاهرت ومعاونت ایدوب مصاف غیرتده تمکین وثبات وبذل نقد حیات ایله تکمیل مراسم خدمت واتمام لوازم عبودیت ایتمرله ملوك وسلاطین بونلری محرم حرم دولت ومظهر الطاف وعزت ایدوب قوم وقبیله‌سنه مخصوص اولان وزارت وامارت وولایت وجبایته متعلق مناصب رفیعه ومراتب سامیه‌یی بونلره تفویض وتقلید واقارب وخویشانی دائرهٔ سلطنتدن طرد وتبعید ایدرلر * لکن دولتلرده بوکیفیتك ظهوری مزاج ملکك اختلالنه وطبیعت سلطنتك فسادینه علامت اولوب قوای دولتك ضعف وفتورینه دلالت ایدر * زیرا ابتدای ظهور دولتده اساس بنیان شوکت وارکان دیوان سلطنت اولان اکابر وعظمای رجالی تذلیل وتحقیر واجانب واباعده تعظیم وتوقیر عهد قدیمدنبرو خاندان دولته منسوب ومتخصص اولان قوم وقبیله‌نك خاطرلرینی تکدیره باعث اولمغله کانون درونلرنده آتش حقد وحسد فروزان وکین خفاده دولتك زوالنه مترصد ونگران اولوب عاقبت بوکارناهموارلك ضرر وزیانی ملك ودولته راجع وعائد اولور * واکثریا طبیعت ملك ودولت بوعلته مبتلا اولدقده علاج پذیر اولمیوب قرنا بعد قرن تزاید ضعف واختلال ایله قوای دولتك انحلالنه باعث اولور * بو امرك صدق وثبوتی بنی امیه دولتنده ظاهر اولورکه خلفای امویه حروب ومغازیده وخدمات سائرده شجعان قبائل عربدن کندیلرله همسلك قرابت اولان عمرو بن سعد بن ابی وقاص وعبیدالله بن زیاد بن ابی سفیان وحجاج بن یوسف ثقفی ومهلب بن ابی صفره وخالد بن عبدالله قسری وابن هبیره وموسی بن نصیر وبلال بن ابی برده بن موسی الاشعری ونصر بن سیار امثالی رجال استخدام ایدوب ملوك امویه ایله بونلرك رابطهٔ قرابتلری ضابطهٔ جهت وحدت وباعث عون ونصرت اولمغله تمهید مبانیٔ ملك ودولتده خلفای بنی امیه‌یه مظاهرت ومعاونت ایتدیلر * کذلك خلفای عباسیه دخی اوائل ظهورلرنده کندیلره نسل ونسبده قریب اولان رؤسای عرب اعانتیله بنیان ملك ودولتلرین تشیید واقامت ایدوب انلرك نیروی بازوی جلادتلریله اعدالرین قهر وتدمیر وممالك کثیره‌یی فتح وتسخیر ایلدیلر * بعد زمان ملك وخلافت نصابنده قرار ایدوب لوالری منصور واعدالری مقهور اولمغله صیت وصدالری عالمگیر اولدقده رؤسای عربی دائرهٔ ملکده حکم وتصرفدن منع وحجر ایدوب منصبلرین اعجام واتراکه توجیه ایتدیلر * از جمله اوائل دولتلرنده رجال فرسدن برامکه وبنی سهل بن نوبخت وبنی طاهر نائل رتبهٔ وزارت اولوب انلردنصکره دیالمه واتراکدن آل بویه وبغا ووصیف واتامش وباکباك وابن طولون وانلرك اولاد واحفادی واعجام واتراکدن سائر رجال استخدام ایتدیلر * مع هذا دولت عباسیه‌نك دعائم عز واقبالی وقوائم مجد واجلالی قبائل عرب اعانتیله استوار اولوب مبانیٔ ملك ودولتلری انلرك نیروی بازوی جلادتلریله قائم اولمش ایکن بعد المصلحه ظهور رطور استقلال ایله انلری ساحهٔ قرب واختصاصدن طرد وتبعید واجانب واباعده مناصب ملك وسلطنتی تفویض وتقلید ایلدیلر * سنة الله فی عباده

❀(فصل)❀

فصول کتابدن فصل ثالثك اون سکزنجی فصلی ملوك وسلاطینك اقارب وخویشانی زمرهسندن اولمیوب دائره‌لرینه منتسب اولان اعوان وانصار وخدام واتباعك دولتده حال وشانلری بیان اولنور ۞ معلوم اوله که دائرهٔ ملك وسلطنته منسوب ومتخصص اولان اعوان وانصار وخدام واتباعك حال وشانلری خدمت وانتسابده سبق وتقدملرینه قیاس ایله متفاوت اولوب عهد قدیمدنبرو امکدار وخدمتگزار اولان رجالك ملوك وسلاطینه تقربلری انلردنصکره انتساب ایدن رجالدن ازید واقوادر * بو امرك سببی اولدرکه قبائل وعشایر بینلرندن محفوظ ومرعی اولان عصبیت واجتماعدن مقصود انجق جلب منفعت ودفع مضرتده حمیت وغیرت وحوزهٔ حمایه‌لرینی اطالهٔ دست تطاولدن حمایه وصیانت اولوب بومعنی ایسه نسل

ونسبلری قریب رجالده اجانب واباعددن زیاده ظاهردر * زیرا فصول سابقه ضمننده ذکر وتقریر اولندیغی اوزره اقارب وخویشان بربرلرینه تعاون وتناصره مجبول اولوب اجانب واباعد بینلرنده حمیت وغیرت بومرتبه یه بالغ دکلدر * لکن مالك ایله مملوك ومخدوم ایله خادم میاننده دخی رابطهٔ نسل ونسب کبی برعلاقهٔ قویه حادث اولمغله قرابت نسبیه اوزرینه ترتب ایدن ثمره وفائده بونلرك اوزرینه دخی مرتب اولور * زیرا علاقهٔ نسب اکرچه ذاتنده خلقی وطبیعی برحالت ایسه ده لکن ولد ووالد میاننده ملحوظ برامر نسبی وتعلق معنوی اولمغله خارجده اوزرینه ترتب ایدن ثمره وفائده سی اعتباریله ظاهر ومتعین اولور ونسل ونسب واسطه سیله اقارب وخویشانك بربرلرینه تعلق وارتباطی بووجهله حاصلدرکه بجر تربیه وآغوش حمایه سنده نشو ونما بولمغله سفر وحضرده بینلرنده معاشرت ومرافقت وطول صحبت دائم وجاری اولوب حیاتلرنده صداقت ومماتلرنده وراثت ایله علاقهٔ اتصال متین ومحکم اولمغله لدی الحاجه بربرلرینه عون ونصرت طبیعتلرنده راسخ اولدیغی جمله نك مشهود ومعلومیدر * کذلك عبد ایله مولی وتابع ایله متبوع بینلرنده دخی علاقهٔ نسب کبی برکونه تعلق حاصل اولورکه لیل ونهار عبید وخدام مالك وموالرینك خدمت وعبودیتلرینه ملازمت وانلر دخی انفاق وترزیق ایله بونلره لطف وعنایت ایدوب بینلرنده معاشرت ومصاحبت جاری اولمغله حقیقت نسب معدوم ایسه ده ثمره وفائده سی ترتب ایدوب وقت حاجتده عون ونصرته قیام وترك سر وجان ایله افندیسی خدمتی اتمامه اهتمام ایدرلر * فعلی هذا برقبیلهٔ جلیله رتبهٔ رفیعهٔ ملك وسلطنته اعتلالرندن مقدم اجانب واباعددن برقوم دائره لرینه انتساب وسبق خدمت ایله عز وشرف اکتساب ایتدکده انلرك شجرهٔ انتسابلری ثابت الاصل اولوب علاقهٔ اختصاصلری تمکین وثبات وظهور وجلاده بعد حصول الملك منسوب اولان رجالدن ایکی وجهله اظهر واقوی در * اول وجهلرك بری بودرکه اشراف قبائلدن برقبیلهٔ جلیله نك رئیسنه قبل حصول الملك انتساب ایدن رجال طول خدمت وسبق عبودیت ایله افندیلرینه زیاده تقرب ایدوب وقبائل اراسنده خادم ایله مخدوم لاابالی معامله یه مألوف وبینلرنده مراسم تکلف مرفوع اولمغله خدام دولت ایله اهل قرابتك فرق وامتیازی ظاهر اولمز * بوصورتده اتباع واعوان اقارب وخویشان مثابه سنده اولمغله رئیس ومتبوعلری رتبهٔ رفیعهٔ سلطنته نائل اولدقلرنده وقع وشانلری عظیم وقدر ومنزلتلری جسیم اولور * اما ملوك وسلاطینه ملك وسلطنت ظهور ندنصکره انتساب ایدن رجالك حال وشانی بونلرك خلافی اوزره واقعدرکه طبیعت ملك ودولت مراتب ومناصبك فرق وامتیازینی موجب اولوب اعوان وانصارك اهل بیت سلطنتدن وخدام واتباعك اصحاب عز وریاستدن رتبه لرینك فرق وامتیازینی مقتضی اولمغله ملك وسلطنت ظهور ندنصکره دائرهٔ دولته انتساب ایدن رجال اجانب واباعد منزله سنه تنزیل اولنوب ملوك وسلاطینه انتسابی حادث اولان رجالك تعلق وارتباطی ضعیف وخفی اولمغله وقت حاجتده عون ونصرتلری قاصر اولور * ایکنجی وجه بودرکه قبل الملك برخاندانه انتساب ایدن رجال طول زمان ایله خدمت وعبودیتلری سبق ایدوب هنوز اولیای نعمتلری رتبهٔ رفیعهٔ ملکه نائل وترتیب مراتب ومناصب حاصل اولمغله بونلرك حال وشانلری ناس بیننده مجهول اولوب اکثرانام بومقوله اتباع قدیمه یی بیت سلطنته منسوب اقارب ملوك اولمق اعتقادیله اعزاز واکرام وتوقیر واحترامده مبالغه ایتملریله بونلرك دخی عرق غیرت وحمیتلری حرکت ایدوب اولیای نعملرینه معاونت ومظاهرتده همتلری بلند اولور * اما ملك ودولت حصولندنصکره دائرهٔ ملك ودولته منتسب اولان رجالك انتسابلری وقتی قریب اولوب اکثر ناس قتنده اوائل حاللری معلوم ومعروف اولمغله رابطهٔ نسبتلری رتبهٔ قرابتدن ممتاز اولوب ملك ودولت حصولندن مقدم منسوب بارکاه دولت اولان اعوان وانصاره نسبت ایله بونلرك خدمت وعبودیتلری دخی قاصر اولور * بومدعا مزلك صدق وثبوتی صحیفهٔ عالمده ظهور ایدن دول وسلطنتلره نظر واعتبار اولنسه قده ظاهر اولورکه عهد قدیمدنبرو اعتاب رفیعهٔ ملك ودولته منسوب اولان رجالی ملوك وسلاطین توقیر وتکریمده سائره تقدیم ایدوب اقارب بیت سلطنت حقنده جاری اولان معامله ملوکانه ایله خاطرلرین تطییب ایدرلر * انلر دخی محافظهٔ حقوق نعمت وحفظ ناموس سلطنتده تقصیر ایتیوب ولی نعمتلری خدمتنده شد نطاق اقدام وتشمیر ساق اهتمام ایدرلر * اما ملك ودولت حصولندنصکره انتساب

ایدن رجاله امکدار قدیم معامله‌سی اولنمیوب تقرب واختصاصده اوتاد قدیمهٔ دولت اولان عظما وارکان
مرتبه‌سنه بالغ اولدقلری مشاهد بالعیاندر * حتی اواخر دولتده ملوک وسلاطین قوم وقبیله‌سنی طرد
وتبعید ایچون مواجب مرسومه ایله اجنبی عسکر ترتیب ایتدکلرنده انلرک عهد وزمانلری قریب ودولت
وسلطنت ضعف وزواله مشرف اولمغله اصحاب ملک ودولت انلره امکداران قدیم کبی اعزاز واکرام ایتمیوب
تحت قهر وجبرده استخدام ایدرلر * معلوم اوله که ملوک وسلاطین عهد قدیمدنبرو خدمتکزاران دولت
اولان رجالی طرد وتبعید واجانب واباعدی دائره‌لرینه تقریب ایتدیکلرینک سروسببی اولدرکه قدیمدن دائرهٔ
دولته منسوب اولان رجال ملوک وسلاطینک آبا واجدادلرینه خدمت وعبودیتلری سبق ایتمکله بینلرنده
مربوط اولان علاقهٔ ولایت رحم وقرابت مثابه‌سنده اولمغین طبیعتلرنده غرور ونخوت حاصل اولوب
خضوع وانقیادده ظاهر اتهاون وتکاسل اوزره حرکت حس اولنمغین ملوک وسلاطین بونلردن نفرت واجانب
واباعده میل ورغبت ایدرلر * لکن اجانبک انتسابی حادث اولمغله هرنه قدر ملتفت دخی اولسه بنه عز
وشرفده امکدار قدیم مرتبه‌سنه بالغ اولمیوب دائرهٔ دولتدن خارج اجانب واباعد کبی معامله اولنور *
وجمله دول وسلطنتلرک اواخرنده حال وشان بومنوال اوزره جاری اولوب اولیای قدیمه‌یی دولت سلطنتدن
طرد وتبعید ومناصب سامیه اجانب واباعده تفویض وتقلید اولنور * لکن بووضع ناستوده کردار
علامت نحس وادبار اولوب مزاج ملک ودولتک اختلال وانحرافنه دلالت ایدر * وکتب تاریخده اولیای
دولت اسمی امکداران قدیمه اطلاق اولنوب انتسابی حادث اولان رجالده خدام واعوان لفظی استعمال
اولنور * والله ولی المؤمنین

(فصل)

فصول کتابدن فصل ثالث اون طقوزنجی فصلی وقت ضعفده ملک ودولته تغلب وتسلط ایدوب ملوک وسلاطینی
تنفیذ احکامدن منع وحجر وفتق ورتق مصالح دولتی کندیلرینه قصر ایدن متغلبه بیاننده در * معلوم
اوله که داعیهٔ ملک وسلطنت ایله خروج وظهور ایدن رجال قهر وغلبه ایله ممالکه استیلا ورتبهٔ رفیعهٔ ملک
وسلطنته اعتلا ایدوب منازع ومزاحملرینی دفع ایتمکله اولاد واحفادی واحدا بعد واحد نائل سریر
جهانبانی ومالک تاج وتخت سلطانی اولدقده چوق کره اولیای دولتدن بعضیلری دائرهٔ سلطنته تغلب واستیلا
ایدوب ملوک وسلاطینک امر ونهیده انفراد واستقلالنه مانع اولورلر * بوغائلهٔ هائلهنک ظهور وحدوثی
اکثریا بوندنناشیدرکه اولاد ملوکدن برطفل اندک سال یابرشخص ضعیف الحال تخت سلطنته جلوس
ایدوب حل وعقده قادر اولمغله آبا واجدادی وقتنده عظمای سلطنتدن بعضیلری تنفیذ احکام دولتده
ولایت وکفایت ادعاسیله کارفرمای مسند حکومت اولوب تنسیق کارگاه امور وحل وعقد مصالح جمهوره
تصدی ایدر * کیدرک تعین واستقلال تام ایله مالک رقاب انام خاص وعام امر وحکمنه رام اولوب
دماغنده خولیای ملک وسلطنت اولمغله کریوهٔ مکر وفساده سالک اولور * بوطریق ایله که وارث تاج وتخت
دولت اولان صغیر عدیم التدبیری اعین ناسدن ستر وسراپردهٔ احتجابده حبس ایدوب واول صبی بوالهوسک
داعیهٔ نفس وهوا ایله حظوظات جسمانیه ولذائذ نفسانیه‌دن میل ورغبت ایتدیکی ملاعب وملاهی‌یه
سوق وتشویق ایله دائرهٔ ملک ودولتده حکم وتصرفدن اغفال ایتمکله جمله امور دولتی کندویه قصر وحصر
ایدر * اول طفل محجوب ومغلوب دخی مبلغ سن رجاله بالغ ونصاب عقل وادراکه واصل اولدقده سن صغر
وحال صبادنبرو مأنوس ومألوف اولدیغی لذائذ نفسانیه وشهوات جسمانیه ایله مشغول اولمغین ملک
ودولتدن مرادی تخت سریر سلطنته جلوس وورای حجابده عیش وعشرته اعتیاددر دیو بالجمله حل وعقد
وامر ونهیی متغلبه یدینه تسلیم وتفویض ایدوب ضبط جیوش وحفظ ثغور وسائر امور دولتدن بر امره
صرف لحاظهٔ اهتمام ایتمکله ملک ودولت زور بازوی تغلب ایله آخره نقل وتحول ایدر * تحکیم عهد
خلافت عباسیه‌ده اولاد خلفادن بعض صغار وضعفا مسندنشین خلافت اولدقده تدبیر وتصرفدن
قدرتلری قاصر اولمغله بالجمله حل وعقد امور امرای دیالمه واتراکدن آل بویه وکافور اخشیدی

وانلرك امثالی رجال یدنده اولوب خلیفهٔ عصردن بعد البلوغ رشد وسداد دخی مأنوس اولمغله ذكر اولنان رجال دائرهٔ دولته تغلب وآخر الامر تسلطن ایتدیلر * كذلك ممالك اندلسده امویه دولتنك اواخرنده دخی منصور بن ابی عامر نام امیر دلیر تغلب ایدوب زمام حل وعقدی خلفا یدندن نزع ایلدی * كاهیجه دخی دستیاری طلایع عون باری ورهنمونی بدرقهٔ توفیق كردكاری ایله خلیفهٔ مغلوب مالك دستمایهٔ رشد وسداد اولمغین متغلبهٔ دولتی قتل وضرب ایله تعذیب وتنكیل ورتبه سندن حط وتنزیل ایله شر وفسادلرین پیرامن دائرهٔ ملكدن طرد وتبعید ایدوب سلطان نافذ الامر تحتگاه استقلال اولور * لكن اواخر سلطنت عباسیه ده اولدیغی كبی بر دولتده تغلب وتسلط مدت مدیده مستمر اولدقده نصكره ملوك وسلاطینك متغلبهٔ دولتی دفع ایله مركز سلطنتده استقلاللری عسیر اولوب اولدیغی صورتده دخی قلت وندرت اوزره واقعدر * زیرا زمام ملك ودولت كه كرفتار دست تغلب اولوب مدت مدیده مستمر ومتمادی اولدقده قبضهٔ تسلطدن خروج بو وجهله عسیردر كه اكثرا وقاتده متغلبه ظهوری ملوك وسلاطینك صباوتی وقتنده حادث اولوب عقل وتدبیرده قاصر ومحافظهٔ امور دولت وضبط احوال مملكتدن عاجز اولمغله زرین كوی سلطنت ربودهٔ صولجان تغلب اولوب مرور ایام وكرور اعوام ایله خلع ربقهٔ سلطنته وسیله اولور * كاهیجه دخی ملك ودولتده متغلبه ظهوری اول وقتده واقع اولور كه ملوك وسلاطین كندیلرله خصلت قرابت اولان اهل بیت سلطنتی دائرهٔ دولتدن طرد وتبعید ایدوب واجانب واباعدی تقریب ایتدكلرنده اقارب وخویشانده غیرت وحمیت غالب وظاهر واجانب واباعده صدق واماتنده قاصر اولمغله وقت ضعفده ملك ودولته اجانب تغلبنه باعث اولور * لكن ملك ودولتده طرد اقارب ومیل اجانب عوارض ذاتیه دن اولدیغی كبی وقت ضعفده متغلبه ظهوری دخی امر ضروری اولمغله بو ایكی مرض هائلدن مزاج دولتده سلامت نادر واقع اولور * والله یؤتی ملكه من یشاء

(فصل)

فصول كتابدن فصل ثالثك یكرمنجی فصلی متغلبهٔ دولت ملوك وسلاطینه واهل بیت سلطنته مخصوص اولان القاب وشعارده مشاركت ایتدكاری بیاننده در * بو امرك بیانی اولدر كه رتبهٔ رفیعهٔ سلطنت بر منصب عظیم عزیز المنال در كه هر دولتده صاحب تاج وتخت سلطنت اولان ذاتك نسل وذریتنه مخصوص اولوب ابتدای ظهورلرندن برو سلالهٔ بیت سلطنته منسوب اولان اولاد واباسالری بیننده دائر وجاری ومراسم ملك ودولت خاندانلرنده دائم وباقیدر * اكر دولته تغلب ایدن شخص اعوان وانصار ملوكدن یا كندی دائره سی خاقندن كثیر الاتباع كسه دخی اولورسه انك سطوت وصولتی سایهٔ ملك ودولتده حاصل ورتبهٔ رفیعه یه همت ملوك ایله واصل اولوب خدام عتبهٔ سلطنتدن اولمغله نه قدر تغلب وتسلط ایتسه لر دخی ظاهرده ملوك وسلاطینه اطاعت ایدوب تاج وتخت سلطنتی صاحب ملك یدندن خلع ونزعه جسارت وكندیلرین نامزد تخت دولت ایده مزلر * بلكه اغلب ثمرات ملك ودولت اولان حل وعقد مهام دولته قیام وضبط وربط احوال مملكته نظام صورتی اظهار ایدوب داعیهٔ ملك ودولتی درون خباثت مخزونلرنده اخفا واضمار ایدرلر * شویله كه رأی فاسد ونقد كاسدلرینی ترویج ایچون نیكخواهان دولتدن خولیای فسادلرینی ستر ایدوب ورای پردهٔ خفاده منصه نشین احتجاب اولان سلطان مغلوب ومحجوبك امر ونهیی تنفیذ واجرایه وكالت ونیابتلرینی ایهام قصدیله شعار ملك ودولت اولان اوضاع واطوار ملوكانه ده مشاركتدن امتناع ایدوب تغلب وتسلطلری حالنده نفسلری داعیهٔ ملك ودولت تهمتیله اتهامدن اجتناب ایدرلر * زیرا متغلبهٔ دولت داعیهٔ ملك وسلطنته تصدی ایدوب بر ورشیاب اولدقلری خاندان سلطنتدن تخت دولتی خلع ونزعه قیام ایتسه لر سائر رجال دولت عصرلرنده موجود اولان ابنای ملوكی انلردن احق واولی بیلوب پادشاهلرینه عصیان ومخالفت ومتغلبه یه تخت سلطنتی تسلیمه جواز كوسترمیوب وهلهٔ اولیده اعدام واهلاككرینه سعی ایدرلر * نته كیم ممالك اندلسده امویه دولتی وقتنده بو مقوله فتنه حادث اولمشدر كه اندلسده ملوك بنی امیه دن هشام وقتنده منصور بن ابی عامر اولاد امرادن اولوب عهد خلافت هشامده دولته تغلب وتسلط ایلدكده آبا

واجدادی کبی حل وعقد امور ونظم مصالح جمهورده تفرد وتغلب ایله اکتفا ایدوب ملوک وسلاطینه مخصوص اولان القاب وعاداتده مشارکت وهشامدن تصکره مالک تخت سلطنت اولمق اوزره هشامدن عهدنامه الدیغی اندلسده موجود اعیان بنی مروان وسائر اشراف قریشک معلوملری اولدقده سر بجمله قدم نزاعه قیام ومنصور بن ابی عامری قتل واعدام ایندکدنصکره خلیفه لری هشامی خلع ایدوب عم زاده سی محمد بن عبد الجبار بن ناصری استخلاف ایتملریله بنی عامرک معمورهٔ دولتی خراب اولوب تاج وتخت خلافت سلسلهٔ هشامدن عم زاده لری اولان سلاطینه نقل ایلدی * والله خیر الوارثین

(فصل)

فصول کتابدن فصل ثالثک یکرمی برنجی فصلی ملک وسلطنتک حقیقت وماهیتی واصناف واقسامی بیاننده در * معلوم اوله که ملک ودولت زمرهٔ نوع بشره مخصوص بر منصب طبیعی اولوب نظام عالم وانتظام بنی آدم بو منصب ایله صحیفهٔ عالمده دائم وباقی اولور زیرا معمورهٔ ارضده افراد بشرک حیات وبقالری امر معاش وسرمایهٔ انتعاش اولان امور ضروریه لرینی تحصیلده اجتماع وتعاونلرینه موقوف اولدیغی بوندن اقدم فصول سابقه ضمننده ذکر وتفصیل اولنمشیدی * وبو دخی معلومدرکه بونلر بر محلده اجتماع واقامت ایتدکلرنده حوایج اصلیه وامور ضروریه لرینی تحصیل وتدارکده بری برلری ایله معامله یه محتاج اولوب واخلاق حیوانیه دن طبیعت انسانده ظلم وعدوان مرکوز اولمغله هر بری آخریدنده موجود وکندیده معدوم ومفقود اولان لوازم ومهماتی اخذ وغصبه جسارت اولدخی مقتضای عنف وغضب اوزره دفعده مخالفت وممانعت ایتمکله بینلرنده نائرهٔ حرب وقتال مشتعل اولوب قتل نفوس وسفک دما ایله هرج ومرجه مفضی ونوع بشرک صحیفهٔ عالمدن انقطاعنه مؤدی اولور مع هذا جناب حکیم مطلق جل شأنه حضرتلری زمرهٔ بنی آدمی خلق وایجاد ایدوب معاش ومعادلرینک صلاح ونظامی حکمت بالغهٔ صمدانیه سنه مطابق اولمغله وجود وبقالرینی خلل وفساددن حفظ وصیانته تکفل ایلدی * بناء علیه زمرهٔ بنی آدمی حاللری اوزره ترک وابقا دوام وبقالرینی مخل اولمغله حکمته مخالف اولوب ظلم وتعدیلری نسل وذریتلرینک انقراضنه باعث اولمغله حفظ جوهر حیات ایچون دفع ظلم وجوره قادر بر حاکم قاهرک وجودی لازمدر * فلذلک نظام عالم وعمار ارضده ملک ودولت لازم وضروری اولوب نوع بشرک حیات وبقاسی حکومت وسیاست ملوکه موقوف اولمشدر * وملک ودولتک حصولی قهر وغلبه ایله مطالبه ومدافعه یه منوط ومطالبه ومدافعه دخی نسل ونسب یا برغیری سبب ایله غیرت وحمیت اصحابی رجالک نصرت ومعاونتلرینه مربوط اولمغله رتبهٔ رفیعهٔ سلطنته اعتلا اقارب وخویشان وسائر انصار واعوان اجتماعیله حاصل اولور * وخیل وحشم اصحابی رجالک مراتبی دخی مختلف ومتفاوت اولوب هر قوملک رئیسی تحت یدنده فرمانبر اطاعت اولان رجاله تحکم وتغلبه قادر ایسه دخی رتبهٔ رفیعهٔ ملک وسلطنته اعتلایه قادر اوله مز * زیرا حقیقتده منصب ملک ودولت اول ذاته مخصوصدرکه استخدام رعایا وجبایت اموال وضبط جنود وحفظ حدودده قادر اولوب حوزهٔ حمایه سنده داخل اولان ممالک ومسالکده حکمندن اعلا بر حاکم عظیمک امری جاری اولمق لازمدرکه قول مشهور اوزره ملک ودولتک اصل وحقیقتی بوندن عبارتدر * فعلی هذا بر مملکتک حاکم ووالیسی که حقیقت ملک وسلطنتده مرکوز ومعتبر اولان امورک بعضیسنی اجرایه قادر وبعضیسنده عجز وقصوری ظاهر اولوب یا ضبط جنود یا حفظ حدود یاخود جبایت اموالدن مکنتی قاصر اولسه معنای ملک وسلطنت انده ناقص اولمغله ملوک وسلاطین اطلاقنه شایان اولماز * نته کیم دیار غربده اغالبه دولتی وقتنده قیروان مملکتنده واقع ملوک بربریه ایله صدر دولت عباسیه ده ملوک اعجام واتراکک اکثری مملکتلرنده حاکم ووالی اولوب ملک وسلطنت وظایفنک جمله سنی اتمام وتکمیله قادر دکللر ایدی * کذلک عظمای ملوک وسلاطیندن بر ملک عظیم الشانک وزرا وامراسی اطراف ممالکه والی وامر وفرمانی جاری اولوب لکن نصب وعزللری وحکم وتصرفلری بالجمله رأی سلطانی واذن خاقانی یه موقوف اولمغله ملک وسلطان اطلاقی انلرک حقنده دخی صحیح اولماز * معلوم اوله که اکثریا ملوک وسلاطینه ملحق وزرا وامرا دائرهٔ مملکتی

زياده واسع دول عظيمه ده موجود اولورکه اطراف وجوانبی دار الملك سلطنتدن ابعد اولمغله تنفيذ احكام دولت واعلان شعار سلطنت مصلحتی ضمننده اول مملكتلرك نظام وانتظامی وزرا وامرايه بروجه استقلال تفويض اولنوب سرنامهٔ منشور مجدد واجلالری دستور مكرم عنوانيله مزين ومحلا قيلنور * لكن كليات اموردہ مرجع ومصير حقيقتده سلطان جهانكيرا ولمغله مسند وزارت ورتبهٔ امارت درجهٔ ملك وسلطنتده داخل اولمز * نته كيم دولت اسلاميه ده ممالك غربده امرای صنهاجه خلفای عبيديه ورؤسای زناته بر وقتده امويه خلفاسنه ووقت آخرده ملوك عبيديه تابع اولوب طرفلرندن آفاق واقطاره حاكم ووالی اولديلر * كذلك عباسيه وقتنده ملوك ديالمه واتراك دخی خلفا طرفندن مسندنشين حكومت وولايت اولديلر * وكذلك ظهور اسلامدن مقدم ديار غربده امرای بربريه دخی ملوك افرنجه تابع اولوب وفرس دولتی وقتنده طوايف ملوك اسكندر رومی يه وسلاطين يونانه مطيع اولديلر * بونلرك امثالی اطراف ونواحيده ايالت ومملكت واليلری كثير اولوب لكن تنفيذ احكام عامه ده بر سلطان جلالت نشان عظيم الشانه تابع اولمغله ملك وسلطان اسمی اطلاق اولنمز * والله القاهر فوق عباده

(فصل)

فصول كتابدن فصل ثالثك يكرمی ايكنجی فصلی ملوك وسلاطينك رعايا وبرايايه عنف وشدت وبطش وحدت ايله معامله لری نظام ملك ودولته خلل وضرر ايراث ايلديكی بياننده در * معلوم اوله كه مصلحت ملك ودولت ملوك وسلاطينك صفات جسمانيه واحوال نفسانيه لرينه راجع اولميوب حسن شكل وملاحت جمال وكثرت علم وكمال وجودت خط وكتابت وسائر صنعت ومعرفت امثالی صفت وعملرى اعتباريله حاصل دكلدر * بلكه ملك ودولتك ثمره وفائده سی مستظل جناح سلطنت اولان عجزه وضعفايه شفقت ومرحمت ايله حاصل اولوب وديعهٔ رب البرايا اولان فقرای رعيتی اطالهٔ دست تعديدن حمايت وصيانته موقوفدر * زيرا حقيقتده ملك وسلطنت رعيته نسبت ايله حاصل وصف اضافی اولوب والد ايله ولد ميانتنده صفت ابوت وبنوت كبی ملك ودولت دخی سلطان ايله رعيت بيننده معقول امر نسبی اولمغله ملك وسلطنتك معناسنده رعيتك سلطانه وسلطانك رعيته تعلق واضافتی مرعی ومعتبر اولمشدر * وبو تعلق واضافت سلطان ايله رعيت كلمه لرينك حقيقتلری ملاحظه اولندقده ظاهر اولوركه عرف ناسده سلطان اسمی رعيته مالك ذاته اطلاق اولنوب رعيت كلمه سی دخی سلطانه منسوب آحاد ناسه اطلاق اولنور * وپادشاهلرك رعايايه نظر ومعامله لرينه ملكه اطلاق اولنوركه ملك ودولت معناسنه در آل ملوك وسلاطينك رعايا وبرايا حقنده حكم ورياستلری وضبط وسياستلری قانون عقل وحكمته موافق اولوب نظر وهمتلری تأمين بلاد وترفيه عباده مقصور اولورسه نظام ملك ودولت اتم واكمل اولوب سلطنت وخلافتدن مقصود ومطلوب اولان منفعت ومصلحت كما هو حقه حاصل اولور * واكر وتيرهٔ عدل ودادن كريوهٔ جور وفساده عدول اولنوب عجزه وضعفايه رفق وملايمت ايله حسن معامله اولنمز ايسه ضرر وزيان وخيبت وخسران ايله رعايا هلاك اولور * زيرا ملوك وسلاطين بطش وشدت وعنف ورعونت ايله ترتيب عقوباته مائل اولوب ناسك معايب ومثالبنی تفتيش وتفحص ايله تقيد ايدرلر ايسه خلقك قلوبنه رعب وهراس مستولی اولمغله سطوت وقهر سلطاندن تخليص نفس ايچون كذب وحيله ومكر وخديعه ايله احواللرينی كتم واخفايه مضطر اولوب اخلاق ذميمه ايله متخلق اولورلر * وخصوصا كره واقع اولوركه معركهٔ حرب وقتالده ملوك وسلاطينه نصرت واعانت ايتميوب قلبلرنده مركوز اولان بغض وعداوت سببيله ترصد فرصت وسوء قصده دخی جسارت ايتمرله بنيان ملك ودولتك خرابنه باعث اولور * اما اكر ملوك وسلاطين قانون عدل ودادہ مراعات ايله رعيته رفق وملايمت وحسن معامله ايدوب جرم قليل ايله ناسی مؤاخذه دن كف يد ايدرلر ايسه رعايا وبرايانك قلوبی محبت ملوك ايله مملو اولوب هر حالده تقديم رضای ملوك ايله اطاعت وانقيادده تمكين وثبات ومدافعهٔ اعدای دولتده بذل نقدينهٔ حيات ايدرلر * معلوم اوله كه نظام ملك ودولت حدود سلطنتی اعدادن محافظه وجور وظلمی رعايادن مدافعه يه موقوف اولوب انجق بو ايكی امرك حصولنه اهتمام ايدن ذاتك افسر ابتهاجی اكليل سلطنت ايله آراسته وسرير ملك

ودولته شایسته اولور * لکن اکر ملوك وسلاطین مستریح آرامشکاه عنایتلری اولان رعایا وبرایانك جیب امیدلرین بذل نقدینهٔ آمان ایله مالامال ایدوب مستغرق نعم بیکران ومظهر لطف واحسان دخی ایدرلر ایسه شرایط فتوت ومروتی یرینه کتورمکله رعایایی طرفلرینه تحبیب واماله ایتمش اولورلر * سریره شناسان عقل ودانشه پوشیده دکلدرکه اصحاب فهم وذکا وارباب عقل ودها اولان رجال مسندنشین ملك ودولت اولدقلرنده ضعفای رعیته رفق وملایمت ایله معامله ایتمیوب اکثریا رعایادن تخفیف مؤنت ایله حسن معامله عواقب اموردن غافل یاخود لمصلحة تغافل ایدن شخص عاقلدن صادر اولور * زیرا اصحاب فراست وکیاستك ذهن وقاد وخاطر نقادلری فروغ نورذکا ایله آغاز کاردن انجام حاله واقف اولمغله فکر دقیق ونظر انیق ایله اموال رعایایی ضبط وحساب ایدوب منافع دولتی توفیر قصدیله رعایایه حوصلهٔ وسع وطاقتلرندن خارج تکالیف شاقه تحمیل ایدرلر مع هذا مشکات صدر نبوتدن شرفریز عز وصدور اولان احادیث صحیحه‌دن (سیروا علی سیر اضعفکم) حدیث شریفی مدلولی اوزره عجزه وضعفانك قدرت وتحمللرینه رعایت امر مهم اولمغله حاکم ووالیده قلت ذکا شرط اولوب اصحاب عقل ودها مسند ریاسته اعتلا اولنمقدن منع اولندی * وبو معنی حضرت معاویه‌نك قرنداشی زیاد بن ابی سفیان قصه‌سندن اخذ اولنمشدرکه خلیفهٔ منیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلری زمان خلافتلرنده زیاد بن ابی سفیانی ممالك عراقه والی ایدوب بعده مدت قلیله مرورنده عزل ویرینه آخری نصب ایتدکده زیاد بن ابی سفیان حضرت عمرك حضور عالیلرینه واروب یا امیر المؤمنین بنی امر حکومتده عاجز یا خائن اولدیغمه بناء می عزل ایتدك دیو سؤال ایتدکده جناب فاروق عادل رضی الله تعالی عنه حضرتلری دخی یا زیاد بونلرك بری ایچون عزل ایتدم لکن سن عقل ودها وفرط ذکاده سائر عقوله غالب وادراك وفهمکده فضل ومزیت ثابت اولمغله عقلکده اولان زیاده‌یی رقاب انام اوزرینه تحمیلدن اجتناب سبیله عزل ایتدم دیو جواب باصواب ویردیلر * وبو اثر لطیفك اثرینه علمای شریعت انار الله براهینهم حضراتی دخی اقتدا ایدوب زیاد بن ابی سفیان وعمرو بن العاص کبی افراط عقل وکیاست ایله موصوف اولان رجال مسند ریاسته تصدیر اولنمق کرکدر دیدیلر * زیرا انشاء الرحمن اشبو کتابك آخرنده ذکر وتقریری تصمیم اولندیغی اوزره حاکمده فرط ذکاوعقل ودها طبیعت دولتك مزاجنی تغییر وتبدیل ومراسم سلطنتی تحویل ایدوب خلقك مألوف اولدیغی وادیدن مسلك غیر معهوده سلوك وجادهٔ انصافدن کریوهٔ جور واعتسافه عدول ایله رجال دولتك وسائر رعیتك تشویش واضطرابنه باعث اولور * والله خیر المالکین * بو تقریر وتحقیقدن معلوم اولدیکه اصحاب ملك ودولت وارباب سیف وسیاسته‌ده حمق وبلادت قبیح اولدیغی کبی افراط عقل وذکا دخی معایبدن عد اولنمشدر * زیرا صفات انسانیه‌دن هر صفتك زیاده ونقصان طرفلری مذموم وعدل ووسطی ممدوح ومحمود اولمغله عقل وذکانك افراطی دخی قبیح اولوب ناسك معاش ومعادلرینه صالح مصالح ومنافعی استجلاب ومظالم ومفاسددن اجتنابه وافی عقل وبصیرت کفایت ایدوب فضله وزیاده‌سی معتبر ومرعی دکلدر * کذلك صفت جود وسخا دخی اسراف ایله بخل بیننده متوسط بر خصلت حمیده اولوب زیاده‌سی اسراف ونقصانی بخل اولمغله ایکیسی دخی مذمومدر * وکذلك شجاعت دخی خصال حمیده‌دن معدود جبن ایله تهور میاننده متوسط بر صفت حمیده‌درکه زیاده‌سی قوت غضبیه‌نك افراطی ونقصانی قصورندن اقتضا ایتمکله شجاعتك زیاده‌سی تهور ونقصانته جبن اطلاق اولنوب ایکیسی دخی مذموم وصفت شجاعت متوسط اولمغله ممدوح اولمشدر سائر صفات نفسانیه واخلاق انسانیه دخی بو منوال اوزره واقع اولوب زیاده ونقصان طرفلری مذموم وعدل ووسطلری ممدوحدر بناء علیه فرط ذکا ایله معروف اولان اصحاب مکر وحیله حقنده جن فکرلی آدمدر دیو وصف ایدرلر * والله یخلق مایشاء

(فصل)

فصل ثالث یکرمی اوچنجی فصلی خلافت وامامت صیغه‌لرینك حقیقت ومعنالری بیاننده‌در * معلوم اولاکه بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره ملك ودولتك حقیقت وماهیتی شرح وبیان اولنوب بو زمرهٔ نوع بشرك حیات

ویقالرینه

وبقالری وجه ارضده اجتماع ضروری یه موقوف والدی الاجتماع صلاح ونظاملری دخی ایچلرندن برینک قوت قاهره ایله مسند ریاستده حکم وتصرفنه منوط اولمغله ملك ودولت نظام عالمده امر ضروری اولدیغی تفصیل وتحقیق اولنمش ایدی لکن طبیعت انسانده اخلاق حیوانیه دن عنف وغضب مرکوز اولوب وسطوت سلطنت قهر وغلبه یی موجب اولمغله اکر ملوك وسلاطین اسب تندخوی عنف وغضبی زمام عقل ودین ایله منع ایتمزلر ایسه طریق عدل وانصافدن کروه جور واعتسافه عدول ایله فرمانبر حکم واطاعتلری اولان رجاله حوصله وسع وطاقتلرندن خارج تکالیف شاقه تحمیل ایتکله محو وافنالرینه باعث اولورلر * خصوصا که اغراض ومقاصد مختلف اولمغله هر ملك ودولتك صاحبی کندی قصد وغرضنه موافق بر بدعت سیئه احداثنه مائل اولمغله رعایانك حیرت واضطرابنه باعث اولوب اطاعت ایتمدکاری صورتده ملوك وسلاطین سل سیف قهر ایله رعایایی قتل واعدام ایدرلر * بناء علیه نظام ملك ودولت وسیاست مدنیه ده لازمدر که ملوك وسلاطین سورت عنف وغضبلرینی میزان عدل ایله تعدیل ایدوب بین الانام تصحیح معاملات وترتیب عقوبات ایچون عقل وحکمته موافق ومصلحت وقته مطابق قانون وقاعده لر فرض وتقدیر اولنه که کافهٔ انام تسلیم وقبول ایله احکام ملك ودولته اطاعت وانقیاد ایده لر * نته کیم ظهور اسلامدن مقدم اکاسرهٔ فرس وعجم وسائر امم وقتنده حکما وعقلا اتفاقیله قوانین سیاست فرض وتقدیر اولنوب جمله ناس تسلیم وقبول ایله دستور العمل ایتمشلر ایدی برملك ودولتده که ملایم عقل وحکمت اولان قوانین سیاست ایله عمل اولنمیه ضابطهٔ نظام وانتظاملری مختل اولوب ملك ودولتلری کاله واصل وآفتاب عزتلری افق استوادن حاصل اولمزدن مقدم محو ومضمحل اولمق اوزره عادت الهیه جاری اوله کلمشدر * معلوم اوله که نظام ملك ودولتده لازم ومهم اولان سیاست مدنیه ایکی قسمه منقسم اولوب برینه سیاست عقلیه وبرینه سیاست شرعیه دیرلر * اکر قانون سیاست عقلای دولت وحکمای امت اتفاقیله بحسب العقل فرض وتقدیر اولنوب بین الخلق تصحیح معاملات وترتیب عقوباتده انکله عمله اتفاق اولنور ایسه اکا سیاست عرفیه وعقلیه دیرلر * واکر احکام عدل سیاست حضرت حکیم بی علت جل شأنه طرفندن فرض وتقدیر اولنوب انبیای عظام علیهم الصلاة والسلام واسطه سیله امته تبلیغ اولنور ایسه اکا سیاست شرعیه اطلاق اولنور که کافهٔ عبادك معاش ومعادلرینه نافع وحکم ومصالحی مشتمل اولمغین ملوك نصفت آیین اول احکام عادله وشریعت فاضله یی بین الانام اجرا ومراسم عدل ودادی احیا ایتمکله سعادت دارینه نائل اولورلر * زیرا لذات نعیم دنیا ظل زائل وضیف راحل اولوب غایتی موت وفنایه راجع اولمغله ایجاد امده حکمت ومصلحت الهیه امور دنیویه یه مقصور دکلدر * بلکه آیت کریمهٔ حکمت احتوای افحسبتم انما خلقناکم عبثا مدلولی اوزره خلقت امم وایجاد بنی آدمدن مقصود الهی سعادت دارینه موصل ومفضی اولان حبل متین دین مبین ونهج قویم شرع حکیمدر زیرا اولمغله بالجمله افعال واعمال عباده مصالح معاش ومعادلری شرع شریفده تعیین وهر امرده بر مصلحت نافعه وحکمت بالغه تبیین اولنمشدر * حتی ملك ودولت اجتماع طبیعی بشره نسبت ایله امر ضروری ایکن نهج قویم شرع شریفه سلوك ایله ملوك وخلفا مأمورلردر * فعلی هذا برملك ودولتده که مراسم عقل ودین ترك واهمال اولنوب متابعت نفس وهوا ایله جل همتلری غصب اموال وقتل رجاله مقصور اوله اصحاب شریعت واهل حکمت قتنده قبیح ومذموم اولور * واکر نظام ملك ودولت اجتماع عقلای امت واتفاق اساطین حکمت ایله مرسوم ومرتب اولان قوانین عقلیه اوزره جاری اولوب احکام شرعیه یه قطعا نظر واعتبار اولنمز ایسه اول دولت دخی بحسب الشرع الانور مقبول ومعتبر دکلدر * زیرا اعیان دولتك زمام رأی وتدبیرلری دست عقله تسلیم اولنوب فروغ نور شریعت ایله دیدهٔ بصیرتلری روشن ومستنیر اولمغله * ومن لم یجعل الله له نورا فماله من نور آیت کریمه سی مدلولی اوزره راه طلبده خبط وخطادن امن وسلامت متصور اولمز * ثانیا جناب حق وفیاض مطلق جل شأنه حضرتلری انسانه عقل وقدرت ورشد وبصیرت احسان ایدوب بعده لطفا وکرما انزال کتب وبعث رسل ایله معاش ومعادده عباده صالح منافع ومصالحی تذکیر وانهمال شرور ومفاسددن تحذیر ایله لطف واحسانی تکمیل وتوفیر ایلدی * خصوصا دار عقباده عباده نافع مصالح ومنافعدن بیلمدکاری اموری دخی لسان نبوت ایله انلره تعلیم ایدوب

(انما هی أعمالكم تردّ علیكم) حدیث شریفی مدلولی اوزره اعمال بشردن خیر وشرك جزاسی كندیلره راجع اوله جغنی بیان ایلدی * وانسانك مجرّد كندی عقل قاصری وفكر قاثری ایله ترتیب ایتدیكی قانون سیاست ملك ودولت معاش ومعادلرینك صلاح ونظامنده كافی اولمیوب بلكه یعلمون ظاهرا من الحیاة الدنیا وهم عن الآخرة هم غافلون نص كریمی اوزره انجق منافع دنیویه لرینی تحصیله توسل وحكیم مطلق جل شأنه حضرتلرینك ارادهٔ علیه سی اموراخرویه لری نظامنه تعلق ایتمكین بعث رسل وانزال كتب ایله اصحاب عقل وفهمی منهج قویم شرع مبینه ارشاد ایلدی * وحفظ امانت كبرای شریعتی انبیای عظامه وبعدهم بنه قائم اولان ملوك وخلفایه تفویض ایدوب بین العباد تنفیذ احكام شریعت ایله مأمور ایتمكین قانون شرع شریفی نصب عین قبول ایدن ملوك ستوده سلوك ملك ودولتلرینه خلافت اسمی اطلاق اولندی * بوتقدیرجه طبقات ملك ودولت ومراتب سلطنت اوچ نوع اوزرینه مرتب اولوب برقسمی خلافت وامامت وبرقسمی ملك سیاست وقسم ثالثی ملك طبیعی اولمغله هربرینك حقیقت وماهیتی بیان اولنور كه نه محلده وارد اولورسه بونلرك معنالری فهم وادراك اولنوب هربرینك شرایط واحكامی اجرا واعتبار اولنه * ملك طبیعی اول ملكدركه انده اهل ملك قطعا عقل وشرعه نظر واعتبار ایتمیوب قطاع طریق كبی دائما مقتضای عنف وغضب اوزره غصب اموال وقتل رجال ایله مدار حكم وتصرفلری مظالم ومفاسده مقصور اولور * وملك سیاست اول دولت وسلطنتدر كه انده مجرّد اعمال فكر ونظر دستور العمل قیلنوب اجتماع عقلا واتفاق حكما ایله ترتیب اولنان مراسم ملك ودولت وقوانین سلطنت ایله عمل اولنور * امامر اسم خلافت وامامت اهل شرع شریفه مخصوص بردولت عادله وسلطنت فاضله دركه اول دولتك صاحبی هرخصوصده شرع شریفی نصب عین رضا ایدوب اموردینیه ودنیویه ده حكم وتصرفلری قانون شرع شریفه مطابق وموافق اولور * بناء علیه امامت وخلافتده مدار اصلی شرع مبین اولوب ملوك نصفت آیین حفظ قواعد شریعت وضبط سیاست امّت ایله صاحب شریعت مقامنه قائم اولمغله اقسام ملك ودولتك بونوعنه خلافت تسمیه اولندی * والله الحكیم العلیم

(فصل)

فصول كتابدن اوچنجی فصلك یكرمی دردنجی فصلی خلافت وامامتك شروط واحكامنده اهل ملت وعلمای امّتك اختلافلری بیاننده در * معلوم اوله كه اشبو فصل سابقده ذكر وتفصیل اولندیغی اوزره رتبهٔ سامیهٔ خلافت ضبط دعایم شریعت وحفظ قواعد سیاستده صاحب شریعت وسلطان سریر رسالت مقامنه قائم اولمغله علمای متقدمین انار الله براهینهم حضراتی بومنصب والاقدرك عنوان عز واعتبارین خلافت اسمیله حزین ومحلی ایدوب ملوك متشرعین وائمهٔ مسلمین القاب سامیهٔ خلفا ایله تلقیب اولندی * لكن صدر اسلامدنصكره نور ساطع الظهور دین مبین ایله اقطار زمین روشن ومنور اولوب مسافهٔ حدود اسلام واسع ومسالك وممالك متسع اولمغله شرایط منصب خلافته رعایت متعذر وبینلرنده بحر هند كبی حائل وحاجز اولمیان ممالكده ملوك وسلاطین متعدد ومتكثر اولدقده ائمهٔ متأخرین امام مسلمینه سلطان دخی تسمیه ایتدیلر * اماخلیفهٔ اسلامه امام اطلاقی امام صلوته تشبیه طریقیله واقع اولوب جماعت مسلمین ادای صلوتده امامه اقتدا واتباع ایتدكاری كبی كافهٔ اهل اسلام دخی اموردینیه ودنیویه ده اولی الامره اطاعت وانقیاد ایتملریله رتبهٔ سامیهٔ خلافته امامت كبری وخلیفهٔ اسلامه امام المسلمین دیدیلر * ودخی سلطان اسلامه خلیفه اطلاقی بوندنناشیدر كه متبوع الكل * هادی السبل * سلطان سریر اصطفا * وپادشاه هردوسرا * رسول كبریا * محمد مصطفی * علیه افضل التحایا * حضرتلرینك طرف همایونلرندن بین الامّه تنفیذ احكام شرعیه ده مقاملرینه قائم اولمغله مطلق خلیفه اطلاق اولنوب وخلیفهٔ رسول الله دخی تسمیه اولنور * لكن سلطان اسلامه خلیفة الله اطلاقنده علما اختلاف ایدوب علمای دین مبینك اكثری بواطلاقك جواز وصحتنه ذاهب اولوب دیدیلر كه اگرچه جناب حق هرحالده حاضر وجمله احواله ناظر اولوب خلافت ووكالت غائبه مخصوص اولمغله بومقامده خلیفه لفظی ایله معنای حقیقیسی

مراد اولنمیوب بلکه جناب رب العالمین جل شأنه حضرتلرینك امر ونهیی عبادی بیننده تنفیذ ایدن ذاته
علی طریق المجاز اطلاق اولنور * بعضیلری دخی سلطان مسلمینه خلیفة الله اطلاقنك صحت وجوازینه آیات
قرانیه‌دن انی جاعل فی الارض خلیفة آیت کریمه‌سیله وجعلکم خلائف الارض نظم شریفیله
استدلال ایدوب دیدیلرکه بو آیتلر کافهٔ بنی آدمك وجه ارضده جناب حق طرفندن خلافت عامه‌لرینه دلیل
اولمغله جمله بنی آدم خلفاء الله اولوب ملوك وسلاطینه دخی بو معنی ایله خلیفة الله اطلاق اولندی دیدیلر *
لکن وجه اصح قول اولدرکه جمهور علماء ذکر اولنان آیتلرده خلافتی خلافت عامه معناسنه حملدن منع ایدوب
معنای آخر ایله تفسیر وتأویل ایتدیلر * وبعض علماء دخی خلیفة الله اطلاقنی تجویز ایتمیوب خلیفهٔ رسول
الله ایله تلقیب وتسمیه‌یی لایق کوردیلرکه یارغار شفیق حضرت ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه
حضرتلری سریر خلافتی تشریف ایتدکده اصحاب کرام حضرت صدیقه یا خلیفة الله دیو خطاب ایتملریله
حضرت ابی بکر بن خلیفة الله دکلم لکن خلیفهٔ رسول اللهم دیو صحابهٔ کرامی کندویه خلیفة الله اطلاق
ایتمکدن منع ونهی ایلدیلر * لکن اکثر علماء ذکر وتفصیل اولنان وجه اوزره خلیفة الله اطلاقنی تجویز
ایتمکله سلاطین اسلام بو لقب سامی ایله تلقیب وتسمیه اولنمشدر * بوندنصکره معلوم اوله که انقضای زمان
نبوتدنصکره امام وخلیفه نصبی امت اوزرینه واجب اولوب وجوبی اهل سنت قتنده ادلهٔ شرعیه‌دن اجماع
امت ایله یعنی کبار صحابه وتابعین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك اتفاقلریله ثابتدر * زیرا سلطان
تاجدار رسالت رونق طراز اریکهٔ نبوت علیه افضل التسلیم والتحیت حضرتلرینك طائر علیین مسیر روح
پرفتوحلری سرادقات لاهوته شهپر کشای عزم اولدقده اول نور اقدسك دفن جسد مقدسلری ایله صندوقهٔ
زمینی تشریف ایتمزدن مقدم صحابهٔ کرام رضی الله تعالی عنهم اجمعین حضراتی هجرتسرای دلارای طیبهٔ
طیبه‌ده سقیفهٔ بنی ساعده نام محله جمع اولوب تعیین منصب خلافت بابنده اجالهٔ اقداح مشورت تقدیمندنصکره
یارغار شفیق حضرت ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلری جمله‌دن احق اولوب شایستهٔ منصب
امامت اولمغله بیعت اولنوب عامهٔ اموردده زمام حکم وتدبیری کف کفایتلرینه تسلیمه مبادرت ایتدیلر *
وصدر اسلام وعهد تابعیندن الی یومنا هذا هر عصرده حال وشان بو منوال اوزره جاری اولوب بر وقتده ناس
بو سنت متبعه‌یه مراعاتی ترك واهمال ایله امرلرنده انفراد واستقلال داعیه‌سنده اولمدیلر فعلی هذا
نصب امام اجماع امت ایله ثابت وواجب اولوب واجماع قطعی احکام شرعیه‌یه دلالتده سند قوی اولمغله
نصب امامت سادات اهل سنت قتنده دلیل شرعی ایله ثابت اولمش اولور * وفرق ضاله‌دن جمهور معتزله ایله
زیدیه طائفه‌لری نصب امامك وجوبنده اهل سنت ایله همدست وفاق اولوب لکن وجوبی عقل ایله ثابتدر
دیو رأی ایتدیلر * شویله که نصب امام حقنده دلیل شرعی دخی وارد اولمسه بر عقل ایله امت اوزرینه
وجوب وفرضیتنی ادراك ایدوب ترك ایتدکاری صورتده دنیاده مذموم وآخرتده عقابه مستحق اولورلر
دیدیلر * حتی صحابه وتابعینك نصب امامده اجماع واتفاقلری دخی عقول صافیه‌لرینك حکم وقضاسنه
مبنی قیلوب کتاب وسنتدن بر سند شرعی‌یه مستند دکلدر دیدیلر * ونصب امامك امت اوزرینه بحسب
العقل وجوب وفرضیتنی بو وجه ایله بیان ایدوب دیدیلرکه بالطول والعرض صحیفهٔ معمورهٔ ارضده ساکن
اولان آحاد امم وزمرهٔ بنی آدم کسب معاش وتحصیل مابه التعاشده بربرلریله معامله ومعاونته محتاج اولملریله
اماکن متفرقه‌ده حیوانات وحشیه کبی منفرداً سکون واقامتلری تمکن اولمیوب بلکه دشت وصحراده
یا امصار وقراده علی وجه الاجتماع سکون واقامته احتیاجلری امر ضروریدر * وطبیعت بشرده شر
وفساد وعنف وعناد مرکوز اولمغله لدی الاجتماع بربرلرینك مال وعیاللرینه تعرض ایله اطالهٔ دست تعدی
ایتدکده اصحابی دخی داعیهٔ حفظ مال وغیرت عیال ایله قدم نزاعه قیام ایدوب بینلرنده منازعات کثیره
ومخاصمات شدیده جاری اولور * وکیده‌رك منازعه ومقابله دخی مقاتله ومحاربه‌یه باعث اولمغله اجرلرنده
تهدیدی ایقاعه وحکمنی اجرایه قادر برسلطان قاهر اولمدقجه نظام عالم مختل اولوب وجه ارضده نوع بشرك
محو وهلاکنه مؤدی اولور * مع هذا مشیت علیهٔ الهیه وحکمت بالغهٔ صمدانیه وفقی اوزره روی زمینده
نوع بشرك حیات وبقالری مطلوب ومقصود اولوب وصحیفهٔ معمورهٔ ارضده آنلرك امن وسلامت اوزره

دوام و بقالرنده حکمت و مصلحت اولمغله امت اوزرینه نصب امامك وجوبی ثابت اولدی دیو بو دلیل عقلی ایله استدلال ایتدیلر * وبو معنایی بعینه جمهور فلاسفه وحکما اثبات نبوت ورسالت ماده سنده ملاحظه ایدوب ارسال رسل وبعث انبیا حق جل وعلا حضرتلرینك اوزرینه واجبدر دیدیلر * مع هذا فصول سابقه ضمننده حکمای قاصرین وفلاسفهٔ خاسرینك اقوال شنیعه لری دلیل قوی وبرهان قطعی ایله ابطال اولنوب جناب حق وحکیم مطلق فاعل مختار اولمغله اوزرینه برشیئك فعل وترکی واجب اولمدیغی تفصیل وتحقیق اولنمشیدی * خصوصا عنوان کتابده ذکر اولنسان دلیلده حکما برمقدمه ذکر ایتمشلر ایدیکه ملك ودولتك حصولی حکم شریعته تخصیص وشریعتسز سلطنت اولمز دیو تصریح وتنصیص ایدوب دیدیلرکه ملوك وسلاطینه ناسك اطاعت وانقیادلری انجق معجزات باهره وآیات ظاهره ایله مؤید انبیا واسطه سیله طرف باریدن نازل شرع شریفه موقوف اولوب کافهٔ انام اول دین وشریعته مؤمن ومعتقد وملوك ستوده سلوك دخی تنفیذ واجراسنی متعهد اولمغله عامهٔ ناس ملوك وسلاطینه اطاعت وانقیاد ایدرلر دیو جمهور حکمای متأخرین جمله دول وسلطنتلرك نظام وقیامنی اجرای احکام شریعته ربط وتعلیق ایتدیلر * مع هذا بو مقدمه نك جمیع ملك ودولده صدق وجریانی مسلم اولمغله کذب وبطلانی ظاهردر * زیرا حوزهٔ حمایهٔ ملك ودولتدن وپیرامن ساحهٔ سلطنتدن دفع مظالم عباد ومنع شر وفساد اجرای احکام شریعت ایله حاصل اولدیغی کبی کاهیجه دخی مجرد سطوت ملك ودولت وقوت قاهرهٔ اهل شوکت ایله متحقق اولور * نتکیم تارك دین وشریعت ومنکر یوم آخرت اولان طائفهٔ مجوس منحوس وعبدهٔ اوثان ایله قطعا معلرینه دعوت نبوت وخبر شریعت واصل اولمیان قومه مخصوص دولتلرده انجق سطوت ملك ودولت ایله دفع شرور ومفاسد اولنوب قوت قاهرهٔ ملوك ایله حوزهٔ ملك ودولتلری ظلم وتعدیدن حمایت وصیانت اولنور * یاخود بحسب العقل جائز وممکندرکه رفع شقاق ودفع نزاعده عقل وبصیرت حاکم اولوب ظلم وفسادك قبح وحرمتی اکثر عقلانك معلومی اولمغله حین اجتماعده اصحاب عقل ودانش جور وظلمدن خود بخود اجتناب واحتراز ایدهلر * فعلی کلا التقدیرین فلاسفه وحکمانك اثبات نبوتده وطائفهٔ معتزله ایله زیدیه نك نصب امامتده لدی الاجتماع دفع نزاع انجق اجرای حکم شریعت ایله حاصل اولوردیو ادعالری صحیح اولمیوب بلکه نظام عالم وانتظام اموربنی آدم نصب خلیفه وامام ایله حاصل اولدیغی کبی سطوت رؤسای قبائل وعشایر ایله یاخود ظلم وفساددن ناسك امتناعیله دخی حاصل اولمق بحسب العقل جائز اولمغله نه مسئلهٔ نبوتده فلاسفه وحکمانك ونه نصب امامتده معتزله وزیدیه نك اشبو ذکر اولنسان دلیل عقلیلری صحیح وجاری اولمدیغی ظاهردر بو صورتده سادات اهل سنت مذهبی اوزره امت اوزرینه نصب امامك وجوبی ادلهٔ شرعیه دن اجماع صحابه وتابعین ایله ثابت اولوب دلیل عقلی ایله ثبوتی حلیهٔ صحتدن عاطل اولدیغی متحقق اولدی ۞(مترجم فقیر صاحب کثیر التقصیر)۞ کتب کلامیه ده امامت وخلافت مبحثنده اهل سنت ایله معتزله نك ادله سنه نظر ایدوب اثبات وجوب امامتده اهل سنتك شرعله ومعتزله وزیدیه نك عقل ایله تمسکلری حسن وقبح افعالده بینلرنده واقع اولان اختلافه مبنی اولدیغی ظاهر اولدی * زیرا اشاعره قتنده افعال عبادك حسن وقبحی شرعله ثابت اولوب عقل ایله معلوم دکلدر * یعنی حق جل وعلا حضرتلری عبادینه برفعلی ایشلمك ایله امر ایدرسه اول فعل حسن اولوب ایشلدیکی صورتده دنیاده ممدوح وآخرتده ثوابه نائل وترك ایتدیکی صورتده دنیاده مذموم وآخرتده عقابه مستحق اولور * کذلك برفعلدن نهی ایدرسه ایشلدیکی صورتده دنیاده مذموم وآخرتده عقابه لایق اولوب ایشلمدیکی صورتده دنیاده ممدوح وآخرتده عذاب وعقابدن خلاص اولور * بو معنایه حسن وقبح اهل سنتدن اشاعره قتنده انجق الله تعالی حضرتلرینك امر ونهیی ایله معلوم اولوب عقل بشر بو امری ادراکدن قاصردر * اما معتزله دیرلرکه افعال عباد ذاتنده یاحسن ایله یاقبح ایله متصف اولوب حسن اولدیغی صورتده البته حق تعالی آنکله امر وقبیح اولورسه فعلندن نهی ایدر * وعقل بشر بعض افعالك حسن وقبحنی ادراك ایدوب امر ونهی الهی ورودینی ایجاب ایتمکله بعث رسل وانزال کتب دخی واقع اولنجه عبدك اوزرینه فعل حسنی ایشلمك واجب وفعل قبیحدن بحسب العقل اجتناب لازمدر دیدیلر * کذلك نصب امام دخی نظام عالم وصلاح بنی آدمه باعث اولمغله امت اوزرینه اقامتی عقلا واجب اولوب

كتاب وسنت واجماع امت ايله ثابت اولمسه دخی امت ترك ايتدكلری صورتده دنياده مذموم وملوم وآخرتده
عتابه مستحق اولورديديلر * امّا اهل سنت قتنده افعالك حسن وقبحی شارع طرفندن امر ونهيك ورودينه
موقوف اولمغله نصب امامك حسنی وامّت اوزرينه وجوبی دخی ادلّهٔ اربعهٔ شرعيه دن اجماع امّت ايله
ثابت اولوب عقول قاصرهٔ انسانيه ايله وجوب وحرمت ثابت اولمازديديلر * بو محلده كلام تمام اولدی *
معلوم اوله كه فرق ضالهٔ اسلاميه دن بعضيلری دخی امّت اوزرينه نصب امامك عدم وجوبنه ذاهب اولوب
نصب امام عقلا وشرعا واجب دكلدرديديلر * بو رأی ضعيف ومذهب سخيفه معتزله دن اصم ايله بعض
خوارج ذاهب اولوب ديديلركه عبد مكلف اوزرينه انجق احكام شريعت ايله عمل واجب ولازم اولمغله اهل
اسلام عدل وصلاح اوزرينه اجماع واتفاق ايدوب احكام شرع شريفی تنفيذ واجرايه سعی واهتمام ايتسه لر
امام وخليفه نصبندن مستغنی اولورلرديديلر * بونلرك رأی ضعيفلری اجماع امّت ايله باطل وحليهٔ صحتدن
عاطل اولوب صدر اسلامده صحابه وتابعين رضوان الله تعالی عليهم اجمعين حضراتنك نصب امامده واقع
اولان اجماع واتفاقلريله مذهبلرينك بطلان وفسادی ظاهردر * واهل بدعتك بو مذهب باطلی اختيارده
شبهه لری بودركه دائرهٔ ملك ودولتده مقتضای شهوت وغضب ايله جور وتعدّی كثير وعدل ونصفت قليل
اولوب ولاة وحكام مسند عزوجاهه نائل وزمام اموره مالك اولدقده شهوات جسمانيه واغراض نفسانيه لرينی
اجرايه ميل ورغبت ايدرلر * مع هذا متابعت نفس وهوا ومحبت دنيا شرعا مذموم اولوب زهد وتقوی
واجبهٔ ذمّت عباد وملك ودولت واسطهٔ ظلم وفساد اولمغله نصب امام امّت اوزرينه عقلا وشرعا واجب اولمز
ديديلر * بونلرك شبههٔ واهيه لرندن علمای اهل سنت وسائر فرق ملت ايكی وجهله جواب ويروب ديديلركه
حاشا كتب شرع شريفده مطلق ملك ودولت حقنده بحسب الذات قدح وذم وارد اولميوب بلكه دولت
وسلطنت ضمننده اتباع نفس وهوا ومحبت متاع دنيا ايله واقع اولان جور وفساددن منع اولنمشدر *
وبو دخی معلوم ومقرّردركه جناب احكم الحاكمين وخير المالكين جل شأنه حضرتلری عدل وانصاف ايله
متصف اولان قوللرينی قرآن كريم وفرقان عظيمده مدح وثنا ايله ذكر ايتديكی كبی مرتكب شر وفساد اولان
عصاة مؤمنين حقنده دخی توبيخ وتشديد ايلمشدر * وملك ودولت ضمننده احكام شريعت اجرا ومآثر
عدالت احيا اولنديغی كبی مظالم ومفاسد دخی واقع اولوب ملك ودولت عدل وانصافه مقرون اولورسه
شرعا ممدوح وظلم وجوره مقارن اولورسه مذموم اولور * لكن فرق ضاله دن اصم ايله خوارج رأيلری
اوزره ملك وسلطنت مظالم ومفاسددن خالی اولمزدی بو سبب نظام عالم وباعث آسايش امم اولان ملك وسلطنتك
مطلق مذمّتی لازم كلميوب بلكه نصب امام ايله حاصل اولان مصالح عظيمه ومنافع جليله مفاسد جزئيه يه غالب
اولمغله امّت اوزرينه نصب امامك وجوبنی اقتضا ايدر * تحكيم شهوت وغضب حقنده وارد اولان ادلهٔ
شرعيه بو ايكی صفتك بالكليه ترك وتعطيلنی اقتضا ايتميوب بلكه بحسب الشرع لازم اولان محلده اعمال قوهٔ
شهويه وغضبيه واجب اولديغی كتب شرعيه ده مسطوردر * زيرا جناب حق وحكيم مطلق جل شأنه
حضرتلری انسانی ايجاد ايتدككده طينت بشرده شهوت وغضب خلق ايدوب جلب نفعده شهوتی ودفع
ضررده غضبی آلت ايلدی * شويله كه انسان نشو ونما وحيات وبقاده اكل وشربه ودوام نسل ونسبده
مباشرت نسوانه محتاج اولمغله قوهٔ شهويه لازم اولوب شهوت ساقط اولسه نوع بشرك محو وفناسنه باعث
اولور * كذلك دفع خصوم ومنع هجوم اعداده قوهٔ غضبيه اعمال اولنميوب ترك واهمال اولنسه انسانك
نفس وعيالی وملك ومالی طعمهٔ شمشير تيز وربودهٔ چوكان ستيز اولمق مقرّردر * لكن شهوت وغضبده افراط
وتفريط ايله زياده ونقصان طرفلری مذموم واعتدالی ممدوح وهر برينی شرعا لازم اولان محله صرف ايله عبد
مكلف مأمور اولوب اسراف وتجاوزدن ممنوعلردر * بو تقديرجه تعطيل شهوت وغضب سبب هلاك نسل
ونسب اولديغی كبی مراسم ملك ودولت دخی باعث اختلال مصالح امّت اولور * علی الخصوص داود
وسليمان عليهما الصلاة والسلام حضرتلری اريكه نشين خلافت وامين خاتم نبوّت ايكی پيغمبر عالی حضرت
اولوب تأييد وحی آسمانی وشرف خطاب ربانی ايله مشرف ايكن تخت نشين خلافت وامامت اولوب
ذات ستوده صفاتلرينه مخصوص برملك ودولت احسان اولنمش ايديككه بدايت خلقت عالمدن

بيرامن دامن قيامته دك ملوك روى زميندن برفردك پيرايهٔ افسرا بتهاجى اولميه جغى نصوص شرعيه ايله ثابتدر * اكر ملك ودولت ذاتنده مقدوح اوليدى حضرت سليمان عليه الصلاة والسلام وهب لى ملكا لا ينبغى لاحد من بعدى فحواى شريفى اوزره جناب رب العالميندن ملك ودولت طلب ايتمزلر ايدى وينه طائفهٔ خوارجك شبههٔ واهيه لرندن برجواب باصواب دخى بودركه بونلر ملك ودولت مظالم ومفاسددن خالى اولمزدى بواقت اوزرينه نصب امامك وجوبنى منع ايله جمهور علماى امته مخالفت ايدوب لكن اقامت مراسم دين وملت وتنفيذ احكام شريعت ايله عمالك عباد اوزرينه وجوبنده اهل حق ايله موافقت ايتديلر * مع هذا اجراى احكام شريعت سياست ملك ودولته موقوف اولوب نصب امام اولمديغى تقديرجه دخى اتفاق امت ايله تنفيذ احكام ملت ضمننده ملك وسلطنتك حصولى امر ضرورى اولور * بو تقديرجه فرقهٔ خوارجك دليل وشبهه لرى مدعالرينك خلافنى ايجاب واقتضا ايتمكله كلاملرى متناقض اولوب دعوالرينك بطلان وفسادى كندى دليللريله ثابت اولور * چونكه مذهب حق اوزره اجماع صحابه وتابعين ايله نصب امام امت اوزرينه شرعا واجب اولوب اهل حل وعقد اختياريله عقد بيعت خلافت فرض كفايه اولمغله أطيعوا الله وأطيعوا الرسول وأولى الامر منكم نص كريمى اوزره كافهٔ انامك خليفهٔ اسلامه اطاعت وانقيادلرى واجب اولور * معلوم اوله كه علماى متقدمين انار الله براهينهم حضراتى ومتأخريندن امام نووى وامام مازرى حضرتلرى قتنده برعصرده ايكى امامك منصب خلافتده اجتماعى جائز اولميوب تعدد خلفا شق عصاى موحدين واختلال امور مسلمينى موجب اولمغله امام واحده بيعت لازمهٔ ذمت امت ارديديلر * زيرا جمهور علماى ملت صحيح مسلمده كتاب الامارتده مسطور اولان احاديث نبويه دن (اذا بويع لخليفتين فاقتلوا الآخر منهما) حديث شريفنك وبو بابده وارد اولان سائر احاديث صحيحه نك ظاهرلريله عمل ايدوب بلاد اسلاميه ده ايكى امامك سرير خلافتده اجتماعنى تجويز ايتمديلر لكن فروغ آفتاب اسلام اطراف واقطاره واصل وممالك اسلاميه ده وسعت حاصل اولوب اطراف بعيده ده اقامت مصالح مسلمينه امام واحد كافى اولمامغله بعض علماى متأخرين بلدهٔ واحده ده يالحوق عون ونصرت ايله مسلمينه امداد واعانت ممكن اولان ممالكده ايكى امامك حكم وتصرفى جائز دكلدر ديو متقدمين ايله اتفاق ايلديلر * اما اول ممالك اسلاميه كه بينلرنده بحر هند كبى حائل وحاجز اولوب خليفهٔ اسلام طرفندن بروجهله حفظ وحمايه وقدر كفايه عسكر ارسالى ممكن اولمديغى صورتده بعض علماى متأخرين اقصاى ممالك اسلامده امام آخر نصبنى تجويز ايلديلر * حتى شيخ المتكلمين استاد ابو اسحاق اسفراينى ايله امام الحرمين حضرتلرى ارشاد نام كتابنده بو رأيه ذاهب اولوب وعلماى مغاربه واندلسيينك رأيلرنده دخى بو مسلكى اختيار فهم اولنور * زيرا عهد سابقده بلاد اندلسده علما وفضلا كثير اولوب كرسئ ممالك عباسيه اولان دار الملك بغداد ايله ممالك اندلس ميانلرنده مسافه غايةالغايه بعيد وبينلرنده بحر سفيد حائل اولمغله اهاليسى اقارب خلفاى بنى اميه دن ناصر عبد الرحمانى خليفه نصب ايدوب ناصرى وآندنصكره اريكه نشين خلافت اولان اولاد وابنالرينى امير المؤمنين لقبيله تلقيب ايتديلر * وكذلك بنى اميه دنصكره اقصاى ديار غربيه ملوك موحدين دخى مقر خلافتدن زياده بعيد ممالكده اجلاس اولنديلر * لكن علمانك اكثرى ممالك بعيده ده نصب امامينك صحت وجوازى اجماعه مخالفدر ديو متأخرينك كلاملرينى رد ايدوب تعدد خلفايى بروجهله تجويز ايتمديلر (صاحب ترجمه عبد فقير پيرى زاده محمد صاحب التقصير) بوشمده كتب معتبرهٔ كلاميه يه امرار نظر ايدوب بو مسئله ده مشاهير ائمهٔ حنفيه وشافعيه دن ومشايخ اشاعره وماتريديه دن نقل صحيح ايله منقول وبين العلما معتبر ومقبول اولان اقوال صحيحه نك سرد وبيانى مناسب اولمغله على قدر الطاقه ذكر ونقلنه تصدى اولندى * معلوم اوله كه تعدد ائمه وخلفا افتراق كلمهٔ اسلام واختلاف آراء انامى موجب اولوب اختلاف كلمه دخى اختلال نظام امته مفضى اولمغله علماى متقدمين خصوصا صحابه وتابعين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتى لا يجتمع سيفان فى غمد واحد مدلولى اوزره بر كامده ايكى شمشيرك وبر نيامده ايكى شمشيرك اجتماعى جائز اولمديغى كبى سرير خلافته ايكى امامك تصديرينى تجويز ايتميوب زمام امور مسلمينى امامهٔ سبحهٔ نظام اولان امام واحدك كف كفايتنه

تسليم ايتديلر * وعلماى متقدمينك منصب خلافتى امام واحده قصر ايله ممالك اسلاميه ده تعدد خلفايى تجويزا يتملرى بوندننشادركه سلطان سرير رسالت عليه افضل التحيت حضرتلرى عالم ناسوتدن سرادقات لاهوتى تشريف ايتدكلرى وقتده انصار سعد بن عباده حضرتلرينى اوزرلرينه خليفه نصب ايتمك مراد ايدوب منا امير ومنكم امير مدلولنجه كنديلردن بر امير واصحاب مهاجريندن بر امير نصب اولنمق اوزره ايكى خليفه نك اجتماعنى رأى ايتمشلرايدى بعده يار غار شفيق ابى بكر الصديق رضى الله تعالى عنه حضرتلرى سقيفهٔ بنى ساعده نام محلده محضر اعيان صحابه ده عقد اولنان مجلس عالىده بعد الاحتجاج لا يسع سيفان فى غمد كلامىله منصب خلافتده اشتراكك عدم جوازينى تصريح بيورملريله جملهٔ اصحاب كرام فريدهٔ كلام صديقى زيور قلادهٔ قبول ايدوب يكسر مهاجرين وانصار ابى بكر خلافت وامامتنه اجماع واتفاق ايلديلر * وعلماى حنفيه دن برهان المحققين وخاتمة المجتهدين علامة الانام ابن همام حضرتلرى فن كلامده مسايره نام تأليف خطيرلرنده وائمهٔ شافعيه دن امام ماوردى احكام سلطانيه ده وسائر ائمهٔ دين كتب معتبره لرنده تفصيل ايتدكلرى اوزره جمهور علماى اهل سنت واكثر اعلام فضلاى امت بو معناده همدست وفاق اولمشلردركه اهل اسلام بر عصرده ايكى امامه بيعت ايدوب بعضيلرى برينك وبعضيلرى آخرك امامتنى قبول ايله سرير خلافته ايكى امامى تصدير ايتسه لر جمهور اهل سنت سبق وقدمه وامام غزالى بيعت اكثره اعتبار ايدوب ديديلركه قنغيسنك خلافتى اقدم واسبق ياخود فرمانبر اطاعتى اكثر واوفر ايسه سرير خلافته اول ذات ستوده صفات احق واليق اولوب آخرك بغى وفسادى لازم وخليفهٔ اوله اطاعت ايتميوب دعواسنده مصر اولورسه قتل واعدامى واجب اولور ديديلر * باخصوص مملكتلرى مابينده بحر هندكبى حائل وحاجز اوليوب حفظ ثغور وحمايهٔ حدوده قدرت واقامت مراسم شرع شريفه مكنت مقرر اولدقده متأخرين قتنده دخى تشريك خلافت ايله ايكى امامك اجتماعى جائز اولمامغله مسئلهٔ مفروضه متقدمين ومتأخرين قتنده اتفاقى اولور ۞ مترجم صاحب فقيرك كلامى تمام اولوب علامهٔ ذو فنون مؤرخ ابن خلدونك كلامى ترجمه سنه شروع اولندى ۞ معلوم اوله كه علماى متأخرينك بعضيلرى منصب خلافتده ايكى امامك اجتماعنك عدم جوازنده امتناع شريك بارى واثبات توحيد الهيده وارد اولان لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا آيت كريمه سيله استدلال ايلديلر * تقريرى بويله دركه جناب حق وفياض مطلق جل شانه حضرتلرى ذات وصفاتنده شريك ونظيردن منزه ومقدس اولديغى عبادينه بيان ايچون ارض وسماده ذات اعلاسندن غيرى خلق وايجاده قادر آلهه موجود اولسه ارض وسمانك نظامى فاسد ومختل اولوب الوهيتده كثرت وتعدد فساد واختلالى موجب دردبو اثبات توحيد بارى ضمننده تعدد خلفانك عدم جوازينه دخى اشارت وارد ديديلر * لكن جناب رب العالمين جل شأنه حضرتلرى بو آيت كريمه ده دليل عقلى وبرهان قطعى ايله كندى وحدانيتى اوزرينه استدلاله عبادينى ارشاد ايدوب توحيد بارى مسائل اعتقاديه دن ونصب امام احكام شرعيهٔ عمليه دن اولمغله بو نظم كريمك مضمون منيفى ايله امامت مسئله سنى اثبات صحيح اولمز * بو مقامك تحقيق وبيانى بويله دركه ائمهٔ مفسرين وسائر علماى محققين بو آيت كريمه ايله جناب حقك وحدانيتى اوزرينه وجوه عقليه دن بر قاچ وجهله استدلال ايدوب نظم كريمده تعدد آلهه ايله فساد ارض وسما بيننده واقع اولان ملازمهٔ عقليه يى بويله توجيه ايتديلركه اكر ارض وسماده الله تعالى دن غيرى صفات الوهيتى جامع برقاچ اله اولسه ارض وسماوسائر اشيا موجود اولمامق لازم كلوردى زيرا خلق اشيا شوندن خالى دكلدركه يا الهين مفروضينك مجموعنك قوت وقدرتلريله حاصل اولوب ياخود مستقلا هر برينك يا الهين برينك خلق واقتداريله موجود اولور * اكر خلق وايجادده على وجه الانفراد هر برينك قوت وقدرتى كفايت ايتميوب ايكيسنك اقتداريله حاصل اولورسه معبود واله ده كمال قدرت واستقلال وقوت شرط اولمغله ايكيسى دخى الوهيته لايق اولمديغندن ماعدا ذاتلرنده تركب لازم اولمغين حدوث وامكانى مقتضى وممكناتك عدم وجود وفسادينه مفضى اولور * اكر خلق اشياده الهين مفروضينك هر برينك قوت وقدرتى كافى اولوب على وجه الاستقلال هر برى خالق وصانع فرض اولنورسه بر اثرك ايكى مؤثر تامدن صدورى ومعلول واحد اوزرينه علتين مستقلتينك تواردى لازم كلمكله فرض مذكور محال

اولوب عالمك فسادى بالبداهه ظاهر اولور * واكر خلق وايجاد ايچون برينك قوت وقدرتيله حاصل اولوب آخرك تصرفى جارى اولمز ايسه ترجيح بلا مرجح فسادى لازم كلمكله موجودات ممكنه خلق اولنمامق لازم كلوردى * خلاصهٔ كلام تعدد آلهه ذكر اولنديغى اوزره اوچ امر محالى مستلزم اولمغله باطل اولوب جناب حقك ذات وصفاتنده وحدانيتى ثابت اولور * بناء عليه بو آيت كريمه نك مضمون منيفى مسائل اعتقاديه دن مسئلهٔ توحيد بارى اثباتى ايچون دليل عقلى وبرهان قطعى اولوب ومسئلهٔ امامت مكلفينك افعالنه متعلق احكام فقهيه دن اولمغله ادلهٔ شرعيه دن دليل آخر ايله اثبات اولنوب برهان توحيد ايله ثابت اولمز * مكركيم نظم كريمى مسئلهٔ امامت وخلافتده دخى اجرا ايچون تقريرده برمقدمهٔ فقهيه ضم اولنوب بو وجهله استدلال اولنه كه اكر ارض وسماده حق تعالى دن غيرى اله فرض اولنسه هر برى بحسب العاده آخرلرڭ رأينه مخالفت وانڭ مراد ايتديكى نسنه نڭ حصولنه ممانعت ايتمكله نظام عالم مختل اولوب واختلال نظام شرعا ممنوع اولمغله سرير خلافتده ايكى سلطانڭ اجتماعى دخى اختلال نظام مملكت واختلاف امور رعيته باعث اولور ديو مضمون نظم كريم ايله ايكى امامڭ منصب خلافتده اجتماعنڭ عدم جوازينه شرعا استدلال صحيح اولور * والله اعلم * اما منصب خلافتڭ شروطى بش اولوب دردنده ائمهٔ دينڭ اتفاق ايتدكدنصكره وقت حاجتده سقوطنه دخى ذاهب اولوب وشرط خامسده اختلاف ايلديلر * اوّلكى شرطى علم واجتهاد * ايكنجى شرط عدل وداد * اوچنجى كفايه وشجاعت * دردنجيسى حواس واعضانڭ رأى وعملده خلل ونقصانى موجب علل وآفاتدن سالم اولمسيدر * شرط خامس نسب قريشى اولوب ائمهٔ دينڭ بعضيلرى بو شرطى عموم اوزره اعتبار وبعضيلرى دخى ترك واهمال ايتديلر ۞ مترجم فقير ديركه شروط امامت بياننده ائمهٔ حنفيه ومشايخ ماتريديه دن كتب كلاميه وفقهيه ده منقول اولان اقوال صحيحه يه نظر ايدوب خلاصهٔ كلاملرى ثبت صحيفهٔ تقرير قلندى ۞ معلوم اوله كه علماى حنفيه وفضلاى ماتريديه دن علامهٔ فهامه صدر الشريعه حضرتلرى تعديل العلوم ديمكله معروف تأليفلرنده وابن همام فن كلامده مسايره نام تصنيفلرنده وسائر ائمهٔ اعلام دينڭ تصانيف معتبره لرنده نقل وبيان ايتدكلرى اوزره بعض ائمهٔ حنفيه قتنده صحت امامت وخلافتده امامڭ مجتهد وشجيع اولمسى شرط اولميوب بلكه مناصب علميه يى اهلنه تقليد ايله احياى حقوق ومراتب سيفيه يى بصيرت وشجاعت اصحابى رجاله تفويض ايله حفظ ثغور واقامت حدوده اهتمام ملوك وسلاطينڭ ذاتلرنده اجتهاد وشجاعت مقامنده قائم اولورديديلر * نته كيم كتاب مسايره ده ابن همامڭ كلامى بو معنايه دلالت ايتمكله بعبارته نقل اولندى * قال ابن الهمام فى المسايرة وقيل لا يشترط الاجتهاد ولا الشجاعة لندرة هذه فى واحد ويمكن تفويض مقتضيات الشجاعة والحكم الى غيره أو بالاستفتاء * كذلك جميع احكامده قانون عدل وداده رعايت شرطى دخى اجتهاد وشجاعت كبى ساقط اولوب بلكه قلمرو ملك وسلطنتى اطالهٔ دست تعدّيدن حفظ وحمايه يه قادر سلطان انامڭ بعض اموردده وتيرهٔ عدالتدن انحرافى صحت امامته مضر دكلدر * زيرا قلادهٔ اطاعت سلطانى رقبهٔ طاعتدن خلع ونزعه قيام بين المسلمين هيجان فتنه واستيلاى كفارى موجب اولمغله ملوك وسلاطينڭ تعظيم بامر الله وشفقت على خلق الله مظهر اولملرينه دعا ايله اكتفا لازمدر * بو معنايه برهان العلما حجة الفضلا صدر الشريعه حضرتلرى تعديل العلومده اشارت ايتمكله كلامى نقل وتسطير اولندى * قال صدر الشريعة فى تعديل العلوم سقطت العدالة عندنا ضرورة فان جنود المسلمين اذا انقادوا للذى له شوكة عدل عن العدالة شيأ قليلا وفى مخالفته هيجان الفتنة واستيلاء الكفار فالضرورة داعية الى القول بانعقاد امامته انتهى * كذلك ملك وسلطنتده نسب قريشى اعتبارى دخى فى زماننا ساقط اولوب امام قريشى النسب اولمديغى صورتده دخى امامت وخلافتى صحيحدر * والا اقامت جمع واعياد وترتيب امور جهاد وسائر مهمات دينيه ومصالح دنيويه نڭ تعطيلى لازم كلمكله نسب قريشى شرطى ساقط اولورديديلر * نته كيم علامه صدر الشريعه كتاب تعديل العلومده بو معنايه اشارت ايتمكله كلامى بعينه نقل اولندى * قال صدر الشريعة ثم فى زماننا تسقط القريشية ضرورة حتى تقام الجمع والاعياد وتصح الانكحة بدونها * خلاصهٔ كلام اكثريا اشتيو ذكر اولنان شروطڭ امام واحدده اجتماعى ميسر اولمغله ائمهٔ اعلام دين بعض شروطڭ

سقوطنى

سقوطی صحت امامته خلل ویرمزدیدیلر * علی الخصوص سلطان اورنك رسالت علیه افضل التحیت حضرتلری (الخلافة بعدی ثلاثون سنة) حدیث شریفی مدلولی اوزره شرایط امامت وخلافتی جامع خلافت نبوت کندی زمان سعادتلرندنصکره خلفای راشدینه مخصوص اولدیغی نور وحی والهام ایله کشف واظهار ایدوب مدت خلافت نبوتی اوتوزسنه مقداری زمان ایله تقدیر وتعیین بیوردیلر * واقعا آخر خلفای راشدین اولان امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینك خلافتی زمان نبوتدن اوتوزسنه یه قریب مدتده تمام اولوب دیوان خلافت نبوت اول خاتم عین ولایت ایله ختم اولندی * بو حدیث شریف مغیباتدن اخباری متضمن اولمغله معجزات نبویه دن عد اولنوب زمان نبوتدن اوتوزسنه تمامندنصکره ملك وسلطنتده خلافت نبوت شرایطی مرعی اولمسه جقی بیان بیورلمغین صحت امامتده شروط مذکوره نك سقوطی اشعار اولندی * بومحلده مترجم کتاب صاحب فقیرك کلامی تمام اولوب بنه مؤرخ ابن خلدونك شرایط مذکوره نك فوائدی بیاننده ذکر ایتدیکی کلامك ترجمه سنه شروع اولندی * معلوم اوله که خلافت وامامتده علم واجتهاد شرطنك فائده سی بودرکه ائمه وخلفا من قبل الرحمن تنفیذ احکام شرعیه یه مامور اولوب تنفیذ احکام دخی ادلهٔ شرعیه دن ملکهٔ علم واجتهاد ایله استنباطه محتاج اولمغله امام وخلیفه عالم ومجتهد اولمق لازمدر دیدیلر * لکن رتبهٔ اجتهاده وصول متعذر اولدقده علما وفقهادن استفتا یاخود قضاة عدوله تقلید منصب قضا ایله اجتهاد شرطندن استغنا حاصل اولدیغی ذکر اولنمش ایدی * کذلك منصب خلافتده کتاب وسنته تمسك ایله عدالت اعتباری دخی بوندن ناشیدرکه ملك وخلافت مناصب دینیه نك اشرف واعلاسی اولوب اجرای عدالت ایله مشروط اولان منصب قضا وسائر مراتب علیایه ملوك وسلاطینك نظارت عامه سی اولمغله شرط مذکوره جهتدن اولی اولورلر * لکن بعض اموردهوتیرهٔ عدالتدن انحراف صحت امامتی مخل اولمدیغی بوندن اقدم ذکر اولنوب نصب قضاة عدول ایله اجرای احکام شرع شریف بیوررلر * اما کفایت وبصیرت شرطنك فائده سی بودرکه نصب امامدن مقصود ترتیب غزا وجهاد ومنع ظلم وفساد اولمغله معارك حرب وقتالده جسارت وجلادت ودار اسلامده اقامت حد وقصاصه مکنت وقدرت لازم اولوب ترتیب جیوش وحفظ ثغور ایله تنظیم مصالح جمهورده دقت وامرا ورؤسادن شجعان ودهاتیه رغبت ایله حدود ملك ودولتی مکاید اعدادن حفظ وصیانت لازم ومهمدر * تاکه ملوك وخلفا رابطهٔ نظام امت اولان سیاست ملك ومملکتده کافی اولوب ساحهٔ عز اجلالری اطالهٔ دست تعدیدن مصون ومأمون اوله * اما ملك وخلافتده صحت عقل وقوا وسلامت اعضا شرطی عند العلما ایکی وجهله اعتبار اولنوب وجه اول امامتك جواز وصحتنده وجه ثانی کمال واولویتنده شرط اولمشدر * اکر عقل وحسده خلل ونقصان جذبه وجنون وعمی وصمم کبی اقامت مراسم سلطنته مانع ومخل اولان علل وآفاتدن اولورسه اول ذاتك سریر خلافته تصدیری جائز اولمیوب رؤیت مصالح امتده تقصیری موجب اولمغله حس وشعوری بومقوله خلل وقصوردن سالم اولمق لازمدر * کذلك اعضا وجوارحده واقع خلل ونقصان دخی مباشرت اعمال سلطنته مانع اولوب اخذ وحرکتی مخل اولان علل وآفاتدن اولورسه بومقوله قصوردخی صحت امامته مانعدر دیدیلر * اما اعضا وجوارحده واقع قصور وخلل رؤیت مصالح امتیه مضر اولان عللدن اولمیوب بلکه نظرورؤیتده خلل وقصوری موجب معایبدن اولورسه بومقوله عیب وخللدن سلامت امامت وخلافتك صحت وجوازینه مانع اولمیوب اولویت وکمالنده معتبردر دیدیلر * معلوم اوله که تسلط متغلبه ایله ملوك وسلاطینی دائرهٔ ملك ودولتده حکم وتصرفدن منع وحجردخی نقصان اعضا کبی ایکی نوع اولوب برنوعی مخل صحت امامت ونوع آخری مانع کمال واولویتدر دیدیلر * اکر بر پادشاهك حوزهٔ ملك وسلطنتنه قهر وغلبه ایله بر آخر ملك مستولی اولوب اول دولتك سلطانی دائرهٔ ملك وسلطنتده بالکلیه حکم وتصرفدن عاجز اولسه سریر سلطنتدن ساقط اولدیغی ظاهردر * اما بر پادشاهك ملك ودولتنه کندی اتباع واعواننده بعض متغلبه تسلط واستیلا ایدوب مصالح انامده حل وعقد ایله اکتفا بحسب الظاهر حکم سلطانه اطاعت ایله عصیان ومخالفت صورتنی اظهار ایتمزسه بومرتبه تغلب ایله سلطان انام رتبهٔ امامتدن ساقط اولمز * بوصورتده تغلب ایدن ذاتك حال وشأننه نظر اولنوب اکر حکم وتصرفده حسن

سيرت واطف وسياست مسلكنه سالك اولوب ايقاظ فتنه احتمالى برطرف ايسه اول متغلبه يى حالى اوزره
تركله وابقا اهون دركيدلر * والاخليفهٔ اسلامك ممالك دولتده بروجه استقلال امر ونهيى تنفيذ واجرا
قصديله عامهٔ مسلمين اوزرينه سلطان انامه نصرت واعانت واجب اولوب اول متغلب عندلك دائرهٔ دولتدن
تغلب وتسلطنى منع ودفع لازمهٔ ذمت امتدر * اما نسب قريشى شرطى بياننده واقع اولان اقوالك بيانى
بوبله دركه سلطان ملائك سپاه * صلى عليه الاله * حضرتلرى دار دنيادن سراى عقبايه عزم ايتدكارى
يوم مشهود ومشهورده قريش ايله انصار تعيين امر خلافت ايچون سقيفهٔ بنى ساعده نام محله جمع اولوب
اول وقتده شوكت وعصبيت قريشده غالب اولديغندن ماعدا ابو بكر الصديق رضى الله عنه حضرتلرى
امامت قريشى ادلهٔ شرعيه ايله اثبات وانصارى اسكات ايتمكله مهاجرين وانصار حضرت ابى بكرك
خلافتنه اجماع ايلديلر * بعده خلفاى راشديندن عمر وعثمان وعلى رضوان الله تعالى عليهم
اجمعين حضراتى دخى على الترتيب مسند نشين امامت اولوب خاتم الانبيا عليه افضل التحايا خبريله خلافت
نبوّت اوتوز سنه تمامنده قرين ختام اولدى * بونلردن صكره امويه وعباسيه دولتلرى دخى ظهور
ايدوب انلر دخى مدت مديده كارفرماى مسند ملك وسلطنت اولديلر * لكن اواخر سلطنت عباسيه ده
قبيلهٔ قريش ترفه وتنعمه مألوف واكثرى دخى دار الملك خلافتدن آفاق واقطاره منتشر اولمغله طائفهٔ
قريشك شوكت وسطوتنه ضعف وخلل عارض اولوب اقامت مراسم خلافتدن عجز وقصورلرى ظاهر اولمغله
حل وعقد مراسم دولت وتنظيم مصالح ملك وسلطنت خلفاى عباسيه دن ديالمه وسلاجقه يه نقل ايلدى
بوسببدنناشى علماى محققيندن چوق كمسنه لر خلافت وامامتده نسب قريشى شرط اولمق اوزره
رأى ايدوب وبوبابده مشكلات صدر نبوتدن شرف بروز اولان احاديث صحيحه نك ظواهريله عمل ايتديلر *
ازجمله صحيح مسلمده كشيدهٔ سلك تحرير اولان جواهر زواهر احاديثدن اسمعوا واطيعوا وان استعمل
عليكم عبد حبشى كان رأسه زبيبة حديث شريفى بحسب الظاهر امير ووالى عبد حبشى دخى اولورسه
اطاعت وانقيادلك وجوبنه دلالت ايدر ديو امامت وخلافتده نسب قريشى شرط اولمق اوزرينه بوحديث
شريف ايله احتجاج ايتديلر * وعلمانك بعضيلرى دخى بوحديث شريفى اطاعت خلفاده تمثيل ومبالغه يه
حمل ايدوب عبد حبشى نك صحت امامتنه دلالت ايتمزديدلر * كذلك صحت امامتده نسب قريشى شرط
اولمديغنه ذاهب اولانلرك بعضيلرى دخى فاروق منيع الجناب عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه
حضرتلرينك زمرهٔ اصحاب كرامدن سالم مولى ابى حذيفه ديكله معروف صحابى حقنده وارد اولان
قولاريله احتجاج ايتديلر * سالم حضرتلرى صاحب طبع سليم وذهن مستقيم اولوب مصالح دينيه ودنيويه ده
حزم وبصيرت وشجاعت وكفايت ايله موصوف اولمغله حضرت عمر انك حقنده لو كان سالم حيا لوليته اولما
داخلتنى فيه الظنة قوليله ايراد ايله مدح وثنا ايتديلر * يعنى اكر زمرهٔ اصحاب كرامدن وقبيلهٔ قريشدن
حذيفه نك معتقى اولان سالم حياتده اوليدى مسند خلافتى اكا تفويض ايدردم يا خود توليهٔ خلافتده
انك حقنده بخل وضنت ايتمزدم ديو عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه حضرتلرى سالم حضرتلرينى مدح وثنا
ايدوب خلافت وامامته اهليت واستحقاقنى خبرويردى * مع هذا سالم قريشى النسب اولميوب موالئ
قريشدن اولمغله خلافت وامامت نسب قريشه مخصوص اولمديغى حضرت عمرك بوقوليله استدلال
ايتديلر * خلافنه ذاهب اولان علمانك بعضيلرى دخى مذهب صحابى قطع ويقينى مفيد حجت قاطعه
دكلدر ديو عدم اشتراط دلالتنى منع ايتديلر * يا خود حضرت عمرك سالم حقنده وارد اولان كلاملرى
بووجه ايله توجيه اولنمق جائزدركه كرچه سالم قبيلهٔ قريشدن اولميوب لكن مولى القوم منهم مخواسى اوزره
برقومك دخيل ومنسوبى يا عبد معتق اول قومدن معدود اولمغله سالم حضرتلرى دخى واسطهٔ ولاى عتق
ايله قريش قبيله سنه منسوب وعلاقهٔ سببيه قرابت نسبيه مقامنه قائم اولمغله ثمرهٔ قبيلت ونسب اولان قوّت
وسطوت وعصبيت وكفايت سالم حضرتلرنده دخى موجود اولمغين قريشى النسب حكمنده اولور * حضرت
عمرك بوكلامدن مقصودلرى خلافت وامامت امانت حق وكفالت خلق متضمن امر عظيم اولمغله كمال زهد
وتقوالرندنناشى شروط خلافت كسندلرده مفقود وسالم حضرتلرنده موجود اولمق ظنيله سالم حياتده

اولسه

اولسه خلافته بندن احق واليق اولوردی دیو هضم نفس ایله معامله بیوردیلر * زیرا سالمده نسب قریشدن غیری سائر شرایط خلافت بالجمله موجود اولوب ونسب قریش اعتبارندن مقصود دخی مجرد سلالهٔ نبوته قرابت نسبیه ایله انتساب اولمیوب بلکه خلافت وامامتده لازم اولان شوکت وسطوت اولمغله سالمده نسب قریشی مفقود ومعدوم ایسه ده موالئ قریشدن اولمغله ثمرهٔ نسل ونسب اولان شوکت وعصبیت موجود اولمغین سالمك خلافته اهلیتنی تجویز ایتدیلر * بو کلامدن فاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك امور مسلمینه نظر واهتمامده حسن همتلری معلوم اولوب امانتی اهلنه ادا ایله تحصیل رضای ربانیده عنایتلری ظاهر اولور * ودخی کبار علمای اهل سنتدن عالم ربانی قاضی ابو بکر باقلانی حضرتلری قتنده دخی امامت وخلافتده نسب قریشی شرط اولمیوب قریشی النسب اولمیان ملوك وسلاطینك خلافت وامامتی صحیح دردیدی * زیرا قاضی ابو بکر باقلانی حضرتلرینك عصرنده قبیلهٔ قریشك سطوت وقوتلری مختل اولوب دیالمه وسلاجقه خلفای عباسیه یه غالب وزمام اموره مالك اولمغله علمای دین مبین انلره بیعت ایله اطاعتلرینی قبول ایلدیلر * علمانك بعضیلری دخی نسب قریشی اعتبارینه بناء امام قریشی اقامت هر اسم ملك وخلافتدن عاجز دخی اولورسه امامتنی تجویز ایتدیلر * لکن بو رای ومذهب اوزرینه بر سؤال قوی وارد اولورکه امام قریشی امور مسلمینه قیامدن عاجز اولدقده اقدم شرایط خلافت اولان شوکت وکفایت شرطی فوت اولوب علی الخصوص کندیدن اسبق واقدم وباعث نظام کافهٔ امم اولان خلیفهٔ اسلام اوزرینه خروج ایله ایقاظ فتنه وافتراق کلمه یه مؤدی اولدیغندن ماعدا اجماع امت ایله ثابت اولان سائر شروطك عدم اعتبارینه دخی مفضی اولمغله رای مذکور درجهٔ اعتباردن ساقط اولور * ودخی امامت وخلافتده نسب قریشی اشتراطنده حکمت ومصلحت بیانی امر مهم اولوب بسط مقال ایله بو بابده تحقیق مقام واظهار حق وصواب ایله تبیین مرام مناسب اولمغله کمیت سه زانوی قلم عنبرین رقه بو وادیده رخصت تکاپو ویرلدی ۞ معلوم اوله که حق سبحانه وتعالی حضرتلری فاعل مختار وحکیم مطلق اولوب بعث رسل وانزال کتب ایله طرف شریفندن عباده تبلیغ اولنان احکام شرعیه حکم ومصالحی متضمن اولمغله هر حکمنده نیچه حکمت ومصلحت موجود درکه بالجمله تکالیف شرعیه واحکام الهیه اول حکم ومصالحی ابراز ایچون وارد اولمشدر * امامت وخلافتده نسب قریشی اشتراطنده دخی حکمت ومصلحت ملاحظه اولندقده سلالهٔ نبوته قرب انتساب ایله تبرك ویمن شرفی موجود ومشهور ایسه ده هر عصرده عامهٔ عباده نافع ونظام امور جمهوره راجع مصالح کلیه دن اولمیغله شرط مذکوردن مقصود مجرد تبرك نسبه مقصور اولمز * بلکه اقدم شرایط امامت وخلافت اولان شوکت وسطوت وقوت عصبیت جهتیله صدر اسلامده قبیلهٔ قریش سائر قبائل عربه غالب اولوب تنفیذ احکام شریعت وتنظیم مصالح امت ایله غلبه وتفوقلری ظاهر اولمغله امامت وخلافت قبیلهٔ قریشه تخصیص وتعیین اولنمشیدی * زیرا امامت وخلافتده شوکت وسطوت اصل واساس اولوب امام وخلیفه مالك رقاب انام ومتبوع خاص وعام اولمغله حکمنی اجرا وتهدیدینی ایقاعه قدرت اولمدقده نزاع وشقاقه مفضی وافتراق کلمهٔ اسلامه مؤدی اولور * وصدر اسلامده قبیلهٔ قریش قوت وکفایت جهتیله سبق وتقدملرینه بناء امامت وخلافته جملهدن احق والیق اولمغله حضرت ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه (الائمة من قریش) حدیثیله انصاره محاجه ایلیوب اجماع صحابه ایله حضرت صدیقه بیعت اولندی * بو مقامك تحقیق وبیانی بو ایله درکه قبیلهٔ قریش سلطان کونین حضرتلرینك اجداد امجادندن * نضر بن کنانه اولادلرینه اطلاق اولنوب نضر دخی دوحهٔ ذات النضرهٔ صلب مضردن متشعب بر شعبهٔ جلیله درکه سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلرینك جد امجدلری * هاشم بن عبد مناف بر قاج واسطه ایله نضره منتهی ونضر دخی وسایط عدیده ایله مضره منتهیدر * نضرك براسی قریش اولمغله اولادلرینه قریش اطلاق اولنمشدر * اشبو قبیلهٔ قریش سرلوحهٔ نسبنامهٔ نبوت * ودیباجهٔ مجموعهٔ شوکت * بر عشیرت عظیمه ایدیکه شرف حسب ونسب وکثرت عدد وعدد ایله سائر قبائل عرب وبنی مضره غالب اولمغین جمله طوایف عرب آنلرك قدر ومنزلتلرین اقرار واعتراف ایدوب مضمار عز وشرفده احراز قصب السبق تقدم ایله امتیاز واختصاصلرین

تسليم ايدرلرايدى * شويله كه امر خلافت قبيلهٔ قريشك غيرى سائر قبائله تفويض اولنسه اصالت وكفايتلرى عرق حميتلرينى تحريك ايدوب قدم نزاعه قيام ايله مخالفت وممانعتلرى احتمالى مظنون اولمغله افتراق كلمهٔ مسلمينه مفضى وشق عصاى موحدينه مؤدى اولوردى * حال بوكه سائر قبائل عربده آنلرى راى وعزيمتلرندن صرفه قدرت اولميوب قريش دخى شوكت وسطوتلرينه اعتماد ايله كنديلردن اضعف قبيله يه انقياد ايتمكله مسلمين بيننده فتن عظيمه حدوثى ظاهر ومقرر ايدى * مع هذا كتاب وسنت واجماع امت ايله ثابتدركه حق سبحانه وتعالى حضرتلرى اهل اسلام بيننده اختلاف كلمه وايقاظ فتنه ايله خلاف وشقاق وقوعندن منع وتحذير ايدوب دائما اتحاد واتفاق ايله تنظيم امور دينه مبادرت ومباشرت ايله امر ايلدى * امّا امر خلافت قبيلهٔ قريشه تخصيص وتعيين اولنوب زمام حكم وتصرف آنلرك كف كفايتلرينه تسليم اولندقده بونلر صدر اسلامده قوت قاهره وشوكت باهره ايله سائر قبائل عربه غالب اولمغله كافهٔ ناس اطاعت وانقياده مضطر اولوب برفرد ايقاظ فتنه نائمه ايله تفريق كلمهٔ اسلامه قادر اولمغله امور ملك وملت منتظم وملتئم اولور * بو سببدنناشى صدر اسلامده خلعت زربفت خلافت قبيلهٔ قريشك آرايش دوش كفايتلرى قلنوب عهد خلافت صديقدن اواخر دولت بنى عباسه دك فرمانفرماى مسند ملك ودولت اولديلر * شويله كه بونلرك نيروى بازوى جلادتلريله شجرهٔ طيبهٔ دين وملت ثابت وراسخ اولوب كافهٔ قبائل عرب وعجم اطاعت وانقيادلرينى التزام ايله آثار اسلام اطراف واقطاره واصل وجميع ممالكده ثبات دين وملت حاصل اولدى * نتكيم خلفاى راشدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين ايامنده دولت امويه وعباسيه ده واقع اولان فتوحات ومغازى بالجمله مبارزان قريشك مساعى همم عاليه لريله جلوه كر موقع حصول اولوب فتح وتسخير بلاد وتوسيع ممالك اسلاميه ده آثار جميله لرى مهرهٔ طاس شهرت اولمشدر * شويله كه مهرهٔ فن تاريخدن ابن اسحاق وآنك امثالى سائر اعلام مورخين وعلماى محققينك كتبلرينه نظر وتتبع صحايف سير ايله مألوف اولان رجال قبيلهٔ قريشك مزيد قهر وغلبه ايله سائر قبائل مضر وعشاير عربه سبق وتقدملرينه واقف اولوب صدر اسلام وزمان جاهليتده بونلرك عزت وشوكتلرينى مؤيد نيجه آثار واخباره واقف اولور * فعلى ذلك امامت وخلافتده نسب قريشى اعتبارندن مطلوب ومقصود مجرد سلالهٔ نبوته انتساب واختصاص اولميوب بلكه كثرت اتباع وخدام وشدت عزم واقدام ايله بونلرك امتياز واشتهارلرينه بناء امامت وخلافت قريشيلره تخصيص اولنديغى ظاهر اولدى * وبو معنى دخى معلوم ومقرردركه حكم شريعت برعصر معينه وبرقوم مخصوصه تعيين وتخصيص اولنميوب بلكه الى يوم القيام هرعصرده كافهٔ اهل اسلامه عام وشامل اولمغله امامت وخلافت بابنده دخى بو عموم وشمول معتبر اولمق لازمدر * بو مقدمه معلوم اولدقده نسب قريشى اعتبارندن مطلوب ومقصود مجرد قوت وشوكت جهتيله امامت وخلافته اهليت واستحقاقلرى اولوب مادامكه شوكت وسطوتلرى مختل اولميه سرير خلافته احق واليق اولورلر * كذلك شوكت وسطوت قريشى النسب اولميان خليفه ده بولنورسه اول وقتده زمام امور مسلمين آنك كف كفايتنه تسليم اولنوب كافهٔ انامك اطاعت وانقيادى لازم اولور * بو تقديرجه امامت وخلافت هرعصرده قبيلهٔ قريشه مخصوص اولميوب بلكه ترتيب جنود وحفظ حدوده قادر سائر ملوك وخلفانك امامت وخلافتلرى دخى امام قريشى كبى صحيح اولور * زيرا اواخر دولت عباسيه ده انقلاب دور زمان ايله قبيلهٔ قريشك شوكت وسطوتلرى مختل اولوب محافظهٔ ملك وملت ورؤيت مصالح امتدن قوت وقدرتلرى قاصر اولدقده وكلاى شرع مبين * وعلماى دين سيد المرسلين حضراتى اصحاب عز وشوكتدن قريشى اولميان ائمه وخلفايه بيعت ايدوب تنفيذ احكام شريعتده امر ونهيلرينه اطاعت ايلديلر * والا امامت وخلافت هرعصرده قريشى يه تخصيص اولنسه چوق كره محل شرط كفايت وموجب فساد ملك وملت اولمغله هيجان فتنه يه باعث اولوب ثمرهٔ ملك ودولت اولان نظام دين وملت وصلاح حال امت فوت اولمغله عالم شر وفساد ايله مملو اولور * بناء على ذلك مالك رقاب انام وامام اهل اسلام اولان سلطان مسلمين وخليفهٔ رب العالمين كثرت اعوان وانصار ووسعت ممالك وديار ايله عصرنده موجود اولان امم ورجاله غالب اولوب ملك ودولتده اقدم واسبق وبيعت اكثر ايله اطاعت وانقياده احق واليق اولمغله

لازمدركه

لازمدرکه رفع شقاق وخلاف ایله قلوب ناسی جمع وتألیفه قادر اولوب ایقاظ فتنه ایله بغی وخروجه تصدّی وایقاد نائرهٔ شر وفساد ایله تفریق کلمهٔ اسلامه تشبهی ایدنلری زجر وتعنیف ایله بنیان ملك وملتی تشیید ایلیه واوائل اسلامده سطوت وشوکت عرب کافی وبرکت خیر فزون ایله امداد الهی وفیض نامتناهی وافی اولمغله عامهٔ اقطارده حکم وتصرف امام واحده مقصور اولوب اهالی شرق وغرب منصب خلافتی تفریق ایله ایکی امامه بیعت ایتمدیلر * بعده اواخر خلافت عباسیه‌ده اختلاف آرا واهوا ایله مسلمین بیننده شرور وفتن حادث اولوب اتحاد ووفاق اختلاف وشقاقه مبدّل اولمغله منصب خلافتده تعدّد واشتراك حاصل اولدی . لکن امام واحده اقتدا مسلك سدید صحابه وتابعینه اقتفایی متضمن اولوب سبب نظام عالم وباعث آسایش امم اولمغله علمای متقدمین رحمة الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی بو مذهب منصوری اختیار بیوردیلر * معلوم اوله که رتبهٔ سامیهٔ خلافت وامامت اسرار الهیه‌دن بر سر خفیدرکه حقنده وارد اولان آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌نك اسرار ورموزاتیسنه وقوف ایله بو رتبهٔ رفیعه‌یه اعتلا کمال شوکت ومزید قدرت ایله مشروط اولدیغی ظاهر اولور * تقریری بویله‌درکه جناب احکم الحاکمین جل شأنه حضرتلری ملوك وسلاطینی دفع شر وفساد ایله تنظیم امور عباد مصلحتیچون طرف شریفندن نائب وخلیفه نصب ایدوب کافهٔ اناسی وتیرهٔ خیر وصلاحه سوق وکریوهٔ شر وفساددن منع ایله ائمه وخلفایه امر ایلدی * بودخی عقلا وشرعا معلوم مدرکه حقنده امر وتکلیف وارد اولان فعل وعمل مأمور ومکلفك مقدوری اولمق لازم اولوب حوصلهٔ وسع وطاقتدن خارج فعل ایله تکلیف واقع اولمامغله ملوك وخلفانك تمشیت امور عباد ایله مأموریتلری دخی دائرهٔ ملك ودولتده حکم وتصرفه مکنت وقدرتلری اعتباریی موجب اولور * حتی اعلام محققیندن تفسیر کبیر صاحبی امام فخر رازی حضرتلری امر وخطابده قدرت اعتباریله بناء طائفهٔ نسایی قرآن وحدیثده وارد اولان احکام شرعیه‌نك اکثرنده رجاله تابع قلوب مسلمین ومسلماته اداسی فرض اولان طاعات وعباداتدن غیری آیات واحادیثده وارد اولان خطاب واوامر شرعیه‌یی ابتدا رجال حقنده اعتبار ایدوب احکام نسایی رجاله قیاس ایله اثبات ایلدی * زیرا طائفهٔ نسوان الرجال قوّامون علی النساء آیت کریمه‌سی مفادی اوزره کندی امورلرینه مالك اولمیوب غلبهٔ رجال ایله قدرت واختیارلری مسلوب واکثر احوالری زوجلرینك اذن ورأیلرینه موقوف اولمغله اکثر احکامده خطاب ربانی وامر صمدانی ایله بالذات مأمور ومخاطب اولمدیلر * ودخی خلافت وامامتده بحسب الشرع الانور قوّت واقتدار مرعی ومعتبر اولدیغنه دائرهٔ وجودده واقع نظام مشهود دخی اعدل شهوددرکه بر بیتك صاحبی یا بر قوملك رئیسی اولان شخصك اهل وعیالی واتباع وخدامی حقنده ریاست وولایتنه اهلیتی قدرت وکفایت ایله مشروط اولوب قوم وجماعتی بیننده حکمنی اجرا وتهدیدینی ایقاعه قادر اولدیجه ریاسته اهل اولدیغی خارجدن بحسب العقل دخی معلومدر * واحکام شرعیه‌نك اکثری دخی خارجده موجود ومشهود اولان امر طبیعی‌یه موافق اولمغله خلافت وامامتده قوّت وکفایت اعتباری خارجه موافق امر شرعی اولور * والله تعالی اعلم

﴿ فصل ﴾

کتاب اوّلك اوچنجی فصلنك یکرمی بشنجی فصلی احکام امامت وخلافتده طوایف شیعه‌نك مذاهب مختلفه‌لری بیانده‌در * معلوم اوله که شیعه لفظی لسان عربده مطلق بر شخصك اعوان وانصارینه واتباع واصحابنه اطلاق اولنوب بعده ائمهٔ فقها ومتکلمینك متقدمین ومتأخرینی قتنده عامه‌دن خاصه نقل طریقیله امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینی واولاد کرامینی سائر خلفای راشدینه تفضیل وترجیح ایدن قومه تخصیص اولندی * وعامهٔ فرق شیعه بینلرنده اجماع واتفاق اولنان عقاید زایغه واقوال باطله‌دندرکه بونلرك رأی ومذهبلری اوزره امامت وخلافت امتك رأی واجتهادلرینه مفوّض وآنلرك تعیینی ایله متعین اولان مصالح عامه‌دن اولمیوب بلکه صوم وصلاة وحج وزکاة کبی ارکان دین اسلامدن بر رکن قویم اولمغله پیغمبر علیه الصلاة والسلام حضرتلری انك تعیین وتخصیصنی ترك واهمال ایله امته تفویض واحاله

یورملرینی تجویز ایتزلر * بلکه زعم فاسدلری اوزره عهد نبوت وزمان رسالتده نصکره جالس مسند
خلافت اولان ذاتك تعیینی نبی علیه الصلاة والسلام اوزرینه واجب اولوب ترك واهمالی جائز دكلدر دیو
اجماع واتفاق ایلدیلر ودخی شیعه قتنده امامت وخلافتده ذنوب وآثامدن عصمت وطهارت شرط
اولوب امام اهل اسلام صغایر وكبایردن معصوم اولمق واجبدر دیدیلر * وامام علی كرم الله وجهه
حضرتلرینی رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری كندیلردن صكره امام وخلیفه تعیین بیوردیلر دیو
ادّعا ایدوب بو بابده مشكاة صدر نبوتدن صادر اولمق اوزره نصوص وادله نقل وروایت ومذهب باطللرینه
موافق تأویل فاسد ایله اظهار جهالت ایدرلر كه نقل وروایت ایتدكلری احادیث كبار محدثین قتنده اسناد
صحیح ایله ثابت اولمیوب بلكه اكثری مذهبلرینی تأیید ایچون بینلرنده موضوع یا طریق اسنادی مطعون
یاخود تاویلات فاسده لرندن بعیددر وتعیین امامت علی حقنده نقل ایتدكلری احادیث ونصوص دخی شیعه
قتنده ایكی قسمه منقسم اولوب برقسمی جلی وقسم آخری خفیدر * نص جلی آیات بینات قرآنیه
واحادیث شریفهٔ نبویه دن اول دلیل شرعیدر كه مراد ومقصوده دلالتی واضح ومنجلی اولوب معنای اخر
ایله تأویله محتمل اولمیه * نص خفی اول دلیل شرعیدر كه مطلوب اولان مشروعه دلالتی ظاهر اولمیوب معنای
آخره محتمل اوله * بناء علیه طائفهٔ شیعه تعیین خلافت علی ده نص جلی اولمق اوزره برقاچ حدیث ذكر
ایدوب زعم فاسدلری اوزره مدعالرینی اثباته سند ایتدیلر * اول احادیثك بری (من كنت مولاه
فعلی مولاه) حدیث شریفیدر كه طائفهٔ شیعه بو حدیثده واقع اولان مولی كلمه سنی ولی امر معناسنه حمل
ایدوب بن هر كیمك مولی وولیسی ایسم علی دخی انك ولیسیدر دیو مخبر صادق خبر ویرمكله عهد نبوتدن صكره
كافهٔ اهل اسلامك حضرت علی ولیسی اولوب امامت وخلافتی نص صریح ایله ثابت اولوردیدیلر *
وحضرت عمر بو حدیث شریفی استماع ایتدكده سعادتسكا یا علی كه عامهٔ مؤمنین ومؤمنات وكافهٔ مسلمین
ومسلماتك مولاسی اولدك دیو كوهرنثار مدح وثنا اولوب عهدنامهٔ خلافت علی یه امضا كش تحقیق اولمغله
تأویل حدیثده كلام عمر ایله زعملرینی تأیید ایتدیلر * وینه طائفهٔ شیعه نك تعیین امامت علی ده نص
جلی اولمق اوزره تمسك ایتدكلری احادیثك بری دخی (أقضاكم علی) حدیث شریفیدر كه سلطان انبیا علیه
افضل التحایا حضرتلری علی مرتضی حقنده معانیٔ كتاب وسنته وقوف ایله مسائل حكم وقضاده جمله اصحابك
اعلمیدر دیو وصف وثنا ایدوب علوم دینیه واحكام شرعیه یی ضبط واحاطه ده جمله اصحابی سبق وتقدملرینی
تصریح بیوردیلر * امامت وخلافتدن مطلوب ومقصود دخی تنفیذ احكام شرع مبین ایله تنظیم امور
مسلمینه مقصور اولوب وقرآن كریمده مذكور اولدیغی اوزره اولی الامره اطاعت دخی نهج قویم شرع مبین
اوزره ائمه وخلفانك حكم وقضالرینه كافهٔ مسلمینك تسلیم ورضالرندن عبارت اولمغله علی مرتضانك مسائل
حكم وقضاده اعلم وافضل اولمسی نص شارع ایله امامت وخلافته جمله اصحابدن زیاده اهلیت واستحقاقنی
مفید اولوردیدیلر * بو سببدن ناشی یوم سقیفه ده امامت وخلافت نزاعنی فصل وقطعده انجق حضرت علی
حكم اولوب احكام شرعه انتساب ایله اعلم اصحاب اولمغله جمله صحابه حضرت علینك بو ماده ده حكم
وقضاسنه راضی ومنازعه لری مقطوع ومنقضی اولدی ❁ (بو محلده مترجم فقیر صاحب كثیر التقصیرك
خاطر فاترینه بر شبهه لایح اولوب طبع قاصره باعث تشویش اولمغله یا فهم سقیمده قصور یا قلم ناسخده عثوره
حمل اولندی * شبهه بودر كه علامهٔ ذو فنون مؤرخ ابن خلدون تعیین امامت علی ده شیعه طرفندن
(اقضاكم علی) حدیثیله استدلال سیاقنده یوم سقیفه ده حضرت علینك امامت وخلافت ماده سنده حكم
اولملرینی نقل ایدوب مسائل شرعه علم ووقوفنده فضل وكمالرینی نقل مذكور ایله تأیید ایلدی * مع هذا
حضرت علی یوم سقیفه ده مجلس مشاوره یه داخل وحاضر اولمیوب حجرهٔ مباركهٔ نبوتده سائر اهل بیت ایله
مشغول خدمت اولدقلری عامهٔ كتب سیر وتواریخده مسطوردر * بلكه نقل اولنان كلام حضرت ابی بكرك
شاننده ذكر اولنمق لازم ایدیكه امامت وخلافت ماده سی ذكری آتی وجه اوزره حكومت عادلهٔ صدیق اكبر
ایله فیصل بولمشدر * زیرا حضرت علینك حكم اولدقلری ماده شوندن خالی دكلدر كه یا عهد نبوتدن صكره
امت اوزرینه مطلق خلیفه نصبنك وجوبی اولوب یا منصب خلافتك قریشه اختصاصی خصوصی

یا حضرت ابی بکرڭ خلافتنه متعین اولسی ماده سیدر * بوذکر اولنان اوچ امرڭ بریسی دخی یوم سقیفه ده حضرت علینڭ حکومتیله ثابت اولمدیغی اهل وقوفڭ معلومیدر * اولا امت اوزرینه خلیفه نصبنڭ وجوبی حضرت صدّیق کلامیله ثابت وموافقت اصحاب ایله مؤید درکه خاتمهٔ کتاب نبوت علیه افضل التحیت حضرتلرینڭ هجرتسرای علیینه تشریفلری کونی صدّیق اکبر قدسی بیکر منبر منوره صعود ایدوب اثنای خطبه ده (ولا بد لهذا الدین ممن یقوم به) کلامیله اقامت مراسم دین مبین ایچون امام وخلیفه نصبی لازم اولدیغنه اصحاب کرامی ارشاد ودلالت ایتدکده آنلر دخی مضمون خطاب صدّیقی قبول ایله تمهید مبانیٔ خلافته مبادرت ومباشرت ایتدیلر * ثانیا امر خلافتده عقد مجلس مشورت ایچون مهاجرین وانصار سقیفهٔ بنی ساعده نام محله جمع اولوب انصار ومهاجرین بیننده محاورهٔ معهوده ومنازعهٔ مشهوره جریان ایتدکده بنه حضرت صدّیق (الائمة من قریش) حدیث شریفنی نقل ایله احتجاج وتشنیف مسامع اصحاب ذوی الابتهاج ایدوب انصاری الزام واسکات ومنصب خلافتڭ قریشه اختصاصنی اثبات ایلدی * اما یوم سقیفه ده خلافت صدّیق بیعت اصحاب ایله ثابت اولوب حضرت علی کرم الله وجهه حضرتلری برمدت تأخیر وتوقف ایتدکده بیعت ایتمکله سقیفه کونی صدّیقه بیعت بیورمدقلری متعیندر * بو تقریر وتحقیق معلوم اولدقده حضرت علینڭ یوم سقیفه ده امامت وخلافت ماده سنده حکم اولمدقلری متعین اولوب طریق آخر ایله نقل دخی بین العلما مقبول ومعتبر ومرپیڭ نظر اولان کتب متداوله ده فوز وظفر میسر اولمامغله تردّد واشتباه اولندی * بو محلده کلامز تمام اولوب بنه ترجمهٔ کتابه شروع اولندی * وبنه شیعه قتنده تعیین خلافت علی ده نص جلی اولان اخبارڭ بری دخی (من یبایعنی علی روحه فهو وصیی وولی هذا الامر من بعدی) کلامیدرکه مشکاة صدر نبوتدن شرف بروز صدور اولمق اوزره منقولدرکه یعنی اول کسه که جانب حیات طیبهٔ ابدیه واحراز دستمایهٔ سعادت سرمدیه ایله سبیل رضای مولاده نفس وروحنی فدا ایتمڭ اوزره بنمله عهد ومیثاق ایده تحقیق اول کسه بنم وصی مختارم اولوب بندنصکره مالڭ رقاب انام وولی الامر اهل اسلام اولوردیو وارد اولان کلام فخر المرسلینی حضرت علی یه صرف ایتدیلر * شویله که بذل نقدینهٔ حیات ایله سید الکائنات علیه افضل الصلوات حضرتلرینه بیعت انجق حضرت علی یه مخصوص اولمغله عهد نبوتدن نصکره امامت وخلافت دخی حضرت علی حقنده منصوصدر دیو طائفهٔ شیعه استدلال ایلدیلر * وکذلڭ طائفهٔ شیعه حضرت علی مرتضانڭ امامت وخلافته متعین اولمسی خصوصنده نصوص خفیه دن برقاچ نص ایله استدلال ایدوب زعم فاسدلرینی تحقیق ورأی کاسدلرینی ترویج ایتدیلر * نص بودرکه سور قرآنیه دن سورهٔ توبه نازل اولدقده سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلری موسم حجده مکهٔ مکرمه ده اصحاب کرامه تلاوت واحکام شریفه سنی طرفلرندن تبلیغه وکالت ایچون حضرت ابی بکر الصدّیقی تعیین بیورمشلرایدی بعده اهل بیت نبوتدن برکسنه تبلیغ ایتمڭ اوزره وحی الهی نازل اولمغله جناب رسالتپناه صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلری طرف همایونلرندن بو سورهٔ مبارکه نی تلاوت وقرائت واحکام شریفه سنی تبلیغه وکالت ایچون حضرت علی یی نامزد سفارت بیوردقلری مأثور ومنقول اولمغله طائفهٔ شیعه بو مادهٔ مخصوصه ده حضرت علینڭ صدّیق اکبره تقدیم اولنمسی خلافت وامامتده دخی تقدمنه اشارتدر دیدیلر * وبنه طائفهٔ شیعه نڭ تعیین امامت علی ده نص خفی اولمق اوزره ایراد ایتدکلری امورڭ بری دخی بودرکه سلطان اورنڭ رسالت علیه افضل التحیت حضرتلری زمان سعادتلرنده اصحاب کرامدن برفردی علی مرتضی حضرتلرینه تقدیم وترجیح ایتیوب رقبهٔ طاعتلری کسه نڭ تحت حکم واطاعتنه ادخال اولنمدی * اما حضرت صدیق ایله عمر بن الخطاب رضی الله عنهما حضرتلرینه ایکی غزادهٔ اصحابدن بعضیلرینی تقدیم بیوروب بر دفعه اسامة بن زیدی ودفعهٔ اخراده عمرو بن العاصی امیر جیش نصب وتعیین اولندقدنصکره شیخین مکرمینی انلر ایله موکب غزاده مرافقته امر نبوی صدوری منقول اولدیغنه بنا طائفهٔ شیعه حضرت علینڭ شیخین مکرمین اوزرینه امر خلافتده تفضیل وتقدمینه بوخصوصی دخی سند اتخاذ ایلدیلر * بو آنه دڭ شیعه طرفندن ذکر اولنان ادله نڭ بعضیسی خبر آحاددن اولمغله اجماع صحابه یه مقابل ومعارض اولموب وبعضیسڭ دخی تأویلنده ضعف وفساد اولمغله علمای اهل

سنت طرفندن اجوبهٔ قاطعه ایله مذهب شیعه نك بطلان وفسادی کتب کلامیه ده علی التفصیل مذکور ومسطور اولوب ادلهٔ عقلیه ونقلیه ایله مدعالری نقض وابطال اولندیغی اهل وقوف قتنده معلومدر * معلوم اوله که فرق شیعه نك اصولی کتب کلامیه ده مسطور اولدیغی اوزره اوچ فرقه یه منحصر اولوب برفرقه سنه غلاة وبرینه امامیه وفرقهٔ ثالثه یه زیدیه تسمیه اولندی بونلرك جمله سی نص شارع ایله امامت وخلافت حضرت علی یه مخصوص ومتعین اولمسنده اتفاق ایدوب لکن نصوص وادله نك دلالتی کیفیتنده اختلاف ایتدیلر شیعهٔ امامیه قتنده حضرت علی نصوص شرعیه ده اسم ورسمی وذات وشخصی ایله مذکور اولمغله عهد نبوتدنصکره امامت وخلافت حق صریحی اولدیغی ثابت ومتعین اولوب بعده اولاد امجادندن معلوم الاسامی رجال مخصوصه انتقالی منصوص ومصرحدر دیدیلر * وشیخین مکرمین مقتضای نصوص ایله عملی ترك ایدوب یوم سقیفه ده منصب خلافتی صاحبی علی یه تسلیم وبیعت ایله حضرت علی یی نفسلرینه تقدیم ایتمدیلر دیو شیخیندن تبری وامامت وخلافتلرندن اغماض عین ایتدیلر * لکن فرقهٔ امامیه شیخین مکرمین حقنده غلاة شیعه دن منقول اقاویل باطله یه وکلمات واهیه یه التفات ایتمیوب اکاذیب غلاتی رد ومنعده اهل سنت ایله همدست وفاق اولدیلر * اما فرق شیعه دن طائفهٔ زیدیه نك مذهب ومسلکلری بودرکه تعیین امامتده وارد اولان نصوص وادله ده حضرت علی باسمه وشخصه مذکور اولمیوب بلکه حلیهٔ جمال وفضل وکماللرینه دال اولان اوصاف جلیه واخلاق مرضیه لری مسطور ومصرح اولمغله عهد نبوتدنصکره صفت ایله موصوف بیننده مطابقته رعایتی ترك واهمال ایتدیلر دیو صحابه یه تقصیر اسناد ایتدیلر * لکن طائفهٔ زیدیه فرقهٔ امامیه کبی شیخین مکرمیندن تبری ایله امامت وخلافتلرندن اغماض ایتمیوب بلکه مجرد علی مرتضی رضی الله تعالی عنه وارضاه حضرتلرینی بقیهٔ خلفای راشدین ایله سائر اصحاب کرامه تفضیل ایدوب امامته الیق واحق ذاتك وجودیله مفضول ومرجوحك امامت وخلافتنی دخی تجویز ایتدیلر ❁(ودخی معلوم اوله که شیعهٔ امامیه ایله زیدیه بیننده حضرت علیدنصکره سلك امامتده منسلك اولان ائمه ده اختلاف واقع اولوب امامیه قتنده سیدة النسا فاطمة الزهرا رضی الله تعالی عنها حضرتلرینك ابنا واحفاد کرامندن اسم ووصفلری معلوم رجال معدوده واحدا بعد واحد نصوص قاطعه وادلهٔ واضحه ایله منصب خلافته متعیندر دیدیلر * بو طائفه نك زعم فاسدلری اوزره معرفت امام صلاة وصیام کبی رکن رکین دین اسلام اولوب تعیین خلیفهٔ زمان داخل ارکان ایمان اولمق اصل مذهبلری اولمغله طائفهٔ مزبوره امامیه عنوانیله معروف اولدیلر ❁(ودخی فرق شیعه دن زیدیه قتنده منصب خلافت حضرت علیدنصکره اولاد کرام فاطمه یه منتقل اولوب لکن تعیین وتقدیمی طائفهٔ شیعه دن اهل حل وعقدك رأی واختیارلرینه منوط اولمغله زیدیه قتنده اولاد فاطمه دن امامت وخلافته اهلیت برقاچ شرط ایله مشروطدر اولکیسی علم وفضیلت ایکنجیسی زهد وطاعت اوچنجیسی جود وسماحت دردنجیسی شجاعت وجلادت اولوب شرط خامس دعوای امامت ایله خروج وظهور وخلقی اجابت واطاعته دعوتدر دیدیلر * بو طائفه صاحب مذهبلری اولان زید بن علی بن حسین بن علی یه منسوب وتابع اولوب مذهب زیدی قبول ایتدیلر ایله انلره زیدیه تسمیه اولندی زید حضرتلری امام زین العابدینك فرزند ارجمندی ومحمد باقر حضرتلرینك برادر سعد اخترلری اولوب لکن مذهبنده دعوای امامت ایله امام حقك خروجی شرط اولمغله داعما قرنداشی محمد باقر حضرتلریله سن حال الامامة جمله دن احق والیق سین حقکی دعوی ایله دیو خروجه تحریك قصدیله مناظره ایدردی محمد باقر دخی پدرمز زین العابدین حضرتلری حال حیاتنده امامته جمله دن احق واولی ایکن قطعا دعوای امامت ایله خروج وظهوره تصدی ایتمدی شرط خروجی رد ایله زیدی الزام ایدردی ❁(ودخی زید بن علی فرق ضاله دن طائفهٔ معتزله نك رئیسی واصل بن عطادن تعلم وتلمذ ایدوب محمد باقر قتنده مذهب اعتزاله میل تهمتی ایله متهم اولمغین بووجهله دخی محمد باقر زیده دخل وتشنیعدن خالی دکل ایدی ❁(ودخی معلوم اوله که فرق شنیعهٔ شیعه دن طائفهٔ امامیه زید بن علی ایله شیخین مکرمین رضی الله تعالی عنهمانك امامت وخلافتی خصوصنده مناظره ایدوب زید حضرتلری شیخینك امامتلری صحته راضی وبر وجهله آنلردن تبری ایتمکین فرقهٔ امامیه زیددن اعراض وصحبتنی رفض وترك

ایتمزیله آنلره رافضه ورافضی تسمیه اولندی * وکذلك فرق شیعه دن برطائفه دخی حضرت علینك اولاد صلبیه سندن محمد بن حنفیه حضرتلرینك عبد معتقی کیسان نام شخصه منسوب اولغله کیسانیه اسمیله معروف اولمشلردر بوطائفه امامت وخلافت ابتدا حضرت علی یه بعده امام حسن وحسین رضی الله تعالی عنهم اجمعین حضراتنه منصوص اولمق اوزره اتفاق ایتدکلرندنصکره بعضلری ترتیب خلافتده امام حسنی وبعضیلری دخی امام حسینی تقدیم ایله اختلاف ایدوب بونلردنصکره حضرت علی فرزند ارجمندی وحسنین حضرتلرینك برادر سعد اخترلری محمد بن حنفیه بعده انلرك اولاد کرامی خلیفه اولمق اوزره نصوص باطله نقل ایلدیلر * وفرق شیعه دن اشبو ذکر اولنان امامیه وزیدیه وکیسانیه طائفه لرینك بینلرنده اصول وفروعده اختلافات کثیره واقع اولوب نقلی املالی موجب اولمغله ذکری طی اولندی * ودخی فرق شیعه دن غلاة عنوانیله معروف طوایف عدیده دخی واردرکه آنلر فساد عقیده ده حدود عقل ودینی تجاوز ایدوب حاشا حضرت علی واولاد کرامی حقنده الوهیت اعتقاد ایلدیلر * بونلرك بعضیلری امام علی روح وجسددن مرکب زمرهٔ بشردن اولوب لکن الوهیت صفاتیله متصفدر دیدیلر * وبعضیلری دخی طائفهٔ نصارانك حضرت عیسی صلوات الله علی نبینا وعلیه حقنده جسارت ایتدکلری اقوال باطله وآراء فاسده اوزره حلول واتحاد مسلکنده سالك اولوب حاشاثم حاشا حضرت علی وسائر معتقدلری اولان ائمه نك اجساد وارواحی اله عالم ایله متحد اولدی دیدیلر نعوذ بالله تعالی منهم اجمعین امام علی کرم الله تعالی وجهه حضرتلرینك زمان سعادتلرنده کندی حقنده مذهب حلوله ذاهب اولان ملاحده نك خبری سمع شریفلرینه واصل اولدقده سیاسةً انلره احراق بالنار ایله ترتیب جزا ایتدیلر * کذلك حضرت علیدن صکره محمد بن حنفیه حقنده مختار بن ابی عبید دخی حلول واتحاد اعتقادینی اظهار ایتدیکی محمد بن حنفیه نك مسموعلری اولدقده اشتعال نائرهٔ غضبه باعث اولوب مختاره نفرین ولعنت ایله کندینك بولوث تهمتدن مصون الساحه اولدیغنی اظهاره مبادرت ایلدی * وکذلك محمد بن حنفیه دن صکره امام جعفر صادق حضرتلرینك دخی سمع شریفلرینه بو مقوله خبر ضلالات اثر واصل اولدقده انلردخی مرتکب ومخترعنه لعنت ایله اظهار برائت ایلدیلر * وغلاة شیعه دن برفرقه دخی مذهب مردود تناسخه میل ایدوب دیدیلرکه امام زمانك فضل وکمالی کندی روح برفتوح ایله قائم اولوب غیریده ظهوری محال اولمغله ائمه دن بری فوت اولدقده روحی امام آخرك بدننه حلول وامام اولك کمالی انده دخی ظهور ایدر دیدیلر * ودخی غلاة شیعه نك بعضیلری قتنده سلسلهٔ امامت وخلافت الی آخر الزمان اولاد علی میاننده واحدا بعد واحد دائر اولمیوب بلکه طومار خلافت ائمهٔ اهل بیتدن سلك امامته منسلك شخص واحد ایله مختوم اولور دیدیلر * بوطائفه امام واحدده وقوف ایدوب غیره تجاوز ایتمزلریله واقفیه عنوانیله معروف اولدیلر * اشبو طائفهٔ واقفیه نك بعضیلری امام زمان حی وباقی واعین ناسدن مختفیدر دیو ادعا ایدوب زعم باطللری اوزره قصهٔ خضر ایله استشهاد ایلدیلر * بونلردن بعضیلری دخی دیدیلرکه امامت وخلافت حضرت علیده قرار وانلری تجاوز ایتیوب وحالا حی وباقی وپردهٔ سحابده محتجب ومتواری اولوب آواز رعد صوتی وبرق خاطف سوط وتازیانه سیدر دیدیلر * وینه بونلردن ژاژخای لاف وکزافك بعضیلری دخی بو مقوله خبط وخطایی محمد بن حنفیه حقنده نطق ایدوب حالا امام مشار الیه ارض حجازده جبل رضوا نام کوه پرشکوهده اعین ناسدن مستور ومختفیدر دیدیلر * شکیم شعرای شیعه دن کثیر نام شاعر بعض اشعارنده بو معنایی اشعار ایدوب دیمشدر اول ابیات بونلردرکه بعینها ذکر اولنور * شعر

الاان الائمة من قریش * ولاة العهد اربعة سواء
علی والثلاثة من بنیه * هم الاسباط لیس لهم خفاء
فسبط سبط ایمان وبر * وسبط غیبته کربلاء
وسبط لایذوق الموت حتی * یقود الجیش یقدمه اللواء
یغیب ولایری فیهم زمانا * برضوی عنده عسل وماء

خلاصهٔ معنای شعر بودرکه ذکر اولنان شاعر بو ابیات ایله مذهب واقفیه اوزره ائمهٔ اهل بیتی ارکان اربعه یه حصر ایدوب امامت وخلافت حضرت علی ایله امام حسن وحسین رضی الله تعالی عنهم اجمعین حضراتندنصکره محمد بن حنفیه ده قرار ایدردیدی * یعنی حضرت علی کرم الله وجهه حضرتلری امامهٔ سبحهٔ امامت ومحمد بن حنفیه خاتمهٔ نسخهٔ خلافت اولدیغنه اشعار سیاقنده هر برینك حال وشانلرینی ذکر ایلدی شویله که قبیلهٔ قریشدن ولی عهد خلافت درت ذات ستوده صفاتدرکه بونلرك هر بری امامت وخلافته شایان اولدیغی نصوص شرعیه ایله منصوص اولوب آنلرك اوّل واقدمی حضرت علی ولی وباقیلری احفاد امجادیدرکه بونلرك امامت وخلافتی شایبهٔ شك وشبهه دن عاریدر * بونلرك دخی اوّل واقدمی بروتقوی صاحبی حضرت حسن ایکنجیسی دشت کربلاده نوش کلجام شهادت ایله لذات فانیهٔ دنیویه دن دست شوی حیات اولان حضرت حسین اوچنجیسی محمد بن حنفیه حضرتلریدرکه حالا شیر بنمذاق شهد حیات اولوب اقامت مراسم خلافت ورفع لوای امامت ایله ظهور وخروج ایتمدکجه خرامان نزهتسرای خلدبرین اولمز انجق مصلحت ضمننده برمدت جبل رضواده متواریٔ پردهٔ اختفا اولوب حفظ قالب صوری ایچون تناول عسل وماء ایله تغذی ایدر دیو محمد بن حنفیه نك حیات ابدیه وظهور وغلبه سنی تصریح ایلدی * وکذلك غلاهٔ شیعهٔ امامیه دخی واقفیه کبی بونك امثالی ترهات وخرافات ایله هذیان ایدوب خصوصا اثنا عشریه عنوانیله معروف ومشهور اولان فرقهٔ ضاله زعملری اوزره ائمهٔ اثنا عشرك اون ایکنجیسی محمد بن حسن عسکری که بینلرنده مهدی لقبیله ملقبدر امام مزبورك حقنده بویله زعم ایدرلرکه خلفا وقتنده والدهٔ سیله برمحبسده دربند زنجیر محبوس ومسجون ایکن دار السلام بغداد قربنده حله نام محلده کندی منزلنده برسردابه حلول ودخول ایدوب حالا آنده مختفی ومتواری وآخر زمانده خروج وظهور ایدردیو زعم ایدرلر * کویا کتب سته دن کتاب ترمذیده مسطور اولان حدیث نبوی مقتضاسی اوزره آخر زمانده خروج وظهوری منتظر اولان مهدی محمد بن حسن عسکری اولق اوزره زعم ایتملریله اثنا عشریه طائفه سی قتنده مهدی امام منتظر اسمیله معروفدر * بو طائفه نك عادت باطله لری بو منوال اوزره جاریدرکه بونلر هر کیجه ادای صلوهٔ مغربدن صکره سرداب مذکورك قپوسنه واروب امام مشار الیه حیاتده اولق زعمیله یا محمد ابن حسن العسکری وقتیدر خروج وظهور ایله دیو جهر صوت ایله نداو خروج ایدرسه رکوب ایتمك ایچون کندیلریله برمرکب دخی حاضر ومهیا ایدوب باب سردابده وقت عشایه دك محمد بن حسنك خروجنه منتظر اولورلر * بعده خائب وخاسر جمله سی منزللرینه متفرق اولوب مطلب ومراملرینی لیلهٔ آتیه یه تاخیر وتوقیف ایله الی هذا الآن عادت مکروهه لری بو منوال اوزره جاریدر * وینه طائفهٔ واقفیه نك بعضیلری دخی بوکا ذاهب اولدیلرکه ائمهٔ اهل بیتدن بر امام فوت اولدقده ینه بعد زمان حیات بولوب عالم دنیایه عود ورجعت ومالك تخت خلافت اولوردیلر * وزعم فاسدلری اوزره مدعالرینك صحتنه قرآن عظیمده مسطور اولان اصحاب کهف حکایه سیله وعزیر بن شرخیانك وفاتی ویوز سنه مرورندنصکره حیاتی ایله وحضرت موسی علیه السلام وقتنده شیوخ بنی اسرائیلدن برکسنه نك اوغلی قتل اولنوب بعده وحی الهی ایله ذبح اولنان بقره نك بعض اعضاسی قتیل مزبوره ضرب ایله احیا اولندیغی قصهٔ معروفه ایله ودخی بونلر مثللو معجزات باهره اولمق اوزره ظهور ایدن امور ایله استدلال ایلدیلر * مع هذا بوذکر اولنان امورك هر بری وقتنده انبیای عظامدن برنبی ذیشانه مخصوص معجزه اولوب وتیرهٔ عادته مخالف اولمغله ائمه لرینك حیاتی حقنده زعم فاسدلرینی تأیید واحتجاجه صالح اولمزوادبای عربدن سید حمیری نام شاعر دخی بو مذهبه سالك اولوب ائمه نك بعد الموت ینه عالم دنیایه عود ورجعتلرینی شعرنده اشعار ایلدی * شعر

اذا ما المرء شاب له قذال * وعلله المواشط بالخضابه
فقد ذهبت بشاشته واودی * فقم یا صاح نبك علی الشبابه
فلیس بعاید ما فات منه * الی احد الی یوم الایابه
الی یوم تؤوب الناس فیه * الی دنیاهم قبل الحسابه

ادين بان ذلك دين حق * وما انا في النشور بذي ارتياب
كذاك الله اخبر عن اناس * حيوا من بعد درس في التراب

خلاصهٔ معنای شعر بو درکه شاعر مذکور عهد شبابك زوالنه تأسف وتحسر ايدوب اصابت آسيب شيب ايله انسانك موی سری سفيد اولمغله مسودهٔ عمری بياضه چكلدكده اكرچه مشاطه‌لر اشراب غازهٔ خضاب وحنا ايله ظاهرده بياض شيبی ستر ايدرلر ايسه ده لكن رونق بشاشت شباب زائل وصحيفهٔ جمال حليهٔ كمالدن عاطل اولور * امدی ای ياران صفا بويله نعمت عزيز الوجودك زوال وفقدانی ايچون شيونكدهٔ حسرتده دست افسوس ايله مرغوله پيرای حزن وبكا اولەلم كه آب وتاب شبابك عود ورجعتی ايچون نه قدر تمنی ايلسك بردخی قيام ساعته دك شاهد شباب سرابردهٔ عدمدن عرض ديدار ايلمز * واول وقت معهودده دخی بديدار اولمزكه روز حسابدن مقدم بعض ناس اول وقتده خواب عدمدن بيدار اولوب عالم دنيايه كاورلر دوائمه‌لرينك قبل الحساب احيا اولنه جغنی اشعار ويوم جزايه مؤمن اولديغی كبی ائمه وخلفانك عودتلرينی دخی تصديق ايتديكنی اظهار ايتدكدنصكره دعوای فاسده سی اوزرينه ذكری سبق ايدن معجزات باهره ايله زعمجه استدلال ايلدی * اشبو غلاة روافضك مؤنت وكلفتلرينی دفعده واقوال فاسده وعقايد زايغه‌لرينی رد وابطالده سائر ائمهٔ شيعه بزه كفايت ايدركه انلر دخی فرقهٔ ناجيهٔ اهل سنت كبی غلاتك مذهبلرينی رد ايدوب دليل وشبهه‌لرينی ابطال ايلديلر * امّا فرق شيعه دن كيسانيه طائفه سنك مسئلهٔ امامتده رأيلری بو منوال اوزره دركه منصب امامت امام حسين حضرتلرندنصكره محمد بن حنفيه يه منتقل اولوب اندن اوغلو ابو هاشمه نقل ايتمك اوزره اتفاق ايتمرله بونلره هاشميه تسميه اولنمدی . وابو هاشمدنصكره امامت خصوصنده بونلر برقاچ فرقه يه متفرق اولوب برفرقه سی قتنده امامت ابی هاشمك قرنداشنه اندن دخی ولدی حسن بن علی يه منتقل اولدی ديديلر * وهاشميه نك فرقهٔ اخراسی بويله زعم ايتديلركه محمد بن حنفيه حضرتلرينك فرزندارجمندی ابو هاشمك عود ورجوعی اثناسنده شرات نام محله كلدكده فوت ومنصب خلافتی خير الناس عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما حضرتلرينك نجل نجيبلری علينك اوغلو محمده وصيت ايلدی * محمد امام لقبيله معروف اولان اوغلو ابراهيمه وصيت ايدوب ابراهيم دخی قرنداشی عبد الله سفاحی ولی عهد ايلديكه خلفای عباسيه نك اوّل واقدمیدر سفاح دخی قرنداشی ابو جعفر منصوره وصيت ايدوب آفتاب عالمتاب دولت عباسيه انك زماننده افق كمالده روغا اولدی منصوردنصكره تاج وهاج خلافت سلالهٔ عباسيه نك آخرينه دك على الترتيب زيور افسر ابتهاجلری اولوب واحدا بعد واحد وارث تخت اولملری حقنده نصوص واهيه نقل ايتديلر * بو طائفه دولت بنی عباسی اقامت ايدوب خلقی انلرك اطاعتلرينه دعوت ايدن .هاشميه فرقه سيدركه دعاة انامدن ابو مسلم خراسانی وسليمان بن كثير وابو سلمة الخلال وانلرك امثالی شيعهٔ عباسيه بو كروه انبوهك رؤسالرندندر * بونلر منصب خلافتك بنی عباسه انتقالی خصوصنده رأی ومذهبلرينی تأييده حضرت عباس ايله توسل ايدوب سلطان انبيا عليه افضل التحايا حضرتلری كلباغ جنانی تشريف ايتدكاری وقتده عم مكرملری حضرت عباس رضی الله تعالی عنه حضرتلری عصوبت نسبيه جهتيله وراثته اولی اولمغله خلافت نبوت دخی حق موروثی اولمغين حضرت خاتم الانبيادنصكره ابتدا حضرت عباس انلردن دخی اولادلری وارث تخت خلافت اولديلر ديو زعم ايتديلر * فرق شيعه دن زيديه طائفه سنك تفصيل مذهبلری بو وجهله دركه بونلر دخی سائر فرق شيعه كبی امامت وخلافتی ائمهٔ اهل بيته تخصيص ايدوب لكن اسم وشخصلر يله تعين وتشخصنی دعوی ايتمديلر * بلكه نصب امامی سادات اهل بيتدن اهل حل وعقدك ترجيح واختيارينه تفويض ايدوب تعيين امام خصوصنده نقل نصوص ايتمديلر * وترتيب خلافتده ابتدا حضرت عليدن بدأ ايدوب بعده امام حسنه اندن امام حسينه بعده حضرت حسينك فرزندارجمندی علی زين العابدينه اندن صاحب مذهبلری وامام زين العابدينك نجل نجيبی زيده منتقل اولدی ديديلر * اشبو ذكر اولنان زيد حضرتلری دعوای امامت ايله كوفه ده خروج ايدوب لكن خلافنه ارادهٔ حق تعلق ايتمكله كناسه نام محلده مصلوبا شهيد اولديلر * وينه زيديه قتنده زيددنصكره منصب خلافت اوغلو يحيايه منتقل اولوب انلر دخی بلاد خراسانده دعوای امامت

صددنده ایکن نوش کلجام شهادت ایله قضای نحب ایتدیلر * یحیادخی کندیدنصکره امامت وخلافتی
سادات اهل بیتدن نفس زکیه لقبیله ملقب اولان محمد بن عبدالله بن حسن بن امام حسنه وصیت ایتمکله
انلر دخی مهدئ زمان عنوانیله ارض حجازده خروج ایدوب تمهید مبانئ خلافته شروع ایتدکده خلفای بنی
عباسدن ابو جعفر منصورك سرعسکری یدنده شهیدا وفات ایلدی * مذکور محمد مهدی دخی
کندیدنصکره قرنداشی ابراهیمی ولی عهد ایدوب انلر دخی اقرب اقاربی اولان عیسی بن زید اتفاقیله بصره ده
دعوای خلافته قیام ایتدکده برروایتده بالذات ابو جعفر منصور ورروایت اخراده طرفندن مأمور بعض
امراسی عساکر موفوره ایله کاوب طرفیندن محاربات شدیده جریان ایتدنصکره ابراهیم وعیسانك ایکیسی دخی
مهروماه کبی متواری پردهٔ سحاب فنا اولدیلر * بوذکر اولنان وقایع عظیمه یی علی التفصیل امام
جعفر صادق حضرتلری نورولایت ایله قبل الوقوع خبرویرمکله جملهٔ کراماتندن معدود اولمشدر * وینه
طائفهٔ زیدیه دن بعضیلری قتنده دخی ذکری سبق ایدن نفس زکیه محمد بن عبدالله دنصکره امامت وخلافت
زید بن زین العابدینك قرنداشی عمرك احفادندن محمد بن قاسمه منتقل اولوب اولدخی طالقان نام محلده
هیولای امیدینه صورت ویرمدین معتصم بالله خلیفه نك زماننده اخذ اولنوب تنكنای حبسده مسجونا
وفات ایلدی * وینه زیدیه دن فرقهٔ اخری زعملری اوزره یحیی بن زیددنصکره منصب امامت سابق الذکر
عیسایه منتقل اولوب اندنصکره عیسانك اولاد واعقابنه نقل ایلدی دیدیلر * واشبو اولاد عیسادن
بعضیلرینك خلافتنه دعوت ایله زنجی الاصل برداعی ظهور ایدوب مآل امری نیه منجر اولدیغی انشاء الرحمن
اشبو کتابمزده زنج اخباری ضمننده ذکر اولنور * وینه طائفهٔ زیدیه دن بعضیلری قتنده دخی محمد بن
عبدالله دنصکره خلافت قرنداشی ادریسه منتقل اولوب اولدخی خلفای عباسیه نك سطوتلری خوفندن
دیار غربه فرار وانده واصل دار القرار اولدی * بعده ادریسك بنه ادریس نام برولدی ظهور ایدوب
دستیاریٔ حسن توفیق ایله واصل رتبهٔ رفیعهٔ عزوعلا ودیار غربده مدینهٔ فاسی تاسیس وبنا ایلدی اندنصکره
ادارسه دولتی عنوانیله معروف اولان ملك وسلطنت بونك نسلنده قرار ومدت مدیده پایدار اولوب دیار غربده
شوکت وسطوتلری وعواقب امورلری انشاء الرحمن محلنده علی التفصیل ذکر اولنور * ادارسه دولتی
انقراضندنصکره زیدیه نك نظام حاللری مختل اولوب تمشیت مهاملرنده عاجز وقاصر اولدیلر * وبردفعه شرفای
حسنیه وسادات زیدیه دن حسن بن زید بعده قرنداشی محمد نام کسنه دیار دیلمده خروج ایدوب زید بن زین
العابدینك قرنداشی عمرك اولادندن حسن بن علینك اطاعتنه خلقی دعوت واهالیٔ دیلم دخی اطاعت ایتمکله
اکثری نائل دستمایهٔ دین اسلام اولدیلر * اهالیٔ دیلم اشبو حسن بن علی یه اطاعت ودعوتنه اجابت
ایتمکله ممالك طبرستانده نائل عزودولت اولوب بوتقریبله دیالمه بغدادده خلفای عباسیه نك سلطنتنه تغلب
ایتدکاری انشاء الرحمن اشبو کتابمزده محلی کلدکده ذکر اولنور * اما طائفهٔ امامیه نك مبحث امامتده خلاصهٔ
عقیدهٔ زایغه لری بودرکه بونلرك مذهبلرنده دخی حضرت علی وصیت نبویه ایله سرلوحهٔ دیباجهٔ نسخهٔ
خلافت اولوب اندنصکره امام حسن بعده امام حسین حسب الوصیه خلیفه اولدیلر * امام حسیندنصکره
نوبت خلافت فرزند ارجمندلری علی زین العابدینه اندن ولد مکرملری محمد باقره نقل ایدوب انلردن پسر سعد
اخترلری امام جعفر صادق حضرتلرینه منتقل اولدی دیدیلر * جعفر صادقدنصکره شیعهٔ امامیه ایکی
فرقه اولوب ایچلرندن اسماعیلیه فرقه سی قتنده حق خلافت امام عنوانیله معروف اولان اسماعیله نقل
ایتدی دیدیلر * وشیعهٔ امامیه دن اثناعشریه فرقه سی جعفر صادقدنصکره اوغلو موسای کاظم
حضرتلرینك خلافتنه ذاهب اولوب سلسلهٔ امامت اون ایکنجی امامه واصل اولدقده انده توقف ایدوب آخر
زمانه دك غیبت واختفاسنه ذاهب اولملریله بونلر اثناعشریه عنوانیله معروف اولدیلر * اما فرق شیعه دن
طائفهٔ اسماعیلیه قتنده ذکری سبق ایتدیکی اوزره جعفر صادق حضرتلرندنصکره امامت وخلافت امری
مقتضای نص ووصیت اوزره امام اسماعیله نقل ایدوب لکن پدرلرندن مقدم وفات ایتمکله تخت نشین
خلافت اولمق مقدر اولمدی ایسه ده سلسلهٔ امامتك سلالهٔ ذریتلرنده بقا ودوامی ثمرهٔ نص ووصیت عد
ایتدیلر * نتکیم حضرت موسی دن مقدم حضرت هارون علیهما السلام وفات ایدوب لکن مقتضای نص

اوزره سلسلهٔ خلافت اولاد هارونه نقل ایلدی * بناء علیه طائفهٔ اسماعیلیه قتنده امام جعفر صادق حضرتلرندنصکره منصب والا تزین امامت امام اسماعیلك ولد مکرملری محمد مکتومه نقل ایدوب لکن شوکت وسطوتی اولمغله مستور ومختفی اولمغین اسماعیلیه قتنده محمد مکتوم ائمهٔ مستورینك اولیدر * زیرا بونلرك رأی باطللری اوزره امامك امر خلافتده عجز وقصوری امامت وخلافته استحقاقنه مانع اولیوب شوکت وسطوتی اولمغله کندی مستور واطرافده داعیلری ظهور ایدوب اقامت دلیل وحجت ایله خلقی امام حقك اطاعتنه سوق ودعوت ایدرلر * بعده امامك شوکت وسطوتی واقامت مراسم خلافته مکنت وقدرتی اولدقده کندی بنفسه خروج وظهور ایدوب حقنی دعوی ودعوتنی ناسه اظهار ایدر دیو زعم ایتدیلر * واسماعیلیه قتنده محمد مکتومدنصکره منصب خلافت اوغلو محمد مصدقه اندن دخی انك اوغلو محمد حبیبه نقل ایدوب لکن شوکت وقدرتی اولمغله اعین ناسدن مستور اولمغله ائمهٔ مستورینك آخری بونلردر * بوندنصکره نوبت خلافت محمد حبیبك ولدی عبدالله مهدی یه نقل ایدوب کندی مستور اولمغله اعوان وانصارندن ابوعبدالله شیعی دیار غربده قبائل بربریه دن کتامه قبیله سی اعانتیله دعوتنی اظهار ایدوب اهالئ غرب غیابنده دعوتنه اجابت واطاعت ایلدیلر * مذکور عبدالله مهدی بلاد غربدن سجلماسه بلده سنده امرای اغالبه دن الیسع نام امیرك زندانتده محبوس ومسجون اولمغله ابوعبدالله شیعی عبدالله مهدی یی محبسدن اخراج ایدوب عز واقبال ایله تخت نشین خلافت واهالئ غرب بیعت ایتدکدنصکره قیروانه وسائر بلاد غربه مالك اولدی * بعده کندیدنصکره اولاد وابناسی دیار مصره دخی مالك اولوب خلفای فاطمییندن عبیدیین عنوانیله معروف اولان ملوك وسلاطین عبدالله مهدینك اولاد وذریتلری اولوب تفصیل احواللری انشاء الرحمن محلنده ذکر اولنور وفرق شیعه دن اسماعیلیه طائفه سی امام جعفر صادقك اوغلو اسماعیلك امامت وخلافتنه قائل اولملریله بونلره اسماعیلیه تسمیه اولندی * وامام مستورلك خلافتنه دخی ذاهب اولملریله باطنیه عنوانیله دخی معروف اولدقلرندن ماعدا اقوال باطله لری زندقه والحادی متضمن اولمغله ملاحدهٔ اسماعیلیه دخی اطلاق اولنور * وملاحدهٔ اسماعیلیه نك اقوال قدیمه ومقالات جدیده لری اولوب رفض والحادی متضمن عقاید زایغه لری صحایف کتبه جمع وتدوین اولنمغله مائهٔ خامسه اواخرنده حسن بن محمد صباح نام ملحد بی دین وزندیق لعین بونلرك مذاهب کاسده لرینی ترویج داعیه سیله خروج وظهور ایدوب دیار شام وممالك عراقدن نیچه قلاع وحصونه مالك اولدی * وتغلب واستیلاسی مدت مدیده ممادی اولوب بعده دیار مصرده اولان علاقه سی ملوك اتراك وقتنده وممالك عراقده تغلب وتسلطی جنکیز فتنه انکیز وقعه سنده برطرف اولدی * اما اثنا عشریه طائفه سی که شیعهٔ امامیه نك متأخرینی قتنده امامیه اسمی بونلره تخصیص اولنمشدر * بو فرقهٔ مبتدعه نك رأیلری اوزره امام جعفر صادق حضرتلرینك حیاتنده اکبر اولادی اسماعیل وفات ایتدکدنصکره خلافت امرینی پسر سعد اخترلری موسای کاظم حضرتلرینه وصیت ایدوب اندنصکره موسای کاظمك اوغلو علی رضا حضرتلرینی خلیفه اولمق اوزره نص ایله تعیین ایلدی دیدیلر * حتی مأمون خلیفه دخی عهد خلافتنده علی رضایی ولی عهد ایدوب لکن بنی عباس علی رضانك خلافتنه رضا ویرمیوب وکندیلری دخی قبولدن استنکاف ایله مأموندن مقدم فوت اولمغله تخت نشین خلافت اولمق مقدر اولمدی * وعلی رضادنصکره اثنا عشریه قتنده خلافت اوغلو محمد تقی یه اندن اوغلو علی هادی یه اندنصکره حسن عسکری یه نقل ایدوب اندنصکره ذکری سبق ایتدیکی وجه اوزره حسن عسکرینك ولدی محمد مهدی یه منتقل اولدیکه شیعهٔ اثنا عشریه آخر زمانده ظهوری منتظر اولان محمد مهدی اشبو محمد بن حسندر دیو زعم ایتدیلر بو آنه دلك ذکر اولنان مذاهب شیعه نك هر برنده دخی نیچه اختلافات کثیره اولوب لکن ذکر ایتدیکمز اشهر مذاهبلری اولمغله بو مرتبه ایله اکتفا اولندی تفصیل مذهبلرینه وقوف واطلاع مراد ایدنلر ائمهٔ کلامدن ابن حزم ایله امام محمد شهرستانی وانلك غیری رجالك ملل ونحله متعلق کتبلرینه مراجعت ایتسونلرکه علی وجه الاطناب مذهب ومسلکلری فصول وابواب ضمننده درج وتحریر اولنمشدر * والله یضل من یشاء ویهدی من یشاء

(فصل)

كتاب اولك اوچنجی فصلنك یكرمی التنجی فصلی خلافت نبوتك مرور ایام ایله ملك وسلطنته انقلاب وانتقالی بیاننده‌در * معلوم اوله كه رتبهٔ رفیعهٔ ملك ودولت لذائذ نفسانیه ومنافع دنیویه‌یی جامع منصب شریف اولمغله افراد بنی آدم انی طلب وتحصیله طالب وراغب اولوب طبیعت بشرده بو حالت مركوز ومستقردر * لكن ملك ودولته وصول عصبیت حصولنه موقوفدركه قرابت نسبیه یا علاقهٔ سببیه ایله تعاون وتناصره مجبول اولان رجال كلمهٔ واحده اوزرینه اجتماع ایتدكده داعیهٔ ملك ودولت ایله خروج وظهور ایدوب قوتلری مرتبه وپایه دار عز ودولت اولق امر ضروریدر * شویله كه تمهید مبانی ملك ودولته وافی وتشیید بنیان سلطنته كافی اسباب وآلات حاصل اولدقده صوب مطلوبه سوق عنان اهتمام ایدوب بر وجهله ترك وفراغه رضا ویرمزلر * كذلك ملل وادیانك ظهوری ورقاب ناسه تحمیل اولنان هر امرك حصولی دخی غیرت وحمیت اصحابی رجالك اجتماعنه موقوف اولوب با لجمله مطالبات دینیه ودنیویه‌نك نظامنده عصبیت اصل واساس اولدیغی بوندن اقدم ذكر اولنمغین تأیید وحی آسمانی ایله مؤید اولان احكام شریعتك تبلیغ وتنفیذنده دخی عادت آلهیه بو منوال اوزره جاریدر * لكن عصبیت دخی نسل ونسب ایله مفاخرت وبین القبائل محفوظ ومرعی اولان غیرت وحمیتدن عبارت اولوب زمان جاهلیتده جاری اولان عادات واطواردن اولمغله ذم وقدحی متضمن نصوص شرعیه دخی وارد اولدی * نتكیم آیات قرانیه‌دن (وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله اتقاكم) نص كریمی اوزره شارع قتنده دستمایهٔ عز وشرف نسل ونسب اولمیوب بلكه حلیهٔ زهد وتقوی اولدیغی ثابتدر * وكذلك مشكات صدر نبوتدن شرف بر عز صدور اولان احادیث صحیحه‌دن (ان الله اذهب عنكم عبیة الجاهلیة ونخرها بالاباء انتم بنو آدم وآدم من تراب) حدیث شریفی دخی فیضان ماء معین دین مبین ایله اهل ایمان ایچون چركاب كفر وضلالدن طهارت كامله حاصل اولمغله معایب اهل جاهلیتدن معدود اولان نسل ونسب ایله مفاخرت عیبی دین اسلامده منهی اولدیغنه اشارت اولوب زمرهٔ بشرك جمله‌سی حضرت آدمه وآدمك اصلی دخی ترابه منتهی اولمغله عصبیت ایله مفاخرتدن اجتناب وتواضع ایله معامله‌یه سوق وترغیب بیورلدی * وكذلك ملك ودولت حقنده دخی شرور ومفاسده آلت اولمق اعتباریله قدح وذمی متضمن نیجه آثار وارد اولوب خلاف شرع شریف قهر وتغلبدن منع وتحذیر واحقق امر دینده اجتماع كلمهٔ اسلامه ترغیب ایله تفرقه وخلافدن نهی اولندی * معلوم اوله كه دنیای دنیه مطلوب بالذات اولمیوب بلكه مطیهٔ سعادت اخرویه ووسیلهٔ حیات سرمدیه اولمغله زمرهٔ نوع بشر خیری وشری ادراك واذعان ایده‌جك مبلغ سن كماله بالغ اولدقده آفاق وانفسده منصوب اولان آیات بیناتده نظر صحیح ایله عقاید حقه واعمال صالحه تحصیلی ایله تكمیل نفسه سعی ایچون چند روز مهمان مسافرخانهٔ دنیا اولمشلردر * وبحسب الشرع الانور اعمال بشره تعلق ایدن منع ونهی‌دن مقصود اول عمللرك بالكلیه ترك واهمالی وعلی الاطلاق شهوت وغضبك تعطیلی اولمیوب بلكه اخلاص نیت وخلوص طویت ایله تحصیل رضای مولی‌یه وسیله اولان امور مشروعه‌ده استعمالی مطلوبدر تا كه جمله اعمال وافعالده قصد وغرض امر صوابه مقصور اولوب هر امرده رضای حق مطلوب ومقصود اولمغله علت غائیه واحد ومطلب ومقصد متحد اوله * نتكیم بو خصوصه احادیث صحیحه‌دن (من كانت هجرته الی الله ورسوله فهجرته الی الله ورسوله ومن كانت هجرته الی دنیا یصیبها او امرأة یتزوجها فهجرته الی ما هاجر الیه) حدیث شریفی دلالت ایدركه اول غنچهٔ نسیم باغ بلاغ صلی علیه الاله حضرتلرینك دركاه سعادت دستكاهلرینه ملازمت وهر حالده معاونت ومظاهرت قصدیله خالصا لوجه الله تعالی احراز شرف هجرته نائل اولان اصحاب كرام حقیقتده رب العالمینك ورسولنك رضاسنی تحصیل قصدیله هجرت ایدرلر * واكر منافع دنیویه‌دن بر منفعت یا بر امرأه‌یه اصابت قصدیله هجرت ایدنلر دخی قصد وغرضلری تعلق ایدن نسنه‌یه هجرت ایدرلر دیو بیان ضمننده اعمالك صلاح وفسادی قصد وغرضه راجع ونیت خالصه‌یه تابع اولدیغنه اشارت بیورلدی * بناء علیه داعیهٔ شهوت وغضب ایله هر فعل وعمل كه انساندن صادر اولوب بحسب الشرع الانور اول فعل منهی

اولنه * نهی شرعی شهوت وغضبك على الاطلاق منعنه مصروف اولميوب بلكه رضای حقه مخالف وجه اوزره استعماله محمولدر * زيرا اكر قوّت غضبيه نك مطلق اهمالی ومنهج حق وناحقده استعمالی منهی اولسه دين حقه نصرت مصلحتی فوت اولوب اعلای كلمة الله قصديله اقامت مراسم غزا وجهاد معطل اولوردی * مكر كيم اتباع وساوس شيطانيه واجرای اغراض نفسانيه قصديله بركسه يه تهور اولنوب هتك عرض واتلاف مال وقتل نفس وعيال ايله حدود شرع شريفه تجاوز اولنده قده اعمال غضب مذموم اولور * امابغض وغضب احيای حقه سبب اولوب غرض فاسددن خالی اولدقده شرعا ممدوح اولوب خصال جيدهٔ انبيادن معدوددر * كذلك اعمال قوة شهويه ايله انساندن صادر اولان اعمال وافعال حقنده ورود ايدن نهی شرعی دخی بالكليه تعطيل شهوته مصروف اولميوب بلكه مشتهيات انفسدن وتيرهٔ شرعه مخالف اعمال مذمومه يه مقصوردر * والا انسانده قوة شهويه بالكليه معطل اولسه بقای شخص ودوام انسله سبب اولان اكل وشرب ولبس نسا ممكن اولميوب نوع انسانك صحيفهٔ عالمدن انقراضنه باعث اولور * اماقوة شهويه يی بحسب الشرع جائز وحلال اولان امور مباحه ده استعمال حسن نيته مقرون اولدقده فاعلی مثاب ومأجور اولمق دخی مقرردر * وكذلك (لن ينفعكم ارحامكم ولا اولادكم) نص كريمی مدلولی اوزره اجتماع اقارب ايله حاصل اولان سطوت عصبيت حقنده ورود ايدن نهی ومنع دخی مطلق عصبيتك قدح وذمنی موجب اولميوب بلكه زمان جاهليتده قبائل عرب بينلرنده جاری اولديغی اوزره امر باطله اصرار وآبا واجداد ايله افتخار حقنده وارد اولمشدركه بوخصلت رذيله اوضاع عقلادن معدود اولميوب سعادت دارينه وسيله اولان اخلاق جيده دن خارجدر * اماعصبيت احيای مراسم دين واظهار شرع مبينه مقصور اولدقده شرعا مقبول ومعتبردر * زيرا بوندن اقدم مرة بعد اخری ذكر اولنديغی اوزره اقامت مراسم نبوت دخی هر نبی ذيشانك حسب العاده قوم وقبيله سنك معاونت ومظاهرتنه موقوف اولوب بعثت رسلده دخی عصبيت حكمته موافق اولمغله شرايع ومذاهبك دخی اصل واساسی اولمشدر * وكذلك ملك وسلطنت حقنده وارد اولان نهی ومنعدن دخی محافظهٔ حدود دين وملت ايچون تمهيدا وانسان ملك ودولت مستثنی اولوب سلاطين نصفت آيينك احيای حق ايچون واقع اولان قهر وغلبه لری ممدوح ومعتبردر بلكه قدح وذم قصد سبيل شرع قويمدن مائل ومنحرف اولان جبابرهٔ ملوكه مصروفدركه انلر داعيا اغراض نفسانيه وشهوات جسمانيه لری اوزره حركت ايدوب ملك ودولتی ظلمه آلت ايدرلر * اماملوك وسلاطينك قوة قاهره لری جهاد وغزايه وخلق خير وصلاحه سوقه مصروف اولدقده سعيلری مشكور اولوب آخرتده مثاب ومأجور اولورلر * زيرا حضرت سليمان عليه السلام ملك نفس قدسيلری صفات ملكيه اوزرينه مجبول وافعال ذميمه دن معصوم اولوب بين الناس حكومت عادله ايله حكم وتصرفه وثوق تامی اولمغله (رب اغفرلی وهب لی ملكا لا ينبغی لاحد من بعدی) فحوای شريفی اوزره جناب حقدن كنديلره مخصوص بر دولت عظيمه طلب ايتدكده وهاب بی منت وكريم بی علت جل شأنه حضرتلری دخی حكومت انس وجنی نكين حكم وتصرفنه تسخير ايلدی * وكذلك عمر بن الخطاب رضی الله عنه حضرتلری عهد خلافتلرنده ديار شامه قدوم ايتدكده طرف برشرفلرندن حضرت معاويه شام واليسی اولمغله آيين ملوك وسلاطين اوزره كمال زيب وزينت ومزيد عز وحشمت ايله امير المؤمنين حضرتلريني استقبال ايدوب حضرت عمر معاويه نك شوكت وحشمتنی مشاهده ايتدكده (اكسروية يامعاوية) كلاميله خطاب وملوك فرس واعجامه تقليد واقتدامی ايتدك ديو معاويه يه عتاب ايلدی * حضرت معاويه دخی امير المؤمنين حضرتلرينك خطاب عتاب آميزندن جواب سياقنده يا امير المؤمنين بز بلاد رومه مجاور برسرحد سديده ساكن اولوب مواجههٔ اعداده اظهار زينت حرب وجهاد ايله تفاخر ومباهاته محتاجز ديو اعتذار ايتدكده حضرت عمر معاويه نك حشمت وشوكتدن قصد وغرضی صدق وصوابه مبنی اولديغنی اذعان ايديجك سكوتله معامله بيوروب قول وفعلنده معاويه يی قطعا تخطئه ايتمدی * اكر آيين ملك ودولت وعز وحشمت سلطنت بحسب الشرع ذاتنده ممنوع ومنهی اوليدی معاويه نك حضرت عمره اعتذار وجوابی قطعا مفيد اولميوب ملوك فرس واعجامه مخصوص اولان اوضاع واطواری بالكليه ترك ايله حضرت عمر معاويه يه امر ايدردی

* زيرا حضرت عمرك كسرويت طوريني اختيار ايله معاويه يه دخل واعتراضدن مقصودلري قبل الاسلام ملوك فرسك مرتكب اولدقلري مظالم ومفاسده ميل ورغبتني ملاحظه سنه مبني وصورت وسيرتده انلرك مسلكلريني اختيار ظننه مبتني اولمغله صحيفهٔ حالنه ناخن كذار دخل واعتراض اولمش ايدى * معلوم اوله كه صدر اسلامده خلفاء راشدين وسائر اصحاب كزين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتي آيين ملك ودولت اوزره زيب وزينت وعز وحشمتدن اعراض واجتناب ايدوب انلرك زمانلرنده ملوك فرس وورومه مخصوص اولان شعار ملك ودولت مظنهٔ شر وفساد اولمغله تقليد وتشبيهدن احترازا تبديلر * تكيم امام محراب دين * وقبلهٔ اصحاب يقين * حضرت رسول رب العالمين * عليه افضل التحايا حضرتلري روى توجهي قبله كاه عليينه توجيه ايدوب يعني نفس مطمئنه لري عالم ناسوتدن سرادقات لاهوتي تشريفه مشرف اولدقده يار غار شفيق * حضرت ابي بكر الصديق محراب نبويده امامت وصلوته استخلاف ايدوب اقدم اموردين جناب صديقه تفويض وتعيين بيورلمغله عهد نبوتده نصكره اجماع اصحاب ايله لواى زر منجوق خلافت دخي دست سعادت پيوستلرينه تسليم اولنوب سجاده نشين محراب امامت كبرا وامامهٔ سبحة الابرار خلفا اولديلر * وقتاكه حضرت صديق دستيارئ توفيق ايله مالك رقاب مسلمين ووكيل سيد المرسلين اولوب مسند عدل ودادى تشريف ايتدكلرنده ولايت عامه لري خلافت عنوانيله موسوم اولوب ملك ودولت اطلاقندن تحاشي اولندى * زيرا صدر اسلامده ملك وسلطنت تعبيرى فرس وروم دولتلرنده استعمال اولنوب انلره مخصوص القابدن اولمغله اوائل اسلامده خلافت عظمايه ملك وسلطنت اطلاق اولنمدى وحضرت صديق اكبر عهد خلافتلرنده كتاب وسنته اتباع ايله احكام شرع شريفه مراعات ايدوب سل سيف جهاد ايله مرتدينى قتل عام ايتدكدنصكره قبائل عربي كلمهٔ اسلام اوزرينه جمع ايلدى * بعده حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه كنديلردنصكره خليفه اولمق اوزره عهدنامه تحرير ايدوب صديق اكبردنصكره تخت نشين خلافت اولدقلرنده انلردخي حضرت ابي بكرك اثرينه اقتدا ايدوب امم فرس وورومي قهر وتدمير وممالك كثيره يي يدلرندن نزع وتسخير ايلدى. حضرت عمردن تخت خلافت حضرت عثمانه وانلردن اسد الله ولي حضرت علي يه نقل ايدوب انلردن هر بري دخي شيخين مكرمين حضرتلرينك اثرلرينه اقتدا ايله مسلك عدل وانصافه سلوك وكريوهٔ جور واعتسافدن اعراض واستنكاف ايلديلر * شويله كه فيض صحبت نبويه واكتساب سعادت سرمديه ايله اتباع سنت سنيه ده دقيقه فوت ايتميوب قانون شرع مبينه مخالف افعال رذيله واعمال شنيعه دن بالكليه مبرا ايديلر * واصحاب كرامك نعيم دنيايه ميل وانهماكدن اعراض واجتنابلري زهد وديانتده متانت وصلابتلرينه مبتني اولديغندن ماعدا بريه وباديه ده ضيق معاش وقلت مايهٔ انتعاش ايله قناعته مألوف طوائفدن اولمغله لذائذ نعم دنيويه ايله تنعمدن زهد واتقالرينه خلقت وجبلتلري دخي علاوه اولمشدر * زيرا اجناس امم عربدن قبيلهٔ مضر فروع وضرع ودن خالي بريه حجازده ساكن اولوب وجزيرة العرب ارضنده ديار عين وسائر آب وهواسي خوب وچمن ومراعي مرغوب محللردن بعيد اولدقلرندن ماعدا اراضئ مذكوره يه قبائل عربدن بني ربيعه ضبطنده اولمغله قبيلهٔ مضر محصولات ومزروعاتنه اطالهٔ دست تطاولدن قدرتلري قاصر ايدى * وقبيلهٔ مضرك بريه وباديه ده ضرورهٔ فقر وفاقه ايله قوت وغذايه احتياجلري بر حده بالغ ايديكه كاهجه وقت قحط وغلاده عقرب وخنفسا اكل ايدوب وچوق كره دخي علهز ديدكلري طعام خسيسي اكل ايله تفخر ومباهات ايدرلر ايدى علهز بر طعامدر كه دوه يوكني طاش ايله دوكوب ودوه قانيله مزج وطبخ ايتدكدنصكره وقت ضرورتده يديو يلرا كل ايدرلر * وكذلك قبيلهٔ قريشك دخي قبل الاسلام حال وشانلري قبيلهٔ مضره قريب اولوب ضرورهٔ معاش وقلت مايهٔ انتعاش ايله مألوف بر طائفه ايكن بعثت سلطان انبيا عليه افضل التحايا ايله سعادت دارينه نائل ونعم دينيه ودنيويه يه واصل اولديلر * شويله كه طلوع خورشيد جهانكير رسالت * وفروغ شيراغ نور پاش نبوت ايله قبائل مضر وقريشك پيشاني بخت مسعودلري منور اولوب قبائل عرب كلمهٔ اسلام اوزرينه جمع اولدقده (واورثكم ارضهم وديارهم) فحواى شرف احتواسي اوزره امم فرس ورومه رفع لواى غزا ايدوب لوح محفوظده قلم اعلا ايله اهل اسلام ايچون

ثبت وكتب اولنان اموال ومغانمه فوز وظفر ميسر اولمغله دار النوال فيض نامتناهئ الهيدن متنعم وافيه اولديلر * وهبوب شرطهٔ توفيق ايله بحر زخار متلاطم الامواج فيض الهى برمرتبه جوش وخروش ايتديكه بعض معارك حرب وغزاده شيردلان اهل اسلامدن برمردسوارينك حصه سنه اموال وغنايمدن اوتوز بيك التون يا خود دخى زياده غنيمت اصابت ايدوب عروض ونقود وعقاردن اموال كثيره يه نائل ودفائن روم وكنوز كسرايه مالك اولديلر * مع هذا اينه اختيار طور بدويت ايله ترفه وتنعمدن اعراض وطعام وادام ولباس وسكاده حال وشانلرى قدر حاجتسه مقصور ايدى . از جمله اورع اصحاب عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه حضرتلرى رقعهٔ جلد ايله مرقع عبا ولباس اكتسا ايدوب وحضرت على كرّم الله وجهه سرمايهٔ غرور وغفلت اولان درهم ودينار ايله غرنده اولمدقلريني اشعار ايچون (يا صفراء يا بيضاء غرى غيرى) كلامنى تكرار ايدرلردى * يعنى ذهب وفضه نك لونلرى اعتباريله صفرادن ذهب وبيضادن فضه مراد ايدوب شعبده بازئ مكر وآل ايله بندن غيرى كمسه لرى اغفال ايدلك ديو على طريق المجاز درهم ودينارهندا ايلدى * وكذلك ابو موساى اشعرى رضى الله تعالى عنه حضرتلرى اكل دجاجه دن اعراض ايدوب قطعا تناول ايتمديلر * زيرا وقت جاهليتده بريه وباديه ده دجاجه معدوم اولوب وصدر اسلامده دخى وجودى قليل اولمغله بين الاصحاب اكل وتناولى معتاد اولمش ايدى * وكذلك غربال دقيق استعمالى دخى باديه ده معتاد اولميوب بغداى آسيابده طحن ايتدكدنصكره فضله وقشر يله معا تخمير ونان طبخ ايدوب اكل وتناول ايدرلردى . * مع هذا صدر اسلامده طائفهٔ قريشك كسب معاش وجلب ارزاقده همتلرى مبلغ كماله بالغ اولوب ثروت وغناده سائر امم ورجاله سبق ايتمشلردى . * حتى اعلام مؤرخيندن امام مسعودينك مروج الذهب نام تاريخ كبيرنده نقل ايتديكى اوزره عثمان بن عفان رضى الله تعالى عنه حضرتلرينك زمان خلافتلرنده اصحاب كرام اغتنام مغانم كثيره ايله اموال عظيمه يه مالك اولوب داخل حوزهٔ تملكلرى اولان عروض ونقود وعقار بى حد وشمار ايدى * حضرت عثمانك شهادتلرى وقتنده خزينهٔ عامره لرنده اجناس نقوددن يوز اللى بيك التون ايله بيك كره بيك درهم موجود اولوب . وحنين . ووادى القرا واتلرك غيرى محللرده واقع عقار واملاكلرينك قيمتلرى ايكيوز بيك التونه بالغ اولدقدنصكره دواب ومواشيدن ابل وخيل مقوله سى دخى چوق شئ ترك ايتديلر * وعشرهٔ مبشره دن زبير بن العوام حضرتلرى بيك رأس فرس وبيك عدد جاريه ترك ايدوب سائر مخلفات وتركه لرينك قيمتى درت يوز بيك التونه بالغ اولدى . * وكذلك حضرت طلحه نك ممالك عراقده واقع املاك وعقارندن بر يوم بيك التون فوناجنه شرانده اولان ملكلرندن دخى اكثر ايراد حاصل اولوب ثروت وغنا ايله معروف اصحابك كبارندن ايدى * وكذلك عبد الرحمن بن عوف حضرتلرى دخى بيك رأس فرس بى نظير وبيك عدد بعير واون بيك مقدارى غنمه مالك اولوب وفاتلرندنصكره تركه لرينك ربعى سكسان درت بيك التونه بالغ اولدى * وقرّاء صحابه دن زيد بن ثابت حضرتلرى يوز بيك التون قيمتلى عروض وعقاردن ماعدا كلچه كلچه ذهب وفضه ترك ايدوب وفاتلرندنصكره فاس وتبر ايله كسر ايتديلر وزبير بن العوام حضرتلرى بصره وكوفه واسكندريه ده عالى سرايلر بنا ايدوب وحضرت طلحه دخى كوفه ده وخصوصا مدينهٔ منوره ده بردولتخانهٔ دلارا انشا ايتديكه سقفى الواح ساجدن وفرشى رخام صافدن اولوب ديوارلرى متين ومحكم وجص وآجر ايله مبنى ومشيد ايدى * وينه عشرهٔ مبشره دن سعد بن ابى وقاص حضرتلرى دخى خارج سور مدينه ده عقيق نام برواديده بنا ايتديكى سراى جنت آسانك سقفنى ترفيع وفضاسنى توسيع ايدوب ديوار استوارى اوزره سور قلعه كبى كنكره لر بنا ايلدى * وكذلك اصحاب كرامدن حضرت مقداد رضى الله تعالى عنه دخى مدينهٔ منوره ده برمنزل بنا ايدوب خارج وداخلنى كندى ظاهرى وباطنى كبى مزين ومعمور ايلدى * ويعلى بن منبه حضرتلرى وفات ايتدكده اللى بيك عدد دينار خالص العيار ايله اوچيوز بيك درهم قيمتلو عروض وعقار ترك ايتدى ديو امام مسعودى تاريخنده ذكر وتحرير ايلدى * بو تقريردن صحابهٔ كرامك ثروت وغنالرى ووسعت حاللرى ظاهر اولوب وعزت ودولتلرى زهد وتقوالرينى مخل ومذمتلرينى موجب اولمدى زيرا سرمايهٔ دولتلرى تحت ظلال سيوفده حاصل اموال غنايم اولمغله حلال صرف اولوب وبذلك

وتصرفلری دخی محلنه مصروف اولمغله کثرت مال بونلره نسبت ایله وبال اولمدیغی ظاهر اولدی * زیرا استکثار ملك ومال شرعا مذموم ایسه ده لکن تحصیلنده جور واعتساف وبذل وصرفنده اسراف بولندیغی صورتده مقصور اولدیغی بوندن اقدم ذکر اولنمشیدی * اما اصحاب کرامك اموال فیء وغنیمت اولوب وصرف وانفاقلری دخی حد اعتدالی تجاوز ایتمکله بو مقوله ثروت ویسارادای فریضهٔ جهاد وسائر وجوه خیرات تحصیلنه وسیله اولوب سرمایهٔ سعادت وذخر آخرت اولدیغی ظاهر ومقرردر * وقتا که عهد نبوتده کلمهٔ جامعهٔ دین اسلام ایله قلوب اصحاب بکرتك اتحاد اولوب وقدیمدن مألوف اولدقلری بدویت طوری دخی هنوز زائل اولمغله هر حالده قدر حاجته اقتصار ایلدیلر * اما عهد نبوت کذران ایدوب توسیع دائرهٔ اسلام ایله شوکت دین احمدی اطراف واقطاره واصل اولدقده عصبیت عرب شدید وقوی واطوار بداوت حضارته منتهی اولوب حسب العاده طبیعت ملك ودولت اوزره قهر وتغلب حاصل اولدقده خلفای راشدین وسائر اصحاب کزین رضوان الله علیهم اجمعین حضراتی قوت قاهره وشوکت باهره ایله نائل اولدقلری اموال وغنایمی مصارف مهمه لرینه صرف ایله منافع دین ودنیایی جمع ایلدیلر * لکن قهر وتغلبلری حمایهٔ حوزهٔ دین ودفع اعدای خاسرینه مقصور اولوب ارتکاب مظالم ومفاسد ایله حدود شرع شریفی تجاوز ایتمدیلر * معلوم اوله که اقتضای عصبیت ایله دولت اسلامده واقع اولان وقایع مشهوره دن امام حق وعادل حضرت علی ایله معاویه رضی الله تعالی عنهما مابیننده حدوث ایدن فتنهٔ هائله نك وقوع وظهوری طریق حقده اجتهاد وتحری یه مبنی برمعنی اولوب اصحاب وهم وضلال زعملری اوزره حقد حاسد یا برغرض فاسد ضمننده اولمدیغی قرارداده اصحاب تحقیقدر * بلکه انلر امر خلافتده مسالك اجتهاده سلوك ایله کتاب وسنته مراجعت ایدوب وهر برینك رأی واجتهادی آخره مخالف اولمغله احقاق حق ایچون حرب وقتاله تصدی ایلدیلر * زیرا تعیین خلافتده مشکات صدر نبوتدن نص قطعی وارد اولمیوب امور اجتهادیه دن اولمغله حضرت علی رأینده مصیب ومعاویه مخطی ایسه ده ینه قصد وغرضی حقه تعلق ایدوب ومجتهد اجتهادنده خطا ایتمکله لومه مستحق اولمدیغی معلومدر * بوندن ماعدا فصول سابقه ضمننده ذکر وتفصیل اولندیغی اوزره طبیعت دولت ومزاج سلطنت دخی حکم وتصرفده انفراد واستقلالی موجب اولوب سریر سلطنت بروجهله شرکت قبول ایتمکله معاویه نك قوم وقبیله سی اولان بنی امیه عشیرتی شوکت وسطوتده غالب وجمله سی معاویه نك خلافتنی طالب اولوب دائرهٔ ملك ودولتده آخرلك حکم وتصرفنه بروجهله راضی دکللرایدی * وحضرت معاویه دخی اجتهادنده اصابت اعتقاد ایدوب وبنی امیه نك قدرت وکفایتنه اعتمادا ایتمکله داعیهٔ خلافت کندینك وقومنك دماغنده جایکیر اولوب وبنی امیه دخی لازمهٔ عصبیت اولان غیرت وحمیتلری مقتضاسنجه معاویه نك خلافتنی تمهید وتشیید ایچون میدان کارزارده بذل نقدینهٔ حیات ایله سروجانلرین فدا ایتدیلر * شویله که اگر معاویه امر خلافتده آخری نفسنه ایثار وترجیح ایدوب حق خلافتی حضرت علی یه قصر وبنی امیه یه دخی بیعت تکلیف ایدیدی جمله سی طرف خلافتده اصرار ایتمكله افتراق کلمه یه مؤدی اولوب بروجهله انلردن بو امر صوابه اجابت واطاعت اولنمیه جغی ظاهر ومقرر ایدی * بناء علیه معاویه دخی شیرازهٔ جمع وتألیف ایله مجموعهٔ نظامی تفرقه دن حفظ وصیانت ایدوب بنی امیه نك اجماع طبیعیلرینه مخالفت ایله رأی حقه موافقت ایده مدی * کذلك خلفای امویه نك اعدل واوسطی عمر بن عبد العزیز حضرتلری دخی احفاد صدیقدن قاسم بن محمد بن ابی بکر حضرتلرینی کورد کده اگر بن قلادهٔ خلافتی قبوله مضطر اولمیوب نزع وخلع ید مده اولیدی بو امانت کبرایی قاسم بن محمد حضرتلرینه تفویض ایله کف ید ایدردم دیرایدی واقعا عمر بن عبد العزیز حضرتلری قاسم بن محمده امر خلافتی تفویض ایتمك مراد ایلدی لکن بنی امیه نك اعیان واشرافندن واقارب وخویشاتندن خوف وخشیت ایدوب آخرلك حق خلافته تعرضی قوم وقبیله سنك خلاف مرضیلری اولمغله افتراق کلمه یه مؤدی اولوردیو منصب خلافتی آخره صرف وتحویله قادر اوله مدی * بو ذکر اولنان امورلك جمله سی عوارض ملك ودولت ولوازم عصبیت اولوب هر دولتك قوم وقبیله سی دائره لرندن خارج رجالك ملك وسلطنت ایله انفراد واستقلالنه رضا ویرمه لرینه مبنیدر * معلوم اوله که برقوم وقبیله شوکت ظاهره وسطوت باهره ایله

درجهٔ ملك ودولته واصل اولوب ایچلرندن برذات سلطان نافذ الامر تختگاه استقلال اولدقده قوت قاهره ایله دائرهٔ ملك ودولتده حق وعدل اوزره حکم وتصرف ایلسه شرعا وعقلا ممدوح ومستحسن اولدیغی ظاهردر * زیرا انبیای بنی اسرائیلدن حضرت سلیمان ایله والد محترملری حضرت داود علیهما صلوات الله الملك الودود زمان سعادتلرنده نبوت ایله سلطنتی جمع ایدوب بنی اسرائیل میاننده اجرای احکام شریعت ایله سریر سلطنتده بروجه استقلال حکومت ایلیوب طبیعت ملك ودولت ومزاج عصبیت اوزره حکم وتصرفلرنده برفرد مشارکت ایتمدی * وکذلك معاویه دخی افتراق کلمه خوفیله اوغلو یزیدی ولی عهد ایدوب کندیدنصکره امر خلافتی اکا تقلید وتفویضه مضطر اولدی * زیرا معاویه نك قوم وقبیله سی اولان بنی امیه عشیرتنك اکثری یزید عندنده اتباع وانقیاد ایدوب قلادهٔ سلطنتك غیره تسلیمنه راضی دکللر ایدی * شویله که اکر معاویه یزیدی ولی عهد ایتمیوب سریر دولتی آخره تفویض ایدیدی جمهور بنی امیه قدم نزاعه قیام ایله مسلمین بیننده فتن عظیمه حدوثنه باعث اولوردی * مع هذا کرك معاویه وکرك اشراف بنی امیه یزیده حسن ظن ایدوب تنظیم امور مسلمینه صلاح ولیاقتنه اعتقاد وعزم وجزمنه وثوق واعتماد ایله اول سست عهد وپیمانی ولی عهد ایلدی * والا حضرت معاویه زمرهٔ کبار اصحاب کرامدن اولوب کاتب السر وحی ربانی ورقم نویس خطاب سبحانی اولمغله یزیدکبی فاجر جائرك فسق وفسادی معلومی اولدیغی حالده امانت کبرای خلافتی اول خائن مهینه تسلیم ایتمك تهمتندن مصون الساحه اولدیغی ظاهردر * کذلك ملوك امیه دن مروان بن الحکم ایله ولدی دخی فضل وشرفده معاویه طبقه سنه بالغ دکللر ایسه ده اهل بغی وفساد سلکنه دخی منسلك اولمیوب حسب الطاقه مذهب حقی تحریده بذل مقدور ایتدیلر * مکرکیم افتراق کلمه خوفی کبی دفعی واجب برغائلهٔ هائله ظهور ایدوب (الضرورات تبیح المحظورات) فحواسی اوزره اول امر ضروری یه بناء باطل ارتکابنه مضطر اوله لر * زیرا صدر اولده تابعین وانلردنصکره تبع تابعین حضراتنك کتاب وسنته اتباع واقتدالری وآثار صحابه یه تقلید واقتفالری حسن حاللرینه شهادت ایدوب سیرت مرضیه وطریقت سنیه لری صحایف کتب سیرده مسطور ومشروحدر * بونلردنصکره اریکهٔ سلطنت امویه عبد الملك اولادلرینه انتقال ایدوب انلردخی سیرت مرضیه وطریقت حمیده اوزره تمهید مبانیٔ ملك وخلافته سعی واهتمام ایتدیلر * علی الخصوص عمر بن عبد العزیز حضرتلری خلفای امویه نك اعدل واوسطی اولوب کتاب وسنته اقتداده خلفای راشدین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك مسلك سدیدلرینه سلوك ایله ایام خلافتلرنده احیای مراسم دین مبین ایلدی * بعده انلك اخلافی صدر خلافته تصدر ایتدکده کتاب وسنتی وراء ظهره القا وملك ودولتی اغراض نفسانیه لرینی اجرایه آلت ایلیوب سلف صالحینك مسلك سدیدلرینه سلوکدن اعراض واستنکاف ایله طریق تزویر وتلبیسده همعنان ابلیس اولمغین افعال قبیحه لری زبانکذار خاص وعام اولوب کافهٔ خلق خلعت زربفت خلافتی انلرك دوش افتخارلرندن خلع ونزعه قیام ودولت عباسیه یی اقامته اهتمام ایله امویه دن اخذ انتقام ایتدیلر * خلفای عباسیه دخی امامهٔ سبحهٔ سلطنتلری اولان سفاح وقتندن هارون الرشید عصرینه دك مسلك عدل وانصافه سلوك ایدوب کریوهٔ جور واعتسافدن اعراض واستنکاف ایله فرمانفرمای مسندوالای خلافت اولدیلر * بعده دستگاه خلافت اولاد رشیده نقل ایدوب انلرك دخی بعضیلری جادهٔ عدل وداده وبعضیلری دخی کریوهٔ ظلم وبیداده سالك اولمغله هر برینك وقت وزمانی منقضی اولدی * لکن بونلردنصکره ظهور ایدن خلفای بنی عباسك اکثری سراپردهٔ احتجابده محجوب وسرپنجهٔ متغلبه ده زبون ومغلوب اولوب نفس وهوالرینه اقتدا وکتاب وسنتی وراء ظهره القا ایتدیلر * (والله لا یظلم مثقال ذرة) فحواسی اوزره سوء صنیعلری مقابله سنده بنیان ملك ودولتلری خراب وخاندان سلطنتلری آشیانهٔ بوم وغراب اولدی * شویله که انقراض سلالهٔ خلفا ایله دولت عرب بالکلیه محو ومضمحل اولوب تاج وتخت سلطنت اعجام واترا که منتقل اولدی * اکر برکسنه خلفای امویه وعباسیه نك سیر ومناقبلرینی تأمل ایدوب اسلاف واخلافك سلطنتلری ایامنده اوضاع واطوارلرینی ملاحظه ایلسه نقل ایتدیککمز مقالك ماکنه واقف اولور * ازجمله امام مسعودینك خلفای عباسیه دن ابی جعفر منصوردن بنی امیه حقنده

نقل ایتدیکی قصهٔ عجیبه بو خصوصه شهادت ایدرکه برکون منصور عهد خلافتنده بعض اقارب وخواص ندماسیله عقد ایتدیکی مجلس خاصده بنی امیه نك اوضاع واطوارندن بحث اولنوب دولتلرینه دائر کلمات ذکر اولنده قده منصور خلیفه خلفای امویه نك مشاهیرینی تعداد وزعمی اوزره هر برینك صفت کاشفه لرینی ذکر وایراد ایلیوب دیدیکه ایچلرندن عبد الملك بر جبار وعنید آدم اولوب برشیدن مبالات ایتمزدی * وسلیمان اسیر نفس وهوا اولمغله داعما فکر وهمی بطن وفرجی اولوب نقدینهٔ عمری استیفای شهوات نفسانیه یه مصروف ایدی * وعمر بن عبد العزیز حضرتلری کرچه کتاب وسنته اقتدا واتباع ایدوب خلفای راشدین مسلکنه سالك بر خلیفهٔ عادل ایسه ده عهد خلافتنده رشد وسداد اصحابی رجاله موفق اولمامغله اعمالی اراسنده قالمش مرداعور ایدی * خلفای امویه نك آب رویی هشام ایدیکه حسن تدبیر ورأی دلپذیر ایله بر سلطان عدیم النظیر ایدی دیو هشامی جمله یه ترجیح وتقدیم ایلدی * بوندنصکره منصور خلیفه ینه مجلس مزبورده خلفای امویه نك اسلاف واخلافنك احوالنی علی وجه الاجمال ذکر وبیان ایدوب دیدیکه بنی امیه نك اسلافی تمهید مبانیٔ ملك ودولتده شدّ نطاق اقدام وحفظ ناموس سلطنتده تشمیر ساق اهتمام ایدوب همتلری عالی اولمغله معالیٔ اموره ساعی واشیای خسیسه یه میل والتفاتدن بری ایدیلر * بعده بونلرك اخلافی اجلافی مسند نشین سلطنت اولدقده مکر حقدن امین واستدراجه جهللرندن تاشی همّ وفکرلری شهوات نفسانیه یه مصروف وعنان عزیمتلری افعال منکره یه معطوف اولوب حفظ ناموس خلافتدن استنکاف وحق ریاستی استخفاف ایله شیرازهٔ مجموعهٔ دولت وضابطهٔ نظام سلطنت اولان سیاست ملك ودولتدن عجز وقصورلری ظاهر اولمغین دوش افتخارلرندن خلع خلعت خلافت والباس لباس ذل ومحنت ایله مؤاخذه اولنوب سوء صنیعلری مقابله سنده سلب نعمت ایله مجازات اولندیلر * بوندنصکره خلفای امویه اقاربندن عبد الله بن مروانی منصور خلیفه مجلسنه احضار ایدوب دولت عباسیه ظهورنده امویه امراسی اطراف اقطاره فرار ایتدکده عبد الله دخی ورای صعید مصرده نوبه مملکتنه فرار ایتدیکی اثناده نوبه ملکی ایله بینلرنده سبق ایدن ماجرایی منصوره ذکر وبیان ایلدی * اصلی بویله درکه عبد الله بن مروان اثنای فرارده نوبه ولایتنده برمدت مکث وقرار ایتدکدنصکره نوبه ملکی اولان کافر زیارتنه کلوب عبد اللهك ساکن اولدیغی منزل زیب وزینت ایله آراسته وبساط ملوکانه ایله پیراسته ایکن ملك مزبور اول بساط مفروشه اوزرینه جلوسه قطعا رغبت ایتمیوب هیئت متواضعانه ایله ارض اوزرینه قعود ایلدی * عبد الله بن مروان دخی ملك مزبوردن بساط مفروشه مز اوزرینه قعوددن نیچون اجتناب ایتدك دیو سؤال ایتدکده دیدیکه بن عمالك نوبه نك ملك وسلطانیم وهر ملك جناب مالك الملك جل شانه حضرتلرینك عبد مملوکی اولمغله عبد معبودك عزت وعظمتنه تواضع ایله مأمور اولوب تحدیث نعمت شکر ومنتی موجب اولمغله استزادهٔ قدر ومنزلته باعث اولوردیدی * وبو جوابدنصکره ملك نوبه بو بیچ قصدیله ینه عبد اللهه اعادهٔ خطاب ایدوب کتابکزده شرب خمر نص قاطع ایله حرام واوامر ونواهی یه امتثال ایله احترام واجب ایکن نیچون شرب مدام ایدرسزدیو سؤال ایلدی * عبد الله دخی مقتضای جهل وغفلت ایله بو فعل منکره عبید واتباعمز اجترا ایدر دیو اعتذار سیاقنده تهمت مزبوره دن اظهار برائت ذمت ایلدی * بعده ملك مزبور ینه عبد اللهه عطف عنان خطاب ایدوب شریعتکزده دفع ظلم وفساد ایله تأمین بلاد وترفیه عباد واجب ایکن نیچون دواب ومواشیکزی سوق ایله اهالینك حرث وزرعنی ایدوب فضای اطلاقده ارخای عنان وحمای حریم الهی یه وضع قدم تعدّی ایله حدود الهی تجاوز ایدرلر دیدکده ینه عبد الله جواب اولی ایراد وظلم وعدوانی عبید واتباعنه اسناد ایلدی * تکرار نوبت خطاب ملك نوبه یه کلوب تار وپود برند کلامی نسیج دفهٔ ترکیب وبوکونه پیچیدهٔ منوال ترتیب ایتدیکه نساج دستکاه قضا وقدر جامهٔ زربفت رسالتی آرایش بالای خیر البشر ایتدکده لبس دیبا وحریری رجال مسلمینه تحریم ایتمش ایکن نیچون فرمودهٔ خدای بیچونه مخالفت ایدرسز دیو طومار خطاب ایلدکده عبد الله کلید زبان ایله فتح قفل دهان ایدوب نهفتهٔ صندوقهٔ ضمیری اولان فرائد کلماته بوکونه زیور سلك تنظیم ایتدیکه * ای ملك خلفای امویه نك اخلاف اجلافی مسند خلافته جلوس ایتدکده بنیان ملك ودولت متزلزل اولوب شوکت ملك عرب زائل اولدقده دین حقه دخول ایله نائل دستغایهٔ اسلام

اولان اعجام واتراك ايله اتصال ايتديكمزده انلر قبل الاسلام لبس حرير ديبايه مألوف اولوب بزدخي منعنه قادر اوله مديغمزدن ناشي معتادلريني اجرايه اجترا ايتديلر ديو اعتذار ايلدي * بعده ينه نوبت خطاب ملك نوبه يه كلمكله صورت مراقبه ده برمدت سر بزمين فكر وحيرت اولوب متفكر ومتحير آدملر كبي يدلريله تقليب ترابه شغل اثناسنده بو افعال منكره يي عبيد واتباعمز ايله ديغزه دخول ايدن اعاجم واتراك ايتدي ديو عبد الله بن مروانك مقام اعتذارده سرد ايتديكي كلماتي تكرير واعاده ايلدي * بوندنصكره زمين مراقبه دن سر برآورده اولوب ينه عبد الله توجيه خطاب ايدوب ديديكه افعال شنيعه كزي عبيد واتباعه اسناد ايله اعتذاركز محلنده واقع اولميوب عذركز قبوله صالح دكلدر * بلكه قوم وقبيله كز الله تعالى نك تحريم ايتديكي اعمال سيئه يي استحلال وامرينه امتثال ونهيندن اجتناب ايتمكله مالا يعني يه اشتغال ايدوب وديعهٔ رب البرايا اولان فقرا وضعفا وعجزهٔ رعايايه اطالهٔ دست تطاول ايتمكزله جناب منتقم جبار جل شأنه حضرتلري زيور بالاي مباهات كز اولان خلعت زربفت خلافتي دوش افتخاركزدن خلع ايدوب قامت ناساز استعدادكزه لباس ذل ومسكنت الباس ايلدي وكفران نعمت مقابله سنده حقكزده ظهور ايده جك قهر ونقمت هنوز مبلغ غايته بالغ اولمغله خوف وهراس ايدرمكه سز ولايتده مقيم ايكن بقيهٔ عذاب حلول ايده ده بن دخي مصاب اولم ديدي * امدي حسب المعتاد ايام ضيافت اوچ كون اولوب حالا مدت مراسم مهماننوازي تمام اولمغله زاد وزواده دن محتاج اولديغكز حوايج ومهماتي تدارك ايتدكدن صكره مملكتمدن ارتحال ايلك ديدي ديو عبد الله بن مروان حكايهٔ مزبوره يي ابو جعفر منصور حضرتلرينه نقل وبيان ايلدكده خليفه سمايه كزاي انفعال اولوب برمدت سر فروبردهٔ زمين فكر وحيرت اولدي * اشبو مقال عبرت مآلدن ظاهر ومستبين اولديكه اوائل اسلامده خلافت نبويه وثبات شرع محمديه مقتضاسي اوزره بين الانام حكم وتصرف حاكم العدل شرع مبينه مقصور اولوب نفوس زكيهٔ اهل اسلامده ثابت وراسخ اولان عقايد ايمانيه شرور ومفاسددن اتقا وطريق هدايه اتباعده كافي اولمغله اصحاب كرامك اخلاق ملكيه لري سياست ملكيه دن مغني اولوب امتثال امر آلهي واجتناب مناهيده حكم حكامدن مستغني ايديلر * شويله كه امر ديني امور دنيايه تقديم ايدوب حفظ بقاي اهل اسلام ايچون بذل نقدينهٔ حيات ايدرلر ايدي * بو مسلك سديده سالك اولان اصحاب سعادت اكتسابك بري عثمان بن عفان رضي الله تعالى عنه حضرتلري ايديكه ايام خلافتلرنده هجر تسراي مدينه ده واقع سراي جنت آسالرنده محصور اولدقلرنده امام حسن وحسين ايله عبد الله بن عمر وابن جعفر رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتي حضور عاليلرينه واروب نيروي بازوي جلادت وسل سيف شجاعت ايله بوغائله هائله نك دفعنه تصديه قصدنده اولدقلريني جناب خلافتمآبلرينه عرض ايتدكلرنده بين المسلمين سفك دما ايله افتراق كلمه وشق عصاي موحدينه باعث اولور ديو محاربه ومبارزه يه تصديدن امتناع ايدوب كافهٔ اهل اسلامك حياتلريني نفس نفيسلرينه تقديم ايله تقدير عزيز عليمه راضي اولدي رضي الله تعالى عنه وارضاه * وينه بو طريقت مرضيه يه سالك اولان اعلام اصحاب فضائل اكتسابك بري دخي حضرت علي كرم الله وجهه جنابلريدركه مبادئ خلافتلرنده مغيرة بن شعبه شعبده بازئ مكر وفريب ايله حضور پرنورلرينه كلوب ديديكه يا امير المؤمنين جناب عاليلرينه بيعت خلافت ايله ناسك اتباع واجتماعنه وسيله اولمق ايچون حضرت عثمان وقتنده توليه اولنان امراي اصحابدن زبير ومعاويه وطلحه يي منصبلرنده تقرير وابقا ايدوب ينه بعد المصلحه (خذ ما صفا) مضمونيله عمل ايتمك اوزره سوق واشارت ايلدي * واقعا رأي مغيره ايله عمل سدثلمهٔ خلله وسيله اولوب سياست ملك ودولت ومصلحت نظام وخلافتي جامع امر نافع ايكن غش ونفاقي حاوي اولوب امير المؤمنين حضرتلرينك چشمه سار زلال صدق وخلوص اولان مشرب صافيلرينه موافق اولمغله رأي مذكور قبوله آرزان كورلمدي بعده ايرته سي ينه مغيره باركاه خلافته كلوب يا امير المؤمنين دونكي كون رأي صواب اولمق زعميله حضور عزته عرض ايتديكم خصوصه بو كون ادارهٔ فكر ونظر ايدوب رأي قاصرم خبط وخطا وتدبير اصابت پذيركز من كل الوجوه اولي واحري اولديغي صورتنماي مرآت ظهور اولمغله امراي مشار اليهمي توليه اولندقلري اعمالدن عزله مبادرت محض اصابتدر ديو بخسارهٔ خطابي غازهٔ مكر وفسونله

رنكين ايدبجك حضرت علي كرم الله وجهه بو وجهله سر پوش انداز طبقچهٔ راز اولوب ديديكه يا مغيره قسم بخالق ملك وملكوت تكه دونكى رأيك امر صواب ومقتضاى حاله موافق جواب اولوب بوكون صورت وفاقده ابراز كيد ونفاق ايلدك * لكن رأى اوّل براى مصلحت اظهار وفاق واضمار نفاقى حاوى ومشرب عرفان ونور ايمانى منافى اولمغله بروجهله آيينهٔ مهر انجلاى ضميرمده صور تمناى قبول اولمدى ديو مغيره يه جواب ويرديلر * كذلك سائر اجلهٔ اعلام اصحاب كرامك دخى حال وشانلرى بو منوال اوزره جارى اولوب دينلرينى اصلاح ضمننده منافع دنيويه يى ترك واهمال ايدرلر ايدى * تتكيم بو امرك عكس وخلافنى بيانده شاعر ديمشدر

نرقع دنيانا بتمزيق ديننا * فلا ديننا يبقى ولا ما نرقع

يعنى بز برقوم زكه متاع كسمخر دنيا امرنى اصلاح ايچون كالاى والاى دينمزى بريدهٔ مقراض اتلاف ايده رز * مع هذا بنه اجتناى ثمار منافع دين ودنياده صفر اليد وخاوى الكف قالوب نشأهٔ اولى واخرى ده خائب وخاسر اولورز ديو بقاى بنيان ملك ودولت اساس استوار شرع مبينه موقوف اولديغنى شاعر مذكور شعرنده اشعار وجزم وقصورينى اقرار ايلدى * اشبو بسط وتمهيد اولنان اقوال صادقه دن ظاهر ومتبين اولديكه ابتداى امامت صديقدن عهد خلافت مرتضايه كلنجه لمعان نور اخلاص ايله قلوب اهل اسلام يكرنك وفاق وخالى عن النفاق اولوب غرض واحد ومقصد متحد اولمغله احكام شرعه انقياد اعتقاد حقه تابع ايدى * انقضاى ايام خلفاى راشدينده نصكره قلوب ناسده كدورت ومسلمين بينلرنده فترت واقع اولوب خلافت نبويه غلبهٔ ملك ودولته متبدّل وحفظ نظام اسلام سيف وعصبيته متحوّل اولدى مع هذا بنه مراسم ظاهرهٔ خلافت وامامت مرعى اولوب مذهب حقده تحرى واجتهاد ايله احكام شرع شريفى تنفيذ واجراده ملوك وخلفا دقيقه فوت ايتميوب حسب الاجتهاد طرف خلافه مائل وحليهٔ صدق وصوابدن عاطل اولان رجالى سيف مسلول شرع رسول ايله طريق حقه سوق وارشاد ايدرلر ايدى * تتكيم خلفاى امويه دن معاويه ومروان وعبد الملك ايله عباسيه دن رشيد ومأمون وقتنه كلنجه كتاب وسنته اقتدا ايله احكام شريعتى تنفيذ واجراده سعى واهتمام اولنوب امر بالمعروف ونهى عن المنكر ايله معروف وموصوف ايديلر * بونلردن نصكره طور خلافت مختل ومشوش اولوب مزاج عدالت اعتدالدن انحرافه مائل اولمغله ملك وسلطنت تجبر وتحكمه آلت اولدى * تتكيم ملوك امويه دن عبد الملكك اولاد واحفاديله بنى العباسدن معتصم ومتوكللردن نصكره وارث تخت خلافت اولان ملوك وسلاطين وقتنده جارى اولان احوال واطوار كيبكه تفصيل وبيانى صحايف كتب تاريخده مسطور ومشروحدر لكن سلالهٔ امويه وسلسلهٔ عباسيه نك اواسطنده شوكت ملك عرب فى الجمله باقى قالوب رسوم امامت وشعار خلافت بالكليه محو ومندرس اولميوب نظام دولتلرى قواعد شرعيه وقوانين رسميه ايله ممتزج ومختلط ايدى بونلردن نصكره اواخر دولت عباسيه ده شوكت وسطوت عرب بالكليه محو ومضمحل اولمغله مراسم خلافت زائل اولوب احوال خلفا مختل ومشوش اولمغله ديار شرقده دولت وسلطنت ملوك اعجامه انتقال ايدوب بروجه تبرك خلفادن بيعت وتقلد سيف سلطنت ايله اكتفا ايدرلردى * شويله كه القاب ملك ودولت واجراى احكام سلطنت ديالمه وسلاجقه يه مخصوص اولوب خلفانك دست تصرفلرى دائرهٔ ملكه مداخله دن قاصر ايدى كذلك ديار غربده دخى خلفاى فاطميين دن عبيديين ايله ملوك صنهاجه وزناته نك دخى حال وشانلرى بو منوال اوزره جارى اولوب صنهاجه وزناته ملوك عبيديينه غالب مطلق اولديلر

❈(فصل)❈

كتاب اوّلك اوچنجى فصلنك يكرمى بدنجى فصلى بيعت لفظنك معناى لغوى وعرفيسى بيانندهدر * معلوم اوله كه ائمه وخلفايه بيعت امر وحكمنه اطاعتى تعهد والتزامدن عبارت اولوب اهل حل وعقد دولت اولان رجال سلطنت كندى نفسلرينك وسائر مسلميننك زمام امورلرينى سلطان انامه تسليم وتفويض اوزرينه مبايعه ومعاهده ايدرلر * شويله كه طرف خليفه دن طبيعتلرينه موافق يا مخالف نه مقوله امر وتكليف وارد

اولورسه

اولورسه مطيع ومنقاد اولوب برخصوصده منازعه ومخالفت ايتمك اوزره متعهد اولورلر * ولفظ بيعت عرف لغتده ولسان شرعده حين عقد بيعده بايع ايله مشتری بيننده جاری اولان مصافحه باليددن عبارت اولوب وقبائل عرب ميانتده برخصوصده ولاة وحكام ايله عهد وميثاق واقع اولدقده تأكيد عهود ومواثيق ايچون مصافحه ايتمك عادت اولمغله داد وستد وقتنده بايع ايله مشتری بيننده جاری اولان فعله مشابه اولمغين باع صيغه سنك مصدری اولان بيعت لفظی بيعت ملوكده دخی استعمال ايتديلر * كذلك ليلهٔ عقبه‌ده وتحت شجره‌ده وسائر محللرده واقع بيعت نبويه ايله دخی مراد مصافحهٔ باليد اولوب سلطان كائنات عليه اتم التحيات حضرتلری عقد عهود ومواثيقده اصحاب كرامه يد مباركلريله مصافحه بيوررلر ايدی * كذلك صدر اسلامده بيعت خلفا دخی بو سنت مأثوره اوزره جاری اولوب وخلفای امويه وعباسيه نك بعضيلری دخی عقود عهودی ايمان بيعت ايله تأكيد وتوثيق ايدرلر ايدی * زيرا دولت امويه وعباسيه‌ده نقض عقد بيعت ايله فسخ عزيمت واقع اولمغله تأكيد مبانئ عهد وپيمان وتحصيل امن واطمينان ايچون خلفا وقت بيعتده رجال دولتی استقرار عهد اوزرينه ايمان غلاظ ايله تحليف ايدوب عن صميم البال طاعت خلفايی تعهد والتزام ايتمك اوزره اصحاب بيعته درلو درلو يمينلر ويررلر ايدی * واشبو ذكر اولنان ايمان بيعت اكثريا جبر وكرهله واقع اولوب وامام مالك حضرتلری يمين اكراه شرعا ساقط وغير منعقد اولق اوزره افتا ايتمكده تأكيد بيعت ايچون خلفانك ويرديكی يمينلر دخی مذهب مالكيده معتبر اولمامغله ولاة وحكام فتوای مذكوره ايله عملدن استنكاف ايدوب امام مالك رضی الله تعالی عنه حضرتلری محن وشدايده مبتلا ايتديلر * امابو عصرده بيعت مشهوره مصافحه طريقيله واقع اولميوب بلكه حضور ملوك وسلاطينده اعيان دولت واركان سلطنتك سدهٔ خلافته وضع جبين يا تقبيل دست ودامن سلطان روی زمين ايله تعظيم وتجليلدن عبارت اولمغله تعهد طاعت ملوك معناسنه اولان بيعت لفظی ذكر اولنان وجه اوزره واقع تحيت ملوكه مجاز مرسل طريقيله اطلاق اولندی * زيرا آداب ورسومه مراعات ايله تعظيم واجلالده خضوع لوازم اطاعتدن اولمغله ذكر ملزوم ارادهٔ لازم طريقنه مراعات اولندی * كيدرك لفظ بيعت اشبو معنای مجازيده غالب اولوب حسب الاستعمال حقيقت عرفيه اولمغله لفظ بيعت بلا قرينه ذكر اولندقده تعظيم واجلال ملوك مراد اولنوب حقيقت لغويه اولان مصافحه باليد معناسنده استعمال مهجور ومتروك اولدی * زيرا توسيع دائرهٔ اسلام وطول عهد وايام ايله ملوك وسلاطينده خشمت وشوكت غالب وآحاد ناس ايله مصافحه باليد تنزل وابتذالی متضمن اولوب رتبهٔ رفيعهٔ ملك وسلطنته ملايم اولمغله ملوك وسلاطين وقت بيعتده مصافحه ايله معامله‌دن تعززا ايتديلر * مكر كيم علی وجه التواضع بعض ملوك وسلاطين خواص مقربين ومشاهير اهل دين ايله مصافحه ايدوب مجالس معهوده‌ده واوقات معدوده‌ده رجال مخصوصه حقنده بو معامله‌يه تنزل ايدرلر * بو تقديرجه عرف ناسده بيعت لفظنك معناسنی فهم واذعان جمله ناسه لازم ومهم اولوب حضور ملوكده آداب ورسوم تعظيمه مراعاتدن مقصود طاعت سلطانی تعهد والتزام اولمغين رجال دولت قلب وقالب ايله ملوك وسلاطينك طاعت وعبوديتلرنده ثبات وتمكينلرينی وقت بيعتده اظهار ايدوب تشريفات دولت وآداب سلطنت عبث اولمديغی ظاهر اولدی * والله القوی العزيز

(فصل)

كتاب اولده فصل ثالثك يكرمی سكزنجی فصلی ائمه وخلفانك منصب خلافتی آخره عهد وتفويض ايله ولی عهد نصبنك احوال واحكامی بيانتده در * معلوم اوله كه نصب امام وخليفه منفعت عظيمه ومصلحت عميمه‌يی متضمن اولوب امت مرحومه نك دين ودنيالرينه متعلق مصالح ومنافعنده نظر وعنايتی مشتمل اولمغله مبحث ومشروعيتی بوندن اقدم ذكر وتفصيل اولنمش ايدی * بو تقديرجه امام وخليفه ولی امور مسلمين وامين مؤمنين اولوب زمان حياتنده حفظ مراسم ملت وضبط منافع امته ساعی اولديغی كبی مماتندنصكره دخی تولئ امور مسلمينه لايق ذاتی منصب خلافته تعيين وسرير امامته تصدير ايله تنظيم امور مؤمنينه سعی واهتمام ايدر * وعامهٔ اهل اسلام ائمه وخلفانك حياتلری حالنده خير وصلاح عباده سعی واقدامنه وثوق واعتماد

وحسن اعتقاد ایتدکاری کبی بعد الممات دخی عهد ووصیت ایله نصب خلیفه ده قصد خیر ایدوب بلکه بعد
الممات امانت کبرای امامتی اهلنه تفویض ایله حفظ نظام دین ودولته دخی زیاده سعی واهتمامنه جزم ایدرلر *
وخلیفهٔ اسلام حضرتلرینک برذاتی ولی عهد ایدوب بعد الممات منصب خلافتی اول ذاته تفویض ایله عهد
ووصیت ایتمسنک شرعا صحت وجوازی اجماع امت ایله ثابت اولوب صدر اسلامده خلفای راشدین ایامنده
وقوعیله استدلال اولنمشدر * تکیم یار غار شفیق ابی بکر الصدیق رضی الله عنه حضرتلری مرض
موتلری اثناسنده حضور پرنور صحابه ده معقود مجلس غاص وحافلده فاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب
رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی ولی عهد ایدوب کندیلردنصکره منصب خلافتی اول ذات ستوده صفاته عهد
وتوصیه ایتدکده کافهٔ اصحاب عهد مذکوری قبولده همدست وفاق ویکجهت اتفاق اولدیلر * کذلک
حضرت عمر رضی الله تعالی عنه دخی کندیلردنصکره مسند خلافتی بقیهٔ عشرهٔ مبشره دن آلتی ذات ستوده
صفاته تفویض وتوصیه ایله امری بینلرنده شوری ایدوب تعیین امام مسلمینی انلرک ترجیح واختیارلرینه حواله
ایلدی * انلر دخی حضرت عمر دن دست ملک الموت ایله خلع خلعت حیات مستعار ایتدکدنصکره جامهٔ
زیبای خلافت قنغی ذاتک پیرایه بخش بالای کفایتیدر دیو عقد مجلس مشورت ایدوب ترتیب سبرده بسط
وتفصیل اولندیغی اوزره ادارهٔ کؤوس محاوره واجالهٔ اقداح مشاوره دنصکره بالآخر اختیار اصحاب شوری
ایله حل عقدهٔ اشکال عبد الرحمن بن عوف حضرتلرینک رأی مشکل کشالرینه حواله اولندی * عبد الرحمن
ابن عوف حضرتلری دخی تحصیل مقصودده بذل مجهود ایدوب بو بابده اعلام اصحاب فضائل اکتساب ایله
علی ماهو اللایق مناظره ومحاوره ایتدکده حضرت عثمان وعلی رضی الله تعالی عنهمانک جمله یه ترجیح
وتقدیمده معشر اهل اسلامی متفق الکلمه بولوب وتعیین وترجیح امامده اصحاب شوری طرفندن وکالت
مطلقه ایله وکیل اولمغین حضرت عثمانه بیعت ایله قطع پیوند تردد ایلدی * واتفاق اصحاب ایله مهر همایون
خلافت ختنین محترمین بیننده دائر ایکن عبد الرحمن بن عوف حضرتلری حضرت عثمان ذی النورینی علی
مرتضی رضی الله تعالی عنهما اوزرینه ترجیح وایثارک وجهی بودرکه حضرت عثمان حوادث وواقعات
ظهورنده ممکن اولدقجه شیخین مکرمینک اثرلرینه اقتدا وانلرک قول وفعللریله احتجاج وافتا ایدوب
بلاضرورة رأی واجتهاد ایله عملدن اجتناب ده عبد الرحمن بن عوف ایله موافقت ایتمکین بو فضیلت علیه
ومزیت جلیه مدار ترجیح اولدی * بو سببدن ناشی حضرت عثمانک خلافتی منعقد ومتعین اولوب کافهٔ مسلمین
بیعت وتحیت ایله اطاعت وانقیاد ایلدیلر * (ودخی حضرت ابی بکرک عمر بن الخطابه وحضرت عمرک اصحاب
شورایه منصب خلافتی عهد ووصیتلری مجلسنده بالجمله اعلام اصحاب حاضر وناظر اولوب برفرد شیخین
محترمینک امر خلافتده عهد ووصیتلرینه مخالفت وممانعت ایتمکله امر مذکور ونصب خلیفه ده عهد
ووصیتک مشروعیتنه وبو بابده اجماع اصحاب وقوعنه دلیل واضح اولوب واجماع اصحاب حجت قاطعه اولمغله
خلیفه نک ولی عهد نصبی علی وجه التعیین صحیح ومشروع اولور * معلوم اوله که امام وخلیفه والدو ولدندن
بریی ولی عهد ایتمک صحیح وجائز اولوب بینلرنده علاقهٔ ابوت وبنوت وقوعی بو بابده موجب تهمت اولمز * زیرا
بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره امام وخلیفه حال حیاتنده سوق خیر وصلاح ایله تنظیم امور مسلمینه سعی
ونظر ایدوب سلطان ومالک رعیته نسبت ایله اب مشفق مقامنه قائم اولمغله والد ولدینه حیاتنده خیر قصد
ایتدیکی کبی مماتندنصکره دخی تسویهٔ امور صغاره ساعی عدل وکافی وصی نصب ایدوب خلل وزیاندن حفظ
وصیانته اهتمام ایدر * کذلک اولیای امر دخی اوصیای ایتام کبی حیات ومماتلرنده تعدیل امور جمهوره
سعی ایدوب اقارب واجانبی ولی عهد نصب ایتمکله متهم اولمز * اگرچه بعض ائمهٔ مجتهدین قتنده خلیفهٔ
اسلام والد وولدینی ولی عهد نصبنده متهم اولوب وبعضیلری دخی تهمتی ولده قصر وتخصیص ایله والده
تسویغ وتجویز ایتمش ایسه دخی لکن مذهب مالکیده خلیفه نک کرک والدینه وکرک ولدینه خلافتی عهد
ووصیتی مشروع اولوب علی ای حال کان ائمه وخلفا بو خصوصده شائبهٔ تهمتدن مصون الساحه اولدق
اوزره نقل وتخریج اولنمشدر * علی الخصوص که سریر خلافتی ولد ووالده عهد ووصیتی موجب بر داعیهٔ
قویه ظهور ایدوب جلب مصلحت یا دفع مضرت اقتضاسنه مبنی اولدقده تهمت احتمالی بالکلیه برطرف

اولور

اولور * تحكيم حضرت معاويه دفع غائلهٔ فساد ايله جلب مصالح عباد ضمننده اوغلو يزيدى ولى عهد ايتدكده داعيهٔ عظيمه مبنى اولمغله پيرامن دامن عدلى غبار تهمتدن مصون اولدى * خصوصا كه بو بابده كبار اصحاب حضرت معاويه ايله همدست وفاق اولمغين فعل معاويه مؤيد ومؤكد اولوب ولد حقنده ولايت عهد صحيح اولديغنه حجت قاطعه اولدى * معلوم اوله كه حضرت معاويه مجرد اجتماع كلمهٔ اسلام وحفظ نظام انام ايله مصلحت وقته مراعات ايچون اوغلو يزيدى ولى عهد ايدوب * واشراف بنى اميه دن اهل حل وعقد دخى بو خصوصك حصولنه اجماع واتفاق ايتمارله ولايت عهد يزيده مقصور وحضرت معاويه مجبور اولدى * زيرا قبيلهٔ بنى اميه شوكت قاهره وسطوت باهره ايله سائر قبائل عربه غالب اولوب شديد الشكيمه بر قبيلهٔ عظيمه ايديكه معاويه دن صكره مسند خلافته يزيدى اختيار ايدوب اندن غيرى بر فردك خلافتنه راضى اولمارله حضرت معاويه دخى جمهوره موافقت ايله حقه مخالفته مضطر اولدى * مع هذا سلالهٔ قريش وامويه دن مسند خلافته اليق ويزيد عنيددن احق رجال كثيره موجود اولوب عنوان عهدنامهٔ ولايت انلرك اسم ساميلريله تشريف وتحليه اولنمق لايق ايكن كلمهٔ اسلامى تفرقه دن حفظ وصيانت ايله مصلحت وقته رعايت ايچون عهد ولايتده فاضلدن مفضوله عدول اولندى * والا حضرت معاويه كاتب وحى خدا ونديم خاص رسول كبريا اولوب حليهٔ عدل وصلاح ايله آراسته اولمغله حقنده حسن ظن اصابت واسناد تهمت اساءت اولديغى ظاهر وباهردر * خصوصا يزيدى استخلاف خصوصى محضر اكابر اصحابده واقع بر امر عظيم اولوب مجلس عهده حاضر اولان صحابهٔ كرامك صمت وسكوتلرى دخى شائبهٔ تهمتدن برائت ذمتنه شاهد عادلدر * زيرا اصحاب سعادت اكتسابك اظهار صوابده قصور وبيان واقعده فتور ايله حقدن باطله ميل وعدول رتبه عدل وديانتلرى وصدق وامانتلرى مانع اولوب وحضرت معاويه عزت نفس ايله حق قبولدن اعراض واستنكاف ايتمك دخى متصور اولمغين عهد يزيد خصوصنده مصلحت وقته مراعات ايله معذور ومجبورلردر * واصحاب كرامدن عبد الله بن عمر حضرتلرينك مجلس عهده دخول وولايت يزيدى قبولدن فرارلرى زهد وتقوى ده شيمهٔ معروفه وخصلت مشهوره لرينه مبنى اولوب مباح ومحظور جمله امور دنيويه لردن تورع واتقالرينه محمولدر * واگرچه عبد الله بن زبير حضرتلرى عهد ولايت يزيده راضى اولميوب جمهوره مخالفت ايتديسه دخى اقلك اكثره مخالفتى معتبر اولمغله ابنا واقاربه عهد ولايتك صحت ومشروعيتنه مانع اولمز * وكذلك حضرت معاويه دن صكره دخى مسندنشين خلافت اولوب طلب حقده احتياط وتحرى ايله معروف وموصوف اولان خلفاى امويه وعباسيه دخى اولاد واقاربنى ولى عهد ايدوب امويه دن عبد الملك ايله سليمان وعباسيه دن سفاح ومنصور ومهدى ورشيد وانلرك امثالى ائمه وخلفا دخى ابنا واخوانلرينى استخلاف ايله عهد ووصيت ايتديلر * وبونلرك عهد ولايتده قصد وغرضلرى مسلمين حقنده خير وصلاحه منوط وصدق وصوابه مربوط اولمغله اولاد وابنالرينى خلافت ايله ايثار واختيارده شوائب تهمتدن مصون الساحه اولديلر * وخلفاى امويه وعباسيه نك استخلاف ابناده خلفاى راشدين مسلكندن خروجلرى اختلاف عصر وزمانه مبتنى اولوب قرن اولك اندراس وانقراضيله حادث اولان فتن ودواهينك ظهورينه مبتنيدر * زيرا خلفاى راشدين وچهاريار گزين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتنك ايام سعادتلرنده قرب عهد نبى وتأثير فيض سرمدى ايله لازمهٔ ملك ودولت اولان عز وحشمت وكبر ونخوت حادث اولميوب عامهٔ مؤمنين حبل المتين دين اسلام وعروهٔ وثقاى شرع سيد المرسلينه تمسك واعتصام ايتمارله هر خصوصده حكم شريعت حاكم حاسم اولمغين خلافت وامامت خصوصى دخى انجق حكم شرع شريفه حواله اولنوب سرجمله اصحاب صدق اتصاف انجق دين اسلامه راضى اولديغى ذاتى استخلافه رضا ايله دفع شقاق ورفع خلاف اولنوردى * اما خلفاى راشديندنصكره ابتداى خلافت معاويه دن الى هذا الآن اساس ملك ودولت اولان قوت عصبيت وسطوت وشوكت غايته بالغ اولوب حكم شرعه رضا قهر سلطانه منوط واغراض ملوك دخى مختلف ونامضبوط اولمغله اجزاى كثرت شيرازهٔ جهت وحدت ايله محفوظ دگلدر * اگر ملوك وسلاطين عصابهٔ دولت وعصبيهٔ سلطنتك راى ورضالرينه مخالف ذاتى استخلاف ايدوب ولى عهد ايتسه لر عقد وعهدلرى منفسخ

ومنتقض اولوب ائتلاف اختلافه واتحاد افتراقه مبدل اولمغله فوران تنور جور وفساد وهيجان طوفان ظلم وبيداده باعث اولور * تكيم بو معنايي مؤيد اولان نوادر اخبار لطيفه دندركه ايام خلافت عهد مرتضى ده بركسه حضرت عليدن استكشاف سريرهٔ حال ايدوب ديديكه يا امير المؤمنين ذات قدسى صفاتكزده لوازم كفايت وشرايط امامت على اتم الوجوه ثابت وموجود ايكن مما يقضى منه العجب دركه نامن امر خلافتده سزه مخالفت وبيعت شيخين ده موافقت ايتديلر ديو استعلام حال ايلدى * حضرت على كرم الله وجهه دخى كشف سريرهٔ حال ايدوب بو وجهله حل عقدهٔ اشكال ايلديكه حضرت ابى بكر وعمر رضى الله عنهما بنم كبى حق وعدله راضى ومكر وغرضدن خالى مسلمين اوزرينه حاكم ووالى اولمغله حق نصابنده قرار ومركزنده استقرار بولمش ايدى * اما بنم ولايت وخلافتم سنك كبى مغلوب نفس وهوا وپابستهٔ دام دنيا اولان رجالك زماننه مصادف اولمغله شهراه وفاقدن سمت خلافه عدول وسلوك ايدوب حق قبولدن اعراض واستنكاف ايتديلر ديو جواب باصواب ويروب رجال عصرك دائرهٔ عدل وانصافدن خروجلرينه اشارت ايلدى * وينه بو مدعايى تحقيق ايدن اموردندركه خلفاى بنى العباسدن مأمون خليفه سادات اهل بيتدن جعفر صادق حضرتلرينك حفيد سعيدى على بن موسى الرضا حضرتلرى منصب خلافته من كل الوجوه احق واليق اولمغله ولى عهد ايدوب كنديدن صكره امانت كبراى خلافتى اكا عهد وتفويض ايتدكده خلافت على الرضا بنى العباسك خلاف مرضيلرى اولمغله عهد مذكورى رد وبيعت مأمونى نقض ايدوب دار السلام بغداده مأمونك عمى ابراهيم بن مهدى يى سرير خلافته اجلاس ايتديلر * وبو تقريب ايله نفس بغداد وحواليسنده هرج ومرج ظهور ايدوب على رؤس الاشهاد نهب وغارت اموال وتعرض نفس وعيال مسلمين ايله اصحاب بغى وفساد اجراى شقاوته فرجه بولديلر * شويله كه اكر مأمون خليفه ديار خراساندن شهر بغداده تحريك قادمهٔ مسارعت ايله قدومه مبادرت ايدوب تمهيد اسباب نظامه مباشرت ايتمسه دولت عباسيه بالكليه محو ومضمحل اولوردى * بو تقديرجه كركدركه ائمه وخلفا عهد ولايت وخلافتده احتياط وتحرى ايدوب بولنديقلرى عصرك حال وشاننه واعيان ورجالنك احوالنه رعايت ايله ضابطهٔ نظامى خللدن حفظ وصيانته سعى وهمت ايده‌لر * زيرا ازمنه وعصور انده حادث اولان امور جمهور ايله مختلف ومتفاوت اولوب واختلاف عصر وزمان ايله دخى مصالح ملك ودولت مختلف اولمغله برعصرك حال وشانى عصر آخره قياس اولنميوب بلكه هر عصره طرف حقدن تخصيص اولنان مصلحته مراعات ايله حفظ نظام ملك وملته سعى واهتمام اولنه * ودخى ملوك وخلفانك اولاد وابناسندن بربنى ولى عهد ايتمكده قصد وغرضلرى حفظ مال وميراث اولميوب بلكه نظام دين ودولته راجع مصلحت ومنفعت ضمننده اولمق لازمدر * زيرا ملك ودولت برتبهٔ رفيعه دركه انى خلاق جهان مشيت عليه سى تعلق ايتديكى ذاته احسان وبين العباد حكم وتصرفه شايان ايدوب مصالح عامه ومقاصد دينيه دن اولمغله عهد واستخلاف حسن نيت واخلاص طويته مقرون اولوب امر دينده اغراض دنيويه دن اجتناب واحتراز اولنه * والله يؤتى ملكه من يشاء * بو مقامده مهمات دينيه ومقاصد شرعيه دن امور عديده عارض اولوب تحقيق وبيانى امر ضرورى اولمغله على ما هو الحق تقريرينه تعرض وتصدى اولندى ❁ امر اول يزيد عنيدك ايام خلافتنده دائرهٔ عدلدن انحرافى وفسق وفجوره انهماكى خصوصيدركه تفصيل وبيانى صحايف كتب تاريخده مسطوردر * معلوم اوله كه جمله اصحاب كرام حقنده حسن اعتقاد مذهب اهل سنت ومختار خيار امت اولوب فضل وعدالتلرى بينهٔ عادلهٔ شهادت سيد الانبيا عليه افضل التحايا ايله ثابت وظاهر اولمغله حضرت معاويه حقنده دخى فسق يزيده علم ووقوف اسناد يله اغماض عين ومسامحه ايتدى ديو سوء ظندن احتراز واتقا لازمدر * بلكه ايام خلافتلرنده يزيدك سماع ترنم وتغنى ايله اشتغالى واصل سمع عاليلرى اولدقده منع ونهى ايدوب ملاعب وملاهى يه ميل ايله تلهى وتشهيدن زجر ايتديلر * مع هذا ترنم وغناده مذاهب اصحاب مختلف اولوب بعضيلرى استماعنى تجويز ايتدكلرى محلنده مسطوردر * حضرت معاويه قضاى نحب ايدوب دار بقايه رحلت ايتدكدن صكره يزيد عنيد حسب العهد مسند خلافته جلوس ايدوب اشعال نائرهٔ مكر وفساد ايله آفاق واقطاره شراره فشان ظلم وعدوان اولدقده خلع وابقاسى خصوصنده اصحاب

كرام

كرام اختلاف ایدوب امام حسین وعبد الله بن زبیر وانلره تابع اعلام رجال نقض بیعت وخلع ربقهٔ
اطاعت ایله اوزرینه خروجی رأی صواب عد ایتدیلر * لکن جمهور اصحاب با عدل وصلاح ورشد
وسداد بنه یا زوال وجودی ایله راحت عباده دعا ایله اکتفا ایتدیلر * زیرا یزیدک خلع وعزلنه مبادرت تهییج
فتن وحروبی موجب اولوب سفک دمای مسلمین وشق عصای موحدینه مفضی اولدیغندن ماعدا مقابله
ومدافعه سندن عجز وقصوردخی مقرر ایدی * زیرا یزید عندنده بنی امیه عصبیتیله واشراف قریشک
متابعتلری سببیله بنیان شوکت وسطوتی متین ورصین اولوب قوت وکثرتده قوم یزیده مقابل ومعادل برطائفه
اولمغله جمهور مسلمین خلع وعزلنه مبادرته اجترا ایده مدیلر * معلوم اصحاب الباب در که خلع وابقای یزیده
اختلاف ایدن اصحاب سعادت اکتسابک ایکی فرقه سی دخی قدم اجتهاد ایله منهاج قویم شرع مبینه سالک
اولوب هر برینک قصد وغرضی امر دینده احتیاط وتحری یه مبنی اولمغین طرفینک حسب الرای والاجتهاد
اختلافلری بر منبع صافدن منشعب ایکی جدول کبی اصل واحده راجع اولوب اصل دینده موافقت
وفروعده مخالفت عصمت وعدالتلرینه مانع دکلدر * وفقنا الله للاقتداء بهم * وینه ذکری تعمیم اولنان
امورک ایکنجیسی ولی عهد تعیینی بابنده مشکلات صدر نبوتدن شرف بر عز صدور اولمق اوزره منقول
ومروی اولان اقوالک نقد وتحقیقی بیانندهدر * معلوم اوله که خلافت علی یه وصیت نبویه ورودی فرق
شیعه بیننده شایع وغیر واقع اولوب جهابذهٔ ثقات امت واعلام دین وملتدن منقول ومروی اولمامغله نقل
مذکور حلیهٔ صدق وصحتدن عاطل امر باطلدر * وحدیث صحیحده وارد اولدیغی اوزره ختم الانبیا علیه
افضل التحایا حضرتلری تحریر کتاب وصیت ایچون دوات وقرطاس طلب ایدوب عمر بن الخطاب رضی الله
تعالی عنه حضرتلری مجلس ملائک جلیس نبویده حاضر اولمغله احضار دوات کاغذدن منع ایتدکلری دخی
عهد ولایت ووصیت خلافتک عدم وقوعنه دلیل واضحدر * کذلک حضرت عمر جرح وطعن اولنوب
علتلری مشتد اولمغله مسند خلافتی برکسه یه عهد وتفویض ایدرمیسز دیو سؤال اولندقده بویله جواب
ویردیلر که اکر عهد ووصیت ایدرسم بندن افضل واعدل وصیت ایتمکله انک اثرینه اقتدا ایتمش اولورم دیو
حضرت ابی بکرک کندیلری استخلافنه اشارت ایلدی * واکر ترک ایدرسم بندن اعدل واکمل اولان
ذات قدسی صفات دخی ترک ایلدی دیو سلطان سریر نبوت علیه افضل التحیت حضرتلری قبلندن خلعت
زربفت خلافت برفردک آرایش دوش اعتباری اولمدیغنی تصریح بیوردیلر * ومجلس فایض النور
فاروقیده حلقه زیب حضور اولان سادات اصحاب دخی قول عمری قبولده اتفاق ایدوب سلطان فرشته
سپاه صلی علیه الاله حضرتلری طرفندن امانت کبرای خلافت ومنصب والای امامت کمسه یه تفویض
وتوصیه بیورلمدیغنی تصدیق ایتدیلر * کذلک امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینک عم محترملری حضرت
عباسه ویردیکی جواب دخی بو خصوصه دلیل واضحدر که حضرت عباس امام علی کرم الله وجهه
حضرتلرینه کندیلره تفویض امانت کبرای امامت خصوصنی سؤال ایچون بارکاه نبوته دعوت ایتدکده
حضرت علی بو امرده مبادرت واجابتدن ابا ایدوب غنچهٔ لعلین دهان عذب البیانلری بو وجهله شکفتهٔ نسیم
خطاب اولدیکه اکر بزلره تقلید خلافت خصوصی مقرون رضای یمن اقتضای سلطان اورنک نبوت اولمز سه
مقدمهٔ ممنوعهٔ امکزه منع مع السند ایله ممنوع اولوب الی آخر الدهر سادات اهل بیت نائل سریر خلافت اولمق امر
مقرردر دیو جواب ویرملریله برفرده تعیین خلافت ایله عهد نبوی وارد اولمدیغنه دلالت ایلدی * معلوم
اوله که شیعهٔ امامیه حضرت علی ولی عهد نبی اولمق اوزره ادعا ایدوب ومنصب امامت صلوة وصیام کبی ارکان
اسلامدن بر رکن رکین اولمغله تعیین نبی یه محتاجدر دیو زعملرینی تأیید ایتدیلر * حال بو که دعوالری باطل
وزعملری حلیهٔ صدق وصوابدن عاطل اولوب بلکه امامت وخلافت مصالح عامه دن بر مصلحت عظیمه اولمغله
نصب وتعیینی اهل حل وعقدک رای ونظرلرینه مفوضدر * زیرا اکر نصب خلیفه ارکان اسلامدن بر رکن
اولسه صلوة وزکوة کبی نص شارع ایله متعین اولوب سلطان انبیا حضرت ابی بکری امامت صلوته
استخلاف بیوردقلری کبی منصب خلافتی دخی انلره تعیین ایدوب وتوفر دواعی یه بناء عهد ووصیتلری بین
الامه شایع ومشهور اولوردی * وینه بو خصوصه دلالت ایدن ادله نک بری دخی بودر که عهد سعید

نبوتده نصکره اصحاب سعادت اکتساب سقیفهٔ بنی ساعده ده نصب خلیفه بابنده عقد مجلس مشورت ایدوب حضرت صدیقک خلافته استحقاقنه استخلاف امامت صلوة ایله احتجاج ایدوب دیدیلر که اعظم ارکان دین اسلام اولان اقامهٔ صلوة حضرت ابی بکره تفویض بیوریلوب منصب دینده مقام نبی یه تقدیم اولنسان ذاته منصب دنیایی تسلیمه رضا اولمق قصد سبیل عدل واقتصاددن عدول اولدردیو حضرت ابی بکری سریر خلافته تصدیر وتقدیمه اجماع واتفاق ایتدیلر * ودخی معلوم ومقرردرکه زمان وحی ونبوتده امامت وخلافت امری حالا عهدمزده جاری اولدیغی اوزره لازم ومهم اولیوب واجتماع وافتراق کلمه ده حسب العاده اصل واساس اولان شوکت وعصبیت دخی عهد رسالتده زیاده مرعی ومعتبر اولمغله سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلری مسند خلافتی برفرده تعیین وتوصیه بیورمدیلر * زیرا زمان نبوتده نظام امور دین واجتماع کلمهٔ مسلمین خوارق عاده ومعجزات باهره یه مستند اولوب وقوع حوادث ونوازلده وحی آسمانی وخطاب ربانی متجدد ونازل ومعارک حرب وقتالده امداد ملائکهٔ مردفین ایله عون ونصرت حاصل اولمغله مشاهدهٔ آثار نبوت ایله تصدیق رسالته موفق اولان اهل ایمان کلمهٔ اسلام اوزرینه مجتمع اولوب طریق حقده ترک سر وجان ایله مستعد دخول جنان اولورلردی * شویله که تتابع فیوضات وتوارد ملائکهٔ سموات ایله مشهود چشم شهودلری اولان آیات بینات ومعجزات کثیرة البرکات دستمایهٔ صدق وایقان * ووسیلهٔ حصول اطمینان * اولوب کلیات وجزئیات اموردە مرجع ومصیر انجق دین مبین وشرع سید المرسلین اولمغله ملک ودولت وعهد ولایت وسائر اطوار خلافت بالجمله داخل قانون شریعت اولمغین هر خصوصده اصحاب کرام حبل متین شرع مبینه اعتصام ایدوب شوکت وعصبیت درجهٔ اعتباردن ساقط ایدی * اما عهد برفیض نبوت وزمان وحی ورسالت منقضی اولوب واول ایام سعادت ارتسامده نزول وظهور ایدن آیات بینات ومعجزات کثیرة البرکاتی مشاهده ایدن خیر قرون دخی مندرس اولدقده صحایف قلوب مسلمینده ثابت وراسخ اولان رسوم صدق وثبات منقلب ومستحیل اولوب حکم عادته وغلبهٔ عصبیته عود ورجوع ایتدکده جلب مصالح ودفع مفاسدده شوکت وسطوت مرعی اولمغله بین الائمه ملک وخلافت وعهد ولایت خصوصی مهمات اکیده دن اولدی * بو امرک صدق وثبوتی زمان رسالت وایام خلافته نظر واعتبار ایله ظاهر اولورکه عهد نبوتده ملک ودولت مهم اولمیوب صوم وصلوة کبی ارکان دیندن اولمغله من قبل الرسول منصب خلافت اعلام اصحابدن برینه عهد ووصیت اولنمدی * بعده خلفای راشدین ایامنده دفع مرتدین وسائر فتوحات جلیله ده عقد لوای غزا وبعث جیوش وسرایا لازم ومهم اولوب وانقطاع وحی آسمانی ایله رأی وتدبیر ونصب امیر اقتضاسنه بناء لازمهٔ ملک ودولت اولان شوکت وعصبیته فی الجمله اعتبار اولنمغله تعیین خلافت وعهد ولایت بابنده حضرت عمر فعل وترکک بیننده مخیر اولدیغی بوندن اقدم ذکر وتفصیل اولندی * بعده خلفای راشدین ایامی دخی منقرض اولوب وقت تابعیندن الی یومنا هذا اعتقاد وعمله علی التدریج وهن وفتور ظاهر اولمغله حفظ کلمهٔ اسلام واجتماع آراء انام ایچون ملک وخلافت خصوصی اهم والزم اولوب تنفیذ احکام شریعتده حکمنی اجرا وتهدیدی ایقاعه قادر سلطان قاهره اطاعت وشوکت وعصبیته رعایت لازم اولمغله عهد ولایت وتعیین خلیفه ده مصلحت وقته رعایت واجب اولدی * وینه بو مقامده تحقیق وبیانی لازم اولان امور دینیه نک اوچنجیسی صدر اسلامده صحابه وتابعین میاننده واقع اولان وقایع وحروبک حال وشانی ومذاهب حقلن بیانیدر * معلوم اوله که صحابه وتابعینک اختلافاتی انجق امور دینیه ده واقع واغراض دنیهٔ دنیویه دن سالم اولوب ادلهٔ شرعیه ده اجتهاد واستنباط ایله عملدن نشئت ایتمشدر * وبو دخی کتب اصولده بیان اولنمشدرکه ائمهٔ مجتهدین ادلهٔ شرعیه دن استنباط احکامده اختلاف ایتدکلرنده یا جمله سنک اجتهادلری صدق وصواب یاخود بری حق باقیسی خطادر دیو علمای اصول اختلاف ایتدیلر * اکر مذهب منصور اهل حق اوزره مسائل اجتهادیه ده عند الله حق واحد اولوب متعدد اولمزایسه ایچلرنده حقه واصل اولان مصیب اولمیان مخطی اولور * لکن حق وخطا اقنغی جانبده ایدیکی قطعا معلوم اولمغله هر برمجتهدک قولی اصابت وخطا بیننده متردد اولوب ایچلرندن مخطی متعین اولمغله اجتهاده مخطادخی واقع اولورسه آخرتده مؤاخذه دن مصون اولمق اوزره علما اجماع ایتدیلر * واکثر قول مرجوح

اوزره احکام اجتهادیه ده حق متعدد وهر مجتهدك اجتهادی صدق وصواب اولوب یعنی هر مجتهدك رأی واجتهادی مؤدّی اولدیغی حکم عندالله مقبول اولدیغی صورتده جمله سی مصیب اولمغله اثم وخطا بالطریق الاولی مدفوع اولدیغی ظاهردر * بناء علیه وقایع حروب وسائر ضروب احکامده اختلافلری مسائل فرعیه واحکام ظنیه ده واقع اختلافات اجتهادیه دن اولمغله مصیب ومخطیلرندن اثم وخطا مدفوع اولور * ودولت اسلامده صحابه وتابعین میاننده واقع وقایع وحروبك بری اسدالله ولی حضرت علی کرم الله وجهه حضرتلری ایله اصحاب کرامدن معاویه وزبیر وطلحه وامّ المؤمنین عایشه صدّیقه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی بیننده کذران ایدن وقعهٔ مشهوره در * وبری دخی نور العین امام حسین رضی الله تعالی عنه حضرتلری ایله یزید عنید میاننده مشتعل وقعهٔ کبری وفجیعهٔ نجعادر * اوچنجیسی عبدالله بن زبیر حضرتلرینك خلفای امویه دن عبدالملك بن مروان ایله اولان وقعه سیدرکه هر بری علی ماهو حقه ذکر وتحقیق اولنور * امّا حضرت علی ایله معاویه وقعه سی سرابردهٔ قضادن بو وجهله ظهور ایتشدرکه تقدیر عزیز علیم جامع القرآن حضرت عثمان سیراب ماء الجنان شهادت اولوب تنکنای فنادن فضای رحیب بقایه رخت کشیدهٔ رحلت اولدقده اصحاب کرامك اکثری اطراف واقطارده فتح وتسخیر اولنان بلاد وامصارده بولنوب مدینهٔ منوره ده موجود اولملریله عقد بیعت خلافت علی ده حاضر دکللرایدی * ومدینهٔ منوره ده حاضر اولان اعلام اصحاب دخی ایکی فرقه اولوب برفرقه سی عقد بیعت خلافت علی یه مبادرت ایتدیلر * وفرقهٔ اخری ناسك اطرافدن عود ورجوعنه وبر امام اوزرینه اجماع واتفاقلرینه توقیف وتعلیق ایله امر خلافتده توقف اختیار ایتدیلرکه انلر سعد وسعید وعبدالله بن عمر واسامة بن زید ومغیرة بن شعبه وعبدالله بن سلام وقدامة بن مظعون وابو سعید الخدری وکعب بن عجره وکعب بن مالك ونعمان بن بشیر وحسان بن ثابت وسلمة بن مخلد وفضالة بن عبید وانلرك امثالی اعلام کبار اصحابدر * کذلك اطراف واقطاره منتشر اولانلر دخی بیعت علی یه دست دادهٔ رضا اولیوب ابتدا طلب دم عثمانه مبادرت بعده مشورت مسلمین ایله مصلحت خلافتی اتمامه مباشرتی رأی صواب عدا ایتدیلر * وحضرت علی مدینهٔ منوره ده قتل عثمانه جرائت ایدن باغیلری دفع ومنعه قادر ایکن نصرت واعانتده صمت وسکوت ایله معامله ایتدی دیو اول امام حقی اتهام ایدوب عقد وبیعتلرینی قبولده تردد ایتدیلر * یوخسه حاشا حضرت علی مرتضانك جنایت عثمانه میل ورضا ایله اتهام ایدوب بر وجهله بو امر ناصوابی تجویز ایتدیلر * حتی حضرت معاویه امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینی تعییب وتعییر ایدوب ذم وقدحنه آغاز ایتدکده انجق نصرت عثمانده تهاون وتوانی ایتدی دیو طعن ولوم ایدردی * بناء علیه کلمهٔ اسلام مختلف وآراء انام مفترق اولوب هر فرقه رأی واجتهادلری مؤدّی اولدیغی حکم ایله عمل ایتدیلر * اوّلا امام علی کرم الله وجهه حضرتلری بیعتلرینك انعقادی وعامهٔ مسلمینك اطاعت وانقیادی لازمهٔ ذمت اتشدر دیو رأی واجتهاد ایدوب بلوغ اوج مرامه بو وجهله نصب سلم برهان ایتدیلرکه هجرتسرای معلای طیبهٔ طیبه ومدینهٔ منوره که کرسیٔ ممالك اسلام ومقام والای سید الانام وموطن اصحاب کرامدر * اول مربع سعادت احتواده مربع نشین اقامت اولان اهل حل وعقدك دست انابتلریله جامهٔ سندس طراز خلافت آرایش بالای استحقاقم اولوب زمام امور امّت مسلم کف کفایتم اولمغله حاضر وغائب حقمده عقد بیعت لازم ولازب واطاعت وانقیاد فرض وواجب اولمغین اوّلا بو مهمهٔ عظیمه یی قبوله مبادرت بعده مطالبهٔ دم عثمانه مباشرت اولنوب صمصام شرع سید الانام ایله قطع پیوند نزاع اولنور دیو اثبات مدّعا ییوردیلر * وعقد بیعت علی دن تخلف ایدن اعلام صحابه که معاویه وعمرو بن العاص وامّ المؤمنین عایشهٔ صدّیقه وزبیر بن العوام وعبدالله بن زبیر وطلحه ومحمد بن طلحه وسعد وسعید ومحمد بن بشیر ومعاویه بن خدیج ایله انلرك رأیلرینه تابع سائر اصحاب فضائل اکتسابدر * بونلرك رأی واجتهادلری اکا مؤدّی اولدیکه مصلحت خلافتده عقد بیعت انجق اهل حل وعقدك اجماع واتفاقنه منوط اولوب فتق ورتق امورده علاقه ومدخلی اولمیان رجالك تولیٔ امور مسلمینه دخل وتعرضلری مرعی ومعتبر اولمیوب وعقد بیعت علی ده حل وعقد امور وفتق ورتق مصالح جمهور ایچون متعین اولان اعیان اصحابك اکثری آفاق واقطارده واقع بلاد وامصارده

منتشر ووقت بيعتده مدينهٔ منوره ده انلرك اقل قليلى حاضر اولمشيدى * بو تقديرجه عقد بيعت على تام ولازم اولمغله مطالبهٔ دم عثمان ايله ابتدا وفصل نزاعده حكم شريعت اجرا اولندقدنصكره نصب امامده شوراى اهل اسلام ايله عمل اولنمق اولى واحرا درديديلر * لكن خير قرون وعصر اصحاب منقرض اولوب قرن ثانى ظهور ايندكده بالجمله اجلهٔ اعلام تابعين وائمهٔ مجتهدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضراتى حبل متين شرع قويمه تمسك واعتصام ايدوب بين الاصحاب عصر اولده خلافت على ومعاويه ماده سنده جريان ايدن مسائل اجتهاديه وادلهٔ شرعيه يى امعان فكر ونظر ايله تأمل ايتدكدنصكره بيعت علينك صحت ولزومنه اجماع ايدوب حق وصوابى حضرت على يه وسهو وخطايى حضرت معاويه واتباعى طرفنه تعيين ايتديلر * خصوصا طلحه وزبير رضى الله تعالى عنهما حضرتلرى حضرت على يه بيعت ودست دادهٔ انابت اولدقدنصكره فسخ عزيمت ونقض بيعت ايتمرلريله رأى صوابدن عدوللرى جمله دن اظهردر * لكن فريقينك هر برى اساطين دين مبين واعلام ائمهٔ مجتهدينندن اولوب بعضيسنك رأى واجتهادى خطا ايله مشوب ايسه ده هر فرقه مقتضاى اجتهاد ايله عمل ده ذنب واثمدن مبرادر * بو تقديرجه نكين خلافت حضرت علينك بيرايهٔ يمين استحقاقى اولمغله رأى منيرلرى صواب ومعاويه نك اجتهادى خطا اولديغى اجماع تابعين ايله ثابت اولوب وصدر اولده بين الاصحاب دائر اولان اقاويل مختلفه نك برينى ترجيح وقبوله اهل عصر ثانينك اتفاقلرى دليل اجماعى وسند قطعى اولديغى كتب اصولده مسطوردر * وبنه حضرت على ومعاويه ايله رأيلرينه اتباع ايدن اصحاب كرامك اجتهاد خلافنده آثام واوزاردن برئ الساحه اولملرينه دلالت ايدن ادله دندركه حضرت على كرم الله وجهه دن جمل وصفين وقعه لرنده طرفيندن كشتهٔ شمشير قضا اولان اهل اسلامك حال وشانى سؤال اولندقده چهرهٔ مخدرهٔ رازدن بو وجهله پرده برانداز حجاب اولديلركه نقد بنهٔ جانم قبضهٔ حكم وتصرفنده موجود ومحفوظ اولان مالك الملك حقيچون بونلردن برى قضاى نحب ايتدكده مادامكه مرآت جلا دادهٔ قلبلرى زنك شرك ونفاقدن خالى وصيقل نور اسلام ايله منجلى اوله جوهر روح وروانلرى وديعهٔ دست ملك الموت اولمز * الا آنى جناب حق وفياض مطلق جل شأنه حضرتلرى لطف وكرميله نائل عفو وغفران وداخل جنان ايدر ديو فريقينك مؤاخذه دن خلاصنه حضرت علينك شهادتنى محمد بن جرير طبرى نقل وروايت ايلدى * فعلى هذا اصحاب كرام حقنده سوء ظندن اتقا مذهب اهل تقوى اولوب طرفينك صلاح وعدالتلرنده ريب وكمان واطالهٔ لسانه اجترادن احتراز واجب اولديغى ثابت وظاهر اولور * زيرا حجت قاطعهٔ شهادت عادلهٔ سيد الثقلين ايله انلرك حال وشانلرى وايمان واسلامده ثبات واطمينانلرى ثابت اولوب بالجمله اقوال وافعاللرى ادلهٔ دينيه ومستندات شرعيه دن صادر اولديغى مشكات صدر نبوتدن شرف بزغ صدور اولمشدر * وعدالت اصحاب اهل سنت قتنده مسلم اولمغله اندن بحث وتفتيش ممنوع ومفروغ عنه اولوب انجق فرقهٔ معتزله دن بعضيلرى حضرت على ايله مقابله ومقاتله ايدن اصحاب حقنده قدح وطعنه اجترا ايتديلر ايسه ده اهل سنت قبوله ارزانى كورميوب حجج قاطعه ايله رد وابطال ايلديلر * اكرچه صدر اسلامده بين المسلمين ظهور ايدن وقايع وحوادثه چشم انصاف ايله نظر اولنوب هواجس نفسانيه دن اغماض عين اولنسه كرك شهادت عثمان بن عفانده وكرك اندنصكره حدوث ايدن وقايع وحروبده اصحاب كرامك عذرلرى ظاهر اولوب ابتلاء من الله امت مرحومه يه اصابت ايدن فتن ومصائبك اعظمى ايديكى ظاهر اولور * زيرا طلوع شمس دين محمدى وتباشير فلق الصبح شرع احمدى ايله آفاق واقطاردن ظلام كفر ونفاق محو وزائل اولوب حضرت منتقم جبار جل شانه اعداى دينى قهر وتدمير وارض وديارلرينى اهل ايمانه فتح وتسخير ايله رايت زر مخروق اسلامى علم آفتاب عالمتاب ايله همسر * بلكه سطح محدب فلك الافلاكدن برتر * ايتدكده شيردلان اهل ايمانه بريه وباديه دن تخوم وحدود وسنورلرنده واقع بلاد وامصاره اجالهٔ لجام نهضت وبصره وكوفه وشام ومصر كبى اماكن معموره ده حط رحل اقامت ايتديلر * واشبو بلاد وديار ه نزول ايدن جنود موحدينك اكثرى بريهٔ قفرا وباديهٔ بجردا ده نشئت ايدن طوايف عربدن اولوب طول صحبت نبويه وملازمت سدهٔ عليه ايله مشرف اولمغله سير مرضيهٔ محمديه ومحاسن اخلاق احمديه ايله تهذيب نفس ايتدكلرندن ماعدا وقت جاهليتده قلبلرنده مضمر اولان غلظت وجفا وتفاخر

آباو حب جاه وریاست واعتبار نسب وعصبیت فطرت وطینتلرنده هنوز باقی ایکن قبائل قریش وکنانه وثقیف وهذیل واهل حجاز ویثربدن کندیلری ایمان واسلامده سبق ایدن سابقین اولین ومهاجرین وانصارک فرمانبرامر واطاعتلری وداخل قبضهٔ حکم وتصرفلری بولنسه‌لرکه بونلر بکر بن وائل وعبد القیس وازدیمن وتمیم وقیس مضر قبیله‌لریدر قبائل مذکوره کرچه شرف اسلام ایله مشرف اولوب عداد مسلمینه داخل اولدیلر * لکن قبیلهٔ قریشدن مهاجرین وانصارک کندیلری ایمان واسلامده سبق وتقدملرینه نظرا یتموب بلکه نسب وحسب وکثرت عدد حسیله وفرس وروم ایله محاربه‌ده ممارستلری جهتیله کندی نفسلرینی قریش اوزرینه تفضیل وتقدیم ایدوب امرا وحکامک امر ونهیلرینه طاعت وانقیادده تهاون وتکاسل ایتدیلر * وخلیفه طرفندن اوزرلرینه منصوب اولان ولاة وامرایه جور وظلم اسنادیله افک وافترا واطالهٔ لسانه اجترا ایدوب کاه حفظ حدود وبعث جیوشده عجز وقصور اسنادیله تعلل وکاه قسمت غنائمده عدل وتسویه‌دن میل وعدول ایله اتهامدن خالی اولمدیلر * کیده‌رک ناس بیننده قیل وقال شایع ومشهور اولوب مدینهٔ منوره‌ده مسامع کبار اصحابه واصل اولدقلرنده انلر خود وتیرهٔ عدلدن یکخطوه میل وعدوله رضاداده اولمدقلری معلوم اولمغله امر مذکوری استعظام ایدوب کذارش یافتهٔ دریچهٔ کوشلری اولان اخباری بارکاه خلافته عرض وانها ایتدیلر * خلیفهٔ سلطان الکونین عثمان ذی النورین رضی الله تعالی عنه حضرتلری دخی کشف سریرهٔ حال واستعلام مآل مقال ایچون اطراف واقطاره امنای دین وملت وخیار خیراتدن عبد الله بن عمر واسامة بن زید ومحمد بن مسلمه وانلرک امثالی صدق مقال وحسن فعال ایله معروف رجال ارسال ایدوب انلر دخی مأمور اولدقلری محللرده مکث وعکوف وامرا واصحابک احوالنه کما ینبغی اطلاع ووقوف تحصیل ایتدکدنصکره قدح وطعنی موجب وضع وحرکتلری اولمدیغی متعین اولمغله بارکاه خلافته عود ورجعت وامرا وعماله اسناد اولنان تهمتدن برائت ساحهٔ ذمتلرینه شهادت ایتدیلر بوندنصکره بنه اهل امصارک ولاة اطرافدن لسانلری منقطع اولموب مجالس ومحافلده مثالب ومذمتلری زبانکذار خاص وعام اولدی * بو اثناده کوفه والیسی ولید بن عقبه شرب خمر ایله اتهام وحضور خلیفه‌یه عرض واعلام اولنوب وجه شرعی اوزره ثابت اولمغله حضرت عثمان اقامت حد شرب ایله ولید بن عقبه‌یی منصبندن عزل ایلدی * بوندنصکره دخی اطراف واقطاردن اهل امصار بعض عمالدن اشتکا وعزل ورفعلرینی رجا ایله مدینهٔ منوره‌یه کلوب امام علی مرتضی وعایشهٔ صدیقه وزبیر وطلحه حضرتلرینه انلرک ظلم وجورلرندن شکایت ایتدکلریله انلر دخی حضرت عثمانه تبلیغ وانها ایتدکلرنده امیر المؤمنین حضرتلری دخی شکایتلرینی اصغا ایله بعض عمال اطرافی عزل ایتدیلر * بوندنصکره دخی ینه اهل امصارک نائرهٔ غیظ وغضبلری منطفی اولموب بلکه آتش حقد وحسدلری زیاده ملتهب ومشتعل اولمغله زیر خاکستر خفاده مکمون اولان شرارهٔ جور وفسادی اظهاره واشعاله آغاز ایتدیلر * حتی کبار اصحابدن سعید بن عاص حضرتلری حضرت عثمان طرفندن کوفه‌یه والی نصب اولنوب صوب مأموره عازم اولدقده سکان اطرافدن بعضیلری اثنای راهده سعیده مصادفه ایدوب دار الخلافه‌یه معزولا رد وارجاع ایتدیلر * بو اثناده حضرت عثمان ایله مدینهٔ منوره‌ده بعض اعیان اصحاب بیننده سعید بن عاصک عزل وابقاسنده دائر منازعه واقع اولوب امیر المؤمنین حضرتلری سعیدک بلاجرم عزلندن امتناع وابا انلر دخی مصلحت وقت ضمننده رفعی اولی دردیو اختلاف ایتدیلر * بین الاصحاب کیده‌رک شجرهٔ سخت پیوند خلاف شاخ درشاخ اختلاف اولوب حضرت عثمانک بعض افعالنی دخی رد وانکار * وانلر دخی مدافعه ومقابله‌ده ادلهٔ شرعیه ایله استظهار ایدوب طرفین رأی واجتهادلری مؤدی اولدیغی حکم شرعی ایله عمل ایتدیلر * بوندنصکره ینه مدینهٔ منوره‌یه کوفه وبصره ومصر طرفلرندن بعض اراذل ناس جمع اولوب صورت ظاهره‌ده امیر المؤمنین حضرتلرینه عمال وامرادن شکایت وطلب عدل ونصفت استرحام ایدوب اما قلبلرنده خلافتی ابطال واضمارا یتمشلرایدی * بو غائلهٔ هائله‌یی دفع ایله تسکین نائرهٔ فتنه ایچون امام علی وعایشهٔ صدیقه وزبیر وطلحه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی مابیننه توسط ایدوب شاکیلرک تمشیت مرامنه مساعده صورتنده حضرت عثماندن محروسهٔ مصر والیسنک عزلنی التماس وانلر دخی لاجل

الاستيناس امير مصرى عزل ايتديلر * بوندنصكره شكات وطنلرينه بعد العود والانصراف مدة قليله مرورنده ينه مدينهٔ منورهيه رجوع ايدوب اظهار مكر وتلبيس ايله برمكتوب مزور تدليس ايتديلركه كويا خليفهٔ اسلام طرفندن انلرى قتل ايتك اوزره عامل مصره ارسال اولنمغله اثناى راهده حاملى يدندن اخذ ايتدكلرى اول مكتوب تزوير اسلوبى معروض سدهٔ خلافت ايتديلر * حضرت عثمان تحرير مكتوبده صنعى اولمديغنه حلف بالله العلى الاعلى ايدوب سوكند راست پيونداية بونلرك كذب ودروغنى اظهار ايتدكده شرفياب خدمت عليهٔ كاتبلرى اولان مروانى اتهام ويدلرينه تسليمه اقدام ايدوب مروان دخى امينه يمين ديوتبرئهٔ ذمت صددنده اولدقده حضرت عثمان دخى شرع مبينده بوبابده يميندن غيرى حكم اولمز ديو جواب باصواب ويرديلر * بونلرقناعت ايتميوب قدم نزاعه قيام وسراى جنت آساى خليفهٔ اسلامى مدت مديده محاصره دنصكره اثناى ليلده على حين غفلة من الناس اول ذات قدسى صفاتى زمرهٔ شهداى سعدايه الحاق ايله فتح باب فساد ايتديلر * (ذلك تقدير العزيز العليم ولا حول ولا قوة الا بالله العلى العظيم) * اشبو وقعهٔ هائلهده بين الاصحاب ظهور ايدن اختلاف وافتراقده فريقينك هربرى معذور اولوب ادلهٔ شرعيهده رأى واجتهادلرينك اقتضاسنه مبنيدر * والا آل واصحاب سيد الانام عليه الصلاة والسلام امر دينه اهتمام وكتاب وسنته اقتداى تام ايله معروف وموصوف اولوب عدل وعفتلرى شواهد عادلهٔ آيات بينات ايله ثابت اولمغله حقلرنده حسن ظن ايله مأمورلرز * اماقرة العينين سيد الكونين امام حسين حضرتلريله يزيد عنيد وقعهسى بويوزدن سر برآوردهٔ ظهور اولمشدركه حضرت معاويهدنصكره يزيد شديد حسب العهد مسند خلافته تصدر وممالك اسلامه تسلط ايدوب فسق وفجورى بين الناس شايع ومشهور اولدقده اهالئ كوفه اهل بيته محبت اظهار ايتمكله حضرت حسينى يزيد اوزرينه خروجه تحريض ودعوت وبوخصوصده عون ونصرتلرينى متضمن مكتوب ارسال ايتديلر * امام حسين رضى الله عنه حضرتلرى دخى يزيدك جور وظلمى متعين اولمغله خلعى لازم اولوب وكنديده خلافته اهليت وقدرت موجود اولمغله اهل كوفهنك قوللرينه اعتماد ادعوتلرينه اجابت ويزيد اوزرينه خروجه مبادرت ايلدى * واقعا اول كوهر تابنده اخترك ذات عاليلرنده شرايط خلافتدن علم وعدالت ورشد وبصيرت كما ينبغى موجود اولمغله اهليت واستحقاق خصوصنده رأى واجتهادلرنده اصابت ايدوب اما مطالبه ومقاومتده شوكت وقدرت ملاحظه سنده خطا ايتديلر * زيرا بين القبائل لطف وقهر ونفع وضر ايله معروف اولان قبيلهٔ مضرك سطوت وعصبيتلرى قبيلهٔ عظيمهٔ قريشه منتقل اولوب وقريشك شوكت وصولتى دخى بنى عبد منافه وانلرك دخى حشمت وقوتلرى يزيدك منبت نسبى اولان قبيلهٔ بنى اميهيه نقل ايتمكله بالجمله قبائل قريشى وعشاير عربه غلبهٔ مطلقهلرى جملهبيننده معروف ومعلوم اولوب برفرد انلر ايله مقابله ومقاومته قادر دكل ايدى لكن عهد سعيد نبوتده اصحاب كرام مشاهدهٔ معجزات وخوارق عادات ايله مشغول اولوب نصرت اوليا وغلبهٔ اعداده امداد ملائكه ووحى آسمانى ايله مؤيد اولمريله عادت اهل جاهليت اوزره انساب واحساب ايله تفخر ومباهات بينلرنده محو ومنسى اولدى * شويلهكه انجق قوهٔ غضبيه وعصبيهٔ طبيعيهلرى حمايهٔ حوزهٔ دين واقامت جهاد مشركينه مصروف اولوب هرحالده حكم وتصرف شرع سيد المرسلينه مقصور وعرف وعادت حيز اعتباردن ساقط ايدى * وقتاكه انقضاى دورهٔ ختم رسالت ايله نسخهٔ وحى ونبوت مختوم اولوب نصرت اهل اسلامده خارق عاده تجليات الهيه وتأييدات سماويه منقطع اولدقده (رجع بدؤه على عوده) مثلى اوزره فى الجمله عادات مألوفه اصله رجوع ايدوب امر جهاد ودفع اعداده سطوت وعصبيت كماكان مرعى ومعتبر اولدى * بوسببدنناشى قبيلهٔ مضر وبنى عبد مناف سرجمله بنى اميهيه اطاعت وانقياد ايدوب زمان جاهليتده سبق ايدن وقع وشانلرى وقت اسلامده دخى مرعى اولدى * بناء عليه امام حسين رضى الله تعالى عنه وارضاه حضرتلرينك يزيد عنيد ايله مبارزه ومقاومت خصوصنده رأى منيرلرى شاكلهٔ صوابه اصابت ايتميوب هيولاى اميدلرى صورت پذير حصول اولمديه * لكن بوبابده خطالرى امر دنياده واقع اولمغله اجتهاددينده اصابتلرينه خلل ويرميوب شروع ومباشرت ايتدكلرى امره اهليت واستحقاقلرينه مانع اولمدى * زيرا استنباط احكامده رأى واجتهاد غلبهٔ ظنه منوط

اولوب ویزید اوزرینه خروجنده قدرت وکفایت یانلرنده مظنون اولمغله اجتهادلریله عملده مثاب
ومأجورلردر * حتی اجلهٔ اعلام اصحاب کرامدن سلطان المفسرین عبدالله بن عباس ایله عبدالله
ابن زبیر وعبدالله بن عمر وبرادر سعد اخترلری محمد بن حنفیه وسائر انلرك امثالی عصابهٔ طاهرهٔ آل
واصحاب حضرت امامك یزید ایله مقابله یه قدرتلری خصوصنده خطالرینی بیلوب کوفه یه عزم وتوجهلرندن
صرف وتحویل ایچون بندونصحده بذل مجهود ایتدیلر * لکن کما انکرهٔ غیبدن اندا ختهٔ اولان
کروههٔ قضایه نسنه حائل اولمغله نصح وپندلری کارکر اولمیوب بروجهله شهراه عزم وتوجهلرینه سد کشیدهٔ
ممانعت اولمغله بالآخره دشت کربلاده سیراب ماء الحیات شهادت اولدیلر * امّا امام حسین حضرتلرندن
غیری قطر حجازده ویزید ایله شام وعراقده موجود اولان صحابه نك رای واجتهادلری بوکا مؤدّی اولدیکه
اکرچه یزید عنیدك جور وظلمی وفسق وفجوری ظاهر اولوب من کل الوجوه منصب خلافته اهلیتی ساقط
ایسه ده اوزرینه خروج اولندیغی تقدیرجه سیلاب خون مسلمین ایله آفاق ربع مسکون کلکون وشفق گون
اولوب افتراق کلمهٔ اسلام وتشتت آراء انامه مفضی اولور دیو یزید اوزرینه خروجی تجویز ایتمدیلر *
لکن نه امام حسین حضرتلرینه بیعت ونه دعوای امامتده تأثیم ایله طعن وقدحه تعرض ایدوب بلکه رای
واجتهادنده خطایه عزو ایتدیلر * معلوم اوله که اصحاب ذوی الاحترام حقنده کف لسان وکبح عنان
واجب اولمغله یزید عنید ایله دیار شام وعراقده موجود اولان صحابه حضرت حسینه مخالفت وترك نصرت
ایتدیلر دیو انلری تأثیم وتخطئه ایله اطاله دن احتراز لازمدرکه اصحاب کرامك اکثری بوبابده هیجان فتنه
خوفیله یزیدك اوزرینه خروجی تجویز ایتمیوب رای واجتهادلری ایله عمل ایتدیلر * وامام حسین رضی
الله تعالی عنه حضرتلری دخی دشت کربلاده قوم یزید ایله مقاتله اثناسنده امامت وخلافته اهلیت
واستحقاقی اوزرینه انلر ایله استشهاد ایدوب نسب وحسبده وسائر وجوه شرفده بنم حال وشانمی جابر
ابن عبدالله وابو سعید وانس بن مالك وسهل بن سعد وزید بن ارقم ایله انلرك امثالی اعلام اصحابدن
سؤال ایدك دیو صوت اعلا ایله ندا بیورورلردی * وانلرك رای واجتهادده کندیلره مخالفت ایدوب نصرت
واعانتدن قعودلرینی رد وانکار ایله قدح وتشنیعه تعرض ایتمیوب بلکه امام حسین حضرتلری کبی انلر دخی
مجتهد اولمغله کندیلرینك وانلرك اوضاع محموده لری رای واجتهاده مبنی اولدیغی محاط علم عالیلری اولوب
حال وشانلرنده سکوت وامر حقده صبر وسکون ایله معامله ایتدیلر * ونه بوبابده رقدهٔ غفلتدن تنبه وتیقظ
ایله خبط وخطادن اتقا واجب اولان امورك بری دخی هیجان فتنه خوفیله یزید اوزرینه خروجی تجویز
ایتمیان اصحابك اجتهادلرینه بناء حضرت حسینك قتلنی تصویب خصوصیدرکه امام حسین فسق یزیده
بناء قتالی تجویز وبقیهٔ اصحاب فتنه خوفیله قتلدن امساکی تصویب ایله رای واجتهادده اختلاف ایدوب
امام حسین رأینده مصیب انلر مخطی ایسه ده مسئلهٔ اجتهادیه ده احدقو ایله عمل صحیح وجائز اولمغله
اجتهاد اصحاب ایله قتل حسینك جوازی دخی ثابت اولور دیو کریوهٔ خبط وخطایه میل وسلوك کیدن احتراز
اولنه * وبوخصوص شرب نبیذ مسئله سنه قیاس اولنمیه که امام ابوحنیفه ایله مالك وشافعی بینلرنده
بو مسئله ده اختلاف اولنوب امام اعظم وهمام افخم حضرتلری قتنده شرب نبیذ که خرما عرقیدر حلال
وامام مالك وشافعی مذهبنده حرام اولمغله شرب نبیذ ایدن حنفی یه حکام مالکیه وشافعیه اقامت حد ایدرلر
دیو مسئلهٔ مزبوره یه حضرت حسینك قتلنی قیاس مقیاس مستقیم شرع قویمدن خروجدر * زیرا یزید
اوزرینه خروجه راضی اولمیان اصحابك اجتهادلری انجق ترك قتاله مقصور اولوب حاشا امام حسین
حضرتلرینك قتل واعدامنه اجتهاد تعلق ایتمدیکی ظاهردر * بلکه بو فعل مکروهه جسارت یزید عنید ایله
اکا تابع اولان مفسدلرك رای کاسد وعمل فاسدلری اولوب جمهور اصحاب سعادت نصاب بوتهمتدن بریٔ
الساحه اولدقلری کتب سیرده مسطوردر * ونه بوبابده عارض اولان شبهه واوهام واهیه نك بری دخی
جمهور اصحاب قتنده خلافت یزیدك صحتنی وافعال واحکامنك شرعا نفوذینی ادعا ایدوب یزید فاسق وجائر
ایسه ده اکثر اصحاب اوزرینه خروجی تجویز ایتمکله خلافتی صحیح وجائز وافعال واحکامی نافذدر دیو قتل
حسینه مباشرتی قتال بغاته مبادرت منزلنه تنزیل اولنمیه * زیرا بغات ایله مقاتله نك شرعا صحت وجوازی

امام عادلك وجودينه منوط اولوب وبو مسئله ده يزيد عنيد خليفهٔ عادل اولمغله حضرت حسين ايله مقاتله جائز اولميوب بلكه بو امر شنيعه مبادرت ومباشرتى فسق وجورينه ادل دليل اولور * وامام حسين رضى الله تعالى عنه حضرتلرى راى واجتهادنده مصيب اولمغله شهيد مظلوم اولوب وصيانت دماى مسلمينه بناء خروجى تجويز ايتميان اصحاب دخى قصد واحتياطلرى مقابله سنده مثاب ومأجور اولمغله طرفيندن اثم وخطا مرفوعدر * لكن ائمهٔ مالكيه دن قاضى ابو بكر بن العربى بو مسئله ده غفلت وخطا ايدوب قواصم وعواصم نام تأليفنده امام حسين حضرتلرى جدّ امجدلرينك سيف مسلول شرع مبينلريله قتل اولندى ديو وهم وغلط ايله قتال بغاتك صحت وجوازنده امام عادل اشتراطندن غفلت ايلدى * تجاوز الله عنه * امّا عبد الله بن زبير ايله خلفاى امويه دن عبد الملك بن مروان بيننده سبق وجريان ايدن وقعهٔ مشهوره نك تحقيق وبيانى بو يله دركه خلفاى امويه نك اوچنجيسى معاويه بن يزيد فوت اولدقده عبد الله بن زبير حضرتلرى دار الامن حريم مكه ده موجود اتفاق اهل حل وعقد ايله كرسئ خلافته جلوس ايدوب بالجمله اهل حجاز ويمن ومصر وعراق داخل حوزهٔ اطاعتى اولديلر * بو اثناده عبد الملك والدى مروان ابن حكم بيعت ابن زبيره دست دادهٔ رضا اولميوب مدينهٔ منوره دن دعواى امامت ايله ديار شامه شدّ حزام عزيمت وانده برمدت اقامت مراسم ملك وسلطنت ايتدكدنصكره اجل مسماسى حلول ومحلهٔ خاموشانه نزول ايتمكله اهالئ مصر وشام اوغلى عبد الملكى امامهٔ سبحهٔ نظام وامام انام ايتديلر * خبرمذكور عبد الله ابن زبير حضرتلرينك واصل سمع عاليلرى اولدقده بركامده ايكى شير وبر نيامده دو شمشيرك اجتماعى ممكن اولميوب وشوكت وكفايت وساٸر شرايط خلافتده ذاتا وزمانا سبق وتقدملرينه بناء عبد الملك اوزرينه خروجه مبادرت وترتيب اسباب حرب وقتاله مباشرت ايدوب امام حسين رضى الله عنه حضرتلرينك راى واجتهادلرى مسلكنه سلوك ايلدى * لكن قوت وشوكتده وكثرت اعوان وانصارده عبد الملك عبد الله بن زبيره غالب اولوب انكله مقاومت ومخاصمه ده ابن زبيرك قدرتى قاصر اولمغله شوكت وسطوت جهتيله راى واجتهادنده زياده خطا ايلدى * زيرا عبد الله بن زبير قبائل عربدن بنى اسده وعبد الملك بن مروان قبيلهٔ بنى اميه يه منتسب ومنتمى اولوب وبنى اسدك زمان جاهليتده ودولت اسلامده دخى بنى اميه ايله مقابله ومقاومتدن قدرتلرى قاصر ايدى * امّا بو وقعه ده طرفينك راى واجتهادلرنده اصابت وخطا امرى معاويه ايله يزيد وقعه سنه قياس اولنميوب حق وصواب حضرت على ايله امام حسينه وخبط وخطا معاويه ويزيد طرفنه تعيين اولنديغى كبى عبد الله بن زبيرى تصويب وعبد الملكى تخطئه يه مجال اولمز * زيرا معاويه وقعه سنده اجماع تابعين ايله ويزيد ماده سنده حكم شرع مبين ايله حق وصواب حضرت على وامام حسين جانبلرنده اولديغى على وجه اليقين ثابت ومتعين اولوب وخبط وخطا معاويه ويزيد طرفنه تعيين اولندى * امّا عبد الملك حليهٔ عدل وصلاح ايله آراسته اولوب كبار تابعين وائمهٔ مجتهدينك اكثرى قتنده حسن سيرت ورشد وبصيرت ايله موصوف اولمغين دعواى خلافتده راى واجتهادى خطايه حمل اولندى * وعبد الملك بن مروانك عدل وعدالتنه بو خصوص كافيدركه امام مالك حضرتلرى انك افعال حسنه ومساعئ مشكوره سيله احكام شرعيه ده احتجاج ايدوب وكبار اصحابدن عبد الله بن عباس ايله عبد الله ابن عمر حضرتلرى ابن زبيرك بيعتندن عدول وعبد الملكك امامت وخلافتنى قبول ايتديلر * وساٸر اصحاب كرامدن قتى چوق رجال عبد الله بن زبيرك بيعتى خلافت مروان كبى اهل حل وعقد اجتماعيله اولمدى ديو بيعتى منعقد اولمق اوزره راى واجتهاد ايدوب وعبد الله بن زبير دخى انلرك خلافته ذهاب ايله خلافتنك صحت ولزومنى دعوى ايلدى * لكن كرك عبد الملك وكرك عبد الله بن زبير ايله اعوان وانصارلرى اولان كبار اصحاب وتابعين ائمهٔ مجتهدين دن اولوب طرفينك راى واجتهادلرنده صدق وصواب على وجه اليقين متعين اولمديسه دخى حقلرنده حسن ظن ايله معامله وظاهرده راى واجتهادلرى حقه محمول اولمق لازمدر * معلوم اوله كه بو بابده كشيدهٔ سلك تقرير اولان كلماتمزك مضمون ومفهومى معلوم اولدقده عبد الله بن زبير ايله محاربه راى واجتهاده منوط ومبنى اولوب وعبد الملك امام عادل اولمغله ابن زبيرك قتل وشهادتى قواعد شرع مبين اوزره جاريدر * وطرفينك راى واجتهاده بناء قاتل ومقتولى ذنب وخطادن

تالى

سالم اولوب وعبد الله بن زبیر تحری حقده قصد وسعی مقابله سنده شهید مشابدر * عنوان فصلدن بو آنه کلنجه ثبت صحیفهٔ تحقیق اولان مقال صحت مآل ایله عامل اولوب سلف صالحین وصحابه وتابعین حقنده حسن ظن ایله معامله وافعال واطوارلری محمل صدق وصوابه حمل اولنمق لازمدر * زیرا اصحاب سید المرسلین واعلام تابعین امنای دین وملت وخیار اخیار امت اولوب انلر عرضهٔ سهام طعن وقدح اولدقده کیملک افسر عز واعتباری آرایندهٔ حلیهٔ عدل وصلاح اولور * علی دخی بودرکه حضرت رسالت پناه صلی علیه الاله حضرتلری ابتدا خیر قرونی کندی قرن شرف قرینلرینه تخصیص ایدوب بعده قرن ثانی بعده قرن ثالث بعده علی روایة قرن رابعه دک طبقات فضل وشرفی ترتیب بیوردقلرندنصکره قرون باقیه ده کذب ودروغ شایع ومنتشر اولوردیو صفت خیریتکه وصف عدالتدر عصر اصحابه بعده عصر ثانی وعصر ثالثه تخصیص ایلدیلر * بناء علیه اصحاب وتابعین حقنده سوء ذکر ایله اساءت ظندن احتراز اولنوب انلردن صادر اولان افعال واطواره دخل وقدحدن اتقا اولنه فعلی هذا انلرك حقلرنده قصی دائما حسن ظنه توطین وتأسیس ایدوب رأی واجتهادده بینهٔ عادله یه منوط وغزا وشهادتلری سبیل جهادیا احیای حق قصدیله طریق اجتهاده مربوط اولمغله اختلافلری کندیلردنصکره سائر امت مرحومه یه رحمت ونعمت اولوب فسحت دائرهٔ اجتهاد ایله هرکس بر امام همامك اثرینه تقلید واتباع ایلیوب طرق عدیده دن صوب صوابه وصول ایله طریق دینده سیر وسهولت حاصل اولور * فافهم ذلك وتبین حکم الله فی خلقه واکوانه

(فصل)

کتاب اولك اوچنجی فصلنك یکرمی طقوزنجی فصلی خلافت اسلامیه یه مخصوص اولان مناصب دینیه بیاننده در * معلوم اوله که حقیقت خلافت وماهیت امامت صاحب شریعت علیه افضل التحیت طرف باهر الشرفلرندن امت مرحومه نك دین ودنیالرینه متعلق امور ومصالحی حفظ ورؤیت ایچون نیابت ووکالتدن عبارت اولدیغی بوندن اقدم ذکر اولنمش ایدی * بو تقدیرجه خلیفهٔ اسلامك امر دینده حکم وتصرفی نبی علیه السلامك طرف حقدن تبلیغ ایتدیکی احکام شرعیه وتکالیف آلهیه ایله عمله موقوف اولوب وامر دنیاده تصرفی آحاد بشرك حین اجتماعده مصلحتلرینه رعایت ایله حاصل اولور * وآحاد بشرك صحیفهٔ ربع مسکونده علی وجه الاجتماع سکون واقامتلری ضروری اولدیغی کبی جلب منفعت ودفع مضرت خصوصلرینه راجع مصلحتلرینه رعایت دخی ضروری اولوب تنظیم امور جمهورده قانون عدل وسیاسته مراعات اولنمزسه ضابطهٔ نظامك تشویش واختلالنه بادی وحرث ونسلك هلاك وفسادینه مؤدی اولدیغی دخی کشیدهٔ سلك تحریر اولنمشدی وضبط وسیاست امری دخی حکم شریعته موقوف اولمیوب بلکه اجتماع آرا واتفاق اهل شورا ایله تنظیم مصالح امتده سطوت ملك وسلطنت کافی اولوب * لکن صاحب شریعت مصالح عباده اعلم اولمغله امر سیاستده حکم شرعه مراعات دستور العمل اولدقده نظام وصلاحلری دخی اعلا واکمل اولور * بو تقدیرجه ملك وسلطنت ملت اسلامیه مخصوص اولمیوب کاه خلافت اسلامیه تحتنده داخل ومندرج وکاهیجه اهل اسلامك غیری امتده دخی موجود اولور * وعلی کلا التقدیرین ملك ودولتده نیچه مراتب مخصوصه ومناصب معلومه موجوددرکه طرف دولتدن رجالنه تعیین وتخصیص اولنوب اول مناصب سامیه نك اصحابی تفویض ملوك اوزره لازمهٔ عهدهٔ اهتماملری اولان خدمات لازمه ووظایف معینه یه مراعات ایله ملك ودولتك حسن قیام ودوام نظامی حاصل اولور * اما منصب خلافت اسلامیه بر مرتبهٔ عظمی ورتبهٔ کبری درکه مصالح دین ودنیایی جامع اولمغله سیاست ملك ودولت دخی تحتنده مندرج ایسه ده لکن امر دینده تصرفی اعتباریله نیچه مراتب رفیعه ومناصب سنیه یی متضمندرکه خلفای مسلمینه مخصوص اولوب سائر دول وسلطنتلرده موجود دکلدر * ابتدا اشرف دین سید المرسلینه اجلالا دولت اسلامیه مخصوص اولان مناصب دینیه نك ومراتب ملك ودولتك ترتیب وتفصیلنه شروع اولنور * معلوم اوله که امهات مناصب دینیه دن امامت صلوة واقامت حرب وجهاد

وفتوی وقضا ومنصب احتسابك جمله سی خلافت عظمی وامامت کبری تحتنده مندرج اولوب من قبل الشارع خلیفهٔ اسلام حضرتلرینه تفویض وتقلید اولنمشدر * شویله که رتبهٔ خلافت مناصب دینیه ودنیویه یی جامع اصل کبیر اولوب خلفای مسلمینك قانون شرع مبین اوزره تنظیم امور جمهورده علی وجه العموم حکم وتصرفلری نافذ وجاری اولمغله رجال دولته توزیع وتقسیم اولنان خدمات دینیه ودنیویه نك جمله سی اول اصل جامعدن منشعب ومتفرعدر * لکن امامت صلاة مراتب سامیهٔ دینیه نك جمله سندن ارفع واعلا اولوب بلکه انکله تحت خلافت کبریده مندرج اولان حکومت سلطنتدن اعز واسنادر * وبو امره شاهد وافی وکواه کافیدرکه صحابهٔ کرام مدینهٔ منوره ده خلیفه نصبی خصوصنده عقد مجلس مشورت ایتدکلرنده سید الکائنات علیه افضل التحیات حضرتلرینك ابی بکر الصدیق امامت صلاته تقدیم واستخلافلریله خلافت صدیقه استدلال ایدوب سلطان المرسلین افندمز حضرتلرینك اعظم ارکان دین مبین اولان اقامت صلاته تقدیم ولایق کوردیکی ذاته بز امر دنیامزی تفویض ایتمك روامیدر دیو عقد بیعت صدیقده همدست وفاق اولوب خلافتنه اجماع واتفاق ایتدیلر * اکر امر صلاة مصلحت سیاست ملك ودولتدن ارفع واعلا اولمیدی قیاس مذکور جاری اولمیوب استخلاف صلاة ایله استخلاف سلطنته استدلال صحیح اولمزایدی * تقریر مشروح مرسوم صحیفهٔ خاطر اولدقده معلوم اوله که بلاد اسلامیه ده واقع مساجد ومعابد ایکی صنف اولوب بر صنفی صلاة جمعه وعید وسائر صلاة مشهوره ایچون معدّ ومبنی اولان جوامع عظیمه وکبیره وصنف آخری بر محله اهالیسنه مخصوص اولان مساجد صغیره درکه انلرده صلاة عامه اقامت اولنیوب انجق صلوات خمسهٔ مفروضه ادا اولنور * اما مساجد عظیمه وجوامع کبیره ده اقامت عامه ایچون امامت وخطابت خصوصی بالذات خلیفهٔ اسلامیه یا طرفلرندن تقلید وتوجیهه مأذون ومرخص اولان وزرا وامرا وقضاته مفوّض وموکول اولوب صلاة جمعه وعیدین وخسوفین واستسقا وصلاة مکتوبه ایچون طرفلرندن امام نصب ایدرلر * وانشبو صلاة عامهٔ مشهوره دن غیری صلاة تراویح وسائر جماعت ایله اداسی مشروع اولان نوافل ایچون امام نصبی دخی علی وجه الاستحسان بالطریق الاولی جائز وصحیح اولور * زیرا مصالح عامه ده احاد ناسك حکم وتصرفلری جائز اولمیوب خلیفهٔ اسلامك امورینه رعایانك مداخله سی شرعا ممنوع اولمغله مساجد عظیمه وجوامع کبیره ده امامت وخطابت خصوصی رأی خلیفهٔ مسلمینه منوط وموقوفدر * اما بر قومه یا بر محله اهالیسنه مخصوص اولان مساجد صغیره ده امامت خصوصی جیران محله نك رأی واختیارلرینه منوط اولوب سلطان انام وخلیفهٔ اسلام طرفلرندن اذنسز دخی جائز اولور * ودخی جوامع عظیمه ده امامت وخطابت نصبی واهلیتنك شروطی وصلاة جمعه وعیدین وخسوفینك احکام شرعیه سی کتب فقه شریفه ده مسطور اولوب خصوصا امام ماوردی حضرتلرینك احکام سلطانیه ایچون عقد ایتدیکی کتابده مبسوط اولمغله بو مقامده انلری ذکر وتفصیل ایله تطویلدن مغنی اولمشدر * وصدر اسلامده خلفای راشدین سابقین امامت صلاته بالذات کندیلری مباشرت ایدوب آخره تقلید وتفویض ایتمزلر ایدی * وبو خصوصه دلالت ایدن اموردندرکه خلفای راشدین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی احراز فضیلت جماعت واقامت خدمت امامت ایچون اوقات خمسه ده مسجد شریفه ملازمت ومواظبت ایدوب حین دخول وخروجده خصملری مترصد کمین فرصت اولمغین خلفای اسلامدن نیچه ذات ستوده صفاتی طعن وجرح ایله شهید سعید ایتدیلر * کذلك خلفای راشدیندن صکره دولت امویه ده اریکه نشین سلطنت اولان ائمهٔ ماضیه دخی بو خدمت سنیه یی کندیلره تخصیص ایدوب امام محراب نبوّت علیه افضل التحیت حضرتلرینه اقتداء دار الخلافتده محراب ومنبره آخری تقدیم ایتمزلر ایدی * منقولدرکه خلفای امویه دن عبد الملك بن مروان اعیان رجال دولتندن برینی حاجب نصب ایتدکده دیدیکه منصب حجابتی سکا شایان کوروب عتبهٔ خلافته سنی نکهبان ایلدم * الا اوچ کسنه نك درکاه سلطنته دخول وحضورلرینی منع وحجبه سنی مرخص ایتمیوب قطعا انلری توقیف وتأخیره رخصت وجواز یوقدر دیدی * بری احضار سفرهٔ طعامه مأمور اولان خدامدرکه انلری تأخیر وتوقیف ایله مایهٔ قوام حیات اولان جوهر غذا فاسد ومتعفن اولور * ایکنجیسی اوقات صلاة دخول ایتدکده کلبانك پنج نوبت اذان محمدی اذنه توقیف اولنیه که مؤذن امر حقه

داعی اولوب دعوت رحمانه اجابت عمدهٔ ارکان ملت اولمغین دخول وقتی اعلام ایچون سنت اذان اقامت
اولندقدنصکره صلاته مبادرت لازمدر * اوچنجیسی اطراف ممالکدن ورود ایدن سفیر وبریدلر موقفده
توقف اولنمیه که تأخیر جزئی ایله بر امر کلی فوت اولوردیدی * بوندن معلوم اولدیکه زمان سابقده خلفای
مسلمین اقامت صلاته جد تام وخدمت امامته بالذات کندیلری قیام ایدوب ضرورت مس ایتدکجه آخری
استخلاف ایتزلرایدی * دولت امویه دنصکره کیده رك شوکت دولت وحشمت سلطنت غالب اولوب
ملوك وسلاطین آحاد ناس ایله امر دین ودنیاده مساواتدن تعززو ترفع ایتمکله خدمت امامت وخطابتی
آخری استخلاف واستنابه ایتدیلر * لکن خلفای عباسیه وعبیدیین اوائل سلطنتلرنده صلاة جمعه
وعیدینده خطابت وبعض احیانده اقامت صلاة مکتوبه ایچون امامت ایدوب اکثرا اوقاتده آخری
دخی استخلاف ایدرلرایدی * اما مناصب دینیه دن منصب فتوی بر رتبهٔ سنیه درکه خلفای اسلام قلمرو
سلطنتلرنده واقع علم وتدریس ایله معروف ومشغول اولان علما وفضلایی تفحص ایدوب فنون اصول وفروعده
ماهر وتصحیح مسائله قادر رجالی مسند فتوایه تصدیر ومؤنت ومصلحتنه وافی نفقه فرض وتقدیر
ایتدکدنصکره نااهل اولان رجالی افتایه تصدیدن منع وزجر ایدرلر * زیرا فتوی عامهٔ مسلمینه راجع مصالح
دینیه نك اقدم واهمی اولوب عبادات ومناکحات ومعاملات وعقوباتك احکامی فتوی یه منوط اولمغله
خلیفهٔ اسلامك نظر وعنایتلری تعلق ایده جك مصالح دینیه نك اعظمیدر * بوصورتده نااهل اولان رجالك
امر فتوایه تعرض وتصدیلری منع اولنوب امر دینده ضلال ومصالح امتده اختلالدن سلامت حاصل اولور
ودخی مدرسین وواعظین تعلیم علم دین ایچون مساجد ومعابدده عقد مجلس درس ووعظ ایدوب ناسه
تعلیم علوم نافعهٔ شرعیه ایله اصول وفروع دینی تفهیم ایتمك دخی لازمدر * اکر وعظ وتدریس ملوك
وخلفانك یاوزرا وامرانك اوقاف شریفه وآثار جلیله لری اولان جوامع عظیمه ده واقع اولوب توجیه
وظائفی وتعیین مصارفی نظر سلطانه منوط وموقوف ایسه اول معابد کبیره ده وعظ وتدریس دخی خلیفهٔ
اسلامك اذن عالیلرینه محتاجدر * والا مساجد محله دن بر مسجد صغیرده واقع ایسه نصب وتعیینی اذن
سلطانه موقوف اولمیوب بلا اذن درس ونصح جائزدر * ودخی تدریس وافتایه تصدی ایدن مفتی ومدرس
علم وفتواسیله عامل اولوب عفت ودیانت ایله موصوف اولمق لابقدر که ناسه تعلیم مکر وتزویر ایدوب بر امر
باطلی قالب حقه افراغ ایله مستفتیلری اضلال ایتمه لر * اثرده وارد اولمشدرکه اول کسه که افتایه زیاده
جرائت ایدوب ویردیکی فتوایی کتاب وسنت واجماع امته تطبیقده تحری واحتیاط ایتمیه نفسنی نار جحیمه
القایه زیاده اجترا ایتمش اولوردیو سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلری امت مرحومه لی امر دینده
تحری واحتیاطه ارشاد ایلدی * بناء علیه تدریس وافتاده خلیفهٔ اسلامك نظر وعنایتلری لازم اولوب
تلبیس وتدلیسدن عاری رجاله تفویض اولنمق واجبدر * امامنصب قضا خلافت اسلامیه تحتنده داخل
اولان مناصب سامیه دن اولوب کتاب وسنتدن اخذ وتلقی اولنان احکام شرعیه یی اجرا ایله بین الخصوم جاری
اولان منازعات وخصوماتی فصل وقطعدن عبارت اولمغله خلافت عظمایه تابع اولان وظائف دینیه دن
معدوددر * بوسببدنناشی صدر اسلامده خلفای راشدین وملوك سابقین حکم وقضایه بالذات کندیلری
مباشرت ایدوب آخری تولیه واستخلاف ایتزلردی * ابتدا صدر اسلامده آخره تقلید قضا خصوصی عهد
خلافت فاروقده واقع اولوب مدینهٔ منوره ده حضرت عمر کرسی نشین خلافت ایکن کبار اصحابدن ابی
الدرداء رضی الله عنه حضرتلرینی منصب قضاده کندیلره تشریك وابوموسای اشعری حضرتلرینی کوفه یه
وشریحی بصره یه قاضی نصب ایتدیلر * وحضرت عمر ابوموسای اشعری حضرتلرینه احکام قضایی
متضمن بر مکتوب حکمت اسلوب تحریر ایتدیلرکه سطور بلاغت مسطورنده بالجمله مسائل حکم وقضا مندرج
اولوب وکلای شرع سید المرسلین مبانتده دائر دستور العمل اولمغله تبرکا نکاشتهٔ صحیفهٔ بیان اولندی
(ترجمهٔ مکتوب شریف) سر نامهٔ صحیفهٔ کتاب مشکین نقاب عنوان فصل الخطاب اما بعد ایله تصدیر
وتوشیح اولنوب یعنی ادای حمد خدا وصلاة رسول کبریادنصکره یا ابا موسای اشعری معلوم اوله که حکم
وقضا کتاب وسنت واجماع امت ایله ثابت فرایض محکمه دن اولوب احکام شرع شریفه کمال مراعات ایله

احتياط وتحرّی واجب اولان اموردندر * یااباموسی حضورکده برخصوصده ترافع خصمین واقع اولدقده طرفینك كلامارینی علی وجه الایقان فهم واذعان ایدوب حق ظاهر ومتبین اولدقدنصکره حکم شرعی اجرا وتنفیذ وامضا الازمهٔ ذمتندر * زیرا السنهٔ حکامدن صدور ایدن کلام حق حلیهٔ نفوذدن عاطل اولدقده لفظ بیمعنی کبی فائده دن خالی امر بی طائل اولدیغی مقرردر * ودخی مجلس مرافعه ده معاملهٔ خصومده مساوات اوزره حرکت ایدوب احد خصمینی میل ونظر وقیام وجلوس وعدل ونصفتده آخره ترجیح وتقدیمدن احترازایله که اغنیا واقویا کندیلره معاونت ومظاهرت امیدیله سندن ظلم وجور صدورینی طمع ایتمیوب وفقرا وضعفا دخی حق اوزره حکم وعدلکدن مأیوس اولمیه لر * ودخی فصل دعوا ده حجت شرعمینی شاهد ایله یمین اولوب مدعیدن شاهد وخصم جاحددن یمین طلب اولنور * وبین الخصمین رضای طرفین ایله عقد صلح دخی جائز ومشروع اولوب الا احلال حرام وتحریم حلاله مؤدی اولان مصالحه باطلدر * ودخی برماده ده لدی المرافعه سندن برحکم وقضا صادر اولوب بعده عقل سلیم وطبع مستقیمه مراجعت ورهنمونیٔ بدرقهٔ توفیق ایله طریق حقه هدایت اولنوب اول حکمك بطلان وفسادی ظاهر اولدقده ای حاکم وقاضی حکم ماضی سنی حقه رجوعدن منع ایتمسونکه حق وصواب اصل وقدیم اولوب حقه مراجعت باطلده اصرار وتماديدن اقدمدر * ودخی اول امرکه کتاب وسنتده حکم شرعیسی منصوص ومبین اولمیوب حل وحرمت وصحت وفسادندن بری معلوم اولمغله قلبکده شك وتردد حاصل اولدقده ابتدا اول امری علی ماهو حقه ادارهٔ فکر ونظر ایله فهم واذعان ایدوب بعده کتاب وسنتده اول امرك امثال واشباهنك عالی شرعیه سی معلوم اولدقدنصکره امر مذکوری اشباه ونظایرینه قیاس وحکم شرعیسنی احکام منصوصه دن اقتباس ایله * لکن اعمال مقیاس اجتهاد ایله شرایط قیاسه رعایتده دقت ایدوب رضای حقه اقرب وصدق وصوابه اشبه اولان حکم قوییی تخریج واستنباطه بذل مجهود ایله * اکر برشخص ادّعای دعوای حق ایله خصمنی مجلس حکمه احضار اول دخی انکار ایدوب شاهده حواله اولنسه اتیان بینه ایچون مهل شرعی ایله امهال لایقدرکه وقت موعودده اتیان شهود ایله اقامت بینهٔ عادله ایدرسه حق احقاق والا خصمی مطالبه ومؤاخذه دن اطلاق اولنه * زیرا انقضای مدت مهل ایله شك وتردد زائل اولوب وجه صدق وصواب ظاهر ومنکشف اولور * ودخی هرخصوصده عدول مسلمین وثقاة موحدینك شهادتلری جائز ومقبول اولوب الا حدّ قذف ایله محدود یاشهادت زور ایله مجرب ومعروف یانسب وولاده متهم اولان کمسه لرك شهادتلری مردوددر * زیرا اسرار قلوبه اانجق جناب علام الغیوب عالم ومطلع اولوب علم غیبدن بشر محجوب اولمغله احکام شرعیه بینات عادله یه وبینات دخی شهودلك عدل وجرحده احوال ظاهره سنه مبتنیدر * ودخی یااباموسی لدی المرافعه مجلس حکمده اضطراب وتهور ایله خصمه تأذیدن احتراز واجتناب ایله که احقاق حقده صبر وثبات احراز مثوباته ذریعه اولوب حسن عاقبت وذخر آخرته وسیلهٔ قویه در * امدی اول حاکم وقاضی که تحصیل رضای احکم الحاکمینه ساعی اولوب خلوص نیت واخلاص طویت ایله اجرای احکامه مبادرت ایلیه جناب حق ناس ایله انك بیننده واقع اولان مکایدی دفعه کافیدر * اکر قولی فعلنه موافق وظاهری باطننه مطابق اولمیوب قلبی غش ونفاق ایله مشوب ایسه جناب عالم السر والنجوی انك مکروعیبنی اظهار ایدر * بوتقدیرجه هرحالده رضای حق قبلهٔ آمال ووجههٔ اعمال ایدوب آخرلك رضاسی امر حقه تقدیمدن احتراز ایله که خزائن رحمت ارحم الراحمیندن محروم اولمیه سین والسلام * حضرت فاروق منیع الجنابك كتاب مستطابلری بومحلده تمام اولدی. * معلوم اوله که امر قضا خلفای مسلمینه مخصوص اولان امور مهمه دن اولوب خلافت عظمایه تابع اعمال جلیله دن ایکن صدر اسلامده قلادهٔ حکم وقضا آخره تقلید وتفویض اولندیغنك سری بودرکه توسیع دائرهٔ اسلام وتنظیم امور انام ایچون خلفای مسلمین ترتیب سیاست عامه وجهاد وفتوحاته بذل مقدور وسدّ ثغور وحمایهٔ بیضهٔ اسلامه سعی ناممصور ایدوب وترتیب مصالح عامه خلفانك سعی واقداملرینه منوط وبالنفس مباشرت ومبادرتلرینه مربوط اولمغله آحاد ناس بینلرنده واقع اولان منازعات ومخاصماتده حکم وقضا امرینی آخره تقلید وتفویض ایله کندیلردن تخفیف مؤنت ایلدیلر * لکن ینه منصب قضایی اجانب واباعده تفویض

ایتمیوب قرابت نسبیه یا علاقهٔ سببیه ایله خاندان خلافته منسوب ومنتسب اولان اشراف رجاله تقلید
ایدرلردی * اما منصب قضانك احکام وشروطی وآداب وقیودی کتب معتبرهٔ فقهیه ده وخصوصا کتب
احکام سلطانیه ده بسط وتفصیل اولنوب بو تألیفده صدد مزدن وقصد وغرضمزدن خارج اولمغله ذکر
وتطویل اولنمدی * معلوم اوله که عصر خلفاده قضاة اسلام انجق بین الخصوم فصل خصومات وقطع
منازعاته مأمور اولوب امور عامّه ده تصرف ومداخله یه مأذون ومأمور دکللر ایدی * بعده خلفای مسلمینك
تنظیم مصالح اسلام وترتیب سیاست انام ایله شغللری حسبیله علی وجه التدریج منصب قضایه امور اخری
دخی منضم اولوب قلمرو حکم وقضانی اجله توسیع اولندی * شویله که ظهور موانع شرعیه ایله اموال
واملاکلرنده تصرفدن ممنوع ومحجور اولان مجانین ویتامی ومفلسین وسفهانك مالرینی ضبط وحفظ
خصوصی ونظارت اوقاف وامور وصایا مقوله سی نیچه حقوق عامّه ده حکم وامضاء عهدهٔ ولایتلرینه
تفویض اولندی * ازجمله بعض ائمهٔ مجتهدین رأیی اوزره ولیسی مفقود اولوب متزوجه اولمیان صغیره ایله
بکر بالغه نك عقد وتزویجی خصوصی ونظام مصالح طرق وامور ابنیه واحوال شهودده وثوق وجرح وتعدیل ایله
علم ووقوف ایچون بعث امنا وارسال نواب مقوله سی نیچه امور عامّه منصب قضایه الحاق اولنوب جملهٔ
وظایف ولوابعندن معدود اولدی * ودخی معلوم اوله که عهد سابقده خلفای اسلامك بعضلری بعض
قضاته دفع مظالم وجرایم خصوصنی دخی تخصیص ایدوب ظلمه واشقیانك جرم وجنایتلرینه مناسب تعزیر
وتأدیب امورینی تفویض ایتدیلر * بو صورتده منصب قضا سطوت سلطنت ایله عدل حکومتدن ممتزج
ومرکب بر رتبهٔ عظیمه اولمغین بو وجه اوزره منصوب اولان قضاة وحکام اصحاب ظلم وفسادی ضرب وحبس
ایله منع وزجر ایچون قوّهٔ قاهره وسطوت باهره اصحابی رجالدن اولمق لازمدرکه سائر قضاة وحکامك عاجز
اولدقلری احکامی تنفیذ واجرایه قادر اولوب ترتیب احکام سیاست شرعیه ایله واقع اولان مظالم ومفاسدی
دفع ومنع ایلیه * شویله که تزکیهٔ شهود واقامت تعزیر وحدودده اعمال فکر وبصیرت ایدوب جرح
وتعدیل وتأدیب وتعزیر خصوصلرنده بعض قرائن ظنیه وامارات حدسیه یه اعتماد ایله اجرای سیاستده
اکتفا ایدر * وفصل خصومتده حقك ظهور وانجلاسنه دك حکمی توقیف وتأخیر ایدوب وخصمینی صلحه
حمل واستحلاف شهودده رأی وتحری ایدرکه حکومتك بو رتبه سی دائرهٔ قضادن اوسعدر * وخلفای
سابقین حضراتی بنی العباسدن مهتدی بالله وقتنه کلنجه بو خصوصلره بالذات کندیلری مباشرت ایدوب بعض
اوقاتده دخی قضاته تفویض ایدرلری * تشکیم حضرت علی کرم الله وجهه ایام خلافتلرنده ابی ادریس
خولانی یی قاضی نصب ایدوب حکومت عامه وخاصه یی اکا تفویض ایلدی * کذلك مأمون خلیفه یحیی
ابن اکثم ومعتصم خلیفه ابن ابی دؤاده دخی بو منوال اوزره تقلید حکومت ایلدیلر * وچوق کره ایام
سالفه ده خلفای مسلمین بعض قضاة اسلامی غزوات رومه قائد الجیش دخی نصب ایدوب امور حرب وقتالی
بالجمله کف کفایتلرینه تفویض ایتدیلر * تشکیم ایام خلافت مأمونده قاضی القضاة اولان یحیی بن اکثم
کفرهٔ روم اوزرینه غزا ایدن شیردلان اسلامه سرعسکر اولمشدر * کذلك اندلسده ملوك بنی امیه دن
عبد الرحمن ناصر طرفندن منذر بن سعید بعض حروب ومغازیده امیر جند اسلام اولدیغی صحایف کتب
تواریخده مسطوردر * وبو وظایف جلیله وخدمات عظیمه یی آخره تفویض وتقلید خصوصی زمان سابقده
بالذات خلفایه یا طرفلرندن مأمور ومرخص اولان صدور ووزرایه یاخود دولتلرینه تغلب ایله تسلط ایدن
رجاله مخصوص ایدی * ودخی معلوم اوله که دولت عباسیه ده وبلاد اندلسده امویه دولتنده ومصر
ومغربده عبیدیین سلطنتلرنده حدود اللهی اقامت وجرم وجنایتده حکومت خصوصلری صاحب شرطه
عنوانیله معروف اولان کسه یه مخصوص اولوب خدمت مذکوره دول مسطوره ده وظایف شرعیه
وخدمات دینیه دن بر خدمت اولمغله قانون شرع مبین اوزره مجرم وجانیلرك جرم وجنایتنه لایق جزالری
صاحب شرطه یه مفوّض اولوب منصب قضایه ملحق دکل ایدی * لکن اقامت شهود وتحلیف
خصوم وسائر احکام قضایه مأمور اولان قاضیلردن بونك فرق وامتیازی بو وجهله درکه صاحب شرطه
متهمینی تفتیش وتفحصده وترتیب عقوبتده مقتضای رشد وبصیرت وعقل وفراست ایله عمل ایدوب مظنهٔ

تهمت اولان كسه‌لرك برنهج شرعی جرملری ثابت اولمزدن مقدم متهم اولدیغی جرمه مناسب تأدیب ایله
احیای حقوقه سعی ایدر * وكذلك وجه شرعی اوزره ثابت اولان حدود الٰهی اقامت ودعوای
قصاصی رؤیت ایله حكم وعدالت ایدوب وتأدیب وتعزیر وسائر عقوبات شرعیه‌یی اجرایه مأمور ایدی
بعده تغلب وتسلطی ایله امر خلافت مختل وشرایط احكام قضا منسی ومهمل اولوب ملوك اتراك خلفایه
تغلب ایتدكارنده بو خدمت سنیه منسی ومتروك اولمغله مظالم وجرایم خصوصی سلطان متغلبك رأینه منوط
اولوب طرف خلیفه‌دن كندیلره تفویض وتقلیده مراعات امری برطرف اولمشیدی * فعلی هذا صاحب
شرطه عنوانیله معروف اولان حاكمك خدمت ووظیفه‌سی ایكی قسمه منقسم اولوب برقسمی جرم
وجنایت ایله متهم اولان كسه‌لری ضرب وحبس ایله تادیب وتعزیر خصوصیدر * وایكنجی قسمی قصاص
قاتل وقطع یدسارق كبی بینهٔ عادله یااقرار شرعی ایله ثابت اولان جرایم وجنایاتده اقامت حدود الله
خصوصیدر كه دولت اتراكده بو ایكی خدمتی رؤیته برمستقل حاكم نصب وتعیین اولنوب اول دخی
سیاست عرفیه ایله عمل واكثر احكامده مراعات شرعی ترك واهمال ایدردی * ودول مذكوره‌ده
بو خدمتی رؤیت واقامته مأمور اولان حاكمه كاه صاحب شرطه وكاه والی تسمیه اولنمق عرف معروف ایدی
بعده بو خدمت عظیمه دولت خلفاده اولدیغی كبی منصب قضایه الحاق اولنوب الی هذا الآن اقامت حد
وقصاص قضاة اسلامك حكم وقضالرینه منوط وموقوفدر * لكن دولت امویه وسلطنت عباسیه‌ده كرك
منصب قضا وكرك خدمت شرطه قرابت نسبیه ایله خاندان خلافته منسوب اولان اكابر وعظمایه توجیه
اولنوب اجانب واباعده تفویض اولنمزدی * زیرا خلفای راشدین ایامنده واوائل دولت امویه وعباسیه‌ده
هر خصوصده مرجع ومصیر احكام شرع منیر اولوب وبو خدمت سنیه مراسم دینیه‌دن اولمغله سلالهٔ خلفایه
علاقهٔ نسب ایله منسوب اولان عظمای عربه یاخاندانلرینه اتم انتساب ایله متنسب اولان اعیان رجاله
تخصیص اولنوب اجانب واباعده تقلید وتنفیذ اولنمزدی * كیده‌رك اتباع نفس وهوا ایله طور خلافت
مختل ومراسم دینیه‌یه رعایت منسی ومهمل اولوب پیرامن دامن خلافت داخل قبضهٔ تغلب اولدقده
بو خدمت سنیه نااهله توجیه اولنمغله ترتیب عقوبات جرایمده كاه احكام شرعی اجرا وكاه سیاست عرفیه ایله
اكتفا ایتدیلر * بعده امر خلافت بالكلیه طائفهٔ عرب یدندن خروج ایدوب ملك وسلطنت امم تركیه وبربره
منتقل اولدقده مناصب خلافت اسلامیه‌یه متصرف اولان رجال اجرای مراسم شرعده تهاون وتكاسل
ایتدیلر * بو امرك سر وسببی اولدر كه آفتاب عالمتاب نبوت افق ملك عربدن طالع ولامع اولوب بعثت
ورسالتی عالمه رحمت ومحض نعمت اولان سید المرسلین ورسول رب العالمین علیه الصلاة والسلام
حضرتلرینك وجود فائض الجودلری قبیلهٔ قریشدن مبعوث اولمغله طائفهٔ عرب هر خصوصده شریعت
محمدیه وسیرت احمدیه‌یی نصب عین اعتبار ودستمایهٔ افتخار ایدوب سائر امم مسلمیندن زیاده مراعات شرع
مبینه اهتمام واعتنا ایدرلردی * وقتا كه دستگاه خلافت سلالهٔ عربدن امم اعجام واتراكه منتقل اولدقده
قبل الاسلام ممالك محمده‌ده مألوف اولدقلری اطوار سیاست ومراسم ملك وسلطنته میل ایله اجرای احكام
شریعتده همتلری قاصر اولدی * لكن بنه ملوك اسلامدن اولملریله خلفای راشدین وائمهٔ سابقین مسلكنه
سلوك وانلرك اثرلرینه تقلید واقتدایی دخی بالكلیه ترك ایتمیوب خلفا وقتندن باقی قالان عظمای عربه تقلید
مسند قضا وتوجیه منصب شرطه ایله احكام شرعی نااهله تفویض ایتمزلردی * لكن قضاة وولاة دخی سنین
عدیده وازمنهٔ مدیده‌دنبرو تنعم وترفهه مألوف اولوب استیفای حظوظات نفسانیه وتناول نعم جسمانیه ایله
عهدبداوتده جاری اولان اطوار سلفه اقتداده قصور ایدوب اجرای احكام شرعده تهاون وتكاسل ایتدیلر
بعده دولت اعجام واتراكده قبیله اصحابی عظمای عرب دخی منقرض ومندرس اولدقده منصب قضا
وشرطه اهل امصار وبلدیلردن ضعیف الحال كسنه‌لره توجیه اولنمغله تنفیذ احكام شرعده نقض وابرامدن
قدرتلری قاصر اولوب نفس وعیال واملاك واموالرینی حفظ وتحصینده عاجز اولان ضعفای رعایایه ملحق
اولدیلر * بو تقدیرجه دولت اتراك وبربریه‌ده مناصب علمیه رجالنه ملوك وسلاطینك عز واعتبارلری قوت
نسب وحسبه مبنی اولمیوب بلكه دیوان ملوك وسلاطینه حكام شرعك حضورلری ومجلس شورایه دخوللری

تعظیم دین مبینه راجع ومبتنی اولمغله مجالس ومحافل سلطنتی ملوك وسلاطین انلر ایله تزیین ایتدیلر * والا
فی عصرنا هذا موجود اولان دول وسلطنتلرده مناصب علمیه رجالنك حل وعقد امور وفتق ورتق مصالح
جمهورده قدرت ومکنتلری قاصر اولوب مجالس آرا ومحافل شورایه دخوللری مجرد حضور رسمی اولدیغی
معلوم ومشهوردر * زیرا حل وعقد امور قوت عصبیت وصولت ومکنت اربابی واتباع وحواشی اصحابی
رجالك وابستهٔ کف کفایتیدر که بین الانام بی محابا امر ونهیی انفاذ وحکمنی اجرا ایدوب صورت مخالفتده
بولنان کسنه لری جبر وقهر ایله کریوهٔ خلافدن سمت وفاقه سوق وصرفه قادر اوله فی زماننا هذا مناصب
دینیه ومراتب علمیه رجالنده بو قوت ومکنت مفقود ونابود اولمغله حل وعقد اموردهٔ حکم وتصرفلری جاری
اولمیوب خلفا وقتنده اولدیغی اوزره فتق ورتق مصالح امتدهٔ عجز وقصورلری ظاهردر * انجق بو قدر
واردر که فتاوای شرعیه واحکام دینیه انلردن اخذ وتلقی اولنغله ینه مرجع انام ومشکل کشای خاص
وعام اولوب ملوك وسلاطین قتنده قدر وشانلری عالیدر * معلوم اوله که ناسدن بعضیلری بو ماده ده
معارضه ومنازعه ایدوب دیدیلر که ملوك اسلام علما وفقهایی امور شرعیه وعرفیه ده مجلس شورایه ادخال
ایتمك لازم ومهم اولوب (العلماء ورثة الانبیاء) حدیث شریفی مصداقی اوزره انلری مجلس مشورتدن
اخراج مناسب ومعقول دکلدر دیدیلر * لکن بو قول علی الاطلاق مرضی ومسلم دکلدر * زیرا احکام
ملك ودولت نظام عالم ومزاج امه تابع ومقتضای طبیعت سلطنت اوزره جاری اولوب ونظام عالم دخی مزاج
ملکه ملایم وموافق وجه اوزره ترتیب احکام سیاست ایله حاصل اولور * بو صورتده جلب مصالح دولت
ودفع مفاسد سلطنتده رأی ومشورت حکمنی اجرا وتهدیدینی ایفاعه قادر عصبیت اصحابی عقلای رجاله
مخصوصدر که انلر تجربهٔ امور وکثرت اعوان وانصار ایله حل وعقد مصالح جمهوره قادر وحروب ومغازیده
ماهر اولوب تقدیم رأی وشورادنصکره اجتهادلری مؤدی اولدیغی امره عزم صادق وحزم موافق ایله
مباشرت وجلب نفع ودفع ضرره مبادرت ایدرلر * لکن علمای دین مبین وکلای سید المرسلین اولمغله
مجرد استفتای احکام شرعیه ایچون مجلس شورایه دخوللری مهمات دینیه دن اولوب ملك ودولتده انلرك
فتوای شریفه لری اوزره صدور دولت عمله مأمورلردر اما (العلماء ورثة الانبیاء) حدیث شریفی
مقتضاسی اوزره انبیاء عظامه وارث اولان علمانك تعیین وتحقیقی بویله درکه اشبو عصرمزده واکا قریب
ازمنه ده موجود اولان فقها وعلمانك اکابر وعظماسی اغلب احوالده عباذات ومعاملات دینیه ده ائمهٔ
مجتهدینك کتاب وسنتدن اخذ واستنباط ایتدکلری احکام شرعیه یی معتبرات کتب فقهیه دن نقل صحیح ایله
حفظ واتقان وناسه تعلیم وبیان ایدوب عمله محتاج اولان مستفتیلره افتا ومجلس مرافعه ده حکم
وقضا ایدرلر * لکن هر خصوصده علمیله عامل عالم وفاضل اقل قلیل اولوب وجودلری کبریت احمردن
اعزدر * علمای اسلاف علم وعملی جمعه موفق اولوب رسالهٔ قشیریه ده مسطور اولدیغی وجه اوزره ظاهر
وباطنلری انوار علمیه ایله پرنور وملکات عملیه ایله معمور اولان اعلام رجال کملینه عالم حقیقی ووارث نبوی
اطلاقی لایق بلکه انلره مخصوص ومقصوردر * تکیم قرن ثانیده علمای تابعین خصوصا ائمهٔ اربعهٔ
مجتهدین وانلرك اثر مرضیلرینه اقتدا ایدن سلف صالحین رحمة الله علیهم اجمعین حضراتی بو مسلك سدیده
سالك اولوب علم وعملی جمع ایله ورثهٔ انبیاو مرسلین اولمشلردر * بو تقدیرجه امت مرحومه دن برکسه
علم ایله وآخری عمل ایله منفرد اولدقده عابد متنسك عالم متهتکدن وراثهٔ نبویه مقامنه الیق واحق اولوب یعنی
زهد وتقوی ایله موصوف اولان عابد فقیه غیر متعبددن افضلدر * زیرا زاهد وعابد صفت نبویه یه وسیرت
محمدیه یه وارث اولوب وعابد وعامل اولمیان عالم وفقیه منصب وراثتدن بی بهره در (وظیفهٔ عدالت) زمان
سابقده منصب قضایه تابع خدمت مهمه ایدیکه خلقك بینلرنده جریان ایدن معاملات ومعاوضاتی ضبط
وحفظ ایچون معین اولوب عدل وصلاح ایله موصوف رجاله مفوض اولمغله خدمت مذکوره یه عدالت
واصحابنه عدول اطلاق اولنوردی * بو امرك بیانی بویله درکه خلیفهٔ اسلام طرفندن منصوب قضاة
وحکام امر شهادتده اهتمام ایچون علم وعدالت وصدق ودیانت ایله معروف رجالك بعضیلرینی ناس بیننده
جاری اولان حقوق ومعاملات شرعیه یی ضبط ورؤیت ومحلنده شهادت ایچون نصب وتعیین ایدوب انلرد خی

بیع وشرا واقرار حقوق وسائر معاملات ناسی وجه شرعی اوزره ضبط وحفظ وجریده لرینه کتب وقید ایتدکدنصکره وقت حاجتده حکامده ادای شهادت شرعیه ایدرلردی * وقضاة وحکام دخی ذکر اولنان شهود طرفلرندن منصوب عدل وموثوق اولمغله شهادتلرینی قبول ایدوب موجب شهادت اوزره حکم شرعی اجرا وحقوق ناسی احیا ایدرلردی * وخدمت مذکورەده اذن قاضینك لزومی بوندن ناشیدرکه عهد صحابه وتابعیندنصکره غلبهٔ فسق وعصیان ایله ابنای زمان وتیرهٔ عدل وانصافدن خروج ایدوب قبول شهادتده اصل ومدار اولان جرح وتعدیل امری حکام شرعك غیری قتنده خفی اولمغله نصب شهود عدول رأی قاضی یه منوط اولدیکه ناسك حقوق ومعاملاتی ضبط وتسجیل ایچون عدل وصلاحی ظاهر امین وموثوق رجالی امر شهادت وخدمت کتابته نصب وتعیین ایدوب حکم شرعده اصابت ایله وسیلهٔ حفظ نظام امت اوله * وبو خدمته اهلیت ولیاقت برقاچ شرط ایله مشروط اولوب حین تفویضده قاضی اول شروطه مراعات ایتمك لازمدر * شرط اول خدمت مذکورەیه تعیین اولنان ذات اسباب طعن وجرحدن سلامت وصلاح وعدالت ایله موصوف اولمق لازمدرکه خبر وشهادتلری قاضی قتنده مقبول وموثوق اولوب اجرای احکام شرعه مدار اوله * شرط ثانی فن صکده مهارتدرکه ضبط وقایع وکتب وثایقده بین الکتاب مرعی ومعتبر اولان رسم صك اوزره سبك ترکیب وحسن ترتیبه مراعات ایله صور مصالح انامی صکوك وسجلاته ثبت وقید ایدوب وعقود وفسوخ وسائر معاملات وحقوقده بین الفقها مشروع ومشروط اولان شروط وقیودە رعایت اولنه * بو سببدن ناشی من جهة القاضی نصب اولنان شهود عدول معاملات ناسك صحت وفسادینه متعلق احکام شرعیه یه علم ووقوف ایچون مجالس فقهایه ملازمت ایدوب بعده مباشرت اعمال ایله ضبط وقایع وتحریر وثایقده ملکهٔ تامه وممارست کامله حاصل ایتمك لازم اولمغله خدمت عدالت علم وعملی جامع رجاله تخصیص اولندی * وشهود مذکورینه عدول اطلاقی وصف عدالتك بونلره اختصاصنه مبنی اولمیوب بلکه عدل وصلاح بو خدمتك اقدم شروطی اولمغله صفت عدالتك بونلرده بولنمسی اهم واتم وعلم اولمشدر * معلوم اوله که قضاة وحکام اوزرینه واجب ولازمدرکه بو خدمت مهمهنك رجالنك حال وشانلرینی وسیرت وخصلتلرینی کما ینبغی تفتیش وتفحص ایدوب عدل وصلاحی ظاهر وادناس اوزاردن طاهر اولان رجاله خدمت مذکورەیی تقلید وتفویض ایلیهلر * زیرا ناسك حقوقنی ضبط وحفظ خصوصی قضاة وحکامك عهدهٔ امانتلرینه مفوض اولان مصالح کلیهدن اولوب وشهادت وکتابت عدالت ایله مشروط اولمغین نصب شهود عدولده زیاده اهتمام لازمهٔ ذمت حکامدر * وتعیین قضاة ایله شهادت وکتابت خدمتی ایچون متعین اولان عدول مسلمین آحاد ناسدن مستورة العداله اولان سائر شهودی دخی تعدیل وتزکیه یه مأمور اولمغین قضاة وحکام عدولك جرح وتعدیلنه اعتماد ایله سائر شهودك شهادتلرینی رد وقبولده شك وترددن بری اولوب بو وجهله دخی فائدهسی عام اولور * زیرا وسعت ممالك اسلام وتقالیب حوادث ایام ایله احوال ناس مختلط ومشتبه اولوب وبین الخصمین حکم وقضا وفصل وامضا اقامت بینهٔ عادله یه منوط اولمغله قضاة وحکام شهودك احوالنه اطلاع ایچون علم وعدالت ایله موصوف موثوق ومعتمد من کیلرك خبرلرینی جرح وتعدیلده دستور العمل ایدوب نصب عدوله مضطر اولمشلردر * وقاضی طرفندن امور مسلمینی ضبط وشهادت ایچون نصب اولنان شهوده مخصوص بعض دیارده مصطبهلر ودکانلر اولوب اصحاب مصالح اول دکانلره واروب بینلرنده جاری اولان معاملاتی انلره تقریر وجریدهلرینه ضبط وتحریر ایتدیررلر * ولفظ عدالت قاضی طرفندن نصب وتعیین اولنان شهودك خدمتی ایله فسق وظلمه مقابل اولان عدالت شرعیه بیننده مشترك برکلمه اولوب کاه عدالتك ایکی معناسی برشخصده مجتمع وکاه متفرق اولور * مثلا قضاة طرفندن منصوب شهود ومن کیلر عدل وصلاح ایله موصوف اولدقده خدمتلری جهتیله وصفت وخصلتلری حسبیله ایکی جهتدن انلره عدول اطلاقی صحیح اولوب عدالتك ایکی معناسی دخی انلره مجتمع اولور * اکر برکسنه عدالت شرعیه ایله موصوف وذاتنده زهد وتقوی ایله معروف اولوب لکن طرف قاضیدن خدمت شهادتنه ماذون ومأمور دکل ایسه عدالتك اشبو معنای شرعیسی ایله موصوف اولوب معنای عرفیسی انده موجود دکلدر بونك عکسی دخی حکم مذکورك عکسی اوزره جاریدر *

فائده

والله اعلم بالصواب (حسبت) معلوم اوله كه حسبت واحتساب دخی خدمات دينيه‌دن برخدمت معينه وامر بالمعروف ونهی عن المنكر بابندن بروظيفهٔ شرعيه دركه من طرف الله تعالی وجه شرعی اوزره امر ونهيه مامور اولان ولی الامر بو خدمتی اقامتنه اهل اولان رجالی نصب وتعيين ايدوب احكام احتسابی اجرايه انی توكيل ايدر * محتسب دخی حسب الامر بو خدمتی رؤيت واقامت ايچون اعوان وانصار ترتيب ايدوب مناهی ومنكراتی تفتيش وتفحص وجرملری مقداری اصحابنی تعزير وتأديب ايدر * وبولنديغی بلده‌ده عامهٔ مسلمينه نافع مصالح كليه‌نك نظامنه سعی واهتمام ايدوب خلق اول مصالحی اتمامه حل وسوق ايدر * از جمله وضع احمال وتزاحم رجال ايله شهرلك يوللرينی تضييق وماره‌يی اضراردن نهی منع ايدوب حماللری واصحاب سفايتی قدر معتاددن زياده دواب وسفاينه تحميل اثقالدن نهی ايدر * كذلك طرق واسواقده سقوط وانهدامه مائل اولان ابنيه وحيطانی هدم وقلع يا طريق آخر ايله ضرر عامی دفع ايله اصحابنه امر ايدوب آينده ووروندهيی اضراردن منعده تأكيد وتشديد ايدر * ومعلم صبيان ومؤدب شبان اولان مكتب خواجه‌لرينه اطفال مسلمينی تحمللری مرتبه تأديب ايتمك اوزره امر ايدوب حد معتادی تجاوز ايدرلرسه خواجه‌لرك يدلرينه ضرب ايله تأديب ايدر * ودخی خدمت حسبتی رؤيته مأمور اولان رجالك حكم وتصرفلری حضور قضاتده فصل اولنان دعوای حقوق كبی نزاع وترافعه واحضار خصومه موقوف اولميوب بلكه ارتكاب مناهی ايله متهم اولان كسنه‌لرك فساد وشقاوتلری مسموع ومعلومی اولدقده بلا مرافعه اصحابنه تأديب وتعزير ايدر * ودخی كيل ووزن ايله مأكولات ومشروبات بيع ايدن اصنافك نظام نرخه وقانون سعره مخالف جور وغدرلرينه واقف اولدقده انلری دخی تعزير ايدوب ولدی المطالبه ادای ديونده تمرد ايدن مديون متمولی دخی انصاف ايله معامله‌يه جبر ايدر * لكن حضور قاضيده منازعه ومرافعه‌يه موقوف اولان حقوق شرعيه‌يه متعلقه دعوالری فصل وحكمه مرخص اولميوب استماع شهود وتحليف خصومه مبنی اولان احكام شرعيه ايله حكم وقضايه مأمور دكللردر * ومنصب احتساب مصالح عامه‌نك نظامنه دائر سهل الحصول امر اولوب حكم وقضا كبی اصابت حقده مسائل فقهيه‌يه مراجعت ايله تعب وصعوبت حاصل اولمغله فی الاصل منصب قضايه ملحق اولمق اوزره قضاة طرفندن منصوب رجاله مخصوص ايدی * حتی ازمنهٔ ماضيه‌ده دول اسلاميه‌دن مصر وبلاد غربده واقع عبيديين دولتنده واندلسده امويه وقتنده محتسبينك عزل ونصبلری حكام شرعه مفوض اولوب اختيار ايتدكلری كسنه‌لره خدمت احتسابی توجيه ايدرلر ايدی * بعده خلفا وقتی منقضی اولوب اتراك واعجام دولتلری تغلب ايتدكده امر احتسابده سياست عرفيه ايله عمل ايدوب منصب حسبتی ولاة عرفه تفويض ايتديلر (نظارت سكه) خلافت اسلاميه تحتنده مندرج اولان خدمات مهمه‌دن برخدمت جليله دركه بين المسلمين تعامل اولنان اجناس نقودی وزن وعيارده غش وتقصاندن ونظام ورواجنی مخل سائر حيل ومفاسددن حفظ ايچون موضوعدر * ونقود واثمانك ممالك ومسالكده رواج واشتهارينه ووزن وعيار حسبيله عزت واعتبارينه دلالت ايچون سلطان انام طرفندن برعلامت وضعنه محتاج اولوب دار الضرب سلطانيده وجوه دراهم ودنانيره اول علامت مخصوصه طبع ورسم اولنور * طريقی بويله دركه اولا حديد مدبردن معمول برلوح مستوی اوزرينه نقش سكه رسم وحك اولنوب بعده صفايح زر وسيم وجه معتاد اوزره نارده اذابه ايله اوساخ غريبه‌دن تخليص وتطهير اولندقدنصكره اوزان معلومه واعمال مخصوصه ايله وزن وقطع بعده نقش سكه ضرب وطبع اولنور * لكن هر دولتده اجناس نقودك وزن وعياری حد معينده قرار ايتميوب بلكه اعتبار دولت وعرف مملكت ايله مراتب عيار مختلف ومتفاوت اولور * بردولتده كه اجتهاد اصحاب بصيرت واتفاق رجال مملكت ايله اجناس نقودك ذوب وسبكی واجزای رديه‌دن تصفيه وتخليصی ايچون برحد معين تقدير وتخصيص اولنوب اول حد مخصوص محك امتحانده اصل وعيار اعتبار اولندقدنصكره اجناس نقود اول معيار صحيح العياره عرض وتطبيق ايله ترويج وانتقاد اولنوب درجهٔ عياردن ناقص اولديغی صورتده رتبهٔ اعتباردن ساقط اولور * وانتظام سكه خصوصی تنظيم مصالح مسلمينه مدار اولمغله خدمت نظارت طرف سلطانيدن برصاحب بصيرت كسنه‌يه

تفویض اولنوب اول دخی اجناس نقودده اعتبار اولنان وزن وعیاری اختلالدن حفظ وحمایتده بذل
نقدینهٔ همت واسبابنه مباشرت ومبادرت ایتمك لازمدر * وخدمت نظارت تعامل مسلمینه مدار اولمق
اعتباریله خلافت اسلامیه تحتنده داخل اولان مناصب دینیه‌دن معدود اولمغله ایام سالفه‌ده منصب قضایه
ملحق اولوب حکام شرع مبین وقضاة مسلمین رأیلریله رجالنه تفویض اولنوردی * بعدزمان حالا عصرمزده
جاری اولدیغی اوزره خدمت مذکوره رتبهٔ قضادن افراز اولنوب مستقل منصب اولمشدر * بو آنه دك
ذکر اولنان مناصب ومراتب دین اسلامه مخصوص وخلافت اسلامیه تحتنده داخل اولان رتب سنیه‌دن
اولوب بونلردن ماعدا خلفای سابقین اوقاتنده مرعی وحالا منسی برقاچ منصب دینی دخی واردرکه بعضلری
انقراض خلفا ایله منقرض ومندرس اولوب وبعضلری دخی سیاست ملك وسلطنته راجع ومبدل اولمشدر
لکن رتبهٔ وزارت وامارت حرب وجهاد وجبایت جزیه وخراج خدمات ملك ودولتدن اولوب هر برینك
حال وشانی انشاء الرحمن محلنده ذکر وبیان اولنور * والله مصرف الامور بحکمته

(فصـــل)

کتاب اولك اوچنجی فصلنك اوتوزنجی فصلی شعار امامت وخلافت اولان امیر المؤمنین لقبیله خلفانك تلقیبی
بیاننده‌در * معلوم اوله که امیر المؤمنین لقبیله تلقیب خصوصی عهد نبوتدن صکره خلفای راشدین
وقتنده حدوث ایدن سنن سنیه‌دن اولوب الی یومنا هذا بعض دول اسلامیه‌ده جاریدر * اصل وتحقیق
بویله‌درکه طائر قدسی پرواز روح پرفتوح نبوی ترك آشیان ناسوت وعزم کلزار لاهوت ایدوب اجماع صحابه
ایله حضرت ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه کرسی نشین خلافت اولدقده اصحاب کرام حضرت صدیقی
خلیفهٔ رسول الله اسمیله تسمیه ایدوب وقت وفاتلرینه دك بو لقب سامی ایله تلقیب اولندی بعده عهد صدیق
ایله حضرت فاروق مسند خلافته تصدر اولندقده حضرت عمر خلیفهٔ خلیفهٔ رسول الله عنوانیله مذکور
اولوب حضرت صدیقدن صکره خلیفهٔ ثانی اولدقلرینه اشعار قصد اولندی لکن وجه مذکور اوزره
تلقیبده من جهة اللفظ طول وکثرت وفیما بعد تلاحق خلفا ایله تکرار کلمات لسان اوزرینه ثقلت وهجنتی
موجب اولوب وتتابع اضافات وکثرت الفاظ ایله خلفای آتیه‌نك بربرندن فرق وتمییزی عسیر اولمغله ایام
خلافت فاروقده اصحاب سعادت اکتساب لقب مذکوردن عدول ایدوب خلافته لایق القاب سامیه‌دن
حضرت عمر امیر المؤمنین لقبیله تلقیب اولندی * وجه تخصیص بودرکه رؤسای عساکره طائفهٔ عرب
امارت لفظندن مأخوذ والی معناسنه مستعمل اولان امیر اسمیله تسمیه ایدوب وزمرهٔ مشرکین سلطان تخت
نبوت علیه افضل التحیت حضرتلرینه امیر حجاز وامیر مکه اطلاق ایدرلردن ماعدا عهد خلافت فاروقده
سعد بن ابی وقاص لشکر مجوس منحوس فرس اوزرینه قائد الجیش نصب اولندقده صحابهٔ کرام حضرت
سعدك سرنامهٔ منشور ابتهاجنی امیر المؤمنین عنوانیله تشریف ایتمشلرایدی * وبو اثناده حسب الاتفاق
بعض اصحاب حضرت عمره امیر المؤمنین دیو خطابه ملهم اولوب ناس دخی بو وجهله تلقیبی استحسان
واستصواب ایتملریله حضرت عمر الی الوفات بو لقب سامی ایله تلقیب اولندی * وحضرت عمره ابتدا بو لقبی
اطلاق ایدن ذاتك تعییننده اصحاب سیر وتواریخ اختلاف ایدوب بعضلری زمرهٔ اصحابدن عبد الله بن
جحش وبعضلری دخی عمرو بن العاص وبعض آخر دخی مغیرة بن شعبه اولمق اوزره دوحهٔ ذات
الشجون روایتده شعب اختلافی تکثیر ایتدیلر * وینه بو بابده وارد اولان اقوالدندرکه ایام خلافت فاروقده
انوار آفتاب اسلام ایله محو سواد کفر ایچون اطرافه ارسال اولنان بعض جیوش اسلامدن مژدهٔ فتح وظفر ایله
مدینهٔ منوره‌یه بر برید خجسته نوید ظاهر وپدید اولوب بشارت نصرتی سدهٔ سنیهٔ خلافته اعلام ایچون
حضرت عمری استعلام قصدیله امیر المؤمنین نه محلده‌در دیو سؤال ایتدکده اصحاب کرام بو خطاب مستطابی
استماع واستحسان ایدوب اول شخصه والله قولکده اصابت ایتدك خلیفهٔ عادلمز حقا امیر المؤمنین اسمیله
تسمیه‌یه شایاندر دیو لقب مذکور ایله تلقیبی تصویب ایتملریله بین الناس شایع ومشتهر اولدی * حضرت
عمردن صکره محراب خلافته تقدیم اولنان ائمه‌دن حضرت عثمان وعلی رضی الله تعالی عنهما ایله ملوك

امویه وخلفای عباسیه نك اكثری بو لقب ایله تلقیب اولنوب سائر اقارب خلفا وصدور وامرایه اطلاق
اولنمز ایدی * لكن فرقهٔ شنیعهٔ شیعه اسد الله غالب علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنه حضرتلرینی
امام عنوانیله تلقیب ایدوب خلافت عظما معناسنه اولان امامت وصی ایله توصیف ومحراب نبوتده امامت
صلوته جملهدن احق والیق اولمق اوزره مذهب سخیفلرینه ایما واشارت ایتدیلر * كذلك حضرت
علیدن صكره شیعه قتنده منصب خلافته لایق وشایان اولوب لكن متغلبه خوفیله اعین ناسدن مستور
ومتواری اولان سادات اهل بیتی دخی بنلرنده امام اسمیله تسمیه ایدوب بعده پردهٔ خفادن خروج وسریر
سلطنته جلوس ایدن رجالی رؤس منابرده وسائر مجالس ومحافلده علی رؤس الاشهاد سائر خلفا كبی امیر
المؤمنین عنوانیله ذكر ایدرلردی * تحكیم اواخر دولت امویهده بنی العباسی استخلافه ساعی
وخلقی انلرك اطاعتنه داعی اولان اعوان وانصارلری سلالهٔ عباسیهدن خلافته تعیین ایتدكلری رجالی
تلقیب خصوصنده بو مسلكه سالك اولوب دیار خراسانده ابو مسلمك خروجی وعلم افرازدعوت اولدیغی
ابراهیمك ظهوری وقتنه دلك اشراف بنی عباسه بنلرنده امام اطلاق ایدرلرایدی * وقتا كه ابراهیم عباسی
قبل حصول المطلب قضای نحب ایدوب قرنداشی ابو العباس سفاح عون قادر وفتاح ایله فرمانفرمای تختگاه
استقلال اولدقده انلردخی بر نهج سابق امیر المؤمنین عنوانیله تلقیبی اختیار ایدوب آل عباسدن ابتدا
بو لقب سامی ایله انلر تلقیب اولندیلر * كذلك طوایف شیعهدن مملكت افریقیهده مجتمع اولان روافض
دخی تلقیب ائمهٔ مستورینده امام اسمنی اختیار ایدوب سادات اهل بیت نبوتدن سلسلهٔ نسبلری اسماعیل
ابن جعفر صادق حضرتلرینه منتهی اولان عبید الله مهدی ایله ولد محترمی ابی القاسمه وانلرك ظهور
وخروجلرندن اول پرده نشین اختفا وانزوا اولان اسماعیله امام اطلاق ایدرلرایدی * وعبید الله مهدی
ایله اوغلی ابو القاسم سریر سلطنتده قائم اولوب بعده سرای بقایه عازم اولدقدنصكره اولاد واحفادلرندن
منتظم سلك اللآل خلافت اولان خلفایی امیر المؤمنین اسمیله ذكر وتلقیب ایتدیلر * كذلك یینه دیار
غربده خلفای فاطمییندن ادارسه دولتنده دخی حال بو منوال اوزره جاری اولوب ابتدا واسطة العقد سلك
ادارسه اولان ادریس اكبر بعده فرزندی ادریس اصغر بردستور سابق امام لقبیله مذكور اولدقدنصكره
اولادلرندن اریكه نشین خلافت اولانلره امیر المؤمنین اطلاق اولندی * معلوم اوله كه بوندن اقدم ذكر
وبیان اولندیغی اوزره خلفای راشدیندن ابتدا حضرت عمر امیر المؤمنین عنوانیله تلقیب اولنوب بعده لقب
مذكور بقیهٔ خلفای راشدین ایله ملوك امویه واكثر خلفای عباسیه وسلاطین عبیدیین وادارسهدن دیار
حجاز وشام وعراقه مالك اولان خلفایه تخصیص اولندی * زیرا خطهٔ مباركهٔ حجاز مهبط وحی ونبوت
اولمغله اشرف ممالك شرق وغرب وموطن قبائل عرب اولوب وشام وعراق مركز عز وشوكت واصل فتح
ونصرت اولمغله ممالك مذكورهده فرمانروای ملك ودولت اولان ائمه وخلفانك سرنامهٔ صحیفهٔ ابتهاجلری
توقیع رفیع امیر المؤمنین ایله تزیین وتوشیحه جملهدن احق والیق اولدیغی اصحاب بصیرت قتنده روشن
وظاهردر * لكن امیر المؤمنین عنوانی بین الخلفا القاب مشتركهدن اولوب مدار فرق وتمییز اولمغله اوائل
دولت عباسیهدهداعیهٔ تعین واستقلال ایله هر خلیفه نوبت خلافتنده امیر المؤمنین عنوانیله اكتفا
ایتمیوب كندویه مخصوص لقب آخر ایله دخی تلقیب اولندی * وتعیین لقب جدید ایله تعین وامتیاز قصد
ایتدكلرندن ماعدا حین ولادتده كندولره وضع وتخصیص اولنان اسم سامیلرینی السنهٔ اراذل ناسده ذكر
ایله ابتذالدن صیانت مراد ایدوب اسم وعلملرینی آحاد ناسك ذكرندن تحاشی ایتدیلر * تحكیم خلفای
عباسیه نك اقدم واولی اولان عبد الله بن محمد بن علی سفاح لقبیله بعده انك خلفی محمد بن عبد الله مهدی
شعاریله بعده هارون رشید لقبی ایله تلقیب اولنوب بعده جانشینلری اولان خلفای عباسیه نك اكثری
دخی نوبت خلافتلرنده بو مسلكه سلوك ایله كسب امتیاز واعتلا ومصر وافریقیهده خلفای عبیدیین
دخی اثرلرینه اقتدا ایتدیلر * واما دیار شرقده فرمانفرمای احكام وتخت نشین شام اولان ملوك امویه نك
وقت سلطنتلری خلفای راشدینه قریب اولوب هنوز طور عرب اوزره مشرب وخلقتلری رسوم كلفتدن
عاری ولازمهٔ حضریت اولان مراسم تعین وامتیازدن بری اولمغله هر خصوصده آیین عرب اوزره قدیماجنهٔ

اقتصار ولقب واحد ايله اكتفا ايتديلر * كذلك ديار غرب واندلسده متوسد بالشر ملك وسلطنت اولان ملوك امويه دخى تجديد لقبده خلفاى عباسيه يه اقتدا ايتميوب ديار شرق وشامه مالك اولان ملوك سالفهٔ امويه يه اتباع ايتدكلرندن ماعدا ملك ودولت ووسعت مملكت جهتيله سلطنت عباسيه دن نقصان وقصورلرينه واقف اولوب خصوصا مهبط وحى ونبوت ودار الخلافت اولان ملك حجازده علاقه لرى اولمغله وضع القابده وسائر شعار خلافت وآيين سلطنتده انلره تقليددن تحاشى ايتديلر * زيرا ظهور دولت عباسيه ايله اقارب ملوك امويه منتهاى معمورهٔ ارضه فرار ورباط اندلسده قرار ايدوب عباسيه نك سرپنجهٔ قهر وتغلبلرندن تخليص كريبان ايتديلر * تا اول وقته دك كه مائهٔ رابعهٔ هجريه نك اوائلنده ايچلرندن عبد الرحمن اوسط اولادندن ناصر لدين الله لقبيله ملقب اولان عبد الرحمن آخر ظهور ايدوب واندلسده عبد الرحمن مذكورك حكومتى دولت عباسيه يه ديالمه واتراكك تغلب واستيلالرى وقتنه مصادف اولمغله مذكور عبد الرحمن اموى ديار شرق وافريقيه ده اورنك نشينان خلافت اولان خلفاى عباسيه وعبيديه اوضاع واطوارده تقليده اجترا ووضع القابده انلرك اثرلرينه اقتدا ايدوب نفسنى امير المؤمنين ناصر لدين الله لقبى ايله تلقيب ايلدى * عبد الرحمندنصكره فرمانروان دار الملك اندلس اولان بقيهٔ ملوك امويه دخى انك مسلكنه سالك اولوب اندلسده هر خليفه نوبت خلافتنده كنديه بر لقب مخصوص وضع وتعيين ايلديكه عبد الرحمانه كلنجه اسلافلرندن برفرد بو مسلكه سلوك ايتمش ايدى * بعده ممالك شرق وغربده ملوك وخلفا مياننده امير المؤمنين عنوانندن ماعدا القاب مخصوصه وضعى عادت مألوفه اولوب عصبيت عرب منقرض ومراسم خلافت مندرس اولنجه بو مسلكه سلوك آيين سلاطين وملوك ايدى * وقتاكه ديار شرقده امراى اعجام بنى عباسه ومصرده اتباع وخدام عبيديين اوزرينه خروج ايدوب وقبيلهٔ صنهاجه امراى افريقيه يه وطائفهٔ زناته حكام غربه واندلسده طوايف ملوك بنى اميه دولتنه تغلب ايتدكده شق عصاى موحدين ايله كلمهٔ اسلام متفرق ومختلف اولمغله ديار شرق وغربده بالجمله اطوار واوضاع قديمه متبدل ومتغير اولوب سرجمله ملوك اطراف سلطان عنوانيله ذكرده اشتراك وبعض القاب مخصوصه ايله منفرد اولديلر * تفصيل حال بو منوال اوزره دركه ابتدا دولت عباسيه يه تغلب ايدن ملوك ديالمه وسلاجقه خلفا طرفندن عضد الدوله وركن الدوله ومعز الدوله ونظام الملك وبهاء الملك وذخيرة الملك امثالى القاب ساميه ايله تلقيب وتشريف اولنوب خلفاى اسلامه اطاعت وانقيادلرينى وتنظيم امور مملكده اهتمامارينى مشعر خطابلر ايله سرنامهٔ منشورلرينه اجلرى تزيين اولنمش ايدى * وديار غرب وممالك مصرده خلفاى عبيديين طرفندن دخى امراى صنهاجه بو مقوله القاب منيفه ايله تلقيب اولنوب ديوان سلطنت طرفندن كنديلره تحرير اولنان اوامر ومناشيرده اول عنوان ايله مذكور اولورلر ايدى * وبونلرك خلفايه تغلبلرى قائم ايكن ينه القاب مذكوره ايله اكتفا ايدوب خلفايه مخصوص اولان القاب واسماده مشاركتدن تحاشى ايدرلر ايدى * زيرا اصحاب تغلبك بادئ نظرده وصورت ظاهرده قصد وغرضلرى اظهار مراسم عدل وداد اولوب كانه صدق واخلاص اوزره فرمانبر اطاعت اولان اعوان وانصار دولت كبى مراسم وآدابه مراعات صورتنى پابند احتقان ايدوب عقول قاصره اصحابى اولان بهايم عوامك قلوب قاسيه لرينى كنديلره جلب وامالهٔ ايله تغلب وتسلطلرينى ستره مدارا ايدرلر * لكن كيده رك ديار شرقده ديالمه واتراكك قدم تغلبلرى عرصهٔ دولتده ثابت وراسخ اولوب حل وعقد امور خلافت وقبض وبسط دائرهٔ دولت بالكليه كنديلره عائد وراجع اولدقده كنديلره مقدما خلفا طرفندن تلقيب اولنان القاب مذكوره ايله اكتفا ايتميوب ناصر ومنصور امثالى اسلاف خلفايه مخصوص القاب ملوكانه يى كنديلره تخصيص واطلاق ايتديلر * بعد زمان بو نهج مألوفدن دخى عدول ايدوب تأييد دين اسلام قصديله ظهورلرينى وربقهٔ اطاعت خلفادن بالكليه خروجلرينى مشعر القاب اتخاذيله ملك وسلطنتده استقلال وتفردلرينى اعلان واظهار ايدوب صلاح الدين اسد الدين نور الدين امثالى القاب ايله كنديلرى تلقيب ايتديلر * اما ديار اندلسده بنى اميه دولتنه تغلب وتسلط ايدن ملوك طوايف سلسلهٔ امويه دن خاندان خلافته قرابت نسبيه ايله منسوب اولمغله ابتداى تغلبلرنده القاب خلافتى بينلرنده توزيع وتقسيم ايدوب ناصر ومنصور ومعتمد ومظفر امثالى خلفاى

سابقینه مخصوص القاب ایله نفسلرینی تلقیب ایتدکلرنده شعرادن بعضیلری بونلری شعرلرنده اشنع تعبیر ایله تعییر وتعییب ایلدی * تشکیم شعرای مغاربه دن ابن شرف نام شاعر بو ایکی بیت لطیفی بونلر حقنده انشاد ایدوب دیدیکه شعر

مما یزهدنی فی ارض اندلس * اسماء معتضد فیها ومعتمد

القاب مملکة فی غیر موضعها * کالهر یحکی انتفاخا صورة الاسد

بیتین مذکورین معنالرینك شرح وبیانی فصول سابقه ضمننده بسط وتفصیل اولنمغله تکریر واعاده ایله تطویل واملالدن احتراز اولندی * اما ممالك افریقیه ده امرای صنهاجه خلفای عبیدیین طرفلرندن کندیلره تکریم واجلال قصدیله تعیین اولنان القاب ایله اکتفا ایدوب نصیر الدوله سیف الدوله معز الدوله وسائر بو مقوله القاب سامیه ایله سر صحیفهٔ عز واجلاللری توشیح وتزیین اولندی * کیده رك امرای صنهاجه دخی عبیدیین دولتنه پانهادهٔ تغلب وتسلط اولوب دیار شرقده خلفای عباسیه یه بیعت وتبعیت ایله اولیای نعملری اولان ملوك عبیدیینه بغی وعصیان ایتدیلر * لکن دار الخلافهٔ محروسهٔ بغداد ایله افریقیه میاننده مسافهٔ بعیده اولوب وخلفای عباسیه نك ممالك افریقیه ده حکم وتصرفلری کما ینبغی جاری اولمیوب مراسم خلافت والقاب سلطنت بعد مکان وطول عهد وزمان ایله امرای صنهاجه بینلرنده مرعی وجاری اوله بیلمسندن ماعدا مقدما عبیدیین طرفلرندن انلره تلقیب اولنان القاب واسما دخی منسی اولمغله مجالس ومحافلده سلطان عنوانیله مذکور اولورلر ایدی * کذلك دیار غربده ملوك مغراوه دخی سیف الدوله معز الدوله مثللو القاب ایله متلقب اولمیوب قبائل عرب میاننده جاری آیین بدویت طینتلرنده مرکوز اولمغله انلر دخی ملوکلرینی سلطان عنوانیله ذکر ایدوب غیری لقب ایله تلقیب ایتمزلر ایدی * وقتا که دیار غربده انقراض خاندان امویه ایله سلالهٔ خلافت حکم وتصرفدن ساقط اولوب حکومت اندلس انلردن زائل وجانشینلری اولان لمتونه ملکی یوسف بن تاشفینه منتقل اولدقده عدل وصلاحه مائل وحقه قائل بر ملك کامل اولمغله تکمیل مراسم دین ایچون خلفای عباسیه یه اطاعت وانقیادی لازمهٔ ذمت ایدوب عصرنده دار السلام بغدادده فرمانفرمای مسند خلافت اولان مستظهر بالله عباسی یه دست دادهٔ انابت وبیعت وطرفلرندن حکومت دیار غربی کندویه تقلید رجاسیله تحریر رقعهٔ عبودیت ایدوب واشراف واعیان اشبیلیه دن عبد الله بن عربی ایله ولدی ارجمندی قاضی ابو بکری بو خدمتك رؤیتنه نامزد سفارت ایلدی * سفیران چابکسواران دخی سدهٔ خلافته حط رحل اقامت وخسودهٔ ضراعت اولوب یوسف بن تاشفینك نامه وهدایاسنی بارکاه سلطنته عرض وانها ایتدکلرنده رجاونیازی مستظهر بالله یاننده قبوله ارزانی اولوب علی وجه الاستقلال بالجمله حکومت ممالك غرب واندلس کندویه تقلید وخلفای عباسیه یه مخصوص لبس ثوب معلم ونصب رایت وعلم ایتمك اوزره تصریح وتنصیصی متضمن عهد نامهٔ اکید ایله سفیرلری عود وارجاع ایلدی * ونامهٔ نامیده یوسف بن تاشفینه امیر المسلمین عنوانیله خطاب ایدوب کاهکوشهٔ عز واعتبارینی کنکرهٔ سای بام فرقدانا ایتمکله مدت حیاتنده امیر المسلمین لقبیله تشریف وتلقیب اولندی * منقولدرکه یوسف بن تاشفین اتباع سنت وانتحال دین وملت ایله معروف وموصوف اولوب خلفای عباسیه نك تعظیم واجلاللری قصدیله شعار خلافت اولان امیر المؤمنین عنوانیله کندوبی ذکر وتلقیبده ادبه رعایت ایلیوب امیر المسلمین لقبنی اختیار ایتمکله مستظهر بالله عباسی دخی یوسف بن تاشفینك مختاری اولان لقب ایله تلقیب ایلدی * لکن حدوث تصاریف ایام ایله دولت ملوك لمتونه دخی عرضهٔ وهن واختلال اولوب محمد بن تومرت مهدی نام بر عابد وزاهد شخصك ظهوریله سلطنت غرب بنی عبد المؤمنه انتقال ایلدکده انلر امام عنوانیله تلقیبی اختیار ایتدیلر * اصلی بویله درکه محمد مهدی اعتقادده مقتدای مشایخ اهل سنت اولان شیخ ابو الحسن اشعری حضرتلرینه اتباع ایدوب علم وفضل ایله معروف وزهد وصلاح ایله موصوف بر عابد وزاهد شخص اولمغله دیار شرقده سیاحتی اثناسنده تکمیل فضل وکمال ایتدکدنصکره دیار غربه قدوم ایدوب قبائل بربریه دن مصامده قبیله سیله جلیس وانیس وکیده رك قبیلهٔ مذکوره یه شیخ ورئیس اولدقدنصکره مذهب اشعری ایله عمله خلقی دعوته قیام وعلمای غرب ایله بحث ومناظره ده اهتمام ایلدی * مادهٔ بحث

بونك اوزرینه دائر ایدیكه فرق اهل اسلام قرآن كریمده وارد اولان آیات متشابهاتی تأویل وترككده اوچ قسمه منقسم اولوب برفرقه سی مجسمه وبرفرقه سی ماتریدیه وبرفرقه سی اشعریه در مجسمه آیات قرآنیه دن (يد الله فوق ايديهم * الرحمن على العرش استوى * فأينما تولوا فثم وجه الله) امثالی آیات متشابهاتك ظواهرندن فهم اولنان معنی مراد اولمق زعمیله حاشا جناب حقی صفات اجسام ایله توصیف ایدوب استوا على العرش ایله عرش اوزرینه جلوسی وید ووجه ایله انسانه مخصوص اولان عضو مثللی اعضامی اددردیدیلر * امّا ماتریدیه حنفیه ومالكیه مسلكنه سالك اولوب گرچه آیات متشابهاتی معنای مناسب ایله تأویل ایتدیلر * لكن آیات متشابهاتك ظواهرینی تصدیق واقرار وتأویل ومعناسنی علام الغیوبه حواله ایتدیلر * امّا كبار اهل سنتدن شیخ ابو الحسن اشعری حضرتلری ذكر اولنان آیات شریفه امثالی متشابهاتی ظاهرندن صرف ومعنای مناسب ایله تأویل ایتدیلر * لمتونه ملوكی علماسی دخی مالكیه دن اولمغله ترك تأویلده ماتریدیه مسلكی مختارلری اولوب ومحمد بن تومرت مهدی اشعری مذهبی اوزره تأویل متشابهاته ذاهب اولمغله كندی مذهبنی ترجیح وتأیید وانلرك مسلكنه دخل وتشنیعده تشدید ایدوب علمای غربك اسلاف ومتقدمینه اقتدا ایله تأویل متشابهاتدن اجتناب واتقالرینی تجسیم وتشبیهه حمل ایله حقلرنده سوء ظن ایلدی * ومذهبلرینه تعریض قصدیله كندوبه اتباع ایدن اعوان وانصارینه موحدین تسمیه ایدوب علی زعمه علمای غربی مشبهه ومجسمه منزله سنه تنزیل ایتمكله لمتونه ملوككنك علماسنك مذهب وعقیده لرینه دخل وتشنیع ضمننده دولتلرینه تغلب ایلدی * وشیعه اهل بیت زعمی اوزره امام معصومك وجودینه ذاهب اولوب هر عصرده اجرای احكام شرع مبین ایچون سادات اهل بیتدن برامام معصوم لازمدر دیو دعوای سلطنته قیام ایلدی * وشرط عصمت كبی تلقیب خلفاده دخی شیعه مسلكنه سالك اولمغله كندیسنی امام معصوم عنوانیله تلقیب ایدوب قدیمدن بین الخلفا متوارث اولان امیر المؤمنین لقبی ایله ذكردن امتناع ایلدی * زیرا محمد بن تومرت مهدینك ظهوری وقتنده شرق وغربده ضعفای اولاد خلفایه امیر المؤمنین اطلاقی اولنمغله انلرله مشاركت القابدن تعزز ایدوب تلقیب وتسمیه ده اسلاف شیعه مسلكنی اختیار ایلدی * ولمتونه ملوككنه استیلای تام ایله ممالك غربی قبضۀ تصرفه كتوردكدنصكره عبد المؤمن نام كسنه یه سریر ملك ودولتی فارغ اولوب كندی كوشۀ انزوایه چكلدكده عبد المؤمن آیین خلفا اوزره امیر المؤمنین لقبیله نفسنی تلقیب ایلدی * بعده بنی عبد المؤمندن مسند ملك ودولته مالك اولان ملوك وسلاطین دخی تلقیب وتسمیه ده بو مسلكه سلوك ایدوب انلردنصكره ممالك غربده نائل عز ودولت اولان ملوك بنی حفص دخی بو عنوان ایله ذكری اختیار ایلدی * زیرا محمد مهدی خلعت كرانقدر ملك ودولتی عبد المؤمنك بالای استحقاقنه تخصیص وجمله ملوكه انی ترجیح ایدوب وشوكت قریش وسلالۀ خلافت دخی منقرض اولمغله شعار خلافت اولان امیر المؤمنین عنوانی كویا بونلره مخصوص اولدی * وقتاكه دیار غربده ملوك زناته بنی عبد المؤمن ایله آل بنی حفصه غلبه واستیلا ایدوب حكومت غربی یدلرندن نزع وتسخیر ایتدكلرنده اوائل سلطنتلرنده بدویت طوری طینتلرنده باقی اولدیغندن ماعدا قدیمدن متبوعلری اولان خلفانك قدروشانلرینه اجلال قصدیله القاب واسمادم انلرله مشاركتی تجویز ایتمیوب امیر المؤمنین اقبیله كندولری تلقیبدن احتراز * ولمتونه ملوكی رأیی اوزره امیر المسلمین عنوانیله ذكری اختیار ایتدیلر * بعده ملوك زناته نك اعقاب واخلافی وتیرۀ اسلافدن عدول ایدوب آیین شوكت وسطوتی تكمیل قصدیله حالا بو عصرده جاری اولدیغی اوزره امیر المؤمنین عنوانی اختیار ایتدیلر * والله غالب علی امره

(فصل)

فصل ثالث اوتوز برنجی فصلی طائفۀ نصارانك آیین عاطلری اوزره مذهب باطلرنده مقتدالرینه مخصوص اولان بطریق لفظی ایله طائفۀ افرنج میاننده دین ومذهبلرینك رئیسلرینه اطلاق اولنان پاپا لفظنك معناسی ومقتدای دین یهودك لقب مخصوصی اولان كوهن كلمه سنك شرح وبیاننده در * معلوم اوله كه ادیان وملدن

بر دين وملت ايله مبعوث اولان نبينك دار فنادن ارتحالندنصكره امت بيننده اول دين وشريعتی حفظ وابقا واحكامنی تنفيذ واجرايه متكفل برشخصك قيامی لازمدركه احكام تكليفيه ومراسم دينيه‌يی اهل ملت بيننده اجرا واقامتده نبی مبعوث مقامنه قائم خليفه كبی اوله * وكذلك آحاد بشر جلب خير ودفع شر ايچون وجه ارضده اجتماع اوزره سكون وقراره مجبول اولوب مدنی الطبع اولمغله سياست ملك ودولته احتياجلری امر ضروری اولمغين ايچلرندن تهديدينی ايقاعه وحكمنی اجرايه قادر برملك قاهرك وجودی دخی لازمدركه زمرهٔ بشری سطوت قهر وغلبه‌سی ايله خير وصلاحه سوق وشر وفساددن منع ايدوب تنظيم امور جمهورده متبوع انام ومقتدای خاص وعام اوله * بو تقديرجه خلافت ايله ملك وسلطنت مياننده فرق وامتياز حاصل اولوب خليفه انجق امر دينی اقامت ايدن ذاته وسلطان امر دنياده حكم وتصرف ايدن رجاله اطلاق اولنور * لكن سلطان انبيا عليه افضل التحايا حضرتلری طرف حقدن دعوت عامه ايله كافهٔ انامه مبعوث اولوب طوعا يا كرها ربقهٔ اسلامی رقاب انامه سيف ايله تحميله مأمور اولمغين ملت اسلاميه‌ده ابتدای امرده اقامت حرب وجهاد مشروع اولمغله خلافت ايله سلطنت معناده متحد وخليفه وسلطان ذات واحده‌ده اطلاق اولندیغی خصايص دين اسلامدن اولمشدر * اما ملت اسلاميه‌نك غيری سائر اديان سالفه وشرايع منسوخه ايله بعث اولنان انبيا ومرسلين دعوت عامه ايله كافهٔ انامه مبعوث اولميوب بلكه انلردن هر بر نبی ذيشان وقت وزمانلرنده موجود برقوم مخصوصه مبعوث ومرسل اولمغله تنفيذ احكام ملت ايچون شريعتلرنده اول امرده سل سيف جهاده شروع اولمدی لكن اوزرلرينه هجوم خصوم واقع اولوب ومحاربه‌دن غيری طريق ايله دفعه امكان اولمدیغی صورتده مقاتله لاجل المدافعه‌يه مرخصلردر * بناء على هذا انبياء سابقين امم ماضيه‌يه انجق اقامت مراسم طاعات وتصحيح معاملات ايله امر ايدوب وانلردنصكره رؤسای دين ومذهبلری اولان كمسنه‌لرك حكم وتصرفلری دخی حفظ مراسم دينيه‌يه مقصور اولمغله سياست ملك ودولت دين ومذهبلری تحتنده داخل دكلدر * بلكه امم سالفه واهل ملت منسوخه مياننده واقع اولان ملك وسلطنت نظام مملكت ومقتضای عصبيت اوزره جاری اولوب دين وشريعتلرينك اصول وفروعندن معدود دكلدر * بو سببدنناشی طائفهٔ بنی اسرائيل مياننده حضرت موسی ويوشع عليهما السلامدنصكره درتيوز سنه مقداری زمان مرورينه دك ملوك وسلاطين اولميوب مدت مزبوره‌ده انجق حكم توراة وشريعت موسی اوزره صوم وصلوة وتصحيح معاملاته متعلق احكام دينيه‌لرينی اقامت واجرايه مشغول اولديلر * وخليفهٔ موسی اولق اوزره احبارلرندن بركمسنه‌يی رئيس دين ومذهب نصب ايدوب كوهن اسميله تسميه ايتديلر * وشخص مزبور حضرت موسی عليه السلامك خليفه‌سی اولمغله اقامت صوم وصلوة وذبح قربان وسائر احكام بدنيه وماليه‌ده انك امر ونهينه اطاعت ايدوب تعظيم واجلالنده تقصير ايتمديلر * وحضرت موسیدنصكره خلافت دينيه وحی ربانی ايله هارون عليه السلامك ذريتنه مشروط اولمغله هر عصرده نسل هاروندن برشخصی كوهن اتخاذ ايدوب انك رای وفتوی وحكم وقضاسيله عمل ايدرلردی * وقتاكه عهد نبوت موسادن درتيوز سنه مرور ايتديسه طائفهٔ بنی اسرائيل مدار نظام عالم وضابطهٔ مصالح امم اولان حكم ورياسته وضبط وسياسته نظر واعتبار ايدوب ايچلرندن امور ديده وكار آزموده يتمش نفر كمسنه‌يی انتخاب واختيار وجوزهٔ جمايه‌لرنده واقع ممالكده احكام عامه‌يی انلره تفويض وتسليمه قرار ايتديلر * لكن نسل هاروندن رئيس دين ومذهبلری اولان كوهن احكام دينيه‌ده مرجع ومصدر اولمغله بحسب الرتبه اگرچه جمهور حكامدن اقدم واعلا ايسه‌ده حكم ورياستی امر دينه مقصور واحكام عامه‌ده تصرفدن معزول ومحجور ايدی واشبو مختارلری اولان يتمش نفر جمهور دخی تنظيم امور بنی اسرائيلده حسن تدبير ورأی دلپذير ايدوب شوكت وصولتلری قوت بولدقده خبر كليم الله ايله ثابت اولان وعد كريم ربانی اوزره بو ارض شامده جبابرهٔ بنی كنعان اوزرينه رفع لوای غزا ومملكتلرينه استيلا ايدوب بيت مقدسی واكا مجاور اولان سائر ممالك شامی يدلرندن نزع وتسخير ايتديلر * شويله كه امم فلسطين وكنعان ايله وطوايف ارمن واروم وعمون ومؤاب ايله محاربه ومقاتله ايدوب درتيوز سنه مقداری مدت امر قتال وسائر احوالده رأی وحركتلری مختارلری اولان يتمش نفر جمهوره مقصور اولوب

تنفيذ احكامده مستقل ملكلرى يوق ايدى * بعده طائفهٔ بنى اسرائيل مختارلرى اولان جمهورك اعدالريله مقاومتده عجز وقصورلرين كوروب حفظ نظام وعدولرندن اخذ انتقامه قادر وامرنده مستقل برملك قاهره احتياجلرى مقرر اولدقده انبياء بنى اسرائيلدن حضرت شمويل صلوات الله على نبينا وعليه حضرتلرينه التجا وامر بارى ايله اوزرلرينه برمستقل ملك نصبنى رجا ايتديلر * حضرت شمويل دخى اسعاف مسؤللرى نيازيله دركاه قاضى الحاجاته توجه برله وحيه منتظر اولدقده دعاسى مقبول اولوب سبق قلم تقديرايله طالوت نام مرد دلير صائب التدبير سرير ملك ودولته تصدير اولنق اوزره حضرت شمويله وحى اولندى * شمويل عليه السلام دخى بنى اسرائيله امرحق تبليغ ايدوب طالوت تعيين الهى ايله مالك تاج وتخت دولت اولدقده تنظيم امور بنى اسرائيله مبادرت واعداد لوازم حرب وقتاله مباشرت ايدوب اعداى بنى اسرائيل اوزرينه خروجه عزم واقدام وجبابرهٔ عمالقه دن فلسطين ملكى جالوتى داود عليه السلام يديله قتل واعدام ايلدى * طالوتدن صكره حضرت داود عليه السلام امرحق ايله فرمانفرماى مسند ملك ودولت اولوب منصب وحى ونبوت ايله رياست ملك وسلطنتى جمع ايلدى * حضرت داوددن صكره فرزند ارجمندى حضرت سليمان عليهما السلام دخى كذلك وحى الهى ايله سرير خلافته تصدير اولنوب انس وجن نكين حكمته رام ومتبوع خاص وعام اولمغله ظل ظليل عدل وحكومتى ارض حجاز ويمن واطراف بلاد رومه ممتد اولدى * حضرت سليماندن صكره اسباط بنى اسرائيل ميانندة افتراق كله واقع اولوب ملك ودولتلرى تفريق وايكى شقه تقسيم اولندى * زيرا طائفهٔ بنى اسرائيلك سلسلهٔ نسل ونسبلرى حضرت يعقوب عليه السلامه منتهى اولوب وحضرت يعقوبك اون ايكى اولادذكورى اولمغله انلرك هر برينك ذريتى كه سبط اطلاق اولنور * اعوان وانصار اصحابى قبائلدن اولمغين بين القبائل جارى بلكه امر خلقى وفطرى اولان حب رياست مقتضاسى اوزره داعيهٔ ملك ودولت ايله قدم نزاعه قيام وبربرلريله محاربه ومقاتله يه اقدام ايتديلر * ايچلرندن بنى يهوذا ايله بنى يامين اتحاد واتفاق وتعاون وتناصره عهد وميثاق ايدوب اسباط عشرهٔ باقيه ايله مشاركتدن تعزز وامتناع واطراف قدسه استيلا ايله بيت مقدسى مركز رايت حكومت وكرسىٔ مملكت اتخاذ ايتديلر * طوايف بنى اسرائيلدن باقى قالان اسباط عشره دخى نواحى نابلسده علم افراز استقلال اولوب مداين نابلسدن صبصطيه شهرينى دار الملك دولت اتخاذ ايتديلر كه بخت نصر استيلاسندنبرو بلدهٔ مزبوره خراب وويراندر * بومنوال اوزره ملوك بنى اسرائيل ممالك مذكورده بيك سنه مقدارى حكومت ايتدكدنصكره بونلرك اوزرينه بخت نصر خروج ايدوب ابتدا ممالك نابلسده اسباط عشره يى بعده بيت مقدسده بنى يهوذا وبنى يامينى قهر وتدمير وممالك مزبوره يى يدلرندن نزع وتسخير ايدوب قدسى تخريب وكتب توراتى احراق وافنا ايتدكدنصكره بونلرى بلدهٔ اصفهان وسائر بلاد عراقه نفى واجلا ايلدى * بعده بوحال اوزره يتمش سنه مروروندنصكره ملوك كيانيان فرسك بعضيلرى طائفهٔ بنى اسرائيلى بلاد عراقدن ينه وطن اصليلرى اولان ممالك قدسه نقل وارسال ايتمكله بونلر بيت مقدسى تعمير وبنا ومراسم دينيه لرينى كالاول اجرا ايدوب فراغ بال ورفاه حال الله اندهمكث واقامت ايتديلر * وبو اثناده بونلر ملوك فرسك تحت اطاعت وحكومتلرنده اولوب آيين قديملرى اوزره مراسم دينيه لرينى اجرايه مرخص اولملريله حكم توراة وشريعت موسى اوزره انجق اقامت صوم وصلاة وذبح قربان وسائر دين ومذهبلرينه متعلق امورده رئيس دين ومذهبلرى اولان كوهنلرينه مراجعت ايدرلردى بعده سرير ملك ودولت ملوك فرسدن يونانيانه نقل ايدوب اسكندر بن فيلقوس رومى ممالك فرسه استيلاى تام ودارايى قتل واعدام ايتدكده طائفهٔ يهودك رقبهٔ طاعتلرى ملوك يونانك داخل ربقهٔ اطاعتلرى اولوب برمدت انلرك دخى كرفتار صدمهٔ قهر وتسخيرى اولديلر * بعده ملوك يونانك شيرازهٔ مجموعهٔ احواللرى انحلاله مشرف اولدقده طائفهٔ يهود خلع ربقهٔ اطاعت ايله بونلرك اوزرينه خروج ايدوب سرپنجهٔ قهر وتغلبلرندن فى الجمله تخليص كريبان ايتديلر * وبو اثناده رياست دينيه لرى اسباط يهوددن سلسلهٔ بنى حشمنايه مخصوص اولمغله اول زمره دن كوهن اتخاذ ايتدكلرى كيمسنه يى طائفهٔ بنى اسرائيل اوزرلرينه ملك نصب ايدوب برمدت بينلرنده حكومت واعدالريله مقاتله يه برزدهٔ دامان همت اولدى * بعده ينه

طائفهٔ روم ظهور و خروج ایدوب تکرار بنی اسرائیلی گرفتار زنجیر قهر و تدمیر و ممالک نابلس و فلسطینی یدلرندن
نزع و تسخیر ایتدکدنصکره خطهٔ مبارکهٔ قدسی دخی بر مدت محاصره و تضییق و عنوة فتح و ضبط ایدوب
و اصهار بنی حشمنای و بنی هردوس ایله مقاتله و محاربه و بیت مقدسی تخریب و طائفهٔ بنی اسرائیلی دیارلرندن
تغریب ایدوب بونلرک ذکور و اناثی و صغار و کبارینی اقصای ممالک رومده رومه شهرینه و اکا مجاور
سائر بلاد افرنجه نفی و اجلا ایتدیلر که طائفهٔ یهود بونی عامه جلوهٔ کبری تسمیه ایتدیلر * بوندنصکره طائفهٔ
یهودک شوکت و سطوتلری و مکنت و قوتلری بالکلیه زایل اولمغله بالجمله ملک و دولت یدلرندن خروج ایدوب
قیاصرهٔ رومک سرپنجهٔ قهر و سطوتلرنده زار و زبون اولوب (وضربت علیهم الذلة والمسکنة) نص کریمی
اوزره بغی و طغیان و فساد و عصیانلری مقابله سنده الی هذا الآن این ما کانوا گرفتار دام ذل و هوان
اولدیلر * شویله که بولندقلری محلده جزیه گزار و بقدر و اعتبار ضعفای رعیتدن اولوب تجویز شرع
و رخصت ملوک مرتبه سی آیین باطل و دین عاطلرینی کوهنلری رأیله علی وجه الاخفا اجرایه مرخص
اولدیلر * وقتا که حضرت روح الله عیسی علیه السلام حضرتلری تأیید سماوی ایله مؤید اولوب تکمیل
دین موسی و احکام توراتک بعضیسنی نسخ و بعضیسنی تقریر و ابقا ایله طرف حقدن مبعوث اولمغله تصدیق
دعوی ایچون ابرای ابرص و اکمه و احیای موتی و انک امثالی نیجه معجزات باهرات و آیات بینات اظهار
ایتدکده بیت مقدسده تلامیذی اولان اون ایکی حواریون ایله ناسدن جمع کثیر تصدیق و ایمانه موفق اولوب
و بعض آفاق و اقطاره دخی دین حقه دعوت ایچون بعض حوارینی ارسال ایتمکله طائفهٔ یهود حضرت
مسیحه حقد و حسد ایدوب نبوت و رسالتنی تکذیب و شاننه لایق اولمیان افک و افترایه اجترا ایتدیلر *
و حضرت مسیح علیه السلامک بعثت و رسالتی قیاصرهٔ رومک اقدم و اولی اولان اوغسطس نام قیصر عظیمک
زماننده طرفندن بیت مقدسده ملک یهود اولان هردوسک مدت حکومتنده واقع اولمغله هردوس اوغسطسی
حضرت عیسانک قتل و اعدامنه ترغیب و اغرا ضمننده مکتوب تزویر اسلوب ارسال ایتمکله قیصر مزبور
دخی هردوسه بو امر شنیعه اذن و رخصتی متضمن کاغد گوندروب مساعده ایتمکله قرآن کریمده مسطور
اولدیغی اوزره طائفهٔ یهود علی زعمهم خولیای امانیلرینه صورت ویردیلر * رفع مسیحدنصکره حواریون
ملت نصرانیتی اقامت داعیه سیله اطراف بلادده متفرق اولوب اکثری بلاد رومه نقل و رحلت و انده خلقی
دین عیسایه دعوت ایتدیلر * و بطرس جمله حوارینک اکبر و اعظمی اولوب دار الملک قیاصره اولان بلدهٔ
رومه یه نزول و انده تمهید ملت نصرانیه ایله مشغول اولدی * بوندنصکره حواریون انجیل شریفی ضبط
و تحریره شروع ایدوب روایتلری مختلف اولمغله السنهٔ عدیده اوزره درت نسخه تحریر ایتدیلر * حواریوندن
متا بیت مقدسده لسان عبری اوزره بر نسخه تحریر ایدوب یوحنا ابن زیدی اول نسخه یی لغت عبرانیه دن
لسان لطینی یه نقل ایلدی * و ینه حوارییندن لوقا دخی بعض اکابر رومه لطین لسانی اوزره بر نسخه
و یوحنا ابن زیدی دخی کذلک بلدهٔ رومه ده بر نسخهٔ اخری تحریر ایدوب و بطرس دخی ینه لطین لسانی اوزره
بر نسخه کتب و تحریر و تلمیذی مرقاسه نسبت ایلدی * و نسخ انجیلدن اشبو درت نسخه نک نظم و ترکیبی
اختلاف رواة ایله مختلف اولدیغندن ماعدا هر برنده منقول و مسطور اولان کلمات وحی ربانی و خطاب سبحانی
اولمیوب بلکه کلام عیسی و کلمات حواریین ایله مشوب و ممزوجدر * و کذلک انجیل نسخه لرنده احکام
شرعیه و مراسم دینیه اقل قلیل اولوب اکثر و اغلبی قصص و عبر و امثال و حکمدر * بوندنصکره امر مسیح ایله
اطراف و اقطاره بعث و ارسال اولنان حواریون بلدهٔ رومه ده اجتماع ایدوب دین مسیح و ملت نصرانیه نک
قواعد و مراسمنی بسط و تمهیدی متضمن بر کتاب تدوین و بطرسک تلمیذی و مؤتمن و معتمدی اولان اقلمنطس
نام راهبک یدینه امانت وضع ایتدیلر * و انجیل شریفدن ماعدا از عملری اوزره عمل و قبولی واجب اولان
کتب سالفه نک اسم و عددلرینی دخی اول کتابک ضمننده درج و تسطیر ایتدیلر * ابتدا کتب شریفهٔ
قدیمه دن بش سفر اوزرینه مرتب اولان کتاب توراة ایله سائر کتب بنی اسرائیلدن کتاب یوشع و کتاب
قضاتی و کتاب راغوث و کتاب یهوذایی و اسفار ملوک نام درت جلد کتابی و سفر برلیامینی و ابن کریونک
مؤلفی اولان کتاب مقابیین که اوچ سفر اوزرینه مرتبدر تلقی بالقبول ایتدیلر * و کذلک امام یق

اسرائیل اولان عزرانك كتابی وكتاب اوشیری وقصهٔ هامانی وكتاب ایوب صدیق ومزامیر داود علیه السلامی وحضرت سلیمان علیه السلامك كتب خمسه‌سی ونبوات انبیای كبار وصغار نام اون التی عدد كتبی وسلیمان علیه السلامك وزیری یشوع بن شارخك كتابی اخذ وقبوله اتفاق ایتدیلر * وكذلك نسخ اربعهٔ انجیلی وحواریوندن بولسك اون درت رساله‌سنی وكتب قتالیقون اسمیله مسمی اولان یدی رساله ایله ینه كتب مزبوره‌دن قصص رسلی متضمن ابركسیسك كتابنی واحكام دین مسیحه دائر كتاب اقلیمنطسی وكتاب ابوغالمسیس كه یوحنا بن زبدینك رؤیاسی انده مسطوردر * بو ذكر اولنان كتبك جمله‌سنی حواریون اخذ وقبول ایدوب وموجبلریله عمل ایتمك اوزره طائفهٔ نصارایه توصیه ایتدیلر بعد زمان قیاصرهٔ روم دخی كاه دین عیسایی قبول واهلنه اكرام واجلال ایدوب وكاهیجه دخی ملت نصرانیه‌یی رد وانكار واهلنی قتل ونفی ایله پامال قهر ودمار ایلدیلر * تا اول وقته دك كه قیاصرهٔ رومه‌دن قسطنطین مالك تخت دولت اولوب دین مسیح ایله تدینده ثابت ومستقر اولمغله بنیان دین مسیح قلوبده راسخ ومتین وتزلزل وانقلابدن امین اولدی * ودخی معلوم اوله كه طائفهٔ نصاری رئیس دین ومذهبلری اولان كمسه‌یه بطریق اسمیله تسمیه ایدوب بالجمله امور دینیه‌ده انك رأینه اعتماد وحضرت عیسانك خلیفه‌سی اولمق اوزره زعم واعتقاد ایدرلر * وخلیفهٔ مزبوره بطریق اعظم اولمغله طرفندن بلاد بعیده‌یه نواب ووكلا ارسال ایدوب انلره اسقف تسمیه اولنور * وصوامع وكنایسده اقامت مراسم عبادت ووعظ ونصیحت ایله مشغول اولان كمسه‌یه قسیس وخلوتلرده پرهیز وریاضت ایله ملازمت ایدن كشیشلره راهب اطلاق اولنور كه انلر صومعه وزاویه‌لرده كوشه‌گزین عزلت اولوب خلقدن منقطع اولمشلردر * وحواریینك اقدم واعظمی اولان بطرس بلدهٔ رومه‌ده مكث واقامت وتعلیم مراسم دین مسیحه مباشرت ایدوب بعده قیاصرهٔ رومك بشنجیسی نیرون نام قیصر سقر مقر نائل سریر ملك ودولت اولدقده بطرسی شمشیر غدر ایله شهید ایتمكله یرینه دار الملك رومه‌ده اریوس نام بطریق رئیس بطارقهٔ روم اولدی * وینه زمرهٔ حوارییندن مرقاس انجیلی دخی اسكندریه ومصر وبلاد غربده یدی سنه مقداری دعوت دین مسیح ایله مشغول اولوب اول دخی فوت اولدقده یرینه حنانیا نام كمسنه قائم اولدیكه ابتدا بطریق اسمیله تسمیه اولنان شخص مزبوردر * وحنانیا رئیس بطارقه اولدقده كندویه احكام دینیه‌ده معاونت ومشاركت ایچون اون ایكی قسیس نقد وانتخاب ایدوب اوله شرط ایلدیكه بطریق اعظم فوت اولدقده ایچلرندن بری خلف وجانشین اولدقدنصكره ینه قسیسین مزبورونك رأی واتفاقلریله علمای نصارادن بری دخی اون ایكنجی اولمق اوزره اول قسیسلره ضم والحاق اولنوب وبطارقهٔ اطرافك نصب وتعیینی بطریق اعظمه منوط اولدیغی كبی بطریق اعظم فوت اولدقده آخری نصب وتعیین خصوصی اشبو قسیسلرك رأی واختیارلرینه مفوض اولمق اوزره توصیه ایلدی * حنانیادنصكره بطارقهٔ روم واساقفهٔ نصاری میاننده قواعد ملت نصرانیه وعقاید دینیه‌ده اختلاف واختلال واقع اولمغله حق باطلدن فرق وتمییز ایچون قیاصرهٔ رومه‌دن قسطنطین وقتنده اساقفهٔ نصارادن اوچیوز اون سكز كمسنه عقد مجلس مشورت وطرح انجمن جمعیت ایدوب بعد المشاوره نتیجه اركان وشروطی متضمن رأی واحد اوزرینه قرار وماعدالی رد وانكار ایتدیلر * وقرارداده اولان مذهب واعتقادلرینی ضبط وتحریر ایدوب اول نسخه‌یه اصل وامانت تسمیه ایتدیلركه وقت حاجتده انلره مراجعت اولنوب موجب ومقتضاسی ایله عمله اتفاق ایتدیلر * اول نسخه‌ده درج وتسطیر اولنان موادك بری بودركه زعم فاسدلری اوزره خلیفهٔ روح الله اولان بطریق اعظم فوت اولدقده آخری نصب وتعیین خصوصنده حنانیا رأیی اوزره مجرد ذكر اولنان اون ایكی قسیسك رأی واجتهادلریله عمل اولنمیوب بلكه سائر رؤسای نصارانك دخی رأی واجتهادلرینك انضمامیله اساقفه‌دن بری بطریق اعظم نصب اولنه‌دیو بسط وتمهید اولنمغله الیوم جمهور نصارا بینلرنده رأی مذكور مسلم ومقبول ودستور العمل اولمشدر * بوندنصكره دخی ینه بالدفعات احكام اعتقادیه وعملیه‌ده بین النصاری اختلاف واقع اولمغله اجتماع اساقفه ایله مجالس عدیده عقد اولنوب هر مجلسده مذاهب اسلافی فسخ وقبولده محو واثبات ایله تصرف ایتدیلر * لكن زعم فاسدلری اوزره خلیفهٔ عیسی اولان بطریق كرام نصب وتعیینده بطریق اعظم طرفندن اطراف

بلاده

بلادده اساقفه نصبنده رأي قسطنطين ايله عملده جمله سي اتفاق ايدوب بو مادّه ده جميع مجالس معقوده ده رأي اسلافه بر فرد مخالفت ايلمدي * وبطريق اعظمك اطراف بلادده نواب ووكلاسي اولان اساقفهٔ نصارى بطريق كبيره تعظيم واجلال قصديله والدومرلي معناسنه اولان بابا لفظني اطلاق ايتدكلري كبي قسيسلر دخي بطريق وكيللري اولان اسقفلره اب اسميله خطاب ايدرلردي * لكن طول عهد وزمان ايله بطريق كبير ايله سائر اساقفه ميانئده اسم ولقب جهتيله فرق وامتياز باقي قالميوب وتعظيم واجلالده مساوات واقع اولمغله اسكندريه ومصرده بطريق كبير اولان هرقل رومي زماننده بطريقك اساقفه دن اسم والقابده فرق وتميزي ومراسم تعظيمك تكميلي ايچون لسان عربده ابو الآبا معناسنه اولان بابا اسمي بطريق اعظمه تخصيص وتعيين اولنوب اساقفه يه اطلاقي منع اولندي * وبطريق كبيره بو اسمك وضع وتعيني وابتداى ظهوري ديار مصرده مذكور هرقل رومي وقتنده اولمق اوزره جرجيس بن العميد تاريخنده مسطور ومصرحدر * بوندنصكره بابا اسمي اعظم ممالك روم اولان بلدهٔ رومه ده زعم نصارا اوزره كرسي نشين خلافت اولان بطريق اعظمه نقل وتخصيص اولنوب بطريق مصر وسائر بطارقه يه اطلاق اولنمدي * زيرا بوندن اقدم ذكر اولنديغي اوزره بلدهٔ رومه ده حواريوندن بطرس مكث واقامت ايدوب اندم حضرت عيسى طرفندن برمدت كرسي نشين خلافت اولمغله فوت اولدقدنصكره دخي جانشيني اولان بطريقلري طائفهٔ نصارانك اكثري سائر بطارقه يه تقديم وزياده اجلال وتعظيم ايتمرله بابا اسميله انجق رومه بطريقني تلقيب ايليوب الى هذا الآن آيين باطل ورسم عاطللري بو منوال اوزره جاري ومستمردر * معلوم اوله كه طوايف نصارا تعظيم مسيحده افراط وحقنده اعتقادات باطله وآراء فاسده ايله اختلاف ايدوب بعضيسي حاشا الله وبعضيسي دخي ابن الله اولمق اوزره اعتقاد وهر بري بر كونه كفر وفساده اجترا ايتمكله فرق مختلفه يه متفرق اولديلر * وهر فرقه كندي مذهبني ترجيح واعلا وخصمي اوزرينه غلبه واستيلا قصديله اول مذهب باطله كنديلره اتباع ايدن ملوك نصارادن استمداد واستعانت ايدوب (سلط الله الكلب على الخنزير) فحواسي اوزره بينلرنده اشعال نائرهٔ حرب وقتال وقدح زناد جدال ايلديلر * وبو اختلاف ضلالت آيين نيجه مدت مستمر اولوب هر عصرده بر مذهب عجيب وآيين غريب ايله فرق عديده ظهور ايتمكله دين ومذهبلري مختل ومشوّش اولدي * عاقبت اول فرق مكروهه نك اكثري محو ومضمحل اولوب فرق مزبوره دن انجق ملكانيه ونسطوريه ويعقوبيه نك اقوال باطله وعقايد زايغه سي قلوب قاسيهٔ نصاراده جايگير اولمغله مذاهب مزبوره يي طوايف نصارا قبول ايدوب اوچ فرقه يه متفرق اولديلر * ونص قرآن كريم ايله مذاهب مزبوره نك جمله سي كفر صريح اولوب كتب ملل ونحلده على التفصيل مسطور ومعروف اولمغله اشبو صحيفهٔ قرطاس كافور التباسي اول شرذمهٔ خاسرينك سواد كفر صريحلريله تسويد ايتمك مناسب كورلمدي * زيرا بونلرك اعتقاد باطللري مخبر صادق خبريله ردّ وابطال اولنوب تكرار الزام وافحام ايچون ترتيب قانون جدال واستدلالدن استغنا حاصل اولمغله قبول اسلام ايله جزيه وخراجدن امتناع ايتدكلري صورتده حكم حاكم شرع مبين ايله قطع عرق نزاع زبان شمشيره حواله اولنيدي * ودخي معلوم اوله كه فرق نصارادن اشبو طائفه نك هر بري بينلرنده بر بطريق كبير اتخاذ ايدوب بلدهٔ رومه ده بطريق اعظم اولان بابا ملكانيه مذهبني اختيار واول حواليده واقع ممالكده ملوك افرنج دخي مذهب مزبوره اعتبار ايتمكله طائفهٔ افرنج پاپا ديدكلري پاپاس كراهي پيشواى راه اضلال اتخاذ ايلديلر * وكذلك ديار مصرده ساكن طوايف نصارا فرق مزبوره دن يعقوبيه رأينه اعتبار وبينلرنده پاپا كبي بر بطريق كبير اختيار ايدوب طوايف حبشه دخي يعقوبيه رأيي اوزره اولمغله بطريق مصر طرفندن حالا ديار حبشه اساقفه نصب وارسال واول تيره دللري اغوا واضلال ايدرلر * لكن پاپا اسمي بو عصرده حالا رومه ده بطريق كبير اولان پاپاس ناسپاس خناس التباسه اطلاق اولنوب ديار مصر وغيري بلادده يعقوبيه رأيي اوزره اولان بطارقهٔ نصارا يه اطلاق اولنمز * ولفظ پاپا بر اسمدركه ايكي مفخم حرف پا ايله وايكنجيسي مشدد اولمق اوزره نطق وتكلم اولنوب بين الافرنج بو وجه اوزره مستعملدر * ودخي طوايف افرنجك بطريق كبير اولان پاپا دائما طائفهٔ مزبوره يي ملت واحده اتباع وانقياده ترغيب ايدوب تعقيدملوك ايله افتراق كله

واختلال نظامدن تحذیر ایدر * ولسان افرنجده اوزره ملك مزبوره ارظورا‌ءی اطلاق اولنورکه اسم مزبورده شکل زای معجمه ایله مرسوم اولان حرف ذال ایله ظا حرفلری مخرجلری بیننده متوسط مخرجدن اخراج واجرا اولنور * وارظورلر ملك ودولته نائل اولدقده پاپا کویا تبرك قصدیله کندی یدیله باشنه تاج وضع ایتمکله اول ملکه چاسار تاجدار اطلاق اولنور * غالبا ارظور لفظنك معناسی دخی لسان افرنجده صاحب تاج دیمکدن کنایه اوله * اشبو محله کلنجه پاپا ایله کوهن اسملرینك معنالری شرح اولنوب حقیقت وماهیتلری واحوال واطوارلری پذیرای تمام اولدی * (والله یضل من یشاء ویهدی من یشاء

(فصل)

فصل ثالثك اوتوز ایکنجی فصلی مراتب ملك ودولت ومناصب سلطنتك ترتیب واحکامی بیاننده در * معلوم اوله که مالك رقاب انام ومتبوع خاص وعام اولان ملك وسلطان مصالح انامه متکفل وامور عامه‌یی متحمل اولوب لکن فی حد ذاته شخص واحد اولمغین بنفسه رؤیت مصالح امته کافی اولمغله تنفیذ حکومت وضبط وسیاستده ابنای جنسیله استعانته محتاجدر * زیرا ملك وسلطان کندی نفسنه راجع اولان امور ضروریه وحوائج اصلیه‌سنی تحصیل وتکمیلده بنی نوعنك معاونتنه محتاج اولیجق سیاست ملك ودولت وسائر مؤنت خلقده اعوان وانصارك اجتماعنه احتیاجی امر ضروری اولدیغی ظاهردر * واصلی دخی بودرکه ملوك وسلاطین داخل حوزهٔ حکومتی ولازمهٔ عهدهٔ حمیتی اولان بلاد وعبادی هجوم خصوم وتعدی اعدادن حفظ وحمایه ایدوب ومستظل جناح رأفتی اولان عجزه ومساکینك نفس وعیال واملاك واموالرینه اصحاب جور وظلمك تعرضلرینی منع ودفعه قیام واهتمام ایله حفظ بلاد ومحافظهٔ عباده سعی ایدرلر * از جمله معمورهٔ ممالکده واقع طرق ومسالکی قطاع طریقدن تأمین ایله واردین وصادرینی ترفیه ایدوب وامر معاش وتصحیح معاملاتده کافهٔ انامك علی وجه العموم محتاج اولدقلری مصالح کلیه‌ده قانون نظامه مراعات ایدوب سوق وبازارده کیل ووزن ایله بیع اولنان مأکولات ومشروباتده نظام سعر ونرخه رعایت وحدی تجاوز ایدنلره حدینه لایق وجه اوزره ترتیب سیاست ایتدکدنصکره مدار نظام معاملات انام اولان سکه خصوصنه دخی صرف نقدینهٔ همت وسرکشلك ایدنلرك سرینه ضرب مطرقهٔ عقوبت ایدرلر * خلاصهٔ کلام ملك وسلطنت امور عامه‌ده قوهٔ قاهره ایله علی وجه الاستقلال حکم وتصرفدن عبارت اولمغله ملوك وسلاطین بین الانام امرینی اجرا وحکمنی امضاده مستقل اولوب مجد وشرفده منفرد وضبط وسیاستده مستبد اولمق ایچون جمع قلوب واتحاد کلمه ایله خلقی کندیلره تسخیر واطاعتده تحمل متاعب شاقه ایدرلر * حتی بو بابده بعض اشراف حکمادن منقولدرکه جبال راسیاتی اماکن واحیازندن محل آخره نقل وتحویل قلوب متفرقه‌یی کلمهٔ واحده اوزرینه جمع وتألیفدن اهون واسهلدر دیو ملوك وسلاطینك تنفیذ احکام وحفظ نظامده حال وشانلرینی تمثیل ایتدیلر * بوندن صکره دخی معلوم اوله که ملوك وسلاطینك اعوان وانصارنده صدق واستقامت لازم اولوب وخدمت وامانتده صداقت درکاه سلطنته انتساب حسبیله مختلف اولمغله مراتب ملك ودولت اوچ صنف اوزرینه مرتب اولمشدر * صنف اول قرابت نسبیه یاعلاقهٔ صهریه درکه اعوان وانصار دولت اقارب ملوکدن اولدیغی صورتده غیرت وحمیتی اکید وشدید اولوب ملوك وسلاطینه صدق واستقامت ایله خدمت ومعاونتده سائرناسه تفوق وتقدم ایدر * صنف ثانی خاندان دولت وحرمسرای سلطنتده تربیه اولنان خواص خدمهٔ سلطانیه درکه انلر دخی مخدوم وولی النعملری اولان سلاطینه سبق خدمت ایله تعلق وخلقلریله تخلقلری حسبیله علاقهٔ سببیه‌لری قرابت نسبیه منزله‌سنه تنزیل اولنوب تمشیت مصالح ملك ودولتده اجانب واباعده ترجیح وتقدیم اولنورلر * صنف ثالث قدیمدن وظیفه خوار خزینهٔ سلطنت اولان خدام دولتدرکه ادناسی اجانب دائرهٔ دولت اولان رجالدن اقدم واولیدر * تحکیم آیات بینات قرآنیه‌دن (واجعل لی وزیرا من اهلی هارون اخی اشدد به ازری واشرکه فی امری) نص کریمی بو خصوصه دلیل وبرهان ومصداق واضح البیاندرکه حضرت موسی علیه

الصلاة

الصلاة والسلام شرف وحی رسالت ایله مشرف اولوب فرعونی ایمانه دعوت ایله مأمور اولدقده علاقهٔ قرابت موجب جهت وامر وزارت باعث تخفیف مؤنت اولمغله حضرت کلیم الله صلی علیه الاله ابتدا قرنداشی هارون علیه السلام طرف حقدن کندیلره وزیر نصب اولنوب تبلیغ رسالتده مشارکت ودعوت فرعونده مظاهرت رجاسیله درگاه حقه نیاز ایلدی * معلوم اوله که اعوان وانصار دولتک ملوک وسلاطینه خدمت واعانتلری یا سیف صارم یا رأی حازم یا قلم وکتابت یا خدمت حجابت باب سلطنت ایله اولوب جمله خدمات ملک ودولت بو درت اصله راجعدر * لکن بعض دول سالفهٔ اسلامیه ده عتبهٔ سلطنتی زحام انام ودخول خاص وعامدن حفظ وحراسته مأمور اولان حاجبلرک بعضیسی درگاه دولته شرف قرب انتساب ایله مشرف اولوب ملوک وسلاطین قتنده قدر وشانی عالی وحزم ورأیی کافی اولمغله بالجمله مناصب سیف وقلم مسلم کف کفایتی اولمشدر * ودخی خدمات سیفیه ومناصب قلمیه اقسام عدیده وفروع متعدده یه منقسم اولوب هر بری اصحاب استحقاقدن اهلنه تفویض وتوجیه اولنور * اوّلا خدمات اقلامدن قلم انشا افراز ومنصب ریاست عنوانیله ممتاز اولوب رئیس کتّاب دیوان سلطنت اولان کسه نک عهدهٔ امانتنه تفویض اولنمشدرکه اوامر علیهٔ احکام دیوانیه یی بر نهج شرع منیر صحایف مناشیر احکامه ثبت وتحریر ایدرلر * کذلک بری دخی خدمت قلم محاسبات اموالدرکه عمال وامنانک جمع وتحصیل ایتدکلری اموال میریه نک حساب وکتابلرینی وتسلیمات وذمملرینی رؤیته مأمور اولوب دفترداران دولته تفویض اولنمشدر * کذلک خدمات اقلامک بری دخی قلم صک وتسجیلدرکه امور ناسی وجه شرعی اوزره ضبط وتحریر وصکوک وسجلاته ثبت وتحریر ایدوب محاکم شرعیه ده کتّاب فن صکه مخصوص ومفوّضدر * وبری دخی قلم اقطاعات ممالکدرکه داخل قلمرو ملک ودولت اولان اراضیٔ میریه وموقوفه نک حدود دستورلری واعشار شرعیه ورسومات عرفیه لری محرّر قلمیله اجمال وتفصیل اوزره ضبط وتحریر اولنوب امین دفتر خاقانی اولان کسه نک عهدهٔ امانتنه تفویض اولنمشدر * کذلک مناصب سیفیه دخی خدمات عدیده یه تفریق وتقسیم اولنوب اهل ورجالنه توجیه وتفویض اولنور * ومناصب سیفیه نک اشرف واعظمی رتبهٔ وزارت وامارتدرکه کفرهٔ خاسرین وبغات متمرّدین ایله اقامت حرب وجهاده مأمور اولان سردار وسپهسالاره مفوّض اولوب انلردن صکره سائر رؤسای عساکر اولان اوجاق ضابطلرینه تفویض اولنمشدر * واصحاب مناصب سیفک بری دخی دول قدیمه ده جاری اولدیغی اوزره صاحب شرطه عنوانیله معروف اولان والیٔ بلده درکه ضبط اشقیا وتفتیش لصوص ایچون اسواق وطرقده لیلا ونهارا مسلح آدملر ایله دور وطواف ایدوب ترتیب سیاست وعقوبته مأمورلردر * واصحاب خدمات سیفک بری دخی حدود وتخوم دولتده واقع قلاع وثغور محافظه سنه مأمور اولان مستحفظین درکه حصون وقلاعی هجوم اعدادن حفظ وحراست ایدوب لدی الحاجه الات واسلحه ایله مبارزه یه مبادرت ایدرلر * ودخی معلوم اوله که بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره ملت اسلامیه ده امانت کبری اولان رتبهٔ خلافت عظمی مصالح دین ودنیایی جامع وبالجمله خدمات ملک ودولت دخی خلافت اسلامیه تحتنده مندرج اولمغله خدمات سلطنت وظائف خلافتدن معدود اولمشدر * زیرا کتب فقهیه ده مسطور اولدیغی اوزره احکام شرعیهٔ عملیه علی وجه العموم افعال عباده متعلق کرک دینه وکرک ملکه راجع امور کلیه وجزئیه کتب دینیه ده بسط وتفصیل اولنمشدر * شویله که فقهای عظام انار الله براهینهم حضراتی خلافت اسلامیه نک شروط وقیودندن وخلفایه تغلب ایدن ملوک اطرافک احوال واحکامندن وخلیفه طرفندن حکم وتصرفه مأذون ومأمور اولان امرانک حال وشانندن بحث ایدوب هر برینک حکم شرعیسنی نقل وبیان ایتدیلر * کذلک امنا وعمال وبیت المال وعقوبات وسیاساتک احکام واحوالی علی وجه الاطلاق والتقیید ایضاح وعیان وعزل ورفعلرینی موجب اسباب وعوارضک حال وشانی نقل وبیان اولنوب ملک وسلطنته تابع وزارت وامارت وجبایته متعلق سائر خدمات دولتک احکام ومراسمی بسط وتفصیل اولنمشدر * وکتب دینیه ده احکام شرعیه نک بالجمله امور دین ودنیایه عموم وشمولی خصایص ملت اسلامدن حضرت سلطان انبیا علیه افضل التحایانک کافهٔ انامه بعثت عامّه لری واسلام وجزیه دن ابا وامتناع ایدن کفره ومشرکینه غزا وجهاد ایله مأموریتلرینه مبنی اولدیغی

بوندن اقدم ذکر اولنمغله دین احمدیده وظایف ملك ودولت خلافت اسلامیه تحتنده داخل اولدیغی ظاهر
ومعلوم اولور * لکن اشبو تألیفمزده خدمات ملك ودولته متعلق اموردن نظر وبحثدن قصد وغرضمز
احکام شرعیه بیانته متعلق اولیوب بلکه صحیفهٔ معمورهٔ ارضده اجتماع امم ونظام عالمك اقتضاسنه مبنی
اولمغله احوال ملك وسلطنتده احکام شرعیه بیانی کتابمزده مطلوب ومقصود دکلدر * مع هذا اعلام
فقهای شافعیه دن قاضی ابو الحسن ماوردی ایله انك امثالی فحول رجالك احکام سلطانیه یه متعلق تصنیف
وتألیفلرنده خدمات ملك ودولتك احکام شرعیه سی تفصیلی اولنمغله احاطه واستیعاب قصد ایدن اخوان
وخلان صحایف کتب مزبوره یه امرار نظر ایدوب چشمکذار مطالعه اولدقلرنده تفصیله واقف اولورلر *
وبوندن اقدم اشبو کتابمزده خلافت اسلامیه نك شروط وقیودندن واکا تابع خدمات دینیه دن بحث وبیاغز
انجق مناصب شرعیه ایله خدمات سلطنتك میاننده فرق وتمیز قصدنه موقوف اولوب کتب فقهیه ده
منصوص اولدیغی اوزره احکام شرعیه بیانته مبنی دکلدر والله الموفق (منصب وزارت) * معلوم اوله که
رتبهٔ وزارت وکالت مطلقهٔ سلطانیه دن عبارت اولمغله بالجمله مناصب سلطنتك اشرف واعلاسی اولوب لسان
عربده مأخذ اشتقاقی دخی بو معنایه دلالت ایدر * زیرا لفظ وزیر بوندن خالی دکلدرکه یا لسان عربده مظاهرت
ومعاونت معناسنه متعارف اولان موازره کلمه سندن یاخود خفت مقابلی ثقل معناسنه اولان وزر کلمه سندن
مأخوذ ومشتق اولوب حائز مسند صدارت اولان وکیل سلطنته اطلاق اولنمشدر * معنای اول اوزره
وزیرك تنظیم امور جمهورده ملوك وسلاطینه معاونت ومظاهرتی اعتباریله * ایکنجی معنایه کوره سلطان
طرفندن امور عبادی تکفل وحمل ثقیل سلطنتی تحملنه نظرا ایله وکیل سلطنته اطلاقی تصحیح اولنمشدر *
وبوندن اقدم عنوان فصلده ذکر وتقریر اولندیغی اوزره ملوك وسلاطینك دائرهٔ ملك ودولتده حکم
وتصرفلری درت درجه اوزره اولوب مراتب سلطنت ذکر اولنان وجوه اربعه یه منحصر اولدیغی ذکر اولنمش
ایدی * وجه اول ملك وسلطانك حکم وتصرفی آسوده نشین ظل عنایتی اولان عبادی اعدادن حمایه
وحراسته راجع اولوب اقامت حرب وجهاد ایچون ترتیب جیوش وتهیئهٔ آلات واسبابه مقصوردرکه دیار
شرقده واقع دول قدیمه ده وحالا بو عصرده بلاد غربیه ده دخی وزیر اسمی خدمت حرب وجهادده مأمور اولان
سرداره اطلاق اولنور * ایکنجی وجه بودرکه پای تخت سلطنتدن مکان یا زمان جهتیله بعید اولان رجاله
تنفیذ احکامده امر ونهی ایله خطابه ووعد ووعید ایله تحریر کتابه متعلقدرکه بو خدمتك صاحبی رئیس
الکتابدر * اوچنجی وجه دخل وخرج دولته ومحاسبات اموال سلطنته تعلق ایدوب بو خدمتك
صاحبی وکیل مال اولان دفتردار دولتدرکه حالا بو عصرده دیار شرقده وزیر عنوانیله معروف ومشهوردر *
دردنجی وجه وقتا فوقتا ساحهٔ سلطنته مزاحمه ومهمات دولته مضایقه یه باعث اولان اصحاب حاجاتی عتبهٔ
دولته دخولدن منع وحجب ایدوب اوقات مخصوصه ده حضور سلطانی یه عرض خدمتیدرکه حاجب باب
دیوان وکتخدای بوابین سلطانی یه مخصوصدر * بو تقدیرجه خدمات دولت ومناصب سلطنت وزارت
وکتابت وجبایت وحجابته منحصر اولوب ومراتب ملك وسلطنتك جمله سی اشبو انواع اربعه یه راجعدر *
لکن رتبهٔ وزارت دائما تدبیر امور دولت وترتیب مصالح سلطنتده ملوك ایله مشارکت عامه یی متضمن اولمغله
سائر اصحاب طبل وعلم وارباب سیف وقلم اوزرینه نظارت عامه سی مقرردر * وطلوع تباشیر اسلام *
وظهور دعوت سید الانام * علیه الصلاة والسلام زماننه کلنجه ملك فرس وروم وسائر ملك ودولتده ترتیب
مراتب ومناصب بو منوال اوزره جاری اولوب بر دولتده بو ضابطه نك نظامی خلل پذیر انفصام اولمدی
وقتا که آفتاب ساطع الانوار اسلام مطلع غیبدن پرتو انداز ظهور اولوب حضرت مشید ارکان شرع متین
تأسیس مبانی دین مبین ایله هدم آیین پیشین ایتدکده بالجمله قواعد ملك دیرین محو ومنسی اولوب رسوم فرس
وروم بالکلیه مسلوب ومعدوم اولدی * لکن حروب ومغازیده احتیاط وتحری ورأی وتدبیره مراجعت
امر طبیعی اولمغله زمان فیض رسان نبوتده دخی جاری اولوب اول نور عین اصفیا علیه افضل التحایا
حضرتلری مهمات عامه وخاصه ده اصحاب سعادت نصابی ایله عقد مجلس شورا ایدرلر ایدی * علی
الخصوص یار غار شفیق ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه حضرتلری محرم راز نبوت اولوب امور

مخصوصه‌ده استشاره انلره مخصوص اولمغله طوایف عربدن فرس وروم وحبش دولتلرینک اطوار واوضاعنه واقف اولان کسنه‌لر حضرت ابی بکره محمد لک وزیر یدردیرلرایدی * مع هذا قبائل عرب بریه نشین اولمغله مراسم ملک وسلطنت قبل الاسلام دخی مجهوللری اولوب ودین اسلامده حشمت وشوکت مرعی ومعتبر اولمغله وزیر لفظی مسلمین بیننده معروف ومشهور دکل ایدی وکذلک عهد رسالتپناهیدن صکره خلافت صدیق وقتنده دخی حضرت عمره وزیر اطلاق اولنوب وحضرت فاروقدن صکره عثمان ابن عفان وانلردن صکره حضرت مرتضی بو عنوان ایله معروف ومذکور ایدی اما عهد نبوت وایام خلافتده حساب ورقم ودفتر وقلم احوالی دخی معلوم ومضبوط اولمغله ترتیب امور جبایت وضبط منافع دولت ایچون موضوع اولان صنعت کتابت دخی رتبهٔ اعتباردن ساقط ایدی * زیرا طائفهٔ عرب بریه وبادیه‌ده نشأت ایتمکله امی اولوب حساب وکتابده ممارستلری اولمغله ایراد ومصرفلرینی حساب اقتضا ایتدکده یهود ونصارایه یا کندیلره دخیل اولان رجال فرسه وقوم قبطه مراجعت ایدوب انلر دخی ایچلرنده قلیل اولمغله حساب وکتاب امری مهمل ومتروک ایدی * کذلک طائفهٔ عرب امی اولمغله تنفیذ احکام وسیاست ونظام ایچون موضوع اولان مراسم قانوندن دخی غافل اولوب اطراف ممالکه وعید ووعد واطماع وتهدیدی متضمن مناشیر واوامر تحریرینه دخی مشغول دکللر ایدی * بوندن ماعدا رهنمونی صبح صادق اسلام ایله طائفهٔ عربک امانت عامّه خاصهٔ ذاتیه‌لری اولوب کتم سر وحفظ امانتده مکتوب مختوم کبی دهنلری محفوظ ایدی * بونلردن قطع نظر دخی ضابطهٔ نظام ورابطهٔ انتظاملری احکام شرع سید المرسلین اولوب قانون سیاست وخدمت توقیع وریاستدن مستغنی اولمشلر ایدی * مع هذا قبائل عرب خصوصا طائفهٔ قریش فصیح وبلیغ اولوب مافی الضمیرلرندن قانون بلاغت واسلوب فصاحت اوزره تعبیر وتقریره قادر اولمغله خلفای راشدین انشای رسم کتابت ایچون رتبهٔ مخصوصه وضع وتعیین ایتمشلر ایدی * وکشیدهٔ سلک نظم وبیان اولان جواهر زواهر کلمات فصیحه‌لری حلیهٔ حسن خط ورقم ایله تحلیه وتحسین اولنمق اقتضا ایتدکده خلیفهٔ اسلام اهل کتابه وطوائف فرسدن فن خط ورقده ماهر کسنه‌لری استخدام ایدرلر ایدی * اما خلفای راشدین وقتنده حاجب نصب وتعیینی دخی واقع اولمیوب درکاه خلافتدن اهل حاجاتی منع ودفع خصوصی شرعا ممنوع ومحظور اولمغله وضیع ورفیع وصغیر وکبیر بالذات خلفایه حاجتلرینی عرض واعلام ایدرلر ایدی * وقتا که ایام خلافت خلفای راشدین منقضی اولوب مراسم ملک وسلطنت ظهوره آغاز ایتدکده خدمات ملک ودولتدن ابتدا حاجب نصبی تقدیم اولنوب درکاه دولته مزاحمهٔ ناهنگام ایله ناسک هجوم وحضوری منع اولندی * زیرا خلفای راشدیندن حضرت عثمان وعلی رضی الله عنهمانک شهادتلری وقعه‌سی وملوک امویه‌دن معاویه وامرادن عمرو بن العاص وانلرک امثالی رجاله خوارجک سوء قصد ایله هجوملری خلفای اسلامک امن وراحتلرینی سلب ایدوب مکاید اعدادن خوف وخشیتلرینه باعث اولدیغندن ماعدا هجوم انام ومزاحمهٔ عوام مهمات ملک ودولت ومصالح سلطنتک تعطیلنه سبب اولمغله بالاقتضا حارس وحاجب نصبی لازم کلدی * منقولدرکه خلفای امویه‌دن عبد الملک بن مروان رجال دولتدن بر کسنه‌یی حاجب نصب وتعیین ایتدکده دیدیکه دروازهٔ خلافتده خدمت حجابتی سکا تفویض ایدوب عتبهٔ سلطنته ناسک بلا اذن دخوللرندن منعه سنی مرخص ایلدم * الا اوچ کسنه‌نک حضورینی منعه رخصت ومساعده ایتدم * بری مؤذن صلوتدرکه امر حقه داعی اولمغله دعوتنه اجابت لازمهٔ ذمت اسلامدر * ایکنجیسی اطراف ممالکدن منزل ایله بر مصلحت مهمه ایچون قدوم وورود ایدن قاصد وسفیردرکه مکث جزئی بر امر کلی‌نک فوت وتعطیلنه باعث اولور * اوچنجیسی چاشنکیر طعامدرکه مکث وتوقیف اولندقده قوام بدن ومادهٔ حیات اولان اطعمه واغذیه‌نک فسادینه باعث اولوردی * وعبد الملک بن مروان‌دن صکره کندکچه دائرهٔ ملکده وسعت وفسحت ومراسم شوکت وحشمت ظهور ایدوب اعوان وانصار دولت اولان قبائل وعشایرک رجالنی ترتیب اقتضا ایتدکده خلفای اسلام عقل وبصیرت ورأی مشورت اصحابندن عاقل وکامل بر کسنه‌نک اعانتنه محتاج اولمغله اعیان دولتدن بر ذات عالیشانی مقام حل وعقده تعیین

ایدوب وزیرا سمیله تسمیه اولندی * وایراد ومنافع دولتی حساب وکتاب خصوصنده طائفهٔ عربك عقل ورأیی قاصر اولمغله امر حساب وکتاب اهل کتاب ومحاسبان قبطه تفویض اولندی * واسرار سلطنت ووقایع دولتی دفاتر خاقانی ومناشیر سلطانی یه کتب وتحریر وثبت وتسطیر ایچون برکاتب مخصوص نصبی لازم ومهم اولمغله احکام دیوانیه تحریری ایچون رئیس الکتاب نصب وتعیین اولندی * لکن رتبهٔ ریاست درجهٔ وزارته بالغ اولمیوب موقع منشور دولت اولان کسنه وزیرلك فرمانبر حکم وامری اولدی * زیرا اوائل اسلامده لازمهٔ منصب ریاست اولان فصاحت عرب اختلاط اعجام ایله هنوز فاسد ومختل اولمیوب وزرای اسلاف لسان عذب البیان عربیده ماهر واسلوب بلاغت اوزره سبك کلام وتعبیر مرامه قادر اولمغله منشی کاتبلردن مستغنی اولوب بلکه مجرد حسن خط ورقم اصحابی اولان ارباب اقلامه محتاج اولمرله رتبهٔ کتابت مقام وزارتدن منحط اولدی * وخلفای راشدیندن صکره امویه دولتنده وزیراعظم حل وعقد امور دولت وفتق ورتق مصالح مملکتده مستقل اولوب ترتیب جنود وتوظیف جیوش واخراج مواجب وتوجیه مناصب وسائر امور عامّه وخاصه ده حکم وتصرفی نافذ وجاری ایدی وقتاکه خلفای عباسیه مالك تاج وتخت اولوب رتبهٔ قدر ومنزلتلری درجهٔ علیایه بالغ اولدقده دولت امویه دن زیاده وزیراعظمك وقع وشانی عالی اولمغین تنفیذ احکام وتنظیم امور انامده مرجع خاص وعام اولوب اعتاب رفیعه لری متکای وجوه اشراف واعیان وملتجای صدور وارکان ایدی * وامور محاسبات مقاطعات دخی مسلم کف کفایتلری اولوب بالجمله دخل وخرج دولت وایراد ومصرف سلطنت یدلرنده اولمغله منصب دفتری دخی ضمیمهٔ رتبهٔ وزارت اولدی * بعده دولت عباسیه ده کثرت اختلاط اعجام واروام ایله لسان عربی اختلالدن حفظ وصیانت لازم وعلی الخصوص کتم اسرار دولت زیاده مهم اولمغله منصب ریاست کتاب دخی وزیراعظملره تفویض اولنوب سدهٔ خلافته اعلامی مهم اولان موادی بالذات کندی قلملریله عرض وتلخیص ایدرلردی * واوامر علیهٔ سلطانیه یه نشان وعلامت اولوب اسرار سلطنتی کشف واشاعه دن حفظ وصیانت ایچون اسم سلطان ایله معلم طرزه مطبوع اوزره برخاتم وضع اولنوب طرف سلطانیدن وزیراعظملره دفع واعطا اولنور ایدیکه اول نگین زرین عین الملك دولت اولان صاحب صدارتك یدیله عنوان صحایف مناشیره طبع اولنوردی * بوتقدیرجه لفظ وزیر بحسب المفهوم اشمل واعم وجامع مراتب سیف وقلم اولوب امور عامّه وخاصه ده سلطان انامه مشارکت ومعاونتی متضمن اولور * حتی عهد خلافت رشیدده بالجمله مناصب سیف وقلم وزیراعظم اولان جعفر بن یحیانك کف کفایتنه مسلم اولوب دائرهٔ ملك ودولتده نظارت عامّه سی اولمغله جعفره سلطان اطلاق اولنوردی * منقولدرکه منصب حجابتدن غیری مناصب دیوانیه نك جمله سی یحیاده مجمع اولوب عتبهٔ خلافتده حاجب اولمقدن استنکاف ایتمکله منصب حجابتی آخره تقلید وتفویض ایتمش ایدی * کیدرك دولت عباسیه یه بعض اوقاتده امرا تغلب واستیلا ایدوب علی وجه الاستقلال دائرهٔ مملکتده حکم وتصرف ایتدیلر * لکن متغلبهٔ امرا اوقت تغلبلرنده تصحیح احکام شرعیه ایچون ینه خلفادن بیعت وانابت ایدوب کویا خلیفهٔ اسلام طرفندن تنفیذ احکامه مأذون ومرخص اولمرلی ناسه اشعار ایله غبار تهمتدن تبرئهٔ ساحهٔ ذمت ایدرلر ایدی * بوصورتده عهد خلافت عباسیه ده منصب وزارت ورتبهٔ امارت ایکی نوع اوزره جاری اولوب برنوعنه وزارت تنفیذ ونوع آخره وزارت تفویض اطلاق اولنور * اما وزارت تنفیذ اول رتبهٔ رفیعه درکه خلیفهٔ اسلام اریکهٔ سلطنتده مستقلا قائم اولوب وزیراعظمی کندی طرفندن حسن اختیاریله وکیل مطلق ایتمکله حل وعقد امور وفتق ورتق مصالح جمهوره مرخص اولور * لکن وزارت تفویض اول رتبه دن عبارتدرکه بعض جبابرهٔ امرا دولته برتقریب ایله تغلب واستیلا ایدوب نیروی بازوی تغلب ایله دولتده غالب ایکن ینه صورت ظاهره ده خلیفهٔ اسلام طرفندن تقلید وزارته طالب اولمغله خلیفه دخی امور خلافتی اکا تفویض وتقلیده مضطر اولوب حسب الاقتضا بوکیله مجبور اولمغله ممالکده حکم وتصرف اکا مقصور اولور * بوتقدیرجه متغلبه دن ایکی شخصه منصب وزارت تقلید اولنسه ایکی امامه عقد بیعت مثابه سنده اولمغله عقد بیعت امامینده جاری اولان خلاف عقد وزیرینده دخی جاری اولوب تعدد خلفاده سبق ایدن اقوال واحکام شرعیه امر وزارتده دخی

مرعی اولمغله اولك صحت وانعقادی وثانینك انتقاض واخلالی ترجیح اولنور * بعده كیدەرك دولت عباسیه نك نظامی مهمل ومختل اولوب ملوك اطراف تغلب وتسلط ایتمكله مراسم خلافت طورقدیغندن خروج ایلدی * لكن ینه متغلبهٔ دیالمه وسلاجقه دخی خلفایه مخصوص اولان القاب واسما وسائر اطوارده خلیفهٔ اسلام ایله مشارکت ایتموب ودولت عباسیه ده خلفانك اتباع واعوانی اولان وزرا وامرایه مخصوص القاب ایله کندیلری ذکروتسمیه دن دخی تعزز واستنکاف ایتملریله طرف خلیفه دن سلطان کبی یاامیرالامرا کبی القاب سامیه ایله کندیلری تلقیب ایتدیروب وقع وشانلرینی خلقه اظهاروغلبه واستقلاللرینی اشعارایتدیلر * واثنای تغلبده وزیراسمی انجق خلیفه نك کندویه مقصوراموربخصوصه سنی رؤیته مأمور اولان شخصه اطلاق اولنوب دولت عباسیه نك حال وشانی بومنوال اوزره جاری ومستمر اولدی * وملوك اطرافك دولت عباسیه یه تغلبلری واعجام واترا كك طائفهٔ عرب ایله اختلاطلری سببیله لسان عذب البیان عرب متغیراولوب لهجهٔ فصاحت واسلوب بلاغت فاسد ومختل اولمغله حفظ لسان ایچون علوم ادبیه وفنون عربیه تدوین اولنوب علم انشا صنعت وحرفت کبی کسب وتعلمه محتاج اولمغله وزرای عرب اعجام واروامه تعلیم فنوندن امتناع ایتمكین منصب ریاست وکتابت مهرهٔ لساندن برینه توجیه وتفویض اولندی * بوندن ماعدا دولت عباسیه یه تغلب ایدن ملوك اعجامك كلام عرب لسانلری اولمغله فصاحت عرب بینلرنده مقبول ومعتبر اولمیوب اسلوب عربی اوزره تحریر اوامر ومكاتیب اقتضا ایتدكده كتاب عرب وفضلای ادبدن بركسنه یه منصب ریاستی تخصیص وعتبهٔ وزیرده خدمت واقامت ایتمك اوزره تعیین ایتدیلر * واثنای تغلبده دولت عباسیه ده ترتیب حروب وتجهیز جنود وتنظیم امور جمهوره مأمور اولان سردار وسپهسالاره امیرا طلاق اولنوب حوزهٔ خلافتده داخل اولان ممالكده تغلبا یاوكالة امر وحكمی نافذ وجاری ایدی * بعده دیار مصرده دولت اتراك ظهور ایدوب دولت عباسیه ده ملوك دیالمه وسلاجقه وسائر تغلب ایدن رؤسای رجال امیرعنوانیله مراسم وزیرخلیفه محجورك وكیلنه مخصوص وامیر كبیرك محكومی اولدیغی معلوملری اولمغله دولت اتراكده حل وعقده مأمور اولان سردارلر عنوان وزارتله ذكردن استنكاف ایدوب حالا دیار مصرده بوعصرده جاری اولدیغی اوزره كندیلره نائب ووكیل مال اولان دفتردارلره وزیر اطلاق ایتدیلر * اما ممالك اندلسده اوائل دولت بنی امیه ده وزیر اسمی موضوع اصلیسنده باقی قالوب حل وعقد امور وتنظیم مصالح جمهوره مأمور اولان دستورلره اطلاق اولنوردی * بعده اواسط دولتلرنده رتبهٔ وزارت نظارت عامه دن مصروف اولوب امور كلیه دن هر امرده بر وزیر مخصوص تعیین اولنمغین تعدد شركا ووكلا ایله منصب وزارت درجهٔ استقلالدن ساقط ومنحط اولدی * از جمله نظارت حساب اموال ه بر وزیر ومنصب ریاسته بر وزیر وتفتیش مظالمه بر وزیر ورؤیت امور قلاع وثغوره بر وزیر نصب وتعیین اولنوب ومأمور اولدقلری خدمات دولتی رؤیت ایچون بونلره بساط مفروشه ایله مزین بر سرای مخصوص تعیین اولنمش ایدیكه اول سرایده جمله سی هركون جمع اولوب هر بری مأمور اولدقلری اموری بر وجه استقلال تنظیم وتمهید ایدرلر ایدی * ووزرادن بری دخی حاجب باب دولت ونكهبان دركاه سلطنت اولوب خلیفه ایله وزرا بیننده واقع اولان اموره محرم واحراز شرف قرب سلطان ایله مكرم اولمغله رتبه ودرجه سی سائر وزرادن اعلا اولوب جمله یه تصدر وتقدم ایله انكشت نمای حشیران بنام ایدی * واندلسده واقع دولت امویه ده حاجبلرك پایه ورتبه سی دولتلری انقراضنه دك عالی ورفیع اولوب * حتی اندلسده ملوك طوایف حاجب عنوانیله ذكری سرمایهٔ مباهات عدا یتملر ایدی * وامویه دولتندنصكره افریقیه وقیروانده شیعهٔ ادارسه وعبیدیین دولتلری ظهور ایدوب اوائل حاللرنده دولتلری جاری اولان طور عربیت وآیین بدویت طینت وجبلتلرنده مركوز اولمغله حضری وبلدیلره مخصوص شعار سلطنتدن غافل اولوب والقاب واسمادن ذاهل ایدیلر * بعد زمان دولتلری ممتد وبنیان سلطنتلری مشید اولوب اختلاط رجال ایله وضع اسما والقابده دولت امویه وعباسیه یه تقلید ایتدكلری تواریخ ملوك فاطمیینده مذكور ومسطوردر * بونلردنصكره دیار غربده محمد بن تومرت مهدی اعانتیله موحدین دولتی ظهور ایتدكده رجال موحدین دخی عربی طینت بدوی خلقت اولوب كلفت حشمت ایله مألوف

اولملریله اوائل دولتلرنده مراسم ملك وسلطنته اعتبارا یتمیوب بالجمله امور مملكتی ومناصب ملك وسلطنتی وزیره تفویض ایتدیلر * بعده كه دولت موحدینك بنیان دولتلری مؤسس ومشید اولوب رسم بداوت طور حضارته مبدل اولمغله دولت امویه رجالنه اقتدا ایدوب حل وعقد امور دولت دركاه خلافته ورود ووفود ایدن اعیان واشرافك احوال وآماللرینی حضور خلیفه یه عرضه وهر برینك مرتبه ومقامنه لایق مراسم تحیت وتعظیمی تعلیم واجرایه مأمور اولان حاجب كبیره تفویض وزیر عنوانیله ذكری اكا تخصیص ایتدیلر * ومنصب حجابتك قدر وشانی دولت موحدینده كندكجه متزاید ومترقی اولوب الی یومنا هذا حاجب كبیر جمله وزرایه تقدیم اولنور * اما دیار شرقده واقع دولت اتراكده حاجب كبیره دوادار اطلاق اولنوب كتابت اسرار سلطنت یعنی منصب ریاست ایله بلاد بعیده یه منزل ایله امور مهمه ایچون ارسال اولنان اغایان دولتك اموری دخی دواداره مفوضدر والله متولی الامور (منصب حجابت) معلوم اوله كه بوندن اقدم ذكر اولندیغی اوزره دولت امویه وعباسیه ده حاجب اسمی دیوانلرده وسائر اوقاتده خلیفهٔ اسلامه عرض اولنه جق موادی تبلیغ وانها ایدوب واعیان دولتی مجلس خلیفه یه دلالت ایدن كسنه یه اطلاق اولنوردی * لكن عزل ونصبی دولتین مذكورتینده وزراء عظامه مفوض اولوب وزرانك محكوم وفرمانبری اولمغله خلفایانده قرب ومنزلتی نه قدر زیاده ایسه ده ینه رتبه وپایه سی وزارت مرتبه سنه بالغ دكل ایدی * وكذلك دیار مصرده واقع دولت اتراكده حاجب ودوادار دخی نائب عنوانیله معروف اولان وزراء عظامك تحت حكمنده محكوم اولوب ایام معتاده ده ترتیب دیوان واستقبال اشراف واعیانه مأموردر * لكن ممالك اندلسده واقع ملوك امویه وقتنده منصب حجابت بر رتبه یه بالغ ایدیكه مجلس سلطانه خواص وعوامك دخول وحضوری حاجبك اذننه موقوف اولوب وزرا وامرا وسائر وكلای دولت ایله سلطان بیننده واسطه اولمغله قدر ومنزلتی جمله دن اعلا اولدیغی حجاب دولت امویه دن ابن جدیر وانك امثالی حاجبلرك احوالی بیانی متضمن تاریخلرده مسطوردر * شویله كه ممالك اندلسده بنی امیه وقتنده حاجب كبیر اولان منصور بن ابی عامر واولادلری ملوك امویه یه تغلب ایدوب بالجمله حل وعقد امور وفتق ورتق مصالح جمهوره مالك اولدقلرنده دخی دولت مذكوره ده رتبهٔ حجابتك عز واعتباری ورونق واشتهارینه بناء ینه حاجب لقبیله ذكر وتلقبی اختیار ایتدیلر * بونلردن صكره ممالك اندلسده طوایف ملوك ظهور ایدوب انلر دخی اسلافی اولان متغلبهٔ امویه مسلكنه سالك اولمغله حاجب عنوانیله ذكر واشتهاری سرمایهٔ فخر ومباهات ایدوب سائر مراسم والقاب واوضاع واطوارده دخی متغلبهٔ امویه یه اقتدا ایتدیلر * لكن دیار اندلسده طوایف ملوك وقتنده حل وعقده مالك اولان رئیسلری حاجب اسمندن غیری ذی الوزارتین عنوانیله دخی تلقیب اولنوب حاجب لفظیله منصب حجابته وذی الوزارتین لقبیله سیف وقلم منصبلرینی جمعه اشارت قصد ایتدیلر * بوندن صكره مغرب ایله افریقیه ممالكنده موجود اولان دولتلرك رجالنده دخی مشرب بداوت وغلظت وخشونت غالب اولوب هنوز آداب حضارت ومراسم سلطنت ایله مألوف اولمدقلریله حاجب كبی وذی الوزارتین كبی القاب واسمادن غفلت ایدوب طور عرب اوزره رسوم وآداب واسما والقابه اعتبار ورعایت ایتمدیلر * انجق دیار مصرده عبیدیین دولتی ظهور ایدوب اساس شوكتلری مكین وبنیان سلطنتلری رصین ومتین اولدقده فی الجمله القاب ورسوم دولته مراعاتدن خالی اولمدیلر * وعبیدیینده نصكره ینه دیار غربده موحدین دولتی ظهور ایتدكده انلر دخی رسم بداوت اوزره اسباب عز وحشمته التفات ایتمیوب تعیین حدود ومراتب وترتیب القاب ومناصب ایتمدكلریله رتبهٔ وزارتدن غیری سائر مراتب بینلرنده مجهول ومبهم ایدی * ودولت موحدینده وزیر اسمی دخی مستشار امور دولت ومحرم اسرار سلطنت اولان كاتب السر سلطانی ورئیس الكتاب دیوانی یه مخصوص اولوب محاسبات اموال ومطالبات عمال خصوصی دخی وزیره مفوض ایدی * بعد زمان موحدین دولتنده رتبهٔ وزارت اهل نسب دولت واقارب بیت سلطنت اولان رجاله مخصوص اولوب خارجدن اجانب واباعده اطلاق اولنمزدی * اما دیار افریقیه ده ملوك بنی ابی حفصك اوائل دولتلرنده تقدم وریاست رأی مشورت ایله حل وعقد اموره مأمور اولان وزیره مخصوص اولوب بینلرنده شیخ الموحدین

عنوانیله معروف ومذکور ایدی * ودخی حفظ ثغور وبلاد وترتیب حرب وجهاد وعزل ونصب ولاة شیخ الموحدینه مفوّض اولوب کیف مایشاء ویختار تنظیم امور وترتیب مصالح جمهورده مطلق العنان ایدی * وکذلك دولت بنی ابی حفصده شیخ الموحدین عنوانیله معروف اولان وزیردن ماعدا ینه رجال موحدیندن تحصیل اموال وحساب ایراد ومصارف ایچون بر دفتردار دخی منصوب اولوب بونلرنده صاحب الاشغال اسمیله معروف ومذکور ایدی * ودفتردار ملوك بنی ابی حفص طرفندن رخصت کامله ایله ماذون ومرخص اولمغله بالجمله ضبط دخل وخرج دولت وامور خزینهٔ سلطنت بروجه استقلال انکا مفوّض اولوب امنا وعمالك حساب وکتابی وادارهده تکاسل ایدن ملتزمینك عتاب وعقابی طرفندن ترتیب اولنوردی * ودولت بنی ابی حفصده مناصب قلمیهدن منصب ریاست دخی کتم اسرار وسبك انشا ایله موصوف بر کاتب ادیبه تخصیص اولنوب دفترداراق کبی سلالهٔ موحدینه تخصیص اولنمش ایدی * زیرا رسم انشا واملاده رجال موحدین راجل اولوب لهجهٔ فصاحت واسلوب بلاغتدن غافل اولمغله سلالهٔ نسبلرندن خارج مهرهٔ کتابدن برینه تفویض اولنوردی * بعده کتدکجه دیار غربده ملوك بنی ابی حفصك دائرهٔ ملك ودولتلری واسع اولوب بنیان عز وحشمتلری متین ومشید اولمغله سرای سلطانیده واقع خواص ومقربین وسائر خدمهٔ سلطانیهنك وظایفی ومطبخ وآخور مصارفی ترتیبی ایچون بر ناظر مخصوص نصب وتعیین اولنوب خدمهٔ خاصهٔ حرمسرای سلطنتك قدر ومنزلتلرینه لایق کسوه ونفقه وعلوفه ووظیفهلرینك ترتیب وتکمیلی وخزینه وسائر محللردن جمع واخذ اولنه جق اموالك تحصیلی ناظر مزبورك عهدهٔ امانتنه تحمیل اولنوب بونلرنده حاجب عنوانیله تسمیه وتلقیب اولنهدی * وذکر اولنان حاجب منشی وکاتب اولدیغی صورتده خدمت توقیع وریاست دخی انکا تفویض اولنوب حجاب کتابدن اولمدیغی صورتده آخره تفویض اولنمق معتاد ومرسوم ایدی * وحاجب مذکور مجالس سلطانه دخول وحضوره مرخص اولوب اصحاب مناصبی علی مراتبهم دیوانلرده وسائر مجالس معینهده حضور سلطانه دلالت وتعلیم آداب تعظیم وتحیته مأمور اولمغین ملوك ایله وکلای دولت میاننده واسطه اولوب بو مافیه ماقدر ومنزلتلری عالی ورفیع اولدی شویله که اواخر دولت بنی ابی حفصده بالجمله مناصب سیف وقلم حاجبلره مفوّض ومسلم اولوب رتبه ومنزلتی وزارت وصدارت مرتبهسنه بالغ اولدی * بعده برمدت مرورنده ملوك بنی ابی حفصك اون ایکنجیسی اولان ملك وقتنده حاجب اولان کیمسنه سلطانیه تغلب ایدوب بالجمله امور سلطنتی کندویه قصر ایله سلطانی تحکم وتصرفدن حجر ایلدی * بعده ملك مزبورك اولاد واحفادندن سلطان ابو العباس علی * بروجه استقلال دائرهٔ ملکده حکم وتصرفه مالك اولوب حاجبلرك تغلبنی دفع ومنصب حجابتی رفع ایله تمشیت مصالح دولته بالذات مباشرت ومبادرت ایدوب بر فردی امور دولتده تشریك ایتمدی * وحالا اشبو عصرمزده دولت بنی ابی حفصك آیین ونظامی بو منوال اوزره جاری اولوب ملوك وسلاطین ناسدن احتجابی ترك وحجابی رفع ایله تنفیذ اموری کندیلره حصر ایلدیلر * امّا دیار غربده قوم زناتهنك اعظم واکبری اولان ملوك بنی مرین دولتلرنده خدمت حجابت مهمل ومتروك اولوب انلرده نصب حاجب معتاد ومرسوم دکل ایدی * لکن ریاست حرب وجهاد وحفظ ثغور بلاد وزیره وامر حساب وانشای کتاب اصحاب قلم ورقدن بر کاتب خوش تعبیره تفویض اولنوب کاه قدیمدن تربیت کردهٔ خاندان دولتلری اولان رجاله وکاهیجه دخی حساب وکتابه اهل اولان اجانبه دخی توجیه اولنوردی * امّا ینه دولت بنی مرینده نصب حاجب وسائردولده جاری اولدیغی اوزره مرغوب ومعتبر اولمیوب انلرك لسانی اوزره دوادار اطلاق اولنان کیمسنهیه خدمت حجابت تفویض اولنوردی ودوادار مزبور رئیس بوابین درکاه دولت اولوب تحت حکمنده اولان بوابلری خدمات سلطانیهیی رؤیته تعیین وعقوبته مستحق اولان اصحاب جرملك عقوبتلرینی ترتیب وسجن سلطانیده محبوس ومسجون اولنلرك حفظ وحراستی انکا مفوّض ایدی * کذلك مصالح عامّه ایچون عقد اولنان دیوانلری ترتیب ایدوب وارکان دیوانی محللرینه اجلاس وارباب مصالحی دیوانه احضار خصوصی انکا مفوّض اولمغله خدمت حجابت وزارت صغری مقامنده ایدی * امّا ینه دیار غربده ملوك بنی عبد الواد دخی فی الاصل بریه وبادیهده نشأت ایدوب آداب ورسوم سلطنت معلوملری اولمغله اوائل دولتلرنده نصب حاجب وسائر

ترتیبی اقتضا ایدن مناصب و مراتبه مراعات ایتدیلر * بلکه سلالهٔ بنی عبد الواد ملوکی بنی ابی حفصك تربیت کردهٔ خاندان دولتلری اولوب انلرك سایهٔ عنایتلرنده مربی اولدیله انلردن صکره سریر ملك و دولته نائل اولدقلرنده اکثر اوضاع و اطوارده آل ابی حفصه اقتدا ایدوب سرای سلطانیده خواص خدمهٔ سلطانیه نك اموریی و مطبخ و آخور مصارفنی رؤیت ایچون بر ناظر نصب و تعیین و حاجب اسمنی اکا تخصیص ایتدیلر * وبعض اوقاتده دخی جمع اموال دولت و منصب ریاست دخی حاجب مزبوره تفویض اولنوب تعدد مناصب ایله درجهٔ عز و شانی رفیع و دائرهٔ حکمی وسیع اولدی * اما حالا اندلس ملوکی دولتلرنده دفتردارلره علی الاطلاق وکیل وحل و عقد اموره مأمور وکیل مطلقه وزیر اطلاق اولنوب بالجمله لازمهٔ منصب ریاست اولان تحریر تلخیص و رسید برات دخی قلم وزیر ایله رؤیت اولنور وسلطان ممالك اندلس دخی توقیع مقامنده قائم امضا اولمق اوزره عنوان منشوره کندی قلمیله بر ایکی کلهٔ مخصوصه رسم و املا ایدوب سائر دولده جاری اولدیغی اوزره ختم و طغرا کبی علامت مخصوصه رسمی بینلرنده مرسوم و متعارف دکلدر امادیار مصرده واقع دولت اتراکده ترتیب مناصب بو منوال اوزره جاریدرکه اعیان اتراکدن بر حاکم ذی جاه حاجب نصب اولنوب داخل شهرده ضبط و ربط اشرار و نظام نرخ و اسعار اول حاجبه مفوضدر * ویینه دولت اتراکده حاجبلرك عزل و نصبی وزیر اعظم مقامنده اولان نائب سلطانه مفوض اولوب نائب ناظر دولت و وکیل سلطنت اولمغله حاجبلره امر و حکمی نافذ و جاری اولدیغندن ماعدا ترتیب جهات و سائر توجیهاته ملوك اتراك طرفندن مأذون و مرخصدر * و دولت اتراکده حاجبلرك جملهٔ خدمات لازمه سندندرکه حاکم و ضابطه منقاد و مطیع اولمیان خصوم و اشقیایی اخذ ایدوب خصمیله مرافعه یه احضار و اطاعت و انقیاده اجبار ایدر * ویینه دولت اتراکده وکیل مال اولان دفتردارلره وزیر اطلاق اولنور تحصیل باج و خراج و اوقات معینه ده معتاد اوزره اخراج اولنه جق مواجب و وظائفك ترتیبی و عمال و امنانك حساب و تفتیشی اکا مفوضدر * و دیار مصرده طائفهٔ قبط حساب و کتابده ماهر اولوب قدیمدن دفترداراق خدمتی انلره مخصوص اولمغله دولت اتراکده اکثریا انلردن بری دفتردار نصب اولنور * کاهیجه دخی مقتضای وقت اوزره حرکت مصلحت اولمغله اعیان اتراکدن بر شخص بی ادراکه دخی توجیه اولنوب عرف قدیم و دأب مرسومه مخالفت اولنور * والله تعالی مدبر الامور و متصرفها بحکمته

(فصل)

فصل ثالث او توزاو چنجی فصلی خزینهٔ دولته عاید اولان ایرادك جمع و تحصیلنه و مصارف لازمه نك ترتیب و تکمیلنه مأمور اولان دفتردارلرك هر دولتده حال و شانی و رتبه و عنوانی بیاننده در * معلوم اوله که بو خدمت جلیله هر ملك و دولتك وظائف ضروریه و خدمات کلیه سندن اولوب عمال و امنا ایدلریله اخذ و جبایت اولنان اموال دولتی جمع و تحصیل و طوایف عسکریه نك مواجب معینه لرین ترتیب و تکمیل ایتدکدنصکره صحیفهٔ دفترده ثبت و املا اولندیغی اوزره وقت و زمانیله اخراج و اعطا خصوصی دفتردارلره مفوضدر * و اموال خزینه یی اسراف و اضاعتدن صیانت و وقت و زمانیله مصارف مهمه یه صرفده دقت خدمات لازمه دن اولوب بو امرك نظامی فن حسابدن جزء کبیره موقوف اولمغله فن مزبورده ماهر حساب و کتاب بینلرنده مرعی و متداول قانون و قاعده اوزره بالجمله ایراد و مصارف دفاتر محاسباته ثبت و قید اولنوب لدی الحاجه خرده بینان حساب اول دفترلره نظر و موجب و مقتضاسیله عمل ایدرلر * و دخی معلوم اوله که لفظ دیوان دفتر حساب و سائر مجموعهٔ اشعار مقوله سی کتابه اطلاق اولندیغی کبی مستوفیان اموال و محاسبان و عماله مخصوص اولان مجلس و مکانه دخی اطلاق اولنوب لفظ دیوان بو ایکی معنی بیننده علی وجه الاشتراك مستعمل یاخود معنای اولده حقیقت ثانیده ذکر حال ارادهٔ محل طریقیله مجاز مرسل اولور * بعض علما وجه تسمیه یی بویله توجیه و تصحیح ایتدیلرکه عهد قدیمده اکاسرهٔ فرسدن بری یوما من الایام کتاب اقلام حسابه نظر ایدوب بونلر اعمال قلم و وضع رقم ایله حساب و کتابه شغل اثناسنده تصحیح فکر

وتسهيل عمل ايچون خود بخود محادثه وكندى نفسلريله مكالمه ايتسه كارى مشهود ومعلومى اولدقده بونلرك
بومقوله وضع وحركتلرينى اطوار مجنونه تشبيه ايدوب اصحاب اقلامى لسان فرسده مجنون مرفوع القلم
معناسنده مستعمل اولان ديوانه اسميله تسميه ايلدى * بعده مكيندن مكانه نقل طريقيله استعمال دفتر
ايچون كتابه مخصوص اولان مكانه اطلاق اولنوب وكثرت استعماله بناء تخفيف مطلوب اولمغله آخرنده
اولان حرف ها حذف واسقاط وديوان لفظى اختيار اولنمدقدنصكره كاه مكان كتابده وكاه دفتر حسابده
استعمال اولندى * وينه وجه تسميه ده بعضلر ديديلر كه لفظ ديوان فى الاصل لسان فرسده انس مقابلى
اولان جن معناسنه اطلاق اولنوب بعده مهره فن حسابدن كتاب ذوى الالبابه اطلاق اولندى * زيرا
فن حساب ذهن ثاقب ورأى صائب ايله اعمال فكره موقوف اولوب وعواقب اموره وصول اصحاب علم
وشعوره مخصوص اولمغله كتاب ومحاسبين عقل وذكا واحاطهٔ امورده اجسام لطيفهٔ روحانيه يه مشابه اولمغين
ملوك فرس وقتنده كتابه على وجه الاستعاره ديوانه اطلاق اولنوردى * بعده حرف ها حذف اولنوب
دفتر حساب ايله مكان كتاب بيننده على وجه الاشتراك استعمال اولنديغى عنوان فصلده مذكور اولديغى
كبى فصل آتيده دخى انشاء الرحمن ذكر وتفصيل اولنور * ودخى بعض دولده خدمت دفترداري على
وجه الاستقلال شخص واحدك عهدهٔ امانتنه تحميل وتفويض اولنوب بالجمله ضبط ايراد دولت وترتيب
مصارف سلطنت اول شخصك كف كفايتنه تسليم اولنور * وكاهيجه دخى خدمات امور ماليه برقاچ
شقه تقسيم وتفريق وهر شقه بر دفتردار مخصوص تعيين اولنوب هر برى مأمور اولديغى خدمتى رؤيتده
مستقل اولور * تشكيم بعض دولده طوايف عسكريه نك مواجب ومصارفلرينى تكميل وعلوفه لرينه
ضم وترقى وحط وتنزيل خصوصى كتاب اقلامدن برشخصه تفويض اولنوب سائر امور ماليه يه مداخله ايدن
دفتردارلرك قلم وحكومتلرندن افراز اولنمشدر * معلوم اوله كه دولتلرك ابتداى ظهورنده دفتردار نصبى
ممكن اولميوب بلكه اول ملك جديدك رجالى اعدا وخصوملرينه غلبه واستيلا ايدوب متبوعلرى اولان
سلطان زمام اموره مالك وحرب وقتالدن فارغ اولدقدنصكره تحصيل منافع ملكه همت وترتيب مواجب
ووظائفه مباشرت ايتدكده داخل حوزهٔ تصرفى اولان ممالكى تحرير ودخل وخرجنى ضبط وتقدير ايدوب
خزينه يه عايد اولان اموال ورسومى تحصيل ايچون ناظر بيت المال ووكيل اموال اولمق اوزره بر دفتردار
نصب ايدر * ودولت اسلاميه ده ابتدا دفتر وديوان وضعى عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه
حضرتلرينك ايام خلافتلرنده واقع اولوب نصب دفتردار اول امام عادل وخليفهٔ بيعادلك رأى منير وامر
شريفلريله اولمشدر * اصلى بويله دركه زمان خلافت فاروقده ابوهريره رضى الله تعالى عنه عامل بحرين
اولوب اول مملكتدن اموال وافره ايله مدينهٔ منوره يه تشريف ايتدكده جمع وتحصيل ايتديكى اجناس نقود
وعروضك وفرت وكثرتى ومسلمين بينلرنده توزيع وتقسيمى صعب اولمغله حساب وكتابه محتاج اولوب وصحابهٔ
كرام صنعت خط وكتابت ايله مألوف اولمغله بينلرنده دفتر وديوان وضعى معهود اولميوب ومال بحرين كثير
اولمغله لسانا ضبط وتعدادى عسير اولمغين امراى اصحابدن خالد بن وليد رضى الله تعالى عنه حضرتلرى
ملوك شام اموال واسامئ عساكرى دفتر ايله ضبط ايدرلر ديو حضرت عمره وضع ديوان ايتمك اوزره اشارت
ودلالت ايتمكله اميرالمؤمنين حضرتلرى دخى كلام خالدى تحسين ايدوب وضع دفتر وديوانى استحسان
ايلدى * بعضلر دخى ديديلر كه امراى فرسدن هرمزان حضرت عمرك اطراف ممالكه بى دفتر وديوان
عسكر ارسال ايتديكنى كوردكده ديديكه بونلرك ايچلرندن غيبت وفرار ايدوب محلنده موجود ومواجبه
مستحق اولميانلر معلوم اولمق ايچون دفتر اولنمق لازمدر ديو حضرت عمره وضع ديوانى عرض وانها ايلدى *
لكن لفظ ديوان فارسى اولوب بين العرب معلوم اولمغله حضرت عمر لسان فرسده ديوانه معنا يه در
ديو هرمزاندن سؤال بيوروب اول دخى دفتر عسكر وجريدهٔ مالدر ديو بيان ايتدككده هرمزانك رأيى
مصلحت عد اولنوب اجماع اهل ديوان شريعت ايله حفظ اسماء رجال وضبط رسوم واموال ايچون دفتر
وديوان ترتيبنه قرار ويريلوب كتاب قريشدن عقيل بن ابى طالب * ومخرمه بن نوفل * وجبير بن مطعم
طرف خليفه دن دفتر وديوان تحريرينه مأمور اولديلر * انلر دخى ترتيب انساب اوزره جيش اسلامى ثبت

وتحريره مبادرت ومباشرت ايتمكين احراز شرف قرب نسب ايله سلطان انبيايه اقرب اولان رجالى عنوان
سرنامهٔ ديوان ايدوب بعده الاقرب فالاقرب مدلولى اوزره سائر جنود موحدينى على مراتبهم ترتيب وتحرير
ايتديلر * وسعيد بن مسيب حضرتلرندن امام زهرى روايتى اوزره وضع ديوان عهد خلافت فاروقده
سنين هجريه نك يكرمنجى سنه سى محرمنده واقع اولوب اجماع اصحاب وامر فاروق منيع الجنابله شرفياب
وقوع اولديغى رقزدهٔ اقلام وقايع نويسان سير خير البشردر * اما دفتر عشر وخراج عهد بعثت وزمان
رسالتدن صكره دخى قبل الاسلام بولنديغى منوال اوزره ابقا اولنغله دفاتر اموال عراق لسان فارسى
وديوان شام زبان رومى اوزره ثبت دفتر اولنوب ممالك اسلاميه ده جمع وتحصيل اولنان اموال ورسومك
ضبط وحسابى كتاب فرس وروم تفويض اولنمش ايدى * وقتا كه خلفاى امويه دن عبد الملك بن مروان
صدر ديوان خلافت اولوب وسعت مملكت وقوت وشوكت جهتيله اسلافه غالب اولمغين رياض ملكه بهجت
وحديقهٔ دولته رونق وطراوت كلوب فنون صنايعده حذق ومهارت خصوصا فن حساب وكتابده ممارست
اصحابى رجال ظهورا يتمكله عبد الملك اردن واليسى سليمان بن سعده دفتر شامى لسان رومدن زبان
تازى يه نقل وترجمه ايتمك اوزره امر ايدوب اولدخى اسلوب عربى اوزره ديوان شامى تحرير واملا ايلدى *
بو قضيه يه عبد الملكك كاتبى سرحون نام اديب ذو فنون واقف اولدقده كتاب رومه خطاب ايدوب شمدنصكره
دولت اسلام سزدن مستغنى اولمغله كسب معاش وتحصيل كفاف قده صنعت كتابتدن غيرى طريق آخره
سلوك ايدك ديو روم كاتبلرينك منقار كبر ونخوتلرينى كسر ايلدى * كذلك ممالك عراقده دفتر خراج دخى
لسان فرس ايله ثبت وتحرير اولنور ايكن جبابرهٔ امرادن حجاج بن يوسف ثقفينك كاتبى صالح بن عبد
الرحمن لغت فرس وعربده ماهر وبو ايكى لسان اوزره انشا واملايه قادر اولمغله حجاج صالحه ديوان عراقى
لسان فرسدن عربى يه نقل ايتمك اوزره امر ايلدى * واشبو صالح بن عبد الرحمن كنديدن اقدم حجاجك
خدمت كتابتنده اولان زاذان فروخ نام كاتب اديبك تلميذ خاصى اولوب صناعت كتابتى اندن اخذ ايتمكله
زاذان فروخ ابن اشعث محاربه سنده قتل اولندقده حجاج صالحى انك يرينه كاتب ديوان نصب وتعيين ايدوب
وديوان عراقى وجه مشروح اوزره وضع وترتيبه امر ايتمكله صالح دخى كتاب فرسه رغما دفتر خراجى لسان
عربى يه نقل وترجمه ده اهتمام تام ايدوب اهل اسلامى كتاب فرسك زير بار منتلرندن تخليص ايلدى * ومشاهير
ادباى عربدن عبد الحميد بن يحيى صالح بن عبد الرحمن حقنده (لله در صالح ما اعظم منته على الكتاب) ديو
انشاى مدح وثنا ايدردى * يعنى صالح بن عبد الرحمن دولت اسلامده خدمت كتابتى رقم نويسان فرسدن
اخذ ايله كتاب مسلمين اوزرينه منت عظيمه يى موجب بر سنت حسنه ابداع واختراع ايلدى ديو عبد الحميد بن
يحيى اظهار مدح وثنا ايلدى * بعده دولت عباسيه ده ضبط اموال ومحاسبهٔ عمال خصوصى اصحاب قلم
ورقمدن حساب وكتابه قادر اكابر رجاله تفويض اولنوب وزراى بنى عباسدن بنى برمك وبنى سهل بن
نوبخت وانلرك امثالى صدور وامرايه تخصيص اولنمشدى * اما عمال وامنادن تحصيل وخزينهٔ
سلطنته تسليم اولنان اموال بيت المالك دخل وخرج وبذل وصرفى وتجهيز جيوشه متعلق احكام شرعيه نك
بيانى وقهرا يا صلحا فتح وتسخير اولنان ممالكك تعيين وتمييزى ونصب نظار وكتاب وسائر امور حسابك
شرعا شروط وقيودى كتب احكام سلطانيه ده على التفصيل مسطور اولوب اشبو تأليفمزده قصد
وغرضمدن خارج اولمغله انك بيانته تصدى وتعرض اولنمدى * زيرا اشبو شيرازه بند جمع وتأليف
اولديغمز كتابده مقصود حرز طبيعت ملك ودولت ومزاج سلطنت اوزره جارى اولان احكام واحواله مقصور
اولوب امور شرعيه بيانى كتب فقه شريفه حواله اولنمدى * معلوم اوله كه منصب نظارت مال
ورؤيت محاسبهٔ اموال خدمات ملك ودولتدن بر خدمت عظيمه اولوب ترتيب ونظامى موجب كمال وترك
واهمالى باعث اختلالدر * زيرا تأسيس مبانىٔ ملك ودولت ترتيب جنود وحفظ اموال وتنفيذ اوامر
واحكامه منوط وموقوف اولمغله ملوك وسلاطين اقامت حرب وجهادده اصحاب سيفه وانفاذ احكام
وحساب اموالده ارباب اقلامه محتاج اولوب مناصب سيف وقلمى اهلنه توزيع ورجالنه تخصيص ايله حفظ
مصالح ملك ودولت ايدرلر * تحكيم بلاد اندلسده ابتدا دولت بنى اميه ده بعده ملوك طوائف وقتنده

مناصب سیف وقلم بروجه استقلال رجالنه تفویض اولنوب امور حرب وجهاد امرایه ومنصب ریاست موقع دیوانه وجبایت اموال دفتردارلره تخصیص اولندی * کذلك دیار غربده موحدین دولتنده دخی تحصیل اموال وتفتیش عمال ایچون موحدیندن برکسنه نصب وتعیین اولنوب وقت وزمانیله اخراج مواجب وترتیب مصارف انك معرفتیله رؤیت اولنور ایدیکه اول کسنه موحدین بینلرنده صاحب الاشغال عنوانیله معروف ومشهور ایدی * لکن اطراف ونواحیده واقع ممالك دفتردارلقلری اصحاب اقلامدن موحدینك غیری رجاله تقلید اولنور ایدی * اما بنی ابی حفص ملوکی افریقیه‌ده سریر ملك ودولته مالك اولدقلرنده دیار اندلسدن ممالك افریقیه‌یه نقل وهجرت ایدن اصحاب اقلامی بو خدمتده استخدام ایدوب کندی دولتلری رجالندن مستغنی اولدیلر * تحکیم ممالك اندلسدن غرناطه جوارنده واقع قلعه اصحابندن بنی ابی الحسین دیمکله معروف بنی سعد دیار اندلسده مناصب اقلامدن بعض خدمتلرده استخدام اولنوب قبیلهٔ مذکوره‌نك فن حسابده مهارت وممارستلری اولمغله ملوك بنی ابی حفص انلری ناظر اموال وصاحب الاشغال ایتدیلر * بعده ملوك موحدین دخی بنی سعده میل ورغبت ایدوب دفتر اموال ونظارت بیت المالی انلره تفویض ایله طائفهٔ موحدینی امور مالیه‌یه مداخله‌دن منع ایتدیلر * بوندنصکره دولت موحدینده منصب والای حجابت رفعت بولوب حاجب کبیر اولان امیر حل وعقد اموره مالك اولدقده دفتردارلق منصبی دخی کندویه مخصوص اولمغله مال خزینه‌یی جمع وتحصیل ومصارف مهمه‌یه خرج وصرف خصوصی رؤیته طرفندن برکسنه‌یی توکیل ایدوب منصب دفتری اولکی رتبه‌سندن ساقط ومنحط ودفتردارلر جباة اموال وامنا وعمال زمره‌سنه ملحق اولدی * اما حالا بو عصر وزمانده دولت بنی مرینده تحصیل باج وخراج وسائر رؤیت امور مالیه خصوصی بروجه استقلال ارباب اقلامدن برکسنه‌یه تفویض اولنوب بالجمله محاسبهٔ اموال ومؤاخذهٔ عمال انك قلم ورقنه تفویض اولنمشدر * لکن ینه امور کلیه‌یی سلطانه وکیل مطلق اولان وزیر عرض وتلخیص ایدوب بالجمله تنفیذ وتوجیه وزیرك امر ورأینه منوط وموقوفدر * اما دولت اتراکده ملك ومال جهتیله شوکت وقوت ووسعت وفسحت مزید اولوب دخل وخرج دولت کثیر اولمغله امور مالیه مراتب عدیده‌یه تقسیم اولنمشدر * شویله‌که تجهیز جیوش واخراج مواجب ووظائف خصوصی مستقل بر منصب اعتبار اولنوب صاحبی ناظر جیش وصاحب دیوان عطا عنوانیله معروفدر * وتحصیل مال وتولیهٔ اعمال انجق دفترداره تفویض اولنوب السنهٔ اتراکده اول دفتردار وزیر اسمیله مذکوردر * ومناصب اقلام مرتبه مرتبه تفریق ورجال عدیده‌یه توزیع اولنوب ودفتردار اول اولان وزیر جمله‌نك اوزرینه ناظردر * زیرا ملوك اتراکك ممالك دولتلری واسع وعظیم اولوب اطراف واکنافدن تحصیل اولنان رسوم باج وخراج وسائر منافع وعواید کثیر اولمغله شخص واحد رؤیت ونظامنه کفایت ایتمیوب رتب مالیه قلم قلم بر مستعد کسنه‌نك کف کفایتنه مسلم اولمشدر * وجمله خواجکان اقلامك اموری ینه وزیر عنوانیله معروف اولان دفترداره راجع اولوب هر برینك مأمور اولدیغی خدمتك رؤیت ونظامی انك رأینه موقوفدر * لکن دفتردار اولان وزیر دخی نا اینهمه ینه نظارت عامه‌ده مستقل ومنفرد اولمیوب امور کلیهٔ مالیه‌ده ینه سلطان اتراکك اقارب واهل عصبیتندن وعظمای اصحاب سیفدن بر امیر کبیرك رأی وامرینه تابعدرکه اول امیره رجال اتراك بینده استادالدار اطلاق اولنور * واستاددار عظمای جنود وکبرای اصحاب سیوفدن بر امیر کبیره اطلاق اولنورکه اموال عامه وخاصه‌نك حساب وکتابی دفتردار اولان وزیر معرفتیله اکا عرض اولنوب اکثر مناصب قلمیه‌نك ترتیب وتوجیهی انك رأینه موقوفدر * از جمله ناظر خاص که بیت المال عامه‌دن خارج وسلطان اتراکك کندی دائره‌سنه مخصوص ایراد ومنافعه نظارت ایدوب سرای سلطانی‌یه مخصوص بعض اموال خاصه‌نك تحصیل وترتیبنه مأموردر * انك دخی اموری استاددار اولان امیر کبیرك حکم وامرینه مفوضدر * لکن دولت اتراکده ناظر مال اولان وزیر امرای سیوفدن اولورسه استاددار اولان امیر کبیره تابع اولمیوب امرنده منفرد ومستقل اولور * وناظر خاص اولان کسنه سلطانك عبید وممالیکندن اولان خزینه دارینه تابع اولوب اول خزینه دار خزینهٔ خاصهٔ سلطانه عاید اولان اموال خاصه‌نك بالجمله اخذ وقبضنه مأمور

اولنغله ناظر خاص تعيين اولنسان محللردن تحصيل ايتديكي مالى خزينه داره تسليم وانك امر وحكميله عمله مأموردر * ديار شرق وغربده واقع دولده جارى اولديغى اوزره خدمات قلميه دن نظارت مال ومحاسبهٔ امواله متعلق مناصب وخدماتك احوالى تمام اولوب حالا بعناية الله تعالى وتوفيقه عمدهٔ مناصب اقلام اولان منصب رياستك حال وشانى بيانته شروع اولندى * والله مصرف الامور لا اله غيره

(فصل)

فصل ثالثك اوتوزدردنجى فصلى ديوان سلطانى طرفندن اطراف ممالكه نشر واصدار اولنان اوامر ومناشيرك مراسم تحرير وتوقيعى وحدود واحكامك ترتيب وترقيمى ايچون موضوع اولان منصب رياستك كيفيت حالى بياننده در * معلوم اوله كه صناعت انشا وكتابت املا كرچه ذاتنده فن مرغوب واكمال نظام عالمده امر مطلوب ايسه ده لكن جميع دولده وظيفهٔ ضروريه اولميوب بلكه افهام خطاب وتحرير جواب نصاب انشادن خالى اولديغى صورتده دخى دولتك قيام وثباتنه خلل ويرمديكى بريه وباديه دن ظاهر وبادى وتهذيب حضارت وحليهٔ صناعتدن خالى اولان دولت وسلطنتلرك احوال واطوارندن ظاهردر * لكن دولت اسلاميه ده اسلوب انشايه همت واصحابنه رغبت بوندن ناشيدر كه قرآن مبين لسان معجز بيان عربى اوزره نازل اولوب ونهال سرسبز اسلام كان فصاحت وبلاغت اولان قبيلهٔ قريشدن سر برآوردهٔ ظهور اولمغله كتاب عرب حسن سليقه وجودت قريحه ايله سبك تركيب كلام وعبارت بليغه ايله افصاح مرامده ماهر وكامل اولوب تار وپود حرير سخنى منوال فصاحت اوزره نسج وابراز ايدرلر ايدى * حتى خلفاى اسلاف معالى نصاب وشام وعراقده امراى اصحاب منصب كتابتى اشراف سلاله واعيان قبيله لرينه تخصيص ايدوب علاقهٔ قرابت ووسيلهٔ صداقت اولمغله جواهر اسرار دولتى انلرك حقهٔ سر بمهر عهدهٔ امانتلرينه ايداع ايدرلردى * وقتا كه تطاول عهود وقرون واختلاط اعجام وروم ايله لسان عرب فاسد ومختل اولمغين حفظ ملكهٔ لسان ترتيب قواعد فنون عربيه ايله كسب وتحصيله محتاج اولوب لسان عرب حرفت ادب ايله تعلم واكتساب اولنور صنعت اولدقده اقارب ملوكده دخى حسب السليقه سبك انشايه قادر رجال معدوم اولمغله خدمات اقلام حرفت ادبيه وعلوم عربيه ده ماهر اجانب واباعده تقليد وتفويض اولندى ودولت عباسيه ده منصب توقيع ورياستك وقع وشانى زياده رفيع اولوب تنظيم امور وترتيب مصالح جمهورده رئيسلرك استقلال وانفرادلرى برحده بالغ اولديكه اطراف واقطاره تحريرى اقتضا ايدن امر ومنشورى رئيس كتاب كندى رأيله ترقيم وانشا وعلامت ونشان اولق اوزره آخرينه امضا ايدوب بعده خليفه نك اسم ورسمنى حاوى مهر وخاتمى موم سرخ كبى بعض اجزادن معمول وطين ختم تعبير اولنور بر طين مخصوصه غمس والقا ايتدكدنصكره صحيفهٔ منشورى طى وجمع ايدوب ايكى طرفنى اول مهر معهود ايله مختوم ايدرلردى * ودولت عباسيه دنصكره ظهور ايدن بعض دول اسلاميه ده دخى سرنامهٔ صحيفهٔ امر ومنشور طغراى سلطانى ايله توقيع اولنوب انجق رئيس كتاب اول صحيفه نك زير وبالاسنه رسم رسيد اوزره بر علامت مخصوصه ثبت واملا ايدردى بعده غلبهٔ اصحاب سيف ايله صدور وامرا دركاه خلافته تقرب تام ونفوذ كلام ايله ممتاز اولوب حل وعقد امور وتمشيت مصالح جمهورده مستقل كتاب سلطنتك مبادئ ظهور اسلامده اولان وقع وشانلرى ساقط ومنحط اولدى * شويله كه صحايف اوامر ومناشيره محرر اولنسان نشان ورسيدلرى تنفيذ احكام وعمل حكامده كافى اولميوب انجق سلطانك توقيع وطغراسى يا وزيرك صح وامضاسى دستور العمل اولمغله موقعان ديوان دولت وكتاب سلطنت هر دولتك رسم معتادى اوزره اول نشان مخصوصى عنوان صحيفهٔ منشوره ثبت واملا ايدر اولديلر * تحكيم ديار غربده دولت حفصيه ده منصب حجابت رفيع الشان اولوب ضبط معاقد امور وتنظيم مصالح جمهور طرف سلطاندن بالجمله حاجب كبيره تفويض * وكيدرك سلطانه دخى تغلب ايتدكده ينه عنوان منشورده رئيس كتابه مخصوص اولان علامت ونشان وتيرهٔ اسلاف اوزره كافى الاول مرسوم ايسه ده لكن نفوذ احكام واعتبار انام جهتيله تقويم منسوخ العمل كبى حكمى ملغا اولوب حاجب كبير طرفندن مضمون امر ايله عملى مفيد نه مقوله نشان اختيار اولنورسه رئيس كتابه انى ثبت وتحريره

مأمور ایدی * وبعض دولده ملوك وسلاطين حل وعقد امور وضبط وقایع جمهوره بالنفس کندی مباشرت ایتمکله توقیع وطغرادخی قلم سلطان ایله سرنامهٔ صحیفهٔ امر ومنشوره کشیده قیلنوردی * ومناصب اقلامدن بری دخی منصب رفیع توقیعدرکه موقع دولت اولان کسنه دیوانلرده محضر سلطان انام وحضور خلیفهٔ اسلامده جلوس ایدوب درکاه والای سلطنته رفع اولنان رقعه لرك اوزرینه سلطانك امر وفرمانی اسلوب بدیع اوزره مختصر ومفید ترکیب بلیغ ایله ثبت وتحریر ایدردی * وخدمت توقیعه مأمور اولان کسنه احکام سلطانیه یی سبك وانشاده یاقوت قریحه وبضاعهٔ استعدادی مرتبه تصرف ایله بر ترکیب املا ایدوب یاخود صاحب رقعه یدنده اولان اوامرده مرسوم توقیعات قدیمه یه مطابق بر مثال وصورت تحریر ایدردی * بوتقدیرجه موقع دیوانك ذائقهٔ استعدادی چاشنیٔ نظم وانشا ایله متلذذ اولمق لازمدرکه کشیدهٔ سلك تحریر اولان توقیعاتی موقع قبولده واقع اولوب آداب ملك وسلطنته مطابق ومقتضای حاله موافق اوله * منقولدرکه دولت عباسیه ده سلالهٔ برمکیانك عمده وپیشواسی جعفر بن یحیانك حضور رشیدده حسن سلیقه وجودت قریحه ایله بلارویه ثبت واملا واصحابی یدینه دفع واعطا ایتدیکی توقیعات بلیغه نك هرفقرهٔ طنانه سی مجامع قلوبی اخذ ایدب لطافت جوهر ونفاست کوهری مبلغ کماله بالغ اولمغین فحول عصر وبلغای وقت مزایای لطیفه سنه وقوف ایله اسلوب فن بلاغتی تحصیله توسل ایچون مجالس ومحافلده منافسه ایدرلردی * حتی جعفرك توقیع لطیفی ایله تحلیه اولنان اوامرك بعضیسی اصحابی یدندن برر التونه اشترا اولنوب زر جعفری کبی رواجکاه اشتهار واعتبارده الدن اله کزردی * کذلك سائر دولده موجود اولان بلغای کتابك دخی آثاری بومنوال اوزره جاری اولوب مناقب ومآثرلری پیرایهٔ صحایف کتب محاضراتدر * معلوم اولهکه منصب والاترین توقیع ایله تشریف اولنان ذات حسن سیرت ایله معروف وعلم وفضیلت ایله موصوف اولمق لازمدرکه عقد روابط امور ونظم مصالح جمهور ایچون معقود ومرسوم اولان دیوانلرده اصول دینیه واحکام شرعیه ده امعان بصر بصیرت واعمال فکر ورویت اقتضا ایتدیکندن ماعدا ملوك وسلاطين ایله معاشرت ومقارنتده اخلاق حسنه وآداب مستحسنه ایله تخلق وتأدب واجب واملای کتاب وتصویر خطابده اسرار بلاغت وفصاحته علم ووقوف لازم ولازب اولمغله منصب توقیع وریاستده بوشروطه رعایت اهم والزمدر * لکن قوت قاهره وعصبیت باهره ایله ظهور ایدن بعض دولك مبادئ طلوعنده اقتضای وقت ایله اصحاب سیف وعلم ارباب علم وقلمه غالب اولوب ابتدای ظهور وسلطنتده بالجمله تعاطئ امور مزاولهٔ علوم ومعارفدن عاطل وعاری اولان رجال سیفك قبضهٔ حکم وتصرفلرینه موکول ومسلم اولمغله جله مراتب سیف وقلم ملوك وسلاطينك اقارب واصهار وعظمای اعوان وانصارینه تقلید وتفویض اولنور * انلردخی تجهیز جیوش وحفظ حدود وثغور وسائر علم وعرفانه موقوف اولمیان اموره بالذات کندیلری مباشرت ایدوب تأسیس مبانئ ملك ودولتده لازم اولان احوالك تنظیم وتکمیلنه مبادرت ایدرلر * اماتحصیل اموال دولت وترتیب مصالح سلطنت حساب وکتاب ورأی وتدبیره موقوف اولمغله حل وعقده مأمور اولان قهارمهٔ ملك ودولت وصنادید سلطنت مناصب قلمیه یی فن حساب وانشاده ماهر اولان رجاله طرفلرندن تقلید وتفویض ایدرلر * لکن ینه دفتردار ورئیس وسائر اصحاب اقلامك عزل ونصبلری وتنفیذ احکام وتحصیل اموالده اقتضا ایدن امورك نظام وانتظامی رجال سیفك رأی وتدبیرلرینه منوط اولوب کتاب دولت ابتدای ظهور دولتده حل وعقد امورده استقلال اوزره تصرفدن معزوللردر * تمکیم حالا عصرمزده دیارشرقده موجود دولت اتراکده حال بومنوال اوزره جاری اولوب منصب ریاست اهل انشا واملایه مفوض ایسه ده ینه اقتضا ایدن اوامر واحکام امرای اتراکدن امیر کبیرك رأینه منوط ومسلمدر * امّا رتبهٔ ریاسته اهلیت واستحقاقده مرعی ومعتبر اولان شروط وقیود کثیر اولمغله ملوك وسلاطينه لایقدرکه منصب ریاستی علم ومعرفت ایله معروف وشروط آتیه ایله موصوف مالك ازمهٔ بیان بر صاحب فهم واذعانه تقلید وتفویض ایده لر * وشروط کتابت واحکام ریاستی جامع مکاتیب بلیغه نك احسن واجمعی ادبای عراقدن کاتب عبد الحمیدك کتاب دولته تحریر وارسال ایتدیکی مکتوبدرکه ذکر اولنور * عنوان کتاب مشکین نقاب حلیهٔ فصل الخطاب امّا بعد ایله توشیح اولنمشدر قد نصکره کتاب

عصره خطاب ایدوب دیرکه ای اهل صناعت واملا وملالهٔ ازمهٔ انشا حق جل وعلا حضرتلری سزی آفات
وعاهاتدن مصون ومأمون ایدوب رهنمونی بدرقهٔ توفیق ایله طریق رشد وسداده ارشاد ایلیه * زیرا
کافهٔ انام اصل فطرت وخلقتده متساویة الاقدام ایسه ده حق جل وعلا حضرتلری انبیا ومرسلین صلوات الله
تعالی علیهم اجمعین حضراتی ایله خلفای راشدین وملوکٔ نصفت آیینی نصکره ناسی بعض اخلاق واوصاف
حسبیله طبقات مختلفه اوزرینه ترتیب ایدوب کل میسر لما خلق له فحواسی اوزره هر فرقه یی اصناف اعمال
وصنایعدن برصنعت وعمله سوق ایله مایهٔ حیات وانتعاشلری اولان اسباب رزق ومعاشلرینی کسب وتحصیله
توفیق ایتدکده ای معشر کتاب سزی اشرف جهات واحسن صناعاته سوق وارشاد ایله تشریف ایدوب افسر
ابتهاجکزی جوهر علم ودرایت وحلیهٔ آداب ومروت ایله آراسته ایلدی شویله که نظام مصالح دولت
وانتظام محاسن خلافت اجالهٔ اقداح رأیکزه منوط اولوب تصاریف ملک ودولتده ملوک وسلاطین سزدن
مستغنی اولیوب وحل وعقد اموره سزدن غیری کافی اولمدیغی ظاهردر ۞(ودخی ای کتاب ذوی الالباب
سز حفظ وجود ملکده حواس وقوا وارکان واعضا مثابه سنده اولمکز له ملوک وسلاطینک سمع وبصری وید
ولسانی مقامنه قائم اولوب استماع اسرار ومشاهدهٔ آثارده کوش وهوش وچشم شعورکز آلت وانفاذ
احکام وضبط انامده سبک کلام وجنبش اقلامکز واسطهٔ نظام مصلحت اولمشدر * همواره جناب حق سزی
بولطف جمیل وصنیع جلیل ایله مرزوق ومتمتع ایدوب زیور بالای ابتهاجکز اولان خلعت فاخرهٔ لطف عمیمی
دوش افتخارکزدن خلع وسلب ایلمیه (ودخی ای معشر کتاب ذکری آتی وجه اوزره اخلاق حسنه واطوار
مستحسنه ایله تخلق وتأدبده سزدن احوج برفرد اولمیوب فهم حقایق ودرلدقایق ایله اتصاف وتحلی یه سزلک
احتیاجکز سائر اهل صناعتدن ازید اولدیغی مقرردر * زیرا کاتب ومنشی ومحاسب ومستوفی ده کندی
نفسنه واکا وثوق واعتماد ایدن سلطان وامیره نظر وقیاس ایله فضایل خلقیه دن اوصاف عدیده نک اجتماعی
لازمدرکه هر امره مقتضای حاله موافق وجه اوزره رعایت ایدوب ترتیب امور انامده حسن سیاست ایله
تدبیر مصالح ملک ودولت ایلیه * اولا وقت حلمده وقار وسکینت ومقام فصل وحکمده فهم وبصیرت ایله
موصوف اولوب موضع اقدامده اطلاق زمام ومحل احجامده کبح عنان ایله هر وقتک حکمنی اجراده
دقیقه فوت ایتمیه * بوندنصکره معروض درکاه سلطنت اولان امور رعایا وحوایج برایایی رؤیت
واقامتده مسالک عدل وانصافه سلوک وکریوهٔ جور واعتسافدن عدول ایدوب وقت شدت ومضایقه ده
وفای عهده ملازمت وکتم اسرار دولت ایله تکمیل ناموس ملک ودولت وحفظ استار سلطنته سعی
واهتمام ایلیه * وشرایط کتابت وریاستک بری دخی حدس وفراست وعقل وکیاستدرکه کاتب
ومنشی مبادی احوالدن عواقب اموره واقف ومطلع اولوب تمهید مبانی ملکده شرایط حزم واحتیاطه
اقدام وهر امری موضع لایقنه وضعه اهتمام ایله بنیان ملک ودولتی تزلزل واندراسدن صیانت ایده لر
۞(ودخی منشیان صداقت منشان وقایع دولت وکتاب احکام سلطنته لازمدرکه حسب الطاقه فنون
عقلیه ونقلیه دن هرفنی تکمیل واتقانه سعی واقدام ایدوب تمهید مبانی فضل وکماله حسن اهتمام ایده *
اکرضعف بصر بصیرت یاقصور همت ایله اتقان واکمال ممکن اولمزسه حاجت وضرورت مرتبه سیله اکتفا
ایدوب تنظیم حوایج انامده زیاده محتاج اولدیغی علوم مهمه جانبنه سوق عنان اقدام ایده ۞(ودخی
ظهوری مظنون ومتوقع اولان حوادث ایامی قبل الوقوع ادراک واذعان ایچون اعمال فکر وتجربه ایله
موارد ومبادیدن عواقب ونتایجه استدلال ایتدکدنصکره وقایع مستقبله نک اسباب وآلاتنی اعداد
وترتیب ایدوب جلب مصالح ودفع مفاسده وسیله اولان اموری حاضر وآماده ایلیه ۞(ودخی ای معشر
کتاب معالی نصاب اصول اعتقادیه وفروع عملیه یی احکام واتقانه سعی واقدام ایدوب اعتقاد وعمله
متعلق علوم شرعیه وفروع دینیه یی تحصیل وتفسیر وحدیث وفقه فنلرینی تکمیله سعی بلیغ اولنه
۞(ودخی علوم ادبیه وفنون عربیه صناعت کتابت وملکهٔ بلاغتده اصل متین ورکن رکین اولمغله
تحصیلنه بذل مجهود ایتدکدنصکره صحایف کتب ومنشآتی حلیهٔ حسن خط ایله دخی تحلیه وتزیین ایدوب
فحول بلغا ومصاقع خطبادن صادر ومروی اولان خطب واشعاری حفظ واتقان ومضامین عجیبه ومزایای

غریبه سنی فهم واذعان ایلیوب ایام عرب وعجم واحادیث وسیرلرینی ضبط واحاطه ایده سزکه مطلوب
ومقصود کز اولان حل وعقد امور ونظم مصالح جمهورده دخل عظیمی اولدیغی وارستهٔ منت بیان وظاهر
وعیاندر * ودخی فن حساب ضبط مال خراجده رکن ونصاب اولمغله دقایق اعمال حسابده اعمال فکر
وبصیرت وصرف نقدینهٔ همت ایدوب منافع خزینهٔ سلطنتی جمع وصرفده دقت واهتمام ایده سز * ودخی
تنظیم احکام وترتیب امورانامده جلب حطام دنیا وطمع وارتشادن اعراض ایدوب میل زخارف دنیهٔ
دنیویه ایله مجرای صدق واستقامتدن عدول وانحرافه جواز کوسترلمیه که حرص وطمع مانع عزت
وموجب ذلت اولوب امنای دولت ونظار سلطنتک وقع وشانلرینی مخل اولمغله دامن عصمت وعفتکزی
بو مقوله لوث تهمت ایله تلویث وتدنیسه رضا ویرمیه سز * ودخی اراذل انام وجهال عوامه مخصوص
اولان اطوار ذمیمه دن اجتناب لازمهٔ ذمت کتاب اولمغله مجالس ملوکده مثالب ناسی نقل ومذمت وضعفای
خلقه اظهار کبر ونخوت ایله معامله دن تحاشی اولنه که بو کار ناهموارلک تفریق قلوب وتکدیرنه وسه سبب
اولمغله ناس ایله میانکزده من غیر موجب فوران تنور غضب وعداوته بادی برامر قبیح اولدیغی ظاهردر *
ودخی خدمت قلمده شرکا ورفقا کز اولان اصحاب اقلام ایله رفق وملایمت اوزره حسن معاشرت ایدوب
حلیهٔ فضل وعدل ایله مشهور ومعروف اسلاف وقدماء اودیسی اوزره انلره خیر ایله تواصی ایده سز وشرکا
ورفقا کزدن بری فقر وفاقه یا برمصیبت شاقه ایله مبتلا اولدقده انی اب شفیق یا اخ شقیق منزله سنه تنزیل
ایدوب داروی لطف وعنایت ایله زخمنه مداوات ومواسات اولنه که قوای عز واقبالنه قوت کلوب حال
قدیمی عود ورجعت ایلیه * واکر استیلای شیب وهرم ایله قواسنه وهن وفتور کلوب مکسب ومعاشدن عجز
وقصوری ظاهر واخوانیه ملاقاتدن مکنت وقدرتی قاصر اولورسه کاه کاه زیارت وصحبتنی غنیمت عد ایدوب
اول خواجهٔ مکتب عرفان اولان پیر ضعیفک سن وسال وحسن اعمالده سبق وقدمنه اعتبار ورأی سدیدینی
اختیار ایله امورکزده استشاره ایده سز * ودخی ای زمرهٔ کتاب معالی اکتساب وقت حاجتده رأی
صوابیله عمل واستظهار ایتدیککز رجاله اولاد واخوانکزدن زیاده رعایت وامورینه اعانت ایدوب قدر
وشاننه اکرام واحترامده تقصیر وتوانیدن احتراز اولنه اکر اثنای شغل وعملده اندن سبب ذکر جمیل وباعث
ثنای جزیل اوله جق برفعل حسن وامر مستحسن صدور ایدرسه اول امری بنا کا عزو واسناد ایدوب اکر
مذمتی موجب برامر قبیح ظهور ایدرسه اول فعل ناهموار یی علم ورتبه ده اندن دون وسافل اولان کسنه
تحمل ایلیه * ودخی ظهور تقالیب ایام ایله تغیر حال وعارضهٔ اختلال وقتنده ملل وکسل وخبط وزللدن
اتقا اولنوب تعدیل امور وتنظیم مصالح جمهوره کمال حزم وتحری ایله مباشرت ومبادرت اولنه که اصحاب کماله
عیب ونقصانک سرایتی اسرع وعرض واماناتلرینی هتک واخلالده اسبق واقدمدر * وبودخی معلوم
ومقرردر که برکسنه نک خلیل وصدیقی خلوص طویت ایله کمر بستهٔ خدمت اولوب مراسم مهر ووفایی
برینه کتورد کده اول کیسنه دخی انک خدمت وعملنه وقتنده حسن مکافات ومجازات ایله معامله ایدوب
حقنده اقتضا وسبق ایدن خدمتنه عوض وجزا اولمق اوزره شرایط شکر ووفایه رعایت وحسب القدره
تکلیفلرینه صبر وتحمل وخیر ایله پند ونصیحت وکتمان سر وتظم مهامنده بذل قدرت ایتدکده نصکره صبی
حاجت ووقت ضرورتده قولی فعلیله دخی تصدیق وتأییدا مر سدید اولدیغی ظاهردر * ودخی ای معشر
کتاب واهل آداب حق جل وعلا دائما بیزی بو نصایح جمله ایله عمله سوق وتوفیق ایدوب وقت شدت ورخا
وسرا وضراده وزمان احسان ومواسات وخیبت وحرمانده اصدقا واحبا کزه حسن معاشرت ومعاملهٔ
بالمجامله یه دلالت وارشاد ایده که بو صناعت شریفه نک اهلی اولان کتاب اولی الالبابدن اخلاق مذکوره
ایله متخلق اولانلرک سعیلری مشکور واوصاف جمیله لری السنهٔ انامده مذکور ومشهوردر * ودخی
معلوم اوله که سزدن بری تولیهٔ امارت یا غیری حکومت ایله مأمور وسربلند اولوب عیال الله اولان
ضعفای عبادک زمام حکم وتصرفلری کف کفایتنه تسلیم اولندقده دائما جناب حقک رضاسنی تحصیله اقدام
وطاعت وعبودیتنی ایثار واختیارده اهتمام ایدوب ضعفایه شفقت ورأفت ومظلومینه انصاف وعدالت ایله
معامله ایده که عیال الله اولان رعایا وبرایایه رفق وملایمت ایله معامله ایدن کسنه حقه جمله دن احب ورضاتی

شريفنى تحصيله اقربدر * بوندن صكره دخى فصل قضايادة عدل ايله حاكم واشراف واعيانه مكرم اولوب قلوب عبادى جمع وتاليف وبلاد وامصارى تعمير وفضل وكرمى توفيره سعى واقدام وايذا واضرار اوزرينه اصراردن اجتناب تام ايليه * ودخى مجلس حكومتده متواضع وحليم اولوب تحصيل باج وخراج وسائر حقوق ديوانيه ده رفق وملايمت ايليه * وبنه زمرهٔ كتاب معالى اكتسابه توصيه اولنان امورك بريدخى بودركه بركسنه نك دائره كزه انتساب ايله استصحابى مراد اولندقده ابتدا اول شخصك اخلاق وخصالنى تجربه وامتحان ايدوب جوهر فطرتى اوساخ رديهٔ خلقيه دن طاهر ومحاسن اخلاق ايله اتصافى ظاهر اولدقده اندن صدور ايدن افعال حسنه وآثار مستحسنه نك ترويج وتكميلنه اعانت اولنوب شاننه لايق وجه اوزره اكرامده تقصير اولنميه واكر خلق وخصلتى چندان ممدوح ومقبول اولميوب محك تجربه ده عيار استعدادى ناقص اولورسه اعمال لطايف الحيل ايله هوا وهوسندن صرف وتحويل وتدريج وتأنى ايله اخلاق سيئه سنى خصال حميده يه تبديله سعى ايده لر * زيرا معلومدركه خيل وبغل كبى ركوبه صالح اولان بهايم ودوابك ركض ورياضتنه وتعليم وسياستنه واقف اولان كسنه اول حيوانك اخلاقنى تجربه ايدوب اعمال تازيانهٔ فراست ايله مقتضاى صنعت فروسيت اوزره حركت ايدر * اكر فرس مركوب رموح ولكدكوب ايسه وقت ركوبده عنف وشدت ايله تحريك وتهييجدن احتراز ايدوب اقدام واحجام بيننده سوق واجرا ايدر * واكر فرس مزبور شبوب اولوب يعنى فارسلرميانده شاه قالقمق عيبيله معيب ايسه اومقوله دابه نك اولك اياقلرينى ضبطه اقدام ايدوب اول عيبك ازاله سنه اهتمام ايدر * واكر راكب اولديغى فرس شرود اولوب يعنى برصوت هائل يا اكا مماثل نسنه يى ايشيدوب اوركدكده نفرته معتاد ايسه اول اسبك باشى طرفندن ضبط ايله اول عارضه نك علاجنه مبادرت ايدر * واكر سوق واجراسى مراد اولنان تندخوى وحرون اولوب صاحبنه رام ومنقاد اولمز ايسه مركوبك هواسنه متابعت وارخاى عنان ايله معامله اولنور * اكر ينه عدم اطاعتده مصر ومستمر اولور ايسه حيلهٔ يسيره ايله عطف عنان اولنوب اول اسب تندخويى تمكين واطاعته سوق وسعى ايدر * فعلى هذا فرسان فروسيتك بهايم ودوابك اخلاق واطوارلرينى تجربه وامتحانلرى بياننده سبق ايدن احوال فارسان مضمار فراست اولان رؤساى دولتك خدام وسائر انام ايله كيفيت معاشرت ومعامله لرينه دلالت ايدوب استصحاب ايتدكلرى رجالى خير وصلاحه سوق وارشاده استدلال اولنور * على الخصوص كتاب ذوى الالبابكه صنعت شريفهٔ علم وكتابت وحليهٔ فهم وكياست ايله موصوف ومتحلى اولوب فهم خطاب واصابت جواب ايچون حلقهٔ جمعيتلرينه دخول ايدن اصحاب رشد وبصيرت ايله ياسطوت وصولتلرندن خوف وخشيت ايتدكلرى ارباب جاه وشوكت ايله حسن معامله ورفق وملايمت ايله معاشرتهٔ تربيهٔ بهايم ايله مشغول اولان فرسان وركابدن اليق واولى اولدقلرى ظاهردر * زيرا اصناف بهايمدن فكر ورويت وعقل وبصيرت مسلوب اولوب طينتلرنده مركوز اولان حس وحركت حيوانيه فرسان وركابك تعلم وتربيه لرينى قبوله مقصور وصنعت فروسيته لازم اولان اموره محصور اولديغى ظاهر ومقرردر * امدى اى كتاب فراست نصاب خدمات دولتده تعجيل وتشديددن اجتناب ايدوب حسب الامكان امعان نظر بصيرت واعمال فكر ورويت ايله عمله مبادرت اولنسه كه باذن الله تعالى مقارنت ومعاشرت ايتديككز رجالك سزدن اعراض واستنكافلرندن امن وسلامت ميسر اولوب ميانكزده مربوط ومعقود اولان حبل متين اتحادلك قوت ومتانتنه وسيله اولور * وبنه جملهٔ وصاياى مهمه دندركه مطاعم ومشاربده وملابس ومراكبده وسائر ابنيه وخدمه وبساط واثاث واوانى يه متعلق خصوصلرده حد وسطى تجاوزا تميوب هر حالده قدر حاجتنه اقتصار وخير امورى اختيار ايده سز * زيرا حق سبحانه وتعالى حضرتلرى سزى صنعت جليلهٔ كتابت وتقويم مصالح سلطنت ايله تشريف وتبجيل وسائر بنى نوعكز اوزرينه تقديم وتفضيل ايدوب ضبط امور واقت وحفظ منافع دولت عهدهٔ كفايتكزه موكول ومسلم اولمغله خدمت لازمه كزده تقصير وخرج وصرفده اسراف وتبذيردن اجتناب ايدوب اكل وشرب وسكنى ولباس وسائر حوايج اصليهٔ نامسده ذكرى سبق ايتديكى وجه اوزره افراط واسرافدن احتراز وقدر حاجتنه اقتصار ايله عفت واستقامتده استمرار واستقراره سعى ايده سز زيرا اتلاف وسرف مانع عز وشرف وذلت وحقارت

وسوء عاقبتی منتج اولمغله بو طور قبیح ارباب واصحابنی خصوصا کتاب ذوی الادابی اعین ناسده حقیر وذلیل ایتملک مقرردر * ودخی کارگاه عالمده ظهوری مظنون اولان امور آتیه احوال ماضیه نک اشباه وامثالی اولوب غائب حاضره وسابق لاحقه دلیل اولمغله دائرهٔ دولتده حادث اولان عوارض وغوائلی دفعده ومصالح ومنافعی جلبده تجربه کرسبق ایدن امورایله استدلال ایدوب بیوت مصالحه ابوابندن دخول ومسالک تدبیرک اقوم واوضحنه سلوکی ایله عاقبتی محمود رأی سدیدی دستورالعمل ایدهلر * ودخی معلوم اوله که بذل اموالده اسراف برآفت متلفه وعلت مهلکه درکه صاحبینی تحصیل علم وکمالدن مشغول ایدوب قوای حس وشعوری اخلال واعمال وافعالنی ابطال ایدر * وینه کتاب دیوان دولته توصیه اولنان امورک بری دخی بودرکه تصویر خطاب وتلخیص جوابده ایجاز واختصار ایله اکتفا وحشو ولغودن اتقا اولنوب ترتیب جواب سائل وانشای کتب ورسائلده حجج قاطعه وادلهٔ ساطعه ایله مؤید کلام جزل وقول فصل ایرادیله قضای حوایج انامه مبادرت واکثار کلامدن احترازایله دفع مشاغله سعی وهمت ایدهلر * ودخی تمشیت مصالح امت وتکمیل خدمتده نفس وبدنلرینه مضر وعقل وادبلرینی مخل خبط وخطاصدورندن خوف وخشیت اوزره اولوب هر امورلرنده مرافقت یمن توفیق وتأیید نیازیله درگاه بی انباز کبریایه دست برداشتهٔ تضرع ودعا اولهلر * زیرا اگر انلردن برکسنه بوظن فاسد وقول عاطله قائل اولوب فیاض حقیقی جل شانه حضرتلرینک حکم وتصرفندن غفلت ایله کندیدن ظهور ایدن افعال وآثار حمیدهیی کندی رأی وتدبیرینه اسناد ایدرسه جناب حقک قلادهٔ اموری حکم وتصرفده عاجز وقاصر اولان نفسنه حواله ایله مقابله ایدوب ونفس خودرای تحصیل مطالبده کافی اولمدیغی اصحاب تأمله خفی اولمغله عاقبت کاری خیبت وخسرانه اولاق مقرردر * وینه وصایای مهمه نک بری دخی بودرکه سزدن بریکز صنعت وخدمتده شریک ورفیقی اولان شخصک قدر وشاننه حرمت وحقنه رعایت ایدوب اعمال فکر ورویتده نفسنی اکا تقدیم وترجیحدن احتراز ایلیه * زیرا اصحاب الباب قتنده رجالک اعقل وافضلی اول کسنه درکه صفت رذیلهٔ عجب وغروری ورای ظهره القا ایدوب شریک ورفیقنی عقل وبصیرت وحسن سیرتده نفسی اوزرینه تفضیل وترجیح ایلیه * ودخی حق جل وعلا حضرتلرینک انلره فضل واعطا ایتدیکی نعم ظاهره وباطنهیی فکر وتأمل ایدوب کندی رأییله اغترار ونفسنی تزکیهدن اجتناب وتعداد مآثر واظهار مفاخر ایله امثال واشباهنه کندوینی تفضیل وتقدیمدن احتراز ایلیه * بلکه تحدیث نعمت ایله منعم حقیقیه شکر وثنا واجب اولمغله دائما عزت وجلال کبریایه تواضع وتذلل ایدوب کمال تضرع واستکانت ایله معبودیی زوالک طاعت وعبودیتنده ثابت وقائم اوله * ودخی اشبو کتاب مشکین نقاب عنبرین ارقامده درج وتعبیه اولنان جواهر نصایح جملهٔ پیرایهٔ افسر اعتبار اولوب مضمون حکمت مشحونیله عمل اهم والزم اولمغله سرنامهٔ صحیفهٔ مقال ذکر سبحانی وتوحید صمدانی ایله تحسین وتوشیح اولندیغی کبی السنهٔ انامده دائر (من تلزمه النصیحة یلزمه العمل) مقال حکمت مآلیله نسخهٔ مرام مسکی الختام قیلندی الله سبحانه وتعالی حضرتلری ای معشر فحول کتاب اسعاد وارشاد عباد حقنده سبق ایدن علم ازلیسی مقتضاسنجه سزی وبزی طریق رشد وسداده توفیق ایله تأیید ایدوب فواتح آمال وامانیزی عواقب خیر ایله ختم وتعقیب ایلیه که باجمله تصاریف امور وتقالیب مصالح جمهور ارادهٔ علیه سنه منوط وحبل متین تأیید وتوفیقنه مربوط اولدیغی مسلم فحول ومعلوم اصحاب عقولدر والسلام علیکم ورحمة الله تعالی وبرکاته

(فصل)

فصل ثالثک اوتوزبشنجی فصلی جرم وجنایت ایله متهم اولان اصحاب شقاوتی تفتیش وتعزیره مأمور اولان حاکم عرفی بیاننده درکه لسان عربیده حکومت مزبوره شرطه عنوانیله معروف ومشهوردر * معلوم اوله که بو خدمتی رؤیت واقامته مأمور اولان شخصک القاب واسماسی اختلاف عصر وزمان ومکان ایله مختلف اولوب حالا عهد وعصرمزده دیار افریقیهده حاکم دولت اندلسده صاحب مدینه ودولت اتراکده والی عنوانیله معروفدر * ودخی صاحب شرطه تجهیز جیوش وترتیب حروبه مأمور اولان سرعسکره

تابع اولوب عزل ونصبي وحكم وتصرفى انك رأى وامرينه منوط وموقوفدر * وخدمت شرطه دولت عباسيه ده احكام وجرايمي ترتيب واقامته مأمور اولان واينك خدمت لازمه سى اولمغله جرم وجنايت ايله متهملرى اخذ وتفتيش ايدوب بعض علايم وقراين ايله جرم وشقاوتى ظاهر اولدقده اقامت تعزير وحدوده مأمور ايدى * زيرا شرع شريفده استيفاى حدود اقامت شهود ايله ثبوت جنايته موقوف اولوب ظن وتخمين ايله اخذ واتهام اولنان كسنه حقنده اقامت حدود متصور دكلدر * لكن مصلحت عامه ضمننده حكم سياست ايله عمل ايدن ولاة وامرا بعض علامات وقراين ايله اتهامى ثابت اولان كسنه لرى مؤاخذه ايدوب ضرب وحبس ايله اقرار جرايمه اكراه ايدرلر * وقضاة عدول بو مقوله سياستدن تنزه ايدوب حكم سياست ايله عملدن استنكاف ايتدكلرينه بو خدمته ملوك سالفه صاحب شرطه عنوانيله معروف بر مخصوص حاكم ووالى نصب ايتديلر * ودخى بنه بعض دولده والئ مذكور قصاص وديت وساير جرم وجنايته متعلق احكام شرعيه وعرفيه يه مأمور اولوب امور مذكوره قضاة وحكام شرعك عهدهٔ ولايتلرندن اخراج وافراز اولندى بعده كيدرك صاحب شرطه اولان والينك حيطهٔ حكم وتصرفى توسيع وقدر ومنزلتى ترفيع اولنوب عظماى دولت واكابر سلطنته توجيه وتفويض اولندى * لكن صغير وكبير ووضيع ورفيعك عامهٔ امورنده حكمى جارى اولميوب بلكه بعض جرايم ايله اتهام اولنان اعيان دولت وساير آحاد رعيتى قدر وشاننه لايق تعزير ايله تأديبه مأمور ايدى * بوندن صكره ديار اندلسده بنى اميه دولتنده صاحب شرطه نك قدر وشانى زياده رفيع اولمغله منصب شرطه ايكى قسمه منقسم اولوب برينه شرطهٔ كبرى وقسم آخرينه شرطهٔ صغرى تسميه اولندى * شرطهٔ كبرى خدمتنه مأمور اولان والى ممالك سلطنتده رؤسا وعمالك رعايايه اولان تعدى وتجاوزلرينى تفتيش وجرملرينه كوره مؤاخذه ايچون موضوع ومنصوب اولوب شرطهٔ صغرى انجق اراذل واشقيانك جور وتعديلرينى منعه مأمور ايدى * ودخى صاحب شرطهٔ كبرى اولان والى ايچون دركاه سلطنتده بر كرسى موضوع اولمغله بهر يوم سراى خليفه ده اول كرسى يه جلوس ايدوب اطراف واقطارده تنظيم امور رعايايه مأمور اولان ولاة وحكامدن رفع رقعهٔ اشتكا اولندقده اقتضاسنه كوره تعزير وتأديبى لازم كلان رجالى احضار ايچون خدام ومباشرين ارسال ايدوب امر وحكمنى اجرا واقتضاسنه كوره ترتيب جزا ايدردى * وشرطهٔ كبرى منصبيله سرفراز اولان والئ كبيرك حكم وسياستى رجال دولته مخصوص اولوب قدر وشانى عالى اولمغله رتبهٔ وزارت ومنصب حجابته اعتلايه موصل ايدى * اما ديار غربده دولت موحدين وقتنده كرچه صاحب شرطه ولايت عامه ايله حكم وتصرفه قادر اولميوب قدر وجاه اصحابى رجاله امرى نافذ وحكمى جارى دكل ايسه ده ينه اوساط ناسى تأديب وتعزيره مرخص اولمغله كبراى اعيان موحدينه تفويض اولنان مناصب سنيه ومراتب رفيعه دن معدود ايدى * بعده كيدرك بو خدمتك عز وشانى درجهٔ اعتباردن ساقط اولمغله اعيان رجال دولت قبولدن استنكاف ايدوب اجانبدن دائرهٔ دولتلرينه منسوب آحاد ناسه توجيه اولنوردى * اما بو عصرده ديار غربده واقع بنى مرين دولتنده دخى منصب شرطه سلالهٔ سلطنته منسوب رجاله ويرلميوب قديمدن منسوب خاندان دولت بنى مرين اولان بعض رجاله تفويض اولنور * وكذلك ديار شرقده واقع دولت اتراكده كاه اعيان قبائل اتراكه وكاه ملك ودولتده انلرى سبق ايدن رجال اكراده تقليد اولنوردى * واشبو ذكر اولنان دولتلرده خدمت مزبوره جلادت وشجاعت واجراى حكومت ايله معروف اولان رجاله تفويض اولنوب قطع مادهٔ فساد ودفع جور وعناد وتخريب مواطن فسوق وتفريق مجامع شرور ايله تأمين بلاد وترفيه عباد ايچون خدمت شرطه شدت وصلابت واجراى حكومت ايله معروف اولان رجاله تقليد اولنمق اختيار اولندى * ودخى اقرار وشهود ايله ثابت اولان حقوق وجناياتده اقامت حدود شرعيه اولندقدنصكره مصلحت عامه ضمننده مراعات اولنان احكام سياسته دخى رعايت اولنور ايدى * والله مقلب الليل والنهار

(فصل)

فصل ثالث اوبوزالتنجی فصلی روی دریاده جهاد وغزا ایچون اعداد اولنان سفاین سلطانیه نظامنه مامور
اولان دریا قپودانی وسائر دونما احوالی بیاننده در * معلوم اوله که قپودانلق منصبی دیار مغرب
وافریقیه ده واقع دولتلرده منتظم سلك اعتبار اولان مناصب رفیعه دن اولمغله بو منصبك صاحبی امرنده
مستقل اولوب * لکن عزل ونصبی وامور کلیه نك نظامی یالکز وزیر اعظملرك رأینه موکول ومفوضدر *
واهل غرب وطوایف بربریه عرفنده قپودان بحره لغت افرنجدن منقول ولام مفخم ایله مستعمل ملنداسی
اطلاق اولنوب بیلرنده قپودانلر بو عنوان ایله مذکور ومعروفدر * ومنصب مذکورك ممالك غرب
وافریقیه دولتلرینه اختصاصی بوندنناشیدرکه ذکر اولنان مملکتلر بحر سفیدك ساحل جنوبیسنده واقع
سبته بوغازندن بندر معمورهٔ اسکندریه وسواحل شامه منتهی وعهد قدیمدنبرو بربریه ضبطنده اولوب
وساحل شمالیسی دخی ینه سبته بوغازندن سواحل شامه وارنجه افرنج وصقالبه وروم ضبطنده اولمغله
طرف جنوب وشمالده واقع بلاد واهالیسی اعتباریله ذکر اولنان بحره بحر رومی وشامی دخی اطلاق اولنور *
واشبو بحرك ایکی جانبنده واقع بلاد وممالکده ساکن اولان رجال احوال بحره وقوف واطلاعده سائر
سکان سواحل وجزایره غالب اولوب خصوصا طرف شمالیسنده متمکن روم وافرنج وقوط طائفه لرینك
وجه معاش وحرب وقتاللری سفاین ایله سیر وسلوکه موقوف اولمغله اکثرا وقاتلری روی دریاده کذار
ایدوب بووجهله احوال بحرده مهارت وممارستلری سائرلرینه غالب ایدی * بناء علیه عهد اسلامدن
اقدم بحر سفیدك ساحل شمالیسنده طوایف روم وقوط بحر مذکورك طرف جنوبیسنده واقع بلاده سفر
وسفاین بیشمار ایله اول جانبه کذر ایدوب قوم روم افریقیه یی وطائفهٔ قوط دیار مغربی بربریه یدندن نزع
وتسخیر واهالیسنی قهر وتدمیر ایتدیلر * وطوایف بربریه دخی ممالك غرب وافریقیه ده قرطاجنه
وسبطله وجلولا ومرناق وشرشال وطنجه امثالی نیجه بلاد معموره یه مالك اولوب وملوك بربریه دن
قرطاجنه ملکی دخی ساحل شمالیده روماقرالی ایله محاربه ومقاتله اوزره اولمغین اسلحه وآلات ولشکر
فراوان ایله مشحون ونیجه اوبر عظیم دونما ترتیب ایدوب بحر مذکورك سواحلنده ساکن اولان رجال عهد
قدیمدنبرو وجه مشروح اوزره مقابله ومقاتله دن خالی دکللر ایدی * وقتاکه قانون خریطهٔ شریعت اوزره
تسییر سفینهٔ خلافت فاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك یدمؤیدلرینه
تسلیم اولنوب عهد سعیدلرنده شیردلان اسلام ممالك مصره مالك اولدقلرنده حضرت عمر حاکم مصر
اولان عمرو بن العاصه مکتوب ارسال ایدوب بلاد مصرك جانب شمالنده واقع بحر سفیدك احوالنی
تعریف ایتمك اوزره امر ایتمکله عمرو بن العاص دخی بحر مذکور بر خلق عظیم ومخلوق جسیم اولوب بشر
ضعیف القوی اول مرکب صعب القیاده سوار وعود کبیر اوزره دود حقیر کبی کشیت وکذار ایدرلر دیو
تحریر جواب ایلدی * مضمون کتاب معلوم خلیفهٔ منیع الجناب اولدقده حضرت عمر رضی الله تعالی عنه
عمرو بن العاصه بحره رکوبدن منعی متضمن امر اکید ارسال ایدوب من بعد شناوران دریای عرفان اولان
اهل ایمانی سفن والواح ایله روی دریاده سیر وسفردن تحاشی ایتملك اوزره تنبیه وتأکید ایلدی * بوندنصکره امر
خلیفه یه امتثالا طائفهٔ عربدن برفرد بحره رکوب ایتیوب انجق بجیله قبیله سینك شیخ ورئیسی عرفجه بن هرثمة
الازدی نام کیمسنه رأی وهواسنه متابعت وبو بابده امر امیر المؤمنینه مخالفت ایدوب عمانه غزا داعیه سیله
فلك عزم واقبالی بحرای خلافده اجرا ایتدیکی خلیفهٔ اسلامه بالغ اولدقده لجهٔ غضبی جوش ودریای قهری
خروش ایدوب اقتحام مرسومه یی کرداب هلاکدن صیانت وسائره موجب عبرت اولمغچون عرفجه یی تأدیب
وتعزیر ایلدی * وعهد فاروقدن معاویه وقتنه دك بو رأی سدید ایله عمل اولنوب طائفهٔ مسلمین بحره
رکوبدن امتناع ایتدیلر * لکن حضرت معاویه سریر ملك ودولته نائل اولدقده اهل اسلامه غزای بحر
ورکوب سفینه یه اذن ویرمکله روی دریاده دخی کفار ایله مقاتله ومحاربه اولنوب جند اسلام اعدای
خاسرینی پامال صدمهٔ قهر ودمار ایتدیلر * وبو بابده حضرت عمرك منعی ومعاویه نك اذنی بوندنناشیدرکه
فی الاصل طائفهٔ عرب سواحل بحردن ابعد بریه وبادیه ده نشأت ایتمکله اوائل اسلامده انشای سفن
ورکوب بحر ایله مألوف اولمیوب وطوایف روم وافرنج جزایر وسواحلده سکون وقرار واکثر ایامده روی

دریاده کشت وکذارا یتملریله صنایع بحریه ده حذق ومهارتلری مبلغ کماله بالغ اولوب بو بابده مسلمینه غلبه لری محقق اولمغله حضرت عمر مسلمینی غزای بحردن منع وتحذیر بیورمشلر ایدی * وقتا که عهد خلافت معاویه ده نیر جهانتاب شرع مبین اطراف وآفاقه پرتو انداز ظهور اولوب اهل اسلام ممالک روم وعجمه استیلای تام واهالیسنی خدمتلرنده استخدام ایتدکلرنده طائفتین مذکورتیندن اصحاب حرف وصنایع بیلدکلری صنعتلری مسلمینه عرض واعلام ایله تقرب ایتدیلر * بو اثناده مهرهٔ فن دریا اولان رجال دخی طائفهٔ عرب ایله ائتلاف واختلاط ایدوب انشای سفن والواح واحوال بحر وریاحه واقف اولان رومی وعجمی ملاحلری اهل اسلام اقتضا ایدن خدمات بحریه ده استخدام ایتملریله علی التدریج سیر وسفر دریایه متعلق امورده مهارت وممارست تحصیل ایتدکدن صکره جهاد بحره رغبت وهمت وترتیب آلات فلک وسفنه مبادرت ایدوب ورای بحرده موجود اولان امم روم وافرنج ایله مقاتله ومحاربه ایچون آلات واسلحهٔ بسیار وعساکر انجم شمار ایله مشحون دونمالر ترتیب ایتدیلر * ودونما خصوصی ثغور اسلامیه دن ساحل بحره قریب مواضعه مخصوص اولوب ممالک شام وافریقیه ودیار غرب واندلس کبی بلاد ساحلیه ده ترتیب اولنمغله خلفای امویه دن عبد الملک بن مروان افریقیه عاملی حسان بن نعمانه ترتیب دونما وانشای آلات دریا ایچون تونسده دار الصناعه وترسانه بنا اولنمق اوزره فرمان کوندروب کفار یدنده اولان جزائر وسواحلی نزع وتسخیر داعیه سنده اولدیغنی اشعار ایتمکله حسان دخی امر خلیفه اوزره تونسده بردار الصناعه بنا وترتیب دونما ایلدی * ودیار غربده امرای اغالبه نک اولی زیادة الله بن ابراهیم بن اغلب وقتنده شیخ الفتیا اسدی غراب نام برقپودان تونس ترسانه سنده انشا واعداد اولنان سفاین ایله ممالک کفاره بادبان کشای عزم واقبال اولوب اعظم جزائر بحر سفید اولان صقلیه یعنی چچلیه جزیره سی ایله قصوره جزیره سنی فتح وتسخیر ایلدی * مع هذا عهد خلافت معاویه بن ابی سفیانده امرادن معاویه بن خدیج نام امیر چچلیه جزیره سنی فتح وتسخیر ایچون کشتی سوار عزم اولدقده فوز وظفر مقدر اولمیوب بعده مرافقت نسیم توفیق ایله بو فتح فیروز امیر ابن اغلب وقتنده اسد بن غرابه روزی اولدی * بوندنصکره افریقیه ملوکی عبیدیین ایله اندلس ملوکی اولان امویه نک بینلرنده نائرهٔ بغی وعدوان زبانه کش التهاب اولوب طوفان قهر وکینلری هیجان ایتمکله هر بری افریقیه واندلس طرفلرنده آخرک حوزهٔ حکم وتصرفنده واقع جزائر وسواحله تسییر جواری منشأت واجرای سفن مقلعات ایله اضرار وافساددن خالی دکل ایدی * واندلسده ملوک امویه دن عبد الرحمن الناصر وقتنده افریقیه واندلس دونمالری ایکیوز قطعه یادخی زیاده سفینه یه بالغ اولمغله اندلس طرفنده موجود امرای مراکب بحریه اوزرینه ملک عبد الرحمن طرفندن ابن دماحس نام برامیر دلیرسردار وقپودان نصب وتعیین اولنوب ودونمالرینک آرامکاهی بجایه ومریه نام لیمانلر ایدی واندلس دونماسی اطراف سواحلده محط فلک وسفن اولان محللردن جمع اولنوب هر سفینه نک تدبیر سیر وسفر وتنظیم لشکر ایچون مخصوص برقپودانی وروی دریاده اعمال شراع ومجداف ایله تسییر واجرا ولیمان وساحلده لنکر ایله حط وارسا اولنمق ایچون بررئیس کاردانی وار ایدی * هرچقانکه اقامت حرب وغزا یابرامر آخر سلطانی اقتضا ایدوب مراکب بحریه وسفاین سلطانیه نک اجتماعی لازم اولدقده اطراف ممالکده واقع امرای دریا یه امر اولنوب وقت وزمانیله بولندقلری محللدن حرکت وموقف اجتماع اولان لیمانده لنکر انداز اقامت اولورلر ایدی * بعده طرف سلطانیدن تجهیز وترتیب اولنان آلات وعساکر ومهمات وذخایر اول سفینه لره توزیع وتقسیم اولنوب مشیران ملک ودولتدن بروزیر دلیر جمله اوزرینه سردار وقپودان نصب اولندقدنصکره موسم معهود ووقت معتادده سلطان انام اول فلک فلکسالری صوب مقصوده تسییر وفتح وغنیمت ایله عودت ایابلرینه منتظر اولورلر ایدی * واوائل دولت اسلامده وخلفای امویه وفاطمیین وقتلرنده شناوران دریای عرفان اولان اهل ایمان عساکر منصوره واسلحهٔ موفوره ایله مشحون ومملو سفاین معموره ایله بحر سفیدک اکثر سواحلنه غلبه واستیلا ایدوب سطوت وصولتلری برحده بالغ اولدیکه ملوک نصارانک دونمای منحوسلری بر وجهله مقاومت ومقابله یه قادر اولمیوب تعاقب امواج فوز ونصرت ایله منصور ومؤید اولدقلری صحایف کتب تاریخده مسطوردر

حتى ميان بحرده ظاهر وبادى والسنهٔ انامده سائر وجارى اولان جزاير عظيمه دن مبورقه ومنورقه وبادبس
وسردانيه وچچليه وقصوره ومالطه وكريد وقبرس جزيره لرينى وملوك روم وافرنج ضبطنده اولان
سائر سواحلى فتح وتسخير واهاليسنى قهر وتدمير ايدوب روى دريايى خس وخاشاك كفر وضلالدن تطهير
ايتديلر * ودخى ديار غربده امراى دولت فاطميندن ابو القاسم شيعى واولادلرى تونسده مهديه
قلعه سندن بالدفعات سفن موفوره ايله جنوه جزيره سنه غزا ايدوب غنايم كثيره ايله عود ورجوع
ايدرلر ايدى * وكذلك ملوك طوايفدن دانيه حاكمى مجاهد عامرى نام امير دلير دخى درتيوزبش تاريخنده
اساطيل موفوره وسفاين مشحونه ايله سردانيه جزيره سنى نصارا يدندن نزع وتسخير ايدوب بعده مدت قليله
مرورنده يشه كفار استرداد واستيلا ايلدى * وسنه تاريخ مزبور خلالنده وسائر اوقاتده غزات اسلام
بحر مزبورك اكثر سواحل وجزايرينه غلبه ايدوب اطراف وجوانبى دونما ايله نهب وغارت ايتمكدن خالى
دكللر ايدى * خصوصا صقليه جزيره سنده ساكن اولان عساكر نصرت شعار مقابله لرنده واقع ايتاليه
ممالكنه بادبان كشاى عزم واقبال اولوب طوايف افرنج ايله بالدفعات محاربه ومقاتله وقتل عام ايله اعلاى
كلمة الله ايلديلر * تكيم خلفاى فاطميين طرفندن جزيرهٔ صقليه ملوكى بنى حسين وقتنده جزيرهٔ مزبوره نك
شرق وشمالى جانبنده واقع سواحل افرنج وصقالبه ايله جزائر رومانيه يه جيوش دريا خروش ايله مشحون
سفاين بيشمار ارسال اولنوب نهنكان بلنك حملهٔ جند اسلام خون كفار ايله بسيط بحرى شفق غون ايلديلر *
شويله كه اهل اسلام عدد وعدد جهتيله شرذمهٔ اشراى كفاره غالب وسواحل وجزايرلك اكثرينه مالك
اولوب حملهٔ قاصمة الظهر مسلمينه بر وجهله تاب وتحمللرى اولمغله كفار نا كسار طلب صلح واستيمان
ايتدكارنده من بعد روى دريا ده دونماى منحوسه لرى كزمك اوزره طرف مسلميندن عقد مصالحه ومهادنه يه
رضا كوسترلدى * بوندنصكره ديار غرب واندلسده ملوك عبيديين وامويه نك بنيان ملك ودولتلرى متزلزل
اولوب همتلرينه وهن وقدرروعجز وقصور طارى اولمغله اشبدا جزاير شرقيهٔ بحريه دن زير حكم وتصرفلرنده
اولان چچليه وكريد ومالطه جزيره لرينه كفار استيلا ايتدكدنصكره سواحل شامه دخى اطالهٔ دست تغلب
ايدوب طرابلس وعسقلان وصور وعكا بلده لريله سائر ثغور شاميه وبيت مقدسه استيلا واول مكان
اقدسده حضرت مسيح عليه السلام ايچون بر كنيسهٔ عظيمه بنا ايتديلر * حتى طرابلس ومالس وسفاقس
حكامى امراى بنى خرزونه دخى غلبه ايدوب اوزرلرينه وضع باج وخراج ايتدكدنصكره دار الملك دولت
عبيديين اولان مهديه قلعه سنى دخى بلكين بن زير بن اولادوا حفادندن اخذ وتسخير ايتديلركه مائهٔ خامسه
خلالنده بحر سفيدده بلكين مزبور نيجه دفعه كفار دوزخ قرارك دونماى منحوسه لرينى پريشان واجساد
خبيثه لرينى طعمهٔ نهنك تيغ بران ايتمشلر ايدى * بو تقريب ايله دولت مصر وشامده دونماى اسلامك
نظامى مختل اولوب الى هذا الآن اقطار مصر وشامده رجالى دخى منقرض ومندرس اولدى * مع هذا
كتب تاريخده مسطور اولديغى اوزره عهد سابقده خلافت فاطميه ودولت عبيديه وقتنده نظام دونما
وسفر دريا غايت كماله واصل اولوب بعده عبيديين دولتى منقرض اولمغله مصر وشامده نظام قديم مختل
ومفقود * وحالا الحق ديار غرب وافريقيه ده فى الجمله باقى وموجوددر * زيرا عهد قديمدنبرو اشبو
بحر سفيدك طرف غربيسى محط سفن والواح اولوب غزاى بحر وسفر دريا ده رجالنك كمال مهارت وممارستلرى
اولمغله بلاد غرب مكر دشمندن امين وسفاين اعدا ليمان خفاده مكيندر * ودخى ديار غربده لمتونه ملوكى
وقتنده منصب والاى قپودانى سلالهٔ بنى ميمونه مخصوص ايديكى فى الاصل باديس نام جزيره نك اعيان
ورؤساسندن اولوب لمتونه سلطانى عبد المؤمنك سطوت قاهره سندن خوف ايتمكله جزيرهٔ مزبوره يى
طوعا عبد المؤمنه تسليم ايله اطاعت ايتمشلر ايدى * منقولدركه بلاد غرب واندلسده بنى ميمونك سفينه لرى
يوز عدده بالغ اولوب اولحوالىده سطوت وصولتلرى معروف ومشهور ايدى * وقتا كه مائهٔ سادسه خلالنده
لمتونه دولتى زائل وملوك موحدين سرير ملك ودولته نائل اولوب بلاد غرب واندلسه مالك اولدقلرنده دونما
خصوصنه زياده اهتمام ايدوب غزوات بحريه ده ملوك سالفه يه سبق وتقدم ايتديلر * ودخى موحدين
دولتنده قپودان دريا احمد صقلى نام بر امير دلير ايديكه اصلى سدديكش قبيله سندن جزيرهٔ جربه ده متوطن

اولان طائفهٔ صدغیاندن اولوب مزبوری جزیرهٔ مرقومه نك بعض سواحلندن طائفهٔ نصارا اخذ واسترقاق ایتمكله نیجه زمان افرنج دیارنده مكث واقامت ودونما ترتیبنده مهارت تحصیل ایتمش ایدی * بعده مرقوم احمدی صقلیه ملكی افرنج یدندن استخلاص واستصحاب ایدوب زمام امور ملكی كف كفایتنه تسلیم وحل وعقد امور مملكتی اكا تفویض ایلدی * بعده ملك مزبور فوت اولوب اوغلو یرینه قائم اولدقده احمد صقلی بعض جرایم ایله اتهام اولنوب ملك مزبوردن خوف ایتمكله تونسه فرار وانده مكث وقرار ایتدكدنصكره ملوك بنی عبد المؤمن طرفندن تونس حاكمی اولان كسنه یه تقرب وانتساب ایلدی اول دخی احمد صقلینك سفرد ریاده مهارت وحزم وشجاعتنه تحسین ایتمكله آنی دار الملك موحدین اولان مراكشده ملك یوسف بن عبد المؤمنه ارسال ایدوب اول دخی قدومندن زیاده محظوظ اولمغله احمدی مظهر عز واكرام ومستغرق دریای انعام ایتدكدنصكره احوال سفر بحره واقف اولمغله بهره یاب منصب والای قپودانی ایلدی * احمد صقلی دخی مكمل دونما ایله بادبان كشای جهاد وغزا وآهنك سفر دریا ایدوب هبوب نسیم توفیق ودستیاری شرطهٔ تأیید ایله بالدفعات دشمن دینه غلبه واستیلا ایتمكله دولت موحدینده نام وشانی مشهور وسبیل جهادده سعیی زیاده مشكور اولدی * منقولدركه قپودان مزبورك عهد وزماننده سفاین اسلام كثرت وقوتده برمرتبه یه بالغ اولدیكه سلف وخلفده ملوك اسلام وافرنج میاننده مثل ونظیری مشهود ومسموع اولمدی * وقتاكه ملوك ستوده سلوك اسلامدن مرحوم سلطان صلاح الدین یوسف ابن ایوب اورنك ملك ودولته تصدر اولنوب ثغور شامی افرنج یدندن نزع وتسخیر وبیت مقدسی ادناس شرك وكفردن تنظیف وتطهیر داعیه سیله اقامت فریضهٔ جهاده قیام ایتدكده سر جمله ملوك نصارا سلطان صلاح الدین مدافعه امرنده همدست ووفاق اولوب علی الخصوص قبله ومعبدلری اولان بیت مقدسی محافظه وابقا ایله تعبدزعمیله امداد واعانته قیام وهر طرفدن آلات وعسكر ایله مشحون دونمای منحوسلری رسیدهٔ ساحل شام اولدی * لكن امد مدید وعهد بعیددنبرو دونمای كفار سواحل شامده مسلمین ایله محاربه واكثر ایامده غلبه واستیلا ایدوب سفاین افرنج عدد وعدد جهتیله سلطان صلاح الدین طرفندن اسكندریه لیماننده مربوط اولان دونمادن اوفر واكثر اولمغله ملك صلاح الدینك غزای بحرده افرنج ایله مقاومتدن عجز وضعفی مقرر اولیجق عصرنده ملوك موحدیندن فرمانفرمای ممالك غرب اولان ملك یعقوب منصور غزای بحر ایله معروف ومشهور اولمغله مزبوردن دونما امداد ایله استعانته مضطر اولوب اعیان دولت ایوبیه دن سابقا ملوك دیار شیزر اولان بنی منقذ سلاله سندن عبد الكریم بن منقذ نام برمرد خجسته تدبیری بوخصوصه نامزد خدمت سفارت ونامه ایله ارساله عزیمت ایلدیكه سلطان صلاح الدین شیزر مملكتنی مزبور عبد الكریمك یدندن اخذ وطلبه قیام ایتدكده عبد الكریم بلانزاع ربقهٔ اطاعت سلطانی قلادهٔ رقبهٔ طاعت ایتمكله سلطان مشار الیه ینه حكومت شیزری یدنده تقریر وابقا ایتمشیدی بناء علیه عبد الكریم ایله ملك یعقوب منصوردن دونما استمدادینی متضمن برمكتوب محبت اسلوب وبلاغت مصحوب ارسال ایلدیكه ادبای عصردن فاضل بیسانی نام بركاتب بی مثل ومدانینك انشا واملاسیله مرسوم ایدی * لكن مشاهیر بلغای دوراندن عماد اصفهانی فتح قسی فی الفتح القدسی نام تألیف خطیر وتاریخ عدیم النظیرنده ثبت وتحریر ایتدیكی اوزره فاضل بیسانی نامهٔ مذكورك عنوانده كلام بلاغت نظام * فتح الله لحضرة سیدنا ابواب المناجح والمیامن * ایله افتتاح وابتدا ایتمكله عبد الكریم مكتوب مزبوری ملك یعقوبه تسلیم ایتدكده سرنامهٔ كتابده ملك منصور سیدورئیس عنوانیله مذكور اولوب امیر المؤمنین خطابیله كندویه تعظیم وتبجیلدن اعراض وتجافی اولندیدو ملك یعقوب منصور تعبیر مذكوردن زیاده دلگیر اولوب كرچه آیین ملوك اوزره سفرا حقنده جاری اولان مراسم اكرامده بحسب الظاهر قصور ایتمدی اما سلطان صلاح الدینك مطلوب ومأمولی اولان ارسال سفاین ایله امداد واعانت خصوصنه مساعده ایتیوب طرفندن جواب اولق اوزره ارسال ایتدیكی نامه ده خصوص مذكوره دائر حرف تحریر ایتمدی * بو تقریردن معلوم اولدیكه ملوك غرب روی دریاده اهل حرب ایله محاربه ومقاتله خصوصنده سائر دوله غالب اولوب ترتیب لوازم دونما واعداد مهمات دریاده ملوك شرقه سبق وتقدم ایتمشلردر * زیرا جانب شرقده

ملوك مصر وشامك دخی خصوصنه اهتمامده همتلری قاصر اولمغله اکثر سواحل مصر وشام وبیت مقدسه طائفهٔ نصارا مستولی اولوب سلطان صلاح الدین وقتنه كلنجه اول مهابط وحی ورحمت ومحافل دین وملت اولان بقاع مبارکه ومشاهد مقدسه محط رحال کفر وضلال ومجمع اشرار وارذال ایدی * بوندنصکره وقتا که دیار غربده ملك یعقوب منصورك آفتاب اقبالی غروب ایدوب ملوك موحدینك مهر منیر دولتلری افق غیبدن طالع اولمقده طوایف منحوسهٔ افرنجدن جلالقه طائفه سی اکثر بلاد اندلسه استیلا ایدوب مسلمینی ساحل مضیق بحره الجا وبحر سفیدك جانب غربیسنده واقع جزیره لرده دخی استیلا ایتملریله طائفهٔ نصارانك بسیط بحرده قوت وصولتلری مزید وسفینه وکشتیلری کثیر اولوب اهل اسلام دونمااسنده کفاره غالب ایکن سفینهٔ اسلام عدد وقوتده سفن کفار ایله مساوی اولدی * تکیم دریا غربده زمانه ملوکندن سلطان ابی الحسن آهنك غزای بحر ایدوب طائفهٔ افرنج ایله محاربه یه آماده اولان سفینه لری دونمای کفار ایله من جهة العدد برابر ایدی * بوندنصکره کیده رك ضعفه قوت وعزاة موحدینه قلت کلکله دونمای اهل اسلام سفاینی افرنجدن اقل اولوب قوت وغلبه لری وهن وضعفه منقلب اولدی * زیرا عن اصل سفر دریا وترتیب دونما خصوصی اندلس دولتنه مخصوص اولوب اندلس قپودانلری استیلای کفار ایله طعمهٔ نهنك شهادت اولمقده بقیهٔ اهل اسلام دیار غربه نزول ایدوب واهل غربك اکثری دخی قبائل عرب کبی بادیه نشین اولمغله ترتیب دونما واحوال دریاده مهارت وممارستلری قاصر ایدی * اما طائفهٔ افرنج عهد قدیمدنبرو سواحل وجزائر بحر سفیدده ساکن ومتوطن اولوب تحصیل قوت ومعاش ایچون بسیط بحرده سیر وسفر ایله مالوف واحوال دریاده مهارت وممارست ایله موصوف اولمغله اهل اسلامك سفینهٔ عزم وهمتلری کرفتار کرداب اختلال اولمقده ینه قوت اصابه لری فعله چیقوب مسلمینه غالب ومستولی واهل اسلام اوبابده بیکانه واجنبی مثابه سنده اولدیلر * اکرچه دریا قپودانلرندن بقیهٔ اسلاف بعض کمسنه لر موجود ایسه دخی لکن فن دریاده ماهر اعوان وانصارلری اولمغله لدی الحاجه نااهل کمسنه لری وظیفه وعلوفه ایله بعض سفاینه توزیع ایدوب غزا وجهاد داعیه سیله عزیمت اولنمقده اول قپودانلرك دلالت واعانتلری مراد اولنان محله توجه اولنور * بناء علیه حالا ینه مغرب دیارنده واقع دولده قپودانلق منصبی محفوظ ومرعی اولوب وانشای سفن ایچون دار الصناعه موجود ودونما لوازمی مرتب ومعهوددرکه بعض سواحل وجزایر کفاره غزا ایچون تدارك آلات ومهماتدن خالی دکللردر * واهل غرب میاننده کتب زیج وجفردن منقول اوراق اوزره معروف ومشهوردرکه عاقبت اهل اسلام ینه طائفهٔ نصارایه غالب ومستولی اولوب هبوب نسیم توفیق ایله ورای بحرده اولان اندلس دیارینی افرنج یدندن نزع واسترداد وبوفتحك ظهوری سفاین دونما ایله میسر دردیو اعتقاد ایدرلر * والله ولی المؤمنین

(فصل)

فصل ثالثك اوتوزیدنجی فصلی اصحاب سیف وقلمك ملك ودولتده بحسب الرتبه رجحان وتفاوتی بیانندهدر * معلوم اوله که سیف وقلم ملك ودولتده توأم ونظام سلطنتده ایکی رکن اقومدرکه ملوك وسلاطین ربط معاقد امور ونظم مصالح جمهوره انلرله توسل ایدرلر * لکن مبادئ ملك ودولتده واوائل ظهور سلطنتده سیفه احتیاج قلمدن اشد واقوی اولوب اصحاب سیوف ارباب اقلامدن زیاده معتبر اولور * زیرا طورده قلم سیفه معاونتده شریك اولمغله تابع وخادم مثابه سنده در کذلك بوندن اقدم بسط وتمهید اولندیغی اوزره اواخر ملك ودولتده ضعف عصبیت ایله قوای مالکه وهن وخلل طاری اولوب استیلای شیب وهرم ایله مزاج دولت علیل واهلی قلیل اولمقده دخی رجال سلطنت حمایهٔ دولت ومدافعهٔ اعدا اده اصحاب سیف ایله استظهار واستنصاره محتاج اولمغین اول امرده تیغ وشمشیر عون ونصیر اولدیغی کبی انتهای کارده دخی مرجع ومصیر اولور * بوتقدیرجه اوائل واواخر دولتده سیف قلمه غالب اولوب اصحاب سیفك جاه ونعمت وقدر ومنزلتلری ارباب اقلامدن اکثر واوسع اولور * اما اواسط ملك وسلطنتده اصحاب دولت معاونت سیفدن فی الجمله مستغنی اولوب قلم سیف اوزرینه آمر وحاکم وسیف اول وقتده خادم اولور * زیرا اواسط

سلطنتده مبادئ ملك ودولتك تمهيد وتشييدی امری تمام اولوب مدافعهٔ اعدا وغلبه واستيلا مقرر اولمغله مشاغل حرب وقتالدن فراغ ميسر اولمغين رجال دولتك هم وعزمی انجق ثمرات ملك ودولتی تحصيله مقصور واظهار مراسم عز وشوكت ايله تفخر ومباهاته محصوردر * بو امرك حصولی ايسه دستيارئ قلم چابك رقه منوط وموقوف اولمغله انلك حكم وتصرفی مناط احكام ومرجع حكام اولوب ليل ونهار ساق اقدام اوزره قائم اولور * اما بو اثناده سيف صارم بستر نيامده نائم اولوب مگر بعض اوقاتده دفع غائلهٔ فتنه وسد فرجه ايچون رقدهٔ استراحتدن تنبه وتيقظ ايله سر بر اوردهٔ ظهور اوله * بو تقديرجه اواسط ملك ودولتده ارباب اقلام مزيد عز ورفعت وجاه وثروت ايله سربلند ومحرم حريم دولت اولوب سلطان انامه مزيد تقرب واختصاص وتردد وانتساب ايله اصحاب سيوفه سبق وتقدم ايدرلر * زيرا بو طورده قلم واسطی نسب واسطة العقد دولت وتحصيل منافع سلطنت وتقويم مصالح امته آلت اولوب رؤساى جنود واهل سيوف نظرملوكدن دور ودائرهٔ قربدن مهجور * بلكه بو ادوارده قهر سلطانی ايله خوف وخشيتدن خالی دكللردر * حتی خلفای عباسيه‌دن منصور خليفه ابو مسلم خراسانی‌يی دار الخلافه‌يه قدوم ايله امر ايتدكده ابو مسلم امتناع ايدوب واعتذاری متضمن خليفهٔ مشار اليهه تحرير وارسال ايتديكی مكتوبك عنوانتده (اما بعد فانه مما حفظناه من وصايا الفرس اخوف ما يكون الامراء اذا سكنت الدهماء) * كلامی دخی بو معناده وارد اولمشدر * يعنی ادای مراسم عبوديتدنصكره حكمای فرسدن منقول ومأثور اولوب صدرا عن صدر صحايف صدورده مرسوم ومحفوظمز اولان وصايای جليله دندركه امرا ورؤسانك سطوات ملوكدن زياده خوف وخشيتلری امواج حرب ووغا سكون بولوب ملوك وسلاطينك سر برآسايشده مشاغل حرب وقتالدن مأمون الغائله اولديغی وقتده‌دردیدی * سنة الله تعالی فی عباده

(فصل)

فصل ثالثك اوتوز سكزنجی فصلی ملوك وسلاطينه مخصوص اولوب سائر رجال دولتدن ممتاز اولدقلری زی وهيئت وطرز وقيافت وسائر شعار دولت وسلطنت اولان امور بياننده‌در * معلوم اوله كه ملوك وسلاطينه مخصوص نيچه اطوار واحوال موجوددركه انلر ايله امرا ورؤسا وخواص ندمادن ممتاز اولوب اول اطوار مخصوصه‌ده آخری تشريكه مجال اولمز * بناء عليه اشبو فصل مذكور اول اموری بيان ايچون معقود اولوب علم ومعرفتمز مقداری ذكر وتحريرينه تصدی اولندی (آلت) ازجمله شارات ملك ودولت اولان اموردن الويه واعلام وآلات مهترخانه‌دركه ملوك وسلاطين اثنای سير وسفرده صغير وكبير سنجاقلر آچوب طبل وسرنا وسائر آلات اتخاذيله غريو كوس حشمتی رسانيدهٔ هفت چنبر چرخ برين ايدرلر * عمدهٔ اساطين حكمت اولان حكيم ارسطويه منسوب كتاب سياستده مسطور ومحكی اولديغی اوزره ملك ودولتده آلات موسيقهٔ مهترخانه ترتيبنك سر وسببی اولدركه بونلرك اصوات هائله‌لری نفوسده تأثير ايدوب طبعه دهشت ايراث ايتمكله اثنای حرب وغزاده قلوب اعدايه القای رعب وهراس ايچون وضع وترتيب اولنمشدر * فی الحقيقه بونلرك تأثيری وجدانی وروحانی برحالت اولوب معارك حرب وقتاله حاضر اولان رجالك جمله‌سی كندی وجدانلرنده بو امرك حصولنی اذعان ايدرلر * اگر كتاب مزبورده مسطور اولان سبب فی الحقيقه ارسطويه منسوب اولوب اندن صدوری واقع اولديغی صورتده دخی سبب اصلی اولميوب فی الجمله علت اولمغه صالح اولور * بلكه بو بابده حق وصواب ورأی مستطاب اولدركه نفس انسانی الحان طيبه ونغمات لذيذه استماع ايتدكده طبعنده كمال نشاط وانبساط حاصل اولوب مزاج روحه برنشأهٔ غريبه واصل اولوركه انكله صعب ودشوار اولان امورك حصولنی استسهال ايدوب عزم وتوجه ايتديكی شيئك تحصيلنده موفق تسهيل وتهوين وتنسيق اكانوطين ايله اول شيئك حصولنه سعی واقدام ايدر * حتی بو حالت بهايم وانعامده دخی موجود اولوب هنگام سير وسفرده سوق ابل وخيل ايچون بعض نغمات والحانه آغاز اولندقده حيوانه تأثيرا يتمكين مدت مديده مسافهٔ بعيده‌ده كمال سرعت ايله سير وحركت ايتديكی مشهور ومعلومدر * علی الخصوص الحان واصوات نسب موسيقيه مطابق اوزان مخصوصه‌نواصول معموله اوزره

ترنم اولندقده طبعه زیاده تأثیر ایدوب تهییج شوق وسرور ایتدیکی اصحاب وجد وشهودك مشهودلریدر * بناء علی ذلك ملوك عجم معارك حرب وقتالده طبل وسرنا وسائر آلات غنا ترتیب ایدوب دائما مادام موکب سلطانیده حاضر وآماده اولان مهتران خوش ادا اجرای صنعت غنا ایتمکله نفوس شجعانی حرب وقتاله تحریك ایدوب سبیل غزاده بذل روح ایدرلر * وبزم دخی بعض حروب عربده مشهودمز اولمشدرکه پیشگاه موکب سلطانیده نغمهٔ شیرین ایله برقاج مغنی شاعرلر انشاد شعر وقصیده ایدوب لطف وحسن صدالری قلوب ابطال ونفوس شجعانه ناخن زن تأثیر اولمغله مردان تبرداران میدان کارزاره خطوه جنبان اقدام اولوب هر شجیع وبهادر طرف اعداده کندی قرینیله جنك وپرخاشه قیام ایلدی * شویله که تأثیر شراب شوق ونشاط ایله مست ومدهوش اولوب زهرابهٔ منیه یی کلجام امنیه کبی نوش ایتدیلر * وینه دیار غربده بعض ملوك زناته دخی مواطن حرب وقتالده پیشگاه صفوفه برقاج شاعری تقدیم ایدوب لهجهٔ خوب وطرز مرغوب اوزره صوت شیرین ونغمهٔ رنگین ایله جبال راسیاتی یرندن تحریکه قریب ادالر ایلیوب نیجه جبان ضعیف الجنانی تشجیع وحرب وغزایه تهییج ایله موتی تسهیل وتهوین ایتدیلر * وقوم زناته بیننده شاعرمز بورلك آغازه ایتدیکی نغمه یه تاصوكایت اسمیله مرسوم اولوب بربریه لسانی اوزره نغمهٔ مزبوره نك اسم مخصوصیدر * والحان ونغماتك نفوسده تأثیرینك اصل وسببی اولدرکه حسن صدا ولطف غنا ارواحی بسط وتحریك ایدوب حرارت غریزیه یی انعاش ایتمکله نفسنده برکونه فرح ونشاط وسرور وانبساط حاصل اولورکه جوهر شجاعت ایله آراسته اولور * تسکیم نشأهٔ صهباده دخی بو خاصیت موجود اولمغله قلبه قوت ویروب جبانی تشجیع ایدر * اما ملك ودولتده تکثیر الویه واعلام وتلوین واطالهده اهتمامدن مقصود انجق اعلان حشمت واظهار مهابت اولوب تحتنده صف کشیدهٔ تحزب واجتماع اولان رجاله باعث اقدام وشجاعت اولمغله معارك حرب وقتالده هول ودهشته بادی اولور * ونفوس وارواحك الویه واعلام واصوات هائله دن تأثر وانفعالی امر ضروری اولوب تهویل قلوب اعدایه باعث اولدیغی اسرار عجیبهٔ الهیه دندر * والله الخلاق العلیم الخبیر الحکیم * معلوم اوله که الویه واعلام وسائر اسباب عز واحتشام عدد ولسان آلات وادوات دولتلرك قوت وشوکتده حال وشانلرینه قیاس ایله متفاوت اولوب دائرهٔ سلطنتك وسعت وعظمتنه نسبت ایله قلت وکثرتده مختلف اولور ۞ ودخی ملك ودولتده نصب علم وعقد لوا عهد قدیمدن برو شعار حرب وغزا اولوب زمان بعثت وعهد نبوتده واندنصکره ایام خلافتده طوایف اسلام مواطن حرب وقتالده الویه واعلام اتخاذندن خالی اولمدیلر * اما طبل وکوس وسرنا وسائر آلات غنا استعمالی اوائل ظهور اسلامده جاری اولمیوب اصحاب وتابعین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتنك اعاظم وفخرلری امر دینه مقصور واتباع سنن سنیهٔ سید المرسلینه محصور اولمغله تکلفات مراسم عز وشوکته اعتبار ایتمدیلر * بعد ذلك ایام خلفا مندرس ومنقضی وطور خلافت ملك وسلطنته منقلب اولوب اهل اسلام لذائذ دنیویه یه میل ورغبت واهل دول سالفه دن طوایف فرس وروم ایله الفت وموانست ایتدکلرنده قبل الاسلام قیاصره واکاسره دولتلرنده جاری اولان مراسم ملك ودولت واسباب عز وحشمته طوایف فرس وروم طائفهٔ عربی سوق ودلالت ایتمکله اجرا واستعمالنه میل ورغبتلری تعلق ایلدی * بناء علیه عهد فرس ورومده حریر وقماشدن منسوج رنکارنك متعدد الویه واعلام اتخاذی دأب مرسوم اولمغله ملوك اسلام دخی استحسان ورغبت ایدوب کندیلردن ماعدا عمال وولاة اطرافه دخی عقد لوایه رخصت ویردیلر * وچوق کره خلفای عباسیه وعبیدیین وقتلرنده سرعسکرلره وسرحد محافظلرینه خلیفه کندی طرفندن عقد لوا ایدوب سرای خلیفه دن یا اول امیرك کندی منزلندن لوای زرمعقوق سلطانی مرتب آلای ایله اخراج اولندقدنصکره صوب مقصوده عزیمت اولنور ایدی * شویله که موکب خلیفه ایله قائد الجیش اولان امیرك دائره سی بیننده فرق وامتیاز اولمیوب انجق قلت وکثرت اعلام ایله یاخود لوای سلطانی یه مخصوص لون ورنك ایله ممتاز اولور ایدی * تسکیم عهد خلافت بنی عباسده خلفایه مخصوص اولان لوای ظفر التوانك لونی سیاه اولوب امویه وقتنده کشتهٔ شمشیر دوروی غدر اولان سادات بنی هاشمه حزن وتأسفلرینی اعلان وبنی امیه نك قبح وشناعتلرینی تذکیر واظهار ایچون لوای سیهفام

اتخاذی شعار دولت اولمش ایدی * حتی بونلره شاشی بنی عباسه مسوّده تسمیه اولندی * بعده سلالهٔ
بنی هاشمدن علویه ایله عباسیه بیننه تفرقه دوشوب عصرا بعد عصر هر طرفده سادات علویه دعوای
خلافت ایله بنی عباس اوزرینه خروج ایتدکده علویه عباسیه یه زی وشعارده مخالفت قصدیله جبههٔ غرالری
کبی رایت بیضا اتخاذ ایتمکله السنهٔ انامده مبیضه عنوانیله مذکور اولدیلر * کذلک دیار غربده بنه
سلالهٔ سادات علویه‌دن خلفای عبیدیین ایله دیار شرقده طبرستان وصعده‌ده بنی عباس اوزرینه علم افراز
خروج وظهور اولان طائفهٔ شیعه‌نك وبدعت رفض واشاده داعی اولان جبابرهٔ قرامطه‌نك دخی لوالری
بیاض اولوب خلفای عباسیه یه بغض ومخالفتلرینی بو وجهله اعلان واشعار ایتدیلر * وقتا که مأمون
خلیفه خاندان نبوت وسادات علویه یه محبت ومتابعت قصدیله جامه ودستار وزی وشعارده لون سوادی
ترك ایدوب طوطی کبی طراز اخضر ایله سرسبز اولدقده ماننده نخل طوبی عقد لوای خضرا ایلدی * ودخی
اوائل اسلامده واقع خلفا وقتنده الویه واعلام وآلات غنا عدد وکثرتده حدّی تجاوز ایدوب خصوصا
سلالهٔ عبیدییندن عزیز بن نزار دیار شامی فتح وتسخیر قصدیله عازم اولدقده بشیوز مقداری کوندر وسنجاق
وبشیه اول مقدار کرنای وسرنا ایله رایت افراز عز وحشمت اولدی * ودخی دیار غربده بنی صنهاجه ایله سائر
ملوك بربریه وقتنده عقد اولنان لوالر لون واحدده مقصور اولیوب حریر خالصدن منسوج والوان عدیده ایله
ملون وزر وزیور ایله مزین الویه واعلام اتخاذ اولنوب امرا وعمال اطرافه دخی وجه مشروح اوزره عقد
لوایه اذن ورخصت ویردیلر * بعده بنه دیار غربده ملوك موحدین ایله انلر نصکره ظهور وخروج ایدن ملوك
زناته طبل وکوس وکوندری سلطانه قصر ایدوب عمال وامنایه رخصت ویرمدیلر * وانلرك وقتلرنده ملوك
برمحله امالهٔ لجام نهضت ونقل وحرکت ایتدکده علمداران ومهتران ورای موکب سلطانیده بشقه بر دائره
اولوب اول کروه برشکوهه ساقه تسمیه اولنور ایدی * ودخی ذکر اولنسان دولتلرده الویه واعلامك
کثرت وقلتی دائرهٔ دولتلرینك عظم ووسعتی ورجالنك میل ورغبتی اعتباریله مختلف اولوب هر دولتده بر عدد
مخصوص معتبر اولدی * دیار غربده ملوك موحدین ایله اندلسده بنی احمر عدد سبعه ایله تبرك قصد ایدوب
لوالری بدی عددی تجاوز ایتمدی * وانلر نصکره ملوك زناته وقتنده کاه اون وکاه یکرمی عدد لوا عقد اولنوب
هر دولتده بر کونه آیین وشعار اعتبار اولنسدی * وبنه دیار غربده مشهود چشم شهود مز اولدیغی اوزره
سلطان ابی الحسن ایامنده سلطانه مخصوص یوز عدد طبل ایله کبیر وصغیر الوان حریر ایله ملون وتار وزرین ایله
منسوج ومزین بنه یوز عدد سنجاق اتخاذ اولنوب وایام حربده عمال وولاة وقواد عساکره کرباس کتاندن
معمول انجق بر لوای صغیر ایله بر کوچك طبل اتخاذ ینه رخصت ویرلدی * اما دیار شرقده بو عصرده
موجود اولان دولت اتراکده معتاد ومرسومدر که برمحله نقل ونهضت یا غزا وجهاده عزیمت اولندقده توغ
پرفروغ شکلنده آویزه‌مو بین ایله زینسده بر لوای کبیر عقد اولنوب واول لوای عظیم پیشکاه لشکره تقدیم
اولنورکه لسان اتراکده اکا شالش وچالیس تسمیه اولنور * وسلطان اتراکك رأسی اوزره محمول بر لوای
آخر دخی معقود وموجوددر که بینلرنده لوای مزبور عصابه وشطفه عنوانیله مرسوم اولوب ملوك اتراکه
مخصوص اولان آیین وشعاردن وزرا وامرا استعمالندن ممنوعلردر * بونلردن ماعدا سیر وسفرده صغیر
وکبیر متعدد بیراقلر دخی آچوب لسان اتراکده اول بیراقلرك هر برینه سنجاق ومجموعنه سناجق دیرلر *
ودولت اتراکده طبل وکوس استعمالی دخی کثیر اولوب قدر مخصوص وحدّ معهودده مقصور اولمغله امرای
لشکر ورؤسای عسکر مرادایتدکاری مرتبه تکثیر وتوفیره مأذون ومرخصلردر * وبنه فی عصرنا هذا
دیار اندلسده طوایف افرنجدن جلالقه طائفه سی دخی سیر وسفرلرنده الویه واعلام اتخاذ ایدوب لکن
عددده قلیل وقدّی بغایت طویل اولمق اوزره مسموعدر * کذلك طائفهٔ جلالقه معارك حرب وقتالده
ترتیب آلات غنا ایدوب سرنا وبوری وکمان وطنبور کبی قبیل سازلری استعمال ایدرلر که حسن ادا ولطف
غناده تناسب موسیقی یه رعایت ایتدکاری منقولدر * وکذلك ورای دیار غرب واندلسده واقع ملوك
اعجام دخی جلالقه طائفه سی کبی اولوب طبل وعلملری انلرك رسم وآیینلرینه موافق اولدیغی رسیدهٔ سمع
تمیزمزدر * وبنه آیین ملك ودولت وشعار سلطنت اولان امورلریری دخی منبر وسریر وتخت وکرسیدرکه

ملوك

ملوك وسلاطين مجلسلرنده جلوس وقرار داده صدوروارڪاندن امتيازايچون برمحل مخصوص اختيار
ايدوب بعضيلري منبروكرسى كبي برمكان رفيعده مربع نشين عزووقار وبعضيلري دخي تخت وسرير اوزره
متوسد زربالش جاه وجلال اولورلر * وعهد اسلامدن مقدم موجود اولان ملوك فرس وروم ده
بو قاعده يه مراعات اولنوب قياصره واكاسره زروزيور ايله آراسته تخت وسرير اوزره جلوس ايدرلرايدى *
حتى سيادت نبوت ايله رياست سلطنتي جمع ايدن سليمان بن داود صلوات الله على نبينا وعليهما حضرتلري
عاجدن مصنوع بر تخت زرين اوزره جلوس بيوروب انس وجن ووحوش وطيوره فرمانفرماى حكم
الهى اولورلرايدى * لكن ملوك ايچون تخت وسرير اتخاذى اواسط دولتده سلاطينك تزايد
عزوشوكت ايله ترفه وتنعملرى وقتنه مخصوص اولوب ابتداى ظهورسلطنتده جارى اولمديغى بوندن اقدم
ذكر اولنمش ايدى * ودولت اسلاميه ده ابتدا تخت وسرير اوزره جلوس حضرت معاويه نك خلافتى
وقتنده حادث اولديكه بو بابده مسلمين ايله استشاره وانلردخى رأى واستحسان ايتمرايله تخت وسرير اتخاذ
ايدوب بعده سائر ملوك اسلام دخي حضرت معاويه يه اتباعا اريكه نشين عزوتمكين اولديلر * وعمروبن
العاص ممالك مصرده خليفه طرفندن بروجه استقلال حاكم ووالى ايكن دار الامارتده كندويه مخصوص
اولان قصرده اشراف عرب ايله همزانوى صحبت اولوب مجلسده صدر رفيعه جلوس ايتمزايدى مع
هذا قبل الفتح مصرده قبط ملكى اولان مقوقس عمروبن العاصك قصرنده هرچندكه زيارتنه كلهانكله
بيله آيين ملوك اوزره طائفهٔ قبط يدلرنده بر آلتون تخت كاوب مقوقس عمروك مجلسنده واشراف اصحاب
حضورنده اول تخت زرين اوزره جلوس ايدردي * زيرا حين فتحده عمروايله مقوقس بيننده جارى اولان
صلح وصلاحده مجلس اميرده تخت زرين اوزره جلوسه رخصت شرط اولنوب مقوقس بو وجهله عقد ذمت
ايتديكندن ماعدا طائفهٔ عرب قتنده مقتضاى فطرت بدويت اوزره مراسم ملك ودولت واسباب
عزوحشمت مرعى ومعتبر اولمديغله عمروبن العاص وسائر اصحاب سعادت اختصاص عهدم وفا ايله
مقوقسه مساعده ايتديلر * وخلفاى امويه دنصكره ملوك اسلاميه دن عباسيه وعبيديين وسائر سلاطين
شرق وغرب دخي تخت وسرير اتخاذ ايدوب اكاسره وقياصره دن اغتنام اولنان سريرواريكه لر اوزره
جلوس ايتديلر والله مقلب الليل والنهار (سكه) وبنه شعار ملك ودولت وآيين عز وحشمت اولان
امورك بري دخي سكه امريدركه بين الناس تعامل وتعاطى اولنان نقود رايجه دن صفحات دراهم ودنانير
اوزره طبع وضرب اولنان نقش مخصوصدن عبارتدر * اصلي بوايدركه آهن وحديددن معمول
بر صفحهٔ مستويه اوزره بعض آلات ايله صور واشكال مخصوصه يا بعض كلمات مقلوبه والفاظ معكوسه
رسم اولندقدنصكره اول سكهٔ آهنين وجوه دراهم ودنانيره ضرب وطبع اولندقده ابدا اولان نقوش
صحيفهٔ درهم وديناردم منطبع ومرتسم اولوب والواح نقودده اول صور مقلوبه استقامت اوزره ظاهر
اولور * لكن رواج نقودده تصحيح وزن وعيار لازم ومهم اولمغله ابتدا ذهب وفضه نارده مرة بعد اخرى
ذوب وسبك ايله تخليص وقدر مخصوص اوزره اشخاصى قطع وتخصيص اولنوب بعده اوزرينه سكه ضرب
وطبع اولنور * ودخي تصحيح عياردنصكره اكر اجناس نقودك اشخاص وامثالى وزن مخصوص اوزره
قطع اولنوب جملهسى وزن ومقدارده مساوى اولورسه بين الناس تعامل ورواجى عدد ايله جارى اولور
* واكر اوزان مختلفه اوزره سبيكه سبيكه قطع اولنوب قدر ووزنده اتحاد ومساواته اعتبار اولنمزايسه
تعامل ورواجده ميزان وترازو ايله وزنه اعتبار اولنور * ودخي معلوم اولهكه لفظ سكه فى الاصل لسان عربده
آلت ضرب اولان مطرقهٔ آهنينه موضوع اسم اولوب بعده انك ضربى وتأثيريله وجوه دراهم ودنانيرده
مرتسم اولان نقش ورسمه بطريق النقل اطلاق اولنيدى * بوندنصكره دخي دار الضرب سلطانيده تصحيح
عيار وقطع وضرب نظامنه مأمور اولان نظار وامثالنك خدمت ونظارتلرينه نقل واطلاق اولنوب عرف
دولتده لفظ سكه نظارت ضرب منصبنه مخصوص علم اولدى * بوندنصكره معلوم اوله كه سكه نظارتى
خدمات ملك ودولتدن بر وظيفهٔ ضروريه دركه مدار نظام امور وباعث انتظام مصالح جمهور اولان اجناس
نقودك رايجنى كاسدندن وصحيحنى فاسددن نقد وتمييز ايچون موضوع اولمغله وزن وعيارنده صرف نقديتية

اهتمام ايدلكده غش وفساددن امن وسلامتنه نشان وعلامت اولان سكۀ سلطانيه ايله مضروب ومسكوك
اولدقده ناسه وثوق واعتماد حاصل اولوب معاملات انامك نظام وانتظامنه باعث اولور * وقبل الاسلام
ملوك فرس وقتنده دخى اجناس نقودده رسم سكه جارى اولوب صفحات دراهم ودنانيرصور واشكال
مخصوصه ايله مرسوم ومصور ايدى * ملوك فرسك بعضيلرى كندى شكل وصورتنى وبعضيسى برقلعه
ياحيوان يا برغيرى شيئك صورتنى نقش سكه اعتبار ايدوب وجوه دراهم ودنانيرى بووجهله مرسوم ومسكوك
ايدى * وقتا كه ظهور سكۀ اسلام ايله بازار كفر وضلال باطل اولوب شرذمۀ كفارك نقدينۀ امانيلرى
كاسد وخولياى تصورلرى فاسد اولدقده طائفۀ عرب مقتضاى طور بداوت اوزره امر دنياده دقت وكافتدن
برى اولمغله اهل اسلام سكه نظامندن غافل اولوب عهد بعثتدن مقدم بين العرب جارى اولان نقود غير
مسكوكه اوائل اسلامده دخى رائج اولدى * وعهد خلافت فاروقده اهل اسلام ممالك فرسه غالب وكنوز
كسرايه مالك اولدقلرنده دسترس اغتنام اولدقلرى دراهم ودنانير مسكوكه اهل فارس بيننده نقد
وعدايله رائج ايكن طائفۀ عرب وزن ايله صرفه مألوف اولمغله دراهم فرسى نقود عربيه كبى وزنله حساب
ايدوب معدودى موزونه رد طريقيله تعامل وتعاطى ايدرلر ايدى * لكن دولت اسلامك سكه وعيار
امرنده مساهله ومسامحه لرى سببيله اجناس نقودده غش وفساد ظهور ايدوب معاملات انام مختل النظام
اولدقده رائجى كاسددن فرق وتمييز ايچون حفظ سكه وعيار ايله تصحيح نظام انام لازم اولمغين كبار تابعيندن
سعيد بن مسيب وابو الزناد روايتلرى اوزره يتمش درت تاريخنده مدايني نقلى اوزره يتمش بش سنه سنده
عبد الملك بن مروان ضرب سكه ايله حجاجه امر ايلدى * بعده يتمش التى تاريخنده سائر ممالك اسلاميه ده
دخى ولاة وحكام ضرب سكه ايله مأمور اولوب نقدين عزيزين كانقش آيۀ كريمۀ (الله احد الله الصمد)
ايله مسكوك اولمق اوزره اطراف واقطاره اوامر عليه ارسال اولندى بعده خلفاى امويه دن يزيد بن
عبد الملك وقتنده ابن هبيره والئ عراق اولدقده سكه نظامنه زياده اهتمام ايدوب اندنصكره خالد ابن
قريه اردنجه يوسف بن عمر تصحيح نقودده بذل مجهود ايتديلر * وصيرفيان بازار عرفانك بعضيلرى دخى
بووجهله تصحيح نقد بيان ايتديلر كه ابتداء دولت اسلامده عيار وسكه حدوثى عبد الله بن زبير رضى الله
عنه حضرتلرينك ارض حجازده خلافتلرى اثناسنده واقع اولوب يتمش تاريخنده قرنداشى مصعب بن
زبير حضرتلرى طرفندن عراقه والى نصب ايتدكده ضرب سكه ايله امر ايلدى * ودرهم ودينارلك
بر يوزى لفظ بركت ووجه آخرى اسم جلال ايله تزيين وتوشيح ايدوب نقدين عزيزينك ايكى وجهله مظهر
اسم جمال وجلال اولدبغنى اظهار وعيان ايلدى * بعده يتمش بر تاريخنده حجاج بن يوسف بو رسم
مرغوبى تغيير ايدوب اجناس نقودك بر طرفنه بركت وبر جانبنه كندى اسمنى تحرير ايله صحيفۀ عالمدن بركت
رسمنى رفع ايلدى * وعبد الملك ايله عبد الله بن زبير وقتلرنده قطع وضرب اولنان درهم ودينارلك وزن
ومقدارى عهد خلافت فاروقده تقدير اولندبغى منوال اوزره ابقا اولنوب اوزان نقودده معيار راست
عيار رأى فاروقى دستور العمل ايتديلر * تحقيق بويله دركه ابتداى اسلامده بردرهمك وزنى التى دنك
اعتبار اولنوب ودرهم واحد ايله اوچ سبع درهمك مجموعى بر مثقال اعتبار اولنغين اون درهميدى مثقال
ايله وزنده مساوى اولدى * يعنى بردرهم يدى جزء مساوى يه تقسيم وتفريق اولنوب * واشبو اجزاى
مفروضه يه اوچ سبع دخى ضم والحاق ومجموعى برمثقال فرض اولندقده برمثقالك درهم واحددن تفاوتى
اوچ سبع اولمغله اون درهمك يدى مثقاله وزنده مساواتى ظاهر اولور * واوائل اسلامده درهم ومثقالك
وزن مذكور ايله تقدير وتعيينى بوندن ناشيدركه عهد اسلامدن مقدم ملوك فرس وقتنده دراهمك اوزانى
مختلف ومتفاوت اولوب بعضيسى يكرمى قيراط وبعضيسى اون ايكى وبعضيسى اون قيراط اوزرينه
مقطوع ومضروب ايدى * وقتا كه فريضۀ زكوة عبادات ماليه دن اولوب تعيين نصاب وتعديل حساب
درهم ومثقالك ميزان شرع قويم ايله تعيين وتقديرينه منوط اولمغله درهم شرعى اون درت قيراط اعتبار
اولنوب هر ايكى قيراط بر دنك اولمق اوزره اون درت قيراط التى دنكه معادل اولدى * بعده وزن مثقالى
تعيين ايچون دخى اجزاى درهم اولان اون درت قيراط اوزرينه التى قيراط دخى ضم اولنوب مبلغ عدد

قیراط یکرمی یه بالغ اولدقده عرف شرعده مجموعی برمثقال اعتبار اولندی * نقشبندان صحایف آثارك بعضیلری دخی تعیین درهم ومثقالده بو وجهله تذهیب طرهٔ مقال ایتدیلرکه اوائل اسلامده بین العرب رایج اولان نقود اوچ صنف اولوب بری سکز دنك اوزرینه مقطوع وبغلی عنوانیله معروف ایکنجیسی درت دنك وطبری اسمیله موسوم اوچنجیسی ایکی دنك ویمنی نامیله مشهور ایدی * حضرت فاروق منیع الجناب امیر المؤمنین عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه کرسی نشین خلافت وخطیب منبر امامت اولدقده معیار راست عیار عدل ایله تعدیل نصاب نظام وتقویم اوزان احکام ایچون اجناس نقوددن اشبو اصناف ثلاثه نك تعامل ورواجده اغلب واروجنه نظر اولنق اوزره امر ایتمکله صیرفیان دار الضرب عرفان اولان معشر کرام اهل ایمان بو بابده عقد انجمن مشورت ایدوب عمالك عربده طبری وبغلی عینیدن اروج اولدیغی ظاهر اولمغله خلاصهٔ سبیکهٔ فکر ونظرلرینی بارگاه خلافته عرض وانها ایلدیلر * بعده اشبو نقدین رایجینك دنك حسابی اوزره عددورتی اون ایکی یه بالغ اولمغله حضرت عمر (خیر الامور اوسطها وغایة الانصاف التنصیف) * فحواسیله عمل ایدوب بندر معمورهٔ اسلامده بر درهم التی دنك اعتبار اولنق اوزره امر ایلدی * بعده بر درهمك اوزرینه اوچ سبعنی ضم والحاق ایله درهمی مثقاله رفع وتحویل ایدوب ومثقالك اوچ عشرنی رفع واسقاط ایله مثقالی درهمه تنزیل ایلدی * بعده خلفای امویه دن عبد الملك بن مروان تخت نشین ملك ودولت اولدقده نقدین عزیزینی غش وفساددن صیانت ایله تصحیح معاملات انامه عزیمت ایدوب سکه اتخاذینه صرف نقدینهٔ اهتمام ایتدکده درهم ودینارك وزن ومقدارلرینی عهد خلافت فاروقده قرار داده اولان حد معینده ابقا ایدوب سنت سنیهٔ فاروقی دستور العمل ایلدی * وصحایف نقودی رسم پیشین ملوك فرس اوزره تصویر صور واشكال ایله تلویث ایتمیوب بلکه طائفهٔ عرب فصاحت لسان وبلاغت بیان ایله معروف ومشهور وشرع شریفده تصویر صور ممنوع ومحذور اولمغله وجوه دراهم ودنانیری كلمهٔ نقش توحید وتمجید ایله تزیین ایلدی * وسكهٔ حسنه ده اشبو سنت مستحسنه بین الناس مرعی وجاری اولوب جمله اعصار واقطارده بو آیین گزین ملوك اسلام میاننده متعارف ومتوارث اولدی * ودخی عبد الملك نقدین عزیزینی شكل مستدیر اوزره رسم وتشكیل ایله همشكل مهر منیر وبدر مستنیر ایدوب ایكی طرفنه صغیر وكبیر برینه موازی دوائر مندا خله اوزره بعض خطوط ونقوش ضرب ورسم اولندی * شویله كه برجانبنه تهلیل وتحمید وصلاة وسلام رسول رب مجید رسم اولنوب وجه آخرینه اسم خلیفه ایله تاریخ وزمان مرسوم اولدی * عبد الملك بن مروانك طومار حیاتی مهر ختام ایله مختوم اولوب سكهٔ خلافت نامزدا خلاف اولدقدنصكره بقیهٔ سلالهٔ امویه وخلفای عباسیه وعبیدیین دولتلرنده دخی نقود مسكوكه وزن وعیار وشكل ومقدارده بو منوال اوزره جاری اولدی * اما دیار غربده صنهاجه ابتدای سلطنتلرنده كندیلره مخصوص سكهٔ جدیده اتخاذینه تمیوب انجق اواخر دولتلرنده صاحب بجایه ملك منصور كندی اسمنه سكه ایجاد ایلدی دیو ابن حماد تاریخنده ذكر ایلدی * بعده بنه دیار غربده موحدین سلطنتی ظهور ایتدكده انلرك تمهید مبانی ملك ودولتلری اولان محمد بن تومرت مهدی سلالهٔ موحدینه بو وجهله توصیه ایتدیكه سكهٔ دراهمده شكل مربع ودینارده شكل مستدیر اختیار اولندقدنصكره وسط دینارده بنه برشكل مربع رسم اولنوب ونقدینك هر برینك بر یوزلرنده تهلیل وتحمیدی متضمن بركلام مفید ووجه آخرینه سلالهٔ موحدیندن ملك عصرك اسمی واندنصكره خلفانك اسملری سطور عدیده ایله نقش وتسطیر اولنه دیو توصیه ایلدی * بناء علیه ملوك موحدین دخی وصیت مهدی یی قرطهٔ بنا كوش قبول ایدوب الیوم سكه لری وجه مشروح اوزره دائر وسائردر * منقولدركه استخراج طوالع ووقایع ایام ایله معروف اولان رجالك بعضیلری مهدینك ظهورندن مقدم بعض ملاحمده انی صاحب درهم مربع عنوانیله ذكر ووصف ایدوب دیار غربده غلبه وظهورینی خبر ویردی * والله اعلم * اما الیوم دیار شرقده موجود اولان ملوك اسلامك سكه لری وزن معهود وقدر مخصوص ایله تقدیر اولنمیوب بلكه اوزان مختلفه اوزره قطع اولنسه قدنصكره اهل غرب كبی بر طرفنه تهلیل وصلاة وجانب آخرینه اسم سلطان ضرب وطبع اولنوب هر بری قیمت معلومه ایله خرج وصرف اولنور * ذلك تقدیر العزیز العلیم * (تنبیه) چونكه بو فصل بدیع الانسجامده كشیدهٔ سلك نظام اولان فراید كلام سكه

بیانندہ دائر اولوب وقت اسلاف وعهد اسلامدہ نقدین عزیزینک بی کم وکاست احوالی بیانه تعرض اولندی
پس عرف شرع شریفده زیور رواجکاه اعتبار اولان درهم ودینارک دخی وزن شرعیلری بیانه تصدی
اولنوب بو بابده وارد اولان اقوال ومذاهب بیان ایله طومار کلام مسکی الختام قلنمق مناسب کورلدی *
عنوان بحثده ذکر اولندیغی اوزره درهم ودینارک وزن ومقداری اعصار وامصارده نسق واحد اوزره قرار
ایتمیوب اختلاف عصر ومکان ایله مختلف اولدیغی رسیدهٔ سمع یقین اولمشیدی * ودخی کتاب وسنتده
درهم ودینارک ذکرینه تعرض اولنوب زکوة ونکاح ودیت وسائر احکام کثیرهٔ ملت تعاطئ نقدینه منوط
ومربوط اولمغله واجبهٔ ذمت وفریضهٔ عهدهٔ امت اولان مهمات دینیه دندرکه بحسب الشرع العالی درهم
ودینارک جودت وعیاری ووزن ومقداری معلوم ومتعین اولوب وقت حاجتده امنای ملت وعلمای امت
اوزان اعمالی معیار قویم دین مبینه تطبیق ایله تحقیق حکم شرع قویم ایدەلر * بناء علیه معلوم اولەکه عهد
سعید صحابه وتابعین رضوان الله تعالی علیهم اجمعیندنبرو نقشبند ان سکهٔ حسنهٔ ملت اتفاقیله اجماع امت
بو وجه اوزره منعقد اولمشدرکه درهم شرعی اول نقد صحیح العیاردن عبارتدرکه هر اون دانه سی جنس
ذهبدن یدی مثقاله موازن ومساوی اولوب قیمت وبها جهتیله بینلرنده فضل ورجحان موجود ایسەده وزن
ومقدارده همسنک میزان تساوی اولەلر * وعرف شرعده اوزان شرعیەنک بری دخی اوقیه اولوب وزن
ومقداری قرق درهم شرعی یه مساویدر * بو تقدیرجه لسان شرع شریفده درهم واحد بر دینارک یدی
عشری اولوب دینار واحد بر درهمک مثلی ایله اوچ سبع درهمه معادل اولور * ودخی جنس ذهبدن
مثقال واحدک وزنی معتدل ومتوسط اربه دن یتمش ایکی شعیره مساوی اولوب ودرهم مثقال واحدک
یدی عشری اولمغله بر درهم اللی عدد حبهٔ شعیر ایله ایکی خمس حبه یه مساوی اولدیغی ظاهر اولور * ودرهم
ودیناردە ذکر اولنان وزن ومقدار اجماع امت ایله ثابت اولوب مهر وزکوة ودیت جنایاتده تقدیر شرعی
ایله عمل اولنور * زیرا وقت فترت وزمان جاهلیتدەکه نقد مغشوش کفروضلال ایله عقد صفقهٔ خاسره
ایدن شرذمهٔ اشرای مشرکینه منسوب اولان ایام نحساتدن کنایه در * بیع وشرا واخذ وعطا ایله تعامل
وتعاطی یه مدار اولان دراهمک اوزانی مختلف اولوب ایام فترتده اروج نقود طبری ایله بغلی یه مقصور ایدیکه
طبری سکز دانک وبغلی درت دانک ایدوکی ذکر اولنمش ایدی * بعده بعثت نبویه ایله تبیین حل وحرمت وتصحیح
احکام امت اولنوب نقش کزین سکهٔ شرع مبین ایله اوزان واقدار تعیین اولندقده اجماع صیرفیان امتله
درهم شرعیده طبری وبغلی بیننده حد وسط اختیار ووزن ومقداری التی دانک اعتبار اولنوب احکام شرعیهٔ
عالیه بو معیار راست عیاره تطبیق ایله اجرا اولندی * شویله که جنس فضەده نصاب زکوة ایکیوز
درهم اولوب وفریضهٔ زکوة ربع عشر ایله مفروض ومقدر وایکیوز درهم کومشه مالک اولان مسلم مکلف
اوزرینه بش درهم زکوة لازم ومقرر اولمغله یوز درهمی بغلی ویوز درهمی طبری اولان ایکیوز درهم فضهٔ
خالص العیارک هر درهمی التیشر دانک اولمق اوزره بعد الحساب بش درهم زکوة وجوبنه اتفاق ایتدیلر *
ودرت دانک اولان درهم بغلی نک کسر ونقصانی سکز دانک اولان درهم طبرینک زیادەسیله جبر وتکمیل
اولنوب جنسین مذکورین ایله مخلوط ایکیوز درهم سیمک هر بری التی دانک اولان درهم شرعی اولمق اوزره
وزن وحساب اولندقدن صکره مبلغ نصاب تعیین اولندی * معلوم اولەکه درهم شرعینک وزنی التی دانک
اعتبار اولنمق خصوصنده اقوال علما مختلف اولوب جهابذهٔ ثقات ونقاد اثباتدن امام خطابی معالم
السننده وامام ماوردی احکام سلطانیەده نقد وتحریر ایتدیکی اوزره وزن مزبورک تقدیر وتعیینی عبد
الملک بن مروان وقتنده واقع اولوب بعده عامهٔ اهل اسلام رأی مذکور ایله عمل ایتدیلر * لکن علمای
متأخرینک محققینی رأی مذکوری رد وتزییف ایدوب دیدیلرکه اکر درهم ودینارک وزن شرعیلری وقتیه
کلنجه معلوم ومعین اولمیدی عصر صحابه وتابعینده درهم ودینارک وزن ومقدارلری مجهول اولمق لازم
کلوب نصاب زکوة ومهر ودیت مقولەسی حقوق مالیەنک احکام شرعیەلری صدر اولده ثابت اولمق
محذوری لازم کلوردی * بناء علیه بو بابده رأی صواب وفصل خطاب اولدرکه عهد صحابه وتابعینده
درهم ودینارک وزن شرعیلری منوال مذکور اوزره معلوم ومعین اولوب حقوق مالیهٔ شرعیه درهم

ودیناردم

ودینارده مفروض ومقدر اولان وزن ایله حساب اولنوردی * لکن عبد الملك وقتنه کلنجه صدر اولده درهم التی دانك ودینار بر مثقال اوزرینه قطع وضرب اولنموب بلکه دراهم ودنانیر مختلفة المقادیر اولمغله لدی الحاجه درهم التی دانك ودینار بر مثقال اولمق اوزره وزن وحساب اولندقدنصکره حقوق مالیه ده قباله حکم وقضا ختم وامضا اولنوردی * بعده تزاید عز وشوکت ایله دائرهٔ ملك ودولتده وسعت واموال واملاکده کثرت حاصل اولوب تعامل انامده اوزان مختلفه اوزره مقطوع ومضروب اولان نقودلك وزن شرعی یه تطبیقی عسیر اولمغله کلفت مؤنت حسابدن استراحت مطلوب اولوب درهم ودینارلك وزن ومقدارلری معیار شرع مبین اوزره تقدیر وتعیین اولنمق اعظم مصالح ملك وملت اولدی * بناء علیه عبد الملك بن مروان نقدین عزیزینك میزان شرع ایله وزن وتقدیرینه صرف نقدینهٔ همت ایدوب اوزان مختلفه اوزره رایج اولان نقودی دار الضربده اذابه وتصفیه دنصکره درهمی التی دانك ودیناری بر مثقال اوزرینه ضرب وقطع ایله حساب اموالی تیسیر ایلدی * وصحایف دراهم ودنانیرك بر طرفنه خلیفه نك اسمی وطرف آخرینه کلمهٔ شهادتین ایله تاریخ رسم اولنوب وضع سکه ده بو اسلوب مرغوبی اختیار ایلدی * وایام جاهلیتده رایج اولان نقودی نارده ذوب وتخلیص ایتدکدنصکره سکهٔ اسلام ضرب اولنوب کفره سکه سیله مسکوك اولان دراهم ودنانیر نقد مغشوش کفر فاسدکبی بالکلیه کاسد اولمغله عبد الملك بن مروان سکه یی مرمرده قازدی * بوندنصکره بعض ملوك اسلامیه قطع دراهم ودنانیرده بو وتیره دن عدول ایدوب زمان سلطنتلرنده سکهٔ اسلام ایله مسکوك اولان نقودی اوزان مختلفه اوزره قطع ایتدیلر * بو صورتده اجناس نقود وزن شرعی اوزره مقطوع ومضروب اولمغله اول آفاق واقطارده موجود اولان ناس نصاب زکاة ومهر ودیت وسائر حقوق مالیه ده بلده لرنده رایج اولان نقودی صدر اولده جاری اولدیغی اوزره اوزان شرعیه ایله تقدیره مضطر اولوب نقد عرفی ایله درهم ودینار شرعی بیننده محفوظ اولان نسبت عددیه اوزره حقوق مالیه یی حسابه محتاج اولدیلر ۞ (ودخی بعض ائمهٔ محققین نقلی اوزره اجماع امت بونك اوزرینه منعقد اولمشدرکه میزان مستقیم شرع قویم ایله وزن اولنان دینار واحدك وزن ومقداری حبات معتدلهٔ شعیردن یتمش ایکی حبه اولوب درهم شرعی دخی عدد مذکورك یدی عشری مرتبه سنه بالغدر * لکن قاضی عبد الحق روایتی اوزره علامه ابن حزم جمهور علمایه بو بابده مخالفت ایدوب دینار شرعینك وزنی سکسان درت حبهٔ شعیر اولمق اوزره زعم ایلدی * لکن ائمهٔ محققین بو رأی ضعیفی رد وتزییف ایدوب وهم وغلطه حمل ایله ابطال ایتدیلر * قول صحیح دخی بودر (والله یحق الحق بکلماته) ودخی مقادیر شرعیه دن اوقیه دخی قرق درهم شرعیدن عبارت اولوب درهم ومثقال بیاننده ذکری سبق ومرورا تمشیدی * لکن الیوم بین الناس متعارف ومتداول اولان اوقیه قدر ووزنده اوقیهٔ شرعیه یه مخالف اولوب اختلاف اعصار واقطار ایله مختلف اولمغله لدی الحاجه قنطار راست عیار شرع مبین ایله اوقیهٔ عرفیه اوقیهٔ شرعیه ایله وزن وتقدیر اولندقدنصکره احکام شرعیه ده دستور العمل اولنور * (خاتم) * معلوم اولهکه بین الملوك پیرایهٔ انکشت اعتبار اولوب آیین وشعار ملك ودولت اولان امورلك بری دخی مهر وخاتمدرکه عهد اسلامده واندن اقدم اورنك نشین عز ودولت اولان ملوك سلاطین استعمال مهر ونکین ایدوب صحایف اوامر ومناشیری نقش نکین ایله تزیین ایدرلر ایدی * ودخی صحیفه سنده مسطور ومرسوم وصحت سندی ممضی ومختوم اولان احادیث شریفه دندرکه خاتم عین رسالت وخاتمهٔ شرفنامهٔ نبوت علیه افضل التحیات حضرتلری قیصر رومه دعوت اسلام ایچون مکتوب بلاغت اسلوب تحریرا تملك مراد ایتدکده اصحاب کرامدن بعضیلری دیدیلرکه طائفهٔ روم وعجم میاننده مکتوب مختوم اولمدقچه مقبول ومعتبر اولمیوب قبول کتابده نقش نکین بیلنلرنده رسم دیرینه در دیو حقیقت حالی اعلام ایتدیلر * سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلری دخی درحال سیم خامدن مصنوع بر خاتم همایون اتخاذ ایدوب واول نکین سیمینی کانقش نکین محمد رسول الله ایله آراسته ایلدی * اما بخاری علیه رحمة الباری حضرتلری بو حدیث شریفك مضمون منیفنی بیان وکیفیت نقش خاتم خاتم الانبیایی عیان ایدوب دیدیکه ترکیب زیبا ترتیب محمد رسول الله اوچ کلمه دن مرکب اولمغله هر کلمه بر سطر اعتبار اولنوب اسم سامی محمد عنوان وکلمهٔ رسول

مبان والفظهٔ جلاله خاتمة السطور قلنلدقدنصکره قیصره ارسال اولنان مکتوب همایونی مختوم ومکتوم
ایتدیلر * وبونقش دلکش رسمی کندی مهر همایونلرینه تخصیص ایدوب جناب عالیلرندن غیری برفرد فص
نکینی بونقش ایله تزیین ایتمك اوزره تنبیه بیوردیلر دیو امام بخاری سلسلهٔ اسناده رابطه پیوند روایت
اولدیلر * سلطان سریر قاب قوسین تشریف حریم علیین ایتدکدنصکره جناب صدیق اکبر وحضرت
عمر وعثمان ذی النورین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی دخی ایام خلافتلرنده بوخاتم جلیل المقداری
زیور بنان افتخار ایدوب بعده اول کوهر همایون اثر حضرت عثمانك ید مبارکلرندن اریس نام بر بئر
عمیقه افتاده اولدی * بئر مذکورك آبی کثیر وزیاده وعمیق اولمغله نزح ماایله قعرینه وصول ممکن اولمیوب
ظلمتده آب حیات کبی دیده دن مستور ونهان اولمغله حضرت عثمان زیاده مغموم اولمغله شدت وکربه تطیر
اولندی * بالآخره اول خاتم بی مثالك برصورت ومثالی دخی مسبولك قالب تصویر ویرداختهٔ حکاك
تقدیر اولوب آخر مدت خلافتلرینه دك استعمال بیوردیلر رضی الله عنه ۞ ودخی طرازندهٔ یمین دولت
وآیین وشعار سلطنت اولان مهر وخاتمك کیفیت نقش وختمنده وجوه کثیره اولوب تفصیل وتحقیق مهم اولمغله
ذکر وتقریرینه شروع اولندی * معلوم اوله که لفظ خاتم لسان عربده اوچ معنایه اطلاق اولنور
انکشت ونشانه وضع اولنان مهر ونکیندرکه برکسنه اصبعنه خاتم وضع ایتدکده فصحای عرب (تختم
فلان) دیرلر * ایکنجی معناسی برامر متعدد الاجزانك آخر وغایتنه اطلاق اولنوب نهایت معناسنده
استعمال اولنورکه برشیئك آخر ونهایتنه بلوغ ووصول میسر اولدقده (ختمت الامر) دیرلر * ختم قرآن
بو معنادن مأخوذ اولوب فاتحة الکتابدن خاتمهٔ معوذتینه وارنجه قرائت وتلاوت اولنسدقده استعمال
اولنور * وکذلك رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه خاتم النبیین اطلاقی وخاتمة الامر ترکیبی دخی
بو معنادن مأخوذدر * خاتمك اوچنجی معناسی ظروف واوانیده محفوظ اولان اشیایی حفظ ایچون
آغزلرینه وضع ایتدکاری نسنه یه اطلاق اولنوب قرآن عظیمده (ختامه مسك) آیت کریمه سنده واقع لفظ
ختام بو معنادن مأخوذدر مفسرینك بعضیلری (یسقون من رحیق مختوم ختامه مسك) آیت کریمه سی
تفسیرنده ختام کلمه سنی نهایت وتمام معناسنه حمل ایدوب جنت اعلاده اهل ایمانه سقی اولنه جق خمر بیخمار
وشراب طهور خوشکوارك وصفنده وارد اولمغله ختامی نهایت ایله تفسیرده وهم وغلط ایدوب * دیدیلرکه
اهل جنت شراب لذیذ مقیم ایله شیر بمذاق اولدقده آخر شربده رایحهٔ فایحهٔ مشکناب استشمام ایدرلر دیو نقل
نقلی پیرایهٔ طبقچهٔ تقریر ایتدیلر * لکن بو معنی صحیح وسدید اولمیوب بلکه آیت کریمه ده لفظ ختام سداد
معناسنه محمولدرکه سداد کلمه سی لسان عربده ظروف واوانینك آغزلرینه وضع اولنان مهر وسر پوشدن
عبارتدر یعنی الله ورسوله اعلم نشأهٔ اولی وعالم دنیاده اصحاب شوق وهوا خمر وشرابی اصابت هوا ایله تعفن
وفساددن حفظ وصیانت ایچون خم وسبولرك اوزرلرینه طین وقیردن معمول سر پوش وضع ایدوب
طعمنده حلاوت ورایحه سنده لطافت حاصل اولور * امّا جنت اعلاده ونشأهٔ اخراده اهل ایمانه سقی
اولنه جق خمر صافك ظرفی اوزرینه مسكدن معمول سر پوش وسداد وضع اولنوب عالم دنیاده ظروف
خمور اوزرینه وضع اولنان سداد طینیدن سداد مسکی رایحه ده اطیب وحلاوت طعمه سبب اولمغله آیت
کریمه یی بو وجهله تفسیر خمور جنان وصفنده ابلغدر دیو طبقچهٔ بلاغتدن سر پوش انداز اغلاق اولدیلر *
فعلی هذا لفظ خاتم لسان عربده ذکر اولندیغی اوزره اوچ معنایه اطلاق اولنمغین خاتمك اثری اولان نقش
ورقه دخی علاقهٔ سببیت ایله مجازا اطلاق اولندی زیرا روی نکینه بعض کلمات مقلوبه یا اشکال معکوسه
رسم اولنوب بعده سرخ وسیاه طین ومداد ایله اوزرینه طلا اولندقدنصکره صحیفهٔ قرطاسه طبع ووضع
اولندقده اول کلمات واشکالك نقش واثری صحیفهٔ مذکوره ده منتقش ومرتسم اولور * کذلك شمع
وموم کبی برلین وملایم شیئه طبع اولندقده دخی ینه نقش خاتمك اول شمعده باقی قالان اثرینه دخی اطلاق
اولنور ۞ ودخی فص خاتم ولوح نکین اوزرینه مرسوم اولان نقوش خطیه طرف یمیندن استقامت اوزره
مرسوم ایسه بعد الطبع جهت یساردن استقامت اوزره قرائت اولنور * واکر طرف یساردن علی
وجه الاستقامه مرسوم ومصور ایسه صحیفهٔ کاغدده طرف یمیندن استقامت اوزره قرائت اولنور *

زیرا لوح خاتمده برداختهٔ چکالی چیره دست اولان نقش مرسوم چپ وراسته جانبندن رسم اولنمش ایسه صحیفه یه ضرب وختم اولنسدقده نقش مرقوم منعکس ومقلوب اولوب نقش نکینک قنغی جانبده راست ومستقیم ایسه حین طبعده سطر صحیفه اول جانبک جهت خلافنده استقامت اوزره ظاهر اولدیغی کهرشناسان علم وعرفان قتنده ظاهر ومنجلیدر * ودخی ختم کتاب خصوصنده مراسم ملك ودولت متفاوت ومختلف اولوب بعض دولده فص خاتم مداد وطین ایله طلا اولنه‌قدنصکره صحیفهٔ مکتوبه یه ضرب اولنوب نقش نکین اول صحیفه ده مرسوم ومنطبع اولور * بوتقدیرجه نقش نکینه خاتم اطلاقی تمام ونهایت معناسندن مأخوذ اولوب مکتوب مختومك صحت ونفوذی معناسنده مستعملدرکه مضمون ایله عمل علامت ختم وامضا ایله تام اولمغله ختم وامضادن خالی اولان مکتوب تقویم منسوخ العمل کبی درجهٔ اعتباردن ساقط اولدیغنه اشارت اولنور ۞ ودخی بعض دولده نشان امر ومنشور طبع وختم ایله مرسوم اولیوب بلکه صحیفهٔ کتابك اولنه یا آخرینه بعض کلمات مخصوصه رسم وتحریر ایدرلرکه فقرهٔ سبحان تسبیح وتوحید سبحان یا نقش دلکش رقم اسم سلطانی جامع ومحتوی وامر ومنشورلك صحت واستقامتنه دلیل قوی اولمغله اول خطه علامت تسمیه اولنوب نقش نکینه تشبیه طریقیله خط مذکوره خاتم لفظی دخی اطلاق اولنور * حتی قضاة ونوابك مرافعهٔ خصوم ایچون تحریر وارسال ایتدیکی مراسلاته دخی خاتم قاضی اطلاق اولندیغی بو معنادن مأخوذ اولوب عنوان وذیل صحیفه یه ثبت واملا ایتدیکی امضادن عبارتدر * وعنوان منشوره ثبت اولنان توقیع وطغرایه دخی خاتم سلطان اطلاقی ینه نقش خاتمه تشبیه طریقیله مجازا اطلاق اولنمشدر * منقولدرکه خلفای عباسیه‌دن صاحب رأی السدید هارون رشید سلالهٔ برامکه‌دن فضل بن یحیایی صدر وزارتدن عزل ویرینه قرنداشی جعفر برمکی‌یی مقام صدارته تصدیر مراد ایتدکده صغرسننده باباری یحیی بن خالد برمکینك تجربه‌سنده مربی اولمغله یحیایه توجیه خطاب ایدوب ای پدر روشن کهر بن خاتمی یمیندن شماله نقل وتحویل ایتمك مراد ایدرم دیو خاتم ایله وزارتدن کنایه ایلدی * زیرا عهد خلافت عباسیه‌ده صحایف اوامر ومناشیرده مرسوم نشان وتوقیع وظایف وزارتدن اولوب توقیع سلطانی بالذات قلم وزیر ایله کشیده اولمغین خلیفهٔ رشید مسالك سدید کنایه یه سلوك کده اظهار رشد وسداد ایلدی * رحمة الله تعالی علیه * واطلاق مذکورك صحت وسدادینه شهادت ایدن امورلدن بری دخی مفسرینك اعظم واکبری محمد بن جریر طبریدن منقول اولان خبر واثردرکه حضرت معاویه نخبهٔ سلالهٔ کریمهٔ بتول * قرة عین رسول امام حسن رضی الله عنه حضرتلریله امر خلافتده عقد مصالحه ایتدکده حضرتنه حسنه سواد خط ورقدن خالی وانجق طرف اسفلی ختم وامضایی محتوی بر صحیفهٔ بیضا ارسال ایدوب بوکونه مشکپاش خطاب اولدیکه درون صحیفه یه مراد شریفلری اولان شروط وقیودی کتب واملایه طرفزدن مرخص اولوب قلم عنبرین رقملریله ثبت وتحریر اولنان موادلك جمله سی سواد حدقهٔ اعتبارمدر دیدی * کویا بر تقریب ایله اول امام حقك بالای استحقاقندن زربفت خلافت خلع ونزع اولنوب ودست رضای حسن بن مرتضی ایله کندی دوش افتخاریی تشریفی مشعر عهدنامهٔ خلافت طلبنه توسل ایلدی * اشبو نقل مذکورده ختم ایله مراد آخر صحیفه‌ده مرسوم خط ورقم یا نقش خاتم مراد اولنوب معنای آخره محتمل اولمدیغی ظاهردر * وبعض دولده دخی ختم کتاب بو وجهله جاریدرکه مکتوب ومنشور طی اولندقدنصکره شمع سفید وموم سرخ کبی نرم وملایم بر جسم لینی بند مکتوب اوزرینه وضع وخاتم رنکینی اول موم اوزرینه طبع ایدوب مضمون کتابه اجانبك وقوف واطلاعندن امین اولورلر * کذلك جواهر ثمینه وامتعهٔ نفیسه‌یی حفظ ایچون اعداد اولنان ظروف واوانی‌یه وجه مشروح اوزره ختم ایدرلر * بوتقدیرجه لفظ خاتم سرپوش ظرف وسدادانا معناسنه محمول اولوب ینه قول اول کبی وتیرهٔ مجازا اوزره نقش واثر خاتمده مستعملدر * معلوم اوله‌که دولت اسلامده ابتدا طراز ختم وتوقیع ایله صحیفهٔ کتابی توشیح ایدن حضرت معاویه اولوب انلرك وقتنه کلنجه عنوان امر ومنشور نشان وطغرا ایله مرسوم دکل ایدی * اصلی بویله‌درکه حضرت معاویه قرنداشی کوفه والیسی زیاده عمرو بن زبیریدیله عمروه یوز بیك درهم ویرمك اوزره امر ایلدی عمرو دخی مکتوب مختوم اولمغله فتح ایدوب مائه‌یی مأتینه تبدیل

ایتدکدنصکره مکتوبی کوفه والیسی زیاده دفع وتسلیم وایکیوز بیك اقچه اخذ ایلدی * بعده زیاد خلیفه یه
مکتوب کوندروب عمرو بن زبیر یدیله وارد اولان کتاب مستطابلری اوزره عمروه ایکیوز بیك اقچه تسلیم
ایتدیکنی اعلام ایتدکده معاویه خلاف امر بوزبیك اقچه زیاده یی قرنداشی زیادك حسابنه محسوب ایتموب
عمرو بن زبیری دار الخلافه یه احضار وبر مدت انده حبس وتضییق ایتدکدنصکره عمروك قرنداشی عبدالله
ابن زبیر حضرتلری مبلغ مزبوری کندی مالندن ادا وقضا ایتمکله عمرو مضیق حبسدن اطلاق اولندی *
بو سببدن ناشی حضرت معاویه صحایف کتبه درج وتعبیه اولنان خط ورقی زیاده ونقصان ایله تحریف
وتصحیفدن صیانت ایچون دیوان خاتم اتخاذ ایدوب صحایف امر ومنشوره خط وختم ایله نشان وعلامت
وضع اولنمق اوزره کتاب دیوان خلافته امر ایلدی دیو محمد بن جریر طبری ذکر ایلدی * وینه امام طبری
علیه الرحمه اشبو کلاملك خاتمه سنده ذکر ایتدیکی اوزره حضرت معاویه اوامر ومکاتیبه خیط ایله مشدود
قیلاق دخی وضع ایدوب اندن اسبق شد مکتوب معتاد ومتعارف دکل ایدی ۞ ودخی لسان عربده دیوان
خاتم کتاب دیوان دولتدن عبارتدرکه انفاذ احکام دولت وتنظیم مصالح امت ایچون ختم وامضا وتوقیع
وطغرا ایله مرسوم ومعنون امر ومنشور تحریرینه مأمورلردر * وکاهیجه دخی بوندن اقدم اعمال جبایت
قصلنده ذکر اولندیغی اوزره دیوان خاتم سرای سلطانیده کتابك جمع اولدیغی محله دخی اطلاق اولنوب ذکر
حال ارادهٔ محل طریقیله علی وجه المجاز بو معناده دخی مستعملدر ۞ ودخی معلوم اوله که مضمون کتابه
وقوف واطلاعدن حفظ وصیانت ایچون کتاب غرب ورق مکتوبی بر خیط ایله شد وبند ایدوب واهل شرق
رأس صحیفه یی حشو مکتوبه وصل والصاق ایدرلر * بعده خیط ووصل محللرینه بر نشان وعلامت دخی
وضع ایدرلرکه انکله فتح مکتوب ومضمونه آخرلك وقوف واطلاعندن امن واعتماد حاصل ایدرلر * ودیار
غربده عرف وعادت بو منوال اوزره جاریدرکه مکتوبه بند اولان خیطك اوزرینه بر قطعه موم وضع ایدوب
بعده اوزرینه مهر ضرب ایدرلر * ودول سالفه ده اهل شرق بیننده کذلك دأب قدیم بو وجه اوزره طی
ایتدکدنصکره بعض اجزادن معمول بر طین سرخ سخت قوامی آب ایله حل یا آتش ایله نرم ایدوب بعده فص
خاتمی اول طین احمره غمس ایتدکدنصکره رأس صحیفه وصل اولنان محلك اوزرینی مهرلرلر ایدی *
حتی ذکر اولنان طین احمر بلدهٔ سیرافدن مجلوب اولوب دولت عباسیه ده طین ختم عنوانیله معروف
ومشهور ایدیکه بحسب الظاهر بنی عباسه مخصوص آیین وشعاردن اولمق اقتضا ایدر ۞ ودخی عنوان امر
ومنشورده مرسوم اولان ختم وامضا دیوان توقیع وقلم ریاسته مخصوص اولوب دولت عباسیه ده
وزرا عظمالره موکول ومفوض ایدی خلفای بنی عباسدنصکره عرف وعادت مختلف اولوب رسم توقیع
ونشان موقع دیوان اولان رئیس کتابه مخصوص اولدی * ودخی دیار غربده موجود اولان دول
وسلطنتلرده مهر وخاتم پیرایهٔ انکشت اعتبار وآیین وشعار دولتدن معدود اولمغله زر وسیمدن معمول
ومصنوع ویاقوت وزمرد وپیروزه ایله مرصع ومزین خاتملر اتخاذ اولنوب لبس واستعمالی ملوك غرب
میاننده دستمایهٔ افتخار ورسم وشعار عز واعتباردر * تکیم دولت عباسیه ده برده وقضیب ودولت
عبیدیینده اوتاغه اتخاذی شعار دولت وآیین سلطنت اولوب اسلاف واخلاف ملوك وخلفادن هر بری
برکونه طور عجیب اختیار ودستمایهٔ عز وافتخار ایلدی * (والله مصرف الامور بحکمه) ۞ (طراز)
وینه طراز ملك دولت وآیین وشعار سلطنت اولان امورك بری دخی طرازدرکه ملوك وسلاطین حریر زیبا
وپرند ودیبادن منسوج البسهٔ فاخره لرینك پیرامن دامنلرینه کندی اسماء سامیه والقاب ملوکانه لرینی
یابعض علامات مخصوصه یی رسم ونسج ایتدیروب اول لباس مزرکش طرازی لبس ایله اظهار عز وحشمت
ایدرلردی * شویله که البسهٔ فاخرهٔ ملوکانه نك ذیل ودامننه اسم ورسملری تار زرین یا حریر رنکین ایله رسم
اولنوب صنعت نسج قماشده ماهر استادلر جامهٔ زربفت سلاطینی نقش رنکارنك ایله آراسته ایدرلردی *
وکاهیجه ملوك سالفه کا نقش طراز آراسته اولان البسهٔ فاخره لرینی امرا ووزرا وبعض خواص وندماسنه
دخی الباس ایدوب خلعت زربفت ملوکانه ایله بالای انتها جلرین تشریف ایدرلردی * وعهد اسلامدن
مقدم سلاطین فرس وعجم وقتنده جامهٔ زربفت شاهی صور واشکال ملوك ایله یا شکل وتمثال آخر ایله تطریز

اولنوب ثياب الوان رنك ملوك همكونهٔ نقش ارژنك ايدى * بعده ملوك ستوده سلوك اسلام
ديباج باهر الابتهاج جامهٔ زرتكمهٔ عز واجلاللرينه كندى اسم ولقبلريله يا فال مجراسنه جارى بعض
الفاظ وكلمات ايله نقش انداز زيب وزينت اولوب طراز اعجام اوزره صور واشكال ايله مرسوم ومصور
اولان طرازى ترك ايتديلر * ودولت امويه وعباسيهده رسم طراز زياده مرعى ومعتبر اولمغله نسج اثواب
ملوكانه ايچون سراى خلفده بر كارخانه بنيادا اولنوب دار الطراز عنوانيله معروف ومشهور ايدى *
ودخى كارخانهٔ مذكورك آلات وعملهسى اوزرينه نظارت ايچون امناى دولتدن صاحب طراز عنوانيله
معروف بر ناظر مخصوص نصب وتعيين اولنمش ايديكه انده موجود جولاه ونساجلرك علوفه ووظيفهلرينى
ترتيب ايدوب وصنعت وحرفتلرينه متعلق اقتضا ايدن آلات واشيايى تحصيل ووقت وزمانيله تكميل
ايدردى * واشبو منصب نظارت امويه وعباسيه وقتنده زياده معتبر اولوب اركان دولت واعيان
سلطنتدن موثوق ومعتمد رجاله تفويض اولنوردى * وامويه وعباسيهدنصكره دخى رسم طراز اكثر
دولده بو منوال اوزره جارى اولوب اندلسده واقع امويه دولتنده وانلردنصكره طوايف ملوك وقتنده
وممالك مصرده خلفاى عبيديين عهدنده وديار شرقده انلره معاصر ملوك عجم وقتنده ثياب ملوكيه طرز طراز
اوزره منسوج ومعلم ايدى * وقتاكه استيلاى اعدا ايله دائرهٔ ملك ودولت تضييق اولنوب نطاق عز
وحشمت ترفه وتنعمدن قاصر اولدقده اكثر دول اسلامده رسم طراز مهمل وكارخانهلرى معطل قالوب
منصب نظارت متروك ومنسى اولدى * حتى ديار غربده بنى اميهدنصكره مائهٔ سادسه اوائلنده موحدين
دولتى ظهور ايتدكده مبادئ دولتلرنده رسم طرازه رغبت اولنميوب دامن عفتلرى طراز عز وجاه ايله معلم
ومنسوج دكل ايدى * زيرا ملوك موحدينك پيشوا ومقتدالرى امام محمد بن تومرت مهدى متصلب
فى الدين زاهد وسالوس كسه اولمغله سلاطين موحدين زهد وورعده انك اثرينه تابع اولوب لبس حرير
وديبادن تورع ايتدكلريله كسوه ولباسلرينى طراز زرين ايله تزيين ايتمديلر * بعده اواخر دولتلرنده اعقاب
واخلافلرى فى الجمله اسباب عز وجاهه ميل ورغبت ايتمكين رسم طرازده ملوك سالفهيه اقتدا ايدوب لكن
نسج وطرح نقش تكلفدن ساده اولمغله دول سالفهده جارى اولان مرتبهيه بالغ اولمدى * اما بنه ديار
غربده حالا بو عصرده واقع دولت مرينيهنك عنوان طلوع وعنفوان ظهورى اولمغله طرز اسلاف اوزره
كسوه ولباسلرينى طراز زرتار ايله تزيين ايدوب ونسج ثياب ايچون نصب نظار وكارخانه بنا ايتديلر *
وسلاطين بنى مرين بو خصوصده ديار اندلسده معاصرلرى اولان ملوك بنى احمره تقليد ايدوب انلر دخى
طوايف ملوك سالفهيه اتباع واقتفا ايتمكله هر اسم صناديد اسلافدن برلمحه اثبات ايتديلر * وبنه
عصرمزده حالا ديار مصر وشامده واقع ملوك اتراكك كارگاه ملك ودولتلرى معمور ومشيد اولمغله رسم
طرازده تكلف ومبالغه ايدوب حرير زيبا واطلس وديبادن معمول وطراز زرين ايله منسوج البسهٔ فاخره ايله
بالاى عز وجاهلرين تشريف وتزيين ايتديلر * لكن ملوك اتراك سلاطين اسلاف كبى نسج طرازه مخصوص
كارخانه بنياد وناظر نصب ايتميوب بلكه سوق وبازارده صنعت نسج طرازده ماهر استادلره تفويض وسپارش
ايدرلر * ولسان اتراكده دامن ثوبه نسج اولنان نقش طرازه زركش اطلاق اولنوب سلطانك وامرانك
اسم ولقبلرى حاشيهٔ ذيله حسن صنعت اوزره نسج ورسم اولنور * (والله مقدر الليل والنهار وهو خير
الوارثين) ﷺ (فسطاط وسياج) وبنه شعار ملك ودولت اولان خرابهك برى دخى اخبيه وخيامدركه ملوك
وسلاطين سير وسفر واطرافى كشت وگذار ايتدكده همراه ايتدكلرى كتان وپنبه وصوفدن مصنوع وعمود
وستون اوزره موضوع خيمهٔ كوناكون اتخاذ ايدوب هر دولتك ثروت ويسار ومكنت واقتدارده نسبت
ومقدارى اوزره طناب مجد ودولتله قوايم اوتادى مشيد وخيامده آرام ايدرلر * ودخى بر قوم وقبيله كه خيم
عز واقبالده ضرب خيام مجد وجاهه قيام ايدوب يعنى ابتدا مسندنشين ملك ودولت ومالك تاج وتخت سلطنت
اولدقده عن اصل بريه وباديهده مألوف اولدقلرى بيوت وخيامده آرام وقرار ايدوب ابنيه ومنازلده سكونه
ميل ورغبت ايتمزلر * نتكيم خلفاى امويهنك ابتداى ظهورلرنده طائفهٔ عرب صوف ووبردن يعنى جمل
وغنم يوكلرندن معمول چادرلرده ساكن اولوب خيم عز وجاهلرى رسم ملوكانه اوزره خيام زرين اعلامدن

خالی ایدی * وحالا اکثر قبائل عرب بریه وبادیه ده خیمه وخرکاه ایله کشت وکذار ایدوب ایچلرندن اقل
قلیل منازل وقصوره نزول ایتمشلردر * بناء علی ذلك خلفای امویه مبادئ ظهورلرنده داعیهٔ حرب
وغزا ایله عقد لوای غزا ایدوب اطراف بلاده سیر وسفر ایتدکلرنده حالا قبائل عرب آیینی اوزره بنین وبنات
واهل وعياللريله دشت وصحراده ضرب خیام وانده آرام ایدرلردی * فلهذا عسکر واشکرلری دائرهٔ
زمینی احاطه ایدوب هودج نشین مرافقت اولان اهل وعياللريني رؤيت اجانبدن حفظ وصيانت ايچون
خیمه لرینك ما بینی بعید واردولری برمرتبه ممتد ومدید ایدیکه طوایف عسکریه بربرلرینك ساحهٔ نظر
ومنظرلرندن غائب ایدی * بوسببدن ثانی عبد الملك بن مروان برجانبه عزم وسفر ایتدکده طوایف
عسکریه یی اردوی سلطانی یه سوق وجمع ایچون امرادن بردمدار نامدار وسائق الجیش سطوت مداره
محتاج اولمغله وزیر اعظمی روح بن زنباع سوقیله حجاج بن یوسفی دمدار نصب ایدوب مراحل ومنازلده
پسمانده اولان عسکری اردویه سوق والحاق ایتمك اوزره رخصت کامله ایله مطلق العنان ایلدی * حجاج
دخی ابتدای نصبنده اظهار سطوت ایله دامن برزدهٔ خدمت اولوب خلیفه نك نقل ورحلت ایتدیکی کونده
وزیر اعظمك بعض اتباع وحواشیسی هنوز منزللرنده مکث واقامت ایتمکین ابتدا ضرب تازیانهٔ اقدام ایله
انلری اردویه سوق والحاق وخیمه لرینی احراق بالنار ایلدیکی معروف ومشهوردر * بو قصهٔ عجیبه دن حجاجك
رؤسای عرب میاننده رتبهٔ جلادتی معلوم اولورکه نیروی بازوی صولت ایله خرد وکلان سفهای قومه قارشو
طوروب بی محابا رمهٔ کوسفنده حمله ایدن کرك وحشی کبی جبرا وقهرا بونجه اراذل واشقیایی وطنلرندن
تغریب ومأمور اولدقلری صوبه سوق وتحریك ایلدیکی معلوم ارباب الباب اولدقده (شر اهر ذا ناب)
مثلنی ضرب وایراد ایلدیلر * بناء علیه عبد الملك حجاجك شجاعت وصرامتنه وبوغناء وکفایتنه وثوق
واعتماد ایدوب خدمت مذکوره یی عهدهٔ کفالتنه تحمیل ایلدی * وقتا که اواسط دولت امویه ده
طائفهٔ عرب بداوتدن حضارته میل ورغبت ایله بریه وبادیه دن مدن وامصاره نقل وحرکت ایدوب اخبیه
وخیامدن ابنیه وقصوره نزول وپشت جملدن ظهر خیلر کوب ایتدکلرنده بوندن اقدم اثنای سیر وسفرده شعر
ووبردن مصنوع خیمه وخرکاهلری پنبه وکتاندن منسوج ومعمول اوتاغ وسایبانلره تبدیل ایتدیلر *
شویله که مکعب ومستدیر ومربع ومستطیل الوان غریبه واشکال عجیبه اوزره مصنوع چادرلر پیدا
ایدوب دشت وفضایی خیام رنکارنك ایله رشك نکارخانهٔ چین ایتدیلر * ودخی ملوك ووزرا اوتاغ وسایبانلرینك
اطرافنی دائرا مادار کنکره لی چادردن دیوارلر ایله احاطه ایدوب دائره لرینی اعین ناسدن ستر ایله اظهار عز
وحشمت ایدرلر * ودیار غربده دیوار وزقاق خیام ملوکه مخصوص وسائردن ممنوع اولوب مغرب لسانی
اولان لغت بربریه اوزره دیوار مذکور افراك تسمیه اولنورکه حرف اخیری قاف ایله کاف عربی مخرجلری
بیننده متوسط مخرجدن تلفظ اولنور * اما دیار شرقده ذکر اولنان زقاق ودیوار دائرهٔ ملوکه مخصوص
اولمیوب وزرا وامرا دخی چادرلرینه دیوار اداره ایدرلر * ودخی معلوم اوله که طور بداوتدن حضارته نقل
ایتدکدنصکره طائفهٔ نسوانی وطن اقامتلری اولان بلده لرنده اسکان ایدوب اثنای سیر وسفرده ارداف
مطیهٔ مرافقت ایتمه لری جهتیله خفیف وسبکبار اولوب طوایف عسکریه میاننده قاچر کوچر اولمغله
چادرلرینه قریب ومتصل وجمله سی براردوده مجتمع اولورایدیکه منظر بصر ومحاط مد نظر ایدی واردوی
سلطانی بارکاه سلیمانی کبی ازهار بهار واوراق کلزار مثالی الوان عجیبه واشکال غریبه اوزره منسوج
ومصنوع خیام رنکارنك ایله مملو اولوب حسن وبهاسی خیره ساز چشم تماشا ایدی * کذلك دیار غربده
موحدین ایله حالا آسودهٔ کنف حمایتلری اولدیغمز ملوك زناته دخی ابتدای دولتلرنده قبل الملك مألوف
اولدقلری بیوت وخیامده ساکن اولوب بعده بداوتی حضارته تبدیل وبریه وبادیه دن مدن وامصاره نقل
وتحویل ایتدکلرنده انلر دخی فوق الحد تکلفلر ایدوب ضرب خیام ملوکانه ایله ساحهٔ غبرایی رشك فرمای قبهٔ
خضرا ایتدیلر * لکن عصابهٔ اسلام تخفیف مؤنت ایچون اهل وعياللريله سیر وسفری ترك ایدوب وخیمه لرینی
تقریب ایله جمله سی مکان واحدده جمع اولمغین اثنای شبده مکین کمین فرصت اولان اعدا بغتة اوزرلرینه
هجوم ایدرسه علی وجه العموم جمله سی معرضهٔ غارت وهلاك اولورلر * زیرا برقومك که اهل وعياللری

کندیلرله

کندیلره موجود اولمدقده مقتضای غیرت وحمیت اوزره انلری حفظ وصیانت غائله‌سی برطرف اولمغله حرب وقتاله اقدامده تقصیره باعث اولوب * (من تجابرأسه فقد ربح) مضمونی اوزره قراری فراره تبدیل ایدرلر * (والله القوی العزیز)

۞ (مقصورهٔ صلات) معلوم اوله که خلفای اسلام جوامع شریفه‌ده ادای صلاة وحضور جمعه وعید ایچون محرابه قریب بر محفل ومقصوره اتخاذ ایدوب اتباع ولواحقی ایله عقد تحریمهٔ صلاة ایدرلر * وبوخصوص خلفای دولت اسلامیه مخصوص آیین وشعاردن اولوب ملل اسلامدن غیری دول قدیمه وجدیده‌ده معهود ومعروف دکلدر * وخلفای اسلامیه‌دن ابتدا محراب نشین مقصورهٔ صلاة اولان حضرت معاویه بن ابی سفیاندرکه فناالعرب‌دن برخارجی معاویه‌نک جامعه خروجی وقتنی ترصد ایدوب علی الغفله جرح ایتدکده سوء قصد اعدادن تحفظ ایچون حرم جامعده محفل ومقصورهٔ صلاة بناسنه امر ایلدی دیو کتب تواریخده مسطور ومعروفدر * بعضیلردخی ابتدا بانئ محفل صلاة مروان بن حکم اولمق اوزره روایت ایدوب دیدیکه یومامن الایام مروانی برخارجی بی امان یمانی جرح ایتمکله جانب محرابده مقصوره نشین احتجاب اولدی دیوروی مرامدن رفع قناع ارتیاب ایلدی * بوندنصکره سائر خلفای اسلام دخی انلره اقتدا ایدوب مکان صلاتده ناسدن امتیازلری ایچون مقصوره اتخاذی سنت مسلوکه اولدی * معلوم اوله که مقصورهٔ صلاة وسائر شعار دولت اولان آیین ورسوم رجال دولتلک تزاید عز وشوکتلری وخصوم واعدایی مدافعه دنصکره حضور وراحتلری وقتنه مخصوص اولوب اوائل دولتده بومقوله اسباب عز وحشمته اعتبار متصور دکلدر * وجمله دول اسلامیه‌ده ملوک وسلاطین مقصورهٔ صلاة اتخاذنده متفق اولوب دیار شرقده بنی عباسه تغلب ایدن سلاجقه واتراک دولتلرنده واندلسده دولت امویه انقراضندنصکره ظهور ایدن طوایف ملوک وقتلرنده دخی بو رسمه رعایت اولنوردی ۞ ردخی دیار غربده ظهور ایدن دولده مقصورهٔ صلاة اتخاذی بعض ملوکه مقصور ومخصوص اولوب بعضیلری دخی سائر ناس ایله همسلک صف صلاة اولدیلر * ازجمله دیار غربده بنی اغلب بعده خلفای عبیدیین بلدهٔ قیروانده محفل صلاة اتخاذ ایدوب بعده قبیلهٔ صنهاجه رجالندن وعبیدیین طرفندن فرمانفرمای ممالک غرب اولان ملوک بنی بادیس قیروانده وبنی حماد قلعه‌ده حجره نشین مقصورهٔ صلاة اولدیلر * بوندنصکره ملوک موحدین دیار غرب واندلسده مسند نشین ملک ودولت اولدقده مبادئ ظهورلرنده مهد بنیان دولتلری اولان محمد بن تومرت مهدیدن اخذ وتلقی ایتدکلری وجه اوزره اسباب عز وحشمتدن تجافی ایدوب جوامع ومساجدده ادای صلاة ایچون مکان مخصوص اتخاذ ایتمدیلر * لکن تمادئ عهد وزمان وتزاید عز وجاه ایله ملوک موحدینک اخلافی ترفه وتنعمه میل ورغبت ایدوب اول سلاله‌نک اوچنجیسی یعقوب منصور تخت نشین ملک ودولت اولدقده محفل صلاتده ائمهٔ محراب خلافت اولان اسلاف ملوکه اقتدا ایتدیلر * یعقوب منصوردنصکره دیار مغرب واندلسده محفل نشینان ملک ودولت اولان ملوک میاننده بو رسمه رعایت اولنوب بینلرنده شعار ملک وسلطنت اولدی * زیراکه (سنة الله فی عباده) نص کریمی مفادی اوزره خلف سلفه اقتدایه مجبول اولوب اخلاف ملوک اثر اسلافه اقتدا ایله بو رسم وشعاره مراعات ایتدیلر * (دعا فی الخطبة) وینه شعار ملک اسلام اولان مآثر جلیله‌نک بری دخی فراز منبر اوزره انشای خطبه‌ده خلیفهٔ اسلامه دعا وثنادر * معلوم اوله که صدر اسلامده اقامت صلاة جمعه وعیدده ملوک وخلفا بالذات کندیلری امامت وخطابت ایدوب تصلیهٔ رسول وترضیهٔ اصحابدنصکره کندیلره وسائر اهل اسلامه دعاء خیر ایدرلردی * وابتدا روز جمعه وعیدده قرائت خطبه ایچون منبر اتخاذ ایدن عمرو بن العاص اولوب عهد خلافت فاروقده مصرده بنا ایتدیکی جامعده منبر بنیاد ایلدی * مع هذا سلطان کونین علیه افضل التحایا ایله شیخین مکرمین رضی الله عنهما حضراتلری کرسی کبی بر محل رفیع اوزره قیام ایدوب یوم جمعه وعید وسائر مواسم سعیده‌ده خطبه خوان وعظ ونصیحت اولورلردی * خوش نفسان منبر درایت بو وجهله انشای خطبه روایت ایدیلرکه عمرو بن العاصک جامع مصرده منبر اتخاذ ایلدیکی امیر المؤمنین عمر بن الخطابک معلومی اولدقده کسر وهدم ایتمک اوزره عمروه ارسال کتاب وتقدیم حمد وثنادنصکره بو وجهله خطاب ایلدیکه یا عمرو بن العاص تواردا خبار ایله سمعمه بالغ اولدیکه سن جامع مصرده بر منبر رفیع احداث ایدوب قدمه لرینه وضع اقدام ایله رقاب اهل اسلامه اعتلا

وارتقایه تصدی ایتمش سین احرازشرف اعتلاده بومعنی سکا کفایت ایتزمی که سن برمقام رفیعده قیام ایدوب جماعت اهل اسلام زیرپایکده صف کشیدهٔ انتظام اوله * ایدی وصول مکتوبده منبرنو بنیادی البته کسر وهدم ایدوب رسم قدیم مسنونی تجاوز ایتمه سین دیو حضرت عمر بن الخطاب طی طومار خطاب ایلدی * بعده کیده رک دولت اسلامده آیین عزوحشمت غالب اولوب وبعض شواغل وغوائل ظهوری خلفای اسلامی بالنفس اقامت صلاة وخطبه دن منع ایتمکله امامت وخطابته آخری توکیل واستنابه ایتدیلر * خطبادخی رؤس منابرده خلیفهٔ اسلامک اسمنی ذکرواعلا ایدوب وجودلری مقتضای حکمت اوزره سبب نظام عالم اولمغله دعاوثنالرین تکرار ایتدیلر * زیرا روز فیروز جمعه ده خطیبک منبره جلوسیله ادای صلاة مابینی مظنهٔ اجابت برساعت اولوب واهل ایمان دعوات صالحه یی خلیفهٔ اسلام وسلطان انامه صرف ایتمک اوزره سلف صالحیندن مأثور ومنقول اولمغله خطبادخی اول ساعت سعیده ده خلیفهٔ اسلامه خیر وصلاح ایله دعا ایتدیلر * وابتدا خطبه ده خلیفهٔ اسلامه دعا ایدن عبدالله بن عباس رضی الله عنهما حضرتلریدرکه عهد خلافت علی مرتضاده بصره ده عامل ایکن یارب وارث تخت خلافت وامام حق اولان حضرت علی یه نصرت ایله دیو دعا ایتدیلر * عبدالله بن عباس رضی الله عنهمادنصکره بوسنت سنیه دستور العمل اولوب هرعصروقطرده خطبا خلفای اسلامه دعا ایتدیلر * لکن دولت عباسیه یه بعض صدور وامرا تغلب ایدوب علم افراز استقلال اولدقده ملوک اسلام ایله بو بابده مشارکت ایتملریله رؤس منابرده خطیب خلیفهٔ اسلامک اسمنی ذکرایتدکدنصکره متغلبه نک اسملرینی دخی ذکرایدرلردی * بعده انلرک تغلبلری دولتدن زائل اولدقده ینه ذکرودعا خلفایه منحصر اولوب سائراعیان وصدور ذکر ودعاده مشارکتدن منع وتحذیر اولندی * ودخی چوق کره واقع اولورکه بردولتک ابتدای ظهورنده رجالی بدوی الطور اولوب ترفیع شان وشوکته وسیله اولان مآثر ومعالیدن غفلت ایله ملبکلرینک اسم ورسملرینی علی وجه التعیین خطبه ده ذکرایتیوب بلکه مجرد اجمال وجهی اوزره ولی الامر مسلمینه دعا ایله اکتفا ایدرلر * ودخی دولت عباسیه ده خلفانک اسم ورسملری خطبه ده تعیین وتصریح اولنیوب علی وجه الاجمال خلیفهٔ وقته دعا ایله اکتفا اولنغین سائردول اسلامیه نک اوائلنده دخی ذکراجمالی ایله دعاده اکتفا ایدن ملوک بنی عباسه اقتدا ایدوب اسلوب مذکور اوزره وارد اولان خطبه یه خطبهٔ عباسیه تسمیه اولندی * خطیب عباسی عمامهٔ خامهٔ وقایع نگار منبرسه پایهٔ بنان اوزره بو وجهله انشاد خطبهٔ بیان ایدرکه دیار غربده عهد بنیان دولت بنی عبدالواد اولان یغمراسن بن زیانه امرای دولت حفصیه دن ابوزکریا یحیی بن ابی حفص نام امیر غالب ومستولی اولوب مدینهٔ تلمسانی یدندن نزع وتسخیر ایتدکدنصکره ینه مرافقت بدرقهٔ توفیق ایله بینلرنده وقوع بولان بغض وشقاق حسن وفاقه مبدل اولوب مدینهٔ تلمسانی یغمراسن بن زیانه رد وتسلیم ایله شروط عدیده اوزره عقد صلح وصلاح ایتدیلر * جملهٔ شروطک بری دخی بوایدیکه ابوزکریانک حوزهٔ ضبط وتصرفنده اولان ممالکده اسمی خطبه ده ذکر اولنوب آیین ملوک اوزره رؤس منابرده دعاوثناسی اعلان اولنه * یغمراسن ملک اسلامده خطبه وسکه شعار عز وشوکت وعنوان تخت سلطنت اولدیغندن غفلت ایدوب کندیلره منسوب ومخصوص ممالکده واقع منبر وکرسیده مراد ایتدکاری کسنه نک اسمنی ذکرایتسونلر دیو شرط مذکوره مساعده ایلدی * کذلک ینه دیار غربده بنی مرین دولتنک هنوز تباشیر صبح اقبالی طلوع ایدوب مبادئ ظهورلرنده تخت نشین دولت اولان ملک یعقوب ابن عبدالحق طرفنه تونسده خلفای ابی حفصیک اوچنجیسی مستنصر خلیفه نک رسول وسفیری وارد اولوب بعض ایامده صلاة جمعه یه حاضر اولدی * بین الناس سفیر مذکورک جمعه یه عدم حضوری مستنصرک خطبه ده اسم ودعاسی ذکر اولنمدیغندندر دیو شایع اولدقده ملک یعقوب بن عبدالحقک حق وبلادنی ومراسم ملک ودولتدن غفلتی سببیله کندی مملکتنده مستنصر خلیفه نک خطبه ده اسمنی ذکره اذن ورخصت ویردی * عاقبت بو امر ناصوابک ضرر ووبالی کندی دولتنه عاید اولوب بعد زمان امرای بنی مرینک مستنصره اطاعت وانقیادلرینه مؤدی اولدی * جمله دول وسلطنتلرک اوائل ظهور ومبادئ طلوعلرنده ملوکک حال وشانی بو منوال اوزره جاری اولوب بعده رقدهٔ غفلتدن تنبه وتیقظ میسر اولدقده

تحديقا

تحدیق بصر ایله ثمرات ملك ودولته امعان نظر ایدوب تنظیم مصالح مملکت وترتیب امور سیاسته مبادرت ایدرلر * شویله که بالجمله مراسم ملك ودولت وآیین وشعار عز وحشمت اولان امورده منفرد ومستقل اولوب برشیده آخرلہ مشارکت ومداخله سنه رضا ویرمزلر * والعالم بستان والله علی کل شیء رقیب

(فصل)

فصل ثالث اوتوزطقوزنجی فصلی ترتیب حرب وغزاده بین الامم جاری اولان مسالك ومذاهب بیاننده در * معلوم اوله که ابتدای خلقت عالم وتخمیر طینت آدمدنبرو نطع شطرنج روزکاراوزره طرح منصوبهٔ کارزار اولنوب جمله اعصار واقطارده سکان ساهرهٔ غبرا حرب وغادن خالی اولمدیلر * بو امرك سر وسببی اولدرکه طوایف اممدن بعضلری بعض آخردن انتقام مراد ایدوب هر طائفه کندی قبیله وعشیرتیله قدم نزاعه قیام ومعارك حرب وقتاله ولوج واقتحام ایدرلر * شویله که طائفتینك بری طلب انتقام ایله تهیئهٔ اسباب حرب وقتال ایدوب خصمی دخی مدافعه ومقابله یه قیام ایله خصومته توافق ایتدکارنده مادهٔ حرب وقتاله صورت ویررلر * ودخی داعیهٔ حرب وقتال ایله خروج طینت بشرده مرکوز امر خلقی اولوب ابنای بشر برعصر ده اندن خالی اولمشلردر * واکثریا علت وسببی درت شیئه منحصر اولوب بعضیسی مقبول ومشروع وبعضیسی محظور وممنوعدر * سبب اول غیرت ومنافسه وحمیت جاهلیه دن ناشیدرکه اکثریا بریه وبادیه ده نشأت ایدن قبائل متجاوره میاننده جاری اولوب هر قبیله جبلتنده مرکوز اولان کبر ونخوت وحب ریاست داعیه سیله کندی جوارنده واقع قبیلهٔ اخرایه غلبه قصد ایدوب حرب وقتاله تصدی ایدر * حرب وقتالك ایکنجی سببی مجرد ظلم وعدوان وجور وطغیاندرکه بلاد معموره ودیار عامره دن ابعد دشت وکوهده ساکن جبابرهٔ اکراد وعربان وانلرك امثالی قطع طریق ایله معروف سائر اصحاب بغی وطغیانه مخصوصدر * زیرا انلرك ارزاق واقواتی نیزه وشمشیرلرینه منوط ومکسب ومعاشلری ناسك اموال وامتعه لرینه مربوط اولمغله ابناء سبیلك طریقلرینی قطع ایدوب مدافعه یه تصدی ایدن رجاله سل سیف جلادت ایله حمله وهجوم ایدرلر * شویله که داعیهٔ وفکرلری قهر وعدوان ونصب عینلری ناسك اموالنی سلب وجلبه مقصور اولوب انك وراسنده مراتب عز وجاهدن برشیئه اعتبار ایتمزلر * وحربك اوچنجی سببی اعلای کلمة الله قصدیله اقامت اولنان حرب وقتالدرکه لسان شرع شریفده غزا وجهاد ایله معروفدر * دردنجی سببی امام حق اوزرینه خروج ایدن کروه مکروه بغات ایله اولان مقاتله درکه کافهٔ انامك مطاعی اولان خلیفهٔ اسلامك اوزرینه بعض ناس خروج ایدوب دعوای خلافت وسلطنت ایله حرب وقتاله تصدی ایتدکده اهل حق انلرله مقاتله ایله مقابله ایدرلر * اشبو ذکر اولنان اصناف حروبك اول وثانیسی حرب بغی وفتنه اولوب اوچنجی ودردنجی صنفی حرب عدل وجهاد ایله تسمیه اولنور * ودخی معلوم اوله که ابتدای خلقت آدمدن الی یومنا هذا بین الامم جاری اولان حروبك کیفیت وصفتی ایکی نوع اوزره واقع اولوب اولکی نوعی زحف صف ایکنجی نوعی کر وفر تسمیه اولنور * اما حرب زحف یعنی صف جنکی طوایف روم وعجمه وحرب کر وفر طائفهٔ عرب ایله اهل غربدن بربریه قومنه مخصوص اولمغله طوایف مذکورهنك هر بری وجه مشروح اوزره محاربه ومبارزه دن خالی اولمدیلر * لیکن صف جنکی ترتیب صفوف واجتماع رجال ایله حاصل اولوب کر وفر یکان یکان حملهٔ مردان ایله واقع اولمغله قتال زحف کر وفردن زیاده متین وشدیددر * زیرا صورت زحفده یعنی صف جنکنده مصاف حرب صفوف صلات وقداح میسر کبی ترتیب وتسویه اولنوب جیوش دریاجوش امواج پرخروش کبی قدم قدم دشمنه حمله وهجوم ایدرلر * بو صورت ایسه بغایت مهیب اولوب عدویه القای رعب وهراسده کروفره غالبدر * ودخی حرب زحفده صف عسکر جدار ممتد وقصر مشید مثللو متین ومحکم اولوب قلع وازاله سی بنای استوار کبی صعب ودشواردر * تنکیم آیات بینات قرآنیه دن (ان الله یحب الذین یقاتلون فی سبیله صفا کانهم بنیان مرصوص) * نص مبینی بو خصوصه مصداق ظاهر وبرهان باهر اولوب زمان غزاده بنیان متین کبی صف کشیدهٔ ثبات اولان شیردلان اهل اسلامك معاونت وموافقت ایله اتحادلری مدحی متضمندر

كذلك (المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا) حديث شريفی دخی بو معنایی مؤید اولوب اهل ایمانك
اعلای کلمة الله ده موافقت و مظاهرت ایله ثبات و متانتلری اجزا و احجاری بر برینه مربوط و مشدود اولان
بنیان رصین و بنای متینه تشبیه اولندی * تقریر مزبوره امعان نظر اولندقده مصاف حربده ثبات قدم
اقدم و اهم اولوب تحریم فرارده حکمت بالغۀ صمدانیه نك وجهی ظاهر اولور * زیرا مصاف قتالده ترتیب
صفوفدن مقصود انجق حفظ نظام و محافظۀ مقام اولمغله آحاد لشکردن بری دشمندن یوز چویروب
فرار عن الزحف ایتدکده نظام صفه خلل ویروب افتراق کلمه یه داعی و لشکر اسلامك هزیمتنه باعث و بادی
اولمغله مستحق قهر قهار و شایان غضب منتقم جبار اولور * شویله که کویا صف قتالدن تولی و فرار
و مرکزینی ترك و ادبار ایله تخاذل و هزیمتی مسلمین اوزرینه جر ایدوب اعدای دینك صفوف مجاهدینه هجوم
واقداملرینه بادی و هدم بنیان نظام ایله ضرر و فسادی دینه ساری اولمغین ضرر عامته بناء فرار عن الزحف
جملۀ کبائردن معدود اولدی * ادلۀ مذکوره دن ظاهر اولدیکه صف جنکی سائر انواع حروبك جمله سندن
شارع قتنده اقدم و اولی اولوب جهاد و غزاده امت مرحومه بو وجهی اختیار ایتمك انسب و احرادر * امّا
قتال کر و فر که آحاد لشکر علی وجه الانفراد بر بر ریسمدانه چیقوب امثال و اقرانیله محاربه و مقاتله دن
عبارتدر * انده صف جنکنده اولان شدت و صولت موجود اولمیوب و ظهور ایدن غائلۀ هزیمت دخی
صف جنکنده اولان هزیمت مرتبه سنه بالغ دکلدر * لکن بعض اوقاتده کر و فر طریقیله واقع اولان
محاربه دخی ورای لشکرده بر مصاف متین و صف رصین ترتیب اولنوب ارباب محاربه صف مذکوردن بر بر
خروج و خصملرینه حمله و هجوم ایدنصکره ینه اول مصافه رجوع ایتملریله انلر حقنده مصاف زحف مقامنه قائم
اولدیغی ان شاء الرحمن قریبا ذکر اولنور * بوندنصکره معلوم اوله که کثرت عساکر و وسعت ممالك ایله
معروف و مشهور دول سالفه ده ملوك و سلاطین طوایف عسکریه یی طبقات عدیده و اصناف متعدده اوزره
ترتیب و تقسیم ایدوب هر صنفی مرکز قتالده بر مناسب محله توطین ایتدیلر * زیرا دول سالفه نك لشکر
و عسکرلری عدد و کثرتده مرتبۀ عد و احصادن خارج اولوب و اکثری اطراف بلاددن مجلوب اولمغله معرکۀ
حرب و قتالده اجتماع و اختلاط ایدوب اعدا ایله حرب و قتاله تصدی ایتدکلرنده اکثری بر بریله آشنا اولمغله
دشمن اولمق زعمیله بینلرنده محاربه وقوعی احتمالی غالب اولمغین بیکانه یی آشنادن فرق و تمیز ایچون بینلرنده
معارفه موجود اولان رجالی نقد و انتخاب و انلری بر محله ضم و جمع ایتدیلر * بعده اجناس عسکری ارکان
اربعه اوزره تقسیم ایدوب پیش و پس و چپ و راست درت جهت اوزره ترتیب طبیعی یه موافق وجه ایله صفلر
ترتیب ایتدیلر * ابتدا رأس و رئیس اولان سلطان انام یا سردار بنام طوایف عسکریه نك روحی مقامنه
قائم اولمغله قلب صفوف و مرکز جموعده قرار و آرام ایدوب سائر طوایف اجناد درت طرفندن محیط دائره کبی
انی احاطه ایدرلر * واشبو ترتیب مذکوره لسان عربده تعبیه اطلاق اولنوب دول سالفه دن فرس و روم
ایله صدر اسلامده امویه و عباسیه دولتلری تاریخلرنده تفصیلی مسطوردر * بعده پیشکاه موکب سلطانه
چرخه نامنه بر لشکر کوه پیکر تقدیم اولنوب بر سردار نامدار و لوای ظفر مدار ایله مخصوص و ممتازدر که اول
جند عظیم مقدمة الجیش عنوانیله معروفدر * بعده موقف سلطانك جانب یمیننه وجه مشروح اوزره
بر عسکر دخی توطین اولنوب میمنه اسمیله مذکوردر * بعده ناحیۀ یسارده دخی جانب یمین کبی بر جیش
عظیم تعیین اولنوب میسره نامیله مشهوردر * بوندنصکره ورای عسکرده دمدار نامنه بر جند ظفر مدار
دخی ترتیب اولنور که اکا ساقة الجیش تسمیه اولنور * واشبو طوایف اربعه نك وسط و میاننده سلطان
انام قرار ایدوب مرکز و مقامنه قلب اطلاق اولنور * هر چند که صفوف لشکر نظام مذکور و وجه
مشروح اوزره ترتیب و تنظیم اولنوب اصحاب حرب و قتال مرکزلرنده قرار و دیوار استوار کبی پایدار اوله
ایکی طرفدن حرب و ضربه مباشرت و مبادرت اولنور * لکن میدان حرب و قتالك وسعت و امتدادی
عساکرك قلت و کثرتی اعتباریله مختلف اولوب کاه طرفینك عسکری محاط مد نظر و مدای بصر مرتبه سی
مسافه ده تحزب و اجتماع و کاه کمال کثرتدن ایکی لشکرك مسافۀ اجتماعی بر ایکی قوناق مقداری ممتد اولور *
بو خصوصك صدر اسلامده امویه و عباسیه دولتلرنده واقع ملاحم و غزواتده ظاهردرکه خلفای امویه دن

عبد

عبد الملك بن مروانك عهد خلافتنده كثرت جنود واشكر ايله مداى بصرده اجتماع قابل اولميوب امتداد ساحه وبعد مسافه سبيله بعضيلرى اردودن تخلف ايتمكين معركهٔ حرب وقتاله لشكر اسلامى سوق واحضار ايچون حجاج بن يوسف دمدار نصب وتعيين اولنديغى فصل سابقده مذكور وامويه تاريخلرنده مسطوردر * كذلك ازمنهٔ سالفه‌ده ديار اندلسده واقع امويه دولتنده دخى حال بو منوال اوزره جارى اولوب كتب تاريخده انلرك فتوحات وغزواتلرى بياننده تفصيل اولنمشدر * لكن حالا ديار غربيه‌ده مشهود من اولان دولك اجناد وعساكرى قليل اولوب بربرله اجنبى وبيكانه اوله جق مرتبه‌يه بالغ اولمغله ايكى طرفك لشكرى بر مدينهٔ صغيره‌ده يا بر محلهٔ كبيره‌ده اجتماع ايدرلر * وكذلك طرفينده واقع اولان رجال آشنا اولمغله اثناى حرب وقتالده هركس كندى خصم وقرينه اسم وناميله ندا ايدوب عددلرى قليل ومسافه‌لرى قريب اولمغله دول سالفه‌ده جارى اولان حروب كبى ترتيب وتعبيه‌دن مستغنيدر

(فصل)

معلوم اوله كه اصحاب حرب ووغادن اول طائفه كه كر وفر مسلكنه سلوك ايدوب يعنى ميدان محاربه‌ده منفردا منفردا مبارزه‌يه تصدى ايدن رجال اثناى محاربه‌ده احمال واثقال ودواب ومواشيدن وراى ظهرده بر مصاف ترتيب ايدوب خروج ورجوعده فرسان شجعان اول صف متينه التجا ايله اعدادن تحفظ ايدرلر * وعهد قديمده طائفهٔ فرس اهل زحف واصحاب صف اولمغله اقتضا ايدن اسفاره فيللر كوتوروب اوزرلرينه الواح واخشابدن قصور عاليه كبى برجلر ترتيب والويه واعلام ايله تزيين ايدوب اسلحه وآلات ايله مرتب دليرو دلاور جنك آورآدملر ايله مشحون ايتدكدنصكره وراى صفوفده ذكر اولنان فيللر ايله حصون منيعه كبى تحفظ ايدوب عزم وهمتلرى قوى ووثوق واعتمادلرى شديد واكيد اولور * بو خصوصك مصداقى عهد خلافت فاروق منيع البناينده وقوع بولان قادسيه وقعه‌سيدر كه وقعهٔ مزبوره‌نك اوچنجى كوننده مجوس فرس ورالرنده حاضر وآماده اولان پيل دمانلرى شير ژيان كبى مسلمين اوزرينه سوق وارسال ايدوب هر طرفدن صفوف عنايت محفوف اهل اسلامه هجوم ايتدكلرنده نره شيران حرب وشجعان عربدن بر طائفه سيف مسلول ايله ذكر اولنان فيللرك اوزرلرينه هجوم وايلغار واكثرينك خرطوم وحلقوملرينى طعمهٔ تيغ آتشبار ايدوب وراى صفوفده بقية السيوف اولان فيللر نفرت وعقبلرى اوزره مدابنده واقع مربط ومحبسلرينه عود ورجعت ايتمكله لشكر فرسك جمعيتلرى پريشان اولوب يوم رابعده مخذول ومنهزم اولديلر * امّا قياصرهٔ روم ايله طوايف افرنجدن بلاد اندلسده ساكن ملوك قوط بلكه فرق اعجامك اكثرى وقت حاجتده تحفظ وتحصن ايچون وسط مصاف عسكر وقلبگاه لشكرده تخت وسرير نصب ايدوب ملكلرينى اول سريره اجلاس ايدرلر * وسرير مذكورك اطراف وجوانبى خواص خدمهٔ بدبختاندن ترلبه سرو جانه توطين نفس ايدن بر نيچه بى دين وايمان دائرا مادار احاطه ايدوب وسرير مذكورك هر كوشه‌سينى الويهٔ منحوسه ورايات منكوسه ايله تزيين ايدرلر * بوندن ماعدا اينه سرير منصوبى محيط اولان رجالك وراسنده اعمال تير وكمان وتيغ وسنان ايله معروف شجعان رومدن بر صف دخى ترتيب اولنوب وقت حاجتده طوايف لشكر صف مزبورى ملجأ وملاذ اتخاذ ايدرلر * حتى قادسيه وقعه‌سنده مجوس فرسك سردار سردارلرى رستم ايچون طابور مقهورلرى ميانه‌نده وجه مشروح اوزره بر سرير نصب اولنوب رستم انده مربع نشين كفر وضلال ايكن جملهٔ طاقت كداز جند منصور اهل اسلام ايله صف مجوس مختل وپريشان اولدقده بهادران عرب سرير مذكورى يازدهٔ نهب وغارت ايدوب سردار مذكور داعيهٔ تخليص جان ايله قرار وشط فراته واصل اولدقده طعمهٔ نهنك انتقام حضرت منتقم بى زوال اولدى * اما طائفهٔ عرب وسائر امم وحشيه وقبائل بدويه‌نك اكثرى وضع مصاف وترتيب صفوفده ماهر اولميوب محاربه ومبارزه‌لرى كر وفر طريقيله واقع اولمغين مكايد اعدادن تحفظ وتحصن ايچون وراى ظهرلرينه محمل كش اولان جمل وناقه‌لرى على وجه الاحكام بربره جمع وربط ايتدكدنصكره وقت رجوعده اكا التجا ايدوب مصاف مذكوره كندى لسانلرى اوزره مجبوره تسميه ايدرلر * واصحاب حروبك جمله‌سى حين محاربه‌ده بهرحال وراى قفاده بر صف متين

ترتيب ايدوب غوائل هزيمتدن امن وسلامته توسل ايتدكلرى ظاهردر * لكن فى زماننا هذا رجال دولت
مصاف حربده وراى ظهره اثقال واحمالى حامل اولان خيل وبغل خيمه وخركاهلرينى وضع ايدوب بغل
وجمل ايله تحصن وتحفظدن غافل اولمغله ثبات قدمده امن واطمينان حاصل اولميوب اكثرا وقاتده عرضهٔ
غارت وهزيمت اولملريله مركز حرب وقتالدن فرارلرينه سبب اولور * معلوم اوله كه طائفهٔ عرب زمان كفر
وجاهليتده اقسام حربدن انجق كروفر طريقى اوزره منفردا منفردا جنكه معتاد اولوب بعده دولت
اسلام ظهورنده ايكى امر سببيله صف جنكنه معتاد اولديلر * اول سببلريرى دشمنلرى اولان طائفهٔ
روم وفرس ترتيب صفوف ايله سل سيوفه معتاد اولمغله اهل اسلام دخى انلرك رسم وعادتلرى اوزره مقاتله
ومقابله يه مضطر اولديلر * سبب ثانى اولدركه دين اسلامده اقامت غزا وجهاد فريضهٔ رب العباد اولوب
سبيل حقده نيل رتبهٔ شهادت اشرف مراتب سعادت اولمغله اهل ايمان جان ودلدن اكا طالب وصف جنكنده
رتبهٔ شهادته وصول غالب اولمغين وضع مصافه رغبت ايتديلر * وغزوات اسلامده ابتدا صف جنكنى
محو وتغيير مروان بن حكم وقتنده اولوب فرقهٔ خبيثهٔ خوارجدن ضحاك خارجى خيبرى مقاتله ايامنده
حادث اولدى * ومحمد بن جرير طبرى خيبرينك قتل واعدامنى ذكر اثناسنده ديديكه فرقهٔ خوارج لشكر
منحوسلرى اوزره ابودلف لقبيله شيبان بن عبد العزيز نام كسنه يى رئيس نصب ايدوب مروان اوزرينه
علم افراز شقا اولدقلرنده مروان انلر ايله عادت قديمهٔ عرب اوزره منفرد منفرد جنك ايتمكين الى هذا الآن
طائفهٔ عرب ميانتنده صف جنكى ترك اولندى ديو طبرى بعض مؤلفاتنده نقل ايلدى * بناء عليه بين
العرب اثناى حربده ترتيب صفوف ايله وضع مصاف محو ومنسى اولوب ودول اسلامده ترفه وتنعمه رغبت
ومراسم حرب وقتالدن غفلت ايله حفظ لشكر ايچون وراى ظهرده ترتيب اولنان مصاف ساقه مهمل ومتروك
اولدى * اصلى بويله دركه طائفهٔ عرب قبل الاسلام بريه وباديه ده خيمه نشين اولمغله اقتضا ايدن اسفارده
خيمه لرينى ابل وجمله تحميل ايدوب اهل وعياللرينى دخى بيله اخراج ايدرلر ايدى * وقتاكه دولت اسلام
ظهور ايدوب سل سيف جهاد ايله ممالك فرس وروم مفتوح ومسخر اولدقده طائفهٔ عرب بريه وباديه دن
رحلت وبلاد مفتوحه ده توطن واقامت ايتدكلرنده ظهر جملدن نزول وخيل وفرسه ركوب ايدوب ووقت سفر
وهنكام غزاده نسوان وجاريه لرينى وطنلرنده ترك مألوف اولمغله ابل وجملدن مستغنى اولوب خيل وفرس
وسائر احمال واثقاللرينى وراى ظهره وضع ايله تحفظ ايدرلر ايدى * بو خود معلومدركه خيل وفرس
اقدام وهجومده ابل وجمل مقامنه قائم اولميوب خصوصا نسا وعياللرى سفرده بيله بولنمديغى صورتده غيرت
وحميتده قصور اولمغله صبر وثبات قليل اولديغى ظاهردر

(فصل)

عنوان فصل سابقده ذكر اولنديغى اوزره معركهٔ حرب وقتالده وراى عسكره ضرب اولنان مصافك تحفظ
وتحصنده مدخل عظيمى اولوب كر وفر طريقيله واقع اولان حروبده اصحاب قتاله حصن حصين كبى ملجأ وملاذ
اولديغى تحقيق اولنمشيدى * بناء عليه مغرب ملوكى ترتيب صف ومصاف ايچون طوايف افرنجى استخدام
ايدوب لشكر اسلام صف وطابور وضعنى افرنجدن تعلم ايدرلر ايدى * واهل غربك افرنجدن تعلم حربه
احتياجلرى بوندن ناشيدركه سكان غربك حرب وقتالده معتادلرى انفراد وجهى اوزره كر وفر طريقيله
واقع ملوك وسلاطين دشمن ايله مقاتله ايچون تقديم ايتديكى لشكرك قفالرينى محافظه داعيه سيله وراى
عسكرده بر مصاف متين ترتيبنه محتاج اولوب كندى اعوان وانصاريله مانند جدار استوار برقرار وپايدار
اولمق مقتضاى حال اولديغى معلومدر * ومصاف مذكورك اصحابى حرب وقتالده ثبات قدم ايله موصوف
اولمغه محتاجدركه چرخه عسكرى دشمن ايله يكان يكان محاربه ومقاتله ايدوب بعده كيرويه عود ورجعت
ايتدكلرنده مصاف سلطانى لشكرك وراسنده سد سديد اولمغله انلرك كريز وفرارلرى غائله سندن امن
واطمينان حاصل اولور * والا صف اخير مرتب ومحفوظ اولميوب مختل النظام اولدقده عسكرك انهزامنه
باعث اولمق مقرردر * بو سببدن ناشى ملوك غرب مركز قتالده صبر وثباتنه معتاد اولان طائفهٔ افرنجدن

صف

صف ترتيبنى اخذ وتعلم ايدوب ورای لشکرده طابور ومصاف وضعنى وسائر صنايع حروبى تحصيل وعمله سى ايتديلر * واهل كفر ايله استنصار واستعانت شرعا مذموم ايكن روح لشكر وقلب عسكر اولان سلطانى محافظه غائله سيچون بو محذور ارتكاب اولنوب طائفهٔ افرنجدن وجه مشروح اوزره آيين حرب وقتالى اخذ وتعلمه مضطر اولديلر * مع هذا ملوك غرب طائفهٔ افرنجى انجق دولتلرى اوزرينه بغى وخروج ايدن اهل اسلام ميانتده واقع اولان محاربه لرده استخدام ايدوب كفار ايله اقتضا ايدن جهاد وغزاده اتحاد ملت ايله انلره نصرت ومسلمينه خيانت خوفندن ناشى افرنجى استصحاب واستخدام ايتمزلر ايدى * حالا بو عصرده ديار غربده واقع ملوك اسلام ميانتده بو عادت جارى اولوب اصل وسببى تفصيل اولندى * والله بكل شئ عليم

(فصل)

وينه بو عصرده ديار شرقده واقع طوايف ترك ميانتده وقوع بولان حرب وقتالك كيفيتى بو وجهله سمعمزه بالغ اولمشدركه بونلرك آلات واسلحه لرى تير وكمان اولوب لشكرلرى اوچ صف اوزره ترتيب اولنور * شويله كه بونلر اسب ورخشلرندن بر محله نازل وجمله سى پياده وراجل اولدقده عسكره سهم وتيرلرينى اوكلرينه قويوب اوتوردقلرى محلدن دشمنك سينه بركينه لرينى آماجگاه سهام بى امان ايدرلر * وهر صف اوكنده كى صفه ملجأ و پناه اولوب دشمن هجوم ايتدكده جمله سى بردن مدافعه ومقابله يه اقدام وطائفه نك برى غالب اولنجه منوال مذكور اوزره رمى سهامده اهتماملرى غريب وعجيب اولمغله فصل مخصوصده ذكرى مناسب كورلدى

(فصل)

معلوم اوله كه ازمنهٔ سالفه وقرون ماضيه ده واقع ملوك وسلاطين معركهٔ حرب وقتاله بالذات حاضر اولوب دشمن قريب اولدقده شب تاريكده هجوم خصوم ايله بغتةً غارت وهلاك خوفندن ناشى اوردو ومعسكرلرى اطرافنه دائرا مادار خندق حفر ايتديروب انكله دشمندن تحفظ وتحصن ايدرلر ايدى * زيرا ظلمت ليلده وحشت ودهشت غالب اولمغله ناسه زياده رعب وهراس مستولى اولوب ورده سيه رنك شبده مركز قتالدن غيبت وفرار ايدن كمسنه لرك احوالى مستور ونهان اولمغله ميان عسكرده اراجيف ظهور ايدوب ادنى بهانه ايله هزيمت وقوعنه باعث اولور * بو سببدن ناشى ديار دشمنه قريب محله نزول اولنوب ضرب خيام اولندقده اول محلك اطرافنه سور حصين كبى بر خندق عميق حفر وادار ايدرلر * ودول سالفه ده ممالك وعسا كرده وسعت وكثرت وتدارك اسباب قتاله مكنت وقدرت كمال اوزره موجود اولوب خيل وحشم وعمله وراجله لرى كثير اولمغله هر منزلده حفر خندق وسائر مهمات حروبك اتمامنه قادر لر ايدى * وقتا كه ممالك معموره اطالهٔ دست تعدى ايله ويران وخراب اولوب مزاج دولت اصابت ضعف وهرم ايله عليل وعسكر وعمله قليل اولدقده معارك حرب وقتالده بو مقوله تدارك ميسر اولميوب قواعد قديمه ومراسم ديرينه محو ومنسى اولدى * (والله خير القادرين) ۞ معلوم اوله كه اسد الله الغالب امام على بن ابى طالب كرم الله وجهه حضرتلرى دقايق فن حربده مجاهدين اعلم اولمغله يوم صفينده اصحابنى جنكه تحريض واغرا ايدوب بو وجهله توصيه ايتديكه اول وصى مسلمينك مضمون وصاياسى ملاحظه اولندقده صنايع حربدن چوق نسنه يه وقوف ميسر اولور * جملهٔ وصاياى جليله دندركه وقت مصافده صفلريكزى بنيان مرصوص كبى ترتيب وتسويه ايدوب قطعا خلال صفوفده فرجه وخالى موجود اولميه * وشيردلان اسلامدن زره پوش اولنلر امام صفه تقديم واولميانلر تأخير اولندقده عسكره دندان نستيزى بركونه تيز ايده سنز كه بو وضع مهيب تيغ سنر تيزدشمنى اصابت رأسدن تبعيد ايدر * ودخى دستكزده اولان رماح جوشن شكافك اطرافنه جمع والتوا ايدوب داغما زمينه نظر ايده سنز كه قلبلريكزك زياده ربط وسكوتنه باعثدر * واثناى محاربه ده صيت وصداى چوق كاوده سنس ايله قطع ايده سنز كه وقار وسكينه يه بادى وجبن وهراسى دافعدر * والوية

واعلامی مرکزندن اماله وازاله ایتمیوب ایدی شجعانه تسلیم ایتدکدنصکره صدق وصبره ملازمت ایدیمز که صبره ملازمت فوز وظفری منتجدر * بو مقالده کلام امام علی المقام قرین حسن ختام اولدی * کذلك یوم مزبورده اشتر نام مرد دلیر دخی قبیلهٔ اسدی حرب وقتاله تحریض واغرا ایدوب قرابهٔ دهاندن بو وجهله سل سیف زبان ایتدیکه ای اسود غابهٔ شجاعت ولیوث بیشهٔ جلادت دندانلریکزی محکم شد ایدوب کبش نطوح کبی قورون رؤس ایله اعدایه حمله وهجومده والد وبرادریکزك مطالبهٔ دم وقصاصی ایله تیز سر تیز سنیزی درکان ایدن مرد غضوب کبی نفسلریکزی موته توطین ایده سز که دشمنه مغلوبیت ایله سینهٔ بی کینه کزی هدف سهام عار وشنام ایتمیه سز * کذلك دیار غربده لمتونه واندلس شعراسندن ابو بکر صیرفی نام شاعر مشهور لمتونه ملوکندن تاشفین بن علی بن یوسف نام ملکك مدحی سیاقنده ایراد وانشاد ایتدیکی ابیات طنانه دخی ملك مزبورك مرکز حرب وقتالده صبر وثباتی بیانی متضمن اولوب وفن حربده وصایای مفیده وتحذیرات عدیده یی حاوی اولمغله سیاست حربدن جزء کثیرك معرفتنه متکفلدر * شاعر مذکور ملك تاشفینك معرکهٔ حرب وقتالده صبر وثباتنی مدح ایدوب واعوان وانصاری اولان بنی صنهاجه نك اثنای لیلده غلبهٔ دهشت ووحشتدن ناشی تفرق قلرندن اعتذار طریقیله دیرکه * ای اول عسکر ظفر رهبر که سزلر سلالهٔ کریمه کز ملك تاشفین کبی بر فرع اصیل ایله مؤید اولوب قصر رفیع عز وشانکزك دعایم قویهٔ همم علیه سیله مشیددر که دشمن اکا شبخون وغارت ایله غدر وخیانت ایتدکده جمله کز مصاف قتالدن فرار ایدوب اول ملك همام آنده برقرار اولدی * وفرسان وشجعان اکا سوء قصد واصابت کرند داعیه سیله اوزرینه هجوم ایتدکده مرکزنده علم کبی پابرجای قرار اولور * ای بنی صنهاجه هنکام رعب وهراسده ملك تاشفین کبی بر رکن رکین وحصن حصین موجود ایکن نیچون انجمن جمعیتکز متفرق وپریشان اولوب لازمهٔ ذمت اطاعتکز اولان عون ونصرتده قصور وبنیان صبر وثباتده وهن وفتور کوستردیکز * مع هذا بو بابده اول سلطان غیور سزی مؤاخذه ایدوب مظهر عتاب وعقاب ایتسه استحقاق واستیهالکز مقرر ایدی * وحشت لیل ظلمانی وظهور قضای ناکهانی ایله عسکرکزدن واقع اولان هفوات وعثراتی اقاله وجرایم وخطایالرینی عفو ایله معامله ایدوب معذرتلرینی قبول ایله‌دی بو اتمام مدیحه‌دنصکره سیاست حرب وقتاله متعلق ملوکك فرسدن منقول اولان بعض وصایا تمهیدینه شروع ایلیوب دیدیکه کرچه ملوکك فرس وقتنه ادراك ایله رسوم حرب وقتالی مشاهده ایتمدم ایسه‌ده لکن صحایف کتبدن اخذ وصایای جلیله‌یی تذکیر مؤمنینه نافع اولمغله ذکرینه مبادرت اولندی * اولا صف قتاله حضور میسر اولدقده برقاچ قات زره آهنین لبس ایله که صنعت درع ایله معروف اولان ملوك تبعك وصایالریندن اولوب طعن دشمندن امن وسلامته وسیله اولور * ودخی آلات واسلحه‌دن سیف رقیق هندوانی تقلد ایله که درع براقه ضرب اولندقده ماننده نطع ادیم قطع دونیم ایدر * ودخی رکوب اسب تیزکام ایله میدان حرب ووغاده تك وتازه اقدام ایله که فرس جواد حصن حصین وحاجز متین اولمغین سرعت وشتاب ایله صاحبنی مکر عدودن تأمین وتحصین ایدر * ودخی معارك حرب وقتاله نزول اولندقده اطرافنه خندق عمیق ضرب ایله که وقت خروجده فوز وظفر ایله رجعت ووقت سکونده امن وامان اوزره استراحته باعثدر * ودخی هنکام سیر وسفرده بر وادی‌یه مصادفه اولندقده قطعا عبور وتجاوز اولنمیوب انده حط رحل اقامت اولنمق لازمدر که دشمن ایله لشکر میاننده حاجز وحائل اولوب ایکی عسکرك میاننده فاصله اولور * ودخی وقت عشاده دشمنه شبخون وغارت اولنوب صدق وثبات ایله حملهٔ مردانه وهجوم دلیرانه اولنمغه حق محلدر * اکر معرکهٔ رزم وپرخاش تنك وتار اولوب لشکره مضایقه ویرایسه اطراف رماح جوشن شکافانی توسیع ایدر * ودخی وهلهٔ اولیده دشمنه حمله وهجومه سعی اولنوب بطؤ وتأخیر ایله تزلزل واضطرابدن توقی اولنه * ودخی اشاعهٔ اراجیف ایله لشکری تخویف ایدن جواسیسه اعتبار واعتنا ایله دروغ بیفروغلرینی اصغا ایتمیوب رأی سخیف وقول ضعیفلریله عملدن اتقا اولنه انتهی * معلوم اوله که شاعر مزبورك قصیدهٔ مذکوره‌سنده دشمنه حمله واقدام خصوصنده تعجیل ایله توصیه‌سی رأی جمهوره مخالف اولوب بو بابده اسلافدن منقول اولان آثار واقواله خلاف اوزره وارد اولمشدر * زیرا امیر المؤمنین عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلری ابو عبید

ابن مسعود الثقفي حضرتلريني ممالك عراقده قطع عرق فساد ايچون قائد الجيش نصب ايتدكده امرنده حزم واحتياط ايله توصيه ايدوب ديديكه يا ابا عبيد سنكله همعنان مرافقت اولان اصحاب اصابت انتساب ايله امر حربده استشاره ورأيلريله استظهار ايدوب قبل الاستكشاف سرعت واقدام ايتملك اوزره تنبيه وتأكيد ايلدي * زيرا توليهٔ اعمال جهاده اول شخص خجسته تدبير صالح اولورکه کمال رشد وبصيرت ايله قاعدهٔ حزم واحتياطه مراعات ايدوب دائما قهر دشمنه ترصد فرصت ومکايد اعدادن عسکری حفظ وصيانته اعمال فکر ورويت ايليه * وينه اول خليفهٔ منيع الجناب سليط نام مرد شجيع حقنده دخی عسيدمذکوره ديديکه سليطی سرعسکر ايتمکدن بنی منع ايتمدی الا حربده سرعت واقدامی منع ايتديکه قبل الرويه شتاب وسرعت باعث ضياع امت اولمغله سليطی تأمير وتوليه يه مانع اولدی بعده حضرت عمر حلف بالله العلی الاعلی ايدوب ديديکه اکر سليط معرکهٔ قتالده من غير رويه سرعت اقدام ايتميوب حزم واحتياط ايله عامل اولسدی بن انی توليه وتأميرده قطعا توقف وتأخير ايتمزدم ديدی * حضرت عمرك بو کلام دری النظام حکمت ارتسامی شاهد عادلدرکه حرب وقتالده انکشاف حال وقتنه دك حزم وتأنی واحتياط وتحری سرعت وشتاب ايله حمله واقدامدن اولی اولوب شاعر صيرفينك قول مذکورينه مخالف ومغاير اولدی * مکر شاعر مزبورك قصيدهٔ مذکوره ده قولی ووهلهٔ اولی ده صدمه واقدامدن مرادی تبين حال قيديله مقيد اولورسه کلامی حليهٔ صحت ايله متحلی اولور * والله اعلم

(فصل)

معلوم اوله که بين الامم واقع اولان حروب ومغازيده فوز وظفر کثرت لشکر وعسکر وسائر اسباب ظاهره يه منوط ومربوط اولميوب بلکه حرب وقتالده قهر وغلبه بخت واتفاقه دائر برمعنی اولديغی تجربه ايله ظاهردر * بو امرك سر وسببی اولدرکه اکثريا حربده فوز وظفر اسباب خفيه وعلل ظاهره نك اجتماعيله حاصل اولوب لکن طرفينده اسباب وآلات کما ينبغی موجود ايکن ادنی بهانه ايله بری غالب وآخری مغلوب اولور * وحربده قهر وغلبه نك اسباب ظاهره سی اعوان وانصارك کثرتی وشجعان وابطالك وفرق وآلات واسلحه نك جودتی ومحاربه ومقاتله يه عسکرك صدق رغبتی وسائر اسباب تظاهرك حصول واجتماعندن عبارتدر * وعلل خفيه سی اعمال لطايف الحيل ايله ترتيب مقدمات مکر وفسون اولنوب من حيث لا يشعر لشکر اعدايی تفريق وپريشان ايتمك ايله حاصل اولور * مثلا دشمنك تشويش واضطرابلرينی موجب بعض اراجيف اختراع ايدوب اول اکاذيب شنيعه يی اعدا ميانئده اظهار واشاعه ايتمکدر * کذلك قلل جبال وسائر اماکن رفيعه يه برمقدار عسکر صعود ايدوب اول امکنهٔ عاليه دن اسفلده اولان اعدا اوزرينه القای صخره ومهزهٔ توفنك ايله حمله وهجوم ايتمکدر * وکذلك اعين ناسدن مستور اولان کينکاهده عسکر وضع ايدوب علی الغفله دشمن اوزرينه دفعهٔ هجوم ايله جمعيتلری پريشان وطلب نجات ايله هر برينی برسمته کريزان ايتمکدر * ودخی بعض کره حرب ووغاده فوز وظفرك اسباب خفيه سی طوق بشردن خارج امور سماويه اولوب من طرف الله برقومه هيبت ومهابت اعطا اولنمغله قلوب اعدايه خوف وخشيت مستولی اولوب آن ملاقاتده اعدانك قدم همتلری مرکز قتالده ثابت ومتمکن اولمغله مقهور ومنهزم اولورلر * واکثريا وقوع هزيمت بو مقوله اسباب خفيه دن نشأت ايدرکه فريقيندن هر بری خصمنه غلبه داعيه سيله وراي پردهٔ خفاده ترتيب ايتديکی مکر وفريب بغتة ظهورا يتمکله خصمی مدافعه ومقابله دن عاجز اولوب مغلوب ومقهور اولور * بناء عليه نبی عالی علم رسول اکرم صلی الله تعالی عليه وسلم حضرتلری (الحرب خدعة) قول شريفيله حرب وقتالده ترتيب مقدمات حيل منتج فوز وظفر اولديغنه اشارت بيوروب وامثال عربده چوق حيله برقبيلهٔ عظيمه دن انفعدر ديو وارد اولمشدر * بو تقريردن ظاهر اولديکه امور سماويه وسائر علل خفيه اقوای اسباب فوز وظفر اولوب قهر وغلبه ده تأثيری اسباب ظاهره دن اقوی اولديغی ظاهردر * ودخی بر اثرك معلوم اصل وسببی ظاهر اولميوب سببی مستور ومخفی اولدقده اول اثرك وقوعنه بخت اطلاق اولنديغی کتب حکميه ده مسطور اولمغله اکثريا حربده

وقتالده فوز وظفر مساعدهٔ بخت ایله حاصل اولدیغی معلوم ومتحقق اولور * وتقریر سابق اوزره نصر وتأیید امر سماوی ایله حاصل اولدیغی (نصرت بالرعب مسیرة شهر) * حدیث شریفنك معنای لطیفی ملاحظه اولنسه قده ظاهر اولورکه پادشاه فرشته سپاه سلطان تجلی مع الله صلی علیه الاله حضرتلری تاییدات حق وسطوات وحی ایله مؤید اولمغله سطوت وهیبت وجلال ومهابتلری بر آیلق مسافهٔ بعیده ده موجود اولان کفره ومشرکینك قلوبنه تأثیر ایدوب من طرف الله درون خباثت مشحونلرینه کمال رعب وهراس مستولی اولمغله بنیان صبر وثباتلری متزلزل اولوب مقهور ومخذول اولدیلر * وکذلك اول سلطان منصور اللوا رسول کبریا علیه افضل التحایا حضرتلرینك زمان سعادتلرنده بعده ایام خلفای راشدینده عدد اصحاب لشکر اعدایه نسبت ایله اقل قلیل ایکن شرذمهٔ شرذمهٔ خاسرینه فوز وغلبه ایله منصور ومؤید اولوب رؤساسنی قهر وتدمیر واهل وعیاللرینی سبی واسیر وبلاد ودیارلرینی فتح وتسخیر ایتدیلر * زیرا حق سبحانه وتعالی نص قرآن مبینده قلوب مقلوبهٔ کفاره القای رعب ایله پیغمبرینه عون ونصرته تکفل ایتمکله وعد کریمنی انجاز ایدوب اثبات سطوت قاهره واظهار معجزهٔ باهره ایله کفاری مخذول ومقهور ایلدی * وصدر اولده واقع فتوحات اسلامیه ده اعدایه کسر وهزیمت قلوب مشرکینه استیلای خوف وخشیت ایله حاصل اولوب وعیون وابصاردن خفی اولان اسباب سماویه وتأییدات ربانیه ایله واقع اولدیغی ظاهر ومنجلیدر معلوم اوله که فضلای مغاربه دن علامهٔ طرطوشی بو سرخفیدن غفلت ایله هر بار حربده فوز وغلبه وقوعنی اسباب ظاهره یه نسبت ایدوب دیدیکه حربده قهر وغلبه وقوعی بو طریقله حاصل ومیسردرکه احد طرفینده مشاهیر شجعاندن حرب وضربه قادر برقاچ شجیع وبهادر مرد نبرد آزما موجود اولوب طرف آخرده موجود اولان رجال انلردن قلیل وناقص اولدیغی صورتده غلبه جانب کثرتده اولمق مقرردر * مثلا ایکی جانبك برنده اون یاخود یکرمی نفر دلیر ودلاور مرد صاحب نبرد موجود اولوب طرف آخرده سکز یاخود اون التی شجیع بولنسه قده طرف زائد غالب وطرف ناقص مغلوب اولوردی بو کلامنی ابدا واعاده ایلدی * علامهٔ طرطوشینك بو کلامی سابقده ذکر وتفصیل اولندیغی اوزره حربده فوز وظفر اسباب ظاهره یه ابتنایه مبتنی اولوب لکن انده دخی محز صدقه اصابت ایتمکله کلامی حلیهٔ صحتدن عاطلدر * بلکه بو بابده قول صحیح بودرکه حرب وقتالده فوز وظفر بحسب الظاهر اتحاد کلمه واجتماع آرا ایله میسر اولوب واتحاد تام دخی نسل ونسبلری واحد ورأی ورئیسلری متحد رجالك شیخ ورئیسلرینه کمال اطاعت وانقیادلرینه منوط وموقوفدر * بناء علیه احد طرفینده قبائل کثیره وعشایر عدیده موجود اولسه که جمله‌سی قول واحد اوزرینه اجتماع ورئیسلری اولان شخصه اتباع ایدوب وطرف آخرده موجود اولان رجال من حیث العدد انلره معادل ومساوی اولوب لکن رأیلری متفرق وضابطلری مختلف اولدقده فرقهٔ اولی طائفهٔ ثانیه یه غالب اولمق مقرردر * زیرا رأی ورئیسلری مختلف ومتعدد اولان قبائل عدیده نسل ونسبده مشارکت اولورسه دخی تعدد رؤسا واختلاف آراسیله عصبیت نسبیه اصحابی اجانب واباعدکبی بینلرنده مخالفت حاصل اولوب اکثرا وقاتده مغلوب ومقهور اولورلر * لکن امام طرطوشی دیارانلسده ساکن اولوب عصرنده نسل ونسبلری مضبوط قبائل وعشایر منقرض ومنقضی وعلاقهٔ قرابت ایله حاصل اولان عصبیتك حال وشانی محو ومنسی اولمغله حربده وعادة فوز وغلبه وقوعی مجرد کثرت شجعان ایله حاصلدر دیو قطع ایدوب اهل عصبیت نسبیه ایله اجانب واباعدی فرق ایتدی * مع هذا بزکتابك اولنده قبائل وعشایرك احوالنی بیان سیاقنده علاقهٔ نسبیه غیرت وحمیتده سائر اسبابدن اقوی اولدیغی تحقیق ایدوب معارك حرب وقتالده انلرك صبر وثبات ایله اجانب واباعده سبق وتقدملرینی ذکر ایلدك * معلوم اوله که اکثر حربده فوز وظفر اعمال حیل وامر سماوی وسائر اسباب خفیه ایله حاصل اولدیغی ذکر وتمهید اولنوب لشکرده کثرت وقتاله رغبت وآلات واسلحه ده جودت وسائر بو مقوله اسباب ظاهره نك اجتماعی اسباب خفیه یه خصوصا امر سماوی ایله حاصل اولان تأیید الهی یه مقابل ومعارض اولمدیغی ثابت ومتحقق اولمغله حربك سری معلوم اولوب طرطوشینك رأینده قصور ظاهر اولور والله مقدر اللیل والنهار.

فصل

(فصل)

معلوم اوله که فوز وظفره باعث وبادی وقهر خصومه سبب عادی اولان اسباب خفیه وعلل غیر طبیعیه به الحاق اولنان امورك بری دخی صیت وشهرتدر که بعض اشخاص بین الناس اوصاف كمالدن بر وصف ایله معروف ومشهور اولوب قلوب ناسده اول وصف ایله اشتهاری ثابت وراسخ اولمغله اول خصوصده خلق انکله معارضه ومقابله دن احتراز وامتناع ایدرلر * مثلا ملوك وامرادن بعضیلری حروب ومغازیده بخت واقبال وصدق قتال ایله معروف ومشهور اولمغین هر نه محله قصد غزا ایله رفع لوا ایلسه صیت وشهرتی واسطه سیله فوز ونصرت اولوب اعدا وخصومنه ادنی هجوم ایله غالب اولور * کذلك علمادن برکسنه فضل وکمال ایله یا صلحادن بری وجد وحال ایله معروف اولدقده جمله ناس انلرك فضل وكمالنه وعفت وصلاحنه اعتبار واعتقاد ایدوب خطاسی اصابت ودعاسی اجابت ایله توجیه وتأویل اولنور * سائر اصحاب صنعت وبضاعت دخی بولندیغی صنعتده حذق ومهارت ایله مشهور اولدقده قلوبده وصف كمالی راسخ اولوب اول خصوصده اشتهاری عز واعتبارینه وسیله اولور * لکن صیت وشهرت گاهی محلنه مصادف اولمغله شهرتی صادق اولوب وگاه محلنه مصادف اولمغله شهرت کاذبه ایله مشهور اولور * زیرا چوق کسنه واردر که بین الناس خیر وصلاح ایله معروف اولوب لکن نفس الامرده خلافی ایله متصفدر وبعض رجال دخی سوء سیرت وقبح خصلت ایله معروف ومشهور اولوب واقعده خیر وصلاح ایله موصوفدر * وگاهیجه دخی بعض رجالك حال وشانی مستور اولوب بر شئ ایله معروف ومشهور دکل ایسه ده ذاتنده صیت وشهرته لایق اوصاف كمال ایله موصوفدر * وگاهیجه دخی صیت وشهرت محلنه مصادف اولوب شیوعی واقع ونفس الامره موافق اولور * بو امرلك سر وسببی اولدرکه صیت وشهرت السنه انام اوزره دائر اولان اقوال واخبار ایله ثابت اولوب وناقل وراویلرحین نقلده ظاهر امره اعتماد ایله مقصود ومرامدن غافل وحقیقت حالدن ذاهل اولوب نقل وروایتلری بین الناس خلاف واقع شایع ومشهور اولور * وگاهیجه نقل وروایت اولنان حکایاته قصد وغرض تعلق ایدوب ناقلك مذهب ومشربنه ملایم اموردن اولمغله مذهبنده تعصب ایدوب رأیی ترویج قصدیله نفس الامره مخالف نیجه اموری اعلان واشاعه ایدر * وگاهیجه دخی ناقل وراوی سوء حفظ وقلت ضبط ایله موصوف اولمغله منقولی زیاده ونقصان ایله مشوب ومخلوط اولوب بین الناس اول وجهله معروف ومشهور اولور * وگاهیجه مجالس اصحاب دوله ارباب مداهنه دخول ایدوب ملوك وامرایه تقرب قصدیله انلردن صدور ایدن اقوال وافعالی مدح وثناده فوق الحد مبالغه ایتدکلرنده نفوس انسانیه دخی مدح وثنادن محظوظ اولوب وندماو مقربین حب دنیا وقطع مراتب علیایه مفتون اولمغله صدق واصابت ایله معروف اولان رجالی تقریب ایتیوب واقعه مخالف نیجه امور بین الناس بو وجهله معروف ومشهور اولور * بناء علیه بعض اموره صیت وشهرت ذکر اولنان علل واسباب خفیه دن ناشی واقعه مطابق اولیوب * لکن قلوب ناسده ثابت وراسخ اولمغله حرب وغزا وسائر اشیاده مدخل عظیمی اولاق مقرردر * وعلم حکمتده مسطور ومحرردر که بر امرك علت وسببی مستور وخفی اولوب اسباب ظاهره دن بر سببه مبنی اولمسه اول امره بخت اطلاق اولنور

(فصل)

فصل ثالث قرقنجی فصلی مایه خزینه دولت ومادهٔ بقای سلطنت اولان جبایت اموالك كثرت ووفرتنه ونقصان وقلتنه باعث اولان امور بیانندهدر * معلوم اوله که بر ملك ودولتك ابتدای ظهورنده رعایا اوزرینه ضرب وتحمیل اولنان عواید ورسومك عدد ومقداری قلیل اولوب لکن جمع وتحصیل اولنان اموالك مجموعی کثیر اولور * اما اواخر سلطنتده امر منعکس اولوب رسوم وتکالیف کثیر وحاصلی قلیل اولور * بو امرك سر وسببی اولدرکه اکثر ظهور ایدن دولت دول اسلامیه دن اولوب جبایت اموالده انجق حکم شرعه نظر ورعایت اولنور سه کتاب وسنتده تقدیر اولندیغی اوزره مغارم شرعیه نك عدد ومقداری قلیل

اولوب رعایادن انجق عشر وباج وجزیه وخراج مقوله‌سی اموال یسیره مطلوب اولمغله اداده عسرت چکمزلر * زیرا ذهب وفضه‌ده مقدار زکاة وحبوب ومواشیده عشر وباج وکفره‌دن اخذ اولنان جزیه وخراج وسائر وظائف شرعیه‌نك مقدارلری قلیل اولوب کتاب وسنت ایله حدودی معلوم ومقدر اولمغین ملوك اسلام انی تجاوز ایتمزلر * واکر ظهور ایدن دولت دول اسلامیه‌دن اولیوب امر جبایتده حکم شرعه رعایت ایتمزسه بهر حال اول دولتك رجالی ابتدای ظهورلرنده بدوی طوری اوزره حساب اموالده حق وبلادت وخفض جناح رأفت ایله کرم وسماحته مجبول اولوب مبادئ خروجلرنده منافع دولتدن غافل وجمع خزینه‌ده اعمال فکر وتصرفدن ذاهل اولمغله رعایایه تحصیل وتوزیع اولنان رسوم وتکالیفك عدد ومقدارلری قلیل اولور * بر دولتده که رعایا اوزرینه تحمیل اولنان رسوم وتکالیف خفیف وقلیل اوله قلت وخفت مؤنت سببیله رعایا حراثت وفلاحت وسائر وجوه تجارته زیاده رغبت ایدوب اول دولتك اهالیسی موفور وممالکی معمور اولور رعایانك سعی وعمله میل ورغبتلری حاصل اولدقده رسوم وتکالیفك مقداری قلیل ایسه‌ده اهالی کثیر وموفور اولمغله ایرادك حاصلی کثیر اولمق مقرردر * اما دولتك زمانی مدید وبنیان اقبالی مشید اولوب ابنای ملوك واحدا بعد واحد تخت نشین سلطنت اولدقده رجال دولت معاینهٔ امور ایله عقل وکیاست وتجربه‌یه وفر استنده کامل اولوب قرن اوله‌ده بولنان رجالك طینت وطبیعتلرنده مرکوز اولان طور بداوت وغفلت وجبایت اموالده اغماض وسماحت معامله‌سی بونلردن زائل اولور * زیرا ابتدا بریه وبادیه‌دن بر قبیلهٔ عظیمه داعیهٔ ملك ودولت ایله خروج وظهور ایتدکلرنده ارباب تیغ وشمشیره رغبت وجمع اموالده اغماض ومسامحه ایدوب بعد زمان علی التدریج تحصیل منافع ملك وماله اقدام ورشد وکیاست ایله معروف اولان ارباب اقلامی استخدام ایتمکله اهل دولت اعمال فکر ورویت ایله تکمیل مراسم عز وشوکت وجمع اموال وخزاینه صرف نقدینهٔ همت ایدرلر * لکن کندیکه رجال دولتك ترفه وتنعمه میل ورغبتلری مزید اولمغله خرج ومصرفلری کثیر اولوب تجار ورعیتدن مأخوذ اولان رسوم معتاده خرجلرینه کافی اولمامغله قبوللرده واسکله‌لرده وبیع آنی اوزره رسم باج وکمرك نامیله تجار ورعایایه زیاده مال تحمیل ایدرلر * بوندن صکره دخی تزاید عز وحشمت وامتداد ایام دولت ایله خرج ومصرف ترقی بولوب زیاده اولدیغچه رسوم وتکالیف دخی ضم مال ایله مزداد اولوب بر حده رسیده اولور که اداسی صعب وعسیر اولور * لکن ضم اولنان زوائد رسوم وتکالیف ازمنهٔ مدیده‌ده علی التدریج شیأ فشیأ حادث اولوب دفعة ظهور ایتمکله وقت حاجتده فرض واحداث ایدن شخصك اسم ورسمی منسی اولوب تجار ورعایا دخی وقت وزمانیله اداسنه مأمور ووبرمکه مألوف اولمغله ابتدای دولتده فرض اولنان رسوم معتاده مقامنه قائم اولور * بوندن صکره دخی کیدرك تکالیف ومغارم بر مرتبه‌یه بالغ اولور که حد اعتدالدن بالکلیه خارج اولمغله رعایانك عمارانه رغبتلری ساقط اولوب سعی وعمللرینك فائده وعائده سیله نفقهٔ عیال وتکالیف شاقه‌یی حساب ایتدکده نفعی اقل ونفسلرندن امید واملی منقطع اولمغله رعیتك زراعت وحراثت وسائر وجوه عملدن یدلری منقبض اولوب خزینهٔ دولته عاید اولان مال میری‌یه کسر ونقصان عارض اولور * بعده رجال دولت رعیتك قلتی وسعی وعمله عدم رغبتلری سببیله حادث اولان کسر ونقصانی تکمیله اقدام واموال مقرره‌یی تکمیل واتمام داعیه سیله بقیهٔ رعایانك رسوم وتکالیفلرینه مال ضم ایدوب انلر دخی بر وجهله اداسنه قادر اولمغله رعایا پراکنده وپریشان اولوب عاقبت ضرر وزیانی دولته راجع اولور * زیرا عمارك نفعی دولته راجع اولدیغی کبی ضرر ونقصانی دخی بنه ملکه عاید اولور * بوذکر اولنان امور ثابت ومقرر اولدقده معلوم اولور که مهما امکن تخفیف مؤنت وتقلیل تکالیف تکثیر سواد وتعمیر بلاده سبب اولوب کسب وعمله درج ونفع حصولی رعایانك مجزوم ومعلوملری اولدقده کمال نشاط ایله اعمار بلاده سعی وکوشش ایدرلر * والله مالك الامور

(فصل)

فصل ثالثك فرق برنجی فصلی اواخر ملك ودولتده امتعهٔ تجاره حددن زیاده رسم وتکلیف وضع اولندیغی بیانندهدر *

بياننده‌در * معلوم اوله كه بوندن اقدم ذكر اولنديغى اوزره هر ملك ودولتك رجالى اوائل ظهورنده طور بدوى اوزره حركته مجبول اولمغله قدر حاجت ومقدار ضرورت اوزره تحصيل كفافده قناعت ايدوب كافت حشمته ميل ورغبت ايتمامريله خرج ونفقه‌لرى قليل وخفيف اولور * بو سببدن ناشى دخل وايرادلرى خرج وصرفلرينه كركى كبى كفايت ايدوب بلكه ايرادلرى مصرفلرينه اضعاف مضاعف غالب وزائد اولور * بعده كيده‌رك كنديلردن اسبق اولان ممالكده واقع اولان رجال دولتك اطوار واوضاعنه تقليد واقتدا ايدوب على التدريج مآكل ومشاربده وملابس ومراكبده اسباب عز وحشمته ميل ورغبت ايله بو مافيده خرج وصرفلرى كثير اولور * خصوصا تخت نشين دولت اولان ملوك وسلاطينك خيل وحشمى واتباع وخدمى كثير اولوب خواص ومقربينك وحماة دولت اولان عساكر ومستحفظينك نفقه وعلوفه‌لرى ترتيب اولنمغله خرج ومصرفلرى دخل وايرادلرينه غالب اولوب اموال مقرره ورسوم معتاده صرف وخرجه كفايت ايتمكله فصل سابقده ذكر وتمهيد اولنديغى اوزره رعايانك ويره‌كلدكلرى تكليفلرينى ضم مال ايله توفير وتكثيره محتاج اولورلر * بعده كيده‌رك على التدريج اسباب عز واحتشام ومواجب عسكر وخدام كثير ومزداد اولوب وتمادى ايام وامتداد زمان ايله غوائل هائله اقتضاسندن ناشى مزاج دولت مختل اولمغين اطراف بعيده‌ده موجود اولان عمال وامنانك يدلرى تحصيل اموالدن قاصر اولمغين ايراد قليل ومصارف كثيره اولور * بو صورتده رجال دولت معتاد ومألوف اولدقلرى خرج وصرفلرينى تكميل وحوايج ومهمات سلطنتى تتميم ايچون نيچه رسوم ماليه احداث ايدرلر * ازجمله سوق وبازارده بيع وشرا ايدن تجارك امتعه واشيالرى اوزرينه حددن زياده رسم باج وكمرك ناميله برمقدار مال وضع وضم ايدوب قپولرده واسكله‌لرده اول رسوملك تحصيلى ايچون امينلر وديده‌بانلر نصب ايدرلر * بوندنصكره دخى كيده‌رك اواخر دولتده رسم باج وكمرك دخى مزداد اولوب برحده بالغ اولور كه حد اعتدالى تجاوز ايدوب تجار ورعايا بر وجهله اداسنه متحمل اولمغله تجارت وزراعتدن فراغت ايدوب سوق وبازار معطل ونظام دولت مختل اولور * نتكيم دولت عباسيه وعبيديينك اواخرنده ديار شرقده تجار ورعيت اوزرينه فوق الحد تكاليف شاقه تحميل اولنوب حتى موسم حجده حجاج مسلميندن مبالغه ايله اموال كثيره اخذ اولنوردى * بعده ملوك اكراد ايوبيه‌دن سلطان صلاح الدين بن ايوب مسندنشين ملك ودولت اولدقده عباسيه‌نك اخذ ايتدكلرى رسوم زائده‌يى بالكليه رفع ايدوب آثار خير وحسنات كثيره تعويض ايلدى * كذلك طوايف ملوك وقتنده ديار اندلسده رسوم وتكاليف حدى تجاوز ايدوب بعده ملوك مرابطيندن يوسف بن تاشفين وقتنده اول بدع حادثه رفع اولندى * كذلك عصرمزده ديار افريقيه‌ده واقع جريد اولكه‌سنده دخى بو مثللو امثالى تكاليف شاقه ايله رعيت وتجار مؤاخذه اولنوب بعده رؤساى بلاد اعانتيله مندفع اولدى * والله لطيف بعباده

﴿فصل﴾

فصل ثالث قرق ايكنجى فصلى ملوك وسلاطينك تجارته ميل ورغبتلرى رعيته مضر اولوب ايرادمقررلرك كسر ونقصانته باعث اولديغى بيانده‌در * معلوم اوله كه فصل سابقده ذكر اولنديغى اوزره رجال دولتك اسباب عز وحشمته ميل ورغبتلرى سببيله خرج وصرفلرى كثير ودخل وايرادلرى قليل اولوب رسوم وتكاليفدن حاصل اولان اموال مقرره مصارف معتاده‌يه كفايت ايتمدكده بهرحال مصالح كليه وجزئيه‌يى تكميل ايچون رسوم عرفيه‌يى توفير وتكثيره محتاج اولورلر * شويله كه كاهيجه سوق وبازارده بيع وشرا اولنان اموال وامتعه‌دن اخذ اولنان رسوم قديمه ايله اكتفا اولنميوب اجناس امتعه اوزرينه قيمتلرينه كوره مجدداً برمقدار مال دخى ضم ايدرلر * واكر زمان سابقده بر دفعه مال ضم اولنمش ايسه شئ يسير دخى ضم ايدوب اصحابندن طلب وتحصيل ايدرلر * وكاهيجه عمال وملتزميندن زياده انتفاع ايدن رجال دخى مؤاخذه ومصادره اولنوب اداده مماطله ايتديكى صورتده ضرب وحبس ايله اموال واملاكى يدلرندن اخذ ونزع اولنور * وكاهيجه دخى بعض دولده اصحاب زراعت وارباب تجارتك سرمايه يسيره وبضاعه قليله ايله تحصيل ايتدكلرى

ربح ومنفعتی كوروب رجال دولت دخی كندی ماللریله زراعت وتجارته تصدّی ایدرلر * وفائده
ومنفعتك قلت وكثرتی سرمایه نك قلت وكثرتنه تابع اولوب واصحاب دولت ثروت وغناده من كل الوجوه
تجار ورعیته غالب اولمغله كسب ومعاشده انلره مزاحمه ومضايقه ويررلر * شويله كه اراضیٔ معموره ده
زراعت وحراثت واكتساب بهايم ومواشی ايله اعمال رعیته اشتغال ایدوب وسوق وبازارده بیع وشرا
اولنان امتعهٔ سائره يه تعرّض ايله كسب وتجارت ايدرلر * وزعملرنده مسلك تجارته سلوك تكثیر ايراد
دولت وادرار جبايته وسيله اولمغله بو كارنابهموارى ارتكاب ايدرلر * مع هذا بو رأى غیر سديد وجوه
عديده ايله تجار ورعايايه مضر اولوب كسب ومعاشلرينه خلل عظيم ترتبنه باعث اولور * ابتدا ضررى
رعايانك كسب وكارده مضايقه لرينه باعث اولوب دواب ومواشی وسائر محتاج اولدقلرى اشيايى بیع
وشراده عاجز اولورلر * زيرا رعايانك دستمايه كسب ومعاشلرى اولان سرمايه لرى بربرينه قريب ويا مساوى
اولمغله حوايج اصليه ومصالح لازمه لرينى تحصيل وتدارك ده بعضيسى بعضيسنه مزاحمه ايتدكده هربرى
يدنده موجود اولان مال ايله آخرك اشترا ايده جكى مرتبه نسنه يى خريدار اولوب زياده يه قادر اولمغله
بالكليه حرمانلرينى ايجاب ايلمز * اما رجال دولت كسب وكارده تجار ورعيته مشاركت ايتدكده انلرك
اموالى رعايادن اضعاف مضاعف كثير اولمغله لازم ومهم اولان اشيايى بالغاً مابلغ اصحابندن اشترا ايدوب
تجار ورعيت حوايج ضروريه لرينى تحصيل وتدارك ده عاجز ومضطر اولمغله مغموم ومحزون اولورلر *
بوندن صكره دخی بعض دولده كاه اولوركه اصحاب دولت تجار ورعيتك يدنده موجود اولان محصول ومتاعدن
شیٔ كثيرى بهاى رخيص وثمن يسير ايله اخذ وغصب ايدوب يدلرنده باقى قالان محصول ومتاعك ذكر بها ايله
اشتراسنه دخی كيمسه رغبت ايتمكله رعيتك احوالى مختل وكسب وكارلرى معطل اولور * ودخی صنعت
تجارت ايله جمع مال معتاد اولان بعض صدور دولت اقتضا ايدن مصارف مهمه لرينى رؤيت ايچون بیع
وشرا ايله جمع وادّخار ايتدكلرى زرع وحرير وعسل وسكر وسائر مخزون اولان اشيانك رواجی وقتنه منتظر
اولميوب ثمن مثلندن زياده بها ايله رعايايه بيعه مبادرت ايدرلر * انلر دخی يدلرنده موجود اولان سرمايه لرينى
طرف دولتدن كندیلره بیع اولنان اشيانك ثمنى اولمق اوزره رجالنه اداده واول اشيانك بهازمان سرمايه
برينه يدلرنده قالوب اندن غيرى كسب وتجارت ايده جك مااللرى دخی اولمغله نفس وعياللرينى انفاق
واكسادده عاجز اولورلر * عاقبت سدّ رمق ودفع ضرورت ايچون زياده بها ايله الدقلرى اشيايى وقت كسادده
بهاى رخيص ايله بيعه عرض ايدوب ضرر وزيان وخيبت وخسرانه باعث اولور * واكر بو حال متعدد ومتكرر
اولوب مرّة بعد اخرى رعايا بو مقوله تكليف ايله مجبور اولورسه سرمايه لرى بالكليه ضايع اولوب وفقر
وفاقه ايله ضرورت ومضايقه لرى حدّى تجاوز ايتدكده زراعت وحراثتدن وصنعت وتجارتدن قالوب رسوم
وتكاليفك كسر ونقصانته مؤدّى اولور * زيرا خزينهٔ دولته عايد اولان اموال ميريه نك اكثرى تجار
ورعايانك سعى وعمللريله حاصل اولوب خصوصاً عشر وباج وكمرك مقوله سى رسوم زائده وضع واحداث
اولندقده اكثر منافع دولت رعيتدن تحصيل اولنديغى ظاهر ومقرر اولور * بو صورتده تجار ورعايايه صنعت
وتجارتده رجال دولتك مشاركتلرى ويدلرندن بهاى رخيص ايله اخذ واشترا ايتدكلرى اشيايى كيرو انلره زياده
بها ايله تحميل وتكليفلرى رعايايى انتفاعدن مأيوس ايتمكله سعى وعملدن يدلرى چكلوب كار وكسبدن
فراغت وآخر مملكته فرار وغيبت ايتمكله انلردن حاصل وخزينه يه واصل اولان ايرادك معظمى فوت اولور *
ايدى بر مملكتك حاكم ووالیسى احداث تجارت ايله جمع ايتديكى نفع وفائده ايله رعايادن جبايت ايله تحصيل
اولنان ايرادك ما بينى مقايسه ايتدكده ربح تجارت مال جبايتدن اقل قليل اولديغى ظاهر اولور * اكر
تجارتك ظاهرده نفع وفائده سى كثير ايسه ده لكن طرف دولتدن بیع وشرا ايله اخذ واعطا اولنان اشيادن
رسم باج وكمرك انقطاع اولوب سائر آحاد ناسك تجارتلرنده انتقاله نه بو وجهله دخی ميرى يه ضرر وزيان ترتبنه باعث
اولور * ودخی معلوم اوله كه زمان سابقده ملوك فرس رعايا اوزرينه انجق اهل بيت دولت واقارب
سلطنت اولان رجالى والى ايدوب انلرك ايچندن دخی دين وفضل وادب وسخا وشجاعت ايله موصوف اولان
عقلايى انتخاب واختيار ايدرلردى * ونصب ايتدكلرى ولاة وحكامه دخی رعايايه عدل واحسان ايله

معامله ایتمك اوزره توصیه ایدوب و بولندقلری مملکتلرده اتخاذ ضیعه ومزارع ایله جیران ممالکه اضرار وتجارته اصرار ایله قحط وغلایه باعث اولمقدن منع وتحذیر ایدرلردی * ودخی عبید ومماليك سیاست عادله ایله رعایانك خیر وصلاحنه ساعی اولمغله عبید واساراتی مناصب دولتده استخدام ایتیوب بالجمله احرار رجاله تفویض وتقلید ایدرلردی * ودخی معلوم اوله که مادهٔ خزینهٔ دولت جبایت ایله حاصل اولوب جبایتك كثرت ووفرتی دخی تجار ورعایا وسائر اصحاب امواله نظر عدل ایله حسن معامله‌دن حاصل اولورکه تجار جور وتعدیدن وعرض ومالارینه تعرضدن امین وسالم اولوب سایهٔ عدل ملوکده امن ورفاه اوزره آسایشلری مقرر اولدقده صدرلری منشرح وامیدواملری منبسط ومنفسح اولمغله توفیر اموالده جد واهتمام ایله سعی ایدرلر * ودخی چوق کره کسب وتجارته معتاد اولان متغلبه‌نك بعضیلری بولندقلری ممالکه اطرافدن مجلوب ووارد اولان محصول ومتاعی اصحابندن استدیکی بها ایله جبراً اخذ واشترا ایدوب وحین حاجتده اول اشیانی تحت حکمنده اولان رعایایه زیاده بها ایله بیع ایدرلر * لکن اطرافدن کلان اشیانی نقصان بها ایله اشترانك ضرر وهجنتی تحت حکمده اولان رعایایه زیاده بها ایله تحمیلدن اهون اولوب بونك فسادی اوله غالبدر * واکثریا رجال دولتك کسب وتجارته میل ورغبتلری دائره‌لرینه دخول وتقرب ایدن اصنافدن بعضیلرینك سوق وترغیبی ایله حاصل اولوب بولندقلری صنعت وتجارتك نفع وفائده سنی تذکیر ایله اصحاب دولتی اطماع ایدرلر * شویله که طرف دولتدن اول شخصه زراعت وتجارت ایچون دفع واعطا اولنان سرمایه‌یی اعمال ایله حاصل ایتدیکی منفعت وفائده‌دن کندویه دخی بر حصه تعیین وتقدیر اولنوب مدت یسیره‌ده اموال عظیمه جمعنه وسیله اولمق هوسیله کندی غرض وعوضنی تحصیله توسل ایدر * خصوصا که اموال دولت ایله واقع اولان تجارتده رسم باج وکمرك دخی مطلوب اولمغله اسرع اوقاتده مال عظیمه دسترس اولمسی ظاهر ومقرردر * لکن اول شخص بلید فهم ایتمز که رجال وصدوره کندی نفع قلیلی ایچون سوق ایتدیکی تجارتده دولته راجع مصلحت کلیه‌نك فوتنه باعث اولوب سرمایهٔ خزینهٔ دولت ودستمایهٔ نمای سلطنت اولان ضعفای رعیتك کسب ومعاشده نظاملری مختل اولمغله ایراد مقررلك کسر ونقصانته مؤدی اولور * ایدی صدور ودولت بو مقوله محیل ومکارلری دائره‌لرینه تقریب ایتیوب جبایت اموال مضر اولان سعی وسعایتلرندن اعراض واحتراز ایده‌لر * والله یلهمنا رشد انفسنا و ینفعنا بصالح اعمالنا الا رب غیره

(فصل)

فصل ثالث قرق اوچنجی فصلی اصحاب ملك ودولتك واعوان وانصار سلطنتك كمال ثروت ویسارلری اواسط دولتده حاصل اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك سر وسببی اولدرکه هر ملك ودولتك ابتدای ظهورنده مغانم اعدا ورسوم رعایادن جمع اولنان اموالك اکثری اول دولتك بنیان عز واقبالنی تأسیس وتشیید ایدن قبائل وعشائره توزیع وتقسیم اولنوب هر قبیله‌نك عون ونصرتده سبق ایدن خدمتلری مقداری حصه ویریلور * زیرا مبادئ ظهور دولتده ملوك وسلاطینك تمهید مبانئ سلطنت ایچون کندی قبیله وعشیرتلرینه احتیاجلری شدید اولمغله غنایم ورسومدن ارباب سیوفك اخذ ایتدیکی امواله اغماض عین ایدوب انجق سریر ملك ودولته اعتلا وغلبهٔ اعدا ایله احراز رتبهٔ سلطنتدن غیری مطلوبی اولمغله منافع ملك ودولتی اعوان وانصاره بذل وصرف ایدر * دولتك بو طورنده خدمهٔ بیت دولت اولان خواص ومقربین ووزرا وکتاب وسائر اتباع وخدام اهلك حال وشانلری ولی النعملری اولان سلاطینك وسعت وثروتنه قیاس اولنوب قبایل وعشایردن فضله خزینهٔ دولته واصل اولان اموالدن حصهٔ قلیله ووظیفهٔ یسیره ایله انتفاع واکتفا ایدرلر * اما بعد زمان طبیعت ملك ودولت دفع غائلهٔ خصوم ایله قوت بولوب عوارضدن وعللدن سالم ومقام عز وشرفده علی وجه الاستقلال قائم اولدقده قبائل وعشایرك دائرهٔ ملکده تغلب وتسلطلرینی منعه قیام ایدوب وجبایت اموالده حکم وتصرفلرینی دفعه اهتمام ایتدکلرنده خزینهٔ دولتدن انتفاعلری قلیل وناقص اولور * وحفظ حدود دولت وضبط ثغور سلطنت ایچون خارجدن مواجب معینه ایله موظف عسکر ترتیب ایدوب فی الجمله

قبائل وعشايردن مغني اولملريله خدمت وعطيه ده انلرله مشاركت ايدرلر * بو صورتده صاحب تخت ودولت اولان سلطان تحصيل مال وسائر احوالده منفرد ومستقل اولوب خزينهٔ دولته عايد اولان مالی حفظ واحرازه مالك اولمغله قدر وجاهی منيع ودائرهٔ عزوحشمتی وسيع وقومی اوزرينه عزوغلبه سی قوی وخزائنی نقود كثيره ايله مشحون وممتلی اولور * وكذلك خدام عتبهٔ دولت اولان وزراوكتاب وامرا وحجاب دخی ثروت ويسار ومكنت واقتدار ايله كامران اولوب سايهٔ هماهمسايهٔ دولتده فراغ بال ورفاه حال ايله تنعم وتعيش ايدرلر * لكن ابتدای ظهور دولتده تمهيد مبانئ ملكه قيام واقامت مراسم سلطنته اهتمام ايدن اهل عصبيت وقبائل وعشايرك ضعف وزوالی سببيله قوای ملكه ضعف وخلل وعوارض وعلل طاری اولوب واطرافدن اعدا وخصوم دائرهٔ دولته حمله وهجوم ايتدكده ملوك وسلاطين خارجدن اعوان وانصاره محتاج اولمغله رسوم باج وخراجی ارباب سيوفك مواجب ومهماتلرينه خرج وصرفه مضطر اولور * بو طورك ظهورنده دفع غوائل شقاق وكثرت خرج وانفاق سببيله ايراد قديم قليل وقاصر اولوب مصالح مهمه يه كفايت ايتمكله خارجدن مال ضمنه محتاج اولدقده حجاب وكتاب وسائر خواص ومقربينك ظل نعمتلری زائل وقدر وشانلرينه خلل كلی حاصل اولور * بو تقديرجه خواص دولت واركان سلطنت آبا واجدادلرينك اسلاف ملوك وقتنده جمع وادخار ايتدكلری اموالی خزينه يه امداد واعانت قصديله بذل وايثاره مضطر اولوب ملك موروثلری اولان دولت ونعمت يدلرندن زائل اولمغله خلوص ومحبتلرينه قصور وخدمتده ساق همتلرينه وهن وفتور عارض اولور واركان واعيانك فقر وابتذاللری ومقام عز واعتباردن زواللری مبانئ عز وشوكتك تزلزل واندراسنه مفضی اولوب بنيان مجد ورفعتك زوال وانقراضنه مؤدی اولور * بو امرك صدق وتحقيقی دولت عباسيه وزراسنك حال وشانلرينه نظر ايله حاصل اولوب امرای بنی قحطبه وآل برامكه وبنی سهل وبنی طاهر وانلرك امثالی صدور وامرانك انقراضيله دولته عارض اولان اختلالك بيانی ضمننده ظاهر اولور * كذلك ممالك اندلسده واقع دولت امويه نك طوايف ملوك ظهورنده اختلالی وبنی ابی عبده وبنی جدير وبنی يزد وانلرك امثالی وزرای امويه نك متاقبلری بياننده معلوم اولور * وكذلك حالا عهدمزده موجود اولان دولتك اعيان واشراف ووزرا واركانك زوال وفناسی ملكه راجع اولديغی متعيندر * سنة الله فی عباده ولن تجد لسنة الله تبديلا

(فصل)

معلوم اوله كه رجال دولت واركان سلطنتدن بعضيلری وقت ضرورت ومضايقه ده سطوت قاهرهٔ ملوكدن خوف ايدوب سايهٔ دولتده جمع وادخار ايتدكلری اموالك علی وجه المصادره يدلرندن اخذ واستردادی وهمندناشی خلع ربقهٔ اطاعت وقطر آخره عزيمت خياليله تصوير خوليای بی مآل وترتيب مقدمات مكر واحتيال ايدرلر * شويله كه زعم فاسدلرنده آخر مملكته نقل وارتحال وسيلهٔ حفظ مال اولمغله غائلهٔ مصادره دن امين وسالم اولوب احراز واختبا ايتدكلری اموال ايله اول مملكتده آسوده حال اولملرينه عزم وجزم ايدرلر * لكن فكر وخياللری باطل وحليهٔ صدق وسداددن عاطل اولوب ظاهر الفساد رأی ركاسد اولديغندن غافللردر * بو امرك تحقيقی بودر كه مرتبهٔ عز وجاهه وصول ميسر اولوب منافع ملك ودولت ايله انتفاعه مألوف اولدقدنصكره كنج فراغه وصول ايله زاويه نشين خمول وانزوا اولمق عسير وممتنعدر * زيرا بو زعم ايله اختيار فرار وترك دياره عازم اولان كمسنه اكر بالذات عداد ملوك وصدوردن برملك وامير دخی اولورسه بنه تاج وتخت دولت واسباب عز وحشمتی ترك ايله قطر آخره فرارا كادخی ممكن وميسر اولميوب وجند ورعيت بو امره اقداملرينه مساعده ايتميه جكلری مقرردر * بلكه ملوك وامرانك مملكتلرندن بالكليه نقل وحركتلری تلف نفس وزوال ملكه باعث اولمغله علی وفق العاده بو امره مبادرت قانون عقل وقياسدن خارجدر * اكر بو سودای خام وخوليای بی نظام ايله مختل الدماغ اولان ذات اعيان دولت واركان سلطنتدن معدود ايسه انك حقنده دخی ديار آخره نقل وارتحال امر عسير وغير يسيردر * زيرا اعيان دولت ورجال سلطنت بلكه رؤسای سپاه ورعيت ملوك وسلاطينك عبد مملوكلری مثابه سنده اولوب اكثری

شرف قرب ومنزلت ایله معزز ومحترم واسرار سلطنته محرم اولدقلری ملوك وسلاطینك معلوملری اولمغله اسرار دولته اجانبك وقوف واطلاعندن صیانت وخدّام سلطنتك غیری ملوكه خدمت وعبودیتلرینه غیرت وحمیتلری مانع اولور * حتی ممالك اندلسده واقع بنی امیه وقتنده مدّت مدیده اهل اسلام اقامت فریضهٔ حج ایله سیر وسفردن منع اولنوب شاید دیار شرق وقطر حجازده خلفای بنی عباس دائره سنه انتساب ایله افشای اسرار دولت وهتك استار سلطنت ایدرلر دیو اهل اندلسدن برفرد نیجه زمان حج ایتمك ممكن اولمدی * لكن دیار اندلسده طوایف ملوك تغلب ایدوب امویه دولتی زائل اولدقده تكرار ادای فریضهٔ حجه مأذون ومنصرف اولدیلر * وثانیا اكر ملوك وسلاطین دائرهٔ دولتنه منسوب اولان رجالك مملكت اخرایه نقل وحركتلرینه مساعده ایدوب نفس وعياللرینك انصرافنه رخصت وبردكلری صورتده دخی اموال واملاكلرینه تعرضدن اغماض عین وتجافی ایتمزلر * زیرا رجال دولتك مایهٔ یسر وغنالری خزینهٔ سلطنتدن حاصل اولوب ذاتلری اركان دولتدن معدود اولدیغی كبی ماللری دخی اجزای بیت المالدن محسوب اولدیغی معلوم ومعین اولمغله ملوك وسلاطین انلرك رأی وتدبیرلریله مهام دولتده منقطع اولدقلری كبی ماللریله دخی وقت حاجتده مغتنم اولوب علی حاله بیدلرنده ترك وابقایه بر وجهله راضی اولمزلر * بوندن صكره اكر بر دولتك بعض رجالی منال ومالی ایله خفیهٔ قطر آخره غیبت وفرار ایتمك ممكن اولدیغی صورتده دخی اول مملكته دخول ووصول میسر اولدقده سایهٔ حمایتنه التجا ایتدیكی ملوك مالنه تعرضدن كف ید ایتیوب علی وجه التعریض ارهاب وتخویف ایله یا قهر صریح ایله اموالی یدندن نزع وتخلیص ایدر * زیرا پرورشیاب نعم عز واقبالی اولدیغی خاندان دولتك سایه سنده احراز وادخار اولنان اموال میریه دن اولمق حسبیله بو دولتك دخی مصالح مهمه سنه خرج وانفاقی انسبدر دیو داخل حوزهٔ تملكی اولان اموال واشیاسنی اخذ ونزع ایتمك مقرردر * بونك وجهی بودر كه فصل سابقده ذكر اولندیغی اوزره اصحاب ثروت ویساردن كسب وتجارت ایله تعیش ایدن صنادید تجارك اموال وارزاقنه تصدی اولنمدقده اموال جبایتدن اغتنام ایله احراز دستمایهٔ دولت ایدن رجالك حسب الشرع والعاده مالنه تعرض ایتملری مقرردر * حقیقت حاله عهد سابقده بجله قاضیسی وقعه سی دلالت وشهادت ایدركه قاضئ مزبور طرابلس غرب حاكمی ابن عمار نام كسنه اوزرینه خروج ایدوب مملكت مزبوره یی یدندن اخذ ونزع ایتمش ایدی * مدینهٔ مذكوره یی برمدّت ضبط ایتدكدن صكره طائفهٔ افرنج استیلا ایتمكله قاضئ مزبور دخی ابتدا دمشق الشامه بعده دار السلام بغداده فرار ایدوب اواخر مائهٔ خامسه ده سلطان شهر بغداد اولان بركيارق بن ملكشاهك سلطنتی وقتنه مصادف اولمغله بركيارقك وزیری قاضئ مزبور ایله ملاقی اولدقده بیت المالك ضرورتی وارزدر دیو ابتدا یدنده موجود اولان نقودك اكثریني استقراض ایدوب بعده علی التدریج بقیهٔ اموالنی دخی بالكلیه اخذ ونزع ایتمكله غارتكران عریان ایچنه دوشمش ابنای سبیل كبی عریان ایلدی * قاضئ مزبور حددن افزون اموال كثیره ایله شهر بغداده داخل اولمش ایكن بالجمله یدندن اخذ اولنوب سلطان بركيارقك سایهٔ حمایتنه التجاسی قطعا مفید اولمدی * كذلك دیار غربده افریقیه ممالكنده ملوك حفصیه نك تاسعی یا عاشری اولان سلطان ابی یحیی زكریا ابن احمد اللحیانی دخی ثغور غربیه سلطانینك تونس قلعه سنه غزا قصدیله خروجنی استماع ایتدكده مقاومت ومقابله دن عاجز اولمغله مطالبه سی خوفندن فرار وتاج وتختنی ترك ایله دیار مصره عازم اولوب لكن عسكرندن كتم واخفا ایتمكله تحت حكمنده اولان طرابلس قلعه سنه استحكام ویرمك داعیه سیله سفینه یه سوار واسكندریه قلعه سنه فرار ایلدی * وخزینه سنده موجود اولان جواهر وامتعه وكتب نفیسه ایله سائر عقار واملاكنی بالجمله بیع ونقده تبدیل ودیار مصره نقل وتحویل ایلیوب یدی یوز اون طقوز تاریخنده مصر سلطانی اولان ناصر محمد بن قلاوونك دولتسرای عالیسنه نزول ایلدی * سلطان مصر ابو یحیانك قدومنی خوش كوروب كرچه بحسب الظاهر ملوك وسلاطینه لایق اولان اعزاز واكرام ایله مراسم مهمانتوازیده قصور ایتمدی * اما رمز وتعریض ایله شیأ فشیأ یدنده موجود اولان اموال واشیاسنی اخذ ونزع ایدهرك یدی یوز یكرمی بش تاریخنده وفات ایتدكده خزینهٔ مصردن كندویه تعیین اولنان بخرایه دن غیری مكسب ومعاشی اولمدیغی انشاء الرحمن كتابعزده ذكر وتفصیل اولنور * تقریر

مذكورا وزره بر دولتك رجالى ملوك وامرادن يا اعدادن خوف وخشيت ايدوب مؤاخذه ومصادره دن امن وراحت اميديله مملكت اخرى حكامنه التجا ايتملرى خولياى بى مآل وخيال محال اولديغى ظاهر اولور * اكر بو مقوله رجال دولت ايچون ترك ديار وقطر آخره ارتحال ممكن اولورسه انجق نفسلرينى هلاكدن تخليصه قادر اولوب يدلرنده موجود اولان اموالى اخذ وغصب اولنمق مقرردر * لكن نفس انسان متلون ومنقلب اولوب اقبال توجه ايتسه كه جمع امواله رغبت ووقت مضايقه ده شئ قليل ايله قناعت ايدر * والله هو الرزاق ذو القوة المتين

(فصل)

فصل ثالث قرق دردنجى فصلى ملوك وسلاطينك ناسه بذل ايتدكلرى عطاياى معتاده يى نقص ورفع ايتملرى ايراد خزينه نك نقصاننه باعث اولور * بو امرك سر وسببى اولدركه ملك ودولت عامة انامك حاجت ومصلحتلرينى اتمامه متكفل اولمق جهتيله بر سوق اعظم وچارسوى معظم اولوب بالطول والعرض معمورهٔ فسيحهٔ ارضده مادهٔ عمارت اندن حاصل اولور * اكر ملك وسلطان ايراد دولتى خلقدن منع وخزينه ده حبس ايدوب يا اموال جبايته برغيرى طريق ايله خلل طارى اولمغله وقت وزمانيله معتاد اولان مصارف لازمه ومواجب معينه يه صرف اولنمسه اعيان دولتك يدلرنده اولان مال قليل يا منقطع اولور * بو صورتده رجال دولتك خدام واتباعنه انلردن واصل اولان ايراد دخى منقطع اولوب رزق ونفقه لرينه نقصان وقلت عارض اولمق مقرردر * حال بوكه خدام واتباع دولت معظم سواد امت اولوب انلرك اموالى سائردن زياده سوق وبازارك سرمايهٔ رواجى اولمغله معيشتلرى منقطع اولدقده بيع وشرايه كساد ترتبنه باعث اولور * بو صورتده تجارك ربح وغناسنه دخى قلت عارض اولمغله عقد تجارتدن حاصل اولان رسم باج وكمرك دخى قليل اولوب خزينه يه عايد اولان ايرادك قلت ونقصاننه باعث اولور * زيرا دولتك اكثر ايرادى معاملات ناس ورواج اسواقه منوط اولوب تجار ورعيتك ربح وفائده اميديله سعى وعمللرينه مربوط اولمغله بيع وشرايه كساد كلدكده تجار ورعيت سعى وعملده قصور ايدوب ضرر وزيانى ملك ودولته راجع اولور * اما ملوك وسلاطين اموال خزينه يى مصارف لازمه ووظايف مهمه يه وقت وزمانيله خرج وصرفده قصور ايتميوب حق مستحقنه ايصاله همت ايتدكده تجار ورعيت دخى مستفيد ومتمتع اولوب باج وخراجك وفرت وكثرتنه باعث اولور * وايراد دولتك نقصاننه برسبب دخى بودركه ملك ومال سلطان ايله رعيت مياننده دور ايدوب كاه سلطاندن آنلره وكاه انلردن سلطانه عايد اولور * ملوك وسلاطين اموال دولتى عسكردن امسالك ايتدكده بيع وشرا قليل اولوب تجار ورعيت دخى فقير اولمغله رسوم وتكاليفه قلت ونقصان ترتب ايدر * سنة الله فى عباده

(فصل)

فصل ثالث قرق بشنجى فصلى جور وتعدى خراب عماره مؤدى اولديغى بياننده در * معلوم اوله كه اموال ناسه ظلم وتعدى ايله تعرض وتصدى تحصيل مالده انلرك سعى وعمللرينه فتور ايراث ايدوب نتيجهٔ سعيلرى نهب وغارته مؤدى اوله جغى معلوملرى اولمغله كسب وكاردن يدلرى منقبض ومنقطع اولور * ودخى رعايانك كسب وكارده فتور وقصورلرى ظلم وتعدى مقدارى اوزره اولوب ظلم وجورك خفت وكثرتنه تابعدر * اكر بر مملكتده ظلم وتعدى غالب وجمله تجار ورعايايه شامل اولوب من كل الوجوه جميع مكاسبنده اموال رعايايه تعرض اولنورسه اصحاب زراعت وارباب تجارت بالكليه انتفاعدن مأيوس اولمغله بالجمله سوق وبازار كاسد ونظام معاش فاسد اولور * اكر ظلم وعدوان خفيف وقليل اولوب بعض خصوصده اجراى عدله ميل وبعضيسنده اهون شرين ايله عمل اولنورسه اول مملكتك رعاياسى خوف جور ورجاى عدل ايله اقدام وامتناع بيننده تردد اوزره سعى وعمل ايدرلر * زيرا عمار بلدان ورواج اسواق رعايانك سعى وعمللريله حاصل اولوب اطراف ممالكدن تجار ذوى الاقتدارك آمد شدلريله متحقق اولمغين كثرت مظالم ايله رعيتك

امن وراحتی زائل وکسب وکاردن رغبتاری عاطل اولدقده طلب رزق ومعاش ایله اول مملکتك اهالیسی ممالك اخرایه نقل ورحلت ایدرلر * بوصورتده بلاد وامصار سکان واهالیدن خالی قالوب انتظام عالمه اختلال کلی حاصل اولمغله ملك ودولت دخی مضمحل اولور * زیرا دولت وسلطنت صورت نظام ورعیت مادهٔ انتظام اولوب ماده فاسد اولدقده صورت دخی زائل اولدیغی کتب حکمتده مسطوردر * بوامرك صدق وتحقیق ائمهٔ تاریخدن امام مسعودینك اخبار فرس بیاننده نقل ایتدیکی حکایه‌دن ظاهر اولورکه زمان سابقده ملوك فرسدن برکسرای مجوسك ایامنده رئیس دین مجوسلری اولان برحکیم ذوفنون بیقوش لساندن برحکایه ترتیب ایدوب ملك مزبورك ظلم وجورینه واحوال مملکتدن غفلت وذهولنه تعریض ایلدی * اصلی بویله درکه یومامن الایام بربوم مشئوم برخرابه زارده کندویه مخصوص صدا ایله آغاز نوحه وفریاد ایتدکده کسرای فرس استماع ایدوب حکیم مزبورك علم منطق الطیره وقوفی زعمیله بوملك مرادندن استخبار وفریاددن مقصودینی استفسار ایلدی * حکیم دخی کسرایی رقدهٔ غفلتدن ایقاظ وخواب حیرتدن بیدار ایتمك قصدیله ضرب مثال وبووجهله آغاز مقال ایلدیکه عهد سابقده ملوك فرسدن بهرام بن بهرام نام کسرانك وقتنده جنس طیوردن برارکك بوم بردیشی بیقوش ایله هم آشیان وصل اولمق مراد ایدوب عقد ازدواجه طالب اولدقده بوم انثی مهروکابین اولمق اوزره کندویه یکرمی عدد خراب قریه ویروب استدیکی وقتده نوحه وفریاد ایتمك شرطیله عقد نکاحه رخصت ویردی * بوم مذکور دخی شرط مزبوری قبول ایدوب دیدیکه اکرملك بهرامك ملك وسلطنتی بوندن بویله برمدت دخی متمادی اولورسه بن سکا بیك خراب قریه تملیك واعطا ایتمك امرسهلدر دیدی دیو حکیم مزبور لسان بومدن حکایهٔ مزبوره‌یی حضور کسرایه انها ایلدکده درحال ملك فرس خواب غفلتدن بیدار وکندو حالنه تعریض واشعار قصد اولندیغنه تفرس ایتدکده حکیم مزبور ایله برخالی محلده عقد انجمن صحبت ایلیوب استکشاف مرام وادارهٔ کلام حکمت نظامه مباشرت ایلدی * حکیم دخی کسرای مجوسه خطاب ایدوب روی مرامدن بووجهله پرده برانداز حجاب اولدیکه ای ملك زمان معلوم ملك اولسونکه نظام دولتك اصل واساسی شرعه رعایت وطاعت حقه مداومت وامرونهیه اطاعت ایله حاصل اولوب وشریعتك نظام وقوامی دخی ملك ودولت ایله ثابت ومتحقق اولور * وملك وسلطنتك عزت وشوکتی رجاله ورجالك قوامی ماله منوط اولوب ومالك حصولی عماره وعمارك نظامی عدله مربوط وموقوفدر * وحقیقتده عدل وداد برمیزان راست عیاردرکه حق جل وعلا انی بین العباد نصب ووضع ایدوب ملوك وسلاطینی اول میزانی اقامت ایله تعدیل وتسویهٔ اوزان اعماله ناظر وقیم نصب ایلدی * لکن ای ملك سن تحت ایالتکده موجود اولان اراضئ معموره ومزارع موفوره‌یی لیل ونهار تعمیر واحیا وباج وخراج وسائر حقوق دیوانیه‌یی خزینه‌یه ادا ایدن رعایا وبرایادن اول اراضی ومزارعی نزع وغصب ایدوب دائرهٔ دولته منسوب ومتخصص اولان اتباع وخدامه تملیك وتفکیك ایلدك انلر دخی راحت وکسله مألوف اولمغله زراعت وحراست وسائر نظام عماره انسب اولان سعی وعملده قصور ایله تعمیرلرینی ترك ایدوب وعتبهٔ دولته تقرب وانتسابلری حسبیله ذمتلرنده حاصل اولان رسوم دیوانیه‌یی اداده تقصیر وقرا وقصباتده ساکن اولان ضعفای رعیته تحمیل ایله ظلم وحیف ایتدیلر * پس عجزهٔ رعایا دخی دیار وقری ومزرعه ومراعالرینی ترك واخلا ایدوب سائر بلاد بعیده‌یه نقل ورحلت وانده حط رحل اقامت ایتملریله عمار ملك ونظام دولته خلل کلی حاصل اولدی * شویله که ایراد مقرره زیاده کسر ونقصان ترتب ایدوب حفظ حدود وحمایت ثغوره مأمور اولان حماة ومحافظینك علوفه ومواجبلری واقتضا ایدن مصارف مهمه ومصالح ضروریه‌لری کورلمکله سرحدلرك نظامی مختل ولشکر ورعیتك امری مهمل اولدی * پس حدود دولت وجوار سلطنته قریب اولان ملوك وسلاطین اقامت دعائم ملکه سبب اولان مواد نظامك اختلالنه وقوفلری سببیله ممالك فرسه هجوم ایدوب قلاع وثغوری یدکدن اخذ ونزعه قیام ایتدیلر دیو حکیم مزبور تمهید مقدمات مرام ایلدی * کسرای مزبور کشیدهٔ سلك تقریر اولان جواهر کلمات حکمت انتظامی قرطهٔ کوش هوش ایتدکده نظم مصالح ملکه قیام ودفع مفاسد ومکایده اقدام واهتمام ایدوب رعایا یدلرندن اخذ اولنان قری ومزارعی خواص دولتدن اخذ واصحابنه رد ایلدی * رعایا دخی

ملك مزبورك حقلرنده جاری اولان نظر لطف وعنایتنی کوروب کالاوّل تعمیر واحیای قری ورسوم قدیمه سنی
خزینه یه ادا ایلدیلر * بو تقریب ایله ضعفای رعیته قوت کلوب اقوات وارزاقده خصب ورخا واراضیء
موفوره تعمیر واحیا اولنغله رسوم میریه وحقوق دیوانیه وقت وزمانیله ادا اولنوب کثرت مال وقوت رجال
سببیله ثغور وقلاع جند موفور ایله مشحون ومملو واعدای دولت دائرهء ملکدن مطرود وممنوع اولدی *
وبوندنصکره کسرای مذکور بنفسه نظام دولت واصلاح حال رعیته مشغول اولوب شیأ فشیأ شوکت
وقوتی متزاید ومترقی اولدی * بو حکایهء عجیبه دن معلوم اولدیکه ظلم وغفلت تخریب بنیان ملکه بادی اولوب
عاقبت ضرر وزیانی دائرهء دولته ساری اولمق مقرردر * معلوم اوله که بعض دولتك بلاد ودیاری واسع اولوب
اهالیء موفوره ایله مشحون ممالك معموره یی حاوی اولمغله مظالم ومفاسدك دفعةً تأثیری ظاهر اولمیوب
اومقوله دولتك زمان قلیلده قطعا منه خلل کلمزسه ده عاقبت ولو بعد حین بنیان عز واقبالی خراب اولمق
مقرردر * زیرا کثرت تجار ورعیت ایله خصب ورخا غالب اولوب املاك واموال اصحابی رجال کثیر اولغین
ظلم وتعدینك تأثیری خفی وتدریجی اولور * ودخی بعض اوقاتده بر مملکته ظلم وعدوان ایله غلبه واستیلا ایدن
طائفه نك تغلب وتسلطلری اول مملکتك خرابندن مقدم مندفع اولوب یرلرینه حسن سیرت ایله معروف ملوك
قائم اولدقده مرهم بهبودیء عدل وداد ایله مزاج ملکه مداوات موفق اولمغله وقت اسلافده قوای دولته
عارض اولان امراض خفیه نك علاجنه مبادرت ایدرلر * معلوم اوله که ظلم وتعدی بین الناس مشهور
اولدیغی اوزره مجرد ناسك یدنده اولان مال وملکی بغیر حق اخذ وغصبه مقصور ومنحصر اولمیوب بلکه
بو معناده جاری اولدیغی کبی غیر امورده دخی واقع اولور * ازجمله برکسه نك خدمتی مقابله سنده مستحق
اولدیغی اجر وعوضك قطعی یاخلاف واقع طلب ودعوی ایله اخذ مال یاخلاف شرع فرض رسومه دخی ظلم
اطلاق اولنوب اخذ ومنع ایدن ظالم اولور * بو تقدیرجه اموال ناسی نهب وغارت واداء حقوق ودیونده
مماطله وممانعت ایدن رجال وغصب املاك ایدن اشخاص ظلمه دن معدود اولوب ظلم وجورلری مایهء قوام
دولت وسرمایهء نظام سلطنت اولان اموال واملاکك زوالنه سبب اولمغله ضرر وزیانی ملك ودولته عاید
اولور * ودخی معلوم اوله که کتب شرعیه ده جور وظلمك ذم وتحریمنده حکمت ومصلحت اتخاذ آدن
نشأت ایدن فساد عمران وخراب بلداندرکه انسانه بو بابده اطلاق عنان رخصت اولنسه جبابرهء ظلمه مایهء
معاش وسرمایهء انتعاش اولان اموال واملاك واقوات وارزاق عبادی اخذ وسلب ایتمکله وجه ارضده
نوع بشرك انقراض واندراسنه سبب اولور * ومرایای ضمائر اولی الابصارده صورنما اولان امور دندرکه
جناب حق وفیاض مطلق جل شأنه حضرتلری بر مقتضای حکمت ازلیه ومشیت علیه نوع بشری وجه ارضه
خلیفه نصب ایتدکده اصل توحید وفروع اعماله ارشاد ایله امر وترغیب وسفك دما واخذ مال ایله ظلم وتعدیدن
نهی وتحذیر ایلدیکه انسان امن وراحت اوزره تحصیل قوت وغذا واحراز لباس وسکنی ایله نفس وعیاللرین
انفاق واحسان ایدوب امتثال اوامر واجتناب نواهی ایله تحصیل رضای حقده بذل جهد موفور وسعی
مشکور ایدهلر * ظلم وتعدی ایسه بو حکمت خفیه ومصلحت کلیه یی مخل اولوب مایهء قوام حیات اولان
اموال وارزاق عبادك اتلاف وافناسنه مفضی وخلیفهء منصوبك اعدامنه مؤدی اولغین فلاجرم نصوص
قاطعه وادلهء قویه ایله ظلم وجوری منع وتحریم ایلدی * وظلمك ذم وحرمتی حقنده شرع مبینده آیات
واحادیثدن ادلهء کثیره وارد اولوب تفصیلی دائرهء تقریر وتحریردن خارجدر * ودخی قتل وزنا وسائر نوع
بشرك هلاك وفسادینه مؤدی اولان منکرات ومعاصی یی تعاطی یه هرکس قادر اولمغله جناب حکیم
متعال جل شانه حضرتلری رجم وقصاص کبی حدود وعقوبات فرض وتقدیر ایدوب کتاب کریمنده ذکر
وبیان واجرا وانفاذیله حکامه امر وفرمان ایلدی * اکر ظلم وتعدی دخی سائر افعال منکره کبی هر شخصك
داخل حوزهء قدرتی اولان افعال سیئه دن اولیدی انك مقابله سنده دخی بر حد معلوم مفروض ومقدر
اولوب قتل وزنا وشرب خمر مقابله سنده فرض وتقدیر اولنان قصاص ودیت ورجم وحد کبی عقوبت معینه
ایله مجازات ومقابله اولنوردی * لکن جور وبیداد هر شخصك مقدوری اولمیوب بلکه تحت قهر وسیاستده
داخل اولمیان جبابرهء ولاة قادر وانلر حقنده ناسك اجرای حد وعقوبتنده دست مکنتلری قاصر اولمغله مجرد

تكثير منع ووعيد ايله قدح وذمنده مبالغه يه اقتصار اولندى * تاكه اتباع نفس وهوا وترك هدا وظلمه تصدّى ايدن اكابر وعظما ظلم حقنده وارد اولان آيات بيناتى استماع ايتدكده جناب منتقم بى زوال جل شأنه عن الامثال حضرتلرينك قهر وغضبندن خوف ايدوب بر حاكم قاهر آنى منع وزجره قادردر كل ايسه نفسنى كندى منع ايتسون ديو نهى اكيد ووعد شديد ايله اكتفا بيورلدى * (وما ربك بظلام للعبيد) اكر بو مقامده سؤال اولنور سه كه قطع طريق ايله ابناى سبيلى مرور وعبوردن منعه قيام ومحاربه يه اقدام ايدن اشقيا قبل التوبه اخذ اولندقده طرف خلافدن قطع يد ورجل وياقتل وياصلب ويانفى ايله مجازات اولنملرى حقنده وارد اولان نص مبين اقتضا ايدركه ظلم وتعدّى مقابله سنده دخى قتل وزنا كبى حدّ معين فرض وتقدير اولنوب قول اوّله منافى ومناقض اولمق لازم كلور * ايراد مذكوردن بو وجهله جواب ويريلوركه اوّلا قطاع طريق حقنده ذكر اولنان جزا قطع طريق طريقيله واقع اولان ظلملرى مقابله سنده واقع اولميوب بلكه بعض علما مذاهب اولديغى اوزره ابناى سبيلك نفس ومال لرينه تعرّض وجنايتلرى مقابله سنده دركه قتل نفوسده قصاص ومقابلهٔ اتلاف مالده ضمان ايله حكم اولنمشدر * مع هذا قصاص وضمان دخى بعد الاخذ والحبس خصوملك طلب ودعوالرندنصكره واقع اولمغله قوّت وشوكتلرينك زوالى وقتنه مصادف اولوب كلام نقضدن سالم اولور * جواب ثانى بودركه بزم باب ظلمده قوّت وشوكتدن مرادمز امير كبير ووالئ عظيمك قدرت وشوكتيدركه انكله آحاد ناس بر وجهله مقابله ومخاصمه يه قادر اولميوب حاكم بنام ومالك رقاب انام اولمغله انلرده اثرهٔ عدلدن عدولى وكريوهٔ جوره دخولى تخريب عالمه مؤدّى اولور * بوتقديرجه قطاع طريق بو بابدن معدود اولميوب بلكه اخذ ماله توسل ايچون تخويف عباد قصديله بر محلده تحزب واجتماع ايتدكلرنده شرعا وسياسة جمله ده انلك ظلمنى منع ودفعه قدرت محقق اولمغله حقلرنده سائر اشقيا كبى اقامت حدود اولنمق مقرّردر * والله قادر على مايشاء

(فصل)

معلوم اوله كه مظالمك اشد واشنعى ونظام عالمى افساد ايدن امورلربرى دخى طائفهٔ رعيت بلاضروره برمدت بعض خدمات شديده ده استخدام اولنوب عوض واجرت نامنه برنسنه اعطا اولنمامقدر * زيرا انشاء الرحمن اشبو كتابك سلك فصولنه منسلك اولان ابواب رزق ونفقته بابنده ذكرى تصميم اولنديغى اوزره كسب وكار على العموم بنى آدمك سعى وعملرينك اجر وقيمتلرى اولوب خدمت وعمل رعايا ده سرمايهٔ غنا وكسب ومعاش ربح ونما مقامنه قائم اولمغله رعايانك سعى وكوششلرى انلرك سرمايه لرى اولور * بلكه زراعت وفلاحته مشغول اولان رعيتك مكسب ومعاشلرى انجق سعى وعملرينه موقوف اولوب اندن غيرى سرمايه وبضاعه لرى يوقدر * بوتقديرجه افعال شاقه تحميل اولنغله انلر سعى وعملدن تعطيل اولنوب بغير حق مدت مديده مصالح ضروريهٔ دولتدن معدود اولميان خدماتده استخدام اولندقده عملرينك قيمتلرى مغصوب وكسب وكارلرى معطل اولمغله يدلرندن سرمايه لرى اخذ اولنمش تجار كبى مبتلاى فقر وفاقه اولورلر * اكر وجه مذكور اوزره استخدام رعايا بر دولتده عادت مستمره اولوب اكثر اوقاتده تكاليف اعمال شاقه اولنورسه ربح ونمادن مأيوس اولوب بالجمله كسب وكاردن دست مكنتلرى قاصر اولور * بو امر ايسه قرى وقصباتك خرابنه بادى وعمارت عالمك اختلالنه مؤدّى اولوب ضرر وزيانى دولته راجع اولور * والله يرزق من يشاء بغير حساب

(فصل)

معلوم اوله كه افساد نظام عالمده اشنع مظالمك برى دخى جبابرهٔ دولتدن بعضيلرى هزار تعب ومشقت ايله رعايانك جمع وتحصيل ايتديكى اموال وارزاقى انلردن ثمن قليل ايله اشترا ايدوب ومحتاج اولدقلرى بعض اشيايى دخى قيمتلرندن زياده بها ايله انلره بيع ايدرلر * وبعض اوقاتده اكابر وعظما واعيان قرادن بعضيلرى فقراى رعيته صورتا شفقت ومرحمت قصديله بيع ايتدكلرى اشيانك ثمن وبهالرينى مطالبه ده

تعجیل ایتمیوب وقت یسرده اداا یتمك اوزره تأجیل وامهال ایدرلر * ورعایادخی انلردن بهای کثیر ایله اشترا ایتدکلری اشیایی وقت رواجده طالبینه بیع ایدوب حاصل اولان ربح وغمادن بهای رخیص ایله صاتدقلری اشیانك ضرر وزیانته والدقلری امتعه نك بهالرنده واقع اولان غبن وخسارته مکافات امیدیله خاطرلرین تسلی ایدرلر * لکن متغلبهٔ دولت زمان تقسیط حلول ایتدیکی بومطالبه ده تعجیل ایدوب وقت رواجه تاخیرا یتمکله فقرای رعیت اول اشیایی الدقلری بهادن نقصانه بیعه مضطر اولوب اشبو بیع وشراده ایکی وجه ایله ترتب ایدن ضرر وزیان سرمایه لرینك قلت ونقصانته مؤدّی اولور * ودخی بعض دولده وجه مشروح اوزره بیع وشرا صورتیله واقع اولان ظلم وتعدّی دارالملك دولتده ساکن ومقیم اولان تجار ورعایایه مقصور اولمیوب بلکه اطراف بلاد وممالك اخرادن وارد اولان تجار واصنافه دخی عام وشامل اولور * شویله که کرك قوت وغذا وکرك امتعه واوانی وسائر اشیاده دخی جاری اولمغله جمله تجار واصنافك اموالی ثمن قلیل ایله اشترا وکندیلره زیاده بها ایله بیع اشیا عادت اولمغله عموم بلوی اوزره ضرر عامّه بادی وسرمایهٔ تجارنك فوت وفقدانته مؤدّی اولور * بوصورتده تجار ورعیت واهل صنعتك سرمایه لرینه خلل ونقصان ترتب ایتمکله تعاطئ بیع وشرایه شوق ورغبتلری زائل اولوب واطراف بلاددن اول بلده یه ورود ایدن تجار دخی بواحوالی رؤیت واستماع ایله اول مملکتدن منقطع اولمغله سوق وبازار کاسد ونظام بیع وشرا فاسد اولور * وتجارنك انقطاعیله رعایادخی یدلرنده اولان اشیایی بیعه امکان اولمیوب انلرك دخی بووجهله مکسب ومعاشلری معطل اولمغله حین بیع وشراده طرف دولته عاید اولان رسم باج وکرك ویرلمیوب ایراد خزینه یه زیاده کسر ونقصان ترتب ایدر * زیرا بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره هر دولتك اواسط واواخرنده معظم ایراد خزینه رسم باج وکرك اولوب انك قلت ونقصانی رجال دولت وسکان مملکته زیاده مضر اولمغله بوامرك ضرر وزیانی دخی ملك ودولته راجع اولور * واشبو ذکر اولندیغی وجه اوزره صورت بیع وشرا ایله خلقك اموال واملاکی اخذ اولندقده اندن نشأت ایدن خلل وفساد وقتا فوقتا تدریج ایله حاصل اولوب اوّل امرده ظاهر اولمز * امّا بر ملك ودولتده که خلقك مالی مجانا اخذ اولنوب غصب اموال وسفك دما وهتك عرض ایله ظلم وتعدّی یه تعرض وتصدّی اولنه مدّت قلیله ده هرج ومرجه مفضی ومؤدّی اولمغله اول دولتك نظامی مختل ومنحل اولور * معلوم اوله که مجانا اخذ مال وقتل نفوس ورجال ایله واقع اولان مظالمك ضرر وزیانی سریعا حاصل اولوب ودفعة نظام عالمك زوال واختلالنه باعث اولمغله سدّ باب ظلم وعدوان ایچون جناب حکیم بی علت جل شأنه حضرتلری بومقوله مظالم قاصمة الظهوری بالکلیه منع ونهی ایدوب لکن بیع وشراده وجه شرعی اوزره رسم کرك اخذینی تجویز ایله حکمت ومصلحته رعایت اولندی * معلوم اوله که اشبو آنه دلك کشیدهٔ سلك تقریر اولان مفاسدلك اکثری دخل وایرادی قلیل اولان دولده رجال مملکتك ترفه وتنعمه میل وانهماککلری وکثرت حشمته همت ورغبتلری سببیله حادث اولوب خرج ونفقه لری کثیر ومعتاد قدیم اوزره طرفلرینه عاید اولان دخل وایرادلری بغایت قلیل اولمغله خرج ومصرفلرینه کفایت ایتمکدن تباشیدر * بوتقدیرجه دخل وایرادلری خرج وصرفلرینه وفا ایتمك ایچون نیجه رسوم وبدع احداث واختراع اولنوب حوزهٔ حمایهٔ دولتده موجود اولان ممالکده تجار ورعایادن اخذ اولنور * کیدرلك خزینه نك ایرادی کرکی کبی مضبوط ومصارف مهمه یه مصروف اولمیوب متغلبهٔ دولت هوای نفسلرینه تبعیت ایله اموال خزینه یی کندی حشمت وعزتلرینه صرف واتلاف ایله تبذیر واسرافه تصدّی ایتدکده سابقا ایراد قدیمه ضم اولنان رسوم محدثه وتکالیف مخترعه دخی کافی اولمغله سکان مملکت وقطان ایالات سلطنت اولان رجالك عرض ومالارینه اطالهٔ دست تعدّیده افراط اولنوب طوق وتحملدن خارج اولمغله ممالك وبلادك خرابنه ونظام ملك ودولتك زوالنه باعث اولور * والله تعالی مصرف الامور ولارب غیره

(فصل)

فصل ثالث فرق التنبی فصلی مبادئ ملك ودولتده ملوك وسلاطین ناسدن احتجاب ایدوب نه وجهله حاجب

نصب اولندیغی واواخر دولتده احتجابك زیاده اولسی بیاننده در * معلوم اوله که هر ملك ودولتك ابتدای ظهورنده اصحاب ورجالی آیین عز وحشمتدن بعید اولوب آداب ورسوم سلطنته میل ورغبت ایتمدکاری بوندن اقدم مرة بعد اخری ذکر وبیان اولنمش ایدی * زیرا ابتدای ظهورده دولتده تمهید مبانیٔ عز وسطوت وتشیید بنیان سلطنت ایچون نسل ونسبلری واحد قبیله وعشیرتك اجتماعی لازم اولوب وقبائل وعشایر دخی طور بداوت اوزره قدر حاجت ومقدار ضرورت اوزره تعیشه قناعت واکتفا ایدرلر * پس اکر دعوای ملك ودولت ایله ظهور وخروج ایدن رجال اهل دین وملت اولوب ملل وشرایعدن بر دین ومذهبه تابع ایسه جمله امورده احکام شریعت اوزره حرکت واسباب عز وجاهه میل ورغبتدن اجتناب ایدرلر * والا اکر ظهور ایدن دولتك رجالی اهل دین وملت اولمیوب بلکه مجرد شوکت قاهره وسطوت باهره اصحابی قبائل وعشایردن ایسه بهرحال ابتدای ظهورلرنده بریه وبادیه ده مألوف ومأنوس اولدقلری طور بداوت اوزره حرکت ایدوب تمهید مبانیٔ ملکدنصکره ظهور ایدن آیین عز وحشمت ومراسم ملك وسلطنتدن غافللردر * بو تقدیرجه ملوك وسلاطین ابتدای ظهورده دولتده بدوی طوری اوزره قدر حاجت ایله تعیشه قانع ومکتفی اولوب اعوان وانصاری اولان رجال ایله بی محابا معاشرت ومعامله یه مجبول اولمغله هر وقتده مجلسنه دخوله رخصت ومساعده ایدر * اما دفع غائلهٔ خصوم ایله قوایم ملك ودولت ثابت وقائم اولوب ملوك وسلاطین احراز مجد وشرفده منفرد ومستقل اولدقده خدام دولت وحواشیٔ سلطنت کثیر اولمغله آحاد ناسدن احتجابه طالب وخواص ومقربین ایله امورنده استشاره یه راغب اولوب حسب الامکان مزاحمهٔ انام ومضایقهٔ مقامی دفع ایچون حاجب نصبنه محتاج اولور * شویله که اعیان دولتدن برینی منصب حجابت ایله سرفراز ودرکاه دولتده اقامت ایله ممتاز ایدوب اولدخی ارکان دولت وعظمای سلطنتدن مجالس سلطانه دخول وحضوری لازم اولان رجالدن ماعدا سائر آحاد ناسك دخول وحضورلرینی منع ودفع ایدر * بوندنصکره تمادیٔ ایام ایله دائرهٔ ملك ودولت واسع ومتسع اولوب نصاب عز وحشمت رتبهٔ کماله بالغ اولدقده اول دولتده مالك رقاب انام اولان ذات عالی مقام اخلاق ملوکانه ایله متخلق اولوب اطوار شاهانه واوضاع پادشاهانه اوزره ترتیب اسباب عز وجاهه مباشرت ایدر * رتبهٔ دولت بو طوره واصل اولدقده ملوك وسلاطین تدبیر ملکده مستقل اولوب بر خلق غریب ایله متخلق اولورلر که محرمان سراپردهٔ حریم اختصاص اولان ارکان وخواص آنلرله حسن مدارات وشانلرینه لایق معامله لریله خدمت وعبودیته محتاج اولورلر * شویله که مجالس سلاطینه شرفیاب رخصت دخول اولان اعیان دولتك بعضلری سطوت قاهرهٔ ملوکدن غافل وذاهل اولمغین مشرب ورضالرینه مخالف حرکت ایله اشعال نائرهٔ خشم وکینه بادی اولوب مظهر قهر قهرمانی اولور * بناء علیه دولت وسلطنتده خواص ومقربیندن آداب ملوکه واقف بر حاجب ثانی نصبی دخی لازم ومتعین اولدیکه اعیان دولت ایله ملوك وسلاطین میاننده واسطه اولوب هر وقتده مجالس ملوکه اعیان وارکانك حضورندن منعه مرخص اولمغله سلطان انامی تحریك غضبه بادی اولان اموری معاینه دن وناسی اصابت قهر وعقابدن حفظ وصیانت ایلیه * بو تقدیرجه هر دولتده ایکی حاجب نصب اولنوب بری حاجب خاص آخری حاجب عام اولور * حاجب خاصك قدر وشانی حاجب عامدن اعلا اولوب خواص دولت وارکان سلطنتی مواسم معتاده واوقات معینه ده حضور سلطانه دلالت ایدر * اما حاجب عام آحاد ناسدن اصحاب حاجاتی وکلای سلطنته بولشدیروب مصلحتی اولمیان رجالی منع ودفع ایدر * وهر دولتك مبادیٔ ظهورنده ابتدا حاجب عام نصب اولنوب بیش از بن بسط وتمهید اولندیغی اوزره مصالح اصحاب حاجاتی دیوان امرایه عرض وانها ایدر * تسکیم حضرت معاویه وعبد الملك وسائر خلفای بنی امیه دولتلرنده ابتدا منصب حجابت عامه احداث اولنوب صاحبنه قاعدهٔ اشتقاق اوزره حاجب تسمیه اولندی بوندنصکره دولت عباسیه ظهور ایتدکده کتب تاریخده ذکر اولندیغی اوزره خلفای بنی عباسك دائرهٔ ملك ودولتلری وسیع وقدر وشانلری زیاده رفیع اولوب آیین عز وشوکت ومراسم جاه وحشمت رتبهٔ کماله بالغ اولمغله عظمای دولت وارکان سلطنتك مجالس خلیفه یه دخول وحضورلرینی عرض واستیذان ایچون بر حاجب کبیر دخی نصب اولنوب حاجب اسمی اکا تخصیص واطلاق اولندی حتی سرای خلیفه ده ایکی

دار انشا اولنوب بری خاصه بری عامه ایچون بنا اولندیغی دولت عباسیه تاریخلرنده مذکور ومسطوردر * ودخی معلوم اوله که بعض دولده متغلبه ظهور ایدوب خلیفه نک حکم وتصرفدن حجر ومنع قصدیله برحاجب ثالث دخی نصب اولنورکه حاجب اسمی اکا تخصیص اولنور * ذکر اولنان حاجب اول وقتده نصب اولنورکه خواص ملك ودولت ابناء خلفادن برطفل اندك سالی یا برشخص ضعیف الحالی سریر خلافته اجلاس ایدوب امور دولتی کندیلره قصر وخلیفه نك حكم وتصرفدن منع وحجر مراد اتملریله ابتدا خلیفه منصوبك آبا واجدادینه منسوب ومختص اولان خواص ومقربینی دخول وحضوردن منع ایدرلر * ورأی کاسد وغرض فاسدلرینی ترویج واجرا ایچون کرپوء مکر وخدیعه به سلوك ایدوب اسلاف ملوك وقتنده داخل حریم سلطنت اولان رجالك حالا مجالس خلیفه به حضورلری قانون ادبه مخل اوضاع بارده دن خالی اولمغله هتك اسرار هیبت ایدردیو نیکخواهان دولتی طرد وابعاده توسل ایدرلر * تا که خلیفه به مقارنت ومجالسلرینه ملازمت ایله اصحاب تغلبك دفعی یا بنده برشی تکلم اولنموب بنیان تغلبلرینك استحکامنه مانع اولیه لر دیو عتبهء خلافته طرفلرندن برحاجب منیع الجناب نصب وتعیین ایدرلر * وفصول سابقه دن بحرفصلنده ذکر اولنه دیغی اوزره حجاب مذکورلك اکثریا وقوعی اواخر دولتده حاصل اولوب قوای دولتك ضعف وهرمنه دلیل وعلامتدر * زیرا اعقاب ملوکدن استقلال واستبداد زائل وتشتت آرا حاصل اولوب ونفوس وطباعده حب ریاست وداعیهء ولایت ثابت ومستقر اولمغله صدور والای دولتده متهیء وآماده اولان اعیان واکابر دائرهء ملکه تغلب واستیلا وسریر سلطنته اعتلا به سعی ایدرلر * والله غالب علی امره

﴿فصل﴾

فصل ثالثك فرقیدیغی فصلی دولت واحده نك ایکی دولته انقسامی بیاننده در * معلوم اوله که هر ملك ودولتك زوالی واقع وآثار وعلایمی ظاهر اولوب ابتدا علامتی اول دولت واحده نك ایکی دولته افتراق وانقسامیدر * بو امرك تحقیقی بودر که برملك ودولتك رجالی قوت قاهره وسطوت باهره ایله اعدا اسنته غالب اولوب نصاب عز وشوکت مرکزنده قرار ایتدکده اول دولتده تخت نشین سلطنت اولان ملك وسلطان امرنده استقلاله طالب اولوب ابتدای ظهور دولتده حکم وتصرفده وسائر منافع وعوایده کندیله مشارکت ایدن اقارب واصهارینی دفعه واعتلای سلطنت هوسیله خروج تهمتیله اتهام اولنان اهل بیت دولتی اعدام واهلاکه سعی ایدر * وبو اثناده چوق کره واقع اولورکه اهل بیت دولت وسلالهء سلطنتدن بعضلری دخی سلطان وقتك کندی حقنده سوء قصدینه واقف ومطلع اولمغله کرسیء سلطنتدن اطراف ممالکه احاله لجام رحلت ایدوب کندیله تهمت مذکورده همحال اولان عظمای دولتدن نیچه لری دخی یانته جمع اولمغله واصل اولدیغی محلده دعوای ملکه قیام ایدر * بو تقدیرجه نطاق ملك ودولت متضایق وکلمه مفترق اولوب آفتاب دولتك ظل ممدودی آفاق واقطاردن نقصان وزواله مائل اولور * کیده رك اول مدعیء خارجینك شانی عظیم وقدری رفیع اولوب داخل حوزهء سلطنت اولان دیارك نصفی مرتبه سنی استقلال اوزره قبضهء تسخیره آلمغله دولت واحده تقسیم وتفریق اولنور * بو امرك صدق وتحقیقی ابتدای اسلامده ظهور ایدن اختلاف آرایه نظر ایله ظاهر اولورکه خلفای راشدین وبنی امیه وقتنده کلمهء اسلام واحد ونطاق دولت شرقدن غربه ممتد اولوب قبیلهء بنی عبدمناف سائر قبائل مضره غالب اولمغین وقت وزمانلرنده حرکت عرق خلاف ایله تخت خلافت منازع ومشارکدن خالی ایدی انجق طوایف خوارجدن ازارقه وحروریه طائفه لری مجرد معتقدلری اولان رأی سخیف ومذهب ضعیفلرینی ترویج ایچون رفع لوای شقا وسر وجانلرین فدا ایدوب لکن طلب ملك وریاست ایله خروج ایتمشلر ایدی * مع هذا سطوت قاهرهء خلفا ایله مقاومت قابل اولمیوب جمله سی تلاطم امواج جلادت ایله طعمهء نهنك انتقام اولدیلر * لکن امر خلافت بنی امیه دن زائل وسلالهء علیهء عباسیه به منتقل اولوب دولت عربیه نك ایام بنی عباسده فر وشوکتی غالب وترفه وتنعملری نصاب کماله بالغ اولدقده دوحهء اقبالك ظل ممدودی اطراف واکنافدن نقصان

وزواله مائل اولدی * ابتدا سلالهٔ امویه‌دن عبد الرحمن طرف غربده اقصای حدود اسلام اولان مملکت
اندلسه داخل وواصل اولغله دعوای ملکه قیام وسکه وخطبه صاحبی سلطان انام اولوب مملکت مزبوره‌یی
حوزهٔ عباسیاندن اخراج وسلک حکمنه ادراج ایله دولت اسلامی تفریق وتقسیم ایلدی * عبد الرحماندنصکره
دیار مغربده سلالهٔ هاشمیه‌دن خلفای ادارسه‌نڭ اوّلی ادریس ظهور وخروج ایدوب طوایف بربریه‌دن
اوربه ومغیله وزناته طائفه‌لرینڭ اعانتیله ابتدا کندی بعده ابنا واحفادی عامهٔ ممالك غربیه
مستولی اولدیلر * ودولت عباسیه طرفندن ناحیهٔ غربده حاکم اولان امرای اغالبه بروجهله دفع
ومقابله‌یه قادر اولمغله ملوك ادارسه دیار غربده مستقلا تخت نشین سلطنت اولوب دولت عباسیه مغربده
ادریس علوی واندلسده عبد الرحمن اموی ایله اوچ قسمه منقسم اولدی * بعده طائفهٔ شیعه‌دن ابو عبد
الله شیعی ظهور ایدوب بشه دیار غربده واقع طوایف برابره‌دن کتامه وصنهاجه اعانتیله اهل بیت نبوتدن
خلفای عبیدیینڭ اوّلی عبید الله مهدینڭ اطاعتنه خلقی دعوت ایتمکله اندن بیعت وعباسیاندن خلع ربقهٔ
اطاعت ایتدیلر * کیده‌رك عبیدیینڭ قدر وشانلری بلند اولوب ابتدا افریقیه ودیار غربیه بعده مصر
وشام وحجازه مالك وملوك ادارسه‌یه غالب اولدیلر * ملوك عبیدیین ایله دخی دولت اسلام اوچ قسمه
منقسم اولوب دولت بنی عباس که مرکز عرب ومادهٔ اسلام اولان دیار عراقده قائم ودولت بنی امیه که
ممالك اندلسده تجدید ملك قدیم ایدوب اوچنجیسی دولت عبیدیین که دیار افریقیه ومصر وشام وحجازده
واقع ایدی * واشبو دول مذکوره‌نڭ اوچی دخی مدّت مدیده قائم ودائم اولوب انقراضلری زمانی دخی
بربرینه متقارب ایدی * کذلك دیار شرقیه‌ده واقع بنی عباس دولتی دخی متفرق ومنقسم اولوب سلطنت
واحده ایکن تغلب امرا ایله دول عدیده‌یه منقلب اولدی * دیار جزیره وموصلده بنی حمدان بعده
بنی عقیل تسلطن ایدوب مصر وشامه بنی طولون بعده بنی طغج تسلط ایلدی وکذلك ماوراء نهر ودیار
خراسانه بنی سامان ودیلم وطبرستانه علویه تغلب ایدوب بعده دیلمیانڭ تغلبلری برحدّه بالغ اولدیکه علی
العموم دیار فارس وعراقین ودار السلام بغداده مستولی اولملریله خلفایی حکم وتصرفدن حجر ومنع ایتدیلر
ودیلمیاندنصکره ملوك سلاجقه ظهور ایدوب ممالك مذکوره‌یی سلاطین سابقه‌دن نزع وتسخیر ایله علم افراز
استقلال اولدیلر * بعده دولت سلجوقیه دخی متفرق اولوب سلالهٔ سلجوق ممالك خلفایی ملوك طوایف
کبی توزیع وتقسیم ایتدکاری کتب تاریخده مسطور ومحرّردر * ودیار شرقده واقع اولان احوال ممالك
غربده دخی جاری اولوب ملوك صنهاجه علی وجه العموم مغرب زمین ودیار افریقیه‌ده فرمانفرمای مسند
استقلال ایکن علی الخصوص شوکت وحشمتلری بادیس بن منصورك ایام سلطنتنده مبلغ کماله بالغ اولدقده
عیسی حماد ظهور وخروج ایدوب ممالك غربده واقع جبل اوراسدن تلمسان وملویه نام محله وارنجه بلاد
عدیده‌یی اخذ وضبط ایلدی * بعده قبائل بربریه‌دن مسیله طائفه‌سنه مخصوص جبالدن جبل کتامه نام
محلده واقع قلعهٔ حصینه‌یی دخی ضبط ایدوب وجبل نیطری نام محلده واقع کرسیٔ ممالك آل بادیس اولان
اشیر نام بلده‌یه نزول واستیلا ایلدی * پس بو تقریب ایله دولت آل بادیس متفرّق اولوب یدلرنده قیروان ایله
اکا تابع ممالکدن غیری نسنه باقی قالمغله انقراض واندراسلری وقتنه دلك وجه مذکور اوزره حماد وآل
بادیس ممالك مذکوره‌ده تخت نشین ملك ودولت اولدیلر * بونلردنصکره دیار غربده موحدین دولتی ظهور
ایدوب انلرك دخی ظل ممدودلری نقصان وزواله مائل ونجم اقباللری مغرب ادباره واصل اولدقده ملوك
بنی حفصك آفتاب دولتلری مطلع اقبالدن طالع اولوب دیار افریقیه‌یی موحدین یدندن نزع وتسخیر ایتدیلر *
آل بنی حفص دخی نواحیٔ افریقیه‌ده علم افراز استقلال اولوب شوکت وسطوتلری حدّ کماله بالغ ایکن امرای
دولتدن خلفای بنی حفصك دردنجیسی سلطان ابی اسحاق ابراهیمك اوغلی ابو زکریا نام امیر دلیر پدرینه
عصیان ایدوب ممالك غربیه‌دن بجایه وقسنطینه بلده‌لرینی جمله مضافاتیله ضبط وتسخیر ایتمکله اولاد
واعقابی برمدت انده حکومت وبلاد مذکوره‌یی وجه مشروح اوزره قسمت ایتدیلر * بعده ابو زکریا
یحیانڭ اولادی کرسیٔ مملکت افریقیه اولان تونس قلعه‌سنه دخی مالك اولمغله اولاد واحفادی برمدت
انده قرار ایتدکدنصکره خصملری اولان ملوك بنی حفص ینه ملك موروثلرینی استرداد ایدوب مرکز

اصلیلرنده قرار ومقرّ حکومتلرنده استقرار ایتدیلر ۞ معلوم اوله که گاه واقع اولورکه برملك ودولته سلالۀ سلطنتدن خارج اجانب واباعد استیلا ایدوب کثرت شرکا ایله اول دولت واحده دولت ثلاثه یا دخی زیاده یه منقسم اولور * تشکیم دیار اندلسده ملوك طوایف وممالك شرقده سلاطین عجم وافریقیه ده ملوك صنهاجه اوج درت فرقه اولوب هرطائفه ممالك مذکوره دن برمملکتی ضبط ایتدیلر * وملوك افریقیه نك آخر دولتلرنده حصون وقلاعدن هرحصن وقلعه یه بری مستولی اولوب مستقلا ضبط وحکومت ایتدکاری انشاء الرحمن محلنده ذکر وتفصیل اولنور * وکذلك ممالك افریقیه دن مملکت جرید ودیار زابده بو عصردن مقدمجه هر قلعه ده برمستقل حاکم اولوب ملوك طوایف اولدقلری دخی ذکر اولنور * فعلی هذا القیاس سائر دولده دخی میل اسباب شهوت وزوال ظل شوکت ایله عوارض ضعف وهرم عارض اولوب سلاله دولتدن یا خارجدن نیچه کسنه لر پیرامن ملکه اطالۀ دست تعدی ایدوب اول مملکتده دول عدیده ظهورینه باعث اولور * والله وارث الارض ومن علیها

﴿فصـــل﴾

فصل ثالث قرق سکزنجی فصلی بردولتك وقت شبابی زائل اولوب مزاج ملکه ضعف طبیعی عارض اولدقده رأی وتدبیر ایله دوا پذیر اولمدیغی بیاننده در * بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره هرملك ودولتك شبابی زائل وقوای ملکه ضعف وهرم حاصل اولوب ووهن وفتوریی موجب علل واسباب واحدا بعد واحد تفصیل وبیان اولنمشیدی * ودخی مزاج دولته ضعف وفتورك عروضی امر طبیعی اولوب حسبما جرت به العاده هردولتك قوتی ضعفه مبدل اولمق امر عادی اولدیغی دخی سبق ایتمشیدی * پس قوای ملکه ضعف وهرم حصولی امر طبیعی اولدقده سائر طباع اشیاده حادث اولان امور طبیعیه مشابه سنده اولوب غلبۀ سن وسال ایله مزاج حیوانیده حاصل اولان هرم طبیعی وضعف پیری کبی مزاج ملکده دخی حادث اولمق امر مقرردر * ودخی ضعف وهرم امر طبیعی اولمغین علاج ودوا ایله دفعی ممکن اولمیان امراض مزمنه دن اولوب رأی حکما وتدبیر اطبا ایله دفع وازاله اولنمق متصور دکلدر * لکن سیاست ملك ودولتده اعمال رشد وبصیرت ایله موصوف اولان عقلای رجالك بعضیلری ضعف دولتك اسباب وعلاماتنه واقف ومطلع اولوب رأی وتدبیر ایله دفع ورفعی قابل اولق خیالیله تلافئ ما فات واصلاح مزاج ملکه سعی ایله مداواته شروع ایدر * واویله ظن ایدرکه قوای ملکده ضعفك حدوثی اندن اسبق کارفرمایان دولت اولان رؤسانك سیاست ملکده تقصیر وغفلتلرندن نشأت ایدوب دفعی قابل امراض وعوارضدن اولمغله علاجنه مبادرت ایدر * مع هذا ظنی فاسد وزعمی کاسد اولوب عاقبت بهر حال هردولته سوء مزاج وضعف قوی عارض اولمق امر طبیعی اولدیغی ذکر وبیان اولنمشدر * خصوصا که هردولتده تعاقب ملوك وامتداد زمان ایله حادث اولمش نیجه رسوم مألوفه وقواعد معروفه موجوددرکه طبیعت ثانیه مقامنه قائم اولمغله ترك وفراغی قابل اولمیوب اجرا اولنمغله تلافئ ما فات وتدبیر ومداواته مانعدر * زیرا هر اول کسنه که آبا واجداد وسائر کبرای اهل بیتی قدیمدن لبس دیبا وحریر ایله مألوف اولوب رخت زرین وسلاح سیمین ایله آراسته رخشه رکوب ومجالس ومعابدده ناسدن احتجاب ایله موصوف اوله اسلافنه مخالفت ایله انلری ترکه امکان اولمدیغی ظاهردر * شویله که زی ولباسده تغیر هیئت وتبدیل قیافت ایدوب البسۀ خشنه وبساط خفیفه استعمال وناس ایله اختلاطه استیناس اولنمق ممکن دکلدر * زیرا اصلاح مزاج دولت ایچون بو مقوله اموره تنزلدن الفت واعتیادانی منع ایدوب دفعة ارتکاب ایتدیکی صورتده وسوسه وجنونه حمل ایله ناس آنی تقبیح وتعییر ایده جکاری امر مقرردر * وخلع ربقۀ اطاعت ایله آخره بیعت اولنمقدن خوف وخشیت ایتمسی ظاهر ومحققدر * لکن انبیاء عظام صلوات الله علیهم اجمعین حضراتی تأیید الهی ونصر سماوی ایله مؤیدا اولمریله عادات ناسه مخالفت ایدوب خلقی مألوف اولدقلری احوالدن صرف واوضاع غیر مألوفه یه سوق ایدرلر * ودخی بعض دولك اواخرنده دعایم دولتی اقامت ایدن رجالك فقدا سیله قوت عصبیت وسطوت سلطنت زائل اولوب لکن وقت اسلافده مشهود اولان عزت وشوکت وحشمت وابهت

قلوب ناسده مركوز وباقى اولمغله عصبيت مقامنه قائم اولوب اطاعت وانقيادلرى دوام وبقاسنه مقتضى اولور * اما عصبيت وسطوت ضعيف اولوب شوكت وحشمت دخى ذاهب اولمغله قلوب ناسدن مهابت دولت زائل اولدقده رعايا خلع ربقهٔ اطاعته تجاسر ايدرلر * ودخى محو وفنايه مستعد اولان بعض دولك اواخرنده چوق كره برقوت ضعيفه حس ومشاهده اولنوب حسب العاده مزاج دولته عارض اولان نحس وادبارك زوالى وعهد شبابك عود ورجوعى ظن اولنور * لكن بو مقوله قوت روغنى قليل اولان چراغ مرده ده مشهود اولان اشتعال والتهابه مشابه اولوب اول ضياء موهوم حقيقتده علامت انطفا اولديغى كبى اواخر دولتده محسوس اولان قوت جزئيه دخى انقراض وزواله دلالت ايدر * ايدى بو سر خفى به امعان نظر اولنوب وراى استار قضاده مستور اولان حكم ربانيه واسرار سبحانيه دن غفلت اولنمامق لايقدر كه سبق قلم تقدير ايله عادت الهيه بو منوال اوزره جارى اولوب حوادث ممكنه نك حدوث وفناسى لوح محفوظده مكتوب ومرسوم ووقت وزمانى حلول ايتدكده ظهوره كلك ثابت ومجزومدر

(فصل)

فصل ثالث قرق طقوزنجى فصلى ملك ودولته ترتب ايدن خلل وفسادك كيفيتى بياننده در * معلوم اوله كه بنيان ملك ودولت ايكى اساس قويم اوزره مبنيدر كه هر برينك تزلزل واندراسى بناى دولتك خرابنه باديدر * اولكيسى شوكت وعصبيتدن عبارت اولان جند وسپاه ايكنجيسى انلرك مصالح مهمه لرينه وسائر مهمات كليهٔ دولته لازم اولان اموال وارزاقدر * پس ملك ودولتك اختلالى اشبو ايكى اساسك وهن وخللندن ناشى اولمغله ابتدا اساس اولك يعنى شوكت وعصبيتك اختلالى كيفيتنى ذكر ايدوب * بعده اساس ثانينك يعنى جند وسپاه وسائر مصالح عز وجاهك تنظيم وترتيبنده لازم اولان مال وجبايتك احوالنى بيان ايده لم * معلوم اوله كه بوندن اقدم مرةً بعد اخرى ذكر اولنديغى اوزره ابتدا تمهيد مبانى دولت وتشييد بنيان سلطنت نسل ونسبلرى واحد ورأى وكلمه لرى متحد رجالك اجماع واتفاقنه منوط اولوب وهر ملك ودولتك تمهيد واقامتنه مبادرت ايدن قبائل وعشايرك مياننده كثرت خدام ونفوذ كلام ايله موصوف برقبيلهٔ عظيمه لازمدر كه اول قبيله نك سيد ورئيسى سائر قبائله غالب اولمغله رياست وسلطنته لايق اولور * فعلى هذا برقبيلهٔ عظيمه نك رأس ورئيسى داعيهٔ ملك وسلطنت ايله بريه وباديه دن خروج وظهور ايدوب بعض ممالكه استيلا وسرير ملكه اعتلا ايتدكده ابتداى امرده كندى ايله همسلك قرابت اولان قبائل وعشايره مألوف اولدقلرى اوزره حسن معامله ومنافع ملك ودولتده مشاركته مساعده ايدر * اما دفع خصوم واعدا ايله محاربه ومبارزه دن فراغت وسكون وراحت ميسر اولدقده لازمهٔ طبيعت ملك ودولت وخصيصهٔ آيين سلطنت بودركه اهل عصبيت واعوان وعشيرتى استقلال ومنقار كبر ونخوتلريني كسره اشتغال ايدوب تعظيم وتوقير وتشريك مال وسائر احوالده جارى اولان معاملهٔ قديمه يى تغيير وتبديل ايدر * خصوصا اهل بيت دولت وورثهٔ ملك وسلطنت اولان اقرب اقاربنى دائرهٔ ملكده حكم وتصرفدن منع ودفعده زياده اهتمام ايدوب درجهٔ نسبده بعيد اولان سائر اقارب واصهارندن زياده انلرك منقار عز ووقارلريني كسرده مبالغه ايدر * بوندن ماعدا رتبهٔ نسبده كندويه اقرب اولان اقاربى عز وشرف وملك وجاهده سائردن زياده متمتع اولمغله ترفه وتنعمه مشغول وراحت ورفاهه مألوف اولوب عيش وعشرته انهماكلرى مرتبه جلادت وشجاعتلرينه دخى وهن وفتور عارض اولور * بو صورتده اجنحهٔ هماى دولت اولان اهل عصبيتك بازوى جلادتلرى قهر سلطانى وانهماك عيش جاودانى ايله سست وضعيف اولوب بو ايكى آفت ايله بنيان عصبيتلرى رخنه دار اولور * كيده رك تخت نشين دولت اولان سلطان عشيرت اقربينك كندى حقنده سوء قصد وبغض وحسدلرينه واقف ومطلع اولمغله دائرهٔ ملكدن طرد وابعاد ايله اكتفا ايتميوب بلكه وقت فرصتده خلع ربقهٔ اطاعت ايله اوزرينه خروج خوفيله سلب نعمت وقتل واهانتلرينه مبادرت ايدوب اكثرينى اتلاف واعدام ايله اهل عصبيت دولتى افنا ايدر * مع هذا ابتداى ظهور دولتده انلرك جناح همت وشهپال غيرتلريله پرواز ايدوب سائر عصايب دولت اولان قبائل وعشايرى جمع وتأليفه باعث

اولان كبراى قومى افنا ايتمكله اعتصام ايتديكى عروهٔ وثقاى دولت منحل ونظام امور سلطنت مختل
اولور * بعده پروردهٔ خاندان دولت ومغتنم احسان ونعمت اولان اجانب واباعدى كندويه تقريب
ايدوب اقارب واصهارندن اخذ ونزع ايتديكى مناصب ومراتبه انلرى تصدير ومواجب معينه ايله
موظف عسكر ترتيب ايدر * لكن اجانب واباعد ايله ملوك مياننده علاقهٔ رحم وقرابت موجود اولمغله
غيرت وحميتده اقارب مقامنه قائم اولميوب عون ونصرتده صدق عزيمت ايله اظهار جلادتده قاصر اولورلر *
زيرا بوندن اقدم سبق ايدن فصول ضمننده ذكر اولنديغى اوزره جناب حق اهل رحم وقرابتى غيرت وحميت
اوزره مجبول ايتمكله انلرك سطوت وعصبيتلرى منيع وقوى اولوب تعاون وتناصرده تشمير ساق اقدام
وشد نطاق اهتمام ايدرلر * بو صورتده نسل ونسب ومجد وحسبده ملوكه اقرب اولان اهل عصبيتك هلاك
وزوالنى واجانب واباعدك مراتب ساميه يه اعتلالرينى سائر قبائل وعشاير دخى استماع ايتدكده طينتلرنده
مركوز اولان غيرت وحميت مقتضاسى اوزره متبوعلرى اولان ملوك واتباعى اوزرينه هجوم مه تجاسر
ايدوب محاربه ومبارزه يه تصدى ايتدكارنده سرپنجهٔ قهرقهرمانى ايله فريسهٔ شير مرك ودمار وطعمهٔ نهنك
شمشير آتشبار اولورلر * وانلرك مناصب ومراتبى دخى مجددا ترتيب اولنان رجال اباعده توجيه اولنوب
قريب وبعيد اقارب واصهارلك اكثرى بو وجهله اعدام واهلاك اولنور * بقية السيوف اولان قبائل
دخى تحت قهرده مقهور وترفه وتنعمه مألوف اولمغله همتلرينه فتور عارض اولوب سورت جلادت وقوة
شجاعتلرى زائل اولمغله صبغهٔ عصبيتدن خروج ايدوب مواجب مرسومه ايله موظف اجانب كبى
خدمتكزار دولت اولورلر * وعلى التدريج بونلرك بقيه سى دخى اقل قليل اولمغله اطراف ممالكده سد
ثغور وحفظ حدود ايدن حماة ومستحفظين آز اولوب اماكن بعيده ده موجود اولان رعايا خلع ربقهٔ اطاعت
ايدرلر * بعده كرسئ ممالك دولتده ديده دوز فرصت اولان اهل بيت دولت وسائر متغلبه دن نيجه كمسنه لر
اطراف ممالكه منتشر اولوب رعايانك كندولره متابعتلرى ووصول لشكر ايله مدافعه دن امنيتلرى قصد
وغرضلرى حصولنه اوفق اولمغله اطراف واقطارده علم افرازلق وشقا وحوزهٔ ملكه استيلا ايدرلر *
وكندكچه تغلب وتسلطلرى مزداد اولوب بسطه ملكه تعدى وتجاوزلرى برحده بالغ اولوركه نطاق دولت
متضايق اولوب كرسئ ممالك سلطنته قريب اماكن وبلادده مستولى اولورلر * وبو اثناده امتداد مسافهٔ
دولت ووسعت دائرهٔ سلطنت مقدارى اوزره دولت واحده ايكى يا اوچ قسمه متفرق اولوب بوندن اقدم ذكر
اولنديغى اوزره ممالك دولت طوايف ملوك مياننده مشترك اولور * لكن تقسيم وتوزيع اولنان مملكتلرك
حفظ وحمايه سى دولت اولينك اهل عصبيتى ايله قائم اولميوب نسل ونسبلرى مختلف اجانب واباعدك غلبه
وهجوميله حاصل اولدى ايسه ده ينه عصبهٔ دولتدن معدود اولان رجالك قدر ومنزلتلرى نظرلرنده عالى اولمغله
سرير ملك ودولته انلرى تصدير ايدرلر * بو امرك صدق وتحقيقى صدر اسلامده دولت عربك احوالنه نظر
واعتبار ايله حاصل اولوركه مبادئ خلافتده شعشعهٔ آفتاب اسلام حدود هند وچين وتخوم اندلسه واصل
اولوب بنى اميه نك امر وحكملرى عصبيت عبد مناف ايله عامهٔ بلاد غربده جارى ايدى حتى خلفاى
امويه دن سليمان بن عبد الملك كرسئ خلافت اولان دمشق الشامدن بلاد اندلسده واقع مدينهٔ قرطبه ده
عبد العزيز بن موسى بن نصيرك قتل واعدامنى امر ايدوب آدم ارسال ايتدكده بلا توقف قتلنه مبادرت
وامرينه اطاعت اولنوب تنفيذ امرده قطعا تردد اولنمدى * بعده خلفاى امويه تنعم وترفهه مألوف اولوب
بنى اميه يه تابع اولان قبائل وعشاير عربك ضابطهٔ اتحادلرى مختل وعروهٔ حميتلرى منحل اولمغله مدت
يسيره ده كوكب عز واقباللرى مغرب ادباره دخول ايلدى * بوندنصكره خلافت اسلام خاندان بنى عباسه
انتقال ايدوب شرق وغربده عامهٔ مسلمين ربقهٔ طاعتلرينى قلادهٔ كردن اطاعت ايتدكارنده ابتداى امرده
عزم واقداملرى سلالهٔ بنى هاشمك معاداتنه مصروف اولوب شيعهٔ هاشميه يى قتل واعدامه مبادرت ايتملريله
قبائل شديد الشكيمهٔ بنى عبد مناف مانند ثريا مجتمع الشمل ايكن بنات النعش كبى متفرق وپريشان ومكمن
خفاده بى نام ونشان اولديلر * بو تقريب ايله سائر قبائل عرب كين خفادن بروز وظهوره فرجه بولوب اطراف
واقطارده فرمانبر اطاعتلرى اولان صدور وامرا بولندقلرى محلده دعواى ملك وسلطنت ايله علم افرازلغى

وشقا

وشقا اولدیلر * ازجمله افریقیه ده امرای بنی اغلب واندلسده موجود اولان ولاة وحکام تحت اطاعتدن خروج ایدوب دولت اسلام تعدد شرکا ایله منقسم ومتفرق اولدی * بوندنصکره خلفای فاطمیندن بنی ادریس مغربده ظهور ایدوب طائفهٔ بربریه سلالهٔ بنی هاشمه صدق ومحبت وعباسیه نك اول طرفه ارسال جند وسپاه ایتمرلندن امنیتلری سبیله ادارسه دولتنی اقامت ایتدیلر * فعلی هذا بر دولتك قوت اصلیه وعصبیت ذاتیه سی بعض اسباب وعوارض ایله مختل اولدقده اطراف واکافده مدعیلر خروج وظهور ایدوب دعوای ملك وسلطنته قیام وداخل حوزهٔ حکومت اولان بعض ممالکه استیلا ایتدکارنده دولت واحده ایکی قسمه منقسم ومتفرق اولور * واکر بر ملك ودولتك دائره سی واسع وامر وحکملری ممالك کثیره وبلاد عظیمه یه شامل ایسه اول دولتك نظامی مختل اولدقده اطراف واکافه استیلا ایدن اعدا سمت سمت اول ممالکی ضبط ایدوب کرسیٔ سلطنته منتهی اولنجه بینلرنده تقسیم ایتملریله ایکی اوچ دولته یادخی زیاده یه منقسم اولور * ودول حادثه نك دخی رجالی ترفه وتنعمه مشغول اولوب تدبیر وتصرفدن قاصر اولمغله انلر دخی مدت یسیره ده مندرس ومنقرض اولور * لکن بعض اوقاتده دخی بر ملك ودولتك مبادیٔ ظهورنده تمهید واقامتنه همت ایدن اهل عصبیت وعشیرت مضمحل اولدقدنصکره دخی فرمانبر اطاعتلری اولان خلقك اجتماع واعانتلریله ثابت ودائم اولوب عصبیتدن مستغنی وانقراض واندراسدن سالم اولور * اصلی بودرکه بر ملك ودولتك که تأیید الهی ایله وقت وزمانی ممتد اولوب اوّل وابتداسی طول عهد وزمان ایله مجهول ومنسی اولدقده اول دولتك تحت ایالت واطاعتنده مقیم اولان رجال آبا واجدادلری وقتندنبرو ملوك وسلاطینه اطاعت وانقیاد فریضهٔ اعتقادکبی قلبلرنده راسخ ومستقر اولوب وجه من الوجوه خلع ربقهٔ اطاعت ایله اجانب واباعده دست دادهٔ بیعت اولمق محال وممتنع اولور * پس ملوك وسلاطین بومقوله دولتده قبائل وعشایر ایله عصبیتدن مستغنی اولوب تمهید امرده وظایف ومواجب ایله مرتب جند وسپاه ایله اکتفا وقلوب ناسده مرکوز اولان تسلیم واعتقاد ایله تعاضد ایدرلر * بوتقدیرجه حوزه نشین اطاعت اولان رجالدن برفرد خلع ربقهٔ اطاعت ایله بغی وعصیانی تجویز ایتمیوب علی وجه الفرض بعض متغلبه دعوای ملکه قیام واسعاف مأمولنه نه کاوسعی واهتمام ایتسه دخی جمهور انام سنك فلاخن تأدیب ایله قندیل حیاتن کسر وافنا ایدرلر * وبو اثناده چوق کره دولت اوزرینه بغات وخوارج مستولی اولمغله منازعهٔ خصومدن سالم اولوب ورعایاو برایانك اطاعت وانقیادلری دخی ثابت وراسخ اولمغله امرلرینه مخالفت وطاعتلرندن انحراف برفردك خاطرینه خطور ایتمیوب وعصایب وعشایرلك دائرهٔ ملکه تغلب واستیلالری دخی برطرف اولمغله ملك وسلطنت هرج ومرج ایله اختلالدن سالم اولور * لکن طور عالم تغیر وانقلابدن خالی اولمیوب وطبیعت ملك مرکبات عنصریه کبی سن نمو ووقوف وانحطاط میاننده دائر اولمغله عاقبت عروهٔ اقبالی منحل ونظامی مختل اولمق مقرردر * تشکیم ابدان حیواناتده مطیهٔ حیات اولان حرارت غریزیه ابتدای خلقتده جذب غذا ایله نشو ونما بولوب قوت مزاجی مقداری نصاب کمال ودرجهٔ وقوفه بالغ اولدقدنصکره مراتب هضمه فتور عارض وبدل مایتحلل تحصیلندن عاجز اولدقده وقت مقدری حلول ایدوب عمر طبیعیسی نهایته بالغ اولور * فلکل اجل کتاب ولکل دولة امد والله مقدر اللیل والنهار

(فصل)

فصل ثالث اللثنی فصلی ملك ودولته مال جهتندن حاصل اولان خلل بیاننده در * معلوم اوله که بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره هر ملك ودولت ابتدای ظهورنده بدوی الطور اولوب اعیان دولت رعایایه رفق وملایمت وخرج وصرفده اعتدال اوزره حرکت وتحصیل مالده عفت ایدرلر * بناء علیه تحصیل حقوق وجمع مال وحساب عمالده امعان ودقتدن تجافی وتسامح ایدوب خرج وصرفده اسرافی موجب کلفت وحشمتلری اولمغله تکثیر مال وتوفیر معاشه محتاج اولمزلر * لکن بومافیومالطراف ممالکه غلبه واستیلا ایله دائرهٔ دولت واسع اولوب دفع خصوم ایله غوائل ومشاغل برطرف اولدقده رجال دولت ترفه وتنعمه میل ورغبت

ایتمکله خرج وصرفلری کثیر اولور * شویله که ملك وسلطان وسائر صدور وارکانك اکل وشرب وزی ولباس واتباع وخدامده کلفت وحشمتلری مزداد اولوب حفظ حدوده مأمور اولان عساکر وجنود وسائر اهل دولتك مواجب ووظایف وسائر مصارفلرینی بروجه ترقی ترتیب وتکمیل اقتضا ایدر * ودخی (الناس علی دین ملوکهم) * وفقی اوزره داعیهٔ حشمت سائر اهالئ دیار ورعایایه دخی سرایت ایدوب انلر دخی حاللرینه کوره ترفه وتنعم اوزره تعیشه رغبت ایدرلر * واولیای دولت داخل حوزهٔ حکومتلری اولان ممالکده تجار ورعایانك ترفه وتنعملرینی مشاهده وکندیلره اقتضا ایدن مصارف عظیمه یی ملاحظه ایدوب جمع مال وتکثیر ایراده محتاج اولملریله سوق وبازارده بیع وشرا اولنان اشیا وامتعه یه باج وکرك وضع ایدوب تحصیلی ایچون عمال وامنا نصب وتعیین ایدرلر * کیدەرك رجال دولتده ترفه وتنعم غالب وخرج وصرفلری مزداد ومترقی اولوب رسوم قدیمه وعواید معتاده کافی اولمغله مستظل جناح حمایتلری اولان رعایا وبرایانك اموال واملاکنه اطالهٔ دست تعدی ایدرلر * شویله که گاه احداث ضمیمهٔ رسم باج ایله رعایایی ازعاج وگاه سمت تجارته سلوکلری ایله تعطیل مال تجار ایدوب گاهیجه دخی ادنی بهانه ایله اموال رعایایی اخذ وغصب ایله تعدی ایدرلر * وبو اثناده عسکری طائفه سی دخی دولتك ضعف وهرمنی وکندولره احتیاجنی مشاهده ایتمکله ملوك اوزرینه بغی وخروجه جری حس اولنوب تسکین نائرهٔ فتنه ایچون بذل مال واحسان وعطادن غیری چاره اولمغله خزینهٔ بیت المالدن بخشش نامیله عطایای کثیره صرف ایدرلر * ودولتده خرج وانفاق کثیر اولدیغچه تکالیف ورسوم دخی مزداد اولوب تحصیل وتکمیلی ایچون اطرافه عمال وامنا تعیین واموال مقاطعاتی جمع وتحصیله مباشرت ایتدکارنده عمال دخی اموال عظیمه یه دسترس اولورلر * وبو تقریب ایله عمال مقاطعاتك ثروت وحشمتلری دخی زاید اولوب کثرت اتباع وخدم وخیل وحشم ایله وسعت حاللری ظاهر اولدقده مقتضای حقد وحسد اوزره بینلرنده منافسه ظهور ایدوب ادخار مال ایله بربرلرینی وکلای دولته غمز ونفاق ایتملریله طرف دولتدن مؤاخذه ومصادره اولنورلر * شویله که واحدا بعد واحد عمال وملتزمین حبس وضرب ایله تعزیر وتعذیب اولنوب باجمله ملك وماللری یدلرندن اخذ ونزع اولنمغله وقت حاجتده قوة الظهر دولت اولان رجال فقیر الحال ومنکسر البال اولور * کیدەرك مصادره ومؤاخذه ثروت وغنا ایله معروف اولان اعیان ولایت وتجار مملکته دخی سرایت ایدوب انلرك سرمایه لری دخی غصب وتاراج اولنمغله عمال وامنا وتجار واغنیا مبتلای ذل وهوان وپامال جند عدوان اولدقده شوکت دولت وهیبت سلطنت محو اولوب دائرهٔ مملکتده قوت قاهره ایله ضبط وتصرف برطرف اولور معاذ الله بو طورك ظهورنده بذل مال ایله مدارات سیف صارم ایله معاناتدن انفع اولمغله تدبیر سیاست مملکتده رجال دولت بخش مال وافاضهٔ بر ونوال ایله عسکرك قلوبنی استجلاب ایدوب وظایف معتاده دن زیاده بذل ماله محتاج اولور * لکن اصحاب شوکت وارباب ثروت اولان رجال دولت ورعایای مملکت محو اولمغله تحصیل مالده عسرت وصعوبت مقرر اولوب مطلب ومرامك حصولی متعذر اولمغله ملك ودولتده علامات نحس وادبار ظاهر اولور * وبو اثناده مکین کمین فرصت اولان ارباب بغی وشقاق فرجه بولوب اطراف واکنافدن هجوم وخروجه تصدی ایدرلر * اکر پیرامن دولت خصم ومنازعدن سالم اولوب طلب ملك ودولت ایله قدم نزاعه قیام ایدرکسه بولنمزسه دخی مزاج دولت عمر طبیعیسنی تکمیل ایدوب اجل مسماسی حلول ایتمکله خود بخود دخی محو ومضمحل اولمق مقرردر * تکیم قندیل سراج امداد روغن ایله مشتعل اولوب زیتی فانی اولدقده منطفی اولمق مشهود ومحققدر * والله مالك الامور ومدبر الاکوان لا اله الا هو

(فصل)

فصل ثالث اللی برنجی فصلی هر ملك ودولتك ابتدای ظهورنده شیأ فشیأ آفتاب عز واقبالی مرتفع اوله رق غایت ارتفاعه واصل اولوب حد اعتداله قرار ایتدکدنصکره طورا بعد طور رخط استوادن زائل ومغرب ادباره واصل اولدیغی بیاننده در * مقدمهٔ کتابك اوچنجی فصلی اولان فصل خلافت وملك عنواننده سبق

ایتدیکی اوزره هر ملك ودولتك قوت اصلیه سنه نظر ایله مسالك وممالكدن بر حصۀ معینه سی اولوب اول حد مخصوصدن زیاده مملکته تجاوز ایتمك ممکن اولدیغی ذکر اولنمشیدی * وهر ملك ودولتك حد وغایتی وامتداد مسافه ده نهایتی بر مقیاس ومقدار ایله مضبوط ومحفوظدر که عصبۀ دولت اولان جند واشکر اطراف واقطارده حفظ وحمایه سی اقتضا ایدن حصون وقلاعه توزیع وتقسیم اولنوب اطراف اربعه دن قنغی محله واصل ومنتهی اولدقده عدد حماة منقضی اولورسه اول محل سرحد تعیین اولنوب لسان عربده انلره ثغور تسمیه اولنور * وکرسیٔ مملکت دائرۀ دولتك حاق وسطنده واقع ومرکز مقامنه قائم اولدیغی کبی حدود وثغور دخی هر طرفدن حوزۀ سلطنتی محیط اولمغله سرحد ممالکه محیط ونطاق تسمیه اولنور * وممالکك وسعت وکثرتی وامتداد واتساعی اعوان وانصارك کثرت ووفرتی حسبیله اعتبار اولنوب عسکرینك عددی کثیر اولان دولتك دائره ونطاقی قلیل اولاندن اوسع واعظم اولور * ودائرۀ دولتك تزاید واتساعی اکثریا مبادیٔ ظهورنده حاصل اولور که ملوك وسلاطینك اکثر قبائل وعشایردن ظهور ایتمکله ابتدای حاللرنده ترفه وتنعمه مألوف اولمیوب دشت وبریه ده دعوای ریاست ایله محاربه ومبارزه یه اقدامدن خالی اولمملریله دعوای ملکه قیام ایتدکلرنده دخی طینتلرنده مرکوز اولان غیرت وحمیت مقتضاسی اوزره نیروی بازوی جلادت ایله توسیع ممالکه سعی واقدام ایدرلر * بعده سریر عز واقباله اعتلا ورفع رایت غزا ایله عزم وتوجه ایتدکاری ممالکه استیلا میسر اولدقده کثرت مال ونوال ایله ترفه وتنعمه واصل اولوب خصوصا امتداد زمان ایله قرن اول منقرض وقرن ثانی منتشر اولدقده مهد عیشده راحت وسکون اوزره نشو ونما بولمریله اصل نسبلرنده مرکوز اولان غلظت وخشونت رقت ولطافته مبدل اولوب مشربلری نظیف وخلق وخصلتلری لطیف اولور * لکن طور حضارت اوزره بساط عز ونازده تربیه اولنوب بأس وشدت ایله موصوف اولان آبا واجدادلری طورندن خروج ایتمکله طینتلرنده جبن وکسل حاصل اولور * بوندن ماعدا ابنای نوعنی مقام عز وحکومت وصدد وسعادتده کوروب داعیۀ حب ریاست ایله قدم نزاعه قیام وبربرلرینی قتل واعدامه اقدام ایدرلر * سلطان انام دخی قبیله سی رجالنك طلب مناصبده منازعه ودائرۀ ملکه مداخله لرینی منع ودفع ایچون سل سیف جلادت ایدوب عظمای قومنی اهلاك وافنا ایتمکله قبیله سی رجالندن معدود اولان صدور وامرا اهلاك اولوب اجانب واباعددن اعوان وانصار ترتیبنه مبادرت ایدرلر * بو تقدیرجه تصحیح مزاج دولته بادی اولان رطوبت اصلیه زائل ورطوبت غریبه عارض اولمغله اعضای ملکه وهن وفتور کلوب فصل سابقده ذکر اولندیغی اوزره جند وحامی جهتندن ملك ودولته خلل ترتب ایدر * ودولتك بو طورنده عز وحشمت ورفعت وابهت غالب اولوب طعام ولباس وسلاح وبساط وتشیید قصور وزینت خیولده رقت ودقت حدی تجاوز ایتمکله رجال دولتك خرج وصرفلری کثیر اولوب ایرادقدیملری احاطه ایتمکله مال جهتندن دخی خلل ونقصان ترتبنه بادی وعجز وفتور ظهورینه مؤدی اولور * وبو اثناده چوق کره رؤسای دولت میاننده حقد وحسد ومنافسه ممتد اولوب بینلرنده منازعه ظهور ایتمکله جوار دولت وحدود سلطنته قریب اولان اعدانك خروجنه باعث وبادی وتدارك اسباب دفعنده عجز وحیرتلرینه مفضی اولور * شویله که کندولرك اطراف واکنافده حفظ ثغور وضبط حدودده مأمور اولان امرانك بعضیلری مزاج دولتك ضعف وانحرافنی مشاهده ایدوب طرف سلطنتدن عهدۀ حمایه لرینه تفویض اولنان ممالکی علی وجه الاستقلال ضبط وتصرف ایله خلع ربقۀ اطاعت ایدرلر * اریکه نشین دولت اولان صاحب سلطنت دخی علم افراز شقا اولان باغیلری جادۀ طاعت وشهراه استقامته جلبدن عاجز اولمغله حدود قدیمه دن نیچه اماکن عدیده حوزۀ حکومتلرندن خروج ایدوب دائرۀ دولتك بعد ومسافه سی تنك اولور * بعده استیلای خوارجدن سالم اولان اطراف واکناف سرحد اعتبار اولنوب مقتضای وقت وحاله کوره مهما امکن حفظ وحمایه اولنور * لکن عسکرده عجز وکسل ومالده قلت وخلل واقع اولمغله ثغور جدیده دخی سرحد قدیم کبی متغلبه استیلا ایدوب قلب دولته فتنه وفساد سرایتی غالب اولدقده ملوك وسلاطین قانون حکمت اوزره تصحیح مزاج دولت ایچون تدبیر ومداواته مباشرت واساس ملك ودولت اولان رجال ومال جهتیله دائرۀ ملکه ترتب ایدن خلل وفسادلك دفعنه مبادرت ایدرلر * شویله که اسلوب سیاست

وقانون جبايتي تغيير ايدوب مصارف معتادده واقع اولان اسرافات وزوائدي حط وتنزيل وخرج وصرفي تقليل ايتدكدنصكره مناصب ومراتبي ممكن اولدقجه اهلنه توجيه ايله مبادئ دولتده اسلاف واديسنه تقليد ايدرلر * لكن اطراف واكنافده اعدا غالب ومستولي وكرسي مملكته قريب اولوب مال ورجاله قلت ونقصان ترتب ايتمكله هرنه دكاو تدبير اولنسه فائده ويرميه جكي مقرردر * زيرا دولتك عهد شبابي زائل اولوب قواي ملكه شيب وهرم مستولي اولمغله اعضاي رئيسه يه سوء مزاج عارض اولدقده طبيب حاذق تدبيرودوادن عاجز اولوب حميه ويرهيز ايله في الجمله حفظ صحت اولنورسه دخي عاقبت خلط فساد قلبه سرايت ايدر * واواخر دولتده تغيير رسم وقانون وتبديل وضع واسلوب ايدن رجال كويا انشاي ملك ودولت وتجديد نظام سلطنت ايدوب وقت شيبي عهد شبابه تحويل ايله مزاج دولتي تعديل وتصحيحه سعي ايدرلر * لكن مرض غالب ومزاج ضعيف اولوب اطراف وجوانبه اعدا مستولي اولمغله هر بحرانده دائرۀ دولتك برطرفي سكتۀ تعطيل ايله مختل اولوب وقت مقدري حلول ايتدكده بالكليه منقرض ومندرس اولور * بو امرك صدق وتحقيق دولت اسلامده ظاهردركه عهد بعثت نبويه عليه افضل التحيه دن دولت بني اميه انتهاسنه دك توارد فتوحات وتعاقب فيوضات ايله دائرۀ ملك ودولت واسع وعامۀ امه غالب اولوب دسترس اولدقلري نعم وارزاق ايله حماۀ دين اسلام اطراف وآفاقه مستولي اولديلر * خلفاي امويه دنصكره بني عباس تخت نشين خلافت اولدقده اوائل ظهورلرنده انلردخي كريبان مكال زه شرقدن دامن اعلين طراز غربه وارنجه حكم وتصرفده منفرد ومستقل اولوب بعده ترفه وتنعمه مألوف ومشغول اولمغله ظل ممدود خلافت اندلس وغرب جانبلرندن نقصان وزواله ميل ايلدي * شويله كه دياراندلسه عبدالرحمن اموي وممالك غربه ادريس علوي مستولي اولوب دائرۀ خلافتدن بو ايكي قطر عظيمي قطع ايتديلر * كيده رك ابناي رشيددن مأمون ايله امين مياننده بغض وشقاق واقع اولوب خلفاي علويه نك شيعه وداعيلري هرطرفده دعواي خلافته قيام ايتديلر * بعده متوكل خليفه قتل اولنوب امرا خلفايه تغلب واستيلا ايله آفاق واطرافده حكم وتصرفدن حجر وبولندقلري مملكتده باج وخراجي كنديلره قصر ايدوب هربري بركوشه ده علم افراز بغي وشقاق اولديلر * بعده معتضد عباسي مسندنشين خلافت اولدقده سياست مملكتده جاري اولان قوانين قديمه يي تغيير ايدوب ولاۀ اطرافك تغلب ايتدكلري ممالكي مقطوع معين ايله انلره قطع والزام وانلردخي وجه مشروح اوزره التزام ايتديلر * ازجمله ماوراء النهري بني سامانه وعراق وخراساني بني طاهره وممالك سند وفارسي بني صفاره ومصري بني طولونه وافريقيه يي بني اغلبه تفويض واقطاع ايدوب امراي مذكورين دخي بهرسنه ارساليه لريني خزينه يه ارسال ايدرلر ايدي * ومعتضد خليفه نك نظامي دولت عباسيه ده مدت مديده باقي قالوب امراي اطراف وجه مشروح اوزره مقاطعاتي ضبط ونصرف ايتديلر * بعد زمان طائفۀ عربك كلمه لري مفترق وامراي عجمدن بني بويه وديلم دولت اسلامه تغلب ايدوب خلفايي ممالكده حكم وتصرفدن حجر وامر حكومتي كنديلره قصر ايتديلر * وكذلك امراي بني سامان ماوراء النهرده غلبه واستيلا اوزره باقي قالوب وديار غربده خلفاي فاطميين ممالك مصر وشامه اطالۀ دست تعدي ايله مالك اولديلر * بعده طائفۀ اتراكدن سلاجقه دولتي ظهور ايدوب ممالك اسلامه تغلب واستيلا ايتملريله انقراضلري وقتنه دك خلفايي حكم وتصرفدن منع وحجر ايتديلر * وناصر عباسيدنصكره خلفاعن اصل حوزۀ حكومتلرنده اولان ممالكه نسبت ايله هالۀ قمردن اضيق بردائره ده استقلال اوزره حكومت ايدوب حوزۀ تصرفلري عراق عرب واصفهان وفارس وبحرين حدودني تجاوز ايتمدي * شويله كه سلالۀ عباسيه دن وارث تخت خلافت اولان رجال واحدا بعد واحد ممالك مذكوره ده فرمانفرماي مسند استقلال اولوب هربري نو بتنده طور مخصوص اوزره اجراي مراسم خلافت ايلدي * آخر مائۀ سابعه اواسطنده طائفۀ مغولدن ملك تاتار اولان هلاكو بن طولي بن دوشي خان ظهور وخروج ايدوب سل سيف عدوان ايله مستعصم بالله ي وملوك سلجوقيه يي قهر وتدمير وملك وديارلريني بالجمله نزع وتسخير ايتمكله دوحۀ خلافت عباسيه يي بركندۀ تيشۀ استيصال ايلدي * تقرير سابق اوزره هرملك ودولتك دائره ومسافه سي برحد معينه بالغ ومنتهي اولدقدنصكره على التدريج نطاق امتدادي متقاصر

ومتضايق اولوب عاقبت طورا بعد طور اجل مسماسی حلول ایتدکده منقرض ومندرس اولور * وعادت علیهٔ الهیه جاری اولدیغی اوزره هر دولت عظیمه وصغیره ده حال بو منوال اوزره مستمر اولوب برامن دامن قیامته دك سنت سنیهٔ الهیه بو یله جاریدر * کل شیء هالك الا وجهه

(فصل)

فصل ثالثك الی ایکنجی فصلی ملك ودولتك حدوث وتجددی نه کیفیتده واقع اولدیغی بیانندهدر * معلوم اوله که بر ملك ودولتده علایم شمس واد بارظاهر اولوب آفتاب اقبالی زواله قریب اولدقده دولت اخرانك حدوث وظهوری ایکی نوع اوزره اولور * نوع اول پای تخت سلطنتدن بعید اطرافده واقع سرحدلرده طرف دولتدن موظف اولان مستحفظین آز اولوب حاصلری قلیل اولدقده اول حوالیده واقع ولات وعمالك بعضیلری تحت ضبطلرنده اولان ممالکه غلبه واستیلا ایدرلر * شویله که ابتدای امرده هر والی مجرد بولندیغی منصبده استقلال اوزره حکم وتصرف ایدوب آیین ملك وسلطنته میل ایله رتبهٔ امارتی تجاوزا تمیز * ایتکن کیدهرك اولاد واحفادی یا کبرای اتباعی واحدا بعد واحد مسند نشین صدارت اولدقده اول مملکتك اهالیسی انلرك ریاست وسیاستلرینی اذعان ایدوب امر ونهیلرنده اطاعته مألوف اولمغله ملوك وسلاطین عدادینه ملحق اولورلر * وبو اثناده چوق کره واقع اولورکه متغلبهٔ ولاة میاننده نائرهٔ حقد وحسد مشتعل اولمغله صدر ریاسته اعتلاده منازعه ومحاربه یه تصدی اولنوب ایچلرنده بطش وشدتده غالب اولان کسنه خصمنه غلبه واستیلا ومسند عز وجاهه اعتلا ایدر * تشکیم دولت بنی عباسك نظامی مختل اولوب مکنت وقدرتلری اطراف ممالکی حمایهدن قاصر اولدقده امرای عباسیهدن بنی سامان ماوراء النهره وبنی حمدان موصل وشامه وبنی طولون ممالك مصره غلبه واستیلا ایتدیلر * کذلك ممالك اندلسده واقع دولت امویهده دخی حال بو منوال اوزره جاری اولوب ولات اطراف طوایف ملوك اولمغله یدلرنده بولنان ممالکده علم افراز استقلال اولمغله دولت امویهیی تفریق وتقسیم ایدوب واحدا بعد واحد اقارب وموالیلری وارث تخت دولت اولدیلر مراتب تغلبك بو قسمنده دولت قدیمه رجالیله متغلبه میاننده حرب وقتال جاری اولمیوب بلکه مجرد بولندقلری صدر ریاست ایله اکتفا ایتملریله تخت دولته استیلایه طالب اولمزلر * زیرا دولت قدیمهنك مالی قلیل ورجالی عدیم اولوب اطرافی واکافی حفظ وحمایهدن عاجز اولمغله سرحدلرده موجود اولان ولات وحکام بولندقلری ایالتده استقلاله مضطر اولورلر * تغلبك ایکنجی نوعی بو وجهله واقع اولورکه بر دولتك قوت وشوکتنه ضعف وخلل طاری اولمغله جوار دولتده مترصد کمین فرصت اولان رجالك بعضیلری علم افراز بغی وخروج اولوب فصل سابقده ذکر اولندیغی اوزره دولت قدیمهنك اوضاعندن روکردان اولان رجالی خروج وظهور ایدر * یاخود قبائل وعشایردن برگروه انبوه برشکوهك رأس ورئیسلری اولان شخص قومی میاننده شوکت ظاهره وسطوت قاهره ایله ممتاز اولوب رتبهٔ ریاستدن مرتبهٔ سلطنته ترقی واعتلایه طالب ودولت قدیمه اوزرینه خروجه راغب اولدقده دولتك ضعف وزوالی وقتنه دخی مصادف اولمغله طلب ملك ودولت ایله حرب وقتاله مبادرت ایدوب مساعدهٔ تقدیر ایله مقصودلرینه فوز وظفر بولورلر * تشکیم دیار سمرقندده سلاجقه آل سبکتکین اوزرینه وممالك غربده بنی مرین موحدینه غالب اولوب مالك تخت دولت اولدیلر * والله غالب علی امره

(فصل)

فصل ثالثك الی اوچنجی فصلی دولت جدیدهنك ملك قدیم اوزرینه غلبه واستیلاسی دفعی اولمیوب مهل وتدریج ایله واقع اولدیغی بیانندهدر * معلوم اوله که بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره بر ملك قدیمك زوالی ودولت اخرانك حدوث وظهوری ایکی وجه اوزره واقع اولوب وجه اول دولت قدیمهنك رجالندن ظهور ایدرکه سلطنت قدیمهنك مرور ایام وکرور اعوام ایله آب وتابی زائل وآفاق واقطاره ممدود وشامل اولان ظل ظلیل عز واقبالی نقصان وزواله مائل اولدقده حدود وسنورده تولیهٔ اعماله مأمور اولان ولات اطراف

بولندقلری مملکتده فرمانفرمای مسند استقلال اولورلر * لکن تغلب واستیلاده بونلرك غایت همت ونهایت قوتلری یدلرنده اولان ایالت ومملکته مقصور اولوب غالب حال وا کثر اوقاتده فرمانبر اطاعتلری اولان ملوك وسلاطینك تاج وتختنه اطالهٔ دست تطاول ایتمدکلری فصل سابقده ذکر وتمهید اولنمش ایدی * امّا وجه ثانی بغات وخوارجك دولت قدیمه اوزرینه خروج وظهورلریدرکه طلب ملك ودولته مکنت وقدرتلری وافی وتهدیدلرینی ایقاعه بطش وشدتلری کافی اولمغله مطالبهٔ ملك ودولته قیام واقدام ایدرلر * بوتقدیرجه طرفیندن جنك وپرخاش وضرب مصافه آغاز اولنـدقده دفعة غلبه واستیلا ممکن اولمیوب بلکه الحرب سجال فحواسی اوزره شاهد فوز وظفر کاه طالب وکاه مطلوب طرفنده روغما اولمغله بینلرنده حرب وقتال متمادی اولوب علی وجه التدریج مدّت مدیده مرورندنصکره تاج وتخت دولته مالك اولورلر * بوامرك سر وسببی اولدرکه بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره اکثریا حرب وقتالده فوز وظفر تأیید آسمانی ومکرنا کهانی کبی اسباب روحانیه وامور نفسانیه ایله واقع اولوب قلوب ونفوسده وقع وتأثیری خصمه غلبه واستیلایه مفضیدر * شویله که عزم صادق ایله تهیئهٔ آلات حرب وقتال وتکثیر سواد لشکر وسیلهٔ فوز وظفر اولوب اسباب ظاهره نك امر حربده دخل وتأثیری مقرر ایسه ده علل روحانیه وامور نفسانیه یه نسبت ایله قاصر اولدیغی بوندن اقدم ذکر وتمهید اولنمش ایدی * بوسببدن ناشی مشکات صدر نبوتدن شرفریز عز صدور اولان الحرب خدعة حدیث شریفی فحواسی اوزره مکر وحیله حربده استعمال اولنان امورك انفعی اولوب اکثریا فوز وظفر اعمال لطایف الحیل ایله معرض حصولده جلوه کر اولور * وعهد وزمانی ممتد اولان دول قدیمه اصحابنك جلالت شان معالی نشانلری قلوب ناسده ثابت وراسخ اولوب عهد بعید وزمان مدیددنبرو تخت نشین دولت اولان ملوك وسلاطینه اطاعت وانقیاده خلق مألوف اولمغله طاعت وعبودیتلرینی عقیدهٔ ایمانیه کبی فریضهٔ ذمت بیلوب خلافنه جواز کوسترمدیکی دخی بوندن اقدم مواضع عدیده ده ذکر وتفصیل اولنمش ایدی * بوصورتده دول قدیمه ده طاعت ملوکه ناسك اعتیادلری هنوز تباشیر صبح اقبالی بدید سلطان جدیده انقیادلرینه مانع اولوب اعوان واتباعنك همتلرینه دخی وهن وفتور ایراث ایدر * شویله که ملك جدیدك محرم حریم قرب واختصاصی اولان خواص ومقربین وعشیرت اقربینی عزم صادق ووجه لایق ایله معاونت ومظاهرتنه قیام واقدام ایدرلرسه ده سائر ناسك اکثری دولت قدیمه اصحابنك طاعت وانقیادلرینه اعتقاد واعتیادا تمسکله همتلرینه وهن وکسل وعزم واقداملرینه ضعف وخلل عارض اولوب ابتدای امرده دولت قدیمه دن انحراف ودولت جدیده جانبنه میل وانصرافده رخاوت اوزره حرکت ایدرلر * بوسببدن ناشی دولت قدیمه ایله دولت جدیده اصحابی میاننده اسباب حرب وقتال مدّت مدیده دائر اولوب قهر واستیلا امری امد مدید وصبر شدیده محتاج اولور * تا اول وقته دك که تعاقب حرب وقتال ایله دولت قدیمه نك ضعف وخللی ظاهر وحالنك تاب وتوانی زائل اولوب هیبت ومهابتلری عیون ناسدن ساقط اولمغله بیعت واطاعتلرندن منحرف ودولت جدیده جانبنه قلبلری منعطف اولدقده ظفر واستیلا مقرر اولور * ودولت قدیمه ایله دولت جدیده اصحابی میاننده تمادئ حرب وقتاله برسبب دخی بودرکه دولت قدیمه اصحابی عهد مدیددنبرو منافع ملك ودولت ایله تمتع وانتفاع ایدوب خزینهٔ سلطنتدن طرفلرینه عاید اولان اموال وارزاق ایله ترفه وتنعم انلره مقصور وغیریلر محجور اولمغله رخش ورخت وسلاح وبساط وسائر اسباب عز وحشمت وآلات زیب وزینتدن اشیای کثیره یه مالك اولدیلر * وملوك وسلاطین اختیارا یا اضطرارا احسان وعطا وافاضهٔ جود وسخادن خالی اولمغله عیون ناسده شوکت وحشمتلری عظیم اولوب ثروت وغنالری السنهٔ ناسده دائر وآفاق واقطارده سائر اولمغله وقع ومهابتلری قلوب اعداده جایکیر ومستمکن اولمشدر * امّا اهل دولت جدیده اماکن بعیده وبریه وبادیه ده فقر وفاقه ورعی غنم وناقه ایله مألوف اولوب خیل وسلاح وسائر ادوات کارزاردن بی بهره اولمغله قلبلری رعب وهراس ایله مملو وممتلی اولور * زیرا پیدرپی تواردا خبار ایله دولت قدیمه اصحابنك کثرت مال وثروت وغنالری وضرب مصاف وحرب وقتاله تهیؤ وتأهبلری اخبار اولنوب کندی حاللری دخی ملاحظه اولندقده مقابله یه عدم اقتدارلری وهمیله محاربه یی وقت آخره تعلیق وتأخیره مضطر اولورلر *

تاکه دولت قدیمه نڭ مال ورجالی مختل النظام اولوب ضعف وخلل مستحکم اولدقده فرصتی اغتنام واراده‌ٔ انتقام ایله اوزرلرینه غلبه وهجوم ایدرلر * بناء علیه دولت قدیمه‌ٔ جسیمه نڭ دفعة انقراض واندراسی ممکن اولمیوب مدت مدیده محاربات کثیره ومطالبات عدیده دنصکره وقوعی مجاری‌ٔ سنن الهیه دندر * وبنه بوسبب عادی ایله دخی مطالبه‌ٔ دولت متمادی اولورکه دولت جدیده اصحابی ایله دولت قدیمه رجالی میاننده نسب وحسبده وسائر اوضاع واطوارده مباینت ومخالفت اولوب دائما دولت قدیمه یه غلبه واستیلا فکریله بینلرنده منافرت تامه واقع اولمغین طرفیندن مراسلات ومکاتبات منقطع اولوب سرا وجهرا دولت قدیمه اصحابنڭ ضعف وخلل وسائر احواللرینه وقوف ممکن اولمز * بناء علیه طالب مطلوبڭ حال وشاندن غافل اولمغین مقابله ده عجز وقصور احتمالیله خصمڭ اوزرینه حمله وهجومه اقدام ایتمیوب کمین خفاده برمدت مترصد فرصت اولور * تا اول وقت وزمانه دکین که سبق قضای الهی ایله دولت قدیمه نڭ عهد شبابی زائل وسن انحطاطه مائل اولوب ایام سالفه ده دولت جدیده اصحابندن مستور اولان وهن وخلل ظاهر وواضح اولدقده دولت جدیده اصحابی فرصتی غنیمت بیلوب حمله وهجومه اقدام وقیام ایدرلر * زیرا خصمڭ ضعف وزوال وسوء حالی معلوم اولوب حدود وسنورده واقع قلاع وحصونی حفظ وحمایه دن عجز وقصورلری ظاهر اولدقده دولت جدیده اصحابی ابتدای امرده اطراف واکنافده واقع ممالکه استیلا ایله قوت ومکنتلری مزید اولوب سابقا حمله وهجومده عزم وهمتلرینی کسر ایدن غائلهٔ وهم وخیال برطرف اولمغله مرکز دائرهٔ دولت وکرسیٔ مملکته دخی غلبه واستیلا ایدرلر * بو امرڭ صدق وتحققنده دولت بنی عباسڭ کیفیت ظهوری اعتبار اولنسون تکه ابتدا عقد بیعت بنی عباس ایله ابو مسلم دیار خراسانده رفع لوا ایدوب اون سنه یا دخی زیاده مدت مملکت خراسانده مطالبهٔ ملک ایله تحزب واجتماع ایتدکدنصکره دولت امویه یه فوز وظفر میسر اولدی * کذلک دیار طبرستانده اقامت خلافت علویه ایله طائفهٔ دیالمه عقد لوای دعوت ایدوب سنین عدیده مرورندنصکره ناحیهٔ طبرستانی فتح وتسخیر ایتدیلر * بعده زمان دیار طبرستانده علویه دولتی منقضی اولمغله طائفهٔ دیلم ملک فارس وعراقینه عطف عنان اقدام ایدوب سنین کثیره محاربات عدیده ومبارزات شدیده دنصکره مملکت فارس واصفهانی حوزهٔ عباسیاندن قطع ونزع ایدوب بعده دار الملک بغدادده خلیفهٔ اسلام اوزرینه دخی تغلب واستیلا ایتدیلر * کذلک دیار غربده تشیید بنیان دولت عبیدیین ایچون ابو عبد الله شیعی قبائل بربریه دن کتامه طائفه سی اعانتیله اون سنه دن زیاده مکث واقامت ایدوب بنی عباس طرفندن افریقیه مملکتی محافظه سنه مأمور اولان امرای اغالبه ایله مقابله ومحاربهٔ کثیره دنصکره عامهٔ بلاد غربی ضبط وتسخیر ایتدیلر * بعده بنه خلفای عبیدیین ممالک مصری دخی بنی عباس یدندن اخذ ونزع قصدیله اوتوز سنه دن زیاده محاربه یه قیام ایدوب بهر سنه طرف غربدن برا وبحرا ارسال جند وعسکر اولنوب طرف شام وبغداددن دخی برا وبحرا لاجل المدافعه امداد کلمکله طرفیندن سنین مذکوره ده محاربات عدیده وقوعندنصکره ملوک عبیدیین ممالک مصردن اسکندریه وفیوم وصعیده مالک اولدیلر * بعده دعوت عبیدیین قطر حجازه واصل اولوب حرمین محترمین خدمتیله دخی مشرف اولدیلر * بعده بنه سلالهٔ خلفای عبیدییندن معد المعز لدین الله طرفندن جوهر کاتب نام قائد الجیش عساکر عظیمه ایله قدیمدن دار الملک مصر اولان مدینهٔ فسطاطه ضرب خیام وحربه قیام ایدوب غلبهٔ تامه ایله بنی طغج دولتنی اصلندن قلع واستیصال ایتدکدنصکره حالا قاهره عنوانیله معروف اولان مدینهٔ مصری انشا وبنا ایلدی * بعده معد المعز لدین الله دخی مملکت افریقیه دن بلدهٔ قاهره یه نقل ونهضت وانده اقامت ایدوب عبیدیینڭ اسکندریه یه استیلالرندن التمش سنه مرورنده عامهٔ ممالک مصره مالک اولدیلر * کذلک طائفهٔ اتراکدن ملوک سلجوقیه دخی بنی سامان اوزرینه خروج ونهر جیحوندن مرور ایدوب دیار خراسانده آل سبکتکین ایله اوتوز سنه مقداری محاربه دنصکره دولتلرینه استیلا ایتدیلر * بعده سلاجقه مدینهٔ دار السلام بغداده توجه ایدوب مدت قلیله مرورنده انی ضبط وتسخیر وخلیفه‌یی تصرفدن منع وحجر ایتدیلر * بونلردنصکره مفازهٔ تاتاردن التیوز اون یدی سنه سی تاریخنده مغول طائفه سی ممالک اسلامی تخریب واهالیسنی تعذیب ایدوب قرق سنه مرورندنصکره خلفای بنی عباسڭ

شمع اقبـالريني اطفـا وخاندان عزواجلالريني محو وافنـا ايتديلر * كذلك ديار غربده لمتونه قبيله سندن طائفهٔ مرابطين خروج ايدوب ملوك مغراده ايله مطالبـات ومحاربات شديده دنصكره غلبه واستيلا ايتديلر * بونلردنصكره طـائفهٔ موحدين ملوك لمتونه اوزرينه خروج ايدوب اوتوزسـنه مقداری طرفيندن صدمات شديده جريان‌ايتدنصكره كرسئ مملكت لمتونه اولان بلدهٔ مراكشی ضبط وتسخير ايتديلر * بوندنصكره بنه ديارغربده قبيلهٔ زناته دن بنی مرين دخی موحدين اوزرينه خروج ايدوب اوتوزسنه مقداری جنك وپرخاش دلخراش ايله بلدهٔ فاسه جميع نواحيسی ايله مالك اولديلر * بوندنصكره اوتوزسـنه دخی بينلرنده نائرهٔ حرب وقتال مشتعل اولوب كرسئ ممالك موحدين اولان بلدهٔ مراكشه استيلا ايتدكلری دول مذكوره نك بيانی متكفل كتب تواريخده مسطور ومشروحدر * بوتقريردن معلوم اولديكه بردولت جديده نك برملك قديم اوزرينه غلبه واستيلاسی زمان قليلده حاصل اولميوب اوقات عديده ضمننده تدريج ايله واقع اولمق اوزره عادت الهيه جاری اولمشدر * (ولن تجد لسنة الله تبديلا) اكرسؤال اولنورسه‌كه رسول اكرم عليه الصلاة والسـلام حضرتلرينك حرمسرای عليينی تشريفلرندن اوچ درت سـنه مرورندنصكره ايام خلافت فاروقده فتوحات اسلاميه آفاق واقطاره شامل وزمان قليلده اصحاب كرام ممالك فرس وروم نائل اولوب كنوز قيصر وكسرايه مالك اولديلر * جواب سؤالده فصل خطـاب ووجه صواب بودركه صـدر اسلامده واقع اولان فتوحات عظيمه ومغازئ جسيمه معجزات باهرهٔ نبويه دن برمعجزهٔ جليله اولوب جنـاب حق رسولنه وعدينی تصديق وقولينی تحقيق ايله اظهار قدرت قاهره ايلدی * سری دخی بودركه اصحاب معالی اكتساب فيض صحبت نبويه ايله مشرف اولوب نور نبوته ايمـان وايقـانلری مرتبهٔ حق يقينه بالغ اولمغله اعدای دين ايله محاربه ومقاتله ده تقصير ايتميوب حلاوت شهد شهادت ايله مرارت موتی فراموش ايتديلر * وقلوب كفاره من طرف الله رعب وهراس القا اولنمغله شيردلان اسلامك هيبت ومهابتلری قلبلرينه استيلا ايدوب حملهٔ طاقت كداز جند اسلامه طاقت كتوره ميوب زهره‌لری چاك وكشتهٔ شمشير هلاك اولديلر * بوتقديرجه صدر اسلامده واقع اولان فتوحات عظيمه ملت اسـلاميه ده متعارف اولان معجزات نبويه دن معدود اولوب سائر حروبده جاری اولان وتيرهٔ عادته مخالف اولمغله امر عادی اكا قياس اولنمزكه دولت جديده نك دولت قديميه استيلاسنده ذكر اولنان قاعدهٔ مطرده منتقض اوله

(فصل)

فصل ثالث اللی دردنجی فصلی هر دولتك اواخرنده وفرت عمـار واقع اولوب بعـده شـدت قحط وغلا وكثرت موت وهلاك وقوعی بيانندهدر * معلوم اوله‌كه بوندن اقدم ذكر اولنان فصول ضمننده بسط وتفصيل اولنديغی اوزره ملوك وسلاطين مبادئ ظهور وخروجلرنده ايالت ومملكتنده متمكن اولان رعايايه رفق وشفقت ايله معامله ايدرلر * زيرا دعوای ملك ودولت ايله ظهور وخروج ايدن ملوك يا اصحاب دين وملت اولوب امر سـياسـتده قانون شريعت ايله عمل ايتمكله اجرای عدل ونصفت ايدرلر وياخود اديان وملل اربابندن اولميوب انبيادن برنبی يه تابع دكل ايسه بوحال ابتدای ظهورلرنده بدوی الطور اولمغله امر سياستده تدقيق امور دن غافل اولوب جنـد ورعيته رفق وملايمت ايله معامله وتحصيل جبايتده مسامحه ايدرلر * بوتقديرجه رعايانك سعی وعمله شوق ونشاطلری قوی اولوب زراعت وحراثت وسائر وجوه تجارته ميل ورغبتلری تعلق ايتمكله ممالك معمور واهالی موفور اولوب كثرت تناسل وتوالد ايله رعيت كثير ووافر اولور * وكثرت رعيت وعمار مملكت علی التـدريج واقع اولوب لااقل اثری برايكی قرن مرورندنصكره ظاهر اولور * بعده ظهور ايدن دولت عمر طبيعيسنی تكميل ايدوب نصاب كمالدن درجهٔ انحطاطه مشرف ومائل اولديغی اوقاتده طبيعت ملك ودولتك نشو ونماسی دخی غايت ونهايتـه واصـل اولور * اكرسؤال اولنورسه‌كه فصل سابقده مرور ايدن كلاممزدن هر دولتك اواخرنده تحصيل جبايت وامر سياستده عنف وشدت اولنوب رعايانك قلت ونقصانی ايجاب ايتمك فهم اولنمغله بومقامده ايراد اولنان مقال مزسبق ايدن كلاممزه مناقض ومنافی اولوردیو اعتراضدن بووجهله جواب ويريلوركه قول اول صحيح اولوب وبوكلاممزه

معارض اولمز * زیرا کلام سابقده فهم اولندیغی اوزره اواخر دولتده امر سیاستده عنف وشدت مال ورعیتك قلت ونقصانته مؤدی اولورسه ده دفعة حادث اولیوب علی التدریج واقع اولوردیو تقریر وتحقیق اولنمش ایدی * پس ابتدای ظهور دولتده رفق وملایمت مال ورعیتك بر وجه تدریج نشو ونماسنه باعث اولوب اواخر ملکده غایته واصل اولدقدنصکره امر سیاستده عنف وشدت وبطش وخشونت ظهور ایتمکله علی التدریج اختلال نظام وانقلاب انام حادث اولوب انقراض واندراسه منتهی اولوردیو توجیه اولنسدقده کلامین بیننده تناقض محذوری مندفع اولور * ودخی اواخر دولتده کثرت قحط وغلا وموت وفنا وقوعنك سر وسببی اولدرکه هر دولتك اواخرنده وضع تکالیف شاقه ایله اموال رعایا اخذ وغصب اولنوب جور وتعدی غالب اولمغله زراعت وحراثت وکسب وتجارتدن اکثر رعایا کف ید ایدوب قحط وغلا وقوعنه باعث وبادی اولور * وینه قحط وغلانك بر سببی دخی بودرکه هر دولتك آخرنده ضبط وسیاست امری مختل اولوب متغلبه وخوارجك کثرتی ورعایانك قلتی سببیله بین العباد فتنه وفساد واقع اولمغین انبارلرنده موجود اولان غلال وذخایر نهب وغارت اولنوب هر کس مدت مدیده نفس وعیالنه کافی قوت وغذا تدارکنده عاجز اولور * زیرا غله ومحصول هر وقتده وتیرۀ واحده اوزره ثابت وحاصل اولمیوب بلکه زرع وثمارك نشو ونماسی علی وجه الاعتدال نزول امطاره موقوف اولمغله رطوبت مائیه زیرخاکده تربیۀ نباته سبب عادی اولمشدر * وطبیعت فصول کثرت وقلت امطارده مختلف اولوب نبات وحیوانك قلت وکثرتی مطر وبارانك ضعف وقوتی نسبتی اوزره دائر وجاریدر * لکن ایام خصب ورخاده بر مملکتك سکان واهالیسی مدت مدیده کفایت مرتبه سی ذخیره تدارك ایتدکارنده ایام قحطده دفع ضرورت ایدرلر * اما وقوع فتن ایله جمع وادخارده تقصیر اولنوب قلت امطار یا طمع اهل احتکار ایله سوق وبازارده ذخایر منقطع اولدقده فقرا وضعفا مرض جوع وفاقه ایله هلاك اولورلر * وینه ناسده کثرت موت اسبابنك بریسی دخی طاعون ووبا وقوعیدرکه اهالی موفوره ایله معمور اولان بلاد وامصارده عفونات ردیه ورطوبات فاسده کثیر اولوب کثرت خلق وانام ایله اختلاط نفوس ومخالطۀ انفاس جوهر هوایی افساد ایدر * وجوهر هوا روح حیوانینك قوت وغذا ومایۀ قوامی اولوب آلات نفس واسطه سیله دائما قلبه واصل اولمغله انك فسادی مزاج حیوانی دخی فاسد ایدر * اکر جوهر هوانك تغیر وفسادی زیاده قوی اولوب سمیت درجه سنه بالغ ایسه مرض مجرای نفس اولان قصب الریه دن قلبه سرایت ایدوب مادۀ طاعون ووبا اولان امراض مهلکه قلب وریه ده حاصل اولور * واکر جوهر هوانك تغیر وفسادی قوی اولمیوب وباحدوثنه باعث اوله جق مرتبه یه بالغ اولمدیسه هواده عفونت کثیر ومتضاعف اولمغله امزجه وابدانده حمیات ردیه حاصل ومرضانك هلاکنه باعث اولور * ومادۀ وبا وحما اولان عفونت ورطوباتك جوهر هواده حدوثی بوندن ناشیدرکه اوائل دولتده ملوك وسلاطینك رعایایه لطف وشفقتلری وامر سیاست وتحصیل جبایتده حسن نوازشلری سببیله علی التدریج سکان موفوره ایله بلاد وامصار معمور اولوب اواسط واواخر دولتده بر حده بالغ اولورکه تلاصق منازل وبیوت ایله جمله سی بیت واحدده مجتمع عیال کبی بر برلریله مجاور ومختلط اولوب تزاحم نفوس وانفاسلری حسب العاده جوهر هوانك عفونت وفسادینی اقتضا ایدر * بو سببدن کتب حکمتده طاعون ووبا محلنده بیان اولنمشدرکه مخالطۀ نفوس حیوانیه ایله جوهر هوایه عارض اولان تعفن وفسادلرندفعی ومزاج هوانك تصحیح واصلاحی ایچون بلاد وامصارده واقع بیوت ومنازلك ماببنی بعید اولوب میانلرنده فضای خالی ترك اولنمق لازم وضروریدرکه هوا راکد ومحتبس اولمیوب اول فضالرك خلالنده حرکت وتموج ایتمکله هوای متعفن زائل وهوای صحیح حاصل اوله * بناء علیه بیوت ومنازلی متلاصق اولان بلاد وامصارده موت وهلاك وقوعی سائردن اکثر اولور * تسکیم جانب شرقده بلدۀ مصر وطرف غربده مدینۀ فاسده حال بو منوال اوزره جاری اولوب بلدتین مذکورتینك سکان واهالیسی اکثر طاعون ووبا ایله هلاك اولملری مشهود ومشهوردر * والله یفعل مایشاء

﴿فصل﴾

فصل ثالثك الى بشنجى فصلى نظام ملك وملت وحفظ مملكت ايچون برقانون سياست ترتيبى لازم اولديغى بياننده در * معلوم اوله كه بوندن اقدم مواضع عديده ده ذكر وتمهيد اولنديغى اوزره طائفهٔ بشر تحصيل قوت ومعاش وسائر لوازم انتعاشده جلب خير ودفع شر ايچون بربرلريله الفت واجتماعه مجبول اولوب اجتماع مذكوره اشبو كتابده احوالندن بحث اولنان عمران بشرى اسمى اطلاق اولنور * ودخى طائفهٔ بشر الفت واجتماعده منع وزجره قادر برسلطان قاهره محتاج اولوب وقت حاجتده انك امر وحكمنه مراجعتلرى لازم اولديغى دخى ذكر وتفصيل اولنمش ايدى * وحاكم مذكورك خلق مياننده امر وحكمى يا قبل حقدن منزل شرع مبينه مستند ومبنى اولوب من طرف الله معجزات باهره ايله مبعوث ومرسل اولان پيغمبرك تبليغ ايتديكى احكامه وثواب وعقابه ايمان واعتقادلرى حكم سلطانه اطاعت وانقيادلرينى موجب اولور * ياخود حاكم مومى اليه دين وملت اصحابندن اولميوب امر وحكمى مجرد سياست عقليه وقوانين رسميه يه راجع اولمغله ناس دخى سلطانك سياستى كندولره نافع اولديغنى ادراك واذعان ايدوب مقتضاى رياست اوزره سياست ملك ودولتده جارى اولان امر ونهينه اطاعت ايدرلر * لكن دين وملت اوزره جارى اولان ملك ودولتك نفعى دنيا وآخرتده حاصل اولوب شارع احكام اولان رب الانام خلقك معاش ومعادلرينه صالح اولان مصالحه عالم اولمغله تحصيل رضاسى سعادت دارينه وسيله اولور * امّا دين وشريعت ايله عامل اولميوب انجق قانون رأى وسياست عقله تابع اولان ملك ودولتك نفع وفائده سى انجق دنياده حاصل اولور ❁ ودخى معلوم اوله كه حكمت عمليه كتابلرنده بين الحكما معروف اولان سياست مدنيه ايله حالا بو مقامده ذكر اولنان سياست سلطانيه مراد اولميوب معناى آخره محمولدر * تحقيقى بويله دركه عند الحكما سياست مدنيه دن مراد وجه ارضده على وجه الاجتماع ساكن ومقيم اولان آحاد بشردن هر برفرد بنى نوعيله معاشرت ومعامله ده طريق رشد وسداده سلوك ايدوب قانون عقل وحكمت اوزره معاش ومعادلرينه صالح اطوار حسنه واوضاع مستحسنه يه مراعات ايتمكله نصب حكام وملوكدن مستغنى اولهلر ديمكدر * وطريق مذكوره سلوك ايله نصب حكامدن مستغنى اولان طائفه نك اجتماع ايتديكى محله حكما مدينهٔ فاضله وبينلرنده دستور العمل اولان قوانين ومراسمه سياست مدنيه تسميه ايدرلر * بو صورتده نصب ملوك وسلاطين ايله مصالح عامه ايچون ترتيب اولنان احكام ورسوم ايله عمله مجبور رجال ميانندده معروف ومشهور اولوب ناس لساننده مذكور اولان سياست سلطانيه سياست مدنيه يه مغاير ومخالف اولور * لكن لسان حكماده دائر اولان مدينهٔ فاضله نك وجه ارضده وقوعى بعيد ونادر اولوب كتابلرنده وقوعى فرض وتقدير وجهى اوزره ذكر وتحرير ايتديلر * بوندنصكره معلوم اوله كه ذكر اولنان سياست عقليه ايكى وجه اوزره واقع اولوب وجه اوّل قانون عقل وحكمت اوزره تدبير امور دولت وتنظيم مصالح امته وسيله اولان سياست ملكدن عبارتدركه ملوك فرس اختيار واعتبار ايتمشلردر * شويله كه كافهٔ انامك حسن حال اوزره راحت وآسايشلرينه دائر اولان مصالح عامه ايچون حكماى فرس قوانين عقليه ترتيب ايدوب ونظام ملك ودولته نافع اوضاع ملوكى دخى على وجه الخصوص ذكر وتمهيد ايتمكله ملوك فرس هر خصوصده انكله عمل ايدرلر * لكن دولت اسلاميه ده شريعت محمديه وملت احمديه سياست ملكده قوانين عقليه دن مغنى اولوب شرع سيد المرسلين صلوات الله عليهم اجمعين مصالح عامه وخاصه يى جامع وحاوى واحكام ملك ودولتى متضمن ووافى اولمغله خلفاى اسلاميه بين الانام اجرا ايدوب قوانين عقليه دن استغنا حاصل اولمشدر * وسياست عقليه نك ايكنجى وجهى بودركه تدبير ملك ودولت وتنظيم امور مملكتده انجق ملوك وسلاطينك شوكت وسطوتلرينه وقيام ملك وسلطنتلرينه نافع مصلحت ومنفعتلرينه اعتبار اولنوب دائرهٔ ملكده قهر وغلبه ايله حكم وتصرفلرى ضمننده مصالح عامه درج اولنمشدر * سياست عقليه نك بر قسمى صحيفهٔ عالمده سلاطين فرسك غيرى مسلم وكافر سائر ملوك ميانندده دائر اولوب ملوك وسلاطين ملك ودولت ونظام رعيته صالح وجه اوزره امر ونهيلرينى اجرا ايدرلر * امّا ملوك اسلاميه بو بابده ممكن اولدېغجه مقتضاى شرع مبين ايله عمله سعى ايدوب بعض اوقاتده دخى شوكت وعصبيته مراعات ايله اجتماع ضروريده اقتضا ايدن قوانين عقل وحكمت اوزره حركت ايدرلر * لكن ابتدا قانون شرع مبينه

اقتدا ایدوب بعده اداب واخلاقده حکمایه وحسن سیرتده ملوک سالفه یه اتباع ایدرلر * ودخی سیاست ملک ودولتده کتب وتحریر اولنان کتب ورسائل کثیر اولوب لکن جمله نک احسن واجمعی امامۂ سبحهٔ امامیه واسطة العقد خلافت عباسیه مأمون خلیفه سقی الله ثراه وجعل الجنة مثواه دولتنده قائد الجیش اولان طاهر بن حسینه منسوب مکتوب مرغوب بدیع الاسلوبدرکه طاهر مشار الیهک نجل نجیبی وفرزند لبیبی اولوب بنه عهد خلافت مأمونده ایالت مصر ورقه حکومتیله سر بلند اولان عبد الله بن طاهره کتب واملا ایلمشدر * نام پاکی پیرایهٔ سلک سطور اولان طاهر بن حسین تدبیر ملک ودولتده عقل ودها ورشد وذکا ایله معروف وموصوف امیر صائب التدبیر اولوب فرزند ارجمندی عبد الله دخی مانندیدر صاحب فضل وهنر ودلیر پاک کوهر وسخی کرم کستر ایدی * والدلو والده رحم واشفاق ونصح وپندده اهتمامی عادت قدیمه ودیدنهٔ مستدیمه اولمغله ذکر اولنان مکتوب بلاغت سطوره نظام امور جمهوره دائر جواهر نصایح جلیله یی درج ایدوب سیاست ملک ودولتده اصل واساس اولان اخلاق فاضلهٔ ملکیه وآداب نافعهٔ ملکیه یی حاوی ومکارم اخلاق ومحاسن شیمه حث وترغیبی محتوی یدرکه مضمون وفحواسیله عملدن ملک وسوقه مستغنی اولمز * ونص مکتوب امام طبریدن منقول اولدیغی اوزره پیرایهٔ غرهٔ کتاب وآرایش طرهٔ خطاب اولوب بعینه ذکر وتفصیل اولنور * بناء علیه ذکر اولنان مکتوب مرغوب بلاغت رسوم پیرایهٔ دست اعتبار ومطمح انظار اولی الابصار اولوب استکشاف رموز ومزایاسی کتاب بلغا وفصحای ادبانک اعلای مطالب واسنای مآربلریدر * حتی اعلام افاضل قرومدن اوچ دفعه مسند آرای صدر روم اولان علامهٔ حسیب وفهامهٔ نسیب رئیس العلما برهان الفضلا ابو الخیر احمد الشهیر بحفید العلامه منقاری زاده اناله الله تعالی ماارادہ حضرتلری بو مکتوب فصاحت مصحوبه عبارات فایقه والفاظ رایقه ایله بر شرح لطیف عقد ایدوب جمال دلارای شاهد مقصوددن رفع حجاب ایتدیلر * لکن شرح مسطور اسلوب عربی اوزره مسبوک اولمغله مشاهدهٔ غوانیٔ قاصرات الطرف مزایای لطیفه سی انظار خواصه مقصور وابصار عوامدن محجوب ومستور اولوب واشاعهٔ فواید واذاعهٔ عوایدی منافع جزیله ومصالح جلیله یی حاوی اولمغین بو عقیلهٔ جمیله نک قامت موزونی قبای رومی وجامهٔ ترکی ایله آرایشده قلنمق امر مهم بلکه واجب ومتحتم کورلدی * بناء علی ذلک بر مغزای (اعط القوس باریها) بو نوقماش تازه ظهورلک نسج طراز اصلی ووصل وفصلی نساج دستکاه براعت وخواجهٔ بندر بلاغت مظهر فیض قدیم مرحوم سلیم افندی جنابلرینک عهدهٔ کفایتلرینه تفویض واحاله اولندی * مولانای مشار الیه دخی تار وپود حریر فصاحتی پیچیدهٔ منوال بلاغت ایدوب بر دیبای کانقش زرکش طراز ابداع واختراع ایتدیکه وصف وثناسنده هر نه قدر اطرا اولنسه عشر معشارینی اداده قاصردر * بو عبد فقیر ومترجم صاحب التقصیر بو نسخهٔ نفیسه وترجمهٔ بدیعه نک احرازشرف مطالعه سیله قریر العین اولدقده خط وخال جمال دلاراسنه مفتون اولوب آیینهٔ ضمیره بو سانحهٔ غیبیه لایح اولدیکه بو جوهر ثمین پیرایهٔ وشاح الصدر فصل خطاب وعنفوان غرهٔ کتاب قیلنوب تقصار سطور بو عقد مفصل ایله تزیین وتوشیح ونسخهٔ فقیره بعینه درج وتسطیر اولمغله ترجمهٔ قاصره مزلک صیرفیان بازار کمال قتنده عزت ورواجنه وسیله اوله * مولانای مشار الیه اعلام افاضل کرام وزمرهٔ موالیٔ عظاملک سرمایهٔ تفخر ومباهاتی اولوب علامهٔ جدانی وثانیٔ بدیع همدانی بر فاضل عدیم النظیر ایدیکه فنون عقلیه ونقلیه ده حائز رتبهٔ ریاست اولوب خدمت جلیلهٔ امانت فتوی ایله مشرف ایکن دولت علیهٔ ابد پیوند عثمانیه ایدها الله تعالی بالتأییدات الصمدانیه طرفنه علمای افغان جانبندن وارد اولان مکتوبه جواب سیاقنده اعلام قروم وافاضل روم قبلیدن اسلوب عربی اوزره کتب وتحریر ایتدیکی کتاب مشکین نقاب صنایع ادبیه وبدایع عربیه یی حاوی اولوب سیوف مهندهٔ اجوبهٔ قاطعه ورماح مسددهٔ ادلهٔ ساطعه ایله حسم مادهٔ نزاعه موفق اولمغله حالا بالفعل طرازندهٔ صدر دیوان وزارت عظمی ورونقدهٔ مسند والای وکالت کبری اولان وزیر اعظم عالی تبار ودامادحضرت شهریار جلالت اقتدار دولتلو ابراهیم پاشا ضاعف الله تعالی اقتداره حضرتلرینک مقتضای شیمهٔ رضیه وسجیهٔ مرضیه لری اوزره الطاف علیهٔ آصفانه لرینه مظهر اولوب بارکاه کردون مدار سلطانی ودرکاه سعادت دستکاه جهانبانی یه مکتوب مکرمه پایه سیله تشریف وتاطیق عرض وتلخیص

اولنـدقده پادشاه اهل پرداز وشهنشاه مستحق نوازامیرالمؤمنین ولی المسلمین ابو الفتوح والمغازی سلطان احمدخان ثالث غازی متعنا الله تعالی ببقائه ودوامه واعزالاسلام بالویته واعلامه حضرتلری مولانای مشارالیهی مکهٔ مکرمه رتبه سیله سرفراز وممتاز ایلدی بعد برهة من الزمان بیك یوزاوتوز طقوز سنه سی خلالنده اجل مسماسی حلول ایدوب مبلغ سنین عمری حد سبعینه مشارف ایکن هبوب صرصر قضا ایله شمع حیاتی منطفی اولدی رحمه الله تعالی * مرحوم مزبورك عقدایتدیکی ترجمهٔ مرغوبه درکه بعبارته نقل اولندی

بسم الله الرحمن الرحیم

امّا بعد فعلیك بتقوی الله وحده لاشریك له وخشیته ومراقبته عزوجل ومرایلة سخطه الی آخر الرسالة * تقوی عرف شریعتده تعاطئ اسباب عقوبت اخرویه دن فرط صیانتدن عبارتدر * وخشیت سکون وطمانینتدن انخلاع وتفوتاب اضطرابله التباعدر * ومادهٔ مراقبه مقصود حقیقیی علی الدوام ملاحظه دن ابادر * وسخط خلاف رضادن عبارتدر * آیینهٔ ضمیردانا ده بوصور معانی هویدا اولسه مراقبه خشیتی وخشیت تقوایی مثمر ومرایلهٔ سخط بوخصال ثلاثه یه نتیجه ومآل اولدیغی ظاهر اولور * یعنی ای جان پدر غلبه وقوت وجلال عظمت ایله متصف اولان خدای یکانه و بیهمتایی علی الدوام ملاحظه واندیشه وانجام کارده بیم بطش شدید ملك مجید مایهٔ اضطراب وضرام پیچ وتابك اولوب جناب عزیز ذی انتقام جلت سرادقات کنهه عن أن تنالها ایدی الاوهام حضورنده باعث خجلت وسبب ندامت اولور افعال واقوالدن نفسکی وقایه وصیانت ایتمکی دایما وهمیشه کندوکه پیشه ایله * ومادامکه جناب ملك ودود اندام وجود یکه الباس قبای عافیت ایلیه معاد ومآلك وانجام حالك و برملك عادل ذی الجلال حضورنده جمیع اعمالکدن سؤالك باعث تلاش ذکرك ومغزخراش فکرك اولوب روز رستاخیز خجلت انکیزده عقاب باری وعذاب الیم کردکاریدن دستمایهٔ عصمت ونجات اولور * اعمال صالحاتی مشاطهٔ عرایس اوقات وآنات ایله * وشب وروز حفظ وصیانت وعیق بازوبند همت وحرز جان حمیت ایله که جناب یزدان جل برهانه حضرتلری بوامر جلیل الشانی شانکه شایان کوروب زمام امورناسی دست قهرکه تسلیم وبوخطب عظیم ایله سکا تفخیم وزیردستانکه خفض جناح رأفت وبسط بساط عدالت و بینلرنده اقامت حدود الهیه واسباغ سجال نعم شهیه واماطهٔ کردآغالش واشادهٔ مهد آسایش ایله احصان حریم وناموس وامان سلب ونفوسلرین ایجاب والزام ایلدی * واول ملك مجید کردن التزامکه تقلید ایتدیکی اموردن سنی مؤاخذه ومحاسبه وپیشین و پسین اعمال عینکده مسائله ومعاقبه ایده جکدر * پس امدی خدمهٔ سرای معاش وسدنهٔ فنای انتعاشك اولان قوای ظاهره وباطنه یی تفریغ وبوخطب والاشان ایچون تسویغ ایله که بوسنك ملاك شانك ومدار کیانك وعنفوان سدادك وعنوان توفیق ورشادکدر * امّا کردن طفل بوالهوسه ام الصبیان هوا ومال خولیای شهوات بادپیمادن حرز ایچون معلق اولان اوّل عزایم واقدم تمایم حسن نیت وصفای طویت ایله صلوات خمسه مواظبت وجماعت مسلمینه مداومت ومتقلدان قلاید العقیان حکمك اولان زیردستانی دخی جماعته ترغیب واسباغ وضو وترتیل قرائت وتعدیل ارکان صلوتده کمال وقار وسکینت وسائر سنن ومندوباته حسن رعایت کرکدرکه فحوای معتبر انّ الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر * بومعنایی ناطق وبودعوایه شاهد صادقدر * بوندن صکره رسول رب العالمینه اقتدا وآثار سلف صالحینه اقتفا مفزع و پناهك وعصای دست اتباهك اولسون * وبراهرنا کهظهور جلوه کرمرآت شعوزا ولدقده رقراق اشراق استخاره بدرقهٔ اختیار وتیلای قیسای استشاره منطقهٔ استبشار وکتاب منزل دستور العمل وآثار خیر الانام پیشوا وامامك اولوب بعده اول خطبك بروفق رضای ملك علام تسویه واتمامنده بذل اهتمام ایله هر امورده داخل بیضهٔ حب ورضاك اولان ایله قریبکی دلشاد وخارج حوزهٔ ودّ وولاك اولان ایله بعیدیکی ایعاد ایتمك شخالف وتیرهٔ معدلت پناهان اولوب فریدهٔ تسویهٔ قریب و بعید زیب آورسمط لآلئ عدل سدید اولدیغندن الیق واحری بودرکه جادهٔ اعتدالدن یمنة و یسرة میلانه نکد التفات ایتمیوب عامهٔ مواددهٔ اقارب

واجابنکی تسویه ایلیه سین انیسك فقه فی الدین وکتاب مبین جلیسك اهل تقوی واهل دین اولسونکه فقه فی الدین افضل آرایش اهل منش وامثل آسایش ارباب دانش سبل خیراته دلیل قائد وطرد معاصی وموبقاته ساعد مساعد منهاج معرفت خدا ومعراج درجات علادر * دنیاده دخی بین العباد هیبت وسلطانك مزداد اولوب ناسده سکا استیناس وعدل ودادکه اعتماد حاصل اولور * هرخصوصده علی العموم افراط وتفریط مذموم وجادهٔ اقتصاد مرصاد سرمنزل رشاد رشادایسه دلیل توفیق توفیق ایسه نیل مرامه برعروهٔ وثیقه‌در * حاصلی قوام دین وسبل حق مبین اقتصاد ایله بدیدار واعتدال ایله آشکار اولور * پس امدی هروادیده اقتصادی رهبر واعتدالی دستکیر ویاور ایله * سجنجل دل بی غلده حاصل دکلیدرکه امر دنیاده دخی اقتصاد عنوان عز وعلا ونکهبان شرف وبهادر * استصلاح اموردده بوندن اقوی عاضد وحیاطهٔ مراتب سروریده بوندن اوفی راصد اولمز * استزادهٔ خیره غایت واستکثار برّه نهایت یوقدر * همان اقتنای اعمال صالحه‌ده تشمیر ساق واجتنای سنن معروفه‌ده شدّ نطاق ایدوب رجای مرضات الله وتمنای مرافقت اولیای آکاه‌ده بروجهله توانی وتقصیر ایلمه * ضالهٔ تیه تیهان اولان عبادی جادهٔ لاتقنطوا من رحمة الله‌ه ارشاد ایدن جناب یزدانه همواره ظنکی احسان ایله که حسن الظن بالله معدّ استقامت رعایا ومنتج طاعت برایادر * وبر مغزای وابتغوا الیه الوسیلة اول جناب واهب الجمیله همواره التماس وسیله ایله که سبب دوام نعمت وباعث بقای دولتدر * وطرفکدن تولیهٔ اموراید‌ن ولات وعمالك عیار احوالی استبار وخبایای سرایری اختبار اولنمدقچه برشیء ایله اتهامدن احترازاهم مهامدرکه باکدامن حقنده ایقاع تهمت وظن برموجب نظم کریم اثم عظیمدر * پس امدی اصحاب وشیعتك ونکهبان ساحهٔ ولایتك حقنده ماثندوبا منفراوداً اولان سوء ظنه مقناطیس تأنیس احبا اولان پادزهر حسن ظن ایله تداوی کرکدرکه وسیلهٔ اصطناع اصحاب وذریعهٔ استخلاص خلص احباب اوله * آزمایش حسن ظن ایله ساعد خاطر مستد وسبل خواطر منسد اولمغله محتاجدرکه اعدای عدوان اولان شیطان حصن حصین قلبه برنیسب وساحهٔ فسیح الارجای درونده برملعب بولوب برادنی سوء ظنی تزیین وتزویر وبواعب ایله لذاذهٔ عیشی تغییر ومرآت صاف صفای خاطری تکدیر ایتمیه * حاصلی حسن ظن برتریاق اکبر ودواء العنبردرکه قلبه قوّت وبدنه راحت وخلق جمیع امورکده استقامت ومحبتکه جذب ودعوت ایدر * اتباع واشیاعه حسن ظن ورأفت امورلرنده بحث ودقت واصلاح حاللرنده نظر وحیاطته ممانعت ایلمز * بلکه تفقد استقامت ولاة دولت وتفرس حیاطت رعیت ومملکت جمله‌دن آثر واکرم وتقویم دین واحیای سننده اقوی واقومدر * وبوجمله‌ده اخلاص نیت واستصفای طویت حرزبازوی همت وسبارهٔ تشحیذ عزیمت اولمق کرکدرکه جناب مرتبساز دیوانخانهٔ دولت علت سدّة عزه وجلت حضرتلری دینی طلسم کنجینهٔ نعمت وحرزبازوی بقای سلطنت قیلوب تمیمهٔ دینی وشاح الصدر همت ایدنلری عزیز ومنصور * وتعویذ شرعی لوح طبیعتدن سیلنلری ذلیل ومقهور ایلمشدر * پس اعدی نفسکی تقویده تفرّد واعبای دینی تحملده فوق الجهد تجلد ایله * بوخود معلومدرکه جمیع صنیعکدن سؤال اولنوب مجازات اعمال صالحه ومؤاخذهٔ افعال فاضحه اولنه جقدر * متقلدان قلادهٔ اطاعتك اولان رعیتی نهج قویم دین مبینه هدایت ومسلك هدایه اسلاکه بذل همت واصحاب جرایمه علی قدر مراتبهم واستحقاقهم اقامت حدود اللهده دامن درمیان جلادت ایدوب تهاون وتسهیل وتاخر وتعطیلدن تحاشی ایله * وعقوبات وحدودی اقامتده بدعتدن مجانبت وسنن معروفه‌یه مطابقت لازمدرکه سلامت دین وحرمت واقامت آیین مروت اندەدر * رعیتك عیب وشیننه‌دن اغماض عین ووجه جمیل ایله معامله ایدنه وجه احسنله مقابله موجبات بقای آبروی دولت ومستوجبات صفای جوی دلجوی نعمتدر * بوخصوصده دخی باع همتی اطاله وچشم بصیرتدن تتق غفلتی ازاله ایتمك کرکدرکه صحیفهٔ کوش واسانی قول کذب وزوردن تخلیه وهوامش سطر صدری بغضای اهل نمیمه ایله تحلیه ایله که تقریب کذوب باعث فساد امور وجرائت علی الکذب سبب بداء شروردر * حتی قدیمدن الکذب رأس المآثم والنمیمة خاتمتها کلام حکمت ماکی آرایش صفایح سوامع رجال وپیرایش صحایف

جوامع امثالدر * هوای نفس ایله مشرب اولموب مجرّد اعزاز امر خدا واحتیاز ثواب یوم الجزا ایچون اولمق شرطیله اهل صدق وصلاحه محبت وضعفای اشرافه اعانت وصلهٔ رحمه مواظبت دیدهٔ مستبصره وشنشنهٔ مستقره‌لك اولمق لازمدر * سوء هوای نفسه اتباع وسواء صراط عدالدن میل وارتجاع شایان شانك وسزای مرکز ومکانك دکلدر * بورذیله‌دن دخی اجتناب ایله ذاتکی توقیر وبرائت ذمتکی اشاعه وتشهیر ایدوب سیاست رعیتده عدل ایله انعام وحق ایله قیام وسبل هدایه اهتدا ایله تحصیل نیکنام ایله هنکام غضب وسخطده نفسکی ضبط وسمند اختیاری اوتاد حلم ووقاره ربط ایله * مسلم دست قوملك اولان سیاست رعیت وتدبیر امور مملکتده شدّت وحدّت وطیش وخفتدن تحاشی ایله * وتحت قهرکده مشاهدهٔ مقهوریت جمهور درونکه القای سم الفار غرور ایدوب زینهار وزینهار بن سلطانم دیلدیکم ایشلرم کلمهٔ عوراسی حرمکاه لسانکه کذارا یتمسونکه بو وجه اوزره غرور نقض رأیه سرعت وتقلیل یقینه سبقت ایتمسی مقرردر * مرایای عملکده هویدا دکلیدرکه * الملك لله یؤتیه من یشاء وینزعه عمن یشاء وفقنجه همواره همای دولت واقبال مفارق ملوك واقیالده سیر وارتحال وتناوب وانتقال اوزره‌در * لکن بساط نعمتلری مبسوط وذراع دولتلری ممدود اولنلردن کفران نعمت ایدوب عباد الله اوزرینه استطاله وپنجهٔ ظلم وعدوانی اطاله ایدن سرکرانك شهباز دولتی سریع‌بار پرواز وجمال نعمتی عاجلا زواله آغاز ایتدیکی هزار بار تجربه کردهٔ آموزکار اولمشدر * حرص مالی سلك خصالکدن اخراج وعقیان همتی عقد الجمان خلقکه ادراج ایله * کنوز وخزاینك تقوی وعدالت واستصلاح حال رعیت وعمارت بلاد وتفقد امور عباد واغاثهٔ ملهوفین وحقن دماء مسلمین اولمغه همتك مصروف وعنایتك معطوف اولسون * مال نماء ایله مقید وغنا اعمال ایله مستفید اولور * هزار خزاین احضار وبی‌شمار دفاین ادخار اولنمغله نمای مال استحصال اولنمز * بلکه تعبیهٔ مرافق رعیت وتنجیهٔ بوایق دولت وتحصین قلاع وتعمیر ضیاع وبقاع واعطای حقوق وسدّ ثغور وبشو قه صرف اولنسه فضل ونمایه کثرت وایالت دولته قوت حاصل اولمسی مقرردر * زیرا بو حرکت ایله اسباب ثرا منتظم وروی ورا مبتسم ومال مزیده وفرت وجبایات اموالده سهولت وولات دولت متزین وعز وحشمت متمکن اولور * والحاصل کنز خزاین اخلاص اعمال بعده تفریق اموال ایله اولور * تیسر مشتهیات نفس از ور وتکاثر اسباب فرح وسرور وپنج روزه فراخ عیش ونعما ومساعدهٔ زخارف دنیایه مغرور اولمغله هول روز میزاندن ذاهل وشدّت زفیر نیراندن غافل اولوب امتثال اوامر واجتناب معاصیده تهاون وتحمل اعباء امانت اللهیده تکاسل وتواهن ایتمکدن زیاده فرار ایله که تهاون موجب تفریط وتفریط مورث هلاك وبوار در * جناب رب العباد سنی تیه عدمدن معمورهٔ وجوده ارشاد واندام استعدادکه الباس لباس رشاد ورفاغت عیش وطراوت حالك ایچون نعم کونا کون اعداد ایلدی * مغتر اولمه که هنوز بونعم ونوال علی خطر الزوالدر * ربطنده پوشش وقیدنده کوششه محتاجدر * امدی بو بابده عروهٔ وثقای شکره اعتصام ونعمی لایقنه صرفه اهتمامدن اقوی رکن رکین وحبل متین اولمز که شکر موجب بقای عتید ومستوجب عطای مزید اولدیغی لسان خیر البشر ایله مبشردر * انیاب حرصنه اشراب زهراب حسد ایدن تنین خویه تریاق محبت وموالات ایله تسکین جو اولمه * بدمستیٔ فجور ایله بدنام آفاق ودهور اولان اهل فجوری لحاف مرحمتله تغطیه نتایج تأسف وندامته توطیه‌در * شرناق نعم کوری ایله مغمور العین اولان عشوا نوتیای صلات وافضال ایله بینا اولمق احتمالی یوقدر * سلافهٔ عیبی شوراب عداوت ایله تعفین اولنان سرکه فشانك نوشاب مدارات ایله غلیانی تسکین ممکن دکلدر * تصدیق نمامانه وتوثیق غداران مخالف روش صدیق منشاندر * کمراه بیابان غوایت وضلال اولان اراذله اتباع موجب تحیر واسترجاع اولمسی مقرردر * هفت در هفت سبعه وربا ایله خاطب عروس لکاع دنیا اولان خود نما حقنده اضاعت نقدینهٔ محمدت وثنا ایله * چارطاق طبیعتده چاربالش نشین انسانیت اولان افرادین برفردیکی تذلیل وتحقیردن نفس عزیزیکی زیاده منع وتحذیر ایله * دستمایهٔ سؤال الحق کاسه کردانیٔ فقر واحتیاج اولان سیه کلیم ومحتاجی سلهٔ نهر وازعاج خدشه زن دماغ کرم وتحرلنز کام ندمدر * ارایش مناقعدن

عاطل براصر باطلی زخارف تمویه ایله تزیین تحسین کردهٔ دانای باریك بین دکلدر * اضحوکه وسخریه سرمایهٔ عیشهٔ مرضیه سی اولان ارباب خرافاته کرشمه زن التفات اولمق قذای عین وقار وکحل چشم ناموس وعاردر * سماحت وعد غرّهٔ جبین سعد وطراز خلعت کرم ومجددر * امّا خلاف وعد شوم وتغافل شح ولومدر کمال انسان مشك غزلان وحسن طلعت جوانان کبی کلفت مشاطهٔ لساندن غنی وزینت هرهفت تعبیر وبیاندن مستغنیدر * امدی تفاخوردن تحاشی ایله که خودفروشی لغوه اشتغال بلکه کلف جمال کمالدر * اظهار غضبدن تجنبی سوارساعد حشمت وحرز بازوی وقار وسکینت ایله که هیئت غضب مسحل ذهب ادب وهلاس خنافج حسبدر * تمرد خیلایی تخم کشت مذلت ومایهٔ خمیر ذالت بلوب ظلات کبرایله ستر فضائل وآفتاب دولتکی زائل ایله * همواره ظلم وعدوان پیشه وبغی وطغیان اندیشه سی اولان مارخلقت وکژدم جبلتدن اغماض عین نکهبانیٔ مملکتده خمیازهٔ توانی ومسان ناسده ایقاظ شورش وتفانی ایراث ایدر * طلب آخرتده تکاسل واهمال وحطام دنیا ایچون دولت ابدیه یی ابطال ایله * مهام امورکده محك فقه وحکمت ایله عیار ومسبار تجارب ایله امتحان واختبار اولنمش عقول ورأی اصحابیله مشورت بعده تمشیت اموریکه متوکلا علی الله عزیمت ایله * زینهار وزنهار ترفه وتنعم ایله مألوف وبخل وشح ایله موصوف اولنلرك مشورتلرین اصغا وتدبیرلرین اقامت اودکده پیشوا ایتمه که اهل ترفهك انجام کارفکرنده رأیلری راکد ودماغلری نامساعددر * واهل بخلك نقرهٔ همتلری انجق امساك ایچون مسبوك ونقدینهٔ فکرتلری استجلاب اموال ایچون مسکوك اولوب مجد اثیلدن غافل وانفاقه متعلق قیل وقالدن ذاهلردر * اغارهٔ نظام مملکتده واثارهٔ قتام فساد رعیتده شح وبخلدن چالاکتر بر برخاشخر یوقدر * اکرحرص وآزه مبتلا وکثیر الاخذ وقلیل الاعطا اولورسك نهال دولتك بی نما وجمال حشمتك بی روا اولمسی مقرّردرکه اساس دولت وحشمت استیناس ومحبت ناسله مشید ورعیتدن خطبهٔ عروس محبت مالّلرندن استعفاف وجور واذالرندن انکفافله مؤیددر * امدی سکا صفو محبتن بذل ایدن اهل اخلاصه افضال ایله موالات وحسن اشبال ایله مصافات ایدوب کالاح جمال حسن خصال اولان بخلدن نفسکی وقایه وطراوت دولتکی حمایه ایله که برمفوای نظم کریم * ومن یوق شح نفسه فاولئك هم المفلحون نائل فلاح وواصل ساحل نجاح اوله سین * ومهما امکن جمیع مسلمین سحاله چین ابریز نعمت ونخاله چین شور بزغنیمتك اولسونلر * ونقش نکین یقینك اولسونکه جود افضل عتاد وانفع اعمال عباددر * پس امدی جودی اتم رواسخ شمائل واشم بواذخ خصائل ایتمکه آزمایش ایله * مال شقیق روح وخمار عسره نشأهٔ صبوحدر * بناءً برین انفاقی خراش جان * وفراقی نفسه بارکراندر * لکن ملاحظهٔ تلافیء فضل حق ومشاهدهٔ توالیٔ عطایای فیاض مطلق تسهیل وتیسیر ایدر * بال وبرشوکتك اولان لشکرك همواره دفترلرین تصفح واشخاص تقریرلرین تفحص سوانح افکار وفواتح اذکارك اولوب علی حسب مراتبهم امورلرین تنظیم واودلرین تقویم ورزقلرین ابلاغ ونعمتلرین اسباغ عیشلرین توسیع قنیعلرین تمتیع حضیضلرین ترفیع ایتمك کرکدرکه سینك انصاف وعنایتك وبر وشفقتك محبتلرنده اخلاص واطاعتلرنده انشراح واختصاص ایجاب ایتمسی مقرّردر * حاصلی تعالیٔ دولت وتسامیٔ رفعتکده عساکر ورعیته عدل وحمایت وبذل شفقت کافیدر * مرتسم لوح یقین هراهل دینندرکه جناب حکیم مطلق جل شأنه وعظم برهانه حضرتلرینك ازل الابده دیکی فصل خطابله بین الوری قضا براکسیراعظمدرکه مماثل ومعادلی مشهود بلکه موجود دکلدر * زیرا اول برمیزاندرکه احوال عالم انکله عیار وجمله بیش وکم انکله اختبار اولنور * بووجه اوزره اجرای قضا موجب صلاح رعایا ومستوجب حمایت معایش برایا جالب امن سبل وجاذب انتصاف مظلوم وذلیل مهیز طاعت وعقوق ورادع ازاحقاق حقوق کبریت احمر قوام دین وملت ودواء العنبر سلامت وعافیتدر * پس امدی قضا بالحق ایتمده اجتهاد وحمایت امر الله ده اشتداد واقامت حدود الله ده تشجیع ومحل ریب ومظنهٔ تهمت وعیبدن تورع ایله * بخشندهٔ ارزاق عباد اولان خالق سبع شداد جانبندن مقسوم اولان حظ ونصیبکه قناعت وترك ضجرت وطماعت وقلق

واضطرابدن تبعد وتأني وسكينتده تجلد ايله * تكلمده مراعات تحفظ وصمت وسكوتده انتباه وتيقظ لازمدر * لكن مكالمه ده صوت جهوري شعار فتوت ودثار كرم ومروتدر * خصمه انصاف وعدالت ووقت اشتباهده توقف وبصيرت واقامت جدده تشمير ساعد جهد ودقت ومراقبه وتفكر وملاحظه وتدبر لوازم مقام حكومت وتمايم كردن ابهت ومهابتدر * هراس لوم لائم ياخود حجاب امتنان منعم رأيكي تفريق وپردهٔ صلابتكي تمزيق ايتمسون * بلكه هر امركده تثبت وتأني ورضاى ملك علامي تغي ايله * لوجه الله ناسه تواضع وخفض جناح وجميع رعيته رفق وسماح واعباء حقي طوعا وكرها نفسكه تحميل وهر وقعه ده چشم اعتبارك تكحيل ايله * قان دوكمكه سرعت وبناى خدايي هدمه جسارت ايلمه كه حرمت دما عند الله امر عظيم وبغير حق انهتاكي معدّ عذاب اليمدر * خزائن بيت المال مايهٔ عز ورفعت دين وتوسعهٔ متعهٔ مسلمين وكبت وغيض عدوان وذل وصغار اهل كفر وطغياندر * محافظه وحياطت وكمال مرتبه حقوقه رعايت يعني اربابنه اعطاده وضيع ورفيع ولهيف وشريف واجانب واقارب خواص ومقربين واجناس مبعدين بالجمله تسويه وتعديل ورعايايه تحميلده فوق التحمل تكليف وتحميلدن تورع وتحفظ كركدر * رضاى عامهٔ ناس وبينلرنده حسن الفت واستيناس بونكله حاصل اولور * زمام تصرف مملكت دست ايالت وولايتكه تسليم اولنوب سن راعي وخازن وحافظ وصاين قيلندك * امدى رعايانك قدر كفايه لرندن فاضل اولوب عفو وصفو اسكا ويردكلري مال لرين اخذ وينه كنديلرينك تقويم اود وصلاح عتاد وعدد لرينه صرف ونبذ ايتمكله حقوق دولتكي احقاق وانشوطهٔ نعمتكي ايثاق ايله * سدهٔ سنيهٔ دولتدن جبايت اموال ايچون نصب وتعيين اولنان محصلين وعمال حليهٔ عفاف ايله آراسته وزيور حسن رأيله پيراسته فن سياستده خرده بين تجربه واختبارده صاحب يقين كمسنه لر اولوب قدرلري ترفيع ورزقلري توسيع اولنمق مرافق دولت ومناطق سلطنتدر * بو خصوص نتيجهٔ آمالك وتمهٔ اعمالك اولوب بو ره راستدن سني برعايق عوق وبرسايق هنجار آخره سوق ايتمسون مادامكه بو طريقي اختيار وبو سلوكي استيثار ايده سين عيشك رغيد ونعمتك مزيد وعزلتوكيد وذكرك حميد اولوب بو طريقله پر وصلاحه اعانت وقلوب رعيتده غرس محبت ايتمكله آفاق بلادك معمور ومخصب وخيرات موفور وظلك وارف وخزاين اموالك متضاعف اولوب اسداى قوام امورده صاحب بال وبر * وارضاى عوام واجناده اقوى واقدر * ودوست ودشمن بيننده مرضى العدل ومحمود السير اولورسك * كل امدى بو علق نفيسي برحنظل خسيسه تحويل وبو درتميني برخزفپارهٔ مهينه تبديل ايلمه * ان شاء المولى بو واديده تك وپو سني منزل كامه واصل واقصاى مرامه نائل ايلر * هر انحاى كور وبلادده خفيه برامين تعيين ايله كه پس پردهٔ خفادن جاسوس احوال ورقيب ولات وعمال اولوب سلوك وسيرتلرين سكا سرا اخبار وبيش وكم بلاددن خبردار ايليه * برناحيه يه بر امرك تحريري سانح وخاطر خورشيد ماثريكه لايح اولورسه ابتدا انجامني تفكر وصورتپذير وجود اوله جغني تدبر ايله * اكر عاقبتنده سلامت وعافيت ومسلمينه خير ونصيحت وحسن دفاع وصون رباع وضياع ملحوظ اولورسه فبها والا توقف ايدوب كار آزموده كان دبستان حكمت واهل تجارب وبصيرت ايله مشورت ايتدكدنصكره نتيجهٔ آرايي اختيار وطريق ارجحي استيثار ايتمك كركدر * زيرا نيچه لايح واردركه عنفوان ظهورده مانند نوجوان دلبر وآوان بلوغده مرعوب وزشت منظردر * عنوانده نظر عاقبت وفكر غايت اولنمسه باعث تلاشئ عزيمت بلكه مستوجب خسران وندامت اولور * والحاصل هر مباشرت اولنان امورده اولا حزم واحتياط ايله پركار فكري اداره بعده على وجه السنة استخاره بعده جناب ميسر الآمالدن استعانت بعده بسم الله كويان مقصوده مباشرت كركدر * وهر روز مرتب ومنضد اولان عملار اول باول حصولپذير اولوب ايرته يه تأخير اولنميه كه تكاثر اعمال وتزاحم اشغال اقتضا ايتمكله صفوت خاطره كدر واحكام اموره ضرر ويرمكه سبب اولور * احرار رجالدن صحيح الذهن وطاعن في السن اولان كمسنه لردن تفقد ايدوب صفاى طويت واخلاص محبت وتمثيت امورككده نصح ومظاهرتلرين تفرس ايتديكك ارباب فتوتي استخلاص وصحبت وخدمتكه اخلاص واحسانكله بنده

وكرمكله شرمنده ايله كه غمراتكده بال ور وهفواتكده دستكيروياورك اوله‌لر * واصحاب خاندانك قانون زمان اوزره تحجير پنجهٔ سختكيرفقر واحتياج وتيرباران شدايده آماج اولان محتاجلرى تفقد ايدوب اول مقوله سؤالدن متعفف وعرض احتياجدن مستنكف كسنه‌لرك كشتزار آماللرينه اجراى زلال افضال ومؤنتلرين احتمال وحاللرين اصلاح وحاجتلرين انجاح ايله * تا كه دست مذلت مس كريمانلرينه رهياب مكنت اولميه * وبرمقدار عجزه دخى واردركه تحت قهر ظلمه‌ده مقهور وداء العضال ظلم ايله رنجور * رفع مظلمه‌يه حيرتدن غيرى سبيل وناله وضجرتدن اوزكه دليل بوله‌من * اول مقوله محزون وملول ودرماندهٔ كنج خمول اولان كسنه‌لرى تفحص واستعلام ودرمعدلت نشانكه اعلام ايچون دركاهدن ارباب صلاح واتتباه آدملر تعيين ايدوب بونلك امثالى تبزدهٔ جحيم غدر وظلم وتفسيدهٔ جحيم جور وضيم اولان لبتشنه‌لرى اروا وناءرهٔ درونلرين هاطل سماحتك تسويغ وزلال مرحمتك بيدريغ ايله * وارامل وايتام وساءر فقراى انامه بيدرمق وتسكين خفق ايده جك مرتبه خزائن بيت المالدن تعيين رزق ونوال ايله * بومقوله دردمندانه صله وعطفده مالكده بركت ونما وخلفاى راشدينه اقتدا حاصل اولور * تعيين وظايف واجراى عواطفده جملهٔ قرآن عظيمى جمله‌يه ترجيح وتقديم ايله كه انلر اشراف امت واعلام شريعت وملتدر * مرضاى مسلمين ايچون شفاخانه‌لر اشاده وتقويم امورلرى ايچون قيملر اعداد وآماده وبراى ترتيب معالجات تعيين اطبا واسات ودون الاسراف مشتهياتلرينه اسعاف ايتمكه همت ايله * وشفاخانه‌لرك خدمه سى اداى خدمت وحقوق ورسوملرينه رعايت ايدرلرمى تفحص واستكشاف ايله * بودخى صورتماى مراياى تجاربدركه ناسه نه مرتبه حقلرى اعطا ومستحقلرينه احسان وايلا اولنسه بنه استجلاب مزيد واستيلاد مال تليد طمعيله مادامكه بالمواجهه عرض افتقار واضطراب ايتمدكجه تسلى ياب اولمزلر * پس امدى اهل حاجتدن احتجاب وكثرت زواردن اكتبالى شان كرمه شايان كورميوب درسعادتك كشاده وعدهٔ حراستك آماده وارباب مذلته خفض جناح رأفت واظهار بشر وبشاشت هر املرين تهوين وجوابلرنده رفق ولين رجالرين قضاده سماحت وبذل وعطاده صفاى طويت تكدير وامتناندن تحامى تقصير وهفوتلرندن تعامى ايتملك كركدركه بوصنعهٔ فايحه برتجارت رابحه‌در * وقايع دول سالفه وحوادث قرون ماضيه همواره سكا محل انعاظ واعتبار اولوب همان هرخصوصده رضاى بارى يه اعتصام واقامت دين ومظاهرت شرع مبين ايچون اهتمام ايله كه خلافى مستدعئ سخط خدا وموردث خسارت دنيا وعقبادر * وهرسنه‌نك ايراد ومصرفى لوح حسابكده مفصل ومبسوط وصحيفهٔ حفظكده مبين ومضبوط كركدركه حتى بجمى حرامدن وصرفى اسراف واعدامدن مبرا اوله * واكثر مخالطت وصحبتك ومذاكره ومشورتك علماى دين وفضلاى يقين ايله اولسون * اكرم جليسك واقدم انيسك شول نديم صافدل وكريم بى غل اولسونكه سندن برشين وزلل ونقص وخلل واقع اولورسه سنى ايقاظا ايتمسنده شاهق سطوتك مانع وسرادق هيبتك حائل اولميوب نابرجا اولان امر بدانجامى سكا سرا افاده واعلام ايليه * بومقوله خيرانديش سنك انصح احبابك وافضل اصحابكدر * ودارد ولتده اولان اركان سلطنت وكتاب حضرتك هربرى ايچون بروقت تعيين ايله كه وقت معينلرنده دركاه عزت پناهكه دخول وپيشگاه سعادت دستگاهكه مثول ايدوب كيفيت خدمتلرين عرض واعلام ومحتاج اولدقلرى خصوصلرده افادهٔ مرام ايتسونلر * سندخى صحيفهٔ معروضلرينه تكرير نظر دقت وتحديق بصر بصيرت ايتسدكدنصكره موافق صواب ونصفت وشايان دوات اولانلرى تنفيذ وامضا ومخالف حزم ووقار ومغاير ديدن آب شناسان كار اولانلرى محلندن تفحص وسؤاله توقيف وحواله ايله * وهرفرددن وقار واستقامت وامور مسلمينه عون ومظاهرتدن غيرى برشئ قبول ايليه * معروف واحسانك دخى من غير امتنان صله واستقامت وجائزهٔ صدق وصداقت اولمغه بذل همت ايله * ياعبدالله بنم بومجلهٔ ناصحه‌مه امرار نظريكى تكرار * وفحواى نصفت احتواسيله اتعاظ واذكار ايدوب هر اموركده صلاحه رغبت وجناب بارى تعالىدن استخاره واستعانت ايله كه جناب ارحم الراحمين اهل صلاحه معين وظهير وطالب فلاحه يار ورودستكيردر * والحاصل احسن سيرتك واعظم

رغبتلہ شول خصلت اولسونکہ رضای رب العزتی مستوجب ونظام دین ودولتی مستجلب واهل دینه تمکین وعزتی داعی واهل ذمته بث عدالتی مراعی اوله * وانا اسأل الله عز وجل أن یحسن عونك وتوفیقك ورشدك وکلامك * اشبو محلده ترجمهٔ مکتوب بلاغت اسلوب نصیحت مصحوب نهایت بولوب ساعد ترتیب وترکیبنه تتمهٔ اتمام تعلیق اولنغله تبصرة لذوی الابصار والافهام مسکی الختام اولدی * حامدا لله الملك العلام ومصلیا علی محمد خیر الانام * ترجمهٔ مکتوب بو محلده تمام وقرین ختام اولدی * منقولدرکه مکتوب مزبور لسان طاهردن عهد خلافت مأمونده صادر وظاهر اولوب سبك وانشا وفحوا ومغزا سندن ناس تعجب واستحسان ایتدیلر * ومأمونك سمعنه بالغ وواصل اولوب حضورنده قرائت اولندقده طاهرك نسیج تحریرین طراز تحسین ایله تزیین ایدوب دیدیکه وزیرم ابو طیب یعنی طاهر بن حسین درج کتابده مصالح دین ودنیایی درج ایدوب رأی وتدبیر وترتیب سیاست واصلاح ملك ورعیت وحفظ ناموس سلطنت وطاعت خلفای امت وتقویم قوایم خلافته متعلق اموردن برشیئی ترك ایتمیوب جمله سنی احکام واتقان وجهی اوزره تفصیل وتحریر وصدور وامر ایله توصیه ده تقصیر ایتمش دیو تحسین واستحساندنصکره امر مأمون ایله مکتوب مزبورك برر نسخه سی اطراف ممالکده موجود اولان ولات وحکامه تحریر وارسال اولنوب مضمون منیفی ایله عامل اولمق اوزره عمال نواحی یه تنبیه اولندی * مکتوب مزبور قانون سیاستده مشهود ومعزز اولان مکاتیب بلیغه نك احسن واجمعی اولمغله تحریره شایان کوریلوب پیرایهٔ صحیفهٔ تألیف اولندی والله یلهم من یشاء من عباده

(فصل)

فصل ثالث اللی التنجی فصلی آخر زمانده ظهوری منتظر ومتوقع اولان مهدئ فاطمی حقنده علمانك ذاهب اولدیغی مذاهب ومسالکك تفصیلی وحقیقت حالك کشف وتحقیقی بیاننده در * معلوم اوله که علی مر الدهور والاعصار کافهٔ اهل اسلام میاننده شایع ومشهور اولان اموردندرکه آخر زمانده اهل بیت نبوتدن بر رجل ظهور ایدوب قوایم دین مبینی تأیید ومبانئ عدل ودادی اظهار وتشیید ایتمکله ممالك اسلامیه یه استیلا ومسلمین اکا اتباع واقتدا ایدوب مهدی اسمیله تسمیه اولنور * بعده کتب صحاحده تحقیق اولندیغی اوزره دجال خروج ایدوب واندنصکره سائر اشراط ساعت پیدری ظهور ایدر * ودخی مهدیدنصکره حضرت عیسی علیه السلام سمادن زمینه نزول ایدوب دجالی قتل واهلاك ایدر * یاخود روایت اخراده وارد اولدیغی اوزره حضرت عیسی صلوات الله علی نبینا وعلیه مهدینك خروجی وقتنده سمادن نزول ایتدکده مهدینك دجالی قتلنه معاونت ومساعده ایدوب وامام مهدی یه صلاتده اقتدا ایتمك اوزره مرویدر * مهدینك خروجی حقنده ائمهٔ حدیث احادیث عدیده تخریج وروایت ایدوب دعوالرینی اثبات واحتجاج ایتدیلر * وعلمادن بعضیلری دخی مهدینك خروجنی انکار ایدوب نقل اولنان احادیثی جرح وطعن ایتدکلرندن ماعدا اخلافنده وارد بعض آثار واخبار ایله احادیث مذکوره یه معارضه ومقابله ایتدیلر * سادات متصوفه نك متأخرینی خروج مهدی حقنده مسلك آخره سلوك ایله استدلال واحتجاج ایدوب اکثریا بو بابده اصل واساس طریقلری اولان مسلك کشف وشهوده اعتماد ایتدیلر * بز الآن ابتدا بو بابده ائمه نك نقل ایتدکاری احادیثی ومنکرینك دخل وطعنلرینی وانکارلرنده سند ومستندلرینی ذکره تصدی ایدوب بعده صوفیه نك رأی وکلاملرینی ذکر ایله تعقیب ایتدکدنصکره انشاء الله تعالی طلاب یقینه قول صحیح ومذهب سدیدی کشف وتبیین ایده رز * معلوم اوله که اعلام علمای دین واساطین علم یقیندن امام ترمذی * وابو داود * وبزاز * وابن ماجه * وحاکم * وطبرانی * وابو یعلی الموصلی * وانلرك امثالی جهابذهٔ ثقات ونقاد اثبات مهدینك ظهور وخروجی حقنده وارد اولان احادیثی تخریج ایدوب اعلام اصحاب سعادت نصابدن حضرت علی * وعبد الله بن عباس * وعبد الله بن عمر * وطلحه * وعبد الله بن مسعود * وابو هریره * وانس * وابو سعید الخدری * وام حبیبه * وام سلمه * وثوبان * وقرة بن ایاس * وعلی الهلالی وعبد الله بن الحرث بن جزء امثالی کبار اصحابدن اسانید عدیده ایله نقل

وروايت ايتديلر * لكن ذكرى آتى وجه اوزره منكرين ومنازعين احاديث مرويه نك سندلرينه دخل
وطعن ايله تعرّض ايدوب ذكر اولنان حديثلرك صحتنى تسليم ايتمديلر * زيرا اهل حديث قتنده معروف
اولديغى اوزره جرح تعديله مقدّم اولمغله برحديثى روايت ايدن رجالك بعضيسنه ائمه دن بعضيلرى غفلت ايله
ياسوء حفظ ياقلت ضبط ياضعف وعلت وياسوء رأى واعتقاد ايله طعن ايتديكى ثابت اولدقده اول حديثك
سندى ضعيف ومعلول اولوب سندك ضعفى حديثك صحتنه سارى ووهن وضعفنه بادى اولور * اكر
سؤال اولنورسه كه كتاب اللهدنصكره اصح كتب صحيح بخارى ومسلم اولديغى ائمهٔ حديث ميانتنده ثابت
ومسلم ايكن صحيحينده ذكر اولنان بعض احاديثك اسنادلرى رجالى حقنده دخى جرح وطعن ايله تكلم
اولنديغى كتب احاديثده مسطور اولوب * لكن احاديث صحيحينك صحتنه خلل عارض اولمديغى كبى
مهدى حقنده وارد اولان احاديثك رجالنه منكرينك دخل وتعرّضلرى متون مرويه نك صحتنى مخل اولمز *
دفع سؤالده قول صواب فرق ايله جوابدركه اعلام محدثين وحفاظ اقدمين بخارى ايله مسلم ذكر ايتديكى
كبى صحيحينده مسطور اولان احاديث شريفه نك صحتنه اجماع واتفاق ايدوب والى هذا الآن علماى
ملت وعظماى امتك متأخرينى دخى احاديث صحيحينى قبول ايله تلقى ومضمون منيفلريله عمله اجماع متصل
ايله اجماع واتفاق ايتمشلردر * واجماع امتك حفظ صحت ودفع محذورده تأثير بليغى ووقع عظيمى اولمغله
احاديث صحيحينك بعض رجالنه دخل وتعرّض درجهٔ التفاتدن ساقط اولوب متن وسندلرينك صحت
وسدادى خللدن سالم اولمشدر * اما صحيح بخارى ومسلمك غيرى احاديث شريفه صحت وسدادده
صحيحين مثابه سنده اولميوب بعض ائمهٔ حديثدن نقل اولنان وجوه ايله انلرك سندلرينه دخل وتعرّض
اولنمق ممكن اولمغله صحتلرينه خلل ايراث ايدر * معلوم اوله كه امام سهيليدن منقول اولديغى اوزره اعلام
محدثيندن ابو بكر بن خيثمه مهدى حقنده وارد اولان احاديثى جمع وتحريره توغل ايدوب بعض تصانيف
ومؤلفاتنده ديمشدركه بو بابده وارد اولان احاديثك من جهة الاسناد اغربندندر اول حديث كه ابو بكر
اسكاف انى فوائد الاخبار نام تأليفنده ذكر ايدوب سلسلهٔ روايتنى امام مالك بن انسه اسناد ايدوب
انلر دخى تابعيندن محمد بن منكدردن اول دخى اصحاب كرامدن حضرت جابردن حضرت جابر رضى الله
عنه دخى بالذات جناب رسالتپناه صلى عليه الاله حضرتلرندن روايت ايدوب مشكات صدر نبوتدن
شرفريز صدور اولمش اوله كه بركسنه مهدينك خروج وظهورينى تصديق ايتميوب تكذيب ايتسه كفرينه
حكم اولنه * ودخى بركسنه كه آخر زمانده دجالك ظهورينى تكذيب ايتسه كاذب اولور * كذلك طلن
ايتديكم اوزره شمسك مغربدن طلوعنى دخى تصديق ايتميان كسنه حقنده دخى حديث مذكورين كبى
كفر ايله ويا كذب ايله حكم اولنه * اولا حديث مذكورده ذكر اولنان امور صلاة وزكاة كبى ضرورات
دينيه دن اولمغله منكرى حقنده كفر وكذب ايله حكم حد لايقنى تجاوز ايدوب غلو وافراط اولمغه كافيدر *
بوندن ماعدا روات حديثدن ابو بكر اسكاف ائمهٔ محدثين بيننده وضع حديث ايله متهم بركسنه اولوب صحت
طريق وسلسلهٔ اسنادى مالك بن انس حضرتلرينه منتهى اولديغى دخى يقينا معلوم دكلدر * اما اعلام
امت وائمهٔ ستهدن امام ترمذى وابو داود بو بابده برحديث تخريج ايتديلركه ايكيسنك دخى سندلرى
مشايخ قراء سبعه دن عاصم بن ابى النجود طريقندن عبد الله بن مسعود حضرتلرينه منتهى اولور *
حديث مذكورى عاصم حضرتلرى زر بن حبيشدن انلر دخى عبد الله بن مسعود حضرتلريندن ابن
مسعود حضرتلرى دخى جناب فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى بيورديلركه اكر عالم دنياده جميع
ايام منقضى اولوب انجق بركون باقى قالسه روات احاديثدن زائده روايتى اوزره الله تعالى حضرتلرى اول
باقى قالان كونى تطويل ايدوب تا اول غايته دك تمديد ايدركه اول كونده بيتمدن روايت اخراده اهل بيتمدن
امت مرحومه يه بر رجل بعث ايدركه كنديسى اسمى بنم اسميمه وبابا سى اسمى والدم عبد اللهك اسمنه مطابق
اولور ديو بو حديث شريفى وجه مذكور اوزره ابو داود نقل وروايت ايدوب رجالى حقنده سكوت
ايلدى * وبنه ابو داود علم حديثده تصنيف ايتديكى رسالهٔ مشهورهده ديديكه كتابمه درج ايتديكم احاديثدن
شول حديث كه رواتى ورجالى حقنده سكوت ايدوب جرح وتعديلدن انلر حقنده برشيئه تعرّض ايتميم

حديث مذكورا احتجاجه صالحدرديدى * وحديث مذكورك مضمون منيفنى امام ترمذى ايكى وجه
ايله روايت ايدوب وجه اولى دنيا فانى اولمزتا اول وقته دك باقى قالوركه بنم اهل بيتمدن اسمى اسممه موافق
بررجل عربك امورينه مالك اولوب تخت نشين خلافت اولور * ووجه ثانى بنم اهل بيتمدن بررجل عربه
والى اولور ديو مشكات صدر نبوتدن لمعه پاش ظهور اولمق اوزره نقل وروايت ايتدكدنصكره ذكر اولنان
حديثلرك ايكيسى دخى حسن وصحيحدر ديو تصريح ايلدى * وينه حديث مذكورى امام ترمذى شيخ
القرا عاصم طريقندن ابو هريره اوزرينه موقوفا روايت ايدوب پيغمبر عليه الصلاة والسلامه رفع ايله
اسناد ايتدى * وكبار محدثيندن حاكم ابو عبدالله نيسابورى حضرتلرى دخى حديث مذكورى سفيان
ثورى وشعبه وزائده وانلرك غيرى ائمهٔ مسلمين عاصمدن روايت ايتديديو نقل وبيان ايتدكدنصكره عاصمك
زر بن جيشدن وزرك عبدالله بن مسعوددن روايتلرى طريقلرينك جملهسى صحيح اولمق اوزره حكم وثبت
ايلدى * وحكم مذكورى عاصم ائمهٔ مسلميندن برامام همام اولمغله نقل وروايتيله احتجاجى تأسيس وترجيح
ايتمسيله تعليل ايلدى * حاكمك عاصم حقنده وارد اولان كلامى بو محلده تمام اولدى * لكن عاصم حقنده
امام احمد بن حنبل حضرتلرندن منقولدركه عاصم مردصالح قارئ قرآن خير وموثوق رجلدر * لكن
اعمش حفظ احاديثده اكا غالبدرديدى * وشعبه دخى تثبيت حديثده اعمشى عاصمك اوزرينه تقديم وترجيح
ايدردى * وائمهٔ حديثدن عجلى دخى عاصمك زر ايله ابى وائلدن اخذنده قيل وقال اولنوب تردد واختلاف
اولنديديو عاصمك انلردن ضعف روايتنه اشارت ايلدى * ومحمد بن سعد موثوق ومعتمددر لكن حديثده
سهو وخطاسى چوقدرديدى * ويعقوب بن سفيان عاصمك نقل ايتديكى حديث مضطربدرديدى * ودخى
عبدالرحمن بن ابى حاتم پدرمه عاصم حقنده ابى زرعه ثقهدر ديرايمش ديد يكمده عاصم نقل حديثده ثقات
منزلهسنه واصل دكلدر ديو جواب ويردى ديدى * وينه عاصم حقنده ابى عليه دخى تكلم ايدوب عاصم
اسميله تسميه اولنان روات احاديثك جملهسى سيئ الحفظدرديدى * وابو حاتم ديديكه بنم قتمده عاصم
صادق ونقل ايتديكى حديث احتجاجه صالحدر لكن حفاظ محدثيندن معدود دكلدرديدى *
وكتب ستّه اصحابندن امام نسائينك قولى دخى عاصم حقنده مختلف اولق اوزره منقولدر * وابن
خراش عاصمك نقل ايتديكى احاديثده منكر موجوددر ديدى * ودخى ابو جعفر عقيليدن مرويدركه
عاصم جمله اسباب جرحدن سالمدر انجق احاديثده سيئ الحفظدر ايدى * امام دارقطنى دخى عاصمك
احاديثى جرحى موجب شيدن خالى دكلدر ديدى * ويحياى قطان دخى درايديكه اسمى عاصم قنغى رجلدن
حديث نقل اولندى ايسه سيئ الحفظ بولدم ديدى * وينه يحياى قطان شعبهدن ايشتدم حدثنا عاصم بن
ابى النجود در ايدى يعنى امام شعبه كرچه عاصمدن حديث روايت ايدرم لكن قلبم عاصم حقنده ينه
خلجاندن خالى دكلدر ايدى * وامام ذهبيدن منقولدركه عاصم فن قرأتده امام اولوب مشايخ
سبعهنك بريدر ونقل حديثده دخى صدوق وحسن الحديث اولوب لكن وهمى غالب اولمغله ثبت وقوى
دكلدر ديرايدى * اكر امام بخارى ومسلمك صحيحينده عاصمدن تحديث وتخريج احاديث ايتديلر
ديو احتجاج اولنورسه بويله جواب ويريلوركه شيخينك اندن نقل ايتدكلرى احاديثده عاصم اصل ومستقل
اولميوب بلكه طريق آخر ايله يانلرنده ثابت اولديغنه مبنيدر * وينه مهدى خروجى حقنده نقل اولنان
احاديثك برى دخى اصحاب سنندن ابى داودك حضرت على كرم الله وجههدن نقل وتخريج ايتديكى
حديثدركه فطر بن خليفه قاسم بن ابى بزهدن قاسم دخى ابى الطفيلدن انلر دخى امام عليدن انلر دخى جناب
سيد الانبيا عليه افضل التحايادن روايت ايدوب پيغمبريز صلى الله عليه وسلم بيورديلركه فرضا جمله ايام دهر
منقضى اولوب انجق بر يوم باقى قالسه بهر حال جناب حضرت ملك متعال جل جلاله حضرتلرى اول يوم
باقيده بنم اهل بيتمدن بررجل بعث وارسال ايدوب ساحهٔ فسيحهٔ ساهرهٔ غبرا ظلمات ظلم ايله مملو اولديغى كبى اول
رجل مبعوث شرق وغربى انوار عدل ايله منور ايدوب رسم بيدادى صحيفهٔ عالمدن محو ايدر * روات
حديثدن سابق الذكر فطر بن خليفهيى امام احمد بن حنبل حضرتلرى ويحيى بن قطان وابن معين وامام
نسائى وغيرى ائمهٔ حديث توثيق ايدوب اعلام ثقاتدن عد ايتديلر ايسهده لكن عجلى ديديكه فطر بن خليفه

حسن الحدیث ایسه ده رایحهٔ تشیع شم اولنوردیو جرح ایلدی ویـنه اعلام محدثیندن احمد بن عبدالله
ابن یونس دیدیکه بن فطره کرچه ملاقی اولوردق لکن قدح وطعنی موجب افعال ایله متهم اولمغله نظر اعتباردن
اسقاط ایدوب حدیثنی کتب واملا ایتمزایدك دیدی * ویـنه احمد بن عبدالله برکره دخی فطر حقنده
دیدیکه بن اکا ملاقات ایدردم وکابه مرور ایدرکن قطعا التفات ایتمزایدم دیوذمنده مبالغه ایلدی *
وامام دارقطنی دخی فطرك حدیثیله احتجاج اولنمز دیدی * وابوبکر بن عباسدن منقولدرکه فطر بن
خلیفه دن حدیث روایتنی انجق سوء مذهبی ایچون ترك ایتدم دیرایدی * وکذلك جوزجانی دخی فطری
جرح ایدوب سوء اعتقادی اولمغله موثوق دکلدر دیدی * ویـنه اصحاب سنندن ابوداود دخی مهدی
حقنده بر حدیث شریف تخریج ایتدیکه سلسلهٔ اسنادی حضرت علی یه منتهیدر * بو طریق ایله که
ابوداود هارون بن مغیره دن هارون دخی عمرو بن ابی قیسدن اول دخی شعیب بن خالددن شعیب
دخی ابی اسحاق سبیعیدن ابی اسحاق دخی اسدالله غالب علی بن ابی طالبدن روایت ایتدیکه برکون
حضرت امام کرم الله وجهه جنابلری فرزند دلبند ومخدوم ارجمندلری امام حسن رضی الله عنه
حضرتلرینك شمع ملکوت افروز روی انور و پیکر منورلرینه امعان نظر حکمت اثر ایدوب بیوردیلرکه
اشبو ثمرهٔ دوحهٔ فؤادم اولان تازه نهال آل عبا وشاخ سرسبز روضهٔ زهرا امام حسن رضی الله تعالی عنه
شهادت عادلهٔ نبویه وتسمیهٔ سامیهٔ مصطفویه مصداقی اوزره بر سید صحیح النسب عالی حسبدرکه اقرب
اوقاتده انك صدف پر شرف صلب پاکندن بر درشاهوار تابنده اختر پیرایهٔ سلك اللاآل وجود اوله جقدرکه
پیغمبرکزك اسم سامیلریله موسوم واخلاق حسنه سنیله موصوف لکن خلقت وسیماده مشابهت
ومشارکت نعمتیله چندان مرزوق اولمشدر دیو اول صاحب ظهورك بیت نبوتدن طلوع وخروجنه اشارت
ایتدکدنصکره بسیط ارضی انوار عدل ایله تنویر ایتمسی قصه سنی دخی ذکر وبیان بیوردیلر * ویـنه هارون
دخی بو بابده عمرو بن ابی قیسدن عمرو دخی مطرف بن طریفدن مطرف دخی ابی الحسندن انلر
دخی هلال بن عمرودن هلال دخی امام علی کرم الله وجهه حضرتلرندن بو کوهر معتبری قرطهٔ کوش
هوشی اولمق اوزره نقل وتحدیث ایدوب حضرت ساقیٔ کوثر بالذات جناب خیر البشردن بو وجهله
روایت بیوردیلرکه بندن صکره ولایت ماوراء النهردن حارث حراث عنوانیله معروف بر رجل ظهور ایدوب
اول صاحب خروجك پیشکاهنده دوان اولان لشکرلك قائد وسالاری منصور اسمیله مشهور بر رجل آخر
دخی موجوددرکه قبیلهٔ قریش سلطان تحت رسالتك ظهورینه مظاهرت ایتدکاری کبی منصور آل محمدك
وجه ارضده رأیلرینی تأیید وامرلرینی تنفیذه معاونت ایتمکله هر مؤمن وموحدك اکا نصرت ویا اجابت
ایتمسی واجبدر دیو بیوردیلر * ابوداود بو حدیث شریفی وجه مشروح اوزره تخریج وروایت
ایتدکدنصکره سکوت ایدوب صحت وضعفنه قطعا تعرض ایتمدی * لکن ابوداود موضع آخرده حدیث
مذکوری سند مسطور ایله نقل وروایت ایتدکدنصکره رواتدن هارون حقنده شیعیدر دیو تصریح
ایلدی * ویـنه امام سلیمانی دخی هارون حقنده فیه نظر ترکیبنی ایراد ایدوب هارونك جرحنه ایما واشارت
ایلدی * ویـنه ابوداود روات حدیثدن ابو عمرو بن ابی قیسك نقلنده بأس یوقدر دیوب حدیثی خطادن
خالی دکلدر دیدی * وامام ذهبی هارون صدوقدر لکن نقلی اوهام ایله مشوبدر دیدی * اما سلك
رواته منسلك اولان رجالدن ابی اسحاق سبیعیدن امام بخاری ومسلم صحیحنده حدیث تخریج ایتدیلر
ایسه ده اخبار ثقات صحیحة الکلمات ایله آخر عمرنده عقلنك تغیر واختلاطی ثابت اولدیغندن ماعدا
حضرت علیدن دخی روایتی منقطعدر * کذلك ابوداودك هارون بن مغیره دن دخی روایتی منقطع اولمغله
ضعف حدیثی موجبدر * اما حدیث مذکورك سند ثانیسی دخی بو وجهله معلولدرکه سلك رواته منسلك
اولان ابو الحسن ایله هلال بن عمرو مجهول اولوب ابو الحسن انجق مطرف بن طریفك اندن روایتیله معروفدر
ویـنه بو بابده تخریج اولنان احادیثدندرکه ابوداود ام سلمه رضی الله تعالی عنهادن وابن ماجه وحاکم
علی بن نفیل طریقندن علی دخی سعید بن مسیبدن سعید دخی ام سلمه حضرتلرندن روایت ایدوب
بیوردیلرکه رسول الله صلی الله علیه وسلمدن استماع ایتدمکه مهدی بنم عترهٔ طاهره مدن ودختر سعد اخترم

حضرت فاطمه رضي الله تعالى عنهانك اولادندندر * حديث مذكوري ابوداود وجه مشروح اوزره نقل وروايت ايدوب سكوت ايلدى * وابن ماجه من ولد فاطمه لفظنه قصر ايدوب من عترتي كلمه سني روايت ايتمدى * حاكم نيسابوري ينه طريق مذكوردن ام سلمه حضرتلرينه اسناد ايدوب نسيج تعبيرى بومنوال اوزره ادا ايتديكه سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يذكر المهدي فقال نعم هو حق وهو من بني فاطمة يعني ام سلمه حضرتلرى ديديكه رسول اكرمدن استماع ايتدم مهدي يي ذكر ايدرلرايدى وديرلرديكه نعم مهدي حقدر * وبني فاطمه دندر ديو حديث شريفي حاكم نقل وروايت ايلدى * اما نه صحتنه ونه ضعفنه دائر كلام تكلم ايتمدى * لكن ائمۀ حديثدن ابوجعفر عقيلي حديث مذكوري تضعيف ايدوب ديديكه روات حديثدن علي بن نفيلدن غيرى بركسنه سعيد بن مسيبدن بو حديثي روايت ايتموب حديث مذكور انجق علي بن نفيل ايله معروفدر ديدى * وينه بو بابده تخريج اولنان احاديثك بريني دخي ابوداود ام سلمه حضرتلرندن روايت ايدوب ابوداود صالح ابي الخليلدن صالح دخي كندي اصحابندن بركسنه دن انلر دخي ام سلمه دن انلر دخي صدر ديوان نبوت عليه افضل التحيت حضرتلرندن روايت ايليوب رسول اكرم عليه الصلاة والسلام بيورديلركه بندنصكره كرسي نشين خلافت اسلام اولان خلفادن برخليفه نك موتي وقتنده ناس ميانده امر خلافتده اختلاف واقع اولوب اهل مدينه دن بركسنه مدينه دن خروج ومكۀ مكرمه يه ولوج قصديله هارب وكوشۀ فراغده اعين ناسدن غائب ايكن اهل مكه دن برمقدار كسه اكا كلوب اني ساكن اولديغي مكاندن كرها اخراج ايتدكدنصكره ركن ومقام ميانده خلافت ايله اكا بيعت ايدرلر * بعده شام طرفندن اني خلع وازاله قصديله برمقدار عسكر بعث اولنوب مكه ايله مدينه بيننده بر صحرايه بالغ اولدقده خسف ارض ايله اول عسكر هلاك اولور * ناس بو نصرت غيبيه وتأييدات سماويه يي مشاهده ومعاينه ايتدكده ابدال شام واهل حل وعقد عراق اول خليفه يه كلوب دست دادۀ بيعت وانابت اولورلر * بعده آبا واجدادي قبيلۀ قريشدن واخوالي بني كلبدن بررجل نشأت ايدوب امر خلافته تصدي واخوانه تعدي قصديله طرفندن برمقدار عسكر كوندروب بني كلب ايله مبارزه ومحاربه ايتدكلرنده بني كلبه غلبه ايدرلر * عسكر مذكور بعث كلب عنوانيله مذكوردركه خيبت وخسران اول كسه ايچوندركه بني كلبك غنيمتنه حاضر اولميه * بعده اول رجل ناشي اموال غنايمي وجه شرعي اوزره بين الغزاة تقسيم ايدوب ناس حقنده سنت نبويه ايله عمل وسيرت محمديه يه اقتدا واحكام اسلامي وجه ارضده كما ينبغي اجرا ايليوب يدي سنه يا طقوز سنه مقدار خلافتده مقيم اولور * اقامت ايتدكدنصكره قضاى نحب ايدوب مسلمين انك نمازيني قيلارلر * ابوداود حديث مذكوري وجه مشروح اوزره تخريج ايتدكدنصكره ديديكه بعض محدثين هشام طريقندن خليفۀ مذكورك طقوز سنه خلافتني دخي روايت ايتديلر * بوندنصكره ابوداود حديث مذكورك سلسلۀ اسنادي ابي الخليلدن عبد الله بن الحرثه اندن ام سلمه حضرتلرينه ايصال ايله تخريج ايتمكله اسناد اولده اسم ونسبي مبهم اولان راوي يي تعيين وتبيين ايلدى * حديث مذكورك رجالي صحيحين رجالندن اولمغله طعن وقدحدن سالملردر * بعضيلر دخي حديث مذكوري قتاده دن قتاده دخي ابي الخليلدن روايت ايتك اوزره تخريج ايتديلر * لكن قتاده تدليس ايله متهم اولوب روايتده عنعنه ايدوب يعني عن حرفني توسيط ايتمكله حديثي درجۀ اعتباردن ساقطدر * زيرا تدليس ايله متهم اولان راوي شيخندن سماعني تصريح ايتدكده حديثي مقبول اولمامسنه ائمۀ حديث اتفاق ايتديلر * بوندن ماعدا حديث مذكورده خروجي منتظر اولان كسه مهدي اسميله مذكور اولمغله مدعايه دلالتي ظاهر اولميوب لكن ابوداود حديث مذكوري مهدي ابوابنده ذكر ايتمكله رجل مذكور ايله مهدي مراد اولنمق فهم اولنور * وينه بو بابده ابوداود ابو سعيد خدريدن روايت ايله بر حديث دخي ذكر ايدوب حاكم نيسابوري نقلده اكا متابعت ايلدى * بو طريق ايله كه ابوداود عمران قطاندن عمران قتاده دن قتاده ابي نضيردن انلر دخي ابي سعيد خدريدن اولدخي مشكات صدر نبوتدن روايته ايدوب جناب رسالت پناه صلى عليه الاله حضرتلرى بيورديلركه مهدي اهل بيت نبوتدن اولمغله بندندر جبهه سي كشاده انفي موزون اولوب صحيفۀ ارض ظلمات ظلم وجور ايله مملو اولديغي كبي مهدي خروجنده

كره غبرا انوار عدل وداد ايله ممتلی ويدی سنه روی زمينه مالك ووالی اولوردی ابو داود حديث مذكوری
بولفظ ايله روايت ايدوب صحت وضعفنه تعرض ايتمدی * لكن حاكم نيسابوری اشم الانف اقنی اجلی
لفظيله روايت ايدوب يعنی انفی عالی وموزون اولمق اوزره نقل ايلدی * بوندنصكره ينه حاكم نيسابوری
اسنادمذكور ايله روايت ايتديكه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم مهدينك مدت خلافت وعيش وحياتنه
اشارت قصديله يد يسرای بيضالرنده واقع بش عدد اصابع مباركه لرينی وصاغ اللرنده انجق باش برماغيله
شهادت برماقلرينی آچوب باقی اوچ عدد بنان شرف نشانلرينی عقد ايتمكله مبلغ عمر مهدی يدی سنه اولديغنی
بيان بيورديلر * وحديث مذكوری وجه مشروح اوزره حاكم نقل ايتدكدنصكره ديديكه بو حديث
امام مسلمك شرطی اوزره واقع حديث صحيح اولوب * لكن شيخين حديث مذكوری تخريج ايتمديلر
ديدی * معلوم اوله كه روات حديثدن عمران قطانك حديثی ايله احتجاجده ائمه اختلاف ايدوب
بعضيلری قبول وبعضيلری رد ايتديلر * وامام بخاری بنك حديث مذكوری صحيحنده تخريجی اصل
اولمق اوزره واقع اولميوب بلكه طريق اقوی وسند آخر ايله روايت ايتدكدنصكره طريق مذكور ايله
روايتنی شاهد اولمق اوزره تخريج ايلدی * ويحيای قطان عمراندن نقل حديث ايتميوب يحيی بن معين
بردفعه قوی دكلدر وبردفعه دخی عمران برشیء دكلدر ديدی * وامام احمد بن حنبل عمران حقنده حديثی
احتجاجه صالح اولمق رجا اولنور ديدی * يزيد بن زريع ديديكه عمران فرقهٔ خوارجدن حروريه طائفه سندن
اولوب اهل قبله اوزرينه سل سيف ايله خروجی تجويز ايدردی * امام نسائی حضرتلری دخی عمران
ضعيفدر ديدی * ابو عبيد اجری ديديكه بن ابو داوده عمرانك حالندن سؤال ايتدم حسن بصری
اصحابندندر حقنده خيردن غيری نسنه ايشتمدم ديو جواب ويردی * وينه ابو داوددن بركره دخی عمرانك
ذكرينی استماع ايتدم حديثی ضعيفدر ديدی * زيرا ابراهيم بن عبد الله بن حسن ايامنده سفك دمای
مسلمينی مشتمل برفتوای شديده ايله افتا ايلدی ديو نقل ايلدی * وينه خروج مهدی خصوصنده امام
ترمذی وابن ماجه وحاكم نيسابوری ابو سعيد خدريدن برحديث شريف تخريجنده همدست وفاق
اولديلر كه طريق اسنادی زيد العميدن اول دخی ابی الصديق الناجيدن انلر دخی ابی سعيد خدريدن روايت
ايلدی * ابو سعيد خدری ديديكه بز پيغمبر عزصلى الله عليه وسلمك زمان سعادتلرندن صكره مسلمين
بيننده فتنه حدوثندن خوف ايدوب رسالت پناه صلى عليه الاله حضرتلرندن سؤال ايتديكمزده
بيورديلر كه بندنصكره امتم ايچنده مهدی خروج ايدوب برروايتده بش . روايت اخراده يدی ياخود طقوز
وقت معمر اولوردیو راوی حديث اولان زيد شك وتردد اوزره روايت ايلدی زيد وقتی مبهم ومجهول ذكر
ايتمكله تعيينندن سؤال ايتدك سنه اولمق اوزره تصريح ايلدی ديدی * بعده رسول اكرم صلى الله عليه
وسلم مهدينك جود وسخاسنی بيان سياقنده بيورديلر كه مهدی يه بر رجل كلوب يا مهدی بكا برمقدار نسنه
اعطا واحسان ايله ديدكده اول رجله كوتوره بيلكه قادر اولديغی مرتبه آوچ آوچ اقچه لر احسان ايدوب نوبنه
القا ايدرديو بيورديلر * وحديث مذكور وجه آخر ايله دخی ابی سعيد خدريدن نقل وروايت اولنمشدر
ابن ماجه وحاكم روايتنده مشكات صدر نبوتدن بو وجهله ثابتدر كه بنم امتم ايچنده مهدی ظهور ايدوب
عمری قصير اولورسه يدی سنه طويل اولورسه طقوز سنه معمر اولوب زماننده امتم برنعمت جليله ايله متنعم
اولوركه قطعا سلفده مثلی مسموع اولميه خصب ورخا برجده بالغ اوله كه حبوب وزروع وفوا كه وثمار زياده
مبذول اولمغله بركمسه قحط خوفيله نسنه ادخار ايتميوب اموال وارزاق بالجمله پايمال اولمق مرتبه سنه واصل
اوله * بعض رجال طلب وسؤال ايله قيام ايدوب يا مهدی بكا برمقدار مال احسان ايله ديدكده اول دخی طلب
ايتديكك نسنه يی اخذ ايله ديو جواب ويرر * حديث مذكورك سلسلهٔ اسنادنده منتظم اولان رواتدن
زيد العمی حقنده امام دارقطنی ويحيی بن معين وامام احمد بن حنبل حديثی احتجاجه صالح اولمق
اوزره اتفاق ايدوب بلكه احمد بن حنبل زيد يزيد رقاشی وفضل بن عيسی نك فوقنده دردیو زياده
ثنا ايتديسه دخی ابو حاتم ديديكه زيد ضعيف اولمغله حديثی كتابت اولنوب لكن احكام شرعيه ده
احتجاجه صالح دكلدر ديدی * وينه روايت اخراده يحيی بن معين دخی زيد لا شيئدر * ودفعهٔ اخراده

حدیثی کذابت اولنور رجال بوکه ضعیفدر دیدی * وابوزرعه زید العمی قوی دکلدر حدیثی ضعیف وواهیدر دیدی * ابوداود دیدیکه زید العمی ضعیف دکلدر اندن شعبه تحدیث ایتدی دیو نقل ایلدی * امام نسائی دخی زیدك ضعفنه ذاهب اولدی * ابن عدی دیدیکه زیدك روایت ایتدیکی احادیث واندن روایت ایدن رجالك جمله‌سی ضعفادندر دیدی * مع هذا شعبه کبی امام صدوق وحافظ موثوق اندن نقل حدیث ایلدی * جائزدرکه زید ضعیف اولمغله شعبه نك اندن حدیث نقلی ثابت اولمیه * بعض ائمهٔ حدیثدن منقولدرکه امام ترمذینك تخریج ایتدیکی حدیث مذکوری امام مسلم حضرتلرینك صحیحنده حضرت جابردن روایت ایتدیکی حدیثك تفسیری اوله * مسلمك روایتی اوزره رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکه بنم امتمك آخرنده برخلیفه ظهور ایدرکه مالی آوج ایله خلقه بخش ایدوب قطعا عد ونقد ایتمز یاخود حدیث ترمذی ینه صحیح مسلمده ابی سعید خدریدن تخریج اولنان حدیث شریفك تفسیری اوله که سزلك خلفا کزدن برخلیفه ظهور ایتسه‌کرکدرکه مالی اوج ایله احسان ایدوب قطعا تعداد ایتمیه * یاخود ینه صحیح مسلمده طریق آخر ایله جابر وابی سعید خدری رضی الله عنهمادن روایت اولنان حدیثك شرح وبیانی اوله که آخر زمانده برخلیفه ظهور ایدوب مالی تقسیم ایتدکده عد ایتمیه * اشبو حدیث مذکوری کرچه بعض ائمه وجه مشروح اوزره ذکر اولنان احادیث مسلمك شرح وتفسیری اولمق اوزره ذکر ایتدیلر * لکن مسلمك احادیثنده مهدینك ذکری مصرح اولمیوب ومهدی مراد اولندیغنه دخی دلیل قائم اولمغله تفسیره حمل منظور فیه اولور * وینه بو بابده حاکم عوف اعرابی طریقندن اولدخی ابی الصدیق الناجیدن اولدخی ابی سعید خدریدن روایت ایتدیکی اوزره رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری بیوردیلرکه ساعت قائم اولمز اول وقته دك که صحیفهٔ ارض ظلمات ظلم وسواد جور وعدوان ایله ممتلی اولوب بعده بنم اهل بیتمدن بررجل ظهور ایدرکه ساحهٔ غبرایی نور عدل ایله تنویر ایدر * تکیم ظلم ایله مملو اولمشیدی دیو حدیث مذکوری حاکم تخریج ایتدکدنصکره دیدیکه حدیث مذکور شیخین شرطلرینه موافق حدیث صحیحدر * لکن صحیحلرنده انلر تخریج ایتمشلردر * وینه بو بابده تخریج اولنان احادیث نبویه‌نك بری دخی حاکمك روایت ایتدیکی حدیثدرکه سلیمان بن عبید طریقندن تخریج ایتمشدر سلیمان ابی الصدیق ناجیدن اولدخی ابوسعید خدری رضی الله تعالی عنهدن روایت ایدوب امام محراب نبوت علیه افضل التحیات حضرتلری بیورمشلردرکه بنم امتمك آخرنده مهدی خروج ایدوب انك زماننده جناب حق ریاض أرضی باران رحمت ایله اسقا وانبات نبات ایتمکله خصب ورخا حاصل اولور * واصحاب فقر وفاقه مهدینك غرقاب دریای احسانی اولوب زماننده مواشی کثیر وامت عظیم اولور * مدت خلافتی علی روایة یدی سنه یه وروایت اخراده سکز سنه یه بالغ اولدقدنصکره قضای نحب ولقای رب ایله مشرف اولور * حاکم حدیث شریفی روایت ایتدکدنصکره دیدیکه حدیث صحیح الاسناددر * لکن شیخین تخریج ایلمدیلر * وروات حدیثدن بن عبیددن ائمهٔ کتب سته‌نك بریسی دخی حدیث تخریج ایتمیوب لکن ابن حبان سلیمانی ثقات عدادینه الحاق ایدوب شاننده برفردك قدح وطعنی مشعر کلماتی دخی ذکر ایلمدك دیدی * بوندنصکره حاکم ینه مهدی حقنده اسد بن موسی طریقندن برحدیث دخی روایت ایتدیکه اسد حماد بن سلمه‌دن حماد مطر بن وراق ایله ابی هرون عبدیدن انلر دخی ابی الصدیق ناجیدن اولدخی ابی سعید خدریدن ابی سعید دخی بالذات سرور عالم صلی الله علیه وسلمدن روایت ایدوب سعادتله بیوردیلرکه بندنصکره صحیفهٔ زمین جور وظلم ایله ممتلی اولدقده بنم سلالهٔ زکیه‌مدن بررجل خروج ایدوب یدی یاخود طقوز سنه خلافت ایلیوب بسیط ارض ظلمات ظلم ایله مملو اولدیغی کبی اول خلیفه‌نك انوار عدل وداد ایله ممتلی اولور * حدیث مذکوری نقلدنصکره حاکم دیدیکه بو حدیث امام مسلم شرطلی اوزره ورودینی ادعاسی بوندن ناشیدرکه سلسلهٔ اسناده صحیح مسلم رجالندن حماد بن سلمه ایله شیخی مطر بن وراقی ذکر ایلدی * اما حمادك شیخ آخری که ابوهارون عبدیدر امام مسلم اندن حدیث تخریج ایتمدیکندن ماعدا کذب ایله متهم زیاده ضعیف اولدیغی بین الائمه ثابت اولمغله قدح وطعنی حقنده وارد اولان اقوال اعلام افاضلی بسط واطنابدن تحاشی اولنمق مناسب کورلدی * اما حدیث مذکورك سلسلهٔ اسنادنده

مندرج وحماد بن سلمه دن راوی اولان اسد بن موسی که اسد السنة عنوانیله معروفدر * انك حقنده امام بخاری اگرچه مشهور الحديث روايت ايدر ديو ذكر ايدوب وانك رواتيله صحيحنده بعض احاديثك صحتنه استشهاد دخی ايتديسه ده برمحلده دخی ديديكه گرچه اسد ثقه‌در اگرفن حديثده تصنيفه تصدی ايتمش اولسه حقنده خيرمحض ايدی ديو تكلم ايلدی * وينه اسد بن موسی حقنده اعلام محدثيندن ابو محمد بن حزم دخی تكلم ايدوب حديثی منكر درديدی * وينه بوبابده امام طبرانی معجم اوسطنده كنديلك راويسی اولان ابی الواصلدن برحديث تخريج ايدوب ابو الواصل عبد الحميد بن واصلدن اودخی ابی الصدّيق ناجيدن ابی الصدّيق دخی قبيلهٔ بنی بهدله رجالندن حسن بن يزيد سعديدن اودخی ابی سعيد خدری رضی الله تعالی عنهدن روايت ايدوب ديديكه رسول الله صلی الله عليه وسلمدن ايشتدم سعادتله بيورديلر ايديكه امتمدن بررجل خروج ايدوب بنم سنت سنيه می اقامت ايدر * حق سبحانه وتعالی حضرتلری اول رجل ايچون سمادن انزال مطر ايدوب ارض دخی اكا بركات نامه سنی اخراج ايدر ومعمورهٔ خاك سواد ظلم ايله مملو ايكن انك زماننده نور عدل ايله تابناك اولوب يدی سنه امت مرحومه نك اوزرينه والی عادل وبيت مقدسه نازل اولور ديو بيورديلر * وينه امام طبرانی بوحديث شريفی طريق مذكور ايله روايت ايتدكدنصكره ديديكه ذكر اولنان حديثی محدثيندن برجماعت ابی الصدّيق ناجيدن روايت ايدوب رواتدن برفرد ابی الصدّيق ايله ابی سعيد خدری ميانته راوی آخر ادخال ايتموب انجق ابو الواصل حسن بن يزيدی ادخال وتوسيط ايلدی * ومحدثيندن ابن ابی حاتم حسن بن يزيدی طريق اسنادده ذكر ايدوب لكن حسنك ابی يزيدك ابو سعيد خدريدن اخذينی وابی الصدّيق ناجينك اندن حديث روايت ايتديكنی حديث مذكورك اسنادندن غيری براسنادده بيلمدی * اعلام علمای اسماء رجالدن امام ذهبی ميزان نام تأليفنده حسن بن يزيد مجهولدر ديدی * لكن ابن حبان ثقات زمرهسنه الحاق ايلدی * اما حديث مذكورك سلسلهٔ اسنادنده ابی الصدّيقدن روايت ايدن ابو الواصلدن گرچه كتب ستّه اصحابی تخريج حديث ايتمديلر * لكن ابن حبان ثقات محدثينك طبقهٔ ثانيه سی رجالندن عد ايتدكدنصكره ديديكه ابو الواصل حضرت انسدن وشعبه وعتاب بن بشيراندن روايت ايتدی ديديلر * وينه بوبابده ابن ماجه كتاب سننده عبد الله بن مسعود حضرتلرندن يزيد بن ابی زياد طريقندن برحديث تخريج ايلدی * بوطريق ايله كه يزيد ابراهيم نخعيدن ابراهيم علقمه دن علقمه عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنهدن روايت ايدوب ابن مسعود ديديكه برشمع بزم آرای رسالت عليه افضل التحيت حضرتلرينك پروانه وار پيرامن انجمن صحبتلرنده دور وپرواز ايتديكمز اثناده ناگاه (طلع البدر علينا) فحواسنجه شبان بنی هاشمدن بر جماعت مجلس اقدس نبوی يه اقبال وتوجه ايلدی چشم ملائك فريب نبوی بونلری مشاهده ايديجك درحال نرگس ديدهٔ مباركلری شبنم اشك ايله غمناك اولوب بشرهٔ بشارت سيمالرينك لونی متغير اولدی عبد الله بن مسعود ديركه بن دخی تعجب كنان استكشاف حال قصديله اول رازدار نبوتدن سؤال ايدوب ديدمكه يا رسول الله بو اثناده نه حال واقع اولديكه وجه كريمكزده طبع عزی تكدير وتشويش ايده جك نسنه مشاهده سندن منفك اولمازز حضرت رسول عليه السلام همان جوابه مبادرت ايدوب بيورديلر كه بزكه معشر اهل بيتز جناب رب العالمين بزم ايچون عقبای دنيا اوزرينه ايثار واختيار ايدوب بو عصابهٔ طاهره يه متاع قليل دنيا بدلی منافع جليلهٔ اخری اعطا ايلدی * وبندنصكره بنم اهل بيتم نيچه مصائب ورزايايه مبتلا اولوب مسند عز وحضوردن مضيق ذل وهوانه طرد وردّ اولنه‌لر گركدر * بو امرك استمراری اول وقت منتهی واول زمان منقضی اولهجقدركه جانب شرقدن برگروه انبوه اعلام سيهفام ايله وارد اولوب حق خلافتی طلب ايتسه‌لر گركدر * ناس دخی مسئوللرينه مساعده ايتمكله شرقيون محاربه يه مبادرت ونائل فوز ونصرت اولوب ناس دخی انلره متابعت ايله حق خلافتی تسليم ايتدكده بونلر قبول ايتموب اهل بيتمدن بررجل استخلاف ايتسه‌لر گركدر * اول خليفهٔ منصوب دخی عالم جور ايله مملو اولديغی كبی آثار عدل ايله معمور ايدوب دار وديار مركز رايات امن وامان ومظهر لطف يزدان اولور اگرسزدن بركسه بو وقت موعود وزمان معهوده يتشوب اول قومه بلوغ ممكن اولورسه انلره ملحق اولمغه سعی بليغ ايدوب راه يخ آلود اوزره مشی

ایدرلرسه ده انلره وصوله اقدام ایتسون دیو عبدالله بن مسعود تحدیث وروایت ایلدی * بو حدیث اعلام محدثین میاننده حدیث رایات ایله معروف ومشهور اولوب راویسی یزید بن ابی زیاددر * شعبه یزید حقنده دیدیکه یزید بن ابی زیاد حضرت رسوله رفعله اسنادی ثابت اولمیان حدیثلری رفع ایدوب پیغمبر علیه السلام دیدی دیو تصریح ایدردی * ومحمد بن فضیل دخی یزید ائمهٔ شیعه نك كبارندن ایدی دیدی * كذلك امام احمد بن حنبل دخی بردفعه یزید حافظ دكلدر دیوب دفعهٔ اخراده لیس بذاك عنوانیله ذكر ایلدی * عجلی دیدیکه جائز الحدیثدر لکن بالآخره ملقن اولدی * وابو زرعه دیدیکه یزید نقل وروایتده رخاوت اوزره اولوب حدیثی كتابت اولنور لكن احتجاج اولنمز * ابو حاتم دخی قوی دكلدر دیدی * جوزجانیدن منقولدركه محدثیندن ایشتدم حدیثنی تضعیف ایدرلر دیدی * ابو داود دیدیکه یزیدك حدیثنی ترك ایتمش كمسه بیلمم غیریسی بكا احب دردیدی * ابن عدی دیدیکه یزید اهل كوفه نك شیعه سندن اولوب مع ضعفه حدیثی كتابت اولنور * وامام مسلم اندن حدیث روایت ایتدیسه ده غیری رجالك روایتنه مقرونا نقل ایلدی وبالجمله اعلام اهل حدیثك اكثری یزیدك ضعفنه اتفاق ایتدكدنصكره ذكری سبق ایدن حدیث رایاتك تضعیفنی تصریح ایتدیلر * وكیع بن الجراح ایله امام احمد بن حنبل حضرتلری حدیث رایات درجهٔ اعتباردن ساقطدر دیدیلر * وابو قدامه دیدیکه ابو اسامه دن ایشتدم دیر ایدیکه یزیدك ابراهیمدن نقل ایتدیكی رایات حدیثنك صحتی ایچون عین قسامه كبی اللی كره حلف ایلسه تصدیق ایتمم دیدی * زیرا حدیث مذكورنه ابراهیمك نه علقمه نك نه عبدالله بن مسعودك مذهبلری دردیدی * وامام عقیلی حدیث رایاتی ضعفاده ایراد ایدوب وامام ذهبی صحیح وثابت دكلدر دیدی وینه ابن ماجه حضرت علی رضی الله عنهدن یاسین عجلی طریقندن بر حدیث تخریج ایدوب یاسین ابراهیم بن محمد بن حنفیه دن ابراهیم دخی پدری محمددن اولدخی جد اكرمی حضرت علی رضی الله عنهدن تخریج ایدوب سلطان انبیا علیه افضل التحایا بیوردیلركه مهدی بزم اهل بیتمزدندر * حضرت باری عز شأنه انی بر كیجه ده اصلاح ایدر * یاسین عجلی حقنده یحیی بن معین لا بأس دردیسه دخی امام بخاری حدیثنده نظر واردر دیدی * بو لفظ ایسه بخاری اصطلاحنده راوینك كمال ضعفنه دلالت ایدر * وابن عدی كاملده وامام ذهبی میزانده بو حدیثی منكر اولمق اوزره روایت ایدوب انجق یاسین نقلیله معروفدر دیدیلر * وینه امام طبرانی معجم اوسطده حضرت علی رضی الله عنهدن بو حدیثی تخریج ایتدیكه امام علی كرم الله وجهه جناب رسالتپناهه دیدیكه یا رسول الله مهدی بزدنمیدر یاغیری سلاله دنمیدر * جوابنده بیوردیلركه بلكه مهدی بزدندر * دولت اسلامی جناب حق بزمله فتح ایتدیكی كبی آخر زمانده ینه بزم ایله ختم ایدوب وعبادینی لوث شركدن بزمله تخلیص وتطهیر ایدر * وابتدای بعثتده سباق اهل اسلامه كفار ومشركینك شركلك وكفرده اصرارلری سببیله عداوت ظاهره لری ثابت ایكن بزم سوق وارشادمزله قلبلری تألیف وتوفیق اولندیغی كبی نهایت امرده دخی عداوت بینه ایله معادات اوزره اولان عبادك قلوبنی ینه بزمله تألیف ایدر دیو بیوردیلر * تكرار حضرت علی كرم الله وجهه بو وجهله سؤال ایتدیلركه یا رسول الله مهدی ظهورنده دائرهٔ وجودده موجود اولان خلق مؤمنمیدر كافرمیدر مفتون وكافردر دیو ختم كلام درر النظام اولندی حدیث مذكوری جناب مرتضی رضی الله عنهدن روایت ایدن رجالك بری عبدالله ابن لهیعه دركه بین المحدثین ضعف اسناد ایله معروف اولوب وسلسلهٔ اسناده منتظم اولان واتك بری دخی عمرو بن جابر الحضرمیدركه عبدالله بن لهیعه دن اضعفدر * امام احمد بن حنبل دیدیكه عمرو بن جابردن قتی چوق منكر حدیث نقل اولنوب اسناد حدیثده كذبی مسمعه بالغ اولدی * وامام نسائی دخی عمرو موثوق دكلدر دیدكدنصكره ابن لهیعه حقنده دخی دیدیكه عقلی ضعیف حمق وبلادت ایله معروف بر پیر ایدیكه حضرت علی حقنده حالاحی درورپردهٔ سحابده مستورومختفیدر دیر ایدی * حق بزمله بعض مجالسده همزانوی صحبت اولدیغی اثناده چشم كج بینی بر سحابه مصادف اولوب اشته امام علی سحابده مرور ایتدی كوردم دیو سویلردی * وینه بو بابده امام طبرانی حضرت علیدن تخریج ایدوب جناب رسالتپناه صلی علیه الاله حضرتلری بیوردیلركه آخر زمانده بر فتنه حادث اولوركه ناس اول فتنه ده ذهب

معدنده حاصل اولدیغی کبی حاصل اولوب بوتنه اضطرابده کردان وسوزان اولورلر * زینهار سز اهل شامه علی العموم سب ایله دهنکشای شتم ولوم اولمالک که انلرک ایچنده ابدالر موجوددر * وتمادئ فتنه ایله افتراق کلمه برحده بالغ اولورکه اهل شام اوزرینه طرف سمادن برسبب ارسال اولنوب جمعیتلری تفریق اولنغه یوزطوتر رعب وهراس قلبلرینه اول مرتبه مستولی اولورکه انلر ایله دلکولر مقاتله ایتسه لر غالب اولورلر * بو اثناده بنم اهل بیتمدن برکسه خروج وظهور ایدرکه رایات ظفرآیاتی اوج عدد اولوب تحت لواده تحزب واجتماع ایدن عساکرک عددینی چوق تخمین ایدن اون بش بیک فرد ایدوب آز تخمین ایدن اون ایکی بیک عسکر اولمق اوزره جزم ایدر وبونلرک علامتلری امت امت اولور * واهل بیتدن ظهور ایدن ذات بیدی بلوک عسکره ملاقی اولورکه هر بلوک برلوا صاحبی اولوب وهر لوانک تحتنده بررجل طلب ملک ودولته قیام ایتمکله جناب منتقم جبارانلری قهر وتدمیر ایدوب بنه مسلمین میاننی تألیف وقلبلرینی توفیق ایله رأیلری متحد وحاللری منتظم اولور * بو حدیثی حاکم مستدرکده ایراد ایدوب صحیح الاسناددر * لکن بخاری ومسلم تخریج ایتمدیلر دیدی * وحاکمک روایتنده (ثم یظهر الهاشمی فیرد الله الناس الی الفتهم) الی آخره کلامی ذکر اولنوب ظهور ایدن رجلی هاشمی عنوانیله روایت ایلدی * وحاکمک طریق اسنادنده ابن لهیعه مذکور اولمیوب ذکر ایتدیکی اوزره اسنادی صحیحدر * وینه حاکم مستدرکده ابی الطفیلک محمد بن حنفیه دن روایتی طریقیله حضرت علی کرم الله وجهه دن برحدیث تخریج ایدوب محمد بن حنفیه دیدیکه بز امام علی نک مجلس عالیلرنده حاضر ایدک امامدن بررجل مهدینک وقت ظهورندن سؤال ایلدی * حضرت علی بونک زمانی بعیددر دیوب بعده یدی عدد برمقلرینی عقد ایتدیلر * بعده بیوردیلرکه مهدی آخر زمانده خروج ایدوب خلق اصحاب جور وفسادک تعذیبندن استغاثه طریقیله الله الله دیدکاری زمانده ظهور ایدر * وجناب حق مهدینی تأیید ایتمکله خلق اطرافدن بولت پاره لری کبی اطرافنه جمع اولوب قلوب ناسی جمع وتألیف ایدر * ومهدینک عسکری نه برفردک حزنیله محزون ونه براحدک سروریله مسرور اولورلر * ومهدینک عسکری سلطان انبیا ایله بدر غزاسنده حاضر اولان اصحاب عددی مقداری وعهد بنی اسرائیلده طالوت ایله نهری عبور ایدن رجال عددی اولورکه نه سلف بونلری سبق ایدوب ونه خلف انلره لاحق اولور * روات حدیثدن ابو الطفیلدن منقولدرکه محمد بن حنفیه حضرتلری مهدینی کورمک مراد ایدرمیسن دیو بکا سؤال ایلیوب بنده دخی نعم مراد ایدرم دیو جواب ویردیکمده بکا دیدیکه مکهٔ مکرمه ده اشبو ایکی اخشبک میانندن خروج ایدر * بن دخی حلف بالله العلی الاعلی ایدوب ختام حیاتمه دک ذکر اولنان موضعدن منفک اولمق اوزره عزم ایلدم * عاقبت ابو الطفیل بنه مکهٔ مکرمه ده اقامت ایدوب انده وفات ایلدی رضوان الله علیهم اجمعین حاکم دیدیکه بو حدیث شیخینک شرطلرینه موافق اولوب اسنادی صحیحدر * لکن شرط بخاری یه موافقت خصوصنده حاکمک رأیی صحیح اولمیوب بلکه اصح حدیث مذکورک اسنادی مسلم شرطی اوزره واقعدر * زیرا اسناد مذکورده عمارذهبی ایله یونس بن اسحاق نام ایکی راوی موجوددرکه امام بخاری حضرتلری قطعا انلردن حدیث تخریج وروایت ایلدی وکذلک اسنادمذکورده عمرو بن محمد موجود اولوب امام بخاری اندن حدیث تخریج ایتدیسه ده احتجاج طریقیله ایتمیوب بلکه استشهاد طریقیله ایتمشدر * مع هذا عمارذهبی نک تشیعی دخی بین الاعلام شایع اولوب احمد بن حنبل وابن معین وابو حاتم نسائی وانلرک غیری ائمهٔ حدیث انی توثیق ایتدیلر ایسه ده علی بن مدنی سفیاندن نقل ایتدیکی اوزره بشر بن مروان عمارک تشیعی سببیله اوکه سنی قطع ایتمشدر . * وینه بو بابده ابن ماجه سعد بن عبد الحمید بن جعفردن سعد دخی علی بن زیادیمانیدن اولدخی عکرمه بن عماردن اولدخی اسحاق بن عبد الله دن اسحاق دخی حضرت انس رضی الله عنهدن برحدیث تخریج ایلدی . * سادن باب اقدس حضرت انس بیوردیلرکه بن بالذات جناب رسالتپناهیدن ایشتدم سعادتله بیوررلرایدیکه بز که عبد المطلب اولادلری اهل جنتک سیدلری اولمشزدر * بن وحمزه وعلی وجعفر وحسن وحسین ومهدی بوزمرهٔ علیه دن اولدیغمز ثابت ومحققدر دیو حدیث مذکوری اسناد مسطور ایله ابن ماجه روایت ایلدی *

روات حديثدن عكرمه بن عماردن امام مسلم حديث تخريج ايتديسه ده منفردا ومستقلا ايتميوب بلكه متابعت طريقيله تحديث ايتمشدر * واعلام محدثينك بعضيلري عكرمه موثوقدردو تصريح ايتديسه دخي بعضيلري تضعيف ايلدي * ابوحاتم رازي عكرمه حقنده مدلسدردو شهادت ايدوب نقل وروايتنده سماعي تصريح ايتمدكجه روايتي مقبوله اولمز * وينه سلك اسناده منتظم اولان رواتدن علي ابن زياد حقنده امام ذهبي ميزان نام تأليفنده شخص مجهولدردو طعن ايتدكدنصكره اسم مذكورده صواب عبدالله بن زياددر ديدي * وينه رجال اسناددن سعد بن عبد الحميدي يعقوب بن شيبه توثيق وتعديل ايتديسه دخي يحيي بن معين روايتنده بأس يوقدردو ضعفنه اشارت ايلدي * ودخي سعد بعض مسائلده افتا ايدوب خطا ايتمكله سفيان ثوري واقف اولدقده حقنده تكلم ايتديكني علماء اسناد ذكر ايتديلر * وابن حبان دخي سعدك خبط وخطاسي غالب وفاحش اولمغله نقل وروايتيله احتجاج اولنمز ديدي * امام احمد بن حنبل ديديكه سعد بن عبد الحميد امام مالك حضرتلرينك كتب ومصنفاتني عرض طريقيله كنديدن استماع ايتدم دييو ادعا ايتمش * مع هذا ناس سعدك سماعني انكار ايدوب ديديلركه سعد بغدادده ساكن اولوب حج ايتمديكه حرمينده مالكدن استماع ايليه دييو مدعاسني تكذيب ايتديلر * امام ذهبي سعد حقنده ديديكه سعد اول رجالدندركه شانلرنده ناسك تكلمي قدحي موجب دكلدر * وينه بو بابده حاكم نيسابوري مستدركنده مجاهددن عبدالله بن عباس رضي الله تعالى عنهما اوزرينه موقوف اولمق طريقيله بو حديثي تخريج ايدوب مجاهد ديديكه بكا عبدالله بن عباس خطاب ايدوب بيورديلركه يا مجاهد بن سنك اهل بيت نبوت مثلي ذات اولديغكي استماع ايتمسم اشبو نقل ايده جكم حديثي سكا تحديث ايتمزايدم مجاهد دخي عبدالله بن عباسه ديديكه بو سرّ سربسته ميانمزده محفوظ ومستور قالوب كريه كورديكك رجالك برينه ذكر ايتمم دييو تعهد ايتدكده عبدالله بن عباس بيورديلركه بزم سلالهٔ عليه مزدن واهل بيت نبوتدن درت نفر كسنه ظهور ايده جكدركه بري سفاح بري منصور بري منذر بري مهديدر * بعده ينه مجاهد عبدالله بن عباسه بو درت نفر كسنه نك حال وشانني بزه بيان ايله ديدكده عبدالله بن عباس بيورديلركه * امّا سفاح اعوان وانصاريني قتل ايدوب اعداسنه عفو ايله معامله ايده جكدر * امّا منذر حقنده مجاهد عبدالله بن عباسدن ظنّ غالب ايله نقل ايدركه منذر خلقه اموال كثيره بخش ايدوب ويرديكي مالك يانندهوقع واعتباري اولمديغندن ماعدا كندويه عايد اولان حقندن دخي اقل قليل ايله قناعت ايدر * امّا منصور اعداسنه غالب اولوب رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه احسان اولنان فتح وظفرك نصفي اكا احسان اولنور * شويله كه سطوت قاهرهٔ نبويه دن ايكي آيلق مسافه بعيد اولان اعداي خاسرين خوف وخشيت ايدوب منصورك هيبت ومهابتي بر شهر مسافه ده ساكن اولان اعداسنه تأثير ايتمكله قلبلري رعب وهراس ايله مملو اولور * امّا مهدي ظهورنده روي ارض جور وظلم ايله مملو ايكن نور عدل ايله منوّر اولوب بهايم وانعام سباع ووحوشدن امين وسالم واعماق زمينده وقعور ارضده مخزون ومدفون اولان ستون وعمود امثالي زر وسيم ظاهر اولوردو حضرت عبدالله بن عباس ختم كلام ايلدي * حاكم ديديكه بو حديث صحيح الاسناددر لكن شيخين صحيحلرنده تخريج ايتمديلر * لكن بو حديثي اسماعيل بن ابراهيم بن مهاجر باباسي ابراهيمدن تخريج ايدوب اسماعيل ضعيف اولديغي كبي باباسي ابراهيمدن امام مسلم حديث روايت ايتديسه ده اكثر علما ضعيف اولمق اوزره اتفاق ايتديلر * وينه بو بابده تخريج اولنان احاديثك بري دخي ابن ماجه نك ثوباندن روايت ايتديكي حديثدركه پيغمبريمز صلى الله عليه وسلم بيورديلركه اصحابم امّتم سزلك كنز وخزينه كز قتنده اوج نفر كسنه مقاتله ايدركه جمله سي خليفه اولادي اولوب لكن بريسي سرير خلافته نائل اولمز * بعده جانب شرقدن اعلام سيه فام ايله بر قوم ظهور ايدركه سزكله اولقدر مقاتله ايده جكدركه سلفده مثلي سبق ايتممشدر * ينه ثوبان حضرتلرندن مرويدركه بوندنصكره رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلري بر شيء دخي ذكر ايتدي لكن حفظ ايتمدم * بعده بيورديلركه اول شخص مذكوري معاينه ايتديككزده ثلج اوزرينه مشي ايدرسه دخي بيعت واتباعنه مبادرت ايدله زيرا اول شخص الله تعالى نك خليفه سي مهديدردو بيورديلر * بو حديثك رجالي دخي

احاديث صحيحه نقل ايدن موثوق راويلردر * انجق حديث مذكورك رجالندن ابو قلابة الجرمى حقنده
امام ذهبى مدلسدر ديو تضعيف ايلدى * وكذلك سلك رواته منسلك سفيان ثورى دخى تدليس ايله مشهور
اولوب ابو قلابه وسفيانك هر برى حديث مذكورى عنعنه ايله نقل ايدوب سماعى تصريح ايتمارليه مقبول
اولمز * وكذلك سلك اسنادده عبد الرزاق بن همام دخى تشيع ايله مشهور اولوب وآخر عمرنده عمى طارى
اولمغله كلامى خبط وخطا ايله مخلوط اولدى * ابن عدى عبد الرزاق حقنده ديديكه فضائل اعماله متعلق
نيجه احاديث نقل ايدوب سائر ثقات اكا موافقت ايتموب تشيعه دخى نسبت ايتديلر * وينه ابن ماجه
ابن لهيعه دن اولدخى ابى زرعه دن ابى زرعه عمرو بن جابر الحضرميدن اولدخى عبد الله بن حارث بن جزء
زبيديدن انلردخى صدر ديوان نبوت عليه افضل التحيت حضرتلرندن روايت ايدوب سعادتله بيورديلر كه
جانب شرقدن برقوم خروج ايدوب مهدينك خلافت وسلطنتنى تمهيد ايدرلر * امام طبرانى قولى اوزره
ابن لهيعه بو حديثك روايتنده تفرد ايدوب وينه طبرانينك معجم اوسطده حضرت عليدن تخريج ايتديكى
حديثده دخى ابن لهيعه راوى اولمغله ضعفى بوندن اقدم نقل اولنمشيدى * كذلك ابن لهيعه نك شيخى
عمرو بن جابر دخى ابن لهيعه دن اضعف اولديغى اعلام محدثين قتنده ثابتدر * وينه بو بابده بزار مسندنده
وامام طبرانى معجم اوسطنده بر حديث تخريج ايدوب طبرانى ابى هريره دن بو وجهله روايت ايتديكه رسول
الله صلى الله عليه وسلم بيورديلر كه بنم امتمده مهدى ظهور ايدوب اكر عمرى قصير اولورسه يدى سنه معمر
اولوب اكر دخى زياده اولورسه سكز سنه والا امتداد حياتى طقوز سنه يه بالغ اولور * وزماننده
بر مرتبه خصب ورخا حاصل اولوركه امتم مثلى سبق ايتمامش نعم كثيره ايله متنعم اولور جناب حق انزال
قطرات امطار رحمت ايله زمينى اسقا واحيا ايدوب كثرت عشب ونبات ايله خلق مغتنم اولور * وكنوز
ودفاين وجه ارضه اخراج اولنوب ميزان اعتبارده خاك كله يكسان اولور * ومهدى كمال جود وسخا ايله
موصوف اولمغله كنديدن بر نسنه طلب اولندقده بذل واعطا ايدر * حديث مذكورك مخرجلرى اولان
امام طبرانى ايله بزار ديديلر كه بو حديثك تخريجنده محمد بن مروان عجلى متفرد اولدى * لكن بزار طبرانينك
كلامى اوزرينه زياده ايدوب محمد بن مروانه بو حديثى روايتده بر فردك متابعتى معلوم دكلدر ديدى *
ومحمد بن مروانى ابو داود توثيق ايدوب ابن حبان دخى ثقات عد ولدن عد ايلموب يحيى بن معين بر دفعه
حديثى صالحدر و بر دفعه دخى حقنده ليس به بأس ديديسه ده ينه كلاملرى مختلف اولمغله فى الجمله حقنده
اختلاف اولنمش اولور * وابو زرعه دخى مروان حقنده بنم قتمده پك معتبر دكلدر ديدى * عبد الله بن
احمد بن حنبل ديديكه محمد بن مروان عجلى نك بعض احاديث تحديث ايتديكنى مشاهده ايتدم عمدا ترك ايدوب
حديثنى كتب واملا ايتمدم لكن بعض اصحابمز ابن مروانك حديثنى كتب ايتدى ديدى * عبد الله نك
بو كلامندن ابن مروانى تضعيف ايتمك فهم اولنور * ودخى بو بابده ابو يعلى الموصلى حضرت ابو هريره دن
بر حديث روايت ايدوب ابو هريره رضى الله عنه ديديكه بنم خليل وصديقم ابو القاسم صلى الله عليه وسلم
بكا خطاب ايدوب بيورديلر كه ساعت قائم اولمزتا اول وقته دلك كه بنم اهل بيتمدن بر رجل امتم اوزرينه خروج
ايدوب باطلدن عدول وحقه رجوع ايدنجه انلرى ضرب ايدر * بعده حضرت ابى هريره رسول
اكرمدن اول رجل هاشمينك مدت خلافتنى سؤال ايدوب ملكى نه مقدار اولور ديدكده رسول اكرم صلى
الله عليه وسلم حضرتلرى دخى بش وايكى اولور ديو جواب ويرديلر * جواب نبويده عدد مذكور شمروسنه
متبين ومتعين اولميوب ابهام واجمالدن خالى اولمغله تكرار حضرت ابى هريره اعادۀ سؤال ايله استكشاف
حال ايدوب يارسول الله بش وايكى عدد ايله مرادشريفكز ندر ديدكده اول كاشف اسرار كبريا عليه
افضل التحايا بلم يا ابا هريره ديو تعيين عدد ايتديلر * حديث مذكورك سندنده بشير بن نهيك نام سلك
رواته منسلك اولوب حقنده ابو حاتم حديثى ايله احتجاج اولنمز ديديسه ده امام بخارى ومسلم حضرتلرى
بشيردن حديث تخريج وقوليله احتجاج ايدوب سائر ناس دخى توثيق ايتمكله ابو حاتمك قولنه التفات ايتمديلر
لكن حديث مذكور طريق اسنادنده زمرۀ رواتدن مرجا بن رجاء يشكرى موجود اولوب شاننده
اختلاف اولنمشدر * ابو زرعه مرجانك موثوق اولمسنه ذاهب ويحيى بن معين ضعيفدر ديدى * وابو

داود حدیثی ضعیف قدر دیدکدنصکره بردفعه دخی احتجاجه صالحدر دیدی * وامام بخاری حضرتلری صحیحنده تعلیق طریقیله مرجادن برحدیث تخریج ایلدی * وینه بوبابده ابوبکر بزار مسندنده وامام طبرانی معجم کبیر ومعجم اوسطنده قره بن ایاسدن برحدیث تخریج ایدوب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکه بندنصکره روی ارض ظلمات جور وظلم ایله ممتلی اولور * بچن بوحال واقع اوله الله تعالی بنم اهل بیتمدن بررجل بعث ایدرکه کندی اسمی بنم اسممه وپدری اسمی والدمک اسمنه مطابق اولوب عالم جور وظلم ایله ممتلی اولدیغی کبی اول رجلک حسن تدبیر ونور عدلی ایله منور اولور * وزماننده خصب ورخا برحده بالغ اولور که سما امطارندن ارض نباتندن برشیئی منع ایتمیوب امتک اراسنده یدی یاخود سکز یاطقوز سنه مکث ایدر * بوحدیثک دخی سلک رواتنده داود بن محبر بن قحذم باباسی محبردن روایت ایدوب ایکیسی دخی غایت ضعیف راویلردر * وینه بوبابده امام طبرانی معجم اوسطنده ام حبیبه حضرتلرندن برحدیث تخریج ایدوب ام حبیبه دخی جناب رسالتپناهدن روایت ایدرکه بن سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلرندن ایشتدم بیوردیلرکه جانب شرقدن برقوم خروج ایدوب بیت الحرامده بررجلی طلب ایدرلر سیر وسفرلری بریه وبادیه یه منتهی اولدقده بونلری امر حق ایله ارض خسف ایدوب قوم مزبوردن تخلف ایدن طائفه بونلره ملحق اولدقده عذاب خسف ایله انلردخی منخسف اولورلر * بعده ام حبیبه حضرتلری جبر واکراه ایله اخراج اولنان قومک حالندن سؤال ایتدکده خواجۀ هردوسرا علیه افضل التحایا حضرتلری بیوردیلرکه ناسه اصابت ایدن رنج وعنا انلره دخی اصابت ایدوب بعده یوم میعادده هرکسه قصد ونیتی اوزره معامله ومجازات اولنور * حدیث مذکورک رواتندن سلمه بن ابرش ضعیف اولوب ومحمد بن اسحاق مدلس ومعنعن اولمغله سماعی تصریح ایتمکین قولی مقبول دکلدر * وینه بوبابده امام طبرانی معجم اوسطده طلحه بن عمرودن بوحدیثی تخریج ایدوب طلحه دیدیکه آفتاب مشرق رسالت علیه افضل التحیت حضرتلری مهاجرین وانصاردن برکروه پرشکوه ایله انجمن پیرای صحبت اولوب علی بن ابی طالب جانب یسارلرنده وحضرت عباس جنب یمینلرنده حاضر ایدیلر * ناکاه حضرت عباس ایله انصاردن برکسه برخصوصده منازعه ومباحثه ایدوب رجل انصاری حضرت عباسه عنف وغلظت ایله معامله ایتدکده حضرت نبی شفیق حضرت عباسک وحضرت علینک یدلرینی اخذ ایدوب بیوردیلرکه شونک صلبندن برشخص ظهور ایلیوب صحیفۀ جهانی ظلم وجور ایله مملو ایدر * وبونک نسلندن دخی برشخص خروج ایدوب وجه ارضی انوار عدل ایله منور ایدر * اصحاب وامتمدن اول وقته واصل اولوب اشبو وقعه یی مشاهده ایدن کسه‌لر تمیمی الاصل برشجیع وبهادر شخصک سایۀ لوای ظفر التواسنه جمع اولسونلرکه اول شخص جانب شرقدن خروج ایدوب مهدینک علمداری اولوردیو بیوردیلر * بوحدیثک دخی رواتندن عبدالله بن عمر العمری وعبدالله بن لهیعه ضعیف اولوب نقل وروایتلری درجۀ اعتباردن ساقطدر * وینه امام طبرانی معجم اوسطنده طلحه بن عبداللهدن انلردخی جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن برحدیث روایت ایدوب مشکات صدر نبوتدن شرفریز صدور اولدیکه بندنصکره وجه ارضده برفتنۀ عظیمه حادث اوله که برطرفک محذوری مندفع اولدقده طرف آخردن ینه نائرۀ فساد مشتعل اولوب عاقبت طرف سمادن سزلک امیریکز فلان کسه دردیو برمنادی ندا ایدر * بوحدیثده مثنی بن صباح نام برضعیف راوی اولوب وحدیثده مهدینک ذکری تصریح اولنمیوب بلکه لاجل الاستیناس مهدینک احوالنه دائر ابواب وتراجمده ذکر اولنمشدر * اشبو محله کلنجه ذکر اولنان احادیث وآثار مهدینک حال وشاننه وآخر زمانده خروج وظهورینه متعلق احادیث شریفه‌نک مجموعی اولوب معلوم ومشهود کزا ولدیغی اوزره احادیث مذکوره‌دن طعن وجرحدن سالم اقل قلیل اولدیغی ظاهردر * علمانک بعضیلری دخی مهدینک خروجنی انکار ایدوب انلردخی بعض آثار ایله تمسک ایتدیلر * ازجمله محمد بن خالد الجندی ابان بن صالحدن اولدخی ابی عیاشدن ابی عیاش دخی حسن بصریدن حسن دخی انس بن مالکدن حضرت انس رضی الله عنه دخی پیغمبر علیه السلامدن بوحدیث شریفی روایت ایدوب سلطان ملائک سپاه صلی علیه الاله بیوردیلرکه اخر

زمانده ظهوری موعود ومنتظر اولان مهدی انجق عیسی بن مریم علیهما السلام اولوب حضرت
عیسادن غیری مهدی اولمدیغی بیان بیورلدی * حدیث مذکورك رواتندن محمد بن خالد حقنده یحیی
ابن معین موثوق ومعتمد اولمق اوزره شهادت ایدوب * لکن امام بیهقی حدیث مذکوری نقلده محمد بن
خالد متفرّد دراندن غیری کسه دن مروی دکلدر دیدی * حاکم نیسابوری دیدیکه محمد بن خالد بر مجهول
شخص اولدیغندن ماعدا حدیث مذکورك نقل اولنان اسنادنده اختلاف اولنوب بعض علمای حدیث
حدیث مذکورك سلسلهٔ اسنادینی محمد بن خالددن حضرت انسه منتهی اولنجه طریق مذکور ایله تخریج
ایتدیکه انی محمد بن ادریس شافعی یه عزو ونسبت ایتدیلر * وبعض علما دخی حدیث مذکوری محمد بن
خالددن وجه مسطور اوزره تخریج ایتیوب محمد ابان بن صالحدن اولدخی حسن بصریدن حسن بصری دخی
پیغمبر علیه السلامدن علی وجه الارسال نقل وتحدیث ایلدی * امام بیهقی دیدیکه محمد بن خالد بو حدیثده
منفرد اولمغله روایت انکارا جمع ومنحصر اولوب وانك اباندن روایتی مجهول اولدیغی کبی ابانك ابی عیاشدن
روایتی دخی متروك اولدیغندن ماعدا حسن بصرینك جناب رسالتپناهدن تحدیثی دخی منقطع اولمغله
حدیث مذکور ضعیف ومضطرب اولور * وبعضیلری دخی بو حدیث ایله احتجاجی ردّ یاخود مهدینك
وجودی حقنده نقل اولنان احادیث ایله ماببننی جمع ایچون دیدیلرکه حدیثده وارد اولان لفظ مهدی ایله
مراد کهواره معناسنه اولان مهد اطفاله نسبت اولوب وقت صباده تکلم ایدن طفل صغیر انجق حضرت
عیسادر دیو حدیثی تأویل ایتدیلر * لکن اطفالده نطق وتکلم وقوعی حضرت عیسایه مخصوص
اولمیوب بنی اسرائیلده جریج حکایه سنده ذکر اولنان طفلك وحضرت یوسفك تبریهٔ ساحهٔ ذمتی ایچون
شهادت ایدن صغیرك نطق وتکلمی بعض اقوالده ثابت اولمغله حدیث مذکور ایچون ذکر اولنان تأویل
صحیح اولمز * امّا مهدی خصوصنده طائفهٔ صوفیه نك متقدمینی برشیئه تعرض ایتیوب بلکه انلرك
کلامی تزکیهٔ نفس ومجاهدهٔ اعماله محصور * واندن حاصل اولان وجد وذوقه مقصوردر * وطوایف
شیعه دن امامیه ورافضه نك کلامی طائلری دخی حضرت امام علینك تفضیلنه ومنصب امامته کمال
استحقاقنه دائر اولوب وسلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلرندن امامت علی خصوصنده وصیت
ادّعاسنه وشیخین مکرمین حضراتندن تبریلرینه مقصور اولدیغی فصول سابقه ضمننده ذکر وتمهید
اولنمش ایدی * متقدمین صوفیه وقدمای شیعه دن صکره روافض میاننده امام معصومه قول حادث
اولوب مذاهب باطله وعقاید عاطله لرینی بیان سیاقنده تصانیف عدیده تحریر ایتدیلر * بعده شعب شیعه دن
ملاحدهٔ اسماعیلیه ظهور ایدوب انواع حلولدن بر نوعله حاشا امام معصومك الوهیتنی دخی دعوی ایتدیلر *
غلات باطنیهٔ شیعه نك بعضیلری دخی تناسخ طریقیله یاعود حقیقی ایله ائمه دن وفات ایدنلرك رجعتنی ادّعا
ایتدیلر * بعضیلری دخی قطعا موتی ثابت اولان بعض ائمه نك حیات واحتجابنه ذاهب اولوب ظهورینه
منتظر اولدیلر * بعضیلری ذکر اولنان احادیث مهدی ایله استدلال ایدوب امر خلافتك اهل بیته عود
ورجوعنه ذاهب اولدیلر * بوندن صکره صوفیه نك متأخرینی قتنده ورای حجاب حسده واقع مرتبهٔ کشفه
متعلق کلام حادث اولوب انلردن قوم کثیر حلول ووحدته دائر کلماته اجترا ایتمگله ائمه نك الوهیتنه یا الله
العالمینك انلره حلولنه ذاهب اولان طائفهٔ امامیه وروافضه مشارکت ایتدیلر * وقطب وابدالك وجودینه
وعالمده حکم وتصرفلرینه قائل اولوب اهل رفضك امام ونقبا حقنده سلوك ایتدکاری مسلکه مائل وامر
دیانتده انلرك مذهبلریله عمله متوغل اولدیلر * حتی لباس خرقه خصوصنده استنادلری بو وجهلدرکه
حضرت علی کرم الله وجهه جنابنه حسن بصری دست دادهٔ انابت اولوب التزام طریقت ایله عهد وبیعت
ایتدکده حضرت امام حسن بصری یه الباس خرقه ایدوب وحسن بصریدن وسایط عدیده ایله لبس خرقه
واخذ طریقت خصوصی جنید بغدادی یه واصل واندن شیوخ طریقه متواصل اولدی دیو نقل وادّعا
ایتدیلر * لکن نقل مذکورك حضرت علیدن صحت ورودی وجه صحیح وسند وثیق ایله ثابت اولمدیغندن
ماعدا طریقت علیهٔ صوفیه حضرت امامه مخصوص ومقصور اولمیوب بلکه طریقده دینده عامهٔ اصحاب
متساویة الاقدام اولدیغی ثابت وظاهردر * بو تقدیرجه طائفهٔ صوفیه نك سند طریقتی حضرت علی یه

تخصيص ايدوب سائر هداة دين اولان اصحاب سيد المرسليندن اغماض عين ايتملرنده تشيعدن بر رايحهٔ قويه شم اولنوب بو خصوص ايله سائر مشرب ومذهبلرندن سلك تشيعه دخول وانسلاككلرى فهم اولنور * ومهدى هاشمى خصوصنده غلات روافضدن طائفهٔ اسماعيليه ومتأخرين صوفيه نك كتب وتأليفلرى بعض اقوال ضعيفه ايله مملو اولوب بعضيلرى بعضيلرينه اداو القا وبطون صحايف واوراقه كتب واملا ايتديلر * لكن جمله تقرير وتحريرلرى اصول واهيه اوزرينه مبنى اولوب مسلك ومذهبلرى سندسز ايديكى ثابت دكلدر * ومتأخرينك بعضيلرى دخى مهدى خصوصنده ووقت وزماننى تعيينده منجمينك قرانات نجوم ايچون بسط ايتدكلرى احكام ايله استدلال ايتديلركه كتب ملاحده مسطور اولديغى اوزره فتن وحروبه دائر كلام مقولهسندن اولوب فصل آتيده تفصيل مقال ايله ردّ وابطالى عن قريب ذكر وبيان اولنور * واشبو متصوفهٔ متأخريندن مهدئ فاطمى خصوصنده بسط مقال ايدن رجالك برى محيى الدين بن عربى حاتميدركه عنقاى مغرب نام تأليفنده برى دخى ابن قسى دركه كتاب خلع النعلينده بو خصوصه دائر كلمات كثيره ذكر ايتديلر * وينه بو زمرهدن عبد الحق بن سبعين ايله محيى الدين تلميذلرندن شارح كتاب خلع النعلين ابن ابى واطيل دركه بونلرك شان مهديده اكثر كلماتى رموز الغاز واشارات وامثال مقولهسندن اولوب كاهيجه دخى كنديلرى ياخود كلاملرينك شرح وتأويلنه تصدى ايدن رجال مسلك تصريحه سلوك ايتديلر * وبونلرك شان مهديده ابن واطيل ذكر ايتديكى اوزره خلاصهٔ كلام وحاصل مقاللرى بو دركه ظلمات كفر وضلال ايله ساحهٔ عالم تيره وتار ايكن نور ساطع الظهور محمدى لامع اولوب ساحهٔ ساهرهٔ غبرا تباشير صبح بعثت ايله روشن وتابناك اولدى * وقت دعوت وزمان بعثت اكمال دين حق ايله ختام بولدقده خلفاى راشدين كرسى نشين خلافت اولوب اقامت مراسم دينيهده ظاهرا وباطنا امام انبيا عليه افضل التحايايه اقتدا واقتفا ايتديلر * بعد برهة من الزمان طى طومار خلافت اولنوب مآثر خلافت مراسم ملك ودولته منقلب اولمغين غلبهٔ نفس وهوا ايله جبابرهٔ ملوك كروهٔ جور وجبره سلوك ايدوب وقت بعثتدن مقدم واقع اولان حالت عودت ورجعت ايلدى * وقتا كه دائرهٔ وجودده مشهود ومعهود اولديغى اوزره هر امرك اصله عود ورجوعى مقتضاى سنت الهيه وموافق عادت ربانيه اولوب (كل يوم هو فى شأن) نص مفادى اوزره مظاهر اكوانده تجليات اسمائيه ايله اطوار كونك تجدد وانقلابى مقرر اولديسه ينه منصب نبوت رتبهٔ ولايت ايله احيا اولنوب بعده وضع خلافت ايله مراسم دين وشريعت حفظ وابقا مقتضاى حكمت بالغهٔ صمدانيه اولدى * بعده عالمده جور وفساد غالب اولمغله دجال ظهور ايدوب وقت بعثت وعهد رسالتدن مقدم وقوع بولان حالت اولى عودت وآيين كفر وضلال رجعت ايدردى بو مهدينك ظهورينه بو وجهله استدلال ايتديلر * واشبو صوفيه نك متأخرينى كلام مذكور ايله مرتبهٔ نبوته بعده رتبهٔ خلافته بعده طور ملكه اشارت ايدوب دائرهٔ وجود اوچ مرتبه ايله دورينى تكميل ايتدكدنصكره ينه مبدأدن منتهايه مراتب مذكوره ايله سير وحركت ايدرديديلر * شويله كه ابتدا منصب نبوت مقابلى اهل بيت رسالتدن مهدى ظهور ايدوب انك رتبهٔ ولايتى نبوت مقامنه قائم اولمغله احياى مراسم دين ايله دفع مظالم ايدر * بعده خلفاى مهدى چهاريار كزين رضوان الله عليهم اجمعين مسلككنه سالك اولوب ابقاى مراسم عدل وداد ودفع ظلم وبيداد ايدرلر * وخلفاى مهديدنصكره خروج دجال ايله شر وفساد ظهورندن كنايه ايدوب قبل النبوه جارى اولان آيين كفر وضلال عودت ايدر ديو رتبهٔ نبوتده مرعى اولان اوچ مرتبهيى ولايت مهديده دخى على الترتيب اعتبار ايتديلر * بوندنصكره ينه متأخرين صوفيه ديديلركه امر خلافت اجماع قطعى ايله قريشك حق شرعيلرى اولوب وحكم مذكورك اصل واساسى بر كونه متين ومحكمدركه علم دينده راجل اولان رجالك ردّ وانكارى ايله وهن وزوالدن مصون اولمغله واجبدركه خلافت نبويه قبيلهٔ قريشدن پيغمبر عليه الصلاة والسلامه قرب نسب ايله اخص واقرب اولان رجاله مخصوص اولوب يا عدّهٔ طاهرهٔ ظاهرهدن بنى عبد المطلبه ياخود ورثهٔ حقيقت محمديهدن برذاته تخصيص اولنه كه فضل وحسب قرب نسب مقامنه قائم اولمغله فى الحقيقه كسينك حضور وغيابنده رضاسى اوزره حركت وعتبهٔ عز واجلالنه ملازمت ايدن كسه زمرهٔ آلدن معدوددر *

ودخى

ودخی محیی الدین بن عربی عنقای مغرب نام کتابنده مهدی یه خاتم الاولیا تسمیه ایدوب لبنهٔ فضه یعنی سیم
کربچ لقبیله تلقیب ایلدی * ولقب مذکور ایله امام بخاری حضرتلرینک باب خاتم الانبیاده تخریج ایتدیکی
حدیث شریفک مضمونته اشارت ایدوب تلقیب مهدی یه حدیث مذکور ایله توسل ایلدی * حدیث
شریفک الله اعلم مضمون شریفی بویله درکه سلطان سریر اصطفا علیه افضل التحایا بیوردیلرکه بندن اقدم
تاج وهاج رسالت ایله سر سعادت تمندلری آراسته اولان انبیای عظام علیهم الصلاة والسلامه نسبت ایله بنم حال
وشانم اول شخصک صفت وحالنه مشابهدرکه بر بیت بناسنه شروع ایدوب درود یوار وسقف وجدار وسائر
ارکانی تکمیلده بر حدده بالغ اولورکه فقط بنای مذکورده بر لبنه وضع ایده جک موضع باقی قالورکه اول
کربچ وضع اولندقده بنانک تکمیلی حاصل اولور * اشته بنم ذات قدسی سماتم اول لبنه مقامنه قائمدر
بیوردیلر * بناء علیه صوفیه دخی خاتم الانبیا علیه افضل التحایا حضرتلرینی اکمال بناده جزء اخیر اولان
لبنه ایله تفسیر ایدوب بنای بیت اول لبنه ایله تکمیل اولندیغی کبی بنیان رفیع الشان نبوت دخی جوهر
ذات محمدی ایله تمام وقصر منیع رسالت اول رکن رکین ایله شرفپذیر ختام اولمسنه وذات عالیلری نبوت
کامله صاحبی اولدیغنه اشارت ایتدیلر * ودخی مراتب ولایت متفاوت اولمغله مطلق رتبهٔ ولایتی مرتبهٔ
نبوته تشبیه ایدوب درجهٔ ولایتده حدّ کماله بالغ اولان ولی کاملی خاتم الاولیا اسمیله موسوم ایتدیلر *
یعنی رتبهٔ والاترین خاتمهٔ نبوتی احرازایدن پیغمبر آخر زمان علیه صلوات الله الملک المنان خاتم الانبیا اولدیغی
کبی درجهٔ رفیعهٔ خاتمهٔ ولایتی حایز اولان ولی کامله دخی خاتم الاولیا اطلاق ایتدیلر * وذکر اولنان
حدیث شریفده خاتمهٔ نبوت رتبه سندن زاویهٔ بیته وضع اولنان لبنه ایله تعبیر وکنایه اولندیغی کبی رتبهٔ
ولایتده حدّ کمال وخاتمهٔ ولایت دخی خاتمهٔ نبوت مقامنه اقامت اولنوب تمثیل وتشبیهده لبنه اطلاقی نسبت
واحده اوزره ملحوظ ومرعی اولدی * لکن مرتبهٔ ختم نبوت ایله مرتبهٔ خاتمهٔ ولایت میاننده تفاوت
عظیم موجود اولمغله خاتم الانبیایه لبنهٔ ذهب وخاتم اولیایه لبنهٔ فضه اطلاقی اوزره اصطلاح اولنوب ذهب
ایله فضه بیننده واقع تفاوت نسبت ایله درجهٔ نبوت ایله مرتبهٔ ولایتک فرق وتفاوتلرینه اشارت اولندی *
شویله که لبنهٔ ذهب ایله خاتم سلسلهٔ نبوت علیه افضل التحیت حضرتلرندن ولبنهٔ فضه ایله اهل بیت نبوتدن
ظهور وخروجی منتظر اولان محمد مهدیدن کنایه اولنوب حضرت رسول الله خاتم الانبیا ومهدی خاتم الاولیا
اولدی * وشیخ محیی الدین بن عربیدن ابن ابی واطیل نقل ایتدیکی اوزره امام مهدی اهل بیت نبوتدن
اولوب حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالی عنها اولادندن اولمق اوزره نقل اولندی * ووقت ظهورینه
ابجد حسابی اوزره خ ف ج حرفلرینه اشارت اولنوب تاریخ هجرت نبویه دن التیوز سکسان
اوچ سنه مرورنده خروج ایتمک اوزره اشارت اولندیکه قرون ماضیه دن قرن سابقک آخریدر * وقتاکه
التیوز سکسان اوچ سنه سی مرور ایدوب مهدینک نام ونشانی ظهور ایتدیسه طور ومذاقده ابن قسی وابن
عربی یه تقلید واقتدا ایدن رجالک بعضیلری شیخین مذکورینک کلماتی تأویله تصدی ایدوب مدت مزبوره
مهدینک وقت ولادتنه حمل کلامی ظاهرندن صرف وتغییر ومولدندن ظهور ایله تعبیر اولنه دی دیدیلر *
ومیلادندن یکرمی یدی سنه مرورندنصکره یدی یوز اون تاریخنده ناحیهٔ غربدن خروج ایدوب حساب
مذکور اوزره مبلغ سن سالی یکرمی یدی یه بالغ اولدقده کرسی نشین خلافت اولور دیدیلر * بعده ینه ابن
ابی واطیلدن منقول اولدیغی اوزره شیخ محیی الدین بن عربی وابن قسی دیدیلرکه ابتدای یوم محمدیدن یدی
یوز قرق اوچ سنه سنده دجال خروج ایدوب بعده اشراط ساعت بیدر بی تعاقب ایدر دیو ثبت وتحریر ایتدیلر
وصوفیه قتنده یوم محمدینک ابتداسی وقت هجرتدن اعتبار اولنوب روز دلسوز وفاتدن بیک سنه
تمامنه دک اعتبار اولنمغله تاریخ هجریدن اون سنه ناقص اولور * وینه ابن ابی واطیل کتاب خلع النعلین
شرحنده دیدیکه اول ولی آگاه وعارف بالله که آخر زمانده ظهوری تبشیر اولنوب احیای مراسم دین ایله
موصوف ومحمد مهدی وخاتم الاولیا عنوانیله مشهور ومعروفدر * نبی اولیوب بلکه تجدید مبانی دین
وملت ایچون روح پرفتوح محمدی طرفندن مبعوث بر ولی ربانیدرکه * (العالم فی قومه کالنبی فی امته) *
حدیثی مصداق (وعلماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل) * مفحوای شریفی اوزره وارث خلافت محمدیه اولوب

قومی بیننده نشر حکم و تبلیغ احکام شرعیه ایتمکله نبی مقامنه قائم اولمشدر * وابتدای وقت وفاتدن
بیك سنه فرض اولنان مدتکه لسان صوفیه اوزره یوم محمدی عنوانیله مذکور ومعروفدر * ابتدای
بعثتدن نصف یوم محمدی اولان بشیوز تاریخی قبیلنده دخی مشایخ صوفیه امام محمد مهدینك خروج
وظهورینی تبشیردن خالی اولیوب تعیین اولنان اوقات حلول ومنقضی اولدقده وقت آخره تعلیق ایتدیلر *
امام کندیدن منقولدرکه محمد مهدی اول ولی هاشمیدرکه ناس ایله صلوة ظهری ادا وخلق اکا اقتدا ایدوب
تجدید قواعد اسلام واظهار عدل وداد واقامت مراسم جهاد ایدر * وجزیرهٔ اندلسی فتح وتسخیر
ایتدکدنصکره دار الملك افرنج اولان مدینهٔ رومه یه رفع لوای غزا ایدوب انی دخی ضمیمهٔ ممالك اسلامیه
ایتدکدنصکره شرق جانبنه تحریك رکاب عزیمت وفتح ونصرت ایله عود ورجعت ایدر * بعده دار الملك
قیاصرهٔ روم اولان حصن حصین منیع قسطنطنیه فتحیله دخی مؤید اولدقده غرهٔ شرقدن طرهٔ غربیه وارنجه
جمله ممالکه مالك اولوب اعلای کلمهٔ علیا واعزاز دین اسلام ایله عامهٔ مسلمین شاد وخندان اولورلر * زیرا
حدیثده وارد اولدیغی اوزره صلوة ظهر ایله صلوة عصر ما بیننده بر وقت موجود اولوب امام مهدی اول
وقتده مسلمینه مقتدا اولمغله ادای صلوة ظهر ایدرلر * وینه کندیدن منقولدرکه بعض سور قرآنیه نك
اوائلی حروف مقطعه اولوب بعضیسی سورهٔ ص کبی حرف غیر منقوط وبعضیسی دخی یس ون وق
کبی حرف منقوط ایله ابتدا اولنمشدر حروف غیر منقوطه نك مجموعنك عددی ابجد حسابی اوزره یدی
یوز قرق اوچه بالغ اولوب دجالك خروجی وقتنه اشارتدر دیدی * بعده وقت صلوة عصرده حضرت
عیسی سمادن زمینه نزول ایدوب احیای مراسم عدل وداد ایله عالمی اصلاح ایتمکین دورنده ذئب وغنم
بر بریله مونس وهمدم اولورلر * وینه شیخ کندی طریقی اوزره اوائل سور قرآنیه ده واقع حروف
منقوطه که ق ی ن حرفلریدر عدا اولندقده یوز التمش عدده بالغ اولوب عدد مذکور حضرت عیسی
علیه السلام یدنده شرف اسلام ایله مشرف اولان طائفهٔ اعجامك ملك ودولتلری مدتنه اشارتدر دیدی *
لکن مدت مزبوره ده الیجی قرق سنه سلاطین عجم عدل وداد ایدوب بعدهٔ بقیهٔ سنینده جور وظلم غالب
اولوردیدی * وینه ابن ابی واطیل دیدیکه مشکات صدر نبوتدن شرف برصدور اولان احادیثدن
(لا مهدی الا عیسی) حدیث شریفی بحسب الظاهر حضرت عیسی دن غیری مهدی اولدیغنی ناطق اولمغله
ظاهرندن صرف اولنوب ایکی وجه ایله تأویل اولندی وجه اول حضرت مسیح علیه السلام صاحب
انجیل نبی جلیل اولوب رتبهٔ ولایت درجهٔ نبوتدن قاصر اولمغله انلرك فیض نفس مقدسلریله حاصل اولان
ارشاد وهدایته مساوی بر دولتده قدرت ارشادی قدردیمکله تأویل اولندی * یاخود حدیث مذکورك
معناسی حضرت مسیح علیه السلامدن غیری بر طفل شیرخواره مهدده تکلم ایتمدی دیو تأویل ایله
ظاهرندن صرف اولندی * توجیه ثانی وقت بنی اسرائیلده جریج حکایه سنده مذکور طفل صغیرك
تکلمی ایله منتقض اولوب تأویل مذکور رد اولندی وینه حدیث صحیحده وارد اولدیکه بو امر دین
قیام ساعته دك قائم وملت اسلام دائم اولوب قریشی النسب اون ایکی خلیفه کرسی نشین خلافت اولور *
وذکر اولنان خلفای قریشیه دن اوائل اسلامده برقاچی اورنك نشین خلافت اولوب بقیه سی دخی اواخر
اسلامده فرمانروای ملك وملت اولمق مقرردر * زیرا حدیث شریفده وارد اولدیکه بندنصکره خلافت
اوتوز سنه یا اوتوز بر سنه یا اوتوز التی سنه اولوب بعده ملك ودولته منقلب اولور * بو حدیثك مقتضاسی
اوزره خلفای راشدیندنصکره حضرت امام حسن خلیفه اولوب بعده تاج خلافتی معاویه یه قصر ید
ایتدکده اوتوز التی سنه یه منتهی واول خلافت معاویه ده منقضی اولمغله معاویه خلفانك التنجیسی
اولور * ویدنجیسی ملوك امویه نك افضل واعدلی اولان عمر بن عبد العزیز اولوب باقی بش نفر خلیفه
دخی اهل بیت نبوتدن وسلالهٔ علیهٔ علیدن بیرایه مهد وجود اولور * تتکیم اثرده وارد اولدیغی اوزره
حضرت خواجهٔ هر دوسرا علیه افضل التحایا حضرت علی حقنده بیوردیلرکه یا علی سن بو امت
مرحومه نك قرن اولده خلیفه سی اولوب آخرنده ذریت طیبه وسلالهٔ زکیه که انتقال ایدر * حتی امر
خلافتك اولادینه عود ورجعتنی ادعا ایدنلر بو حدیث ایله تمسك ایدوب شمسك مغربدن طلوعی اولاد

علمدن اشد اظهور ایدن خلیفه یه اشارتدر دیدیلر * و بنه مشکات صدر نبوتدن شرف بروز صدور اولمشدر که کسرای مجوس هلاک اولدقده سلسله سی منقرض اولوب تخت منحوس مجوس فرسی بر کسرای آخردخی تلویث ایتمز * کذلک قیصر روم دخی افتادهٔ خالهٔ هلاک اولدقده یرینه بر قیصر دخی قائم اولمزدیو خبر ویردکدنصکره اول افضل افراد بشر بو خبر بشارت اثر ایله تبشیر آل واصحاب ایتدیلرکه نفس نفیسم مسلم قبضهٔ قدرتی اولان صمدبی زوال وقیوم لایزال حقیچون اصحابم سز کنوز قیصر وکسرایه دسترس ظفر اولوب انلرک غنایم موفوره لرینی سبیل مرضات خدایه صرف وانفاق ایدرسزدیو بو مبشرات غیبیه ایله تبشیر بیورلدی * بعده بو معجزهٔ جلیله عهد خلافت فاروقده ظاهر اولوب حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه کنوز کسرایه مالک ومصداق حدیث اوزره فی سبیل الله بذل وانفاق ایله طریقهٔ مرضیهٔ نبویه یه سالک اولدیلر * بوندنصکره قیصر رومی اهلاک ایدوب خزاین وکنوزینی فی سبیل الله بذل وانفاق ایده جک خلیفه دخی احادیث سابقه ایله قدومی مبشر اولان امام مهدیدرکه تختگاه قیاصرهٔ روم اولان مدینهٔ قسطنطینیه یی فتح وتسخیر ایدوب * فنعم الامیر امیرها ونعم الجیش ذلک الجیش * مدیحه سنه مظهر اولدقده اولدخی کنوز قیصری فی سبیل الله بذل وانفاق ایدر * ومهدینک مدت خلافتنده اختلاف اولنوب بعضیلری بضع ایله تعبیر وبضعی اوچدن طقوز سنه یاخود اون سنه ایله تقدیر ایتدیلر * وبر روایتده قرق سنه وروایت اخراده یتمش سنه دخی وارد اولدی * شویله که یتمش سنه نک قرقی مهدینک مدت خلافتی اولوب باقیسی اندنصکره مسند نشین امامت اولان خلفای اربعهٔ باقیه نک وقت حکومتلری اوله رضوان الله تعالی علیهم اجمعین * وبنه ابن ابی واطیل اصحاب نجوم وقراناتدن نقل ایتدیکی مهدینک واندنصکره اهل بیتنک مدت خلافتلری یوزالی طقوز سنه اولوب قرق یاخود یتمش سنه حکومتلری حسن سیرت وطریق عدالت اوزره جاری بعده بقیهٔ مدتلری جور وظلم اوزره منقضی اولور * وبنه ابن ابی واطیل موضع آخرده دیدیکه یوم محمدیکه وفات نبی علیه السلامدن بیک سنه تمامنه دک مفروض بر یوم طوبلدر * یوم مزبورک وقت صلاة عصرنده یعنی ثلاثهٔ ارباعی منقضی اولوب ربع رابعی باقی قالدقده حضرت مسیح علیه السلام طرف سمادن ارضه نزول ایدر * بو تقدیرجه وقت هبوط عیسی علیه السلام سنین وفاتدن یدی یوز اللی سنه مرورنده واقع اولمق اقتضا ایدر * وبنه فلاسفهٔ اسلامیه دن یعقوب بن اسحاق کندی دخی کتاب جفردن قرانات نجوم ذکر ایتدیکی محلده دیدیکه التیوز طقسان سکز سنه سنده قران علوبین برج ثوره واصل اولدقده عیسی علیه السلام آسماندن زمینه نازل اولوب روی ارضده مشیت علیهٔ الهیه تعلق ایتدیکی وجه اوزره حکومت عادله ایدر * ودخی حدیثده وارد اولدیکه حضرت عیسی علیه السلام دمشق الشامک طرف شرقیسنده واقع منارهٔ بیضا قتنده بر محله نازل اولوب اوزرلرینه حالی جنساندن زعفران ایله مصبوغ ایکی حلهٔ زرد فام مطبوع وکفلری ایکی ملک مکرملرک جناحلری اوزره موضوع اوله وجه تابناکارنده خاللری کثیر اولوب وکیسوی عنبرین مویلری کوشلرینی تجاوز ایتمشدر * وحمامدن چقمش آدم کبی عرق ریز اولمغله مبارک رأس شریفلرین جانب زمینه اماله ایتدکده کیسولرندن عرق تقاطر ایدوب سر سعادتمندلرین رفع ایتدکده لؤلؤ کبیر کبی خوی دانه لری ریزان اوله * وبنه حدیث آخرده وارد اولدیغی اوزره اندام دلکش خراملری طویل وقصیر میاننده معتدل ومتوسط اولوب سیمای لطافت پیرالری حمرت وبیاضه مائلدر * وبنه حدیث آخرده وارد اولمشدرکه حضرت مسیح علیه السلام نزول ایتدکده غربده تزوج ایدوب وغرب لفظی لسان عربده بریه وبادیه دیمکدر بودیارلک استعمال ایتدیکی دلوبتردن عبارت اولمغله اهل بادیه دن برینک دخترینی تزوج ایتملرینه اشارت ایتدیلر * وبعد التزوج اولادلری اولوب قرق سنه ارضده تعیشدنصکره وفات ایتمکله واصل حیات ابدیه اولور * دیو ذکر ایتدیلر * وبنه خبرده وارد اولدیکه حضرت مسیح علیه السلام مدینهٔ منورهده جسم سرای لاهوتی تشریف ایدوب روضهٔ مطهرهده عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه حضرتلرینک مقبره لری جانبینه دفن اولنور * حتی حضرت ابی بکر وعمر رضی الله تعالی عنهما حضرت رسول علیه السلام ایله حضرت مسیح میاننه دفن اولنمغله ایکی نبی مکرمک میاننده حشر اولنورلر دیو خبرده وارد اولدی * وبنه ابن ابی واطیل

دیدیکه طائفهٔ شیعه زعمی اوزره احادیثده مذکور مسیح ایله مراد مهدی اولوب آل محمد واهل بیت نبوتدن ظهور ایدن مشایخ زکیه نك مسیحیدر دیو زعم ایتدیلر * حتی شرذمهٔ شیعه دن بعضیلری (لامهدی الاعیسی) حدیثنی بو وجهله تأویل ایدوب دیدیلرکه مهدی دکلدر * الاعیسی علیه السلام مقامنده اولان مهدیدر * شویله که حضرت مسیح علیه السلام اکثر احکامده شریعت موسایه تابع اولوب تکمیل دین موسی ایچون مبعوث اولدیغی کبی حضرت مهدی دخی آخر زمانده تکمیل دین اسلام ایچون ظهور ایدوب علی ماینبغی اجرای احکام شریعت ایله حکم وحکومت ایدر * معلوم اوله که قوم ملك خروج مهدیده اشبو ذکر اولنان کلمات امثالی کلاملری کثیر اولوب مهدینك وقت وزمان ومحل ومکانی وذات وشخصنی تعیین ایچون بعض آیات واحادیث ذکر ایدوب مشربلرینه ملایم وجوه بعیده ایله تأویل ایدرلر * لکن تعیین ایتدکاری زمان کلوب دعوالرندن برشیء ظهور ایتمکله رأی آخره رجوع ایدوب مفهومات لغویه وامور تخییلیه واحکام نجومیه ایله زعملرینی تأیید ایدر وسلف وخلفلرینك عمرلری بو مقوله ترهات ایله کذران ایدوب زعملری بی طائل وسعیلری باطل اولدی * امّا الآن عصرمزده موجود اولان متصوفه نك اکثرینك رأیی بونك اوزرینه درکه مراسم دین وملتی مجدد برمرد کاملك ظهورینه اشارت ایدوب وقت وزمانی دخی تقریب ایدرلر * ونسل ونسبی تعیننده اختلاف ایدوب بعضیلری اولاد فاطمة الزهرادن اولمق اوزره ادّعا وبعضیلری دخی علی الاطلاق ظهورینی دعوا ایدرلر * خبر مذکور سادات متصوفه دن برقومدن سمعمزه بالغ اولدیکه انلرك اکبر واشرفی اشبو مائهٔ ثامنه نك اواتلنده دیار مغربده قطب اولیا اولان ابو یعقوب بادی نام عارف بالله برمرد آکاه ایدی * وابو یعقوبك ابوزکریا یحیی نام برحفیدی اولوب بیتزده علاقهٔ الفت اولمغله خبر مذکوری وجه مسطور اوزره والدی ابو محمد عبد اللهدن اولدخی والدی شیخ مشار الیه ابو یعقوبدن نقل وروایت ایلادی * بو کلام مهدی حقنده طائفهٔ صوفیه دن واهل حدیثدن سمعمزه بالغ وواقف ومطلع اولدیغمز آثار واقوالك آخری اولوب مبلغ علم واحاطه مزمرتبه جملهسنی تفصیل واستیفا ایلدك * لکن بوبابده صحیفهٔ ضمیرکده ثبت وارتسامی لایق اولان کلام حق بودرکه اقامت دین وملت یادعوای ملك وسلطنت ایله ظهور ایدن انبیا ومرسلین وملوك وسلاطینك دعوتلرینك تمشیت ونظامی حسب العاده شوکت وعصبیتك وجودینه موقوف وبالجمله امر دین ودنیاده دعوت عامّه نك قیامی برقبیلهٔ شدید الشکیمه نك تعاون وتناصرینه منوطدر * تاکه قبیلهٔ مذکوره نك حمات وشجعانی اجتماع آرا واتحاد کلمه ایله اول صاحب ظهوری تأیید وحکمنی تنفیذده اهتمام واعدالرینی قمع ودفعه قیام ایدوب ارادهٔ علیهٔ سبحانیه اوزره اول امرك نظامی نصاب کماله بالغ اولنجه اعوان وانصارك تجمع وتحزبی مقتضای حال اولدیغی بوندن اقدم براهین قطعیه ودلائل طبیعیه ایله تقریر وتحقیق اولنمش ایدی * فعلی هذا مهدی اولاد فاطمه دن زمرهٔ سادات علویه دن اولدیغی صورتده انك ظهور وقیامنه کافی وداعی اولان قبیلهٔ بنی هاشم بلکه عامّهٔ قبائل قریش آفاق واطرافه منتشر اولمغله انجمن جمعیتلری امد مدید وعهد بعید دنبرو پریشان اولوب اوزرلرینه امم اترالك واعجام استیلا وعصایب هاشمیه یی بالکلیه محو وافنا رتبه سنه کتوردیلر * انجق قطر حجازده حرمین محترمین وینبع نام محلده سادات بنی حسن وبنی حسین وبنی جعفر متوطن واول اماکن طیبه ده متمکن اولوب اکثری بریه وبادیه ده مواضع بعیده یه متفرق ومنتشر اولدی * شویله که اجزای کثرتلری مراتب الوفی متجاوز ایسه ده لکن اوراق عصبیتلری شیرازهٔ اتحاد ایله مضبوط اولمیوب تعاون وتحامیده همتلری فاتر وعزملری قاصردر * اکر مهدینك سلسلهٔ نسبی سلالهٔ زکیهٔ فاطمیه دن منشعب ایسه انك ظهور وخروجی سادات علویه دن انجق قطر حجازده متمکن اولان بنی حسن وحسیندن اولمق موجهدرکه جناب حق انی تأیید ودعوتنی اظهار وتسدید ایچون اطراف حجازده متفرق اولان عصایب وقبائلك قلوبنی جمع وتألیف ایدوب انلر اتباعنه عقد عزیمت وناسی اطاعت وانابتنه حمل وهمت ایدرلر * امّا شرفا وساداتدن برسید بن مهدی فاطمی ومحمد هاشمییم دیو آفاق ارضدن برافقده ظهور ایدوب شوکت وعصبیتدن خالی ومجرد سیادت وشرافتنه بناء خلق اطاعتنه داعی اواسه انك ظهوری تمام اولمق وتیرهٔ عادتدن خارج اولدیغی سبق ایدن ادلهٔ قطعیه

ایله ثابتدر ۞ ودخی معلوم اوله که جهال عوامدن بعضیلری مهدی خصوصنده اوهام وخیالاته تابع اولوب طینت وجبلتلرنده حمق وبلادت مرکوز وجوهر فطرتلرندن رشد وبصیرت وعقل وفراست مسلوب اولمغله مهدینك زمان ومکانني تعیینده قانون عقله رجوع ایتمیوب بعض اماکنده خروج وظهورینه مترقب اولورلر * شویله که آخر زمانده اهل بیت نبوتدن برشخصك ظهوری صحایف کتبده مسطور والسنهٔ انامده مشهور اولمغله انکله تمسك ایدوب خاندان نبوته منسوب سادات وشرفادن هر شخصك قنغی مکانده اولورسه خروج وظهورینی تجویز ایدرلر * بیلمزلر که بعثت انبیا ودعوت اولیاده سبق ایدن تحقیق اینق اوزره مهدینك خروج وظهوری دخی شوکت وعصبیته موقوف اولمغله امر خلافتده مجرد نسل ونسب کافی اولمیوب وسادات حسنیه وحسینیه نك قوة الظهری اولان قبائل قریش دخی الیوم متفرق اولمغله خروج وظهورلری حسب العاده داخل حیز استحاله در * لکن جهال عوام بوسرخفیدن غافل اولمغله بلاد معموره دن ابعد اطراف واقطار بعیده ده واقع اولوب افریقیه ده زاب ومغربده سوس کبی بعض محلرده مهدینك خروج وظهورینه مترقب اولورلر * وارض سوسده ماسه نام محلده واقع بر رباط معروف اولوب مهدینك انده ظهوری وخلقك اکا بیعت واطاعتلری بین العوام مشهور اولمغله عقول ضعیفه اصحابندن چوق کمسنه لر اول رباطه واروب مهدینك ظهور وخروجنه مترقب اولورلر * وذکر اولنان رباطه قریب طوایف بربریه دن کداله قبیله سندن منشعب ملثمین نام برطائفه اولوب مهدینك انلرك سلسله سندن ظهوری یاخود دعوتنی اقامت واعانت ایتمك ایله اعوان وانصارندن اولمق اوزره اعتقاد ایدرلر * مع هذا زعملری سند عقلی ونقلی یه مستند اولمیوب ذاتلری عقل وبصیرتدن عاطل وبالجمله مهدینك اجمال احوالنه علم ومعرفتدن غافل اولدقلرندن ماعدا اولندقلری محل دائرهٔ دولتدن بعید بریه وبادیه اولوب حکامك سرپنجهٔ قهر وجورلری قاصر اولمغله رباط مذکورك مهدینك خروج وظهورینه مناسب محل اولمسنی توهم وتخییل ایدرلر * ودخی ضعفای عقولدن چوق کمسه دخی محل مزبوره واروب هواجس نفسانیه ووساوس شیطانیه یه اتباع ایله مهدی اولمق اوزره دعوی ایتمکله کرفتار شکنجهٔ قتل وهلاك اولدیلر * حتی بوبابده مشایخمزدن محمد بن ابراهیم ابلیدن استماع ایتدیکم اخبار غریبه دندر که مائهٔ ثامنه اوائلنده سلطان یوسف بن یعقوب عصرنده ذکر اولنان رباط مشهورده صوفی زینده توبزری نام برمرد بر تزویر ظهور ایدوب قدومی منتظر اولان مهدی فاطمی اولمق اوزره دعوی وبو امر باطلی ادعا ایتدکده اهل سوسدن صناکه وکدوله طائفه سندن چوق کمسنه اتباع ایلدی * وقدر وشانی بین الناس عظیم اولوب هولای مرامی صورت تپذیر انتظام اوله جق مرتبه یه واصل اولدقده جوار رباطده واقع رؤسای قبیلهٔ مصامده مدعئ مکارك مکاید وحیلندن وتغلب وتسلطندن خوف ایتمکله امرای مصامده دن سکسیوی نام برامیر دلیر اول باغئ مکاری شبخون ایدوب اثنای نومده قتل واعدام ایتمکله اتباعی پراکنده وپریشان اولدی * وینه کذلك الیوز طقسان تاریخنده طائفهٔ غماره دن عباس نام برکمسنه ظهور ایدوب مهدی یم دیو ادعا ایتدکده قبیلهٔ غماره دن جمع کثیر اتباع ایدوب علی الغفله مدینهٔ بارسه دخول واسواقنی احراق ایلدی بعده بلدهٔ مزمه یه دخول ایدوب انده مکث واقامتی اثناسنده مکر وحیله ایله قتل واعدام اولنوب خولیای امانیسی تمام اولدی * ودخی وجه مذکور ونمط مسطور اوزره نیجه وقایع کثیره ظهور ایدوب نیجه کمسه لر بوخولیای بی مآل ایله هلاك اولدیلر * وینه شیخ مومی الیه محمد بن ابراهیم ابلی بوبابده بکا بر حکایهٔ غریبه نقل ایدوب دیدیکه آرزوی حج شریف ایله صوب بیت الحرامه شد حزام عزیمت ایدوب مدینهٔ تلمسان اوزرینه ناظر ومشرف جبل شامخده واقع شیخ ابی مدینك مدفن مقدسلری اولان رباط عباد نام محله واصل اولدیغمده سکان کربلا وشرفادن برکمسه ایله مرافقت مقدر اولدیکه تلمیذ وخادمی کثیر برذات مکرم اولوب اثنای راهده مرور وعبور ایتدیکمز بلاد کثیره نك اهالیسی شریف مذکوری استقبال وزاد وزواده ایله تلقی واجلال ایدرلرایدی * مرافقت عین توفیق ایله مبالغه ده رابطهٔ الفت وعلاقهٔ محبت مزداد ومتأکد اولمغله بونلرك اسراری بکا منکشف اولوب ابتدا وطن اصلیلرندن رحلت ودیار غربیه عزیمتدن قصد وغرضلری اهل بیت نبوته موعود اولان دعوای خلافته مبادرت وخلق

اطاعتلرینه دعوت اولوب دیارغربده بو امر عظیمه صورت ویرمك خیالیله كلدكلرینه واقف اولدم * لكن بلاد غربه بونلرك وصوللری وقتنده بنی مرین دولتینك آفتاب اقبالی غایت ارتفاعه واصل اولوب آل بنی مریندن تلمسان ملكی سلطان یوسف بن یعقوبك شوكت وسطوتنی شریف مذكور معاینه ایتدكده دعواسندن فراغت ایدوب ووقت وزمان تمشیت مرامه مساعد اولمغله وهم وغلطه تابع اولمشز دیو فسخ عزیمت ووطن اصلیلرینه عود ورجعت ایله اصحابنه امر ایلدی * شریف مذكورك بو بابده رأی وتدبیری رشد وبصیرتنه دلیل اولوب دعوای ملك وخلافت مدافعهٔ خصومه كافی ومقابلهٔ اعدایه وافی عصبیت وشوكت اصحابی رجاله مخصوص ایدوكی محاط علم وشعوری اولدیغنه دلالت ایدر * زیرا شریف مشار الیه دیار غربده غریب وشوكت وعصبیتدن بی نصیب اولوب وعهد مذكورده ملوك بنی مرینك شوكت وقوتده عامهٔ اهل غربه غلبه وتقدملری معلومی اولدقده تواضع ومسكنت ایله حقه رجوع ایدوب خولیای خیال وطمع بی ما آلدن فراغت ایلدی * لكن شریف مزبور ابتدای امرده بنی هاشمك اعوان وانصاری اولان قبیلهٔ قریشك عصبیتیله ضعف وفتورلرینه خصوصا دیار غربده انلردن كیمسه موجود اولمدیغنه تیقن ایدوب وطن اصلیسندن نقل ورحلت ایتمش اولسه كمال حزم وبصیرت وعقل وكیاست ایله عمل ایتمش اولور ایدی * لكن شان خلافته شدت رغبت وكمال تعصبی پردهٔ چشم بصیرت اولوب (حبك الشیء یعمی ویصم) فحواسی اوزره غفلت وذهولنه بادی وتحمل متاعب غربته مؤدی اولدی (والله یعلم وانتم لا تعلمون) ﴿﴾ ودخی معلوم اوله كه زمان قریبده دیار غربده ساكن طائفهٔ عربدن بعضیلری امر بالمعروف ونهی عن المنكر ادعاسیله قیام ایدوب احیای حق وسنت ایتمك اوزره همدست وفاق اولدیلر * لكن بو طائفه دعوت مهدی یا آخر داعی ایله ملك وسلطنت دعواسنه قیام ایتمیوب بلكه قتالك قبائل عربك قطع طریق یا آخر طریق ایله ظلم وجورده حدی تجاوزلری ظهور ایتدكده ایچلرندن بعضیلری وقتا فوقتا تغییر منكر واقامت سنت ایتمك داعیه سیله قیام ایدوب طوایف عربدن جمع كثیر اكا متابعت وامرینه اطاعت ایدرلر * واكثر عنایتلری تأمین طریق واصلاح سبیله مصروفدركه فصول سابقه ضمننده درج وتقریر اولندیغی اوزره طائفهٔ عرب بریه وبادیه ده ساكن بر وحشی طائفه اولمغله معاشلری ضیق اولوب اكثر قوت وغذالرینی تحت ظلال رماحده تداركه مألوف اولمریله قطع طریق ایله جلب مال ایدوب مرور وعبور ایدن ابنای سبیل ومسافرینی ازعاج ایدرلر * بناء علیه بونلرك بو وجهله ظلم وطغیان وفساد وعصیانلری غالب وكثیر اولدقده ایچلرندن بعض منصف اولان كیمسنه لر قدرتلری مرتبه قتالك واشقیالری گوشمال ایدوب قطع طریق ایله اخذ اموال مسلمیندن منع وزجر ایدرلر * لكن تغییر منكره قیام ایدن شیوخ عرب دخی هر خصوصده كتاب وسنته تمسك ایدوب سائر عدول حكام اهل اسلام كبی حكم شرع مبینی نصب عین اعتبار ایتمزلر * زیرا عربك توبه وصلاح وحقه رجوعلرینك غایتی نهب وغارتدن كف ید واجتنابه مقصور اولوب توبه ورجوعلرنده احكام دینیه دن بوندن غیری نسنه تعقل ایتمزلر * زیرا طائفهٔ عربك یانلرنده جرم ومعصیت انجق نهب وغارت اولمغله بعد التوبه صلاح وتقوالری دخی غصب وسرقه دن فراغته منحصر اولوب غارتدن وخسارتدن فارغ اولدقده سائر احكام شرعیه ایله عمل ایتمزلر ایسه دخی زعملرنده صلاح وتقوایه خلل ویرمز * بنابرین شیوخ عرب قبیله سی اشقیالرینی قطع طریق ونهب وغارتدن منع وزجره قیام واحیای حقه اهتمام ایتدكده همتلری انجق اصلاح سابله یه مصروف اولوب سائر منكرات ومحرماتی ارتكابدن اعراض واجتناب ایتمزلر * بو تقدیرجه احیای حق واصلاح خلق داعیه سیله خروج ایدن شیوخ عرب من كل الوجوه عروهٔ وثقای شرع مبینه اعتصام ایتمیوب دائرهٔ شر وفساددن بالكلیه خروج ایتمزلر * ایچلرندن بری مسلك انصافه سلوك ایدوب هر خصوصده حكم شرع مبین ایله عمل مراد ایتسه دخی اعوان وانصاری متابعت ایتمیوب متبوعلری فوت اولدقده ینه جبلتلرنده مركوز اولان قطع طریق ونهب وغارت ایله وارد ین وصادرینه ایصال گزند وخسارت ایدرلر * نتكیم دیار افریقیه ده مائهٔ سابعه حدودنده قبیلهٔ بنی كعبه ابن سلیمدن قاسم بن مرین نام كیمسنه خروج ایدوب طائفهٔ عربی نهب وخسارتدن منع وزجر ایلدی * بعده ینه دیار افریقیه ده بادیهٔ رباحده مسلم قبیله سندن سعاده اسمیله موسوم بركیمسه دخی امر بالمعروف ونهی

عن المنكر ايله احياى حق واصلاح خلقه قيام ايدوب صلاح وديانتده قاسم بن مرينه غالب ايدى * لكن بونلرك ايكيسى دخى مدت قليله حكومت مسافرخانهٔ عالمدن محلهٔ خاموشانه عزم ايدوب يرلرينه رجال قبيله‌دن برفرد قائم اولمدغله بنه شر وفساد كالاول ظهوره كلديكى اشبو كتابده قبائل سليم ورياح احوالى بياننده ذكر وتفصيل اولنور * بونلردنصكره ديار غربده بعض شيوخ قبائل قاسم وسعاده اثرينه سالك اولوب احياى مراسم سنت وتمهيد مبانئ شر بعت دعواسيله ظهور وخروجدن خالى اولميوب لكن قصد وغرضلرى حليهٔ اخلاصدن عاطل اولمغله سعيلرى هبا اولدى سنة الله فى عباده

(فصل)

فصل ثالثك اللى يدنجى فصلى احوال عالم ووقايع دول وامه دائر احكام نجوميه وجفر وملحمه‌يه متعلق امور غريبه بياننده‌در * معلوم اوله كه خصايص نفوس بشريه‌دندركه انسان عواقب امورينى وكندى ايچون زمان آتيده حدوثى مقدر اولان حيات وممات وخير وشره دائر احوالنى بيلمكه مائل اولوب خصوصا عالم كون وفسادده حوادث عامه‌نك احوالنه ودنيادن باقى قالان مقداره ودول وسلطنتلرك مدت بقالرينه اطلاعه طبيعت بشر مجبول ومقصوردر * بو سببدن ناشى ناسدن چوق كسه‌يى مشاهده ايدرز كه ذكر اولنان حوادث عامه‌يى عالم رؤياده كشف وشهود وكهان ومنجميندن استخبار ايله وقوفه سعى ايدوب ملوك وامرا وسوقه وضعفا بو خصوصك حل وكشفنه طالب وراغبلردر * ودخى مدن وامصارده ناسدن بر صنف خلقك بو امره شوقنى وحرصنى كوروب حوادث آتيه‌يه علم ووقوف ادعاسيله هوسكاران روزكارى تغرير ايدوب كندويه مكسب ومعاش اتخاذ ايتديلر * شويله كه سوق وبازارده دكانلر آچوب امر غيبدن سؤال ايچون كلان كسه‌لر اول مكانه واروب عرض مرام ايدرلر * وصبح ومسا شهرلك نسوان وصبيانى وضعفاى عقولدن نيچه ادانى كسب معاش ومنصب وجاه ومحبت وعداوته دائر خصوصلردن سؤال ايدوب انلر دخى بيلدكلرى صنعت ايله جواب ويررلر * بونلرك بعضيلرى منجم ورمال اولوب وبعضيلرى طاش وبقلا ايله فال آچوب اكا حاسب اطلاق ايدرلر * وبعضيلرى دخى مرايا ومياهه نظر ايدوب زعملرنجه مشاهده ايتدكلرى صور روحانيه‌دن خبر ويررلر كه انلره ضارب المندل ديرلر * بو صنايع خسيسه‌نك جمله‌سى بلاد وامصارده شايع ومنتشر اولان منكرات ومحرماتدن اولوب منع ودفعى واجبدر * زيرا شرع محمديده تنجيم وكهانت وانلرك امثالى صنعت منكر ومنهى اولوب طائفهٔ بشرك علم غيبدن محجوب اولملرى نصوص قاطعه وادلهٔ ساطعه ايله ثابتدر * مكر جناب علام الغيوب جل شأنه عن كل العيوب بعض خواص عبادنى واقعهٔ منام يا فيض الهام ايله بعض اسرار غيوبه واقف ايدوب منزلهٔ كشف وشهوده واصل ونائل ايليه * واحكام رمل ونجومه اعتنا ايله احوال عالمه اطلاعه اكثر ملوك وامرا راغب اولوب ملك ودولتلرينك ودشمنلرينك حال وشاننى استعلامدن خالى اولمزلر * بو سببدن ناشى حكما وعلمادن نيچه كسه‌لرك رمل ونجوم امثالى علوم وفنونه همت وعنايتلرى منصرف اولوب الى عصرنا هذا هر دولتك رجالى مابينده كشف وولايت تنجيم وكهانت اقتضاسيله احوال عالمه دائر كلمات كثيره واقع اولدى * شويله كه هر طائفه بولندقلرى دولتك زوال وبقاسنى تخيل وترقب ايتدكلرى ملك وسلطانك ظهور وخروجنى بلكه هر دولتده ظهور ايده‌جك ملوكك عدد واسملرى ذكر وكتبلرنده درج ايدوب بين الملوك وقوع بوله‌جق فتن وحروبى استخراج ايتديلر كه بو نهج اوزره واقع اولان علمه علم حدثان اطلاق اولنور * وعهد بعثت وزمان رسالتدن مقدم وقت جاهليتده طائفهٔ عرب مياننده كهان وعرافلر كثير اولوب هر قبيله مشكلرينى انلره عرض واعلام وحوادث آتيه‌دن استعلام ايدرلر ايدى * حتى زمان جاهليتده كهان عربدن شق وسطيح نام ايكى كاهن باريك بين اولوب ملوك يمندن ربيعة بن نصرك كورديكى رؤياى تعبير وتأويل ايدوب ديديلر كه مقتضاى واقعه اوزره ابتدا املاك حبشه ديار عربه مالك اولوب تاج ودولت بر مدت انلرك ربودهٔ چوكان تسخيرى اولدقدنصكره ينه طائفهٔ عربه عود ورجوع ايدر * وبعد برهة من الزمان ملت اسلام ظاهر اولوب حكومت شرق وغرب طائفهٔ عربه منتقل اولور ديدى * كذلك بنه سطيح كاهن كسراى

مجوس طرفندن عبد المسيح نام سفير وساطتيله موبدانك كورديكى واقعه يى بعد النقل تعبير وتأويل ايدوب دولت اسلامك ظهورينى خبر ويرديكى عامهٔ كتب سيرده مسطوردر * وكذلك بربريه طائفه سنده دخى كهان عرب كبى نيجه كاهنلر اولوب انلرك زياده مشهور ومعتبرى بنى يغرن ياخود غمرت قبيله سنه منسوب موسى بن صالح نام كسنه ايديكه احوال عالم وتقاليب ملك وائمه متعلق بربريه لسانى اوزره منظوم ومقفى كلمات كثيره سى السنهٔ انامده دائر وسائر ايدى * واكثر كلماتى ديار غربده واقع ملوك زمانه نك ملك ودولتلرينه متعلق اولوب طوايف بربريه ميانلرنده متعارف ومتداولدر * وطوايف بربريه نك بعضيلرى موسانك ولايتنه وبعضيلرى فن كهانتده مهارتنه ذاهب اولوب ونيجه لرى دخى تاريخ هجرتدن ازمنهٔ كثيره ايله مقدم نبى مبعوث اولمق اوزره زعم ايلدى * والله اعلم * وظهور دين اسلامدن مقدم بعثت رسل وقتنده موجود اولان رجال احوال عالم ووقايع ائمه يه دائر حوادث غيبيه يى عهدلرنده مبعوث اولان انبيادن اخذ ايدوب الى يوم القيام ظهور ايده جك وقايع وحوادثى خبر ويروب نبوته اسناد ايدرلر * تكيم طائفهٔ بنى اسرائيل عصرلرنده مبعوث اولان رسل كرام وانبياء عظامدن عالم كون وفساده ظهور ايده جك وقايع غيبيه يى الحاح وابرام وجهى اوزره استعلام ايدوب طلب جوابده اصرار وتعنت ايتدكلرنده واخذ ايعدوا حدثيلرى حوادث كونيه دن وجه صواب اوزره جواب ويررلر ايدى * امّا دولت اسلامده مدت بقاى دنيا وملك ودولك اعمار وفناسنه متعلق كلمات كثيره واقع اولوب عالم كون وفساده ظهور ايده جك احوال عامه وخاصه دن خبر ويرلدى * وبوبابده موثوق ومعتمد اولان صدر اسلامده اصحاب كرامدن منقول اولان آثار صحيحه اولوب خصوصا احبار اهل كتابدن كعب الاحبار ووهب ابن منبه امثالى اهل اسلامك اخباريدر * ودولت اسلامده علمانك بعضيلرى حوادث آتيه يه دائر بعض امور غيبيه يى آثار اصحابك ظواهرندن اقتباس ايدوب وبعضيلرى دخى وجوه محتمله اوزره تأويلات بعيده دن اخذ ايتديلر * وائمهٔ اهل بيتدن امام جعفر صادق حضرتلرى وانلك امثالى سادات هاشميه نك كارى نور كشف وكرامت ايله حوادث كونيه دن چوق نسنه افاده ايدوب اسرار غيبدن نيجه امور عجيبه اظهار ايتديلر * وائمهٔ اهل بيتك اعقاب واخلافندن بونلرك غيرى اولياء كرامدن كشف وكرامت طريقيله خارق عاده امور صدورى جائز وغير منكر اولدقده ائمهٔ اهل بيت نبوتك بو رتبهٔ سنيه وكرامت بهيه يه اهليت واستحقاقده جمله يه سبق وتقدملرى مثل سائر وعلم نار كبى ظاهر وروشندر * خصوصا كه شان معالى نشان معشر آل واصحابده مشكات صدر نبوتدن شرف بزعز صدور اولان (انّ فيكم محدثين) حديث شريفى مؤداسى اوزره اهل بيت نبوتك لسان صدق والهام ايله كشف اسرار غيب ايتملرى شهادت عادلهٔ خير البشر ايله ثابت ومحققدر * امّا قرن اول وصدر ملت منقضى وناس تدوين علوم ووضع اصطلاحاته راغب ومنتهى اولوب وكتب حكمت زبان يونانيدن لسان عربى يه نقل وترجمه اولندقده اكثر اوقات واغلب حالاتده ناسك اعتماد واعتبارلرى كلام منجمينه مقصور اولدى * شويله كه احوال ملك ودولت وسائر امور عامه ده احكام قراناته واستعلام مواليد وسائر اسولهٔ مخصوصه ده طوالع فلكيه يه استناد اولنوب وقت سؤالده اشكال واوضاع فلكيه يى ضبط وتسويهٔ بيوت طوالع ايله سعد ونحسنه دال اولان ادلهٔ نجوميه مقتضاسى اوزره مولود ومسؤلك سعادت ونحوستنه حكم ايدرلر * بناء على ذلك بز ابتدا احوال كونيه وحوادث غيبيه حقنده وارد اولان آثار واقوال اصحابى بيان ايدوب بعدنده بوبابده اصحاب تنجيمك اخبار واهيه سى بيانته شروع ايدرز * امّا اهل اثرك كتاب سهيليده امام طبريدن منقول اولديغى اوزره تعيين مدت ملت بيضا وبقاى عالم دنيا حقنده وارد اولان كلاملرى اقتضا ايتدوكه عالم دنيانك مدت بقاسى ابتداى ظهور اسلامدن بشيوز سنه اولوب سنين مذكوره قرين ختام اولدقده نشأهٔ اولى تمام وساعت قيام ايدر * لكن سنين هجريه نك مائهٔ خامسه سى تمام اولوب هنوز عالم فانى فنا پذير اولمغله قول مذكورك كذب وبطلانى ظاهر اولدى * وامام محمد بن جرير طبرينك نقل مذكورده سند مستندى عبد الله بن عباس رضى الله تعالى عنهما دن عالم دنيا آخرت جمعه لرندن بر جمعه دردديو بر خبر روايت ايدوب لكن اثر مذكورى بر دليل ايله كشف وايضاح ايلدى * بو خبر مأثورك الله اعلم سر وسببى

بودركه مدت بقاى دنيا سموات وارضك خلق اولندىغى ايام ستة ايله تقدير اولنوب وايام خلقك هر بوى (وان يوما عند ربك كالف سنة مما تعدون) نص كريمى اوزره بيك سنة كامله فرض اولنديكه حساب مذكور اوزره عالم دنيانك مدتى التى بيك سنه يه بالغ اولور * ودخى خبر صحيحده وارداولديكه سلطان انبيا عليه افضل التحايا اصحاب كرامه خطاب ايدوب بيوردىلركه سزدن اوّل كلان امم ماضيه نك اوقاتنه نسبت ايله سزلك وقت وزمانكز ابتداى وقت صلوة عصر ايله غروب شمس ميانده واقع وقت مقدارى زماندر * و بنه حديث آخرده ثابت اولديكه بن رسالت ايله كافة امه بعث اولندم حال بوكه وقت قيامت اشبو ايكى انكشت كبيدر ديو وقت ساعتى تقريب ايدوب بعده ايضاح كلام وكشف مرام ايچون اغصان شجرهٔ طيبهٔ لطافت اولان اصابع مباركه لرندن شهادت برمغيله اورته برمقلرينه اشارت بيوروب بينلرنده اولان تفاوته ايما ايتديلر * ودخى كتب فقه شريفده تعيين اولنديغى اوزره صلوة عصرك وقت اوّلى يعنى هر شيئك ظلى كندينك ايكى مثلنه بالغ اولديغى وقتدن غروب شمسه وارنجه تقريبا بر يوم كاملك نصف سدسى اولوركه ايكى ساعت مقدارى زماندر * زيرا يوم يكرمى درت ساعته مقسوم اولدقده سدسى يعنى التىده برى درت ساعت نصفى ايكى ساعت اولور * وكذلك اصبع وسطانك يعنى اورته برماغك شهادت برماغندن ارتفاع وطول جهتيله فضل وتفاوتى دخى نصف سدس يعنى التى حصه ده بر حصه سنك نصفى مقدارى اولور * فعلى هذا احاديث اولده اشارت نبويه وارد اولديغى اوزره ابتداى اسلامدن مدت بقاى دنيا آخرت جمعه لرندن بر جمعه كونك نصف سدسى اولوركه بشيوز سنه مقدارى زمان اولور * وبو معنايى حديث آخر دخى مؤيددركه پيغمبرمز عليه الصلاة والسلام بيوردىلركه الله تعالى بو امتى بر يومك نصفى مقدارى زمان تأخير وابقا ايتمكدن عاجز اولمز * بو تقديرجه ذكر اولنان احاديث شريفه دلالت ايتديكى اوزره مدت دنيادن قبل الاسلام بش بيك بشيوز سنه مرور ايتمش اولور * ودخى وهب بن منبهدن مروى اولديغى اوزره مدت دنيادن قبل الاسلام مرور ايدن زمان بش بيك التيوز سنه در * معلوم اوله كه شيخ سهيلى امام طبريدن مدت بقاى دنيا بعد الاسلام بشيوز سنه اولمق اوزره نقل ايتدكدنصكره كلام مزبورى رد ايدوب ديديكه حديثين مذكورين امام طبرينك نقل ايتديكى امره دلالت ايتديكندن ماعدا واقع حال دخى نقل مذكوره مخالف اولوب يعنى ملت اسلامدن بشيوز سنه مرور ايدوب بنه مدت دنيا كما كان باقى قالدى ديدى * بعده حديثين مذكورينى توجيه وتأويله شروع ايدوب ديديكه امّا اول حديثكه بيك سنه فرض اولنان يومك نصفى مقدارى بو امتك دوام و بقالرينى مشعردر ذكرى ماعدايى منافى اولمق قاعده سنه بناء نصف يوم اولان بشيوز سنه دن زياده دوام و بقالرينى منافى اولمز * ودخى حديث ثانى كه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى بعثت ورسالتلرينى ذكر وبيان ايدوب يوم قيامتى انكشت شهادت واصبع وسطاى بنه تشبيه بيورملرينى متضمندر حديث مذكور ايله قيامتك قربنه اشارت وذات عاليلرى ايله روزرستاخيز ميانه نبى آخر وشريعت اخرانك عدم تخللنه دلالت قصد اولنوب طبرينك كلامنى توجيهده سبق ايدن معنايى مشعر دكلدر ديدى * بوندنصكره امام سهيلى تحقيق مساعد اولميان طريق آخر ايله مدت بقاى دنيايى تقدير وتعيينه شروع ايدوب ديديكه الم آلر كبى سورگريمه نك اوائل وفواتحنده واقع حروفك مكرراتى حذف اولندقدنصكره جمله سى اون درت حرفه بالغ اولوركه الم يسطع نص حق كره تركيبنده مجموعى مندرجدر يعنى ا ل م ى س ط ع ن ص ح ق ك ر ه وبجمل كبير ابجد حسابى اوزره عددلرى اخذ اولندقده مجموعى طقوز يوز اوتوز عدده بالغ اولور * عدد مذكور بعثت نبويه دن مقدم آلاف سنين دنيادن الف اخيردن منقضى اولان عدده ضم اولندقده عدد مذكور ايله الف اخير تمام اولوب ابتداى بعثتدن مدت بقاى دولت اسلام طقوز يوز اوتوز سنه تمامنده قرين ختام اولورديو ختم كلامدنصكره بنه سهيلى ديديكه بعيد دكلدركه عدد مذكور فواتح سور اولان حروف مذكوره نك فوائد وآثارندن اولوب مدت بقاى دولت اسلاميه اشارت اوله * معلوم اوله كه امام سهيلينك تقريرى اوزره توجيه مذكورك عدم بعدى نفسنده ظهور ووقوعنى موجب ومقتضى اولمغله كلام مذكور تعويل واعتماده صالح دكلدر * وامام سهيلى بى بو توجيه غيروجيهه حامل وداعى اولان ابن

اسحاقك كتاب سيرنده واقع اولان حكايهٔ غريبه دركه عهد رسالت پناه صلى عليه الآله‌ده احبار يهوددن ابو ياسر بن اخطب ايله قرنداشى حيى نام يهوديلر قرآن كريمده اشبو حروف مقطعه‌دن الم آيت كريمه‌سنى استماع ايتدكلرنده زعم فاسد ورأى كاسدلرى اوزره دولت اسلامك مدتى بيانه حمل ايله تأويل ايدوب جمل كبير قاعده‌سى اوزره حروف مذكوره‌يى عدد وحساب ايتديلر يتمش بره بالغ اولغله دولت اسلامك وقت وزمانى قليل وقيامتك وقوعى قريب ايمش ديديلر * بعده حيى بن اخطب بنه حضور باهر النور نبويه كاوب يا محمد قرآن عظيمده الم دن غيرى حروف مقطعه موجود ميدر ديو سؤال ايلدكده سلطان انبيا عليه افضل التحايا حضرتلرى سورهٔ كريمهٔ اعرافك ابتداسى اولان المص حرفلرينى ذكر ايلدى بعده بنه حيى بن اخطب عدد وحساب جهتيله بوندن زياده حروف مقطعه وار داولديمى ديو سؤال ايتدكده الر نص كريمى ايله جواب ويرلدى * تكرار حيى طرفندن استزاده ايله اعادهٔ سؤال اولنديقده مشكات صدر نبوتدن المر نص مبينى ايله جواب مستطاب شرف بزغ صدور اولمغله حيى المر حرفلرينى حساب ايدوب ايكى يوز يتمش بره بالغ اولمغله دولت اسلامك وقت وزمانى طويل ومديد اولمق اوزره زعم ايتدكدنصكره فواتح سورده واقع حروف مقطعه نك بعضيسى حسابده قليل وبعضيسى كثير اولمغله رسول اكرم عليه الصلاة والسلامه خطاب ايدوب ديديكه يا محمد تعيين مدت اسلامده اعداد قليله وكثيره‌دن قنغيسى مراد اولديغى معلوممز اولمغله سنك حال وشانك بزه مشتبه وملتبس اولوب بو خصوصده عقدهٔ خلجانمزى حل ودفع ايتمدك ديو حضور نبويدن كتديلر * بعده ابو ياسر بن اخطب قوم يهوده ديديكه جائزدركه اشبو حروف مقطعه‌دن الم المص الر المر حرفلرينك مجموعنك عددى مراد اولوب يدى يوز اوتوز درت سنه دولت اسلام ممتد اوله ديو احتمال ويردى * بعده امام ائمهٔ فن سير اولان ابن اسحاق ديديكه اشبو حروف مقطعهٔ قرآنيه آيات متشابهاتدن اولوب حقيقتنه علم ووقوف جناب علام الغيوبه مخصوص اولمغله يهودلك معناى عدده حمل ايله تأويلات فاسده‌لرينى رداً ايچون * (هو الذى أنزل عليك الكتاب منه آيات محكمات هن أم الكتاب وأخر متشابهات) * آيت كريمه‌سى نازل اولدى ديدى * معلوم اوله كه سهيلينك احبار يهوددن ابو ياسر ايله حييدن نقل ايتديكى قصه مات اسلامك عدد مذكور ايله تقدير وتعيينى اوزرينه دلالت ايتميوب مدعاسنى اثباتده قاصردر * زيرا اشبو حروف مقطعهٔ قرآنيه وسائر حروف هجا ابجد حسابى اوزره اعداد معينه‌يه دلالت طبيعيه وياعقليه ايله دلالت ايتميوب بلكه اصحاب جفر وحساب ميانده حساب جمل اسمى ايله مسمى وضع واصطلاحه مبنى دلالت وضعيه قبيلندندر * اكرچه حساب مذكور ناس بيننده قديم ومشهور واصحاب شعر وانشا ميانده مستعمل ومتداول ايسه‌ده عرف واصطلاحك قدمى دليل وحجت اولمديغى ظاهردر * وابو ياسر ايله قرنداشى حيى نام يهوديلرك بو بابده قول ورأيلرى عامهٔ اهل اسلام بلكه علماء يهود ميانده دخى دليل اولميوب كلاملرى احتجاجه صالح اولمديغى اظهردر * ودخى ملت اسلامده عهد رسالتدن قيام ساعته دك قائم وحادث اوله‌جق دول وفتنك احوالنه متعلق على وجه الاجمال بعض آثار ثابت اولوب ائمهٔ حديثدن بعضلرى نقل وروايت ايلديلر * از جمله امام ابو داود كتاب سننده شيخى محمد بن يحيى ذهلى طريقندن بر حديث تخريج ايدوب سلسلهٔ اسنادى حذيفة ابن اليمان رضى الله تعالى عنه حضرتلرينه منتهى اولدى * بو طريق ايله كه محمد بن يحيى سعيد بن ابى مريمدن انلر دخى عبد الله بن فروخدن عبد الله دخى اسامة بن زيد الليثيدن اسامه دخى ابى قبيصة بن ذويبدن اولدخى پدرى ذويبدن ذويب دخى حذيفة بن يمان حضرتلرندن نقل ايدوب حذيفه رضى الله عنه بيورديلر كه والله بيلم اصحاب واصدقامه حقيقتده نسيانمى عارض اولدى ياخود نسيان صورتيله معاملهمى ايتديلر يعنى فتن وحروبه دائر احاديثى ذكر ايتمز اولديلر * زيرا والله رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى قيام ساعته دك ظهور ايده‌جك فتن وحروبك قواد ورؤساسنى وانلرك اعوان وانصارندن اوچيوزدن متجاوز رجالدن برفردك ذكرينى ترك ايتميوب بلكه بزم ايچون امرا ورؤسادن هر برينك اسمنى وباباسنك وقبيله‌سنك اسملرينى ذكر ايلدى * حديث مذكورى وجه مشروح اوزره ابو داود روايت ايتدكدنصكره رواتنه قدح وطعن ايله تعرض ايتميوب سكوت ايلدى * وابو داود رساله سنده

دیدیکه کتاب سننده درج وثبت ایتدیکم احادیث شریفه دن قنغی حدیثك رواتی شاننده سکوت ایدرسم اول حدیث صالح وقبوله لایقدر دیو شرط ایتمکله حدیث مذکور ابو داود قتنده مقبول وصالح اولمش اولور * معلوم اوله که اشبو حدیث مذکور کرچه صحیح ومقبولدر * لکن نفسنده مجمل ومبهم اولوب اجمال وخفاسی بیان ومبهماتی کشف وعیان ایچون اسانیدی جید آثار اخرایه محتاجدر * وبنه ابو داودك تخریج ایتدیکی اشبو حدیث کتاب سننك غیری کتبده دخی مذکور اولوب لکن وجه آخر ایله مسطوردر * نتکیم صحیحنده بنه حذیفة بن یمان حضرتلرندن مرویدر که خطیب منبر رسالت علیه افضل التحیت حضرتلری حضور اصحابده برخطبهٔ بلیغه انشاد ایدوب قائم اولدقلری مقام عالیده قیام ساعته دك حدوث ایده جك وقایع وحوادث آتیه دن برشیئ ترك ایتیوب جمله سنی تحدیث ایلدی * ومجلس نبویده حاضر اولان اصحاب کرامدن حدیث مذکوری حفظه موفق اولنلر حفظ ایدوب نسیان وذهول ایدنلر نسیان ایلدی * لکن امام بخاری حضرتلرینك روایتنده حضرت رسول علیه السلام قیام ساعته دك برشیئ ترك ایتیوب الا انجق ذکر ایلدیلر مضمونی متضمن عبارت ایله واقع اولدی * وبنه امام ترمذینك کتابنده ابو سعید خدری رضی الله عنه حضرتلرندن برحدیث شریف تخریج اولنوب ابو سعید خدری بیوردیلرکه امام محراب نبوت علیه افضل التحیت حضرتلری برکون بزمله صلاة عصری ادا بیوروب بعده طوبای بهشت کبی قیام وبرخطبهٔ حکمت نظام انشاد ایتدیلرکه قیام ساعته دك ظهور ایده جك حوادث وواقعاتدن برشیئ ترك ایتیوب جمله سنی بزه اخبار بیوردیلر * کلام نبوی ایله تشنیف سامعهٔ ابتهاج ایدن مستمعیندن حفظه موفق اولانلر حفظ ایدوب نسیان ایدنلر نسیان ایلدی انتهی * معلوم اوله که احادیث مذکوره نك جمله سی صحایف صحیحه ده مسطور احادیث فتن واشراط ساعته محمول اولوب اندن غیری بر محمل صحیحی اولمدیغی ظاهردر * زیرا شارع صلوات الله تعالی علیه وسلامه حضرتلرندن بومقوله الفاظ عموم ایله وارد اولان احادیث عامهٔ فتن وحروب واشراط ساعته حمل اولنمق معهود ومعروف اولوب دول مخصوصه یه حمل اولنمق عرف شرعه مخالفدر * لکن ابو داودك حذیفه دن تخریج ایتدیکی حدیث سابقده ابتدای اسلامدن الی یوم القیام ظهور ایده جك ملوك وسلاطینك عددلری وکندیلرینك وآبا وقبیله لرینك اسمالرینك تعیینی خصوصی سائر احادیث وآثارده موجود اولمیوب شاذ ومنکر اولدیغندن ماعدا رجال ورواتنك حال وشاننده ائمهٔ حدیث اختلاف ایتدیلر * ابن ابی مریم رواة حدیثدن ابن فروخك احادیثی علی الاطلاق منکردر دیو جزم ایدوب امام بخاری حضرتلری ابن فروخك بعض احادیثی معروف وبعضیسی منکر دردیدی * وائمهٔ حدیثدن ابن عدی ابن فروخك احادیثی محفوظ دکلدر دیدی * وبنه رواة حدیثدن اسامة بن زیددن امام بخاری ومسلم صحیحنده حدیث تخریج ایدوب وابن معین توثیق ایتدیسه دخی امام بخاری اسامه دن اصل اولمق اوزره حدیث تخریج ایتمیوب استشهاد طریقیله تخریج ایتدیکندن ماعدا یحیی بن سعید ایله امام احمد بن حنبل اسامه یی تضعیف ایتدیلر * وابو حاتم اسامه نك حدیثی کتب اولنور لکن احتجاج اولنمز دیدی * وابن قبیصه مجهولدر دیو ائمهٔ حدیث تصریح ایلدیلر * فعلی هذا ابو داودك تخریج ایتدیکی حدیث شاذ اولدیغندن ماعدا وجوه مذکوره ایله ضعفی ظاهر اولوب احتجاجه صالح اولمز * ودخی معلوم اوله که ملت اسلامده ظهور ایده جك دول مخصوصه یی بعضیلری کتاب جفره نسبت ایدوب ملوك اسلامیه نك علی التفصیل احوالی کتاب جفرده مسطور اولمق اوزره زعم ایدرلر * ومدعاری آثار شرعیه واحکام نجومیه ایله تأیید ایدوب طریق آخر ایله بیان ایتدکارندن ماعدا کتاب جفرك اصل ومستندینی دخی بیلمزلر * وکتاب جفرك اصلی بویله دیرکه طائفهٔ زیدیه نك رأس ورئیسی هارون بن سعید عجلینك برکتابی موجود ایدیکه آنی امام جعفر صادقدن روایت ایدوب کتاب مزبورده عامهٔ اهل بیتك وایچلرندن بعض اشخاص معلومه نك احوالی وجفلرنده ظهور ایده جك امور علی التفصیل مسطوردر * وهارون عجلینك نقلی اوزره کتاب جفرده مسطور اولان امورك جمله سی امام جعفر صادقدن وانك امثالی بعض سادات اهل بیتدن کشف وکرامت طریقیله منقول اولوب فیض ربانی والهام صمدانی ایله سائر اولیاء اللهك نائل اولدقلری کشف وشهود بونلرده دخی موجود اولمغله حقلرنده

ظهورایده جك حوادث آتیه ووقایع غیبه یی تفصیل وتقریر وبرصغیر بوزاغی دریسنه امام جعفر صادق ثبت وتحریر ایتمش ایدی * بعده هارون عجلی کتاب مزبوری امام جعفردن نقل وروایت وصحایف اوراقه کتابت ایدوب جفر اسمیله تسمیه ایلدی * زیرا لغت عربده لفظ جفر بوزاغی معناسنه اولوب وکتاب مزبورك اصلی جلد ثورده مکتوب ومرقوم اولمغله هارون عجلی کتاب مزبوری صحایف اوراقه نقلدنصکره مناسبت مذکوره یه مراعات ایدوب نسخهٔ مزبوره یه جفر تسمیه ایتمکله اسم مذکور کتاب مزبورك علمی اولدی * وکتاب جفرده تفسیر قرآن کریم مسطور اولوب آیات بیناتك معانیٔ باطنه سندن اسرار غریبه ودقایق عجیبه یی محتوی وجمله سی امام جعفر صادقدن منقول ومرویدر * لکن کتاب مزبورك امام جعفر صادق حضرتلرینه اتصالی سند صحیح وطریق سدید ایله ثابت اولمدیغندن ماعدا اصل نسخه نك عینی دخی موجود اولمیوب جسته جسته صحایف اوراقده سند ودلیلدن عاری بعض کلمات شاذه مرسوم ومسطوردر * اکر کتاب مزبورده مسطور اولان کلماتك امام جعفردن یاخود سائر ائمهٔ اهل بیتدن صدوری نقل صحیح ایله ثابت اولیدی انلرك کشف وشهوده مبنی کلمات قدسیه لری مسند سدید اولوب فحوای کلام ومضمون کتابه وثوق واعتماد حاصل اولوردی * زیرا امام جعفر صادقدن نقل صحیح ایله منقول وثابتدرکه اهل بیت نبوتدن بعض اقاربی قبل الوقوع نتیجه وقایع هائله ظهورندن آکاه ایدوب اندن تحذیر وتوقی ایله امر ایتدکده حسب الاخبار اول واقعهٔ هائله واقع اولوردی * نتکیم امام جعفر صادق حضرتلرینك عم مکرملری زیدك اوغلو یحیی طلب امامت ایله خروج مراد ایتدکده عاقبتی هلاکدر دیو تعرض وتصدیدن نهی وتحذیر ایدوب لکن یحیی امام جعفر صادقك پند ونصحنی قبولدن اعراض وخروجه تصدی ایتدکده جوزجانده قتل اولندیغی کتب تاریخده مسطوردر * زیرا ائمهٔ اهل بیتك غیری اولیای کاملینده کشف وکرامت وقوعی ثابت اولدقده عترت طاهرهٔ نبویه وعصابهٔ کریمهٔ محمدیه که علم ودین وعرفان ویقینده درجهٔ علیایه واصل وعلی الخصوص (أصلها ثابت وفرعها فی السماء) آیت کریمه سی اوزره سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلرینك عنصر کریملرینه متصل وکالنخل وجودلرندن منشعب فروع طیبه لری اولمق شرفیله مشرف اولوب بو جرثومهٔ کریمه وارومهٔ جسیمه نسب طاهر وحسب طاهر ایله کشف وشهوده سائرلرندن الیق واولی اولدقلری ظاهر وباهردر * ودخی سادات اهل بیت میاننده کشف وشهوده مبنی وکتاب جفردن خارج وقایع ملك ودولته دائر کلمات کثیره جاری اولوب اکثری عبیدیین دولتی اخبارنده مسطور ومعروفدر * نتکیم اعلام مورخیندن ابن رقیق نام فاضل صاحب تحقیقدن منقولدرکه ابو عبدالله شیعی والدی محمد حبیب ایله سادات علویه دن عبیدالله مهدی یه ملاقی اولوب دعوای امامت ایله ظهور وخروجنه دائر مکالمه دنصکره عبیداللهی سادات اهل بیتك دیار یمنده محب وداعیلری اولان ابن حوشبه کوندردیلر * عبیدالله دخی ولایت یمنی یمن قدوم میمنت لزومی ایله تشریف ایدوب ابن حوشبه ملاقی اولدقده ابن حوشب عبیدالله مهدی یه اظهار محبت ومودت وبو وجهله امحاض نصح ووصیت ایتدیکه سزلك بنیان ملك ودولتکز دیار غربده تمهید وتشیید اولندیغی سلالهٔ اهل بیتدن مأثور علم جفر ایله معلوم اولمغله بهرحال دیار غربه واصل اولدیغکزده انده مرادیکز حاصل اولوردیدی * عبیدالله مهدی دخی ابن حوشبك رأی واشارتی اوزره مغرب دیارینه عطف عنان عزیمت ایدوب دعوای خلافته قیام ومراد ومقصودی قرین تمام اولدی * وکذلك منقولدرکه عبیدالله مهدی بلاد دیار غربده بنیان عز واقبالی مشید وابواب خصوم کرکی کبی مسدود ومنسد اولدقده عبیدالله مهدیه قلعه سنی بنایه شروع ایدوب دیدیکه بن بو حصن حصینی وسور رصینی انك ایچون بنا ایدرمکه سلالهٔ فاطمیه نك اعدا وخصومندن ابو یزید صاحب حمار نام باغینك خروجی وقتنده بنی فاطمه دن موجود اولان رجال یکساعت نهار اول قلعه ده تحصن وقرار ایدوب اول خارجی بدکمانك مکر وکیدندن امین اوله لر * دیدکدنصکره صاحب حمارك پیرامن قلعه ده موقف ومکانی اولان میدانی دخی کوستردی * بعده خبر مذکور احفاد عبیددن اسماعیل منصورك سمعنه بالغ اولوب زمان خلافتنده اول خارجی بدتبار صاحب حمار خروج وقلعهٔ مهدیه یی محاصره ایتدکده اسماعیل منصور باغئ مذکورك محل نزول وموقف وصولی

اولان مکانی طلب وسؤالدن خالی اولمدی * وقتا که جدّی عبید الله مهدینك تعیین ایتدیکی محلده قرار وآرام ایتدیکی اخبار اولندقده فوز وظفره جازم اولمغله درحال قلعه‌دن بروز وخروج ایدوب اوزرینه حمله ایتدکده صاحب حمار قرار ایده‌میوب فرار ایلدی * اسماعیل منصور لشکر جرّار ایله تعقیب ایدوب زاب ناحیه سنه واصل اولدقده انده فوز وظفر میسر اولوب صاحب حماری قتل ایلدی * سادات اهل بیتدن بو مقوله اخبار عجیبه کثیر اولوب نور کشف ایله نیچه امور غیبیه‌یه واصل اولدقلری کتب تواریخده مسطوردر * امّا فرقهٔ منجمین اوضاع علویه ایله آثار سفلیه‌یه استدلال ایدوب انقلابات ملك ودولت وسائر احوال عامّهٔ اتّفاقی قرانات کواکبه خصوصا قران علوینه اسناد ایدرلر * بو امرك تحقیق وبیانی بویله‌درکه اصحاب نجوم بروج فلکیه‌یی عناصر اربعه اعتباریله درت قسمه تقسیم ایدوب اوج برجه مثلثهٔ ناریه وآخر اوج برجه مثلثهٔ هوائیه واوچنه مثلثهٔ مائیه واوچنه ترابیه تسمیه ایتدیلر * وکواکب سیاره‌دن ایکی کوکب که بر برجده اجتماع ایده اول اجتماعه قران اطلاق ایدوب انك ایچون احکام مخصوصه اثبات ایتدیلر * لکن قرانات نجومیه‌دن علوینك یعنی زحل ایله مشترینك قرانی زعملری اوزره ملك ودولتك احوالنه دلالتده سائر قرانات فلکیه‌دن اقوی اولمغله قران علوینك وقت وزمانی وقوت وضعفی ضبط اولنوب ملك ودولك احوالنه استدلال ایدرلر * زیرا زحل ایله مشتری هر یکرمی سنه‌ده برکره مثلثات بروجیه‌دن بر برجده اجتماع وقران ایدوب بعده اول برجدن مفارقت ویکرمی سنه تمامنده ینه اول مثلثه‌نك تثلیث ایمنندن برج آخرده قرار ایتدکدنصکره یکرمی سنه مرورنده ینه اول مثلثه‌نك برج آخرنده قران ایدر * شویله که مثلثات بروجیه‌دن بر مثلثه‌ده که اوج برجدن عبارتدر اون ایکی کره قران ایدوب وهر بر قرانك مدّتی یکرمی سنه اولمغله التمش سنه تمامنده اوج برجده قران ایدر * بعده ینه یکرمی سنه تمامنده اول مثلثه‌نك ابتدا برجنه ویکرمی سنه صکره ایکنجی برجنه ویکرمی سنه‌دنصکره اوچنجی برجنه عودت ایدوب بو منوال اوزره التمش سنه تمامنده قران علوینك ایکنجی دوری تمام اولور * بعده اوچنجی دفعه‌دخی ینه التمش سنه ودردنجی دفعه‌دخی ینه التمش سنه دور قران عودت ایدوب ایکیوز قرق سنه تمامنده بر مثلثه‌نك اوج برجنده درت دفعه قران واقع اولور * بعده وضع قران مثلثات بروجدن اشبو مثلثهٔ اولی‌یه اقرب اولان مثلثه‌یه انتقال ایدوب یعنی مثلثهٔ ثانیه‌نك بروج ثلاثه سندن ابتداکی مثلثه‌نك برج اخیری ولی ایدن برجده قران ایدر * بعده اوچنجی مثلثه‌یه بعده دردنجی مثلثه‌یه انتقال ایدوب وهر مثلثه‌ده ایکیوز قرق سنه تمامنده دلك اون ایکی کره قران اتمکله درت مثلثه‌نك مجموعنده طقوز یوز سنه تمامنده دلك قرق سکز کره قران ایدر * وقران علوینك یعنی زحل ومشترینك قرانی اصحاب نجوم قتنده اوج قسمه منقسم اولوب برقسمنه کبیر وقسم ثانی‌یه وسط وقسم ثالثه قران صغیر تسمیه ایتدیلر * قران کبیر اول قراندرکه زحل ایله مشتری بروج فلکیه‌دن بر برجك درجاتندن بر درجهٔ معینه‌ده اجتماع ایدوب بعده طقوز یوز التمش سنه مرورندنصکره ینه اول درجه‌ده بر دفعه‌دخی اجتماع ایده * قران وسط اول قراندرکه زحل ایله مشتری مثلثات اربعهٔ بروجیه‌دن هر مثلثه‌ده ایکیوز قرق سنه تمامنده دلك اون ایکی کره اقتران واجتماع ایدوب بعده مثلثهٔ اخرایه انتقال ایدر * قران صغیر اول قراندرکه زحل ایله مشتری مثلثات بروجدن بر برجك بر درجه سنده اقتران ایدوب بعده یکرمی سنه‌دنصکره تثلیث ایمن اوزره ینه انی ولی ایدن برجك درجهٔ معینه ودقیقهٔ مخصوصه سنده اجتماع ایده‌لر * شویله که اولکی برجك قنغی درجه ودقیقه سنده قران ایتدیسه ینه برج ثانینك دخی من حیث العدد اکا مشابه اولان درجه ودقیقه سنده اقتران ایدرلر * بونك مثالی بودرکه مثلا حمل برجنك ابتدا درجه سنك اولکی دقیقه سنده زحل ایله مشتری قران ایدوب بعده یکرمی سنه‌دنصکره قوس برجنك اولکی دقیقه سنده بعده یکرمی سنه مرورنده اسد برجنك ینه دقیقهٔ اولی سنده اجتماع ایتدکلری کبی وحمل وقوس واسد برجلری مثلثهٔ ناریه اولوب زحل ایله مشترینك اشبو برجلرك هر برنده وجه مذکور اوزره یکرمی سنه‌ده برکره قرانی قران صغیر تسمیه اولنور * بعده کوکبین مذکورین اسد برجندن ینه حمل برجنك ابتدا دقیقه سنه یکرمی سنه مرورنده عود وانتقال ایتدکده اشبو اوج برجده مدّت قران التمش

سنه یه بالغ اولوب مدت مذکوره یه اصطلاح منجمین اوزره دور قران و عود قران اطلاق اولنور * بعده
ینه حملدن قوسه و قوسدن اسده و اسددن ینه حمله التمش سنه تمامنده ایکنجی دفعه دخی دور قران واقع
اولوب * بعده التمش سنه دخی اوچنجی دفعه و التمش سنه تمامنده دردنجی دفعه دخی برج حمله عودت
مقرر اولوب هر دوری التمشر سنه اولمق اوزره درت دفعه عود قرانک مدتی ایکیوز قرق سنه یه بالغ
اولدقده کره علوییندن مثلثهٔ ناریه دن مثلثهٔ ترابیه فرض اولنان اوج برج آخره انتقال ایدر * بعده مثلثهٔ
ترابیه دن دخی ایکیوز قرق سنه تمامنده منوال مذکور اوزره مثلثهٔ هوائیه یه انتقال ایدوب اندنصکره
ینه مدت مذکوره تمامنده مثلثهٔ مائیه یه انتقال ایدرلر * و هر مثلثه دن مثلثهٔ اخرایه نقل ایدوب مدت
قران ایکیوز قرق سنه یه بالغ اولدقده اکا قران اوسط اطلاق ایدرلر * و مثلثهٔ ناریه و ترابیه
و هوائیه و مائیه نک مجموعنده قرق سکز قران صغیر و درت قران اوسط تمام اولوب * بعده مثلثهٔ
مائیه دن ینه مثلثهٔ ناریه یه دور قران عودت ایتدکده مدت قران علوییندن طقوز یوز التمش سنه یه بالغ
اولدقده اکا قران کبیر اطلاق ایدرلر * و قران کبیر تغییر ملل و دول کبی امور عظیمه یه دلالت ایدوب
یعنی منجمین قران کبیری ملک و ملتک بر قومدن قوم آخره نقل و رجوعنه علامت دردیو اعتقاد ایدرلر *
و علوییننک هر ایکیوز قرق سنه ده بر مثلثه دن مثلثهٔ اخرایه انتقالنده واقع اولان قران اوسط بر ملک و دولتک
رجالندن متغلبه ظهور ایدوب طلب ملکه قیام و تغلب و تسلط تا مرتبه دلالت ایدر دیو زعم ایدرلر * و هر
یکرمی سنه ده برج واحدده بر دفعه واقع اولان قران صغیر علوییندن بعض خوارج و دعات ظهورینه علامت
اتخاذ اولنوب بعض مدن و امصارک خرابنه و بعضیسنک عمارینه دلیل اولمق اوزره زعم ایدرلر ❁ و دخی
معلوم اوله که زحل ایله مشترینک بروج مثلثه ده قران صغیر و اوسط و کبیر ایله قراناتی اثناسنده هر اوتوز
سنه ده بر دفعه برج سرطانده زحل ایله مریخ دخی اجتماع ایدرکه اکا منجمین قران نحسین سرطانی اطلاق
ایدوب رابع دخی تسمیه ایدرلر * و برج سرطان علی زعم المنجمین طالع عالم اولوب برج مذکور زحلک
نحس و وبالی و مریخک هبوطی خانه سی اولمغله زحل و مریخ برج مذکورده قران ایتدکده صحیفهٔ عالمده فتن
و حروب و سفک دما وقوعنه و خوارج و بغات و عصیان جنود و حرکت جیوش ظهورینه دلالتی عظیم اولوب
قحط و وبا مثللو احوال واقع اولسنده تأثیری شدید اولور دیو زعم ایتدیلر * و قران نحسین سرطانی
تأثیرینک دوام و انتهاسی وقت قرانده طوالعک و سائر اوضاع فلکیه نک سعادت و نحوستی مقداری اوزره
اولوب تسییر دلیل ایله استخراج احکامده اصحاب نجومک حذق و مهارتی نسبتی اوزره واقعدر * و اصحاب
زیج و تقویم و ارباب تنجیمدن جراش بن احمد حاسب وزرای سلاجقه دن نظام الملک ایچون عقد ایتدیکی
کتابده دیدیکه برج عقرب کوکبهٔ علیهٔ اسلامک دلیلی اولمغله کوکب مریخک برج عقربده رجوعی ملت
اسلام و ارباب دین و علماده خلل و انقلاب وقوعنه دلالت ایدوب تأثیر عظیمی اولمق اوزره زعم ایلدی * زیرا
سبب ایجاد و تکوین رسول رب العالمین صلوات الله و سلامه علیه حضرتلرینک کوکب مسعود وجود
سعیدلری افق غیبدن طالع اولدقده علوییننک یعنی نجم زحل ایله مشترینک عقرب برجنده قران و اجتماعلری
وقتنه مصادف اولمغله هر زمانکه مریخ برج عقربده راجع اوله خلفای اسلامیه یه تشویش و اضطراب
حاصل و اهل علم و دین و وکلای سید المرسلینده امراض و سائر اعراض حادث اولوب و کاهیجه حالدن محله
دخی سرایت طریقیله بعض مساجد و مدارسک انهدام و اندراسنه دلالت ایدردیدی * حتی مهویدرکه
امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینک شهادتلری وقتنده و بنی امیه دن مروانک و بنی عباسدن
متوکل خلیفه نک وقت قتللرنده مریخ برج عقربده راجع بولنوب عظمای دین اسلامدن اوچ ذاتک دوحهٔ
وجودلری صرصر فنا ایله برکنده اولدی * فعلی ذلک احکام قرانات ایله رجوع مریخ امثالی سائر اوضاع
فلکیه نک احوالی جمع اولنوب مقتضای فن اوزره ادلهٔ نحس و سعادته امعان نظر اولندقده ملک و ملتک
احوال عامه و خاصه سنه استدلال اولنوردیدیلر * و دخی شاذان بلخی نام منجمدن منقولدرکه ملت
اسلام ابتدای هجرت محمدیه دن اوچیوز سنه یه بالغ اولدقده وقت و زمانی منقضی اولوردیو استخراج
ایدوب لکن وقت مزبور حلول و نیچه زمان دخی مرور ایدوب رأیی باطل و کذبی ظاهر اولدی * و بینه

ابو معشر بلخیدن منقول اولدیغی اوزره ملت اسلامدن یوزاللی سنه مرورنده دینده اختلاف کثیر
واختلال عظیم واقع اولور دیو تقول ایدوب لکن قولی حلیهٔ صحتدن عاطل اولدی * وینه جراش دیدیکه
کتب قدماده کوردم منجمین کسرای مجوسه طائفهٔ عرب ملک وسلطنته دسترس اولوب ایچلرنده نبی ظهور
ایدردیو خبرویردیلر * وکواکب سیاره دن زهره طائفهٔ عربک دلیلی اولوب شرف خانه سنده بولنغله مدت
سلطنتلری قرق سنه یه بالغ اولوردیدیلر * وکتاب قراناتده ابو معشر بلخیدن منقولدرکه قسمت کواکب
برج حوتک اون یدنجی درجه سنه بالغ اولدقده درجهٔ مذکوره ده زهره نک شرفی واقع اولوب ووقت
مذکورده زحل ومشتری برج عقربده قران ایدوب زهره طائفهٔ عربک دلیلی اولمغله انلرملک ودولته نائل
وایچلرنده نبی ظاهر اولور * وعربک ملک ودولتلرینک قوتی وسلطنتلرینک مدتی زهره نک شرفی درجه لرندن
باقی قالان مقدار اوزره واقع اولوب وعلی وجه التقریب برج حوتده درجات شرف زهره دن اون بر درجه
باقی قالوب وبحسب التقسیم مدتی التیوز اون سنه اولمغله مدت مذکوره دولت اسلامک وقت وزمانی
اولمق اوزره زعم ایلدی * وابو مسلم خراسانی نک ظهوریله دولت عباسیه نک اقامتی ومروانیه نک ذل
ونکبتی زهره نک برج حوتدن اول حمله انتقالی وقسمتک وقوعی وقتنه مصادف اولوب صاحب جدمشتری
بولندیغی زمانده واقع اولدی * وفلاسفهٔ اسلامیه دن یعقوب بن اسحاق کندی دیدیکه ملت اسلامک
ظهوری وقتنده زهره برج حوتک اون سکزنجی درجه وقرق ایکنجی دقیقه سنده بولنوب شرفی درجاتندن
اون بر درجه واون سکز دقیقه باقی قالمغله ملت اسلام التیوز طقسان اوچ سنه تمامنده منتهی اولور
دیدکدنصکره ینه یعقوب کندی دیدیکه سنین مذکوره اتفاق حکما ایله ملت اسلامک مدتی اولوب اوائل
سور قرآنیه ده واقع حروف مقطعه بعد حذف المکرر حساب جمل ایله یعنی ابجد حسابی ایله عد اولندقده
حاصل اولان عدد دخی بونی تأیید ایدر دیدی * بن دیرمکه یعقوب کندینک حروف مقطعه یه متعلق نقل
ایتدیکی معنی بوندن اقدم ذکر اولنان سهیلینک قولی اولوب غالبا یعقوبک قول اولی سهیلیدن نقل ایتدیکمز
رأیک سندیدر * وینه جراشدن منقولدرکه هرمز افرید حکیمدن ملوک ساسانیه اولی اولان اردشیرک
واولادلرینک مدت سلطنتلرینی سؤال ایتدکده دیدیکه کوکب مشتری اردشیرک دلیل ملکی اولوب
وشرفنده بولنغله مدت مدیده دولتلری متمادی اولمق اقتضا ایدر * لکن اجود واصح ملوک ساسانیه نک
ملک ودولتلری درتیوز اون یدی سنه یه بالغ اولدقده تدبیر مشتریدن زهره یه انتقال ایدوب اودخی زیاده
شرفنده واقع اولمغله طائفهٔ عربک ملک ودولتلرینه دلالت ایدر * زیرا طالع قران برج میزان وصاحبی
زهره اولوب ووقت قرانده زیاده شرفنده بولنغله طائفهٔ عرب بیک التمش سنه سریر آرای ملک ودولت اولور *
وکذلک اکاسرهٔ فرسدن انوشروان وزیری بزرجمهر حکیمدن ملک ودولتک فارسدن خروج وعربه انتقالندن
سؤال ایتدکده بویله خبرویردیکه عربک ابتدا ملکلری وقت سؤالدن قرق بش سنه تمامنده بیرایهٔ مهد وجود
وآرایش کهوارهٔ شهود اولوب ممالک شرق وغربه مالک اولور * ومشتری تدبیری زهره یه تفویض
ایدوب وقران علوین مثلثهٔ هوائیه دن خروج وبروج مائیه دن برج عقربه انتقال ایلیوب وبرج عقرب
دخی زهره کبی دلیل عرب اولمغله ادلهٔ مذکوره اقتضاسی اوزره ملت اسلام مدت دور زهره اولان بیک التمش
سنه یه بالغ اولوردیدی * وینه کسرای پرویز دخی البوس حکیمدن خصوص مذکوری سؤال ایتدکده
بزرجمهر کبی جواب ویروب بیک التمش سنه ملت اسلام قیام ایدردیدی * وایام بنی امیه ده توفیل رومی نام
منجم دیدیکه دولت اسلام قران کبیر علوینک مدتی مقداری زمان باقی قالوب یعنی طقوز یوز التمش سنه ممتد
اولور * بعدما کرقران علوین ابتدای اسلامده واقع اولدیغی کبی ینه برج عقربه عود ایدوب لکن
حین عودده اوضاع کواکب ابتدای قران ملتده بولندیغی هیئت مخصوصه اوزره واقع اولمزسه یا ملت
اسلامک احکامی ایله عمدا فتور وقصور واقع اولوب یاخود احکام اسلامیه مخالف شرع جدید ظهور ایدر
دیو زعم ایلدی * وینه جراش منجم دیدیکه کواکب مرصودهٔ ثوابتدن قلب اسد مرحلک جدی اولان
یکرمی درت درجه یی ابتدا ملت اسلامدن طقوز یوز التمش سنه تمامنده قطع ایتدکده استیلای ما
واشتعال نار ایله عالم خراب اولوب بالجمله دائرهٔ کونده موجود اولان مکونات هلاک اولوردیدی * وینه

جراشدن منقولدركه زابلستان ملكي يعني غزنه واليسنك ذوبان نام فن نجوم وسائر فنون حكميه ده ماهر
بر حكيمي اولوب خلفاى عباسيه دن مأمون ايله قرنداشي امين بيننده محاربه مقرر اولدقده مامون وزيري
طاهر بن حسيني امينك عسكريله مدافعه ومقابله يه مأمورا تشييدي حكيم مزبور مأمونك امينه غلبه
واستيلاسي وطاهرك عقدلوا ايتمسي ايچون اختيارات نجوميه دن بر وقت اختيار ايدوب طاهر دخي وقت
مزبورده عقدلوا وعلم افراز ونما اولدقده نسيم فوز وظفر مأمون جانبنده وزان اولغله طاهر منصور ومأمون
سرير خلافته جلوس ايله مسرور اولدقده حكيم مزبورك فننده مهارتنه زياده تحسين واعتنا ايتديكي
زابلستان ملكنك معلومي اولوب حكيم مزبوري بعض هدايا ايله مأمونه ارسال ايلدى * حكيم مزبور
مأمون ايله ملاقي اولوب مأمون دولت عباسيه نك وقت وزماننذن سؤال ايتدكده حكيم مزبور ديديكه
ملك ودولت مأمونك ذريت واعقابندن منقطع وقرنداشي امينك اولاد واحفادينه متصل ومنتقل اولوب
بر مدت مرور ايندنصكره طائفهٔ اعجام امر خلافته مداخله وتغلب ايدرلر * شويله كه ابتدا ديالمه غلبه
ايدوب اللي سنه مقداري سيرت حميده اوزره حركت بعده ظلم وتعدي يه مبادرت ايدرلر * ديالمه دنصكره
شمال شرقدن طائفهٔ ترك ظهور ايدوب شام وفراته مستولي وبلاد رومه مالك اولورلر * بعده الله تعالى
ارادهٔ عليه سي تعلق ايتديكي امور وقوعه كلوب يعني ملك ودولت عباسيه يدندن خروج ايدر ديو جواب
ويردكده مأمون حكيم مزبوره ويرديكي خبرك ماخذندن سؤال ايلدى حكيم مزبور دخي علم مزبوري
كتب حكمادن ولعب شطرنجك واضعي صصه بن داهر الهنديك احكامندن استخراج ايلدم ديو جواب
ويردى * بو فقير جزم واعتقاد ايدرمكه حكيم مذكورك ديالمه دنصكره ظهورلرينه اشارت ايتديكي تركدن
مراد ملوك سلجوقيه دركه دولتلري قرن سابعك اوّلنده منقضي اولدى * وينه جراشدن منقولدركه مدت
قران ملت اسلام تاريخ يزدجرديك سكز يوز اوتوز اوچ سنه سنه بالغ اولدقده قران مذكور مثلثهٔ مائيه دن
برج حوته منتقل اولوب بعده سكز يوز اللي اوچ سنه سنده برج عقربه انتقال ايدر * ودخي برج حوته
انتقال اوّل مدت انتقال قران اولوب برج عقربه انتقالندن ملت اسلامك دلائل احوالي استخراج اولنور *
وينه جراش ديديكه مثلثات مائيه ده واقع قران اوّلك سنه حسيله تحويل اولي سكز يوز التمش سكز سنه سي
شهر رجبنك ايكنجي كوني واقع اولور ديو ختم كلام ايدوب كركي كبي احكامني استيفا ايتمدى * معلوم
اوله كه اصحاب نجوم معمورهٔ ارضده موجود اولان دول مخصوصه دن هر دولتك احوال واحكامني قران
اوسط علويندن ووقت قرانده افلاكده واقع اولان هيئت طالعدن استخراج ايدوب اوضاع فلكيه ودلائل
سماويه ايله آثار سفليه يه استدلال ايدرلر * زيرا منجمين زعمي اوزره كوكب زحل ومشتري مثلثات بروجدن
بر مثلثه ده مدت قران اوسط اولان ايكيوز قرق سنه تمامنه دك اون ايكي دفعه قران ايدوب بعده مثلثهٔ
اخرايه نقل ايتدكده طالع قرانه نظر وملك ودولتك احوالندن خبر ويررلر * شويله كه بر دولت قديمه نك
زوالنه وآخرك حدوثنه وقت وزمان وجهت ومكانيله استدلال ايدوب واول دولتك عرب وعجم وروم وسائر
اصنافندن رجالني وملوكنك عدد واساميسني وآجال واعمار ومذاهب وادياني واوضاع واطوار
وحروب وغزواتني تعيين ايدرلر * حكيم ابو معشر بلخي كتاب قراناتده قران اوسطك احكامني ذكر ايدوب
وجه مشروح اوزره دول وملوكك احوالني بسط وتفصيل ايلدى * وكاهيجه دخي قران اوسط ايله دولتك
احوالنه استدلال اولندقدنصكره قران اصغر ايله دخي استدلال اولنوب اقبال وادبار ودوام وزوالنه متعلق
احكام استخراج ايدرلر * وخلفاى عباسيه دن رشيد ايله مأمونك خلافتلري وقتنده رئيس المنجمين اولان
يعقوب بن اسحاق كندي ملت اسلامده واقع قرانات احكامي ايچون بر كتاب تصنيف ايدوب طائفهٔ شيعه
امام جعفر صادق حضرتلرينه منسوب كتابلرينك اسمي جفر ايله اول كتابي تسميه ايتديلر * ونقل اولنديغي
اوزره كتاب مزبورده بني عباس دولتنك حال وشاني ذكر اولنوب ووقت وزماننه وانتها وانقراضنه
ومنتصف مائهٔ سابعه ده دار السلام بغداده هلاكو وقعه سنه ودولت عباسيه نك انقراضيله ملت اسلامك
انقراضنه اشارت ايلدى * لكن بزم ايچون كتاب مذكوردن بر شيئه وقوف ميسر واكا واقف ومطلع
اولان رجالدن بر فردي كورمك دخي مقدر اولمدى * شويله ظن اولنوركه ملوك مغول واحفاد چنكيز

فتنه انكيزدن هلاكو كوى بدخو بغداده مستولى اولوب آخر خلفاى عباسيه اولان معتصم باللهى قتل ايتدكده نهر دجله يه القا اولنان كتب ايله كتاب مزبور دخى غريق بحر فنا اوله * لكن مغرب ديارنده كتاب مزبوره منسوب وجفر صغير اسميله موسوم بر رسالهٔ صغيره مشهود مز اولوب سياق وسياقنك ظاهرندن فهم اولنوركه رسالهٔ مزبوره ملوك موحدينك اولين واقدمى اولان بنى عبد المؤمنك تفصيل حاللرينى بيان ايچون وضع اولنوب ملوك موحدينك اوائلى ايچون ذكر اولنان احوال واقعه مطابق واواخرى بياننده اولان احكام نفس الامره مخالف كذب صريح اولدى * معلوم اوله كه يعقوب بن اسحاق كندى دنصكره دولت بنى عباسده علم نجومده ماهر نيچه كسه لر ظهور ايدوب دولت عباسيه نك احوالنه دائر كتب عديده وضع ايتديلر * بو بابده شايان نقل ونظر اولان حكايات برعبرلك برى امام طبرينك رجال دولت عباسيه دن ابى بديلدن مهدى خليفه نك مناقبنه متعلق نقل ايتديكى حكايهٔ عجيبه دركه ذكر اولنور * اصلى بويله دركه امراى دولت عباسيه دن ربيع ايله حسن مهدينك خلافتى اياممده اوغلو رشيد ايله غزايه توجه ايتدكلرنده ابى بديلى دعوت ايدوب اولدخى جوف ليلده ربيع ايله حسنك مجلسنه داخل وواصل اولدقده ربيع ايله حسنى دولت عباسيه نك احوالنه متعلق كتب احكامدن بركتاب مطالعه سيله مشغول بولدى * ابى بديل دخى كتاب مزبوره نظر ايدوب مهدينك مدت خلافتى اون سنه اولمق اوزره ثبت وتحرير اولنغله ابى بديل تعبير مذكورك هيئتنه واقف اولوب ربيع ايله حسنه ديديكه بوكتابده مهدينك مدت خلافتى سنين عشره اولمق اوزره مذكور وابتداى خلافتدن بو وقته كلنجه مدت مذكوره نك اكثرى مرور ايتمكله مهدى كتاب مزبوره واقف اولدقده وقت قريبده نوش زهرابهٔ ممات وخلع خلعت حيات ايتسنى متضمن اولمغله سز كتاب مزبورى مهدى يه ارائت ايله خبر موتنى اعلام واشارت ايتمش اولورسز ديدى * ربيع ايله حسن دخى ابى بديلك جوابندن منفعل ومتأثر اولوب وكتاب مزبور مهدينك معلومى اولمغله بهر حال رؤيت ومطالعه ايتمسى مقرر اولمغله ابى بديلدن اعمال اطايف الحيل ايله بو محذورك دفعنه چاره طلب ايتديلر * ابى بديل دخى موالئ آل بديلدن عتبه نام بر استاذ مجلدى استدعا ايدوب اوراق كتابدن محل مزبورى بولوب عتبه يه ارائت وبو وجهله امر واشارت ايلديكه اشبو ورقه ده مسطور اولان عشره كلمه سنى اعمال كزلك صنعت ايله محو وحك ايتدكدنصكره يرينه اربعين لفظنى تحرير يعنى اون سنه يى قرق سنه يه تبديل وتحويل ايله ديدى * بعده عتبه دخى ابى بديلك امرى اوزره عشره يى اربعينه تبديل ايدوب بركونه رسم وتحرير ايتديكه قطعا محكوك ايديكى معلوم اولمدى * حتى ابى بديل نظر ايتدكده بالله العلى الاعلى ايتديكه اكر عن اصل ورقهٔ مذكوره ده عشره نك اربعينه تبديل اولنديغى مشهود ومعلوم اولميدى نسخهٔ مذكوره نك اصلنده اربعين مرقوم ومرسوم اولمق اوزره جزم ايدردم ديدى * بوندنصكره ناس دول وسلطنته متعلق احكام تحريرينه مشغول اولوب مشيت عليهٔ آلهيه تعلق ايتديكى اوزره منظوم ومنثور ورجز نيچه كتب ورسائل وضع وتحرير ايتديلركه نيچه سى نادن چوق كسه لرك يدلرنده متفرق اولوب كتب ملاحم تسميه اولنور * وكتب ملاحمك بعضيسى على العموم ملت اسلامك احوالنه متعلق اولوب وبعضيسى دخى دول مخصوصه دن هر دولتك احوال واحكامنه دائردر * وبو كتبك جمله سى فن نجومده ماهر مشاهير رجاله منسوب اولوب لكن واضع ومؤلفنه نسبت واختصاصى نقل موثوق وروايت صحيحه ايله ثابت دكلدر * واشبو ملاحم منظومه دن ابن مرانه نك بحر طويلده برقصيدهٔ رائيه سى اولوب ديار غربده ناس بيننده متداول ومتعارفدر * عامهٔ ناس زعم ايدرلركه قصيدهٔ مزبوره ملت اسلامك ابتداسندن انتهاسنه دك وقوعى مقدر اولان امور عامه نك احوالنى متضمن اولوب حال ومستقبلده ظهور ايدن وقايع كثيره يى اكا تطبيق ايدرلر * لكن بز شو بحردن استماع ايتمشزدركه قصيدهٔ مزبوره ديار غربده انجق لمتونه دولتنك احوالنه متعلق اولوب ناظم قصيده ابن مرانه لمتونه دولتى ظهورينه قريب وقتلك رجالندن اولمغله انلرك دولتلرى احوالنى ذكر ايلدى * شويله كه لمتونه ملوكنك سبته ولايتنى موالئ بنى حموديدن اخذ ايدوب وبحر سفيدك قارشو ياقه سنده اندلس ممالكنه استيلا ايده جكلرينى بيان ايلدى * كذلك ينه اهل مغرب ميانتده دائر ملاحم منظومه دن تبعيه اسميله مسمى برقصيدهٔ بائيه

اولوب عدد ابياتى بيك ياخود بشيوز بيت اولق اوزره منقولدر * قصيدهٔ مزبوره نك مطلعيدركه ذكر اولنور *

طربت وماذا الذى منى طرب * وقد يطرب الطائر المغتضب

وما ذاك منى للهو اراه * ولكن لتذكار بعض السبب

يعنى بنم طرب وخفتم سرورمدن اولميوب بلكه قفس بندا اضطراب اولان مرغ محبوس كبى طيش وحركت ايدرم * ودخى طربم لهو ولعبه ميلدنناشى اولميوب لكن بعض اسبابى تذكر وتفكر سببيله حاصلدر ديو قصيده يه بدء ايدوب اثناى ابياتده موحدين دولتنك وفاطميه نك احوالنه دائر امور كثيره ذكر ايلدى * وينه ديار غربده حوادث عالمه دائر برملحمهٔ منظومه وملعبهٔ شعريه موجود اولوب طائفهٔ يهوددن برى نظم وانشادا يتمك اوزره معروفدر * يهودئ مزبور قصيدهٔ مذكوره ده عصرنده واقع اولان قران علويين ونحسين وسائر قرانات فلكيه نك احكامنى ذكر ايدوب وبلدهٔ فاسده يوم عيدده بر يهودينك صلب وقتلنى ذكر وبيان ايتدكدنصكره وقعهٔ مزبوره نك وقوعنى زعم ايتديلر * قصيدهٔ مذكوره بشيوز بيته قريب برمنظومهٔ طويله اولوب موحدين دولتنك احوالنه دائر احكام قراناتى متضمندر * وينه اهالئ ديار غرب مياننده متداول اولان ملاحم منظومه نك برى دخى حافظ بن آباره منسوب وبحور عروضدن بحر متقارب وزنى اوزره منظوم بر قصيدهٔ بائيه دركه تونس ديارنده ملوك موحديندن بنى ابى حفص دولتنك احوالنه متعلق احكام فلكيه يى جامعدر * وبلاد غربدن قسنطينه قاضيسى خطيب كبير ابو على بن باديس علم نجومده زياده ماهر وابن آبارك قصيدهٔ مذكوره سنك رموز ومزاياسنه عالم اولوب بيغزده معارفه اولمغله بكا ديدى كه قصيدهٔ مذكوره نك ناظمى حافظ بن ابار مستنصر خليفه نك كشتهٔ شمشير قهرى اولان زمرهٔ كتابدن حافظ كاتب عنوانيله مشهور اولان ذات اولميوب بلكه تونس اهاليسندن خياط صنفندن بر رجلدركه حسب الاتفاق حافظ شهرتيله مشهور اولمشدر * والدم مرحوم قصيدهٔ مذكوره دن بكا بعض ابيات انشاد ايدوب برمقدارى حفظمده باقى قالمغين بو محلده ثبت وتحريرى مناسب كورلدى مطلع بودركه ذكر اولنور *

عذيرى من زمن قلب * يغر ببارقه الاشنب

وينه اول ابيات محفوظه دن اوچ بيت دخى ملوك بنى ابى حفصك تاسعى ملك لحيانى ذكرنده در *

فيبعث من جيشه قائدا * ويبقى هنالك على مرقب

ويأتى الى الشيخ اخباره * فيقبل كالجمل الاجرب

ويظهر من عدله سيرة * وتلك سياسة مستجلب

ابيات مذكوره ملك لحيانينك ظهورينى واطراف بلاده ارسال جيش ايدوب شيخ نام كسنه يه خبرى وارد اولدقده جمل اجرب كبى كمال اضطراب وانقلابده اولمغله عسكرى استقبال ايتمسنى وعدل وسياست ايله تدبير ممالكده همتنى بيان ايلدى وينه ابيات محفوظه دن اوچ بيت دخى تونس بلده سنك احوالى بيانى متضمندر

فامارأيت الرسوم امحت * ولم يرع حق لذى منصب

فخذ فى الترحل عن تونس * وودع معالمها واذهب

فسوف تكون بها فتنة * تضيف البرى الى المذنب

ابيات مذكوره ده تونس مملكتنك مختل النظام اولوب اصحاب حقه مستحق ويرلمكله اندن ديار آخره رحلت ايله توصيه وبر فتنهٔ عظيمه ظهوريله مظلوم ظالم مجازاتيله مجزى اوله جغنى ذكر بيحاويدر * وينه مغربده برملحمهٔ منظومه يه واقف اولدمكه اول دخى تونسده ينه ملوك بنى ابى حفصك احوالنى متضمن اولوب ملوك حفصيه نك عاشرى سلطان ابى يحيادنصكره قرنداشى محمدك سلطنتنه اشارت اولنوب ذكر اولنمدى * بيت

ويعد ابى عبد الاله شقيقه * ويعرف بالوثاب فى نسخة الاصل

لكن محمد نائل سرير دولت اولميوب وقت هلاكنه دك بيت مذكورك مضمونى خوليا سيله سلطنت سوداسندن خالى اولمدى * وبنه ملاحم منظومۀ غريبه نك برى دخى هوشنى نام برشخصه منسوب قصيده دركه ديار غربده عوام الناس بينلرنده الغاز كبى دائر اولوب الفاظ وكلماتى لغت عامه اوزره موضوع ووزن وعروضى دخى اشعار عوام كبى نامطبوعدر * وقصيدۀ مزبوره طويله وابيات كثيره يى حاوى ايكن عامۀ اهل مغرب اقصى آنى حفظ ايدوب زعملرى اوزره اندن بعض احكام استخراج ايدرلردى * لكن الفاظ ومعانيسى قواعد نقليه وعقليه يه مطابق اولميوب اندن استخراج احكام تخمينات عوام وبا مجازفۀ خواصه موقوف اولمغله قصيدۀ مزبوره يى آحاد ناسدن برى كندى ذاتندن وضع ايتمك غالب احتمالدر * وبنه ديار شرقده محيى الدين بن عربى حاتمى يه منسوب اولمق اوزره برملحمه يه واقف اولدمكه الغاز مرموزه ورموز ملغوزه اسلوبى اوزره طويل الذيل بركلام اولوب تأويل وتفسيرى شايد حق جناب علام الغيوب عالمدر * زيرا ملحمۀ مذكوره نك خلالنده اوفاق عدديه ورموز خفيه والغاز عربيه مسطور اولوب ونيجه اشكال حيوانيه مرسومدركه بعضيسى صورت تامه وبعضيسى بدندن منفصل حيوان رأسلرى تصويرى كبى اشكال عجيبه وغريبه يى حاوى اولوب آخرنده لام قافيه سى اوزره برقصيده مسطوردر * ملحمۀ مذكوره فن نجوم وسائر علوم غريبه دن برعلمه مبنى اولميوب كشف وتأويلى بروجهله ممكن اولمغله غالب احتمالى بودركه ملحمۀ مذكوره حليۀ صحتدن عاطل كلام باطلدر * وديار مصرده دخى اولده بعض خواصدن استماع ايتديكم اخبار غريبه نك برى دخى بوامر عجيبدركه آنى ملحمۀ ابن عربيدن نقل ايلدى * غالبا هنوز ذكرى سبق ايدن ملحمه اولميوب بنه ابن عربينك ملحمۀ اخراسى اولمق ظاهردر * اصلى بويله دركه شيخ محيى الدين مصر قاهره تأسيس وبنا اولنديغى وقتك طالعنى استخراج ايدوب ادلۀ طوالع نجوميه اقتضاسى اوزره بلدۀ قاهره درتيوز التمش سنه معمور اولوب ديو زعم ايلدى * بو تقديرجه مصر قاهره تاريخ هجرت نبويه نك سكز يوز اوتوز سنه سى حدودينه دك معمور وآباد اولوب بعده خرابه منصرف اولمق لازم كاور * زيرا ملحمۀ مذكوره ده بلدۀ قاهره نك مدت عمارتى سنين شمسيه اولمق اوزره درتيوز التمش سنه فرض اولنوب وتاريخ هجرت نبويه سنين قمريه ايله محسوب ومضبوط وهر سال شمسى وقمرى ميانده بحسب التقريب اون بر كوندن زياده تفاوت محفوظ اولمغله تفاوت مذكور يوز سنه ده اوچ سنه مقدارى زمانه بالغ اولدقده درتيوز التمش سنۀ شمسيه ده تفاوت ما بين اون درت سنۀ قمريه اولوب سنين مذكوره يه ضم اولندقده مدت عمارت درتيوز يتمش درت سنه يه بالغ اولور * وبناى مصر قاهره تاريخ هجرتك اوچيوز اللى سكزنجى سنه سنده واقع اولمغله مدت عمارته ضم اولندقده سنين هجريه دن سكز يوز اوتوز ايكى سنه مرور ايدر * اكر محيى الدينك كلامى صحيح اولوب ادلۀ نجوميه نك وجه مشروح اوزره دلالتى ثابت ومقرر ايسه بلدۀ قاهره مدت مذكوره حلوانه دك معمور اولوب بعده خراب اولمق اقتضا ايدر * وبنه ديار مصرده استماع ايتدمكه اندا ابن سينا ايله ابن ابى عقب نام رجالك آثارندن اولمق اوزره حوادث عالم ووقايع كونى متضمن ملحمه لر موجود اولوب * لكن جمله سى قرانات كواكبدن مأخوذ احكام وهميه وتخمينات موهومه اولمغله صحت وسداددن دال ادلۀ قاطعه دن خالى اولوب درجۀ اعتباردن ساقط اولديغى ظاهردر * مع هذا ابن خلكان وفيات اعيان بيانى ايچون عقد ايتديكى تاريخ مشهورده ابن قريه ترجمه سنده كتاب اغانيدن نقل ايتديكى حكايه ابن ابى عقب عنوانيله مذكور يحيى بن عبد الله منسوب اولان ملحمه نك اصلى اولميوب مجنون ليلى كبى مشهور وغير واقع قبيلندن اولديغنه دلالت ايدر * وبنه ديار شرقده تركلر دولتى احوالنه دائر برملحمه يه دخى واقف اولدمكه طائفۀ صوفيه دن باجربقى نام برصوفى يه منسوب اولوب جمله ابياتى رموز حروف ايله مرموز الغاز مثولنده در اولى بودركه ذكر اولنور

ان شئت تكشف سر الجفر يا سائلى * من علم جفر وصى والد الحسن

فافهم وكن واعيا حرفا وجملته * والوصف فافعل كفعل الحاذق الفطن

اما الذى قبل عصرى لست اذكره * لكننى اذكر الآتى من الزمن

للمترجم محمد صاحب

معلوم اوله كه مؤرخ ابن خلدون سكز يوز سنه سى حدودنده وفات ايدوب سكز يوز اوتوز ايكى سنه سنده موجود اولامغله قول مذكورك صدق وكذبى اكا نسبت ايله معلوم اولمامغله كلام منقولك صدق وكذبنده تردد ايلدى حالا سنين هجريه بيك يوز قرق ايكى سنه سنه بالغ اولوب مصرك عمارتى تماما باقى قالمغله ملحمۀ مذكوره ده مسطور اولان كلامك كذبى ظاهر اولوب قول باطل وحليۀ صحتدن عاطل اولديغى ثابت وظاهر اولدى

بيبرس يبقى بجاء بعد خمستها * وحاء ميم بطيش نام فى الكفن

خلاصهٔ ابيات بودركه اكرسن سر جفرى كشف ايتمك مراد ايدرسك حضرت حسنك والدى وصى رسول حضرت علينك علم جفردن اخذ ايله وبو قصيده ده مذكور ومسطور اولان اسرار حروف وحساب عدديسنى دخى حفظ ايدوب اعمال قواى فكريه ايله مراد ومقصودى فهم ايله * زيرا بن بو ملحمه ده ازمنهٔ سالفه ده سبق ايدن حوادث ووقايعى ذكر ايتمم بلكه زمان آتيده واقع اوله جق احوال روزكارى ذكر ايدرم ديدكدنصكره بيبرس نام كسنه نك فوتنه بعض حروفله اشارت ايلدى * وبنه ابيات مذكوره دن بو ايكى بيت دخى مصر وشام وعراق وآذربيجان ويمنده بعض وقايعك وقوعنه اشارتدر

شين له اثر من تحت مرته * له القضاء قضاء اى ذى المنن
بمصر والشام مع ارض العراق له * وازربيجان فى ملك الى اليمن

وبنه اوج بيتى دخى ذكر اولنوب آل بوران نام طائفه نك احوالنه وجلادت وشجاعتلرينه وسعيد نام شخصك امارت وولايتدن خلعنه دخى بعض حروفله اشارت اولندى

وآل بوران لما نال طاهرهم * الفاتك الباتك المعنى بالسمن
نخلع سين ضعيف السنّ سين أتى * لا لوفاق ونون ذى قرن
قرم شجاع له عقل ومشورة * يبقى بجاء وابن بعد ذو سمن

وبنه ابيات مذكوره دن برقاچ بيت دخى ذكر اولنوب انده تيمور كبى بر اعرج شخصك ظهورينه وفتن وحروب حدوثنه وجانب سمرقندن ترك طائفه سنك خروجلرينه وديار شامه وممالك مصره استيلالرينه بعض حروف ايله اشارت اولندى

هذا هو الاعرج الكلبى فاعن به * فى عصره فتن ناهيك من فتن
يأتى من الشرق فى جيش يقدمهم * عار عن القاف قاف سجدا بالفتن
بقتل دال ومثل الشام أجمعها * أبدت بشجو على الاهلين والوطن
صاحى اذا زلزلت يا ويح مصر من الـ * ـزلزال مازال حاء غير مقتطن
طاء وظاء وعين كلهم حبسوا * هلكا وينفق أموالا بلا ثمن

بعده ايكى بيت دخى ذكر اولنوب اولادملوكدن صالح نام كسنه نك ظهورينه وكنديدن اسبق تخت نشين دولت اولان قرنداشنك خلعنه اشارت اولندى بيت

يسير القاف قافا عند جمعهم * هون به ان ذاك الحصن فى سكن
وينصبون أخاه وهو صالحهم * لا سلم لالف سين لذاك بنى

بعده بربيت دخى ذكر اولنديكه ملوك مصردن ملك ظاهر برقوقك سلطنتنه وپدرينك مصره دخول وقدومنه اشارت اولندى

يأتى اليه ابوه بعد هجرته * وطول غيبته والشطف والدرن

وملحمهٔ مذكوره نك ابياتى كثير اولوب اصل صحيح وسند سديده مستند اولمغله موضوع ومصنوع اولمسى احتمالى غالبدر * زيرا زمان سابقده اصحاب مكر وخديعه دن بعضيلرى صدور وامراى تغر ايچون بو مقوله رموز حروف ايله ممزوج ابياتى نظم ايدوب پابند احمقان ايتدكلرى مشهور ومعروفدر * حتى بغداد مؤرخلرندن منقولدركه خلفاى عباسيه دن مقتدر بالله وقتنده دانيال لقبيله معروف وفهم وذكا ايله موصوف بر استاذ مجلد وار ايديكه بعض حيل ايله اوراقى اسكيدوب بعده خط عتيق اولمق اوزره اول اوراقه بعض رجال دولتك اسما والقابنى وميل ورغبت ايتدكلرى مناصب علنيه يى ثبت وكتابت وحروف ورموز ايله اشارت ايدوب بعده ملحمهٔ قديمه اولمق اوزره رجال دولته عرض وارائت ايتمكله آمال واموالدن مراد ايتديكى شيئى انلردن تحصيله توسل ايدردى * وجه مذكور اوزره ثبت ايتديكى اوراقدن برينه اوج عدد

مذكور

المترجم محمد صاحب
ابيات ملحمه نسخهٔ ابن خلدونده مسطور اولوب لكن حروف ورسومنك حل وكشفنه تعرض وتصدى ايتمكله ترجمه ده تحريرى تكثير سواد ايله املال واكسالدن غيرى معنايى منتج اولمامغله قصر مسافه اولندى

مکرر حرف میم تحریر ایدوب * بعده عظمای دولت عباسیه دن مقتدرك مولاسی مفلح نام امیره ورق
مزبوری عرض واراءت ایلیوب دیدیکه ورقپاره ده مرموز ومسطور اولان اوچ عدد میم سندن کنایه
اولوب بری اسمك مفلحه بری مولایه وبری مقتدره اشارتدر دیدی * ودولت عباسیه ده مفلحك طالب اولدیغی
مراتب عز وجاهه نیل ووصولنی تبشیر ایدوب وطرف خلیفه دن مفلحه ظهور ایدن بعض التفات ملوکانه
معلومی اولمغله انی تبشیر ایتدیکی منصب وجاهك ظهورینه دلیل وعلامت نصب ایدوب کسر مصدق کبی انکله
دعواسنی تمویه ایتمکین مفلح اول مدعئ محیله اغنا ایده جك مرتبه مال بذل واعطا ایلدی * وکذلك وزرای
دولت عباسیه دن مقتدر وقتنده صدر وزارتدن معزول حسن بن قاسم وهب نام وزیره دخی مفلح ایچون
وضع ملحمه اسلوبی اوزره بر ورق ثبت وتحریر ایدوب وزیر مذکورك اسمنه بنه حروف ایله اشارت ونصب
علامت ایلدککدنصکره خلفای عباسیه دن اون ایکنجی خلیفه وقتنده ینه صدر وزارته اعتلا ایله تبشیر
ایلدی * شویله که وزیر مذکورك وقتنده امور دولت منتظم واحوال سلطنت ملتئم اولوب اعدا مقهور
ودنیا معمور اولور دیو ملحمهٔ مصنوعه یه درج وتسطیر ایلدی ومفلحه دخی ورق مذکوری اراءت ایدوب
ذیلنه حوادث عالم ووقایع امم دن واقع وغیر واقع اسباب عز واقباله دائر بعض کلمات کتابت وجمله سنی
حضرت دانیاله عزو ونسبت ایتمکله مفلح واقف اولدقده کمال تعجب واستغرابندن تماشی ورق مذکوری
خلیفهٔ وقت مقتدر باللهه اراءت ایلدی * مقتدر دخی ورق مذکوری مطالعه ومعاینه ایدوب وزیر حسن
ابن قاسمك اسم ورسمنه وصدر وزارته اعتلا ایله حسن سیاستنه واقف اولدقده دانیالك کذب ودروغی صدق
وحق اولمق ملاحظه سیله حسن بن قاسمی تکرار صدر وزارته تصدیر ایدوب محیل مذکورك کذب
وجهلده غریق اولان حیله وخدیعه سی بویله بر امر عظیمك ظهورینه وسیله اولدی * ظاهر بودرکه باجریقی
نام رجل صوفی یه منسوب اولان ملحمه دخی ملحمهٔ دانیال کبی حیله ودسیسه اولوب درجهٔ اعتباردن
ساقطدر * حتی اعلام افاضل شرقدن دیار مصرده شیخ الشیوخ حنفیه اولان محشئ هدایه شیخ اکمل
الدین حضرتلری طرایق صوفیه یی عالم وعارف اولوب طبقات متصوفه یه علم ووقوفده ماهر اولمغله شیخ
مشار الیه ایله ملاقی اولدیغمزده ملحمهٔ مذکوره نك حل وصحتنی وناظمی اولان باجریقینك حال وشاننی
سؤال ایتدم شیخ اکمل الدین دیدیکه شخص مذکور حلیهٔ روی وقار اولان لحیه وریشنی تراش ایدن
قرندلیسه طائفه سندن اولوب عصرنده واقع اولان ملوك وسلاطینك حال وشانلرندن زعم فاسدی اوزره
کشف ایله خبرویروب وملوك وامرادن مراد ایتدیکی رجالك اشخاص واحوالنه بعض حروف مخصوصه ایله
ایما واشارت ایدردی * وبعض اوقاتده دخی رموز حرفیه ایله ایما واشارت ایتدیکی رجالك احوال
واوصافنی قالب نظمه دخی سبك ایدوب نظم وانشادینه مألوف اولدیغی اسلوب اوزره منظوم ومقفی بیتلر
دخی انشاد ایدردی * ابیات مذکوره اطراف واکنافه منتشر اولمغله استماع ایدنلر کسنه لر ضبط وحفظنه
مشغول اولوب حوادث غیبیه ووقایع کونیه یی متضمن ملحمهٔ مرموزه اولمق زعمیله اعتبار واعتنا ایتدیلر *
باجریقی دنصکره بعض ناس دخی هر عصرده اسلوب مذکور اوزره قصاید منظومه نظم ایدوب نیجه اکاذیب
باطله یی قالب نظمه سبك ایله ملحمهٔ منظومه اولمق اوزره انشاد وابراز ایتدیلر * عامهٔ ناس دخی اول
قصاید موضوعه نك رموز واشاراتنی حل وکشفه سعی ایدوب ظن وتخمین ایله درلو درلو معنالر ویردیلر * لکن
ویردکاری معنی اصل صحیحه مبتنی اولمیوب ظن وتخمینه مبنی اولمغله خبط وخطا اولدیغی ظاهردر * زیرا
رمز وایماطریقیله ایراد اولنان کلامك حل وکشفی یا عن اصل بر قانون وقاعده یه موقوفدرکه اول قاعدهٔ
معلومه ایله استخراج اولنوب یا اول رمز واشارتی وضع ایدن ذاتك تعلیم وتعریفیله ظاهر اولور * والا
باجریقی طریقی اوزره وضع اولنان حروف ورموزدن قصد اولنان امور (المعنی فی بطن الشاعر) مفواسی
اوزره اول حروفی نظم ایدن شخصك ضمیرنده مستور اولوب حل وکشفی بنه اکا منوط ومخصوص اولدیغی
ظاهر وباهردر * شیخ اکمل الدین کبی بر عالم ربانی وفاضل یمدانینك کلامی کوش هوشه واصل اولدقده
باجریقی یه منسوب اولان ملحمهٔ منظومه نك حال وشانی معلوم اولوب فاضل مشار الیهك دواء العنبر قول
معتبریله شفای صدر حاصل اولدی (وما کنا لنهتدی لولا أن هدانا الله) والحمد لله بوندنصکره دخی سکز یوز

ایکی سنه سنده بو عبد فقیر سلطان مصر طرفندن ممالك محروسه ده قاضیٔ محکمهٔ مالکیه ایکن ملازمت موکب سلطان ایله مدینهٔ دمشق الشامه داخل اولدیغم اثناده ابن کثیر تاریخنه نظر ایدوب یدی یوز یکرمی درت سنه سی سالکنده منسلك اولان رجالك تراجمی خلالنده باجربقینك حال وشانی تعریف اولنمغله کرکی کبی احوالنه وقوف میسر اولدی * تاریخ مذکورده مسطوردر که شمس الدین محمد باجربقی باجربقیه عنوانیله معروف اولان فرقهٔ ضالهنك مقتدا وپیشوالری اولوب وفرقهٔ مذکوره حاشا انکار صانع ایله مشهور برشرذمهٔ رذیلهدر * محمد باجربقینك والدی جمال الدین عبد الرحیم بن عمر موصلی علمای شافعیهدن بر رجل صالح اولوب مدارس دمشق الشامده درس وافاده ایله مشغول ایدی مزبورك ولدی محمد باجربقی دخی فقهای شام میاننده نشأت ایدوب مدت قلیلهده فقه شریف تحصیلنه سعی ایلدی * بعده مسالك کشف وسلوکه سالك اولمغله ناسدن برجماعت آکا بیعت وانابت ایدوب حقنده حسن اعتقاد ایله مرید حلقه بکوش انقیاد اولدیلر * بوندنصکره دیارشامده قاضیٔ مالکی مزبورك اراقهٔ دمی ایله حکم ایتمکله خوفندن دیار شرقه فرار ایدوب بعده قاضیٔ حنبلی حضورنده کندیله اوزرینه شهادت ایدن شهود میاننده عداوت دینیه سی اولدیغنه اقامت بینه ایتمکله قاضیٔ مالکینك حکمنی فسخ وابطال ایله قتلدن خلاص اولدی * بعده بلدهٔ قابونده برمدت مکث واقامت ایتدکدنصکره یدی یوز یکرمی درت سنه سنده وفات ایلدی بعده ابن کثیر محمد باجربقینك آنفاذکر اولنان قصیدهٔ نونیه سندن برقاچ بیت ذکر ایدوب ترجمه سنی ضم ایلدی

(الفصل الرابع من الکتاب الاول)

معلوم اوله که مقدمه عنوانیله معروف اولان کتاب اول التی فصل اوزرینه معقود ومرتب اولوب وهر فصل دخی فن تاریخك اصول مهمه سنی حاوی وفصول عدیدهیی محتوی اولمغله حالا بو محلده فصول ستهٔ مذکورهدن اوچ فصل تمام اولوب دردنجی فصله شروع اولندی * اشبو فصل رابع بلدان ومدن وامصار وسائر عمران حضری یه دائر اطوار ایله آکا تابع ومتعلق امور بیاننده در * بو فصل دخی فصول سابقه کبی اصول وفروعی حاوی نیچه ابواب وفصولی مشتملدر

(فصل)

کتاب اولك دردنجی فصلنك اولکی فصلی ملك ودولتك وجودی مدن وامصارك حدوثندن اسبق واقدم اولوب تمدن وتمصر دولت وسلطنتدنصکره حادث اولدیغی بیاننده در * بو امرك تحقیق وبیانی بویله درکه تشیید قلاع وحصون خلقك امن وراحت ایله قرار وسکونی ایچون موضوع ومصنوع اولمغله بریه وبادیهده ساکن امم وحشیه واصحاب خیام واخبیهدن قبائل وعشایر دایرهٔ ملك ودولت ایله ظهور وخروج ایدوب رتبهٔ رفیعهٔ سلطنته اعتلا ایتدکلرنده بداوتدن حضارته انقلاب امر ضروری اولوب *(الشیٔ اذا ثبت ثبت بلوازمه) * فحواسی اوزره لوازم طور حضارت وشعار ملك ودولت اولان اموره مبادرت وراحت وحضوره میل ورغبت ایدرلر * شویله که خیمه وخرکاهدن خروج وحیطان وسقوفه ولوج ایدوب وتحصین نفوس ایچون تشیید قلاع وحصون ایتمکله مدن وامصارك حصولی توابع ملك ودولت ولوازم طور حضارتدن اولدیغی ثابت ومقرردر * بوندن ماعدا مدن وامصار مصالح عامه ایچون موضوع اولان امور کلیهدن اولوب آحاد ناسه مخصوص امور جزئیهدن اولمیوب وسعت ومتانتده سائر مساکن ومنازلك اضعافی اولمغله صخور عظیمه واحجار جسیمه وسائر اجزا وادواتی اعداد وتدارکده جمع کثیر وجم غفیرك اجتماعنه ونیچه الات وصناعتك انضمام وتعاوننه موقوف ومنوطدر * بوندن ماعدا قلاع وحصون آحاد ناس نفس وعیاللری ایله صیف وشتاده ساکن اولدقلری منزل ومسکن کبی حوایج اصلیهدن اولمیوب عموم بلوی اوزره هر شخصه تدارکی لازم امور ضروریهدن دکلدر که وضع وبناسنه محتاج ومضطر اولوب کندی مسکن ومأوالری کبی تشیید وتأسیسنه قیام وانفاق مال واتعاب قوی ایله وضع وبناسنه سعی واقدام

ایدهلر *

ایده‌لر * بلکه تشیید قلاعده ناسك امداد وتعاونی یاضرب عصا وتهدید ملوك وامر ایله جبروا کراهه مبنی
ویاطلب اجر وثواب ایله داعیهٔ شوقه مبتنیدر * وجه مشروح اوزره آلات وادواتك کثرتی وصناع وعمله‌نك
وفرتی برحده بالغ درکه قوت قاهرهٔ ملك ودولتدن غیری برشیء اکا وافی اولمیوب بلکه (همة الرجال تقلع
الجبال) فحواسی اوزره بویله بنیان رصین الارکانك تشیید وتأسیسی دستیاریٔ معمار ملکه منوط واعمال
تیشهٔ قهره مربوط اولمغله تصیر امصار وتعمیر بلدانده اس واساس همت ملوك اولدیغی مقیاس قیاس عقل
ایله ثابتدر * بوندنصکره برحصن منیعك تشیید وبناسی طرح اساس ایدن معمار مهندس کارك عقد
بناده فهم وذکاسی واحوال سماویه وارضیه‌نك اقتضاسی اوزره تمام اولدقده اول حصنك مدت بقا
وامتداد عماری تعمیر وتأسیسنه تولی ایدن دولتك عمر وبقاسنه تابعدر * اکر اول دولتك امد امتدادی
مدید اولمیوب عمری قصه ایسه دولتك انقراض واندراسی وقتنده اول بلده‌نك عمری دخی حد وقوفه واصل
اولوب بعده شیأ فشیأ درجهٔ انحطاطه رجوع ایله خراب اولور * اکر اول دولتك مسافهٔ عماری مدید
ووسیع اولوب عمری طویل وعریض ایسه اول مدینهٔ معموره‌نك خارج وداخلی مصانع فسیحه ومساکن
وسیعه ایله مشحون اولور * شویله که اسوار وحیطانی وسعت وکثرتده نطاق حد وقیاسدن برون اولوب
برحده بالغ اولورکه بعد مسافه وامتداد مساحه‌سی اندازهٔ تخمین ایله ذرع ومساحه‌دن خارج اولور *
تتکیم شهر بغداد وانك امثالی بلاد وامصارده واقع اولمشدر * خطیب بغدادی تاریخنده ذکر ایتدیکی
اوزره بلدهٔ بغداد عهد مأمونده برکونه معمور وآباد ایدیکه شهدیکی کبی سور واحد ایله محصور مدینهٔ
واحده اولمیوب بلکه قرقدن متجاوز وبربرینه متلاصق ومتجاور مدن وامصاری مشتمل اولمغله حماملرینك
مبلغ عددی التمش بیکه بالغ اولدیغنی تصریح ایلدی * وکذلك دولت اسلامیه‌ده دیار غربده واقع بلاد
قیروان وقرطبه ومهدیه‌نك واندنصکره اشبو عهدده سمعمزه بالغ اولدیغی اوزره دیار مصر محروسهٔ
قاهره‌نك حال وشانی دخی بو منوال اوزره اولوب وسعت نواحی ووفرت اهالی ایله سائر بلادی سبق ایلدی *
امّا بر مدینه‌یی تشیید وتأسیس ایدن دولتك انقراض واندراسندنصکره اکر اول مدینه‌نك اطراف
ونواحیسنده قرای معموره ومزارع موفوره‌یی حاوی جبال واراضی واقع اولوب سکان واهالیسنك حوایج
اصلیه ولوازم ضروریه‌لرینه کافی ذخایر وارزاقی وافی ایسه انقراض دولت ایله اول مدینه مندرس اولمیوب
الی ماشاء الله تعالی اول مدینه‌نك عمری مستمر ونصابنده مستقر اولور * تتکیم دیار غربیه‌دن مدینهٔ
فاس وبجایه وبلاد شرقیه‌دن ممالك عراق عرب وعجم جوارلرنده واقع جبال وقرانك امدادیله معمور اولوب
بلاد مذکوره‌یی تشیید ایدن رجال دولتك انقراضیله مندرس اولمدی * زیرا بر مدینهٔ عظیمه‌نك جوارنده
واقع اهل قری دستمایهٔ حیات وانتعاشلری اولان کسب معاشده غایته واصل اولوب سرمایهٔ یسر وغنایه
نائل اولدقلرنده طبیعت بشرده مرکوز اولان راحت وحضوره میل ایدوب اوطان قدیمه‌لری اولان قری
وبوادیدن جوارلرنده اولان مدن وامصاره حط رحال وانده سکون وقرار ایدرلر * فامّا اکر بر بلده
ومدینه‌نك جواری سرمایهٔ معاش ومادهٔ انتعاش اولان اقوات وارزاقی حاوی جبال وقرادن خالی اولوب
اهل بدو ورعیتدن عاری ایسه اول بلده ومدینه تشیید وتمصیر ایدن رجالك انقراضیله وهن واندراسه میل
ایدوب زمان یسیرده شیأ فشیأ نقصان وزواله رجوع ایتمکله بالکلیه خراب اولمق مقرردر * تتکیم
دیار شرقیه‌ده بغداد ومصر وکوفه وبلاد غربده مدینهٔ قیروان ومهدیه وقلعهٔ ابن حماد وانلرك
امثالی بلادك اطراف ونواحیسنده واقع رعایانك تفرق وانتشاری سببیله عمران قدیملری مختل اولوب
اول معاقل حصینه‌یی تأسیس ایدن رجالك انقراضیله عمارت اصلیه‌لری نقصان وزواله رجوع ایلدی *
ودخی بعض اوقاتده بر مدینه‌نك بانیٔ اوّلی اولان ملوك وسلاطینك انقراضندنصکره اول مدینه‌یه
ملك آخر استیلا ایدوب انده قرار وتمکن ودار الملك اتخاذ ایتمکله مدینهٔ اخری تأسیس وتشییدا یتمکدن
مستغنی اولور * ودولت ثانیه‌نك غوریله اول مدینه‌نك نظام قدیمی محفوظ ومصون وآسیب اندراسدن
محروس ومأمون اولوب ودولت اولی‌دن زیاده نیجه مبانیٔ عظیمه ومصانع جسیمه احداثیله مدینهٔ مزبوره‌نك
رونق وکمالی متزاید اولمغله عمری مزید ووقتی مدید اولور * تتکیم حالا اشبو عهد سعیدده بلدهٔ فاس ومحروسهٔ

قاهره نك حال وشانی بو منوال اوزره واقع اولوب بلدین مذکورین دولت اولی نك اندراسندنصکره برمدت مختل النظام اولوب بعده دولت ثانیه نك نموی ایله رونق وکمالی متزاید اولدی * فاعتبر ذلك وافهم سر الله سبحانه فی خلیقته

(فصل)

فصل رابعك ایکنجی فصلی طبیعت ملك ودولت رجالنی بریه وبادیه دن مدن وامصاره نزوله داعی اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك تحقیق وبیانی اویله‌درکه بریه وبادیه‌ده اخبیه وخیام ایله کشت وکذار ایدن قبائل وعصایب ایچون ملك ودولت حاصل اولوب شقه پیرای لوای استیلا اولدقلرنده مدن وامصاره نزول واستیلایه ایکی امر ایچون مضطر اولورلر * امر بینك بری بودرکه اهل بریه دن برقوم وقبیله ایچون ملك ودولت حاصل اولدقده رجالی حط اثقال وفراغ بال ورفاه حال ایله عیش وحضور وراحت وسکونه مائل اولوب بریه وبادیه‌ده اقامتلری حالنده اسباب نظامدن نقصان وقصور اوزره واقع اولان امورك تکمیل واتمامنه سعی واهتمام ایدرلر * امر ثانی بودرکه نائل اولدقلری ملك ودولتده منازعه ایدن خصومك غلبه واستیلالرینی دفعه توسل ایدوب مدن وامصاره نزول ایله تحصن ایدرلر * زیرا دولت جدیده نك جوارنده واقع قلاع وحصون چوق کره انلرك اعتلا اتید کاری ملك وسلطنتی یدلرندن انتزاع ایچون قدم نزاعه قیام ایدن خصوم با هجومك ملجأ ومصیری اولوب حین مقابله‌ده اول حصن حصینه التجا ایله غلبه واستیلا ایدرلر * حال بوکه سور متین ایله محاط ومحصور اولان قلاع وحصونی محاصره دخی صعب ودشوار اولوب حصن واحد فی حد ذاته عسکر جرار ولشکر انجم شمار مقامنه قائمدر * زیرا قلاعك متانت ورصانتی ودرونلرنده مکین اولان رجالك ورای جداردن حرب ووغاده شدت وصولتلری عدد کثیردن مغنی اولوب خارج قلعه‌ده موجود اولان رجالك انلره مقاومتی صعب ومتعسر اولدیغی ظاهردر * ومصاف حربده کثرت جند وعصابه‌نك وجودی طرفینده واقع خصومك حمله وهجومی وقتنده ثبات وقراری ایچون موضوع اولوب اهل قلاعك ثبات واستقراری سور وجدار ایله حاصل اولمغله جند کثیر وجیش کبیره محتاج اولمزلر * بو تقدیرجه قلاع وحصونك استحکامی واکا تحصن ایدن خصومك درون حصاردن حمله واقدامی اول قلعه‌یه استیلا قصدیله محاصره ایدن رجالك بازوی صولت وجلادتلرینی کسر ایدوب تاب وتوانلرینی قطع ایتمکله ملك جدیده نائل اولان قبایل وعشایرك جوارنده برقلعه بولندقده خصمك نزول ودخولندن مقدم اکا اولوج واستیلایه سعی ایدرلر * اکر دولت جدیده ظهور ایدن محلده قلعه موجود دکل ایسه اصحاب ملك اولا حط اثقال ورفاه بال ایله آسایش وحضور ایچون ثانیا قبیله وعشیرتلری رجالندن اوزرلرینه رفع لوای وغا ایدن خصومك هجومندن امن واطمینان ایچون مجددا برحصن حصین تأسیس وتشیید ایدرلر * تقریر مذکوردن لائح وظاهر اولدیکه ملك ودولتك حدوثی رجالنك مدن وامصاره نزوللرینی مستدعی اولوب طبیعت ملك ودولتك لوازمندن اولدیغی ظاهر ومستبین اولدی * والله غالب علی امره

(فصل)

فصل رابعك اوچنجی فصلی قلاع عظیمه وحصون منیعه وسائر ابنیهٔ رفیعه نك تشیید وبناسی اعاظم ملوك وسلاطینك قوت واقتدارلریله حاصل اولدیغی بیاننده‌در * معلوم اوله که بوندن اقدم فصول سابقه‌ده تقریر وتمهید اولندیغی اوزره بو امرك ذکر وبیانی سبق ایدوب هر دولتك تشیید بنا واحسان وعطا وسائر آثاری شوکت وقدرتلرینه نسبت وحصه‌سی مقداری اوزره اولدیغی سبق ومرور ایتمشیدی * بو امرك تحقیق وبیانی اویله‌درکه مدن عظیمه وحصون منیعه نك تشیید وتأسیسی فن بناده ماهر اولان عمله واصحاب حرفك اجتماع وتعاونیله حاصل اولمغین برملك ودولتك قدر وشانی عظیم اولوب ممالك ومسالکی واسع وفسیح اولدقده اطراف واقطارندن صناع وعمله اجتماع ایدوب مراد اولنان ابنیهٔ شامخه واجرام عالیه نك تشیید وبناسنه مبادرت ایدرلر * ودخی چوق کره واقع اولورکه عمود رخام وصخور عظام وسائر احجار واخشاب

ضخامتلری قلع ونقلنده عسرت وصعوبت مقرر اولوب طوق بشردن خارج اولمغله نقل احمال اثقالده اعمال آلات جر اثقال ایله استعانت ایدوب صنعت مزبوره‌ده ماهر بنا و نجارلر استخدام واستعمال ایدرلر و ناسدن چوق کمسنه‌لر ازمنهٔ سالفه وقرون ماضیه‌ده تشیید بنا اولنوب حالا صحیفهٔ معمورهٔ ارضده باقی اولان ابنیهٔ عظیمه‌دن ایوان کسری واهرام مصر ودیار غربده واقع جسور مقوسه وحنایای معلقه امثالی آثار قدیمه‌یه نظر ایتدکده ابنیهٔ مذکوره‌نك اعمال حیل هندسیه ایله حصولندن ذهول وغفلت ایدوب زمان سابقده نشأت ایدن رجالك یا اجتماع ویا اقتران اوزره قوت جسمانیه وقدرت بدنیه‌لرینه عزو ونسبت ایتدیلر * شویله تخیل ایتدیلر که قرن اولده موجود اولان رجالك جسم وبدنلری ضخامت وجسامتده طولا وعرضا وعمقا وقتمز رجالندن اعظم اولوب ذکر اولنان مبانیٔ عظیمه ومصانع جسیمه‌نك تشییدو بناسنه قوت وقدرتلری مساعد ومناسب اولمغله آثار قدیمه‌نك ضخامت وجسامتی انلرك جثه وبدنلرینك عظم وکبرندن ناشیدر دیدیلر * لکن دیار شرقه سیر وسفر ایدن رجالده چوق کمسه دیار عجمده واقع ملوك وسلاطینك بنیاد ایتدکلری ابنیهٔ شامخه‌یی معاینه ایدوب نقل اجرام ثقال واحجار ضخامده اعمال حیل هندسیه ایتدکلری مشهودلری اولدقده رجال اقدمینك آثار قدیمه‌لری دخی قوای جسمانیه ایله اولیوب اعمال آلات هندسیه ایله اولدیغنه شهادت ایلدی * وعهدمزده واقع عامهٔ ناس ازمنهٔ سالفه‌ده مبنی اولان آثار قدیمه وابنیهٔ شامخه‌یی عاد وشداده نسبت ایدوب بر بنای عظیمك تعریف وتوصیفنده شدادی بنادیو وصف ایدرلر * زیرا وهم وزعملری اوزره قوم عاد وشداد جسامت وضخامت وقوت وقدرت ایله موصوف اولوب ارم ذات العماد امثالی مصانع عظیمه بناسنه قادر اولمغله سائر قومك آثار عظیمه‌سنی انلره عزو ونسبت ایله توصیف ایدرلر * لکن زعملری فاسد وباطل اولوب حلیهٔ صحتدن عاطلدر * زیرا اجسام وابدانلرینك مقدارلری مضبوط دکلمز اولوب جثه وقوتده عصرمز رجالنه مماثلتی معلوممز اولان بعض ملوك سالفه‌نك ابنیه وآثاری قدر وعظمده ابنیهٔ عاد وشداده مساوی بلکه دخی اعظم اولدیغی مشهور ومعلومدر تشکیم دیار شرقده ایوان کسری وافریقیه‌ده شیعهٔ علویه‌دن ملوك عبیدیینك بعض مبانیٔ عالیه‌لری وصومعهٔ ابن حماده ملوك صنهاجیینك آثارلری الی الآن باقی اولوب عامه‌نك معلوم ومشهودلریدر * وکذلك ملوك اغالبه‌نك جامع قیروانده واقع آثار عظیمه‌لری وموحدینك رباط فتحده ابنیهٔ شامخه‌لری واشبو عصردن قرق سنه مقدم سلطان ابو الحسنك مدینهٔ تلمسان مقابلنده منصوره نام موضعده واقع مبانیٔ جسیمه‌سی ومدینهٔ قرطاجنه اهالیسنك اجرای ماء ایچون تشیید ایتدکلری جوز اطاق وقنوات مسنات الآن موجود ومشاهددر * بو جمله قریب وبعید بونلره مشابه ومشاکل اولان سائر اجرام وهیاکل عالیه بنیاد ایدن رجالك خبرلری سمعمزه بالغ اولوب جسم وجثه‌لرینك مقدارلری حد اعتدالی تجاوز ایتمدیکی یقینا معلوممزدر * لکن افسانه کویان زمان بعض مجالس ومحافلده ترویج نقد مغشوش سخن بی ماکی ایچون افراط ومبالغه ایدوب امم ماضیه‌دن عاد وثمود وعمالقه‌نك جسم وجثه‌لری وصفنده اندازهٔ حد وقیاسدن خارج کلام باطل ایرادیله مستمعینی اعجاب ایدرلر * مع هذا حدیث صحیح نبوی ایله ثابت اولدیغی اوزره قوم ثمودلك طریق حجازده احجار منحوته‌دن اتخاذ ایتدکلری مسکن ومأوالری حالا موجود اولوب بادیهٔ حجازده محل مزبوری اکثرسنینده مرور وعبور ایدن واردین وصادرین معاینه ومشاهده ایدوب قد وسمکی جوف وساحه‌سی حالا متعارف ومتعاهد اولان مساکن ومنازلدن ازید واعظم اولمدیغی ظاهردر * لکن حکایه خوانان وقصه کویان بو بابده قصه‌یی دراز ایدوب قوم عاد وثمود وعمالقه‌نك ضخامت وجسامتلری حقنده افراط ومبالغه ایدرلر * حتی بنی کنعاندن عوج بن عنق طول قامت ایله وصف ایدوب دیرلر که قعر بحردن تازه وطری صید ماهی ایدوب بعده تابهٔ آفتابده بریان ایدردی دیو نقل ایدرلر * بو زعم ایله قرص خورشید نارکبی ذاتنده حار اولمغله اکا قریب اولان شیئه دخی حرارتی تأثیر ایدوب قربی مقداری تسخین وانضاج ایدر * بیلمزلر که وقت نهارده کرمیت وحرارتك حصولی طلوع شمس ایله شعاع مهر منیر سطح ارضه عکس انداز اولوب اندن دخی هوایه منعکس اولدقده انعکاس شعاع ایله حرارت حاصل اولور * والا قرص شمس ذاتنده حار وبارد اولیوب مزاجدن عاری کوکب بسیط مضیٔ

نهایدر بحث مذکوره متعلق کلام فصل ثانیده مرور ایدوب هر ملك ودولت اصلنده قوتی نسبتی اوزره اوله جغی مقاله بیانی ضمننده ذکر اولنمشیدی * والله یخلق مایشاء

(فصل)

فصل رابعك دردنجی فصلی بعض قلاع وحصون وسائر مبانئ عالیه زیاده عظیم اولمغله دولت واحده بناسنه کافل وکافی اولمدیغی بیاننده‌در * بو امرك اصل وسببی اولدرکه بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره امر بنا تعاون ناس واجتماع عمله یه مبنی اولمغله قلاع وحصون امثالی بعض ابنیهٔ عظیمه برکونه جسیم ووسیع اولورکه قرن واحدده بر دولتده موجود اولان رجالك کرك قوای جسمانیه وکرك تعاون آلات هندسیه ایله معاونتلری کافی اولمیوب بلکه اتمام وتکمیلی اوقات متعاقبه‌ده رجال اخرك امداد واعانتلرینه موقوف اولور * شویله که بر دولتك رجالی اول بنای عظیمی تأسیس وتشییده شروع ایدوب وقت وزمانی مکنت واقتداری اتمامنه وافی اولمامغله دولت ثانیه کلوب وثالثه رجالی علی التعاقب ازمنهٔ متوالیه‌ده اول حصن متین ومعقل حصینی اتمام واکمال ایدرلر * وبعد الاتمام نظر ومعاینه ایدن کمسه‌لر اول بنای عظیمی دولت واحده رجالنك اثری قیاس ایدوب بر وجهله استقلال آثارندن عد ایدرلر * بو بابده ازمنهٔ سابقه‌ده دیار یمنده بنا اولنان سد مأرب حقنده مؤرخینك نقل ایتدیکی حکایه یه نظرا ولنسونکه سد مذکوری سبا بن یشجب تأسیس وبناسنه شروع ایدوب یتمش عدد نهر سایلی اکا سوق واجرا ایلدی * لکن قبل الاتمام بنیان عمری مندرس ومنهدم اولوب قنطرهٔ وجودی صدمهٔ سیل فنا ایله خراب اولمغین اندنصکره ملوك حمیر سد مذکوری اتمام ایلدی * وکذلك مدینهٔ قرطاجنه‌ده مبنی اولوب همسر طاق جوزا اولان صوکرلری حقنده دخی حکایهٔ مذکوره منقولدر * بلکه غالب احوالده اکثر مبانئ عظیمه‌نك حال وشانی بو سیاق اوزره واقع اولوب شروعی بر دولتده اتمام وتکمیلی دولت اخراده اولمشدر * وبو خصوصه دلالت وشهادت ایدن امور دندرکه عصرمزده واقع ملوك وامرادن بری بر بنیان عظیمك تأسیس وبناسنه مباشرت ایدوب قبل الاتمام فوت اولدقده یرینه تخت نشین دولت اولان ملك بنای مذکوری تکمیل ایتمیوب نقصان وقصور ایله حالی اوزره قالدیغی مشهور ومعلومدر * وینه بو امره شاهد اولان امورك بری دخی بودرکه وقت اسلافده بنیاد اولنان مبانئ عظیمهٔ قدیمه‌دن بعض بنای کبیرك هدم وتخریبندن بر دولت عاجز اولوب اعدام وافناسنه قدرت حاصل اولمز * مع هذا هدم واعدام اشیاده اصل اولان عدمه راجع واحداث بنا خلاف اصل اوزره واقع اولمغله هدم وتخریب چوق کره بنادن اسهل وایسر ایکن بر بنانك هدمندن بر دولتك رجالی عاجز اولدقده اول بنایی ابتدا تشیید ایدن رجالك کمال قوت واقتداری ثابت اولوب دولت واحده‌نك اثری اولمدیغی ظاهر اولور * حکیم خلفای عباسیه‌دن هارون رشید ایوان کسرایی هدم وتخریبه عزم وتصمیم ایدوب آل برامکه‌دن یحیی بن خالدك حبسی وقتنه مصادف اولمغله خصوص امر مذکورده استشاره قصدیله رشید یحیایه آدم کوندردی یحیی دیدیکه امیر المؤمنین حضرتلری بو امرده فسخ عزیمت ایدوب ایوان مزبوری حالی اوزره ترك ایتمك مناسبدرکه آبا واجداد عالی نژادلری اشبو بنیان عظیمی تشیید ایدن اکاسرهٔ فرسك ملك ودولتلرینی نزع وتسخیر ایتمکله عظم شان وشوکتلرینه استدلال اولنور دیدی رشید یحیانك رأی وجوابنی استماع ایتدکده یحیی ملوك فرسك مآثرینی ابقایه سوق وتحریض ایله طائفهٔ عجم حقنده اولان غیرتنی اظهار ایلدی دیو نصحنده اتهام ایتمکله کانون غیظ وغضبی فوران ایدوب یحیایی هلاك ایدرم دیو حلف بالله العلی الاعلی ایتمکله رأی وعزمی اوزره مصر اولوب ایوان کسرانك هدم وتخریبنه مبادرت ومباشرت ایلدی * شویله که دار الصناعه‌ده موجود اولان عمله‌یی جمع ایدوب کسر حجر ومدر ایچون مخصوص تیشه وتبر اتخاذ ایتدکدنصکره ایوانك احجار وصخورینی نار عظیم ایله اخماد واوزرینه صب خل ایله اطفا ایلدی * آخر الامر بونلرك بریسی کارکر اولمیوب لحوق عجز وخوف افتضاح مقرر اولدقده تکرار محبسده یحیایه آدم کوندروب هدم ایواندن رجوع وتجافی خصوصنده دخی استشاره ایلدی یحیی دیدیکه شروع ملتزم اولمغله رجوع مناسب اولمیوب عزم وتصمیملری اوزره ثابت ومستمر

اولسونلرتا كه امير المؤمنين وسلطان عرب مبانئ عجمدن بر بنانك هدم وتخريبندن عاجز اولمش ديو ناس
بيننده قيل وقال اولمسون ديو جواب ويردكده رشيد يحيانك ابتداى امرده نصح وپندى صدق محض
اولديغنى بيلوب هدم ايواندن كف يد ايلدى وكذلك مامون خليفه دخى مملكت مصرده ماثل وقائم اولان
جبال اهرامك هدم وافناسنه مال كثير انفاق ايدوب واطرافدن صناع وعمله جمع ايليوب مقصودى حاصل
اولمدى * منقولدركه جمع اولان عمله بعض آلات هندسيه ايله اهرام مصرك نقبنه شروع ايدوب مدت
مديده مرور ندنصكره حائط ظاهر ايله وراسنده واقع حائط آخر ميساننده واقع برجو فضايه واصل اولديلر كه
الى الآن اول منفذ ظاهر هدم اهرامك غايت ونهايتيدر * ناسدن بعضلرى زعم ايدرلر كه عهد مأمونده
اهرام نقب اولندقده بين الحيطان موجود اولان فضاده دفينه بولنوب كنج بادآوركبى دسترس كنز عظيم
اولديلر والله اعلم * وكذلك مدينهٔ قرطاجنه ده عهد سابقده مقوس طاقلر اوزره مبنى اولان قنوات عاليه
حالا موجود اولوب لكن جريان ايدن مادن خالى ومعطل اولمغله مدينهٔ تونس اهاليسندن بعضيلرى
ابنيه لرينه صرف ايچون هموار ومستوى حجر املسه محتاج اولوب واول طاقلرده اومقوله احجارى عدّ
وشمار اولمغله صناع وعمله واروب طاق مذكوردن اتخاذ ايتدكلرى احجارى بعض آلات ايله قلع وهدم
ايدرلر * لكن بناى مذكورك متانت وحصانتى اول حدّه بالغدركه صناع وعمله ايام عديده اعمال الات
حديد ايله اول احجارى هدمه سعى ايدوب هزار تعب ومشقت ايله اول جدران وحيطاندن برحجر صغير ساقط
اولور * وايام هدمده سير وتماشا ايچون اطرافدن رجال جمع اولوب عقد مجالس ومحافل ايدرلر * حتى
هنگام صباده بو فقيردخى چوق كره طاق مذكورك پيرامننه واروب اول مجالس ومحافله چوق كره حاضر
اولدم * والله على كل شئ قدير

(فصل)

فصل رابعك بشنجى فصلى بر بلده ومدينه نك ابتدا وضع وبناسنده مراعاتى واجب ولازم اولان مصالحك
رعايتى تركنه واهمال اولندقده حادث اولان مفاسدك بياننده در * معلوم اوله كه مدن وامصار نوع
بشر ايچون محل استقرار اولوب مكسب ومعاشده وسعت وغنا وثروت حاصل اولمغله راحت وحضوره ميل
ورغبت مقرر اولدقده طوايف امم بريه وباديه دن مصر ومدينه يه نزول وانده قرار ايچون مسكن ومأوى
اتخاذ ايدرلر * چونكه بلاد وامصار سكون وقرار ايچون معد وموضوع اولوب على الدوام بيوت
ومنازلده اقامت مقرر اولدقده انك وضع وبناسنده دفع مضرت وطوارق ضرردن حمايت وجلب منافع
وتسهيل مرافق لازم ومناسب اولدى * اما ضرردن حمايت بو طريق ايله واقعدركه اول مصر ومدينه نك
اطرافى دائرا مادار سور واستوار وجدار هموار ايله محاط اولوب درونده موجود اولان مساكن ومنازله
محيط وشامل اوله وبنه سكان امصارى كيد عدودن حفظ وصيانت ايچون وضع بلده ده مراعاتى لازم
اولان امورك بريدخى تأسيس وبنيادى مراد اولنان بلده ومدينه يا سطح جبل كبى برمكان رفيع اوزره
بنا اولنه كه اعدانك صعود وعروجى صعب ودشوار اولوب سكان واهاليسى فراغ بال ايله آسوده حال اوله لر
ياخود اطراف وجوانبى دائرا مادار حلقهٔ ماركبى بحر ايله يا نهر ايله احاطه اولنوب مرور وعبورى قنطره
وجسره مقصور اولمغله اعدا وخصومك محاصره وهجومندن مأمون الساحه اوله كذلك آفات سماويه دن
حفظ وصيانت ايچون وضع بلده ده طيب هوايه دخى مراعات لازم اولمغله بر بلده نك انشاسى قصد اولندقده
هواسى خوب محله طرح انداز اساس اوله لركه سكان واهاليسى امراض رديه وحميات عفنيه دن امين وسالم
اوله لر * زيرا جوهر هوا ساكن وراكد اولوب ياخود كوددائم ايله فاسد ومتعفن اولمش كوللره يا اشجار
ملتفه ايله مملو قورولره مجاور اولدقده جوهر هوايه لطافتى وبونلره مجاورتى سبيله عفونت سرايت ايدوب
سريعا فاسد ومتعفن اولمغله انده تعيش ايدن انسان وحيوانده امراض رديه حدوثنه باعث اولور * زيرا
طيب هوا مرعى اولميان بلادده امراض كثيره وقوعى محسوس ومشاهد اولوب عامهٔ ناسك مشهود
ومعلومى اولمغله دعواى مذكوره نك صدق وتحقيقى ظاهر اولور * حتى قطر غربده ممالك افريقيه ده واقع

بلاد جريدن بلدهٔ قابس امراض رديه ايله مشهور اولوب انده مقيم ومسافردن بركيمسه حماى عفنيه دن امين وسالم دكلدر * وبو يله مشهور ومعروفدركه بلدهٔ مذكوره ده مرض حمى حادث اولوب عن اصل موجود دكل ايدى * وسبب حدوثنده امام بكرى نقل ايتديكه بلدهٔ مزبوره نك بر محلى حفر اولنوب حفرهٔ مزبوره ده رصاص ايله مختوم نحاسدن مصنوع بر ظرف ظاهر اولمغله مهر وخاتمى فك ورفع اولندقده اندن بر دخان ظهور وجوه صعود ايدوب بعده منقطع اولدقدنصكره بلدهٔ مزبوره ده امراض حميات حادث اولدى ديدى * وامام بكرينك بو كلامى نقلدن مرادى بودركه ذكر اولنان ظرف نحاس سابقا بلدهٔ مزبوره ده واقع اولان وبادفعى ايچون بعض اعمال طلسماتى مشتمل اولوب بعد الحفر اول ظرف مختوم ومدفونك مهرى فك اولنمغله طلسم مذكورك سرى زائل اولدقده ينه بلدهٔ مذكوره ده امراض وبائيه وحميات عفنيه حادث اولدى ديو زعم ايلدى * معلوم اوله كه اشبو حكايه عوام ناس ميانده دائر اولان حكايات ركيكه واقاويل ضعيفه مقوله سندن اولوب وامام بكرى دخى نقد وتحقيقده حكايهٔ مذكوره نك قبح وفسادينى بيان ودفع وابطالنى عيان ايده جك مرتبه يه واصل اولمغله حكايهٔ مزبوره يى ايشتديكى كبى نقل ايلدى * لكن بو بابده وجه صواب وحق جواب بودركه جوهر هوايى تعفن اخلاط ايله امراض رديه وحميات عفنيه يه تهيئه ايدن اسبابك اكثرى ركود وسكون ماء اولوب هواى راكدك عفونته استعدادى كامل وقويدر * اما تخلل ريح ونسيم ايله هوا متموج ومتحرك اولوب جهت يمين وشماله حركت ايتدكده عفونته خفت واندن حيوانات ايچون حادث اولان امراضه قلت حاصل اولق امر مقرردر * وبلاد وامصاردن بر بلده ومدينه نك سكان واهاليسى كثير اولوب اكثر اوقاتده كسب معاش وسائر خصوص ايچون جنبش وحركتلرندن ناشى هوا دخى متموج ومتحرك اولور * اما بر بلده نك اهل وسكانى قليل اولوب تحريك وتمويج هواده اثرى ظاهر اولمغله اول بلده نك هواسى راكد وعفونتى عظيم وضررى كثير اولور اشبو ذكر اولنان بلدهٔ قابس دخى زمان سابقده مملكت افريقيه ده زياده معمور وسكان واهاليسى موفور اولمغله اول بلده رجالى دخى بحر متلاطم الامواج كبى فوج فوج يمين ويساره حركت ايدوب وانلرك جنبش وحركتلرى هوايى تمويج وتحريك ايتمكله جوهر هواده حادث اولان مادهٔ عفونتى تحليل وضرر وزيانتى تقليل ايدوب زمان سابقده بلدهٔ قابسده امراض رديه قليل ايدى * لكن كيدركك سكان واهاليسى قليل اولوب حركات وتقلبات خفيف اولمغله مجاورت مياه فاسده ايله متعفن اولان هواسى راكد وساكن اولوب امراض عفنيه وحميات رديه كثير اولدى * اشته بلدهٔ قابسده كثرت امراضك اصل وسببى وجه مذكوره منحصر اولوب ظاهرده بوندن غيرى سببى معلوم دكلدر وبلدهٔ قابسده ذكر اولنان امرك عكسى دخى بعض بلادده مشهود من اولمشدركه انده ابتداى وضع بناده اسباب طيب هوايه مراعات اولنميوب وعن اصل سكان واهاليسى قليل وحركات ناس يسير اولمغله امراض كثيره حاصل اولدى * بعده كيدركك معمور اولوب سكان واهاليسى موفور اولمغله حالى متغير وعاقبتى صحت وعافيته متحول اولدى * از جمله بو حالت حالا مملكت فاسده دار الملك دولت اولان بلد جديد نام مدينه ده ظاهر اولوب كثرت عمارت ايله امراض رديه قليل اولدى * اقطار عالمده واقع مداين وبلادده اشبو احوالك وقوعى كثير اولوب سكالقا اولنان كلامك فحوا ومؤداسى فهم اولندقده تقريرمزك صدقى ظاهر اولور * واشبو عهد قريبده تونس سلطانى جند نامحصور ايله قابس شهرينى محاصره ايدوب اطرافنى محيط اولان بعض اشجار ونخيلى قطع ايتدكده بر جانبى منكشف ومنفرج اولوب بلدهٔ مذكوره نك هواسى متحرك ومتموج اولمغله مادهٔ عفونت زائل وامراض رديه دن سلامت حاصل اولدى * والله تعالى مصرف الامور * اما وضع بلده ده سكان واهالى ايچون جلب منافع وفوايد وتسهيل مصالح ومرافقده رعايتى لازم اولان امور عديده اولوب انلره مراعات ايله اهالينك مصالح مهمه لرى تكميل اولنور * اول امورك برى ماء لذيذدركه بر بلده نك وضع وطرحى وعيون وانهار يا آب خوشكوار ايله مملو حياض وآبار موجود اولان محلده واقع اولدقده اقدم حاجات ومايهٔ حيات اولان ماء معين وآب لذيذك تحصيلنده سهولت اولوب وجه مسهل اوزره دفع ضرورت اولنمغله امر مذكوره رعايت مصالح عامه دن اولوب وضع بلده ده مراعاتى لازم ومهمدر * وينه وضع بلده ده رعايتى لازم اولان

بصاحب مقدمه علامه ابن خلدون مضمون مقالى بوكه هواسى راكد اولان بلده ده سكان واهالى قليل اولور ايسه حميات ووبائيه كثير واكر سكان واهالى كثير اولور ايسه امر بر عكس اولور زيرا كثرت ناس كثرت حركتى موجب وكثرت حركت هوانك تموجنى مقتضى وتموج هوا تعفنى دافع اولمغى مستلزمدر ديو اثبات مدعا ايلمش انجق علامهٔ مشار اليه مطلقا حركت تموج هوايه باعث وتموج هوا تعفنك اندفاعنه بادى اولمسنه ذاهب اولوب هوايى تحريك ايدن رياحك صحت وسقامتنه نظردن ذهول ايلمش اكر هوانك تموجى موادفساددن سالم طبيعى ريح نسيم ايله حاصل اولور ايسه صحيح اولوب راكد اولمق لازم كلور يا خود مشار اليهك قولى اوزره راكد اولوب كثرت ناس ايله تموج هوا حاصل اولور ايسه سقامت مزداد اولور زيرا ناس مزاججه وجهيله بر بلده ده مستقر اولدقده نفوس انسانيه موجود عنصر ناريه اقتضاسى اوزره اول بلده نك هواسى هر نه قدر الطف ايسه دخى البته متغير اولوب سقامت كسب ايدر لكن بو وجهله بر جواب ممكن اولوركه ايكى شقيمدن بر مستقيم مفهوم منجه هواسى راكد اولان بلده ده كثرت نفوس حسبيله عنصر نارية غلبه ايليوب كثرت حرارت تعفنى احراق ايدر زيرا كه اكثر ايام وباده امطارك قلت اوزره نزولى تعفنى تحريك ايدوب حميات ووبائيه نك كثرتنه باعث وافراط اوزره شدت كرما وقوعى حميات ووبائيه نك قلتنه بادى اولديغى مجربات ندر

نقصه نورى نور الله سبحانه مضجعه وطيب

مهجعه

امور مذکوره نك بری دخی جوار بلدهده ساکن سکان واهالینك دواب ومواشیلرینی رعی ایچون کیاهی
خوب مرعالرك وجودیدرکه اهل بلدك انتاج وضروع ورکوب ایچون حظیره تملکلرنده محفوظ
بقر وغنم وسائر نعملری موجود اولوب بونلر قلری محلده مرعایه احتیاجلری امر مقرردر * وجه مذکور
اوزره بر بلدهنك قربنده مرعای طیبه موجود اولدقده اول بلدهنك اهالیسی رعی حیوانلرنده بعد مسافه ایله
تعب ومشقتدن خلاص اولوب امر مذکوره اهتمام اهل بلدهیه موافق وانفع اولمغله وضع بلدهده قرب
مرعایه رعایت دخی لازم اولدی * وینه انشای بلدهده مراعاتی مهم اولان امورك بری دخی اراضئ
منبته ومزارع طیبهنك وجودیدرکه زروع وحبوب قوت اصلی وغذای طبیعی اولمغله مزارع بلده قریب
اولدقده تحصیل وتدارکی اسهل اولوب جوار بلدهده وجودی انفع واوفق اولمغله رعایتی لازم ومهم اولدی *
وینه قرب بلدهده رعایتی لازم اولان امورك بری دخی حطب وبنا ایچون اشجاری حاوی جبل وصحرانك
وجودیدرکه اولاحیزم وحطب طبخ طعام واستدفا ایچون عامهٔ ناسه لازم ومهم اولوب ثانیا الواح
واخشاب دخی ابنیه وسقوف وسائر خشب استعمال اولنان امور ضروریه ایچون لازم اولمغله قرب بلدهده
اولوقورولرك وجودی دخی مرافق عامهدن اولدی * وینه قرب بلدهده بحرك وجودی دخی مناسب
اولوب بلاد نائیه ومسافهٔ بعیدهدن وارد اولان بعض اغذیه واکسیهنك سفن جاریه ایله نقلنده سهولت
اولمغله جوار بلدهده بحرك وجودینه دخی رعایت انسبدر * لکن لزوم ووجوبده سائر رعایتی مهم اولان
امور کبی اولمیوب مصالح عامه وحوائج ضروریهدن معدود دکلدر * معلوم اوله که امور مذکورهیه
رعایت سکان بلادك حاجت ضروریهلرینه تابع اولوب انلرك قصد وغرضلرینك تفاوتیله متفاوت اولور *
شویله که بعض بلادك واضع وبانیسی انشای بلدهده اختیار ورعایتی احسن اولان وضع طبیعیدن غافل
اولوب انجق کندی نفسی یاقومی قتنده اهم اولان مصالح ومنافعه رعایت وسائر ناسك حوائج
مهمهلرندن غفلت ایدر * تتکیم ابتدای اسلامده طائفهٔ عرب ممالك حجاز وعراق وافریقیهیی
فتح ایدوب مالك اولدقلرنده انده بنا ایتدکاری بلاد وامصارده انجق کندی یانلرنده مهم اولان مصالحه
رعایت ایله منافع سائرهیه اهتمام ایتدیلر * ازجمله وضع ایتدکاری بلادی رعی جمل وناقهیه صالح شجر وماء مالح
موجود اولان مرعالر جوارنده بنا ایدوب میاه لذیذه ومزارع منبته وبقر وغنم وسائر نعم ایچون لازم اولان
مراعئ طیبه وقطع حطب ایچون معد اولان جبل وصحرالره مراعات ایتدیلر * بلاد مذکوره ارض عراقده
بصره وکوفه وقطر غربده قیروان وسجلماسه شهرلری وانلرك امثالی بلاد وامصاردرکه وضع بلدهده رعایتی
لازم اولان امور طبیعیه انلرده مراعات اولنمیوب اهمال اولنمغله مدت قلیلهده خرابه مشرف اولدی *
معلوم اوله که سواحل بحرده واقع اولان بلاد وامصارك وضعنده ایکی امرك برینه رعایت لابدرکه انلره
مراعات ایله اول بلادك سکان واهالیسی مستریح اولورلر * بری بودرکه ساحل بحرده وضع وانشا اولنان
بلده بر جبل رفیع اوزره بنا اولنوب محل ومکانی خالی اوله * امر ثانی بودرکه بلاد ساحلیهنك اطراف
وانحاسی رجال ایله مشحون اولوب مسکون ومعمور محلده انشا اولنهکه قصد غارت ایله اعدا هجوم
وشبیخون ایتدکده اطرافده ساکن ومتمکن اولان رجال اعدانك دفعنه انلره عون ومدد ایلیهلر *
بو امرك تحقیق وبیانی بویلهدرکه ساحل بحرده واقع اولان بلادك اطراف واکنافی عشایر وقبائلدن خالی
اولوب جبل منیع ومکان رفیع اوزره واقع اولدقده اثنای لیلده سفاین ایله قورسان طائفهسی کلوب نهب
وغارت ایتمك سهل وآسان اولور * زیرا بلاد وامصارده نشو ونما بولان رجال راحت وحضوره مالوف
اولوب تنعم وترفه اوزره پرورش یاب اولمغله مقابله ومحاربهیه قادر اولمیوب واطراف شهرده اهل حرب وقتال
دخی موجود اولمدیغی اعدانك مغلوبی اولدقده تسییر سفن ایله علی الغفله هجوم ایتمك مقرردر * تتکیم
بلاد ساحلیهٔ شرقیهده اسکندریه وسواحل غربیهده طرابلس وبونه وسلا شهرلری سطح جبالده واقع
اولمیوب واطراف وانحاسی اصحاب حرب وقتال واهل سلاح ایله مسکون اولمغله بلاد مذکورهنك سکان
واهالیسی قورسان هجومندن امین وآسوده دکلدر * اما سواحل جزایرده واقع بلاد وامصارك اطرافنده
طعن وضربه قادر اهل سلاح حاضر وآماده اولوب یا بلاد مذکوره صعب المنال وقلل جبال اوزره واقع

اولدقده سكان واهالی طروق خصوم وهجوم عدودن امین اولوب اعدادخی صعوبت وصول وخوف لحوق امداد ایله هجوم واقدامدن مأیوس اولورلر * تسكیم قطر غربده مدینهٔ سبته وبجایه وخصوصا بلدخل نام مدینهٔ صغیره مكانت وحصانت اوزره مبنی اولوب اطرافی رجال حرب وقتال وشجعان وابطال ایله مسكون اولمغله غائلهٔ خصومدن مأمون ومصوندر * تقریر مذكور فهم واذعان اولندقده معلوم اوله كه مدینهٔ اسكندریه نك وراسنده واقع ممالك برقه وافریقیه شهرلری اهل اسلام ایله معمور وآبادان ایكن دولت عباسیه وقتندن الی یومنا هذا اسكندریه شهری لسان عربده دربند خطرناك معناسنه اولان ثغر اسمیله تسمیه اولندیغی وضعنده امرین مذكورین نك بری مرعی اولمیوب قورسان هجومنه محل اولمق توقعی وجه تسمیه اولمق ظاهر اولدی * الله اعلم بو سببدن ناشیدر كه مدینهٔ اسكندریه وطرابلس غربه ملت اسلامده مرات عدیده ایله عدو هجوم ایدوب برقاچ دفعه اعدا مستولی اولدی

(فصل)

فصل كتابدن فصل رابعك التنجی فصلی بالطول والعرض صحیفهٔ معمورهٔ ارضده واقع مساجد مكرمه ومعابد معظمه بیانندهدر * معلوم اوله كه حق سبحانه وتعالی حضرتلری معمورهٔ ارضدن بعض بقاع واماكنی تشریف وتفضیل ایله تخصیص وكتاب كریمنده فضل وشرفنی تعیین وتخصیص ایدوب كندی طاعات وعباداتنه بیوت ومواطن قیلدی * شویله كه اقلام وحی والهام ایله صحف مطهره یه السنهٔ رسل كرام علیهم السلام ثبت واخبار ایتدیكی اوزره اول اماكن مقدسه ده اقامت اولنان طاعات وعباداتك اجور ومثوباتنی تضعیف ایدوب رب عباد عبادینی تشاریف الطاف عمیمه سیله تشریف وطرق سعادتی انلره تسهیل ایلدی * وصحایف صحیحه ده ثابت وسمعمزه قارع اولدیغی اوزره صحیفهٔ زمینده وضع جباه سجود اولنان معابد مقدسه نك افضل واشرفی حرم مكهٔ مكرمه وحرم مدینهٔ معظمه وبیت المقدس اولوب بو مساجد ثلاثه من كل الوجوه تفضیل وتشریف اولندی * ابتدا مكهٔ مكرمه مظهر عز وتكریم وبیت حضرت ابراهیم علی نبینا وعلیه الصلاة والتسلیم اولوب رب جلیل جناب خلیله بیت حرامك بناسنی وناسك حج وزیارت ایله عزم وتوجهلرینی اعلام وایذان ایتمك اوزره امر وفرمان ایلدی * پس جناب خلیل ونجل جلیلی اسماعیل صلوات الله علیهما حضراتی نص قرآن ناطق اولدیغی اوزره امتثال امره مبادرت ورفع قواعد بیته مباشرت ایدوب فرمان الهی ایله فرض وتعیین اولنان نسك وعباداتی اقامت ایتدیلر * وحضرت اسماعیل مادر مهربانی هاجر وانلر ایله حرم بطحایه نزول ایدن قبیلهٔ جرهم ایله انده ساكن ومقیم اولوب قضای نحب ایتدكلرنده حضرت اسماعیل والدهسی هاجر ایله كنز مدفون كبی حجر حرمه دفن اولندیلر * بیت مقدس دخی حضرت داود وسلیمان علیهما السلامك بیتی اولوب انلر دخی فرمان مالك الملك ایله بنای مسجد ونصب هیاكل ایتدیلر * وبیت مقدس اطراف وحوالیسنده حضرت اسحاق علیه سلام الخلاق اولادندن قتی چوق انبیا علیهم السلام دفن اولنوب اول موطن مقدس بو شرفله دخی تشریف اولندی * اما حرم مدینهٔ منوره وطیبهٔ طیبه هجرتسرای نبوی اولوب اكا نقل وهجرت وانده اقامت دین ملت ایله پیغمبر علیه السلام حضرتلری طرف حقدن مأمور اولمغله اول بلدهٔ مباركه یه شد حزام عزیمت ونقل وهجرت بیوردیلر * (وروضة من ریاض الجنان) اولان مسجد شریف ومعبد منیف انده بنا ایدوب مهبط آثار رحمت اولان مدفن اقدس ومشهد مقدسلری دخی اول خاك عطرناكده واقع اولدی * بناء علی ذلك اشبو مساجد ثلاثه قرة العین مسلمین ومهوای قلوب مؤمنین وعمدهٔ دین مبین اولوب فضل جسیم وشرف عظیملرنده وانده مجاورت واقامت صلوة ایله مضاعفهٔ ثواب حصولی حقنده وارد اولان آثار كثیر ومعروف اولمغله شهرتی ذكریندن مغنیدر * ایمدی مقتضای حال وعمدهٔ مقال بودركه بز بو اماكن مقدسه ده واقع مساجد ثلاثه نك وضع وبناسنك اول وابتداسنی وكمال ظهوری غایته دك علی التدریج واقع اولان كیفیت احوالنی بیانه شروع ایدوب هر برینك حال وشاننی یكان یكان تقریر وبیان ایدهلم * اما حرم مكهٔ مكرمه نك ابتدا وضع اساسی بو وجهله منقولدر كه اصل ونسل امم ابو البشر حضرت آدم علیه السلام حضرتلری

حرم مكده بيت الحرامي قبالهٔ بيت معموروده بنا وتأسيس ايدوب بعده وقت طوفانده طغيان ماء ايله بناى
آدم مندرس ومنهدم اولدى * لكن نقل مذكور موثوق ومعتمد بر سند قوى ايله ثابت اولميوب بلكه
بعض مفسرين رأى مذكورى * (واذ يرفع ابراهيم القواعد من البيت واسماعيل) آيت كريمه سنده
واقع بعض مجملات نظم كريمدن اخذ واقتباس ايدوب ديديلركه نص مذكورك مدلولى اوزره ابراهيم
واسماعيل عليهما السلامك بناى بيتده ارضدن رفع اساس ايتملرى عن اصل مكان بيتده قاعده واساس
موجود اولوب ابراهيم واسماعيل عليهما السلام انلرى رفع ايتملرينه اشارت وانلردن مقدم حضرت
ابو البشرك وضع وبناسنه دلالت اولمق اوزره دعوى ايتديلر * بوندنصكره جناب حق جل وعلى
حضرتلرى حضرت ابراهيمى طراز خلعت رسالت ايله تشريف ايدوب حليلهٔ مكرمه لرى سارهدن ضرهٔ
محترمه لرى هاجر حقنده مشتعل اولان نائرهٔ غيرت تقاضاسيله ظهور ايدن حالات معروف ومشهوردر *
اقتضاى داعيهٔ حكمت اوزره هاجرك اوغلو اسماعيل ايله هجرت وتغريبى وحضرت ابراهيمك اندن مفارقتى
بابنده امر الهى صادر اولمغله خليل الله صلى عليه الاله دخى وحى ربانى اوزره هاجر واسماعيلى مدينهٔ شام
وبلدهٔ ايله وراسنده واقع مكهٔ مكرمه جبالندن فاران نام محله اخراج ايدوب بعده عودت ايتدكده هاجر دخى
دلالت سراغ توفيق ايله حالا بيت حرامك موضع ومكانى اولان محله واصل وبالغ اولدى * وبو اثناده هاجره
حرارت عطش غالب اولوب دفع تاب تشنكى ايچون وادئ ام القراده بر قطره آب دخى نا ياب اولمغله فياض
مطلق جل شانه حضرتلرى سر چشمهٔ غيبدن اجراى ماء معين زمزم ايله هاجر واسماعيله لطف وعنايت
ايدوب واثناى راهده قبيلهٔ جرهمك انلره مرافقتى وطرفلرينه ميل ومحبتلرى وحوالئ زمزمه انلرله نزول
واقامتلرى كتب تواريخده مسطور ومعروفدر * بعده حضرت اسماعيل عليه السلام كعبهٔ
مكرمه نك موضعنده كندى ايچون بر مسكن اتخاذ ايدوب واطرافنه شجر مقلدن بر تختهٔ مقلى اداره ايتمكله
انده غنملرى حفظ ايلدى * وحضرت ابراهيم عليه السلام جانب شامدن مرة بعد اخرى اسماعيل عليه
السلامك زيارتنه كلوب آخرنده حفظ غنم ايچون اعداد اولنمان محله كعبه بنا ايتمك اوزره وحى اولنغله
بناى بيت الحرامه مباشرت واوغلو اسماعيل عليه السلام ايله استعانت ايدوب ناسى حج وزيارته دعوت
ايلدى * بناى بيت عتيقدنصكره دخى حضرت اسماعيل انده ساكن ومقيم اولوب والده سى
هاجر وفات ايتدكده اول موضع اقدسه دفن ايلدى * وطاير عرش مسيروروح پر فتوحى فضاى خلده پرواز
ايدنجه بيت حرامك خدمتنه تقيد ايدوب وامر رب ايله قضاى نحب ايتدكده مادر مهربانى هاجرك جنبنه
دفن اولندى * حضرت اسماعيلدنصكره اولاد كرامى مقامنه قائم اولوب حوالئ زمزمده ساكن بوالئ
جرهم ايله خدمت بيتى اقامت ايتديلر * بعده طائفهٔ عمالقه امريته مالك اولوب مدت مديده شرفياب
خدمت سدهٔ بيت الحرام اولديلر * وبو اثناده قريب وبعيد جميع آفاق واقطاردن طوايف انام آرزوى
زيارت بيت الحرام ايله اول خطهٔ مكرمه يه شد رحل عزيمت ايدوب ركبان ومشاة بنى اسماعيل وغيرى رجال
قدوم وزيارتدن بر آن خالى اولمديلر منقولدركه عهد قديمده ملوك سالفه دن تبابعه نك بيت مكرمه حج ايدوب
تعظيم وتكريم ايدرلردى حتى قباد اسعد ابو كرب ناميله شهرت شعار اولان ملك تبع بيت حرامه ثياب
مخططهٔ يمانيه اكسا ايدوب وتطهير وتنظيف ايله امر ايتدكدنصكره باب سعادتمآبنه مفتاح وضع وتعليق
ايلدى * وينه منقولدركه ملوك فرس دخى بيت شريفه حج ايدوب عهدلرنده مرسوم ومعتاد اولان مراسم
تعظيم ايله تقرب ايدرلرايدى * حتى زمان جاهليتده عبد المطلب حفر بئر زمزم ايتديكى اثناده دسترس
وصول اولديغى زرنابدن معمول ايكى عدد غزال قرابين فرسدن اولمق اوزره منقولدر وبنى اسماعيلدنصكره
قبيلهٔ جرهم انلرك اخوالى اولمغله امور بيته تولى ايدوب بعده خزاعه قبيله سى انلره غالب اولمغله بنى جرهمى
حرم مكه دن طرد واخراج ايتدكدنصكره الى ماشاء الله اقامت مراسم سدهٔ بيتدن خالى اولمديلر * كيدهرك
بنى اسماعيل كثير ومنتشر اولوب وشعوب وقبائل عديده يه منشعب اولدى * شويله كه ابتدا بنى كنانه يه وكنانه
دخى قريش وغيره منشعب اولوب وادئ حجازه منتشر اولديلر * كيدهرك قبيلهٔ خزاعه ولايت بيتده حد
اعتدالى تجاوز ايدوب ظلم وتعديده افراط ايتملريله طائفهٔ قريش انلره غلبه واستيلا ايله امر بيته مالك اولوب

خزاعه‌یی حرم محترمدن اخراج ایتدیلر * وبو اثناده اجداد نبی علیه السلامدن قصی بن کلاب رئیس قوم
قریش اولوب خورد و کلان قبیله امرینه رام اولمغله بنای بیته مبادرت ایدوب خشب مقل وشاخ نخل ایله
مسقف ایلدی * تشکیم شعرای عربدن اعشی بو قصه یه ایما ایدوب دیدیکه

خلعت ثوبی راهب الدور والتی * بناها قصی والمضاض بن جرهم

قصی بن کلابدن صکره بیت شریفه بر سیل عظیم یاخود حریق شدید اصابت ایدوب سقف وجدرانی منهدم
ومحترق اولمغله طائفهٔ قریش تکرار بنای بیته مباشرت وخرج ونفقه‌سنی کندی ماللرندن جمع وتحصیل
ایتدیلر * وبو اثناده بندر جده ساحلنده بر سفینه منکسر اولوب اخشاب والواحنی سقف بیت ایچون
اصحابندن اشترا ایتدیلر * وبوندن اقدم جدران بیت بر آدم بویندن یوقارو اولوب حین بناده قدسمکی
اون سکز ذراع اولمق اوزره تصمیم ایتدیلر * کذلک باب شریف ماتقدمده سطح ارضه لاصق ومتصل اولوب
من بعد مصب سیل اولمق ایچون بر قامت فوقی ارتفاع تخمین ایتدیلر * لکن خرج ونفقه‌لری وجه مذکور
اوزره بنای بیتک اتمامنه وافی اولمغله قواعد بیتی تقصیر والتی ذراع بر شبر مقداریی ترک ایدوب محل مزبوری
بر جدار قصیر ایله اداره ایتدیلرکه انک وراسندن طواف اولنوب حجر اسمیله موسومدر * وبیت حرام نیچه
ایام اشبو هیئت اوزره باقی قالوب سقف وجدارندن بر نسنه متغیر اولمدی * تا اول وقته دک که عبد الله بن
زبیر حضرتلری دعوای خلافته قیام ایدوب ومدافعه ومقابله ایچون یزید بن معاویه طرفندن التمش درت
سنه‌سی خلالنده حصین بن نمیر سلولی نام برشخص بلید جیوش طوفان خروش ایله حرم شریفه نزول وابن
زبیر دخی مکهٔ مکرمه‌یه تحصن ایتدکده حصین طرفندن ابن زبیره رمی اولنسان آتش قبیلهٔ نفط ایله بنای
بیته حریق اصابت ایدوب حیطان وجدرانی منشق اولدقده عبد الله بن زبیر حضرتلری دخی بیتی هدم ایدوب
وضع قدیمندن احسن وجه اوزره بنا ایلدی وابن زبیرک طرح ایتدیکی وجه اوزره بنای بیت خصوصنده
اصحاب کرام ابن زبیره مخالفت ایدوب وضع قدیمه مغایرتی مرضیلری اولمدیغی معلومی اولدقده عبد الله بن
زبیر حضرتلری دخی بو بابده حضرت عایشهٔ صدیقه رضی الله تعالی عنها روایتیله مشکات صدر نبوتدن
شیرفریز بحر صدور اولان (لولا قومك حدیثو عهد بکفر لرددت البیت علی قواعد ابراهیم ولجعلت له بابین
شرقیا وغربیا) حدیث شریفی ایله احتجاج ایلدی یعنی امام محراب نبوت علیه افضل التحیت حضرتلری
حضرت صدیقه‌یه خطاب ایدوب بیوردیلرکه یا عایشه اکر سنک قومک اولان قبیلهٔ قریشک شرف اسلام
ایله مشرف اولدقلری عهد کفره قریب اولمسه‌یدی بن بیت حرامک بناسنی تجدید وحضرت ابراهیمک وضع
ایتدیکی قواعد اوزره رد وتأسیس ایدوب بری شرقی بری غربی اولمق اوزره ایکی باب وضع ایدردم دیو
بیوردیلر * حدیث مذکوری عبد الله بن زبیر استماع ایتدکده مضمون منیفی ایله عمله مبادرت ایدوب
وبیت شریفی هدمه مباشرت ایلدی واعیان اصحاب کرامی جمع وحضرت ابراهیمک وضع ایتدیکی اساس
قدیمی کشف ایدوب وجوه قومه ارائت ایلدی * عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما حضرتلری بیتک
انهدامی سببیله ناس اوزرینه قبله‌نک اشتباهی غائله‌سن دفع ایچون عبد الله بن زبیره حفظ قبله خصوصنده
تحری ایله توصیه ونصیحت واتمام بنا وقتنه دک بر علامت وضع ایتمک اوزره اشارت ایتمکله ابن زبیر دخی
در حال اساس بیت اوزرینه دائرا مادار اخشابدن بر دیوار چویروب وبالاسندن ارسال استار ایله قبله‌یی
محافظه ایلدی * بعده عبد الله بن زبیر حضرتلری صنعای یمنه آدم کوندروب تشیید بنا ایچون کفایت
مقداری کرج تدارک ایلدی وابتدای بناده احجار قطع اولنان محلی سؤال ایدوب وفا ایده جک مرتبه حجر جمع
ایلدی * تدارک لوازم ومهماتدن صکره اساس قدیم ابراهیم علیه السلام اوزره تأسیس بنایه شروع ایدوب
جدرانی یکرمی یدی ذراع ترفیع ایلدی * وحدیث شریف نبویده وارد اولدیغی اوزره ارضه ملاصق
شرقی وغربی ایکی باب وضع ایدوب وفرش ودیوارلرینی تراشیده رخام ایله تشیید ایلدی * وزرنابدن
معمول مفاتیح وصفایح ابواب ایله بیت شریفی تزیین ایدوب بو بابده اموال عظیمه خرج وانفاق ایلدی * بعده
زمرهٔ مروانیه‌دن عبد الملک وقتنده حجاج ظالم لشکر جرار انجم شمار ایله مکهٔ مکرمه‌یی محاصره ایدوب
فراز جبلدن مسجد حرامه رمی منجنیق ایله دیوارینی رخنه‌دار ایلدی * عاقبت عبد الله بن زبیر حضرتلرینه

ظفر بولوب اول ذات ستوده كردارى برداراينسدكه ابن زبيرك بيته زياده ايتديكى بناخصوصنده عبدالملك
ايله مشاوره ايدوب عبدالملك دخى هدم بنا واليوم اولديغى كبى اساس قريش اوزره بيتى رد ايله امر ايلدى *
منقولدركه عبدالملك بن مروان عبدالله بن زبير حضرتلرينك حضرت عايشه دن نقل وروايت ايتديكى حديث
سابقك صحتنه واقف اولدقده فعلنه نادم اولوب ديديكه اكر حديثك صحتى مقدم معلوم اوليدى يعنى عبدالله
ابن زبيرك بناى بيتده فعل وعملنى ابقا ايدوب خلافنه تعرض وتصدى ايتزدم ديو اظهار تأسف ايلدى *
وقتاكه حجاج لجاج ديدكلرى ظالم غاشم عدو بنى هاشم عبدالله بن زبير حضرتلرينك كانخل وجود
مسعودلرين بركندهٔ تيشهٔ شهادت ايدوب حرمين شريفينده عبدالملك بن مروان نامنه خطبه خوان خلافت
اولدقده عبدالله بن زبيرك افعال مرضيه سنى تغيير وآثار جليله سنى تغييره شروع ايدوب ابتدا ابن زبيرك
اساس قديم ابراهيم اوزره تأسيس ايتديكى بناى بيتدن حجر اسماعيل طرفنده واقع التى ذراع برشبر مقدارى
محلنى هدم وتخريب واساس قريش اوزره بنا ايتدى * وابن زبيرك فتح ايتديكى باب غربيى بالكليه سد
ايدوب وباب شرقيده دخى اليوم مشهود وموجود اولان سدهٔ سنيه نك تحتنده واقع محلنى سد ايله عتبهٔ بابى
ترفيع وسائر بناى حالى اوزره ترك ايدوب ماعدا برشيئ تغيير ايتمدى * بو تقديرجه بيت شريفك اليوم
موجود اولان جميع ابنيه سى عبدالله بن زبيرك بناسى اولوب انجق حجاج حجر طرفنده هدم ايتديكى محله
برديوار بنا ايدوب ابن زبيرك بناسيله ميانده اصبع واحد مقدارى فاصله تخليه اولنغله ضم ووصل اولنديغى
مشهور ومعلومدر * معلوم اولهكه بو مقامده براشكال قوى عارض اولوب امر طوافده فقهانك قولنه منافى
اولمغله دفعى صعب وعسير اولور * توجيه وتقريرى بويله دركه بيت شريفك حائط وجدارلرى بنانك اسفلنده ميل
وانحراف اوزره مبنى وعادتا استحكام بنا ايچون معمول سدشكلنده بركوچك ديوار يابلمشدركه خلخال
پاى عروس كبى دائرا مادار بيت شريفى محيط وسوار معصم ابكار كبى ربط كسوه ايچون اوزرنده حلقه لر
موجود اولوب اهل حرم بيننده شادروان اسميله معروفدر * وطواف خارج بيتده واقع اولمق شرعا لازم
وواجب اولمغله فقهاى عظام ديديلركه جدار بيت اساس ابراهيم عليه السلامك بعضيسى اوزره مبنى اولوب
بعضيسى شادروان مذكورك تحتنده قالمغله وقت طوافده شادروانه ميل اولنوب جداره مس اولنورسه
طواف داخل بيتده واقع اولوب ركن حجده خلل واقع اولور * وكذلك تقبيل حجر اسودده دخى فقهابو
محذورى سرد ايدوب ديديلركه طواف بيتده تقبيل واستلام ايچون حجر اسوده ميل ايتدكده تكره
طوغريلوب استقامت واستوا اوزره قيام تام ايله طواف بيت الحرام ايليه ديو تأكيد اكيد ايتديلر * لكن
بوندن اقدم ذكر وتقرير اولنديغى اوزره بيت شريفك جمله اركان وجدارلرى عبدالله بن زبير حضرتلرينك
بنالرى اولوب محضر وجوه اصحابده اساس ابراهيم عليه السلام اوزره تشييد وبنا ايتديكى ثابت ومقرر اولديغى
مسئلهٔ طوافده فقهانك سبق ايدن قوللرى محل اشكال اولديغى ظاهر اولور * بو صورتده حل عقدهٔ اشكال
ايكى امرك بريله حاصل اولوب ايكيسى دخى حسن عيان ونقل بيانه محتاج القدر * امرينك برى بودركه بعض
علمادن منقول اولديغى اوزره حجاج ابن زبيرك قواعد ابراهيم عليه السلام اوزره بنا ايتديكى جدارلرى
بالكليه اساسندن هدم وقلع ايدوب بعده وضع قريش اوزره بنا ايلدى * لكن حالا محاط حطيم
منيف وداخل حجر شريف اولان فضاى قليلك نهايتنده حجاجك بنا ايتديكى ديوار ايله ابن زبيرك بناسى
ميانده فاصلهٔ جزئيه قالوب بعده بنانك طرف اعلاسندن شقينك ماينى وصل والتحام اولنديغى الآن
مشهور ومعلوم اولمغله جمله بنا عبدالله بن زبيرك اولديغنه دلالت ايتمكين دفع اشكالده وجه مذكور
جارى اولمديغى ظاهر اولور * ايكنجى امر بودركه جائزكه عبدالله بن زبير حضرتلرى بيت شريفى جميع
جهاتندن اساس ابراهيم عليه السلام اوزره رد وبنا ايتموب انجق طرف شمالده مكان حجرى بيته ادخال
ايچون بنا وبقيهٔ ابنيه يى وضع قريش اوزره ابقا ايله احتمال ويردكده الآن بناى بيت ابن زبيرك آثارندن
ايسه دخى جهات اربعه ده واقع جدارلرك جمله سى اساس ابراهيم عليه السلام اوزره واقع اولمامغله فقها
امر طوافده تحرى ايله رأى ايتديلر ديو دفع اشكال اولنور * لكن بو وجهه دخى نقل صحيحه مطابق
اوليوب احتمال موهوم اولمغله شفاى صدر حاصل اولمز والله اعلم * معلوم اوله كه ساحهٔ بيت شريفكه

مسجد حرامدر وعهد نبوت وخلافت صديقده جدار وديوار ايله محاط اولميوب طواف بيت ايچون
برفضای خالی ايدی * بعده عهد خلافت فاروقده زاير ومقيم كثير اولوب طوافده تزاحم واقع اولمغله
حضرت عمر رضی الله تعالى عنه جوار مطافده واقع بعض منازل ومساكنی اصحابندن اشترا ايدوب
اساسندن هدم ومسجده ضم ايتدكدنصكره اطرافنه قامت مقدارندن اقصر بر ديوار اداره ايلدی *
بعده حضرت عثمان واندنصكره عبد الله بن زبير رضی الله تعالى عنهما دخی بر مقدار منزل اشترا ايدوب
مسجد شريفی توسيع ايتديلر * بعده مروانيه دن وليد بن عبد الملك دخی زمان خلافتنده منوال سابق اوزره
مسجد حرامی توسيع ايدوب احجار ورخام ايله بر ديوار استوار بنا ايلدی * وليد بن عبد الملكدنصكره
خلفای عباسيه دن منصور واوغلو مهدی دخی مطافی يتی توسيع ايدوب انلردنصكره الى عهدنا هذا ضم
وزياده اولنمغله ساحهٔ بيت اوحال اوزره باقی قالدی * جناب رب العالمينك انواع عز وشرفله بو بيت
شريفی تشريف وتخصيصی دائرهٔ توصيفدن خارج اولوب كلك وزبان تحرير وتقريرنده قاصردر * بياننده
بو فضيلت كافيدركه حق سبحانه وتعالى بيت شريفی مهبط وحی ورسالت ومكان طاعت وعبادت ايدوب
شعائر ومناسك حجی انده فرض وايجاب ايلدی * وحرم بيت اطلاق اولنان ساحهٔ مباركه يه حرمت
واحترام ايدوب جمله اطراف ونواحيسی ايله نيجه حقوق تعظيم ايجاب ايتمشدركه سائر اماكن شريفه ده
جاری اولمغله حرم بيتی انلردن ممتاز ايلدی * شويله كه داخل حريم دين وايمان اولميان كفره ومشركينی
حرم بيته دخولدن منع ونهی ايدوب حج وطواف قصديله فائز شرف دخول اولان مسلمينی دخی خشوعه
اقرب وخضوعه انسب اولمغله پوشش ثوب مخيطدن زجر وساتر بدن اولان ازار واحده قصر ايله امر ايلدی
وبعض جرايم ايله اتهام اولنوب خوف مؤاخذه ايله دار الامن حرمه عوذ والتجا ايدن مجرمينی تامين ايدوب
صحرا ومرعاسنده دبيب ايدن حيواناتی صيددن ودشت وكهسارنده نابت اولان اشجاری قطع واتلافدن
صيانت وحمايت ايلدی * واشبو حرمت جلالنه مخصوص اولان حرم حرم بو حدود ايله محدوددركه طريق
مدينهٔ منوره دن اوچ ميل مقداری مسافه ايله تنعيم نام محله وطريق عراقدن يدی ميل مقداری سير ايله
ثنيهٔ جبل منقطعه منتهی اولوب وجعرانه طريقندن شعب نام محله منتهی اولنجه طقوز ميل وطريق
طائفدن بطن نمره نام وادی يه كلنجه يدی ميل ومعمورهٔ جده طريقندن منقطع عشايره بالغ اولنجه طقوز
ميل مسافهٔ محدوده يه حرم اطلاق اولنور * اشبو ذكر اولنان اوصاف سنيه مكهٔ مكرمه نك حال وشانی
اولوب وتيرهٔ اجمال اوزره ذكر وبيان اولنور * معلوم اوله كه مكهٔ مكرمه جمله بلادك اصلی اولمغله
ام القری تسميه اولنوب وعلو وارتفاعی ايچون كعب اسمندن ماخوذ كعبه ايله دخی تسميه اولندی * ومكه
اطلاق اولنديغی كبی بكه اسميله دخی مسمی اولمغله وجه تسميه ده اصمعی ديديكه بكه با ايله دفع معناسنده
اولوب وقت طوافده وقوع زحام ايله ناس بر بريني دفع ايتمكله بكه اسميله موسوم اولدی * مجاهد ديديكه
مكه نك اصلی بكه اولوب * لكن ميم ايله با حرفلری حرف شفوی ومخرجلری قريب اولمغله لازم ولازب كبی
ميم بايه تبديل اولندی * وابراهيم نخعيدن منقول اولديغی اوزره بكه لفظی نفس بيت شريفه اطلاق
اولنوب ومكهٔ مباركه نك اسميدر وامام زهری ديديكه لفظ بكه با ايله مسجد حرامك مجموعنه اطلاق اولنوب
ميم ايله مكه حرم محدودك اسميدر * ودخی معلوم اوله كه مكهٔ مكرمه ملت اسلامده تعظيم اولنديغی
كبی زمان جاهليتده دخی محترم اولوب بالاتفاق اكاسرهٔ اقيال وسائر ملوك آفاق مكهٔ مكرمه يه تعظيم قصديله
اموال كثيره وذخاير نفيسه بعث وارسال ايدرلر ايدی * حتی عبد المطلب حفر بئر زمزم ايتديكی اثناده
ذهب ابريزدن مصنوع اسياف ايله ايكی تمثال غزال بولديغی كتب سير وتواريخده مسطور ومعروفدر *
ورسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم حضرتلری دخی مكهٔ مكرمه يی فتح ايتدكده انده واقع بر چاه عميقده
ملوك سالفه نك بيته اهدا وارسال ايتدكلری اموالدن اولمق اوزره هر بر وقيه سی قرق درهم اولمق اوزره
يتمش بيك وقيه التون بولوب قيمتی ايكی بيك كره بيك التونه ووزنی ايكی يوز قنطاره بالغ اولدی * امام
ازرقيدن منقولدركه حضرت علی كرم الله وجهه جناب رسالت پناه صلی عليه الاله حضرتلرينه جوهر
پاش رجا اولوب يا رسول الله اشبو دسترس وصول اولديغكز مال مصارف حرب وجهاده صرف بيوريلوب

دفع مضايقه بيورلسه ديدكده مساعدهٔ عليه لرى تعلق ايتمدى * بعده خلافت صديقده دخى بنه امام علی قول مذكورى اعاده بيوروب حضرت ابى بكر رضى الله عنه دخى اثر نبى عليه السلامه اقتدا و مال مذكورى خزينهٔ كعبه ده ابقا ايلدى * صحيح بخاريده ابى وائله منتهى سندسديد ايله ثابتدركه بركون ابى وائل زمرهٔ اصحابدن ابى شيبه بن عثمانك زيارتنه واروب ابى شيبه ديديكه عهد خلافت حضرت عمر فاروقده مجلسلرينه واردم بيورديلركه خزينهٔ بيتده مخزون صفرا و بيضا يعنى آلتون وكمشدن هرنه موجود ايسه اندن برنسنه ترك ايتميوب جملهسن مسلمين بيننده تقسيم ايتمك اوزره عزم وتصميم ايلدم ديو كنجينه كشاى مقال اولديلر * بن دخى يا عمر سن البته بو عزيمتدن رجوع ايدوب مال مذكورى توزيع ايده مزسن ديدم حضرت عمر مانع ندر ديدى * بن دخى صاحب مكهٔ مكرمه نك يعنى حضرت رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم وصديق محترمك اقدام ايتمدكلرى كاره سن نيجه مباشرت ايدرسن ديديكمده حضرت عمر رأيمى تصويب ايدوب بلى انلر قدوهٔ انام ايكى امام همامدركه اثرلرينه اقتدا لازمدر ديدى * ومال مذكور سادات علويه دن افطس فتنه سنه دك بيتده مخزون وباقى قالوب لكن افطس عنوانيله مذكور حسين بن حسين بن على بن امام زين العابدين يوز طقسان طقوز سنه سنده مكهٔ مكرمه ده علم افراز غلبه واستيلا اولوب بيت حرامى فتح وزيارت ايتدكده خزينه ده مال مذكوره دسترس اولدى * وبو مال بونده مخزون وموضوع اولمغله كعبه يه نه فائده حاصل اولور برانى امور جهاده صرف ايله استعانت ايدوب احرازه احق واليقدر ديو خزينهٔ بيتدن اخراج واستديكى كبى انفاق واتلاف ايلدى * واول تاريخدنبرو كعبهٔ مكرمه دن مال منقطع اولوب برنسنه مخزون اولمدى * امّا بيت مقدس مهبط وحى والهام وقبلهٔ قديمهٔ اهل اسلام اولان مسجد اقصادركه ابتداى امرده عبدهٔ كواكبدن صابئيه وقتنده هيكل زهره ايچون موضوع موضع مخصوص اولوب طائفهٔ صابئيه كوكب زهره يى معبود اتخاذ ايتمكله اكا بعض نسنه ايله تقرب وتوسل ايدرلر ايدى * از جمله هيكل مذكور ايچون روغن زيت اعداد ايدوب انده اولان صخره اوزرينه صب وتسييل ايدرلر ايدى * بعده انقراض مذهب صابئى ايله هيكل مذكور مندرس اولوب طائفهٔ بنى اسرائيل ارض قدسه مالك اولدقده موضع هيكلى قبلهٔ صلوة ووجههٔ طاعت ايتديلر * تحقيق بويله دركه جناب حق جل شانه طائفهٔ بنى اسرائيلك بابالرى حضرت اسحاق ويعقوب عليهما السلامه ذريتلرينى بيت مقدسه مالك ايتمك اوزره وعد ايتمكله حضرت موسى عليه السلام دخى طائفهٔ بنى اسرائيلى تحقيق وعد الهى ايچون ارض مصردن اخراج ايدوب صحراى تيهده مدت مديده اقامت ايتدكلرنده جناب كليم الله صلى عليه الاله حضرتلرينه سبط اسميله معروف خشبدن مصنوع برقبه اتخاذ ايتمك اوزره امر الهى صادر اولديكه طول وعرضى صفت وهيئتى وهيكل وصورتى بالجمله وحى ايله تعيين اولنمدى * وذكر اولنان قبه يه برتابوت يعنى صندوق وجمله صحاف واوانيسى ايله برطعام سفره سى وضع اولنوب ونيجه قناديل ايله مزين برمناره وانده ذبح قربان ايچون برمذبح بنا ايتمك اوزره امر واكمل وصف ايله توراتده وصف اولندى * موسى عليه السلام دخى فرمان خدا اوزره قبهٔ مذكوره يى بنا ايدوب درونته تابوت عهد ناميله معهود ومعروف اولان صندوقى وضع ايلدى * واشبو تابوت عهد شول صندوقدركه حضرت كليم اللهه طرف سمادن اون عدد كلمه ايله منزل اولان الواح عليه منكسره اولدقده عوض وبدل اولمق اوزره اون لوح اعداد اولنوب صندوق مذكوره وضع اولنمدى * وكذلك موجب وحى الهى اوزره ذكر اولنان مذبح دخى قبهٔ معهوده نك پيشگاهنه بنا اولنوب هارون عليه السلام صاحب قربان اولمق اوزره حضرت موسى عليه السلامه امر وفرمان اولندى * طائفهٔ بنى اسرائيل صحراى تيهده قبهٔ مذكوره يى خيمه وخركاهلرينك مياننده وضع ونصب ايدوب اداى صلواتده انى قبله اتخاذ ايتديلر وپيش قبه ده واقع مذبحلرنده ذبح قربان ايدوب وانبياى بنى اسرائيل دخى جوار قبه ده وحيه توجه ايدرلر ايدى * وقتاكه طائفهٔ بنى اسرائيل صحراى تيهدن خلاص اولوب ارض شامه مالك اولدقلرنده ذكر اولنان قبه يى اسباط بنى اسرائيلدن بنى يامين ايله بنى افرايم ولايتلرى مياننده واقع بلاد ارض مقدسه دن كلكال نام محله نقل ووضع ايتديلر * قبهٔ مزبوره مدت حرب وقتالده يدى سنه وبعد الفتح اثناى قسمت بلادده يدى سنه كه

جله اون درت سنه محل مزبورده قالوب طائفهٔ بنی اسرائیل امر صلوة وذبح قربانده انی وجههٔ اقبال ایتدیلر
وقتا که انبیای بنی اسرائیلدن یوشع علیه السلام عالم بقایه رحلت ایدوب فوت اولدقده قبهٔ مذکوره یی
طائفهٔ بنی اسرائیل مدینهٔ کالکاله قریب شلیو نام بلده یه نقل واطرافنه دیوار بنا ایتدیلر * بلدهٔ مزبورده
قبهٔ مذکوره اوچیوز سنه مقداری حفظ اولندقدنصکره بوندن اقدم مرور ایتدیکی اوزره بنی فلسطین
طائفهٔ بنی اسرائیله تغلب واستیلا ایتدکده قبه یی یدلرندن الوب بعده مدهٔ مدیده مرورندنصکره ینه بنی
اسرائیله رد وتسلیم ایلدی بعده رئیس دین یهود عالی نام کوهن فوت اولدقده طائفهٔ بنی اسرائیل ذکر
اولنان قبه یی نوف نام بلده یه نقل ایدوب طالوتك ایام سلطنتنده بلاد بنی یامینده کنعون نام بلده یه نقل
ایتدیلر * وقتا که داود علیه السلام شرف نبوت ومنصب خلافت ایله مشرف اولدقده قبه وتابوت
عهدی بیت مقدسه نقل ایدوب اوزرینه ایکی اوچ دیرکلی بر خیمهٔ مخصوصه ضرب وصخرة الله اوزرینه وضع
ایتمکله قبهٔ مذکوره کالاول قبله اتخاذ اولندی * بعده داود علیه السلام قبه نك مکانی اولان صخره
اوزرینه مسجد بنا ایتمك مراد ایدوب قبل الاتمام عزم کازار بقا ایتمکین اوغلو حضرت سلیمان علیه
السلامه مسجد شریفی بنا ایتمك اوزره عهد وتوصیه ایلدی * حضرت سلیمان دخی عهد پدرینك سری
اوزره مسجد شریفی بنایه شروع ایدوب ابتدای ملك وسلطنتلرندن درت سنه ووفات موسی علیه السلامدن
بشیوز سنه مرورنده تکمیل واتمام ایلدی * ومسجد شریفك وضع وطرحنده وتوصیف وترتیبنده
دقت ایدوب توجدن معمول عمودلر وبلور روزنلر ایله آراسته ایلدی * وابواب وحیطانته التون صحیفه لر
قابلیوب هیکل وتماثیلرینی ومفتاح وسائر آلاتنی بالجمله زرنابدن صوغ وسبك ایتدردی * وعمارت مسجد
اثناسنده تابوت عهدی باباسی حضرت داودك بلده سی مدینهٔ صهیوندن بیت مقدسه نقل ایتمکله اول
تابوتی وضع ایچون مسجد شریف ظهرنده بر قبه بنا ایدوب بعد الاتمام بالجمله اشراف اسباط ورؤسای دین
یهود توراتی کتوروب محل مذکوره وضع ایتدیلر * وقبه ومذبح وسائر معالم دین مسجد شریفده
اعداد اولنان موضعه وضع اولنوب طائفهٔ بنی اسرائیل الی ماشاء الله بیت مقدسده بو منوال اوزره
اقامت وطاعت وعبادت ایتدیلر * بعده بخت نصر وقت بنادن سکز یوز سنه مرورنده بیت مقدسه استیلا
ایدوب مسجد شریفی هدم وتخریب وبنی اسرائیلی تغریب وتورات وعصالی احراق وهیاکل ذهبیه یی
سبك وذوب واحجارینی نشر وتفریق ایلدی * بعده ملوك فرس بنی اسرائیلی بیت مقدسه ارجاع واعاده
ایتمکله انبیاء بنی اسرائیلدن حضرت عزیر مسجد شریفی بخت نصرك سبی ایتدیکی رجاله حکم وتولی ایدن
ملك بهمن اعانتیله بنا ایدوب لکن ملك مزبور مسجدك طول وعرضنی وقد وسمکنی حضرت سلیمانك
بناسندن دون اولمق اوزره تعیین وتحدید ایتمکله تقدیر اولنان مرتبه یی تجاوز ایده مدیلر * معلوم اوله که
حضرت سلیمان مسجد اقصایی بنا ایتدکده فرش وسطحنی تحت الارض بربری اوزرنده ایکی طبقه رخام
عمودلر ومقوس طاقلر اوزرینه بنا ایدوب طبقهٔ علیانك ستونلرینی طبقهٔ ثانیه نك کمرلری اوزره وضع ایلدی *
حتی ناسدن چوق کمسنه مسجد شریفك تحتنده ذکر اولنان طبقه لری مشاهده ایدوب حضرت سلیمانك
آخوری اولمق اوزره زعم وتوهم ایتدیلر * لکن زعملری صحیح اولمیوب حلیهٔ صحتدن عاریدر * بلکه
وضع مذکور اوزره بنا بوندن ناشیدرکه شریعت بنی اسرائیلده نجسدن توقی زیاده مرعی اولوب نجاست
ظاهره دن طهارت واجب اولدیغی کبی نجاست موهومه دن نظافت دخی لازم ایدی * شویله که اکر
وجه ارضدن بر ایکی ذراع بعید باطن ارضده نجاست واقع اولوب ما بینی تراب طاهر ایله مملو ایسه دخی
مادامکه باطن ارضده نجاست موضعندن بر خط مستقیم فرض اولنوب ظاهرینه استقامت اوزره واصل
ومنتهی اوله ظاهر ارضه اول نجاست موهومه ایله حکما متنجس اولوب مذهبلرنده موهوم محقق منزلنسه
تنزیل اولنمش ایدی * بناء علیه بیت مقدسی نجاست موهومه دن تنزیه وصیانت ایچون وجه مشروح
اوزره وضع وبنا ایتدیلر * شویله که فرش مسجده متصل اولان طبقهٔ علیانك عمودلری طبقهٔ سفلانك
ستونلری اوزره وضع اولنمیوب بلکه طبقهٔ سفلانك طاق وکمرلری اوزره وضع اولندیکه طبقهٔ سفلانك متن
زمینی اوزره قائم اولان عمودلرندن قوسلرینه طوغرو بر خط اخراج اولنسه استقامت اوزره واصل ومنتهی

اولمغله باطن ارضده نجاست بولندیغی صورتده بر طرفی طبقهٔ سفلانك كرلری اوزره قائم ومنصوب وطرف
آخری سطح مسجده متصل اولان طبقهٔ علیانك عمودلرینه واندن سطح مسجده نجاست ارض خط مستقیم
اوزره واصل اولمغله بیت مقدسك تطهیر وتنظیفنده ابلغ اولور ٭ بنای عزیردن برمدت مرورندنصكره
بنی اسرائیله ملوك یونان واكاسرهٔ فرس وقیاصرهٔ روم حكم ایدوب وبو اثناده كواهن یهوددن بنی خشمنای
بعده احبارلرندن هردوس بعده اولادسكودخی حكم ایلدی ٭ وهردوس زمان سلطنتنده بیت مقدسی
حضرت سلیمانك حدّ ووضعی اوزره بنا ایدوب تزیینده بركونه تكلف ایتدیكه التی سنه‌ده اتمام ایلدی ٭
بوندنصكره قیاصرهٔ رومدن طیطش ظهور ایدوب بنی اسرائیله غالب واموركرینه مالك اولدقده تكرار بیت
مقدس ومسجد اقصایی تخریب ایدوب یرینه زروعات زرع ایلدی ٭ بوندنصكره طائفهٔ روم دین مسیحی
اخذ وقبول ایدوب احكام انجیل ایله عمل وكمال وتعظیم ایله مراعات ایتدیلر ٭ كیدركه ملوك روم دین
مسیحی قبولده اختلاف ایدوب كاه كاه ترك ایتدیلر تا اول وقته منتهی اولدیكه قیاصرهٔ رومدن قسطنطین
ظهور ایدوب اناسی هلانه نام عورت تنصر ایتمكله زعم نصاری اوزره حضرت مسیحك اوزرنده مصلوب
اولدیغی خشبهٔ داری طلب ایچون قدسه رحلت ایلدی ٭ قمامه‌نشین اولان رهابین وقسیسین خشبهٔ
دار ارضه رمی اولنوب اوزرینه خس وخاشاك وقاذورات القا اولندی دیو خبرویرملریله هلانه قاذوراتی رفع
ایدوب خشبه‌یه نائل وواصل اولدی ٭ بعده اول مزبله‌یی تطهیر وتنظیف ایدوب حضرت مسیحك قبری
اولمق زعمیله انك یرینه قمامه نامیله معروف بر كنیسا بنا ایتدكدنصكره بنی اسرائیل وقتنده مبنی اولان
عمارت بیتدن بولدیغی بنایی تخریب ایلدی ٭ وذكر اولنان زبل وقاذوراتی صخره اوزرینه طرح والقا ایله
امر ایدوب مكانینی ستر واخفا ایتمكله زعم فاسدی اوزره بنی اسرائیلك قبر مسیحه ایتدكلری اسائت واهانته
مجازات ایلدی ٭ بعده كنیسهٔ قمامه حذاسنده حضرت مسیح علیه السلامك مولدی اولان محله بیت
لحی بنا ایدوب ووضع وطرحنده زیاده اهتمام ایلدی ٭ بیت مقدسك حال وشانی بو منوال اوزره باقی قالوب
طائفهٔ نصاری كنیسهٔ قمامه‌یه تعظیم وعنایت وصخره‌یه اهانت ایتدیلر ٭ تا اول زمان سعادت نشان
ظهورینه دك كه آفتاب اسلام مطلع عز واقبالدن طالع وانوار فتح وظفر ظاهر ولامع اولوب حضرت عمر فتح
بیت مقدس ایچون بالذات سیر وسفر ونائل فوز وظفر اولدقده صخره‌یی سؤال ایدوب محل ومكانی ارائت
اولندقده زبل وتراب ایله مملو اولدیغی مشهودلری اولمغله اول ساحهٔ اقدسی كشف وتطهیر ایلدی ٭ بعده
اینبدوی اوزره اوزرینه بر مسجد شریف بنا ایدوب شرع شریف مساعد وام كتابده فضل وشانی ثابت
اولدیغی مرتبه تعظیمه قیام ایلدی ٭ بعده ملوك امویه‌دن ولید بن عبد الملك مسجد عمری سائر مساجد
اسلام طرحی اوزره تشیید وبنا ایدوب مشیت علیهٔ الهیه تعلق ایتدیكی وجه اوزره ترصیف وتأسیسنه صرف
مقدور ایلدی ٭ تتكیم مكهٔ مكرمه‌ده مسجد حرام ومدینهٔ منوره‌ده مسجد نبوی ودمشق الشامده
مسجد امویه‌نك تعمیر وتشییدینه اهتمام ایدوب بو مشاهد مقدسه‌ده مساعی جمیله‌سی مشكور والسنهٔ
انامده خیر ایله مذكور اولدی ٭ حتی عرب مسجد شامه بلاط ولید تسمیه ایدوب ارض مسجده فرش
رخام ایتمكله بو اسمله موسوم ایتدیلر ٭ ودخی ولید بن عبد الملك ذكر اولنان مساجدی بنایه مبادرت
ایتدكده قیصر رومه آدم كوندروب تشیید بنیان وتمیق سقوف وحیطان ایچون اموال كثیره وبنا وعمله
ارسال ایتمك اوزره امر وفرمان ایلدی ٭ قیصر بلیددخی سطوت ولیددن خوف وخشیت ایدوب بر وجه
مسارعت امرینه اطاعت ایتمكله ولید بن عبد الملك ابنیهٔ مساجدی اتمام ایلدی ٭ وقتاكه سنین هجرت
نبویه مائهٔ خامسه اواخرینه بالغ اولدقده اراضی مصر وشام واقطار حجازده فرمانفرمای مسند احكام
اولان ملوك شیعه وخلفای عبیدیینك ضابطهٔ نظاملری مختل اولوب شیرازهٔ انتظاملری منحل اولمغله طائفهٔ
افرنج بیت مقدس وعامهٔ ثغور شامه غلبه واستیلا ایتدیلر ٭ وقدس شریفده صخرهٔ مقدسه اوزرینه
بر كنیسهٔ عظیمه بنیاد ایدوب زیاده تعظیم واعتبار وبناسیله افتخار ایتدیلر ٭ بعده بشیوز سكسان
تاریخنده ملوك اكراد ایوبیه‌دن سلطان صلاح الدین بن ایوب ممالك مصر وشامه مالك اولوب خلفای
شیعهٔ عبیدیینك بدع مكروهه وآثار سیئه‌لرینی محو وافنا ایله ابقای مآثر حسنی ایتدكده دیار شامه علم

افرازغزا اولمغله انده اولان كفار افرنج ايله جهاد ايدوب بيت مقدسي وثغور شامدن تغلب وتسلط ايتدكلری حصون وقلاعی يدلرندن نزع وتسخير ايلدی * وبيت مقدسده مبنی اولان كنيسهٔ افرنجی هدم وتخريب وصخرهٔ مقدسه يی كشف وتطهير ايدوب اوزرينه الآن عهدمزده مشهود ومعهود اولان مسجد شريفی بنا ايلدی * معلوم اوله كه حديث صحيح نبويده وارد اولديغی اوزره رسول اكرم صلی الله عليه وسلم حضرتلرينه وجه ارضده ابتدا ناس ايچون وضع اولنان بيت عبادتدن سؤال اولنوب مكهٔ مكرمه دردیو جواب ويرديلر * بعده مكه دنصكره قنغی مسجد وضع اولندی ديو سؤال اولنمغله بيت مقدس ديو جواب ويرلدی * بعده مكهٔ مكرمه ايله بيت مقدس ميانتده نه مقدار زمان تخلل ايتدی ديو تكرار سؤال اولندقده اول واقف اسرار ام الكتاب عليه صلوات الله الملك الوهاب قرق سنه مرور ايتدی ديو جواب مستطاب ويرمكله حل سؤال ايتديلر * بو حديث شريف وخبر لطيفك ظاهرينه بر اشكال عارض اولوركه مكهٔ مكرمه نك مشيد اركانی حضرت ابراهيم وبيت مقدسك بانئ بنيانی حضرت سليمان عليهما صلوات الله الملك المنان اولمغله بنای مكهٔ مكرمه ايله بنای بيت مقدس بيننده حضرت ابراهيم ايله حضرت سليمانك مابينی مقداری زمان مرور ايدوب بيك سنه دن زياده مدت تخلل ايتمش اولور * بو تقديرجه حديث مذكورده قرق سنه اولمق اوزره تصريح اولنوب بو وجهله تصحيح اولنمغله توجيه وجيهه محتاج اولور * حل عقدهٔ اشكال ودفع سؤالده جواب صواب بودركه حديث مذكورده وضع بيت ايله مراد بنا اولميوب بلكه روی زمين ووجه ارضده ابتدا عبادت ايچون تعيين اولنان بيت مخصوصدن سؤاله حل اولنور * بو صورتده بعيد اولمازكه بيت مقدس حضرت سليماندن سنين كثيره ايله مقدم وبيت حرامدن قرق سنه مؤخر عبادت ايچون وضع وتعيين اولنوب بينلرنده مدت چهل ساله تخلل ايتمش اوله * حتی بوندن اقدم نقل اولنديغی اوزره قوم صابئيه صخره اوزرينه هيكل زهره بنا ايدوب قبله اتخاذ ايتدكلری محل مزبور تعيين الهی ايله مكان عبادت وقبلهٔ طاعت اولديغنه اطلاعلرندن ناشی اولمق بعيد دكلدر * نتكيم وقت جاهليتده طائفهٔ مشركين كعبهٔ مكرمه نك قديمدن قبلهٔ طاعت ومكان عبادت اولديغنه واقف اولوب زعم فاسدلری اوزره بيت حرامك درون وبيرونه وضع اصنام ايله تقرب ايدرلر ايدی * وصخره اوزرينه هيكل زهره بنا ايدن قوم صابئيه حضرت ابراهيم عهدنده ظهور ايتمكله دائرهٔ عقلدن بعيد دكلدركه مكهٔ مكرمه ايله بيت مقدسك طاعت وعبادت ايچون وضع وتعيين اولنملرينك مابينی قرق سنه اولوب حين تعيينده ارض صخره خالی وبو حال اوزره نيجه زمان باقی قالدقدنصكره حضرت سليمان عليه السلام مسجد اقصايی بنا ايلدی * تقرير مذكور فهم واذعان اولندقده حديث شريفه عارض اولان اشكال منحل ومندفع اولور * اما مدينهٔ منوره فی الاصل طائفهٔ عمالقه دن يثرب بن مهلايل وقتنده بنا اولنوب انك آثارندن اولمغله بانيسنك اسميله تسميه طريقی اوزره يثرب تسميه اولندی * بعده طائفهٔ بنی اسرائيل عمالقه يی قهر وتدمير ايدوب ارض حجازی يدلرندن نزع وتسخير ايتملريله مدينه يه دخی مالك اولديلر * بعده قبيلهٔ غساندن قيله نام شخصك ابنا واحفادی بنی اسرائيله مجاورت ايدوب بالجمله مالك اولدقلری قلاع وحصونی يدلرندن اخذ ايتمكله مدينهٔ منوره يی دخی ضبط ايتديلر * بعده مكهٔ مكرمه ده رسول اكرم صلی الله تعالی عليه وسلم طراز خلعت رسالت ايله مشرف اولوب اول بقعهٔ مباركه يه سبق عنايت ازليه ايله پيغمبر عليه الصلاة والسلام اكا هجرت ايله مأمور اولمغين جنيم صديق ورفيق شفيق حضرت صديق مرافقتی ايله مدينهٔ منوره يه تشريف واصحاب كرام رضوان الله تعالی عليهم اجمعين دخی تابع ورديف اولديلر * بعد النزول مهابط وحی وتنزيل اولان مسجد شريف وبيوت مباركه لرين تأسيس وبنالرينه شروع ايدوب سبق قلم تقدير ايله تعيين واعداد اولنان موضع جليلی وضع اساس ورفع بنا ايله تشريف وترفيع بيورديلر * ومدينهٔ منوره ده ساكن ومقيم اولان ابنای قيله دين قبول ايدوب پيغمبر عليه الصلاة والسلامك شرف نزوللرين نعمت وغنيمت بلوب من كل الوجوه نصرت ايتملريله انصار اسميله تسميه اولنديلر * كلمهٔ اسلام مدينه ده تمام اولوب جمله كلمات اوزرينه عالی وپيغمبر عليه السلام قوی اثره غالب ومستولی اولوب فتح مكهٔ مكرمه ايله مشرف ومستسعد اولديلر * بعده مكهٔ مكرمه فتحندنصكره معشر انصار رضوان الله تعالی عليهم اجمعين پيغمبر عليه السلامك الردن

تحويلم

تحول ایدوب مكهٔ مكرمه منبت نهال وجودلری اولغله انده مكث واقامته میل ورغبتلری ظنیله مهرهٔ
سیماب كبی كرداب اضطرابده سركردان اولوب مغموم ومحزون اولملریله پیغمبر علیه السلام هجرتسرای
مدینه ده مكث واقامت ایدوب مفارقت ایتمیه جكلرینی اخبار وتبشیر بیورملریله تسلیه بخش خاطر انصار
اولدیلر * طایر عرش مسیر روح مقدسلری عالم لاهوته انده پرواز ایدوب ملحد شریف وقبر منیفلری اول
حظیرهٔ قدسی رشك روضهٔ جنان ایلدی * مدینهٔ منورهنك فضل وشرفی حقنده وارد اولان احادیث
صحیحه بردهٔ خفا ایله مستور اولمیوب كتب احادیثده اسانید سدیده ایله مضبوط ومسطوردر * معلوم
اوله كه مدینهٔ منورهنك مكهٔ مكرمه اوزرینه تفضیلنده بین العلما اختلاف واقع اولوب امام مالك رضی
الله تعالی عنه مدینهٔ منوره مكهٔ مكرمهدن افضل اولمق اوزره اجتهاد ایلدی زیرا امام مالك عندنده بو بابده
نص صریح ثابت اولوب سند صحیح ایله رافع بن جدیجهدن مروی اولدیغی اوزره سید الكاینات علیه
افضل التحیات مدینهٔ منوره مكهدن افضلدر دیو كوهرپاش نطق وبیان اولدیلر * حدیث مذكوری امام
عبد الوهاب معونه نام تألیفنده نقل ایدوب احادیث اخری دخی روایت ایتدیكنه كوره ظواهری مدینهٔ
منورهنك مكهدن افضل واشرف اولمسنه دلالت ایدر * لكن امام ابو حنیفه وامام شافعی رضی الله
تعالی عنهما حضراتی بو بابده امام مالكه مخالفت ایدوب مسجد حرامك مدینهٔ منورهده اولان مسجد نبویدن
افضل اولمسنه احتجاج ایتدیلر * چونكه مسجد شریف نبوی مهبط وحی الهی اولوب علی الخصوص
جسد اقدس ووجود مقدسلری اول خاك عطرناكی تشریف ایتمكله هر فج عمیق ومكان سحیقدن قلوب اهل
اسلام اكا میل ورغبت ایدوب شرف زیارتی ایله مشرف اولورلر * اشبو تقریرات وتحقیقات
دریچهٔ كوشدن منظرهٔ هوشه بالغ اولوب نقش نكین فؤاد اولدقده بو مساجد معظمهلرك اولی مسجد
حرام ثانیسی مسجد نبوی ثالثی مسجد اقصادر * شرف وفضیلتلری معلوم اولوب سابقهٔ عنایت ازلیه
وداعیهٔ حكمت خفیه ایله هر برینك فضل وشرفی ازمنهٔ مدیدهده علی التدریج حاصل اولدیغی ثابت وظاهر
اولور * وبو معنایه قیاس ایله عالم كون وشهودده ما ترا مورد ینیه ودنیویهده دخی شئونات ربانیه وتجلیات
سبحانیهنك ترتیب محكم وتدریج احكم ایله ظهوری فهم اولنوب اسرار كونی فهم واذعانه وسیله اولور * اما
اشبو مساجد ثلاثهنك غیری وجه ارضده مسجد آخرك وجودی ورؤیت وزیارتی حقنده اثر ورودی معلوم
اولمیوب انجق جزایر هنددن جزیرهٔ سرندیبده حضرت آدم علیه السلامك مسجدی حقنده بعض اخبار
وارد اولوب * لكن تعویل واعتقاده صالح بر اثر ثابت اولمغله ذكری طی اولندی * ودخی عهد قدیمده
ادیان باطله وملل عاطله اصحابندن امم سالفهنك معبد ومسجدلری اولوب دین فاسد وزعم كاسدلری اوزره
تعظیم وتكریم ایدرلر ایدی * از جمله مجوس منحوس فرسك آتشكدهلری وطائفهٔ یونانك هیكللری كبی
ودیار حجازده عرب مشركلرینك بیوت اوثان واصناملری كه حضرت پیغمبر صلی الله تعالی علیه وسلم
حضرتلری بعض غزوات مسعودهلرنده هدم وتخریبنی امر ایتدیلر * ائمهٔ تاریخدن امام مسعودی بیوت
مذكورهدن بعضلرینی ذكر وتعداد ایدوب موقع ومكانی واصل ووضعی تعیین وتعریف ایلدی * لكن
عن اصل مشروع اولمیوب طریق دین وملت اوزره واقع اولمغله ذكر وبیانه تعرض والتفات اولنمدی *
وبیوت مذكوره حقنده كتب تاریخده مسطور اولان اخبار كافی اولمغله بو محلده ذكر وبیاندن مغنی اولوب
احوالنه وقوف مراد ایدن كمسنهلر كتب تواریخه نظر ایتسونلر * والله یهدی من یشاء

﴿فصل﴾

فصل رابعك یدنجی فصلی مغرب زمین وممالك افریقیهده مدن وامصارك قلیل اولدیغی بیاننده در *
بو امرك سببی اولدر كه قطر غربده واقع ممالكه عهد اسلامدن نیجه بیك سنه مقدم بربریه قومی مالك
اولوب طائفهٔ مزبوره اخبیه وخیام ایله دشت وصحراده كشت وكذار مألوف بدوی الاصیل اولملریله
حضریلر كبی سكون وقرار ایچون موضوع اولان بلاد وامصار اتخاذ ایتمدیلر * وطائفهٔ افرنج وقبائل
عربدن ممالك افریقیهیه مالك اولان ملوك وسلاطینك ملك ودولتلری وقتی دخی قصیر اولوب طور حضارت

راسخ اوله جق مرتبه مديد وطويل اولمغله اكثر امورلره آيين بداوت اوزره وضع وحركت معتادلرى اولغين تأسيس مبانى ايله تكثير بلادا يتمديلر * وسبب آخر بودركه امر بنا حضرى وبلديلره مخصوص وصنايع عديده يه مبنى وطائفهٔ بربريه بربريه نشين اولمغله صنعت وحرفتدن برى اولوب امر بناده لازم اولان صنايعى كسب وتعلمه رغبت ايتمامريله تأسيس مبانيده همتلرى قاصر اولدقده وضع مدن وامصارده عجز وقصورلرى اظهردر * وسبب ديكر بودركه طائفهٔ بربريه نسل ونسبلرى مضبوط واصل وحسبلرى محفوظ قبائل وعشايردن اولوب قوم مذكوردن برطائفه عصبيت نسبيه دن خالى دكلدر * اهل انساب اولان عشاير وقبايل ايسه بداوته مائل اولوب بريه وباديه ده خيمه وخركاه ايله كشت وكذاره مألوفلردر ومدن وامصارده سكون وقرار راحت وحضوره ميل ايدن بعض رجال عشيرته مخصوصدركه فى الجمله ثروت وغنايه دسترس اولمغله دشت وصحراده كشت وكذار واعدا وخصوم ايله جنك وپيكاردن فارغ اولوب بريه مصر ومدينه ده سكون وقرار وحفظ نفس ومال ايچون اول بلده نك حمات ومستحفظلرينه عيال اولور * بوندنناشيدركه اصحاب باديه بلاد وامصاره نزول ايله اول بلده نك حاكم ووالسينه عيال اولمدن استنكاف ايدوب نفسنه مالك اولمق ضمننده دشت وصحراده ضرورت معاش وقلت مايهٔ انتعاش ايله تعيشى نعمت بيلورلر * بوسبيدتناشى بلاد مغرب وممالك افريقيه نك سكان واهاليسى بدوى اولوب رجالى خيام ونسوانى هودج ايله كشت وكذار ايدوب اعماق صخور وجبالده سكون وقرار ايدرلر * اماطائفهٔ عجمك اكثر عمارتى قرى وامصار اولوب بلاد اندلس ومصر وشام وممالك عراق عجم وانلرك امثالى ممالك قرى ورساتيق معموره ايله مملودر * زيرا طائفهٔ عجمك اكثرى نسل ونسبلرينى مخالطهٔ اجانب واباعددن حفظ وصيانت ايدن قبائل وعشايردن اولميوب ايچلرنده انسابى مضبوط رجال اقل قليل اولمغله مصر ومدينه يه نزول وسكونه مضطر اولورلر * لكن باديه نشينلرك اكثرى اهل انساب اولان قبائل وعشاير اولوب علاقهٔ نسب غيرت وحميته سبب اولمغله نفس وعياللرينى محافظه واعدالريله مقابله يه بالذات قيام ايدوب آخرلك حمايت وصيانتندن مستغنى اولورلر * بوندنناشى دشت وصحراده كشت وكذار ايدوب مصر وبلده نزول ايله آخرلك تحت قهرينه دخولدن اباواستنكاف ايدرلر * اشبو قانون كلى معلوم ومحفوظ اولوب احوال بدو وحضر بوكا قياس اولنه

(فصل)

فصل رابعك سكزنجى فصلى ملت اسلاميه ده قلاع وحصونك دول سالفه يه نسبتله قليل اولديغى بياننده در * بوامرك سببى فصل سابقده ديار غربده ساكن بربريه طائفه سنك حال وشانى بياننده ذكر اولنان امرك عينى اولوب صدر اسلامده طائفهٔ عربك بدويتلرى وحرف وصنايعده قصورلرى سبيله تشييد بنا وتأسيس مبانى يه عدم قدرتلرندنناشيدر * سبب آخر دخى بودركه طائفهٔ عرب بدويتلرى وحرف وصنايعده قصورلرى قبل الاسلام بربريه طائفه سى كبى بريه وباديه ده نشأت ايدوب عهد اسلامده مستولى اولدقلرى ممالك فرس وروم ده اجنبى ودخيل ايديلر * عون ربانى وتأييد صمدانى ايله اول ممالكه مالك اولدقدنصكره دخى تشييد بنا وسائر مراسم حضارتده حذق ومهارت تحصيل ايده جك مرتبه دولتلرى تمتد اولمديغندن ماعدا دول سالفه وقتنده اول ممالكده بنا اولنان منازل ومبانى ايله استغنا حاصل اولوب ابنيهٔ قديمه ايله اكتفا ايتديلر * وينه ملت اسلامده قلت بنايه برسبب دخى بودركه ابتداى اسلامده امر دينه اهتمام غالب اولوب حب دنيا وشهوت وهوايه راجع اموردن اجتناب وهرخصوصده قدر حاجت مرتبه سنه اقتصار اولنمغله تشييد بنايه دخى حد اعتدالى تجاوز ايتمديلر * نتكيم عهد خلافت فاروقده اصحاب كرامك ديار كوفه ده سازدن وقامشدن مبنى مسكن ومنزللرى محترق اولمغله سنك وحجر ايله بنا ايتمك اوزره حضرت عمردن استيذان ايتدكلرنده سدهٔ خلافتدن مطلوبلرى اوزره تجاره ايله بنايه اذن عالى وارد اولوب * لكن اوچ بيتدن زياده احداث بنادن وترفيع بنيانده حدى تجاوزدن برفرده رخصت ويرميوب سز سنت نبويه يه ملازمت ايدك دولت دارين سزه ملازمت ومتابعت ايدر ديو امر وتوصيه

ایلدی * وبنه عمر رضی الله تعالی عنه حضرتلری بعض اطرافدن قدوم ایدن رجاله دخی امر بناده قدر معروفی تجاوز ایتمك اوزره امر وفرمان بیوردیلر * كندیلردن قدر معروف ندردر دیو سؤال ایتدكلرنده قدر معروفی حد اسرافه تقریب ایتمیوب طریق اعتدالدن اخراج ایتمیاندر دیو جواب ویردیلر * كیدرك تقادم عهد وزمان ایله امر دینده تهاون ورخاوت حاصل اولوب طبیعت ملك ودولت غالب وشهوات نفسانیه یه ناس مائل اولدیغندن ماعدا طائفهٔ عرب قوم فرسی استخدام ایدوب امر بنا وسائر خصوصده حرف وصنایعی قوم فرسدن اخذ وتعلم وتفنن ایله اجرای حظوظات نفسانیه یه مبادرت ایتملریله تشیید مبانیده حتی تجاوز ایتدیلر * مع هذا عهد وزمانلری دخی انقراض دولته قریب اولوب اكثار بنا وتكثیر مدن وامصار ایده جك مرتبه دولت عرب ممتد اولمغله ملت اسلامده تأسیس قلاع وحصون قلیل اولدی * لكن اهل اسلامدن اول مرور ایدن دول سالفه امد مدید ممتد اولوب طوایف فرس وقبط ونبط وروم وكذلك عرب اولیدن عاد وثمود وعمالقه وتبابعه نك ملك ودولتلری بعید الاماد وطویل الاباد اولوب حرف وصنایعده قدملری راسخ اولمغله هیاكل ومبانیلری عدده اكثر واوفق وصحایف ایامده اثرلری ابقی اولدی * تحقیق مذكور وتقریر مسطوره چشم بصیرت ایله امعان نظر اولندقده شاهد وجودی اثبات مدعاده اعدل شهود اولدیغی ظاهر اولور * والله وارث الارض ومن علیها

(فصل)

فصل رابعك طقوزنجی فصلی طائفهٔ عربك تشیید وتأسیس ایتدیكی بلاد وامصار اسرع اوقاتده خراب اولوب اقل قلیل عمار اوزره مستمر اولدیغی بیاننده در * بو امرك سری دخی فصول سابقه ده ذكر اولندیغی اوزره طائفهٔ عربك بدویتلری وحرفت وصنعتده قصورلرینه راجع اولوب تشیید ایتدكلری بنا محكم ورصین اولمغله سریعا خراب اولور * بو خصوصك الله اعلم بوندن اقوی بر سبب خاصی دخی بودركه طائفهٔ عرب تأسیس بلاد وامصارده بوندن اقدم ذكر اولنان شروط لازمه یه مراعات ایتمیوب وضع مدن وامصارده حسن مكان وطیب هوا وعذوبت ما وكثرت مزرعه ومرعا وسائر رعایتی مهم اموری اختیارده قاصرلردر * زیرا مقتضای عمران طبیعی اوزره بلاد وامصارك جودت ورداتی بو امورده تفاوت ایله متفاوت اولوب شروط مذكوره یه رعایت عمارتك دوامنه وخلافی خرابنه مؤدی اولور * طائفهٔ عرب ایسه بو شروطه رعایتدن بعید اولوب انجق مكسب ومعاشلری اولان ناقه وجمالك مرعالرینه مراعات ایدرلر شویله كه پیرامن شهرده واقع میاهك طیب وخبثنه وقلت وكثرتنه مبالات ایتمیوب لطافت هوا وطراوت مزرعه ومرعادن سؤال ایتمزلر * زیرا طائفهٔ مزبوره اخبیه وخیام ایله اطراف واقطارده كشت وگذار ایدوب قوت وغذالرینی بلاد بعیده دن جلب ونقل ایدرلر * وقونوب گوچدكلری بریه وبادیه لرده مایهٔ ارتیاح اولان جمله مهاب ریاح دخی موجود ومكشوف اولوب دائما تنقل وحركت معتادلری اولمغله هواسی طیب محلاره واصل اولورلر * زیرا اهویه وریاحك خبث ورداتی سكون وقرار وكثرت فضلات ایله حاصل اولوب طائفهٔ عرب ایسه علی الدوام تبدیل مقام ایتمكله فساد هوادن امین وسالمردر * بو امرك صدق وتحقیقی كوفه وبصره وقیروان شهرلرینه نظر ایله حاصل اولوركه طائفهٔ عرب بلاد مذكوره یی بنایه مباشرت ایتدكلرنده جمل وناقه لرینك مرعالرینه وكشت وگذار ایده جكلری بریه وبادیه یه قریب محلده بنا ایدوب وضع بلادده رعایتی لازم شروط مذكوره یه رعایت ایتمدیلر * وبلاد مذكوره نك اطراف وجوانبی طیب ولطافت هوا وكثرت مزرعه ومرعادن خالی اولمغله طائفهٔ عرب بدنصكره بلاد مذكوره یه مالك اولان رجال انده سكون وقراره میل ورغبت ایتمیوب ورجال واحم ایله مملو اماكن معموره نك وسط ومیاننده مبنی اولمغله پی درپی بلاد مذكوره نك امداد اطراف ایله تعمیر واحیاسی دخی ممكن اولمغین طائفهٔ عربك نظاملری مختل وامرلری منحل اولدقده وهلهٔ اولیده بلاد مذكوره خرابه مشرف اولوب زمان سریعده (كأن لم یكن شیأ) آیت كریمه سنه ماصدق اولدی * والله یحكم لا معقب لحكمه

(فصل)

فصل رابعك اونيجی فصلی بلاد وامصار معمور اولدقدنصكره توجهله خرابه مشرف اولديغی بياننده در * معلوم اوله كه برمصر ومدينه ابتدا بنا اولنديغی وقتده انده مساكن ومنازل قليل اولوب واركان واجزای بنادن سنك وحجر وكلس ومدر وتدارکی دخی عسير اولور * خصوصا نقش ونكار ايله آراسته اولان ابنيهٔ عاليه ده تزيين سقوف وحيطانی ايچون وضع واستعمال اولنان سنك رخام وصدف وصبغ وزجاج مقوله سی اشيا دخی معدوم ومفقود اولمغله اول مصر ومدينه ده واقع بنالر بدوی رسمی اوزره طرح اولنوب زينت وكلفتدن خالی اولور * كيدرك مدينهٔ مزبوره نك عمار وسكانی كثير ومتزايد اولدقده صنعت وعمله احتياج مس ايدوب حرف وصنايعه رغبت واصحابنه رعايت وعنايت اولنمغله امر بناده زيب وزينت ذكری سبق ايتديكی اوزره غايت ونهايته بالغ اولور * بعده عمران مدينه كمالدن نقصانه رجعت ايدوب سكانی قليل اولدقده حرف وصنايع دخی مفقود اولمغله تشييد مبانی رصانت ومتانت وزيب وزينتدن عاری اولور * كيدرك قلت سكان ايله سوق وبازار معطل وكسب وكار مختل اولوب اطراف واقطاردن حجر ورخام وسائر آلات بنا جلبی مفقود اولديغندن ماعدا منازل وقصورك اكثری دخی خالی ومعطل قالمغله برمنزل بنيادی مراد اولندقده منازل خاليه نك احجار واخشابی قلع وقطع وبنای جديده نقل اولنوب انكله تشييد وتأسيس اولنور ومدينهٔ مزبوره ده منازل وقصورك آلات وادواتی واحجار والواحی قلع وبنای آخره نقل اولنه رق اكثری خراب ومعموری اقل قليل اولوب احجار واخشاب دخی مفقود اولمغله سنك وحجر بدلی خشت ومدر استعمال اولنوب نقش ونكاردن ساده سقف وجدار ايله اكتفا اولنور * بوصورتده مدينهٔ مزبوره نك مسكن ومنزللری ابنيهٔ قری مقوله سی اولمغله اول مصر معموربريه وباديه يه مشابه اولوب فناسی مقدر ايسه زمان يسيرده بالكليه خراب اولمق مقرردر * سنة الله فی خلقه

(فصل)

فصل رابعك اون برنجی فصلی مدن وامصارك بربرندن تفاضل وتفاوتی اهاليسنك وسعت معاشی وكثرت رفاهلری نسبتی اوزره واقع اولوب سوق وبازارك رواجی مدن وامصارك قلت وكثرت عمارت ايله تفاوتلرينه راجع اولديغی بياننده در * بوامرك سر وسببی اولدركه فصول سابقه ده مرة بعد اخری ذكر اولنديغی اوزره افراد بشردن شخص واحد منفردا امر معاشده محتاج اولديغی اموردن برامری خود بخود كسب وتحصيله قادر اولميوب بلكه آحاد بشرك اجتماع ومعاونتلريله حاصل اولور * وطوايف انامدن برطائفه قوت وغذا ولباس وسكنی كبی حوايج اصليه ولوازم ضروريه لرندن برشيئك حصولنه سعی واهتمام ايدوب امداد واعانت ايله اول نسنه حاصل اولدقده كنديلردن اضعاف مضاعف اكثر اولان قومك حاجت وضرورتلرينی سد ايتمك مقرردر * مثلا شخص واحد انجق كندی اكل وتناول ايده جك مرتبه بغدای تداركنه مضطر اولدقده آخردن استعانت ايتيوب خود بخود بزر واصلاحنه مباشرت ايلسه تحصيل وتداركنده عاجز اولور * اما بش ويا اون نفر كسنه اول شخصه امداد واعانت ايدوب بعضيسی حداد ونجار اولمغله ترتيب آلات وبعضيسی دخی زرع حبوب وشق ارض وسوق بقر وحصاد سنبل وسائر مؤنت زراعت وحراثته قيام واعمال مذكوره يی متفرقا يا مجتمعا تكميل واتمام ايليوب طائفهٔ مذكوره نك سعی وعمللريله برمقدار حنطه حاصل اولدقده انلره وانلردن برقاچ قات زياده اشخاصه قوت وغذا اولور * بوتقديرجه اجتماع انام ايله حاصل اولان اعمال سعی وعمل ايدن طائفه نك حاجت ومؤنتلرندن ازيد اولوب انلره وانلرك اضعافی رجاله كافی اولور * ايدی بومصر ومدينه نك سكانی محتاج اولدقلری لوازم ضروريه لرينی تحصيل ايچون سعی وعمل ايدوب امداد واعانت ايله حاجت ومؤنتلرينی تدارك ايتسه لر تحصيل ايتدكلری قوت وغذانك اقلی انلره وافی وكافی اولوب باقيسی قدر حاجتدن فضله باقی قالمغله برمقداری اول شهرده بسط خوان نعمت ايله ضيافتلره صرف اولنوب وبرمقداری دخی انلرك غيری اطراف واكنافده

واقع

واقع اهل امصاره ثمن وقيمتی ايله بيع اولنغله اول شهرلك خلقی بو طريق ايله ثروت وغنايه واصل ونائل اولورلر *
ودخی فصل خامسده واقع باب رزق وكسبده سنك ايچون ظاهر ومتبين اولوركه كسب معاش انجق اعمالك
قيمت وعوضلری اولوب بر بلده ده صنعت وعمل كثيرا ولدقده بين الناس قيمتلری دخی كثير اولمغله معايش
ومكاسب دخی بالضروره كثير اولور * ومكسب ومعاشه وسعت كلدكجه ناس ثروت ويسار وكمال غنايه
واصل اولوب ترفه وتجمله كلفت ايدرلر * شويله كه مساكن وملابسده وبساط واوانيده وساٸر اثاث
بيتده تكلف ايدوب خدام عديده ومراكب متعدده اتخاذ ايدرلر * وامور مذكوره نك حصولی اعمال
وصنايعه موقوف اولمغله اول بلده ده اصحاب حرف وصنايعه اعتبار اولنوب هر خصوصده اقتضا ايدن حرفت
وصنعتك حذاق ومهره سی اختيار واعتبار اولنمغله اسواق اعمال وصنايع رايج اولور وبو تقريب ايله
اول بلده نك دخل وخرجی كثير اولوب اصحاب صنايع عملری مقابلهسنده ثروت وغنايه نائل اولورلر *
وبر بلده نك عمرانی مزداد اولدقچه اعمال وصنايع دخی زياده اولوب كسب وكارده وفرت واسباب ترفهده
كافتی موجب واول بلده نك سكان واهاليسی هر خصوصده زياده تزين وتجمله راغب اولمغله تحصيلی ايچون
صنايع كوناكون ايجاد اولنوب هر شيئك قيمت وثمنی ترقی بولمغله مدينهٔ مزبوره مترقی ومتضاعف اولور *
خلاصهٔ كلام بر بلده ده كه حوايج اصليه ولوازم ضروريه دن ازيد اعمال وصنايعه احتياج اولنوب
هر خصوصده تزين وتكلف اولنه هر صنعت وعملك رواج واعتباری مقداری اصحابی ثروت وغنايه واصل
اولور * اما بر مصر ومدينه ده كه سكان واهاليسی قدر حاجته قصر ايدوب حوايج اصليه ولوازم ضروريه يی
تجاوز ايتميهلر اول بلده ده كسب عمله سی سد رمق مرتبه سی معاشی تجاوز ايتمز * فعلی هذا بلدان
وامصارك من حيث العمار تفاوت وتفاضلی صنعت وعمله اعتبار وكسب وكارده رواج واشتهار ايله حاصل
اولوب سكان واهاليسنك ترفه وتنعمده تكلف وتعمقلری نسبتی اوزره واقعدر وهر بلده نك عمرانيكه بلدهٔ
اخرادن اكثر واوفر اولوب سكان واهاليسنك ترفه وتنعمده حال وشانلری ازيد وابلغ اوله اول بلدهٔ معموره ده
ساكن رجالك هر صنفی بلدهٔ اخراده متوطن رجالدن كندی مثلنه غالب اولور * شويله كه بلدهٔ
معموره نك قاضيسی بلدهٔ ثانيه نك قاضيسندن وتاجری تاجرندن واهل حرفی اهل حرفندن واميری اميرندن
وضابطی ضابطندن اشرف وارفع اولوب وسعت حال ورفاهده غالب اولور * بو امرك صدقی مثلا مغرب
ديارنده واقع بلادك حال وشانته اعتبار ايله ظاهر اولوركه بلاد مذكوره دن مدينهٔ فاس بجايه وتلمسان وسبته
شهرلرينه نسبت وقياس اولندقده بينلرنده تفاوت عظيم بولنوب دخل وايراد وخرج ونفقات ايله حال
وشانلری مختلف اولديغی علم اجمالی وتفصيلی ايله معلوم اولور * شويله كه مدينهٔ فاسده قاضی ووالی
وساٸر اصحاب مناصب وارباب مراتبك نظام حاللری تلمسانده واقع قضات وولاة وعمال وامنايه غالب اولوب
بلادين مذكورينك رجالی وجه مشروح اوزره ترفه وتنعمده مختلف الاحوالدر * كذلك ينه ديار
غربده واقع مدينهٔ تلمسانك بلدهٔ وهران وجزاير ايله ووهران وجزايرك دخی مادونی اولان بلاد ايله حال
وشانلری بو منوال اوزره جاری اولوب سكان واهاليسنك كسب وكارلری ضرورت معاشه مقصور بلكه
عجز وقصور اوزره اولان قصبات وقرايه منتهی اولنجه ترتيب نظام بو وجه اوزره واقعدر * بو امرك حصولی
انجق بلاد مذكوره ده كسب وكار وصنعت وعملك تفاوتنه مقصور اولوب جملهسی اسواق اعمال منابهسنده
اولمغله هر سوقك خرج ودخلی انده اولان متاعك رواجنه تابع وخريدارك رغبت واعتباری نسبتی اوزره
واقع اولديغندنناشيدر * بناء عليه مثلا فاس قاضيسنك دخل وايرادی خرج وصرفی مقداری اوزره عايد
اولوب اندنصكره تلمسان قاضيسنك حال وشانی دخی بو منوال اوزره واقعدر * وهر محلده كه دخل وخرج
كثير اوله اول بلده رجالنك عز وجاه ومال ورفاهده حال وشانلری اوسع واعظم اولوب مدينهٔ فاسده دخی
ساٸر بلاد غربه نسبت ايله دخل وخرج كثير وترفه وتنعم عظيم اولمغله قاضيسی ورجالی دخی منتظم الحال
اولمشدر * كذلك فاسدن صكره مدينهٔ وهران وقسنطينه وجزاير وبسكره نام بلدهلر دخی علی الترتيب
بو منوال اوزره جاری اولوب حوايج ضروريهلرينی تحصيلدن عاجز اولان قری وقصباته منتهی اولنجه كسب
وكارده بو وجه اوزره تفاوت مقرردر * بوندنناشيدركه قصبات صغيره نك سكان واهاليسی فقر وفاقهده

متقارب وضعيف الحال قليل المال اولوب وكسب وكارلرى حوايج ضروريه لرينه وافى اولميوب خرج ونفقه لرندن فضله سرمايه اتخاذ ايده جك مالليرى اولمغله كسب وتجارت ايله ربح ونما تحصيلندن عاجز اولوب اكثرى فقرا ومساكين اولمشلردر * وبلاد وامصار اعتباريله مراتب عز وجاه كبى مراتب فقر دخى مختلف ومتفاوت اولوب از جمله مدينهٔ فاس جزائرلرينك حاللرى مدينهٔ تلمسان ووهران سائللرندن احسن در حتى بو فقير مدينهٔ فاسده مشاهده ايتديككمده ايام عيد اضحيده اصحاب جزوسؤالدن بعضيلرى قربان اقجه سى دريوزه سيله مرور ابواب ايدوب واغنيايه مخصوص ماكل وملابس طلبيله خلقى ازعاج وتصديع ايدرلر * از جمله لحم وروغن وسائر مطبخ كارده طبخ اولنان اطعمهٔ نفيسه يى طلب ايدوب والبسهٔ فاخره وغربال واوانى وسائر اثاث بيت سؤاليله سوق وبازارده ناسى بيزار ايدرلر * اكر فرضا مدينهٔ تلمسان ووهرانده برسائل فاس جزائرلرى كبى دور ابواب ايدوب كبار واغنيادن انلرك طلب ايتدكارى اشيايى استسه لر اهالئ تلمسان ووهران رد وانكار ايله اول جزائرلره عنف وزجر ايدرلر * حالا بو عهد وزمانده مسموع عمز اولديغى اوزره اهل مصر قاهره نك يسر وغنا وعيش وصفالرينه دائر بعض احوال نقل اولنوب استماع ايدنلره حيرت وتعجب حاصل اولور * حتى فقراى مغربدن چوق كمسنه مدينهٔ مصره نقل ورحلت آرزوسنه دوشوب اول بلده يه نزول ايچون شد حزام عزيمت ايدرلر * وديار مصرده ترفه وتنعم سائر امصاره غالب اولديغى مشهور اولمغله عامهٔ ناس بو زعم واعتقاده ذاهب اولمشلردركه اراضئ مصرده كنوز ودفائن كثير اولمغله سكان واهاليسى اول اموال مخزونه يه مالك اولوب اصحاب حوايجه سائر اهل امصاردن زياده صله وصدقه بذل وايثار ايدرلر * لكن بو خصوصده ناسك زعم واعتقادلرى صحيح اولميوب بلكه ديار مصر وبلدهٔ قاهره سائر امصاردن زياده معمور اولوب سوق وبازارده كسب وكار كثير اولمغله سكان واهاليسى ثروت وغنايه واصل اولورلر * اما دخل وايراد وخرج وصرف خصوصى جميع بلادده جارى وقلت وكثرت ايله مختلف ومتفاوت اولوب ايراد كثير ايسه خرج كثير وقليل ايسه قليل اولور * وهر بلده ده كه دخل وخرج عظيم اولوب كسب وكار غالب اوله بهر حال اول بلده ده هر شى موجود وسكان واهاليسنك احوالى منتظم اولور * امدى تقرير مذكور لوح خاطرده مرتسم اولدقده دستور العمل ايدوب بر بلده اهاليسنك يسر وغنا وجود وسخا اوزره اولدقلرى سمعكه بالغ اولدقده رد وانكاره مبادرت ايتميوب بلكه اول بلده زياده معمور وآباد اولمغله كسب وكار كثير اولوب سكان واهاليسى فقرا وضعفايه بذل وانفاق ايتدكلرى تسليم وقبول اولنور * خصوص مذكور برشهرده موجود بيوت ومنازلده واقع طيور وبهايمك احوالنه قياس اولنوب چرنده وپرنده نك قلت وكثرتيله تمثيل اولنور * زيرا ثروت ونعمت ايله معروف وبسط بساط سفره وسماط ايله موصوف اولان اغنيا وكبارك منزللرى ساحه لرنده حنطه وشعير وريزهٔ نان كثير وفراوان اولمغله اول بيوت ومنازلك عرصه لرى نحتنده نمل وجراد وسائر هوام اجتماع وازدحام واطرافلرنده هره وكلاب دوران وفوقلرنده مرغان اولى اجنحه طيران ايدوب (تغدو خماصا وتروح بطانا) نحواسى اوزره طيور وبهايم اول دار النوال ونعمه آج كلوب طوق كيدرلر * اما بيوت فقرا ومنازل ضعفاده اقوات وارزاق قليل اولوب طعام وغذالرى ارزان اولمغله ساحه لرنده فاره وهره وسائر بهايم وهوام تجمع وازدحام ايتميوب وفوقلرنده مرغان هوا پرواز وطيران ايتمز * تشكيم بو معناده شاعر ديمشدر

بسقط الطير حيث يلتقط الحب * وتغشى منازل الكرماء

يعنى مرغان وطيور دانه بولديغى يره قونوب كرمانك منزللرنده لانه ساز قرار اولورلر * فعلى هذا بو بابده حكمت خفيهٔ الهيه يى تأمل وتفكر ايدوب بلاد معموره ده ناسك تجمع وتزاحملرينى بيوت كرماده طيور وبهايمك اجتماع وازدحامنه قياس ايتدكده تصكره اهل نعمك سفرهٔ نعمتلرندن ساقط اولان ريزهٔ نان وادام طعمهٔ بهايم وهوام اولديغى كبى بلاد معموره ده اغنيا وكبارك خرج ونفقه لرندن فضله صدقه وصله ايله فقرا وضعفانك تعيش وتنعملرى ملاحظه اولنوب وهر بلده ده فراغ بال ورفاه حال كثرت عمارته تابع اولديغى نقش نگين سويداى فؤاد اوله * والله غنى عن العالمين

(فصل)

فصل رابعك اون ايكنجى فصلى مدن وامصارده ذخاير وارزاقك اسعارى بياننده در * معلوم اوله كه سوق وبازار مجمع حاجات واقوات اولوب ناسك محتاج اولدقلرى مأكولات ومشروبات وملبوسات ومفروشات وساٮر حوايج ومهمات انده موجوددر * واسواقده بيع وشرا اولنان حوايج انامك بعضيسى ضروريدركه انسان وحيوانه قوت وغذا اولوب حنطه وشعير وارزن ونخود وبقله امثالى ساٮر حبوب ايله انلرك مصلحى اولان بصل وثوم وساٮر مصلحات طعومدر * وحوايج ولوازمك بعضيسى دخى ضرورى اولميوب بلكه وقت ترفهده رغبت اولنان فواكه وثمار وملابس فاخره ومراكب فارهه وظروف واوانى وساٮر اثاث بيت وصنايع ومبانيدر * چون بر بلده زياده معمور اولوب سكان واهاليسى كثير وموفور اولدقده حنطه وشعير وساٮر قوت وغذا اولان حوايج اصليه ولوازم ضروريه نك سعر وبهاسى رخيص اولوب وقت ترفهده رغبت واستعمال اولنان فواكه وثمار امثالى مأكولاتك قيمت وثمنلرى غالى اولور * امّا بر بلده نك عمارتى مختل اولوب اهل وسكانى قليل اولدقده حال منعكس ومنقلب اولوب اقوات ضروريه نك سعر وبهاسى غالى ومترقى ولوازم غير ضروريه رخيص وبى رغبت اولور * بو امرك سر وسببى اولدركه حنطه وشعير وساٮر حبوب اقوات ضروريه وحوايج اصليه دن اولمغله انلك جمع وادخارنده اسباب ودواعى متوفر اولوب هركس نفس وعيالنه برشهر يابرسنه كفايت ووفا ايده جك مرتبه ذخيره تحصيلنه سعى وهمت ايدر * بو تقديرجه اهل بلدك جمله سى ياا كثرى اول بلده ده ياا كا قريب قراده زراعت وحراثت امرينه مشغول اولوب مزروعاتده كثرت وبركت مقرر اولمغله اصحاب زراعتدن هركس زرع وجمع ايتديكى حبوبدن نفس وعيالنه كافى قوت تدارك ايتدكدنصكره اهل بلددن چوق كسه ده سد تهيكاه جوع ايده جك مرتبه فضلۀ كثيره باقى قالور * بناء عليه بلاد معمورۀ موفورة الاهاليده حبوب ومزروعات اهل بلده كافى وفضلۀ كثيره باقى قالوب اكثر اوقاتده سعر وبهاسى رخيص اولور * مكر بعض اوقاتده آفات سماويه اصابت ايدوب قحط وغلا وقوعنه بادى اوله * اكر بو قيع آفت ايله اصحاب احتكار حبس حبوب ايتميوب هر وقتده محصول بيعه عرض اولنسه بلاد معموره ده بلا ثمن ولا عوض بذل اولنق امرى مقرر ايدى * امّا فواكه وثمار وساٮر اكا مماثل اولان اشيا اقوات ضروريه دن اولمغله تحصيل وتداركنه حاجت وضرورت مس ايتميوب حبوب وزروع كبى اهل بلد انلك جمع وادخارينه سعى واهتمام ايتمزلر * لكن اهاليسى موفور اولان بلاد معموره ده اغنيا وكبار كثير اولوب ترفه وتنعمه ميل ورغبت ومشتهيات انفسى تحصيله همت زياده اولمغله هركس مكنت وقوتى مقدارى اطعمۀ لذيذه والبسۀ نفيسه ايله تنعم وتجمله اهتمام ايدرلر * بو صورتده مطلوب ومقصود قليل وطالب وراغب كثير اولمغله تزاحم اغراض باعث ترقئ اعواض اولوب اصحاب ترفه وتنعم اشياء نفيسه يى زياده بها ايله اشترا ايتمكله ثمن وقيمتى غالى اولور * امّا بلاد كبيره وامصار عظيمه ده صنعت وعملك رواجنه واجرت وقيمتلرينك غلاسنه سبب اوچ امر اولوب برى بلده زياده معمور واهاليسى موفور اولمغله مأكل ومشاربده وملابس ومساكنده رجالنك ترفه وتزينه ميل ورغبتلرى كثير اولوب صنعت وعمله زياده محتاج اولملريدر * ايكنجيسى بلاد معموره ده اقوات وارزاق كثير ورخيص اولوب امر معاشده سهولت اولمغله اصحاب حرفت وصنعت آخره خدمت وعملدن استنكاف واستغنا ايتملريدر * سبب ثالث بودركه بلاد معموره ده كبار واغنيا كثير اولمغله ملابس ومبانى وظروف واوانى وساٮرخصوصده زيب وزينته رغبت واهل حرف وصنايعى خدمتلرنده استخدامه حاجتلرى شديد اولوب وهركس تكلف وتزيينده آخره سبق وغلبه داعيه سيله اصحاب صنعته عمل وخدمتلرينك اجرت وقيمتلرندن زياده مال بذل ايدرلر * بو صورتده صنعت وعمل عزيز وقيمت واجرتلرى غالى وارباب مستغنى اولوب سكان مصرك خرج وصرفلرى كثير اولور * امّا سكانى قليل اولان بلاد صغيره ده زراعت وحراثت قليل اولمغله اقوات ضروريه لرى قليل اولوب وقلت عمل وآفت سماويه وقوعى احتماليله يدلرنده موجود اولان حبوبى دخى احتكار طريقيله امساك وادخار ايتملريله بلاد مذكوره ده قوت وغذانك وجودى عزيز واشترا ايدنلره قيمت وثمنى غالى اولور * امّا بلاد صغيره نك سكانى قليل وحاللرى ضعيف اولمغله فواكه وثمار مقوله سنى اشيايه رغبت اولنميوب سوقلرنده رايج اولمغله قيمت وثمنلرى رخيص اولور * واسعارك غلاسنه بر سبب

دخی بودرکه بعض دیارده اقوات ضروریه‌دن اسواقده بیع اولنان حنطه وشعیروسائر حبوب اوزرینه طرف میریدن کرك وضع اولنوب وجمع وتحصیلنه مأمور اولان عمال دخی نفسلری ایچون معیشت نامیله برمقدار اقچه اخذ ایتمکله ذخایرك قیمت وثمنلرینه ضم اولندقده سعری غالی اولور * لکن بریه وبادیه‌ده بیع اولنان اقوات وذخایرده کرك ومعیشت معدوم یاقلیل اولوب ضرب مکوس بلاد وامصاره مخصوص اولمغله بریه وبادیه‌ده ذخایرك بهالری رخیص وقلیلدر * واثمان اقواتك کثرت وغلاسنه برسبب دخی بودرکه بعض دیارده زراعت وحراثت عمل کثیر ایله حاصل اولوب خرج ومصرفی عظیم اولمغله محصولك قیمتنه ضم اولندقده بهاسی کثیر اولور * نتکیم دیار اندلسده حالا اسعار حبوب بووجهله غالی اولدیغی کبی طائفهٔ نصاری بلاد اندلسه استیلا ایدوب اراضیٔ منبته ومزارع طیبه‌یی اهل اسلامك یدندن اخذ وتسخیر وانلری ساحل بحرده زراعتی عسیر ومحصولی قلیل محله نفی وتغریب ایتمکله شق زمین واصلاح نبات ایچون نقل زبل وسائر عمل کثیر وخرج عظیمه محتاج اولوب مصرف مؤنت وخرج زراعت قیمت محصوله ضم اولنمغله بهاسی کثیر اولدی * طائفهٔ نصارا ممالك اندلسه استیلا ایدوب انده ساکن اولان اهل اسلامی سواحل بحره نفی واجلا ایدەلی مؤنت زراعت کثیر اولمغله اول جانبده واقع ممالك اسلامده حنطه وشعیرك سعری زاید وکثیر اولدی * نابسدن چوق کسه اندلسده اسعار ذخایرك غلاسنی وقیمت وبهالرینك کثرتنی استماع ایدوب اراضیٔ اندلسده اقوات وحبوبك قلتنه حمل ایتدیلر * لکن ظن وتخمینلری صحیح اولمیوب حقیقت حالدن غافللردر * زیرا یقینا معلوممزدرکه حالا سواحل اندلسده ساکن اولان اهل اسلام زراعت وحراثته سائرناسدن زیاده سعی واهتمام ایدوب انده سلطان وامیر غنی وفقیرك اکثری باغ وبوستان ومزرعه وفدان اتخاذندن خالی دکللردر * مکرکیم اصحاب حرف وصنایع یاخود محافظهٔ بلاد ایچون خارجدن کلوب اقامت ایدن غزات مجاهدین زراعت وحراثت ایتمزلر * بوسببدن ناشی اندلس سلطانی خارجدن کلن عسکره علوفه ومواجبلری بدلی غله ویروب اقچه یرینه محصول ویررلر * بوتقریردن معلوم اولدیکه ممالك اندلسده حنطه وشعیر وسائر حبوبك کثرت قیمتلری قلت وندرتندن اولمیوب بلکه ذکر اولندیغی اوزره اراضیلری منبت اولمغله خرج ومؤنتلرینك کثرتندن ناشیدر * وقتاکه دیار غربده واقع عامهٔ بر بر زمین اراضیٔ منبته ومزارع طیبه‌یی مشتمل اولوب زراعت وحراثت مؤنت کثیره‌یه محتاج اولمامغله انده اقوات وذخایرك قیمت وبهالری رخیص وقلیل اولدی * والله مقدر اللیل والنهار

(فصل)

فصل رابعك اون اوچنجی فصلی اهل بادیه وسکان بریه‌نك مدن وقری وامصار معموره‌ده سکون واقامتدن امتناعلری بیاننده‌در * بو امرك سر وسببی اولدرکه بوندن اقدم ذکر وتحقیق اولندیغی اوزره کثرت ناس ایله مشحون وزیاده معمور اولان بلاد وامصارده اکل وشرب وسکنی ولباس وسائر وجه ایله تکلف اولنوب سکان واهالیسی دخی ممکن اولدیغی مرتبه تجمل وتزینه معتاد اولمغله انده عادات ناس حوایج اصلیه ولوازم ضروریه مقامنه قائم اولمشدر * بوندن ماعدا بلاد مشهوره ودیار معموره‌ده اعیان وکبار ترفه وتنعمه مألوف اولوب قصد شهرت وداعیهٔ حشمت ایله ملابس ومبانی وظروف واوانیده تکلف ایدوب اصحاب حرف وصنایعه اعتبار وبذل اموال بیشمار ایتمکله حرفت وصنعت عزیز وتحصیلی عسیر اولور * وسوق وبازارده بیع وشرا اولنان قوت ومتاعه طرف میریدن باج وکرك وضع اولنوب تجاردن اخذ وقیمت وبهالرینه ضم اولندقده اسعارده غلا مقرر اولور * بوسببدن ناشی بلاد معموره‌ده ساکن ومقیم اولان رجالك خرج ومؤنتلری مکنت وقدرتلری مرتبه کثیر اولوب نفس وعیاللرینی انفاق واکساده مال کثیره محتاج اولورلر * اما دشت وبریه‌ده کشت وکذار ایدن بدویلرك دخل وایرادلری عن اصیل قلیل اولوب بر بلده‌یه نزول ایتسه‌لرکه مدار معاش اتخاذ ایتدیکی صنعت وعمل انده کاسد ومهمل اولدقده کسب وکار وتحصیل نفع ومالدن محروم ومأیوس اولور * بوتقدیر لازم التقریر اوزره اهل بادیه‌نك مصر کبیرده سکون واقامتی متعذر اولوب اهل وعیالیله تعیش وزندکانیسی صعب وعسیر اولور * اما بریه وبادیه امر

معاش وسائر امورده تكلفدن خالى اولمغله سكان واهاليسى نفس وعيالنى انفاقده ادنى معيشت ايله اكتفا ايدوب مال كثيره محتاج اولمز * بناء عليه اهل باديه دن بلاد وامصاره نزول ايدوب انده سكون واقامت ايدن رجالك اكثرى اسرع اوقاتده تعيشدن عاجز ومفتضح اولور * مكر كيم فى الاصل بريه وباديه ده فوق الحاجه تحصيل مال ايدوب بلاد معموره اهاليسى كبى ترفه وتنعمه ميل ورغبت وبر بلده يه نقل ورحلت ايتدكده فراغ بال ورفاه حال ايله تعيش ايدر * وهر بلده نك ابتدا عمار وانظامى اهل باديه دن ظاهر اولوب فوق الحاجه تحصيل مال ايتمكله اهل وعياليله بر محله نزول وانده سكون واقامت ايدرلر * والله بكل شئ محيط

(فصل)

فصل رابعك اون دردنجى فصلى معموره وسيعهٔ ارضده واقع عامهٔ اقطار واطرافك فقر وغناده مختلف الاحوال اولمسى بلاد وامصار نسبتى اوزره جارى اولديغى بيانندهدر * معلوم اوله كه شرق وغرب وجنوب وشمالده اقطار واطرافدن سكان واهاليسى كثير وموفور وزياده معمور اولان اماكن ومواضعك اهلى كثير المال ومرفه الحال اولوب دولت ومملكتلرى عظيم اولور * بو امرك سببى فصل سابقده ذكر اولنان كثرت كسب وكار ايله بوندنصكره وارد اوله جق فصل معاش وبيان رزق وكسبده ذكر اولنه جق اموردر * اجمالى بويله ذركه بلاد معموره ده زراعت وحراثت ووجوه عمل وصنعت كثير اولوب ارزاق وذخاير سكان بلدك حوايج اصليه ولوازم ضروريه لرينه وفا ايتدكدنصكره عمرانك كثرت ووفرتى نسبتى اوزره بالغا ما بلغ فضله كثيره باقى قالمغله ناس انكله تجارت وتحصيل ثروت ايدرلر * بو تقديرجه ناسك احوالى منتظم ونعم جليله واموال كثيره ايله مغتنم ومتنعم اولوب ثروت وغنايه واصل اولورلر * وسوق وبازارده بيع وشرا رايج اولمغله باج وكمرك ناميله تجاردن اموال كثيره اخذ اولنوب خزينهٔ دولتك دخل وايرادى عظيم اولمغله هجوم خصوم وتطاول اعدادن تحصين نفس وعيال ايچون ملوك وسلاطين تشييد قلاع وحصونده تفنن ايدرلر * بو امرك صدق وتحقيق اقطار شرقده واقع ممالك مصر وشام وعراق عجم وهند وچين ايله عامهٔ ناحيهٔ شمالده وراى بحر سفيدده واقع ممالك معموره يه نظر ايله حاصلدركه نواحئ مزبوره زياده معمور وسكان واهاليسى موفور اولمغله ماللرى كثير ودولتلرى عظيم اولوب بلاد وامصارلرى متعدد وصنعت وتجارتلرى رايج ورايج اولدى * حالا عهدمزده مشهود اولديغى اوزره ديار غربيده بلاد مسلمينه تجارت ايله وارد اولان طائفهٔ نصارانك رفاه حال وكثرت مالده حال وشانلرى دائرهٔ وصفدن خارج اولوب وتجار شرقك دخى وجه مذكور اوزره وسعت وثروتلرى منتهى مرتبه يه بالغ اولمشدر * خصوصا اقصاى بلاد شرقده واقع عراق عجم وهند وچين اهاليسنك ثروت ويسارلرى حقنده واردين وصادرينڭ احوال غريبه وامور عجيبه استماع اولنوب غالب احوالده رد وانكاره مبادرت اولنور * حتى عوام ناسدن بعضيلرى اهل هند وچينك وسعت ومكنتلرى مناقبنى كوش ايتدكده ممالك مزبوره ده كثرت عمارت وسيلهٔ كسب ومنفعت اولديغندن غافل اولوب جهت اخرى ايله كثرت مال وثروت وغنالرينه حمل ايدرلر * شويله كه باراضئ هند وچين وبلاد عجمده معادن ذهب وفضه كثير اولوب ياخود امم ماضيه نك كنوز وخزائن هنود واعجامه منتقل اولق زعميله كثرت مال ووسعت حالده سائر ناسه فضل ومزيتلرينه سبب اتخاذ ايدرلر * لكن زعم مذكور حليهٔ صحتدن عاطل اولوب حقيقت حالدن ذهول وغفلته مبنيدر * زيرا بو اقطارده معروف ومشهور اولديغى اوزره معدن ذهب بلاد سودانده كثير اولوب وممالك سودان بلاد غربيه بلاد شرقدن اقربدر * مع هذا اهل سودان مملكتلرنده موجود اولان امتعه وبضايعى غيرى بلاده جلب ايدوب بيع وشرا ايله كسب وتجارت ايدرلر * اكر كثرت معادن ايله اهل سودانك اموالى كثير وموفور اولايدى جلب بضاعت وكسب تجارت ايله بلاد اخرايه شد رحال ايتميوب بالجمله غنى واموال ناسدن مستغنى اولورلر ايدى * ودخى اهل نجوم تجوم شرقده بو احوالى مشاهده ايدوب مشارقه نك وسعت حال وكثرت مال ايله اغتنامارندن تعجب واستغراب ايتمرليه ديديلركه كواكب

سماویه وسهام فلکیه یه مخصوص عطایادن اهل شرقك حظ ونصیبلری سکان غربدن اکثر اولمغله مشارقه ثروت وغناده مغاربه یه غالبدر دیو حکم ایتدیلر * اهل نجوملك بو بابده حکم واستخراجلری احکام سماویه واسباب ارضیه میاننده مطابقت جهتیله صحیح اولوب انلر مجرد اهل شرقك ثروت وغنالرینی موجب اسباب سماویه یی بیان ایتدیلر * لکن آثار کونیه وحوادث سفلیه ده اسباب فلکیه مرعی اولدیغی کبی اسباب عادیهٔ ارضیه دخی لازم ومهم اولمغله کثرت ماله اسباب ارضیه دن بر سبب دخی لابد اولوب منجمین اوزرینه انك دخی بیانی لازم ایدی * سبب مذکور ذکر اولنان منوال اوزره اراضیٔ شرق کثرت اهالی ایله زیاده معمور اولوب تحصیل حاجات انامده سعی وعمل سببیله کسب وکارلك کثرت ووفرتنه مقصوردر * بوندنناشی دیار شرق ترفه وتنعمده سائر آفاقدن ممتاز اولوب مجرد اوضاع سماویه وآثار نجومیه ایله حاصل دکلدر * زیرا بوندن اقدم اشارت اولنان کلامدن فهم اولندیغی اوزره اسباب نجومیه حوادث کونیه حصولنده علت مستقله اولمیوب بلکه ما نحن فیه اولان صدد ده واقع کثرت عمارت کبی اسباب ارضیه دن بر سبب وقوعی واحکام نجوم ایله اول سبب میاننده مطابقت وموافقت حصولی لازمدر * معمورهٔ ارضده کثرت مال ورفاه حالده عمارت بلاد واجتماع رجال اصل اولدیغنه افریقیه وبرقه ولایتلرینك احوالی دلالت ایدر که ذکر اولنان مملکتلرك تقلب ملوان ایله احوالی مختل اولوب سکان واهالیسی پریشان وعمارتنه نقصان طاری اولدقده باقی قالان رجالی مبتلای رنج وعنا واغنیاسی فقرا اولمغله دولتك ایراد مقررینه ضعف ونقصان طاری واموال میریه قلیل اولدی * مع هذا بوندن اقدم افریقیه وبرقه ولایتلرنده واقع ملوك شیعه وصنهاجه وقتنده سمعکه بالغ اولدیغی اوزره رجالی غنی وایراد خزینه کثیر اولوب انعام واحسانلری مشهور آفاق ایدی * حتی ملوك شیعه وقتنده دار الملك افریقیه اولان بلدهٔ قیرواندن سلطان مصره اکثر اوقاتده اموال کثیره ارسال اولنوب لوازم ومهماتنه صرف ایدردی * اموال دولت برحده بالغ ایدیکه افریقیه ملکی معز لدین الله طرفندن جوهر کاتب سپهسالار اولوب فتح مصره عازم اولدقده جنود وغزاته بخش وانعام وانفاق واحسان ایچون بیك دوه یوکی مال احضار ایتدیکی معروف ومشهوردر * کذلك عهد قدیمده ممالك مغرب کثرت عمارتده افریقیه بلادینه مساوی دکل ایسه ده اندن اقل دخی اولمیوب دولت موحدین ده حاللری معمور ودخل وایرادلری موفور ایدی * لکن حالا دستمایهٔ عمارت اولان رجال ورعیتك احوالی مختل واونده ساکن اولان طائفهٔ بربرك وسعت ومکنتلرینه ضعف وخلل ترتب ایتمکله خزینه یه عاید اولان ایراد مقرر نقصان ظاهر محسوس ایله ناقص اولوب عجز وقصورده حاللری افریقیه رجالنه ملحق اولمغه قریب اولمشدر * مع هذا بوندن اقدم موحدین وقتنده طولا سوس اقصادن برقه حدودینه وعرضا بحر سفیددن بلاد سودان نهایتنه وارنجه علی وجه الاتصال قرای معموره وقصبات موفوره ایله مملو اولوب الیوم اکثری مانند سراب خالی وخراب اولوب انجق ساحل بحرده واکا قریب محللرده بعض بلاد معموره باقی قالمشدر

(فصل)

فصل رابع اون بشنجی فصلی بلاد وامصارده مزرعه ومرعی مقوله سی بعض عقار تملکی واندن حاصل اولان منافع وعواید بیاننده در * معلوم اوله که اهل مدن وامصار ایچون عقار کثیره دفعة مالك اولمق ممکن اولمیوب بلکه زمان مدیدده علی وجه التدریج حاصل اولور * زیرا انلردن برکسنه نه مرتبه متمول وغنی اولسه دخی زمان قلیلده حد وقیاسدن افزون املاك کثیره یه مالك اوله جق مرتبه ثروت وغنایه نائل اولمق متصور اولمیوب بلکه وقتا فوقتا علی التدریج مالك اولور * شویله که یا املاك کثیره یه مالك آبا واجداد وسائر اقاربی فوت اولوب ارث شرعی طریقیله اول املاك شخص واحده منتقل واکثری بو وجه ایله نائل اولور * یاخود سوق وبازارده داد وستد منقطع اولمغله عقاره رغبت قلیل اولوب املاك کثیره بهای رخیص ایله بیع اولنور * بو حالت دولت قدیمه نك اواخرنده ودولت ثانیه نك اوائلنده حادث اولور که تفرقهٔ قلوبه بادی امور ظهور ویله بر دولتك نظامی مختل اولوب رجالی متفرق وهجوم اعدا ایله مملکت خرابه

مشرف

مشرف اولدقده املاکده منفعت واشتراسنه رغبت قلیل اولمغله قیمت وبهالری رخیص اولوب اثمان یسیره ایله تملك اولنور * بعده دولت ثانیه ظهورا یتمکله مملکتك عهد شبابی عودت ایدوب احوالی نظام بولمغله رجالی اجتنای ثمرات ملکده قیام ایتدکده املاك وعقارده منفعت وتملکنه رغبت کثیر اولوب قیمتی عظیم واولکی دولتدن زیاده قدری جسیم اولور * بوصورتده وقت رخاده بهای رخیص ایله املاك کثیره یه مالك اولان رجال اهل بلدك کبار اغنیاسندن اولوب * لکن تملکی سعی واکتساب ایله حاصل اولمیوب بلکه قدرت ومکنتی عاجز اولدیغی املا که اقتضای زمان وانقلاب دوران ایله مالك اولور * اما املاك وعقارك فواید ومنافعی اکثریا سد رمق وضرورت معاش ایچون مصروف اولوب قدر حاجتدن زیاده اسباب تزین وتجمله کافی دکلدر * مشایخ بلداندن مسموعمز بودرکه املاك وعقار تملك ایدن کسنه لرك قصد وغرضلری بعد الممات ترك ایتدیکی بنین وبنات عاجز وضعیف اولوب کسب وکاره قادر اولمغله حاللرینه شفقت وامر معاشده اضطرابلرندن خوف وخشیت ایدوب املاك وعقار اشترا ایدر * تا که کندیدن صکره اولاد وعیالی اکتساب معاشدن عاجز اولدقجه مورثلرندن انتقال ایدن املاك وعقارك ریع وغاسیله انتفاع ایدوب کسب وکاره قادر اولدقلرنده مکسب ومعاشلری تحصیلنه بالنفس سعی واقدام ایدرلر * زیرا چوق کره واقع اولورکه نیجه کسنه لرك اولادی بدنلرنده ضعف وعلت یا عقل معاشلرنده آفت سبیله کسب معاشدن عاجز اولوب والدلرینك ترك ایتدیکی املاك وعقار ایله انتفاع وتعیش ایدرلر * ایمدی تملك عقار واقتنای املاکده مطلوب ومقصود انجق تعیش اولاد وتحصیل قوت عیال اولوب کسب مال واجرای اسباب رفاه وملاذ دکلدر * وبعض احیانده دخی اقتضای وقت وزمان وانقلاب احوال دوران ایله غله محصولی کثیر املاك وعقار رخیص اولوب ثمن قلیل ایله عقار کثیر تحصیلی ممکن اولمغله اصحاب ثروتدن بعضیلری املاك کثیره یه مالك اولوب بعده بر مدت مرورنده بنه ملك وعقار مرغوب وغله ومحصولك قیمت وبهاسی موفور اولمغله مالك اولان رجال اموال کثیره یه نائل اولورلر * لکن بویله املاك وعقاره امرا وولاتك نظرلری تعلق ایتمکله اکثریا اصحابی یدلرندن اخذ وغصب یاکندیلره بیع وتملیك ایتمك اوزره جبرایدوب امتناع ایتدکاری صورتده امرا وحکام طرفندن متضرر اولملری مقرردر * والله غالب علی امره

﴿فصل﴾

فصل رابعك اون التنجی فصلی اهل امصاردن اغنیا ومتمولینك بعض اصحاب جاهه انتساب واستناده محتاج اولدقلری بیاننده در * بو امرك سر وسببی اولدرکه بر بلده ده ساکن اولان رجالك بعضیلری کسب تجارت یا طریق آخر ایله املاك وعقاره ومال کثیره مالك اولمغله اهل بلدك اغنیاسندن اولوب منظور عیون انام وهرخصوصده احوالی نظام اوزره اولدقده ملوك وامرا انی تضییق واخافه ایدرلر * وطینت بشرده عدوان وتعدی مرکوز اولمغله اغنیای بلدك یدلرنده اولان اموال واملاکی تملکه عینلری ممتد اولوب حقلرنده منافسه ایدرلر * شویله که اغنیای شهرك ملك ومالاریی اخذ ونزع ایچون اعمال لطایف الحیل ایدوب حتی ظاهرده مؤاخذه ومصادره یه سبب اولمق ایچون خواه وناخواه خدمات دولتدن بر خدمت ایله استخدام ایدوب رقبه وجودلرین ربقه حکم سلطانی یه ادخال ایدرلر * مع هذا احکام ملك ودولت اکثریا جائر وقصد سبیلدن مائل اولوب عدل محض (الخلافة بعدی ثلاثون سنة ثم تعود ملکا عضوضا) حدیث شریفی مدلولی اوزره انجق صدر اسلامده خلافت شرعیه وقتنه وخلفای راشدین ایامنه مخصوص اولدیغی منصوصدر * بو تقدیرجه معموره ارضده کثرت مال وثروت ایله شهره آفاق اولان اغنیا ومتمولین اموال واملاکنده صدور ورواسك اطاله دست تعدیلرینی دفع ایچون اقارب ملوك وخواص ومقربین امثالی اصحاب عز وجاهدن برینك ساحه حمایتنه التجایه مضطر اولوب انك ظل ظلیل عنایتیله مستظل اولمغله ولات جورك سرپنجه قهر وعدوانلرندن امین وسالم اولور * والا عقار وعروض ونقودی وجوه حیل واسباب عدوان ایله عرضه نهب وغارت اولوب بالجمله اموال واملاکی یدندن اخذ ونزع

اولنور * والله يحكم لا معقب لحكمه

(فصل)

فصل رابعك اون يدنجى فصلى بلدان وامصارده طور حضارت اوزره هر خصوصده نظام وكمال حصولى ملك ودولته تابع اولوب وملك وسلطنتك امتداد وبقاسيله دائم وراسخ اولديغى بياننده در * بو امرك سببى اولدركه طور حضارت بداوتك ضدى اولوب بو معنادن عبارتدركه طوايف امم دن برطائفه يه فى الجمله ثروت ويسار ومكنت واقتدار حاصل اولمغله بريه وباديه دن رحلت وبر بلده ده مكث واقامت ايدوب اكل وشرب ولباس وسكنى وسائر امورده قدر حاجتدن زياده كلفت وهر شيئك كمال اوزره حصولنه رغبت ايدرلر * وبو معنى قلت وكثرتده امتك ترفه وتنعمده همتك ازديادو تفاوتيله مزداد ومتفاوت اولوب بلاد وامصارده ازدحام انام وتكميل مهامده اهتمامه تابع اولمغله حد معينه مقصور ومحصور دكلدر * شويله كه هر ملك ودولتده تزين وتجمله رغبت وهمت نه حده بالغ اولوب وهر خصوصده نه مرتبه دقت واقع اولورسه تحصيل مرام وتكميل مهامده اكا كوره اهتمام واصحاب حرف وصنايعدن حاجت مقدارى رجالى جمعه سعى واقدام اولنور * كيده رك مملكت معمور واهاليسى موفور اولمغله تكميل لوازمده فنون صنايعه احتياج كثير اولوب وكثرت تفننيله اول بلده ده هر صنعت حد كماله بالغ اولور * وكرور ايام ومرور اعوام ايله اصحاب حرف وصنايع صنعت ومعرفتلرنده حذق ومهارت تحصيل ايدوب هم رجال وتكرار امثال ايله هر خصوصده رسوخ واستحكام حاصل اولور * وبو امرك حصولى بلدان وامصارك كثرت عمرانى واهاليسنك كمال رفاهى سببيله حاصل وعمران ورفاه دخى انلره دولت طرفندن واصل اولمغله تكميل حضارت ملك وسلطنته راجع اولور * زيرا رجال دولت اموال رعيتى جمع وتحصيل ايدوب اتباع وخدامنه بذل وانفاق ايتدكده قوت جاه ايله اتلرك احوالى وسعت مال ايله سائر ناسك حالندن اقوى اولور * بو تقديرجه دخل وايراد رعايادن حاصل وخروج وانفاق اهل دولته بعده اهل بلددن انلره متعلق رجاله واصل اولوب اصحاب تعلق دخى زياده كثير اولمغله انلرك ثروت وغنالرى عظيم اولور * ومكنت واقتدارلرى حسبيله هر خصوصك على وجه الكمال حصولنه طالب وراغب اولوب كثرت اعمال وتكرار امثال ايله هر صنعتده حذق ومهارت حاصل اولمغله طور حضارت رتبهٔ كماله بالغ اولور * بو سببدن ناشيدركه مقر دولت وكرسئ مملكتدن بعيد اقاصئ بلدان هرنه قدر موفور العمران ايسه ده طورلرى بدوى آيينى اوزره واقع اولوب من كل الوجوه اوضاع واطوارلرى رسم حضارتدن بعيددر * اما مركز دائرهٔ دولت وپاى تخت سلطنته قريب اولان بلاد متوسطه نك احوالى طور حضارت اوزره واقع اولوب سلطان انامك انلره مجاورتى واموال دولتك رجال وسكانه وصولى سببيله جميع خصوصده حاللرى منتظمدر * بونك مثالى ماء جارى كبيدركه اكا قريب اولان اراضى انواع كياه ونبات ايله سبز وشاداب اولوب بعيد اولان محللر خشك ويابس اولور * وبوندن اقدم ذكر وتمهيد اولنديغى اوزره ملك ودولت سوق اعظم وبازار آمال امم اولوب سوق وبازار قريب اولان محللرده جمله امتعه واشيا موجود وسوقدن بعيد اولان محللرده مفقود اولديغى خود معلومدر * ايمدى برملك ودولت ظهور واستحكام ونظام اوزره مدت مديده مرور ايدوب ملوك وسلاطينى واحدا بعد واحد متعاقب اولدقده اول دولتده طور حضارت راسخ ومستحكم اولور * بو خصوص قوم يهودده اعتبار اولنسونكه حضرت موسى عليه السلام دنصكره بيك درتيوز سنه مقدارى شامده ملك ودولتلرى ممتد اولمغله حضارتلرى راسخ اولوب امر معاش وتدبير منزلده حذق ومهارت وطعام ولباس وسائر خصوصده تفنن وممارست ايله جاهلى سبق ايتديلر * حتى امر معاشه متعلق اكثر امورده انلره مراجعت اولنوب دقايق مكاسب الى يومنا هذا انلردن اخذ اولنور * كذلك طائفهٔ قبطك عمالك مصرده ملك ودولتلرى اوچ بيك سنه مقدارى زمان ممتد ومتمادى اولمغله انلر دخى قوم يهود كبى مرور ايام ايله جميع صنايعده ماهر اولوب بعده يونان وروم طائفه لرى انلرى قهر وتدمير وممالك مصرى يدلرندن نزع وتسخير ايتدكدنصكره انلر دخى استقرار ملك ودولت ايله طور حضارتده كامل اولديلر * انلردنصكره ناسخ

ادیان اولان ملک اسلام ظهور ایدوب مصره مالک اولنجه الی هذا الآن بلدهٔ مزبورده هر صنعتده حذق ومهارت اصحابی رجالدن خالی اولمشدر * کذلک دیار یمنه عهد قدیمده عمالقه وتبابعه بعده طائفهٔ مضر مالک اولوب برقاچ بیک سنه دولت عرب انده متصل ومستمر اولمغله رجال یمن فنون صنایعده راسخ وماهر اولدیلر * وکذلک ممالک عراقه دخی ابتدا کلدانیین وکیانیان واکاسره بعدهم طائفهٔ عرب مالک اولوب برقاچ بیک سنه نبط وفرس وعرب دولتی انده متصل ومستمر اولمغله رجال عراق هر خصوصده حد کماله بالغ وواصل اولدیلر * فعلی هذا الیوم وجه ارضده اهل شام وعراق ومصردن اعقل واکمل بر طائفه اولمیوب علم وعملده احراز قصب السبق تقدم ایتدیلر * کذلک اندلس دیارینه دخی ابتدا طوایف افرنجدن قوط قومی بعده بنی امیه مالک اولوب بو ایکی دولت عظیمه اول دیارده نیچه بیک سنه ممتد ومتمادی اولمغله انده دخی عواید حضارت وفنون صنعت بر وجه کمال متصل ومستمر اولدی * امّا مغرب زمین ودیار افریقیه ده قبل الاسلام دولت عظیمه موجود اولمیوب بلکه بحر سفیدک قارشو یقه سنده ساکن طائفهٔ روم وافرنج سفاین ایله بحری کچوب سواحل غربدن بعض محللره مالک اولدیلر * ونواحی مغربده واقع طائفهٔ بربر دخی قلل جباله متحصن وانده متمکن اولوب بدوی الطور وحشی قوم اولمغله روم وافرنج طائفه سنه انقیاد واطاعتلری دخی مستحکم دکل ایدی * وقبل الاسلام دیار غربده طائفهٔ بربره مجاور وقریب بر دولت موجود اولمیوب بلکه ورای بحرده ساکن قوم قوطه اطاعت وانقیاد اظهار ایدرلر ایدی * وقتا که آفتاب اسلام مطلع غیبدن طالع اولوب انوار هدایتی آفاق شرق وغربه ساطع وطائفهٔ عرب افریقیه ومغرب دیارینه مالک اولدقده دولت عربیه ممالک غربیه ده چوق مکث ایتمیوب * بلکه اوائل اسلامده مدت قلیله ضبط اولندی * وطائفهٔ عرب اول وقتده بدوی الطور اولوب وانلردن افریقیه ومغربده اقامت ایدن رجالک اسلافی اولان طائفهٔ بربریه دخی عرب کبی بدوی اولمغله آیین حضارت اوزره اوضاع واطوارینه تقلید ایده جک رجال بولمدیلر * بوندنصکره مغرب اقصاده ساکن طائفهٔ بربر دخی مدت قلیله ده نقض عهد ایدوب هشام بن عبد الملک ایامنده میسرهٔ مظفری نام کسنه یه اتباع ایله طائفهٔ عربک تحت حکمندن خروج وخلع ربقهٔ اطاعت ایتدیلر * ومن بعد ملوک عربه انقیاد ایتمیوب هر خصوصده زمام امورلرینه مالک ومستقل اولدیلر * وبرابرهٔ غرب اقصا سلالهٔ علویه دن اوّل ملوک ادارسه اولان ادریس نام خلیفه یه اطاعت وبیعت ایتدیلر ایسه دخی دولت ادارسه غرب اقصاده آیین عرب اوزره جاری اولان دولتلردن معدود اولمدی * زیرا غرب اقصاده ادارسه دولتنی طائفهٔ بربریه اقامت ایدوب طائفهٔ عربدن چوق کسنه موجود دکل ایدی * لکن ممالک افریقیه ملوک اغالبه وانلره تابع اولان امرای عرب حکمنده باقی قالوب وملوک اغالبه ترفه وتنعمه مائل اولمغله افریقیه ده ساکن رجال غرب وانلره تابع برابرهٔ غرب بر مقدار حضارتده مهارت وفنون صنایعده تفنن وممارست تحصیل ایتدیلر * واغالبه وقتنده کرسی ممالک افریقیه اولان بلدهٔ قیروانک عمارت وحضارتی کثیر اولوب اغالبه دنصکره طائفهٔ کتامه اندنصکره ملوک صنهاجه مالک اولدیلر * لکن با این همه مملکت افریقیه ده دول مذکوره نک مدتی قلیل اولوب درتیوز سنه یه بالغ اولمدن منقرض ومندرس وانده اولان آثار حضارت وعمارت زائل ومنطمس اولدی * بعده بریه وبادیه دن بنی هلال عربی بلاد افریقیه یه تغلب واستیلا ایدوب ممالک مزبوره یی تخریب ایتدیلر * لکن ینه الی هذا الآن ممالک افریقیه ده علایم عزت وآثار حضارتدن بر اثر خفی باقی قالوب ممالک مزبوره دن قلعهٔ مهدیه یا قیروانده ساکن کسنه لر زی وقیافتده وسائر خصوصده اسلافلرینه اقتدا ایله ترفه وتنعمدن خالی دکللردر * شویله که منزل ومسکنلری وطعام ولباسلری وسائر خصوصده نظافتلری کافت وحشمتده آثار اسلافه قریب اولوب لکن اسلاف مرتبه سندن قاصر اولدیغنی حضریلردن صاحب بصیرت اولان کسنه لر فرق وتمییز ایدرلر * معلوم اوله که جانب غربده واقع ممالک افریقیه ده اغالبه وملوک شیعه وصنهاجه عهدلرندنبرو ملک ودولت قائم ومتصل ودائم اولمغله کثرت عمارده سائر بلاد مغربه غالب اولوب سکان واهالیسی ترفه وتنعمه مائللردر * امّا سائر بلاد غربده دخی موحدین دولتی ظهور ایدندنبرو اندلس اهالیسی ایله اختلاط سببیله حضریت طوزی غالب اولوب

اوضاع واطوارده ترفه وتنعم اصحابنه تقليد واقتدا ايتديلر * زيرا اولا موحدين بلاد مغربه مالك اولدقده ممالك اندلسه دخى استيلا ايدوب اهالئ اندلسدن جمع كثيرى طوعا وكرها بلاد مغربه نقل ايتديلر * واندلس اهاليسى رشدوذكا وعقل ودها اصحابندن اولوب وعهد قديمدنبرو دائرهٔ دولتلرى واسع ومتسع اولمغله بلاد مغربه انتقال واهاليسى ايله اختلاط ايتدكده سكان غرب اسباب حشمت وآداب سلطنتى انلردن اخذ واقتباس ايتديلر * بعده طائفهٔ نصارى دخى اهل شرق اندلسه استيلا ايتمكله انلر دخى ممالك افريقيه يه نقل وهجرت ايدوب ممالك مزبورده اسباب حشمت ومراسم حضارتدن شئ كثير ابقا ايتديلر * لكن الآن ترفه وتنعمده كلفت وسائر خصوصده دقت مدينهٔ تونسده سائر بلاد افريقيه يه نسبت ايله غالب اولوب اندلس ايله مصر اهاليسنك اطوار وآدابندن مركب وممتزج بر طور غريب اختيار ايتدكلرينى واردين وصادرين نقل وروايت ايدرلر * اما سائر مغرب ديارى عماردن خالى واصلنه راجع اولوب ديار مذكورده ساكن بربريه طائفه سى طور قديم ووضع ديرينلرى اوزره هر حالده بداوت وخشونت اوزره تعيشه مضطر اولديلر * فعلى هذا بلاد افريقيه ده دول سالفه نك تداول وتعاقبى مغربدن اكثر وبلاد مصره اقرب اولوب اهل مصر ايله الفت وترددلرى كثير اولمغله بلاد افريقيه ده آثار حضارت وترفه وتنعمده وسعت مغربدن اكثردر * پس ايدى بلادنده بداوت وضرورت اصل اولوب عمارت وحضارت اقبال ملك ودولته منوط اولديغى ناسدن خفى سر دقيق اولمغله فهم واذعانه لايق وحقيقدر * زيرا دولتك ضعف وقوتى وناسك زحام وكثرتى وبلده ومدينه نك وسعتى ونعمت وثروتك وفرتى امور نسبيه دن اولوب بربرينه نظر ونسبت ايله متفاوت ومختلفدر * بو امرك سرى بودركه ملك ودولت وجه ارضده اجتماع ايدن طوايف انامك ضابطهٔ نظامى ورابطهٔ انتظامى اولمغله امور جمهورك صورتى اولوب ورعايا وبلاد وسائر احوال ماده سى مثابه سنده در * ورعيتدن اخذ اولنان اموال جبايت ينه دورايده رك انلره واصل وكسب وكار ونعمت ويسارلرى سوق وبازارده تجارتدن حاصل اولمغله برعملكتك سلطانى رعيته احسان وعطا وبايبع وشرا طريقيله بذل مال ايتدكده اول مال بين الرعايا متفرق اولوب ينه دور ايدرك خزينهٔ سلطنته داخل اولور * شويله كه باج وخراج طريقيله رعيتدن اخذ اولنوب احسان وعطا جهتيله ينه رعيته راجع اولور * فعلى هذا ملك ودولتك ايرادى رعايانك يسر وغناسى نسبتى اوزره واقع اولديغى كبى رعايانك قوت وكثرتى دخى ايراد دولتك كثرت ووفرتى نسبتى اوزره واقع اولوب بو جمله نك اصلى عمارت بلادك كثرتى ونظام عالم بو امره تابع اولديغى اعتبار وتأمل اولندقده ظاهر اولور * والله سبحانه وتعالى يحكم لا معقب لحكمه

(فصل)

فصل رابعك اون سكزنجى فصلى تنعم وترفهده كمال كثرت عمارتك غايتى وعمر طبيعيسنك نهايتى اولوب لذايذ نفسانيه يه انهماك واشتغال زوال ملكه علامت اولديغى بياننده در * فصول سابقه ده بيان اولنمشديكه ملك ودولت عصبيتك غايتى وحضارت وبداوتك نهايتى اولوب وعمارت عالمده وجودى الزم وقوام ونظامنده شرط اقدم اولان بداوت وحضارت وملك وتجارتدن هر برينك اشخاص انسان وافراد حيواندن شخص واحدك عمر طبيعيسى كبى عمر محسوسى اولمق مقرردر * ودخى دليل عقلى ونقلى ايله ثابت ومتبين اولمشدركه سن اربعين انسانك نشو ونما وتزايد قواسنك غايت ونهايتى اولمغله انسانك عمرى حد اربعينه بالغ وواصل اولدقده طبيعت نشو ونما وتزايد قواده تأثير وتصرفدن برزمان توقف ايدوب بعده يوما فيوما نقصان وانحطاطه واصل وموت وهلاكه مشرف ومائل اولور * كذلك بريه وباديه ده كشت وگذار وامر تعيشده قدر ضرورته اقتصار ايدن بعض قبائل وعشاير قوت عصبيت ايله ملك ودولته نائل وبريه وباديه دن بلاد وامصاره نازل اولدقده على التدريج هر خصوصده كلفت وحشمته مائل اولوب ثروت ويسارك غايتى اولان طور حضارته بالغ اولدقده حد وقوفه واصل بعده عمر دولت درجهٔ انحطاطه داخل اولور * زيرا معمورهٔ عالمده ساكن اولان رجال ايچون نعمت وعزت حاصل اولدقده طبيعت ملك ودولت انلرى ترفه

وتنعمه داعی اولوب هر خصوصده صنایع عدیده ایله حاصل اولان انواع زینت وفنون حشمته سائق اولور * شویله که مآکل ومشارب وبساط ومراکب وملابس ومبانی وظروف واوانی وسائر احوال منزل وتظام بیتده کلفت ودقت ایدوب تزین وتجملده مکنت وقدرتلری مرتبه تکلف ایدرلر * وامور مذکوره دن هر برینك حصولی وحد کماله وصولی صنایع کثیره یه محتاج اولورکه وقت بداوتده بریه وبادیه ده اول صنعتلرك برینه احتیاجلری اولیوب هر حالده قدر ضرورت ایله قناعت واکتفا ایدرلر ایدی * واحوال منزلده تکلف وتفنن ذکر اولندیغی اوزره حد کماله بالغ اولدقده شهوات نفسانیه ولذائذ جسمانیه یه دخی تابع اولوب دواعئ شهوت ایله نفس امّاره لری برکونه متلون ومتلذذ اولورکه اطاعت نفس وهوا ایله دین ودنیا ومعاش ومعادلرینك صلاح ونظامی مختل اولور * ودین ومعادلرینه راجع خلل وفساد بو وجهله درکه اسیر نفس وهوا اولان شخصك نفسنده رأس خطایا اولان محبت دنیا ثابت اولوب برکونه راسخ اولورکه نزع ورفعی صعب وعسیر اولور * امّا دنیالرینك اختلالی بوندن ناشیدرکه معتاد اولدقلری زیب وزینتك خرج ومصرفی کثیر اولوب مؤنتی عظیم اولمغله کسب وکارلری انك تحصیل وتداركندن قاصر اولور * بو امرك کشف وبیانی بو طریق ایله حاصل اولورکه بر بلده ومدینه ده که اهل بلد اکل وشرب ولباس وسکنی وسائر احوالده حدّی تجاوز ایدوب کلفت وحشمته میل ایدهلر * بهر حال انلرك خرج ومؤنتلری کثیر اولور * واسباب عز وحشمتده تفنن وکلفت عمارت بلدانك اختلاف وتفاوتیله مختلف ومتفاوت اولوب عمارت کثیر اولدقجه حشمت وزینت اکمل اولور * وبوندن اقدم ذکر وتمهید اولندیغی اوزره کثرت سکان ورجال ایله زیاده معمور اولان بلادده واقع سوق وبازارلرده بیع وشرا اولنان اشیانك قیمت وبهالری رغبت رجال ایله زیاده غالی اولوب وطرف میریدن باج وکمرك نامیله تحملندن زیاده مال تحمیل اولندقده اسعارك ترقیسنه باعث اولور * زیرا اهل بلادك هر خصوصده تزین وتجمله رغبتلری ملك ودولتك عزت وشوکتده کمالی وقتنده حاصل اولوب ورجال دولتك خرج ومصرفلری دخی کثیر اولمغله اموال تجاره دخی بالغا ما بلغ کمرك وضعی دخی اول وقتده حادث اولور * وعامهٔ تجار بیعه عرض ایتدکلری امتعه واشیا ایچون خرج وانفاق ایتدکلری اقچه یی بالجمله حساب ایدوب نفسلرینك کفاف ومؤنتنه وارنجه بهاسنی اصل مال وسرمایه لری اوزرینه ضم وادخال ایدرلر * بو تقدیرجه عمال وامنانك اخذ ایتدکلری باج وکمرك مقوله سی مالی دخی قیم اشیایه ضم ایدوب اصل مال وخرج مؤنت ورسم باج اوزرینه ربح ونما دخی تحمیل اولندقده اشیانك سعر وقیمتلری غالی ومترقی اولور * بناء علیه بلاد معموره ده ساکن اولان رجالك خرج وصرفلری زیاده کثیر اولوب حیز اسرافه وصول ایله حد اعتدالدن خروج ایدر * ومألوف ومعتاد اولدقلری حشمت وکلفتی بر وجهله ترکه مجال اولمغله بالجمله کسب وکارلری مؤنت نفس وعیاله مصروف اولوب بلکه مکنت واقتدارلری خرج وصرفلرینی استیعابدن قاصر اولمغله کمال مضایقه وابتلای فقر وفاقه ایله عاجز ومضطر اولورلر * بو تقدیرجه تجارك جلب وبیعه عرض ایتدیکی اموال واشیایه رغبات ناس قلیل اولوب سوق وبازار کاسد وبلده نك حالی فاسد اولور * بو ذکر اولنان مفاسد علی العموم بلده وسوقك اختلالنه مفضی سبب کلی اولوب مصالح عامّه نك فساد وخللنه راجع ضرر عامدر * امّا اهل بلددن هر بر شخصك ذاتنه راجع ضرر خاص دخی بودرکه بلاد مذکوره ده ساکن اولان رجال ملاعب وملاهی یه تشهی ایدوب کد یمین وعرق جبین ایله شهوات نفسانیه ولذائذ جسمانیه تحصیلنده تفنن والوان شرّ ایله تلون ایتمکله تنعم وترفهده افراط وتحصیلنده علی وجه الاسراف بذل مال ایتدکده معاش ومعادی فاسد وضرر وزیانی نفسنه عاید اولور * بوندن ناشی بو مقوله کمسنه لرك شرور ومعاصی یه اقدام وانهماکلری کثیر اولوب وتحصیل معاشده صواب وناصواب طریقه سلوك ایله دائما فکر وتأملری حیله وخدعه یه مصروفدر * شویله که بونلر معامله لرنده کذب وخدیعه وسرقه وخیانته جسارت ایدوب عهدلرنده غدر ویمینلرنده فجور وداد وستدلرنده ربایه اجترا ایدرلر * بوندن صکره دخی بونلر شهوات ولذاته انهماکدن ناشی فسق وفجورك آیین وطریقنی بیلوب جلوت وخلوتده فحشیاتی اظهار وهتك استار ناموس ووقار ایدرلر * حتی مقتضای طور بداوت اوزره کندیدن استحیا اولنه جق اقارب ومحارملری مجلسلرنده دخی بی محابا اعلان فحشه اجترا

ایدوب تعظیم واحترامده حقلرینه رعایت ایتزلر * ودخی فسق وفجوره انهماك ایدن کسه‌لر حکام وولات طرفلرندن مؤاخذه اولنمق خوفیله ساحهٔ ذمتلرینی لوث تهمتدن تطهیر وتبرئه ایچون مکر وخدیعه طریقنه سالوك ایدوب جرم وعصیانی ستر ایچون بسط اعذار باطله وتمهید اکاذیبه مألوف ومعتاد اولملریله عصمت حقدن محروم اولدقلری صورتده مکر وخدعه اکثرنده خلق وعادت اولور * بو تقدیرجه اول بلده ومدینه‌ده دریای شرور جوش وخروش ایدوب اخلاق ذمیمه اصحابی سفله وارذال ایله مالامال اولور * وبونلرك ایچلرنده نشأت ایدن اولاد واطفال آداب ووقار وحلیهٔ کمال ایله متأدب ومتحلی اولمیوب تأثیر صحبت وتربیه‌ده اهمال وغفلت اولنمغله اصل ونسبی عالی ایسه دخی اخلاق رذیله ایله موصوف ومتخلق اولور * زیرا ناس طبقهٔ انسانیتده متحد نوع واحد اولوب جوهرلرینك فضل وامتیازلری انجق اکتساب فضائل واجتناب رذائل ایله حاصلدر * هر اول کیمسه که انك طینت وطبیعتنده خبث ورذالت مرکوز اولوب اخلاق حسنه‌دن عاری اوله شرف اصل ونسب اکا نفع وفائده ویرمز * بو سببدن ناشی اصل ونسبی عالی اکابرك اولاد واحفادندن چوق کسه مشهودمز اولورکه وقت صباده تأدیب وتربیه اولنمیوب شر وفساده مألوف واخلاق سیئه ایله موصوف اولمغله اسافل وارذال ایله اختلاط ایدوب فکر واندیشه‌سی شهوته معطوف ومال موروثی هوا وهوسه مصروف اولمغین سائل تهی کیسه کبی شاهد بازار افلاس اولمشدر * عیاذا بالله تعالی بر شهرك درونی بو مقوله سفها وارذال ایله مملو اولوب معاش ومعادلرینك صلاح ونظامی مختل رجال ایله مالامال اولمق من طرف الله اول شهرك خراب وانهدامنه علامتدرکه آیت کریمهٔ (واذا اردنا أن نهلك قریة أمرنا مترفیها ففسقوا فیها فحق علیها القول فدمرناها تدمیرا) بو معنایه اشارتدر * بونك وجهی بودرکه ذکر اولنان وجه اوزره اسراف وسفاهته مألوف اولان کسنه‌لرك هر خصوصده خرج وصرفلری حوایج اصلیه‌دن زیاده قدر معروف وحد اعتدالی تجاوز ایدوب طلبلری قوی وکسب وکارلری استیعابدن قاصر اولمغله حاللری پریشان اولور * وسکان مدینه‌نك واحدا بعد واحد یوما فیوما حال وشانلری بو وجهله فاسد وسوق وبازار کاسد اولدقده مدینه‌نك ضابطهٔ نظامی دخی مختل ومشوش اولوب زمان یسیرده خراب اولمق مقرردر * حتی بعض رجال نارنج وسرو وسائر انلره مماثل اشجار غرسندن تحامی وتحاشی وتطیره حمل ایدوب لکن قول مذکور تطیر اولمیوب بلکه فحوی ومآلی بودرکه طرح بساتین واجرای ماء معین توابع حضارتدن معدود ودرخت سرو ونارنج امثالی اشجارك ثمارنده منفعت غذا مفقود اولوب ریاض وبساتینده بونلرك شکل ونمایشلرندن غیری نسنه مطلوب اولمغله امر تعیشده مضایقه وفقر وفاقه‌یه سبب اولوردی بو تعلیل ایتدیلر * کذلك بستان عربده شجر دفلا وترکیده زقوم اغاجی دیمکله معروف وسرخ وسفید ازهار رنکارنك ایله مملو شجر ایله دخی تلوین ریاض وبساتیندن غیری معنی مقصود حوایج اصلیه‌دن اولمغله انك غرسی خصوصنده دخی خواصدن بعضیلری تخل نشان قیل وقال اولدیلر * ورینه مفاسد حضارتك بری دخی شهوات نفسانیه‌ده انهماك تام وفضای اطلاقده ارخای عنان نفس بدکام ایتمکدرکه شهوت بطن وشکمده حرص وشره غالب اولوب اکل وشربده حل وحرمته وجهه واسبابه برطرف اولمغله اطعمهٔ لذیذه واشربهٔ نفیسه ایله تنعم وترفهده غایته ایرمکدر * کیده‌رك شهوات باه وجماع دخی طبیعته غالب اولوب غلمان وفواحشه میل ورغبت وزنا ولواطه‌یه اقدام وجسارت ایتمکدر * زنا ولواطه ایسه نوع انسانك فسادینه مفضی اولوب نسل ونسبلك ضیاعنه مؤدیدر * شویله که فعل زناده نطفه‌لرك ارحامده اختلاطی انسابك اختلالنه باعث اولوب نکاح شرعی وملك یمین ایله مزرعهٔ وجوده محفوظ اولمغله تخملك صاحبی مجهول اولمغله هر کس ثمرهٔ دوحهٔ فؤادی اولان ولدینی بیلمکده عاجز اولور * بو تقدیرجه والدلر ولدلر حقنده اولان شفقت طبیعیه ومحبت خلقیه‌سی زائل اولوب انفاق واکسا وتادیب وتربیه ومحافظ حقوق وعلایق برطرف اولمغله قرن اولده تولد ایدن اولادزنانك اکثری هلاك وفانی ونوع بشرك انقطاعنه مفضی اولور * لکن لواطه‌ده انقطاع نسب واسطه وسبب آخره محتاج اولمیوب بلکه عن اصل زراعت وحراثت محلی اولمغله رأسا فساد نوعه سبب اولدیغی ظاهردر * زیرا لواطه تناسلك کلیت ایله فناسنی وزنا موجودك ضیاع وجهالتنی مقتضی اولمغله فساد نوعه سبب اولمقده لواطه زنادن اشددر * بوندن ناشی امام

مالکم

مالك مذهب خطيرلرنده لواطه نك حرمتى زنادن اقوى اولوب حجت ودليلى اوثق اولغله بو بابده مذهب مالك سائر مذاهبدن اظهر ومقاصد شرعيه ومصالح دينيه يه مراعاته جله دن اعلم وابصردر * ايمدى بو سر دقيق فهم واذعانه حقيق اولوب اعتبار واعتنا اولندقده ظاهر اولوركه عمران عالمك نهايتى حضارت اولوب وحضارت غايته بالغ اولدقده نظام عالم فساده منقلب ومتحول وقواى اصليه سى حد شيب وهرمه بالغ اولور * تنكيم نفوس حيوانيه نك عمر طبيعيلرى سن كمال وحد وقوفه بالغ اولدقده درجۀ انحطاطه ميل ايدوب على التدريج قواى اصليه سى ساقط وموت وهلاكه مشرف اولور * بلكه ترفه وتنعمه انهماك سبيله انسانده نيجه اخلاق ذميمه حاصل اولوركه انك حصولى جوهر انسانيتى مخل اولوب فساد نوعك عينيدر * زيرا انسانك انسانيتى وسائر حيواندن امتيازى معاش ومعادينه نافع اولان مصالحى جلبه ومضر اولان مفاسدى دفعه اقتدار ايله حاصل اولوب وخير وشردن اجتنابه مؤدى اولان اخلاق فاضله تحصيليله ميسر اولور * لكن ترفه وتنعمه منهمك اولان رجال يا راحت وحضوره مألوف وبطالت وكسل ايله موصوف اولمغله بالنفس اموريني رؤيتدن عاجز اولوب يا بساط عز ونعمده تربيه اولنمغله مصالحنه سعى واقدامدن ترفع وتعززه بناء عشيت مهامنده همتى قاصر اولور * مع هذا رؤيت اموردده عجز وتعزز مذموم اولوب لازمۀ انسانيت اولان همت وغيرته منافيدر * وكذلك راحت وحضوره مألوف اولان كسه لر وقت صبادنبرو والد واستاددن لطمه خور تأديب وتعليم اولوب ناز ونعيم ايله آغوش مادر ودايه ده تربيه اولنمغله طبيعتلرينه جبن وخوف مستولى اولمغين نفسلرندن اعدانك قهر وضررلريني دخى دفعه قادر دكللردر * بلكه حملۀ اعدا وصدمۀ خصومى دفعده آخرلك صيانت وحمايتنه محتاج اولوب شجعان وحماته عيال اولور * وكذلك على الدوام عيش وعشرته انهماك ايدن رجال دائما ملاعب وملاهى ومعاصى ومناهى يه اشتغال ايدوب نفسلرى اخلاق رذيله ايله متخلق ومتلون اولمغله اكثر حالده معاشلرى كبى معادلرى دخى فاسد اولور * پس ايمدى انسانك جلب منفعت ودفع مضرتنده قوت وقدرتى قاصر اولوب بعده دين وخلقى دخى فاسد اولدقده جوهر انسانيت مفقود وحقيقتده ممسوخ حكمنده اولور * بو سببدندر كه طوايف عسكريه دن اولوب بريه وباديه ده نشأت وبأس وخشونته مألوف اولان رجال شهرلرده تربيه اولنان جنود وعسكردن ملوك وسلاطينه انفع واعداى دولتى قهر وقمعه اوفق اولديغى هر دولتده مشهود وموجوددر * عنوان فصلدن بو محله كلنجه ذكر اولنان كلامدن معلوم اولديكه كمال حضارت يعنى هر خصوصده كلفت ودقت عمارت عالمك حد وقوف وسن كمالى اولوب هرم وانحطاطه علامتدر * والله الواحد القهار

❁(فصل)❁

فصل رابعك اون طقوزنجى فصلى هر دولتده دار الملك حكومت وكرسىٔ ممالك سلطنت اولان بلاد وامصار دولتك زوال وانقراضيله خراب اولديغى بيانندهدر * بوندن اقدم عنوان كتابده عمران عالم بيانده استقرا وتقرير اولنمشيدى كه برملك ودولت محو ومنقرض اولدقده كرسىٔ مملكت اولان بلده نك نظام وعمارى دخى مختل اولوب وچوق كره خرابه مفضى اولديغى دخى مشهود وتجربۀ صحيحه ايله معلومدر * بو امرك اسباب عديده سى اولوب هر برى ذكر وبيان اولنور * سبب اول بودركه بر دولت ظهور ايتدكده رجالى طور بداوت اوزره حركت وهر خصوصده قدر حاجت ومقدار ضرورت ايله اكتفا ايدوب تحصيل مال وسائر احوالده دقت وحدتلرى اولمغله ناسك اموالندن تجافى ايدرلر * بو حالت ايسه مادۀ نماى دولت اولان باج وكمرك وسائر تكاليف ومغارملك تقليل وتخفيفنه مؤدى اولوب رجال دولتك ايرادى قليل وخرج وصرفلرى خفيف اولور * بو تقديرجه دولت قديمه ده كرسىٔ مملكت اولان بلده دولت ثانيه رجالنك قبضۀ تصرفنه كيروب اهل دولت قدر حاجت ايله اكتفا مراسم حشمتدن استنكاف ايتملريله تحت يدلرنده اولان سكان بلد دخى انلرك اثرينه اقتدا ايدرلر * زيرا هر دولتك رعاياسى اول دولتك طورينه تابع ورجالنك اخلاقيله متخلقه راجع اولوب * (الناس على دين ملوكهم) فحواسى اوزره اطاعت ايتدكلرى ملوكك دأب وآيينى اوزره حركت ايدرلر * شويله كه يا طبع بشرده متبوعلرينه تقليد مركوز اولمغله طوعا اقتدا ايدوب

يا اول دولتك رجالى كندى مشربلرى اوزره ناسى خرج وصرفده اسرافدن منع وزجر وهر خصوصده اعتدال اوزره حركته كره وجبر ايدرلر * بو صورتده ناس بيننده فائده وعائده قليل اولوب سوق وبازارده بيع وشرا اولنان اشيانك اكثرى درجهٔ رغبتدن ساقط اولمغله كرسئ مملكت اولان بلده نك عمارقديمى زائل اولور سبب ثانى بودركه هر ملك ودولتك ظهورى قهر واستيلا وحرب ووغا ايله حاصل اولمغين ايكى دولتك رجالى ميانلرنده بغض وعداوت وبينلرنده اكثر خصوصده منافات ومخالفتى موجب اولوب دولت ثانيه رجالى دولت اولى رجالنك دأب وعادتلرينى تقبيح وانكار ايدرلر * وضدينك برى غالب اولدقده ضد آخر زائل اولمغله دولت سابقه نك اطوار واوضاعى دولت جديده رجالى قتنده قبيح وشنيع اولوب خصوصا حشمت وشوكتده افراطلرى زياده تشنيع اولمغله تقليل معيشت وتخفيف مؤنت ايله دولت سالفه يه مخالفت ايدرلر * لكن دولت جديده رجالى دخى مرور ايام ايله على التدريج زيب وزينت وحشمت وكافته ميل ايدوب اكل وشرب ولباس وبنا وسائر احوالده تدقيق ايدرلر * لكن ظهور دولت ايله بو طورلك حدوثى ميانندده بر مدت كرسئ مملكت اولان بلد رونق وغنايشدن خالى قالوب عمران ونظامى بو وجهله مختل اولور * سبب ثالث بودركه صحيفهٔ ارضده هر قوم ملك بر وطن مخصوصى واردركه انلرك نشو ونمالرى وملك ودولتلرى انده حاصل اولوب وجودلرينك منشأى وطلوع وظهورلرينك مبدئى محليدر * بعده قوم مزبور بر آخر مملكته غلبه واستيلا ايتدكارنده اول مملكتك بلاد وامصارى وطن قديملرى اولان بلده يه تابع اولوب شرف مكين شرف مكانى موجب اولمغله ملك ودولت متجدد اولدقده ملك جديدلك وطن قديمى دخى تسخير اولنان ممالكه متبوع اولور * كيدرلك نطاق دولت واسع ودائرهٔ سلطنت متسع اولدقده كرسئ مملكت وسط ممالكده اتخاذ اولنمق لازم ودائره نك مركزى مثابه سنده اولمغله حاق وسط ممالكده بر بلده كرسئ مملكت ودار الملك سلطنت قيلنور * بو تقديرجه دولت اولى وقتنده قديمدن كرسئ مملكت اولان بلده دن بعيد وآستانهٔ دولته قريب اولمق داعيه سيله ناسك قلوبى پاى تخت جديده ميل ورغبت ايدوب اكثر ناس دار الملك قديمدن كرسئ مملكت اولان بلد جديده نقل ورحلت ايدرلر * وبوندن اقدم تقرير اولنديغى اوزره بلده نك عمار ونظامى اجتماع ناس وازدحام انام ايله حاصل اولمغين دار الملك جديد معمور ومسكون اولوب كرسئ قديم خالى ومعطل قالور * تكيم ملوك سلاجقه دولت عباسيه يه تغلب واستيلا ايتدكارنده مدينهٔ اصفهانى كرسئ سلطنت ايدوب دار الخلافتى بغداددن مدينهٔ اصفهانه نقل ايتديلر * كذلك سلاجقه دن اول بعض ملوك عرب دخى دار الملك فرس اولان مدينهٔ مداينى ترك ايدوب كوفه وبصره يى كرسئ سلطنت ايتديلر * كذلك خلفاى بنى عباس دخى امويه وقتنده دار الملك دولت اولان مدينهٔ دمشق الشامدن مدينهٔ بغداده نقل ايدوب كرسئ مملكت اتخاذ ايتديلر * وكذلك مغرب ديارنده ملوك بنى مرين مراكشدن نقل ايدوب مدينهٔ فاسى كرسئ سلطنت ايتديلر * خلاصهٔ كلام ملوك وسلاطين بر بلده يى كرسئ سلطنت اتخاذ ايدوب دار الملك قديمى ترك ايتدكده كرسئ اولك عمارى مختل اولور سبب رابع بودركه دولت جديده رجالى دولت سابقه ضبطنده اولان ممالكه استيلا ايتدكده دولت سالفه يه منسوب اولان اعيان مملكتى تفتيش ايدوب تهييج فتنه ايله مكر ومكيدهلرندن امن وراحت ايچون بلاد بعيده يه نفى واجلا ايدرلر * على الخصوص دولت سابقه وقتنده كرسئ مملكت اولان بلده نك اكثر اهاليسى دولتنه منسوب رجالدن اولوب بعضيسى دولت سابقه نك ابتداى ظهورنده جند ولشكر اولمق اوزره نزول وبعضيسى دخى قديمدن اعيان مصر اولمق اوزره توطن ايتمشلردر * زيرا تجار وسائر اصنافدن اعيان بلد اولان كسه لر حل وعقد امورده مأمور شركاى دولت واركان سلطنتدن معدود دكللر ايسه دخى رتبه لرينه كوره هر برينك دولت سابقه رجالنه انتسابلرى مقرر اولوب سايهٔ دولتنده نائل اولدقلرى نعمت اولياى نعمتلرينه ميل ومحبتلرينه سبب اولمغله دولت جديده نك زوالنه مترصد اولدقلرى محققدر * دولت جديده رجالنك دائما فكر وانديشه لرى دخى دولت سابقه نك آثارينى محو وازاله يه مصروف اولمغله كرسئ مملكتدن دولت قديمه اتباعنى بر طريقله تبعيده سعى ايدوب كنديلره مخصوص اولان ممالك بعيده يه انلرى نقل ايدرلر * شويله كه بعضيلرينى نفى واجلا طريقيله تبعيد وتغريب ايدوب وبعضيلرينى دخى نفرت ووحشته مؤدى اولمق ايچون لطف واكرام وجهى اوزره مملكت اخرايه

ارسال

ارسال ایدرلر * بو صورتده کرسی مملکت اولان بلده‌ده اصحاب زراعت وحراثت وسائر ارباب صنعت وتجارتدن غیری کمسه قالمدقده دولت جدیده رجالنه منسوب کمسه‌لری انده اسکان ایدوب دولت سابقه اعیاننك عائله‌لرندن امین اولورلر * بو تقدیرجه کرسی مملکت اولان بلده قدیمدن انده ساکن اعیان مصردن خالی اولوب بو وجهله عمارتنه اختلال ترتب ایدر * لکن کیده‌رك دولت ثانیه دخی مرکزنده برمدت استقرار بولدقدنصکره انلرك رجالی دخی کرسی مملکت اولان بلده‌یی تعمیر واحیایه اهتمام ایدوب قوت ومکنتلری مرتبه تجدید عمارت ایدرلر * بونك مثالی شول خراب وکهنه منزلدرکه برکسه مالك اولدقده بنا وسائر مشتملاتنك وضع وطرحی مشربنه موافق اولمیوب واسلوب قدیمی تغییرومرادی اوزره تجدید وتعمیره قادر اولمغله منزل مزبوری اساسندن هدم وتخریب واختیار ایتدیکی وجه اوزره تأسیس وتشیید ایدر * تقریر مذکور اوزره ذکر اولنان احوال کرسی ممالك اولان بلاد وامصار کثیره‌ده واقع اولوب اکثری معلوم وبعضیسی دخی مشهودمز اولمشدر *(والله مقدر الليل والنهار)* بو امره اجمالا سبب عادی وباعث وبادی بودرکه حکما ملك ودولتی صورته واصناف بشرك وجه ارضده اجتماعنی ماده‌یه تشبیه ایدوب صورت نوعیه ماده‌نك وجود وبقاسنی حافظ جوهر طبیعیدن عبارت اولدیغی کبی ملك ودولت دخی آحاد بنی آدمك امور ومصالحنك صورت نظامندن کنایه‌در * ودخی علم حکمتده ثابت ومقرر اولدیغی اوزره صورت ایله ماده‌نك بریسنك آخردن انفکاکی ممکن اولمیوب اجسام بسیطه ومرکبه‌نك وجود وتحققلری صورت وماده‌نك اقتران واجتماعنه موقوفدر * بناء علیه دولت وسلطنتك بقا ودوامی ماده مثابه‌سنده اولان رعایا وبرایاسز متصور اولمیوب نظام رعیت وعمار مملکت دخی ملك ودولتسز ممکن دکلدر * زیرا طباع بشرده مرکوز اولان تعاون ضروری ضبط امور ودفع خصومه قادر بر ملك قاهرك وجودینه موقوف وسیاست شرعیه یا عقلیه لازم ومتعین اولوب ملك ودولتك معناسی متحقق اولور * چونکه دولت رعیتدن ورعیت دولتدن منفك اولمق ممکن اولمیه دولت ورعایادن هر برینك اختلالی آخرك فساد واختلالنی موجب اولور * نتکیم عن اصل رعایاسز دولت ودولتسز رعیت موجود اولمق متصور اولمدیغی کبی * ودخی معلوم اوله که معمورهٔ عالمده بنیان ملك ودولته زیاده خلل وآفت اول وقتده اصابت ایدرکه استیلای اعدا ایله اول دولتك ملوك ورجالی بالکلیه محو ومضمحل اولوب ممالك سلطنت اغیار واجانبك داخل حوزهٔ تصرفی اوله * نتکیم عهد سابقده فرس وروم وعرب دولتلری علی العموم زائل اولوب سلالهٔ دولت وسلسلهٔ سلطنت بالکلیه منقرض ومندرس اولدی * اما بر ملك ودولتك اصل وسلاله‌سی دایم وباقی قالوب ایچلرندن بری زائل وتخت سلطنت ینه اول دودمان وخانداندن برینه منتقل اولدقده سلسلهٔ سلطنته منسلك اولان ابنا واحفاد ملوك واحدا بعد واحد تعاقب ایتمکله ملك ودولتك دوام وبقاسنه باعث واکثرا طوارده اخلاف اسلافه موافق اولوب نظام قدیم بینلرنده مضبوط ومحفوظ اولمغله بوکونه انتقال وزوال دولتده اختلال عظیمی موجب اولمز * نتکیم ملك فرسده اکاسرهٔ مجوسدن آوازهٔ عدلی شهرهٔ آفاق اولان انوشروان ایله قیاصرهٔ دولت رومدن هرقل رومی وسلالهٔ امویه‌دن عبد الملك بن مروان ایله خلفای بنی عباسدن هارون الرشید ایامنده ریاض دولت طراوت‌یاب نظام اولوب انلردنصکره تاج وهاج دولت ینه سلسله‌لری فروعندن برینك پیرایهٔ افسر اقبالی اولدقده آب وتاب بهار سلطنتلری سلفلری مرتبه‌سنه بالغ اولمدیسه‌ده حدیقهٔ اقبالری آسیب خزان اندراس ایله بالکلیه محو ومضمحل دخی اولمدی * زیرا ملك ودولت بر صورت نظامندن عبارتدرکه مایهٔ مداد سلطنت اولان ملك ورعیتده شوکت وعصبیت ایله حکم وتصرف ایتمکله مادامکه اول دولتك رجال واصحابی قائم وعلی التعاقب مستمر ودائم اوله اول شوکت وعصبیت دخی باقی قالوب حفظ صورت دولت وضبط نظام مملکت حاصل اولور * اما اول دولتك شوکت وعصبیتنه مقاوم بر عصبیت دخی مقابل اولوب اول دولتك رجالیله منازعه ومقاومته قیام وقوت قاهره ایله ممالکه استیلای تام ایتدکده بنیان ملك وسلطنت بالکلیه خراب واهل ورجالی کرفتار شکنجهٔ اضطراب اولور *

(فصل)

فصل رابعك يكرمنجى فصلى صنايعك بعضيسى بعض بلاده مخصوص اولديغى بياننده در * بو امرك وقوعى بو وجهله ظاهر ومبيندركه نوع انسان مدنىّ الطبع اولمغله وجه ارضده سكون وقرار ووجود وبقالرى قوت وغذا ولباس وسكنايه محتاج اولوب وبونلرك تحصيلى نيجه آلات واسبابه موقوفدركه هر برى بر صنعت وعمل ايله تكميل وطائفهٔ بشرك بر برلرينه معاونتيله تحصيل اولنور * واشبو اعمال وصنايع اهل مصرك بعضلرينه مخصوص اولمغله هر صنعتك اصحابى استاده خدمت ايدوب حذق ومهارت حاصل ايتدكدنصكره اول صنعت وحرفته عامهٔ سكان بلد محتاج اولمغين ارباب صنايع كدّ يمين وعرق جبين ايله اول حرفت وعملى مايهٔ كسب ومعاش ايدرلر * اما شول صنعت وعمل كه بر بلدده لازم ومهم اولميوب احتراف واصطناعى فائده دن خالى اولمغله اول بلده ده تحصيلنه رغبت اولنز ودخى ضرورت معاش ايچون لازم اولان اعمال وصنايع هر بلده ده مرغوب اولمغله خياط وحداد ونجار وانلرك امثالى حرف عامهٔ بلاد وامصارده كثيردر * اما قدر حاجتدن فضله زيب وزينت وعز وحشمت ايچون اقتضا ايدن حرفت وصنعتلرك اربابى هر دياره بولنميوب بلكه زياده معمور واصحاب تموّل وتجمل ايله مشحون اولان بلاد عظيمه ده موجوددر زركر وشيشه كر ودهن فروش وطباخ ودياباف وانلرك امثالى اصحاب حرف وصنايع كه ممالك معموره وبلاد مشهوره ده موجود اولوب قوت وشوكت اصحابى ملوك وسلاطينك رغبت وعنايتلريله حاصل اولور * وبو مقوله صنايع عمارت مملكت وحشمت سلطنته تابع اولمغله رجال دولت ملابس ومبانى وسائر اشيادن نه مقوله شيئه رغبت ايدرلر ايسه مملكتلرنده اول نسنه يه متعلق صنايع عديده حادث اولوب شوق ورغبتلرى زياده اولدقجه بلاد عظيمه ده كونا كون صنعتلر حاصل اولور * بناى حمام وكرمابه دخى اسباب ترفه وتنعمدن اولمغله كثرت اهالى ايله مشحون اولان بلاد معموره وامصار مشهوره ده موجود اولوب قرى وقصباتك اكثرنده موجود دكلدر * اكر امرا ورؤسادن بعضلرى بعض قرى وقصباته مرور وعبور اتدكلرنده حمام بنا ايدرلر ايسه دخى اول قصبه نك عامهٔ اهالیسى عن اصل حمام ايله مألوف اولميوب لدى الحاجه نهر وبحره غوصله اكتفا ايدرلر ايسه زمان سر بعده اول حمام خرابه مشرف اولوب امرانك خارجدن كتوردكارى حماميجيلرك صنعتلرى عاطل وعائدهلرى قليل اولمغله اول قصبه دن ديار آخره نقل ورحلت ايدرلر * والله يقبض و يبسط

(فصل)

فصل رابعك يكرمى برنجى فصلى بعض بلاد معموره ده دخى بريه نشين اولان قبائل وعشاير ميانده جارى اولديغى اوزره عصبيت موجود اولوب اهاليسى بينلرنده حرب وقتال وجنك وجدال واقع اولديغى بياننده در * صحيفهٔ عالمده ظاهر ومشهود اولان اموردندركه قرابت نسب يا بر غيرى سبب ايله طباع بشرده غيرت وحميت مركوز اولوب وبو بابده علاقهٔ سببيه قرابت نسبيه دن اضعف ايسه ده اصل ونسبلرى واحد اولمايان رجال ميانده دخى بر علاقهٔ قويه يه بناء اتحاد نسب ايله حاصل اولان حميت وعصبيت موجود اولور * از جمله بريه وباديه ده ساكن اولميوب بلاد وامصارده مقيم اولان اكثر اهالينك نسل ونسبلرى مختلف ايسه ده اكثريا بينلرنده قرابت مصاهرت موجود اولمغله هر كس كندى اقارب صهريه سيله فرقه فرقه اولوب بريه وباديه ده نسبلرى مضبوط قبائل وعشاير ميانده جارى اولان صداقت وعداوت وحميت وغيرت اهل امصار بينلرنده دخى جارى اولور * سبق قلم قضا ايله بر ملك ودولتك كه نظامى مختل وامورى مهمل اولوب اطراف ممالكه اعدا مستولى اولدقده هر بلده نك رجالى تدبير اموره قيام وحمايهٔ بلادده اهتمام ايله عقد انجمن مشورته شروع ومبادرت ايدرلر * وحفظ مملكت ترتيب جنود وتعيين مراتب وحدودده موقوف اولمغله اعلى ادنادن تميز اولنوب هر مرتبه رجال بلددن بر كمسنه يه تفويض اولنمق اقتضا ايدر * وطباع بشرده حب رياست وقهر وسياست مركوز وصحيفهٔ روزكارده دولت قاهره وشوكت باهره صاحبى سلطاندن

خالی اولمغله اعیان مملکتدن نیجه لری تغلب وتسلطنه طالب وراغب اولوب وبربرلریله منازعه ومدافعه یه قیام ایدرلر * وطلب ریاست ایله خروج ایدن رجالك هر بری کندی اتباع وحواشیسی ایله استظهار ایدوب یدلرنده اولان مالی معاونت ایچون اراذل واسافله بذل وبخش ایدرلر * واعیان بلددن بعضیلری دخی کثرت اعوان وانصار سببیله تغلب وتسلطن ایدوب کنج عنان خصوم وقتل وتغریب ایله اوزرلرینه هجوم ایچون کندی هواداررلرینه بذل مال ایدرلر * تا که خصم وعدولرینك ناخن تیز وخار ستیزلری بریدهٔ سکین قهر وتدمیر اولوب اول مصر ومدینه ده استقلال اوزره حکومتده قائم اوله * واول رئیس متغلب ملك جدید احداث ایتمك زعمیله اولادو اعقابی ارثله متصرف اولمرینی خیال ایدوب ملك عظیمده جاری اولان نظام واختلال بو ملك صغیرده دخی جاری اولور * ودخی چوق کره واقع اولورکه اثنای اختلالده بعض بلاده وجه مذکور اوزره تغلب ایدنکسه لرك بعضیلری ممالك وسیعه وعساکر کثیره اصحابی اعاظم ملوك وسلاطینه تقلید ایدوب زی وقیافت وسیرت وحرکتده انلره اقتدا ایدرلر * شویله که مراسم ملوك اوزره تخت وسریره جلوس ایدوب ساکن اولدیغی بلده نك اطرافنی سیر وتماشایه چیقدقده الویه واعلام وسائر آلات عز واحتشام ترتیبیله عرض حشمت وزیاده کلفت ایدرلر * وطرفلرندن تحریر اولنان کاغدلری القاب ملوکانه ایله توشیح واسلوب فرمان اوزره ختم وطغرا ایله توقیع ایدوب واعیان وارکان نامنه اولان رجال وقت ملاقاتده آداب ملوکانه ایله تعظیم وتحیت وسائر مراسم عز وشوکت اظهار ایدرلرکه اوضاع واطوارلرینی مشاهده ایدن کسنه لر ضحك وسخره ایله تعجب ایدرلر * زیرا اشبو طائفهٔ متغلبه عن اصل شوکت ظاهره وسطوت قاهره ایله مؤید اولان قبایل وعشایردن اولمیوب بلکه تابع اولدقلری دولتك رعایاسندن ایکن مزاج ملکه فتور عارض اولدقده بعض اقارب واصهاراعانتیله بولندقلری بلده یه تغلب ایدوب ملك ودولته اهل اولمدقلری ظاهر ایکن اظهار مراسم سلطنت ایتمکله سخرهٔ عالم اولدیلر * وطائفهٔ متغلبه دن بعضیلری دخی مایهٔ عقلدن فی الجمله وایه دار اولمغله نفسنی ضحك وسخره یه تعریضدن اجتناب وفرار ایدوب تغلبلری وقتنده شعار سلطنتدن برشیئه تعرض ایتمدیلر * بو امرك صدق وتحقیق حالا عهد وعصرمزده دیار افریقیه ده اواخر دولت حفصیه ده واقع اولان تغلب واستیلادن ظاهر اولورکه افریقیه یه تابع بلاد جرید عنوانیله معروف طرابلس وقابس وتوزر ونفطه وقفصه وبسکره وزاب وانلرك امثالی بلاد وامصاردن سنین عدیده دنبرو دولت حفصیه نك ظل اقبالی متقلص ومنقطع اولدقده بلاد مذکوره اهالیسی ذکر اولنان بلده لره استیلا ایدوب ملوك حفصیه یه تنفیذ احکام وجبایت اموالدن غلبه ایتدیلر * لکن ظاهرده ینه سلاطین بنی حفصه فی الجمله انقیاد واطاعت صورتنی اظهار ایدوب ملاینت وملاطفه وجهی اوزره معامله وحقیقتده مغالبه اوزره حرکت ایتدیلر * ومرور عهد وسنین ایله حالا بو عصرده نوبت تغلب اشبو طائفهٔ متغلبه نك اخلاف واعقابنه واصل اولدقده آبا واجدادلری اطوارندن عدول وخلفلرنده سائر اولاد ملوك کبی غلظت وخشونت وکبر ونخوت حدوث ایدوب عهد قریب ایله داخل زمرهٔ سوقه ورعیت ایکن نفسلرینی ملوك وسلاطین عدادینه ملحق ایتدیلر * وکذلك بونك مثلی ینه دیار افریقیه ده بوندن اقدم دولت صنهاجیه اواخرنده دخی حدوث ایدوب بلاد جرید اهالیسی دولت صنهاجیه اوزرینه علم افراز تغلب واستیلا اولدیلر * تا اول وقته دك که طائفهٔ موحدینك شیخ ورئیسلری محمد بن تومرت مهدی وملکلری عبد المؤمن بن علی ظهور ایدوب بلاد جریدی متغلبه دن تجرید واخلا وبونلرك جمله سنی مغرب دیارینه نقل واجلا وبلاد مذکوره ده آثارلرینی محو وازاله ایلدیکی اخبارلرنده مذکوردر وکذلك ینه دولت موحدینده بنی عبد المؤمنك اواخرنده سبته دیارنده دخی بونك مثلی حادث اولوب (للباطل صولة ثم تضمحل) بخواسی اوزره زمان قریبده لهیب سطوتلری منطفی اولدی * وبو مقوله تغلب واستیلا اکثریا بلده ده صدر ریاسته مستعد نسب وحسب صاحبی اصحاب خاندانده ظهور ایدوب وقت اختلال دولتده خلق انکا اطاعت ایدرلر * وبعض اوقاتده دخی اسافل ناسدن بعض اراذل واشقیا تحزب واجتماع ایدوب اعوان وانصاری قلیل اولان اکابر دولته تغلب واستیلا ایدرلر * لکن مدت قلیله ده ینه محو ومضمحل اولورلر * والله غالب علی امره

(فصل)

فصل رابعك يكرمى ايكنجى فصلى اهل بلاد وامصارك تكلم ايتدكارى لسان ولغت بيانندەدر * معلوم اولەكە هر بلدەنك سكان واهاليسى اوزرلرينە غالب يا انلرلە مختلط اولان رجالك لسانيلە تكلم ايدرلر * بو سببدن ناشى بالطول والعرض معمورۀ صحيفۀ ارضدە واقع اكثر بلاد اسلاميە اهاليسنك لسان ولغتلرى عربى اولوب اگرچە بو عصردە افصح لغات عرب اولان لسان عذب البيان مضر وقريش فاسد واعرابى متغير اولديسە دخى ينە اسلوب عرب اوزرە نطق وتكلم بين الامم باقيدر * بو امرك سببى دولت اسلاميەنك عامۀ امم غلبە واستيلاسيدركە دين وملت عالم وجود ايچون صورت وملك وانت مادە مثابەسندە اولوب ومادە صورتنە تابع وآنكلە قائمدر * ودين اسلام شريعت مطهرەدن اخذ واستفادە اولنوب وصاحب وحى ونبوت عليە افضل التحايا حضرتلرى عربى اولمغلە شريعت محمديە دخى لسان عرب اوزرە نازل اولمشدر * فعلى هذا عامۀ اقطار اسلاميەدە لسان عربك غيرى السنە ترك اولنوب لسان تازى ايلە نطق وتكلم اولنمق لازم اولدى * حتى حضرت عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه صدر اسلامدە السنۀ اعاجم اوزرە نطق وتكلمدن نهى ايدوب مكر وخديعەدر ديو تعليل ايلدى * وقتا كە دين وشريعتدە لغات اعجميە هجر اولنوب واوائل اسلامدە دولت محمديەيى اقامت ايدن خلفاى راشدين وملوك امويە وعباسيەنك لسانلرى عربى اولمغلە جميع ممالك اسلاميەدە سائر السنە مهجور اولدى * زيرا (الناس على دين ملوكهم) فحواسى اوزرە ناس مذهب ومشربدە ملوك وسلاطينە تابع اولمغلە لسان عربى‌يى استعمال والسنۀ سائرەيى اهمال شعار اسلام وملوك عربە اطاعتى متضمن اولوب جميع امصار وممالكدە لغت عرب راسخ وثابت والسنۀ اعاجم مهجور وساقط اولدى * بعدە كثرت اختلاط روم وعجم ايلە لسان عرب اعراب واعجام وسائر احكام جهتيلە متغير اولوب همان اسلوب عربى ولهجۀ تازى اوزرە نطق اولنور لسان حضرى باقى قالدى * ودخى عهد قديمدە دولت اسلاميەدە واقع اهل امصارك اكثرى ديار عجمە مالك وارض ودياريلرينە وارث اولان طائفۀ عربك اولاد واحفادى اولمغلە لسان عرب آبا واجدادلرى لسانى اولوب لغت موروثەلرى اولمغلە اختلاط عجم ايلە بعض احكامى واعراب واعجامى مختل وفاسد اولديسە دخى ينە لهجە واسلوبدە آبا واجدادلرينە تقليد ايدوب اهل حواضر وامصارە مخصوص لسان حضرى ايلە نطق وتكلم ايتديلر * اما بريە وباديەدە مكث واقامت ايدوب بلاد وامصارە نازل اولميان اعرابك لسانلرى فصاحت وبلاغت اوزرە باقى قالدى * وقتا كە دولت عباسيە وقتندە ديار شرقە طائفۀ عجمدن ملوك سلاجقە وديلم وبلاد مغربە زناتە وبربر مالك اولوب عامۀ ممالك اسلاميەيە غلبە واستيلا ايتدكلرندە غلبۀ لغات اعاجم ايلە لسان عرب فاسد اولدى * شويلە كە اگر حفظۀ اركان دين اسلام اولان علماى مسلمينك كتاب وسنتە همت وعنايتلرى مصروف اولميوب حفظ بنيان شرع مبين ايچون علم تفسير وحديثە اعتنا واهتمام اولنمسە لسان عرب بالكليە مهجور اولمق مقرر ايدى * بو سببدن ناشى شرق وغربدە واقع بلاد وامصاردە لغت عربيە والسنۀ مضريە فى الجملە باقى قالوب علما وادبا وكتاب وشعرا وسائر خواص رجال خطاب وكتاب وسؤال وجوابلرينى لسان عرب ايلە توجيە وتصوير ايدرلر ايدى * ملوك ديالمە وسلاجقەدنصكرە چنكيز فتنەسى انكيز وهلاكوخان وقعەلرى حادث اولوب ديار شرقە طائفۀ مغول وتاتار استيلا ايتدكدە دين اسلام ايلە متدين اولميوب كتاب وسنت ولسان شريعت مهملرى اولمغلە لغت عرب على الاطلاق مهجور ومهمل اولدى * شويلە كە ممالك اسلاميەدن عراق وخراسان وديار فارس وارض سند وهند وماوراء النهر وبلاد شمال وروملە لغت عربيەدن رسم وآثار باقى قالميوب اسلوب زبان تازى اوزرە بين الانام تركيب شعر وكلام محو ومنسى اولدى * مكر كە ذكر اولنان دياردە بعض طلبۀ علوم حفظ كلام عرب ايچون فنون ادبيەدن صرف ونحو ومعانى وعلم عروض وقوافى تعلمنە موفق اولوب مدارسە ومذاكرە ايدەلر * لكن غلبۀ تاتار وقتندە دخى ديار مصر وشام وممالك مغرب واندلسدە مراسم دين مبين باقى قالوب مجالس ومحافلدە سكان واهاليسى لسان حضرى اوزرە لهجۀ عرب ايلە نطق وتكلم

ايدرلر

ايدرلرايدى * امّا ممالك عراق وماوراء النهرده مراسم اسلام كاسد ومندرس اولمغله لسان عرب دخى فاسد اولوب اكثر تدريس فنون وتحرير كتب علومده لسان فرس وعجم استعمال اولنور * والله مقدّر الليل والنهار وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله اجمعين

(الفصل الخامس من الكتاب الاول)

كتاب اوّلك بشنجى فصلى اسباب معاش اولان كسب وصنعت وسائر اتلره متعلق احوال امت بياننده در * بو فصل دخى نيجه مسائل مهمه يى حاوى فصول عديده يى محتوى اولوب هر برى غذاى روح ومايهٔ فيض وفتوحدر *

(فصل)

فصل خامسك اولكى فصلى رزق وكسبك شرح وحقيقتى وكسب وكار اعمال بشريه تلقيتى اولديغى بياننده در * معلوم اوله كه نوع بشر مبدء فطرت وخلقتندن اجل مسماسى حلوانسه دك جميع اطوار واحوالنده قوت وغذايه محتاج اولوب (والله الغنى وانتم الفقراء) نص مبينى نحواسى اوزره خزينهٔ فضل الهيدن كسب رزق وتحصيل معاشه اقتدار واحتياجى ضروريدر * ومنعم حقيقى جل شأنه حضرتلرى دائرهٔ عالم شهادتده موجود اولان بسايط ومركبات جسميه يى انسان ايچون خلق وتكوين ايدوب كتاب كريم وقرآن عظيمده آيات عديده ضمننده بو انعام عام ايله خواص وعوام انسانه منت ايتمشدر * نتكيم (خلق لكم مافى السموات ومافى الارض جميعا منه) * آيت كريمه سنده سموات وارضده موجود اولان اشيا انسان ايچون خلق اولنوب بعضيسى اسباب وجود وبعضيسى مواد بقا قلنديغى اشعار اولنمشدر * وينه آيات قرآنيه ونصوص فرقانيه دن (وسخر لكم الشمس والقمر * وسخر لكم الليل والنهار * وسخر لكم الانهار وسخر لكم البحر * وسخر لكم الفلك * وسخر لكم الانعام) * آيات كريمه لرى وسائر شواهد كثيره منطوقلرى اوزره نيرات فلكيه نك اعظمى اولان شمس وقمرك تكوينى وبحرك تسخيرى واندہ فلكك تسييرى ووجه ارضده دواب وانعامك ظهرينه ركوب واكل لحوم وسائر وجوه مخصوصه اوزره فوائد ومنفعتلرى انسان ايچون تخصيص اولنديغى تصريح اولندى * وجناب حضرت حق جلت عظمته وكبرياؤه انسانى وجه ارضده استخلاف ايله تكريم وتوقير والطاف واعطافنى بو وجهله توفير ايتمكله بر وبحرده موجود اولان نعم عميمه يه بشرك يدلرى واصل اولوب عامّهٔ انام بر وجه اشتراك بو انعام عامدن حصه مند وبهره دار اولمشدر * لكن خزينهٔ فضل الهيدن هر كس نائل اولديغى رزق مقسوم وحظ معلومه مالك اولوب داخل سلك ملكى اولمغله آخرك تملك وانتفاعى بذل عوض وحسن رضاى مالكه موقوفدر * بناء على ذلك انسان كه طور ضعف ووقت صباىى تجاوز ايدوب زمام نفسنه مالك اولدقده (فابتغوا عند الله الرزق) نحواسى اوزره ابتدا رزق ومعيشت طلبنه سعى ايدر * تاكه واسطهٔ سعى وعمل ايله اول عبده خزينهٔ غيبدن احسان اولنان اموالى حوايج اصليه ولوازم ضروريه سنى تكميل ايچون بذل وانفاق ايدوب محتاج اولديغى نفقه ومؤنتى تحصيل ايليه * معلوم اوله كه رزق ومال كاهيجه بعض اسباب معا وقليله ادنى سعى ايله حصوله كلوب تحصيلنده سهولت اولور * نتكيم بعض مزارع وبساتينه وقت وزماننده برف وباران نزول ايدوب حبوب وثمارك كثرت ووفرت اوزره حصولنه سبب اولور * اكر كسب وكار ايله حاصل اولان مال انجق قدر حاجت مرتبه سنه بالغ واكا مقصور ايسه اول كسبه معاش اطلاق اولنوب ضرورت مرتبه سندن فضله وزياده ايسه تموّل ورياش ايله تسميه اولنور * بوندنصكره كسب وكار يا بعض اسباب ايله جمع وادّخار اولنان مالك نفع وثمره سى عبده واصل وعايد اولوب اكل وشرب ولباس وسكنى كبى حوايج اصليه ومصالح ضروريه سنه بذل وانفاق اولنمش ايسه اكا رزق اطلاق اولنور * نتكيم مشكات صدر نبوتدن شرفريز صدور اولان احاديث نبويه دن (انما لك من مالك ما اكلت فافنيت اولبست فابليت او تصدقت فامضيت) * حديث شريفى منطوقى اوزره انسانك جمع وادّخار ايتديكى اموالدن اسم مال اطلاقنه شايان اول طعام وادامدركه

يادنياده وجه شرعى اوزره اكل ايله افنايالباسدركه انى لبس ايله ابلا ايدوب يادين واخراسنه نافع تصدق
ووقف ايتديكى اموالدركه تعجيل وامضا ايليه ديو بيورلدى * اكر عبدك جمع ايتديكى مال قدر حاجتدن
زائد اولمغله بر محلده احراز وادخار اولنوب مصالح ضروريه سنه مصروف دكل ايسه اكا رزق اطلاق
اولنميوب بلكه عبدك سعى وقدرتيله حاصل اولمغين كسب اطلاق اولنور * بونك مثالى مال موروث
كبيدركه ميت وهالك حياتنده انكله انتفاع ايتمكله اكا نسبت ايله رزق اطلاقى صحيح اولميوب كسب ايله
تسميه اولنور * لكن ورثه مال موروث ايله انتفاع ايدوب حاجت ومصلحتلرينه صرف ايدرلر ايسه ورثه يه
قياس ايله ميراثه رزق اطلاق اولنور * معلوم اوله كه اشبو تحقيق وتقرير اولنان معنى اهل سنت وجماعت
قتنده لفظ رزقك مفهوم ومعناسيدركه دنياده عبدك انتفاع ايتديكى ماله اطلاق اولنوب حلال وحرامه
رزق اطلاق اولنور * لكن طائفهٔ معتزله قتنده لفظ رزق ملك شرعى ايله تملكى صحيح اولان مال حلالدن
عبارت اولوب اهل اعتزال مذهبنده حرامه رزق اطلاق اولنمز * بو صورتده غصب وسرقه وظلم ايله جمع
وانتفاع اولنان اموالدن برشئ رزق اولميوب غاصب وسارق وظالم وسائرا كل حرام ايدن كسه لر مرزوق
اولممق لازم كلور * مع هذا جناب وهاب بى علت ومنعم بى ضنت جل شأنه حضرتلرى غاصب وظالمى
ومؤمن وكافرى مرزوق ايدوب رحمت وهدايتنه مشيتى تعلق ايدن عباديني تخصيص ايدر * اهل سنت ايله
طائفهٔ معتزله نك اشبو مسئلهٔ رزقده حجج وادله لرى اولوب كتب عقايدده مسطور اولمغله بو محلده بسط
وتفصيل اولنمدى * بوندنصكره معلوم اوله كه كسب وكار مال مكسوبك جمع وتحصيلنه قصد وسعى ايله
حاصل اولمغين عبدك انتفاع ايده جكى ارزاقده دخى سعى وكوشش لازم اولوب (فابتغوا عند الله الرزق)
فحواسى اوزره حسب الامكان اسباب معاشى طلب وابتغا ايله تناول رزقه توسل اولنور * ودخى (قل كل
من عند الله) نص شريفى مفادى اوزره تحصيل معاشه سعى وكوشش دخى جناب حقك اقدار والهاميله
ميسر اولوب عباديني طرق معاشه ارشاد واعانتيله حاصلدر * بناء عليه كسب مال وتحصيل ارزاقده صنعت
وتجارت يا غيرى طريق ايله انسانك سعى وعملى لازم اولوب چارسوى عالمده طلب معاش طرق شتى ايله ميسردر
* زيرا كسب وكار حرفت وصنعت كبى عبدك محض فعل وعمليله حاصل ايسه امر ظاهر اولوب كد يمين
وعرق جبين ايله رزقنى تحصيل وكندى فعل وعمليله معاشنى تكميل ايتمش اولور * اكر حيوان ونبات
ومعدن ايله شغل وتوغل ايدوب كسب مال ومعاشه انلرك بريله توسل ايتديسه انده دخى تربيهٔ حيوان وسقى
نبات واستخراج معادنده انسانك سعى وعملى لازمدر * والا مطلوبى اولان مكسب ومعاش حاصل اولميوب
انتفاع ميسر اولمديغى ظاهردر * بوندنصكره دخى معلوم اوله كه جناب روزى رسان انس وجان جل ذاته
عن شوائب النقصان احجار معدنيه دن ذهب وفضه يه عزت ويروب سائر اموال واملاكه انلرى بها وقيمت
ايتمشدر * وتحت قبهٔ خضرا وروى ساهرهٔ غبراده ساكن اولان ذكور واناث اغلب احوال واكثر
اوقاتده اشبو نقدين عزيزينى جمع وادخار ايدوب خزينه لرده حفظ وامساك ايدرلر * واكر بعض
احيانده ذهب وفضه دن غيرى سائر امتعه واحجار دخى ادخار اولنوب جمع وامساك اولنور ايسه ده ينه
نقدينى تحصيله توسل ايچوندر * زيرا نقوددن غيرى اموالك سعر وبهالرى نسق واحد اوزره قرار ايتميوب
كاه تنزل وكاه ترقى ايتمكين ادخار واحتكار ايدنلر توفيرثمن ايچون وقت غلايه انتظار ايدرلر * اما نقدين
عزيزين دائما مرغوب ومحبوب اولوب قيمت وبهاسى تفاوت ايتمكله جمله مكاسب وذخايرك اصلى اولمشدر *
اشبو ذكر اولنان كلامك مآل وفحواسى صحيفهٔ ذهنده متقرر اولدقده معلوم اوله كه انسانك سعى موفور
وبذل مجهود ايله جمع وتحصيل ايتديكى مال ومتاع اكر كسب يدى وفعل وعملى ايله حاصل اجناس صنايعدن
ايسه انكله كسب واقتنا ايتديكى مال فعل وعملنك قيمت وبهاسى اولوب هزار تعب ومشقت واستاده
خدمت ايله تعلم ايتديكى صنعتدن مقصود تحصيل نقوده محصوردر * زيرا صنعت وحرفت محض عمل
وفعل مجرد اولمغله بالذات مطلوب اولميوب فى حد ذاته حفظ وامساكه صالح اولمديغى ظاهردر * وكاهجه
بعض صنايعده عمل ايله شئ آخر دخى جمع اولوب اول صنعتك صاحبى عملنك اجرتى وضم ايتديكى مالك قيمتيله
تعيش وانتفاع ايدر * صنعت نجارت وحياكت كبى كه بعض نجارلر بنايه لازم اولان اخشاب والواح

مقوله سی اشیانی وجولاهلردخی نسج ایتدکاری اثوابك نا روبودینی صنعتلرینه ضم ایدوب عمللرینك اجرتی واشیالرینك بهاسیله مؤنت وکفافلرینی کوررلر * لکن فعل وعمللری کثیر اولوب صنعتلری غالب اولمغله قیمتلری دخی کثیر اولور * اکرمدار انتفاع صنعت وعمل اولمیوب تجارت مقوله سی شئ آخر ایسه بنه بهر حال مکسب اتخاذ ایتدکاری امرده فعل وعمللرینك مدخلی مقرر اولمغله کسب اولنان عوض وثمنده عمللرینك قیمتی دخی داخل اولور * ودخی معلوم اوله که مکسب ومعاشده اکثریا فعل وعملك دخلی ظاهر اولوب بایع ومشتری قتنده معلوم اولمغله قلیل وکثیر اول عملك قیمتندن حصه سی تعیین وتقدیر اولنور لکن بعض مکاسبده بحسب الظاهر مدار انتفاع رأس مال وسرمایه اولوب سعی وعملك مدخلی موجود ایسه ده ملاحظه سی خفی اولور * تحکیم سوق وبازارده بیع واشترا اولنوب انسان وحیوانه قوت وغذا اولان حبوبك قیمت وبهالری کبیکه عمل زراعت ونفقهٔ مؤنت اسعار حبوبده داخل ومعتبر اولوب لکن بعض بلادده عمل زراعت ونفقهٔ مؤنت سهل ویسیر اولمغله اصحاب زراعتدن چوق کمسه لر عمل ونفقه لرینك اجرتلرندن غافل اولوب اخذ ایتدکاری ثمنی انجق حاصل اولان حبوبك قیمتی ظن ایدرلر * تقریر مذکوردن ظاهر ومتبین اولدیکه کسب وکار ایله حاصل اولان اثمان واموالك جمله سی یا اکثری انسانك افعال واعمالنك قیمتی اولوب ورزق مقسوم اهل سنت قتنده انتفاع اولنان شیئدن عبارت اولمغله حلال وحرامه شامل اولدیغی متعین وکسب وقوتك معنالری متحقق اولدی * معلوم اوله که بعض ممالکده قلت رجال ایله عمارته نقصان ترتب ایدوب صنعت وتجارت وسائر اعمال مؤنت مفقود یا قلیل اولدقده من طرف الله تعالی اول ممالکده کسب ورزقك انقطاعنه علامتدر * زیرا مشهوددکلیدرکه سکان واهالیسی قلیل اولان ممالکده انسانك سعی وعملی مفقود وقلیل اولوب صنعت وتجارت وسائر اسباب معیشت مختل اولمغله کسب ورزق دخی قلیل اولور * کذلك بوندن مقدم تحریر اولندیغی اوزره سکان واهالیسی کثیر وموفور اولان بلاد وامصارده صنعت وتجارت وسائر اعمال مؤنت دخی کثیر اولوب اسباب کسب ومعاش وافر اولمغله سکان واهالیسنك ترفه وتنعملری غالب اولور * بو سببدن ناشی عامهٔ انامك السنه لری اوزره جاریدرکه بر بلده نك رعایا وسکانی ناقص اولدقده اول بلده ده رزق ومعاش دخی قلیل اولوردیرلر * حتی اصحاب بروممدندن خالی اولان بریه وبادیه لرده واقع عیون وانهارك جریانی منقطع اولوب اطرافی خراب اولمغله آب دخی نایاب اولور * زیرا آبار وانهارك فوران وجریانی دخی انسانك فعل وعملیله حاصل اولوب خالی اوزره ترك اولنسه معطل اولور * شویله که نهرلك منبعی حفر ایدوب ومیاه آباری دلو ودولاب ایله چکدکجه نبوع وجریانی متزاید اولور * تحکیم طفل رضیع پستان مادری امدکجه وضروع انعامی اصحابی چکدکجه شیر ولبن ظاهر وجاری اولوب خالی اوزره ترك اولندقده یبس وجفاف طاری اولدیغی کبی عیون وآبار دخی عمل حفر واستعمال دلو ایله جاری وترك واهمال ایله معطل اولمق مقرردر * بو امرك صدقی بعض بلاد وامصارده واقع عیون وآباره نظر ایله حاصل اولورکه ذکر اولنان بلده لرك عمارتلری ایامنده عیون وانهاری کثرت ماء ایله معمور اولوب بعده خراب اولدقده اعماق ارضه غور ایله بر قطره آب مشهود اولمیوب * (کأن لم یکن شیأ مذکورا) نص کریمنه ماصدق اولور * والله مقدر اللیل والنهار

(فصل)

فصل خامسك ایکنجی فصلی وجوه کسب وطرق معاش بیانندهدر * معلوم اوله که عرف ناسده لفظ معاش طلب قوت ورزق تحصیلنه سعی وکوششدن عبارت اولوب حیات معناسنه اولان لفظ عیشدن مأخوذ مفعل وزننده اسم مکاندر * کویاکه انسانك حیاتی تناول رزق ونفقه یه موقوف اولوب بقای وجود قوت وغذا ایله حاصل اولمغین علی طریق المبالغه رزق وغذا مکان حیات اعتبار وبو وجهله معاش اسمی اطلاق اولندی * بوندنصکره معلوم اوله که تحصیل قوت وکسب رزق دخی برقاچ طریق ایله حاصل اولوب آحاد ناس اول طرق ایله مکسب ومعاشلرینی تحصیل ایدرلر * طرق معاشك بری مغرم وجبایتدرکه ولات وعمال قانون قدیم ورسم مستدیم اوزره رعایا وتجارك یدلرنده اولان مالدن قهر وغلبه ایله عشر وجزیه

وكرك مقوله سى اموال معروفه يى اخذ وانتزاع ايدوب رزقلرينى بو طريق ايله تحصيل ايدرلر * وينه اسباب معاش ووجوه كسبك برى دخى صيد واصطياددركه دشت وصحرا وروى دريا وجو هواده واقع حيواناتى وحشيه يى دام ودانه ايله ياهم جنسى معلم حيوان ايله صيد وشكار ايدوب بو وجهله كسب وكار ايدرلر * وينه طريق كسبك برى دخى بودركه بيوت ومنازلده وچفتلكلرده بعض حيوانات حبس اولنوب فروع وفوائدى ومنافع وزوائدى ايله ناس انتفاع ايدرلر * تكثير بقر وغنم وسائر انعامدن شير ولبن ودود قزدن حرير وزنبور ونحلدن عسل تحصيل اولنوب امر معاشده انلرله توسل اولنور * وينه طرق معاشك برى دخى عمل فلاحتدركه بعض اراضئ منبته يه زرع محصول وغرس اشجار ايله تحصيل حبوب وثمار اولنوب انكله تعيش اولنور * وينه طرق معاشك برى دخى انسانك محض فعل وعمليله حاصل اولوب مقابله سنده اخذ اولنان اجرت ايله انتفاع اولنور * اكر اول فعل وعمل خدمت استاد وتعليم وارشاد ايله حاصل وآلات مخصوصه ايله تحصيل اولنورسه اكا صنعت وحرفت تسميه اولنور كتابت ونجارت وخياطت وحياكت وفروسيت وانلرك امثالى كبى * واكر تعليم وتعلمه حاجت اولميوب بلكه اتعاب وجود وبذل طاقت ايله حاصل خدمت ايسه هركس وسعى مرتبه سعى مقابله سنده اخذ ايتديكى اجرت ايله انتفاع ايدر * وينه طرق معاشك برى دخى تجارتدركه بعض اصحاب ثروت وغنا اعمال رأس المال ايدوب يا تحصيل ربح وغنا ايچون بعض بلاده سير وسفر ورايج اولديغى محله نقل ايدر * ياخود بولنديغى بلده ده قرار واحتكار طريقيله حبس ذخاير ايدوب رواجى وقتنده بيع ايله كسب وكار ايدر * اشبو ذكر اولنان اموره وجوه كسب ومعاش محصور اولمغله * اهل ادب وحكمتدن امام حريرى وانلك غيرى اعلام محققين وفضلاى مدققين تقريرلرى اوزره انواع معاش امارت وتجارت وفلاحت وصناعته منحصردر * اما امارتكه قهر وغلبه ايله تكاليف ديوانيه واموال سلطانيه يى رعايادن اخذ وجمعه مباشرتدن عبارتدر تحصيل معاشده مسلك طبيعى اولمغله بو محلده ذكره حاجت اولمديغندن ماعدا فصول متقدمهٔ كتابدن فصل ثانيده جبايات سلطانيه واهلنه متعلق بعض احوال ذكر اولنمشيدى * لكن فلاحت وصناعت وتجارت تحصيل معاشده طريق عادى ومسلك طبيعى اولمغله على الترتيب ذكر وتفصيل اولنور * اما فلاحت وزراعت صنعت وحرفت كبى فكر وتعليمه محتاج اولميوب سهل الحصول ومايه قوام وجود امر بسيط اولمغله سائر وجوه معاش اوزرينه بالذات مقدمدر * بو سببدن ناشى زراعت وحراثت ابو البشر آدم عليه الصلاة والسلام حضرتلرينه نسبت اولنوب تحصيل حبوب انلره منسوب وطريق تعليمى اندن مأخوذ اولوب فطرت وخلقته انسب وبقاى نوعه سبب اقدم وجوه معاش اولديغنه اشارت اولندى * اما صنعت وحرفت مرتبه لزومده زراعت وحراثتدن متأخر اولوب صرف افكار وانظار ايله حاصل مركبات علميه دن معدوددر بو سببدن ناشى اكثر صنايع وحرف بلدى وحضرى يلرده موجود اولوب بريه وباديه ده معدوم ومفقوددر * بو معنى سيبله اصول صنايع سلالهٔ بشره اب ثانى اولان ادريس نبى عليه الصلاة والسلامه نسبت اولنوب تعليم الهى ووحى سماوى ايله كنديدن صكره بنى آدم ايچون استنباط ايلدى ديو نقل اولندى * اما تجارت كسب ومعاشده سبب عادى وامر طبيعى اولوب لكن اكثر طريق تحصيلى اعمال فكر ونظره مقصوردر * شويله كه تجار فائدهٔ كسب وكارى تحصيل ايچون اشترا ايتدكارى اشيايى بهاى رخيص ايله اخذ ايدوب بعده حين بيعده زياده بها تقديرايتمكله قيمتين مياننده واقع تفاوتدن فائدهٔ كسبى تحصيل ايچون فكر عميق ونظر دقيق ايدرلر * واكرچه بايعك اصل سرمايه دن زياده اولديغى فائده ظاهرا قمار بابندن معدود ايسه ده لكن مجانا مال غيرى اخذ اولميوب تجارت امر مشروع اولمغله بحسب الشرع الشريف بونده اعمال عقل ونظر ايله نتيجه حيل شرعيه تجويز واباحه اولندى والله اعلم

﴿فصل﴾

فصل خامسك اوچنجى فصلى خدمت معاش طبيعيدن اولميوب امر تعيشده اصل اولديغى بياننده در *

معلوم

معلوم اوله که ملوك وسلاطين تنظيم امور مملكت وتنفيذ احكام سياسته دائر خدماتده بعض رجالى
استخدامه محتاج اولوب ضبط عسكر وتحرير منشور ودفتر ايچون ضابط وكاتب كبى نيجه كسه لرى نصب
وتعيين ايدرلر * وخدمات دولتدن هر خدمتى اهلنه تفويض ايدوب قدر معروف رزق ونفقه لرينى بيت
المالدن فرض وتقدير ايدرلر * واشبو خدمات سلطانيه اربابنك معيشتلرى بالجمله حيطهٔ سلطنتده داخل
ومندرج اولوب حكم امارت جابيه شامل اولمغله ملك وسلطنت منبع وسائر مناصب اندن منشعب جدوللره
تشبيه اولنمشدر * امّا ملوك وامرا وصدور ووزرادن غيرى رجالك خدّام استخدام ايتملرينك سببى
بودركه ترفه وتنعمه مالوف اولان رجال اقتضا ايدن مصلحتلرينى بنفسه رؤيتدن تعزز ايدوب ياخود بعض
عوارض وموانع سببيله تمشيت مصالحدن عاجز اولمغله ايشلرنده بعض رجالى استخدام ايدوب خدمتلرى
مقابلهسنده مالليرندن حاللرينه كوره علوفه ووظيفه تعيين ايدرلر * لكن بو حالت همت مردانه
ورجوليت طبيعيه يه نظر ايله محمود وممدوح اولميوب غيرت وحميت رجاله چسبان وملايم دكلدر * زيرا
كشى امرنده آخره احتياج وهركسه وثوق واعتماد عجز وقصورى مقتضى وكثرت خرج وصرفه بادى اولوب
مرد ذى غيرت وصاحب همت مذهبنده زمام نفسى دست غيره تسليمدن اعراض وتحاشى لازم اولمغله
نفوس ابيه بوندن ابا ايدرلر * لكن الفت وعادت طبيعته غالب اولوب اعتيادى ترك واهمال حسب
العاده ممكن اولمغله انسان نسبتدن زياده معتادومألوفنه منسوب اولمشدر * مع هذا هر عصرده رشد
وسداد وصدق واستقامته وثوق واعتماد اولنور خدمتكار كبريت احمردن اعز اولوب عنقا كبى اسمى
موجود جسمى مفقوددر * زيرا خدّام درت قسم اوزره اولوب اصناف اربعه دن خارج دكلدر *
شويله كه يا رشد وبصيرت صاحبى اولمغله مأمور اولديغى خدمتك طريقنى بيلوب عهدهٔ كفالتنه داخل ويدنده
حاصل اولان امرده صدق واستقامت اوزره حركت ايدر * ياخود بونك عكسى ايله متصف اولوب حمق
وبلادت وخباثت وخيانت ايله موصوفدر * ياخود عاقل ورشيد اولوب لكن غدّار وخاين اولور *
ياخود امين وموثوق اولوب لكن بليد واحمق اولور * امّا اول خادمك عاقل وحازم اولوب امين ومستقيم
اوله انى هركس استخدام واستعماله قادر اولهمز * زيرا رشد وكياست وصدق واستقامت صاحبى اولوب
كارساز ومصلحت كزار اولمغله پست پايه وفرومايه اولان كسه لره التجادن عار ايدوب وخدمتى مقابلهسنده
اخذ ايده جكى اجرتدن زياده فائده تحصيلنه اقتدارى اولمغله اول اجر وعوضى احتقار ايدر * لكن حب
رياست ومنصب وجاهه رغبت جبله ناسك طبيعتلرنده مركوز اولمغله بو مقوله كسه لر ملوك وامرا وصدور
ووزرايه انتساب ايدوب انلرك خدمت وعبوديتلرنده اولورلر * اما صنف ثانيكه مهمل وعاجز ومفسد
وخاين اولوب بو ايكى صفت رذيله ايله متصف اوله بر عاقل ايچون انى استخدام لايق ومناسب اولمز * زيرا
مخدوم ومتبوعنه ايكى وجه ايله مضر اولوب كاه عجز وقصورى سببيله افنديسنك مصلحتنى اضاعت وكاه
خباثتى حسبيله مالنه خيانت ايدوب (وهو كل على مولاه) آيت كريمه سى مدلولى اوزره وجودى مولاسنه
بار بلكه باعث افلاس وادبار اولور * بو تقديرجه صنف اولك عزت وكفايتى وصنف ثانينك خبث وخباثتى
سببيله اكثر انام بو ايكى طايفه يى خدمتكار ايتميوب صنفين آخرينى استعمال ايدرلر * شويله كه
هر عصرده خدّام مقولهسنك اكثرى يا صدق وامانت ايله موصوف لكن امرنده عجز واهمال ايله معروفدر *
ياخود بونك عكسيدركه عقل وكفايتى مسلم لكن فساد وخيانت ايله متهمدر * وناس دخى بونلرك برينى
ترجيح واختيارده ايكى فرقه اولوب بعضيلرى عاقل وخاينى وبعضيلرى دخى امين وغافلى ترجيح وهر برى
بركونه وجهله رأيلرينى توجيه ايتديلر * لكن بو بابده رأى سديد بودركه خدمتنى بيلوب عاقل ومصلحت
كزار اولان خدمتكار خاين ايسه دخى امرنده عجز وقصور صاحبى صادق خدمتكاردن اولى وافضلدر *
زيرا ايشنى بيلوب مقدم اولان خادم مأمور اولديغى خدمتى وقت وزمانيله كركى كبى كوروب طينتنده
مركوز اولان خيانتدن ممكن اولدقجه تحرز واجتناب ايدر * اما مراسم خدمتدن غافل ومهمل
ومتكاسل اولان كسه امين ايسه دخى مأمور اولديغى خدمتى وقت وزمانيله كركى كبى ادادن عاجز اولوب
مصالح مهمه يى اضاعت ايتمكله ضرر وزيانى نفعندن اكثردر * اعدى بو فصل معقودده بسط وتمهيد

اولنان مقدمات فهم واذعان اولنوب استخدام خدام خصوصنده دستور العمل قیلنه * والله قادر علی مایشاء

(فصل)

فصل خامسك دردنجی فصلی اعماق ارضده مدفون ومخزون اولمق اوزره زعم اولنان دفاین وکنوزدن طلب مال ایدوب انکله تعیش قیدینه دوشمك وتیرهٔ معاش طبیعیدن خارج اولدیغی بیانندهدر * معلوم اوله که بلاد وامصارده ضعفای عقولدن چوق کمسه‌لر قعر زمین وتحت ارضدن استخراج ماله حریص اولوب بو خیال محال وخولیای بی ما کی سرمایهٔ کسب وکار اتخاذ ایتمشلردر * وشویله زعم واعتقاد ایدرلر که قرون ماضیه وامم سالفه‌نك اموالی تحت ارضده مخزون ومکتوم وبعض طلاسم سحریه ایله مختوم اولوب اول دخیره‌نك فتحی طلسم معقودك حل وفکنه موقوف اولمغله بو بابده حل عقدهٔ اشکال انجق اول کمسه‌یه میسر درکه دقایق علم سحر وطلسماته واقف واقتضا ایدن بخور ودعا وقربانی استحضاره قادر اوله دیو ادعا ایدرلر * ازجمله ممالك افریقیه‌ده واقع اهالئ بلاد زعملری اوزره قبل الاسلام بلاد افریقیه‌یه مالك طائفهٔ افرنج ماللرینی قعر زمینه وجه مشروح اوزره دفن وطلسمات معقوده ایله ختم وکتم ایدوب وبطون الواح وصحفه کتب وتحریر ایتدیلر که اخراج وتحصیلنه قدرت حاصل اولدقده هرکس ماله دسترس اولمق میسر اوله * وکذلك دیار شرقده واقع بعض اهل امصار دخی کندیلردن اسبق بلاد شرقیه‌یه مالك اولان طوایف قبط وروم وفرسك اموال‌لری حقنده دخی بو زعمه دوشوب خصوص مذکورده خرافه قصه‌سنه شبیه بعض حکایات واهیه نقل ایدرلر * شویله که طالبلردن بعضیلری دفینه زعم اولنان بعض محلی حفر ایچون واردیب لکن کتم دخیره ایچون معقود اولان طلسمك حل وفتحندن غافل اولمغله محل مزبور حفر اولندقده سعیلری هبا اولدی * شویله که بعضیلری محل محفور وموضع مسفوری مالدن خالی بولوب بعضیلری دخی مال یرینه دیدان وکرمان ایله مشحون ومالی بولدیلر * بعضیلری دخی حفر ایله منتهی اولدقلری محلده بعض اموال وجواهره مشارف ومصادف اولوب * لکن کنج ودفینه مطلسم وتیغ عریان ایله بعض خدام وحراس مسلط اولمغله انلری اخذ وتناولدن منع ایلدی * وبعض طالبین دخی محل مزبورده مشهودی اولان اموال واشیایی اخذه مبادرت ایتدکده ارض متحرك ومتزلزل اولوب خسف ظنیله اقتان وخیزان خیبت وخسران ایله عود ورجعت ایتدیلردیو بونك امثالی هذیانلر ایتدیلر * ودخی دیار غربده بربریه قومندن بعضیلری مشهود من اولمشدرکه تحصیل اسباب کسب ومعاشدن عاجز اولمغله بعض کاردولته انتساب ایدوب دفاین وکنوز احوالنه دائر کهنه وعتیق بعض اوراق عرضیله تقرب ایدرلر * شویله که اوراق مذکوره وصحایف معروضه خطوط اهل دفاینده‌ن خط قدیم اعجمی یاندن مترجم خط عربی ایله مرسوم ومکتوب اولوب اماکن ودفاینك علایم واماراتی متضمن الفاظ وکلمات مسطوردر * وبو طائفه‌نك اصحاب جاهه انتسابدن قصد وغرضلری مجرد تحصیل کفاف ومعاش اولوب لکن صورت ظاهرده مؤنت حفر طلبنه مباشرت جروسؤاله آلت ایدرلر * ودخی ابواب کباره ملازمت وانلرله استعانتدن قصد وغرضمز اثنای حفرده حکامك قهر وغضبنه مظهر اولمق ملاحظه‌سیدر دیو مکر وخدیعه‌لرینی ستر ایدرلر * واشبو مدعیلرك بعضیلری دخی اعمال سحریه‌دن بعض آثار عجیبه اظهار ایدوب بقیهٔ مدعالرینی تصدیق ایچون طریق مکر وتزویره سالك اولورلر * مع هذا علم سحر وطلسماتدن دخی غافل اولوب مهره بازلره مخصوص بعض اعمال سریعه‌یی سحر صورتنده اظهار ایدرلر * ضعفای عقولدن چوق کمسه‌لر دخی اشبو مکارلرك دلبستهٔ دام احتیال وفریفتهٔ مکر وآلی اولوب مال بولمش مغربی کبی شاد وخندان اوله‌رق درحال نقب ارض وحفر زمین ایچون آدملر احضار ایدوب خوف رقبا وعیون اهل دولت ایله ظلمات لیلده متستر وبو کارناهمواره مباشر اولورلر * وقتا که بو نلر موضع مزبورده اعمال تیشهٔ جهد ومکنت ایدوب لکن مفلس تهی کیسه‌ٔ بازاواد بارکبی نقدینهٔ امیده ظفریاب اولمغله مباشر اولدقلری امرده خیبت وخسران ایله عود ورجعت ایتدکارنده زعملری اوزره دفینه اتخاذ اولنان محلده طلسم معقودك فتح وحلی

خصوصنده جهل وتقصيرلرينه حمل ايله سررشتهٔ اميدلريني كسنهٔ مقراض يأس ايتميوب طمعلرنده اصرار وبو طريق ايله نفسلرينه مخادعه ايدرلر * معلوم اوله كه طلب دفاين ايله استخراج مال وبو خوليايي ماكه ابتلانك غالب حالده ضعف عقل وسوء فهمدن اقوى برسببي دخي زراعت وتجارت وصناعت امثالي امر معاشده معتاد ومسلوك اولان اسباب كسبدن عجز وقصوردركه تحصيل كسب ومعاشده بين الناس مألوف ومسلوك اولان طرق معتاده يه سلوكدن عاجز اولان كسه لر تسخير خدام وطلب دفاين مقوله سي عادته مخالف اموره تصدّي وسبب كسب ومعاش اولمق اعتقاديله تشبث ايدوب تعب ومشقتسز نيل مال ايله تحصيل آمال سوداسنه دوشرلر * بيازلركه امر كسبده طريق معتادي تجاوز وسمت نامعقوله توجه ايله نفسلريني اڭ ملدن اشد تعب ومشقته القا ايدوب قهرولات وعقوبت حكامه مظهر ايدرلر * وچوق كره ابتلاي دفينه يه جمله دن ازيد واقوى برسبب دخي تنعم وتلذذده افراط وتحصيل شهوات نفسانيه سبيله خرج وصرفك حدّ ونهايتندن خروجيدركه امر تعيشده مسلوك ومعتاد اولان طرق كسبك بروجه تدريج حاصل اولان نفع وغاسي اول كسه نك خرج وصرفنه وافي اولميوب تعيشدن عاجز اولدقده مبتلا اولديغي حظوظات نفسانيه يي استيفا ايچون بلاتعب دفعة مال عظيم حصولني تخيل وطريقني فكر وتأمل ايدوب روزبروز طلب دفاين وكنوز ايله سعي هبا ونقد عمري ضايع وفنا پذير اولور * بوسببدنناشي بو كارنا بهمواره حريص ومبتلا اولنلرك اكثري اسير دام شهوت وفريفتهٔ عز وحشمت اولان بعض رجال دولت اولوب ومملكت مصر كبي ممالك معموره ده ساكن خرج وصرفي كثير خدم وحشم صاحبي رجالدركه كيميايه حريص اولدقلري كبي دفاين وكنوزدن استخراج ماله طالب اولوب وداٸما بلده لرينه ورود ايدن دكان ومسافرينندن اهل وارباب طلب وتجسسدن خالي اولمزلر * تتكيم سمعمزه بالغ اولديغي اوزره اهالئ مصرك بعضيلري طلبهٔ مغاربه دن ملاقي اولدقلري رجاله كمال حرص وآز ايله كشف دفينهٔ راز ايدوب بركنز مدفونه وصول اميديله انلردن استمداد واستعانت ايدرلر * واهل مصرك رأي فاسد وزعم كاسدلري اوزره اموال مدفونه نك اكثري مجارئ نيلده مستور ومكنوز اولوب جريان نيل نيل دفاينه مانع دربو ماء نيلي مجراسندن صرف وتحويل يا قعر زمينه اماله وتغوير ايتمه نك طريقندن بحث ايدرلر * شق ارض واستخراج مال ادعاسنده اولان مغاربه وغيريلري دخي سيمنامهٔ اعماللري كبي تسويد ايتدكاري اوراق ودفاتره نظر ايدوب اراضئ مصرده مدفون ومخزون اولان دفاين وكنوزك اكثري مجارئ نيلده واقع وجريان ماء وصوله مانعدر دبو اعتذار ومعاشلري حصولنه سد اولان كذب ودروغدن بو وجهله تستر ايدرلر * اصحاب دفاينك اشبو قوللريني استماع ايدن بوالهوسان وطلبكارلر دخي بعض اعمال سحريه ايله ابتدا ماء نيلي دفينه اتخاذ اولنان موضعدن دفع ومجراسندن غور ايتدرمكه سعي ايدوب بعده جوف ارضدن دفينه استخراج خيالیله اعمال سحره اشتغال ايدرلر * زيرا معلوم ومتردركه اقطار مصرده فنّ سحره اشتغال قديمدن متوارث اولوب اهاليسي قرنا بعد قرن بو علم مذمومه اعتبار واعتنا ايدرلر * حالا آثار سحر وطلسمات اراضئ مصرده واقع جبال اهرام وبرابي وغيريده باقي اولوب سحرهٔ فرعونه متعلق اخبار وحكايات اهل مصرك علم سحر ايله اختصاصلرينه شاهددر * ودخي اهل غرب مياننده حكماي شرقه منسوب برقصيده داٸر اولوب صنعت سحر ايله بعض آبار وانهارك مياهني قعر زمينه دفع ووجه ارضدن جرياني قطعك كيفيتني بيان ايتمك ايله اشبو محله مناسبتي اولمغين كتب وتحرير اولنوب لدى النظر مضمونته اطلاع حاصل اولور * بوبر قصيدهٔ راٸيه دركه مطلعي تحرير اولنوب باقيسي ترجمهٔ معني ايله اكتفا اولندي * شعر

يا طالبا للسر في التغوير * اسمع كلام الصدق من خبير

يعني اي وجه ارضدن جريان مائي قطع وقعر زمينه دفع سريني كشفه طالب اولان كسنه بو بابده واقعه مطابق كلام صادقي علم فنه بوره واقف اولان شخصدن استماع ايله بعده ساٸر كتب سحر وطلسماتده تسطير اولنان اقوال كاذبه وكلمات واهيه يي ترك ايدوب اكر بني قول زور ايله اتهام ايتمزسك مقالهٔ صادقه ونصيحت خالصه مي قرطهٔ كوش هوش ايله * اي طالب اكر بر بئر عميقده مخزون وعقول تدبيرنده عاجز اولديغي آبك قعر زمينه دفعني مراد ايدرسك سن كندي صورتك كبي بر مجسم صورت تصوير ايدوب رأسني ارسلان

یاوروسی یاشی کبی مدوّرایله واول صورت معمولهنك ایدلری قعر بئرمفروضدن جذب مایه آلت اولان دولك حبلنی امساك ایدوب وصورت مزبورهنك صدرینه عدد طلاق حرهکبی اوچ عدد حرف ها رسم ایلیوب زیادهدن احترازایله * وینه اول صورتك قدملری میانه ایکی اوچ عدد حرف طا نقش ایله که قدملرینه متصل اولیوب کویا اوزرنده عاقل لبیب وکیس ادیب رفتاری کبی سکینت ووقارایله مشی حالتی مشاهده اولنسون * وحروف مذکورهنك حولنده برخط مربع رسم اولنوب تکو یرواستدارهدن احترازایله * واشبو صورتك اوزرنده برطیر ذبح ایدوب اول طیر مذبوحدن سیلان ایدن دم مسفوحی برداختهٔ دست تدبیرك اولان صورته سوردکدنصکره درعقب سندروس وکندر دهنی وطو یلاق ایله تبخیرایله * وینه اول صورته لونی اصفر یا احمر برثوب حر یرالباس ایدوب خضرت یا کدورتلی رنککدن احترازایله * ومیانته مانند نطاق ایکی خیط شد وبند اولنوب بیاض یا خالص قرمزی صوفدن منسوج ومعمول اوله * واشبوعمل مذکور برج اسدطالعنده وکاسهٔ ماه نورایله امتلایه مائل وسعد عطارده متصل اولدیغی وقته مصادف اولوب ساعت تدبیر یوم سبت اولهدیو قصیده انجامه ایردی * بنم قصده اشبوذکراولنان قصیده شق ارض وعلم دفینه یه اطلاع ادعاسیله ژاژخای وهرزه کو یانك اکاذیب ومخترعاتندن اولوب احوال غریبه واصطلاحات عجیبه اظهاریله نیجه احمقلری کرفتاردام احتیال ایتمشلردر * شویله که مکر وتزو یرلرینی ترویج وکذب ودروغلرینی تصدیق ایچون مظنهٔ دفاین وکنوز اولان منازل معروفهده برمدت ساکن اولوب مخفیجه اول منزلك بعض مواضعنی حفرودست تزو یرایله صحایف کتبلرینهدرج ایتدکلری آثار وعلاماتی وضع ایدرلر * بعده صندوقهٔ دماغلری کالای عقل ودانشدن تهی نیجه کسهلری بولوب صحایف کتبلرندهدرج وتسطیر اولنان منزلی اکترا واستیجار وانده سکون وقراره ترغیب وتحر یض ومقیاس قیاسدن بیرون مال مدفون اولدیغی اوزره اخبار ایدرلر * لکن موضع مزبورده مدفون ومکتوم اولان مال عقدطلسم ایله مختوم اولوب فتح وحلی بعض عقاقیر وبخورا شتراسنه موقوفدر دیو برمقدار مال طلب ایدرلر * وتصدیق مدعا ایچون منزل مزبورده برداختهٔ دست مکروتزو یرلری اولوب احضار وآماده ایتدکلری آثار وعلاماتی اول احمقلره بیان وانلردخی مشاهده وعیان ایتمکله ممنون ومال قارونه مالك اولدق دیو خولیای کونا کون ایدرلر * بیلمزلر که هنوز چاه هاروت کبی افتادهٔ بئرادبار اولوب من حیث لایشعر سرکشتهٔ کرداب هلاك اولدیلر * ودخی دفینه استخراجی ادعاسنده اولان مکارلرك کندیلره مخصوص اصطلاحلری اولوب طلب مال ایله انلره عرض حال ایدن کسنهلردن حفر ارض وتبخیر بخور وذبح حیوان امثالی مقدمات مکروتزو یری کتم ایچون اثنای محاورهده اول اصطلاح ایله تکلم ایدرلر لکن بو مدعیلرك دعوالری ودفاینهدن مال استخراجی حقنده زعملری حقیقتده باطل وحلیهٔ صحتدن عاطل اولوب عقلا ونقلا ثابت دکلدر * معلوم اوله که اکر بعض مواضعده کنوز ودفاین موجود اولوب ظفر بولنورایسه دخی وقوعی نادر * وحسب الاتفاق بعض احیانده مصادفه اولنوب وصولی علم وقصد ایله حاصل دکلدر * ودفن مال عموم بلوا اوزره عهد قدیم وحادثهده عامهٔ ناسك مبتلا اولدیغی اموردن دکلدر که حتی اکثر انام غالب اوقاتده اموال واشیالرینی تحت الارض دفن ایدوب وطلاسم معقوده ایله ختم وکتم ایتمکی عادت ایدهلر * وحدیث شریفده وارد اولوب فقهای کرام خمسنی بیت المال ایچون فرض وتقدیر ورکاز اسمیله مسمی اولان مال مخزون جاهلیت وقتنده اولان دفینه درکه بعض اوقاتده حسب الاتفاق عثور اولنوب قصد وطلب ایله حاصل دکلدر * وبو مدعیلرك زعملرینی ابطال ایدن امورك بری دخی بودرکه مالنی تحت ارضده حبس ودفن ایدوب بعض طلاسم واعمال سحریه ایله ختم ایدن کسنهلر اموالنی کتم واخفا واعین ناسدن ستر وحفظده زیادهمبالغه وکمال احتیاط ایتمشدر * بوندنصکره نیجه متصوردرکه بعض طالبینه ذخیره اولمق ایچون اوزرینه علامات وامارات نصب وصحایف اوراقه کتب ایدوب اعصار وآفاقده موجود اولان رجاله اموالنی کشف واظهار ایتمك قصد اخفایه مناقض برحالتدر * وینه بو مدعیلرك کذب ودروغلری بوندن دخی معلوم اولورکه عقلادن صدور ایدن افعال بهرحال دینه یادنیایه راجع برمنفعت قصدیله صادر اولوب اغراض صحیحهدن برغرضه مبتنیدر * بوصورتده تحت

ارضده دفن مال ایدن کسه‌لر دخی یا ابنین وبناتی یا اقاربی یا خود عتقا واصدقادن برینک انتفاعی ایچون دفن ایدر * اما اقارب واتباع وسائر ناسدن بالکلیه کتم واخفا ایله مالی عرضهٔ تلف وهلاک ایتمک یاخود بیکانه وآشنا کندیدن صکره کلان رجال ایچون احضار واعداد ایلک قانون عقلدن خارج اولوب بر وجهله عقلادن صادر افعالدن اولمدیغی ظاهردر * اما علم دفاین ادعا ایدن کسه‌لرک قرون ماضیه وامم سالفه‌نک اموالی کثرت ووفرت اوزره مشهور ایکن نه محلده در ونیجه اولدی دیو وارد اولان کلاملرینه بو وجهله جواب ویریلور که کسب وسعی ایله تحصیل اولنوب ایدی ناسده متداول اولان اموال که ذهب وفضه وجواهر نفیسه وسائر معادن واحجار وعقار وامتعه‌در * بلاد معموره‌ده ساکن آحاد ناسک اجتماع وعمللری ایله حاصل عمران بلادک زیاده ونقصانیله متفاوت اولوب تداول ایدی ایله سلفدن خلفه موروث ومنتقل وبیع وشرا یا اسباب اخری ایله بر بلددن بلد آخره وبر دولتدن دولت اخرایه واصل اولور * شویله که اکر مثلا بعض عوارض اقتضاسیله بلاد افریقیه ومغربده ماله نقصان وزوال طاری اولورسه بلاد افرنج وصقالبه‌ده ناقص اولمیوب * کذلک ممالک مصر وشامده امواله قلت ترتب ایدرسه بلاد هند وچینده کثرت ووفرتنه خلل کلمز * زیرا مال کسب وسعی ایله حاصل وحصول اغراضه آلت اولوب عمارک وفرت ونقصانیله کثرت وقلت قبول ایدر * بوندن ماعدا سائر موجودات فاسد وفانی اولدیغی کبی معادن واحجاره دخی فساد وفنا ترتب ایدوب خصوصا لالی وجواهره سائردن زیاده فساد تسارع ایدر * کذلک در وجوهر کبی سیم وزر ونحاس وحدید ورصاص وقصدیر دخی مرور ازمنه ایله فاسد اولوب بالکلیه عین ذاتلری فانی اولور * اما بلاد مصرده ازمنهٔ سابقه ولاحقه‌ده بعض دفاین وکنوزک ظهور وبروزی بو وجهله درکه ممالک مصریه عهد قدیمده ایکی بیک سنه‌دن زیاده ملوک قبط وفراعنه ضبطنده اولوب عادت مألوفه‌لری اوزره موتالرینی ذهب وفضه وجواهر ولآلیدن مالک اولدقلری اموال موجوده ایله دفن ایدرلر ایدی * وقتا که دولت قبط مندرس وملوک فرس بلاد مصره مالک اولدقده قبور ملوک اولان جبال اهرام وغیره قابری حفر وکشف ایدوب دائرهٔ حد وقیاسدن افزون امواله ظفر بولدیلر * کذلک ملوک یونان فرس یدندن ممالک مصری نزع وتسخیر ایتدکده انلر دخی نبش قبور ایدوب اموال مخزونه‌دن شیٔ کثیره مالک اولدیلر * بو سببدن تاشی دیار مصرده قبور قبط حالا بو عصرده دخی مظنهٔ مال اولوب اوقات کثیره‌ده بعض طالبین یا مال مدفونک عینه یا قوم قبط موتالرینه اکرام قصدیله ذهب وفضه‌دن معمول تابوت وصندوق مقوله‌سی اوعیه وظروفه ظفر بولورلر * بناء علیه اهل مصر اکثریا قبور قبط ومظنهٔ مال اتخاذ اولنان محللری طلب وتفتیشدن خالی اولمیوب استخراج کنوزه سعی وکوشش ایدرلر * حتی ملوک مصرک بعضیلری اواخر دولتده بو فیر مال قصدیله تجار وسائر اصناف اوزرینه ضرب مکوس یعنی رسم بدعت نامیله مال تحمیل ایتدکلرنده طلب دفاین وکنوز ایله اشتغال ایدن حمقالرک رؤسلرینه دخی ضرب مکوس ایدوب مظنهٔ مال اتخاذ اولنان محللری حفر وشقه رخصت ویردیلر * انلر دخی زعملری اوزره بو فرصتی غنیمت بیلوب اوزرلرینه مضروب اولان قسط ورسمی جانب میری‌یه ادا وتسلیم وشب وروز اعمال معول حرص وآز وطلب کنوز کاز ایله اتعاب نفس ایتدیلر * لکن سعی وکوششلری هبا اولوب مقدمات مساعیلری خیبت وخسراندن غیری نسنه‌یی منتج اولمدی * نعوذ بالله من الخسران * اعدی برکسه‌نک صدرنده که بو مقوله وسوسه مختلج یا خود ابتلا ایله زمرهٔ حمقاده داخل ومندرج اوله * امام انبیا علیه افضل التحایایه اقتدا ایدوب اول ذات ستوده خصال صلی علیه الملک المتعال عجز وکسلدن تعوذ بیوردقلری کبی اول کسه دخی طلب کسب ومعاشده بطالت وکسالتدن حصن امان حقه تعوذ والتجا ایلیوب کر بو وسوسهٔ شیطانیه‌دن منصرف وشارع اعظم شرع مبینه منعطف اولدقدنصکره امور مستحیله وحکایات کاذبه ایله اشتغالدن توقی ایلیه * والله یرزق من یشاء بغیر حساب

(فصل)

فصل خامسک بشنجی فصلی رتبه وجاه باعث توفیر ملک ومال اولوب تحصیل یسر وغنایه وسیله اولدیغی بیاننده در

* معلوم اوله که اصحاب عز وجاه اولان کبار دولتك اکل وشرب ولباس وسکنی وسائر اصناف معاشك جمله سنده سائر ناسه غالب اولوب مرتبه سی کندیدن دون وپست اولان رجاله نسبت ایله ثروت ویساری ازید واوفر اولور * بو امرك سروسببی بودرکه صاحب جاه اولان کیمسه متبوع ومخدوم اولوب دلخواهی اولان امورده هر کس وسعی مرتبه خدمت واعانت ایله تقرب ومقصودلری حصولنه بو تقریب ایله توسل ایدرلر * شویله که آحاد انام اکابر دولتك جمیع حاجاتنی تحصیلده سعی وکوشش ایدوب حوایج ضروریه ومصالح مهمه لرینی واندن فضله منافع وفوایدلرینی تکمیل ایتمکله اول خدمت وعمللرك اجر وقیمتلری صاحب جاهك کیسه سندن معدود اولور * وهر خدمت وعمل که بین الناس بذل اجر وعوض ایله حاصل اوله اصحاب جاه نامی اول اعمال وخدماتده مفت ومجانا استعمال واستخدام ایدوب اجر وعوضدن خالی اولمغله انلرك ثمن وقیمتلری نفسه مالك اولور * بو صورتده سالك ملکنده منسلك اولان قیمت وعوضلرینك بعضیسنی امور ضروریه وحوایج اصلیه سنه صرف وخرج ایدوب بقیه سنی جمع وادخار ایدر * واصحاب رتب ومناصبك دائره عز وجاهلری عریض ووسیع اولمغله خدمت وعمللری متوفر وهر صنفدن خادم ومعاونلری دخی متکثر اولوب وهر خصوصلری مفت ومجانا کورلمکله اقرب ازمنه ده یسر وغنایه واصل وامتداد ایام ایله زیاده ثروت ویسار حاصل ایدرلر * بو سببدن ناشی بوندن اقدم بسط وتمهید اولندیغی اوزره امارت وریاست اسباب معاشدن معدود اولوب تحصیل رزقه توسل اولنان اموردن عد اولنمش ایدی * ومراتب عز وجاهدن بر رتبه ایله سربلند اولمیان کیمسه صاحب مال اولسه دخی کسب معاشده ثروت ویساری سرمایه سی مقداری واعمالنده سعی وعملی مرتبه سی اولوب زیاده یه بالغ اولمز * بو طائفه سرمایه اصحابی اولان تجارلك اکثری اولوب حال وشانلری وجه مشروح اوزره واقعدر * لکن اصحاب جاهدن تجارت مسلکنه سلوك ایدن رجال قوت جاه ایله بونلردن غنی اولوب جاهه مقارنتله تجارترا بحه لری زیاده مثمر اولور * بو امره شهادت ودلالت ایدن اموردندرکه علما وفقها وزهاد وصلحادن نیجه کیمسه لر مشهود من اولمشدرکه ناسك بونلر حقنده حسن ظنلری مشهور ومنتشر اولوب جمهور انام بو طائفه علیه نك الله ذو الجلال ایله معامله خفیه لری اولدیغنه اعتقاد ایتمکله بونلرك دنیایه متعلق امورلرنده معاونت ومصلحتلرینی رؤیت وتمشیتده کمربسته صدق واخلاص اولدقلرنده زمان قلیلده بونلر احراز دستمایه ثروت ویسار ایدوب سرمایه سز اموال بیشماره واصل اولورلر * حالا مدن وامصار وقراده ساکن بو مقوله علما وصلحادن چوق کیمسه لر منزل ومسکنلرنده لیل ونهار مکث واقامت ایدوب کسب معاش وتحصیل مایه انتعاش ایچون بر محله خروج ایتمزلر ایکن ینه عامه ناس حسن ظنلری سببیله زراعت وتجارته متعلق مصالح مهمه لرینی تحصیل وتدارکه سعی واقدام وقوت وغذا ولباس وسکنی وسائر امورلری تکمیلنه اهتمام ایتمکله مدت قلیله ده بلا کسب ولا سعی ثروت وغنا صاحبی اولورلر * بو سره تفطن ایتمیان کیمسه لر بونلرك حال وشاننده تعجب ایدوب یسر وغنالری سببنده متحیر اولورلر * والله یرزق من یشاء بغیر حساب

(فصل)

فصل خامسك التنجی فصلی کسب مال واحراز شرف اکثریا تملق وخضوع اصحابی ایچون حاصل اولوب بو خلق ایله تخلق اسباب عز وسعادتدن معدود اولدیغی بیاننده در * فصل سابقده ذکر اولندیغی اوزره طائفه بشرك اسباب اکتسابدن بر سببه تشبث ایله کسب ایتدکاری مال جد وسعیلرینك اثری اولوب فعل وعمللرینك قیمتلریدر * شویله که فرضا برکیمسه زراعت وتجارت وصناعت وامارت وسائر وجوه کسبیه متعلق جمله اعمالدن معطل اولوب وجها من الوجوه بر سببه تشبث ایتمسه حسب العاده امر کسبدن بالکلیه عاطل اولمسی مقرردر * ودخی اسباب کسبدن هر فعل وعملك قدر وقیمتی اول فعلك بین الاعمال قدر وشرفی وناسك اکا احتیاجی نسبتی اوزره واقع اولوب حاجت واعتبارده اعمالك تفاوتنه تابع اولمغله کسبك زیاده ونقصانی وربحك نما وخسرانی بو نسبت اوزره حاصل اولور * ودخی فصل سابقده آنفا بیان اولندیغی اوزره منصب وجاه دخی اسباب کسبدن معدود اولوب عامه ناس صاحب جاه اولان ذاته دفع

مضرت وجلب منفعتده مالا وبدنا خدمت ودلخواهلری اوزره هر خصوصده اعانت ایله تقرب وانتساب
ایدرلر * وسدۀ دولته ناسك تقرب وانتمایه توسل ایتدکلری اعمال واموالری اصحاب عز وجاهه استناده
انتساب سبیله حاصل اولان اغراض صحیحه وفاسده لری مقابله سنده عوض اولوب مقصود ومطلوبلرینی
تحصیل ایچون خدمت وعبودیت ایدرلر * بو تقدیرجه اشبو خدمات بدنیه ومنافع مالیه اصحاب عز
وجاهك ثروت ویسارینه سبب وآلت کسب اولوب مدۀ قلیله ده اموال کثیره یه مالك اولورلر * بوندنصکره
معلوم اوله که مراتب عز وجاه دخی طبقات مختلفه اوزره مرتب اولوب ناس بیننده رتبه رتبه ترتیب ومرتبه
مرتبه اعلی وادنی اعتباریله رجالنه تفویض اولنمشدر * جمله دن اعلی رتبۀ رفیعۀ ملك ودولت وپایۀ
والا تربن سلطنتدرکه فوقلرنده ید غالبه اولمیان ملوك وسلاطینك ریاست عامه وحکومت تامه لرندن
عبارتدر * ومراتبك ادناسی تنزل ایدرك اول شخصه منتهی اولورکه ابنای جنسی میاننده نفع وضره
مالك اولمیوب بر فرد حقنده اندن سود وزیان تصور اولنمز * مرتبۀ علیای سلطنت ایله اشبو مرتبۀ سفلی
میاننده مناصب وزارت وامارت وقضا وکتابت کبی نیچه مراتب عدیده موجوددرکه مقتضای حکمت علیۀ
الهیه ایله معمورۀ ارضه استخلاف اولنان خلایقك بین الخلیقه حکم وریاست وضبط وسیاستلری بو مراتب
ایله حاصل اولوب ونوع بشرك وجود وبقالری ومصلحت ومعاشلری رتب مذکوره نك تفاوتیله قائم ومنتظم
اولور * زیرا خلاصۀ ارکان اولان نوع انسانك وجود وبقاسی مصالح ضروریه وحوایج اصلیه لرینی
تکمیلده بربرلرینك معاونتلرینه موقوف اولوب زمرۀ بشردن بر فرد بو بابده معاونت آخردن مستغنی
دکلدر * وطائفۀ بشرا کثریا مصالح نفعه جاهل ودفع ضری ادراکدن غافل اولوب رأی وتدبیردن
ذاهل وامر تعاونده متکاسل اولمغله حصولی جبر واکراه طریقنه محصوردر * بوندن ماعدا طائفۀ بشرك
جمله افعال واعمالی سائر انواع حیوان کبی طبیعت وفطرت ایله حاصل اولمیوب بلکه انلره اعطا اولنان
فکر وروّیت وقصد واختیار ایله صادر اولمغله جلب مصالح ودفع مفاسدده نفعنی ونفسنی ایثار وآخره
معاونتدن امتناع ایتمك دخی جائز دکلدر * پس بو تقدیرجه حفظ بقای نوعده حکمت ربانیه وعنایت
صمدانیه یی اتمام ایچون ابنای نوعی مصلحتلری تکمیلنه سوق واکراهه قادر بر ملك قاهرك وجودی لازم
اولوب تاکه حکم وقهری سببیله نظام امور جمهور حاصل اوله * بو تحقیق اینیق آیات قرآنیه دن (ورفعنا
بعضهم فوق بعض درجات لیتخذ بعضهم بعضا سخریا ورحمة ربك خیر مما یجمعون) * آیت کریمه سنك معنای
شریفنه مطابقدرکه جناب حق وفیاض مطلق جلت حکمته حضرتلری رزق ومال وسائر کمالده عبادینی
مختلف ومتفاوت خلق ایدوب بعضیلرینی اغنیا وبعضیلرینی فقرا قیلدی * تاکه اغنیا فقرایی خدمتلرنده
استخدام ایله تکمیل حاجت وفقرا دخی خدمتلری مقابله سنده اغنیادن اخذ ایتدکلری اجر وعوض ایله دفع
ضرورت ایدوب طرفینده علاقه یی توثیق ونظام عالمی بو امره تعلیق ایتدیکنی قرآن کریم وفرقان حکیمده
بیان وتحقیق ایلدی * سوق اولنان مقدماتدن ظاهر ومتبین اولدیکه معنای جاه بشر ایچون حاصل بر قوّت
تامّه وقدرت کامله درکه تحت یدلرنده وزیر حکومتلرنده اولان ابنای جنسلرینك امورلرنده اذن ومنعله
حکم وتصرف وقهر وغلبه ایله ضبط وتسلط ایدوب مصلحتلرینی جلب ومضرتلرینی دفعه انلری سوق وجبر
ایده لر * اگر ضبط وحکومت احکام شرعیه یا سیاست عقلیه ایله ترتیب اولنورسه عدالت اطلاق اولنوب
واگر صاحب جاهك رأی وهواسنه تابع واغراض اوزره واقع اولورسه ظلم وتعدی اولور * وبین العباد
جاری اولان عدل وظلم وخیر وشر وسائر احوال بشر قضای الهی وعلم ازلیده داخل اولوب لکن عدالك
دخولی بالذات وظلمك دخولی سائر شرور ومفاسد کبی بالعرض اولمق اوزره مسطور صحایف کتب
اصولدر * زیرا کاهیجه خیر کثیرك وجودی شر یسیرك وقوعیله تمام اولوب ضرر خاص مصلحت عامه یی
وشر جزئی خیر کلی یی مستلزم اولمغله عنایت سابقۀ الهیه اوزره حفظ نظام عالم ایچون اول خیر کلی ضمننده
شر جزئی دخی ثابت اولور * مجاری کونده کاهیجه جور وظلم وقوعی بو سر خفی یه مبنی اولوب لکن
ینه مظلوم مأجور ومثاب وظالم مستحق عقاب وعذاب اولور * بوندنصکره دخی معلوم اوله که صحیفۀ
معمورۀ ربع مسکونده واقع اقالیم وممالکده احراز مراتب عز وجاه ایدن رجالدن هر مرتبه نك صاحبی

رتبه سنی کندیدن دون و پست اولان کسه یه امر و حکمه قادر اولوب وطبقهٔ سفلی ده بولنان اصحاب مراتبك هر بری دخی فوقنده واقع مراتب عالیه رجالندن استمداد ایدوب و انلردن اخذ واستفاده ایتدیکی رخصت و عزت مقداری تحت یدنده اولان رجاله حکم و تصرف سببیله کسب و کاری مزداد اولور * ومع ذلك صاحب جاه اولان کسه کرك رتبهٔ علیا و کرك طبقهٔ سفلی دن قنغی مرتبه ده بولنور سه تحت یدنده اولان رجالی استخدام و ابواب کسب و معاشك جلبنده استعمال ایدوب لکن کسب و انتفاعی بولندیغی رتبه و طورك حدی مقداری واقع اولور * اکر دولت و جاهی عریض و واسع ایسه کسب و کاری دخی کثیر اولوب و اکر قلیل ایسه انتفاعی دخی قلیل اولور * امّا اول کسه که صاحب جاه اولمیوب مراتب دولتدن بر رتبه ایله سربلند اولمیه مالی دخی اولور سه انك ثروت و یساری صنعت و عملی یا سرمایه سی اعمالی مقداری اولوب کدّ یمین و عرق جبین ایله تحصیل ایتدیکی کسبه منحصر اولور * تکمیم غالب حالده اصحاب تجارت و ارباب زراعتك اکثریله بعض ارباب حرف و صنایعك حال و شانی بومنوال اوزره واقع اولوب رنج و عمالری و صنعت و عملاری نسبتی اوزره حاصل اولور * زیرا اصناف مذکورین اصحاب جاهدن اولمیوب تعیشلری بولندقلری صنعتك فائده سنه مقصور اولغله اکثر نتیجهٔ حاللری فقر و فاقه یه منتهی و دستمایهٔ ثروتدن خالی اولورلر * شویله که عالم حیاتده معاشلری ضیق اولوب دفع فاقه و سدّ رمق مرتبه سنی تجاوز ایتمزلر * اشبو کشیدهٔ سلك تحریر اولان جواهر زاهره و تحقیقات رایقه پیرایه بخش کوش هوش اولوب بالجمله صحیفهٔ خاطرده مرتسم اولدقده یعنی مراتب عز و جاهك تفاوت و اختلافی و آثار خیر و اقبالك حصول جاهه اقتران و ارتباطی آیینهٔ ضمیرده جایکیر اولدیسه معلوم اوله که ثمرات جاهی بذل و اعطانعم جسیمه نك اجل و اعظمی اولوب و سفرهٔ انعامی خاص و عامه مبسوط اولان صاحب جاه منعملرك اشرف و اقدمی اولدیغی ظاهر اولور * و اصحاب دولت قوت جاه ایله نائل اولدقلری نعمتی تحت یدلرنده فرمانبر حکومتلری اولان رجاله بذل ایتملریله بخش و عطالری علو و عظمت و اعلادن ادنایه عنایت طریقیله واقع اولمغین طالب و راغبلری تملق و استکانت و خضوع ایله متخلق اولمق لازمدر * تکمیم اعتاب رفیعهٔ سلاطین و امرایه عرض حال ایدن اصحاب آمال طلب و سؤالده خضوع و مسکنت اوزره حرکت و مراسم و آدابه رعایت ایله اسعاف مرامه توسل ایدوب مقصودلرینه نائل اولورلر * و الا حصول مطلوب متعذر اولوب خائب و خاسر اولمق مقرّردر * اشبو تقریر اولنان کلام ایله عنوان فصلده سبق ایدن مدعامز ثابت اولوب خضوع و تملق انجاح مرامی منتج و مثمر و واسطهٔ کسب و اقبال اولان منصب و جاهك حصولی اسبابندن اولدیغی ظاهر و اهل ثروت و نعمتك اکثری بو خلق ایله متخلق اولان رجال اولمسی ظاهر اولور * بو سببدن ناشی کبر و نخوت ایله متخلق اولان رجالدن چوق کسه لر مشهود مز اولمشدر که طینتلرنده مرکوز اولان کبر و غرورلری سببیله و ایه دار رتبهٔ عز و جاه اولمیوب کسب و کارلری اعمال تیشهٔ خارا کذار جهد و سعیه مقصور و نتیجهٔ کارلری فقر و فاقه یه راجع و منحصر اولمشدر * معلوم اوله که کبر و نخوت اخلاق ذمیمه نك اشد و اشنعی اولوب منشأ حصولی توهم کماله مقصور و مبنیدر * شویله که اصحاب کبر و غرور کندیلرده کمال تخیل ایدوب کندیده موجود اولان بضاعهٔ علمیه یا صنعت کمالیه سنه خلقك احتیاجلرینی تصوّر ایتدکچه عامهٔ ناس اوزرینه دعوای فضل و رجحان ایله تنوّر باز کونهٔ طبعنده آتش کبر و نخوت علیان ایدر * تکمیم فضل و عادده متبحر عالم متکبر و شعریله مفتخر شاعر محتقر و فنّ انشاده ماهر کاتب ساحر ایله سائر صنایع دقیقه ارباب رجالك بعضیلری کسبکه نائل اولدقلری نعمتی نفسلرینه نسبت و سرمایهٔ کبر و نخوت ایدوب منعم حقیقیدن غفلت ایله شکرنده قصور ایدرلر * وکذلك اهل انسابدن بعضیلری دخی آبا و اجدادلرنده برملك صاحب ظهور یا عالم مشهور یا بر غیری طورده کامل شخص معروف اولمغله بولندقلری شهرده انلرك حال و شانلری مشهودلری یا مسموعلری اولدقده مناقب و مآثر اسلاف ایله مباهات و افتخار و تعزز و ترفع ایدوب کندیلرك انلره علاقهٔ قرابت و وراثتلری سببیله عزت و رفعتلرینه استحقاق دعوی ایدرلر * لکن فضل و کمال جوهر نفس ایله قائم بر حال اولوب آخردن موروث و منتقل اولمغله دعوالری حاضری موهوم و موجودی معدوم ایله اثبات قبیلندن معدود و خیال محال و خولیای بی مآل اولدیغی

ظاهردر *

ظاهردر * وكذلك اصحاب تجاربدن بعضيلرى دخى اموردیده وكار آزموده اولمغله نفسنده كمال تخیل ایدوب وقت اختلاف آراده عقد مجلس شورا بنم رأیمه منوط وفتق ورتق مصالح جمهور تدبیرمه مربوطدر دیوناسك كندویه حاجت واحتیاجلرینی تصور وترفع وتعززایدر * بوذكر اولنان رجالك جملهسی كندیلرده ناس اوزرینه فضل ورجحان اعتقادایتملریله كندیلردن اعلا اولان اصحاب عزوجاهدن برفرده تملق وخضوع ایتمیوب بلكه استحقار واستصغار ایدرلر * حتی بوطائفهدن بعضیلرینك كبرونخوتلری برحده بالغ اولوركه ملوك وسلاطینه دخی خضوع وتملقدن استنكاف ایدوب ایدنلری دخی ذلت وسفاهته عزو ونسبت ایله تعییب ایدرلر * وخلقدن انلرایله معاملهده نفسلرینه وهم وخیال ایتدكلری مرتبه كندیلره اقبال وتوجه مأمول ایدوب تخمینلرندن ناقص معامله ظهورنده تقصیر ایدنلره حقد وغیظ ایدرلر * وچوق كره كندی حقلرنده ناسدن امید ایتدكلری مرتبه معاملهده تقصیر واقع اولدقده مبتلای غموم وهموم اولوب نفسلریچون ناس اوزرینه فرض وایجاب ایتدكلری حقوقی اداده خلق قصور ایتدیلر دیونهادفرعونی نژادلرنده مضمر اولان آتش حقد وغیظ ایله سوزان اولوب بوعذاب الیم ورنج عظیم ایله وقتلری كذران ایدر * زیرا طباع بشرده رعونت وخشونت وخصلت فرعونیت مركوز اولمغله طائفهٔ مذكورهدن برفرد بولندیغی وادیده براحدك فضل وكمالنی تسلیم ایتمیوب خود بخود نفسلرینه ترجیح واوزرلرینه تقدیم ایتزلر * مكر بركسه مراتب عزوجاهدن برتبهٔ علیاده بولنوب قوت قاهره ایله بونلرك اوزرینه تقدم ایلیه * ایمدی بوخلق مذموم ایله موصوف اولان شخص مغروربوندن اقدم بیان اولندیغی اوزره رتبهٔ سامیهٔ عز وجاهدن دوراولوب صدور وامرا وسائر اركان وكبرا سلكنه منسلك اولدقده ناس دخی بونك وضع وتعظمندن دلگیر اولمغله سینهٔ بركینه سنی هدف تیر تحقیر ایدرلر * ورتبهده كندیدن اعلی اولان اصحاب مناصب وارباب مراتبك زیارتلرنده تقصیر ایدوب وشانلرینه لایق معاملهده قصور ایتمكله كبار دولتك انعام واحسانلرندن دخی محروم اولورلر * بوتقدیرجه اصحاب تواضعه مفتوح اولان ابواب كسب ومعاش بونلره مسدود اولوب ضرورت فقر وفاقه یا فی الجمله زیاده حالت ایله تعیش ایدرلر * اما ثروت ویسار بونلرایچون حاصل اولمیوب فراغ بال ووسعت حال حقلرنده متصوردكلدر * بوسببدنناشی بین الناس مشهوردركه اصحاب كمال سعادت بخت واقبالدن محروم اولوب مرزوق اولدقلری نعمت معرفت دنیادن حظ ونصیبلری مقابلهسنده محسوب اولمشدر * لكن بوقول مشهورك مدلول حقیقیسی آنفا سبق ایدن سرخفی وسبب قوی یه مبنی اولوب اكثرحالده بولندقلری معرفت وصنعته استناد ایله كباره انقیاد ایتملرندن ناشیدر *(كل میسر لما خلق له والله المقدر لا رب سواه)* معلوم اوله كه خضوع وتملق مثمر دولت وكبر وتعزز باعث نفرت اولمغله مراتب ومناصبده تبدل وانقلاب وقوعنه سبب اولوب اسافل ناسدن چوق كمسهنك مناصب سامیه یه ارتقا واعتلاسنه واعاظم واعالینك مسند عزوجاهدن طرد وتبعیدلرینه باعث اولور * بوامرك سری بودركه نسل ونسبلری متحد وكلهلری متفق برقبیلهٔ جلیله دعوای ملك ودولت ایله ظهور وخروج ایدوب سل سیف قهر ایله بر دولته استیلا واول قبیلهنك رأس رئیسی مسند رفیع سلطنته اعتلا ایتدكده مبادئ ظهورده بهرحال كندویه علاقهٔ قرابت نسبیه ایله عون ونصرت ایدن اهل انساب واقارب ذوی الاحسابنه تواضع ایله نوازش واكرام ورعایت خاطر ایله تقید واهتمام ایدر * اما تغلب واستیلا غایتنه بالغ ودرجهٔ نهایته واصل اولمغله مدافعهٔ خصوم ایچون حمله وهجوم برطرف اولوب منبت ملك ورئیس قوم اولان ذات امرینه مالك وحكم ونهی مرفده منفرد ومستقل اولدقده سائر اقارب دولت رتبهٔ سلطنتده مشاركتدن مأیوس اولورلر * بوطورلك ظهورنده حفظ نظام دولت وضبط امور سلطنت ایچون تعیین حدود ومراتب واهل انساب دولتدن هربری حالنه مناسب برمنصب ایله بهرهیاب اولوب تحت ید سلطانده خدمتنه مأمور وعبد مملوك كبی حدنی تجاوزدن ممنوع اولور * كیدهرك صاحب ملك اولان ذات مسند عزوتمكینده ثابت وراسخ اولوب رأینده انفراد وامرنده استقلال اوزره ثبات واستقراری مستمر اولدقده اول سلطانك نظر اعتبارنده خویش وبیگانه یكسان واقارب واجانب متساویة الاقدام اولور * بلكه هر اول كمسه كه سدهٔ دولته صدق ایله خدمت وتقربه میل ورغبت ایلیه كائنا من كان منظور

نظر سلطانی اولوب مهمات دولت ومصالح سلطنتده کافی اولمغله مناصب عز وجاهده استخدام اولنور * بو سبیدن ناشی زمرهٔ رعیته ملحق اولان چوق کسه مشهود مز درکه آستان دولته صدق واستقامت ووجوه خدمت ایله انتساب وتقرب بجد وسعی ایدوب حواشیٔ دولت واهل انساب سلطنته کمال خضوع وتملق ایله مطلبنه توسل ایدر * عاقبت مرادی حاصل ومطلبنه نائل اولوب رجال سلطنت سلکنه منسلک اولمغله منافع ملک ودولتدن حظ عظیمه واصل اولور * امّا عهد قدیم ومبادیٔ ظهور ملکده تشیید بنیان دولت وتوسیع دائرهٔ مملکت ایدوب اقامت دعایم ملک ودولتده بذل جان ومال ایله خدمتلری سبق ایدن قوم وقبیله‌نک ابنا واحفادی مقدما آبا واجدادلرندن صدور ایدن خدمات مبروره ومساعیٔ مشکوره‌یی تعداد ایدوب توسن نفس بدکاملری مضمار عز غرورده جنبان واوضاع واطوارلرنده سلطانه امتنان صورتی نمایان اولمغله سلطان بونلردن اعراض ایدوب دائرهٔ دولتدن طرد وابعاد اولنورلر * لکن عتبهٔ دولته انتسابی حادث اولان خدام وحواشی خدمات قدیمه‌یی عدوشمار ایله کبر ونخوت اظهار ایتمیوب هر حالده مسکنت وخضوع ایله خدمتلرینه مداوم وسلطانک مرضیسی اولدیغی اعماله ملازم اولملریله مظهر نظر سلطانی اولوب قدر وشانلری عالی وعز وجاهلری سامی اولور * وخواص دولت ووجوه سلطنت دخی بونلره سلطانک امیل ومحبتی وبانده قدر ومنزلتلرینی مشاهده ایتمکله عنان توجهلری طرفلرینه مصروف اولوب تطییب واکراملریله تفقد ایدرلر * ابنای قبیلهٔ دولت ایسه دائما خدمات سابقه‌یی تعداد ایله ترفع وتعظمه معتاد اولوب کافل اموال وارزاق اولان خلق تملق ایله عدم تخلقلری حقلرنده اشتعال نائرهٔ قهر سلطانی ودائرهٔ دولتدن طرد وابعادلرینی وخدمهٔ جدیده‌نک وقع واعتبارلرینی موجب اولوب دولتک انقراضی وقتنه دک حال بو منوال اوزره جاری اولور * امر مذکور جمیع دولده علی وجه الاطراد جاری وطبیعی بر حالت اولوب اکثریا اجانبک اقاربدن زیاده دولتده وقع واعتبارلری بوندن ناشیدر * والله فعال لما یرید

(فصل)

فصل خامسک یدنجی فصلی اموردینی اقامت ایدوب قضا وفتوی وتدریس وامامت وخطابت وتأذین وبونلرک امثالی خدمات دینیه‌ده مستخدم اولان رجالک اکثریا کسب ومعاشدن حصه‌لری قلیل اولدیغی بیانندهدر * بو امرک سببی اولدرکه بوندن اقدم بسط وتمهید اولندیغی اوزره کسب ومعاش حقیقتده سعی وعمل مقابله‌سنده اخذ اولنان اجر وعوض اولوب واعماله احتیاج وسوق اعتبارده رواج حسبیله قیمت وبهالری مختلف ومتفاوت اولور * شویله که اسباب کسب ومعاش اولان صنعت وتجارت وزراعت وحراثت مقوله‌سی اعمالدن هر عمل که بین الانام لازم وضروری اولوب عامهٔ ناسک اکا احتیاجی مقرر اوله بهر حال عوض وقیمتی زائد اولور * مناصب دینیه‌دن فتوی وقضا وتدریس وسائر اقامت مراسم شرع مبین ایله مشغول ومأمور اولان رجاله اکثر امورده عوام ناس محتاج ومضطر اولوب بلکه انلره اقبال واعتبار افعال واعمالنی شرعه تطبیق واصول وفروع دینیه‌یی تحقیقه سعی ایدن خواصه مخصوصدر * وقطع منازعات ومخاصماتده اگرچه فتوی وقضایه احتیاج اولنورسه دخی عامهٔ ناس هر خصوصده مراجعت ایتمیوب احیانا بعض امورده واقع اولمغله اکثر حالده قاضی ومفتیدن مستغنی اولورلر * بونلرک شانلرینه اعتبار واقامت مراسم دینیه‌یه اهتمام انجق ملوک وسلاطینه مخصوصدر که داخل حوزهٔ سلطنتلری اولان ممالک معموره‌ده دائما همت وعنایتلری اجرای عدل وداد ایله دفع ظلم وبیداده مصروف ومعطوف اولمغله اقامت مراسم دینیه‌یی وکلای شرع سید المرسلین صلی الله تعالی علیه وسلم وعلیهم اجمعینه تفویض ایدوب کندیلره حاجت وحوایجلرینه کفایت مرتبه‌سی معیشت تعیین ایدرلر * شویله که دائرهٔ دولتده حل وعقده مأمور اولان صدور وامرا وسائر کبرای دولت ایله انتفاعلری مساوی اولمیوب حاللرینه مناسب ایراد ترتیب وتقدیر اولنور * اگرچه اقامت خدمات شرعیه ایله مأمور اولان قضات ومدرسین وائمه وخطبا وسائر فقها وقرّانک بضاعه‌لری مراسم دینیه‌دن اولوب ذاتنده شریف ایسه‌ده رزق

ونفقه‌لری ناسك انلره حاجت وهر اجعتلری مقداری اوزره تقسیم وتوزیع اولنغله حظ ونصیبلری قلیل اولور ومناصب علمیه اربابنك قلت ارزاقلرینه برسبب دخی بودرکه بونلرك بضاعه‌لری علم دین اولوب ذاتنده شریف ونفیس واصحابی خلق قتنده عزیز اولغله بونلر اهل جاهه خضوع وتملق ایتمزلرکه انلرك لطف وکرملرینه نائل وثروت وغنایه واصل اوله‌لر * بلکه اصحاب علم وکمال اعمال فکر واتعاب قوی ایله دائما تحصیل بضاعهٔ علمیه‌یه مشغول اولوب نقد عمر عزیزلری کالای والای علم وکماله مصروف اولمغله ابواب کباره ملازمت ومداومته وقتلری خالی اولمز * بلکه بونلرك شرف بضاعه‌لری اهل جاهه تفسلریني ابتذالدن مانع اولوب قدر حاجتدن فضله مال وجاهه میل واقبالدن اعراض ایتملریله غالب حالده دنیادن حظ ونصیبلری قلیل اولور * حتی بو فقیر بعض فضلا ایله بو بابده بحث ومناظره ایدوب مراسم علمیه اصحابنك معاشلری قلیلدر دیدیکمده کلاممی ردّ وانکار ایله مقابله ایلدی * بعده خلفای عباسیه‌دن مأمون خلیفه وقتنده مرقوم دفاتر حسابدن عهدنده جاری دخل وخرج کثیری مشتمل یدینه بعض اوراق پریشان واصل اولوب دفتر مذکورده عمریلك نظر اولان مواددن بری دخی قضات وائمه ومؤذنینك ارزاقی اولمغله فاضل مذکوره محل حزنوری ارائت ایتدیکمده قولمك صدق وصحتنه واقف اولوب رأیندن رجوع ایلدی * بعده فاضل مذکور ایله جناب احکم الحاکمینك خلیقه سنده اولان اسرار وعوالمنده حکمتندن تعجب ایدوب امر معاشده قسمت عادلهٔ حق علم ازلی وحکم لم یزلی‌یه تفویض ایلدك * والله الخالق المقدر

(فصل)

فصل خامسك سکزنجی فصلی فلاحت وزراعت قراده ساکن ضعفای رعایاوثور و بقر ایله شق زمین ایدن فقرایه مخصوص اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك بیانی بو وجهله‌درکه زراعت وحراثت ایله حاصل اولان حنطه وشعیر انسان وحیوانك مادهٔ حیات و بقاسی اولمغله خلقت وطبیعتده اصل اولوب تحصیلی دخی سائر صنایع کبی انظار دقیقه وآلات کثیره‌یه محتاج اولمغله عقولی ضعیف وابدانی قوی اهل قرایه مخصوص اولمشدر * بوسببدن ناشی بلاد وامصارده ساکن اصحاب ترفه وتنعمدن برفرد اکثر حالده زراعت وحراثت ایله مشغول اولیوب زراعتی مکسب اتخاذ ایدن کسه‌لر ذلیل ومسکین اولورلر * تتکیم مشکات صدر نبوتدن شرفریز عز صدور اولان حدیث صحیحده وارد اولدیغی اوزره برکون اول سید الابرار علیه صلوات الله الملك الغفار حضرتلری انصار اخیاردن بعض اصحابك منزلنده آلات زراعتدن سکه دیدکلری آلتکه صبان ده‌و رید ر منظور چشم حقیقت بینلری اولدقده بیوردیلرکه بو آلت برقوملك دارینه داخل اولمدی الا کاذل ومسکنت داخل اولوب * یعنی صاحبی مبتلای ذل وهوان و پامال قهر وعدوان اولدیغی اعلان وبیان بیوردیلر * سلطان المحدثین امام بخاری علیه رحمة الملك الباری حدیث مذکوری زرع حبوبده قدر حاجتدن فضله کثرت اوزره اشتغاله حمل ایدوب حدیث مذکور ایچون عقد وترجمه ایتدیکی بابی *(باب ما یحذر من عواقب الاشتغال بآلة الزرع او تجاوز الحد الذی امر به) عنوانیله ذکر ایلدی * یعني بو بابده آلت زراعت ایله اشتغالك عواقبندن یاخود بو خصوصده مأمور به اولان حدی تجاوزدن حذری متضمن حدیث شریف ذکر اولنوردیدی * بو امرك سر وسببی الله اعلم بودرکه زراعت وحراثته کثرت اوزره اشتغال ایدن رعیت اوزرینه غرامات شاقه تحمیل اولنوب طرف میریدن جبر وتحکم ایله مطالبه واطالهٔ دست قهر واستطاله اولنغله اول غرامتی متحمل اولان رعایا خوار وحقیر وذلیل وفقیر اولور * تتکیم حدیث آخرده سلطان انبیا علیه افضل التحایادن مرویدرکه قیامت قائم اولمز تا اول وقته منتهی اولنجه‌که حبوب وسائر حد نصابه بالغ اولان اموالدن اخذ اولنان عشر وزکوة جزیه وغرامته عود ورجوع ایلیه دیو جبابرهٔ ملوك وولاتك رعایا وبرایایه جور وتسلطلرینه واموال نامیه‌ده میزان شرع ایله فرض وتقدیر اولنان حقوق الهی نسیانلرینه وحقوق شرعیه‌نك ملك ودولتده رسوم عرفیه وغرامات مالیه‌یه تبدلنه اشارت اولنیدي * والله قادر علی ما یشاء

(فصل)

فصل خامسك طقوزنجى فصلى كسب ومعاشه وسيله اولان تجارتك معناسى وطرق واصنافى بيانندهدر * معلوم اوله كه تجارتك معناسى برمتاعى بهاى خيص ايله اشترا وثمن كثير ايله بيع ايتمك طريقيله تاجر مالنى اعمال ايدوب حاصل اولان ربح وغنا ايله كسب ومعاشه توسل ايتمكدر * شويله كه مال تجارت يا اسير يا زرع يا حيوان يا سلاح يا قماش اولوب حاصل اولان فائده وغنايه ربح تسميه اولنور * وعقد تجارت ايله طلب ربح وغنا ايكى وجه ايله حاصل اولوب يا سرمايه اتخاذ اولنان متاع بر محلده حفظ وادخار وسوقك خصب ورخادن قحط وغلايه تحولنه انتظار ايله ربح عظيم تحصيل ايدرلر * ياخود متاع مذكور اشترا اولنان بلددن اكثر رايج اولديغى بلد آخره نقل اولنوب آنده بيع اولنغله ربح كثيره نائل اولورلر * سبب مذكوره بناء شيوخ تجاردن بعضيلرى حقيقت تجارتى استكشاف ايدن بر طالبه معناى تجارتى بن ايكى كلمه ايله تعريف وتعليم ايدهيم ديو جواب ويروب ديديكه برمتاعى ثمن قليل ايله اشترا ايدوب بعده عوض كثير ايله بيع ايله تجارت رابحه حاصل اولور ديو تقرير ايتديكمز معنايه اشارت ايلدى * والله هو الرزاق ذو القوة المتين

(فصل)

فصل خامسك اوتنجى فصلى تاجر برمتاعى بلد آخره نقل ايتمك بيانندهدر * بو امرك كشف وتحقيقى بويله دركه امر تجارتده بصيرت صاحبى تاجر ماهر بلد آخره اجناس امتعهدن شول متاعى نقل ايدركه اول بلدهده ناسك اكا احتياجى عام اولوب باى وكدا سلطان ورعايا اكا محتاج اولهلر * زيرا حاجت عام واحتياج تام اولدقده بهرحال سرمايهسى رايج اولوب جملهنك مطلوبى اولمغله فائدهسى كثير اولور * اما بلدهٔ اخرايه نقل اولنان متاع اول بلده اهاليسنك جملهسنه لازم ومناسب اولميوب انجق بعض اهالينك رغبتنه شايان امتعهدن اولدقده چوق كره واقع اولوركه بلدهٔ مسفورهده متاع مذكوره راغب اولان كسهلر بعض عوارض وعوايق سببيله شراسنه قادر اولمغله متاع مذكورك رواجى كاسد اولوب تاجر مذكور خولبا ايتديكى ربح وغنادن محروم اولور * وكذلك بر بلدهده عامهٔ ناسك محتاج اولديغى متاع اول بلدهيه نقل اولندقده كركدركه اجناس امتعهنك وسطى نقل اولنوب اعلا وكزيدهسى تحميل اولنميه * زيرا قيمت وثمنى غالى ونفيس وعالى اولان متاعك شراسنه رغبت اهل ثروت وحاشيهٔ دولته مخصوص اولوب وانلر سائر اهالى يه نسبت ايله اقل اولمغله بيع وشرايه قلت وتجارتده خسارته سبب اولور * اما اصناف امتعه واموال تجارتدن هر صنفك وسط وميانهنه حاجت ورغبتده ناس مساوى اولمغله ممكن اولدقچه نقل وتجارت اكا مقصور اولوب رواج وكساد امتعهٔ متوسطهده جارى اولديغى ظاهردر * وكذلك ساحهٔ مسافهسى بعيد يا طريقنده خوف وخطر شديد اولان بلادوا ماكندن نقل اولنان امتعهنك ربح وفائدهسى كثير اولوب اكثريا سوق وبازارده رواج واعتبارى غالبدر * زيرا نقل اولنان امتعهنك امكنهسى بعيد وخطر طريقى شديد اولمغله ناقل وحامللرى قليل ووجودى عزيز اولوب قلت وعزت سببيله قيمت وبهاسى كثير وربح وغناسى عظيم اولور * اما نقل اولنان متاعك مكانى قريب وطريقى امين اولدقده ناقل وحامللرى كثير اولوب امتعهٔ منقوله كثرت ووفرت اوزره موجود اولمغله قيم واثمانى رخيص اولور * بو سببدن ناشى مشهود مزدركه ديار غربدن بلاد سودانه قصد تجارت ايله سير وسفره حريص اولان تجار ثروت وسامان صاحبى اولوب رفاه حال وكثرت مالده سائر ناسه غلبه ايتمشلردر * زيرا بلاد سودانك طريقى بعيد ومشقتى شديد اولوب آمدشد ايدن تجار اثناى راهده صعب ودشوار نيجه صحرا ومفازه قطع ايدرلر * شويله كه اول صحراى هولناك انواع خوف وخطر ايله مالى واكثر مواضعى آبدن خالى اولوب راكد وجارى مائك وجودى اماكن معلومهيه مخصوص وانك تحصيلى دخى ناقهسوارقولاغوزلرك دلالتنه موقوف اولمغله التهاب آتش عطش ايله تفسيده لب وادئ نارا اولورلر * بو غائلهٔ هائله سببيله طريق مذكوره ناسك اقلى سلوك

ایدوب اکثر تجار اقدام وجسارت ایتمکله امتعهٔ سودان دیار مزده قلیل وقیمت وثمنلری کثیر وغالی اولور * کذلك بلاد مزده موجود اولان امتعه دخی دیار سودانده بو وجه ایله قلیل ومرغوب اولمغله ورود وصدور ایدن تجارك سرمایه‌لری عظیم اولوب ابتلای رنج وعنا ایله زمان سریعده ثروت وغنایه واصل اولورلر * كذلك بلاد غربدن دیار شرقه آمد شد ایدن تجار دخی بعد شقه وامتداد مسافه سببیله کامران اولوب تجارتلرنده ربح عظیمه نائل اولورلر * اما بر قطر وافقده واقع بلاد وامصاره سیر وسفر ایدن تجارك مسافه‌لری قلیل اولوب نقل اولنان امتعه‌نك حاملری کثیر اولمغله ربح وفائده‌لری دخی قلیلدر * والله هو الرزاق ذو القوة المتین

(فصل)

فصل خامسك اون برنجی فصلی رزقی احتکار طریقیله حبس وادخار بیاننده‌در * بلاد وامصارده تجربه واختبار ایله موصوف اولان اولی الابصار قتنده معروف ومشهور اولان اموردندر که مایهٔ قوام انسان وحیوان اولان حنطه وشعیر وسائر زروع وحبوبی قحط وغلا وقتنده انتظار ایله حبس واحتکار مشؤم ومذموم اولوب محتکرینك بو وجه ایله تحصیل ایتدکاری ربح ونما عاقبت تلف وخسران ایله زائل اولور * بو امرك سببی الله اعلم بودرکه عامهٔ ناس قوت وغذایه محتاج اولمغله جمع وتحصیلنده بذل ماله زیاده مضطر اولوب طیب خاطر ایله ویرلمك ایله نفسلری اول ماله علاقه وتعلق ایدر * نفوس وارواحك بر شیئه علاقه وتعلق اولدقده بدندن مفت ومجانا اخذ ایدن کسه اول شیئده سودمند اولمیوب علاقهٔ نفسانیه‌نك ضرر وزیان ترتبنه باعث اولدیغی اسرار الهیه‌دن بر سر کبیردر * غالبا اموال ناسی بغیر حق اخذدن شارعك منع ونهیی بو حکمته مبنی اولوب مظلوم ومضطرك اخذ اولنان ماله علاقهٔ نفسی تلف وخسرانه مؤدی اولدیغنه اشارتدر * صورت احتکارده واقع بیع وشرا ظاهرده وفق رضا اوزره جاری اولوب مشترینك ویردیکی ثمن مفت ومجانا اخذ اولنمدیسه ده بذل واعطاسنده مضطر اولوب ساحهٔ عذرده وسعت اولمغله اول ماله مشترینك علاقه‌سی باقی قالوب مکره ومجبور حکمنده اولور * اما اقوات ومأکولاتك غیری امتعه ومبیعاته ناس زیاده مضطر اولمیوب داد وستدلری اجرای شهوات نفسانیه‌دن ناشی اولمغله طیب نفس ورضای خاطر ایله بذل مال ایدوب ویردکاری شیئده علاقهٔ نفسانیه‌لری باقی قالمز * بو سببدن ناشی انسان وحیوانه قوت وغذا اولان مأکولات مقوله‌سنده احتکار ایله معروف اولان کسه‌لرك اخذ ایتدکاری امواله قوای نفسانیه تعلق ایدوب مدت قلیله‌ده ضرر وزیان ایله خائب وخاسر اولورلر * والله اعلم * تشنیف سمع قبول حقیق جواهر زواهر لطائفدن بو مقامه مناسب بر حکایهٔ ظریفه وقصهٔ لطیفه بعض شیوخ مغاربه‌دن مسموعم اولوب شیخم ابو عبد الله ابلی بو فقیره اخبار ایدوب دیدیکه سلطان ابو سعید وقتنده دار الملك مدینهٔ فاسده قاضی اولان فقیه ابو الحسن ملیلینك داخل حلقهٔ صحبتلری اولوب مجلسلرنده حاضر ایدم فقیه مزبوره طرف میریدن ویرلسی معتاد اولان جرایهٔ معینه‌سی ایچون مخزن وانبارده موجود حبوب ورسومدن مرادایتدیکی نسنه‌یی اخذ ایتمك اوزره عرض اولنسدقده خیلی زمان تفکر کنان سکوت ومراقبه‌دنصکره جرایه‌ء جاریه مز خمرکرکی مالندن ویرلك مطلوبمزدر دیو جواب ویردی قاضیء فقیهك بو وضعندن مجلسده حاضر اولان اصحاب واحبابی تعجب وانفعال بر له ضحکه آغاز ایدوب سر وحکمتندن سؤال ایتدیلر * قاضیء ماضی بو وجهله جواب ویروب بیدیکه جمله رسوم وجبایات حرام اولیجق طرفه عاید اولان جرایه ایچون انلردن اول نسنه‌یی اختیار ایدرمکه عمال ومحصلینه ادا اولندقده اعطا ایدنلرك سر رشتهٔ علاقه‌لری اول مالدن منقطع اولوب قلبلرنده اصلا تعلقدن اثر باقی قالمیه * خمر وشراب مایهٔ نشاط وباعث انبساط اولمغله انی تحصیل ایچون بذل مال ایدن کسه‌لر طرب وسرور وصفای موفور ایله ادا ایدوب ویردکلری ماله قطعا تأسف وخاطرلری تعلق ایتمدیکی ظاهردر دیو حل عقدهٔ اشکال ودفع دغدغهٔ شبهه وسؤال ایلدی * قاضیء مزبورك بو ملاحظهٔ غریبه‌سی تعلق نفوس ایله اخذ اولنان امواله خیر وبرکت اولمدیغنه اشارت اولوب حضار مجلسی بو سر خفیدن آگاه ایلدی * والله تعالی اعلم

(فصل)

فصل خامسك اون ایکنجی فصلی اسعارده خصب ورخا تجار ومحتکرینه مضر اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك بیانی بو یله درکه بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره کسب ومعاش یا صنعت یا تجارت ایله حاصل اولوب حصولی بو ایکی طریقه منحصردر * وتجارت بو معنادن عبارتدرکه تجار یدلرنده موجود اولان سرمایه ایله بعض امتعه واشیا اشترا وادخار ایدوب رغبات ناس ایله سوقده رواجنه انتظار وثمن زائد ایله بیع ایچون تحول اسعاره ترقب ایدوب حاصل اولان ربح ونماسیله تحصیل کسب ومعاش ایدرلر * چنانکه مأکول وملبوس وسائر اموال تجارتدن برنسنه‌ده خصب ورخا واقع ودائم اولوب تجارك امیدلری اوزره سوق وبازارده اول نسنه‌نك قیمت وبهاسی زائد ومترقی اولمدقده طول مدت کساد ایله اول تجارتده ربح ونما حاصل اولمیوب تجار رنج وعنایه ابتلا وتجارتدن اعراض وابدا ایله سرمایه‌لری ضایع وتلف اولور * شویله که حنطه وشعیر وسائر حبوب وزروعك قیمت وبهالری رخیص اولوب خصب ورخا بر مدت دائم ومستمر اولدقده اصحاب زراعت وحراثتك محصوللری کثیر وفائده‌لری قلیل یا بالکلیه معدوم اولمغله جد وسعیلرینه فتور عارض اولوب یدلرنده اولان سرمایه‌یی خرج ومؤنتلرینه صرف وانفاقه مضطر ونظاملری مختل اولمغله فقر وفاقه‌یه مبتلا اولورلر * کذلك طحن حبوب وطبخ نان ایدن طحان وخبازان ووقت زراعتدن اکله صالح اولنجه‌یه‌دك مزروعاته متعلق سائر اصحاب حرفك احوالی دخی مختل وکسب وکارلری معطل اولوب یدلرنده اولان سرمایه‌لری ضایع وتلف اولور * وکذلك تمادئ خصب ورخا ایله طرف میریدن اعشار حبوب ایله ترزیق وانفاق اولنان زعما واصحاب تیمار دخی تحت ضبطلرنده اولان رعیتك زراعت وحراثته قدرتلری اولمق حسبیله مضطرب الحال اولوب تعشیر وجبایت ایله حاصل اولان اعشار ورسوم قلیل اولمغله تأهب حرب وقتالدن عاجز اولورلر * کذلك سکر وعسل دخی ارزان ورخیص اولدقده انلره متعلق اصحاب حرف وتجارك حاللری مختل وکارلری معطل اولوب کسب وتجارتدن فارغ اولورلر * ملبوسات ومفروشات دخی مأکولات کبی رخیص وکثیر اولدقده بینه حال بو منوال اوزره جاری اولوب بزاز وقزاز وسائر جامه ولباسه متعلق تجارتلر کاسد وتجارك نظاملری فاسد اولور * زیرا هرشیده افراط اوزره خصب ورخا اول شیء ایله تعیش ایدن اصحاب حرف وتجارك کسب ومعاشلرینه مضر اولوب صنعت وتجارتلرینه خلل ایراث ایدر * کذلك دادوستد جاری اولان اشیاده علی وجه الافراط قحط وغلا دخی اکثر تجاره مضر اولوب سرمایه‌یی ورزق ومتاعی قلیل اولمغله اعمال ونمادن عاجز اولور * لکن بعضیلری وقت رخاده اخذ واشترا وجمع وادخار ایدوب وقت غلاده بیع ایتمکله فائدهٔ عظیمه‌یه دخی نائل اولورلر * بو تقدیرجه کسب ومعاش قحط وغلا بیننده متوسط اولان وقت وحاله مخصوص اولوب قیمت وبهالری سرعت اوزره تفاوت ایدن امتعه‌یه مقصوردر * ورواج امتعه‌ده ذکر اولنان اعتداله علم ووقوف سوق وبازاره ملازمت وعکوفه موقوف اولوب ناس بیننده مرغوب اولان اشیانك بیع وشراسی اوقاتنه انتظار ایله حاصل اولور * معلوم اوله که بیع وشرا جاری اولان اشیا بیننده حنطه وشعیرده خصب ورخا عامهٔ ناس قتنده محمود وممدوح اولوب زروع وحبوبك رخیص وارزان اولمسی جمله‌نك مطلوبیدر * زیرا بای وگدا قوت وغذایه احتیاجده مساوی اولوب وعامهٔ بلادده فقرا اغنیادن اکثر وانلرك احوالنه رفق وشفقت قلوبده مضمر اولمغله زروع وحبوبده قوت وکفاف جانبی تجارته ترجیح اولنور * والله هو الرزاق ذو القوة المتین

(فصل)

فصل خامسك اون اوچنجی فصلی مسلك تجارته سلوك سلك ناسدن کیمك حالنه مناسب وترکی کیمه موافق اولدیغی بیاننده‌در * بوندن اقدم ذکر وتفصیل اولندیغی اوزره تجارت بو معنادن عبارتدرکه برکسه مراد ایتدیکی متاعی ثمن معلوم ایله اشترا وسرمایه‌دن اکثر بها ایله بیعه عرض ایتمکله طلب ربح ونما ایدوب

مالنی

مالنی اعمال ایتمکدر * شویله که بابولندیغی بلده‌ده اول متاعك رواجنه انتظار ایدوب یاد‌خی زیاده رایج اولدیغی بلدهٔ اخرایه نقل وتحصیل یاخود اجل معلوم ایله تاجیل وزیاده‌یه بیع ایله فائده تحصیل ایدر * لکن ربح ونما اصل ماله تابع اولوب اندن حاصل اولمغین سرمایه‌یه نسبت ایله اقل قلیل اولور * زیرا سرمایه کثیر اولدقده فائده عظیم اولوب مال کثیر ایله حاصل اولان ربح قلیل کثیر اولور بوندنصکره تحصیل ربح ونما وثمرهٔ تجارتله انتفاع مراد ایدن کسه ایچون لازم ومهمدرکه یدنده اولان سرمایه‌یی حفظ ایدوب مدار کسب ومعاش اتخاذ ایتدیکی امتعه واشیایی اول مال ایله اشترا واثماننی نقد وادا ایتدکدنصکره وقت وزمانیله آخره بیع ایتدکده دخی بنه ثمن مسماییی اخذ وقبضنه اقدام واهتمام ایلیه * واصحاب تجارتده عدل وانصاف قلیل اولمغین کیل ووزنده تقصیر وغبن وتغریر ایله بیع ایدوب خریدارلره غدر وخیانت وسرمایه‌لرینی اضاعت ایدرلر * واشترای متاع ایدن کسه‌لر دخی بابعلره ادای ثمنده تعجیل ایتمیوب مدت مدیده عوق وتأخیر ایله تجارلك نیچه زمان سرمایه‌سی تعطیل اولنوب کسب وکار وقتی منقضی وربح ونما تحصیلی متعذر اولور * بعض ناس دخی ترتیب مکر وتلبیس ایله کاسه‌لیس ابلیس اولوب ابراز وثیقه واتیان شهوددن عاجز اولان کسه‌لرك اموال واشیاسنی بالکلیه انکار ایدرلر * حکم قاضی ظاهره مبنی اولوب عنایت حاکم دخی قلیل الجدوی اولمغله تاجر مزبورلك حالی صعب ودشوار اولور * شویله که تعب عظیم ایله ربح قلیله واصل اولوب یا اول دخی حاصل اولمیوب بلکه بالکلیه سرمایه‌سی محو ومضمحل اولور * فعلی هذا اکر مسلك تجارته سلوك ایدن کسنه خصومته قادر حساب وکتابده ماهر اولوب منازعه‌ده خصم قوی ومجلس حکامه دخولده مقدم وجری ایسه طلب وخصومتده جرآت وجسارتی سببیله طوع ورضا ایله خصمندن حقنی تحصیله قادر اولور * والا انك ایچون مراتب عزو جاهدن بر رتبه احرازی لازمدرکه انکله تدرع وتحصن ایتمکله کندیله بعض خصوصده معامله‌ٔ داد وستد ایدن کسه‌لرك قلوبنده وقع ومهابتی ثابت اولوب وحکام دخی ادای دین ایله غرماسنه امر وتأکید ایتمکله ذمتلرنده ثابت اولان دیون وحقوقنی جبرا وکرها اخذ وقبض ایدر * اما اول کسه نك طبعنده کرکه جرائت واقدام اولمیوب مسند جاهه اعتلا وحکامدن برینه التجا ایتمیه اول کسه تجارتدن اعراض واجتناب ایتملك لایقدر * زیرا داخل کیسهٔ تملکی اولان مالی وبضاعه‌یی عرضهٔ تلف واضاعت وراه تجارتده خریدارلره وقف خوان خسارت ایدوب ثمن وعوضدن برنسنه تحصیلنه قادر اولمز * زیرا اکثر خلق خصوصا اسافل واداني ایدی ناسده موجود اولان اموال وارزاقی اکل وبلعه طالب اولوب حکام وولاتك عذاب وعقابندن خوف ایتمسه‌لر برکسه‌نك مالی انلرك سر پنجهٔ قهر وعدوانلرندن سالم اولمزدی * ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض ولكنّ الله ذو فضل على العالمين

(فصل)

فصل خامسك اون درد نجی فصلی اصحاب تجارت کبار دولتك اخلاق حسنه‌لریله متخلق اولمیوب همت ومروتدن بعید اولدقلری بیانندده‌در * فصل سابقده بیان اولندیغی اوزره تجار عقد بیع وشرا ایله ربح ونما تحصیلنده زحمت ومشقته مبتلا اولوب مالنی حفظ واعمال وسرمایه‌سنی اتلافدن صیانت وجلب منفعت ودفع مضرتده زیاده اهتمام ایتملك لازمدر * شویله که اعمال رشد وبصیرت ایله حساب وکتابده دقت ایدوب وبینلرنده اخذ واعطا جریان ایدن کسه‌لر ایله لدی الحاجه لج وخصومت وطلب حقوقده ممارسه ومهارته محتاجدر * اوصاف مذکوره حرفت تجارتك لوازم وعوارضندن اولوب همت ومروتی مخل اولمغله اصحابی مکر وخدیعه وخبث ودنائت ایله موصوف اولور * زیرا افعالك آثاری نفسه علید اولوب عمل خیره اشتغال خصال خیری وشره انهماك خلق ذمیمی موجب اولور * اکر افعال رذیله سبق وتکرر ایدرسه نفسده راسخ ومتمکن اولوب وصف خلق مقامنه قائم اولور * اکر بعض اوقاتده حاصل اولورسه خلال خیر وخصال حمیده‌نك نقصانینه باعث اولور * ودخی معلوم اوله که ذکر اولنان اخلاق وآثارك ظهوری اطوار تجاره تابع اولوب انلرك تفاوتیله متفاوت اولور * اکر حرفت تجارته سلوك ایدن کسه

اسافل ناسدن اولوب بیع وشرادہ مکر وحیله وانکار ایمانده ایمان فاجره یه اقدام ایدن تجار فجار ایله مألوف ومختلط ایسه صحبت مؤثره وطبیعت سارقه اولمغله اخلاق ذمیمه وخصال رذیله نك انده ظهوری اشد واغلب اولوب همت ومروت اول مردشریردن بعید اولور * اکرتاجرمذکور اواسط ناسدن اولوب اراذل تجار ایله الفت وصحبتدن تحاشی ایدرسه اول دخی ترویج متاع وتحصیل نماده بهرحال اعمال لطایف الحیل ایتمکله فی الجمله همت ومروتی ساقط اولوب بالکلیه زائل اولمز * امّا بوندن اقدم مرور ایدن فصل سابقده مذکور اولدیغی اوزره اصحاب عز وجاهدن بعضیلری مسلك تجارته سلوك ایدوب لکن قوت جاه ورفعت شان سببیله امر تجارته بالنفس مباشرتدن تعززایدن طائفه زمرۀ تجاره ملحق اولمق نادر واقل قلیل اولدیغی ظاهردر * واولدیغی صورتده طریقی بویله درکه بعض رجال مساعدۀ بخت سعید ایله یا اقارب واهل بیتندن ارث شرعی ایله دفعةً مال کثیره مالك اولوب حاصل اولان ثروت وسامان سببیله بین الانام مشهور ومشار بالبنان اولمغله رجال دولته انتما ومناصب عالیه یه اعتلا ایدر * بومقوله رجال یدنده اولان مال ایله قصد تجارت ایتدکده سائر اسافل ناس کبی بیع وشرایه بالنفس مباشرت ایتمکدن تعزز ایدوب امر تجارتی اتباع وخدامندن کسب وکاره قادر کمسه لره تفویض ایدر * وکلاسی دخی بینلرنده اخذ واعطا جریان ایدن کمسه لر ایله طلب حقوقده منازعه ومحاکمه مراجعت ایتدکده متبوعلرینك قوت جاهی ولطف واحسانی سببیله قضات وحکام مساعده ایدوب امرنی تسهیل وحقوقنی تحصیل ایدر * بناء علیه اکابر دولتدن مسلك تجارته سلوك ایدن کمسه لر بالنفس بیع وشرایه مباشرت ومحاکمه مراجعت ایتیوب اسافل ناس ایله اختلاط ومروتی مخل اولان اوضاعدن اجتناب ایتمکله خلق وطبیعتلری فطرت اصلیه اوزره باقی وادناس مکر وتزویردن عاری اولور * الا مکرکه طرفلرندن تجارته وکیل اولان کمسه لر کندویه آمد شد ایدوب تجارته متعلق اموری عرض ایتدکلرنده انلرله اختلاط وبینلرنده شقاق وخلاف جریان ایتمکله تجاره مخصوص مروتی مخل بعض اخلاق ردیه نك طبعنه تاثیر وسرایت ایتمسی ممکندر * لکن بومعامله وراء حجابدن اولوب آدابه مراعی وکلا واسطه سیله اولمغین طبعنده اثری ظاهر اوله جق مرتبه یه بالغ دکلدر * والله خلقکم وما تعملون

(فصل)

فصل خامس اون بشنجی فصل حرف وصنایعك جمله سی استاددن اخذه موقوف اولوب کسب وتعلم ایله حاصل اولدیغی بیاننده در * معلوم اوله که حرفت وصناعت انسانه مخصوص حالت اولوب برامرده اعمال فکر وعمل ایله حاصل ملکه دن عبارتدر * چونکه تحصیل صنایع اعمال یده موقوف وتحریك اعضایه منوط اولوب امر مخصوص جسمانی اولمغله انك حصولی سائر امور جسمانیه کبی معاینه ومباشرت ایله اتم واکمل اولور * وافعال مصنوعه دن برفعلده ملکه تفسده حاصل برصفت کامله وکیفیت راسخه درکه اول فعلك مرة بعد اخری وقوعی وفاعلدن صدوری متکرر اولوب صورتی طبیعتده راسخ اولنجه اول فعله مداومت وملازمت ایله حاصل اولور * وملکۀ نفسانیه نك طبعده رسوخ وثباتی متفاوت اولوب حصولنه مدار اولان اصل فعلك نسبت وکیفیتی مقداری اوزره واقعدر * شویله که صنایعدن برصنعتی استاددن اخذ ومشاهده وآلات واسبابنه مباشرت ایله تحصیل خبر وتعریف ایله اخذدن اقوی اولوب بالفعل عمل ومباشرت ایله حاصل اولان ملکه علم وخبر ایله حادث اولان ملکه دن ارسخ واکملدر * ودخی برصنعتده استاد ومعلمك حذق وکمالی وتعلیم وتفهیمده رشد وبصیرتی مقداری تلمیذ ومتعلم اول صنعتده کامل اولوب طبعنده ملکه حاصل اولور * بوندنصکره معلوم اوله که حرف وصنایع ایکی قسمه منقسم اولوب برقسمی بسیط وقسم آخری مرکبدر * بسیط اول صنعتدرکه حوایج اصلیه وامور ضروریه یه تحصیلنه مختص اولوب * عمل مرکب حوایج اصلیه دن فضله اولان کمالاتی تکمیله مخصوصدر * وصنایعدن بسیط فکر دقیق وعمل انیقه محتاج اولمیوب وامور ضروریه یه مخصوص واخذ وتعلمی الزم اولمغله مرکبدن اقدم اولوب ابتداء تعلیم وتعلمه احق والیقدر * وبسیطك تعلمی اسبق واسهل اولوب عامۀ ناس محتاج اولمغله

درجهٔ كماله ناقصدر * وتلاحق افكار ومرور زمان ايله صنايع مركبه نك انواع واصنافى على التدريج
قوه‌دن فعله خروج ايدوب وحزم واحتياط ايله شيأ فشيأ حاصل ومرتبهٔ كماله بالغ وواصل اولور * زيرا
عالم كون وفساده جارى اولان اشيانك خصوصا حرف وصنايعك امكاندن وقوعه وقوه‌دن فعله خروجى
دفعةً ممكن اولميوب بلكه امتداد وقت وزمانه موقوفدر * بوسببدنناشى سكانى قليل قصبات وقراده
موجود اولان حرف وصنايع بسيط وناقص اولوب اطرافى معمور واهاليسى موفور اولدقده هرخصوصده
دقت وحشمت وكلفت اقتضا سيله صنايع غريبه حادث اولور * والله اعلم

(فصل)

فصل خامسك اون التنجى فصلى حرف وصنايعك كمالى عمارت بلاد ايله حاصل اولديغى بياننده‌در * بوامرك
سببى اولدركه طوايف انامدن برطائفه مادامكه بريه وباديه‌ده اقامت ايدوب مدن وامصارده تجمع وتوطن
ولذائذ جسمانيه ايله تلذذ وتنعمه اشتغال ايتميه انلرك امر معاشده سعى وهمتلرى قدر حاجته مقصور
وزراعت وحراثت ايله تحصيل قوت وغذايه محصوردر * امّا دستيارئ بخت واقبال ايله فراغبال ورفاه
حال ميسر اولوب بلاد معموره‌دن بر بلده‌يه نزول ايتدكلرنده تزاحم رجال وكثرت اعمال ايله حاصل اولان
ربح ونما حوايج ضروريه‌يه وفا ايتدكدنصكره فضله وزياده‌سى لذائذ نفسانيه ومعايش كماليه‌يه مصروف
اولور * بوندنصكره معلوم اوله كه نوع انسان سائر حيواندن عقل وشعور ايله ممتاز اولمغين قابل علم
وصنعت اولوب وحيوانيتى سببيله قوت وغذايه محتاج وتحصيلى امر ضرورى اولمغله زراعت وحراثت
وكسب وتجارت علم وصنعته تقديم اولنمشدر * وهر بلده‌نك عمرانى ووفرت سكانى مقدارى اول بلده‌ده
اسباب زيب وزينته ميل ورغبت وهر خصوصده كلفت ودقت اولنوب اهاليسنك ثروت ويسار ومكنت
واقتدارلرى حسبيله صنايع عجيبه ظهور وحدوث ايدر * امّا بريه وباديه‌ده قدر حاجت ايله اكتفا اولنوب
اهاليسنك سعى وهمتلرى مرتبهٔ ضرورتى تجاوز ايتمكله حوايج ضروريه‌لرى تحصيلنده نجار وحداد
وخياط وقصاب وحايك مقوله‌سى ارباب صنعت ايله مكتفى وآخردن مستغنى اولورلر * وصنايع
مذكوره مقصود اصلى اولميوب حوايج اصليه تحصيلنه آلت اولمغله بريه وباديه‌ده موجود اولدقده دخى
ضرورت مرتبه‌سنه مقصور اولوب بلاد معموره‌ده جارى اولديغى اوزره على وجه الكمال موجود اولمز *
امّا بر مملكت زياده معمور وسكان واهاليسى موفور اولوب وسعت حال وكثرت مال سببيله هر خصوصده
دقت وكمال مطلوب اولدقده حوايج ضروريه‌ده استعمال اولنان صنايع دخى حد كماله بالغ وجمله تتمه سيله
حاصل اولور * وصنايع مزبوره بروجه كمال حاصل اولدقدنصكره اقتضاى نفس وهوا وميل زخارف دنيا ايله
اسباب تجملدن نيچه امور خاطره خطور ايدوب تحصيل وتكميلى مطلوب وحصولى دباغ وخفاف
وصايغ كبى ارباب صنايعه موقوف اولمغله اول صنعتلر دخى حادث اولور * كاه اولوركه بعض بلاد
وامصار كثرت مال وتزاحم رجال ايله غاية الغايه معمور وآباد اولوب سكان واهاليسى اكل وشرب ولباس
وسكنى وسائر خصوصده زياده كلفت ودقت وصنايع غريبه‌يه ميل ورغبت ايتمكله كسب وكار ايچون اصحاب
صنايع اطراف واكنافدن اول بلده‌ده اجتماع ايدوب اسواق شهر صنايع عجيبه ايله تزيين ورشك نكارستان
چين اولمغله اربابى لدى الاهالى عزيز ومرغوب اولوب فائدهٔ عظيمه تحصيل ايدرلر * شويله كه تنظيف ابدان
ايچون كوشه بكوشه كرمابه‌لر بنا اولنوب حماملرك بازار كسب وكارلرى كرم اولور * وطبخ اطعمهٔ لذيذه
واخراج ادهان طيبه ونسج البسهٔ فاخره‌ده ماهر طباخ ودهان ونساجلر ظهور ايدوب ونحاس وحديد
ورويين وسائر معادندن مصنوع بعض آلات غريبه وصنايع عجيبه‌ده كامل استادلرى كسب وكار ايدرلر *
وتهييج عشق وهوا ايچون تعليم رقص وغنا اولنوب ضرب اصول اوزره قرع طبول اولنور * ونقش
ونكار وصنعت تذهيب وتجليدده ماهر مذهب ومجلدلر ظهور ايدوب تذهيب مصحف وتجليد كتب ايدرلر *
وسائر بونلرك امثالى صنايع دقيقه‌يه اعتبار اولنوب اعمال فكر سديد ايله اصحاب استعداد عرض كالاى
هنر ايدرلر * وكاهيجه كثرت تزاحم رجال ايله عمار بلاد رتبهٔ كماله بالغ اولوب صنايعده حذق ومهارت

برحده واصل ومصنوعات عجیبه حادث اولورکه سیر وتماشا ایدنلروا له ومتحیر اولورلر * تسکیم اهل مصر حقنده سمعمزه بالغ اولان اخبار عجیبه دندرکه انلرك ایچنده نیجه کسه لر طوطی وبغا کبی بعض طیوره تعلیم نطق ونغمه ایدوب وحمار اهلی یه اوزان مطبوعه اوزره تعلیم شیوهٔ رقص ایدرلر * وینه دیار مصرده مردرسن بازلر موجود اولوب قلل جبال امثالی مواضع عالیه یه مربوط خیوط وحبال اوزره جو هوایه صعود ایدرلر * وفروع هندسه دن فن جر اثقالده مهارتلری سبیله بعض آلات ترتیب ایدوب حجر وحیواندن ثقیل وکران نیجه اجرام عظیمه واجسام جسیمه یی وجه اسهل اوزره زیردن بالایه رفع ایدرلر * وینه مصر یلرده شعبده بازلر دخی موجود اولمغین اعمال لطایف الحیل ایله بعض اشیایی اصل وحقیقتندن اخراج وصورت اخرا ده ارائت ایدوب خفت ید وسرعت حرکت ایله اشیاء غریبه اظهار وایهام قلب اعیان ایدرلر * زیرا ممالك مصرك عماری من کل الوجوه دیار غربه غالب اولمغین وطمز اولان بلاد غربیه ده موجود اولمیان صنایع کثیره انده موجوددر * والله الحکیم العلیم

(فصل)

فصل خامسك اون یدنجی فصلی بلاد وامصارده حرف وصنایعك ثبات وکمالی اول بلده لرده واقع عمارتك قدم عهد وطول امدی سبیله حاصل اولدیغی بیاننده در * بوامرك سببی پردهٔ خفاده مستور اولمیوب بو وجهله ظاهردرکه حرفت وصنعت عمران بلاد وتزاحم رجاله تابع وتلاحق افکار وتتابع اوقات ایله حاصل امور واعمالدندر * بومقوله امور معتاده ایسه علی التدریج حادث وحاصل اولمغله تمکین واستقراری کثرت تکرار وطول عهد وزمانه موقوف اولوب مشق وادمان ومرور زمان ایله قلوب ونفوسده ثباتی الوانك ثیابده رسوخی کبی محکم ومتین اولور * شویله که بعد الاستحکام نزع ورفعی عسیر اولوب بین الامم جاری ومضطرد اولور * بوسببدندر که عهد قدیم وامد مدیددنبرو معمور اولوب اقتضای اسباب وعوارض ایله بنیان نظامی مشرف انهدام اولان بعض بلاد ودیارده صنایع عدیده دن نیجه آثار باقیه مشهود من اولورکه تأسیس وعماری قریب وجدید اولان بلاد کثرت رجالده امصار قدیمه یه معادل اولسه دخی اول آثار انده مشهود اولمز * بومعنی دکلدر الا معمورهٔ قدیمه ده جاری اولان اطوار وعادات طول ازمان وتداول رجال وتکرر اعمال ایله بین الانام راسخ ومستحکم اولوب بلاد جدیده هنوز غایت کماله بالغ وواصل اولمدیغندندر * بوامرك تحقق حالا عهد مزده ممالك اندلسده جاری اولان احوالدن معلوم مدرکه ممالك مزبوره ده الآن رسوم صنایع قائم ودائم اولوب بلاد وامصارنده بین الاهالی معتاد ومتعارف اولان مراسم مألوفه وعادات معروفه داعی اولدیغی صنایع عجیبه نك جمله سنده حذق ومهارت اصحابی رجال موجود اولدیغی مشهود ومعلوممزدر * شویله که طرح بنا وطبخ طعام وآلات لهو وغنا ورقص وخرام موجود اولوب واوضاع بناده رسم عجیب وطرز غریب ومنازل وقصورده بسط فرش وبساطده حسن ترتیب جاری ومرعیدر * کذلك معادن وخزفدن مصنوع ظروف واوانی ولوازم بیوت ومواعینده کلفت وترتیب ولایم وسور وسائر دواعی حظ وشهوت ایله اقتضا ایدن صنایعده دقت اولنمغله سکان ممالك اندلس سائر اهل امصاردن بو وجهله ممتاز اولوب صنایع مذکوره ده مهارت تامه وملکهٔ کامله ایله موصوف وجمله دن زیاده حذق وممارست ایله معروفلردر * مع هذا ممالك اندلس حالا مختل النظام واکثر مواضعی پایمال سنابك الخیل اعدای لئام اولوب ورای بحر سفیدده اکا مقابل ومحاذی اولان بلاد غرب اندن زیاده معمور واکثر احوالده حظ موفور اوزره اولدیغی ظاهردر * بوامرك مدار ومبناسی دکلدر الا بوندن اقدم بسط وتمهید اولنان معنی درکه عهد سابقده ممالك اندلسده دولت امویه وقبلنده دولت قوط وبعدنده دولت طوایف قائم اولوب عهد کفر واسلامده مدت مدیده مقر دولت ومرکز سلطنت اولمغله انده مراسم حضارت ثابت وراسخ وبرحده بالغ اولمشدرکه اقطاردن برقطرده اول مبلغه وصول منقول ومسموع دکلدر * مکرکه بلاد عراق ومصر وشام رتبهٔ عمارتده بو مبلغه واصل اولوب اندلس کبی انلر دخی طول آماد دول ایله معمور اولدیغی منقولدر * بناء علی ذلك ممالك اندلسده جمله اصناف صنایع رونق تام وکمال

استحکام

استحکام اوزره موجود ومرعی والی هذا الآن آثاری باقی قالوب بالکلیه اندراسی وقتنه دك زائل اولمز * تحکیم ثوب مصبوغه اشراب لونده اهتمام اولنوب کما ینبغی راسخ اولدقده مدت مدیده باقی وزوالی عسیر اولور * کذلك ممالك تونس دخی بلاد اندلس کبی ابتداء دولت صنهاجیه بعدهم دولت موحدین مقرّی اولوب دولتین مذکورتین مدّت مدیده انده متمادی اولمغله طرح بنا ونسج لباس وطبخ طعام وسائر اسباب نظام تکمیل واتمامنه اهتمام اولنوب بلاد مذکوره نك سوق وبازاری صنایع عدیده ده ماهر رجال ایله مالامال اولمشیدی * اکرچه تونس مملکتی کثرت مال ووفرت رجال وسائر اسباب عمار ونظامده اندلس مرتبه سنه بالغ اولمیوب اندن اقل ایسه ده لکن ممالك تونس بلاد مصره قریب وهر سنه تجار ومسافرین مصره عازم ومدّت مدیده انده ساکن ومقیم اولمغله اهالئ تونس رجال مصره مخصوص عرف وعادت وحرفت وصنعتدن رغبت واستحسانه شایان کوردکاری مراسم غریبه ورسوم عجیبه یی بلده لرینه نقل ایتدیلر وسنین هجرت محمدیه دن مائهٔ سابعه حلولنده طائفهٔ افرنج اندلس مملکتنك جانب شرقیسنده واقع بلاده رفع لوای شقا وتسلط واستیلا ایدوب بلاد شرقیه نك اکثر سکانی تونس مملکتنه نقل ورحلت وانده سکون واقامت ایتملریله تونس اهالیسی مصر واندلس رجالنه مخصوص حرفت وصنعت وسائر عرف وعادتده بو ایکی مملکتك رجالنه تقلید واقتدا ایدوب بعض اوضاعده مصریلره وبعض اطوارده اندلسیلره مشارکت ومتابعت ایتدیلر * کرچه حالا اشبو عهد وعصرده تونس مملکتی مختل النظام اولوب بین الاهالی زمان سابقده جاری اولان احوال ضابطهٔ نظامدن خروج ایتدیسه ده * بیت

ازنقش ونکار درودیوار شکسته * آثار پدیدست صنادید عجم را

نظمی موّدا نسخه صبغهٔ کمال برمجاده عن اصل راسخ ومستحکم اولدقده محلی زائل اولمدیجه اول کمالك زوالی متعسر اولمغله حالا بنه ممالك تونسده عهد قدیمده جاری اولان حرف وصنایعك آثاری باقیدر * وکذلك مغرب زمینده واقع مدینهٔ قیروان وبلدهٔ مراکش ایله قلعهٔ ابن حماد دخی الآن خرابه مشرف ایسه ده بلاد مذکوره نك معموریتی وقتنده جاری اولان مراسم حشمت وحرف وصنایعدن بعض آثار باقی قالوب زمان سابقده بلاد مذکوره نك عمار واهالیسنك نظام حاللرینه دلالت ایدر * وبو خصوصه وقوف واطلاع اصحاب رشد وسداده مخصوص اولوب عین حکمت وچشم بصیرت ایله خرابه مشرف بر بلده ده بعض آثار صنایعه نظر ایتدکده صحیفهٔ کتابده موجود اثر خط محکولی کبی زمان قدیمده اول بلده نك عمار ونظامنه استدلال وانتقال ایدر * والله الخلاق العلیم

(فصل)

فصل خامسك اون سکزنجی فصلی حرف وصنایعك کثرت وجودی طالبلرینك کثرت ورغبتلرینه موقوف اولدیغی بیانندهدر * بو امرك سر وسببی اولدرکه انسانك سعی وعملی مدار کسب ومعاشی اولوب مدّت عمرنده سود ونفعی اکا مقصور ومنحصر اولمغله جد وسعیی مفت ومجانا اضاعت ایتمیوب ساکن اولدیغی بلده ده قیمت وبها ایله رایج اولان نسنه یه صرف ایدر * هر قچانکه بر صنعت بین الناس رایج ومطلوب اولوب خلق میاننده مرغوب اوله اطراف بلاددن بیع ایچون مجلوب وسوق وبازارده رایج ومرغوب اولان قماش ومتاع مثابه سنده اولمغله تحصیل معاشه توسل ایچون ناس انك تحصیل وتعلمنه جد وسعی ایدرلر * اما بر صنعت وحرفت که بین الناس مطلوب وسوق وبازارده رایج ومرغوب اولمیوب تعلیم وتعلمنه قصد وتوجه مصروف اولمیه اول صنعت مهمل ومتروك اولور * بو ندنناشی حضرت علی کرم الله وجهه دن بو بابده *(قیمة کل امرئ ما یحسنه) کلام حکمت نظامی وارد اولوب * یعنی هر شخصك قیمت وبهاسی وسیلهٔ نظام معاش ومعادی اولان عمل حسن وصنعت مستحسنه سنك قیمتیدر دیو درج دهان حکمت نشانلرین لؤلؤبار وکوهر نثار ایتدیلر * وینه بو بابده بر سر آخر خفی دخی بودرکه هر صنعتك رواج واعتباری دولت وسلطنتك طلب ورغبتنه موقوف اولوب ترویجنه باعث وبادی وتوجیه غرایبه سبب عادیدر * اما اول

صنعت كه رجال دولت ميانده مرغوب اولميوب انجق اهل بلد قتنده مطلوب اوله قوت رواجده دولت اعتباری مشابه سنده دكلدر * زيرا ملك ودولت برسوق اعظم وچارسوی معظمدركه هرشيئك رواج واعتباری انده حاصل اولوب وقليل وكثير انده نسبت واحده اوزره جاری اولمغله سوق دولتده رايج ومعتبر اولان صنعت ذاتنده هرنقدر قليل ايسه ده اعتبار دولت ايله اكثر اولمق ضروريدر * اما زمره رعيت ميانده برصنعت هرنقدر مرغوب ومطلوب اولسه دخی طلب ورغبتلری عموم اوزره واقع اولميوب رواج واعتباری ناقص اولور * والله قادر علی مايشاء

(فصل)

فصل خامسك اون طقوزنجی فصلی بلاد وامصار خرابه مشرف اولدقده حرف وصنايعه قلت ونقصان ترتب ايتديكی بياننده در * بو امرك تحقيقی بويله دركه فصل سابقده ذكر اولنديغی اوزره صنايعك كثرت وجودی ناسك احتياج وطلب ورغبتلرينه منوط اولوب طلب ورغبت دخی سكان بلدك وفرت ووسعتلرينه موقوف ايديكی ذكر وبيان اولنمشيدی * اما بر بلده نك نظامی مختل واحوالی مهمل اولوب سكان واهاليسی قليل وناقص اولدقده انده اسباب عز وحشمت ومراسم زيب وزينت مهجور ومعطل اولمغله بقية اهل بلد حوايج اصليه ولوازم ضروريه لری تحصيلنه اقتصار ايدوب تزين وتجملدن قدرت ومكنتلری قاصر اولور * بو تقديرجه كثرت مال ورجال وقتنده اول بلده ده جاری اولان مراسم عز وحشمته آلت اولان حرف وصنايعه رغبت اولنميوب اصحاب حرف ايچون صنعتلريله امر معاشده انتفاع ممكن اولمامغله بعضيسی كسب آخره سلوك وبعضيسی دخی وفات ايدوب صنعتی بيلور كمسنه قالمامغله بالجمله اول صنايعك رسم واثری محو اولور * نقاش ومذهب ونساخ ومجلد وزركر امثالی صناع كبی كه ممالك معموره ده مراسم عز وشوكت قائم ايكن مطلوب ومرغوب اولوب بعد الاندراس بالكليه محو ومضمحل اولور * والله الخلاق العليم

(فصل)

فصل خامسك يكرمنجی فصلی طائفۀ عرب حرف وصنايعه اهل اولميوب بينلرنده مطلوب ومملكتلرنده مرغوب اولمديغی بياننده در * بو امرك سببی اولدركه طائفۀ عرب بلاد معموره دن ابعد دشت وصحراده كشت وكذار ايدوب اكل وشرب ولباس وسكناده بلدی وحضريلر كبی دقت وكلفت ايتمامرايله انلر ايچون حرف وصنايعدن استغنا حاصل اولمشدر * اما جانب شرقده واقع طائفۀ عجم ايله طرف غربده ساحل بحر سفيدده ساكن فرق نصاری تنعم وتلذذده وهر خصوصده تزين وتجمله مألوف اولوب وانلك تحصيلی صنايع عديده يه موقوف اولمغله حرفت وصنعتده مهارت وممارست ايله معروف وموصوفلردر * وطائفۀ عربك وجه معاشی جمل وناقه يه مقصور اولمغله انلره مناسب مرعاده رعی جمال وتسهيل نتاج ايچون تهيئۀ رماله محتاج اولوب بريه وباديه ده اقامت ايتمشلردر * اما طوايف روم وعجم وساير اصناف امم بلاد معموره ده ساكن اولوب وجه معاشلری جهت اخری ايله حاصل اولمغين مملكتلری مراعی ابل ورمالدن خاليدر * بو سببدن ناشی طائفۀ عربك اوطان قديمه لرنده ودولت اسلاميه ده مالك اولدقلری ممالكده حرف وصنايع قليل اولوب لدی الحاجه قطرآخردن مجلوبدر * اما اهل چين وهندوترك وطوايف نصارايه مخصوص بلاد وامصارده صنايع كثيره موجود اولوب ساير بلاده انلردن اخذ واستجلاب اولنور * وبلاد غربده ساكن طائفۀ بربريه دخی سنين عديده دنبرو بداوتده راسخ اولمغله اطوار واوضاعده عرب مثابه سنده اولوب سابقده ذكر اولنديغی اوزره مملكتلرنده بلاد معموره نك قلت وندرتی خاللرينه دلالت ايدر * بوندن ناشيدركه مغرب ديارنده صنايع قليل وغير جيد اولوب مهارتلری نسج صوف وعمل خف ودباغت جلد وادميه مقصوردر زيرا طائفۀ بربرعن اصل باديه نشين اولوب بعده بلاد وامصاره نزول ايتدكلرنده صوف غنمدن كسوه ولباس وفرش ولحاف وجلد وادميدن كفش وخفاف اتخاذنده عموم بلوا اولوب ومملكتلرنده موجود اغلب

استعمالری

امتعه لری صوف وجلده مقصور اولمغله صنایع مذکوره ده مبلغ کماله بالغ وواصل اولدیلر * امادیار شرقه امم ماضیه دن فرس ونبط وقبط وبنی اسرائیل ویونان وروم ممالک اولوب نیجه سنین وشهور واحقاب ودهور انده ساکن وسکان واهالیسی هر خصوصده کامل وفنون صنایعده ماهر اولدیله الی الآن رسوم وآثاری محو وزائل اولمشدر * اما ممالک یمن وبحرین وعمان وبلاد جزیره یه حالا طائفهٔ عرب ممالک ایسه ده نیجه بیک سنه دنبرو دولت ملک عرب انده قائم اولوب ابتدا عاد وثمود وجبابرهٔ عمالقه بعده حمولهٔ حمیر وتبابعه وأذواء علی وجه التعاقب انده مدن وامصار بنا وهر خصوصده ذروهٔ کماله عروج واعتلا ایتدیلر * بناء علیه ممالک مزبورده امد مالک ودولت مدید وطویل اولمغله صبغهٔ حضارت راسخ ومحکم وحرف وصنایع مستحکم اولوب بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره دول قدیمه نک خلل ونقصانیله زائل اولیوب الی هذا الآن رسم واثری باقیدر * شیمدی دیار یمنده منقش وملون کسوه ولباس حریر نسج اولنوب اطراف ممالکه ارسال اولنور * والله وارث الارض ومن علیها

(فصل)

فصل خامسک یکرمی برنجی فصلی برکسه ایچون صنایعدن برصنعتده ملکهٔ تامه ومهارت کامله حاصل اولدقدنصکره صنعت اخراده مهارت وممارست حصولی قلیل اولدیغی بیاننده در * مثلا برخیاط صنعت خیاطتده حاذق وماهر اولوب مدت مدیده استاده خدمت وصنعت مزبورده کرکی کبی مهارت تحصیل ایتدکدنصکره طرح بنا وصنعت نجارتده ماهر اولق مستبعددر * مکرکیم ابتدا شروع ومباشرت ایتدیکی صنعتده کرکی کبی ماهر وکامل اولیوب ملکه سی راسخ اولمدقده صنعت اخراده ماهر اولق ممکندر * بوامرک سر وسببی اولدرکه ملکات نفسانیه ثوبه اشراب اولنمش صبغ ولون کبی صحیفهٔ نفسده ثابت صفات راسخه دن اولوب تأثیر ونفوذی مستحکم اولمغله الوان ثیاب کبی محل واحدده دفعة اجتماع وتزاحم ایتمزلر * برکسه نک نفس وطبیعتی که فطرت اصلیه اوزره باقی قالوب الوان صنایعدن برلون ایله متلون اولمیه فننی صنعته مباشرت ایتسه قبولی اسهل وحصولنه استعدادی احسن اولوب صحیفهٔ طبعنده کالنقش فی الحجر مرسوم ومنتقش اولور * امانفس وطبیعت ملکات نفسانیه دن برملکه ایله متلون اولدقده فطرت اصلیه دن خروج ایدوب آنده ثابت وراسخ اولان ملکه ایله تلونی سببیله استعدادی ضعیف وملکهٔ اخرایی قبولی اضعف اولور * بومعنی برامر بیندرکه صدق وصحتنه لسان وجود شهادت ایدوب دیدهٔ شهود ایله مرئی ومشهوددر * دائرهٔ عالمده وجودی اقل بلکه امر لایعقل درکه برصاحب صنعت مشغول اولدیغی کارده حد کماله بالغ اولدقدنصکره صنعت اخرایه مباشرت وانده دخی مهارت تحصیل ایدوب رتبهٔ واحده ده ایکی صنعتده دخی کامل وماهر اولق خلاف مشهوددر حتی ملکهٔ فکریه ده ماهر اولان اصحاب علم وفضیلت دخی اهل حرفت مثابه سنده اولوب فنون علمیه دن برفنده کامل وحد کماله واصل اولدقده فن آخر ایله تفننده رتبهٔ اولی یه فائز اولمز * بلکه فن ثانیده قاصر اولوب قلت وندرت اوزره مکر بعضیلری ایکی فنده دخی احراز رتبهٔ ریاسته نائل اوله * بوامرک سبب ومبناسی ذکر اولنان معنی اولوب صحیفهٔ طبعده حاصل اولان الوان صفات نفسانیه ایله طبایعک تلون وانقلابی واستعدادک تفاوت واختلافیدر

(فصل)

فصل خامسک یکرمی ایکنجی فصلی حرف وصنایعک اصول ومهماتی بیاننده در * معلوم اوله که دائرهٔ عالمده بین الانام دائر ومتداول اولان اعمال واطوارک کثرت ووفرتی سببیله حرف وصنایع دخی کثیر اولوب حیطهٔ عد واحصادن خارج اولمغله علی حده هر بری برقزدهٔ صحیفهٔ تفصیل وبیان اولق متصور دکلدر * لکن اول صنایع متعدده وحرف متنوعه نک بعضیسی معمورهٔ عالمده ضروری الوجود وبعضیسی دخی شریف الموضوع اولمغله انلرک انواعنی ذکر وبیانه تخصیص ایدوب ماعداسنی ترک ایلدک * اما صنایع ضروریه

فلاحت وتجارت وحیاکت وخیاطت امثالی صنعتلردرکه انسان اکل وشرب ولباس وسکنی امورنده بوصنایعه محتاج اولوب نوع بشرك حیات وبقاسی بونلره موقوفدر * امّا وضعی شریف اولنان صنایع جمله‌سی تولید مولود وکتابت ووراقت وغنا وطب صنعتلریدرکه هر برینك ثمره وفائده‌سی تفصیل اولندقده شرف واعتباری ظاهر اولور * تولید قابله‌لره مخصوص صنعتدرکه وضع حمل وسهولت ولادتده قوابله مخصوص وجه اوزره اعانتی متضمن اولوب اکثریا مولودك حیات وبقاسنه بادی وسبب عادی اولمغله کارکاه عالمده علی وجه العموم لازم الوجود وموضوعی ام ومولوددر * صنعت طب فروع علم طبیعیدن بر صنعت شریفه درکه موضوعی بدن انسان اولوب ثمره وفائده‌سی حفظ صحت ودفع مرض وعلت اولمغله فضل وشرفی ظاهردر * امّا عمل کتابت واکا تابع اولان صنعت وراقت دخی بر شریف صنعتدرکه انسانك حوایج ومصالحنی حفظ وتذکیر وآفت نسیاندن منع وتقیید ایدوب اسرار ضمیر وضمائر نفسی غائب بعیده تبلیغ ونفایس علوم ونتایج افکاری صحایف واوراقده ابقا وتخلید ایدر * وصور ومعانی ایچون ترتیب اولنان رتب وجودك درد نجیسی اولوب ابتدا وجود خارجی بعده وجود ذهنی بعده وجود لفظی اندنصکره وجود خطی مرتبهٔ رابعه‌ده واقع اولشدر * امّا صنعت غنا نسبت اوزان اوزره ترتیب الحان ایله اصوات ونغماتك حسن وجمالنی اسماعه اظهار ایدوب ترویج ارواح وتهییج اشواقه باعث اولمغله صنایع شریفه‌دن معدود اولمشدر * واشبو صنایع مذکوره که کتابت وطب وعلم موسیقیدر بونلر ذاتنده نفیس وشریف اولدیغندن ماعدا اعاظم ملوك وسلاطین ایله الفت واختلاطه داعی ومجالس انس وخلوتلرنده صحبت ومعاشرته بادی اولمغین بو شرف خاص بونلره مخصوص اولوب صنایع اخراده حاصل دکلدر * معلوم اوله که عنوان فصلدن بوآنه کلنجه ذکر اولنان صنایع ضروریه وشریفه اصول اعمال اولوب دائرهٔ عالمده انلرك غیری موجود اولان حرف وصنایع بونلره تابع واکثری حقیر ومبتذلدر * لکن کاهیجه اختلاف اغراض ودواعی ایله احوال صنایع مختلف اولوب بر دولتده معتبر اولمیان صنعت دولت اخراده مقبول ومرغوب اولور * والله الخلاق العلیم

(فصل)

فصل خامسك یکرمی اوچنجی فصلی صنعت فلاحت وزراعت بیانندهدر * بو صنعتك ثمره وفائده‌سی مایهٔ قوام ابدان انسان وحیوان اولان اقوات وحبوبی جمع وادّخاردر * بو طریق ایله که زرعه صالح اراضئ منبته بعض آلات مخصوصه ایله شق وتقلیب اولندقدنصکره زراعته مباشرت اولنوب وحدّ کماله ایرنجه‌سی وتربیه واصلاح وتنمیه‌ده جد واهتمام اولنور * بعده وقت حصاد حلول ایتدکده زروع نابته‌یی ساقلرندن قطع ودسته دسته خرمنکاهده جمع ایدوب محکم دوس ایتدکدنصکره سنبله‌دن دانه‌لری اخراج وانبارلرده حفظ وادّخار ایدرلر * وانسانك نشو ونماء وحیات وبقاسی قوت وغذا ایله حاصل اولوب قوت موجود سائر اشیا معدوم ومفقود اولسه تعیش قابل وزراعت وحراثت تحصیل قوته متکفل اولمغله جمله صنایعه تقدیم اولنمشدر * بو سببدنناشی صنعت زراعت اهل بادیه وقرایه مخصوص اولوب وسابقده ذکر اولندیغی اوزره بداوت وحضارتدن اسبق واقدم اولمغله بو صنعت قدیمه دخی انلره مختص اولدی * شویله که حضری وبلدیلر زراعت وحراثت ایله مألوف اولمیوب دائما تکمیل مراسم عز وحشمته ساعی وانلك نظامنه داعی اولان صنایع دقیقه‌ده ماهر اولورلر *

(فصل)

فصل خامسك یکرمی دردنجی فصلی صنعت بنا وطرح ابنیه بیانندهدر * معلوم اوله که صنعت مذبوره سکان بلاد وامصاره مخصوص صنایعك اوّل واقدمی اولوب مصلحت سکنی ایچون بیوت ومنازل بناء ایتمك طریقنی بیلمکدن عبارتدر * زیرا انسان عواقب امورنده فکر ونظر اوزرینه مجبول اولمغله صیف وشتاده حر وبردك ضرر واذاسنی اندن منع ودفع ایده جك اموردهٔ تفکر ایدوب سقف وحیطانی مشتمل وجمیع جهاتدن

شدت حر وبردہ حائل مساکن وبیوت اتخاذ ایتمك لازمدر * ونوع بشر اقدم خواص انسانیت اولان فکر ونظردہ متساویة الاقدام اولمیوب مراتب استعدادلری مختلف ومتفاوتدر * اقالیم سبعه دن اقلیم ثانی وثالث ورابع وخامس وسادسده ساکن اولان طوایف انام طبقات مختلفه اوزرہ عقل ودانشده معتدل اولمغله طرح بنا وسائر صنایعده مسلك اعتداله سالك اولوب افراط وتفریطدن اجتناب ایدرلر * اما اولکی ویدنجی اقلیمك سکان واهالیسی عقل وفهمده نهج صواب وجادۂ اعتدالدن منحرف ومنصرف اولوب صنایع انسانیه ومسکن ومنزل بناسندن فکرلری قاصردر * بلکه تناول اغذیه ده طبخ ونضجه نظرا بتمدکاری کبی امرسکاده دخی طرح ابنیه دن مستغنی اولوب حیوان وحشی کبی کهف وغارده ساکن اولورلر * بوندنصکره دستیاری معمار عقل ایله طرح بنا واعداد سکنی ایدن کمسه لر کاهیجه زیاده کثیر اولوب محل واحدده اجتماع وبیوت کثیره بنا ایدرلر * لکن طائفهٔ مذکوره اصناف مختلفه دن مجتمع جمع کثیر وجم غفیر اولمغله بینلرنده معارفه اولمیوب اکثری بیکانه اولمغین اثنای لیالده بعضیلری بعضیلرینك منازلنه دخول وهجوم ایتمك خوفندنناشی مجتمع اولدقلری محلی دائرا مادار دیوار ایله حفظ واحاطه یه محتاج اولورلر * بوصورتده محل مذکور مدینهٔ واحده اولوب حکام انلری محافظه یه قیام ومضرت اشقیانی دفعه اهتمام ایدرلر * کاهیجه اهالی بلد خارجدن اعدا استیلاسی خوفیله دخی برحصن حصینه التجایه محتاج اولمغله تحصین نفوس ایچون قلاع منیعه بنا اولنوب برای محافظه مستحفظین نصب وتعیین اولنور * تشیید حصون ملوك وسلاطینه بالاثره ملحق صدور وامرا وکبرای قبائله مخصوص اولوب سائر اهالینك قدرت ومکنتلری اندن قاصردر * ودخی معلوم اوله که طرح ابنیه ومنازلده اختلاف بلاد ایله ناسك احوالی مختلف اولوب هر بلده نك رجالی بیننده معتاد ومتعارف وهوالرینك مزاجنه موافق وفقر وغناده حال وشانلرینه مطابق وجه اوزرہ بنا اختیار ایدرلر * کذلك بلد واحدده ساکن رجالك احوالی دخی بومنوال اوزرہ مختلف اولوب بعضیلرینك اولاد وعیالی وحشم وخدمی کثیر اولمغله عرصه وساحه سی وسیع بیوت عدیده یی حاوی وقصور وغرفی محتوی عالی سرایلر بنا ایدرلر * شویله که حجر املس ایله مؤسس وکلس وجص ایله مشید دیوارلر یاپوب وسطوح وسقوفنی نقوش رنکارنك ایله تزیین ایتمکله هر سطح دیواری همکونهٔ صفحهٔ ارژنك ایدوب مسکن ومأوالری شاننه عنایت ایله اظهار عز وحشمت ایدرلر * بوندن ماعدا صدور وامرا وسائر اتباع وحواشیسی کثیر اولان اعیان ورؤسا بومرتبه ایله دخی اکتفا ایتمیوب حفظ ارزاق وغلال ایچون مخزن وانبارلر وربط دواب ایچون آخورلر بنا ایدرلر * وسکان بلددن بعضیلری دخی فقر وفاقه یه مبتلا اولمغله امر بناده قدر حاجت اوزرہ اقتصار ایدوب زیاده یه مکنت واقتدارلری اولمامغله نفس وعیالنی اسکان ایچون منزل صغیر ایله اکتفا ایدر * وملوك وسلاطین دخی تأسیس قلاع وحصون ایچون طرح بناده ماهر معمار ومهندس کاره محتاج اولوب تشیید وبناسی مراد اولنان قلاعك ترفیع واحکامنده دقت واوضاع هندسیه اوزرہ وضع وطرحنده اظهار صنعت ایدرلر * واشبو صنعت بنا که پای وکدا مسکن ومأوی خصوصنده اکا محتاجدر اربابی جمله اقالیمده موجود اولمیوب اکثر صنعت مزبورہ ده ماهر معمار ونجارلر اقلیم رابع ایله اکا مجاور اقلیم ثالث وخامس وسادسده بولنور * زیرا طرف جنوبده واقع اقلیم اول وثانی فرط حرارت ایله موصوف وجانب شمالده اقلیم سابع شدت برودت ایله معروف اولمغله اعتدالدن خارج ومنحرف اولوب سکان واهالیسی اکثر صنایعه جاهل وانعام وبهایمه مشاکل اولمغله صنعت بناده دخی راجلردر * بعضیلری سازایله طیندن معمول بقر وغنم اغیلی کبی مسکن اتخاذ ایدوب بعضیلری کهوف وغیرانده یعنی مغاره لرده ساکن اولورلر * وصنعت بنانك اربابی دخی متفاوت اولوب بعضیلری دقایق فن بنایه واقف وصنعتنده ماهر وبعضیلری دخی راجل وقاصردر * بوندنصکره دخی معلوم اوله که طرح بنا انواع کثیره اوزرہ واقع اولوب اختلاف اغراض وامصار ایله مختلفدر * بعض اماکن وبلادده حائط وجدار سنك وحجر یا آجر ومدر ایله بنا اولنوب قطع احجار طین وکلس ایله بربرینه ربط وعقد اولنمغله جسم واحد کبی یکلخت اولور * وبعض قلاع وحصونده دخی اشجق تراب ایله هموار واستوار جدار بنا اولنوب اکا طابیه وبانیسنه طواب تسمیه اولنور * طرح ووضعی بویله درکه اولا

اخشابدن ایکی لوح هموار اتخاذ اولنوب طول وعرضلرینك قدر ومقدارلری عرف بلاد ایله مختلف واوسطی طولا درت وعرضا ایکی ذراع اولور * بعده ذکر اولنان ایکی لوح خشب اساس دیوار اولمق اوزره حفر اولنان محله نصب ووضع اولنوب بینلرنده بعده مسافه عرض اساسده صاحب بنانك اختیار ایتدیکی مقدار اوزره واقع اولور * بعده لوحین مذکورینك ارالرینه برقاج محلدن ذراع وعصا کبی متعدد اخشاب وضع اولنوب وحبل ورسن ایله اول لوحلره محکم شد وبند اولندقدنصکره ینه لوحین مزبورینك باشلری طرفنده واقع فضای باقی دخی اوستی آچق صندوق کبی ایکی لوح صغیر ایله سد اولنور * بعده اول صندوقك دروننه کرج ایله مخلوط تراب وضع اولنوب واجزای خاك کاس وصاروج ایله اختلاط وامتزاج ایتمك ایچون بعض آلات ایله محکم ضرب ودق اولنور * وضرب متکرر اولوب کاس وخاك اسفله میل ایتدکچه مرة بعد اخری تراب وضع اولنور * تا که فضای صندوق کرکی کبی مملو وممتلی اولوب اجزای کاس وخاك جسم واحد کبی یکلخت اولنجه عمل مذکور تکریر واعاده اولنور بوندنصکره ینه صورت اولی اوزره اول وضع اولنان لوحلر اوزرینه طول وعرضده مساوی ایکی لوح آخر دخی نصب وصندوق شکلی اوزره وضع اولندقدنصکره دروننه کاس ایله ممزوج تراب القا اولنوب وتمام اولنجه کالاول عمل ضرب تکریر اولنور * بعده صندوق ثانینك اوزرینه دخی منوال سابق اوزره بر صندوق دخی نصب وعمل ضرب تکریر اولنوب دیوار مذکورك قد مفروضی مقداری الواح نظم وترتیب اولنور * شویله که سطور کتب کبی الواح منضود بربری اوزرینه منتظم اولوب دیوار مذکور قطعهٔ واحده کبی هموار ومستوی اولور * ودخی صنایع بنادن بری دخی کرجی آب ایله حل واطفا ایتدکدنصکره اختلاط ماء ایله حاصل وجداری طلایه مانع اولان حرارت ناریه زائل ومزاجی اعتداله مائل اولنجه بریا ایکی هفته مقداری طوروب بعده لسان ترکیده ماله یا فورچه تعبیر اولنان آلات ایله صحیفهٔ دیواری طلا ایدرلر * وینه صنایع بنانك بری دخی انشای سقوف وسطوح درکه بریتك دیوارلری اوزره درکه وکرش تعبیر اولنور اخشاب مجوته یا ساذجه مد ووضع اولندقدنصکره اوزرینه اره ومنشار ایله پرداخته یاغیر پرداخته تخته فرش وتسمیر اولنوب بعده اول الواح مفروشه اوزرینه دخی صاروج ایله ممزوج تراب صب والقا اولندقدنصکره اجزای کاس وخاك کرکی کبی امتزاج والتحام ایدنجه بعض آلات ایله ضرب ودق اولنور * بعده روی جدار کبی اوزری کاس ایله طلا اولنوب مرآت مجلی کبی تسویه اولنور * وینه صناعت بنا انواعنك بری دخی تمیق جدار ونقش دیواردرکه بعض بلاد وامصارده کاس خشکی آب ایله عقد وتخمیر ایتدکدنصکره بقیهٔ بلل ورطوبت موجود ایکن بالای جداره رفع اولنوب قطعه قطعه قطع وتفریق وتناسب هندسی اوزره مثاقب حدید ایله مجسم اشکال کونا کون نقش وتصویر اولنورکه رونق ورواسی بغایت تحسین اولنور * بعض بلاد ودیارده دخی مرمر ورخام وخزف وصدف وبونجق دانه لری مخلوط یاغیر مخلوط سطح جدارده کاس مبلول ایله بربرینه ضم اولنوب اصحاب صنعت میاننده معروف طرز مألوف اوزره برکونه ترتیب وتشکیل اولنورکه صفحهٔ جدار انسکابه نظروعیانه قطع ریاض ملتفة الاشجار کبی ظاهر اولور * کذلك اصحاب صنعت بنا ذکر اولنان صنایعدن غیری حفظ ما ایچون بعض بیوت ومنازلده حیاض وصهاریج بنا ایدوب وقنوات مسنسنات ایله بحر زخار جدن جلب ایتدکاری میاهی اول حوض وصهریجه اجرا ایچون مرمر ورخامدن معمول قبورلر اعداد ایدرلر * وصنعت بنا دقایق فن هندسه یی جامع اولمغله اصحابی حذق ومهارت ایله مختلف اولوب ومدینه واسع ومعمور اولدقچه بنالر دخی زیاده کثیر اولور * ودخی معلوم اوله که بعد ممالك عظیمه ده امرا وحکام احوال بنایه دائر امورده معمارلره مراجعت ایدوب واقع اولان منازعاتی انلرك رأینه حواله ایدرلر * زیرا بلاد کثیر الازدحامده واقع مساکن ومنازل زیاده مرغوب اولوب مزاحمه کثیر اولمغله اعلا وادنی متصرف اولدقلری منازلك منافعنی کندولره تخصیص وفضا وهواسنده دخی آخری مشارکتدن منع ایدرلر * کذلك ساکن اولدقلری منزلك حائط وجدارینه ضرر ایراثی خوفیله ظاهر ابنیه یی استعمالدن جیرانی منع ایدوب بلا حق شرعی تصرفلرینه رضا ویرمزلر * ومرافق وحقوق ابنیه ده دخی نزاع ایدوب طرقده حق مرور ومسیل ماء وبئر بالوعه ده دعوای

استحقاق ایله منازعه ایدرلر * وچوق کره دخی تلاصق ابنیه وتضایق افنیه سببیله جیران محله‌دن بعضیلری آخردن حایط بنا یا علو هوا یا قنوات مایه استحقاق ادعا ایدوب بعضیلری دخی مشاهدهٔ میل جدار وخشیت سقوط دیوار ایله همجوارینی حاکمه احضارا تکلیفه علی قول من براه اول حائط مائلک ضررینی کندیدن دفع وقلع جدار ایله طلب حکم وقضا ایدر ودخی شریکین بیننده مشترک اولان منزل وعرصه نک تقسیمی اقتضا ایدوب شرکانک منفعتلرینه خلل کلملک اوزره قسمت عادله ایله حصه‌لری افراز وتمیز اولنقده وسائر امور بناده بنالره مراجعت اولنور * امور مذکورده واقع منازعاتک دفعی اکثر ناسک مجهولی اولوب ابنیه وسقوف احوالنه علم ووقوف اصحابی اهل خبره وبصیرتک رأی وتدبیرلریله حاصل اولور * شویله که معمار مهندس کار محل منازعه فیه‌یه حاضر وحائط وجدارک میلی واعتدالنه ناظر اولوب حبل وذراع وسائر آلات بنا استعمالیله حقیقت حاله بعد الاطلاع ضررینی کشف وافهام وطریق دفعنی حکامه اعلام ایدر * کذلک بعض مساکن ومنازلک تقسیمی اقتضا ایتدکده اول منزلک عرصه وبناسنی مساحه ایدوب شرکایه نافع وجه اوزره حصه‌لرینی تقسیم وافراز ایدر * کذلک بر محله جلب ماء یا بر موضعدن دفع سیل وفضلات اقتضا ایدوب قنوات مسنات وضع ایتدکده دخی اول میاه وفضلات مرور وسیلان ایتدیکی محلده واقع بیوت وحیطانه نشف وسرایت ایله ضرر ایتمملک وجه اوزره بنا ایدر * ذکر اولنان استادلر بو خصوصده وسائر احوال بناده ماهر اولمغله مراجعت اولنان اموردە صنعتلرینی اجرا ایدوب منازعات وقوعنده حکام انلره حواله ایدرلر * مع ذلک اصحاب صنعت بنا بولندقلری دولتک قوت ووسعتی اعتباریله جودت وقصورده مختلف اولوب بنیان دولت متین ومستحکم اولدقچه صنعت بناده حذق ومهارت دخی کماله واصل ورسوخ حاصل اولور * زیرا بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره حرف وصنایعک کمال وکثرتی دولتلرک قوتنه وطالبلرک وفرتنه تابع اولمغله مبادئ دولتده امر بناده دخی سائر امور کبی تکلفدن خالی اولوب لدی الاقتضا اربابنی قطر آخردن جلب واحضار اولنور * تکلیم خلفای امویه‌دن ولید بن عبد الملک زمان خلافتنده مدینهٔ منوره‌ده مسجد نبوی‌یی وقدس شریفده مسجد اقصایی وشام شریفده واقع جامعی تعمیر وبنا مراد ایدوب بلدهٔ قسطنطنیه‌ده قیصر رومه آدم کوندروب فن بناده ماهر عمله ارسالنی تملک اوزره نامه ارسال ایلدی * قیصر دخی ولیده کفایت مقدارلری بنا ارسال ایدوب مساجد مذکوره‌یی تشیید وانشا ایلدی * ودخی معمار وبنا اولان کمسه فن هندسه‌دن بعض مسائله عارف وطریق استعمالنه واقف اولوب لدی الحاجه عمل واجراسنه قادر اولملق لازمدر * از جمله نصب شاقول ایله تسویهٔ حیطان واخذ ارتفاع ایله اجرای میاه وبونلرک امثالی سائر اعمال بنا اصول وفروع هندسه‌دن شیء کثیره محتاج اولدیغی ظاهردر * کذلک جر اثقال دخی بعض آلاته موقوفدر که تحصیل وترتیبی حیل هندسیه‌یه منوط ومربوطدر * زیرا قلاع ومناره کبی بعض اجرام عظیمه حجارهٔ کبیره ایله تشیید وبنا اولندقده وجه ارضدن اول حجر ثقیلک فراز بنایه رفع ونقلندن عمله عاجز اولمغله نسبت هندسیه اوزره مقره شکلنده بر آلت ترتیب وبالادن زیره ممدود بر حبل تعلیق اولنوب قطع احجار اول حبل ایله رفع وجر اولندقده جرم ثقیل خفت ایله محلنه واصل اولور * آلت مذکوره‌یه معلاق اطلاق ایدرلر * آلات جر اثقال وسائر ادوات صنعت بنانک مجموعی میان ناسده متعارف ومتداول اولان اصول هندسیه ایله تمام اولوب طرح ابنیه فن مذکوره مراعات ایله حاصل اولور * طاق کسری کبی ازمنهٔ قدیمه‌ده بنا اولنوب حالا عهدمزده موجود ومشهود اولان ابنیهٔ عالیه دخی حیل هندسیه وآلات بنائیه ایله وجوده کلمشدر * ناسدن چوق کمسه بوندن غافل اولمغله بو مقوله ابنیهٔ عظیمه‌یی وقت جاهلیتده عاد وثمود قومنه نسبت ایدوب جثه وبدنلری عظیم وجسیم اولمغله آثار قدیمه‌یی انلرک قوت وجسامتلرینه اسناد ایدرلر * لکن بونلرک زعمی صحیح اولمیوب بلکه ذکر اولندیغی اوزره امر بناده حیل هندسیه‌یه واقف معماران اسلافک صنعتلری آثاری اولدیغی ظاهردر * والله یخلق مایشاء

(فصل)

فصل خامسك يكرمى بشنجى فصلى صنعت نجارت يعنى دولكرلك صنعتى بيانندهدر * صنعت مذكوره
صنايع لازمه وحرف ضروريهدن اولوب ماده سى الواح واخشابدر * بونك تحقيق وبيانى بويله دركه صانع
قديم جل شانه حضرتلرى آثار صنع جميلى اولان مصنوعات بديعه نك هر برنده نوع بشر ايچون نيجه منافع
جليله خلق وايجاد ايتمشدركه انسان انكله ضرورات وحاجاتنى تكميل ايدوب لدى الحاجه انكله انتفاع
ايدر * اول مصنوعات بديعه نك برى اشجار متنوعه دركه انسان ايچون حاصل اولان فوايد ومنافعى
حيطهٔ عدّ واحصادن خارج اولوب احاد ناسدن هر برفردده معلومدر * منافع شجرلك برى بودركه طول
مدت يا اصابت آفت ايله طراوت ورطوبتى زائل وخشك ويابس اولدقده كسر وقطع اولنوب خشب اتخاذ
ايدرلر * ومنافع اخشابك اقدم واولى بودركه اشعال نار ايچون هيزم وحطب واتكا وطرد حيوان
ايچون عصا وسقوط وتمايلندن خوف اولنان اثقاله ستون اتخاذ ايدوب بونلرده وسائر امور ضروريه لرنده
استعمال ايدرلر * ذكر اولنان منافعدن غيرى بدوى وحضريلره مخصوص منافع اخرى دخى موجود
اولوب بريه وباديه ده و بلاد وامصارده سكان واهالى انتفاع ايدرلر * امّا اهل بريه نك اخشابله انتفاعى
بو وجهله دركه رجالى خيمه لرينه ونسوانى محمللرينه عمد واوتاد ايدوب ونيزه وتير وكمان اتخاذ ايدرلر *
امّا سكان بلاد وامصار ساكن اولدقلرى بيوته سقوف وبابلرينه اغلاق وجلوس ايچون سرير وكرسى اتخاذ
ايدوب سائر بونلرك امثالى حاجتلرينى تكميل ايدرلر * بو ذكر اولنان امورلك هر بريسى كرچه اخشابله
حاصل اولوب لكن وجه مطلوب اوزره تأليف وترتيبى وتشكيل وتصويرى صنعته موقوفدر * ومواد
اخشابى وجه مخصوص اوزره تصوير وتشكيل وصور مطلوبه يى تحصيل وتكميله متكفل انجق صنعت
نجارت اولوب اول دخى جودت وقصور اعتباريله اقسام مختلفه يه منقسمدر * بناء عليه بو صنعتك
اصحابى جمع اولان اخشابى ابتدا تيشه وتبر كبى بعض آلات ايله قطع صغاره يا اره ومنشار ايله الواح مستويه يه
فصل وتفريق ايدوب بعده انلرى مراد اولنان وجه اوزره بر بره جمع وتركيب ايدرلر * شويله كه
اخشابدن معمول هرنه كونه نسنه مراد اولنورسه حاضر اولان اجزاى خشب والواحى اعضاى حيوان
كبى تنظيم وترتيب واشكال مختلفه اوزره تركيب ايدوب اجراى صنعت وتكميل صورت ايدرلر * صنعت
مذكوره يه نجارت وصاحبنه نجار اطلاق اولنوب دائرهٔ عالمده وجودى لازم اولان صنايعدن معدوددر *
معلوم اوله كه صنعت نجارتك جودت وكمالى دخى سائر حرف وصنايع كبى وسعت دولت وعمارت مملكته تابع
اولمغله ممالك معمور اولوب سكان واهاليسى تخت وسرير وسقف وباب وسائر آلات وادوات بيوتده تزيين
وتكلفه مائل اولدقجه صنعت نجارت دخى حدّ كماله واصل واستاد نجارلر حادث اولوب قدرتلرى حاجتدن
فضله غريب وعجيب صنعتلر ايجاد ايدرلر * مثلا ساج وآبنوسدن معمول واخشاب عديده دن مصنوع تخت
وسرير وابواب بيوت اتخاذ اولنوب وسائر آلات وادوات منزلده دقت وكلفت اولنور * شويله كه بونده
تعبير اولنان آلت ايله الواح واخشاب تراشيده قيلنوب هموار ومستوى قلندقدنصكره طرز مرغوب وطرح
مطبوع اوزره بر بره جمع وتركيب وميخ ومسمار ايله بركونه ربط وترتيب اولنور كه نظر وعيانده جسم واحد
مشاهده اولنور * وسفن بحريه دخى لوح ومسماردن معمول ومصنوع اولوب انشا وبناسى صنعت
نجارتده ماهر رجاله موقوفدر * زيرا سفن بحريه اجرام هندسيه دن بر هيكل غريبه دركه شكل ماهى اوزره
مصنوع اولوب شكل مزبور شق ماده سهولت وسير وحركتده خفت وسرعتى موجب اولمغله سفينه دخى
درياده صدر وسينه سيله سير ايدن سمك صورتنده انشا اولندى * وسمك وماهى ايچون ثابت اولان
حركت حيوانيه بدلى سفينه يه بادبانلر تعليق اولنوب وزورق صغير واساطيل سلطانيه امثالى كشتيلره اجنحه
طيور كبى متعدد كورك دخى وضع اولنور * ايمدى صنعت نجارت سفن بحريه وسائر ابنيه انشاسنده
فن هندسه دن استمداده موقوف اولوب صاحبى علم مذكوردن وافر حظ موفور اولمق لازمدر *
زيرا موادّ اخشابده صور مطلوبه يى على وجه الامكان قوه دن فعله اخراج عموم وخصوص وجهى اوزره
تناسب مقادير اشيايى بيلمكه محتاج اولوب ومعرفت تناسبده مهندس كامله مراجعت لازم اولديغى
ظاهردر * بو سببدنشى زمان قديمده فن هندسه ده ماهر اولان حكماى يونانيينك جمله سى صنعت

نجارتده امام اولوب دقایق فن بنایه عارف وصناعت مزبوره ده ماهر ایدیلر * حتی علم هندسه ده کتاب اصول مؤلفی حکیم اقلیدس نجار اولوب بین الحکما صنعت مذکوره ایله معروف ومشهوردر * وکتاب مخروطات صاحبی ابلنیوس ومیلاوش حکیم وانلرک امثالی مهندسین اقلیدس کبی نجار اولوب صنعت مذکوره ده ماهرلر ایدی * بعض کتبده مذکور اولدیغی اوزره بین الخلیقه ابتدا صنعت مذکوره نک موجد ومعلمی حضرت نوح علیه السلام اولوب وقت طوفانده معجزهٔ جلیله لری اولان سفینهٔ نجاتی صنعت مذکوره ایله بنا وانشا بیورملری مسطوردر * نبی مشار الیهک نجار اولملری حقنده وارد اولان خبرک وقوعی ممکن ایسه ده وقت طوفاندن نیچه بیک سنه مرور ایدوب عهد بعید وامد مدید اولمغله صنعت مذکوره نک ابتدا معلمی حضرت نوح علیه السلام اولدیغنه دلیل قوی وبرهان قطعی قائم اولمشدر * بلکه خبر مذکور نوحدن مقدم سفینه نک وجودینه وصنعت نجارتک وقوعنه متعلق نقل صحیح وارد اولمیوب کتب سماویه وسائر کتب تواریخده ذکر وبیان اولندیسه ده بنای سفینه یی ابتدا حضرت نوح علیه السلامه اسناد ایله صنعت نجارتک قدمنه اشارت قصد اولندی * ایجدی حرف وصنایع بین الخلیقه ابتدا الهام ربانی ایله حاصل اولوب بعده کسب وتعلم ایله کمال بولدی * والله الخلاق العلیم

(فصل)

فصل خامسک یکرمی التنجی فصلی صنعت خیاطت وحیاکت بیاننده در * معلوم اوله که عقل معاش ومعادده کامل ومعتدل اولان ناس ایچون تحصیل سکاده فکر وتأمل لازم اولدیغی کبی ستر بدنه دخی واجب اولوب اسبابنه مباشرت ومبادرت اقتضا ایدر * وحر وبرددن وقایه وصیانت ایچون ستر بدن پوشش ثوب منسوج ایله حاصل اولوب ونسج ثیاب دخی پنبه وکتان وصوف غنمدن تافته اولان تار وپودی دستگاهده بافته ایتدکدنصکره کسوه وجامه اتخاذی تکله حاصل اولور * صنعت مذکوره یه حیاکت وصانعنه جولاه وحایک اطلاق اولنور * بریه وبادیه ده کشته وکذار ایدن امم وحشیه نک اکثری لبس ثیاب ایتمیوب ایدنلر دخی احرام وپشتمال کبی یکپاره ثوب ایله اکتفا واکتسا ایدرلر * اما سکان بلاد وامصار جولاهلرک کسوه ولباس ایچون نسج ایتدکاری چوقه وکرباسی مقراض ایله قطعه قطعه فصل وقطع ایدوب هر شخصک قد وقامتنه واعضا واطرافنه مناسب اثواب اولق اوزره بریه ایتدکدنصکره ابریسیم وسائر رشته ایله اول قطعه لری بر برینه وصل وضم ایلیوب جامه ولباس اتخاذ ایدرلر * صنعت مذکوره یه خیاطت وصانع وصاحبنه خیاط اطلاق اولنور * وطائفهٔ بشر حر وبرددن وقایه ایچون لبس ثیابه محتاج اولمغله صنعت حیاکت وخیاطت صنایع ضروریه دن اولوب حایک وخیاطه احتیاجلری مقرردر * جولاه وحایکه احتیاج بوندنناشیدرکه صوف وقطن وکتاندن معمول ومغزول ایپلکلری ارش ارغاج ایدوب دستگاهه وضع وعلی وجه الاحکام نسج واحکام ایتدکدنصکره قطعه قطعه طی وحفظ ایدرلر * شال واحرام کبی صوفدن معمول اکسیه یی دوشلرینه وضع والقا ایدوب البسهٔ قطن وکتانی اکتسا ایدرلر * خیاطه احتیاج دخی بوندنناشیدرکه ذکر اولنان امتعهٔ منسوجه یی قطعه قطعه بریدهٔ مقراض ایدوب هر بلده ده معروف ومعتاد اولان وجه اوزره دوخته ایدرلر * لکن صنعت خیاطت بریه وبادیه ده جاری اولمیوب بلاد وامصاره مخصوصدر * زیرا اهل بریه هر خصوصده قدر حاجت ایله اکتفا وترک کلفت ایتملریله لبس ثوبده دخی تکلف ایتمیوب شال واحرام کبی اشیایی دوش وظهرلرینه القا ایتملریله سوزن خیاط ایله دوخته لباس استعمالندن مستغنیلردر * صنعت خیاطت اسباب تزین وتجملدن معدود وبلاد وامصاره مخصوص اولدیغندنناشی اثنای حجده لبس احرام شعار اهل اسلام اولوب ثوب مخیطدن نهی وتحریمک سری معلوم اولور * زیرا فریضهٔ حجک مشروعیتی جمیع علایق دنیویه یی ورای ظهره القا ونولد ایتدیکمز هیئت وصورت اوزره درگاه حقه رجوع والتجا حالتنی مشتمل اولوب داعیهٔ حکمت حین ولادتده حالت خلقتی مذکر اولمشدر * تا که عبد مسلمک قلب وقالبی علایق جسمانیه وشهوات نفسانیه دن خالی

اولوب طيب ونسايه تقرب وثوب مخيط وكفش وخف وصيد وشكار وسائر معتاد ومألوف وموت ايله زائل
ومفقود اولان حظوظات نفسانيه دن برشيئه تعرض ايتميه * بلكه صدق نيت وقدم ذلت ومسكنت ايله
عرصۀ محشره وارد عبد جاني هيئتنده دركاه حقه روما اولوب فعلى صدق واخلاصه قرين اولدقده
رحم مادردن خروج ايتديكي يوم كبي ذنوبندن خلاص اولمق جزاسيله مجازاته استحقاق كسبنه
سعى ايليه * سبحانك ما عرفناك بعبادك وارحمنا بهم فى طلب هدايتهم اليك * معلوم اوله كه ذكر
اولنان صنعت حياكت وخياطت صنايع قديمه دن اولوب حرارت وبرودتى معتدل اولان اقاليمده بونلرك
وجودى ضروريدر * اما كرميت وحرارتى شديد اولان اقليمك اهلى تسخين بدنه محتاج اولمدغله
حايك وخياطدن مستغنى اولوب واقليم اولده ساكن اولان طائفۀ سودانك اكثرى كسوه ولباسدن
عارى اولمق اوزره سمعمزه بالغ اولمشدر * وذكر اولنان صنعتلرك قدمنه بناء عامۀ ناس انلرى انبياى
متقدميندن ادريس عليه الصلاة والسلام حضرتلرينه نسبت ايدوب بعضيلرى دخى هرمس نام برذاتك
ايجادى ديديلر * وهرمسدن مراد بنه ادريس عليه السلام اولمق دخى مرويدر * والله الخلاق
العليم

فصل

فصل خامسك يكرمى يدنجى فصلى صناعت توليد يعنى ابه لك صنعتى بياننده در * معلوم اوله كه صنعت
توليد بر صنعتدر كه انكله طفل مولودى بطن ام ورحم مادردن رفق وملايمت ايله اخراجك وبعد الخروج
وجه آتى اوزره ولد وامه صالح ونافع اولان تدبير وعلاجك كيفيتى معلوم اولور * صنعت مذكوره بلاد
اسلام وكفره ده اكثريا نسوانه مخصوص اولوب انلر بربرلرينك حاللرينه واقف ومطلع اولمغله شرعا وعرفا
صنعت توليده اهليتلرى ظاهردر * وصنعت مذكوره نك اهلنه قابله اطلاق اولنوب بو تسميه ده اعطا
وقبول معناسى استعاره اولندى * كويا والدك حامل طفل مولودى قابله يه اعطا ايدوب اول دخى اخذ
وقبول ايتدكيچون قابله اسميله تسميه اولندى * بو صنعتك بيان وتحقيقى بويله دركه جناب مالك الملك
على الاطلاق ومبدع صور انفس وآفاق جل شأنه حضرتلرينك ارادۀ عليه لريله رحم مادرده مدت مكث جنين
اكثر طقوز آى تقدير اولنوب عادت الهيه بو منوال اوزره جارى اولمغله مدت مفروضه تمامنده اطوار
خلقت حد كماله واصل وجنين ايچون خروجه استعداد حاصل اولور * وتكوين بارى ايله طينت مولودده
مركوز اولان استعداد فطرى ايله تنكناى رحمدن خروج وفضاى شهوده ولوجه طالب اولوب قدم نهادۀ
مهد وجود اولمغه سعى واقدام ايتدكده منفذ ومسلك ضيق اولمغله خروجى صعب وعسير اولور * بو اثناده
چوق كره قوت اقدام وشدت خروجدن ناشى بعض جوانب فرجى جرح وتمزيق ايدوب ومشيمۀ رحمه متصل
اولان حجب واغشيه يى قطع ايتمكله مادر ومولود زياده متألم اولوب لسان عربده طلق اسميله موسوم اولان
وجع ولادت حاصل اولور * بو سببدن ناشى حامل قابله نك بو خصوصده فى الجمله امداد واعانتنه محتاج
اولوب توليد مولودده بعض اعمال ايله معاونتى لازم اولور * شويله كه حاملك ظهر وفخذينى ورحمه محاذى
اولان اسافل اعضاسنى دلك وغمز ايدوب صنعت توليدده مهارتى مرتبه اخراج جنين وتسهيل ولادتده قوت
دافعه نك فعلنه امداد ايدر * ودستيارئ عون بارى ايله وضع حمل نصكره جنين ايله رحم مياننده حامل
مولودك سره ونافندن امعاسنه متصل بر وصله عضو باقى قالور كه مولود مشيمۀ رحمده اندن تغذى ايدوب
تغذيۀ جنينه مخصوص وصله بر عضو زائد اولمغله بعد الولاده قابله اول عضوى قطع ايدر * شويله كه عضو
مذكورك سرۀ مولود ايله امعايه متصل اولديغى محلى بولوب والدك امعاسنه ومادرينك رحمنه مضر اولمق
اوزره قطعى محل من بوره تخصيص ايدوب اندن سرمو تجاوز ايتمز * بعد القطع مكان جرحى كل ايله يا آجر
وجهله اصلاح ايدوب بعض ادويۀ نافعه ايله جراحتى دفعه سعى ايدر * ودخى طفل مولود منفذ ضيق
رحمدن خروج ايتديكى اثناده عظم واستخوانلرى زياده رطب اولوب انثنا وانعطافى اسهل اولمغله چوق كره
واقع اولوركه مولودك اعضا وجوارحنك اشكال واوضاعى متغير اولور * بو صورتده قابله اعضاى مولوددن

هرعضوی وضع اصلی وشکل طبیعیسنه ردّ وارجاع ایچون اول عضولری یدیله صیقوب خلقت سویه یی
محافظه یه سعی واهتمام ایدر * بوندنصکره ینه قابله مولودلڭ مادر ینه تدبیره مبادرت ایدوب بین النسوان
صولڭ واش تعبیرا ولنان کوشت پاره وغشایی اخراج ایچون اعضاسنی دلك ایله نرم ایتمکه مباشرت ایدر *
زیرا چوق کره ذکرا ولنان غشالر مولودڭ خروجندن مدّت قلیله متأخر اولوب کمال اوزره خروجندن مقدم
قوت ماسکه حال طبیعیسنه رجوع ایدرسه اصحاب نفاسڭ نفسلری هلاکنه مؤدّی اولور * زیرا اغشیهٔ
مذکوره اجزای فضلیه دن اولمغله متعفن اولدقده عفونتی رحمه سرایت ایدوب هلاکڭ واقع اولمغله قابله
بوندن احتراز واجتناب ایلیوب اغشیه نڭ مولوددنصکره خروجی برمقدار متأخر اولدقده وقت خروجه دلڭ
قوّت دافعه یه وجه مذکور اوزره اعانته مشغول اولور * بعده ینه قابله مولودڭ حالنی اصلاح وتدبیره
رجوع ایدوب بعض ادهان ایله اعضاسنی طلا ورطوبات رحمی تجفیف ایچون اوزرینه درور قابضه القا ایدر
وکوجك دل تعبیرا ولنان عضوی رفع ایچون طفلڭ بوغازینه باصوب ودماغنی فضولدن تنقیه ایچون
انفنه معطس ادخال ایدوب ومجاریٔ عروق وامعاسنده واقع سدّه لری تفتیح ایچون مناسب لعوق ایله غرغره
ایدر * بوندنصکره ینه طفلڭ والده سنه وجع ولادت ایله اصابت ایدن وهن وضعفه علاج ایدوب الم
انفصال مولود ایله رحمنه عارض اولان درد وزخمه دوا ایدر * زیرا طفل مولود والده سنڭ اعضای اصلیه
واجزای طبیعیه سندن معدود دکل ایسه ده لکن تکونی حالنده رحمه اتصال والتحامی ومدت مدیده بطن
امده مکث وآرامی سببیله عضو اصلی منزله سنده اولمغله رحمدن انفصالی وقتنده والده سنده قطع عضو ایله حاصل
وجعه قریب وجع حاصل اولور * وولدڭ شدت خروجی تقریبیله بعض جوانب رحم مجروح اولوب
مداواته محتاج اولمغله وقت خروجده حادث اولان جروحه دخی علاج ایدر * بوذکرا ولنان دوا
وعلاجلرڭ جمله سنه قوابل اطبادن زیاده عارف اولوب بوبابده انلره مراجعت اولنور * بلکه ابتدای
تولددن وقت فصاله وارنجه مدّت رضاعده مولود ایچون عارض اولان علل وامراضه مداواته دخی طبیبدن
اعلم وابصر اولوب کثرت مشاهده وطول تجارب ایله قوابلڭ حذق ومهارتلری بوخصوصده اطبایه غالبدر
زیرا مدت رضاعده انسانڭ جثه وبدنی سخیف ومسترخی اولمغله بالقوّه بدن اطلاقنه صالح اولوب وقت فصالی
تجاوز ایتدکده اعضا وقواسی کامل وبالفعل بدن انسان اطلاقی صحیح اولمغله طبیبه قابله دن زیاده محتاج
اولور * ایمدی قوابله مخصوص اولان صنعت تولیدڭ وجودی نوع انسانڭ بقاسنده لازم اولوب آحاد
بشرڭ توالد وتناسلی اکثر اوقات وغالب حالده قابله سز متصوّر دکلدر * کاهیجه دخی بعض اشخاص بشر
ایچون صنعت مذکوره دن استغنا واقع اولوب قوابله مراجعت اولنان امورا نلرڭ معاونتی اولمقسزین
حاصل اولور * شویله که یا انبیاء عظام صلوات الله علیهم اجمعین حضراتنڭ حقلرنده مروی اولدیغی کبی
خارق عاده معجزه اولمق طریقیله یا بعض مولوده الهام ایتمکله وقت ولادت ومدت رضاعده اقتضا ایدن
امورلرینی خلق ایدوب قوابله مراجعتدن مستغنی اولورلر * امّا امر مذکورڭ معجزه طریقیله وقوعی کثیر
اولوب کتب سیر وتواریخده مسطوردر * مرویدرکه سلطان انبیا علیه افضل التحایا حضرتلری عالم غیبدن
نزهتسرای وجودی تشریف بیوردقلرنده دست قدرتله مختون وناف منیفلری مقطوع اولوب دست
سیمینلرینی سطح ارضه وضع وچشم لاهوت بینلرینی جانب سمایه رفع ایتدیکی حالده قدم نهادهٔ مهد شهود
اولدیلر * کذلك حضرت عیسی علیه السلامڭ مهدده تکلملری وسائر انبیا حقنده بوبابده منقول اولان
احوال عبرت مآل بومعنایه شاهدودالدر * اما الهام طریقیله صنعت قابله دن استغنا حصولی دخی منکر
اولیوب وقوعی مستبعد دکلدر * زیرا نحل وزنبور کبی دستمایهٔ عقل وشعوردن عاری اولان حیوانات
الهامات عجیبه یه مختص اولوب اصحاب عقولڭ عاجز اولدیغی آثار غریبه محض الهام ایله بونلردن صادر
اولدقده من کل الوجوه انلرڭ اوزرینه تفضیل خصوصا که کشف وکرامات ایله تکریمه مختص اولان
انسانڭ صغر وکبری حالنده بعض خصوصده ملهم اولمسی بالطریق الاولی حاصلدر * بوندنصکره عاقبهٔ
مولودڭ اوّل امرده شیر مادره حرص واقبالی انلر ایچون الهام الهی حصولنه شواهد بینه نڭ اوضح
واجلاسندن اولوب مخلوقات حقنده عنایت الهیه نڭ حال وشانی حیطهٔ بیاندن بیرون وعدوا حصادن

افزوندر * تقریرمذکوردن فارابینك وحكمای اندلسك انقراض انواع وانقطاع مكوناتك امتناعی علی الخصوص نوع انسانك عدم انقراضی حقنده رأی سخیفلرینك بطلانی ظاهر اولوب حجت صورتنده ایراد ایتدكلری شبهه واهیه لرینك فسادی معلوم اولور * فارابی ایله اندلس حكماسی دیدیلر كه نوع بشرك وجودی حین ولادتده بلكه مدت رضاعده قابله نك تربیه سنه محتاج اولوب صنعت تولیده موقوف اولمغله بنی آدم وجه ارضدن بالكلیه منقطع اولسه اندن برفرد وجوده كلك محال اولور * واكر بعد الانقراض زمرهٔ بشردن برمولود وجوده كلك فرض اولنوب خلقت وتكونی وقتنده قابله دن مستغنی اولدیغی تقدیرجه دخی بعد الوجود قابله سز حیات وبقاسی متصور اولمز * زیرا صنعت تولید سائر حرف وصنایع كبی رأی وفكره تابع اولمغله اطفالده عقل وشعور نابود اولوب ومولود مفروضدن غیری برفرد دخی موجود اولمامغله هریسز مولودك بقاسی لازم اولور بو صنعت تولیدسز بقای مولودك امتناعنه حكم ایتدیلر * بعده شیخ ابو علی بن سینا فارابی یه بو بابده مخالفت ایله رأیی ابطاله تصدی ایدوب عالم كون وفسادك خرابنه وانقطاع انواعك امكاننه بعده عود ورجوعنه ذهاب وبو وجهله جواب ویروب دیدیكه عقلا جائز وممكندر كه عالم بالكلیه خراب اولوب نوع انسان وسائر انواع حیوان بالجمله فنا بولدقدنصكره ادوار بعیده واحقاب مدیده مرورنده وقوعی نادر بعض اوضاع غریبهٔ سماویه واتصالات عجیبهٔ فلكیه اقتضاسیله عناصرده انسانك مزاجنه مناسب برامتزاج حاصل اولوب حد اعتداله واصل اولدقده اول خمیرمزوجدن برشخص تكون وتولد ایده بعده انك ایچون برحیوان خلق اولنمق ممكندركه اول شخصی تربیه یه الهام وفطرت ونهادنده مادر مهربان كبی شفقت ومحبت ایداع اولنغین شخص مزبورك نشو ونماسی حدینه دك حفظ وتربیه ایدوب بووجهله قابله دن مستغنی اولمق جائزدر دیو ابن سینا حی بن یقظان نام رساله سنده بو بابده اطناب وتطویل ایلدی * ابو علی بن سینانك رأیی فارابینك ابطالده دعواسی صحیح ایسه ده دلیلی باطل اولوب حلیهٔ صحتدن عاطل كلام بی طائلدر * وخراب اكوان وانقطاع انواعده برابن سینایه موافقت ایدوب بو بابده رأیی اعتقادمزه مطابق ایسه ده ذكر ایتدیكی دلیل ایله استدلال مختارمز دكلدر * زیرا ابن سینانك دلیلی تحقیق افعال وآثارك علت موجبه یه اسنادینه مبنی اولوب مذهبمزده مبنی اولمغله صانع عالم فاعل مختار اولدیغنه اقامت اولنان برهان ایله دلیل مذكور ردّ وابطال اولنور * بو صورتده افعال ممكنه ایله قدرت قدیمه بیننده واسطه اولمیوب جمله آثار اولا وبالذات كیف ما یشاء ویختار جناب حقدن صادر اولدقده ابن سینانك ذكر ایتدیكی تكلفدن استغنا حاصل اولور * بوندنصكره برابن سینانك رأیینی علی وجه الجدل تسلیم ایتدیكمز تقدیرجه دخی بنه جواب قابل اولوب دلیلی ردّ وابطال اولنور * زیرا دلیل مذكورك خلاصه سی عناصردن تكون ایدن شخصك تربیه سیچون بعض حیوانده الهام خلق اولنمق صورتنه محصور اولوب بو كا داعی ضرورت اولدیغی خود معلومدر * زیرا انسانده علم وكماله استعداد اولمیان حیوانده الهام خلق اولنمق جائز اولدقده عناصردن تكون ایدن مولودك كندوینی تربیه یه ملهم اولمغه برشیء مانع اولمیوب بلكه برشخصك نفسنده كندی مصالحنی رؤیت ایچون الهام خلق غیرك مصالحنی تمشیت ایچون ملهم اولمقدن اولی واقربدر * ایمدی تقریر مذكوردن ظاهر اولدیكه كرك فارابی ایله حكمای اندلسك وكرك ابو علی ابن سینانك مذهب سخیفلری دعوالرینك بطلاننه شاهد اولوب بو بابده رأی واعتقادلرینك فسادینه دلالت ایدر * والله الخلاق العلیم

(فصل)

فصل خامسك یكرمی سكزنجی فصلی صنعت طبك فائده سی واكا بلاد وامصارده احتیاج اولنوب بریه وبادیه ده اندن استغنا حاصل اولدیغی بیاننده در * معلوم اوله كه صنعت طبك منفعت وفائده سی معروف اولمغله بلاد وامصارده وجودی لازم اولان صنایع ضروریه دن اولوب ممالك معموره ده مسلكن رجال ونسوان اطبایه مراجعتدن خالی اولمزلر * زیرا طبك ثمره وفائده سی حفظ صحت اصحا ودفع علل مرضی اولوب حذاق اطبا قانون حكمت اوزره تدبیر ومداواة ایله اعتدال مزاجی حفظ وانحراف وانفعالی دفعنه اهتمام ایدرلر *

بوندنصكره معلوم اوله كه جميع علل وامراضك اصلى تناول اغذيه دن اولوب اكل وشربده حد اعتداله
تجاوزدن حاصل اولور * تحكيم اطبا بيننده منقول وائمهٔ حديث قتنده مدخول اسرارفن طبي جامع
برحديث نبوى وارد اولمشدركه معده جمله مرضك بيت ومكانى اولوب حميه وپرهيزدخى جميع دوانك رأس
واصليدر * وبنه وجه مذكور اوزره حديث آخرده دخى وارد اولمشدركه انسانك مبتلا اولديغى علل
وامراضك اصلى امتلا وتخمه اولوب معده يه طعام اوزرينه طعام ادخالندن ناشيدر * امّا حديث اوّلده
وارد اولديغى اوزره معده نك بيت امراض اولديغى ظاهر اولوب شرح وتفسيردن غنيدر * امّا حميه رأس
دوا واصل علاج اولديغنك وجهى بودركه حميه بدن انسانه مضر اولان طعامدن احتما ونافع اولان غذايى
تقليلدن عبارت اولمغله حميه جمله ادويه نك اصلى مثابه سنده بر دواى عظيم اولديغى ظاهر اولور * امّا
حديث ثانيده وارد اولديغى اوزره امتلا هر مرضك اصلى اولديغى بوندن ناشيدركه تخمه وامتلا بر طعام تناول
اولنوب هنوز معده ده هضم اولمزدن مقدم اوزرينه بر طعام دخى تناول ايتمكله حاصل اولور * بونك بسط
وتفصيل اوزره شرحى بو وجهله دركه الله سبحانه وتعالى حضرتلرى انسانى خلق وتكوين ايدوب حيات
وبقاسنى تناول غذا ايله حفظ ايلدى * شويله كه بدن انسانه ايداع اولنان قواى هاضمه وغاذيه ايله اول
غذاى مأكول معده وكبد وعروقده هضم اولنوب اجزاى بدنه ملايم دم اولدقدنصكره قوت نامية
واسطه سيله لحم وعظمه منقلب اولور * وهضم ديدكلرى حالت بدنده غذا حرارت غريزيه ايله طوراً بعد
طور طبخ اولندقدنصكره بدل ما يتحلل اولوب بالفعل بدندن جزء اولمقدن عبارتدر * هضمك تفسير وتحقيقى
بويله دركه غذا جوف دهانه واصل اولدقده اسنان ايله مضغ اولنوب تأثير حرارت فم ايله انده طبخ يسير حاصل
اولدقده في الجمله مزاجى منقلب وصورتى متغير اولور * تحكيم بر لقمه طعام تناول اولنوب برخوشجه مضغ
اولندقدنصكره نظر اولنسه قبل المضغ بولنديغى مزاجه مغاير انده بر مزاج مشاهده اولنور * بعده غذاى
ممضوغ معده يه واصل اولوب حرارت معده دخى انى طبخ ايتمكله مراتب هضمدن كيموس مرتبه سنه بالغ
اولور * كيموس معده ده مطبوخ اولان طعامك لب ولطيفيدركه بعد الطبخ معده انى عروق ماساريقا
واسطه سيله كبده ارسال ايدوب واسفل معده ده اندن رسوب ايدن ثفل ثقيلى امعايه ورطوبت فضليه سنى
مثانه يه ايصال ايتدكدنصكره قوت دافعه سبيلينبدن انى دفع واخراج ايدر * بعده حرارت كبد دخى خلط
كيموسى طبخ ايدوب بعده دم رقيقه منقلب اولور * وغليان طبخ ايله اول دم رقيقك اوزرنده نارنجى بر كوپك
حاصل اولوب صفرا اولور * وكبدده اول دم رقيقك غلياندن بر مقدار اجزاى يابسه منفصل اولوب
اسفل كبدده رسوب ايتمكله خلط سودا متميز اولور * وحرارت غريزيه اول دم رقيقك بعض اجزاى
غليظه سنى طبخدن قاصر اولوب نضج تام حاصل اولمغله بلغم اولور * اشبو ذكر اولنان وجه اوزره اخلاط
اربعه نك حصولندنصكره كبد جمله سنى جداول عروقه ارسال ايدوب مجارى عروقده دخى حرارت غريزيه
اخلاطى مكرر بر كونه دخى طبخ وانضاج ايدر * بعده دم خالصك صاف ورقيقندن حار رطب بر بخار
لطيف تكون ايدوب روح حيوانى يه امداد ايدر * ودمك كثيفنده قوت ناميه تصرف ايدوب غليظى
لحم واغلظى عظم اولور * بعده بدل ما يتحلل حاصل اولدقدنصكره اخلاط اربعه دن بدنده مجتمع وحاجت
اصليه دن ازيد اولان فضلات مختلفه يى طبيعت دفعه مشغول اولوب لعابى فمدن عرقى مساماتدن مخاطى
انفدن ودمعى عينيدن اخراج ايدر * اشبو ذكر اولنان تحقيق ايله غذانك بدنده اخلاط اربعه يه استحاله سى
ولحم وعظمه انقلابى ثابت اولوب قوه دن فعله خروج ايتمه سنك طريقى معلوم اولدى * بوندنصكره دخى
معلوم اوله كه جميع امراضك اصل ومعظمى جهات اولوب انحرافات مزاجيه نك اكثرى حمى انواعندن
بر نوعه راجعدر * ومطلق حمانك علت وسببى دخى بودركه حرارت غريزيه ده فتور وقوت هاضمه ده
قصور اولوب معده وكبد وعروقده واقع اطوار هضمدن هر طورده على وجه الكمال غذايى طبخدن عاجز
اولمغله بدنده نا پخته وغليظ خلط فاسد اجتماعنه مؤدى اولور * واكثريا طبخ غذاده قصور دخى يا معده ده
غذانك كثرت وحرارت غريزيه غلبه سندن يا طعام اوزرينه طعام ادخالندن نشأت ايدر كه طعام اوّل
معده ده هنوز بر خوشجه طبخ اولنمزدن طعام ثانى اكل اولندقده حرارت غريزيه انى طبخه مشغول اولوب

طعام اوّلی عـلی حاله ترك یاایكی طعامی بردن طبخنه متوجه اولور * علی كلا التقدیرین حرارت غریزیه اتمام طبخدن عاجز اولوب غذانك نضجی كامل اولمز * بعـده معده اول غذای نامطبوخی حالی اوزره كبده ارسال ایدوب حرارت كبد دخی طبخ وانضاجه قادر اولمز * وچوق كره جرم كبـدده غذای سابقدن برمقدار ناپخته فضله باقی قالمغله كبد دخی معده دن وارد اولان غذای فاسد ایله اول ناپخته فضولك جمله سنی عروقه عـلی حاله ارسال ایدر * بو تقدیرجـه بدن كندویه نافع خلطی اخذ ایدوب بدل مایتحلل حاصـل اولدقدنصكره طبیعتده قوّت موجود ایسه عروقده مجتمع اولان اخلاط فاسـده یی عرق ودمع ولعاب وسائر فضـلات اخری ایله دفع ایدر * لكن چوق كره دخی اخلاط فاسـده كثیر اولمغـله طبیعت دفعدن عاجز اولوب عروق وكبـد ومعده ده باقی ویوما فیوما متزاید اولور * ورطوبت مائیـه سی كثیر اولان اغذیه واطعـمه وسائر مركبات ممتزجه نك طبخ ونضجی حدّ كماله واصـل اولدقده بهرحال تعفن ایتمك مقرّر اولمغـله عروقده مجتمع اولان خلط نامطبوخ دخی متعفن اولوب واخـلاط متعفن اولدقده حرارت غریبـه عارض اولمغـله بدنده حمی حـدوثنه باعث اولور * تشكیم برطعام یاخود زبل حالی اوزره ترك اولنـدقده متعفن اولوب انلرده برحرارت غریبـه وابخره ردیه حادث اولور * ابدانده حمی دخی تعفن اخـلاطدن وعفونت اخلاط طبیعتك طبخ غذاده قصور یندن اول دخی كثرت اكلدن یاطعام اوزرینـه طعام ادخالنـدن نشأت ایدوب وحـدیثده وارد اولدیغی اوزره حمیات جمله امراضك اصلی اولور * وكتب طبده حمیات ایچون علاجلر ذكر اولنمشدر كه از جمله مریض معلوم العدد برقاچ هفته اطعـمهٔ مضره دن منع اولنوب بعـده صحت حاصـل اولنجه مزاجنه موافق وعلتنه مناسب غذالر استـعمال ایتدیریلور * كذلك حال صحت مزاجده دخی حفظ صحت ومرضی حمی وغـیری امراضـدن سلامت ایچون اطبانیجه تدبیرلر ایدوب كتب طبده ذكر وتفصـیل اولنمشدر * كاهیجه دخی تعفن جملهٔ بدنده موجود اولیوب اعضای رئیسه دن یاغـیریدن برعضو مخصوصده حادث اولمغـله اول عضوده علت حـدوثنه یاظاهر ویاباطن بدنده قروح واورام ظهورینه باعث اولور * كاهیجه دخی بنه اعضادن برعضو مخصوص علیل اولوب انده موجود اولان قوانك ضعف وخللنه مؤدّی اولور * اشبو ذكر اولنان علل وامراضك اكثریا سبب واصـلی فساد اغـذیه دن اولوب تدبیر وعلاجی طبیب حاذقك رأینـه منوط وموقوفدر * وبو علل وامراضك اكـثریا وقوع وحـدوثی بلاد وامصارده اولوب بریه وبادیه ده وقوعی نادردر * زیرا بلاد معموره ده اطعـمه ده خصب ورخا موجود اولوب اهل امصارلـا اكل وشربلری كثیر اولمغله طعام واحد ایله اكتفا ایتمیوب تناول اغذیه ده وقتلری دخی مضـبوط دكلدر * و اكثریا طعـاملری دخی رطب ویابس بعض بقول وفوا كه ایله تربیـه اولنوب الوان اطعمه دن لون واحد ایله اكتفا ایتمزلر * چوق كره واقع اولمشدركـه بعض ضیافتلرده اغذیهٔ نباتیه وحیوانیه دن برلونده قرق درلو طعام طبخ اولنوب اكل وتناول اولندیغی مشهود مز اولمشدر * اشبو اطعمهٔ مختلفه معده یه وارد اولدقده برمزاج غریب حادث اولوب وبدنه ملایم وموافق اولمـغله طبیعت هضمـدن عاجز اولمغین متعفن اولور * وسكان واهـالیسی كثیر وموفور اولان بلاد وامصـارده فضلات كثیر اولمغـله ابخرهٔ متعفنه حادث اولوب جوهر هوانك فسادینه مؤدّی اولور * مع هـذا هوای صاف ارواحه نشاط وانبساط بخش ایدوب حرارت غریزیه نك هضمده تأثیرینه معیندر * بوندنصكره تحلیل فضولده حركت وریاضتك مدخلی اولوب وسكان بلاد وامصار اكثریا سكون وراحته مألوف اولمغله حركـت وریاضت معتادلری دكلدر * بوسببدن ناشی بدنلرنده مجتمع اولان فضول متحلل اولمغله بلاد معموره ده علل وامراضك وقوعی كثیر اولوب مرضك وقوعی مرتبه سی صنعت طبه احتیاجلری مقرّردر * امّا بریه وبادیه ده حبوب وزروع قلیل اولمغله بدویلرلـا اكلی قلیل وشدّت جوعه صبرلری غالب اولوب حتی قلت اكل عادت مستمره لری اولمغـله خلقت وجبلتلرنده مركوز حالات ظن اولنور * كذلك خـبز ونان ایله اكله صالح ادام وغذا دخی بریه ده معدوم ومفقود اولوب وتنعم وترفهـه مألوف اولان بلدی وحضریلر كبی اطعـمه لری بعض بقول وفوا كه ایله دخی تربیه دن خالی اولمغله طعام واحد بسـیط ایله اكتفا ایدوب تناول ایتدكلری غذانك مزاجی بدنلرینه نافع وموافق اولور * ودخی اهل بریه نك اكثری خیمه وخرگاه ایله كشت وگذار ایدوب برمحلده

سكون واقامت ايتمارايله نوبنوشم هوای جديد ايله كسب نشاط ايدرلر * كذلك بريه وصحراده واقع مصيف ومشتاده ساكن ومقيم اولان اهل بريه نك دخی منازل ومساكنی متباعد اولمغله رطوبات وفضلات قليل اولوب هوالری ابخرهٔ رديه دن سالمدر * واكثريا اهل بريه ركض خيل وصيد وشكار وسائر كسب وكاره بالذات كنديلری مباشرت ايدوب اعمال عضلات وكثرت حركت ايله انلرده رياضت بدنيه موجود اولمغله هضملری جيد وحسن اولور * شويله كه ادخال الطعام علی الطعام ايتدكاری صورتده دخی طبخ غذا وتحليل فضولده قوت هاضمه ودافعه نك تأثيری قوی اولمغله مزاجلری صالح وعلل وامراضدن سالم اولوب فن طبه حاجتلری قليل اولور * بوندنناشيدركه بريه وباديه ده طبيبك وجودی نادر اولوب اطبانك انده سكون واقامتلرينی مستدعی وجه معاش اولمديغی ظاهردر * سنة الله فی عباده ولن تجد لسنة الله تبديلا

﴿فصل﴾

فصل خامسك يكرمی طقوزنجی فصلی خط وكتابت صنايع انسانيه دن بر صنعت شريفه اولديغی بياننده در * معلوم اوله كه صنعت خط اول رسوم حرفيه واشكال لفظيه دركه صحيفهٔ خاطرده مرتسم اولان اغراض ومعانی اوزرينه دلالات ايدن كلمات مسموعه يه علامت وضع اولنوب خطك مدلولی الفاظ والفاظك مدلولی معانی اولمغله معنايه دلالتده لفظه نسبت ايله ايكنجی مرتبه ده واقع اولمشدر * وذاتنده بر صنعت شريفه دركه انسانك حيواندن امتيازينه مدار اولان خواص وخصايصندن معدود اولوب نوع بشره مخصوص كمالات علميه نك رأس ورئيسيدر * زيرا خط ورقم ايله نفوس وضمائرده مستور اولان اغراض ومعانی يه اطلاع حاصل اولوب غائب وحاضر حكمی شاملدر * شويله كه بلاد بعيده يه اغراضی اداوانده واقع حاجاتی قضا ايدوب اتعاب بدن ايله مباشرت مؤنتندن اغنا ايدر * كذلك خط ورقم خازن كنجينهٔ علوم ومعارف اولوب صحف اولين وكتب اقدمينده درج وتسطير اولنان عبر واخبار وسير وآثارك ضبط وحفظنه مدار اولمغله منافع عميمه يی جامع صنعت جليل الاعتباردر * وصنعت كتابت سائر صنايع كبی استاددن اخذ وتعلمه موقوف واهاليسی موفور اولان ممالك معموره يه مخصوص اولوب كثرت مشق ايله حاصل وطلب وتحصيلنه جد ورغبت كثير اولان محللرده متين وجيد اولور * بوسببدنناشی اهل باديه نك اكثری امی وكتابت وقرائتدن خالی اولوب ايچلرنده قاری وكاتب بولنديغی صورتده دخی خط وقرائتده قاصر اولور * اما اهل وسكانی موفور وزياده معمور اولان بلاد وامصارده صنعت كتابت حد كماله بالغ اولوب وجه اسهل وطريق احسن اوزره مشق وتعليمه قادر خوش نويس خطاطلر موجود اولور * شكيم سعمزه بالغ اولديغی اوزره حالا بلدهٔ معمورهٔ مصرده تعليم خط ايچون منصوب استادلر اولوب اشكال حروفدن هر شكلك وضع ورسمنه مخصوص قواعد خطی طلابه تفهيم ويدرلر ايله طريق وضعنی تعليم ايدوب علم وعمل جهتيله ملكهٔ كتابتده حذق ومهارتلری مبلغ كماله واصل اولور * زيرا صناعات علميه وصنايع عمليه نك حد كماله بلوغی بلاد وامصارك وسعت وعمارتنه تابع اولوب بلدهٔ مصر دخی زياده معمور اولمغله معدن علم وكمال اولمشدر * لكن اندلس ايله مغرب ديارنده مشق وكتابت بو منوال اوزره جاری اولميوب مفردات حروفدن هر بر حرفك علی الانفراد شكل ورسمی ايچون موضوع قواعد مخصوصه اوزره مشق وتعليم اولنمز * بلكه اول امرده صنعت كتابته طالب اولان كمسه تراكيب مرسومه دن بر تركيبی مرة بعد اخری مشق ايدوب بعده اول خط مكتوبی استادينه ارائت واستادی دخی بعد المطالعه بعض محللرينی تصحيح ايليوب ملكهٔ كتابته اقتدار حاصل اولنجه مشق وتعلم بو منوال اوزره جاری اولور * وديار عربده خط حميری اسميله موسوم ومعروف اولان خط عربی ملوك تبابعه وقتنده حد كماله بالغ اولوب دولتلرينك وسعت وقوتی ورجالنك فنون وصنايعه رغبتی سببيله خط وكتابتلری دخی مرغوب ومستحسن اولدی * بعده صنعت كتابت اهل انساب تبابعه دن اولوب ارض عراقده ملك عربی تجديد واقامت ايدن آل منذر دولتنده بلاد حيره يه منتقل اولوب انلرده خوش نويس كاتبلر ظهور ايلدی * لكن آل منذر دولتی قوت ومكنتده تبابعه

دولتی مرتبه سنه بالغ اولیوب انلردن دون اولمغله آل منذر صنعت کتابت وسائر صنایعده تابعه‌دن قاصر اولدیلر * بعده فن کتابت حیره‌دن اهل طائف وقریشه تنقل ایدوب انلردخی اهل قلم ورقم اولدیلر * منقولدرکه اهل طائف وقریشدن قاروارقامه اشد انصب اعلام اقلام ایدن شخص برروایتده سفیان بن امیه وروایت اخراده حرب بن امیه اولوب کتاب حیره‌دن اسلم بن سدره نام کسنه‌دن اخذ وتعلم ایلدی * بعضیلری دخی دیدیلر که اهل طائف وقریشه صنعت کتابت ارض عراقی آباد ایدن قبائل ایاد یدلریله واصل واتلرك دستیاری همتلریله حاصل اولدی دیو شعرای عراقدن برشاعرك بیتیله استشهاد واستدلال ایلدیلر *

بیت

قوم لهم ساحة العراق اذا * ساروا جمیعا والخط والقلم

لکن قول اول رأی ثانیدن حقه اقرب اولوب قبوله احق والیقدر * زیرا قبیلهٔ ایاد ساحهٔ عراقه نزول ایدوب انده حط رحل اقامت ایدیلر ایسه دخی طوریداوت اوزره باقی قالوب صنعت خط صنایع حضریه‌دن اولمغله ملکهٔ کتابتده قصورلری مقرردر * بوتقدیرجه بیت مذکوردن شاعرك مرادی قبیلهٔ ایادك ملکهٔ کتابتده مهارتلرینی تعریف اولمیوب بلکه ساحهٔ امصاره قریب محله نزوللری ایتدکلریله خط واملا تحصیلنه سائر قبائل عربدن اقرب اولدقلرینی بیانه محمولدر * ایمدی قول سدید بودرکه اهل حجاز فن خطی اهل حیره‌دن واهل حیره دخی تابعه وحمیردن اخذ وتعلم ایدوب جزیرهٔ عربده خطك شیوعی بووجهله ثابتدر * کتب اخباردن ابن ابار نام فاضلك تکمله اسمیله موسوم کتابنده امام مالك اصحابندن عبد الله بن فروخ بن عبد الله بن زیاد بن انعم قیروانی فارسی اندلسینك تعریفی اثناسنده مسطوردرکه ابن فروخ والدندن شویله نقل ایتدیکه والدم عبد الله بن عباس رضی الله عنهما حضرتلرندن استعلام ایتدیکه یا معشر قریش بکا خبر ویرك سز نزول قرآن وبعثت سید الانام علیه الصلاة والسلامدن مقدم دخی خط عربی ایله کتابت ایدوب الف ولام ومیم ونون امثالی حروفك وصل وقطعنده حالا بینکزده معروف رسم اوزره خط ورقم ایله دست همتکز مألوف وآشنامی ایدی دیو سؤال ایتدکده عبد الله بن عباس رضی الله عنهما نعم قبل البعثت دخی طائفهٔ قریش کتابت ایدرلردی دیو جواب ویردی * بعده ینه ابن فروخ والدندن نقل ایدوب دیدیکه والدم تکرار عبد الله بن عباس رضی الله عنهمادن طریق اخذ کزکیمدن وکیمه منتهیدر دیو سؤاله آغاز ایتدکده ینه اول ترجمان وحی آسمانی حرب بن امیه‌دن اخذ ایتدك دیو رفکش صحیفهٔ بیان اولدی * بعده والدم حرب بن امیه کیمدن اخذ ایتدی دیدکده عبد الله بن عباس رضی الله تعالی عنهما اهل انباردن دیو جواب ویردکدنصکره ینه والدم اعادهٔ سؤال ایدوب اهل انبارك مأخذندن استخبار ایلدکده عبد الله ابن عباس رضی الله تعالی عنهما دخی کتاب یمندن انباره برکسه قدوم ایدوب اندن اخذ ومشق ایتدیلر دیدی * بعده انك استادی دخی کیمدر دیو سؤال ایتدکده قوم عاده مبعوث حضرت هود علیه السلامه کاتب وحی اولان خلجان بن قسم اولوب انك عین همتی ودستیاری عنایتی ایله فیضیاب اولدی دیو جواب ویردی * ابن ابارك کتاب تکمله‌ده نقلی بو محلده تمام اولوب آخر کتابده سلسلهٔ اسنادی دخی تکمیل ایدوب دیدیکه بکا خبرمذکوری ابو بکر بن ابی حمزه کتابنده ابی بحر بن عاصدن نقل ایدوب ابو بحر دخی ابو عمر طلمنکی‌دن اولدخی ابو عبد الله بن مفرحدن وابو عبد الله بن مفرحك خطندن ابو سعید بن یونسدن اولدخی موسی بن نعماندن اولدخی یحیی بن محمد بن حشیشدن اولدخی عمر بن ایوب مغافری تونسیدن اولدخی بهلول بن عبیدة التحتمیدن اولدخی عبد الله بن فروخدن نقل ایتدی دیو وسایط اسنادی کشیدهٔ سمط تحریر ایلدی * ودخی قبیلهٔ حمیرك مسند اسمیله موسوم برنوع کتابت مخصوصه‌لری وارایدیکه اشکال حروفی مفترق ومنفصل اولوب رؤساسنك اذنلری اولدقجه کتابت آخره تعلمدن ممنوعلر ایدی * بعده حمیردن قبیلهٔ مضر کتابت عربیه‌یی تعلم ایدوب لکن مضر بریه وبادیه‌ده ساکن طوایف اعرابدن اولمغله سائر صنایع کبی صنعت کتابتده راجل اولوب فن خطك دقایق ومزایاسنه واصل دکللر ایدی * زیرا اوندن اقدم کذارش پذیر تقریر اولدیغی اوزره بداوت ایله صناعت بیننده بون بعید اولوب بدویلر اکثر امورده قدر حاجت ایله مکتفی وصنایع دقیقه‌دن مستغنیلردر * بوسببدن ثانی زمان سابقده قبیلهٔ عربك کتابتلری

قواعد

قواعد خط اوزره جاری اولمیوب حالا عهدمزده واقع خط عربه قریب وجه اوزره کتابت ایدرلردی * بلکه عصرمزده موجود اولان طوایف عرب دولت اسلامیه ده بلاد وامصار اهالیسی ایله مختلط اولوب کتاب روم وعجمدن مشق وتعلم ایتمکله اخلافك خطلری اسلافه غالب اولمق راجحدر * اما قبیلهٔ مضر بریه وبادیه ده نشأت ایدوب یمن ومصر وشام وعراقدن بعید دشت وصحراده کشت وگذار ایتمکله صنعت کتابتده قاصر ایدیلر * بناء علیه صدر اسلامده خط عربی حد کماله بالغ اولمیوب ایچلرنده کاتب دخی اقل قلیل ایدی * بو امرك صدق وتحقیقی رسم عثمانی اوزره تحریر اولنان خطوط مصاحفه نظر ایله ظاهر اولورکه صحابهٔ کرام علیهم الرحمة والرضوان کندیلره مخصوص خطله رسم وتحریر ایدوب اهل خط میاننده معروف اولان قانون وقاعده دن خارج مصاحف قرآنیه ده رسوم کثیره موجوددر اصحاب کرامدن صکره اسلاف تابعین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی دخی مشکات صدر نبوتدن بالذات اقتباس انوار وحی ایدن صحابهٔ کرامك اثرینه اقتدا ایدوب صحایف مصاحفده انلرك رسم وخطلرینه مراعات ایله تبركاً وتیمناً قصد ایتدیلر * تسکیم عهد وعصرمزده اولیاء کرام وعلمای عظامدن برینك خط ورسمنه تعظیم واجلال اولنوب تبرك قصدیله صواب وخطا اثرینه اقتدا اولنوب صحابهٔ کرامك ذات عالیلری وآثار جلیلهلری عالم وولیدن واثرلرندن وجوه ایله افضل واقتدایه محل اولمغله مصاحفی تبرکاً انلرك رسم وخطلری اوزره تحریر ایدوب علمای فن قرائت مصحف کریمده اول رسومك مواضعنه تنبیه واشارت ایتدیلر * وبو بابده بعض مغفلینك کلام عاطل بی طائللرینه التفات اولنمیه که انلر عربك واصحاب کرامك صنعت کتابتده حذق ومهارتلرینه ذاهب اولوب دیدیلر که صدر اسلامده نکاشتهٔ براعهٔ بارعهٔ اصحاب اولان خطوط مصاحفك قواعد خط ورسمه مخالفتی کتاب عربك خط ورقمده قصورلرندن ناشی اولمیوب بلکه قصد صحیحه مبنی بر وجه وجیه ایله موجهدر دیو زعم ایتدیلر * مثلا حضرت سلیمان علیه السلامك قفس بند حکم وتسخیری اولان طیوردن هدهدی اثنای طریقده تجسس ماءیچون ارسال ایتدکده جوابنی اعلامده بال افشان سرعت اولمیوب مأمولدن زیاده مکث وتأخیر ایتدکده نائرهٔ غضب سلیمانی غلیان ایدوب هدهد امتثال امرده تقصیر وابلاغ جوابده بطؤ وتاخیرینه برعذر قوی بیان ایتمدیکی صورتده یا آنی عذاب شدید ایله تعذیب یا ذبح ایدرم دیو علی وجه الترديد تهدید ووعیدنی جناب رب العالمین قرآن کریمده (لاعذبنه عذابا شدیدا اولاأذبحنه) آیت کریمهسیله نقل وبیان بیوردیلر * نظم جلیل لازم التبجیلده واقع لاأذبحنه کلمهسی فعل مضارع مثبت اولوب حرف لام ایله محلی جواب قسم اولمغله لام ایله ذال میاننه الف ادخالی قاعدهٔ رسمه مخالف ومثبت منفی صورتنده تحریر اولندیغنك وجهی هدهدك ذبح اولنمدیغنه اشارتدر دیدیلر * کذلك (والسماء بنیناها باید) نظم کریمنده واقع باید کلمهسی دخی یاء واحده ایله تحریر اولنمق مقتضای رسم ایکن یائین ایله باییدصورتنده مرسوم اولدیغی کثرت حروف ایله قدرت ربانیهنك کمالنه تنبیه اولندی دیو تأویل وسائر قرآن کریمده رسم خطه مخالف مواضعی بو مقوله تحکمات محضه ایله توجیه ایتدیلر * قوم مذکوری بو تکلفات واهیهیه حمله سبب وداعی بودرکه خط وکتابت صنایع کمالیهدن اولمغله اصحاب کرامی بو بابده قلت مهارت ایله توصیف شانلرینه نقصان ترتبنه باعثدر دیو زعم ایدوب انلره رسوم کتابتده مهارت اسنادیله بو نقیصهدن تنزیه ومصاحف قرآنیهده رسمه مخالف مواضعی وجوه مذکوره ایله تعلیل ایتدیلر * لکن قول مذکور صحیح اولمیوب حق وصواب دکلدر * معلوم اوله که صنعت خط ذاتنده حلیهٔ کمال ایسه ده اصحاب کرام حقنده کمال اولمیوب بو بابده قلت مهارتلری شانلرنده نقیصهیی موجب دکلدر * زیرا صنعت کتابت بوندن اقدم رقزدهٔ کلك تحقیق اولدیغی اوزره تحصیل معیشته آلت اولوب نفوسده مضمر اولان اغراض ومعانی اوزرینه دلالت ایتمکله ممالك معموره ده اسباب معاش اولان صنایع واعمال مقولهسیندندر * فمنابعده حذق ومهارت ایسه وصف اضافی اولوب من کل الوجوه کمال مطلق اولان اوصاف ذاتیهدن دکلدر * زیرا حرفت وصنعتده قصور ذاته راجع ودین وخلقك خلل وفسادینه مؤدی اولمیوب بلکه اسباب معاش ومنافع دنیویهنك نقصاننه بادیدر * وخواجهٔ کائنات علیه افضل الصلوات واکمل التحیات حضرتلری امی اولمغله انکشت مه شکاف مبارکلری آشنای قلم ورقم اولمیوب

وبو حالت انلرڭ حقنده مقاملرينه نسبت ايله اسباب معاش اولان صنايع عمليه ومراسم دنيويه دن تنزهلرينه
نظرا ايله شرف وكمال عد اولنوب بر نسبت ايله نقايصدن معدوددر * زيرا ذات مقدس نبوى بالكليه
معبود حقيقى يه متوجه ومنقطع اولوب بالجمله زخارف دنيويه وصنايع عمليه يى حتى علوم رسميه يى دخى وراى
ظهوره القا بيورمشلردر * امّا بز امتعهٔ فانيهٔ دنيا ايچون صرف نقدينهٔ حيات ايدوب صنعت كتابت وسائر
صنايعده مهارت ايله كسب معاشه توسل ايدرز * وقتا كه دعايم ملك عرب قائم اولوب ظهور فتوحات
اسلاميه ايله بلاد وامصاره مالك وبصره وكوفه يه نازل اولدقلرنده دولت اسلام قلم ورقه محتاج اولمغين طائفهٔ
عرب كتاب قبط وروم وعجمدن تعلم خط ورقم ايدوب انشا وخطاب وحساب وكتابلرنده استعمال ايتديلر *
شويله كه زمان يسيرده دستيارئ سعى واقدام واعمال اقلام ايله تحصيل رسوم ارقام ايدوب كوفه
وبصره ده حالا عهدمزده معروف ومشهود اولان خط كوفيده فى الجمله اتقان وملكه حاصل ايليوب لكن
همتلرى كمال وغايته بالغ اولمدى * كيده رك آفتاب ملك اسلام شرقدن غربه وارنجه اقطار واطرافه
پرتو انداز اولوب طائفهٔ عرب ممالك افريقيه واندلسى فتح وتسخير وخصوصا خلفاى بنى العباس شهر
بغدادى تأسيس ايتدكده كرسئ ممالك شرق وغرب ومركز دولت عرب اولمغله خطهٔ بغدادده فن خط مبلغ
كماله واصل ومنتهى اولدى * شويله كه خط بغداد رسم ووضعده خط كوفى يه مخالف اولوب رونق
وبها وحسن ورواده غالب وعصرا بعد عصر كتابك رسوخ وممارستلرى زائد اوله رق شهر بغدادده مشاهير
كتابدن على بن مقلة الوزير علم افراز قلم ومالك قلمرو خط ورقم اولدى * بعده ابن بواب كنيه سيله شهرهٔ
آفاق اولان كاتب على بن هلال دخى بو بابده على بن مقله يه ثانى واظهار رمز اباى خط ورقده تالى اولوب سند
تعليم رقوم مائهٔ ثالثه ومابعدنده بو ايكى دبير بديع التحريره موقوف ومنتهى اولدى * كيده رك جهابذهٔ
صنعت كتابت احكام رسوم واوضاع رقومده تفنن ايدوب خط بغدادك اشكال ورسومى خط كوفى يه
بالكليه مخالف ومباين اولدقده دست خط وعلم قلم مشاهير كتاب متأخريندن ياقوت ايله ولى على عجمى يه
مسلم اولوب سند اخذ وتعليم انلره منتهى اولدى * انلردنصكره خط وكتابت ديار مصره منتقل اولوب
خط مصرى طريقهٔ اهل عراقه فى الجمله مخالف اولدى * وكتاب عجمدن بعضيلرى ديار مصره قدوم ايدوب
قلم جنبان رقم اولدقلرنده اهل مصرك كتابتلرينه مخالفت ومباينتلرى ظاهر اولدى * وافريقيه ده الآن
رسم قديمى معروف اولوب بطون اوراقده مشهودمز اولان خط افريقينك رسم ووضعى خط مشرقى يه
قريب ومشابهدر * وملوك امويه ممالك اندلسه مالك اولوب مراسم دولت وفنون صنعت ايله سائر دولدن
ممتاز اولدقلرنده حالا عهدمزده رسم ووضعى معروف اولديغى اوزره خط ورقلرى دخى سائر اصناف خطه
مخالف اولدى * زيرا دول اسلاميه جميع اقطاره شامل وحرف وصنايع مبلغ كماله واصل اولوب اسواق
علوم نافق ورايج وكتب ورسائل حد احصادن خارج اولمغله تحرير مصحف وتجليد كتبده حذق ومهارت
حاصل اولدى * شويله كه خزائن ملوك كتب نفيسه ايله فوق الحد مملو ومشحون اولوب عامهٔ اهل بلاد
جمع وتحصيلنه رغبت وخطوط حسنه ايله كتب وتحريرينه همت ايتديلر * بوندنصكره دولت اسلاميه نك
نظامى مختل اولوب ظل ظليلى ديار شرقدن زائل اولدقده صنعت كتابت وسائر محاسن كمال دخى نقصان وزواله
مائل اولدى * خصوصا استيلاى هلاكوى بدخوى ايله دولت عباسيه مندرس اولوب مركز خلافت
اولان بلدهٔ بغدادك معالم ومآثرى مختل اولدقده صنعت خط وكتابت بلكه مراسم علم وفضيلت ممالك مصر
وبلدهٔ قاهره يه منتقل والى هذا الآن اصحاب كمال انده مجتمع اولدى * حالا ديار مصرده اصحاب قلم ورقمدن
خوش نويس صاحب خط نفيس خطاطلر موجود اولوب بيتلرنده معروف قوانين مرسومه اوزره اشكال
واوضاع حروفى طالب وراغبلره رسم وتعليم ايدرلر * انلر دخى استادلرندن اخذ ايتدكلرى وجه اوزره
شب وروز مشق وشغل ايتمكله زمان يسيرده تحصيل ملكهٔ كتابت ايدوب فن خط ورقمدن نائل حظ اوفى
وفائز قدح معلى اولمغله استادلرندن آخره مشق وتعليمه مأذون اولورلر * امّا اهل اندلس وملك عرب
مختل وانلرڭ اخلافى اولان طائفهٔ بربر اطراف وآفاقه منتشر اولوب بعده طائفهٔ افرنج اكثر ممالك اندلسه
مستولى اولمغله سكانى مغرب جانبنه وافريقيه طرفنه باديان كشاى عزم ورحلت اولوب دولت لمتونيه

وقتندن

وقتندن بوعصره كلنجه افريقيه‌ده قرار ايتديلر * واندلسده ملك عرب وبربر قائم ايكن تحصيل ايتدكلری صنايع ايله سائر اهل عمرانه مشاركت ايدوب واذيال دولته تعلقلری سبيله انلرك خط ورقلری خط افريقيه‌يه غالب اولدی * واهل قيروان ومهديه‌نك رسم وعادتلری وحرفت وصنعتلری مرور ايامله منسی اولوب مدينهٔ تونسده ومضافاتنده عامهٔ اهل افريقيه‌نك خطلری كتاب اندلسه مخصوص رسم اوزره جاری اولدی * زيرا استيلای اعدا ايله ممالك اندلسك جانب شرقيسندن جلای وطن ايدن رجال افريقيه‌ده كثرت ووفرت اوزره اجتماع ايدوب خط وكتابت وسائر صنعتده اهل افريقيه‌يه غلبه ايتديلر * حتی ديار غربيده اهل بلاد جريد كتاب اندلس ايله اختلاط ايتميوب اندلسيلر دار الملك تونسده مكين وبلاد جريداندن بعيد اولمغله بلاد مذكوره‌ده خط قيروانينك رسم واثری باقی قالمشدر * كيده‌رك افريقيه‌دن دولت موحدينك ظل اقبالی نقصان وزواله ميل ايدوب اسباب عز وحشمت ورسوم صنعت مختل وفاسد اولدقده خط ورقك دخی رواجی ناقص وبازاری كاسد اولدی * لكن بوندن اقدم رقزدهٔ كالك تحقيق اولديغی اوزره بر مملكتده ملك ودولت مدت مديده قائم اولدقدن صكره زواله ميل ايتديكی صورتده دخی آداب وعادات وحرف وصناعاتك رفع وزوالی عسير اولمغله حالا خط اندلسينك دخی ممالك افريقيه‌ده آثاری باقی قالوب زمان سابقده كتاب اندلسك صنعت كتابتده مهارت ومهارتلرينه دلالت وشهادت ايدر * وافريقيه‌ده دولت موحدين انقراضندن صكره مغرب اقصاده بنی مرين دولتی قائم اولدقده انلرك ممالكی اندلسيلره قريب اولوب وافريقيه‌دن خروج ايدن كتاب اندلس شهر فاسه نقل وارتحال وملوك بنی مرين انلری بعض خدماتده استعمال ايتمكله مغرب اقصاده اندلس خطی فی الجمله جاری اولدی * لكن دار الملك فاسدن بعيد اولان ممالك غربيه‌ده خط اندلسينك رسم واثری محو ومنسی (باكه كان لم يكن شيأ مذكورا) مرتبه‌سنه منتهی اولمغله افريقيه ومغربينده رسم خط خلل ونقصانه مائل ورونق كتابت زائل اولوب صفحهٔ رقه خط بطلان كشيده قيلندی * شويله كه تحرير اولنان كتب ومكاتيبه امرار نظر اولندقده رنج وعنا وتعب ومشقتدن غيری بر معنی حاصل اولميوب صور خطوط واشكال رقومده خلل وتصحيف وفساد وتغيير بغايت كثير اولمغله كمال عسرت ومشقت ايله قرائت اولنوب ملك ودولتك اختلالی سببيله سائر حرف وصنايعده واقع اولان خبط وخلل صنعت كتابتده دخی حاصل اولدی * والله يحكم لا معقب لحكمه ومشاهير كتاب بغداددن ابن بواب كنيه‌سيله معروف استاد ابو الحسن علی بن هلالك بو بابده بحور بر وضدن بحر كامل اوزره معمول بر قصيدهٔ رائيه‌سی اولوب انده صنعت خط وقلم ودوات وسائر آلات كتابتك رسم ووضعی مذكور وبو بابده مكتوب ومرسوم اولان تراكيب منظومه ومنثوره‌نك احسنی اولمغين تعلم كتابته رغبت ايدن ارباب استعدادك انتفاعی قصديله بو محلده ثبت وتحريری صوابديد خاطر فاتر اولدی * قصيدهٔ مذكوره‌نك اوليدركه ذكر اولنور

يامن يريد اجادة التحرير * ويروم حسن الخط والتصوير

يعنی ای طالب آگاه اول كه بضاعهٔ عاليه دنصكره اقدم خواص انسانيه اولان صنعت كتابتده حذق ومهارت تحصيلنه طالب وتصوير حروف وحسن خط تكميلنه راغب اولوب تحصيل ايله

ان كان عزمك فی الكتابة صادقا * فارغب الی مولاك فی التيسير

اكر بو خصوصده عزم وهمتك صحيح وصادق ايسه تسهيل مرامده جناب حقدن توفيق رجاسنه مبادرت بعده اسباب ظاهره‌يه مباشرت ايله

اعدد من الاقلام كل مثقف * صلب يصوغ صناعة التحبير

قارو خط ورقم رخش مشكين بال قلم ايله ضبط اولنمغله زياده هموار ومستوی وسخت وقوی اولمق لازمدركه طی مسافهٔ مرامده چست وچالاك اولوب بوته‌ٔ قرطاسه بنان همت ايله سبك جواهر ارقام اولندقده دلپسند ودلنشين ومظهر تحسين اوله

واذا عمدت لبريه فتوخه * عند القياس باوسط التقدير

يعنی صنعت كتابتده تراشيدن كالك وخامه دخی اهتمامی لازم اولان اموردن اولمغله تراشيده اولنمق مراد

اولندقده طول وعرضی معتدل قلم اختيار اولنوب حد وسط مراعات اولنه

انظر الى طرفيه فاجعل بريه * من جانب التدقيق والتحصير

ودخی اث خط ورقم اولان خامه وقلمك طرفينه نظر اولنوب قنغی جانبی دقيق وباريك ايسه اول طرف تراشيده اولنه

واجعل لجلفته قواما عادلا * يخلو عن التطويل والتقصير

وبنه السنة اقلام كتاب واقلام السنة اولى الالباب ايله مذكور ومسطور اولان مراسم تحبيرك بری دخی بودركه ماليدهٔ صفحهٔ رقم اولان رأس قلم بين تطويل وتقصير حدّ وسط اوزره تقدير اولنوب بو قوام عادل وقدر معتدلدن سرمو انحراف اولنميه

والشق وسطه ليبقی بريه * من جانبيه مشاكل التقدير

ودخی شق قلمده چاق وسط اختيار اولنوب طرفينك شكافه نسبتی مساوی قيلنه

حتى اذا اتقنت ذلك كله * اتقان طلب بالمراد خبير

يعنی ای جوياى مزاياى رسم ورقم ودلدادهٔ شيوهٔ رفتار قلم خامهٔ تحقيق ايله ثبت جريدهٔ بيان اولان نقش مرام على وجه الاتقان خريطهٔ خاطركده مرسوم اولوب روح كلامه واقف عارف صاحب معارف كبی توصيه اولنان امور صحيفهٔ طبعكده مسطور اولدقده

فاصرف لرأی القط عزمك كله * فالقط فيه جملة التدبير

يعنی شروط مذكوره يه رعايت ايتدكدنصكره جملهٔ همتكی بريدن سر خامه كه قط قلمدر اكا صرف ايله كه صنعت كتابتده قط قلم شرط اهم بلكه ركن اقوىدر

لاتطمعن انی ابوح بسره * انی اضن بسره المستور

يعنی قط قلم اصحاب رقم ميانتده مستور سر مكتوم اولوب مدّت مديده استاده خدمت ايله معلوم اولمغين بندن بو سر مستورك كشفنی اميد ايتمه كه بن دخی انی اظهارده ضنّت ايدرم * كاتب ابن بواب عليه رحمة الملك الوهاب قط قلمده مهارت متكفل صنعت كتابت اولديغنی اعلام وطالبنی اخذ وتعلمه ترغيب وارشاد قصديله بو بيتی ايراد ايدوب بعده بيت آتيده فی الجمله ايما واشعار ايله طلابه اظهار شفقت ايلدی

لكن جملة ما اقول بانه * ما بين تحريف الى تدوير

يعنی قط قلم خصوصنده ذكر ايده جكم كلام اجمالی بودركه نه زياده منحرف ونه زياده مستوی اولوب تحريف وتدوير ميانتده قطع متوسط ايله قطع اولنه

والق دواتك بالدخان مدبرا * بالخل اوبالحصرم المعصور

يعنی ای طالب بو بابده جمله نمر ايطلك بری دخی دودهٔ نفط وبزردن معمول مداد اولمغين ليقه ايله دواتكه القا ايدوب بعده خل ايله يا ماءغوره ايله تربيه واصلاح ايله

واضف اليه مغرة قد صوّلت * مع اصفر الزرنيخ والكافور

يعنی تلوين مداده مراد اولندقده بر مقدار آشی بويا اضافه اولنوب زرنيخ اصفر وكافور ايله مزج اولنه

حتى اذا ما خمرت فاعمد الى * الورق النقی الناعم المخبور

يعنی تخمير مداد على وفق المراد اتمام اولندقده ورق وقرطاس اعدادينه مبادرت اولنوب زياده نرم وناعم ونقی وطاهر كاغد اختيار ايله

فاكبسه بعد القطع بالمعصاركی * ينأى عن التشعيث والتغيير

ودخی كاغدی مقراض ايله قطع ايتدكدنصكره اوزرينه اجزای ترابيه القا اولنه كه ومخروده لتی محو اولوب اشكال خطيه تفرق وانفصالدن مصون اوله

ثم اجعل التمثيل دأبك صابرا * ما ادرك المأمول مثل صبور

شروط مذكوره كركی كبی مرعی اولدقدنصكره خط استاده نظر ايله مشق وادمانه ملازمت ايدوب بو بابده

نفسه جبر وتعب ومشقته صبر ايله كه بر فحواى (الصبر مفتاح الفرج) صبرك نتيجه سى مطلبه فوز وظفر اولغله مطلوبه وصول امر مقرردر

ابدأ به فى اللوح منتضياله * عزما تجرده من التشمير

يعنى اى طالب خط ورقم لوح مشقه امر ارقلم ايتمكده ثابت قدم اولوب شمشير عزمى نيام طلبدن اخراج ايله تحصيل مرامه شد نطاق اقدام وتشمير ساق اهتمام ايله

لا تخجلن من الردى تخطه * فى اول التمثيل والتسطير

يعنى ابتداى مشق وتعلمده خطم رديدر ديو سكا انفعال وخجالت عارض اولوب عزمكده فتور وسعيكده قصوره باعث اولمسون

فالامر يصعب ثم يرجع هينا * ولرب سهل جاء بعد عسير

زيرا هر امرك اوائلنده صعوبت بعده سهولت حاصل اولوب عسرك انجامى يسر اولمق امر مقرردر

حتى اذا ادركت ما املته * اضحيت رب مسرة وحبور

يعنى طلب كمالده دستيارئ سعى واقدام ايله مطلوبه فوز وظفر ميسر اولدقده سنك ايچون زياده سرور وحبور حاصل اولوب راه طلبده مقاسات اولنان تعب ومشقته مكافات اولنور

فاشكر الهك واتبع رضوانه * ان الاله يحب كل شكور

يعنى مطلب ومرامه نائل ونعمت حقه واصل اولى مقدر اولدقده مراسم شكرى تقديم ايله تحصيل رضاى مولايه سعى واهتمام ايله كه اول منعم بى علت ووهاب بى منت جلت عظمته هر عبد شكوره محبت ايدوب توفير نعمت ايله مجازات ايدر

وارغب لكفك ان تخط بنانها * خيرا تخلفه بدار غرور

دستيارئ بخت فيروز ايله سنك ايچون روزى اولان نعمت كتابتك شكرى بودركه كف وبنانكى تحرير مفاسد وشروردن كف ايدوب بو دار غفلت وغرورده سبب ذكر جميل وباعث اجر جزيل اولان كتب دينيه ووثايق شرعيه كبى امر خير تسطيرينه سعى ايله

فجميع فعل المرء يلقاه غدا * عند التقاء كتابه المنشور

زيرا رقبهٔ عبوديتى داخل ربقهٔ تكليف اولان هر عبد مكلف ساعت قيام قائم اولوب جريدهٔ اعمال ودفتر افعالى كندويه ارائت اولندقده اندن صدور ايدن خير وشرى معاينه ايدر * قصيدهٔ مذكوره بو محلده تمام اولوب رسيدهٔ حسن ختام اولدى * معلوم اوله كه قول وكلام خزينهٔ درونده محفوظ اولان جواهر معانى يى قالب بيانه سبك وتصوير وما فى الضميردن تعبير ايچون موضوع اولديغى كبى اشكال خط ورقم دخى صور الفاظى صحايف اوراقه نقش وتسطير ايچون معمول اولمغله مدلولنه دلالتى ظاهر وواضح اولمق لازم اولوب (خلق الانسان علمه البيان) آيت كريمه سنده بو معنايه دلالات وادلهٔ خطيه ولفظيه نك خلق وتعليمنه اشارت اولنمشدر * ايمدى خطك جودت وكمالى اول وقتده حاصل اولوركه مطلوبه دلالتى واضح اولوب بين الكتاب متعارف اولان نقوش حروف ومفرداتنه مخصوص اولان اشكال ورسومك هر برى فردا فردا آخردن فرق وتمييز واشكال كتابتك وضع ورسملرى قاعده يه تطبيق اولنه * شويله كه اوائل كلماتده واقع اولان حروفدن الف ورا وزا ودال وذال حرفلرى منفصل واواخرنده واقع اولورسه متصل تحرير اولنوب بو بش حرفدن ماعدا حروف هجادن هر حرف كلماتك اوائل واواخرنده هر قومك عرف واصطلاحنه كوره متصل ومنفصل تحرير اولنور * معلوم اوله كه كتاب متأخريندن بعضيلرى بعض كلماتى كلمهٔ اخرايه وصل وبينلرنده معروف حروف عديده يى تركيبدن حذف ايدوب اسلافه مخالف بر خط عجيب اختراع ايتديلر كه قرائت وكتابتى كنديلره مخصوص وآخردن مستور اولدى * بونلر دفاتر خزينه وصكوك شرعيه تحريرينه مأمور اولان كتابدركه كتابت ايتدكلرى مصالح ديوانيه واحكام شرعيه كثير وخط ورقلرى معروف وشهير اولوب واصحاب مصالحدن چوق كسنه نك معلومى اولمغله تخفيف مؤنت وتسهيل مصلحت ايچون بو خط مرسومى اختيار ايتديلر * اكرخط مذكورى كتاب متأخرين اصطلاحنه واقف اولميان

كسه ايچون كتابت ايدرلر ايسه حسب الامكان مرادلريني تعريف وبيانه محتاجدر * والا وضع ورسمى مجهول قاعده دن خارج خط اعجمى مشابه سنده اولوب اندن بر معنى فهم واستفاده اولنمغله سعيلرى عبث اولور * وكاتبنده بو وضعى اختيارده معذور اولمز * الا اموال وجيوشه متعلق دفاتر خزينه تحريرينه مأمور اولان كتاب ديوان معذور اولورلر كه انلر ستر واخفاسى واجب اولان اسرار سلطانيه يى ناسدن كتمه مأمور اولمغله بنلرنده معروف وكندي يلره مخصوص رسم خطده مبالغه ايدرلر * شويله كه خط مذكور اول معما مشابه سنده اولور كه رمز وايماطريقيله براسملك حروفندن اسماء طيب وثمار وطيور وازهار ايله تعبير اولنوب حل وفتحى عسير اولور * ياخود كتم اسرار ايچون بين الناس متعارف اولان رسوم واشكال حروفه مغاير بعض اشكال مخصوصه وضع اولنوب بعض كتاب اول اشكال ايله آشنا اولان كمسه لره انكله كتابت ايدرلر * واشبو خط مرموز وموضوع ابتداى وضعنده اكرچه بر قانون وقاعده ايله مضبوط اولمديسه ده كاتبدن بعضيلرى اكا وقوف واطلاع ايچون اعمال فكر ايله قوانين مخصوصه وضع ايدوب كتب ورسائل تدوين ايتدكلرى مشهور ومشهوددر * والله العليم الحكيم

(فصل)

فصل خامسك اوتوزنجى فصلى صنعت وراقت يعنى مجلدلك صنعتى بياننده در * دولت اسلاميه ده كتب علميه ومجلات شرعيه نك كتب وتجليدينه وضبط روايت ايله تصحيحنه رغبت وعنايت قديم اولوب الى يومنا هذا هر عصرك رجالى بو امره اهتمامدن خالى اولمدى * بو خصوصه دخى باعث وبادى وسبب داعى ملك ودولتك وسعت وضخامتى ورجالنك تكميل مصالحه رعايتى اولمغله اوائل دولت اسلاميه ده بلاد عراق واندلسده نطاق دولت واسع اولوب تدوين علوم وتجليد كتبه اهتمام كثير وغالب ايكن دولت خلفانك اندراسيله قليل اولدى * زيرا صنعت تجليد دخى سائر صنايع كبى دائره دولتك اتساع وامتدادينه وملوك وسلاطينك نظر واعتبارلرينه تابع اولمغله ممالك عراق واندلسده تصانيف علوم ومجلات احكام كثير وآفاق واقطاره نقل ونشرينه رغبات ناس مزيد اولمغله كتب ودواوين تحرير وتجليد اولنوب بلاد عظيمه وامصار وسيعه ده مجلدين ووراقين ظاهر وصنعتلرى رايج ومنتشر اولدى * ودخى اوائل عهد اسلامده تصانيف علوم وصكوك احكام ودفاتر ديوانيه ومناشير سلطانيه قليل وجلد وأديم كثير اولوب وضبط روايتده صحت واتقان مطلوب اولمغله بالجمله كتب وصكوك ودفتر ديوان جلد وأديم اوزرينه ثبت وتحرير اولنوردى * بوندنصكره كيده رك تأليف وتصنيف كثير وصكوك قضا واوامر سلطانيه مزيد اولوب جلد وأديم كفايت ايتمكله عهد خلافت عباسيه ده آل برامكه دن فضل بن يحيى كاغد وقرطاس انشاسنه اشارت ايدوب صكوك ومكاتيب سلطانيه صفحه قرطاس اوزرينه ثبت واملا اولندى * فضل بن يحيى دنصكره بالجمله ناس تصانيف علميه وسائر امورلريني كاغد وقرطاس اوزرينه ثبت وتحرير ايدوب اصناف عديده اوزره مصنع كاغدلر ايجاد ايتديلر * بوندنصكره اصحاب علم وفضيلت وارباب دولتك همت وعنايتلرى كتب علميه يى واضع ومؤلفلرينه مسند روايت ايله ضبط وتصحيحه مصروف اولوب ضبط وتصحيح علومك اصل واساسى اولمغله شانئنه زياده اعتنا واهتمام ايتديلر * زيرا آثار منقوله نك قائلنه وفتاواى شرعيه نك حاكم مجتهده اسنادى وجه مذكور اوزره ضابطه رد وقبول ايله ثابت اولوب متون واصول مؤلفلرينه اسناد ايله تصحيح اولنمدقجه انلرك قول وفتوالرينك صحتى ظاهر اولمز * بو سببدنناشى ازمنه سالفه ده عامه آفاق واقطارده واقع علماى امت بو بابده صرف نقدينه همت ايدوب حتى صناعت فن حديثك فائده سى انجق ضبط روايته محصور اولدى * زيرا علم حديثك ثمره كبراسى احاديث نبويه نك نقل وروايت اعتباريله اقسامنى ضبطه مقصور اولوب صحيح وحسن ومسند ومرسل ومقطوع وموقوف وسائر اقسام حديثى موضوعندن فرق وتمييز وسائر علم اصول حديثده مسطور اولان انواعنى معرفته محصوردر * بعده علماى امت احاديث نبويه واقوال ائمه يى ضبط وتصحيح امرينى اتمام ايدوب روايات ونقولك زبده وخلاصه سى لدى الفحول تلقى بالقبول اولنان امهات كتب دينيه واصول صحيحه مرويه ده جمع وتسطير اولنمغله ضبط احاديثه اشتغال بى طائل وتحصيل

حاصل

حاصل مقوله سندن اولدی * شویله که ثمرهٔ ضبط واشتغال ذکر اولنان امّهات کتب حدیثیه وانلک غیری کتب فتاوی وسائر تصانیف علمیه یی تصحیحه منحصر اولوب ومؤلفلرندن نقل واسنادی تصحیح ایچون سلسلهٔ اسنادی انلره ایصالدن عبارت اولدی * وازمنهٔ سالفه ده مراسم ضبط وتخریج ونقل وتصحیحه دیار شرق واندلسده زیاده اهتمام واعتنا اولوب عهد سابقده اقطار شرق واندلسده کتب وتحریر اولنان نسخ جلیله ضبط وصحت واتقان واحکام جهتیله غایت ونهایتده بالغ اولمغله حالا ایدی ناسده موجود ومشهود اولان اصول عتیقه علمای شرق واندلسک بو بابده حدّ کماله بلوغلرینه شهادت ایدوب وعامهٔ اهل آفاق الی یومنا هذا انلرک تداول واستعمالنه همت واوزرینه شدّ دست ضنت ایتملری علمای اقدمینک بو بابده ید طولالری اولدیغنه دلالت ایدر * حالا عهدمزده اهل غربک بداوت وغباوتی ودولتلرنک اختلالی سبیله صنعت کتابت وضبط روایت منقطع اولمغین مراسم تخریج وتصحیح بالجمله دیار غربده مفقود اولوب امّهات کتب دینیه یی کتاب بربر خطوط بدویه ایله تحریر ایتمکله کثرت خبط وتصحیفدن خالی اولمیوب امر انظر وتحدیق بصر ایله تتبع ومطالعه ایدن کمسنه لرک استفاده سی نادر اولور * ودخی فروع فقهیه واحکام علمیه بیاننده ذکر اولنان اقوالک اکثری ائمهٔ مذاهبدن نقل صحیح واسناد قوی ایله منقول ومروی اولوب بلکه مؤلفات فقهیه وتصانیف علمیه دن علی ما هی علیه اخذ وتلقی اولنمغله صنعت خط وکتابت خبط وتصحیف ایله مختل اولدقده امر فتوا ده دخی خبط وخللی موجب اولور * ودخی رسم کتابده راجل اولان فضلانک بعضیلری تألیف وتصنیفه متصدی اولوب لکن صنعت خط ورقده قاصر وآلات وادواتی تحصیلده عاجز اولمریله تألیفلرینی تصحیف اوزره رسم وتحریر ایتدیلر * حالا دیار اندلسده ضبط روایت وصنعت کتابت مراسمندن براثر باقی قالوب اولدخی محو وزواله مائل اولمغله بلاد غربده نجوم علم وکمال آفل بلکه بالکلیه محو وزائل اولمغه قریب اولمشدر * والله غالب علی امره * سمعمزه بالغ اولان اخبار صحیحه دندرکه حالا دیار شرقده اسواق علوم وصنایع رایج اولمغله ضبط نقول وتصحیح متون انده قائم ودائم اولوب تحصیلنه سعی وکوشش ایدنلر ایچون حصولی سهل اولدیغی فصول آتیه ده ذکر وتفصیل اولنور * لکن دیار شرقده استنساخ کتبده متداول اولان خط عربی اولیوب جلهد واوین علوم خط مرغوب عجم ایله مسطور ومکتوبدر * ودیار مصرده دخی مغرب کبی رسوم خط ورقم مختل اولوب بلکه خبط وتصحیفده دخی اشد واشنعدر * والله غالب علی امره

(فصل)

فصل خامسک اوتوز برنجی فصلی صنعت غنا وموسیقی بیاننده در * صنعت مذکوره اشعار موزونه یی لحن ونغمه ایله ادا ایدوب نسب منتظمهٔ معروفه اوزره قواعد موسیقی یی اجرا ایتمکدن عبارتدر * شویله که اصوات طیبهٔ مستحسنه دن برصوت قطع اولنوب آغازه وقراری متناسب وملایم اولدقده نغمه حاصل اولور * بعده اول الحان ونغماتک بعضیسی بعض آخر ایله اربابی بیننده متعارف نسب مخصوصه اوزره تألیف وترکیب اولندقده تناسب نغمات سببیله اصواتده حاصل اولان کیفیت ایچون نفس وروحنه تأثیر ایدوب استماع ایدن کمسه لر متلذذ اولورلر * بو امرک تحقیق وبیانی بویله درکه علم موسیقیده متبین اولدیغی اوزره بین الاصوات تناسب هندسی مرعی اولوب برصوت صوت آخرک نصفی وغیرلک ربعی وآخرک خمسی وصوت آخرک اون بر جزئندن برجزئی اولمغله بینلرنده تناسب حاصل اولور * ونسب مذکوره مختلف ومتغایر اولمغله اصوات سمعه رسیده اولدقده حد بساطتدن خروج ایدوب تراکیب عدیده وشعب متعدده حادث اولور * وتراکیب موسیقینک هربری دخی حین استماعده لذیذ اولمیوب بلکه کتب موسیقیده ذکر وبحث اولندیغی اوزره ارباب فنک عدد معینه حصر ایتدکلری تراکیب مخصوصه یه مخصوص ومقصوردر * وکاهیجه دخی نغمات موسیقیه والحان غنائیه نای وطنبور کبی بعض الاته نفخ انفاس یاضرب مضراب ایله دخی اجرا اولنوب حسن صدا ایله قرین وهم آهنک قیلندقده سمعه زیاده لذت حاصل اولور * آلات غنادن حالا دیار غربده اصناف عدیده موجود اولوب مجالس ومحافلده مطربلر استعمال

ایدرلر * ازجمله بری شبابه اسمیله موسوم مزماردرکه برمجوّف قامشك اوزرینه وضع مخصوص اوزره
برقاچ سوراخ ترتیب اولنوب بعده نفخ اولندقده جوف قصبدن اول ثقبه وسوراخلر واسطه سیله برصدای
لطیف خروج ایدرکه وقت طربده سازنده لر اول ثقبه لر اوزرینه علی التوالی طرز متعارف اوزره وضع بنان
ایدوب اول صدایی قطع ایتدکلرنده اصوات ونغمات میانتده برنسبت موزونه حادث اولورکه علی وجه
الاتصال مستمر اولدقده نغمات موزونه ده تناسب مذکوری احساس ایله سامعه متلذذ اولور * وینه
مغرب دیارنده اصناف مزامیردن برساز خوش آغازدخی موجوددرکه زلامی اسمیله موسوم ومعروفدر *
مزمارمذکورنی شکلنده خشبدن مصنوع ایکی جانبی منحوت برآلتدرکه ایکی قطعه خشبدن ترکیب
واوزرینه کذلك سوراخ عدیده ترتیب اولنوب لکن جانب رأسی مستدیردکلدر * وطرف رأسنه برقصب
صغیر وضع ووصل اولنمشدرکه سازنده اکا نفخ ایدوب اول قصب صغیر واسطه سیله جوف مزماره هوا واصل
اولدقده برنغمهٔ حادّه حادث اولورکه شبابه ده ذکراولندیغی کبی اوزرنده ترتیب اولنان ثقبه وسوراخلره
اسلوب سابق اوزره اصابع وضع اولندقده سامعه متلذذ اولور * ودخی عهدمزده بلاد غربده آلات غنا
ومزامیرك احسن والذی بوق اسمیله متعارف اولان مزماردرکه برذراع مقداری مجوّف نحاسدن مصنوع
اولوب رأسی بری قلم وشق خامه کبی تنك وضیق ومخرج ومنتهاسی کف دست دوری مقداری واسع
ومنفرجدر * بومزمار نحاسینك دخی طرف رأسنه برقصب صغیر رکب ووصل اولنمشدرکه انك وساطتیله
فم مطربدن ریح جوف مزماره واصل اولدقده برصدای ثخین وقوی حادث اولور * وکذلك بونك
دخی اوزرنده ثقوب عدیده اولمغله علی وجه التناسب وضع بنان اولندقده نغمات لذیذه والحان طیبه حادثه
اولوب لدی الاستماع نفس وروح متلذذ اولور * وینه دیار مغربده اصناف آلات غنانك برصنفی دخی
آلات اوتار اولوب بونلرك جمله سی دخی حبس هوا ایچون تجویف اولنمشدر * ذکر اولنان آلات اوتارك
بعضیسی برکرهٔ مستدیره قطعه سی شکلی اوزره مصنوعدرکه طنبور وقوپوز بونوع اوزره معمولدر *
بعضیسی دخی قانون وسنطور کبی شکل مربع اوزره مصنوع ومعمولدر * طریق وضع وعملی بویله درکه
مثلا قبلادن یاتلدن معمول اوتار عدیده آلات مذکوره نك اوزرینه وضع وترتیب اولنوب ورأسلری
طرفندن ذکر اولنان آلتلرده واقع دائروجانل مسامیر عدیده یه شدّ وبند اولنورکه وقت حاجتده اوتاری
ارخا واطلاق ایتمك ایچون اول مسمارلری تحریك واداره ایدرلر * بعده یا اوتار مذکوره مضراب
وزخمه ایله ضرب اولنوب یا برقوسك رأسلری میانته مشدود وتری شمع وکندر ایله طلا ایتدکدنصکره امرار
ایدرلر * شویله که آلات مذکوره یی وتردن وتره یدیمنی ایله نقل وامرار ایدوب واصابع ید یسری اطراف
اوتاره طرز معروف ووجه مخصوص اوزره متصلا وضع اولندقده اصوات لذیذه ونغمات طیبه حاصل
ودریچهٔ گوشدن روحه واصل اولدقده متلذذ اولور * ودخی نحاسدن معمول زیلره عود وقضیب ایله
اوزان اصول اوزره ضرب اولنوب ودست رقاصانده حرکات موزونه اوزره ضرب اولنان چارپاره لرك
صداسندن ارواحه لذت ونشاط حاصل اولور * نغمه سرایان اصول حکمت استماع الحان ونغماتدن نشأت
ایدن لذت ونشاطك علت وسببنی بیانده صفحهٔ سطور سطور اوزره بوکونه تحریك مضراب قلم ایتدیلرکه عند
الحکما لذت وحلاوت طبعه ملایم ومذاقه موافق اولان کیفیت جسمانیه وحالت روحانیه یی حواس ظاهره
یاقوای باطنه وساطتیله ادراك ووجداندن عبارتدر * یعنی نفس وروح کیفیات محسوسه دن مبصراتی حس
بصر ونور نظر ایله واصوات مسموعه یی سامعه ایله وروایح مشمومه یی شامّه ایله وطعومی ذائقه ایله وحرارت
وبرودت ورطوبت ویبوستی قوّت لامسه ایله احساس وادراك ایتدکده اگر طبعه موافق ومشربه مناسب
ایسه متلذذ اولوب دگل ایسه متألم اولمق امر مقرردر * مثلا طعومده حلاوت اکثر نفوسه موافق وحاسهٔ
ذوقه ملایم کیفیت اولمغله ذائقه اندن متلذذ اولور * کذلك ملوساتده نعومت طبعه موافق کیفیت اولوب
حس لمس ایله مس اولندقده نشاط وانبساط حاصل اولور * کذلك روایح مشمومه نك اطیب والذی دخی
جوهر دماغده واقع قوّت شامّه واسطه سیله مرکز قلبدن دماغه منبعث اولان روح حیوانی وبخار لطیف
نفسانی یه واصل ومزاج روحه مناسب اولان رایحهٔ فایحه اولمغین ریاحین وازهار وسائر عطریات طیبه طبعه

زياده ملايم وروحه موافق اولور * زيرا عود وعبير وساٸر مشمومات طيبه ده حرارت غالب اولوب روح قلبي يه مزاجده موافق اولمغله لدى الاستشمام انبساط تام حاصل اولور * امّا حس بصر ونور نظر ايله مرئي ومشاهد اولان اشيانك انفس واحسني اول نسنه دركه اشكال واوضاعي معتدل اولوب ماده سنك اقتضا ايتديكي وضع وكمال وحسن وجمالده فايق ولايق اوزره حد اعتدالده واقع وطبعه ملايم وموافق اولمغين نظر ومشاهده سندن طبعه صفا وانشراح حاصل اولور * وكذلك اصوات ونغماتك الذ واطيبي دخي اول صوت شيرين وصداى لذيذ دركه اوزان اصول وادواره موافق تناسب موسيقي اوزره فوارهٔ كلودن مجراى كوشه روان واندن سر چشمهٔ هوشه جريان ايتدكده لذت وحلاوتي مايهٔ صفا وروحه غذا اولوب نفس انسان بلكه بعض حيوان متأثر ومتلذذ اولمق مقرردر * فذلكهٔ كلام وخلاصهٔ مرام كيفيات جسمانيه ونفسانيه ده لذت وحلاوت نفسه موافقت وملايمتدن عبارت بر حالتدركه قواى ظاهره يا باطنه ايله حس وادراك اولندقده تلذذ حاصل اولور * بو سببدن ناشي عشق ومحبت ايله مشهور اولان عشاق نهانخانهٔ ضميرلرنده مستور ومضمر اولان غايت شوق واشتياقلريني تعريف وبيانه آغاز ايتدكلرنده روحلرينك روح محبوب ايله الفت وامتزاجلريله تعبير ايدرلر * كلام عشاقك وجه آخر ايله توجيهي بويله دركه حكما قتنده حقيقت وماهيت وجود موجودات ممكنه ميانده اشتراك معنوي ايله مشترك مفهوم كلي اولمغله نفس انسان مجلاى جمال وكمال اولان نفوس كامله يي مشاهده ايتدكده طلب اتحاد ايله الفت وامتزاجه طالب اولور * وقتا كه انسانه جميع اشيانك انسبي وتناسب ذاتي وعرضيده مشاهدهٔ كماله اقربي هيكل بشر وشكل انساني اولوب انك اشكال واصواتنده واقع حسن وجمال ولطف وكمالي مشاهده فطرت وخلقتنه جمله دن انسب اولمغله نفوس انسانيه دن هر نفس بني نوعنك حسن وجمال ولطف صداسنه ميل وعلاقه يه مجبول اولمق مقرردر * معلوم اوله كه اصوات وحروف ونغمات ولحونده لذت وحلاوت حصولي اصوات ونغماتك تناسبنه موقوف اولوب بينلرنده منافرت وعدم ملايمت واقع اولمق لازمدركه لدى الاستماع تلذذ حاصل اوله * زيرا كتب تجويدده ائمهٔ فن قراٸت تحقيق ايتدكاري اوزره اصوات وحروف ايچون همس وجهر ورخاوت وشدت وضغط وقلقله امثالي صفات وكيفيات متضاده موجوددركه هر صوت صوت آخر ايله تركيب اولندقده صفات مذكوره ده تناسب وتنافر اعتباريله حالي مختلف اولوب بينلرنده تناسب موجود ايسه لذت وحلاوت دكل ايسه منافرت حاصل اولور * شويله كه بر صوتدن صفتده مخالف ضدي اولان صوته دفعةً خروج اولنميوب بلكه تدريج ايله انتقال اولنمق لازمدر * بعده ينه صوت اوله عود ورجوع اقتضا ايتدكده دخي ينه تدريج ايله انتقال اولنه * كذلك بر صوتدن صفتده مثلي اولان صوته دخي نقل وخروج دفعي اولميوب بلكه بينلرينه صفتده مغاير بر صوتك تخلل وتوسطي ايله نقل اولنمق لازمدركه اداده ثقلت وسمعده كراهت حاصل اولميه * بو قاعده يه مراعات اولنوب كركي كبي تأمل اولندقده اهل لسانك صفتده متنافر يا مخرجلري متقارب حروفك تركيبني استقباح واستثقال ايتلرينك وجهي ظاهر اولور * كذلك اول بابده مرور ايتديكي اوزره اصوات ونغماتك نسب هندسيه واجزاى عدديه ده دخي توافق وتناسبي لازم اولوب بر نغمه وصوتدن حدت وثقلده نصفي يا ثلثي يا غيريكه كسور واجزادن بر جزئي اولان نغمه يه خروج لازمدركه اصحاب علم موسيقي قتنده محصور ومقبول اولان تناسب حاصل اولوب لدى الاستماع تلذذ اولنه * حتى ناسدن چوق كسه لر بالطبع منساق ومجبول اولوب استاددن اخذ وتعلمه محتاج اولمدقلري صوت بسيط وصداى خوش آينده دخي ذكر اولنان تناسب وتوافق اوزره واردر * نتكيم بعض كسه لر تعلم عروض ايتمدن اوزان مخصوصه اوزره انشاد شعره واصول موزونه اوزره دور ورقصه قادر اولوب حسن سليقه وجودت قريحه ايله نطق وضرب ايدرلر * عامهٔ ناس قتنده بو استعداد خداداد مضمار اسميله تسميه اولنوب وسعت ساحهٔ قابليته اشعار ايدرلر * ائمه وخطبا وزمرهٔ قرادن چوق كسه لر صنعت موسيقيدن غافل ايكن قرآن كريمي قراٸت ايتدكده لحن وتلاوتلري لذيذ اولوب حسن سليقه ايله حنجرهٔ حلقوملرندن مزمار مطربدكي برآوردهٔ ظهور اولان نغمات متناسبه دن سامعه متلذذ اولور * وتناسب اصوات انواعندن بر نوع تناسب دخي موجوددركه الحان:

ونغماتی علم ادوار وقانون موسیقی اوزره ترکیب وتألیف ایله حادث اولوب جمیع ناس انك ترتیب وتالیفنه وقوف واطلاعده مساوی اولمز * واقف اولان کسه لر طباعی دخی دقایق ومزایاسنه وصولده مختلف اولمغله هر بری بیلدیکی مرتبه عمل ایدوب بسته ایتدیکی ترکیب ایله درجهٔ کمالنی اظهار ایدر * ذکر اولنان تناسب علم موسیقیده مهارت ایله حاصل وفن مذکورانك تحصیلنه متکفل اولوب انشاء الله بوندنصکره ذکر اولنه جق فنون وعلوم اثناسنده شرح وتفصیل اولنور * معلوم اوله که امام مالك حضرتلری لحن ونغمه ایله قرائت قرآنی رد وانکار ایدوب شافعی حضرتلری تجویز ایلدی * لکن بو ایکی امام همامك اختلاف ونزاعلری صنعت موسیقی ایله حاصل اولان الحان ونغماتده اولمیوب بلکه اجرای صنعت موسیقی آداب قرائته مخالف ومنع وردی ائمهٔ دین میاننده ظاهر اولمغله محل نزاع اولدیغی متعیندر * زیرا قرائت قرآن واداء حروف افواه شیوخدن اخذ اولندیغی اوزره اشباع حرکات وطول وقصر مدات امثالی آداب اعتباریله مقدار معین صوت مخصوصه محتاج اولوب زیاده ونقصان ایله ادا ایدوب آداب قرائته خلل ویرمسی ظاهردر * کذلك صنعت موسیقی یه مراعات ایله اجرای نغمات دخی تناسب اصواتده سبق ایدن تحقیق مناسبجه قدر معروف ووجه مخصوص اوزره ترتیب الحانه موقوف اولوب لحن ونغمه ده زیاده ونقصان اندهدخی خلل وقصوری موجب اولور * بناء علیه آداب قرآنه رعایت ادوار موسیقی یی وصنعت موسیقی یه رعایت آداب قرائتی مخل اولمغله وقت تعارضده شروط قرائت وآداب تلاوت تقدیم اولنوب ادای حروفده نقل اولنان روایت متواتره یی تغییردن احتراز واجب وآداب قرائتده رعایت متعین اولمغله نغمهٔ موسیقی ایله ادای قرائتك اجتماعی بر وجهله جائز اولمز * بو صورتده امام مالك ایله شافعینك اختلافلری بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره لحن بسیط ایله ادا اولنان قرائتده واقعدرکه عامهٔ ناس خود بخود سلیقه لری ایله منساق اولوب قانون موسیقی موافق تغییر حروفه مؤدی اولمق وجهی اوزره تردید صوتی شافعی تجویز وامام مالك رد ایلدی * لکن ظاهر حال بودرکه قرآن کریمك لحن بسیطدن دخی تنزیهی لازم اولمغله بو بابده مذهب مالك رأی شافعیدن اسلم واقوادر * زیرا قرآن کریم وفرقان حکیم حالت موتی ومابعدنده واقع احوال آخرتی متذکر ومتضمن اولمغله محل خشوع اولوب ادراك حسن صوتله تلذذ مقامی دکلدر * تنکیم کتب سیر واخبارده مسطور اولدیغی اوزره اصحاب کرام حضراتنك قرائت وتلاوتلری کمال خشوع اوزره واقع اولوب ادالری لحن وتردیددن سالم ایدی * اما مشکات صدر نبوتدن شرفریز صدور اولوب ابو موسای اشعری حقنده وارد اولان (لقد اوتی مزمارا من مزامیر آل دواد) حدیث شریفنده ابو موسانك مجرای صوت شیرینلری اولان حنجرهٔ حلقومی مزامیر آل داوددن بر مزماره تشبیه بیورلدیغی صنعت موسیقی اوزره لحن وتغنی یه مبنی اولمیوب بلکه ابو موسانك ادای قرائتده حسن صوت خداداد یی تعریف وحروفی مخارجندن اخراج وصفاتنه مراعاتی توصیفه محمولدر * رامشکر قلم نقشبند رقم اولدیغی اوزره لحن وتغنینك معناسی صحیفهٔ خاطرده مرسوم اولدقده معلوم اوله که صنعت لحن وغنا ملاعب وملاهی یه راجع صنایعدن اولمغله عمران عالمده حدوث وشیوعی اول وقته مخصوصدرکه بر بلده نك قوم ورجالی امور ضروریه لرینی تکمیل ایدوب حوایج اصلیه دن فضله ثروت وغنایه واصل وحظوظات نفسانیه لرینی اجرا واستیفایه مائل اولدقده علم موسیقی ولحن وتغنی یه دخی میل ورغبت ایدرلر * زیرا ملاعب وملاهی یه رغبت مکنت وقدرته موقوف وسکون وراحته مربوط اولمغله انی طلب واستدعا اول ذاته مخصوصدرکه معاش ومنزل وسائر امور ضروریه وحوایج مهمه سنی بالجمله تکمیل وتحصیل ایدوب من کل الوجوه امن وفراغ حاصل اولدقده ترفه وتنعم ولذائذ نفسانیه ده تفنن ایدر * ظهور ملت اسلامدن اول اکاسره وقتنده صنعت موسیقی عامهٔ بلاد وامصارده جاری اولوب هر بار ملوك عجم استماع لحن ونغم ایله اجرای آیین بزم جم ایدرلر ایدی * حتی ملوك فرس مطربان خوش الحانه زیاده رغبت واعتبار ایدوب عهد سلطنتلرنده نغمهٔ عز واقبالری بلند ایدی * شویله که مجالس ومحافللرینه حاضر اولوب ترانه سنج شوق وصفا ونغمه پرداز عشق وهوا اولورلر ایدی * حالا عهد وعصرمزده دیار شرقده واقع سلاطین عجم دخی لهو وطربه مائل اولوب بلاد وامصارلرنده ایندیرینا کاسرهٔ پیشین اوزره استاد خواننده وسازنده لر موجوددر * اما قبائل

عرب عهد قديمده فن شعر ايله مشغول اولوب قريحه وسليقه لرى مؤدّى اولديغى اوزان مطبوعه اوزره جواهر
كلامى زيور رسالك تأليف ايدرلر * شويله كه انشاد ايتدكلرى شعر وقريضى اجزاى متساويه اوزره تنظيم
وترتيب ايدوب فن عروضده مسطور اولديغى اوزره عدد حروف وحركات وسكناتده موافق ايسانه تفصيل
وتقسيم ايدرلر * وهر بيت فائدهٔ تامه يى مفيد ماقبلندن منفصل كلام مستقل اولوب وزن وسلاستده
موافق وطبعه ملايم اولمغله لدى الاستماع تلذذ روحانى حاصل اولور * بوندنصكره اواخر ابياتده واقع
قوافيده توافق وتناسبه رعايت ايدوب نوعروس نظمه حلى بند ترصيع وتجنيس اولورلر * على الخصوص
ملاك امر بلاغت اولان تأديهٔ معناى مقصودده كلام فصيحى مقتضاى حاله تطبيق ايدوب اشعار آبدارلرى
محاسن ذاتيه ومحسنات عرضيه يى جامع اولمغله صيت وصدالرى مناط ثريا ومنزل شعرايه واصل اولمشدر *
بناءً عليه بلغاى عرب انشاد شعر وقريضده احراز قصب السبق مضمارتقدم ايدوب اوزان وقوافيده واقع
تناسب وتوافق سببيله نظملرى نثره غالب واحراز شرفده محاسن كمالاتى مستوعبدر * شويله كه شعر
مطبوع وكلام منظوملرينى قصص واخبارلرينه ديوان وحكم وامثال ومجد وشرفلرى بيانته عنوان ايدوب
سبك تراكيب واجادهٔ اساليبده قرايح صبيحه لرينى تجربه وامتحان ايچون محك ومعيار اتمك اوزره مستقر
ومستمر اولديلر * وبحور عروضده حروف متحركه وساكنه نك عدد واجتماعى اعتباريله بين الاجزا واقع
اولان تناسب اوزان علم موسيقيده مذكور تناسب اصواته نسبت ايله بحردن قطره مشابه سنده اولوب فن
عروض كتب ادوار واصولدن برفصل مقوله سى اولديغى ظاهردر * وطائفهٔ عربك قبل الاسلام سليقه
وطبيعتلرى انشاد شعره منساق اولوب لكن موسيقى وسائر علوم وصنايعده راجللر ايدى * زيرا اوائل
حالده طور بداوت اوزره مجبول اولوب اكتساب فضائل واقتناى صنايعدن قدرتلرى قاصر ايدى *
وعربك ترنم وتغنيلرى سوق جمل وناقه ايدوب حادى اطلاق اولنان مغنيلرك وفضاى خاليده ترنم ايدن بعض
فتيان عربك ساده وبسيط نغمه لرينه مقصور ايدى * وعشق وشوقه ياغيرى معنايه دائر اشعار ايله واقع
اولان ترنملرينى غنا اسميله تسميه ايدوب ذكر وتهليل وقرائت قرآنه مخصوص الحانه تغبيرا طلاق ايدرلر *
ائمهٔ تفسيردن ابو اسحاق زجاج تغبيرايله تسميه نك وجهنى بيان ايدوب ديديكه ذكر وتهليل وقرائت قرآن
باقى معناسنه مستعمل اولان غابرى يعنى احوال آخرتى مذكر اولوب تغبيرتذكير غابر معناسنه اولمغله لحن
مذكوره انكله تسميه اولندى * چوق كزه دخى ابن رشيق كتاب عمده نام تأليفنك آخرنده وغيريده ذكر
ايتديكى وجه اوزره عرب مغنيلرينك بعضيلرى سليقه لريله ترنم ايتدكلرى نغماتك ميانتده انواع تناسبدن
ساده وبسيط برنسبت مخصوصه بولوب اول نسبت اوزره ترنم ايتدكلرى نغماته سناد تسميه ايدرلر *
وبو وجه اوزره واقع اولان ترنملرينك اكثرى خفيف اصوله مصادف اولوركه رقصه مناسب اولمغله دف
ومزمار ايله آهنك ايدوب سامعلرى تطريب ايله طبعه خفت ويررلر * وترنم سناده استعمال اولنان وزن
خفيفه هزج دخى تسميه ايدرلر * وذكر اولنان وجه اوزره ساده وبسيط اولوب دقايق علم موسيقيدن
خالى وطبعه چسپان اولان نغمات سائر صنايع بسيطه كبى كلفت ودقتدن مستغنى اولمغله طباع ناس بلا تعلم
اكامتفطن اولمق استبعاد اولنمز * وقتا كه بعثت سيد الانام عليه الصلاة والسلام ايله ملت بيضاى اسلام
ظهور ايدوب طائفهٔ عرب ممالك دنيايه مالك وسلطنت عجمه غالب اولدقلرنده طبعتلرنده حركوز وقديمدن
مألوف اولدقلرى بداوت فطريه به صلابت دينيه دخى منضم اولوب دين ودنيالرينه نافع اولميان امور وسائر
فراغ وحضوره دائر احوالى تركده شدت وتصلبلرى متأكد اولمغله رقص وطرب وسائر اسباب لهو ولعبى ترك
ايدوب لحن وغناده تلذذلرى ترجيع قرآن ايله ديدن قديم وآيين مستمدلرى اولان اشعار ايله ترنمه مقصور
اولدى * كيده رك وسيلهٔ تحصيل نعم اولان غنايم موفورهٔ امم وخزائن قيصر وكسرايه مالك اولوب ترفه وتنعم
وتزين وتجمله ميل ومحبت طبيعتلرينه غالب اولمغله بونلر دخى ترك خشونت وهر خصوصده كلفت ورقت ايله
بسط بساط عشرت ايتديلر * شويله كه نغمه سرايان فرس وروم سمت حجازه نقل ورحلت ايدوب طائفهٔ
عربه خدام وعبيد اولديلر * ومجالس ومحافلده ضرب عود وطنبور ونفخ ناى ومزمار ايدوب طائفهٔ
عربك كوشكذارلرى اولدقده انلردخى نغمات شعريه به آغاز ايله مغنيان فرس وروم برده عجمده پيرو

ودمساز اولدیلر * ومدینه‌ده نغمه سرایان فرس وروم‌دن نشیط فارسی وطویس وعبدالله بن جعفرك مولاسی سائب خاثر نام مغنیلر ظهور ایدوب طائفهٔ عربك الحان ونغمات شعریه‌لرینی استماع ایتدکلرنده نغمهٔ عربانی لهجهٔ عجم اوزره ادا ایلدکه (زاد فی الطنبور نغمة اخری) مثلی وفقنجه شعب ومزایاسنی دخی زیاده اجزا ایتملریله صیت وصدالری رسیدهٔ طارم بالا وکوشکذار کوچك وبزرك وپیروبرنا اولدی * بعده طن وغنایی انلردن معبد وابن شریح نام مغنیلر ایله سائر امثال واشباهلری اخذ ایدوب استادلری اثرینه سالك وپیرو اولدیلر * بوندنصکره نغمات والحان اوتاراد وارا اوزره برده برده سیر ودور ایده‌رك ایام بنی العباسده سیر آهنك کمال اولوب ابراهیم مهدی وابراهیم موصلی ایله بنه موصلی نك ولدی اسحاق انك دخی فرزندی حمادك مضراب دست وزبانلریله قند مکرر نغمهٔ شیرین قت‌قت لذت وحلاوت بولدی * شویله که عهد خلافت عباسیانده شهر بغداد بونلرك لذت وداد نغمهٔ شیرینلریله رغبت شکن دکان قناد اولوب حالا مجالس ومحافلده شکرریزی وصف وثنالری لذت بخش دماغ جان اولمده‌در * کویا بونلر طربکاه عیش وصفا ومجالس انس ووفایه چار ارکان مقامنده اولوب لهو ولعبده برکونه تدقیق وامعان ایتدیلرکه البسهٔ مخصوصه وچارپاره ترتیبیله آلات رقصی ایجاد ایدوب رقاصان خوشخرام میدان لهو وطربده رقصه آغاز ایتدکلرنده بونلر دخی ترنم سنج اولدقلری اشعار آبدار ایله انلره دمساز اولورلر ایدی * لعب مذکور ایله ترنم ایتدکاری نغمه اصناف ملاهی ولحوندن صنف واحد اولوب اوزان مخصوصه وآلات معینه ایله ممتاز اولمشدر * بوذکر اولنان بغداد مغنیلری برکونه آلات رقص دخی ایجاد ایدوب کرج اسمیله موسوم ایتدیلر * آلات مذکوره اخشابدن مصنوع اکرلی رخش صورتلریدرکه زنانه مخصوص بعض البسه وثیابك اطرافنه ربط وتعلیق اولنمشدر * طائفهٔ نسوان اول لباسلری کیدکدنصکره ذکر اولنان صورتلره سوار اولوب کویا فارسلر کبی رخش سوارلق صنعتنی اظهار وبربرلرینه مقابله قصدیله حمله ورجوعی تکرار ایدرلر * وبوندن غیری نیجه آلات لهو ولعب دخی ایجاد ایتدیلرکه ولایم واعراس وایام اعیاد ومجالس لهو وفراغ ایچون اعداد اولنمشدر * بومقوله آلات لهو وطرب شهر بغداد وبلاد عراقده کثیر اولوب انلردن سائر دیاره منتشر اولدی * ودخی شهر موصلده واقع مغنیلرك زریاب نام بر غلام نابالغی اولوب انلردن اخذ غنا ایدوب استادلرینی سبق ایده جك مرتبه تحصیل مهارت وکسب شهرت ایتمکله غبطه وغیرته بناء استادلری غلام مزبوری دیار غربه صرف ایتدیلر * غلام مزبور مغرب دیارینه واصل واندهٔ اندلس امیری حکم بن هشام بن عبد الرحمن داخله لاحق اولدقده امیر حکم بن هشام غلام مزبورك اکرام واحترامنده مبالغه ایدوب بالذات استقبال وملاقاتی ایچون رکوب ایلدی * وهنر وکمالنه کمال محبتندن ناشی جوائزسنیه واقطاعات عدیده وجرایات کثیره احسان ایدوب دولتنده قدر وشاننی اعلا وخواص ومقربین زمره‌سنه الحاق ایلدی * غلام مزبورك تعلیمیله اندلسده صنعت غناده ماهر مغنیان خوش ادا ونغمه سرایان شیرین نوا کثیر اولوب طوایف ملوك وقتنه دك آثاری باقی قالدی * خصوصا قطر اندلسده واقع بلدهٔ اشبیلیه‌ده صنعت موسیقیدن جزء کثیر وبحر ذاخر موجود وطامی اولوب بعده صنعت مزبوره‌نك بلدهٔ مذکوره‌ده آب وتاب ورونق ونضارتی زائل اولدقدنصکره بلاد عدوه‌دن افریقیه ومغربه منتقل وبوایکی مملکتك بلاد وامصارینه منقسم اولدی * حالا ممالك افریقیه وبلاد مغربك عماری ناقص ودولت نظامی مختل ایکن ینه انده موسیقیدن برنشئه وشمه باقیدر * معلوم اوله که صنعت غنا وموسیقی ملك ودولت وظایف لازمه‌سندن اولیوب ایام فراغ ووقت صفایه مخصوص صنایع کمالیه‌دن اولمغله عمرانده حاصل اولان صناعاتك آخری اولدیغی کبی دولتك تشویش واختلالی وقتنده زائل اولان صنایعك دخی اقدم واولیدر * والله الخلاق العلیم

(فصل)

فصل خامسك اوتوزایکنجی فصلی صنایعده حذق ومهارت خصوصا صنعت حساب وکتابت صاحبنه عقل وکمال ایراث ایتدیکی بیانده‌در * بوندن اقدم عنوان کتابده ذکر وتحقیق اولندیغی اوزره انسانك نفس

ناطقه‌یی ابتدای فطرت وخلقتنده صور کمالاتدن خالی اولوب انده بالقوه موجوددر * زیرا نفس ناطقه‌نك قوه‌دن فعله خروجی بو طریق ایله درکه ابتدا اعمال حواس وقوی ایله محسوسات جزئیه‌یی ادراك واحساس ایدوب ادراکات حسیه‌نك تجددندنصکره قوهٔ فکریه ایله علوم ضروریهٔ حسیه‌دن نظریاته انتقال وتصورات وتصدیقات مجهوله‌یی تصورات وتصدیقات معلومه‌دن تحصیل واکتساب ایدکده عقل بالفعل وادراك محض اولوب برذات روحانی وجوهر نورانی اولمغله وجودینی استکمال ایدر * بو سببدنناشی انواع علم ونظردن هر نوع نفس ناطقه‌یه عقل مزید افاده ایدوب کمالی متزاید اولور * ودخی عمل بالید ایله حاصل انواع حرف وصنایعده واقع ملکهٔ راسخه‌دن دخی داغمابر قانون علی وضابط کلی مستفاد اولوب نفس ناطقه حلیهٔ کمال ایله متحلی اولور * فلهذا تجربه‌ده ممارست عقل وکمالی موجب اولوب ملکات صناعیه دخی عقل مزیدی اقتضا ایدر * کذلك سکان بلاد وامصاره مخصوص حضارت کامله دخی جوهر نفسك عقل وکمالنی موجب اولور * زیرا حضارت کامله صنایع عدیده‌دن مرکب برحالت سنیه درکه تدبیر منزله متعلق امورده وابنای جنس ایله معاشرت وانلر ایله الفت واختلاطه دائر آدابه مراعات اولنوب بعده امور دینیه‌یی اقامت وآداب وشروطنه رعایت ایله حاصل اولور * بونلرك جمله‌سی قوانین کلیه‌دن عبارتدرکه علوم کثیره‌یی متضمن اولوب انلرك اذعان واتقانندن عقل مزید استفاده اولنور * وصنعت کتابت ایله استفاده اولنان فواید سائر صنایعك مفادندن اکثرا ولدیغنك وجهی دخی علوم وفیره وانظار کثیره‌یه اشمل اولمسندنناشیدر * زیرا کتابتده صور حرفیه واشکال خطیه‌دن صحیفهٔ خیالده مرسوم اولان کلمات لفظیه‌یه انتقال اولنوب وکلمات لفظیهٔ خیالیه‌دن جوهر نفسده مرتسم صور معانی‌یه استدلال اولنور * ایمدی کاتب فهیم مادامکه صنعت کتابت ایله مشغول اوله بردلیلدن دلیل آخره انتقال ایدوب نفس دخی دائما کتابته تعود ایتدکده انك ایچون ادله‌دن مدلولاته انتقال ملکه‌سی حاصل اولور * بو مفهوم علوم مجهوله‌نك تحصیل واکتسابنه آلت اولان نظر عقلینك معناسی اولمغله انکله ملکهٔ تعقل اکتساب اولنوب عقل مزید حاصل اولور * وبو انتقالات متعدده واستدلالات متجدده‌یه اعتیاد ایله مصالح جمه وامور کلیه‌ده مزید کیاست وفطانت حاصل اولور * بو سببدنناشی کسرای عجم کتاب دولتنده مزید فطانت وکیاست حس ایتدکده انلره دیوانه اطلاق ایدوب شیطنت وجنونه نسبت ایلدی * حتی بعض علما کسرانك بو قولنی کتابه دیوان اطلاقنه مأخذ اشتقاق عدّ ایتدیلر * وبو معناده حساب دخی صنعت کتابته الحاق اولنوب اصحاب حسابی مزید عقل ایله توصیف ایتدیلر * زیرا صناعت حسابده دخی ضم وتفریق وضرب وتقسیم ایله مراتب اعدادده نوع تصرف موجود وملحوظ اولمغله استدلال کثیره محتاج اولوب صاحبنی اعمال فکر ونظره متعود اولور * والله اخرجکم من بطون امهاتکم لاتعلمون شیا وجعل لکم السمع والابصار والافئدة لعلکم تشکرون * والحمد لله تعالی وحده وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه اجمعین

(الفصل السادس من الكتاب الاول)

یعنی کتاب اولك التنجی فصلی علوم عقلیه ونقلیه‌نك اصنافی واصول وفروعی وتعلیم وافاده‌نك طرق ومسالکی وامور عارضه ومتعلق اولان سائر احوال واحکام بیاننده‌در * فصل سادس برمقدمه ولواحق عدیده‌یی مشتمل اولوب الی آخر الکتاب هر بری علی حده ذکر وتفصیل اولنور

(مقدمه)

شول فکر انسانی بیاننده‌درکه نوع بشر انواع حیواناتدن انکله ممتاز اولوب تحصیل معاش وحصولنده ابنای جنسیله تعاونه ومعبود حقیقی‌یی اثبات وتحقیقه وانبیا ورسلك طرف باریدن عباده تبلیغ ایتدکاری اموری تصدیقه انکله مهتدی اولوب وعامهٔ حیوانات انسانه انکله مطیع ومسخر اولمغین جناب حق نوع بشری نور فکر ایله تشریف ایدوب خلق ایتدیکی مخلوقاتدن جمع کثیر اوزرینه تفضیل

ایلدی

(فصل)

فصل سادسڭ اولکی فصلی فکر انسانی بیانندەدر * معلوم اولە کە اللە سبحانە وتعالی نوع انسانی نور فکر ایلە سائر حیواناتدن تمییز ایدوب بو جوهر روحانی یی انسانڭ کمالنە مبدأ وعلت وکائنات اوزرینە فضل وشرفنە غایت ونهایت ایلدی * بو امرڭ تحقیق وبیانی بویلەدرکە مطلق ادراك کە مدرکڭ کندی ذاتندن خارج اولان اشیایە ذاتندە شعورندن عبارتدرکە سائر موجودات میاننددن حیوانە مختص بر صفت مخصوصە اولوب معادن ونباتات وسائر جماداتدە موجود دکلدر * پس حیواناتڭ کندی ذاتندە خارج اولان اشیایە ادراك وشعوری بو وجهلەدرکە جناب حق انلردە حواس ظاهرە خلق ایدوب یعنی سمع وبصر وشم وذوق ولمس دیدکاری بش عدد حاسەیی ایجاد ایلدیکە هر بر حاسە ایلە مصنوعات حقدن بر مصنوعی حس ایدوب جلب نفع ودفع مضرتدە بو آلاتی استعمال وانتفاع ایدەلر * حس سمع ایلە اصواتی استماع وحس بصر ایلە مبصراتی ومرئیاتی مشاهدە وحس شم ایلە روایحی شم وحس ذائقە ایلە طعومی ذوق وحس لمس ایلە حار ویابس ورطب وباردی احساس ایدر * لکن انسانی سائر حیوانات میانندن بر خاصە ایلە ممتاز ایدوب حواس ظاهرە ایلە احساس ایتدیکی کبی نور عقل ایلە دخی سرفراز ایتدیکە جوهر ذاتندن خارج نیچە اشیایی انکلە ادراك ایدر * شو طریق ایلە کە قوای باطنۀ دماغیە ایلە صور محسوساتی انتزاع ایدوب ذهنی اندە اعمال واجالە ایتمکلە اول صور جزئیەدن صور کلیۀ اخرییی دخی تجرید ایدە بعدە نفس ناطقە قوۀ فکریە ایلە اول صور کلیەدە تصرف ایدوب تفصیل وترکیب ایلە ذهنی اندە اجالە ایدر * تنکیم آیات قرآنیەدن (وجعل لکم السمع والابصار والافئدة) نص کریمندە افئدەنڭ مفردی اولان فؤاد ایلە فکرە اشارت اولندی * معلوم اولە کە حواس انسانیەدن اولان فکر دخی اوچ مرتبە اوزرینە مرتب اولوب هر مرتبەسی بر نتیجەیی منتجدر * مرتبۀ اولی خارجدە ترتیب طبیعی یا ترتیب وضعی ایلە مرتب اولان اموری تعقلدرکە انسان قدرتیلە ایقاع وایجاد ایتدکدە ابتدا اول اموری ذهنیلە تعقل وملاحظە ایدوب بعدە تحصیل وایجادینە مبادرت ایدر * قوت فکریەنڭ بو مرتبەسنڭ اکثری تصورات اولور * نظام معاشدە جلب نفع ودفع مضرتڭ حصولنە مدار اولان عقل تمییزی بوندن عبارتدر * فکرڭ ایکنجی مرتبەسی شول فکردرکە انسان ابنای جنسیلە معاملە وانلرڭ سیاستنە متعلق آراء وآدابی انکلە کسب واستفادە ایدر * بو فکرڭ اکثری احکام تصدیقیە اولوب تجربە طریقیلە شیأ فشیأ حاصل اولدقدە فائدۀ تامە ومصلحت عامەنڭ حصولنە توسل اولنور * فکرڭ بو مرتبەسنە عقل تجربیی اطلاق اولنور * فکرڭ اوچنجی مرتبەسی شول فکر دقیقدرکە وراء حسدە بر مطلوب کلییە مجرد علمی یا ظنی مفید اولوب اعمالدن بر عمل اکا تعلق ایتمز بو مرتبەیە عقل نظری تسمیە اولنورکە کتب منطقیەدە تحقیق اولندیغی اوزرە تصورات وتصدیقات معلوم شروط مخصوصە اوزرە ذهندە ترتیب خاص ایلە مرتب ومنتظم اولوب فکری تصوری کندی جنسندن تصور آخری مفید اولور * بعدە اول تصور تصدیق دخی کندویە مجانس اولان علم آخر ضم وترتیب اولندقدە معلوم آخری مفید اولور * بو فکرڭ غایت ونتیجەسی حقایق اشیا واعیان خارجیەنڭ نفس الامردە واقع اولدیغی اوزرە اجناس وفصول وعلل واسبابنی مفید قوت فکریە بو مرتبە ایلە کامل اولوب حقیقت انسانیەنڭ معناسی اولان عقل محض نفس مدرکە اولور

(فصل)

فصل سادسڭ ایکنجی فصلی حرف وصنایع وسائر حوادث فعلیەنڭ فکر ایلە حاصل اولدیغی بیانندەدر * معلوم اولە کە تحت سقف مرفوع فلکدە واقع اشبو عالم کون وفساد طوق بشردن خارج قدرت باهرۀ حق ایلە موجود نیچە ذوات محضە واعیان صرفە اوزرینە مشتمل اولوب عناصر اربعەواندن تکون ایدن

مواليد ثلاثه كه معدن ونبات وحيواندر * بونلرڭ جمله‌سى قدرت الهيه‌نڭ تعلقيله حاصلدر *
ودخى حيواندن صادر افعال وآثار اوزرينه دخى مشتملدركه انلر انسان وحيوانڭ قصد واراده‌لريله
وجناب حقڭ انلرده خلق ايتديكى قدرت واستطاعت ايله حاصلدر * وبو افعالڭ بعضيسى منتظم
ومرتبدركه نوع بشره مخصوص اولان افعال واعمالدر * بعضيسى دخى ترتيب ونظامدن خارجدركه
بشرڭ غيرى حيواناتدن صدور ايدن افعالدر * بو امرڭ سر وسببى اولدركه انسان اعمال عقل ونور
فكر ايله حوادث بيننده واقع ترتيب طبيعى ياوضعى‌يه واقف ومطلع اولوب برشئ ايجاد ايتمك مراد ايتدكده
ابتدا اول شيئڭ قريب وبعيد اسباب وعلل واجزا واركان وشروط وسائر مباديسنه تفطن ايتدكدنصكره
اول شيئڭ ابتداسندن انتهاسنه وارنجه اقتضا ايدن اسباب ومباديسنى ترتيب وتقدير ايدوب لايق اوزره
مطلوبى اولان فعلى تكميل ايدر * وهر فعلڭ حصولى اجزا ومباديسنى جمع وترتيبه موقوف اولمغله
اول فعلڭ تمام وختامى علل واسبابندن متأخر اولديغى كبى اجزاسنده دخى بو نظامه رعايت لازم اولوب سبب
مقدمى تأخير ومؤخرى تقديم ايتمك ممكن اولمز * وبر فعلڭ مبدأ وسببى دخى بر مبدأ آخره وسبب ديكره
موقوف اولوب سبب اوّلڭ حصولى سبب ثانيده متأخر اولوب سبب ثانى دخى ثالثه وثالث دخى رابعه توقف
ايدوب سلسلۀ اسباب ايكى اوچ مرتبه‌ده يا دخى زياده ايله علل واسبابڭ نهايتنه سلم فكر سليم ايله عروج
وبيوته ابوابندن دخول وولوج مراد اولنوب فعل مطلوبڭ تحصيل وايجادينه مباشرت اولندقده فكرڭ
منتهاسى اولان سبب اخير ايله عمله بدأ وشروع اولنوب بعده سبب اخيرڭ معلولى ومابعدنده واقع اولان سبب
ثانى‌يه بعده سبب ثالثه تنزل اولنه‌رق ابتداى امرده خاطره خطور ايدن سبب اوّل ايله اول عمل ختم اولنه مثلا
بر سقف ايجاد اولنمق مراد اولندقده انڭ علل واسبابندن ابتدا دعامة البيت اولان حائط وجدار خاطره
خطور ايدوب بعده اول حائطڭ اساسنه انتقال اولنمغله ترتيب فكريده اساس علل واسباب اخرى اولور فكر
فعل وعملده ابتدا اساس بعده جدار ايله بدء اولنوب اندنصكره تركيب سقف آخر عمل اولور * اشبو مفهوم
صريح بين العلماء دائر اولان قول مشهورڭ معناى صحيحيدركه فعل وعملڭ اوّلى فكرڭ آخرى وفكرڭ اوّلى
عملڭ آخريدر * ايمدى انسانڭ فعل وعملنڭ خارجده حصولى بعضيسى بعض آخره متوقف اولان علل
واسبابنده احالۀ فكره مقصور اولوب فكر وتأملدنصكره فعل وعمله مبادرت اولنور * وبو فكرڭ اوّلى
عملڭ آخرى وعملڭ اوّلى فكرده متأخر اولوب روح انسانى علم وعملى جامع مظهر تام آيينۀ الهام اولمغله علل
واسباب ميانده ترتيب ونظام عالمه مطلع اولوب افعال واعمالى منتظم اولور * امّا حيواناتده اكرچه حس
وحركت موجود لكن فكر وتأمل مفقود اولمغله كنديدن صدور ايدن افعال وآثارده نظام ترتيبه وقوف
وشعورى اولميوب افعالى حليۀ كمالدن خاليدر * زيرا حيوانات مجرد سمع وبصر وسائر احوالده حواس
ظاهره‌يى اعمال ايله انجق محسوسات جزئيه‌يى حس وادراك ايدوب مدركاتى ربط نظامدن عاريدر *
وقتاكه اشبو عالم كون وفساده معتبر اولان حوادث فعليه نهج نظام اوزره واقع افعال بشره مقصور اولوب
رابطۀ انتظامدن خارج اولان افعال اعمال منتظمۀ بشره تابع اولمغله افعال حيوانات بشرڭ افعالى
تحتنده مندرج اولوب عامۀ حيوانات نوع انسانه مسخر اولدى * شويله كه نوع بشرڭ عالم حوادثده احكامى
نافذ وجارى وافعالى اقطار ربع مسكونه مستولى اولوب سكان وسواكن معمورۀ خاڭ فرمانبر طاعت
وتسخيرى اولدى * بو سر خفى ورمز دقيق *(انى جاعل فى الارض خليفة) نص كريمنده اشارت اولنان
استخلافڭ معناسى اوّل ظاهر اولدى * اشبو فكر ونظر شول خاصۀ بشر اولان سر ربانى ونور روحانيدركه
نوع بشر جنس قريب وحس وحركتده مشارك اولديغى حيواندن انكله ممتاز اولوب اسباب ومسببات
ميانده واقع روابط وعلايقه وقوف اعداد مبادى‌يه شعورى مرتبۀ انسانيتى كامل اولور * ودخى وقوف
اسبابده مراتب ناس مختلف اولمغله بعض ناس برشيئڭ ايكى يا اوچ مرتبه علل واسبابنه واقف اولوب
زياده‌سنى ادراكده عاجز اولور * بعضيسى دخى بش يا التى مرتبه علل واسبابه واقف اولوب درجۀ انسانيتى
اعلا اولور * بو خصوص منصوبه بازلر طبع شطرنج اولان استادلرڭ مراتب استعدادينه قياس ايله معلوم
اولوركه ترتيب ونظامى وضعى اولان حركات لعبدن اوچ يا بش حركت تخيل ايدوب بعضيلرڭ خيالى قاصر

اولمغله برايكي حركتدن زياده يي تخيلدن عاجز اولور * اكرچه لعب شطرنج مشق وملكه ايله حاصل اولان ملاعب موضوعه وملاهئ مصنوعه دن اولوب حقايق اشيا واسباب ومسبباتك علم ومعرفتي امر طبيعي اولمغله مثال ممثله مطابق دكل ايسه ده لكن مرآت عقله لايح اولان صور احكامي ادراك وقياس ومراتبي اقيساسه مقياس اولمغله صالح اولوب معقولي محسوس ايله تنظير قبيلندن اولور * والله خلق الانسان وفضله على كثير ممن خلق تفضيلا

(فصل)

فصل سادسك اوچنجي فصلي تجارب صحيح ايله كسب اولنان عقل تجربينك كيفيت حدوثي بيانندهدر * صحايف كتب حكماده مسطور والسنهٔ اساطين حكمتدن مسموع اولديغي اوزره انسان مدني بالطبع اولوب اثبات نبوت وسلطنت سياقنده بوكلامي ذكر ايدرلر * مدنيده حرف يا ايله مدينه يه نسبت قصد اولنوب مدينه ايله دخي آحاد بشره واشخاص بني آدمك معمورهٔ ارضده اجتماعلري مراد اولنور * بوقولك معناسي اولدركه نوع بني آدمك حيات وبقا ونشو ونماسي على وجه الانفراد ممكن اولميوب بلكه ابناي جنسيله مشاركت ومعاشرته مبنيدر * زيرا طائفهٔ بشر خود بخود وجود وحياتني استكمالدن عاجز وقاصر اولوب (من المهد الى اللحد) جمله حاجات وامورنده بالطبع معاونته احتياجلري مقرردر * ومعاونت ومظاهرتك حصولي ابتدا احسن موافقت وملايمت اوزره مرافقت ومصاحبته بعده ثمرات ومنافعده مشاركته موقوف اولوب توفير مصالح وتكميل حوايجده نهج مذكور اوزره ابناي جنس ايله معامله يه منوطدر * لكن چوق كره بو معامله لرده اغراض ناس متحد اولوب جمع كثير برحاجت ومصلحتك طلب وتحصيلنده مشاركت ومزاحمه ايتمكله بينلرنده منازعه ومشاجره وقوعنه مفضي والفت وتفرت وصداقت وعداوت وامم وقبائل ميانتنده محاربه ومصالحه حصولنه مؤدي اولور * وطائفهٔ انسانه مخصوص اولان معاملات ومبايعات ومطالبات ومرافعاتك وقوعي بهايم وانعام وسائر حيواناتده مهمل ميانلرنده حسب الاتفاق جاري اولان احوال كبي مهمل وبي نظام اولميوب بلكه عنايت عليهٔ الهيه ايله زمرهٔ بشره احسان واعطا اولنان نور فكر ايله افعال واعماللري مرتب ومنتظم اولوب قانون حكمت وسياست اوزره تدبير امور وترتيب مصالح جمهور ايدرلر * شويله كه تجارب صحيح ايله مأخوذ و بينلرنده معروف اصول حكمت اوزره جاري افعال واعماله مباشرت وممارستلري سببيله خير وشري فرق وتميز ايدوب قبايح ومفاسددن اجتناب ومحاسن ومصالحي اكتساب ايدرلر * وتدبير منزل وسياست مدينه ده رشد وبصيرت وملكه ومهارته باعث وبادي اولان علل واسباب حسندن بعيد ونظر ودقته موقوف اولميوب بلكه تجربهٔ صادقه تكرر مشاهده ايله حاصل اولور * زيرا امور مذكوره حس ايله ادراك اولنان محسوسات ظاهره يه متعلق معاني جزئيه اولمغله صدق وكذبي بيان واقع ايله معلوم اولوب تدبيرده اصابت وخطايه علم ومعرفت حاصل اولور * وطائفهٔ بشردن هر برفرد ابناي جنسيله واقع اولان معاملاتده جريان ايدن احوالي مشاهده وتجربه سي مقداري كسب كمال ايدن فعل وتركي لابد وواجب اولان افعال واعماله واقف اولور * شويله كه مدت مديده ابناي جنسيله جريان ايدن معاملاتده ملكه حاصل ايدوب مشاهده ايتديكي وقايعك علل واسبابني ضبط وعواقب اموردن عثور ووقوف زمان مديد وامد بعيد تجربه يه موقوفدر * كاهيجه دخي جناب حق رجالدن چوق كسنه لري تجربه يه توفيق ايدوب مدت قليله ده تحصيلني تسهيل ايدر * بوحالت شول كسنه لره ميسردركه اعمال وافعال واوضاع واطوارده آبا واجداد وشيوخ اسلافنه تقليد واقتدا وانلرك اثر ومسلكلرينه اقتفا ايدوب مطالبات ومدافعات وسائر انواع معاملاتك طريقلريني انلردن اخذ وتعلم ووعظ ونصيحتلريني قبول ايليوب بالنفس تتبع وقايع وحوادثه اقدام واتعاب وجود ايله تحصيلدن مستغني اولورلر * بعض رجال بوبابده تقليد واتباعه صالح وتجارب اموردده حاذق برناصح صادقك دامننه تشبثدن محروم يا قولني استماع وفعلنه اتباعدن معرض اولوب اوهام وخيالاته تابع وفرس مرون نفسني مضمار تجارب بده اتعاب ايدوب بوراه خطرناكه مرشد هاديسز سلوك ايتمكين تجارب اسلافنه

مغاير

مغایر آداب نامألوفه ایله مالوف وموصوف اولور * شویله که هزار کره دوعنا ایله تحصیل ایتدیکی زیوف مغشوشه محل امتحانه عرض اولندقده عیاری ناقص وجوهر خلقی کاسد وابنای جنسیله معاملاتی فاسد اولوب راه طلبده سعی هبا اولور * اشبو مضمون حکمت مشحون (من لم یؤدبه الابوان ادبه الزمان)* قول مشهورینک مآل ومعناسیدرکه اول کسه که ناس ایله معامله ومعاشرتدن واقع آداب واطواری والدینندن وتربیه وارشادده اوین مقامنه قائم اکابروشیوخدن اخذ وتعلم ایتمیوب بوطریق مسلوکه سالوکدن اعراض ایده بهرحال عهد بعید وامد مدیده صحایف ایام اوزره واقع حوادث وواقعاتدن بالطبع تعلمه مضطر اولوب وقت وزمان معاونت طبیعیه اقتضاسیله بالضرور زمانک معلم ومربیسی اولور * ابتدای فصلدن بوآنه دک ذکر اولنان احکام نفس بشردن صدوروایدن افعالک مبدأ ومصدری اولان عقل تمییزید نصکره حاصل اولان عقل معاش وتجربی یه متعلق امورده مراتب عقلدن بوایکی مرتبه دنصکره عقل نظری مرتبه سی واقعدرکه مسائل عقلیه ونقلیه یی جامع فنون مدونه وکتب مؤلفه ده مسطور اولوب تعبیر وتعریفنه علمای کملین رحمة الله تعالی علیهم اجمعین تکفل ایتمکله بوکتابده تفسیرینه تصدی اولنمدی * والله جعل لکم السمع والابصار والافئدة

(فصل)

فصل سادسک دردنجی فصلی زمرهٔ بشر ایله ملائکهٔ کرامه مخصوص اولان علوم ومعارف بیاننده در * معلوم اوله که برنفسیزه مراجعت ایدوب جوهر عقلی شوائب علائقدن تجرید ایتدیکمزده وجدان صحیح ایله عوالم الهیه دن اوج فلکک وجودینه جزم وقطع ایده رز * عالم اول عالم حس وشهادتدرکه حواس خمسهٔ ظاهره ایله یعنی حس بصر وسمع وذوق وشم ولمس ایله ادراک اولنان محسوسات ظاهره درکه سائر حیوانات دخی بزم ایله انده مشارکت ایدوب بصر ایله مشهودمز اولان اشیایی حیوانات دخی مشاهده وحس سمع ایله مسموعاتی انلر دخی استماع وحس ذوق ایله طعومی ادراک ومشموماتی شم ایله وحار وبارد ورطب ویابسی لمس ایله احساس ایدرلر * عالم ثانی عالم فکر انسانیدرکه طائفهٔ بشره مخصوص اولوب حیوانات اندن محجوب ومعزوللردر * بوادراک فکری سببیله روح انسانی ونفس ناطقه نک وجودی علم ضروری ایله معلوم اولوب حقیقت انسانیه سائر ماهیات حیوانیه دن ممتاز اولور * زیرا جنب یمین ویسارمز مبائننده موجود دو صحیفهٔ ذهنده مرسوم صور علمیه ونقوش فکریه مدارک حسیه وصور محسوساتک غیری اولوب نفس ناطقه ایله قیامی لازم اولمغله عالم حسک فوقنده عالم آخرک وجودی ثابت اولور * بوندنصکره عالم حس وعالم نفسک وراسنده برعالم ثالث دخی ثابت اولوب داعیه واراده وحرکات فعلیه یه مصروف توجهات قلبیه وسائر افئده وقلوبمزده مشهودمز اولان آثار باطنه ایله استدلال اولندقده معلوم اولورکه بزم عالممزک فوقنده برعالم آخر دخی موجود اولوب آثار مذکوره نک فاعلی اولمغله توجهات قلبیه اول عالمدن استفاده واستفاضه اولنور * اشبو عالم ثالث عالم ارواح وملائکه درکه اثرلری بزده مشهود ومیانمزده مغایرت موجود اولوب علم کلی وادراک ذاتی ایله موصوفلردر * واشبو عالم اعلای روحانینک وجودی وذات قدسیه لرینک علم وشهودی اوزرینه عالم منامده مشهودمز اولان واقعه ورؤیا ایله دخی استدلال اولنور * بوطریق ایله که بزیقظان وبیدار ایکن غافل وذاهل اولدیغمز امور عالم منامده بزه القا اولنوب مرآت نفسده رونما صور واقعات رؤیای صحیحه واقعه دخی مطابق وصحیح وصادق اولمغله عالم حقدن وافق غیبدن فائض ومشرف انوار الهیه اولدیغی ظاهر اولور * اما اضغاث احلام مرآت متخیله ده مرسوم اولان صور خیالیه درکه فترت نوم ایله روح انسانی عالم حسده تصرفدن فارغ اولوب حرارت غریزیه ظاهردن باطنه توجه ایتدکده قوای دماغیه دن قوهٔ خیالیه ده مخزون اولان صور حسیه ده قوت متفکره نک ترکیب وتحلیلی ایله تصرفندن حاصل اولور * اشبو عالم ارواحک وجودی اوزرینه واقعه ورؤیادن اوضح بربرهان قوی قائم اولمیوب اجمالا وجودی معلوم لکن تفصیلی اوزره ادراکندن عقل معزوللردر * اما حکمای الهیه قتنده ملائکه عقول اسمیله تسمیه اولنوب انلرک ذواتی تفصیل وترتیبده زعملری

صحیح ویقینی مفید دکلدر * زیرا کتب منطقده سرد اولنان کلاملردن فهم اولندیغی اوزره برهان نظرینك شروطی بوخصوصده جاری اولیوب مختل اولمغله بو مسئله ده ذکر ایتدیکی دلیللری قطع و یقین افاده سندن قاصردر * تحقیقی بویله درکه عند الحکماء برهان نظرینك شرطی اجزاسی اولان مقدمات وقضایا بدیهیات اولیه دن اولوب موضوع ومحمولرینك حدود ذاتیه سی معلوم اولمق لازمدر * ملائکهٔ کرام وارواح علویه نك اجزاء ذاتیه سی مجهول اولوب کندو حقیقتی معلوم اولمغله بو بابده برهان اقامتنه سبیل اولمدیغی معیندر * بزم ایچون عالم ارواحك تفاصیلنه متعلق علوم ادلهٔ شرعیه دن استفاده واقتباس اولنان اموره مقصوردرکه مخبر صادقك کلامنی تصدیق ایله حاصلدر * واشبو عوالم ثلاثه دن بزم اذهانمزده زیاده راسخ وثابت اولان عالم بشردرکه حواس ظاهره وباطنه مزده وجودی مشهود وعلم وجدانی ایله معلومدر * شویله که نوع بشر جسم کثیف ظلمانی وجوهر لطیف نورانیدن مرکب اولمغله عالم عقل روحانیده ذاتلری نفس وروحمزه مجانس اولان ملائکهٔ کرام ایله مشترك ومشارکدر * وملائکهٔ کرامك ذوات قدسیه لری کثافت ماده وعوارض جسمانیه دن مجرد عقل صرف اولوب کتب کلام وحکمتده تحقیق اولندیغی اوزره انلرده عقل وعاقل ومعقول بالذات متحدلردر * بلکه همان انلرك ذات وحقیقتلری ادراك وعقل اولمغله حقایق اشیایه علم وادراکاری دائما حاصل وبالطبع معلوماته مطابق اولوب برطریق ایله شك وشبهه ایله علملرنده خلل واقع اولمز * امّا طائفهٔ بشرك طریق علی صور معلوماتك ذاتلرنده علی التدریج حصولندن عبارت اولوب دفعةً حاصل اولمغله جمله علملری مکسوبدر * وطائفهٔ بشرده مرآت صور معلومات اولان نفس ناطقه ابتدای فطرتندن مادهٔ هیولائیه اولوب صور علمیه یی قابل لکن بالفعل خالیدر * بعده شیأ فشیأ کندیده حاصل صور معلومات ایله متحلی وصور وجودی لابس ومکتسی اولوب موت ایله بدندن مفارقت ایتدکده ماده وصورتی مستکمل اولوب ارواح علویه یه ملحق اولور * بو صورتده مطلوبی اولان احکام وقضایانی نفی ایله اثبات میاننده متردد اولوب کتب منطقده تفصیل اولندیغی اوزره موضوع ومحمول میانی رابط ومتوسط اولان حد وسط ایله نفی واثباتك برینی طلب ایدر * حاصل ومعلوم اولدقده دخی صدق وکذبه محتمل اولمغله واقعه مطابقتی بیانه محتاج اولور * چوق کره برهان صناعی ایله ایضاح واثبات اولنوب لکن تزاحم علایق حسیه سببیله وراء حجابدن مکسوب اولمغله علم عیانی یه محتاجدر کاهیجه دخی روح انسانیدن حجاب منکشف اولوب تحصیل ایتدیکی علوملك واقعه مطابقتی عیان ایله حاصل اولور * تقریر مذکوردن ظاهر ومتبین اولدیکه طائفهٔ بشر ابتدا علمده متردد اولمغله بالطبع جاهل اولوب لکن شروط صناعیه یی جامع مقدمات ترتیبی ایله مطلوبنی تحصیل ایتمکله بالکسب عالمدر * امّا اشارت ایتدیکمز کشف حجاب ایله حاصل علم عیانینك طریقی اوچ شیئه منحصر اولوب بری مداومت اذکار ایله حاصل اولان تصفیه وریاضته مقصوردرکه افضلی خضوع وخشوعه مقارن وفحشا ومنکردن ناهی اولان صلوة اولوب ایکنجیسی لذائذ نفسانیه یه انهماکدن تنزه واجتنابدرکه رأس رئیسی صومدر * اوچنجیسی صوم وصلاتك شروط وارکاننه مراعات وآدابنه مداومتدنصکره جمیع قوی ایله جناب حقه توجه ایدوب سلب اغیار ایله حاصلدر * والله علم الانسان مالم یعلم

﴿ فصل ﴾

فصل سادسك بشنجی فصلی انبیاء عظام صلوات الله علیهم اجمعین حضراتنه مخصوص اولان علوم بیاننده در * معلوم اوله که بز یقینا بیلورزکه نوع بشردن بر صفت مخصوصه یعنی انبیاء عظامه بر جذبهٔ الهیه وحالت ربانیه عارض اولورکه عامهٔ افراد بشرده موجود اولان حالات واحوالدن خارج اولوب خواص نبوت اولان خصایص سنیه دندر * شویله که ذکر اولنان وجههٔ ربانیه ایله دائما طرف حقه متوجه اولوب انلرده بو حالت سنیه صفات بشریه وقوای حسیه وشهوت وغضب وسائر احوال بدنیه یه غالب اولور * بو سببدن ناشی امور ضروریه وضرورات بشریه دن غیری سائر احوال بدنیه وجسمانیه دن متنزه اولوب

کندولر مخصوص علم ربانی وعرفان وجدانی مقتضاسنجه دائما ذکر وعبادت وسائر امور آخرته مشغول اولوردر وجذبهٔ رحمانیه اثناسنده نشر ملت وهدایت امته متعلق طرف حقدن کندیلره وحی اولنان اموردن خبرویروب جمله انبیاء ومرسلین علیهم السلام مده تلقیٔ وحی ربانی بو اسلوب واحد ونهج معهود اوزره جاری اولوب قطعا تبدل وتخلف ایتمکله بو حالت سنیه فطرت زکیه لرنده مفطور ومجبول امر خلقی مشابه سنده در. ودخی عنوان کتابده علم غیب فصلنده وحیه متعلق کلام اثناسنده سبق وتقدم ایتمش ایدیکه عالم بسیط عناصر وعالم ترکیب مو الیدده عامهٔ موجودات ترتیب طبیعی اوزره منتظم ومرتب اولوب اسفلدن اعلایه وارنجه طبقات وجود ترتیب عجیب اوزره متصل ومرتبدر * وبسائط ومرکباتدن هر افقک آخرنده اولان ذات. طرف اسفل واعلادن متصل ومجاور اولدیغی ذاته انقلابه استعداد طبیعی ایله مستعد اولوب عناصر ومرکباتده بو استحلال وانقلاب جاریدر * تشکیم عناصر جسمانیهٔ بسیطه دن ارض مائه وماء هوایه وهوا ناره منقلب اولوب ومرکبات موالیددن افق نباتینک آخرنده واقع نخل وکرمک فوقنده اولان افق حیوانینک طرف اسفلنده واقع حلزون وصدفه مستحیل اولمغه استعدادی ظاهردر * کذلک افق حیوانینک طرف اعلاسندن واقع قرده ومیمون کیاست وفراست ایله موصوف اولوب فکر ورویت ایله سائر انواع حیوانیه دن ممتاز اولان نوع انسانه انقلابه مستعددر * واشبو عالم کثیف بشرینک فوقنده بر عالم لطیف روحانی موجوددرکه اندن نفسمزده مشهود اولان آثار واستفاده ایتدیکمز قوای مدرکه ومحرکه اول عالمک وجودینه دلیل وشاهددر * وبو عالم روحانیده موجود اولان ذوات قدسیه جمیع اشیایه بالذات عالم اولوب بلکه جوهر حقیقتلری عقل محض وادراک صرف اولان عالم ملائکه در * بسط اولنان مقدماتدن معلوم اولدیکه نفس انسانیه دخی بشریتدن انسلاخ وملکیته اتصاله مستعد اولوب طرفة العین ولمح بصرده بالفعل ملائکهٔ کرام جنسنه ملحق ومتصل اولدقدنصکره ینه عالم بشریته رجوع وعالم ملکیته وصولی اثناسنده بنی نوع وابنای جنسی اولان طائفهٔ بشره تبلیغ وابلاغی تکلیف اولنوب اخذ وتلقی ایتدیکی کلام الهی ووحی ربانی وخطاب ملکینک معناسیدر * وجمله انبیاء کرام بو حالت سنیه اوزرینه مفطور اولوب فطرت زکیه لری کویا انک اوزرینه مفطور ومجبولدر * ووقت انسلاخده خصوصا مبادیٔ وحی ده زیاده شدت وتعب چکوب استغراق نوم اثناسنده نائمدن شنیده اولان آواز خواب کبی انلردن صدای غریب استماع اولندیغی کتب سیر وتواریخده مسطوردر * وانبیای عظامک حالت انسلاخ ومقام ملکیته اتصاللری اثناسنده علم وعرفانلری علم وشهادت وعیان اولوب بر وجهله خطا وزلل ووهم وغلط لاحق اولمز * بلکه حجاب غیب زائل اولوب شهود وعیان حاصل اولمغله علم وادراکلری واضح وضروری وواقعه مطابقتی ذاتیدر * وملکیتدن بشریته عود ورجوعلرنده دخی بو علم ضروری انلردن زائل اولیوب * حالت روحانیه لری صفت بشریته غالب وجوهر فطرتلرنده موجود اولان نور ذکاشدید اولمغله اثنای وحی ده تلقی ایتدکاری علم وعرفان ثابت وراسخدر * وحکمت بعثت اولان تکمیل هدایت امت مبلغنه بالغ اولنجه وحی الهی وخطاب سبحانی ایله مشرف اولور (قل انما انا بشر مثلکم یوحی الی انما الهکم اله واحد فاستقیموا الیه واستغفروه) نصی مصداقنجه احکام الهیه نزولی انلرده متردد اولور * بو محلده ذکر اولنان کلام ایله اول کتابده علم غیب فصلنده تقدیم اولنان تفصیلی احاطه میسر اولدقده حقیقت وحیک معناسی واضح ومتبین اولوب بسط ثانی ایله مبسوط وظاهر اولور * والله الموفق

(فصل)

فصل سادسک التنجی فصلی انسان ابتدای خلقتده جاهل اولوب بعده علی التدریج کسب ایله عالم اولدیغی بیاننده در * سبق ایدن فصولک اولنده بسط وتحقیق اولندیغی اوزره نوع انسان حیوانات جنسندن بر نوع مخصوصدرکه جناب حق انی سائر انواع حیوانیه دن خاصهٔ ذاتیه سی اولان فکر ایله ممتاز ایدوب انکله کامل ومکمل اولمشدر * شویله که کندیدن صدور ایدن افعال واعمالک انتظام اوزره وقوعنه وسیله اولمق اعتباریله قوت فکریه یه عقل تمیزی اطلاق اولنور * اکر ابنای جنسیله واقع اولان

معاملاتده اعمال اولنوب مصالح ومفاسده علم وادراك اقتناص اولنور ايسه عقل تجربي اطلاق اولنور * وعالم غيب وشهادتده واقع موجوداتك احوالنه نفس الامرده بولنديغي وجه اوزره علم واطلاعه توسل اولندقده عقل نظري اسميله تسميه اولنور * ونفس انسانده عقل وفكرك ظهوري مشيمهٔ رحمدن خروج ايدوب قواى جسمانيه وصفت حيوانيه نك كمال اوزره حصولنده نصكره واقع اولوب حسن وقبح ونفع وضري فرق وتميزه آغاز ايدر * وانسان قبل التميز بالجمله علم وادراكدن خالي اولمغله زمرهٔ حيواناتدن معدود اولوب مادهٔ تكوين ومبدأ فطرتي اولان نطفه وعلقه ومضغه يه ملحقدر * نفس انسانده نيك وبدي فرق وتميزه قدرت حاصل اولدقده حواس ظاهره وقوت فكريه ايله استعدادي مقداري مراتب علميه ده ترقي ايدوب فيض باري ايله جوهريني تكميل ايدر * تكريم عباد اوزرينه امتنان مقامنده وارد اولان (وجعل لكم السمع والابصار والافئدة) نص كريمي بو معنايه دليل اولوب سمع وبصر وفؤاد اقتناص شوارد علميه يه آلت اولديغنه دلالت ايدر * يعني انسان عقل تميزيدن اقدم انجق ماده وهيولا كبي استعداد محض اولوب جميع علوم ومعارفدن غافلدر * بعده آلات ظاهره وباطنه سني اعمال ايله كسب ايتديكي علوم ومعارف ايله متحلي اولدقده صورتني تكميل ايدوب حقيقت ذاتيه وجوهر انسانيتي كامل اولور * بو امرك صدق وتحقيقي ابتداى وحيده خواجهٔ كائنات عليه افضل التسليمات حضرتلرينه نازل اولان (اقرأ باسم ربك الذي خلق خلق الانسان من علق اقرأ وربك الاكرم الذي علم بالقلم) ايتندن استدلال اولنور * شويله كه جسم شريف مشيمهٔ رحمده علقه ومضغه اولديغي اثناده انلر ايچون حاصل اولميان علم وعرفاني حالا كسب وتحصيل ايله مأمور اولوب نفس انساني جهل ذاتي وعلم كسبي ايله موصوف اولديغنه آيت كريمه دلالت ومبدأ وحي وتنزيلده انسانك حالات فطريه وكسبيه سنه اشارت اولنمشدي * وكان الله عليما حكيما

(فصل)

فصل سادسك يدنجي فصلي تعلم علوم جملهٔ صنايعدن معدود اولديغي بيانندهدر * بو امرك تحقيق وبياني بويله ذكر كه هر علمده حذق ومهارت وتفنن وممارست اول علمك قواعد ومباديسني احاطه ده ملكهٔ كامله حصولنه منوط ومسائل ومقاصدينه وقوف وفروعني اوللردن اخذ واستنباطه موقوف اولوب مادامكه ملكهٔ راسخه حاصل اولميه فنون علميه دن برفنده حذق ومهارت حاصل اولمديغي مقرردر * ودخي اشبو ذكر اولنان ملكه مطلوبه فهم وحفظك غيري كيفيات نفسانيه دن بر كيفيتدر * زيرا فنون علميه دن برفنه دائر مسئلهٔ واحده نك فهمي اول فنده منتهي ايله مبتدي مياننده بلكه دستمايهٔ علمدن بي بهره اولان جاهل عامي ايله عالم نحرير بيننده مشترك اولوب * لكن ملكهٔ راسخه فنون علميه ده ماهر عالم متبحره مخصوص وآخردن مسلوب اولمغله ملكه فهمك غيري معناى آخر اولديغنه دلالت ايدر * وعلوم وصنايعده واقع اولان ملكات نفسانيه كرك ظاهر بدنده وكرك دماغده اعمال حواس ومزاولهٔ اعمال ايله حاصل اولمغين امر جسماني اولوب * وصفات جسمانيه محسوساتدن اولمغله حصولي تعليم استاده موقوفدر * بو سببدن ناشي هر علم وصنعتك اخذ وتعليمنده سند مستند اتده حذق ومهارت ايله معروف مشاهير معلمينه مستند اولمق لازم اولوب اقطار ارضدن هر قطرك اهلي قتنده معتبر ومعتمد اولان استادلردن اخذ وتعلمه محتاجدر * وينه تعليم علوم استاددن اخذه موقوف صنعت اولديغنه دلالت ايدن امورك بري دخي اصطلاحات علومك اختلافي اولوب صنايع سائره كبي مشاهير ائمهٔ اعلامدن هر امامك تعليم وافادهده كندويه مخصوص بر طريق خاص واصطلاح معروفي موجوددركه اول اصطلاح علوم وفنوندن خارجدر * زيرا اصطلاحات ائمه حقيقت علمده داخل وركن اصلي اولسه جمله علما اصطلاح واحد اوزرينه اتفاق ايتمك مقرر ايدي * مثلا علم كلامده تأليف اولنان كتبه نظر اولندقده متقدمين ومتأخرينك اصطلاحاري مختلف اولوب ائمهٔ فن كلامدن هر امامك تعليم وافادهسي كندويه مخصوص اصطلاح اوزره واقع اولديغي مشهور ومعلومدر * كذلك اصول فقه وعلوم عربيه وفروع فقهيه وسائر مطالعهسنه احتياج اولنان

علومدن هر علمك طريق افاده ده عرف واصطلاحلرينك تغايرى صنعت تعليمده طرقلك تفاوتنه وعلمك ذاتنه
ووحدتنه دلالت ايدر * تقرير اولنان امور ثابت ومتقرر اولدقده معلوم اوله كه ديار مغربده واقع
دول اسلاميه نك اختلالندنناشى صناعات علميه وصنايع عمليه يه ترتب ايدن نقص وخلل سببيله حالا
بلاد مزبورهده سند علم وكمال انقطاعه قريب وزواله مشرف اولوب صدراعن صدر افواه شيوخدن اخذ
واستفاده وطالب ومبتديلره تعليم وافادهٔ علوم ايدن اقل قليلدر * زيرا ديار مغربده بلدهٔ قيروان وممالك
اندلسده مدينهٔ قرطبه عهد قديمده دار الملك دولت ومعدن علم وصنعت ايكى بلدهٔ معموره اولوب علوم
وصنايعك اسواقى رايج وبحورى ذاخر ايدى * شويله كه مدينتين مذكورتينك عمارلرى ممتد اولوب
انده مبانئ عزوشوكت متين وتعليم علومده ملكه ومهارت اصحابى فحول بغايت كثير ايدى * وقتاكه ذكر
اولنان بلدهلر مرور ايام وكرور اعوام ايله خرابه مشرف اولدقده مغرب زمينده كوكب علم وكمال آفل ومراسم
تعليم وافاده زائل اولوب انجق بلدهٔ مراكشده ملوك موحدينك آفتاب عزواقباللرى طالع اولديغى اثناده
ثمرهٔ علم وكمالى اجتنابه ساعى اولديلر * لكن دولت موحديه نك رجالى مبادئ ظهورلرنده بدوى الطور
اولوب وخاتمهٔ ادبارلرى فاتحهٔ اقباللرينه قريب اولمغله بلدهٔ مراكشده مراسم حضارت مستحكم اولميوب
اكتساب علوم وصنايع حد كماله بالغ اولمدى * بلدهٔ مراكشده ملوك موحدينك ظل دوحهٔ دولتلرى
زائل اولدقده قاضى ابو القاسم بن زيتون داعيهٔ تحصيل كمال ايله اواسط مائهٔ سابعهده بلدهٔ افريقيه دن ديار
شرقه عازم اولوب انده سرفرازان فضلك ممتازى امام فخر الدين رازى مرحومك تلميذينه ملاقى واندن
نيجه زمان اخذ وتلقى ايتمكله عقليات ونقلياتده حاذق اولوب تونس شهرينه علم كبير وتعليم حسن ايله عود
ورجوع ايلدى * وينه مشاهير اعلام فحولدن ابو عبد الله بن شعيب الركالى ديار غربدن شرقه متوجه
اولوب جمع محاسن فضل وكمال ايتدكدنصكره ديار مصره قدوم وعلماسنه نثر جواهر علوم ايدوب بعده
قاضى ابو القاسم بن زيتونك اثرى اوزره اولدخى بلدهٔ تونسه عود ورجوع وانده تمكن وتوطن ايلدى *
ابو عبد الله بن شعيبك دخى قاضى ابن زيتون كبى تعليمى مفيد اولمغله اهل تونس بو ايكى فاضل نحريرك مشكات
حضورلامع النورلرندن اقتباس انوار كمال ايليوب سلسلهٔ سند تعليملرى قرنا بعد قرن تلميذلرينه واصل
ووسائط عديده ايله ابن حاجبك تلميذى وتأليفاتنك شارحى اولان قاضى محمد بن عبد السلامه متصل
اولدى * بعده محمد بن عبد السلام مدينهٔ تلمسانده ساكن طريق علمده شريكى ابن امام نام فاضل همام ايله
ملاقات ايچون تلمسانه نقل ايدوب انده مكث واقامت ايلدى * حالا مدينهٔ تونسده محمد بن عبد
السلامك وبلدهٔ تلمسانده ابن امامك تلامذى مدارسهٔ علوم ايله مشغول اولوب * لكن قلت
عددلرى سندلرينك انقطاعندن خوف اولنسه حق مرتبه يه واصل اولمشدر * بوندنصكره مدينهٔ
زواوهدن ابو على ناصر الدين مشد نام كسنه مائهٔ سابعه مؤخرنده ديار شرقه ارتحال ايدوب ابو عمرو بن
حاجبك تلميذندن اخذ وتلقى واندن تعلم ايلدى * وشهاب الدين قرافى ايله ابن حاجب تلميذندن اخذ
وتلقيده مشاركت ايدوب علوم عقليه ونقليهده حذق ومهارت تحصيل ايتدكدنصكره مغرب ديارينه علم كثير
وتعليم مفيد ايله عود ورجوع وبجايه شهرينه نزول ايليوب سند تعليمى مدينهٔ مزبورهده واقع طلاب علومه
متصل اولدى * وابو عليك عمرو بن مشد نام تلميذى دخى مدينهٔ تلمسانه رحلت وانده اقامت ايدوب
استاذينك طريقى اوزره انده نشر علوم وحالا مدينهٔ بجايه وتلمسانده عمرو بن مشدك تلامذى درس
وتعليم ايله مشغول اولوب لكن اقل قليلدر * ومدينهٔ قرطبه وقيرواندهمبانئ علمك اندراسى
ومآثر تعليمك انقراضى وقسندبرو مدينهٔ فاس وسائر بلاد غرب محاسن تعليمدن خالى اولوب اسلاف
فحولك سلسلهٔ سندلرى منقطع اولمغله طلاب ايچون علومده حذق وملكه حصولى صعب وعسير اولدى *
وملكهٔ علميه تحصيلنك ايسر طرقى مسائل علميهده مناظره ومحاوره اولوب تمرين لسان ايله قلوبده علمك نقش
وارتسامنه توسل وثبات ورسوخنه توصل اولنور * لكن ديار غربده طلبهٔ علومك مجالس علميه يه
ملازمت ومداومتده عمرلرندن مقدار كثير كذران ايتدكدنصكره بينه صامت وساكت ومباحث علميهده
مناظره ومباحثه ايله نطق وتكلمده قاصر اولوب اكثر عنايتلرى حفظه مقصور اولمغله تعليم علومده

ملكه‌نك تصرفدن قاصرلردر * وطلاب مغاربه‌دن تكميل علوم ادعاسنده اولان كسنه‌لرى مشاهده ايدرسنكه بعض مجالسده مناظره ومباحثه‌يه شروع ايتدكلرنده كسب وتحصيل ايتدكلرى علمده ملكه‌لرى قاصر اولوب طريق بحث والزامده قصورلرى ظاهردر * بونلرك آداب مناظره‌ده تقصيرلرى انجق طريق تعليمده قصورلرندن نشأت ايدوب افواه شيوخدن اخذ ايدن اساتذه‌نك انقطاعندن ناشيدر * والا علماى مغاربه ملكهٔ علميه‌دن مقصود حفظ اقوال وضبط مسائله مقصور اولمق زعميله ضبطه عنايتلرى شديد اولوب حفظ علومده سائره غالب وتحقيق وتدقيقدن غافللردر * بوخصوصه شهادت ايدن اموردندركه مغرب ديارنده طلبهٔ علوم تحصيل ملكهٔ كمال ايچون اون التى سنه وتونسده انجق التى سنه مدارسده ساكن اولوب مدت مزبوره عرف وعادت بلاد اوزره طلاب علومك اقتباس كمالده مراتب استعدادلرى ايچون محك امتحان تعيين اولنمشدركه مدت مذكوره‌ده يا مطلوب اولان ملكهٔ علميه‌يه واصل يا تحصيلندن يأس كلى حاصل اولور * لكن فى عصرنا هذا ديار غربده مراسم تعليم وافاده‌ده اساتذه قاصر اولوب قوانين علميه‌يى طلاب علومه ترتيب حسن واسلوب مستحسن اوزره تفهيم وتعليمدن عاجز اولملريله طلبه‌نك مدارسده مكث واقامتلرى سائر دياره نسبتله طويل ومديد اولدى * امّا بلاد اندلسده استيلاى افرنج ايله برقاچ يوز سنه‌دنبرو دولت اسلاميه‌نك نظامى مختل ومسلمينك امورى مجمل اولمغله بين الاهالى مدارس افاده مندرس واصحابى تعليم منقرض اولوب اكثر علومه عنايتلرى قليل اولمشدر * شويله‌كه مجرد سعى وهمتلرى علوم عربيه وفنون ادبيه‌يه مقصور اولوب علوم مذكوره‌نك سند تعليملرى بينلرنده محفوظ وسائر فنونك مراسم وماخذى مفقوددر * امّا ديار اندلسده علم فقه واحكامك عينى زائل همان اثر قليلى باقى قالوب عقليه‌نك عين واثرى بالكليه ذاهب اولمشدر * وبو امرك سببى دكادر الاعامة بلاد اندلسده تغلب اعدا سببيله آثار عمران مندرس وسند تعليم منقطع اولوب ممالك مذكوره‌دن ساحل بحرده واقع بلاد قليله باقى قالمشدركه انلرك اهاليسنك دخى تحصيل معاشه سعى وكوششلرى مشاغل علميه‌دن اكثردر * امّا ديار شرقده سند تعليم منقطع اولميوب امد مديد وعهد قديدنبرو معمور وعلما وفضلاسى موفور اولمغله معدن كمال اولان بغداد وبصره وكوفه كبى بلاد عظيمه حالا خرابه مشرف اولمش ايسه‌ده حق سبحانه وتعالى حضرتلرى انلردن اعظم بلاد وامصارى بدل ايدوب عراق عربدن علم وكمال عراق عجمه وديار خراسان وماوراء النهره منتقل بعده بلدهٔ قاهره‌يه واكا قريب بلاد غربيه‌يه واصل اولمغله ديار مذكوره‌نك عمرانى متصل اولوب جواهر علوم وفضايل ايله معمور واولمدن خالى اولمشدر * خلاصهٔ كلام عامهٔ اهل شرق صناعت تعليم علومده بلكه سائر حرف وصنايعده سائر اهالى بلدانه فايق اولوب بلاد مذكوره من كل الوجوه سائر دياره غلبه وتفوق ايتمشدر * حتى اهالى غربدن تحصيل علم وكمال ايچون ديار شرقه عازم اولان چوق كسه اهل شرقك علوم وصنايعده كياست ومهارتلرينى كوروب انلرك عقل وطبيعتلرى اهل غربدن اكمل ونفس وروحلرى بحسب الفطره افضل اولمق زعميله انلرله كندى بينلرنده حقيقت انسانيه‌ده اختلاف وتفاوت وقوعنى اعتقاد وادعا ايدرلر * لكن زعملرى واقعه مطابق اولميوب حليهٔ صحتدن عاطلدر * زيرا ناحيهٔ مشرق ايله قطر مغرب ميانه‌ده رجالى حقيقت واحدهٔ انسانيه‌ده مختلف اوله‌جق مرتبه تفاوت اولميوب بلكه مشارقه ومغاربه خواص انسانيت وصفات بشريت ايله اتصافده مشترك ومساويلردر * لكن اقليم اول ايله اقليم سابع اقاليم منحرفه‌دن اولوب اولده افراط حرارت وسابعده كمال برودت موجود اولمغله بو ايكى اقليمك اهاليسنك مزاجلرى اعتدالدن خارج ونفوس بشريه‌نك كمال ونقصانى مزاجنه تابع اولمغله بونلر اقاليم معتدله رجالنه نسبت ايله حقيقت انسانيه‌ده قاصر وبهايم وانعامه ملحق اولملرى مستبعد اولمز امّا اهل مشرقك مغاربه‌يه اوزرينه فضل وكمالده رجحان وتفوقلرى بوندن ناشيدركه اهل شرق لازمهٔ حضارت اولان مراسم اداب ومحاسن اطوار ايله متصف اولوب وبوندن اقدم فصل سابقده مرور ايتديكى اوزره آثار حضارت واداب سلطنت ايله تادب وتخلق ايدن كسنه‌لرك عقل وكماللرى مزيد وفطنت وذكالرى شديد اولمغله مشارقه مغاربه‌يه كسب كمالده غالب اولمشدر * امر مذكورك بو مقامده زياده شرح وتحقيقى بووجهله‌دركه ناحيهٔ شرقده واقع امصار وسيعه وبلاد معموره‌ده ساكن رجالك معاش ومسكن وبنا وامور

دین ودنیاده وابنای جنسلریله معامله وسائر تصرفات وعاداتده کندیلره مخصوص آداب حسنه واطوار مستحسنه‌لری اولوب بالجمله اخذ وترك وجاب وسلبه متعلق تعامل وتناول ایندکاری اموردده اسلوب حکیم اوزره حرکت واول آدابه رعایت ایدرلر * شویله که هر خصوصده بینلرنده مرسوم اولان آداب حسنه‌یی حدود اتخاذ ایدوب اصلا انی ترك وتجاوز ایتمزلر وآداب مذکوره اسلافدن اخلافه موروث حکم ومصالحه مبنی صنایع موضوعه اولوب ولد والددن وتابع متبوعدن رؤیت ومشاهده ایله اخذ وتلقی ایدرلر * ودخی هر صنعتکه علی الترتیب اخذ وتعلم اولنوب دستور العمل قیلنه اندن نفسده بر اثر حاصل اولوب صاحبی عقل مزید ایله متصف وصنعت اخرایی قبوله مستعد اولغله علوم ومعارفی تعقل وادراکده سریع اولور * اهل مصردن تعلیم صنایعده سمعمزه بالغ اولان اخبار عجیبه دندرکه حمار اهلی وسائر طائر وماشی حیوانانه بعض کلمات مفرده وافعال غریبه تعلیم ایدرلر ایشکه کمال ندرت وغرابتی سببیله استغراب اولنور * اهل مغرب اول صنایعی تعلیم دکل فهمندن عاجز اولور * معلوم اوله که تعلیم علوم وصنایعده بلکه سائر امور معتادده ملکه ومهارت حاصل اولدقده انسانك عقلنده ذکاوفکرنده ضیایی موجب نفس ایچون حاصل اولان ملکات راسخه وآثار علمیه‌نك کثرتی کیاست وفطانتك وفرتنی مورث اولغله عوام ناس انی حقیقت انسانیه‌ده تفاوت ظن ایدرلر * حال بوکه ظنلری فاسد اولوب واقعه مخالفدر * بو امرك صدقی بلاد معهوده‌ده ساکن حضریلر ایله بریه وبادیه نشینلرینه نظر ایله حاصلدرکه بادی وحضریلرك اذهان شافیه‌لری انوارذکاوکیاست ایله منور اولوب بدویلر انلری مشاهده ایتدکده کندیلرینی حقیقت انسانیه‌ده انلره مغایر ظن ایدرلر * بو تباین واختلاف ایسه ذاتی اولمیوب بلکه حضریلر بدویلرك معتاد ومعلومی اولمیان آداب واطوار وعلوم وصنایعده حاذق وماهر اولملرندن ناشیدر * وقتاکه حضریلرك علوم وصنایعده حذق ومهارتلری وآداب واطوارده حسن حرکتلری مبلغ کماله بالغ اولوب غایت ونهایته واصل اولدقده کمالات علمیه‌دن عاری اولان بدوی وسائر عامیلر انلرك علم وعملده کماللرینی وکندیلرك عجز وقصورلرینی کوروب بو اختلافی فطرت وخلقتلرینك تباین وتفاوتنه نسبت ایتدیلر * مع هذا ظن وتخمینلری واقعه مخالف اولدیغی ظاهردر * اهل بریه وبادیه‌ده فطرت سلیمه اصحابی رجال موجود اولوب فهم وکمالده حضریلره غالب کسه‌لر مشهود ومزدر * لکن اهل شرق تعلیم صنایعده کعبلری عالی وقدملری راسخ اولوب اهل مغرب بداوت طورینه اقرب اولدیغی فصل سابقده مذکور اولمغله بادی رأیده نتیجه غافل وعامیلر بو ایکی قطرك رجالی میاننده واقع اولان اختلاف ومغایرتی جوهر انسانیت وفطرت وخلقتده تفاوته حمل ایدوب خطا ایتدیلر

❁(فصل)❁

فصل سادس سکزنجی فصلی علوم ومعارف اهالئ موفوره ایله معمور اولان بلاد وامصارده کثیر اولدیغی بیاننده‌در * بو امرك سببی اولدرکه بوندن اقدم ذکر اولندیغی اوزره تعلیم علوم جمله صنایعدن معدود اولوب افواه شیوخدن اخذ وتعلم ایله تحصیل اولنور * وفصول سابقه ضمننده سبق ایتمش ایدیکه حرف وصنایعك بلاد معموره‌لرده کثرت وقلتی نسبتی اوزره واقع اولوب ترفه وتنعمده کثرت وتجملده کافت دخی انواع صنایعك جودت وکثرتی اوزره حصوله تابعدر * زیرا تحصیل علوم وکسب صنایع معاش اوزرینه زاید حالت اولمغله اهل بلاد معاشلرینی تحصیل واستیفا ایتدکدنصکره فراغ بال ورفاه حال ایله وقتلرینه مالك اولدقلرنده نقدینهٔ همتلرینی خاصهٔ لازمهٔ انسانیت اولان علوم وصنایعه صرف ایدرلر * واول کسه‌لرکه اهالیسی قلیل قری‌ده ساکن اولوب فطرت واستعدادلرینه کوره علوم وصنایعه رغبت ایتدکلرنده اکثر قری وقصباتده اصحاب علم وفضیلت وارباب حرفت وصنعت مفقود اولمغله قروی وبدویلر بهرحال تحصیل علم وصنعت ایچون بلاد معموره‌یه نقل ورحلت وشد حزام عزیمت ایدرلر * تقریر وتحقیق ایتدیکمز امرك حال ونشانی بغداد وبصره وکوفه وقرطبه وقیروان امثالی بلادده ظاهردرکه بلاد مذکوره صدر اسلامده زیاده معمور اولوب سکان واهالیسی هر خصوصده کامل ومبلغ همتلری غایت قصوایه واصل اولمغله انده بحار علوم

متلاطم الامواج اولوب ترتيب اصناف علوم واستنباط مسائل وفنونده تفنن ايتمرليه اسلاف واخلافه سبق وتقدم ايتديلر * وقتا كه بلاد مذكوره نك عمرانى ناقص وسكانى قليل اولوب رونق ورواسى نقصانه مائل اولدقده بالجمله بساط عز واقبالى مطوى وآب وتابى سراب موهوم كبى معدوم اولوب آفتاب علم وكمالى حد زواله واصل وپرتو وضياسى سائر بلاد اسلاميه منتقل اولدى * بزحالا عصرمزده رباع فضل وكمالك عمارينى ممالك مصريه دن بلدهٔ قاهره ده مشاهده ايدوب آلاف عديده يه بالغ سنين مديده دنبرو ديار مصريه ده عمار وحضارت متين ومحكم وسكان واهاليسنك فنون صنايعده حذق ومهارتلرى مستحكم اولمغله تعلم علومده دخى جمله يه سبق وتقدملرى مقرردر * على الخصوص دولت اتراكده واسطة العقد سمط نظام وامامهٔ سبحهٔ انتظام اولان سلطان صلاح الدين بن ايوب وقتندن الى يومنا هذا ايكى يوز سنه دنبرو امراى اتراكك ميامن همم عاليه لرى ايله مآثر اسلاف محفوظ اولوب ايام سعادت فرجاملرنده مدارس علم وكمال مصون الاندراس اولمغله آثار علم وفضلى احيا واذكار حميده لرين ابقا ايتمشلردر * زيرا امراى اتراكك اكثرى سلاطين مصرك عبيد وعتقاسندن اولمغله فوتلرندنصكره سلطان مصرك حق ولاويدعلياى سلطنت ايله ذريتلرينه اصابت ايدن اموال واملاكه تعرض وتعديسى خوفيله اكثر امرا احياتلرنده مدارس ورباط وزوايا بنا ايدوب ووظايف ومصارفه وافى قرى وعقار وقف ايتدكدنصكره توليت ونظارتنى باغله نك فضله سنى اولادلرينه شرط وتعيين ايدرلر * مع ذلك امراى اتراك خيرات وحسناته راغب ومثوبات جميله احرازينه طالب اولوب رجاى لطف سبحان وداعيهٔ خوف سلطان ايله انشاى مبانئ خيرات وتكثير مآثر حسنات ايتمرليه ممالك مصريه ده اوقاف كثيره وغلات وفوايد عظيم اولدى * شويله كه طلاب ومعلملرك وظايف وجراياتلرى كثير اولمغله اصحاب فهوم وطلبهٔ علوم كثير اولوب ارباب استعداد بلاد عراق وممالك عربدن بلاد مصره عازم اولديلر * بو سببدن ناشى بلدهٔ قاهره قلزم زخار علم وكمال اولوب تلخكامان ملح اجاج جهالت انده شير يمذاق عذب فرات فضل ومعرفت اولور * والله يخلق ما يشاء

(فصل)

فصل سادسك طقوزنجى فصلى اشبو عهد وعصرده رباع معمورهٔ ربع مسكونده متداول اولان اصناف علوم بياننده در * معلوم اوله كه شول علوم وفنون كه طائفهٔ بشر قوابل عصردن انك اخذ وتعلمنه شروع ايدوب بلاد معموره ده تحصيل وتعليم وجهى اوزره تداول اولنه ايكى قسمه منقسم ومنحصردر * صنف اول علم عقلى طبيعيدركه انسان انكا ترتيب مقدمات فكريه ايله واصل ومهتدى اولور * صنف ثانى علم نقليدركه اصطلاحات موضوعه يه مبنى اولوب واضعندن اخذ وتعلمه موقوفدر * صنف اولدن مذكور علوم حكميه وفنون فلسفيه دركه انسان اعمال فكريه وقواى عقليه ايله اول علومك موضوعات ومسائلنه وانواع براهين ووجوه تعليمنه واصل ومهتدى اولوب انسان صاحب فكر اولمق حسبيله بحث ونظرى طريق فكرده صوابى خطادن تميزه قادر اولور * صنف ثانى شول علوم نقليهٔ وضعيه دركه انلرك جمله سى قواعد شرعيه يى وضع ايدن شارعدن نقله موقوف اولوب عقل ايچون انده حكم وتصرفه مجال يوقدر * مگر مسائل فروعى اصوله الحاقده جارى اوله كه انده علل احكامه وقوف واطلاعدنصكره قياس فقهى ايله عقلك استدلالى جائزدر * زيرا جزئيات فرعيه وحوادث متعاقبهٔ فعليه مجرد وضع شرعى ايله نقل كلى تحتنده داخل ومندرج اولميوب كتب اصولده شرح وتفصيل اولنديغى اوزره قياس طريقى ايله الحاقه محتاج اولور * لكن قياس حكمك اصلده ثبوتى ناطق خبر شرعى ودليل نقليدن مأخوذ ومتفرع اولمغله قياس فقهيده دخى نقله راجع ومستند اولدى * واشبو علوم نقليه نك اصلى كتاب وسنتدن مأخوذ والله تعالى ورسولى قبلندن بزم ايچون مشروع اولان احكام شرعيه ايله انلرى كتاب وسنتدن اخذ واستنباطه بزى تهيئه ايدن علوم اولوب لكن قرآن عظيم وفرقان حكيم لسان ملت اولان لغت عرب اوزره نازل وكتاب وسنتدن استنباط احكام لسان عربى يه متعلق علومه موقوف اولمغين علوم عربيه علم اصوله الحاق اولنمشدر * وعلوم نقليهٔ مذكوره نك اصنافى كثير اولوب موضوع وغايتلرى ممتاز فنون عديده يه منقسم ومنحصردر * زيرا

هر عاقل مكلف كندى و ابناى جنسى اوزرينه فرض اولنان احكام الهيه يى بيلمك واجب اولور * واحكام دخى نص ايله يا اجماع ايله يا قياس ايله كتاب وسنتدن مأخوذ اولمغله ابتدا الفاظ قرآنيه ومعانئ لطيفه سنى بيان ايله كتابدن بحث ونظر لازم واولدخى ايكى علمه منقسمدر * شويله كه اكر الفاظ قرآنيه ومعانئ لطيفه سنك بيانى متضمن ايسه علم تفسيردر * اكر قرآن مبينك نقل وروايتنى طرف حقدن امته تبليغ ايدن نبى عليه الصلاة والسلامه اسنادو قرآنك وجوه قرآآتده واقع روايتلرينك اختلافنى مبين ايسه علم مذكور علم قرآآتدر * بوندنصكره سنت واحاديثى صاحبنه اسناده نظر اولنوب انلرى نقل ايدن رواتك خبرلرينه وثوق ومقتضاسيله عمل ايچون انلرك صدق وعدالت وسائر احواللرندن بحثى متضمن ايسه اول علوم علوم حديثدر * بوندنصكره دخى ذكر اولنان احكام شرعيه يى ادلهٔ سمعيه دن واصول دينيه دن اخذ واستنباطك كيفيتنه علم ومعرفتى مفيد قواعد مخصوصه لازم اولمغله اندن باحث اولان علم اصول فقه ناميله معروف ومرسومدر * ذكر اولنان علوم شرعيه على وجه الكمال ايقان واحاطه اولندقده انلرك اوزرينه ترتب ايدن ثمره وفائده كه افعال مكلفينه متعلق احكام شرعيه يه علم ووقوف حاصل اولور اول علمه علم فقه اطلاق اولنور * بوندنصكره معلوم اوله كه تكاليف شرعيه ايكى قسم اولوب برقسمى بدنه وبرقسمى قلبه متعلقدر * قلبه تعلق ايدن تكاليف شرعيه ايمان واعتقادى واجب اولان معتقدات دينيه ايله اعتقادى جائز اولميان احكامه متعلقدركه ذات وصفات وامور حشر وثواب وعقاب وقضا وقدره مخصوص عقايد ايمانيه در * ومسائل اعتقاديه يى ادلهٔ عقليه ايله اثبات والزام خصم ايچون انكله احتجاجى مفيد اولان علم علم كلامدر * بوندنصكره دخى قرآن وحديثده بحث ونظر علوم عربيه يه موقوف اولوب تفسير وحديثك مقدماتى اولمغله انلرك من حيث التحصيل علمين مذكورين اوزرينه تقدمى لازمدر * علوم عربيه دخى بر قاچ صنف اولوب انلرك برى علم لغت برى علم نحو وبرى علم بيان وعلم ادبدركه هر برى فصول آتيه ده ذكر وبيان اولنور * اشبو ذكر اولنان علوم نقليه نك مجموعى ملت اسلاميه واهل اسلامه مخصوصدر * اكرچه سائر ملل منسوخه ده دخى على العموم بو علومك امثالى جارى اولوب انلرى امم سالفه يه تبليغ شريعت ايدن نبى اوزرينه طرف حقدن منزل علوم شرعيه اولمق اعتباريله ملت اسلام ايله جنس بعيدده مشارك ومساوى ايسه ده لكن ملت اسلاميه جمله شرايعى ناسخ اولمغله حقيقتده انلره مباين ومغايردر * بناء عليه قرآن كريمك غيرى كتب منزله وصحف الهيه يه نظر بحسب الشرع الانور منهى اولوب ملت اسلامه دن اخذ وتلقى اولنميان علوم ايله اشتغال ممنوع ومحظوردر * حديث صحيحده وارد اولديغى اوزره سلطان انبياء عليه افضل التحايا صلى الله عليه وسلم حضرتلرى امت مرحومه يى اهل كتابى تصديق وتكذيبدن منع ايدوب على الاطلاق بزه وسزه انزال اولنان كتب الهيه يه وطاعت وعبادت ايديكمز معبود حقيقينك وحدانيتنه ايمان كتورلديو اخبار ايله امر وفرمان ايلدى * وينه اول جامع مجامع خلق شريف صلى الله عليه وسلم حضرتلرى عمر بن الخطاب رضى الله عنه حضرتلرينك يدلرنده اوراق توراتدن بر ورقه كوروب عرق حميتلرى ضربان ونائرهٔ غضبلرى هيجان ايدوب حتى آثار غضب وجه تابنا كلرنده پديدار اولدى * بعده درج دهان عذب البيانلرى بو وجهله لؤلؤ بار وكوهر نثار اولديكه بن سزى توراتدن بدلى غوائل شكدن عارى بر محجهٔ بيضايه دلالت وارشاد ايتدمكه والله صاحب تورات موسى عليه السلام حياتده اولسه البته بكا اتباع ايدوب مخالفت ايتمزدى * وبو كتاب وسنته اقتدا ايله سائرى تركه ارشاد ايلدى * بوندنصكره ذكر اولنان علوم شرعيهٔ نقليه ملت اسلاميه ده فوق الحد رايج واصحاب عقول اعمال فكر ونظر ايله تحقيق واتقانده درجهٔ عليايه بالغ اولديلركه انك فوقنده بر حد تصور اولنمز * شويله كه اصطلاحات علوم تهذيب وفنون ترتيب اولنوب حسن وتنقيده وراى غايتسه منتهى اولدى * وفنون نقليه دن هر فنك رجالى مخصوص اولمغله اول فنك حقايق ودقايقنه اطلاع ايچون انلره رجوع اولنوب وضع ايتديكلرى قانون وقاعده يه مراعات ايله تعلم واستفاده اولنوركه تعديد فنون فصوللرنده ذكرى تصميم اولنديغى اوزره ممالك شرق وغربده فنون مذكوره نك مشهورلرى مدارسه اولنوردى * حالا عهد وعصرمزده فصل سابقده سبق ايتديكى اوزره ممالك غربده سند تعليم منقطع

اولوب رجالی منقرض اولمغله اسواق علم کاسد اولمشدر * لکن بو بابده الله تعالی حضرتلرینك دیار شرقه تجلیسی نه وجهله اولدیغی علی وجه الیقین معلوم اولمیوب ظن راجح ورأی غالب بودرکه دیار شرقده عمران وحضارت کثیر اولوب طلاب علم ایچون ترتیب اولنان جرایای موقوفه‌دن رزق ومعیشتلری مرتب ومعین اولمغله علوم وصنایعه رغبت واصحابنه امداد واعانت اولنوب آفتاب علم وکمال ممالك شرقده لامع الانوار اولمق غالبدر * والله مقدر اللیل والنهار

❖(فصل)❖

فصل سادس اونجی فصلی قرآن کریمه مخصوص علومدن علم تفسیر وقراآت بیاننده‌در * قرآن کریم وفرقان عظیم الله تعالی حضرتلرینك کلام قدیملریدرکه بیك وحی مبین روح الامین وساطتیله پیغمبریز محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم اوزرینه منزل اولوب مصحف شریف جلدلرینك میاننده مکتوب وصدورده محفوظ ومضبوطدر * وقرآن کریم امت بیننده متواتر اولوب وقت بعثتدن الی یومنا هذا علی وجه التواتر منقولدر * انجق صحابهٔ کرام حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلمدن بعض الفاظ شریفهٔ قرآنیه‌یی وآدابه متعلق کیفیات حروفی اخذ وطرق مذکوره السنهٔ ثقات اوزرینه بین الامه متناقل ومشتهر اولمشدر * شویله که انلردن قراآت سبع عنوانیله معروف الفاظ وآدابه متعلق یدی عدد طریق مخصوصك نقلی متواتر اولمغله تلقی بالقبول اولنوب صحابهٔ کرامدن انلری نقل وروایت ایله مشهور اولان مشایخدن جم غفیر وجمع کثیره انتساب ایله معروف ومخصوص اولمغین اصول قراآت اولوب کتب فن قراآتده مسطور ومعروفدر * بوندنصکره طرق مختلفهٔ قراآتدن نیجه طریق دخی زیاده وسبعه قراآتنه الحاق اولنوب لکن ائمهٔ قراآت قتنده قوت نقل وروایتده سبعه مرتبه‌سنه بالغ دکلدر * بعض ناس طرق سبعه‌نك تواترنده جمهوره مخالفت ایدوب طرق مذکوره آدابه متعلق کیفیات حروف اولمغله سماعا اخذ وروایت ممکن دکلدر دیدیلر * لکن اداده تواترك انقطاعی نظم قرآنك تواترینه مانع وقادح عدا ایتدیلر * اکثر ناس بورأیدن ابا ایدوب قرآن کریم الفاظ واداسیله متواتردر دیدیلر * طائفهٔ اخری دخی قراآت سبعه‌دن مد وتسهیل کبی ادای حروفك غیری روایاتك تواترینه ذاهب اولوب کیفیت ادایه متعلق وقوف ممکن اولمغله ادا متواتر دکلدر دیدیلر * قول صحیح دخی بودر. قرا وحفاظ طرق قرآنی نقل ایدوب هر عصرده تداول وتناولدن خالی اولمدیلر * اولوقته بالغ ومنتهی اولدیکه علوم صدوردن سطوره نقل ایله جمع وتدوین اولندقده قراآت دخی فن مخصوص عد اولنوب سائر علوم کبی صحایف اوراقه کتب وتسطیر اولنمغله صناعات علمیه‌دن صناعت مستقله وعلم منفرد اولدی * ودیار مشرق واندلسده قرنا بعد قرن ناس الی نقل وروایت ایدوب وجه منقول اوزره قرائت ایدرلر ایدی * خصوصا موالیٔ بنی عامردن مجاهد نام بحر اندلسك ممالك شرقیه‌سنه مالك اولوب مولاسی منصور بن ابی عامرك اکا فن قرا‌آتی تعلیمه اجتهادی وحضورنده ائمهٔ قرایه عرض ایدوب اهتمامیله مجاهد فن قراآتده ماهر اولوب علوم قرآندن فن قراآتده حظ ونصیبی وافر اولدی * بعد برهة من الزمان مجاهد دانیه وجزایر شرقیه امارتیله سرفراز اولدقده کندی علمادن وخصوصا ائمهٔ فن قراآتدن اولمغله قلمرو ایالتنده داخل اولان ممالکده علم قراآت مشهور اولدی * وانك عهد امارتنده ابو عمرو دانی ظهور ایدوب فن قراآتده حد کماله بالغ ومعرفت فن واسانید روایت اکا منتهی اولوب علم قراآتده تصانیف عدیده‌سی اولمغله ناس انك کتبنه تعویل وغیرندن عدول ایتدیلر * وابو عمرولك تصانیف عدیده‌سی بیننده کتاب تیسیر زیاده نافع ومفید اولمغله اکا زیاده اعتماد وفن قراآتده انی سند ومأخذ اتخاذ ایتدیلر * بوندنصکره ابو عمرولك عهدینه قریب عصور وقرونده شاطبه نام بلده اهالیسندن ابو القاسم بن فیره ظهور ایدوب ابو عمرو دانینك تدوین ایتدیکی کتبی تهذیب وتلخیصه سعی واهتمام ایلدی * شویله که بالجمله قواعد فن قراآتی حالا بین القرا حرز الامانی اسمیله موسوم اولان قصیدهٔ لامیهٔ مشهوره‌ده کشیدهٔ سلك نظم ایدوب اسماء شیوخ ورواة قراآت سبعه‌یی ابجد حروفیله ترتیب بدیع واسلوب عجیب اوزره رمز وایما ایله محکم ایلدی * تاکه قصد ایتدیکی ایجاز واختصار اولوب سلاست نظمی سببیله طلابه حفظی

اصول اولمق داعیه سیله نظم والغازده مبالغه ایلدی * امام شاطبینک قصیدهٔ مذکوره سی قواعد فنی جامع واستیعاب حسن ایله مستوعب اولمغله ناس انک حفظ واتقاننه واولادلرینه تعلیم وتلقینه اعتنا ایدوب مغرب واندلس بلادنده عمل بو منوال اوزره جاری اولدی * ودخی بعض اوقاتده علم قرآنه فن رسم دخی ضم اولنور منظوم ومنثور تألیفلر اولندی * فن رسم قرآن عظیمه مخصوص بر فندر که انکله مصاحف شریفه ده حروف قرآنک اوضاع مکتوبه ورسوم خطیه سی معلوم اولور * زیرا مواضع مخصوصه ده حروف کثیره واقع اولمشدر که رسم وکتابتی قانون متعارف خطه مغایردر * تکلیم * (والسماء بنیناها باید) آیت کریمه سنده باید کلمه سی یا بیدشکلی اوزره ایکی یا ایله مرسوم اولوب * اولاذبحنه ولاوضعوا لفظلری دخی لااذبحنه ولااوضعوا رسمی اوزره زیادهٔ الف ایله *(وجزاؤالظالمین) نظم کریمی زیادهٔ حرف واو ایله رسم وکتب اولنمشدر * وبعض مواضعده دخی حرف الف حذف اولنوب وغیر مواضعده شکلها اوزره مرسوم وکلمه یه متصل ومربوط رسم اولنمق معروف اولان تا حرفلری مصاحف شریفه ده ممدود ومنفصل تحریر اولنور * ورسم مصحفک تعلیلی وا کا متعلق جرح وتعدیلی بوندن اقدم خط وکتابته متعلق کلام ضمننده درج اولنوب ذکر وتفصیلی سبق ومرور ایلدی * وقتا که رسوم مصاحف اوضاع خط وقانون کتابته مخالف اولوب حصر وضبطه محتاج اولمغله ناس علوم قرآنی جمع وتألیف ایتدکاری اثناده فن رسمی دخی مرسوم صحیفهٔ تدوین ایتدیلر * مغرب دیارنده ریاست علم قرآن ابو عمرو دانی یه منتهی اولدقده فن رسمده دخی کتب عدیده تألیف ایدوب اشهری کتاب مقنعدر که ناس انی اخذ وقبول وتعویل واعتماد ایتدیلر * بعده ابو القاسم شاطبی کتاب مقنعی رائیه اسمیله معروف قصیدهٔ مشهوره سنده نظم ایدوب جمله ناس اول قصیده یی حفظ واتقانه اهتمام ایتدیلر * بوندنصکره کلمات وحروف اخرایه متعلق رسمده بین الناس کثرت خلاف واقع اولدیکه امیر مجاهدک موالیسندن وابو عمرو دانینک تلامیذندن اولوب انک علومنی حامل وکتبنی ناقل اولان ابوداود سلیمان بن نجاح کتبنده انی درج وتسطیر ایلدی * بوندنصکره دخی بو فن رسمده خلاف آخر واقع اولمغله مغرب دیارنده علمای متأخریندن خراز نام فاضل همام ارجوزهٔ اخری نظم ایدوب کتاب مقنع اوزرینه خلاف کثیر زیاده وضم وناقل وراویلرینه عزو واسناد ایلدی * ناس دخی قصیدهٔ خرازی حفظه اقتصار ایدوب فن رسمده ابوداود بن نجاح وابو عمرو شاطبی کتبنی ترک ایتدیلر

(علم تفسیر)

معلوم اوله که قرآن کریم بلغای عدنان وفصحای قحطانه مخصوص اسالیب بلاغت اوزره لسان عربیده نازل اولمغله جمله قبائل عرب انی فهم ایدوب مفردات وتراکیبنک معانی لطیفه سنی ادراک ایدرلر ایدی * واهم سالفه یه منزل اولان بعض کتب الهیه کبی دفعهٔ نازل اولمیوب بلکه وقایع کونیه حسبیله توحید وفروض دینیه بیان اولنمق ایچون ازمنهٔ عدیده ده آیات معدوده وجمل محدوده نزولیله علی التدریج نازل اولمشدر * وآیات منزلهٔ قرآنیه نک بعضیسی عقاید ایمانیه یه وبعضیسی افعال مکلفینه مخصوص احکام عینیه یه متعلق اولوب وبعض آیاتک نزولی مقدم وبعضیسی مؤخر اولمغله مؤخری مقدمک حکمنی ناسخ اولمشدر * ورسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری (لتبین للناس ما نزل الیهم) نص کریمی موجبی اوزره مجمل ومشکل اولان آیاتک معنالرینی کشف وتبیین ایدوب ناسخی منسوخدن تمییز واصحاب کرامه تعریف بیورورلر ایدی * صحابهٔ کرام دخی معنای مرادی واسباب نزول آیاتی ومقتضیات احوالی بیلوب لسان معجز بیان نبویدن نقل وروایت ایله تابعینه تعریف ایدرلر ایدی * تکلیم سورهٔ کریمهٔ (اذا جاء نصر الله والفتح) نازل اولدقده مضمون شریف ومعنای لطیفی اصحاب کرامک معلوملری اولوب تکمیل دین واعزاز اسلامه استقلال واستدلال ایدوب انک امثالی سائر احواله اطلاع واتقال ایتدکاری صحایف کتب تفسیر وسیرده مسطوردر * صحابهٔ کرامدن دخی تابعین حضراتی معانیٔ قرآنیه واسباب نزول وناسخ ومنسوخی اخذ وتلقی ایدوب تبع تابعینه نقل وروایت ایتدیلر * شویله که سلسلهٔ اسناد صدرا عن صدر اسلافدن اخلافه منتقل ومنتهی اولوب معانیٔ قرآنیه افواه رجالدن مأخوذ وسلفدن خلفه منقول اولمدن خالی اولمدی * تا اول وقته بالغ اولدیکه معارف وعلوم صدوردن سطوره نقل اولنوب افواه رجالدن مسموع وصحابه وتابعیندن منقول اولان آثار کثیره صحایف کتبه درج وتسطیر اولندی *

كيده رك تعاطئ نقل آثار كثيره صحايف كتبه درج وامام طبرى وواقدى وثعالبى وانلرك امثالى اعلام
مفسرينه منتهى اولدقده نقل اثار ايله تفسيره تصدى ايدوب جمع وتلفيقنه مشيت علية الهيه تعلق ايدن
آثارى كتب وتحرير ايتديلر * بوندنصكره لسان عربيه متعلق علوم دخى جمع وتدوين اولنوب اوضاع
لغات واحكام اعراب و بلاغت تركيبه دائر فنون وكتب تاليف وتصنيف اولندى * مع هذا صدر اسلام
وقرون اولى ده احوال لسان حسن سليقه ايله طائفهٔ عربه مخصوص ملكه اولوب اوضاع لغات واحكام
اعراب و بلاغت تركيبدن برامرده نقل وكتابه مراجعت اولنمز ايدى * كيده رك اختلال روم وعجم ايله
لسان عرب فاسد اولمغله احكام لغات كتب اهل لساندن اخذ وتلقى اولنوب وقرآن كريم لسان عرب اوزره
نازل اولمغله تفسير قرآنده دخى علوم مذكوره يه احتياج اولندى * وفنّ تفسير ايكى صنف اوزره
اولوب بر صنفى سلفدن منقول آثاره مستند تفسير نقليدركه ناسخ ومنسوخ واسباب نزول ومعانئ آياته علم
ومعرفتدن عبارت اولمغله انى ضبط واحاطه انجق صحابه وتابعيندن نقله موقوفدر * بوبابده ائمهٔ متقدمين
انار الله براهينهم حضراتى ضبط واحاطه وجهى اوزره تدوين كتب ايدوب لكن كتب مؤلفه واخبار
منقوله لرى غث وسمين ايله ممزوج ومقبول ومردودى مشتملدر * بو امرك سببى اولدركه طائفهٔ عرب اهل
علم وكتاب اولميوب اكثرى امى وبدوى اولمغله چقانكه نفوس انسانيه نك طلب وتحصيلنه راغب اولديغى
اموردن اسباب كائنات واسرار وجود وبدء خلقته دائر برشيئك معرفتنه طالب اولدقلرنده دين اسلامدن
اقدم اديان منسوخه ايله متدين اولان اهل كتابدن سؤال ايدرلر ايديكه انلر اهل تورات اولان طائفهٔ يهود ايله
انلرك بو بابده رأينه تابع اولان فرقهٔ نصارادر * لكن صدر اسلامده بين العرب موجود اولان اهل
تورات وطائفهٔ يهود دخى طائفهٔ عرب كبى بدوى اولوب انلرك معظمى دين يهود ايله متدين اولان قبيلهٔ حمير
ايديكه سائر امورك امر اورد قايقنه واقف اولميوب علم ومعرفتلرى عوام اهل كتابك بيلديكى مرتبه يه منحصر
ايدى * وقتاكه قلادهٔ اسلامى قبول ايدوب خلع ربقهٔ كفر وضلال ايتدكلرنده اعتقاد وعمله متعلق احكام
شرعيه ده احتياط واجب اولمغله انلرك اخذى كتاب وسنته مقصور اولوب بدء خلقت وملاحم وغزواته دائر
اخبارى كالاولى كتب سالفه دن اخذ اوزره ابقا اولنديلر * بونلر كعب الاحبار ووهب بن منبه
وعبدالله بن سلام وانلرك امثالى رجالدركه بعد الاسلام تورات وسائر كتب بنى اسرائيلدن نقل اخبار
ايدرلردى * بناء عليه كتب تفاسير بدء خلقت وسائر امم ماضيه نك احوالنه متعلق وبونلردن منقول
اولان اخبار ايله مشحون ومملو اولوب نقل وروايت انلره موقوف اولدى * واخبار مذكوره اعتقاد وعمله
دائر احكام دينيه دن اولميوب عمل وقبولى واجب اموردن اولمامغله صحت وثبوتنده تحرى واحتياط
اولنمدى * صدر اسلامدنصكره ظهور ايدن اسلاف مفسرين دخى بو بابده مساهله ايدوب كتب تفاسيرى
نقل اولنان اثار ايله مملو ايتديلر * وروايت ايتدكارى امورك جمله سى ذكر اولنديغى اوزره بريه وباديه ده
ساكن ونقل وخبرده نقد وتحقيقدن غافل كعب الاحبار امثالى اهل توراته مستند اولوب لكن ملت
اسلامده كعبلرى عالى اولمغله صيت وصدالرى بعيد وقدرلرى عظيم اولوب نقل وروايتلرينى اسلاف مفسرين
اخذ وقبول ايتديلر * وقتاكه ناس نقد وتحقيقه رجوع وتصحيح اسانيده شروع ايدوب بلاد غربده علماى
متأخريندن ابو محمد بن عطيه ظهور ايتدكده جمله تفاسير متقدمينده نقل اولنان اثارى نقد وتمييز ايله صحت
وسداده اقرب اولان وجوهى ترجيح واختيارده احتياط وتحرى ايتدكدنصكره حالا علماى مغرب واندلس
ميانتده معتبر ومعتنا وجزالت لفظ واصابت معناىى جامع تفسير مشهورى تأليف وتصنيف وآثار معروفه يى
انده درج وضبط ايلدى * واندنصكره امام قرطبى ظهور ايدوب طريقهٔ نقد وتحقيقده ابن عطيه نك اثرينه
اقتدا واتباع ايتمكله مشرق ديارنده مشهور اولان كتاب لطيف وتفسير شريفى اسلوب مذكور ومنهاج مسطور
اوزره جمع وتدوين ايلدى * فنّ تفسيرك صنف آخرى روايات وآثاره مقصور اولميوب بلكه معرفت لغت
ومقتضاى حاله رعايت ايله تأديهٔ معناده قواعد بلاغتى متضمن اولمغله لسان عربيه راجع علوم مبيندر *
تفسيرك بو صنفى اكرچه لسان عربيه متعلق علوم جمع وتدوين اولندقدنصكره اختيار اولنديسه دخى صنف
اول يعنى نقل آثار مقصود بالذات اولمغله اندن منفرد وخالى اولميوب لكن بعض تفاسيرده غالب اولور *

فن تفسیردن بو صنفه اوزره جاری وقواعد عربیه یه مشتمل وحاوی اولان کتبك احسنی اهل خوارزم عراقدن علامهٔ زمخشری یه منسوب تفسیر کشافدرکه عمدهٔ تفاسیر ومقبول فحول ونحاریردر * لکن مؤلفی عقایددینیه ده اهل اعتزالدن اولوب وارد اولان آیات قرآنیه یی مسلك اعتزاله موافق وجه ایله تأویل وقواعد بلاغته تطبیق ایله تأیید ایتمکله تفسیر مذکوردن محققین اهل سنت اعراض ایدوب زمخشرینك علوم عربیه ده رسوخ قدمنی اقرار واعترافلریله برابر جمهور انامی اومقوله تأویلات وفائده یی متضمن کلماته نظردن تحذیر ایتدیلر * تفسیر کشافه ناظر اولان کسنه مذاهب سنیهٔ اهل سنته واقف اولوب ادلهٔ عقلیه ونقلیه ایله احتجاجه قادر اولدقده کتاب مذکورك غوائلندن مأمون اولوب * کتاب مذکورلسان عربده فنون عربیه یی جامع اولمغین مطالعه سیله اعتنامی فوت ایتمك لایق وحقیق دکلدر * معلوم اوله که بلاد عربیه ده بو عهد وعصرده بزه بر کتاب لطیف واصل اولدیکه مداین عراق عجمدن مدینهٔ تبریز علماسندن شرف الدین طیبی نام فاضل همامه منسوب اولوب تفسیر کشافی شرح وتحشیه یی متضمندر * فاضل مذکور الفاظ کشافی تتبع ایدوب اعتزاله متعلق کلماته تعرض وادله سنی تزییف ایتدکدنصکره آیات قرآنیه ده واقع اعجاز بلاغتی اهل سنت رأینه تطبیق ومذهب اعتزاله عدم مطابقتنی تبیین ایلدی * وعلوم عربیه وفنون بلاغتده فایق الاقران اولوب کعبی عالی اولمغله ایراد حجج وسرد کلامده مبلغ کماله بالغ اولدی * وفوق کل ذی علم علیم

(علوم الحدیث)

امّا علوم حدیث کثیر ومتنوع اولوب فنون عدیده یه منقسمدر * علوم مذکوره بعضیسی حدیث شریفك ناسخ ومنسوخندن بحث ونظری مشتمل اولوب ناسخ ومنسوخك احوال واحکامنه متعلقدر * زیرا ملت اسلام وشریعت سید الانام علیه افضل الصلاة والسلامده نسخك جواز ووقوعی ثابت ومنصوص اولوب * (ما ننسخ من آیة او ننسها نات بخیر منها او مثلها) نص کریمی اوزره جناب حضرت حقك عباده لطف واحسانی وانلر ایچون اتمامنه تکفل ایتدیکی مصالح ومنافع اعتباریله تخفیف وتسهیل ایچون مشروعدر * ودخی ناسخ ومنسوخك معرفتی آیات قرآنیه واحادیث نبویه یه عام وشامل ایسه ده لکن قرآن کریمده واقع آیات ناسخه ومنسوخه نك بیانی کتب تفسیرده مندرج اولوب فن مخصوص تدوینندن مغنی اولمغله حدیثه خاص اولان نسخك احکامی علوم حدیثده بیان اولندی * فعلی هذا ایکی خبر نفی واثبات ایله متعارض وبحسب الظاهر متناقض اولوب بینلرینی بعض تأویل ایله جمع وتوفیق متعذر وایکی خبردن برینك سبق وتقدمی معلوم ومتحقق اولدقده متأخر ناسخ اولمق متعین اولور * وعلم نسخ علوم حدیثك اهم واصعبندن اولوب ضبط واحاطه سی مشکلدر * حتی ائمهٔ تابعیندن امام زهری حضرتلری بیوردیلرکه احادیث نبویه نك ناسخی منسوخندن فرق وتمییزی فقهایی عاجز ایتمشدر * امام شافعی رضی الله تعالی عنه حضرتلرینك علم نسخده قدملری راسخ اولوب احادیث ناسخه ومنسوخه یی ضبط واحاطه ده سباق غایات ایدی * وینه علوم حدیث مسلکنه منسلك اولان فنوندن اسانیده دائر ائمهٔ محدثینك وضع ایتدکاری اصول وقواعددرکه انکله سلسلهٔ اسانید واسماء روات واخلافك اسلافدن اخذ وتلقیلرینك کیفیتی واحوال وطبقات رجال واصطلاحلرینك اختلافی معلوم اولور * بو امرك تحقیقی بویله درکه مشکات صدر نبوتدن صدوری ثابت وصدقی ظن اوزرینه غالب اولان خبر ایله عمل واجب اولوب بو امر اوزرینه اجماع منعقد اولمغله صدق خبرده غلبهٔ ظنی مفید اولان طرقی تحصیل مجتهد اوزرینه واجب اولور * بونك تحصیلی اسانید حدیثده فیکر ونظر ایله حاصل اولوب روات حدیثك احوالنه علی ما ینبغی اطلاع ایله متحقق اولور * شویله که عدول امت انلرك صلاح وعدالتلرینی وضبط واتقان وسهو وغفلتدن برائتلرینی خبر ویروب اوصاف مذکوره ایله اتصافلرینه شهادت ایتملریله نقل وروایتلرینه وثوق واعتماد حاصل وخبرلرینك صدقی مظنون اولور * ودخی اوصاف مذکوره ده مراتب رجال متفاوت اولوب طبقات روات ترتیب اولنور * بوندنصکره رجال حدیثك بعضیلرینك بعض آخردن

نقل وروايتلرينك كيفيتى دخى راوينك شيخدن استماعيله ياعكسيله ياشيخك احاديثى اكا كتابتيله ياعرض
ومناوله ايله يانقل حديثنه اذن واجازت ايله صحت وقبولده مختلف اولمغين طرف اخذ وتلقيدن بحث اولنور *
وائمهٔ حديث قتنده حديث مقبولك اعلاى مراتبى صحيح بعده حسن اولوب ادون مراتبى ضعيفدركه
اولدخى مرسل ومنقطع ومعضل ومشكل ومعلل وشاذ وغريب ومنكره مشتملدر * ومحدثين
بعض احاديثك ردنده اختلاف وبعضيسنك ردى اوزرينه اجماع ايتمشلردر * كذلك حديث صحيحك
بعضيسنك دخى صحت وقبولى اوزرينه اجماع واتفاق اولنوب بعضيسنده قوللرى مختلفدركه محدثين
قتنده بو القاب واقسامك تفسيرنده اختلاف كثير واقع اولوب هر بری رأيى اوزره شرح وتعريف
ايتمشلردر * بوندنصكره متون حديثده واقع الفاظى دخى اقسام عديده اوزره تقسيم والقاب واسانيد بحثنه
انلرك احوالنى ضم وتذييل ايدوب الفاظ متونك غريب ومشكل وتصحيف ومفترق ومختلفنى شرح وبيان
ايتديلر * شويله كه اشبو انواع واقسام ايچون قوانين مخصوصه وضع وترتيب ايدوب كتب عديده ضمننده
درج وتسطير ايتديلركه ذكر اولنان مراتب والقابك بيانى وطرق احاديثك طريان نقصدن سلامتى
متكفلدر * معلوم اوله كه علوم حديثى جمع وتدوينه تصدى ايدن فحول محدثيندن ابو عبد الله حاكم
نيسابوريدركه اصول حديثى ابواب وفصول اوزره ترتيب وتهذيب ومحاسننى اظهار ايدوب فن حديثده
تصانيف عديده سى مشهور ومعروفدر * حاكم نيسابوريدنصكره ظهور ايدن اعلام محدثيندخى فن
حديثده كتب نافعه تأليف ايدوب تصانيف متأخرينك اشهرى ابو عمرو بن الصلاحك مقدم عنوانيله
مشهور اولان كتابيدركه اوائل مائهٔ سابعه ده كشيدهٔ سمط تاليف اولمشدر * بعده كبار محدثيندن
شارح صحيح مسلم امام محيى الدين نووى دخى مقدمهٔ ابى عمروه تابع وتالى اولوب فن حديثده تصانيف
متعدده تاليف ايتمشدر * اصول حديث صاحب شريعتدن منقول اولان سنن وآثارك حفظ وضبطنه
وسيله اولان قواعدى جامع اولوب احاديث نبويه نك قبول ورديننه محك ومعيار اولمغين شريف المغزا بر فن
لطيفدر * معلوم اوله كه روات سنت وحديث اولان صحابه وتابعين امصار اسلامده معروف وعصرلرنده
مشهور اولوب متقدمينى حجاز وكوفه وبصره ده ومتأخرينى شام ومصرده ساكن ايديلر * وانلرك
بينلرنده اهل حجازشانلرى مستور وحاللرى مجهول رواتك نقل وروايتلرينى قبولدن اعراض وتجافى ايتملريله
نقل حديثده اهل حجاز طريقى سائر طرقدن اعلا واقوادر * وسلف صالحين صحابه وتابعيندنصكره
طريقهٔ حجازيه نك سيد وافضلى عالم مدينه امام مالك اولوب اندنصكره انك اصحابندن ابو عبد الله
ابن ادريس الشافعى حضرتلريله ابن وهب وابن بكر وقعنبى ومحمد بن حسن وانلردنصكره امام احمد
ابن حنبل انلره معادل ائمهٔ اعلام محدثيندر * وعلم شريعت صدر اول ومبادئ اسلامده نقل صرف
اولوب رأى ونظر وقياسده تعمق اولنمغله اسلاف محدثين مشكاة صدر نبوتدن شرف بر صدور
وصحابهٔ كرامدن منقول اولان احاديث وآثارى اسفاره درج وتسطير وتصحيحده تحرى واسنادى اكمال
ايتديلر * امام مالك حضرتلرى طريقهٔ حجاز اوزره كتاب موطايى تأليف ايدوب متفق عليه اولان
احاديث صحيحه دن واصول احكام شرعيه يى انده درج وتسطير وابواب فقه اوزره ترتيب ايلدى امام
مالكدنصكره حفاظ اهل حجاز وعراق وانلرك غيرى محدثين مابينده مختلف فيه اولان طرق واسانيد
احاديثك ضبط ومعرفتنه اهتمام ايدوب بعض احاديثده طرق مذكوره مجتمع ومتحد وبعضيسنده مختلف
ومتعدد اولور * وحديث واحد مشتمل اولديغى معانئ فقهيه نك اختلافى سببيله ابواب فقه ده متكرر
اولوب متن واحد معناسنه بابلرده مناسب مكرر ذكر اولنور * قرون ثلاثه منقضى اولدقدنصكره
جهابذهٔ اهل حديثدن محمد بن اسماعيل بخارى ظهور ايدوب نطاق روايتى توسيع واحاديث سنتى جامع
صحيحنده ابواب فقه اوزره درج وترتيب ايلدى * وطرق حجازيين وعراقيين وشاميينى جمع ايدوب
انلرك نقل وروايتده اجماع واتفاق ايتدكارى احاديثه اعتماد واختلاف ايتدكارى حديثى ترك ايلدى *
واشارت ايتديكمز وجهه اوزره احاديث بخارى مشتمل اولديغى معانئ فقهيه نك اختلافى سببيله ابواب
عديده ده مكرر ذكر اولنمغله كتاب بخارى يدى بيك ايكى يوز حديثى مشتمل اولوب انلردن اوچ بيك

حدیث مکرر ذکر اولنمشدر * امام بخاری طرق واسانیدی احادیث اوزرینه تفریق ایدوب مکررا ذکر
اولنان حدیثلری هر بابده بر طریق مخصوص ایله ذکر ایتمشدر * بعده امام مسلم بن حجاج القشیری
ظهور ایدوب مسند صحیحنی جمع وتألیف ایتدکده تصحیح وترتیبده امام بخاری‌یه اتباع ایلدی * لکن
مکرراتی حذف ایدوب وطرق واسانیدی ابواب فقه وتراجمی اوزره جمع ایلدی * مع ذلک امام بخاری
ومسلم احادیث صحیحه‌نک جملسنی احاطه واستیعاب وجه اوزره کتابلرنده ذکر ایتیوب شرطلرینه موافق ترک
ایتدکاری احادیثی کندیلردن صکره بعض اعلام محدثین ذکر واستدراک ایتدیلر * بخاری ومسلمدن صکره
ابوداود سجستانی وابوعیسای ترمذی وعبدالرحمن نسائی ضبط سننده کندیلره منسوب کتب ثلاثهٔ
مشهوره‌یی تألیف ایدوب حدیث صحیحده شیخینک طریقلرندن اوسع طریقی اختیار ایتدیلر * بو ائمهٔ ثلاثه
شروط عمل کندیده متوفر اولان سنن واحادیثک ذکرینی قصد ایدوب شروط بخاری ومسلمه قصر ایتدیلر *
شویله که مابین محدثین معروف ومشهور اولدیغی اوزره اسناد صحیحه مخصوص رتبهٔ عالیه‌ده یا حدیث حسن
وغیری کبی اندن دون اولان رتبه‌ده واقع احادیثی ذکر ایدوب سنت ایله عمله امام اولمق ایچون بو طریقی
ترجیح ایتدیلر * اشبو مسانید صحیحه ملت اسلامده معتنا ومعتمد اولوب ضبط سننده امهات کتب حدیثدر
بودخی اشبو کتب خمسه‌یه مسند ابی داود طیالسی ومسند بزار ومسند عبد بن حمید ومسند دارمی
ومسند ابی یعلی الموصلی ومسند امام احمد ایله انک امثالی مسانید اخری الحاق اولنمشدرکه انلرده مجرد
صحابهٔ کرامدن منقول اولان احادیث مسنده‌نک ذکری قصد اولنوب احکام شرعیه اوزره انلر ایله احتجاج
مطلوب دکلدر دیو ابوعمرو بن الصلاحدن نقل اولندیغی اوزره امام احمد بن حنبلدن مرویدرکه جمع
ایتدیکی کتاب مسند حقنده ولدی عبد اللهه کتاب من بورا اوتوز بیک حدیث اوزرینه مشتملدر دیر ایدی
وینه امام احمدک اصحابندن بر جماعتدن منقولدرکه امام احمد کتاب مسندی بزه قرائت ایدوب دیدیکه بو
کتاب مستطابی یدی یوز الی بیک حدیثدن نقد وانتخاب ایتدم احادیث نبویه‌دن اول حدیث که مسلمین انده
اختلاف ایدوب کتابمده اول حدیث بولنمیه احتجاجه صالح دکلدر دیدی دیو نقل ایتدیلر * بو کلام امام
احمدک مسندنده مندرج اولان احادیثک مجموعیله احتجاجک صحتنه دلالت ایدوب ابوعمرو بن الصلاحک
قولنه مخالف اولور * قول مذکوری ابن جوزینک امام احمدک مناقبی حقنده عقد ایتدیکی کتابدن نقل
ایلدم * معلوم اوله که اشبو عهد وعصرده احادیث نبویه‌دن بر حدیث تخریج اولنوب ائمهٔ متقدمین اوزرینه
اول حدیث ایله استدلال اولنمق خصوصی منقطعدر * زیرا عادت شهادت ایدرکه اشبو ائمهٔ متقدمین
واسلاف محدثین متعدد ومتکثر وعصرلری متلاحق وکفایت واجتهادلری متحقق ایکن سنن وآثاردن
برشیئی قصدا ترک یا سهو وغفلت ایتمک متصور دکلدرکه متأخرین اول سنت واثره ظفر بولوب نقل وتخریج
ایده‌لر * بلکه حالا رجال عصرک همت وعنایتلری امهات کتب احادیثی نقل وروایت ایله ضبط ومؤلفلرینه
اسناد ایله تصحیحه مصروف اولوب سلسلهٔ اسانیدک مبدئندن منتهاسنه وارنجه ضبط واحکام وجهی اوزره
اتصالنه سعی ایدرلر * وبو بابده امهات سنن اولان کتب خمسهٔ مذکوره‌نک تصحیحنه صرف همت ایدوب سائر
کتب سنن واحادیثک ضبط وتصحیحنه تعرضلری نادردر * اما صحیح بخارینک رتبه‌سی جمله‌دن اعلا اولوب
دقایق ومزایاسنه وصول عسیر اولمغله ناس شرحنی استیعاب ایدوب قصد ومرامنی ایضاحده قاصر
اولدیلر * زیرا انده مسطور اولان احادیث صحیحه طرق عدیده واسانید متعدده ایله وارد اولوب اهل حجاز
وشام وعراقدن مروی اولمغله صحیح بخارینک شرحی رجال حدیثک حال وشانلرینی وناسک انلر حقنده
اولان اختلافلرینی علم واحاطه‌یه موقوفدر * وکذلک امام بخاری صحیحنی ابواب فقه اوزره ترتیب وترجمه
ایتمکله احادیث نبویه‌دن بر حدیثی سند مخصوص وطریق معین ایله بر بابده ذکر ایدوب بعده ترجمهٔ اخری
وباب آخرده دخی حدیثک تعلق وبابدن مقصود اولان معنایی متضمن اولمغله اول بابده دخی ینه اول حدیثی
ایراد ایدر * شویله که حدیث واحد متضمن اولدیغی معانی مختلفهٔ فقهیه حسبیله ابواب عدیده‌ده متکررا
ذکر اولنمغله تراجم وابواب بخاریده امعان نظر اولنوب هر حدیثک ذکر اولندیغی بابه مناسبتی ادراک
ایچون تفقه وتفهمه احتیاج اولنور * بناء علیه صحیح بخاریده ذکر اولنان تراجم کثیره‌ده اشتباه اولنوب

عنوان باب ايله ضمننده مندرج اولان احاديث مياننده مناسبت خفى اولمغله شرح و بياننده ناسك كلامى طويل وكثير اولوب * نتكيم كتاب فتنده ذكر ايتديكى ابوابدن (باب تخريب البيت ذو السويقتين من الحبشة) عنوانيله ذكر ايتديكى بابده واقع اولان مناسبت خفيه كبى كه باب مذكورى آخر زمانده طائفهٔ حبشه دن ايكى ساقلرى دقيق كمسنه نك بيت شريفى تخريب ايتمسى ايجون عقد وايراد ايتدكدنصكره (واذ جعلنا البيت مثابة للناس وامنا) آيت كريمه سنى ذكر ايلموب اندن غيرى برنسنه زياده ايتمديكى جهتدن عنوان باب ايله آيت كريمه مياننده مناسبتك وجهى ناس اوزرينه خفى اولوب توجيهى استصعاب ايتديلر * بعضيلر ديديلر كه مصنف تراجم وابوابى صحايف تسويده درج وتحرير ايتدكدنصكره هر ترجمه وبابده كندويه ميسر اولديغى مرتبه احاديثى كتب وتسطير ايدوب وحشو وتراجمى اتمام واستيفا ايلمزدن مقدم فوت اولمغله كتاب بخارى مسوده ده مسود اولديغى اوزره روايت اولنغين بعض مواضعنده خلل واقع اولدى ديديلر * وقايع اندلسدن يدى بوزقرق برتاريخنده واقع وقعهٔ طريفه ده شهيدا فوت اولان غرناطه قاضيسى قاضى ابن بكارك اصحابندن مسموع اولديكه قاضىٔ مزبور بخارى شرحنه قيام ايتمكله ترجمهٔ مذكوره ايله آيتك مناسبتنى بو وجهله توجيه وبيان ايدوب * امام بخارى ترجمهٔ مذكوره ايله آيت كريمه نك تفسيرينى مراد ايدوب تخريب بيت حديثى ايله آيت كريمه مياننده اولان منافات ظاهره نك دفعنه اشارت ايلدى ديدى زيرا اشكال وسؤال (واذ جعلنا البيت) ايت كريمه سنده واقع جعلنا كلمه سنى قدرنا معناسنده استعمالدن نشئت ايدوب يعنى جناب حق بيت شريفى ناس ايچون مأمن ومآب تقدير ايتديكى صورتده الى يوم القيام حرم كعبه مقام امن وامان اولمغله حديث شريفدن منفهم اولان هدم وتخريبدن سالم اولمق اقتضا ايدر * امّا حديث شريف ايله آيت كريمه نك مياننى توفيق ايچون * جعلنا شرعنا معناسنه اولدقده ذى السويقتين نام شخص حبشينك بيتى تخريبنه منافى اولمز زيرا بيت شريفك ابتدا انشاسنه ناس ايچون مأمن ومآب اولديغى حالده شروع اولنمق تقدير كبى الى قيام الساعه ناسك انده امن وقرارينى اقتضا ايتيوب تطاول عهد وقرون ايله اندراس وانهدامى منافى اولمز * توجيه مذكورى قاضى ابن بكارك اجلهٔ تلاميذندن اولوب شيخمز ابو البركات البلقينيدن استماع ايلدم * فعلى هذا اول كمسه كه صحيح بخارى يى شرح وتحشيه يه تصدى ايدوب ذكر اولنان امورى احاطه واستيعاب ايتمه لايق اوزره شرح وايضاحده قصور ايتمك مقرردر * ابن بطال وابن مهلب وابن تين وانلرك امثالى شراح بخارى كبى شيوخمز اولان اعلام علمادن چوق كمسنه دن اشتدم كه كتاب بخارينك شرحى حالا امّت اوزرينه دين دردوب علماى امّت وفضلاى ملتدن بركمسنه بخارينك مرادى اوزره كتاب مذكورا يچون واجب اولان شرحى اكمال وايفا ايتموب بو وجهله ذمتلرنده دين اولمق معناسنه اشارت ايتديلر * امّا صحيح مسلمه علماى مغربك عنايتلرى كثير اولوب فهم وتحصيلنه اكباب واقدام وصحيح بخارى اوزرينه تفضيلنه اجماع ايتديلر * ابو عمرو بن الصلاح ديديكه صحيح مسلمك كتاب بخارى اوزرينه فضل ورجحانى بو وجهله دركه مسلم صحيحى بخارينك كتابنه مزج ودرج ايدوب شرطى اوزره كتب ايتمديكى حديث غير صحيحدن وتراجمده واقع اولان امورلك اكثرندن تجريد وتنقيح ايتديكى جهتدندر * ائمهٔ حديث وفقهاى مالكيه دن امام مازرى صحيح مسلم اوزرينه شرح تعليق ايدوب المعلم بفوائد مسلم اسميله تسميه ايتديكه علوم حديثدن عيون كثيره وفقه شريفدن مسائل متينه يى جامع وحاوى اولوب لكن اتمامنه موفق اولمدى * اندنصكره قاضى عياض انى تتميم وتذييل ايدوب اكمال معلم اسميله تسميه ايلدى * بعده محيى الدين نووى كلوب صحيح مسلمه برشرح تعليق ايديكه معلم واكمالده مذكور اولان فوايدى جمع واستيفا ايتدكدنصكره اوزرلرينه فوايد اخرى ضم وزياده ايدوب شرحى وافى وكافى اولدى * امّا كتب سنن اخراى ثلاثه كه سنن ابى داود وسنن ترمذى وسنن نسائيدر انلرده فقهانك استنباط احكام فقهيه ده مأخذلرينك معظمى مندرج اولمغله اكثرينك شرحى كتب فقهده مسطور اولوب انجق علم حديثه مختص اولان مباحثى شراح بيان ايتمشلردر * شويله كه شراح كتب سنن وضع ايتدكارى شروحده تخريج احاديثده لازم اولان علوم حديث واصطلاحاتنه تعرض ايدوب مضمونلريله عمل واجب اولان احاديث نبويه يى مشتمل مسانيدى شرح وتفصيل ايتديلر * معلوم

اوله كه

اوله كه احاديث نبويه نك ردّ وقبولده مراتبى اشبو عهد وعصرده متميز اولوب صحيح وحسن وضعيف ومعلول وسائر اقسام وانواعى جهابذهٔ ائمهٔ حديث نقد وتمييز وايضاح وتعريف ايتمكله عهد سابقده تصحيح اولنمسان احاديثك حالا تصحيحنه طريق باقى قالمشدر * زيرا عهد سابقده ائمهٔ حديث طرق واسانيدى بيلوب ضبط واتقانلرى بر حدده بالغ ايديكه بر حديث كندويه مخصوص سند وطريقله غيريله روايت اولنسه وضعى مقلوب اولديغنه تفطن ايدرلر ايدى * نتكيم امام محمد بن اسماعيل بخارى ايچون بونك مثلى واقع اولوب بخارى بغداده قدوم ايتدكده علماسى امتحان قصديله احاديث متعددهنك سندلرينى قلب ايدوب بخاريدن احاديثك صحتنى سؤال ايتديلر * بخارى دخى مقام جوابده ديديكه نقل ايتديككز احاديثى بلمم لكن حديث اولى بكا فلان بن فلان وحديث ثانيى فلان بن فلان تحديث ايتدى ديو احاديث مسروده نك جملهسنى وضع صحيح اوزره نقل وروايت ايدوب هر سندى متننه رد وارجاع ايله جواب ويردكده علماى بغداد بخارينك حديثده امامت ورياستنى اقرار ايتديلر * ودخى معلوم اوله كه ائمهٔ مجتهدين دخى بضاعهٔ حديثده متفاوت اولوب نقل وروايتده اكثار واقلال ايله مختلف اولديلر * امام ابو حنيفه رحمة الله تعالى عليه حقنده منقولدركه نقل واسنادى على قول اون يدى حديثه وروايت اخراده اللى حديثه بالغ اولدى * امام مالك قتنده انجق كتاب موطاده مندرج اولان احاديث صحيح اولوب مبلغ عددى اوچيوز حديث مقدارى اولور * واحمد بن حنبل حضرتلرينك مسندنده اوتوز بيك حديث مندرج اولمغله ائمهٔ اجتهاددن هر امام اجتهادلرى مؤدى اولديغى مرتبه تصحيح اسناده اختلاف ونقل حديثده اكثار واقلال ايتديلر * اصحاب تعصبدن بعض متعصبين زعم ايتديلر كه ائمهٔ اجتهاددن بعضيلرى فن حديثده قليل البضاعه اولوب صناعت اسناده راجل اولمغله نقل وروايتلرى قليل اولدى ديديلر * لكن كبار ائمه حقنده بو زعم فاسد باطل اولوب حليهٔ صحتدن عاطلدر * قرادين وشريعت انجق كتاب وسنتدن ماخوذ اولمغله مسالك اجتهادده سالك اولان كمسنه فن حديث وصناعت اسناده قليل البضاعه اولدقلرى حالده تحديث وروايتده تشمير ساق اقدام ايدوب طلب حديثده شدنطاق اهتمام لازم اولور * تاكه احكام شرعيهيى اصول حديثدن اخذ ايدوب طرف حقدن تبليغ ايدن صاحب شرعدن تلقى ايتمكله انك ايچون ملكهٔ استنباط حاصل اوله ورتبهٔ اجتهادده اولوب روايتلرى قليل اولان مجتهدينك قلت اسنادلرى تصحيح احاديثده معتبر اولان شروطك اختلافنه مبنى وطرق اسنادلرى معترض اولان علل ومطاعنك عروضنه مبتنيدر * خصوصا كه اكثر علما قتنده جرح مقدم وتعديلدن ارجح واقوم اولوب واسباب طعنك عددنده هر مجتهدك اجتهادى نهج واحد اوزره جارى اولميوب قلت وكثرت ايله مختلف اولمغله بر مجتهدك اخذ ايتديكى مجتهد آخرك اجتهادينى تركه مؤدى اولور * شويله كه طرق اسنادده ضعفى موجب اسبابى تكثير ايدن مجتهدك روايتى قليل اولوب تقليل ايدنك نقلى كثير اولور * مع هذا مدينهٔ منوره دار هجرت ومأواى صحابه اولمغله اهل حجازك روايتى علماى عراقدن اكثر اولوب انلردن عراقه نقل ايدن كبار اعلامك جهاد ايله شغللرى كثير ايدى * امام اعظم وهمام افخم ابو حنيفه حضرتلرى شروط روايات ونقل حديثده تشديد ايدوب دليل عقلئ قطعى حديثه معارض اولدقده اجتهادنده ضعفى موجب اولمغله نقل وروايتى قليل اولدى * والا متعصبين زعمى اوزره عمدا روايت حديثى ترك ايتملرى بر وجهله متصور اولميوب شان عاليلرنده بو زعم فاسددن تحاشى اولنمق واجبدر * حضرت امام مالك علم حديثده قدم راسخ اصحابى كبار مجتهديندن اولملرينه بو حجت قاطعه كافيدركه بين العلما مذهب شريفلرينه تعويل واعتماد اولنوب ردّ وقبوللرى جمله ميانندهمسلم ومقبولدر * امّا امام ابو حنيفه نك غيرى جمهور محدثين شروط اسنادده توسيع دائره ايتمكله حديثلرى كثير اولوب جملهسى اجتهاددن ناشيدر * وحضرت امامدن صكره اصحابى دخى شروطده توسع ايدوب روايتلرى كثير اولوب حتى ائمهٔ حنفيهدن امام طحاوى روايت حديثده اكثار ايدوب مسند مشهورينى تصنيف ايلدى * كتاب مزبور احاديث جليلهيى جامع كتاب جليل القدر اولوب * لكن صحيح بخارى ومسلمه معادل اولمز * زيرا صحيحينده بخارى ومسلمك اعتبار ايتدكلرى شروط علمانك تصريحلرى اوزره بين الائمه مجتمع عليه اولوب طحاوينك شروطى متفق عليها دكلدر * مستور الحال اولان راويدن روايت وغيرى شروط مختلف فيها كبى بو سببدن ناشى صحيحين بلكه

کتب سنن معروفه مسند طحاوی اوزرینه ترجیح اولنوب شرط طحاوی انلرك شروطندن متأخر اولمغله کتب خمسۀ مذکوره یه تقدیم اولنمشدر * زیرا صحیحینده مسطور اولان شروط متفق علیها صحتی اوزرینه اجماع جهتیله انلرك تقدیم وقبولی اوزرینه اجماع اولنوب سائر کتب حدیث اوزرینه تفضیل اولنمشدر * سر داولنان تحقیقات رایقه معلوم اولدقده ائمۀ اجتهاد حقنده سوء ظندن اجتناب ایدوب انلر ناسك حسن ظننه احق اولمغله نقل ایتدکلری احادیث وآثارده انلر ایچون مخارج صحیحه التماسنه الیق واولی اولدقلری حاللرندن ظاهردر * بوندنصکره علوم حدیثدن برعلم جلیل دخی شرح متون واسانیددر که ذکر اصول حدیث وقوانین اسنادی کتب مسانیدك ابواب وتراجمنده مندرج اولان احادیثده واحدا بعد واحد سرد وایراد ایدوب احادیث مسندهنك تفاسیرنده تصریف واعمال اولنوب * تشکیم کبار محدثیندن حافظ ابو عمر بن عبد البر وابو محمد بن حزم وقاضی عیاض ومحیی الدین نووی وابن عطار ایله ائمۀ مغاربه ومشارقه دن چوق کمسه بو مسلکه سالك اولمشلردر * اگرچه احادیث مسروده یه متعلق کلاملرندن متون حدیثك فقه ولغت واعرابنه تعرض اولندیسه ده لکن طرق واسانیده متعلق صناعت حدیثیه تعرضلری ارغب واکثردر * اشبو ذکر اولنان امور حالا عهد حزده ائمۀ اعصار وعلمای امصار میاننده متداول اولان علوم حدیثك اصناف واقسامیدر * والله الهادی الی الحق والمعین علیه

(علم فقه وانکا تابع اولان فن فرائض بیاننه متعلق کلامدر)

علم فقه الله تعالی حضرتلرینك عباد مکلفینه متعلق احکام شرعیه سنی ادلۀ معینه سندن استنباط ایله بیلمکدن عبارتدر * اعماله متعلق احکام دخی بش نوع اولوب وجوب وندب وحرمت وکراهت واباحتدر که کتاب وسنتدن وانلری بیلمك ایچون شارعك نصب ایتدیکی ادلۀ شرعیه دن مأخوذدر * اشبو احکام خمسه ادلۀ مذکوره دن استنباط واستخراج اولندقده انلره تعلق ایدن معرفته علم فقه اطلاق اولندی * وعلمای سلف احکام شرعیه یی ادلۀ مذکوره دن استنباط واستخراجده بذل مجهود ایدوب لکن داعیۀ ضرورت ایله بینلرنده اختلاف کثیر واقع اولدی * زیرا ادلۀ شرعیه نك غالبی نص قرآن وحدیث اولوب انلر دخی لسان عرب اوزره نازل ووارد والفاظ عربیه معانیٔ وفیره یی وخصوصا احکام شرعیه دن اشیاء کثیره یی اقتضا اسندن بین العلماء خلاف وقوعی معروف اولمغله مجتهدینك اختلافلرینی موجب اولدی * بوندن ماعدا سنت وحدیثك مشکلات صدر نبوتدن صدور وثبوتنده طریقلری مختلف واکثرینك احکامی بحسب الظاهر متعارض اولوب ترجیحه محتاج واسباب ترجیح دخی بین العلماء مختلف فیه اولدیغی اصولده مذکوردر * کذلك نصوص قرآنیه واحادیث نبویه نك غیری ادلۀ شرعیه ده دخی اختلاف اولنوب ائمۀ اجتهادك رأیلری مختلف اولدی * ودخی حوادث یومیه ووقایع متجددهنك جمیع احکامی کتاب وسنتده منصوص اولمغله نصوصده داخل اولمیان احکام ایله حکم منصوص میاننده علاده مناسبت ومشابهت اعتبار اولنوب اول مشابهت ومناسبته بناء حکم غیر منصوصی منصوصه حمل ایتدیلر * بو امورك جمله سنك وقوعی ضروری وخلاف ظهوری اقتضا ایتمکله سادات اسلاف وائمۀ اخلاف میاننده اختلاف واقع اولدی * بوندنصکره دخی اصحاب کرامك مجموعی اهل فتوی اولمغله احکام دینیه انلرك جمیعسندن اخذ اولنمیوب * بلکه ایچلرندن قرآن مبینی حامل وناسخ ومنسوخ ومحکم ومتشابه وسائر وجوهنه عارف اولان کبار اصحابدن اخذ اولنمشدر * انلر دخی وجوه قرآنیه واحکام ربانیه یی بالذات مشکات صدر نبوتدن اقتباس ایدوب یا پیغمبرمز صلی الله علیه وسلمدن استماع ایدن عظمای اصحابدن اخذ وتلقی ایتدیلر * بو سببدنناشی اصحاب قرا اسمیله تسمیه اولنوب قرآن مبینی قرائت ایله امتیاز واختصاصلری اشعار اولندی * زیرا طائفۀ عرب فی الاصل قرائت وکتابتدن عاری امت امیه اولمغله قرائت وکتابت بینلرنده غریب وعجیب اولمغله علمای اصحابه قرا اطلاق ایدوب صدر ملتده بو اسم ایله موسوم ومعروف اولدیلر * ممارست کتابت ایله طائفۀ عربدن امیلك زائل واستنباط احکامه قدرت وفقاهته مکنت حاصل اولوب فقه شریف علم وصناعت اولدقده احکام فقهیه عالم اولان رجاله قرادن

بدل فقها وعلما اسمی تعیین اولنـدی * وعـلم فقه بین الفقها ایکی طریقه منقسم اولوب طریقهٔ اولی
طریق اهل رأی وقیاسدرکه انلر اهل عراق اولوب طریقهٔ ثانیه طریقهٔ اهل حدیثدرکه انلر اهل حجازدر *
واهـل عراق قتنده تصحیح اسناد شروط کثیره ایله مشروط اولمغله انلرده روایت حدیث قلیل اولوب
احکام شرعیه یی اکثریا قیاسدن اقتباس ایدوب انده ماهر اولملریله انلره اهل رأی اطـلاق اولنـدی *
واهل رأی وقیاسك پیشوا ومقتدالری امام اعظم وهمام افخم ابو حنیفه نعـمان بن ثابت الکـوفی *
وامام اهل حجاز مالك بن انس اولوب بعده محمد بن ادریس شافعی حضرتلریدر * بوندنصکره طریق
قیاس ایله اقتباس احکامی علمادن برطائفـه رد وانکار ایدوب انکله عمل واحتجاجی ابطال ایتـدیلر *
انلر فرقهٔ ظاهریه درکه مسالك شرعی نصوص واجماعه حصر وقیاس جلی یی وعلت منصوصه یی نصـه رد
ایلیوب علت اوزرینـه تنصـیص جمیع مواضعده حکم اوزرینه تنصیصدر دیدیلر * ومذهب ظاهرینك
امامی داود بن عـلی وولدی وانلره تابع اولان اصحابلریدر * واشـبو مذاهب ثلاثه مـذهب حنفی
وشافعی وداودیدر بین الائمـه مشتهر اولان مذاهب جمهور اولوب عامهٔ اهل اسـلام بو مذاهبك اصحابنه
تقلیدا تمشـدر * لـکن اهل بیت نبوت اصول وفروع احکامده برمذهب ابتداع وبرفقه اختراع ایدوب
انکله تفرد ایتـدیلر * واختراع ایتدکاری رأی سخیف وفقه ضعیفی بعض اصحاب کرام حقنده واقع اولان
سوء اعتقـادلرینـه وائمه لرینك عصمت ونزاهتنه وقوللرینك صـدق وصحتنه اعتمادلرینه بنا ایتـدیلرکه
جمله سی اصول واهیه در * بو مذهب سخیفك مثلی خوارج دخی شذوذ ایدوب جمهوره مخالفت ایتدیلر *
لـکن عامهٔ اهل اسلام انلرك رأی ومذهبلرینـه اعتبار ایتمیوب بلکه دائرهٔ قدح وانکاری توسیع ایتدیلر *
بو سببدن ناشی انلرك مذاهب واهیـه لرندن برشیٔ معروف اولمیوب کلماتلری دخی منقول ومروی دکلدر *
شویله که مذاهب شـیعه وخوارجك آثاری انجق موطنلرنده موجود اولوب اعتقاد وعمله متعلق کتابلری
بلده لرنده ودیار شرق وغرب وعنـدده دولتلری قائم اولان محللرده موجوددر * بوندنصـکره اهل ظاهرك
مذهبلری دخی امامارینك اندراسی وجمهور اهل اسلامك رد وانکاری سببیله الیوم مندرس اولوب اثرلری
انجق کتب مجلدهٔ قدیمه ده باقی قالمشـدر * چوق کره بطالیندن طائفهٔ کثیره مذهب اهل ظاهره وقوف
قصـدیله کتابلرینی مطالعه اوزرینه عکوف ایدوب انلرك فقه ومذهبلرینی کتب قدیمه لرندن اخذ وموجبیله
عمله سعی واهتمام ایدرلر * لـکن جمهور اهل اسلامك مختاری اولان مذاهب اربعه یه مخالفتدن غـیری
برفائده یی منتج اولمیوب بلکه تلقیٔ علی کتبـه حصر ومعلمینـدن اخـذی ترك ایتملریله اهل بدعدن عد
اولنورلر * علمای اندلسدن ابن حزم حفظ حـدیثده عالی کعب ایکن بو مسلکه سالك اولوب کتب اهل
ظاهری مطالعه یه قیام ومذهبلرینه میل تام ایدوب زعمی اوزره انلرك اقوالندن اجتهاد ایله تحصیل مهارت
وامام اهل ظاهر اولان داوده بعض مسائلده مخالفت ایلدی * وائمهٔ مسلمیندن چوق کسـه یه دخل
وتعرض ایتمکله ناس دخی ابن حزمه بغض ایدوب مذهبنی استهجان وانکار وکتبنی ترك واغفال ایله تلقی
ایتـدیلر * حتی ابن حزمك کتب ومؤلفاتی اسواقده بیعدن منع اولنوب بعض احیانده خرق وتمزیق دخی
اولندی * بو تقدیرجه بلاد اسلامده جمله مذاهب متروك ومرفوض اولوب انجق دیار عراقده اهل رأی
وقطر حجازده اهل حدیث مذهبی باقی قالدی * امّا اهل عراقك مذهبده متبوع ومقتدالری امام اعظم
وهمام افخم ابو حنیفه نعمان بن ثابت الکوفی حضرتلریدرکه ملکهٔ فقهده انك منزل ومقامنه اعلام علمادن
برفرد لاحق اولمیوب رتبهٔ اجتهادده احراز قصب السبق مضمار تقدم ایتـدیکنه اصحابی خصوصا امام
مالك وشافعی حضرتلری شهادت ایلدی * امّا اهل حجازك متبوع ومقتدالری امام دار الهجرة مالك
ابن انس الاصبحی حضرتلریدرکه قطر حجازده مقام اجتهادده قائم اولوب احیای معالم دین مبین ایلدی *
امام مزبور استنباط احکام شرعیه ده اهل مدینه نك عملنی دخی مأخذ اتخاذ ایدوب سائر ائمهٔ اجتهاد قتنده
معتبر ومرعی اولان اصول وادله دن ماعدا بو مأخذ ایله عمل واجتهادده تفرد ایلدی * زیرا امام مالك
رأی ایتـدیکه مدینهٔ منوره دار الهجره ومعدن رسالت اولوب خلفای راشدین وعظمای اصحاب کزین انده
ساکن اولمغله اهل مدینه امور دینیه ده اتفاق ایتـدکاری فعل وترکده سلفلرینه متابعت واقتدا ایدوب

سلسلهٔ اخذلری افعال واحوال نبویه یی مشاهده ومعاینه ایدن اصحاب کرامه منتهی اولمغله اهل مدینه نك
فعلی وعملی امام مالك قتنده اصول شرعیه دن اولدی * تا سدن چوق کسه امام مالك حضرتلرینك عمل
اهل مدینه ایله استدلالنی مسائل اجماعدن عدا یتمکله ردّ وانکار ایدوب دیدیکه دلیل اجماع عامهٔ امته
شامل وجمله انکله عامل اولوب اهل مدینه یه مخصوص دکلدر دیو رای مذکوره ناطق دخل وتعرض اولدی *
معلوم اوله که اجماع شرعی ائمهٔ مجتهدینك عصر واحدده برامر دینی اوزرینه علی وجه الاجتهاد اتفاقلرندن
عبارت اولوب استنباط احکامده اصل ومناط اولق اوزره اجماع اولنمشدر * امام مالك حضرتلرینك عمل
اهل مدینه یه اعتباری رأی واجتهاده مبنی اجماع جهتیله اولمیوب بلکه زمان بعث ورسالته منتهی اولنجه
اخلافك اسلافدن بالمشاهده اخذ واقتباس وعملرینه اتباع واقتدالرینه منتهیدر * شو قدر وار درکه
مسئلهٔ مذکوره ایله اجماع شرعی میاننده مطلق اتفاقده مناسبت وموافقت اولوب باب اجماعده ذکری
سائر ابوابدن الیق وانسب اولمغله مسئلهٔ مذکوره اصول مالکیده باب اجماعده ذکر وایراد اولنمشدر *
لکن اهل اجماعك اتفاقلری ادلهٔ شرعیه ده نظر ایله رأی واجتهاده مبنی اولوب اهل مدینه نك فعل وترکده
اتفاقلری اخلافك اسلافه بالمشاهده اقتدالرینه مبتنیدر * اکر مسئلهٔ مذکوره باب اجماعده ذکر اولنمیوب
پیغمبر عم علیه الصلاة والسلامك فعل وتقریری بابنده یا خود شریعت من قبلنا ومذهب صحابی واستصحاب
حال امثالی ادلهٔ مختلفه ذکر اولنان ابوابده ایراد اولنسه دخی انسب اولوردی * والله الموفق * معلوم
اوله که امام مالك بن انس دنصکره محمد بن ادریس المطلبی الشافعی حضرتلری بلاد عراقه رحلت وامام
ابو حنیفه نك اصحابنه ملاقات ایدوب انلردن اخذ وتلقی وطریقت اهل حجاز ایله طریقت اهل عراقی جمع
ایتمکله برمذهب مخصوص اختیار ایدوب مذاهب کثیره سنده امام مالکه مخالفت ایلدی * امام مالك
وشافعی دنصکره امام احمد بن حنبل ظهور ایتدیکه محدثینك کبارندن اولوب اصحابی علم حدیثده حدّ کماله
واصحاب ابی حنیفه دن اخذ وتلقی ایله کامل اولمغله حنبلیلر دخی مذهب آخر اتخاذ ایتدیلر * بناء علیه
امصار اسلامده مذهبده تقلید بو ائمهٔ اربعه یه مختص اولوب مقلدین سائر مذاهبی ترك ورد وطرق ابواب
خلافی سد ایتدیلر * زیرا علوم دینیه ده شعب اصطلاحات کثیر ورتبهٔ اجتهاده وصولدن عایق مواقع عدیده
ظهور ایدوب مذهبی نااهله ورأی ودینی موثوق به اولمیان رجاله اسناددن خوف وخشیت اولنوب اهل
اسلام اجتهادده عجز واضطرابی تصریح وتقلید ناسی مذاهب اربعه اصحابی ائمهٔ دینه وانلره تقلید ایدن
علمای شرع مبینه ردّ وتلاعبه مفضی اولمغله غیره تقلیددن منع ایتدیلر * بو تقدیرجه الیوم محصول فقه
شریف بوندن عبارتدرکه ائمهٔ اربعه نك اصولنی تصحیح واحکام وسند روایتی ضبط واتقاندنصکره انلرك
مذاهبنی نقل وهر مقلد اقتدا ایتدیکی امامك مذهبیله عمل ایدوب بوندن غیری برمعنی باقی قالمشدر *
بو سببدن شمدی حالا عهدمزده دعوای اجتهاد مردود ومدعیسی عقبی اوزره منکوص وتقلیدی مهجور
اولور * عامهٔ اهل اسلام اساطین بنیان ملت اولان ائمهٔ اربعه یه تقلیدا تمسك ایلرلر * امّا امام احمد بن
حنبل حضرتلرینك اتباع ومقلدینی سائر مذاهبه نسبت ایله قلیل اولوب اکثری بلاد شام وعراقده ساکنلر
ایدی * علمای حنابله حفظ سنت وروایت حدیثده سائره غالب اولور * لکن طریق قیاس ایله
استنباط احکامه میللری قلیلدر * وعهد سابقده بونلرك شهر بغدادده صولت وکثرتلری مزید اولوب
حتی نواحی بغدادده طائفهٔ شیعه ایله معارضه ومجادله لری محاربه ومقارعه یه مؤدی اولمغله محل مزبورده
نیجه دفعه فتن عظیمه واقع اولمشدر * بعده وقعهٔ هلاکوده استیلای مغول غول غوغاله صولت حنابله
بغداددن بالکلیه منقطع اولوب حالت اولیه یه بر دخی عود ورجوع ممکن اولمامغله حالا کثرت وجمعیتلری دیار
شامده باقیدر * امّا امام ابو حنیفه حضرتلرینك مذهب شریفلری دیار عراق وهند وچین وماوراء النهر
وعامهٔ بلاد عجمده منتشر اولوب ممالك مذکوره ده ساکن عامهٔ اهل اسلام اول امام همامه تقلید واتباع
ایتمشلردر * زیرا امام اعظم وهمام افخم حضرتلرینك معدن جوهر وجودلری مدینهٔ کوفه اولوب خلفای
عباسك اصحاب وارکانی شرف تلمذلریله مشرف اولمغله مذهب شریفلری دار الاسلام عراقده منتشر
اولمشیدر * علمای حنفیه نك اصول وفروعده تألیف وتصنیفلری وائمهٔ شافعیه ایله مناظره لری کثیر

اولوب خصوصا خلافياتده مسالك سديدلرى عجيب اولمغله انظار غريبه يه مبنى بر علم مستظرف ابداع
ايتمشلردركه حالا ايديلرنده موجود ومتداولدر * ديار مغربده علم مذكوردن بر نبذه موجود اولوب
قاضى ابن عربى وابو الوليد باجى ديار شرقه رحلت ايتمشلر ايله بو تحفه كتاب ايله ديار غربه عود ورجعت
ايتمشلردر * اما امام شافعى حضرتلرينك اتباع واصحابى حالا ديار مصرده سائردن اكثر اولوب عهد قديمده
انلرك دخى مذهب شريفلرى بلاد عراق وخراسان وماوراء النهرده منتشر اولمش ايدى * شويله كه جميع
امصارده علماى حنفيه ايله فتوى وتدريسده مساوات اوزره مشاركت ايدوب بينلرنده مجالس مشهوده
ومشهوره مناظرات كثيره جارى وكتب خلافيات انواع استدلالاتلرينى محتويدر * بعده ديار شرقك نظامى
دخى استيلاى اعدا ايله مختل اولمغله درس ومباحثه دخى مندرس اولدى * امام محمد بن ادريس الشافعى
رحمة الله تعالى عليه حضرتلرى وقتا كه ديار مصرى تشريف ايدوب انده ساكن بنى عبد الحكمى شرف
نزولله مشرف ايتدكارنده انلردن بر طائفه حضرت امامدن اخذ وتلمذ ايتديلر * مشاهير تلامذلرندن
بويطى ومزنى دخى ديار مصرده اخذ ايدوب انلرك امثالى سائر تلاميذ كرامه دخى تعليم علوم ايتمشلردر *
كذلك بنه عهد سابقده ديار مصرده ائمهٔ مالكيه دن جماعت كثيره موجود ايديكه انلر بنى عبد الحكم
واشهب وابن قاسم وابن مواز وسائر اعلام فقهادر * بونلردن صكره حارث بن مسكين واولادى
بعدهم قاضى اسحاق بن شعبان واصحابى ظهور ايدوب نيجه سنين وشهور مملكت مذكورده مذهب
مالكى اوزره احياى معالم دين وملت ايتديلر * بعد برهة من الزمان ديار مصريه ده دولت رافضه
ظهور يله علوم اهل سنت وجماعت مرفوض ومنقرض اولوب فقه اهل بيت متداول وفقهاى اهل سنت
وجماعت مندرس ومتلاشى اولمغه قريب اولمش ايدى * بو اثناده مائهٔ رابعه اواخرنده فقهاى اهل سنتدن
قاضى عبد الوهاب نام فاضل كامل داعيهٔ تحصيل بلغهٔ معاش ايله شهر بغداددن ديار مصره نقل ورحلت
ايتدكده فرمانفرماى ممالك مصر اولان خلفاى عبيديين فاضل مزبورك قدر وشاننى اعلا وفضل وكمالنى
اظهار ايله تبجيل واكرام ايدوب خلفاى بنى عباسك بو امام همام حقنده تقصيرلرينى ناسه اظهار
وكنديلرينك اصحاب علم وكماله ميل ورغبتلرينى اشعار ايتديلر * قاضى عبد الوهابك قدومى سببيله
مذهب مالكى ديار مصرده فى الجمله رواج بولوب اصحابى بيننده مناظره ومباحثه اولنوردى * وقتا كه
سلطان صلاح الدين بن ايوب ظهور ايدوب دولت شيعه وخلفاى عبيديين منقرض اولدقده ديار مصردن
فقه اهل بيت دخى مندرس وزائل وفقه اهل سنت حالت اولى سنه واصل اولدى * خصوصا جانب
عراقدن فقهاى شافعيه ديار مصر وشامه قدوم ايدوب وكتاب رافعى مجلوب ومتداول اولمغله مذهب
شافعينك حسن ورونقى حالت اوليدن ازيد واوفر اولدى * وعلماى شافعيه دن نيجه رجال قرنا بعد قرن ديار
مصرده مشتهر اولوب آثارلرى منتشر اولدى * از جمله ديار شامده ظل دولت ايوبيه ده تربيه اولنان
رجالدن محيى الدين نووى ايله عز الدين بن عبد السلام ظهور ايدوب بعده ابن رفعه وتقى الدين بن دقيق
العيد بعدهما تقى الدين السبكى نشر علوم ايتديلر * حالا ديار مصرده مسند رياست وصدر فضيلت شيخ
الاسلام سراج الدين بلقينى حضرتلرينه منتهى اولمغله ممالك مذكورده امام ائمهٔ شافعيه اولوب
بلكه عامهٔ علماى عصرك افضل واكبريدر * اما امام مالك حضرتلرينك مذهبى اهل مغرب واندلسه
مختص اولوب بو ايكى مملكتك عامهٔ اهاليسى امام مشار اليهه اقتدا واتباع ايتمشلردر * شويله كه انلرك
غيرى بلاد اهاليسندن مذهب مالكيه مقتدى رجال قلت اوزره موجود ايسه ده اهل مغرب واندلسك اكثرى
مالكيه تقليد ايدوب اقل قليلى غيره اتباع ايتديلر * زيرا اوائل اسلامده مغرب واندلس اهاليسى اكثريا
قطر حجازه آمد شد ايدوب منتهاى سير وسفرلرى بلاد حجازه مقصور ايدى * مدينهٔ منوره دخى صدر
اسلامده دار العلم اولوب علوم دينيه بلاد عراقه اندن منتشر وعلماى عراق كرچه نقد تحقيق ايله مشتغل
ومشتهر ايديلر لكن ممالك عراق مغرب واندلس اهاليسنك مسلك ومرلرنده واقع اولمغله علماى
مدينه دن اخذ واقتباسه اقتصار ايتديلر * تاريخ مذكورده علماى مدينه نك شيخ ورئيسلرى امام
مالك وانك شيوخى اولوب بعده اصحاب وتلاميذى اولمغله اهل مغرب واندلس بو وجهله امام مالك

حضرتلرینه تقلید واقتدا ایدوب رأیلری سمعلرینه واصل اولمیان سائر مذاهب اصحابنه اتباع ایتدیلر *
سبب آخر دخی بودرکه مغرب واندلس اهالیسنك اکثری طائفهٔ عرب کبی بدوی اولوب اهل عراقه مخصوص
رقت حضارت ایله مألوف اولملریله مناسبت بداوت اهل حجازه میل ورغبتلرینی موجب اولدی * بوندناشی
مذهب مالکی مغاربه واندلسیلر میاننده علی الدوام غض وطری اولوب علی التدریج حضارته میل ورغبت
ایتدکلرنده سائر طوارلری بداوتدن حضارته مبدل اولدیغی کبی مذهبلری قطعا حالت اولیسندن مبدل
اولمدی * وقتاکه مذاهب ائمه دن هر امامك مذهبی تابع ومقتدالری قتنده مدون ومرتب بر امام
مخصوص اولوب انلرایچون اجتهاد واستنباط احکام ممکن اولمدی ایسه متبوعلری اولان امام همامك بسط
ایتدکاری اصول وقواعدی ضبط واتقان ایتدکدنصکره لدی الحاجه الحاق حکم ایچون مسائلی تنظیره
ووقت اشتباهده تفریقه محتاج اولدیلر * وتنظیر وتفریق مسائله اقتدار ملکهٔ راسخه یه موقوف
وحسب الاستطاعه مذاهب ائمه یه اتباعه محتاج اولوب خالا عهد وعصرمزده فقاهت ملکهٔ مذکورهدن
عبارتدر * وامام مالك حضرتلرینك تلامیذی مدینه دن مصر وعراقه متفرق اولوب انلرك امثل
وافضلی قاضی اسماعیل وانك طبقه سنده ابن خویزمنداد وابن منتاب وقاضی ابوبکر الابهری
وقاضی ابوالحسن بن القصار وقاضی عبدالوهاب وانلرك بعدنده سائر شیوخ مالکیه ضبط مذهب
ایتمشلردر * وبلاد مصرده ابن القاسم واشهب وابن عبدالحکم وحارث بن مسکین وسائر انلرك
طبقه لرنده اولان ائمهٔ مالکیه نشر علوم ایتدیلر * واندلسده یحیی بن یحیی اللیثی مدینهٔ منوره یه رحلت
ایدوب امام مالکه ملاقات واندن کتاب موطانی روایت ایلیوب اجلهٔ اصحابندن اولدی * بعده ینه
اندلسدن عبدالملك بن حبیب دخی نقل ورحلت ایدوب ابن قاسمدن وشرکاسندن اخذ وتلقیٔ علم ایتمکله
بلاد اندلسده مذهب مالکی بسط ونشر ایلیوب مملکت مذکورهده کتاب واضحه یی تدوین وتألیف ایلدی *
بعده انك تلامیذندن عتبی نام فاضل دخی فقه مالکیده کتاب عتبیه یی تصنیف ایلدی * ودیار افریقیه دن
اسد بن فرات دخی شدّ حزام رحلت ایدوب ابتدا اصحاب ابی حنیفه دن اقتباس نبراس کمال ایتدکدنصکره
مذهب مالکه انتقال ایلیوب ابن قاسمدن سائر ابواب فقهی کتب وتلقی ایلدی * کتاب مزبور قیروانه
واصل اولوب مؤلفی اسمنه نسبت طریقی اوزره اسدیه اسمیله تسمیه اولندی * کتاب مزبوری افاضل
مالکیه دن سحنون قرائت بعده دیار شرقه رحلت ایدوب ابن قاسمه ملاقات واندن اخذ علوم ایلدی *
وابن قاسم مسائل اسدیه یه معارضه ایتمکله سحنون مسائل مذکورهنك کثیرندن رجوع ایدوب استاذنك
مسائلنی جمع وتدوین ورجوع ایتدیکی مسائلی ثبت وکتب ایلدی * وابن قاسم سحنون ایله اسد بن فراته
مکتوب کوندروب سحنونك رجوع ایتدیکی مسائل مخصوصه یی اسدیه دن محو ایتمك اوزره اشارت ایلدی *
لکن اسدك شدت وصولتی رجوعدن منع ایتمکله ناس اسدیه یی ترك ایدوب مدونهٔ سحنون ایله عملی ترجیح
ایتدیلر * وکتاب مذکور مسائل اسدیه وسحنونیه ایله مختلط اولمغله کتاب سحنون مدونهٔ مختلطه عنوانیله
معروف ومرسوم اولدی * اهل قیروان فقه مالکیده مدونهٔ سحنون واهل اندلس واضحه وعتبیه اوزرینه
عکوف واستمرار ایتدکدنصکره ابن ابی زید مختصر نام تألیفنده کتاب مدونه ومختلطه یی اختصار ومختصر
مذکوری دخی فقهاء قیرواندن ابوسعید برادعی تهذیب نام کتابنده تلخیص ایتمکله اهل افریقیه مشایخی
کتاب تهذیبه اعتماد واعتبار ایدوب انی وجههٔ اعمال وماعداسنی ترك واهمال ایتدیلر کذلك اهالی اندلس
کتاب عتبیه یی اعتماد وقبول ایله واضحه وغیریسنی ترك ایلدیلر علماء مذهب اشبو کتب امهاتك شرح وایضاح
وجمعنه حالا متعاهد اولوب اهل افریقیه دن ابن یونس ولخمی وابن محرز تونسی وابن بشیر وبونلر امثالی مشایخ
مدونه واهل اندلسدن ابن رشد وانك امثالی کسنه لر کتاب عتبیه اوزرینه مشیئت باری تعلق ایتدیکی
قدر شروحات کثیره کتب وتحریر ومعانیٔ مغلقه سنی راغبینه تسهیل وتیسیر ایلمشلردر امهات مذکورهنك
حاوی اولدیغی مسائل واقوال مختلفه یی ابن ابی زید کتاب نوادرده جمع وتدوین وجمله متفرعاتنی ایضاح
وتبیین ایتمکله کتاب مذکور جمیع اقوال مذهبی شامل اولوب اغلبنی ابن یونس مدونه اوزرینه تألیف
ایلدیکی کتابنده نقل وبیان ایلدی مذهب مالکی قرطبه وقیروان دولتلرینك ایام انقراضنه قدر ممالك

افريقيه واندلسده بحر زاخر كبي متكاثر وشرقا وغربا مشتهر اوله رق بعده مغرب زمين اهاليسي دخي كتاب ابي عمرو بن حاجب ظهور ينه دك بن كتابين مذكور بن ايله تمسك وعمل ايتديلر * ابن حاجب مومى اليه طرق اهل مذهبي وبهر مسئله ده اولان اقوال متعدده ومختلفه لريني هر بابده بيان وتلخيص ايتمكين مار البيان كتابي مسائل مالكيه يي جامع اولمغله مذهب ايچون برنامج يعني مجموعة كافله مقامنده قائم اولدي * طريقت مالكيه مصرده حارث بن مسكين وابن مبشر وابن لهيت وابن رشيق وابن شاس واسكندريه ده بني عوف وبني سند وابن عطاالله عهدي وزمانلرندن باقي ايديسه ده ابن حاجب كيمدن اخذ وتلقي ايلديكي معلوم دكلدر * لكن انقراض دولت عبيديين وذهاب فقه اهل بيت وظهور فقهاء شافعيه ومالكيه دنصكره كلوب كتابي مائة سابعه آخرنده مغرب زمينه ورود ايتمكله طلبهٔ اهل مغربدن برجمع كثير وخصوصا ولايت بجايه اهاليسي كه اكبر مشايخي ابو علي ناصر الدين زواوي ايدي * مصرده اصحاب ابن حاجبدن قرائت وتلقي ومذكور كتابي نسخ وديار مغربه جلب ايتمكله تلامذي بيننده اشتهار وقطر بجايه ده انتشار بولمغين عكوف واستعمال ايتديلر * انلردن سائر امصار مغربيه يه انتقالي ومذكور شيخ ناصر الدينك تأثير ترغيبي سببيله طلبهٔ فقه كتاب مزبوري مغربده بو عهده قدر قرائت وتدريس ايدولر * ومشايخلرندن ابن عبد السلام وابن رشد وابن هارون كبي برجماعتك بجله سي اهل تونس شيوخندندر كتاب مذكوري شرح ايدوب ابن عبد السلام ايسه ميدان اجاده ده جمله سنه سبق ايتمشدر * مع ذلك مغرب زمين اهاليسي كتاب تهذيبي دخي دروسلرنده قرائت وتعاهد ايدرلر * والله يهدي من يشاء الى صراط مستقيم

حائز رتبهٔ مشيخت كبرا اولان علماي كرام وذوات معارف انساندن پيري زاده محمد صاحب افندي اشبو مقدمهٔ ابن خلدونك ترجمه سنه تشمير ساق اهتمام وبذل نيروي مالا كلام ايدرك چارسوي بلاغتده عرض كالاي فضل وعرفان وابراز يد بيضاي فصاحت وتبيان بيورمشلر ايسه ده كميت خامهٔ خوش خراملري بو محلده ترك رفتار ومركز فراغته عطف عنان اختيار ايتديكندن اشبو ترجمهٔ نافعه نك مطالعه سنه رغبت بيوره جق ذوات معارف سمات مقدمه دن بلا ترجمه باقي قلان فصولك دخي مطالعه سنه خواهشكر اوله جقلري دركار بولنوب حرمانيتلري روا كوريله مديكندن تتميما للفائده فصول مذكوره عربي العباره اوله رق اشبو ترجمه نك ذيلنه تحرير وكتابت برله اكمال مجلهٔ مطبوعه يه مبادرت اولندي

(علم الفرائض)

وهو معرفة فروض الوراثة وتصحيح سهام الفريضة مما تصح باعتبار فروضها الاصول أو مناسختها وذلك اذا هلك أحد الورثة وانكسرت سهامه على فروض ورثته فانه حينئذ يحتاج الى حساب يصحح الفريضة الاولى حتى يصل أهل الفروض جميعا في الفريضتين الى فروضهم من غير تجزئة وقد تكون هذه المناسخات أكثر من واحد واثنين وتتعدد لذلك بعدد أكثر وبقدر ما تتعدد تحتاج الى الحسبان وكذلك اذا كانت فريضة ذات وجهين مثل أن يقر بعض الورثة بوارث وينكره الآخر فتصحح على الوجهين حينئذ وينظر مبلغ السهام ثم تقسم التركة على نسب سهام الورثة من أصل الفريضة وكل ذلك يحتاج الى الحسبان وكان غالبا فيه وجعلوه فنا مفردا وللناس فيه تآليف كثيرة أشهرها عند المالكية من متأخري الاندلس كتاب ابن ثابت ومختصر القاضي أبي القاسم الحوفي ثم الجعدي ومن متأخري افريقية ابن النمر الطرابلسي وأمثالهم وأما الشافعية والحنفية والحنابلة فلهم فيه تآليف كثيرة وأعمال عظيمة صعبة شاهدة لهم باتساع الباع في الفقه والحساب وخصوصا أبا المعالي رضي الله تعالى عنه وأمثاله من أهل المذاهب وهو فن شريف لجمعه بين المعقول والمنقول والوصول به الى الحقوق في الوراثات بوجوه صحيحة يقينية عندما تجهل الحظوظ وتشكل على القاسمين وللعلماء من أهل الامصار بها عناية ومن المصنفين من يحتاج فيها الى الغلو في الحساب وفرض

المسائل التي تحتاج الى استخراج المجهولات من فنون الحساب كالجبر والمقابلة والتصرف في الجذور وأمثال ذلك فيعانون بها تآليفهم وهو وان لم يكن متداولا بين الناس ولا يفيد فيما يتداولونه من وراثتهم لغرابته وقلة وقوعه فهو يفيد المران وتحصيل الملكة في المتداول على أكمل الوجوه وقد يحتج الاكثر من أهل هذا الفن على فضله بالحديث المنقول عن أبي هريرة رضي الله عنه ان الفرائض ثلث العلم وانها أول ما ينسى وفي رواية نصف العلم خرجه أبو نعيم الحافظ واحتج به أهل الفرائض بناء على أن المراد بالفرائض فروض الوراثة والذي يظهر أن هذا المحمل بعيد وأن المراد بالفرائض انما هي الفرائض التكليفية في العبادات والعادات والمواريث وغيرها وبهذا المعنى يصح فيها النصفية والثلثية وأما فروض الوراثة فهي أقل من ذلك كله بالنسبة الى علم الشريعة كلها ويعين هذا المراد أن حمل لفظ الفرائض على هذا الفن المخصوص أو تخصيصه بفروض الوراثة انما هو اصطلاح ناشئ للفقهاء عند حدوث الفنون والاصطلاحات ولم يكن صدر الاسلام يطلق هذا الا على عمومه مشتقا من الفرض الذي هو لغة التقدير أو القطع وما كان المراد به في اطلاقه الا جميع الفروض كما قلناه وهي حقيقته الشرعية فلا ينبغي أن يحمل الا على ما كان يحمل في عصرهم فهو أليق بمرادهم منه والله سبحانه وتعالى أعلم وبه التوفيق

(أصول الفقه وما يتعلق به من الجدل والخلافيات)

اعلم أن أصول الفقه من أعظم العلوم الشرعية وأجلها قدرا وأكثرها فائدة وهو النظر في الادلة الشرعية من حيث تؤخذ منها الاحكام والتكاليف وأصول الادلة الشرعية هي الكتاب الذي هو القرآن ثم السنة المبينة له فعلى عهد النبي صلى الله عليه وسلم كانت الاحكام تتلقى منه بما يوحى اليه من القرآن ويبينه بقوله وفعله بخطاب شفاهي لا يحتاج الى نقل ولا الى نظر وقياس ومن بعده صلوات الله وسلامه عليه تعذر الخطاب الشفاهي وانحفظ القرآن بالتواتر وأما السنة فأجمع الصحابة رضوان الله تعالى عليهم على وجوب العمل بما يصل الينا منها قولا أو فعلا بالنقل الصحيح الذي يغلب على الظن صدقه وتعينت دلالة الشرع في الكتاب والسنة بهذا الاعتبار ثم ينزل الاجماع منزلتهما لاجماع الصحابة على النكير على مخالفيهم ولا يكون ذلك الا عن مستند لان مثلهم لا يتفقون من غير دليل ثابت مع شهادة الادلة بعصمة الجماعة فصار الاجماع دليلا ثابتا في الشرعيات ثم نظرنا في طرق استدلال الصحابة والسلف بالكتاب والسنة فاذا هم يقيسون الاشباه بالاشباه منهما ويناظرون الامثال بالامثال باجماع منهم وتسليم بعضهم لبعض في ذلك فان كثيرا من الواقعات بعده صلوات الله وسلامه عليه لم تندرج في النصوص الثابتة فقاسوها بما ثبت وألحقوها بما نص عليه بشروط في ذلك الالحاق تصحح تلك المساواة بين الشبيهين أو المثلين حتى يغلب على الظن أن حكم الله تعالى فيهما واحد وصار ذلك دليلا شرعيا باجماعهم عليه وهو القياس وهو رابع الادلة واتفق جمهور العلماء على أن هذه هي أصول الادلة وان خالف بعضهم في الاجماع والقياس الا أنه شذوذ وألحق بعضهم بهذه الاربعة أدلة أخرى لا حاجة بنا الى ذكرها لضعف مداركها وشذوذ القول فيها فكان أول مباحث هذا الفن النظر في كون هذه أدلة فأما الكتاب فدليله المعجزة القاطعة في متنه والتواتر في نقله فلم يبق فيه مجال للاحتمال وأما السنة وما نقل الينا منها فالاجماع على وجوب العمل بما يصح منها كما قلناه معتضدا بما كان عليه العمل في حياته صلوات الله وسلامه عليه من انفاذ الكتب والرسل الى النواحي بالاحكام والشرائع آمرا وناهيا وأما الاجماع فلاتفاقهم رضوان الله تعالى عليهم على انكار مخالفتهم مع العصمة الثابتة للامة وأما القياس فباجماع الصحابة رضي الله عنهم عليه كما قدمناه هذه أصول الادلة ثم ان المنقول من السنة محتاج الى تصحيح الخبر بالنظر في طرق النقل وعدالة الناقلين لتتميز الحالة المحصلة للظن بصدقه الذي هو مناط وجوب العمل وهذه أيضا من قواعد الفن ويلحق بذلك عند التعارض بين الخبرين وطلب المتقدم منهما معرفة الناسخ والمنسوخ وهي من فصوله أيضا وأبوابه ثم بعد ذلك يتعين النظر في دلالة الالفاظ وذلك أن استفادة المعاني على الاطلاق من تراكيب الكلام على الاطلاق تتوقف على معرفة الدلالات الوضعية مفردة ومركبة والقوانين اللسانية في ذلك هي علوم النحو والتصريف والبيان وحين كان الكلام ملكة لاهله لم تكن هذه علوما ولا قوانين ولم يكن الفقه حينئذ

محتاج

يحتاج اليها الا انها جبلة وملكة فلما فسدت الملكة في لسان العرب قيدها الجهابذة المتجردون لذلك بنقل صحيح
ومقاييس مستنبطة صحيحة وصارت علوما يحتاج اليها الفقيه في معرفة أحكام الله تعالى ثم ان هنالك استفادات
اخرى خاصة من تراكيب الكلام وهي استفادة الاحكام الشرعية بين المعاني من أدلتها الخاصة من تراكيب
الكلام وهو الفقه ولا يكفي فيه معرفة الدلالات الوضعية على الاطلاق بل لا بد من معرفة أمور أخرى تتوقف
عليها تلك الدلالات الخاصة وبها تستفاد الاحكام بحسب ما أصل أهل الشرع وجهابذة العلم من ذلك وجعلوه
قوانين لهذه الاستفادة مثل أن اللغة لا تثبت قياسا والمشترك لا يراد به معنياه معا والواو لا تقتضي الترتيب
والعام اذا أخرجت أفراد الخاص منه هل يبقى حجة فيما عداها والامر للوجوب أو الندب وللفور أو التراخي
والنهي يقتضي الفساد أو الصحة والمطلق هل يحمل على المقيد والنص على العلة كاف في التعدد أم لا وأمثال
هذه فكانت كلها من قواعد هذا الفن ولكونها من مباحث الدلالة كانت لغوية * ثم ان النظر في القياس من
أعظم قواعد هذا الفن لان فيه تحقيق الاصل والفرع فيما يقاس ويماثل من الاحكام وبه يتنقح الوصف الذي
يغلب على الظن أن الحكم علق به في الاصل من بين أوصاف ذلك المحل ووجود ذلك الوصف في الفرع من غير
معارض يمنع من ترتيب الحكم عليه في مسائل أخرى من توابع ذلك كلها قواعد لهذا الفن * واعلم أن هذا
الفن من الفنون المستحدثة في الملة وكان السلف في غنية عنه بما أن استفادة المعاني من الالفاظ لا يحتاج فيها الى
أزيد مما عندهم من الملكة اللسانية وأما القوانين التي يحتاج اليها في استفادة الاحكام خصوصا فمنهم أخذ
معظمها وأما الاسانيد فلم يكونوا يحتاجون الى النظر فيها لقرب العصر وممارسة النقلة وخبرتهم بهم فلما انقرض
السلف وذهب الصدر الاول وانقلبت العلوم كلها صناعة كما قررناه من قبل احتاج الفقهاء والمجتهدون الى
تحصيل هذه القوانين والقواعد لاستفادة الاحكام من الادلة فكتبوها فنا قائما برأسه سموه أصول الفقه
وكان أول من كتب فيه الشافعي رضي الله تعالى عنه أملى فيه رسالته المشهورة تكلم فيها في الاوامر والنواهي
والبيان والخبر والنسخ وحكم العلة المنصوصة من القياس ثم كتب فقهاء الحنفية فيه وحققوا تلك القواعد
وأوسعوا القول فيها وكتب المتكلمون أيضا كذلك الا أن كتابة الفقهاء فيها أمس بالفقه وأليق بالفروع لكثرة
الامثلة منها والشواهد وبناء المسائل فيها على النكت الفقهية والمتكلمون يجردون صور تلك المسائل عن
الفقه ويميلون الى الاستدلال العقلي ما أمكن لانه غالب فنونهم ومقتضى طريقتهم فكان لفقهاء الحنفية فيها
اليد الطولى من الغوص على النكت الفقهية والتقاط هذه القوانين من مسائل الفقه ما أمكن وجاء أبو زيد
الدبوسي من أئمتهم فكتب في القياس بأوسع من جميعهم وتمم الابحاث والشروط التي يحتاج اليها فيه وكملت
صناعة أصول الفقه بكماله وتهذبت مسائله وتمهدت قواعده وعني الناس بطريقة المتكلمين فيه وكان من
أحسن ما كتب فيه المتكلمون كتاب البرهان لامام الحرمين والمستصفى للغزالي وهما من الاشعرية وكتاب
العهد لعبد الجبار وشرحه المعتمد لابي الحسين البصري وهما من المعتزلة وكانت الاربعة قواعد هذا الفن
وأركانه ثم لخص هذه الكتب الاربعة فحلان من المتكلمين المتأخرين وهما الامام فخر الدين بن الخطيب في كتاب
المحصول وسيف الدين الآمدي في كتاب الاحكام واختلفت طرائقهما في الفن بين التحقيق والحجاج فابن
الخطيب أميل الى الاستكثار من الادلة والاحتجاج والآمدي مولع بتحقيق المذاهب وتفريع المسائل
فأما كتاب المحصول فاختصره تلميذ الامام سراج الدين الارموي في كتاب التحصيل وتاج الدين الارموي في
كتاب الحاصل واقتطف شهاب الدين القرافي منهما مقدمات وقواعد في كتاب صغير سماه التنقيحات وكذلك
فعل البيضاوي في كتاب المنهاج وعني المبتدئون بهذين الكتابين وشرحهما كثير من الناس * وأما كتاب
الاحكام للآمدي وهو أكثر تحقيقا في المسائل فلخصه أبو عمرو بن الحاجب في كتابه المعروف بالمختصر الكبير ثم
اختصره في كتاب آخر تداوله طلبة العلم وعني أهل المشرق والمغرب بمطالعته وشرحه وحصلت زبدة طريقة
المتكلمين في هذا الفن في هذه المختصرات * وأما طريقة الحنفية فكتبوا فيها كثيرا وكان من أحسن كتابة فيها
للمتقدمين تآليف أبي زيد الدبوسي وأحسن كتابة المتأخرين فيها تآليف سيف الاسلام البزدوي من أئمتهم
وهو مستوعب وجاء ابن الساعاتي من فقهاء الحنفية فجمع بين كتاب الاحكام وكتاب البزدوي في الطريقتين
وسمى كتابه بالبدائع فجاء من أحسن الاوضاع وأبدعها وأئمة العلماء لهذا العهد يتداولونه قراءة وبحثا وولع

كثير من علماء العجم بشرحه والحال على ذلك لهذا العهد * هذه حقيقة هذا الفن وتعيين موضوعاته وتعديد التآليف المشهورة لهذا العهد فيه والله ينفعنا بالعلم ويجعلنا من أهله بمنه وكرمه انه على كل شيء قدير * (وأما الخلافيات) * فاعلم أن هذا الفقه المستنبط من الادلة الشرعية كثر فيه الخلاف بين المجتهدين باختلاف مداركهم وأنظارهم خلافا لابد من وقوعه لما قدمناه واتسع ذلك في الملة اتساعا عظيما وكان للمقلدين أن يقلدوا من شاؤا منهم ثم لما انتهى ذلك الى الائمة الاربعة من علماء الامصار وكانوا بمكان من حسن الظن بهم اقتصر الناس على تقليدهم ومنعوا من تقليد سواهم لذهاب الاجتهاد لصعوبته وتشعب العلوم التي هي مواده باتصال الزمان وافتقاد من يقوم على سوى هذه المذاهب الاربعة فأقيمت هذه المذاهب الاربعة أصول الملة وأجرى الخلاف بين المتمسكين بها والآخذين بأحكامها مجرى الخلاف في النصوص الشرعية والاصول الفقهية وجرت بينهم المناظرات في تصحيح كل منهم مذهب امامه على أصول صحيحة وطرائق قويمة يحتج بها كل على مذهبه الذي قلده وتمسك به وأجريت في مسائل الشريعة كلها وفي كل باب من أبواب الفقه فتارة يكون الخلاف بين الشافعي ومالك وأبو حنيفة يوافق أحدهما وتارة بين مالك وأبي حنيفة والشافعي يوافق أحدهما وتارة بين الشافعي وأبي حنيفة ومالك يوافق أحدهما وكان في هذه المناظرات بيان مآخذ هؤلاء الائمة ومثارات اختلافهم ومواقع اجتهادهم فكان هذا الصنف من العلم يسمى بالخلافيات ولا بد لصاحبه من معرفة القواعد التي يتوصل بها الى استنباط الاحكام كالاصولي والفرق بينهما أن الاصولي يحتاج اليها للاستنباط وهو الفقيه المجتهد وصاحب الخلافيات يحتاج اليها لحفظ تلك المسائل المستنبطة من أن يهدمها المخالف بأدلته وهو لعمري علم جليل الفائدة في معرفة مآخذ الائمة وأدلتهم ومرانة المطالعين له على الاستدلال فيما يرومون الاستدلال عليه وتآليف الحنفية والشافعية فيه أكثر من تآليف المالكية لان القياس عندهم أصل للكثير من فروع مذهبهم كما عرفت فهم لذلك أهل النظر والبحث وأما المالكية فالاثر أكثر معتمدهم وليسوا بأهل نظر وأيضا فأكثرهم أهل المغرب وهم بادية غفل من الصنائع الا في الاقل وللغزالي رحمه الله تعالى فيه كتاب المآخذ ولابي زيد الدبوسي كتاب التعليقة ولابن القصار من شيوخ المالكية عيون الادلة وقد جمع ابن الساعاتي في مختصره في أصول الفقه جميع ما ينبني عليها من الفقه الخلافي مدرجا في كل مسئلة ما ينبني عليها من الخلافيات * (وأما الجدل) * وهو معرفة آداب المناظرة التي تجرى بين أهل المذاهب الفقهية وغيرهم فانه لما كان باب المناظرة في الرد والقبول متسعا وكل واحد من المناظرين في الاستدلال والجواب يرسل عنانه في الاحتجاج ومنه ما يكون صوابا ومنه ما يكون خطأ احتاج الائمة الى أن يضعوا آدابا وأحكاما يقف المتناظران عند حدودها في الرد والقبول وكيف يكون حال المستدل والمجيب وحيث يسوغ له أن يكون مستدلا وكيف يكون مخصوما منقطعا ومحل اعتراضه أو معارضته وأين يجب عليه السكوت ولخصمه الكلام والاستدلال ولذلك قيل فيه انه معرفة بالقواعد من الحدود والآداب في الاستدلال التي يتوصل بها الى حفظ رأى وهدمه كان ذلك الرأى من الفقه أو غيره وهي طريقتان طريقة البزدوي وهي خاصة بالادلة الشرعية من النص والاجماع والاستدلال وطريقة العميدي وهي عامة في كل دليل يستدل به من أي علم كان وأكثره استدلال وهو من المناحي الحسنة والمغالطات فيه في نفس الامر كثيرة واذا اعتبرنا النظر المنطقي كان في الغالب أشبه بالقياس المغالطي والسوفسطائي الا أن صور الادلة والاقيسة فيه محفوظة مراعاة تتحرى فيها طرق الاستدلال كما ينبغي وهذا العميدي هو أول من كتب فيها ونسبت الطريقة اليه وضع الكتاب المسمى بالارشاد مختصرا وتبعه من بعده من المتأخرين كالنسفي وغيره جاؤا على أثره وسلكوا مسلكه وكثرت في الطريقة التآليف وهي لهذا العهد مهجورة لنقص العلم والتعليم في الامصار الاسلامية وهي مع ذلك كمالية وليست ضرورية والله سبحانه وتعالى أعلم وبه التوفيق

قوله ولابن القصار الخ في بعض النسخ هنا ولابي بكر بن العربي من المالكية كتاب التلخيص جلبه من المشرق وقد جمع الخ اهـ

(علم الكلام)

هو علم يتضمن الحجاج عن العقائد الايمانية بالادلة العقلية والرد على المبتدعة المنحرفين في الاعتقادات عن مذاهب السلف وأهل السنة وسر هذه العقائد الايمانية هو التوحيد فلنقدم هنا لطيفة في برهان عقلي

يكشف لنا عن التوحيد على أقرب الطرق والمأخذ ثم نرجع الى تحقيق علمه وفيما ينظر ويشير الى حدوثه فى الملة وما دعا الى وضعه فنقول ان الحوادث فى عالم الكائنات سواء كانت من الذوات أو من الافعال البشرية أو الحيوانية لا بد لها من أسباب متقدمة عليها بها تقع فى مستقر العادة وعنها يتم كونها وكل واحد من هذه الاسباب حادث أيضا فلا بد له من أسباب أخر ولا تزال تلك الاسباب مرتقية حتى تنتهى الى مسبب الاسباب وموجدها وخالقها سبحانه لا اله الا هو وتلك الاسباب فى ارتقائها تنفسح وتتضاعف طولا وعرضا ويحار العقل فى ادراكها وتعديدها فاذا لا يحصرها الا العلم المحيط سيما الافعال البشرية والحيوانية فان من جملة أسبابها فى الشاهد القصود والارادات اذ لا يتم كون الفعل الا بارادته والقصد اليه والقصود والارادات أمور نفسانية ناشئة فى الغالب عن تصورات سابقة يتلو بعضها بعضا وتلك التصورات هى أسباب قصد الفعل وقد تكون أسباب تلك التصورات تصورات أخرى وكل ما يقع فى النفس من التصورات مجهول سببه اذ لا يطلع أحد على مبادى الامور النفسانية ولا على ترتيبها انما هى أشياء يلقيها الله فى الفكر يتبع بعضها بعضا والانسان عاجز عن معرفة مباديها وغاياتها وانما يحيط علما فى الغالب بالاسباب التى هى طبيعة ظاهرة ويقع فى مداركها على نظام وترتيب لان الطبيعة محصورة للنفس وتحت طورها وأما التصورات فنطاقها أوسع من النفس لانها للعقل الذى هو فوق طور النفس فلا تدرك الكثير منها فضلا عن الاحاطة وتأمل من ذلك حكمة الشارع فى نهيه عن النظر الى الاسباب والوقوف معها فانه واد يهيم فيه الفكر ولا يحلو منه بطائل ولا يظفر بحقيقة قل الله ثم ذرهم فى خوضهم يلعبون وربما انقطع فى وقوفه عن الارتقاء الى ما فوقه فزلت قدمه وأصبح من الضالين الهالكين نعوذ بالله من الحرمان والخسران المبين ولا تحسبن أن هذا الوقوف أو الرجوع عنه فى قدرتك واختيارك بل هو لون يحصل للنفس وصبغة تستحكم من الخوض فى الاسباب على نسبة لا نعلمها اذ لو علمناها لتحرزنا منها فلنتحرز من ذلك بقطع النظر عنها جملة وأيضا فوجه تأثير هذه الاسباب فى الكثير من مسبباتها مجهول لانها انما يوقف عليها بالعادة لاقتران الشاهد بالاستناد الى الظاهر وحقيقة التأثير وكيفيته مجهولة وما أوتيتم من العلم الا قليلا فلذلك أمرنا بقطع النظر عنها والغائها جملة والتوجه الى مسبب الاسباب كلها وفاعلها وموجدها لترسخ صفة التوحيد فى النفس على ما علمنا الشارع الذى هو أعرف بمصالح ديننا وطرق سعادتنا لاطلاعه على ما وراء الحس قال صلى الله عليه وسلم من مات يشهد أن لا اله الا الله دخل الجنة فان وقف عند تلك الاسباب فقد انقطع وحقت عليه كلمة الكفر وان سبح فى بحر النظر والبحث عنها وعن أسبابها وتأثيراتها واحدا بعد واحد فأنا الضامن له أن لا يعود الا بالخيبة فلذلك نهانا الشارع عن النظر فى الاسباب وأمرنا بالتوحيد المطلق قل هو الله أحد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد ولا تثقن بما يزعم لك الفكر من أنه مقتدر على الاحاطة بالكائنات وأسبابها والوقوف على تفصيل الوجود كله وسفه رأيه فى ذلك * واعلم أن الوجود عند كل مدرك فى بادى رأيه منحصر فى مداركه لا يعدوها والامر فى نفسه بخلاف ذلك والحق من ورائه ألا ترى الاصم كيف ينحصر الوجود عنده فى المحسوسات الاربع والمعقولات ويسقط من الوجود عنده صنف المسموعات وكذلك الاعمى أيضا يسقط عنده صنف المرئيات ولولا ما يردهم الى ذلك تقليد الآباء والمشيخة من أهل عصرهم والكافة لما أقروا به لكنهم يتبعون الكافة فى اثبات هذه الاصناف لا بمقتضى فطرتهم وطبيعة ادراكهم ولو سئل الحيوان الاعجم ونطق لوجدناه منكرا للمعقولات وساقطة لديه بالكلية فاذا علمت هذا فلعل هنالك ضربا من الادراك غير مدركاتنا لان ادراكاتنا مخلوقة محدثة وخلق الله أكبر من خلق الناس والحصر مجهول والوجود أوسع نطاقا من ذلك والله من ورائهم محيط فاتهم ادراكك ومدركاتك فى الحصر واتبع ما أمرك الشارع به من اعتقادك وعملك فهو أحرص على سعادتك وأعلم بما ينفعك لانه من طور فوق ادراكك ومن نطاق أوسع من نطاق عقلك وليس ذلك بقادح فى العقل ومداركه بل العقل ميزان صحيح فأحكامه يقينية لا كذب فيها غير أنك لا تطمع أن تزن به أمور التوحيد والآخرة وحقيقة النبوة وحقائق الصفات الالهية وكل ما وراء طوره فان ذلك طمع فى محال ومثال ذلك مثال رجل رأى الميزان الذى يوزن به الذهب فطمع أن يزن به الجبال وهذا لا يدرك على أن الميزان فى أحكامه غير صادق لكن العقل قد يقف عنده ولا يتعدى طوره حتى يكون له أن يحيط بالله وبصفاته فانه ذرة من ذرات

الوجود الحاصل منه وتفطن فى هذا الغلط من يقدم العقل على السمع فى أمثال هذه القضايا وقصور فهمه واضمحلال رأيه فقد تبين لك الحق من ذلك واذا تبين ذلك فلعل الاسباب اذا تجاوزت فى الارتقاء نطاق ادراكنا ووجودنا خرجت عن أن تكون مدركة فيضل العقل فى بيداء الاوهام ويحار وينقطع فاذا التوحيد هو العجز عن ادراك الاسباب وكيفيات تأثيرها وتفويض ذلك الى خالقها المحيط بها اذ لا فاعل غيره وكلها ترتقى اليه وترجع الى قدرته وعلمنا به انما هو من حيث صدورنا عنه وهذا هو معنى ما نقل عن بعض الصديقين العجز عن الادراك ادراك * ثم ان المعتبر فى هذا التوحيد ليس هو الايمان فقط الذى هو تصديق حكمى فان ذلك من حديث النفس وانما الكمال فيه حصول صفة منه تتكيف بها النفس كما أن المطلوب من الاعمال والعبادات أيضا حصول ملكة الطاعة والانقياد وتفريغ القلب عن شواغل ماسوى المعبود حتى ينقلب المريد السالك ربانيا والفرق بين الحال والعلم فى العقائد فرق ما بين القول والاتصاف وشرحه أن كثيرا من الناس يعلم أن رحمة اليتيم والمسكين قربة الى الله تعالى مندوب اليها ويقول بذلك ويعترف به ويذكر مأخذه من الشريعة وهو لو رأى يتيما أو مسكينا من أبناء المستضعفين لفر عنه واستنكف أن يباشره فضلا عن التمسح عليه للرحمة وما بعد ذلك من مقامات العطف والحنو والصدقة فهذا أى ما حصل له من رحمة اليتيم مقام العلم ولم يحصل له مقام الحال والاتصاف ومن الناس من يحصل له مع مقام العلم والاعتراف بأن رحمة المسكين قربة الى الله تعالى مقام آخر أعلى من الاول وهو الاتصاف بالرحمة وحصول ملكتها فمتى رأى يتيما أو مسكينا بادر اليه ومسح عليه والتمس الثواب فى الشفقة عليه لا يكاد يصبر عن ذلك ولو دفع عنه ثم يتصدق عليه بما حضره من ذات يده وكذا علمك بالتوحيد مع اتصافك به والعلم الحاصل عن الاتصاف ضرورة هو أوثق مبنى من العلم الحاصل قبل الاتصاف وليس الاتصاف بحاصل عن مجرد العلم حتى يقع العمل ويتكرر مرارا غير منحصرة فترسخ الملكة ويحصل الاتصاف والتحقق ويجيء العلم الثانى النافع فى الآخرة فان العلم الاول المجرد عن الاتصاف قليل الجدوى والنفع وهذا علم أكثر النظار والمطلوب انما هو العلم الحالى الناشئ عن العادة * واعلم أن الكمال عند الشارع فى كل ما كلف به انما هو فى هذا فما طلب اعتقاده فالكمال فيه فى العلم الثانى الحاصل عن الاتصاف وما طلب عمله من العبادات فالكمال فيها فى حصول الاتصاف والتحقق بها ثم ان الاقبال على العبادات والمواظبة عليها هو المحصل لهذه الثمرة الشريفة قال صلى الله عليه وسلم فى رأس العبادات جعلت قرة عينى فى الصلاة فان الصلاة صارت له صفة وحالا يجد فيها منتهى لذته وقرة عينه وأين هذا من صلاة الناس ومن لهم بها فويل للمصلين الذين هم عن صلاتهم ساهون اللهم وفقنا واهدنا الصراط المستقيم صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين فقد تبين لك من جميع ما قررناه أن المطلوب فى التكاليف كلها حصول ملكة راسخة فى النفس يحصل عنها علم اضطرارى للنفس هو التوحيد وهو العقيدة الايمانية وهو الذى تحصل به السعادة وأن ذلك سواء فى التكاليف القلبية والبدنية ويتفهم منه أن الايمان الذى هو أصل التكاليف وينبوعها هو بهذه المثابة ذو مراتب أولها التصديق القلبى الموافق للسان وأعلاها حصول كيفية من ذلك الاعتقاد القلبى وما يتبعه من العمل مستولية على القلب فيستتبع الجوارح وتندرج فى طاعتها جميع التصرفات حتى تنخرط الافعال كلها فى طاعة ذلك التصديق الايمانى وهذا أرفع مراتب الايمان وهو الايمان الكامل الذى لا يقارف المؤمن معه صغيرة ولا كبيرة اذ حصول الملكة ورسوخها مانع من الانحراف عن مناهجه طرفة عين قال صلى الله عليه وسلم لا يزنى الزانى حين يزنى وهو مؤمن وفى حديث هرقل لما سأل أبا سفيان بن حرب عن النبى صلى الله عليه وسلم وأحواله فقال فى أصحابه هل يرتد أحد منهم سخطة لدينه قال لا قال وكذلك الايمان حين تخالط بشاشته القلوب ومعناه أن ملكة الايمان اذا استقرت عسر على النفس مخالفتها وهكذا شأن الملكات اذا استقرت فانها تحصل بمثابة الجبلة والفطرة وهذه هى المرتبة العالية من الايمان وهى فى المرتبة الثانية من العصمة لان العصمة واجبة للانبياء وجوبا سابقا وهذه حاصلة للمؤمنين حصولا تابعا لاعمالهم وتصديقهم وبهذه الملكة ورسوخها يقع التفاوت فى الايمان كالذى يتلى عليك من أقاويل السلف وفى تراجم البخارى رضى الله عنه فى باب الايمان كثير منه مثل ان الايمان قول وعمل ويزيد وينقص وان الصلاة والصيام من الايمان وان تطوع رمضان من الايمان والحياء من الايمان والمراد

بهذا كله الايمان الكامل الذى أشرنا اليه والى ملكته وهو فعلى * وأما التصديق الذى هو أول مراتبه فلا تفاوت فيه فمن اعتبر أوائل الاسماء وحمله على التصديق منع من التفاوت كما قال أئمة المتكلمين ومن اعتبر أواخر الاسماء وحمله على هذه الملكة التى هى الايمان الكامل ظهر له التفاوت وليس ذلك بقادح فى اتحاد حقيقته الاولى التى هى التصديق اذ التصديق موجود فى جميع رتبه لانه أقل ما يطلق عليه اسم الايمان وهو المخلص من عهدة الكفر والفيصل بين الكافر والمسلم فلا يجزى أقل منه وهو فى نفسه حقيقة واحدة لا تتفاوت وانما التفاوت فى الحال الحاصلة عن الاعمال كما قلناه فافهم * واعلم أن الشارع وصف لنا هذا الايمان الذى فى المرتبة الاولى الذى هو تصديق وعين أمورا مخصوصة كلفنا التصديق بها بقلوبنا واعتقادها فى أنفسنا مع الاقرار بألسنتنا وهى العقائد التى تقررت فى الدين قال صلى الله عليه وسلم حين سئل عن الايمان فقال أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وتؤمن بالقدر خيره وشره وهذه هى العقائد الايمانية المقررة فى علم الكلام * ولنشر اليها مجملة لتتبين لك حقيقة هذا الفن وكيفية حدوثه فنقول * اعلم أن الشارع لما أمرنا بالايمان بهذا الخالق الذى رد الافعال كلها اليه وأفرده به كما قدمناه وعرفنا أن فى هذا الايمان نجاتنا اذا حضرنا عند الموت لم يعرفنا بكنه حقيقة هذا الخالق المعبود اذ ذاك متعذر على ادراكنا ومن فوق طورنا فكلفنا أولا اعتقاد تنزيهه فى ذاته عن مشابهة المخلوقين والا لما صح أنه خالق لهم لعدم الفارق على هذا التقدير ثم تنزيهه عن صفات النقص والا لشابه المخلوقين ثم توحيده بالاتحاد والا لم يتم الخلق للتمانع ثم اعتقاد أنه عالم قادر فبذلك تتم الافعال الشاهدة بكمال الايجاد والخلق ومريد والا لم يخصص شئ من المخلوقات ومقدر لكل كائن والا فالارادة حادثة وأنه يعيدنا بعد الموت تكميلا لعنايته بالايجاد والا كان عبثا فهو للبقاء السرمدى بعد الموت ثم اعتقاد بعثة الرسل للنجاة من شقاء هذا المعاد لاختلاف أحواله بالشقاء والسعادة وعدم معرفتنا بذلك وتمام لطفه بنا فى الاتيان بذلك وبيان الطريقين وأن الجنة للنعيم وجهنم للعذاب هذه أمهات العقائد الايمانية معللة بأدلتها العقلية وأدلتها من الكتاب والسنة كثيرة وعن تلك الادلة أخذها السلف وأرشد اليها العلماء وحققها الائمة الا أنه عرض بعد ذلك خلاف فى تفاصيل هذه العقائد أكثر مثاره من الآى المتشابهة فدعا ذلك الى الخصام والتناظر والاستدلال بالعقل زيادة الى النقل فحدث بذلك علم الكلام ولنبين لك تفصيل هذا المجمل وذلك أن القرآن ورد فيه وصف المعبود بالتنزيه المطلق الظاهر الدلالة من غير تأويل فى آى كثيرة وهى سلوب كلها وصريحة فى بابها فوجب الايمان بها ووقع فى كلام الشارع صلوات الله عليه وكلام الصحابة والتابعين تفسيرها على ظاهرها ثم وردت فى القرآن آى أخرى قليلة توهم التشبيه مرة فى الذات وأخرى فى الصفات فأما السلف فغلبوا أدلة التنزيه لكثرتها ووضوح دلالتها وعلموا استحالة التشبيه وقضوا بأن الآيات من كلام الله فآمنوا بها ولم يتعرضوا لمعناها ببحث ولا تأويل وهذا معنى قول الكثير منهم اقرؤها كما جاءت أى آمنوا بأنها من عند الله ولا تتعرضوا لتأويلها ولا تفسيرها لجواز أن تكون ابتلاء فيجب الوقف والاذعان له وشذ لعصرهم مبتدعة اتبعوا ما تشابه من الآيات وتوغلوا فى التشبيه ففريق شبهوا فى الذات باعتقاد اليد والقدم والوجه عملا بظواهر وردت بذلك فوقعوا فى التجسيم الصريح ومخالفة آى التنزيه المطلق التى هى أكثر موارد وأوضح دلالة لان معقولية الجسم تقتضى النقص والافتقار وتغليب آيات السلوب فى التنزيه المطلق التى هى أكثر موارد وأوضح دلالة أولى من التعلق بهذه الظواهر التى لنا عنها غنية والجمع بين الدليلين بتأويلهم ثم يفرون من شناعة ذلك بقولهم جسم لا كالاجسام وليس ذلك بدافع عنهم لانه قول متناقض وجمع بين نفى واثبات ان كان بالمعقولية واحدة من الجسم وان خالفوا بينهما ونفوا المعقولية المتعارفة فقد وافقونا فى التنزيه ولم يبق الا جعلهم لفظ الجسم اسما من أسمائه ويتوقف مثله على الاذن وفريق منهم ذهبوا الى التشبيه فى الصفات كاثبات الجهة والاستواء والنزول والصوت والحرف وأمثال ذلك وآل قولهم الى التجسيم فنزعوا مثل الاولين الى قولهم صوت لا كالاصوات جهة لا كالجهات نزول لا كالنزول يعنون من الاجسام واندفع ذلك بما اندفع الاول ولم يبق فى هذه الظواهر الا اعتقادات السلف ومذاهبهم والايمان بها كما هى لئلا يكر النفى على معانيها بنفيها مع أنها صحيحة ثابتة من القرآن ولهذا انظر ما تراه فى عقيدة الرسالة لابن أبى زيد وكتاب المختصر له وفى كتاب الحافظ ابن عبد البر وغيرهما فانهم يحومون على هذا المعنى ولا تغمض عينك

عن القرائن الدالة على ذلك فى غضون كلامهم ثم لما كثرت العلوم والصنائع وولع الناس بالتدوين والبحث فى سائر الانحاء وألف المتكلمون فى التنزيه حدثت بدعة المعتزلة فى تعميم هذا التنزيه فى آى السلوب فقضوا بنفى صفات المعانى من العلم والقدرة والارادة والحياة زائدة على أحكامها لما يلزم على ذلك من تعدد القديم بزعمهم وهو مردود بأن الصفات ليست عين الذات ولا غيرها وقضوا بنفى السمع والبصر لكونهما من عوارض الاجسام وهو مردود لعدم اشتراط البنية فى مدلول هذا اللفظ وانما هو ادراك المسموع أو المبصر وقضوا بنفى الكلام لشبه ما فى السمع والبصر ولم يعقلوا صفة الكلام التى تقوم بالنفس فقضوا بأن القرآن مخلوق بدعة صرح السلف بخلافها وعظم ضرر هذه البدعة ولقنها بعض الخلفاء عن أئمتهم فحمل الناس عليها وخالفهم أئمة السلف فاستحل لخلافهم ايسار كثير منهم ودماءهم وكان ذلك سببا لانتهاض أهل السنة بالادلة العقلية على هذه العقائد دفعا فى صدور هذه البدع وقام بذلك الشيخ أبو الحسن الاشعرى امام المتكلمين فتوسط بين الطرق ونفى التشبيه وأثبت صفات المعانى وقصر التنزيه على ما قصره عليه السلف وشهدت له الادلة المخصصة لعمومه فأثبت الصفات الاربع والسمع والبصر والكلام القائم بالنفس بطريق النقل والعقل ورد على المبتدعة فى ذلك كله وتكلم معهم فيما مهدوه لهذه البدع من القول بالصلاح والاصلح والتحسين والتقبيح وكمل العقائد فى البعثة وأحوال الجنة والنار والثواب والعقاب وألحق بذلك الكلام فى الامامة لما ظهر حينئذ من بدعة الامامية من قولهم انها من عقائد الايمان وانه يجب على النبى تعيينها والخروج عن العهدة فى ذلك لمن هى له وكذلك على الامة وقصارى أمر الامامة أنها قضية مصلحية اجماعية ولا تلحق بالعقائد فلذلك ألحقوها بمسائل هذا الفن وسموا مجموعه علم الكلام اما لما فيه من المناظرة على البدع وهى كلام صرف وليست براجعة الى عمل واما لان سبب وضعه والخوض فيه هو تنازعهم فى اثبات الكلام النفسى وكثر اتباع الشيخ أبى الحسن الاشعرى واقتفى طريقته من بعده تلاميذه كابن مجاهد وغيره وأخذ عنهم القاضى أبو بكر الباقلانى فتصدر للامامة فى طريقتهم وهذبها ووضع المقدمات العقلية التى تتوقف عليها الادلة والانظار وذلك مثل اثبات الجوهر الفرد والخلاء وأن العرض لا يقوم بالعرض وأنه لا يبقى زمانين وأمثال ذلك مما تتوقف عليه أدلتهم وجعل هذه القواعد تبعا للعقائد الايمانية فى وجوب اعتقادها لتوقف تلك الادلة عليها وأن بطلان الدليل يؤذن ببطلان المدلول وجملت هذه الطريقة وجاءت من أحسن الفنون النظرية والعلوم الدينية الا أن صور الادلة تعتبر بها الاقيسة ولم تكن حينئذ ظاهرة فى الملة ولو ظهر منها بعض الشئ فلم يأخذ به المتكلمون لملابستها للعلوم الفلسفية المباينة للعقائد الشرعية بالجملة فكانت مهجورة عندهم لذلك ثم جاء بعد القاضى أبى بكر الباقلانى امام الحرمين أبو المعالى فأملى فى الطريقة كتاب الشامل وأوسع القول فيه ثم لخصه فى كتاب الارشاد واتخذه الناس اماما لعقائدهم ثم انتشر من بعد ذلك علم المنطق فى الملة وقرأه الناس وفرقوا بينه وبين العلوم الفلسفية بأنه قانون ومعيار للادلة فقط تسبر به الادلة منها كما تسبر من سواها ثم نظروا فى تلك القواعد والمقدمات فى فن الكلام للاقدمين فخالفوا الكثير منها بالبراهين التى أدت الى ذلك وربما ان كثيرا منها مقتبس من كلام الفلاسفة فى الطبيعيات والالهيات فلما سبروها بمعيار المنطق ردهم الى ذلك فيها ولم يعتقدوا بطلان المدلول من بطلان دليله كما صار اليه القاضى فصارت هذه الطريقة من مصطلحهم مباينة للطريقة الاولى وتسمى طريقة المتأخرين وربما أدخلوا فيها الرد على الفلاسفة فيما خالفوا فيه من العقائد الايمانية وجعلوهم من خصوم العقائد لتناسب الكثير من مذاهب المبتدعة ومذاهبهم وأول من كتب فى طريقة الكلام على هذا المنحى الغزالى رحمه الله وتبعه الامام ابن الخطيب وجماعة قفوا أثرهما واعتمدوا تقليدهما ثم توغل المتأخرون من بعدهم فى مخالطة كتب الفلسفة والتبس عليهم شأن الموضوع فى العلمين فحسبوه فيهما واحدا من اشتباه المسائل فيهما * واعلم أن المتكلمين لما كانوا يستدلون فى أكثر أحوالهم بالكائنات وأحوالها على وجود البارى وصفاته وهى نوع استدلالهم غالبا والجسم الطبيعى ينظر فيه الفيلسوف فى الطبيعيات وهو بعض من هذه الكائنات الا أن نظره فيها مخالف لنظر المتكلم فهو ينظر فى الجسم من حيث يتحرك ويسكن والمتكلم ينظر فيه من حيث يدل على الفاعل وكذا نظر الفيلسوف فى الالهيات انما هو نظر فى الوجود المطلق وما يقتضيه لذاته ونظر المتكلم فى الوجود من حيث انه يدل على الموجد وبالجملة فموضوع علم الكلام عند أهله انما هو

العقائد الايمانية بعد فرضها صحيحة من الشرع من حيث يمكن أن يستدل عليها بالادلة العقلية فترفع البدع وتزول الشكوك والشبه عن تلك العقائد واذا تأملت حال الفن في حدوثه وكيف تدرج كلام الناس فيه صدرا بعد صدر وكلهم يفرض العقائد صحيحة ويستنهض الحجج والادلة علمت حينئذ ماقررناه لك في موضوع الفن وأنه لايعدوه ولقد اختلطت الطريقتان عند هؤلاء المتأخرين والتبست مسائل الكلام بمسائل الفلسفة بحيث لايتميز أحد الفنين من الآخر ولا يحصل عليه طالبه من كتبهم كما فعله البيضاوي في الطوالع ومن جاء بعده من علماء العجم في جميع تآليفهم الا أن هذه الطريقة قد يعني بها بعض طلبة العلم للاطلاع على المذاهب والاغراق في معرفة الحجاج لوفور ذلك فيها وأما محاذاة طريقة السلف بعقائد علم الكلام فانما هي الطريقة القديمة للمتكلمين وأصلها كتاب الارشاد وما حذا حذوه ومن أراد ادخال الرد على الفلاسفة في عقائده فعليه بكتب الغزالي والامام ابن الخطيب فانها وان وقع فيها مخالفة للاصطلاح القديم فليس فيها من الاختلاط في المسائل والالتباس في الموضوع ما في طريقة هؤلاء المتأخرين من بعدهم وعلى الجملة فينبغي أن يعلم أن هذا العلم الذي هو علم الكلام غير ضروري لهذا العهد على طالب العلم اذ الملحدة والمبتدعة قد انقرضوا والائمة من أهل السنة كفونا شأنهم فيما كتبوا ودونوا والادلة العقلية انما احتاجوا اليها حين دافعوا ونصروا وأما الآن فلم يبق منها الا كلام تنزه الباري عن كثير ايهاماته واطلاقه ولقد سأل الجنيد رحمه الله عن قوم مر بهم من المتكلمين يفيضون فيه فقال ماهؤلاء فقيل قوم ينزهون الله بالادلة عن صفات الحدوث وسمات النقص فقال نفي العيب حيث يستحيل العيب عيب لكن فائدته في آحاد الناس وطلبة العلم فائدة معتبرة اذ لا يحسن بحامل السنة الجهل بالحجج النظرية على عقائدها والله ولي المؤمنين

(علم التصوف)

هذا العلم من العلوم الشرعية الحادثة في الملة وأصله أن طريقة هؤلاء القوم لم تزل عند سلف الامة وكبارها من الصحابة والتابعين ومن بعدهم طريقة الحق والهداية وأصلها العكوف على العبادة والانقطاع الى الله تعالى والاعراض عن زخرف الدنيا وزينتها والزهد فيما يقبل عليه الجمهور من لذة ومال وجاه والانفراد عن الخلق في الخلوة للعبادة وكان ذلك عاما في الصحابة والسلف فلما فشا الاقبال على الدنيا في القرن الثاني وما بعده وجنح الناس الى مخالطة الدنيا اختص المقبلون على العبادة باسم الصوفية والمتصوفة وقال القشيري رحمه الله ولا يشهد لهذا الاسم اشتقاق من جهة العربية ولا قياس والظاهر أنه لقب ومن قال اشتقاقه من الصفا أو من الصفة فبعيد من جهة القياس اللغوي قال وكذلك من الصوف لانهم لم يختصوا بلبسه * قلت والاظهر ان قيل بالاشتقاق أنه من الصوف وهم في الغالب مختصون بلبسه لما كانوا عليه من مخالفة الناس في لبس فاخر الثياب الى لبس الصوف فلما اختص هؤلاء بمذهب الزهد والانفراد عن الخلق والاقبال على العبادة اختصوا بمآخذ مدركة لهم وذلك أن الانسان بما هو انسان انما يتميز عن سائر الحيوان بالادراك وادراكه نوعان ادراك للعلوم والمعارف من اليقين والظن والشك والوهم وادراك للاحوال القائمة من الفرح والحزن والقبض والبسط والرضا والغضب والصبر والشكر وأمثال ذلك فالروح العاقل والمتصرف في البدن تنشأ من ادراكات وارادات وأحوال وهي التي يميز بها الانسان وبعضها ينشأ من بعض كما ينشأ العلم من الادلة والفرح والحزن عن ادراك المؤلم أو المتلذذ به والنشاط عن الجمام والكسل عن الاعياء وكذلك المريد في مجاهدته وعبادته لابد وأن ينشأ له عن كل مجاهدة حال نتيجة تلك المجاهدة وتلك الحال اما أن تكون نوع عبادة فترسخ وتصير مقاما للمريد واما أن لا تكون عبادة وانما تكون صفة حاصلة للنفس من حزن أو سرور أو نشاط أو كسل أو غير ذلك من المقامات ولا يزال المريد يترقى من مقام الى مقام الى أن ينتهي الى التوحيد والمعرفة التي هي الغاية المطلوبة للسعادة قال صلى الله عليه وسلم من مات يشهد أن لا اله الا الله دخل الجنة فالمريد لابد له من الترقي في هذه الاطوار وأصلها كلها الطاعة والاخلاص ويتقدمها الايمان ويصاحبها وتنشأ عنها الاحوال والصفات نتائج وثمرات ثم تنشأ عنها أخرى وأخرى الى مقام التوحيد والعرفان واذا وقع تقصير في النتيجة أو خلل فنعلم أنه انما أتى من قبل التقصير في الذي قبله وكذلك في الخواطر النفسانية والواردات

القلبية فلهذا يحتاج المريد الى محاسبة نفسه فى سائر أعماله وينظر فى حقائقها لان حصول النتائج عن الاعمال ضرورى وقصورها من الخلل فيها كذلك والمريد يجد ذلك بذوقه ويحاسب نفسه على أسبابه ولا يشاركهم فى ذلك الا القليل من الناس لان الغفلة عن هذا كأنها شاملة وغاية أهل العبادات اذا لم ينتهوا الى هذا النوع أنهم يأتون بالطاعات مخلصة من نظر الفقه فى الاجزاء والامتثال وهؤلاء يبحثون عن نتائجها بالاذواق والمواجد ليطلعوا على أنها خالصة من التقصير أولا فظهر أن أصل طريقتهم كلها محاسبة النفس على الافعال والتروك والكلام فى هذه الاذواق والمواجد التى تحصل عن المجاهدات ثم تستقر للمريد مقاما ويترقى منها الى غيرها ثم لهم مع ذلك آداب مخصوصة بهم واصطلاحات فى ألفاظ تدور بينهم اذ الاوضاع اللغوية انما هى للمعانى المتعارفة فاذا عرض من المعانى ما هو غير متعارف اصطلحنا على التعبير عنه بلفظ يتيسر فهمه منه فلهذا اختص هؤلاء بهذا النوع من العلم الذى ليس لواحد غيرهم من أهل الشريعة الكلام فيه وصار علم الشريعة على صنفين صنف مخصوص بالفقهاء وأهل الفتيا وهى الاحكام العامة فى العبادات والعادات والمعاملات وصنف مخصوص بالقوم فى القيام بهذه المجاهدة ومحاسبة النفس عليها والكلام فى الاذواق والمواجد العارضة فى طريقها وكيفية الترقى منها من ذوق الى ذوق وشرح الاصطلاحات التى تدور بينهم فى ذلك فلما كتبت العلوم ودونت وألف الفقهاء فى الفقه وأصوله والكلام والتفسير وغير ذلك كتب رجال من أهل هذه الطريقة فى طريقهم فمنهم من كتب فى الورع ومحاسبة النفس على الاقتداء فى الاخذ والترك كما فعله القشيرى فى كتاب الرسالة والسهروردى فى كتاب عوارف المعارف وأمثالهما وجمع الغزالى رحمه الله بين الامرين فى كتاب الاحياء فدون فيه أحكام الورع والاقتداء ثم بين آداب القوم وسننهم وشرح اصطلاحاتهم فى عباراتهم وصار علم التصوف فى الملة علما مدونا بعد أن كانت الطريقة عبادة فقط وكانت أحكامها انما تتلقى من صدور الرجال كما وقع فى سائر العلوم التى دونت بالكتاب من التفسير والحديث والفقه والاصول وغير ذلك * ثم ان هذه المجاهدة والخلوة والذكر يتبعها غالبا كشف حجاب الحس والاطلاع على عوالم من أمر الله ليس لصاحب الحس ادراك شئ منها والروح من تلك العوالم وسبب هذا الكشف أن الروح اذا رجع عن الحس الظاهر الى الباطن ضعفت احوال الحس وقويت احوال الروح وغلب سلطانه وتجدد نشوه وأعان على ذلك الذكر فانه كالغذاء لتنمية الروح ولا يزال فى نمو وتزيد الى أن يصير شهودا بعد أن كان علما ويكشف حجاب الحس ويتم وجود النفس الذى لها من ذاتها وهو عين الادراك فيتعرض حينئذ للمواهب الربانية والعلوم اللدنية والفتح الالهى وتقرب ذاته فى تحقق حقيقتها من الافق الاعلى أفق الملائكة وهذا الكشف كثيرا ما يعرض لاهل المجاهدة فيدركون من حقائق الوجود ما لا يدرك سواهم وكذلك يدركون كثيرا من الواقعات قبل وقوعها ويتصرفون بهممهم وقوى نفوسهم فى الموجودات السفلية وتصير طوع ارادتهم فالعظماء منهم لا يعتبرون هذا الكشف ولا يتصرفون ولا يخبرون عن حقيقة شئ لم يؤمروا بالتكلم فيه بل يعدون ما يقع لهم من ذلك محنة ويتعوذون منه اذا هاجمهم وقد كان الصحابة رضى الله عنهم على مثل هذه المجاهدة وكان حظهم من هذه الكرامات أوفر الحظوظ لكنهم لم يقع لهم بها عناية وفى فضائل أبى بكر وعمر وعثمان وعلى رضى الله عنهم كثير منها وتبعهم فى ذلك أهل الطريقة ممن اشتملت رسالة القشيرى على ذكرهم ومن تبع طريقتهم من بعدهم * ثم ان قوما من المتأخرين انصرفت عنايتهم الى كشف الحجاب والمدارك التى وراءه واختلفت طرق الرياضة عنهم فى ذلك باختلاف تعليمهم فى اماتة القوى الحسية وتغذية الروح العاقل بالذكر حتى يحصل للنفس ادراكها الذى لها من ذاتها بتمام نشوها وتغذيتها فاذا حصل ذلك زعموا أن الوجود قد انحصر فى مداركها حينئذ وأنهم كشفوا ذوات الوجود وتصوروا حقائقها كلها من العرش الى الطش هكذا قال الغزالى رحمه الله فى كتاب الاحياء بعد أن ذكر صورة الرياضة * ثم ان هذا الكشف لا يكون صحيحا كاملا عندهم الا اذا كان ناشئا عن الاستقامة لان الكشف قد يحصل لصاحب الجوع والخلوة وان لم يكن هناك استقامة كالسحرة والنصارى وغيرهم من المرتاضين وليس مرادنا الا الكشف الناشئ عن الاستقامة ومثاله أن المرآة الصقيلة اذا كانت محدبة أو مقعرة وحوذى بها جهة المرئى فانه يتشكل فيه معوجا على غير صورته وان كانت مسطحة تشكل فيها المرئى صحيحا فالاستقامة للنفس كالانبساط للمرآة فيما ينطبع فيها من الاحوال ولما عنى

المتأخرون بهذا النوع من الكشف تكلموا في حقائق الموجودات العلوية والسفلية وحقائق الملك والروح والعرش والكرسي وأمثال ذلك وقصرت مدارك من لم يشاركهم في طريقهم عن فهم أذواقهم ومواجدهم في ذلك وأهل الفتيا بين منكر عليهم ومسلم لهم وليس البرهان والدليل بنافع في هذه الطريق ردا وقبولا اذ هي من قبيل الوجدانيات وربما قصد بعض المصنفين بيان مذهبهم في كشف الوجود وترتيب حقائقه فأتى بالاغمض فالاغمض بالنسبة الى أهل النظر والاصطلاحات والعلوم كما فعل الفرغاني شارح قصيدة ابن الفارض في الديباجة التي كتبها في صدر ذلك الشرح فانه ذكر في صدور الوجود عن الفاعل وترتيبه أن الوجود كله صادر عن صفة الوحدانية التي هي مظهر الاحدية وهما معا صادران عن الذات الكريمة التي هي عين الوحدة لا غير ويسمون هذا الصدور بالتجلي وأول مراتب التجليات عندهم تجلي الذات على نفسه وهو يتضمن الكمال بافاضة الايجاد والظهور لقوله في الحديث الذي يتناقلونه كنت كنزا مخفيا فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق ليعرفوني وهذا الكمال في الايجاد المتنزل في الوجود وتفصيل الحقائق وهو عندهم عالم المعاني والحضرة الكمالية والحقيقة المحمدية وفيها حقائق الصفات واللوح والقلم وحقائق الانبياء والرسل أجمعين والكمل من أهل الملة المحمدية وهذا كله تفصيل الحقيقة المحمدية ويصدر عن هذه الحقائق حقائق أخرى في الحضرة الهبائية وهي مرتبة المثال ثم عنها العرش ثم الكرسي ثم الافلاك ثم عالم العناصر ثم عالم التركيب هذا في عالم الرتق فاذا تجلت فهي في عالم الفتق ويسمى هذا المذهب مذهب أهل التجلي والمظاهر والحضرات وهو كلام لا يقتدر أهل النظر على تحصيل مقتضاه لغموضه وانغلاقه وبعد ما بين كلام صاحب المشاهدة والوجدان وصاحب الدليل وربما أنكر بظاهر الشرع هذا الترتيب وكذلك ذهب آخرون منهم الى القول بالوحدة المطلقة وهو رأي أغرب من الاول في تعقله وتفاريعه يزعمون فيه أن الوجود له قوى في تفاصيله بها كانت حقائق الموجودات وصورها وموادها والعناصر انما كانت بما فيها من القوى وكذلك مادتها لها في نفسها قوة بها كان وجودها ثم ان المركبات فيها تلك القوى متضمنة في القوة التي كان بها التركيب كالقوة المعدنية فيها قوى العناصر بهيولاها وزيادة القوة المعدنية ثم القوة الحيوانية تتضمن القوة المعدنية وزيادة قوتها في نفسها وكذا القوة الانسانية مع الحيوانية ثم الفلك يتضمن القوة الانسانية وزيادة وكذا الذوات الروحانية والقوة الجامعة للكل من غير تفصيل هي القوة الالهية التي انبثت في جميع الموجودات كلية وجزئية وجمعتها وأحاطت بها من كل وجه لا من جهة الظهور ولا من جهة الخفاء ولا من جهة الصورة ولا من جهة المادة فالكل واحد وهي نفس الذات الالهية وهي في الحقيقة واحدة بسيطة والاعتبار هو المفصل لها كالانسانية مع الحيوانية ألا ترى أنها مندرجة فيها وكائنة بكونها فتارة يمثلونها بالجنس مع النوع في كل موجود كما ذكرناه وتارة بالكل مع الجزء على طريقة المثال وهم في هذا كله يفرون من التركيب والكثرة بوجه من الوجوه وانما أوجبها عندهم الوهم والخيال والذي يظهر من كلام ابن دهقان في تقرير هذا المذهب أن حقيقة ما يقولونه في الوحدة شبيه بما تقوله الحكماء في الالوان من أن وجودها مشروط بالضوء فاذا عدم الضوء لم تكن الالوان موجودة بوجه وكذا عندهم الموجودات المحسوسة كلها مشروطة بوجود المدرك الحسي بل والموجودات المعقولة والمتوهمة أيضا مشروطة بوجود المدرك العقلي فاذا الوجود المفصل كله مشروط بوجود المدرك البشري فلو فرضنا عدم المدرك البشري جملة لم يكن هناك تفصيل الوجود بل هو بسيط واحد فالحر والبرد والصلابة واللين بل والارض والماء والنار والسماء والكواكب انما وجدت لوجود الحواس المدركة لها لما جعل في المدرك من التفصيل الذي ليس في الموجود وانما هو في المدارك فقط فاذا فقدت المدارك المفصلة فلا تفصيل انما هو ادراك واحد وهو أنا لا غيره ويعتبرون ذلك بحال النائم فانه اذا نام وفقد الحس الظاهر فقد كل محسوس وهو في تلك الحالة الا ما يفصله له الخيال قالوا فكذا اليقظان انما يعتبر تلك المدركات كلها على التفصيل بنوع مدركه البشري ولو قدر فقد مدركه فقد التفصيل وهذا هو معنى قولهم الوهم لا الوهم الذي هو من جملة المدارك البشرية هذا ملخص رأيهم على ما يفهم من كلام ابن دهقان وهو في غاية السقوط لانا نقطع بوجود البلد الذي نحن مسافرون عنه واليه يقينا مع غيبته عن أعيننا وبوجود السماء المظلة والكواكب وسائر الاشياء الغائبة عنا والانسان قاطع بذلك ولا يكابر أحد نفسه في اليقين مع أن المحققين

من المتصوّفة المتأخرين يقولون ان المريد عند الكشف ربما يعرض له توهم هذه الوحدة ويسمى ذلك عندهم مقام الجمع ثم يترقى عنه الى التمييز بين الموجودات ويعبرون عن ذلك بمقام الفرق وهو مقام العارف المحقق ولا بد للمريد عندهم من عقبة الجمع وهى عقبة صعبة لانه يخشى على المريد من وقوفه عندها فتخسر صفقته فقد تبينت مراتب أهل هذه الطريقة * ثم ان هؤلاء المتأخرين من المتصوّفة المتكلمين فى الكشف وفيما وراء الحس توغلوا فى ذلك فذهب الكثير منهم الى الحلول والوحدة كما أشرنا اليه وملؤا الصحف منه مثل الهروى فى كتاب المقامات له وغيره وتبعهم ابن العربى وابن سبعين وتلميذهما ابن العفيف وابن الفارض والنجم الاسرائيلى فى قصائدهم وكان سلفهم مخالطين للاسماعيلية المتأخرين من الرافضة الدائنين أيضا بالحلول والهية الائمة مذهبا لم يعرف لاوّلهم فأشرب كل واحد من الفريقين مذهب الآخر واختلط كلامهم وتشابهت عقائدهم وظهر فى كلام المتصوّفة القول بالقطب ومعناه رأس العارفين يزعمون أنه لا يمكن أن يساويه أحد فى مقامه فى المعرفة حتى يقبضه الله ثم يورث مقامه لآخر من أهل العرفان وقد أشار الى ذلك ابن سينا فى كتاب الاشارات فى فصول التصوّف منها فقال جل جناب الحق أن يكون شرعة لكل وارد أو يطلع عليه الا الواحد بعد الواحد وهذا كلام لا تقوم عليه حجة عقلية ولا دليل شرعى وانما هو من أنواع الخطابة وهو بعينه ما تقوله الرافضة ودانوا به ثم قالوا بترتيب وجود الابدال بعد هذا القطب كما قاله الشيعة فى النقباء حتى انهم لما أسندوا لباس خرقة التصوّف ليجعلوه أصلا لطريقتهم وتخليهم رفعوه الى على رضى الله عنه وهو من هذا المعنى أيضا والا فعلى رضى الله عنه لم يختص من بين الصحابة بتخلية ولا طريقة فى لباس ولا حال بل كان أبو بكر وعمر رضى الله عنهما أزهد الناس بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم وأكثرهم عبادة ولم يختص أحد منهم فى الدين بشئ يؤثر عنه فى الخصوص بل كان الصحابة كلهم اسوة فى الدين والزهد والمجاهدة يشهد لذلك كلام هؤلاء المتصوّفة فى أمر الفاطمى وما شحنوا به كتبهم فى ذلك مما ليس لسلف المتصوّفة فيه كلام بنفى أو اثبات وانما هو مأخوذ من كلام الشيعة والرافضة ومذاهبهم فى كتبهم والله يهدى الى الحق * ثم ان كثيرا من الفقهاء وأهل الفتيا انتدبوا للرد على هؤلاء المتأخرين فى هذه المقالات وأمثالها وشملوا بالنكير سائر ما وقع لهم فى الطريقة والحق أن كلامهم معهم فيه تفصيل فان كلامهم فى أربعة مواضع أحدها الكلام على المجاهدات وما يحصل من الاذواق والمواجد ومحاسبة النفس على الاعمال لتحصل تلك الاذواق التى تصير مقاما ويترقى منه الى غيره كما قلناه وثانيها الكلام فى الكشف والحقيقة المدركة من عالم الغيب مثل الصفات الربانية والعرش والكرسى والملائكة والوحى والنبوّة والروح وحقائق كل موجود غائب أو شاهد وتركب الاكوان فى صدورها عن موجدها وتكونها كما مرّ وثالثها التصرفات فى العوالم والاكوان بأنواع الكرامات ورابعها ألفاظ موهمة الظاهر صدرت عن الكثير من أئمة القوم يعبرون عنها فى اصطلاحهم بالشطحات تستشكل ظواهرها فمنكر ومحسن ومتأول فأما الكلام فى المجاهدات والمقامات وما يحصل من الاذواق والمواجد فى نتائجها ومحاسبة النفس على التقصير فى أسبابها فأمر لا مدفع فيه لاحد وأذواقهم فيه صحيحة والتحقق بها هو عين السعادة وأما الكلام فى كرامات القوم واخبارهم بالمغيبات وتصرفهم فى الكائنات فأمر صحيح غير منكر وان مال بعض العلماء الى انكارها فليس ذلك من الحق وما احتج به الاستاذ أبو اسحق الاسفراينى من أئمة الاشعرية على انكارها لالتباسها بالمعجزة فقد فرق المحققون من أهل السنة بينهما بالتحدى وهو دعوى وقوع المعجزة على وفق ما جاء به قالوا ثم ان وقوعها على وفق دعوى الكاذب غير مقدور لان دلالة المعجزة على الصدق عقلية فان صفة نفسها التصديق فلو وقعت مع الكاذب لتبدلت صفة نفسها وهو محال هذا مع أن الوجود شاهد بوقوع الكثير من هذه الكرامات وانكارها نوع مكابرة وقد وقع للصحابة وأكابر السلف كثير من ذلك وهو معلوم مشهور وأما الكلام فى الكشف واعطاء حقائق العلويات وترتيب صدور الكائنات فأكثر كلامهم فيه نوع من المتشابه لما أنه وجدانى عندهم وفاقد الوجدان بمعزل عن أذواقهم فيه واللغات لا تعطى دلالة على مرادهم منه لانها لم توضع الا للمتعارف وأكثره من المحسوسات فينبغى أن لا نتعرض لكلامهم فى ذلك ونتركه فيما تركناه من المتشابه ومن رزقه الله فهم شئ من هذه الكلمات على الوجه الموافق لظاهر الشريعة فأكرم بها سعادة وأما الالفاظ الموهمة التى يعبرون عنها بالشطحات ويؤاخذهم بها أهل الشرع فاعلم أن الانصاف فى شان القوم

أنهم أهل غيبة عن الحس والواردات تملكهم حتى ينطقوا عنها بما لا يقصدونه وصاحب الغيبة غير مخاطب والمجبور معذور فمن علم منهم فضله واقتداؤه حمل على القصد الجميل من هذا وان العبارة عن المواجد صعبة لفقدان الوضع لها كما وقع لابي يزيد وأمثاله ومن لم يعلم فضله ولا اشتهر فمؤاخذ بما صدر عنه من ذلك اذا لم يتبين لنا ما يحملنا على تأويل كلامه وأما من تكلم بمثلها وهو حاضر في حسه ولم يملكه الحال فمؤاخذ أيضا ولهذا أفتى الفقهاء وأكابر المتصوفة بقتل الحلاج لانه تكلم في حضوره وهو مالك لحاله والله أعلم وسلف المتصوفة من أهل الرسالة أعلام الملة الذين أشرنا اليهم من قبل لم يكن لهم حرص على كشف الحجاب ولا هذا النوع من الادراك انما همهم الاتباع والاقتداء ما استطاعوا ومن عرض له شيء من ذلك أعرض عنه ولم يحفل به بل يفرون منه ويرون أنه من العوائق والمحن وأنه ادراك من ادراكات النفس مخلوق حادث وأن الموجودات لا تنحصر في مدارك الانسان وعلم الله أوسع وخلقه أكبر وشريعته بالهداية أملك فلا ينطقون بشيء مما يدركون بل حظروا الخوض في ذلك ومنعوا من يكشف له الحجاب من أصحابهم من الخوض فيه والوقوف عنده بل يلتزمون طريقتهم كما كانوا في عالم الحس قبل الكشف من الاتباع والاقتداء ويأمرون أصحابهم بالتزامها وهكذا ينبغي أن يكون حال المريد والله الموفق للصواب

(علم تعبير الرؤيا)

هذا العلم من العلوم الشرعية وهو حادث في الملة عندما صارت العلوم صنائع وكتب الناس فيها وأما الرؤيا والتعبير لها فقد كان موجودا في السلف كما هو في الخلف وربما كان في الملوك والامم من قبل الا أنه لم يصل الينا للاكتفاء عنه بكلام المعبرين من أهل الاسلام والا فالرؤيا موجودة في صنف البشر على الاطلاق ولا بد من تعبيرها فلقد كان يوسف الصديق صلوات الله عليه يعبر الرؤيا كما وقع في القرآن وكذلك ثبت في الصحيح عن النبي صلى الله عليه وسلم وعن أبي بكر رضي الله عنه والرؤيا مدرك من مدارك الغيب وقال صلى الله عليه وسلم الرؤيا الصالحة جزء من ستة وأربعين جزءا من النبوة وقال لم يبق من المبشرات الا الرؤيا الصالحة يراها الرجل الصالح أو ترى له وأول ما بدئ به النبي صلى الله عليه وسلم من الوحي الرؤيا فكان لا يرى رؤيا الا جاءت مثل فلق الصبح وكان النبي صلى الله عليه وسلم اذا انفتل من صلاة الغداة يقول لاصحابه هل رأى أحد منكم الليلة رؤيا يسألهم عن ذلك ليستبشر بما وقع من ذلك مما فيه ظهور الدين واعزازه * وأما السبب في كون الرؤيا مدركا للغيب فهو أن الروح القلبي وهو البخار اللطيف المنبعث من تجويف القلب اللحمي ينتشر في الشريانات مع الدم في سائر البدن وبه تكمل أفعال القوى الحيوانية واحساسها فاذا أدركه الملال بكثرة التصرف في الاحساس بالحواس الخمس وتصريف القوى الظاهرة وغشي سطح البدن ما يغشاه من برد الليل انخنس من سائر أقطار البدن الى مركزه القلبي فيستجم بذلك لمعاودة فعله فتعطلت الحواس الظاهرة كلها وذلك هو معنى النوم كما تقدم في أول الكتاب * ثم ان هذا الروح القلبي هو مطية للروح العاقل من الانسان والروح العاقل مدرك لجميع ما في عالم الامر بذاته اذ حقيقته وذاته عين الادراك وانما يمنع من تعقله للمدارك الغيبية ما هو فيه من حجاب الاشتغال بالبدن وقواه وحواسه فلو قد خلا من هذا الحجاب وتجرد عنه لرجع الى حقيقته وهو عين الادراك فيعقل كل مدرك فاذا تجرد عن بعضها خفت شواغله فلا بد له من ادراك لمحة من عالمه بقدر ما تجرد له وهو في هذه الحالة قد خفت شواغل الحس الظاهر كلها وهي الشاغل الاعظم فاستعد لقبول ما هنالك من المدارك اللائقة من عالمه واذا أدرك ما يدرك من عوالمه رجع الى بدنه اذ هو ما دام في بدنه جسماني لا يمكنه التصرف الا بالمدارك الجسمانية والمدارك الجسمانية للعلم انما هي الدماغية والمتصرف منها هو الخيال فانه ينتزع من الصور المحسوسة صورا خيالية ثم يدفعها الى الحافظة تحفظها له الى وقت الحاجة اليها عند النظر والاستدلال وكذلك تجرد النفس منها صورا أخرى نفسانية عقلية فيترقى التجريد من المحسوس الى المعقول والخيال واسطة بينهما ولذلك اذا أدركت النفس من عالمها ما تدركه ألقته الى الخيال فصوره بالصورة المناسبة له ويدفعه الى الحس المشترك فيراه النائم كأنه محسوس فيتنزل المدرك من الروح العقلي الى الحسي والخيال أيضا واسطة هذه حقيقة الرؤيا ومن هذا التقرير يظهر لك الفرق بين الرؤيا الصالحة وأضغاث الاحلام

الكاذبة فانها كلها صور فى الخيال حالة النوم لكن ان كانت تلك الصور متنزلة من الروح العقلى المدرك فهو رؤيا وان كانت مأخوذة من الصور التى فى الحافظة التى كان الخيال أودعها اياها منذ اليقظة فهى أضغاث أحلام * وأما معنى التعبير فاعلم أن الروح العقلى اذا أدرك مدركه وألقاه الى الخيال فصوره فانما يصوره فى الصور المناسبة لذلك المعنى بعض الشئ كما يدرك معنى السلطان الاعظم فيصوره الخيال بصورة البحر أو يدرك العداوة فيصورها الخيال فى صورة الحية فاذا استيقظ وهو لم يعلم من أمره الا أنه رأى البحر أو الحية فينظر المعبر بقوة التشبيه بعد أن يتيقن أن البحر صورة محسوسة وأن المدرك وراءها وهو يهتدى بقرائن أخرى تعين له المدرك فيقول مثلا هو السلطان لان البحر خلق عظيم يناسب أن يشبه به السلطان وكذلك الحية يناسب أن تشبه بالعدو لعظم ضررها وكذا الاوانى تشبه بالنساء لانهن أوعية وأمثال ذلك ومن المرائى ما يكون صريحا لا يفتقر الى تعبير لجلائها ووضوحها أو لقرب الشبه فيها بين المدرك وشبهه ولهذا وقع فى الصحيح الرؤيا ثلاث رؤيا من الله ورؤيا من الملك ورؤيا من الشيطان فالرؤيا التى من الله هى الصريحة التى لا تفتقر الى تأويل والتى من الملك هى الرؤيا الصادقة تفتقر الى التعبير والرؤيا التى من الشيطان هى الاضغاث * واعلم أيضا أن الخيال اذا ألقى اليه الروح مدركه فانما يصوره فى القوالب المعتادة للحس فاذا لم يكن الحس أدركه قط فلا يصوره فيه فلا يمكن من ولد أعمى أن يصور له السلطان بالبحر ولا العدو بالحية ولا النساء بالاوانى لانه لم يدرك شيأ من هذه وانما يصور له الخيال أمثال هذه فى شبهها ومناسبها من جنس مداركه التى هى المسموعات والمشمومات وليتحفظ المعبر من مثل هذا فربما اختلط به التعبير وفسد قانونه * ثم ان علم التعبير علم بقوانين كلية يبنى عليها المعبر عبارة ما يقص عليه وتأويله كما يقولون البحر يدل على السلطان وفى موضع آخر يقولون البحر يدل على الغيظ وفى موضع آخر يقولون البحر يدل على الهم والامر الفادح ومثل ما يقولون الحية تدل على العدو وفى موضع آخر يقولون هى كاتم سر وفى موضع آخر يقولون تدل على الحياة وأمثال ذلك فيحفظ المعبر هذه القوانين الكلية ويعبر فى كل موضع بما تقتضيه القرائن التى تعين من هذه القوانين ما هو أليق بالرؤيا وتلك القرائن منها فى اليقظة ومنها فى النوم ومنها ما ينقدح فى نفس المعبر بالخاصية التى خلقت فيه وكل ميسر لما خلق له * ولم يزل هذا العلم متناقلا بين السلف وكان محمد بن سيرين فيه من أشهر العلماء وكتب عنه فى ذلك القوانين وتناقلها الناس لهذا العهد وألف الكرمانى فيه من بعده ثم ألف المتكلمون المتأخرون وأكثروا والمتداول بين أهل المغرب لهذا العهد كتب ابن ابى طالب القيروانى من علماء القيروان مثل الممتع وغيره وكتاب الاشارة للسالمى وهو علم مضىء بنور النبوة للمناسبة التى بينهما كما وقع فى الصحيح والله علام الغيوب

(العلوم العقلية وأصنافها)

وأما العلوم العقلية التى هى طبيعية للانسان من حيث انه ذو فكر فهى غير مختصة بملة بل يوجد النظر فيها لاهل الملل كلهم ويستوون فى مداركها ومباحثها وهى موجودة فى النوع الانسانى منذ كان عمران الخليقة وتسمى هذه العلوم علوم الفلسفة والحكمة وهى مشتملة على أربعة علوم * الاول علم المنطق وهو علم يعصم الذهن عن الخطا فى اقتناص المطالب المجهولة من الامور الحاصلة المعلومة وفائدته تمييز الخطا من الصواب فيما يلتمسه الناظر فى الموجودات وعوارضها ليقف على تحقيق الحق فى الكائنات بمنتهى فكره * ثم النظر بعد ذلك عندهم اما فى المحسوسات من الاجسام العنصرية والمكونة عنها من المعدن والنبات والحيوان والاجسام الفلكية والحركات الطبيعية والنفس التى تنبعث عنها الحركات وغير ذلك ويسمى هذا الفن بالعلم الطبيعى وهو الثانى منها * واما أن يكون النظر فى الامور التى وراء الطبيعة من الروحانيات ويسمونه العلم الالهى وهو الثالث منها * والعلم الرابع وهو الناظر فى المقادير ويشتمل على أربعة علوم وتسمى التعاليم أولها علم الهندسة وهو النظر فى المقادير على الاطلاق اما المنفصلة من حيث كونها معدودة أو المتصلة وهى اما ذو بعد واحد وهو الخط أو ذو بعدين وهو السطح أو ذو أبعاد ثلاثة وهو الجسم التعليمى ينظر فى هذه المقادير وما يعرض لها اما من حيث ذاتها أو من حيث نسبة بعضها الى بعض وثانيها علم الارتماطيقى وهو معرفة ما يعرض للكم المنفصل الذى هو العدد ويؤخذ له من الخواص والعوارض اللاحقة وثالثها علم الموسيقى

وهو معرفة نسب الاصوات والنغم بعضها من بعض وتقديرها بالعدد وثمرته معرفة تلاحين الغناء ورابعها علم الهيئة وهو تعيين الاشكال للافلاك وحصر أوضاعها وتعددها لكل كوكب من السيارة والقيام على معرفة ذلك من قبل الحركات السماوية المشاهدة الموجودة لكل واحد منها ومن رجوعها واستقامتها واقبالها وادبارها فهذه أصول العلوم الفلسفية وهي سبعة * المنطق وهو المقدم منها وبعده التعاليم فالارتماطيقي أولا ثم الهندسة ثم الهيئة ثم الموسيقى ثم الطبيعيات ثم الالهيات ولكل واحد منها فروع تتفرع عنه فمن فروع الطبيعيات الطب ومن فروع علم العدد علم الحساب والفرائض والمعاملات ومن فروع الهيئة الازياج وهي قوانين لحسابات حركات الكواكب وتعديلها للوقوف على مواضعها متى قصد ذلك ومن فروع النظر في النجوم علم الاحكام النجومية ونحن نتكلم عليها واحدا بعد واحد الى آخرها * واعلم أن أكثر من عني بها في الاجيال الذين عرفنا أخبارهم الامتان العظيمتان في الدولة قبل الاسلام وهما فارس والروم فكانت أسواق العلوم نافقة لديهم على ما بلغنا لما كان العمران موفورا فيهم والدولة والسلطان قبل الاسلام وعصره لهم فكان لهذه العلوم بحور زاخرة في آفاقهم وأمصارهم وكان للكلدانيين ومن قبلهم من السريانيين ومن عاصرهم من القبط عناية بالسحر والنجامة وما يتبعها من الطلاسم وأخذ ذلك عنهم الامم من فارس ويونان فاختص بها القبط وطمى بحرها فيهم كما وقع في المتلو من خبر هاروت وماروت وشأن السحرة وما نقله أهل العلم من شأن البرابي بصعيد مصر ثم تتابعت الملل بحظر ذلك وتحريمه فدرست علومه وبطلت كأن لم تكن الا بقايا يتناقلها منتحلو هذه الصنائع والله أعلم بصحتها مع أن سيوف الشرع قائمة على ظهورها مانعة من اختبارها وأما الفرس فكان شأن هذه العلوم العقلية عندهم عظيما ونطاقها متسعا لما كانت عليه دولتهم من الضخامة واتصال الملك ولقد يقال ان هذه العلوم انما وصلت الى يونان منهم حين قتل الاسكندر دارا وغلب على مملكة الكينية فاستولى على كتبهم وعلومهم مالا يأخذه الحصر ولما فتحت أرض فارس ووجدوا فيها كتبا كثيرة كتب سعد بن أبي وقاص الى عمر بن الخطاب ليستأذنه في شأنها وتنقيلها للمسلمين فكتب اليه عمر أن اطرحوها في الماء فان يكن ما فيها هدى فقد هدانا الله بأهدى منه وان يكن ضلالا فقد كفانا الله فطرحوها في الماء أو في النار وذهبت علوم الفرس فيها عن أن تصل الينا وأما الروم فكانت الدولة منهم ليونان أولا وكان لهذه العلوم بينهم مجال رحب وحملها مشاهير من رجالهم مثل أساطين الحكمة وغيرهم واختص فيها المشاؤون منهم أصحاب الرواق بطريقة حسنة في التعليم كانوا يقرؤن في رواق يظلهم من الشمس والبرد على ما زعموا واتصل فيها سند تعليمهم على ما يزعمون من لدن لقمان الحكيم الى تلميذه بقراط الدن ثم الى تلميذه افلاطون ثم الى تلميذه ارسطو ثم الى تلميذه الاسكندر الافرودسي وتامسطيون وغيرهم وكان ارسطو معلما للاسكندر ملكهم الذي غلب الفرس على ملكهم وانتزع الملك من أيديهم وكان أرسخهم في هذه العلوم قدما وأبعدهم فيها صيتا وكان يسمى المعلم الاول فطار له في العالم ذكر * ولما انقرض أمر اليونان وصار الامر للقياصرة وأخذوا بدين النصرانية هجروا تلك العلوم كما تقتضيه الملل والشرائع فيها وبقيت في صحفها ودواوينها مخلدة باقية في خزائنهم ثم ملكوا الشأم وكتب هذه العلوم باقية فيهم ثم جاء الله بالاسلام وكان لاهله الظهور الذي لا كفاء له وابتزوا الروم ملكهم فيما ابتزوه للامم وابتداء أمرهم بالسذاجة والغفلة عن الصنائع حتى اذا تبحبح السلطان والدولة وأخذوا من الحضارة بالحظ الذي لم يكن لغيرهم من الامم وتفننوا في الصنائع والعلوم تشوقوا الى الاطلاع على هذه العلوم الحكمية بما سمعوا من الاساقفة والاقسة المعاهدين بعض ذكر منها وبما تسمو اليه أفكار الانسان فيها فبعث أبو جعفر المنصور الى ملك الروم أن يبعث اليه بكتب التعاليم مترجمة فبعث اليه بكتاب أوقليدس وبعض كتب الطبيعيات فقرأها المسلمون واطلعوا على ما فيها وازدادوا حرصا على الظفر بما بقي منها وجاء المأمون بعد ذلك وكانت له في العلم رغبة بما كان ينتحله فانبعث لهذه العلوم حرصا وأوفد الرسل على ملوك الروم في استخراج علوم اليونانيين وانتساخها بالخط العربي وبعث المترجمين لذلك فأوعى منه واستوعب وعكف عليها النظار من أهل الاسلام وحذقوا في فنونها وانتهت الى الغاية أنظارهم فيها وخالفوا كثيرا من آراء المعلم الاول واختصوه بالرد والقبول لوقوف الشهرة عنده ودونوا في ذلك الدواوين وأربوا على من تقدمهم في هذه العلوم وكان من أكابرهم في الملة أبو نصر الفارابي وأبو علي

ابن سينا بالمشرق والقاضي أبو الوليد بن رشد والوزير أبو بكر بن الصائغ بالاندلس الى آخرين بلغوا الغاية في هذه العلوم واختص هؤلاء بالشهرة والذكر واقتصر كثير على انتحال التعاليم وما ينضاف اليها من علوم النجامة والسحر والطلسمات ووقفت الشهرة في هذا المنتحل على مسلمة بن أحمد المجريطي من أهل الاندلس وتلميذه ودخل على الملة من هذه العلوم وأهلها داخلة واستهوت الكثير من الناس بما جنحوا اليها وقلدوا آراءها والذنب في ذلك لمن ارتكبه ولو شاء الله ما فعلوه * ثم ان المغرب والاندلس لما ركدت ريح العمران بهما وتناقصت العلوم بتناقصه اضمحل ذلك منهما الا قليلا من رسومه تجدها في تفاريق من الناس وتحت رقبة من علماء السنة ويبلغنا عن أهل المشرق أن بضائع هذه العلوم لم تزل عندهم موفورة وخصوصا في عراق العجم وما بعده فيما وراء النهر وأنهم على ثبج من العلوم العقلية لتوفر عمرانهم واستحكام الحضارة فيهم ولقد وقفت بمصر على تآليف متعددة لرجل من عظماء هراة من بلاد خراسان يشهر بسعد الدين التفتازاني منها في علم الكلام وأصول الفقه والبيان تشهد بأن له ملكة راسخة في هذه العلوم وفي أثنائها ما يدل له على أن له اطلاعا على العلوم الحكمية وقدما عالية في سائر الفنون العقلية والله يؤيد بنصره من يشاء كذلك بلغنا لهذا العهد أن هذه العلوم الفلسفية ببلاد الافرنجة من أرض رومة وما اليها من العدوة الشمالية نافقة الاسواق وأن رسومها هنالك متجددة ومجالس تعليمها متعددة ودواوينها جامعة متوفرة وطلبتها متكثرة والله أعلم بما هنالك وهو يخلق ما يشاء ويختار

(العلوم العددية)

وأولها الارتماطيقي وهو معرفة خواص الاعداد من حيث التأليف اما على التوالي أو بالتضعيف مثل ان الاعداد اذا توالت متفاضلة بعدد واحد فان جمع الطرفين منها مساو لجمع كل عددين بعدهما من الطرفين بعدد واحد ومثل ضعف الواسطة ان كانت عدة تلك الاعداد فردا مثل الافراد على توالها والازواج على توالها ومثل ان الاعداد اذا توالت على نسبة واحدة يكون أولها نصف ثانيها وثانيها نصف ثالثها الخ أو يكون أولها ثلث ثانيها وثانيها ثلث ثالثها الخ فان ضرب الطرفين أحدهما في الآخر كضرب كل عددين بعدهما من الطرفين بعدد واحد أحدهما في الآخر ومثل مربع الواسطة ان كانت العدة فردا وذلك مثل اعداد زوج الزوج المتوالية من اثنين فأربعة فثمانية فستة عشر ومثل ما يحدث من الخواص العددية في وضع المثلثات العددية والمربعات والمخمسات والمسدسات اذا وضعت متتالية في سطورها بأن يجمع من الواحد الى العدد الاخير فيكون مثلثة وتتوالى المثلثات هكذا في سطر تحت الاضلاع ثم تزيد على كل مثلث ثلث الضلع الذي قبله فيكون مربعه وتزيد على كل مربع مثلث الضلع الذي قبله فيكون مخمسه وهلم جرا وتتوالى الاشكال على توالي الاضلاع ويحدث جدول ذو طول وعرض ففي عرضه الاعداد على توالها ثم المثلثات على توالها ثم المربعات ثم المخمسات الخ وفي طوله كل عدد وأشكاله بالغا ما بلغ وتحدث في جمعها وقسمة بعضها على بعض طولا وعرضا خواص غريبة استقرئت منها وتقررت في دواوينهم مسائلها وكذلك ما يحدث للزوج والفرد وزوج الزوج وزوج الفرد وزوج الزوج والفرد فان لكل منها خواص مختصة به تضمنها هذا الفن وليست في غيره وهذا الفن أول أجزاء التعاليم وأثبتها ويدخل في براهين الحساب وللحكماء المتقدمين والمتأخرين فيه تآليف وأكثرهم يدرجونه في التعاليم ولا يفردونه بالتأليف فعل ذلك ابن سينا في كتاب الشفاء والنجاة وغيره من المتقدمين وأما المتأخرون فهو عندهم مهجور اذ هو غير متداول ومنفعته في البراهين لا في الحساب فهجروه لذلك بعد أن استخلصوا زبدته في البراهين الحسابية كما فعله ابن البناء في كتاب رفع الحجاب والله سبحانه وتعالى أعلم (ومن فروع علم العدد صناعة الحساب) وهي صناعة علمية في حساب الاعداد بالضم والتفريق فالضم يكون في الاعداد بالافراد وهو الجمع وبالتضعيف يضاعف عددا بآحاد عدد آخر وهذا هو الضرب والتفريق أيضا يكون في الاعداد اما بالافراد مثل ازالة عدد من عدد ومعرفة الباقي وهو الطرح أو تفصيل عدد بأجزاء متساوية تكون عدتها محصلة وهو القسمة وسواء كان هذا الضم والتفريق في الصحيح من العدد أو الكسر ومعنى الكسر نسبة عدد الى عدد وتلك النسبة تسمى كسرا وكذلك يكون بالضم والتفريق في

الجذور ومعناها العدد الذى يضرب فى مثله فيكون منه العدد المربع فان تلك الجذور أيضا يدخلها الضم والتفريق وهذه الصناعة حادثة احتيج اليها للحساب فى المعاملات وألف الناس فيها كثيرا وتداولوها فى الامصار بالتعليم للولدان ومن أحسن التعليم عندهم الابتداء بها لانها معارف متضحة وبراهين منتظمة فينشأ عنها فى الغالب عقل مضىء درب على الصواب وقد يقال من اخذ نفسه بتعليم الحساب أول أمره انه يغلب عليه الصدق لما فى الحساب من صحة المبانى ومناقشة النفس فيصير ذلك خلقا ويتعود الصدق ويلازمه مذهبا ومن أحسن التآليف المبسوطة فيها لهذا العهد بالمغرب كتاب الحصار الصغير ولابن البناء المراكشى فيه تلخيص ضابط لقوانين أعماله مفيد ثم شرحه بكتاب سماه رفع الحجاب وهو مستغلق على المبتدئ بما فيه من البراهين الوثيقة المبانى وهو كتاب جليل القدر أدركنا المشيخة تعظمه وهو كتاب جدير بذلك وانما جاءه الاستغلاق من طريق البرهان ببيان علوم التعاليم لان مسائلها وأعمالها واضحة كلها واذا قصد شرحها فانما هو اعطاء العلل فى تلك الاعمال وفى ذلك من العسر على الفهم مالا يوجد فى أعمال المسائل فتأمله والله يهدى بنوره من يشاء وهو القوى المتين *(ومن فروعه الجبر والمقابلة)* وهى صناعة يستخرج بها العدد المجهول من قبل المعلوم المفروض اذا كان بينهما نسبة تقتضى ذلك فاصطلحوا فيها على أن جعلوا للمجهولات مراتب من طريق التضعيف بالضرب أولها العدد لانه به يتعين المطلوب المجهول باستخراجه من نسبة المجهول اليه وثانيها الشئ لان كل مجهول فهو من جهة ابهامه شئ وهو أيضا جذر لما يلزم من تضعيفه فى المرتبة الثانية وثالثها المال وهو أمر مبهم ومابعد ذلك فعلى نسبة الاس فى المضروبين ثم يقع العمل المفروض فى المسئلة فتخرج الى معادلة بين مختلفين أو أكثر من هذه الاجناس فيقابلون بعضها ببعض ويجبرون مافيها من الكسر حتى يصير صحيحا ويحطون المراتب الى أقل الاسوس ان أمكن حتى يصير الى الثلاثة التى عليها مدار الجبر عندهم وهى العدد والشئ والمال فان كانت المعادلة بين واحد وواحد تعين فالمال والجذر يزول ابهامه بمعادلة العدد ويتعين والمال وان عادل الجذور فيتعين بعدتها وان كانت المعادلة بين واحد واثنين أخرجه العمل الهندسى من طريق تفصيل الضرب فى الاثنين وهى مبهمة فيعينها ذلك الضرب المفصل ولا يمكن المعادلة بين اثنين واثنين وأكثر ما انتهت المعادلة بينهم الى ست مسائل لان المعادلة بين عدد وجذر ومال مفردة أو مركبة تجىء ستة وأول من كتب فى هذا الفن أبو عبد الله الخوارزمى وبعده أبو كامل شجاع بن أسلم وجاء الناس على أثره فيه وكتابه فى مسائله الست من أحسن الكتب الموضوعة فيه وشرحه كثير من أهل الاندلس فأجادوا ومن أحسن شروحاته كتاب القرشى وقد بلغنا أن بعض أئمة التعاليم من أهل المشرق أنهى المعاملات الى أكثر من هذه الستة أجناس وبلغها الى فوق العشرين واستخرج لها كلها أعمالا وأتبعه ببراهين هندسية والله يزيد فى الخلق مايشاء سبحانه وتعالى *(ومن فروعه أيضا المعاملات)* وهو تصريف الحساب فى معاملات المدن فى البياعات والمساحات والزكوات وسائر مايعرض فيه العدد من المعاملات يصرف فى ذلك صناعتا الحساب فى المجهول والمعلوم والكسر والصحيح والجذور وغيرها والغرض من تكثير المسائل المفروضة فيها حصول المران والدربة بتكرار العمل حتى ترسخ الملكة فى صناعة الحساب ولاهل الصناعة الحسابية من أهل الاندلس تآليف فيها متعددة من أشهرها معاملات الزهراوى وابن السمح وأبى مسلم بن خلدون من تلاميذ مسلمة المجريطى وأمثالهم *(ومن فروعه أيضا الفرائض)* وهى صناعة حسابية فى تصحيح السهام لذوى الفروض فى الوراثات اذا تعددت وهلك بعض الوارثين وانكسرت سهامه على ورثته أو زادت الفروض عند اجتماعها وتزاحمها على المال كله أو كان فى الفريضة اقرار وانكار من بعض الورثة فيحتاج فى ذلك كله الى عمل يعين به سهام الفريضة من كم تصح وسهام الورثة من كل بطن مصححا حتى تكون حظوظ الوارثين من المال على نسبة سهامهم من جملة سهام الفريضة فيدخلها من صناعة الحساب جزء كبير من صحيحه وكسره وجذره ومعلومه ومجهوله وترتب على ترتيب أبواب الفرائض الفقهية ومسائلها فتشتمل حينئذ هذه الصناعة على جزء من الفقه وهو أحكام الوراثة من الفروض والعول والاقرار والانكار والوصايا والتدبير وغير ذلك من مسائلها وعلى جزء من الحساب وهو تصحيح السهمان باعتبار الحكم الفقهى وهى من أجل العلوم وقد يورد أهلها أحاديث نبوية تشهد بفضلها مثل الفرائض ثلث العلم وانها أول مايرفع

من العلوم وغير ذلك وعندى أن ظواهر تلك الاحاديث كلها انما هى فى الفرائض العينية كما تقدم لا فرائض الوراثات فانها أقل من أن تكون فى كميتها ثلث العلم وأما الفرائض العينية فكثيرة وقد ألف الناس فى هذا الفن قديما وحديثا وأوعبوا ومن أحسن التآليف فيه على مذهب مالك رحمه الله كتاب ابن ثابت ومختصر القاضى أبى القاسم الحوفى وكتاب ابن المنمر والجعدى والصردى وغيرهم لكن الفضل للحوفى فكتابه مقدم على جميعها وقد شرحه من شيوخنا أبو عبد الله سليمان الشطى كبير مشيخة فاس فأوضح وأوعب ولامام الحرمين فيها تآليف على مذهب الشافعى تشهد باتساع باعه فى العلوم ورسوخ قدمه وكذا للحنفية والحنابلة ومقامات الناس فى العلوم مختلفة والله يهدى من يشاء بمنه وكرمه لا رب سواه

(العلوم الهندسية)

هذا العلم هو النظر فى المقادير اما المتصلة كالخط والسطح والجسم واما المنفصلة كالاعداد وفيما يعرض لها من العوارض الذاتية مثل أن كل مثلث فزواياه مثل قائمتين ومثل أن كل خطين متوازيين لا يلتقيان فى وجه ولو خرجا الى غير نهاية ومثل أن كل خطين متقاطعين فالزاويتان المتقابلتان منهما متساويتان ومثل أن الاربعة مقادير المتناسبة ضرب الاول منها فى الثالث كضرب الثانى فى الرابع وأمثال ذلك والكتاب المترجم لليونانيين فى هذه الصناعة كتاب أوقليدس ويسمى كتاب الاصول وكتاب الاركان وهو أبسط ما وضع فيها للمتعلمين وأول ما ترجم من كتاب اليونانيين فى الملة أيام أبى جعفر المنصور ونسخه مختلفة باختلاف المترجمين فمنها لحنين ابن اسحق ولثابت بن قرة وليوسف بن الحجاج ويشتمل على خمس عشرة مقالة أربعة فى السطوح وواحدة فى الاقدار المتناسبة وأخرى فى نسب السطوح بعضها الى بعض وثلاث فى العدد والعاشرة فى المنطقات والقوى على المنطقات ومعناه الجذور وخمس فى المجسمات وقد اختصره الناس اختصارات كثيرة كما فعله ابن سينا فى تعاليم الشفاء أفرد له جزأ منها اختصه به وكذلك ابن الصلت فى كتاب الاقتصار وغيرهما وشرحه آخرون شروحا كثيرة وهو مبدأ العلوم الهندسية باطلاق واعلم أن الهندسة تفيد صاحبها اضاءة فى عقله واستقامة فى فكره لان براهينها كلها بينة الانتظام جلية الترتيب لا يكاد الغلط يدخل أقيستها لترتيبها وانتظامها فيبعد الفكر بممارستها عن الخطا وينشأ لصاحبها عقل على ذلك المهيع وقد زعموا أنه كان مكتوبا على باب افلاطون من لم يكن مهندسا فلا يدخلن منزلنا وكان شيوخنا رحمهم الله يقولون ممارسة علم الهندسة للفكر بمثابة الصابون للثوب الذى يغسل منه الاقذار وينقيه من الاوضار والادران وانما ذلك لما أشرنا اليه من ترتيبه وانتظامه *(ومن فروع هذا الفن الهندسة المخصوصة بالاشكال الكرية والمخروطات)* أما الاشكال الكرية ففيها كتابان من كتب اليونانيين لثاودوسيوس وميلاوش فى سطوحها وقطوعها وكتاب ثاودوسيوس مقدم فى التعليم على كتاب ميلاوش لتوقف كثير من براهينه عليه ولا بد منهما لمن يريد الخوض فى علم الهيئة لان براهينها متوقفة عليهما فالكلام فى الهيئة كله كلام فى الكرات السماوية وما يعرض فيها من القطوع والدوائر بأسباب الحركات كما نذكره فقد يتوقف على معرفة أحكام الاشكال الكرية سطوحها وقطوعها * وأما المخروطات فهى من فروع الهندسة أيضا وهو علم ينظر فيما يقع فى الاجسام المخروطة من الاشكال والقطوع ويبرهن على ما يعرض لذلك من العوارض ببراهين هندسية متوقفة على التعليم الاول وفائدتها تظهر فى الصنائع العملية التى موادها الاجسام مثل النجارة والبناء وكيف تصنع التماثيل الغريبة والهياكل النادرة وكيف يتحيل على جر الاثقال ونقل الهياكل بالهندام والمنجال وأمثال ذلك وقد أفرد بعض المؤلفين فى هذا الفن كتابا فى الحيل العملية يتضمن من الصناعات الغريبة والحيل المستظرفة كل عجيبة وربما استغلق على الفهوم لصعوبة براهينه الهندسية وهو موجود بأيدى الناس ينسبونه الى بنى شاكر والله تعالى أعلم *(ومن فروع الهندسة المساحة)* وهو فن يحتاج اليه فى مسح الارض ومعناه استخراج مقدار الارض المعلومة بنسبة شبر أو ذراع أو غيرهما أو نسبة أرض من أرض اذا قويست بمثل ذلك ويحتاج الى ذلك فى توظيف الخراج على المزارع والفدن وبساتين الغراسة وفى قسمة الحوائط والاراضى بين الشركاء أو الورثة وأمثال ذلك وللناس فيها موضوعات حسنة وكثيرة والله الموفق للصواب بمنه وكرمه

(المناظر

(المناظر من فروع الهندسة) وهو علم يتبين به أسباب الغلط في الادراك البصري بمعرفة كيفية وقوعها بناء على أن ادراك البصر يكون بمخروط شعاعي رأسه يقطعه الباصر وقاعدته المرئي ثم يقع الغلط كثيرا في رؤية القريب كبيرا والبعيد صغيرا وكذا رؤية الاشباح الصغيرة تحت الماء ووراء الاجسام الشفافة كبيرة ورؤية النقطة النازلة من المطر خطا مستقيما والشعلة دائرة وأمثال ذلك فيتبين في هذا العلم أسباب ذلك وكيفياته بالبراهين الهندسية ويتبين به أيضا اختلاف المنظر في القمر باختلاف العروض الذي ينبني عليه معرفة رؤية الاهلة وحصول الكسوفات وكثير من أمثال هذا وقد ألف في هذا الفن كثير من اليونانيين وأشهر من ألف فيه من الاسلاميين ابن الهيثم ولغيره فيه أيضا تآليف وهو من هذه الرياضة وتفاريعها

(علم الهيئة)

وهو علم ينظر في حركات الكواكب الثابتة والمتحركة والمتحيرة ويستدل بكيفيات تلك الحركات على أشكال وأوضاع للافلاك لزمت عنها هذه الحركات المحسوسة بطرق هندسية كما يبرهن على أن مركز الارض مباين لمركز فلك الشمس بوجود حركة الاقبال والادبار وكما يستدل بالرجوع والاستقامة للكواكب على وجود أفلاك صغيرة حاملة لها متحركة داخل فلكها الاعظم وكما يبرهن على وجود الفلك الثامن بحركة الكواكب الثابتة وكما يبرهن على تعدد الافلاك للكوكب الواحد بتعداد الميول له وأمثال ذلك وادراك الموجود من الحركات وكيفياتها وأجناسها انما هو بالرصد فانا انما علمنا حركة الاقبال والادبار به وكذا تركيب الافلاك في طبقاتها وكذا الرجوع والاستقامة وأمثال ذلك وكان اليونانيون يعتنون بالرصد كثيرا ويتخذون له الآلات التي توضع ليرصد بها حركة الكوكب المعين وكانت تسمى عندهم ذات الحلق وصناعة عملها والبراهين عليه في مطابقة حركتها بحركة الفلك منقول بايدي الناس وأما في الاسلام فلم تقع به عناية الا في القليل وكان في أيام المأمون شيء منه وصنع الآلة المعروفة للرصد المسماة ذات الحلق وشرع في ذلك فلم يتم ولما مات ذهب رسمه وأغفل واعتمد من بعده على الارصاد القديمة وليست بمغنية لاختلاف الحركات باتصال الاحقاب وان مطابقة حركة الآلة في الرصد بحركة الافلاك والكواكب انما هي بالتقريب ولا تعطي التحقيق فاذا طال الزمان ظهر تفاوت ذلك بالتقريب وهذه الهيئة صناعة شريفة وليست على ما يفهم في المشهور أنها تعطي صورة السموات وترتيب الافلاك والكواكب بالحقيقة بل انما تعطي أن هذه الصور والهيئات للافلاك لزمت عن هذه الحركات وأنت تعلم أنه لا يبعد أن يكون الشيء الواحد لازما لمختلفين وان قلنا ان الحركات لازمة فهو استدلال باللازم على وجود الملزوم ولا يعطي الحقيقة بوجه على أنه علم جليل وهو أحد أركان التعاليم ومن احسن التآليف فيه كتاب المجسطي منسوب لبطليموس وليس من ملوك اليونان الذين اسماؤهم بطليموس على ما حققه شراح الكتاب وقد اختصره الائمة من حكماء الاسلام كما فعله ابن سينا وأدرجه في تعاليم الشفاء ولخصه ابن رشد أيضا من حكماء الاندلس وابن السمح وابن الصلت في كتاب الاقتصار ولابن الفرغاني هيئة ملخصة قربها وحذف براهينها الهندسية والله علم الانسان ما لم يعلم سبحانه لا اله الا هو رب العالمين

(ومن فروعه علم الازياج) وهي صناعة حسابية على قوانين عددية فيما يخص كل كوكب من طريق حركته وما أدى اليه برهان الهيئة في وضعه من سرعة وبطء واستقامة ورجوع وغير ذلك يعرف به مواضع الكواكب في أفلاكها لاي وقت فرض من قبل حسبان حركاتها على تلك القوانين المستخرجة من كتب الهيئة ولهذه الصناعة قوانين كالمقدمات والاصول لها في معرفة الشهور والايام والتواريخ الماضية وأصول متقررة من معرفة الاوج والحضيض والميول وأصناف الحركات واستخراج بعضها من بعض يضعونها في جداول مرتبة تسهيلا على المتعلمين وتسمى الازياج ويسمى استخراج مواضع الكواكب للوقت المفروض لهذه الصناعة تعديلا وتقويما وللناس فيه تآليف كثيرة للمتقدمين والمتأخرين مثل البتاني وابن الكماد وقد عول المتأخرون لهذا العهد بالمغرب على زيج منسوب لابن اسحق من منجمي تونس في أول المائة السابعة ويزعمون أن ابن اسحق عول فيه على الرصد وأن يهوديا كان بصقلية ماهرا في الهيئة والتعاليم وكان قد عني بالرصد وكان يبعث اليه بما يقع في ذلك من أحوال الكواكب وحركاتها فكان أهل المغرب لذلك عنوا به

لو ثاقة مبناه على ما يزعمون ولخصه ابن البناء في آخر سماه المنهاج فولع به الناس لما سهل من الاعمال فيه وانما يحتاج الى مواضع الكواكب من الفلك لتنبني عليها الاحكام النجومية وهي معرفة الآثار التي تحدث عنها بأوضاعها في عالم الانسان من الملك والدول والمواليد البشرية كما نبينه بعد ونوضح فيه ادلتهم ان شاء الله تعالى والله الموفق لما يحبه ويرضاه لا معبود سواه

(علم المنطق)

وهو قوانين يعرف بها الصحيح من الفاسد في الحدود المعرّفة للماهيات والحجج المفيدة للتصديقات وذلك أن الاصل في الادراك انما هو المحسوسات بالحواس الخمس وجميع الحيوانات مشتركة في هذا الادراك من الناطق وغيره وانما تميز الانسان عنها بادراك الكليات وهي مجردة من المحسوسات وذلك بأن يحصل في الخيال من الاشخاص المتفقة صورة منطبقة على جميع تلك الاشخاص المحسوسة وهي الكلي ثم ينظر الذهن بين تلك الاشخاص المتفقة وأشخاص أخرى توافقها في بعض فيحصل له صورة تنطبق أيضا عليهما باعتبار ما اتفقا فيه ولا يزال يرتقي في التجريد الى الكلي الذي لا يجد كليا آخر معه يوافقه فيكون لاجل ذلك بسيطا وهذا مثل ما يجرد من اشخاص الانسان صورة النوع المنطبقة عليها ثم ينظر بينه وبين الحيوان ويجرد صورة الجنس المنطبقة عليهما ثم ينظر بينهما وبين النبات الى أن ينتهي الى الجنس العالي وهو الجوهر فلا يجد كليا يوافقه في شئ فيقف العقل هنالك عن التجريد ثم ان الانسان لما خلق الله له الفكر الذي به يدرك العلوم والصنائع وكان العلم اما تصورا للماهيات ويعني به ادراك ساذج من غير حكم معه واما تصديقا أي حكما بثبوت أمر لامر فصار سعي الفكر في تحصيل المطلوبات اما بأن تجمع تلك الكليات بعضها الى بعض على جهة التأليف فتحصل صورة في الذهن كلية منطبقة على أفراد في الخارج فتكون تلك الصورة الذهنية مفيدة لمعرفة ماهية تلك الاشخاص واما بأن يحكم بأمر على أمر فيثبت له ويكون ذلك تصديقا وغايته في الحقيقة راجعة الى التصور لان فائدة ذلك اذا حصل فانما هي معرفة حقائق الاشياء التي هي مقتضى العلم وهذا السعي من الفكر قد يكون بطريق صحيح وقد يكون بطريق فاسد فاقتضى ذلك تمييز الطريق الذي يسعى به الفكر في تحصيل المطالب العلمية ليتميز فيها الصحيح من الفاسد فكان ذلك قانون المنطق وتكلم فيه المتقدمون أول ما تكلموا به جملا جملا ومفترقا ولم تهذب طرقه ولم تجمع مسائله حتى ظهر في يونان ارسطو فهذب مباحثه ورتب مسائله وفصوله وجعله أول العلوم الحكمية وفاتحتها ولذلك يسمى بالمعلم الاول وكتابه المخصوص بالمنطق يسمى النص وهو يشتمل على ثمانية كتب أربعة منها في صورة القياس وأربعة في مادته وذلك أن المطالب التصديقية على أنحاء فمنها ما يكون المطلوب فيه اليقين بطبعه ومنها ما يكون المطلوب فيه الظن وهو على مراتب فينظر في القياس من حيث المطلوب الذي يفيده وما ينبغي أن تكون مقدماته بذلك الاعتبار ومن أي جنس يكون من العلم أو من الظن وقد ينظر في القياس لا باعتبار مطلوب مخصوص بل من جهة انتاجه خاصة ويقال للنظر الاول انه من حيث المادة ونعني به المادة المنتجة للمطلوب المخصوص من يقين أو ظن ويقال للنظر الثاني انه من حيث الصورة وانتاج القياس على الاطلاق فكانت لذلك كتب المنطق ثمانية * الاول في الاجناس العالية التي ينتهي اليها تجريد المحسوسات وهي التي ليس فوقها جنس ويسمى كتاب المقولات * والثاني في القضايا التصديقية وأصنافها ويسمى كتاب العبارة * والثالث في القياس وصورة انتاجه على الاطلاق ويسمى كتاب القياس وهذا آخر النظر من حيث الصورة * ثم الرابع كتاب البرهان وهو النظر في القياس المنتج لليقين وكيف يجب أن تكون مقدماته يقينية ويختص بشروط أخرى لافادة اليقين مذكورة فيه مثل كونها ذاتية وأولية وغير ذلك وفي هذا الكتاب الكلام في المعرفات والحدود اذ المطلوب فيها انما هو اليقين لوجوب المطابقة بين الحد والمحدود لا تحتمل غيرها فلذلك اختصت عند المتقدمين بهذا الكتاب * والخامس كتاب الجدل وهو القياس المفيد قطع المشاغب وافحام الخصم وما يجب أن يستعمل فيه من المشهورات ويختص أيضا من جهة افادته لهذا الغرض بشروط أخرى من حيث افادته لهذا الغرض وهي مذكورة هنالك وفي هذا الكتاب يذكر المواضع التي يستنبط منها صاحب القياس قياسه وفيه عكوس القضايا * والسادس كتاب السفسطة وهو القياس الذي يفيد خلاف الحق ويغالط

به المناظر صاحبه وهو فاسد وهذا انما كتب ليعرف به القياس المغالطي فيحذر منه * والسابع كتاب الخطابة وهو القياس المفيد ترغيب الجمهور وحملهم على المراد منهم وما يجب أن يستعمل في ذلك من المقالات * والثامن كتاب الشعر وهو القياس الذي يفيد التمثيل والتشبيه خاصة للاقبال على الشيء أو النفرة عنه وما يجب أن يستعمل فيه من القضايا التخيلية هذه هي كتب المنطق الثمانية عند المتقدمين * ثم ان حكماء اليونانيين بعد أن تهذبت الصناعة ورتبت رأوا أنه لا بد من الكلام في الكليات الخمس المفيدة للتصور فاستدركوا فيها مقالة تختص بها مقدمة بين يدي الفن فصارت تسعا وترجمت مقالته في الملة الاسلامية وكتبها وتداولها فلاسفة الاسلام بالشرح والتلخيص كما فعله الفارابي وابن سينا ثم ابن رشد من فلاسفة الاندلس ولابن سينا كتاب الشفاء استوعب فيه علوم الفلسفة السبعة كلها ثم جاء المتأخرون فغيروا اصطلاح المنطق وألحقوا بالنظر في الكليات الخمس ثمرته وهي الكلام في الحدود والرسوم نقلوها من كتاب البرهان وحذفوا كتاب المقولات لأن نظر المنطقي فيه بالعرض لا بالذات وألحقوا في كتاب العبارة الكلام في العكس لأنه من توابع الكلام في القضايا ببعض الوجوه ثم تكلموا في القياس من حيث انتاجه للمطالب على العموم لا بحسب مادة وحذفوا النظر فيه بحسب المادة وهي الكتب الخمسة البرهان والجدل والخطابة والشعر والسفسطة وربما يلم بعضهم باليسير منها الماما وأغفلوها كأن لم تكن وهي المهم المعتمد في الفن ثم تكلموا فيما وضعوه من ذلك كلاما مستبحرا ونظروا فيه من حيث انه فن برأسه لا من حيث انه آلة للعلوم فطال الكلام فيه واتسع وأول من فعل ذلك الامام فخر الدين بن الخطيب ومن بعده أفضل الدين الخونجي وعلى كتبه معتمد المشارقة لهذا العهد وله في هذه الصناعة كتاب كشف الأسرار وهو طويل واختصر فيها مختصر الموجز وهو حسن في التعليم ثم مختصر الجمل في قدر أربعة أوراق أخذ بمجامع الفن وأصوله فتداوله المتعلمون لهذا العهد فينتفعون به وهجرت كتب المتقدمين وطرقهم كأن لم تكن وهي ممتلئة من ثمرة المنطق وفائدته كما قلناه والله الهادي للصواب

(الطبيعيات)

وهو علم يبحث عن الجسم من جهة ما يلحقه من الحركة والسكون فينظر في الاجسام السماوية والعنصرية وما يتولد عنها من حيوان وانسان ونبات ومعدن وما يتكون في الارض من العيون والزلازل وفي الجو من السحاب والبخار والرعد والبرق والصواعق وغير ذلك وفي مبدا الحركة للاجسام وهو النفس على تنوعها في الانسان والحيوان والنبات وكتب ارسطو فيه موجودة بين أيدي الناس ترجمت مع ما ترجم من علوم الفلسفة أيام المأمون وألف الناس على حذوها وأوعب من ألف في ذلك ابن سينا في كتاب الشفاء جمع فيه العلوم السبعة للفلاسفة كما قدمناه ثم لخصه في كتاب النجاة وفي كتاب الاشارات وكأنه يخالف ارسطو في الكثير من مسائلها ويقول برأيه فيها وأما ابن رشد فلخص كتب ارسطو وشرحها متبعا له غير مخالف وألف الناس في ذلك كثيرا لكن هذه هي المشهورة لهذا العهد والمعتبرة في الصناعة ولاهل المشرق عناية بكتاب الاشارات لابن سينا وللامام ابن الخطيب عليه شرح حسن وكذا الآمدي وشرحه أيضا نصير الدين الطوسي المعروف بخواجه من أهل المشرق وبحث مع الامام في كثير من مسائله فأوفى على أنظاره وبحوثه وفوق كل ذي علم عليم والله يهدي من يشاء الى صراط مستقيم

(علم الطب)

ومن فروع الطبيعيات صناعة الطب وهي صناعة تنظر في بدن الانسان من حيث يمرض ويصح فيحاول صاحبها حفظ الصحة وبرء المرض بالادوية والاغذية بعد أن يتبين المرض الذي يخص كل عضو من أعضاء البدن وأسباب تلك الامراض التي تنشأ عنها وما لكل مرض من الادوية مستدلين على ذلك بأمزجة الادوية وقواها وعلى المرض بالعلامات المؤذنة بنضجه وقبوله الدواء أولا في السحنة والفضلات والنبض محاذين لذلك قوة الطبيعة فانها المدبرة في حالتي الصحة والمرض وانما الطبيب يحاذيها ويعينها بعض الشيء بحسب

ما تقتضيه طبيعة المادّة والفصل والسنّ ويسمى العلم الجامع لهذا كله علم الطب وربما أفردوا بعض الاعضا
بالكلام وجعلوه علما خاصا كالعين وعللها وأكحالها وكذلك ألحقوا بالفنّ من منافع الاعضاء ومعناها المنفعة
التي لاجلها خلق كل عضو من أعضاء البدن الحيواني وان لم يكن ذلك من موضوع علم الطب الا أنهم جعلوه
من لواحقه وتوابعه وامام هذه الصناعة التي ترجمت كتبه فيها من الاقدمين جالينوس يقال انه كان معاصرا
لعيسى عليه السلام ويقال انه مات بصقلية في سبيل تغلب ومطاوعة اغتراب وتآليفه فيها هي الامّهات التي
اقتدى بها جميع الاطباء بعده وكان في الاسلام في هذه الصناعة أئمة جاؤا من وراء الغاية مثل الرازي
والمجوسي وابن سينا ومن أهل الاندلس أيضا كثير وأشهرهم ابن زهر وهي لهذا العهد في المدن الاسلامية
كأنها نقصت لوقوف العمران وتناقصه وهي من الصنائع التي لا تستدعيها الا الحضارة والترف كما نبينه بعد

(فصل) وللبادية من أهل العمران طب يبنونه في غالب الامر على تجربة قاصرة على بعض
الاشخاص متوارثا عن مشايخ الحي وعجائزه وربما يصح منه البعض الا أنه ليس على قانون طبيعي ولا على
موافقة المزاج وكان عند العرب من هذا الطب كثير وكان فيهم أطباء معروفون كالحرث بن كلدة وغيره والطب
المنقول في الشرعيات من هذا القبيل وليس من الوحي في شئ وانما هو أمر كان عاديا للعرب ووقع في ذكر أحوال
النبي صلى الله عليه وسلم من نوع ذكر أحواله التي هي عادة وجبلة لا من جهة أن ذلك مشروع على ذلك النحو
من العمل فانه صلى الله عليه وسلم انما بعث ليعلمنا الشرائع ولم يبعث لتعريف الطب ولا غيره من العاديات وقد
وقع له في شأن تلقيح النخل ما وقع فقال أنتم أعلم بأمور دنياكم فلا ينبغي أن يحمل شئ من الطب الذي وقع في
الاحاديث الصحيحة المنقولة على أنه مشروع فليس هناك ما يدل عليه اللهم الا اذا استعمل على جهة التبرك
وصدق العقد الايماني فيكون له أثر عظيم في النفع وليس ذلك من الطب المزاجي وانما هو من آثار الكلمة
الايمانية كما وقع في مداواة المبطون بالعسل والله الهادي الى الصواب لا رب سواه

(الفلاحة)

هذه الصناعة من فروع الطبيعيات وهي النظر في النبات من حيث تنميته ونشوؤه بالسقي والعلاج وتعهده بمثل
ذلك وكان للمتقدمين بها عناية كثيرة وكان النظر فيها عندهم عاما في النبات من جهة غرسه وتنميته ومن جهة
خواصه وروحانيته ومشاكلتها لروحانيات الكواكب والهياكل المستعمل ذلك كله في باب السحر فعظمت
عنايتهم به لاجل ذلك وترجم من كتب اليونانيين كتاب الفلاحة النبطية منسوبة لعلماء النبط مشتملة من ذلك
على علم كبير ولما نظر أهل الملة فيما اشتمل عليه هذا الكتاب وكان باب السحر مسدودا والنظر فيه محظورا
اقتصروا منه على الكلام في النبات من جهة غرسه وعلاجه وما يعرض له في ذلك وحذفوا الكلام في الفن
الآخر منه جملة واختصر ابن العوام كتاب الفلاحة النبطية على هذا المنهاج وبقي الفن الآخر منه مغفلا نقل
منه مسلمة في كتبه السحرية أمهات من مسائله كما نذكره عند الكلام على السحر ان شاء الله تعالى وكتب
المتأخرين في الفلاحة كثيرة ولا يعدون فيها الكلام في الغراس والعلاج وحفظ النبات من جوائحه وعوائقه
وما يعرض في ذلك كله وهي موجودة

(علم الالهيات)

وهو علم ينظر في الوجود المطلق فأولا في الامور العامة للجسمانيات والروحانيات من الماهيات والوحدة
والكثرة والوجوب والامكان وغير ذلك ثم ينظر في مبادى الموجودات وأنها روحانيات ثم في كيفية صدور
الموجودات عنها ومراتبها ثم في أحوال النفس بعد مفارقة الاجسام وعودها الى المبدا وهو عندهم علم
شريف يزعمون أنه يقفهم على معرفة الوجود على ما هو عليه وأن ذلك عين السعادة في زعمهم وسيأتي الرد عليهم
وهو تال للطبيعيات في ترتيبهم ولذلك يسمونه علم ما وراء الطبيعة وكتب المعلم الاول فيه موجودة بين أيدى
الناس ولخصه ابن سينا في كتاب الشفاء والنجاة وكذلك لخصها ابن رشد من حكماء الاندلس ولما وضع المتأخرون
في علوم القوم ودونوا فيها وردّ عليهم الغزالي ما رد منها ثم خلط المتأخرون من المتكلمين مسائل علم الكلام

بمسائل الفلسفة لعروضها في مباحثهم وتشابه موضوع علم الكلام بموضوع الالهيات ومسائله بمسائلها فصارت كأنها فن واحد ثم غيروا ترتيب الحكماء في مسائل الطبيعيات والالهيات وخلطوهما فنا واحدا قدموا الكلام في الامور العامة ثم أتبعوه بالجسمانيات وتوابعها ثم بالروحانيات وتوابعها الى آخر العلم كما فعله الامام ابن الخطيب في المباحث المشرقية وجميع من بعده من علماء الكلام وصار علم الكلام مختلطا بمسائل الحكمة وكتبه محشوة بها كأن الغرض من موضوعهما ومسائلهما واحد والتبس ذلك على الناس وهو غير صواب لان مسائل علم الكلام انما هي عقائد متلقاة من الشريعة كما نقلها السلف من غير رجوع فيها الى العقل ولا تعويل عليه بمعنى أنها لا تثبت الا به فان العقل معزول عن الشرع وأنظاره وما تحدث فيه المتكلمون من اقامة الحجج فليس بحثا عن الحق فيها فالتعليل بالدليل بعد أن لم يكن معلوما هو شأن الفلسفة بل انما هو التماس حجة عقلية تعضد عقائد الايمان ومذاهب السلف فيها وتدفع شبه أهل البدع عنها الذين زعموا أن مداركهم فيها عقلية وذلك بعد أن تفرض صحيحة بالادلة النقلية كما تلقاها السلف واعتقدوها وكثير ما بين المقامين وذلك أن مدارك صاحب الشريعة أوسع لاتساع نطاقها عن مدارك الانظار العقلية فهي فوقها ومحيطة بها لاستمدادها من الانوار الالهية فلا تدخل تحت قانون النظر الضعيف والمدارك المحاط بها فاذا هدانا الشارع الى مدرك فينبغي أن نقدمه على مداركنا ونثق به دونها ولا ننظر في تصحيحه بمدارك العقل ولو عارضه بل نعتمد ما أمرنا به اعتقادا وعلما ونسكت عما لم نفهم من ذلك ونفوضه الى الشارع ونعزل العقل عنه والمتكلمون انما دعاهم الى ذلك كلام أهل الالحاد في معارضات العقائد السلفية بالبدع النظرية فاحتاجوا الى الرد عليهم من جنس معارضاتهم واستدعى ذلك الحجج النظرية ومحاذاة العقائد السلفية بها وأما النظر في مسائل الطبيعيات والالهيات بالتصحيح والبطلان فليس من موضوع علم الكلام ولا من جنس أنظار المتكلمين فاعلم ذلك لتميز به بين الفنين فانهما مختلطان عند المتأخرين في الوضع والتأليف والحق مغايرة كل منهما لصاحبه بالموضوع والمسائل وانما جاء الالتباس من اتحاد المطالب عند الاستدلال وصار احتجاج أهل الكلام كأنه انشاء لطلب الاعتقاد بالدليل وليس كذلك بل انما هو رد على الملحدين والمطلوب مفروض الصدق معلومه وكذا جاء المتأخرون من غلاة المتصوفة المتكلمين بالمواجد أيضا فخلطوا مسائل الفنين بفنهم وجعلوا الكلام واحدا فيها كلها مثل كلامهم في النبوات والاتحاد والحلول والوحدة وغير ذلك والمدارك في هذه الفنون الثلاثة متغايرة مختلفة وأبعدها من جنس الفنون والعلوم مدارك المتصوفة لانهم يدعون فيها الوجدان ويفرون من الدليل والوجدان بعيد عن المدارك العلمية وأبحاثها وتوابعها كما بيناه ونبينه والله يهدي من يشاء الى صراط مستقيم والله أعلم بالصواب

(علوم السحر والطلسمات)

وهي علوم بكيفية استعدادات تقتدر النفوس البشرية بها على التأثيرات في عالم العناصر اما بغير معين أو بمعين من الامور السماوية والاول هو السحر والثاني هو الطلسمات ولما كانت هذه العلوم مهجورة عند الشرائع لما فيها من الضرر ولما يشترط فيها من الوجهة الى غير الله من كوكب أو غيره كانت كتبها كالمفقودة بين الناس الا ما وجد في كتب الامم الاقدمين فيما قبل نبوة موسى عليه السلام مثل النبط والكلدانيين فان جميع من تقدمه من الانبياء لم يشرعوا الشرائع ولا جاؤا بالاحكام انما كانت كتبهم مواعظ وتوحيد الله وتذكيرا بالجنة والنار وكانت هذه العلوم في أهل بابل من السريانيين والكلدانيين وفي أهل مصر من القبط وغيرهم وكان لهم فيها التآليف والآثار ولم يترجم لنا من كتبهم فيها الا القليل مثل الفلاحة النبطية من أوضاع أهل بابل فأخذ الناس منها هذا العلم وتفننوا فيه ووضعت بعد ذلك الاوضاع مثل مصاحف الكواكب السبعة وكتاب طمطم الهندي في صور الدرج والكواكب وغيرهم ثم ظهر بالمشرق جابر بن حيان كبير السحرة في هذه الملة فتصفح كتب القوم واستخرج الصناعة وغاص على زبدتها واستخرجها ووضع فيها غيرها من التآليف وأكثر الكلام فيها وفي صناعة السيمياء لانها من توابعها لان احالة الاجسام النوعية من صورة الى أخرى انما تكون بالقوة النفسية لا بالصناعة العملية فهو من قبيل السحر كما نذكره في موضعه ثم جاء مسلمة

ابن أحمد المجريطي امام أهل الاندلس في التعاليم والسحريات فلخص جميع تلك الكتب وهذبها وجمع طرقها في كتابه الذي سماه غاية الحكيم ولم يكتب أحد في هذا العلم بعده * ولنقدم هنا مقدمة يتبين بها حقيقة السحر وذلك أن النفوس البشرية وان كانت واحدة بالنوع فهي مختلفة بالخواص وهي أصناف كل صنف مختص بخاصية واحدة بالنوع لا توجد في الصنف الآخر وصارت تلك الخواص فطرة وجبلة لصنفها فنفوس الانبياء عليهم الصلاة والسلام لها خاصية تستعد بها للمعرفة الربانية ومخاطبة الملائكة عليهم السلام عن الله سبحانه وتعالى كما مر وما يتبع ذلك من التأثير في الاكوان واستجلاب روحانية الكواكب للتصرف فيها والتأثير بقوة نفسانية أو شيطانية فأما تأثير الانبياء فمدد الهي وخاصية ربانية ونفوس الكهنة لها خاصية الاطلاع على المغيبات بقوى شيطانية وهكذا كل صنف مختص بخاصية لا توجد في الآخر والنفوس الساحرة على مراتب ثلاث يأتي شرحها فأولها المؤثرة بالهمة فقط من غير آلة ولا معين وهذا هو الذي تسميه الفلاسفة السحر والثاني بمعين من مزاج الافلاك أو العناصر أو خواص الاعداد ويسمونه الطلسمات وهو أضعف رتبة من الاول والثالث تأثير في القوى المتخيلة يعمد صاحب هذا التأثير الى القوى المتخيلة فيتصرف فيها بنوع من التصرف ويلقي فيها أنواعا من الخيالات والمحاكاة وصورا مما يقصده من ذلك ثم ينزلها الى الحس من الرائين بقوة نفسه المؤثرة فيه فينظر الراءون كأنها في الخارج وليس هناك شئ من ذلك كما يحكى عن بعضهم أنه يرى البساتين والانهار والقصور وليس هناك شئ من ذلك ويسمى هذا عند الفلاسفة الشعوذة أو الشعبذة هذا تفصيل مراتبه ثم هذه الخاصية تكون في الساحر بالقوة شأن القوى البشرية كلها وانما تخرج الى الفعل بالرياضة ورياضة السحر كلها انما تكون بالتوجه الى الافلاك والكواكب والعوالم العلوية والشياطين بأنواع التعظيم والعبادة والخضوع والتذلل فهي لذلك وجهة الى غير الله وسجود له والوجهة الى غير الله كفر فلهذا كان السحر كفرا والكفر من مواده وأسبابه كما رأيت ولهذا اختلف الفقهاء في قتل الساحر هل هو لكفره السابق على فعله أو لتصرفه بالافساد وما ينشأ عنه من الفساد في الاكوان والكل حاصل منه ولما كانت المرتبتان الاوليان من السحر لهما حقيقة في الخارج والمرتبة الاخيرة الثالثة لا حقيقة لها اختلف العلماء في السحر هل هو حقيقة أو انما هو تخييل فالقائلون بأن له حقيقة نظروا الى المرتبتين الاوليين والقائلون بأن لا حقيقة له نظروا الى المرتبة الثالثة الاخيرة فليس بينهما اختلاف في نفس الامر بل انما جاء من قبل اشتباه هذه المراتب والله أعلم * واعلم أن وجود السحر لا مرية فيه بين العقلاء من أجل التأثير الذي ذكرناه وقد نطق به القرآن قال الله تعالى ولكن الشياطين كفروا يعلمون الناس السحر وما أنزل على الملكين ببابل هاروت وماروت وما يعلمان من أحد حتى يقولا انما نحن فتنة فلا تكفر فيتعلمون منهما ما يفرقون به بين المرء وزوجه وما هم بضارين به من أحد الا باذن الله وسحر رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى كان يخيل اليه أنه يفعل الشئ ولا يفعله وجعل سحره في مشط ومشاقة وجف طلعة ودفن في بئر ذروان فانزل الله عز وجل عليه في المعوذتين ومن شر النفاثات في العقد قالت عائشة رضي الله عنها فكان لا يقرأ على عقدة من تلك العقد التي سحر فيها الا انحلت وأما وجود السحر في أهل بابل وهم الكلدانيون من النبط والسريانيين فكثير ونطق به القرآن وجاءت به الاخبار وكان للسحر في بابل ومصر أزمان بعثة موسى عليه السلام أسواق نافقة ولهذا كانت معجزة موسى من جنس ما يدعون ويتناغون فيه وبقي من آثار ذلك في البرابي بصعيد مصر شواهد دالة على ذلك ورأينا بالعيان من يصور صورة الشخص المسحور بخواص أشياء مقابلة لما نواه وحاوله موجودة بالمسحور وأمثال تلك المعاني من أسماء وصفات في التأليف والتفريق ثم يتكلم على تلك الصورة التي أقامها مقام الشخص المسحور عينا أو معنى ثم ينفث من ريقه بعد اجتماعه في فيه بتكرير مخارج تلك الحروف من الكلام السوء ويعقد على ذلك المعنى في سبب أعده لذلك تفاؤلا بالعقد واللزام وأخذ العهد على من أشرك به من الجن في نفثه في فعله ذلك استشعارا للعزيمة بالعزم ولتلك البنية والاسماء السيئة روح خبيثة تخرج منه مع النفخ متعلقة بريقه الخارج من فيه بالنفث فتنزل عنها أرواح خبيثة ويقع عن ذلك بالمسحور ما يحاوله الساحر وشاهدنا أيضا من المنتحلين للسحر وعمله من يشير الى كساء أو جلد ويتكلم عليه في سره فاذا هو مقطوع متخرق ويشير الى بطون الغنم كذلك في مراعيها بالبعج فاذا أمعاؤها ساقطة من بطونها الى الارض وسمعنا أن بأرض

الهند لهذا العهد من يشير الى انسان فيختطف قلبه ويقع ميتا وينقلب عن قلبه فلا يوجد فى حشاه ويشير الى الرمانة وتفتح فلا يوجد من حبوبها شئ وكذلك سمعنا أن بأرض السودان وأرض الترك من يسحر السحاب فيمطر الارض المخصوصة وكذلك رأينا من عمل الطلسمات عجائب فى الاعداد المتحابة وهى رك رف د أحد العددين مائتان وعشرون والآخر مائتان وأربعة وثمانون ومعنى المتحابة أن أجزاء كل واحد التى فيه من نصف وثلث وربع وسدس وخمس وأمثالها اذا جمع كان مساويا للعدد الآخر صاحبه فتسمى لاجل ذلك المتحابة ونقل أصحاب الطلسمات أن لتلك الاعداد أثرا فى الالفة بين المتحابين واجتماعهما اذا وضع لهما مثالان أحدهما بطالع الزهرة وهى فى بيتها أو شرفها ناظرة الى القمر نظر مودة وقبول ويجعل طالع الثانى سابع الاول ويضع على أحد التمثالين أحد العددين والآخر على الآخر ويقصد بالاكثر الذى يراد ائتلافه أعنى المحبوب ما أدرى الاكثر كمية أو الاكثر أجزاء فيكون لذلك من التأليف العظيم بين المتحابين ما لا يكاد ينفك أحدهما عن الآخر قاله صاحب الغاية وغيره من أئمة هذا الشان وشهدت له التجربة وكذا طابع الاسد ويسمى أيضا طابع الحصى وهو أن يرسم فى قالب هند اصبع صورة أسد شائلا ذنبه عاضا على حصاة قد قسمها بنصفين وبين يديه صورة حية منسابة من رجليه الى قبالة وجهه فاغرة فاها الى فيه وعلى ظهره صورة عقرب تدب ويتحين برسمه حلول الشمس بالوجه الاول أو الثالث من الاسد بشرط صلاح النيرين وسلامتهما من النحوس فاذا وجد ذلك وعثر عليه طبع فى ذلك الوقت فى مقدار المثقال فما دونه من الذهب وغمس بعد فى الزعفران محلولا بماء الورد ورفع فى خرقة حرير صفراء فانهم يزعمون أن لممسكه من العز على السلاطين فى مباشرتهم وخدمتهم وتسخيرهم له ما لا يعبر عنه وكذلك للسلاطين فيه من القوة والعز على من تحت أيديهم ذكر ذلك أيضا أهل هذا الشان فى الغاية وغيرها وشهدت له التجربة وكذلك وفق المسدس المختص بالشمس ذكروا أنه يوضع عند حلول الشمس فى شرفها وسلامتها من النحوس وسلامة القمر بطالع ملوكى يعتبر فيه نظر صاحب العاشر لصاحب الطالع نظر مودة وقبول ويصلح فيه ما يكون فى مواليد الملوك من الادلة الشريفة ويرفع فى خرقة حرير صفراء بعد أن يغمس فى الطيب فزعموا أن له أثرا فى صحابة الملوك وخدمتهم ومعاشرتهم وأمثال ذلك كثير وكتاب الغاية لمسلمة بن أحمد المجريطى هو مدونة هذه الصناعة وفيه استيفاؤها وكمال مسائلها وذكر لنا أن الامام الفخر بن الخطيب وضع كتابا فى ذلك وسماه بالسر المكتوم وأنه بالمشرق يتداوله أهله ونحن لم نقف عليه والامام لم يكن من أئمة هذا الشان فيما نظن ولعل الامر بخلاف ذلك وبالمغرب صنف من هؤلاء المنتحلين لهذه الاعمال السحرية يعرفون بالبعاجين وهم الذين ذكرت أولا أنهم يشيرون الى الكساء أو الجلد فيتخرق ويشيرون الى بطون الغنم بالبعج فتنبعج ويسمى أحدهم لهذا العهد باسم البعاج لان أكثر ما ينتحل من السحر بعج الانعام يرهب بذلك أهلها ليعطوه من فضلها وهم متسترون بذلك فى الغاية خوفا على أنفسهم من الحكام لقيت منهم جماعة وشاهدت من أفعالهم هذه وأخبرونى أن لهم وجهة ورياضة خاصة بدعوات كفرية واشراك لروحانيات الجن والكواكب سطرت فيها صحيفة عندهم تسمى الخزيرية يتدارسونها وأن بهذه الرياضة والوجهة يصلون الى حصول هذه الافعال لهم وأن التأثير الذى لهم انما هو فيما سوى الانسان الحر من المتاع والحيوان والرقيق ويعبرون عن ذلك بقولهم انما نفعل فيما تمشى فيه الدراهم أى ما يملك ويباع ويشترى من سائر المتملكات هذا ما زعموه وسألت بعضهم فأخبرنى به وأما أفعالهم فظاهرة موجودة وقفنا على الكثير منها وعايناها من غير ريبة فى ذلك هذا شأن السحر والطلسمات وآثارهما فى العالم فأما الفلاسفة ففرقوا بين السحر والطلسمات بعد أن أثبتوا أنهما جميعا أثر للنفس الانسانية واستدلوا على وجود الاثر للنفس الانسانية بان لها آثارا فى بدنها على غير المجرى الطبيعى وأسبابه الجسمانية بل آثار عارضة من كيفيات الارواح تارة كالسخونة الحادثة عن الفرح والسرور ومن جهة التصورات النفسانية أخرى كالذى يقع من قبل التوهم فان الماشى على حرف حائط او على حبل منتصب اذا قوى عنده توهم السقوط سقط بلا شك ولهذا تجد كثيرا من الناس يعودون أنفسهم ذلك حتى يذهب عنهم هذا الوهم فتجدهم يمشون على حرف الحائط والحبل المنتصب ولا يخافون السقوط فثبت أن ذلك من آثار النفس الانسانية وتصورها السقوط من أجل الوهم واذا كان ذلك أثرا للنفس فى بدنها من غير الاسباب الجسمانية الطبيعية فجائز أن يكون لها مثل

هذا الاثر فى غير بدنها اذ نسبتها الى الابدان فى ذلك النوع من التأثير واحدة لانها غير حالة فى البدن ولا منطبعة فيه فثبت أنها مؤثرة فى سائر الاجسام وأمّا التفرقة عندهم بين السحر والطلسمات فهى أن السحر لا يحتاج الساحر فيه الى معين وصاحب الطلسمات يستعين بروحانيات الكواكب وأسرار الاعداد وخواص الموجودات وأوضاع الفلك المؤثرة فى عالم العناصر كما يقوله المنجمون ويقولون السحر اتحاد روح بروح والطلسم اتحاد روح بجسم ومعناه عندهم ربط الطبائع العلوية السماوية بالطبائع السفلية والطبائع العلوية هى روحانيات الكواكب ولذلك يستعين صاحبها فى غالب الامر بالنجامة والساحر عندهم غير مكتسب لسحره بل هو مفطور عندهم على تلك الجبلة المختصة بذلك النوع من التأثير والفرق عندهم بين المعجزة والسحر أن المعجزة قوة الهية تبعث فى النفس ذلك التأثير فهو مؤيد بروح الله فى فعله ذلك والساحر انما يفعل ذلك من عند نفسه وبقوته النفسانية وبامداد الشياطين فى بعض الاحوال فبينهما الفرق فى المعقولية والحقيقة والذات فى نفس الامر وانما نستدل نحن على التفرقة بالعلامات الظاهرة وهى وجود المعجزة لصاحب الخير وفى مقاصد الخير وللنفوس المتمحضة للخير والتحدى بها على دعوى النبوة والسحر انما يوجد لصاحب الشر وفى أفعال الشر فى الغالب من التفريق بين الزوجين وضرر الاعداء وأمثال ذلك وللنفوس المتمحضة للشر هذا هو الفرق بينهما عند الحكماء الالهيين وقد يوجد لبعض المتصوفة وأصحاب الكرامات تأثير أيضا فى أحوال العالم وليس معدودا من جنس السحر وانما هو بالامداد الالهى لان طريقتهم ونحلتهم من آثار النبوة وتوابعها ولهم فى المدد الالهى حظ على قدر حالهم وايمانهم وتمسكهم بكلمة الله واذا اقتدر أحد منهم على أفعال الشر فلا يأتيها لانه متقيد فيما يأتيه ويذره بالامر الالهى فما لا يقع لهم فيه الاذن لا يأتونه بوجه ومن أتاه منهم فقد عدل عن طريق الحق وربما سلب حاله ولما كانت المعجزة بامداد روح الله والقوى الالهية فلذلك لا يعارضها شئ من السحر وانظر شأن سحرة فرعون مع موسى فى معجزة العصا كيف تلقفت ما كانوا يأفكون وذهب سحرهم واضمحل كأن لم يكن وكذلك لما أنزل على النبى صلى الله عليه وسلم فى المعوذتين ومن شر النفاثات فى العقد قالت عائشة رضى الله عنها فكان لا يقرؤها على عقدة من العقد التى سحر فيها الا انحلت فالسحر لا يثبت مع اسم الله وذكره وقد نقل المؤرخون أن زركش كاويان وهى راية كسرى كان فيها الوفق المئينى العددى منسوجا بالذهب فى أوضاع فلكية رصدت لذلك الوفق ووجدت الراية يوم قتل رستم بالقادسية واقعة على الارض بعد انهزام أهل فارس وشتاتهم وهو فيما يزعم أهل الطلسمات والاوفاق مخصوص بالغلب فى الحروب وأن الراية التى يكون فيها أو معها لا تنهزم أصلا الا أن هذه عارضها المدد الالهى من ايمان أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم وتمسكهم بكلمة الله فانحل معها كل عقد سحرى ولم يثبت وبطل ما كانوا يعملون وأمّا الشريعة فلم تفرق بين السحر والطلسمات وجعلته كله بابا واحدا محظورا لان الافعال انما أباح لنا الشارع منها ما يهمنا فى ديننا الذى فيه صلاح آخرتنا أو فى معاشنا الذى فيه صلاح دنيانا ومالا يهمنا فى شئ منهما فان كان فيه ضرر أو نوع ضرر كالسحر الحاصل ضرره بالوقوع ويلحق به الطلسمات لان أثرهما واحد وكالنجامة التى فيها نوع ضرر باعتقاد التأثير فتفسد العقيدة الايمانية برد الامور الى غير الله فيكون حينئذ ذلك الفعل محظورا على نسبته فى الضرر وان لم يكن مهما علينا ولا فيه ضرر فلا أقل من تركه قربة الى الله فان من حسن اسلام المرء تركه مالا يعنيه فجعلت الشريعة باب السحر والطلسمات والشعوذة بابا واحدا لما فيها من الضرر وخصته بالحظر والتحريم وأمّا الفرق عندهم بين المعجزة والسحر فالذى ذكره المتكلمون أنه راجع الى التحدى وهو دعوى وقوعها على وفق ما ادعاه قالوا والساحر مصروف عن مثل هذا التحدى فلا يقع منه ووقوع المعجزة على وفق دعوى الكاذب غير مقدور لان دلالة المعجزة على الصدق عقلية لان صفة نفسها التصديق فلو وقعت مع الكذب لاستحال الصادق كاذبا وهو محال فاذا لا تقع المعجزة مع الكاذب باطلاق وأمّا الحكماء فالفرق بينهما عندهم كما ذكرناه فرق ما بين الخير والشر فى نهاية الطرفين فالساحر لا يصدر منه الخير ولا يستعمل فى أسباب الخير وصاحب المعجزة لا يصدر منه الشر ولا يستعمل فى أسباب الشر وكأنهما على طرفى النقيض فى أصل فطرتهما والله يهدى من يشاء وهو القوى العزيز لا رب سواه

(فصل) ومن قبيل هذه التأثيرات النفسانية الاصابة بالعين وهو تأثير من نفس المعيان

عند ما يستحسن بعينه مدركا من الذوات أو الاحوال ويفرط في استحسانه وينشأ عن ذلك الاستحسان حينئذ أنه يروم معه سلب ذلك الشيء عمن اتصف به فيؤثر فساده وهو جبلة فطرية أعني هذه الاصابة بالعين والفرق بينها وبين التأثيرات وان كان منها ما لا يكتسب أن صدورها راجع الى اختيار فاعلها والفطري منها قوة صدورها لا نفس صدورها ولهذا قالوا القاتل بالسحر أو بالكرامة يقتل والقاتل بالعين لا يقتل وما ذلك الا لانه ليس مما يريده ويقصده أو يتركه وانما هو مجبور في صدوره عنه والله أعلم بما في الغيوب ومطلع على ما في السرائر

(علم أسرار الحروف)

وهو المسمى لهذا العهد بالسيمياء نقل وضعه من الطلسمات اليه في اصطلاح أهل التصرف من المتصوفة فاستعمل استعمال العام في الخاص وحدث هذا العلم في الملة بعد صدر منها وعند ظهور الغلاة من المتصوفة وجنوحهم الى كشف حجاب الحس وظهور الخوارق على أيديهم والتصرفات في عالم العناصر وتدوين الكتب والاصطلاحات ومزاعمهم في تنزل الوجود عن الواحد وترتيبه وزعموا أن الكمال الاسمائي مظاهره أرواح الافلاك والكواكب وأن طبائع الحروف وأسرارها سارية في الاسماء فهي سارية في الاكوان على هذا النظام والاكوان من لدن الابداع الاول تتنقل في أطواره وتعرب عن أسراره فحدث لذلك علم أسرار الحروف وهو من تفاريع علم السيمياء لا يوقف على موضوعه ولا تحاط بالعدد مسائله تعددت فيه تآليف البوني وابن العربي وغيرهما ممن اتبع آثارهما وحاصله عندهم وثمرته تصرف النفوس الربانية في عالم الطبيعة بالاسماء الحسنى والكلمات الالهية الناشئة عن الحروف المحيطة بالاسرار السارية في الاكوان ثم اختلفوا في سر التصرف الذي في الحروف بما هو فمنهم من جعله للمزاج الذي فيه وقسم الحروف بقسمة الطبائع الى أربعة أصناف كالعناصر واختصت كل طبيعة بصنف من الحروف يقع التصرف في طبيعتها فعلا وانفعالا بذلك الصنف فتنوعت الحروف بقانون صناعي يسمونه التكسير الى نارية وهوائية ومائية وترابية على حسب تنوع العناصر فالالف للنار والباء للهواء والجيم للماء والدال للتراب ثم ترجع كذلك على التوالي من الحروف والعناصر الى أن تنفد فيتعين لعنصر النار حروف سبعة الالف والهاء والطاء والميم والفاء والسين والذال ويتعين لعنصر الهواء سبعة أيضا الباء والواو والياء والنون والضاد والتاء والظاء ويتعين لعنصر الماء أيضا سبعة الجيم والزاي والكاف والصاد والقاف والثاء والغين ويتعين لعنصر التراب أيضا سبعة الدال والحاء واللام والعين والراء والخاء والشين والحروف النارية لدفع الامراض البادرة ولمضاعفة قوة الحرارة حيث تطلب مضاعفتها اما حسا أو حكما كما في تضعيف قوى المريخ في الحروب والقتال والفتك والمائية أيضا لدفع الامراض الحارة من حميات وغيرها ولتضعيف القوى الباردة حيث تطلب مضاعفتها حسا أو حكما كتضعيف قوى القمر وأمثال ذلك ومنهم من جعل سر التصرف الذي في الحروف للنسبة العددية فان حروف أبجد دالة على أعدادها المتعارفة وضعا وطبعا فبينها من أجل تناسب الاعداد تناسب في نفسها أيضا كما بين الباء والكاف والراء لدلالتها كلها على الاثنين كل في مرتبته فالباء على اثنين في مرتبة الآحاد والكاف على اثنين في مرتبة العشرات والراء على اثنين في مرتبة المئين وكالذي بينها وبين الدال والميم والتاء لدلالتها على الاربعة وبين الاربعة والاثنين نسبة الضعف وخرج للاسماء أوفاق كما للاعداد يختص كل صنف من الحروف بصنف من الاوفاق الذي يناسبه من حيث عدد الشكل أو عدد الحروف وامتزج التصرف من السر الحرفي والسر العددي لاجل التناسب الذي بينهما فأما سر التناسب الذي بين هذه الحروف وأمزجة الطبائع أو بين الحروف والاعداد فأمر عسر على الفهم اذ ليس من قبيل العلوم والقياسات وانما مستندهم فيه الذوق والكشف قال البوني ولا تظن أن سر الحروف مما يتوصل اليه بالقياس العقلي وانما هو بطريق المشاهدة والتوفيق الالهي وأما التصرف في عالم الطبيعة بهذه الحروف والاسماء المركبة منها وتأثر الاكوان عن ذلك فأمر لا ينكر لثبوته عن كثير منهم تواترا وقد يظن ان تصرف هؤلاء وتصرف أصحاب الطلسمات واحد وليس كذلك فان حقيقة الطلسم وتأثيره على ما حققه أهله أنه قوى روحانية من جوهر القهر تفعل فيما له ركب فعل غلبة وقهر بأسرار فلكية ونسب عددية وبخورات جالبات لروحانية ذلك الطلسم مشدودة فيه بالهمة فائدتها ربط الطبائع العلوية

بالطبائع السفلية وهو عندهم كالخميرة المركبة من هوائية وأرضية ومائية ونارية حاصلة في جثتها تحيل وتصرف ما حصلت فيه الى ذاتها وتقلبه الى صورتها وكذلك الاكسير للاجسام المعدنية كالخميرة تقلب المعدن الذي تسرى فيه الى نفسها بالاحالة ولذلك يقولون موضوع الكيمياء جسد في جسد لان الاكسير أجزاؤه كلها جسدانية ويقولون موضوع الطلسم روح في جسد لانه ربط الطبائع العلوية بالطبائع السفلية والطبائع السفلية جسد والطبائع العلوية روحانية وتحقيق الفرق بين تصرف أهل الطلسمات وأهل الاسماء بعد أن تعلم أن التصرف في عالم الطبيعة كله انما هو للنفس الانسانية والهمم البشرية لان النفس الانسانية محيطة بالطبيعة وحاكمة عليها بالذات أن تصرف أهل الطلسمات انما هو في استنزال روحانية الافلاك وربطها بالصور أو بالنسب العددية حتى يحصل من ذلك نوع مزاج يفعل الاحالة والقلب بطبيعته فعل الخميرة فيما حصلت فيه وتصرف أصحاب الاسماء انما هو بما حصل لهم بالمجاهدة والكشف من النور الالهي والامداد الرباني فيسخر الطبيعة لذلك طائعة غير مستعصية ولا يحتاج الى مدد من القوى الفلكية ولا غيرها لان مدده أعلى منها ويحتاج أهل الطلسمات الى قليل رياضة تفيد النفس قوة على استنزال روحانية الافلاك وأهون بها وجهة ورياضة بخلاف أهل الاسماء فان رياضتهم هي الرياضة الكبرى وليست لقصد التصرف في الاكوان اذ هو حجاب وانما التصرف حاصل لهم بالعرض كرامة من كرامات الله لهم فان خلا صاحب الاسماء عن معرفة أسرار الله وحقائق الملكوت التي هي نتيجة المجاهدة والكشف واقتصر على مناسبات الاسماء وطبائع الحروف والكلمات وتصرف بها من هذه الحيثية وهؤلاء هم أهل السيمياء في المشهور كان اذا لا فرق بينه وبين صاحب الطلسمات بل صاحب الطلسمات أوثق منه لانه يرجع الى أصول طبيعية علمية وقوانين مرتبة وأما صاحب أسرار الاسماء اذا فاته الكشف الذي يطلع به على حقائق الكلمات وآثار المناسبات بفوات الخلوص في الوجهة وليس له في العلوم الاصطلاحية قانون برهاني يعول عليه فيكون حاله أضعف رتبة وقد يمزج صاحب الاسماء قوى الكلمات والاسماء بقوى الكواكب فيعين لذكر الاسماء الحسنى أو ما يرسم من أوفاقها بل ولسائر الاسماء أوقاتا تكون من حظوظ الكوكب الذي يناسب ذلك الاسم كما فعله البوني في كتابه الذي سماه الانماط وهذه المناسبة عندهم هي من لدن الحضرة العمائية وهي برزخية الكمال الاسمائي وانما تنزل تفصيلها في الحقائق على ما هي عليه من المناسبة واثبات هذه المناسبة عندهم انما هو بحكم المشاهدة فاذا خلا صاحب الاسماء عن تلك المشاهدة وتلقى تلك المناسبة تقليدا كان عمله بمثابة عمل صاحب الطلسم بل هو أوثق منه كما قلناه وكذلك قد يمزج أيضا صاحب الطلسمات عمله وقوى كواكبه بقوى الدعوات المؤلفة من الكلمات المخصوصة لمناسبة بين الكلمات والكواكب الا أن مناسبة الكلمات عندهم ليست كما هي عند أصحاب الاسماء من الاطلاع في حال المشاهدة وانما يرجع الى ما اقتضته أصول طريقتهم السحرية من اقتسام الكواكب لجميع ما في عالم المكونات من جواهر وأعراض وذوات ومعان والحروف والاسماء من جملة ما فيه فلكل واحد من الكواكب قسم منها يخصه ويبنون على ذلك مباني غريبة منكرة من تقسيم سور القرآن وآيه على هذا النحو كما فعله مسلمة المجريطي في الغاية والظاهر من حال البوني في أنماطه أنه اعتبر طريقتهم فان تلك الانماط اذا تصفحتها وتصفحت الدعوات التي تضمنتها وتقسيمها على ساعات الكواكب السبعة ثم وقفت على الغاية وتصفحت قيامات الكواكب التي فيها وهي الدعوات التي تختص بكل كوكب يسمونها قيامات الكواكب أى الدعوة التي يقام لها بها شهد ذلك اما بأنه من مادتها أو بأن التناسب الذي كان في أصل الابداع وبرزخ العلم قضى بذلك كله وما أوتيتم من العلم الا قليلا وليس كل ما حرمه الشارع من العلوم بمنكر الثبوت فقد ثبت أن السحر حق مع حظره لكن حسبنا من العلم ما علمنا *(ومن فروع علم السيمياء عندهم)* استخراج الاجوبة من الاسئلة بارتباطات بين الكلمات حرفية يوهمون أنها أصل في معرفة ما يحاولون علمه من الكائنات الاستقبالية وانما هي شبه المعاياة والمسائل السائلة ولهم في ذلك كلام كثير من أدعمة وأعجبه زايرجة العالم السبتي وقد تقدم ذكرها ونبين هنا ما ذكروه في كيفية العمل بتلك الزايرجة بدائرتها وجدولها المكتوب حولها ثم نكشف عن الحق فيها وأنها ليست من الغيب وانما هي مطابقة بين مسئلة وجوابها في الافادة فقط وقد أشرنا الى ذلك من قبل وليس عندنا رواية يعول عليها في صحة

هذه القصيدة الا أننا تحرينا أصح النسخ منها فى ظاهر الامر والله الموفق بمنه وهى هذه

يقول سبيتى وبحمد ربه * مصل على هاد الى الناس أرسلا
محمد المبعوث خاتم الانبيا * ويرضى عن الصحب ومن لهم تلا
ألا هذه زايرجة العالم الذى * تراه بحكم وبالعقل قد حلا
فمن أحكم الوضع فيحكم جسمه * ويدرك أحكاما تدبرها العلا
ومن أحكم الربط فيدرك قوة * ويدرك للتقوى وللكل حصلا
ومن أحكم التصريف يحكم سره * ويعقل نفسه وصح له الولا
وفى عالم الامر تراه محققا * وهذا مقام من بالاذكار كلا
فهذى سرائر عليك بكتمها * أقمها دوائرا وللعماء عدلا
وطاءلها عرش وفيه نقوشنا * بنظم ونثر قد تراه مجدولا
ونسب دوائرا كنسبة فلكها * وأرسم كواكبا لادراجها العلا
وأخرج لاوتار وأرسم حروفها * وكور عشله على حد من خلا
أقم شكل زيرهم وسو بيوته * وحقق بهامهم ونورهم جلا
وحصل علوم الطباع مهندسا * وعلما لموسيقى والارباع مثلا
وسو لموسيقى وعلم حروفهم * وعلم بآلات فحقق وحصلا
وسو دوائرا ونسب حروفها * وعالمها أطلق والاقليم جدولا
أمير لنسا فهو نهاية دولة * زناتية آبت وحكم لها خلا
وقطر لاندلس فأين لهودهم * وجاء بنو نصر وظفرهم تلا
ملوك وفرسان وأهل لحكمة * فان شئت نصهم فقطرهم خلا
ومهدى توحيد بتونس حكمهم * ملوك لمشرق بالاوفاق نزلا
وأقسم على القطر وكن متفقدا * فان شئت للروم فبالحرشكلا
ففنش وبرشنون الراء حرفهم * وافر نسهم دال وبالطاء كملا
ملوك كناوة دلولقافهم * واعراب قومنا بترقيق أعملا
فهند حبشى وسند فهرمس * وفرس تارى وما بعدهم طلا
فقيصرهم حاء ويزد بجردهم * لكاف وقبطيهم بلامه طولا
وعباس كلهم شريف معظم * ولكن تركى بذا الفعل عطلا
فان شئت تدقيق الملوك وكلهم * تخيم بيوتا ثم نسب وجدولا
على حكم قانون الحروف وعلمها * وعلم طباعها وكله مثلا
فمن علم المعلوم يعلم علمنا * ويعلم أسرار الوجود وأكملا
ويرسخ علمه ويعرف ربه * وعلم ملاحيم بجاميم فصلا
وحيث أتى اسم والعروض يشقه * فحكم الحكيم فيه قطعا لمقتلا
وتأتيك أحرف فسواضربها * وأحرف سيبويه تأتيك فيصلا
فكن يتذكير وقابل وعوضن * بترنيمك الغالى للاجزاء خلخلا
وفى العقد والجذور يعرف غالبا * وزدلهم وصفيه فى العقل فعلا
واختر لمطلع وسويه رتبة * وأعكس بجذريه وبالدور عدلا
ويدركها المرء فيبلغ قصده * وتعطى حروفها وفى نظمها انجلا
اذا كان سعد والكواكب أسعدت * فحسبك فى الملك ونيل اسمه العلا
وايقاع دالهم برموز ثتة * فنسب دنادينا تجد فيه منهلا
وأوتار زيرهم فللعماء بمهم * ومثناهم المثلث بجسمه قد جلا

وأدخل بأفلاك وعدّل بجدول * وأرسم أباجاد وباقيه جملا
وجوّز شذوذ النحو يجوز ومثله * أتى في عروض الشعر عن جلة الملا
فأصل لدينا وأصل لفقهنا * وعلم لنحونا فأحفظ وحصلا
فأدخل لقسطاط على الوفق جذره * وسبح باسمه وكبر وهللا
فتخرج أبياتا وفي كل مطلب * بنظم طبيعي وسر من العلا
وتفنى بحصرها كذا حكم عدهم * فعلم الفواتيح ترى فيه منهلا
فتخرج أبياتا وعشرون ضعفت * من الالف طبعا ثم ياصاح جدولا
تريك صنا تعامن الضرب اكملت * فصح لك المنى وصح لك العلا
وسجع بزبرهم وأثنى بنقرة * أقهما دوائر الزبر وحصلا
أقهما بأوفاق وأصل لعدها * من أسرار أحرفهم فعذ به سلسلا

٣ ٤ كـ ا كـ و كـ ح و ا ه عم له ر لا سع كـ ط ا ل م ن ح ع ف و ل منافرة

الكلام على استخراج نسبة الاوزان وكيفياتها ومقادير المقابل منهما وقوة الدرجة المتميزة بالنسبة الى موضع المعلق من امتزاج طبائع وعلم طب او صناعة الكيميا

أيا طالبا للطب مع علم جابر * وعالم مقدار المقادير بالولا
اذا شئت علم الطب لابد نسبة * لاحكام ميزان تصادف منهلا
فيشفى عليلكم والاكسير محكم * وأمزاج وضعكم بتصحيح انجلا

﴿الطب الروحاني﴾

وشئت ابلاوش ٥٦٥ م ودهنه تجلا * لبهرام برجيس وسبعة أكملا
لتحليل أوجاع البوارد صححوا * كذلك والتركيب حيث تنقلا

كد منع مهم ٣٥٥ وهع ٦ صع لهاى ولع ا آ اوهم وى سكره لا ل ح مممهتمممم ع ع محامح -
٢٢٤٢ ل ك عا عر

﴿مطاريح الشعاعات في مواليد الملوك وغيرهم﴾

وعلم مطاريح الشعاعات مشكل * وضلع قسيها بمنطقة جللا
ولكن في ج مقام امامنا * ويبدوا اذا عرض الكواكب عدلا
بدال مراكزه ابين طولها * وعرض فن ادراكه ثم فوضلا
مواقع تربيع وسدسه مسقط * لتسديسهم تثليث بيت الذى تلا
يزاد لتربيع وهذا قياسه * يقينا وجذوه وبالعين أعملا
ومن نسبة الربعين ركب شعاعك * بصاد وضعفه وتربيعه انجلا

اختص صع صد عـ ٨ مع وى هذا العمل هنا للملوك والقانون مطرد عمله ولم ير أعجب منه

مقامات الملوك المقام الأول ه المقام الثانى ىع مهمصع عو المقام الثالث
ع ع والمقام الرابع لح المقام الخامس لاى المقام السادس ع بير المقام السابع عره

خط الاتصال والانفصال ع اه ع ط به ع ع

خط الاتصال ١٨ ح ا ح ع

خط الانفصال ح د ا ج ع و ه

الوتر للجميع وتابع الجرر التام ههه سـ و سـ و ح ١١ د د ٤ ح

الاتصال والانفصال عـــــع

الواجب التام فى الاتصالات ع ء ه ع ــــــ ٩

اقامة الانوار بعث

الجزر المجيب فى العمل ما سه عء

اقامة السوال عن الملوك عح ا ه لاخ لم ١١ ء

مقام الاولا نورعـعو مقام بها هج لا

❖(الانفعال الروحانى والانقياد الربانى)❖

أيا طالب السر لتوسل ربه * لدى أسمائه الحسنى تصادف منهلا
تطبعك أخيار الانام بقلبهم * كذلك ريسهم وفى الشمس اعملا
ترى عامة الناس اليك تقصدوا * وماقلته حقا وفى الغير أهملا
طريقك هذا السبل والسبل الذى * أقوله غيركم ونصركوا اجتلا
اذا شئت بحتافى الوجود مع التقى * ودنيا متينا أو تكون موصلا
كذى النون والجنيد مع سر صنعة * وفى سر بسطام أرالشمس بلا
وفى العالم العلوى تكون محدثا * كذا قالت الهند وصوفية الملا

طريق رسول الله بالحق ساطع * وماحكم صنع مثل جبريل أنزلا
فبطشك تهليل وقوسك مطلع * ويوم الخميس البدو والاحد انجلا
وفى جمعة أيضا بالاسماء مثله * وفى اثنين للحسنى تكون مكملا
وفى طائه سر وفى هائه اذا * أراك بها مع نسبة الكل عطلا
وساعة سعد شرطهم فى نقوشها * وعود ومصطكى بخور تحصلا
وتتلو عليها آخر الحشر دعوة * والاخلاص والسبع المثانى مرتلا

(اتصال أنوار الكواكب) بلعانى لاهى ى لا ظ غ ش لد مع ق صح ه ف و ى

وفى يدك اليمنى حديد وخاتم * وكل برأسك وفى دعوة فلا
وآية حشر فاجعل القلب وجهها * وأتل اذا نام الانام ورتلا
هى السر فى الاكوان لاشئ غيرها * هى الآية العظمى فحقق وحصلا
تكون بها قطبا اذا جدت خدمة * وتدرك أسرارا من العالم العلا
سرى بها ناجى ومعروف قبله * وباح بها الحلاج جهرا فقتلا
وكان بها الشبلى يدأب دائما * الى أن رقى فوق المريدين واعتلا
فصف من الادناس قلبك جاهدا * ولازم لاذكار وصم وتنفلا
فما نال سر القوم الامحقق * عليم بأسرار العلوم محصلا

ع عم وا ع ططك لح ع ااا لح ــــ سحاع 88ح اح د ف كمرح له رم

مقامات المحبة وميل النفوس والمجاهدة والطاعة والعبادة وحب وتعشق وفناء الفنا
وتوجه ومراقبة وخلة دائمة

الانفعال الطبيعى

لبرجيس فى المحبة الوفق صرفوا * بقزدير أونحاس انخلط أكملا
وقيل بفضة صحيحا رأيته * فجعلك طالعا خطوطه ماعلا
توخ به زيادة النور للقمر * وجعلك للقبول شمسه أصلا
ويومه والبخور عود لهندهم * ووقت لساعة ودعوته الا
ودعوته بغاية فهى أعلت * وعن طلسمان دعوة ولها جلا
وقيل بدعوة حروف لوضعها * بحرز هواء اومطالب أهلا
فتنقش أحرفا بدال ولا مهما * وذلك وفق للمربع حصلا
اذا لم يكن يهوى هواك دلالها * فدال ليبدو واوزينب معطلا
فحسن لبانه وباثهم اذا * هواك وباقيهم قليلة جملا
ونقش مشاكل بشرط لوضعهم * ومازدت نسبه لفعالك عقلا
ومفتاح مريم ففعلهما سوا * فبورى وبسطامى بسورتها تلا
وجعلك بالقصد وكن متفقدا * أدلة وحشى لقبضة مسلا
فاعكس بيوتها بألف ونيف * فباطنها سر وفى سرها انجلا

(فصل فى المقامات للنهاية)

لك الغيب صوّره من العالم العلا * وتوجدها دارا وملبسها الحلا
ويوسف فى الحسن وهذا شبيهه * بشر وترتيل حقيقة انزلا
وفى يده طول وفى الغيب ناطق * فيحكى الى عود يجاوب بلبلا
وقد جنّ بهلول بعشق جمالها * وعند تجليها لبسطام أخدلا
ومات اجليه وأشرب حبها * جنيد وبصرى وللجسم أهملا
فتطلب فى التهليل غايته ومن * باسمائه الحسنى بلا نسبة خلا
ومن صاحب الحسنى له الفوز بالمنى * ويسهم بالزلفى لدى حيرة العلا
وتخبر بالغيب اذا جدت خدمة * تريك عجائبا عن كان موئلا
فهذا هو الفوز وحسن تناله * ومنها زيادات لتفسيرها تلا

﴿ الوصية والختم والايمان والاسلام والتحريم والاهلية ﴾

فهذا قصيدنا وتسعون عده * ومازاد خطبة وختما وجدولا
عجبت لابيات وتسعون عدها * تولد أبياتا وما حصرها انجلا
فمن فهم السر فيفهم نفسه * ويفهم تفسيرا مشابه أشكلا
حرام وشرعى لاظهار سرنا * لناس وان خصوا وكان التاهلا
فان شئت أهليه فغاظ عينهم * وتفهم برحلة ودين تطولا
العلك أن تنجو وسامع سرهم * من القطع والافشا فترأس بالعلا
فتجل لعباس لسره كاتم * فنال سعادات وتابعه علا
وقام رسول الله فى الناس خاطبا * فمن رأس عشرة فذلك اكملا
وقد ركب الارواح أجسادم ظهر * فآلت لقتلهم بدق تطولا
الى العالم العلوى يفنى فناؤنا * ونلبس أثواب الوجود على الولا
فقد تم نظمنا وصلى الهنا * على خاتم الرسل صلاة بها العلا
وصلى الله العرش ذو المجد والعلا * على سيد ساد الانام وكملا
محمد الهادى الشفيع امامنا * وأصحابه أهل المكارم والعلا

مرتبة ماسه على الحله سرح اسع ح ح م ٨١٢١٣٤٧وط٤ ههه تصحيح النيرين
وتعديل الكواكب عند كل تاريخ مطلوب ب سرك ل ووه١٥ لوطرح الاوتار الكلية لـ١٢٢٤٤٤١١٥ح
الاول تم ٨٤٣٤٥٤ح عوهعوعو٨عوح حاح عوعوعوعوح كلت الزايرجه

كيفية العمل في استخراج اجوبة المسائل من زايرجة العالم بحول الله منقولا عمن لقيناه من القائمين عليها

السؤال له ثلثمائة وستون جوابا عدة الدرج وتختلف الاجوبة عن سؤال واحد في طالع مخصوص باختلاف الاسئلة المضافة الى حروف الاوتار وتناسب العمل من استخراج الاحرف من بيت القصيد *(تنبيه)* تركيب حروف الاوتار والجدول على ثلاثة أصول حروف عربية تنقل على هيآتها وحروف برسم الغبار وهذه تتبدل فنها ماينقل على هيئته متى لم تزد الادوار على أربعة فان زادت على أربعة نقلت الى المرتبة الثانية من مرتبة العشرات وكذلك المرتبة المئين على حسب العمل كما سنبينه ومنها حروف برسم الزمام كذلك غير أن رسم الزمام يعطى نسبة ثانية فهي بمنزلة واحد ألف وبمنزلة عشرة ولها نسبة من خمسة بالعربي فاستحق البيت من الجدول أن توضع فيه ثلاثة حروف في هذا الرسم وحرفان في الرسم فاختصروا من الجدول بيوتا خالية فمتى كانت أصول الادوار زائدة على أربعة حسبت في العدد في طول الجدول وان لم تزد على أربعة لم يحسب الا العامر منها *(والعمل في السؤال يفتقر الى سبعة أصول)* عدة حروف الاوتار وحفظ أدوارها بعد طرحها اثنى عشر اثنى عشر وهي ثمانية أدوار في الكامل وستة في الناقص أبدا ومعرفة درج الطالع وسلطان البرج والدور الاكبر الاصلي وهو واحد أبدا وما يخرج من اضافة الطالع للدور الاصلي وما يخرج من ضرب الطالع والدور في سلطان البرج واضافة سلطان البرج للطالع والعمل بجمعه ينتج عن ثلاثة أدوار مضروبة في أربعة تكون اثنى عشر دورا ونسبة هذه الثلاثة أدوار التي هي كل دور من أربعة نشأة ثالثة لكل نشأة لها ابتداء ثم انها تضرب أدوارا رباعية أيضا ثلاثية ثم انها من ضرب ستة في اثنين فكان لها نشأة يظهر ذلك في العمل ويتبع هذه الادوار الاثنى عشر تابع وهي في الادوار اما أن تكون نتيجة أو أكثر الى ستة فأول ذلك نفرض سؤالا عن الزايرجة هل هي علم قديم أو محدث بطالع أول درجة من القوس أثناء حروف الاوتار ثم حروف السؤال فوضعنا حروف وتر رأس القوس ونظيره من رأس الجوزاء وثالثه وتر رأس الدلو الى حد المركز وأضفنا اليه حروف السؤال ونظرنا عدتها وأقل ماتكون ثمانية وثمانون وأكثر ماتكون ستة وتسعون وهي جملة الدور الصحيح فكانت في سؤالنا ثلاثة وتسعين ويختصر السؤال ان زاد على ستة وتسعين بأن يسقط جميع أدواره الاثنى عشرية ويحفظ ماخرج منها ومابقي فكانت في سؤالنا سبعة أدوار الباقي تسعة أثبتها في الحروف مالم يبلغ الطالع اثنى عشرة درجة فان بلغها لم تثبت لها عدة ولا دور ثم تثبت أعدادها أيضا ان زاد الطالع على أربعة وعشرين في الوجه الثالث ثم تثبت الطالع وهو واحد وسلطان الطالع وهو أربعة والدور الاكبر وهو واحد واجمع مابين الطالع والدور وهو اثنان في هذا السؤال واضرب ماخرج منهما في سلطان البرج يبلغ ثمانية وأضف السلطان للطالع فيكون خمسة فهذه سبعة أصول فما خرج من ضرب الطالع والدور الاكبر في سلطان القوس مما يبلغ اثنى عشر فمنه تدخل في ضلع ثمانية من أسفل الجدول صاعدا وان زاد على اثنى عشر طرح أدوارا وتدخل بالباقي في ضلع ثمانية وتعلم على منتهى العدد والخمسة المستخرجة من السلطان والطالع يكون الطالع في ضلع السطح المبسوط الاعلى من الجدول وتعد متوالبا خمسات أدوارا وتحفظها الى أن يقف العدد على حرف من أربعة وهي ألف أو باء أو جيم أو زاي فوقع العدد في عملنا على حرف الالف وخلف ثلاثة أدوار فضربنا ثلاثة في ثلاثة كانت تسعة وهو عدد الدور الاول فأثبته واجمع مابين الضلعين القائم والمبسوط يكن في بيت ثمانية في مقابلة البيوت العامرة بالعدد من الجدول وان وقف في مقابلة الخالي من بيوت الجدول على أحدها فلا يعتبر وتستمر على أدوارك وادخل بعدد مافي الدور الاول وذلك تسعة في صدر الجدول عما يلي البيت الذي اجتمعا فيه وهي ثمانية مارا الى جهة اليسار فوقع على حرف لام ألف ولا يخرج منها أبدا حرف مركب وانما هو اذن حرف تاء أربعمائة برسم الزمام فعلم عليها بعد نقلها من بيت القصيد واجمع عدد الدور والسلطان يبلغ ثلاثة عشر ادخل بها في حروف الاوتار وأثبت ماوقع عليه العدد وعلم عليه من بيت القصيد ومن هذا القانون تدري كم تدور الحروف في النظم الطبيعي وذلك أن تجمع حروف الدور الاول وهو

تسعة لسلطان البرج وهو أربعة تبلغ ثلاثة عشر أضعفها بمثلها تكن ستة وعشرين أسقط منها درج الطالع وهو واحد في هذا السؤال الباقي خمسة وعشرون فعلى ذلك يكون نظم الحروف الاول ثم ثلاثة وعشرين مرتين ثم اثنين وعشرين مرتين على حسب هذا الطرح الى أن ينتهي للواحد من آخر البيت المنظوم ولا تقف على أربعة وعشرين اطرح ذلك الواحد أولا ثم ضع الدور الثاني وأضف حروف الدور الاول الى ثمانية الخارجة من ضرب الطالع والدور في السلطان تكن سبعة عشر الباقي خمسة فاصعد في ضلع ثمانية بخمسة من حيث انتهيت في الدور الاول وعلم عليه وادخل في صدر الجدول بسبعة عشر ثم بخمسة ولا تعد الخالي والدور عشرين فوجدنا حرف ثاء خمسمائة وانما هو نون لان دورنا في مرتبة العشرات فكانت الخمسمائة بخمسين لان دورها سبعة عشر فلو لم يكن سبعة وعشرين لكانت مثنيا فاثبت نون ثم ادخل بخمسة أيضا من أوله وانظر ما حاذى ذلك من السطح تجد واحدا فقهقر العدد واحدا يقع على خمسة أضف لها واحدا السطح تكن ستة أثبت واو وعلم عليها من بيت القصيد اربعة وأضفها للثمانية الخارجة من ضرب الطالع مع الدور في السلطان تبلغ اثني عشر أضف لها الباقي من الدور الثاني وهو خمسة تبلغ سبعة عشر وهو ما الدور الثاني فدخلنا بسبعة عشر في حروف الاوتار فوقع العدد على واحد أثبت الالف وعلم عليها من بيت القصيد وأسقط من حروف الاوتار ثلاثة حروف عدة الخارج من الدور الثاني وضع الدور الثالث وأضف خمسة الى ثمانية تكن ثلاثة عشر الباقي واحد انقل الدور في ضلع ثمانية بواحد وادخل في بيت القصيد بثلاثة عشر وخذ ما وقع عليه العدد وهو ق وعلم عليه وادخل بثلاثة عشر في حروف الاوتار وأثبت ما خرج وهو سين وعلم عليه من بيت القصيد ثم ادخل بما يلي السين الخارجة بالباقي من دور ثلاثة عشر وهو واحد فخذ ما يلي حرف سين من الاوتار فكان ب أثبتها وعلم عليها من بيت القصيد وهذا يقال له الدور المعطوف وميزانه صحيح وهو أن تضعف ثلاثة عشر بمثلها وتضيف اليها الواحد الباقي من الدور تبلغ سبعة وعشرين وهو حرف باء المستخرج من الاوتار من بيت القصيد وادخل في صدر الجدول بثلاثة عشر وانظر ما قابله من السطح وأضعفه بمثله وزد عليه الواحد الباقي من ثلاثة عشر فكان حرف جيم وكانت للجملة سبعة فذلك حرف زاى فأثبتناه وعلمنا عليه من بيت القصيد وميزانه أن تضعف السبعة بمثلها وزد عليها الواحد الباقي من ثلاثة عشر تكن خمسة عشر وهو الخامس عشر من بيت القصيد وهذا آخر أدوار الثلاثيات وضع الدور الرابع وله من العدد تسعة باضافة الباقي من الدور السابق فاضرب الطالع مع الدور في السلطان وهذا الدور آخر العمل في البيت الاول من الرباعيات فاضرب على حرفين من الاوتار واصعد بتسعة في ضلع ثمانية وادخل بتسعة من دور الحرف الذي اخذته آخرا من بيت القصيد فالتاسع حرف راء فأثبته وعلم عليه وادخل في صدر الجدول بتسعة وانظر ما قابلها من السطح يكون ج فقهقر العدد واحدا يكن ألف وهو الثاني من حرف الراء من بيت القصيد فأثبته وعلم عليه وعد مما يلي الثاني تسعة يكن ألف أيضا أثبته وعلم عليه واضرب على حرف من الاوتار وأضعف تسعة بمثلها تبلغ ثمانية عشر ادخل بها في حروف الاوتار تقف على حرف راء أثبتها وعلم عليها من بيت القصيد ثمانية وأربعين وادخل أيضا بثمانية عشر في حروف الاوتار تقف على س أثبتها وعلم عليها اثنين وأضف اثنين الى تسعة تكن أحد عشر ادخل في صدر الجدول بأحد عشر تقابلها من السطح ألف أثبتها وعلم عليها ستة وضع الدور الخامس وعدته سبعة عشر الباقي خمسة اصعد بخمسة في ضلع ثمانية واضرب على حرفين من الاوتار وأضعف خمسة بمثلها وأضفها الى سبعة عشر عدد دورها الجملة سبعة وعشرون ادخل بها في حروف الاوتار تقع على ب أثبتها وعلم عليها اثنين وثلاثين واطرح من سبعة عشر اثنين التي هي في أس اثنين وثلاثين الباقي خمسة عشر ادخل بها في حروف الاوتار تقف على ق أثبتها وعلم عليها ستة وعشرين وادخل في صدر الجدول بست وعشرين تقف على اثنين بالقيار وذلك حرف ب أثبته وعلم عليه أربعة وخمسين واضرب على حرفين من الاوتار وضع الدور السادس وعدته ثلاثة عشر الباقي منه واحد فتبين اذ ذاك أن دور النظم من خمسة وعشرين فان الادوار خمسة وعشرون وسبعة عشر وخمسة وثلاثة عشر وواحد فاضرب خمسة في خمسة تكن خمسة وعشرين وهو الدور في نظم البيت فانقل الدور في ضلع ثمانية بواحد ولكن لم ندخل في بيت القصيد بثلاثة عشر كما قدمناه لانه دور ثان من نشأة تركيبية ثانية بل أضفنا الاربعة التي من أربعة وخمسين الخارجة على حرف ب من بيت القصيد الى الواحد تكون خمسة فأضف

خمسة الى ثلاثة عشر التى للدور تبلغ ثمانية عشر ادخل بها فى صدر الجدول وخذ ما قابلها من السطح وهو ألف
أثبته وعلم عليه من بيت القصيد اثنى عشر واضرب على حرفين من الاوتار ومن هذا الجدول تنظر أحرف
السؤال فاخرج منها زده مع بيت القصيد من اخره وعلم عليه من حروف السؤال ليكون داخلا فى العدد فى بيت
القصيد وكذلك تفعل بكل حرف خرج بعد ذلك مناسبا لحروف السؤال فاخرج منها زده الى بيت القصيد من
آخره وعلم عليه ثم أضف الى ثمانية عشر ما علمته على حرف الالف من الآحاد فكان اثنين تبلغ الجملة عشرين
ادخل بها فى حروف الاوتار تقف على حرف راء أثبته وعلم عليه من بيت القصيد ستة وتسعين وهو نهاية الدور فى
الحرف الوترى فاضرب على حرفين من الاوتار وضع الدور السابع وهو ابتداء لمخترع ثان ينشأ من الاختراعين
ولهذا الدور من العدد تسعة أضف لها واحدا تكن عشرة للنشأة الثانية وهذا الواحد تزيده بعد الى اثنى عشر
دورا اذا كان من هذه النسبة أو تنقصه من الاصل تبلغ الجملة خمسة عشر فاصعد فى ضلع ثمانية وتسعين وادخل
فى صدر الجدول بعشرة تقف على خمسمائة وانما هى خمسون نون مضاعفة عشاها وتلك ق أثبتها وعلم عليها من بيت
القصيد اثنين وخمسين وأسقط من اثنين وخمسين اثنين وأسقط تسعة التى للدور الباقى واحد وأربعون فادخل
بها فى حروف الاوتار تقف على واحد أثبته وكذلك ادخل بها فى بيت القصيد تجد واحدا فهذا ميزان هذه
النشأة الثانية فعلم عليه من بيت القصيد علامتين علامة على الالف الاخير الميزانى وأخرى على الالف الاول
فقط والثانية أربعة وعشرون واضرب على حرفين من الاوتار وضع الدور الثامن وعدته سبعة عشر الباقى
خمسة ادخل فى ضلع ثمانية وخمسين وادخل فى بيت القصيد بخمسة تقع على عين بسبعين أثبتها وعلم عليها وادخل
فى الجدول بخمسة وخذ ما قابلها من السطح وذلك واحد أثبته وعلم عليه من البيت ثمانية وأربعين وأسقط
واحدا من ثمانية وأربعين للاس الثانى وأضف اليها خمسة الدور الجملة اثنان وخمسون ادخل بها فى صدر الجدول
تقف على حرف ب غبارية وهى مرتبة مئينية لتزايد العدد فتكون مائتين وهى حرف راء أثبتها وعلم عليها من
بيت القصيد أربعة وعشرين فانتقل الامر من ستة وتسعين الى الابتداء وهو أربعة وعشرون فأضف الى
أربعة وعشرين خمسة الدور وأسقط واحدا تكن الجملة ثمانية وعشرين ادخل بالنصف منها فى بيت القصيد
تقف على ثمانية أثبت ٢٠٠ وعلم عليها وضع الدور التاسع وعدده ثلاثة عشر الباقى واحد اصعد فى ضلع ثمانية
بواحد وليست نسبة العمل هنا كنسبتها فى الدور السادس لتضاعف العدد ولانه من النشأة الثانية ولانه أول
الثلث الثالث من مربعات البروج وآخر الستة الرابعة من المثلثات فاضرب ثلاثة عشر التى للدور فى أربعة
التى هى مثلثات البروج السابقة الجملة اثنان وخمسون ادخل بها فى صدر الجدول تقف على حرف اثنين غبارية
وانما هى مئينية لتجاوزها فى العدد عن مرتبتى الآحاد والعشرات فأثبته مائتين راء وعلم عليها من بيت
القصيد ثمانية وأربعين وأضف الى ثلاثة عشر الدور واحد الاس وادخل بأربعة عشر فى بيت القصيد تبلغ
ثمانية فعلم عليها ثمانية وعشرين واطرح من أربعة عشر سبعة الباقى سبعة اضرب على حرفين من الاوتار
وادخل بسبعة تقف على حرف ل أثبته وعلم عليه من البيت وضع الدور العاشر وعدده تسعة وهذا ابتداء
المثلثة الرابعة واصعد فى ضلع ثمانية بتسعة تكون خلاء فاصعد بتسعة ثانية تصير فى السابع من الابتداء
اضرب تسعة فى أربعة اصعودنا بتسعتين وانما كانت تضرب فى اثنين وادخل فى الجدول بستة وثلاثين تقف
على أربعة زمامية وهى عشرية فأخذناها آحادية لقلة الادوار فأثبت حرف دال وان أضفت الى ستة وثلاثين
واحد الاس كان حدها من بيت القصيد فعلم عليها ولو دخلت بالتسعة لاغير من غير ضرب فى صدر الجدول لوقف
على ثمانية فاطرح من ثمانية أربعة الباقى أربعة وهو المقصود ولو دخلت فى صدر الجدول بثمانية عشر التى هى
تسعة فى اثنين لوقف على واحد زمامى وهو عشرى فاطرح منه اثنين تكرار التسعة الباقى ثمانية نصفها
المطلوب ولو تدخل فى صدر الجدول بسبعة وعشرين ضربها فى ثلاثة لوقف على عشرة زمامية والعمل واحد
ثم ادخل بتسعة فى بيت القصيد وأثبت ما خرج وهو ألف ثم اضرب تسعة فى ثلاثة التى هى مركب تسعة الماضية
وأسقط واحدا وادخل فى صدر الجدول بستة وعشرين وأثبت ما خرج وهو مائتان بحرف راء وعلم عليه من
بيت القصيد ستة وتسعين واضرب على حرفين من الاوتار وضع الدور الحادى عشر وله سبعة عشر الباقى
خمسة اصعد فى ضلع ثمانية بخمسة وتحسب ما تكرر عليه المشى فى الدور الاول وادخل فى صدر الجدول

بخمسة تقف على خال فخذ ما قابله من السطح وهو واحد فادخل بواحد في بيت القصيد يكن س أثبته وعلم عليه أربعة ولو يكون الوقوف في الجدول على بيت عاحر لأثبتنا الواحد ثلاثة وأضعف سبعة عشر بمثلها وأسقط واحدا وزدها أربعة تبلغ سبعة وثلاثين ادخل بها في الاوتار تقف على ستة أثبتها وعلم عليها وأضعف خمسة بمثلها وادخل في البيت تقف على ل أثبتها وعلم عليها عشرين واضرب على حرفين من الاوتار وضع الدور الثاني عشر وله ثلاثة عشر الباقي واحدا اصعد في ضلع ثمانية بواحد وهذا الدور آخر الادوار وآخر الاختراعين وآخر المربعات الثلاثية وآخر المثلثات الرباعية والواحد في صدر الجدول يقع على ثمانين زمامية وانما هي آحاد ثمانية وليس معنا من الادوار الا واحد فلو زاد على أربعة من مربعات اثني عشر أو ثلاثة من مثلثات اثني عشر لكانت ح وانما هي د فأثبتها وعلم عليها من بيت القصيد أربعة وسبعين ثم انظر ما ناسبها من السطح تكن خمسة أضعفها بمثلها الاس تبلغ عشرة أثبت ى وعلم عليها وانظر في أي المراتب وقعت وجدناها في الرابعة فدخلنا بسبعة في حروف الاوتار وهذا المدخل يسمى التوليد الحرفي فكانت ف أثبتها وأضف الى سبعة واحد الدور الجملة ثمانية ادخل بها في الاوتار تبلغ س أثبتها وعلم عليها ثمانية واضرب ثمانية في ثلاثة الزائدة على عشرة الدور فانها آخر مربعات الادوار بالمثلثات تبلغ أربعة وعشرين ادخل بها في بيت القصيد وعلم على ما يخرج منها وهو ما ئتان وعلامتها ستة وتسعون وهو نهاية الدور الثاني في الادوار الحرفية واضرب على حرفين من الاوتار وضع النتيجة الاولى ولها تسعة وهذا العدد يناسب أبدا الباقي من حروف الاوتار بعد طرحها أدوارا وذلك تسعة فاضرب تسعة في ثلاثة التي هي زائدة على تسعين من حروف الاوتار وأضف لها واحدا الباقي من الدور الثاني عشر تبلغ ثمانية وعشرين فادخل بها في حروف الاوتار تبلغ ألف أثبته وعلم عليه ستة وتسعين وان ضربت سبعة التي هي أدوار الحروف التسعينية في أربعة وهي الثلاثة الزائدة على تسعين والواحد الباقي من الدور الثاني عشر كان كذلك واصعد في ضلع ثمانية بسبعة وادخل في الجدول بتسعة تبلغ اثنين زمامية واضرب تسعة فيما ناسب من السطح وذلك ثلاثة وأضف لذلك سبعة عدد الادوار الحرفية واطرح واحدا الباقي من دور اثني عشر تبلغ ثلاثة وثلاثين ادخل بها في البيت تبلغ خمسة وستين فأثبتها وأضعف تسعة بمثلها وادخل في صدر الجدول بثمانية وخذ ما في السطح وهو واحدا دخل به في حروف الاوتار تبلغ م أثبته وعلم عليه واضرب على حرفين من الاوتار وضع النتيجة الثانية ولها سبعة عشر الباقي خمسة فاصعد في ضلع ثمانية بخمسة واضرب خمسة في ثلاثة الزائدة على تسعين تبلغ خمسة عشر أضف لها واحدا الباقي من الدور الثاني عشر وادخل بستة عشر في بيت القصيد تبلغ ت أثبته وعلم عليه أربعة وستين وأضف الى خمسة الثلاثة الزائدة على تسعين وزد واحدا الباقي من الدور الثاني عشر تكن تسعة ادخل بها في صدر الجدول تبلغ ثلاثين زمامية وانظر ما في السطح تجد واحدا أثبته وعلم عليه من بيت القصيد وهو التاسع أيضا من البيت وادخل بتسعة في صدر الجدول تقف على ثلاثة وهي عشرات فأثبت ل وعلم عليه وضع النتيجة الثالثة وعددها ثلاثة عشر الباقي واحد فانقل في ضلع ثمانية بواحد وأضف الى ثلاثة عشر الثلاثة الزائدة على التسعين وواحدا الباقي من الدور الثاني عشر تبلغ سبعة عشر وواحدا النتيجة تكن ثمانية عشر ادخل بها في حروف الاوتار تكن ل فأثبتها فهذا آخر العمل (والمثال في هذا السؤال السابق أردنا أن نعلم أن هذه الزايرجة علم محدث أو قديم بطالع أول درجة من القوس أثبتنا حروف الاوتار ثم حروف السؤال ثم الاصول وهي عدة الحروف ثلاثة وتسعون أدوارها سبعة الباقي منها تسعة الطالع واحد سلطان القوس أربعة الدور الاكبر واحد درج الطالع مع الدور اثنان ضرب الطالع مع الدور في السلطان ثمانية اضافة السلطان للطالع خمسة بيت القصيد

سؤال عظيم الخلق حزت فصن اذن * غرائب شك ضبطه الجد مثلا

حروف الاوتار ص ط م ر ث ك ه م ص ص و ن ب ه س ا ن ل م ن ص ع
ف ص و ر س ك ل م ن س ع ف ض ق ر س ت ث خ ذ ظ غ ش ط ى ع ح
ص ر و ح ر و ح ل ص ك ل م ن ص اب ج د ه و ز ح ط ى
(حروف السؤال) ا ل ز ا ى ر ج ة ع ل م م ح د ث ا م ق د ى م

الدورالاول ٩ الدورالثانى ١٧ الباقى ٥ الدورالثالث ١٣ الباقى ١ الدورالرابع ٩
الدورالخامس ١٧ الباقى ٥ الدورالسادس ١٣ الباقى ١ الدورالسابع ٩
الدورالثامن ١٧ الباقى ٥ الدورالتاسع ١٣ الباقى ١ الدورالعاشر ١٣
الدورالحادى عشر ١٧ الباقى ٥ الدورالثانى عشر ١٣ الباقى ١ النتيجةالاولى ٩
النتيجةالثانية ١٧ الباقى ٥ النتيجةالثالثة ١٣ الباقى ١

[illegible]

س	١
و	٢
ا	٣
ل	٤
ع	٥
ط	٦
ى	٧
م	٨
ا	٩
ل	١٠
ح	١١
ل	١٢
ق	١٣
ح	١٤
ن	١٥
ث	١٦
ف	١٧
ص	١٨
ن	١٩
ا	٢٠
ذ	٢١
ن	٢٢
ع	٢٣
ر	٢٤
ا	٢٥
ى	٢٦
ب	٢٧
ش	٢٨
ك	٢٩
ض	٣٠
ب	٣١
ط	٣٢
ه	٣٣
ا	٣٤
ل	٣٥
ج	٣٦
د	٣٧
م	٣٨
ث	٣٩
ل	٤٠
ا	٤١

ف وزاوس زراس اب ارق اع ارص ح رح ل دارس ال دى وس رادم ن ال ل

دورها على خمسة وعشرين ثم على ثلاثة وعشرين مرتين ثم على واحد وعشرين مرتين الى أن تنتهى الى الواحد من آخر البيت وتنتقل الحروف جميعا والله اعلم ن ف روح روح ال ودس ادررس ره ال ذرى س وان س درواب لام رب وال ع ل ل هذا آخر الكلام فى استخراج الاجوبة من زايرجة العالم منظومة وللقوم طرائق أخرى من غير الزايرجة يستخرجون بها أجوبة المسائل غير منظومة وعندهم أن السر فى استخراج الجواب منظوما من الزايرجة انما هو من جهم بيت مالك بن وهيب وهو سؤال عظيم الخلق البيت ولذلك يخرج الجواب على رويه وأما الطرق الاخرى فيخرج الجواب غير منظوم فمن طرائقهم فى استخراج الاجوبة ماننقله قال بعض المحققين منهم

(فصل فى الاطلاع على الاسرار الخفية من جهة الارتباطات الحرفية)

اعلم أرشدنا الله واياك أن هذه الحروف أصل الاسئلة فى كل قضية وانما تستنتج الاجوبة على تجزئته بالكلية وهى ثلاثة وأربعون حرفا كما ترى والله علام الغيوب ا و ل ا ع ظ س ا ل م خ ى د ل ز ق تو

ا ر فم

ا ر ذ ص ف ن غ ش ا ل ك ى ب م ض ب ح ط ل ج ه د ن ل ث ا

وقد نظمها بعض الفضلاء فى بيت جعل فيه كل حرف مشدد من حرفين وسماه القطب فقال

سؤال عظيم الخلق حزت فصن اذن * غرايب شك ضبطه الجد مثلا

فاذا اردت استنتاج المسئلة فاحذف ماتكرر من حروفها وأثبت مافضل منه ثم احذف من الاصل وهو القطب لكل حرف فضل من المسئلة حرفا يماثله وأثبت مافضل منه ثم امزج الفضلين فى سطر واحد تبدأ بالاول من فضله والثانى من فضل المسئلة وهكذا الى أن يتم الفضلان او ينفد أحدهما قبل الآخر فتضع البقية على ترتيبها فاذا كان عدد الحروف الخارجة بعد المزج موافقا لعدد حروف الاصل قبل الحذف فالعمل صحيح فحينئذ تضيف اليها خمس نونات لتعدل بها الموازين الموسيقية وتكمل الحروف ثمانية واربعين حرفا فتعمر بها جدولا مربعا يكون آخر ما فى السطر الاول أول ما فى السطر الثانى وتنقل البقية على حالها وهكذا الى أن تتم عمارة الجدول ويعود السطر الاول بعينه وتتوالى الحروف فى القطر على نسبة الحركة ثم تخرج وتر كل حرف بقسمة مربعه على أعظم جزء يوجد له وتضع الوتر مقابلا لحرفه ثم تستخرج النسب العنصرية للحروف الجدولية وتعرف قوتها الطبيعية وموازينها الروحانية وغرائزها النفسانية وأسوسها الاصلية من الجدول الموضوع لذلك وهذه صورته

هكذا بياض بالاصول التى بايدينا فتركناه هنا ابضا على بياضه لعل من يطلع على صورته يضعها فيه

ثم تأخذ وتر كل حرف بعد ضربه في أسوس أوتاد الفلك الاربعة واحذر مايلي الاوتاد وكذلك السواقط لان نسبتها مضطربة وهذا الخارج هو أول رتب السريان ثم تأخذ مجموع العناصر وتحط منها أسوس المولدات يبقى أس عالم الخلق بعد عروضه للمدد الكونية فتحمل عليه بعض المجردات عن المواد وهي عناصر الامداد يخرج أفق النفس الاوسط وتطرح أول رتب السريان من مجموع العناصر يبقى عالم التوسط وهذا مخصوص بعوالم الاكوان البسيطة لا المركبة ثم تضرب عالم التوسط في أفق النفس الاوسط يخرج الافق الاعلى فتحمل عليه اول رتب السريان ثم تطرح من الرابع اول عناصر الامداد الاصلى يبقى ثالث رتبة السريان فتضرب مجموع أجزاء العناصر الاربعة أبدا في رابع مرتبة السريان يخرج أول عالم التفصيل والثاني في الثاني يخرج ثاني عالم التفصيل والثالث في الثالث يخرج ثالث عالم التفصيل والرابع في الرابع يخرج رابع عالم التفصيل فتجمع عوالم التفصيل وتحط من عالم الكل تبقى العوالم المجردة فتقسم على الافق الاعلى يخرج الجزء الاول ويقسم المنكسر على الافق الاوسط يخرج الجزء الثاني وما انكسر فهو الثالث ويتعين الرابع هذا في الرباعي وان شئت أكثر من الرباعي فتستكثر من عوالم التفصيل ومن رتب السريان ومن الاوفاق بعدد الحروف والله يرشدنا واياك وكذلك اذا قسم عالم التجريد على أول رتب السريان خرج الجزء الاول من عالم التركيب وكذلك الى نهاية الرتبة الاخيرة من عالم الكون فافهم وتدبر والله المرشد المعين * ومن طريقهم أيضا في استخراج الجواب قال بعض المحققين منهم اعلم أيدنا الله واياك بروح منه أن علم الحروف جليل يتوصل العالم به لما لا يتوصل بغيره من العلوم المتداولة بين العالم وللعمل به شرائط تلتزم وقد يستخرج العالم أسرار الخليقة وسرائر الطبيعة فيطلع بذلك على نتيجتي الفلسفة أعني السيميا وأختها ويرفع له حجاب المجهولات ويطلع بذلك على مكنون خبايا القلوب وقد شهدت جماعة بأرض المغرب ممن اتصل بذلك فأظهر الغرائب وخرق العوائد وتصرف في الوجود بتأييد الله واعلم أن ملاك كل فضيلة الاجتهاد وحسن الملكة مع الصبر مفتاح كل خير كما أن الخرق والعجلة رأس الحرمان فأقول اذا أردت أن تعلم قوة كل حرف من حروف الفابيطوس أعني أبجد الخ العدد وهذا أول مدخل من علم الحروف فانظر ما لذلك الحرف من الاعداد فتلك الدرجة التي هي مناسبة للحرف هي قوته في الجسمانيات ثم اضرب العدد في مثله تخرج لك قوته في الروحانيات وهي وتره وهذا في الحروف المنقوطة لا يتم بل يتم لغير المنقوطة لان المنقوطة منها مراتب لمعان يأتي عليها البيان فيما بعد واعلم أن لكل شكل من أشكال الحروف شكلا في العالم العلوي أعني الكرسي ومنها المتحرك والساكن والعلوي والسفلي كما هو مرقوم في أماكنه من الجداول الموضوعة في الزيارج واعلم أن قوى الحروف ثلاثة أقسام الاول وهو أقلها قوة تظهر بعد كتابتها فتكون كتابته لعالم روحاني مخصوص بذلك الحرف المرسوم فمتى خرج ذلك الحرف بقوة نفسانية وجمع همة كانت قوى الحروف مؤثرة في عالم الاجسام الثاني قوتها في الهيئة الفكرية وذلك ما يصدر عن تصريف الروحانيات لها فهي قوة في الروحانيات العلويات وقوة شكلية في عالم الجسمانيات الثالث وهو ما يجمع الباطن أعني القوة النفسانية على تكوينه فتكون قبل النطق به صورة في النفس وبعد النطق به صورة في الحروف وقوة في النطق وأما طبائعها فهي الطبيعيات المنسوبة المتولدات في الحروف وهي الحرارة واليبوسة والحرارة والرطوبة والبرودة واليبوسة والبرودة والرطوبة فهذا سر العدد الثماني والحرارة جامعة للهواء والنار وهما ا ه ط م ف ش ذ ج ز ك س ق ث ظ والبرودة جامعة للهواء والماء ب و ى ن ص ت ض د ح ل ع ر خ غ واليبوسة جامعة للنار والارض ا ه ط م ف ش ذ ب و ى ن ص ت ض فهذه نسبة حروف الطبائع وتداخل أجزاء بعضها في بعض وتداخل أجزاء العالم فيها علويات وسفليات بأسباب الامهات الاول أعني الطبائع الاربع المنفردة فمتى أردت استخراج مجهول من مسئلة ما فحقق طالع السائل أو طالع مسئلته واستنطق حروف أوتادها الاربعة الاول والرابع والسابع والعاشر مستوية مرتبة واستخرج أعداد القوى والاوتاد كما سنبين واجمل وانسب واستنتج الجواب يخرج لك المطلوب اما بصريح اللفظ أو بالمعنى وكذلك في كل مسئلة تقع لك بيانه اذا أردت أن تستخرج قوى حروف الطالع مع اسم السائل والحاجة فاجمع أعدادها بالجمل الكبير فكان الطالع الحمل رابعه السرطان سابعه الميزان عاشره الجدي وهو أقوى هذه الاوتاد فأسقط

من كل برج حرف التعريف وانظر ما يخص كل برج من الاعداد المنطقة الموضوعة فى دائرتها واحذف أجزاء الكسر فى النسب الاستنطاقية كلها وأثبت تحت كل حرف ما يخصه من ذلك ثم أعداد حروف العناصر الاربعة وما يخصها كالاول وارسم ذلك كله أحرفا ورتب الاوتاد والقوى والقرائن سطرا ممتزجا وكسر واضرب ما يضرب لاستخراج الموازين واجمع واستنتج الجواب يخرج لك الضمير وجوابه مثاله افرض أن الطالع الحمل كما تقدم ترسم ح م ل فالحاء من العدد ثمانية لها النصف والربع والثمن د ب ا الميم لها من العدد أربعون لها النصف والربع والثمن والعشر ونصف العشر اذا أردت التدقيق ك ى ه د ب اللام لها من العدد ثلاثون لها النصف والثلثان والثلث والخمس والسدس والعشر ك ى و ه ج وهكذا تفعل بسائر حروف المسئلة والاسم من كل لفظ يقع لك وأما استخراج الاوتاد فهو أن تقسم مربع كل حرف على أعظم جزء يوجد له مثاله حرف د له من الاعداد أربعة مربعها ستة عشر اقسمها على أعظم جزء يوجد لها وهو اثنان يخرج وتر الدال ثمانية ثم تضع كل وتر مقابلا لحرفه ثم تستخرج النسب العنصرية كما تقدم فى شرح الاستنطاق ولها قاعدة تطرد فى استخراجها من طبع الحروف وطبع البيت الذى يحل فيه من الجدول كما ذكر الشيخ لمن عرف الاصطلاح والله أعلم

(فصل فى الاستدلال على ما فى الضمائر الخفية بالقوانين الحرفية)

وذلك لو سأل سائل عن عليل لم يعرف مرضه ما علته وما الموافق لبرئه منه فمر السائل أن يسمى ما شاء من الاشياء على اسم العلة المجهولة لتجعل ذلك الاسم قاعدة لك ثم استنطق الاسم مع اسم الطالع والعناصر والسائل واليوم والساعة ان أردت التدقيق فى المسئلة والا اقتصرت على الاسم الذى سماه السائل وفعلت به كما بين فأقول مثلا سمى السائل فرسا فأثبت الحروف الثلاثة مع أعدادها المنطقة بيانه أن للفاء من العدد ثمانين ولها م ك ى ح ب ثم الراء لها من العدد مائتان ق ن ك ى ثم السين لها من العدد ستون ولها م ل ك فالواو عدد تام له د ج ب والسين مثله ولها م ل ك فاذا بسطت حروف الاسماء وجدت عنصرين متساويين فاحكم لاكثرهما حروفا بالغلبة على الآخر ثم اجمل عدد حروف عناصر اسم المطلوب وحروفه دون بسط وكذلك اسم الطالب واحكم للاكثر والاقوى بالغلبة

وصفة قوى استخراج العناصر

فتكون الغلبة هنا للتراب وطبعه البرودة واليبوسة طبع السوداء فتحكم على المريض بالسوداء فاذا ألفت من حروف الاستنطاق كلاما على نسبة تقريبية تخرج موضع الوجع فى الحلق ويوافقه من الادوية حقنة ومن الاشربة شراب الليمون هذا ما خرج من قوى أعداد حروف اسم فرس وهو مثال تقريبى مختصر وأما استخراج قوى العناصر من الاسماء العلمية فهو أن تسمى مثلا محمدا فترسم أحرفه مقطعة ثم تضع أسماء العناصر الاربعة على ترتيب الفلك يخرج لك ما فى كل عنصر من الحروف والعدد ومثاله

نارى	ترابى	هوائى	مائى
ا ا ا	ب ب ب	ج ج ج ج ج ج	د د د د د د
ه ه ه	و و و	ز ز ز ز ز	ح ح ح ح ح ح
ط ط ط	ى ى ى	ك ك ك ك ك	ل ل ل ل ل ل
م م م	ن ن ن	ص ص ص ص ص	ع ع ع ع ع ع
ف ف ف	ض ض ض	ق ق ق ق ق	ر ر ر ر ر ر
س س س	ت ت ت	ث ث ث ث ث	خ خ خ خ خ خ
ذ ذ ذ	ظ ظ ظ	غ غ غ غ غ	ش ش ش ش ش ش

فتجد أقوى هذه العناصر من هذا الاسم المذكور عنصر الماء لان عدد حروفه عشرون حرفا فجعلت له الغلبة على بقية عناصر الاسم المذكور وهكذا يفعل بجميع الاسماء حينئذ تضاف الى أوتارها أو للوتر المنسوب للطالع فى الزايرجة أو لوتر البيت المنسوب لمالك بن وهيب الذى جعله قاعدة لمزج الاسئلة وهو هذا

سؤال عظيم الخلق حزت فصن اذن * غرايب شك ضبطه الجد مثلا

وهو وتر مشهور لاستخراج المجهولات وعليه كان يعتمد ابن الرقام وأصحابه وهو عمل تام قائم بنفسه فى المثالات الوضعية وصفة العمل بهذا الوتر المذكور أن ترسمه مقطعا ممتزجا بألفاظ السؤال على قانون صنعة التكسير وعدة حروف هذا الوتر أعنى البيت ثلاثة وأربعون حرفا لان كل حرف مشدد من حرفين ثم تحذف ما تكرر عند المزج من الحروف ومن الاصل لكل حرف فضل من المسئلة حرفا يماثله وتثبت الفضلتين سطرا ممتزجا بعضه ببعض الحروف الاول من فضلة القطب والثانى من فضلة السؤال حتى يتم الفضلتان جميعا فتكون ثلاثة وأربعين فتضيف اليها خمس نونات لتكون ثمانية وأربعين لتعدل بها الموازين الموسيقية ثم تضع الفضلة على ترتيبها فان كان عدد الحروف الخارجة بعد المزج يوافق العدد الاصلى قبل الحذف فالعمل صحيح ثم عمر عاما جيد ولا مريما يكون آخرما فى السطر الاول أول ما فى السطر الثانى وعلى هذا النسق حتى يعود السطر الاول بعينه وتتوالى الحروف فى القطر على نسبة الحركة ثم تخرج وتر كل حرف كما تقدم وتضعه مقابلا لحرفه ثم تستخرج النسب العنصرية للحروف الجدولية لتعرف قوتها الطبيعية وموازينها الروحانية وغرائزها النفسانية وأسوسها الاصلية من الجدول الموضوع لذلك وصفة استخراج النسب العنصرية هو أن تنظر الحرف الاول من الجدول ماطبيعته وطبيعة البيت الذى حل فيه فان اتفقت فحسن والا فاستخرج بين الحرفين نسبة ويتسع هذا القانون فى جميع الحروف الجدولية وتحقيق ذلك سهل على من عرف قوانينه كما هو مقرر فى دوائرها الموسيقية ثم تأخذ وتر كل حرف بعد ضربه فى أسوس أوتاد الفلك الاربعة كما تقدم واحذر ما يلى الاوتاد وكذلك السواقط لان نسبتها مضطربة وهذا الذى يخرج لك هو أول مراتب السريان ثم تأخذ مجموع العناصر وتحط منها أسوس المولدات يبقى اس عالم الخلق بعد عروضه للمدد التكوينية فتحمل عليه بعض المجردات عن المواد وهى عناصر الامداد يخرج أفق النفس الاوسط وتطرح أول رتب السريان من مجموع العناصر يبقى عالم التوسط وهذا مخصوص بعوالم الاكوان البسيطة لا المركبة ثم تضرب عالم التوسط فى أفق النفس الاوسط يخرج الافق الاعلى فتحمل عليه أول رتب السريان ثم تطرح من الرابع أول عناصر الامداد الاصلى يبقى ثالث رتبة السريان ثم تضرب مجموع أجزاء العناصر الاربعة أبدا فى رابع رتب السريان يخرج أول عالم التفصيل والثانى فى الثانى يخرج ثانى عالم التفصيل وكذلك الثالث والرابع فتجتمع عوالم التفصيل وتحط من عالم الكل تبقى العوالم المجردة فتقسم على الافق الاعلى يخرج الجزء الاول ومن هنا يطرد العمل فى التامة وله مقامات فى كتب ابن وحشية والبونى وغيرهما وهذا التدبير يجرى على القانون الطبيعى الحكمى فى هذا الفن وغيره من فنون الحكمة الالهية وعليه مدار وضع الزايرجة الحرفية والصنعة الالهية والنيرجات الفلسفية والله الملهم وبه المستعان وعليه التكلان وحسبنا الله ونعم الوكيل

﴿علم الكيميا﴾

وهو علم ينظر فى المادة التى يتم بها كون الذهب والفضة بالصناعة ويشرح العمل الذى يوصل الى ذلك فيتصفحون المكونات كلها بعد معرفة أمزجتها وقواها لعلهم يعثرون على المادة المستعدة لذلك حتى من الفضلات الحيوانية كالعظام والريش والبيض والعذرات فضلا عن المعادن ثم يشرح الاعمال التى تخرج بها تلك المادة من القوة الى الفعل مثل حل الاجسام الى أجزائها الطبيعية بالتصعيد والتقطير وجمد الذائب منها بالتكليس وامهاء الصلب بالفهر والصلاية وأمثال ذلك وفى زعمهم أنه يخرج بهذه الصناعات كلها جسم طبيعى يسمونه الاكسير وأنه يلقى منه على الجسم المعدنى المستعد لقبول صورة الذهب أو الفضة بالاستعداد القريب من الفعل مثل الرصاص والقصدير والنحاس بعد أن يحمى بالنار فيعود ذهبا ابريزا ويكنون عن ذلك الاكسير اذا ألغزوا فى اصطلاحاتهم بالروح وعن الجسم الذى يلقى عليه بالجسد فشرح هذه الاصطلاحات وصورة هذا

العمل الصناعي الذي يقلب هذه الاجساد المستعدة الى صورة الذهب والفضة هو علم الكيميا وما زال الناس يؤلفون فيها قديما وحديثا وربما يعزى الكلام فيها الى من ليس من أهلها وامام المدونين فيها جابر بن حيان حتى انهم يخصونها به فيسمونها علم جابر وله فيها سبعون رسالة كلها شبيهة بالالغاز وزعموا أنه لا يفتح مقفلها الا من أحاط علما بجميع ما فيها والطغرائي من حكماء المشرق المتأخرين له فيها دواوين ومناظرات مع أهلها وغيرهم من الحكماء وكتب فيها مسلمة المجريطي من حكماء الاندلس كتابه الذي سماه رتبة الحكيم وجعله قرينا لكتابه الآخر في السحر والطلسمات الذي سماه غاية الحكيم وزعم أن هاتين الصناعتين هما نتيجتان للحكمة وثمرتان للعلوم ومن لم يقف عليهما فهو فاقد ثمرة العلم والحكمة أجمع وكلامه في ذلك الكتاب وكلامهم أجمع في تآليفهم هي ألغاز يتعذر فهمها على من لم يعان اصطلاحاتهم في ذلك * ونحن نذكر سبب عدولهم الى هذه الرموز والالغاز ولابن المغيربي من أئمة هذا الشان كلمات شعرية على حروف المعجم من أبدع ما يجيء في الشعر ملغوزة كلها لغز الأحاجي والمعاياة فلا تكاد تفهم وقد ينسبون للغزالي رحمه الله بعض التآليف فيها وليس بصحيح لان الرجل لم تكن مداركه العالية لتقف عن خطإ ما يذهبون اليه حتى ينتحله وربما نسبوا بعض المذاهب والاقوال فيها لخالد بن يزيد بن معاوية ربيب مروان بن الحكم ومن المعلوم البين أن خالدا من الجيل العربي والبداوة اليه أقرب فهو بعيد عن العلوم والصنائع بالجملة فكيف له بصناعة غريبة المنحى مبنية على معرفة طبائع المركبات وأمزجتها وكتب الناظرين في ذلك من الطبيعيات والطب لم تظهر بعد ولم تترجم اللهم الا أن يكون خالد بن يزيد آخر من أهل المدارك الصناعية تشبه باسمه فممكن * وأنا أنقل لك هنا رسالة أبي بكر بن بشرون لابي السمح في هذه الصناعة وكلاهما من تلاميذ مسلمة فيستدل من كلامه فيها على ما ذهب اليه في شأنها اذا أعطيته حقه من التأمل قال ابن بشرون بعد صدر من الرسالة خارج عن الغرض والمقدمات التي لهذه الصناعة الكريمة قد ذكرها الاولون واقتص جميعها أهل الفلسفة من معرفة تكوين المعادن وتخلق الاحجار والجواهر وطباع البقاع والاماكن فمنعنا اشتهارها من ذكرها ولكن أبين لك من هذه الصنعة ما يحتاج اليه فنبدأ بمعرفته فقد قالوا ينبغي لطلاب هذا العلم أن يعلموا أولا ثلاث خصال أولها هل تكون والثانية من أي شيء تكون والثالثة من أي كيف تكون فاذا عرف هذه الثلاثة وأحكمها فقد ظفر بمطلوبه وبلغ نهايته من هذا العلم فأما البحث عن وجودها والاستدلال على تكونها فقد كفيناكه بما بعثنا به اليك من الاكسير وأما من أي شيء تكون فانما يريدون بذلك البحث عن الحجر الذي يمكنه العمل وان كان العمل موجودا من كل شيء بالقوة لانها من الطبائع الاربع منها تركبت ابتداء واليها ترجع انتهاء ولكن من الاشياء ما يكون فيه بالقوة ولا يكون بالفعل وذلك أن منها ما يمكن تفصيلها ومنها ما لا يمكن تفصيلها فالتي يمكن تفصيلها تعالج وتدبر وهي التي تخرج من القوة الى الفعل والتي لا يمكن تفصيلها لا تعالج ولا تدبر لانها فيها بالقوة فقط وانما لم يمكن تفصيلها لاستغراق بعض طبائعها في بعض وفضل قوة الكبير منها على الصغير فينبغي لك وفقك الله أن تعرف أوفق الاحجار المنفصلة التي يمكن فيها العمل وجنسه وقوته وعمله وما يدبر من الحل والعقد والتنقية والتكليس والتنشيف والتقليب فان من لم يعرف هذه الاصول التي هي عماد هذه الصنعة لم ينجح ولم يظفر بخير أبدا وينبغي لك أن تعلم هل يمكن أن يستعان عليه بغيره أو يكتفي به وحده وهل هو واحد في الابتداء أو شاركه غيره فصار في التدبير واحدا فسمي حجرا وينبغي لك أن تعلم كيفية عمله وكمية أوزانه وأزمانه وكيف تركيب الروح فيه وادخال النفس عليه وهل تقدر النار على تفصيلها منه بعد تركيبها فان لم تقدر فلاي علة وما السبب الموجب لذلك فان هذا هو المطلوب فافهم * واعلم أن الفلاسفة كلها مدحت النفس وزعمت أنها المدبرة للجسد والحاملة له والدافعة عنه والفاعلة فيه وذلك أن الجسد اذا خرجت النفس منه مات وبرد فلم يقدر على الحركة والامتناع من غيره لانه لا حياة فيه ولا نور وانما ذكرت الجسد والنفس لان هذه الصفات شبيهة بجسد الانسان الذي تركيبه على الغداء والعشاء وقوامه وتمامه بالنفس الحية النورانية التي بها يفعل العظائم والاشياء المتقابلة التي لا يقدر عليها غيرها بالقوة الحية التي فيها وانما انفعل الانسان لاختلاف تركيب طبائعه ولو اتفقت طبائعه لسلمت من الاعراض والتضاد ولم تقدر النفس على الخروج من بدنه ولكان خالدا باقيا فسبحان مدبر الاشياء تعالى * واعلم أن الطبائع التي يحدث عنها هذا العمل كيفية دافعة في الابتداء فيضية محتاجة الى الانتهاء

وليس لهـا اذا صارت فى هـذا الحد أن تستحيل الى ما منه تركبت كما قلناه آنفا فى الانسان لان طبائع هـذا الجوهر قد لزم بعضها بعضا وصارت شيأ واحـدا شبيها بالنفس فى قوتها وفعلها وبالجسد فى تركيبه ومجسته بعد أن كانت طبائع مفردة بأعيانها فيا عجبا من أفاعيـل الطبائع أن القوة للضعيف الذى يقوى على تفصيل الاشياء وتركيبها وتمامها فلذلك قلت قوى وضعيف وانما وقع التغيير والفناء فى التركيب الاول للاختلاف وعدم ذلك فى الثانى للاتفاق * وقد قال بعض الاولين التفصيـل والتقطيع فى هـذا العـمل حياة وبقاء والتركيب موت وفناء وهذا الكلام دقيق المعنى لان الحكيم أراد بقوله حياة وبقاء خروجه من العدم الى الوجود لانه ما دام على تركيبه الاول فهو فان لا محالة فاذا ركب التركيب الثانى عدم الفناء والتركيب الثانى لا يكون الا بعد التفصيل والتقطيع فاذا التفصيـل والتقطيع فى هذا العـمل خاصة فاذا بقى الجسد المحلول انبسط فيه اعدم الصورة لانه قد صار فى الجسد بمنزلة النفس التى لا صورة لها وذلك أنه لا وزن له فيه وسترى ذلك ان شاء الله تعالى وقد ينبغى لك أن تعلم أن اختلاط اللطف باللطف أهون من اختلاط الغلظ بالغلظ وانما أريد بذلك التشاكل فى الارواح والاجساد لان الاشياء تتصل بأشكالها وذكرت لك ذلك لتعلم أن العمل أوفق وأيسر من الطبائع اللطائف الروحانية منها من الغليظة الجسمانية وقد يتصور فى العقل أن الاحجار أقوى وأصبر على النار من الارواح كما ترى الذهب والحديد والنحاس أصبر على النار من الكبريت والزئبق وغيرهما من الارواح فأقول ان الاجساد قد كانت أرواحا فى بدنها فلما أصابه حر الكيان قلبها أجساد الزجة غليظة فلم تقدر النار على أكلها الافراط غلظها وتلزجها فاذا أفرطت النار عليها صيرتها أرواحا كما كانت أول خلقها وان تلك الارواح اللطيفة اذا أصابتها النار أبقت ولم تقدر على البقاء عليها فينبغى لك أن تعلم ما صير الاجساد فى هذه الحالة وصير الارواح فى هذا الحال فهو أجل ما تعرفه * أقول انما أبقت تلك الارواح لاشتعالها ولطافتها وانما اشتعلت لكثرة رطوبتها ولان النار اذا أحست بالرطوبة تعلقت بها لانها هوائية تشاكل النار ولا تزال تغتذى بها الى أن تفنى وكذلك الاجساد اذا أحست بوصول النار اليها لقلة تلزجها وغلظها وانما صارت تلك الاجساد لا تشتعل لانها مركبة من أرض وماء صابر على النار فلطيفه متحد بكثيفه لطول الطبخ اللين المازج للاشياء وذلك أن كل متلاش انما يتلاشى بالنار لمفارقة لطيفه من كثيفه ودخول بعضه فى بعض على غير التحليل والموافقة فصار ذلك الانضمام والتداخل مجاورة لا ممازجة فسهل بذلك افتراقهما كالماء والدهن وما أشبههما وانما وصفت ذلك لتستدل به على تركيب الطبائع وتقابلها فاذا علمت ذلك علما شافيا فقد أخذت حظك منها وينبغى لك أن تعلم أن الاخلاط التى هى طبائع هذه الصناعة موافقة بعضها البعض مفصلة من جوهر واحد يجمعها نظام واحد بتدبير واحد لا يدخل عليه غريب فى الجزء منه ولا فى الكل كما قال الفيلسوف انك اذا أحكمت تدبير الطبائع وتأليفها ولم تدخل عليها غريبا فقد أحكمت ما أردت احكامه وقوامه اذ الطبيعة واحدة لا غريب فيها فمن أدخل عليها غريبا فقد زاغ عنها ووقع فى الخطا * واعلم أن هذه الطبيعة اذا حل لها جسد من قرائنها على ما ينبغى فى الحل حتى يشاكلها فى الرقة واللطافة انبسطت فيه وجرت معه حيثما جرى لان الاجساد ما دامت غليظة جافية لا تنبسط ولا تتزاوج وحل الاجساد لا يكون بغير الارواح فافهم هـداك الله هـذا القول * واعلم هـداك الله أن هـذا الحل فى جسد الحيوان هو الحق الذى لا يضمحل ولا ينتقض وهو الذى يقلب الطبائع ويمسكها ويظهر لها ألوانا وأزهارا عجيبة وليس كل جسد يحل خلاف هذا وهو الحل التام لانه مخالف للحياة وانما حله بما يوافقه ويدفع عنه حرق النار حتى يزول عن الغلظ وتنقلب الطبائع عن حالاتها الى مالها أن تنقلب من اللطافة والغلظ فاذا بلغت الاجساد نهايتها من التحليل والتلطيف ظهرت لها هنالك قوة تمسك وتغوص وتقلب وتنفذ وكل عمل لا يرى له مصداق فى أوله فلا خير فيه * واعلم أن البارد من الطبائع ييبس الاشياء ويعقد رطوبتها والحار منها يظهر رطوبتها ويعقد يبسها وانما أفردت الحر والبرد لانهما فاعلان والرطوبة واليبس منفعلان وعلى انفعال كل واحد منهما لصاحبه تحدث الاجسام وتتكون وان كان الحر أكثر فعلا فى ذلك من البرد لان البرد ليس له نقل الاشياء ولا تحريكها والحر هو علة الحركة ومتى ضعفت علة الكون وهو الحرارة لم يتم منها شئ أبدا كما أنه اذا أفرطت الحرارة على شئ ولم يكن ثم برد أحرقته وأهلكته فمن أجل هذه العلة احتيج الى البارد فى هذه الاعمال ليقوى به كل ضد على ضده ويدفع

عنه

عنه حرّ النار ولم يحذر الفلاسفة أكثر شئ الا من النيران المحرقة وأمرت بتطهير الطبائع والانفاس واخراج دنسها ورطوبتها ونفى آفاتها وأوساخها عنها على ذلك استقام رأيهم وتدبيرهم فانما عملهم انما هو مع النار أولا والبها يصير آخرا فلذلك قالوا اياكم والنيران المحرقات وانما أرادوا بذلك نفى الآفات التى معها فتجمع على الجسد آفتين فتكون أسرع لهلاكه وكذلك كل شئ انما يتلاشى ويفسد من ذاته لتضاد طبائعه واختلافه فيتوسط بين شيئين فلم يجد ما يقويه ويعينه اذا قهرته الآفة وأهلكته واعلم أن الحكماء كلما ذكرت تزداد الارواح على الاجساد مرارا التكون ألزم اليها وأقوى على قتال النار اذا هى باشرتها عند الالفة أعنى بذلك النار العنصرية فاعلمه * ولنقل الآن على الحجر الذى يمكن منه العمل على ماذكرته الفلاسفة فقد اختلفوا فيه فمنهم من زعم أنه فى الحيوان ومنهم من زعم أنه فى النبات ومنهم من زعم أنه فى المعادن ومنهم من زعم أنه فى الجميع وهذه الدعاوى ليست بنا حاجة الى استقصائها ومناظرة أهلها عليها لان الكلام يطول جدا وقد قلت فيما تقدم ان العمل يكون فى كل شئ بالقوة لان الطبائع موجودة فى كل شئ فهو كذلك فنريد أن نعلم من أى شئ يكون العمل بالقوة والفعل فنقصد الى ما قاله الحرانى ان الصبغ كله أحد صبغين اما صبغ جسد كالزعفران فى الثوب الابيض حتى يحول فيه وهو مضمحل منتقض التركيب والصبغ الثانى تقليب الجوهر من جوهر نفسه الى جوهر غيره ولونه كتقليب الشجر التراب الى نفسه وقلب الحيوان النبات الى نفسه حتى يصير التراب نباتا والنبات حيوانا ولا يكون الا بالروح الحى والكيان الفاعل الذى له توليد الاجرام وقلب الاعيان فاذا كان هذا هكذا فنقول ان العمل لابد أن يكون اما فى الحيوان واما فى النبات وبرهان ذلك أنهما مطبوعان على الغذاء وبه قوامهما وتمامهما فأما النبات فليس فيه ما فى الحيوان من اللطافة والقوة ولذلك قل خوض الحكماء فيه وأما الحيوان فهو آخر الاستحالات الثلاث ونهايتها وذلك أن المعدن يستحيل نباتا والنبات يستحيل حيوانا والحيوان لا يستحيل الى شئ هو ألطف منه الا أن ينعكس راجعا الى الغلظ وأنه أيضا لا يوجد فى العالم شئ تتعلق به الروح الحية غيره والروح ألطف ما فى العالم ولم تتعلق الروح بالحيوان الا بمشاكلته اياها فأما الروح التى فى النبات فانها يسيرة فيها غلظ وكثافة وهى مع ذلك مستقرة كامنة فيه لغلظها وغلظ جسد النبات فلم يقدر على الحركة لغلظه وغلظ روحه والروح المتحركة ألطف من الروح الكامنة كثيرا وذلك أن المتحركة لها قبول الغذاء والتنقل والتنفس وليس للكامنة غير قبول الغذاء وحده ولا تجرى اذا قيست بالروح الحية الا كالارض عند الماء كذلك النبات عند الحيوان فالعمل فى الحيوان أعلى وأرفع وأهون وأيسر فينبغى للعاقل اذا عرف ذلك أن يجرب ما كان سهلا ويترك ما يخشى فيه عسرا * واعلم أن الحيوان عند الحكماء ينقسم أقساما من الامهات التى هى الطبائع والحدثة التى هى المواليد وهذا معروف متيسر الفهم فلذلك قسمت الحكماء العناصر والمواليد أقساما حية وأقساما ميتة فجعلوا كل متحرك فاعلا حيا وكل ساكن مفعولا ميتا وقسموا ذلك فى جميع الاشياء وفى الاجساد الذائبة وفى العقاقير المعدنية فسموا كل شئ يذوب فى النار ويطير ويشتعل حيا وما كان على خلاف ذلك سموه ميتا فأما الحيوان والنبات فسموا كل ما انفصل منهما طبائع أربعا حيا وما لم ينفصل سموه ميتا ثم انهم طلبوا جميع الاقسام الحية فلم يجدوا لوفق هذه الصناعة ما ينفصل فصولا أربعة ظاهرة للعيان ولم يجدوا غير الحجر الذى فى الحيوان فبحثوا عن جنسه حتى عرفوه وأخذوه ودبروه فتكشف لهم منه الذى أرادوا وقد يتكشف مثل هذا فى المعادن والنبات بعد جمع العقاقير وخلطها ثم تفصل بعد ذلك فأما النبات فمنه ما ينفصل ببعض هذه الفصول مثل الاشنان وأما المعادن ففيها أجساد وأرواح وأنفاس اذا امتزجت ودبرت كان منها ماله تأثير وقد دبرنا كل ذلك فكان الحيوان منها أعلى وأرفع وتدبيره أسهل وأيسر فينبغى لك أن تعلم ما هو الحجر الموجود فى الحيوان وطريق وجوده أنا بينا أن الحيوان أرفع المواليد وكذا ما تركب منه فهو ألطف منه كالنبات من الارض وانما كان النبات ألطف من الارض لانه انما يكون من جوهره الصافى وجسده اللطيف فوجب له بذلك اللطافة والرقة وكذا هذا الحجر الحيوانى بمنزلة النبات فى التراب وبالجملة فانه ليس فى الحيوان شئ ينفصل طبائع أربعا غيره فافهم هذا القول فانه لا يكاد يخفى الا على جاهل بين الجهالة ومن لا عقل له فقد أخبرتك ماهية هذا الحجر وأعلمتك جنسه وأنا أبين لك وجوه تدابيره حتى يكمل الذى شرطناه على أنفسنا من الانصاف ان شاء الله سبحانه

(التدبير على بركة الله) خذ الحجر الكريم فأودعه القرعة والانبيق وفصل طبائعه الاربع التى هى النار والهواء والارض والماء وهى الجسد والروح والنفس والصبغ فاذا عزلت الماء عن التراب والهواء عن النار فارفع كل واحد فى انائه على حدة وخذ الهابط أسفل الاناء وهو الثفل فاغسله بالنار الحارة حتى تذهب النار عنه سواده ويزول غلظه وجفاؤه وبيضه تبييضا محكما وطير عنه فضول الرطوبات المستجنة فيه فانه يصير عند ذلك ماء أبيض لا ظلمة فيه ولا وسخ ولا تضادّ ثم اعمد الى تلك الطبائع الاول الصاعدة منه فطهرها أيضا من السواد والتضاد وكرر عليها الغسل والتصعيد حتى تلطف وترق وتصفو فاذا فعلت ذلك فقد فتح الله عليك فابدأ بالتركيب الذى عليه مدار العمل وذلك أن التركيب لا يكون الا بالتزويج والتعفين فأما التزويج فهو اختلاط اللطيف بالغليظ وأما التعفين فهو التشميس والسحق حتى يختلط بعضه ببعض ويصير شيأ واحدا لا اختلاف فيه ولا نقصان بمنزلة الامتزاج بالماء فعند ذلك يقوى الغليظ على امساك اللطيف وتقوى الروح على مقابلة النار وتصبر عليها وتقوى النفس على الغوص فى الاجساد والدبيب فيها وانما وجد ذلك بعد التركيب لان الجسد المحلول لما ازدوج بالروح مازجه بجميع أجزائه ودخل بعضها فى بعض لتشاكلها فصار شيأ واحدا ووجب من ذلك أن يعرض للروح من الصلاح والفساد والبقاء والثبوت ما يعرض للجسد لموضع الامتزاج وكذلك النفس اذا امتزجت بهما ودخلت فيهما بخدمة التدبير اختلطت أجزاؤهما بجميع أجزاء الآخرين أعنى الروح والجسد وصارت هى وهما شيأ واحدا لا اختلاف فيه بمنزلة الجزء الكلى الذى سلمت طبائعه واتفقت أجزاؤه فاذا لقى هذا المركب الجسد المحلول وألح عليه النار أظهر ما فيه من الرطوبة على وجهه فذاب فى الجسد المحلول ومن شان الرطوبة الاشتعال وتعلق النار بها فاذا أرادت النار التعلق بها منعها من الاتحاد بالنفس ممازجة الماء لها فان النار لا تتحد بالدهن حتى يكون خالصا وكذلك الماء من شأنه النفور من النار فاذا ألحت عليه النار وأرادت تطييره حبسه الجسد اليابس الممازج له فى جوفه فمنعه من الطيران فكان الجسد علة لامساك الماء والماء علة لبقاء الدهن والدهن علة لثبات الصبغ والصبغ علة لظهور الدهن واظهار الدهنية فى الاشياء المظلمة التى لا نور لها ولا حياة فيها فهذا هو الجسد المستقيم وهكذا يكون العمل وهذه التصفية التى سألت عنها وهى التى سمتها الحكماء بيضة واياها يعنون لا بيضة الدجاج * واعلم أن الحكماء لم تسمها بهذا الاسم لغير معنى بل أشبهتها ولقد سألت مسلمة عن ذلك يوما وليس عنده غيرى فقلت له أيها الحكيم الفاضل أخبرنى لاى شئ سمت الحكماء مركب الحيوان بيضة اختيارا منهم لذلك أم لمعنى دعاهم اليه فقال بل لمعنى غامض فقلت أيها الحكيم وما ظهر لهم من ذلك من المنفعة والاستدلال على الصناعة حتى شبهوها وسموها بيضة فقال لشبهها وقرابتها من المركب فتفكر فيه فانه سيظهر لك معناه فبقيت بين يديه مفكرا لا اقدر على الوصول الى معناه فلما رأى ما بى من الفكر وأن نفسى قد مضت فيها أخذ بعضدى وهزنى هزة خفيفة وقال لى يا أبا بكر ذلك للنسبة التى بينهما فى كمية الالوان عند امتزاج الطبائع وتأليفها فلما قال ذلك انجلت عنى الظلمة وأضاء لى نور قلبى وقوى عقلى على فهمه فنهضت شاكرا لله عليه الى منزلى وأقمت على ذلك شكلا هندسيا يبرهن به على صحة ما قاله مسلمة وأنا واضعه لك فى هذا الكتاب مثال ذلك أن المركب اذا تم وكمل كان نسبة ما فيه من طبيعة الهواء الى ما فى البيضة من طبيعة الهواء كنسبة ما فى المركب من طبيعة النار الى ما فى البيضة من طبيعة النار وكذلك الطبيعتان الاخريان الارض والماء فأقول ان كل شيئين متناسبين على هذه الصفة فهما متشابهان ومثال ذلك أن تجعل لسطح البيضة هوزح فاذا أردنا ذلك فانا نأخذ أقل طبائع المركب وهى طبيعة اليبوسة ونضيف اليها مثلها من طبيعة الرطوبة وندبرهما حتى تنشف طبيعة اليبوسة طبيعة الرطوبة وتقبل قوتها وكأن فى هذا الكلام رمزا ولكنه لا يخفى عليك ثم تحمل عليهما جميعا مثليهما من الروح وهو الماء فيكون الجميع ستة أمثال ثم تحمل على الجميع بعد التدبير مثلا من طبيعة الهواء التى هى النفس وذلك ثلاثة أجزاء فيكون الجميع تسعة أمثال اليبوسة بالقوة وتجعل تحت كل ضلعين من المركب الذى طبيعته محيطة بسطح المركب طبيعتين فتجعل أولا الضلعين المحيطين بسطحه طبيعة الماء وطبيعة الهواء وهما ضلعا ا ب ج د سطح أبجد وكذلك الضلعان المحيطان بسطح البيضة اللذان هما الماء والهواء ضلعا ه و ز ح فأقول ان سطح أبجد يشبه سطح هوزح طبيعة الهواء التى تسمى نفسا وكذلك بجـ من سطح المركب والحكماء لم تسم شيأ باسم شئ الا لشبهه به والكلمات التى سألت عن شرحها الارض

المقدسة

المقدسة هى المنعقدة من الطبائع العلوية والسفلية والنحاس هو الذى أخرج سواده وقطع حتى صار هباء ثم حمر بالزاج حتى صار نحاسا والمغنيسيا حجرهم الذى تجمد فيه الارواح وتخرجه الطبيعة العلوية التى تستجن فيها الارواح لتقابل عليها النار والفرفرة لون أحمر قان يحدثه الكيان والرصاص حجر له ثلاث قوى مختلفة الشخوص ولكنها متشاكلة ومتجانسة فالواحدة روحانية نيرة صافية وهى الفاعلة والثانية نفسانية وهى متحركة حساسة غير أنها أغلظ من الاولى ومركزها دون مركز الاولى والثالثة قوة أرضية حاسة قابضة منعكسة الى مركز الأرض لثقلها وهى الماسكة الروحانية والنفسانية جميعا والمحيطة بهما وأما سائر الباقية فمبتدعة مخترعة الباسا على الجاهل ومن عرف المقدمات استغنى عن غيرها * فهذا جميع ما سألتنى عنه وقد بعثت به اليك مفسرا ونرجو بتوفيق الله أن تبلغ أملك والسلام انتهى كلام ابن بشرون وهو من كبار تلاميذ مسلمة المجريطى شيخ الاندلس فى علوم الكيمياء والسيمياء والسحر فى القرن الثالث وما بعده * وأنت ترى كيف صرف ألفاظهم كلها فى الصناعة الى الرمز والالغاز التى لا تكاد تبين ولا تعرف وذلك دليل على أنها ليست بصناعة طبيعية * والذى يجب أن يعتقد فى أمر الكيمياء وهو الحق الذى يعضده الواقع أنها من جنس آثار النفوس الروحانية وتصرفها فى عالم الطبيعة اما من نوع الكرامة ان كانت النفوس خيرة أو من نوع السحر ان كانت النفوس شريرة فاجرة فأما الكرامة فظاهرة وأما السحر فلان الساحر كما ثبت فى مكان تحقيقه يقلب الاعيان المادية بقوته السحرية ولا بد له مع ذلك عندهم من مادة يقع فعله السحرى فيها كتخليق بعض الحيوانات من مادة التراب أو الشعر والنبات وبالجملة من غير مادتها المخصوصة بها كما وقع لسحرة فرعون فى الحبال والعصى وكما ينقل عن سحرة السودان والهنود فى قاصية الجنوب والترك فى قاصية الشمال أنهم يسحرون الجو للامطار وغير ذلك * ولما كانت هذه تخليقا للذهب فى غير مادته الخاصة به كان من قبيل السحر والمتكلمون فيه من أعلام الحكماء مثل جابر ومسلمة ومن كان قبلهم من حكماء الامم انما نحوا هذا المنحى ولهذا كان كلامهم فيه ألغازا حذرا عليها من انكار الشرائع على السحر وأنواعه لا أن ذلك يرجع الى الضنانة بها كما هو رأى من لم يذهب الى التحقيق فى ذلك وانظر كيف سمى مسلمة كتابه فيها رتبة الحكيم وسمى كتابه فى السحر والطلسمات غاية الحكيم اشارة الى عموم موضوع الغاية وخصوص موضوع هذه لان الغاية أعلى من الرتبة فكأن مسائل الرتبة بعض من مسائل الغاية وتشاركها فى الموضوعات ومن كلامه فى الفنين يتبين ما قلناه ونحن نبين فيما بعد غلط من يزعم أن مدارك هذا الامر بالصناعة الطبيعية والله العليم الخبير.

(فصل فى ابطال الفلسفة وفساد منتحلها)

هذا الفصل وما بعده مهم لان هذه العلوم عارضة فى العمران كثيرة فى المدن وضررها فى الدين كثير فوجب أن يصدع بشأنها ويكشف عن المعتقد الحق فيها وذلك أن قوما من عقلاء النوع الانسانى زعموا أن الوجود كله الحسى منه وما وراء الحسى تدرك ذواته وأحواله بأسبابها وعللها بالانظار الفكرية والاقيسة العقلية وأن تصحيح العقائد الايمانية من قبل النظر لا من جهة السمع فانها بعض من مدارك العقل وهؤلاء يسمون فلاسفة جمع فيلسوف وهو باللسان اليونانى محب الحكمة فبحثوا عن ذلك وشمروا له وحوموا على اصابة الغرض منه ووضعوا قانونا يهتدى به العقل فى نظره الى التمييز بين الحق والباطل وسموه بالمنطق ومحصل ذلك أن النظر الذى يفيد تمييز الحق من الباطل انما هو للذهن فى المعانى المنتزعة من الموجودات الشخصية فيجرد منها أولا صور منطبقة على جميع الاشخاص كما ينطبق الطابع على جميع النقوش التى ترسمها فى طين أو شمع وهذه المجردة من المحسوسات تسمى المعقولات الاوائل ثم تجرد من تلك المعانى الكلية اذا كانت مشتركة مع معان أخرى وقد تميزت عنها فى الذهن فتجرد منها معان أخرى وهى التى اشتركت بها ثم تجرد ثانيا ان شاركها غيرها وثالثا الى أن ينتهى التجريد الى المعانى البسيطة الكلية المنطبقة على جميع المعانى والاشخاص ولا يكون منها تجريد بعد هذا وهى الاجناس العالية وهذه المجردات كلها من غير المحسوسات هى من حيث تأليف بعضها مع بعض لتحصيل العلوم منها تسمى المعقولات الثوانى فاذا نظر الفكر فى هذه المعقولات المجردة وطلب تصور الوجود كما هو فلا بد للذهن من اضافة بعضها الى بعض ونفى بعضها عن بعض بالبرهان العقلى اليقينى ليحصل تصور الوجود تصورا

صحيحا مطابقا اذا كان ذلك بقانون صحيح كما مرّ وصنف التصديق الذى هو تلك الاضافة والحكم متقدّم عندهم على صنف التصوّر فى النهاية والتصوّر متقدّم عليه فى البداية والتعليم لان التصوّر التام عندهم هو غاية الطلب الادراكى وانما التصديق وسيلة له وما تسمعه فى كتب المنطقيين من تقدّم التصوّر وتوقف التصديق عليه فبمعنى الشعور لا بمعنى العلم التام وهذا هو مذهب كبيرهم ارسطو ثم يزعمون أن السعادة فى ادراك الموجودات كلها ما فى الحس وما وراء الحس بهذا النظر وتلك البراهين * وحاصل مداركهم فى الوجود على الجملة وما آلت اليه وهو الذى فرّعوا عليه قضايا أنظارهم أنهم عثروا أوّلا على الجسم السفلى بحكم الشهود والحس ثم ترقى ادراكهم قليلا فشعروا بوجود النفس من قبل الحركة والحس فى الحيوانات ثم أحسوا من قوى النفس بسلطان العقل ووقف ادراكهم فقضوا على الجسم العالى السماوى بنحو من القضاء على أمر الذات الانسانية ووجب عندهم أن يكون للفلك نفس وعقل كما للانسان ثم أنهوا ذلك نهاية عدد الآحاد وهى العشر تسع مفصلة ذواتها جمل وواحد أوّل مفرد وهو العاشر ويزعمون أن السعادة فى ادراك الوجود على هذا النحو من القضاء مع تهذيب النفس وتخلقها بالفضائل وأن ذلك ممكن للانسان ولو لم يرد شرع لتمييزه بين الفضيلة والرذيلة من الافعال بمقتضى عقله ونظره وميله الى المحمود منها واجتنابه للمذموم بفطرته وأن ذلك اذا حصل للنفس حصلت لها البهجة واللذة وأن الجهل بذلك هو الشقاء السرمدى وهذا عندهم هو معنى النعيم والعذاب فى الآخرة الى خبط لهم فى تفاصيل ذلك معروف من كلماتهم وامام هذه المذاهب الذى حصل مسائلها ودوّن علمها وسطر حجاجها فيما بلغنا فى هذه الاحقاب هو أرسطو المقدونى من أهل مقدونية من بلاد الروم من تلاميذ افلاطون وهو معلم الاسكندر ويسمونه المعلم الاوّل على الاطلاق يعنون معلم صناعة المنطق اذ لم تكن قبله مهذبة وهو أوّل من رتب قانونها واستوفى مسائلها وأحسن بسطها ولقد أحسن فى ذلك القانون ما شاء لو تكفل له بقصدهم فى الالهيات ثم كان من بعده فى الاسلام من أخذ بتلك المذاهب واتبع فيها رأيه حذو النعل بالنعل الا فى القليل وذلك أن كتب أولئك المتقدّمين لما ترجمها الخلفاء من بنى العباس من اللسان اليونانى الى اللسان العربى تصفحها كثير من أهل الملة وأخذ من مذاهبهم من أضله الله من منتحلى العلوم وجادلوا عنها واختلفوا فى مسائل من تفاريعها وكان من أشهرهم أبو نصر الفارابى فى المائة الرابعة لعهد سيف الدولة وأبو على بن سينا فى المائة الخامسة لعهد نظام الملك من بنى بويه بأصبهان وغيرهما * واعلم أن هذا الرأى الذى ذهبوا اليه باطل بجميع وجوهه فأما اسنادهم الموجودات كلها الى العقل الاوّل واكتفاؤهم به فى الترقى الى الواجب فهو قصور عما وراء ذلك من رتب خلق الله فالوجود أوسع نطاقا من ذلك ويخلق ما لا تعلمون وكأنهم فى اقتصارهم على اثبات العقل فقط والغفلة عما وراءه بمثابة الطبيعيين المقتصرين على اثبات الاجسام خاصة المعرضين عن النقل والعقل المعتقدين أنه ليس وراء الجسم فى حكمة الوجود شئ وأما البراهين التى يزعمونها على مدعياتهم فى الموجودات ويعرضونها على معيار المنطق وقانونه فهى قاصرة وغير وافية بالغرض أما ما كان منها فى الموجودات الجسمانية ويسمونه العلم الطبيعى فوجه قصوره أن المطابقة بين تلك النتائج الذهنية التى تستخرج بالحدود والاقيسة كما فى زعمهم وبين ما فى الخارج غير يقينية لان تلك أحكام ذهنية كلية عامة والموجودات الخارجية متشخصة بموادها ولعل فى المواد ما يمنع من مطابقة الذهنى الكلى للخارجى الشخصى اللهم الا ما يشهد له الحس من ذلك فدليله شهوده لا تلك البراهين فأين اليقين الذى يجدونه فيها وربما يكون تصرف الذهن أيضا فى المعقولات الاول المطابقة للشخصيات بالصور الخيالية لا فى المعقولات الثوانى التى تجريدها فى الرتبة الثانية فيكون الحكم حينئذ يقينيا بمثابة المحسوسات اذ المعقولات الاول أقرب الى مطابقة الخارج لكمال الانطباق فيها فنسلم لهم حينئذ دعاويهم فى ذلك الا أنه ينبغى لنا الاعراض عن النظر فيها اذ هو من ترك المسلم لما لا يعنيه فان مسائل الطبيعيات لا تهمنا فى ديننا ولا معاشنا فوجب علينا تركها * وأما ما كان منها فى الموجودات التى وراء الحس وهى الروحانيات ويسمونه العلم الالهى وعلم ما بعد الطبيعة فان ذواتها مجهولة رأسا ولا يمكن التوصل اليها ولا البرهان عليها لان تجريد المعقولات من الموجودات الخارجية الشخصية انما هو ممكن فيما هو مدرك لنا ونحن لا ندرك الذوات الروحانية حتى نجرد منها ماهيات أخرى بحجاب الحس بيننا وبينها فلا يتأتى لنا برهان عليها ولا مدرك لنا فى اثبات وجودها على الجملة الا ما نجده

بين جنبينا من أمر النفس الانسانية وأحوال مداركها وخصوصا فى الرؤيا التى هى وجدانية لكل أحد وما وراء ذلك من حقيقتها وصفاتها فأمر غامض لا سبيل الى الوقوف عليه وقد صرح بذلك محققوهم حيث ذهبوا الى أن ما لا مادة له لا يمكن البرهان عليه لان مقدمات البرهان من شرطها أن تكون ذاتية وقال كبيرهم افلاطون ان الالهيات لا يوصل فيها الى يقين وانما يقال فيها بالاخلق والاولى يعنى الظن واذا كنا انما نحصل بعد التعب والنصب على الظن فقط فيكفينا الظن الذى كان أولا فأى فائدة لهذه العلوم والاشتغال بها ونحن انما عنايتنا بتحصيل اليقين فيما وراء الحس من الموجودات وهذه هى غاية الافكار الانسانية عندهم وأما قولهم ان السعادة فى ادراك الموجودات على ما هى عليه بتلك البراهين فقول مزيف مردود وتفسيره أن الانسان مركب من جزءين أحدهما جسمانى والآخر روحانى ممتزج به ولكل واحد من الجزءين مدارك مختصة به والمدرك فيهما واحد وهو الجزء الروحانى يدرك تارة مدارك روحانية وتارة مدارك جسمانية الا أن المدارك الروحانية يدركها بذاته بغير واسطة والمدارك الجسمانية بواسطة آلات الجسم من الدماغ والحواس وكل مدرك فله ابتهاج بما يدركه واعتبره بحال الصبى فى أول مداركه الجسمانية التى هى بواسطة كيف يبتهج بما يبصره من الضوء وبما يسمعه من الاصوات فلا شك أن الابتهاج بالادراك الذى للنفس من ذاتها بغير واسطة يكون أشد وألذ فالنفس الروحانية اذا شعرت بادراكها الذى لها من ذاتها بغير واسطة حصل لها ابتهاج ولذة لا يعبر عنها وهذا الادراك لا يحصل بنظر ولا علم وانما يحصل بكشف حجاب الحس ونسيان المدارك الجسمانية بالجملة والمتصوفة كثيرا ما يعنون بحصول هذا الادراك للنفس بحصول هذه البهجة فيحاولون بالرياضة اماتة القوى الجسمانية ومداركها حتى الفكر من الدماغ ليحصل للنفس ادراكها الذى لها من ذاتها عند زوال الشواغب والموانع الجسمانية فيحصل لهم بهجة ولذة لا يعبر عنها وهذا الذى زعموه بتقدير صحته مسلم لهم وهو مع ذلك غير واف بمقصودهم فأما قولهم ان البراهين والادلة العقلية محصلة لهذا النوع من الادراك والابتهاج عنه فباطل كما رأيته اذ البراهين والادلة من جملة المدارك الجسمانية لانها بالقوى الدماغية من الخيال والفكر والذكر ونحن أول شئ نعنى به فى تحصيل هذا الادراك اماتة هذه القوى الدماغية كلها لانها منازعة له قادحة فيه وتجد الماهر منهم عاكفا على كتاب الشفاء والاشارات والنجاة وتلاخيص ابن رشد للفص من تأليف ارسطو وغيره يبعثر أوراقها ويتوثق من براهينها ويلتمس هذا القسط من السعادة فيها ولا يعلم أنه يستكثر بذلك من الموانع عنها ومستندهم فى ذلك ما ينقلونه عن ارسطو والفارابى وابن سينا أن من حصل له ادراك العقل الفعال واتصل به فى حياته فقد حصل حظه من هذه السعادة والعقل الفعال عندهم عبارة عن أول رتبة ينكشف عنها الحس من رتب الروحانيات ويحملون الاتصال بالعقل الفعال على الادراك العلمى وقد رأيت فساده وانما يعنى ارسطو وأصحابه بذلك الاتصال والادراك ادراك النفس الذى لها من ذاتها بغير واسطة وهو لا يحصل الا بكشف حجاب الحس وأما قولهم ان البهجة الناشئة عن هذا الادراك هى عين السعادة الموعود بها فباطل أيضا لانا انما تبين لنا بما قرروه أن وراء الحس مدركا آخر للنفس من غير واسطة وأنها تبتهج بادراكها ذلك ابتهاجا شديدا وذلك لا يعين لنا أنه عين السعادة الاخروية ولا بد بل هى من جملة الملاذ التى لتلك السعادة وأما قولهم ان السعادة فى ادراك هذه الموجودات على ما هى عليه فقول باطل مبنى على ما كنا قدمناه فى أصل التوحيد من الاوهام والاغلاط فى أن الوجود عند كل مدرك منحصر فى مداركه وبينا فساد ذلك وأن الوجود أوسع من أن يحاط به أو يستوفى ادراكه بجملته روحانيا أو جسمانيا والذى يحصل من جميع ما قررناه من مذاهبهم أن الجزء الروحانى اذا فارق القوى الجسمانية أدرك ادراكا ذاتيا له مختصا بصنف من المدارك وهى الموجودات التى أحاط بها علمنا وليس بعام الادراك فى الموجودات كلها اذ لم تنحصر وانه يبتهج بذلك النحو من الادراك ابتهاجا شديدا كما يبتهج الصبى بمداركه الحسية فى أول نشوه ومن لنا بعد ذلك بادراك جميع الموجودات أو بحصول السعادة التى وعدنا بها الشارع ان لم نعمل لها هيهات هيهات لما توعدون

* وأما قولهم ان الانسان مستقل بتهذيب نفسه واصلاحها بملابسة المحمود من الخلق ومجانبة المذموم فأمر مبنى على أن ابتهاج النفس بادراكها الذى لها من ذاتها هو عين السعادة الموعود بها لان الرذائل عائقة للنفس عن تمام ادراكها ذلك بما يحصل لها من الملكات الجسمانية وألوانها وقد بينا أن أثر السعادة والشقاوة من وراء

الادراكات الجسمانية والروحانية فهذا التهذيب الذى توصلوا الى معرفته انما نفعه فى الهيئة الناشئة عن الادراك الروحانى فقط الذى هو على مقاييس وقوانين وأما ماوراء ذلك من السعادة التى وعدنا بها الشارع على امتثال ماأمر به من الاعمال والاخلاق فأمر لا يحيط به مدارك المدركين وقد تنبه لذلك زعيمهم أبو على ابن سينا فقال فى كتاب المبدا والمعاد مامعناه ان المعاد الروحانى وأحواله هو مما يتوصل اليه بالبراهين العقلية والمقاييس لانه على نسبة طبيعية محفوظة ووتيرة واحدة فلنا فى البراهين عليه سعة وأما المعاد الجسمانى وأحواله فلا يمكن ادراكه بالبرهان لانه ليس على نسبة واحدة وقد بسطته لنا الشريعة الحقة المحمدية فلننظر فيها ولنرجع فى أحواله اليها فهذا العلم كما رأيته غير واف بمقاصدهم التى حوموا عليها مع مافيه من مخالفة الشرائع وظواهرها وليس له فيما علمنا الا ثمرة واحدة وهى شحذ الذهن فى ترتيب الادلة والحجاج لتحصيل ملكة الجودة والصواب فى البراهين وذلك أن نظم المقاييس وتركيبها على وجه الاحكام والاتقان هو كما شرطوه فى صناعتهم المنطقية وقولهم بذلك فى علومهم الطبيعية وهم كثيرا ما يستعملونها فى علومهم الحكمية من الطبيعيات والتعاليم ومابعدها فيستولى الناظر فيها بكثرة استعمال البراهين بشروطها على ملكة الاتقان والصواب فى الحجاج والاستدلالات لانها وان كانت غير وافية بمقصودهم فهى أصح ماعلمناه من قوانين الانظار هذه هى ثمرة هذه الصناعة مع الاطلاع على مذاهب أهل العلم وآرائهم ومضارها ماعلمت فليكن الناظر فيها متحرزا جهده من معاطبها وليكن نظر من ينظر فيها بعد الامتلاء من الشرعيات والاطلاع على التفسير والفقه ولا يكبن أحد عليها وهو خلو من علوم الملة فقل أن يسلم لذلك من معاطبها والله الموفق للصواب وللحق والهادى اليه وما كنا لنهتدى لولا أن هدانا الله

(فصل فى ابطال صناعة النجوم وضعف مداركها وفساد غايتها)

هذه الصناعة يزعم أصحابها أنهم يعرفون بها الكائنات فى عالم العناصر قبل حدوثها من قبل معرفة قوى الكواكب وتأثيرها فى المولدات العنصرية مفردة ومجتمعة فتكون لذلك أوضاع الافلاك والكواكب دالة على ماسيحدث من نوع نوع من أنواع الكائنات الكلية والشخصية فالمتقدمون منهم يرون أن معرفة قوى الكواكب وتأثيراتها بالتجربة وهو أمر تقصر الاعمار كلها لو اجتمعت عن تحصيله اذ التجربة انما تحصل فى المرات المتعددة بالتكرار ليحصل عنها العلم أو الظن وأدوار الكواكب منها ماهو طويل الزمن فيحتاج تكرره الى آماد وأحقاب متطاولة يتقاصر عنها ماهو طويل من أعمار العالم وربما ذهب ضعفاء منهم الى أن معرفة قوى الكواكب وتأثيراتها كانت بالوحى وهو رأى فائل وقد كفونا مؤنة ابطاله ومن أوضح الادلة فيه أن تعلم أن الانبياء عليهم الصلاة والسلام أبعد الناس عن الصنائع وأنهم لا يتعرضون للاخبار عن الغيب الا أن يكون عن الله فكيف يدعون استنباطه بالصناعة ويشيرون بذلك لتابعيهم من الخلق وأما بطليموس ومن تبعه من المتأخرين فيرون أن دلالة الكواكب على ذلك دلالة طبيعية من قبل مزاج يحصل للكواكب فى الكائنات العنصرية قال لان فعل النيرين وأثرهما فى العنصريات ظاهر لا يسع أحدا جحده مثل فعل الشمس فى تبدل الفصول وأمزجتها ونضج الثمار والزرع وغير ذلك وفعل القمر فى الرطوبات والماء وانضاج المواد المتعفنة وفواكه القثاء وسائر أفعاله ثم قال ولنا فيما بعدهما من الكواكب طريقان الاولى التقليد لمن نقل ذلك عنه من أئمة الصناعة الا أنه غير مقنع للنفس الثانية الحدس والتجربة بقياس كل واحد منها الى النير الاعظم الذى عرفنا طبيعته وأثره معرفة ظاهرة فننظر هل يزيد ذلك الكوكب عند القران فى قوته ومزاجه فتعرف موافقته له فى الطبيعة أو ينقص عنها فتعرف مضادته ثم اذا عرفناقواها مفردة عرفناها مركبة وذلك عند تناظرها بأشكال التثليث والتربيع وغيرهما ومعرفة ذلك من قبل طبائع البروج بالقياس أيضا الى النير الاعظم واذا عرفنا قوى الكواكب كلها فهى مؤثرة فى الهواء وذلك ظاهر والمزاج الذى يحصل منها للهواء يحصل لما تحته من المولدات وتتخلق به النطف والبزر فتصير حالا للبدن المتكون عنها وللنفس المتعلقة به الفائضة عليه المكتسبة كمالها منه ولما يتبع النفس والبدن من الاحوال لان كيفيات البزرة والنطفة كيفيات لما يتولد عنهما وينشأ منهما قال وهو مع ذلك ظنى وليس من اليقين فى شئ وليس هو أيضا من القضاء الالهى يعنى القدر انما هو من جملة الاسباب

الطبيعية للكائن والقضاء الالهى سابق على كل شئ هذا محصل كلام بطليموس وأصحابه وهو منصوص فى كتابه الاربع وغيره ومنه يتبين ضعف مدرك هذه الصناعة وذلك أن العلم الكائن أو الظن به انما يحصل عن العلم بجملة أسبابه من الفاعل والقابل والصورة والغاية على ما تبين فى موضعه والقوى النجومية على ما قرروه انما هى فاعلة فقط والجزء العنصرى هو القابل ثم ان القوى النجومية ليست هى الفاعل بجملتها بل هناك قوى اخرى فاعلة معها فى الجزء المادى مثل قوة التوليد للاب والنوع التى فى النطفة وقوى الخاصة التى تميز بها صنف صنف من النوع وغير ذلك فالقوى النجومية اذا حصل كمالها وحصل العلم فيها انما هى فاعل واحد من جملة الاسباب الفاعلة للكائن ثم انه يشترط مع العلم بقوى النجوم وتأثيراتها مزيد حدس وتخمين وحينئذ يحصل عنده الظن بوقوع الكائن والحدس والتخمين قوى للناظر فى فكره وليس من علل الكائن ولا من أصول الصناعة فاذا فقد هذا الحدس والتخمين رجعت ادراجها عن الظن الى الشك هذا اذا حصل العلم بالقوى النجومية على سداده ولم تعترضه آفة وهذا معوز لما فيه من معرفة حسبانات الكواكب فى سيرها لتتعرف به أوضاعها ولما أن اختصاص كل كوكب بقوة لا دليل عليه ومدرك بطليموس فى اثبات القوى للكواكب الخمسة بقياسها الى الشمس مدرك ضعيف لان قوة الشمس غالبة لجميع القوى من الكواكب ومستولية عليها فقل أن يشعر بالزيادة فيها أو النقصان منها عند المقارنة كما قال وهذه كلها قادحة فى تعريف الكائنات الواقعة فى عالم العناصر بهذه الصناعة ثم ان تأثير الكواكب فيما تحتها باطل اذ قد تبين فى باب التوحيد أن لا فاعل الا الله بطريق استدلالى كما رأيته واحتج له أهل علم الكلام بما هو غنى عن البيان من أن اسناد الاسباب الى المسببات مجهول الكيفية والعقل متهم على ما يقضى به فيما يظهر بادى الرأى من التأثير فلعل استنادها على غير صورة التأثير المتعارف والقدرة الالهية رابطة بينهما كما ربطت جميع الكائنات علوا وسفلا سيما والشرع يرد الحوادث كلها الى قدرة الله تعالى ويبرأ مما سوى ذلك والنبوات أيضا منكرة لشأن النجوم وتأثيراتها واستقراء الشرعيات شاهد بذلك فى مثل قوله ان الشمس والقمر لا يخسفان لموت أحد ولا لحياته وفى قوله أصبح من عبادى مؤمن بى وكافر بى فأما من قال مطرنا بفضل الله ورحمته فذلك مؤمن بى كافر بالكواكب وأما من قال مطرنا بنوء كذا فذلك كافر بى مؤمن بالكواكب الحديث الصحيح فقد بان لك بطلان هذه الصناعة من طريق الشرع وضعف مداركها مع ذلك من طريق العقل مع ما لها من المضار فى العمران الانسانى بما تبعث فى عقائد العوام من الفساد اذا اتفق الصدق من أحكامها فى بعض الاحايين اتفاقا لا يرجع الى تعليل ولا تحقيق فيلهج بذلك من لا معرفة له ويظن اطراد الصدق فى سائر أحكامها وليس كذلك فيقع فى رد الاشياء الى غير خالقها ثم ما ينشأ عنها كثيرا فى الدول من توقع القواطع وما يبعث عليه ذلك التوقع من تطاول الاعداء والمتربصين بالدولة الى الفتك والثورة وقد شاهدنا من ذلك كثيرا فينبغى أن تحظر هذه الصناعة على جميع أهل العمران لما ينشأ عنها من المضار فى الدين والدول ولا يقدح فى ذلك كون وجودها طبيعيا للبشر بمقتضى مداركهم وعلومهم فالخير والشر طبيعتان موجودتان فى العالم لا يمكن نزعهما وانما يتعلق التكليف بأسباب حصولهما فيتعين السعى فى اكتساب الخير بأسبابه ودفع أسباب الشر والمضار هذا هو الواجب على من عرف مفاسد هذا العلم ومضاره وليعلم من ذلك أنها وان كانت صحيحة فى نفسها فلا يمكن أحدا من أهل الملة تحصيل علمها ولا ملكتها بل ان نظر فيها ناظر وظن الاحاطة بها فهو فى غاية القصور فى نفس الامر فان الشريعة لما حظرت النظر فيها فقد الاجتماع من أهل العمران لقراءتها والتحليق لتعليمها وصار المولع بها من الناس وهم الاقل وأقل من الاقل انما يطالع كتبها ومقالاتها فى كسر بيته متسترا عن الناس وتحت ربقة الجمهور مع تشعب الصناعة وكثرة فروعها واعتياصها على الفهم فكيف يحصل منها على طائل ونحن نجد الفقه الذى عم نفعه دينا ودنيا وسهلت مآخذه من الكتاب والسنة وعكف الجمهور على قراءته وتعليمه ثم بعد التحقيق والتجميع وطول المدارسة وكثرة المجالس وتعددها انما يحذق فيه الواحد بعد الواحد فى الاعصار والاجيال فكيف بعلم مهجور للشريعة مضروب دونه سد الحظر والتحريم مكتوم عن الجمهور صعب المآخذ محتاج بعد الممارسة والتحصيل لاصوله وفروعه الى مزيد حدس وتخمين يكتنفان به من الناظر فأين التحصيل والحذق فيه مع هذه كلها ومدعى ذلك من الناس مردود على عقبه ولا شاهد له يقوم بذلك لغرابة

الفرق بين أهل الملة وقلة حملته فاعتبر ذلك تبين لك صحة ماذهبنا اليه والله أعلم بالغيب فلا يظهر على غيبه أحدا * ولما وقع في هذا المعنى بعض أصحابنا من أهل العصر عندما غلب العرب عساكر السلطان أبي الحسن وحاصروه بالقيروان وكثر ارجاف الفريقين الاولياء والاعداء قال في ذلك أبو القاسم الرحوي من شعراء أهل تونس

أستغفر الله كل حين * قد ذهب العيش والهناء
أصبح في تونس وأمسي * والصبح لله والمساء
الخوف والجوع والمنايا * يحدثها الهرج والوباء
والناس في مرية وحرب * وما عسى ينفع المراء
فأحمدي يرى عليا * حل به الهلك والتواء
وآخر قال سوف يأتي * به اليكم صبا رخاء
والله من فوق ذا وهذا * يقضي لعبديه مايشاء
يا راصد الخنس الجواري * مافعلت هذه السماء
مطلتمونا وقد زعمتم * أنكم اليوم أملياء
مر خميس على خميس * وجاء سبت وأربعاء
ونصف شهر وعشر ثان * وثالث ضمه القضاء
ولانرى غير زور قول * أذاك جهل أم ازدراء
انا الى الله قد علمنا * أن ليس يستدفع القضاء
رضيت بالله لي الها * حسبكم البدر أو ذكاء
ما هذه الانجم السواري * الا عباديد أو اماء
يقضي عليها وليس تقضي * ومالها في الورى اقتضاء
ضلت عقول ترى قديما * ماشانه الجرم والفناء
وحكمت في الوجود طبعا * يحدثه الماء والهواء
لم ترحلوا ازاء مذ * تغذوهمو تربة وماء
الله ربي ولست أدري * ما الجوهر الفرد والخلاء
ولا الهيولي التي تنادي * مالي عن صورة عراء
ولا وجود ولا انعدام * ولا ثبوت ولا انتفاء
ولست أدري ما الكسب الا * ماجلب البيع والشراء
وانما مذهبي ودنى * ما كان والناس أولياء
اذ لا فصول ولا أصول * ولا جدال ولا ارتياء
ماتبع الصدر واقتفينا * ياحبذا كان الاقتفاء
كانوا كما يعلمون منهم * ولم يكن ذلك الهذاء
يا أشعري الزمان انى * أشعرني الصيف والشتاء
أنا أجزى بالشر شرا * والخير عن مثله جزاء
وانني ان أكن مطيعا * فرب أعصي ولي رجاء
واننى تحت حكم بار * أطاعه العرش والثراء
ليس بأسطاركم ولكن * أتاحه الحكم والقضاء
لو حدث الاشعري عمن * له الى رأيه انتماء
لقال أخبرهمو باني * مما يقولونه براء

فصل في انكار ثمرة الكيمياء واستحالة وجودها وما ينشأ من المفاسد عن انتحالها

اعلم أن كثيرا من العاجزين عن معاشهم تحملهم المطامع على انتحال هذه الصنائع ويرون أنها أحد مذاهب المعاش ووجوهه وأن اقتناء المال منها أيسر وأسهل على مبتغيه فيرتكبون فيها من المتاعب والمشاق ومعاناة الصعاب وعسف الحكام وخسارة الاموال في النفقات زيادة على النيل من غرضه والعطب آخرا اذا ظهر على خيبة وهم يحسبون أنهم يحسنون صنعا وانما أطمعهم في ذلك رؤية أن المعادن تستحيل وينقلب بعضها الى بعض للمادة المشتركة فيحاولون بالعلاج صيرورة الفضة ذهبا والنحاس والقصدير فضة ويحسبون أنها من ممكنات عالم الطبيعة ولهم في علاج ذلك طرق مختلفة لاختلاف مذاهبهم في التدبير وصورته وفي المادة الموضوعة عندهم للعلاج المسماة عندهم بالحجر المكرم هل هي العذرة أو الدم أو الشعر أو البيض أو كذا أو كذا مما سوى ذلك وجملة التدبير عندهم بعد تعين المادة أن تمهى بالفهر على حجر صلد أملس وتسقى أثناء امهائها بالماء بعد أن يضاف اليها من العقاقير والادوية ما يناسب القصد منها ويؤثر في انقلابها الى المعدن المطلوب ثم تجفف بالشمس من بعد السقي أو تطبخ بالنار أو تصعد أو تكلس لاستخراج مائها أو ترابها فاذا رضي بذلك كله من علاجها وتم تدبيره على ما اقتضته أصول صنعته حصل من ذلك كله تراب أو مائع يسمونه الاكسير ويزعمون أنه اذا ألقي على الفضة المحماة بالنار عادت ذهبا أو النحاس المحمى بالنار عاد فضة على حسب ما قصد به في عمله ويزعم المحققون منهم أن ذلك الاكسير مادة مركبة من العناصر الاربعة حصل فيها بذلك العلاج الخاص والتدبير مزاج ذو قوى طبيعية تصرف ما حصلت فيه اليها وتقلبه الى صورتها ومزاجها وتبث فيه ما حصل فيها من الكيفيات والقوى كالخميرة للخبز تقلب العجين الى ذاتها وتعمل فيه ما حصل لها من الانفشاش والهشاشة ليحسن هضمه في المعدة ويستحيل سريعا الى الغذاء وكذا اكسير الذهب والفضة فيما يحصل فيه من المعادن يصرفه اليهما ويقلبه الى صورتهما هذا محصل زعمهم على الجملة فتجدهم عاكفين على هذا العلاج يبتغون الرزق والمعاش فيه ويتناقلون أحكامه وقواعده من كتب لائمة الصناعة من قبلهم يتداولونها بينهم ويتناظرون في فهم لغوزها وكشف أسرارها اذ هي في الاكثر تشبه المعمى كتآليف جابر بن حيان في رسائله السبعين ومسلمة المجريطي في كتابه رتبة الحكيم والطغرائي والمغيربي في قصائده العريقة في اجادة النظم وأمثالها ولا يحلون من بعد هذا كله بطائل منها * فاوضت يوما شيخنا أبا البركات التلفيقي كبير مشيخة الاندلس في مثل ذلك ووقفته على بعض التآليف فيها فتصفحه طويلا ثم رده الي وقال لي وأنا الضامن له أن لا يعود الى بيته الا بالخيبة ثم منهم من يقتصر في ذلك على الدلسة فقط اما الظاهرة كتمويه الفضة بالذهب أو النحاس بالفضة أو خلطهما على نسبة جزء أو جزءين أو ثلاثة أو الخفية كالقاء الشبه بين المعادن بالصناعة مثل تبييض النحاس وتليينه بالزوق المصعد فيجيء جسما معدنيا شبيها بالفضة ويخفى الا على النقاد المهرة فيقدر أصحاب هذه الدلس مع دلستهم هذه سكة يسربونها في الناس ويطبعونها بطابع السلطان تمويها على الجمهور بالخلاص وهؤلاء أخس الناس حرفة وأسوأهم عاقبة لتلبسهم بسرقة أموال الناس فان صاحب هذه الدلسة انما هو يدفع نحاسا في الفضة وفضة في الذهب ليستخلصها لنفسه فهو سارق أو أشر من السارق ومعظم هذا الصنف لدينا بالمغرب من طلبة البربر المتبذين بأطراف البقاع ومساكن الاغمار يأوون الى مساجد البادية ويموهون على الاغنياء منهم بأن بأيديهم صناعة الذهب والفضة والنفوس مولعة بحبهما والاستهلاك في طلبهما فيحصلون من ذلك على معاش ثم يبقى ذلك عندهم تحت الخوف والرقبة الى أن يظهر العجز وتقع الفضيحة فيفرون الى موضع آخر ويستجدون حالا أخرى في استهواء بعض أهل الدنيا باطماعهم فيما لديهم ولا يزالون كذلك في ابتغاء معاشهم وهذا الصنف لا كلام معهم لانهم بلغوا الغاية في الجهل والرداءة والاحتراف بالسرقة ولا حاسم لعلتهم الا اشتداد الحكام عليهم وتناولهم من حيث كانوا وقطع أيديهم متى ظهروا على شأنهم لان فيه افسادا للسكة التي تعم بها البلوى وهي متمول الناس كافة والسلطان مكلف باصلاحها والاحتياط عليها والاشتداد على مفسديها وأما من انتحل هذه الصناعة ولم يرض بحال الدلسة بل استنكف عنها ونزه نفسه عن افساد سكة المسلمين ونقودهم وانما يطلب احالة الفضة للذهب والرصاص والنحاس والقزدير الى الفضة بذلك النحو من العلاج وبالاكسير الحاصل عنده فلنا مع هؤلاء متكلم وبحث في مداركهم لذلك مع أنا لا نعلم أن أحدا من أهل العلم تم له هذا الغرض أو حصل منه على بغية انما تذهب أعمارهم في التدبير والفهر والصلاية والتصعيد والتكليس

واعتيام الاخطار بجمع العقاقير والبحث عنها ويتناقلون في ذلك حكايات وقعت لغيرهم ممن تم له الغرض منها أو وقف على الوصول يقنعون باستماعها والمفاوضة فيها ولا يستريبون في تصديقها شأن الكلفين المغرمين بوساوس الاخبار فيما يكلفون به فاذا سئلوا عن تحقيق ذلك بالمعاينة أنكروه وقالوا انما سمعنا ولم نر هكذا شأنهم في كل عصر وجيل واعلم أن انتحال هذه الصنعة قديم في العالم وقد تكلم الناس فيها من المتقدمين والمتأخرين فلننقل مذاهبهم في ذلك ثم نتلوه بما يظهر فيها من التحقيق الذي عليه الامر في نفسه فنقول ان مبنى الكلام في هذه الصناعة عند الحكماء على حال المعادن السبعة المتطرقة وهي الذهب والفضة والرصاص والقزدير والنحاس والحديد والخارصيني هل هي مختلفات بالفصول وكلها أنواع قائمة بأنفسها أو أنها مختلفة بخواص من الكيفيات وهي كلها أصناف لنوع واحد فالذي ذهب اليه أبو نصر الفارابي وتابعه عليه حكماء الاندلس أنها نوع واحد وأن اختلافها انما هو بالكيفيات من الرطوبة واليبوسة واللين والصلابة والالوان من الصفرة والبياض والسواد وهي كلها أصناف لذلك النوع الواحد والذي ذهب اليه ابن سينا وتابعه عليه حكماء المشرق أنها مختلفة بالفصول وأنها أنواع متباينة كل واحد منها قائم بنفسه متحقق بحقيقته له فصل وجنس شأن سائر الانواع وبنى أبو نصر الفارابي على مذهبه في اتفاقها بالنوع امكان انقلاب بعضها الى بعض لامكان تبدل الاعراض حينئذ وعلاجها بالصنعة فمن هذا الوجه كانت صناعة الكيميا عنده ممكنة سهلة المأخذ وبنى أبو علي بن سينا على مذهبه من اختلافها بالنوع انكار هذه الصنعة واستحالة وجودها بناء على أن الفصل لا سبيل بالصناعة اليه وانما يخلقه خالق الاشياء ومقدرها وهو الله عز وجل والفصول مجهولة الحقائق رأسا بالتصور فكيف يحاول انقلابها بالصنعة وغلطه الطغرائي من أكابر أهل هذه الصناعة في هذا القول ورد عليه بأن التدبير والعلاج ليس في تخليق الفصل وابداعه وانما هو في اعداد المادة لقبوله خاصة والفصل يأتي من بعد الاعداد من لدن خالقه وبارئه كما يفيض النور على الاجسام بالصقل والامهاء ولا حاجة بنا في ذلك الى تصوره ومعرفته قال واذا كنا قد عثرنا على تخليق بعض الحيوانات مع الجهل بفصولها مثل العقرب من التراب والتبن ومثل الحيات المتكونة من الشعر ومثل ما ذكره أصحاب الفلاحة من تكوين النحل اذا فقدت من عجاجيل البقر وتكوين القصب من قرون ذوات الظلف وتصييره سكرا بحشو القرون بالعسل بين يدي ذلك الفلح للقرون فما المانع اذا من العثور على مثل ذلك في الذهب والفضة فتتخذ مادة تضيفها للتدبير بعد أن يكون فيها استعداد أول لقبول صورة الذهب والفضة ثم تحاولها بالعلاج الى أن يتم فيها الاستعداد لقبول فصلها انتهى كلام الطغرائي بمعناه وهذا الذي ذكره في الرد على ابن سينا صحيح لكن لنا في الرد على أهل هذه الصناعة مأخذ آخر يتبين منه استحالة وجودها وبطلان زعمهم أجمعين لا الطغرائي ولا ابن سينا وذلك أن حاصل علاجهم أنهم بعد الوقوف على المادة المستعدة بالاستعداد الاول يجعلونها موضوعا ويحاذون في تدبيرها وعلاجها تدبير الطبيعة في الجسم المعدني حتى أحالته ذهبا أو فضة ويضاعفون القوى الفاعلة والمنفعلة ليتم في زمان أقصر لانه تبين في موضعه أن مضاعفة قوة الفاعل تنقص من زمن فعله وتبين أن الذهب انما يتم كونه في معدنه بعد ألف وثمانين من السنين دورة الشمس الكبرى فاذا تضاعفت القوى والكيفيات في العلاج كان زمن كونه أقصر من ذلك ضرورة على ما قلناه أو يتحرون بعلاجهم ذلك حصول صورة مزاجية لتلك المادة تصيرها كالخميرة فتفعل في الجسم المعالج الافاعيل المطلوبة في احالته وذلك هو الاكسير على ما تقدم *

واعلم أن كل متكون من المولدات العنصرية فلا بد فيه من اجتماع العناصر الاربعة على نسبة متفاوتة اذ لو كانت متكافئة في النسبة لما تم امتزاجها فلا بد من الجزء الغالب على الكل ولا بد في كل ممتزج من المولدات من حرارة غريزية هي الفاعلة لكونه الحافظة لصورته ثم كل متكون في زمان فلا بد من اختلاف أطواره وانتقاله في زمن التكوين من طور الى طور حتى ينتهي الى غايته وانظر شأن الانسان في طور النطفة ثم العلقة ثم المضغة ثم التصوير ثم الجنين ثم المولود ثم الرضيع ثم ثم الى نهايته ونسب الاجزاء في كل طور تختلف في مقاديرها وكيفياتها والا لكان الطور بعينه الاول هو الآخر وكذا الحرارة الغريزية في كل طور مخالفة لها في الطور الآخر فانظر الى الذهب ما يكون له في معدنه من الاطوار منذ ألف سنة وثمانين وما ينتقل فيه من الاحوال فيحتاج صاحب الكيميا الى أن يساوق فعل الطبيعة في المعدن ويحاذيه بتدبيره وعلاجه الى أن

يتم ومن شرط الصناعة أبدا تصوّر ما يقصد اليه بالصنعة فمن الامثال السائرة للحكماء أوّل العمل آخر الفكرة وآخر الفكرة أوّل العمل فلا بدّ من تصوّر هذه الحالات للذهب فى أحواله المتعددة ونسبها المتفاوتة فى كل طور واختلاف الحار الغريزى عند اختلافها ومقدار الزمان فى كل طور وما ينوب عنه من مقدار القوى المضاعفة ويقوم مقامه حتى يحاذى بذلك كله فعل الطبيعة فى المعدن أو تعد لبعض المواد صورة مزاجية تكون كصورة الخميرة للخبز وتفعل فى هذه المادة بالمناسبة لقواها ومقاديرها وهذه كلها انما يحصرها العلم المحيط والعلوم البشرية قاصرة عن ذلك وانما حال من يدعى حصوله على الذهب بهذه الصنعة بمثابة من يدعى بالصنعة تخليق انسان من المنى ونحن اذا سلمنا له الاحاطة بأجزائه ونسبته وأطواره وكيفية تخليقه فى رحمه وعلم ذلك علما محصلا بتفاصيله حتى لا يشذ منه شئ عن علمه سلمنا له تخليق هذا الانسان وأنى له ذلك ولنقرّب هذا البرهان بالاختصار ليسهل فهمه فنقول * حاصل صناعة الكيميا وما يدعونه بهذا التدبير أنه مساوقة الطبيعة المعدنية بالفعل الصناعى ومحاذاتها به الى أن يتم تكون الجسم المعدنى أو تخليق مادة بقوى وأفعال وصورة مزاجية تفعل فى الجسم فعلا طبيعيا فتصيره وتقلبه الى صورتها والفعل الصناعى مسبوق بتصوّرات أحوال الطبيعة المعدنية التى يقصد مساوقتها أو محاذاتها وفعل المادة ذات القوى فيها تصوّرا مفصلا واحدة بعد اخرى وتلك الاحوال لا نهاية لها والعلم البشرى عاجز عن الاحاطة بما دونها وهو بمثابة من يقصد تخليق انسان أو حيوان أو نبات هذا محصل هذا البرهان وهو أوثق ما علمته وليست الاستحالة فيه من جهة الفصول كما رأيته ولا من الطبيعة انما هو من تعذر الاحاطة وقصور البشر عنها وما ذكره ابن سينا بمعزل عن ذلك وله وجه آخر فى الاستحالة من جهة غايته وذلك أن حكمة الله فى الحجرين وندورهما أنهما قيم لمكاسب الناس ومتموّلاتهم فلو حصل عليهما بالصنعة لبطلت حكمة الله فى ذلك وكثر وجودهما حتى لا يحصل أحد من اقتنائهما على شئ وله وجه آخر من الاستحالة أيضا وهو أن الطبيعة لا تترك أقرب الطرق فى أفعالها وترتكب الاعوص والابعد فلو كان هذا الطريق الصناعى الذى يزعمون أنه صحيح وأنه أقرب من طريق الطبيعة فى معدنها وأقل زمانا لما تركته الطبيعة الى طريقها الذى سلكته فى كون الفضة والذهب وتخلقهما وأما تشبيه الطغرائى هذا التدبير بما عثر عليه من مفردات لا مثال له فى الطبيعة كالعقرب والنحل والحية وتخلقها فأمر صحيح فى هذه أدى اليه العثور كما زعم وأما الكيميا فلم ينقل عن أحد من أهل العلم أنه عثر عليها ولا على طريقها وما زال منتحلوها يخبطون فيها عشوا الى هلم جرا ولا يظفرون الا بالحكايات الكاذبة ولو صح ذلك لاحد منهم لحفظه عنه أولاده أو تلاميذه وأصحابه وتنوقل فى الاصدقاء وضمن تصديقه صحة العمل بعده الى أن ينتشر ويبلغ الينا أو الى غيرنا وأما قولهم ان الاكسير بمثابة الخميرة وانه مركب يحيل ما يحصل فيه ويقلبه الى ذلك فاعلم أن الخميرة انما تقلب العجين وتعده للهضم وهو فساد والفساد فى المواد سهل يقع بأيسر شئ من الافعال والطبائع والمطلوب بالاكسير قلب المعدن الى ما هو أشرف منه وأعلى فهو تكوين وصلاح والتكوين أصعب من الفساد فلا يقاس الاكسير بالخميرة وتحقيق الامر فى ذلك أن الكيميا ان صح وجودها كما يزعم الحكماء المتكلمون فيها مثل جابر بن حيان ومسلمة بن أحمد المجريطى وأمثالهما فليست من باب الصنائع الطبيعية ولا تتم بأمر صناعى وليس كلامهم فيها من منحى الطبيعيات انما هو من منحى كلامهم فى الامور السحرية وسائر الخوارق وما كان من ذلك للحلاج وغيره وقد ذكر مسلمة فى كتاب الغاية ما يشبه ذلك وكلامه فيها فى كتاب رتبة الحكيم من هذا المنحى وهذا كلام جابر فى رسائله ونحو كلامهم فيه معروف ولا حاجة بنا الى شرحه وبالجملة فأمرها عندهم من كليات المواد الخارجة عن حكم الصنائع فكما لا يتدبر ما منه الخشب والحيوان فى يوم أو شهر خشبا أو حيوانا فيما عدا مجرى تخليقه كذلك لا يتدبر ذهب من مادة الذهب فى يوم ولا شهر ولا يتغير طريق عادته الا بارفاد مما وراء عالم الطبائع وعمل الصنائع فكذلك من طلب الكيميا طلبا صناعيا ضيع ماله وعمله ويقال لهذا التدبير الصناعى التدبير العقيم لان نيلها ان كان صحيحا فهو واقع مما وراء الطبائع والصنائع فهو كالمشى على الماء وامتطاء الهواء والنفوذ فى كثائف الاجساد ونحو ذلك من كرامات الاولياء الخارقة للعادة أو مثل تخليق الطير ونحوها من معجزات الانبياء قال تعالى واذ تخلق من الطين كهيئة الطير باذنى فتنفخ فيها فتكون طيرا باذنى وعلى ذلك فسبيل تيسيرها مختلف بحسب حال من يؤتاها فربما أوتيها الصالح ويؤتيها غيره فتكون عنده

معاذة وزعما أو تينها الصالح ولا يملك ابتغاءها فلا تتم في يد غيره ومن هذا الباب يكون عملها سحريا فقد تبين أنها انما تقع بتأثيرات النفوس وخوارق العادة اما معجزة أو كرامة أو سحرا ولهذا كان كلام الحكماء كلهم فيها الغازا لا يظفر بحقيقته الا من خاض لجة من علم السحر واطلع على تصرفات النفس في عالم الطبيعة وامور خرق العادة غير منحصرة ولا يقصد أحد الى تحصيلها والله بما يعملون محيط وأكثر ما يحمل على التماس هذه الصناعة وانتحالها هو كما قلناه العجز عن الطرق الطبيعية للمعاش وابتغاؤه من غير وجوهه الطبيعية كالفلاحة والتجارة والصناعة فيستصعب العاجز ابتغاءه من هذه ويروم الحصول على الكثير من المال دفعة بوجوه غير طبيعية من الكيميا وغيرها وأكثر من يعنى بذلك الفقراء من أهل العمران حتى في الحكماء المتكلمين في انكارها واستحالتها فان ابن سينا القائل باستحالتها كان من أهل الوزارة فكان من أهل الغنى والثروة والفارابي القائل بامكانها كان من أهل الفقر الذين يعوزهم أدنى بلغة من المعاش وأسبابه وهذه تهمة ظاهرة في أنظار النفوس المولعة بطرقها وانتحالها والله الرزاق ذو القوة المتين لا رب سواه

(فصل في ان كثرة التآليف في العلوم عائقة عن التحصيل)

اعلم أنه مما أضر بالناس في تحصيل العلم والوقوف على غاياته كثرة التآليف واختلاف الاصطلاحات في التعليم وتعدد طرقها ثم مطالبة المتعلم والتلميذ باستحضار ذلك وحينئذ يسلم له منصب التحصيل فيحتاج المتعلم الى حفظها كلها أو أكثرها ومراعاة طرقها ولا يفي عمره بما كتب في صناعة واحدة اذا تجرد لها فيقع القصور ولا بد دون رتبة التحصيل ويمثل ذلك من شأن الفقه في المذهب المالكي بكتاب المدونة مثلا وما كتب عليها من الشروحات الفقهية مثل كتاب ابن يونس واللخمي وابن بشير والتنبيهات والمقدمات والبيان والتحصيل على العتبية وكذلك كتاب ابن الحاجب وما كتب عليه ثم انه يحتاج الى تمييز الطريقة القيروانية من القرطبية والبغدادية والمصرية وطرق المتأخرين عنهم والاحاطة بذلك كله وحينئذ يسلم له منصب الفتيا وهي كلها متكررة والمعنى واحد والمتعلم مطالب باستحضار جميعها وتمييز ما بينها والعمر ينقضي في واحد منها ولو اقتصر المعلمون بالمتعلمين على المسائل المذهبية فقط لكان الامر دون ذلك بكثير وكان التعليم سهلا ومأخذه قريبا ولكنه داء لا يرتفع لاستقرار العوائد عليه فصارت كالطبيعة التي لا يمكن نقلها ولا تحويلها ويمثل أيضا علم العربية بكتاب سيبويه وجميع ما كتب عليه وطرق البصريين والكوفيين والبغداديين والاندلسيين من بعدهم وطرق المتقدمين والمتأخرين مثل ابن الحاجب وابن مالك وجميع ما كتب في ذلك وكيف يطالب به المتعلم وينقضي عمره دونه ولا يطمع أحد في الغاية منه الا في القليل النادر مثل ما وصل الينا بالمغرب لهذا العهد من تآليف رجل من أهل صناعة العربية من أهل مصر يعرف بابن هشام ظهر من كلامه فيها أنه استولى على غاية من ملكة تلك الصناعة لم تحصل الا لسيبويه وابن جني وأهل طبقتهما لعظم ملكته وما أحاط به من اصول ذلك الفن وتفاريعه وحسن تصرفه فيه ودل ذلك على أن الفضل ليس منحصرا في المتقدمين سيما مع ما قدمناه من كثرة الشواغب بتعدد المذاهب والطرق والتآليف ولكن فضل الله يؤتيه من يشاء وهذا نادر من نوادر الوجود والا فالظاهر أن المتعلم ولو قطع عمره في هذا كله فلا يفي له بتحصيل علم العربية مثلا الذي هو آلة من الآلات ووسيلة فكيف يكون في المقصود الذي هو الثمرة ولكن الله يهدي من يشاء

(فصل في ان كثرة الاختصارات المؤلفة في العلوم مخلة بالتعليم)

ذهب كثير من المتأخرين الى اختصار الطرق والانحاء في العلوم يولعون بها ويدونون منها برنامجا مختصرا في كل علم يشتمل على حصر مسائله وأدلتها باختصار في الالفاظ وحشو القليل منها بالمعاني الكثيرة من ذلك الفن وصار ذلك مخلا بالبلاغة وعسرا على الفهم وربما عمدوا الى الكتب الامهات المطولة في الفنون كالتفسير والبيان فاختصروها تقريبا للحفظ كما فعله ابن الحاجب في الفقه وأصول الفقه وابن مالك في العربية والخونجي في المنطق وأمثالهم وهو فساد في التعليم وفيه اخلال بالتحصيل وذلك لان فيه تخليطا على المبتدي بالقاء الغايات من العلم عليه وهو لم يستعد لقبولها بعد وهو من سوء التعليم كما سيأتي ثم فيه مع ذلك شغل كبير على

المتعلم بتتبع ألفاظ الاختصار العويصة الفهم بتزاحم المعانى عليها وصعوبة استخراج المسائل من بينها لان ألفاظ المختصرات تجدها لاجل ذلك صعبة عويصة فينقطع فى فهمها حظ صالح من الوقت ثم بعد ذلك فالملكة الحاصلة من التعليم فى تلك المختصرات اذا تم على سداده ولم تعقبه آفة فهى ملكة قاصرة عن الملكات التى تحصل من الموضوعات البسيطة المطولة بكثرة ما يقع فى تلك من التكرار والاحالة المفيدين لحصول الملكة التامة واذا اقتصر على التكرار قصرت الملكة لقلته كشأن هذه الموضوعات المختصرة فقصدوا الى تسهيل الحفظ على المتعلمين فأركبوهم صعبا يقطعهم عن تحصيل الملكات النافعة وتمكنها ومن يهد الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادى له والله سبحانه وتعالى أعلم

(فصل فى وجه الصواب فى تعليم العلوم وطريق افادته)

اعلم أن تلقين العلوم للمتعلمين انما يكون مفيدا اذا كان على التدريج شيأ فشيأ وقليلا قليلا يلقى عليه مسائل من كل باب من الفن هى أصول ذلك الباب ويقرب له فى شرحها على سبيل الاجمال ويراعى فى ذلك قوة عقله واستعداده لقبول ما يرد عليه حتى ينتهى الى آخر الفن وعند ذلك يحصل له ملكة فى ذلك العلم الا أنها جزئية وضعيفة وغايتها أنها هيأته لفهم الفن وتحصيل مسائله ثم يرجع به الى الفن ثانية فيرفعه فى التلقين عن تلك الرتبة الى أعلى منها ويستوفى الشرح والبيان ويخرج عن الاجمال ويذكر له ما هنالك من الخلاف ووجهه الى أن ينتهى الى آخر الفن فتجود ملكته ثم يرجع به وقد شدا فلا يترك عويصا ولا مهما ولا مغلقا الا وضحه وفتح له مغلقه فيخلص من الفن وقد استولى على ملكته هذا وجه التعليم المفيد وهو كما رأيت انما يحصل فى ثلاث تكرارات وقد يحصل للبعض فى أقل من ذلك بحسب ما يخلق له ويتيسر عليه وقد شاهدنا كثيرا من المعلمين لهذا العهد الذى أدركنا يجهلون طرق التعليم وافادته ويحضرون للمتعلم فى أول تعليمه المسائل المقفلة من العلم ويطالبونه باحضار ذهنه فى حلها ويحسبون ذلك مرانا على التعليم وصوابا فيه ويكلفونه وعى ذلك وتحصيله ويخلطون عليه بما يلقون له من غايات الفنون فى مبادئها وقبل أن يستعد لفهمها فان قبول العلم والاستعدادات لفهمه تنشأ تدريجا ويكون المتعلم أول الامر عاجزا عن الفهم بالجملة الا فى الاقل وعلى سبيل التقريب والاجمال وبالامثال الحسية ثم لا يزال الاستعداد فيه يتدرج قليلا قليلا بمخالفة مسائل ذلك الفن وتكرارها عليه والانتقال فيها من التقريب الى الاستيعاب الذى فوقه حتى تتم الملكة فى الاستعداد ثم فى التحصيل ويحيط هو بمسائل الفن واذا ألقيت عليه الغايات فى البدايات وهو حينئذ عاجز عن الفهم والوعى وبعيد عن الاستعداد له كل ذهنه عنها وحسب ذلك من صعوبة العلم فى نفسه فتكاسل عنه وانحرف عن قبوله وتمادى فى هجرانه وانما أتى ذلك من سوء التعليم ولا ينبغى للمعلم أن يزيد متعلمه على فهم كتابه الذى أكب على التعليم منه بحسب طاقته وعلى نسبة قبوله للتعليم مبتدئا كان أو منتهيا ولا يخلط مسائل الكتاب بغيرها حتى يعيه من أوله الى آخره ويحصل أغراضه ويستولى منه على ملكة بها ينفذ فى غيره لان المتعلم اذا حصل ملكة ما فى علم من العلوم استعد بها لقبول ما بقى وحصل له نشاط فى طلب المزيد والنهوض الى ما فوق حتى يستولى على غايات العلم واذا خلط عليه الامر عجز عن الفهم وأدركه الكلال وانطمس فكره ويئس من التحصيل وهجر العلم والتعليم والله يهدى من يشاء وكذلك ينبغى لك أن لا تطول على المتعلم فى الفن الواحد بتفريق المجالس وتقطيع ما بينها لانه ذريعة الى النسيان وانقطاع مسائل الفن بعضها من بعض فيعسر حصول الملكة بتفريقها واذا كانت أوائل العلم وأواخره حاضرة عند الفكرة مجانبة للنسيان كانت الملكة أيسر حصولا وأحكم ارتباطا وأقرب صبغة لان الملكات انما تحصل بتتابع الفعل وتكراره واذا تنوسى الفعل تنوسيت الملكة الناشئة عنه والله علمكم ما لم تكونوا تعلمون ومن المذاهب الجميلة والطرق الواجبة فى التعليم أن لا يخلط على المتعلم علمان معا فانه حينئذ قل أن يظفر بواحد منهما لما فيه من تقسيم البال وانصرافه عن كل واحد منهما الى تفهم الآخر فيستغلقان معا ويستصعبان ويعود منهما بالخيبة واذا تفرغ الفكر لتعليم ما هو بسبيله مقتصرا عليه فربما كان ذلك أجدر لتحصيله والله سبحانه وتعالى الموفق للصواب

(فصل)

واعلم أيها المتعلم أنى أتحفك بفائدة فى تعلمك فان تلقيتها بالقبول وأمسكتها بيد الصناعة ظفرت بكنز عظيم وذخيرة شريفة وأقدم لك مقدمة تعينك

فى فهمها وذلك أن الفكر الانسانى طبيعة مخصوصة فطرها الله كما فطر سائر مبتدعاته وهو وجدان حركة للنفس فى البطن الاوسط من الدماغ تارة يكون مبدأ للافعال الانسانية على نظام وترتيب وتارة يكون مبدأ لعلم ما لم يكن حاصلا بأن يتوجه الى المطلوب وقد تصور طرفيه ويروم نفيه أو اثباته فيلوح له الوسط الذى يجمع بينهما أسرع من لمح البصر ان كان واحدا وينتقل الى تحصيل آخر ان كان متعددا ويصير الى الظفر بمطلوبه هذا شأن هذه الطبيعة الفكرية التى تميز بها البشر من بين سائر الحيوانات ثم الصناعة المنطقية هى كيفية فعل هذه الطبيعة الفكرية النظرية تصفه لتعلم سداده من خطئه لانها وان كان الصواب لها ذاتيا الا أنه قد يعرض لها الخطأ فى الاقل من تصور الطرفين على غير صورتهما من اشتباه الهيئات فى نظم القضايا وترتيبها للنتاج فتعين المنطق للتخلص من ورطة هذا الفساد اذا عرض فالمنطق اذا أمر صناعى مساوق للطبيعة الفكرية ومنطبق على صورة فعلها ولكونه أمرا صناعيا استغنى عنه فى الاكثر ولذلك تجد كثيرا من فحول النظار فى الخليقة يحصلون على المطالب فى العلوم دون صناعة المنطق ولاسيما مع صدق النية والتعرض لرحمة الله فان ذلك أعظم معين ويسلكون بالطبيعة الفكرية على سدادها فيفضى بالطبع الى حصول الوسط والعلم بالمطلوب كما فطرها الله عليه ثم من دون هذا الامر الصناعى الذى هو المنطق مقدمة اخرى من التعلم وهى معرفة الالفاظ ودلالتها على المعانى الذهنية تردها من مشافهة الرسوم بالكتاب ومشافهة اللسان بالخطاب فلا بد أيها المتعلم من مجاوزتك هذه الحجب كلها الى الفكر فى مطلوبك فأولا دلالة الكتابة المرسومة على الالفاظ المقولة وهى أخفها ثم دلالة الالفاظ المقولة على المعانى المطلوبة ثم القوانين فى ترتيب المعانى للاستدلال فى قوالبها المعروفة فى صناعة المنطق ثم تلك المعانى مجردة فى الفكر اشتراطا يقتنص بها المطلوب بالطبيعة الفكرية بالتعرض لرحمة الله ومواهبه وليس كل أحد يتجاوز هذه المراتب بسرعة ولا يقطع هذه الحجب فى التعليم بسهولة بل ربما وقف الذهن فى حجب الالفاظ بالمناقشات أو عثر فى اشتراك الادلة بشغب الجدال والشبهات وقعد عن تحصيل المطلوب ولم يكد يتخلص من تلك الغمرة الا قليلا ممن هداه الله فاذا ابتليت بمثل ذلك وعرض لك ارتباك فى فهمك أو تشغيب بالشبهات فى ذهنك فاطرح ذلك وانتبذ حجب الالفاظ وعوائق الشبهات واترك الامر الصناعى جملة واخلص الى فضاء الفكر الطبيعى الذى فطرت عليه وسرح نظرك فيه وفرغ ذهنك فيه للغوص على مرامك منه واضعا لها حيث وضعها أكابر النظار قبلك مستعرضا للفتح من الله كما فتح عليهم من رحمته وعلمهم ما لم يكونوا يعلمون فاذا فعلت ذلك أشرقت عليك أنوار الفتح من الله بالظفر بمطلوبك وحصل الامام الوسط الذى جعله الله من مقتضيات هذا الفكر وفطره عليه كما قلناه وحينئذ فارجع به الى قوالب الادلة وصورها فأفرغه فيها ووفه حقه من القانون الصناعى ثم اكسه صور الالفاظ وأبرزه الى عالم الخطاب والمشافهة وثيق العرى صحيح البنيان * وأما ان وقفت عند المناقشة والشبهة فى الادلة الصناعية وتمحيص صوابها من خطئها فهذه أمور صناعية وضعية تستوى جهاتها المتعددة وتتشابه لاجل الوضع والاصطلاح فلا تتميز جهة الحق منها اذ جهة الحق انما تستبين اذا كانت بالطبع فيستمر ما حصل من الشك والارتياب وتسدل الحجب على المطلوب وتقعد بالناظر عن تحصيله وهذا شأن الاكثرين من النظار والمتأخرين سيما من سبقت له عجمة فى لسانه فربطت عن ذهنه ومن حصل له شغب بالقانون المنطقى تعصب له فاعتقد أنه الذريعة الى ادراك الحق بالطبع فيقع فى الحيرة بين شبه الادلة وشكوكها ولا يكاد يخلص منها والذريعة الى ادراك الحق بالطبع انما هو الفكر الطبيعى كما قلناه اذا جرد عن جميع الاوهام وتعرض الناظر فيه الى رحمة الله تعالى وأما المنطق فانما هو واصف لفعل هذا الفكر فيساوقه لذلك فى الاكثر فاعتبر ذلك واستمطر رحمة الله تعالى متى أعوزك فهم المسائل تشرق عليك أنواره بالالهام الى الصواب والله الهادى الى رحمته وما العلم الا من عند الله

(فصل فى أن العلوم الآلية لا توسع فيها الانظار ولا تفرع المسائل)

اعلم أن العلوم المتعارفة بين أهل العمران على صنفين علوم مقصودة بالذات كالشرعيات من التفسير والحديث والفقه وعلم الكلام وكالطبيعيات والالهيات من الفلسفة وعلوم هى آلية وسيلة لهذه العلوم كالعربية والحساب وغيرهما للشرعيات وكالمنطق للفلسفة وربما كان آلة لعلم الكلام ولاصول الفقه على طريقة المتأخرين فأما

العلوم

العلوم التي هي مقاصد فلا حرج في توسعة الكلام فيها وتفريع المسائل واستكشاف الادلة والانظار فان ذلك يزيد طالبها تمكنا في ملكته وايضاحا لمعانيها المقصودة وأما العلوم التي هي آلة لغيرها مثل العربية والمنطق وأمثالها فلا ينبغي أن ينظر فيها الا من حيث هي آلة لذلك الغير فقط ولا يوسع فيها الكلام ولا تفرع المسائل لان ذلك مخرج لها عن المقصود اذ المقصود منها ما هي آلة له لا غير فكلما خرجت عن ذلك خرجت عن المقصود وصار الاشتغال بها لغوا مع ما فيه من صعوبة الحصول على ملكتها بطولها وكثرة فروعها وربما يكون ذلك عائقا عن تحصيل العلوم المقصودة بالذات لطول وسائلها مع أن شأنها أهم والعمر يقصر عن تحصيل الجميع على هذه الصورة فيكون الاشتغال بهذه العلوم الآلية تضييعا للعمر وشغلا بما لا يعني وهذا كما فعل المتأخرون في صناعة النحو وصناعة المنطق واصول الفقه لانهم أوسعوا دائرة الكلام فيها وأكثروا من التفاريع والاستدلالات بما أخرجها عن كونها آلة وصيرها من المقاصد وربما يقع فيها أنظار لا حاجة بها في العلوم المقصودة فهي من نوع اللغو وهي أيضا مضرة بالمتعلمين على الاطلاق لان المتعلمين اهتمامهم بالعلوم المقصودة أكثر من اهتمامهم بوسائلها فاذا قطعوا العمر في تحصيل الوسائل فمتى يظفرون بالمقاصد فلهذا يجب على المعلمين لهذه العلوم الآلية أن لا يستبحروا في شأنها وينبهوا المتعلم على الغرض منها ويقفوا به عنده فمن نزعت به همته بعد ذلك الى شئ من التوغل فليرق له ما شاء من المراقي صعبا أو سهلا وكل ميسر لما خلق له

(فصل في تعليم الولدان واختلاف مذاهب الامصار الاسلامية في طرقه)

اعلم أن تعليم الولدان للقرآن شعار من شعار الدين أخذ به أهل الملة ودرجوا عليه في جميع أمصارهم لما يسبق فيه الى القلوب من رسوخ الايمان وعقائده من آيات القرآن وبعض متون الاحاديث وصار القرآن أصل التعليم الذي ينبني عليه ما يحصل بعد من الملكات وسبب ذلك أن تعليم الصغر أشد رسوخا وهو أصل لما بعده لان السابق الاول للقلوب كالاساس للملكات وعلى حسب الاساس وأساليبه يكون حال ما ينبني عليه واختلفت طرقهم في تعليم القرآن للولدان باختلافهم باعتبار ما ينشأ عن ذلك التعليم من الملكات فأما أهل المغرب فمذهبهم في الولدان الاقتصار على تعليم القرآن فقط وأخذهم أثناء المدارسة بالرسم ومسائله واختلاف حملة القرآن فيه لا يخلطون ذلك بسواه في شئ من مجالس تعليمهم لا من حديث ولا من فقه ولا من شعر ولا من كلام العرب الى أن يحذق فيه أو ينقطع دونه فيكون انقطاعه في الغالب انقطاعا عن العلم بالجملة وهذا مذهب أهل الامصار بالمغرب ومن تبعهم من قرى البربر أمم المغرب في ولدانهم الى أن يجاوزوا حد البلوغ الى الشبيبة وكذا في الكبير اذا راجع مدارسة القرآن بعد طائفة من عمره فهم لذلك أقوم على رسم القرآن وحفظه من سواهم وأما أهل الاندلس فمذهبهم تعليم القرآن والكتاب من حيث هو وهذا هو الذي يراعونه في التعليم الا أنه لما كان القرآن أصل ذلك وأسه ومنبع الدين والعلوم جعلوه أصلا في التعليم فلا يقتصرون لذلك عليه فقط بل يخلطون في تعليمهم للولدان رواية الشعر في الغالب والترسل وأخذهم بقوانين العربية وحفظها وتجويد الخط والكتاب ولا تختص عنايتهم في التعليم بالقرآن دون هذه بل عنايتهم فيه بالخط أكثر من جميعها الى أن يخرج الولد من عمر البلوغ الى الشبيبة وقد شدا بعض الشئ في العربية والشعر والتبصر بهما وبرز في الخط والكتاب وتعلق بأذيال العلم على الجملة لو كان فيها سند لتعليم العلوم لكنهم ينقطعون عند ذلك لانقطاع سند التعليم في آفاقهم ولا يحصل بأيديهم الا ما حصل من ذلك التعليم الاول وفيه كفاية لمن أرشده الله تعالى واستعدادا اذا وجد المعلم وأما أهل افريقية فيخلطون في تعليمهم للولدان القرآن بالحديث في الغالب ومدارسة قوانين العلوم وتلقين بعض مسائلها الا أن عنايتهم بالقرآن واستظهار الولدان اياه ووقوفهم على اختلاف رواياته وقراءته أكثر مما سواه وعنايتهم بالخط تبع لذلك وبالجملة فطريقهم في تعليم القرآن أقرب الى طريقة أهل الاندلس لان سند طريقتهم في ذلك متصل بمشيخة الاندلس الذين أجازوا عند تغلب النصارى على شرق الاندلس واستقروا بتونس وعنهم أخذ ولدانهم بعد ذلك وأما أهل المشرق فيخلطون في التعليم كذلك على ما يبلغنا ولا أدري بم عنايتهم منها والذي ينقل لنا أن عنايتهم بدراسة القرآن وصحف العلم وقوانينه في زمن الشبيبة ولا يخلطون بتعليم الخط بل لتعليم الخط عندهم قانون ومعلمون له على انفراده كما تتعلم سائر الصنائع ولا يتداولونها في مكاتب الصبيان

وإذا كتبوا لهم الألواح فبخط قاصر عن الإجادة ومن أراد تعلم الخط فعلى قدر ما يسنح له بعد ذلك من الهمة في طلبه ويبتغيه من أهل صنعته فأما أهل افريقية والمغرب فأفادهم الاقتصار على القرآن القصور عن ملكة اللسان جملة وذلك أن القرآن لا ينشأ عنه في الغالب ملكة لما أن البشر مصروفون عن الاتيان بمثله فهم مصروفون لذلك عن الاستعمال على أساليبه والاحتذاء بها وليس لهم ملكة في غير أساليبه فلا يحصل لصاحبه ملكة في اللسان العربي وحظه الجمود في العبارات وقلة التصرف في الكلام وربما كان أهل افريقية في ذلك أخف من أهل المغرب لما يخلطون في تعليمهم القرآن بعبارات العلوم في قوانينها كما قلناه فيقتدرون على شيء من التصرف ومحاذاة المثل بالمثل الا أن ملكتهم في ذلك قاصرة عن البلاغة لما أن أكثر محفوظهم عبارات العلوم النازلة عن البلاغة كما سيأتي في فصله وأما أهل الاندلس فأفادهم التفنن في التعليم وكثرة رواية الشعر والترسل ومدارسة العربية من أول العمر حصول ملكة صاروا بها أعرف في اللسان العربي وقصروا في سائر العلوم لبعدهم عن مدارسة القرآن والحديث الذي هو أصل العلوم وأساسها فكانوا لذلك أهل خط وأدب بارع أو مقصر على حسب ما يكون التعليم الثاني من بعد تعليم الصبا ولقد ذهب القاضي أبو بكر ابن العربي في كتاب رحلته الى طريقة غريبة في وجه التعليم وأعاد في ذلك وأبدى وقدم تعليم العربية والشعر على سائر العلوم كما هو مذهب أهل الاندلس قال لان الشعر ديوان العرب ويدعو الى تقديمه وتقديم العربية في التعليم ضرورة فساد اللغة ثم ينتقل منه الى الحساب فيتمرن فيه حتى يرى القوانين ثم ينتقل الى درس القرآن فانه يتيسر عليه بهذه المقدمة ثم قال ويا غفلة أهل بلادنا في أن يؤخذ الصبي بكتاب الله في أول أمره يقرأ ما لا يفهم وينصب في أمر غيره أهم عليه ثم قال ينظر في أصول الدين ثم أصول الفقه ثم الجدل ثم الحديث وعلومه ونهى مع ذلك أن يخلط في التعليم علمان الا أن يكون المتعلم قابلا لذلك بجودة الفهم والنشاط هذا ما أشار اليه القاضي أبو بكر رحمه الله وهو لعمري مذهب حسن الا أن العوائد لا تساعد عليه وهي أملك بالاحوال ووجه ما اختصت به العوائد من تقدم دراسة القرآن ايثار التبرك والثواب وخشية ما يعرض للولد في جنون الصبا من الآفات والقواطع عن العلم فيفوته القرآن لانه ما دام في الحجر منقاد للحكم فاذا تجاوز البلوغ وانحل من ربقة القهر فربما عصفت به رياح الشبيبة فألقته بساحل البطالة فيغتنمون في زمان الحجر وربقة الحكم تحصيل القرآن لئلا يذهب خلوا منه ولو حصل اليقين باستمراره في طلب العلم وقبوله التعليم لكان هذا المذهب الذي ذكره القاضي أولى مما أخذ به أهل المغرب والمشرق ولكن الله يحكم ما يشاء لا معقب لحكمه سبحانه

فصل في أن الشدة على المتعلمين مضرة بهم

وذلك أن ارهاف الحد في التعليم مضر بالمتعلم سيما في أصاغر الولد لانه من سوء الملكة ومن كان مرباه بالعسف والقهر من المتعلمين أو المماليك أو الخدم سطا به القهر وضيق على النفس في انبساطها وذهب بنشاطها ودعا الى الكسل وحمل على الكذب والخبث وهو التظاهر بغير ما في ضميره خوفا من انبساط الايدي بالقهر عليه وعلمه المكر والخديعة لذلك وصارت له هذه عادة وخلقا وفسدت معاني الانسانية التي له من حيث الاجتماع والتمرن وهي الحمية والمدافعة عن نفسه ومنزله وصار عيالا على غيره في ذلك بل وكسلت النفس عن اكتساب الفضائل والخلق الجميل فانقبضت عن غايتها ومدى انسانيتها فارتكس وعاد في أسفل السافلين وهكذا وقع لكل أمة حصلت في قبضة القهر ونال منها العسف واعتبره في كل من يملك أمره عليه ولا تكون الملكة الكافلة له رفيقة به وتجد ذلك فيهم استقراء وانظره في اليهود وما حصل بذلك فيهم من خلق السوء حتى انهم يوصفون في كل أفق وعصر بالخرج ومعناه في الاصطلاح المشهور التخابث والكيد وسببه ما قلناه فينبغي للمعلم في متعلمه والوالد في ولده أن لا يستبدوا عليهم في التأديب وقد قال أبو محمد بن أبي زيد في كتابه الذي ألفه في حكم المعلمين والمتعلمين لا ينبغي لمؤدب الصبيان أن يزيد في ضربهم اذا احتاجوا اليه على ثلاثة أسواط شيأ ومن كلام عمر رضي الله عنه من لم يؤدبه الشرع لا أدبه الله حرصا على صون النفوس عن مذلة التأديب وعلما بأن المقدار الذي عينه الشرع لذلك أملك له فانه أعلم بمصلحته ومن أحسن مذاهب التعليم ما تقدم به الرشيد لمعلم ولده محمد الامين فقال يا أحمر ان أمير المؤمنين قد دفع اليك مهجة نفسه وثمرة قلبه فصير يدك عليه مبسوطة وطاعته

لك واجبة فيكن له حيث وضعك أمير المؤمنين اقرئه القرآن وعرّفه الاخبار وروّه الاشعار وعلمه السنن وبصره بمواقع الكلام وبدئه وامنعه من الضحك الا فى أوقاته وخذه بتعظيم مشايخ بنى هاشم اذا دخلوا عليه ورفع مجالس القوّاد اذا حضروا مجلسه ولا تمرّن بك ساعة الا وأنت مغتنم فائدة تفيده اياها من غير أن تحزنه فتميت ذهنه ولا تمعن فى مسامحته فيستحلى الفراغ ويالفه وقوّمه ما استطعت بالقرب والملاينة فان أباهما فعليك بالشدّة والغلظة انتهى

﴿ فصل فى ان الرحلة فى طلب العلوم ولقاء المشيخة مزيد كمال فى التعليم ﴾

والسبب فى ذلك أن البشر يأخذون معارفهم وأخلاقهم وما ينتحلونه من المذاهب والفضائل تارة علما وتعليما والقاء وتارة محاكاة وتلقينا بالمباشرة الا أن حصول الملكات عن المباشرة والتلقين أشدّ استحكاما وأقوى رسوخا فعلى قدر كثرة الشيوخ يكون حصول الملكات ورسوخها والاصطلاحات أيضا فى تعليم العلوم مخلطة على المتعلم حتى لقد يظن كثير منهم أنها جزء من العلم ولا يدفع عنه ذلك الا مباشرته لاختلاف الطرق فيها من المعلمين فلقاء أهل العلوم وتعدّد المشايخ يفيده تمييز الاصطلاحات بما يراه من اختلاف طرقهم فيها فيجرّد العلم عنها ويعلم أنها أنحاء تعليم وطرق توصيل وتنهض قواه الى الرسوخ والاستحكام فى الملكات ويصحح معارفه ويميزها عن سواها مع تقوية ملكته بالمباشرة والتلقين وكثرتهما من المشيخة عند تعدّدهم وتنوّعهم وهذا لمن يسر الله عليه طرق العلم والهداية فالرحلة لا بدّ منها فى طلب العلم لاكتساب الفوائد والكمال بلقاء المشايخ ومباشرة الرجال والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم

﴿ فصل فى ان العلماء من بين البشر ابعد عن السياسة ومذاهبها ﴾

والسبب فى ذلك أنهم معتادون النظر الفكرىّ والغوص على المعانى وانتزاعها من المحسوسات وتجريدها فى الذهن أمورا كلية عامّة ليحكم عليها بأمر العموم لا بخصوص مادّة ولا شخص ولا جيل ولا أمّة ولا صنف من الناس ويطبقون من بعد ذلك الكلىّ على الخارجيات وأيضا يقيسون الامور على أشباهها وأمثالها بما اعتادوه من القياس الفقهىّ فلا تزال أحكامهم وأنظارهم كلها فى الذهن ولا تصير الى المطابقة الا بعد الفراغ من البحث والنظر ولا تصير بالجملة الى مطابقة وانما يتفرّع ما فى الخارج عما فى الذهن من ذلك كالاحكام الشرعية فانها فروع عما فى المحفوظ من أدلة الكتاب والسنة فتطلب مطابقة ما فى الخارج لها عكس الانظار فى العلوم العقلية التى تطلب فى صحتها مطابقتها لما فى الخارج فهم متعوّدون فى سائر أنظارهم الامور الذهنية والانظار الفكرية لا يعرفون سواها والسياسة يحتاج صاحبها الى مراعاة ما فى الخارج وما يلحقها من الاحوال ويتبعها فانها خفية ولعلّ أن يكون فيها ما يمنع من الحاقها بشبه أو مثال وينافى الكلىّ الذى يحاول تطبيقه عليها ولا يقاس شئ من أحوال العمران على الآخر اذ كما اشتبها فى أمر واحد فلعلهما اختلفا فى أمور فيكون العلماء لاجل ما تعوّدوه من تعميم الاحكام وقياس الامور بعضها على بعض اذا نظروا فى السياسة أفرغوا ذلك فى قالب أنظارهم ونوع استدلالاتهم فيقعون فى الغلط كثيرا ولا يؤمن عليهم ويلحق بهم أهل الذكاء والكيس من أهل العمران لانهم ينزعون بثقوب أذهانهم الى مثل شأن الفقهاء من الغوص على المعانى والقياس والمحاكاة فيقعون فى الغلط والعامىّ السليم الطبع المتوسط الكيس لقصور فكره عن ذلك وعدم اعتياده اياه يقتصر فى كل مادّة على حكمها وفى كل صنف من الاحوال والاشخاص على ما اختص به ولا يعدى الحكم بقياس ولا تعميم ولا يفارق فى أكثر نظره المواد المحسوسة ولا يجاوزها فى ذهنه كالسابح لا يفارق البرّ عند الموج قال الشاعر

فلا توغلنّ اذا ما سبحت * فانّ السلامة فى الساحل

فيكون مأمونا من النظر فى سياسته مستقيم النظر فى معاملة أبناء جنسه فيحسن معاشه وتندفع آفاته ومضارّه باستقامة نظره وفوق كل ذى علم عليم ومن هنا يتبين أن صناعة المنطق غير مأمونة الغلط لكثرة ما فيها من الانتزاع وبعدها عن المحسوس فانها تنظر فى المعقولات الثوانى ولعلّ المواد فيها ما يمانع تلك الاحكام وينافيها عند

مراعاة التطبيق اليقيني وأما النظر في المعقولات الأول وهي التي تجريدها قريب فليس كذلك لأنها خيالية
وصور المحسوسات حافظة مؤذنة بتصديق انطباقه والله سبحانه وتعالى أعلم وبه التوفيق

قوله لا من العلوم الخ هكذا في النسخ ولا يخفى عدم التئامه بما قبله فلعل في العبارة حذفا والاصل لم يحملوا شيأ لا من العلوم الخ او نحو ذلك وليحرر اهـ مصححه

(فصل في ان حملة العلم في الاسلام أكثرهم العجم)

من الغريب الواقع أن حملة العلم في الملة الاسلامية أكثرهم العجم لا من العلوم الشرعية ولا من العلوم
العقلية الا في القليل النادر وان كان منهم العربي في نسبته فهو عجمي في لغته ومرباه ومشيخته مع أن الملة
عربية وصاحب شريعتها عربي والسبب في ذلك أن الملة في أولها لم يكن فيها علم ولا صناعة لمقتضى أحوال
السذاجة والبداوة وانما أحكام الشريعة التي هي أوامر الله ونواهيه كان الرجال ينقلونها في صدورهم
وقد عرفوا مأخذها من الكتاب والسنة بما تلقوه من صاحب الشرع وأصحابه والقوم يومئذ عرب لم يعرفوا
أمر التعليم والتأليف والتدوين ولا دفعوا اليه ولا دعتهم اليه حاجة وجرى الامر على ذلك زمن الصحابة
والتابعين وكانوا يسمون المختصين بحمل ذلك ونقله القراء أي الذين يقرؤن الكتاب وليسوا أميين لان الامية
يومئذ صفة عامة في الصحابة بما كانوا عربا فقيل لحملة القرآن يومئذ قراء اشارة الى هذا فهم قراء لكتاب الله
والسنة المأثورة عن الله لانهم لم يعرفوا الاحكام الشرعية الا منه ومن الحديث الذي هو في غالب موارده
تفسير له وشرح قال صلى الله عليه وسلم تركت فيكم أمرين لن تضلوا ما تمسكتم بهما كتاب الله وسنتي فلما بعد
النقل من لدن دولة الرشيد فما بعد احتيج الى وضع التفاسير القرآنية وتقييد الحديث مخافة ضياعه ثم احتيج
الى معرفة الاسانيد وتعديل الناقلين للتمييز بين الصحيح من الاسانيد وما دونه ثم كثر استخراج أحكام الواقعات
من الكتاب والسنة وفسد مع ذلك اللسان فاحتيج الى وضع القوانين النحوية وصارت العلوم الشرعية كلها
ملكات في الاستنباطات والاستخراج والتنظير والقياس واحتاجت الى علوم اخرى وهي وسائل لها من معرفة
قوانين العربية وقوانين ذلك الاستنباط والقياس والذب عن العقائد الايمانية بالادلة لكثرة البدع والالحاد
فصارت هذه العلوم كلها علوما ذات ملكات محتاجة الى التعليم فاندرجت في جملة الصنائع وقد كنا قدمنا أن
الصنائع من منتحل الحضر وأن العرب أبعد الناس عنها فصارت العلوم لذلك حضرية وبعد عنها العرب
وعن سوقها والحضر لذلك العهد هم العجم أو من في معناهم من الموالي وأهل الحواضر الذين هم يومئذ تبع
للعجم في الحضارة وأحوالها من الصنائع والحرف لانهم أقوم على ذلك للحضارة الراسخة فيهم منذ دولة الفرس
فكان صاحب صناعة النحو سيبويه والفارسي من بعده والزجاج من بعدهما وكلهم عجم في أنسابهم وانما
ربوا في اللسان العربي فاكتسبوه بالمربى ومخالطة العرب وصيروه قوانين وفنا لمن بعدهم وكذا حملة الحديث
الذين حفظوه على أهل الاسلام أكثرهم عجم أو مستعجمون باللغة والمربى وكان علماء أصول الفقه كلهم عجم
كما يعرف وكذا حملة علم الكلام وكذا أكثر المفسرين ولم يقم بحفظ العلم وتدوينه الا الاعاجم وظهر
مصداق قوله صلى الله عليه وسلم لو تعلق العلم بأكناف السماء لناله قوم من أهل فارس وأما العرب الذين
أدركوا هذه الحضارة وسوقها وخرجوا اليها عن البداوة فشغلتهم الرياسة في الدولة العباسية وما دفعوا اليه من
القيام بالملك عن القيام بالعلم والنظر فيه فانهم كانوا أهل الدولة وحاميتها وأولي سياستها مع ما يلحقهم من الانفة
من انتحال العلم حينئذ بما صار من جملة الصنائع والرؤساء أبدا يستنكفون عن الصنائع والمهن وما يجر اليها
ودفعوا ذلك الى من قام به من العجم والمولدين وما زالوا يرون لهم حق القيام به فانه دينهم وعلومهم ولا يحتقرون
حملتها كل الاحتقار حتى اذا خرج الامر من العرب جملة وصار للعجم صارت العلوم الشرعية غريبة النسبة
عند أهل الملك بما هم عليه من البعد عن نسبتها وامتهن حملتها بما يرون أنهم بعداء عنهم مشتغلين بما لا يغني
ولا يجدي عنهم في الملك والسياسة كما ذكرناه في نقل المراتب الدينية فهذا الذي قررناه هو السبب
في أن حملة الشريعة عامتهم من العجم وأما العلوم العقلية أيضا فلم تظهر في الملة الا بعد أن تميز حملة العلم
ومؤلفوه واستقر العلم كله صناعة فاختصت بالعجم وتركتها العرب وانصرفوا عن انتحالها فلم يحملها
الا المعربون من العجم شأن الصنائع كما قلناه أولا فلم يزل ذلك في الأمصار ما دامت الحضارة في العجم
وبلادهم من العراق وخراسان وما وراء النهر فلما خربت تلك الامصار وذهبت منها الحضارة التي هي سر الله

فى حصول العلم والصنائع ذهب العلم من العجم جملة لما شملهم من البداوة واختص العلم بالامصار الموفورة الحضارة ولا أوفر اليوم فى الحضارة من مصر فهى أم العالم وايوان الاسلام وينبوع العلوم والصنائع وبقى بعض الحضارة فيما وراء النهر لما هنالك من الحضارة بالدولة التى فيها فلهم بذلك حصة من العلوم والصنائع لا تنكر وقد دلنا على ذلك كلام بعض علمائهم فى تآليف وصلت الينا الى هذه البلاد وهو سعد الدين التفتازانى وأما غيره من العجم فلم نر لهم من بعد الامام ابن الخطيب ونصير الدين الطوسى كلاما يعول على نهايته فى الاصابة فاعتبر ذلك وتأمله تر عجبا فى أحوال الخليقة والله يخلق ما يشاء لا اله الا هو وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شئ قدير وحسبنا الله ونعم الوكيل والحمد لله

(فصل فى علوم اللسان العربى)

أركانه أربعة وهى اللغة والنحو والبيان والادب ومعرفتها ضرورية على أهل الشريعة اذ مأخذ الاحكام الشرعية كلها من الكتاب والسنة وهى بلغة العرب ونقلتها من الصحابة والتابعين عرب وشرح مشكلاتها من لغاتهم فلابد من معرفة العلوم المتعلقة بهذا اللسان لمن أراد علم الشريعة وتتفاوت فى التأكد بتفاوت مراتبها فى التوفية بمقصود الكلام حسبما يتبين فى الكلام عليها فنا فنا والذى يتحصل أن الاهم المقدم منها هو النحو اذ به يتبين أصول المقاصد بالدلالة فيعرف الفاعل من المفعول والمبتدأ من الخبر ولولاه لجهل أصل الافادة وكان من حق علم اللغة التقدم لولا أن أكثر الاوضاع باقية فى موضوعاتها لم تتغير بخلاف الاعراب الدال على الاسناد والمسند والمسند اليه فانه تغير بالجملة ولم يبق له أثر فلذلك كان علم النحو أهم من اللغة اذ فى جهله الاخلال بالتفاهم جملة وليست كذلك اللغة والله سبحانه وتعالى أعلم وبه التوفيق

(علم النحو)

اعلم أن اللغة فى المتعارف هى عبارة المتكلم عن مقصوده وتلك العبارة فعل لسانى فلابد أن تصير ملكة متقررة فى العضو الفاعل لها وهو اللسان وهو فى كل أمة بحسب اصطلاحاتهم وكانت الملكة الحاصلة للعرب من ذلك أحسن الملكات وأوضحها ابانة عن المقاصد لدلالة غير الكلمات فيها على كثير من المعانى مثل الحركات التى تعين الفاعل من المفعول من المجرور أعنى المضاف ومثل الحروف التى تفضى بالافعال الى الذوات من غير تكلف ألفاظ أخرى وليس يوجد ذلك الا فى لغة العرب وأما غيرها من اللغات فكل معنى أو حال لابد له من ألفاظ تخصه بالدلالة ولذلك نجد كلام العجم فى مخاطباتهم أطول مما نقدره بكلام العرب وهذا هو معنى قوله صلى الله عليه وسلم أوتيت جوامع الكلم واختصر لى الكلام اختصارا فصار للحروف فى لغتهم والحركات والهيئات أى الاوضاع اعتبار فى الدلالة على المقصود غير متكلفين فيه لصناعة يستفيدون ذلك منها انما هى ملكة فى ألسنتهم يأخذها الآخر عن الاول كما تأخذ صبياننا لهذا العهد لغاتنا فلما جاء الاسلام وفارقوا الحجاز لطلب الملك الذى كان فى أيدى الامم والدول وخالطوا العجم تغيرت تلك الملكة بما ألقى اليها السمع من المخالفات التى للمتعربين والسمع أبو الملكات اللسانية ففسدت بما ألقى اليها مما يغايرها لجنوحها اليه باعتياد السمع وخشى أهل العلوم منهم أن تفسد تلك الملكة رأسا ويطول العهد بها فينغلق القرآن والحديث على الفهوم فاستنبطوا من مجارى كلامهم قوانين لتلك الملكة مطردة شبه الكليات والقواعد يقيسون عليها سائر أنواع الكلام ويلحقون الاشباه بالاشباه مثل ان الفاعل مرفوع والمفعول منصوب والمبتدأ مرفوع ثم رأوا تغير الدلالة بتغير حركات هذه الكلمات فاصطلحوا على تسميته اعرابا وتسمية الموجب لذلك التغير عاملا وأمثال ذلك وصارت كلها اصطلاحات خاصة بهم فقيدوها بالكتاب وجعلوها صناعة لهم مخصوصة واصطلحوا على تسميتها بعلم النحو وأول من كتب فيها أبو الاسود الدؤلى من بنى كنانة ويقال باشارة على رضى الله عنه لانه رأى تغير الملكة فأشار عليه بحفظها ففزع الى ضبطها بالقوانين الحاضرة المستقرأة ثم كتب فيها الناس من بعده الى أن انتهت الى الخليل بن أحمد الفراهيدى أيام الرشيد أحوج ما كان الناس اليها لذهاب تلك الملكة من العرب فهذب الصناعة وكمل أبوابها وأخذها عنه سيبويه فكمل تفاريعها واستكثر من أدلتها وشواهدها ووضع فيها كتابه المشهور الذى صار اماما لكل ما كتب فيها من بعده ثم وضع أبو على الفارسى وأبو القاسم الزجاج كتبا مختصرة للمتعلمين

يحذون فيها حذو الامام في كتابه ثم طال الكلام في هذه الصناعة وحدث الخلاف بين أهلها في الكوفة والبصرة المصرين القديمين للعرب وكثرت الادلة والحجاج بينهم وتباينت الطرق في التعليم وكثر الاختلاف في اعراب كثير من آي القرآن باختلافهم في تلك القواعد وطال ذلك على المتعلمين وجاء المتأخرون بمذاهبهم في الاختصار فاختصروا كثيرا من ذلك الطول مع استيعابهم لجميع مانقل كما فعله ابن مالك في كتاب التسهيل وأمثاله أو اقتصارهم على المبادي للمتعلمين كما فعله الزمخشري في المفصل وابن الحاجب في المقدمة له وربما نظموا ذلك نظما مثل ابن مالك في الارجوزتين الكبرى والصغرى وابن معطي في الارجوزة الالفية وبالجملة فالتآليف في هذا الفن أكثر من أن تحصى أو يحاط بها وطرق التعليم فيها مختلفة فطريقة المتقدمين مغايرة لطريقة المتأخرين والكوفيون والبصريون والبغداديون والاندلسيون مختلفة طرقهم كذلك وقد كادت هذه الصناعة أن تؤذن بالذهاب لما رأينا من النقص في سائر العلوم والصنائع بتناقص العمران ووصل الينا بالمغرب لهذه العصور ديوان من مصر منسوب الى جمال الدين بن هشام من علمائها استوفى فيه أحكام الاعراب مجملة ومفصلة وتكلم على الحروف والمفردات والجمل وحذف مافي الصناعة من المتكرر في أكثر أبوابها وسماه بالمغني في الاعراب وأشار الى نكت اعراب القرآن كلها وضبطها بأبواب وفصول وقواعد انتظمت سائرها فوقفنا منه على علم جم يشهد بعلو قدره في هذه الصناعة ووفور بضاعته منها وكأنه ينحو في طريقته منحاة أهل الموصل الذين اقتفوا أثر ابن جني واتبعوا مصطلح تعليمه فأتى من ذلك بشيء عجيب دال على قوة ملكته واطلاعه والله يزيد في الخلق مايشاء

(علم اللغة)

هذا العلم هو بيان الموضوعات اللغوية وذلك أنه لما فسدت ملكة اللسان العربي في الحركات المسماة عند أهل النحو بالاعراب واستنبطت القوانين لحفظها كما قلناه ثم استمر ذلك الفساد بملابسة العجم ومخالطتهم حتى تأدى الفساد الى موضوعات الالفاظ فاستعمل كثير من كلام العرب في غير موضوعه عندهم ميلا مع هجنة المتعربين في اصطلاحاتهم المخالفة لصريح العربية فاحتيج الى حفظ الموضوعات اللغوية بالكتاب والتدوين خشية الدروس ومانشأ عنه من الجهل بالقرآن والحديث فشمر كثير من أئمة اللسان لذلك وأملوا فيه الدواوين وكان سابق الحلبة في ذلك الخليل بن أحمد الفراهيدي ألف فيها كتاب العين فحصر فيه مركبات حروف المعجم كلها من الثنائي والثلاثي والرباعي والخماسي وهو غاية ماينتهي اليه التركيب في اللسان العربي وتأتى له حصر ذلك بوجوه عددية حاصرة وذلك أن جملة الكلمات الثنائية تخرج من جميع الاعداد على التوالي من واحد الى سبعة وعشرين وهو دون نهاية حروف المعجم بواحد لان الحرف الواحد منها يؤخذ مع كل واحد من السبعة والعشرين فتكون سبعة وعشرين كلمة ثنائية ثم يؤخذ الثاني مع الستة والعشرين كذلك ثم الثالث والرابع ثم يؤخذ السابع والعشرون مع الثامن والعشرين فيكون واحدا فتكون كلها أعدادا على توالي العدد من واحد الى سبعة وعشرين فتجمع كما هي بالعمل المعروف عند أهل الحساب ثم تضاعف لاجل قلب الثنائي لان التقديم والتأخير بين الحروف معتبر في التركيب فيكون الخارج جملة الثنائيات وتخرج الثلاثيات من ضرب عدد الثنائيات فيما يجمع من واحد الى ستة وعشرين لان كل ثنائية تزيد عليها حرفا فتكون ثلاثية فتكون الثنائية بمنزلة الحرف الواحد مع كل واحد من الحروف الباقية وهي ستة وعشرون حرفا بعد الثنائية فتجمع من واحد الى ستة وعشرين على توالي العدد ويضرب فيه جملة الثنائيات ثم تضرب الخارج في ستة جملة مقلوبات الكلمة الثلاثية فيخرج مجموع تراكيبها من حروف المعجم وكذلك في الرباعي والخماسي فانحصرت له التراكيب بهذا الوجه ورتب أبوابه على حروف المعجم بالترتيب المتعارف واعتمد فيه ترتيب المخارج فبدأ بحروف الحلق ثم مابعده من حروف الحنك ثم الاضراس ثم الشفة وجعل حروف العلة آخرا وهي الحروف الهوائية وبدأ من حروف الحلق بالعين لانه الاقصى منها فلذلك سمي كتابه بالعين لان المتقدمين كانوا يذهبون في تسمية دواوينهم الى مثل هذا وهو تسميته باول مايقع فيه من الكلمات والالفاظ ثم بين المهمل منها من المستعمل وكان المهمل في الرباعي والخماسي أكثر لقلة استعمال العرب له لثقله ولحق به الثنائي لقلة دورانه وكان الاستعمال في الثلاثي أغلب فكانت أوضاعه أكثر لدورانه وضمن الخليل ذلك كله في كتاب العين

واستوعبه أحسن استيعاب وأوعاه وجاء أبو بكر الزبيدي وكتب لهشام المؤيد بالاندلس في المائة الرابعة فاختصره مع المحافظة على الاستيعاب وحذف منه المهمل كله وكثيرا من شواهد المستعمل ولخصه للحفظ أحسن تلخيص وألف الجوهري من المشارقة كتاب الصحاح على الترتيب المتعارف لحروف المعجم فجعل البداءة منها بالهمزة وجعل الترجمة بالحروف على الحرف الاخير من الكلمة لاضطرار الناس في الاكثر الى أواخر الكلم وحصر اللغة اقتداء بحصر الخليل ثم ألف فيها من الاندلسيين ابن سيده من أهل دانية في دولة علي بن مجاهد كتاب المحكم على ذلك المنحى من الاستيعاب وعلى نحو ترتيب كتاب العين وزاد فيه التعرض لاشتقاقات الكلم وتصاريفها فجاء من أحسن الدواوين ولخصه محمد بن أبي الحسين صاحب المستنصر من ملوك الدولة الحفصية بتونس وقلب ترتيبه الى ترتيب كتاب الصحاح في اعتبار أواخر الكلم وبناء التراجم عليها فكانا توأمي رحم وسليلي أبوة هذه أصول كتب اللغة فيما علمناه وهنالك مختصرات أخرى مختصة بصنف من الكلم ومستوعبة لبعض الابواب أولكلها الا أن وجه الحصر فيها خفي ووجه الحصر في تلك جلي من قبل التراكيب كما رأيت ومن الكتب الموضوعة أيضا في اللغة كتاب الزمخشري في المجاز بين فيه كل ما تجوزت به العرب من الالفاظ وفيما تجوزت به من المدلولات وهو كتاب شريف الافادة ثم لما كانت العرب تضع الشيء على العموم ثم تستعمل في الامور الخاصة ألفاظا أخرى خاصة بها فرق ذلك عندنا بين الوضع والاستعمال واحتاج الى فقه في اللغة عزيز المأخذ كما وضع الابيض بالوضع العام لكل ما فيه بياض ثم اختص ما فيه بياض من الخيل بالاشهب ومن الانسان بالازهر ومن الغنم بالاملح حتى صار استعمال الابيض في هذه كلها لحنا وخروجا عن لسان العرب واختص بالتأليف في هذا المنحى الثعالبي وأفرده في كتاب له سماه فقه اللغة وهو من آكد ما يأخذ به اللغوي نفسه أن يحرف استعمال العرب عن مواضعه فليس معرفة الوضع الاول بكاف في التركيب حتى يشهد له استعمال العرب لذلك وأكثر ما يحتاج الى ذلك الاديب في فني نظمه ونثره حذرا من أن يكثر لحنه في الموضوعات اللغوية في مفرداتها وتراكيبها وهو أشد من اللحن في الاعراب وأفحش وكذلك ألف بعض المتأخرين في الالفاظ المشتركة وتكفل بحصرها وان لم يبلغ الى النهاية في ذلك فهو مستوعب للاكثر وأما المختصرات الموجودة في هذا الفن المخصوصة بالمتداول من اللغة الكثير الاستعمال تسهيلا لحفظها على الطالب فكثيرة مثل الالفاظ لابن السكيت والفصيح لثعلب وغيرهما وبعضها أقل لغة من بعض لاختلاف نظرهم في الاهم على الطالب للحفظ والله الخلاق العليم لا رب سواه

(علم البيان)

هذا العلم حادث في الملة بعد علم العربية واللغة وهو من العلوم اللسانية لانه متعلق بالالفاظ وما تفيده ويقصد بها الدلالة عليه من المعاني وذلك أن الامور التي يقصد المتكلم بها افادة السامع من كلامه هي اما تصور مفردات تسند ويسند اليها ويفضي بعضها الى بعض والدالة على هذه هي المفردات من الاسماء والافعال والحروف واما تمييز المسندات من المسند اليها والازمنة ويدل عليها بتغير الحركات وهو الاعراب وأبنية الكلمات وهذه كلها هي صناعة النحو ويبقى من الامور المكتنفة بالواقعات المحتاجة للدلالة أحوال المتخاطبين أو الفاعلين وما يقتضيه حال الفعل وهو محتاج الى الدلالة عليه لانه من تمام الافادة واذا حصلت للمتكلم فقد بلغ غاية الافادة في كلامه واذا لم يشتمل على شيء منها فليس من جنس كلام العرب فان كلامهم واسع ولكل مقام عندهم مقال يختص به بعد كمال الاعراب والابانة ألا ترى أن قولهم زيد جاءني مغاير لقولهم جاءني زيد من قبل أن المتقدم منهما هو الاهم عند المتكلم فمن قال جاءني زيد أفاد أن اهتمامه بالمجيء قبل الشخص المسند اليه ومن قال زيد جاءني أفاد أن اهتمامه بالشخص قبل المجيء المسند وكذا التعبير عن أجزاء الجملة بما يناسب المقام من موصول أو مبهم أو معرفة وكذا تأكيد الاسناد على الجملة كقولهم زيد قائم وان زيدا قائم وان زيدا لقائم متغايرة كلها في الدلالة وان استوت من طريق الاعراب فان الاول العاري عن التأكيد انما يفيد الخالي الذهن والثاني المؤكد بان يفيد المتردد والثالث يفيد المنكر فهي مختلفة وكذلك تقول جاءني الرجل ثم تقول مكانه بعينه جاءني رجل اذا قصدت بذلك التنكير تعظيمه وأنه رجل لا يعادله أحد من الرجال

ثم الجملة الاسنادية تكون خبرية وهي التي لها خارج تطابقه أولا وانشائية وهي التي لا خارج لها كالطلب وأنواعه ثم قد يتعين ترك العاطف بين الجملتين اذا كان للثانية محل من الاعراب فيشرك بذلك منزلة التابع المفرد نعتا وتوكيدا وبدلا بلا عطف أو يتعين العطف اذا لم يكن للثانية محل من الاعراب ثم يقتضي المحل الاطناب والايجاز فيورد الكلام عليهما ثم قد يدل باللفظ ولا يريد منطوقه ويريد لازمه ان كان مفردا كما تقول زيد أسد فلا تريد حقيقة الاسد المنطوقة وانما تريد شجاعته اللازمة وتسندها الى زيد وتسمى هذه استعارة وقد تريد باللفظ المركب الدلالة على ملزومه كما تقول زيد كثير الرماد وتريد به ما لزم ذلك عنه من الجود وقرى الضيف لان كثرة الرماد ناشئة عنهما فهي دالة عليهما وهذه كلها دلالة زائدة على دلالة الالفاظ المفردة والمركبة وانما هي هيآت وأحوال لواقعات جعلت للدلالة عليها أحوال وهيآت في الالفاظ كل بحسب ما يقتضيه مقامه فاشتمل هذا العلم المسمى بالبيان على البحث عن هذه الدلالات التي للهيآت والاحوال والمقامات وجعل على ثلاثة اصناف الصنف الاول يبحث فيه عن هذه الهيآت والاحوال التي تطابق باللفظ جميع مقتضيات الحال ويسمى علم البلاغة والصنف الثاني يبحث فيه عن الدلالة على اللازم اللفظي وملزومه وهي الاستعارة والكناية كما قلناه ويسمى علم البيان وألحقوا بهما صنفا آخر وهو النظر في تزيين الكلام وتحسينه بنوع من التنميق اما بسجع يفصله أو تجنيس يشابه بين ألفاظه أو ترصيع يقطع أوزانه أو تورية عن المعنى المقصود بايهام معنى أخفى منه لاشتراك اللفظ بينهما وأمثال ذلك ويسمى عندهم علم البديع وأطلق على الاصناف الثلاثة عند المحدثين اسم البيان وهو اسم الصنف الثاني لان الاقدمين أول ما تكلموا فيه ثم تلاحقت مسائل الفن واحدة بعد أخرى وكتب فيها جعفر بن يحيى والجاحظ وقدامة وأمثالهم املاآت غير وافية فيها ثم لم تزل مسائل الفن تكمل شيأ فشيأ الى أن محض السكاكي زبدته وهذب مسائله ورتب أبوابه على نحو ما ذكرناه آنفا من الترتيب وألف كتابه المسمى بالمفتاح في النحو والتصريف والبيان فجعل هذا الفن من بعض أجزائه وأخذه المتأخرون من كتابه ولخصوا منه أمهات هي المتداولة لهذا العهد كما فعله السكاكي في كتاب التبيان وابن مالك في كتاب المصباح وجلال الدين القزويني في كتاب الايضاح والتلخيص وهو أصغر حجما من الايضاح والعناية به لهذا العهد عند أهل المشرق في الشرح والتعليم منه أكثر من غيره وبالجملة فالمشارقة على هذا الفن أقوم من المغاربة وسببه والله أعلم أنه كمالي في العلوم اللسانية والصنائع الكمالية توجد في العمران والمشرق أوفر عمرانا من المغرب كما ذكرناه أو نقول لعناية العجم وهم معظم أهل المشرق كتفسير الزمخشري وهو كله مبني على هذا الفن وهو أصله وانما اختص باهل المغرب من أصنافه علم البديع خاصة وجعلوه من جملة علوم الادب الشعرية وفرعوا له ألقابا وعددوا أبوابا ونوعوا أنواعا وزعموا أنهم أحصوها من لسان العرب وانما حملهم على ذلك الولوع بتزيين الالفاظ وان علم البديع سهل المأخذ وصعبت عليهم مآخذ البلاغة والبيان لدقة أنظارهما وغموض معانيهما فتجافوا عنهما وممن ألف في البديع من أهل افريقية ابن رشيق وكتاب العمدة له مشهور وجرى كثير من أهل افريقية والاندلس على منحاه واعلم أن ثمرة هذا الفن انما هي في فهم الاعجاز من القرآن لان اعجازه في وفاء الدلالة منه بجميع مقتضيات الاحوال منطوقة ومفهومة وهي أعلى مراتب الكلام مع الكمال فيما يختص بالالفاظ في انتقائها وجودة رصفها وتركيبها وهذا هو الاعجاز الذي تقصر الافهام عن دركه وانما يدرك بعض الشيء منه من كان له ذوق بمخالطة اللسان العربي وحصول ملكته فيدرك من اعجازه على قدر ذوقه فلهذا كانت مدارك العرب الذين سمعوه من مبلغه أعلى مقاما في ذلك لانهم فرسان الكلام وجهابذته والذوق عندهم موجود بأوفر ما يكون وأصحه وأحوج ما يكون الى هذا الفن المفسرون وأكثر تفاسير المتقدمين غفل عنه حتى ظهر جار الله الزمخشري ووضع كتابه في التفسير وتتبع آي القرآن بأحكام هذا الفن بما يبدي البعض من اعجازه فانفرد بهذا الفضل على جميع التفاسير لولا أنه يؤيد عقائد أهل البدع عند اقتباسها من القرآن بوجوه البلاغة ولاجل هذا يتحاماه كثير من أهل السنة مع وفور بضاعته من البلاغة فمن أحكم عقائد السنة وشارك في هذا الفن بعض المشاركة حتى يقتدر على الرد عليه من جنس كلامه أو يعلم أنه بدعة فيعرض عنها ولا تضر في معتقده فانه يتعين عليه النظر في هذا الكتاب للظفر بشيء من الاعجاز مع السلامة من البدع والاهواء والله الهادي من يشاء الى سواء السبيل

(علم الادب)

هذا العلم لا موضوع له ينظر في اثبات عوارضه أو نفيها وانما المقصود منه عند أهل اللسان ثمرته وهي الاجادة في فني المنظوم والمنثور على أساليب العرب ومناحيهم فيجمعون لذلك من كلام العرب ما عساه تحصل به الملكة من شعر عالي الطبقة وسجع متساو في الاجادة ومسائل من اللغة والنحو مبثوثة أثناء ذلك متفرقة يستقري منها الناظر في الغالب معظم قوانين العربية مع ذكر بعض من أيام العرب يفهم به ما يقع في أشعارهم منها وكذلك ذكر المهم من الانساب الشهيرة والاخبار العامة والمقصود بذلك كله أن لا يخفى على الناظر فيه شئ من كلام العرب وأساليبهم ومناحي بلاغتهم اذا تصفحه لانه لا تحصل الملكة من حفظه الا بعد فهمه فيحتاج الى تقديم جميع ما يتوقف عليه فهمه ثم انهم اذا أرادوا حد هذا الفن قالوا الادب هو حفظ أشعار العرب وأخبارها والاخذ من كل علم بطرف يريدون من علوم اللسان أو العلوم الشرعية من حيث متونها فقط وهي القرآن والحديث اذ لا مدخل لغير ذلك من العلوم في كلام العرب الا ما ذهب اليه المتأخرون عند كلفهم بصناعة البديع من التورية في أشعارهم وترسلهم بالاصطلاحات العلمية فاحتاج صاحب هذا الفن حينئذ الى معرفة اصطلاحات العلوم ليكون قائما على فهمها وسمعنا من شيوخنا في مجالس التعليم أن أصول هذا الفن وأركانه أربعة دواوين وهي أدب الكاتب لابن قتيبة وكتاب الكامل للمبرد وكتاب البيان والتبيين للجاحظ وكتاب النوادر لابي علي القالي البغدادي وما سوى هذه الاربعة فتبع لها وفروع عنها وكتب المحدثين في ذلك كثيرة وكان الغناء في الصدر الاول من أجزاء هذا الفن لما هو تابع للشعر اذ الغناء انما هو تلحينه وكان الكتاب والفضلاء من الخواص في الدولة العباسية يأخذون أنفسهم به حرصا على تحصيل أساليب الشعر وفنونه فلم يكن انتحاله قادحا في العدالة والمروءة وقد ألف القاضي أبو الفرج الاصبهاني وهو من هو كتابه في الاغاني جمع فيه أخبار العرب وأشعارهم وأنسابهم وأيامهم ودولهم وجعل مبناه على الغناء في المائة صوت التي اختارها المغنون للرشيد فاستوعب فيه ذلك أتم استيعاب وأوفاه ولعمري انه ديوان العرب وجامع أشتات المحاسن التي سلفت لهم في كل فن من فنون الشعر والتاريخ والغناء وسائر الاحوال ولا يعدل به كتاب في ذلك فيما نعلمه وهو الغاية التي يسمو اليها الاديب ويقف عندها وأنى له بها ونحن الآن نرجع بالتحقيق على الاجمال فيما تكلمنا عليه من علوم اللسان والله الهادي للصواب

(فصل في أن اللغة ملكة صناعية)

اعلم أن اللغات كلها ملكات شبيهة بالصناعة اذ هي ملكات في اللسان للعبارة عن المعاني وجودتها وقصورها بحسب تمام الملكة أو نقصانها وليس ذلك بالنظر الى المفردات وانما هو بالنظر الى التراكيب فاذا حصلت الملكة التامة في تركيب الالفاظ المفردة للتعبير بها عن المعاني المقصودة ومراعاة التأليف الذي يطبق الكلام على مقتضى الحال بلغ المتكلم حينئذ الغاية من افادة مقصوده للسامع وهذا هو معنى البلاغة والملكات لا تحصل الا بتكرار الافعال لان الفعل يقع أولا وتعود منه للذات صفة ثم تتكرر فتكون حالا ومعنى الحال أنها صفة غير راسخة ثم يزيد التكرار فتكون ملكة أي صفة راسخة فالمتكلم من العرب حين كانت ملكة اللغة العربية موجودة فيهم يسمع كلام أهل جيله وأساليبهم في مخاطباتهم وكيفية تعبيرهم عن مقاصدهم كما يسمع الصبي استعمال المفردات في معانيها فيلقنها أولا ثم يسمع التراكيب بعدها فيلقنها كذلك ثم لا يزال سماعهم لذلك يتجدد في كل لحظة ومن كل متكلم واستعماله يتكرر الى أن يصير ذلك ملكة وصفة راسخة ويكون كأحدهم هكذا تصيرت الالسن واللغات من جيل الى جيل وتعلمها العجم والاطفال وهذا هو معنى ما تقوله العامة من أن اللغة للعرب بالطبع أي بالملكة الاولى التي أخذت عنهم ولم يأخذوها عن غيرهم ثم فسدت هذه الملكة لمضر بمخالطتهم الاعاجم وسبب فسادها أن الناشئ من الجيل صار يسمع في العبارة عن المقاصد كيفيات أخرى غير الكيفيات التي كانت للعرب فيعبر بها عن مقصوده لكثرة المخالطين للعرب من غيرهم ويسمع كيفيات العرب أيضا فاختلط عليه الامر وأخذ من هذه وهذه فاستحدث ملكة وكانت ناقصة عن الاولى وهذا معنى فساد اللسان العربي ولهذا كانت لغة قريش أفصح اللغات العربية وأصرحها لبعدهم عن بلاد العجم من جميع جهاتهم ثم من اكتنفهم

من ثقيف وهذيل وخزاعة وبنى كنانة وغطفان وبنى أسد وبنى تميم وأما من بعد عنهم من ربيعة ولخم وجذام وغسان واياد وقضاعة وعرب اليمن المجاورين لامم الفرس والروم والحبشة فلم تكن لغتهم تامة الملكة بمخالطة الاعاجم وعلى نسبة بعدهم من قريش كان الاحتجاج بلغاتهم فى الصحة والفساد عند أهل الصناعة العربية والله سبحانه وتعالى أعلم وبه التوفيق

(فصل فى أن لغة العرب لهذا العهد لغة مستقلة مغايرة للغة مضر وحمير)

وذلك أنا نجدها فى بيان المقاصد والوفاء بالدلالة على سنن اللسان المضرى ولم يفقد منها الا دلالة الحركات على تعين الفاعل من المفعول فاعتاضوا منها بالتقديم والتأخير وبقرائن تدل على خصوصيات المقاصد الا أن البيان والبلاغة فى اللسان المضرى أكثر وأعرف لان الالفاظ بأعيانها دالة على المعانى بأعيانها ويبقى ما تقتضيه الاحوال ويسمى بساط الحال محتاجا الى ما يدل عليه وكل معنى لا بد وأن تكتنفه أحوال تخصه فيجب أن تعتبر تلك الاحوال فى تأدية المقصود لانها صفاته وتلك الاحوال فى جميع الالسن أكثر ما يدل عليها بألفاظ تخصها بالوضع وأما فى اللسان العربى فانما يدل عليها بأحوال وكيفيات فى تراكيب الالفاظ وتأليفها من تقديم أو تأخير أو حذف أو حركة اعراب وقد يدل عليها بالحروف غير المستقلة ولذلك تفاوتت طبقات الكلام فى اللسان العربى بحسب تفاوت الدلالة على تلك الكيفيات كما قدمناه فكان الكلام العربى لذلك أوجز وأقل ألفاظا وعبارة من جميع الالسن وهذا معنى قوله صلى الله عليه وسلم أوتيت جوامع الكلم واختصر لى الكلام اختصارا واعتبر ذلك بما يحكى عن عيسى بن عمر وقد قال له بعض النحاة انى أجد فى كلام العرب تكرارا فى قولهم زيد قائم وان زيدا قائم وان زيدا لقائم والمعنى واحد فقال له ان معانيها مختلفة فالاول لافادة الخالى الذهن من قيام زيد والثانى لمن سمعه فأنكره والثالث لمن عرف بالاصرار على انكاره فاختلفت الدلالة باختلاف الاحوال وما زالت هذه البلاغة والبيان ديدن العرب ومذهبهم لهذا العهد ولا تلتفتن فى ذلك الى خرفشة النحاة أهل صناعة الاعراب القاصرة مداركهم عن التحقيق حيث يزعمون أن البلاغة لهذا العهد ذهبت وأن اللسان العربى فسد اعتبارا بما وقع فى أواخر الكلم من فساد الاعراب الذى يتدارسون قوانينه وهى مقالة دسها التشيع فى طباعهم وألقاها القصور فى أفئدتهم والا فنحن نجد اليوم الكثير من ألفاظ العرب لم تزل فى موضوعاتها الاولى والتعبير عن المقاصد والتفاوت فيه بتفاوت الابانة موجود فى كلامهم لهذا العهد وأساليب اللسان وفنونه من النظم والنثر موجودة فى مخاطباتهم وفيهم الخطيب المصقع فى محافلهم ومجامعهم والشاعر المفلق على أساليب لغتهم والذوق الصحيح والطبع السليم شاهدان بذلك ولم يفقد من أحوال اللسان المدون الا حركات الاعراب فى أواخر الكلم فقط الذى لزم فى لسان مضر طريقة واحدة ومهيعا معروفا وهو الاعراب وهو بعض من أحكام اللسان وانما وقعت العناية بلسان مضر لما فسد بمخالطتهم الاعاجم حين استولوا على ممالك العراق والشام ومصر والمغرب وصارت ملكته على غير الصورة التى كانت أولا فانقلب لغة أخرى وكان القرآن متنزلا به والحديث النبوى منقولا بلغته وهما أصلا الدين والملة فخشى تناسيهما وانغلاق الافهام عنهما بفقدان اللسان الذى تنزلا به فاحتيج الى تدوين أحكامه ووضع مقاييسه واستنباط قوانينه وصار علما ذا فصول وأبواب ومقدمات ومسائل سماه أهله بعلم النحو وصناعة العربية فأصبح فنا محفوظا وعلما مكتوبا وسلما الى فهم كتاب الله وسنة رسوله ولعلنا لو اعتنينا بهذا اللسان العربى لهذا العهد واستقرينا أحكامه نعتاض عن الحركات الاعرابية فى دلالتها بأمور أخرى موجودة فيه فتكون لها قوانين تخصها ولعلها تكون فى أواخره على غير المنهاج الاول فى لغة مضر فليست اللغات وملكاتها مجانا ولقد كان اللسان المضرى مع اللسان الحميرى بهذه المثابة وتغيرت عند مضر كثير من موضوعات اللسان الحميرى وتصاريف كلماته تشهد بذلك الانقال الموجودة لدينا خلافا لمن يحمله القصور على أنهما لغة واحدة ويلتمس اجراء اللغة الحميرية على مقاييس اللغة المضرية وقوانينها كما يزعم بعضهم فى اشتقاق القيل فى اللسان الحميرى أنه من القول وكثير من أشباه هذا وليس ذلك بصحيح ولغة حمير لغة أخرى مغايرة للغة مضر فى الكثير من أوضاعها وتصاريفها وحركات اعرابها كما هى لغة العرب لعهدنا مع لغة مضر الا أن العناية بلسان مضر من أجل الشريعة كما قلناه حمل على ذلك الاستنباط والاستقراء وليس عندنا لهذا العهد ما يحملنا

على

على مثل ذلك ويدعونا اليه ومما وقع فى لغة هذا الجيل العربى لهذا العهد حيث كانوا من الاقطار شأنهم فى النطق بالقاف فانهم لا ينطقون بها من مخرج القاف عند أهل الامصار كما هو مذكور فى كتب العربية أنه من أقصى اللسان وما فوقه من الحنك الاعلى ولا ينطقون بها أيضا من مخرج الكاف وان كان أسفل من موضع القاف وما يليه من الحنك الاعلى كما هى بل يجيئون بها متوسطة بين الكاف والقاف وهو موجود للجيل أجمع حيث كانوا من غرب أو شرق حتى صار ذلك علامة عليهم من بين الامم والاجيال ومختصا بهم لا يشاركهم فيه غيرهم حتى ان من يريد التعرب والانتساب الى الجيل والدخول فيه يحاكيهم فى النطق بها وعندهم أنه انما يتميز العربى الصريح من الدخيل فى العروبية والحضرى بالنطق بهذه القاف ويظهر بذلك أنها لغة مضر بعينها فان هذا الجيل الباقين معظمهم ورؤساؤهم شرقا وغربا فى ولد منصور بن عكرمة بن خصفة بن قيس بن عيلان بن سليم بن منصور وفى بنى عامر بن صعصعة بن معاوية بن بكر بن هوازن بن منصور وهم لهذا العهد أكثر الامم فى المعمور وأغلبهم وهم من أعقاب مضر وسائر الجيل منهم فى النطق بهذه القاف أسوة وهذه اللغة لم يبتدعها هذا الجيل بل هى متوارثة فيهم متعاقبة ويظهر من ذلك أنها لغة مضر الاولين ولعلها لغة النبى صلى الله عليه وسلم بعينها وقد ادّعى ذلك فقهاء أهل البيت وزعموا أن من قرأ فى أم القرآن اهدنا الصراط المستقيم بغير القاف التى لهذا الجيل فقد لحن وأفسد صلاته ولم أدر من أين جاء هذا فان لغة أهل الامصار أيضا لم يستحدثوها وانما تناقلوها من لدن سلفهم وكان أكثرهم من مضر لما نزلوا الامصار من لدن الفتح وأهل الجيل أيضا لم يستحدثوها الا أنهم أبعد من مخالطة الاعاجم من أهل الامصار فهذا يرجح فيما يوجد من اللغة لديهم أنه من لغة سلفهم هذا مع اتفاق أهل الجيل كلهم شرقا وغربا فى النطق بها وانها الخاصية التى يتميز بها العربى من الهجين والحضرى فتفهم ذلك والله الهادى المبين

(فصل فى أن لغة أهل الحضر والامصار لغة قائمة بنفسها مخالفة للغة مضر)

اعلم أن عرف التخاطب فى الامصار وبين الحضر ليس بلغة مضر القديمة ولا بلغة أهل الجيل بل هى لغة أخرى قائمة بنفسها بعيدة عن لغة مضر وعن لغة هذا الجيل العربى الذى لعهدنا وهى عن لغة مضر أبعد فأما أنها لغة قائمة بنفسها فهو ظاهر يشهد له ما فيها من التغاير الذى يعد عند صناعة أهل النحو لحنا وهى مع ذلك تختلف باختلاف الامصار فى اصطلاحاتهم فلغة أهل المشرق مباينة بعض الشئ للغة أهل المغرب وكذا أهل الاندلس معهما وكل منهم متوصل بلغته الى تأدية مقصوده والابانة عما فى نفسه وهذا معنى اللسان واللغة وفقدان الاعراب ليس بضائرلهم كما قلناه فى لغة العرب لهذا العهد وأما أنها أبعد عن اللسان الاول من لغة هذا الجيل فلأن البعد عن اللسان انما هو بمخالطة العجمة فمن خالط العجم أكثر كانت لغته عن ذلك اللسان الاصلى أبعد لان الملكة انما تحصل بالتعليم كما قلناه وهذه ملكة ممتزجة من الملكة الاولى التى كانت للعرب ومن الملكة الثانية التى للعجم فعلى مقدار ما يسمعونه من العجمة ويربون عليه يبعدون عن الملكة الاولى واعتبر ذلك فى أمصار افريقية والمغرب والاندلس والمشرق أما افريقية والمغرب فخالطت العرب فيها البرابرة من العجم لوفور عمرانها بهم ولم يكد يخلو عنهم مصر ولا جيل فغلبت العجمة فيها على اللسان العربى الذى كان لهم وصارت لغة أخرى ممتزجة والعجمة فيها أغلب لما ذكرناه فهى عن اللسان الاول أبعد وكذا المشرق لما غلب العرب على أممه من فارس والترك فخالطوهم وتداولت بينهم لغاتهم فى الاكرة والفلاحين والسبى الذين اتخذوهم خولا ودايات وأظآرا ومراضع ففسدت لغتهم بفساد الملكة حتى انقلبت لغة أخرى وكذا أهل الاندلس مع عجم الجلالقة والافرنجة وصار أهل الامصار كلهم من هذه الاقاليم أهل لغة أخرى مخصوصة بهم تخالف لغة مضر ويخالف أيضا بعضها بعضا كما نذكره وكأنها لغة أخرى لاستحكام ملكتها فى أجيالهم والله يخلق ما يشاء ويقدر

(فصل فى تعليم اللسان المضرى)

اعلم أن ملكة اللسان المضرى لهذا العهد قد ذهبت وفسدت ولغة أهل الجيل كلهم مغايرة للغة مضر التى نزل بها القرآن وانما هى لغة أخرى من امتزاج العجمة بها كما قدمناه الا أن اللغات لما كانت ملكات كما مر كان تعلمها ممكنا شأن سائر الملكات ووجه التعليم لمن يبتغى هذه الملكة ويروم تحصيلها أن يأخذ نفسه

بحفظ كلامهم القديم الجارى على أساليبهم من القرآن والحديث وكلام السلف ومخاطبات فحول العرب فى أسجاعهم وأشعارهم وكلمات المولدين أيضا فى سائر فنونهم حتى يتنزل لكثرة حفظه لكلامهم من المنظوم والمنثور منزلة من نشأ بينهم ولقن العبارة عن المقاصد منهم ثم يتصرف بعد ذلك فى التعبير عما فى ضميره على حسب عباراتهم وتأليف كلماتهم وما وعاه وحفظه من أساليبهم وترتيب ألفاظهم فتحصل له هذه الملكة بهذا الحفظ والاستعمال وتزداد بكثرتهما رسوخا وقوة ويحتاج مع ذلك الى سلامة الطبع والتفهم الحسن لمنازع العرب وأساليبهم فى التراكيب ومراعاة التطبيق بينها وبين مقتضيات الاحوال والذوق يشهد بذلك وهو ينشأ ما بين هذه الملكة والطبع السليم فيهما كما نذكر وعلى قدر المحفوظ وكثرة الاستعمال تكون جودة المقول المصنوع نظما ونثرا ومن حصل على هذه الملكات فقد حصل على لغة مضر وهو الناقد البصير بالبلاغة فيها وهكذا ينبغى أن يكون تعلمها والله يهدى من يشاء بفضله وكرمه

(فصل فى أن ملكة هذا اللسان غير صناعة العربية ومستغنية عنها فى التعليم)

والسبب فى ذلك أن صناعة العربية انما هى معرفة قوانين هذه الملكة ومقاييسها خاصة فهو علم بكيفية لا نفس كيفية فليست نفس الملكة وانما هى بمثابة من يعرف صناعة من الصنائع علما ولا يحكمها عملا مثل أن يقول بصير بالخياطة غير محكم لملكتها فى التعبير عن بعض أنواعها الخياطة هى أن يدخل الخيط فى خرق الابرة ثم يغرزها فى لفقى الثوب مجتمعين ويخرجها من الجانب الآخر بمقدار كذا ثم يردها الى حيث ابتدأت ويخرجها قدام منفذها الاول بمطرح ما بين الثقبين الاولين ثم يتمادى على ذلك الى آخر العمل ويعطى صورة الحبك والتنبيت والتفتيح وسائر أنواع الخياطة وأعمالها وهو اذا طولب أن يعمل ذلك بيده لا يحكم منه شيأ وكذا لو سئل عالم بالنجارة عن تفصيل الخشب فيقول هو أن تضع المنشار على رأس الخشبة وتمسك بطرفه وآخر قبالتك ممسك بطرفه الآخر وتتعاقبانه بينكما وأطرافه المضرسة المحددة تقطع ما مرت عليه ذاهبة وجائية الى أن ينتهى الى آخر الخشبة وهو لو طولب بهذا العمل أو شئ منه لم يحكمه وهكذا العلم بقوانين الاعراب مع هذه الملكة فى نفسها فان العلم بقوانين الاعراب انما هو علم بكيفية العمل وليس هو نفس العمل ولذلك نجد كثيرا من جهابذة النحاة والمهرة فى صناعة العربية المحيطين علما بتلك القوانين اذا سئل فى كتابة سطرين الى أخيه أو ذى مودته أو شكوى ظلامة أو قصد من قصوده أخطأ فيها عن الصواب وأكثر من اللحن ولم يجد تأليف الكلام لذلك والعبارة عن المقصود على أساليب اللسان العربى وكذا نجد كثيرا ممن يحسن هذه الملكة ويجيد الفنين من المنظوم والمنثور وهو لا يحسن اعراب الفاعل من المفعول ولا المرفوع من المجرور ولا شيأ من قوانين صناعة العربية فمن هذا تعلم أن تلك الملكة هى غير صناعة العربية وأنها مستغنية عنها بالجملة وقد نجد بعض المهرة فى صناعة الاعراب بصيرا بحال هذه الملكة وهو قليل واتفاقى وأكثر ما يقع للمخالطين لكتاب سيبويه فانه لم يقتصر على قوانين الاعراب فقط بل ملأ كتابه من أمثال العرب وشواهد أشعارهم وعباراتهم فكان فيه جزء صالح من تعليم هذه الملكة فتجد العاكف عليه والمحصل له قد حصل على حظ من كلام العرب واندرج فى محفوظه فى أماكنه ومفاصل حاجاته وتنبه به لشأن الملكة فاستوفى تعليمها فكان أبلغ فى الافادة ومن هؤلاء المخالطين لكتاب سيبويه من يغفل عن التفطن لهذا فيحصل على علم اللسان صناعة ولا يحصل عليه ملكة وأما المخالطون لكتب المتأخرين العارية عن ذلك الا من القوانين النحوية مجردة عن أشعار العرب وكلامهم فقلما يشعرون لذلك بأمر هذه الملكة أو ينتبهون لشأنها فتجدهم يحسبون أنهم قد حصلوا على رتبة فى لسان العرب وهم أبعد الناس عنه وأهل صناعة العربية بالاندلس ومعلموها أقرب الى تحصيل هذه الملكة وتعليمها من سواهم لقيامهم فيها على شواهد العرب وأمثالهم والتفقه فى الكثير من التراكيب فى مجالس تعليمهم فيسبق الى المبتدى كثير من الملكة أثناء التعليم فتنقطع النفس لها وتستعد الى تحصيلها وقبولها وأما من سواهم من أهل المغرب وافريقية وغيرهم فأجروا صناعة العربية مجرى العلوم بحثا وقطعوا النظر عن التفقه فى تراكيب كلام العرب الا ان أعربوا شاهدا أو رجحوا مذهبا من جهة الاقتضاء الذهنى لا من جهة محامل اللسان وتراكيبه فأصبحت صناعة العربية كأنها من جملة قوانين المنطق العقلية او الجدل وبعدت عن مناحى اللسان وملكته وما ذلك

الا لعدولهم عن البحث فى شواهد اللسان وتراكيبه وتمييز أساليبه وغفلتهم عن المران فى ذلك للمتعلم فهو أحسن ما تفيده الملكة فى اللسان وتلك القوانين انما هى وسائل للتعليم لكنهم أجروها على غير ما قصد بها وأصاروها علما بحتا وبعدوا عن ثمرتها وتعلم مما قررناه فى هذا الباب أن حصول ملكة اللسان العربى انما هو بكثرة الحفظ من كلام العرب حتى يرتسم فى خياله المنوال الذى نسجوا عليه تراكيبهم فينسج هو عليه ويتنزل بذلك منزلة من نشأ معهم وخالط عباراتهم فى كلامهم حتى حصلت له الملكة المستقرة فى العبارة عن المقاصد على نحو كلامهم والله مقدر الامور كلها والله أعلم بالغيب

فصل فى تفسير الذوق فى مصطلح اهل البيان وتحقيق معناه وبيان انه لا يحصل غالبا للمستعربين من العجم

اعلم أن لفظة الذوق يتداولها المعتنون بفنون البيان ومعناها حصول ملكة البلاغة للسان وقد مر تفسير البلاغة وأنها مطابقة الكلام للمعنى من جميع وجوهه بخواص تقع للتراكيب فى افادة ذلك فالمتكلم بلسان العرب البليغ فيه يتحرى الهيئة المفيدة لذلك على أساليب العرب وأنحاء مخاطباتهم وينظم الكلام على ذلك الوجه جهده فاذا اتصلت مقاماته بمخالطة كلام العرب حصلت له الملكة فى نظم الكلام على ذلك الوجه وسهل عليه أمر التركيب حتى لا يكاد ينحو فيه غير منحى البلاغة التى للعرب وان سمع تركيبا غير جار على ذلك المنحى مجه ونبا عنه سمعه بأدنى فكر بل وبغير فكر الا بما استفاده من حصول هذه الملكة فان الملكات اذا استقرت ورسخت فى محالها ظهرت كأنها طبيعة وجبلة لذلك المحل ولذلك يظن كثير من المغفلين ممن لم يعرف شأن الملكات أن الصواب للعرب فى لغتهم اعرابا وبلاغة أمر طبيعى ويقول كانت العرب تنطق بالطبع وليس كذلك وانما هى ملكة لسانية فى نظم الكلام تمكنت ورسخت فظهرت فى بادى الرأى أنها جبلة وطبع وهذه الملكة كما تقدم انما تحصل بممارسة كلام العرب وتكرره على السمع والتفطن لخواص تراكيبه وليست تحصل بمعرفة القوانين العلمية فى ذلك التى استنبطها أهل صناعة اللسان فان هذه القوانين انما تفيد علما بذلك اللسان ولا تفيد حصول الملكة بالفعل فى محلها وقد مر ذلك واذا تقرر ذلك فملكة البلاغة فى اللسان تهدى البليغ الى وجود النظم وحسن التركيب الموافق لتراكيب العرب فى لغتهم ونظم كلامهم ولو رام صاحب هذه الملكة حيدا عن هذه السبيل المعينة والتراكيب المخصوصة لما قدر عليه ولا وافقه عليه لسانه لانه لا يعتاده ولا تهديه اليه ملكته الراسخة عنده واذا عرض عليه الكلام حائدا عن أسلوب العرب وبلاغتهم فى نظم كلامهم أعرض عنه ومجه وعلم أنه ليس من كلام العرب الذين مارس كلامهم وربما يعجز عن الاحتجاج لذلك كما تصنع أهل القوانين النحوية والبيانية فان ذلك استدلال بما حصل من القوانين المفادة بالاستقراء وهذا أمر وجدانى حاصل بممارسة كلام العرب حتى يصير كواحد منهم ومثاله لو فرضنا صبيا من صبيانهم نشأ وربى فى جيلهم فانه يتعلم لغتهم ويحكم شأن الاعراب والبلاغة فيها حتى يستولى على غايتها وليس من العلم القانونى فى شئ وانما هو بحصول هذه الملكة فى لسانه ونطقه وكذلك تحصل هذه الملكة لمن بعد ذلك الجيل بحفظ كلامهم وأشعارهم وخطبهم والمداومة على ذلك بحيث يحصل الملكة ويصير كواحد ممن نشأ فى جيلهم وربى بين أجيالهم والقوانين بمعزل عن هذا واستعير لهذه الملكة عندما ترسخ وتستقر اسم الذوق الذى اصطلح عليه أهل صناعة البيان وانما هو موضوع لادراك الطعوم لكن لما كان محل هذه الملكة فى اللسان من حيث النطق بالكلام كما هو محل لادراك الطعوم استعير لها اسمه وأيضا فهو وجدانى اللسان كما أن الطعوم محسوسة له فقيل له ذوق واذا تبين لك ذلك علمت منه أن الاعاجم الداخلين فى اللسان العربى الطارئين عليه المضطرين الى النطق به لمخالطة أهله كالفرس والروم والترك بالمشرق وكالبربر بالمغرب فانه لا يحصل لهم هذا الذوق لقصور حظهم فى هذه الملكة التى قررنا أمرها لان قصاراهم بعد طائفة من العمر وسبق ملكة أخرى الى اللسان وهى لغاتهم أن يعتنوا بما يتداوله أهل مصر بينهم فى المحاورة من مفرد ومركب لما يضطرون اليه من ذلك وهذه الملكة قد ذهبت لاهل الامصار وبعدوا عنها كما تقدم وانما لهم فى ذلك ملكة أخرى وليست هى ملكة اللسان المطلوبة ومن عرف تلك الملكة من القوانين المسطرة فى الكتب فليس من تحصيل الملكة فى شئ انما حصل أحكامها كما عرفت وانما تحصل هذه الملكة بالممارسة والاعتياد والتكرر لكلام العرب فان عرض لك ما تسمعه من أن سيبويه

والفارسي والزمخشري وأمثالهم من فرسان الكلام كانوا أعجاما مع حصول هذه الملكة لهم فاعلم أن أولئك القوم الذين تسمع عنهم انما كانوا عجما في نسبهم فقط وأما المربى والنشأة فكانت بين أهل هذه الملكة من العرب ومن تعلمها منهم فاستولوا بذلك من الكلام على غاية لا وراءها وكأنهم في أول نشأتهم من العرب الذين نشأوا في أجيالهم حتى أدركوا كنه اللغة وصاروا من أهلها فهم وان كانوا عجما في النسب فليسوا بأعجام في اللغة والكلام لانهم أدركوا الملة في عنفوانها واللغة في شبابها ولم تذهب آثار الملكة ولا من أهل الامصار ثم عكفوا على الممارسة والمدارسة لكلام العرب حتى استولوا على غايته واليوم الواحد من العجم اذا خالط أهل اللسان العربي بالامصار فأول ما يجد تلك الملكة المقصودة من اللسان العربي ممتحية الآثار ويجد ملكتهم الخاصة بهم ملكة أخرى مخالفة لملكة اللسان العربي ثم اذا فرضنا أنه أقبل على الممارسة لكلام العرب وأشعارهم بالمدارسة والحفظ يستفيد تحصيلها فقل أن يحصل له ما قدمناه من أن الملكة اذا سبقتها ملكة أخرى في المحل فلا تحصل الا ناقصة مخدوشة وان فرضنا عجميا في النسب سلم من مخالطة اللسان العجمي بالكلية وذهب الى تعلم هذه الملكة بالمدارسة فربما يحصل له ذلك لكنه من الندور بحيث لا يخفى عليك بما تقرر وربما يدعي كثير ممن ينظر في هذه القوانين البيانية حصول هذا الذوق له بها وهو غلط أو مغالطة وانما حصلت له الملكة ان حصلت في تلك القوانين البيانية وليست من ملكة العبارة في شيء والله يهدي من يشاء الى صراط مستقيم

فصل في أن أهل الامصار على الاطلاق قاصرون في تحصيل هذه الملكة اللسانية التي تستفاد بالتعليم ومن كان منهم أبعد عن اللسان العربي كان حصولها له أصعب وأعسر

والسبب في ذلك ما يسبق الى المتعلم من حصول ملكة منافية للملكة المطلوبة بما سبق اليه من اللسان الحضري الذي أفادته العجمة حتى نزل بها اللسان عن ملكته الاولى الى ملكة أخرى هي لغة الحضر لهذا العهد ولهذا نجد المعلمين يذهبون الى المسابقة بتعليم اللسان للولدان وتعتقد النحاة أن هذه المسابقة بصناعتهم وليس كذلك وانما هي بتعليم هذه الملكة بمخالطة اللسان وكلام العرب نعم صناعة النحو أقرب الى مخالطة ذلك وما كان من لغات أهل الامصار أعرق في العجمة وأبعد عن لسان مضر قصر بصاحبه عن تعلم اللغة المضرية وحصول ملكتها لتمكن المنافاة حينئذ واعتبر ذلك في أهل الامصار فأهل افريقية والمغرب لما كانوا أعرق في العجمة وأبعد عن اللسان الاول كان لهم قصور تام في تحصيل ملكته بالتعليم ولقد نقل ابن الرقيق أن بعض كتاب القيروان كتب الى صاحب له يا أخي ومن لا عدمت فقده أعلمني أبو سعيد كلاما انك كنت ذكرت أنك تكون مع الذين تأتي وعاقنا اليوم فلم يتهيأ لنا الخروج وأما أهل المنزل الكلاب من أمر الشين فقد كذبوا هذا باطلا ليس من هذا حرفا واحدا وكتابي اليك وأنا مشتاق اليك ان شاء الله وهكذا كانت ملكتهم في اللسان المضري شبيه ما ذكرنا وكذلك أشعارهم كانت بعيدة عن الملكة نازلة عن الطبقة ولم تزل كذلك لهذا العهد ولهذا ما كان بافريقية من مشاهير الشعراء الا ابن رشيق وابن شرف وأكثر ما يكون فيها الشعراء طارئين عليها ولم تزل طبقتهم في البلاغة حتى الآن مائلة الى القصور وأهل الاندلس أقرب منهم الى تحصيل هذه الملكة بكثرة معاناتهم وامتلائهم من المحفوظات اللغوية نظما ونثرا وكان فيهم ابن حيان المؤرخ امام أهل الصناعة في هذه الملكة ورافع الراية لهم فيها وابن عبد ربه والقسطلي وأمثالهم من شعراء ملوك الطوائف لما زخرت فيها بحار اللسان والادب وتداول ذلك فيهم مئين من السنين حتى كان الانفضاض والجلاء أيام تغلب النصرانية وشغلوا عن تعلم ذلك وتناقص العمران فتناقص ذلك شأن الصنائع كلها فقصرت الملكة فيهم عن شأنها حتى بلغت الحضيض وكان من آخرهم صالح بن شريف ومالك بن المرحل من تلاميذ الطبقة الاشبيليين بسبتة وكتاب دولة ابن الاحمر في أولها وألقت الاندلس أفلاذ كبدها من أهل تلك الملكة بالجلاء الى العدوة من اشبيلية الى سبتة ومن شرق الاندلس الى افريقية ولم يلبثوا الى أن انقرضوا وانقطع سند تعليمهم في هذه الصناعة لعسر قبول العدوة لها وصعوبتها عليهم بعوج ألسنتهم ورسوخهم في العجمة البربرية وهي منافية لما قلناه ثم عادت الملكة من بعد ذلك الى الاندلس كما كانت ونجم بها ابن بشرين وابن جابر وابن الجياب وطبقتهم ثم ابراهيم

الساحلي الطريحي وطبقته وقفاهم ابن الخطيب من بعدهم الهالك لهذا العهد شهيدا بسعاية أعدائه وكان له في اللسان ملكة لا تدرك واتبع أثره تلاميذه بعده وبالجملة فشأن هذه الملكة بالاندلس أكثر وتعليمها أيسر وأسهل لما هم عليه لهذا العهد كما قدمناه من معاناة علوم اللسان ومحافظتهم عليها وعلى علوم الادب وسند تعليمها ولان أهل اللسان العجمي الذي يفسد ملكتهم انما هم طارئون عليهم وليست عجمتهم أصلا للغة أهل الاندلس والبربر في هذه العدوة هم أهلها ولسانهم لسانها الا في الامصار فقط وهم فيها منغمسون في بحر عجمتهم ورطانتهم البربرية فيصعب عليهم تحصيل الملكة اللسانية بالتعليم بخلاف أهل الاندلس واعتبر ذلك بحال أهل المشرق لعهد الدولة الاموية والعباسية فكان شأنهم شأن أهل الاندلس في تمام هذه الملكة واجادتها لبعدهم لذلك العهد عن الاعاجم ومخالطتهم الا في القليل فكان أمر هذه الملكة في ذلك العهد أقوم وكان فحول الشعراء والكتاب أوفر لتوفر العرب وأبنائهم بالمشرق وانظر ما اشتمل عليه كتاب الاغاني من نظمهم ونثرهم فان ذلك الكتاب هو كتاب العرب وديوانهم وفيه لغتهم وأخبارهم وأيامهم وملتهم العربية وسيرتهم وآثار خلفائهم وملوكهم وأشعارهم وغناؤهم وسائر مغانيهم له فلا كتاب أوعب منه لاحوال العرب وبقي أمر هذه الملكة مستحكما في المشرق في الدولتين وربما كانت فيهم أبلغ ممن سواهم ممن كان في الجاهلية كما نذكره بعد حتى تلاشى أمر العرب ودرست لغتهم وفسد كلامهم وانقضى أمرهم ودولتهم وصار الامر للاعاجم والملك في أيديهم والتغلب لهم وذلك في دولة الديلم والسلجوقية وخالطوا أهل الامصار والحواضر حتى بعدوا عن اللسان العربي وملكته وصار متعلمها منهم مقصرا عن تحصيلها وعلى ذلك نجد لسانهم لهذا العهد في فني المنظوم والمنثور وان كانوا مكثرين منه والله يخلق ما يشاء ويختار والله سبحانه وتعالى أعلم وبه التوفيق لارب سواه

(فصل في انقسام الكلام الى فني النظم والنثر)

اعلم أن لسان العرب وكلامهم على فنين في الشعر المنظوم وهو الكلام الموزون المقفى ومعناه الذي تكون أوزانه كلها على روى واحد وهو القافية وفي النثر وهو الكلام غير الموزون وكل واحد من الفنين يشتمل على فنون ومذاهب في الكلام فأما الشعر فمنه المدح والهجاء والرثاء وأما النثر فمنه السجع الذي يؤتى به قطعا ويلتزم في كل كلمتين منه قافية واحدة يسمى سجعا ومنه المرسل وهو الذي يطلق فيه الكلام اطلاقا ولا يقطع أجزاء بل يرسل ارسالا من غير تقييد بقافية ولا غيرها ويستعمل في الخطب والدعاء وترغيب الجمهور وترهيبهم وأما القرآن وان كان من المنثور الا أنه خارج عن الوصفين وليس يسمى مرسلا مطلقا ولا سجعا بل تفصيل آيات ينتهي الى مقاطع يشهد الذوق بانتهاء الكلام عنده ثم يعاد الكلام في الآية الاخرى بعدها ويثنى من غير التزام حرف يكون سجعا ولا قافية وهو معنى قوله تعالى الله نزل أحسن الحديث كتابا متشابها مثاني تقشعر منه جلود الذين يخشون ربهم وقال قد فصلنا الآيات ويسمى آخر الآيات منها فواصل اذ ليست أسجاعا ولا التزم فيها ما يلتزم في السجع ولا هي أيضا قواف وأطلق اسم المثاني على آيات القرآن كلها على العموم لما ذكرناه واختصت بأم القرآن للغلبة فيها كالنجم للثريا ولهذا سميت السبع المثاني وانظر هذا مع ما قاله المفسرون في تعليل تسميتها بالمثاني يشهد لك الحق برجحان ما قلناه واعلم أن لكل واحد من هذه الفنون أساليب تختص به عند أهله ولا تصلح للفن الآخر ولا تستعمل فيه مثل النسيب المختص بالشعر والحمد والدعاء المختص بالخطب والدعاء المختص بالمخاطبات وأمثال ذلك وقد استعمل المتأخرون أساليب الشعر وموازينه في المنثور من كثرة الاسجاع والتزام التقفية وتقديم النسيب بين يدي الاغراض وصار هذا المنثور اذا تأملته من باب الشعر وفنه ولم يفترقا الا في الوزن واستمر المتأخرون من الكتاب على هذه الطريقة واستعملوها في المخاطبات السلطانية وقصروا الاستعمال في المنثور كله على هذا الفن الذي ارتضوه وخلطوا الاساليب فيه وهجروا المرسل وتناسوه وخصوصا أهل المشرق وصارت المخاطبات السلطانية لهذا العهد عند الكتاب الغفل جارية على هذا الاسلوب الذي أشرنا اليه وهو غير صواب من جهة البلاغة لما يلاحظ في تطبيق الكلام على مقتضى الحال من أحوال المخاطب والمخاطب وهذا الفن المنثور المقفى أدخل المتأخرون فيه أساليب الشعر فوجب أن تنزه المخاطبات السلطانية عنه اذ أساليب الشعر تنافيها اللوذعية وخلط الجد بالهزل والاطناب في

الاوصاف وضرب الامثال وكثرة التشبيهات والاستعارات حيث لاتدعو ضرورة الى ذلك فى الخطاب والتزام التقفية أيضا من اللوذعة والتزيين وجلال الملك والسلطان وخطاب الجمهور عن الملوك بالترغيب والترهيب ينافى ذلك ويباينه والمحمود فى المخاطبات السلطانية الترسل وهو اطلاق الكلام وارساله من غير تسجيع الا فى الاقل النادر وحيث ترسله الملكة ارسالا من غير تكلف له ثم اعطاء الكلام حقه فى مطابقته لمقتضى الحال فان المقامات مختلفة ولكل مقام أسلوب يخصه من اطناب أو ايجاز أو حذف أو اثبات أو تصريح او اشارة وكناية واستعارة وأما اجراء المخاطبات السلطانية على هذا النحو الذى هو على أساليب الشعر فمذموم وما حمل عليه أهل العصر الا استيلاء العجمة على ألسنتهم وقصورهم لذلك عن اعطاء الكلام حقه فى مطابقته لمقتضى الحال فعجزوا عن الكلام المرسل لبعد أمده فى البلاغة وانفساح خطوبه وولعوا بهذا المسجع يلفقون به ما نقصهم من تطبيق الكلام على المقصود ومقتضى الحال فيه ويجبرونه بذلك القدر من التزيين بالاسجاع والالقاب البديعة ويغفلون عما سوى ذلك وأكثر من أخذ بهذا الفن وبالغ فيه فى سائر أنحاء كلامهم كتاب المشرق وشعراؤه لهذا العهد حتى انهم ليخلون بالاعراب فى الكلمات والتصريف اذا دخلت لهم فى تجنيس أو مطابقة لا يجتمعان معها فيرجحون ذلك الصنف من التجنيس ويدعون الاعراب ويفسدون بنية الكلمة عساها تصادف التجنيس فتأمل ذلك واستعن بما قدمناه لك تقف على صحة ما ذكرناه والله الموفق للصواب بمنه وكرمه والله تعالى أعلم

فصل فى أنه لا تتفق الاجادة فى فنى المنظوم والمنثور معا الا للاقل

والسبب فى ذلك أنه كما بيناه ملكة فى اللسان فاذا تسبقت الى محله ملكة أخرى قصرت بالمحل عن تمام الملكة اللاحقة لان تمام الملكات وحصولها للطبائع التى على الفطرة الاولى أسهل وأيسر واذا تقدمتها ملكة أخرى كانت منازعة لها فى المادة القابلة وعائقة عن سرعة القبول فوقعت المنافاة وتعذر التمام فى الملكة وهذا موجود فى الملكات الصناعية كلها على الاطلاق وقد برهنا عليه فى موضعه بنحو من هذا البرهان فاعتبر مثله فى اللغات فانها ملكات اللسان وهى بمنزلة الصناعة وانظر من تقدم له شئ من العجمة كيف يكون قاصرا فى اللسان العربى أبدا فالاعجمى الذى سبقت له اللغة الفارسية لا يستولى على ملكة اللسان العربى ولا يزال قاصرا فيه ولو تعلمه وعلمه وكذا البربرى والرومى والافرنجى قل أن تجد أحدا منهم محكما لملكة اللسان العربى وما ذلك الا لما سبق الى ألسنتهم من ملكة اللسان الآخر حتى ان طالب العلم من أهل هذه الالسن اذا طلبه بين أهل اللسان العربى جاء مقصرا فى معارفه عن الغاية والتحصيل وما أتى الا من قبل اللسان وقد تقدم لك من قبل أن الالسن واللغات شبيهة بالصنائع وقد تقدم لك أن الصنائع وملكاتها لا تزدحم وأن من سبقت له اجادة فى صناعة فقل أن يجيد أخرى أو يستولى فيها على الغاية والله خلقكم وما تعملون

فصل فى صناعة الشعر ووجه تعلمه

هذا الفن من فنون كلام العرب وهو المسمى بالشعر عندهم ويوجد فى سائر اللغات الا أنا الآن انما نتكلم فى الشعر الذى للعرب فان أمكن أن تجد فيه أهل الالسن الاخرى مقصودهم من كلامهم والا فلكل لسان أحكام فى البلاغة تخصه وهو فى لسان العرب غريب النزعة عزيز المنحى اذ هو كلام مفصل قطعا قطعا متساوية فى الوزن متحدة فى الحرف الاخير من كل قطعة وتسمى كل قطعة من هذه القطعات عندهم بيتا ويسمى الحرف الاخير الذى تتفق فيه رويا وقافية وتسمى جملة الكلام الى آخره قصيدة وكلمة وينفرد كل بيت منه بافادته فى تراكيبه حتى كأنه كلام وحده مستقل عما قبله وما بعده واذا أفرد كان تاما فى بابه فى مدح أو نسيب أو رثاء فيحرص الشاعر على اعطاء ذلك البيت ما يستقل فى افادته ثم يستأنف فى البيت الآخر كلاما آخر كذلك ويستطرد للخروج من فن الى فن ومن مقصود الى مقصود بأن يوطئ المقصود الاول ومعانيه الى أن تناسب المقصود الثانى ويبعد الكلام عن التنافر كما يستطرد من التشبيب الى المدح ومن وصف البيداء والطلول الى وصف الركاب أو الخيل أو الطيف ومن وصف الممدوح الى وصف قومه وعساكره ومن التفجع والعزاء فى الرثاء الى التأثر وأمثال ذلك ويراعى فيه اتفاق القصيدة كلها فى الوزن الواحد حذرا من أن يتساهل الطبع فى الخروج من وزن الى وزن

يقاربه فقد يخفى ذلك من أجل المقاربة على كثير من الناس ولهذه الموازين شروط وأحكام تضمنها علم العروض وليس كل وزن يتفق في الطبع استعملته العرب في هذا الفن وانما هي أوزان مخصوصة يسميها أهل تلك الصناعة البحور وقد حصروها في خمسة عشر بحرا بمعنى أنهم لم يجدوا للعرب في غيرها من الموازين الطبيعية نظما واعلم أن فن الشعر من بين الكلام كان شريفا عند العرب ولذلك جعلوه ديوان علومهم وأخبارهم وشاهد صوابهم وخطئهم وأصلا يرجعون اليه في الكثير من علومهم وحكمهم وكانت ملكته مستحكمة فيهم شأن الملكات كلها والملكات اللسانية كلها انما تكتسب بالصناعة والارتياض في كلامهم حتى يحصل شبه في تلك الملكة والشعر من بين فنون الكلام صعب المأخذ على من يريد اكتساب ملكته بالصناعة من المتأخرين لاستقلال كل بيت منه بأنه كلام تام في مقصوده ويصلح أن ينفرد دون ما سواه فيحتاج من أجل ذلك الى نوع تلطف في تلك الملكة حتى يفرغ الكلام الشعري في قوالبه التي عرفت له في ذلك المنحى من شعر العرب ويبرزه مستقلا بنفسه ثم يأتي ببيت آخر كذلك ثم ببيت ويستكمل الفنون الوافية بمقصوده ثم يناسب بين البيوت في موالاة بعضها مع بعض بحسب اختلاف الفنون التي في القصيدة ولصعوبة منحاه وغرابة فنه كان محكا للقرائح في استجادة أساليبه وشحذ الافكار في تنزيل الكلام في قوالبه ولا يكفي فيه ملكة الكلام العربي على الاطلاق بل يحتاج بخصوصه الى تلطف ومحاولة في رعاية الاساليب التي اختصته العرب بها واستعمالها ولنذكر هنا سلوك الاسلوب عند أهل هذه الصناعة وما يريدون بها في اطلاقهم فاعلم أنها عبارة عندهم عن المنوال الذي ينسج فيه التراكيب أو القالب الذي يفرغ فيه ولا يرجع الى الكلام باعتبار افادته أصل المعنى الذي هو وظيفة الاعراب ولا باعتبار افادته كمال المعنى من خواص التراكيب الذي هو وظيفة البلاغة والبيان ولا باعتبار الوزن كما استعمله العرب فيه الذي هو وظيفة العروض فهذه العلوم الثلاثة خارجة عن هذه الصناعة الشعرية وانما ترجع الى صورة ذهنية للتراكيب المنتظمة كلية باعتبار انطباقها على تركيب خاص وتلك الصورة ينتزعها الذهن من أعيان التراكيب وأشخاصها ويصيرها في الخيال كالقالب أو المنوال ثم ينتقي التراكيب الصحيحة عند العرب باعتبار الاعراب والبيان فيرصها فيه رصا كما يفعله البناء في القالب أو النساج في المنوال حتى يتسع القالب بحصول التراكيب الوافية بمقصود الكلام ويقع على الصورة الصحيحة باعتبار ملكة اللسان العربي فيه فان لكل فن من الكلام أساليب تختص به وتوجد فيه على أنحاء مختلفة فسؤال الطلول في الشعر يكون بخطاب الطلول كقوله يادارمية بالعلياء فالسند ويكون باستدعاء الصحب للوقوف والسؤال كقوله قفا نسأل الدار التي خف أهلها أو باستبكاء الصحب على الطلل كقوله قفا نبك من ذكرى حبيب ومنزل أو بالاستفهام عن الجواب لمخاطب غير معين كقوله ألم تسأل فتخبرك الرسوم ومثل تحية الطلول بالامر لمخاطب غير معين بتحيتها كقوله حي الديار بجانب الغزل أو بالدعاء لها بالسقيا كقوله

اسقى طلولهم أجش هزيم * وغدت عليهم نضرة ونعيم

أو سؤاله السقيا لها من البرق كقوله

يابرق طالع منزلا بالابرق * واحد السحاب لها حداء الانيق

أو مثل التفجع في الجزع باستدعاء البكاء كقوله

كذا فليجل الخطب وليفدح الامر * فليس لعين لم يفض ماؤها عذر

أو باستعظام الحادث كقوله أرأيت من حملوا على الاعواد أو بالتسجيل على الاكوان بالمصيبة لفقده كقوله

منابت العشب لاحام ولاراع * مضى الردى بطويل الرمح والباع

أو بالانكار على من لم يتفجع له من الجمادات كقول الخارجية

أيا شجر الخابور مالك مورقا * كأنك لم تجزع على ابن طريف

أو بتهنئة فريقه بالراحة من ثقل وطأته كقوله

ألقى الرماح ربيعة بن نزار * أودى الردى بفريقك المغوار

وأمثال ذلك كثير في سائر فنون الكلام ومذاهبه وينتظم التراكيب فيه بالجمل وغير الجمل انشائية وخبرية اسمية وفعلية متفقة وغير متفقة مفصولة وموصولة على ما هو شأن التراكيب في الكلام العربي في مكان كل كلمة

من الاخرى بعرّفك فيه ما تستفيده بالارتياض فى أشعار العرب من القالب الكلى المجرّد فى الذهن من التراكيب المعينة التى ينطبق ذلك القالب على جميعها فانّ مؤلف الكلام هو كالبناء أو النساج والصورة الذهنية المنطبقة كالقالب الذى يبنى فيه أو المنوال الذى ينسج عليه فان خرج عن القالب فى بنائه أو عن المنوال فى نسجه كان فاسدا ولا تقولنّ ان معرفة قوانين البلاغة كافية فى ذلك لانا نقول قوانين البلاغة انما هى قواعد علمية قياسية تفيد جواز استعمال التراكيب على هيأتها الخاصة بالقياس وهو قياس علمى صحيح مطرد كما هو قياس القوانين الاعرابية وهذه الاساليب التى نحن نقررها ليست من القياس فى شئ انما هى هيئة ترسخ فى النفس من تتبع التراكيب فى شعر العرب لجريانها على اللسان حتى تستحكم صورتها فيستفيد بها العمل على مثالها والاحتذاء بها فى كل تركيب من الشعر كما قدمنا ذلك فى الكلام باطلاق وان القوانين العلمية من العربية والبيان لا تفيد تعليمه بوجه وليس كل ما يصح فى قياس كلام العرب وقوانينه العلمية استعملوه وانما المستعمل عندهم من ذلك أنحاء معروفة يطلع عليها الحافظون لكلامهم تندرج صورتها تحت تلك القوانين القياسية فاذا نظر فى شعر العرب على هذا النحو وبهذه الاساليب الذهنية التى تصير كالقوالب كان نظرا فى المستعمل من تراكيبهم لا فيما يقتضيه القياس ولهذا قلنا ان المحصل لهذه القوالب فى الذهن انما هو حفظ أشعار العرب وكلامهم وهذه القوالب كما تكون فى المنظوم تكون فى المنثور فان العرب استعملوا كلامهم فى كلا الفنين وجاؤا به مفصلا فى النوعين ففى الشعر بالقطع الموزونة والقوافى المقيدة واستقلال الكلام فى كل قطعة وفى المنثور يعتبرون الموازنة والتشابه بين القطع غالبا وقد يقيدونه بالاسجاع وقد يرسلونه وكل واحدة من هذه معروفة فى لسان العرب والمستعمل منها عندهم هو الذى يبنى مؤلف الكلام عليه تأليفه ولا يعرفه الا من حفظ كلامهم حتى يتجرّد فى ذهنه من القوالب المعينة الشخصية قالب كلى مطلق يحذو حذوه فى التأليف كما يحذو البناء على القالب والنساج على المنوال فلهذا كان من تأليف الكلام منفردا عن نظر النحوى والبيانى والعروضى نعم ان مراعاة قوانين هذه العلوم شرط فيه لا يتم بدونها فاذا تحصلت هذه الصفات كلها فى الكلام اختص بنوع من النظر لطيف فى هذه القوالب التى يسمونها أساليب ولا يفيده الا حفظ كلام العرب نظما ونثرا واذا تقرر معنى الاسلوب ما هو فلنذكر بعده حدا أو رسما للشعر به تفهم حقيقته على صعوبة هذا الغرض فانا لم نقف عليه لاحد من المتقدمين فيما رأيناه وقول العروضيين فى حده انه الكلام الموزون المقفى ليس بحد لهذا الشعر الذى نحن بصدده ولا رسم له وصناعتهم انما تنظر فى الشعر باعتبار ما فيه من الاعراب والبلاغة والوزن والقوالب الخاصة فلاجرم أن حدهم ذلك لا يصلح له عندنا فلا بد من تعريف يعطينا حقيقته من هذه الحيثية فنقول الشعر هو الكلام البليغ المبنى على الاستعارة والاوصاف المفصل بأجزاء متفقة فى الوزن والروى مستقل كل جزء منها فى غرضه ومقصده عما قبله وبعده الجارى على أساليب العرب المخصوصة به فقولنا الكلام البليغ جنس وقولنا المبنى على الاستعارة والاوصاف فصل عما يخلو من هذه فانه فى الغالب ليس بشعر وقولنا المفصل بأجزاء متفقة الوزن والروى فصل له عن الكلام المنثور الذى ليس بشعر عند الكل وقولنا مستقل كل جزء منها فى غرضه ومقصده عما قبله وبعده بيان للحقيقة لان الشعر لا تكون أبياته الا كذلك ولم يفصل به شئ وقولنا الجارى على الاساليب المخصوصة به فصل له عما لم يجر منه على أساليب العرب المعروفة فانه حينئذ لا يكون شعرا انما هو كلام منظوم لانّ الشعر له أساليب تخصه لا تكون للمنثور وكذا أساليب المنثور لا تكون للشعر فما كان من الكلام منظوما وليس على تلك الاساليب فلا يكون شعرا وبهذا الاعتبار كان الكثير ممن لقيناه من شيوخنا فى هذه الصناعة الادبية يرون أن نظم المتنبى والمعرّى ليس هو من الشعر فى شئ لانهما لم يجريا على أساليب العرب من الامم عند من يرى أن الشعر يوجد للعرب وغيرهم ومن يرى أنه لا يوجد لغيرهم فلا يحتاج الى ذلك ويقول مكانه الجارى على الاساليب المخصوصة واذ قد فرغنا من الكلام على حقيقة الشعر فلنرجع الى الكلام فى كيفية عمله فنقول اعلم أن لعمل الشعر واحكام صناعته شروطا أولها الحفظ من جنسه أى من جنس شعر العرب حتى تنشأ فى النفس ملكة ينسج على منوالها ويتخير المحفوظ من الحرّ النقى الكثير الاساليب وهذا المحفوظ المختار أقل ما يكفى فيه شعر شاعر من الفحول الاسلاميين مثل ابن أبى ربيعة وكثير وذى الرمّة وجرير وأبى نواس وحبيب والبحترى والرضى وأبى فراس وأكثره شعر كتاب الاغانى لانه جمع شعر أهل الطبقة الاسلامية كله والمختار من

شعر الجاهلية ومن كان خاليا من المحفوظ فنظمه قاصر رديء ولا يعطيه الرونق والحلاوة الا كثرة المحفوظ فمن قل حفظه أو عدم لم يكن له شعر وانما هو نظم ساقط واجتناب الشعر أولى بمن لم يكن له محفوظ ثم بعد الامتلاء من الحفظ وشحذ القريحة للنسج على المنوال يقبل على النظم وبالاكثار منه تستحكم ملكته وترسخ وربما يقال ان من شرطه نسيان ذلك المحفوظ لتمحى رسومه الحرفية الظاهرة اذ هي صادة عن استعمالها بعينها فاذا نسيها وقد تكيفت النفس بها انتقش الاسلوب فيها كأنه منوال يأخذ بالنسج عليه بأمثالها من كلمات أخرى ضرورة ثم لا بد له من الخلوة واستجادة المكان المنظور فيه من المياه والازهار وكذا المسموع لاستنارة القريحة باستجماعها وتنشيطها بملاذ السرور ثم مع هذا كله فشرطه أن يكون على جمام ونشاط فذلك أجمع له وأنشط للقريحة أن تأتي بمثل ذلك المنوال الذي في حفظه قالوا وخير الاوقات لذلك أوقات البكور عند الهبوب من النوم وفراغ المعدة ونشاط الفكر وفي هؤلاء الجمام وربما قالوا ان من بواعثه العشق والانتشاء ذكر ذلك ابن رشيق في كتاب العمدة وهو الكتاب الذي انفرد بهذه الصناعة واعطاء حقها ولم يكتب فيها أحد قبله ولا بعده مثله قالوا فان استصعب عليه بعد هذا كله فليتركه الى وقت آخر ولا يكره نفسه عليه وليكن بناء البيت على القافية من أول صوغه ونسجه بعضها ويبني الكلام عليها الى آخره لانه ان غفل عن بناء البيت على القافية صعب عليه وضعها في محلها فربما تجيء نافرة قلقة واذا سمح الخاطر بالبيت ولم يناسب الذي عنده فليتركه الى موضعه الاليق به فان كل بيت مستقل بنفسه ولم تبق الا المناسبة فليتخير فيها كما يشاء وليراجع شعره بعد الخلاص منه بالتنقيح والنقد ولا يضن به على الترك اذا لم يبلغ الاجادة فان الانسان مفتون بشعره اذ هو بنات فكره واختراع قريحته ولا يستعمل فيه من الكلام الا الافصح من التراكيب والخالص من الضرورات اللسانية فليهجرها فانها تنزل بالكلام عن طبقة البلاغة وقد حظر أئمة اللسان عن المولد ارتكاب الضرورة اذ هو في سعة منها بالعدول عنها الى الطريقة المثلى من الملكة ويجتنب أيضا المعقد من التراكيب جهده وانما يقصد منها ما كانت معانيه تسابق ألفاظه الى الفهم وكذلك كثرة المعاني في البيت الواحد فان فيها نوع تعقيد على الفهم وانما المختار منه ما كانت ألفاظه طبقا على معانيه أو أوفى فان كانت المعاني كثيرة كان حشوا واستعمل الذهن بالغوص عليها فمنع الذوق عن استيفاء مدركه من البلاغة ولا يكون الشعر سهلا الا اذا كانت معانيه تسابق ألفاظه الى الذهن ولهذا كان شيوخنا رحمهم الله يعيبون شعر أبي بكر بن خفاجة شاعر شرق الاندلس لكثرة معانيه وازدحامها في البيت الواحد كما كانوا يعيبون شعر المتنبي والمعري بعدم النسج على الاساليب العربية كما مر فكان شعرهما كلاما منظوما نازلا عن طبقة الشعر والحاكم بذلك هو الذوق وليجتنب الشاعر أيضا الحوشي من الالفاظ والمقصر وكذلك السوقي المبتذل بالتداول بالاستعمال فانه ينزل بالكلام عن طبقة البلاغة أيضا فيصير مبتذلا ويقرب من عدم الافادة كقولهم النار حارة والسماء فوقنا وبمقدار ما يقرب من طبقة عدم الافادة يبعد عن رتبة البلاغة اذ هما طرفان ولهذا كان الشعر في الربانيات والنبويات قليل الاجادة في الغالب ولا يحذق فيه الا الفحول وفي القليل عن العثر لان معانيها متداولة بين الجمهور فتصير مبتذلة لذلك واذا تعذر الشعر بعد هذا كله فليراوضه ويعاوده فان القريحة مثل الضرع يدر بالامتراء ويجف بالترك والاهمال وبالجملة فهذه الصناعة وتعلمها مستوفى في كتاب العمدة لابن رشيق وقد ذكرنا منها ما حضرنا بحسب الجهد ومن أراد استيفاء ذلك فعليه بذلك الكتاب ففيه البغية من ذلك وهذه نبذة كافية والله المعين وقد نظم الناس في أمر هذه الصناعة الشعرية ما يجب فيها ومن أحسن ما قيل في ذلك وأظنه لابن رشيق

قوله أبي بكر وفي نسخة أبي اسحق اهـ

لعن الله صنعة الشعر ماذا * من صنوف الجهال منه لقينا

يؤثرون الغريب منه على ما * كان سهلا للسامعين مبينا

ويرون المحال معنى صحيحا * وخسيس الكلام شيأ ثمينا

يجهلون الصواب منه ولا يد * رون للجهل أنهم يجهلونا

فهم عند من سوانا يلامو * ن وفي الحق عندنا يعذرونا

انما الشعر ما يناسب في النظم وان كان في الصفات فنونا

فأتى بعضه يشاكل بعضا * وأقامت له الصدور المتونا

كل معنى أتاك منه على ما * تتمنى ولم يكن أو يكونا
فتناهى من البيان الى أن * كاد حسنا يبين للناظرينا
فكأن الالفاظ منه وجوه * والمعانى ركبن فيها عيونا
انما فى المرام حسب الامانى * يتحلى بحسنه المنشدونا
فاذا ما مدحت بالشعر حرّا * رمت فيه مذاهب المشتهينا
فجعلت النسيب سهلا قريبا * وجعلت المديح صدقا مبينا
وتعليت ما يهجن فى السمع وان كان لفظه موزونا
واذا ما عرضته بهجاء * عبت فيه مذاهب المرقبينا
فجعلت التصريح منه دواء * وجعلت التعريض داء دفينا
واذا ما بكيت فيه على العا * دين يوما للبين والظاعنينا
حلت دون الاسى وذللت ما كا * ن من الدمع فى العيون مصونا
ثم ان كنت عاتبا جئت بالوعد وعيدا وبالصعوبة لينا
فتركت الذى عتبت عليه * حذرا آمنا عزيزا مهينا
وأصح القريض ما قارب النظم وان كان واضحا مستبينا
فاذا قيل أطمع الناس طرّا * واذا ريم أعجز المعجزينا

ومن ذلك أيضا قول بعضهم

الشعر ما قومت زيغ صدوره * وشددت بالتهذيب أسر متونه
ورأبت بالاطناب شعب صدوعه * وفتحت بالايجاز عور عيونه
وجمعت بين قريبه وبعيده * وجمعت بين مجمه ومعينه
واذا مدحت به جوادا ماجدا * وقضيته بالشكر حق ديونه
أصفيته بنفيس ود ضيته * وخصصته بخطيره وثمينه
فيكون جزلا فى مساق صنوفه * ويكون سهلا فى اتفاق فنونه
واذا بكيت به الديار وأهلها * أجريت للمحزون ماء شؤونه
واذا أردت كناية عن ريبة * باينت بين ظهوره وبطونه
فجعلت سامعه يشوب شكوكه * بثبوته وظنونه بيقينه

فصل فى أن صناعة النظم والنثر انما هى فى الالفاظ لا فى المعانى

اعلم أن صناعة الكلام نظما ونثرا انما هى فى الالفاظ لا فى المعانى وانما المعانى تبع لها وهى أصل فالصانع الذى يحاول ملكة الكلام فى النظم والنثر انما يحاولها فى الالفاظ بحفظ أمثالها من كلام العرب ليكثر استعماله وجريه على لسانه حتى تستقر له الملكة فى لسان مضر ويتخلص من العجمة التى ربى عليها فى جيله ويفرض نفسه مثل وليد نشأ فى جيل العرب ويلقن لغتهم كما يلقنها الصبى حتى يصير كأنه واحد منهم فى لسانهم وذلك أنا قدمنا أن اللسان ملكة من الملكات فى النطق يحاول تحصيلها بتكرارها على اللسان حتى تحصل والذى فى اللسان والنطق انما هو الالفاظ وأما المعانى فهى فى الضمائر وأيضا فالمعانى موجودة عند كل واحد وفى طوع كل فكر منها ما يشاء ويرضى فلا يحتاج الى صناعة وتأليف الكلام للعبارة عنها هو المحتاج للصناعة كما قلناه وهو بمثابة القوالب للمعانى فكما أن الاوانى التى يغترف بها الماء من البحر منها آنية الذهب والفضة والصدف والزجاج والخزف والماء واحد فى نفسه وتختلف الجودة فى الاوانى المملوءة بالماء باختلاف جنسها لا باختلاف الماء كذلك جودة اللغة وبلاغتها فى الاستعمال تختلف باختلاف طبقات الكلام فى تأليفه باعتبار تطبيقه على المقاصد والمعانى واحدة فى نفسها وانما الجاهل بتأليف الكلام وأساليبه على مقتضى ملكة اللسان اذا حاول العبارة عن مقصوده ولم يحسن بمثابة المقعد الذى يروم النهوض ولا يستطيعه لفقدان القدرة عليه

والله يعلمكم ما لم تكونوا تعلمون

فصل في ان حصول هذه الملكة بكثرة الحفظ وجودتها بجودة المحفوظ

قد قدمنا أنه لابد من كثرة الحفظ لمن يروم تعلم اللسان العربي وعلى قدر جودة المحفوظ وطبقته في جنسه وكثرته وقلته تكون جودة الملكة الحاصلة عنه للحافظ فمن كان محفوظه شعر حبيب أو العتابي أو ابن المعتز أو ابن هانئ أو الشريف الرضي أو رسائل ابن المقفع أو سهل بن هرون أو ابن الزيات أو البديع أو الصابي تكون ملكته أجود وأعلى مقاما ورتبة في البلاغة ممن يحفظ شعر ابن سهل من المتأخرين أو ابن النبيه أو ترسل البيساني أو العماد الاصبهاني لنزول طبقة هؤلاء عن أولئك يظهر ذلك للبصير الناقد صاحب الذوق وعلى مقدار جودة المحفوظ أو المسموع تكون جودة الاستعمال من بعده ثم اجادة الملكة من بعدهما فبارتقاء المحفوظ في طبقته من الكلام ترتقي الملكة الحاصلة لان الطبع انما ينسج على منوالها وتنمو قوى الملكة بتغذيتها وذلك أن النفس وان كانت في جبلتها واحدة بالنوع فهي تختلف في البشر بالقوة والضعف في الادراكات واختلافها انما هو باختلاف ما يرد عليها من الادراكات والملكات والالوان التي تكيفها من خارج فبهذه يتم وجودها وتخرج من القوة الى الفعل صورتها والملكات التي تحصل لها انما تحصل على التدريج كما قدمناه فالملكة الشعرية تنشأ بحفظ الشعر وملكة الكتابة بحفظ الاسجاع والترسل والعلمية بمخالطة العلوم والادراكات والابحاث والانظار والفقهية بمخالطة الفقه وتنظير المسائل وتفريعها وتخريج الفروع على الاصول والتصوفية الربانية بالعبادات والاذكار وتعطيل الحواس الظاهرة بالخلوة والانفراد عن الخلق ما استطاع حتى تحصل له ملكة الرجوع الى حسه الباطن وروحه وينقلب ربانيا وكذا سائرها وللنفس في كل واحد منها لون تتكيف به وعلى حسب ما نشأت الملكة عليه من جودة أو رداءة تكون تلك الملكة في نفسها فملكة البلاغة العالية الطبقة في جنسها انما تحصل بحفظ العالي في طبقته من الكلام ولهذا كان الفقهاء وأهل العلوم كلهم قاصرين في البلاغة وما ذلك الا لما يسبق الى محفوظهم ويمتلئ به من القوانين العلمية والعبارات الفقهية الخارجة عن أسلوب البلاغة والنازلة عن الطبقة لان العبارات عن القوانين والعلوم لاحظ لها في البلاغة فاذا سبق ذلك المحفوظ الى الفكر وكثر وتلونت به النفس جاءت الملكة الناشئة عنه في غاية القصور وانحرفت عباراته عن أساليب العرب في كلامهم وهكذا نجد شعر الفقهاء والنحاة والمتكلمين والنظار وغيرهم ممن لم يمتلئ من حفظ النقي الحر من كلام العرب (أخبرني) صاحبنا الفاضل أبو القاسم بن رضوان كاتب العلامة بالدولة المرينية قال ذاكرت يوما صاحبنا أبا العباس بن شعيب كاتب السلطان أبي الحسن وكان المقدم في البصر باللسان لعهده فأنشدته مطلع قصيدة ابن النحوي ولم أنسبها له وهو هذا

لم أدر حين وقفت بالاطلال * ما الفرق بين جديدها والبالي

فقال لي على البديهة هذا شعر فقيه فقلت له ومن أين لك ذلك قال من قوله ما الفرق اذ هي من عبارات الفقهاء وليست من أساليب كلام العرب فقلت له لله أبوك انه ابن النحوي * وأما الكتاب والشعراء فليسوا كذلك لتخيرهم في محفوظهم ومخالطتهم كلام العرب وأساليبهم في الترسل وانتقائهم له الجيد من الكلام * ذاكرت يوما صاحبنا أبا عبد الله بن الخطيب وزير الملوك بالاندلس من بني الاحمر وكان الصدر المقدم في الشعر والكتابة فقلت له أجد استصعابا علي في نظم الشعر متى رمته مع بصري به وحفظي للجيد من الكلام من القرآن والحديث وفنون من كلام العرب وان كان محفوظي قليلا وانما أتيت والله أعلم من قبل ما حصل في حفظي من الاشعار العلمية والقوانين التأليفية فاني حفظت قصيدتي الشاطبي الكبرى والصغرى في القراآت وتدارست كتابي ابن الحاجب في الفقه والاصول وجمل الخونجي في المنطق وبعض كتاب التسهيل وكثيرا من قوانين التعليم في المجالس فامتلأ محفوظي من ذلك وخدش وجه الملكة التي استعددت لها بالمحفوظ الجيد من القرآن والحديث وكلام العرب فعاق القريحة عن بلوغها فنظر الي ساعة معجبا ثم قال لله أنت وهل يقول هذا الا مثلك * ويظهر لك من هذا الفصل وما تقرر فيه سر آخر وهو اعطاء السبب في أن كلام الاسلاميين من العرب أعلى طبقة في البلاغة وأذواقها من كلام الجاهلية في منثورهم ومنظومهم فانا نجد شعر حسان بن ثابت وعمر بن أبي ربيعة والحطيئة وجرير والفرزدق ونصيب وغيلان ذي الرمة والاحوص وبشار ثم كلام السلف من العرب في الدولة الاموية

وصدرا من الدولة العباسية فى خطبهم وترسلهم ومحاوراتهم للملوك أرفع طبقة فى البلاغة من شعر النابغة وعنترة وابن كلثوم وزهير وعلقمة بن عبدة وطرفة بن العبد ومن كلام الجاهلية فى منثورهم ومحاوراتهم والطبع السليم والذوق الصحيح شاهدان بذلك للناقد البصير بالبلاغة والسبب فى ذلك أن هؤلاء الذين أدركوا الاسلام سمعوا الطبقة العالية من الكلام فى القرآن والحديث اللذين عجز البشر عن الاتيان بمثلهما لكونها ولجت فى قلوبهم ونشأت على اساليبها نفوسهم فنهضت طباعهم وارتقت ملكاتهم فى البلاغة على ملكات من قبلهم من أهل الجاهلية ممن لم يسمع هذه الطبقة ولا نشأ عليها فكان كلامهم فى نظمهم ونثرهم أحسن ديباجة وأصفى رونقا من أولئك وأرصف مبنى وأعدل تثقيفا بما استفادوه من الكلام العالى الطبقة وتامل ذلك يشهد لك ذوقك ان كنت من أهل الذوق والتبصر بالبلاغة * ولقد سألت يوما شيخنا الشريف أبا القاسم قاضى غرناطة لعهدنا وكان شيخ هذه الصناعة أخذ بسبتة عن جماعة من مشيختها من تلاميذ الشلوبين واستبحر فى علم اللسان وجاء من وراء الغاية فيه فسألته يوما مابال العرب الاسلاميين أعلى طبقة فى البلاغة من الجاهليين ولم يكن ليستنكر ذلك بذوقه فسكت طويلا ثم قال لى والله ما أدرى فقلت أعرض عليك شيأ ظهر لى فى ذلك ولعله السبب فيه وذكرت له هذا الذى كتبت فسكت معجبا ثم قال لى يافقيه هذا كلام من حقه أن يكتب بالذهب وكان من بعدها يؤثر محلى ويصيخ فى مجالس التعليم الى قولى ويشهد لى بالنباهة فى العلوم والله خلق الانسان وعلمه البيان

(فصل فى ترفع أهل المراتب عن انتحال الشعر)

اعلم أن الشعر كان ديوانا للعرب فيه علومهم وأخبارهم وحكمهم وكان رؤساء العرب منافسين فيه وكانوا يقفون بسوق عكاظ لانشاده وعرض كل واحد منهم ديباجته على فحول الشان وأهل البصر لتمييز حوله حتى انتهوا الى المناغاة فى تعليق أشعارهم بأركان البيت الحرام موضع حجهم وبيت ابراهيم كما فعل امرؤ القيس بن حجر والنابغة الذبيانى وزهير بن أبى سلمى وعنترة بن شداد وطرفة بن العبد وعلقمة بن عبدة والاعشى وغيرهم من أصحاب المعلقات السبع فانه انما كان يتوصل الى تعليق الشعر بها من كان له قدرة على ذلك بقومه وعصبيته ومكانه فى مضر على ماقيل فى سبب تسميتها بالمعلقات ثم انصرف العرب عن ذلك أول الاسلام بما شغلهم من أمر الدين والنبوة والوحى وما أدهشهم من أسلوب القرآن ونظمه فأخرسوا عن ذلك وسكتوا عن الخوض فى النظم والنثر زمانا ثم استقر ذلك وأونس الرشد من الملة ولم ينزل الوحى فى تحريم الشعر وحظره وسمعه النبى صلى الله عليه وسلم وأثاب عليه فرجعوا حينئذ الى ديدنهم منه وكان لعمر بن أبى ربيعة كبير قريش لذلك العهد مقامات فيه عالية وطبقة مرتفعة وكان كثيرا ما يعرض شعره على ابن عباس فيقف لاستماعه معجبا به ثم جاء من بعد ذلك الملك والدولة العزيزة وتقرب اليهم العرب باشعارهم يمتدحونهم بها ويجيزهم الخلفاء باعظم الجوائز على نسبة الجودة فى أشعارهم ومكانهم من قومهم ويحرصون على استهداء أشعارهم يطلعون منها على الآثار والاخبار واللغة وشرف اللسان والعرب يطالبون ولدهم بحفظها ولم يزل هذا الشان أيام بنى أمية وصدرا من دولة بنى العباس وانظر ما نقله صاحب العقد فى مسامرة الرشيد للاصمعى فى باب الشعر والشعراء تجد ما كان عليه الرشيد من المعرفة بذلك والرسوخ فيه والعناية بانتحاله والتبصر بجيد الكلام ورديئه وكثرة محفوظه منه ثم جاء خلق من بعدهم لم يكن اللسان لسانهم من أجل العجمة وتقصيرها باللسان وانما تعلموه صناعة ثم مدحوا باشعارهم أمراء العجم الذين ليس اللسان لهم طالبين معروفهم فقط لاسوى ذلك من الاغراض كما فعله حبيب والبحترى والمتنبى وابن هانى ومن بعدهم الى هلم جرا فصار غرض الشعر فى الغالب انما هو الكذب والاستجداء لذهاب المنافع التى كانت فيه للاولين كما ذكرناه آنفا وأنف منه لذلك أهل الهمم والمراتب من المتأخرين وتغير الحال وأصبح تعاطيه هجنة فى الرياسة ومذمة لاهل المناصب الكبيرة والله مقلب الليل والنهار

(فصل فى أشعار العرب وأهل الامصار لهذا العهد)

اعلم أن الشعر لا يختص باللسان العربى فقط بل هو موجود فى كل لغة سواء كانت عربية أو عجمية وقد كان فى الفرس شعراء وفى يونان كذلك وذكر منهم ارسطو فى كتاب المنطق أوميروس الشاعر وأثنى عليه

وكان فى حمير أيضا شعراء متقدمون ولما فسد لسان مضر ولغتهم التى دونت مقاييسها وقوانين اعرابها وفسدت اللغات من بعد بحسب ما خالطها ومازجها من العجمة فكانت تنحل العرب بأنفسهم لغة خالفت لغة سلفهم من مضر فى الاعراب جملة وفى كثير من الموضوعات اللغوية وبناء الكلمات وكذلك الحضر أهل الامصار نشأت فيهم لغة أخرى خالفت لسان مضر فى الاعراب وأكثر الاوضاع والتصاريف وخالفت أيضا لغة الجيل من العرب لهذا العهد واختلفت هى فى نفسها بحسب اصطلاحات أهل الآفاق فلاهل الشرق وأمصاره لغة غير لغة أهل المغرب وأمصاره وتخالفهما أيضا لغة أهل الاندلس وأمصاره ثم لما كان الشعر موجودا بالطبع فى أهل كل لسان لان الموازين على نسبة واحدة فى أعداد المتحركات والسواكن وتقابلها موجودة فى طباع البشر فلم يهجر الشعر بفقدان لغة واحدة وهى لغة مضر الذين كانوا فحوله وفرسان ميدانه حسبما اشتهر بين أهل الخليقة بل كل جيل وأهل كل لغة من العرب المستعجمين والحضر أهل الامصار يتعاطون منه ما يطاوعهم فى انتحاله ورصف بنائه على مهيع كلامهم فأما العرب أهل هذا الجيل المستعجمون عن لغة سلفهم من مضر فيقرضون الشعر لهذا العهد فى سائر الاعاريض على ما كان عليه سلفهم المستعربون ويأتون منه بالمطولات مشتملة على مذاهب الشعر وأغراضه من النسيب والمدح والرثاء والهجاء ويستطردون فى الخروج من فن الى فن فى الكلام وربما هجموا على المقصود لاول كلامهم وأكثر ابتدائهم فى قصائدهم باسم الشاعر ثم بعد ذلك ينسبون فأهل أمصار المغرب يسمون هذه القصائد بالاصمعيات نسبة الى الاصمعى راوية العرب فى أشعارهم وأهل المشرق من العرب يسمون هذا النوع من الشعر بالبدوى وربما يلحنون فيه ألحانا بسيطة لا على طريقة الصناعة الموسيقية ثم يغنون به ويسمون الغناء به باسم الحورانى نسبة الى حوران من أطراف العراق والشام وهى من منازل العرب البادية ومساكنهم الى هذا العهد * ولهم فن آخر كثير التداول فى نظمهم يجيئون به معصبا على أربعة أجزاء يخالف آخرها الثلاثة فى رويه ويلتزمون القافية الرابعة فى كل بيت الى آخر القصيدة شبيها بالمربع والمخمس الذى أحدثه المتأخرون من المولدين ولهؤلاء العرب فى هذا الشعر بلاغة فائقة وفيهم الفحول المتأخرون والكثير من المنتحلين للعلوم لهذا العهد وخصوصا علم اللسان يستنكر هذه الفنون التى لهم اذا سمعها ويمج نظمهم اذا أنشد ويعتقد أن ذوقه انما نبا عنها لاستهجانها وفقدان الاعراب منها وهذا انما أتى من فقدان الملكة فى لغتهم فلو حصلت له ملكة من ملكاتهم لشهد له طبعه وذوقه ببلاغتها ان كان سليما من الآفات فى فطرته ونظره والا فالاعراب لا مدخل له فى البلاغة انما البلاغة مطابقة الكلام للمقصود ولمقتضى الحال من الوجود فيه سواء كان الرفع دالا على الفاعل والنصب دالا على المفعول أو بالعكس وانما يدل على ذلك قرائن الكلام كما هو لغتهم هذه فالدلالة بحسب ما يصطلح عليه أهل الملكة فاذا عرف اصطلاح فى ملكة واشتهر صحت الدلالة واذا طابقت تلك الدلالة المقصود ومقتضى الحال صحت البلاغة ولا عبرة بقوانين النحاة فى ذلك وأساليب الشعر وفنونه موجودة فى أشعارهم هذه ما عدا حركات الاعراب فى أواخر الكلم فان غالب كلماتهم موقوفة الآخر ويتميز عندهم الفاعل من المفعول والمبتدأ من الخبر بقرائن الكلام لا بحركات الاعراب فمن أشعارهم على لسان الشريف ابن هاشم يبكى الجازية بنت سرحان ويذكر ظعنها مع قومها الى المغرب

قال الشريف ابن هاشم على * ترى كبدى حرا شكت من زفيرها

يعز الاعلام اين ما رأت خاطرى * يرد اعلام البدو يلقى عصيرها

وماذا شكات الروح مما طرا لها * عذاب ودايع تلف الله خبيرها

يحسن قطاع عامرى ضميرها * طوى وهند جافى ذكيرها

وعادت كما خواره فى يد غاسل * على مثل شوك الطلح عقدوا يسيرها

تجابدوها اثنين والنزع بينهم * على شول اعه والمعا فى جريرها

وباتت دموع العين ذارفات لشانها * شبيه دوار السوانى يديرها

تدارك منها الجم حدرا وورادها * مروان يجى متراكبا من صبيرها

الصب من القيعان من جانب الصفا * عيون ولحانك البرق فى غديرها

ها أيقى منى سنابلت غدوة * بغداد ناحت منى حتى فقيرها

ونادى المنادى بالرحيل وشددوا * وعرج غاربها على مستعيرها
وشدّ لها الادهم دياب بن غانم * على يد ماضى وليد مقرب ميرها
وقال لهم حسن بن سرحان غرّبوا * وسوقوا النجوع ان كان ناهو غيرها
ويداص وسده سها بالتسامح * وباليمين لا يجحدوا فى صغيرها
غدرنى زمان السفح من عابس الوغى * وما كان يرمى من حميرو ميرها
غدرنى وهو زعما صديق وصاحبى * ونا البسه مامن درى ما يديرها
ورجع يقول لهم بلاد ابن هاشم * لخير البلاد المعطشه ما يخيرها
حرام على باب بغداد وارضها * داخل ولا عايد له من بعيرها
فصدق درمى من بلاد ابن هاشم * على الشمس أو حول العظام هجيرها
وباتت نيران العذارى قوادح * بخروا بحرحان قبروا أسيرها

ومن قولهم فى رثاء أمير زناتة أبى سعد اليفرى مقارعهم بافريقية وأرض الزاب ورثاؤهم له على جهة التهكم

تقول فتاة الحى سعدى وهاضها * لها فى ظعون الباكين عويل
أيا سائلى عن قبر الزناتى خليفه * خذ النعت منى لا تكون هبيل
تراه لعالى الواردات وفوقه * من الربط عساوى بناه طويل
وله عيل القور من سائر النقا * به الواد شرقا والبراع دليل
أيا لهف كبدى على الزناتى خليفه * قد كان لأعقاب الجياد سليل
قتيل فتى الهيجا دياب بن غانم * جراحه كأفواه المزاد تسيل
يا جار نامات الزناتى خليفه * لا ترحل الاان يريد رحيل
وبالامس رحلنا ثلاثين مرّة * وعشرا وستا فى النهار قليل

ومن قولهم على لسان الشريف ابن هاشم يذكر عتابا وقع بينه وبين ماضى بن مقرب

تعدّى لى ماضى الجياد وقال لى * أيا شكر ما احناشى عليك رضاش
أيا شكر عدّى ما بقى ودّ بيننا * ورانا عريب عربا لابسين نماش
نحن عد ينا قصادقوا ما قضى لنا * كما صادفت طعم الزناد طشاش
باعد نا يا شكر عدّى لبرّ سلامه * لنجد ومن عمر بلاده عاش
ان كانت بنت سيدهم بارضهم * هى العرب ماردنا لهن طياش

ومن قولهم فى ذكر رحلتهم الى الغرب وغلبهم زناتة عليه

وأى جميل ضاع لى فى الشريف ابن هاشم * وأى جميل ضاع قبلى جميلها
أنا كنت انا واياه فى زهو بيننا * عنانى لجه ماعنانى دليلها
وعدت كأنى شارب من مدامة * من الخمر قهوة ماقدر من عيلها
أو مثل شمطا مات مضيون كبدها * غريبا وهى مدّوخه عن قبيلها
أتا ها زمان السوء حتى ادّوّخت * وهى بين عرب غافلا عن نزيلها
كذلك أنا مما لحانى من الوجى * شاكى بكبد باديا من عليلها
وأمرت قومى بالرحيل وبكروا * وقوّوا وشدّاد الحوايا جميلها
قعدنا سبعة ايام محبوس نجعنا * والبدو ماترفع عمودا يقيلها
تظلّ على احداث الثنايا سوارى * يظل الحزّ فوق التصاوى نصيلها

ومن شعر سلطان بن مظفر بن يحيى من الزواودة أحد بطون رياح وأهل الرياسة فيهم يقولها وهو معتقل بالمهدية فى سجن الامير أبى زكريا بن أبى حفص أوّل ملوك افريقية من الموحدين

يقول وفى نوح الدجا بعد ذهبة * حرام على أجفان عينى منامها
أيا من لقى حالف الوجد والاسى * وروحا هيامى طال مافى سقامها

جازية بدوية عربيــــــة * عـداوية واهـابعـدا مرامها
مولعة بالبدو لا تألف القــــرى * سـواعا بل الوعسا بوالى خيامها
عمان ومشتهيا بها كل سرية * محوية بهاولها صحيح غـرامها
ومرباعها عشب الاراضى من الحيا * لوانى من الحور الحلايا حسامها
تسوق بسوق العـين مماتداركته * عليها من السحب السوارى غمامها
وماذا بكت بالما وماذا تبطحت * عيون غزار المزن عـذبا جمامها
كأن عـروس البكر لاحت ثيابها * عليها ومن نور الاقاحى خزامها
فـلاة ودهنا وانساع ومنبــــة * ومرعى سوى ما فى مراعى نعامها
ومشربو بها من محض ألبان شولها * عليهم ومن لحم الحوارى طعامها
تعاتب على الابواب والموقف الذى * يشيب الفتى مما يقاسى زحامها
سـقى الله الوادى المشجر بالحيا * وبلا ويحـيى ما بلى من زمامها
فكافأتها بالود منى وليتنى * ظفرت بأيام مضت فى ركامها
ليالى أقواس الصبا فى سواعدى * اذاتت لا تخطى من ايدى سهامها
وفرسى عديدا تحت سرجى مسافة * زمان الصبا سرجا و بيدى لجامها
وكم من رداح أسـهرتنى ولم أرى * من الخلق ابهى من نظام ابتسامها
وكم غيرها من كاعب مرجنة * مطـرزة الاجفان باهى وشامها
وصفقت من وجدى عليها طريحة * بكبنى ولم ينسى جـداها ذمامها
ونار بحطب الوجد توهج فى الحشا * وتوهج لا يطفا من الما ضرامها
أيا من وعدتى الوعد هذا الى متى * فنى العـمر فى دار عمانى ظلامها
ولكن رأيت الشمس تكسف ساعة * ويغمى عليها ثم يبراغمـــــامها
بنود ورايات من السعد أقبلت * الينا بعون الله يهفو عـلامها
ألا وأرى بالعـين أظعان عزوتى * ورمحى عـلى كتفى وسيرى أمامها
بجرعا غماث الفرق من فرت شامس * أحب بلاد الله عندى حشامها
الى منزل بالجعـــــــفرية للذى * مقيم بها ما الذعندى مقامها
وتلقى سراة من هلال بن عامر * يزيل الصدى والغل عنى سـلامها
بهم تضرب الامثال غربا ومشرقا * اذا قاتلوا اقـوماسريع انهـزامها
عليهم ومن هو فى حماهم تحية * من الدهر ماغنى بعينا حمامها
فدع ذا ولا تأسف على سالف مضى * ترى الدنيا مادام لاحـد دوامها

ومن أشعار المتأخرين منهم قول خالد بن حمزة بن عمر شيخ الكعوب من أولاد أبى الليل يعاتب أقتالهم أولاد مهلهل ويجيب شاعرهم شبل بن مسكانة بن مهلهل عن أبيات فخر عليهم فيها بقومه

يقول وذا قول المصاب الذى نشا * قوارع قيعان يعانى صعابها
يريح بها حادى المصاب اذا التقى * فنونا من انشاد القوافى عرابها
مخبـــــرة مختارة من نشادنا * يجـدى بها تام الوشا ملتهابها
مغـربلة عن ناقـد فى غضونها * محكمة القيـعان دابى ودابها
وهيض تذكارى لها ناذوى الندى * قوارع من شبل وهذى جوابها
اشبل جنينا من حبالك طرائف * قراح يريح الموجعين الغنابها
نفرت ولم تقصر ولا انت بعادم * سوى قلت فى جمهورها ماعابها
اقوالك فى ام المتقين بن حمزة * حامى حماها عاديا فى حرابها
ما تعلم انه قامها بعـــــد مالق * رصاص بنى يحيى وعلاق دابها

شهابا من اهل الامر يا شبل خارق * وهل ريت من جا للغلق واصطلى بها
شواهد طفاها واضرمت بعد طفيه * واثنا طفاها حاسرا لأاهابها
وضرمت بعد الطفيتين التي صحت * نعاسا الى بيت المنا يقتدى بها
كما كان هو يطلب على دا تجنبت * رجال بنى كعب الذى يتقى بها

ومنها في العتاب

وليـد اتعانيتوا أنا اغنى لانى * غنيت بعـلاق الثنا واغتصابها
عـلى ونا ندفع بها كل مبضع * بالاسياف تنتاش العدا من رقابها
فان كانت الاملاك بغت عرايس * علينا بأطراف القنا اختضابها
ولا نقرها الارهاف ودبـل * وزرق السبايا والمطايا ركابها
بنى عمنا ما نرتضى الذل علمه * تسير كالسنة الحناش انسلابها
وهى عالمايا المنايا نقيلها * بلاشك والدنيا سريع انقلابها

ومنها في وصف الظعائن

بطعن قطوع البيد لا تختشى العدا * فتوق بجوبات مخوف جنابها
ترى العين فيها قل لشبل عرائف * وكل مهاة محتظيها ربابها
ترى أهلها غض الصباح ان يقلها * بكل حلوب الجوف ماسد بابها
لها كل يوم في الارامى قبائل * ورا الفاجر المزروح غنوا صبابها

ومن قولهم في الامثال الحكمية

وطلبك في الممنوع منك سفاهة * وصدك عن صد عنك صواب
اذا ريت ناسا يغلقوا عنك بابهم * ظهور المطايا يفتح الله باب

ومن قول شبل يذكر انتساب الكعوب الى ترجم

فشايب وشباب من اولاد ترجم * جميع البرايا تشتكى من ضهادها

ومن قوله يعاتب اخوانه في موالاة شيخ الموحدين أبي محمد بن تافراكين المستبد بحجابة السلطان بتونس على سلطانها مكفوله أبي اسحق ابن السلطان أبي يحيى وذلك فيما اقرب من عصرنا

يقـول بلا جهـل فتى الجود خالد * مقالة قـوال وقال صواب
مقالة حيران ذهن ولم يكن * هريجا ولا فيما يقول ذهاب
تجست معنا نابها لا لحاجـة * ولا هرج ينقاد منه معاب
وكنت بها كندى وهى نعم صاحبه * حزينة فكر والحزين يصاب
تفوهت بادى شرحها عن ما ترب * جرت من رجال في القبيل قراب
بنى كعب أدنى الاقربين لدمتنا * بنى عم منهم شايب وشباب
جرى عند فتح الوطن منا لبعضهم * مصافاة ود واتساع جناب
وبعضهـم ملنا له عن خصيمه * كما يعلموا قولى بقينه صاب
وبعضهم مرهوب من بعض ملكنا * جزاعا وفي جو الضمير كآب
وبعضهم جانا جريح تسمحت * خواطرمنا للجزيل وهاب
وبعضهـم بطارفينا بسوة * نقهناه حتى ما عنا به ساب
وجميع ينتهى مما سفهنا قبيحه * مرارا وفي بعض المرار يهاب
وبعضهم شاكى من اوغاد قادر * غلق عنه في احكام السقايف باب
فصمناه عنه واقتفى منه مورد * على كره مولى البالقى ودياب
ونحن على دا في المدا نطلب العلا * لهم ما حططنا للفجور نقاب
وحزنا حميا وطن ترسيس بعد ما * نفقنا عليها سبقا ورقاب

ومهد من الاملاك ما كان خارج * عن أحكام والى أمرها له ناب
بردع قروم من قروم قبيلنا * بنى كعب لاواها الغريم وطاب
جرشا بهم عن كل تأليف فى العدا * وقنا الهم عن كل قيد مناب
الى أن عاد من لا كان فيهم بهمة * ربيها وخيراته عليه نصاب
وركبوا السبايا المثمنات من اهلها * ولبسوا من انواع الحرير ثياب
وساقوا المطايا بالثمر الانسوله * جماهير مابغى سلوبها بجلاب
وكسبوا من اصناف السعايا دخائر * ضخام لحزات الزمان تصاب
وعادوا انظير البرمكين قبل دا * والا هلالا فى زمان دباب
وكانوا الناس درعا لكل مهمة * الى أن بان من نار العدو شهاب
خلوا الدار فى جنح الظلام ولا اتقوا * ملامه ولا دار الكرام عتاب
كسوا الحى جلباب البهيم لستره * وهم لو دروا البسوا قبيح جباب
كذلك منهم حابس مادرى النبا * دهل حكمى له ان عقله غاب
يظن ظنونا ليس تحسن بأهلها * تمنى يكن له فى السماح شعاب
خطاهو ومن واتاه فى سوء ظنه * بالاثبات من ظن القبايح عاب
فواعزوتى ان الفتى بو محمد * وهوب لالاف بغير حساب
وبرحت الاوغاد منه ويحسبوا * بروحه ما يحيى بروح سحاب
بروا يطلبوا تحت السحاب شرائع * لقوا كل ما يستأملوه سراب
وهو لو عطى ما كان لرأى عارف * ولاكن فى قلة عطاه صواب
وان نحن ما نستأملوا عنه راحة * وانه باسهام التلاف مصاب
وان وطاتر سيس بضياق وسعها * عليه ويمشى بالفزوع كراب
وانه منها عن قريب مفاصل * خنوج عنا زهوالهاوقباب
وعن فاتنات الطرف بيض غوانج * ربوا خلف استار وخلف حجاب
بتيه اذا تاهوا ويصبو اذا صبوا * بحسن قوانين وصوت رباب
يضاوه من عدم اليقين وربما * يطارح حتى ما كانه شاب
بهم بازله زمنا وطوع أوامر * ولذة ما كول وطيب شراب
حرام على ابن نافرا كين ما مضى * من الوقت الا ما بذل بحراب
وان كان له عقل رجيح وفطنة * يلجج فى اليم الغريق غراب
وأما البعد الا بدها من فعل * كبار الى ان تبقى الرجال كباب
ويحمى بها سوق علينا سلاعه * ويعمار موصوف القنا وجعاب
ويمسى غلام طالب ربح ملككا * تدوما ولا يمسى صحيح بناب
ياواكلين الخبز تبغون دامه * غلطتوا أدمتوا فى السموم لباب

ومن شعر على بن عمر بن ابراهيم من رؤساء بنى عامر لهذا العهد أحد بطون زغبة يعاتب بنى عمه المتطاولين الى رياسته

محبرة كالدر فى يد صائغ * اذا كان فى سلك الحرير نظام
أبا حهامنها أسباب ما مضى * وشاة تبارك والضعون تسام
غدا منه لام الحى حين وانشطت * عصاها ولا صبنا عليه حكام
لكن ضميرى يوم بان بهم النيا * يترك على شوك القتاد برام
والا كا برا ص التهامى قوادح * بين عوج الكانفات ضرام
والا لكان القلب فى يد قابض * أتاهم بمنشار القطيع غشام

لما قاتت بها من شقا البين زارني * اذا كان ينادي بالفراق وشام
ألا يا ربوع كان بالامس عامر * بحي وحـــــله والقطين لمام
وغيد يدني للخطا في ملاعب * دجى الليل فيهـــم ساهر ونيام
ونعم بشوف الناظرين التحامها * لنـــا ما بدا من مهرق وكظام
وعرود باسمها البـدعو لسمر بها * واطلاقا ومن شرب المها ونعام
واليوم ما فيها سوى البوم حولها * ينوح على اطلالها وخيام
وقفنا بها طورا وطورا نسالها * بعين سخيفا والدموع سجـــام
ولاصح لي منها سوى وحش خاطري * وسقمي من اسباب ان عرفت وهام
ومن بعد ذا اتدى لمنصور بو علي * سلام ومن بعـــد السلام سلام
وقولوا له يا بو الوفا كل رأيكم * دخلتم بحور غامقــــات دهام
زواخر ما تنقاس بالعود انما * لها سيلات على الفضا وأكام
ولا قستم فيها قياسا يدلكم * وليس البحور الطاميات تعام
وعانوا على هلكا نكم في ورودها * من الناس عدمان العقول لئام
يا عزوة ركبوا الضلاله ولا لهم * قرار ولا دنيـــا لهن دوام
الاعناهم لو ترى كيف رأيهم * مثل سرور فلاه ما لهن تمام
خلوا القنا وبقوا في مرقب العلا * مواضع ما هيا لهم بقـــام
وحق النبي والبيت واركانه الذي * ومازارها في كل دهر وعام
لبد اللبالي فيه ان طالت الحيا * يذوقون من خط الكساع مدام
ولا بد ها تبقى البوادي عواكف * بكل رديني مطرب وحسام
وكل مسافه كالسدايه عابر * عليها من اولاد الكرام غلام
وكل كميت يكتمص عض نابه * يظل يصارع في العنان بلجام
وتحمل بنا الارض العقيمة مدة * وتولد نا من كل ضيق كظام
بالابطال والقود الهجان وبالقنا * لها وقت وجناب البدو وزحام
تجدني وانا عقيد نقودها * وفي ســـن رمحي للحروب علام
ونحن كما اضراس المواقي بجمعكم * حتى يقاضوا من دون غرام
متى كان يوم القحط يا ميرا بو علي * يلقى سعدا يا صابرين قدام
كذلك بو جوالي اليسر ابعث * وخلى الجياد العاليات تسام
وخلي رجالا لا يرى الضيم جارهم * ولا يجمعوا بدهى العدو زمام
الا يقمو هاوعقـــد بؤوسهم * وهم عذر عنه دائما ودوام
كم ثار طعنها على البدو سابق * ما بين صحاصيح وما بين حسام
فتى ثار قطار الصوى يومنا على * لنا بأرض الترك الظاعنين زمام
وكم ذا يجيبوا اثرها من غنيمة * حليف النبا سماع كل غيام
وان جا فأجفوه الملوك ووسعوا * غدا طبعه يجدي عليه قيام
عليكم سلام الله من ليس قاهم * ماغنت الورقا وناح حـــمام

ومن شعر عرب غز بنواحي حوران لامرأة قتل زوجها فبعثت الى أحلافه من قيس تغريهم بطلب ثاره تقول

تقول فتاة الحي أم سلامه * بعين أراع الله من لا رثى لها
تبات بطول الليل ما تألف الكرى * موجعة كأن الشقا في مجالها
على ما جرى في دارها وبو عيالها * بلحظة عين البين غير حالها
فقد تاوى شهاب الدين يا قيس كلهم * وغنوا عن اخذ الثار ماذا مقالها

أناقلت اذا ورد الكتاب يسرني * ويبرد من نيران قلبي ذبالها
أيا حين تسريح الذوائب واللحى * وبيض العذارى ماحيتوا جمالها

(الموشحات والازجال للاندلس)

وأما أهل الاندلس فلما كثر الشعر فى قطرهم وتهذبت مناحيه وفنونه وبلغ التنميق فيه الغاية استحدث المتأخرون منهم فنا منه سموه بالموشح ينظمونه أسماطا أسماطا وأغصانا أغصانا يكثرون منها ومن أعاريضها المختلفة ويسمون المتعدد منها بيتا واحدا ويلتزمون عند قوافى تلك الاغصان وأوزانها متتاليا فيما بعد الى آخر القطعة وأكثر ما تنتهى عندهم الى سبعة أبيات ويشتمل كل بيت على أغصان عددها بحسب الاغراض والمذاهب وينسبون فيها ويمدحون كما يفعل فى القصائد وتجاروا فى ذلك الى الغاية واستظرفه الناس جملة الخاصة والكافة لسهولة تناوله وقرب طريقه وكان المخترع لها بجزيرة الاندلس مقدم بن معافر الفريرى من شعراء الامير عبد الله بن محمد المروانى وأخذ ذلك عنه أبو عبد الله أحمد بن عبد ربه صاحب كتاب العقد ولم يظهر لهما مع المتأخرين ذكر وكسدت موشحاتهما فكان أول من برع فى هذا الشان عبادة القزاز شاعر المعتصم بن صمادح صاحب المرية وقد ذكر الاعلم البطليوسى أنه سمع أبا بكر بن زهير يقول كل الوشاحين عيال على عبادة القزاز فيما اتفق له من قوله

بدر تم * شمس ضحا * غصن نقا * مسك شم
ما أتم * ما أوضحا * ما أورقا * ما أنم
لا جرم * من لمحا * قد عشقا * قد حرم

وزعموا أنه لم يسبق عبادة وشاح من معاصريه الذين كانوا فى زمن الطوائف * وجاء مصليا خلفه منهم ابن رافع راسه شاعر المأمون بن ذى النون صاحب طليطلة قالوا وقد أحسن فى ابتدائه فى موشحته التى طارت له حيث يقول

العود قد ترنم * بأبدع تلحين * وسقت المذانب * رياض البساتين

وفى انتهائه حيث يقول

تخطر ولا تسلم * عساك المأمون * مروع الكتائب * يحيى بن ذى النون

ثم جاءت الحلبة التى كانت فى دولة الملثمين فظهرت لهم البدائع وسابق فرسان حلبتهم الاعمى الطليطلى ثم يحيى ابن بقى وللطليطلى من الموشحات المهذبة قوله

كيف السبيل الى * صبرى وفى المعالم أشجان * والركب فى وسط الفلا * بالخرد النواعم قد بان

وذكر غير واحد من المشايخ أن أهل هذا الشان بالاندلس يذكرون أن جماعة من الوشاحين اجتمعوا فى مجلس باشبيلية وكان كل واحد منهم اصطنع موشحة وتأنق فيها فتقدم الاعمى الطليطلى للانشاد فلما افتتح موشحته المشهورة بقوله

ضاحك عن جمان * سافر عن بدر * ضاق عنه الزمان * وحواه صدرى

صرف ابن بقى موشحته وتبعه الباقون وذكر الاعلم البطليوسى أنه سمع ابن زهير يقول ما حسدت قط وشاحا على قول الا ابن بقى حين وقع له

أما ترى أحمد * فى مجده العالى لا يلحق * أطلعه المغرب * فأرنا مثله يا مشرق

وكان فى عصرهما من الموشحين المطبوعين أبو بكر الابيض وكان فى عصرهما أيضا الحكيم أبو بكر بن باجه صاحب التلاحين المعروفة ومن الحكايات المشهورة أنه حضر مجلس مخدومه ابن تيفلويت صاحب سرقسطة فألقى على بعض قيناته موشحته

جرر الذيل أيما جر * وصل الشكر منك بالشكر

فطرب الممدوح لذلك فلما ختمها بقوله

عقد الله راية النصر * لامير العلا أبى بكر

وطرق ذلك التلحين سمع ابن تيفلويت صاح واطرباه وشق ثيابه وقال ما أحسن ما بدأت وما ختمت وحلف

بالايمان المغلظة لايمشى ابن باجه الى داره الا على الذهب فخاف الحكيم سوء العاقبة فاحتال بان جعل ذهبا فى نعله ومشى عليه وذكر ابو الخطاب بن زهر أنه جرى فى مجلس أبى بكر بن زهير ذكر أبى بكر الابيض الوشاح المتقدم الذكر فغض منه بعض الحاضرين فقال كيف تغض ممن يقول

مالذلى شرب راح * على رياض الاقاح * لولا هضيم الوشاح * اذا أسى فى الصباح
أو فى الاصيل * أضحى يقول * ماللشمول * لطمت خدى
وللشمال * هبت فمال * غصن اعتدال * ضمه بردى
مما أباد القلوبا * يمشى لنا مستريبا * يالحظه رد نوبا * ويالماه الشنيبا
برد غليل * صب عليل * لا يستحيل * فيه عن عهدى
ولا يزال * فى كل حال * يرجو الوصال * وهو فى الصد

واشتهر بعد هؤلاء فى صدر دولة الموحدين محمد بن أبى الفضل بن شرف قال الحسن بن دويدة رأيت حاتم ابن سعيد على هذا الافتتاح شمس قاربت بدرا * راح ونديم
وابن بهرودس الذى له يا ليلة الوصل والسعود * بالله عودى
وابن موهل الذى له * ما العيد فى حلة وطاق * وشم طيب * وانما العيد فى التلاقى * مع الحبيب
وأبو اسحق الرويني قال ابن سعيد سمعت أبا الحسن سهل بن مالك يقول انه دخل على ابن زهر وقد أسن وعليه زى البادية اذ كان يسكن بحصن استبه فلم يعرفه فجلس حيث انتهى به المجلس وجرت المحاضرة فأنشد لنفسه موشحة وقع فيها

كحل الدجى يجرى * من مقلة الفجر * على الصباح
ومعصم النهر * فى حلل خضر * من البطاح

فتحرك ابن زهير وقال أنت تقول هذا قال اختبر قال ومن تكون فعرفه فقال ارتفع فوالله ما عرفتك قال ابن سعيد وسابق الحلبة التى أدركت هؤلاء أبو بكر بن زهير وقد شرقت موشحاته وغربت قال وسمعت أبا الحسن سهل بن مالك يقول قيل لابن زهير لو قيل لك ما أبدع وأرفع ما وقع لك فى التوشيح قال كنت أقول

ماللموله * من سكره لا يفيق * ياله سكران * من غير خمر * ما للكئيب المشوق * يندب الاوطان
هل تستعاد * أيامنا بالخليج * ولياليـنا
أو نستفاد * من النسيم الأريج * مسك دارينا
واذ يكاد * حسن المكان البهيج * أن يحيينا
نهر أظله * دوح عليه أنيق * مورق فينان * والماء يجرى * وعائم وغريق * من جنى الريحان

واشتهر بعدها ابن حيون الذى له من الزجل المشهور قوله

تفوق بينهم كل حين * بما سبب من يد وعين

وينشد فى القصيد

علقت مليحا علمت رامى * فليس يخلو ساع من قتال
ويعمل بذى العينين منامى * ما يعمل بذى النبال

واشتهر معهما يومئذ بغرناطة المهر بن الفرس قال ابن سعيد ولما سمع ابن زهير قوله

لله ما كان من يوم بهيج * بنهر حمص على تلك المروج
ثم انعطفنا على فم الخليج * نفض مسك الختام
عن عسجد المدام * ورداء الاصيل يطويه كف الظلام

قال ابن زهير كنا نحن عند هذا الرداء وكان معه فى بلده مطرف * اخبر ابن سعيد عن والده أن مطرفا هذا دخل على ابن الفرس فقام له وأكرمه فقال لا تفعل فقال ابن الفرس كيف لا أقوم لمن يقول

قلوب مصائب * بالحاظ تصيب * فقل كيف يبقى بلا وجد

وبعد هذا ابن حرمون بمرسية * ذكر ابن الرائس أن يحيى الخزرجي دخل عليه في مجلسه فأنشده موشحة لنفسه فقال له ابن حرمون لا يكون الموشح بموشح حتى يكون عاريا عن التكلف قال على مثل ماذا قال على مثل قولي

يا هاجري هل إلى الوصال * منك سبيل
أو هل ترى عن هواك سالي * قلب العليل

وأبو الحسن سهل بن مالك بغرناطة * قال ابن سعيد كان والدي يعجب بقوله

إن سيل الصباح في الشرق * عاد بحرا في أجمع الافق * فتداعت نوادب الورق
أتراها خافت من الغرق * فبكت سحرة على الورق

واشتهر باشبيلية لذلك العهد أبو الحسن بن الفضل * قال ابن سعيد عن والده سمعت سهل بن مالك يقول يا ابن الفضل لك على الوشاحين الفضل بقولك

واحسرتا لزمان مضى * عشية بان الهوى وانقضى
وأفردت بالرغم لا بالرضا * وبت على جمرات الغضى
أعانق بالفكر تلك الطلول * وألثم بالوهم تلك الرسوم

قال سمعت أبا بكر بن الصابوني ينشد الاستاذ أبا الحسن الدباج موشحاته غير ما مرة فما سمعته يقول له لله درك الا قوله

قسما بالهوى لذي حجر * ما لليل المشوق من فجر
جمد الصبح ليس يطرد * ما لليلي فيما أظن غد * صح يا ليل أنك الابد
أو قطعت قوادم النسر * فنجوم السماء لا تسري

ومن موشحات ابن الصابوني قوله

ما حال صب ذي ضنى واكتئاب * أمرضه يا ويلتاه الطبيب
عامله محبوبه باجتناب * ثم اقتدى فيه الكرى بالحبيب
جفا جفوني النوم لكنني * لم أبكه الا لفقد الخيال
وذا الوصال اليوم قد غرني * منه كما شاء وساء الوصال
فلست باللائم من صدني * بصورة الحق أو بالمثال

واشتهر بين أهل العدوة ابن خلف الجزائري صاحب الموشحة المشهورة

يد الاصباح قد قدحت * زناد الانوار في مجامر الزهر

وابن هزر البجائي وله من موشحة

ثغر الزمان موافق * حياك منه بابتسام

ومن محاسن الموشحات للمتأخرين موشحة ابن سهل شاعر اشبيلية وسبتة من بعدها فمنها قوله

هل درى ظبي الحمى أن قد حمى * قلب صب حله عن مكنس
فهو في نار وخفق مثل ما * لعبت ريح الصبا بالقبس

وقد نسج على منواله فيها صاحبنا الوزير أبو عبد الله بن الخطيب شاعر الاندلس والمغرب لعصره وقد مر ذكره فقال

جادك الغيث اذا الغيث همى * يا زمان الوصل بالاندلس
لم يكن وصلك الا حلما * في الكرى أو خلسة المختلس
اذ يقود الدهر أسباب المنى * تنقل الخطو على ما ترسم
زمرا بين فرادى وثنى * مثل ما يدعو الوفود الموسم
والحيا قد جلل الروض سنا * فسنا الازهار فيه تبسم
وروى النعمان عن ماء السما * كيف يروي مالك عن أنس
فكساه الحسن ثوبا معلما * يزدهي منه بأبهى ملبس

فى ليال كتمت سرّ الهوى * بالدجى لولا شموس الغرر
مال نجم الكاس فيها وهوى * مستقيم السير سعد الاثر
وطر ما فيه من عيب سوى * أنه مرّ كلمح البصر
حين لذ النوم منا أو كما * هجم الصبح هجوم الحرس
غارت الشهب بنا أو ربما * أثرت فينا عيون النرجس
أيّ شئ لامرئ قد خلصا * فيكون الروض قد مكن فيه
تنهب الازهار فيه الفرصا * أمنت من مكره ما تتقيه
فاذا الماء تناجى والحصا * وخلا كل خليل بأخيه
تبصر الورد غيورا برما * يكتسى من غيظه ما يكتسى
وترى الآس لبيبا فهما * يسرق الدمع بأدنى فرس
يا أهيل الحىّ من وادى الغضى * وبقلبى مسكن أنتم به
ضاق عن وجدى بكم رحب الفضا * لا أبالى شرقه من غربه
فأعيدوا عهد أنس قد مضى * تنقذوا عانيكم من كربه
واتقوا الله وأحيوا مغرما * يتلاشى نفسا فى نفس
حبس القلب عليكم كرما * أفترضون خراب الحبس
وبقلبى فيكمو مقترب * بأحاديث المنى وهو بعيد
قمر أطلع منه المغرب * شقوة المغرى به وهو سعيد
قد تساوى محسن ومذنب * فى هواه بين وعد ووعيد
ساحر المقلة معسول اللمى * جال فى النفس مجال النفس
سدد السهم وسمى ورمى * بفؤادى نهبة المفترس
ان يكن جار وخاب الامل * وفؤاد الصبّ بالشوق يذوب
فهو للنفس حبيب أول * ليس فى الحب لمحبوب ذنوب
أمره معتمل ممتثل * فى ضلوع قد براها وقلوب
حكم اللحظ بها فاحتكما * لم يراقب فى ضعاف الانفس
ينصف المظلوم ممن ظلما * ويجازى البرّ منها والمسى
ما لقلبى كلما هبت صبا * عاده عيد من الشوق جديد
كان فى اللوح له مكتتبا * قوله انّ عذابى لشديد
جلب الهمّ له والوصبا * فهو للاشجان فى جهد جهيد
لاعج فى أضلعى قد أضرما * فهى نار فى هشيم اليبس
لم تدع من مهجتى الا الذما * كبقاء الصبح بعد الغلس
سلمى يا نفس فى حكم القضا * واعمرى الوقت برجعى ومتاب
واتركى ذكرى زمان قد مضى * بين عتبى قد تقضت وعتاب
واصرفى القول الى المولى الرضى * ملهم التوفيق فى أمّ الكتاب
الكريم المنتهى والمنتمى * أسد السرج وبدر المجلس
ينزل النصر عليه مثل ما * ينزل الوحى بروح القدس

وأما المشارقة فالتكلف ظاهر على ما عانوه من الموشحات ومن أحسن ما وقع لهم فى ذلك موشحة ابن سناء الملك المصرى اشتهرت شرقا وغربا وأولها

حبيبى ارفع حجاب النور * عن العذار
تنظر المسك على الكافور * فى جلنار

كالي بامحب تيجان الربا * بالحلي واجعلي سوارها منعطف الجدول

ولما شاع فن التوشيح في أهل الاندلس وأخذ به الجمهور لسلاسته وتنميق كلامه وترصيع أجزائه نسجت العامة من أهل الامصار على منواله ونظموا في طريقته بلغتهم الحضرية من غير أن يلتزموا فيها اعرابا واستحدثوا فنا سموه بالزجل والتزموا النظم فيه على مناحيهم الى هذا العهد فجاؤا فيه بالغرائب واتسع فيه للبلاغة مجال بحسب لغتهم المستعجمة * وأول من أبدع في هذه الطريقة الزجلية أبو بكر ابن قزمان وان كانت قيلت قبله بالاندلس لكن لم يظهر حلاها ولا انسبكت معانيها واشتهرت رشاقتها الا في زمانه وكان لعهد الملثمين وهو امام الزجالين على الاطلاق قال ابن سعيد ورأيت أزجاله مروية ببغداد أكثر مما رأيتها بحواضر المغرب قال وسمعت أبا الحسن بن جحدر الاشبيلي امام الزجالين في عصرنا يقول ما وقع لاحد من أئمة هذا الشان مثل ما وقع لابن قزمان شيخ الصناعة وقد خرج الى متنزه مع بعض أصحابه فجلسوا تحت عريش وأمامهم تمثال أسد من رخام يصب الماء من فيه على صفائح من الحجر مدرجة فقال

وعريش قد قام على دكان * بحال رواق
وأسد قد ابتلع ثعبان * في غلظ ساق
وفتح فمه بحال انسان * فيه الفواق
وانطلق يجري على الصفاح * ولقي الصياح

وكان ابن قزمان مع أنه قرطبي الدار كثيرا ما يتردد الى اشبيلية وينتاب نهرها فاتفق أن اجتمع ذات يوم جماعة من أعلام هذا الشان وقد ركبوا في النهر للنزهة ومعهم غلام جميل الصورة من سروات أهل البلد وبيوتهم وكانوا مجتمعين في زورق للصيد فنظموا في وصف الحال وبدأ منهم عيسى البليدي فقال

يطمع بالخلاص قلبي وقد فاتو * وقد ضمو عشقو لسهماتو
تراه قد حصل مسكين جلاتو * فقاق ولذلك أمر عظيم صاباتو
توحش الجفون الكحل اذا غاتو * وذيك الجفون الكحل أبلاتو

ثم قال أبو عمرو بن الزاهر الاشبيلي

نشب والهوى من لج فيه ينشب * ترى اش كان دعاو يشقى ويتعذب
مع العشق قام في مالو يلعب * وخلق كثير من ذا اللعب ماتوا

ثم قال أبو الحسن المقري الداني

نهار مليح تعجبني أوصافو * شراب وملاح من حولي طافو
والمعلمين يقولوا بصفصافو * والنوري أحرى بقلاتو

ثم قال أبو بكر بن مرتين

الحق تريد حديث تعالى عاد * في الوادي الجمرو المتنزه والصلد
تتنبه حيتان ذلك الذي يصطاد * قلوب الورى هي في شبيكاتو

ثم قال أبو بكر بن قزمان

اذا شمر اكمامو يرميها * ترى النور يرشق لذيك الجيها
وليس مرادو أن يقع فيها * الا أن يقبل يديداتو

وكان في عصرهم بشرق الاندلس مخلف الاسود وله محاسن من الزجل منها قوله

قد كنت مشبوب واختشيت الشيب * وردني ذا العشق لاس صعيب

يقول فيها

حين تنظر الخد الشريق البهي * تنتهي في الحمره الى ما تنتهي
يا طالب الكيميا في عيني هي * تنظر بها الفضة ترجع ذهب

وجاءت بعدهم حلبة كان سابقها مدغيس وقعت له العجائب في هذه الطريقة فمن قوله في زجله المشهور

ورذاذ دق ينزل * وشعاع الشمس يضرب
فترى الواحد يفضض * وترى الآخر يذهب
والنبات يشرب ويسكر * والغصون ترقص وتطرب
وتريد تجي الينا * ثم تستحي وتهرب

ومن محاسن أزجاله قوله

لاح الضيا والنجوم حيارى * فقم بنا ننزع الكسل
شربت ممزوجا من قراعا * أحلى هي عندي من العسل
يا من يلوم كما تقلد * قلدك الله بما تقول
يقول بأن الذنوب تولد * وانه يفسد العقول
لأرض الحجاز يكون لك ارشد * اش ما ساقك لذا الفضول
مر أنت للحج والزيارا * ودعني في الشرب منهمل
من ليس لو قدره ولا استطاعا * النية أبلغ من العمل

وظهر بعد هؤلاء باشبيلية ابن جحدر الذي فضل على الزجالين في فتح منورقة بالزجل الذي أوله هذا

من عاند التوحيد بالسيف يمحق * أنا بري ممن يعاند الحق

قال ابن سعيد لقيته ولقيت تلميذه المعمع صاحب الزجل المشهور الذي أوله

يا ليتني ان رأيت حبيبي * أقبل اذنو بالرسيلا
ليش أخذ عنق الغزيل * وسرق فم الحجيلا

ثم جاء من بعدهم أبو الحسن سهل بن مالك امام الادب ثم من بعدهم لهذه العصور صاحبنا الوزير أبو عبد الله ابن الخطيب امام النظم والنثر في الملة الاسلامية غير مدافع فمن محاسنه في هذه الطريقة

أمزج الاكواس واملالي تجدد * ما خلق المال الا أن يبدد

ومن قوله على طريقة الصوفية وينحو منحى الششتري منهم

بين طلوع ونزول * اختلطت الغزول * ومضى من لم يكن * وبقي من لم يزول

ومن محاسنه أيضا قوله في ذلك المعنى

البعد عنك يا بني أعظم مصابي * وحين حصل لي قربك نسيت قرابي

وكان لعصر الوزير ابن الخطيب بالاندلس محمد بن عبد العظيم من أهل وادي آش وكان اماما في هذه الطريقة وله من زجل يعارض به مدغيس في قوله لاح الضيا والنجوم حيارى بقوله

حل المجون يا اهل الشطارا * مذ حلت الشمس بالحمل
جددوا كل يوم خلاعا * لا تجعلوا اسمها يل
اليها يتخلعوا في سبيل * على خضورة ذاك النبات
وصل بغداد واجتياز النيل * أحسن عندي من ديك الجهات
وطاقتها أصلح من اربعين ميل * ان مرت الريح عليه وجات
لم يلتق الغبارا مارا * ولا بمقدار ما يكتحل
وكيف ولا فيه موضع رقاعا * الا ويسرح فيه النحل

وهذه الطريقة الزجلية لهذا العهد هي فن العامة بالاندلس من الشعر وفيها نظمهم حتى انهم لينظمون بها في سائر البحور الخمسة عشر لكن بلغتهم العامية ويسمونه الشعر الزجلي مثل قول شاعرهم

لي دهر بعشق جفونك وسنين * وأنت لا شفقة ولا قلب يلين
حتى ترى قلبي من اجلك كيف رجع * صنعة السكة ما بين الحدادين
الدموع ترشرش والنار تلتهب * والمطارق من شمال ومن يمين
خلق الله النصارى للغزو * وأنت تغزو في قلوب العاشقين

وكان من المجيدين لهذه الطريقة لاول هذه المائة الاديب أبو عبد الله الألوسي وله من قصيدة يمدح فيها السلطان ابن الاحمر

طل الصباح قم يانديمي نشربو * ونضحكو من بعد ما نطربو
سبيكة الفجر أحاث شفقا * في ميلق الليل قوم قلبو
ترى غبارا خالص أبيض نقي * فضه هو لكن الشفق ذهبو
وسقوا سكتوا عند البشر * نور الجفون من نورها تكسبو
فهو النهار ياصاحبي للمعاش * عيش الفتى فيه بالله ما أطيبو
والليل نصا للقبل والعناق * على سرير الوصل يتقلبو
جاد الزمان من بعد ما كان بخيل * واش كقلته من يريه عقربو
كما جرع مروفيما قد مضى * يشرب سواه ويا كل طيبو
قال الرقيب ياأدبا لاش ذا * في الشرب والعشق ترى تنحبو
وتجبوا عذالي من ذا الخبر * قلت يا قوم مما تتعجبو
يعشق مليح الارقيق الطباع * علاش تكفروا بالله أو تكتبو
ليس يريح الحس الاشاعر أديب * يفض بكرو ويدع ثيبو
أمّا الكاس فحرام نعم هو حرام * على الذي مايدري كيف يشربو
ويد الذي يحسن حسابو ولم * يقدر يحسن ألفاظ أن يجلبو
واهل العقل والمنكر والمجون * يغفر ذنوبهم لهذا ان أذنبوا
ظبي بهي فيها يطفي الجمر * وقلبي في جمر الغضا يلهبو
غزال بهي ينظر قلوب الاسود * ومالهم قبل النظر يلهبوا
ثم يحسبهم اذا ابتسم يضحكوا * ويفرحوا من بعد ما يندبوا
فويم كالخاتم وثغر نقي * خطيب الائمة للقبل يخطبو
جوهر ومرجان اى عقد يافلان * قد صففو الناظم ولم يثقبو
وشارب اخضر يريد لاش يريد * من شبهو بالمسك قد عيبو
بسبل دلال مثل جناح الغراب * ليالي هجري منه يستغربوا
على بدن أبيض بلون الحليب * ماقط راعى للغنم يحلبو
وزوج هندات ماعلمت قبلها * ديك الصلا يارب ما أصلبو
تحت العكاكن منها خصر ارقيق * من رقتو يخشى اذا تطلبو
أرق هو من ديني فما تقول * بجديد عتبك حق ما أكذبو
أي دين يقالي معالو وأي عقل * من يتبعك من ذا وذا تسلبو
تحمل ارداف ثقال كالرقيب * حين ينظر العاشق وحين يرقبو
ان لم ينفس غدر أو ينتشع * في طرف ديسا والبشر تطلبو
يصير ليك المكان حين تجي * وحين تغيب ترجع في عيني تبو
محاسنك مثل خصال الامير * أو الرمل من هو الذي يحسبو
عماد الامصار وفصيح العرب * من فصاحة لفظه يتقربو
يجمل العلم انفردو والعمل * ومع بديع الشعر ما أكتبو
في الصدور بالرمح ما أطعنو * وفي الرقاب بالسيف ما أضربو
من السما يحسد في اربع صفات * فمن يعتد قلبي أو يحسبو
الشمس نورو والقمر همتو * والغيث جودو والنجم منصبو
يركب جواد الجود ويطلق عنان * الاغنيا والجند حين يركبو

من خلعتو يلبس كل يوم بطيب * منـــه بناة المعالى يطيبو
نعمتو تظهر على كل من يجيه * قاصـد وواردقط ما يخيبو
قد أظهر الحق وكان فى حجاب * لاش يقدر الباطل بعد ما يحجبو
وقد بنى بالسر ركن التقى * من بعد ما كان الزمان خربو
تخاف حين تلقاه كثر تجيه * فتح سماحة وجهو ما أسيبو
يلقى الحروب ضاحكا وهى عابسه * غلاب هو لاشى فى الدنيا يغلبو
اذا جبد سيفه ما بين الردود * فليس شى يغنى من يضربوا
وهو سمى المصطفى والاله * للسلطنة اختارو واستخبو
تراه خليفه أمير المؤمنين * يقود جيوشو ويزين موكبو
لذى الامارة تخضع الرؤس * نعم وفى تقبيل يديه يرغبوا
بيته يبقى بدور الزمان * يطلعوا فى المجد ولا يغربوا
وفى المعالى والشرف يبعدوا * وفى التواضع والحيا يقربوا
والله يبقيهم ما دار الفلك * وأشرقت شمسه ولاح كوكبو
وما تغنى ذا القصيد فى عروض * يا شمس خدر مالها مغربو

ثم استحدث أهل الامصار بالمغرب فنا آخر من الشعر فى أعاريض مزدوجة كالموشح نظموا فيه بلغتهم الحضرية أيضا وسموه عروض البلد وكان أول من استحدثه فيهم رجل من أهل الاندلس نزل بفاس يعرف بابن عمير فنظم قطعة على طريق الموشح ولم يخرج فيها عن مذاهب الاعراب مطلعها

أبكانى بشاطئ النهر نوح الحمام * على الغصن فى البستان قريب الصباح
وكف السحر يمحو مداد الظلام * وماء الندى يجرى بثغر الاقاح
باكرت الرياض والطل فيها افتراق * ستر الجواهر فى نحور الجوار
ودمع النواعر ينهرق انهراق * يحاكى ثعابين حلقت بالثمار
ولوى القصون خلخال على كل ساق * ودار الجميع بالروض دور السوار
وأيدى الندى تخرق جيوب الكمام * ويحمل نسيم المسك عنها رياح
وعاج الصبا يطلى بمسك الغمام * وجر النسيم ذيلو عليها وفاح
رأيت الحمام بين الورق فى القضيب * قد ابتل ما رياشو بقطر الندا
تنوح مثل ذاك المستهام الغريب * قد التف من توبو الجديد فى ردا
ولكن بما أحمر وساقو خضيب * ينظم بسلك لو الجوهر وتقلدا
جلس بين الاغصان جلسة المستهام * جناحا توسد والتوى فى جناح
وصار يشتكى ما فى الفؤاد من غرام * منها ضم منقاره لصدره وصاح
فقلت يا حمام احرمت عينى الهجوع * أراك ما تزال تبكى بدمع سفوح
قال لى بكيت حتى جفت الدموع * بلا دمع نبقى طول حياتى تنوح
على فرخ طار لى لم يكن لو رجوع * ألفت البكا والحزن من عهد نوح
كذا هو الوفا كذا هو الزمام * انظر جفونى صارت بحال الجراح
وانتم من ابلى منكم اذا تم عام * يقول عنانى ذا البكا والنواح
قلت يا حمام لو خضت بحر الضنا * كنت تبكى وترثى لى بدمع هتون
ولو كان بقلبك ما بقلبى أنا * ما كان يصير تحتك فروع الغصون
اليوم نقاسى الهجر كم من سنا * حتى لا سبيل بجمله ترانى العيون
وعما كسا جسمى النحول والسقام * خفانى نحولى عن عيون اللواح
لو جننى المنايا كان يموت فى المقام * ومن مات بعد يا قوم استراح

قال لى لورقدت لاوراق الرياض * من خوفى عليه وذا النفوس للفؤاد
وتخضبت من دمعى وذاك البياض * طوق العهد فى عنقى ليوم التناد
وأما طرف منقارى حديثو استفاض * بحال طرف البلد والجسم صار رماد

فاستحسنه أهل فاس وولعوا به ونظموا على طريقته وتركوا الاعراب الذى ليس من شأنهم وكثر سماعه بينهم واستفحل فيه كثير منهم ونوعوه أصنافا الى المزدوج والكازى والملعبة والغزل واختلفت أسماؤها باختلاف ازدواجها وملاحظاتهم فيها فمن المزدوج ما قاله ابن شجاع من فحولهم وهو من أهل تازا

المال زينة الدنيا وعز النفوس * يبهى وجوه ليس هى باهيا
فها كل من هو كثير الفلوس * ولوه الكلام والرتبة العاليا
يكبر من كثر مالو ولو كان صغير * ويصغر عزيز القوم اذا يفتقر
من ذا ينطبق صدرى ومن ذا يصير * يكاد ينفقع لولا الرجوع للقدر
حتى يلتجى من هو فى قومو كبير * لمن لا أصل عندو ولا لو خطر
لذا ينبغى يحزن على ذى العكوس * ويصبغ عليه ثوب فراش ضافيا
اللى صارت الاذناب امام الرؤس * وصار يستفيد الوادمن الساقيا
ضعف الناس على ذا وفسد الزمان * ما يدروا على من يكثروا ذا العتاب
اللى صار فلان يصيح بو فلان * ولو ريت كيف يرد الجواب
عشنا والسلام حتى رينا عيان * أنفاس السلاطين فى جلود الكلاب
كبار النفوس جدا ضعاف الاسوس * هم ناحيا والمجد فى ناحيا
يروا أنهم والناس يروهم تيوس * وجوه البلد والعمدة الراسيا

ومن مذاهبهم قول ابن شجاع منهم فى بعض مزدوجاته

تعب من تبع قلبو ملاح ذا الزمان * أهمل يا فلان لا يلعب الحسن فيك
ما منهم عاهد مليح الاوخان * قليل من عليه تحبس ويحبس عليك
يمسبوا على العشاق ويتمعسوا * ويستعمدوا تقطيع قلوب الرجال
وان واصلوا من حينهم يقطعوا * وان عاهدوا خانوا على كل حال
مليح كان هويت ونشتت قلبى معو * وصيرت من خدى لقدمو نعال
ومهدت لو من وسط قلبى مكان * وقلت لقلبى اكرم من حل فيك
وهوّن عليك ما يعتريك من هوان * فلا بد من هول الهوى يعتريك
حكمتو على وارتضيت بو أمير * فلو كان يرى حالى اذا يبصرو
يرجع مثلى درحولى بوجه الغدير * مزديه ويتعطش بحال الخبرو
وتعلمت من ساعا بسبق الضمير * ويفهم مرادو قبل أن يذكرو
ويحتمل فى مطاوبو ولوان كان * عصر فى الربيع أو فى الليالى يريك
ويمشى سوقو ولو كان باصبهان * وايش ما يقل يحتاج يقل لو يجيك

حتى أتى على آخرها * وكان منهم على بن المؤذن سلمان وكان لهذه العصور القريبة من فحولهم بزرهون من ضواحى مكناسة زجل يعرف بالكفيف أبدع فى مذاهب هذا الفن ومن أحسن ما علق له بمحفوظى قوله فى رحلة السلطان أبى الحسن وبنى مرين الى افريقية يصف هزيمتهم بالقيروان ويعزيهم عنها ويؤنسهم بما وقع لغيرهم بعد أن عيبهم على غزاتهم الى افريقية فى ملعبة من فنون هذه الطريقة يقول فى مفتتحها وهو من أبدع مذاهب البلاغة فى الإشعار بالمقصد فى مطلع الكلام وافتتاحه ويسمى براعة الاستهلال

سبحان مالك خواطر الامرا * ونواصيها فى كل حين وزمان
ان طعناه عطفهم لنا قسرا * وان عصيناه عاقب بكل هوان

الى أن يقول فى السؤال عن جيوش المغرب بعد التخلص

كن مرعى قل ولاتكن راعى * فالراعى عن رعيته مسئول
واستفتح بالصلاة على الداعى * للاسلام والرضى السنى المكمول
على الخلفاء الراشدين والاتباع * واذكر بعدهم اذا تحب وقول
أحجاجا تحللوا الصحرا * وقووا سرح البلاد مع سكان
عسكر فاس المنيرة الغرّا * وين سارت بو عزائم السلطان
أحجاج بالنبى الذى زرتم * وقطعتم لو كلا كل البيدا
عن جيش الغرب حين يسألكم * المتلوف فى افريقيا السودا
ومن كان بالعطايا يزودكم * ويدع برية الحجاز رغدا
قام قل للسيد صادق الخبرا * ويجنز شوط بعدما يخفان
ويزف كردوم ويتهب فى الغبرا * أى مازاد غزالهم سبحان
لو كان ما بين تونس الغربا * وبلاد الغرب سد السكندر
سبنى من شرقها الى غربا * طبقا بحديدا وثانيا بصفر
لابد الطير ان تجيب نبا * أو يأتى الريح عنهم بفرد خبر
ما أعوصها من أمور ومانرى * لو تقرا كل يوم على الديوان
بلحرت بالدم وانصدع حجرا * وهوت الخراب وخافت الغزلان
أدر لى بعقلك الغواص * وتفكر لى بخاطرك جمعا
ان كان تعلم حمام ولا رقاص * عن السلطان شهر وقبله سبعا
تظهر عند المهيمن القصاص * وعلامات تنشر على الصمعا
الاقوم عارين فلا ستر * يجهوا ين لا مكان ولا امكان
مايدريوا كيف يصوروا كسرى * وكيف دخلوا مدينة القيروان
أمولاى أبو الحسن خطينا الباب * قضية سرنا الى تونس
فقنا كنا على الجريد والزاب * واش لك فى أعراب افريقيا القوبس
مابلغك عن عمر فتى الخطاب * الفاروق فاتح القرى المواس
ملك الشام والحجاز وتاج كسرى * وفتح من افريقيا وكان
رد ولدت لو كثره ذكرى * ونقل فيها تفترق الاخوان
هذا الفاروق مردى الاعوان * صرح فى افريقيا بذا التصريح
وبقت حتى الى زمن عثمان * وفتحها ابن الزبير عن تصحيح
لمن دخلت غنائمها الديوان * مات عثمان وانقلب علينا الريح
وافترق الناس على ثلاثة أمرا * وبقى ماهو للسكوت عنوان
اذا كان ذا فى مدة البررا * اش نعمل فى اواخر الازمان
وأصحاب الحضر فى مكناسه * وفى تاريخ كانوا وكانوا
تذكر فى صحتها أبياتا * شق وسطيح وابن مرانا
ان مرين اذا انكشف براياتا * بلدا وتونس قد سقط بنيانا
قد ذكرنا ماقال سيد الوزرا * عيسى بن الحسن الرفيع الشان
قال لى رأيت وأنا بذا أدرى * لكن اذا جا القدر عميت الاعيان
ويقول لك ما دهى المرينيا * من حضرة فاس الى عرب دياب
أراد المولى بموت ابن يحيى * سلطان تونس وصاحب الابواب

ثم أخذ فى ترحيل السلطان وجيوشه الى آخر رحلته ومنتهى أمره مع أعراب افريقية وأتى فيها بكل غريبة من الابداع وأما أهل تونس فاستحدثوا فى الملعبة أيضا على لغتهم الحضرية الا أن أكثره ردى ولم يعلق

بحفوظى

بحفظي منه شئ لرداءته وكان لعامة بغداد أيضا فن من الشعر يسمونه المواليا وتحته فنون كثيرة يسمون منها القوما وكان وكان ومنه مفرد ومنه في بيتين ويسمونه دوبيت على الاختلافات المعتبرة عندهم في كل واحد منها وغالبها مزدوجة من أربعة أغصان وتبعهم في ذلك أهل مصر القاهرة وأتوا فيها بالغرائب وتبحروا فيها في أساليب البلاغة بمقتضى لغتهم الحضرية فجاؤا بالعجائب ومن أعجب ما علق بحفظي منه قول شاعرهم

هذي جراحي طريا * والدما تنضح
وقاتلي يا أخيا * في الفلا يمرح
قالوا ونأخذ بثارك * قلت ذا أقبح

ولغيره

طرقت باب الخبا قالت من الطارق * فقلت مفتون لا ناهب ولا سارق
تبسمت لاح لي من ثغرها بارق * رجعت حيران في بحر أدمعي غارق

ولغيره

عهدي بها وهي لا تأمن على البين * وان شكوت الهوى قالت فدتك العين
لمن تعشق لها غيري غلام زين * ذكرتها العهد قالت لك على دين

ولغيره في وصف الحشيش

دي خمر صرف التي عهدي بها باقي * تغني عن الخمر والخمار والساقي
خفيا ومن فحمها تعمل على احراقي * خبيتها في الحشا طلت من احداقي

ولغيره

يا من وصالو لأطفال المحبة بح * كم توجع القلب بالهجران أوه أح
أودعت قلبي حوحو والتصبر بح * كل الورى كخ في عيني وشخصك دح

ولغيره

ناديتها ومشيبي قد طوى ملي * جودي على بقبلة في الهوى يا مي
قالت وقد كوت داخل فؤادي كي * ماذا القطن يختشي فم من هو حي

ولغيره

رأى ابتسم سبقت سحب ادمعي برقو * ماط اللثام تبدى بدر في شرقو
أسبل دجى الشعر تاه القلب في طرقو * رجع هدانا بخيط الصبح من فرقو

ولغيره

يا حادي العيس أزجر بالمطايا زجر * وقف على منزل احبابي قبيل الفجر
وصيح في حيهم يا من يريد الاجر * ينهض يصلي على ميت قتيل الهجر

ولغيره

عيني التي كنت أرعاكم بها باتت * ترعى النجوم وبالتسهيد اقتاتت
وأسهم البين صابتني ولا فاتت * وسلوني عظم الله أجركم ماتت

ولغيره

هويت في قنطره كم يا ملاح الحكر * غزال يسلي الاسود الضاريا بالفكر
غصن اذا ما انثنى يسبي البنات البكر * وان تهلل فالبدر عند ذكر

ومن الذي يسمونه دوبيت

قد أقسم من أحبه بالباري * أن يبعث طيفه مع الاسحار
يا نار أشواقي به فاتقدي * ليلا فعساه يهتدي بالنار

واعلم أن الاذواق في معرفة البلاغة كلها انما تحصل لمن خالط تلك اللغة وكثر استعماله لها ومخاطبته بين أجيالها حتى يحصل ملكتها كما قلناه في اللغة العربية فلا الاندلسي بالبلاغة التي في شعر أهل المغرب ولا المغربي

بالبلاغة التى فى شعر أهل الاندلس والمشرق ولا المشرقى بالبلاغة التى فى شعر أهل الاندلس والمغرب لان اللسان الحضرى وتراكيبه مختلفة فيهم وكل واحد منهم مدرك لبلاغة لغته وذائق محاسن الشعر من أهل جلدته وفى خلق السموات والارض واختلاف ألسنتكم وألوانكم آيات * وقد كدنا أن نخرج عن الغرض وعزمنا أن نقبض العنان عن القول فى هذا الكتاب الاول الذى هو طبيعة العمران وما يعرض فيه وقد استوفينا من مسائله ما حسبناه كفاية ولعل من يأتى بعدنا ممن يؤيده الله بفكر صحيح وعلم مبين يغوص من مسائله على أكثر مما كتبنا فليس على مستنبط الفن احصاء مسائله وانما عليه تعيين موضع العلم وتنويع فصوله وما يتكلم فيه والمتأخرون يلحقون المسائل من بعده شيأ فشيأ الى أن يكمل والله يعلم وأنتم لا تعلمون

قال مؤلف الكتاب عفا الله عنه أتممت هذا الجزء الاول بالوضع والتأليف قبل التنقيح والتهذيب فى مدة خمسة أشهر آخرها منتصف عام تسعة وسبعين وسبعمائة ثم نقحته بعد ذلك وهذبته وألحقت به تواريخ الامم كما ذكرت فى أوله وشرطته وما العلم الا من عند الله العزيز الحكيم

عنه وعنه تعالى مفخر مفاخر تخوم مغربيه واشهر مشاهير مورخين عربيه علامهٔ ذوفنون وفهامهٔ فضائل مشحون ولى الدين ابن خلدون حضرتلرينك تأليف غريب وتصنيف عجيبى اولوب فضلاى مشايخ اسلام وعلماى اعلام معارف انسامدن پيرى زاده محمد صاحب افندى جنابلرينك خامهٔ فصاحت علامه‌لريله لسان عذوبت بيان تركى‌يه نقل وترجمه ايلديكى مقدمهٔ عنوان العبر وديوان المبتدا والخبر فى أيام العرب والعجم والبربر نام اثر جليلك طبع

وتمثيلى سلطنت سنيه‌ده بولنان بولاق مطبعهٔ عامره‌سنده

راجى لطف رب عزت بروسوى على جودت نظارتى

عاجزانه‌سى ومصطفى وهبى افندى تصحيح مدققانه‌سيله اشبو بيك ايكيوز تمش درت

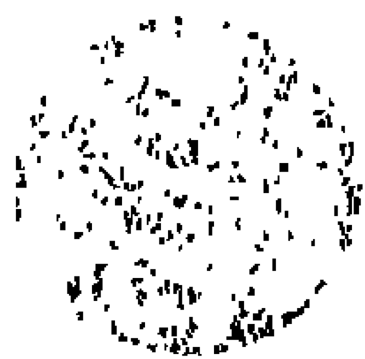
سنهٔ مباركه‌سى شعبان

شريفنك اوائلنده

رسيدهٔ حد ختام

اولمشدر

تم

Bibliotheca Alexandrina
0410194